NOVVM

TESTAMENTVM GRAECE

Cum vulgata interpretatione Latina Græci contextus lineis inserta: Quæ quidem interpretatio, cùm à Græcarum dictionum proprietate discedit, sensum, videlicet, magis quàm verba exprimens, in margine libri est collocata: atque alia BEN. ARIÆ MONTANI HISPALENSIS operâ è verbo reddita, ac diuerso characterum genere distincta; LOVANIENSIVM verò Censorum iudicio & totius Academiæ calculis comprobata; in eius est substituta locum.

TYPOGRAPHVS LECTORI.

HVIVS *operis, atque adeò eorum omnium quæ in sacro hoc* APPARATV *continentur, qui ordinem, rationemq; omnem cupit cognoscere, is tum eam quæ proximè sequitur, tum verò eas omnes eiusdem* MONTANI *Præfationes, quæ quidem singulis sunt annexæ libris, attentè perlegat. huius enim minimi sanè laboris neminem vnquam pœnitebit.*



ANTVERPIÆ
Excudebat Christophorus Plantinus
Regius Prototypographus.
M. D. LXXII.

BENEDICTI ARIÆ MONTANI HISPALENSIS, IN NOVI TESTAMENTI GRÆCI LATINAM INTERPRETATIONEM E VERBO EXPRESSAM AD CHRISTIANVM LECTOREM PRÆFATIO.

CVM nihil in nobis ſit, quod Chriſtianæ Reip. iamdiu non conſecrauerimus: meritò omnem ſtudiorum, actionumque noſtrarum rationem, ad publicam vtilitatem ſemper referendam eſſe duximus. Cuius quidem rei præter officij noſtri conſcientiam, qua fruimur, Deum etiam ipſum teſtem appellamus: quem nihil omnino, quantumuis mentis humanæ tenebris obuolutum, & in deprauati hominum ingenij latebris deliteſcẽs, vnquam latere poteſt; & qui, non ſolùm, eorum quæ aut dicta, aut facta ſunt, verùm etiam eorũ quæ in mentẽ hominibus veniunt, teſtis eſt & iudex. Cùm verò ex ſacroſancta eius doctrina didicerimus, nihil lucis nobis ineſſe quod eius beneficio acceptũ referre non debeamus: atque adeò, cùm eius etiam pręceptis moneamur, vt qua in re fratribus prodeſſe poſſumus, iiſdem noſtra ope & auxilio nunquam deſimus: vtique elaborandum eſt nobis, vt quod quiſq. donum à ſummo illo rerum omnium opifice acceperit, id & diligenter, & fideliter cum cæteris communicet. Quod quidem in primis nobis ſemper fuit propoſitum. Pro ea enim, ſi qua in nobis eſt, doctrina (quæ quidem quàm ſit exigua ingenuè agnoſcimus) Chriſtianæ Reip. vtilitati, propenſo animo, ac totis, quod aiunt, viribus, noſtris laboribus ſemper conſultum eſſe voluimus. Qua in re non propriæ exiſtimationis & honoris, verùm communis Chriſtianorum vtilitatis rationem habuimus. Atque hac de cauſa non multum laborauimus ad quot & quàm magnos viros noſtri labores peruenturi eſſent, ſed an ex iis aliquod emolumentum Chriſtiani homines percipere poſſent. Hac enim in parte, neque huius neque illius gratiæ aut dignitati inſeruientes, humilioribus æquè ac potentioribus, & tam iis qui indigent vt nutricum more manſum eis in os inſeratur, quàm iis quibus ſolidior cibus præbendus eſt, nos deuinctos eſſe agnoſcimus; ſiquidem omni hominum generi abundè à nobis ſatis fieri cupimus. quocunque enim tempore, aut quacunque in re aliquid Chriſtianis vtile à nobis præſtari poſſe intelligemus, nullis neque laboribus neque vigiliis vnquã parcemus. Cùm igitur noſtram illam diligentiam (patere, Lector, & concede, vt hoc vocabulo noſtram illam operã nominemus) in veteri Teſtamento ex Hebraica veritate in Latinam linguam conuertendo (quæ interpretatio in illo ſacrorum Bibliorum regio apparatu conſpicitur) omnium eruditorum ſuffragio probatam eſſe conſpiceremus: doctiſſimorum Theologorum ſententia idem à nobis in Nouo Teſtamento præſtandum eſſe intelleximus, nempè vt omnia ad Græci contextus phraſim expenderentur. Hac enim ratione pariter adiuuari poſſunt ii qui ex Græcis theſauris noua, atq. ii qui ex Hebræis vetera proferre parant. Quamuis enim hac tempeſtate multò plures Theologos Græcè quàm Hebraicè doctos in Europa paſſim reperias: attamen nec etiam eorum exiguus eſt numerus qui neutram linguam tenent: qui cùm videant harum linguarum cognitionem non ſine magna difficultate acquiri poſſe;

ne earum fructu omnino careant, vtriusque idiotismis (quos vocant) id est, loquendi proprietatibus libentes assuescere, easque sibi familiares reddere percupiunt: vt hoc modo vtriusque idiomatis vim multò minori negotio consequantur. Sed vt tandem ad rem veniamus, vulgatam illam Noui Testamenti interpretationem, qua iam multis sęculis, & etiamnum vtitur Romana Ecclesia, cæteris quæ hodierno die extant omnibus semper anteponendam duximus. Hæc enim sine dubio, & grauissima & tutissima omnium est. Cùm verò interdum orationis difficultas postulabat, vt ab ea recederetur: id ita à nobis est præstitum, vt non eam corrigamus, cæterisue postponamus, sed potius aliarum adiumento eam explicemus. Idque cùm in veteri Testamento faciendum esse duximus, tum verò maximè in nouo, in quo Græca in Latinam linguam maiori cum proprietate, quàm è cæteris linguis, conuerti potuerunt. Nam hæc duo linguarum genera cognatione quadam & affinitate quodammodo inter se coniunguntur. Accidit tamen interdũ vt Gręca phrasis nimiùm à Latini sermonis proprietate discedat. Tunc ita sententiæ rationem habuimus, vt Græca molliori & faciliori locutione, prout res postulare videbatur, reddiderimus. Atque hac de causa multò facilius fore putauimus, vulgatam editionem in nouo Testamento ad verbum Græco contextui annectere, quàm eam Hebraico inserere. Hebraici enim sermonis proprietatem plurimùm à Latina locutione distare palàm est: Græci verò non item. Atque ideò qui in Hebraicis verbum pro verbo Latinè reddere studet, is necesse habet magnam copiam idiotismorum comparare. Alioqui Latinis qui Hebraicè nesciunt, Latina obscuriora dabit, quàm si iisdem mera Hebraica offerret. Ea verò quæ ex Græcis de verbo redduntur, quamuis parùm aut nihil cum soluta oratione Latina habent commune; cum poëtica tamen locutione non ineleganter subinde conueniunt. Cùm igitur nullo maiori studio teneamur, quàm vt studiosorum vtilitati consulamus, & eorum studia quantum per nos præstari potest, promoueamus: atque vt doctissimis viris, quorum honestissimo desiderio non potuimus non satisfacere, hac etiam in parte morem geramus: ad exemplum eius laboris quem sumpsimus in examinanda veteris Testamenti interpretatione à Sante Pagnino conscripta, in nouo etiam Testamento vulgatam editionem in studiosorum gratiam Græco contextui inseruimus, & Græcam phrasim Latinè ad verbum reddidimus. qui labor eruditis, vt opinor, non ingratus, rudioribus verò non solùm vtilis, verùm etiam necessarius erit. Qui enim ex fontibus vtriusque linguæ, Hebrææ scilicet & Grææcę, tantum haurire cupit quod ei satis sit ad sacræ scripturę libros intelligendos, huc accedat. Poterit enim, si saltem mediocrem adhibeat diligentiam, intra decem menses, aut etiam citiùs vtriusque sermonis Græci & Hebraici cognitionem haud exiguam consequi. His quoque accedit multorum locorum interpretatio, quæ vulgatę editioni addita ad sententiæ explicationem plurimùm confert. Itaque nostram noui Testamenti Latinam interpretationem inter Græci contextus lineas describendam curauimus, vt quælibet dictio Latina suæ Græcę subscriptæ responderet. Cùm verò vulgata nõ à sententia quidem (id enim nusquam ferè accidit) sed à dictionum Græcarum proprietate recedit, ea suis characteribus, hoc est, Romanis in margine collocata, nostram interpretationem ad verbum redditam, Italicis characteribus, in illius locum substituimus; ita vt integram vulgatam reliquerimus, &

mus, & Gręca de verbo expresserimus. Praetereà vt linguae Graecae tironibus adiumento essemus, & eos molesto labore subleuaremus, difficiliora themata verborum Graecorum à nobis in margine adnotata sunt. Cùm verò tanto oneri nostros humeros impares esse cognoscamus, atque ideò ipsi nobis de nostra industria non tãtum polliceamur, quin interdum minùs aptè aut concinnè quàm par fuit aliquid nos enuntiasse fateamur: tuum certè erit, Lector, nostris laboribus ita fauere, vt aequum te iudicem, hac in parte praebeas. neque enim laudem, cuius nunquam fuimus cupidi, nobis tribui, sed veniam concedi postulamus, si qua in re omnibus non satisfecerimus. Neque etiam dubitamus quin hic quaedam fortassis occurrant, ex quibus aliquis primo aspectu offensionem accipere possit: atque ideò aliqua de totius nostrae interpretationis ratione hoc loco subijcere non pigebit, quibus institutum nostrum aperiemus, & eorum quę à nobis, hoc potiùs modo quàm illo prolata sunt, rationem simul reddemus. Ac primùm quidem nobis propositum non fuit vulgatam ac veterem editionem corrigere, aut emendare: eam enim, vt suprà diximus, cęteris omnibus semper pręferendam duximus, si modò integra illa quidem & incorrupta haberi possit: sed nostrum fuit institutum Graecam phrasim quàm aptissimè exprimere. Praetereà hoc quoque, candide Lector, te admonitum volumus, occurrere interdum verba aliqua quae non solùm tempore, ac modo, verùm etiam voce ipsa in nostra hac interpretatione mutata sunt. Quod quidem ad alterutrum ex duabus hisce rationibus, aut ad maiorem, scilicet, veteris editionis explicationem, aut ad supplementum sententiae in Graeca lectione obseruatae referri volumus. Saepè enim accidit, vnius Graeci vocabuli vim non posse vna altera Latina dictione propriè explicari, sed duas, aut etiam plures dictiones Latinas ad exprimendam Graecae illius vocis proprietatem requiri. Id cùm occurrit, vetus illa editio vnicam vocem Latinam adhibet, quae vnicam illam Gręcam reddat: nos verò cùm videamus id non satis commodè fieri, neque vnica illa dictione Latina Graecum illud vnicum vocabulum explicari, aliud apponimus, quod quidem coniunctum cum eo quod habetur ex vulgata in margine, planiorem omnino, ac faciliorem reddit sensum. Exempli gratia: Legitur apud Paulum ad Ephes. 4, 19. ἀπηλγηκότες, quod vetus interpres vertit, *desperantes*, idque rectissimè: nos verò adiecimus, *dedolentes*: vtrumque enim si attentiùs consideretur, verbi Graeci naturam & vim explicat: vt ex doctorum virorum conscriptis in D. Paulum commentariis, apertiùs cognosci poterit. Quaedam verò Graeca verba consultò reliquimus, qualia sunt illa: *Presbyter*, *diaconus*, atque his similia; non quidem quòd ea sint dilucidiora iis quae leguntur in veteri editione; sed vt doceamus indoctos, & imperitos calumniatores, huiusmodi voces à sacrosancta Romana Ecclesia, non temerè, vt ipsi volunt, fuisse vsurpatas, nimirum quae in sacris libris frequentes occurrant. Interdum etiam quędam mutauimus, non quòd ea meliùs à nobis reddi posse existimaremus, sed vt nobis semper similes essemus in reddendis vbique ad verbum Grecis dictionibus. Ex qua vertendi similitudine & constantia, explicatio Lectoribus ex multorum locorum collatione facilior erit. Verbi gratia, licet haec dictio προσευχαὶ *orationem* etiam significet, & ideò vetus interpres, cui satis est textus Gręci sententiam reddere, interdum *preces*, interdum *orationem* reddat: nos, nostri instituti seruandi gratia, vbique *preces* vertimus. Quod quidem obseruauimus

uimus etiam in verbis *Auctoritas* & *Potestas*, atque in aliis compluribus. Nonnunquam etiam, vt quædam dilucidius distinguerentur & explicarentur, nonnulla mutauimus, quæ alioqui non ita aptè & commodè explicari posse videbantur: exempli causa, δύναμις Latinè reddi solet, *virtus*: nos *efficacitatem* vertimus: non quòd *virtus* significet aliquid distinctum, aut diuersum ab *efficacitate*: sed quia dictio hæc *virtus* Latinè enuntiata, respōdet duabus his vocibus Græcis δύναμις & ἀρετὴ, quarum dictionum significationes nihil habent inter se commune, sed earum altera planè quid diuersum ab altera sonat. quoties igitur δύναμιν reperimus, *efficacitatem* vel *efficientiam* vertimus. *Potentia* enim Latinè aliud est. Illud etiam quenquam latere nolumus, nos vt verbi Græci veram & germanam significationem, ac ἐνεργείαν redderemus, coactos interdum fuisse nouis & fictis vocabulis vti (quæ licentia nobis, vt opinor, concedenda est) vt illud ad Philipp. 3, 4. πεποίθησιν quod *confisibilitatem* vertimus, id est, arrogantiæ, & confidentiæ materiam, vt discrimen constitueremus inter πεποίθησιν, & confidentiam: hæc enim vitium est, & apud Latinos plerumque in malam partem sumitur: & ab hac Apostolus erat omnino alienus. Articulos Grecos Latinis pronominibus aliquando expressimus, nempe cùm aliquid significanter indicant. Atque hac etiam in parte, vt in cæteris quas commemorauimus, veterem interpretem secuti sumus. Is enim, prout res postulare videbatur, eodem modo articulos reddidit; vt 2. Petr. 2, 22. τὸ τῆς ἀληθοῦς παροιμίας, habet: *Illud veri prouerbij.* In iis verò locis, in quibus sententia erat, alioqui per se clara & euidens, articuli interpretationem omisimus. Illud autem omnibus Grecæ linguæ peritis notum nos etiam constanter asserimus, nempe articulorum vsum vnam ex potissimis, & significantissimis linguæ Græcæ partibus esse: adeò vt Latinus sermo eorum proprietatem non dicam imitari; sed ne vix quidem vllis verbis assequi queat. Ac multò etiam minus illam temporum in coniugationibus verborum, vbertatem, & præsertim illum Participiorum leporem, & admirabilem quandam vim Aoristorum & Futurorum. Facti enim alicuius præteriti Participia propriè reddi nequeunt, nisi cum verborum ambage, & impropria quadam translatione, quæ plerumque Græcam phrasim labefactat. Quod cùm sæpiùs animaduerteret vetus interpres; ea tempora, si modò id per Latini sermonis rationem licebat, aliis Latinis verbis reddidit: sin minùs, omissis verbis Grecæ locutionis, eius sententiam Latinè expressit: ita vt sępius eius interpretatio, non ad verbum, sed ad sententiam accipienda sit. At verò cùm à nobis id negotij susceptum esset, vt & Latinè, & quàm aptissimè omnia ad Grecæ locutionis proprietatem expenderentur, Græca Participia Latinis expressimus, vt hac ratione verbum verbo, & modus modo responderet. Cuius verò temporis illa Participia sint, satis admonuimus, cùm vulgatæ editionis verba, quæ id demonstrant, in margine collocauimus. Pleraque sunt alia, ac penè infinita quæ ex lingua Græca minùs feliciter in Latinam conuerti possunt, siquidem pondus, ac vis Græcæ dictionis reddenda sit. Quam ob rem quod sacræ Scripturæ studiosis de discenda Hebraica lingua, saltem quod ad intelligendas temporum, ac modorum varietates, ac proprietates satis sit, consilium damus; idem in Græcis quoque capiendum, admonemus, & studiosos omnes vt id faciant, quantùm possumus, hortamur. Certò enim affirmamus nunquam fore, vt ipsos huius laboris pæniteat. Neque ad eam rem no-

rem nostros labores inutiles fore credimus. Nec dubitamus quin piis viris, ac veræ disciplinæ cupidis, quorum consilio nos & hortatu tot & tantos in hoc opere labores consumpsimus, nostrum hoc consilium valdè probetur. Quod si ea quæ in re tam ardua & difficili præstitimus, longè inferiora sunt iis quæ Christianæ Reip. exhibere cuperemus; tuum erit, Lector, tuis studiis, & diligentia ea quæ à nobis requiri poterunt, duplici ratione compensare: quarum altera est, vt huius linguæ cognitionem ita tibi compares, vt nostra diligentia amplius non egeas. Altera, vt veterem editionem cum Græcis exemplaribus ita conferas, vt ex vtriusque diligenti & accurata collatione sacræ Scripturæ sensum, & Spiritus sancti, à quo hæc sunt profecta, mentem & sententiam tandem assequare. Speramus verò nos, si modò nostris votis annuat Deus, cuius gloriæ & honori tantum inseruire cupimus, aliquid edituros, quod, hac potissimùm in parte omnibus studiosis, atque adeò toti Reip. Christianæ plurimum adiumenti afferre poterit: siquidem nihil nobis est antiquius, quàm vt Deo, & Ecclesiæ, in qua nati, & educati sumus, debita pietatis officia, quantum possumus, præstemus. Ea verò mente non sumus, vt nostra hæc Latina interpretatio separata à Græco contextu, in cuius gratiam à nobis elaborata est, ab aliquo vnquam excudatur: cùm hoc à multis grauissimis & doctissimis viris, qui in vertendis sacræ Scripturæ libris extremam manum imposuerunt, feliciter præstitum sit; in quorum laboribus cuiuis acquiescendum esse existimamus. id verò maximè cùm vulgatæ editionis vsum, vt suprà diximus, omni hominum generi vtilissimum & commodissimum esse iudicemus. Vale in Christo. Datum Antverpiæ. Cal. Augusti.

rem nostram [illegible] credimus. Nec dubitamus quin plus [illegible]
ac veritatis [illegible] consilium & [illegible]
hoc opere labores contemptui [illegible] consilium. [illegible]
Quod si ea quae [illegible] aliquod in
iis qui Christi [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
Graecis exemplaribus [illegible]
collatione [illegible]
[illegible]
modo [illegible] Deus [illegible]
cupimus aliquid [illegible]
[illegible] Reip. Christianae plurimum [illegible]
[illegible] nihil [illegible]
& [illegible] quantum [illegible]
[illegible] Latine [illegible]
[illegible]
[illegible] doctissimis viris, qui in [illegible]
sacrae Scripturae libris [illegible]
[illegible]
vero [illegible] ut supra diximus, [illegible]
num genus utilissimum & commodissimum esse iudicemus. Vale in
Christo. Datum Antverpiae, Cal. Augusti.

S. IESV CHRISTI EVANGELII LATINA INTERPRETATIO, QVAM AD GRÆCI IDIOMATIS RATIONEM EXPENDEBAT BENED. ARIAS MONTANVS HISPALENSIS.

Euangelium secundùm Matthæum.

CAPVT PRIMVM.

LIBER generationis IESV Christi, filii
1 BIBΛΟΣ γενέσεως ἰησοῦ χριστοῦ, υἱοῦ
Dauid, filij Abraham. Abraham genuit
2 δαβίδ, υἱοῦ ἀβραάμ. ἀβραὰμ ἐγέννησε
Isaac. Isaac autem genuit Iacob.
τὸν ἰσαάκ. ἰσαὰκ δὲ ἐγέννησε τὸν ἰακώβ.
Iacob autem genuit Iudam & fra-
ἰακὼβ δὲ ἐγέννησε τὸν ἰούδαν καὶ τοὺς ἀ-
tres eius. Iudas autem genuit Phares, & Zaram de
3 δελφοὺς αὐτοῦ. ἰούδας δὲ ἐγέννησε τὸν φαρὲς, καὶ τὸν ζαρὰ ἐκ τῆς
Thamar. Phares autem genuit Esron. Esron autem genuit
θάμαρ. φαρὲς δὲ ἐγέννησε τὸν ἐσρώμ. ἐσρὼμ δὲ ἐγέννησε τὸν
Aram, Aram autem genuit Aminadab. Aminadab autem ge-
4 ἀράμ. ἀρὰμ δὲ ἐγέννησε τὸν ἀμιναδάβ. ἀμιναδὰβ δὲ ἐγέν-
nuit Naasson. Naasson autem genuit Salmon. Salmon
5 νησε τὸν ναασσών. ναασσὼν δὲ ἐγέννησε τὸν σαλμών. σαλμὼν
autem genuit Booz de Rahab. Booz autem genuit Obed
δὲ ἐγέννησε τὸν βοὸζ ἐκ τῆς ῥαχάβ. βοὸζ δὲ ἐγέννησε τὸν ὠβὴδ
ex Ruth. Obed autem genuit Iesse. Iesse autem genuit
6 ἐκ τῆς ῥούθ. ὠβὴδ δὲ ἐγέννησε τὸν ἰεσσαί. ἰεσσαὶ δὲ ἐγέννησε τὸν
Dauid regem. Dauid autem rex genuit Salo-
δαβὶδ τὸν βασιλέα. δαβὶδ δὲ ὁ βασιλεὺς ἐγέννησε τὸν σολο-
monem ex ‖ Vriæ. Salomon autem genuit Roboam. Ro-
7 μῶντα ἐκ τῆς τοῦ οὐρίου. σολομὼν δὲ ἐγέννησε τὸν ῥοβοάμ. ῥο-
boam autem genuit Abiam. Abia autem genuit Asa. Asa
8 βοὰμ δὲ ἐγέννησε τὸν ἀβιά. ἀβιὰ δὲ ἐγέννησε τὸν ἀσά. ἀσὰ
autem genuit Iosaphat. Iosaphat autem genuit Ioram. Io-
δὲ ἐγέννησε τὸν ἰωσαφάτ. ἰωσαφὰτ δὲ ἐγέννησε τὸν ἰωράμ. ἰω-
ram autem genuit Oziam. Ozias autem genuit Ioatham.
9 ρὰμ δὲ ἐγέννησε τὸν ὀζίαν. ὀζίας δὲ ἐγέννησε τὸν ἰωάθαμ.
Ioatham autem genuit Achaz. Achaz autem genuit Ezeciam.
ἰωάθαμ δὲ ἐγέννησε τὸν ἄχαζ. ἄχαζ δὲ ἐγέννησε τὸν ἐζεκίαν.
Ezecias autem genuit Manassen. Manasses autem genuit
10 ἐζεκίας δὲ ἐγέννησε τὸν μανασσῆ. μανασσῆς δὲ ἐγέννησε τὸν
Amon. Amon autem genuit Iosiam. Iosias autem genuit
11 ἀμών. ἀμὼν δὲ ἐγέννησε τὸν ἰωσίαν. ἰωσίας δὲ ἐγέννησε τὸν
Iechoniam & fratres eius, in transmigratione Baby-
ἰεχονίαν καὶ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ, ἐπὶ τῆς μετοικεσίας βαβυ-
lonis. *Post autem transmigrationem Babylonis, Iechonias ge-
12 λῶνος. μετὰ δὲ τὴν μετοικεσίαν βαβυλῶνος, ἰεχονίας ἐγέν-
nuit Salathiel. Salathiel autem genuit Zorobabel.
νησε τὸν σαλαθιήλ. σαλαθιὴλ δὲ ἐγέννησε τὸν ζοροβάβελ.
Zorobabel autem genuit Abiud. Abiud autem genuit
13 ζοροβάβελ δὲ ἐγέννησε τὸν ἀβιούδ. ἀβιοὺδ δὲ ἐγέννησε τὸν
Eliacim. Eliacim autem genuit Azor. Azor autem ge-
14 ἐλιακείμ. ἐλιακεὶμ δὲ ἐγέννησε τὸν ἀζώρ. ἀζὼρ δὲ ἐγέν-
nuit Sadoc. Sadoc autem genuit Achim. Achim autem ge-
νησε τὸν σαδώκ. σαδὼκ δὲ ἐγέννησε τὸν ἀχείμ. ἀχεὶμ δὲ ἐγέν-
nuit Eliud. Eliud autem genuit Eleazar. Eleazar autem
15 νησε τὸν ἐλιούδ. ἐλιοὺδ δὲ ἐγέννησε τὸν ἐλεάζαρ. ἐλεάζαρ δὲ
genuit Matthan. Matthan autem genuit Iacob. Iacob
16 ἐγέννησε τὸν ματθάν. ματθὰν δὲ ἐγέννησε τὸν ἰακώβ. ἰακὼβ
autem genuit Ioseph virum Mariæ, de qua natus est Iesus,
δὲ ἐγέννησε τὸν ἰωσὴφ τὸν ἄνδρα μαρίας, ἐξ ἧς ἐγεννήθη ἰησοῦς,
ˀ dictus Christus. Omnes itaque generationes ab Abraham
17 ὁ λεγόμενος χριστός. πᾶσαι οὖν αἱ γενεαὶ ἀπὸ ἀβραὰμ
vsque ad Dauid, generationes quatuordecim: & à Dauid vsque ad trans-
ἕως δαβίδ, γενεαὶ δεκατέσσαρες· καὶ ἀπὸ δαβὶδ ἕως τῆς με-
migrationem Babylonis, generationes quatuordecim: & à trans-
τοικεσίας βαβυλῶνος, γενεαὶ δεκατέσσαρες· καὶ ἀπὸ τῆς με-
migratione Babylonis vsque ad Christum, generationes quatuordecim.
τοικεσίας βαβυλῶνος ἕως τοῦ χριστοῦ, γενεαὶ δεκατέσσαρες.
‖ At Iesu Christi generatio sic erat: ˀ Desponsata enim
18 τοῦ δὲ ἰησοῦ χριστοῦ ἡ γέννησις οὕτως ἦν· μνηστευθείσης γὰρ τῆς

‖ ea quæ fuit
*Et post
ˀ qui vocatur
‖ Christi autem
ˀ Cùm esset desponsata mater eius Maria,

matre eius Maria Ioseph, ˀ ante conuenire ipsos, in-
μητρὸς αὐτοῦ μαρίας τῷ ἰωσήφ, πρὶν ἢ συνελθεῖν αὐτοὺς, εὑ-
uenta est in vtero habens de Spiritu sancto. Ioseph autem vir
19 ρέθη ἐν γαστρὶ ἔχουσα ἐκ πνεύματος ἁγίου. ἰωσὴφ δὲ ὁ ἀνὴρ
eius, ˀ iustus existens, & * non volens eam exemplum facere, voluit
αὐτῆς, δίκαιος ὢν, καὶ μὴ θέλων αὐτὴν παραδειγματίσαι, ἐβουλή-
occultè ‖ repudiare eam. Hæc autem eo cogitante,
20 θη λάθρᾳ ἀπολῦσαι αὐτήν. ταῦτα δὲ αὐτοῦ ἐνθυμηθέντος,
ecce angelus Domini * per somnium apparuit ei, dicens, Ioseph fili
ἰδοὺ ἄγγελος κυρίου κατ' ὄναρ ἐφάνη αὐτῷ, λέγων, ἰωσὴφ υἱὸς
Dauid, ˀ ne timeas accipere Mariam coniugem tuam. ‖
δαβίδ, μὴ φοβηθῇς παραλαβεῖν μαριὰμ τὴν γυναῖκά σου. τὸ
nam in ea * genitum, de Spiritu est sancto. Pariet autem
21 γὰρ ἐν αὐτῇ γεννηθὲν, ἐκ πνεύματός ἐστιν ἁγίου. τέξεται δὲ
filium: & vocabis nomen eius, Iesum. ipse enim ˀ saluabit
υἱὸν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ἰησοῦν· αὐτὸς γὰρ σώσει τὸν
populum suum à peccatis eorum. (Hoc autē totum factum est
22 λαὸν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν. τοῦτο δὲ ὅλον γέγονεν
vt adimpleretur * dictum ‖ à Domino per Prophetam, dicentem:
ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν ὑπὸ τοῦ κυρίου διὰ τοῦ προφήτου, λέγοντος·
Ecce virgo in vtero habebit, & pariet filium, & vocabunt
23 ἰδοὺ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ ἕξει, καὶ τέξεται υἱὸν, καὶ καλέσουσι
nomen eius Emmanuel: quod est interpretatum, No-
τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐμμανουήλ, ὅ ἐστι μεθερμηνευόμενον, μεθ'
biscum Deus. * Excitatus autem Ioseph à somno, fecit
24 ἡμῶν ὁ θεός. διεγερθεὶς δὲ ὁ ἰωσὴφ ἀπὸ τοῦ ὕπνου, ἐποίησεν
sicut præcepit ei angelus Domini: & accepit con-
ὡς προσέταξεν αὐτῷ ὁ ἄγγελος κυρίου· καὶ παρέλαβε τὴν γυ-
iugem suam. Et non cognoscebat eam, donec peperit filium suum
25 ναῖκα αὐτοῦ. καὶ οὐκ ἐγίνωσκεν αὐτὴν, ἕως οὗ ἔτεκε τὸν υἱὸν αὐτῆς
primogenitum: & vocauit nomen eius Iesum.
τὸν πρωτότοκον, καὶ ἐκάλεσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἰησοῦν.

ˀ antequàm conuenirent,
ˀ cùm esset iustus,
* nollet eam traducere,
‖ dimittere
* in somniis
ˀ noli timere
‖ quod enim
* natum est,
ˀ saluum facies
* quod
‖ est
* Exurgens

CAP. II. β'.

ˀ At Iesu nato in Bethlehem Iudæ, in diebus
1 Τοῦ δὲ ἰησοῦ γεννηθέντος ἐν βηθλεὲμ τῆς ἰουδαίας, ἐν ἡμέραις
Herodis regis, ecce Magi ab * Orientibus accesserunt
ἡρώδου τοῦ βασιλέως, ἰδοὺ μάγοι ἀπὸ ἀνατολῶν παρεγένοντο
in Hierosolymam, Dicentes: Vbi est * natus ˀ rex
2 εἰς ἱεροσόλυμα, λέγοντες, ποῦ ἐστιν ὁ τεχθεὶς βασιλεὺς τῶν
Iudæorum? vidimus enim eius stellam in Oriente, & venimus
ἰουδαίων; εἴδομεν γὰρ αὐτοῦ τὸν ἀστέρα ἐν τῇ ἀνατολῇ, καὶ ἤλθομεν
adorare eum. Audiens autem Herodes rex, tur-
3 προσκυνῆσαι αὐτῷ. ἀκούσας δὲ ἡρώδης ὁ βασιλεὺς, ἐτα-
batus est, & omnis Hierosolyma cum illo. Et congregans
4 ράχθη, καὶ πᾶσα ἱεροσόλυμα μετ' αὐτοῦ. καὶ συναγαγὼν
omnes principes Sacerdotum, & Scribas populi, sciscitabatur ab
πάντας τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ γραμματεῖς τοῦ λαοῦ, ἐπυνθάνετο παρ'
eis vbi Christus nasceretur. At illi dixerunt ei: In Beth-
5 αὐτῶν ποῦ ὁ χριστὸς γεννᾶται. οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ, ἐν βηθ-
lehem Iudæ. sic enim scriptum est per Prophetam:
λεὲμ τῆς ἰουδαίας· οὕτω γὰρ γέγραπται διὰ τοῦ προφήτου·
Et tu Bethlehem terra Iuda, nequaquam minima es in ‖ du-
6 καὶ σὺ βηθλεὲμ γῆ ἰούδα, οὐδαμῶς ἐλαχίστη εἶ ἐν τοῖς ἡγε-
cibus Iuda: ex te enim exiet dux, qui regat
μόσιν ἰούδα· ἐκ σοῦ γὰρ ἐξελεύσεται ἡγούμενος, ὅστις ποιμανεῖ
populum meum Israel. Tunc Herodes clàm * vocans
7 τὸν λαόν μου τὸν ἰσραήλ. τότε ἡρώδης λάθρᾳ καλέσας τοὺς
Magos, perquisiuit ab eis tempus apparentis stellæ ‖.
μάγους, ἠκρίβωσε παρ' αὐτῶν τὸν χρόνον τοῦ φαινομένου ἀστέρος.
Et mittens eos in Bethlehem, dixit: ˀ Euntes diligen-
8 καὶ πέμψας αὐτοὺς εἰς βηθλεὲμ, εἶπε, πορευθέντες ἀκρι-
ter explorate de puero: * cùm autem inueneritis, renun-
βῶς ἐξετάσατε περὶ τοῦ παιδίου· ἐπὰν δὲ εὕρητε, ἀπαγγεί-

ˀ Cùm ergo natus esset Iesus
* Oriente venerunt
* qui
ˀ est
‖ principibus
* vocatis Magis, diligenter didicit
‖ quæ apparuit eis.
ˀ Ite, & interrogate
* &

tiate mihi, vt & ego veniens adorem eum *Illi autem
λατέ μοι, ὅπως κἀγὼ ἐλθὼν προσκυνήσω αὐτῷ. οἱ δὲ 9
audientes regem, ‖profecti sunt. & ecce stella quam vi-
ἀκούσαντες τοῦ βασιλέως, ἐπορεύθησαν· καὶ ἰδοὺ ὁ ἀστὴρ ὃν εἶ-
derant in Oriente, antecedebat eos, vsque dum veniens staret supra vbi
δον ἐν τῇ ἀνατολῇ, ᵃπροῆγεν αὐτοὺς, ἕως ἐλθὼν ἔστη ἐπάνω οὗ
erat puer. Videntes autem stellam, gauisi sunt ‖gaudium
ἦν τὸ παιδίον. ἰδόντες δὲ τὸν ἀστέρα, ἐχάρησαν χαρὰν 10
magnum valde. Et ᵖvenientes in domum, inuenerunt pue-
μεγάλην σφόδρα. καὶ ἐλθόντες εἰς τὴν οἰκίαν, εἶδον τὸ παι- 11
rum cum Maria matre eius. Et procidentes adorauerunt
δίον μετὰ μαρίας τῆς μητρὸς αὐτοῦ· καὶ ᵇπεσόντες προσεκύνησαν
eum: & *aperientes thesauros suos, obtulerunt
αὐτῷ· καὶ ἀνοίξαντες τοὺς θησαυροὺς αὐτῶν, ᶜπροσήνεγκαν
ei munera, aurum, & thus, & myrrham. Et ᵖrespon-
αὐτῷ δῶρα, χρυσὸν, καὶ λίβανον, καὶ σμύρναν. καὶ χρηματι- 12
si secundum somnium, non reflectere ad Herodem, per aliam
σθέντες κατ᾽ ὄναρ, μὴ ἀνακάμψαι πρὸς ἡρώδην, δι᾽ ἄλλης
viam *recesserunt in regionem suam. ‖Recessis autem
ὁδοῦ ἀνεχώρησαν εἰς τὴν χώραν αὐτῶν. ἀναχωρησάντων δὲ 13
ipsis, ecce angelus Domini apparuit ᵖper somnium Ioseph, dicens:
αὐτῶν, ἰδοὺ ἄγγελος κυρίου φαίνεται κατ᾽ ὄναρ τῷ ἰωσὴφ, λέγων,
ᵃExcitatus accipe puerum & matrem eius, & fuge
ᵈἐγερθεὶς παράλαβε τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ, καὶ φεῦγε
in Aegyptum: & esto ibi vsque dum dicam tibi. ‖Futurus est enim *Herodes
εἰς αἴγυπτον, καὶ ᵉἴσθι ἐκεῖ ἕως ἂν εἴπω σοί· μέλλει γὰρ ἡρώδης
ᵖquærere puerum ad perdendum eum. ‖Is autem excitatus, acce
ζητεῖν τὸ παιδίον, τοῦ ἀπολέσαι αὐτό. ὁ δὲ ἐγερθεὶς παρέ- 14
pit puerum & matrem eius nocte, & secessit in
λαβε τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ νυκτὸς, καὶ ἀνεχώρησεν εἰς
Ægyptum. Et erat ibi vsque ad obitum Herodis: vt adimple-
αἴγυπτον. καὶ ἦν ἐκεῖ ἕως τῆς τελευτῆς ἡρώδου· ἵνα πληρω- 15
retur ‖ dictum ᵃ à Domino per Prophetam, dicentem: Ex
θῇ ᶠτὸ ῥηθὲν ὑπὸ τοῦ κυρίου διὰ τοῦ προφήτου, λέγοντος, ἐξ
Aegypto vocaui Filium meum. Tunc Herodes vidés quoniam
αἰγύπτου ἐκάλεσα τὸν υἱόν μου. τότε ἡρώδης ἰδὼν ὅτι 16
illusus esset à Magis, iratus est valdè: & mittens occi-
ἐνεπαίχθη ὑπὸ τῶν μάγων, ἐθυμώθη λίαν, καὶ ἀποστείλας ἀνεῖ-
dit omnes pueros qui ᵖin Bethlehem, & in omnibus finibus
λε πάντας τοὺς παῖδας τοὺς ἐν βηθλεὲμ, καὶ ἐν πᾶσι τοῖς ὁρίοις
eius, à bimatu & infrà, secundum tempus quod *perquisiuit
αὐτῆς, ἀπὸ διετοῦς, καὶ κατωτέρω, κατὰ τὸν χρόνον ὃν ἠκρίβωσε
à Magis. Tunc adimpletum est ‖ dictum ᵃ per Ieremiam
παρὰ τῶν μάγων. τότε ἐπληρώθη τὸ ῥηθὲν ὑπὸ ἱερεμίου τοῦ 17
Prophetam, dicentem: Vox in Rama audita est, ploratus, &
προφήτου, λέγοντος· φωνὴ ἐν ῥαμᾶ ἠκούσθη, θρῆνος, καὶ 18
vlulatus & eiulatus multus, Rachel plorans *natos
κλαυθμὸς καὶ ὀδυρμὸς πολὺς, ῥαχὴλ κλαίουσα τὰ τέκνα
suos, & noluit consolari, quia non sunt. ᵖDesinen-
αὐτῆς, καὶ οὐκ ἤθελε παρακληθῆναι, ὅτι οὐκ εἰσί. τελευτή- 19
te autem Herode, ecce angelus Domini ‖secundum somnium apparet
σαντος δὲ τοῦ ἡρώδου, ἰδοὺ ἄγγελος κυρίου κατ᾽ ὄναρ φαίνεται
Ioseph in Aegypto, dicens: ᵖExcitatus accipe
τῷ ἰωσὴφ ἐν αἰγύπτῳ, λέγων· ἐγερθεὶς παράλαβε τὸ 20
puerum, & matrem eius, & vade in terram Israel. *mor-
παιδίον, καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ, καὶ πορεύου εἰς γῆν ἰσραήλ· τεθνή-
tui sunt enim ‖quærentes animam pueri. ᵖIlle autem excitatus
κασι γὰρ οἱ ζητοῦντες τὴν ψυχὴν τοῦ παιδίου. ὁ δὲ ἐγερθεὶς 21
accepit puerum & matrem eius, & venit in terram
παρέλαβε τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ, καὶ ἦλθεν εἰς γῆν
Israel. Audiens autem quòd Archelaus regnaret in Iu-
ἰσραήλ. ἀκούσας δὲ ὅτι ἀρχέλαος βασιλεύει ἐπὶ τῆς ἰου- 22
dæa pro Herode patre suo, timuit illò ire.
δαίας ἀντὶ ἡρώδου τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἐφοβήθη ἐκεῖ ἀπελθεῖν.
*responsus autem secundum somnium, secessit in partes Gali-
χρηματισθεὶς δὲ κατ᾽ ὄναρ, ἀνεχώρησεν εἰς τὰ μέρη τῆς γαλι-
lææ. Et veniens ‖commigrauit in ᵖciuitatem dictam Na-
λαίας. καὶ ἐλθὼν κατῴκησεν εἰς πόλιν λεγομένην να- 23
zareth: vt *impleretur dictum ᵃ per Prophetas, ‖Quòd Naza-
ζαρέτ· ὅπως πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ τῶν προφητῶν, ὅτι ναζω-
ræus vocabitur.
ραῖος κληθήσεται.

Margin: *Qui cùm audissent — ‖abierunt. — ᵃπροάγω — ‖gaudio magno — ᵖintrantes — ᵇπίπτω — *apertis thesauris suis, — ᶜπροσφέρω — ᵖresponso accepto in somnis, ne redirent — *reuersi sunt — ‖Qui cùm recessissent, — ᵖin somnis — ᵃSurge, & — ᵈἐγείρω — ‖Futurum — *vt — ᵉεἰμί — ᵖquærat — ‖Qui consurgens, — ‖quod ᵃest — ᵖerant — *exquisierat — ‖quod ᵃest — *filios — ᵖDefuncto — ‖in somnis apparuit — ᵖSurge, & — *defuncti — ‖qui quærebant — ᵖQui consurgens — *Et admonitus in somnis, — ‖habitauit — ᵖciuitate quæ vocatur — *adimpleretur quod ᵃest — ‖Quoniam

CAP. III. γ.

In autem diebus illis ᵖaccedit Ioannes Baptista
Ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις ἐκείναις παραγίνεται ἰωάννης ὁ βαπτιστὴς, 1
prædicans in deserto Iudææ, Et dicens: *Pœnitemini:
κηρύσσων ἐν τῇ ἐρήμῳ τῆς ἰουδαίας, καὶ λέγων, μετανοεῖτε· 2
appropinquauit enim regnum cælorum. Hic enim est ‖pronuntiatus
ἤγγικε γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. οὗτος γάρ ἐστιν ὁ ῥηθεὶς 3
ab Esaia Propheta, dicente: Vox clamantis in deserto,
ὑπὸ ἡσαΐου τοῦ προφήτου, λέγοντος· φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ,
ᵖExpedite viam Domini, rectas facite semitas eius.
ἑτοιμάσατε τὴν ὁδὸν κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ.
Ipse autem Ioannes habebat *indumentum suum è pilis ᵃca-
αὐτὸς δὲ ὁ ἰωάννης εἶχε τὸ ἔνδυμα αὐτοῦ ἀπὸ τριχῶν κα- 4
meli, & zonam pelliceam circa *lumbum suum: esca autem
μήλου, καὶ ζώνην δερματίνην περὶ τὴν ὀσφὺν αὐτοῦ· ἡ δὲ τροφὴ
eius erat locustæ & mel siluestre. Tunc exibat ad
αὐτοῦ ἦν ἀκρίδες καὶ μέλι ἄγριον. τότε ἐξεπορεύετο πρὸς 5
eum Hierosolyma, & omnis Iudæa, & omnis *circumuicinia
αὐτὸν ἱεροσόλυμα, καὶ πᾶσα ἡ ἰουδαία, καὶ πᾶσα ἡ περίχωρος
Iordanis. Et baptizabantur in Iordane ab eo, con-
τοῦ ἰορδάνου. καὶ ἐβαπτίζοντο ἐν τῷ ἰορδάνῃ ὑπ᾽ αὐτοῦ, ἐξο- 6
fitentes peccata sua. Videns autem multos
μολογούμενοι τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν. ἰδὼν δὲ πολλοὺς τῶν 7
Pharisæorum & Sadducæorum venientes ad baptismum
φαρισαίων καὶ σαδδουκαίων ἐρχομένους ἐπὶ τὸ βάπτισμα
suum, dixit eis: ᵖGenimina viperarum, quis demonstrauit vobis
αὐτοῦ, εἶπεν αὐτοῖς, γεννήματα ἐχιδνῶν, τίς ᵃὑπέδειξεν ὑμῖν
fugere à *futura ira? Facite ergo fructum
φυγεῖν ἀπὸ τῆς μελλούσης ὀργῆς; ποιήσατε οὖν καρπὸν 8
dignum pœnitentiæ. Et ne ᵖarbitremini dicere ᵃin vobisipsis, Pa-
ἄξιον τῆς μετανοίας. καὶ μὴ δόξητε λέγειν ἐν ἑαυτοῖς, πα- 9
trem habemus Abraham. dico enim vobis, quoniam *potest Deus de
τέρα ἔχομεν τὸν ἀβραάμ. λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι δύναται ὁ θεὸς ἐκ
lapidibus istis suscitare ‖natos Abrahæ. Iam enim &
τῶν λίθων τούτων ἐγεῖραι τέκνα τῷ ἀβραάμ. ἤδη δὲ καὶ ἡ 10
securis ad radicem arborum ᵖadiacet. Omnis ergo arbor ᵃnon
ἀξίνη πρὸς τὴν ῥίζαν τῶν δένδρων κεῖται. πᾶν οὖν δένδρον μὴ
faciens fructum bonum, ‖exciditur, & in ignem ᵖiacitur.
ποιοῦν καρπὸν καλὸν, ἐκκόπτεται, καὶ εἰς πῦρ βάλλεται.
Ego quidem baptizo vos in aqua in pœnitentiam. qui autem post
ἐγὼ μὲν βαπτίζω ὑμᾶς ἐν ὕδατι εἰς μετάνοιαν. ὁ δὲ ὀπί- 11
me *veniens, fortior me est: cuius non sum ‖idoneus
σω μου ἐρχόμενος, ἰσχυρότερός μου ἐστὶν, οὗ οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς τὰ
calciamenta portare, ipse vos baptizabit in Spiritu
ὑποδήματα βαστάσαι, αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν πνεύματι
sancto & igni. Cuius ventilabrum in manu sua, & permun-
ἁγίῳ καὶ πυρί. οὗ τὸ πτύον ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, καὶ διακα- 12
dabit aream suam, & congregabit triticum suum in hor-
θαριεῖ τὴν ἅλωνα αὐτοῦ, καὶ συνάξει τὸν σῖτον αὐτοῦ εἰς τὴν ἀπο-
reum: *at paleam comburet igni inextinguibili.
θήκην· τὸ δὲ ἄχυρον κατακαύσει πυρὶ ᵇἀσβέστῳ.
Tunc ‖accedit Iesus à Galilæa in Iorda-
τότε παραγίνεται ὁ ἰησοῦς ἀπὸ τῆς γαλιλαίας εἰς τὸν ἰορδά- 13
nem ad Ioannem, ᵖbaptizari ab eo. ‖At Ioannes
νην πρὸς τὸν ἰωάννην, τοῦ βαπτισθῆναι ὑπ᾽ αὐτοῦ. ὁ δὲ ἰωάννης 14
prohibebat eum, dicens: *Ego vsum habeo à te baptizari,
διεκώλυεν αὐτὸν, λέγων· ἐγὼ χρείαν ἔχω ὑπὸ σοῦ βαπτισθῆναι,
& tu venis ad me? Respondens autem Iesus dixit ᵃad
καὶ σὺ ἔρχῃ πρός με; ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἰησοῦς εἶπε πρὸς 15
eum, Sine *interim: sic enim ‖decens est nobis implere omnem ᵖiu-
αὐτὸν, ἄφες ἄρτι· οὕτω γὰρ πρέπον ἐστὶν ἡμῖν πληρῶσαι πᾶσαν δι-
stificationem. Tunc ᵃdimisit eum. Et baptizatus ‖ Iesus, ascendit
καιοσύνην. τότε ἀφίησιν αὐτόν. καὶ βαπτισθεὶς ὁ ἰησοῦς, ἀνέβη 16
‖statim de aqua. Et ecce aperti sunt ei cæli, &
εὐθὺς ἀπὸ τοῦ ὕδατος, καὶ ἰδοὺ ἀνεῴχθησαν αὐτῷ οἱ οὐρανοὶ, καὶ
vidit spiritum Dei descendentem sicut columbam, & ve-
εἶδε τὸ πνεῦμα τοῦ θεοῦ καταβαῖνον ὡσεὶ περιστερὰν, καὶ ἐρχό-
nientem super ᵖeum. Et ecce vox de cælis, dicens:
μενον ἐπ᾽ αὐτόν. καὶ ἰδοὺ φωνὴ ἐκ τῶν οὐρανῶν, λέγουσα· 17
Hic est filius meus dilectus, in quo ᵃcomplacui.
οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητὸς, ἐν ᾧ εὐδόκησα.

Margin: *regio circa Iordanem. — ᵖProgenies — ᵃὑποδείκνυμι — *ventura — ᵖvelitis — ᵃintra vos — *potens est — ‖filios — ᵖposita est. — ᵃquæ non facit — ‖excidetur, — ᵖmittetur. — *venturus est, — ‖dignus — *paleas autem — ᵇσβέννυμι. — ‖venit — ᵖvt baptizaretur — ‖Ioánes autem — *Ego à te debeo — ᵃei: — *modò: — ‖decet nos — ᵖiustitiam. — ᵃdimisit — ‖autem — *confestim — ᵖse. — ᵃmihi

CAP. IIII. δ.

Tunc Iesus *actus est in desertum à Spiritu, ‖ten-
Τότε ὁ ἰησοῦς ἀνήχθη εἰς τὴν ἔρημον ὑπὸ τοῦ πνεύματος, πει- 1
tari à diabolo. Et ᵖieiunans dies quadra-
ρασθῆναι ὑπὸ τοῦ διαβόλου. καὶ νηστεύσας ἡμέρας τεσσαρά- 2
ginta, & ᵃnoctes quadraginta, postremum esuriit.
κοντα, καὶ νύκτας τεσσαράκοντα, ὕστερον ἐπείνασε.
Et accedens ei tentator, dixit: Si filius es Dei,
καὶ προσελθὼν αὐτῷ ὁ πειράζων, εἶπεν, εἰ υἱὸς εἶ τοῦ θεοῦ, 3
dic vt lapides isti panes fiant. *Ille autem respondens,
εἰπὲ ἵνα οἱ λίθοι οὗτοι ἄρτοι γένωνται. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, 4
dixit: Scriptum est, Non in pane solo viuet homo, sed
εἶπε· γέγραπται, οὐκ ἐπ᾽ ἄρτῳ μόνῳ ζήσεται ἄνθρωπος, ἀλλ᾽
in omni verbo ᵃexeunte per os Dei.
ἐπὶ παντὶ ῥήματι ἐκπορευομένῳ διὰ στόματος θεοῦ.
Tunc *assumit eum diabolus in sanctam ciuitatem,
τότε παραλαμβάνει αὐτὸν ὁ διάβολος εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν, 5
& statuit eum super pinnaculum templi: Et dixit ei: Si
καὶ ἵστησιν αὐτὸν ἐπὶ τὸ πτερύγιον τοῦ ἱεροῦ· καὶ λέγει αὐτῷ, εἰ 6
filius es Dei, ‖deiice teipsum deorsum. Scriptum est enim, Quia ange-
υἱὸς εἶ τοῦ θεοῦ, βάλε σεαυτὸν κάτω. γέγραπται γὰρ, ὅτι τοῖς ἀγγέ-
lis suis mandabit de te, & in manibus tollent te, ne
λοις αὐτοῦ ἐντελεῖται περὶ σοῦ, καὶ ἐπὶ χειρῶν ἀροῦσί σε, μή
fortè ᵖimpingas ad lapidem pedem tuum. Ait illi
ποτε προσκόψῃς πρὸς λίθον τὸν πόδα σου. ἔφη αὐτῷ 7
Iesus: Rursum scriptum est: Non tentabis Dominum Deum tuum.
ὁ ἰησοῦς, πάλιν γέγραπται· οὐκ ἐκπειράσεις κύριον τὸν θεόν σου.
Iterum *assumit eum diabolus in montem excelsum
πάλιν παραλαμβάνει αὐτὸν ὁ διάβολος εἰς ὄρος ὑψηλὸν 8
valde; & ostendit ei omnia regna mundi, &
λίαν, καὶ δείκνυσιν αὐτῷ πάσας τὰς βασιλείας τοῦ κόσμου, καὶ
gloriam eorum: & ‖dicit ei: Hæc omnia tibi dabo,
τὴν δόξαν αὐτῶν· καὶ λέγει αὐτῷ· ταῦτα πάντα σοι δώσω, 9
si cadens adoraueris me. Tunc dicit ei Iesus:
ἐὰν πεσὼν προσκυνήσῃς μοι. τότε λέγει αὐτῷ ὁ ἰησοῦς, 10

Margin: *ductus est — ‖vt tentaretur — ᵖcùm ieiunasset quadraginta diebus — ᵃquadraginta noctib⁹, postea — *ei: — *Qui — ᵃquod procedit de ore — *assumpsit — ‖mitte te — ᵖoffendas — *assumpsit — ‖dixit

Abi post me satana. scriptum est enim, Dominum Deum tuum
ὕπαγε ὀπίσω μου σατανᾶ. γέγραπται γάρ, κύριον τὸν θεόν σου
adorabis, & illi soli seruies. Tunc dimittit
προσκυνήσεις, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις. τότε ἀφίησιν 11
eum diabolus, & ecce angeli accesserunt, & ministrabant ei.
αὐτὸν ὁ διάβολος. καὶ ἰδοὺ ἄγγελοι προσῆλθον, καὶ διηκόνουν αὐτῷ.
Audiens autem Iesus quòd Ioannes traditus esset, secessit in
ἀκούσας δὲ ὁ Ἰησοῦς ὅτι Ἰωάννης παρεδόθη, ἀνεχώρησεν εἰς 12
Galilæam: Et relinquens Nazaret, veniens commi-
τὴν Γαλιλαίαν· καὶ καταλιπὼν τὴν Ναζαρέτ, ἐλθὼν κατῴκη- 13
grauit in Capharnaum maritimam, in finibus Zabulon &
σεν εἰς Καπερναοὺμ τὴν παραθαλασσίαν, ἐν ὁρίοις Ζαβουλὼν καὶ
Nephthalim: Vt adimpleretur pronuntiatum per Esaiam Prophetam,
Νεφθαλείμ· ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ Ἠσαΐου τοῦ προφήτου, 14
dicentem, Terra Zabulon & terra Nephthali, viam maris,
λέγοντος· γῆ Ζαβουλὼν καὶ γῆ Νεφθαλείμ, ὁδὸν θαλάσσης, 15
vltra Iordanem Galilæa gentium: Populus sedens
πέραν τοῦ Ἰορδάνου, Γαλιλαία τῶν ἐθνῶν· ὁ λαὸς ὁ καθήμενος 16
in tenebris, vidit lucem magnam: & sedentibus in regione & vmbra
ἐν σκότει, εἶδε φῶς μέγα· καὶ τοῖς καθημένοις ἐν χώρᾳ καὶ σκιᾷ
mortis, lux orta est eis. Ex tunc cœpit Iesus
θανάτου, φῶς ἀνέτειλεν αὐτοῖς. ἀπὸ τότε ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς 17
prædicare, & dicere, Pœnitemini: appropinquauit enim regnum
κηρύσσειν, καὶ λέγειν, μετανοεῖτε· ἤγγικε γὰρ ἡ βασιλεία τῶν
cælorum. Circumambulans autem Iesus iuxta mare
οὐρανῶν. περιπατῶν δὲ ὁ Ἰησοῦς παρὰ τὴν θάλασσαν τῆς 18
Galilææ, vidit duos fratres, Simonem dictum Petrum,
Γαλιλαίας, εἶδε δύο ἀδελφούς, Σίμωνα τὸν λεγόμενον Πέτρον,
& Andream fratrem eius, mittentes verriculum in
καὶ Ἀνδρέαν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, βάλλοντας ἀμφίβληστρον εἰς τὴν
mare: (erant enim piscatores.) Et ait illis, Venite post
θάλασσαν· ἦσαν γὰρ ἁλιεῖς. καὶ λέγει αὐτοῖς, δεῦτε ὀπίσω 19
me, & faciam vos piscatores hominum. Illi autem continuò dimit-
μου, καὶ ποιήσω ὑμᾶς ἁλιεῖς ἀνθρώπων. οἱ δὲ εὐθέως ἀφέν- 20
tentes retia, secuti sunt eum. Et procedens inde,
τες τὰ δίκτυα, ἠκολούθησαν αὐτῷ. καὶ προβὰς ἐκεῖθεν, 21
vidit alios duos fratres, Iacobum Zebedæi, & Ioannem
εἶδεν ἄλλους δύο ἀδελφούς, Ἰάκωβον τὸν τοῦ Ζεβεδαίου, καὶ Ἰωάννην
fratrem eius in naui cum Zebedæo patre eorum,
τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἐν τῷ πλοίῳ μετὰ Ζεβεδαίου τοῦ πατρὸς αὐτῶν,
resarcientes retia sua: & vocauit eos.
καταρτίζοντας τὰ δίκτυα αὐτῶν· καὶ ἐκάλεσεν αὐτούς.
Illi autem statim dimittentes nauiculam & patrem suum, se-
οἱ δὲ εὐθέως ἀφέντες τὸ πλοῖον καὶ τὸν πατέρα αὐτῶν, ἠκο- 22
cuti sunt eum. Et circuibat totam Galilæam Iesus,
λούθησαν αὐτῷ. καὶ περιῆγεν ὅλην τὴν Γαλιλαίαν ὁ Ἰησοῦς, 23
docens in synagogis eorum, & prædicans Euange-
διδάσκων ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν, καὶ κηρύσσων τὸ εὐαγγέ-
lium regni: & sanans omnem morbum, & omnem
λιον τῆς βασιλείας, καὶ θεραπεύων πᾶσαν νόσον, καὶ πᾶσαν
infirmitatem in populo. Et abiit auditio eius in totam
μαλακίαν ἐν τῷ λαῷ. καὶ ἀπῆλθεν ἡ ἀκοὴ αὐτοῦ εἰς ὅλην 24
Syriam. & obtulerunt ei omnes malè
τὴν Συρίαν. καὶ προσήνεγκαν αὐτῷ πάντας τοὺς κακῶς
habentes, variis morbis, & torminibus comprehensos, & dæ-
ἔχοντας, ποικίλαις νόσοις, καὶ βασάνοις συνεχομένους, καὶ δαι-
moniacos, & lunaticos, & paralyticos: &
μονιζομένους, καὶ σεληνιαζομένους, καὶ παραλυτικούς· καὶ
curauit eos. Et secutæ sunt eum turbæ mul-
ἐθεράπευσεν αὐτούς. καὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ ὄχλοι πολ- 25
tæ de Galilæa, & Decapoli, & Hierosolymis, &
λοὶ ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας, καὶ Δεκαπόλεως, καὶ Ἱεροσολύμων, καὶ
Iudæa, & trans Iordanem.
Ἰουδαίας, καὶ πέραν τοῦ Ἰορδάνου.

Marg.: Vade · reliquit · Cùm audisset · παραδίδωμι · relicta ciuitate Nazareth, venit & habitauit · quod dictũ est · trans · qui sedebat · vmbræ · inde · Pœnitentiam agite: appropinquabit · qui vocatur Petrus, · reto · fieri · At · relictis retibus · reficientes · relictis retibus & patre, · περιάγω · languorem, · opinio · languoribus & tormentis comprehensos, & qui dæmonia habebant, · de

CAP. V. έ

Videns autem turbas, ascendit in montem: & sedente
Ἰδὼν δὲ τοὺς ὄχλους, ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος· καὶ καθίσαντος 2
eo, aduenerunt illi discipuli eius. Et aperiens
αὐτοῦ, προσῆλθον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ. καὶ ἀνοίξας τὸ 2
os suum, docebat eos, dicens: Beati pauperes
στόμα αὐτοῦ, ἐδίδασκεν αὐτούς, λέγων· μακάριοι οἱ πτωχοὶ 3
spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum.
τῷ πνεύματι, ὅτι αὐτῶν ἐστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.
Beati lugentes, quia ipsi consolabuntur.
μακάριοι οἱ πενθοῦντες, ὅτι αὐτοὶ παρακληθήσονται. 4
Beati mites, quoniam ipsi hæreditabunt terram.
μακάριοι οἱ πραεῖς, ὅτι αὐτοὶ κληρονομήσουσι τὴν γῆν. 5
Beati esurientes & sitientes iustitiam, quoniam
μακάριοι οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην, ὅτι 6
ipsi saturabuntur. Beati misericordes, quoniam ipsi miseri-
αὐτοὶ χορτασθήσονται. μακάριοι οἱ ἐλεήμονες, ὅτι αὐτοὶ ἐλεη- 7
cordia afficientur. Beati mundi corde, quoniam ipsi
θήσονται. μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν 8
Deum videbunt. Beati pacifici, quoniam ipsi filij Dei
θεὸν ὄψονται. μακάριοι οἱ εἰρηνοποιοί, ὅτι αὐτοὶ υἱοὶ θεοῦ 9
vocabuntur. Beati persecutione affecti propter iustitiam,
κληθήσονται. μακάριοι οἱ δεδιωγμένοι ἕνεκεν δικαιοσύνης, 10
quoniam ipsorum est regnum cælorum. Beati estis, cùm
ὅτι αὐτῶν ἐστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. μακάριοί ἐστε, ὅταν 11

Marg.: cùm sedisset, accesserunt ad eum · qui lugent, · παρακαλέομαι · possidebunt · qui esuriunt & sitiunt · misericordiã consequentur. · qui persecutionem patiuntur · διώκομαι

maledixerint vos, & persecuti fuerint, & dixerint omne malum verbum
ὀνειδίσωσιν ὑμᾶς, καὶ διώξωσι, καὶ εἴπωσι πᾶν πονηρὸν ῥῆμα
aduersum vos mentientes, propter me Gaudete & exultate,
10 καθ᾽ ὑμῶν ψευδόμενοι, ἕνεκεν ἐμοῦ. χαίρετε καὶ ἀγαλλιᾶσθε,
quoniam merces vestra multa in cælis. sic enim persecuti sunt
ὅτι ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς. οὕτω γὰρ ἐδίωξαν τοὺς
Prophetas illos ante vos. Vos estis sal terræ. si
13 προφήτας τοὺς πρὸ ὑμῶν. ὑμεῖς ἐστε τὸ ἅλας τῆς γῆς. ἐὰν
autem sal infatuatum sit, in quo salietur? ad nihilum valet vltrà, si
δὲ τὸ ἅλας μωρανθῇ, ἐν τίνι ἁλισθήσεται; εἰς οὐδὲν ἰσχύει ἔτι, εἰ
non eiici foras, & conculcari ab hominibus.
μὴ βληθῆναι ἔξω, καὶ καταπατεῖσθαι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων.
Vos estis lux mundi: non potest ciuitas abscondi
14 ὑμεῖς ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου. οὐ δύναται πόλις κρυβῆναι
supra montem posita. Neque accendunt lucernam, & ponunt eam
15 ἐπάνω ὄρους κειμένη. οὐδὲ καίουσι λύχνον, καὶ τιθέασιν αὐτὸν
sub modio, sed super candelabrum, & lucet omnibus in
ὑπὸ τὸν μόδιον, ἀλλ᾽ ἐπὶ τὴν λυχνίαν, καὶ λάμπει πᾶσι τοῖς ἐν
domo. Sic luceat lux vestra coram ho-
16 τῇ οἰκίᾳ. οὕτω λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀν-
minibus, vt videant vestra pulchra opera, & glorificent
θρώπων, ὅπως ἴδωσιν ὑμῶν τὰ καλὰ ἔργα, καὶ δοξάσωσι τὸν
Patrem vestrum qui in cælis. Ne putetis quoniam veni
17 πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς. μὴ νομίσητε ὅτι ἦλθον
dissoluere Legem aut Prophetas. non veni dissoluere,
καταλῦσαι τὸν νόμον ἢ τοὺς προφήτας· οὐκ ἦλθον καταλῦσαι,
sed adimplere. Amen quippe dico vobis, Donec prætereat
18 ἀλλὰ πληρῶσαι. ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν, ἕως ἂν παρέλθῃ
cælum & terra, iota vnum, aut vnus apex non præteribit à
ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ, ἰῶτα ἕν, ἢ μία κεραία οὐ μὴ παρέλθῃ ἀπὸ
Lege, donec omnia fiant. Qui ergo soluerit vnum
19 τοῦ νόμου, ἕως ἂν πάντα γένηται. ὃς ἐὰν οὖν λύσῃ μίαν
mandatorum istorum minimorum, & docuerit sic homi-
τῶν ἐντολῶν τούτων τῶν ἐλαχίστων, καὶ διδάξῃ οὕτω τοὺς ἀνθρώ-
nes, minimus vocabitur in regno cælorum. qui
πους, ἐλάχιστος κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν. ὃς
autem fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in re-
δ᾽ ἂν ποιήσῃ καὶ διδάξῃ, οὗτος μέγας κληθήσεται ἐν τῇ βα-
gno cælorum. Dico enim vobis, quòd si non abundauerit
20 σιλείᾳ τῶν οὐρανῶν. λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι ἐὰν μὴ περισσεύσῃ
iustitia vestra plus Scribarum & Pharisæorum,
ἡ δικαιοσύνη ὑμῶν πλεῖον τῶν γραμματέων καὶ Φαρισαίων,
non intrabitis in regnum cælorum.
οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.
Audistis quia pronuntiatum est antiquis, Non occides. qui
21 ἠκούσατε ὅτι ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις, οὐ φονεύσεις. ὃς
autem occiderit, obnoxius erit iudicio. Ego autem dico
22 δ᾽ ἂν φονεύσῃ, ἔνοχος ἔσται τῇ κρίσει. ἐγὼ δὲ λέγω
vobis, quia omnis irascens fratri suo immeritò, obnoxius
ὑμῖν, ὅτι πᾶς ὁ ὀργιζόμενος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ εἰκῇ, ἔνοχος
erit iudicio. qui autem dixerit fratri suo Raca, obnoxius
ἔσται τῇ κρίσει. ὃς δ᾽ ἂν εἴπῃ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ ῥακά, ἔνοχος
erit consessui. qui autem dixerit Fatue, obnoxius erit in ge-
ἔσται τῷ συνεδρίῳ. ὃς δ᾽ ἂν εἴπῃ μωρέ, ἔνοχος ἔσται εἰς τὴν γέ-
hennam ignis. Si ergo offers munus tuum ad
23 ενναν τοῦ πυρός. ἐὰν οὖν προσφέρῃς τὸ δῶρόν σου ἐπὶ τὸ
altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid ad-
θυσιαστήριον, κἀκεῖ μνησθῇς ὅτι ὁ ἀδελφός σου ἔχει τι κα-
uersum te: Relinque ibi munus tuum ante alta-
24 τά σου, ἄφες ἐκεῖ τὸ δῶρόν σου ἔμπροσθεν τοῦ θυσιαστη-
re, & vade priùs reconciliare fratri tuo, &
ρίου, καὶ ὕπαγε πρῶτον διαλλάγηθι τῷ ἀδελφῷ σου, καὶ
tunc veniens offer munus tuum. Esto beneſentiens ad-
25 τότε ἐλθὼν πρόσφερε τὸ δῶρόν σου. ἴσθι εὐνοῶν τῷ ἀν-
uersario tuo citò, dum es in via cum eo: ne fortè
τιδίκῳ σου ταχύ, ἕως ὅτου εἶ ἐν τῇ ὁδῷ μετ᾽ αὐτοῦ, μήποτέ
te tradat aduersarius iudici, & iudex te tradat
σε παραδῷ ὁ ἀντίδικος τῷ κριτῇ, καὶ ὁ κριτής σε παραδῷ
ministro, & in custodiam coniiciaris. Amen dico tibi,
26 τῷ ὑπηρέτῃ, καὶ εἰς φυλακὴν βληθήσῃ. ἀμὴν λέγω σοι,
non exies inde, donec reddas nouissimum quadrantem.
οὐ μὴ ἐξέλθῃς ἐκεῖθεν, ἕως ἂν ἀποδῷς τὸν ἔσχατον κοδράντην.
Audistis quia pronuntiatum est antiquis, Non mœchaberis.
27 ἠκούσατε ὅτι ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις, οὐ μοιχεύσεις.
Ego autem dico vobis, quia omnis conspiciens mulierem ad
28 ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, ὅτι πᾶς ὁ βλέπων γυναῖκα πρὸς τὸ
concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo.
ἐπιθυμῆσαι αὐτῆς, ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτὴν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ.
Si autem oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum,
29 εἰ δὲ ὁ ὀφθαλμός σου ὁ δεξιὸς σκανδαλίζει σε, ἔξελε αὐτόν,
& proiice abs te. confert enim tibi vt pereat vnum membrorum
καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ. συμφέρει γάρ σοι ἵνα ἀπόληται ἓν τῶν μελῶν
tuorum, & non totum corpus tuum coniiciatur in gehennam.
σου, καὶ μὴ ὅλον τὸ σῶμά σου βληθῇ εἰς γέενναν.
Et si dextera tua manus scandalizat te, abscinde eam, &
30 καὶ εἰ ἡ δεξιά σου χεὶρ σκανδαλίζει σε, ἔκκοψον αὐτήν, καὶ
proiice abs te: confert enim tibi vt pereat vnum membrorum
βάλε ἀπὸ σοῦ· συμφέρει γάρ σοι ἵνα ἀπόληται ἓν τῶν μελῶν
tuorum, & non totum corpus tuum coniiciatur in gehennam.
σου, καὶ μὴ ὅλον τὸ σῶμά σου βληθῇ εἰς γέενναν.

Marg.: vobis, vos · copiosa est · qui fuerunt · quòd si sal euanuerit, · nisi vt mittatur foras, & conculcetur · μωραίνομαι · vt luceat · qui sunt · λάμπω · bona · est. Nolite putare · soluere · transeat · λύω · de mandatis istis minimis, · quia nisi · quàm · dictum · reus · qui irascitur · reus · concilio, · reus · gehennæ · offeres · consentiens · carcerem mittaris. · dictum est · qui viderit · Quòd si · expedit · quàm · mittatur · βάλλω · expedit · quàm · eas

Pronuntiatum est autē quòd quicunq; absoluerit vxorem suam, det ei
ἐῤῥέθη δὲ ὅτι ὃς ἂν ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτῇ, δότω αὐτῇ 31
repudium. Ego autem dico vobis, quia quicunque absoluerit vxo-
ἀποστάσιον. ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, ὅτι ὃς ἂν ἀπολύσῃ τὴν γυναῖ- 32
rem suam, excepta ratione fornicationis, facit eam mœchari: & qui
κα αὐτῇ, παρεκτὸς λόγου πορνείας, ποιεῖ αὐτὴν μοιχᾶσθαι· καὶ ὃς
absolutam duxerit, adulterat. Iterum audistis
ἐὰν ἀπολελυμένην γαμήσῃ, μοιχᾶται. πάλιν ἠκούσατε, 33
quia pronuntiatum est antiquis: Non periurabis: reddes autem Do-
ὅτι ἐῤῥέθη τοῖς ἀρχαίοις· οὐκ ἐπιορκήσεις· ἀποδώσεις δὲ τῷ κυ-
mino iuramenta tua. Ego autem dico vobis, non iurare omnino, neque
ρίῳ τοὺς ὅρκους σου. ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, μὴ ὀμόσαι ὅλως, μήτε 34
in cælo, quia thronus est Dei: Neque in terra, quia sca-
ἐν τῷ οὐρανῷ, ὅτι θρόνος ἐστὶ τοῦ θεοῦ· μήτε ἐν τῇ γῇ, ὅτι ὑπο- 35
bellum est pedum eius: neque in Hierosolyma, quia ciuitas
πόδιόν ἐστι τῶν ποδῶν αὐτοῦ· μήτε εἰς Ἱεροσόλυμα, ὅτι πόλις
est magni regis: Neque in capite tuo iuraueris,
ἐστὶ τοῦ μεγάλου βασιλέως· μήτε ἐν τῇ κεφαλῇ σου ὀμόσῃς, 36
quia non potes vnum capillum album aut nigrum facere.
ὅτι οὐ δύνασαι μίαν τρίχα λευκὴν ἢ μέλαιναν ποιῆσαι.
Sit autem sermo vester, Etiam, etiam, nō, non: quod autē abundans his,
ἔστω δὲ ὁ λόγος ὑμῶν, ναὶ, ναὶ, οὒ, οὔ· τὸ δὲ περισσὸν τούτων, 37
a malo est. Audistis quia pronuntiatum est, Oculum pro o-
ἐκ τοῦ πονηροῦ ἐστιν. ἠκούσατε ὅτι ἐῤῥέθη, ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφ- 38
culo, & dentem pro dente. Ego autem dico vobis, non ob-
θαλμοῦ, καὶ ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος. ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, μὴ ἀν- 39
sistere malo: sed quicunque te percusserit in dexteram tuam
τιστῆναι τῷ πονηρῷ· ἀλλ' ὅστις σε ῥαπίσει ἐπὶ τὴν δεξιάν σου
maxillam, verte illi & alteram. Et volenti tibi
σιαγόνα, στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην. καὶ τῷ θέλοντί σοι 40
iudicium parari, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium.
κριθῆναι, καὶ τὸν χιτῶνά σου λαβεῖν, ἄφες αὐτῷ καὶ τὸ ἱμάτιον.
Et quicunque te angariauerit milliare vnum, vade cum illo duo.
καὶ ὅστις σε ἀγγαρεύσει μίλιον ἕν, ὕπαγε μετ' αὐτοῦ δύο. 41
Petenti te, da: & volentem à te mutuare,
τῷ αἰτοῦντί σε, δίδου· καὶ τὸν θέλοντα ἀπὸ σοῦ δανείσασθαι, 42
ne auerteris. Audistis quia pronuntiatum est, Diliges proximum
μὴ ἀποστραφῇς. ἠκούσατε ὅτι ἐῤῥέθη, ἀγαπήσεις τὸν πλησίον 43
tuum, & odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis, Diligite
σου, καὶ μισήσεις τὸν ἐχθρόν σου. ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, ἀγαπᾶτε 44
inimicos vestros, benedicite maledicentes vos: bene
τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, εὐλογεῖτε τοὺς καταρωμένους ὑμᾶς, καλῶς
facite odientibus vos: & orate pro infe-
ποιεῖτε τοῖς μισοῦσιν ὑμᾶς, καὶ προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεα-
stantibus vos, & insectantibus vos. Vt sitis filij
ζόντων ὑμᾶς, καὶ διωκόντων ὑμᾶς· ὅπως γένησθε υἱοὶ τοῦ 45
Patris vestri qui in cælis: quia solem suum producit
πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ὅτι τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἀνατέλλει
super malos & bonos, & pluit super iustos & iniustos.
ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς, καὶ βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους.
Si enim dilexeritis diligentes vos, quam mercedem ha-
ἐὰν γὰρ ἀγαπήσητε τοὺς ἀγαπῶντας ὑμᾶς, τίνα μισθὸν ἔ- 46
betis? nonne & publicani idem faciunt? Et si salutaueritis
χετε; οὐχὶ καὶ οἱ τελῶναι τὸ αὐτὸ ποιοῦσι; καὶ ἐὰν ἀσπάσησθε 47
amicos vestros tantùm, quid abundans facitis? nonne & ethni-
τοὺς φίλους ὑμῶν μόνον, τί περισσὸν ποιεῖτε; οὐχὶ καὶ οἱ τελῶ-
ci sic faciunt? Estote ergo vos perfecti, sicut Pater
ναι οὕτω ποιοῦσιν; ἔσεσθε οὖν ὑμεῖς τέλειοι, ὥσπερ ὁ πατὴρ 48
vester, qui in cælis, perfectus est.
ὑμῶν, ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, τέλειός ἐστι.

CAP. VI. ς

Attendite misericordiam vestram non facere an-
Προσέχετε τὴν ἐλεημοσύνην ὑμῶν μὴ ποιεῖν ἔμπρο- 1
te homines ad spectari eis: si autem non,
σθεν τῶν ἀνθρώπων, πρὸς τὸ θεαθῆναι αὐτοῖς· εἰ δὲ μήγε,
mercedem non habetis apud Patrem vestrum qui in cælis.
μισθὸν οὐκ ἔχετε παρὰ τῷ πατρὶ ὑμῶν τῷ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.
Cùm ergo facis eleemosynam, ne tuba clanxeris ante
ὅταν οὖν ποιῇς ἐλεημοσύνην, μὴ σαλπίσῃς ἔμπροσθέν 2
te, sicut hypocritæ faciunt in synagogis & in
σου, ὥσπερ οἱ ὑποκριταὶ ποιοῦσιν ἐν ταῖς συναγωγαῖς καὶ ἐν
vicis, vt glorificentur ab hominibus. amen
ταῖς ῥύμαις, ὅπως δοξασθῶσιν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων. ἀμὴν
dico vobis, excipiunt mercedem suam. Te autem facien-
λέγω ὑμῖν, ἀπέχουσι τὸν μισθὸν αὐτῶν. σοῦ δὲ ποιοῦν- 3
te eleemosynam, nesciat sinistra tua quid faciat de-
τος ἐλεημοσύνην, μὴ γνώτω ἡ ἀριστερά σου τί ποιεῖ ἡ δε-
xtera tua: Vt sit tua eleemosyna in secreto: &
ξιά σου· ὅπως ᾖ σου ἡ ἐλεημοσύνη ἐν τῷ κρυπτῷ· καὶ ὁ 4
Pater tuus videns in secreto, ipse reddet tibi in
πατήρ σου ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ, αὐτὸς ἀποδώσει σοι ἐν τῷ
manifesto. Et cùm adores, non eris sicut hypocritæ,
φανερῷ. καὶ ὅταν προσεύχῃ, οὐκ ἔσῃ ὥσπερ οἱ ὑποκριταί, 5
quia amant in synagogis, & in angulis pla-
ὅτι φιλοῦσιν ἐν ταῖς συναγωγαῖς, καὶ ἐν ταῖς γωνίαις τῶν πλα-
tearum stantes orare, vt appareant homini-
τειῶν ἑστῶτες προσεύχεσθαι, ὅπως ἂν φανῶσι τοῖς ἀνθρώ-
bus. amen dico vobis, quòd excipiunt mercedem suam.
ποις. ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι ἀπέχουσι τὸν μισθὸν αὐτῶν.

Tu autem cùm adores, intra in cubiculum tuum: &
σὺ δὲ ὅταν προσεύχῃ, εἴσελθε εἰς τὸ ταμιεῖόν σου, καὶ 6
claudens ostium tuum, adora Patrem tuum qui in
κλείσας τὴν θύραν σου, πρόσευξαι τῷ πατρί σου τῷ ἐν
secreto: & Pater tuus conspiciens in secreto, red-
τῷ κρυπτῷ· καὶ ὁ πατήρ σου ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ,
det tibi in apparenti. Orantes autem ne ina-
ἀποδώσει σοι ἐν τῷ φανερῷ. προσευχόμενοι δὲ μὴ βατ- 7
nia loquamini, sicut ethnici: arbitrantur enim quod in multilo-
ταλογήσητε, ὥσπερ οἱ ἐθνικοί· δοκοῦσι γὰρ ὅτι ἐν τῇ πολυλο-
quio suo exaudientur. Ne igitur assimilemini eis:
γίᾳ αὐτῶν εἰσακουσθήσονται. μὴ οὖν ὁμοιωθῆτε αὐτοῖς· 8
nouit enim Pater vester quorum vsum habetis, ante vos petere
οἶδε γὰρ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὧν χρείαν ἔχετε, πρὸ τοῦ ὑμᾶς αἰτῆσαι
eum. Sic ergo adorate vos: Pater noster qui in
αὐτόν. οὕτως οὖν προσεύχεσθε ὑμεῖς· πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν 9
cælis, sanctificetur nomen tuum. Adueniat re-
τοῖς οὐρανοῖς, ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου. ἐλθέτω ἡ βα- 10
gnum tuum, Fiat voluntas tua, sicut in cælo, & in
σιλεία σου· γενηθήτω τὸ θέλημά σου, ὡς ἐν οὐρανῷ, καὶ ἐπὶ
terra. Panem nostrum supersubstantialē da nobis hodie.
τῆς γῆς. τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δὸς ἡμῖν σήμερον. 11
Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimit-
καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίε- 12
timus debitoribus nostris. Et ne inferas nos in ten-
μεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν. καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πει- 13
tationem, sed libera nos à malo. Quoniam tuum est
ρασμόν, ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ. ὅτι σοῦ ἐστιν
regnum, & potentia, & gloria, in secula. amen.
ἡ βασιλεία, καὶ ἡ δύναμις, καὶ ἡ δόξα, εἰς τοὺς αἰῶνας. ἀμήν.
Si enim dimiseritis hominibus lapsus eorum,
ἐὰν γὰρ ἀφῆτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα αὐτῶν, 14
dimittet & vobis Pater vester cælestis. Si autem non
ἀφήσει καὶ ὑμῖν ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος. ἐὰν δὲ μὴ 15
dimiseritis hominibus lapsus ipsorum, nec Pa-
ἀφῆτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα αὐτῶν, οὐδὲ ὁ πα-
ter vester dimittet lapsus vestros.
τὴρ ὑμῶν ἀφήσει τὰ παραπτώματα ὑμῶν.
Cùm autem ieiunatis, ne fiatis sicut hypocritæ,
ὅταν δὲ νηστεύητε, μὴ γίνεσθε ὥσπερ οἱ ὑποκριταί, σκυ- 16
tristati. exterminant enim facies suas, vt appareant
θρωποί. ἀφανίζουσι γὰρ τὰ πρόσωπα αὐτῶν, ὅπως φανῶσι
hominibus ieiunantes. amen dico vobis, quia recipiunt
τοῖς ἀνθρώποις νηστεύοντες. ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι ἀπέχουσι
mercedem suam. Tu autem ieiunans, vnge tuum ca-
τὸν μισθὸν αὐτῶν. σὺ δὲ νηστεύων, ἄλειψαί σου τὴν κε- 17
put, & faciem tuam laua: Vt ne appareas
φαλὴν, καὶ τὸ πρόσωπόν σου νίψαι· ὅπως μὴ φανῇς τοῖς 18
hominibus ieiunans, sed Patri tuo qui in secreto: &
ἀνθρώποις νηστεύων, ἀλλὰ τῷ πατρί σου τῷ ἐν τῷ κρυπτῷ· καὶ
Pater tuus videns in secreto, reddet tibi in ma-
ὁ πατήρ σου ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ, ἀποδώσει σοι ἐν τῷ φα-
nifesto. Ne thesaurizate vobis thesauros in terra, vbi ærugo
νερῷ. μὴ θησαυρίζετε ὑμῖν θησαυροὺς ἐπὶ τῆς γῆς, ὅπου σὴς 19
& tinea exterminat, & vbi fures perfodiunt & furantur.
καὶ βρῶσις ἀφανίζει, καὶ ὅπου κλέπται διορύσσουσι, καὶ κλέπτουσι.
Thesaurizate autem vobis thesauros in cælo, vbi neque ærugo,
θησαυρίζετε δὲ ὑμῖν θησαυροὺς ἐν οὐρανῷ, ὅπου οὔτε σὴς, 20
neque tinea exterminat, & vbi fures non effodiunt, nec fu-
οὔτε βρῶσις ἀφανίζει, καὶ ὅπου κλέπται οὐ διορύσσουσιν, οὐδὲ κλέ-
rantur. Vbi enim est thesaurus vester, ibi erit & cor
πτουσιν. ὅπου γάρ ἐστιν ὁ θησαυρὸς ὑμῶν, ἐκεῖ ἔσται καὶ ἡ καρ- 21
vestrum. Lucerna corporis est oculus. si igitur
δία ὑμῶν. ὁ λύχνος τοῦ σώματός ἐστιν ὁ ὀφθαλμός· ἐὰν οὖν 22
oculus tuus simplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit.
ὁ ὀφθαλμός σου ἁπλοῦς ᾖ, ὅλον τὸ σῶμά σου φωτεινὸν ἔσται.
Si autem oculus tuus malus fuerit, totum corpus tuum tene-
ἐὰν δὲ ὁ ὀφθαλμός σου πονηρὸς ᾖ, ὅλον τὸ σῶμά σου σκο- 23
brosum erit. si ergo lumen quod in te, tenebræ sunt: tenebræ quantæ?
τεινὸν ἔσται. εἰ οὖν τὸ φῶς τὸ ἐν σοὶ, σκότος ἐστί, τὸ σκότος πόσον;
Nemo potest duobus dominis seruire: aut enim vnum odiet,
οὐδεὶς δύναται δυσὶ κυρίοις δουλεύειν· ἢ γὰρ τὸν ἕνα μισήσει, 24
& alterum diliget: aut vnum amplexabitur, & alterum despi-
καὶ τὸν ἕτερον ἀγαπήσει· ἢ ἑνὸς ἀνθέξεται, καὶ τοῦ ἑτέρου καταφρονή-
ciet. non potestis Deo seruire & mammonæ. Propter hoc dico
σει. οὐ δύνασθε θεῷ δουλεύειν καὶ μαμμωνᾷ. διὰ τοῦτο λέγω 25
vobis, ne anxiemini animæ vestræ quid manducetis, & quid bibatis:
ὑμῖν, μὴ μεριμνᾶτε τῇ ψυχῇ ὑμῶν, τί φάγητε, καὶ τί πίητε·
neque corpori vestro quid induamini. nonne anima plus
μηδὲ τῷ σώματι ὑμῶν, τί ἐνδύσησθε. οὐχὶ ἡ ψυχὴ πλεῖόν
est esca, & corpus indumento? Inspicite in
ἐστι τῆς τροφῆς, καὶ τὸ σῶμα τοῦ ἐνδύματος; ἐμβλέψατε εἰς 26
volatilia cæli, quoniam non seminant, neque metunt,
τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, ὅτι οὐ σπείρουσιν, οὐδὲ θερίζουσιν,
neque congregant in horrea, & Pater vester cæle-
οὐδὲ συνάγουσιν εἰς ἀποθήκας, καὶ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐρά-
stis pascit illa. nonne vos magis excellitis illis?
νιος τρέφει αὐτά. οὐχ ὑμεῖς μᾶλλον διαφέρετε αὐτῶν;
Quis autem ex vobis anxiatus potest adiicere ad
τίς δὲ ἐξ ὑμῶν μεριμνῶν δύναται προσθεῖναι ἐπὶ τὴν ἡλι- 27

Dictum | dimiserit | libellum repudij. | omnis qui dimiserit | causa | dimissam | dictum | per cælum, | per terram, | per Hierosolymam, | per caput tuū | μέλας | Est, est, | his abundantius est, | dictum | ἀκούω | resistere | si quis | præbe | alteram. | ei qui vult tecum in iudicio contendere, | mille passus, | alia | Qui petit à te, da ei: & volenti | dictum | μισέω | his qui oderūt | persequentibus & calumniantibus | est, qui | oriri facit | diligitis eos qui diligunt | habebitis? | hoc | fratres | ἀδελφοὺς | amplius | hoc | & | cælestis

ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis: alioquin | habebitis | est. | noli tuba canere | honorificētur | receperunt | γινώσκω | absconditio. | qui videt in absconditio, | orantes, non eritis | qui | videantur ab | receperunt

Iorauerit, | clauso ostio ora | in absconditio | qui videt in absconditio | nolite multum loqui, | putant | Nolite ergo assimilari eis: | scit | b | εἰσακούομαι | quid opus sit vobis, antequā petatis | vos orabitis: | es | post præsentem, ad verbum vertendum censeo, non sine magno mysterio. | inducas | Animaduerte Lector, hanc clausulam non esse de textu, quamuis in Græcis exemplaribus reperiatur, & à Chrysostomo super Matthæum hom. 20. exponatur. Ab nonnullis enim eam textui insertam vel ex eo probatur, quod Græci etiam hodie in sacra die dicunt Sacerdos tantùm licere hæc verba proferre. Ità enim inquiunt, respondere solitus est in missa, quando chorus dixit, Sed libera nos à malo. Huc accedit quod nullus veterum Latinorum interpretum, huius clausulæ meminit. | peccata | delicta vestra, | vobis peccata vestra. | Nolite fieri | tristes. Exterminant | recipeunt | cùm ieiunas | Ne videaris | absconditio | qui videt | absconditio, | Nolite thesaurizare | demolitur, | effodiunt, | demolitur, | tuus, | est | tuum, | tui | tuus. | nequam | est | ipsæ | odio habebit, | sustinebit, | contemnet. | Ideo | soliciti sitis | ἐνδύομαι | quàm esca, & plus quàm vestimentum? | Respicite | serunt, | pluris estis | vestrûm cogitās | προστί-

staturam suam cubitum vnum? Et ‖ circa vestimentum quid ˀanxia-
ἡλικίαν αὐτοῦ πῆχυν ἕνα; καὶ περὶ ἐνδύματος τί μερι- 28
mini? Obseruate lilia agri quomodo ˟augentur: non ‖ fa-
μνᾶτε; καταμάθετε τὰ κρίνα τοῦ ἀγροῦ πῶς αὐξάνει· οὐ κο-
tigantur, neque nent. Dico autem vobis, quoniam nec Salomon in omni
πιᾶ, οὐδὲ νήθει. λέγω δὲ ὑμῖν, ὅτι οὐδὲ ὁ σολομὼν ἐν πάσῃ τῇ 29
gloria sua ˀ amictus est sicut vnum ‟ istorum. Si ‖ autem fœnum
δόξῃ αὐτοῦ ᵇ περιεβάλετο ὡς ἓν τούτων. εἰ δὲ τὸν χόρτον τοῦ 30
agri ˟ hodie ‖ existens, & cras in clibanum ˀ iniectum,
ἀγροῦ σήμερον ὄντα, καὶ αὔριον εἰς κλίβανον βαλλόμενον,
Deus sic ‟ circumornat, non multo magis vos, ˟ exiguæ fidei?
ὁ θεὸς οὕτως ἀμφιέννυσιν, οὐ πολλῷ μᾶλλον ὑμᾶς, ὀλιγόπιστοι;
‖ Ne igitur anxiemini, dicentes: Quid manducabimus, aut quid bibemus,
μὴ οὖν μεριμνήσητε, λέγοντες, τί φάγωμεν, ἢ τί πίωμεν, 31
aut ˀ quid circumamiciemur? Omnia enim hæc gentes inquirunt.
ἢ τί περιβαλώμεθα; πάντα γὰρ ταῦτα τὰ ἔθνη ἐπιζητεῖ· 32
˟ Nouit enim Pater vester ‖ cælestis quod opus habetis omnium horum.
οἶδε γὰρ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος ὅτι χρῄζετε τούτων ἁπάντων.
Quærite ˀ autem primum regnum Dei & ‟ iustificationem
ζητεῖτε δὲ πρῶτον τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ, καὶ τὴν δικαιοσύνην 33
eius, & hæc omnia ˟ adponentur vobis. ‖ Ne igitur anxie-
αὐτοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν. μὴ οὖν μερι- 34
mini in cras: nam cras curabit sua ipsius, suf-
μνήσητε εἰς τὴν αὔριον· ἡ γὰρ αὔριον μεριμνήσει τὰ ἑαυτῆς· ἀρ-
ficiens diei malitia sua.
κετὸν τῇ ἡμέρᾳ ἡ κακία αὐτῆς.

‖ de vestimentis ˀ solicıti estis? Considerate ˟ crescunt. ‖ laborant
ˀ coopertus ‟ ex istis. ‖ enim ᵇ περιβάλλω
˟ quod ‖ est, ˀ mittitur. ‟ vestit, quanto magis ˟ modicæ ˟ ἀμφιέννυμι,
‖ Nolite ergo soliciti esse ˀ quo operiemur? ˟ Scit ‖ quia his omnibus indigetis ˀ ergo ‟ iustitiam ˟ adiicientur ‖ Nolite ergo soliciti esse in crastinum: crastinus enim dies solicitus erit sibiipsi: sufficit

CAP. VII. ζ'.

˟ Ne iudicate vt non iudicemini.
Μὴ κρίνετε, ἵνα μὴ κριθῆτε. 1
In quo enim iudicio iudicaueritis, iudicabimini: & in qua mensura
ἐν ᾧ γὰρ κρίματι κρίνετε, κριθήσεσθε· καὶ ἐν ᾧ μέτρῳ 2
mensi fueritis, remetietur vobis. Quid autē ‖ intueris festu-
μετρεῖτε, ἀντιμετρηθήσεται ὑμῖν. τί δὲ βλέπεις τὸ κάρ- 3
cam qua in oculo fratris tui, ‟ at in tuo
φος τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τοῦ ἀδελφοῦ σου, τὴν δὲ ἐν τῷ σῷ
oculo trabem non animaduertis? Aut quomodo ‖ dices fratri
ὀφθαλμῷ δοκὸν οὐ κατανοεῖς; ἢ πῶς ἐρεῖς τῷ ἀδελφῷ 4
tuo: Sine eiiciam festucam de oculo tuo, & ecce
σου, ἄφες ἐκβάλω τὸ κάρφος ἀπὸ τοῦ ὀφθαλμοῦ σου, καὶ ἰδοὺ ἡ
trabs ‟ in oculo tuo? Hypocrita, eiice primùm
δοκὸς ἐν τῷ ὀφθαλμῷ σου; ὑποκριτά, ἔκβαλε πρῶτον 5
trabem de oculo tuo, & tunc ‖ intueberis eiicere
τὴν δοκὸν ἐκ τοῦ ὀφθαλμοῦ σου, καὶ τότε διαβλέψεις ἐκβαλεῖν τὸ
festucam de oculo fratris tui. ˀ Ne detis sanctum
κάρφος ἐκ τοῦ ὀφθαλμοῦ τοῦ ἀδελφοῦ σου. μὴ δῶτε τὸ ἅγιον 6
canibus, neque mittatis margaritas vestras ante
τοῖς κυσὶ, μηδὲ βάλητε τοὺς μαργαρίτας ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν
porcos, ne fortè conculcent eas in pedibus suis, &
χοίρων, μήποτε καταπατήσωσιν αὐτοὺς ἐν τοῖς ποσὶν αὐτῶν, καὶ
‟ conuersi dirumpant vos. Petite, & dabitur vobis: quæ-
στραφέντες ῥήξωσιν ὑμᾶς. αἰτεῖτε, καὶ δοθήσεται ὑμῖν· ζη- 7
rite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis. Omnis enim
τεῖτε, καὶ εὑρήσετε· κρούετε, καὶ ἀνοιγήσεται ὑμῖν. πᾶς γὰρ ὁ 8
‖ petens, accipit: & ˀ quærens, inuenit: & pulsanti aperie-
αἰτῶν, λαμβάνει· καὶ ὁ ζητῶν, εὑρίσκει· καὶ τῷ κρούοντι ἀνοιγή-
tur. Aut quis est ex vobis homo, quem si petierit filius suus
σεται. ἢ τίς ἐστιν ἐξ ὑμῶν ἄνθρωπος, ὃν ἐὰν αἰτήσῃ ὁ υἱὸς αὐτοῦ 9
panem, nunquid lapidem ‖ indet ei? Aut & si piscem petierit,
ἄρτον, μὴ λίθον ἐπιδώσει αὐτῷ; ἢ καὶ ἐὰν ἰχθὺν αἰτήσῃ, 10
nunquid serpentem ˀ indet ei? Si ergo vos ˟ mali existentes, nostis
μὴ ὄφιν ἐπιδώσει αὐτῷ; εἰ οὖν ὑμεῖς πονηροὶ ὄντες, οἴδατε 11
data bona dare filiis vestris, quanto magis
δόματα ἀγαθὰ διδόναι τοῖς τέκνοις ὑμῶν, πόσῳ μᾶλλον
Pater vester qui in cælis ‟, dabit bona petentibus se?
ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, δώσει ἀγαθὰ τοῖς αἰτοῦσιν αὐτόν;
Omnia ergo quæcunque vultis vt faciant vobis homines,
πάντα οὖν ὅσα ἂν θέλητε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, 12
ita & vos facite illis. ˟ Sic enim est Lex & Pro-
οὕτως καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς. οὗτος γάρ ἐστιν ὁ νόμος καὶ οἱ προ-
phetæ. Intrate per angustam portam; quia lata porta
φῆται. εἰσέλθετε διὰ τῆς στενῆς πύλης, ὅτι πλατεῖα ἡ πύλη 13
& spatiosa via ‖ ducens ad perditionem, & multi
καὶ εὐρύχωρος ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ἀπώλειαν, καὶ πολλοί
sunt ˀ ingredientes per eam. Quàm angusta porta, & ˟ stri-
εἰσιν οἱ εἰσερχόμενοι δι' αὐτῆς. τί στενὴ ἡ πύλη καὶ ᵃ τεθλιμ- 14
cta via ‖ ducens ad vitam, & pauci sunt qui ˀ inue-
μένη ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωὴν, καὶ ὀλίγοι εἰσὶν οἱ εὑρί-
nientes eam. Attendite verò à falsis prophetis qui
σκοντες αὐτήν. προσέχετε δὲ ἀπὸ τῶν ψευδοπροφητῶν, οἵ- 15
veniunt ad vos in ˟ indumentis ouium, intrinsecus autē
τινες ἔρχονται πρὸς ὑμᾶς ἐν ἐνδύμασι προβάτων, ἔσωθεν δὲ
sunt lupi rapaces A fructibus eorum ‖ agnoscetis eos.
εἰσὶ λύκοι ἅρπαγες. ἀπὸ τῶν καρπῶν αὐτῶν ἐπιγνώσεσθε αὐτούς. 16
Nunquid colligunt ˀ à spinis ‟ vuam, aut de tribulis fi-
μήτι συλλέγουσιν ἀπὸ ἀκανθῶν σταφυλὴν, ἢ ἀπὸ τριβόλων σῦ-
cus? Sic omnis arbor bona, fructus bonos facit: ‖ at
κα; οὕτω πᾶν δένδρον ἀγαθὸν, καρποὺς καλοὺς ποιεῖ· τὸ δὲ 17
cariosa arbor, fructus malos facit. Non potest ˟ arbor
σαπρὸν δένδρον, καρποὺς πονηροὺς ποιεῖ. οὐ δύναται δένδρον 18

˟ Nolite iudicare, & non iudicabimini:
‖ vides
‟ & trabem in oculo tuo non vides? ‖ dicis
‟ est
‖ videbis
ˀ Nolite dare
˟ canes
‖ qui petit, ˀ qui quærit,
‖ porriget
ˀ porriget ˟ cū sitis mali,
‟ est
˟ Hæc
‖ est quæ ducit
ˀ qui intrant ˟ arcta ᵃ θλίβομαι ‖ est quæ ducit ˀ inueniunt
˟ vestimentis
‖ cognoscetis
ˀ de ‟ vuas,
‖ mala autem
˟ autem

bona, fructus malos facere, neque arbor ˀ cariosa fructus
ἀγαθὸν καρποὺς πονηροὺς ποιεῖν, οὐδὲ δένδρον σαπρὸν καρποὺς
pulchros facere. Omnis arbor ˟ non faciens fructum ‖ pulchrum, excin-
καλοὺς ποιεῖν. πᾶν δένδρον μὴ ποιοῦν καρπὸν καλὸν, ἐκκό- 19
ditur, & in ignem ˀ mittitur. Itaque ex fructibus eorum
πτεται, καὶ εἰς πῦρ βάλλεται. ἄραγε ἀπὸ τῶν καρπῶν αὐτῶν 20
˟ agnoscetis eos. Non omnis ‟ dicens mihi, Domine, Domine, in-
ἐπιγνώσεσθε αὐτούς. οὐ πᾶς ὁ λέγων μοι, κύριε, κύριε, εἰσε- 21
trabit in regnum cælorum: sed ‖ faciens voluntatem
λεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν· ἀλλ' ὁ ποιῶν τὸ θέλημα
Patris mei qui in cælis ˀ. Multi dicent mihi in illa
τοῦ πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς. πολλοὶ ἐροῦσί μοι ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡ- 22
die: Domine, Domine, nonne tuo nomine prophetauimus, & ‖
μέρᾳ, κύριε, κύριε, οὐ τῷ σῷ ὀνόματι προεφητεύσαμεν, καὶ τῷ
tuo nomine dæmonia eiecimus, & ˟ tuo nomine ˀ efficien-
σῷ ὀνόματι δαιμόνια ἐξεβάλομεν, καὶ τῷ σῷ ὀνόματι δυνά-
tias multas fecimus? Et tunc confitebor illis, ‟ Quòd
μεις πολλὰς ἐποιήσαμεν; καὶ τότε ὁμολογήσω αὐτοῖς, ὅτι 23
nunquam noui vos. ˟ abscedite à me omnes ‖ operan-
οὐδέποτε ἔγνων ὑμᾶς· ἀποχωρεῖτε ἀπ' ἐμοῦ πάντες οἱ ἐργαζό-
tes iniquitatem. Omnis ergo ˀ quicunque audit mea verba hæc, &
μενοι τὴν ἀνομίαν. πᾶς οὖν ὅστις ἀκούει μου τοὺς λόγους τούτους, καὶ 24
facit ea, ‟ assimilabo illum viro ˟ prudenti, qui ædificauit
ποιεῖ αὐτοὺς, ὁμοιώσω αὐτὸν ἀνδρὶ φρονίμῳ, ὅστις ᵇ ᾠκοδόμησε τὴν
domum suam super petram: Et descendit pluuia, & venerunt
οἰκίαν αὐτοῦ ἐπὶ τὴν πέτραν· καὶ κατέβη ἡ βροχὴ, καὶ ἦλθον οἱ 25
flumina, & flauerunt venti, & ‖ procubuerunt domui
ποταμοὶ, καὶ ἔπνευσαν οἱ ἄνεμοι, καὶ ᶜ προσέπεσον τῇ οἰκίᾳ
illi, & non cecidit. fundata erat enim super petram. Et omnis
ἐκείνῃ, καὶ οὐκ ἔπεσε. ᵈ τεθεμελίωτο γὰρ ἐπὶ τὴν πέτραν. καὶ πᾶς 26
ˀ audiens mea verba hæc, & non ˟ faciens ea, ‖ assimila-
ὁ ἀκούων μου τοὺς λόγους τούτους, καὶ μὴ ποιῶν αὐτοὺς, ᵉ ὁμοιωθή-
bitur viro stulto, qui ædificauit domum suam super arenam:
σεται ἀνδρὶ μωρῷ, ὅστις ᾠκοδόμησε τὴν οἰκίαν αὐτοῦ ἐπὶ τὴν ἄμμον·
Et descendit pluuia, & venerunt flumina, & flauerunt
καὶ κατέβη ἡ βροχὴ, καὶ ἦλθον οἱ ποταμοὶ, καὶ ἔπνευσαν οἱ 27
venti, & ‖ proruerunt domui illi, & cecidit: & fuit
ἄνεμοι, καὶ ᶠ προσέκοψαν τῇ οἰκίᾳ ἐκείνῃ, καὶ ἔπεσε· καὶ ἦν
ˀ casus illius magnus. Et factum est, cùm consummasset Iesus
ἡ πτῶσις αὐτῆς μεγάλη. καὶ ἐγένετο, ὅτε συνετέλεσεν ὁ ἰησοῦς 28
˟ sermones hos, stupebant turbæ super doctrina eius.
τοὺς λόγους τούτους, ᵍ ἐξεπλήσσοντο οἱ ὄχλοι ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ.
Erat enim docens eos ‖ vt auctoritatem habens, & non sicut
ἦν γὰρ διδάσκων αὐτοὺς ὡς ἐξουσίαν ἔχων, καὶ οὐχ ὡς οἱ 29
Scribæ ‟.
γραμματεῖς.

ˀ mala, bonos fructus ˟ quæ nō facit ‖ bonum, excīdetur, ˀ mittetur. Igitur ˟ cognoscetis ‟ qui dicit
‖ qui facit
ˀ est, ipse intrabit in regnum cælorum. ‖ in
˟ in ˀ virtutes
‟ Quia
˟ discedite ‖ qui operamini ᵃ γινώσκω
ˀ qui ‟ assimilabitur ˟ sapienti ᵇ οἰκοδομέω
‖ irruerunt in domum illam, ᶜ προσπίπτω ᵈ θεμελιόω
ˀ qui audit ˟ facit ‖ similis erit ᵉ ὁμοιόομαι
‖ irruerunt in domum illam. ᶠ προσκόπτω
ˀ ruina eius magna. ˟ verba hæc, admirabantur ᵍ ἐκπλήσσομαι
‖ sicut potestatē ‟ eorum & Pharisæi.

CAP. VIII. η'.

˟ Descendente autem eo de monte, secutæ sunt eum
Καταβάντι δὲ αὐτῷ ἀπὸ τοῦ ὄρους, ἠκολούθησαν αὐτῷ 1
turbæ multæ. Et ecce leprosus veniens adorabat eum,
ὄχλοι πολλοί. καὶ ἰδοὺ λεπρὸς ἐλθὼν, προσεκύνει αὐτῷ, 2
dicens: Domine, si ‖ velis, efficax es me mundare. Et exten-
λέγων, κύριε, ἐὰν θέλῃς, δύνασαί με καθαρίσαι. καὶ ἐκτεί- 3
dens manum, tetigit eum Iesus, dicens: Volo. mundare.
νας τὴν χεῖρα, ᵃ ἥψατο αὐτοῦ ὁ ἰησοῦς, λέγων, θέλω· καθαρίσθητι.
Et confestim mundata est eius lepra Et ait illi
καὶ εὐθέως ἐκαθαρίσθη αὐτοῦ ἡ λέπρα. καὶ λέγει αὐτῷ ὁ 4
Iesus: Vide nemini dixeris: sed ˟ abi, teipsum ostende Sacerdoti,
ἰησοῦς, ὅρα μηδενὶ εἴπῃς· ἀλλ' ὕπαγε, σεαυτὸν δεῖξον τῷ ἱερεῖ,
& offer munus quod ˀ attribuit Moyses in testimonium
καὶ ᵇ προσένεγκε τὸ δῶρον, ὃ προσέταξε μωσῆς, εἰς μαρτύριον
illis. ‟ Introeunti autem ipso in Capernaum, accessit
αὐτοῖς. εἰσελθόντι δὲ αὐτῷ εἰς καπερναοὺμ, προσῆλθεν 5
ad eum Centurio, ‖ appellans eum, & dicens: Domine,
αὐτῷ ἑκατόνταρχος, παρακαλῶν αὐτὸν, καὶ λέγων, κύριε, 6
puer meus iacet in domo paralyticus, ˀ vehementer discru-
ὁ παῖς μου βέβληται ἐν τῇ οἰκίᾳ παραλυτικὸς, δεινῶς βασανι-
ciatus. Et ait illi Iesus: Ego ˟ veniens curabo eum.
ζόμενος. καὶ λέγει αὐτῷ ὁ ἰησοῦς, ἐγὼ ἐλθὼν θεραπεύσω αὐτόν. 7
Et respondens Centurio, ait: Domine, non sum ‖ idoneus
καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἑκατόνταρχος ἔφη, κύριε, οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς 8
vt meum sub tectum intres: sed tantum dic verbo, &
ἵνα μου ὑπὸ τὴν στέγην εἰσέλθῃς· ἀλλὰ μόνον εἰπὲ λόγῳ, καὶ
sanabitur puer meus. ‖ Etenim ego homo sum sub
ᶜ ἰαθήσεται ὁ παῖς μου. καὶ γὰρ ἐγὼ ἄνθρωπός εἰμι ὑπὸ 9
ˀ auctoritatem habens sub me ipsum milites: & dico huic, Va-
ἐξουσίαν ἔχων ὑπ' ἐμαυτὸν στρατιώτας· καὶ λέγω τούτῳ, πορεύ-
de, & vadit: & ˟ alij, Veni, & venit. & seruo meo,
θητι, καὶ πορεύεται· καὶ ἄλλῳ, ἔρχου, καὶ ἔρχεται· καὶ τῷ δούλῳ μου,
fac hoc, & facit. Audiens autem Iesus, miratus est: & ait
ποίησον τοῦτο, καὶ ποιεῖ. ἀκούσας δὲ ὁ ἰησοῦς, ἐθαύμασε· καὶ εἶπε 10
sequentibus ˟: Amen dico vobis, ‖ neque in Israel tantam
τοῖς ἀκολουθοῦσιν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐδὲ ἐν τῷ ἰσραὴλ τοσαύτην
fidem inueni. Dico autem vobis, quòd multi ab ˀ orientibus &
πίστιν ᵈ εὗρον. λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι πολλοὶ ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ 11
occidentibus venient, & recumbent cum Abraam, & Isaac,
δυσμῶν ᵉ ἥξουσι, καὶ ᶠ ἀνακλιθήσονται μετὰ ἀβραὰμ, καὶ ἰσαὰκ,
& Iacob in regno cælorum.
καὶ ἰακὼβ ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν.

˟ Cùm autem descendisset
‖ vis, potes
ᵃ ἅπτομαι
˟ vade, ostende te
ˀ præcepit ᵇ προσφέρω
‟ Cùm autem introisset Capharnaum, ‖ rogans ˀ & malè torquetur.
˟ veniam, &
‖ dignus
‖ Nam & ᶜ ἰάομαι ˀ potestate constitutus
˟ alio,
˟ se dixit: ‖ non ˀ oriente & occidente ᵈ εὑρίσκω ᵉ ἥκω, ᶠ ἀνακλίνομαι

Filij autem regni eijcientur in tenebras exte-
οἱ δὲ υἱοὶ τῆς βασιλείας ἐκβληθήσονται εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώ- 12
riores: ibi erit fletus, & *fremitus dentium.
τερον· ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς, καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων.
Et dixit Iesus Centurioni: ‖Abi: & sicut cre-
καὶ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς τῷ ἑκατοντάρχῳ, ὕπαγε· καὶ ὡς ἐπί- 13
didisti, fiat tibi. Et sanatus est puer eius in hora illa.
στευσας, γενηθήτω σοι· καὶ ἰάθη ὁ παῖς αὐτοῦ ἐν τῇ ὥρᾳ ἐκείνῃ.
Et ‖ingressus Iesus in domum Petri, vidit socrum
καὶ εἰσελθὼν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν οἰκίαν Πέτρου, εἶδε τὴν πενθερὰν 14
eius iacentem & febricitantem: Et tetigit manum
αὐτοῦ βεβλημένην καὶ πυρέσσουσαν· καὶ ἥψατο τῆς χειρὸς 15
eius, & dimisit eam febris: & surrexit, & ministrabat eis.
αὐτῆς, καὶ ἀφῆκεν αὐτὴν ὁ πυρετός· καὶ ἠγέρθη, καὶ διηκόνει αὐτοῖς.
Vespere autem facto, obtulerunt ei dæmoniacos mul-
ὀψίας δὲ γενομένης, προσήνεγκαν αὐτῷ δαιμονιζομένους πολ- 16
tos, & eijciebat spiritus verbo: & omnes malè
λοὺς, καὶ ἐξέβαλε τὰ πνεύματα λόγῳ, καὶ πάντας τοὺς κακῶς
habentes *sanabat: Vt adimpleretur ‖dictum per Isaiam
ἔχοντας ἐθεράπευσεν· ὅπως πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ Ἠσαΐου 17
prophetam, dicentem: Ipse infirmitates nostras accepit, &
τοῦ προφήτου, λέγοντος, αὐτὸς τὰς ἀσθενείας ἡμῶν ἔλαβε, καὶ
ægrotationes portauit. Videns autem Iesus multas turbas cir-
τὰς νόσους ἐβάστασεν. ἰδὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς πολλοὺς ὄχλους πε- 18
cum se, iussit ‖abire in vlterius. Et accedens
ρὶ αὐτὸν, ἐκέλευσεν ἀπελθεῖν εἰς τὸ πέραν. καὶ προσελθὼν 19
vnus Scriba, ait illi: Magister, sequar te quo-
εἷς γραμματεὺς, εἶπεν αὐτῷ, διδάσκαλε, ἀκολουθήσω σοι ὅ-
cunque ieris. Et dicit ei Iesus: Vulpes
που ἐὰν ἀπέρχῃ. καὶ λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, αἱ ἀλώπεκες 20
foueas habent, & volucres cæli *vmbracula.
φωλεοὺς ἔχουσι, καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατασκηνώσεις·
Filius autem hominis non habet vbi caput reclinet.
ὁ δὲ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἔχει ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίνῃ.
Alius autem *discipulorum eius ait illi: Domine, permit-
ἕτερος δὲ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ εἶπεν αὐτῷ, κύριε, ἐπίτρε- 21
te ‖mihi primùm *abire & sepelire patrem meum.
ψόν μοι πρῶτον ἀπελθεῖν, καὶ θάψαι τὸν πατέρα μου.
*At Iesus ait illi: Sequere me, & dimitte mortuos
ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, ἀκολούθει μοι, καὶ ἄφες τοὺς νεκροὺς 22
sepelire suos mortuos. Et ascendente eo in nauiculam,
θάψαι τοὺς ἑαυτῶν νεκρούς. καὶ ἐμβάντι αὐτῷ εἰς τὸ πλοῖον, 23
secuti sunt eum discipuli eius. Et ecce motus ma-
ἠκολούθησαν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ. καὶ ἰδοὺ σεισμὸς μέ- 24
gnus factus est in mari, ita vt *nauiculam operiri sub
γας ἐγένετο ἐν τῇ θαλάσσῃ, ὥστε τὸ πλοῖον καλύπτεσθαι ὑπὸ
fluctibus: ipse verò dormiebat. Et ‖accedentes
τῶν κυμάτων· αὐτὸς δὲ ἐκάθευδε. καὶ προσελθόντες οἱ 25
discipuli eius, *suscitauerunt eum, dicentes: Domine, salua nos,
μαθηταὶ αὐτοῦ, ἤγειραν αὐτὸν, λέγοντες, κύριε, σῶσον ἡμᾶς,
perimus. Et dicit eis ‖, Quid timidi estis *exiguæ fidei?
ἀπολλύμεθα. καὶ λέγει αὐτοῖς, τί δειλοί ἐστε ὀλιγόπιστοι; 26
Tunc surgens imperauit ventis & mari, & facta
τότε ἐγερθεὶς ἐπετίμησε τοῖς ἀνέμοις καὶ τῇ θαλάσσῃ, καὶ ἐγένε-
est tranquillitas magna. *At homines mirati sunt, dicentes:
το γαλήνη μεγάλη. οἱ δὲ ἄνθρωποι ἐθαύμασαν, λέγοντες, 27
Qualis est hic, quia & venti & mare obediunt
ποταπός ἐστιν οὗτος, ὅτι καὶ οἱ ἄνεμοι καὶ ἡ θάλασσα ὑπακούουσιν
ei? Et ‖venienti ipsi in vlterius in regionem *Ger-
αὐτῷ; καὶ ἐλθόντι αὐτῷ εἰς τὸ πέραν εἰς τὴν χώραν τῶν γεργε- 28
gesinorum, occurrerunt ei duo *dæmoniaci de mo-
σηνῶν, ὑπήντησαν αὐτῷ δύο δαιμονιζόμενοι ἐκ τῶν μνη-
numentis exeuntes, sæui nimis, ita vt *non valere quemquã transf-
μείων ἐξερχόμενοι, χαλεποὶ λίαν, ὥστε μὴ ἰσχύειν τινὰ παρ-
ire per viam illam. Et ecce clamauerunt, dicentes: Quid no-
ελθεῖν διὰ τῆς ὁδοῦ ἐκείνης. καὶ ἰδοὺ ἔκραξαν, λέγοντες, τί ἡ- 29
bis & ‖tibi Iesu fili Dei? Venisti huc ante tempus torque-
μῖν καὶ σοὶ Ἰησοῦ υἱὲ τοῦ θεοῦ; ἦλθες ὧδε πρὸ καιροῦ βασανί-
re nos? Erat autem ‖longè ab illis grex porcorum mul-
σαι ἡμᾶς; ἦν δὲ μακρὰν ἀπ' αὐτῶν ἀγέλη χοίρων πολ- 30
torum pascens. *Verùm dæmones appellabant eum, dicen-
λῶν βοσκομένη. οἱ δὲ δαίμονες παρεκάλουν αὐτὸν, λέγον- 31
tes: Si eijcis nos‖, permitte nobis abire in gregem
τες, εἰ ἐκβάλλεις ἡμᾶς, ἐπίτρεψον ἡμῖν ἀπελθεῖν εἰς τὴν ἀγέλην
porcorum. Et ait illis, *Abite. Illi autem exeuntes,
τῶν χοίρων. καὶ εἶπεν αὐτοῖς, ὑπάγετε· οἱ δὲ ἐξελθόντες 32
abierunt in ‖gregem porcorum. Et ecce *ruit totus
ἀπῆλθον εἰς τὴν ἀγέλην τῶν χοίρων· καὶ ἰδοὺ ὥρμησε πᾶσα ἡ
grex porcorum per præceps in mare, & mortui sunt
ἀγέλη τῶν χοίρων κατὰ τοῦ κρημνοῦ εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ ἀπέθανον
in aquis. Pastores autem fugerunt, & venientes in
ἐν τοῖς ὕδασιν. οἱ δὲ βόσκοντες ἔφυγον, καὶ ἀπελθόντες εἰς τὴν 33
ciuitatem, nuntiauerunt *omnia, & ‖illa quæ dæmoniacorum.
πόλιν, ἀπήγγειλαν πάντα, καὶ τὰ τῶν δαιμονιζομένων.
Et ecce tota ciuitas exiit ‖in occursum Ie-
καὶ ἰδοὺ πᾶσα ἡ πόλις ἐξῆλθεν εἰς συνάντησιν τῷ Ἰη- 34
su. Et *videntes eum, appellabant vt transiret à
σοῦ. καὶ ἰδόντες αὐτὸν, παρεκάλεσαν ὅπως μεταβῇ ἀπὸ τῶν
finibus eorum.
ὁρίων αὐτῶν.

Margin notes (col. 1): *stridor · ‖Vade, · ἰάομαι · *ex illa · ‖cùm venisset · ἐγείρω · *dæmonia habentes, *curauit · ‖quod est · *nostras · ‖discipulos ire trans fretum. · *nidos · *suum · *de discipulis · ‖me ire · *Iesus autem · *nauicula operiretur ‖accesserunt ad eum · *& · ‖Iesus: *modicæ · *Porrò · ‖cùm venisset Iesus trãs fretũ *Gerasenorum *habentes dæmonia, · ἰσχύω · *nemo posset · ‖non · *Dæmones autem rogabant · ‖hinc, mitte nos · *Ite. At · ‖porcos. *magno impetu abiit · *hæc *de his qui dæmonia habuerant. ‖obuiam *viso eo, rogabant · μεταβαίνω

CAP. IX.

Et ascendens in nauiculam, *traiecit & venit in propriam
1 Καὶ ἐμβὰς εἰς τὸ πλοῖον, διεπέρασε, καὶ ἦλθεν εἰς τὴν ἰδίαν
ciuitatem. Et ecce offerebant ei paralyticum in le-
2 πόλιν. καὶ ἰδοὺ προσέφερον αὐτῷ παραλυτικὸν ἐπὶ κλί-
cto iacentem. Et videns Iesus fidem illorum, dixit Pa-
νης βεβλημένον. καὶ ἰδὼν ὁ Ἰησοῦς τὴν πίστιν αὐτῶν, εἶπε τῷ πα-
ralytico: Confide fili, remittuntur tibi peccata tua.
ραλυτικῷ, θάρσει τέκνον, ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι σου.
Et ecce quidam *Scribarum dixerunt ‖in seipsis: Hic bla-
3 καὶ ἰδού τινες τῶν γραμματέων εἶπον ἐν ἑαυτοῖς, οὗτος βλα-
sphemat. Et ‖videns Iesus cogitationes eorum dixit: Vt quid
4 σφημεῖ. καὶ ἰδὼν ὁ Ἰησοῦς τὰς ἐνθυμήσεις αὐτῶν, εἶπεν, ἱνατί
vos cogitatis mala in cordibus vestris?
ὑμεῖς ἐνθυμεῖσθε πονηρὰ ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν;
Quid enim est facilius dicere: Dimittuntur ‖tua pec-
5 τί γάρ ἐστιν εὐκοπώτερον, εἰπεῖν, ἀφέωνταί σου αἱ ἁμαρ-
cata: an dicere: *Exurge, & ambula? Vt autem sciatis ‖quòd au-
6 τίαι· ἢ εἰπεῖν, ἔγειραι, καὶ περιπάτει. ἵνα δὲ εἰδῆτε ὅτι ἐξ-
‖ctoritatem habet Filius hominis in terra *remittere peccata
ουσίαν ἔχει ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς ἀφιέναι ἁμαρτίας·
tunc ait paralytico: *Erectus tolle tuum lectum, &
τότε λέγει τῷ παραλυτικῷ, ἐγερθεὶς ἆρόν σου τὴν κλίνην, καὶ
‖abi in domum tuam. Et *erectus abiit in domum
7 ὕπαγε εἰς τὸν οἶκόν σου. καὶ ἐγερθεὶς ἀπῆλθεν εἰς τὸν οἶκον
suam. Videntes autem turbæ, timuerunt, & glorificauerunt
8 αὐτοῦ. ἰδόντες δὲ οἱ ὄχλοι, ἐθαύμασαν, καὶ ἐδόξασαν τὸν
Deum, *dantem auctoritatem talem hominibus.
θεὸν, τὸν δόντα ἐξουσίαν τοιαύτην τοῖς ἀνθρώποις.
Et ‖prateriens Iesus inde, vidit hominem seden-
9 Καὶ παράγων ὁ Ἰησοῦς ἐκεῖθεν, εἶδεν ἄνθρωπον καθήμε-
tem in telonio, Matthæum *dictum: & ait illi:
νον ἐπὶ τὸ τελώνιον, Ματθαῖον λεγόμενον, καὶ λέγει αὐτῷ,
Sequere me. & surgens secutus est eum. Et factum est
10 ἀκολούθει μοι· καὶ ἀναστὰς ἠκολούθησεν αὐτῷ. καὶ ἐγένετο
eo discumbente in domo, & ecce multi publicani & pecca-
αὐτοῦ ἀνακειμένου ἐν τῇ οἰκίᾳ, καὶ ἰδοὺ πολλοὶ τελῶναι καὶ ἁμαρ-
tores venientes, discumbebant cum Iesu, & discipulis eius.
τωλοὶ ἐλθόντες, συνανέκειντο τῷ Ἰησοῦ, καὶ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ.
Et videntes Pharisæi, dicebant discipulis eius: Quare
11 καὶ ἰδόντες οἱ Φαρισαῖοι, εἶπον τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, διατί
cum publicanis & peccatoribus manducat Magister vester?
μετὰ τῶν τελωνῶν καὶ ἁμαρτωλῶν ἐσθίει ὁ διδάσκαλος ὑμῶν;
At Iesus audiens, ait illis: Non ‖*vsum habent
12 ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀκούσας, εἶπεν αὐτοῖς, οὐ χρείαν ἔχουσιν οἱ
valentes medico, sed malè *habentes Euntes autem,
13 ἰσχύοντες ἰατροῦ, ἀλλ' οἱ κακῶς ἔχοντες. πορευθέντες δὲ
discite quid est, Misericordiam volo, & non sacrificium. Non enim veni vo-
μάθετε τί ἐστιν, ἔλεον θέλω, καὶ οὐ θυσίαν. οὐ γὰρ ἦλθον κα-
care iustos, sed peccatores ad pœnitentiam.
λέσαι δικαίους, ἀλλ' ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν.
Tunc *adierunt eum discipuli Ioannis, dicentes:
14 τότε προσέρχονται αὐτῷ οἱ μαθηταὶ Ἰωάννου, λέγοντες,
Quare nos & Pharisæi ieiunamus frequenter, discipuli autem
διατί ἡμεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι νηστεύομεν πολλὰ, οἱ δὲ μαθηταί
tui non ieiunant? Et ait illis Iesus: Nunquid possunt
15 σου οὐ νηστεύουσι; καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, μὴ δύνανται
filij sponsi lugere quamdiu cum illis est sponsus?
οἱ υἱοὶ τοῦ νυμφῶνος πενθεῖν ἐφ' ὅσον μετ' αὐτῶν ἐστὶν ὁ νυμφίος;
Venient autem dies, cùm auferetur ab eis sponsus, &
ἐλεύσονται δὲ ἡμέραι, ὅταν ἀπαρθῇ ἀπ' αὐτῶν ὁ νυμφίος, καὶ
tunc ieiunabunt. Nemo autem ‖inijcit *immissionem panni
16 τότε νηστεύσουσιν. οὐδεὶς δὲ ἐπιβάλλει ἐπίβλημα ῥάκους
rudis in vestimentum vetus: *aufert enim plenitudinem eius à
ἀγνάφου ἐπὶ ἱματίῳ παλαιῷ· αἴρει γὰρ τὸ πλήρωμα αὐτοῦ ἀπὸ
vestimento, & peior scissura fit. Neque mittunt vinum
17 τοῦ ἱματίου, καὶ χεῖρον σχίσμα γίνεται. οὐδὲ βάλλουσιν οἶνον
nouum in vtres veteres: ‖si autem minus, rumpuntur vtres, & vi-
νέον εἰς ἀσκοὺς παλαιούς· εἰ δὲ μήγε, ῥήγνυνται οἱ ἀσκοὶ, καὶ ὁ οἶ-
num *effluit, & vtres pereunt. sed mittunt vinum nouũ
νος ἐκχεῖται, καὶ οἱ ἀσκοὶ ἀπολοῦνται· ἀλλὰ βάλλουσιν οἶνον νέον
in vtres nouos, & ambo conseruantur.
εἰς ἀσκοὺς καινούς, καὶ ἀμφότεροι συντηροῦνται.
Hæc illo loquente *eis, ecce princeps vnus *veniens, adora-
18 ταῦτα αὐτοῦ λαλοῦντος αὐτοῖς, ἰδοὺ ἄρχων εἷς ἐλθὼν, προσε-
bat eum, dicens: ‖Quòd filia mea modò defuncta est: sed
κύνει αὐτῷ, λέγων, ὅτι ἡ θυγάτηρ μου ἄρτι ἐτελεύτησεν· ἀλλὰ
*veniens impone manum tuam super eam, & viuet.
ἐλθὼν ἐπίθες τὴν χεῖρά σου ἐπ' αὐτὴν, καὶ ζήσεται.
Et surgens Iesus, sequebatur eum, & discipuli eius.
19 καὶ ἐγερθεὶς ὁ Ἰησοῦς, ἠκολούθησεν αὐτῷ, καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ.
Et ecce mulier ‖sanguifluia duodecim annis, *accedens re-
20 καὶ ἰδοὺ γυνὴ αἱμορροοῦσα δώδεκα ἔτη, προσελθοῦσα ὄπι-
trò, *tetigit fimbriam vestimenti eius. Dicebat enim ‖in seipsa:
21 σθεν, ἥψατο τοῦ κρασπέδου τοῦ ἱματίου αὐτοῦ. ἔλεγε γὰρ ἐν ἑαυτῇ,
Si tantum tetigero vestimentum eius, *saluabor. At Iesus
22 ἐὰν μόνον ἅψωμαι τοῦ ἱματίου αὐτοῦ, σωθήσομαι. ὁ δὲ Ἰησοῦς
conuersus, & videns eam, dixit: Confide filia, fides tua
ἐπιστραφεὶς, καὶ ἰδὼν αὐτὴν, εἶπε, θάρσει θύγατερ, ἡ πίστις σου

Margin notes (col. 2): ‖Iesus *transfretauit, *suam. · *θαῤῥέω · ἀφίημι · *de Scribis ‖intra se. *cùm vidisset · *tibi · *Surge, ‖quia · ‖habet potestatem ‖dimittendi *Surge, · αἴρω · ‖vade *surrexit, & · *qui dedit potestatem ‖cùm transiret inde · *nomine · *συνάκειμαι · ‖est opus valentibus. *habentibus. · *accesserunt ad · *ἐλεύθω · *ἀφαιρέομαι · ‖immittit com missuram *tollit · ‖alioquin · *effunditur · *συντηρέομαι. *ad eos, *accessit, ‖Domine, *veni, · ‖quæ sanguinis fluxum patiebatur *accessit *& ‖intra se: *salua ero.

servauit te. Et servata est mulier ab hora illa.
σέσωκέ σου. καὶ ἐσώθη ἡ γυνὴ ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης.
Et veniens Iesus in domum principis, & videns
καὶ ἐλθὼν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἄρχοντος, καὶ ἰδὼν τοὺς 23
tibicines & turbam tumultuantem, Dicit illis: Rece-
αὐλητὰς, καὶ τὸν ὄχλον θορυβούμενον, λέγει αὐτοῖς, ἀναχω- 24
dite: non enim mortua est puella, sed dormit. Et deri-
ρεῖτε· οὐ γὰρ ἀπέθανε τὸ κοράσιον, ἀλλὰ καθεύδει. καὶ κατε-
debant eum. Cùm verò eiecta esset turba, ingressus appre-
γέλων αὐτοῦ. ὅτε δὲ ἐξεβλήθη ὁ ὄχλος, εἰσελθὼν ἐκρά- 25
hendit manum eius: & surrexit puella. Et exiit
τησε τῆς χειρὸς αὐτῆς· καὶ ἠγέρθη τὸ κοράσιον. καὶ ἐξῆλθεν 26
fama hæc in vniuersam terram illam. Et transeunte in-
ἡ φήμη αὕτη εἰς ὅλην τὴν γῆν ἐκείνην. καὶ παράγοντι ἐκεῖ- 27
dè Iesu, secuti sunt eum duo cæci, clamantes, &
θεν τῷ Ἰησοῦ, ἠκολούθησαν αὐτῷ δύο τυφλοὶ, κράζοντες, καὶ
dicentes: Miserere nostri fili Dauid. Venienti autem in domum,
λέγοντες, ἐλέησον ἡμᾶς υἱὲ Δαβίδ. ἐλθόντι δὲ εἰς τὴν οἰκίαν, 28
accesserunt ad eum cæci. Et dicit eis Iesus: Creditis
προσῆλθον αὐτῷ οἱ τυφλοί· καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, πιστεύετε
quòd possum hoc facere? Dicunt ei: Vtique Domine.
ὅτι δύναμαι τοῦτο ποιῆσαι; λέγουσιν αὐτῷ, ναὶ κύριε.
Tunc tetigit oculos eorum, dicens: Secundum fidem vestram
τότε ἥψατο τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν, λέγων, κατὰ τὴν πίστιν ὑμῶν 29
fiat vobis. Et aperti sunt eorum oculi: &
γενηθήτω ὑμῖν. καὶ ἀνεῴχθησαν αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοί· καὶ 30
comminatus est illis Iesus, dicens: Videte ne quis sciat.
ἐνεβριμήσατο αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, λέγων· ὁρᾶτε μηδεὶς γινωσκέτω.
Illi autem exeuntes diffamauerunt eum in tota terra illa.
οἱ δὲ ἐξελθόντες διεφήμισαν αὐτὸν ἐν ὅλῃ τῇ γῇ ἐκείνῃ. 31
Illis autem egressis, ecce obtulerunt ei ho-
αὐτῶν δὲ ἐξερχομένων, ἰδοὺ προσήνεγκαν αὐτῷ ἄν- 32
minem mutum dæmoniacum. Et eiecto dæ-
θρωπον κωφὸν δαιμονιζόμενον. καὶ ἐκβληθέντος τοῦ δαι- 33
monio, locutus est mutus: & miratæ sunt turbæ, dicentes:
μονίου, ἐλάλησεν ὁ κωφός· καὶ ἐθαύμασαν οἱ ὄχλοι, λέγοντες,
nunquam apparuit sic in Israel. Pharisæi autem
οὐδέποτε ἐφάνη οὕτως ἐν τῷ Ἰσραήλ. οἱ δὲ Φαρισαῖοι 34
dicebant: In principe dæmoniorum eiicit dæmones.
ἔλεγον, ἐν τῷ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια.
Et circumibat Iesus ciuitates omnes & castella,
καὶ περιῆγεν ὁ Ἰησοῦς τὰς πόλεις πάσας καὶ τὰς κώμας, 35
docens in synagogis eorum, & prædicans Euange-
διδάσκων ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν, καὶ κηρύσσων τὸ εὐαγγέ-
lium regni, & curans omnem languorem, & omnem
λιον τῆς βασιλείας, καὶ θεραπεύων πᾶσαν νόσον, καὶ πᾶσαν
infirmitatem in populo. Videns autem turbas, miser-
μαλακίαν ἐν τῷ λαῷ. ἰδὼν δὲ τοὺς ὄχλους, ἐσπλαγχνί- 36
tus est de eis, quia erant vexati, & dispersi sicut
σθη περὶ αὐτῶν, ὅτι ἦσαν ἐσκυλμένοι, καὶ ἐρριμμένοι ὡσεὶ
oues non habentes pastorem. Tunc dicit discipulis
πρόβατα μὴ ἔχοντα ποιμένα. τότε λέγει τοῖς μαθηταῖς 37
suis: Messis quidem multa, operarij autem pauci.
αὐτοῦ, ὁ μὲν θερισμὸς πολὺς, οἱ δὲ ἐργάται ὀλίγοι.
Supplicate ergo domino messis, vt emittat
δεήθητε οὖν τοῦ κυρίου τοῦ θερισμοῦ, ὅπως ἐκβάλῃ 38
operarios in messem suam.
ἐργάτας εἰς τὸν θερισμὸν αὐτοῦ.

te saluā fecit. / salua facta est / ex illa hora. / cùm venisset / vidisset / καταγελάω / Et cùm / ἐκβάλλομαι / intrauit, & tenuit / & dixit, Puella surge. / Cùm autem venisset / quia hoc / vobis? / ἀνοίγω / dæmonium habentem. / σπλαγχνίζομαι / iacentes / Rogate / dominum / δέομαι / mittat

CAP. X.

Et aduocans duodecim discipulos suos, de-
Καὶ προσκαλεσάμενος τοὺς δώδεκα μαθητὰς αὐτοῦ, ἔδω-
dit illis potestatem spirituum immundorum, vt eiice-
κεν αὐτοῖς ἐξουσίαν πνευμάτων ἀκαθάρτων, ὥστε ἐκβάλ-
re eos & curare omnem languorem, & omnem infirmi-
λειν αὐτὰ, καὶ θεραπεύειν πᾶσαν νόσον, καὶ πᾶσαν μαλα-
tatem. Duodecim autem Apostolorum nomina sunt hæc:
κίαν. τῶν δὲ δώδεκα ἀποστόλων τὰ ὀνόματά ἐστι ταῦτα· 2
Primus, Simon dictus Petrus, & Andreas frater
πρῶτος Σίμων ὁ λεγόμενος Πέτρος, καὶ Ἀνδρέας ὁ ἀδελφὸς
eius; Iacobus Zebedæi, & Ioannes frater eius:
αὐτοῦ· Ἰάκωβος ὁ τοῦ Ζεβεδαίου, καὶ Ἰωάννης ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ·
Philippus & Bartholomæus, Thomas & Matthæus pu-
Φίλιππος καὶ Βαρθολομαῖος· Θωμᾶς καὶ Ματθαῖος ὁ τε- 3
blicanus, Iacobus Alphæi, & Lebbæus superuocatus Thad-
λώνης· Ἰάκωβος ὁ τοῦ Ἀλφαίου, καὶ Λεββαῖος ὁ ἐπικληθεὶς Θαδ-
dæus: Simon Cananites, & Iudas Iscariotes, qui & tra-
δαῖος· Σίμων ὁ Κανανίτης, καὶ Ἰούδας Ἰσκαριώτης, ὁ καὶ πα- 4
dens eum. Hos duodecim legauit Iesus,
ραδοὺς αὐτόν. τούτους τοὺς δώδεκα ἀπέστειλεν ὁ Ἰησοῦς, 5
denuncians eis, dicens: In viam gentium ne abieritis,
παραγγείλας αὐτοῖς, λέγων, εἰς ὁδὸν ἐθνῶν μὴ ἀπέλθητε,
& in ciuitatem Samaritanorum ne intraueritis. ite autem
καὶ εἰς πόλιν Σαμαρειτῶν μὴ εἰσέλθητε· πορεύεσθε δὲ 6
magis ad oues perditas domus Israel.
μᾶλλον πρὸς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραήλ.
Euntes autem prædicate, dicentes: Quia appropinquauit re-
πορευόμενοι δὲ κηρύσσετε, λέγοντες, ὅτι ἤγγικεν ἡ βα- 7
gnum cælorum. Infirmos curate, leprosos mun-
σιλεία τῶν οὐρανῶν. ἀσθενοῦντας θεραπεύετε, λεπροὺς κα- 8

conuocatis / discipulis suis, / eiicerent / curarent / qui dicitur / & / Chananæus, / tradidit / misit / præcipiens / ciuitates / sed potius / quæ perierunt / ἐγγίζω

date, mortuos suscitate, dæmones eiicite. gratis acce-
θαρίζετε, νεκροὺς ἐγείρετε, δαιμόνια ἐκβάλλετε· δωρεὰν ἐλά-
pistis, gratis date. Ne possideatis aurum, neque argentum,
9 βετε, δωρεὰν δότε. μὴ κτήσησθε χρυσὸν, μηδὲ ἄργυρον,
neque æs in zonis vestris. Non peram in viam,
10 μηδὲ χαλκὸν εἰς τὰς ζώνας ὑμῶν· μὴ πήραν εἰς ὁδὸν,
neque duas tunicas, neque calceamenta, neque virgam: dignus
μηδὲ δύο χιτῶνας, μηδὲ ὑποδήματα, μηδὲ ῥάβδους· ἄξιος
enim operarius alimento suo est. In quācunq; autē ciuitate aut
11 γὰρ ὁ ἐργάτης τῆς τροφῆς αὐτοῦ ἐστιν. εἰς ἣν δ' ἂν πόλιν ἢ
castellum intraueritis, interrogate quis in ea dignus sit: & ibi
κώμην εἰσέλθητε, ἐξετάσατε τίς ἐν αὐτῇ ἄξιός ἐστι· κἀκεῖ
manete donec exeatis. Intrantes autem in domum,
12 μείνατε ἕως ἂν ἐξέλθητε. εἰσερχόμενοι δὲ εἰς τὴν οἰκίαν,
salutate eam, dicentes: Pax domui huic.
ἀσπάσασθε αὐτὴν, λέγοντες, εἰρήνη τῷ οἴκῳ τούτῳ.
Et si quidem fuerit domus digna, ingrediatur pax vestra super
13 καὶ ἐὰν μὲν ᾖ ἡ οἰκία ἀξία, εἰσελθέτω ἡ εἰρήνη ὑμῶν ἐπ'
eam: si autem non fuerit digna, pax vestra ad vos con-
αὐτήν· ἐὰν δὲ μὴ ᾖ ἀξία, ἡ εἰρήνη ὑμῶν πρὸς ὑμᾶς ἐπι-
uertatur. Et qui non receperit vos, neque audierit
14 στραφήτω. καὶ ὃς ἐὰν μὴ δέξηται ὑμᾶς, μηδὲ ἀκούσῃ τοὺς
sermones vestros, exeuntes domo vel ciuitate illa,
λόγους ὑμῶν, ἐξερχόμενοι τῆς οἰκίας ἢ τῆς πόλεως ἐκείνης,
excutite puluerem pedum vestrorum. Amen dico
15 ἐκτινάξατε τὸν κονιορτὸν τῶν ποδῶν ὑμῶν. ἀμὴν λέγω
vobis, tolerabilius erit terræ Sodomorum & Gomorrhæorum in die
ὑμῖν, ἀνεκτότερον ἔσται γῇ Σοδόμων καὶ Γομόρρων ἐν ἡμέρᾳ
iudicij, quàm ciuitati illi. Ecce ego mitto vos
16 κρίσεως, ἢ τῇ πόλει ἐκείνῃ. ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω ὑμᾶς
sicut oues in medio luporum. Estote ergo prudentes sicut ser-
ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων. γίνεσθε οὖν φρόνιμοι ὡς οἱ ὄ-
pentes, & simplices sicut columbæ. Cauete autem ab
17 φεις, καὶ ἀκέραιοι ὡς αἱ περιστεραί. προσέχετε δὲ ἀπὸ τῶν
hominibus. Tradent enim vos in consessus, & in sy-
ἀνθρώπων· παραδώσουσι γὰρ ὑμᾶς εἰς συνέδρια, καὶ ἐν ταῖς συ-
nagogis suis flagellabunt vos. Et ad præsides
18 ναγωγαῖς αὐτῶν μαστιγώσουσιν ὑμᾶς. καὶ ἐπὶ ἡγεμόνας
autem & reges agemini propter me, in testimonium illis
δὲ καὶ βασιλεῖς ἀχθήσεσθε ἕνεκεν ἐμοῦ, εἰς μαρτύριον αὐτοῖς
& gentibus. Cùm autem tradent vos, ne anxie-
19 καὶ τοῖς ἔθνεσιν. ὅταν δὲ παραδιδῶσιν ὑμᾶς, μὴ μεριμνή-
mini quomodo, aut quid loquamini: dabitur enim vobis in illa ho-
σητε πῶς, ἢ τί λαλήσητε· δοθήσεται γὰρ ὑμῖν ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥ-
ra quid loquemini. Non enim vos estis loquentes, sed
20 ρᾳ τί λαλήσετε. οὐ γὰρ ὑμεῖς ἐστε οἱ λαλοῦντες, ἀλλὰ τὸ
spiritus Patris vestri loquens in vobis. Tradet
21 πνεῦμα τοῦ πατρὸς ὑμῶν τὸ λαλοῦν ἐν ὑμῖν. παραδώσει
autem frater fratrem in mortem, & pater filium: & insur-
δὲ ἀδελφὸς ἀδελφὸν εἰς θάνατον, καὶ πατὴρ τέκνον· καὶ ἐπανα-
gent nati in parentes, & morte afficient eos.
στήσονται τέκνα ἐπὶ γονεῖς, καὶ θανατώσουσιν αὐτούς.
Et eritis inuisi ab omnibus propter nomen meum.
22 καὶ ἔσεσθε μισούμενοι ὑπὸ πάντων διὰ τὸ ὄνομά μου·
Verùm permanens in finem, hic seruabitur. Cùm autem inse-
23 ὁ δὲ ὑπομείνας εἰς τέλος, οὗτος σωθήσεται. ὅταν δὲ διώ-
quentur vos in ciuitate ista, fugite in aliam. Amen
κωσιν ὑμᾶς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, φεύγετε εἰς τὴν ἄλλην. ἀμὴν
enim dico vobis, non finietis ciuitates Israel, donec
γὰρ λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ τελέσητε τὰς πόλεις τοῦ Ἰσραήλ, ἕως ἂν
veniat Filius hominis. Non est discipulus super magi-
24 ἔλθῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου. οὐκ ἔστι μαθητὴς ὑπὲρ τὸν διδά-
strum, nec seruus super dominum suum: Sufficit dis-
25 σκαλον, οὐδὲ δοῦλος ὑπὲρ τὸν κύριον αὐτοῦ. ἀρκετὸν τῷ μα-
cipulo vt sit sicut magister eius, & seruus sicut do-
θητῇ ἵνα γένηται ὡς ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ, καὶ ὁ δοῦλος ὡς ὁ κύ-
minus eius. Si patremfamiliàs Beelzebub vocauerunt, quanto
ριος αὐτοῦ. εἰ τὸν οἰκοδεσπότην Βεελζεβοὺβ ἀπεκάλεσαν, πόσῳ
magis domesticos eius? Ne ergo timueritis eos. Nihil
26 μᾶλλον τοὺς οἰκιακοὺς αὐτοῦ; μὴ οὖν φοβηθῆτε αὐτούς. οὐδὲν
enim est occultum, quod non reuelabitur: & abditum,
γάρ ἐστι κεκαλυμμένον, ὃ οὐκ ἀποκαλυφθήσεται· καὶ κρυπτὸν,
quod non scietur. Quod dico vobis in tenebris, dicite in
27 ὃ οὐ γνωσθήσεται. ὃ λέγω ὑμῖν ἐν τῇ σκοτίᾳ, εἴπατε ἐν τῷ
lumine: & quod in aurem auditis, prædicate super domos.
φωτί· καὶ ὃ εἰς τὸ οὖς ἀκούετε, κηρύξατε ἐπὶ τῶν δωμάτων.
Et ne timeatis ab occidentibus corpus: at
28 καὶ μὴ φοβεῖσθε ἀπὸ τῶν ἀποκτεινόντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ
animam non valentium occidere: timete autem magis
ψυχὴν μὴ δυναμένων ἀποκτεῖναι· φοβήθητε δὲ μᾶλλον τὸν
potentem & animam & corpus perdere in gehenna.
δυνάμενον καὶ ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα ἀπολέσαι ἐν γεέννῃ.
Nonne duo passeres asse væneunt? & vnus ex illis non
29 οὐχὶ δύο στρουθία ἀσσαρίου πωλεῖται; καὶ ἓν ἐξ αὐτῶν οὐ
cadet super terram sine Patre vestro. Vestri autem &
30 πεσεῖται ἐπὶ τὴν γῆν, ἄνευ τοῦ πατρὸς ὑμῶν. ὑμῶν δὲ καὶ
capilli capitis omnes numerati sunt. Ne ergo ti-
31 αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς πᾶσαι ἠριθμημέναι εἰσί. μὴ οὖν φο-
meatis: multis passeribus præstatis vos. Omnis ergo qui
32 βεῖσθε, πολλῶν στρουθίων διαφέρετε ὑμεῖς. πᾶς οὖν ὅστις

Nolite possidere / pecuniam / via, / est / cibo / veniet / reuertetur / ad vos. / quicunque / foras de / de pedibus vestris. / ἐκτινάσσω / conciliis / ducemini / ἄγομαι / nolite cogitare / loquamini. / qui loquimini, / qui loquitur / ἐπανίστημι / filij / odio omnibus hominibus / qui autem perseuerauerit vsque / saluus erit. / persequentur / διώκω / cōsummabitis / seruo / opertum. / reuelentur: / occultum, / καλύπτομαι / sciatur. / aure / tecta. / nolite timere eos qui occidunt / autem / possunt / sed potius timete eum qui potest / gehennam. / πίπτω / Nolite ergo timere: / meliores estis

confitebitur in me coram hominibus, confitebor
ὁμολογήσει ἐν ἐμοὶ ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὁμολογήσω
& ego in eo coram Patre meo qui in cælis ‖.
κἀγὼ ἐν αὐτῷ ἔμπροσθεν τοῦ πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς.
Qui autem negauerit me coram hominibus, nega-
33 ὅστις δ' ἂν ἀρνήσηταί με ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ἀρνή-
bo eum & ego coram Patre meo qui in cælis ‖:
σομαι αὐτὸν κἀγὼ ἔμπροσθεν τοῦ πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς.
Ne arbitremini quod veni iacere pacem in terram: non ve-
34 μὴ νομίσητε ὅτι ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην ἐπὶ τὴν γῆν· οὐκ ἦλ-
ni iacere pacem, sed gladium. Veni enim ‖ diuidere
35 θον βαλεῖν εἰρήνην, ἀλλὰ μάχαιραν· ἦλθον γὰρ διχάσαι
hominem aduersus patrem suum, & filiam aduersus matrem
ἄνθρωπον κατὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, καὶ θυγατέρα κατὰ τῆς μητρὸς
suam, & nurum aduersus socrum suam: Et inimici homi-
36 αὐτῆς, καὶ νύμφην κατὰ τῆς πενθερᾶς αὐτῆς. καὶ ἐχθροὶ τοῦ ἀνθρώ-
nis, domestici eius. ‖ Diligens patrem aut matrem super
37 που, οἱ οἰκιακοὶ αὐτοῦ. ὁ φιλῶν πατέρα ἢ μητέρα ὑπὲρ
me, non est me dignus: & amans filium aut filiam super me,
ἐμὲ, οὐκ ἔστι μου ἄξιος· καὶ ὁ φιλῶν υἱὸν ἢ θυγατέρα ὑπὲρ ἐμὲ,
non est me dignus. Et qui non ‖ capit crucem suam, & se-
38 οὐκ ἔστι μου ἄξιος. καὶ ὃς οὐ λαμβάνει τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκο-
quitur post me, non est me dignus. Inueniens animam
39 λουθεῖ ὀπίσω μου, οὐκ ἔστι μου ἄξιος. ὁ εὑρὼν τὴν ψυχὴν
suam, perdet illam: & ‖ perdens animam suam propter
αὐτοῦ, ἀπολέσει αὐτήν· καὶ ὁ ἀπολέσας τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν
me, inueniet eam. Suscipiens vos, me ‖ suscipit: &
40 ἐμοῦ, εὑρήσει αὐτήν. ὁ δεχόμενος ὑμᾶς, ἐμὲ δέχεται· καὶ
qui me suscipiens, suscipit mittentem me. ‖ Recipiens
41 ὁ ἐμὲ δεχόμενος, δέχεται τὸν ἀποστείλαντά με. ὁ δεχόμενος
Prophetam in nomen Prophetæ, mercedem Prophetæ ‖ capiet:
προφήτην εἰς ὄνομα προφήτου, μισθὸν προφήτου λήψεται·
& recipiens iustum in ‖ nomen iusti, mercedem iusti ca-
καὶ ὁ δεχόμενος δίκαιον εἰς ὄνομα δικαίου, μισθὸν δικαίου λή-
piet. Et quicunque ‖ potauerit vnum minimorum istorum poculum
42 ψεται. καὶ ὃς ἐὰν ποτίσῃ ἕνα τῶν μικρῶν τούτων ποτήριον
frigidæ tantum, in nomen discipuli, Amen dico vobis, non per-
ψυχροῦ μόνον, εἰς ὄνομα μαθητοῦ, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ ἀπο-
det mercedem suam.
λέσῃ τὸν μισθὸν αὐτοῦ.

CAP. XI. ια.

Et factum est cùm finisset Iesus ‖ constituens duodecim
1 Καὶ ἐγένετο ὅτε ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς διατάσσων τοῖς δώδεκα
discipulis suis, transiit inde docere & prædicare in
2 μαθηταῖς αὐτοῦ, μετέβη ἐκεῖθεν τοῦ διδάσκειν καὶ κηρύσσειν ἐν
ciuitatibus eorum. ‖ At Ioannes audiens in car-
2 ταῖς πόλεσιν αὐτῶν. ὁ δὲ Ἰωάννης ἀκούσας ἐν τῷ δεσ-
cere opera Christi, mittens duos discipulorum suorum,
μωτηρίῳ τὰ ἔργα τοῦ Χριστοῦ, πέμψας δύο τῶν μαθητῶν αὐτοῦ,
Ait illi: Tu es veniens, an alium expectamus?
3 εἶπεν αὐτῷ· σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος, ἢ ἕτερον προσδοκῶμεν;
Et respondens Iesus, ait illis: Euntes renuntia-
4 καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν αὐτοῖς, πορευθέντες ἀπαγγεί-
te Ioanni quæ auditis & videtis: Cæci vident,
5 λατε Ἰωάννῃ ἃ ἀκούετε καὶ βλέπετε· τυφλοὶ ἀναβλέπουσι,
& claudi ‖ circumambulant, leprosi mundantur, & surdi audiunt,
καὶ χωλοὶ περιπατοῦσι, λεπροὶ καθαρίζονται, καὶ κωφοὶ ἀκούουσι,
mortui resurgunt, & pauperes euangelizantur. Et beatus
6 νεκροὶ ἐγείρονται, καὶ πτωχοὶ εὐαγγελίζονται. καὶ μακάριός
est qui non fuerit scandalizatus in me. His autem eun-
7 ἐστιν ὃς ἐὰν μὴ σκανδαλισθῇ ἐν ἐμοί. τούτων δὲ πορευο-
tibus, cœpit Iesus dicere turbis de Ioanne: Quid
μένων, ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς λέγειν τοῖς ὄχλοις περὶ Ἰωάννου, τί
existis in desertum ‖ spectare? arundinem à vento agi-
ἐξήλθετε εἰς τὴν ἔρημον θεάσασθαι; κάλαμον ὑπὸ ἀνέμου σα-
tatam? Sed quid existis videre? hominem in molli-
8 λευόμενον; ἀλλὰ τί ἐξήλθετε ἰδεῖν; ἄνθρωπον ἐν μαλα-
bus vestimentis circumamictum? Ecce mollia ferentes
κοῖς ἱματίοις ἠμφιεσμένον; ἰδοὺ οἱ τὰ μαλακὰ φοροῦντες,
in domibus regum sunt. Sed quid existis videre?
9 ἐν τοῖς οἴκοις τῶν βασιλέων εἰσίν. ἀλλὰ τί ἐξήλθετε ἰδεῖν;
Prophetam? ‖ Vtique, dico vobis, & abundantius Propheta.
προφήτην; ναὶ, λέγω ὑμῖν, καὶ περισσότερον προφήτου.
Hic enim est de quo scriptum est: Ecce ego mitto an-
10 οὗτος γάρ ἐστιν περὶ οὗ γέγραπται, ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγ-
gelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam
γελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὃς κατασκευάσει τὴν ὁδόν σου
ante te. Amen dico vobis, non ‖ excitatus est in natis
11 ἔμπροσθέν σου. ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐκ ἐγήγερται ἐν γεννητοῖς
mulierum maior Ioanne Baptista. verùm minor ‖ in
γυναικῶν μείζων Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ. ὁ δὲ μικρότερος ἐν
regno cælorum, maior illo est. A verò die-
12 τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, μείζων αὐτοῦ ἐστιν. ἀπὸ δὲ τῶν ἡμε-
bus Ioannis Baptistæ vsque nunc, regnum cælorum
ρῶν Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ ἕως ἄρτι, ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν
vim patitur, & violenti rapiunt illud. Omnes enim Pro-
13 βιάζεται, καὶ βιασταὶ ἁρπάζουσιν αὐτήν. πάντες γὰρ οἱ προ-
phetæ & Lex vsque ad Ioannem prophetauerunt.
φῆται καὶ ὁ νόμος ἕως Ἰωάννου προεφήτευσαν·

Et si vultis recipere, ipse est Elias ‖ futurus venire.
14 καὶ εἰ θέλετε δέξασθαι, αὐτός ἐστιν Ἠλίας ὁ μέλλων ἔρχεσθαι.
‖ Habens aures audire, audiat. Cui autem assimilabo
15 ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν, ἀκουέτω. τίνι δὲ ὁμοιώσω τὴν
generationem istam? Similis est pueris in foro sedentibus, ‖ &
16 γενεὰν ταύτην; ὁμοία ἐστὶ παιδίοις ἐν ἀγορᾷ καθημένοις, καὶ
acclamantibus sociis suis, Et dicentibus: Tibia sonui-
17 προσφωνοῦσι τοῖς ἑταίροις αὐτῶν, καὶ λέγουσιν, ηὐλήσα-
mus vobis, & non saltastis: lamentauimus vobis, & non plan-
μεν ὑμῖν, καὶ οὐκ ὠρχήσασθε· ἐθρηνήσαμεν ὑμῖν, καὶ οὐκ ἐκό-
xistis. Venit enim Ioannes neque manducans, neque bibens: & di-
18 ψασθε. ἦλθε γὰρ Ἰωάννης μήτε ἐσθίων, μήτε πίνων· καὶ λέ-
cunt, Dæmonium habet. Venit filius hominis manducans &
19 γουσι, δαιμόνιον ἔχει. ἦλθεν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐσθίων καὶ
bibens, & dicunt, Ecce homo ‖ edax & vinipotator, publica-
πίνων, καὶ λέγουσιν, ἰδοὺ ἄνθρωπος φάγος καὶ οἰνοπότης, τελω-
norum amicus & peccatorum. Et iustificata est sapientia à filiis
νῶν φίλος καὶ ἁμαρτωλῶν. καὶ ἐδικαιώθη ἡ σοφία ἀπὸ τῶν τέκνων
ipsius. Tunc cœpit exprobrare ciuitates, in quibus factæ sunt
20 αὐτῆς. τότε ἤρξατο ὀνειδίζειν τὰς πόλεις, ἐν αἷς ἐγένοντο
plurimæ ‖ efficacitates eius, quia non pœnituissent.
αἱ πλεῖσται δυνάμεις αὐτοῦ, ὅτι οὐ μετενόησαν.
Væ tibi Chorazim, Væ tibi Bethsaida, quia si in Tyro & Si-
21 οὐαί σοι Χοραζίν, οὐαί σοι Βηθσαϊδά, ὅτι εἰ ἐν Τύρῳ καὶ Σι-
done factæ essent efficacitates factæ in vobis, olim
δῶνι ἐγένοντο αἱ δυνάμεις αἱ γενόμεναι ἐν ὑμῖν, πάλαι ἂν
in ‖ sacco & cinere pœnituissent. Cæterùm dico vobis, Ty-
22 ἐν σάκκῳ καὶ σποδῷ μετενόησαν. πλὴν λέγω ὑμῖν, Τύ-
ro & Sidoni remissius erit in die iudicij, quàm vobis.
ρῳ καὶ Σιδῶνι ἀνεκτότερον ἔσται ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, ἢ ὑμῖν.
Et tu Capharnaum quæ vsque ‖ cælum altepòsita, vsque infernũ
23 καὶ σὺ Καπερναοὺμ ἡ ἕως τοῦ οὐρανοῦ ὑψωθεῖσα, ἕως ᾅδου
demitteris. quia si in Sodomis factæ fuissent ‖ efficacitates
καταβιβασθήσῃ· ὅτι εἰ ἐν Σοδόμοις ἐγένοντο αἱ δυνάμεις αἱ
factæ in te, mansissent vsque hodie.
γενόμεναι ἐν σοὶ, ἔμειναν ἂν μέχρι τῆς σήμερον.
Cæterùm dico vobis, quòd terræ Sodomorum remissius erit in
24 πλὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι γῇ Σοδόμων ἀνεκτότερον ἔσται ἐν
die iudicij, quàm tibi. In illo tempore respondens
25 ἡμέρᾳ κρίσεως, ἢ σοί. ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ ἀποκριθεὶς
Iesus, dixit: Confiteor tibi, Pater, Domine cæli
ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν, ἐξομολογοῦμαί σοι, πάτερ, κύριε τοῦ οὐρανοῦ
& terræ, quia abscondisti hæc à sapientibus & intelligentibus, & reue-
καὶ τῆς γῆς, ὅτι ἀπέκρυψας ταῦτα ἀπὸ σοφῶν καὶ συνετῶν, καὶ ἀπε-
lasti ea ‖ imbecillis. Ita Pater, quoniam sic fuit
26 κάλυψας αὐτὰ νηπίοις. ναὶ ὁ πατὴρ, ὅτι οὕτως ἐγένετο
placitum ante te. Omnia mihi tradita sunt
27 εὐδοκία ἔμπροσθέν σου. πάντα μοι παρεδόθη
à Patre meo. Et nemo agnoscit Filium, nisi Pater:
ὑπὸ τοῦ πατρός μου. καὶ οὐδεὶς ἐπιγινώσκει τὸν υἱὸν, εἰ μὴ ὁ πατήρ·
neque Patrem quis ‖ agnoscit, nisi Filius, & cui voluerit
οὐδὲ τὸν πατέρα τίς ἐπιγινώσκει, εἰ μὴ ὁ υἱὸς, καὶ ᾧ ἐὰν βούληται
Filius reuelare. Venite ad me omnes laborantes,
28 ὁ υἱὸς ἀποκαλύψαι. δεῦτε πρός με πάντες οἱ κοπιῶντες,
& onerati, & ego recreabo vos. Tollite iu-
29 καὶ πεφορτισμένοι, κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς. ἄρατε τὸν ζυ-
gum meum super vos, & discite à me, quia mitis sum & humi-
γόν μου ἐφ' ὑμᾶς, καὶ μάθετε ἀπ' ἐμοῦ ὅτι πρᾶός εἰμι καὶ ταπει-
lis corde: & inuenietis requiem animabus vestris.
νὸς τῇ καρδίᾳ· καὶ εὑρήσετε ἀνάπαυσιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν.
‖ Nam iugum meum blandum, & onus meum leue est.
30 ὁ γὰρ ζυγός μου χρηστὸς, καὶ τὸ φορτίον μου ἐλαφρόν ἐστιν.

CAP. XII. ιβ.

In illo tempore abiit Iesus Sabbatis per
1 Ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ, ἐπορεύθη ὁ Ἰησοῦς τοῖς σάββασι διὰ
sata: ‖ at discipuli eius esurierunt, & cœperunt vel-
τῶν σπορίμων· οἱ δὲ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐπείνασαν, καὶ ἤρξαντο τίλ-
lere spicas, & manducare. Verùm Pharisæi videntes, dixerunt
2 λειν στάχυας, καὶ ἐσθίειν. οἱ δὲ Φαρισαῖοι ἰδόντες, εἶπον
ei: Ecce discipuli tui faciunt quod non licet facere in Sab-
αὐτῷ, ἰδοὺ οἱ μαθηταί σου ποιοῦσιν ὃ οὐκ ἔξεστι ποιεῖν ἐν σαβ-
bato. Ille verò dixit eis: Non legistis quid fecerit Dauid
3 βάτῳ. ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, οὐκ ἀνέγνωτε τί ἐποίησε Δαυίδ,
quando esuriit ipse & qui cum eo ‖? Quomodo intrauit in do-
4 ὅτε ἐπείνασεν αὐτὸς καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ; πῶς εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶ-
mum Dei, & panes propositionis comedit, quos non licitum erat
κον τοῦ θεοῦ, καὶ τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως ἔφαγεν, οὓς οὐκ ἐξὸν ἦν
ei edere, neque his qui cum eo, nisi Sacerdotibus solis?
αὐτῷ φαγεῖν, οὐδὲ τοῖς μετ' αὐτοῦ, εἰ μὴ τοῖς ἱερεῦσι μόνοις;
Aut non legistis in Lege, quia Sabbatis Sacerdotes in
5 ἢ οὐκ ἀνέγνωτε ἐν τῷ νόμῳ, ὅτι τοῖς σάββασιν οἱ ἱερεῖς ἐν
‖ sacro Sabbatum violant, & inculpati sunt?
τῷ ἱερῷ τὸ σάββατον βεβηλοῦσι, καὶ ἀναίτιοί εἰσι;
Dico autem vobis, ‖ quòd sacro maior est hic.
6 λέγω δὲ ὑμῖν, ὅτι τοῦ ἱεροῦ μείζων ἐστὶν ὧδε.
Si autem sciretis quid est; Misericordiam volo, & non sacrificium, nunquã
7 εἰ δὲ ἐγνώκειτε τί ἐστιν, ἔλεον θέλω, καὶ οὐ θυσίαν, οὐκ ἂν
condemnassetis inculpatos. Dominus enim est Sabbati
8 κατεδικάσατε τοὺς ἀναιτίους. κύριος γάρ ἐστι τοῦ σαββάτου

Marginal notes (left): ‖ eum ‖ est. — ἐμπρο-σθέν ‖ est. — Nolite arbitrari quia pacé venerim mittere ‖ separare — Qui amat ‖ plus quam ‖ qui amat — ‖ accipit — Qui inuenit — qui perdiderit — Qui recipit ‖ recipit: — recipit, recipit eum qui misit ‖ Qui recipit ‖ nomine ‖ accipiet: ‖ qui recipit ‖ nomine ‖ accipiet. — λαμβάνω ‖ potum dederit vni ex minimis istis calicem aquæ ‖ nomine — consummasset ‖ præcipiens ‖ vt doceret & prædicaret — Ioãnes autem cùm audisset in vinculis ‖ de discipulis suis, — qui venturus es — ἀποκρίνω ‖ auditis & vidistis ‖ ambulant, — illis autem abeuntibus, — ad turbas — videre? ‖ ἐξέρχομαι — vestitum? ‖ qui mollibus vestiuntur ‖ ἀμφιέννυμι — Etiam ‖ plusquàm Prophetam. — surrexit inter natos ‖ ἐγείρομαι ‖ qui autem ‖ est — A diebus autẽ

Marginal notes (right): ‖ qui venturus est ‖ Qui habet ‖ audiendi, ‖ similem æstimabo ‖ qui clamãtes coæqualibus dicunt: Cecinimus — ‖ vorax — suis. ‖ ciuitatibus, ‖ virtutes ‖ egissent pœnitentiam ‖ Corozaim, — virtutes quæ factæ sunt ‖ cilicio ‖ pœnitentiam egissent. Verùtamen — nunquid ‖ in exaltaberis? ‖ in ‖ descendes. ‖ virtutes quæ factæ sunt in te, forte — καταβιβάζω — in hanc diem. Veruntamen ‖ quia — ἀποκρύπτω ‖ prudentibus, ‖ paruulis. — παραδίδωμι ‖ nouit ‖ nouit. — qui laboratis, ‖ estis, ‖ reficiam ‖ φορτίζομαι. — Iugum enim meũ suaue est. — Sabbato ‖ discipuli autẽ eius esurientes, ‖ Pharisæi autẽ ‖ eis ‖ Sabbatis. At ille ‖ ἀναγινώσκω ‖ erant: ‖ licebat ‖ erant. — templo ‖ sine crimine ‖ βεβηλόω ‖ quia templo — innocentes. ‖ etiam

Filius hominis. Et *transiens inde, venit in sy-
ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου. καὶ μεταβὰς ἐκεῖθεν, ἦλθεν εἰς τὴν συ- 9
nagogam eorum. Et ecce homo erat manum habens
ναγωγὴν αὐτῶν. καὶ ἰδοὺ ἄνθρωπος ἦν τὴν χεῖρα ἔχων 10
aridam: & interrogabant eum, dicentes: Si licet Sabbatis
ξηράν· καὶ ἐπηρώτησαν αὐτὸν, λέγοντες, εἰ ἔξεστι τοῖς σάββασι
curare? vt accusarent eum. Ipse autem dixit illis:
θεραπεύειν; ἵνα κατηγορήσωσιν αὐτοῦ. ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, 11
Quis erit ex vobis homo qui ‖habebit ouem vnam: & si cecide-
τίς ἔσται ἐξ ὑμῶν ἄνθρωπος ὃς ἕξει πρόβατον ἕν, καὶ ἐὰν ἐμπέ-
rit hæc Sabbatis in foueam, nonne apprehendet eam & eriget?
σῃ τοῦτο τοῖς σάββασιν εἰς βόθυνον, οὐχὶ κρατήσει αὐτὸ καὶ ἐγερεῖ;
Quanto igitur præstat homo oue? Itaque licet Sab-
πόσῳ οὖν διαφέρει ἄνθρωπος προβάτου; ὥστε ἔξεστι τοῖς σάβ- 12
batis benefacere. Tunc ait homini exsicca-
βασι καλῶς ποιεῖν. τότε λέγει τῷ ἀνθρώπῳ τῷ ἐξηραμμέ- 13
tam habenti manum: Extende manum tuam. Et extendit: & resti-
νην ἔχοντι τὴν χεῖρα, ἔκτεινον τὴν χεῖρά σου. καὶ ἐξέτεινε· καὶ ἀπεκα-
tuta est *sana, sicut altera. ‖At Pharisæi consilium capiebant
τεστάθη ὑγιὴς ὡς ἡ ἄλλη. οἱ δὲ Φαρισαῖοι συμβούλιον ἔλαβον 14
aduersus eum, exeuntes vt eum perderent. *At Iesus
κατ᾽ αὐτοῦ ἐξελθόντες, ὅπως αὐτὸν ἀπολέσωσιν. ὁ δὲ Ἰησοῦς 15
cognoscens, recessit inde: & secutæ sunt eum turbæ mul-
γνοὺς, ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν· καὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ ὄχλοι πολ-
tæ, & curauit eos omnes. Et ‖increpauit eos
λοὶ, καὶ ἐθεράπευσεν αὐτοὺς πάντας· καὶ ἐπετίμησεν αὐτοῖς 16
vt ne manifestum eum facerent. Vt adimpleretur pronuntiatũ
ἵνα μὴ φανερὸν αὐτὸν ποιήσωσιν· ὅπως πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν 17
per Esaiam prophetam, dicentem: Ecce puer meus quem
διὰ Ἠσαΐου τοῦ προφήτου, λέγοντος· ἰδοὺ ὁ παῖς μου, ὃν 18
elegi: dilectus meus, in quo *delectata est anima mea. Po-
ᾑρέτισα· ὁ ἀγαπητός μου, εἰς ὃν εὐδόκησεν ἡ ψυχή μου. θή-
nam Spiritum meum super eum, & iudicium gentibus ‖annun-
σω τὸ πνεῦμά μου ἐπ᾽ αὐτόν, καὶ κρίσιν τοῖς ἔθνεσιν ἀπαγ-
tiabit. Non contendet, neque clamabit, neque audiet aliquis in
γελεῖ. οὐκ ἐρίσει, οὐδὲ κραυγάσει, οὐδὲ ἀκούσει τις ἐν 19
plateis vocem eius. ‖Calamum contritum
ταῖς πλατείαις τὴν φωνὴν αὐτοῦ. κάλαμον συντετριμμένον 20
non confringet, & linum fumigans non extinguet, donec eiiciat *in
οὐ κατεάξει, καὶ λίνον τυφόμενον οὐ σβέσει, ἕως ἂν ἐκβάλῃ εἰς
victoriam iudicium: Et ‖nomini eius gentes sperabunt.
νῖκος τὴν κρίσιν· καὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ἔθνη ἐλπιοῦσι. 21
Tunc *allatus est ei dæmoniacus, cæcus & mu-
τότε προσηνέχθη αὐτῷ δαιμονιζόμενος, τυφλὸς καὶ κω- 22
tus: & curauit eum, ita vt cæcum & mutum & loqui
φός· καὶ ἐθεράπευσεν αὐτὸν, ὥστε τὸν τυφλὸν καὶ κωφὸν καὶ λαλεῖν
& videre. Et stupebant omnes turbæ, & dicebant: Nũquid
καὶ βλέπειν. καὶ ἐξίσταντο πάντες οἱ ὄχλοι, καὶ ἔλεγον, μήτι 23
hic est ille Christus filius David? ‖At Pharisæi audientes,
οὗτός ἐστιν ὁ χριστὸς ὁ υἱὸς Δαβίδ; οἱ δὲ Φαρισαῖοι ἀκούσαντες 24
dixerunt: Hic non eiicit dæmones, si non in Beelze-
εἶπον, οὗτος οὐκ ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια, εἰ μὴ ἐν τῷ Βεελζε-
bub principe dæmoniorum. Sciens autem Iesus co-
βοὺλ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων. εἰδὼς δὲ ὁ Ἰησοῦς τὰς ἐν- 25
gitationes eorum, dixit eis: Omne regnum diuisum
θυμήσεις αὐτῶν, εἶπεν αὐτοῖς, πᾶσα βασιλεία μερισθεῖσα
contra se, desolabitur: & omnis ciuitas vel domus diuisa
καθ᾽ ἑαυτῆς, ἐρημοῦται· καὶ πᾶσα πόλις ἢ οἰκία μερισθεῖσα
contra se, non stabit. Et si satanas satanam
καθ᾽ ἑαυτῆς, οὐ σταθήσεται· καὶ εἰ ὁ σατανᾶς τὸν σατανᾶν 26
eiicit, in seipsum diuisus est: quomodo ergo stabit regnum
ἐκβάλλει, ἐφ᾽ ἑαυτὸν ἐμερίσθη· πῶς οὖν σταθήσεται ἡ βασιλεία
eius? Et si ego in Beelzebub eiicio dæmones,
αὐτοῦ; καὶ εἰ ἐγὼ ἐν Βεελζεβοὺλ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, οἱ 27
filij vestri in quo eiiciunt? *Propter hoc ipsi vestri erunt iudices.
υἱοὶ ὑμῶν ἐν τίνι ἐκβάλλουσι; διὰ τοῦτο αὐτοὶ ὑμῶν ἔσονται κριταί.
Si autem ego in spiritu Dei eiicio dæmones, igitur
εἰ δὲ ἐγὼ ἐν πνεύματι θεοῦ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, ἄρα 28
peruenit in vos regnum Dei. Aut quomodo potest
ἔφθασεν ἐφ᾽ ὑμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ. ἢ πῶς δύναταί 29
quisquam intrare in domum fortis, & vasa eius diri-
τις εἰσελθεῖν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἰσχυροῦ, καὶ τὰ σκεύη αὐτοῦ διαρ-
pere ‖si non primum alligauerit fortem, & tunc domum illius
πάσαι, ἐὰν μὴ πρῶτον δήσῃ τὸν ἰσχυρόν, καὶ τότε τὴν οἰκίαν αὐτοῦ
diripiet? Non existens mecum, contra me est: & qui non
διαρπάσει; ὁ μὴ ὢν μετ᾽ ἐμοῦ, κατ᾽ ἐμοῦ ἐστι· καὶ ὁ μὴ 30
congregat mecum, spargit. Propter hoc dico vobis:
συνάγων μετ᾽ ἐμοῦ, σκορπίζει. διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν, 31
omne peccatum & blasphemia remittetur hominibus:
πᾶσα ἁμαρτία καὶ βλασφημία ἀφεθήσεται τοῖς ἀνθρώποις· ἡ
verum Spiritus blasphemia, non remittetur hominibus.
δὲ τοῦ πνεύματος βλασφημία, οὐκ ἀφεθήσεται τοῖς ἀνθρώποις.
Et quicunque dixerit verbum contra Filium hominis, remittetur
καὶ ὃς ἐὰν εἴπῃ λόγον κατὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, ἀφεθήσεται 32
ei: qui autem dixerit contra Spiritum sanctum, non re-
αὐτῷ· ὃς δ᾽ ἂν εἴπῃ κατὰ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου, οὐκ ἀφε-
mittetur ei neque in nunc seculo, neque in futuro.
θήσεται αὐτῷ οὔτε ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι.
Aut facite arborem *pulchram, & fructum eius ‖pulchrum.
ἢ ποιήσατε τὸ δένδρον καλὸν, καὶ τὸν καρπὸν αὐτοῦ καλόν· 33

aut facite arborem *cariosam, & fructum eius ‖cariosum:
ἢ ποιήσατε τὸ δένδρον σαπρὸν, καὶ τὸν καρπὸν αὐτοῦ σαπρόν.
ex enim fructu arbor agnoscitur. Progenies vi-
34 ἐκ γὰρ τοῦ καρποῦ τὸ δένδρον γινώσκεται. γεννήματα ἐχι-
perarum, quomodo potestis bona loqui *mali existentes? ex enim
δνῶν, πῶς δύνασθε ἀγαθὰ λαλεῖν πονηροὶ ὄντες; ἐκ γὰρ τοῦ
abundantia cordis os loquitur.
35 περισσεύματος τῆς καρδίας τὸ στόμα λαλεῖ.
Bonus homo de bono thesauro ‖eiicit
ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ ἐκβάλλει
bona: & malus homo, de malo thesauro ‖e-
ἀγαθά· καὶ ὁ πονηρὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ πονηροῦ θησαυροῦ ἐκ-
iicit mala. Dico autem vobis, quòd omne verbum otiosum quod
36 βάλλει τὰ πονηρά. λέγω δὲ ὑμῖν, ὅτι πᾶν ῥῆμα ἀργὸν, ὃ ἐὰν
locuti fuerint homines, reddent de eo rationem in
λαλήσωσιν οἱ ἄνθρωποι, ἀποδώσουσιν περὶ αὐτοῦ λόγον ἐν ἡ-
die iudicij. Ex enim verbis tuis iustificaberis, & ex
37 μέρᾳ κρίσεως. ἐκ γὰρ τῶν λόγων σου [a]δικαιωθήσῃ, καὶ ἐκ τῶν
verbis tuis condemnaberis. Tunc responderunt ‖ quidam
38 λόγων σου [b]καταδικασθήσῃ. τότε ἀπεκρίθησάν τινες τῶν
Scribarum & Pharisæorum, dicentes: Magister, volumus
γραμματέων καὶ Φαρισαίων, λέγοντες· διδάσκαλε, θέλομεν
à te signum videre. *Ille autem respondens ait illis:
39 ἀπό σου σημεῖον ἰδεῖν. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς,
Generatio mala & adultera signum ‖appetit: & signum non
γενεὰ πονηρὰ καὶ μοιχαλὶς σημεῖον ἐπιζητεῖ· καὶ σημεῖον οὐ
dabitur ei, si non signum Ionæ Prophetæ.
δοθήσεται αὐτῇ, εἰ μὴ τὸ σημεῖον Ἰωνᾶ τοῦ προφήτου.
Sicut enim fuit Ionas in ventre ceti *tres dies &
40 ὥσπερ γὰρ ἦν Ἰωνᾶς ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους τρεῖς ἡμέρας καὶ
tres noctes: sic erit Filius hominis in corde
τρεῖς νύκτας· οὕτως ἔσται ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς
terræ *tres dies & tres noctes. Viri Niniuitæ *re-
41 γῆς τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας. ἄνδρες Νινευῖται ἀνα-
surgent in iudicio cum generatione ista, & condemnabunt
στήσονται ἐν τῇ κρίσει μετὰ τῆς γενεᾶς ταύτης, καὶ κατακρινοῦσιν
eam. quia pœnituerunt in prædicationem Ionæ: & ecce plus
αὐτήν· ὅτι μετενόησαν εἰς τὸ κήρυγμα Ἰωνᾶ· καὶ ἰδοὺ πλεῖον
Iona hic. Regina Austri excitabitur in iudicio cum
42 Ἰωνᾶ ὧδε. βασίλισσα νότου ἐγερθήσεται ἐν τῇ κρίσει μετὰ
generatione ista, & condemnabit eam: quia venit à fini-
τῆς γενεᾶς ταύτης, καὶ κατακρινεῖ αὐτήν· ὅτι ἦλθεν ἐκ τῶν περά-
bus terræ audire sapientiam Salomonis: & ecce plus Sa-
των τῆς γῆς ἀκοῦσαι τὴν σοφίαν Σολομῶνος· καὶ ἰδοὺ πλεῖον Σο-
lomon hic. Cùm autem immundus spiritus exierit
43 λομῶνος ὧδε. ὅταν δὲ τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα ἐξέλθῃ
ab homine, ambulat per *inaquosa loca, quærens re-
ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου, διέρχεται δι᾽ ἀνύδρων τόπων, ζητοῦν ἀνά-
quiem, & non inuenit. Tunc dicit: Reuertar in do-
44 παυσιν, καὶ οὐχ εὑρίσκει. τότε λέγει, ἐπιστρέψω εἰς τὸν οἶ-
mum meam vnde exiui. Et veniens inuenit *vacantem, sco-
κόν μου ὅθεν ἐξῆλθον. καὶ ἐλθὸν εὑρίσκει σχολάζοντα, σε-
pis *purgatam, & ornatam. Tunc vadit, & as-
45 σαρωμένον, καὶ κεκοσμημένον. τότε πορεύεται, καὶ πα-
sumit ‖cum se septem alios spiritus nequiores se ipso,
ραλαμβάνει μεθ᾽ ἑαυτοῦ ἑπτὰ ἕτερα πνεύματα πονηρότερα ἑαυτοῦ,
& intrantes habitant ibi: & fiunt nouissima hominis
καὶ εἰσελθόντα κατοικεῖ ἐκεῖ, καὶ γίνεται τὰ ἔσχατα τοῦ ἀνθρώπου
illius peiora prioribus. Sic erit & generationi huic
ἐκείνου, χείρονα τῶν πρώτων. οὕτως ἔσται καὶ τῇ γενεᾷ ταύτῃ τῇ
*nequam. Adhuc autem eo loquente ‖turbis, ecce mater
46 πονηρᾷ. ἔτι δὲ αὐτοῦ λαλοῦντος τοῖς ὄχλοις, ἰδοὺ ἡ μήτηρ
& fratres eius stabant foris, quærentes ei lo-
καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ εἱστήκεισαν ἔξω, ζητοῦντες αὐτῷ λα-
qui. Dixit autem quidam ei: Ecce mater tua & fratres tui
47 λῆσαι. εἶπε δέ τις αὐτῷ, ἰδοὺ ἡ μήτηρ σου καὶ οἱ ἀδελφοί σου
foris stant, quærentes ‖tibi loqui. At ipse respondens
48 ἔξω ἑστήκασι, ζητοῦντές σοι λαλῆσαι. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς
ait dicenti sibi: Quæ est mater mea, & qui sunt
εἶπε τῷ εἰπόντι αὐτῷ, τίς ἐστιν ἡ μήτηρ μου, καὶ τίνες εἰσὶν οἱ
fratres mei? Et extendens manum suam in disci-
49 ἀδελφοί μου; καὶ ἐκτείνας τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπὶ τοὺς μαθη-
pulos suos, dixit: Ecce mater mea & fratres mei. Quicunque enim
τὰς αὐτοῦ, εἶπεν· ἰδοὺ ἡ μήτηρ μου καὶ οἱ ἀδελφοί μου. ὅστις γὰρ ἂν
fecerit voluntatem Patris mei qui in cælis, ipse meus
ποιήσῃ τὸ θέλημα τοῦ πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς, αὐτός μου
frater, & soror, & mater est.
ἀδελφός, καὶ ἀδελφή, καὶ μήτηρ ἐστίν.

CAP. XIII. ιγ´.

In verò die illo exiens Iesus de domo,
1 Ἐν δὲ τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐξελθὼν ὁ Ἰησοῦς ἀπὸ τῆς οἰκίας,
sedebat ‖secundum mare. Et congregatæ sunt ad eum
2 ἐκάθητο παρὰ τὴν θάλασσαν. καὶ συνήχθησαν πρὸς αὐτὸν
turbæ multæ ita vt ipsum in nauiculam *ascendentem sedere &
ὄχλοι πολλοὶ, ὥστε αὐτὸν εἰς τὸ πλοῖον ἐμβάντα καθῆσθαι· καὶ
omnis turba in littore stabat. Et locutus est eis
3 πᾶς ὁ ὄχλος ἐπὶ τὸν αἰγιαλὸν εἱστήκει. καὶ ἐλάλησεν αὐτοῖς
multa in parabolis, dicens: Ecce exiit seminator
πολλὰ ἐν παραβολαῖς, λέγων· ἰδοὺ ἐξῆλθεν ὁ σπείρων τοῦ

*cùm inde transisset. ἐπερωτέω. ‖habeat. ἔχω. tenebit & leuabit eam? magis melior est. *sanitati. ‖Exeuntes autẽ Pharisæi, consilium faciebãt. quomodo. *Iesus autem sciens. secuti. multi. ‖præcepit eis. quod dictum est. *bene complacuit animæ meæ. αἱρέω. ‖nuntiabit. ‖Arundinem quassatam. *ad. κατάγω. ‖in nomine. ἐν. *oblatus est ei dæmonium habens. προσφέρω. loqueretur & videret. ‖Pharisæi autẽ. nisi. μερίζω. aduersus se. Ideo. φθάνω. ‖nisi prius. δέω. Qui non est. ‖Ideo. ‖Spiritus autẽ. hos. *bonam. ‖bonum.

*malam. ‖malum: siquidem ex. *cùm sitis mali. ‖profert. ‖profert. quoniam. [a]δικαιόομαι. [b]καταδικάζομαι. ‖ei. de Scribis & Pharisæis. *Qui. ‖quærit. nisi. *tribus diebus & tribus noctibus. ‖tribus diebus & tribus noctibus. *surgent. ἀνίστημι. pœnitentiam egerunt in prædicatione. ‖quàm Ionas. surget. quàm. *loca arida. *eam. *mundatam. κοσμέω. ‖secum. *pessimæ. ‖ad turbas. ἑστήκω. ‖te alloqui. est. *secus. συνάγω. *ascendens, sederet. qui seminat.

seminare. Et *in seminare ipsum, hæc quidem ceciderunt secus viam,
σπείρειν. καὶ ἐν τῷ σπείρειν αὐτὸν, ἃ μὲν ἔπεσε παρὰ τὴν ὁδὸν, 4
& venerunt volucres", & comederunt ea. Alia autem
καὶ ἦλθε τὰ πετεινὰ, καὶ κατέφαγεν αὐτά. ἄλλα δὲ 5
ceciderunt in petrosa, vbi non habebant terram multam. & continuò
ἔπεσεν ἐπὶ τὰ πετρώδη, ὅπου οὐκ εἶχε γῆν πολλὴν, καὶ εὐθέως
exorta sunt, ‖propter non habere altitudinem terræ. Sole autem or-
ἐξανέτειλε, διὰ τὸ μὴ ἔχειν βάθος γῆς. ἡλίου δὲ ἀνατεί- 6
to, æstuauerunt: & *propter non habere radicem, exaruerunt.
λαντος ἐκαυματίσθη, καὶ διὰ τὸ μὴ ἔχειν ῥίζαν, ἐξηράνθη.
Alia autem ceciderunt in spinas: & ‖insurrexerunt spinæ,
ἄλλα δὲ ἔπεσεν ἐπὶ τὰς ἀκάνθας, καὶ ἀνέβησαν αἱ ἄκανθαι, 7
& suffocauerunt ea. Alia autem ceciderunt in terram
καὶ ἀπέπνιξαν αὐτά. ἄλλα δὲ ἔπεσεν ἐπὶ τὴν γῆν τὴν 8
bonam, & dabant fructum, hoc centum, hoc autem sexaginta, hoc autem
καλὴν, καὶ ἐδίδου καρπὸν, ὃ μὲν ἑκατὸν, ὃ δὲ ἑξήκοντα, ὃ δὲ
triginta. "Habens aures audire, audiat.
τριάκοντα. ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν, ἀκουέτω. 9
Et accedentes discipuli, dixerunt ei: Quare in pa-
καὶ προσελθόντες οἱ μαθηταὶ, εἶπον αὐτῷ, διατί ἐν πα- 10
rabolis loqueris eis? ‖Ille autem respondens, ait illis:
ραβολαῖς λαλεῖς αὐτοῖς; ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, 11
Quia vobis datum est nosse mysteria regni cælorum:
ὅτι ὑμῖν δέδοται γνῶναι τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν,
illis autem non est datum. *Quisquis enim habet, dabitur ei, &
ἐκείνοις δὲ οὐ δέδοται. ὅστις γὰρ ἔχει, δοθήσεται αὐτῷ, καὶ 12
abundabit. qui autem non habet, & quod habet auferetur ab eo.
περισσευθήσεται· ὅστις δὲ οὐκ ἔχει, καὶ ὃ ἔχει ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ.
‖Propter hoc in parabolis eis loquor, quòd videntes non
διὰ τοῦτο ἐν παραβολαῖς αὐτοῖς λαλῶ, ὅτι βλέποντες οὐ 13
vident, & audientes non audiunt, neque intelligunt:
βλέπουσι, καὶ ἀκούοντες οὐκ ἀκούουσιν, οὐδὲ συνιοῦσιν·
Et *readimpletur eis prophetia Esaiæ, ‖di-
καὶ ἀναπληροῦται αὐτοῖς ἡ προφητεία ἡσαΐου, ἡ λέ- 14
cens: Auditu audietis, & non intelligetis: & intuentes intuebimini,
γουσα· ἀκοῇ ἀκούσετε, καὶ οὐ μὴ συνῆτε· καὶ βλέποντες βλέψετε,
& non videbitis. Incrassatum est enim cor populi huius,
καὶ οὐ μὴ ἴδητε. ἐπαχύνθη γὰρ ἡ καρδία τοῦ λαοῦ τούτου, 15
& auribus grauiter audierunt, & oculos suos clause-
καὶ τοῖς ὠσὶ βαρέως ἤκουσαν, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἐκάμ-
runt: nequando videant oculis, & auribus audiant,
μυσαν, μήποτε ἴδωσι τοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ τοῖς ὠσὶν ἀκούσωσι,
& corde intelligant, & conuertantur, & sanem eos.
καὶ τῇ καρδίᾳ συνῶσι, καὶ ἐπιστρέψωσι, καὶ ἰάσωμαι αὐτούς.
Vestri autem beati oculi quia ‖intuentur, & aures
ὑμῶν δὲ μακάριοι οἱ ὀφθαλμοὶ, ὅτι βλέπουσι, καὶ τὰ ὦτα 16
vestræ, quia audiunt. Amen quippe dico vobis, quia multi Pro-
ὑμῶν, ὅτι ἀκούει. ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν, ὅτι πολλοὶ προ- 17
phetæ & iusti cupierunt intueri quæ intuemini, & non viderunt:
φῆται καὶ δίκαιοι ἐπεθύμησαν ἰδεῖν ἃ βλέπετε, καὶ οὐκ εἶδον·
& audire quæ auditis, & non audierunt. Vos ergo audite
καὶ ἀκοῦσαι ἃ ἀκούετε, καὶ οὐκ ἤκουσαν. ὑμεῖς οὖν ἀκούσατε 18
parabolam seminantis. Omnis *audientis verbum
τὴν παραβολὴν τοῦ σπείροντος· παντὸς ἀκούοντος τὸν λόγον 19
regni, & non ‖intelligentis, venit malus, & rapit
τῆς βασιλείας, καὶ μὴ συνιέντος, ἔρχεται ὁ πονηρὸς, καὶ ἁρπάζει
seminatum in corde eius: hic est qui secus viam
τὸ ἐσπαρμένον ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ· οὗτός ἐστιν ὁ παρὰ τὴν ὁδὸν
seminatus". Qui autem super petrosa seminatus", hic est qui ver-
σπαρείς. ὁ δὲ ἐπὶ τὰ πετρώδη σπαρεὶς, οὗτός ἐστιν ὁ τὸν λό- 20
bum *audiens, & continuò cum gaudio ‖sumens illud.
γον ἀκούων, καὶ εὐθὺς μετὰ χαρᾶς λαμβάνων αὐτόν·
Non habet autem radicem in seipso, sed temporalis est:
οὐκ ἔχει δὲ ῥίζαν ἐν ἑαυτῷ, ἀλλὰ πρόσκαιρός ἐστι· 21
facta autem tribulatione *aut persecutione propter verbum, statim scan-
γενομένης δὲ θλίψεως ἢ διωγμοῦ διὰ τὸν λόγον, εὐθὺς σκαν-
dalizatur. Qui autem in spinas seminatus", hic est qui
δαλίζεται. ὁ δὲ εἰς τὰς ἀκάνθας σπαρεὶς, οὗτός ἐστιν ὁ τὸν 22
verbum ‖audiens, & *anxietas seculi istius, & deceptio
λόγον ἀκούων, καὶ ἡ μέριμνα τοῦ αἰῶνος τούτου, καὶ ἡ ἀπάτη τοῦ
diuitiarum suffocat verbum, & "infructuosus fit.
πλούτου συμπνίγει τὸν λόγον, καὶ ἄκαρπος γίνεται.
Qui verò in terram *pulchram seminatus‖, hic est qui verbum
ὁ δὲ ἐπὶ τὴν γῆν τὴν καλὴν σπαρεὶς, οὗτός ἐστιν ὁ τὸν λόγον 23
audiens & intelligens: quique fructum fert, & facit, hoc quidem "centum, hoc
ἀκούων καὶ συνιών· ὃς δὴ καρποφορεῖ, καὶ ποιεῖ, ὃ μὲν ἑκατὸν, ὃ
autem ‖sexaginta, hoc verò triginta. Aliam parabolam
δὲ ἑξήκοντα, ὃ δὲ τριάκοντα. ἄλλην παραβολὴν 24
proposuit illis, dicens: *Assimilatum est regnum cælorum
παρέθηκεν αὐτοῖς, λέγων· ὡμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν
homini ‖seminanti pulchrum semen in agro suo.
ἀνθρώπῳ σπείραντι καλὸν σπέρμα ἐν τῷ ἀγρῷ αὐτοῦ·
In verò dormire homines, venit eius inimicus,
ἐν δὲ τῷ καθεύδειν τοὺς ἀνθρώπους, ἦλθεν αὐτοῦ ὁ ἐχθρὸς, 25
& *seminauit zizania in medio tritici, & abiit.
καὶ ἔσπειρε ζιζάνια ἀνὰ μέσον τοῦ σίτου, καὶ ἀπῆλθεν.
Cùm autem ‖creuit herba, & fructum fecit, tunc apparuerũt
ὅτε δὲ ἐβλάστησεν ὁ χόρτος, καὶ καρπὸν ἐποίησε, τότε ἐφάνη 26
& zizania. Accedentes autem serui patrisfamilias,
καὶ τὰ ζιζάνια. προσελθόντες δὲ οἱ δοῦλοι τοῦ οἰκοδεσπότου, 27

*dum seminat, quædam ceciderunt
" cæli
a ἐξανατέλλω.
‖quia non habebant
*quia non habebant radicẽ, aruerunt.
b καυματίζομαι.
c ἐξαραίνομαι.
‖ creuerunt
d ἀποπνίγω
aliud cẽtesimũ, aliud sexagesimum, aliud tricesimum.
"Qui habet aures audiendi,
‖ Qui
* Qui
e περισσεύομαι.
‖Ideo
quia
*adimpletur in
‖ dicentis:
videntes videbitis.
f παχύνω.
‖ vident,
videre quę videtis,
f ἐπιθυμέω
* qui audit
‖ intelligit,
quod est
" est.
* audit,
‖accipit
* &
continuò
est in spinis,
‖ Dei audit,
* solicitudo
fallacia
" sine fructu efficitur.
* bonam
‖ est,
audit, & intelligit, & fructũ affert:
"aliud centesimum,
‖aliud sexagesimum,
aliud tricesimum.
*Simile factum
‖qui seminauit bonum
cùm autẽ dormirent
* super
‖ creuisset
fecisset

dixerunt ei: Domine, nonne *pulchrum semen seminasti in tuo a-
εἶπον αὐτῷ, κύριε, οὐχὶ καλὸν σπέρμα ἔσπειρας ἐν τῷ σῷ ἀ-
gro? Vnde ergo habet zizania? ‖ Ille verò ait illis: Inimicus
28 γρῷ; πόθεν οὖν ἔχει ζιζάνια; ὁ δὲ ἔφη αὐτοῖς, ἐχθρὸς
homo hoc fecit. At serui dixerunt ei: Vis igitur
ἄνθρωπος τοῦτο ἐποίησεν. οἱ δὲ δοῦλοι εἶπον αὐτῷ· θέλεις οὖν
"abeuntes colligamus ea? *Ille verò ait: Non: ne fortè col-
29 ἀπελθόντες συλλέξωμεν αὐτά; ὁ δὲ ἔφη, οὔ· μήποτε συλ-
ligentes zizania, eradicetis simul ‖eis triticum.
λέγοντες τὰ ζιζάνια, ἐκριζώσητε ἅμα αὐτοῖς τὸν σῖτον.
Sinite crescere vtraque vsque ad messem: &
30 ἄφετε συναυξάνεσθαι ἀμφότερα μέχρι τοῦ θερισμοῦ· καὶ
in tempore messis dicam messoribus: Colligite pri-
ἐν καιρῷ τοῦ θερισμοῦ ἐρῶ τοῖς θερισταῖς, συλλέξατε πρῶ-
mùm zizania, & alligate ea in fasciculos, ad com-
τον τὰ ζιζάνια, καὶ δήσατε αὐτὰ εἰς δέσμας, πρὸς τὸ κα-
burendum ea: *at triticum congregate in horreum meum.
τακαῦσαι αὐτά· τὸν δὲ σῖτον συναγάγετε εἰς τὴν ἀποθήκην μου.
Aliam parabolam proposuit eis, dicens: Simile est
31 ἄλλην παραβολὴν παρέθηκεν αὐτοῖς, λέγων· ὁμοία ἐστὶν
regnum cælorum grano sinapis, quod accipiens homo
ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν κόκκῳ σινάπεως, ὃν λαβὼν ἄνθρωπος
seminauit in agro suo. Quod ‖minus quidem est om-
32 ἔσπειρεν ἐν τῷ ἀγρῷ αὐτοῦ. ὃ μικρότερον μέν ἐστι πάν-
nium seminum: cùm autem creuerit, maius omnibus
των τῶν σπερμάτων· ὅταν δὲ αὐξηθῇ, μεῖζον πάντων τῶν
oleribus est, & fit arbor, ita vt ‖ venire volucres
λαχάνων ἐστὶ, καὶ γίνεται δένδρον, ὥστε κατελθεῖν τὰ πετεινὰ
cæli, & umbracula facere in ramis eius·
τοῦ οὐρανοῦ, καὶ κατασκηνοῦν ἐν τοῖς κλάδοις αὐτοῦ.
Aliam parabolam locutus est eis: Simile est re-
33 ἄλλην παραβολὴν ἐλάλησεν αὐτοῖς· ὁμοία ἐστὶν ἡ βα-
gnum cælorum fermento, quod *accipiens mulier abscondit in fa-
σιλεία τῶν οὐρανῶν ζύμῃ, ἣν λαβοῦσα γυνὴ ἐνέκρυψεν εἰς ἀ-
rinæ satis tribus, "vsque quò fermentatũ est totũ. Hæc omnia
34 λεύρου σάτα τρία, ἕως οὗ ἐζυμώθη ὅλον. ταῦτα πάντα
locutus est Iesus in parabolis ‖ turbis: & sine parabola
ἐλάλησεν ὁ ἰησοῦς ἐν παραβολαῖς τοῖς ὄχλοις, καὶ χωρὶς πα-
rabola non loquebatur eis: Vt impleretur *pronuntiatum per
35 ραβολῆς οὐκ ἐλάλει αὐτοῖς· ὅπως πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ
Prophetam, dicentem: Aperiam in parabolis os meum,
τοῦ προφήτου, λέγοντος· ἀνοίξω ἐν παραβολαῖς τὸ στόμα μου,
eructabo abscondita à constitutione mundi.
ἐρεύξομαι κεκρυμμένα ἀπὸ καταβολῆς κόσμου.
Tunc ‖dimittens turbas, venit in domum Iesus: &
36 τότε ἀφεὶς τοὺς ὄχλους, ἦλθεν εἰς τὴν οἰκίαν ὁ ἰησοῦς, καὶ
accesserunt ad eum discipuli eius, dicentes: Explica nobis
προσῆλθον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, λέγοντες, φράσον ἡμῖν
parabolam zizaniorum agri. ‖Ille verò respondens
37 τὴν παραβολὴν τῶν ζιζανίων τοῦ ἀγροῦ. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς
ait illis: *Seminans pulchrum semen, est Filius ho-
εἶπεν αὐτοῖς, ὁ σπείρων τὸ καλὸν σπέρμα, ἐστὶν ὁ υἱὸς τοῦ ἀν-
minis. ‖At ager est mundus. Verùm pulchrum semen,
38 θρώπου· ὁ δὲ ἀγρός ἐστιν ὁ κόσμος. τὸ δὲ καλὸν σπέρμα,
hi sunt filij regni. *At zizania sunt filij
οὗτοί εἰσιν οἱ υἱοὶ τῆς βασιλείας· τὰ δὲ ζιζάνια εἰσὶν οἱ υἱοὶ τοῦ
mali. ‖At inimicus seminans ea, est diabolus.
39 πονηροῦ· ὁ δὲ ἐχθρὸς ὁ σπείρας αὐτά, ἐστὶν ὁ διάβολος·
At messis, consummatio seculi est. At messores, an-
ὁ δὲ θερισμὸς, συντέλεια τοῦ αἰῶνός ἐστιν· οἱ δὲ θερισταὶ, ἄγ-
geli sunt. Sicut ergo colliguntur zizania, & igni
40 γελοί εἰσιν. ὥσπερ οὖν συλλέγεται τὰ ζιζάνια, καὶ πυρὶ
comburuntur: sic erit in consummatione seculi.
καίεται· οὕτως ἔσται ἐν τῇ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος.
Mittet Filius hominis angelos suos, & col-
41 ἀποστελεῖ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ, καὶ συλ-
ligent de regno eius omnia scandala, &
λέξουσιν ἐκ τῆς βασιλείας αὐτοῦ πάντα τὰ σκάνδαλα, καὶ τοὺς
‖ facientes iniquitatem: Et mittent eos in caminum
42 ποιοῦντας τὴν ἀνομίαν· καὶ βαλοῦσιν αὐτοὺς εἰς τὴν κάμινον
ignis. Ibi erit fletus & fremitus dentium.
τοῦ πυρός. ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων.
Tunc iusti fulgebunt sicut Sol in regno
43 τότε οἱ δίκαιοι ἐκλάμψουσιν ὡς ὁ ἥλιος ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ
Patris eorum. *Habens aures audire, audiat.
πατρὸς αὐτῶν. ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν, ἀκουέτω.
Iterum simile est regnum cælorum thesauro ab-
44 πάλιν ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν θησαυρῷ κε-
scondito in agro: quem ‖inueniens homo abscondit, & præ
κρυμμένῳ ἐν τῷ ἀγρῷ, ὃν εὑρὼν ἄνθρωπος ἔκρυψε, καὶ ἀπὸ
gaudio illius vadit, & vniuersa quæ habet vendit, & emit
τῆς χαρᾶς αὐτοῦ ὑπάγει, καὶ πάντα ὅσα ἔχει πωλεῖ, καὶ ἀγοράζει
agrum illum. Iterum simile est regnum cælorum
45 τὸν ἀγρὸν ἐκεῖνον. πάλιν ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν
homini negotiatori, quærenti bonas margaritas:
ἀνθρώπῳ ἐμπόρῳ, ζητοῦντι καλοὺς μαργαρίτας·
Qui inueniens vnam pretiosam margaritam, abiens ven-
46 ὃς εὑρὼν ἕνα πολύτιμον μαργαρίτην, ἀπελθὼν πέ-
didit omnia quæ habuit, & emit eam.
πρακε πάντα ὅσα εἶχε, καὶ ἠγόρασεν αὐτόν.

* bonum
‖Et
Serui autem
" imus, & colligimus
*Et
‖ cum eis &
* triticum autẽ
‖ minimum
omnibus seminibus:
a αὐξάνομαι.
‖ veniant,
habitent
b κατασκηνόω.
*acceptum
" donec
‖ ad turbas
parabolis
*quod dictum erat
c ἐρεύγομαι
‖ dimissis turbis,
Edissere
‖ Qui
* Qui seminat bonum
‖ Ager autem
Bonum verò
*Zizania autem filij sunt nequam.
‖ Inimicus autẽ qui seminauit
Messores autẽ,
‖ eos qui faciũt
stridor
* Qui habet aures audiendi,
‖ qui inuenit
Inuẽta autem vna pretiosa margarita, abiit, &

Iterum simile est regnum cælorum sagenæ *ia-
πάλιν ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν σαγήνῃ βλη- 47
ctæ in mare, & ex omni genere ‖ cogenti.
θείσῃ εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ ἐκ παντὸς γένους συναγαγούσῃ·
Quam, cùm impleta esset, ꝰ producentes super littus, &
ἣν, ὅτε ἐπληρώθη, ἀναβιβάσαντες ἐπὶ τὸν αἰγιαλόν, καὶ 48
sedentes, * collegerunt pulchra in receptacula, at vitiosa
καθίσαντες, συνέλεξαν τὰ καλὰ εἰς ἀγγεῖα, τὰ δὲ σαπρὰ
foras eiecerunt. Sic erit in consummatione seculi:
ἔξω ἔβαλον. οὕτως ἔσται ἐν τῇ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος· 49
exibunt angeli & ‖ segregabunt malos de me-
ᵃἐξελεύσονται οἱ ἄγγελοι, καὶ ἀφοριοῦσι τοὺς πονηροὺς ἐκ μέ-
dio iustorum: Et * proijcient eos in caminum
σου τῶν δικαίων, καὶ βαλοῦσιν αὐτοὺς εἰς τὴν κάμινον 50
ignis. ibi erit fletus & ꝰ fremitus dentium.
τοῦ πυρός· ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων.
Dicit illis Iesus: Intellexistis hæc omnia? Dicunt
λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, συνήκατε ταῦτα πάντα; λέγουσιν 51
ei, ‖ Vtique Domine. Is autem dixit illis: Propter hoc omnis Scri-
αὐτῷ, ναὶ κύριε. ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, διὰ τοῦτο πᾶς γραμ- 52
ba doctus in regnum cælorum, similis est
ματεὺς μαθητευθεὶς εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ὅμοιός ἐστιν
homini patrifamiliàs, qui * eijcit de thesauro suo
ἀνθρώπῳ οἰκοδεσπότῃ, ὅστις ἐκβάλλει ἐκ τοῦ θησαυροῦ αὐτοῦ
noua & vetera. Et factum est, cùm consummasset Iesus
καινὰ καὶ παλαιά. καὶ ἐγένετο ὅτε ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς τὰς 53
parabolas istas, transiit inde. Et veniens in
παραβολὰς ταύτας, ᵇμετῆρεν ἐκεῖθεν. καὶ ἐλθὼν εἰς 54
patriam suam, docebat eos in * synagoga eorum,
τὴν πατρίδα αὐτοῦ, ἐδίδασκεν αὐτοὺς ἐν τῇ συναγωγῇ αὐτῶν,
ita vt ‖ obstupefieri ipsos, & dicere: Vnde huic sapientia
ὥστε ἐκπλήσσεσθαι αὐτούς, καὶ λέγειν, πόθεν τούτῳ ἡ σοφία
hæc, & ꝰ efficacitates? Nonne hic est fabri filius?
αὕτη, καὶ αἱ δυνάμεις; οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ τοῦ τέκτονος υἱός; 55
Nonne mater eius dicitur Maria, & fratres eius Ia-
οὐχὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ λέγεται μαριάμ, καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ ἰά-
cobus, & * Ioses, & Simon & Iudas? Et sorores eius,
κωβος, καὶ ἰωσῆς, καὶ σίμων, καὶ ἰούδας; καὶ αἱ ἀδελφαὶ αὐτοῦ 56
nonne omnes apud nos sunt? Vnde ergo huic ista omnia?
οὐχὶ πᾶσαι πρὸς ἡμᾶς εἰσι; πόθεν οὖν τούτῳ ταῦτα πάντα;
Et scandalizabantur in eo. * At Iesus dixit eis:
καὶ ἐσκανδαλίζοντο ἐν αὐτῷ. ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, 57
Non est Propheta ‖ inhonoratus, si non in patria sua & in
οὐκ ἔστι προφήτης ἄτιμος, εἰ μὴ ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ καὶ ἐν τῇ
domo sua. Et non fecit ibi ꝰ efficacias multas,
οἰκίᾳ αὐτοῦ. καὶ οὐκ ἐποίησεν ἐκεῖ δυνάμεις πολλάς, 58
propter incredulitatem illorum.
διὰ τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν.

Margin: * missæ ‖ piscium congregantis ꝰ educentes, & secus * elegerunt bonos in vasa, malos autem foras miserunt. ‖ separabunt ᵃ ἐξέρχομαι. * mittent ꝰ stridor ‖ Etiam. Ait illis: Ideo * profert ᵇ μεταίρω * synagogis ‖ mirarentur, & dicerent: ꝰ virtutes? * Ioseph, * Iesus autem ‖ sine honore, nisi ꝰ virtutes

CAP. XIIII. ιδ.

In illo tempore audiuit Herodes Tetrarcha fa-
Ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ ἤκουσεν ἡρώδης ὁ τετράρχης τὴν ἀ- 1
mam Iesu: Et ait pueris suis: Hic est Ioannes
κοὴν Ἰησοῦ· καὶ εἶπε τοῖς παισὶν αὐτοῦ, οὗτός ἐστιν ἰωάννης ὁ 2
Baptista: ipse surrexit à mortuis, & ‖ propter hoc effica-
βαπτιστής· αὐτὸς ᵃἠγέρθη ἀπὸ τῶν νεκρῶν, καὶ διὰ τοῦτο αἱ δυνά-
cia operantur in eo. ꝰ Nam Herodes apprehendens Ioan-
μεις ἐνεργοῦσιν ἐν αὐτῷ. ὁ γὰρ ἡρώδης κρατήσας τὸν ἰωάν- 3
nem, vinxit eum, & posuit in * custodia, propter Herodiadem vxo-
νην, ᵇἔδησεν αὐτόν, καὶ ᶜἔθετο ἐν φυλακῇ, διὰ ἡρωδιάδα τὴν γυναῖ-
rem Philippi fratris sui. Dicebat enim illi Ioan-
κα φιλίππου τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ. ἔλεγε γὰρ αὐτῷ ὁ ἰωάν- 4
nes: Non licet tibi habere eam. Et volens illum oc-
νης, οὐκ ἔξεστί σοι ἔχειν αὐτήν. καὶ θέλων αὐτὸν ἀπο- 5
cidere, timuit * turbam: quia sicut Prophetam eum habebant.
κτεῖναι, ἐφοβήθη τὸν ὄχλον, ὅτι ὡς προφήτην αὐτὸν εἶχον.
‖ Natalitiis autem agendis Herodis, saltauit filia
γενεσίων δὲ ἀγομένων τοῦ ἡρώδου, ὠρχήσατο ἡ θυγάτηρ 6
Herodiadis in medio: & placuit Herodi.
τῆς ἡρωδιάδος ἐν τῷ μέσῳ, καὶ ᵈἤρεσε τῷ ἡρώδῃ.
Vnde cum iuramento ‖ spopondit ei dare quodcúque postulasset ꝰ.
ὅθεν μεθ' ὅρκου ὡμολόγησεν αὐτῇ δοῦναι ὃ ἐὰν αἰτήσηται. 7
ᵃ Illa verò * præinstructa à matre sua: Da mihi, inquit,
ἡ δὲ ᵉπροβιβασθεῖσα ὑπὸ τῆς μητρὸς αὐτῆς· δός μοι, φησίν, 8
hîc in disco caput Ioannis Baptistæ.
ὧδε ἐπὶ πίνακι τὴν κεφαλὴν ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ.
Et contristatus est rex: propter verò * iuramenta, &
καὶ ᶠἐλυπήθη ὁ βασιλεύς· διὰ δὲ τοὺς ὅρκους, καὶ τοὺς 9
simul accumbentes, iussit dari. ‖ Et mittens
συνανακειμένους ἐκέλευσε δοθῆναι. καὶ πέμψας 10
decapitauit Ioannem in ꝰ custodia. Et allatum est
ἀπεκεφάλισε τὸν ἰωάννην ἐν τῇ φυλακῇ. καὶ ᵍἠνέχθη 11
caput eius in disco, & datum est puellæ: & ᵃ attulit
ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ ἐπὶ πίνακι, καὶ ἐδόθη τῷ κορασίῳ, καὶ ἤνεγκε
matri suæ. Et accedentes discipuli eius,
τῇ μητρὶ αὐτῆς. καὶ προσελθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ 12
tulerunt corpusᵃ, & sepelierunt illud. & venientes nuntiauerunt
ʰἦραν τὸ σῶμα, καὶ ἔθαψαν αὐτό· καὶ ἐλθόντες ἀπήγγειλαν
Iesu. * Et audiens Iesus, secessit inde in
τῷ Ἰησοῦ. καὶ ἀκούσας ὁ Ἰησοῦς, ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν ἐν 13

Margin: ‖ ideo virtutes ᵃ ἐγείρομαι. ꝰ Herodes enim tenuit Ioannē, & alligauit * carcerem ᵇ δέω. ᶜ τίθημι. * populum. ‖ Die autem natalis ᵈ ἀρέσκω. ‖ pollicitus est ꝰ ab eo. ᵃ At * præmonita ᵉ προβιβάζω. * iuramentum autem, & eos qui pariter recumbebant, ᶠ λυπέομαι ‖ Misitque & decollauit ꝰ carcere. ᵍ φέρω. ᵃ illa ᵃ eius, ʰ αἴρω * Quod cùm audisset Iesus,

nauicula in desertum locum * priuatim. & audientes turbæ,
πλοίῳ εἰς ἔρημον τόπον κατ' ἰδίαν. καὶ ἀκούσαντες οἱ ὄχλοι,
secutæ sunt eum ‖ pedibus de— ciuitatibus.
ἠκολούθησαν αὐτῷ πεζῇ ἀπὸ τῶν πόλεων.
Et exiens Iesus vidit multam turbam, & ꝰ visceribus affectus est
14 καὶ ἐξελθὼν ὁ Ἰησοῦς εἶδε πολὺν ὄχλον, καὶ ἐσπλαγχνίσθη
erga eos: & curauit * ægrotos eorum.
ἐπ' αὐτοῖς, καὶ ἐθεράπευσε τοὺς ἀρρώστους αὐτῶν.
Vespere autem facto, accesserunt ad eum discipuli eius,
15 ὀψίας δὲ γενομένης, προσῆλθον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ,
dicentes: ‖ Solitarius est locus, & hora iam præteriit: ꝰ ab-
λέγοντες, ἔρημός ἐστιν ὁ τόπος, καὶ ἡ ὥρα ἤδη παρῆλθεν· ἀπό-
solue turbas, vt abeuntes in * vicos, mercen-
λυσον τοὺς ὄχλους, ἵνα ἀπελθόντες εἰς τὰς κώμας, ἀγοράσω-
tur sibi escas. ‖ At Iesus dixit eis: Non
16 σιν ἑαυτοῖς βρώματα. ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, οὐ
ꝰ vsum habent abire: date illis vos manducare.
χρείαν ἔχουσιν ἀπελθεῖν· δότε αὐτοῖς ὑμεῖς φαγεῖν.
* Illi autem dicunt ei: Non habemus hîc ‖ si non quinque panes,
17 οἱ δὲ λέγουσιν αὐτῷ, οὐκ ἔχομεν ὧδε εἰ μὴ πέντε ἄρτους,
& duos pisces. ꝰ Ille autem ait: Afferte mihi illos huc.
18 καὶ δύο ἰχθύας. ὁ δὲ εἶπε, φέρετέ μοι αὐτοὺς ὧδε.
Et ᵃ iubens turbas discumbere super * fœna,
19 καὶ κελεύσας τοὺς ὄχλους ᵃἀνακλιθῆναι ἐπὶ τοὺς χόρτους,
accipiens quinque panes, & duos pisces, suspiciens in
λαβὼν τοὺς πέντε ἄρτους, καὶ τοὺς δύο ἰχθύας, ἀναβλέψας εἰς
cælum, benedixit: & ‖ frangens dedit discipulis pa-
τὸν οὐρανόν, εὐλόγησε, καὶ κλάσας ἔδωκε τοῖς μαθηταῖς τοὺς ἄρ-
nes: ꝰ at discipuli turbis. Et manducauerunt omnes: &
20 τους· οἱ δὲ μαθηταὶ τοῖς ὄχλοις. καὶ ἔφαγον πάντες, καὶ
saturati sunt. & tulerunt * redundans fragmentorum duodecim
ἐχορτάσθησαν, καὶ ἦραν τὸ περισσεῦον τῶν κλασμάτων δώδεκα
cophinos plenos. ‖ At edentes fuerunt viri ferè quin-
21 κοφίνους πλήρεις. οἱ δὲ ἐσθίοντες ἦσαν ἄνδρες ὡσεὶ πεν-
que millia. præter mulieres & pueros.
τακισχίλιοι, χωρὶς γυναικῶν καὶ παιδίων.
Et statim compulit Iesus discipulos suos as-
22 καὶ εὐθέως ἠνάγκασεν ὁ Ἰησοῦς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ ἐμ-
cendere in nauiculam, & præcedere eum ꝰ in vlteriora, vsquequo
βῆναι εἰς τὸ πλοῖον, καὶ προάγειν αὐτὸν εἰς τὸ πέραν, ἕως οὗ
absolueret turbas. Et * absoluens turbas, ascendit
23 ἀπολύσῃ τοὺς ὄχλους. καὶ ἀπολύσας τοὺς ὄχλους, ἀνέβη
in montem ‖ priuatim orare. Vespere autem facto,
εἰς τὸ ὄρος κατ' ἰδίαν προσεύξασθαι. ὀψίας δὲ γενομένης,
solus erat ibi: ꝰ Verùm nauicula iam medium maris
24 μόνος ἦν ἐκεῖ· τὸ δὲ πλοῖον ἤδη μέσον τῆς θαλάσσης
erat, vexata à fluctibus: erat enim contrarius ventus.
ἦν, βασανιζόμενον ὑπὸ τῶν κυμάτων· ἦν γὰρ ἐναντίος ὁ ἄνεμος.
Quarta autem vigilia noctis, * abijt ad eos
25 τετάρτῃ δὲ φυλακῇ τῆς νυκτός, ἀπῆλθε πρὸς αὐτοὺς ὁ
Iesus, ‖ circumambulans super mare. Et videntes eum
26 Ἰησοῦς, περιπατῶν ἐπὶ τῆς θαλάσσης. καὶ ἰδόντες αὐτὸν οἱ
discipuli super mare ꝰ circumambulantem, turbati sunt,
μαθηταὶ ἐπὶ τὴν θάλασσαν περιπατοῦντα, ᵇἐταράχθησαν,
dicentes: * Quòd phantasma est. & præ timore clamauerunt.
λέγοντες, ὅτι φάντασμά ἐστι· καὶ ἀπὸ τοῦ φόβου ἔκραξαν.
‖ Statim autem locutus est eis Iesus, dicens: ꝰ Confidite:
27 εὐθέως δὲ ἐλάλησεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, λέγων, θαρσεῖτε·
ego sum: ᵃ ne metuatis. Respondens autem ei Petrus,
28 ἐγώ εἰμι· μὴ φοβεῖσθε. ἀποκριθεὶς δὲ αὐτῷ ὁ πέτρος,
dixit: Domine, si tu es, iube me ad te venire super
εἶπε, κύριε, εἰ σὺ εἶ, κέλευσόν με πρός σε ἐλθεῖν ἐπὶ τὰ
aquas. * Ipse verò ait: Veni. Et descendens de nauicula Pe-
29 ὕδατα. ὁ δὲ εἶπεν, ἐλθέ. καὶ καταβὰς ἀπὸ τοῦ πλοίου ὁ πέ-
trus, ambulabat super aquam, ‖ venire ad Iesum.
τρος, περιεπάτησεν ἐπὶ τὰ ὕδατα, ἐλθεῖν πρὸς τὸν Ἰησοῦν.
ꝰ Intuitus verò ventum validum, timuit: & incipiens
30 βλέπων δὲ τὸν ἄνεμον ἰσχυρόν, ἐφοβήθη· καὶ ἀρξάμενος
demergi, clamauit, dicens: Domine, ‖ serua me.
καταποντίζεσθαι, ἔκραξε, λέγων, κύριε, σῶσόν με.
‖ Et cōtinuò Iesus extendens manum, ᵃ excepit
31 καὶ εὐθέως ὁ Ἰησοῦς ἐκτείνας τὴν χεῖρα, ἐπελάβετο
eum, & ait illi: * Exiguæ fidei, ad quid dubitasti?
αὐτοῦ, καὶ λέγει αὐτῷ, ὀλιγόπιστε, εἰς τί ᶜἐδίστασας;
Et ‖ ascendentibus illis in nauigium, quieuit ventus.
32 καὶ ἐμβάντων αὐτῶν εἰς τὸ πλοῖον, ἐκόπασεν ὁ ἄνεμος.
Qui autem in ꝰ nauigio, venientes adorauerunt eum, di-
33 οἱ δὲ ἐν τῷ πλοίῳ, ἐλθόντες προσεκύνησαν αὐτῷ, λέ-
centes: Verè Dei filius es. Et * transfretantes venerunt
34 γοντες, ἀληθῶς θεοῦ υἱὸς εἶ. καὶ διαπεράσαντες ἦλθον
in terram ‖ Gennesareth. Et ꝰ cognoscentes eum viri
35 εἰς τὴν γῆν γεννησαρέτ. καὶ ἐπιγνόντες αὐτὸν οἱ ἄνδρες τοῦ
loci illius, miserunt in vniuersam * circumuiciniam illam: &
τόπου ἐκείνου, ἀπέστειλαν εἰς ὅλην τὴν περίχωρον ἐκείνην· καὶ
‖ attulerunt ei omnes malè habentes.
προσήνεγκαν αὐτῷ πάντας τοὺς κακῶς ἔχοντας·
Et ꝰ adpellabant eum, vt vel solum tangerent fimbriam
36 καὶ παρεκάλουν αὐτὸν ἵνα κἂν μόνου ἅψωνται τοῦ κρασπέδου
vestimenti eius. Et quicunque tetigerunt, ‖ perseruati sunt.
τοῦ ἱματίου αὐτοῦ. καὶ ὅσοι ἥψαντο, διεσώθησαν.

Margin: * seorsum: & cùm audissent ‖ pedestres ꝰ misertus est eis: * languidos ‖ Desertus ꝰ dimitte * castella, emāt ‖ Iesus autem ꝰ habent necesse ire: * Responderūt ‖ nisi ꝰ Qui ait eis: ᵃ cùm iussisset turbam * fœnum, accepis quinque panibꝰ & duobus piscibus, aspiciens ᵃ ἀνακλίνομαι. ‖ fregit & ꝰ discipuli autē * reliquias ‖ Manducantiū autem fuit numerus quinque millia virorū, exceptis mulieribus & paruulis: ꝰ trans fretum, donec dimitteret * dimissa turba, ‖ solus ꝰ Nauicula autem in medio mari iactabatur * venit ‖ ambulans ꝰ ambulantem, ᵇ ταράττω * Quia ‖ Statimque ꝰ Habete fiduciam: ᵃ nolite timere. * At ipse ‖ vt veniret ꝰ Videns ᵃ & cùm cœpisset mergi, ‖ saluum me fac. ᵃ apprehendit * Modicæ fidei, quare ᶜ διστάζω ‖ cùm ascendissent in nauiculam, cessauit ꝰ nauicula erāt, venerunt & * cùm transfretassent, ‖ Genesar. ꝰ cùm cognouissent * regionem ‖ obtulerunt ꝰ rogabant ‖ salui facti sunt.

CAP. XV. ιε.

Tunc *accedunt Iesu ab Hierosolymis Scri-
1 Τότε προσέρχονται τῷ Ἰησοῦ οἱ ἀπὸ Ἱεροσολύμων γραμ-
bæ & Pharisæi, dicentes: Quare discipuli tui
2 ματεῖς καὶ φαρισαῖοι, λέγοντες· διατί οἱ μαθηταί σου
transgrediuntur traditionem seniorum? non enim lauant
παραβαίνουσι τὴν παράδοσιν τῶν πρεσβυτέρων; οὐ γὰρ νίπτονται
manus suas, cum panem manducant. Ipse autem respondens
3 τὰς χεῖρας αὐτῶν, ὅταν ἄρτον ἐσθίωσιν. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς
ait illis: Quare & vos transgredimini mandatum Dei,
εἶπεν αὐτοῖς, διατί καὶ ὑμεῖς παραβαίνετε τὴν ἐντολὴν τοῦ θεοῦ,
propter traditionem vestram? Nam Deus *mandauit, dicens:
4 διὰ τὴν παράδοσιν ὑμῶν; ὁ γὰρ θεὸς ἐνετείλατο, λέγων·
Honora patrem & matrem: &, ‖Maledicens patri vel ma-
τίμα τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα· καί, ὁ κακολογῶν πατέρα ἢ μη-
tri, morte *finiatur. Vos autem dicitis: Quicunque dixerit
5 τέρα, θανάτῳ τελευτάτω. ὑμεῖς δὲ λέγετε, ὃς ἂν εἴπῃ
patri vel matri, Munus, ‖quod si ex me, *iuueris:
τῷ πατρὶ ἢ τῇ μητρί, δῶρον, ὃ ἐὰν ἐξ ἐμοῦ ὠφεληθῇς·
Et non honorificabit patrem suum aut matrem suam: &
6 καὶ οὐ μὴ τιμήσῃ τὸν πατέρα αὐτοῦ ἢ τὴν μητέρα αὐτοῦ· καὶ
irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem vestram.
*ἠκυρώσατε τὴν ἐντολὴν τοῦ θεοῦ διὰ τὴν παράδοσιν ὑμῶν.
Hypocritæ, *pulchrè prophetauit de vobis Esaias,
7 ὑποκριταί, καλῶς προεφήτευσε περὶ ὑμῶν Ἡσαΐας,
dicens: Appropinquat mihi populus hic ore suo, & la-
8 λέγων· ἐγγίζει μοι ὁ λαὸς οὗτος τῷ στόματι αὐτῶν, καὶ τοῖς χεί-
biis me honorat: at cor *eorum longè abest à me.
λεσί με τιμᾷ· ἡ δὲ καρδία αὐτῶν πόῤῥω ἀπέχει ἀπ' ἐμοῦ.
*Frustrà autem colunt me, docentes doctrinas‖, man-
9 μάτην δὲ σέβονταί με, διδάσκοντες διδασκαλίας, ἐν-
data hominum. Et *aduocans turbam,
10 τάλματα ἀνθρώπων. καὶ προσκαλεσάμενος τὸν ὄχλον,
dixit eis: Audite & intelligite: Non *intrans
11 εἶπεν αὐτοῖς, ἀκούετε καὶ συνίετε· οὐ τὸ εἰσερχόμενον
in os communem facit hominem: sed ‖egressum ex
εἰς τὸ στόμα κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον· ἀλλὰ τὸ ἐκπορευόμενον ἐκ
ore, hoc *communem facit hominem. Tunc accedentes
12 τοῦ στόματος, τοῦτο κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον. τότε προσελθόντες
discipuli eius, dixerunt ei: Scis *quòd Pharisæi ‖au-
οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, εἶπον αὐτῷ, οἶδας ὅτι οἱ φαρισαῖοι ἀκού-
dientes sermonem, scandalizati sunt? *Ille autem respondens,
13 σαντες τὸν λόγον, ἐσκανδαλίσθησαν; ὁ δὲ ἀποκριθεὶς,
ait: Omnis plantatio, quam non plantauit Pater meus cælestis,
εἶπε, πᾶσα φυτεία, ἣν οὐκ ἐφύτευσεν ὁ πατήρ μου ὁ οὐράνιος,
eradicabitur. Sinite illos: *duces sunt cæci cæ-
14 *ἐκριζωθήσεται. ἄφετε αὐτούς. ὁδηγοί εἰσι τυφλοὶ τυ-
corum. cæcus autem *cæcum si per viam ducat, ambo in foueam
φλῶν. τυφλὸς δὲ τυφλὸν ἐὰν ὁδηγῇ, ἀμφότεροι εἰς βόθυνον
*incident. Respondens autem Petrus, dixit ei: ‖Explica
15 *ἐμπεσοῦνται. ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Πέτρος, εἶπεν αὐτῷ, *φράσον
nobis parabolam istam. At *Iesus dixit: Adhuc &
16 ἡμῖν τὴν παραβολὴν ταύτην. ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν, ἀκμὴν καὶ
vos *inintelligentes estis? Nondum *consideratis quòd omne ‖ingre-
17 ὑμεῖς ἀσύνετοί ἐστε; οὔπω νοεῖτε ὅτι πᾶν τὸ εἰσπορευό-
diens in os, in ventrem *cedit, & in secessum
μενον εἰς τὸ στόμα, εἰς τὴν κοιλίαν χωρεῖ, καὶ εἰς ἀφεδρῶνα
*eiicitur? At exeuntia de ore, de
18 ἐκβάλλεται; τὰ δὲ ἐκπορευόμενα ἐκ τοῦ στόματος, ἐκ τῆς
corde *prodeunt, & illa communem faciunt hominem.
καρδίας ἐξέρχεται, κἀκεῖνα κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον.
De enim corde exeunt ‖ratiocinationes malæ, homicidia,
19 ἐκ γὰρ τῆς καρδίας ἐξέρχονται διαλογισμοὶ πονηροί, φόνοι,
adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemiæ.
μοιχεῖαι, πορνεῖαι, κλοπαί, ψευδομαρτυρίαι, βλασφημίαι·
Hæc sunt ‖communem facientia hominem. *Verùm illotis ma-
20 ταῦτά ἐστι τὰ κοινοῦντα τὸν ἄνθρωπον. τὸ δὲ ἀνίπτοις χερ-
nibus mãducare, *non communem facit hominem. Et egressus in-
21 σὶ φαγεῖν, οὐ κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον. καὶ ἐξελθὼν ἐκεῖ-
de Iesus, secessit in partes Tyri & Sidonis.
θεν ὁ Ἰησοῦς, ἀνεχώρησεν εἰς τὰ μέρη Τύρου καὶ Σιδῶνος.
Et ecce mulier quædã Chananæa à finibus illis egressa,
22 καὶ ἰδοὺ γυνὴ τις χαναναία ἀπὸ τῶν ὁρίων ἐκείνων ἐξελθοῦσα,
clamauit ei, dicens: Miserere mei Domine fili Dauid:
ἐκραύγασεν αὐτῷ λέγουσα, ἐλέησόν με κύριε υἱὲ Δαβίδ,
filia mea malè *dæmonizatur. Ille autem non respondit
23 ἡ θυγάτηρ μου κακῶς δαιμονίζεται. ὁ δὲ οὐκ ἀπεκρίθη
ei verbum. Et accedentes discipuli eius, rogabant
αὐτῇ λόγον. καὶ προσελθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, *ἠρώτων
eum, dicentes: ‖Absolue eam, quia clamat post nos.
αὐτόν, λέγοντες, ἀπόλυσον αὐτήν, ὅτι κράζει ὄπισθεν ἡμῶν.
Ipse autem respondens, ait: Non ‖legatus sum si non ad o-
24 ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, οὐκ ἀπεστάλην εἰ μὴ εἰς τὰ πρό-
ues *perditas domus Israel. *Illa autem veniens
25 βατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραήλ. ἡ δὲ ἐλθοῦσα
adorabat eum, dicens: Domine, ‖succurre mihi.
προσεκύνει αὐτῷ, λέγουσα, κύριε, βοήθει μοι.
Qui verò respondens, ait: Non est *pulchrum sumere panem
26 ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, οὐκ ἔστι καλὸν λαβεῖν τὸν ἄρτον

*accesserũt ad Iesum
*dixit:
‖Qui maledixerit
*moriatur.
‖quodcunque est
*tibi proderit:
*ἀκυρόω
*bene
*autem
*Sine causa ‖&
*conuocatis ad se turbis,
*quod intrat in os, coinquinat
‖quod procedit
*coinquinat
*quia
‖audito verbo hoc
*At
*cæci sunt, &
*ἐκριζόω
*si cæco ducatum præstet,
*cadunt.
‖Edissere
*πίπτω.
*φράζω.
*ille
*sine intellectu
*intelligitis quia quod
‖intrat
*vadit,
*emittitur? Quę autẽ procedũt
*exeunt, & ea coinquinant
‖cogitationes
‖quæ coinquinant
*Non lotis autẽ
*nõ coinquinat
*à dæmonio vexatur. Qui
*ἐρωτάω.
‖Dimitte
‖sum missus, nisi
*quæ perierũt
*At illa venit, & adorauit
‖adiuua me.
*bonum

filiorum, & ‖iacere catellis. Illa autem ait: Vtique Do-
27 τῶν τέκνων, καὶ βαλεῖν τοῖς κυναρίοις. ἡ δὲ εἶπε, ναὶ κύ-
mine: *etenim catelli edunt de micis *cadentibus
ριε· καὶ γὰρ τὰ κυνάρια ἐσθίει ἀπὸ τῶν ψιχίων τῶν πιπτόντων
de mensa dominorum suorum. Tunc respondens
28 ἀπὸ τῆς τραπέζης τῶν κυρίων αὐτῶν. τότε ἀποκριθεὶς
Iesus, ait illi: O mulier, magna *tua fides: fiat
ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν αὐτῇ, ὦ γύναι, μεγάλη σου ἡ πίστις· γενηθήτω
tibi sicut vis. & sanata est filia eius *ab hora illa.
σοι ὡς θέλεις. καὶ ἰάθη ἡ θυγάτηρ αὐτῆς ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης.
Et ‖transiens inde Iesus, venit *iuxta ma-
29 καὶ μεταβὰς ἐκεῖθεν ὁ Ἰησοῦς, ἦλθε παρὰ τὴν θάλασ-
re Galilææ. & ascendens in montem, sedebat ibi.
σαν τῆς Γαλιλαίας. καὶ ἀναβὰς εἰς τὸ ὄρος, ἐκάθητο ἐκεῖ.
Et *adierunt eum turbæ multæ, habentes ‖cum seipsis
30 καὶ προσῆλθον αὐτῷ ὄχλοι πολλοί, ἔχοντες μεθ' ἑαυτῶν
mutos, cæcos, claudos, *mancos, & alios multos: & proie-
χωλούς, τυφλούς, κωφούς, κυλλούς, καὶ ἑτέρους πολλούς, καὶ ἔῤῥι-
cerunt eos ad pedes *Iesu, & curauit eos.
ψαν αὐτοὺς παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ, καὶ ἐθεράπευσεν αὐτούς·
ita vt *turbas mirari aspicientes mutos loquen-
31 ὥστε τοὺς ὄχλους θαυμάσαι βλέποντας, κωφοὺς λαλοῦν-
tes, debiles sanos, claudos ambulantes, & cæcos ‖aspi-
τας, κυλλοὺς ὑγιεῖς, χωλοὺς περιπατοῦντας, καὶ τυφλοὺς βλέ-
cientes. & glorificabant Deum Israel.
ποντας· καὶ ἐδόξασαν τὸν θεὸν Ἰσραήλ.
*At Iesus aduocans discipulos suos,
32 ὁ δὲ Ἰησοῦς προσκαλεσάμενος τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ,
ait: Visceribus commoueor super turbam: quia iam dies tres
εἶπε· σπλαγχνίζομαι ἐπὶ τὸν ὄχλον, ὅτι ἤδη ἡμέρας τρεῖς
admanent mihi, & non habent quid manducent: *& absoluere
προσμένουσί μοι, καὶ οὐκ ἔχουσι τί φάγωσι· καὶ ἀπολῦσαι
eos ieiunos ‖non volo, nequando deficiant in via.
αὐτοὺς νήστεις οὐ θέλω, μήποτε ἐκλυθῶσιν ἐν τῇ ὁδῷ.
Et dicunt ei discipuli eius: Vnde *nobis in de-
33 καὶ λέγουσιν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, πόθεν ἡμῖν ἐν ἐρη-
serto panes *tot, vt saturare turbam tantam?
μίᾳ ἄρτοι τοσοῦτοι, ὥστε χορτάσαι ὄχλον τοσοῦτον;
Et ait illis Iesus: Quot panes habetis? *Illi autẽ dixerũt:
34 καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, πόσους ἄρτους ἔχετε; οἱ δὲ εἶπον,
Septem, & paucos pisciculos. Et præcepit ‖turbis recum-
35 ἑπτά, καὶ ὀλίγα ἰχθύδια. καὶ ἐκέλευσε τοῖς ὄχλοις ἀναπε-
bere super terram. Et accipiens septem panes & pisces,
36 σεῖν ἐπὶ τὴν γῆν. καὶ λαβὼν τοὺς ἑπτὰ ἄρτους καὶ τοὺς ἰχθύας,
*gratias agens fregit, & dedit discipulis suis, *at
εὐχαριστήσας ἔκλασε, καὶ ἔδωκε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· οἱ δὲ
discipuli turbæ. Et comederunt omnes, & saturati
37 μαθηταὶ τῷ ὄχλῳ. καὶ ἔφαγον πάντες, καὶ ἐχορτάσθη-
sunt. Et ‖tulerunt redundantiam fragmentorum, septem sportas
σαν. καὶ ἦραν τὸ περισσεῦον τῶν κλασμάτων, ἑπτὰ σπυρίδας
plenas. *At vescentes erant quatuor mille homines, præ-
38 πλήρεις. οἱ δὲ ἐσθίοντες ἦσαν τετρακισχίλιοι ἄνδρες, χω-
ter mulieres & pueros. Et *absoluens turbas,
39 ρὶς γυναικῶν καὶ παιδίων. καὶ ἀπολύσας τοὺς ὄχλους,
ascendit in ‖nauigium, & venit in fines *Magdala.
ἐνέβη εἰς τὸ πλοῖον, καὶ ἦλθεν εἰς τὰ ὅρια Μαγδαλά.

CAP. XVI. ιϛ.

Et *accedentes Pharisæi & Sadducæi ten-
1 Καὶ προσελθόντες οἱ φαρισαῖοι καὶ σαδδουκαῖοι πει-
tantes, ‖rogauerunt eum *signum de cælo *osten-
ράζοντες, ἐπηρώτησαν αὐτὸν σημεῖον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐπι-
dere eis. *Is autem respondens, ait illis: Vespere fa-
2 δεῖξαι αὐτοῖς. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, ὀψίας γε-
cto, dicitis: ‖Serenitas: rubet enim cælum.
νομένης, λέγετε, εὐδία· πυῤῥάζει γὰρ ὁ οὐρανός.
Et manè, Hodie tempestas: *rubet enim triste cæ-
3 καὶ πρωΐ, σήμερον χειμών· πυῤῥάζει γὰρ στυγνάζων ὁ οὐ-
lum. Hypocritæ, illam *quidem faciem cæli nostis
ρανός. ὑποκριταί, τὸ μὲν πρόσωπον τοῦ οὐρανοῦ γινώσκετε
diiudicare: *at signa temporum non potestis?
διακρίνειν· τὰ δὲ σημεῖα τῶν καιρῶν οὐ δύνασθε;
Generatio mala & adultera signum ‖inquirit: & signum
4 γενεὰ πονηρὰ καὶ μοιχαλὶς σημεῖον ἐπιζητεῖ· καὶ σημεῖον
non dabitur ei, *si non signum Ionæ Prophetæ. &
οὐ δοθήσεται αὐτῇ, εἰ μὴ τὸ σημεῖον Ἰωνᾶ τοῦ προφήτου. καὶ
*relinquens eos, abiit. Et ‖venientes discipuli
5 καταλιπὼν αὐτούς, ἀπῆλθε. καὶ ἐλθόντες οἱ μαθηταὶ
eius *in vlterius littus, obliti sunt panes *sumere.
αὐτοῦ εἰς τὸ πέραν, ἐπελάθοντο ἄρτους λαβεῖν.
*At Iesus dixit illis: Intuemini & ‖attendite à fer-
6 ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, ὁρᾶτε καὶ προσέχετε ἀπὸ τῆς ζύ-
mento Pharisæorum & Sadducæorum. *Illi verò ratiocinabantur
7 μης τῶν φαρισαίων καὶ σαδδουκαίων. οἱ δὲ διελογίζοντο
in seipsis, dicentes: Quia panes non accepimus.
ἐν ἑαυτοῖς, λέγοντες, ὅτι ἄρτους οὐκ ἐλάβομεν·
Sciens autem Iesus, dixit illis: Quid *ratiocinamini in vobisipsis,
8 γνοὺς δὲ ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν αὐτοῖς, τί διαλογίζεσθε ἐν ἑαυτοῖς,
exiguæ fidei, quia panes non ‖sumpsistis? Nondum intelligitis neque re-
9 ὀλιγόπιστοι, ὅτι ἄρτους οὐκ ἐλάβετε; οὔπω νοεῖτε οὐδὲ μνη-

‖mittere canibus. At illa dixit: Etiam
*nam &
*quæ cadunt
*est
*ex
‖cùm transisset
*secus
*accesserunt ad
‖secum
*debiles,
*eius,
*turbæ mirarentur videntes
‖videntes: & magnificabant
*Iesus autem conuocatis discipulis suis, dixit:
Misereor turbæ quia triduo iam perseuerant mecum,
*& dimittere
‖nolo,
*ergo
*tantos, vt saturemus
*At illi
‖turbæ, vt discumberent
*&
*& discipuli dederunt populo.
‖quod superfuit de fragmẽtis, tulerunt
*Erant autem qui manducauerũt, quatuor millia hominũ, extra paruulos & mulieres.
*dimissa turba,
‖nauiculam:
*Magedan.
‖accesserunt ad eum
‖&
*vt
*ostenderet
*At ille
‖Serenum erit, rubicũdum est
*rutilat
*ergo
*signa autem
‖quærit:
*nisi
*relictis illis
‖cùm venissent
*trans fretum,
*accipere.
*Qui
‖cauete:
*At illi cogitabant inter se,
*cogitatis inter vos modicæ
habetis?

cordamini quinque * panes quinque millium ‖, & quot
μνημονεύετε τοὺς πέντε ἄρτους τῶν πεντακισχιλίων, καὶ πόσους
cophinos sumpsistis? Neque septem ? panes qua-
κοφίνους ἐλάβετε; οὐδὲ τοὺς ἑπτὰ ἄρτους τῶν τε- 10
tuor millium ", & quot sportas sumpsistis?
τρακισχιλίων, καὶ πόσας σπυρίδας ἐλάβετε;
* Quomodo nō intelligitis quia non de pane dixi vobis ‖ attendere
πῶς οὐ νοεῖτε ὅτι οὐ περὶ ἄρτου εἶπον ὑμῖν προσέχειν 11
à fermento Pharisæorum & Sadducæorum?
ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν φαρισαίων καὶ σαδδουκαίων;
Tunc intellexerunt, quia non dixerit ? attendere à fermento
τότε ᵃ συνῆκαν ὅτι οὐκ εἶπε προσέχειν ἀπὸ τῆς ζύμης τοῦ 12
* panis, sed à doctrina Pharisæorum & Sadducæorum.
ἄρτου, ἀλλ' ἀπὸ τῆς διδαχῆς τῶν φαρισαίων καὶ σαδδουκαίων.
‖ Veniens autem Iesus in partes Cæsareæ Philip-
ἐλθὼν δὲ ὁ ἰησοῦς εἰς τὰ μέρη καισαρείας τῆς φιλίπ- 13
pi, ? interrogabat discipulos suos, dicens: Quem me dicunt
που, ᵇ ἠρώτα τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, λέγων, τίνα με λέγουσιν
homines esse, filium hominis?
οἱ ἄνθρωποι εἶναι, τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου;
? Illi verò dixerunt: " Hi quidem Ioannem Baptistam, alij autem
οἱ δὲ εἶπον, οἱ μὲν ἰωάννην τὸν βαπτιστήν· ἄλλοι δὲ, 14
Eliam, alij verò Hieremiam, aut vnum * Prophetarum.
ἠλίαν· ἕτεροι δὲ ἱερεμίαν, ἢ ἕνα τῶν προφητῶν.
Dicit illis ‖: Vos autem quem me dicitis esse?
λέγει αὐτοῖς, ὑμεῖς δὲ τίνα με λέγετε εἶναι; 15
Respondens autem Simon Petrus, dixit: Tu es Christus filius
ἀποκριθεὶς δὲ σίμων πέτρος, εἶπε, σὺ εἶ ὁ χριστὸς, ὁ υἱὸς 16
Dei viui. Et respondens ? Iesus, dixit
τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος. καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἰησοῦς, εἶπεν 17
ei: Beatus es Simon Bar-Iona, quia caro & sanguis non
αὐτῷ, μακάριος εἶ σίμων βαριωνᾶ, ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα οὐκ
reuelauit tibi, sed Pater meus qui in cælis "
ἀπεκάλυψέ σοι, ἀλλ' ὁ πατήρ μου ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.
Et ego *autem* tibi dico, quia tu es Petrus, & super hanc
κἀγὼ δέ σοι λέγω, ὅτι σὺ εἶ πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ 18
petram ædificabo meam ecclesiam: & portæ inferi non
πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν ἐκκλησίαν, καὶ πύλαι ᾅδου οὐ
præualebunt * ei. Et dabo tibi claues
κατισχύσουσιν αὐτῆς. καὶ δώσω σοι τὰς κλεῖς τῆς 19
regni cælorum. Et quodcunq; ligaueris super terram, erit
βασιλείας τῶν οὐρανῶν· καὶ ὃ ἐὰν ᶜ δήσῃς ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται
ligatum ‖ in cælis: & quodcunq; solueris super terram,
δεδεμένον ἐν τοῖς οὐρανοῖς· καὶ ὃ ἐὰν λύσῃς ἐπὶ τῆς γῆς,
erit solutum ‖ in cælis.
ἔσται λελυμένον ἐν τοῖς οὐρανοῖς.
Tunc præcepit discipulis suis, vt nemini dicerent
τότε διεστείλατο τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, ἵνα μηδενὶ εἴπωσιν 20
quia ipse esset Iesus Christus.
ὅτι αὐτός ἐστιν ἰησοῦς ὁ χριστός.
* Ex tunc cœpit Iesus ostendere discipulis suis,
ἀπὸ τότε ἤρξατο ὁ ἰησοῦς δεικνύειν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, 21
quia oporteret eum *abire in* Hierosolymam, & multa pati
ὅτι δεῖ αὐτὸν ἀπελθεῖν εἰς ἱεροσόλυμα, καὶ πολλὰ παθεῖν
à senioribus, & principibus Sacerdotū, & Scribis, &
ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων, καὶ ἀρχιερέων, καὶ γραμματέων, καὶ
occidi, & tertia die ‖ excitari.
ᵈ ἀποκτανθῆναι, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγερθῆναι.
Et assumens eum Petrus, cœpit increpare
καὶ προσλαβόμενος αὐτὸν ὁ πέτρος, ἤρξατο ἐπιτιμᾶν 22
illum, dicens: ? *Clemens tibi* Domine: non erit tibi hoc.
αὐτῷ, λέγων, ἵλεώς σοι κύριε, οὐ μὴ ἔσται σοι τοῦτο.
* *Is verò* conuersus, dixit Petro: Vade post me sa-
ὁ δὲ στραφεὶς εἶπε τῷ πέτρῳ, ὕπαγε ὀπίσω μου σα- 23
tana, scandalum mihi es: quia non sapis ea quæ Dei, sed ea quæ
τανᾶ, σκάνδαλόν μου εἶ· ὅτι οὐ φρονεῖς τὰ τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ τὰ
hominum. Tunc Iesus dixit discipulis suis:
τῶν ἀνθρώπων. τότε ὁ ἰησοῦς εἶπε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, 24
Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat
εἴ τις θέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν, καὶ ἀράτω τὸν
crucem suam, & sequatur me. Qui enim voluerit animam
σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθείτω μοι. ὃς γὰρ ἂν θέλῃ τὴν ψυχὴν 25
suam * seruare, perdet eam: qui autem perdiderit animam suam
αὐτοῦ σῶσαι, ἀπολέσει αὐτήν· ὃς δ' ἂν ἀπολέσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ
propter me, inueniet eam. Quid enim ‖ iuuatur ho-
ἕνεκεν ἐμοῦ, εὑρήσει αὐτήν. τί γὰρ ὠφελεῖται ἄνθρω- 26
mo, si mundum vniuersum lucretur, ? *at animam suam mulctetur?*
πος, ἐὰν τὸν κόσμον ὅλον κερδήσῃ, τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ζημιωθῇ;
Aut quam dabit homo * *permutationem animæ suæ?*
ἢ τί δώσει ἄνθρωπος ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ;
Futurus est enim filius hominis ? *venire* in gloria Pa-
μέλλει γὰρ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεσθαι ἐν τῇ δόξῃ τοῦ πα- 27
tris sui cum angelis suis: & tunc reddet vnicuique
τρὸς αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ· καὶ τότε ἀποδώσει ἑκάστῳ
secundùm ‖ *actionem* eius. Amen dico vobis, sunt quidam ? *hîc stan-*
κατὰ τὴν πρᾶξιν αὐτοῦ. ἀμὴν λέγω ὑμῖν, εἰσί τινες τῶν ὧδε ἑστη- 28
tium, qui non gustabunt mortem, donec videant filium
κότων, οἵτινες οὐ μὴ γεύσωνται θανάτου, ἕως ἂν ἴδωσι τὸν υἱὸν τοῦ
hominis venientem in regno suo.
ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ.

* panum, & ‖ hominum, ? panum, & " hominum, * Quare ‖ Cauete ? cauendum ᵃ συνίημι * panum, ‖ Venit ? & ᵇ ἐρωτάω ? At " Alij * ex Prophetis. ‖ Iesus ? autem " est. * aduersus eam. ᶜ δέω ‖ & * Exinde ᵈ ἀποκτείνομαι. ‖ resurgere. ? Absit à te, * Qui ‖ sunt, * saluam facere ‖ prodest homini ? animæ verò suæ detrimentum patiatur? * commutationem pro anima sua? ‖ venturus est ‖ opera ? de hîc stantibus,

CAP. XVII.

Et post dies sex assumit Iesus Petrum,
1 Καὶ μεθ' ἡμέρας ἓξ παραλαμβάνει ὁ ἰησοῦς τὸν πέτρον,
& Iacobum, & Ioannem fratrem eius: & ducit illos
καὶ ἰάκωβον, καὶ ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ· καὶ ἀναφέρει αὐτοὺς
in montem excelsum * *priuatè*: Et transfiguratus est an-
2 εἰς ὄρος ὑψηλὸν κατ' ἰδίαν. καὶ μετεμορφώθη ἔμ-
te eos: Et resplenduit facies eius sicut Sol:
προσθεν αὐτῶν· καὶ ἔλαμψε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος,
at vestimenta ‖ eius facta sunt ? *candida vt lux.*
τὰ δὲ ἱμάτια αὐτοῦ ἐγένετο λευκὰ ὡς τὸ φῶς.
Et ecce apparuerunt illis Moyses & Elias, cum eo
3 καὶ ἰδοὺ ὤφθησαν αὐτοῖς μωσῆς καὶ ἠλίας, μετ' αὐτοῦ
*col*loquentes. Respondens autem Petrus, dixit * *Iesu*:
4 συλλαλοῦντες. ἀποκριθεὶς δὲ ὁ πέτρος, εἶπε τῷ ἰησοῦ,
Domine, ‖ *pulchrum* est nos hîc esse: si vis, faciamus hîc
κύριε, καλόν ἐστιν ἡμᾶς ὧδε εἶναι· εἰ θέλεις, ποιήσωμεν ὧδε
tria ? *vmbracula*, tibi vnum, & Moysi vnum, & vnum Eliæ.
τρεῖς σκηνάς, σοὶ μίαν, καὶ μωσῇ μίαν, καὶ μίαν ἠλίᾳ.
Adhuc eo loquente, ecce nubes lucida obumbrauit eos.
5 ἔτι αὐτοῦ λαλοῦντος, ἰδοὺ νεφέλη φωτεινὴ ἐπεσκίασεν αὐτούς.
Et ecce vox de nube, dicens: Hic est filius meus
καὶ ἰδοὺ φωνὴ ἐκ τῆς νεφέλης λέγουσα· οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου
dilectus, in quo * *bene acquieui*: ipsum audite.
ὁ ἀγαπητὸς, ἐν ᾧ εὐδόκησα· αὐτοῦ ἀκούετε.
Et audientes discipuli, ceciderunt in faciem suam,
6 καὶ ἀκούσαντες οἱ μαθηταὶ, ἔπεσον ἐπὶ πρόσωπον αὐτῶν,
& timuerunt valde. Et ‖ *accedens* Iesus,
7 καὶ ἐφοβήθησαν σφόδρα. καὶ προσελθὼν ὁ ἰησοῦς
? tetigit eos, " & *ait*: Surgite, & * *ne metuite.*
ἥψατο αὐτῶν, καὶ εἶπεν, ἐγέρθητε, καὶ μὴ φοβεῖσθε.
Leuantes autem oculos suos, neminem viderent, ‖ *si non*
8 ἐπάραντες δὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν, οὐδένα εἶδον, εἰ μὴ
Iesum solum. Et descendentibus illis de
9 τὸν ἰησοῦν μόνον. καὶ καταβαινόντων αὐτῶν ἀπὸ τοῦ
monte, præcepit illis Iesus, dicens: Nemini dixeritis vi-
ὄρους, ἐνετείλατο αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς, λέγων, μηδενὶ εἴπητε τὸ ὅ-
sionem, donec filius hominis à mortuis resurgat.
ραμα, ἕως οὗ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐκ νεκρῶν ἀναστῇ.
Et interrogauerunt eum discipuli *eius*, dicentes: Quid ergo
10 καὶ ἐπηρώτησαν αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, λέγοντες, τί οὖν
Scribæ dicunt, quòd Eliam oporteat venire primum?
οἱ γραμματεῖς λέγουσιν, ὅτι ἠλίαν δεῖ ἐλθεῖν πρῶτον;
At * *Iesus* respondens, ait eis: Elias quidem ‖ *venit*
11 ὁ δὲ ἰησοῦς ἀποκριθεὶς, εἶπεν αὐτοῖς, ἠλίας μὲν ἔρχεται
primum, & *instaurabit* omnia. Dico autem vobis,
12 πρῶτον, καὶ ἀποκαταστήσει πάντα. λέγω δὲ ὑμῖν,
quia Elias iam venit, & non cognouerunt eum, sed fecerunt
ὅτι ἠλίας ἤδη ἦλθε, καὶ οὐκ ἐπέγνωσαν αὐτὸν, ἀλλ' ἐποίησαν
in eo quæcunque voluerunt. Sic & filius hominis ? *futurus est*
ἐν αὐτῷ ὅσα ἠθέλησαν· οὕτω καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου μέλλει
pati ab eis. Tunc intellexerunt discipuli, quia
13 πάσχειν ὑπ' αὐτῶν. τότε συνῆκαν οἱ μαθηταὶ, ὅτι
de Ioanne Baptista * *dixit* eis.
περὶ ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ εἶπεν αὐτοῖς.
Et ‖ *venientibus eis* ad turbam, accessit ad eum
14 καὶ ἐλθόντων αὐτῶν πρὸς τὸν ὄχλον, προσῆλθεν αὐτῷ
homo ? *genupetens ipsum*, Et dicens: Domine, miserere
15 ἄνθρωπος γονυπετῶν αὐτὸν, καὶ λέγων, κύριε, ἐλέησόν
meo filio, quia lunaticus est, & malè patitur. * sæpe *enim* ca-
μου τὸν υἱὸν, ὅτι σεληνιάζεται καὶ κακῶς πάσχει. πολλάκις γὰρ πί-
dit in ignem, & crebrò in aquam: Et ‖ *attuli*
16 πτει εἰς τὸ πῦρ, καὶ πολλάκις εἰς τὸ ὕδωρ. καὶ προσήνεγκα
eum discipulis tuis, & non potuerunt eum curare.
αὐτὸν τοῖς μαθηταῖς σου, καὶ οὐκ ᵃ ἠδυνήθησαν αὐτὸν θεραπεῦσαι.
Respondens autem Iesus, ait: O generatio incredula & peruer-
17 ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἰησοῦς, εἶπεν, ὦ γενεὰ ἄπιστος καὶ διεστραμ-
sa, ? *vsque quando ero cum vobis? vsque quando tolerabo* vos?
μένη, ἕως πότε ἔσομαι μεθ' ὑμῶν; ἕως πότε ἀνέξομαι ὑμῶν;
* *Ferte mihi illum huc.* Et increpauit illum Iesus: & ex-
18 φέρετέ μοι αὐτὸν ὧδε. καὶ ἐπετίμησεν αὐτῷ ὁ ἰησοῦς, καὶ ἐξ-
iit ab eo dæmonium, & curatus est puer ex ho-
ῆλθεν ἀπ' αὐτοῦ τὸ δαιμόνιον, καὶ ᵇ ἐθεραπεύθη ὁ παῖς ἀπὸ τῆς ὥ-
ra illa. Tunc ‖ *accedentes* discipuli ? *Iesu*
19 ρας ἐκείνης. τότε προσελθόντες οἱ μαθηταὶ τῷ ἰησοῦ κατ'
priuatim, dixerūt: * *Propter quid* nos non potuimus eiicere illum?
ἰδίαν, εἶπον, διατί ἡμεῖς οὐκ ἠδυνήθημεν ἐκβαλεῖν αὐτό;
At Iesus dixit illis: Propter incredulitatem vestrā. Amen quippe dico
20 ὁ δὲ ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, διὰ τὴν ἀπιστίαν ὑμῶν. ἀμὴν γὰρ λέγω
vobis, si habueritis fidem sicut granum sinapis, ? *denuntiabitis* monti
ὑμῖν, ἐὰν ἔχητε πίστιν ὡς κόκκον σινάπεως, ἐρεῖτε τῷ ὄρει
huic, transi hinc illuc, & transibit: & nihil
τούτῳ, μετάβηθι ἐντεῦθεν ἐκεῖ, καὶ μεταβήσεται· καὶ οὐδὲν
impossibile erit vobis. Hoc autem genus non eiicitur, * *si*
21 ἀδυνατήσει ὑμῖν. τοῦτο δὲ τὸ γένος οὐκ ἐκπορεύεται, εἰ
non in oratione & ieiunio. *Versantibus* autem eis
22 μὴ ἐν προσευχῇ καὶ νηστείᾳ. ἀναστρεφομένων δὲ αὐτῶν
in Galilæa, dixit illis Iesus: *Futurus est* Filius homi-
ἐν τῇ γαλιλαίᾳ, εἶπεν αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς, μέλλει ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώ-
nis ‖ *tradi* in manus hominum.
που παραδίδοσθαι εἰς χεῖρας ἀνθρώπων·

* seorsum: ‖ autem ? alba sicut nix. * ad Iesum: ‖ bonum ? tabernacula, * mihi bene complacui, ‖ accessit ? & " dixitque eis: * nolite timere, ‖ nisi * Ille ‖ venturus est, & restituet ? passurus est * dixisset ‖ cum venisset ? genibus prouolutus ante eum, * Nam ‖ obtuli ᵃ δύναμαι ? quousque ero vobiscum? vsquequo patiar * Afferte huc illum ad me. ᵇ θεραπεύομαι ‖ accesserunt ? ad Iesum secretò, & * Quare ? dicetis * nisi per orationem & ieiunium. Conuersantibus ‖ tradendus est

Et occident eum, & tertia die *excitabitur. Et
καὶ ἀποκτενοῦσιν αὐτὸν, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγερθήσεται. καὶ 23
contristati sunt vehementer. *Venientibus autem illis in Capernaum,
ἐλυπήθησαν σφόδρα. ἐλθόντων δὲ αὐτῶν εἰς Καπερναοὺμ, 24
accesserunt *sumentes didrachma
προσῆλθον οἱ τὰ δίδραχμα λαμβάνοντες τῷ
Petro, & dixerunt: Magister vester non soluit didrachma?
Πέτρῳ, καὶ εἶπον, ὁ διδάσκαλος ὑμῶν οὐ τελεῖ τὰ δίδραχμα;
Ait, Etiam. Et cùm intrasset in domum, præuenit
λέγει, ναί. καὶ ὅτε εἰσῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν, προέφθασεν 25
eum Iesus, dicens: Quid tibi videtur Simon? reges terræ
αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς, λέγων, τί σοι δοκεῖ, Σίμων; οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς
à quibus accipiunt *tributa vel censum? à filiis suis,
ἀπὸ τίνων λαμβάνουσι τέλη, ἢ κῆνσον; ἀπὸ τῶν υἱῶν αὐτῶν,
an ab alienis? *Dicit ei Petrus: Ab
ἢ ἀπὸ τῶν ἀλλοτρίων; λέγει αὐτῷ ὁ Πέτρος, ἀπὸ 26
alienis. Dixit illi Iesus: Ergo liberi sunt
τῶν ἀλλοτρίων. ἔφη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, ἄραγε ἐλεύθεροί εἰσιν
filii. Vt autem non scandalizemus eos, *vadens
οἱ υἱοί. ἵνα δὲ μὴ σκανδαλίσωμεν αὐτοὺς, πορευθεὶς 27
ad mare, mitte hamum: & *ascendentem primum piscem, tolle: & *aperiens os eius, inuenies staterem: illum sumens, da eis pro me & te.
εἰς τὴν θάλασσαν, βάλε ἄγκιστρον, καὶ τὸν ἀναβαίνοντα πρῶτον ἰχθὺν ἆρον· καὶ ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ, εὑρήσεις στατῆρα. ἐκεῖνον λαβὼν, δὸς αὐτοῖς ἀντὶ ἐμοῦ καὶ σοῦ.

*resurget. *Et cùm venissent Capharnaum, qui accipiebant ad Petrum, *et φθάνω *tributum *Et ille dixit: *vade *& *eum piscem qui primus ascenderit, *aperto ore

CAP. XVIII.

In illa hora accesserunt discipuli *Iesu, dicentes: Quis *nam maior est in regno cælorum?
Ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ προσῆλθον οἱ μαθηταὶ τῷ Ἰησοῦ, λέγοντες, τίς ἄρα μείζων ἐστὶν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν; 1
Et aduocans Iesus *puerulum, statuit eum in medio eorum.
καὶ προσκαλεσάμενος ὁ Ἰησοῦς παιδίον, ἔστησεν αὐτὸ ἐν μέσῳ αὐτῶν, 2
Et dixit: Amen dico vobis, *si non conuersi fueritis, & efficiamini sicut *pueruli, nequaquam intrabitis in regnum cælorum.
καὶ εἶπεν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ στραφῆτε, καὶ γένησθε ὡς τὰ παιδία, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. 3
Quicunque ergo humiliauerit seipsum *vt puerulus iste, hic est maior in regno cælorum.
ὅστις οὖν ταπεινώσῃ ἑαυτὸν ὡς τὸ παιδίον τοῦτο, οὗτός ἐστιν ὁ μείζων ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν. 4
Et qui susceperit *puerulum talem vnum in nomine meo, me suscipit.
καὶ ὃς ἐὰν δέξηται παιδίον τοιοῦτον ἓν ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, ἐμὲ δέχεται· 5
Qui autem scandalizauerit vnum *paruorum horum credentium in me, confert ei vt suspendatur mola asinaria in collo eius, & demergatur in *pelago maris.
ὃς δ' ἂν σκανδαλίσῃ ἕνα τῶν μικρῶν τούτων τῶν πιστευόντων εἰς ἐμὲ, συμφέρει αὐτῷ ἵνα κρεμασθῇ μύλος ὀνικὸς ἐπὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ, καὶ καταποντισθῇ ἐν τῷ πελάγει τῆς θαλάσσης. 6
Væ mundo à scandalis. Necesse enim est *venire scandala: veruntamen væ homini illi per quem scandalum venit.
οὐαὶ τῷ κόσμῳ ἀπὸ τῶν σκανδάλων. ἀνάγκη γάρ ἐστιν ἐλθεῖν τὰ σκάνδαλα. πλὴν οὐαὶ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ δι' οὗ τὸ σκάνδαλον ἔρχεται. 7
Si autem manus tua, vel pes tuus scandalizat te, abscinde *ea, & iace abs te: *pulchrum tibi est ingredi ad vitam claudum vel *mancum, quàm duas manus vel duos pedes habentem, *iaci in ignem æternum.
εἰ δὲ ἡ χείρ σου, ἢ ὁ πούς σου σκανδαλίζει σε, ἔκκοψον αὐτὰ, καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ. καλόν σοι ἐστὶν εἰσελθεῖν εἰς τὴν ζωὴν χωλὸν ἢ κυλλὸν, ἢ δύο χεῖρας ἢ δύο πόδας ἔχοντα, βληθῆναι εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον. 8
Et si oculus tuus scandalizat te, erue eum, & *iace abs te: *pulchrum tibi est *vnoculum in vitam intrare, quàm duos oculos habentem *iaci in gehennam ignis.
καὶ εἰ ὁ ὀφθαλμός σου σκανδαλίζει σε, ἔξελε αὐτὸν, καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ· καλόν σοι ἐστὶ μονόφθαλμον εἰς τὴν ζωὴν εἰσελθεῖν, ἢ δύο ὀφθαλμοὺς ἔχοντα βληθῆναι εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός. 9
*Attendite ne despiciatis vnum paruulorum horum: dico enim vobis, quia angeli eorum in cælis *per omne aspiciunt faciem Patris mei qui in cælis *est.
ὁρᾶτε μὴ καταφρονήσητε ἑνὸς τῶν μικρῶν τούτων· λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι οἱ ἄγγελοι αὐτῶν ἐν οὐρανοῖς διὰ παντὸς βλέπουσι τὸ πρόσωπον τοῦ πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς. 10
Venit enim Filius hominis saluare *perditum.
ἦλθε γὰρ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου σῶσαι τὸ ἀπολωλός. 11
Quid vobis videtur? si fuerint alicui *homini centum oues, & errauerit vna ex eis, nonne *relinquens nonaginta nouem in montibus, *vadens quærit *errantem?
τί ὑμῖν δοκεῖ; ἐὰν γένηταί τινι ἀνθρώπῳ ἑκατὸν πρόβατα, καὶ πλανηθῇ ἓν ἐξ αὐτῶν, οὐχὶ ἀφεὶς τὰ ἐννενηκονταεννέα ἐπὶ τὰ ὄρη, πορευθεὶς ζητεῖ τὸ πλανώμενον; 12
Et si *fiat inuenire eam, amen dico vobis, quia gaudet super eam magis, quàm super nonaginta nouem *non aberrantibus.
καὶ ἐὰν γένηται εὑρεῖν αὐτὸ, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι χαίρει ἐπ' αὐτῷ μᾶλλον ἢ ἐπὶ τοῖς ἐννενηκονταεννέα τοῖς μὴ πεπλανημένοις. 13

*ad Iesum, *putas, *paruulum, *nisi *paruuli, non *sicut paruulus *paruulum *de pusillis istis qui in me credunt, expedit *profundum *vt veniant *eum, & proiice *bonum *debilem, *mitti *proiice *bonum *vnum oculum habentem *mitti *Videte ne contemnatis vnum ex his pusillis *semper vident *est. *quod perierat *relinquit *& vadit quærere eam quæ errauit? *contigerit vt inueniat *quæ non errauerunt.

Sic non est voluntas ante Patrem vestrum qui in cælis, vt pereat vnus *paruulorum horum.
οὕτως οὐκ ἔστι θέλημα ἔμπροσθεν τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν οὐρανοῖς, ἵνα ἀπόληται εἷς τῶν μικρῶν τούτων. 14
Si autem peccauerit in te frater tuus, vade, & corripe eum inter te & ipsum solum. Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum.
ἐὰν δὲ ἁμαρτήσῃ εἰς σὲ ὁ ἀδελφός σου, ὕπαγε, καὶ ἔλεγξον αὐτὸν μεταξὺ σοῦ καὶ αὐτοῦ μόνου. ἐάν σου ἀκούσῃ, ἐκέρδησας τὸν ἀδελφόν σου. 15
Si autem non audierit, *assume cum te adhuc vnum vel duos, vt in ore duorum testium vel trium stet omne verbum.
ἐὰν δὲ μὴ ἀκούσῃ, παράλαβε μετὰ σοῦ ἔτι ἕνα ἢ δύο, ἵνα ἐπὶ στόματος δύο μαρτύρων ἢ τριῶν σταθῇ πᾶν ῥῆμα. 16
*Si autem neglexerit eos, dic ecclesiæ: si autem & ecclesiam *neglexerit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus.
ἐὰν δὲ παρακούσῃ αὐτῶν, εἰπὲ τῇ ἐκκλησίᾳ· ἐὰν δὲ καὶ τῆς ἐκκλησίας παρακούσῃ, ἔστω σοι ὥσπερ ὁ ἐθνικὸς καὶ ὁ τελώνης. 17
Amen dico vobis, quæcunque alligaueritis super terram, erunt ligata in cælo: & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta in cælo.
ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅσα ἐὰν δήσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένα ἐν τῷ οὐρανῷ· καὶ ὅσα ἐὰν λύσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται λελυμένα ἐν τῷ οὐρανῷ. 18
Iterum dico vobis, quia si duo *vestrum consenserint super terram de omni re quamcunque petierint, fiet illis à Patre meo qui in cælis *.
πάλιν λέγω ὑμῖν, ὅτι ἐὰν δύο ὑμῶν συμφωνήσωσιν ἐπὶ τῆς γῆς περὶ παντὸς πράγματος οὗ ἐὰν αἰτήσωνται, γενήσεται αὐτοῖς παρὰ τοῦ πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς. 19
Vbi enim sunt duo vel tres *coacti in meo nomine, ibi sum in medio eorum.
οὗ γάρ εἰσι δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα, ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν. 20
Tunc accedens ad eum Petrus, dixit: Domine, quoties peccabit in me frater meus, & dimittam ei? vsque septies?
τότε προσελθὼν αὐτῷ ὁ Πέτρος, εἶπε, κύριε, ποσάκις ἁμαρτήσει εἰς ἐμὲ ὁ ἀδελφός μου, καὶ ἀφήσω αὐτῷ; ἕως ἑπτάκις; 21
Dixit illi Iesus: Non dico tibi, vsque septies: sed vsque septuagies *septem.
λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, οὐ λέγω σοι, ἕως ἑπτάκις, ἀλλ' ἕως ἑβδομηκοντάκις ἑπτά. 22
*Propter hoc assimilatum est regnum cælorum homini regi, qui voluit *conferre rationem cum seruis suis.
διὰ τοῦτο ὡμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ βασιλεῖ, ὃς ἠθέλησε συνᾶραι λόγον μετὰ τῶν δούλων αὐτοῦ. 23
*Incipiente verò ipso conferre, oblatus est ei vnus *debitor decies mille talentorum.
ἀρξαμένου δὲ αὐτοῦ συναίρειν, προσηνέχθη αὐτῷ εἷς ὀφειλέτης μυρίων ταλάντων. 24
*Non habente autem illo reddere, iussit eum dominus eius venundari, & vxorem eius, & filios, & omnia quæ habebat, & reddi.
μὴ ἔχοντος δὲ αὐτοῦ ἀποδοῦναι, ἐκέλευσεν αὐτὸν ὁ κύριος αὐτοῦ πραθῆναι, καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ τὰ τέκνα, καὶ πάντα ὅσα εἶχε, καὶ ἀποδοθῆναι. 25
Procidens autem seruus, adorabat eum, dicens: *Domine, *longanimis esto erga me, & omnia tibi reddam.
πεσὼν οὖν ὁ δοῦλος, προσεκύνει αὐτῷ, λέγων, κύριε, μακροθύμησον ἐπ' ἐμοὶ, καὶ πάντα σοι ἀποδώσω. 26
*Commotus visceribus autem dominus serui illius, *absoluit eum, & *mutuum dimisit ei.
σπλαγχνισθεὶς δὲ ὁ κύριος τοῦ δούλου ἐκείνου, ἀπέλυσεν αὐτὸν, καὶ τὸ δάνειον ἀφῆκεν αὐτῷ. 27
Egressus autem seruus ille, inuenit vnum *conseruorum suorum, qui debebat ei centum denarios: & *apprehendens eum suffocabat, dicens: Redde mihi *siquid debes.
ἐξελθὼν δὲ ὁ δοῦλος ἐκεῖνος, εὗρεν ἕνα τῶν συνδούλων αὐτοῦ, ὃς ὤφειλεν αὐτῷ ἑκατὸν δηνάρια, καὶ κρατήσας αὐτὸν ἔπνιγε, λέγων, ἀπόδος μοι εἴ τι ὀφείλεις. 28
*Procidens *ergo conseruus eius ad pedes eius, rogabat eum, dicens: *Longanimis esto in me, & omnia reddam tibi.
πεσὼν οὖν ὁ σύνδουλος αὐτοῦ εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ, παρεκάλει αὐτὸν, λέγων, μακροθύμησον ἐπ' ἐμοὶ, καὶ πάντα ἀποδώσω σοι. 29
Ille autem noluit: sed *abiens coniecit eum in *custodiam, donec redderet debitum.
ὁ δὲ οὐκ ἤθελεν, ἀλλὰ ἀπελθὼν ἔβαλεν αὐτὸν εἰς φυλακὴν, ἕως οὗ ἀποδῷ τὸ ὀφειλόμενον. 30
Videntes autem conserui eius *facta, contristati sunt valdè: & *venientes declarauerunt domino suo omnia *facta.
ἰδόντες δὲ οἱ σύνδουλοι αὐτοῦ τὰ γενόμενα, ἐλυπήθησαν σφόδρα, καὶ ἐλθόντες διεσάφησαν τῷ κυρίῳ αὐτῶν πάντα τὰ γενόμενα. 31
Tunc *aduocans illum dominus suus, *dicit illi: Serue nequam, omne debitum illud dimisi tibi, quoniam *aduocasti me:
τότε προσκαλεσάμενος αὐτὸν ὁ κύριος αὐτοῦ, λέγει αὐτῷ, δοῦλε πονηρὲ, πᾶσαν τὴν ὀφειλὴν ἐκείνην ἀφῆκά σοι, ἐπεὶ παρεκάλεσάς με· 32
Nonne oportuit & te misereri conserui tui, sicut & ego tui misertus sum?
οὐκ ἔδει καὶ σὲ ἐλεῆσαι τὸν σύνδουλόν σου, ὡς καὶ ἐγώ σε ἠλέησα; 33
Et iratus dominus eius, tradidit eum tortoribus, quoadusque redderet vniuersum debitum ei.
καὶ ὀργισθεὶς ὁ κύριος αὐτοῦ, παρέδωκεν αὐτὸν τοῖς βασανισταῖς, ἕως οὗ ἀποδῷ πᾶν τὸ ὀφειλόμενον αὐτῷ. 34
Sic & Pater meus cælestis faciet vobis, si non remiseritis, vnusquisque fratri suo de cordibus vestris *lapsus eorum.
οὕτω καὶ ὁ πατήρ μου ὁ ἐπουράνιος ποιήσει ὑμῖν, ἐὰν μὴ ἀφῆτε ἕκαστος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ ἀπὸ τῶν καρδιῶν ὑμῶν τὰ παραπτώματα αὐτῶν. 35

*est, *de pusillis istis. *re *adhibe tecum *Quod si non audierit *non audierit, *ex vobis *est *congregati *septies. Ideo *ponere *Et cùm cœpisset rationem ponere *qui debebat ei decem millia talenta. *Cùm autem non haberet vnde redderet, *ille, *Patientiam habe in *Misertus *dimisit *debitum *de conseruis suis, *tenens *quod *Patientiam habe *abiit, & misit *carcerem, *quæ fiebant, *& venerunt, & narrauerunt *quæ facta fuerant. *vocauit *& ait *rogasti *ergo

CAP. XIX. ιθʹ.

Et factum est cùm consummasset Iesus sermones istos, *trans-
1 Καὶ ἐγένετο ὅτε ἐτέλεσεν ὁ ἰησοῦς τοὺς λόγους τούτους, με-
tulit se à Galilæa, & venit in fines Iudææ
τῆρεν ἀπὸ τῆς γαλιλαίας, καὶ ἦλθεν εἰς τὰ ὅρια τῆς ἰουδαίας
trans Iordanem. Et secutæ sunt eum turbæ mul-
πέραν τοῦ ἰορδάνου· 2 καὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ ὄχλοι πολ-
tæ: & curauit eos ibi. Et accesserunt
λοί· καὶ ἐθεράπευσεν αὐτοὺς ἐκεῖ. 3 καὶ προσῆλθον
ad eum Pharisæi tentantes eum, & dicentes ei: Si
αὐτῷ οἱ φαρισαῖοι πειράζοντες αὐτὸν, καὶ λέγοντες αὐτῷ, εἰ
licet homini ‖absoluere vxorem suam ᵖiuxta omnem causam?
ἔξεστιν ἀνθρώπῳ ἀπολῦσαι τὴν γυναῖκα αὐτοῦ κατὰ πᾶσαν αἰτίαν;
Qui verò respondens, ait eis: Non legistis, quia *fa-
4 ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, οὐκ ἀνέγνωτε ὅτι ὁ ποιή-
ciens ab initio, masculum & feminam fecit eos?
σας ἀπ' ἀρχῆς, ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς;
Et dixit: Propter hoc dimittet homo patrem,
5 καὶ εἶπεν, ἕνεκεν τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα,
& matrem, & adhærebit vxori suæ: & erunt
καὶ τὴν μητέρα, καὶ προσκολληθήσεται τῇ γυναικὶ αὐτοῦ, καὶ ἔσονται
duo in ‖carnem vnam: Itaque ᵖnon amplius sunt duo, sed
οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν· 6 ὥστε οὐκέτι εἰσὶ δύο, ἀλλὰ
caro vna. Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet.
σὰρξ μία. ὃ οὖν ὁ θεὸς ᵃσυνέζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω.
Dicunt illi: Quid ergo Moyses mandauit dare libellum
7 λέγουσιν αὐτῷ, τί οὖν μωσῆς ἐνετείλατο δοῦναι βιβλίον
*discessionis, & absoluere eam? Ait illis: ‖Quòd Moy-
ἀποστασίου, καὶ ἀπολῦσαι αὐτήν; 8 λέγει αὐτοῖς, ὅτι μω-
ses ad duritiam cordis vestri, permisit vobis ᵖabsoluere
σῆς πρὸς τὴν σκληροκαρδίαν ὑμῶν, ἐπέτρεψεν ὑμῖν ἀπολῦσαι
vxores vestras: ab initio autem non *factum est ita.
τὰς γυναῖκας ὑμῶν· ἀπ' ἀρχῆς δὲ οὐ γέγονεν οὕτω.
Dico autem vobis: Quia quicunque ‖absoluerit vxorem suam, ᵖnon
9 λέγω δὲ ὑμῖν, ὅτι ὃς ἂν ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, μὴ
super fornicatione, & duxerit aliam, mœchatur: & ᵘdimis-
ἐπὶ πορνείᾳ, καὶ γαμήσῃ ἄλλην, μοιχᾶται· καὶ ὁ ἀπολελυ-
sam *ducens, mœchatur. Dicunt ei discipuli
μένην γαμήσας, μοιχᾶται. 10 λέγουσιν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ
eius: Si ita est causa hominis cum vxore, non
αὐτοῦ, εἰ οὕτως ἐστὶν ἡ αἰτία τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τῆς γυναικὸς, οὐ
ᵘconfert nubere. ‖Ille verò dixit illis: Non omnes ca-
συμφέρει γαμῆσαι. 11 ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, οὐ πάντες χω-
piunt verbum istud, sed quibus datum est. Sunt enim eunuchi,
ροῦσι τὸν λόγον τοῦτον, ἀλλ' οἷς δέδοται. 12 εἰσὶ γὰρ εὐνοῦχοι,
qui de vtero matris nati sunt sic: & sunt eunuchi,
οἵτινες ἐκ κοιλίας μητρὸς ἐγεννήθησαν οὕτω· καί εἰσιν εὐνοῦχοι,
qui *castrati sunt ab hominibus: & sunt eunuchi,
οἵτινες εὐνουχίσθησαν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων· καί εἰσιν εὐνοῦχοι,
qui castrauerunt seipsos propter regnum cælorum. ‖Po-
οἵτινες εὐνούχισαν ἑαυτοὺς διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. ὁ δυνά-
tens capere, capiat. Tunc oblati sunt ei
μενος χωρεῖν, χωρείτω. 13 τότε προσηνέχθησαν αὐτῷ
‖pueruli, vt manus imponeret eis, & oraret. At
παιδία, ἵνα τὰς χεῖρας ἐπιθῇ αὐτοῖς, καὶ προσεύξηται· οἱ δὲ
discipuli ᵖincrepabant eos. *At Iesus ait: Sinite
μαθηταὶ ἐπετίμησαν αὐτοῖς. 14 ὁ δὲ ἰησοῦς εἶπεν, ἄφετε
‖puerulos, & ne prohibete eos venire ad me: nam
τὰ παιδία, καὶ μὴ κωλύετε αὐτὰ ἐλθεῖν πρός με· τῶν γὰρ
talium est ᵖregnum cælorum.
τοιούτων ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.
Et *imponens eis manus, abiit inde.
15 καὶ ἐπιθεὶς αὐτοῖς τὰς χεῖρας, ἐπορεύθη ἐκεῖθεν.
Et ecce vnus accedens, ait illi: Magister bo-
16 καὶ ἰδοὺ εἷς προσελθὼν, εἶπεν αὐτῷ, διδάσκαλε ἀγα-
ne, quid boni faciam, vt habeam vitam æternam?
θὲ, τί ἀγαθὸν ποιήσω, ἵνα ἔχω ζωὴν αἰώνιον;
‖Ipse verò dixit ei: Quid me ᵖdicis bonum? nemo bonus,
17 ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ, τί με λέγεις ἀγαθόν; οὐδεὶς ἀγαθὸς,
si non vnus, Deus. Si autem vis ingredi ad vitam, ser-
εἰ μὴ εἷς, ὁ θεός. εἰ δὲ θέλεις εἰσελθεῖν εἰς τὴν ζωὴν, τή-
ua mandata. Dicit illi: Quæ? At Iesus*
ρησον τὰς ἐντολάς. 18 λέγει αὐτῷ, ποίας; ὁ δὲ ἰησοῦς
dixit: hoc, Non ‖occides, Non adulterabis, Non ᵖfuraberis, Non ᵘfal-
εἶπε, τὸ, οὐ φονεύσεις, οὐ μοιχεύσεις, οὐ κλέψεις, οὐ ψευ-
so testaberis: Honora patrem tuum & ma-
δομαρτυρήσεις· 19 τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μη-
trem tuam: & Diliges proximum tuum sicut teipsum.
τέρα σου· καὶ, ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν.
Dicit illi adolescens: Omnia hæc custodiui à
20 λέγει αὐτῷ ὁ νεανίσκος, πάντα ταῦτα ἐφυλαξάμην ἐκ
iuuentute mea: quid adhuc ‖deficio?
νεότητός μου· τί ἔτι ὑστερῶ;
Ait illi Iesus: Si vis perfectus esse, vade, ven-
21 ἔφη αὐτῷ ὁ ἰησοῦς, εἰ θέλεις τέλειος εἶναι, ὕπαγε, πώλη-
de ᵖtuam substantiam, & da pauperibus: & habebis thesau-
σόν σου τὰ ὑπάρχοντα, καὶ δὸς πτωχοῖς, καὶ ἕξεις θησαυ-
rum in cælo: & veni, sequere me.
ρὸν ἐν οὐρανῷ· καὶ δεῦρο ἀκολούθει μοι.

*Audiens autem adolescens verbum, abiit tristis:
22 ἀκούσας δὲ ὁ νεανίσκος τὸν λόγον, ἀπῆλθε λυπούμενος·
erat enim habens possessiones multas. At Iesus ‖dixit dis-
ἦν γὰρ ἔχων κτήματα πολλά. 23 ὁ δὲ ἰησοῦς εἶπε τοῖς μα-
cipulis suis: Amen dico vobis, quia difficilè diues in-
θηταῖς αὐτοῦ, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι δυσκόλως πλούσιος εἰσε-
trabit in regnum cælorum.
λεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.
ᵖIterum autem dico vobis, facilius est camelum per fo-
24 πάλιν δὲ λέγω ὑμῖν, εὐκοπώτερόν ἐστι κάμηλον διὰ τρυ-
ramen acus transire, quàm diuitem in regnum ᵖDei
πήματος ῥαφίδος διελθεῖν, ἢ πλούσιον εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ
intrare. *Audientes autem ‖ discipuli eius, miraban-
εἰσελθεῖν. 25 ἀκούσαντες δὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, ἐξεπλήσ-
tur valde, dicentes: Quis ergo poterit ᵖseruari?
σοντο σφόδρα, λέγοντες, τίς ἄρα δύναται σωθῆναι;
Aspiciens autem Iesus, dixit illis: Apud homines hoc
26 ἐμβλέψας δὲ ὁ ἰησοῦς, εἶπεν αὐτοῖς, παρὰ ἀνθρώποις τοῦτο
impossibile est: apud autem Deum omnia possibilia sunt.
ἀδύνατόν ἐστι, παρὰ δὲ θεῷ πάντα δυνατά ἐστι.
Tunc respondens Petrus, dixit ei: Ecce nos reli-
27 τότε ἀποκριθεὶς ὁ πέτρος εἶπεν αὐτῷ, ἰδοὺ ἡμεῖς ἀφή-
quimus omnia, & secuti sumus te: quid ergo erit nobis?
καμεν πάντα, καὶ ἠκολουθήσαμέν σοι· τί ἄρα ἔσται ἡμῖν;
At Iesus* dixit illis: Amen dico vobis, quòd vos ‖
28 ὁ δὲ ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι ὑμεῖς οἱ
secutiᵖ me in regeneratione, cùm sederit filius
ἀκολουθήσαντές μοι ἐν τῇ παλιγγενεσίᾳ, ὅταν καθίσῃ ὁ υἱὸς
hominis in ‖throno gloriæ suæ, sedebitis & vos super
τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ, καθίσεσθε καὶ ὑμεῖς ἐπὶ
duodecim ᵖthronos, iudicantes duodecim tribus Israel.
δώδεκα θρόνων, κρίνοντες τὰς δώδεκα φυλὰς τοῦ ἰσραήλ.
Et omnis qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, aut
29 καὶ πᾶς ὃς ἀφῆκεν οἰκίαν, ἢ ἀδελφοὺς, ἢ ἀδελφὰς, ἢ
patrem, aut matrem, aut vxorem, aut ᵖnatos, aut agros propter
πατέρα, ἢ μητέρα, ἢ γυναῖκα, ἢ τέκνα, ἢ ἀγροὺς, ἕνεκεν τοῦ
nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æter-
ὀνόματός μου, ἑκατονταπλασίονα λήψεται, καὶ ζωὴν αἰώ-
nam ᵘhæreditabit. Multi autem erunt primi, nouissi-
30 νιον κληρονομήσει. πολλοὶ δὲ ἔσονται πρῶτοι, ἔσχα-
mi: & nouissimi, primi.
τοι· καὶ ἔσχατοι, πρῶτοι.

CAP. XX. κʹ.

Simile enim est regnum cælorum homini
1 Ὁμοία γάρ ἐστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ
patrisfamiliâs, qui exiit *cum diluculo conducere o-
οἰκοδεσπότῃ, ὅστις ἐξῆλθεν ἅμα πρωῒ μισθώσασθαι ἐρ-
perarios in vineam suam.
γάτας εἰς τὸν ἀμπελῶνα αὐτοῦ.
‖Conueniens autem ᵖcum operariis ex denario ᵘdiem,
2 συμφωνήσας δὲ μετὰ τῶν ἐργατῶν ἐκ δηναρίου τὴν ἡμέραν,
misit eos in vineam suam.
ἀπέστειλεν αὐτοὺς εἰς τὸν ἀμπελῶνα αὐτοῦ.
Et egressus circa tertiam horam, vidit alios
3 καὶ ἐξελθὼν περὶ τὴν τρίτην ὥραν, εἶδεν ἄλλους
stantes in foro otiosos:
ἑστῶτας ἐν τῇ ἀγορᾷ ἀργούς·
Et illis dixit: Abite & vos in vineam*:
4 κἀκείνοις εἶπεν, ὑπάγετε καὶ ὑμεῖς εἰς τὸν ἀμπελῶνα,
& quod fuerit iustum, dabo vobis.
καὶ ὃ ἐὰν ᾖ δίκαιον, δώσω ὑμῖν.
Illi autem abierunt. Iterum *exiens circa sextam & no-
5 οἱ δὲ ἀπῆλθον. πάλιν ἐξελθὼν περὶ ἕκτην καὶ ἐννά-
nam horam, ‖ fecit similiter.
την ὥραν, ἐποίησεν ὡσαύτως.
Circa verò vndecimam horam ᵖexiens, inuenit alios
6 περὶ δὲ τὴν ἑνδεκάτην ὥραν ἐξελθὼν, εὗρεν ἄλλους
stantes otiosos, & dicit illis: Quid hîc statis *totam
ἑστῶτας ἀργοὺς, καὶ λέγει αὐτοῖς, τί ὧδε ἑστήκατε ὅλην τὴν
diem otiosi? Dicunt ei: Quia nemo nos mercede con-
7 ἡμέραν ἀργοί; λέγουσιν αὐτῷ, ὅτι οὐδεὶς ἡμᾶς ἐμισθώ-
duxit. Dicit eis: Ite & vos in vineam ‖ & quod
σατο. λέγει αὐτοῖς, ὑπάγετε καὶ ὑμεῖς εἰς τὸν ἀμπελῶνα, καὶ ὃ ἂν
fuerit iustum sumetis. ᵖVespere autem facto, dicit dominus
8 ᾖ δίκαιον λήψεσθε. ὀψίας δὲ γενομένης, λέγει ὁ κύριος
vineæ procuratori suo: Voca operarios, &
τοῦ ἀμπελῶνος τῷ ἐπιτρόπῳ αὐτοῦ, κάλεσον τοὺς ἐργάτας, καὶ
redde illis mercedem, incipiens à nouissimis vsque ad
ἀπόδος αὐτοῖς τὸν μισθὸν, ἀρξάμενος ἀπὸ τῶν ἐσχάτων ἕως τῶν
primos. ᵖEt venientes qui circa vndecimam horamᵘ, acceperunt
9 πρώτων. καὶ ἐλθόντες οἱ περὶ τὴν ἑνδεκάτην ὥραν, ἔλαβον
*singuli denarium. Venientes autem ‖ primi, arbitrati sunt quòd
10 ἀνὰ δηνάριον. ἐλθόντες δὲ οἱ πρῶτοι, ἐνόμισαν ὅτι
plus essent accepturi: & acceperunt ᵖ& ipsi ᵘsinguli denarium,
πλείονα λήψονται· καὶ ἔλαβον καὶ αὐτοὶ ἀνὰ δηνάριον.
*Accipientes autem murmurabant aduersus patremfamiliâs,
11 λαβόντες δὲ ἐγόγγυζον κατὰ τοῦ οἰκοδεσπότου,

Marginal notes (left column): *migrauit · ‖dimittere · ᵖquacunque ex causa? · *qui fecit hominem · ‖carne vna: · ᵖiam · ᵃσυζεύγνυμι. · *repudij, & dimittere? · ‖Quoniam · ᵖdimittere · *fuit sic. · ‖dimiserit · ᵖnisi ob fornicationem, · ᵘqui · *duxerit, · ᵘexpedit · ‖Qui · *facti · ‖Qui potest · ‖paruuli, · ᵖautem · *Iesus verò ait eis: · ‖paruulos, & nolite eos prohibere · ᵖenim · *cùm imposuisset. · ‖Qui · ᵖinterrogas de bono? vnus est bonus, · *autem · ‖homicidium facies, · ᵖfacies furtum, · ᵘfalsum testimonium dices: · ‖mihi deest? · ᵖquæ habes,

Marginal notes (right column): *Cùm audisset · ᵖautem · ᵖEt · ᵖcælorum · *Auditis ‖ his · ᵖsaluus esse? · *autem ‖ qui · ᵖestis · ‖sede maiestatis · ᵖsedes · ᵖfilios, · ᵘpossidebit. · *primo manè · ‖Conuentione ᵖfacta, ᵘdiurno, · *meam. · *autem exiit · ‖& · ᵖexiit, & · *tota die · ‖meam: · ᵖCùm sero autem factũ esset, · ᵖCùm venissent ergo ᵘvenerant, · *singulos denarios. · ‖& · ᵖautem · ᵘsingulos denarios. · *Et

Dicentes: Quod hi nouissimi *vnam horam fecerunt: & pares
λέγοντες, ὅτι οὗτοι οἱ ἔσχατοι μίαν ὥραν ἐποίησαν, καὶ ἴσους 12
nobis illos fecisti, *portantibus pondus diei &
ἡμῖν αὐτοὺς ἐποίησας, τοῖς βαστάσασι τὸ βάρος τῆς ἡμέρας, καὶ
*æstum. *Ille verò respondens dixit vni eorum: Amice, non
τὸν καύσωνα. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν ἑνὶ αὐτῶν, ἑταῖρε, οὐκ 13
facio iniuriã tibi: nonne denario conuenisti mecum? Tolle quod tuũ,
ἀδικῶ σε. οὐχὶ δηναρίου συνεφώνησάς μοι; ἆρον τὸ σὸν, 14
& *abi. volo autem huic nouissimo dare sicut & tibi.
καὶ ὕπαγε. θέλω δὲ τούτῳ τῷ ἐσχάτῳ δοῦναι ὡς καὶ σοί.
Aut non licet mihi facere quod volo in meis? an ocu-
ἢ οὐκ ἔξεστί μοι ποιῆσαι ὃ θέλω ἐν τοῖς ἐμοῖς; εἰ ὁ ὀφθαλ- 15
lus tuus *malus est, quia ego bonus sum?
μός σου πονηρός ἐστιν, ὅτι ἐγὼ ἀγαθός εἰμι;
Sic erunt nouissimi, primi: & primi, nouissimi.
οὕτως ἔσονται οἱ ἔσχατοι, πρῶτοι· καὶ οἱ πρῶτοι, ἔσχατοι. 16
multi enim sunt vocati, pauci verò electi.
πολλοὶ γάρ εἰσι κλητοὶ, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί.
Et ascendens Iesus in Hierosolymam, assumpsit
καὶ ἀναβαίνων ὁ Ἰησοῦς εἰς Ἱεροσόλυμα, παρέλαβε τοὺς 17
duodecim discipulos *priuatim in via, & ait illis:
δώδεκα μαθητὰς κατ' ἰδίαν ἐν τῇ ὁδῷ, καὶ εἶπεν αὐτοῖς·
Ecce ascendimus in Hierosolymam, & Filius hominis
ἰδοὺ ἀναβαίνομεν εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου 18
tradetur principibus Sacerdotum & Scribis, & condemna-
παραδοθήσεται τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ γραμματεῦσι· καὶ κατακρι-
bunt eum morte: Et tradent eum Gentibus
νοῦσιν αὐτὸν θανάτῳ· καὶ παραδώσουσιν αὐτὸν τοῖς ἔθνεσιν 19
ad illudendum, & flagellandum, & crucifigendum: & tertia
εἰς τὸ ἐμπαῖξαι, καὶ μαστιγῶσαι, καὶ σταυρῶσαι· καὶ τῇ τρίτῃ
die resurget. Tunc accessit ad eum mater
ἡμέρᾳ ἀναστήσεται. τότε προσῆλθεν αὐτῷ ἡ μήτηρ τῶν 20
filiorum Zebedæi, cum filiis suis adorans & petens aliquid
υἱῶν Ζεβεδαίου, μετὰ τῶν υἱῶν αὐτῆς, προσκυνοῦσα καὶ αἰτοῦσά τι
ab eo. *Ille verò dixit ei: Quid vis? Ait illi: Dic
παρ' αὐτοῦ. ὁ δὲ εἶπεν αὐτῇ, τί θέλεις; λέγει αὐτῷ, εἰπὲ 21
vt sedeant hi duo filij mei, vnus *à dextris tuis, & vnus *à
ἵνα καθίσωσιν οὗτοι οἱ δύο υἱοί μου, εἷς ἐκ δεξιῶν σου, καὶ εἷς ἐξ
sinistris in regno tuo. Respondens autem Ie-
εὐωνύμων ἐν τῇ βασιλείᾳ σου. ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰη- 22
sus, dixit: Nescitis quid petatis. Potestis bibere cali-
σοῦς, εἶπεν, οὐκ οἴδατε τί αἰτεῖσθε. δύνασθε πιεῖν τὸ ποτή-
cem, quem ego *sum bibere? & baptisma quo ego bapti-
ριον ὃ ἐγὼ μέλλω πίνειν; καὶ τὸ βάπτισμα, ὃ ἐγὼ βαπτίζο-
zor baptizari? Dicunt ei: Possumus.
μαι, βαπτισθῆναι; λέγουσιν αὐτῷ, δυνάμεθα.
Et ait illis: Quidem calicem meum bibetis, & baptis-
καὶ λέγει αὐτοῖς, τὸ μὲν ποτήριόν μου πίεσθε, καὶ τὸ βάπτι- 23
ma quo ego baptizor, baptizabimini: *at sedere à de-
σμα ὃ ἐγὼ βαπτίζομαι, βαπτισθήσεσθε· τὸ δὲ καθίσαι ἐκ δε-
xtris meis & à sinistris meis, non est meum dare, sed quibus
ξιῶν μου καὶ ἐξ εὐωνύμων μου, οὐκ ἔστιν ἐμὸν δοῦναι, ἀλλ' οἷς
paratum est à Patre meo. Et audientes decem,
ἡτοίμασται ὑπὸ τοῦ πατρός μου. καὶ ἀκούσαντες οἱ δέκα, 24
indignati sunt de duobus fratribus. *Verùm Iesus ad-
ἠγανάκτησαν περὶ τῶν δύο ἀδελφῶν. ὁ δὲ Ἰησοῦς προσ- 25
vocans eos, ait: Scitis quia principes Gentium
καλεσάμενος αὐτοὺς, εἶπεν, οἴδατε ὅτι οἱ ἄρχοντες τῶν ἐθνῶν,
dominantur eorum: & *magni potestatem exercent *eorum.
κατακυριεύουσιν αὐτῶν, καὶ οἱ μεγάλοι κατεξουσιάζουσιν αὐτῶν.
Non ita verò erit *in vobis: sed quicunque voluerit *in vobis ma-
οὐχ οὕτως δὲ ἔσται ἐν ὑμῖν· ἀλλ' ὃς ἐὰν θέλῃ ἐν ὑμῖν με- 26
gnus fieri, sit vester minister: Et qui voluerit *in
γας γενέσθαι, ἔστω ὑμῶν διάκονος· καὶ ὃς ἐὰν θέλῃ ἐν 27
vobis esse primus, *sit vester seruus. Sicut filius
ὑμῖν εἶναι πρῶτος, ἔστω ὑμῶν δοῦλος· ὥσπερ ὁ υἱὸς 28
hominis non venit ministrari, sed ministrare, &
τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἦλθε διακονηθῆναι, ἀλλὰ διακονῆσαι, καὶ
dare animam suam *pretiū redēptionis pro multis.
δοῦναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ λύτρον ἀντὶ πολλῶν.
Et egredientibus illis ab Iericho, secuta est
καὶ ἐκπορευομένων αὐτῶν ἀπὸ Ἱεριχὼ, ἠκολούθησεν 29
eum turba multa. Et ecce duo cæci se-
αὐτῷ ὄχλος πολύς. καὶ ἰδοὺ δύο τυφλοὶ καθή- 30
dentes secus viam, *audientes quòd Iesus præteriret, clama-
μενοι παρὰ τὴν ὁδὸν, ἀκούσαντες ὅτι Ἰησοῦς παράγει, ἔκρα-
uerunt, dicentes: Miserere nostri Domine fili Dauid.
ξαν, λέγοντες, ἐλέησον ἡμᾶς κύριε υἱὸς Δαβίδ.
*At turba increpabat eos vt tacerent. *Illi verò ma-
ὁ δὲ ὄχλος ἐπετίμησεν αὐτοῖς, ἵνα σιωπήσωσιν. οἱ δὲ μεῖ- 31
gis clamabant, dicentes: Miserere nostri Domine fili Dauid.
ζον ἔκραζον, λέγοντες, ἐλέησον ἡμᾶς κύριε υἱὸς Δαβίδ.
Et *stans Iesus, vocauit eos, & ait: Quid vultis *faciam
καὶ στὰς ὁ Ἰησοῦς ἐφώνησεν αὐτοὺς, καὶ εἶπε, τί θέλετε ποιήσω 32
vobis? Dicunt illi: Domine, vt aperiantur nostri oculi.
ὑμῖν; λέγουσιν αὐτῷ, κύριε, ἵνα ἀνοιχθῶσιν ἡμῶν οἱ ὀφθαλμοί. 33
*Visceribus commotus autem Iesus, tetigit oculos eorum. & con-
σπλαγχνισθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς, ἥψατο τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν· καὶ εὐ- 34
festim *reſpexerunt eorum oculi: & secuti sunt eum.
θέως ἀνέβλεψαν αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοὶ, καὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ.

Marginal notes: *vna hora · *qui portauimus · *æstus. · *At ille · *ex est, · *vade. & · *nequam · *secretò, · *Qui · *ad dexteram tuam, · *ad sinistram · *bibiturus sum? · *sedere autem ad dexteram meam & sinistram, · *vobis, · *Iesus autem vocauit eos ad se, · *ἀγανακτῶ. · *qui maiores sunt, · *in eos. · *inter vos: · *inter vos maior · *inter vos · *erit · *redemptionem · *audierunt quia Iesus transiret: & · *autem · *At · *steit · & · vt · *Misertus eorum · *viderunt

CAP. XXI. κα.

Et cùm appropinquassent *in Hierosolymam, & venissent *in Bethphage
Καὶ ὅτε ἤγγισαν εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ ἦλθον εἰς Βηθφαγὴ 1
ad montem *Oliuarum, tunc Iesus misit duos discipulos,
πρὸς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν, τότε ὁ Ἰησοῦς ἀπέστειλε δύο μαθητὰς,
Dicens eis: Ite in *vicum qui aduersum
λέγων αὐτοῖς, πορεύθητε εἰς τὴν κώμην τὴν κατέναντι 2
vos: & statim inuenietis asinam alligatam, & pullum cum
ὑμῶν, καὶ εὐθέως εὑρήσετε ὄνον δεδεμένην, καὶ πῶλον μετ'
ea, *soluentes adducite mihi. Et si quis vobis dixerit
αὐτῆς, λύσαντες ἀγάγετέ μοι. καὶ ἐάν τις ὑμῖν εἴπῃ 3
aliquid, dicite quia Dominus *eorum *vsum habet: statim autem di-
τι, ἐρεῖτε, ὅτι ὁ κύριος αὐτῶν χρείαν ἔχει· εὐθέως δὲ ἀπο-
mittet eos. Hoc autem *totum factum est, vt adimpleretur
στελεῖ αὐτούς. τοῦτο δὲ ὅλον γέγονεν, ἵνα πληρωθῇ 4
*dictum per Prophetam, dicentem: Dicite fi-
τὸ ῥηθὲν διὰ τοῦ προφήτου λέγοντος, εἴπατε τῇ θυ- 5
liæ Sion: Ecce rex tuus venit tibi mansuetus, *& in-
γατρὶ Σιών, ἰδοὺ ὁ βασιλεύς σου ἔρχεταί σοι πραῢς, καὶ ἐπι-
*sidens super asinam, & pullum filium subiugalis.
βεβηκὼς ἐπὶ ὄνον, καὶ πῶλον υἱὸν ὑποζυγίου.
Euntes autem discipuli, & *facientes sicut præ-
πορευθέντες δὲ οἱ μαθηταὶ, καὶ ποιήσαντες καθὼς προσέ- 6
ordinauit illis Iesus, Adduxerunt asinam, & pullum:
ταξεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, ἤγαγον τὴν ὄνον, καὶ τὸν πῶλον, 7
& imposuerunt super eos vestimenta sua, & *insidere
καὶ ἐπέθηκαν ἐπάνω αὐτῶν τὰ ἱμάτια αὐτῶν, καὶ ἐπεκάθισεν
desuper eos. *At plurima *turba strauerunt sua
ἐπάνω αὐτῶν. ὁ δὲ πλεῖστος ὄχλος ἔστρωσαν ἑαυτῶν 8
vestimenta in via: alij autem cædebant ramos de
τὰ ἱμάτια ἐν τῇ ὁδῷ· ἄλλοι δὲ ἔκοπτον κλάδους ἀπὸ τῶν
arboribus, & sternebant in via.
δένδρων, καὶ ἐστρώννυον ἐν τῇ ὁδῷ.
*At turba præcedentes & *sequentes clamabant,
οἱ δὲ ὄχλοι οἱ προάγοντες καὶ οἱ ἀκολουθοῦντες ἔκραζον, 9
dicentes: Hosanna filio Dauid: benedictus *veniens
λέγοντες, ὡσαννὰ τῷ υἱῷ Δαβίδ, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος
in nomine Domini, Hosanna in altissimis.
ἐν ὀνόματι κυρίου, ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις.
Et *intrante eo in Hierosolymam, commota est vniuersa
καὶ εἰσελθόντος αὐτοῦ εἰς Ἱεροσόλυμα, ἐσείσθη πᾶσα ἡ 10
ciuitas, dicens: Quis est hic? *At turba dicebant:
πόλις, λέγουσα, τίς ἐστιν οὗτος; οἱ δὲ ὄχλοι ἔλεγον, 11
Hic est Iesus propheta, qui à Nazareth Galilææ.
οὗτός ἐστιν Ἰησοῦς ὁ προφήτης ὁ ἀπὸ Ναζαρὲτ τῆς Γαλιλαίας.
Et intrauit Iesus in templum Dei: & eiiciebat
καὶ εἰσῆλθεν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸ ἱερὸν τοῦ θεοῦ, καὶ ἐξέβαλε 12
omnes vendentes & *mercantes in templo, &
πάντας τοὺς πωλοῦντας καὶ ἀγοράζοντας ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ
mensas numulariorum euertit, & cathedras
τὰς τραπέζας τῶν κολλυβιστῶν κατέστρεψε, καὶ τὰς καθέδρας
vendentium columbas.
τῶν πωλούντων τὰς περιστεράς·
Et dicit eis: Scriptum est: Domus mea, domus oratio-
καὶ λέγει αὐτοῖς, γέγραπται, ὁ οἶκός μου, οἶκος προσευ- 13
nis vocabitur: vos autem illam fecistis speluncam latronum.
χῆς κληθήσεται· ὑμεῖς δὲ αὐτὸν ἐποιήσατε σπήλαιον λῃστῶν.
Et accesserunt ad eum cæci & claudi in templo, &
καὶ προσῆλθον αὐτῷ τυφλοὶ καὶ χωλοὶ ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ 14
sanauit eos. Videntes autem principes Sacerdotū &
ἐθεράπευσεν αὐτούς. ἰδόντες δὲ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ 15
Scribæ mirabilia quæ fecit, & pueros cla-
γραμματεῖς τὰ θαυμάσια ἃ ἐποίησε, καὶ τοὺς παῖδας κρά-
mantes in templo, & dicentes: Hosanna filio Dauid:
ζοντας ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ λέγοντας, ὡσαννὰ τῷ υἱῷ Δαβίδ,
indignati sunt: Et dixerunt ei: Audis quid isti di-
ἠγανάκτησαν, καὶ εἶπον αὐτῷ, ἀκούεις τί οὗτοι λέ- 16
cunt? *At Iesus *dicit eis: Vtique. nunquam legistis, Quia
γουσιν; ὁ δὲ Ἰησοῦς λέγει αὐτοῖς, ναί. οὐδέποτε ἀνέγνωτε, ὅτι
ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem?
ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων κατηρτίσω αἶνον;
Et *relinquens *ipsos abiit extra ciuitatem in
καὶ καταλιπὼν αὐτοὺς, ἐξῆλθεν ἔξω τῆς πόλεως εἰς 17
Bethaniam, *& diuersatus est ibi. Manè autem reuertens
Βηθανίαν, καὶ ηὐλίσθη ἐκεῖ. πρωΐας δὲ ἐπανάγων 18
in ciuitatem, esuriit. Et videns *ficum vnam secus
εἰς τὴν πόλιν, ἐπείνασε. καὶ ἰδὼν συκῆν μίαν ἐπὶ 19
viam, venit ad eam: & nihil inuenit in ea, *si non fo-
τῆς ὁδοῦ, ἦλθεν ἐπ' αὐτὴν, καὶ οὐδὲν εὗρεν ἐν αὐτῇ, εἰ μὴ φύλ-
lia tantùm: & ait illi: Nunquam ex te fructus *fiat in
λα μόνον. καὶ λέγει αὐτῇ, μηκέτι ἐκ σοῦ καρπὸς γένηται εἰς τὸν
sæculum. & arefacta est continuò ficulnea. Et videntes dis-
αἰῶνα. καὶ ἐξηράνθη παραχρῆμα ἡ συκῆ. καὶ ἰδόντες οἱ μα- 20
cipuli, mirati sunt, dicentes: Quomodo continuò aruit
θηταὶ, ἐθαύμασαν, λέγοντες, πῶς παραχρῆμα ἐξηράνθη ἡ
ficus? Respondens autem Iesus, ait eis: Amen dico
συκῆ; ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν αὐτοῖς, ἀμὴν λέγω 21
vobis, si habueritis fidem, & non hæsitaueritis, nonsolùm *quod ficus
ὑμῖν, ἐὰν ἔχητε πίστιν, καὶ μὴ διακριθῆτε, οὐ μόνον τὸ τῆς συκῆς

Marginal notes: *Hierosolymis · *Oliueti, · *castellũ quod contra vos est, · *soluite & · *his opus habet, & confestim · *quod dictũ est · *sedens · *fecerunt sicut præcepit · *eum sedere fecerunt · *autem · *Turbæ autem quæ præcedebant, & quæ sequebantur, · *qui venit · *cùm intrasset · *Populi autem · *ementes · *ἀγανακτέω · *autem dixit · *relictis illis, · *foras · *ibique mãsit · *ficũ arborem · *Nisi · *φύλλον · *nascatur in sempiternum. · *ξηραίνομαι. · *de ficulnea

faciatis, sed & si monti huic dixeritis: *Tollere, & ia-
ποιήσετε, ἀλλὰ κἂν τῷ ὄρει τούτῳ εἴπητε, ἄρθητι, καὶ βλή-
ctare in mare, fiet. Et omnia quæcunque
θητι εἰς τὴν θάλασσαν, γενήσεται. καὶ πάντα ὅσα ἂν 22
petieritis in oratione, credentes accipietis.
αἰτήσητε ἐν τῇ προσευχῇ πιστεύοντες, λήψεσθε.

Et *venienti ipsi in templum, accesserunt *ei do-
Καὶ ἐλθόντι αὐτῷ εἰς τὸ ἱερὸν, προσῆλθον αὐτῷ διδά- 23
centi principes Sacerdotum, & seniores populi, dicentes: In qua
σκοντι οἱ ἀρχιερεῖς, καὶ οἱ πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ, λέγοντες, ἐν ποίᾳ
*auctoritate hæc facis? & quis tibi dedit *auctoritatem hanc?
ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιεῖς; καὶ τίς σοι ἔδωκε τὴν ἐξουσίαν ταύτην;
Respondens autem Iesus, dixit eis: Interrogabo vos &
Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν αὐτοῖς, ἐρωτήσω ὑμᾶς κἀ- 24
ego sermonem vnum: quem si dixeritis mihi, & ego vobis dicam in qua
γὼ λόγον ἕνα· ὃν ἐὰν εἴπητέ μοι, κἀγὼ ὑμῖν ἐρῶ ἐν ποίᾳ
*auctoritate hæc facio. Baptismus Ioannis vnde erat?
ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ. τὸ βάπτισμα Ἰωάννου πόθεν ἦν; 25
è cælo, an ex hominibus? *Illi autem ratiocinabantur apud seipsos,
ἐξ οὐρανοῦ, ἢ ἐξ ἀνθρώπων; οἱ δὲ διελογίζοντο παρ' ἑαυτοῖς,
dicentes: Si dixerimus, è cælo: dicet nobis, Quare ergo non cre-
λέγοντες, ἐὰν εἴπωμεν, ἐξ οὐρανοῦ, ἐρεῖ ἡμῖν, διατί οὖν οὐκ ἐπι-
didistis illi? Si autem dixerimus, ex hominibus, time-
στεύσατε αὐτῷ; ἐὰν δὲ εἴπωμεν, ἐξ ἀνθρώπων, φοβού- 26
mus turbam. omnes enim habent Ioannem sicut Prophetam.
μεθα τὸν ὄχλον. πάντες γὰρ ἔχουσι τὸν Ἰωάννην ὡς προφήτην.
Et respondentes Iesu, dixerunt: Nescimus. Ait il-
Καὶ ἀποκριθέντες τῷ Ἰησοῦ, εἶπον, οὐκ οἴδαμεν. ἔφη αὐ- 27
lis & ipse: Nec ego dico vobis in qua *auctoritate hæc facio.
τοῖς καὶ αὐτὸς, οὐδὲ ἐγὼ λέγω ὑμῖν ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ.
Quid autē vobis videtur? Homo quidam habebat *natos duos: & ac-
Τί δὲ ὑμῖν δοκεῖ; ἄνθρωπός τις εἶχε τέκνα δύο· καὶ προσ- 28
cedens *primo dixit: Fili, vade, hodie operare
ελθὼν τῷ πρώτῳ εἶπε, τέκνον, ὕπαγε, σήμερον ἐργάζου
in vinea mea. Ille autem respondens, ait: Nolo.
ἐν τῷ ἀμπελῶνί μου. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, οὐ θέλω. 29
Postea autem pœnitentia *affectus, abiit. Et accedens
ὕστερον δὲ μεταμεληθεὶς, ἀπῆλθε. καὶ προσελθὼν τῷ 30
*alteri, dixit similiter. *Ille verò respondens, ait: *Ego Domine.
δευτέρῳ, εἶπεν ὡσαύτως. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, ἐγὼ κύριε.
& non *abijt. Quis ex duobus fecit voluntatem pa-
καὶ οὐκ ἀπῆλθε. τίς ἐκ τῶν δύο ἐποίησε τὸ θέλημα τοῦ πα- 31
tris? Dicunt ei, Primus. Dicit illis Iesus: Amen
τρός; λέγουσιν αὐτῷ, ὁ πρῶτος. λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, ἀμὴν
dico vobis, *quòd publicani & meretrices *præcunt vos in
λέγω ὑμῖν, ὅτι οἱ τελῶναι καὶ αἱ πόρναι προάγουσιν ὑμᾶς εἰς
regno Dei. Venit enim ad vos Ioannes in via
τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. ἦλθε γὰρ πρὸς ὑμᾶς Ἰωάννης ἐν ὁδῷ 32
iustitiæ, & non credidistis ei: *At publicani &
δικαιοσύνης, καὶ οὐκ ἐπιστεύσατε αὐτῷ· οἱ δὲ τελῶναι καὶ αἱ
meretrices crediderunt ei. vos autem videntes *non pœnituistis
πόρναι ἐπίστευσαν αὐτῷ. ὑμεῖς δὲ ἰδόντες οὐ μετεμελήθητε
postea, *ad credendum ei. Aliam parabolam au-
ὕστερον, τοῦ πιστεῦσαι αὐτῷ. Ἄλλην παραβολὴν ἀκού- 33
dite: Homo quidam erat paterfamilias, qui plantauit vi-
σατε. ἄνθρωπός τις ἦν οἰκοδεσπότης, ὅστις ἐφύτευσεν ἀμπε-
neam, & sepem *ei circumposuit, & fodit in ea torcular,
λῶνα, καὶ φραγμὸν αὐτῷ περιέθηκε, καὶ ὤρυξεν ἐν αὐτῷ ληνὸν,
& ædificauit turrim, & locauit eam agricolis: & peregrè
καὶ ᾠκοδόμησε πύργον, καὶ ἐξέδοτο αὐτὸν γεωργοῖς, καὶ ἀπε-
profectus est. Cùm autem appropinquasset tempus fructuum, *lega-
δήμησεν. ὅτε δὲ ἤγγισεν ὁ καιρὸς τῶν καρπῶν, ἀπέ- 34
uit seruos suos ad agricolas *accipere
στειλε τοὺς δούλους αὐτοῦ πρὸς τοὺς γεωργοὺς, λαβεῖν τοὺς
fructus eius. Et *accipientes agricolæ *seruos eius,
καρποὺς αὐτοῦ. καὶ λαβόντες οἱ γεωργοὶ τοὺς δούλους αὐτοῦ, 35
*hunc quidē ceciderunt, *hunc verò occiderunt, *illum verò lapidauerunt.
ὃν μὲν ἔδειραν, ὃν δὲ ἀπέκτειναν, ὃν δὲ ἐλιθοβόλησαν.
*Rursum *legauit alios seruos plures prioribus:
πάλιν ἀπέστειλεν ἄλλους δούλους πλείονας τῶν πρώτων· 36
& fecerunt illis similiter. *Posterius autem misit
καὶ ἐποίησαν αὐτοῖς ὡσαύτως. ὕστερον δὲ ἀπέστειλε 37
ad eos filium suum, dicens: Verebuntur filium meum.
πρὸς αὐτοὺς τὸν υἱὸν αὐτοῦ, λέγων, ἐντραπήσονται τὸν υἱόν μου.
*At agricolæ videntes filium, dixerunt *in seipsis: Hic est
οἱ δὲ γεωργοὶ ἰδόντες τὸν υἱὸν, εἶπον ἐν ἑαυτοῖς, οὗτός ἐστιν 38
hæres: venite, occidamus eum, & *obtineamus
ὁ κληρονόμος, δεῦτε, ἀποκτείνωμεν αὐτὸν, καὶ κατάσχωμεν
hæreditatem eius. Et *sumentes eiece-
τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ. καὶ λαβόντες αὐτὸν ἐξέβα- 39
runt eum extra vineam, & occiderunt.
λον ἔξω τοῦ ἀμπελῶνος, καὶ ἀπέκτειναν.
Cùm ergo venerit dominus vineæ, quid faciet
ὅταν οὖν ἔλθῃ ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος, τί ποιήσει τοῖς 40
agricolis illis? Aiunt illi: Malos malè
γεωργοῖς ἐκείνοις; λέγουσιν αὐτῷ, κακοὺς κακῶς 41
perdet *ipsos, & vineam *suam locabit alijs agri-
ἀπολέσει αὐτοὺς, καὶ τὸν ἀμπελῶνα ἐκδόσεται ἄλλοις γεωρ-
colis, qui reddent ei *fructum in *temporibus
γοῖς, οἵτινες ἀποδώσουσιν αὐτῷ τοὺς καρποὺς ἐν τοῖς και-
poribus suis. Dicit illis Iesus: Nunquam legistis
ροῖς αὐτῶν. λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, οὐδέποτε ἀνέγνωτε 42
in Scripturis: Lapidem quem reprobauerunt ædificantes,
ἐν ταῖς γραφαῖς, λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες,
hic factus est in caput anguli? A Domino factum est
οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας. παρὰ κυρίου ἐγένετο
istud: & est mirabile in oculis nostris.
αὕτη, καὶ ἔστι θαυμαστὴ ἐν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν.
*Propter hoc dico vobis, *quòd *tolletur à vobis regnum
διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν, ὅτι ἀρθήσεται ἀφ' ὑμῶν ἡ βασιλεία 43
Dei, & dabitur genti facienti fructus eius.
τοῦ Θεοῦ, καὶ δοθήσεται ἔθνει ποιοῦντι τοὺς καρποὺς αὐτῆς.
Et *cadens super lapidem istum, *conquassabitur: super
καὶ ὁ πεσὼν ἐπὶ τὸν λίθον τοῦτον, συνθλασθήσεται· ἐφ' 44
quem verò ceciderit, *comminuet eum.
ὃν δ' ἂν πέσῃ, λικμήσει αὐτόν.
Et *audientes principes Sacerdotum & Pharisæi pa-
καὶ ἀκούσαντες οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι τὰς πα- 45
rabolas eius, cognouerunt quòd de ipsis diceret.
ραβολὰς αὐτοῦ, ἔγνωσαν ὅτι περὶ αὐτῶν λέγει.
Et quærentes eum *prehendere, timuerunt turbas:
καὶ ζητοῦντες αὐτὸν κρατῆσαι, ἐφοβήθησαν τοὺς ὄχλους· 46
quoniam sicut Prophetam eum habebant.
ἐπειδὴ ὡς προφήτην αὐτὸν εἶχον.

CAP. XXII. κβ'.

Et respondens Iesus, iterum dixit eis in para-
1 Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς, πάλιν εἶπεν αὐτοῖς ἐν παρα-
bolis, dicens: Simile factum est regnum cælorum ho-
2 βολαῖς, λέγων· ὡμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀν-
mini regi, qui fecit nuptias filio suo:
θρώπῳ βασιλεῖ, ὅστις ἐποίησε γάμους τῷ υἱῷ αὐτοῦ·
Et misit seruos suos vocare *voca-
3 καὶ ἀπέστειλε τοὺς δούλους αὐτοῦ καλέσαι τοὺς κεκλημέ-
tos ad nuptias: & nolebant venire.
νους εἰς τοὺς γάμους· καὶ οὐκ ἤθελον ἐλθεῖν.
Iterum misit alios seruos, dicens: Dicite *in-
4 πάλιν ἀπέστειλεν ἄλλους δούλους, λέγων, εἴπατε τοῖς κε-
uitatis: Ecce prandium meum paraui, tauri mei &
κλημένοις, ἰδοὺ τὸ ἄριστόν μου ἡτοίμασα, οἱ ταῦροί μου καὶ
altilia occisa, & omnia *expedita. venite ad nuptias.
τὰ σιτιστὰ τεθυμένα, καὶ πάντα ἕτοιμα. δεῦτε εἰς τοὺς γάμους.
Illi autem *negligentes abierunt, *ille quidem in *proprium agrum,
5 οἱ δὲ ἀμελήσαντες ἀπῆλθον, ὁ μὲν εἰς τὸν ἴδιον ἀγρὸν,
ille verò ad *mercaturam suam: *At reliqui prehendentes
6 ὁ δὲ εἰς τὴν ἐμπορίαν αὐτοῦ· οἱ δὲ λοιποὶ κρατήσαντες
seruos eius, *cōtumeliis affecerunt, & occiderunt. *Au-
τοὺς δούλους αὐτοῦ, ὕβρισαν, καὶ ἀπέκτειναν. ἀκού-
diens autem rex ille, iratus est: & *mittens exer-
7 σας δὲ ὁ βασιλεὺς ἐκεῖνος, ὠργίσθη· καὶ πέμψας τὰ στρα-
citus suos, perdidit homicidas illos, & ciuitatem
τεύματα αὐτοῦ, ἀπώλεσε τοὺς φονεῖς ἐκείνους, καὶ τὴν πόλιν
illorum *incendit. Tunc ait seruis suis: Quidem
8 αὐτῶν ἐνέπρησε. τότε λέγει τοῖς δούλοις αὐτοῦ, ὁ μὲν
nuptiæ *expedita sunt: *qui autem vocati, non fuerunt digni.
γάμος ἕτοιμός ἐστιν, οἱ δὲ κεκλημένοι οὐκ ἦσαν ἄξιοι.
Ite ergo ad *compita viarum, & quoscunque
9 πορεύεσθε οὖν ἐπὶ τὰς διεξόδους τῶν ὁδῶν, καὶ ὅσους ἂν
inueneritis, vocate ad nuptias. Et egressi
10 εὕρητε, καλέσατε εἰς τοὺς γάμους. καὶ ἐξελθόντες
serui *illi in vias, congregauerunt omnes quos in-
οἱ δοῦλοι ἐκεῖνοι εἰς τὰς ὁδοὺς, συνήγαγον πάντας ὅσους εὗ-
uenerunt, malosque & bonos: & impletæ sunt nuptiæ discumbentium.
ρον, πονηρούς τε καὶ ἀγαθούς· καὶ ἐπλήσθη ὁ γάμος ἀνακειμένων.
*Ingressus autem rex *spectare discumbentes,
11 εἰσελθὼν δὲ ὁ βασιλεὺς θεάσασθαι τοὺς ἀνακειμένους,
vidit ibi hominem non vestitum *indumentum nuptiarum:
εἶδεν ἐκεῖ ἄνθρωπον οὐκ ἐνδεδυμένον ἔνδυμα γάμου·
Et ait illi: Amice, quomodo intrasti huc, non habens ve-
12 καὶ λέγει αὐτῷ, ἑταῖρε, πῶς εἰσῆλθες ὧδε, μὴ ἔχων ἔν-
stem nuptialem? *Ille verò ore occlusus est. Tunc dixit rex
δυμα γάμου; ὁ δὲ ἐφιμώθη. τότε εἶπεν ὁ βασιλεὺς τοῖς 13
ministris: *Ligantes eius manus & pedes, tollite eum, & e-
διακόνοις, δήσαντες αὐτοῦ πόδας καὶ χεῖρας, ἄρατε αὐτὸν, καὶ ἐκ-
ijcite in tenebras exteriores: ibi erit fletus &
βάλετε εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον· ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ
*fremitus dentium. Multi enim sunt vocati, pauci verò e-
14 ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων. πολλοὶ γάρ εἰσι κλητοὶ, ὀλίγοι δὲ ἐκ-
lecti. Tunc abeuntes Pharisæi, consilium *sumpserunt,
15 λεκτοί. Τότε πορευθέντες οἱ Φαρισαῖοι συμβούλιον ἔλαβον,
vt eum *illaquearent in sermone. Et mittunt ei
16 ὅπως αὐτὸν παγιδεύσωσιν ἐν λόγῳ. καὶ ἀποστέλλουσιν αὐτῷ
discipulos suos cum Herodianis, dicentes: Magister, sci-
τοὺς μαθητὰς αὐτῶν μετὰ τῶν Ἡρῳδιανῶν, λέγοντες, διδάσκαλε, οἴ-
mus quia verax es, & viam Dei in veritate doces: &
δαμεν ὅτι ἀληθὴς εἶ, καὶ τὴν ὁδὸν τοῦ Θεοῦ ἐν ἀληθείᾳ διδάσκεις, καὶ
nō est cura tibi de aliquo: non enim respicis *in faciem hominum:
οὐ μέλει σοι περὶ οὐδενός· οὐ γὰρ βλέπεις εἰς πρόσωπον ἀνθρώπων·
Dic ergo nobis, quid tibi videtur, Licet dare censum Cæsari, an non?
17 εἰπὲ οὖν ἡμῖν, τί σοι δοκεῖ; ἔξεστι δοῦναι κῆνσον Καίσαρι, ἢ οὔ;

*Tolle, & iacta te
*cùm venisset ad eum docentem
*potestate
*potestatem
*potestate
*At illi cogitabant inter se,
*potestate
*filios
*ad primum,
*motus,
*autem ad alterum, *At ille *Eo *iuit.
*quis præcedunt vos
*autem *nec pœnitentiam habuistis *vt crederetis
*eisque dedit ei,
*misit
*vt acciperent
*apprehensis seruis *alium
*Iterum misit
*Nouissimè
*ἐντρέπω *autem *intra se: *habebimus
*apprehensum
*suam,
*fructum
*Ideo quia auferetur
*qui ceciderit *confringetur *conteret
*cùm audissent
*tenere,
*inuitatos
*inuitatis
*sunt, paratæ altilia
*neglexerūt: & *villam suam, alius
*negotiationē *Reliqui verò tenuerunt
*affectos *Rex autem cùm audisset, *missis exercitibus suis,
*succendit.
*paratæ *sed qui inuitati erant, *exitus
*eius
*Intrauit *vt videret *& *veste nuptiali
*At ille obmutuit. *φιμόω *Ligatis manibus & pedibus eius, mittite eū
*stridor
*inierunt, vt caperent eum
*personam

*Cognoscens autem Iesus *nequitiam eorum, ait: Quid me tentatis
18 γνοὺς δὲ ὁ Ἰησοῦς τὴν πονηρίαν αὐτῶν, εἶπε, τί με πειράζετε
hypocritæ? Ostendite mihi numisma census.
19 ὑποκριταί; ἐπιδείξατέ μοι τὸ νόμισμα τοῦ κήνσου.
Illi verò obtulerunt ei denarium. Et ait illis
20 οἱ δὲ προσήνεγκαν αὐτῷ δηνάριον. καὶ λέγει αὐτοῖς,
Cuius imago hæc, & superscriptio? Dicunt ei,
21 τίνος ἡ εἰκὼν αὕτη, καὶ ἡ ἐπιγραφή; λέγουσιν αὐτῷ,
Cæsaris. Tunc ait illis: Reddite ergo quæ Cæsaris, Cæ-
καίσαρος. τότε λέγει αὐτοῖς, ἀπόδοτε οὖν τὰ καίσαρος, καί-
sari: & quæ Dei, Deo. Et audientes mi-
22 σαρι· καὶ τὰ τοῦ θεοῦ, τῷ θεῷ. καὶ ἀκούσαντες ἐθαύ-
rati sunt: & *relinquentes eum, abierunt. In illo die
23 μασαν· καὶ ἀφέντες αὐτὸν ἀπῆλθον. ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ
accesserunt ad eum Sadducæi, *dicentes non esse resurrectio-
προσῆλθον αὐτῷ Σαδδουκαῖοι, οἱ λέγοντες μὴ εἶναι ἀνάστα-
nem: & interrogauerunt eum, Dicentes: Magister, Moyses
24 σιν, καὶ ἐπηρώτησαν αὐτόν, λέγοντες, διδάσκαλε, Μωσῆς
dixit: Si quis mortuus fuerit non habens *genitos, ob affinitatem ducet fra-
εἶπεν, ἐάν τις ἀποθάνῃ μὴ ἔχων τέκνα, ἐπιγαμβρεύσει ὁ ἀδελ-
ter eius vxorem illius, & *suscitabit semen fra-
φὸς αὐτοῦ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ ἀναστήσει σπέρμα τῷ ἀδελ-
tri suo. Erant autem apud nos septem fratres: & primus
25 φῷ αὐτοῦ. ἦσαν δὲ παρ' ἡμῖν ἑπτὰ ἀδελφοί· καὶ ὁ πρῶτος,
vxore ducta, *obijt: & non habens semen, reliquit vxorem
γαμήσας ἐτελεύτησε· καὶ μὴ ἔχων σπέρμα, ἀφῆκε τὴν γυναῖκα
suam fratri suo. Similiter & secundus, & ter-
26 αὐτοῦ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ. ὁμοίως καὶ ὁ δεύτερος, καὶ ὁ τρί-
tius, vsque ad *septem. Postremùm autem omnium defuncta est & mulier.
27 τος, ἕως τῶν ἑπτά. ὕστερον δὲ πάντων ἀπέθανε καὶ ἡ γυνή.
In ergo resurrectione, cuius *septem erit vxor? omnes enim
28 ἐν τῇ οὖν ἀναστάσει, τίνος τῶν ἑπτὰ ἔσται γυνή; πάντες γὰρ
habuerunt eam. Respondens autem Iesus, ait illis:
29 ἔσχον αὐτήν. ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν αὐτοῖς,
Erratis, nescientes Scripturas, neque *efficaciam Dei.
πλανᾶσθε, μὴ εἰδότες τὰς γραφάς, μηδὲ τὴν δύναμιν τοῦ θεοῦ.
In enim resurrectione neque nubent, neque *dantur nuptui:
30 ἐν γὰρ τῇ ἀναστάσει οὔτε γαμοῦσιν, οὔτε ἐκγαμίζονται,
sed sicut angeli Dei in cælo sunt. De autem resurre-
31 ἀλλ' ὡς ἄγγελοι τοῦ θεοῦ ἐν οὐρανῷ εἰσιν. περὶ δὲ τῆς ἀναστά-
ctione mortuorum, non legistis *effatum vobis à Deo,
σεως τῶν νεκρῶν, οὐκ ἀνέγνωτε τὸ ῥηθὲν ὑμῖν ὑπὸ τοῦ θεοῦ,
dicente?: Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, &
32 λέγοντος, ἐγώ εἰμι ὁ θεὸς Ἀβραάμ, καὶ ὁ θεὸς Ἰσαάκ, καὶ
Deus Iacob? Non est Deus, Deus mortuorum, sed viuentium.
ὁ θεὸς Ἰακώβ; οὐκ ἔστιν ὁ θεός, θεὸς νεκρῶν, ἀλλὰ ζώντων.
Et audientes turbæ, *percellebantur in doctrina
33 καὶ ἀκούσαντες οἱ ὄχλοι, ἐξεπλήσσοντο ἐπὶ τῇ διδαχῇ
eius. At Pharisæi* audientes quòd *occlusit os Sad-
34 αὐτοῦ. οἱ δὲ Φαρισαῖοι ἀκούσαντες ὅτι ἐφίμωσε τοὺς Σαδ-
ducæis, *coacti sunt in idipsum. Et interrogauit*
35 δουκαίους, συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτό. καὶ ἐπηρώτησεν
vnus ex eis Legis doctor, tentans eum, & dicens:
εἷς ἐξ αὐτῶν νομικός, πειράζων αὐτόν, καὶ λέγων·
Magister, quod *mandatum magnum in Lege?
36 διδάσκαλε, ποία ἐντολὴ μεγάλη ἐν τῷ νόμῳ;
At Iesus ait illi: Diliges Dominum Deum tuum in
37 ὁ δὲ Ἰησοῦς ἔφη αὐτῷ, ἀγαπήσεις κύριον τὸν θεόν σου ἐν
toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota *cogi-
ὅλῃ τῇ καρδίᾳ σου, καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ψυχῇ σου, καὶ ἐν ὅλῃ τῇ δια-
tatione tua. Hoc est primum & *magnum mandatum.
38 νοίᾳ σου. αὕτη ἐστὶ πρώτη καὶ μεγάλη ἐντολή.
Secundum autem simile* huic: Diliges proximum tuum sicut
39 δευτέρα δὲ ὁμοία αὐτῇ, ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς
teipsum. In his duobus mandatis vniuersa Lex *&
40 σεαυτόν. ἐν ταύταις ταῖς δυσὶν ἐντολαῖς ὅλος ὁ νόμος καὶ
Prophetæ pendent. Coactis autem Pharisæis,
41 οἱ προφῆται κρέμανται. συνηγμένων δὲ τῶν Φαρισαίων,
interrogauit eos Iesus, Dicens: Quid vobis videtur de
42 ἐπηρώτησεν αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς, λέγων, τί ὑμῖν δοκεῖ περὶ
Christo? cuius filius est? dicunt ei, Dauid.
τοῦ Χριστοῦ; τίνος υἱός ἐστι; λέγουσιν αὐτῷ, τοῦ Δαβίδ.
Ait illis: Quomodo ergo Dauid in spiritu Dominum eum
43 λέγει αὐτοῖς, πῶς οὖν Δαβὶδ ἐν πνεύματι κύριον αὐτὸν
vocat, dicens: Dixit Dominus Domino meo: Sede
44 καλεῖ, λέγων· εἶπεν ὁ κύριος τῷ κυρίῳ μου, κάθου
à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum
ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν
pedum tuorum? Si ergo Dauid vocat eum Dñm, quomodo filius
45 ποδῶν σου; εἰ οὖν Δαβὶδ καλεῖ αὐτὸν κύριον, πῶς υἱὸς
eius est? Et nemo poterat ei respondere ver-
46 αὐτοῦ ἐστι; καὶ οὐδεὶς ἐδύνατο αὐτῷ ἀποκριθῆναι λό-
bum: neque ausus fuit quisquam ex illa die interrogare
γον· οὐδὲ ἐτόλμησέ τις ἀπ' ἐκείνης τῆς ἡμέρας ἐπερωτᾶν
eum amplius.
αὐτὸν οὐκέτι.

Margin: * Cognita; * nequitia; * At illi; * Iesus:; * est; * sunt; * sunt; * relicto eo,; * qui dicunt; * filiũ, vt ducat; * suscitet; * defunctus est:; * septimum. Nouissimè; * de; * virtutem; * nubentur:; * quod dictum est; * vobis.; * mirabantur; * ἐκπλήσσομαι.; * autem; * silentium imposuisset; * conuenerunt in vnum:; * eum; * est; * ex; * mente; * maximum; * est; * pendet. Congregatis; * τίθημι.

CAP. XXIII. κγ'.

Tunc Iesus locutus est *turbis, & discipulis suis,
1 Τότε ὁ Ἰησοῦς ἐλάλησε τοῖς ὄχλοις καὶ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ,
Dicens: Super Moysi cathedram sederunt Scri-
2 λέγων, ἐπὶ τῆς Μωσέως καθέδρας ἐκάθισαν οἱ γραμμα-
bæ & Pharisæi. Omnia ergo quæcunque dixerint vobis
3 τεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι. πάντα οὖν ὅσα ἂν εἴπωσιν ὑμῖν
seruare, seruate & facite: secundùm verò opera eorum *ne facite:
τηρεῖν, τηρεῖτε καὶ ποιεῖτε· κατὰ δὲ τὰ ἔργα αὐτῶν μὴ ποιεῖτε·
dicunt enim, & non faciunt. Alligant enim onera grauia
4 λέγουσι γάρ, καὶ οὐ ποιοῦσι. δεσμεύουσι γὰρ φορτία βαρέα
& importabilia, & imponunt in humeros homi-
καὶ δυσβάστακτα, καὶ ἐπιτιθέασιν ἐπὶ τοὺς ὤμους τῶν ἀνθρώ-
num: *at digito ipsorum non volunt mouere ea.
πων· τῷ δὲ δακτύλῳ αὐτῶν οὐ θέλουσι κινῆσαι αὐτά.
Omnia verò opera sua faciunt *ad spectari
5 πάντα δὲ τὰ ἔργα αὐτῶν ποιοῦσι πρὸς τὸ θεαθῆναι
hominibus. dilatant *verò phylacteria sua, &
τοῖς ἀνθρώποις. πλατύνουσι δὲ τὰ φυλακτήρια αὐτῶν, καὶ
magnificant fimbrias vestimentorum suorum.
μεγαλύνουσι τὰ κράσπεδα τῶν ἱματίων αὐτῶν.
Amantque primos recubitus in cœnis, &
6 φιλοῦσί τε τὴν πρωτοκλισίαν ἐν τοῖς δείπνοις, καὶ τὰς
primas cathedras in synagogis, & salutationes
7 πρωτοκαθεδρίας ἐν ταῖς συναγωγαῖς, καὶ τοὺς ἀσπασμοὺς
in *foris, & vocari ab hominibus, Rabbi, Rabbi.
ἐν ταῖς ἀγοραῖς, καὶ καλεῖσθαι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, ῥαββὶ ῥαββί.
Vos autem *ne vocemini Rabbi: vnus enim est vester *do-
8 ὑμεῖς δὲ μὴ κληθῆτε ῥαββί· εἷς γάρ ἐστιν ὑμῶν ὁ καθη-
ctor Christus. omnes autem vos fratres estis.
γητὴς ὁ Χριστός. πάντες δὲ ὑμεῖς ἀδελφοί ἐστε.
Et patrem *ne vocetis vestrum super terram: vnus enim est
9 καὶ πατέρα μὴ καλέσητε ὑμῶν ἐπὶ τῆς γῆς· εἷς γάρ ἐστιν
Pater vester qui in cælis*. Nec vocemini *do-
10 ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. μηδὲ κληθῆτε κα-
ctores: vnus enim vester est doctor, Christus.
θηγηταί· εἷς γὰρ ὑμῶν ἐστιν ὁ καθηγητής, ὁ Χριστός.
Qui verò maior *vestrûm, erit vester minister.
11 ὁ δὲ μείζων ὑμῶν, ἔσται ὑμῶν διάκονος.
Qui autem exaltauerit seipsum, humiliabitur: & qui humiliauerit
12 ὅστις δὲ ὑψώσει ἑαυτόν, ταπεινωθήσεται· καὶ ὅστις ταπεινώσει
seipsum, exaltabitur. Væ autem vobis Scribæ & Pha-
13 ἑαυτόν, ὑψωθήσεται. οὐαὶ δὲ ὑμῖν γραμματεῖς καὶ Φα-
risæi hypocritæ: quia comeditis domos viduarum, &
ρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι κατεσθίετε τὰς οἰκίας τῶν χηρῶν, καὶ
*prætextu prolixa orantes: propter hoc accipietis
προφάσει μακρὰ προσευχόμενοι· διὰ τοῦτο λήψεσθε πε-
*abundantius iudicium. Væ vobis Scribæ & Phari-
14 ρισσότερον κρίμα. οὐαὶ ὑμῖν γραμματεῖς καὶ Φαρι-
sæi hypocritæ: quia clauditis regnum cælorum an-
σαῖοι ὑποκριταί, ὅτι κλείετε τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ἔμ-
te homines. vos enim non intratis, nec intro-
προσθεν ἀνθρώπων· ὑμεῖς γὰρ οὐκ εἰσέρχεσθε, οὐδὲ τοὺς εἰσερ-
euntes sinitis intrare. Væ vobis Scribæ & Pha-
15 χομένους ἀφίετε εἰσελθεῖν. οὐαὶ ὑμῖν γραμματεῖς καὶ Φα-
risæi hypocritæ: quia circuitis mare & aridam,
ρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι περιάγετε τὴν θάλασσαν καὶ τὴν ξηράν,
*facere vnum proselytum: & cùm fuerit factus, facitis eum filium
ποιῆσαι ἕνα προσήλυτον· καὶ ὅταν γένηται, ποιεῖτε αὐτὸν υἱὸν
gehennæ, *dupliciorem vobis. Væ vobis duces cæci,
16 γεέννης, διπλότερον ὑμῶν. οὐαὶ ὑμῖν ὁδηγοὶ τυφλοί, οἱ
*dicentes: Quicunq; iurauerit *in templo, nihil est: qui autem iurauerit
λέγοντες, ὃς ἂν ὀμόσῃ ἐν τῷ ναῷ, οὐδέν ἐστιν· ὃς δ' ἂν ὀμόσῃ
in auro templi, *debet. Stulti & cæci: quid enim
17 ἐν τῷ χρυσῷ τοῦ ναοῦ, ὀφείλει. μωροὶ καὶ τυφλοί· τίς γὰρ
maius est, aurum, aut templum *sanctificans aurum?
μείζων ἐστίν, ὁ χρυσός, ἢ ὁ ναὸς ὁ ἁγιάζων τὸν χρυσόν;
Et, quicunque iurauerit in altari, nihil est: quicũq; autẽ
18 καί, ὃς ἐὰν ὀμόσῃ ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ, οὐδέν ἐστιν· ὃς δ' ἂν
iurauerit in dono quod *super illud, debet.
ὀμόσῃ ἐν τῷ δώρῳ τῷ ἐπάνω αὐτοῦ, ὀφείλει.
Stulti & cæci: quid enim maius*, donum, an alta-
19 μωροὶ καὶ τυφλοί· τί γὰρ μεῖζον, τὸ δῶρον, ἢ τὸ θυσιαστή-
re *sanctificans donum? *ergo iurans in alta-
20 ριον τὸ ἁγιάζον τὸ δῶρον; ὁ οὖν ὀμόσας ἐν τῷ θυσια-
ri, iurat in eo, & in omnibus quæ super illud*.
στηρίῳ, ὀμνύει ἐν αὐτῷ, καὶ ἐν πᾶσι τοῖς ἐπάνω αὐτοῦ.
Et *iurans in templo, iurat in illo, & in *ha-
21 καὶ ὁ ὀμόσας ἐν τῷ ναῷ, ὀμνύει ἐν αὐτῷ, καὶ ἐν τῷ κα-
bitante illud. Et *iurans in cælo, iurat in
22 τοικήσαντι αὐτόν· καὶ ὁ ὀμόσας ἐν τῷ οὐρανῷ, ὀμνύει ἐν
throno Dei, & in *sedente super eum.
τῷ θρόνῳ τοῦ θεοῦ, καὶ ἐν τῷ καθημένῳ ἐπάνω αὐτοῦ.
Væ vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ: quia de-
23 οὐαὶ ὑμῖν γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι ἀπο-
cimatis mentham, & anethum, & cyminum, & reli-
δεκατοῦτε τὸ ἡδύοσμον, καὶ τὸ ἄνηθον, καὶ τὸ κύμινον· καὶ ἀφή-
quistis* grauiora* Legis, iudicium, & misericordiã, & fi-
κατε τὰ βαρύτερα τοῦ νόμου, τὴν κρίσιν, καὶ τὸν ἔλεον, καὶ τὴν πί-
dem. hæc oportuit facere, & illa non omittere.
στιν. ταῦτα ἔδει ποιῆσαι, κἀκεῖνα μὴ ἀφιέναι.
Duces cæci, excolantes culicem, *at camelum
24 ὁδηγοὶ τυφλοί, οἱ διϋλίζοντες τὸν κώνωπα, τὴν δὲ κάμηλον

Margin: * ad turbas, & ad discipulos suos,; * nolite facere:; * digito autem suo nolunt; * vt videantur; * enim; * autem; * foro,; * nolite vocari; * magister; * nolite vocare vobis; * est.; * magistri: quia magister vester vnus est; * est; * orationes longas; * amplius; * vt faciatis; * duplo quàm vos.; * qui dicitis:; * per templum; * debitor est.; * quod sanctificat; * est,; * est,; * quod sanctificat; * Qui ergo iurat; * sunt.; * quicunque iurauerit; * eo qui habitat in ipso.; * qui iurat; * eo qui sedet; * quæ * sunt; * autem

glutientes. Væ vobis Scribæ & Pharisæi
καταπίνοντες. οὐαὶ ὑμῖν γραμματεῖς καὶ φαρισαῖοι 25
hypocritæ: quia mundatis quod deforis ‖poculi & pa-
ὑποκριταὶ, ὅτι καθαρίζετε τὸ ἔξωθεν τοῦ ποτηρίου καὶ τῆς πα-
tinæ, intus autem °plena sunt ex rapina & *iniustitia.
ροψίδος, ἔσωθεν δὲ γέμουσιν ἐξ ἁρπαγῆς καὶ ἀδικίας.
Pharisæe cæce, munda prius quod intus ‖poculi,
φαρισαῖε τυφλὲ, καθάρισον πρῶτον τὸ ἐντὸς τοῦ ποτηρίου 26
& patinæ, vt fiat, &"quod deforis *ipsorum mundum.
καὶ τῆς παροψίδος, ἵνα γένηται καὶ τὸ ἐκτὸς αὐτῶν καθαρόν.
Væ vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ: quia ‖ad-
οὐαὶ ὑμῖν γραμματεῖς καὶ φαρισαῖοι ὑποκριταὶ, ὅτι πα- 27
similamini sepulchris dealbatis, quæ à foris quidem appa-
ρομοιάζετε τάφοις κεκονιαμένοις, οἵτινες ἔξωθεν μὲν φαί-
rent "speciosa: intus verò plena sunt ossibus mortuorum, & omni
νονται ὡραῖοι, ἔσωθεν δὲ γέμουσιν ὀστέων νεκρῶν, καὶ πάσης
‖immunditia: Sic & vos à foris quidem paretis ho-
ἀκαθαρσίας. οὕτω καὶ ὑμεῖς ἔξωθεν μὲν φαίνεσθε τοῖς ἀν- 28
minibus iusti: intus autem pleni estis hypocrisi & iniquitate.
θρώποις δίκαιοι, ἔσωθεν δὲ μεστοί ἐστε ὑποκρίσεως καὶ ἀνομίας.
Væ vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ: quia ædi-
οὐαὶ ὑμῖν γραμματεῖς καὶ φαρισαῖοι ὑποκριταὶ, ὅτι οἰ- 29
ficatis sepulchra Prophetarum, & ornatis mo-
κοδομεῖτε τοὺς τάφους τῶν προφητῶν, καὶ κοσμεῖτε τὰ μνη-
numenta iustorum: Et dicitis: quòd Si fuissemus in diebus
μεῖα τῶν δικαίων. καὶ λέγετε, ὅτι εἰ ἦμεν ἐν ταῖς ἡμέραις 30
patrum nostrorum, non essemus ‖communicatores eorum in sanguine
τῶν πατέρων ἡμῶν, οὐκ ἂν ἦμεν κοινωνοὶ αὐτῶν ἐν τῷ αἵματι
Prophetarum. Itaque °testamini vobismetipsis, quia filij estis
τῶν προφητῶν. ὥστε μαρτυρεῖτε ἑαυτοῖς, ὅτι υἱοί ἐστε τῶν 31
*occidentium Prophetas. Et vos implete
φονευσάντων τοὺς προφήτας. καὶ ὑμεῖς πληρώσατε 32
mensuram patrum vestrorum. Serpentes, genimina viperarum,
τὸ μέτρον τῶν πατέρων ὑμῶν. ὄφεις, γεννήματα ἐχιδνῶν, 33
quomodo fugietis à iudicio gehennæ? *Propter hoc ecce
πῶς φύγητε ἀπὸ τῆς κρίσεως τῆς γεέννης; διὰ τοῦτο ἰδοὺ 34
ego mitto ad vos Prophetas, & sapientes, & Scri-
ἐγὼ ἀποστέλλω πρὸς ὑμᾶς προφήτας, καὶ σοφοὺς, καὶ γραμ-
bas: & ex illis occidetis, & crucifigetis, & ex illis
ματεῖς· καὶ ἐξ αὐτῶν ἀποκτενεῖτε, καὶ σταυρώσετε, καὶ ἐξ αὐτῶν
flagellabitis in synagogis vestris, & persequemini de ci-
μαστιγώσετε ἐν ταῖς συναγωγαῖς ὑμῶν, καὶ διώξετε ἀπὸ πό-
uitate in ciuitatem: Vt veniat super vos omnis sanguis iustus,
λεως εἰς πόλιν. ὅπως ἔλθῃ ἐφ᾽ ὑμᾶς πᾶν αἷμα δίκαιον, 35
°effusus " super terram, à sanguine Abel iusti,
ἐκχυνόμενον ἐπὶ τῆς γῆς, ἀπὸ τοῦ αἵματος Ἄβελ τοῦ δικαίου,
vsque ad sanguinem Zachariæ filij Barachiæ, quem occidistis in-
ἕως τοῦ αἵματος Ζαχαρίου υἱοῦ Βαραχίου, ὃν ἐφονεύσατε με-
ter templum & altare. Amen dico vobis, quòd
ταξὺ τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ θυσιαστηρίου. ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι 36
venient hæc omnia super generationem istam.
ἥξει ταῦτα πάντα ἐπὶ τὴν γενεὰν ταύτην.
Hierusalem, Hierusalem ‖occidens Prophetas,
Ἱερουσαλὴμ, Ἱερουσαλὴμ ἡ ἀποκτείνουσα τοὺς προφήτας, 37
& °lapidans legatos ad ipsam, quoties
καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτὴν, ποσάκις
volui supercongregare filios tuos, queadmodum congregat
ἠθέλησα ἐπισυναγαγεῖν τὰ τέκνα σου, ὃν τρόπον ἐπισυνάγει
gallina pullos suos sub alas, & ‖non voluistis?
ὄρνις τὰ νοσσία ἑαυτῆς ὑπὸ τὰς πτέρυγας, καὶ οὐκ ἠθελήσατε;
Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta.
ἰδοὺ ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος. 38
Dico enim vobis, Non me videbitis *à nunc, donec dicatis:
λέγω γὰρ ὑμῖν, οὐ μή με ἴδητε ἀπ᾽ ἄρτι, ἕως ἂν εἴπητε, 39
Benedictus ‖veniens in nomine Domini.
εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου.

Margin: ‖ est calicis & paropsidis, / ° pleni estis / * immunditia. / ‖ est calicis & paropsidis, / " id * est / ‖ similes estis / " hominibus / ‖ spurcitia: / ‖ socij / ° testimonio estis / * eorum qui occiderunt / * Ideo dico vobis: / ° qui " est / ‖ quæ occidis / ° lapidas eos qui ad te missi sunt, / ‖ noluistis? / * amodo, / ‖ qui venit

CAP. XXIIII. κδ΄.

Et egressus Iesus ibat de templo: & acces-
Καὶ ἐξελθὼν ὁ Ἰησοῦς ἐπορεύετο ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ· καὶ προσ- 1
serunt discipuli eius *ostendere ei ædificationes
ῆλθον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐπιδεῖξαι αὐτῷ τὰς οἰκοδομὰς
templi. ‖At Iesus dixit illis: °Non intuemini hæc
τοῦ ἱεροῦ. ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, οὐ βλέπετε ταῦτα 2
omnia? Amen dico vobis, non relinquetur hîc lapis super lapidem,
πάντα; ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ ἀφεθῇ ὧδε λίθος ἐπὶ λίθον,
qui non ‖dissoluetur. Sedente autem eo super montem
ὃς οὐ καταλυθήσεται. καθημένου δὲ αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ὄρους 3
°Oliuarum, accesserunt ad eum discipuli "priuatim, dicentes:
τῶν ἐλαιῶν, προσῆλθον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ κατ᾽ ἰδίαν, λέγοντες,
Dic nobis, quando hæc erunt? & quod signum *tuæ præsentiæ
εἰπὲ ἡμῖν, πότε ταῦτα ἔσται; καὶ τί τὸ σημεῖον τῆς σῆς παρουσίας,
& consummationis seculi? Et respondens Iesus,
καὶ τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος; καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς, 4
dixit eis: Videte ne quis vos seducat:
εἶπεν αὐτοῖς, βλέπετε μή τις ὑμᾶς πλανήσῃ.
Multi enim venient in nomine meo, dicentes: Ego
πολλοὶ γὰρ ἐλεύσονται ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, λέγοντες, ἐγώ 5
sum Christus: & multos seducent.
εἰμι ὁ Χριστός· καὶ πολλοὺς πλανήσουσι.

Margin: * vt ostenderet / ‖ Ipse autem respondens / ° Videtis / " ἀφίημι / ‖ destruatur. / ° Olíueti, / " secretò, / * aduentus tui,

*Futuri estis autem audire bella, & auditiones bellorum:
6 μελλήσετε δὲ ἀκούειν πολέμους, καὶ ἀκοὰς πολέμων·
Videte ne turbemini: oportet enim ‖omnia fieri. sed nondum est
ὁρᾶτε μὴ θροεῖσθε· δεῖ γὰρ πάντα γενέσθαι. ἀλλ᾽ οὔπω ἐστὶ
finis. °Excitabitur enim gens in gentem, & regnum
7 τὸ τέλος. ἐγερθήσεται γὰρ ἔθνος ἐπὶ ἔθνος, καὶ βασιλεία
in regnum: & erunt fames, & pestilentiæ, & terræ motus *secundū loca.
ἐπὶ βασιλείαν· καὶ ἔσονται λιμοὶ καὶ λοιμοὶ, καὶ σεισμοὶ κατὰ τόπους.
Omnia autem hæc ‖initium dolorum.
8 πάντα δὲ ταῦτα ἀρχὴ ὠδίνων.
Tunc tradent vos in tribulationem, & occident
9 τότε παραδώσουσιν ὑμᾶς εἰς θλίψιν, καὶ ἀποκτενοῦσιν
vos: & eritis odio habiti ab omnibus gentibus, propter
ὑμᾶς· καὶ ἔσεσθε μισούμενοι ὑπὸ πάντων τῶν ἐθνῶν, διὰ τὸ
nomen meum. Et tunc °offendentur multi: & in-
10 ὄνομά μου. καὶ τότε σκανδαλισθήσονται πολλοὶ, καὶ ἀλ-
uicem tradent, & odio habebunt inuicem.
λήλους παραδώσουσι, καὶ μισήσουσιν ἀλλήλους.
Et multi pseudoprophetæ *excitabuntur, & sedu-
11 καὶ πολλοὶ ψευδοπροφῆται ἐγερθήσονται, καὶ πλανή-
cent multos. Et ‖propter multiplicari iniquitatem, re-
12 σουσι πολλούς. καὶ διὰ τὸ πληθυνθῆναι τὴν ἀνομίαν, ψυ-
frigescet charitas multorum. Qui autem °permanens in finem,
13 γήσεται ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν. ὁ δὲ ὑπομείνας εἰς τέλος,
hic "seruabitur. Et prædicabitur hoc Euangelium
14 οὗτος σωθήσεται. καὶ κηρυχθήσεται τοῦτο τὸ εὐαγγέλιον τῆς
regni in *vniuersa habitata, in testimonium omnibus
βασιλείας ἐν ὅλῃ τῇ οἰκουμένῃ, εἰς μαρτύριον πᾶσι τοῖς
gentibus: & tunc veniet ‖finis. Cùm ergo videritis abo-
15 ἔθνεσι· καὶ τότε ἥξει τὸ τέλος. ὅταν οὖν ἴδητε τὸ βδέ-
minationem desolationis, °effatam à Daniele propheta,
λυγμα τῆς ἐρημώσεως, τὸ ῥηθὲν διὰ Δανιὴλ τοῦ προφήτου,
stantem in loco sancto (*legens intelligat)
ἑστὸς ἐν τόπῳ ἁγίῳ· ὁ ἀναγινώσκων νοείτω·
Tunc qui in Iudæa" fugiant ad montes.
16 τότε οἱ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ φευγέτωσαν ἐπὶ τὰ ὄρη·
*Qui super domum, non descendat tollere ‖quæ de a-
17 ὁ ἐπὶ τοῦ δώματος, μὴ καταβαινέτω ἆραι τὰ ἐκ τῆς οἰ-
de sua: Et qui in agro, non reuertatur retrò
18 κίας αὐτοῦ· καὶ ὁ ἐν τῷ ἀγρῷ, μὴ ἐπιστρεψάτω ὀπίσω
tollere °vestem suam. Væ autem *in vtero habentibus,
19 ἆραι τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ. οὐαὶ δὲ ταῖς ἐν γαστρὶ ἐχούσαις,
& lactantibus in illis diebus.
καὶ ταῖς θηλαζούσαις ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις.
Orate autem vt non fiat fuga vestra ‖hyeme,
20 προσεύχεσθε δὲ ἵνα μὴ γένηται ἡ φυγὴ ὑμῶν χειμῶνος,
neque in Sabbato: Erit enim tunc tribulatio magna, qualis
21 μηδὲ ἐν σαββάτῳ· ἔσται γὰρ τότε θλίψις μεγάλη, οἵα
non fuit ab initio mundi vsque modò, neque non fiet.
οὐ γέγονεν ἀπ᾽ ἀρχῆς κόσμου, ἕως τοῦ νῦν, οὐδ᾽ οὐ μὴ γένηται.
Et °si non contracti fuissent dies illi, non fuisset ‖ser-
22 καὶ εἰ μὴ ἐκολοβώθησαν αἱ ἡμέραι ἐκεῖναι, οὐκ ἂν ἐσώ-
uata omnis caro: °propter autem electos "contrahentur
θη πᾶσα σάρξ· διὰ δὲ τοὺς ἐκλεκτοὺς κολοβωθήσονται αἱ
dies illi. Tunc si quis vobis dixerit: Ecce hîc* Chri-
23 ἡμέραι ἐκεῖναι. τότε ἐάν τις ὑμῖν εἴπῃ, ἰδοὺ ὧδε ὁ Χρι-
stus, aut illic ‖ne credatis. Excitabuntur enim pseudo-
24 στὸς, ἢ ὧδε· μὴ πιστεύσητε. ἐγερθήσονται γὰρ ψευδό-
christi & pseudoprophetæ: & dabunt signa magna &
χριστοι καὶ ψευδοπροφῆται· καὶ δώσουσι σημεῖα μεγάλα καὶ
prodigia, ita vt °seducere, si possibile, & electos.
τέρατα, ὥστε πλανῆσαι, εἰ δυνατὸν, καὶ τοὺς ἐκλεκτούς.
Ecce prædixi vobis. Si ergo dixerint vobis: Ecce
25 ἰδοὺ προείρηκα ὑμῖν. ἐὰν οὖν εἴπωσιν ὑμῖν, ἰδοὺ
in deserto est, *ne exeatis: ecce in ‖conclauibus, ne
26 ἐν τῇ ἐρήμῳ ἐστὶ, μὴ ἐξέλθητε· ἰδοὺ ἐν τοῖς ταμείοις, μὴ
credatis. Sicut enim fulgur exit ab °Orientibus,
27 πιστεύσητε. ὥσπερ γὰρ ἡ ἀστραπὴ ἐξέρχεται ἀπὸ ἀνατολῶν,
& apparet vsque Occidentes: ita erit & "præsentia filij
καὶ φαίνεται ἕως δυσμῶν· οὕτως ἔσται καὶ ἡ παρουσία τοῦ υἱοῦ τοῦ
hominis. Vbicunque enim fuerit *cadauer, illuc congrega-
28 ἀνθρώπου. ὅπου γὰρ ἐὰν ᾖ τὸ πτῶμα, ἐκεῖ συναχθή-
buntur ‖ aquilæ. Statim autem post tribulationem dierum
29 σονται οἱ ἀετοί. εὐθέως δὲ μετὰ τὴν θλίψιν τῶν ἡμερῶν
illorum, Sol obscurabitur, & Luna non dabit lu-
ἐκείνων, ὁ ἥλιος σκοτισθήσεται, καὶ ἡ σελήνη οὐ δώσει τὸ φέγ-
men suum, & stellæ cadent de cælo, & °effica-
γος αὐτῆς, καὶ οἱ ἀστέρες πεσοῦνται ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ αἱ δυνά-
ciæ cælorum "concutientur. Et tunc parebit sig-
30 μεις τῶν οὐρανῶν σαλευθήσονται. καὶ τότε φανήσεται τὸ ση-
num filij hominis in cælo: & tunc plangent om-
μεῖον τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῷ οὐρανῷ· καὶ τότε κόψονται πᾶ-
nes tribus terræ, & videbunt Filium hominis venien-
σαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς, καὶ ὄψονται τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμε-
tem in nubibus cæli cum *efficacia & gloria multa.
νον ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ, μετὰ δυνάμεως καὶ δόξης πολλῆς.
Et ‖legabit angelos suos cum tuba & voce
31 καὶ ἀποστελεῖ τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ μετὰ σάλπιγγος καὶ φωνῆς
magna: & congregabunt electos eius à qua-
μεγάλης, καὶ ἐπισυνάξουσι τοὺς ἐκλεκτοὺς αὐτοῦ ἐκ τῶν τεσ-

Margin: *Audituri enim estis prælia, & opiniones præliorum. / ‖ hæc / ° Consurget / * per / ‖ initia sunt / ° scandalizabuntur / * surgent, / ‖ quoniam abundabit iniquitas, / ° perseuerauerit vsque / " saluus erit. / * vniuerso orbe / ‖ consummatio / ° quæ dicta est / * qui legit / " sunt, / * & qui in tecto, / ‖ aliquid de domo / " αἶρω καὶ αἴρομαι. / ° tunicam suā. / * prægnantibus, & nutrientibus / ‖ in hyeme vel / * nisi breuiati / ‖ salua / ° sed propter / " breuiabuntur / * est / ‖ nolite credere: Surgent, / ° in errorem inducantur (si fieri potest) etiam electi. / * nolite exire: / ‖ penetralibus, nolite credere. / ° Oriente, & paret vsque in Occidentem: / " aduentus / * corpus, / ‖ & / ° virtutes / " commouebuntur: / * virtute multa & maiestate / ‖ mittet

ad terminos | Ab arbore autem fici,

tuor ventis, à summis cælorum vsque extrema eorum.
σάρων ἀνέμων, ἀπ' ἄκρων οὐρανῶν ἕως ἄκρων αὐτῶν.

A verò ficu discite parabolam: cùm iam ra-
32 ἀπὸ δὲ τῆς συκῆς μάθετε τὴν παραβολήν· ὅταν ἤδη ὁ κλά-

nam, scitote

mus eius fuerit tener, & folia germinauerint, scitis quia
δος αὐτῆς γένηται ἁπαλὸς, καὶ τὰ φύλλα ἐκφύῃ, γινώσκετε ὅτι

est

prope æstas: Ita & vos, cùm videritis hæc
ἐγγὺς τὸ θέρος· 33 οὕτω καὶ ὑμεῖς, ὅταν ἴδητε ταῦτα

omnia, scitote quia prope est in ianuis.
πάντα, γινώσκετε ὅτι ἐγγύς ἐστιν ἐπὶ θύραις.

quia

Amen dico vobis, non præteribit generatio hæc, donec
34 ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ παρέλθῃ ἡ γενεὰ αὕτη, ἕως ἂν

transibunt: | παρέρχομαι.

omnia ista fiant. Cælum & terra præteribunt:
πάντα ταῦτα γένηται. 35 ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται·

autem

verùm verba mea non præteribunt. De autem die illa
οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσι. 36 περὶ δὲ τῆς ἡμέρας ἐκείνης

nisi

& hora nemo scit, neque angeli cælorum, si non Pa-
καὶ τῆς ὥρας οὐδεὶς οἶδεν, οὐδὲ οἱ ἄγγελοι τῶν οὐρανῶν, εἰ μὴ ὁ πα-

in diebus

ter meus solus. Sicut autem dies Noe, ita erit &
τήρ μου μόνος. 37 ὥσπερ δὲ αἱ ἡμέραι τοῦ Νῶε, οὕτως ἔσται καὶ

aduentus Filij hominis. Sicut enim erant in
ἡ παρουσία τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου. 38 ὥσπερ γὰρ ἦσαν ἐν

diebus ante diluuium, comedentes & biben-
ταῖς ἡμέραις ταῖς πρὸ τοῦ κατακλυσμοῦ, τρώγοντες καὶ πίνον-

ad eum diem quo

tes, nubentes & nuptui tradentes, vsque quo die intrauit
τες, γαμοῦντες καὶ ἐκγαμίζοντες, ἄχρι ἧς ἡμέρας εἰσῆλθε

Noe in arcam: Et non cognouerunt donec venit di-
Νῶε εἰς τὴν κιβωτόν· 39 καὶ οὐκ ἔγνωσαν ἕως ἦλθεν ὁ κατα-

aduentus

luuium, & tulit omnes: ita erit & præsentia filij
κλυσμὸς, καὶ ἦρεν ἅπαντας· οὕτως ἔσται καὶ ἡ παρουσία τοῦ υἱοῦ

assumetur,

hominis. Tunc duo erunt in agro: vnus as-
τοῦ ἀνθρώπου. 40 τότε δύο ἔσονται ἐν τῷ ἀγρῷ· ὁ εἷς παρα-

relinquetur.

sumitur, & vnus relinquitur. Duæ molentes in
λαμβάνεται, καὶ ὁ εἷς ἀφίεται. 41 δύο ἀλήθουσαι ἐν τῷ

mola: vna assumetur, & vna relinquetur.
μύλωνι· μία παραλαμβάνεται, καὶ μία ἀφίεται.

Duo in lecto: vnus assumetur, & vnus relinquetur. | venturus est. | hora | venturus esset,

Vigilate ergo: quia nescitis qua hora Dominus vester
42 γρηγορεῖτε οὖν, ὅτι οὐκ οἴδατε ποίᾳ ὥρᾳ ὁ κύριος ὑμῶν

venit. Illud autem scitote, quoniã si sciret paterfamiliàs
ἔρχεται. 43 ἐκεῖνο δὲ γινώσκετε, ὅτι εἰ ᾔδει ὁ οἰκοδεσπότης

qua custodia fur venit, vigilaret vtique, & non
ποίᾳ φυλακῇ ὁ κλέπτης ἔρχεται, ἐγρηγόρησεν ἄν, καὶ οὐκ ἂν

Ideo

fineret perfodi domum suam. Propter hoc & vos estote
εἴασε διορυγῆναι τὴν οἰκίαν αὐτοῦ. 44 διὰ τοῦτο καὶ ὑμεῖς γίνεσθε

nescitis,

parati, quia qua hora non putatis, Filius hominis venturus est.
ἕτοιμοι, ὅτι ᾗ ὥρᾳ οὐ δοκεῖτε, ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεται.

Quisputas est fidelis seruus & prudens, quem constituit
45 τίς ἄρα ἐστὶν ὁ πιστὸς δοῦλος καὶ φρόνιμος, ὃν κατέστησεν

vt det

dominus suus super familiam suam, ad dandum illis
ὁ κύριος αὐτοῦ ἐπὶ τῆς θεραπείας αὐτοῦ, τοῦ διδόναι αὐτοῖς τὴν

cùm venerit

cibum in tempore? Beatus seruus ille, quem veniens
τροφὴν ἐν καιρῷ; 46 μακάριος ὁ δοῦλος ἐκεῖνος, ὃν ἐλθὼν

dominus eius, inuenerit facientem sic. Amen dico
ὁ κύριος αὐτοῦ, εὑρήσει ποιοῦντα οὕτως. 47 ἀμὴν λέγω

omnia bona sua

vobis, quoniam super omnibus substantiis suis constituet eum.
ὑμῖν, ὅτι ἐπὶ πᾶσι τοῖς ὑπάρχουσιν αὐτοῦ καταστήσει αὐτόν.

Si autem dixerit malus seruus ille in corde suo:
48 ἐὰν δὲ εἴπῃ ὁ κακὸς δοῦλος ἐκεῖνος ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ,

Moram facit

Tardat dominus meus venire. Et cœperit percutere
χρονίζει ὁ κύριός μου ἐλθεῖν· 49 καὶ ἄρξηται τύπτειν τοὺς

suos, manducet | bibat | sperat,

conseruos edere autem & bibere cum ebriosis:
συνδούλους, ἐσθίειν δὲ καὶ πίνειν μετὰ τῶν μεθυόντων·

Veniet dominus serui illius in die qua non expectat,
50 ἥξει ὁ κύριος τοῦ δούλου ἐκείνου ἐν ἡμέρᾳ ᾗ οὐ προσδοκᾷ,

ignorat | partemque

& in hora qua non scit: Et diuidet eum, & par-
καὶ ἐν ὥρᾳ ᾗ οὐ γινώσκει· 51 καὶ διχοτομήσει αὐτὸν, καὶ τὸ μέ-

tem eius cum hypocritis ponet: illic erit fletus,
ρος αὐτοῦ μετὰ τῶν ὑποκριτῶν θήσει· ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς,

& stridor dentium.
καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων.

CAP. XXV. κέ.

simile erit

Tunc similabitur regnum cælorum decem virgini-
1 Τότε ὁμοιωθήσεται ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν δέκα παρθέ-

obuiam sponso & sponsæ.

bus: quæ accipientes lampadas suas, exierunt in
νοις, αἵτινες λαβοῦσαι τὰς λαμπάδας αὐτῶν, ἐξῆλθον εἰς

occursum sponsi. Quinque autem erant ex eis prudentes,
ἀπάντησιν τοῦ νυμφίου. 2 πέντε δὲ ἦσαν ἐξ αὐτῶν φρόνιμοι,

Sed quinque | acceptis lampadibus,

& quinque fatuæ. Quæ fatuæ sumentes lam-
καὶ αἱ πέντε μωραί. 3 αἵτινες μωραὶ λαβοῦσαι τὰς λαμ-

padas suas, non sumpserunt secum oleum.
πάδας ἑαυτῶν, οὐκ ἔλαβον μεθ' ἑαυτῶν ἔλαιον.

verò

Verùm prudentes acceperunt oleum in vasis suis cum
4 αἱ δὲ φρόνιμοι ἔλαβον ἔλαιον ἐν τοῖς ἀγγείοις αὐτῶν, μετὰ

Moram autem faciente sponso,

lampadibus suis. Tardante autem sponso, dor-
τῶν λαμπάδων αὐτῶν. 5 χρονίζοντος δὲ τοῦ νυμφίου, ἐνύ-

mitauerunt omnes, & dormierunt. Media autem nocte, cla
σταξαν πᾶσαι, καὶ ἐκάθευδον. 6 μέσης δὲ νυκτὸς, κραυ-

obuiam ei.

mor factus est: Ecce sponsus venit: exite in occursum eius.
γὴ γέγονεν, ἰδοὺ ὁ νυμφίος ἔρχεται· ἐξέρχεσθε εἰς ἀπάντησιν αὐτοῦ.

Tunc surrexerunt omnes virgines illæ: & orna-
7 τότε ἠγέρθησαν πᾶσαι αἱ παρθένοι ἐκεῖναι, καὶ ἐκόσ-

autem

uerunt lampadas suas. At fatuæ sa-
μησαν τὰς λαμπάδας αὐτῶν. 8 αἱ δὲ μωραὶ ταῖς φρο-

pientibus dixerunt: Date nobis de oleo vestro: quia lampades
νίμοις εἶπον, δότε ἡμῖν ἐκ τοῦ ἐλαίου ὑμῶν, ὅτι αἱ λαμπάδες

nostræ extinguuntur. Responderunt autem prudentes, di-
ἡμῶν σβέννυνται. 9 ἀπεκρίθησαν δὲ αἱ φρόνιμοι, λέ-

centes: Ne fortè non sufficiat nobis & vobis, ite autem potiùs
γουσαι, μήποτε οὐκ ἀρκέσῃ ἡμῖν καὶ ὑμῖν· πορεύεσθε δὲ μᾶλλον

ad vendentes, & emite vobis ipsis.
πρὸς τοὺς πωλοῦντας, καὶ ἀγοράσατε ἑαυταῖς.

Dum autem irent emere, | quæ paratæ erant

Abeuntibus autem illis mercari, venit sponsus: &
10 ἀπερχομένων δὲ αὐτῶν ἀγοράσαι, ἦλθεν ὁ νυμφίος, καὶ

expeditæ intrauerunt cum eo ad nuptias, & clausa est
αἱ ἕτοιμοι εἰσῆλθον μετ' αὐτοῦ εἰς τοὺς γάμους, καὶ ἐκλείσθη

κλείω. | Nouissimè

ianua. Posteriùs verò veniunt & reliquæ virgines, di-
11 ἡ θύρα. ὕστερον δὲ ἔρχονται καὶ αἱ λοιπαὶ παρθένοι, λέ-

At ille

centes: Domine, Domine, aperi nobis. Ille verò respondens, ait:
12 γουσαι, κύριε, κύριε, ἄνοιξον ἡμῖν. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν,

nescio

Amen dico vobis, non noui vos. Vigilate itaque: quia ne-
13 ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐκ οἶδα ὑμᾶς. γρηγορεῖτε οὖν, ὅτι οὐκ

scitis diem neque horam, in qua Filius hominis venit.
οἴδατε τὴν ἡμέραν οὐδὲ τὴν ὥραν, ἐν ᾗ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεται.

suos

Sicut enim homo peregre proficiscens, vocauit proprios
14 ὥσπερ γὰρ ἄνθρωπος ἀποδημῶν, ἐκάλεσε τοὺς ἰδίους

bona sua

seruos, & tradidit illis substantias suas:
δούλους, καὶ παρέδωκεν αὐτοῖς τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ·

vni | alij

Et huic quidem dedit quinque talenta, illi autem duo, illi verò vnũ:
15 καὶ ᾧ μὲν ἔδωκε πέντε τάλαντα, ᾧ δὲ δύο, ᾧ δὲ ἕν·

virtutem

vnicuique secundũ propriã facultatem: & peregre profectus est statim.
ἑκάστῳ κατὰ τὴν ἰδίαν δύναμιν, καὶ ἀπεδήμησεν εὐθέως.

Abiit | qui acceperat,

Profectus autem quinque talenta accipiens, operatus est in
16 πορευθεὶς δὲ ὁ τὰ πέντε τάλαντα λαβὼν, εἰργάσατο ἐν

lucratus est

eis, & fecit alia quinque talenta.
αὐτοῖς, καὶ ἐποίησεν ἄλλα πέντε τάλαντα.

acceperat,

Similiter & qui duo, lucratus est & ipse alia duo.
17 ὡσαύτως καὶ ὁ τὰ δύο, ἐκέρδησε καὶ αὐτὸς ἄλλα δύο.

Qui autem vnũ acceperat, | terram, | temporis

Verùm vnum accipiens, abiens fodit in terra, & ab-
18 ὁ δὲ τὸ ἓν λαβὼν, ἀπελθὼν ὤρυξεν ἐν τῇ γῇ, καὶ ἀπέ-

scondit pecuniam domini sui. Post verò tempus
19 κρυψε τὸ ἀργύριον τοῦ κυρίου αὐτοῦ. μετὰ δὲ χρόνον

posuit

multum venit dominus seruorum illorum, & confert rationem
πολὺν ἔρχεται ὁ κύριος τῶν δούλων ἐκείνων, καὶ συναίρει λόγον

qui

cum eis. Et accedens quinque talenta
20 μετ' αὐτῶν. καὶ προσελθὼν ὁ τὰ πέντε τάλαντα

acceperat, obtulit,

accipiens, attulit alia quinque talenta, dicens: Domine,
λαβὼν, προσήνεγκεν ἄλλα πέντε τάλαντα, λέγων, κύριε,

quinque talenta mihi tradidisti ecce alia quinque talenta
πέντε τάλαντά μοι παρέδωκας· ἴδε ἄλλα πέντε τάλαντα

lucratus sum super illis. Ait verò illi dominus eius:
21 ἐκέρδησα ἐπ' αὐτοῖς. ἔφη δὲ αὐτῷ ὁ κύριος αὐτοῦ,

Euge, | quia

Bene, serue bone & fidelis, super pauca fuisti fidelis, super multa te
εὖ, δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστὲ, ἐπὶ ὀλίγα ἦς πιστὸς, ἐπὶ πολλῶν σε

intra

constituam: ingredere in gaudium domini tui.
καταστήσω· εἴσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ κυρίου σου.

Accessit | acceperat, &

Accedens autem & qui duo talenta accipiens, dixit: Do-
22 προσελθὼν δὲ καὶ ὁ τὰ δύο τάλαντα λαβὼν, εἶπε, κύ-

mine, duo talenta mihi tradidisti: ecce alia duo talenta
ριε, δύο τάλαντά μοι παρέδωκας· ἴδε ἄλλα δύο τάλαντα

Euge

lucratus sum super illis. Ait illi dominus eius: Bene
23 ἐκέρδησα ἐπ' αὐτοῖς. ἔφη αὐτῷ ὁ κύριος αὐτοῦ, εὖ

quia

serue bone & fidelis, super pauca fuisti fidelis, super multa te con-
δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστὲ, ἐπὶ ὀλίγα ἦς πιστὸς, ἐπὶ πολλῶν σε κα-

intra

stituam: ingredere in gaudium domini tui.
ταστήσω. εἴσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ κυρίου σου.

qui acceperat,

Accedens autem & vnum talentum sumens, ait: Do-
24 προσελθὼν δὲ καὶ ὁ τὸ ἓν τάλαντον εἰληφὼς, εἶπε, κύ-

metis

mine, scio te quia durus es homo, metens vbi non se-
ριε, ἔγνων σε ὅτι σκληρὸς εἶ ἄνθρωπος, θερίζων ὅπου οὐκ ἔ-

cõgregas vbi | timés abij, &

minasti, & congregans vnde non sparsisti: Et timore perculsus
25 σπειρας, καὶ συνάγων ὅθεν οὐ διεσκόρπισας· καὶ φοβηθεὶς

quod | est

abiens, abscondi talentum tuum in terra: ecce habes tuum.
ἀπελθὼν ἔκρυψα τὸ τάλαντόν σου ἐν τῇ γῇ· ἴδε ἔχεις τὸ σόν.

Respondens autem dominus eius, dixit ei: Male ser-
26 ἀποκριθεὶς δὲ ὁ κύριος αὐτοῦ, εἶπεν αὐτῷ, πονηρὲ δοῦ-

semino,

ue & piger, sciebas quia meto vbi non seminaui, & congrego
λε καὶ ὀκνηρὲ, ᾔδεις ὅτι θερίζω ὅπου οὐκ ἔσπειρα, καὶ συνάγω

vbi | committere pecuniã meam numulariis, | quod | est.

vnde non sparsi. Oportuit ergo te iacere argentum meum
27 ὅθεν οὐ διεσκόρπισα· ἔδει οὖν σε βαλεῖν τὸ ἀργύριόν μου

mensariis, & veniens ego recepissem vtique meum
τοῖς τραπεζίταις, καὶ ἐλθὼν ἐγὼ ἐκομισάμην ἂν τὸ ἐμὸν

cum vsura. Tollite itaque ab eo talentum, & date
28 σὺν τόκῳ. ἄρατε οὖν ἀπ' αὐτοῦ τὸ τάλαντον, καὶ δότε

ei qui habet | enim | abundabit: ei autem qui non habet,

habenti decem talenta. Nam habenti omni da-
29 τῷ ἔχοντι τὰ δέκα τάλαντα. τῷ γὰρ ἔχοντι παντὶ δο-

bitur, & augebitur: à verò non habente, & quod vi-
θήσεται, καὶ περισσευθήσεται· ἀπὸ δὲ τοῦ μὴ ἔχοντος, καὶ ὃ δο-

detur habere, auferetur ab eo. Et inutilem seruum
30 κεῖ ἔχειν, ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ. καὶ τὸν ἀχρεῖον δοῦλον

eiicite in tenebras exteriores: illic erit fletus
ἐκβάλλετε εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον· ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς
& *fremitus dentium. Cùm autem venerit Filius ho-
καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων. ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀν- 31
minis in ‖gloria sua, & omnes *sancti* angeli cum
θρώπου ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ, καὶ πάντες οἱ ἅγιοι ἄγγελοι μετ'
eo, tunc sedebit super *throno gloriæ* suæ:
αὐτοῦ, τότε καθίσει ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ·
Et *cogentur ante eum omnes gentes, &
καὶ συναχθήσονται ἔμπροσθεν αὐτοῦ πάντα τὰ ἔθνη, καὶ 32
separabit eos abinuicem, sicut pastor segregat
ἀφοριεῖ αὐτοὺς ἀπ' ἀλλήλων, ὥσπερ ὁ ποιμὴν ἀφορίζει τὰ
oues ab hœdis: Et statuet quidem oues
πρόβατα ἀπὸ τῶν ἐρίφων· καὶ στήσει τὰ μὲν πρόβατα 33
à dextris suis, *at* hœdos ‖ à sinistris.
ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ, τὰ δὲ ἐρίφια ἐξ εὐωνύμων.
Tunc dicet rex his qui à dextris eius*: Venite bene-
τότε ἐρεῖ ὁ βασιλεὺς τοῖς ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ, δεῦτε οἱ εὐλο- 34
dicti Patris mei, possidete paratum vobis
γημένοι τοῦ πατρός μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν
regnum à *fundamento* mundi. Esuriui enim, &
βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου. ἐπείνασα γάρ, καὶ 35
dedistis mihi manducare: sitiui, & *potastis* me: hospes eram,
ἐδώκατέ μοι φαγεῖν· ἐδίψησα, καὶ ἐποτίσατέ με· ξένος ἤμην,
& collegistis me: nudus, & *amiciuistis* me:
καὶ συνηγάγετέ με· γυμνός, καὶ περιεβάλετέ με· 36
‖*ægrotaui*, & visitastis me: in carcere eram, & venistis
*ἠσθένησα, καὶ ἐπεσκέψασθέ με· ἐν φυλακῇ ἤμην, καὶ ἤλθετε
ad me. Tunc respondebunt ei iusti, di-
πρός με. τότε ἀποκριθήσονται αὐτῷ οἱ δίκαιοι, λέ- 37
centes: Domine, quando te vidimus esurientem, & *aluimus? vel*
γοντες, κύριε, πότε σε εἴδομεν πεινῶντα, καὶ *ἐθρέψαμεν; ἢ
sitientem, & **potauimus?* Quando autem te vidimus hospitem, &
διψῶντα, καὶ ἐποτίσαμεν; πότε δέ σε εἴδομεν ξένον, καὶ 38
collegimus ‖? aut nudum, & *amiciuimus?*
συνηγάγομεν; ἢ γυμνόν, καὶ περιεβάλομεν;
*Quando *verò* te vidimus infirmum, aut in carcere, & venimus
πότε δέ σε εἴδομεν ἀσθενῆ, ἢ ἐν φυλακῇ, καὶ ἤλθομεν 39
ad te? Et respondens rex dicet illis: Amen
πρός σε; καὶ ἀποκριθεὶς ὁ βασιλεὺς ἐρεῖ αὐτοῖς, ἀμὴν 40
dico vobis, ‖*quatenus* fecistis vni *horum fratrum meorum mini-*
λέγω ὑμῖν, ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε ἑνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλα-
morum, mihi fecistis. Tunc dicet & his qui à sinistris *:
χίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε. τότε ἐρεῖ καὶ τοῖς ἐξ εὐωνύμων, 41
**Ite* à me maledicti in ignem æternum,
πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ οἱ κατηραμένοι, εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, τὸ
præparatum diabolo & angelis eius:
ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ.
Esuriui enim, & non dedistis mihi manducare: sitiui, & non
ἐπείνασα γάρ, καὶ οὐκ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν· ἐδίψησα, καὶ οὐκ 42
‖*potastis* me: Hospes eram, & non collegistis me:
ἐποτίσατέ με· ξένος ἤμην, καὶ οὐ συνηγάγετέ με· 43
nudus, & non *amiciuistis* me: infirmus, & in carcere, & non
γυμνός, καὶ οὐ περιεβάλετέ με· ἀσθενής, καὶ ἐν φυλακῇ, καὶ οὐκ
visitastis me. Tunc respondebunt ei & ipsi,
ἐπεσκέψασθέ με. τότε ἀποκριθήσονται αὐτῷ καὶ αὐτοί, 44
dicentes: Domine, quando te vidimus esurientem, aut sitientem, aut
λέγοντες, κύριε, πότε σε εἴδομεν πεινῶντα, ἢ διψῶντα, ἢ
hospitem, aut nudum, aut infirmũ, aut in carcere, & non ministrauimus tibi?
ξένον, ἢ γυμνόν, ἢ ἀσθενῆ, ἢ ἐν φυλακῇ, καὶ οὐ διηκονήσαμέν σοι;
Tunc respondebit illis, dicens: Amen dico vobis: *qua-*
τότε ἀποκριθήσεται αὐτοῖς, λέγων, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐφ' 45
tenus non fecistis vni ‖*horum minimorum*, nec mihi fecistis.
ὅσον οὐκ ἐποιήσατε ἑνὶ τούτων τῶν ἐλαχίστων, οὐδὲ ἐμοὶ ἐποιήσατε.
Et ibunt hi in supplicium æternum: *at* iusti *
καὶ ἀπελεύσονται οὗτοι εἰς κόλασιν αἰώνιον· οἱ δὲ δίκαιοι
in vitam æternam.
εἰς ζωὴν αἰώνιον.

CAP. XXVI. κϛ'.

Et factum est, cùm consummasset Iesus omnes sermones
Καὶ ἐγένετο ὅτε ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς πάντας τοὺς λόγους 1
hos, dixit discipulis suis: Scitis quia post *duos*
τούτους, εἶπε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, οἴδατε ὅτι μετὰ δύο 2
dies Pascha ‖*fit*, & filius hominis **traditur*
ἡμέρας τὸ πάσχα γίνεται, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοται
ad crucifigi. Tunc congregati sunt principes Sacerdotũ &
εἰς τὸ σταυρωθῆναι. τότε συνήχθησαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ 3
Scribæ, & seniores populi in atrium prin-
οἱ γραμματεῖς, καὶ οἱ πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ἀρ-
cipis Sacerdotum, *dicti* Caiphas: Et **consultauerunt*
χιερέως, τοῦ λεγομένου Καϊάφα· καὶ συνεβουλεύσαντο 4
vt Iesum dolo ‖*apprehenderent*, & occiderent.
ἵνα τὸν Ἰησοῦν δόλῳ κρατήσωσι, καὶ ἀποκτείνωσιν.
Dicebant autem: Non in * festo, *vt ne* tumultus **fiat* in
ἔλεγον δέ, μὴ ἐν τῇ ἑορτῇ, ἵνα μὴ θόρυβος γένηται ἐν τῷ 5
populo. ‖*At Iesu existente* in Bethania, in domo Simo-
λαῷ. τοῦ δὲ Ἰησοῦ γενομένου ἐν Βηθανίᾳ, ἐν οἰκίᾳ Σίμω- 6
nis leprosi, Accessit ad eum mulier alabastrum
νος τοῦ λεπροῦ, προσῆλθεν αὐτῷ γυνὴ ἀλάβαστρον 7

* stridor
‖ maiestate
* sedem maiestatis
* congregabuntur
‖ autem
* erunt:
* constitutione
* dedistis mihi bibere:
* operuistis
‖ infirmus,
* ἀσθενέω
* pauimus?
* τρέφω
* dedimus tibi potum?
‖ te:
* cooperuimus te?
* Aut
‖ quamdiu
* de his fratribus meis minimis,
* erunt:
* Discedite
* qui paratus est
‖ dedistis mihi potum:
* operuistis
* quamdiu
‖ de minoribus his,
* autem
* biduum
‖ fiet,
* tradetur vt crucifigatur.
* qui dicebatur
* consilium fecerunt
‖ tenerent
* die
* ne fortè
* fieret
‖ Cùm autem Iesus esset

vnguenti habens pretiosi, & effudit super caput ipsius
μύρου ἔχουσα βαρυτίμου, καὶ κατέχεεν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ
recumbentis. Videntes autem discipuli *eius*, indignati sunt,
ἀνακειμένου. ἰδόντες δὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἠγανάκτησαν, 8
dicentes: **Ad* quid perditio hæc? Potuit enim istud *vnguen-*
λέγοντες, εἰς τί ἡ ἀπώλεια αὕτη; ἠδύνατο γὰρ τοῦτο τὸ μύ- 9
tum vænundari multo, & dari pauperibus. Sciens autem Ie-
ρον *πραθῆναι πολλοῦ, καὶ δοθῆναι τοῖς πτωχοῖς. γνοὺς δὲ ὁ Ἰη- 10
sus, ait illis: Quid ‖*molestias exhibetis* mulieri? opus enim
σοῦς, εἶπεν αὐτοῖς, τί κόπους παρέχετε τῇ γυναικί; ἔργον γὰρ
bonum operata est in me. *Semper *enim* pauperes habe-
καλὸν εἰργάσατο εἰς ἐμέ. πάντοτε γὰρ τοὺς πτωχοὺς ἔχε- 11
tis **cum vobis*, me autem non semper habetis. ‖*Iaciens* enim
τε μεθ' ἑαυτῶν, ἐμὲ δὲ οὐ πάντοτε ἔχετε. βαλοῦσα γὰρ 12
hæc vnguentum hoc in corpus meum, ad sepeliendum
αὕτη τὸ μύρον τοῦτο ἐπὶ τοῦ σώματός μου, πρὸς τὸ ἐνταφιάσαι
me fecit. Amen dico vobis, vbicunque prædicatũ fuerit
με ἐποίησεν. ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅπου ἐὰν κηρυχθῇ τὸ 13
euangelium hoc in toto mundo, dicetur & quod fe-
εὐαγγέλιον τοῦτο, ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ, λαληθήσεται καὶ ὃ ἐποίη-
cit hæc in memoriam eius. Tunc ‖*vadens* vnus
σεν αὕτη εἰς μνημόσυνον αὐτῆς. τότε πορευθεὶς εἷς 14
* duodecim, *dictus* Iudas Iscariotes, ad princi-
τῶν δώδεκα, ὁ λεγόμενος Ἰούδας Ἰσκαριώτης, πρὸς τοὺς ἀρ-
pes Sacerdotum, *Ait: Quid vultis mihi dare, & ego vobis tra-
χιερεῖς, εἶπε, τί θέλετέ μοι δοῦναι, κἀγὼ ὑμῖν παρα- 15
dam eum? **Illi verò* constituerunt ei triginta argenteos.
δώσω αὐτόν; οἱ δὲ ἔστησαν αὐτῷ τριάκοντα ἀργύρια.
Et ex inde quærebat opportunitatem vt eum traderet.
καὶ ἀπὸ τότε ἐζήτει εὐκαιρίαν ἵνα αὐτὸν παραδῷ. 16
At prima* Azymorum accesserunt discipuli
τῇ δὲ πρώτῃ τῶν ἀζύμων προσῆλθον οἱ μαθηταὶ τῷ 17
**Iesu*, dicentes *ei*: Vbi vis paremus tibi comedere
Ἰησοῦ, λέγοντες αὐτῷ, ποῦ θέλεις ἑτοιμάσωμέν σοι φαγεῖν
Pascha? ‖*Ille autem* dixit: Ite in ciuitatem ad
τὸ πάσχα; ὁ δὲ εἶπεν, ὑπάγετε εἰς τὴν πόλιν πρὸς τὸν 18
quendam, & dicite ei: Magister dicit: Tempus meum pro-
δεῖνα, καὶ εἴπατε αὐτῷ, ὁ διδάσκαλος λέγει, ὁ καιρός μου ἐγ-
pè est, apud te facio Pascha cum discipulis meis.
γύς ἐστι, πρός σε ποιῶ τὸ πάσχα μετὰ τῶν μαθητῶν μου.
Et fecerunt discipuli sicut *coordinauerat* illis Iesus: &
καὶ ἐποίησαν οἱ μαθηταὶ ὡς συνέταξεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, καὶ 19
parauerunt Pascha. Vespere autem facto, discumbebat cum
ἡτοίμασαν τὸ πάσχα. ὀψίας δὲ γενομένης, ἀνέκειτο μετὰ 20
duodecim *. Et edentibus illis, dixit: Amen dico
τῶν δώδεκα. καὶ ἐσθιόντων αὐτῶν, εἶπεν, ἀμὴν λέγω 21
vobis, quia vnus **ex vobis* traditurus est me. Et contristati
ὑμῖν, ὅτι εἷς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με. καὶ λυπούμενοι 22
valdè, cœperunt dicere *ei* ‖*vnusquisque eorum*, Nunquid ego sum, Domine?
σφόδρα, ἤρξαντο λέγειν αὐτῷ ἕκαστος αὐτῶν, μήτι ἐγώ εἰμι, κύριε;
**Is verò* respondens, ait: **Intingens cum me in ca-*
ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, ὁ ἐμβάψας μετ' ἐμοῦ ἐν τῷ τρυ- 23
tino manum, hic me tradet. Quidem filius homi-
βλίῳ τὴν χεῖρα, οὗτός με παραδώσει. ὁ μὲν υἱὸς τοῦ ἀνθρώ- 24
nis vadit, sicut scriptum est de illo. Væ autem homi-
που ὑπάγει, καθὼς γέγραπται περὶ αὐτοῦ· οὐαὶ δὲ τῷ ἀνθρώ-
ni illi per quem filius hominis tradetur: bonum erat
πῳ ἐκείνῳ, δι' οὗ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοται. καλὸν ἦν
ei, si non natus fuisset homo ille. Respondens autem
αὐτῷ, εἰ οὐκ ἐγεννήθη ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος. ἀποκριθεὶς δὲ 25
Iudas qui ‖*tradens* eum, dixit: Nunquid ego sum, rabbi? Ait
Ἰούδας ὁ παραδιδοὺς αὐτόν, εἶπε, μήτι ἐγώ εἰμι, ῥαββί; λέγει
illi: Tu dixisti. **Edentibus* autem eis, **accipiens* Iesus
αὐτῷ, σὺ εἶπας. ἐσθιόντων δὲ αὐτῶν, λαβὼν ὁ Ἰησοῦς 26
panem, & **benedicens*, fregit, & ‖*dedit* discipulis*
τὸν ἄρτον, καὶ εὐλογήσας, ἔκλασε, καὶ ἐδίδου τοῖς μαθηταῖς,
& ait: Accipite, * comedite: Hoc est corpus meum.
καὶ εἶπε, λάβετε, φάγετε· τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου.
Et accipiens calicem, & **gratiis actis*, dedit illis,
καὶ λαβὼν τὸ ποτήριον, καὶ εὐχαριστήσας, ἔδωκεν αὐτοῖς, 27
dicens: Bibite ex hoc omnes: Hic enim est sanguis meus
λέγων, πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες· τοῦτο γάρ ἐστι τὸ αἷμά μου 28
qui noui testamenti, qui pro multis **effusus* in remissio-
τὸ τῆς καινῆς διαθήκης, τὸ περὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον εἰς ἄφε-
nem peccatorum. Dico autem vobis, *quòd* non bibam à modò
σιν ἁμαρτιῶν. λέγω δὲ ὑμῖν, ὅτι οὐ μὴ πίω ἀπ' ἄρτι 29
de hoc genimine vitis, vsque in diem illum
ἐκ τούτου τοῦ γεννήματος τῆς ἀμπέλου, ἕως τῆς ἡμέρας ἐκείνης,
cùm illud bibam ‖*cum vobis* nouum in regno Patris mei.
ὅταν αὐτὸ πίνω μεθ' ὑμῶν καινὸν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ πατρός μου.
Et hymno dicto, exierunt in montem *Oliuarum.*
καὶ ὑμνήσαντες, ἐξῆλθον εἰς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν. 30
Tunc dicit illis Iesus: Omnes vos **offendemi-*
τότε λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, πάντες ὑμεῖς σκανδαλισθήσε- 31
ni in me in nocte ista. Scriptum est enim: Percutiam Pa-
σθε ἐν ἐμοὶ ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ. γέγραπται γάρ, πατάξω τὸν ποι-
storem, & dispergentur oues gregis.
μένα, καὶ διασκορπισθήσονται τὰ πρόβατα τῆς ποίμνης.
‖*Post autem excitari me*, præcedam vos in Galilæam.
μετὰ δὲ τὸ ἐγερθῆναί με, προάξω ὑμᾶς εἰς τὴν Γαλιλαίαν. 32

* Vt
* πράττω
‖ molesti estis huic
* Nam
* vobiscum,
‖ Mittens
‖ abiit
* de
* qui dicebatur
* & ‖ illis
* At illi
* autem die
* ad Iesum,
‖ At Iesus
* constituit
* discipulis suis,
* vestrum
‖ singuli
* At ipse
* Qui intingit mecũ manum in paropside,
‖ tradidit
* Cœnantibus
* accepit
* benedixit, ac
‖ deditque
* suis,
* &
* gratias egit, &
* effundetur
‖ vobiscum
* Olieuti.
* scandalum patiemini
‖ Postquam autẽ resurrexero,

Respondens autem Petrus, ait illi *Si & omnes scandalizati fuerint in te, ego nunquam scandalizabor.
ἀποκριθεὶς δὲ ὁ πέτρος, εἶπεν αὐτῷ, εἰ καὶ πάντες σκανδαλισθήσονται ἐν σοί, ἐγὼ οὐδέποτε σκανδαλισθήσομαι. 33

Ait illi Iesus: Amen dico tibi, quia in hac nocte, *ante gallum vociferari, ter abnegabis me.
ἔφη αὐτῷ ὁ ἰησοῦς, ἀμὴν λέγω σοι, ὅτι ἐν ταύτῃ τῇ νυκτί, πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι, τρὶς ἀπαρνήσῃ με. 34

Ait illi Petrus: Etiā si oportuerit me *cum te mori, non te negabo. Similiter verò & omnes discipuli dixerunt.
λέγει αὐτῷ ὁ πέτρος, κἂν δέῃ με σὺν σοὶ ἀποθανεῖν, οὐ μή σε ἀπαρνήσομαι. ὁμοίως δὲ καὶ πάντες οἱ μαθηταὶ εἶπον. 35

Tunc venit cum illis Iesus in villam *dictam Gethsemani, & dicit discipulis: Sedete hic, *vsquequo vadens orem illic. Et *assumens Petrum, & duos filios Zebedæi, cœpit contristari & *grauissimè angi.
τότε ἔρχεται μετ' αὐτῶν ὁ ἰησοῦς εἰς χωρίον λεγόμενον γεθσημανῆ, καὶ λέγει τοῖς μαθηταῖς, καθίσατε αὐτοῦ ἕως οὗ ἀπελθὼν προσεύξωμαι ἐκεῖ. 36 καὶ παραλαβὼν τὸν πέτρον, καὶ τοὺς δύο υἱοὺς ζεβεδαίου, ἤρξατο λυπεῖσθαι καὶ ἀδημονεῖν. 37

Tunc ait illis: Vndique tristis est anima mea vsque ad mortem. *Manete hic, & vigilate *cum me.
τότε λέγει αὐτοῖς, περίλυπός ἐστιν ἡ ψυχή μου ἕως θανάτου. μείνατε ὧδε, καὶ γρηγορεῖτε μετ' ἐμοῦ. 38

Et progressus pusillum, procidit in faciem suam, orans, & dicens: Pater mi, si possibile est, transeat à me calix iste. veruntamen non sicut ego volo, sed sicut tu.
καὶ προελθὼν μικρὸν, ἔπεσεν ἐπὶ πρόσωπον αὐτοῦ προσευχόμενος, καὶ λέγων, πάτερ μου, εἰ δυνατόν ἐστι, παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο. πλὴν οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς σύ. 39

Et venit ad discipulos*, & inuenit eos dormientes: & dicit Petro: Sic non potuistis vna horā vigilare *cum me?
καὶ ἔρχεται πρὸς τοὺς μαθητὰς, καὶ εὑρίσκει αὐτοὺς καθεύδοντας, καὶ λέγει τῷ πέτρῳ, οὕτως οὐκ ἰσχύσατε μίαν ὥραν γρηγορῆσαι μετ' ἐμοῦ; 40

Vigilate, & orate vt non intretis in tentationem. Quidem spiritus promptus*, *verum caro* infirma.
γρηγορεῖτε, καὶ προσεύχεσθε, ἵνα μὴ εἰσέλθητε εἰς πειρασμόν. τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον, ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής. 41

Iterum *ex secundo *abiens, orauit, dicens: Pater mi, si non potest hic calix transire à me, *si non illum bibam, fiat voluntas tua.
πάλιν ἐκ δευτέρου ἀπελθὼν, προσηύξατο λέγων, πάτερ μου, εἰ οὐ δύναται τοῦτο τὸ ποτήριον παρελθεῖν ἀπ' ἐμοῦ, ἐὰν μὴ αὐτὸ πίω, γενηθήτω τὸ θέλημά σου. 42

Et *veniens inuenit eos *rursus dormientes: erant enim eorum oculi grauati.
καὶ ἐλθὼν εὑρίσκει αὐτοὺς πάλιν καθεύδοντας· ἦσαν γὰρ αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοὶ βεβαρημένοι. 43

Et *relinquens illos, abiit iterum, orauit ex tertio, eundem sermonem dicens.
καὶ ἀφεὶς αὐτοὺς, ἀπελθὼν πάλιν, προσηύξατο ἐκ τρίτου, τὸν αὐτὸν λόγον εἰπών. 44

Tunc venit ad discipulos suos, & dicit illis: Dormite *cæterum, & requiescite: ecce, appropinquauit hora, & filius hominis traditur in manus peccatorum.
τότε ἔρχεται πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, καὶ λέγει αὐτοῖς, καθεύδετε τὸ λοιπὸν, καὶ ἀναπαύεσθε· ἰδοὺ, ἤγγικεν ἡ ὥρα, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοται εἰς χεῖρας ἁμαρτωλῶν. 45

*Excitamini, eamus: ecce appropinquauit *tradens me.
ἐγείρεσθε, ἄγωμεν· ἰδοὺ ἤγγικεν ὁ παραδιδούς με. 46

Et adhuc eo loquente, ecce Iudas vnus duodecim venit, & cum eo turba multa cum gladiis & *lignis, à principibus Sacerdotum & senioribus populi.
καὶ ἔτι αὐτοῦ λαλοῦντος, ἰδοὺ ἰούδας εἷς τῶν δώδεκα ἦλθε, καὶ μετ' αὐτοῦ ὄχλος πολὺς μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων, ἀπὸ τῶν ἀρχιερέων καὶ πρεσβυτέρων τοῦ λαοῦ. 47

*At tradens eum, dedit illis signum, dicens: Quemcūq; osculatus fuero, ipse est: *prehendite eum.
ὁ δὲ παραδιδοὺς αὐτὸν, ἔδωκεν αὐτοῖς σημεῖον, λέγων, ὃν ἂν φιλήσω, αὐτός ἐστι· κρατήσατε αὐτόν. 48

Et confestim accedens ad Iesum, dixit: *Gaude rabbi. Et osculatus est eum.
καὶ εὐθέως προσελθὼν τῷ ἰησοῦ, εἶπε, χαῖρε ῥαββί. καὶ κατεφίλησεν αὐτόν. 49

*At Iesus ait illi: Amice, *in quo ades? Tunc *accedentes iniecerunt manus in Iesum, & *prehenderunt eum.
ὁ δὲ ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, ἑταῖρε, ἐφ' ᾧ πάρει; τότε προσελθόντες ἐπέβαλον τὰς χεῖρας ἐπὶ τὸν ἰησοῦν, καὶ ἐκράτησαν αὐτόν. 50

Et ecce vnus *eorum cum Iesu, extendens manum, exemit gladium suum: & percutiens seruum principis Sacerdotum, amputauit eius auriculam.
καὶ ἰδοὺ εἷς τῶν μετὰ ἰησοῦ ἐκτείνας τὴν χεῖρα, ἀπέσπασε τὴν μάχαιραν αὐτοῦ, καὶ πατάξας τὸν δοῦλον τοῦ ἀρχιερέως, ἀφεῖλεν αὐτοῦ τὸ ὠτίον. 51

Tunc ait illi Iesus: Conuerte tuum gladium in locum suum: omnes enim *accipientes gladium, in gladio *morientur.
τότε λέγει αὐτῷ ὁ ἰησοῦς, ἀπόστρεψόν σου τὴν μάχαιραν εἰς τὸν τόπον αὐτῆς. πάντες γὰρ οἱ λαβόντες μάχαιραν, ἐν μαχαίρᾳ ἀπολοῦνται. 52

An putas quia non possum *nunc *aduocare Patrem meum, & exhibebit mihi plus quàm duodecim legiones angelorum?
ἢ δοκεῖς ὅτι οὐ δύναμαι ἄρτι παρακαλέσαι τὸν πατέρα μου, καὶ παραστήσει μοι πλείους ἢ δώδεκα λεγεῶνας ἀγγέλων; 53

Quomodo ergo implebuntur Scripturæ, quia sic oportet fieri?
πῶς οὖν πληρωθῶσιν αἱ γραφαί, ὅτι οὕτω δεῖ γενέσθαι; 54

In illa hora dixit Iesus turbis: Tanquam ad latronem existis cum gladiis & *lignis, comprehendere me. quotidie apud vos sedebam docens in templo: & non *prehendistis me.
ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ εἶπεν ὁ ἰησοῦς τοῖς ὄχλοις, ὡς ἐπὶ λῃστὴν ἐξήλθετε μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων, συλλαβεῖν με. καθ' ἡμέραν πρὸς ὑμᾶς ἐκαθεζόμην διδάσκων ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ οὐκ ἐκρατήσατέ με. 55

Hoc autem totum factum est, vt adimplerentur Scripturæ Prophetarum. Tunc discipuli omnes relicto eo fugerunt.
τοῦτο δὲ ὅλον γέγονεν, ἵνα πληρωθῶσιν αἱ γραφαὶ τῶν προφητῶν. τότε οἱ μαθηταὶ πάντες ἀφέντες αὐτὸν ἔφυγον. 56

*Illi verò tenentes Iesum, abduxerunt ad Caipham principem Sacerdotum, vbi Scribæ & seniores conuenerant.
οἱ δὲ κρατήσαντες τὸν ἰησοῦν, ἀπήγαγον πρὸς καϊάφαν τὸν ἀρχιερέα, ὅπου οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι συνήχθησαν. 57

At Petrus sequebatur eum à longè, vsque *aulā principis Sacerdotum. & ingressus intrò, sedebat cum ministris, *videre finem.
ὁ δὲ πέτρος ἠκολούθει αὐτῷ ἀπὸ μακρόθεν, ἕως τῆς αὐλῆς τοῦ ἀρχιερέως. καὶ εἰσελθὼν ἔσω ἐκάθητο μετὰ τῶν ὑπηρετῶν, ἰδεῖν τὸ τέλος. 58

*At principes Sacerdotū, & seniores, & *concilium omnis quærebant falsum testimonium contra Iesum, vt eum *morte afficerent:
οἱ δὲ ἀρχιερεῖς, καὶ οἱ πρεσβύτεροι, καὶ τὸ συνέδριον ὅλον ἐζήτουν ψευδομαρτυρίαν κατὰ τοῦ ἰησοῦ, ὅπως αὐτὸν θανατώσωσι· 59

Et non inuenerūt. *& multis falsis testibus accedentibus, non inuenerunt. Postremò autē aduenientes duo falsi testes,
καὶ οὐχ εὗρον. καὶ πολλῶν ψευδομαρτύρων προσελθόντων, οὐχ εὗρον. ὕστερον δὲ προσελθόντες δύο ψευδομάρτυρες, 60

*Dixerunt: Hic *effatus est: Possum *dissoluere templum Dei, & *per tres dies reædificare illud.
εἶπον, οὗτος ἔφη, δύναμαι καταλῦσαι τὸν ναὸν τοῦ θεοῦ, καὶ διὰ τριῶν ἡμερῶν οἰκοδομῆσαι αὐτόν. 61

Et surgens princeps Sacerdotum, ait illi: Nihil respondes? *quid isti te contra testificantur?
καὶ ἀναστὰς ὁ ἀρχιερεὺς, εἶπεν αὐτῷ, οὐδὲν ἀποκρίνῃ; τί οὗτοί σου καταμαρτυροῦσιν; 62

*At Iesus tacebat. Et *respondens princeps Sacerdotum, ait illi: Adiuro te per Deum viuum, vt nobis dicas si tu es Christus filius Dei.
ὁ δὲ ἰησοῦς ἐσιώπα. καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἀρχιερεὺς, εἶπεν αὐτῷ, ἐξορκίζω σε κατὰ τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος, ἵνα ἡμῖν εἴπῃς εἰ σὺ εἶ ὁ χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ. 63

Dicit illi Iesus: Tu dixisti. veruntamen dico vobis, à modò videbitis filium hominis sedentem à dextris *efficacitatis, & venientem in nubibus cæli.
λέγει αὐτῷ ὁ ἰησοῦς, σὺ εἶπας. πλὴν λέγω ὑμῖν, ἀπ' ἄρτι ὄψεσθε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου καθήμενον ἐκ δεξιῶν τῆς δυνάμεως, καὶ ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ. 64

Tunc princeps Sacerdotū *disrupit vestimenta sua, dicens, quòd blasphemauit: quid adhuc *vsum habemus testium? Ecce nunc audistis blasphemiam eius.
τότε ὁ ἀρχιερεὺς διέρρηξε τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, λέγων, ὅτι ἐβλασφήμησε. τί ἔτι χρείαν ἔχομεν μαρτύρων; ἴδε νῦν ἠκούσατε τὴν βλασφημίαν αὐτοῦ. 65

Quid vobis videtur? *Illi verò respondentes, dixerunt: Reus mortis est.
τί ὑμῖν δοκεῖ; οἱ δὲ ἀποκριθέντες εἶπον, ἔνοχος θανάτου ἐστί. 66

Tunc *inspuerunt in faciem eius, & *colaphizauerunt eum: alij autem *percusserunt,
τότε ἐνέπτυσαν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, καὶ ἐκολάφισαν αὐτόν. οἱ δὲ ἐρράπισαν, 67

Dicentes: Prophetiza nobis Christe, quis est *percutiens te?
λέγοντες, προφήτευσον ἡμῖν χριστὲ, τίς ἐστιν ὁ παίσας σε; 68

*At Petrus foris sedebat in atrio: & accessit ad eum vna ancilla dicens: Et tu eras cum Iesu Galilæo.
ὁ δὲ πέτρος ἔξω ἐκάθητο ἐν τῇ αὐλῇ, καὶ προσῆλθεν αὐτῷ μία παιδίσκη, λέγουσα, καὶ σὺ ἦσθα μετὰ ἰησοῦ τοῦ γαλιλαίου. 69

*Ille verò negauit coram omnibus, dicens Nescio quid dicis.
ὁ δὲ ἠρνήσατο ἔμπροσθεν πάντων, λέγων, οὐκ οἶδα τί λέγεις. 70

Exeuntem autem illum in vestibulum, vidit eum alia: & ait his qui* ibi: Et hic erat cum Iesu Nazareno.
ἐξελθόντα δὲ αὐτὸν εἰς τὸν πυλῶνα, εἶδεν αὐτὸν ἄλλη, καὶ λέγει τοῖς ἐκεῖ, καὶ οὗτος ἦν μετὰ ἰησοῦ τοῦ ναζωραίου. 71

Et iterum negauit cum iuramento, quia non noui hominem.
καὶ πάλιν ἠρνήσατο μεθ' ὅρκου, ὅτι οὐκ οἶδα τὸν ἄνθρωπον. 72

*Post paulum autem accedentes stantes, dixerunt Petro: Verè & tu ex illis es: *etenim locutio tua manifestum te facit.
μετὰ μικρὸν δὲ προσελθόντες οἱ ἑστῶτες, εἶπον τῷ πέτρῳ, ἀληθῶς καὶ σὺ ἐξ αὐτῶν εἶ· καὶ γὰρ ἡ λαλιά σου δῆλόν σε ποιεῖ. 73

Tunc cœpit *deuouere & iurare, quia non *noui hominem. Et continuò gallus *vociferatus est.
τότε ἤρξατο καταναθεματίζειν καὶ ὀμνύειν, ὅτι οὐκ οἶδα τὸν ἄνθρωπον. καὶ εὐθέως ἀλέκτωρ ἐφώνησε. 74

Et recordatus est Petrus verbi Iesu *dicentis ei: *Quòd ante gallum vociferari, ter abnegabis me. Et egressus foras, fleuit amarè.
καὶ ἐμνήσθη ὁ πέτρος τοῦ ῥήματος τοῦ ἰησοῦ εἰρηκότος αὐτῷ, ὅτι πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι, τρὶς ἀπαρνήσῃ με. καὶ ἐξελθὼν ἔξω, ἔκλαυσε πικρῶς. 75

CAP. XXVII. κζ΄.

Manè autem facto, consilium *sumpserunt omnes principes Sacerdotum & seniores populi aduersus Iesum, vt eum
1 πρωΐας δὲ γενομένης, συμβούλιον ἔλαβον πάντες οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ κατὰ τοῦ ἰησοῦ, ὥστε αὐτὸν

Marginal notes (left column): *Et si — *antequam gallus cantet, — *tecum — *quæ dicitur — *Huc: *donec vadam illuc, & orem. *assumpto Petro, & duobus filiis — *mœstus esse. — *Sustinete *mecum. — *suos, — *mecum? — *est, — *autem *abiit: & — *nisi — *venit iterum, & *relictis illis, — *& — *iam, — *Surgite, *qui me tradet — *de — *fustibus, missi — *Qui autem tradidit — *tenete — *Aue *Dixitque illi Iesus: ad quid venisti? *accesserunt, & *tenuerunt — *ex his qui erant — *qui acceperint — *peribunt. *ἀποθνήσκω — *rogare *modò

Marginal notes (right column): *fustibus — καθεζόμην *me tenuistis. — *At illi — *autem *in atrium — *vt videret *autem *omne concilium — *morti traderent: *cum multi falsi testes accessissent. Nouissimè autem venerunt — *Et *dixit: *destruere *post triduum — *ad ea quæ isti aduersum te — *autem — *virtutis Dei, — *scidit *διαρρήγνυμι *egemus testibus? — *At illi — *expuerunt *colaphis eum ceciderunt: *palmas in faciem eius dederunt, *qui te percussit? *verò — *At ille — *Exeunte autē illo ianuam, *ancilla: *erant — *Et post pusillum, accesserūt qui stabant, *nam & loquela — *detestari *nouisset — *cantauit. — *quod dixerat: Prius quàm gallus cantet — *inierunt

morti traderent. Et *ligantes eum abduxerunt, &
θανατώσωσι. καὶ δήσαντες αὐτὸν, ἀπήγαγον, καὶ 2
tradiderunt eum Pontio Pilato præsidi.
παρέδωκαν αὐτὸν ποντίῳ πιλάτῳ τῷ ἡγεμόνι.
Tunc videns Iudas ‖qui tradens [fuit] eum, quòd damnatus esset,
τότε ἰδὼν ἰούδας ὁ παραδιδοὺς αὐτὸν, ὅτι κατεκρίθη, 3
ᵖpœnitens, retulit triginta argenteos principibus Sa-
μεταμεληθεὶς, ἀπέστρεψε τὰ τριάκοντα ἀργύρια τοῖς ἀρχι-
cerdotum & senioribus, Dicens, Peccaui, tra-
ερεῦσι, καὶ τοῖς πρεσβυτέροις, λέγων, ἥμαρτον παρα- 4
dens sanguinẽ *innoxium. Illi verò dixerunt: Quid ad nos? tu videris.
δοὺς αἷμα ἀθῷον. οἱ δὲ εἶπον, τί πρὸς ἡμᾶς; σὺ ὄψει.
Et ‖proijciens argenteos in templo, recessit: & ab-
καὶ ῥίψας τὰ ἀργύρια ἐν τῷ ναῷ, ἀνεχώρησε· καὶ ἀπελ- 5
iens ᵖse strangulauit. At principes *Sacerdotũ *accipientes argen-
θὼν ἀπήγξατο. οἱ δὲ ἀρχιερεῖς λαβόντες τὰ ἀργύ- 6
teos, dixerunt: Non licet ‖mijcere eos in corbanam: quia pretium
ρια, εἶπον, οὐκ ἔξεστι βαλεῖν αὐτὰ εἰς τὸν κορβανᾶν· ἐπεὶ τιμὴ
sanguinis est. ᵖConsilium autem sumentes, mercati sunt ex
αἵματός ἐστι. συμβούλιον δὲ λαβόντες, ἠγόρασαν ἐξ 7
illis agrum figuli, in sepulturam ‖peregrinis.
αὐτῶν τὸν ἀγρὸν τοῦ κεραμέως, εἰς ταφὴν τοῖς ξένοις.
*Quapropter vocatus est ager ille, ‖ Ager sanguinis, vsque
διὸ ἐκλήθη ὁ ἀγρὸς ἐκεῖνος, ἀγρὸς αἵματος, ἕως τῆς 8
ᵖhodie. Tunc impletum est *effatum per Ieremiam pro-
σήμερον. τότε ἐπληρώθη τὸ ῥηθὲν διὰ ἱερεμίου τοῦ προ- 9
phetam, dicentem: Et acceperunt triginta argenteos pretium
φήτου, λέγοντος, καὶ ἔλαβον τὰ τριάκοντα ἀργύρια, τὴν τιμὴν
appretiati, quem appretiauerunt à filiis Israel:
τοῦ *τετιμημένου, ὃν ἐτιμήσαντο ἀπὸ υἱῶν ἰσραήλ·
Et dederunt eos in agrum figuli, sicut con-
καὶ ἔδωκαν αὐτὰ εἰς τὸν ἀγρὸν τοῦ κεραμέως, καθὰ συν- 10
stituit mihi Dominus. At Iesus‖ stetit ante præ-
έταξέ μοι κύριος. ὁ δὲ ἰησοῦς ἔστη ἔμπροσθεν τοῦ ἡγε- 11
sidem: & interrogauit eum præses, dicens: Tu es rex
μόνος, καὶ ἐπηρώτησεν αὐτὸν ὁ ἡγεμὼν, λέγων, σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς
Iudæorum? At Iesus dixit illi: Tu dicis.
τῶν ἰουδαίων; ὁ δὲ ἰησοῦς ἔφη αὐτῷ, σὺ λέγεις.
Et *in accusari ipsum à principibus Sacerdotũ & se-
καὶ ἐν τῷ κατηγορεῖσθαι αὐτὸν ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων καὶ τῶν πρεσ- 12
nioribus, nihil respondit. Tunc dicit illi Pila-
βυτέρων, οὐδὲν ἀπεκρίνατο. τότε λέγει αὐτῷ ὁ πιλά- 13
tus: Non audis quanta ‖te contra testantur?
τος, οὐκ ἀκούεις πόσα σου καταμαρτυροῦσι;
Et non respondit ei ad vllum verbum, ita vt *mira-
καὶ οὐκ ἀπεκρίθη αὐτῷ πρὸς οὐδὲ ἓν ῥῆμα, ὥστε θαυμά- 14
ri præsidem vehementer. Per autẽ diẽ solennẽ consueuerat præ-
ζειν τὸν ἡγεμόνα λίαν. κατὰ δὲ ἑορτὴν εἰώθει ὁ ἡγε- 15
ses ᵖabsoluere vnum vinctum turba, quem voluissent.
μὼν ἀπολύειν ἕνα δέσμιον τῷ ὄχλῳ, ὃν ἤθελον.
Habebãt autẽ tunc vinctum insignem, *dictum Barabbam.
εἶχον δὲ τότε δέσμιον ἐπίσημον, λεγόμενον βαραββᾶν. 16
‖Coactis ergo illis, dixit illis Pilatus, Quem vul-
συνηγμένων οὖν αὐτῶν, εἶπεν αὐτοῖς ὁ πιλάτος, τίνα θέ- 17
tis ᵖabsoluam vobis? Barabbam, an Iesum *dictum Christum?
λετε ἀπολύσω ὑμῖν; βαραββᾶν, ἢ ἰησοῦν τὸν λεγόμενον χριστόν;
Sciebat enim quòd per inuidiam tradidissent eum.
ᾔδει γὰρ ὅτι διὰ φθόνον παρέδωκαν αὐτόν. 18
Sedente autem illo *super tribunali, misit ad
καθημένου δὲ αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ βήματος, ἀπέστειλε πρὸς 19
eum vxor eius, dicens: Nihil tibi & iusto illi:
αὐτὸν ἡ γυνὴ αὐτοῦ, λέγουσα, μηδὲν σοὶ καὶ τῷ δικαίῳ ἐκείνῳ·
multa enim passa sum hodie per ‖somnium propter eum.
πολλὰ γὰρ ἔπαθον σήμερον κατ᾽ ὄναρ δι᾽ αὐτόν.
At principes ᵖSacerdotum & seniores persuaserunt *turbis,
οἱ δὲ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι ἔπεισαν τοὺς ὄχλους, 20
vt peterent Barabbam, at Iesum* perderent.
ἵνα αἰτήσωνται τὸν βαραββᾶν, τὸν δὲ ἰησοῦν ἀπολέσωσιν.
Respondens autem præses, ait illis: Quem vultis de
ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἡγεμὼν, εἶπεν αὐτοῖς, τίνα θέλετε ἀπὸ 21
duobus ‖absoluam vobis? ᵖIlli verò dixerunt: Barabbam.
τῶν δύο ἀπολύσω ὑμῖν; οἱ δὲ εἶπον, βαραββᾶν.
Dicit ergo illis Pilatus: Quid igitur faciam *Iesum di-
λέγει οὖν αὐτοῖς ὁ πιλάτος, τί οὖν ποιήσω ἰησοῦν τὸν λεγό- 22
ctum Christum? Dicunt ei omnes: Crucifigatur.
μενον χριστόν; λέγουσιν αὐτῷ πάντες, σταυρωθήτω.
‖At præses ait: Quid enim mali fecit? ᵖIlli autem abunde
ὁ δὲ ἡγεμὼν ἔφη, τί γὰρ κακὸν ἐποίησεν; οἱ δὲ περισσῶς 23
clamabant, dicentes: Crucifigatur. Videns autem Pilatus
ἔκραζον, λέγοντες, σταυρωθήτω. ἰδὼν δὲ ὁ πιλάτος 24
quia nihil proficeret, sed magis tumultus fieret, *sumens aquam
ὅτι οὐδὲν ὠφελεῖ, ἀλλὰ μᾶλλον θόρυβος γίνεται, λαβὼν ὕδωρ
lauit manus coram ‖turba dicens: Innocens sum
ἀπενίψατο τὰς χεῖρας ἀπέναντι τοῦ ὄχλου, λέγων, ἀθῷός εἰμι
à sanguine iusti huius: vos videritis.
ἀπὸ τοῦ αἵματος τοῦ δικαίου τούτου· ὑμεῖς ὄψεσθε.
Et respondens vniuersus populus, dixit: Sanguis eius super nos,
καὶ ἀποκριθεὶς πᾶς ὁ λαὸς, εἶπε, τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐφ᾽ ἡμᾶς, 25
& super ᵖnatos nostros. Tunc *absoluit illis Ba-
καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ἡμῶν. τότε ἀπέλυσεν αὐτοῖς τὸν βα- 26

[Margin:] *vinctum adduxerunt eum ‖qui eum tradidit, ᵖpœnitentia ductus, *iustum. At illi ‖proiectis argenteis ᵖlaqueo se suspendit. *autem *acceptis argenteis, ‖mittere ᵖConsilio autem inito, emerunt ‖peregrinorum. *Propter hoc ‖Hacel-dama, hoc est, ᵖin hodiernum diem. *quod dictum est *τιμάομαι ‖autem *cùm accusaretur ‖aduersum te dicunt testimonia? *miraretur præses ᵖpopulo dimittere vnum *qui dicebatur Barabbas. ‖Congregatis ᵖdimittam *qui dicitur Christus? *pro ‖visum ᵖautem *populis *πείθω *verò ‖dimitti ᵖAt illi *de Iesu, qui dicitur Christus? ‖Ait illis præses: ᵖAt illi magis *accepta aqua, ‖populo, ᵖfilios *dimisit

rabbam: *At Iesum flagellans, tradidit ‖ vt crucifigeretur.
ραββᾶν, τὸν δὲ ἰησοῦν φραγελλώσας, παρέδωκεν ἵνα σταυρωθῇ.
Tunc milites præsidis ᵖassumentes Iesum
τότε οἱ στρατιῶται τοῦ ἡγεμόνος παραλαβόντες τὸν ἰησοῦν 27
in prætorium, *coegerunt ad eum vniuersam cohortem.
εἰς τὸ πραιτώριον, συνήγαγον ἐπ᾽ αὐτὸν ὅλην τὴν σπεῖραν.
Et exuentes eum, circundederunt ei chlamydem coc-
καὶ ἐκδύσαντες αὐτὸν, περιέθηκαν αὐτῷ χλαμύδα κοκ- 28
cineam: Et plectentes coronam de spinis, imposuerunt
κίνην· καὶ πλέξαντες στέφανον ἐξ ἀκανθῶν, ἐπέθηκαν 29
super caput eius, & arundinem in dextera eius: & ge-
ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, καὶ κάλαμον ἐπὶ τὴν δεξιὰν αὐτοῦ· καὶ γο-
nu ‖flectentes ante eum, illudebant ei, dicentes:
νυπετήσαντες ἔμπροσθεν αὐτοῦ, ἐνέπαιζον αὐτῷ, λέγοντες,
*Gaude rex Iudæorum. Et ᵖinspuentes in
χαῖρε ὁ βασιλεὺς τῶν ἰουδαίων. καὶ ἐμπτύσαντες εἰς 30
eum, acceperunt arundinem, & percutiebant in caput eius.
αὐτὸν, ἔλαβον τὸν κάλαμον, καὶ ἔτυπτον εἰς τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ.
Et postquam illuserunt ei, exuerunt eum chlamydem:
καὶ ὅτε ἐνέπαιξαν αὐτῷ, ἐξέδυσαν αὐτὸν τὴν χλαμύδα, 31
& induerunt eum vestimentis eius, & abduxerunt eum ‖ad
καὶ ἐνέδυσαν αὐτὸν τὰ ἱμάτια αὐτοῦ· καὶ ἀπήγαγον αὐτὸν εἰς
crucifigendum. Exeuntes autem, inuenerunt hominem Cy-
τὸ σταυρῶσαι. ἐξερχόμενοι δὲ εὗρον ἄνθρωπον κυ- 32
renæum, nomine Simonem: hunc angariauerunt, vt tolleret cru-
ρηναῖον, ὀνόματι σίμωνα· τοῦτον ἠγγάρευσαν, ἵνα ἄρῃ τὸν σταυ-
cem eius. Et ᵖvenientes in locum *dictum Golgo-
ρὸν αὐτοῦ. καὶ ἐλθόντες εἰς τόπον λεγόμενον γολγο- 33
tha, ‖qui est dictus Caluariæ locus. ᵖDederunt ei
θᾶ, ὅς ἐστι λεγόμενος κρανίου τόπος· ἔδωκαν αὐτῷ 34
bibere *acetum cum felle mixtum. Et *gustans noluit
πιεῖν ὄξος μετὰ χολῆς *μεμιγμένον· καὶ γευσάμενος οὐκ ἤθελε
bibere. ‖Crucifigentes verò eum, diuiserunt vestimenta
πιεῖν. σταυρώσαντες δὲ αὐτὸν, διεμερίσαντο τὰ ἱμάτια 35
eius, ᵖiacientes sortem: vt impleretur *effatum à Pro-
αὐτοῦ, βάλλοντες κλῆρον· ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν ὑπὸ τοῦ προ-
pheta: Dispertiti sunt vestimenta mea sibiipsis, & super ve-
φήτου, διεμερίσαντο τὰ ἱμάτιά μου ἑαυτοῖς, καὶ ἐπὶ τὸν ἱμα-
stem meam‖ iecerunt sortem. Et sedentes seruabant
τισμόν μου ἔβαλον κλῆρον. καὶ καθήμενοι ἐτήρουν 36
eum illic. Et imposuerunt super caput eius
αὐτὸν ἐκεῖ. καὶ ἐπέθηκαν ἐπάνω τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ 37
causam ipsius scriptam: HIC EST
τὴν αἰτίαν αὐτοῦ γεγραμμένην, ΟΥΤΟΣ ΕΣΤΙΝ
IESVS REX
ΙΗΣΟΥΣ Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ
IVDÆORVM. Tunc crucifixi sunt cum eo
ΙΟΥΔΑΙΩΝ. τότε σταυροῦνται σὺν αὐτῷ 38
duo latrones, vnus à dextris, & vnus à sinistris.
δύο λῃσταὶ, εἷς ἐκ δεξιῶν, καὶ εἷς ἐξ εὐωνύμων.
At prætereuntes* blasphemabant eum, mouentes
οἱ δὲ παραπορευόμενοι ἐβλασφήμουν αὐτὸν, κινοῦντες 39
capita sua: Et dicentes: *Dissoluens
τὰς κεφαλὰς αὐτῶν· καὶ λέγοντες, ὁ καταλύων τὸν 40
teplum‖, & in ᵖtribus diebus ædificans, serua teipsum. Si filius
ναὸν, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις οἰκοδομῶν, σῶσον σεαυτόν. εἰ υἱὸς
es Dei, descende de cruce. Similiter verò & princi-
εἶ τοῦ θεοῦ, κατάβηθι ἀπὸ τοῦ σταυροῦ. ὁμοίως δὲ καὶ οἱ ἀρ- 41
pes Sacerdotum illudentes cum Scribis, & senioribus,
χιερεῖς ἐμπαίζοντες μετὰ τῶν γραμματέων, καὶ πρεσβυτέρων,
& Pharisæis, dicebant: Alios *seruauit, seipsum non potest
καὶ φαρισαίων, ἔλεγον, ἄλλους ἔσωσεν, ἑαυτὸν οὐ δύναται 42
‖seruare. Si rex Israel est, descendat nunc de cru-
σῶσαι. εἰ βασιλεὺς ἰσραήλ ἐστι, καταβάτω νῦν ἀπὸ τοῦ σταυ-
ce, & ᵖcredemus in eo. Confidit in Deo:
ροῦ, καὶ πιστεύσομεν ἐπ᾽ αὐτῷ. πέποιθεν ἐπὶ τὸν θεὸν, 43
liberet nunc eum, si vult eum. dixit enim, Quia Dei sum filius.
ῥυσάσθω νῦν αὐτὸν, εἰ θέλει αὐτόν. εἶπε γὰρ, ὅτι θεοῦ εἰμι υἱός.
*Id verò ipsum & latrones ‖concrucifixi ipsi exprobra-
τὸ δ᾽ αὐτὸ καὶ οἱ λῃσταὶ οἱ συσταυρωθέντες αὐτῷ, ὠνείδι- 44
bant ei. A autem sexta hora tenebræ factæ sunt super vni-
ζον αὐτῷ. ἀπὸ δὲ ἕκτης ὥρας σκότος ἐγένετο ἐπὶ πᾶ- 45
uersam terram, vsque *horam nonam. *Circa verò nonam
σαν τὴν γῆν, ἕως ὥρας ἐννάτης. περὶ δὲ τὴν ἐννάτην 46
horam clamauit Iesus voce magna, dicens: Eli, Eli, lam-
ὥραν ἀνεβόησεν ὁ ἰησοῦς φωνῇ μεγάλῃ, λέγων, ἠλὶ, ἠλὶ, λα-
ma sabachthani? hoc est: Deus meus, Deus meus, vt quid me dere-
μὰ σαβαχθανί; τοῦτ᾽ ἔστι, θεέ μου, θεέ μου, ἱνατί με ἐγκα-
liquisti? Quidam autem eorũ illic ᵖstantium audientes, dicebant:
τέλιπες; τινὲς δὲ τῶν ἐκεῖ ἑστώτων ἀκούσαντες, ἔλεγον, 47
Quòd Eliam vocat iste. Et continuò currens vnus ex eis,
ὅτι ἠλίαν φωνεῖ οὗτος. καὶ εὐθέως δραμὼν εἷς ἐξ αὐτῶν, 48
*& accipiens spongiam, ‖implensque aceti, & circumponens arundini,
καὶ λαβὼν σπόγγον, πλήσας τε ὄξους, καὶ περιθεὶς καλάμῳ,
ᵖpotabat eum. Verùm cæteri *dicebant: Sine, videamus
ἐπότιζεν αὐτόν. οἱ δὲ λοιποὶ ἔλεγον, ἄφες, ἴδωμεν 49
an veniat Elias ‖liberaturus eum. At Iesus* iterum clamans
εἰ ἔρχεται ἠλίας σώσων αὐτόν. ὁ δὲ ἰησοῦς πάλιν κράξας 50
voce magna, emisit spiritum.
φωνῇ μεγάλῃ, ἀφῆκε τὸ πνεῦμα.

[Margin:] *Iesum autem flagellatum ‖eis ᵖsuscipientes *congregauerunt ‖flexo *Aue ᵖexpuentes ‖vt crucifigerent. ᵖvenerunt *qui dicitur ‖quod est ᵖEt *vinum *cùm gustasset *μίγνυμι ‖Postquam autem crucifixerunt ᵖmittentes *quod dictum est per Prophetam, dicentem: Diuiserunt sibi ‖miserunt *autem *Vah qui destruis ‖Dei, ᵖtriduo illud reædificas: salua temetipsum *saluos fecit, ‖saluum facere ᵖcredimus ei. *Idipsum autẽ ‖qui crucifixi erant cum eo, improperabãt *ad *Et ᵖstantes, & *acceptam ‖impleuit aceto: & imposuit ᵖ& dabat ei bibere. *verò ‖liberans *autem

Et ecce *interexpansum templi ‖fissum est in duo, à
51 καὶ ἰδοὺ τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ ἐσχίσθη εἰς δύο, ἀπὸ
sursum vsque deorsum: & terra mota est, & petræ ᵖfissæ sunt:
ἄνωθεν ἕως κάτω· καὶ ἡ γῆ ἐσείσθη, καὶ αἱ πέτραι ἐσχίσθησαν·
Et monumenta aperta sunt, & multa corpora dor-
52 καὶ τὰ μνημεῖα ἀνεῴχθησαν, καὶ πολλὰ σώματα τῶν κε-
mientium sanctorum ‖excitata sunt. Et exeuntes de mo-
53 κοιμημένων ἁγίων ἠγέρθη. καὶ ἐξελθόντες ἐκ τῶν μνη-
numentis post ᵖexcitationem eius, venerunt in sanctam ciuitatem: &
μείων μετὰ τὴν ἔγερσιν αὐτοῦ, εἰσῆλθον εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν, καὶ
apparuerunt multis. At Centurio ‖, & qui cum
54 ἐνεφανίσθησαν πολλοῖς. ὁ δὲ ἑκατόνταρχος, καὶ οἱ μετ᾽
eo ᵖseruantes Iesum, ‖videntes terræmotum, & fa-
αὐτοῦ, τηροῦντες τὸν Ἰησοῦν, ἰδόντες τὸν σεισμόν, καὶ τὰ γενό-
cta, timuerunt valde, dicentes: Verè Dei filius erat iste.
μενα, ἐφοβήθησαν σφόδρα, λέγοντες, ἀληθῶς θεοῦ υἱὸς ἦν οὗτος.
Erant autem ibi mulieres multæ à longè spectan-
55 ἦσαν δὲ ἐκεῖ γυναῖκες πολλαὶ ἀπὸ μακρόθεν θεωροῦ-
tes, quæ secutæ erant Iesum à Galilæa, mini-
σαι, αἵτινες ἠκολούθησαν τῷ Ἰησοῦ ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας, διακο-
strantes ei: *In quibus erat Maria Magdalene, &
56 νοῦσαι αὐτῷ· ἐν αἷς ἦν Μαρία ἡ Μαγδαληνή, καὶ
Maria Iacobi & ‖Iosé mater, & mater filiorum Ze-
Μαρία ἡ τοῦ Ἰακώβου καὶ Ἰωσῆ μήτηρ, καὶ ἡ μήτηρ τῶν υἱῶν Ζε-
bedæi. ᵖSero autem facto, venit ‖homo di-
57 βεδαίου. ὀψίας δὲ γενομένης, ἦλθεν ἄνθρωπος πλού-
ues ab Arimathæa, nomine Ioseph, qui & ipse dis-
σιος ἀπὸ Ἀριμαθαίας, τοὔνομα Ἰωσήφ, ὃς καὶ αὐτὸς ἐμα-
cipulus erat Iesu: Hic ‖accedens Pilato,
58 θήτευσε τῷ Ἰησοῦ. οὗτος προσελθὼν τῷ Πιλάτῳ,
petiit corpus Iesu. Tunc Pilatus iussit red-
ᾐτήσατο τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ. τότε ὁ Πιλάτος ἐκέλευσεν ἀπο-
di corpus. Et ᵖaccipiens corpus Ioseph
59 δοθῆναι τὸ σῶμα. καὶ λαβὼν τὸ σῶμα ὁ Ἰωσὴφ
inuoluit illud ‖sindone munda: Et posuit illud in
60 ἐνετύλιξεν αὐτὸ σινδόνι καθαρᾷ· καὶ ἔθηκεν αὐτὸ ἐν
nouo suo monumento, quod exciderat in petra. & *ad-
τῷ καινῷ αὐτοῦ μνημείῳ, ὃ ἐλατόμησεν ἐν τῇ πέτρᾳ· καὶ προσ-
uoluens lapidem magnum ‖ostio monumenti, ᵖabiit.
κυλίσας λίθον μέγαν τῇ θύρᾳ τοῦ μνημείου, ἀπῆλθεν.
Erat autem ibi Maria Magdalene, & altera Maria, se-
61 ἦν δὲ ἐκεῖ Μαρία ἡ Μαγδαληνή, καὶ ἡ ἄλλη Μαρία, κα-
dentes contra sepulchrum. *Verum postera die, quæ
62 θήμεναι ἀπέναντι τοῦ τάφου. τῇ δὲ ἐπαύριον, ἥτις
est post Parasceuen, ‖coacti sunt principes Sacerdotum & Pha-
ἐστὶ μετὰ τὴν παρασκευήν, συνήχθησαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Φα-
risæi ad Pilatum, Dicentes: Domine, ‖meminimus
63 ρισαῖοι πρὸς Πιλάτον, λέγοντες, κύριε, ἐμνήσθημεν
quia ille seductor dixit adhuc viuēs: Post tres dies *excitor.
ὅτι ἐκεῖνος ὁ πλάνος εἶπεν ἔτι ζῶν, μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐγείρομαι·
Iube ergo ‖muniri sepulchrum vsque in tertium
64 κέλευσον οὖν ἀσφαλισθῆναι τὸν τάφον ἕως τῆς τρίτης
diem, ne ᵖquando venientes discipuli eius nocte, ‖furentur
ἡμέρας, μήποτε ἐλθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ νυκτός, κλέψωσιν
eum, & dicant plebi: *Excitatus est à mortuis: & erit
αὐτόν, καὶ εἴπωσι τῷ λαῷ, ἠγέρθη ἀπὸ τῶν νεκρῶν· καὶ ἔσται
nouissimus error peior priore.
ἡ ἐσχάτη πλάνη χείρων τῆς πρώτης.
Ait verò illis Pilatus: Habetis custodiam: ‖abite, muni-
65 ἔφη δὲ αὐτοῖς ὁ Πιλάτος, ἔχετε κουστωδίαν, ὑπάγετε, ἀσφα-
te sicut scitis. Illi autem abeuntes, munierunt
66 λίσασθε ὡς οἴδατε. οἱ δὲ πορευθέντες ἠσφαλίσαντο
sepulchrum, signantes lapidem cum ᵖcustodia.
τὸν τάφον, σφραγίσαντες τὸν λίθον μετὰ τῆς κουστωδίας.

*velum ‖scissum est in duas partes, à summo ᵖscissæ ᵃσχίζω ᵇσείομαι ᶜἀνοίγω ‖qui dormierant, surrexerunt. *resurrectionē ‖autem ᵖerant custodientes ‖viso terræ motu, & his quæ fiebant, *Inter quas ‖Ioseph ᵖCùm autem sero factum esset, ‖quidam ‖accessit ad Pilatum, & ᵖaccepto corpore ‖in ᵈἐντυλίττω *aduoluit saxum ‖ad ostium ᵖ& *Altera autem ‖conuenerunt ‖recordati sumus *resurgam. ‖custodiri ᵖforte veniant ‖& *Surrexit ‖ite, custodite ‖custodibus.

CAP. XXVIII. κη.

Vespere autem *Sabbatorum lucescenti in vnam Sabbatorum,
1 Ὀψὲ δὲ σαββάτων, τῇ ἐπιφωσκούσῃ εἰς μίαν σαββάτων,
venit Maria Magdalene, & altera Maria ‖spectatum
ἦλθε Μαρία ἡ Μαγδαληνή, καὶ ἡ ἄλλη Μαρία, θεωρῆσαι τὸν
sepulchrum. Et ecce terræ motus factus est magnus. Angelus enim
2 τάφον. καὶ ἰδοὺ σεισμὸς ἐγένετο μέγας. ἄγγελος γὰρ
Domini ᵖdescendens de cælo, ‖accedens reuoluit la-
κυρίου καταβὰς ἐξ οὐρανοῦ, προσελθὼν ᵉἀπεκύλισε τὸν λί-
pidem ab ostio, & sedebat super eum.
θον ἀπὸ τῆς θύρας, καὶ ἐκάθητο ἐπάνω αὐτοῦ.
Erat autem aspectus eius sicut fulgur, & vestimentum eius can-
3 ἦν δὲ ἡ ἰδέα αὐτοῦ ὡς ἀστραπή, καὶ τὸ ἔνδυμα αὐτοῦ λευ-
didum sicut nix. Præ autem timore eius *concussi sunt ser-
4 κὸν ὡσεὶ χιών. ἀπὸ δὲ τοῦ φόβου αὐτοῦ ἐσείσθησαν οἱ τη-
uantes, & facti sunt velut mortui. Respondens autem an-
5 ροῦντες, καὶ ἐγένοντο ὡσεὶ νεκροί. ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἄγ-
gelus, dixit mulieribus: ‖Ne metuite vos: scio enim quòd Iesum
γελος εἶπε ταῖς γυναιξί, μὴ φοβεῖσθε ὑμεῖς· οἶδα γὰρ ὅτι Ἰησοῦν
ᵖcrucifixum quæritis: Non est hîc. *Excitatus est enim, sicut
6 τὸν ἐσταυρωμένον ζητεῖτε. οὐκ ἔστιν ὧδε. ἠγέρθη γάρ, καθὼς
dixit. venite, ‖videte locum vbi ᵖiacebat Dominus.
εἶπε. δεῦτε, ἴδετε τὸν τόπον ὅπου ἔκειτο ὁ κύριος.
Et citò euntes dicite discipulis eius quia
7 καὶ ταχὺ πορευθεῖσαι εἴπατε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, ὅτι
surrexit à mortuis: & ecce *præit vos in Ga-
ἠγέρθη ἀπὸ τῶν νεκρῶν, καὶ ἰδοὺ προάγει ὑμᾶς εἰς τὴν Γα-
lilæam: ibi eum videbitis. ecce ‖dixi vobis.
λιλαίαν· ἐκεῖ αὐτὸν ὄψεσθε. ἰδοὺ εἶπον ὑμῖν.
Et ᵖexeuntes citò de monumento cum timore &
8 καὶ ἐξελθοῦσαι ταχὺ ἀπὸ τοῦ μνημείου μετὰ φόβου καὶ
gaudio magno, *cucurrerunt nuntiare discipulis eius.
χαρᾶς μεγάλης, ἔδραμον ἀπαγγεῖλαι τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ.
Cùm autem irent renuntiare discipulis eius,
ὡς δὲ ἐπορεύοντο ἀπαγγεῖλαι τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ,
Et ecce Iesus occurrit illis, dicens: ‖Gaudete. Illæ
9 καὶ ἰδοὺ ὁ Ἰησοῦς ἀπήντησεν αὐταῖς, λέγων, χαίρετε. αἱ
autem ᵖaccedentes, prehenderunt eius pedes, & ado-
δὲ προσελθοῦσαι, ἐκράτησαν αὐτοῦ τοὺς πόδας, καὶ προσε-
rauerunt eum. Tunc ait illis Iesus: *Ne time-
10 κύνησαν αὐτῷ. τότε λέγει αὐταῖς ὁ Ἰησοῦς, μὴ φοβεῖ-
te: ite, nuntiate fratribus meis, vt abeant
σθε· ὑπάγετε, ἀπαγγείλατε τοῖς ἀδελφοῖς μου, ἵνα ἀπέλ-
in Galilæam, & ibi me videbunt.
θωσιν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, κἀκεῖ με ὄψονται.
‖Euntibus autem illis, ecce quidam ᵖcustodiæ venien-
11 πορευομένων δὲ αὐτῶν, ἰδού τινες τῆς κουστωδίας ἐλθόν-
tes in vrbem, nuntiauerunt principibus Sacerdotum omnia
τες εἰς τὴν πόλιν, ἀπήγγειλαν τοῖς ἀρχιερεῦσιν ἅπαντα τὰ
‖facta. Et congregati cum senioribus,
12 γενόμενα. καὶ συναχθέντες μετὰ τῶν πρεσβυτέρων,
*consiliumque accipientes, argenteos sufficientes dederunt mi-
συμβούλιόν τε λαβόντες, ἀργύρια ἱκανὰ ἔδωκαν τοῖς στρα-
litibus, Dicentes: Dicite quia discipuli eius
13 τιώταις, λέγοντες, εἴπατε ὅτι, οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ
nocte ‖venientes, ᵖfurati sunt eum nobis dormientibus.
νυκτὸς ἐλθόντες, ἔκλεψαν αὐτὸν ἡμῶν κοιμωμένων.
Et si auditum fuerit hoc à præside, nos suadebimus ei,
14 καὶ ἐὰν ἀκουσθῇ τοῦτο ἐπὶ τοῦ ἡγεμόνος, ἡμεῖς πείσομεν αὐτόν,
& vos securos faciemus, ᵖIlli autem accipientes ar-
15 καὶ ὑμᾶς ἀμερίμνους ποιήσομεν. οἱ δὲ λαβόντες τὰ ἀρ-
genteos, fecerunt sicut erant edocti. Et diuulgatum est verbum
γύρια, ἐποίησαν ὡς ἐδιδάχθησαν. καὶ διεφημίσθη ὁ λόγος
istud apud Iudæos, vsque *hodie.
οὗτος παρὰ Ἰουδαίοις, μέχρι τῆς σήμερον.
At vndecim ‖discipuli ᵖprofecti sunt in Galilæam, in
16 οἱ δὲ ἕνδεκα μαθηταὶ ἐπορεύθησαν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, εἰς
montem vbi constituerat illis Iesus.
τὸ ὄρος οὗ ἐτάξατο αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς.
Et videntes eum, adorauerunt eum: quidā autē dubitauerunt.
17 καὶ ἰδόντες αὐτόν, προσεκύνησαν αὐτῷ· οἱ δὲ ἐδίστασαν.
Et accedens Iesus, locutus est eis, dicens: Da-
18 καὶ προσελθὼν ὁ Ἰησοῦς ἐλάλησεν αὐτοῖς, λέγων, ἐδό-
ta est mihi omnis *auctoritas in cælo, & in terra.
θη μοι πᾶσα ἐξουσία ἐν οὐρανῷ, καὶ ἐπὶ γῆς.
Euntes ergo docete omnes gentes: bapti-
19 πορευθέντες οὖν μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτί-
zantes eos in ‖nomen Patris, & Filij, & sancti
ζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρός, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου
Spiritus, Docentes eos seruare omnia quæcunque
20 πνεύματος, διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν πάντα ὅσα
mandaui vobis. & ecce ego ‖cum vobis sum omnes
ἐνετειλάμην ὑμῖν· καὶ ἰδοὺ ἐγὼ μεθ᾽ ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς
dies, vsque ad consummationem seculi. Amen.
ἡμέρας, ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος. ἀμήν.

*Sabbati quæ lucescit in prima Sabbati, ‖videre ᵖdescendit ‖& ᵉἀποκυλίω *exterriti sunt custodes, ‖Nolite timere ᵖqui crucifixus est, *surrexit ‖& ᵖpositus erat *præcedet ‖prædixi ᵖexierunt *currentes ‖Auete ᵃἀπαντάω ᵖaccesserunt, & tenuerunt *Nolite timere: ‖Quæ cùm abiissent, ᵖde custodibus venerunt in ciuitatem, & ‖quæ facta fuerant. *consilio accepto, pecuniā copiosam ‖venerunt, & ᵖAt illi accepta pecunia *in hodiernum diem. ‖autem ᵖabierunt *potestas ‖nomine ‖vobiscum sum omnibus diebus.

Sancti Euangelij secundum Matthæum,

FINIS.

SECVNDVM MARCVM SANCTVM

ΤΟ ΚΑΤΑ ΜΑΡΚΟΝ ΑΓΙΟΝ

EVANGELIVM.

ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ.

CAPVT PRIMVM.

INITIVM Euangelij Iesu Christi
ΑΡΧΗ τοῦ εὐαγγελίου ἰησοῦ χριστοῦ 1
filij Dei. Sicut scriptum est in
υἱοῦ τοῦ θεοῦ· ὡς γέγραπται ἐν τοῖς 2
* Prophetis: Ecce ego mitto an-
προφήταις, ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγ-
gelum meum ante faciem tuam, qui præ-
γελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὃς κα-
parabit viam tuam ante te. Vox clamantis
τασκευάσει τὴν ὁδόν σου ἔμπροσθέν σου. φωνὴ βοῶντος 3
in deserto: Parate viam Domini, rectas facite
ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἑτοιμάσατε τὴν ὁδὸν κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε
semitas eius. Fuit Ioannes baptizans in deser-
τὰς τρίβους αὐτοῦ. ἐγένετο ἰωάννης βαπτίζων ἐν τῇ ἐρή- 4
to, & prædicans baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum.
μῳ, καὶ κηρύσσων βάπτισμα μετανοίας εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν.
Et egrediebatur ad eum omnis Iudæa regio, &
καὶ ἐξεπορεύετο πρὸς αὐτὸν πᾶσα ἡ ἰουδαία χώρα, καὶ 5
Hierosolymitæ: & baptizabantur *omnes* in Iordane flumi-
οἱ ἱεροσολυμῖται, καὶ ἐβαπτίζοντο πάντες ἐν τῷ ἰορδάνῃ ποτα-
ne ab illo, confitentes peccata sua.
μῷ ὑπ᾽ αὐτοῦ, ἐξομολογούμενοι τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν.
* Erat *autem* Ioannes vestitus pilis cameli, & ‖ *zonam*
ἦν δὲ ὁ ἰωάννης ἐνδεδυμένος τρίχας καμήλου, καὶ ζώνην 6
coriaceam circa lumbos eius: & *edens* locustas &
δερματίνην περὶ τὴν ὀσφὺν αὐτοῦ· καὶ ἐσθίων ἀκρίδας καὶ
mel siluestre. Et prædicabat, dicens: Venit fortior
μέλι ἄγριον. καὶ ἐκήρυσσε λέγων, ἔρχεται ὁ ἰσχυρότερός 7
me post me, cuius non sum dignus * *curuatus* soluere corrigiam
μου ὀπίσω μου, οὗ οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς κύψας λῦσαι τὸν ἱμάντα
calceamentorum eius. Ego *quidem* baptizaui vos *in* aqua:
τῶν ὑποδημάτων αὐτοῦ. ἐγὼ μὲν ἐβάπτισα ὑμᾶς ἐν ὕδατι· 8
ille verò baptizabit vos *in* spiritu sancto. Et factum est
αὐτὸς δὲ βαπτίσει ὑμᾶς ἐν πνεύματι ἁγίῳ. καὶ ἐγένετο 9
in illis diebus venit Iesus à Nazareth Galilææ:
ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις, ἦλθεν ἰησοῦς ἀπὸ ναζαρὲτ τῆς γαλιλαίας,
& baptizatus est à Ioanne in Iordanem. Et statim ascen-
καὶ ἐβαπτίσθη ὑπὸ ἰωάννου εἰς τὸν ἰορδάνην. καὶ εὐθέως ἀνα- 10
dens de aqua, vidit *scissos* cælos, &
βαίνων ἀπὸ τοῦ ὕδατος, εἶδε [a] σχιζομένους τοὺς οὐρανούς, καὶ τὸ
Spiritum tanquam columbam descendentem * *super eum.* Et vox
πνεῦμα ὡσεὶ περιστερὰν καταβαῖνον ἐπ᾽ αὐτόν· καὶ φωνὴ 11
facta est de cælis: Tu es filius meus dilectus, in ‖ *quo* com-
ἐγένετο ἐκ τῶν οὐρανῶν, σὺ εἶ ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητὸς, ἐν ᾧ εὐδό-
placui. Et statim spiritus eum *eiicit* in desertum.
κησα. καὶ εὐθέως τὸ πνεῦμα αὐτὸν ἐκβάλλει εἰς τὴν ἔρημον. 12
Et erat *illic* in deserto *dies* quadraginta *, *tenta-*
καὶ ἦν ἐκεῖ ἐν τῇ ἐρήμῳ ἡμέρας τεσσαράκοντα, πειραζό- 13
tus à satana. ‖ *Et erat* cum *feris*: & angeli mi-
μενος ὑπὸ τοῦ σατανᾶ· καὶ ἦν μετὰ τῶν θηρίων· καὶ οἱ ἄγγελοι διη-
nistrabant illi. * *Post autem traditum esse Ioannem*, venit
κόνουν αὐτῷ. μετὰ δὲ τὸ [b] παραδοθῆναι τὸν ἰωάννην, ἦλθεν 14
Iesus in Galilæam, prædicans Euangelium regni
ὁ ἰησοῦς εἰς τὴν γαλιλαίαν, κηρύσσων τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας
Dei: Et dicens: Quoniã impletum est tempus, & appropinquauit
τοῦ θεοῦ· καὶ λέγων, ὅτι πεπλήρωται ὁ καιρὸς, καὶ ἤγγικεν ἡ 15
regnum Dei: pœnitemini, & credite *in* Euangelio.
βασιλεία τοῦ θεοῦ· μετανοεῖτε καὶ πιστεύετε ἐν τῷ εὐαγγελίῳ.
* *Deambulans autem iuxta* mare Galilææ, vidit Simo-
περιπατῶν δὲ παρὰ τὴν θάλασσαν τῆς γαλιλαίας, εἶδε σίμω- 16
nem & Andream fratrem eius *Simonis*, mittentes ‖ *verri-*
να καὶ ἀνδρέαν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ τοῦ σίμωνος, βάλλοντας ἀμφί-
culum in mari (erant enim piscatores.) Et dixit eis
βληστρον ἐν τῇ θαλάσσῃ· ἦσαν γὰρ ἁλιεῖς. καὶ εἶπεν αὐτοῖς 17
Iesus: Venite post me, & faciam vos fieri piscatores ho-
ὁ ἰησοῦς, δεῦτε ὀπίσω μου, καὶ ποιήσω ὑμᾶς γενέσθαι ἁλιεῖς ἀν-
minum. Et protinus * *relinquentes retia sua*, secuti sunt
θρώπων. καὶ εὐθέως ἀφέντες τὰ δίκτυα αὐτῶν, ἠκολούθησαν 18
eum. Et progressus inde pusillum, vidit Iacobum Ze-
αὐτῷ. καὶ προβὰς ἐκεῖθεν ὀλίγον, εἶδεν ἰάκωβον τὸν τοῦ ζε- 19
bedæi, & Ioannem fratrem eius, & ipsos *in nauigio*
βεδαίου, καὶ ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, καὶ αὐτοὺς ἐν τῷ πλοίῳ
componentes retia *: Et statim vocauit illos: Et
καταρτίζοντας τὰ δίκτυα· καὶ εὐθέως ἐκάλεσεν αὐτούς· καὶ 20
‖ *relinquentes patrem suum Zebedæum in nauigio* cum mercenariis,
ἀφέντες τὸν πατέρα αὐτῶν ζεβεδαῖον ἐν τῷ πλοίῳ μετὰ τῶν μισθωτῶν,
* *abierunt post* eum. Et ingrediuntur *in* Capharnaum: &
ἀπῆλθον ὀπίσω αὐτοῦ. καὶ εἰσπορεύονται εἰς καπερναούμ. καὶ 21

* Esaia propheta.
* vniuersi.
* Et ‖ zona pellicea
* edebat.
* procumbens
* apertos, [a] σχίζομαι
* & manentem in ipso. ‖ te
* expulit
* diebus, & quadraginta noctibus: & tentabatur ‖ eratque * bestiis:
* Postquam autem traditus est Ioannes, [b] παραδίδωμι
* Et præteriens secus ‖ retia in mare,
* relictis retibus,
[b] προβαίνω
* in naui:
‖ relicto patre suo Zebedæo in naui, * secuti sunt

statim Sabbatis ingressus in synagogam, docebat ‖.
εὐθέως τοῖς σάββασιν εἰσελθὼν εἰς τὴν συναγωγὴν, ἐδίδασκε.
Et * *percellebantur* super doctrina eius. Erat enim docens
22 καὶ ἐξεπλήσσοντο ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ· ἦν γὰρ διδάσκων
eos quasi *auctoritatem* habens, & non sicut Scribæ. Et erat in
23 αὐτοὺς ὡς ἐξουσίαν ἔχων, καὶ οὐχ ὡς οἱ γραμματεῖς. καὶ ἦν ἐν
synagoga eorum homo in spiritu immundo: & excla-
τῇ συναγωγῇ αὐτῶν ἄνθρωπος ἐν πνεύματι ἀκαθάρτῳ, καὶ ἀνέ-
mauit, Dicẽs: *Ah* Quid nobis & tibi Iesu Nazarene? venisti per-
24 κραξε, λέγων, ἔα, τί ἡμῖν καὶ σοὶ ἰησοῦ ναζαρηνέ; ἦλθες ἀπο-
dere nos? ‖ *noui te quis es*, sanctus Dei. Et comminatus est
25 λέσαι ἡμᾶς; οἶδά σε τίς εἶ, ὁ ἅγιος τοῦ θεοῦ. καὶ ἐπετίμησεν
ei Iesus, dicens: Obmutesce: & exi * *ex eo*. Et discer-
26 αὐτῷ ὁ ἰησοῦς, λέγων, φιμώθητι, καὶ ἔξελθε ἐξ αὐτοῦ. καὶ σπαρά-
pens eum spiritus immundus, & exclamans voce magna,
ξαν αὐτὸν τὸ πνεῦμα τὸ ἀκάθαρτον· καὶ κράξαν φωνῇ μεγάλῃ,
exiit ab eo. Et ‖ *expauerunt* omnes: ita vt * *conquirere*
27 ἐξῆλθεν ἐξ αὐτοῦ. καὶ ἐθαμβήθησαν πάντες, ὥστε συζητεῖν
ad ipsos, dicentes: Quid " est hoc? quæ " doctrina noua hæc,
πρὸς αὐτοὺς, λέγοντας, τί ἐστι τοῦτο; τίς ἡ διδαχὴ ἡ καινὴ αὕτη,
quia * *per auctoritatem &* spiritibus immundis imperat,
ὅτι κατ᾽ ἐξουσίαν καὶ τοῖς πνεύμασι τοῖς ἀκαθάρτοις ἐπιτάσσει,
& obediunt ei? ‖ *Exiit autem fama* eius statim in omnem
28 καὶ ὑπακούουσιν αὐτῷ; ἐξῆλθε δὲ ἡ ἀκοὴ αὐτοῦ εὐθὺς εἰς ὅλην
regionem Galilææ. Et protinus * *ex* synagoga
29 τὴν περίχωρον τῆς γαλιλαίας. καὶ εὐθέως ἐκ τῆς συναγωγῆς
egredientes, venerunt in domum Simonis & Andreæ, cum Iacobo
ἐξελθόντες, ἦλθον εἰς τὴν οἰκίαν σίμωνος καὶ ἀνδρέου, μετὰ ἰακώβου
& Ioanne. *At* socrus * Simonis decumbebat febricitans: &
30 καὶ ἰωάννου. ἡ δὲ πενθερὰ σίμωνος κατέκειτο πυρέσσουσα. καὶ
statim dicunt ei de illa. Et accedens ‖ *excitauit*
31 εὐθέως λέγουσιν αὐτῷ περὶ αὐτῆς. καὶ προσελθὼν ἤγειρεν
eam, * *apprehendens manum* eius: & dimisit eam febris continuò,
αὐτὴν, κρατήσας τῆς χειρὸς αὐτῆς· καὶ ἀφῆκεν αὐτὴν ὁ πυρετὸς εὐθέως,
& ministrabat eis. Vespere autem facto, cùm occidisset sol,
32 καὶ διηκόνει αὐτοῖς. ὀψίας δὲ γενομένης, ὅτε [a] ἔδυ ὁ ἥλιος,
afferebant ad eum omnes malè habentes, & * *dæmo-*
ἔφερον πρὸς αὐτὸν πάντας τοὺς κακῶς ἔχοντας, καὶ τοὺς δαιμο-
niacos. Et ciuitas ‖ *tota coacta* erat ad ianuam.
33 νιζομένους. καὶ ἡ πόλις ὅλη [d] ἐπισυνηγμένη ἦν πρὸς τὴν θύραν.
Et curauit multos * *male habentes* variis " *morbis*: &
34 καὶ ἐθεράπευσε πολλοὺς κακῶς ἔχοντας ποικίλαις νόσοις· καὶ
dæmonia multa eiiciebat: & non sinebat * loqui *dæmonia*, " *quo*
δαιμόνια πολλὰ ἐξέβαλε· καὶ οὐκ ἤφιε λαλεῖν τὰ δαιμόνια, ὅτι
nossent eum. Et ‖ *manè noctu* valde surgens egressus *est*, &
35 ᾔδεισαν αὐτόν. καὶ πρωῒ ἔννυχον λίαν ἀναστὰς ἐξῆλθε, καὶ
abiit *Iesus* in desertum locum, ibique orabat.
ἀπῆλθεν ὁ ἰησοῦς εἰς ἔρημον τόπον, κἀκεῖ προσηύχετο.
Et * *prosecuti sunt* eum Simon & qui cum illo ".
36 καὶ κατεδίωξαν αὐτὸν ὁ σίμων καὶ οἱ μετ᾽ αὐτοῦ·
Et * *inuenientes* eum, ‖ *dicunt* ei: Quia omnes quærunt te.
37 καὶ εὑρόντες αὐτὸν, λέγουσιν αὐτῷ, ὅτι πάντες ζητοῦσί σε.
Et ait illis: Eamus in * *continua oppidula*,
38 καὶ λέγει αὐτοῖς, ἄγωμεν εἰς τὰς ἐχομένας κωμοπόλεις,
vt & ibi prædicem: ad hoc enim * *egressus sum*. Et erat prædi-
39 ἵνα κἀκεῖ κηρύξω· εἰς τοῦτο γὰρ ἐξελήλυθα. καὶ ἦν κηρύσ-
cans in synagogis eorum, ‖ *in omnem Galilæam*, & dæ-
σων ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν, εἰς ὅλην τὴν γαλιλαίαν, καὶ τὰ δαι-
monia eiiciens. Et venit ad eum leprosus depre-
40 μόνια ἐκβάλλων. καὶ ἔρχεται πρὸς αὐτὸν λεπρὸς παρακα-
cans eum, & * *genupetens eum, & dicens* ei: *Quòd si velis*, po-
λῶν αὐτὸν, καὶ γονυπετῶν αὐτὸν, καὶ λέγων αὐτῷ, ὅτι ἐὰν θέλῃς δύνα-
tes me mundare. * *At Iesus visceribus commotus, extendens*
41 σαί με καθαρίσαι. ὁ δὲ ἰησοῦς σπλαγχνισθεὶς, ἐκτείνας
manum ‖, *tetigit* eum: *&* ait illi: Volo: mundare.
τὴν χεῖρα, ἥψατο αὐτοῦ, καὶ λέγει αὐτῷ, θέλω, καθαρίσθητι.
Et * *dicente eo*, statim discessit ab eo lepra, &
42 καὶ εἰπόντος αὐτοῦ, εὐθέως ἀπῆλθεν ἀπ᾽ αὐτοῦ ἡ λέπρα, καὶ
mundatus est. Et comminatus ‖ ei, statim " eie-
43 ἐκαθαρίσθη. καὶ ἐμβριμησάμενος αὐτῷ, εὐθέως ἐξέ-
cit illum: Et dicit ei: Vide nemini dixeris:
44 βαλεν αὐτόν· καὶ λέγει αὐτῷ, ὅρα μηδενὶ εἴπῃς·
sed vade *teipsum* ostende * *Sacerdoti*, & offer pro
ἀλλὰ ὕπαγε, σεαυτὸν δεῖξον τῷ ἱερεῖ, καὶ προσένεγκε περὶ τοῦ
emundatione tua quæ præcepit Moyses in testimonium illis.
καθαρισμοῦ σου ἃ προσέταξε μωσῆς, εἰς μαρτύριον αὐτοῖς.
* Ille *verò* egressus cœpit prædicare *multa*, & diffamare
45 ὁ δὲ ἐξελθὼν ἤρξατο κηρύσσειν πολλὰ, καὶ διαφημίζειν

‖ eos.
* stupebant
* potestatem
‖ scio qui sis,
* de homine.
‖ mirati sunt * conquirerent inter se, " nam
* in potestate etiam
‖ Et processit rumor
* de
* autem
‖ eleuauit
* apprehensa manu
[b] δῦμι
* dæmonia habentes.
‖ omnis congregata
[d] ἐπισυνάγομαι
* qui vexabãtur " languoribus:
* ea
[c] ἀφίημι
" quoniam sciebant
‖ diluculò
* profectus est
" erant.
* cùm inuenissent
‖ dixerunt
* proximos vicos & ciuitates
* veni.
‖ & in omni Galilæa,
* genu flexo, dicit ei: Si vis,
* Iesus autẽ misertus eius, extendit
‖ suam: & tangens
* cùm dixisset
‖ est " que
* principi Sacerdotum,
* Ac

sermonem, ita vt *non amplius ipsum posse manifeste in ciuitatem in-
τὸν λόγον, ὥστε μηκέτι αὐτὸν δύνασθαι φανερῶς εἰς πόλιν εἰσ-
troire, sed foris in desertis locis ‖erat: & conueniebant ad
ελθεῖν· ἀλλ᾽ ἔξωθεν ἐν ἐρήμοις τόποις ἦν, καὶ ἤρχοντο πρὸς
eum vndique.
αὐτὸν πανταχόθεν.

CAP. II. β'.

Et iterum intrauit in Caphernaum *per dies: & audi-
1 Καὶ πάλιν εἰσῆλθεν εἰς καπερναοὺμ δι᾽ ἡμερῶν· καὶ ἠκού-
tũ est quòd in ‖domum esset: Et confestim ?coacti sunt multi,
σθη ὅτι εἰς οἶκόν ἐστι· 2 καὶ εὐθέως ᵃσυνήχθησαν πολλοί,
*vt non amplius capere neque quæ ad ianuam: & loquebatur eis
ὥστε μηκέτι χωρεῖν μηδὲ τὰ πρὸς τὴν θύραν· καὶ ἐλάλει αὐτοῖς
verbum. Et ‖veniunt ad eum paralyticum ferentes,
τὸν λόγον. 3 καὶ ἔρχονται πρὸς αὐτὸν, παραλυτικὸν φέροντες,
?sublatum à quatuor. Et *non valentes appropin-
ᵇαἰρόμενον ὑπὸ τεσσάρων. 4 καὶ μὴ δυνάμενοι προσεγ-
quare ei propter turbam, detexerunt tectum vbi erat: &
γίσαι αὐτῷ διὰ τὸν ὄχλον, ἀπεστέγασαν τὴν στέγην ὅπου ἦν, καὶ
‖perfodientes submiserunt grabatum in quo paralyticus
ἐξορύξαντες χαλῶσι τὸν κράββατον, ἐφ᾽ ᾧ ὁ παραλυτικὸς
accũbat. ?Videns autem Iesus fidem illorum, ait
κατέκειτο. 5 ἰδὼν δὲ ὁ ἰησοῦς τὴν πίστιν αὐτῶν, λέγει τῷ
paralytico: Fili, dimittuntur tibi peccata tua.
παραλυτικῷ, τέκνον, ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι σου.
Erant autem quidam *Scribarum illic sedentes, & ‖ra-
6 ἦσαν δέ τινες τῶν γραμματέων ἐκεῖ καθήμενοι, καὶ δια-
tiocinantes in cordibus suis: Quid hic sic loquitur?
λογιζόμενοι ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν, 7 τί οὗτος οὕτω λαλεῖ
?blasphemias? Quis potest dimittere peccata, ᵘsi non vnus Deus?
βλασφημίας; τίς δύναται ἀφιέναι ἁμαρτίας, εἰ μὴ εἷς ὁ θεός;
*Et statim agnoscens Iesus spiritu suo, quia
8 καὶ εὐθέως ἐπιγνοὺς ὁ ἰησοῦς τῷ πνεύματι αὐτοῦ, ὅτι
sic ‖ratiocinantur in seipsis, dixit illis: Quid ista ?ratio-
οὕτως διαλογίζονται ἐν ἑαυτοῖς, εἶπεν αὐτοῖς, τί ταῦτα διαλο-
cinamini in cordibus vestris? Quid est facilius,
γίζεσθε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν; 9 τί ἐστιν εὐκοπώτερον,
dicere paralytico: Dimittuntur tibi peccata: an dicere:
εἰπεῖν τῷ παραλυτικῷ, ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι· ἢ εἰπεῖν,
Surge, & tolle tuum grabatum, & deambula?
ἔγειραι, καὶ ἆρόν σου τὸν κράββατον, καὶ περιπάτει.
Vt autem sciatis quia *auctoritatem habet filius hominis dimit-
10 ἵνα δὲ εἰδῆτε ὅτι ἐξουσίαν ἔχει ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἀφι-
tendi in terra peccata, ait paralytico: Tibi dico,
έναι ἐπὶ τῆς γῆς ἁμαρτίας, λέγει τῷ παραλυτικῷ, 11 σοὶ λέγω,
Surge, & tolle grabatum tuum, & vade in domum tuam.
ἔγειραι, καὶ ἆρον τὸν κράββατόν σου, καὶ ὕπαγε εἰς τὸν οἶκόν σου.
Et statim surrexit ‖, & tollens grabatum, egressus est
12 καὶ εὐθέως ἠγέρθη, καὶ ἄρας τὸν κράββατον, ἐξῆλθεν
coram omnibus: ita vt ?obstupescere omnes, & *glorificare Deum,
ἐναντίον πάντων· ὥστε ἐξίστασθαι πάντας, καὶ δοξάζειν τὸν θεὸν,
dicentes: Quia nunquam sic vidimus. Et egressus est rursus
λέγοντας, ὅτι οὐδέποτε οὕτως εἴδομεν. 13 καὶ ἐξῆλθε πάλιν
‖secus mare: ?& omnis turba veniebat ad eum, &
παρὰ τὴν θάλασσαν· καὶ πᾶς ὁ ὄχλος ἤρχετο πρὸς αὐτὸν, καὶ
docebat eos. Et *prætergrediens vidit Leui Al-
ἐδίδασκεν αὐτούς. 14 καὶ παράγων εἶδε λευῒ τὸν τοῦ ἀλ-
phæi sedentem ad telonium: & ait illi: Seque-
φαίου, καθήμενον ἐπὶ τὸ τελώνιον· καὶ λέγει αὐτῷ, ἀκολού-
re me. Et surgens secutus est eum. Et factum est ‖in
θει μοι· καὶ ἀναστὰς ἠκολούθησεν αὐτῷ. 15 καὶ ἐγένετο ἐν
accumbere ipsum in domo illius, & multi publicani &
τῷ κατακεῖσθαι αὐτὸν ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ, καὶ πολλοὶ τελῶναι καὶ
peccatores simul discumbebant ? Iesu, & discipulis eius:
ἁμαρτωλοὶ συνανέκειντο τῷ ἰησοῦ, καὶ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ·
erant enim multi, ᵘ & sequebantur eum. Et Scribæ
ἦσαν γὰρ πολλοὶ, καὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ. 16 καὶ οἱ γραμματεῖς
& Pharisæi videntes *eum edentem cum publicanis &
καὶ οἱ φαρισαῖοι ἰδόντες αὐτὸν ἐσθίοντα μετὰ τῶν τελωνῶν καὶ
peccatoribus, dicebant discipulis eius: ‖Quid, quòd cum publi-
ἁμαρτωλῶν, ἔλεγον τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, τί ὅτι μετὰ τῶν τελω-
canis & peccatoribus manducat & bibit ?? Et audiens Iesus,
νῶν καὶ ἁμαρτωλῶν ἐσθίει καὶ πίνει; 17 καὶ ἀκούσας ὁ ἰησοῦς,
ait illis: Non ‖vsum habent ?valentes medico, sed ᵘma-
λέγει αὐτοῖς, οὐ χρείαν ἔχουσιν οἱ ἰσχύοντες ἰατροῦ, ἀλλ᾽ οἱ κα-
le habentes: non *veni vocare iustos, sed peccatores
κῶς ἔχοντες. οὐκ ἦλθον καλέσαι δικαίους, ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς
ad pœnitentiam. Et erant discipuli Ioannis & illi
εἰς μετάνοιαν. 18 καὶ ἦσαν οἱ μαθηταὶ ἰωάννου, καὶ οἱ
ᵘPharisæorum ieiunantes: & veniunt, & dicunt illi:
τῶν φαρισαίων νηστεύοντες· καὶ ἔρχονται, καὶ λέγουσιν αὐτῷ,
Quare discipuli Ioannis, & illi Pharisæorum ieiunant:
διατί οἱ μαθηταὶ ἰωάννου, καὶ οἱ τῶν φαρισαίων νηστεύουσιν,
‖at tibi discipuli non ieiunant? Et ait illis Ie-
οἱ δὲ σοὶ μαθηταὶ οὐ νηστεύουσι; 19 καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ ἰη-
sus: ?Num possunt filij ᵘthalami, in quo sponsus cum
σοῦς, μὴ δύνανται οἱ υἱοὶ τοῦ νυμφῶνος, ἐν ᾧ ὁ νυμφίος μετ᾽
illis est, ieiunare? *Quantum tempus cum seipsis habent sponsum,
αὐτῶν ἐστι, νηστεύειν; ὅσον χρόνον μεθ᾽ ἑαυτῶν ἔχουσι τὸν νυμφίον,

*iam non posset ‖ esset: *post ‖ domo ? conuenerunt ᵃ συνάγω *ita vt non caperet neque ‖ venerunt ? qui portabatur *cùm nõ possent offerre eũ illi præ turba, nudauerunt ᵇ αἴρω ‖ patefacientes, ? Cùm autem vidisset *de Scribis ‖ cogitantes ? blasphemat. ᵘ nisi solus *Quo statim cognito ‖ cogitarent intra se, ? cogitatis *potestatem ‖ ille: & sublato grabato, abiit inde ? mirarentur *honorificarét ‖ ad ? omnisque *Cùm præteriret ‖ cùm accumberet ? eum ᵘ qui *quia manducaret ‖ Quare ? magister vester? Hoc audito ‖ necesse ? sani ᵘ qui malè habent; *enim ᵘ Pharisæi ‖ tui autem ? Nunquid ᵘ nuptiarum ‖ quamdiu *Quanto tempore secum

non possunt ieiunare. Venient autem dies, cùm
20 οὐ δύνανται νηστεύειν. ἐλεύσονται δὲ ἡμέραι, ὅταν
auferetur ab eis sponsus, & tunc ieiunabunt in il-
ᵇἀπαρθῇ ἀπ᾽ αὐτῶν ὁ νυμφίος, καὶ τότε νηστεύσουσιν ἐν ἐκεί-
lis diebus. Et nemo *additamentum panni ‖impo-
21 ναις ταῖς ἡμέραις. καὶ οὐδεὶς ἐπίβλημα ῥάκους ἀγνά-
liti assuit in vestimento veteri: ?si verò non, aufert supplemen-
φου ἐπιρράπτει ἐπὶ ἱματίῳ παλαιῷ· εἰ δὲ μή, αἴρει τὸ πλήρω-
tum ipsius nouum *veteris, & peior scissura fit.
μα αὐτοῦ τὸ καινὸν τοῦ παλαιοῦ, καὶ χεῖρον σχίσμα γίνεται.
Et nemo ‖inijcit vinum nouum in vtres veteres: ?si verò
22 καὶ οὐδεὶς βάλλει οἶνον νέον εἰς ἀσκοὺς παλαιούς· εἰ δὲ
non, dirumpit vinum nouum vtres, & vinum ᵘeffunditur, &
μή, ῥήσσει ὁ οἶνος ὁ νέος τοὺς ἀσκούς, καὶ ὁ οἶνος ἐκχεῖται, καὶ οἱ
vtres ?pereunt: sed vinum nouũ in vtres nouos *inijciendum.
ἀσκοὶ ἀπολοῦνται· ἀλλὰ οἶνον νέον εἰς ἀσκοὺς καινοὺς ᵈβλητέον.
Et factum est ‖præteruadere eum in Sabbatis per
23 καὶ ἐγένετο παραπορεύεσθαι αὐτὸν ἐν τοῖς σάββασι διὰ τῶν
sata: & cœperunt discipuli eius ?iter facere vellen-
σπορίμων, καὶ ἤρξαντο οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ὁδὸν ποιεῖν τίλλον-
tes spicas. Et Pharisæi * dicebant ei: Ecce,
24 τες τοὺς στάχυας. καὶ οἱ φαρισαῖοι ἔλεγον αὐτῷ, ἴδε
quid faciunt ‖in Sabbatis quod non licet? Et ipse ait
25 τί ποιοῦσιν ἐν τοῖς σάββασιν, ὃ οὐκ ἔξεστι; καὶ αὐτὸς ἔλεγεν
illis: Nunquam legistis quid fecerit Dauid, quando ?vsum habuit,
αὐτοῖς, οὐδέποτε ἀνέγνωτε τί ἐποίησε δαβίδ, ὅτε χρείαν ἔσχε,
& esuriit ipse, & qui cum eoᵘ? Quomodo introiuit
26 καὶ ἐπείνασεν αὐτὸς καὶ οἱ μετ᾽ αὐτοῦ; πῶς εἰσῆλθεν
in domum Dei sub Abiathar principe Sacerdotum, & pa-
εἰς τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ ἐπὶ ἀβιάθαρ τοῦ ἀρχιερέως, καὶ τοὺς ἄρ-
nes propositionis manducauit, quos non ?licet mãducare *si non
τους τῆς προθέσεως ἔφαγεν, οὓς οὐκ ἔξεστι φαγεῖν εἰ μὴ τοῖς
Sacerdotibus, & dedit ‖& iis cum eo ?existentibus? Et dicebat
27 ἱερεῦσι, καὶ ἔδωκε καὶ τοῖς σὺν αὐτῷ οὖσι; καὶ ἔλεγεν
eis: Sabbatum propter hominem factum est, ᵘnon ho-
αὐτοῖς, τὸ σάββατον διὰ τὸν ἄνθρωπον ἐγένετο, οὐχ ὁ ἄνθρω-
mo propter Sabbatum. Itaque dominus est filius ho-
28 πος διὰ τὸ σάββατον· ὥστε κύριός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ ἀν-
minis ‖& Sabbati.
θρώπου καὶ τοῦ σαββάτου.

CAP. III. γ'.

Et introiuit iterum in synagogam: & erat ibi ho-
1 Καὶ εἰσῆλθε πάλιν εἰς τὴν συναγωγὴν, καὶ ἦν ἐκεῖ ἄν-
mo *arefactam habens manum: Et obseruabant
2 θρωπος ᵃἐξηραμμένην ἔχων τὴν χεῖρα· καὶ παρετήρουν
eum si Sabbatis curaret eum: vt accusa-
αὐτὸν εἰ τοῖς σάββασι θεραπεύσει αὐτὸν, ἵνα κατηγορήσω-
rent illum. Et ait homini ‖arefactam
3 σιν αὐτοῦ. καὶ λέγει τῷ ἀνθρώπῳ τῷ ἐξηραμμένην
habenti manum; Surge in medium. Et dicit eis:
4 ἔχοντι τὴν χεῖρα, ἔγειραι εἰς τὸ μέσον. καὶ λέγει αὐτοῖς,
Licet Sabbatis benefacere, an malefacere? animam
ἔξεστι τοῖς σάββασιν ἀγαθοποιῆσαι, ἢ κακοποιῆσαι; ψυχὴν
?seruare, an perdere? ᵘIlli verò tacebant. Et circunspi-
5 σῶσαι, ἢ ἀποκτεῖναι; οἱ δὲ ἐσιώπων. καὶ περιβλεψά-
ciens eos cum ira, contristatus super *callo
μενος αὐτοὺς μετ᾽ ὀργῆς, συλλυπούμενος ἐπὶ τῇ πωρώσει τῆς
cordis eorum, dicit homini: Extende manum tuã.
καρδίας αὐτῶν, λέγει τῷ ἀνθρώπῳ, ἔκτεινον τὴν χεῖρά σου.
Et extendit: & restituta est manus ‖illius sana vt altera.
καὶ ἐξέτεινε, καὶ ἀποκατεστάθη ἡ χεὶρ αὐτοῦ ὑγιὴς ὡς ἡ ἄλλη.
Et exeuntes ? Pharisæi, statim cum Herodia-
6 καὶ ἐξελθόντες οἱ φαρισαῖοι, εὐθέως μετὰ τῶν ἡρῳδια-
nis consilium faciebant aduersus eum, *vt eum perderent.
νῶν συμβούλιον ἐποίουν κατ᾽ αὐτοῦ, ὅπως αὐτὸν ἀπολέσωσι.
Et Iesus ‖ secessit cum discipulis suis ad
7 καὶ ὁ ἰησοῦς ἀνεχώρησε μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ πρὸς τὴν
mare: & multa turba à Galilæa secuta
θάλασσαν· καὶ πολὺ πλῆθος ἀπὸ τῆς γαλιλαίας ἠκολούθη-
est eum, & à Iudæa, Et ab Hierosolymis, &
8 σεν αὐτῷ, καὶ ἀπὸ τῆς ἰουδαίας, καὶ ἀπὸ ἱεροσολύμων, καὶ
ab Idumæa, & trans Iordanem, & qui circa Tyrum & Si-
ἀπὸ τῆς ἰδουμαίας, καὶ πέραν τοῦ ἰορδάνου· καὶ οἱ περὶ τύρον καὶ σι-
donem, multitudo magna, audientes quæ faciebat, venerunt ad
δῶνα, πλῆθος πολὺ, ἀκούσαντες ὅσα ἐποίει, ἦλθον πρὸς
eum. Et dixit discipulis suis, vt nauicula ‖ad-
9 αὐτόν. καὶ εἶπε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ἵνα πλοιάριον προσ-
sisteret sibi, propter turbam, vt ne comprimerent eum.
καρτερῇ αὐτῷ, διὰ τὸν ὄχλον, ἵνα μὴ θλίβωσιν αὐτόν·
Multos enim ?sanauerat, ita vt ᵘirruere ei, vt illum
10 πολλοὺς γὰρ ἐθεράπευσεν, ὥστε ἐπιπίπτειν αὐτῷ, ἵνα αὐτοῦ
tangerent, quotquot habebant *flagella. Et spiritus
11 ἅψωνται, ὅσοι εἶχον μάστιγας. καὶ τὰ πνεύματα
immundi cùm illum ‖spectabant, accidebant ei: &
τὰ ἀκάθαρτα ὅταν αὐτὸν ἐθεώρει, προσέπιπτεν αὐτῷ, καὶ
clamabant, dicentes: Quòd tu es filius Dei. Et ?multa
12 ἔκραζε λέγοντα, ὅτι σὺ εἶ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ. καὶ πολλὰ
comminabatur eis, vt ne ‖manifestum illum facerent.
ἐπετίμα αὐτοῖς, ἵνα μὴ φανερὸν αὐτὸν ποιήσωσι.

ᵇ ἀφαιρέομαι *assumentum ‖ rudis ? alioquin *à veteri, & maior ‖ mittit ? alioquin dirumpet ᵘ effundetur, ᶜ ῥήσσω ? peribunt: *mitti debet. ᵈ βάλλω ‖ iterum cùm ambularet ? progredi & vellere *autem ‖ discipuli tui ? necessitatem ᵘ erant? ? licebat *nisi ‖ eis & quĩ ? erant? ᵘ & ‖ etiam *aridam ᵃ ξηραίνομαι ‖ aridam ? saluam facere ᵘ At *cæcitate ‖ illi. ᵉ ἀποκαθίστημι ? autem *quomodo ‖ autem ‖ deseruiret ? sanabat, ᵘ irruerent in eum, *plagas. ‖ videbant, procidebant ? vehementer ‖ manifestarent

Et *ascendit in montem, & ‖aduocat quos voluit
καὶ ἀναβαίνει εἰς τὸ ὄρος, καὶ προσκαλεῖται οὓς ἤθελεν 13
ipse: & venerunt ad eum. Et fecit duo-
αὐτός· καὶ ἀπῆλθον πρὸς αὐτόν. καὶ ἐποίησε δώ- 14
decim vt essent cum illo: & vt mitteret eos prædicare.
δεκα, ἵνα ὦσι μετ᾽ αὐτοῦ, καὶ ἵνα ἀποστέλλῃ αὐτοὺς κηρύσσειν·
Et ⁹habere auctoritatem curare infirmitates, & ⁿeijcere
καὶ ἔχειν ἐξουσίαν θεραπεύειν τὰς νόσους, καὶ ἐκβάλλειν 15
dæmonia. Et imposuit Simoni nomen *Petrum:
τὰ δαιμόνια. καὶ ἐπέθηκε τῷ σίμωνι ὄνομα πέτρον· 16
Et Iacobum Zebedæi, & Ioannem fratrem
καὶ ἰάκωβον τὸν τοῦ ζεβεδαίου, καὶ ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν τοῦ 17
Iacobi: & imposuit eis nomina Boanerges, quod est,
ἰακώβου· καὶ ἐπέθηκεν αὐτοῖς ὀνόματα βοανεργὲς, ὅ ἐστιν,
Filij tonitrui: Et Andream, & Philippum, & Bartho-
υἱοὶ βροντῆς· καὶ ἀνδρέαν, καὶ φίλιππον, καὶ βαρθο- 18
lomæum, & Matthæum, & Thomam, & Iacobum Al-
λομαῖον, καὶ ματθαῖον, καὶ θωμᾶν, καὶ ἰάκωβον τὸν τοῦ ἀλ-
phæi, & Thaddæum, & Simonem ‖Cananitem.
φαίου, καὶ θαδδαῖον, καὶ σίμωνα τὸν κανανίτην·
Et Iudam Iscariotem, qui & tradidit illum.
καὶ ἰούδαν ἰσκαριώτην, ὃς καὶ παρέδωκεν αὐτόν. 19
Et veniunt ad domum: & conuenit iterum turba, ita vt
καὶ ἔρχονται εἰς οἶκον· καὶ συνέρχεται πάλιν ὄχλος, ὥστε 20
non ⁹posse ipsos neque panem manducare. Et *audientes
μὴ δύνασθαι αὐτοὺς μήτε ἄρτον φαγεῖν. καὶ ἀκούσαντες 21
qui ad ipsum, exierunt ‖prehendere eum: dicebāt enim, ⁹Quòd extra se esset.
οἱ παρ᾽ αὐτοῦ, ἐξῆλθον κρατῆσαι αὐτόν· ἔλεγον γὰρ, ὅτι ἐξέστη.
Et Scribæ qui ab Hierosolymis *descendentes, dice-
καὶ οἱ γραμματεῖς οἱ ἀπὸ ἱεροσολύμων καταβάντες, ἔλε- 22
bant: Quoniam Beelzebub habet, & quia in principe dæmoniorum
γον, ὅτι βεελζεβοὺλ ἔχει, καὶ, ὅτι ἐν τῷ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων
eiicit dæmonia. Et ‖aduocans eos,
ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια. καὶ προσκαλεσάμενος αὐτοὺς, 23
in parabolis dicebat illis: Quomodo potest satanas sata-
ἐν παραβολαῖς ἔλεγεν αὐτοῖς, πῶς δύναται σατανᾶς σατα-
nam eiicere? Et si regnum in seipsum diuidatur,
νᾶν ἐκβάλλειν; καὶ ἐὰν βασιλεία ἐφ᾽ ἑαυτὴν μερισθῇ, 24
non potest stare regnum illud. Et si domus
οὐ δύναται σταθῆναι ἡ βασιλεία ἐκείνη· καὶ ἐὰν οἰκία 25
super semetipsā dispertiatur, non potest stare domus illa.
ἐφ᾽ αὐτὴν μερισθῇ, οὐ δύναται σταθῆναι ἡ οἰκία ἐκείνη·
Et si satanas cōsurrexerit in semetipsum, dispertitus est, ⁿnon *potest
καὶ εἰ ὁ σατανᾶς ἀνέστη ἐφ᾽ ἑαυτὸν μεμέρισται, οὐ δύναται 26
stare, sed finem habet. Nemo potest vasa
σταθῆναι, ἀλλὰ τέλος ἔχει. οὐδεὶς δύναται τὰ σκεύη 27
fortis, ingressus in domum eius, diripere, ‖si non
τοῦ ἰσχυροῦ, εἰσελθὼν εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ, διαρπάσαι, ἐὰν μὴ
prius fortem alliget: & tunc domum eius diripiet.
πρῶτον τὸν ἰσχυρὸν δήσῃ· καὶ τότε τὴν οἰκίαν αὐτοῦ διαρπάσει.
Amen dico vobis: Quoniā omnia dimittentur peccata
ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι πάντα ᵃἀφεθήσεται τὰ ἁμαρτήματα 28
filiis hominum, & ˡblasphemiæ ⁹quascunque blasphe-
τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων, καὶ βλασφημίαι ὅσας ἂν βλασφη-
mauerint: Qui autem blasphemauerit in Spiritum sanctum,
μήσωσιν· ὃς δ᾽ ἂν βλασφημήσῃ εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, 29
nō *habet remissionē in æternum, sed ‖obnoxius est æterni ⁹iudicij.
οὐκ ἔχει ἄφεσιν εἰς τὸν αἰῶνα, ἀλλ᾽ ἔνοχός ἐστιν αἰωνίου κρίσεως·
Quoniam dicebant: Spiritum immundum habet.
ὅτι ἔλεγον, πνεῦμα ἀκάθαρτον ἔχει. 30
*Veniunt igitur fratres & mater eius: & foris stantes,
ἔρχονται οὖν οἱ ἀδελφοὶ καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ· καὶ ἔξω ἑστῶτες, 31
miserunt ad eum vocantes eum. Et sedebat
ἀπέστειλαν πρὸς αὐτὸν φωνοῦντες αὐτόν· καὶ ἐκάθητο 32
turba circa eum: ⁿdicebant verò ei: Ecce mater tua, &
ὄχλος περὶ αὐτόν· εἶπον δὲ αὐτῷ, ἰδοὺ ἡ μήτηρ σου, καὶ οἱ
fratres tui, & sorores tuæ foris quærunt te.
ἀδελφοί σου, καὶ αἱ ἀδελφαί σου ἔξω ζητοῦσί σε.
Et *respondit eis, dicens: Quæ est mater mea, ‖aut
καὶ ἀπεκρίθη αὐτοῖς, λέγων, τίς ἐστιν ἡ μήτηρ μου, ἢ οἱ 33
fratres mei? Et circunspiciens ⁹circulo circa
ἀδελφοί μου; καὶ περιβλεψάμενος κύκλῳ τοὺς περὶ 34
se sedentes, ait: Ecce mater mea, & fratres mei.
αὐτὸν καθημένους, λέγει, ἴδε ἡ μήτηρ μου, καὶ οἱ ἀδελφοί μου·
Qui enim fecerit voluntatem Dei, hic frater meus,
ὃς γὰρ ἂν ποιήσῃ τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ, οὗτος ἀδελφός μου, 35
& soror mea, & mater est.
καὶ ἀδελφή μου, καὶ μήτηρ ἐστί.

*ascendens ‖vocauit ad se †dedit illis potestatē curandi ⁿeiciendi *Petrus: ‖Cananæum, †possent *cùm audissent sui, ‖tenere †Quoniam in furorem versus est. *descenderant, ‖cōuocatis eis, ⁿ& *poterit ‖nisi ᵃἀφίημι ⁹quibus †habebit ‖reus erit ⁹delicti. *Et ⁿ& dicunt *respondens eis, ait: ‖& †eos qui incircuitu eius sedebant,

CAP. IIII. δ΄.

Et iterum cœpit docere *iuxta mare: & ‖co-
Καὶ πάλιν ἤρξατο διδάσκειν παρὰ τὴν θάλασσαν, καὶ συν- 1
acta est ad eum turba multa, ita vt ⁹ipsum ascendentem in
ήχθη πρὸς αὐτὸν ὄχλος πολὺς, ὥστε αὐτὸν ἐμβάντα εἰς τὸ
nauigium, sedere in mari: & omnis turba ⁿad
πλοῖον, καθῆσθαι ἐν τῇ θαλάσσῃ· καὶ πᾶς ὁ ὄχλος πρὸς τὴν
mare super terram erat. Et docebat eos in para-
θάλασσαν ἐπὶ τῆς γῆς ἦν. καὶ ἐδίδασκεν αὐτοὺς ἐν παρα- 2
bolis multa, & dicebat illis in doctrina sua:
βολαῖς πολλὰ, καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς ἐν τῇ διδαχῇ αὐτοῦ·

*ad ‖congregata †nauim ascendens sederet ⁿcirca

Audite: Ecce exiit seminans *seminare:
ἀκούετε· ἰδοὺ ἐξῆλθεν ὁ σπείρων τοῦ σπεῖραι· 3
Et ‖factum est in seminando, hoc quidē cecidit circa viam: & vene-
καὶ ἐγένετο ἐν τῷ σπείρειν, ὃ μὲν ἔπεσε παρὰ τὴν ὁδὸν, καὶ ἦλ- 4
runt volucres cæli, & ⁹deuorauerunt illud. Aliud verò ceci-
θε τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ κατέφαγεν αὐτό. ἄλλο δὲ ἔπε- 5
dit super petrosa, vbi non habuit terram multam: & statim
σεν ἐπὶ τὸ πετρῶδες, ὅπου οὐκ εἶχε γῆν πολλὴν, καὶ εὐθέως
exortum est, *propter non habere profunditatē terræ: ‖Sole autem exo-
ἐξανέτειλε, διὰ τὸ μὴ ἔχειν βάθος γῆς· ἡλίου δὲ ἀνα- 6
riente, æstuauit: & ⁹ob non habere radicem, exaruit.
τείλαντος, ᵃἐκαυματίσθη, καὶ διὰ τὸ μὴ ἔχειν ῥίζαν, ᵇἐξηράνθη.
Et aliud cecidit in spinas: & ascenderunt spi-
καὶ ἄλλο ἔπεσεν εἰς τὰς ἀκάνθας, καὶ ἀνέβησαν αἱ ἄκαν- 7
næ, & suffocauerunt illud, & fructum non dedit. Et aliud
θαι, καὶ ᶜσυνέπνιξαν αὐτὸ, καὶ καρπὸν οὐκ ἔδωκε. καὶ ἄλλο 8
cecidit in terram *pulchram: & dabat fructum ascendentem &
ἔπεσεν εἰς τὴν γῆν τὴν καλὴν, καὶ ἐδίδου καρπὸν ἀναβαίνοντα καὶ
crescentem: & afferebat vnū triginta, & vnū sexaginta, & vnū centum.
αὐξάνοντα, καὶ ἔφερεν ἓν τριάκοντα, καὶ ἓν ἑξήκοντα, καὶ ἓν ἑκατόν.
Et dicebat: ‖Habens aures ⁹audire, audiat.
καὶ ἔλεγεν, ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν, ἀκουέτω. 9
*Cum autē factus esset solus, interrogauerunt eum ‖qui circa eum
ὅτε δὲ ἐγένετο καταμόνας, ἠρώτησαν αὐτὸν οἱ περὶ αὐτὸν 10
cum duodecim, parabolam. Et dicebat eis: Vobis
σὺν τοῖς δώδεκα τὴν παραβολήν. καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, ὑμῖν 11
datum est nosse mysterium regni Dei: illis
δέδοται γνῶναι τὸ μυστήριον τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ· ἐκείνοις
autem *foris‖, in parabolis omnia fiunt:
δὲ τοῖς ἔξω ἐν παραβολαῖς τὰ πάντα γίνεται,
Vt ⁹aspicientes aspiciant, & non videant: & audientes audiant,
ἵνα βλέποντες βλέπωσι, καὶ μὴ ἴδωσι· καὶ ἀκούοντες ἀκούωσι, 12
& non intelligant: nequando conuertantur, & dimittantur eis
καὶ μὴ συνιῶσι· μήποτε ἐπιστρέψωσι, καὶ ἀφεθῇ αὐτοῖς τὰ
peccata. Et ait illis: Nescitis para-
ἁμαρτήματα. καὶ λέγει αὐτοῖς, οὐκ οἴδατε τὴν παρα- 13
bolam hanc? & quomodo omnes parabolas cognoscetis?
βολὴν ταύτην; καὶ πῶς πάσας τὰς παραβολὰς γνώσεσθε;
*Seminans, verbum seminat: Hi autem sunt qui circa
ὁ σπείρων, τὸν λόγον σπείρει· οὗτοι δέ εἰσιν οἱ παρὰ 14
viam, vbi seminatur verbum, & cùm audierint, confestim
τὴν ὁδὸν, ὅπου σπείρεται ὁ λόγος, καὶ ὅταν ἀκούσωσιν, εὐθέως 15
venit satanas, & aufert verbum ‖ seminatum ⁹ in cor-
ἔρχεται ὁ σατανᾶς, καὶ αἴρει τὸν λόγον τὸν ἐσπαρμένον ἐν ταῖς καρ-
dibus eorum. Et hi sunt similiter *in petrosa
δίαις αὐτῶν. καὶ οὗτοί εἰσιν ὁμοίως οἱ ἐπὶ τὰ πετρώδη 16
‖seminati, qui cùm audierint verbum, statim cum gau-
σπειρόμενοι, οἳ ὅταν ἀκούσωσι τὸν λόγον, εὐθέως μετὰ χα-
dio accipiunt illud: Et non habent radicem in seipsis,
ρᾶς λαμβάνουσιν αὐτόν· καὶ οὐκ ἔχουσι ῥίζαν ἐν ἑαυτοῖς, 17
sed temporales sunt: deinde orta tribulatione, ⁹aut perse-
ἀλλὰ πρόσκαιροί εἰσιν· εἶτα γενομένης θλίψεως, ἢ διω-
cutione propter verbum, confestim scandalizantur.
γμοῦ διὰ τὸν λόγον, εὐθὺς σκανδαλίζονται.
Et *hi sunt qui in ‖spinas seminati, hi sunt
καὶ οὗτοί εἰσιν οἱ εἰς τὰς ἀκάνθας σπειρόμενοι, οὗτοί εἰσιν, 18
qui verbum ⁹audientes, Et ⁿcuræ seculi huius,
οἱ τὸν λόγον ἀκούοντες, καὶ αἱ μέριμναι τοῦ αἰῶνος τούτου, 19
& deceptio diuitiarum, & circa reliqua *cupiditates intro-
καὶ ἡ ἀπάτη τοῦ πλούτου, καὶ αἱ περὶ τὰ λοιπὰ ἐπιθυμίαι εἰσπο-
euntes suffocant verbum, & ‖infructuosus efficitur.
ρευόμεναι συμπνίγουσι τὸν λόγον, καὶ ἄκαρπος γίνεται.
Et hi sunt ⁹in terram ⁿpulchram seminati*, qui au-
καὶ οὗτοί εἰσιν οἱ ἐπὶ τὴν γῆν τὴν καλὴν σπαρέντες, οἵτινες ἀκού- 20
diunt verbum, & suscipiunt, & ‖fructum ferunt, vnum triginta,
ουσι τὸν λόγον, καὶ παραδέχονται, καὶ καρποφοροῦσιν, ἓν τριάκοντα,
& vnum sexaginta, & vnū centum. Et dicebat illis: Nunquid
καὶ ἓν ἑξήκοντα, καὶ ἓν ἑκατόν. καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, μήτι ὁ 21
lucerna venit vt sub modio ponatur, aut sub lecto? nōne
λύχνος ἔρχεται, ἵνα ὑπὸ τὸν μόδιον ᵇτεθῇ, ἢ ὑπὸ τὴν κλίνην; οὐχ
vt super candelabrum imponatur? Non enim est aliquid abscōditū, quod
ἵνα ἐπὶ τὴν λυχνίαν ἐπιτεθῇ; οὐ γάρ ἐστί τι κρυπτὸν, ὃ 22
non manifestetur: nec factum est occultum, sed vt in pa-
ἐὰν μὴ φανερωθῇ· οὐδὲ ἐγένετο ἀπόκρυφον, ἀλλ᾽ ἵνα εἰς φα-
lam veniat. Si quis habet aures ‖audire, audiat.
νερὸν ἔλθῃ. εἴ τις ἔχει ὦτα ἀκούειν, ἀκουέτω. 23
Et dicebat illis: Videte quid audiatis. In qua mensura mēsi fue-
καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, βλέπετε τί ἀκούετε. ἐν ᾧ μέτρῳ μετρεῖ- 24
ritis, remetietur vobis, & adiicietur vobis audientibus.
τε, μετρηθήσεται ὑμῖν, καὶ προστεθήσεται ὑμῖν τοῖς ἀκούουσιν.
Qui enim habet, dabitur illi: & qui non habet, ⁹& quod habet
ὃς γὰρ ἂν ἔχῃ, δοθήσεται αὐτῷ· καὶ ὃς οὐκ ἔχει, καὶ ὃ ἔχει 25
auferetur ab eo. Et dicebat: Sic est regnum
ᶜἀρθήσεται ἀπ᾽ αὐτοῦ. καὶ ἔλεγεν, οὕτως ἐστὶν ἡ βασιλεία 26
Dei, quēadmodū si homo iaciat sementem in terram,
τοῦ θεοῦ, ὡς ἐὰν ἄνθρωπος βάλῃ τὸν σπόρον ἐπὶ τῆς γῆς,
Et dormiat, & ‖excitetur nocte & die: & se-
καὶ καθεύδῃ, καὶ ἐγείρηται νύκτα καὶ ἡμέραν, καὶ ὁ σπό- 27
men germinet & ⁹augeatur vt nescit ille.
ρος βλαστάνῃ, καὶ μηκύνηται ὡς οὐκ οἶδεν αὐτός·

*ad seminandum: ‖dum seminat ⁹comederunt aliud *quoniam non habebat altitudinem ‖Et quando exortus est sol, ⁹eo quòd non habebat ᵃκαυματίζομαι. ᵇξηραίνομαι. ᶜσυμπνίγω *bonam: ‖Qui habet ⁹audiendi, *Et cùm esset singularis, ‖hi qui cum eo erant. *qui ‖sunt ⁹videntes videant, *Qui seminat, ‖quod ⁹est *qui super ‖seminantur ⁹& *alij ‖spinis seminantur: ⁹audiunt, ⁿærumnæ *concupiscentiæ ‖sine fructu ⁹qui super ⁿbonam *sunt, ‖fructificant, ᵇτίθημι ‖audiendi, ⁹etiam ᶜαἴρομαι. ‖exurgat ⁹increscat dum

*Spontanea enim terra ‖fructum fert, primùm herbam, deinde spi-
αὐτομάτη γὰρ ἡ γῆ καρποφορεῖ, πρῶτον χόρτον, εἶτα στά- 28
cam, deinde plenum frumentũ in spica. ᵀCùm verò ediderit
χυν, εἶτα πλήρη σῖτον ἐν τῷ στάχυϊ. ὅταν δὲ παραδῷ 29
fructus, statim mittit falcem, quoniam adest
ὁ καρπὸς, εὐθέως ἀποστέλλει τὸ δρέπανον, ὅτι παρέστηκεν ὁ
messis. Et dicebat: Cui assimilabimus regnum
θερισμός. καὶ ἔλεγε, τίνι ὁμοιώσωμεν τὴν βασιλείαν 30
Dei: aut *in qua parabola conijciemus illud?
τοῦ θεοῦ, ἢ ἐν ποίᾳ παραβολῇ παραβάλωμεν αὐτήν;
Sicut ‖grano sinapis, quod cùm seminatũ fuerit in terra, minus ᵀ
ὡς κόκκῳ σινάπεως, ὃς ὅταν σπαρῇ ἐπὶ τῆς γῆς, μικρότερος 31
omnibus seminibus est quæ* in terra: Et cùm ‖seminatũ fuerit,
πάντων τῶν σπερμάτων ἐστὶ τῶν ἐπὶ τῆς γῆς· καὶ ὅταν σπαρῇ, 32
ascenditᵀ, & fit omnibus oleribus maius: & facit
ἀναβαίνει, καὶ γίνεται πάντων τῶν λαχάνων μείζων, καὶ ποιεῖ
ramos magnos, ita vt "posse sub vmbra eius *vo-
κλάδους μεγάλους, ὥστε δύνασθαι ὑπὸ τὴν σκιὰν αὐτοῦ τὰ πε-
latilia cæli ‖nidulari. Et talibus para-
τεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατασκηνοῦν. καὶ τοιαύταις παρα- 33
bolis multis loquebatur eis ᵀsermonem, prout poterant
βολαῖς πολλαῖς ἐλάλει αὐτοῖς τὸν λόγον, καθὼς ἠδύναντο
audire. Sine autem parabola non loquebatur eis: *pri-
ἀκούειν. χωρὶς δὲ παραβολῆς οὐκ ἐλάλει αὐτοῖς· κατ' 34
uatim autem discipulis suis ‖dissoluebat omnia.
ἰδίαν δὲ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ἐπέλυε πάντα.
Et ait illis in illa die, ᵀsero facto,
καὶ λέγει αὐτοῖς ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, ὀψίας γενομένης, 35
Transeamus *in vlterius. Et dimittentes turbam, as-
διέλθωμεν εἰς τὸ πέραν. καὶ ἀφέντες τὸν ὄχλον, παρα- 36
sumunt eum ‖vt erat in ᵀnauigio: & alia verò nauigiola
λαμβάνουσιν αὐτὸν ὡς ἦν ἐν τῷ πλοίῳ· καὶ ἄλλα δὲ πλοιάρια
erant cum illo. Et facta est procella venti magna: ᵀat
ἦν μετ' αὐτοῦ. καὶ γίνεται λαῖλαψ ἀνέμου μεγάλη· τὰ δὲ 37
fluctus *inijciebat in nauigium, vt ipsum iam impleri.
κύματα ἐπέβαλλεν εἰς τὸ πλοῖον, ὥστε αὐτὸ ἤδη γεμίζεσθαι.
Et erat ipse in puppi super ceruical dor-
καὶ ἦν αὐτὸς ἐπὶ τῇ πρύμνῃ, ἐπὶ τὸ προσκεφάλαιον κα- 38
miens: & excitant eum, & dicunt illi: Magi-
θεύδων· καὶ διεγείρουσιν αὐτὸν, καὶ λέγουσιν αὐτῷ, διδάσκα-
ster, non ‖curæ est tibi quia perimus? Et ᵀexcitatus obiur-
λε, οὐ μέλει σοι ὅτι ἀπολλύμεθα; καὶ ᵃδιεγερθεὶς ἐπετί- 39
gauit ventum, & dixit ! mari: *Sile, obmutesce.
μησε τῷ ἀνέμῳ, καὶ εἶπε τῇ θαλάσσῃ, σιώπα, πεφίμωσο.
Et ‖quieuit ventus: & facta est tranquillitas magna.
καὶ ἐκόπασεν ὁ ἄνεμος, καὶ ἐγένετο γαλήνη μεγάλη.
Et ait illis: Quid timidi estis ita? ᵀquomodo non habetis fidem?
καὶ εἶπεν αὐτοῖς, τί δειλοί ἐστε οὕτω; πῶς οὐκ ἔχετε πίστιν; 40
Et timuerunt *timorem magnum: & dicebant ad "inuicem:
καὶ ἐφοβήθησαν φόβον μέγαν, καὶ ἔλεγον πρὸς ἀλλήλους, 41
Quisnam iste est, quia & ventus & mare obe-
τίς ἄρα οὗτός ἐστιν, ὅτι καὶ ὁ ἄνεμος καὶ ἡ θάλασσα ὑπακού-
diunt ei?
ουσιν αὐτῷ;

*Vltro
‖fructificat,
ᵀEt cùm ex se produxerit
*cui parabolæ cōparabimus
‖granum
ᵀest
*sunt
‖natum
ᵀin arborem,
"possint
*aues
‖habitare.
ᵀverbum,
*seorsum
‖differebat
ᵀcùm sero esset factum:
*contrà.
‖ita
ᵀnaui, & aliæ naues
ᵀ&
*mittebat in nauim, ita vt impleretur nauis.
‖ad te pertinet
ᵀexurgens, cōminatus est vento,
ᵃδιεγείρομαι
*Tace,
‖cessauit
ᵀnecdum
*timore magno
"alterutrum: Quisputas

CAP. V. ε.

Et venerunt *in vlterius maris in regionem ‖Ga-
Καὶ ἦλθον εἰς τὸ πέραν τῆς θαλάσσης, εἰς τὴν χώραν τῶν γα- 1
darenorum. Et exeunti ei ᵀex nauigio, statim oc-
δαρηνῶν. καὶ ἐξελθόντι αὐτῷ ἐκ τοῦ πλοίου, εὐθέως ᵃἀ- 2
currit ei ‖ex monumentis homo in spiritu
πήντησεν αὐτῷ ἐκ τῶν μνημείων ἄνθρωπος ἐν πνεύματι
immundo: Qui domicilium habebat in monumentis. &
ἀκαθάρτῳ, ὃς τὴν κατοίκησιν εἶχεν ἐν τοῖς μνήμασι. καὶ 3
neque catenis *nemo poterat eum ligare: ‖Propter eum
οὔτε ἁλύσεσιν οὐδεὶς ἠδύνατο αὐτὸν δῆσαι, διὰ τὸ αὐτὸν 4
sæpe compedibus & catenis ᵀligatum esse, & disruptas esse ab eo
πολλάκις πέδαις καὶ ἁλύσεσι δεδέσθαι, καὶ διεσπάσθαι ὑπ' αὐτοῦ
catenas, & pedicas contritas esse: & nemo eum poterat
τὰς ἁλύσεις, καὶ τὰς πέδας ᵃσυντετρίφθαι, καὶ οὐδεὶς αὐτὸν ἴσχυε
domare. Et *per omnem noctem & diem in monumentis
δαμάσαι. καὶ διαπαντὸς νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἐν τοῖς μνήμασιν 5
& in montibus erat clamans, & concidens seipsum lapidibus.
καὶ ἐν τοῖς ὄρεσιν ἦν κράζων, καὶ κατακόπτων ἑαυτὸν λίθοις.
Videns autem Iesum à longe, cucurrit, & adora-
ἰδὼν δὲ τὸν Ἰησοῦν ἀπὸ μακρόθεν, ἔδραμε, καὶ προσεκύ- 6
uit eum: Et clamans voce magna, dixit, Quid mihi
νησεν αὐτῷ, καὶ κράξας φωνῇ μεγάλῃ, εἶπε, τί ἐμοὶ 7
& tibi, Iesu fili Dei altissimi? adiuro te ‖ Deum ne me
καὶ σοὶ, Ἰησοῦ υἱὲ τοῦ θεοῦ τοῦ ὑψίστου; ὁρκίζω σε τὸν θεὸν μή με
torqueas. Dicebat enim illi: Exi spiritus im-
βασανίσῃς. ἔλεγε γὰρ αὐτῷ, ἔξελθε τὸ πνεῦμα τὸ ἀκά- 8
munde ab homine ᵀ Et interrogabat eum: Quod tibi
θαρτον ἐκ τοῦ ἀνθρώπου. καὶ ἐπηρώτα αὐτὸν, τί σοι 9
nomen"? Et *respondit dicens: Legio nomen mihi": quia multi
ὄνομα; καὶ ἀπεκρίθη λέγων, λεγεὼν ὄνομά μοι· ὅτι πολλοί
sumus. Et ᵀadpellabat eum multa, vt ne se
ἐσμεν. καὶ παρεκάλει αὐτὸν πολλὰ, ἵνα μὴ αὐτοὺς 10
mittat extra regionem. Erat autem ibi ‖ad montem
ἀποστείλῃ ἔξω τῆς χώρας. ἦν δὲ ἐκεῖ πρὸς τῷ ὄρει 11

*trans fretum
‖Gerasenorũ.
ᵀde naui,
ᵃἀπαντάω
‖de
*iam quisquã
‖Quoniam
ᵀvinctus dirupisset catenas, & compedes comminuisset:
ᵃσυντρίβομαι.
*semper die ac nocte
‖per
ᵀisto.
"est
*dicit ei:
ᵀdeprecabatur eum multùm, ne se expelleret
‖circa

grex porcorum magnus, pascens". Et *adpellabant
12 ἀγέλη χοίρων μεγάλη βοσκομένη. καὶ παρεκάλεσαν
eum omnes dæmones, dicentes: Mitte nos in
αὐτὸν πάντες οἱ δαίμονες, λέγοντες, πέμψον ἡμᾶς εἰς τοὺς
porcos, vt in eos introeamus. Et concessit
13 χοίρους, ἵνα εἰς αὐτοὺς εἰσέλθωμεν· καὶ ἐπέτρεψεν
eis statim Iesus. Et exeuntes spiritus
αὐτοῖς εὐθέως ὁ Ἰησοῦς. καὶ ἐξελθόντα τὰ πνεύματα τὰ
immundi, introierunt in porcos: & ‖irruit grex per
ἀκάθαρτα εἰσῆλθον εἰς τοὺς χοίρους· καὶ ὥρμησεν ἡ ἀγέλη κατὰ
præcipitium in mare: ᵀerant enim vt duo millia, & suffoca-
τοῦ κρημνοῦ εἰς τὴν θάλασσαν· ἦσαν γὰρ ὡς δισχίλιοι· καὶ ἐπνί-
ti sunt in mari. *At pascentes porcos
14 γοντο ἐν τῇ θαλάσσῃ. οἱ δὲ βόσκοντες τοὺς χοίρους
fugerunt, & nuntiauerunt in ciuitatem, & in agros. &
ἔφυγον, καὶ ἀνήγγειλαν εἰς τὴν πόλιν, καὶ εἰς τοὺς ἀγρούς. καὶ
egressi sunt videre quid esset ‖factum. Et veniunt ad
15 ἐξῆλθον ἰδεῖν τί ἐστι τὸ γεγονός. καὶ ἔρχονται πρὸς
Iesum, & ᵀspectant dæmoniacum sedentem &
τὸν Ἰησοῦν, καὶ θεωροῦσι τὸν δαιμονιζόμενον καθήμενον καὶ
vestitum, & sanæ mentis eum qui habuerat legionem: &
ἱματισμένον, καὶ σωφρονοῦντα τὸν ἐσχηκότα τὸν λεγεῶνα, καὶ
timuerunt. *Narrauerunt autem illis ‖videntes, quomodo
16 ἐφοβήθησαν. διηγήσαντο δὲ αὐτοῖς οἱ ἰδόντες, πῶς
factum esset ᵀdæmoniaco, & de porcis.
ἐγένετο τῷ δαιμονιζομένῳ, καὶ περὶ τῶν χοίρων.
Et" cœperunt aduocare eum, *abire de finibus
17 καὶ ἤρξαντο παρακαλεῖν αὐτὸν ἀπελθεῖν ἀπὸ τῶν ὁρίων
eorum. ‖Et ascendente ipso in nauigium, aduocabat
18 αὐτῶν. καὶ ἐμβάντος αὐτοῦ εἰς τὸ πλοῖον, παρεκάλει
illum ᵀdæmoniacus, vt esset cum illo. "At Iesus non
19 αὐτὸν ὁ δαιμονισθεὶς, ἵνα ᾖ μετ' αὐτοῦ. ὁ δὲ Ἰησοῦς οὐκ
admisit eum: sed ait illi: Vade in domum tuam
ἀφῆκεν αὐτὸν, ἀλλὰ λέγει αὐτῷ, ὕπαγε εἰς τὸν οἶκόν σου
ad tuos, & annuntia illis quanta tibi Dominus *fecit,
πρὸς τοὺς σοὺς, καὶ ἀνάγγειλον αὐτοῖς ὅσα σοι ὁ κύριος ἐποίησε,
& misertus "est tui. Et abiit, & cœpit prædicare in
20 καὶ ἠλέησέ σε. καὶ ἀπῆλθε, καὶ ἤρξατο κηρύσσειν ἐν
Decapoli, quanta fecisset *ei Iesus: & omnes mira-
τῇ Δεκαπόλει, ὅσα ἐποίησεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· καὶ πάντες ἐθαύ-
bantur. Et ‖trajciente Iesu in nauigio rur-
21 μαζον. καὶ διαπεράσαντος τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῷ πλοίῳ πά-
sum ᵀin vlterius, coacta est turba multa ad eum, & erat
λιν εἰς τὸ πέραν, συνήχθη ὄχλος πολὺς ἐπ' αὐτόν, καὶ ἦν
"iuxta mare. Et ecce venit *vnus Archi-
22 παρὰ τὴν θάλασσαν. καὶ ἰδοὺ ἔρχεται εἷς τῶν ἀρχι-
synagogorum nomine Iairus: & videns eum, procidit ad
συναγώγων, ὀνόματι Ἰάειρος, καὶ ἰδὼν αὐτὸν, πίπτει πρὸς
pedes eius: Et ‖aduocabat eum multum, dicens:
23 τοὺς πόδας αὐτοῦ, καὶ παρεκάλει αὐτὸν πολλὰ, λέγων,
Quoniam ᵀfiliola mea extremè habet, vt veniens imponas ei
ὅτι τὸ θυγάτριόν μου ἐσχάτως ἔχει· ἵνα ἐλθὼν ἐπιθῇς αὐτῇ
manus, vt seruetur, & viuet. Et abiit cum
24 τὰς χεῖρας, ὅπως σωθῇ, καὶ ζήσεται. καὶ ἀπῆλθε μετ'
illo: & sequebatur eum turba multa, & comprimebant eum.
αὐτοῦ, καὶ ἠκολούθει αὐτῷ ὄχλος πολὺς, καὶ συνέθλιβον αὐτόν.
Et mulier quædã existens in fluxione sanguinis "annos duodecim:
25 καὶ γυνή τις οὖσα ἐν ῥύσει αἵματος ἔτη δώδεκα,
Et ‖ multa perpessa à ᵀmultis medicis, & "insumptũ
26 καὶ πολλὰ παθοῦσα ὑπὸ πολλῶν ἰατρῶν, καὶ δαπανήσα-
quæ apud se omnibus, & nihil adiuta, sed ma-
σα τὰ παρ' ἑαυτῆς πάντα, καὶ μηδὲν ὠφεληθεῖσα, ἀλλὰ μᾶλ-
gis in deterius *veniens. Audiens de Iesu,
27 λον εἰς τὸ χεῖρον ἐλθοῦσα· ἀκούσασα περὶ τοῦ Ἰησοῦ,
‖veniens in turba retrò, ᵀtetigit vestimentum eius.
ἐλθοῦσα ἐν τῷ ὄχλῳ ὄπισθεν, ἥψατο τοῦ ἱματίου αὐτοῦ.
Dicebat enim: Quia si vel "vestimenta eius tetigero, *seruabor.
28 ἔλεγε γὰρ, ὅτι κἂν τῶν ἱματίων αὐτοῦ ἅψωμαι, σωθήσομαι.
Et confestim siccatus est fons sanguinis eius: & sensit
29 καὶ εὐθέως ἐξηράνθη ἡ πηγὴ τοῦ αἵματος αὐτῆς, καὶ ἔγνω
corpore, quia sanata est à ‖flagello. Et statim
30 τῷ σώματι, ὅτι ἴαται ἀπὸ τῆς μάστιγος. καὶ εὐθέως ὁ
Iesus cognoscens in semetipso ᵀex se efficacitatem profectam,
Ἰησοῦς ἐπιγνοὺς ἐν ἑαυτῷ τὴν ἐξ αὐτοῦ δύναμιν ἐξελθοῦσαν,
conuersus "in turba, aiebat: Quis mea tetigit vestimenta?
ἐπιστραφεὶς ἐν τῷ ὄχλῳ, ἔλεγε, τίς μου ἥψατο τῶν ἱματίων;
Et dicebant ei discipuli sui: *Aspicis turbam
31 καὶ ἔλεγον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, βλέπεις τὸν ὄχλον
comprimentem te, & dicis: Quis me tetigit?
συνθλίβοντά σε, καὶ λέγεις, τίς μου ἥψατο;
Et circumspiciebat videre ‖hoc facientem.
32 καὶ περιεβλέπετο ἰδεῖν τὴν τοῦτο ποιήσασαν.
At mulier ᵀtimens & tremens, sciens quod factũ esset in
33 ἡ δὲ γυνὴ φοβηθεῖσα καὶ τρέμουσα, εἰδυῖα ὃ γέγονεν ἐπ'
se, venit & procidit "ei, & dixit ei omnem
αὐτῇ, ἦλθε καὶ προσέπεσεν αὐτῷ, καὶ εἶπεν αὐτῷ πᾶσαν τὴν
veritatem. Ille autem dixit ei: Filia, fides tua *seruauit
34 ἀλήθειαν. ὁ δὲ εἶπεν αὐτῇ, θύγατερ, ἡ πίστις σου σέσωκέ
te: vade in pace, & esto sana à ‖flagello tuo.
σε· ὕπαγε εἰς εἰρήνην, καὶ ἴσθι ὑγιὴς ἀπὸ τῆς μάστιγός σου.

"in agris.
*deprecabãtur eum spiritus,
‖magno impetu grex præcipitatus est
ᵀad
*Qui autem pascebant eos,
‖facti:
ᵀvident illum qui à dæmonio vexabatur,
*Et
‖qui viderant, qualiter
ᵀei qui dæmoniũ habuerat,
ᵀrogare
*vt discederet
‖Cũque ascenderet nauim, cœpit
ᵀdeprecari qui à dæmonio vexatus fuerat,
"&
*feceris
"sit
*sibi
‖cùm transcendisset Iesus in naui
ᵀtrans fretum, conuenit
"circa
*quidã de Archisynagogis
‖deprecabatur
ᵀfilia mea in extremis est. Veni, impone manum tuam super eam, vt salua sit, *& viuat.
*quæ erat in profluuio
"annis
‖fuerat
ᵀcompluribus
"erogauerat omnia sua, nec quicquam profecerat,
*habebat.
Cùm audisset
‖venit
ᵀ&
"vestimentum
*salua ero.
‖plaga.
ᵀvirtutem quę exierat de illo.
"ad turbam.
*Vide.
‖eam quæ hoc fecerat.
ᵀverò
"ante eum,
*saluam fecit.
‖plaga tua.

Adhuc eo loquente, veniunt *ab Archisynagogo,
35 ἔτι αὐτοῦ λαλοῦντος, ἔρχονται ἀπὸ τοῦ ἀρχισυναγώγου,
dicentes: Quia filia tua mortua est, quid ‖adhuc vexas magistrum?
λέγοντες, ὅτι ἡ θυγάτηρ σου ἀπέθανε, τί ἔτι σκύλλεις τὸν διδάσκαλον;
*At Iesus statim audiens sermonem
36 ὁ δὲ Ἰησοῦς εὐθέως ἀκούσας τὸν λόγον
dictum, ait Archisynagogo: *Ne metue: solum crede.
λαλούμενον, λέγει τῷ ἀρχισυναγώγῳ, μὴ φοβοῦ, μόνον πίστευε.
Et non admisit quenquam se consequi, ‖si non Pe-
37 καὶ οὐκ ἀφῆκεν οὐδένα αὐτῷ συνακολουθῆσαι, εἰ μὴ Πέ-
trum, & Iacobum, & Ioannem fratrem Iacobi.
τρον, καὶ Ἰάκωβον, καὶ Ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν Ἰακώβου.
Et *venit in domum Archisynagogi. & videt
38 καὶ ἔρχεται εἰς τὸν οἶκον τοῦ ἀρχισυναγώγου, καὶ θεωρεῖ
tumultum, ‖flentes & eiulantes multum.
θόρυβον, κλαίοντας καὶ ἀλαλάζοντας πολλά.
Et ingressus, ait illis: Quid *tumultuamini & ploratis?
39 καὶ εἰσελθὼν λέγει αὐτοῖς, τί θορυβεῖσθε καὶ κλαίετε;
puella non mortua est, sed dormit.
τὸ παιδίον οὐκ ἀπέθανεν, ἀλλὰ καθεύδει.
Et irridebant eum. Ipse verò eiectis omnibus, assu-
40 καὶ κατεγέλων αὐτοῦ. ὁ δὲ ἐκβαλὼν ἅπαντας, παραλαμ-
mit patrem puellæ, & matrem, & qui *cum se,
βάνει τὸν πατέρα τοῦ παιδίου, καὶ τὴν μητέρα, καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ,
& ‖ingreditur vbi erat puella iacens.
καὶ εἰσπορεύεται ὅπου ἦν τὸ παιδίον ἀνακείμενον.
Et *prehendens manum puellæ, ait illi: Talitha
41 καὶ κρατήσας τῆς χειρὸς τοῦ παιδίου, λέγει αὐτῇ, ταλιθὰ
cumi, quod est interpretatum, Puella, tibi dico, ‖excitare.
κοῦμι, ὅ ἐστι μεθερμηνευόμενον, τὸ κοράσιον, σοὶ λέγω, ἔγειραι.
Et confestim surrexit puella, & deambulabat. erat *enim annorū
42 καὶ εὐθέως ἀνέστη τὸ κοράσιον, καὶ περιεπάτει. ἦν γὰρ ἐτῶν
duodecim. Et obstupuerunt stupore magno.
δώδεκα· καὶ ἐξέστησαν ἐκστάσει μεγάλῃ.
Et præcepit illis *multa, vt nemo sciret id: & *dixit
43 καὶ διεστείλατο αὐτοῖς πολλά, ἵνα μηδεὶς γνῷ τοῦτο· καὶ εἶπε
dari illi manducare.
δοθῆναι αὐτῇ φαγεῖν.

* nuntij ad Archisynagogū, ‖ vltra
* Iesus autem audito verbo quod diceba-tur,
* Noli timere: tantummodo ‖ nisi
* veniunt
‖ &
* turbamini
* secum erant,
‖ ingrediuntur
* tenens
‖ surge.
a μεθερμηνεύομαι.
* autem
b ἐξίσαμαι
* vehementer,
* iussit
c γινώσκω

CAP. VI. ϛ'.

Et egressus est inde, & *venit in patriam suam, &
1 Καὶ ἐξῆλθεν ἐκεῖθεν, καὶ ἦλθεν εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ· καὶ
‖sequuntur eum discipuli sui. Et facto
ἀκολουθοῦσιν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ. 2 καὶ γενομένου
Sabbatho, cœpit in synagoga docere: & multi
σαββάτου, ἤρξατο ἐν τῇ συναγωγῇ διδάσκειν· καὶ πολλοὶ
audientes, *percellebantur, dicentes: Vnde huic hæc ‖? &
ἀκούοντες, ἐξεπλήσσοντο, λέγοντες, πόθεν τούτῳ ταῦτα; καὶ
quæ sapientia data illi, & *efficacitates tales per manus eius efficiuntur?
τίς ἡ σοφία ἡ δοθεῖσα αὐτῷ, καὶ δυνάμεις τοιαῦται διὰ τῶν χειρῶν αὐτοῦ γίνονται;
Nonne hic est faber filius Ma-
3 οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ τέκτων, ὁ υἱὸς Μα-
riæ, frater verò Iacobi, & ‖Iose, & Iudæ, & Simonis? *Et
ρίας, ἀδελφὸς δὲ Ἰακώβου καὶ Ἰωσῆ, καὶ Ἰούδα, καὶ Σίμωνος; καὶ
non sunt sorores eius hîc *apud nos? Et scandaliza-
οὐκ εἰσὶν αἱ ἀδελφαὶ αὐτοῦ ὧδε πρὸς ἡμᾶς; καὶ ἐσκανδαλί-
bantur in illo. ‖Dicebat autem illis Iesus: Quia non est Pro-
ζοντο ἐν αὐτῷ. 4 ἔλεγε δὲ αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, ὅτι οὐκ ἔστι προ-
pheta *inhonoratus, si non in patria sua, & in ‖cognatis,
φήτης ἄτιμος, εἰ μὴ ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ, καὶ ἐν τοῖς συγγενέσι,
& in domo sua. Et non poterat ibi vllam
καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ. 5 καὶ οὐκ ἠδύνατο ἐκεῖ οὐδεμίαν
*efficacitatem facere, ‖si non paucis infirmis imponens manus,
δύναμιν ποιῆσαι, εἰ μὴ ὀλίγοις ἀρρώστοις ἐπιθεὶς τὰς χεῖρας,
curauit. Et mirabatur propter incredulitatē eorum: &
ἐθεράπευσε. 6 καὶ ἐθαύμαζε διὰ τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν. καὶ
circuibat *vicos in orbem docens. Et ‖aduocat
περιῆγε τὰς κώμας κύκλῳ διδάσκων. 7 καὶ προσκαλεῖται
duodecim: & cœpit eos mittere ‖duos duos, & dabat
τοὺς δώδεκα· καὶ ἤρξατο αὐτοὺς ἀποστέλλειν δύο δύο, καὶ ἐδίδου
illis *auctoritatem spirituum immundorum.
αὐτοῖς ἐξουσίαν τῶν πνευμάτων τῶν ἀκαθάρτων.
Et præcepit eis *vt nihil tollerent ‖ad viam, si non
8 καὶ παρήγγειλεν αὐτοῖς ἵνα μηδὲν αἴρωσιν εἰς ὁδόν, εἰ μὴ
virgam tantùm: non peram, non panem, *non in zona æs:
ῥάβδον μόνον· μὴ πήραν, μὴ ἄρτον, μὴ εἰς τὴν ζώνην χαλκόν·
Sed calceatos sandaliis. & ne *induimini duas
9 ἀλλ' ὑποδεδεμένους σανδάλια· καὶ μὴ ἐνδύσησθε δύο
tunicas. Et dicebat eis: Quocunque introieritis in domum,
χιτῶνας. 10 καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, ὅπου ἐὰν εἰσέλθητε εἰς οἰκίαν,
illic manete, donec exeatis inde. Et quicunque non
ἐκεῖ μένετε, ἕως ἂν ἐξέλθητε ἐκεῖθεν. 11 καὶ ὅσοι ἐὰν μὴ
receperint vos, nec audierint vos, exeuntes in-
δέξωνται ὑμᾶς, μηδὲ ἀκούσωσιν ὑμῶν, ἐκπορευόμενοι ἐκεῖ-
de, excutite puluerem infernè ‖pedum vestrorum, in te-
θεν, ἐκτινάξατε τὸν χοῦν τὸν ὑποκάτω τῶν ποδῶν ὑμῶν, εἰς μαρ-
stimonium illis. Amen dico vobis, tolerabilius erit Sodomis
τύριον αὐτοῖς. ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἀνεκτότερον ἔσται Σοδόμοις
aut Gomorris in die iudicij, quàm ciuitati illi.
ἢ Γομόρροις, ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, ἢ τῇ πόλει ἐκείνῃ.

* abijt
‖ sequebantur
* admirabantur in doctrina eius,
‖ omnia?
‖ est * quæ
* virtutes
‖ Ioseph,
* Nonne &
* nobiscū sunt?
‖ Et
* sine honore, nisi
‖ cognatione sua,
* virtutem
‖ nisi paucos infirmos impositis manibus,
* castella in circuitu
‖ vocauit
‖ binos,
* potestatem
* ne quid
‖ in via, nisi
* neque
* induerentur duabus tunicis
a ἐνδύω
‖ de pedibus vestris,

Et exeuntes prædicabant vt *pœniterent.
12 καὶ ἐξελθόντες ἐκήρυσσον ἵνα μετανοήσωσι·
Et dæmonia multa eiiciebant: & vngebant oleo multos
13 καὶ δαιμόνια πολλὰ ἐξέβαλλον, καὶ ἤλειφον ἐλαίῳ πολλοὺς
ægros, & ‖sanabant. Et audiuit rex Hero-
14 ἀρρώστους, καὶ ἐθεράπευον. καὶ ἤκουσεν ὁ βασιλεὺς Ἡρώ-
des (manifestum enim factū *erat nomen eius) & dicebat: Quia Ioannes
δης· φανερὸν γὰρ ἐγένετο τὸ ὄνομα αὐτοῦ· καὶ ἔλεγεν, ὅτι Ἰωάννης
*baptizans à mortuis excitatus est: & propter *hoc operantur efficaci-
ὁ βαπτίζων ἐκ νεκρῶν ἠγέρθη, καὶ διὰ τοῦτο ἐνεργοῦσιν αἱ δυνά-
tates in illo. Alij ‖ dicebant: Quia Elias est. Alij verò
15 μεις ἐν αὐτῷ. ἄλλοι ἔλεγον, ὅτι Ἠλίας ἐστίν· ἄλλοι δὲ
dicebant: Quia Propheta est, quasi vnus *Prophetarum.
ἔλεγον, ὅτι προφήτης ἐστίν, ὡς εἷς τῶν προφητῶν.
*Audiens autem Herodes, ait: Quia quē ego decollaui Io-
16 ἀκούσας δὲ ὁ Ἡρώδης, εἶπεν, ὅτι ὃν ἐγὼ ἀπεκεφάλισα Ἰω-
annem, hic ‖est; ipse excitatus est ex mortuis. Ipse enim
17 άννην, οὗτός ἐστιν· αὐτὸς ἠγέρθη ἐκ νεκρῶν. αὐτὸς γὰρ ὁ
Herodes *delegans, prehendit Iohannem, & vinxit eum in
Ἡρώδης ἀποστείλας, ἐκράτησε τὸν Ἰωάννην, καὶ ἔδησεν αὐτὸν ἐν τῇ
*custodia propter Herodiadem vxorem Philippi fratris sui,
φυλακῇ διὰ Ἡρῳδιάδα τὴν γυναῖκα Φιλίππου τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ,
quia eam duxerat. Dicebat enim Ioannes Herodi: Quòd
18 ὅτι αὐτὴν ἐγάμησεν. ἔλεγε γὰρ ὁ Ἰωάννης τῷ Ἡρώδῃ, ὅτι
non licet tibi habere vxorem fratris tui.
οὐκ ἔξεστί σοι ἔχειν τὴν γυναῖκα τοῦ ἀδελφοῦ σου.
At Herodias ‖ insidiabatur illi: & volebat eum occidere, *&
19 ἡ δὲ Ἡρῳδιὰς ἐνεῖχεν αὐτῷ, καὶ ἤθελεν αὐτὸν ἀποκτεῖναι, καὶ
non poterat. Nam Herodes *metuebat Ioannem, sciens
20 οὐκ ἠδύνατο. ὁ γὰρ Ἡρώδης ἐφοβεῖτο τὸν Ἰωάννην, εἰδὼς
eum virum iustum & sanctum: & ‖conseruabat eum, & ‖audiens
αὐτὸν ἄνδρα δίκαιον καὶ ἅγιον· καὶ συνετήρει αὐτόν, καὶ ἀκούσας
eum, multa faciebat: & *suauiter eum audiebat. Et *facta
21 αὐτοῦ, πολλὰ ἐποίει, καὶ ἡδέως αὐτοῦ ἤκουε. καὶ γενομένης
die opportuna, cum Herodes *natalitiis suis cœnam *faciebat
ἡμέρας εὐκαίρου, ὅτε Ἡρώδης τοῖς γενεσίοις αὐτοῦ δεῖπνον ἐποίει
principibus suis, & tribunis, & primis
τοῖς μεγιστᾶσιν αὐτοῦ, καὶ τοῖς χιλιάρχοις, καὶ τοῖς πρώτοις τῆς
Galilææ. ‖Et ingressa filia ipsius Hero-
22 Γαλιλαίας. καὶ εἰσελθούσης τῆς θυγατρὸς αὐτῆς τῆς Ἡρῳ-
diadis, & *saltante, & placente Herodi, ‖& vnà
διάδος, καὶ ὀρχησαμένης, καὶ ἀρεσάσης τῷ Ἡρώδῃ καὶ τοῖς συν-
recumbentibus, ait rex puellæ: Pete à me quod
ανακειμένοις, εἶπεν ὁ βασιλεὺς τῷ κορασίῳ, αἴτησόν με ὃ
*velis, & dabo tibi. Et iurauit illi, Quia quicquid
23 ἐὰν θέλῃς, καὶ δώσω σοί. καὶ ὤμοσεν αὐτῇ, ὅτι ὃ ἐὰν
petieris, dabo tibi, *vsque dimidium regni mei.
αἰτήσῃς, δώσω σοι, ἕως ἡμίσους τῆς βασιλείας μου.
‖Illa verò egressa, dixit matri suæ: Quid petam?
24 ἡ δὲ ἐξελθοῦσα, εἶπε τῇ μητρὶ αὐτῆς, τί αἰτήσομαι;
*Illa verò ait: Caput Ioannis Baptistæ.
ἡ δὲ εἶπε, τὴν κεφαλὴν Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ.
*Et ingressa statim cum ‖studio ad regem,
25 καὶ εἰσελθοῦσα εὐθέως μετὰ σπουδῆς πρὸς τὸν βασιλέα,
petiuit, dicens: Volo vt mihi des ‖ex ipsa in disco
ᾐτήσατο, λέγουσα, θέλω ἵνα μοι δῷς ἐξ αὐτῆς ἐπὶ πίνακι
caput Ioannis Baptistæ. Et contristatus
26 τὴν κεφαλὴν Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ. καὶ περίλυπος
*factus rex, propter ‖iuramenta, & ‖simul discumben-
γενόμενος ὁ βασιλεύς, διὰ τοὺς ὅρκους καὶ τοὺς συνανακειμέ-
tes, *non voluit eam ‖reijcere. Et statim legans
27 νους, οὐκ ἠθέλησεν αὐτὴν ἀθετῆσαι. καὶ εὐθέως ἀποστείλας
rex speculatorem, iniunxit afferri caput
ὁ βασιλεὺς σπεκουλάτωρα, ἐπέταξεν ἐνεχθῆναι τὴν κεφαλὴν
eius *. Ille autem abiens decollauit eum in carcere.
αὐτοῦ. ὁ δὲ ἀπελθὼν ἀπεκεφάλισεν αὐτὸν ἐν τῇ φυλακῇ·
Et attulit caput eius in disco, & dedit illud
28 καὶ ἤνεγκε τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἐπὶ πίνακι, καὶ ἔδωκεν αὐτὴν
puellæ, & puella dedit illud matri suæ.
τῷ κορασίῳ, καὶ τὸ κοράσιον ἔδωκεν αὐτὴν τῇ μητρὶ αὐτῆς.
*Et audientes discipuli eius venerunt, & tulerunt ‖cadauer
29 καὶ ἀκούσαντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἦλθον, καὶ ἦραν τὸ πτῶμα
eius, & posuerunt illud in monumento. Et *coguntur
30 αὐτοῦ, καὶ ἔθηκαν αὐτὸ ἐν τῷ μνημείῳ. καὶ συνάγονται οἱ
Apostoli ad Iesum, & renuntiauerunt ei omnia, ‖& quanta
ἀπόστολοι πρὸς τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἀπήγγειλαν αὐτῷ πάντα, καὶ ὅσα
egerant, & quanta docuerant. Et ait illis: Venite *vos
31 ἐποίησαν, καὶ ὅσα ἐδίδαξαν. καὶ εἶπεν αὐτοῖς, δεῦτε ὑμεῖς
ipsi priuatim in desertum locum, & requiescite pusillum. Erant
αὐτοὶ κατ' ἰδίαν εἰς ἔρημον τόπον, καὶ ἀναπαύεσθε ὀλίγον· ἦσαν
enim ‖venientes & redeuntes multi: & nec *edere opportunitatē
γὰρ οἱ ἐρχόμενοι καὶ οἱ ὑπάγοντες πολλοί, καὶ οὐδὲ φαγεῖν ηὐκαί-
habebant. Et *abierunt in desertum locum nauigio seorsum.
32 ρουν. καὶ ἀπῆλθον εἰς ἔρημον τόπον τῷ πλοίῳ κατ' ἰδίαν.
Et viderunt eos abeuntes, & cognouerunt eum multi:
33 καὶ εἶδον αὐτοὺς ὑπάγοντας, καὶ ἐπέγνωσαν αὐτὸν πολλοί,
& pedestres de omnibus ciuitatibus concurrerunt illuc, & præ-
καὶ πεζῇ ἀπὸ πασῶν τῶν πόλεων συνέδραμον ἐκεῖ, καὶ προ-
uenerunt eos, & venerunt ad eum.
ῆλθον αὐτούς, καὶ ἦλθον πρὸς αὐτόν.

* pœnitentiam agerent:
d ἀλείφω
‖ sanabantur.
‖ est
* Baptista resurrexit
* ea virtutes
‖ autem
* ex Prophetis.
* Quo audito
‖ à mortuis resurrexit.
* misit ac tenuit
* carcerem
‖ autem
* nec
e ἐνέχω
* enim
‖ custodiebat
‖ audito eo,
* libenter
* cùm dies opportunus accidisset,
* natalis sui
* fecit
‖ Cumque introisset
* saltasset, & placuisset
‖ simulque
a αἰτέω
* vis,
* licet
‖ Quæ cùm exisset,
* At illa dixit:
* Cumque introisset
‖ festinatione
‖ protinus
* est
‖ iusiurandum,
‖ propter
* noluit
‖ contristare. sed misso spiculatore præcepit
a ἀθετέω
b φέρομαι
* in disco: &
* Quo audito
‖ corpus
* conuenientes
‖ quæ
* seorsum
‖ qui veniebāt & redibant
* spatium manducandi
c εὐκαιρέω.
* ascendentes in nauim,
d ἐπιγινώσκω.

Et exiens vidit Iesus multam turbam: & *visceribus com-
καὶ ἐξελθὼν εἶδεν ὁ ἰησοῦς πολὺν ὄχλον· καὶ ἐσπλαγ- 34
motus est super eos: quia erant sicut oues non habentes pastorem.
χνίσθη ἐπ' αὐτοῖς, ὅτι ἦσαν ὡς πρόβατα μὴ ἔχοντα ποιμένα.
& cœpit docere illos multa. Et ‖ iam hora mul-
καὶ ἤρξατο διδάσκειν αὐτοὺς πολλά. Καὶ ἤδη ὥρας πολ- 35
ta ⁹facta, aduenientes ei discipuli eius, ᵘdi-
λῆς γενομένης, προσελθόντες αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, λέ-
cunt: Quod desertus est locus *, & iam hora ‖ multa,
γουσιν, ὅτι ἔρημός ἐστιν ὁ τόπος, καὶ ἤδη ὥρα πολλή,
Absolue eos, vt abeuntes in ⁹per gyrum agros
ἀπόλυσον αὐτούς, ἵνα ἀπελθόντες εἰς τοὺς κύκλῳ ἀγροὺς 36
& vicos, ᵘmercentur sibi panes. quid enim edant non
καὶ κώμας, ἀγοράσωσιν ἑαυτοῖς ἄρτους· τί γὰρ φάγωσιν οὐκ
habent. Ille verò respondens, ait illis: Date illis vos
ἔχουσιν. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, δότε αὐτοῖς ὑμεῖς 37
manducare. Et *dicunt ei: Euntes ‖ mercabimur du-
φαγεῖν. καὶ λέγουσιν αὐτῷ, ἀπελθόντες ἀγοράσωμεν δια-
centorum denariorum panes, & dabimus illis manducare.
κοσίων δηναρίων ἄρτους, καὶ δῶμεν αὐτοῖς φαγεῖν.
⁹Ille autē dicit eis: Quot panes habetis? abite & videte.
ὁ δὲ λέγει αὐτοῖς, πόσους ἄρτους ἔχετε; ὑπάγετε καὶ ἴδετε. 38
Et ᵘcognoscentes, dicunt: Quinque, & duos pisces.
καὶ γνόντες λέγουσι, πέντε, καὶ δύο ἰχθύας.
Et *adordinauit eis recumbere omnes conuiuia con-
καὶ ἐπέταξεν αὐτοῖς ἀνακλῖναι πάντας συμπόσια συμ- 39
uiuia super viridi fœno. Et discubuerunt ‖ areæ
πόσια ἐπὶ τῷ χλωρῷ χόρτῳ. καὶ ἀνέπεσον πρασιαὶ 40
areæ per centum & per quinquaginta. Et ⁹accipiens
πρασιαί, ἀνὰ ἑκατὸν καὶ ἀνὰ πεντήκοντα. καὶ λαβὼν 41
quinque ᵘpanes & duos pisces, respiciens in cæ-
τοὺς πέντε ἄρτους καὶ τοὺς δύο ἰχθύας, ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐ-
lum, benedixit, & fregit panes, & dedit
ρανόν, εὐλόγησε, καὶ κατέκλασε τοὺς ἄρτους, καὶ ἐδίδου τοῖς
discipulis suis, vt adponerent *eis: & duos pisces
μαθηταῖς αὐτοῦ, ἵνα παραθῶσιν αὐτοῖς· καὶ τοὺς δύο ἰχθύας
diuisit omnibus. Et mãducauerunt omnes, & saturati sunt.
ἐμέρισε πᾶσι. καὶ ἔφαγον πάντες, καὶ ἐχορτάσθησαν. 42
Et sustulerunt ‖ fragmentorum duodecim cophinos plenos, & de
καὶ ἦραν κλασμάτων δώδεκα κοφίνους πλήρεις, καὶ ἀπὸ 43
piscibus. Et erant ⁹edentes panes,
τῶν ἰχθύων. καὶ ἦσαν οἱ φαγόντες τοὺς ἄρτους, 44
quinques mille viri. Et statim coegit
πεντακισχίλιοι ἄνδρες. καὶ εὐθέως ἠνάγκασε τοὺς 45
discipulos suos ascendere ᵘin nauigium, & præcedere in
μαθητὰς αὐτοῦ ἐμβῆναι εἰς τὸ πλοῖον, καὶ προάγειν εἰς τὸ
vlterius ad Bethsaidam, *donec ipse absolueret turbam.
πέραν πρὸς βηθσαϊδάν, ἕως αὐτὸς ἀπολύσῃ τὸν ὄχλον.
Et ‖ dimittens eos, abiit in montem ora-
καὶ ἀποταξάμενος αὐτοῖς, ἀπῆλθεν εἰς τὸ ὄρος προσεύ- 46
re. Et ⁹sero facto, erat nauigium in medio
ξασθαι. καὶ ὀψίας γενομένης, ἦν τὸ πλοῖον ἐν μέσῳ τῆς 47
mari, & ipse solus in terra. Et ᵘvidit eos
θαλάσσης, καὶ αὐτὸς μόνος ἐπὶ τῆς γῆς. καὶ εἶδεν αὐτοὺς 48
laborantes in remigando: (erat enim ventus contrarius
βασανιζομένους ἐν τῷ ἐλαύνειν· ἦν γὰρ ὁ ἄνεμος ἐναντίος
eis) & circa quartam *custodiam noctis venit ad
αὐτοῖς· καὶ περὶ τετάρτην φυλακὴν τῆς νυκτὸς ἔρχεται πρὸς
eos circumambulans super mare: & volebat præterire eos.
αὐτούς, περιπατῶν ἐπὶ τῆς θαλάσσης, καὶ ἤθελε παρελθεῖν αὐτούς.
‖ Illi verò videntes eum circumambulantem super mare, puta-
οἱ δὲ ἰδόντες αὐτὸν περιπατοῦντα ἐπὶ τῆς θαλάσσης, ἔδο- 49
uerunt phantasma esse: & exclamauerunt. Omnes enim eum
ξαν φάντασμα εἶναι, καὶ ᵃἀνέκραξαν. πάντες γὰρ αὐτὸν 50
viderunt, & conturbati sunt. Et statim locutus est cum eis,
εἶδον, καὶ ᵇἐταράχθησαν. καὶ εὐθέως ἐλάλησε μετ' αὐτῶν,
& dixit eis: Confidite: ego sum, ⁹ne metuite.
καὶ λέγει αὐτοῖς, θαρσεῖτε· ἐγώ εἰμι, μὴ φοβεῖσθε.
Et ascendit ad illos in *nauigium: & quieuit ven-
καὶ ἀνέβη πρὸς αὐτοὺς εἰς τὸ πλοῖον· καὶ ἐκόπασεν ὁ ἄνε- 51
tus. Et ‖ valde ex abundanti in seipsis stupebant, & mirabantur.
μος· καὶ λίαν ἐκ περισσοῦ ἐν ἑαυτοῖς ἐξίσταντο, καὶ ἐθαύμαζον.
Non enim intellexerunt de panibus: erat enim cor eorum
οὐ γὰρ συνῆκαν ἐπὶ τοῖς ἄρτοις· ἦν γὰρ ἡ καρδία αὐτῶν 52
⁹obcallutum. Et ᵘpertranseuntes venerunt in terram
*πεπωρωμένη. καὶ διαπεράσαντες ἦλθον ἐπὶ τὴν γῆν 53
Genesareth, & applicuerunt. *Et exeuntibus
Γεννησαρέτ, καὶ προσωρμίσθησαν. καὶ ἐξελθόντων 54
illis è nauigio, continuò ‖ cognoscentes eum,
αὐτῶν ἐκ τοῦ πλοίου, εὐθέως ἐπιγνόντες αὐτόν,
Circumcurrentes omnem circumvicniam illam, cœperunt
περιδραμόντες ὅλην τὴν περίχωρον ἐκείνην, ἤρξαντο 55
in grabatis ⁹malè habentes circunferre, vbi
ἐπὶ τοῖς κραββάτοις τοὺς κακῶς ἔχοντας περιφέρειν, ὅπου
audiebāt ᵘquòd illic esset. Et quocunque introibat in vi-
ἤκουον ὅτι ἐκεῖ ἐστι. καὶ ὅπου ἂν εἰσεπορεύετο εἰς κώ- 56
cos, vel *vrbes, vel agros, in plateis ponebant in-
μας, ἢ πόλεις, ἢ ἀγρούς, ἐν ταῖς ἀγοραῖς ἐτίθουν τοὺς ἀσθε-
firmos, & ‖ aduocabant eum, vt vel fimbriam
νοῦντας, καὶ παρεκάλουν αὐτὸν ἵνα κἂν τοῦ κρασπέδου

*misertus est
‖ cùm
⁹fieret, accesserunt
ᵘ dicentes:
* hic
‖ præteriit: Dimitte illos,
⁹ proximas villas
ᵘ emant sibi cibos quos manducent. Et
* dixerunt
‖ emamus ducentis denariis
⁹ Et
ᵘ cùm cognouissent,
* præcepit illis vt accumbere facerēt omnes secundum contubernia super viride fœnum.
‖ in partes per centenos & quinquagenos.
⁹ accepits
ᵘ panibus, & duobus piscibus, intuens
* ante eos:
‖ reliquias
⁹autē qui manducauerant, quinque millia virorum.
ᵘ nauim, vt præcederent eum trans fretum
* dum ipse dimitteret populum.
‖ cùm dimisisset
⁹ cùm serò esset, erat nauis
ᵘ videns
* vigiliam
‖ At illi vt viderunt
ᵃ κράζω
ᵇ ταράττω
⁹ nolite timere.
* nauim: & cessauit
‖ plus magis intra se
⁹ obcæcatum.
ᵘ cùm transfretassent,
* πωρόω
* Cumque egressi essent de naui,
‖ cognouerunt eum: Et percurrentes vniuersam regionem
⁹ eos qui se malè habebant
ᵘ eum esse.
* in villas, aut ciuitates,
‖ deprecabātur

vestimenti eius tangerent: & quotquot tangebant eum,
τοῦ ἱματίου αὐτοῦ ἅψωνται· καὶ ὅσοι ἂν ἥπτοντο αὐτοῦ,
*seruabantur.
ἐσώζοντο.

CAP. VII. ζ'.

Et conueniunt ad eum Pharisæi, & quidam
1 Καὶ συνάγονται πρὸς αὐτὸν οἱ φαρισαῖοι, καί τινες τῶν
‖ Scribarum venientes ab Hierosolymis. Et ⁹videntes quosdā
2 γραμματέων ἐλθόντες ἀπὸ ἱεροσολύμων· καὶ ἰδόντες τινὰς
*discipulorum eius communibus manibus, hoc est, ‖ illotis, eden-
τῶν μαθητῶν αὐτοῦ κοιναῖς χερσί, τοῦτ' ἔστιν, ἀνίπτοις, ἐσθίον-
tes panes, ⁹incusarunt. Nam Pharisæi ᵘ & omnes
3 τας ἄρτους, ἐμέμψαντο. οἱ γὰρ φαρισαῖοι καὶ πάντες
Iudæi, *si non pugillatim lauerint manus, non manducant, te-
οἱ ἰουδαῖοι, ἐὰν μὴ πυγμῇ νίψωνται τὰς χεῖρας, οὐκ ἐσθίουσι, κρα-
nentes traditionem seniorum: Et à foro,
4 τοῦντες τὴν παράδοσιν τῶν πρεσβυτέρων· καὶ ἀπὸ ἀγορᾶς,
‖ si non baptizentur, non comedunt: & alia multa sunt, quæ
ἐὰν μὴ βαπτίσωνται, οὐκ ἐσθίουσι· καὶ ἄλλα πολλά ἐστιν, ἃ
⁹assumpserunt prehendere, lotiones poculorum & sextariorum, &
παρέλαβον κρατεῖν, βαπτισμοὺς ποτηρίων καὶ ξεστῶν, καὶ
æramentorum, & lectorum. *Deinde interrogant eum
5 χαλκίων, καὶ κλινῶν. ἔπειτα ἐπερωτῶσιν αὐτὸν οἱ
Pharisæi & Scribę: Quare discipuli tui non am-
φαρισαῖοι καὶ οἱ γραμματεῖς, διατί οἱ μαθηταί σου οὐ περι-
bulant iuxta traditionem seniorum, sed ‖ illotis
πατοῦσι κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν πρεσβυτέρων, ἀλλὰ ἀνίπτοις
manibus manducant panem? ⁹Ille verò respondens, dixit eis:
6 χερσὶν ἐσθίουσι τὸν ἄρτον; ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς,
Quòd *pulchrè prophetauit Esaias de vobis hypocritis,
ὅτι καλῶς προεφήτευσεν ἡσαΐας περὶ ὑμῶν τῶν ὑποκριτῶν,
sicut scriptum est: Hic populus labiis me honorat, at cor ‖
ὡς γέγραπται, οὗτος ὁ λαὸς τοῖς χείλεσί με τιμᾷ, ἡ δὲ καρδία
eorum longè abest à me. ⁹Frustrà autem colunt me,
7 αὐτῶν πόρρω ἀπέχει ἀπ' ἐμοῦ. μάτην δὲ σέβονταί με,
docentes doctrinas, ᵘ præcepta hominum.
διδάσκοντες διδασκαλίας, ἐντάλματα ἀνθρώπων.
Relinquentes enim mandatum Dei, *prehenditis traditionem
8 ἀφέντες γὰρ τὴν ἐντολὴν τοῦ θεοῦ, κρατεῖτε τὴν παράδοσιν τῶν
hominum, ‖ lotiones sextariorum & poculorum, & alia simi-
ἀνθρώπων, βαπτισμοὺς ξεστῶν καὶ ποτηρίων, καὶ ἄλλα παρό-
lia ᵘeiusmodi multa facitis. Et dicebat illis: ⁹Pul-
9 μοια τοιαῦτα πολλὰ ποιεῖτε. καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, κα-
chrè abrogatis mandatum Dei, vt traditionem ve-
λῶς ἀθετεῖτε τὴν ἐντολὴν τοῦ θεοῦ, ἵνα τὴν παράδοσιν ὑ-
stram seruetis. Moyses enim dixit: Honora patrem tuum
10 μῶν τηρήσητε. μωσῆς γὰρ εἶπε, τίμα τὸν πατέρα σου,
& matrem tuam: &, *maledicens patri vel matri,
καὶ τὴν μητέρα σου· καί, ὁ κακολογῶν πατέρα ἢ μητέρα,
morte ‖ finiatur: Vos autem dicitis: Si dixerit ho-
11 θανάτῳ τελευτάτω· ὑμεῖς δὲ λέγετε, ἐὰν εἴπῃ ἄν-
mo patri vel matri, Corban, (quod est donum) ⁹quod si
θρωπος τῷ πατρὶ ἢ τῇ μητρί, κορβᾶν, ὅ ἐστι, δῶρον ὃ ἐὰν
ex me iuuaberis. Et non amplius sinitis eum quicquam
12 ἐξ ἐμοῦ ὠφεληθῇς. καὶ οὐκέτι ἀφίετε αὐτὸν οὐδὲν
facere patri suo, aut matri suæ, *irritum facientes
13 ποιῆσαι τῷ πατρὶ αὐτοῦ, ἢ τῇ μητρὶ αὐτοῦ, ἀκυροῦντες
verbum Dei ‖ traditione vestra quam tradidistis: Et si-
τὸν λόγον τοῦ θεοῦ τῇ παραδόσει ὑμῶν ᾗ παρεδώκατε· καὶ πα-
milia huiusmodi multa facitis. Et aduocans
14 ρόμοια τοιαῦτα πολλὰ ποιεῖτε. καὶ προσκαλεσάμενος
⁹omnem turbam, dicebat illis: Audite me omnes, &
πάντα τὸν ὄχλον, ἔλεγεν αὐτοῖς, ἀκούετέ μου πάντες, καὶ
intelligite. Nihil est extra hominem intro-
15 συνίετε· οὐδέν ἐστιν ἔξωθεν τοῦ ἀνθρώπου εἰσπορευό-
iens in eum, quod *potest eum communicare: sed ‖ ex-
μενον εἰς αὐτόν, ὃ δύναται αὐτὸν κοινῶσαι· ἀλλὰ τὰ ἐκπο-
euntia ab eo, illa sunt ⁹communicantia hominem.
ρευόμενα ἀπ' αὐτοῦ, ἐκεῖνά ἐστι τὰ κοινοῦντα τὸν ἄνθρωπον.
Si quis habet aures audiendi, audiat.
16 εἴ τις ἔχει ὦτα ἀκούειν, ἀκουέτω.
Et cùm introisset in domum à turba, interrogabant eum
17 καὶ ὅτε εἰσῆλθεν εἰς οἶκον ἀπὸ τοῦ ὄχλου, ἐπηρώτων αὐτὸν
discipuli eius *de parabola: Et ait illis:
18 οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ περὶ τῆς παραβολῆς, καὶ λέγει αὐτοῖς,
Sic & vos imprudentes estis? Non ‖ consideratis, quia omne extrinsecus
οὕτω καὶ ὑμεῖς ἀσύνετοί ἐστε; οὐ νοεῖτε ὅτι πᾶν τὸ ἔξωθεν
introiens in hominem, non potest eum communicare:
εἰσπορευόμενον εἰς τὸν ἄνθρωπον, οὐ δύναται αὐτὸν κοινῶσαι·
Quia non intrat eius in cor, sed in ven-
19 ὅτι οὐκ εἰσπορεύεται αὐτοῦ εἰς τὴν καρδίαν, ἀλλ' εἰς τὴν κοι-
trem ⁹, & in secessum exit, purgans omnes
λίαν, καὶ εἰς τὸν ἀφεδρῶνα ἐκπορεύεται, καθαρίζον πάντα τὰ
escas? Dicebat autē ᵘquòd ex homine egres-
20 βρώματα; ἔλεγε δὲ ὅτι τὸ ἐκ τοῦ ἀνθρώπου ἐκπο-
sum, illud communicat hominem. *Intus enim, de
21 ρευόμενον, ἐκεῖνο κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον. ἔσωθεν γάρ, ἐκ
corde hominum ‖ ratiocinationes malæ egrediuntur,
τῆς καρδίας τῶν ἀνθρώπων οἱ διαλογισμοὶ οἱ κακοὶ ἐκπορεύονται,

* salui fiebant.
‖ de Scribis
⁹ cùm vidissent
* ex discipulis
‖ i. non lotis, manducare
⁹ vituperauerunt.
ᵘ enim
* nisi crebrò
‖ nisi
⁹ tradita sunt illis seruare, baptismata calicum & vrceorum,
* Et interrogabant
‖ communibus
⁹ At
* Bene
‖ autem
⁹ In vanum
ᵘ &
* teneris traditiones
‖ baptismata vrceorum & calicum:
ᵘ his
⁹ Bene irritum fecistis præceptum
* qui maledixerit
‖ moriatur.
⁹ quodcunque ex me, tibi profuerit: Et vltrà non dimittitis
* rescindentes
‖ per traditionē vestram
⁹ iterum
* possit eum coinquinare:
‖ quæ de homine procedūt
⁹ quæ communicant
* parabolam:
‖ intelligitis,
⁹ vadit,
ᵘ quoniam quę de homine exeunt, illa communicant
* Ab
‖ malæ cogitationes procedunt.

adulteria, fornicationes, *cædes, Furta, auaritiæ, ‖ma-
22 μοιχεῖαι, πορνεῖαι, φόνοι, κλοπαὶ, πλεονεξίαι, πονη-
litiæ, dolus, ʔ lasciuia, oculus malus, blasphemia,
ρίαι, δόλος, ἀσέλγεια, ὀφθαλμὸς πονηρὸς, βλασφημία,
superbia, ʺ amentia. Omnia hæc mala
23 ὑπερηφανία, ἀφροσύνη. πάντα ταῦτα τὰ πονηρὰ
abintus *egrediuntur, & communicant hominem.
ἔσωθεν ἐκπορεύεται, καὶ κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον.
Et inde surgens, abiit in ‖confinia Tyri &
24 καὶ ἐκεῖθεν ἀναστὰς, ἀπῆλθεν εἰς τὰ μεθόρια τύρου καὶ
Sidonis: & ingressus in domum, neminem voluit scire, &
σιδῶνος· καὶ εἰσελθὼν εἰς τὴν οἰκίαν, οὐδένα ἤθελε γνῶναι, καὶ
non potuit latêre. ʔ Audiens enim mulier de
25 οὐκ ἠδυνήθη λαθεῖν. ἀκούσασα γὰρ γυνὴ περὶ
eo, ⁴ cuius ʺ habebat filiola spiritum immundum, *intrans
αὐτοῦ, ἧς εἶχε τὸ θυγάτριον πνεῦμα ἀκάθαρτον, ἐλθοῦσα
procidit ad pedes eius. Erat ‖autem mulier
26 προσέπεσε πρὸς τοὺς πόδας αὐτοῦ. ἦν δὲ ἡ γυνὴ
ʔ Græca, Syrophœnissa genere. Et rogabat eum vt dæ-
ἑλληνὶς, συροφοινίκισσα τῷ γένει· καὶ ἠρώτα αὐτὸν ἵνα τὸ δαι-
monium eiiceret de filia eius.
μόνιον ἐκβάλλῃ ἐκ τῆς θυγατρὸς αὐτῆς.
* At Iesus ait ei: Sine priùs saturari fi-
27 ὁ δὲ ἰησοῦς εἶπεν αὐτῇ, ἄφες πρῶτον ᵃ χορτασθῆναι τὰ τέ-
lios: non enim ‖pulchrum est sumere panem filiorum, & mittere
κνα· οὐ γὰρ καλόν ἐστι λαβεῖν τὸν ἄρτον τῶν τέκνων, καὶ βαλεῖν
ʔ catellis. Illa verò respondit, & dicit illi: Vtique
28 τοῖς κυναρίοις. ἡ δὲ ἀπεκρίθη, καὶ λέγει αὐτῷ, ναὶ
Domine: * etenim catelli sub mensa comedunt de
κύριε· καὶ γὰρ τὰ κυνάρια ὑποκάτω τῆς τραπέζης ἐσθίει ἀπὸ
micis puerorum. Et ait illi: Propter hunc
29 τῶν ψιχίων τῶν παιδίων. καὶ εἶπεν αὐτῇ, διὰ τοῦτον τὸν
sermonem, vade: exiit dæmonium à filia tua.
λόγον, ὕπαγε. ἐξελήλυθε τὸ δαιμόνιον ἐκ τῆς θυγατρός σου.
Et ‖abiens domum suam, inuenit ʔ dæmonium egres-
30 καὶ ἀπελθοῦσα εἰς τὸν οἶκον αὐτῆς, εὗρε τὸ δαιμόνιον ἐξελη-
sum, & filiam coniectam super lectum.
λυθὸς, καὶ τὴν θυγατέρα βεβλημένην ἐπὶ τῆς κλίνης.
Et iterum exiens de finibus Tyri ʺ & Sidonis, ve-
31 καὶ πάλιν ἐξελθὼν ἐκ τῶν ὁρίων τύρου καὶ σιδῶνος, ἦλ-
nit ad mare Galilææ, * per medium finium
θε πρὸς τὴν θάλασσαν τῆς γαλιλαίας, ἀνὰ μέσον τῶν ὁρίων
Decapoleos. Et ‖ferunt ei surdum ʔ ægreloquentem, &
32 δεκαπόλεως. καὶ φέρουσιν αὐτῷ κωφὸν μογιλάλον, καὶ
inuocant eum vt imponat illi manum.
παρακαλοῦσιν αὐτὸν ἵνα ἐπιθῇ αὐτῷ τὴν χεῖρα.
Et * assumens eum de turba ‖priuatim, iecit
33 καὶ ἐπιλαβόμενος αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ὄχλου κατ' ἰδίαν, ἔβαλε
digitos suos in auriculas eius: & expuens, tetigit
τοὺς δακτύλους αὐτοῦ εἰς τὰ ὦτα αὐτοῦ, καὶ πτύσας, ἥψατο τῆς
linguam eius: Et suspiciens in cælum, inge-
34 γλώσσης αὐτοῦ· καὶ ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν, ἐστέ-
muit, & ait illi: Ephphatha, quod est, ᵇ Adaperire.
ναξε, καὶ λέγει αὐτῷ, ἐφφαθὰ, ὅ ἐστι, ᵇ διανοίχθητι.
Et statim adapertæ sunt eius aures: & solutum est
35 καὶ εὐθέως διηνοίχθησαν αὐτοῦ αἱ ἀκοαὶ, καὶ ἐλύθη ὁ
vinculum linguæ eius: & loquebatur rectè.
δεσμὸς τῆς γλώσσης αὐτοῦ, καὶ ἐλάλει ὀρθῶς.
Et præcepit illis ʔ vt nemini dicerent. Quantò autem ille
36 καὶ διεστείλατο αὐτοῖς ἵνα μηδενὶ εἴπωσιν. ὅσον δὲ αὐτὸς
eis præcipiebat, ʺ magis * amplius prædicabant.
αὐτοῖς διεστέλλετο, μᾶλλον περισσότερον ἐκήρυσσον.
Et ‖supramodum percellebantur, dicentes: ʔ Pulchrè omnia
37 καὶ ὑπερπερισσῶς ἐξεπλήσσοντο, λέγοντες, καλῶς πάντα
fecit: & surdos ʺ facit audire, & mutos loqui.
πεποίηκε· καὶ τοὺς κωφοὺς ποιεῖ ἀκούειν, καὶ τοὺς ἀλάλους λαλεῖν.

CAP. VIII. η.

In illis diebus * omnino multa turba existente, &
1 Ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις παμπόλλου ὄχλου ὄντος, καὶ
non habentibus quid comederent, aduocans Iesus disci-
μὴ ἐχόντων τί φάγωσι, προσκαλεσάμενος ὁ ἰησοῦς τοὺς μα-
pulos suos, dicit illis: Visceribus commoueor super turbam:
2 θητὰς αὐτοῦ, λέγει αὐτοῖς, σπλαγχνίζομαι ἐπὶ τὸν ὄχλον,
quia ‖iam dies tres manent apud me, & non habent quid
ὅτι ἤδη ἡμέρας τρεῖς προσμένουσί μοι, καὶ οὐκ ἔχουσι τί
manducent. Et si ʔ absoluam eos ieiunos in domum suam,
3 φάγωσι. καὶ ἐὰν ἀπολύσω αὐτοὺς νήστεις εἰς οἶκον αὐτῶν,
* exoluentur in via: quidam enim ‖eorum de longe venerunt.
ἐκλυθήσονται ἐν τῇ ὁδῷ· τινὲς γὰρ αὐτῶν μακρόθεν ᵇ ἥκασι.
Et responderunt ei discipuli sui: Vnde illos
4 καὶ ἀπεκρίθησαν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, πόθεν τούτους
poterit quis hîc saturare panibus in solitudine?
δυνήσεταί τις ὧδε χορτάσαι ἄρτων ἐπ' ἐρημίας;
Et interrogauit eos: Quot habetis panes? ʔ Illi verò dixerũt: Septem.
5 καὶ ἐπηρώτα αὐτοὺς, πόσους ἔχετε ἄρτους; οἱ δὲ εἶπον, ἑπτά.
Et præcepit turbæ discumbere super terram. Et accipiens
6 καὶ παρήγγειλε τῷ ὄχλῳ ἀναπεσεῖν ἐπὶ τῆς γῆς· καὶ λαβὼν
septem panes, gratias agens, fregit: & dabat disci-
τοὺς ἑπτὰ ἄρτους, εὐχαριστήσας ἔκλασε, καὶ ἐδίδου τοῖς μα-

[Margin:] * homicidia, ‖ nequitiæ, ʔ impudicitiæ, ʺ stultitia, * procedunt, ‖ fines; ʔ Mulier enim statim vt audiuit ⁴ filia * intrauit, & ‖ enim; ʔ gentilis; * Qui dixit illi: ᵃ χορτάζομαι ‖ bonum ʔ canibus. At; * nam &; ‖ cùm abiisset ʔ puellam iacentem supra lectum, & dæmoniũ exiisse. ʺ venit per Sidonem * inter medios fines; ‖ adducunt ʔ & mutum, & deprecabantur; * apprehendés ‖ seorsum, misit; ᵇ διανοίγω; ʔ ne cui; ʺ tantò * plus; ‖ eò amplius admirabantur, ʔ Bene ʺ fecit; * iterum cùm turba multa esset, nec haberet quod manducarent, conuocatis discipulis, ait illis: Misereor ‖ ecce iam triduo sustinent me, nec habẽt quod ʔ dimisero; * deficient ‖ ex eis ᵇ ἥκω; ʔ Qui

pulis suis, vt apponerent: & apposuerunt turbæ.
θηταῖς αὐτοῦ, ἵνα παραθῶσι· καὶ παρέθηκαν τῷ ὄχλῳ.
Et habebant pisciculos paucos: & * benedicens, ait appo-
7 καὶ εἶχον ἰχθύδια ὀλίγα, καὶ εὐλογήσας, εἶπε παραθεῖ-
ni & ipsos. Comederunt autem, & saturati sunt: & sustulerũt
8 ναι καὶ αὐτά. ἔφαγον δὲ, καὶ ἐχορτάσθησαν· καὶ ἦραν
‖ redundantia fragmentorum septem sportas.
περισσεύματα κλασμάτων ἑπτὰ σπυρίδας.
Erant autem ʔ comedentes quasi quatuor millia: & * absoluit
9 ἦσαν δὲ οἱ φαγόντες ὡς τετρακισχίλιοι· καὶ ἀπέλυσεν
eos. Et statim ascendens ‖ in nauigium cum disci-
10 αὐτούς. καὶ εὐθέως ἐμβὰς εἰς τὸ πλοῖον μετὰ τῶν μαθη-
pulis suis, venit in partes Dalmanutha.
τῶν αὐτοῦ, ἦλθεν εἰς τὰ μέρη δαλμανουθά.
Et exierunt Pharisæi, & cœperunt conquirere ʔ eo,
11 καὶ ἐξῆλθον οἱ φαρισαῖοι, καὶ ἤρξαντο συζητεῖν αὐτῷ,
quærentes ab illo signum de cælo, tentantes eum.
ζητοῦντες παρ' αὐτοῦ σημεῖον ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, πειράζοντες αὐτόν.
Et ingemiscens spiritu suo, ait: Quid generatio
12 καὶ ἀναστενάξας τῷ πνεύματι αὐτοῦ, λέγει, τί ἡ γενεὰ
ista signum quærit? Amen dico vobis, si dabitur ge-
αὕτη σημεῖον ἐπιζητεῖ; ἀμὴν λέγω ὑμῖν, εἰ δοθήσεται τῇ γε-
nerationi isti signum. Et dimittens eos, ‖ ascendens rursum
13 νεᾷ ταύτῃ σημεῖον. καὶ ἀφεὶς αὐτοὺς, ἐμβὰς πάλιν
in nauigium, abijt in vlterius. Et obliti sunt
14 εἰς τὸ πλοῖον, ἀπῆλθεν εἰς τὸ πέραν. καὶ ἐπελάθοντο
sumere panes: & ʔ si non vnum panem non habebant ʺ cum se in
λαβεῖν ἄρτους· καὶ εἰ μὴ ἕνα ἄρτον οὐκ εἶχον μεθ' ἑαυτῶν ἐν
nauigio. Et præcipiebat eis, dicens: Videte, * aspi-
15 τῷ πλοίῳ. καὶ διεστέλλετο αὐτοῖς, λέγων, ὁρᾶτε, βλέ-
cite à fermento Pharisæorum, & fermento Herodis.
πετε ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν φαρισαίων, καὶ τῆς ζύμης ἡρώδου.
Et ‖ ratiocinabantur ad inuicem dicentes: Quia panes non
16 καὶ διελογίζοντο, πρὸς ἀλλήλους λέγοντες, ὅτι ἄρτους οὐκ
habemus. ʔ Et cognoscens Iesus, ait illis: Quid cogitatis,
17 ἔχομεν. καὶ γνοὺς ὁ ἰησοῦς, λέγει αὐτοῖς, τί διαλογίζεσθε,
quia panes non habetis? Nondum cognoscitis, nec intelligitis?
ὅτι ἄρτους οὐκ ἔχετε; οὔπω νοεῖτε, οὐδὲ συνίετε;
adhuc * callosum habetis cor vestrum?
ἔτι πεπωρωμένην ἔχετε τὴν καρδίαν ὑμῶν;
Oculos habentes non ‖ aspicitis, & aures habentes non audi-
18 ὀφθαλμοὺς ἔχοντες οὐ βλέπετε, καὶ ὦτα ἔχοντες οὐκ ἀκούε-
tis? ʔ Et non recordamini, Quando quinque panes fregi
19 τε; καὶ οὐ μνημονεύετε, ὅτε τοὺς πέντε ἄρτους ἔκλασα
in * quinquies mille, quot cophinos fragmentorum plenos
εἰς τοὺς πεντακισχιλίους, πόσους κοφίνους κλασμάτων πλήρεις
sustulistis? Dicunt ei: Duodecim. Quando ‖ autem septem ʔ in
20 ἤρατε; λέγουσιν αὐτῷ, δώδεκα. ὅτε δὲ τοὺς ἑπτὰ εἰς
* quater mille, quot ‖ sportarum complementa frag-
τοὺς τετρακισχιλίους, πόσων σπυρίδων πληρώματα κλασ-
mentorum tulistis? ʔ Illi verò dixerunt: Septem. Et dicebat eis:
21 μάτων ἤρατε; οἱ δὲ εἶπον, ἑπτά. καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς,
Quomodo * non intelligitis? Et ‖ venit in Bethsaidam: &
22 πῶς οὐ συνίετε; καὶ ἔρχεται εἰς βηθσαϊδάν, καὶ
ʔ ferunt ei cæcum, & ʺ inuocabant eum vt illum tangeret.
φέρουσιν αὐτῷ τυφλὸν, καὶ παρακαλοῦσιν αὐτὸν ἵνα αὐτοῦ ἅψηται.
Et * adsumens manum cæci eduxit eum extra
23 καὶ ἐπιλαβόμενος τῆς χειρὸς τοῦ τυφλοῦ, ἐξήγαγεν αὐτὸν ἔξω
vicum: & expuens in oculos eius, ‖ imponens manus
τῆς κώμης· καὶ πτύσας εἰς τὰ ὄμματα αὐτοῦ, ἐπιθεὶς τὰς χεῖρας
ei, interrogauit eum si quid videret. Et ʔ suspiciens, ait:
24 αὐτῷ, ἐπηρώτα αὐτὸν εἴ τι βλέπει. καὶ ἀναβλέψας ἔλε-
Video homines velut arbores ambulantes.
γε, βλέπω τοὺς ἀνθρώπους ὡς δένδρα περιπατοῦντας.
Deinde iterum imposuit manus super oculos eius,
25 εἶτα πάλιν ἐπέθηκε τὰς χεῖρας ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ,
& * fecit ipsum videre: & restitutus est, ‖ & aspexit
καὶ ἐποίησεν αὐτὸν ἀναβλέψαι· καὶ ἀποκατεστάθη, καὶ ἀνέβλεψε
perlucidè omnes. Et misit illum in domum
26 τηλαυγῶς ἅπαντας. καὶ ἀπέστειλεν αὐτὸν εἰς τὸν οἶκον
suam, dicens: ʔ Neque in vicum ingrediaris, neque dixeris
αὐτοῦ, λέγων, μηδὲ εἰς τὴν κώμην εἰσέλθῃς, μηδὲ εἴπῃς
cuipiã in vico. Et egressus est Iesus & discipuli
27 τινὶ ἐν τῇ κώμῃ. καὶ ἐξῆλθεν ὁ ἰησοῦς καὶ οἱ μαθηταὶ
eius in * vicos Cæsareæ Philippi: & in via
αὐτοῦ εἰς τὰς κώμας καισαρείας τῆς φιλίππου· καὶ ἐν τῇ ὁδῷ
interrogabat discipulos suos, dicens eis: Quem me dicunt
ἐπηρώτα τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, λέγων αὐτοῖς, τίνα με λέγουσιν
homines esse? ‖ Illi verò responderunt ʔ: Ioannem
28 οἱ ἄνθρωποι εἶναι; οἱ δὲ ἀπεκρίθησαν, ἰωάννην τὸν
Baptistam, & alij Eliam, alij verò ʺ vnum Prophetarum.
βαπτιστὴν, καὶ ἄλλοι ἠλίαν, ἄλλοι δὲ ἕνα τῶν προφητῶν.
* Et ipse dicit illis: Vos verò quem me dicitis esse? Re-
29 καὶ αὐτὸς λέγει αὐτοῖς, ὑμεῖς δὲ τίνα με λέγετε εἶναι; ἀπο-
spondens autem Petrus, ait ei: Tu es Christus.
κριθεὶς δὲ ὁ πέτρος, λέγει αὐτῷ, σὺ εἶ ὁ χριστός.
Et comminatus est eis ‖ vt nemini dicerent de eo.
30 καὶ ἐπετίμησεν αὐτοῖς ἵνα μηδενὶ λέγωσι περὶ αὐτοῦ.
Et cæpit docere eos, quoniã oportet filium hominis
31 καὶ ἤρξατο διδάσκειν αὐτοὺς, ὅτι δεῖ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου

[Margin:] * ipsos benedixit, & iussit apponi. Et mãducauerũt; ‖ quod superauerat de fragmentis, ʔ qui manducauerant * dimisit ‖ nauim; ʔ cum; ‖ ascendit iterũ nauim, & abiit trans fretum. ʔ nisi ʺ secũ in naui. * & cauete; ‖ cogitabant ad alterutrum, ʔ Quo cognito, * cæcatum; ‖ videtis? ʔ Nec; * quinque millia, & ‖ & ʔ panes; * quatuor millia, ‖ sportas ʔ Et dicunt ei; * nondum ‖ veniunt ʔ adducunt ʺ rogabant; * apprehensa manu; ‖ impositis manibus suis, ʔ aspiciens; * cœpit ‖ ita vt clarè videret omnia. ʔ Vade in domum tuam: & si in vicum introieris, nemini dixeris. * castella; ‖ Qui ʔ illi, dicentes: alij ʺ quasi vnum de Prophetis. * Tunc; ‖ ne cui

multa pati, & reprobari à senioribus,
πολλὰ παθεῖν, καὶ ἀποδοκιμασθῆναι ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων,
& summis Sacerdotibus & Scribis, & occidi, &
καὶ ἀρχιερέων, καὶ γραμματέων, καὶ ἀποκτανθῆναι, καὶ
post tres dies resurgere. Et libertate verbum
μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀναστῆναι· καὶ παρρησίᾳ τὸν λόγον 32
loquebatur. Et assumens eum Petrus, cœpit incre-
ἐλάλει. καὶ προσλαβόμενος αὐτὸν ὁ Πέτρος, ἤρξατο ἐπιτι-
pare eum. Ille verò conuersus, & videns discipulos
μᾶν αὐτῷ. ὁ δὲ ἐπιστραφεὶς, καὶ ἰδὼν τοὺς μαθητὰς 33
suos, increpauit Petrum, dicens: Vade post me sata-
αὐτοῦ, ἐπετίμησε τῷ Πέτρῳ, λέγων, Ὕπαγε ὀπίσω μου σατα-
na, quoniā non sapis quæ Dei, sed quæ hominum.
νᾶ, ὅτι οὐ φρονεῖς τὰ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων.
Et aduocans turbam cum discipulis suis,
καὶ προσκαλεσάμενος τὸν ὄχλον σὺν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, 34
dixit eis: Quicunque vult post me sequi, abneget
εἶπεν αὐτοῖς, ὅστις θέλει ὀπίσω μου ἀκολουθεῖν, ἀπαρνησάσθω
semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me.
ἑαυτὸν, καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθείτω μοι.
Qui enim voluerit animam suam seruare, perdet eam:
ὃς γὰρ ἂν θέλῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σῶσαι, ἀπολέσει αὐτήν· 35
qui autem perdiderit animam suam causa mei & Euange-
ὃς δ᾽ ἂν ἀπολέσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν ἐμοῦ καὶ τοῦ εὐαγγε-
lij, hic seruabit eam. Quid enim proderit homini,
λίου, οὗτος σώσει αὐτήν. τί γὰρ ὠφελήσει ἄνθρωπον, 36
si lucretur mundum totum, & mulctetur animam suam?
ἐὰν κερδήσῃ τὸν κόσμον ὅλον, καὶ ζημιωθῇ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ;
Aut quid dabit homo compensationem animæ suæ?
ἢ τί δώσει ἄνθρωπος ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ; 37
Qui enim erubuerit me, & meos sermones in generatione
ὃς γὰρ ἂν ἐπαισχυνθῇ με καὶ τοὺς ἐμοὺς λόγους ἐν τῇ γενεᾷ 38
ista adultera & peccatrice, & filius hominis
ταύτῃ τῇ μοιχαλίδι καὶ ἁμαρτωλῷ, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου
erubescet eum, cùm venerit in gloria Patris sui
ἐπαισχυνθήσεται αὐτὸν, ὅταν ἔλθῃ ἐν τῇ δόξῃ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ
cum angelis sanctis.
μετὰ τῶν ἀγγέλων τῶν ἁγίων.

CAP. IX. θ.

Et dicebat illis: Amen dico vobis, quia sunt quidam hic
Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι εἰσί τινες τῶν ὧδε 1
stantium, qui non gustabunt mortem, donec videant
ἑστηκότων, οἵτινες οὐ μὴ γεύσωνται θανάτου, ἕως ἂν ἴδωσι τὴν
regnum Dei veniens in efficacia.
βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ἐληλυθυῖαν ἐν δυνάμει.
Et post dies sex assumit Iesus Petrum, &
καὶ μεθ᾽ ἡμέρας ἓξ, παραλαμβάνει ὁ Ἰησοῦς τὸν Πέτρον καὶ 2
Iacobum, & Ioannem: & ducit illos in montem excel-
τὸν Ἰάκωβον, καὶ τὸν Ἰωάννην, καὶ ἀναφέρει αὐτοὺς εἰς ὄρος ὑψη-
sum priuatim solos: & transfiguratus est coram ipsis.
λὸν κατ᾽ ἰδίαν μόνους· καὶ μετεμορφώθη ἔμπροσθεν αὐτῶν·
Et vestimenta eius facta sunt coruscantia, candida valde ut
καὶ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ ἐγένετο στίλβοντα, λευκὰ λίαν ὡς 3
nix: qualia fullo super terram non potest dealbare.
χιών, οἷα γναφεὺς ἐπὶ τῆς γῆς οὐ δύναται λευκᾶναι.
Et apparuit illis Elias cum Moyse: & erant colloquen-
καὶ ὤφθη αὐτοῖς Ἠλίας σὺν Μωσεῖ, καὶ ἦσαν συλλαλοῦν- 4
tes cum Iesu. Et respondens Petrus, ait Iesu:
τες τῷ Ἰησοῦ. καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Πέτρος λέγει τῷ Ἰησοῦ, 5
Rabbi, pulchrum est nos hic esse: & faciamus umbracula tria,
Ῥαββί, καλόν ἐστιν ἡμᾶς ὧδε εἶναι· καὶ ποιήσωμεν σκηνὰς τρεῖς,
tibi vnum, & Moysi vnum, & Eliæ vnum.
σοὶ μίαν, καὶ Μωσεῖ μίαν, καὶ Ἠλίᾳ μίαν.
Non enim sciebat quid diceret: erant enim exterriti.
οὐ γὰρ ᾔδει τί λαλήσῃ· ἦσαν γὰρ ἔκφοβοι. 6
Et facta est nubes obumbrans eos: & venit vox
καὶ ἐγένετο νεφέλη ἐπισκιάζουσα αὐτοῖς· καὶ ἦλθε φωνὴ 7
de nube, dicens: Hic est filius meus dilectus
ἐκ τῆς νεφέλης, λέγουσα, Οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητὸς,
illum audite. Et statim circumspicientes amplius
αὐτοῦ ἀκούετε. καὶ ἐξάπινα περιβλεψάμενοι, οὐκέτι 8
neminem viderunt, si non Iesum tantum cum se.
οὐδένα εἶδον, εἰ μὴ τὸν Ἰησοῦν μόνον μεθ᾽ ἑαυτῶν.
Descendentibus autem illis de monte, cauit illis
καταβαινόντων δὲ αὐτῶν ἀπὸ τοῦ ὄρους, διεστείλατο αὐτοῖς 9
ut nemini narrarent quæ viderunt, si non cum filius hominis
ἵνα μηδενὶ διηγήσωνται ἃ εἶδον, εἰ μὴ ὅταν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου
ex mortuis resurrexerit. Et verbum continuerunt apud se,
ἐκ νεκρῶν ἀναστῇ. καὶ τὸν λόγον ἐκράτησαν πρὸς ἑαυτοὺς 10
conquirentes, quid est, ex mortuis resurgere?
συζητοῦντες, τί ἐστι τὸ ἐκ νεκρῶν ἀναστῆναι;
Et interrogabant eum, dicentes: Quòd dicunt Scribæ,
καὶ ἐπηρώτων αὐτὸν, λέγοντες, ὅτι λέγουσιν οἱ γραμματεῖς, 11
quia Eliam oportet venire primum. Ille verò respondens, ait
ὅτι Ἠλίαν δεῖ ἐλθεῖν πρῶτον; ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, εἶπεν 12
illis: Elias quidem veniens primùm, restituet omnia, &
αὐτοῖς, Ἠλίας μὲν ἐλθὼν πρῶτον, ἀποκαθιστᾷ πάντα, καὶ
quomodo scriptum est in filium hominis, ut multa pa-
πῶς γέγραπται ἐπὶ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, ἵνα πολλὰ πά-

tiatur, & nihilifiat. Sed dico vobis, quia & Elias
θῃ, καὶ ἐξουδενωθῇ. ἀλλὰ λέγω ὑμῖν, ὅτι καὶ Ἠλίας 13
venit, & fecerunt illi quæcunque voluerunt, sicut scriptum est
ἐλήλυθε, καὶ ἐποίησαν αὐτῷ ὅσα ἠθέλησαν, καθὼς γέγραπται
de eo. Et veniens ad discipulos, vidit turbam
ἐπ᾽ αὐτόν. καὶ ἐλθὼν πρὸς τοὺς μαθητὰς, εἶδεν ὄχλον 14
magnam circa eos, & Scribas, conquirentes illis.
πολὺν περὶ αὐτοὺς, καὶ γραμματεῖς, συζητοῦντας αὐτοῖς.
Et confestim omnis turba videns eum, expauit: &
καὶ εὐθέως πᾶς ὁ ὄχλος ἰδὼν αὐτὸν, ἐξεθαμβήθη, καὶ 15
accurrentes salutabant eum. Et interrogauit
προστρέχοντες ἠσπάζοντο αὐτόν. καὶ ἐπηρώτησε τοὺς 16
Scribas: Quid conquiritis apud vosipsos?
γραμματεῖς, τί συζητεῖτε πρὸς ἑαυτούς;
Et respondens vnus de turba, dixit: Magister, attuli
καὶ ἀποκριθεὶς εἷς ἐκ τοῦ ὄχλου, εἶπε, Διδάσκαλε, ἤνεγκα 17
filium meum ad te habentem spiritum sine locutione:
τὸν υἱόν μου πρὸς σὲ, ἔχοντα πνεῦμα ἄλαλον·
Et vbicunque eum apprehenderit, lacerat illum, & spumat, &
καὶ ὅπου ἂν αὐτὸν καταλάβῃ, ῥήσσει αὐτόν, καὶ ἀφρίζει, καὶ 18
stridet dentes suos, & arescit: & dixi discipulis
τρίζει τοὺς ὀδόντας αὐτοῦ, καὶ ξηραίνεται· καὶ εἶπον τοῖς μαθηταῖς
tuis, vt illum eiicerent, & non valuerunt. Ille autem respondens
σου ἵνα αὐτὸ ἐκβάλωσι, καὶ οὐκ ἴσχυσαν. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς 19
ei, dixit: O generatio incredula, quousque apud vos ero?
αὐτῷ, εἶπεν, Ὦ γενεὰ ἄπιστος, ἕως πότε πρὸς ὑμᾶς ἔσομαι;
quousque tolerabo vos? ferte ipsum ad me.
ἕως πότε ἀνέξομαι ὑμῶν; φέρετε αὐτὸν πρός με.
Et attulerunt eum ad ipsum. Et videns eum, statim
καὶ ἤνεγκαν αὐτὸν πρὸς αὐτόν. καὶ ἰδὼν αὐτὸν, εὐθέως τὸ 20
spiritus conuulsit illum: & cadens in terram, volutabatur
πνεῦμα ἐσπάραξεν αὐτόν· καὶ πεσὼν ἐπὶ τῆς γῆς, ἐκυλίετο
spumans. Et interrogauit patrem eius, quantum temporis
ἀφρίζων. καὶ ἐπηρώτησε τὸν πατέρα αὐτοῦ, πόσος χρόνος 21
est, vt hoc factum est illi? Ille verò dixit: Ab infantia.
ἐστὶν, ὡς τοῦτο γέγονεν αὐτῷ; ὁ δὲ εἶπε, παιδιόθεν·
Et frequenter eum & in ignem iecit, & in aquam,
καὶ πολλάκις αὐτὸν καὶ εἰς τὸ πῦρ ἔβαλε, καὶ εἰς τὸ ὕδωρ, 22
vt perderet eum: sed siquid potes, succurre nobis visceribus
ἵνα ἀπολέσῃ αὐτόν· ἀλλ᾽ εἴ τι δύνασαι, βοήθησον ἡμῖν σπλαγ-
commotus super nos. At Iesus ait illi: Illud si po-
χνισθεὶς ἐφ᾽ ἡμᾶς. ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, τὸ, εἰ δύ- 23
tes credere, omnia possibilia credenti.
νασαι πιστεῦσαι, πάντα δυνατὰ τῷ πιστεύοντι.
Et continuò exclamans pater pueri, cum lachrymis aiebat:
καὶ εὐθέως κράξας ὁ πατὴρ τοῦ παιδίου μετὰ δακρύων ἔλεγε, 24
Credo Domine: succurre meæ incredulitati. Videns autem Iesus
Πιστεύω κύριε· βοήθει μου τῇ ἀπιστίᾳ. ἰδὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς 25
quòd concurreret turba, increpauit spiritum immun-
ὅτι ἐπισυντρέχει ὄχλος, ἐπετίμησε τῷ πνεύματι τῷ ἀκαθάρ-
dum, dicens illi: Spiritus sine locutione & surde, ego tibi
τῳ, λέγων αὐτῷ, Τὸ πνεῦμα τὸ ἄλαλον καὶ κωφὸν, ἐγώ σοι
impero, exi ex eo, & neamplius introeas in eum.
ἐπιτάσσω, ἔξελθε ἐξ αὐτοῦ, καὶ μηκέτι εἰσέλθῃς εἰς αὐτόν.
Et exclamans, & multùm discerpens eum, exiit: &
καὶ κράξαν, καὶ πολλὰ σπαράξαν αὐτὸν, ἐξῆλθε· καὶ 26
factus est sicut mortuus, vt multos dicere: Quia mortuus est.
ἐγένετο ὡσεὶ νεκρὸς, ὥστε πολλοὺς λέγειν, ὅτι ἀπέθανεν.
At Iesus prehendens manum eius, excitauit eum: &
ὁ δὲ Ἰησοῦς κρατήσας τῆς χειρὸς αὐτοῦ, ἤγειρεν αὐτόν· καὶ 27
surrexit. Et introeuntem eum in domum, discipuli eius
ἀνέστη. καὶ εἰσελθόντα αὐτὸν εἰς οἶκον, οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ 28
interrogabant eum priuatim: Quia nos non potuimus e-
ἐπηρώτων αὐτὸν κατ᾽ ἰδίαν, ὅτι ἡμεῖς οὐκ ἠδυνήθημεν ἐκ-
iicere eum? Et dixit illis: Hoc genus in nullo
βαλεῖν αὐτό; καὶ εἶπεν αὐτοῖς, τοῦτο τὸ γένος ἐν οὐδενὶ 29
potest exire, si non in oratione & ieiunio.
δύναται ἐξελθεῖν, εἰ μὴ ἐν προσευχῇ καὶ νηστείᾳ.
Et inde exeuntes, prætergrediebantur per Galilæam:
κἀκεῖθεν ἐξελθόντες παρεπορεύοντο διὰ τῆς Γαλιλαίας, 30
& non volebat vt quis sciret. Docebat enim disci-
καὶ οὐκ ἤθελεν ἵνα τις γνῷ. ἐδίδασκε γὰρ τοὺς μαθη- 31
pulos suos, & dicebat illis: Quoniam filius hominis trade-
τὰς αὐτοῦ, καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδί-
tur in manus hominum, & occident eum: & oc-
δοται εἰς χεῖρας ἀνθρώπων, καὶ ἀποκτενοῦσιν αὐτόν· καὶ ἀπο-
cisus tertia die resurget. Illi verò ignorabant
κτανθεὶς τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστήσεται. οἱ δὲ ἠγνόουν 32
verbum, & timebant eum interrogare.
τὸ ῥῆμα, καὶ ἐφοβοῦντο αὐτὸν ἐπερωτῆσαι.
Et venit ad Capharnaum. & in domo factus, interro-
καὶ ἦλθεν εἰς Καπερναούμ. καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ γενόμενος, ἐπη- 33
gabat eos: Quid in via ad vosipsos ratiocinabamini?
ρώτα αὐτοὺς, τί ἐν τῇ ὁδῷ πρὸς ἑαυτοὺς διελογίζεσθε;
Illi autem tacebant: ad inuicem enim ratiocinati sunt in via,
οἱ δὲ ἐσιώπων· πρὸς ἀλλήλους γὰρ διελέχθησαν ἐν τῇ ὁδῷ, 34
quis maior. Et sedens vocauit duodecim, & ait
τίς μείζων. καὶ καθίσας ἐφώνησε τοὺς δώδεκα, καὶ λέγει 35
illis: Si quis vult primus esse, erit omnium nouissimus, &
αὐτοῖς, εἴ τις θέλει πρῶτος εἶναι, ἔσται πάντων ἔσχατος, καὶ

omnium minister. Et accipiens puerum, statuit eum in
πάντων διάκονος. καὶ λαβὼν παιδίον, ἔστησεν αὐτὸ ἐν 36
medio eorum: *& ulnis continens eum, ait illis:
μέσῳ αὐτῶν, καὶ ἐναγκαλισάμενος αὐτὸ, εἶπεν αὐτοῖς,
Quisquis unum ‖ huiusmodi ?puerulorum exceperit in nomine
ὃς ἐὰν ἓν τῶν τοιούτων παιδίων δέξηται ἐπὶ τῷ ὀνόματί 37
meo, me *excipit: & quicunque me ‖ exceperit, non me ?excipit, sed
μου, ἐμὲ δέχεται· καὶ ὃς ἐὰν ἐμὲ δέξηται, οὐκ ἐμὲ δέχεται, ἀλλὰ
*legantem me. Respondit vero illi Ioannes, dicens:
τὸν ἀποστείλαντά με. ἀπεκρίθη δὲ αὐτῷ ὁ ἰωάννης, λέγων, 38
Magister, vidimus quendam ‖ nomine tuo eiicientem dæ-
διδάσκαλε, εἴδομέν τινα τῷ ὀνόματί σου ἐκβάλλοντα δαι-
monia, qui non sequitur nos: & prohibuimus eum, quia non
μόνια, ὃς οὐκ ἀκολουθεῖ ἡμῖν· καὶ ἐκωλύσαμεν αὐτὸν, ὅτι οὐκ
sequitur nos. At Iesus ? ait: *Ne prohibete eum.
ἀκολουθεῖ ἡμῖν. ὁ δὲ ἰησοῦς εἶπε, μὴ κωλύετε αὐτόν. 39
Nemo enim est qui faciat ‖ efficaciam in nomine meo,
οὐδεὶς γάρ ἐστιν ὃς ποιήσει δύναμιν ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου,
& possit citò ? maledicere mihi. Qui enim non est
καὶ δυνήσεται ταχὺ κακολογῆσαί με. ὃς γὰρ οὐκ ἔστι 40
aduersum vos, pro vobis est. ‖ Quis enim potauerit vos po-
καθ' ὑμῶν, ὑπὲρ ὑμῶν ἐστιν. ὃς γὰρ ἂν ποτίσῃ ὑμᾶς πο- 41
culum aquæ in nomine meo, quia Christi estis: amen
τήριον ὕδατος ἐν τῷ ὀνόματί μου, ὅτι χριστοῦ ἐστὲ, ἀμὴν
dico vobis, non *perdiderit mercedem suam.
λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ ἀπολέσῃ τὸν μισθὸν αὐτοῦ.
Et quisquis scandalizauerit unum ‖ pusillorum credentium in
καὶ ὃς ἂν σκανδαλίσῃ ἕνα τῶν μικρῶν τῶν πιστευόντων εἰς 42
me, ?pulchrum est ei magis si "circumponeretur lapis molaris
ἐμὲ, καλόν ἐστιν αὐτῷ μᾶλλον, εἰ περίκειται λίθος μυλικὸς
circa collum eius, & iaceretur in mare.
περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ, καὶ βέβληται εἰς τὴν θάλασσαν.
Et si scandalizauerit te manus tua, abscinde illam: *pul-
καὶ ἐὰν σκανδαλίζῃ σε ἡ χείρ σου, ἀπόκοψον αὐτήν. κα- 43
chrum tibi est ‖ mancum in vitam introire, quàm duas ma-
λόν σοί ἐστι κυλλὸν εἰς τὴν ζωὴν εἰσελθεῖν, ἢ τὰς δύο χεῖ-
nus habentem abire in gehennam in ignem inextinguibilem:
ρας ἔχοντα ἀπελθεῖν εἰς τὴν γέενναν, εἰς τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστον·
Vbi vermis eorum non ?finitur, & ignis non extinguitur.
ὅπου ὁ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτᾷ, καὶ τὸ πῦρ οὐ σβέννυται. 44
Et si pes tuus scandalizat te, amputa illum: *pulchrum
καὶ ἐὰν ὁ πούς σου σκανδαλίζῃ σε, ἀπόκοψον αὐτόν· καλόν 45
est tibi introire in vitam ‖ claudum, quàm duos pedes ha-
ἐστί σοι εἰσελθεῖν εἰς τὴν ζωὴν χωλὸν, ἢ τοὺς δύο πόδας ἔχον-
bentem ?iaci in gehennam, *in ignem inextinguibilem:
τα βληθῆναι εἰς τὴν γέενναν, εἰς τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστον·
Vbi vermis eorum non ‖ finitur, & ignis non extinguitur.
ὅπου ὁ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτᾷ, καὶ τὸ πῦρ οὐ σβέννυται. 46
?Et si oculus tuus scandalizat te, eiice eum: *pul-
καὶ ἐὰν ὁ ὀφθαλμός σου σκανδαλίζῃ σε, ἔκβαλε αὐτόν· κα- 47
chrum tibi est ‖ unoculum introire in regnum
λόν σοί ἐστι μονόφθαλμον εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ
Dei, quàm duos oculos habentem ?iaci in gehennam ignis.
θεοῦ, ἢ δύο ὀφθαλμοὺς ἔχοντα βληθῆναι εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός,
Vbi vermis eorum non *finitur, & ignis non extinguitur.
ὅπου ὁ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτᾷ, καὶ τὸ πῦρ οὐ σβέννυται. 48
Omnis enim igne salietur: & omnis victima sale sa-
πᾶς γὰρ πυρὶ ἁλισθήσεται, καὶ πᾶσα θυσία ἁλὶ ἁλι- 49
lietur. ‖ Pulchrum sal: ? si verò sal insulsum
σθήσεται. καλὸν τὸ ἅλας· ἐὰν δὲ τὸ ἅλας ἄναλον 50
"fiat, in quo illud condietis? Habete in vobis sal, &
γένηται, ἐν τίνι αὐτὸ ἀρτύσετε; ἔχετε ἐν ἑαυτοῖς ἅλας, καὶ
pacem habete in *inuicem.
εἰρηνεύετε ἐν ἀλλήλοις.

* quem cùm cõplexus esset, ‖ ex ? pueris receperit * recipit: ‖ susceperit, ? suscipit, * eum qui misit ‖ in ? autem * Nolite prohibere ‖ virtutem ? maledloqui de me. ‖ Quisquis enim potum dederit vobis calicem ? perdet ‖ ex his pusillis credentibus ? bonum " circundaretur mola asinaria collo eius, & in mare mitteretur. * bonum ‖ debilem ? moritur, * bonum ‖ æternam ? mitti * ignis inextinguibilis, ‖ moritur, ? Quòd * bonum ‖ luscum ? mitti * moritur, ‖ Bonum est ? quòd " fuerit, * inter vos.

CAP. X. *i*.

Et inde exurgens, venit in fines Iudææ, *per
Κἀκεῖθεν ἀναστὰς ἔρχεται εἰς τὰ ὅρια τῆς ἰουδαίας, διὰ τοῦ 1
ulterius Iordanis: & conueniunt iterum turbæ ad
πέραν τοῦ ἰορδάνου. καὶ συμπορεύονται πάλιν ὄχλοι πρὸς
eum: &, sicut cõsueuerat, iterum docebat illos.
αὐτὸν, καὶ, ὡς εἰώθει, πάλιν ἐδίδασκεν αὐτούς.
Et accedentes Pharisæi, interrogabant eum: Si li-
καὶ προσελθόντες οἱ φαρισαῖοι ἐπηρώτων αὐτὸν, εἰ ἔξ- 2
cet viro uxorem ‖ absoluere? tentantes eum.
εστιν ἀνδρὶ γυναῖκα ἀπολῦσαι; πειράζοντες αὐτόν.
?Ille autem respondens, dixit eis: Quid vobis præcepit Moyses?
ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, τί ὑμῖν ἐνετείλατο μωσῆς; 3
*Illi verò dixerunt: Moyses permisit libellum ‖ abscessionis scribere,
οἱ δὲ εἶπον, μωσῆς ἐπέτρεψε βιβλίον ἀποστασίου γράψαι, 4
& ? absoluere. Et respondens Iesus, ait eis:
καὶ ἀπολῦσαι. καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἰησοῦς, εἶπεν αὐτοῖς, 5
Ad duritiam cordis vestri scripsit vobis præceptum
πρὸς τὴν σκληροκαρδίαν ὑμῶν ἔγραψεν ὑμῖν τὴν ἐντολὴν
istud. Ab autem initio * creationis, masculum & feminam fecit
ταύτην. ἀπὸ δὲ ἀρχῆς κτίσεως ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν 6
eos Deus. Et dixit: ‖ Causa huius relinquet ho-
αὐτοὺς ὁ θεός· καὶ εἶπεν, ἕνεκεν τούτου καταλείψει ἄνθρω- 7
mo patrem suum & matrem, & ? adglutinabi-
πος τὸν πατέρα αὐτοῦ, καὶ τὴν μητέρα, καὶ [a] προσκολληθή-

* vltra Iordané: ‖ dimittere? ? At * Qui ‖ repudij ? dimittere. Quibus ? creaturæ, ‖ Propter hoc ? adhærebit [a] προσκολλάομαι.

tur ad uxorem suam, Et erunt duo in
σεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ· καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς 8
*carnem unam. Itaque ‖ nõ amplius sunt duo, sed una caro.
σάρκα μίαν· ὥστε οὐκέτι εἰσὶ δύο, ἀλλὰ μία σάρξ.
Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet.
ὃ οὖν ὁ θεὸς συνέζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω. 9
Et in domo iterum discipuli eius de eodem
καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ πάλιν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ περὶ τοῦ αὐτοῦ 10
interrogauerunt eum. Et ait illis: Quicunque *absoluerit
ἐπηρώτησαν αὐτόν. καὶ λέγει αὐτοῖς, ὃς ἐὰν ἀπολύσῃ 11
uxorem suam, & duxerit aliam, ‖ adulterat in eam.
τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ γαμήσῃ ἄλλην, μοιχᾶται ἐπ' αὐτήν.
Et si uxor ? absoluerit virum suum, & nupserit alij,
καὶ ἐὰν γυνὴ ἀπολύσῃ τὸν ἄνδρα αὐτῆς, καὶ γαμηθῇ ἄλλῳ, 12
mœchatur. Et offerebant illi *puerulos, ut tangeret
μοιχᾶται. καὶ προσέφερον αὐτῷ παιδία, ἵνα ἅψηται 13
illos. Verùm discipuli ‖ increpabant offerentes.
αὐτῶν· οἱ δὲ μαθηταὶ ἐπετίμων τοῖς προσφέρουσιν.
Videns verò Iesus, ? indignatus est, & ait illis: Sinite
ἰδὼν δὲ ὁ ἰησοῦς, [b] ἠγανάκτησε, καὶ εἶπεν αὐτοῖς, ἄφετε τὰ 14
*puerulos venire ad me, & ne prohibueritis eos: nam talium ‖
παιδία ἔρχεσθαι πρός με, καὶ μὴ κωλύετε αὐτά· τῶν γὰρ τοιούτων
est regnum Dei. Amen dico vobis, quisquis non
ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ. ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὃς ἐὰν μὴ 15
receperit regnum Dei velut *puerulus, non intrabit in illud.
δέξηται τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ ὡς παιδίον, οὐ μὴ εἰσέλθῃ εἰς αὐτήν.
Et ‖ ulnis complexus eos, imponens manus super illos,
καὶ ἐναγκαλισάμενος αὐτὰ, [a] τιθεὶς τὰς χεῖρας ἐπ' αὐτὰ, 16
benedicebat eos. Et " egrediente eo in viam,
[c] ηὐλόγει αὐτά. καὶ ἐκπορευομένου αὐτοῦ εἰς ὁδὸν, 17
*adcurrens quidã, & genupetens eum, rogabat eum, ‖ Ma-
προσδραμών τις, καὶ γονυπετήσας αὐτὸν, ἐπηρώτα αὐτὸν, δι-
gister bone, quid faciam ut vitam æternam ? hæreditem?
δάσκαλε ἀγαθὲ, τί ποιήσω ἵνα ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσω;
At Iesus " dixit ei: Quid me dicis bonum? Nemo bo-
ὁ δὲ ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, τί με λέγεις ἀγαθόν; οὐδεὶς ἀγα- 18
nus, *si non unus, Deus. Præcepta nosti, Ne adul-
θὸς, εἰ μὴ εἷς, ὁ θεός. τὰς ἐντολὰς οἶδας, μὴ μοι- 19
teres, ne occidas, ne fureris, ne *falsò testeris, ne
χεύσῃς, μὴ φονεύσῃς, μὴ κλέψῃς, μὴ ψευδομαρτυρήσῃς, μὴ
‖ damnum dederis: honora patrem tuum & matrem.
ἀποστερήσῃς· τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα.
?Ille autem respondens, ait illi: Magister, hæc omnia
ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτῷ, διδάσκαλε, ταῦτα πάντα 20
obseruaui à iuuentute mea. At Iesus * intuitus
ἐφυλαξάμην ἐκ νεότητός μου. ὁ δὲ ἰησοῦς ἐμβλέψας 21
eum, dilexit eum, & dixit ei: Unum tibi deest: vade,
αὐτῷ, ἠγάπησεν αὐτὸν, καὶ εἶπεν αὐτῷ, ἕν σοι ὑστερεῖ· ὕπαγε,
quæcũque habes vende, & da pauperibus, & habebis thesaurum
ὅσα ἔχεις πώλησον, καὶ δὸς τοῖς πτωχοῖς, καὶ ἕξεις θησαυρὸν
in cælo: & veni sequere me tollens crucem.
ἐν οὐρανῷ· καὶ δεῦρο ἀκολούθει μοι [d] ἄρας τὸν σταυρόν.
‖ Ille verò mæstus in verbo, abiit ? contristatus: erat
ὁ δὲ στυγνάσας ἐπὶ τῷ λόγῳ, ἀπῆλθε λυπούμενος· ἦν 22
enim habens *facultates multas. Et circunspiciens Iesus,
γὰρ ἔχων κτήματα πολλά. καὶ περιβλεψάμενος ὁ ἰησοῦς, 23
ait discipulis suis: Quàm difficilè ‖ opes
λέγει τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, πῶς δυσκόλως οἱ τὰ χρήματα
habentes in regnum Dei introibunt.
ἔχοντες εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ εἰσελεύσονται.
At discipuli ? expauerunt in verbis eius. At
οἱ δὲ μαθηταὶ [e] ἐθαμβοῦντο ἐπὶ τοῖς λόγοις αὐτοῦ. ὁ δὲ 24
Iesus rursus respondens, ait illis: *Nati, quomodo difficile
ἰησοῦς πάλιν ἀποκριθεὶς λέγει αὐτοῖς, τέκνα, πῶς δύσκολόν
est confidentes in ‖ opibus, in regnum
ἐστι τοὺς [b] πεποιθότας ἐπὶ τοῖς χρήμασιν, εἰς τὴν βασιλείαν
Dei introire. Facilius enim est camelum per
τοῦ θεοῦ εἰσελθεῖν. εὐκοπώτερόν γάρ ἐστι κάμηλον διὰ 25
foramen acus transire, quàm diuitem in regnum
τῆς τρυμαλιᾶς τῆς ῥαφίδος εἰσελθεῖν, ἢ πλούσιον εἰς τὴν βασιλείαν
Dei intrare. * Illi verò abundanter percellebantur, di-
τοῦ θεοῦ εἰσελθεῖν. οἱ δὲ περισσῶς ἐξεπλήσσοντο, λέ- 26
centes ad semetipsos: Et quis potest ? seruari?
γοντες πρὸς ἑαυτοὺς, καὶ τίς δύναται σωθῆναι;
Intuens autem illos Iesus, ait: Apud homines
ἐμβλέψας δὲ αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς, λέγει, παρὰ ἀνθρώποις 27
impossibile", sed non apud Deum. Omnia enim possibilia sunt
ἀδύνατον, ἀλλ' οὐ παρὰ τῷ θεῷ. πάντα γὰρ δυνατά ἐστι
apud Deum. * Cœpit autem Petrus dicere ei: Ecce,
παρὰ τῷ θεῷ. ἤρξατο δὲ ὁ πέτρος λέγειν αὐτῷ, ἰδοὺ 28
nos dimisimus omnia, & secuti sumus te.
ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα, καὶ ἠκολουθήσαμέν σοι.
Et respondens Iesus, ait: Amen dico vobis, nemo
καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἰησοῦς, εἶπεν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐδείς 29
est qui reliquerit domum, aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut
ἐστιν ὃς ἀφῆκεν οἰκίαν, ἢ ἀδελφοὺς, ἢ ἀδελφὰς, ἢ πατέρα, ἢ
matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros, ? causa mei & causa
μητέρα, ἢ γυναῖκα, ἢ τέκνα, ἢ ἀγροὺς, ἕνεκεν ἐμοῦ καὶ ἕνεκεν τοῦ
Euangelij, Si non accipiet * centuplicia nunc in
εὐαγγελίου· ἐὰν μὴ λάβῃ ἑκατονταπλασίονα νῦν ἐν 30

* carne una. ‖ iam * dimiserit ‖ adulterium committit super ? dimiserit * paruulos, ‖ autem comminabantur offerentibus. Quos cùm videret ? indignè tulit, * paruulos ‖ enim [b] ἀγανακτέω, * paruulus, ‖ complexans eos, & [a] τίθημι " cùm egressus esset [c] εὐλογέω * procurrens quidam genu flexo ante ‖ dicens: ? percipiam? " autem * nisi * falsum testimonium dixeris, ‖ fraudem feceris, ? At * autem [d] αἴρω ‖ Qui contristatus ? mœrens: * possessiones ‖ qui pecunias habent ? autem obstupescebant * Filioli, quàm [e] θαμβέω ‖ pecuniis, [b] πείθω * Qui mag admirabantur, ? saluus fieri? Et " est, * Et ? propter me & propter Euangelium: Qui non * centies tantũ

tempore hoc, domos, & fratres, & sorores, & ma-
τῷ καιρῷ τούτῳ, οἰκίας, καὶ ἀδελφοὺς, καὶ ἀδελφὰς, καὶ μη-
tres, & filios, & agros cum persecutionibus, & in seculo
τέρας, καὶ τέκνα, καὶ ἀγροὺς, μετὰ διωγμῶν, καὶ ἐν τῷ αἰῶνι τῷ
*venturo vitam æternam. Multi autem erunt primi
ἐρχομένῳ ζωὴν αἰώνιον. πολλοὶ δὲ ἔσονται πρῶτοι 31
nouissimi, & nouissimi primi. Erant autem in via
ἔσχατοι, καὶ οἱ ἔσχατοι πρῶτοι. ἦσαν δὲ ἐν τῇ ὁδῷ 32
ascendentes *in* Hierosolymam, & ‖*erat præcedens eos* Ie-
ἀναβαίνοντες εἰς ἱεροσόλυμα, καὶ ἦν προάγων αὐτοὺς ὁ ἰη-
sus, & ‖*mirabantur*: & sequentes **expauescebant*. Et as-
σοῦς, καὶ ἐθαμβοῦντο, καὶ ἀκολουθοῦντες ἐφοβοῦντο. καὶ πα-
sumens iterum duodecim, cœpit eis dicere ‖*fu-*
ραλαβὼν πάλιν τοὺς δώδεκα, ἤρξατο αὐτοῖς λέγειν τὰ μέλ-
tura ipsi euentre. Quia ecce ascendimus *in* Hiero-
λοντα αὐτῷ συμβαίνειν. ὅτι ἰδοὺ ἀναβαίνομεν εἰς ἱερο- 33
solymam: & filius hominis tradetur principibus
σόλυμα, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδοθήσεται τοῖς ἀρχιε-
Sacerdotum, & Scribis, ‖ & damnabunt eum mor-
ρεῦσι, καὶ τοῖς γραμματεῦσι, καὶ κατακρινοῦσιν αὐτὸν θανά-
te, & tradent eum gentibus, Et illudent
τῳ, καὶ παραδώσουσιν αὐτὸν τοῖς ἔθνεσι, καὶ ἐμπαίξουσιν 34
ei, & flagellabunt eum, & **inspuent ei, &*
αὐτῷ, καὶ μαστιγώσουσιν αὐτὸν, καὶ ἐμπτύσουσιν αὐτῷ, καὶ
occident eum, & tertia die resurget.
ἀποκτενοῦσιν αὐτὸν, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστήσεται.
Et accedunt ad eum Iacobus & Ioannes filij Ze-
καὶ προσπορεύονται αὐτῷ ἰάκωβος καὶ ἰωάννης, οἱ υἱοὶ ζε- 35
bedæi, dicentes: Magister, volumus vt quodcunque petierimus
βεδαίου, λέγοντες, διδάσκαλε, θέλομεν ἵνα ὃ ἐὰν αἰτήσωμεν,
facias nobis. *Ille verò dixit eis: Quid vultis ‖*facere me*
ποιήσῃς ἡμῖν. ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, τί θέλετε ποιῆσαί με 36
vobis? ‖*Illi autem* dixerunt *ei*: Da nobis vt vnus ‖*ex dextris tuis*,
ὑμῖν; οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ, δὸς ἡμῖν, ἵνα εἷς ἐκ δεξιῶν σου, 37
& vnus ex sinistris tuis sedeamus in gloria tua.
καὶ εἷς ἐξ εὐωνύμων σου καθίσωμεν ἐν τῇ δόξῃ σου.
At Iesus ‖ ait eis: Nescitis quid petatis: potestis
ὁ δὲ ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, οὐκ οἴδατε τί αἰτεῖσθε. δύνασθε 38
bibere **poculum quod* ego bibo, ‖*&* baptismo quo ego bapti-
πιεῖν τὸ ποτήριον ὃ ἐγὼ πίνω, καὶ τὸ βάπτισμα ὃ ἐγὼ βαπτί-
zor, baptizari? ‖Illi *autē* dixerunt ei: Possumus.
ζομαι, βαπτισθῆναι; οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ, δυνάμεθα. 39
At Iesus * ait eis: Quidem calicem quem ego bibo, bibetis,
ὁ δὲ ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, τὸ μὲν ποτήριον ὃ ἐγὼ πίνω, πίεσθε,
& baptismo quo ego baptizor, baptizabimini:
καὶ τὸ βάπτισμα ὃ ἐγὼ βαπτίζομαι, βαπτισθήσεσθε·
At sedere ‖ *ex dextris meis, & ex sinistris meis*, non
τὸ δὲ καθίσαι ἐκ δεξιῶν μου, καὶ ἐξ εὐωνύμων μου, οὐκ 40
est meum dare ‖, sed quibus paratum est. Et audientes
ἔστιν ἐμὸν δοῦναι, ἀλλ' οἷς ἡτοίμασται. καὶ ἀκούσαντες 41
decem, cœperunt indignari de Iacobo & Ioanne.
οἱ δέκα, ἤρξαντο ἀγανακτεῖν περὶ ἰακώβου καὶ ἰωάννου.
At Iesus ‖ *advocans* eos, ait illis: Scitis
ὁ δὲ ἰησοῦς προσκαλεσάμενος αὐτοὺς, λέγει αὐτοῖς, οἴδατε 42
quia ‖*existimantes* principari gentibus dominantur ‖*eorum*,
ὅτι οἱ δοκοῦντες ἄρχειν τῶν ἐθνῶν κατακυριεύουσιν αὐτῶν,
& *magni* eorum **licentia vtuntur* eorum.
καὶ οἱ μεγάλοι αὐτῶν κατεξουσιάζουσιν αὐτῶν·
Non ita ‖ autem *erit* in vobis: sed quicunque voluerit fieri ‖*ma-*
οὐχ οὕτω δὲ ἔσται ἐν ὑμῖν· ἀλλ' ὃς ἐὰν θέλῃ γενέσθαι μέ- 43
gnus in vobis, erit vester minister. Et quicūque voluerit ‖*vestrū*
γας ἐν ὑμῖν, ἔσται ὑμῶν διάκονος. καὶ ὃς ἂν θέλῃ ὑμῶν 44
fieri primus*, erit omnium seruus. ‖*Etenim* filius
γενέσθαι πρῶτος, ἔσται πάντων δοῦλος. καὶ γὰρ ὁ υἱὸς τοῦ 45
hominis non venit ‖*ministrari*, sed ‖*ministrare, &*
ἀνθρώπου οὐκ ἦλθε διακονηθῆναι, ἀλλὰ διακονῆσαι, καὶ
dare animam suam **solutionem* pro multis.
δοῦναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ λύτρον ἀντὶ πολλῶν.
Et veniunt *in* Hiericho. & proficiscente eo de
καὶ ἔρχονται εἰς ἱεριχώ. καὶ ἐκπορευομένου αὐτοῦ ἀπὸ 46
Hiericho, & discipulis eius, & ‖*turba copiosa*, filius Timæi
ἱεριχὼ, καὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, καὶ ὄχλου ἱκανοῦ, υἱὸς τιμαίου
Bartimæus cæcus, sedebat iuxta viam mendicans.
βαρτίμαιος ὁ τυφλὸς ἐκάθητο παρὰ τὴν ὁδὸν προσαιτῶν.
‖*Et audiens* quia Iesus Nazarenus est, cœpit clamare
καὶ ἀκούσας ὅτι ἰησοῦς ὁ ναζωραῖός ἐστιν, ἤρξατο κράζειν 47
& dicere: Fili Dauid Iesu, miserere mei. Et **obiurgabant*
καὶ λέγειν, ὁ υἱὸς δαβὶδ ἰησοῦ, ἐλέησόν με. καὶ ἐπετίμων 48
eum multi vt taceret. ‖Ille *autem* multò magis clamabat: Fili
αὐτῷ πολλοὶ ἵνα σιωπήσῃ· ὁ δὲ πολλῷ μᾶλλον ἔκραζεν, υἱὲ
Dauid, miserere mei. Et stans Iesus, ‖*ait* illum
δαβὶδ, ἐλέησόν με. καὶ στὰς ὁ ἰησοῦς, εἶπεν αὐτὸν 49
vocari. Et vocant cæcum, dicentes ei: **Confide*,
φωνηθῆναι. καὶ φωνοῦσι τὸν τυφλὸν, λέγοντες αὐτῷ, θάρσει,
excitare: vocat te. ‖*Ille autem abijciens pallium suum*,
ἔγειραι· φωνεῖ σε. ὁ δὲ ἀποβαλὼν τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ, 50
resurgens venit ad ‖*Iesum*. Et respondens dicit
ἀναστὰς ἦλθε πρὸς τὸν ἰησοῦν. καὶ ἀποκριθεὶς λέγει 51
ei Iesus: Quid vis faciam tibi? *At* cæcus* dixit ei:
αὐτῷ ὁ ἰησοῦς, τί θέλεις ποιήσω σοι; ὁ δὲ τυφλὸς εἶπεν αὐτῷ,

*futuro
‖ præcedebat illos
‖ stupebant:
* timebant.
‖ quæ essent ei euentura.
‖& Senioribus,
ᵃ ἐμπαίζω.
*conspuent eū, & interficient
* At
‖ vt faciam
‖ Et
‖ ad dexteram tuam, & alius ad sinistram tuam
‖ autem
*calicem quem
‖ aut
‖ At
* autem
‖ autem ad dexteram meam vel ad sinistrā,
‖ vobis,
‖ autem
‖ hi qui videntur
‖ eis, & principes
* potestatem habent
‖ est
‖ maior
‖ in vobis
* esse,
‖ Nam &
‖ vt ministraretur ei,
‖ vt ministraret, & daret
* redemptionē
‖ plutima multitudine
‖ Qui cùm audisset
* comminabantur illi
‖ At
‖ præcepit
* Animæquior esto, surge:
‖ Qui proiecto vestimēto suo, exiliens
‖ eum.
* autem

Rabboni, vt videam. *At* Iesus ‖ ait illi:
52 ῥαββουνὶ, ἵνα ἀναβλέψω. ὁ δὲ ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ,
Vade: fides tua ‖*seruauit* te: & confestim vidit: & se-
ὕπαγε· ἡ πίστις σου σέσωκέ σε· καὶ εὐθέως ἀνέβλεψε· καὶ ἠκο-
quebatur ‖*Iesum* in via.
λούθησε τῷ ἰησοῦ ἐν τῇ ὁδῷ.

CAP. XI. ιά.

Et cùm appropinquaret ‖*ad Hierosolymam, ad Beth-phage* &
1 Καὶ ὅτε ἐγγίζουσιν εἰς ἱερουσαλὴμ, εἰς βηθσφαγῆ καὶ
‖*Bethaniam* ad montem Oliuarum, mittit duos **disci-*
βηθανίαν πρὸς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν, ἀποστέλλει δύο τῶν μα-
pulorum suorum, Et dicit illis: *Abite* in ‖*vicum*
2 θητῶν αὐτοῦ, καὶ λέγει αὐτοῖς, ὑπάγετε εἰς τὴν κώμην
contra vos ‖, & statim introeuntes ‖*in eum*, inue-
τὴν κατέναντι ὑμῶν· καὶ εὐθέως εἰσπορευόμενοι εἰς αὐτὴν, εὑρή-
nietis pullum ligatum, super quē nullus* hominum sedit:
σετε πῶλον δεδεμένον, ἐφ' ὃν οὐδεὶς ἀνθρώπων κεκάθικε·
‖*soluentes* illum, ‖ adducite. Et si quis vobis dixerit: Quid
3 λύσαντες αὐτὸν ἀγάγετε. καὶ ἐάν τις ὑμῖν εἴπῃ, τί
facitis *hoc*? dicite: Quia **Dominus eo opus habet*: & continuò
ποιεῖτε τοῦτο; εἴπατε, ὅτι ὁ κύριος αὐτοῦ χρείαν ἔχει· καὶ εὐθέως
illum dimittet huc. **Abierunt autem &* inuenerunt pullum
4 αὐτὸν ἀποστελεῖ ὧδε. ἀπῆλθον δὲ καὶ εὗρον τὸν πῶλον
ligatum ‖*ad* ianuam foris in biuio: & sol-
δεδεμένον πρὸς τὴν θύραν ἔξω ἐπὶ τοῦ ἀμφόδου, καὶ λύου-
uunt eum. Et quidam ‖*illic stantium*, dicebant illis:
5 σιν αὐτόν. καί τινες τῶν ἐκεῖ ἑστηκότων, ἔλεγον αὐτοῖς,
Quid facitis, soluentes pullum? **Illi verò* dixerunt eis sicut
6 τί ποιεῖτε λύοντες τὸν πῶλον; οἱ δὲ εἶπον αὐτοῖς καθὼς
præceperat ‖ Iesus: & dimiserunt eis. Et duxerunt
7 ἐνετείλατο ὁ ἰησοῦς· καὶ ἀφῆκαν αὐτούς. καὶ ἤγαγον τὸν
pullum ad Iesum: & ‖*superiniecerunt* illi vestimenta sua,
πῶλον πρὸς τὸν ἰησοῦν, καὶ ἐπέβαλον αὐτῷ τὰ ἱμάτια αὐτῶν·
& sedit super eum. Multi autem vestimenta sua
8 καὶ ἐκάθισεν ἐπ' αὐτῷ. πολλοὶ δὲ τὰ ἱμάτια αὐτῶν
strauerunt in viam: alij autem frondes cædebant **ex* arbo-
ἔστρωσαν εἰς τὴν ὁδόν· ἄλλοι δὲ στοιβάδας ἔκοπτον ἐκ τῶν δέν-
ribus, & sternebant in via. Et ‖*præeuntes &*
9 δρων, καὶ ἐστρώννυον εἰς τὴν ὁδόν. καὶ οἱ προάγοντες καὶ
sequentes clamabant, dicentes: Hosanna, benedictus
οἱ ἀκολουθοῦντες ἔκραζον, λέγοντες, ὡσαννά· εὐλογημένος
‖*veniens* in nomine Domini: Benedictum ‖ *veniens*
10 ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου· εὐλογημένη ἡ ἐρχομένη
regnum *in nomine Domini*, patris nostri Dauid: Hosan-
βασιλεία ἐν ὀνόματι κυρίου, τοῦ πατρὸς ἡμῶν δαβίδ· ὡσαν-
na in **altissimis*. Et introiuit in Hierosolymam Ie-
11 νὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις. καὶ εἰσῆλθεν εἰς ἱεροσόλυμα ὁ ἰη-
sus, in templum: & ‖*circumspiciens omnia, vespere iam*
σοῦς, εἰς τὸ ἱερόν. καὶ περιβλεψάμενος πάντα, ὀψίας ἤδη
existente hora, exiit in Bethaniam cum duodecim.
οὔσης τῆς ὥρας, ἐξῆλθεν εἰς βηθανίαν μετὰ τῶν δώδεκα.
Et ‖*postera die exeuntibus illis de* Bethania,
12 καὶ τῇ ἐπαύριον ἐξελθόντων αὐτῶν ἀπὸ βηθανίας,
esuriit. **Et videns* ficum à longe, habentem folia,
13 ἐπείνασε. καὶ ἰδὼν συκῆν μακρόθεν, ἔχουσαν φύλλα,
venit, si fortè inueniret quid in ea. Et ‖*veniens* ad eam, nihil
ἦλθεν εἰ ἄρα εὑρήσει τι ἐν αὐτῇ. καὶ ἐλθὼν ἐπ' αὐτὴν, οὐδὲν
inuenit ‖*si non* folia. non enim erat tempus ficorum.
εὗρεν εἰ μὴ φύλλα· οὐ γὰρ ἦν καιρὸς σύκων.
Et respondens *Iesus*, dixit ei: *Nō amplius ex te in
14 καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἰησοῦς, εἶπεν αὐτῇ, μηκέτι ἐκ σοῦ εἰς
æternum ‖*nemo* fructum manducet. Et audiebant discipuli eius.
τὸν αἰῶνα μηδεὶς καρπὸν φάγοι. καὶ ἤκουον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ,
Et veniunt *in* Hierosolymam: & ‖*ingressus Iesus* in
15 καὶ ἔρχονται εἰς ἱεροσόλυμα· καὶ εἰσελθὼν ὁ ἰησοῦς εἰς τὸ
templum, cœpit eiicere vendentes & ementes
ἱερὸν, ἤρξατο ἐκβάλλειν τοὺς πωλοῦντας καὶ ἀγοράζοντας
in templo: & mensas nummulariorum, & cathe-
ἐν τῷ ἱερῷ· καὶ τὰς τραπέζας τῶν κολλυβιστῶν, καὶ τὰς καθέ-
dras vendentium columbas euertit.
δρας τῶν πωλούντων τὰς περιστερὰς, κατέστρεψε.
Et non sinebat vt quisquā transferret vas per templum.
16 καὶ οὐκ ᵃἤφιεν ἵνα τις διενέγκῃ σκεῦος διὰ τοῦ ἱεροῦ.
Et docebat, dicens eis: Nonne scriptum est, Quia domus mea
17 καὶ ἐδίδασκε, λέγων αὐτοῖς, οὐ γέγραπται, ὅτι ὁ οἶκός μου,
domus orationis vocabitur omnibus gentibus? vos autem
οἶκος προσευχῆς κληθήσεται πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν; ὑμεῖς δὲ
fecistis eam speluncam latronum. ‖*Et audierunt* Scri-
18 ἐποιήσατε αὐτὸν σπήλαιον λῃστῶν. καὶ ἤκουσαν οἱ γραμ-
bæ, & principes Sacerdotū, & quærebant quomodo eum perderent:
ματεῖς, καὶ οἱ ἀρχιερεῖς, καὶ ἐζήτουν πῶς αὐτὸν ἀπολέσουσιν·
timebant enim eum, ‖*quia omnis* turba admirabatur super
ἐφοβοῦντο γὰρ αὐτὸν, ὅτι πᾶς ὁ ὄχλος ἐξεπλήσσετο ἐπὶ τῇ
doctrina eius. Et cùm vespera facta esset, egrediebatur ‖*ex*
19 διδαχῇ αὐτοῦ. καὶ ὅτε ὀψὲ ἐγένετο, ἐξεπορεύετο ἔξω
ciuitate. Et **manè adambulantes*, viderunt ficum
20 τῆς πόλεως. καὶ πρωῒ παραπορευόμενοι, εἶδον τὴν συκῆν
‖*arefactam* à radicibus. Et recordatus Petrus,
21 ἐξηραμμένην ἐκ ῥιζῶν. καὶ ᵇἀναμνησθεὶς ὁ πέτρος,

‖ autem
‖ saluum fecit
‖ eum
‖ Hierosolymæ
‖ Bethaniæ
* ex discipulis suis,
‖ castellū quod
‖ est, ‖ illuc
* adhuc
‖ soluite
‖ &
* Domino necessarius est:
* Et abeuntes,
‖ ante
‖ de illic stantius,
* Qui
‖ illis
‖ imponunt
* de
‖ qui præibant, & qui sequebantur
‖ qui venit
‖ quod venit
* excelsis.
‖ circunspectis omnibus, cùm iam vespera esset
‖ alia die cùm exirent à
* Cumque vidisset
‖ cùm venisset
‖ nisi
* Iam
‖ quisquam
‖ cùm introisset
ᵃ ἀφείω.
‖ Quo audito
‖ quoniam vniuersa
‖ de
* cùm manè transirent,
‖ aridam factā
ᵇ ἀναμιμνήσκομαι

dicit ei: Rabbi, ecce ficus cui maledixisti, aruit.
λέγει αὐτῷ, ῥαββί, ἴδε ἡ συκῆ ἣν ᵃκατηράσω, ἐξήρανται.
Et respondens Iesus, ait illis: Habete fidem Dei.
22 καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς, λέγει αὐτοῖς, ἔχετε πίστιν θεοῦ.
Amen *enim* dico vobis, quia quicũque dixerit monti huic: Tol-
23 ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν, ὅτι ὃς ἂν εἴπῃ τῷ ὄρει τούτῳ, ἄρ-
lere, & mittere in mare: & non hæsitauerit in cor-
θητι, καὶ βλήθητι εἰς τὴν θάλασσαν· καὶ μὴ διακριθῇ ἐν τῇ καρ-
de suo, sed crediderit quia *qua dicit* fiat, fiet ei *quod*
δίᾳ αὐτοῦ, ἀλλὰ πιστεύσῃ ὅτι ἃ λέγει γίνεται, ἔσται αὐτῷ ὃ ἐὰν
dixerit. Propter ‖ *hoc* dico vobis, omnia quæcunque oran-
εἴπῃ. διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν, πάντα ὅσα ἂν προσευχό- 24
tes petitis, credite quia ᵘ*accipitis* & ᵖ*erunt* vobis.
μενοι αἰτεῖσθε, πιστεύετε ὅτι λαμβάνετε, καὶ ἔσται ὑμῖν.
Et cùm stabitis **orantes,* dimittite si quid habetis aduer-
καὶ ὅταν στήκητε προσευχόμενοι, ἀφίετε εἴ τι ἔχετε κα- 25
sus aliquem, vt & Pater vester qui in cælis ‖, dimittat vobis
τά τινος, ἵνα καὶ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἀφῇ ὑμῖν
ᵖ*lapsus vestros.* * Si *verò* vos non dimiseritis, nec
τὰ παραπτώματα ὑμῶν. εἰ δὲ ὑμεῖς οὐκ ἀφίετε, οὐδὲ 26
Pater vester qui in cælis ‖, dimittet ᵖ*lapsus*
ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἀφήσει τὰ παραπτώματα
vestros. Et veniunt rursus in Hierosolymam. Et **in tem-*
ὑμῶν. καὶ ἔρχονται πάλιν εἰς Ἱεροσόλυμα· καὶ ἐν τῷ ἱε- 27
plo deambulante ipso, accedunt ad eum summi Sacerdotes, &
ρῷ περιπατοῦντος αὐτοῦ, ἔρχονται πρὸς αὐτὸν οἱ ἀρχιερεῖς, καὶ
Scribæ, & seniores, Et dicunt ei:
οἱ γραμματεῖς, καὶ οἱ πρεσβύτεροι, καὶ λέγουσιν αὐτῷ, 28
In qua ‖ *auctoritate* hæc facis? & quis tibi ᵖ*auctoritatem* hanc
ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιεῖς; καὶ τίς σοι τὴν ἐξουσίαν ταύτην
dedit, vt ista facias? *At* Iesus ᵘ respondens, ait
ἔδωκεν, ἵνα ταῦτα ποιῇς; ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀποκριθεὶς, εἶπεν 29
illis: Interrogabo vos & ego vnum verbum, & respondete
αὐτοῖς, ἐπερωτήσω ὑμᾶς κἀγὼ ἕνα λόγον, καὶ ἀποκρίθητέ
mihi, & dicam vobis in qua **auctoritate* hæc faciam.
μοι, καὶ ἐρῶ ὑμῖν ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ.
Baptismus Ioannis de cælo erat, an ex hominibus?
τὸ βάπτισμα Ἰωάννου ἐξ οὐρανοῦ ἦν, ἢ ἐξ ἀνθρώπων; 30
Respondete mihi. Et ‖ *ratiocinabantur apud seipsos,* di-
ἀποκρίθητέ μοι. καὶ ἐλογίζοντο πρὸς ἑαυτοὺς, λέ- 31
centes: Si dixerimus, de cęlo, dicet ᵖ, *Propter quid* ergo non cre-
γοντες, ἐὰν εἴπωμεν, ἐξ οὐρανοῦ, ἐρεῖ, διατί οὖν οὐκ ἐπι-
didistis ei? ᵘ *Sed dicamus* ex hominibus, **ti-*
στεύσατε αὐτῷ; ἀλλ' εἴπωμεν, ἐξ ἀνθρώπων, ἐφο- 32
mebant populum. Omnes enim habebant Ioannem, quia verè
βοῦντο τὸν λαόν. ἅπαντες γὰρ εἶχον τὸν Ἰωάννην, ὅτι ὄντως
Propheta ‖ *erat.* Et respondentes, dicunt Iesu:
προφήτης ἦν. καὶ ἀποκριθέντες λέγουσι τῷ Ἰησοῦ, 33
Nescimus. Et Iesus respondens, ait illis: Neque ego
οὐκ οἴδαμεν· καὶ ὁ Ἰησοῦς ἀποκριθεὶς, λέγει αὐτοῖς, οὐδὲ ἐγὼ
dico vobis in qua ᵘ*auctoritate* hæc faciam.
λέγω ὑμῖν ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ.

[Margin: * καταρέομαι — * quodcunque dixerit, — ‖ ea — ᵘ accipietis, — ᵖ euenient — * ad orandum, — ‖ est, — ᵖ peccata vestra. — * Quòd — ‖ est, — ᵖ vobis peccata vestra. — * cùm ambularet in tẽplo, — ‖ potestate — ᵖ potestatem — ᵘ autem — * potestate — ‖ At illi cogitabant secum, — ᵖ nobis, Quare — ᵘ Si dixerimus — * timemus — ‖ esset. — ᵘ potestate]

CAP. XII. ιβ'.

Et cœpit illis in parabolis **dicere:* Vineam ‖*plan-*
Καὶ ἤρξατο αὐτοῖς ἐν παραβολαῖς λέγειν, ἀμπελῶνα ἐφύ- 1
tauit homo, & ᵖ*circumposuit* sepem, & fodit la-
τευσεν ἄνθρωπος, καὶ περιέθηκε φραγμὸν, καὶ ὤρυξεν ὑπολή-
cum, & ædificauit turrim, & elocauit eam agricolis: &
νιον, καὶ ᾠκοδόμησε πύργον, καὶ ἐξέδοτο αὐτὸν γεωργοῖς, καὶ
peregre profectus est. Et misit ad agricolas ᵘ tem-
ἀπεδήμησε. καὶ ἀπέστειλε πρὸς τοὺς γεωργοὺς τῷ και- 2
pore seruum, vt ab agricolis acciperet de fructu
ρῷ δοῦλον, ἵνα παρὰ τῶν γεωργῶν λάβῃ ἀπὸ τοῦ καρποῦ τοῦ
vineæ: * *Illi autem sumentes* eum ceciderunt: & dimi-
ἀμπελῶνος· οἱ δὲ λαβόντες αὐτὸν ἔδειραν, καὶ ἀπέ- 3
serunt vacuum. Et iterum misit ad illos alium
στειλαν κενόν. καὶ πάλιν ἀπέστειλε πρὸς αὐτοὺς ἄλλον 4
seruum: & illum *lapidantes,* in capite vulnerauerunt, & ‖ *ablega-*
δοῦλον· κἀκεῖνον λιθοβολήσαντες ἐκεφαλαίωσαν, καὶ ἀπέ-
uerunt inhonoratum. Et rursum alium misit: &
στειλαν ἠτιμωμένον. καὶ πάλιν ἄλλον ἀπέστειλε· κἀ- 5
illum occiderunt, & plures alios: ᵖ*hos quidem* cædentes, ᵘ *hos*
κεῖνον ἀπέκτειναν, καὶ πολλοὺς ἄλλους, τοὺς μὲν δέροντες, τοὺς
verò occidentes. Adhuc ergo vnũ filium habens **dilectum suum,*
δὲ ἀποκτείνοντες. ἔτι οὖν ἕνα υἱὸν ἔχων ἀγαπητὸν αὐτοῦ, 6
misit & illum ad eos nouissimum, dicens: Quia reuere-
ἀπέστειλε καὶ αὐτὸν πρὸς αὐτοὺς ἔσχατον, λέγων, ὅτι ἐντραπή-
buntur filium meum. ‖ *Illi verò agricolæ* dixerunt ᵖ *apud*
σονται τὸν υἱόν μου. ἐκεῖνοι δὲ οἱ γεωργοὶ εἶπον πρὸς 7
seipsos: Quòd hic est hæres; venite occidamus
αὐτοὺς, ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ κληρονόμος, δεῦτε ἀποκτείνωμεν
eum, & nostra erit hæreditas. Et apprehendẽtes eum,
αὐτὸν, καὶ ἡμῶν ἔσται ἡ κληρονομία. καὶ λαβόντες αὐτὸν 8
occiderunt, & eiecerunt extra vineam.
ἀπέκτειναν, καὶ ἐξέβαλον ἔξω τοῦ ἀμπελῶνος.
Quid ergo faciet dominus vineæ? Veniet, & per-
τί οὖν ποιήσει ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος; ἐλεύσεται, καὶ ἀπο- 9
det colonos, & dabit vineam aliis.
λέσει τοὺς γεωργοὺς, καὶ δώσει τὸν ἀμπελῶνα ἄλλοις.

[Margin: * loqui: — ‖ pastinauit — ᵖ circundedit — ᵘ in ἀποδημέω — * Qui apprehensum — ‖ contumeliis affecerunt. — ᵖ quosdam — ᵘ alios — * charissimum — ‖ Coloni autem — ᵖ adinuicem:]

Nec scripturam hanc legistis? Lapidem quem repro-
10 οὐδὲ τὴν γραφὴν ταύτην ἀνέγνωτε; λίθον ὃν ἀπεδοκί-
bauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli.
μασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας·
A Domino factum est istud, & est mirabile in ocu-
11 παρὰ κυρίου ἐγένετο αὕτη, καὶ ἔστι θαυμαστὴ ἐν ὀφθαλ-
lis nostris. Et quærebant eum **prehendere,* & timuerunt
12 μοῖς ἡμῶν. καὶ ἐζήτουν αὐτὸν κρατῆσαι, καὶ ἐφοβήθησαν τὸν
turbam: cognouerũt enim quoniã ad eos parabolam ‖ dixerit. Et
ὄχλον. ἔγνωσαν γὰρ ὅτι πρὸς αὐτοὺς τὴν παραβολὴν εἶπε. καὶ
ᵖ*sinentes eum* abierunt. Et mittunt ad eum
13 ἀφέντες αὐτὸν ἀπῆλθον. καὶ ἀποστέλλουσι πρὸς αὐτόν
quosdam **Pharisæorum & Herodianorum,* vt eum ‖ *captarent sermone.*
τινας τῶν Φαρισαίων καὶ τῶν Ἡρῳδιανῶν, ἵνα αὐτὸν ἀγρεύσωσι λόγῳ.
Illi autem venientes dicunt ei: Magister, scimus quia
14 οἱ δὲ ἐλθόντες λέγουσιν αὐτῷ, διδάσκαλε, οἴδαμεν ὅτι
verax es, & non ᵖ*cura est tibi de nullo: non enim aspicis* in
ἀληθὴς εἶ, καὶ οὐ μέλει σοι περὶ οὐδενός· οὐ γὰρ βλέπεις εἰς
faciem hominum, sed in veritate viam Dei
πρόσωπον ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐπ' ἀληθείας τὴν ὁδὸν τοῦ θεοῦ
doces. Licet **censum* Cæsari dare, an non? dabimus, *an*
διδάσκεις· ἔξεστι κῆνσον Καίσαρι δοῦναι, ἢ οὔ; δῶμεν, ἢ
non demus? ᵘ*Ille verò* sciens ‖ *eorum hypocrisim,* ait illis:
15 μὴ δῶμεν; ὁ δὲ εἰδὼς αὐτῶν τὴν ὑπόκρισιν, εἶπεν αὐτοῖς,
Quid me tentatis? Afferte mihi denarium, vt videam.
τί με πειράζετε; φέρετέ μοι δηνάριον, ἵνα ἴδω.
ᵖ Illi *autẽ* attulerunt ᵘ. Et ait illis: Cuius * imago hæc, &
16 οἱ δὲ ἤνεγκαν. καὶ λέγει αὐτοῖς, τίνος ἡ εἰκὼν αὕτη καὶ ἡ
inscriptio? *Illi autem dixerunt* ei: Cæsaris. *Et* respondens ‖
17 ἐπιγραφή; οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ, Καίσαρος. καὶ ἀποκριθεὶς
Iesus, dixit illis: Reddite ᵖ quæ ᵘ Cæsaris, Cæsari: &
ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν αὐτοῖς, ἀπόδοτε τὰ Καίσαρος Καίσαρι, καὶ
quæ * Dei, Deo. Et mirabantur super eo.
τὰ τοῦ θεοῦ τῷ θεῷ. καὶ ἐθαύμασαν ἐπ' αὐτῷ.
Et ‖ *veniunt* Sadducæi ad eum, qui dicunt
18 καὶ ἔρχονται Σαδδουκαῖοι πρὸς αὐτὸν, οἵτινες λέγουσιν
resurrectionẽ non esse: & interrogabant eum, dicentes:
ἀνάστασιν μὴ εἶναι, καὶ ᵃἐπηρώτησαν αὐτὸν, λέγοντες,
Magister, Moyses scripsit nobis, ‖ *quòd* si cuius frater
19 διδάσκαλε, Μωσῆς ἔγραψεν ἡμῖν, ὅτι ἐάν τινος ἀδελφὸς
mortuus fuerit, & dimiserit vxorem, & ᵖ *natos* non reliquerit, vt
ἀποθάνῃ, καὶ καταλίπῃ γυναῖκα, καὶ τέκνα μὴ ἀφῇ, ἵνα
accipiat frater eius vxorem ipsius, & resuscitet se-
λάβῃ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ ἐξαναστήσῃ σπέρ-
men fratri suo. Septem ᵘ fratres erant: & primus
20 μα τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ. ἑπτὰ ἀδελφοὶ ἦσαν, καὶ ὁ πρῶτος
accepit vxorem, & * *moriens* non ᵖ*reliquit semen.*
ἔλαβε γυναῖκα, καὶ ἀποθνήσκων οὐκ ἀφῆκε σπέρμα.
Et secundus accepit eam, & mortuus est: & nec iste
21 καὶ ὁ δεύτερος ἔλαβεν αὐτὴν, καὶ ἀπέθανε, καὶ οὐδὲ αὐτὸς
reliquit semen. & tertius similiter. Et acceperunt eam
22 ἀφῆκε σπέρμα· καὶ ὁ τρίτος ὡσαύτως. καὶ ἔλαβον αὐτὴν
‖ septem: & non reliquerunt semen. Nouissima omnium defuncta est
οἱ ἑπτὰ, καὶ οὐκ ἀφῆκαν σπέρμα· ἐσχάτη πάντων ἀπέθανε
& mulier. In ergo resurrectione cùm resurrexerint, cuius
23 καὶ ἡ γυνή. ἐν τῇ οὖν ἀναστάσει, ὅταν ἀναστῶσι, τίνος
ᵖ*eorum* erit vxor? *nam* septem ᵘ habuerunt eam vxorem.
αὐτῶν ἔσται γυνή; οἱ γὰρ ἑπτὰ ἔσχον αὐτὴν γυναῖκα.
Et respondens Iesus, ait illis: * *Non propter hoc* er-
24 καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν αὐτοῖς, οὐ διὰ τοῦτο πλα-
ratis, non scientes scripturas, neque ‖ *efficaciam* Dei?
νᾶσθε, μὴ εἰδότες τὰς γραφὰς, μηδὲ τὴν δύναμιν τοῦ θεοῦ;
Cùm enim à mortuis resurrexerint, neque nubent, neque ᵘ*nu-*
25 ὅταν γὰρ ἐκ νεκρῶν ἀναστῶσιν, οὔτε γαμοῦσιν, οὔτε γαμί-
buntur, sed sunt sicut angeli ᵖ*qui* in cælis.
σκονται, ἀλλ' εἰσὶν ὡς ἄγγελοι οἱ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.
De autem mortuis, quòd * *excitantur,* non legistis in li-
26 περὶ δὲ τῶν νεκρῶν, ὅτι ἐγείρονται, οὐκ ἀνέγνωτε ἐν τῇ βί-
bro Moysi, super rubum quomodo dixerit illi Deus, inquiens:
βλῳ Μωσέως, ἐπὶ τῆς βάτου ὡς εἶπεν αὐτῷ ὁ θεὸς, λέγων,
Ego ‖ Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob?
ἐγὼ ὁ θεὸς Ἀβραὰμ, καὶ ὁ θεὸς Ἰσαὰκ, καὶ ὁ θεὸς Ἰακώβ;
Non est Deus *Deus* mortuorum, sed *Deus* viuorum. Vos
27 οὐκ ἔστιν ὁ θεὸς θεὸς νεκρῶν, ἀλλὰ θεὸς ζώντων. ὑμεῖς
ergo multùm erratis. Et ᵖ *accedens vnus Scri-*
28 οὖν πολὺ πλανᾶσθε. καὶ προσελθὼν εἷς τῶν γραμ-
barum audiens illos conquirentes, ᵘ videns **quòd pulchrè* illis
ματέων, ἀκούσας αὐτῶν συζητούντων, εἰδὼς ὅτι καλῶς αὐτοῖς
responderit, interrogauit eum, quod esset primum omnium mãdatum.
ἀπεκρίθη, ἐπηρώτησεν αὐτὸν, ποία ἐστὶ πρώτη πασῶν ἐντολή;
At Iesus ‖ respondit ei, quia primum omnium ᵖ*manda-*
29 ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀπεκρίθη αὐτῷ, ὅτι πρώτη πασῶν τῶν ἐντο-
torum: Audi Israel: Dominus Deus **noster, Dominus* vnus est.
λῶν, ἄκουε Ἰσραὴλ, κύριος ὁ θεὸς ἡμῶν, κύριος εἷς ἐστι.
Et diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo,
30 καὶ ἀγαπήσεις κύριον τὸν θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου,
& ex tota anima tua, & ex tota ‖ *cogitatione* tua, &
καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου, καὶ
ex tota virtute tua. Hoc ᵘ primum mandatum.
ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος σου. αὕτη πρώτη ἐντολή.

[Margin: * tenere, — ‖ hanc — ᵖ relicto eo — * ex Pharisæis & Herodianis, — ‖ caperent in verbo. Qui — ᵖ curas quenquã: nec enim vides — * tributum — ᵘ Qui — ‖ versutiam illorum; — ᵖ At — ᵘ ei — * est — ‖ autem dicunt — ᵖ igitur — ᵘ sunt — * sunt — ‖ venerunt — ᵃ ἐπερωτάω — ‖ vt — ᵖ filios — ᵘ ergo — * mortuus est — ᵖ relicto semine. — ‖ similiter — ᵖ de his — ᵘ enim — * Nonne ideo — ‖ virtutem — ᵘ nubentur, — ᵖ Dei — * resurgant, — ‖ sum — ᵖ accessit vnus de Scribis qui audierat — ᵘ & — * quoniã benè — ‖ autem — ᵖ mandatũ est: — * tuus, Deus — ‖ mente — ᵘ est]

Et secundum * simile ‖ hoc: Diliges proximum tuum ? ut
καὶ δευτέρα ὁμοία αὕτη, ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς 31
teipsum. Maius horum aliud mandatum non est.
σεαυτόν. μείζων τούτων ἄλλη ἐντολὴ οὐκ ἔστι.
Et ait illi Scriba: * Pulchrè magister in
καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ γραμματεύς, καλῶς διδάσκαλε ἐπ' 32
veritate dixisti, quia vnus est Deus, & non est alius præter eum,
ἀληθείας εἶπας, ὅτι εἷς ἐστι θεός, καὶ οὐκ ἔστιν ἄλλος πλὴν αὐτοῦ.
Et ‖ diligere eum ex toto corde, & ex toto
καὶ τὸ ἀγαπᾷν αὐτὸν ἐξ ὅλης τῆς καρδίας, καὶ ἐξ ὅλης τῆς 33
intellectu, & ex tota anima, & ex tota fortitudine: &
συνέσεως, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος, καὶ τὸ
diligere proximum ? ut seipsum, " plus est omnibus holo-
ἀγαπᾷν τὸν πλησίον ὡς ἑαυτόν, πλεῖόν ἐστι πάντων τῶν ὁλο-
cautomatibus & sacrificiis. Et Iesus * videns eum quòd
καυτωμάτων, καὶ τῶν θυσιῶν. καὶ ὁ Ἰησοῦς ἰδὼν αὐτὸν ὅτι 34
‖ cordatè respondisset, dixit illi: Non longè es à re-
νουνεχῶς ἀπεκρίθη, εἶπεν αὐτῷ, οὐ μακρὰν εἶ ἀπὸ τῆς βα-
gno Dei. Et nemo ? nō amplius audebat eum interrogare.
σιλείας τοῦ θεοῦ. καὶ οὐδεὶς οὐκέτι ἐτόλμα αὐτὸν ἐπερωτῆσαι.
Et respondens Iesus, dicebat, docens in templo:
καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς, ἔλεγε, διδάσκων ἐν τῷ ἱερῷ, 35
Quomodo dicunt Scribæ, * quòd Christus filius est Dauid?
πῶς λέγουσιν οἱ γραμματεῖς, ὅτι ὁ Χριστὸς υἱός ἐστι Δαβίδ;
Ipse enim Dauid ‖ dixit in spiritu sancto: ? Dicit Dominus
αὐτὸς γὰρ Δαβὶδ εἶπεν ἐν πνεύματι ἁγίῳ, λέγει ὁ κύριος 36
domino meo: Sede à dextris meis, donec ponam inimicos
τῷ κυρίῳ μου, κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς
tuos scabellum pedum tuorum. Ipse ergo Dauid
σου, ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου. αὐτὸς οὖν Δαβὶδ 37
dicit eum Dominum: & vnde filius eius est? Et multa turba
λέγει αὐτὸν κύριον· καὶ πόθεν υἱὸς αὐτοῦ ἐστί; καὶ ὁ πολὺς ὄχλος
? audiebat eum libenter. Et dicebat eis in doctrina
ἤκουεν αὐτοῦ ἡδέως. καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς ἐν τῇ διδαχῇ 38
sua: " Respicite à Scribis, * volentibus in stolis
αὐτοῦ, βλέπετε ἀπὸ τῶν γραμματέων τῶν θελόντων ἐν στολαῖς
deambulare, & ‖ salutationes in foru, Et præsessio-
περιπατεῖν, καὶ ἀσπασμοὺς ἐν ταῖς ἀγοραῖς· καὶ πρωτοκαθε- 39
nes in synagogis, & " præcubitus in cœnis:
δρίας ἐν ταῖς συναγωγαῖς, καὶ πρωτοκλισίας ἐν τοῖς δείπνοις·
? deuorantes domos viduarum, & specie longa
οἱ κατεσθίοντες τὰς οἰκίας τῶν χηρῶν, καὶ προφάσει μακρὰ 40
orantes: hi accipient ‖ abundantius iudicium.
προσευχόμενοι· οὗτοι λήψονται περισσότερον κρίμα.
Et sedens Iesus contra gazophylacium, aspiciebat
καὶ καθίσας ὁ Ἰησοῦς κατέναντι τοῦ γαζοφυλακίου, ἐθεώρει 41
quomodo turba iactaret æs in gazophylacium: & mul-
πῶς ὁ ὄχλος βάλλει χαλκὸν εἰς τὸ γαζοφυλάκιον· καὶ πολ-
ti diuites iactabant multa. * Et veniens vna vidua
λοὶ πλούσιοι ἔβαλλον πολλά· καὶ ἐλθοῦσα μία χήρα 42
pauper, ‖ iniecit minuta duo, quod est quadrans.
πτωχή, ἔβαλε λεπτὰ δύο, ὅ ἐστι κοδράντης.
Et ? aduocans discipulos suos, ait illis:
καὶ προσκαλεσάμενος τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, εἶπεν αὐτοῖς, 43
Amen dico vobis, quoniam vidua hæc pauper, plus omnibus
ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι ἡ χήρα αὕτη ἡ πτωχὴ πλεῖον πάντων
* iniecit inijcientibus in gazophylacium.
βέβληκε τῶν βαλόντων εἰς τὸ γαζοφυλάκιον.
Omnes enim ex ‖ redundante sibi iniecerunt: hæc verò
πάντες γὰρ ἐκ τοῦ περισσεύοντος αὐτοῖς ἔβαλον· αὕτη δὲ 44
? ex penuria sua, omnia quæ habuit " iecit, totum
ἐκ τῆς ὑστερήσεως αὐτῆς πάντα ὅσα εἶχεν ἔβαλεν, ὅλον τὸν
victum suum.
βίον αὐτῆς.

CAP. XIII. ιγ'.

Et * egrediente illo ex templo, ait illi vnus ex
Καὶ ἐκπορευομένου αὐτοῦ ἐκ τοῦ ἱεροῦ, λέγει αὐτῷ εἷς ἐκ 1
discipulis suis: Magister, aspice quales lapides, & ? qualia
τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, διδάσκαλε, ἴδε ποταποὶ λίθοι, καὶ ποταπαὶ
ædificia. Et Iesus respondens, ait illi: Vides
οἰκοδομαί. καὶ ὁ Ἰησοῦς ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτῷ, βλέπεις 2
* hæc magna ædificia? Non relinquetur lapis super
ταύτας τὰς μεγάλας οἰκοδομάς; οὐ μὴ ἀφεθῇ[a] λίθος ἐπὶ
lapidem, qui non ‖ dissoluatur. Et ? sedente ipso in
λίθῳ, ὃς οὐ μὴ καταλυθῇ[b]. καὶ καθημένου αὐτοῦ εἰς 3
monte Oliuarum, contra templum, interrogabant eum * pri-
τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν, κατέναντι τοῦ ἱεροῦ, ἐπηρώτων αὐτὸν κατ'
uatim Petrus & Iacobus, & Ioannes, & Andreas:
ἰδίαν Πέτρος καὶ Ἰάκωβος, καὶ Ἰωάννης, καὶ Ἀνδρέας·
Dic nobis, quando ista ‖ erunt, & quod signum ? quando " futurū est
εἰπὲ ἡμῖν πότε ταῦτα ἔσται, καὶ τί τὸ σημεῖον ὅταν μέλλῃ 4
hæc omnia consummari? * At Iesus respondens
ταῦτα πάντα συντελεῖσθαι; ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀποκριθεὶς 5
illis cœpit dicere: ‖ Aspicite ne quis vos seducat.
αὐτοῖς, ἤρξατο λέγειν, βλέπετε μήτις ὑμᾶς πλανήσῃ.
Multi enim venient in nomine meo, dicentes: Quia
πολλοὶ γὰρ ἐλεύσονται ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, λέγοντες, ὅτι 6
ego sum: & multos seducent. Cùm autem audieritis
ἐγώ εἰμι· καὶ πολλοὺς πλανήσουσιν. ὅταν δὲ ἀκούσητε 7

* autem ‖ est illi: ? tanquam — * Bene — ‖ vt diligatur — ? tanquam " maius — * autem — ‖ sapienter — ? iam — * Christum filium esse — ‖ dicit ? Dixit — " audiuit — " Cauete * qui volunt ‖ salutari in foro, Et in primis cathedris sedere " primos discubitus ? qui deuorant * sub obtentu prolixæ orationis: ‖ prolixius — * Cùm venisset autem ‖ misit — ? conuocans — * misit qui miserunt ‖ eo quod abūdabat illis, miserunt: ? de " misit, — * cùm egrederetur de — ? quales structuræ. — * has omnes magnas ædificationes? [a] ἀφαιρέομαι [b] καταλύω ‖ destruatur. ? cùm sederet * separatim ‖ fient? ? erit, " incipient * Et — ‖ Videte

bella, & * auditiones bellorum, ne ‖ turbemini: oportet enim " fieri:
πολέμους, καὶ ἀκοὰς πολέμων, μὴ θροεῖσθε· δεῖ γὰρ γενέσθαι·
sed nondum finis. * Excitabitur enim gens ‖ in gentem,
ἀλλ' οὔπω τὸ τέλος. 8 ἐγερθήσεται γὰρ ἔθνος ἐπ' ἔθνος,
& regnum super regnum: & erunt terræmotus per loca,
καὶ βασιλεία ἐπὶ βασιλείαν. καὶ ἔσονται σεισμοὶ κατὰ τόπους,
& erunt fames & turbæ. ? Initia dolorum hæc.
καὶ ἔσονται λιμοὶ καὶ ταραχαί. ἀρχαὶ ὠδίνων ταῦτα.
* Aspicite autem vosmetipsos. Tradent enim vos ‖ ad con-
9 βλέπετε δὲ ὑμεῖς ἑαυτούς· παραδώσουσι γὰρ ὑμᾶς εἰς συν-
sessus, & in ? synagogas cædemini, & ad duces &
έδρια, καὶ εἰς συναγωγὰς δαρήσεσθε, καὶ ἐπὶ ἡγεμόνων καὶ
reges " sistemini causa mei in testimonium illis.
βασιλέων σταθήσεσθε ἕνεκεν ἐμοῦ, εἰς μαρτύριον αὐτοῖς.
Et in omnes gentes oportet primùm prædicari Euan-
10 καὶ εἰς πάντα τὰ ἔθνη δεῖ πρῶτον κηρυχθῆναι[c] τὸ εὐαγ-
gelium. * Cùm autem duxerint vos tradentes, ‖ ne
11 γέλιον. ὅταν δὲ ἀγάγωσιν ὑμᾶς παραδιδόντες, μὴ
præanxiemini quid loquamini, nec præmeditemini, sed quod
προμεριμνᾶτε τί λαλήσητε, μηδὲ μελετᾶτε, ἀλλ' ὃ ἐὰν
datū fuerit vobis in illa hora, id loquimini. non enim estis vos
δοθῇ ὑμῖν ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ, τοῦτο λαλεῖτε· οὐ γάρ ἐστε ὑμεῖς
loquentes, sed spiritus sanctus. Tradet
12 οἱ λαλοῦντες, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. παραδώσει
autem frater fratrem in mortem, & pater ? natum, & in-
δὲ ἀδελφὸς ἀδελφὸν εἰς θάνατον, καὶ πατὴρ τέκνον, καὶ ἐπα-
surgent nati in parentes, & morte afficient eos.
ναστήσονται τέκνα ἐπὶ γονεῖς, καὶ θανατώσουσιν αὐτούς.
Et eritis ‖ exosi ab omnibus propter nomen meum.
13 καὶ ἔσεσθε μισούμενοι ὑπὸ πάντων διὰ τὸ ὄνομά μου. ὁ
autem ? permanens in finem, hic saluus erit. Cùm autē videritis
14 δὲ ὑπομείνας εἰς τέλος, οὗτος σωθήσεται. ὅταν δὲ ἴδητε
abominationem desolationis, prolatam à Daniele Prophe-
τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως, τὸ ῥηθὲν ὑπὸ Δανιὴλ τοῦ προφή-
ta, stantem vbi non * oportet: (legens intelligat) tunc qui in
του, ἑστὸς ὅπου οὐ δεῖ· ὁ ἀναγινώσκων νοείτω, τότε οἱ ἐν τῇ
Iudæa ‖ fugiant in montes. ? Qui autē super " do-
15 Ἰουδαίᾳ φευγέτωσαν εἰς τὰ ὄρη. ὁ δὲ ἐπὶ τοῦ δώμα-
mum, ne descendat in domum, nec introeat * tollere quid de
τος, μὴ καταβάτω εἰς τὴν οἰκίαν, μηδὲ εἰσελθέτω [d] ἆραί τι ἐκ
domo sua: Et qui in ‖ agrum existens, non reuertatur
16 τῆς οἰκίας αὐτοῦ· καὶ ὁ εἰς τὸν ἀγρὸν ὤν, μὴ ἐπιστρεψάτω
? in qua post tollere vestimentum suum. Væ autem " in
17 εἰς τὰ ὀπίσω, ἆραι τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ. οὐαὶ δὲ ταῖς ἐν
vtero habentibus & nutrientibus in illis diebus.
γαστρὶ ἐχούσαις καὶ ταῖς θηλαζούσαις ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις.
Orate verò vt * non fiat fuga vestra hyeme.
18 προσεύχεσθε δὲ ἵνα μὴ γένηται ἡ φυγὴ ὑμῶν χειμῶνος.
Erunt enim dies illi ‖ tribulatio, qualis nō facta est talis
19 ἔσονται γὰρ αἱ ἡμέραι ἐκεῖναι θλίψις, οἵα οὐ γέγονε τοιαύτη
ab initio ? conditionis, quam condidit Deus vsque nunc, * & non
ἀπ' ἀρχῆς κτίσεως, ἧς ἔκτισεν ὁ θεός, ἕως τοῦ νῦν, καὶ οὐ μὴ
fiet. Et si non Dominus contraxisset dies, non
20 γένηται. καὶ εἰ μὴ κύριος ἐκολόβωσε τὰς ἡμέρας, οὐκ
‖ seruaretur omnis caro: sed propter electos quos ele-
ἂν ἐσώθη πᾶσα σάρξ· ἀλλὰ διὰ τοὺς ἐκλεκτούς, οὓς ἐξελέ-
git, ? contraxit dies. Et tunc si quis vobis
21 ξατο, ἐκολόβωσε τὰς ἡμέρας. καὶ τότε ἐάν τις ὑμῖν
dixerit: Ecce hîc " Christus, aut ecce illic, ne credideritis.
εἴπῃ, ἰδοὺ ὧδε ὁ Χριστός, ἤ, ἰδοὺ ἐκεῖ, μὴ πιστεύσητε.
* Excitabuntur enim pseudochristi & pseudoprophetæ, & da-
22 ἐγερθήσονται γὰρ ψευδόχριστοι καὶ ψευδοπροφῆται, καὶ δώ-
bunt signa & portenta ad seducendos, si ‖ possibile, & etiam
σουσι σημεῖα καὶ τέρατα, πρὸς τὸ ἀποπλανᾷν, εἰ δυνατόν, καὶ
electos. Vos ? autem aspicite: ecce prædixi
23 τοὺς ἐκλεκτούς. ὑμεῖς δὲ βλέπετε· ἰδοὺ προείρηκα
vobis omnia. Sed in illis diebus post tribula-
24 ὑμῖν πάντα. ἀλλ' ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις, μετὰ τὴν θλί-
tionem illam sol contenebrabitur, & luna non dabit
ψιν ἐκείνην ὁ ἥλιος σκοτισθήσεται[e], καὶ ἡ σελήνη οὐ δώσει τὸ
splendorem suum: Et stellæ cæli erunt de-
25 φέγγος αὐτῆς· καὶ οἱ ἀστέρες τοῦ οὐρανοῦ ἔσονται ἐκ-
cidentes, & * efficacia quæ in cælis ‖ concutientur.
πίπτοντες, καὶ αἱ δυνάμεις αἱ ἐν τοῖς οὐρανοῖς σαλευθήσονται.
Et tunc videbunt filium hominis venientem in nubi-
26 καὶ τότε ὄψονται τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν νεφέ-
bus cum ? efficacia multa & gloria. Et tunc mittet
27 λαις μετὰ δυνάμεως πολλῆς καὶ δόξης. καὶ τότε ἀποστελεῖ
angelos suos, & congregabit electos suos à
τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ, καὶ ἐπισυνάξει τοὺς ἐκλεκτοὺς αὐτοῦ ἐκ
quatuor ventis, * ab extremo terræ vsque ‖ extremum cæli.
τῶν τεσσάρων ἀνέμων, ἀπ' ἄκρου γῆς ἕως ἄκρου οὐρανοῦ.
A autem ficu discite parabolam. Cùm iam
28 ἀπὸ δὲ τῆς συκῆς μάθετε τὴν παραβολήν· ὅταν ἤδη ὁ
ramus eius tener fuerit, & ? germinet folia, cognoscitis
κλάδος αὐτῆς ἁπαλὸς γένηται, καὶ ἐκφύῃ τὰ φύλλα, γινώσκετε
quia * propè æstas est: Sic & vos cùm hæc
29 ὅτι ἐγγὺς τὸ θέρος ἐστίν· οὕτω καὶ ὑμεῖς, ὅταν ταῦτα
videritis ‖ facta, cognoscite quòd propè est ad fores.
ἴδητε γινόμενα, γινώσκετε ὅτι ἐγγύς ἐστιν ἐπὶ θύραις.

* opiniones ‖ timueritis, " hæc * Exurget ‖ contra — ? Initium — * Videte ‖ in conciliis, ? synagogis vapulabitis, & ante præsides " stabitis propter me — [c] κηρύττω — * Et ‖ nolite præcogitare — ? filium: & consurgent filij — ‖ odio — ? Qui sustinuerit — * debet (qui legit ‖ sunt, ? & " tectum, * vt tollat [d] αἴρω καὶ αἴρω ‖ agro est, — ? retrò " prægnantibus — * non fiant. — ‖ tribulationes tales, quales nō fuerunt ? creaturæ * neque fient. Et nisi breuiasset — ‖ fuisset salua — ? breuiauit — " est — * Exurgent — ‖ fieri potest, etiam — ? ergo videte — [e] σκοτίζομαι — * virtutes ‖ sunt, mouebuntur. — ? virtute — * à summo ‖ ad summum — ? nata fuerint — * in proximo sit ‖ fieri, scitote quod in proximo sit in ostiis

Amen dico vobis, quonia non *præteribit generatio hæc, *vs-
ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι οὐ μὴ παρέλθῃ ἡ γενεὰ αὕτη, μέ- 30
que quo omnia ista fiant. Cælum & terra
χρις οὗ πάντα ταῦτα γένηται. ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ 31
*præteribunt, at verba * mea non *præteribunt.
παρελεύσονται· οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσι.
De autem die illo *& hora, nemo scit, neque
περὶ δὲ τῆς ἡμέρας ἐκείνης καὶ τῆς ὥρας οὐδεὶς οἶδεν, οὐδὲ 32
angeli qui in cælo, neque filius, *si non Pater.
οἱ ἄγγελοι οἱ ἐν τῷ οὐρανῷ, οὐδὲ ὁ υἱός, εἰ μὴ ὁ πατήρ.
*Aspicite, vigilate, & orate: nescitis enim
βλέπετε, ἀγρυπνεῖτε καὶ προσεύχεσθε· οὐκ οἴδατε γὰρ 33
quando tempus *est. Sicut homo *peregre profectus *relinquens
πότε ὁ καιρός ἐστιν. ὡς ἄνθρωπος ἀπόδημος ἀφεὶς 34
domum suam, & *dans seruis suis *auctoritatem, & cui-
τὴν οἰκίαν αὐτοῦ, καὶ δοὺς τοῖς δούλοις αὐτοῦ τὴν ἐξουσίαν, καὶ ἑκά-
que opus suum, & ianitori præcepit vt vigilet.
στῳ τὸ ἔργον αὐτοῦ, καὶ τῷ θυρωρῷ ἐνετείλατο ἵνα γρηγορῇ.
Vigilate ergo (nescitis enim quando dominus domus
γρηγορεῖτε οὖν· οὐκ οἴδατε γὰρ πότε ὁ κύριος τῆς οἰκίας 35
veniat: *vesperè, an media nocte, an galli cantu, an manè)
ἔρχεται, ὀψὲ, ἢ μεσονυκτίου, ἢ ἀλεκτοροφωνίας, ἢ πρωΐ·
Ne *veniens repentè, inueniat vos dormientes.
μὴ ἐλθὼν ἐξαίφνης, εὕρῃ ὑμᾶς καθεύδοντας. 36
*Quæ autè vobis dico, omnibus dico: Vigilate.
ἃ δὲ ὑμῖν λέγω, πᾶσι λέγω, γρηγορεῖτε.

Margin: *transibit *donec; *transibunt, *autem; *vel; *nisi; *Videte; *fit. *qui *reliquit; *dedit *potestatem cuiusq; operis, ἐντέλλω; *serò; *cùm venerit; *Quod

CAP. XIIII. ιδ´.

Erat autem Pascha, & Azyma post *duos dies: & quæ-
Ἦν δὲ τὸ πάσχα, καὶ τὰ ἄζυμα μετὰ δύο ἡμέρας· καὶ ἐζή- 1
rebat summi Sacerdotes & Scribæ quomodo eum in dolo *preben-
τουν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς, πῶς αὐτὸν ἐν δόλῳ κρατή-
dentes occiderent. Dicebant *autem, Non in festo, ne quando
σαντες, ἀποκτείνωσιν. ἔλεγον δέ, μὴ ἐν τῇ ἑορτῇ, μήποτε 2
tumultus *sit populi. Et *existente eo in Bethania, in
θόρυβος ἔσται τοῦ λαοῦ. καὶ ὄντος αὐτοῦ ἐν Βηθανίᾳ, ἐν τῇ 3
domo Simonis leprosi, *accumbente eo venit mulier
οἰκίᾳ Σίμωνος τοῦ λεπροῦ, κατακειμένου αὐτοῦ, ἦλθε γυνὴ
habens alabastrum vnguenti nardi *probati multi pretij, & con-
ἔχουσα ἀλάβαστρον μύρου, νάρδου πιστικῆς πολυτελοῦς· καὶ συν-
fringens alabastrum, effudit *ei iuxta caput.
τρίψασα τὸ ἀλάβαστρον, κατέχεεν αὐτοῦ κατὰ τῆς κεφαλῆς.
Erant autè quidam *indignati apud semetipsos, & dicentes:
ἦσαν δέ τινες ἀγανακτοῦντες πρὸς ἑαυτούς, καὶ λέγοντες, 4
Ad quid perditio ista vnguenti facta est?
εἰς τί ἡ ἀπώλεια αὕτη τοῦ μύρου γέγονεν;
Poterat enim istud væ nundari *super trecentis denariis,
ἠδύνατο γὰρ τοῦτο πραθῆναι ἐπάνω τριακοσίων δηναρίων, 5
& dari pauperibus. Et fremebant *ei.
καὶ δοθῆναι τοῖς πτωχοῖς· καὶ ἐνεβριμῶντο αὐτῇ.
At Iesus dixit: Sinite eam: quid illi *molestias exhibetis?
ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν, ἄφετε αὐτήν· τί αὐτῇ κόπους παρέχετε; 6
pulchrum opus operata est in me. Semper enim paupe-
καλὸν ἔργον εἰργάσατο ἐν ἐμοί. πάντοτε γὰρ τοὺς πτω- 7
res habetis *cum vobis, & cùm volueritis potestis illis bene-
χοὺς ἔχετε μεθ' ἑαυτῶν, καὶ ὅταν θέλητε δύνασθε αὐτοὺς εὖ
facere: me autè non semper *habetis. Quod habuit hæc, fecit:
ποιῆσαι· ἐμὲ δὲ οὐ πάντοτε ἔχετε. ὃ εἶχεν αὕτη, ἐποίησε· 8
*præoccupauit vngere meum corpus in sepulturam.
προέλαβε μυρίσαι μου τὸ σῶμα εἰς τὸν ἐνταφιασμόν.
Amen dico vobis, vbicunque prædicatum fuerit Euangelium istud in
ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅπου ἂν κηρυχθῇ τὸ εὐαγγέλιον τοῦτο εἰς 9
*totum mundum, & quod fecit hæc, narrabitur in memo-
ὅλον τὸν κόσμον, καὶ ὃ ἐποίησεν αὕτη, λαληθήσεται εἰς μνημό-
riam eius. Et Iudas Iscariotes, vnus *duodecim
συνον αὐτῆς. καὶ ὁ Ἰούδας ὁ Ἰσκαριώτης, εἷς τῶν δώδεκα, 10
abiit ad *principes Sacerdotum, vt proderet eum illis.
ἀπῆλθε πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς, ἵνα παραδῷ αὐτὸν αὐτοῖς.
*Ii verò audientes gauisi sunt: & *polliciti sunt ei ar-
οἱ δὲ ἀκούσαντες ἐχάρησαν, καὶ ἐπηγγείλαντο αὐτῷ ἀρ- 11
gentum *dare. Et quærebat quomodo opportunè illum traderet.
γύριον δοῦναι· καὶ ἐζήτει πῶς εὐκαίρως αὐτὸν παραδῷ.
Et primo die Azymorum, quando Pascha *mactabant,
καὶ τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ τῶν ἀζύμων, ὅτε τὸ πάσχα ἔθυον, 12
dicunt ei discipuli *eius: Quò vis *abeuntes
λέγουσιν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, ποῦ θέλεις ἀπελθόντες
paremus *vt manduces Pascha? Et mittit duos
ἑτοιμάσωμεν ἵνα φάγῃς τὸ πάσχα; καὶ ἀποστέλλει δύο 13
*discipulorum suorum, & dicit eis: Ite in ciuitatem, &
τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, καὶ λέγει αὐτοῖς, ὑπάγετε εἰς τὴν πόλιν, καὶ
occurret vobis homo lagenam aquæ baiulans: se-
ἀπαντήσει ὑμῖν ἄνθρωπος κεράμιον ὕδατος βαστάζων· ἀκο-
quimini eum: Et quocunque introierit, dicite
λουθήσατε αὐτῷ. καὶ ὅπου ἐὰν εἰσέλθῃ, εἴπατε τῷ 14
domus domino, quia magister dicit: Vbi est *diuersorium
οἰκοδεσπότῃ, ὅτι ὁ διδάσκαλος λέγει, ποῦ ἐστι τὸ κατάλυμα
vbi Pascha cum discipulis meis manducem?
ὅπου τὸ πάσχα μετὰ τῶν μαθητῶν μου φάγω;
Et ipse vobis demòstrabit cœnaculū grande stratum, *paratum:
καὶ αὐτὸς ὑμῖν δείξει ἀνώγαιον μέγα ἐστρωμένον, ἕτοιμον· 15

Margin: *biduum; *tenerent, &; *enim: *forte *fieret in populo. *cùm esset Bethaniæ *& recuberet; *spicati pretiosi: & fracto alabastro, *super caput eius. *indignè ferètes intra; *Vt; *vnguentum *plus quàm; *in eam. *autem *molesti estis? Bonum; *vobiscum; *habebitis. *præuenit; κηρύττω *vniuerso mundo; *de *summos Sacerdotes, *Qui *promiserunt ei pecuniam se daturos. χαίρω; *immolabant, θύω *eamus, &; *ibi; *ex discipulis suis; *refectio mea

illic parate nobis. Et *exierunt discipuli eius,
16 ἐκεῖ ἑτοιμάσατε ἡμῖν. καὶ ἐξῆλθον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ,
& venerunt in ciuitatem: & inuenerunt sicut dixerat illis, &
καὶ ἦλθον εἰς τὴν πόλιν, καὶ εὗρον καθὼς εἶπεν αὐτοῖς, καὶ
parauerunt Pascha. Et vespere *facto, venit
17 ἡτοίμασαν τὸ πάσχα. καὶ ὀψίας γενομένης ἔρχεται
cum duodecim. Et discumbentibus illis & manducã-
18 μετὰ τῶν δώδεκα. καὶ ἀνακειμένων αὐτῶν καὶ ἐσθιόν-
tibus, ait Iesus: Amen dico vobis, quia vnus ex vobis tra-
των, εἶπεν ὁ Ἰησοῦς, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι εἷς ἐξ ὑμῶν παρα-
det me, *manducans cum me. Illi autem cœperunt contristari,
19 δώσει με, ὁ ἐσθίων μετ' ἐμοῦ. οἱ δὲ ἤρξαντο λυπεῖσθαι,
& dicere ei *vnus ad vnum: Nunquid ego? & *alius, Nunquid ego?
καὶ λέγειν αὐτῷ εἷς καθ' εἷς, μήτι ἐγώ; καὶ ἄλλος, μήτι ἐγώ;
*Ipse autem respondens, ait illis: Vnus ex duodecim, *in-
20 ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, εἷς ἐκ τῶν δώδεκα, ὁ ἐμ-
tingens cum me in catinum. Ipse quidè filius ho-
21 βαπτόμενος μετ' ἐμοῦ εἰς τὸ τρυβλίον. ὁ μὲν υἱὸς τοῦ ἀν-
minis vadit, sicut scriptum est de eo: Væ autem ho-
θρώπου ὑπάγει, καθὼς γέγραπται περὶ αὐτοῦ· οὐαὶ δὲ τῷ ἀν-
mini illi per quem filius hominis *proditur.
θρώπῳ ἐκείνῳ δι' οὗ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοται·
*Pulchrū erat ei, si non esset natus homo ille.
καλὸν ἦν αὐτῷ, εἰ οὐκ ἐγεννήθη ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος.
Et manducantibus illis, *sumens Iesus panem, & benedicens
22 καὶ ἐσθιόντων αὐτῶν, λαβὼν ὁ Ἰησοῦς ἄρτον, καὶ εὐλογήσας
fregit, & dedit eis: & ait: Sumite, *comedite: hoc est
ἔκλασε, καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς, καὶ εἶπε, λάβετε, φάγετε· τοῦτό ἐστι
corpus meum. Et *accipiens calicem, gratias agens
23 τὸ σῶμά μου. καὶ λαβὼν τὸ ποτήριον, εὐχαριστήσας
dedit eis: & biberunt ex illo omnes.
ἔδωκεν αὐτοῖς· καὶ ἔπιον ἐξ αὐτοῦ πάντες.
Et ait illis: Hic est sanguis meus noui te-
24 καὶ εἶπεν αὐτοῖς, τοῦτό ἐστι τὸ αἷμά μου τὸ τῆς καινῆς δια-
stamenti, qui pro multis *effusus. Amen dico vobis,
25 θήκης, τὸ περὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον. ἀμὴν λέγω ὑμῖν,
quia nō *amplius non bibam de genimine vitis vsque in
ὅτι οὐκέτι οὐ μὴ πίω ἐκ τοῦ γεννήματος τῆς ἀμπέλου, ἕως τῆς
diem illum, cùm illud bibam nouum in regno
ἡμέρας ἐκείνης, ὅταν αὐτὸ πίνω καινὸν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ
Dei. Et hymno dicto, exierunt in montem oliuarum.
26 θεοῦ. καὶ ὑμνήσαντες ἐξῆλθον εἰς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν.
Et ait eis Iesus: *Quod omnes scandalizabimini
27 καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, ὅτι πάντες σκανδαλισθήσεσθε
in me in nocte ista, quia scriptum est: Percutiam pastorem,
ἐν ἐμοὶ ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ, ὅτι γέγραπται, πατάξω τὸν ποιμένα,
& dispergentur oues. Sed *post *resurre-
28 καὶ διασκορπισθήσεται τὰ πρόβατα. ἀλλὰ μετὰ τὸ ἐγερθῆ-
xisse me, præcedam vos in Galilæam. At Petrus
29 ναί με, προάξω ὑμᾶς εἰς τὴν Γαλιλαίαν. ὁ δὲ Πέτρος
*ait illi: Et si omnes scandalizati fuerint in te, sed non ego.
ἔφη αὐτῷ, καὶ εἰ πάντες σκανδαλισθήσονται ἐν σοί, ἀλλ' οὐκ ἐγώ.
Et ait illi Iesus: Amen dico tibi, quia tu hodie
30 καὶ λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, ἀμὴν λέγω σοι, ὅτι σὺ σήμερον
in nocte hac, prius quàm bis *gallum vociferari, ter ne-
ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ, πρὶν ἢ δὶς ἀλέκτορα φωνῆσαι, τρίς ἀ-
gabis me. Ille autem *ex abundanti dicebat *magis: Si me
31 παρνήσῃ με. ὁ δὲ ἐκ περισσοῦ ἔλεγε μᾶλλον, ἐάν με
oportuerit commori tibi, non te negabo. Similiter autem &
δέῃ συναποθανεῖν σοι, οὐ μή σε ἀπαρνήσομαι. ὡσαύτως δὲ καὶ
omnes dicebant. Et veniunt in *locum cui nomen
32 πάντες ἔλεγον. καὶ ἔρχονται εἰς χωρίον οὗ τὸ ὄνομα
Gethsemani: & ait discipulis suis: Sedete hic, donec
Γεθσημανῆ· καὶ λέγει τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, καθίσατε ὧδε ἕως
orem. Et assumit Petrum &
33 προσεύξωμαι. καὶ παραλαμβάνει τὸν Πέτρον καὶ
Iacobum & Ioannem *cum se: & cœpit *expauescere & an-
Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην μεθ' ἑαυτοῦ, καὶ ἤρξατο ἐκθαμβεῖσθαι καὶ ἀδη-
gi. Et ait illis: Vndiquaque tristis est anima mea
34 μονεῖν. καὶ λέγει αὐτοῖς, περίλυπός ἐστιν ἡ ψυχή μου
vsque ad mortem: *manete hic, & vigilate *cum me.
ἕως θανάτου· μείνατε ὧδε καὶ γρηγορεῖτε μετ' ἐμοῦ.
Et *progressus paululum, procidit super terram, & ora-
35 καὶ προελθὼν μικρόν, ἔπεσεν ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ προσηύ-
bat, vt si *possibile est, transiret ab eo hora:
χετο ἵνα εἰ δυνατόν ἐστι, παρέλθῃ ἀπ' αὐτοῦ ἡ ὥρα.
Et dixit: Abba Pater, omnia possibilia tibi: trans-
36 καὶ ἔλεγεν, ἀββᾶ ὁ πατήρ, πάντα δυνατά σοι· παρέ-
fer calicem à me hunc. sed nonquid ego volo, sed
νεγκε τὸ ποτήριον ἀπ' ἐμοῦ τοῦτο· ἀλλ' οὐ τί ἐγὼ θέλω, ἀλλὰ
*quid tu. Et venit, & inuenit eos dormientes.
37 τί σύ. καὶ ἔρχεται, καὶ εὑρίσκει αὐτοὺς καθεύδοντας,
Et ait Petro: Simon, dormis? non potuisti *vnam
καὶ λέγει τῷ Πέτρῳ, Σίμων καθεύδεις; οὐκ ἴσχυσας μίαν
*horam vigilare? Vigilate, & orate, vt
38 ὥραν γρηγορῆσαι; γρηγορεῖτε καὶ προσεύχεσθε ἵνα
non intretis in tentationem. *ipse quidem spiritus promptus,
μὴ εἰσέλθητε εἰς πειρασμόν. τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον, ἡ
*verò caro infirma. Et iterum abiens orauit,
39 δὲ σὰρξ ἀσθενής. καὶ πάλιν ἀπελθὼν προσηύξατο,

Margin: *abierunt; *autem; *qui manducat mecum. At; *singulatim; *Qui *qui intingit mecum manũ in catino. Et; *traditur. *Bonum; *accepit; *accepto calice; *effundetur. ἐκχέομαι *iam; *posteaquã resurrexero; *autem; *gallus vocem bis dederit, ter me es negaturus. At *amplius loquebatur: Et *simul; *prædium; *secum: *pauere & tædere. *sustinete; *cùm processisset *fieri posset. *sunt; *quod; *vna hora *est, *verò

sermonem eundem, dicens: Et reuersus inuenit eos
τὸν λόγον αὐτὸν εἰπών. καὶ ὑποστρέψας εὗρεν αὐτοὺς 40
denuo dormientes (erant enim oculi eorum graua-
πάλιν καθεύδοντας· ἦσαν γὰρ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν βεβαρη-
ti) & *non sciebant quid ei responderent.
μένοι· καὶ οὐκ ᾔδεισαν τί αὐτῷ ἀποκριθῶσι.
Et venit tertiò, & ait illis: ‖Dormitis reli-
καὶ ἔρχεται τὸ τρίτον, καὶ λέγει αὐτοῖς, καθεύδετε τὸ λοι- 41
quum & requiescitis. Sufficit: venit hora: ecce "traditur
πὸν καὶ ἀναπαύεσθε· ἀπέχει· ἦλθεν ἡ ὥρα· ἰδοὺ παραδίδοται
filius hominis in manus peccatorum.
ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἁμαρτωλῶν.
Surgite, eamus: ecce ?tradens me appropinquauit.
ἐγείρεσθε, ἄγωμεν· ἰδοὺ ὁ παραδιδούς με ἤγγικε. 42
Et statim adhuc eo loquente, "adest Iudas *vnus existēs
καὶ εὐθέως ἔτι αὐτοῦ λαλοῦντος παραγίνεται ἰούδας εἷς ὢν 43
duodecim, & cum eo turba multa cum gladiis &
τῶν δώδεκα, καὶ μετ' αὐτοῦ ὄχλος πολὺς μετὰ μαχαιρῶν καὶ
lignis, à summis Sacerdotibus & Scribis & se-
ξύλων, παρὰ τῶν ἀρχιερέων καὶ τῶν γραμματέων καὶ τῶν πρεσ-
nioribus. Dederat autem ‖tradens eum consignum
βυτέρων. δεδώκει δὲ ὁ παραδιδοὺς αὐτὸν, σύσσημον 44
eis, dicens: Quēcūq; osculatus fuero, ipse est: ?prehendite eum,
αὐτοῖς, λέγων, ὃν ἂν φιλήσω, αὐτός ἐστι· κρατήσατε αὐτὸν,
& abducite "tutò. Et *veniens, statim ac-
καὶ ἀπαγάγετε ἀσφαλῶς. καὶ ἐλθὼν, εὐθέως προσ- 45
cedens ad eum, ait: "Gaude Rabbi: & osculatus est eum.
ελθὼν αὐτῷ λέγει, χαῖρε ῥαββί· καὶ κατεφίλησεν αὐτόν.
‖Illi verò iniecerunt in eum manus suas, & ?prehende-
οἱ δὲ ἐπέβαλον ἐπ' αὐτὸν τὰς χεῖρας αὐτῶν, καὶ ἐκράτη- 46
runt eum. Vnus autē quidam *astantium exerens
σαν αὐτόν. εἷς δέ τις τῶν παρεστηκότων σπασάμενος τὴν 47
gladium, percussit seruum summi Sacerdotis, & ‖abstulit
μάχαιραν, ἔπαισε τὸν δοῦλον τοῦ ἀρχιερέως, καὶ [a]ἀφεῖλεν
illius auriculam. Et respondens Iesus, ait illis:
αὐτοῦ τὸ ὠτίον. καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἰησοῦς, εἶπεν αὐτοῖς, 48
Tāquā ad latronem existis cum gladiis & lignis comprehen-
ὡς ἐπὶ λῃστὴν ἐξήλθετε μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων συλλα-
dere me? Quotidie eram apud vos in templo
βεῖν με; καθ' ἡμέραν ἤμην πρὸς ὑμᾶς ἐν τῷ ἱερῷ 49
docens, & non *prehendistis me. sed vt impleantur
διδάσκων, καὶ οὐκ ἐκρατήσατέ με· ἀλλ' ἵνα πληρωθῶσιν αἱ
Scripturæ. ‖Et relinquentes eum, omnes fugerunt.
γραφαί. καὶ ἀφέντες αὐτὸν πάντες ἔφυγον. 50
?Et vnus quidam iuuenis sequebatur eum amictus
καὶ εἷς τις νεανίσκος ἠκολούθησεν αὐτῷ, περιβεβλημένος 51
sindone super nudo: & *tenent eum iuuenes.
σινδόνα ἐπὶ γυμνοῦ. καὶ κρατοῦσιν αὐτὸν οἱ νεανίσκοι.
"Ille autem relinquens sindonem, nudus profugit ab eis.
ὁ δὲ καταλιπὼν τὴν σινδόνα, γυμνὸς ἔφυγεν ἀπ' αὐτῶν. 52
Et abduxerunt Iesum ad summū Sacerdotē, & *conueniunt
καὶ ἀπήγαγον τὸν ἰησοῦν πρὸς τὸν ἀρχιερέα· καὶ συνέρχονται 53
eo omnes summi Sacerdotes, & seniores, & Scri-
αὐτῷ πάντες οἱ ἀρχιερεῖς, καὶ οἱ πρεσβύτεροι, καὶ οἱ γραμ-
bæ. Et Petrus ‖ à longe secutus est eum
ματεῖς. καὶ ὁ πέτρος ἀπὸ μακρόθεν ἠκολούθησεν αὐτῷ 54
vsque intrò in atrium summi Sacerdotis: & ?erat considens cum
ἕως ἔσω εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ἀρχιερέως, καὶ ἦν συγκαθήμενος μετὰ
ministris "& calefaciens se ad lumen.
τῶν ὑπηρετῶν, καὶ θερμαινόμενος πρὸς τὸ φῶς.
At summi *Sacerdotes, & ‖omnis consessus quærebant aduersus Iesum
οἱ δὲ ἀρχιερεῖς καὶ ὅλον τὸ συνέδριον ἐζήτουν κατὰ τοῦ ἰησοῦ 55
testimonium, ?ad morte afficiendum eum, & non inueniebant.
μαρτυρίαν, εἰς τὸ θανατῶσαι αὐτὸν, καὶ οὐχ εὕρισκον.
Multi enim testimoniū falsum dicebāt aduersus eum: & "paria te-
πολλοὶ γὰρ ἐψευδομαρτύρουν κατ' αὐτοῦ, καὶ ἴσαι αἱ μαρ- 56
stimonia non erant. Et quidam surgentes, falsum testimoniū ferebant
τυρίαι οὐκ ἦσαν. καί τινες ἀναστάντες ἐψευδομαρτύρουν 57
aduersus eum, dicentes: Quoniam nos audiuimus eum dicen-
κατ' αὐτοῦ, λέγοντες· ὅτι ἡμεῖς ἠκούσαμεν αὐτοῦ λέγον- 58
tem: Quòd ego dissoluam templum hoc manufactum, &
τος, ὅτι ἐγὼ καταλύσω τὸν ναὸν τοῦτον τὸν χειροποίητον, καὶ
per *tres dies aliud non manufactum ædificabo.
διὰ τριῶν ἡμερῶν ἄλλον ἀχειροποίητον οἰκοδομήσω.
Et ‖nec sic par erat testimonium illorum.
καὶ οὐδὲ οὕτως ἴση ἦν ἡ μαρτυρία αὐτῶν. 59
Et exurgens summus Sacerdos in medium, interrogauit Iesum,
καὶ ἀναστὰς ὁ ἀρχιερεὺς εἰς τὸ μέσον, ἐπηρώτησε τὸν ἰησοῦν, 60
dicens: Non respondes quicquā, ?quid hi te aduersum testantur?
λέγων, οὐκ ἀποκρίνῃ οὐδέν; τί οὗτοί σου καταμαρτυροῦσιν;
Ille autem tacebat, & nihil respondit. Rursum summus Sacerdos in-
ὁ δὲ ἐσιώπα, καὶ οὐδὲν ἀπεκρίνατο. πάλιν ὁ ἀρχιερεὺς ἐπη- 61
terrogabat eū, & ‖dicit ei: Tu es Christus filius" benedicti?
ρώτα αὐτὸν, καὶ λέγει αὐτῷ, σὺ εἶ ὁ χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ εὐλογητοῦ;
At Iesus* dixit: Ego sum: & videbitis filium hominis
ὁ δὲ ἰησοῦς εἶπεν, ἐγώ εἰμι· καὶ ὄψεσθε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου 62
sedentem à dextris virtutis: & venientem cum nu-
καθήμενον ἐκ δεξιῶν τῆς δυνάμεως, καὶ ἐρχόμενον μετὰ τῶν νε-
bibus cæli. At summus ?Sacerdos "disrumpens vestes
φελῶν τοῦ οὐρανοῦ. ὁ δὲ ἀρχιερεὺς διαρρήξας τοὺς χιτῶνας 63

*ignorabant
‖Dormite iam, & requiescite.
"tradetur
?qui me tradet propè est.
"venit
*Iscariotes vnus de
‖traditor eius
?tenete
"cautè.
*cùm venisset,
"Aue
‖At
?tenuerunt
*de circūstantibus educens
‖amputauit illi
[a]ἀφαιρέω
*tenuistis
‖Tunc discipuli eius
?Adolescens autem quidam
*tenuerunt
"At ille reiecta sindone,
*conuenerunt
‖autem
?sedebat
"ad ignem, & calefaciebat se.
*verò
‖omne concilium
?vt eum morti traderēt, nec
"conuenientia
*triduum
‖non erat conueniens
?ad ea quæ tibi obiiciuntur ab his?
‖dixit "Dei
*autem illi
?autem
"scindens vestimenta

*suas, ait: Quid adhuc ‖ vsum habemus testium?
αὐτοῦ, λέγει, τί ἔτι χρείαν ἔχομεν μαρτύρων;
Audistis blasphemiam. quid vobis videtur? ?Ii autem omnes
64 ἠκούσατε τῆς βλασφημίας. τί ὑμῖν φαίνεται; οἱ δὲ πάντες
condemnauerunt eum *obnoxium esse mortis. Et cœperunt quidā
65 κατέκριναν αὐτὸν ἔνοχον εἶναι θανάτου. καὶ ἤρξαντό τινες
conspuere eum, & velare faciem eius, & ‖co-
ἐμπτύειν αὐτῷ, καὶ περικαλύπτειν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, καὶ κο-
laphizare eum, & dicere ei: Prophetiza, & ministri
λαφίζειν αὐτὸν, καὶ λέγειν αὐτῷ, προφήτευσον· καὶ οἱ ὑπηρέται
alapis eum *impetebant. Et ?existente Petro in
66 ῥαπίσμασιν αὐτὸν ἔβαλλον. καὶ ὄντος τοῦ πέτρου ἐν
aula inferius, venit vna "ancillarum summi Sacerdotis.
τῇ αὐλῇ κάτω, ἔρχεται μία τῶν παιδισκῶν τοῦ ἀρχιερέως·
Et *videns Petrum calefacientem se, ‖intuita illum ait:
67 καὶ ἰδοῦσα τὸν πέτρον θερμαινόμενον, ἐμβλέψασα αὐτῷ, λέ-
Et tu cum Nazareno Iesu eras. ?Ille autem negauit,
68 γει, καὶ σὺ μετὰ τοῦ ναζαρηνοῦ ἰησοῦ ἦσθα. ὁ δὲ [c]ἠρνήσατο,
dicens: "Non noui, neque *scio quid tu dicis. Et exiit
λέγων, οὐκ οἶδα, οὐδὲ ἐπίσταμαι τί σὺ λέγεις. καὶ ἐξῆλθεν
foras ‖in vestibulum: & gallus cantauit.
ἔξω εἰς τὸ προαύλιον· καὶ ἀλέκτωρ ἐφώνησε.
?Et ancilla videns eum rursum cœpit dicere
69 καὶ ἡ παιδίσκη ἰδοῦσα αὐτὸν πάλιν, ἤρξατο λέγειν τοῖς
"astantibus: * Quia hic ex illis est. *Ille autem iterum ne-
70 παρεστηκόσιν, ὅτι οὗτος ἐξ αὐτῶν ἐστιν. ὁ δὲ πάλιν ἠρ-
gauit. Et post pusillum rursus ‖adstantes dicebant Petro:
νεῖτο. καὶ μετὰ μικρὸν πάλιν οἱ παρεστῶτες ἔλεγον τῷ πέτρῳ,
Verè ex illis es. ?Etenim Galilæus es, & locutio tua
ἀληθῶς ἐξ αὐτῶν εἶ. καὶ γὰρ γαλιλαῖος εἶ, καὶ ἡ λαλιά σου
similat. Ille autē cœpit anathematizare & iurare: Quia
71 ὁμοιάζει. ὁ δὲ ἤρξατο ἀναθεματίζειν καὶ ὀμνύειν, ὅτι
"non noui hominem istum quem dicitis. Et *ex secundo
72 οὐκ οἶδα τὸν ἄνθρωπον τοῦτον ὃν λέγετε. καὶ ἐκ δευτέρου
gallus cantauit. Et recordatus est Petrus verbi quod di-
ἀλέκτωρ ἐφώνησε· καὶ [a]ἀνεμνήσθη ὁ πέτρος τοῦ ῥήματος οὗ εἶ-
xerat ei Iesus: Quòd ‖ante gallum vociferari bis, nega-
πεν αὐτῷ ὁ ἰησοῦς, ὅτι πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι δὶς, ἀπαρνή-
bis me ter. Et ?separans [se] fleuit.
σῃ με τρίς. καὶ ἐπιβαλὼν ἔκλαιε.

CAP. XV. ιε.

Et confestim in manè consilium facientes summi
1 Καὶ εὐθέως ἐπὶ τὸ πρωῒ συμβούλιον ποιήσαντες οἱ ἀρ-
Sacerdotes cum senioribus & Scribis, & *vniuersus
χιερεῖς μετὰ τῶν πρεσβυτέρων καὶ γραμματέων, καὶ ὅλον τὸ
consessus, vincientes Iesum, abduxerunt, & tradide-
συνέδριον, δήσαντες τὸν ἰησοῦν ἀπήνεγκαν, καὶ παρέδω-
runt Pilato. Et interrogauit eum Pilatus: Tu
2 καν τῷ πιλάτῳ. καὶ ἐπηρώτησεν αὐτὸν ὁ πιλάτος, σὺ
es rex Iudæorum? *Ille autem respondens ait illi:
εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν ἰουδαίων; ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτῷ,
Tu dicis. Et accusabant eum summi Sacerdotes ‖multa.
3 σὺ λέγεις. καὶ κατηγόρουν αὐτοῦ οἱ ἀρχιερεῖς πολλά·
ipse autem nihil respondebat. At Pilatus ? rursum inter-
4 αὐτὸς δὲ οὐδὲν ἀπεκρίνατο. ὁ δὲ πιλάτος πάλιν ἐπη-
rogauit eum, dicens: Non respondes quicquam? vide "quanta te
ρώτησεν αὐτὸν, λέγων, οὐκ ἀποκρίνῃ οὐδέν; ἴδε πόσα σου
aduersum testantur. At Iesus * amplius nihil respon-
5 καταμαρτυροῦσιν. ὁ δὲ ἰησοῦς οὐκέτι οὐδὲν ἀπεκρί-
dit: ita vt "mirari Pilatum.
θη, ὥστε θαυμάζειν τὸν πιλάτον.
‖Iuxta verò festum soluebat illis vnum ?vinctum, quemcunque petissent.
6 κατὰ δὲ ἑορτὴν ἀπέλυεν αὐτοῖς ἕνα δέσμιον, ὅνπερ [b]ᾐτοῦντο.
Erat autem *dictus Barabbas " cum seditiosis vin-
7 ἦν δὲ ὁ λεγόμενος βαραββᾶς μετὰ τῶν συστασιαστῶν δε-
ctus, qui in seditione homicidium fecerant.
δεμένος, οἵτινες ἐν τῇ στάσει φόνον πεποιήκεισαν.
Et ‖vociferata turba, cœpit ?postulare, sicut semper
8 καὶ ἀναβοήσας ὁ ὄχλος, ἤρξατο αἰτεῖσθαι, καθὼς ἀεὶ
faciebat illis. At Pilatus * respondit eis, ‖dicens:
9 ἐποίει αὐτοῖς. ὁ δὲ πιλάτος ἀπεκρίθη αὐτοῖς, λέγων,
Vultis "absoluam vobis regem Iudæorum?
θέλετε ἀπολύσω ὑμῖν τὸν βασιλέα τῶν ἰουδαίων;
Sciebat enim quod per inuidiam tradidissent eum
10 ἐγίνωσκε γὰρ ὅτι διὰ φθόνον παραδεδώκεισαν αὐτὸν οἱ
summi Sacerdotes. ?At summi Sacerdotes cōcitauerunt turbam, vt ma-
11 ἀρχιερεῖς. οἱ δὲ ἀρχιερεῖς ἀνέσεισαν τὸν ὄχλον, ἵνα μᾶλ-
gis Barabbam "absolueret eis. At Pilatus * re-
12 λον τὸν βαραββᾶν ἀπολύσῃ αὐτοῖς. ὁ δὲ πιλάτος ἀπο-
spondens iterum ait illis: Quid ergo vultis faciam ‖quem dicitis
κριθεὶς πάλιν εἶπεν αὐτοῖς, τί οὖν θέλετε ποιήσω ὃν λέγετε
regem Iudæorum? ?Illi autē iterum clamauerunt: Crucifige
13 βασιλέα τῶν ἰουδαίων; οἱ δὲ πάλιν ἔκραξαν, σταύρωσον
eum. At Pilatus * dicebat illis: Quid enim ‖malum fe-
14 αὐτόν. ὁ δὲ πιλάτος ἔλεγεν αὐτοῖς, τί γὰρ κακὸν ἐποίη-
cit? Illi ?autem abundantius clamabant: Crucifige eum.
σεν; οἱ δὲ περισσοτέρως ἔκραξαν, σταύρωσον αὐτόν.
At Pilatus " volens populo *sufficiens facere,
15 ὁ δὲ πιλάτος βουλόμενος τῷ ὄχλῳ τὸ ἱκανὸν ποιῆσαι,

*sua,
‖desideramus testes?
?Qui
*reum
‖colaphis cædere
*cædebant.
?cùm esset Petrus in atrio deorsum,
"ex ancillis
*cùm vidisset
‖aspiciens
?At
[c]ἀρνέω
"Neque scio,
*noui quid dicas.
‖ante atrium:
?Rursus autem cùm vidisset illum ancilla,
"circūstātibus:
*At
‖qui astabant
?nam &
"nescio
*statim iterum
[a]ἀναμιμνήσκω
‖Priùs quàm gallus cantet
?cœpit flere.
*vniuerso concilio,
*At
‖in multis.
?autem
"in quantis te accusant.
*autem
"miraretur Pilatus.
‖Per diem autem festum solebat dimittere
?ex vinctis
[b]αἰτέω
*qui dicebatur
"qui erat
‖cùm ascendisset
?rogare
*autem
‖& dixit:
"dimittam
?Pontifices autem
"dimitteret
*autem
‖regi
?At
*autem
‖mali
?At magis
"autem
*satis

absoluit illis Barabbam: & tradidit Iesum
ἀπέλυσεν αὐτοῖς τὸν βαραββᾶν· καὶ παρέδωκε τὸν ἰησοῦν
flagellans, vt crucifigeretur. *At* milites
φραγελλώσας, ἵνα σταυρωθῇ. οἱ δὲ στρατιῶται 16
abduxerunt eum intra aulam, quod est pratorium: & conuo-
ἀπήγαγον αὐτὸν ἔσω τῆς αὐλῆς, ὅ ἐστι πραιτώριον, καὶ συγκα-
cant totam cohortem: Et induunt eum *pur-*
λοῦσιν ὅλην τὴν σπεῖραν. καὶ ἐνδύουσιν αὐτὸν πορ- 17
puram, & circumponunt ei plectentes spineam coronam.
φύραν, καὶ περιτιθέασιν αὐτῷ πλέξαντες ἀκάνθινον στέφανον.
Et cœperunt salutare eum, *&* *dicere* *Gaude*
καὶ ἤρξαντο ἀσπάζεσθαι αὐτὸν, καὶ λέγειν, χαῖρε ὁ 18
rex Iudæorum. Et percutiebant eius ca-
βασιλεὺς τῶν ἰουδαίων. καὶ ἔτυπτον αὐτοῦ τὴν κε- 19
put arundine: & conspuebant eum, & ponentes genua
φαλὴν καλάμῳ, καὶ ἐνέπτυον αὐτῷ, καὶ τιθέντες τὰ γόνατα
adorabant eum. Et postquàm illuserunt ei,
προσεκύνουν αὐτῷ. καὶ ὅτε ἐνέπαιξαν αὐτῷ, 20
exuerunt illum *purpuram,* & induerunt eum *vestimenta*
ἐξέδυσαν αὐτὸν τὴν πορφύραν, καὶ ἐνέδυσαν αὐτὸν τὰ ἱμάτια
propria: & educunt illum vt crucifigerent eum.
τὰ ἴδια· καὶ ἐξάγουσιν αὐτὸν, ἵνα σταυρώσωσιν αὐτόν.
Et *angariant* prætereuntem quempiã, Simonem Cyrenæum,
καὶ ἀγγαρεύουσι παράγοντά τινα σίμωνα κυρηναῖον, 21
venientem *ex agro,* patrem Alexandri & Rufi,
ἐρχόμενον ἀπ᾽ ἀγροῦ, τὸν πατέρα ἀλεξάνδρου καὶ ῥούφου,
vt tolleret crucem eius. Et perducunt illum in Gol-
ἵνα ἄρῃ τὸν σταυρὸν αὐτοῦ. καὶ φέρουσιν αὐτὸν ἐπὶ γολ- 22
gotha locum: quod est interpretatum, Caluariæ locus.
γοθᾶ τόπον, ὅ ἐστι μεθερμηνευόμενον, κρανίου τόπος.
Et dabant ei bibere myrrhatum vinum: *is verò* non
καὶ ἐδίδουν αὐτῷ πιεῖν ἐσμυρνισμένον οἶνον· ὁ δὲ οὐκ 23
accepit. Et crucifigentes eum, diuiserunt vestimen-
ἔλαβε. καὶ σταυρώσαντες αὐτὸν, διεμέριζον τὰ ἱμά- 24
ta eius, mittentes sortem super eis, quis quid tolleret.
τια αὐτοῦ, βάλλοντες κλῆρον ἐπ᾽ αὐτὰ, τίς τί ἄρῃ.
Erat autem hora tertia, & crucifixerunt eum.
ἦν δὲ ὥρα τρίτη, καὶ ἐσταύρωσαν αὐτόν. 25
Et erat *inscriptio* causæ eius *inscripta:*
καὶ ἦν ἡ ἐπιγραφὴ τῆς αἰτίας αὐτοῦ ἐπιγεγραμμένη, Ὁ 26
REX IVDÆORVM.
ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΙΟΥΔΑΙΩΝ.
Et cum eo crucifigunt duos latrones: vnum à dextris, &
καὶ σὺν αὐτῷ σταυροῦσι δύο λῃστὰς, ἕνα ἐκ δεξιῶν, καὶ 27
vnum à sinistris eius. Et impleta est scriptura
ἕνα ἐξ εὐωνύμων αὐτοῦ. καὶ ἐπληρώθη ἡ γραφὴ ἡ 28
dicens: Et cum iniquis reputatus est. Et prætereuntes
λέγουσα, καὶ μετὰ ἀνόμων ἐλογίσθη. καὶ οἱ παραπορευόμενοι 29
blasphemabant eum, mouentes capita sua, & di-
ἐβλασφήμουν αὐτὸν, κινοῦντες τὰς κεφαλὰς αὐτῶν, καὶ λέ-
centes: Vah *destruens* templum, & in tribus diebus *a-*
γοντες, οὐὰ ὁ καταλύων τὸν ναὸν, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις οἰ-
dificans: *Serua* temetipsum, *& descende* de cruce.
κοδομῶν· σῶσον σεαυτὸν, καὶ κατάβα ἀπὸ τοῦ σταυροῦ. 30
Similiter & summi Sacerdotes illudentes, ad alterutrum cum
ὁμοίως καὶ οἱ ἀρχιερεῖς ἐμπαίζοντες, πρὸς ἀλλήλους μετὰ 31
Scribis dicebant: Alios *seruauit,* seipsum non potest
τῶν γραμματέων ἔλεγον, ἄλλους ἔσωσεν, ἑαυτὸν οὐ δύναται
seruare. Christus rex Israel descendat
σῶσαι. ὁ χριστὸς ὁ βασιλεὺς τοῦ ἰσραὴλ καταβάτω 32
nunc de cruce, vt videamus & credamus. Et *con-*
νῦν ἀπὸ τοῦ σταυροῦ, ἵνα ἴδωμεν καὶ πιστεύσωμεν. καὶ οἱ συνε-
crucifixi ei exprobrabant ei. Facta *autem* hora
σταυρωμένοι αὐτῷ ὠνείδιζον αὐτόν. γενομένης δὲ ὥρας 33
sexta, tenebræ factæ sunt per totam terram vsque in horã nonam.
ἕκτης, σκότος ἐγένετο ἐφ᾽ ὅλην τὴν γῆν, ἕως ὥρας ἐννάτης.
Et hora nona exclamauit Iesus voce magna,
καὶ τῇ ὥρᾳ τῇ ἐννάτῃ ἐβόησεν ὁ ἰησοῦς φωνῇ μεγάλῃ, 34
dicens: Eloi, eloi, lamma sabachthani? quod est interpreta-
λέγων, ἐλωΐ, ἐλωΐ, λαμμᾶ σαβαχθανί; ὅ ἐστι μεθερμηνευό-
tum: Deus meus, Deus meus, *in* quid me dereliquisti?
μενον, ὁ θεός μου, ὁ θεός μου, εἰς τί με ἐγκατέλιπες;
Et quidam *adstantium* audientes dicebant: Ecce E-
καί τινες τῶν παρεστηκότων ἀκούσαντες, ἔλεγον, ἰδοὺ ἠ- 35
liam vocat. Currens autẽ vnus, & implens spongiam
λίαν φωνεῖ. δραμὼν δὲ εἷς, καὶ γεμίσας σπόγγον 36
aceto, circumponensque calamo, potum dabat ei, dicens: Sinite,
ὄξους, περιθείς τε καλάμῳ ἐπότιζεν αὐτὸν, λέγων, ἄφετε,
videamus si veniat Elias *detrahere* eum.
ἴδωμεν εἰ ἔρχεται ἠλίας καθελεῖν αὐτόν.
At Iesus *emittens vocem magnam,* expirauit.
ὁ δὲ ἰησοῦς ἀφεὶς φωνὴν μεγάλην, ἐξέπνευσε. 37
Et *interexpansum* templi scissum est in duo, à *sur-*
καὶ τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ ἐσχίσθη εἰς δύο ἀπὸ ἄνω- 38
sum vsque deorsum. Videns autem Centurio *astans*
θεν ἕως κάτω. ἰδὼν δὲ ὁ κεντυρίων ὁ παρεστηκὼς 39
ex aduerso *eius,* quia sic clamans expirasset, ait: Ve-
ἐξ ἐναντίας αὐτοῦ, ὅτι οὕτω κράξας ἐξέπνευσεν, εἶπεν, ἀλη-
rè homo hic filius erat Dei.
θῶς ὁ ἄνθρωπος οὗτος, υἱὸς ἦν θεοῦ.

Marginal notes: dimisit; flagellis cæsũ, ; autem duxerunt eum in atrium prætorij, ; purpura, & imponunt; Aue; purpura, vestimentis suis:; angariauerunt; de villa, ; αἴρω καὶ ἄρω; & σμυρνίζω; titulus inscriptus:; alium; quæ dicit:; qui destruis; Dei, reædificas. Saluum fac; descendens; καταβαίνω; saluos fecit, ; saluũ facere.; qui cum eo crucifixi erant, conuitiabantur ei, Et; vt; de circunstantibus; ad deponendum; autem emissa voce magna, ; velum; summo; σχίζω; qui adstabat,

Erant autẽ & mulieres de longè *spectantes, in quibus*
40 ἦσαν δὲ καὶ γυναῖκες ἀπὸ μακρόθεν θεωροῦσαι, ἐν αἷς
erat Maria Magdalene, & Maria Iacobi *parui,* &
ἦν μαρία ἡ μαγδαληνὴ, καὶ μαρία ἡ τοῦ ἰακώβου τοῦ μικροῦ, καὶ
Iose mater, & Salome. Quæ & cùm esset in Ga-
41 ἰωσῆ μήτηρ, καὶ σαλώμη. αἳ καὶ ὅτε ἦν ἐν τῇ γα-
lilæa, sequebantur eum, & ministrabant ei, & aliæ
λιλαίᾳ, ἠκολούθουν αὐτῷ, καὶ διηκόνουν αὐτῷ, καὶ ἄλλαι
multæ *illa simul conscensa ei in* Hierosolymam.
πολλαὶ αἱ συναναβᾶσαι αὐτῷ εἰς ἱεροσόλυμα.
Et iam sero *facto,* (quia erat Parasceue, quod est
42 καὶ ἤδη ὀψίας γενομένης, ἐπεὶ ἦν παρασκευὴ, ὅ ἐστι
ante Sabbatum, Venit Ioseph ab Arimathæa
43 προσάββατον, ἦλθεν ἰωσὴφ ὁ ἀπὸ ἀριμαθαίας,
honestus consul, qui & ipse erat expectans reg-
εὐσχήμων βουλευτὴς, ὃς καὶ αὐτὸς ἦν προσδεχόμενος τὴν βα-
num Dei, & *ausus* introiuit ad Pilatum, & petiit
σιλείαν τοῦ θεοῦ, καὶ τολμήσας εἰσῆλθε πρὸς πιλάτον, καὶ ᾐτήσατο
corpus Iesu. *At* Pilatus mirabatur si iam
44 τὸ σῶμα τοῦ ἰησοῦ. ὁ δὲ πιλάτος ἐθαύμασεν εἰ ἤδη
mortuus fuisset. Et aduocans Centurionem, interrogauit
τέθνηκε· καὶ προσκαλεσάμενος τὸν κεντυρίωνα, ἐπηρώτησεν
eum si *dudum* mortuus esset. Et *cognoscens* à Centurio-
45 αὐτὸν εἰ πάλαι ἀπέθανε. καὶ γνοὺς ἀπὸ τοῦ κεντυρίω-
ne, donauit corpus Ioseph. *Et* mercatus
46 νος, ἐδωρήσατο τὸ σῶμα τῷ ἰωσήφ. καὶ ἀγοράσας
sindonem, & *detrahens* eum, inuoluit sindone: & posuit
σινδόνα, καὶ καθελὼν αὐτὸν ἐνείλησε τῇ σινδόνι, καὶ κατέθηκεν
eum in monumẽto quod erat excisum de petra: & ad-
αὐτὸν ἐν μνημείῳ, ὃ ἦν λελατομημένον ἐκ πέτρας, καὶ προσε-
uoluit lapidem ad ostium monumenti. *At* Maria
47 κύλισε λίθον ἐπὶ τὴν θύραν τοῦ μνημείου. ἡ δὲ μαρία ἡ
Magdalene, & Maria *Iose spectabant* vbi poneretur.
μαγδαληνὴ, καὶ μαρία ἰωσῆ ἐθεώρουν ποῦ τίθεται.

CAP. XVI. ιϛ´.

Et *peracto* *Sabbato,* Maria Magdalene,
1 Καὶ διαγενομένου τοῦ σαββάτου, μαρία ἡ μαγδαληνὴ,
& Maria Iacobi, & Salome, emerunt aromata, vt
καὶ μαρία ἰακώβου, καὶ σαλώμη ἠγόρασαν ἀρώματα, ἵνα
venientes vngerent Iesum. Et valdè manè vna
2 ἐλθοῦσαι ἀλείψωσιν τὸν ἰησοῦν. καὶ λίαν πρωῒ τῆς μιᾶς
Sabbatorum veniunt ad monumentum, *exorto* Sole.
σαββάτων ἔρχονται ἐπὶ τὸ μνημεῖον, ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου.
Et dicebant ad *sese:* Quis reuoluet nobis lapidem
3 καὶ ἔλεγον πρὸς ἑαυτὰς, τίς ἀποκυλίσει ἡμῖν τὸν λίθον
ab ostio monumenti? Et respicientes *spe-*
4 ἐκ τῆς θύρας τοῦ μνημείου; καὶ ἀναβλέψασαι θεω-
ctant quòd deuolutus esset lapis. Erat quippe magnus valde.
ροῦσιν ὅτι ἀποκεκύλισται ὁ λίθος. ἦν γὰρ μέγας σφόδρα.
Et introeuntes in monumentum, viderunt iuuenem se-
5 καὶ εἰσελθοῦσαι εἰς τὸ μνημεῖον, εἶδον νεανίσκον καθή-
dentem in dextris, *circumamictum stolam candidam:* & ob-
μενον ἐν τοῖς δεξιοῖς, περιβεβλημένον στολὴν λευκὴν, καὶ ἐξ-
stupuerunt *Ille verò* dicit illis: *Ne expauescite:*
εθαμβήθησαν. ὁ δὲ λέγει αὐταῖς, μὴ ἐκθαμβεῖσθε·
Iesum quæritis Nazarenum crucifixum: surrexit, non
ἰησοῦν ζητεῖτε τὸν ναζαρηνὸν τὸν ἐσταυρωμένον· ἠγέρθη, οὐκ
est hîc. ecce locus vbi posuerunt eum. Sed ite,
7 ἔστιν ὧδε. ἴδε ὁ τόπος ὅπου ἔθηκαν αὐτόν. ἀλλ᾽ ὑπάγετε,
dicite discipulis eius, & Petro, quia præcedit vos
εἴπατε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, καὶ τῷ πέτρῳ, ὅτι προάγει ὑμᾶς
in Galilæam: ibi eum videbitis, sicut dixit vobis.
εἰς τὴν γαλιλαίαν· ἐκεῖ αὐτὸν ὄψεσθε, καθὼς εἶπεν ὑμῖν.
Et exeuntes fugerunt *à* monumento: *tenebat autem* eas
8 καὶ ἐξελθοῦσαι ἔφυγον ἀπὸ τοῦ μνημείου. εἶχε δὲ αὐτὰς
tremor & *stupor:* & nemini *nihil* dixerunt: timebant enim.
τρόμος καὶ ἔκστασις, καὶ οὐδενὶ οὐδὲν εἶπον· ἐφοβοῦντο γάρ.
Resurgens autem Iesus manè prima Sabbati, apparuit *pri-*
9 ἀναστὰς δὲ ὁ ἰησοῦς πρωῒ πρώτῃ σαββάτου, ἐφάνη πρῶ-
mùm Mariæ Magdalenæ, *ex* qua eiecerat septem dæmonia.
τον μαρίᾳ τῇ μαγδαληνῇ, ἀφ᾽ ἧς ἐκβεβλήκει ἑπτὰ δαιμόνια.
Illa *profecta* nuntiauit his *cum eo existentibus,*
10 ἐκείνη πορευθεῖσα ἀπήγγειλε τοῖς μετ᾽ αὐτοῦ γενομένοις,
lugentibus & flentibus. Et illi audientes quia viueret, &
11 πενθοῦσι καὶ κλαίουσι. κἀκεῖνοι ἀκούσαντες ὅτι ζῇ, καὶ
visus esset ab ea, non crediderunt. Post autem hæc duobus ex
12 ἐθεάθη ὑπ᾽ αὐτῆς, ἠπίστησαν. μετὰ δὲ ταῦτα δυσὶν ἐξ
ipsis deambulantibus *apparuit in alia forma,* euntibus in
αὐτῶν περιπατοῦσιν ἐφανερώθη ἐν ἑτέρᾳ μορφῇ, πορευομένοις εἰς
agrum. Et illi abeuntes nuntiauerunt *reliquis:*
13 ἀγρόν. κἀκεῖνοι ἀπελθόντες ἀπήγγειλαν τοῖς λοιποῖς·
nec illis crediderunt. *Posterius* recumbentibus illis
14 οὐδὲ ἐκείνοις ἐπίστευσαν. ὕστερον, ἀνακειμένοις αὐτοῖς τοῖς
vndecim apparuit, & exprobrauit incredulitatẽ eorum & duritiam cor-
ἕνδεκα ἐφανερώθη, καὶ ὠνείδισε τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν, καὶ σκληροκαρ-
dis, quia *videntibus eum exsuscitatum,* non crediderunt.
δίαν, ὅτι τοῖς θεασαμένοις αὐτὸν ἐγηγερμένον οὐκ ἐπίστευσαν.
Et dixit eis: Euntes in mundum vniuersum,
15 καὶ εἶπεν αὐτοῖς, πορευθέντες εἰς τὸν κόσμον ἅπαντα,

Marginal notes: aspicientes inter quas minoris; Ioseph; quæ simul cũ eo ascenderant; cùm esset factum; nobilis decurio, ; audacter; autem; obiisset. Et accersito Centurione, ; iam; cùm cognouisset; Ioseph autem; deponens; καθαιρέω; ἐνειλέω; λατομέω; autem; Ioseph, aspiciebant; cùm transisset Sabbatum, ; orto iam; inuicem; viderunt reuolutum lapidem.; coopertum stola candida:; ἐκθαμβέω; Qui; Nolite expauescere:; At illæ; de; inuaserat enim; pauor:; quicquam; primò; φαίνομαι.; de; ἐκβάλλω; vadens; qui fuerant; θεάομαι.; his; ostensus est in alia effigie, ; villam.; cæteris:; Nouissimè; iis qui viderant eum resurrexisse, ; ἐγείρομαι

prædicate euangelium omni creaturæ.
κηρύξατε τὸ εὐαγγέλιον πάσῃ τῇ κτίσει.
* Credens & baptizatus ‖ saluabitur: at non credens
16 ὁ πιστεύσας καὶ ὁ βαπτισθεὶς σωθήσεται· ὁ δὲ ἀπιστήσας
condemnabitur. Signa autem ᵖ credentibus
17 κατακριθήσεται. σημεῖα δὲ τοῖς πιστεύσασι
hæc sequentur: In nomine meo dæmonia e-
ταῦτα παρακολουθήσει· ἐν τῷ ὀνόματί μου δαιμόνια ἐκ-
iicient: Linguis loquentur nouis:
βαλοῦσι· γλώσσαις λαλήσουσι καιναῖς·
Serpentes tollent: Et si mortiferum quid biberint, non eis no-
18 ὄφεις ἀροῦσι· κἂν θανάσιμόν τι πίωσιν, οὐ μὴ αὐτοὺς βλά-

* Qui crediderit
‖ fuerit, saluus erit: qui verò noncrediderit,
ᵖ eos qui crediderint,

cebit: Super ægros manus imponent, & * pulchrè habebunt.
ψει· ἐπὶ ἀρρώστους χεῖρας ἐπιθήσουσι, καὶ καλῶς ἕξουσι.
‖ Quidem igitur Dominus post loqui eis, ª assumptus est in
19 ὁ μὲν οὖν κύριος, μετὰ τὸ λαλῆσαι αὐτοῖς, ªἀνελήφθη εἰς
cælum, & sedit à dextris Dei.
τὸν οὐρανόν, καὶ ἐκάθισεν ἐκ δεξιῶν τοῦ θεοῦ.
Illi autem ᵖ egressi, prædicauerunt vbique: Domino
20 ἐκεῖνοι δὲ ἐξελθόντες, ἐκήρυξαν πανταχοῦ, τοῦ κυρίου
cooperante, & sermonem confirmante " per sub-
συνεργοῦντος, καὶ τὸν λόγον βεβαιοῦντος διὰ τῶν ἐπακο-
sequentia signa. Amen.
λουθούντων σημείων. ἀμήν.

* bene
‖ Et Dominus quidem Iesus postquam locutus est
ª ἀναλαμβάνω
ᵖ profecti,
" sequentibus signis.

Sancti Euangelij secundum Marcum, Finis.

SECVNDVM LVCAM SANCTVM

ΤΟ ΚΑΤΑ ΛΟΥΚΑΝ ΑΓΙΟΝ

EVANGELIVM.

ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ.

CAPVT PRIMVM.

Quoniam * multi conati sunt ordinare
1 Ἐπειδήπερ πολλοὶ ἐπεχείρησαν ἀνατάξασθαι
narrationem ‖ de impletis in nobis
διήγησιν περὶ τῶν πεπληροφορημένων ἐν ἡμῖν
rebus,
πραγμάτων,
Sicut tradiderunt nobis ᵖ ab initio ipsi " oculati, & mi-
2 καθὼς παρέδοσαν ἡμῖν οἱ ἀπ' ἀρχῆς αὐτόπται καὶ ὑπη-

* quidem
‖ quæ in nobis completæ sunt rerum,
ᵖ qui
" viderunt,

nistri ᵖ existentes sermonis,
ρέται γενόμενοι τοῦ λόγου,
Visum est & mihi assecuto altius omnia * diligenter,
3 ἔδοξε κἀμοὶ παρηκολουθηκότι ἄνωθεν πᾶσιν ἀκριβῶς,
‖ secundum ordinem tibi scribere, optime Theophile,
καθεξῆς σοι γράψαι, κράτιστε Θεόφιλε,
Vt ᵖ agnoscas de quibus " instructus es sermonum firmitudinem.
4 ἵνα ἐπιγνῷς περὶ ὧν κατηχήθης λόγων τὴν ἀσφάλειαν.

ᵖ fuerunt
* à principio
‖ ex ordine
ᵖ cognoscas eorum verborum
" eruditus es,
veritatem.

FACTVM est in diebus Herodis
5 ΕΓΕΝΕΤΟ ἐν ταῖς ἡμέραις Ἡρώδου
regis Iudææ, Sacerdos quidā nomine
τοῦ βασιλέως τῆς Ἰουδαίας, ἱερεύς τις ὀνό-
mine Zacharias, ‖ ex vice Abia:
ματι Ζαχαρίας, ἐξ ἐφημερίας Ἀβιά·
& vxor illius ‖ ex filiabus
καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ ἐκ τῶν θυγατέρων
Aaron, & nomen eius Elisabeth. Erant autem iusti
6 Ἀαρών, καὶ τὸ ὄνομα αὐτῆς Ἐλισάβετ. ἦσαν δὲ δίκαιοι
ambo ante Deum, incedentes in omnibus manda-
ἀμφότεροι ἐνώπιον τοῦ θεοῦ, πορευόμενοι ἐν πάσαις ταῖς ἐντο-
tis & iustificationibus Domini ᵖ irreprehensibiles.
λαῖς, καὶ δικαιώμασι τοῦ κυρίου ἄμεμπτοι.
Et non erat illis * natus, eo quòd ‖ Elisabeth erat sterilis,
7 καὶ οὐκ ἦν αὐτοῖς τέκνον, καθότι ἡ Ἐλισάβετ ἦν στεῖρα,
& ambo ᵖ prouecti in diebus suis erant.
καὶ ἀμφότεροι προβεβηκότες ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτῶν ἦσαν.
Factum est autē * in sacerdotio fungendo ipsum in ordine vi-
8 ἐγένετο δὲ ἐν τῷ ἱερατεύειν αὐτὸν ἐν τῇ τάξει τῆς ἐφημε-
cis suæ ante Deum, Secundum consuetudinē Sacerdotij,
9 ρίας αὐτοῦ ἔναντι τοῦ θεοῦ, κατὰ τὸ ἔθος τῆς ἱερατείας,
‖ sortitus est suffire ingressus in templum Domini.
ªἔλαχε τοῦ θυμιάσαι, εἰσελθὼν εἰς τὸν ναὸν τοῦ κυρίου·
Et omnis multitudo populi erat orans foris
10 καὶ πᾶν τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ ἦν προσευχόμενον ἔξω τῇ
hora incensi. ᵖ Visus est autem illi angelus Domini,
11 ὥρᾳ τοῦ θυμιάματος. ὤφθη δὲ αὐτῷ ἄγγελος κυρίου,
stans à dextris altaris incensi.
ἑστὼς ἐκ δεξιῶν τοῦ θυσιαστηρίου τοῦ θυμιάματος·
Et turbatus est Zacharias videns: & timor * incidit in
12 καὶ ªἐταράχθη Ζαχαρίας ἰδών, καὶ φόβος ἐπέπεσεν ἐπ'
eum. Ait autem ad illum angelus: Ne timeas Za-
13 αὐτόν. εἶπε δὲ πρὸς αὐτὸν ὁ ἄγγελος, μὴ φοβοῦ Ζα-
charia: quoniam exaudita est ‖ petitio tua: & vxor tua Elisabeth
χαρία· διότι εἰσηκούσθη ἡ δέησίς σου· καὶ ἡ γυνή σου Ἐλισάβετ
ᵖ gignet filium tibi, & vocabis nomen eius Ioannem.
γεννήσει υἱόν σοι, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰωάννην.

* Fuit
‖ ab
ᵖ sine querela:
* filius:
‖ esset
ᵖ processissent
* cùm Sacerdotio fungeretur
‖ forte exiit vt incensum poneret
ª λαγχάνω
ᵖ Apparuit
* irruit super
ª ταράττομαι
‖ deprecatio
ᵖ pariet

Et erit gaudium tibi & exultatio, & multi in na-
14 καὶ ἔσται χαρά σοι καὶ ἀγαλλίασις, καὶ πολλοὶ ἐπὶ τῇ γεν-
tiuitate eius gaudebunt. Erit enim magnus coram Domino:
15 νήσει αὐτοῦ χαρήσονται. ἔσται γὰρ μέγας ἐνώπιον τοῦ κυρίου,
& vinum & siceram non bibet: & spiritu sancto reple-
καὶ οἶνον καὶ σίκερα οὐ μὴ πίῃ, καὶ πνεύματος ἁγίου πλησθή-
bitur adhuc ex vtero matris suæ: Et multos filiorum
16 σεται ἔτι ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτοῦ· καὶ πολλοὺς τῶν υἱῶν
Israel conuertet ad Dominum Deum ipsorum.
Ἰσραὴλ ἐπιστρέψει ἐπὶ κύριον τὸν θεὸν αὐτῶν·
Et ipse præcedet ante illum in spiritu &
17 καὶ αὐτὸς προελεύσεται ἐνώπιον αὐτοῦ ἐν πνεύματι καὶ
virtute Eliæ, ‖ conuertere corda patrum in ᵖ natos, &
δυνάμει Ἠλίου, ἐπιστρέψαι καρδίας πατέρων ἐπὶ τέκνα, καὶ
* insuasibiles in prudentiam iustorum, parare Domino plebem ‖ ex-
ἀπειθεῖς ἐν φρονήσει δικαίων, ἑτοιμάσαι κυρίῳ λαὸν κατε-
peditam. Et dixit Zacharias ad angelum:
18 σκευασμένον. καὶ εἶπε Ζαχαρίας πρὸς τὸν ἄγγελον,
ᵖ Iuxta quid sciam hoc? ego enim sum senex, & vxor
κατὰ τί γνώσομαι τοῦτο; ἐγὼ γάρ εἰμι πρεσβύτης, καὶ ἡ γυνή
mea * prouecta in diebus suis. Et respondens
19 μου προβεβηκυῖα ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτῆς. καὶ ἀποκριθεὶς
angelus, dixit ei: Ego sum Gabriel ‖ astans an-
ὁ ἄγγελος εἶπεν αὐτῷ, ἐγώ εἰμι Γαβριὴλ ὁ παρεστηκὼς ἐνώ-
te Deum: & missus sum loqui ad te, & euange-
πιον τοῦ θεοῦ· καὶ ᵈἀπεστάλην λαλῆσαι πρός σε, καὶ εὐαγγε-
lizare tibi hæc. Et ecce eris tacens, & non
20 λίσασθαί σοι ταῦτα. καὶ ἰδοὺ ἔσῃ σιωπῶν, καὶ μὴ
ᵖ potens loqui vsque * quo die fiant hæc: pro * quibus
δυνάμενος λαλῆσαι ἄχρι ἧς ἡμέρας γένηται ταῦτα, ἀνθ' ὧν
non credidisti verbis meis, quæ implebuntur in
οὐκ ἐπίστευσας τοῖς λόγοις μου, οἵτινες πληρωθήσονται εἰς τὸν
‖ tempus ipsorum. Et erat plebs expectans Zacha-
21 καιρὸν αὐτῶν. καὶ ἦν ὁ λαὸς προσδοκῶν τὸν Ζαχα-
riam: & mirabantur ᵖ in tardare ipsum in templo ᵖ
ρίαν· καὶ ἐθαύμαζον ἐν τῷ χρονίζειν αὐτὸν ἐν τῷ ναῷ.
Egressus autem non poterat loqui " illis: & cognouerunt
22 ἐξελθὼν δὲ οὐκ ἠδύνατο λαλῆσαι αὐτοῖς· καὶ ἐπέγνωσαν

‖ vt conuertat
ᵖ filios,
* incredulos ad
‖ perfectam.
ᵖ Vnde
* processit
‖ qui asto
ᵈ ἀποστέλλομαι
ᵖ poteris
* in diem
* eo quòd
‖ tempore suo.
ᵖ quòd tardaret ipse
" ad illos

quòd visionem vidisset in templo. Et ipse erat innuens illis:
ὅτι ὀπτασίαν ἑώρακεν ἐν τῷ ναῷ. καὶ αὐτὸς ἦν διανεύων αὐτοῖς,
& permansit mutus. Et factum est, vt impleti sunt dies
καὶ διέμεινε κωφός. 23 καὶ ἐγένετο ὡς ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι
*ministrationis eius, abiit in domum suam.
τῆς λειτουργίας αὐτοῦ, ἀπῆλθεν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ.
Post autem hos dies concepit Elisabeth vxor
24 μετὰ δὲ ταύτας τὰς ἡμέρας συνέλαβεν ἐλισάβετ ἡ γυνὴ
eius: & occultabat *seipsam* ‖*menses* quinque, dicens:
αὐτοῦ, καὶ περιέκρυβεν ἑαυτὴν μῆνας πέντε, λέγουσα·
Quia sic mihi fecit Dominus in diebus quibus "*inspexit*
25 ὅτι οὕτω μοι πεποίηκεν ὁ κύριος ἐν ἡμέραις, αἷς ἐπεῖδεν
auferre opprobrium meũ ?*in hominibus.* In autem mense
ἀφελεῖν τὸ ὄνειδός μου ἐν ἀνθρώποις. 26 ἐν δὲ τῷ μηνὶ
sexto missus est angelus Gabriel à Deo in ciuitatem
τῷ ἕκτῳ ἀπεστάλη ὁ ἄγγελος γαβριὴλ ὑπὸ τοῦ θεοῦ εἰς πόλιν
Galilææ, cui nomen Nazareth, Ad virginem de-
τῆς γαλιλαίας, ᾗ ὄνομα ναζαρέτ, 27 πρὸς παρθένον με-
sponsatam viro, cui nomen "Ioseph, de domo Dauid: &
μνηστευμένην ἀνδρὶ, ᾧ ὄνομα ἰωσὴφ, ἐξ οἴκου δαβίδ· καὶ
nomen virginis Maria. Et ingressus ange-
τὸ ὄνομα τῆς παρθένου, μαριάμ. 28 καὶ εἰσελθὼν ὁ ἄγγε-
lus ad eam, dixit: *Gaude gratia plena, Dominus ‖*cum*
λος πρὸς αὐτὴν, εἶπε, χαῖρε κεχαριτωμένη· ὁ κύριος μετὰ
te: benedicta tu in mulieribus. ?*Illa verò videns* pertur-
σου, εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξίν. 29 ἡ δὲ ἰδοῦσα διετα-
bata est in sermone eius: & *ratiocinabatur qualis esset
ράχθη ἐπὶ τῷ λόγῳ αὐτοῦ, καὶ διελογίζετο ποταπὸς εἴη ὁ
salutatio ista. Et ait angelus ei: Ne ‖*paue*
ἀσπασμὸς οὗτος. 30 καὶ εἶπεν ὁ ἄγγελος αὐτῇ, μὴ φοβοῦ
Maria: inuenisti enim gratiam apud Deum. Et ecce con-
μαριάμ· εὗρες γὰρ χάριν παρὰ τῷ θεῷ. 31 καὶ ἰδοὺ συλ-
cipies in vtero, & paries filium: & vocabis nomen eius Iesum.
λήψῃ ἐν γαστρὶ, καὶ τέξῃ υἱὸν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἰησοῦν.
Hic erit magnus, & filius Altissimi vocabitur: & dabit illi
32 οὗτος ἔσται μέγας, καὶ υἱὸς ὑψίστου κληθήσεται, καὶ δώσει αὐτῷ
Dominus Deus sedem Dauid Patris eius:
κύριος ὁ θεὸς τὸν θρόνον δαβὶδ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ·
Et regnabit in domo Iacob in æternum, &
33 καὶ βασιλεύσει ἐπὶ τὸν οἶκον ἰακὼβ εἰς τοὺς αἰῶνας, καὶ τῆς
regni eius non erit finis. Dixit autem Maria ad
βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἔσται τέλος. 34 εἶπε δὲ μαριὰμ πρὸς
angelum: Quomodo "*erit* istud: quoniam virum non cognosco?
τὸν ἄγγελον, πῶς ἔσται τοῦτο, ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω;
Et respondens angelus dixit ei: Spiritus sanctus
35 καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἄγγελος εἶπεν αὐτῇ, πνεῦμα ἅγιον
superueniet in te, & *efficientia* Altissimi obumbrabit tibi: Ideoque
ἐπελεύσεται ἐπὶ σὲ, καὶ δύναμις ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι· διὸ καὶ
‖*natum* ex te Sanctum, vocabitur filius Dei. Et ecce Eli-
τὸ γεννώμενον ἐκ σοῦ ἅγιον, κληθήσεται υἱὸς θεοῦ. 36 καὶ ἰδοὺ ἐλι-
sabeth cognata tua, & ipsa "*concipiens [fuit]* filium in senectute
σάβετ ἡ συγγενής σου, καὶ αὐτὴ συνειληφυῖα υἱὸν ἐν γήρει
sua: & hic mensis sextus est illi ?*vocatæ sterili:*
αὐτῆς· καὶ οὗτος μὴν ἕκτος ἐστὶν αὐτῇ τῇ καλουμένῃ στείρᾳ·
Quia non erit impossibile apud Deum omne verbum.
37 ὅτι οὐκ ἀδυνατήσει παρὰ τῷ θεῷ πᾶν ῥῆμα.
Dixit autem Maria: Ecce ancilla Domini: fiat mihi secũdũ
38 εἶπε δὲ μαριὰμ, ἰδοὺ ἡ δούλη κυρίου· γένοιτό μοι κατὰ
verbum tuum. Et discessit ab illa angelus.
τὸ ῥῆμά σου. καὶ ἀπῆλθεν ἀπ᾽ αὐτῆς ὁ ἄγγελος.
Exurgens autem Maria in diebus illis, abiit
39 ἀναστᾶσα δὲ μαριὰμ ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις, ἐπορεύθη
in *montanam cum festinatione in ciuitatem Iuda:
εἰς τὴν ὀρεινὴν μετὰ σπουδῆς, εἰς πόλιν ἰούδα·
Et intrauit in domum Zachariæ, & salutauit Eli-
40 καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον ζαχαρίου, καὶ ἠσπάσατο τὴν ἐλι-
sabeth. Et factum est, vt audiuit Elisabeth salutationem
σάβετ. 41 καὶ ἐγένετο ὡς ἤκουσεν ἡ ἐλισάβετ τὸν ἀσπασμὸν
Mariæ, exultauit infans in vtero eius. & reple-
τῆς μαρίας, ἐσκίρτησε τὸ βρέφος ἐν τῇ κοιλίᾳ αὐτῆς· καὶ ἐπλή-
ta est Spiritu sancto Elisabeth: Et exclamauit voce
σθη πνεύματος ἁγίου ἡ ἐλισάβετ. 42 καὶ ἀνεφώνησε φωνῇ
magna, & dixit: Benedicta tu ?*in mulieribus*, & benedictus
μεγάλῃ, καὶ εἶπεν, εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξὶ, καὶ εὐλογημένος
fructus *vteri tui. Et vnde mihi hoc, vt veniat
ὁ καρπὸς τῆς κοιλίας σου. 43 καὶ πόθεν μοι τοῦτο, ἵνα ἔλθῃ
mater Domini mei ad me? Ecce enim vt facta est vox
ἡ μήτηρ τοῦ κυρίου μου πρός με; 44 ἰδοὺ γὰρ ὡς ἐγένετο ἡ φωνὴ
salutationis tuæ in ?*aures meas*, exultauit infans in
τοῦ ἀσπασμοῦ σου εἰς τὰ ὦτά μου, ἐσκίρτησεν τὸ βρέφος ἐν
gaudio in vtero meo. Et beata *credens:*
ἀγαλλιάσει ἐν τῇ κοιλίᾳ μου. 45 καὶ μακαρία ἡ πιστεύσασα·
quòd erit perfectio effatis ei à Domino.
ὅτι ἔσται τελείωσις τοῖς λελαλημένοις αὐτῇ παρὰ κυρίου.
Et ait Maria: Magnificat anima mea Dominum.
46 καὶ εἶπε μαριὰμ, μεγαλύνει ἡ ψυχή μου τὸν κύριον.
Et exultauit spiritus meus in Deo salutari meo.
47 καὶ ἠγαλλίασε τὸ πνεῦμά μου ἐπὶ τῷ θεῷ τῷ σωτῆρί μου·
Quia respexit *in* humilitatem ancillæ suæ. ecce enim
48 ὅτι ἐπέβλεψεν ἐπὶ τὴν ταπείνωσιν τῆς δούλης αὐτοῦ· ἰδοὺ γὰρ

*officij
‖mensibus
"respexit
?inter homines.
*erat
*Aue
‖tecum:
ª χαριτόω
?Quæ cùm audisset,
*cogitabat
‖timeas
ª τίκτω
ᵇ καλέομαι
"fiet
*virtus
‖quod nascetur
"concepit
?quæ vocatur sterilis
*montana
ᶜ σκιρτάω
?inter mulieres,
*ventris
?auribus meis,
*quæ credidit, quoniam perficietur ea quæ dicta sunt

ex hoc *nunc* beatam dicent me omnes generationes. Quia fecit
49 ἀπὸ τοῦ νῦν μακαριοῦσί με πᾶσαι αἱ γενεαί. ὅτι ἐποίησέ
mihi magna *potens, & sanctum nomen eius.
μοι μεγαλεῖα ὁ δυνατὸς, καὶ ἅγιον τὸ ὄνομα αὐτοῦ.
Et misericordia eius ‖*in generationes generationum* timentibus eum.
50 καὶ τὸ ἔλεος αὐτοῦ εἰς γενεὰς γενεῶν τοῖς φοβουμένοις αὐτόν.
Fecit ?*robur* in brachio suo: "*dissipauit* su-
51 ἐποίησε κράτος ἐν βραχίονι αὐτοῦ· διεσκόρπισεν ὑπερη-
perbos *cogitatione cordis ‖*eorum.* *Detraxit* potentes de
52 φάνους διανοίᾳ καρδίας αὐτῶν. καθεῖλε δυνάστας ἀπὸ
?*thronis*, & exaltauit humiles. Esurientes impleuit bo-
53 θρόνων, καὶ ὕψωσε ταπεινούς. πεινῶντας ἐνέπλησεν ἀγα-
nis, & diuites dimisit inanes. Suscepit
54 θῶν, καὶ πλουτοῦντας ἐξαπέστειλε κενούς· ἀντελάβετο
Israel puerum suum, *memorari misericordiæ". (Sicut locutus est
55 ἰσραὴλ παιδὸς αὐτοῦ, μνησθῆναι ἐλέους, καθὼς ἐλάλησε
ad patres nostros, Abraham & semini eius)
πρὸς τοὺς πατέρας ἡμῶν, τῷ ἀβραὰμ καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ
in ‖*seculum.* Mansit autem Maria cum illa quasi ?*menses*
56 εἰς τὸν αἰῶνα. ἔμεινε δὲ μαριὰμ σὺν αὐτῇ ὡσεὶ μῆνας
tres: & reuersa est in domum suam. *Verùm* Elisabeth"
57 τρεῖς· καὶ ὑπέστρεψεν εἰς τὸν οἶκον αὐτῆς. τῇ δὲ ἐλισάβετ
impletum est tempus *parere ipsam: & genuit* filium.
ἐπλήσθη ὁ χρόνος τοῦ τεκεῖν αὐτὴν, καὶ ἐγέννησεν υἱόν.
Et audierunt vicini & cognati eius quia magnifi-
58 καὶ ἤκουσαν οἱ περίοικοι καὶ οἱ συγγενεῖς αὐτῆς ὅτι ἐμεγά-
cauit Dominus misericordiã suam cum illa: & congratulabantur ei
λυνε κύριος τὸ ἔλεος αὐτοῦ μετ᾽ αὐτῆς, καὶ συνέχαιρον αὐτῇ.
Et factum est, in octauo die venerunt circuncidere pue-
59 καὶ ἐγένετο, ἐν τῇ ὀγδόῃ ἡμέρᾳ ἦλθον περιτεμεῖν τὸ παι-
rum, & vocabant eum *in* nomine patris sui, Za-
δίον, καὶ ἐκάλουν αὐτὸ ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ζα-
chariam. Et respondens mater eius, dixit: Nequaquã:
60 χαρίαν. καὶ ἀποκριθεῖσα ἡ μήτηρ αὐτοῦ, εἶπεν, οὐχὶ,
sed vocabitur Ioannes. Et dixerunt ad illam: Quia nemo
61 ἀλλὰ κληθήσεται ἰωάννης. καὶ εἶπον πρὸς αὐτὴν, ὅτι οὐδείς
est in cognatione tua qui vocetur nomine hoc.
ἐστιν ἐν τῇ συγγενείᾳ σου, ὃς καλεῖται τῷ ὀνόματι τούτῳ.
Innuebant autem patri eius, *hoc* "*quid* vellet vocari eum:
62 ἐνένευον δὲ τῷ πατρὶ αὐτοῦ, τὸ, τί ἂν θέλοι καλεῖσθαι αὐτόν.
Et postulans *tabellam, scripsit, dicens: Ioannes est no-
63 καὶ αἰτήσας πινακίδιον, ἔγραψε, λέγων, ἰωάννης ἐστὶ τὸ ὄνο-
men eius. Et mirati sunt vniuersi. Apertum est autem os
64 μα αὐτοῦ· καὶ ἐθαύμασαν πάντες. ªἀνεῴχθη δὲ τὸ στόμα
eius ilico, & lingua eius *afformata est*; & loquebatur be-
αὐτοῦ παραχρῆμα, καὶ ἡ γλῶσσα αὐτοῦ ᵇδιηρθρώθη, καὶ ἐλάλει εὐ-
nedicens Deum. Et factus est super omnes timor vici-
65 λογῶν τὸν θεόν. καὶ ἐγένετο ἐπὶ πάντας φόβος τοὺς περιοι-
nos eorum: & ?*in omni* montana Iudææ diuulgabantur
κοῦντας αὐτούς· καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ὀρεινῇ τῆς ἰουδαίας διελαλεῖτο
omnia verba hæc. Et posuerunt omnes *audien-
66 πάντα τὰ ῥήματα ταῦτα· καὶ ἔθεντο πάντες οἱ ἀκού-
tes in corde suo, dicentes: ‖*Quisnam puerulus* iste
σαντες ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν, λέγοντες, τί ἄρα τὸ παιδίον τοῦτο
erit? Et ?manus Domini erat cum illo. Et Zacharias
67 ἔσται; καὶ χεὶρ κυρίου ἦν μετ᾽ αὐτοῦ. καὶ ζαχαρίας
pater eius repletus est Spiritu sancto: & prophetauit,
ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἐπλήσθη πνεύματος ἁγίου, καὶ προεφήτευσε,
dicens: Benedictus Dominus Deus Israel: quia visi-
68 λέγων, εὐλογητὸς κύριος ὁ θεὸς τοῦ ἰσραήλ· ὅτι ἐπεσκέ-
tauit & fecit redemptionem plebi suæ. Et erexit cornu
69 ψατο καὶ ἐποίησε λύτρωσιν τῷ λαῷ αὐτοῦ· καὶ ἤγειρε κέρας
salutis nobis in domo Dauid pueri sui:
σωτηρίας ἡμῖν ἐν τῷ οἴκῳ δαβὶδ τοῦ παιδὸς αὐτοῦ·
Sicut locutus est per os sanctorum qui à seculo"
70 καθὼς ἐλάλησε διὰ στόματος τῶν ἁγίων τῶν ἀπ᾽ αἰῶνος
Prophetarum eius, Salutem ex inimicis nostris, & de ma-
71 προφητῶν αὐτοῦ, σωτηρίαν ἐξ ἐχθρῶν ἡμῶν, καὶ ἐκ χει-
nu omnium *odio habentium* nos, ‖*Facere* misericordiã cum
72 ρὸς πάντων τῶν μισούντων ἡμᾶς· ποιῆσαι ἔλεος μετὰ τῶν
patribus nostris, & memorari testamenti sancti sui.
πατέρων ἡμῶν, καὶ μνησθῆναι διαθήκης ἁγίας αὐτοῦ.
Iusiurandũ quod iurauit ad Abraham patrem nostrum, ?*dare*
73 ὅρκον ὃν ὤμοσε πρὸς ἀβραὰμ τὸν πατέρα ἡμῶν, τοῦ δοῦναι
nobis, "*Impauidè ex* manu inimicorum nostrorum *liberatos, ser-
74 ἡμῖν, ἀφόβως ἐκ χειρὸς τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν ᶜῥυσθέντας, λα-
uire illi In sanctitate & iustitia coram ipso,
75 τρεύειν αὐτῷ, ἐν ὁσιότητι καὶ δικαιοσύνῃ ἐνώπιον αὐτοῦ,
‖*omnes dies vitæ nostræ.* Et tu puer, Prophe-
76 πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς ἡμῶν. καὶ σὺ παιδίον προφή-
ta Altissimi vocaberis: præibis enim ante faciem Domini
της ὑψίστου κληθήσῃ· προπορεύσῃ γὰρ πρὸ προσώπου κυρίου,
parare vias eius: Ad dandam scientiam salutis
77 ἑτοιμάσαι ὁδοὺς αὐτοῦ· τοῦ δοῦναι γνῶσιν σωτηρίας τῷ
plebi eius, in remissionem peccatorum eorum: Per viscera misericordiæ
78 λαῷ αὐτοῦ, ἐν ἀφέσει ἁμαρτιῶν αὐτῶν· διὰ σπλάγχνα ἐλέους
Dei nostri, in quibus visitauit nos oriens ex alto,
θεοῦ ἡμῶν, ἐν οἷς ἐπεσκέψατο ἡμᾶς ἀνατολὴ ἐξ ὕψους·
*Apparere ijs qui in tenebris, & "vmbra mortis ‖*sedentibus:*
79 ἐπιφᾶναι τοῖς ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθημένοις,

*qui est
‖à progenie in progenies,
?potentiam
?dispersit
*mente
‖sui. Deposuit
?sede,
*recordatus
"suæ.
‖secula.
?mensibus tribus:
"autem
‖pariendi & peperit
*quem
*pugillarem
ª ἀνοίγω
ᵇ διαρθρόω
?super omnia
*qui audierant
‖Quisputas puer
?enim
"sunt
*qui oderunt
‖Ad faciendã
?datarum se
*Vt sine timore de
*liberati, seruiamus
ᶜ ῥύομαι
‖omnibus diebus nostris
*Illuminare his "in
‖sedent.

*Dirigere pedes nostros in viam pacis. ‖At
τοῦ κατευθῦναι τοὺς πόδας ἡμῶν εἰς ὁδὸν εἰρήνης. τὸ δὲ 80
puerulus crescebat, & *corroborabatur spiritu: & erat in desertis
παιδίον ηὔξανε καὶ ἐκραταιοῦτο πνεύματι· καὶ ἦν ἐν ταῖς ἐρήμοις
vsque in diem ostensionis suæ ad Israel.
ἕως ἡμέρας ἀναδείξεως αὐτοῦ πρὸς τὸν ἰσραήλ.

CAP. II. β'.

Factum est autē in diebus illis, exiit edictum à
Ἐγένετο δὲ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, ἐξῆλθε δόγμα παρὰ 1
Cæsare Augusto, *describi omnem habitatam.
καίσαρος αὐγούστου, ἀπογράφεσθαι πᾶσαν τὴν οἰκουμένην.
Hæc descriptio prima facta est ‖ præside Syriæ
αὕτη ἡ ἀπογραφὴ πρώτη ἐγένετο ἡγεμονεύοντος τῆς συρίας 2
*Cyrenio. Et ibant omnes *describi, vnusquisque
κυρηνίου. καὶ ἐπορεύοντο πάντες ἀπογράφεσθαι, ἕκαστος 3
in propriam ciuitatem. Ascendit autē & Ioseph à Galilæa
εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν. ἀνέβη δὲ καὶ ἰωσὴφ ἀπὸ τῆς γαλιλαίας, 4
*ex ciuitate Nazareth, in Iudæam, in ciuitatem Dauid quæ
ἐκ πόλεως ναζαρὲτ, εἰς τὴν ἰουδαίαν, εἰς πόλιν δαβίδ, ἥτις
vocatur Bethleem, ‖propter esse ipsum ex domo & familia Da-
καλεῖται βηθλεέμ, διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν ἐξ οἴκου καὶ πατριᾶς δα-
uid: *Describi cum Maria desponsata sibi
βίδ, ἀπογράψασθαι σὺν μαριὰμ τῇ [a] μεμνηστευμένῃ αὐτῷ 5
vxore, existente prægnante. Factum est autē *in esse eos ibi,
γυναικὶ, οὔσῃ ἐγκύῳ. ἐγένετο δὲ ἐν τῷ εἶναι αὐτοὺς ἐκεῖ, 6
impleti sunt dies ‖parere ipsam. Et peperit filium
ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι τοῦ τεκεῖν αὐτήν. καὶ ἔτεκε τὸν υἱὸν 7
suum primogenitum: & *fasciauit eum, & reclinauit
αὐτῆς τὸν πρωτότοκον, καὶ [b] ἐσπαργάνωσεν αὐτὸν, καὶ ἀνέκλινεν
eum in *præsepi: quia non erat eis locus in diuersorio.
αὐτὸν ἐν τῇ φάτνῃ, διότι οὐκ ἦν αὐτοῖς τόπος ἐν τῷ καταλύματι.
Et pastores erant in regione eadem *in agro agentes, &
καὶ ποιμένες ἦσαν ἐν τῇ χώρᾳ τῇ αὐτῇ ἀγραυλοῦντες, καὶ 8
custodientes ‖custodias noctis super gregem suum.
φυλάσσοντες τὰς φυλακὰς τῆς νυκτὸς ἐπὶ τὴν ποίμνην αὐτῶν.
Et ecce angelus Domini *adstitit eis, & gloria Domini
καὶ ἰδοὺ ἄγγελος κυρίου ἐπέστη αὐτοῖς, καὶ δόξα κυρίου 9
circumfulsit illos: & timuerunt timore magno.
περιέλαμψεν αὐτούς· καὶ ἐφοβήθησαν φόβον μέγαν.
Et dixit illis angelus: *Ne pauete. Ecce enim euan-
καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ ἄγγελος, μὴ φοβεῖσθε· ἰδοὺ γὰρ εὐαγ- 10
gelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo.
γελίζομαι ὑμῖν χαρὰν μεγάλην, ἥτις ἔσται παντὶ τῷ λαῷ,
Quia natus est vobis hodie Saluator, qui est Christus Dominus, in
ὅτι ἐτέχθη ὑμῖν σήμερον σωτὴρ, ὅς ἐστι χριστὸς κύριος, ἐν 11
ciuitate Dauid. Et hoc vobis signum, Inuenietis infan-
πόλει δαβίδ. καὶ τοῦτο ὑμῖν τὸ σημεῖον· εὑρήσετε βρέ- 12
tem ‖fasciatum iacentem in præsepio.
φος ἐσπαργανωμένον, κείμενον ἐν τῇ φάτνῃ.
Et subitò facta est cum angelo multitudo *exercitus
καὶ ἐξαίφνης ἐγένετο σὺν τῷ ἀγγέλῳ πλῆθος στρατιᾶς 13
cælestis, laudantium Deum, & dicentium: Gloria in altissimis
οὐρανίου, αἰνούντων τὸν θεὸν, καὶ λεγόντων· δόξα ἐν ὑψίστοις 14
Deo: & in terra pax, in hominibus *beneplacitum.
θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία.
Et factum est vt discesserunt ab eis in cælum ange-
καὶ ἐγένετο ὡς ἀπῆλθον ἀπ' αὐτῶν εἰς τὸν οὐρανὸν οἱ ἄγγε- 15
li, & homines pastores *dicebant ad inuicem: Trans-
λοι, καὶ οἱ ἄνθρωποι οἱ ποιμένες εἶπον πρὸς ἀλλήλους, διέλ-
eamus iam vsque in Bethlehem; & videamus verbum hoc ‖ fa-
θωμεν δὴ ἕως εἰς βηθλεέμ, καὶ ἴδωμεν τὸ ῥῆμα τοῦτο τὸ γεγο-
ctum, quod Dominus ostendit nobis. Et venerunt festinantes,
νὸς, ὃ ὁ κύριος ἐγνώρισεν ἡμῖν. καὶ ἦλθον σπεύσαντες, 16
& inuenerunt & Mariam & Ioseph, & infantem *iacen-
καὶ ἀνεῦρον τήν τε μαριὰμ καὶ τὸν ἰωσὴφ, καὶ τὸ βρέφος κείμε-
tem in præsepio. Videntes autem cognouerunt de verbo
νον ἐν τῇ φάτνῃ. ἰδόντες δὲ διεγνώρισαν περὶ τοῦ ῥήματος 17
*dicto illis de ‖puerulo hoc. Et omnes
τοῦ λαληθέντος αὐτοῖς περὶ τοῦ παιδίου τούτου. καὶ πάντες οἱ 18
*audientes mirati sunt *de dictis à pa-
ἀκούσαντες ἐθαύμασαν περὶ τῶν λαληθέντων ὑπὸ τῶν ποι-
storibus ad ipsos. At Maria* omnia conseruabat
μένων πρὸς αὐτούς. ἡ δὲ μαριὰμ πάντα συνετήρει 19
verba hæc, conferens in corde suo.
τὰ ῥήματα ταῦτα, συμβάλλουσα ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς.
Et reuersi sunt pastores, glorificantes & laudantes
καὶ ἐπέστρεψαν οἱ ποιμένες, δοξάζοντες καὶ αἰνοῦντες 20
Deum in omnibus quæ audierant & viderant, sicut dictum est ad
τὸν θεὸν ἐπὶ πᾶσιν οἷς ἤκουσαν καὶ εἶδον, καθὼς ἐλαλήθη πρὸς
illos. Et ‖quando impleti sunt dies octo *circuncidendi
αὐτούς. καὶ ὅτε ἐπλήσθησαν ἡμέραι ὀκτὼ τοῦ περιτεμεῖν 21
eum, & vocatum est nomen eius IESVS, * vocatum ab
αὐτὸν, καὶ ἐκλήθη τὸ ὄνομα αὐτοῦ ΙΗΣΟΥΣ, τὸ κληθὲν ὑπὸ
angelo *ante concipi eum in vtero.
τοῦ ἀγγέλου πρὸ τοῦ [a] συλληφθῆναι αὐτὸν ἐν τῇ κοιλίᾳ.
Et ‖cùm impleti sunt dies purgationis eius secun-
καὶ ὅτε ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι τοῦ καθαρισμοῦ αὐτῆς, κα- 22
dum legem Moysi, tulerunt illum in Hierusalem, *si-
τὰ τὸν νόμον μωσέως, ἀνήγαγον αὐτὸν εἰς ἱεροσόλυμα, πα-

Margin: *Ad dirigendos ‖Puer autem confortabatur *vt describeretur vniuersus orbis. *Cyrino. *vt profiterentur singuli in suam *de ‖eo quòd esset *vt profiteretur [a] μνηστεύομαι *cùm essent *vt pareret. *pannis inuoluit [b] σπαργανόω *præsepio: *vigilantes, ‖vigilias *stetit iuxta illos, & claritas Dei *Nolite timere ‖pannis inuolutum, & positum *militiæ *bonæ voluntatis. *loquebantur ‖quod factum est, *positum *quod dictum erat ‖puero *qui audierāt, & de his quæ dicta erant *autem ‖postquā consummati *vt circuncideretur puer, *quod est *priùs quàm in vtero conciperetur. [a] συλλαμβάνω ‖postquam *vt sisterent eum

stere Domino, (Sicut scriptum est in Lege
23 ραστῆσαι τῷ κυρίῳ· καθὼς γέγραπται ἐν νόμῳ
Domini: Quia omne masculinum adaperiens vuluam, sanctum Domino
κυρίου, ὅτι πᾶν ἄρσεν διανοῖγον μήτραν, ἅγιον τῷ κυρίῳ
vocabitur.) Et *dare hostiam secundum ‖dictum
24 κληθήσεται. καὶ τοῦ δοῦναι θυσίαν, κατὰ τὸ εἰρημένον
in Lege Domini, par turturum, aut duos pullos columbarum.
ἐν νόμῳ κυρίου, ζεῦγος τρυγόνων, ἢ δύο νεοσσοὺς περιστερῶν.
Et ecce erat homo in Hierusalem, cui nomen Sy-
25 καὶ ἰδοὺ ἦν ἄνθρωπος ἐν ἱερουσαλὴμ, ᾧ ὄνομα συ-
meon: & homo iste iustus & *religiosus, expe-
μεὼν, καὶ ὁ ἄνθρωπος οὗτος δίκαιος καὶ εὐλαβὴς, προσδεχό-
ctans consolationem Israel: & Spiritus sanctus erat in eo.
μενος παράκλησιν τοῦ ἰσραήλ· καὶ πνεῦμα ἅγιον ἦν ἐπ' αὐτόν.
Et *erat ei responsum à Spiritu sancto,
26 καὶ ἦν αὐτῷ κεχρηματισμένον ὑπὸ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου,
non ‖videre mortem, *prius quàm videret Christum Domini.
μὴ ἰδεῖν θάνατον πρὶν ἢ ἴδῃ τὸν χριστὸν κυρίου.
Et venit in spiritu in templum. Et *in infer-
27 καὶ ἦλθεν ἐν τῷ πνεύματι εἰς τὸ ἱερόν· καὶ ἐν τῷ εἰσαγα-
re parentes puerum Iesum, ‖ad facere ipsos secundum
γεῖν τοὺς γονεῖς τὸ παιδίον ἰησοῦν, τοῦ ποιῆσαι αὐτοὺς κατὰ τὸ
*consuetum Legis *circa eum, Et ipse accepit
28 [a] εἰθισμένον τοῦ νόμου περὶ αὐτοῦ· καὶ αὐτὸς ἐδέξατο
eum in vlnas suas, & benedixit Deum, & dixit:
αὐτὸ εἰς τὰς ἀγκάλας αὐτοῦ, καὶ εὐλόγησε τὸν θεὸν, καὶ εἶπε,
Nunc dimittis seruum tuum Domine, secundum verbum tuum, in
29 νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλόν σου δέσποτα, κατὰ τὸ ῥῆμά σου, ἐν
pace: Quia viderunt oculi mei Salutare tuum,
30 εἰρήνῃ. ὅτι εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μου τὸ σωτήριόν σου·
Quod parasti ante faciem omnium populorum.
31 ὃ ἡτοίμασας κατὰ πρόσωπον πάντων τῶν λαῶν.
Lumen ad reuelationem Gentium, & gloriam plebis tuæ Israel.
32 φῶς εἰς ἀποκάλυψιν ἐθνῶν, καὶ δόξαν λαοῦ σου ἰσραήλ.
Et erat Ioseph & mater eius mirantes super ‖di-
33 καὶ ἦν ἰωσὴφ καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ θαυμάζοντες ἐπὶ τοῖς λα-
ctis de illo. Et benedixit illis Symeon:
34 λουμένοις περὶ αὐτοῦ. καὶ εὐλόγησεν αὐτοὺς συμεὼν,
& dixit ad Mariam matrem eius: Ecce hic *iacet in
καὶ εἶπε πρὸς μαριὰμ τὴν μητέρα αὐτοῦ, ἰδοὺ οὗτος κεῖται εἰς
*casum, & resurrectionem multorum in Israel, & in signum
πτῶσιν καὶ ἀνάστασιν πολλῶν ἐν τῷ ἰσραὴλ, καὶ εἰς σημεῖον
*contradictum. Et tuam verò ipsius animam pertransi-
35 ἀντιλεγόμενον. καί σου δὲ αὐτῆς τὴν ψυχὴν διελεύ-
bit gladius: vt reuelentur ex multis cor-
σεται ῥομφαία· ὅπως ἂν ἀποκαλυφθῶσιν ἐκ πολλῶν καρ-
dibus ‖ratiocinationes. Et erat Anna Prophetissa, filia
36 διῶν διαλογισμοί. καὶ ἦν ἄννα προφῆτις θυγάτηρ
Phanuel, *ex tribu Aser: hæc *progressa in diebus mul-
φανουὴλ ἐκ φυλῆς ἀσήρ· αὕτη [b] προβεβηκυῖα ἐν ἡμέραις πολ-
tis, *viuens annos cum viro septem à virginitate sua.
λαῖς, ζήσασα ἔτη μετὰ ἀνδρὸς ἑπτὰ ἀπὸ τῆς παρθενίας αὐτῆς·
Et hæc vidua ‖quasi annorum octoginta quatuor: quæ non disce-
37 καὶ αὐτὴ χήρα ὡς ἐτῶν ὀγδοηκοντατεσσάρων, ἣ οὐκ ἀφί-
debat *à templo, ieiuniis & obsecrationibus seruiens nocte ac
στατο ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ, νηστείαις καὶ δεήσεσι λατρεύουσα νύκτα καὶ
die. Et hæc, ipsa hora superueniens, vicissim confite-
38 ἡμέραν. καὶ αὐτὴ αὐτῇ τῇ ὥρᾳ [c] ἐπιστᾶσα, ἀνθωμολο-
batur Domino: & loquebatur de illo omnibus *expectan-
γεῖτο τῷ κυρίῳ, καὶ ἐλάλει περὶ αὐτοῦ πᾶσι τοῖς προσδεχο-
tibus redemptionem ‖in Hierusalem. Et vt perfecerunt om-
39 μένοις λύτρωσιν ἐν ἱερουσαλήμ. καὶ ὡς ἐτέλεσαν ἅπαν-
nia quæ secundum Legem Domini, reuersi sunt in Galilæam in
τα τὰ κατὰ τὸν νόμον κυρίου, ὑπέστρεψαν εἰς τὴν γαλιλαίαν εἰς
ciuitatem suam Nazareth. At puer* crescebat, &
40 τὴν πόλιν αὐτῶν ναζαρέτ. τὸ δὲ παιδίον [d] ηὔξανε καὶ
*corroborabatur spiritu, plenus sapientia: & gratia
ἐκραταιοῦτο πνεύματι, πληρούμενον σοφίας· καὶ χάρις
Dei erat in illo. Et ibant parentes eius
41 θεοῦ ἦν ἐπ' αὐτό. καὶ ἐπορεύοντο οἱ γονεῖς αὐτοῦ
per ‖annum in Hierusalem *festo Paschæ.
κατ' ἔτος εἰς ἱερουσαλὴμ τῇ ἑορτῇ τοῦ πάσχα.
Et cùm factus esset annorū duodecim, ascendentibus illis in Hiero-
42 καὶ ὅτε ἐγένετο ἐτῶν δώδεκα, ἀναβάντων αὐτῶν εἰς ἱερο-
solymam secundū consuetudinē* festi, *Et consummantibus
43 σόλυμα, κατὰ τὸ ἔθος τῆς ἑορτῆς, καὶ τελειωσάντων
dies, ‖in reuerti ipsos, remansit Iesus
τὰς ἡμέρας, ἐν τῷ ὑποστρέφειν αὐτοὺς, ὑπέμεινεν ἰησοῦς
puer in Hierusalem: & non *cognouit Ioseph & mater eius.
ὁ παῖς ἐν ἱερουσαλὴμ, καὶ οὐκ ἔγνω ἰωσὴφ καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ.
Existimantes autem illum in comitatu esse, venerunt diei
44 νομίσαντες δὲ αὐτὸν ἐν τῇ συνοδίᾳ εἶναι, ἦλθον ἡμέρας
iter: & requirebant eum *in cognatis & in notis.
ὁδόν· καὶ ἀνεζήτουν αὐτὸν ἐν τοῖς συγγενέσι, καὶ ἐν τοῖς γνωστοῖς·
Et non inuenientes eum, regressi sunt in Hierusalem, ‖quæ-
45 καὶ μὴ εὑρόντες αὐτὸν, ὑπέστρεψαν εἰς ἱερουσαλὴμ, ζη-
rentes eum. Et factum est post *dies tres inuenerūt
46 τοῦντες αὐτόν. καὶ ἐγένετο, μεθ' ἡμέρας τρεῖς εὗρον
illum in templo sedentem in medio doctorum,
αὐτὸν ἐν τῷ ἱερῷ καθεζόμενον ἐν μέσῳ τῶν διδασκάλων,

Margin: *vt darent ‖quod dictum est *timoratus, *acceperat ‖visurum se *nisi priùs *cùm inducerent ‖parentes eius, vt facerent *pro eo, *cōsuetudinem [a] ἐθίζω ‖his qui dicebantur *positus est *ruinam, & in *cui contradicetur. ‖cogitationes *de *processerat [b] προβαίνω *& vixerat cū viro suo annis ‖erat vsque ad annos *de [c] ἐφίστημι *qui expectabant ‖Israel. *autem [d] αὐξάνω *cōfortabatur ‖omnes annos *in die solēni *diei *Consummatisque diebus, ‖cùm redirent *cognouerunt parentes eius. *inter cognatos & notos. ‖requirentes *triduum

& audientem illos, & interrogantem eos.
καὶ ἀκούοντα αὐτῶν, καὶ ἐπερωτῶντα αὐτούς.
Stupebant autem omnes *audientes eum, super ‖intelligentia
47 ἐξίσαντο δὲ πάντες οἱ ἀκούοντες αὐτοῦ, ἐπὶ τῇ συνέσει
& responsis eius. Et videntes *ipsum, ? at-
καὶ ταῖς ἀποκρίσεσιν αὐτοῦ. 48 καὶ ἰδόντες αὐτὸν, ἐξε-
toniti fuerunt. Et ad illum mater eius dixit: Fili, quid fecisti
πλάγησαν· καὶ πρὸς αὐτὸν ἡ μήτηρ αὐτοῦ εἶπε, τέκνον, τί ἐποίησας
nobis sic? ecce pater tuus & ego dolentes quærebamus te.
ἡμῖν οὕτως; ἰδοὺ ὁ πατήρ σου κἀγὼ ὀδυνώμενοι ἐζητοῦμέν σε.
Et ait ad illos: Quid‖quòd quærebatis me? nesciebatis quia
49 καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς, τί ὅτι ἐζητεῖτέ με; οὐκ ᾔδειτε ὅτι
in his? Patris mei oportet esse me? Et ipsi non in-
ἐν τοῖς τοῦ πατρός μου δεῖ εἶναί με; 50 καὶ αὐτοὶ οὐ συν-
tellexerunt verbũ quod locutus est ad eos. Et descendit cum
ῆκαν τὸ ῥῆμα ὃ ἐλάλησεν αὐτοῖς. 51 καὶ κατέβη μετ'
eis, & venit in Nazareth: & erat subditus illis.
αὐτῶν, καὶ ἦλθεν εἰς Ναζαρέτ· καὶ ἦν ὑποτασσόμενος αὐτοῖς·
Et mater eius conseruabat omnia verba hæc in
καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ [a] διετήρει πάντα τὰ ῥήματα ταῦτα ἐν τῇ
corde suo. Et Iesus proficiebat sapientia, & ætate,
καρδίᾳ αὐτῆς. 52 καὶ Ἰησοῦς προέκοπτε σοφίᾳ καὶ ἡλικίᾳ,
& gratia apud Deum & homines.
καὶ χάριτι παρὰ θεῷ καὶ ἀνθρώποις.

*qui audiebant ‖prudentia ? admirati sunt. ‖est ? quæ sunt [a] διατηρέω

CAP. III. γ'.

In anno autem quintodecimo imperij Tiberij Cæ-
1 Ἐν ἔτει δὲ πεντεκαιδεκάτῳ τῆς ἡγεμονίας Τιβερίου Καί-
saris, *præsidente Pontio Pilato ‖Iudææ, & tetrar-
σαρος, ἡγεμονεύοντος Ποντίου Πιλάτου τῆς Ἰουδαίας, καὶ τετραρ-
cha? Galilææ Herode, Philippo autem fratre eius
χοῦντος τῆς Γαλιλαίας Ἡρώδου, Φιλίππου δὲ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ
tetrarcha Iturææ, & Trachonitidis regionis, & Ly-
τετραρχοῦντος τῆς Ἰτουραίας καὶ Τραχωνίτιδος χώρας, καὶ Λυ-
sania Abilinæ tetrarcha, Sub principibus Sacerdotũ Anna
σανίου τῆς Ἀβιληνῆς τετραρχοῦντος, 2 ἐπ' ἀρχιερέων Ἄννα
& Caipha: factum est verbum *Dei ad Ioannem Zachariæ
καὶ Καϊάφα, ἐγένετο ῥῆμα θεοῦ ἐπὶ Ἰωάννην τὸν τοῦ Ζαχαρίου
filium in deserto. Et venit in omnem circa regionem
υἱὸν ἐν τῇ ἐρήμῳ. 3 καὶ ἦλθεν εἰς πᾶσαν τὴν περίχωρον τοῦ
Iordanis, prædicans baptismum pœnitentiæ in remissionem pecca-
Ἰορδάνου, κηρύσσων βάπτισμα μετανοίας εἰς ἄφεσιν ἁμαρ-
torum: Sicut scriptum est in libro sermonum Esaiæ prophe-
τιῶν, 4 ὡς γέγραπται ἐν βίβλῳ λόγων Ἡσαΐου τοῦ προφή-
tæ, dicentis: Vox clamantis in deserto, Parate viam
του, λέγοντος, φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἑτοιμάσατε τὴν ὁδὸν
Domini: rectas facite semitas eius.
κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ.
Omnis vallis implebitur, & omnis mons & collis
5 πᾶσα φάραγξ πληρωθήσεται, καὶ πᾶν ὄρος καὶ βουνὸς
humiliabitur. & erunt praua in *directam, & a-
ταπεινωθήσεται· καὶ ἔσται τὰ σκολιὰ εἰς εὐθεῖαν, καὶ αἱ τρα-
spera in vias planas: Et videbit omnis caro Sa-
χεῖαι εἰς ὁδοὺς λείας. 6 καὶ ὄψεται πᾶσα σὰρξ τὸ σω-
lutare Dei. Dicebat ergo ‖exeuntibus
τήριον τοῦ θεοῦ. 7 ἔλεγεν οὖν τοῖς ἐκπορευομένοις
turbis baptizari ab ipso: Genimina viperarum, quis osten-
ὄχλοις βαπτισθῆναι ὑπ' αὐτοῦ, γεννήματα ἐχιδνῶν, τίς ὑπέ-
dit vobis fugere à ventura ira?
δειξεν ὑμῖν φυγεῖν ἀπὸ τῆς μελλούσης ὀργῆς;
Facite ergo fructus dignos pœnitentiæ: & ne cœperi-
8 ποιήσατε οὖν καρποὺς ἀξίους τῆς μετανοίας, καὶ μὴ ἄρξη-
tis dicere in vobisipsis: Patrem habemus Abraham. Dico enim vo-
σθε λέγειν ἐν ἑαυτοῖς, πατέρα ἔχομεν τὸν Ἀβραάμ. λέγω γὰρ ὑ-
bis, quia ?potest Deus de lapidibus istis suscitare filios
μῖν, ὅτι δύναται ὁ θεὸς ἐκ τῶν λίθων τούτων ἐγεῖραι τέκνα
Abrahæ. Iam *verò & securis ad radicem ar-
τῷ Ἀβραάμ. 9 ἤδη δὲ καὶ ἡ ἀξίνη πρὸς τὴν ῥίζαν τῶν δέν-
borum posita est. Omnis ergo arbor non faciens fructum ‖pulchrum, ex-
δρων κεῖται· πᾶν οὖν δένδρον μὴ ποιοῦν καρπὸν καλὸν ἐκ-
ciditur, & in ignem *mittitur. Et interrogabant eum
κόπτεται, καὶ εἰς πῦρ βάλλεται. 10 καὶ ἐπηρώτων αὐτὸν
turbæ, dicentes: Quid ergo faciemus? Respondens
οἱ ὄχλοι, λέγοντες, τί οὖν ποιήσομεν; 11 ἀποκριθεὶς
autẽ, dicebat illis: ?Habens duas tunicas, *tradat non habenti:
δὲ λέγει αὐτοῖς, ὁ ἔχων δύο χιτῶνας, μεταδότω τῷ μὴ ἔχοντι·
& ‖habens escas, similiter faciat. Venerunt autem & pu-
καὶ ὁ ἔχων βρώματα, ὁμοίως ποιείτω. 12 ἦλθον δὲ καὶ τε-
blicani ?baptizari: & dixerunt ad illum: Magister, quid
λῶναι βαπτισθῆναι, καὶ εἶπον πρὸς αὐτόν, διδάσκαλε, τί
faciemus? *Ille autẽ dixit ad eos: Nihil amplius *præter
ποιήσομεν; 13 ὁ δὲ εἶπε πρὸς αὐτούς, μηδὲν πλέον παρὰ
constitutum vobis ‖exigite. Interrogabant autẽ eum
τὸ διατεταγμένον ὑμῖν πράσσετε. 14 ἐπηρώτων δὲ αὐτὸν
& milites, dicentes: Et nos quid faciemus? Et ait
καὶ στρατευόμενοι, λέγοντες, καὶ ἡμεῖς τί ποιήσομεν; καὶ εἶπε
?ad eos: Neminem concutiatis, neque *calumniaueritis: &
πρὸς αὐτούς, μηδένα [b] διασείσητε, μηδὲ συκοφαντήσητε, καὶ
contenti estote stipendiis vestris. *Expectante autem populo,
ἀρκεῖσθε τοῖς ὀψωνίοις ὑμῶν. 15 προσδοκῶντος δὲ τοῦ λαοῦ,
& *ratiocinantibus omnibus in cordibus suis de
καὶ διαλογιζομένων πάντων ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν περὶ τοῦ
Ioanne, ne fortè ipse esset Christus:
Ἰωάννου, μήποτε αὐτὸς εἴη ὁ Χριστός·
Respondit Ioannes omnibus, dicens: Ego quidem aqua
16 ἀπεκρίνατο ὁ Ἰωάννης ἅπασι λέγων, ἐγὼ μὲν ὕδατι
baptizo vos: ‖venit autem fortior me, cuius non sum
βαπτίζω ὑμᾶς, ἔρχεται δὲ ὁ ἰσχυρότερός μου, οὗ οὐκ εἰμὶ
dignus soluere corrigiam calceamentorum eius: ipse vos
ἱκανὸς λῦσαι τὸν ἱμάντα τῶν ὑποδημάτων αὐτοῦ· αὐτὸς ὑμᾶς
baptizabit in Spiritu sancto & igni.
βαπτίσει ἐν πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρί.
Cuius vẽtilabrum in manu eius, & perpurgabit aream
17 οὗ τὸ πτύον ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, καὶ διακαθαριεῖ τὴν ἅλωνα
suam: & congregabit triticum in horreum suum: at
αὐτοῦ, καὶ συνάξει τὸν σῖτον εἰς τὴν ἀποθήκην αὐτοῦ· τὸ δὲ
?paleam comburet igni inextinguibili. Multa quidem igitur &
18 ἄχυρον κατακαύσει πυρὶ ἀσβέστῳ. πολλὰ μὲν οὖν καὶ
alia exhortans, euangelizabat ‖populum. At Hero-
19 ἕτερα παρακαλῶν εὐηγγελίζετο τὸν λαόν. ὁ δὲ Ἡρώ-
des *tetrarcha, *correptus ab illo de Herodiade
δης ὁ τετράρχης, ἐλεγχόμενος ὑπ' αὐτοῦ περὶ Ἡρωδιάδος τῆς
vxore fratris sui Philippi, & de omnibus quæ
γυναικὸς τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Φιλίππου, καὶ περὶ πάντων ὧν
fecit malis Herodes, Adiecit & hoc super
20 ἐποίησε πονηρῶν ὁ Ἡρώδης, προσέθηκε καὶ τοῦτο ἐπὶ
omnia, & inclusit Ioannem in carcerem.
πᾶσι, καὶ κατέκλεισε τὸν Ἰωάννην ἐν τῇ φυλακῇ.
Factum est autẽ ‖in baptizari omnem populum, & Iesu
21 ἐγένετο δὲ ἐν τῷ βαπτισθῆναι ἅπαντα τὸν λαόν, καὶ Ἰησοῦ
baptizato & orante, apertum ?esse cælum,
βαπτισθέντος, καὶ προσευχομένου, [c] ἀνεῳχθῆναι τὸν οὐρανόν,
Et *descendisse Spiritum sanctum corporali specie sicut
22 καὶ καταβῆναι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον σωματικῷ εἴδει ὡσεὶ
?columbam in ipsum: & *vocem de cælo ‖fieri, dicentem:
περιστερὰν ἐπ' αὐτόν· καὶ φωνὴν ἐξ οὐρανοῦ γενέσθαι, λέγουσαν,
Tu es filius meus dilectus: in te complacuit mihi.
σὺ εἶ ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν σοὶ [d] ηὐδόκησα.
Et ipse erat Iesus quasi annorum triginta incipiens existens,
23 καὶ αὐτὸς ἦν ὁ Ἰησοῦς ὡσεὶ ἐτῶν τριάκοντα ἀρχόμενος ὤν,
(?vt existimabatur) filius Ioseph ‖ Heli, ‖ Matthat, ‖ Leui,
24 ὡς ἐνομίζετο υἱὸς Ἰωσὴφ τοῦ Ἠλί, τοῦ Ματθάτ, τοῦ Λευΐ,
‖Melchi, ‖ Ianne, ‖ Ioseph, ‖ Matthathiæ, ‖ Amos,
25 τοῦ Μελχί, τοῦ Ἰαννά, τοῦ Ἰωσήφ, τοῦ Ματταθίου, τοῦ Ἀμώς,
‖Naum, ‖Hesli, ‖ Nagge, ‖Mahath, ‖ Matthathiæ,
26 τοῦ Ναούμ, τοῦ Ἑσλί, τοῦ Ναγγαί, τοῦ Μαάθ, τοῦ Ματταθίου, τοῦ
‖Semei, ‖Ioseph, ‖Iuda, ‖ Ioanna, ‖Resa ‖ Zoroba-
27 Σεμεΐ, τοῦ Ἰωσήφ, τοῦ Ἰούδα, τοῦ Ἰωαννᾶ, τοῦ Ῥησά, τοῦ Ζοροβά-
bel, ‖ Salathiel, ‖ Neri, ‖ Melchi, ‖ Addi, ‖ Cosam,
28 βελ, τοῦ Σαλαθιήλ, τοῦ Νηρί, τοῦ Μελχί, τοῦ Ἀδδί, τοῦ Κωσάμ,
‖Elmadan, ‖ Her, ‖Iesu, ‖ Eliezer, ‖Iorim,
29 τοῦ Ἐλμωδάμ, τοῦ Ἤρ, τοῦ Ἰωσή, τοῦ Ἐλιέζερ, τοῦ Ἰωρείμ, τοῦ
‖Matthat, ‖ Leui, ‖ Simeon, ‖Iuda, ‖Ioseph,
30 Ματθάτ, τοῦ Λευΐ, τοῦ Συμεών, τοῦ Ἰούδα, τοῦ Ἰωσήφ,
‖Iona, ‖ Eliacim, ‖ Melcha, ‖ Menna, ‖ Mattha-
31 τοῦ Ἰωνάν, τοῦ Ἐλιακείμ, τοῦ Μελεᾶ, τοῦ Μαϊνάν, τοῦ Ματτα-
tha, ‖ Nathan, ‖ Dauid, ‖ Iesse, ‖ Obed, ‖ Booz,
32 θά, τοῦ Ναθάν, τοῦ Δαβίδ, τοῦ Ἰεσσαί, τοῦ Ὠβήδ, τοῦ Βοόζ,
‖ Salmon, ‖ Naasson, ‖ Aminadab, ‖ Aram, ‖ Es-
33 τοῦ Σαλμών, τοῦ Ναασσών, τοῦ Ἀμιναδάβ, τοῦ Ἀράμ, τοῦ Ἐσ-
ron, ‖ Phares, ‖ Iudæ, ‖ Iacob, ‖ Isaac, ‖ Abrahæ,
34 ρώμ, τοῦ Φαρές, τοῦ Ἰούδα, τοῦ Ἰακώβ, τοῦ Ἰσαάκ, τοῦ Ἀβραάμ,
‖ Thare, ‖ Nachor, ‖ Sarug, ‖ Ragau, ‖ Phaleg,
35 τοῦ Θάρα, τοῦ Ναχώρ, τοῦ Σαρούχ, τοῦ Ῥαγαῦ, τοῦ Φαλέκ, τοῦ
‖ Heber, ‖ Sale, ‖ Cainan, ‖ Arphaxad, ‖ Sem, ‖ Noe,
36 Ἑβέρ, τοῦ Σαλά, τοῦ Καϊνάν, τοῦ Ἀρφαξάδ, τοῦ Σήμ, τοῦ Νῶε, τοῦ
‖ Lamech, ‖ Mathusale, ‖ Henoch, ‖ Iared, ‖ Malaleel,
37 Λάμεχ, τοῦ Μαθουσάλα, τοῦ Ἐνώχ, τοῦ Ἰαρέδ, τοῦ Μαλελεήλ,
‖ Cainan, ‖ Henos, ‖ Seth, ‖ Adam, ‖ Dei.
38 τοῦ Καϊνάν, τοῦ Ἐνώς, τοῦ Σήθ, τοῦ Ἀδάμ, τοῦ θεοῦ.

*procurante ‖Iudæam, ? autem *Domini super *directa, & aspera ‖ad turbas quæ exibant vt baptizarentur ? potens est *enim ‖bonum, excidetur, *mittetur. ? Qui habet *det ‖ qui habet ? vt baptizarentur: *Ac *quàm ‖quod ‖ est faciatis. ? illis: *calumniam faciatis: [b] διασείω *Existimante

*cogitantibus ‖ veniet ? paleas autem ‖ populo. *autem *cùm corriperetur ‖ cùm baptizaretur omnis populus. ? est [c] ἀνοίγω *descendit Spiritus sanctus ? columba *vox ‖ facta est: [d] εὐδοκέω ? vt putabatur, ‖ qui fuit ‖ qui fuit ‖ qui fuit ‖ qui fuit

CAP. IIII. δ'.

Iesus autem plenus Spiritu sancto regressus est à Ior-
1 Ἰησοῦς δὲ πλήρης πνεύματος ἁγίου ὑπέστρεψεν ἀπὸ τοῦ Ἰορ-
dane: & agebatur in Spiritu in *desertum, Diebus
2 δάνου· καὶ ἤγετο ἐν τῷ πνεύματι εἰς τὴν ἔρημον, ἡμέρας
quadraginta ‖ tentatus à diabolo. Et ? non mandu-
τεσσαράκοντα πειραζόμενος ὑπὸ τοῦ διαβόλου· καὶ οὐκ ἔφα-
cauit quicquã in diebus illis: & consummatis illis,
γεν οὐδὲν ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις· καὶ συντελεσθεισῶν αὐτῶν,
postea esuriit. Et dixit * illi diabolus: Si filius es
3 ὕστερον ἐπείνασεν. καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ διάβολος, εἰ υἱὸς εἶ
Dei, dic lapidi huic vt fiat panis.
τοῦ θεοῦ, εἰπὲ τῷ λίθῳ τούτῳ ἵνα γένηται ἄρτος.
Et respondit Iesus ad illum, dicens: Scriptum est, Quia nõ
4 καὶ ἀπεκρίθη Ἰησοῦς πρὸς αὐτὸν, λέγων, γέγραπται, ὅτι οὐκ
in pane solo viuet homo, sed in omni verbo
ἐπ' ἄρτῳ μόνῳ ζήσεται ὁ ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐπὶ παντὶ ῥήματι
Dei. Et *subducens illum diabolus in montem excelsum,
5 θεοῦ. καὶ ἀναγαγὼν αὐτὸν ὁ διάβολος εἰς ὄρος ὑψηλὸν,

*deserto ‖ & tentabatur ? nihil *autem *duxit

*ostendit illi omnia regna ‖habitata in pun-
ἔδειξεν αὐτῷ πάσας τὰς βασιλείας τῆς οἰκουμένης ἐν στιγ-
cto temporis: Et ait illi *diabolus*: Tibi dabo ᵃau-
μῇ χρόνου· 6 καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ διάβολος, σοὶ δώσω τὴν ἐξ-
ctoritatem hanc vniuersam, & gloriam illorum: quia mihi tra-
ουσίαν ταύτην ἅπασαν, καὶ τὴν δόξαν αὐτῶν· ὅτι ἐμοὶ παρα-
dita ᵃest, & cui volo do *eam. Tu ergo si
δέδοται, καὶ ᾧ ἐὰν θέλω δίδωμι αὐτήν. 7 σὺ οὖν ἐὰν
‖adoraueris coram me, erunt tua omnia.
προσκυνήσῃς ἐνώπιόν μου, ἔσται σου πάντα.

Et respondens illi dixit Iesus: *Abscede retro me*
8 καὶ ἀποκριθεὶς αὐτῷ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς, ὕπαγε ὀπίσω μου
satana: Scriptum est: Adorabis Dominum Deum tuum, &
σατανᾶ· γέγραπται, προσκυνήσεις κύριον τὸν θεόν σου, καὶ
illi soli seruies. Et duxit illum in Ierusa-
αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις. 9 καὶ ἤγαγεν αὐτὸν εἰς Ἱερουσα-
lem, & statuit eum super pinnam templi: & dixit illi:
λὴμ, καὶ ἔστησεν αὐτὸν ἐπὶ τὸ πτερύγιον τοῦ ἱεροῦ, καὶ εἶπεν αὐτῷ,
Si filius es Dei, ‖iace teipsum hinc deorsum:
εἰ ὁ υἱὸς εἶ τοῦ θεοῦ, βάλε σεαυτὸν ἐντεῦθεν κάτω·
Scriptum est enim, quòd angelis suis ᵃ*mandabit* de te
10 γέγραπται γὰρ, ὅτι τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐντελεῖται περὶ σοῦ
ᵃ*custodire* te: Et quia in manibus tollent te,
τοῦ διαφυλάξαι σε· 11 καὶ ὅτι ἐπὶ χειρῶν ἀροῦσί σε,
ne fortè offendas ad lapidem pedem tuum.
μήποτε προσκόψῃς πρὸς λίθον τὸν πόδα σου.

Et respondens ait illi Iesus: *Quòd* dictū est: Non ten-
12 καὶ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, ὅτι εἴρηται, οὐκ ἐκ-
tabis Dominum Deum tuum. Et ‖*finiens omnem*
πειράσεις κύριον τὸν θεόν σου. 13 καὶ συντελέσας πάντα
tentationem, diabolus recessit ab illo vsque ad tempus.
πειρασμὸν ὁ διάβολος, ἀπέστη ἀπ' αὐτοῦ ἄχρι καιροῦ.

Et regressus est Iesus in virtute Spiritus in
14 καὶ ὑπέστρεψεν ὁ Ἰησοῦς ἐν τῇ δυνάμει τοῦ πνεύματος εἰς
Galilæam: & fama exiit per vniuersam *circa* regionem de
τὴν Γαλιλαίαν, καὶ φήμη ἐξῆλθε καθ' ὅλης τῆς περιχώρου περὶ
illo: Et ipse docebat in synagogis eorum,
αὐτοῦ. 15 καὶ αὐτὸς ἐδίδασκεν ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν,
ᵃ*glorificatus* ab omnibus. Et venit *in* Nazareth,
δοξαζόμενος ὑπὸ πάντων. 16 καὶ ἦλθεν εἰς τὴν Ναζαρὲτ,
vbi erat nutritus: & intrauit secundum ‖*consuetum sibi*, *in*
οὗ ἦν ᵃτεθραμμένος, καὶ εἰσῆλθε κατὰ τὸ εἰωθὸς αὐτῷ, ἐν τῇ
die Sabbati in synagogam: & surrexit legere.
ἡμέρᾳ τῶν σαββάτων εἰς τὴν συναγωγὴν, καὶ ἀνέστη ἀναγνῶναι.
Et traditus est illi liber Esaiæ prophetæ. Et
17 καὶ ἐπεδόθη αὐτῷ βιβλίον Ἡσαΐου τοῦ προφήτου· καὶ
‖*explicans* librum, inuenit locum vbi erat scriptum:
ἀναπτύξας τὸ βιβλίον, εὗρε τὸν τόπον οὗ ἦν γεγραμμένον·
Spiritus Domini super me, ᵃ*cuius gratia* vnxit me, euange-
18 πνεῦμα κυρίου ἐπ' ἐμὲ, οὗ ἕνεκεν ἔχρισέ με, εὐαγγε-
lizare pauperibus misit me, sanare contritos
λίσασθαι πτωχοῖς ἀπέσταλκέ με, ἰάσασθαι τοὺς συντετριμμένους
corde, Prædicare captiuis remissionem, & cæcis
τὴν καρδίαν, 19 κηρύξαι αἰχμαλώτοις ἄφεσιν, καὶ τυφλοῖς
ᵃ*restitutionē visus*, *legare* confractos in remissionem, prædicare
ἀνάβλεψιν, ἀποστεῖλαι ᵇτεθραυσμένους ἐν ἀφέσει, κηρύξαι
annum Domini acceptum,* Et ‖*plicans* librum, ᵃ*red-*
ἐνιαυτὸν κυρίου δεκτόν. 20 καὶ πτύξας τὸ βιβλίον, ἀπο-
dens ministro,ᵃ sedit. Et omnium in synagoga
δοὺς τῷ ὑπηρέτῃ, ἐκάθισε· καὶ πάντων ἐν τῇ συναγωγῇ οἱ
oculi erant intendentes ‖*ei*. Cœpit autem dicere
ὀφθαλμοὶ ἦσαν ἀτενίζοντες αὐτῷ. 21 ἤρξατο δὲ λέγειν
ad illos: Quia hodie impleta est scriptura hæc in
πρὸς αὐτοὺς, ὅτι σήμερον πεπλήρωται ἡ γραφὴ αὕτη ἐν τοῖς
auribus vestris. Et omnes *ᵃtestificabantur ei*, & mira-
ὠσὶν ὑμῶν. 22 καὶ πάντες ἐμαρτύρουν αὐτῷ, καὶ ἐθαύ-
bantur in verbis gratiæ, ‖*exeuntibus ex*
μαζον ἐπὶ τοῖς λόγοις τῆς χάριτος, τοῖς ἐκπορευομένοις ἐκ τοῦ
ore ipsius, & dicebant: Nonne hic est filius Ioseph?
στόματος αὐτοῦ, καὶ ἔλεγον, οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς Ἰωσήφ;
Et ait ᵃ*ad illos*: *Omnino* dicetis mihi similitudinem
23 καὶ εἶπε πρὸς αὐτοὺς, πάντως ἐρεῖτέ μοι τὴν παραβολὴν
hanc, Medice, cura teipsum: quanta audiuimus fa-
ταύτην, ἰατρὲ, θεράπευσον σεαυτόν· ὅσα ἠκούσαμεν γενό-
cta in Capharnaum, fac & hîc in patria tua.
μενα ἐν τῇ Καπερναοὺμ, ποίησον καὶ ὧδε ἐν τῇ πατρίδι σου.
Ait autem, Amen dico vobis, quia nemo Propheta acceptus
24 εἶπε δὲ, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι οὐδεὶς προφήτης δεκτός
est in patria sua. In veritate dico vobis,
ἐστιν ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ. 25 ἐπ' ἀληθείας λέγω ὑμῖν,
Multæ viduæ erant in diebus Eliæ in Israel, quando
πολλαὶ χῆραι ἦσαν ἐν ταῖς ἡμέραις Ἠλίου ἐν τῷ Ἰσραὴλ, ὅτε
clausum est cælum ᵃ*ad annos tres & menses sex*, *vt* facta esset fa-
ᶜἐκλείσθη ὁ οὐρανὸς ἐπὶ ἔτη τρία καὶ μῆνας ἕξ, ὡς ἐγένετο λι-
mes magna in ᵃ*omnem terram*: Et ad nullam
μὸς μέγας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν· 26 καὶ πρὸς οὐδεμίαν
illarum missus est Elias, ‖*si non* in Sarepta ᵃ*Sidonis*, ad
αὐτῶν ἐπέμφθη Ἠλίας, εἰ μὴ εἰς Σάρεπτα τῆς Σιδῶνος, πρὸς
mulierem viduam. Et multi leprosi erant sub Elisæo
γυναῖκα χήραν. 27 καὶ πολλοὶ λεπροὶ ἦσαν ἐπὶ Ἐλισσαίου

*& ‖orbis terræ in momento ᵃpotestatem ᵃsunt, *illa. ‖procidens ‖mitte ᵃmandauit ᵃvt conseruent ‖consummata omni tentatione, *& magnificabatur ‖consuetudinē suam, ᵃτρέφομαι ‖vt reuoluit ᵃpropter quod ᵃvisum, dimittere ᵇθραύομαι *& diem retributionis. ‖cùm plicuisset ᵃreddidit ᵃ& ‖in eum. *testimonium illi dabant: ‖quæ procedebant de ᵃillis: Vtique ᵃannis tribus & mēsibus sex, cùm ᶜκλείω *omni terra: ‖nisi ᵃSidoniæ,

Propheta in Israel: & nemo *ex iis* mundatus est, ‖*si*
τοῦ προφήτου ἐν τῷ Ἰσραὴλ, καὶ οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν ἐκαθαρίσθη εἰ
non Neeman Syrus. Et repleti sunt omnes ira in
28 μὴ Νεεμὰν ὁ Σύρος. καὶ ἐπλήσθησαν πάντες θυμοῦ ἐν
synagoga, audientes hæc. Et ᵃ*surgentes* eie-
29 τῇ συναγωγῇ, ἀκούοντες ταῦτα. καὶ ἀναστάντες ἐξέ-
cerunt illum extra ciuitatem: & duxerunt illum vsque ad supercilium
βαλον αὐτὸν ἔξω τῆς πόλεως, καὶ ἤγαγον αὐτὸν ἕως τῆς ὀφρύος τοῦ
montis, super quem ciuitas illorum erat ædificata, **ad præcipitan-*
ὄρους, ἐφ' οὗ ἡ πόλις αὐτῶν ᾠκοδόμητο, εἰς τὸ κατακρημνί-
dum eum. Ipse autem transiens per medium illorum ‖*profectus est*.
30 σαι αὐτόν. αὐτὸς δὲ διελθὼν διὰ μέσου αὐτῶν, ἐπορεύετο.

Et descendit in Caphernaum ciuitatem Galilææ: ᵃ*& erat*
31 καὶ κατῆλθεν εἰς Καπερναοὺμ πόλιν τῆς Γαλιλαίας· καὶ ἦν
docens illos *in* Sabbatis. Et ᵃ*percellebantur*
32 διδάσκων αὐτοὺς ἐν τοῖς σάββασι. καὶ ἐξεπλήσσοντο
in doctrina eius: quia in **auctoritate* erat sermo ipsius.
ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ, ὅτι ἐν ἐξουσίᾳ ἦν ὁ λόγος αὐτοῦ.
Et in synagoga erat homo habens *Spiritum* ‖*dæ-*
33 καὶ ἐν τῇ συναγωγῇ ἦν ἄνθρωπος ἔχων πνεῦμα δαι-
monij immundi: & exclamauit voce magna,
μονίου ἀκαθάρτου, καὶ ἀνέκραξε φωνῇ μεγάλῃ,
Dicens, Sine, quid nobis & tibi Iesu Nazarene? venisti per-
34 λέγων, ἔα, τί ἡμῖν καὶ σοὶ Ἰησοῦ Ναζαρηνέ; ἦλθες ἀπο-
dere nos? scio te quis sis, sanctus Dei.
λέσαι ἡμᾶς; οἶδά σε τίς εἶ, ὁ ἅγιος τοῦ θεοῦ.
Et **obiurgauit* illum Iesus, dicens: Obmutesce, & exi
35 καὶ ἐπετίμησεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, λέγων, φιμώθητι, καὶ ἔξ-
ab eo. Et ‖*proijciens* illum dæmonium in medium, exiit
ελθε ἐξ αὐτοῦ. καὶ ῥίψαν αὐτὸν τὸ δαιμόνιον εἰς τὸ μέσον, ἐξῆλθεν
ab illo, ᵃ*nihil nocens ei*. Et factus est pauor
36 ἀπ' αὐτοῦ, μηδὲν βλάψαν αὐτόν. καὶ ἐγένετο θάμβος
in ᵃ*omnes*: & colloquebantur ad inuicem, dicentes: Quod *ver-
ἐπὶ πάντας, καὶ συνελάλουν πρὸς ἀλλήλους, λέγοντες, τίς ὁ λό-
bum hoc, quia in ‖*auctoritate & efficacia* imperat immun-
γος οὗτος, ὅτι ἐν ἐξουσίᾳ καὶ δυνάμει ἐπιτάσσει τοῖς ἀκαθάρ-
dis spiritibus, & exeunt? Et ᵃ*exiit resonantia* de
37 τοις πνεύμασι, καὶ ἐξέρχονται; καὶ ἐξεπορεύετο ἦχος περὶ
illo in omnem locum *circum* regionis. Surgens autem ᵃex
38 αὐτοῦ εἰς πάντα τόπον τῆς περιχώρου. ἀναστὰς δὲ ἐκ
synagoga, introiuit in domum Simonis. Socrus autem
τῆς συναγωγῆς εἰσῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν Σίμωνος· ἡ πενθερὰ δὲ τοῦ
Simonis **erat detenta febri magna*: & rogauerunt illum
Σίμωνος ἦν συνεχομένη πυρετῷ μεγάλῳ· καὶ ἠρώτησαν αὐτὸν
‖*de* ea. Et *adstans* super illam, imperauit
39 περὶ αὐτῆς. καὶ ἐπιστὰς ἐπάνω αὐτῆς, ἐπετίμησε τῷ
febri: & dimisit illam. ᵃContinuò *autem* surgens, mi-
πυρετῷ, καὶ ἀφῆκεν αὐτήν· παραχρῆμα δὲ ἀναστᾶσα διη-
nistrabat illis. **Occidente autem Sole*, omnes ‖*quotquot* habebāt
40 κόνει αὐτοῖς. δύνοντος δὲ τοῦ ἡλίου, πάντες ὅσοι εἶχον
infirmos ᵃ*morbis* variis, ducebant illos ad eum.
ἀσθενοῦντας νόσοις ποικίλαις, ἤγαγον αὐτοὺς πρὸς αὐτόν.
ᵃ*Verùm vni singulo ipsorum* manus imponens, curabat eos.
ὁ δὲ ἑνὶ ἑκάστῳ αὐτῶν τὰς χεῖρας ἐπιθεὶς, ἐθεράπευσεν αὐτούς.
Exibant autem *&* dæmonia à multis, clamantia & di-
41 ἐξήρχετο δὲ καὶ δαιμόνια ἀπὸ πολλῶν, κράζοντα καὶ λέ-
centia: Quia tu es *Christus* filius Dei. Et increpans, nō sinebat
γοντα, ὅτι σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ. καὶ ἐπιτιμῶν οὐκ ᵃεἴα
ea loqui, quia ciebant Christum ipsum esse.
αὐτὰ λαλεῖν, ὅτι ᾔδεισαν τὸν Χριστὸν αὐτὸν εἶναι.
Facta autem die, egressus ibat in desertum lo-
42 γενομένης δὲ ἡμέρας ἐξελθὼν ἐπορεύθη εἰς ἔρημον τό-
cum: & turbæ requirebant eum, & venerunt vsq; ad ipsum: & detine-
πον· καὶ οἱ ὄχλοι ἐζήτουν αὐτὸν, καὶ ἦλθον ἕως αὐτοῦ, καὶ κατεῖ-
bant illum, ᵃ*non proficisci* ab eis. ᵃ*Ille verò ait ad*
43 χον αὐτὸν τοῦ μὴ πορεύεσθαι ἀπ' αὐτῶν. ὁ δὲ εἶπε πρὸς
eos: Quia & aliis ciuitatibus euangelizare me oportet
αὐτοὺς, ὅτι καὶ ταῖς ἑτέραις πόλεσιν εὐαγγελίσασθαί με δεῖ
regnum Dei: quia **ad hoc* missus sum.
τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ· ὅτι εἰς τοῦτο ᵇἀπέσταλμαι.
Et erat prædicans in synagogis Galilææ.
44 καὶ ἦν κηρύσσων ἐν ταῖς συναγωγαῖς τῆς Γαλιλαίας.

CAP. V. ε.

Factū est autem **in eo turbam superiacere ei ad audiendum*
1 Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ τὸν ὄχλον ἐπικεῖσθαι αὐτῷ τοῦ ἀκούειν
verbum Dei, & ipse ‖*erat stans iuxta* stagnum Genesareth.
τὸν λόγον τοῦ θεοῦ, καὶ αὐτὸς ἦν ἑστὼς παρὰ τὴν λίμνην Γεννησαρέτ.
Et vidit **duo nauigia stantia* secus stagnum: *at*
2 καὶ εἶδε δύο πλοῖα ἑστῶτα παρὰ τὴν λίμνην· οἱ δὲ
piscatores ‖*descendentes ex eis*, *abluebant* retia.
ἁλιεῖς ἀποβάντες ἀπ' αὐτῶν, ἀπέπλυναν τὰ δίκτυα.
Ascendens autem in vnam ᵃ*nauium*, quæ erat Simonis, roga-
3 ἐμβὰς δὲ εἰς ἓν τῶν πλοίων, ὃ ἦν τοῦ Σίμωνος, ἠρώ-
uit eum à terra reducere pusillum. Et sedens
τησεν αὐτὸν ἀπὸ τῆς γῆς ἐπαναγαγεῖν ὀλίγον. καὶ καθίσας
docebat **ex nauigio* turbas.
ἐδίδασκεν ἐκ τοῦ πλοίου τοὺς ὄχλους.
Vt autem cessauit ‖*loquens*, dixit ad Simonem:
4 ὡς δὲ ἐπαύσατο λαλῶν, εἶπε πρὸς τὸν Σίμωνα,

*eorum ‖nisi Naaman ᵃsurrexerūt, & *vt præcipitarent ‖ibat. ᵃibiq; docebat ᵃstupebant *potestate ‖dæmonium immundum: *increpauit ‖cùm proiecisset ᵃnihilque illū nocuit. ᵃomnibus: *est ‖potestate & virtute ᵃdiuulgabatur fama ᵃIesus de *tenebatur magnis febribus: ‖pro ᵃEt *Cùm autem Sol occidisset, ‖qui ᵃlanguoribus ᵃAt ille singulis ᵃἐάω ‖ne discederet ᵃQuibus ille ait: *ideo ᵇἀποστέλλομαι *cùm turbæ irruerent in eum, vt audirent ‖stabat secus *duas naues stantes ‖autem descenderant, & lauabant ᵃnauim *de nauicula ‖loqui,

Deduc in altum, & laxate retia vestra in
ἐπανάγαγε εἰς τὸ βάθος, καὶ χαλάσατε τὰ δίκτυα ὑμῶν εἰς
capturam. Et respondens Simon, dixit illi: Præceptor,
ἄγραν. 5 καὶ ἀποκριθεὶς ὁ σίμων εἶπεν αὐτῷ, ἐπιστάτα,
per totam noctem laborantes nihil cepimus: in autem
δι᾽ ὅλης τῆς νυκτὸς κοπιάσαντες, οὐδὲν ἐλάβομεν· ἐπὶ δὲ τῷ
verbo tuo laxabo rete. Et *hoc facientes
ῥήματί σου χαλάσω τὸ δίκτυον. 6 καὶ τοῦτο ποιήσαντες
concluserunt multitudinem piscium ‖multam. dirumpebatur autem rete
συνέκλεισαν πλῆθος ἰχθύων πολύ. ᵃδιερρήγνυτο δὲ τὸ δίκτυον
eorum. Et annuerunt sociis qui *in alio
αὐτῶν. 7 καὶ κατένευσαν τοῖς μετόχοις τοῖς ἐν τῷ ἑτέρῳ
nauigio, vt venientes simulcaperent ipsis. Et venerunt, & impleuerunt
πλοίῳ, τοῦ ἐλθόντας συλλαβέσθαι αὐτοῖς. καὶ ἦλθον, καὶ ἔπλησαν
*ambo nauigia, ita vt ‖mergi ipsa. †Videns autem Si-
ἀμφότερα τὰ πλοῖα, ὥστε βυθίζεσθαι αὐτά. 8 ἰδὼν δὲ σί-
mon Petrus, *accidit genubus Iesu, dicens: Exi
μων πέτρος, προσέπεσε τοῖς γόνασι τοῦ ἰησοῦ, λέγων, ἔξελθε
à me, quia homo peccator sum, Domine.
ἀπ᾽ ἐμοῦ· ὅτι ἀνὴρ ἁμαρτωλός εἰμι, κύριε.
Stupor enim ‖occupauerat eum, & omnes qui cum illo†,
9 θάμβος γὰρ περιέσχεν αὐτόν, καὶ πάντας τοὺς σὺν αὐτῷ,
in captura piscium, quā simul ceperant. Similiter autem &
ἐπὶ τῇ ἄγρᾳ τῶν ἰχθύων, ᾗ συνέλαβον. 10 ὁμοίως δὲ καὶ
Iacobum & Ioannem filios Zebedæi, qui erant socij Si-
ἰάκωβον καὶ ἰωάννην υἱοὺς ζεβεδαίου, οἳ ἦσαν κοινωνοὶ τῷ σί-
monis. Et ait ad Simonem Iesus: *Ne time: ab hoc
μωνι. καὶ εἶπε πρὸς τὸν σίμωνα ὁ ἰησοῦς, μὴ φοβοῦ· ἀπὸ τοῦ
iam homines eris capiens. Et ‖subducentes
νῦν ἀνθρώπους ἔσῃ ζωγρῶν. 11 καὶ καταγαγόντες τὰ
nauigia super terram, relinquentes omnia secuti sunt eum.
πλοῖα ἐπὶ τὴν γῆν, ἀφέντες ἅπαντα ἠκολούθησαν αὐτῷ.
Et factum est †in esse ipsum in vna ciuitatum, & ecce
12 καὶ ἐγένετο ἐν τῷ εἶναι αὐτὸν ἐν μιᾷ τῶν πόλεων, καὶ ἰδοὺ
vir plenus lepra: & videns Iesum, ᵃprocidens in fa-
ἀνὴρ πλήρης λέπρας, καὶ ἰδὼν τὸν ἰησοῦν, πεσὼν ἐπὶ πρόσω-
ciem*, rogauit eum, dicens: Domine, si vis, potes me
πον, ἐδεήθη αὐτοῦ, λέγων, κύριε, ἐὰν θέλῃς, δύνασαί με
mundare. Et extendens manum, tetigit eum, dicens:
καθαρίσαι. 13 καὶ ἐκτείνας τὴν χεῖρα, ᵇἥψατο αὐτοῦ, εἰπών,
Volo. mundare. Et confestim lepra discessit ab illo.
θέλω· καθαρίσθητι. καὶ εὐθέως ἡ λέπρα ἀπῆλθεν ἀπ᾽ αὐτοῦ.
Et ipse præcepit illi ‖ nemini †dicere: sed ᵃab-
14 καὶ αὐτὸς παρήγγειλεν αὐτῷ μηδενὶ εἰπεῖν· ἀλλὰ ἀπελ-
iens ostende teipsum Sacerdoti, & offer pro emun-
θὼν δεῖξον σεαυτὸν τῷ ἱερεῖ, καὶ προσένεγκε περὶ τοῦ καθα-
datione tua, sicut præcepit Moyses, in testimonium illis.
ρισμοῦ σου, καθὼς προσέταξε μωσῆς, εἰς μαρτύριον αὐτοῖς.
Perambulabat autem magis sermo de illo: & conueniebant
15 ᵃδιήρχετο δὲ μᾶλλον ὁ λόγος περὶ αὐτοῦ, καὶ συνήρχοντο
turbæ multæ *audire, & curari ab ipso ab
ὄχλοι πολλοὶ ἀκούειν, καὶ θεραπεύεσθαι ὑπ᾽ αὐτοῦ ἀπὸ τῶν
infirmitatibus suis. Ipse autem ‖erat secedens in
ἀσθενειῶν αὐτῶν. 16 αὐτὸς δὲ ἦν ὑποχωρῶν ἐν ταῖς
desertis, & orans. Et factum est in vna
ἐρήμοις, καὶ προσευχόμενος. 17 καὶ ἐγένετο ἐν μιᾷ τῶν
dierum, & ipse †erat docens. Et erant sedentes Phari-
ἡμερῶν, καὶ αὐτὸς ἦν διδάσκων· καὶ ἦσαν καθήμενοι φαρι-
sæi & Legis doctores, qui *erant venientes ex omni ‖vi-
σαῖοι καὶ νομοδιδάσκαλοι, οἳ ἦσαν ᵇἐληλυθότες ἐκ πάσης κώ-
co Galilææ, & Iudææ, & Hierusalem: & †efficacia
μης τῆς γαλιλαίας, καὶ ἰουδαίας, καὶ ἱερουσαλήμ, καὶ δύναμις
Domini erat ᵃin sanare eos. Et ecce viri ‖ferentes
κυρίου ἦν εἰς τὸ ἰᾶσθαι αὐτούς. 18 καὶ ἰδοὺ ἄνδρες φέροντες
in lecto hominem qui erat paralyticus: & quærebant
ἐπὶ κλίνης ἄνθρωπον ὃς ἦν παραλελυμένος, καὶ ἐζήτουν
eum inferre, & ponere ante eum. Et non inuenientes
αὐτὸν εἰσενεγκεῖν καὶ θεῖναι ἐνώπιον αὐτοῦ· 19 καὶ μὴ εὑρόντες
qua parte inferrent illum *propter turbam, ascendentes super
ποίας εἰσενέγκωσιν αὐτόν, διὰ τὸν ὄχλον, ἀναβάντες ἐπὶ τὸ
tectum, ‖per tegulas summiserunt eum cum †lectulo
δῶμα, διὰ τῶν κεράμων καθῆκαν αὐτὸν σὺν τῷ κλινιδίῳ,
in medium, ante Iesum. *Et videns fidem
εἰς τὸ μέσον ἔμπροσθεν τοῦ ἰησοῦ. 20 καὶ ἰδὼν τὴν πίστιν
‖eorum, dixit ei: Homo, remittuntur tibi peccata tua.
αὐτῶν, εἶπεν αὐτῷ, ἄνθρωπε, ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι σου.
Et cœperunt †ratiocinari Scribæ & Pharisæi,
21 καὶ ἤρξαντο διαλογίζεσθαι οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ φαρισαῖοι,
dicentes: Quis est hic qui loquitur blasphemias? Quis potest
λέγοντες, τίς ἐστιν οὗτος, ὃς λαλεῖ βλασφημίας; τίς δύναται
dimittere peccata, ᵃsi non solus Deus? *Cognoscens autem Ie-
ἀφιέναι ἁμαρτίας, εἰ μὴ μόνος ὁ θεός; 22 ἐπιγνοὺς δὲ ὁ ἰη-
sus ‖ratiocinationes eorum, respondens dixit ad illos:
σοῦς τοὺς διαλογισμοὺς αὐτῶν, ἀποκριθεὶς εἶπε πρὸς αὐτούς,
Quid †ratiocinamini in cordibus vestris? Quid est faci-
τί διαλογίζεσθε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν; 23 τί ἐστιν εὐκοπώ-
lius dicere: Dimittuntur tibi peccata tua: an dicere, Surge,
τερον εἰπεῖν, ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι σου, ἢ εἰπεῖν, ἔγειρε
& deambula? Vt autem sciatis quia *auctoritatem habet filius
καὶ περιπάτει; 24 ἵνα δὲ εἰδῆτε ὅτι ἐξουσίαν ἔχει ὁ υἱὸς

*cùm hoc fecissent, ‖copiosam, ᵃδιαρρήγνυμι, ᵃerant in alia naui, vt venirent & adiuuarent eos. *ambas nauiculas, ‖penè mergerentur. †Quod cùm videret *procidit ad genua ‖circundederat †erant. Noli timere: ex ‖subductis ad terrā nauibus, relictis omnibus. †cùm esset ᵃ& *suam, ᵇἅπτομαι ‖vt †diceret: ᵃvade, ᵃδιέρχομαι *vt audirent, & curarentur ‖secedebat in desertum, & orabat. †sedebat ᵇἔρχομαι *venerant ‖castello †virtus ᵃad sanandum ‖portantes *præ turba, ascenderunt ‖& †lecto *Quorum ‖vt vidit, †cogitare ᵃnisi *Vt cognouit ‖cogitationes †cogitatis *potestatem

hominis in terra dimittendi peccata, ait para-
τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς ἀφιέναι ἁμαρτίας· εἶπε τῷ παρα-
lytico: Tibi dico, surge: *& tollens lectulum tuum, ‖vade
λελυμένῳ, σοὶ λέγω, ἔγειραι· καὶ ἄρας τὸ κλινίδιόν σου, πορεύου
in domum tuam. Et confestim †resurgens coram
25 εἰς τὸν οἶκόν σου. καὶ παραχρῆμα ἀναστὰς ἐνώπιον
illis, *tollens in quo iacebat, ‖ abiit in domum suam,
αὐτῶν, ἄρας ἐφ᾽ ᾧ κατέκειτο, ἀπῆλθεν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ,
†glorificans Deum. Et stupor *cepit omnes:
26 δοξάζων τὸν θεόν. καὶ ἔκστασις ἔλαβεν ἅπαντας,
& ‖glorificabant Deum: Et repleti sunt timore, dicentes: Quia
καὶ ἐδόξαζον τὸν θεόν, καὶ ἐπλήσθησαν φόβου, λέγοντες, ὅτι
vidimus †inopinata hodie. Et post hæc exiit,
27 εἴδομεν παράδοξα σήμερον. καὶ μετὰ ταῦτα ἐξῆλθε,
& *conspexit publicanum nomine Leui, sedentem ad te-
καὶ ἐθεάσατο τελώνην ὀνόματι λευΐν, καθήμενον ἐπὶ τὸ τε-
lonium, & ait illi: Sequere me. Et ‖relinquens
28 λώνιον, καὶ εἶπεν αὐτῷ, ἀκολούθει μοι. καὶ καταλιπὼν
omnia, surgens secutus est eum: Et fecit conuiuiū
29 ἅπαντα, ἀναστὰς ἠκολούθησεν αὐτῷ. καὶ ἐποίησε δοχὴν
magnum Leui ei in domo sua: & erat turba publi-
μεγάλην ὁ λευῒς αὐτῷ ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ. καὶ ἦν ὄχλος τελω-
canorū multa, & aliorum qui erant cum illis discumbentes.
νῶν πολύς, καὶ ἄλλων οἳ ἦσαν μετ᾽ αὐτῶν κατακείμενοι.
Et murmurabant Scribæ eorum & Pharisæi ad
30 καὶ ἐγόγγυζον οἱ γραμματεῖς αὐτῶν καὶ οἱ φαρισαῖοι πρὸς
discipulos eius, dicentes: Quare cum publicanis & pecca-
τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, λέγοντες, διατί μετὰ τελωνῶν καὶ ἁμαρ-
toribus manducatis & bibitis? Et respondens Iesus, dixit
31 τωλῶν ἐσθίετε καὶ πίνετε; καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἰησοῦς εἶπε
ad illos: Non *vsum habent sani medico, sed ‖
πρὸς αὐτούς, οὐ χρείαν ἔχουσιν οἱ ὑγιαίνοντες ἰατροῦ, ἀλλ᾽ οἱ
male †habentes. Non veni vocare iustos, sed
32 κακῶς ἔχοντες. οὐκ ἐλήλυθα καλέσαι δικαίους, ἀλλὰ
peccatores ad pœnitentiam. *Illi autē dixerunt ad eum:
33 ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν. οἱ δὲ εἶπον πρὸς αὐτόν,
Quare discipuli Ioannis ieiunant frequenter, & obsecrationes fa-
διατί οἱ μαθηταὶ ἰωάννου νηστεύουσι πυκνά, καὶ δεήσεις ποι-
ciunt, similiter & ij Pharisæorum: at tui ‖ edunt &
οῦνται, ὁμοίως καὶ οἱ τῶν φαρισαίων· οἱ δὲ σοὶ ἐσθίουσι καὶ
bibunt? †Is verò ait ad ipsos: Non potestis filios
34 πίνουσιν; ὁ δὲ εἶπε πρὸς αὐτούς, μὴ δύνασθε τοὺς υἱοὺς
*thalami, in quo sponsus cum illis est, facere ieiunare?
τοῦ νυμφῶνος, ἐν ᾧ ὁ νυμφίος μετ᾽ αὐτῶν ἐστι, ποιῆσαι νηστεύειν;
Venient autem dies, & cùm ablatus fuerit ab illis spon-
35 ἐλεύσονται δὲ ἡμέραι, καὶ ὅταν ἀπαρθῇ ἀπ᾽ αὐτῶν ὁ νυμ-
sus, tunc ieiunabunt in illis diebus.
φίος, τότε νηστεύσουσιν ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις.
Dicebat autē & similitudinem ad illos: Quia nemo *adiectio-
36 ἔλεγε δὲ καὶ παραβολὴν πρὸς αὐτούς, ὅτι οὐδεὶς ἐπίβλη-
nem vestimenti noui adiicit in vestimentum vetus: ‖si verò non,
μα ἱματίου καινοῦ ἐπιβάλλει ἐπὶ ἱμάτιον παλαιόν· εἰ δὲ μήγε,
& nouum scindit, & veteri non conuenit commissura
καὶ τὸ καινὸν σχίζει, καὶ τῷ παλαιῷ οὐ συμφωνεῖ ἐπίβλημα τὸ
à nouo. Et nemo *toniicit vinum nouū in vtres ve-
37 ἀπὸ τοῦ καινοῦ. καὶ οὐδεὶς βάλλει οἶνον νέον εἰς ἀσκοὺς πα-
teres: ‖si autem non, rumpet nouum vinum vtres, & ipsum ef-
λαιούς· εἰ δὲ μήγε, ῥήξει ὁ νέος οἶνος τοὺς ἀσκούς, καὶ αὐτὸς ἐκ-
fundetur, & vtres peribunt. Sed vinum nouum in
38 χυθήσεται, καὶ οἱ ἀσκοὶ ἀπολοῦνται· ἀλλὰ οἶνον νέον εἰς
vtres nouos †iniiciendum, & vtraque conseruantur.
ἀσκοὺς καινοὺς βλητέον, καὶ ἀμφότεροι συντηροῦνται.
Et nemo bibens vetus, statim vult nouum: dicit enim,
39 καὶ οὐδεὶς πιὼν παλαιόν, εὐθέως θέλει νέον· λέγει γάρ,
Vetus ᵃvtilius est.
ὁ παλαιὸς χρηστότερός ἐστιν.

CAP. VI. ϛʹ.

Factum est autē in Sabbato secundo primo, *transire
1 Ἐγένετο δὲ ἐν σαββάτῳ δευτεροπρώτῳ διαπορεύεσθαι
ipsum per sata: & vellebant discipuli eius
αὐτὸν διὰ τῶν σπορίμων· καὶ ἔτιλλον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ τοὺς
spicas, & mādueabant, confricantes manibus. Quidam autem
2 στάχυας, καὶ ἤσθιον, ψώχοντες ταῖς χερσί. τινὲς δὲ τῶν
Pharisæorum dicebant illis: Quid facitis quod non licet facere in
φαρισαίων εἶπον αὐτοῖς, τί ποιεῖτε ὃ οὐκ ἔξεστι ποιεῖν ἐν τοῖς
Sabbatis? Et respondens ad eos, dixit Iesus:
3 σάββασι; καὶ ἀποκριθεὶς πρὸς αὐτοὺς εἶπεν ὁ ἰησοῦς,
Nec hoc legistis quod fecit Dauid, cùm esurisset ipse,
οὐδὲ τοῦτο ἀνέγνωτε ὃ ἐποίησε δαβίδ, ὁπότε ἐπείνασεν αὐτός,
& *cum ipso existentes: Quomodo intrauit in domum Dei,
4 καὶ οἱ μετ᾽ αὐτοῦ ὄντες· ὡς εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ,
& panes propositionis sumpsit, & manducauit, & dedit &
καὶ τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως ἔλαβε καὶ ἔφαγε, καὶ ἔδωκε καὶ
his ‖ cum ipso†, quos non licet manducare ᵃsi non solos Sacerdotes?
τοῖς μετ᾽ αὐτοῦ, οὓς οὐκ ἔξεστι φαγεῖν εἰ μὴ μόνους τοὺς ἱερεῖς;
Et dicebat illis: Quia dominus est filius hominis *&
5 καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, ὅτι κύριός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου καὶ
Sabbati. Factum est autem in alio Sabbato, †intrare
6 τοῦ σαββάτου. Ἐγένετο δὲ καὶ ἐν ἑτέρῳ σαββάτῳ εἰσελθεῖν

*tolle lectum ‖& †consurgens *tulit lectum ‖& †magnificans *apprehendit ‖magnificabat †mirabilia *vidit ‖relictis omnibus; *egent qui sani sunt, ‖qui †habent. *At ‖autem †Quibus ipse ait: Nunquid *sponsi, dum *commissurā à nouo vestimēto immittit ‖alioquin †rumpit, *mittit ‖alioquin †mittendum est: ᵃmelius *cùm transiret *qui cum illo erant! ‖qui †erant, ᵃnisi tantùm Sacerdotibus? *etiam ‖est †vt intraret

ipsum in synagogam, & *docere. Et erat ibi homo,
αὐτὸν εἰς τὴν συναγωγὴν, καὶ διδάσκειν· καὶ ἦν ἐκεῖ ἄνθρωπος,
& manus eius dextera erat arida. Obseruabant autem
καὶ ἡ χεὶρ αὐτοῦ ἡ δεξιὰ ἦν ξηρά. 7 παρετήρουν δὲ οἱ
Scribæ & Pharisæi si in Sabbato curaret
γραμματεῖς καὶ οἱ φαρισαῖοι εἰ ἐν τῷ σαββάτῳ θεραπεύσει
eum: vt inuenirent ‖accusationem ipsius. Ipse verò sciebat
αὐτὸν, ἵνα εὕρωσι κατηγορίαν αὐτοῦ· 8 αὐτὸς δὲ ᵃᾔδει
ᵖratiocinationes eorum: & ait homini aridam
τοὺς διαλογισμοὺς αὐτῶν· καὶ εἶπε τῷ ἀνθρώπῳ τῷ ξηρὰν
ⁿhabenti manum: Surge, & sta in medium. *Is autem surgens, stetit.
ἔχοντι τὴν χεῖρα, ἔγειραι, καὶ στῆθι εἰς τὸ μέσον. ὁ δὲ ἀναστὰς ἔστη.
Ait ᵖergo Iesus ad illos: ‖Interrogabo vos, quid
9 εἶπεν οὖν ὁ ἰησοῦς πρὸς αὐτοὺς, ἐπερωτήσω ὑμᾶς, τί
licet Sabbatis benefacere, an malefacere? animam
ἔξεστι τοῖς σάββασιν, ἀγαθοποιῆσαι, ἢ κακοποιῆσαι; ψυχὴν
ᵖseruare, an ‖occidere? Et ⁿcircumspiciens omnes
σῶσαι, ἢ ἀποκτεῖναι; 10 καὶ περιβλεψάμενος πάντας
eos, dixit homini: Extende manum tuã. *Is autem fecit
αὐτοὺς, εἶπε τῷ ἀνθρώπῳ, ἔκτεινον τὴν χεῖρά σου. ὁ δὲ ἐποίησεν
ita. & restituta est manus eius sana vt altera.
οὕτω. καὶ ᵇἀποκατεστάθη ἡ χεὶρ αὐτοῦ ὑγιὴς ὡς ἡ ἄλλη.
Ipsi autem repleti sunt ‖amentia: & colloquebantur ad in-
11 αὐτοὶ δὲ ἐπλήσθησαν ἀνοίας, καὶ διελάλουν πρὸς ἀλ-
uicem, quidnam facerent ᵖ Iesu. Factum est autẽ in
λήλους, τί ἂν ποιήσειαν τῷ ἰησοῦ. 12 ἐγένετο δὲ ἐν ταῖς
diebus illis, exiit in montem orare: & erat
ἡμέραις ταύταις, ἐξῆλθεν εἰς τὸ ὄρος προσεύξασθαι, καὶ ἦν
pernoctans in oratione Dei. Et cùm factus esset
διανυκτερεύων ἐν τῇ προσευχῇ τοῦ θεοῦ. 13 καὶ ὅτε ἐγένετο
dies, advocauit discipulos suos: & *eligens
ἡμέρα, προσεφώνησε τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ· καὶ ἐκλεξάμενος
ex ipsis duodecim, quos & Apostolos nominauit.
ἀπ' αὐτῶν δώδεκα, οὓς καὶ ἀποστόλους ὠνόμασε·
Simonem, quem ᵖ& nominauit Petrum, & Andream fratrem
14 σίμωνα, ὃν καὶ ὠνόμασε πέτρον, καὶ ἀνδρέαν τὸν ἀδελφὸν
eius, Iacobum & Ioannem, Philippum & Bartholomæum,
αὐτοῦ, ἰάκωβον καὶ ἰωάννην, φίλιππον καὶ βαρθολομαῖον,
Matthæum & Thomam, Iacobum Alphæi, & Simonem
15 ματθαῖον καὶ θωμᾶν, ἰάκωβον τὸν τοῦ ἀλφαίου, καὶ σίμωνα
*vocatum Zeloten, Iudam Iacobi, & Iu-
τὸν καλούμενον ζηλωτὴν, 16 ἰούδαν ἰακώβου, καὶ ἰού-
dam Iscariotem, qui & fuit proditor. Et descendens
δαν ἰσκαριώτην, ὃς καὶ ἐγένετο προδότης. 17 καὶ καταβὰς
cum illis, stetit in loco campestri, & turba discipulorum eius,ᵖ
μετ' αὐτῶν, ἔστη ἐπὶ τόπου πεδινοῦ, καὶ ὄχλος μαθητῶν αὐτοῦ,
& multitudo copiosa plebis ab omni Iudæa, & Ieru-
καὶ πλῆθος πολὺ τοῦ λαοῦ ἀπὸ πάσης τῆς ἰουδαίας, καὶ ἱερου-
salem, & maritima Tyri & Sidonis, Qui venerant ᵖau-
σαλὴμ, καὶ τῆς παραλίου τύρου καὶ σιδῶνος· 18 οἳ ἦλθον ἀκοῦ-
dire eum, & ⁿsanari à languoribus suis. Et *vexati
σαι αὐτοῦ, καὶ ἰαθῆναι ἀπὸ τῶν νόσων αὐτῶν· καὶ οἱ ὀχλούμενοι
à spiritibus immundis, & curabantur.
ὑπὸ πνευμάτων ἀκαθάρτων· καὶ ἐθεραπεύοντο.
Et omnis turba quærebat tangere eum: quia virtus de
19 καὶ πᾶς ὁ ὄχλος ἐζήτει ἅπτεσθαι αὐτοῦ, ὅτι δύναμις παρ'
illo exibat, & sanabat omnes. Et ipse ‖eleuans
αὐτοῦ ἐξήρχετο, καὶ ἰᾶτο πάντας. 20 καὶ αὐτὸς ἐπάρας
oculos suos in discipulos suos, dicebat: Bea-
τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ εἰς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, ἔλεγε, μακά-
ti pauperes: quia vestrum est regnum Dei.
ριοι οἱ πτωχοί· ὅτι ὑμετέρα ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ.
Beati ᵖesurientes nunc: quia saturabimini. Beati
21 μακάριοι οἱ πεινῶντες νῦν· ὅτι χορτασθήσεσθε. μακάριοι
ⁿflentes nunc: quia ridebitis. Beati eritis cùm
οἱ κλαίοντες νῦν· ὅτι γελάσετε. 22 μακάριοί ἐστε, ὅταν
oderint vos homines, & cùm separauerint vos, &
μισήσωσιν ὑμᾶς οἱ ἄνθρωποι, καὶ ὅταν ἀφορίσωσιν ὑμᾶς καὶ
exprobrauerint: & eiecerint nomen vestrũ tanquã malum, propter
ὀνειδίσωσι, καὶ ἐκβάλωσι τὸ ὄνομα ὑμῶν ὡς πονηρὸν, ἕνεκεν
filium hominis. Gaudete in illa die, &
τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου. 23 χαίρετε ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ καὶ
exultate: ecce enim merces vestra multa * in cælo. secundũ
σκιρτήσατε· ἰδοὺ γὰρ ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς ἐν τῷ οὐρανῷ. κατὰ
hæc enim faciebant Prophetis patres eorum.
ταῦτα γὰρ ἐποίουν τοῖς προφήταις οἱ πατέρες αὐτῶν.
Veruntamẽ væ vobis diuitibus: quia habetis consolationem
24 πλὴν οὐαὶ ὑμῖν τοῖς πλουσίοις· ὅτι ἀπέχετε τὴν παράκλησιν
vestram. Væ vobis ‖impleti: quia esurietis. Væ
ὑμῶν. 25 οὐαὶ ὑμῖν οἱ ἐμπεπλησμένοι· ὅτι πεινάσετε. οὐαὶ
vobis ᵖridentes nunc: quia lugebitis & flebitis.
ὑμῖν οἱ γελῶντες νῦν· ὅτι πενθήσετε καὶ κλαύσετε.
Væ cùm benedixerint vobisⁿ homines. secundum hæc
26 οὐαὶ ὅταν καλῶς εἴπωσιν ὑμᾶς οἱ ἄνθρωποι· κατὰ ταῦτα
enim faciebant pseudoprophetis patres eorum.
γὰρ ἐποίουν τοῖς ψευδοπροφήταις οἱ πατέρες αὐτῶν.
Sed vobis dico *audientibus: Diligite inimicos vestros:
27 ἀλλ' ὑμῖν λέγω τοῖς ἀκούουσιν, ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν,
benefacite ‖odio habentibus vos: Benedicite
καλῶς ποιεῖτε τοῖς μισοῦσιν ὑμᾶς. 28 εὐλογεῖτε τοὺς

Margin: *doceret. ‖vnde accusarent eum. ᵃεἴδω ᵖcogitationes ⁿqui habebat *Et ᵖautem ‖Interrogo vos, si ᵖsaluam facere, ‖perdere? ⁿcircumspectis omnibus, *Et extendit: ᵇἀποκαθίστημι ‖insipientia: ᵖde *elegit ᵖcognominauit *qui vocatur Zelotes, & ᵖvt audirent ⁿsanarentur *qui vexabãtur ‖eleuatis oculis ᶜἰάομαι *est ‖qui saturati estis: ᵖqui rideris ⁿomnes *qui auditis, ‖his qui vos oderunt.

maledicentibus vobis, & orate pro calumniantibus
καταρωμένοις ὑμῖν, καὶ προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων
vos. ‖Percutienti te in maxillam, præbeᵖ & al-
ὑμᾶς. 29 τῷ τύπτοντί σε ἐπὶ τὴν σιαγόνα, πάρεχε καὶ τὴν ἄλ-
teram. Et ab *auferente tuum vestimentum, ‖& tunicam, ᵖne
λην· καὶ ἀπὸ τοῦ αἴροντός σου τὸ ἱμάτιον, καὶ τὸν χιτῶνα μὴ
prohibueris. Omni autem petenti te, ⁿda: & ab
κωλύσῃς· 30 παντὶ δὲ τῷ αἰτοῦντί σε, δίδου, καὶ ἀπὸ τοῦ
auferente tua, ne repetas. Et prout vultis vt
αἴροντος τὰ σὰ, μὴ ἀπαίτει· 31 καὶ καθὼς θέλετε ἵνα
faciant vobis homines, & vos facite illis similiter.
ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς ὁμοίως.
Et si diligitis *diligentes vos, quæ vobis gra-
32 καὶ εἰ ἀγαπᾶτε τοὺς ἀγαπῶντας ὑμᾶς, ποία ὑμῖν χά-
tia est? ‖etenim peccatores diligentes se diligunt.
ρις ἐστί; καὶ γὰρ οἱ ἁμαρτωλοὶ τοὺς ἀγαπῶντας αὐτοὺς ἀγαπῶσι.
Et si benefeceritis ᵖbenefacientibus vobis, quæ
33 καὶ ἐὰν ἀγαθοποιῆτε τοὺς ἀγαθοποιοῦντας ὑμᾶς, ποία
vobis gratia est? ⁿEt enim peccatores hoc ipsum faciunt.
ὑμῖν χάρις ἐστί; καὶ γὰρ οἱ ἁμαρτωλοὶ τὸ αὐτὸ ποιοῦσι.
Et si mutuum dederitis* à quibus speratis recipere, quæ vobis
34 καὶ ἐὰν δανείζητε παρ' ὧν ἐλπίζετε ἀπολαβεῖν, ποία ὑμῖν
gratia est? ‖Etenim peccatores peccatoribus fœnerantur, vt
χάρις ἐστί; καὶ γὰρ οἱ ἁμαρτωλοὶ ἁμαρτωλοῖς δανείζουσιν, ἵνα
recipiant æqualia. Veruntamen diligite inimicos
35 ἀπολάβωσι τὰ ἴσα. πλὴν ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς
vestros, & benefacite, & mutuum date nihil ᵖ sperantes.
ὑμῶν, καὶ ἀγαθοποιεῖτε, καὶ δανείζετε, μηδὲν ἀπελπίζοντες·
& erit merces vestra multa, & eritis filij Altissimi: quia
καὶ ἔσται ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς, καὶ ἔσεσθε οἱ υἱοὶ τοῦ ὑψίστου· ὅτι
ipse benignus est super ingratos & malos.
αὐτὸς χρηστός ἐστιν ἐπὶ τοὺς ἀχαρίστους καὶ πονηρούς.
Estote ergo misericordes, sicut & Pater vester mi-
36 γίνεσθε οὖν οἰκτίρμονες, καθὼς καὶ ὁ πατὴρ ὑμῶν οἰκ-
sericors est. *Et ne iudicate, & non iudicabimini. ‖Ne
37 τίρμων ἐστί. καὶ μὴ κρίνετε, καὶ οὐ μὴ κριθῆτε· μὴ
condemnate, & non condemnabimini. ᵖAbsoluite, & ab-
καταδικάζετε, καὶ οὐ μὴ καταδικασθῆτε· ἀπολύετε, καὶ ἀπο-
soluemini: Date, & dabitur vobis. Mensuram bonam
38 λυθήσεσθε. δίδοτε, καὶ δοθήσεται ὑμῖν· μέτρον καλὸν
*confertam, & coagitatam, & supereffluentem da-
ᵈπεπιεσμένον, καὶ σεσαλευμένον, καὶ ὑπερεκχυνόμενον δώ-
bunt in sinum vestrum. ‖Quippe ea mensura qua mẽsi fueritis,
σουσιν εἰς τὸν κόλπον ὑμῶν· τῷ γὰρ αὐτῷ μέτρῳ ᾧ μετρεῖτε,
remetietur vobis. Dicebat autem ᵖsimilitudinem ipsis:
39 ἀντιμετρηθήσεται ὑμῖν. εἶπε δὲ παραβολὴν αὐτοῖς,
Nunquid potest cæcus cæcum ducere? nonne ambo in
μήτι δύναται τυφλὸς τυφλὸν ὁδηγεῖν; οὐχὶ ἀμφότεροι εἰς
foueam cadent? Non est discipulus super magi-
40 βόθυνον ᵉπεσοῦνται; οὐκ ἔστι μαθητὴς ὑπὲρ τὸν διδά-
strum suum: perfectus autẽ omnis erit, ‖sicut magister
σκαλον αὐτοῦ· ᶠκατηρτισμένος δὲ πᾶς ἔσται ὡς ὁ διδάσκαλος
eius. Quid autem vides festucam quæ in oculo
41 αὐτοῦ. τί δὲ βλέπεις τὸ κάρφος τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ
fratris tui: ᵖat trabem ᵖquæ in proprio oculo ⁿ non a-
τοῦ ἀδελφοῦ σου, τὴν δὲ δοκὸν τὴν ἐν τῷ ἰδίῳ ὀφθαλμῷ οὐ κα-
nimaduertis? Aut quomodo potes dicere fratri tuo: Fra-
42 τανοεῖς; ἢ πῶς δύνασαι λέγειν τῷ ἀδελφῷ σου, ἀδελ-
ter, sine eiiciam festucam *quæ in oculo tuo, ipse
φὲ, ἄφες ἐκβάλω τὸ κάρφος τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ σου, αὐτὸς
in oculo tuo trabem non videns? Hypocrita, eiice
τὴν ἐν τῷ ὀφθαλμῷ σου δοκὸν οὐ βλέπων; ὑποκριτὰ, ἔκβαλε
primùm trabem de oculo tuo, & tunc perspicies
πρῶτον τὴν δοκὸν ἐκ τοῦ ὀφθαλμοῦ σου, καὶ τότε διαβλέψεις
‖eiicere festucam ᵖin oculo fratris tui.
ἐκβαλεῖν τὸ κάρφος τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τοῦ ἀδελφοῦ σου.
Non enim est arbor ⁿpulchra faciens fructum putrem: neque
43 οὐ γάρ ἐστι δένδρον καλὸν ποιοῦν καρπὸν σαπρόν· οὐδὲ
arbor *putris faciens fructum ‖pulchrum. Vnaquæq; enim
44 δένδρον σαπρὸν ποιοῦν καρπὸν καλόν· ἕκαστον γὰρ
arbor de proprio fructuᵖ cognoscitur. ⁿNon enim de spinis
δένδρον ἐκ τοῦ ἰδίου καρποῦ γινώσκεται. οὐ γὰρ ἐξ ἀκανθῶν
colligunt ficus, neque de rubo vindemiant vuam.
συλλέγουσι σῦκα, οὐδὲ ἐκ βάτου τρυγῶσι σταφυλήν.
Bonus homo de bono thesauro cor-
45 ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ τῆς καρ-
dis sui profert bonum: & malus homo
δίας αὐτοῦ προφέρει τὸ ἀγαθόν· καὶ ὁ πονηρὸς ἄνθρωπος
de malo thesauro cordis sui profert ma-
ἐκ τοῦ πονηροῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας αὐτοῦ προφέρει τὸ πο-
lum. Ex enim abundantia cordis loquitur os
νηρόν. ἐκ γὰρ τοῦ περισσεύματος τῆς καρδίας λαλεῖ τὸ στόμα
eius. Quid autem me vocatis, Domine, Domine: & non facitis
46 αὐτοῦ. τί δέ με καλεῖτε, κύριε, κύριε, καὶ οὐ ποιεῖτε
quæ dico? Omnis *veniens ad me, & ‖audiens meos
47 ἃ λέγω; πᾶς ὁ ἐρχόμενος πρός με, καὶ ἀκούων μου τῶν
sermones, & ᵖfaciens eos, ostendam vobis cui sit similis.
λόγων, καὶ ποιῶν αὐτοὺς, ὑποδείξω ὑμῖν τίνι ἐστὶν ὅμοιος.
Similis est homini ædificanti domum, qui fodit
48 ὅμοιός ἐστιν ἀνθρώπῳ οἰκοδομοῦντι οἰκίαν, ὃς ἔσκαψε

Margin: ‖qui te percutit ᵖei *eo qui aufert tibi ‖etiam ᵖnoli prohibere. ⁿtribue: & qui aufert quæ tua sunt, *eos qui vos diligunt, ‖nam & ᵖhis qui vobis benefaciunt, ⁿsiquidem & *his ‖Nam & ᵖinde *Nolite iudicare, ‖Nolite condemnare, ⁿDimittite, & dimittemini. *& ᵈπιέζω ‖Eadem ᵖillis & ᵉπίπτω ‖si sit ᶠκαταρτίζομαι ᵖautem ⁿtuo est, non consideras? *do ‖vt educas ᵖde ⁿbona, quæ facit fructus malos: *mala, ‖bonum, ᵖsuo ⁿneque *qui venit ‖audit ᵖfacit

*& profundum fecit, & posuit fundamentum supra petram. inundatione
καὶ ἐβάθυνε, καὶ ἔθηκε θεμέλιον ἐπὶ τὴν πέτραν· πλημμύρας
autem facta, illisum est flumen domui illi, & non
δὲ γενομένης, προσέρρηξεν ὁ ποταμὸς τῇ οἰκίᾳ ἐκείνῃ, καὶ οὐκ
potuit mouere eam: fundata erat enim supra petram.
ἴσχυσε σαλεῦσαι αὐτήν· ᵃτεθεμελίωτο γὰρ ἐπὶ τὴν πέτραν.
‖At audiens & non faciens, similis est homini ædi-
49 ὁ δὲ ἀκούσας καὶ μὴ ποιήσας, ὅμοιός ἐστιν ἀνθρώπῳ οἰκο-
ficanti domum ᵖsuper terram sine fundamento: ᵘcui illisus est
δομήσαντι οἰκίαν ἐπὶ τὴν γῆν χωρὶς θεμελίου, ᾗ προσέρρηξεν
fluuius, & continuò cecidit: & facta est ruina domus
ὁ ποταμός, καὶ εὐθέως ἔπεσε, καὶ ἐγένετο τὸ ῥῆγμα τῆς οἰκίας
illius magna.
ἐκείνης μέγα.

Margin: * in altum, ᵃ θεμελιόω ‖ Qui autem audit, & non ᵖ suam ᵘ in quam

CAP. VII. ζ.

*Postquàm autem impleuit omnia verba sua in aures
1 Ἐπεὶ δὲ ἐπλήρωσε πάντα τὰ ῥήματα αὐτοῦ εἰς τὰς ἀκοὰς
plebis, intrauit in Capharnaum. Centurionis autem cu-
2 τοῦ λαοῦ, εἰσῆλθεν εἰς Καπερναούμ. ἑκατοντάρχου δέ τι-
iusdam seruus malè habens ‖futurus erat interire, qui erat illi pretiosus.
νος δοῦλος κακῶς ἔχων ἔμελλε τελευτᾶν, ὃς ἦν αὐτῷ ἔντιμος.
ᵖAudiens autem de Iesu, misit ad eum senio-
3 ἀκούσας δὲ περὶ τοῦ Ἰησοῦ, ἀπέστειλε πρὸς αὐτὸν πρεσβυ-
res Iudæorum, rogans eum vt ᵘveniens seruaret
τέρους τῶν Ἰουδαίων, ἐρωτῶν αὐτὸν ὅπως ἐλθὼν διασώσῃ τὸν
seruum eius. *Illi verò aduenientes ad Iesum,
4 δοῦλον αὐτοῦ. οἱ δὲ παραγενόμενοι πρὸς τὸν Ἰησοῦν,
‖precabantur eum studiosè, dicentes ᵘ: Quia dignus est ᵖcui præ-
παρεκάλουν αὐτὸν σπουδαίως, λέγοντες, ὅτι ἄξιός ἐστιν ᾧ πα-
beret hoc. Diligit enim gentem nostram, & synagogam
5 ρέξει τοῦτο· ἀγαπᾷ γὰρ τὸ ἔθνος ἡμῶν, καὶ τὴν συναγωγὴν
ipse ædificauit nobis. At Iesus * ibat cum
6 αὐτὸς ᾠκοδόμησεν ἡμῖν. ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐπορεύετο σὺν
illis. ‖Iam verò eo non longè absente à domo,
αὐτοῖς. ἤδη δὲ αὐτοῦ οὐ μακρὰν ἀπέχοντος ἀπὸ τῆς οἰκίας,
misit ad eum Centurio amicos, dicens ei: Do-
ἔπεμψε πρὸς αὐτὸν ὁ ἑκατόνταρχος φίλους, λέγων αὐτῷ, Κύ-
mine, ᵖne vexeris: non enim sum dignus vt meum sub tectum in-
ριε, μὴ σκύλλου· οὐ γάρ εἰμι ἱκανὸς ἵνα μου ὑπὸ τὴν στέγην εἰσ-
tres. *Ideo neque meipsum ‖sum dignũ arbitratus ad te ᵖvenire: sed
7 έλθῃς. διὸ οὐδὲ ἐμαυτὸν ᵇἠξίωσα πρὸς σὲ ἐλθεῖν· ἀλλὰ
dic verbo, & sanabitur puer meus. *Etenim ego ho-
8 εἰπὲ λόγῳ, καὶ ἰαθήσεται ὁ παῖς μου. καὶ γὰρ ἐγὼ ἄνθρω-
mo sum sub potestate constitutus, habens sub me mi-
πός εἰμι ὑπὸ ἐξουσίαν τασσόμενος, ἔχων ὑπ' ἐμαυτὸν στρα-
lites: & dico huic, Vade, & vadit: & alio,
τιώτας, καὶ λέγω τούτῳ, πορεύθητι, καὶ πορεύεται· καὶ ἄλλῳ,
veni, & venit: & seruo meo, Fac hoc, & facit.
ἔρχου, καὶ ἔρχεται· καὶ τῷ δούλῳ μου, ποίησον τοῦτο, καὶ ποιεῖ.
‖Audiens autem hæc Iesus, miratus est eum: & con-
9 ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ Ἰησοῦς, ἐθαύμασεν αὐτόν· καὶ στρα-
uersus, ᵖsequenti se turbæ dixit: ᵘDico vobis, nec in
φεὶς, τῷ ἀκολουθοῦντι αὐτῷ ὄχλῳ εἶπε, λέγω ὑμῖν, οὐδὲ ἐν
Israel tantam fidem inueni. Et reuersi
10 τῷ Ἰσραὴλ τοσαύτην πίστιν εὗρον. καὶ ὑποστρέψαντες
*missi in domum, inuenerunt ‖languentem seruum sanum.
οἱ πεμφθέντες εἰς τὸν οἶκον, εὗρον τὸν ἀσθενοῦντα δοῦλον ὑγιαίνοντα.
Et factum est in deinceps ibat ᵘ in ciuitatem *vocatam
11 καὶ ἐγένετο ἐν τῇ ἑξῆς ἐπορεύετο εἰς πόλιν καλουμένην
Naim: & simul ibant ‖ ipsi discipuli eius multi, & turba
Ναΐν, καὶ συνεπορεύοντο αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἱκανοί, καὶ ὄχλος
copiosa. ᵖVt verò appropinquauit portæ ciuitatis, & ecce effe-
12 πολύς. ὡς δὲ ἤγγισε τῇ πύλῃ τῆς πόλεως, καὶ ἰδοὺ ἐξε-
rebatur defunctus filius *vnigenitus matri suæ. Et hæc
κομίζετο τεθνηκώς, υἱὸς μονογενὴς τῇ μητρὶ αὐτοῦ, καὶ αὕτη
viduaᵘ: & turba ciuitatis multa cum illa.
χήρα· καὶ ὄχλος τῆς πόλεως ἱκανὸς σὺν αὐτῇ.
‖Et videns eam Dominus, ᵖvisceribus motus est super eam, &
13 καὶ ἰδὼν αὐτὴν ὁ Κύριος, ἐσπλαγχνίσθη ἐπ' αὐτῇ, καὶ
dixit illi: *Ne fle. Et ‖accedens tetigit
14 εἶπεν αὐτῇ, μὴ κλαῖε. καὶ προσελθὼν ἥψατο τῆς
loculum. ᵖAt portantes steterunt. Et ait: Adolescens, tibi dico,
σοροῦ· οἱ δὲ βαστάζοντες ἔστησαν. καὶ εἶπε, νεανίσκε, σοὶ λέγω,
surge. Et resedit ᵘ mortuus, & cœpit loqui.
15 ἐγέρθητι. καὶ ἀνεκάθισεν ὁ νεκρὸς, καὶ ἤρξατο λαλεῖν.
Et dedit illum matri suæ. Accepit autem timor
16 καὶ ἔδωκεν αὐτὸν τῇ μητρὶ αὐτοῦ. ἔλαβε δὲ φόβος
omnes, & *glorificabant Deum, dicentes: Quia Propheta mag-
πάντας, καὶ ἐδόξαζον τὸν Θεὸν, λέγοντες, ὅτι προφήτης μέ-
nus surrexit in nobis: & quia visitauit Deus plebem
γας ἐγήγερται ἐν ἡμῖν, καὶ ὅτι ἐπεσκέψατο ὁ Θεὸς τὸν λαὸν
suam. Et exiit sermo hic in ‖vniuersa Iudæa de
17 αὐτοῦ. καὶ ἐξῆλθεν ὁ λόγος οὗτος ἐν ὅλῃ τῇ Ἰουδαίᾳ περὶ
eo, & in ᵖomni circa regione. Et nuntiauerunt
18 αὐτοῦ, καὶ ἐν πάσῃ τῇ περιχώρῳ. καὶ ἀπήγγειλαν
Ioanni discipuli eius de omnibus his.
Ἰωάννῃ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ περὶ πάντων τούτων.
Et ᵘaduocans duos *quosdam discipulorum suorum
19 καὶ προσκαλεσάμενος δύο τινὰς τῶν μαθητῶν αὐτοῦ

Margin: * Cùm autem implesset ‖ erat moriturus: ᵖ Et cùm audisset ᵘ veniret, & saluaret ᵖ At illi cùm venissent ‖ rogabant eum solicitè, ᵘ ei: ᵖ vt hoc illi præstes. * autem ‖ Et cùm iam non longè esset ᵖ noli vexari: * Propter quod & ‖ non ᵖ vt venirem ᵇ ἀξιόω * Nam & ‖ Quo audito, ᵖ sequentibus se turbis ᵘ Amen * qui fuerant ‖ qui languerat ᵘ Iesus * quæ vocatur ‖ cum eo ᵖ Cùm autem appropinquaret * vnicus matris ᵘ erat: ‖ Quam cùm vidisset ᵖ misericordia ᶜ σπλαγχνίζομαι * Noli flere. ‖ accessit, & ᵖ Hi autem qui portabant, ᵘ qui erat * magnificabãt ‖ in vniuersam Iudæam ᵖ omnem circa regionem. ᵘ conuocauit * de discipulis suis,

Ioannes, * misit ad Iesum, dicens: Tu es ‖ veniens,
ὁ Ἰωάννης, ἔπεμψε πρὸς τὸν Ἰησοῦν, λέγων, σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος,
aut alium expectamus? ᵖAccedentes autem ad eum
20 ἢ ἄλλον προσδοκῶμεν; παραγενόμενοι δὲ πρὸς αὐτὸν
viri, dixerunt: Ioannes Baptista misit nos ad
οἱ ἄνδρες, εἶπον, Ἰωάννης ὁ Βαπτιστὴς ἀπέσταλκεν ἡμᾶς πρὸς
te, dicens: Tu es ᵖveniens, an alium expectamus?
σὲ, λέγων, σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος, ἢ ἄλλον προσδοκῶμεν;
In ipsa autem hora curauit multos à *morbis &
21 ἐν αὐτῇ δὲ τῇ ὥρᾳ ἐθεράπευσε πολλοὺς ἀπὸ νόσων καὶ
flagellis, & spiritibus malis: & cæcis multis do-
μαστίγων, καὶ πνευμάτων πονηρῶν, καὶ τυφλοῖς πολλοῖς ἐχα-
nauit ‖videre. Et respondens Iesus, dixit
22 ρίσατο τὸ βλέπειν. καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν
illis: Euntes renuntiate Ioanni quæ vidistis & audi-
αὐτοῖς, πορευθέντες ἀπαγγείλατε Ἰωάννῃ ἃ εἴδετε καὶ ἠκού-
stis: Quia cæci vident, claudi ambulant, leprosi
σατε· ὅτι τυφλοὶ ἀναβλέπουσι, χωλοὶ περιπατοῦσι, λεπροὶ
mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes
καθαρίζονται, κωφοὶ ἀκούουσι, νεκροὶ ἐγείρονται, πτωχοὶ
euangelizantur: Et beatus est quicunque non scanda-
23 εὐαγγελίζονται· καὶ μακάριός ἐστιν ὃς ἐὰν μὴ σκαν-
lizatus fuerit in me. *Abeuntibus autem nuntiis Ioan-
24 δαλισθῇ ἐν ἐμοί. ἀπελθόντων δὲ τῶν ἀγγέλων Ἰωάν-
nis, cœpit dicere ‖turbis de Ioanne: Quid exi-
νου, ἤρξατο λέγειν τοῖς ὄχλοις περὶ Ἰωάννου, τί ἐξελη-
stis in desertum ᵖspectare? arundinem à vento ᵘquas-
λύθατε εἰς τὴν ἔρημον θεάσασθαι; κάλαμον ὑπὸ ἀνέμου σα-
satam? Sed quid existis videre? hominem
25 λευόμενον; ἀλλὰ τί ἐξεληλύθατε ἰδεῖν; ἄνθρωπον
in mollibus vestimentis *amictum? Ecce qui in veste ‖glo-
ἐν μαλακοῖς ἱματίοις ᵃἠμφιεσμένον; ἰδοὺ οἱ ἐν ἱματισμῷ ἐν-
riosa & luxu existentes, in domibus regum sunt.
δόξῳ καὶ τρυφῇ ὑπάρχοντες, ἐν τοῖς βασιλείοις εἰσίν.
Sed quid existis videre? Prophetam? Vtique dico vobis:
26 ἀλλὰ τί ἐξεληλύθατε ἰδεῖν; προφήτην; ναὶ λέγω ὑμῖν,
& ᵖabundantius Propheta. Hic est de quo scriptum est:
27 καὶ περισσότερον προφήτου. οὗτός ἐστι περὶ οὗ γέγραπται,
Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui
ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὃς
præparabit viam tuam ante te.
κατασκευάσει τὴν ὁδόν σου ἔμπροσθέν σου.
Dico enim vobis, maior *in genitis mulierum Propheta
28 λέγω γὰρ ὑμῖν, μείζων ἐν γεννητοῖς γυναικῶν προφήτης
Ioanne Baptista nemo est. Qui autem minor ‖ in reg-
Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ οὐδείς ἐστιν. ὁ δὲ μικρότερος ἐν τῇ βασι-
no Dei, maior illo est. Et omnis populus audiens
29 λείᾳ τοῦ Θεοῦ, μείζων αὐτοῦ ἐστι. καὶ πᾶς ὁ λαὸς ἀκούσας
& publicani iustificauerunt Deum, baptizati *baptismum
καὶ οἱ τελῶναι ἐδικαίωσαν τὸν Θεὸν, βαπτισθέντες τὸ βάπτισμα
Ioannis. At Pharisæi ᵖ & legis periti consilium
30 Ἰωάννου. οἱ δὲ Φαρισαῖοι καὶ οἱ νομικοὶ τὴν βουλὴν
Dei spreuerunt in semetipsos, non baptizati ab eo.
τοῦ Θεοῦ ᵇἠθέτησαν εἰς ἑαυτοὺς, μὴ βαπτισθέντες ὑπ' αὐτοῦ.
Ait autem Dominus: Cui ergo ᵘassimilabo homines
31 εἶπε δὲ ὁ Κύριος, τίνι οὖν ὁμοιώσω τοὺς ἀνθρώπους τῆς
generationis huius? & cui sunt similes? Similes sunt pueris
32 γενεᾶς ταύτης; καὶ τίνι εἰσὶν ὅμοιοι; ὅμοιοί εἰσι παιδίοις
in foro sedentibus, & loquentibus adinuicem, &
τοῖς ἐν ἀγορᾷ καθημένοις, καὶ προσφωνοῦσιν ἀλλήλοις, καὶ
dicentibus: Cantauimus tibiis vobis & non saltastis: lamentauimus
λέγουσιν, ηὐλήσαμεν ὑμῖν, καὶ οὐκ ᶜὠρχήσασθε· ἐθρηνήσαμεν
vobis, & non plorastis. Venit ‖enim Ioannes Bapti-
33 ὑμῖν, καὶ οὐκ ἐκλαύσατε. ἐλήλυθε γὰρ Ἰωάννης ὁ Βαπτι-
sta neque panem manducãs, neque vinum bibens: & dicitis, Dæmonium
στὴς μήτε ἄρτον ἐσθίων, μήτε οἶνον πίνων, καὶ λέγετε, δαιμόνιον
habet. Venit filius hominis manducans & bibens, &
34 ἔχει. ἐλήλυθεν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐσθίων καὶ πίνων, καὶ
dicitis: Ecce homo ᵖedax & vinum bibens, amicus publicanorum
λέγετε, ἰδοὺ ἄνθρωπος φάγος καὶ οἰνοπότης, φίλος τελωνῶν
& peccatorum. Et iustificata est sapientia ab filiis
35 καὶ ἁμαρτωλῶν. καὶ ἐδικαιώθη ἡ σοφία ἀπὸ τῶν τέκνων
suis omnibus. Rogabat autẽ quidã illum *Pharisæorum, vt
36 αὐτῆς πάντων. ἠρώτα δέ τις αὐτὸν τῶν Φαρισαίων, ἵνα
mãducaret cum illo. Et ingressus in domum Pharisæi,
φάγῃ μετ' αὐτοῦ. καὶ εἰσελθὼν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Φαρισαίου
discubuit. Et ecce mulier in ciuitate, quæ erat pecca-
37 ἀνεκλίθη. καὶ ἰδοὺ γυνὴ ἐν τῇ πόλει, ἥτις ἦν ἁμαρ-
trix, ‖cognoscens quòd ᵖ accubuit in domo Pharisæi,
τωλὸς, ἐπιγνοῦσα ὅτι ἀνάκειται ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Φαρισαίου,
ᵘafferens alabastrum vnguenti: Et stans secus
38 κομίσασα ἀλάβαστρον μύρου· καὶ στᾶσα παρὰ τοὺς
pedes eius retro flens, cœpit rigare pedes
πόδας αὐτοῦ ὀπίσω κλαίουσα, ἤρξατο βρέχειν τοὺς πόδας
eius lachrymis, & capillis capitis sui ex-
αὐτοῦ τοῖς δάκρυσι, καὶ ταῖς θριξὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῆς ἐξέ-
tergebat: & osculabatur pedes eius, & vngebat vnguento.
μασσε, καὶ κατεφίλει τοὺς πόδας αὐτοῦ, καὶ ᵈἤλειφε τῷ μύρῳ.
Videns autem Pharisæus ‖vocans eum, ait ᵖin seipso.
39 ἰδὼν δὲ ὁ Φαρισαῖος ὁ καλέσας αὐτὸν, εἶπεν ἐν ἑαυτῷ,

Margin: * & ‖ qui es venturus, ᵖ Cùm autem venissent ᵖ qui es venturus, * lãguoribus & plagis, ‖ visum. * Et cùm discessissent nũtij ‖ ad turbas: ᵖ videre? ᵘ agitatam? * indutum? ‖ pretiosa sunt, & delitiis, ᵃ ἀμφιέννυμι. ᵖ plus quàm Prophetam. * inter natos ‖ est * baptismo ᵖ autem ᵇ ἀθετέω ᵘ similes dicam ᶜ ὀρχέομαι ‖ autem ᵖ deuorator * de Pharisæis ‖ vt cognouit ᵖ Iesus ᵘ attulit ᵈ ἀλείφω ‖ qui vocauerat ᵖ intra se

dicens: Hic si esset Propheta, sciret vtique quæ & qualis
λέγων, οὗτος εἰ ἦν προφήτης, ἐγίνωσκεν ἂν τίς καὶ ποταπὴ ἡ
mulier quæ tangit eum, quia peccatrix est.
γυνὴ, ἥτις ἅπτεται αὐτοῦ, ὅτι ἁμαρτωλός ἐστι.
Et respondens Iesus, dixit ad illum: Simon, habeo
40 καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἰησοῦς εἶπε πρὸς αὐτὸν, σίμων, ἔχω
tibi aliquid dicere. *Is verò ait: Magister, dic. Duo debito-
σοί τι εἰπεῖν. ὁ δέ φησι, διδάσκαλε, εἰπέ.
41 δύο χρεωφει-
res erant fœneratori cuidam: vnus debebat denarios quingentos,
λέται ἦσαν δανειστῇ τινι· ὁ εἷς ὤφειλε δηνάρια πεντακόσια,
*at alter quinquaginta. Non habentibus autem illis "redde-
ὁ δὲ ἕτερος πεντήκοντα.
42 μὴ ἐχόντων δὲ αὐτῶν ἀποδοῦ-
re, ambobus gratis donauit. Quis ergo eorum, dic, plus
ναι, ἀμφοτέροις [a] ἐχαρίσατο. τίς οὖν αὐτῶν, εἰπὲ, πλεῖον
eum diliget? Respondens autem Simon, dixit: *Sub-
αὐτὸν ἀγαπήσει;
43 ἀποκριθεὶς δὲ ὁ σίμων εἶπεν, ὑπο-
sumo quòd cui plus donauit. ‖Ille autem dixit ei: Re-
λαμβάνω ὅτι ᾧ τὸ πλεῖον ἐχαρίσατο. ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ, ὀρ-
ctè iudicasti. Et conuersus ad mulierem, Si-
θῶς ἔκρινας.
44 καὶ στραφεὶς πρὸς τὴν γυναῖκα, τῷ σί-
moni dixit: Vides hanc mulierem? Intraui tuam in
μωνι ἔφη, βλέπεις ταύτην τὴν γυναῖκα; εἰσῆλθόν σου εἰς τὴν
domum, aquam *ad pedes meos non dedisti: hæc autem
οἰκίαν, ὕδωρ ἐπὶ τοὺς πόδας μου οὐκ ἔδωκας· αὕτη δὲ τοῖς
lachrymis rigauit meos pedes: & capillis " capitis
δάκρυσιν ἔβρεξέ μου τοὺς πόδας, καὶ ταῖς θριξὶ τῆς κεφαλῆς
sui extersit. Osculum mihi non dedisti: hæc autē
αὐτῆς [b] ἐξέμαξε·
45 φίλημά μοι οὐκ ἔδωκας, αὕτη δὲ
ex quo intraui, non cessauit *osculans meos pedes.
ἀφ' ἧς εἰσῆλθον, οὐ διέλιπε καταφιλοῦσά μου τοὺς πόδας.
Oleo caput meum non vnxisti: hæc autem vnguēto vn-
46 ἐλαίῳ τὴν κεφαλήν μου οὐκ ἤλειψας, αὕτη δὲ μύρῳ ἤλει-
xit meos pedes. *Cuius gratia, dico tibi, Remittuntur ‖
ψέ μου τοὺς πόδας.
47 οὗ χάριν, λέγω σοι, ἀφέωνται αἱ
peccata eius multa: quoniam dilexit multum. Cui autē *paululū
ἁμαρτίαι αὐτῆς αἱ πολλαὶ, ὅτι ἠγάπησε πολύ. ᾧ δὲ ὀλίγον
dimittitur, *paululum diligit. Dixit autē ad illam: Remittuntur " tua
ἀφίεται, ὀλίγον ἀγαπᾷ.
48 εἶπε δὲ αὐτῇ, ἀφέωνταί σου
peccata. Et cœperunt *simul accumbentes dicere ‖ in
αἱ ἁμαρτίαι.
49 καὶ ἤρξαντο οἱ συνανακείμενοι λέγειν ἐν
seipsis: Quis hic est, qui *& peccata dimittit?
ἑαυτοῖς, τίς οὗτός ἐστιν ὃς καὶ ἁμαρτίας ἀφίησιν;
Dixit autem ad mulierem: Fides tua *seruauit te: va-
50 εἶπε δὲ πρὸς τὴν γυναῖκα, ἡ πίστις σου σέσωκέ σε· πο-
de in ‖pacem.
ρεύου εἰς εἰρήνην.

*est · *At ille · *& alius · "vnde redderent, donauit vtrisque. · [a] χαρίζομαι · *Aestimo quia is · ‖At · *pedibus meis · "suis · [b] ἐκμάσσω · *osculari · *Propter quod · ‖ei · *minus · "tibi · *qui simul accumbebant, · ‖intra se: · *etiam · *saluam fecit · ‖pace.

CAP. VIII. η.

Et factum est in deinceps, & ipse iter faciebat per *ciuitatem
1 Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ καθεξῆς, καὶ αὐτὸς διώδευε κατὰ πόλιν
& castella, prædicans & euangelizans regnum
καὶ κώμην, κηρύσσων καὶ εὐαγγελιζόμενος τὴν βασιλείαν τοῦ
Dei, & duodecim cum illo, Et mulieres aliquæ quę
θεοῦ. καὶ οἱ δώδεκα σὺν αὐτῷ,
2 καὶ γυναῖκές τινες αἳ
erant curatæ à spiritibus malignis & infirmitatibus,
ἦσαν τεθεραπευμέναι ἀπὸ πνευμάτων πονηρῶν, καὶ ἀσθενειῶν,
Maria *vocata Magdalene, de qua dæmonia septem ex-
μαρία ἡ καλουμένη μαγδαληνὴ, ἀφ' ἧς δαιμόνια ἑπτὰ [c] ἐξ-
ierant: Et Iohanna vxor Chusæ procuratoris Herodis
εληλύθει·
3 καὶ ἰωάννα γυνὴ χουζᾶ ἐπιτρόπου ἡρώδου,
& Susanna, & aliæ multæ, quæ ministrabant ei de
καὶ σουσάννα, καὶ ἕτεραι πολλαὶ, αἵτινες διηκόνουν αὐτῷ ἀπὸ
facultatibus suis. ‖Conueniente autem turba plurima,
τῶν ὑπαρχόντων αὐταῖς.
4 συνιόντος δὲ ὄχλου πολλοῦ,
& *secundum ciuitatem aduenientibus ad eum, dixit per si-
καὶ τῶν κατὰ πόλιν ἐπιπορευομένων πρὸς αὐτὸν, εἶπε διὰ πα-
militudinem: Exiit *seminans seminare semen
ραβολῆς,
5 ἐξῆλθεν ὁ σπείρων τοῦ σπεῖραι τὸν σπόρον
suum: & ‖in seminando eum, hoc quidem cecidit secus viam, &
ἑαυτοῦ· καὶ ἐν τῷ σπείρειν αὐτὸν, ὃ μὲν ἔπεσε παρὰ τὴν ὁδὸν, καὶ
conculcatum est: & volucres cæli comederunt illud.
[d] κατεπατήθη, καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατέφαγεν αὐτό·
Et aliud cecidit supra petram: & natum exaruit, *propter
6 καὶ ἕτερον ἔπεσεν ἐπὶ τὴν πέτραν, καὶ φυὲν ἐξηράνθη, διὰ
non habere humorem. Et aliud cecidit *in medio
τὸ μὴ ἔχειν ἰκμάδα.
7 καὶ ἕτερον ἔπεσεν ἐν μέσῳ τῶν
spinarum, & simul ‖enata spinæ suffocauerunt illud.
ἀκανθῶν, καὶ [e] συμφυεῖσαι αἱ ἄκανθαι ἀπέπνιξαν αὐτό.
Et aliud cecidit in terram bonam: & *enatum fecit
8 καὶ ἕτερον ἔπεσεν ἐπὶ τὴν γῆν τὴν ἀγαθὴν, καὶ φυὲν ἐποίησε
fructum centuplum. Hæc dicens, clamabat: *Habens aures
καρπὸν ἑκατονταπλασίονα. ταῦτα λέγων ἐφώνει, ὁ ἔχων ὦτα
‖audire, audiat. Interrogabant autē eum discipuli eius,
ἀκούειν, ἀκουέτω.
9 ἐπηρώτων δὲ αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ,
dicentes, quæ esset parabola hæc. "Is verò dixit: Vobis da-
λέγοντες, τίς εἴη ἡ παραβολὴ αὕτη.
10 ὁ δὲ εἶπεν, ὑμῖν δέ-
tum est nosse *mysteria regni Dei, at cæteris
δοται γνῶναι τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ· τοῖς δὲ λοιποῖς
in parabolis: vt videntes non videant, & audientes non
ἐν παραβολαῖς, ἵνα βλέποντες μὴ βλέπωσι, καὶ ἀκούοντες μὴ

*ciuitates · *quæ vocatur · [c] ἐξέρχομαι · ‖Cùm conuenirent · *de ciuitatibus properarent · *qui seminat, · ‖dum seminat, aliud · [d] καταπατέω · *quia non habebat · *inter spinas: · ‖exortæ · [e] συμφύω · *ortum · *Qui habet · ‖audiendi, · "Quibus · *mysterium · ‖autem

intelligant. Est autem hæc parabola: Semen est ver-
11 συνιῶσιν. ἔστι δὲ αὕτη ἡ παραβολή· ὁ σπόρος ἐστὶν ὁ λό-
bum Dei. Qui autem secus viam, *sunt audientes: deinde
12 γος τοῦ θεοῦ. οἱ δὲ παρὰ τὴν ὁδὸν, εἰσὶν οἱ ἀκούοντες, εἶτα
venit diabolus, & tollit verbum de corde eorum,
ἔρχεται ὁ διάβολος, καὶ αἴρει τὸν λόγον ἀπὸ τῆς καρδίας αὐτῶν,
vt ne credentes ‖seruentur. Qui verò supra petram, qui cùm
13 ἵνα μὴ πιστεύσαντες σωθῶσιν. οἱ δὲ ἐπὶ τῆς πέτρας, οἳ ὅταν
audierint, cum gaudio suscipiunt verbum: & hi *radicem non
ἀκούσωσι, μετὰ χαρᾶς δέχονται τὸν λόγον, καὶ οὗτοι ῥίζαν οὐκ
habent: *qui ad tempus credunt, & in tempore tentationis
ἔχουσιν, οἳ πρὸς καιρὸν πιστεύουσι· καὶ ἐν καιρῷ πειρασμοῦ
‖absistunt. Quod autē in spinas *cadens, hi sunt qui
14 [f] ἀφίστανται. τὸ δὲ εἰς τὰς ἀκάνθας πεσὸν, οὗτοί εἰσιν οἱ
"audientes, & à solicitudinibus & diuitiis, & voluptatibus vitæ,
ἀκούσαντες, καὶ ὑπὸ μεριμνῶν καὶ πλούτου, καὶ ἡδονῶν τοῦ βίου
*profecti suffocantur, & non referunt fructum.
πορευόμενοι συμπνίγονται, καὶ οὐ τελεσφοροῦσι.
Quod autē in ‖pulchram terrā, hi sunt qui in corde *pulchro &
15 τὸ δὲ ἐν τῇ καλῇ γῇ, οὗτοί εἰσιν οἵτινες ἐν καρδίᾳ καλῇ καὶ
*bono audientes verbum retinent, & fructum afferunt in
ἀγαθῇ, ἀκούσαντες τὸν λόγον κατέχουσι, καὶ καρποφοροῦσιν ἐν
patientia. Nemo autem lucernā accendens, operit eam vase,
16 ὑπομονῇ. οὐδεὶς δὲ λύχνον ἅψας, καλύπτει αὐτὸν σκεύει,
aut subtus lectum ponit: sed supra candelabrum ponit,
ἢ ὑποκάτω κλίνης τίθησιν· ἀλλ' ἐπὶ λυχνίας ἐπιτίθησιν,
vt intrantes *aspiciant lumen. Non enim est occultum
17 ἵνα οἱ εἰσπορευόμενοι βλέπωσι τὸ φῶς. οὐ γάρ ἐστι κρυπτὸν
quod nō ‖manifestum fiet: nec absconditum, quod non "cognoscetur, &
ὃ οὐ φανερὸν γενήσεται, οὐδὲ ἀπόκρυφον, ὃ οὐ γνωσθήσεται, καὶ
in palam veniat. *Aspicite ergo quomodo ‖auditis. Qui enim
18 εἰς φανερὸν ἔλθῃ. βλέπετε οὖν πῶς ἀκούετε. ὃς γὰρ
*habeat, dabitur illi: & "qui non habeat, & quod videtur habere,
ἐὰν ἔχῃ, δοθήσεται αὐτῷ· καὶ ὃς ἐὰν μὴ ἔχῃ, καὶ ὃ δοκεῖ ἔχειν,
auferetur ab illo. Venerunt autem ad illum mater
19 ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ. παρεγένοντο δὲ πρὸς αὐτὸν ἡ μήτηρ
& fratres eius: & non poterant *contingere eum ‖propter
καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἠδύναντο συντυχεῖν αὐτῷ διὰ τὸν
turbam. Et nuntiatum est illi, dicentibus: Mater tua &
20 ὄχλον. καὶ ἀπηγγέλη αὐτῷ λεγόντων, ἡ μήτηρ σου καὶ
fratres tui stant foris, videre te volentes.
οἱ ἀδελφοί σου ἑστήκασιν ἔξω, ἰδεῖν σε θέλοντες.
Qui autem respondens, dixit ad eos: Mater mea & fra-
21 ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπε πρὸς αὐτοὺς, μήτηρ μου καὶ ἀδελ-
tres mei hi sunt" verbum Dei *audientes, & facientes ipsum.
φοί μου οὗτοί εἰσιν οἱ τὸν λόγον τοῦ θεοῦ ἀκούοντες, καὶ ποιοῦντες αὐτόν.
Et factum est ‖in vna dierum, & ipse ascendit in nauiculam, &
22 καὶ ἐγένετο ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν, καὶ αὐτὸς ἐνέβη εἰς πλοῖον, καὶ
discipuli eius: & ait ad illos: "Transeamus in vl-
οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, καὶ εἶπε πρὸς αὐτοὺς, διέλθωμεν εἰς τὸ πέ-
terius stagni. Et prouecti sunt. Nauigantibus autē illis, *sopi-
23 ραν τῆς λίμνης· καὶ [g] ἀνήχθησαν. πλεόντων δὲ αὐτῶν ἀφύ-
tus est. & descendit procella venti in stagnum, & comple-
πνωσε, καὶ κατέβη λαῖλαψ ἀνέμου εἰς τὴν λίμνην, καὶ συνεπλη-
bantur, & periclitabantur. Accedentes autem suscitaue-
24 ροῦντο, καὶ ἐκινδύνευον. προσελθόντες δὲ διήγει-
runt eum, dicentes: Præceptor, perimus. *Ille autem excitatus
ραν αὐτὸν, λέγοντες, ἐπιστάτα, ἀπολλύμεθα. ὁ δὲ ἐγερθεὶς
obiurgauit ventum, & "fluctuationem aquæ: & *cessauerunt,
ἐπετίμησε τῷ ἀνέμῳ καὶ τῷ κλύδωνι τοῦ ὕδατος· καὶ ἐπαύσαντο,
& facta est tranquillitas. Dixit autem illis: Vbi est fides ve-
25 καὶ ἐγένετο γαλήνη. εἶπε δὲ αὐτοῖς, ποῦ ἐστιν ἡ πίστις ὑ-
stra? ‖Timentes autem mirati sunt, dicentes ad inuicem: Quis-
μῶν; φοβηθέντες δὲ ἐθαύμασαν, λέγοντες πρὸς ἀλλήλους, τίς
*nam hic est, quia & ventis imperat & mari, &
ἄρα οὗτός ἐστιν, ὅτι καὶ τοῖς ἀνέμοις ἐπιτάσσει καὶ τῷ ὕδατι, καὶ
obediunt ei? Et nauigauerunt ad regionem
26 ὑπακούουσιν αὐτῷ; καὶ κατέπλευσαν εἰς τὴν χώραν τῶν
"Gadarenorum, quæ est contra Galilæam.
γαδαρηνῶν, ἥτις ἐστὶν ἀντιπέραν τῆς γαλιλαίας.
*Exeunti autem ipsi ad terram, occurrit illi vir
27 ἐξελθόντι δὲ αὐτῷ ἐπὶ τὴν γῆν, ὑπήντησεν αὐτῷ ἀνήρ
quidā ex vrbe, qui habebat ‖dæmonia ex temporibus multis: & vesti-
τις ἐκ τῆς πόλεως, ὃς εἶχε δαιμόνια ἐκ χρόνων ἱκανῶν, καὶ ἱμά-
mento non induebatur, *& in domo non manebat, sed in
τιον οὐκ ἐνεδιδύσκετο, καὶ ἐν οἰκίᾳ οὐκ ἔμενεν, ἀλλ' ἐν τοῖς
monumentis. *Videns verò Iesum, & exclamans, proci-
28 μνήμασιν. ἰδὼν δὲ τὸν ἰησοῦν, καὶ ἀνακράξας προσέπε-
dit ‖illi: & voce magna dixit: Quid mihi & tibi *Iesu fili
σεν αὐτῷ, καὶ φωνῇ μεγάλῃ εἶπε, τί ἐμοὶ καὶ σοὶ ἰησοῦ υἱὲ τοῦ
Dei altissimi? obsecro te, ne me torqueas.
θεοῦ τοῦ ὑψίστου; δέομαί σου, μή με βασανίσῃς.
Præcipiebat enim spiritui immundo *exire
29 παρήγγειλε γὰρ τῷ πνεύματι τῷ ἀκαθάρτῳ, ἐξελθεῖν
ab homine. Multis enim temporibus arripiebat illum: &
ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου. πολλοῖς γὰρ χρόνοις συνηρπάκει αὐτὸν, καὶ
vinciebatur catenis, & compedibus custoditus: & *perrumpens
ἐδεσμεῖτο ἁλύσεσι καὶ πέδαις φυλασσόμενος, καὶ διαρρήσσων
vincula agitabatur à dæmonio in deserta.
τὰ δεσμὰ, [h] ἠλαύνετο ὑπὸ τοῦ δαίμονος εἰς τὰς ἐρήμους.

*hi sunt qui audiunt: · ‖salui fiant. Nam qui · *radices · *quia · ‖recedunt. · *cecidit, · [f] ἀφίσταμαι · "audierunt, · *euntes. · ‖bonam · *bono & optimo · *videant · ‖manifestetur: · "cognoscatur. · *Videte · ‖audiatis. · *habet, · "quicunque non habet, etiā quod putat se · *adire · ‖præ turba. · *qui · *audiunt, & faciunt. · ‖autem · "Trāsfretemus trans stagnū. Et ascēderunt. Et · *obdormiuit. · [g] ἀνάγω · *At ille surgēs increpauit · "tempestatem · *cessauit, · ‖Qui · *putas · "Gerasenorum · *Et cùm de naui egressus esset · ‖dæmoniū iam · *neque · *Is vt vidit · ‖ante illum: · *est · "vt exiret · *ruptis vinculis agebatur · [h] ἐλαύνω

Interrogauit autem illum Iesus, dicens, Quod tibi est nomen?
ἐπηρώτησε δὲ αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς, λέγων, τί σοί ἐστιν ὄνομα; ὁ 30
autem dixit, Legio: quia dæmonia multa intrauerunt in eum.
δὲ εἶπε, λεγεών· ὅτι δαιμόνια πολλὰ εἰσῆλθεν εἰς αὐτόν.
Et rogauerunt illum ut non imperaret illis in a-
καὶ παρεκάλει αὐτὸν ἵνα μὴ ἐπιτάξῃ αὐτοῖς εἰς τὴν ἄ-
byssum abire. Erat autem ibi grex porcorum multorum
βυσσον ἀπελθεῖν. ἦν δὲ ἐκεῖ ἀγέλη χοίρων ἱκανῶν 32
pascentium in monte: & rogabant eum ut permitteret
βοσκομένων ἐν τῷ ὄρει· καὶ παρεκάλουν αὐτὸν ἵνα ἐπιτρέψῃ
eis in illos ingredi: & permisit illis.
αὐτοῖς εἰς ἐκείνους εἰσελθεῖν. καὶ ἐπέτρεψεν αὐτοῖς.
Exeuntia autem dæmonia ab homine, intrauerunt
ἐξελθόντα δὲ τὰ δαιμόνια ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου, εἰσῆλθεν 33
in porcos: & impetu abiit grex per præceps in
εἰς τοὺς χοίρους· καὶ ὥρμησεν ἡ ἀγέλη κατὰ τοῦ κρημνοῦ εἰς τὴν
stagnum, & suffocatus est. Videntes autem pascentes fa-
λίμνην, καὶ ἀπεπνίγη. ἰδόντες δὲ οἱ βόσκοντες τὸ γε- 34
ctum, fugerunt: & abeuntes nuntiauerunt in ciui-
γενημένον, ἔφυγον· καὶ ἀπελθόντες ἀπήγγειλαν εἰς τὴν πό-
tatem, & in agros. Exierunt autem videre factum, &
λιν, καὶ εἰς τοὺς ἀγρούς. ἐξῆλθον δὲ ἰδεῖν τὸ γεγονός, καὶ 35
venerunt ad Iesum: & inuenerunt sedentem hominem
ἦλθον πρὸς τὸν Ἰησοῦν· καὶ εὗρον καθήμενον τὸν ἄνθρωπον
a quo dæmonia exierant, vestitum, ac sana
ἀφ' οὗ τὰ δαιμόνια ἐξεληλύθει, ἱματισμένον, καὶ σωφρο-
mente, ad pedes Iesu: & timuerunt.
νοῦντα, παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ· καὶ ἐφοβήθησαν.
Nuntiauerunt autem illis & videntes, quomodo liberatus esset dæ-
ἀπήγγειλαν δὲ αὐτοῖς καὶ οἱ ἰδόντες πῶς ἐσώθη ὁ δαιμο- 36
moniacus. Et rogauerunt illum omnis multitudo circumregionis
νισθείς. καὶ ἠρώτησαν αὐτὸν ἅπαν τὸ πλῆθος τῆς περιχώρου 37
Gadarenorum abire ab ipsis: quia timore magno
τῶν Γαδαρηνῶν ἀπελθεῖν ἀπ' αὐτῶν· ὅτι φόβῳ μεγάλῳ
simul tenebantur. ipse autem ascendens in nauim, reuersus est.
συνείχοντο. αὐτὸς δὲ ἐμβὰς εἰς τὸ πλοῖον, ὑπέστρεψεν.
Rogauit autem illum vir a quo exierant dæmonia,
ἐδέετο δὲ αὐτοῦ ὁ ἀνὴρ, ἀφ' οὗ ἐξεληλύθει τὰ δαιμόνια, 38
esse cum eo: dimisit autem eum Iesus, dicens,
εἶναι σὺν αὐτῷ· ἀπέλυσε δὲ αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς, λέγων,
Redi in domum tuam, & narra quanta fecit tibi Deus.
ὑπόστρεφε εἰς τὸν οἶκόν σου, καὶ διηγοῦ ὅσα ἐποίησέ σοι ὁ Θεός. 39
& abiit per vniuersam ciuitatem prædicans, quanta fecisset
καὶ ἀπῆλθε καθ' ὅλην τὴν πόλιν κηρύσσων ὅσα ἐποίησεν
illi Iesus. Factum est autem in redire Iesum,
αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς. ἐγένετο δὲ ἐν τῷ ὑποστρέψαι τὸν Ἰησοῦν, 40
excepit illum turba: erant enim omnes expectantes
ἀπεδέξατο αὐτὸν ὁ ὄχλος. ἦσαν γὰρ πάντες προσδοκῶντες
eum. Et ecce venit vir, cui nomen Iairus, & ipse
αὐτόν. καὶ ἰδοὺ ἦλθεν ἀνὴρ, ᾧ ὄνομα Ἰάειρος, καὶ αὐτὸς 41
princeps synagogæ erat: & cadens ad pedes
ἄρχων τῆς συναγωγῆς ὑπῆρχε· καὶ πεσὼν παρὰ τοὺς πόδας
Iesu, rogabat eum intrare in domum suam.
τοῦ Ἰησοῦ, παρεκάλει αὐτὸν εἰσελθεῖν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ·
Quia filia vnigenita erat ei vt annorum duodecim, &
ὅτι θυγάτηρ μονογενὴς ἦν αὐτῷ ὡς ἐτῶν δώδεκα, καὶ 42
hæc moriebatur. in vero ire ipsum, turba com-
αὕτη ἀπέθνησκεν. ἐν δὲ τῷ ὑπάγειν αὐτὸν, οἱ ὄχλοι συνέ-
primebant eum. Et mulier existens in fluxu sanguinis ab
πνιγον αὐτόν. καὶ γυνὴ οὖσα ἐν ῥύσει αἵματος ἀπὸ 43
annis duodecim, quæ in medicos impendens omnem vitam,
ἐτῶν δώδεκα, ἥτις ἰατροῖς προσαναλώσασα ὅλον τὸν βίον,
non potuit ab vllo curari. Accedens
οὐκ ἴσχυσεν ὑπ' οὐδενὸς θεραπευθῆναι· προσελθοῦσα 44
retro, tetigit fimbriam vestimenti eius, & con-
ὄπισθεν, ἥψατο τοῦ κρασπέδου τοῦ ἱματίου αὐτοῦ, καὶ παρα-
festim stetit fluxus sanguinis eius. Et ait Iesus,
χρῆμα ἔστη ἡ ῥύσις τοῦ αἵματος αὐτῆς. καὶ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς, 45
Quis tangens me? negantibus autem omnibus, dixit Petrus
τίς ὁ ἁψάμενός μου; ἀρνουμένων δὲ πάντων, εἶπεν ὁ Πέτρος
& qui cum illo, Præceptor, turbæ comprimunt te, & af-
καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ, ἐπιστάτα, οἱ ὄχλοι συνέχουσί σε, καὶ ἀπο-
fligunt, & dicis, Quis tangens me? At Iesus
θλίβουσι, καὶ λέγεις, τίς ὁ ἁψάμενός μου; ὁ δὲ Ἰησοῦς 46
dixit, Tetigit me aliquis: ego enim noui virtutem exeuntem
εἶπεν, ἥψατό μού τις· ἐγὼ γὰρ ἔγνων δύναμιν ἐξελθοῦσαν
de me. Videns autem mulier quia non latuit, tremens ve-
ἀπ' ἐμοῦ. ἰδοῦσα δὲ ἡ γυνὴ ὅτι οὐκ ἔλαθε, τρέμουσα ἦλ- 47
nit, & adlabens ei, ob quam causam tetigerit eum, indi-
θε, καὶ προσπεσοῦσα αὐτῷ, δι' ἣν αἰτίαν ἥψατο αὐτοῦ ἀπήγ-
cauit illi coram omni populo, & quòd modo sanata fit con-
γειλεν αὐτῷ ἐνώπιον παντὸς τοῦ λαοῦ, καὶ ὡς ἰάθη παρα-
festim. Ipse autem dixit ei, Confide filia: fides tua
χρῆμα. ὁ δὲ εἶπεν αὐτῇ, θάρσει θύγατερ· ἡ πίστις σου 48
seruauit te: vade in pace. Adhuc autem illo loquente, ve-
σέσωκέ σε· πορεύου εἰς εἰρήνην. ἔτι δὲ αὐτοῦ λαλοῦντος, ἔρ- 49
nit quidam a principe synagogæ, dicens ei, Quia mor-
χεταί τις παρὰ τοῦ ἀρχισυναγώγου, λέγων αὐτῷ, ὅτι τέθνη-
tua est filia tua, ne vexa magistrum.
κεν ἡ θυγάτηρ σου. μὴ σκύλλε τὸν διδάσκαλον.

At Iesus audiens, respondit illi, dicens, Ne time:
50 ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀκούσας, ἀπεκρίθη αὐτῷ, λέγων, μὴ φοβοῦ·
tantùm crede, & seruabitur. Ingressus autem in
51 μόνον πίστευε, καὶ σωθήσεται. εἰσελθὼν δὲ εἰς τὴν
domum, non permisit intrare neminem si non Petrum & Ioannem
οἰκίαν, οὐκ ἀφῆκεν εἰσελθεῖν οὐδένα εἰ μὴ Πέτρον καὶ Ἰωάννην
& Iacobum, & patrem puellæ, & matrem.
καὶ Ἰάκωβον, καὶ τὸν πατέρα τῆς παιδὸς, καὶ τὴν μητέρα.
Flebant autem omnes, & plangebant illam. ille autem dixit, Ne
52 ἔκλαιον δὲ πάντες, καὶ ἐκόπτοντο αὐτήν. ὁ δὲ εἶπε, μὴ
flete: non est mortua, sed dormit. Et deridebant
53 κλαίετε. οὐκ ἀπέθανεν, ἀλλὰ καθεύδει. καὶ κατεγέλων
eum, scientes quòd mortua esset. Ipse autem eiiciens foras
54 αὐτοῦ, εἰδότες ὅτι ἀπέθανεν. αὐτὸς δὲ ἐκβαλὼν ἔξω
omnes, & tenens manum eius, clamauit, dicens,
πάντας, καὶ κρατήσας τῆς χειρὸς αὐτῆς, ἐφώνησε, λέγων, ἡ
Puella, surge. Et reuersus est spiritus eius, & surrexit
55 παῖς ἐγείρου. καὶ ἐπέστρεψε τὸ πνεῦμα αὐτῆς, καὶ ἀνέστη
continuò: & ordinauit illi dari manducare.
παραχρῆμα· καὶ διέταξεν αὐτῇ δοθῆναι φαγεῖν.
Et stupuerunt parentes eius: ille autem præcepit illis
56 καὶ ἐξέστησαν οἱ γονεῖς αὐτῆς. ὁ δὲ παρήγγειλεν αὐτοῖς
nemini dicere factum.
μηδενὶ εἰπεῖν τὸ γεγονός.

CAP. IX. Θ

Conuocans autem duodecim discipulos suos, de-
1 Συγκαλεσάμενος δὲ τοὺς δώδεκα μαθητὰς αὐτοῦ, ἔδω-
dit illis virtutem & potestatem super omnia dæmonia,
κεν αὐτοῖς δύναμιν καὶ ἐξουσίαν ἐπὶ πάντα τὰ δαιμόνια,
& languores curare. Et misit illos prædicare
2 καὶ νόσους θεραπεύειν. καὶ ἀπέστειλεν αὐτοὺς κηρύσσειν
regnum Dei, & sanare infirmos.
τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἰᾶσθαι τοὺς ἀσθενοῦντας.
Et ait ad illos, Nihil tuleritis in via, neque
3 καὶ εἶπε πρὸς αὐτοὺς, μηδὲν αἴρετε εἰς τὴν ὁδὸν, μήτε
virgam, neque peram, neque panem, neque argentum, neque singuli
ῥάβδους, μήτε πήραν, μήτε ἄρτον, μήτε ἀργύριον, μήτε ἀνὰ
duas tunicas habere. Et in quamcunque domum intraueritis, ibi
4 δύο χιτῶνας ἔχειν. καὶ εἰς ἣν ἂν οἰκίαν εἰσέλθητε, ἐκεῖ
manete, & inde exite. Et quicunque non receperint
5 μένετε, καὶ ἐκεῖθεν ἐξέρχεσθε. καὶ ὅσοι ἐὰν μὴ δέξωνται
vos, exeuntes de ciuitate illa, etiam puluerem
ὑμᾶς, ἐξερχόμενοι ἀπὸ τῆς πόλεως ἐκείνης, καὶ τὸν κονιορ-
rem a pedibus vestris excutite in testimonium supra
τὸν ἀπὸ τῶν ποδῶν ὑμῶν ἀποτινάξατε εἰς μαρτύριον ἐπ'
illos. Egressi autem perambulabant per vicos,
6 αὐτούς. ἐξερχόμενοι δὲ διήρχοντο κατὰ τὰς κώμας,
euangelizantes & curantes vbique.
εὐαγγελιζόμενοι καὶ θεραπεύοντες πανταχοῦ.
Audiuit autem Herodes tetrarcha facta ab eo
7 ἤκουσε δὲ Ἡρώδης ὁ τετράρχης τὰ γινόμενα ὑπ' αὐτοῦ
omnia, & hæsitabat, propter dici a quibusdam, quia Ioannes
πάντα, καὶ διηπόρει, διὰ τὸ λέγεσθαι ὑπό τινων, ὅτι Ἰωάννης
surrexit a mortuis. A quibusdā verò, quia Elias apparuit: alius
8 ἐγήγερται ἐκ νεκρῶν· ὑπό τινων δὲ, ὅτι Ἠλίας ἐφάνη· ἄλλων
autem, quia propheta vnus antiquorum resurrexit. Et ait Hero-
δὲ, ὅτι προφήτης εἷς τῶν ἀρχαίων ἀνέστη. καὶ εἶπεν ὁ Ἡρώ-
des, Ioannem ego decapitaui, quis autem est iste, de quo ego
9 δης, Ἰωάννην ἐγὼ ἀπεκεφάλισα, τίς δέ ἐστιν οὗτος, περὶ οὗ ἐγὼ
audio talia? & quærebat videre eum. Et reuersi
10 ἀκούω τοιαῦτα; καὶ ἐζήτει ἰδεῖν αὐτόν. καὶ ὑποστρέψαντες
apostoli narrauerunt illi quæcunque fecerunt: & assumens
οἱ ἀπόστολοι διηγήσαντο αὐτῷ ὅσα ἐποίησαν· καὶ παραλαβὼν
illos, secessit seorsum in locum desertum vrbis vo-
αὐτοὺς, ὑπεχώρησε κατ' ἰδίαν εἰς τόπον ἔρημον πόλεως κα-
catæ Bethsaidæ. At turbæ cognoscentes secutæ sunt
11 λουμένης Βηθσαϊδά. οἱ δὲ ὄχλοι γνόντες, ἠκολούθησαν
illum: & excipiens eos, loquebatur illis de re-
αὐτῷ. καὶ δεξάμενος αὐτοὺς, ἐλάλει αὐτοῖς περὶ τῆς βασι-
gno Dei. & opus habentes cura, sanabat.
λείας τοῦ Θεοῦ, καὶ τοὺς χρείαν ἔχοντας θεραπείας ἰᾶτο.
At dies cœpetat declinare. accedentes autem duo-
12 ἡ δὲ ἡμέρα ἤρξατο κλίνειν. προσελθόντες δὲ οἱ δώδε-
decim, dixerunt illi, Dimitte turbam, vt abeuntes in
κα, εἶπον αὐτῷ, ἀπόλυσον τὸν ὄχλον, ἵνα ἀπελθόντες εἰς
qui in circuitu vicos & agros, diuertant, & inueniant
τὰς κύκλῳ κώμας καὶ τοὺς ἀγροὺς, καταλύσωσι, καὶ εὕρωσιν
cibaria: quia hic in deserto loco sumus.
ἐπισιτισμόν· ὅτι ὧδε ἐν ἐρήμῳ τόπῳ ἐσμέν.
Ait autem ad illos, Date illis vos manducare. illi
13 εἶπε δὲ πρὸς αὐτοὺς, δότε αὐτοῖς ὑμεῖς φαγεῖν. οἱ
autem dixerunt, Non sunt nobis plus quàm quinque panes, & duo pisces,
δὲ εἶπον, οὐκ εἰσὶν ἡμῖν πλεῖον ἢ πέντε ἄρτοι καὶ δύο ἰχθύες,
si non quid euntes nos emamus in omnem populum
εἰ μήτι πορευθέντες ἡμεῖς ἀγοράσωμεν εἰς πάντα τὸν λαὸν
hunc escas. Erant enim ferè viri quinque millia.
τοῦτον βρώματα. ἦσαν γὰρ ὡσεὶ ἄνδρες πεντακισχίλιοι.
ait autem ad discipulos suos, Facite discumbere illos
14 εἶπε δὲ πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, κατακλίνατε αὐτοὺς

*At ille · ne vt · abirent. · Exierunt ergo · & · ὁρμάω · Quod vt viderunt factum qui pascebant, · villas. · quod est, · eius: · qui viderant, sanus factus a legione. · Gazarenorum vt discederet · Et · vt esset · cùm rediisset Iesus, · autem · cecidit · rogans · vt intraret · eius. · vnica · ferè · Et contigit dum iret, à turbis comprimebatur. · quædam erat in medicos erogauerat · substantiam suam, nec · Accessit · & · est qui tetigit · erant, · tetigit · Et · nam · exiisse · λανθάνω · procidit ante pedes eius, & · At · saluam fecit · ad principem · noli vexare illum.

*autem audito hoc verbo, · patri puellæ, · Noli timere: · salua erit. · Et cùm venisset · secum quenquam nisi · At · Nolite flere · puella, · iussit · quibus · ne alicui dicerent quod erat. · Conuocatis · apostolis, · vt curarent. · pecuniam, · habeatis. · ne exeatis. · pedum vestrorum · circuibant per castella, · quæ fiebant · eo quòd diceretur · ab · de antiquis · decollaui, · assumptis illis · qui est · Quod cùm cognouissent turbæ, · excepit · eos qui indigebant · autem · & · turbas, · quæ sunt circa castella villasque, · escas. · At · nisi forte eamus · & · hanc turbam · autem

*discubitus per quinquagenos. Et fecerunt ita: & discum-
κλισίας ἀνὰ πεντήκοντα. καὶ ἐποίησαν οὕτω, καὶ ἀνέ- 15

bere fecerunt omnes. *Accipiens autem quinque *panes, & duos
κλιναν ἅπαντας. λαβὼν δὲ τοὺς πέντε ἄρτους, καὶ τοὺς δύο 16

pisces, respiciens in cælum, ǁ benedixit illis, & fre-
ἰχθύας, ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν, εὐλόγησεν αὐτοὺς, καὶ κα-

git, & *dedit discipulis *apponere turbæ.
τέκλασε, καὶ ἐδίδου τοῖς μαθηταῖς παραθεῖναι τῷ ὄχλῳ.

Et manducauerunt, & saturati sunt omnes: & sublatum est ǁabun-
καὶ ἔφαγον, καὶ ἐχορτάσθησαν πάντες. καὶ ἤρθη τὸ πε- 17

dans illis fragmentorum cophini duodecim.
ρισσεῦσαν αὐτοῖς κλασμάτων κόφινοι δώδεκα.

Et factum est *in esse ipsum orantem soli-
καὶ ἐγένετο ἐν τῷ εἶναι αὐτὸν προσευχόμενον καταμό- 18

tariè, simul erant *ei discipuli, & interrogauit illos, di-
νας, συνῆσαν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ, καὶ ἐπηρώτησεν αὐτοὺς λέ-

cens, Quem me dicunt turbæ esse?
γων, τίνα με λέγουσιν οἱ ὄχλοι εἶναι;

*Illi autem ǁrespondentes dixerunt, Ioannem Baptistam: alii
οἱ δὲ ἀποκριθέντες εἶπον, ἰωάννην τὸν βαπτιστήν· ἄλλοι 19

autem Eliam, alii verò quia propheta *quidam antiquorum resurrexit.
δὲ ἠλίαν, ἄλλοι δὲ, ὅτι προφήτης τις τῶν ἀρχαίων ἀνέστη.

Dixit autem illis, Vos autem quem me dicitis esse? respon-
εἶπε δὲ αὐτοῖς, ὑμεῖς δὲ τίνα με λέγετε εἶναι; ἀποκρι- 20

dens autem *Petrus, dixit, Christum Dei. *Ille autem incre-
θεὶς δὲ ὁ πέτρος, εἶπε, τὸν χριστὸν τοῦ θεοῦ. ὁ δὲ ἐπιτι- 21

pans illos, præcepit ǁnemini dicere hoc, Dicens,
μήσας αὐτοῖς, παρήγγειλε μηδενὶ εἰπεῖν τοῦτο, εἰπὼν, 22

Quia oportet filium hominis multa pati, & repro-
ὅτι δεῖ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου πολλὰ παθεῖν, καὶ ἀποδοκι-

bari à senioribus & principibus sacerdotũ, & scri-
μασθῆναι ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων καὶ ἀρχιερέων, καὶ γραμμα-

bis, & occidi, & tertia die resurgere.
τέων, καὶ ἀποκτανθῆναι, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγερθῆναι.

Dicebat autem ad omnes. Si quis vult post me venire,
ἔλεγε δὲ πρὸς πάντας, εἴ τις θέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν, 23

abneget semetipsum, & tollat crucem suam quo-
ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν, καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καθ᾽

tidie, & sequatur me. Qui enim voluerit
ἡμέραν, καὶ ἀκολουθείτω μοι. ὃς γὰρ ἂν θέλῃ τὴν 24

animam suam *seruare, perdet illam: *qui autem perdiderit
ψυχὴν αὐτοῦ σῶσαι, ἀπολέσει αὐτήν· ὃς δ᾽ ἂν ἀπολέσῃ τὴν

animam suam propter me, ǁhic seruabit illam.
ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν ἐμοῦ, οὗτος σώσει αὐτήν.

Quid enim proficit homo *lucratus mundũ vniuersum,
τί γὰρ ὠφελεῖται ἄνθρωπος κερδήσας τὸν κόσμον ὅλον, 25

seipsum autem ǁperdens, aut damno affectus?
ἑαυτὸν δὲ ἀπολέσας, ἢ ζημιωθείς;

*Qui enim erubuerit me & meos sermones, hunc
ὃς γὰρ ἂν ἐπαισχυνθῇ με καὶ τοὺς ἐμοὺς λόγους, τοῦτον ὁ 26

filius hominis erubescet, cùm venerit in ǁglo-
υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπαισχυνθήσεται, ὅταν ἔλθῃ ἐν τῇ δό-

ria sua, & patris, & sanctorum angelorum.
ξῃ αὐτοῦ, καὶ τοῦ πατρὸς, καὶ τῶν ἁγίων ἀγγέλων.

Dico autem vobis verè, Sunt aliqui hic *stantium, qui non
λέγω δὲ ὑμῖν ἀληθῶς, εἰσί τινες τῶν ὧδε ἑστώτων, οἳ οὐ 27

gustabunt mortem, donec videant regnum Dei.
μὴ γεύσονται θανάτου, ἕως ἂν ἴδωσι τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ.

Factum est autem post verba hæc ferè dies octo,
ἐγένετο δὲ μετὰ τοὺς λόγους τούτους ὡσεὶ ἡμέραι ὀκτὼ, 28

& *assumens Petrum, & Ioannem, & Iacobum, ǁascendit
καὶ παραλαβὼν τὸν πέτρον, καὶ ἰωάννην, καὶ ἰάκωβον ἀνέβη

in montem *orare. Et facta est *in oran-
εἰς τὸ ὄρος προσεύξασθαι. καὶ ἐγένετο, ἐν τῷ προσεύ- 29

do ipsum, species vultus eius altera, &
χεσθαι αὐτὸν, τὸ εἶδος τοῦ προσώπου αὐτοῦ ἕτερον, καὶ ὁ

vestitus eius albus *refulgens.
ἱματισμὸς αὐτοῦ λευκὸς ἐξαστράπτων.

Et ecce viri duo colloquebantur *illi, qui erant ǁ Moy-
καὶ ἰδοὺ ἄνδρες δύο συνελάλουν αὐτῷ, οἵτινες ἦσαν μω- 30

ses & Elias. Qui visi in *gloria, dicebant *exo-
σῆς καὶ ἠλίας· οἳ ὀφθέντες ἐν δόξῃ, ἔλεγον τὴν ἔξο- 31

dum eius, quem futurus erat implere in Hierusalem. At Pe-
δον αὐτοῦ, ἣν ἔμελλε πληροῦν ἐν ἱερουσαλήμ. ὁ δὲ πέ- 32

trus *& qui cum illo erant, grauati * somno. *euigilan-
τρος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ ἦσαν βεβαρημένοι ὕπνῳ. διαγρηγορήσαν-

tes autem viderunt *gloriam eius, & duos viros *simul
τες δὲ εἶδον τὴν δόξαν αὐτοῦ, καὶ τοὺς δύο ἄνδρας τοὺς συνε-

stantes illi. Et factum est *in discedere ipsos
στῶτας αὐτῷ. καὶ ἐγένετο ἐν τῷ διαχωρίζεσθαι αὐτοὺς 33

ab illo, ait Petrus ad Iesum, Præceptor, ǁpulchrum
ἀπ᾽ αὐτοῦ, εἶπεν ὁ πέτρος πρὸς τὸν ἰησοῦν· ἐπιστάτα, καλόν

est nos hic esse: & faciamus tabernacula tria, vnum tibi, &
ἐστιν ἡμᾶς ὧδε εἶναι· καὶ ποιήσωμεν σκηνὰς τρεῖς, μίαν σοι, καὶ

vnum Moysi, & vnum Eliæ, ǁnon sciens quid diceret.
μίαν μωσεῖ, καὶ μίαν ἠλίᾳ, μὴ εἰδὼς ὃ λέγει.

Hæc autem illo *dicente, facta est nubes, & obumbrauit
ταῦτα δὲ αὐτοῦ λέγοντος, ἐγένετο νεφέλη, καὶ ἐπεσκίασεν 34

eos: ǁ timuerunt autem *in illos intrare in nu-
αὐτούς. ἐφοβήθησαν δὲ ἐν τῷ ἐκείνους εἰσελθεῖν εἰς τὴν νε-

Margin notes: *per conuiuia — *Acceptis *panibus, & duobus piscibus, respexit ǁ & *distribuit *suis vt ponerét ante turbas. ǁquod superfuit — *χορτάζω — *αἴρω — *cùm solus esset orans, — *cum illo & — *At ǁrespóderũt & — *vnus de prioribus — *Simon — *At — ǁne cui dicerent — *saluam facere, *nam qui — ǁsaluam faciet — *si lucretur — ǁperdat, & detrimentum sui faciat? — *Nam — ǁin maiestate — *stantes, — *assumpsit ǁ & — *vt oraret, *dum oraret — & — *cum eo, ǁ autem — *maiestate, *excessum — completurus erat — *verò *erant *& *maiestatem *qui stabant cum illo. *cùm discederent — ǁbonum — ǁnesciens — *loquente, — ǁ & *intrantibus illis

bem. Et vox facta est de nube, dicens, Hic
35 φέλην. καὶ φωνὴ ἐγένετο ἐκ τῆς νεφέλης, λέγουσα, οὗτός

est filius meus dilectus, ipsum audite. Et *in fie-
36 ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητὸς, αὐτοῦ ἀκούετε. καὶ ἐν τῷ γε-

ri vocem, inuentus est Iesus solus: & ipsi tacuerunt,
νέσθαι τὴν φωνὴν, εὑρέθη ὁ ἰησοῦς μόνος. καὶ αὐτοὶ ἐσίγησαν,

& nemini *enuntiauerunt in illis diebus *nihil eorum quæ vi-
καὶ οὐδενὶ ἀπήγγειλαν ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις οὐδὲν ὧν ἑω-

derant. Factum est autem in sequenti die, descendentibus
37 ράκασιν. ἐγένετο δὲ ἐν τῇ ἑξῆς ἡμέρᾳ, κατελθόντων

illis de monte, occurrit illi turba multa.
αὐτῶν ἀπὸ τοῦ ὄρους, συνήντησεν αὐτῷ ὄχλος πολύς.

Et ecce vir de turba exclamauit, dicens, Magister,
38 καὶ ἰδοὺ ἀνὴρ ἀπὸ τοῦ ὄχλου ἀνεβόησε, λέγων, διδάσκαλε,

obsecro te, respice in filium meum, quia *vnigenitus est
δέομαί σου, ἐπίβλεψον ἐπὶ τὸν υἱόν μου· ὅτι μονογενής ἐστί

mihi. Et ecce spiritus apprehendit eum, & subitò
39 μοι· καὶ ἰδοὺ πνεῦμα λαμβάνει αὐτὸν, καὶ ἐξαίφνης

clamat, & *discerpit eum cum spuma, & vix disce-
κράζει, καὶ σπαράσσει αὐτὸν μετὰ ἀφροῦ, καὶ μόγις ἀποχω-

dit ab ipso, *conterens eum. Et rogaui disci-
40 ρεῖ ἀπ᾽ αὐτοῦ, συντρῖβον αὐτόν. καὶ ἐδεήθην τῶν μα-

pulos tuos vt eiicerent illum, & non potuerunt.
θητῶν σου ἵνα ἐκβάλλωσιν αὐτὸ, καὶ οὐκ ἠδυνήθησαν.

Respondens autem Iesus, dixit, O generatio infidelis & per-
41 ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἰησοῦς, εἶπεν, ὦ γενεὰ ἄπιστος καὶ διε-

uersa, vsquequo ero apud vos, & patiar vos?
στραμμένη, ἕως πότε ἔσομαι πρὸς ὑμᾶς, καὶ ἀνέξομαι ὑμῶν;

adduc huc filium tuum. ǁAdhuc autem accedente
42 προσάγαγε ὧδε τὸν υἱόν σου. ἔτι δὲ προσερχομένου

eo, lacerauit illum dæmonium, & dissipauit. *incre-
αὐτοῦ, ἔρρηξεν αὐτὸν τὸ δαιμόνιον, καὶ συνεσπάραξεν. ἐπετί-

pauit autem Iesus spiritum immundum, & sanauit
μησε δὲ ὁ ἰησοῦς τῷ πνεύματι τῷ ἀκαθάρτῳ, καὶ ἰάσατο

puerum, & reddidit illum patri eius. Stupe-
43 τὸν παῖδα, καὶ ἀπέδωκεν αὐτὸν τῷ πατρὶ αὐτοῦ. ἐξεπλήσ-

bant autem omnes in magnitudine Dei: omnibus ǁautem
σοντο δὲ πάντες ἐπὶ τῇ μεγαλειότητι τοῦ θεοῦ. πάντων δὲ

mirantibus in omnibus quæ faciebat Iesus, dixit ad
θαυμαζόντων ἐπὶ πᾶσιν οἷς ἐποίησεν ὁ ἰησοῦς, εἶπε πρὸς

discipulos suos: Ponite vos in *aures vestras
44 τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ· ᵃθέσθε ὑμεῖς εἰς τὰ ὦτα ὑμῶν

sermones istos: nam filiusǁ hominis *futurus est tra-
τοὺς λόγους τούτους· ὁ γὰρ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου μέλλει παραδί-

di in manus hominum. *Illi autem ignorabant verbum
45 δοσθαι εἰς χεῖρας ἀνθρώπων. οἱ δὲ ἠγνόουν τὸ ῥῆμα

istud, & erat *occultum ab ipsis, vt non sentirent
τοῦτο, καὶ ἦν ᵇπαρακεκαλυμμένον ἀπ᾽ αὐτῶν, ἵνα μὴ αἴσθωνται

illud: & timebant interrogare eum de verbo hoc.
αὐτό· καὶ ἐφοβοῦντο ἐρωτῆσαι αὐτὸν περὶ τοῦ ῥήματος τούτου.

Intrauit autem *ratiocinatio in eos, hæc, quis esset ma-
46 εἰσῆλθε δὲ διαλογισμὸς ἐν αὐτοῖς, τὸ, τίς ἂν εἴη μεί-

ior eorum. At Iesus videns ǁratiocinationem cor-
47 ζων αὐτῶν. ὁ δὲ ἰησοῦς ἰδὼν τὸν διαλογισμὸν τῆς καρ-

dis illorum, *assumens puerum, *statuit illum secus se:
δίας αὐτῶν, ἐπιλαβόμενος παιδίου, ἔστησεν αὐτὸ παρ᾽ ἑαυτῷ·

Et ait illis, Quicunque susceperit istum puerum in
48 καὶ εἶπεν αὐτοῖς, ὃς ἐὰν δέξηται τοῦτο τὸ παιδίον ἐπὶ

nomine ǁmeo, me recipit: & quicunque me receperit, re-
τῷ ὀνόματί μου, ἐμὲ δέχεται. καὶ ὃς ἐὰν ἐμὲ δέξηται, δέ-

cipit ǁmittentem me. *qui enim minor *in omnibus vo-
χεται τὸν ἀποστείλαντά με. ὁ γὰρ μικρότερος ἐν πᾶσιν ὑ-

bis existens, hic *erit magnus.
μῖν ὑπάρχων, οὗτος ἔσται μέγας.

Respondens autem Ioannes, dixit, Præceptor, vidimus quendam
49 ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἰωάννης εἶπεν, ἐπιστάτα, εἴδομέν τινα

in nomine tuo eiicientem dæmonia, & prohi-
ἐπὶ τῷ ὀνόματί σου ἐκβάλλοντα τὰ δαιμόνια, καὶ ἐκωλύ-

buimus eum, quia non sequitur nobiscum. Et ait ad
50 σαμεν αὐτὸν, ὅτι οὐκ ἀκολουθεῖ μεθ᾽ ἡμῶν. καὶ εἶπε πρὸς

illum Iesus, ǁNe prohibete: qui enim non est aduersus *nos, pro *nobis
αὐτὸν ὁ ἰησοῦς, μὴ κωλύετε· ὃς γὰρ οὐκ ἔστι καθ᾽ ἡμῶν, ὑπὲρ ἡμῶν

est. Factum est autem *in compleri dies
51 ἐστι. ἐγένετο δὲ ἐν τῷ συμπληροῦσθαι τὰς ἡμέρας τῆς

assumptionis eius, & ipse faciem suam firmauit
ἀναλήψεως αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐστήριξε

ǁad ire in Hierusalem. Et misit nun-
52 τοῦ πορεύεσθαι εἰς ἱερουσαλὴμ, καὶ ἀπέστειλεν ἀγγέ-

tios ante conspectum suum: & euntes intrauerunt in
λους πρὸ προσώπου αὐτοῦ. καὶ πορευθέντες εἰσῆλθον εἰς

*vicum Samaritanorum, vt pararent illi. Et non rece-
53 κώμην σαμαρειτῶν, ὥστε ἑτοιμάσαι αὐτῷ. καὶ οὐκ ἐδέ-

perunt eum, quia facies eius erat *iens in
ξαντο αὐτὸν, ὅτι τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἦν πορευόμενον εἰς

Hierusalem. *Videntes autem discipuli eius Iacobus
54 ἱερουσαλήμ. ἰδόντες δὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἰάκωβος

& Ioannes, dixerunt, Domine, vis ǁdicamus ignem descendere
καὶ ἰωάννης, εἶπον, κύριε, θέλεις εἴπωμεν πῦρ καταβῆναι

de cælo, & *consumere illos, vt & Elias fecit?
ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἀναλῶσαι αὐτοὺς, ὡς καὶ ἠλίας ἐποίησε;

Margin notes: *dum fieret vox, — *dixerunt *quicquã ex his — *vnicus — *elidit, & dissipat — *dilanians — ǁEt cùm accederet, elisit — *& — ǁque — *cordibus vestris — ᵃτίθημι — ǁenim — *futurum est vt tradatur — *At — *velatum ante eos, — ᵇπαρακαλύπτομαι — *cogitatio — ǁcogitationes — *apprehendis — *& — ǁeum qui misit — *Nam — *est inter vos omnes, — *maior est. — ǁNolite prohibere, — *vos *vobis — *dum complerentur — ǁvt iret — *ciuitatem — *euntis — *Cùm vidissent — ǁdicim⁹ vt ignis descendat — *consumat

* Conuersus autem increpauit illos, & dixit, Non sciuistis cuius
στραφεὶς δὲ ἐπετίμησεν αὐτοῖς, καὶ εἶπεν, οὐκ οἴδατε οἵου 55
spiritus estis vos. Nam filius hominis non venit
πνεύματός ἐστε ὑμεῖς. ὁ γὰρ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἦλθε 56
animas hominum perdere, sed saluare. & abierunt
ψυχὰς ἀνθρώπων ἀπολέσαι, ἀλλὰ σῶσαι. καὶ ἐπορεύθησαν
in alium vicum. Factum est autem ambulantibus illis in
εἰς ἑτέραν κώμην. ἐγένετο δὲ πορευομένων αὐτῶν ἐν 57
via, dixit quidam ad illum, Sequar te quocunque ab-
τῇ ὁδῷ, εἶπέ τις πρὸς αὐτόν, ἀκολουθήσω σοι ὅπου ἂν ἀ-
ieris, Domine. Et dixit illi Iesus, Vulpes
πέρχῃ, κύριε. καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, αἱ ἀλώπεκες 58
foueas habent, & volucres cæli nidos:
φωλεοὺς ἔχουσι, καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατασκηνώσεις·
verùm filius* hominis non habet vbi caput recline.
ὁ δὲ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἔχει ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίνῃ.
Ait autem ad alterum, Sequere me. ille autem dixit, Domine,
εἶπε δὲ πρὸς ἕτερον, ἀκολούθει μοι. ὁ δὲ εἶπε, κύριε, 59
permitte mihi abeunti primùm* sepelire patrem meum.
ἐπίτρεψόν μοι ἀπελθόντι πρῶτον θάψαι τὸν πατέρα μου.
Dixit autem ei Iesus, Sine mortuos sepelire suos
εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, ἄφες τοὺς νεκροὺς θάψαι τοὺς ἑαυτῶν 60
mortuos: tu autem abiens annuncia regnum Dei.
νεκρούς· σὺ δὲ ἀπελθὼν διάγγελλε τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ.
* Ait autem & alter, Sequar te Domine, primùm autem
εἶπε δὲ καὶ ἕτερος, ἀκολουθήσω σοι κύριε, πρῶτον δὲ 61
permitte mihi renunciare his qui ad domum meam.
ἐπίτρεψόν μοι ἀποτάξασθαι τοῖς εἰς τὸν οἶκόν μου.
Ait autem ad illum Iesus, Nemo immittens manum
εἶπε δὲ πρὸς αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς, οὐδεὶς ἐπιβαλὼν τὴν χεῖρα 62
suam ad aratrum, & respiciens in quæ retrò, aptus est
αὐτοῦ ἐπ' ἄροτρον, καὶ βλέπων εἰς τὰ ὀπίσω, εὔθετός ἐστιν
ad regnum Dei.
εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ.

Margin: *Et ; dicens, Nescitis ; aliud castellum. ; autem ; ire & ; que ; vt mortui sepeliant ; vade & ; *Et ; sed ; domi sunt. ; regno

CAP. X. ι'.

Post autem hæc designauit Dominus & alios septua-
Μετὰ δὲ ταῦτα ἀνέδειξεν ὁ κύριος, καὶ ἑτέρους ἑβδομή- 1
ginta, & misit illos per binos ante faciem suam
κοντα, καὶ ἀπέστειλεν αὐτοὺς ἀνὰ δύο πρὸ προσώπου αὐτοῦ,
in omnem ciuitatem & locum quò futurus erat ipse venire.
εἰς πᾶσαν πόλιν καὶ τόπον οὗ ἔμελλεν αὐτὸς ἔρχεσθαι.
* Dicebat igitur ad illos, Ipsa quidem messis multa, at
ἔλεγεν οὖν πρὸς αὐτούς, ὁ μὲν θερισμὸς πολύς, οἱ δὲ 2
operarij pauci: rogate ergo dominum messis vt
ἐργάται ὀλίγοι. δεήθητε οὖν τοῦ κυρίου τοῦ θερισμοῦ ὅπως
emittat operarios in messem suam.
ἐκβάλλῃ ἐργάτας εἰς τὸν θερισμὸν αὐτοῦ.
Ite: ecce ego mitto vos, sicut agnos in medio
ὑπάγετε· ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω ὑμᾶς, ὡς ἄρνας ἐν μέσῳ 3
luporum. Ne portate marsupium, non peram, neque cal-
λύκων. μὴ βαστάζετε βαλάντιον, μὴ πήραν, μηδὲ ὑπο- 4
ceamenta: & neminem per viam salutaueritis.
δήματα. καὶ μηδένα κατὰ τὴν ὁδὸν ἀσπάσησθε.
In quamcumque domum intraueritis, primùm dicite, Pax
εἰς ἣν δ' ἂν οἰκίαν εἰσέρχησθε, πρῶτον λέγετε, εἰρήνη 5
domui huic. Et si quidem fuerit ibi filius pacis, requies-
τῷ οἴκῳ τούτῳ. καὶ ἐὰν μὲν ᾖ ἐκεῖ υἱὸς εἰρήνης, ἐπαναπαύ- 6
cet super illum pax vestra: si verò non, ad vos reuer-
σεται ἐπ' αὐτὸν ἡ εἰρήνη ὑμῶν· εἰ δὲ μήγε, ἐφ' ὑμᾶς ἀνα-
tetur. In eadem autem domo manete, edentes & bi-
κάμψει. ἐν αὐτῇ δὲ τῇ οἰκίᾳ μένετε, ἐσθίοντες καὶ πί- 7
bentes quæ apud illos*. dignus enim operarius mercede sua est.
νοντες τὰ παρ' αὐτῶν· ἄξιος γὰρ ὁ ἐργάτης τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ ἐστι.
ne transite de domo in domum. Et in quamcunque ci-
μὴ μεταβαίνετε ἐξ οἰκίας εἰς οἰκίαν. καὶ εἰς ἣν δ' ἂν πό- 8
uitatem intraueritis, & susceperint vos, manducate apposita
λιν εἰσέρχησθε, καὶ δέχωνται ὑμᾶς, ἐσθίετε τὰ παρατιθέμενα
vobis. Et curate qui in illa* infirmos, & dicite
ὑμῖν. καὶ θεραπεύετε τοὺς ἐν αὐτῇ ἀσθενεῖς, καὶ λέγετε 9
illis, Appropinquauit in vos regnum Dei. In quācunq; autē
αὐτοῖς, ἤγγικεν ἐφ' ὑμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ. εἰς ἣν δ' ἂν 10
ciuitatem intraueritis, & non susceperint vos, exeuntes in
πόλιν εἰσέρχησθε, καὶ μὴ δέχωνται ὑμᾶς, ἐξελθόντες εἰς τὰς
plateas eius, dicite, Etiam puluerem adhærentem
πλατείας αὐτῆς, εἴπατε, καὶ τὸν κονιορτὸν τὸν κολληθέντα 11
nobis de ciuitate vestra, *abstergimus vobis. tamen hoc
ἡμῖν ἐκ τῆς πόλεως ὑμῶν ἀπομασσόμεθα ὑμῖν. πλὴν τοῦτο
scitote, quia appropinquauit super vos regnum Dei.
γινώσκετε, ὅτι ἤγγικεν ἐφ' ὑμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ.
Dico autem vobis, quia Sodomis in die illa remissius
λέγω δὲ ὑμῖν, ὅτι Σοδόμοις ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἀνεκτότερον 12
erit, quàm ciuitati illi. Væ tibi Chorosaim, væ tibi Beth-
ἔσται ἢ τῇ πόλει ἐκείνῃ. οὐαί σοι Χοραζίν, οὐαί σοι Βηθ- 13
saida, quia si in Tyro & Sidone factæ fuissent virtutes quæ fa-
σαϊδά, ὅτι εἰ ἐν Τύρῳ καὶ Σιδῶνι ἐγένοντο αἱ δυνάμεις αἱ γε-
ctæ in vobis, olim vtique in cilicio & cinere sedentes
νόμεναι ἐν ὑμῖν, πάλαι ἂν ἐν σάκκῳ καὶ σποδῷ καθήμεναι
pœnituissent. Veruntamen Tyro & Sidoni remissius erit in
μετενόησαν. πλὴν Τύρῳ καὶ Σιδῶνι ἀνεκτότερον ἔσται ἐν 14

Margin: ἀναδείκνυμι ; duos, ; erat ipse venturus. ; *Et ; illis, ; autem ; inter lupos. Nolite portare sacculum, neq; ; Sin autem, ; sunt. ; nolite transire ; quæ apponuntur ; sunt ; qui adhæsit ; *extergimus in vos. ; sunt ; *pœniterent.

iudicio, quàm vobis. Et tu Capharnaum vsque ad cælum
τῇ κρίσει, ἢ ὑμῖν. 15 καὶ σὺ Καπερναοὺμ ἡ ἕως τοῦ οὐρανοῦ
exaltata, vsque ad infernum demergeris. Audiens vos,
ὑψωθεῖσα, ἕως ᾅδου καταβιβασθήσῃ. 16 ὁ ἀκούων ὑμῶν,
me audit: & spernens vos, me spernit: at me spernens,
ἐμοῦ ἀκούει· καὶ ὁ ἀθετῶν ὑμᾶς, ἐμὲ ἀθετεῖ· ὁ δὲ ἐμὲ ἀθετῶν,
spernit mittentem me. Reuersi sunt autem septua-
ἀθετεῖ τὸν ἀποστείλαντά με. 17 ὑπέστρεψαν δὲ οἱ ἑβδο-
ginta cum gaudio, dicentes, Domine, etiam dæmonia subii-
μήκοντα μετὰ χαρᾶς λέγοντες, κύριε, καὶ τὰ δαιμόνια ὑπο-
ciuntur nobis in nomine tuo. Ait autem illis, Videbam
τάσσεται ἡμῖν ἐν τῷ ὀνόματί σου. 18 εἶπε δὲ αὐτοῖς, ἐθεώρουν
Satanam sicut fulgur de cælo cadentem.
τὸν Σατανᾶν ὡς ἀστραπὴν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πεσόντα.
Ecce *do vobis potestatem calcandi supra serpentes & scor-
19 ἰδοὺ δίδωμι ὑμῖν τὴν ἐξουσίαν τοῦ πατεῖν ἐπάνω ὄφεων καὶ σκορ-
piones, & super omnem virtutem inimici, & nihil vobis non noce-
πίων, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ, καὶ οὐδὲν ὑμᾶς οὐ μὴ ἀδι-
bit. Veruntamē in hoc ne gaudete, quia spiritus vobis subii-
κήσῃ. 20 πλὴν ἐν τούτῳ μὴ χαίρετε, ὅτι τὰ πνεύματα ὑμῖν ὑπο-
ciuntur: gaudete autem quòd nomina vestra scripta sunt in
τάσσεται· χαίρετε δὲ ὅτι τὰ ὀνόματα ὑμῶν ἐγράφη ἐν τοῖς
cælis. In ipsa hora exultauit *spi-
οὐρανοῖς. 21 ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ἠγαλλιάσατο τῷ πνεύ-
ritu Iesus, & dixit, Confiteor tibi Pater, Domine
ματι ὁ Ἰησοῦς, καὶ εἶπεν, ἐξομολογοῦμαί σοι πάτερ, κύριε
cæli & terræ, quòd abscondisti hæc à sapientibus &
τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ὅτι ἀπέκρυψας ταῦτα ἀπὸ σοφῶν καὶ
prudentibus, & reuelasti ea paruulis. etiam Pater, quoniam
συνετῶν, καὶ ἀπεκάλυψας αὐτὰ νηπίοις. ναὶ ὁ πατήρ· ὅτι
sic factum est beneplacitum ante te.
οὕτως ἐγένετο εὐδοκία ἔμπροσθέν σου.
Omnia mihi tradita sunt à Patre meo: & nemo
22 πάντα μοι παρεδόθη ὑπὸ τοῦ πατρός μου· καὶ οὐδεὶς
scit quis sit filius, si non pater: & quis sit pater,
γινώσκει τίς ἐστιν ὁ υἱός, εἰ μὴ ὁ πατήρ· καὶ τίς ἐστιν ὁ πατήρ,
si non filius, & cui voluerit filius reuelare.
εἰ μὴ ὁ υἱός, καὶ ᾧ ἐὰν βούληται ὁ υἱὸς ἀποκαλύψαι.
Et conuersus ad discipulos, priuatim dixit,
23 καὶ στραφεὶς πρὸς τοὺς μαθητάς, κατ' ἰδίαν εἶπε,
Beati oculi *videntes quæ videtis.
μακάριοι οἱ ὀφθαλμοὶ οἱ βλέποντες ἃ βλέπετε.
Dico enim vobis, quòd multi prophetæ & reges volue-
24 λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι πολλοὶ προφῆται καὶ βασιλεῖς ἠθέ-
runt videre quæ vos videtis, & non viderunt: & audire quæ
λησαν ἰδεῖν ἃ ὑμεῖς βλέπετε, καὶ οὐκ εἶδον· καὶ ἀκοῦσαι ἃ
auditis, & non audierunt. Et ecce legisperitus quidā surrexit
25 ἀκούετε, καὶ οὐκ ἤκουσαν. καὶ ἰδοὺ νομικός τις ἀνέστη,
tentans illum, & dicens, Magister, quid *faciens vitam
ἐκπειράζων αὐτόν, καὶ λέγων, διδάσκαλε, τί ποιήσας ζωὴν
æternam possidebo? Ille autem dixit ad eum, In
26 αἰώνιον κληρονομήσω; ὁ δὲ εἶπε πρὸς αὐτόν, ἐν τῷ
lege quid scriptum est? quomodo legis?
νόμῳ τί γέγραπται; πῶς ἀναγινώσκεις;
Ille autem respondens dixit, Diliges Dominum Deum tuum
27 ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, ἀγαπήσεις κύριον τὸν θεόν σου
ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex
ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου, καὶ ἐξ
tota fortitudine tua, & ex omni cogitatione tua, & pro-
ὅλης τῆς ἰσχύος σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου, καὶ τὸν πλη-
ximum tuum sicum teipsum. Dixit autem illi, Rectè respondisti:
28 σίον σου ὡς σεαυτόν. εἶπε δὲ αὐτῷ, ὀρθῶς ἀπεκρίθης·
hoc fac, & viues. Ille autem volens iustificare seipsum,
29 τοῦτο ποίει, καὶ ζήσῃ. ὁ δὲ θέλων δικαιοῦν ἑαυτόν,
dixit ad Iesum, Et quis est meus proximus?
εἶπε πρὸς τὸν Ἰησοῦν, καὶ τίς ἐστί μου πλησίον;
Suscipiens autem Iesus, dixit, Homo quidam descendebat
30 ὑπολαβὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν, ἄνθρωπός τις κατέβαινεν
ab Hierusalem in Iericho, & latronibus incidit: qui etiam
ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ εἰς Ἱεριχώ, καὶ λῃσταῖς περιέπεσεν. οἳ καὶ
exuentes eum, & plagas imponentes, abierunt, * relinquentes
ἐκδύσαντες αὐτόν, καὶ πληγὰς ἐπιθέντες ἀπῆλθον, ἀφέντες
semiuiuum existentem. Secundum sortem autem sacerdos quidam de-
31 ἡμιθανῆ τυγχάνοντα. κατὰ συγκυρίαν δὲ ἱερεύς τις κατέ-
scendit in via illa, & videns illum, præteriuit.
βαινεν ἐν τῇ ὁδῷ ἐκείνῃ, καὶ ἰδὼν αὐτόν, [b] ἀντιπαρῆλθεν.
Similiter autem & Leuita, factus secundum locum, veniens & videns,
32 ὁμοίως δὲ καὶ Λευΐτης, γενόμενος κατὰ τὸν τόπον, ἐλθὼν καὶ ἰδὼν
pertransiit. Samaritanus autem quidam iter faciens, venit secus
33 ἀντιπαρῆλθεν. Σαμαρείτης δέ τις ὁδεύων, ἦλθε κατ'
eum; & videns eum, *visceribus commotus est. Et accedens
34 αὐτόν, καὶ ἰδὼν αὐτόν, ἐσπλαγχνίσθη· καὶ προσελθὼν
alligauit vulnera eius, infundens oleum & vinum:
κατέδησε τὰ τραύματα αὐτοῦ, ἐπιχέων ἔλαιον καὶ οἶνον·
* ascendere faciens autem illum in proprium iumentum, duxit in
ἐπιβιβάσας δὲ αὐτὸν ἐπὶ τὸ ἴδιον κτῆνος, ἤγαγεν εἰς
diuersorium. & curam egit eius. Et in crastinum
35 πανδοχεῖον, καὶ ἐπεμελήθη αὐτοῦ. καὶ ἐπὶ τὴν αὔριον
exiens, eiiciens duos denarios dedit tabernario, &
ἐξελθών, ἐκβαλὼν δύο δηνάρια ἔδωκε τῷ πανδοχεῖ, καὶ

Margin: Qui audit ; *qui spernit ; qui autem me spernit, ; eum qui misit ; duo ; *Et ; *dedi ; nolite gaudere, ; *in ; sancto ; placuit ; nisi ; suos, ; *qui vident ; vos ; *faciendo ; At ; omnibus viribus tuis, ; mente ; que ; in latrones ; despoliauerūt ; plagis impositis ; *semiuiuo relicto. Accidit ; vt ; descenderet eadem via, ; viso illo, ; [b] ἀντιπαρέρχομαι ; cùm esset secus ; & videret eū, ; *misericordia ; appropians ; *& imponens ; suum ; stabulum. ; altera die protulit ; & ; stabulario,

ait illi, Curam habe illius, & quodcunque *adinsumpseris, ego ?in redire me, reddam tibi.
εἶπεν αὐτῷ, ἐπιμελήθητι αὐτοῦ, καὶ ὅ, τι ἂν προσδαπανήσῃς, ἐγὼ ἐν τῷ ἐπανέρχεσθαί με, ἀποδώσω σοι.

Quis igitur horum trium videtur tibi proximus fuisse incidentis in latrones?
36 τίς οὖν τούτων τῶν τριῶν δοκεῖ σοι πλησίον γεγονέναι τοῦ ἐμπεσόντος εἰς τοὺς λῃστάς;

‖Ille autem dixit, *Faciens misericordiã ?cum illo. ait ergo illi Iesus, Vade, & tu fac similiter.
37 ὁ δὲ εἶπεν, ὁ ποιήσας τὸ ἔλεος μετ᾽ αὐτοῦ. εἶπεν οὖν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, πορεύου, καὶ σὺ ποίει ὁμοίως.

Factum est autem "in ire eos, & ipse intrauit in ‖vicum quendam: mulier autem quædã nomine Martha, excepit illum in domum suam.
38 ἐγένετο δὲ ἐν τῷ πορεύεσθαι αὐτούς, καὶ αὐτὸς εἰσῆλθεν εἰς κώμην τινά. γυνὴ δέ τις ὀνόματι Μάρθα, ὑπεδέξατο αὐτὸν εἰς τὸν οἶκον αὐτῆς.

Et huic erat soror *vocata Maria, quæ etiam sedens secus pedes "Iesu audiebat verbum illius.
39 καὶ τῇδε ἦν ἀδελφὴ καλουμένη Μαρία, ἣ καὶ παρακαθίσασα παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ, ἤκουε τὸν λόγον αὐτοῦ.

At Martha ‖distrahebatur circa *multum ministerium. ?stans autem ait, Domine, non curæ est tibi quòd soror mea solam me reliquit ministrare? dic ergo illi vt "mihi simul suscipiat.
40 ἡ δὲ Μάρθα περιεσπᾶτο περὶ πολλὴν διακονίαν. ἐπιστᾶσα δὲ εἶπε, κύριε, οὐ μέλει σοι ὅτι ἡ ἀδελφή μου μόνην με κατέλιπε διακονεῖν; εἰπὲ οὖν αὐτῇ ἵνα μοι [a] συναντιλάβηται.

‖Respondens autem dixit illi *Iesus, Martha, Martha, sollicita es, & turbaris ?circa multa.
41 ἀποκριθεὶς δὲ εἶπεν αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς, Μάρθα, Μάρθα, μεριμνᾷς, καὶ τυρβάζῃ περὶ πολλά·

"Vnus verò est *vsus.
42 ἑνὸς δέ ἐστι χρεία.

Maria autem "bonam partem elegit, quæ non auferetur ab ea.
Μαρία δὲ τὴν ἀγαθὴν μερίδα ἐξελέξατο, ἥτις οὐκ ἀφαιρεθήσεται ἀπ᾽ αὐτῆς.

*superrogaueris, ?cùm rediero, "illi qui incidit, ‖At, *Qui fecit, ?in illum. &, "dum irent, ‖quoddam castellum: &, *nomine, "Domini, ‖autem *satagebat, *frequens, ?quæ stetit &, "me adiuuet. [a] συναντιλαμβάνω, ‖Et, *Dominus, ?erga plurima, "Vnum porrò, *necessarium. "optimam

CAP. XI. ια´

Et factum est *in esse ipsum in loco quodam ?orantem, vt cessauit, dixit "quidam discipulorum eius ad eum, Domine, doce nos orare, sicut & Ioannes docuit discipulos suos.
1 Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ εἶναι αὐτὸν ἐν τόπῳ τινὶ προσευχόμενον, ὡς ἐπαύσατο, εἶπέ τις τῶν μαθητῶν αὐτοῦ πρὸς αὐτόν, κύριε, δίδαξον ἡμᾶς προσεύχεσθαι, καθὼς καὶ Ἰωάννης ἐδίδαξε τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ.

‖Ait autem illis, Cùm oratis, dicite, Pater noster qui *in cælis, sanctificetur nomen tuum: adueniat regnum tuum: fiat voluntas tua sicut in cælo, & in terra.
2 εἶπε δὲ αὐτοῖς, ὅταν προσεύχησθε, λέγετε, πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου· ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου· γενηθήτω τὸ θέλημά σου, ὡς ἐν οὐρανῷ, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς.

Panem nostrum *quotidianum da nobis "iuxta diem.
3 τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δίδου ἡμῖν τὸ καθ᾽ ἡμέραν.

Et dimitte nobis peccata nostra, ‖& enim ipsi dimittimus omni debenti nobis: & ne inducas nos in tentationem, sed libera nos à malo.
4 καὶ ἄφες ἡμῖν τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν· καὶ γὰρ αὐτοὶ ἀφίεμεν παντὶ ὀφείλοντι ἡμῖν. καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν· ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ.

Et ait ad illos, Quis *ex vobis habebit amicum, & ibit ad illum media nocte, & dicet illi, Amice, commoda mihi tres panes:
5 καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς, τίς ἐξ ὑμῶν ἕξει φίλον, καὶ πορεύσεται πρὸς αὐτὸν μεσονυκτίου, καὶ εἴπῃ αὐτῷ, φίλε, χρῆσόν μοι τρεῖς ἄρτους·

Quoniam amicus meus venit de via ad me, & non habeo quod apponam ‖ei.
6 ἐπειδὴ φίλος μου παρεγένετο ἐξ ὁδοῦ πρός με, καὶ οὐκ ἔχω ὃ παραθήσω αὐτῷ.

Et ille deintus respondens, dicat, *Ne mihi molestias exhibe: iam ostium clausum est, & pueri mei mecum in cubili sunt: non possum "surgens dare tibi.
7 κἀκεῖνος ἔσωθεν ἀποκριθεὶς εἴπῃ, μή μοι κόπους πάρεχε· ἤδη ἡ θύρα κέκλεισται, καὶ τὰ παιδία μου μετ᾽ ἐμοῦ εἰς τὴν κοίτην εἰσίν· οὐ δύναμαι ἀναστὰς δοῦναί σοι.

*Dico vobis, si & non dederit ei surgens propter esse illius amicum, propter improbitatem ‖eius *excitatus dabit illi quotquot habet ?opus.
8 λέγω ὑμῖν, εἰ καὶ οὐ δώσει αὐτῷ ἀναστάς, διὰ τὸ εἶναι αὐτοῦ φίλον, διά γε τὴν ἀναίδειαν αὐτοῦ ἐγερθεὶς δώσει αὐτῷ ὅσων χρῄζει.

Et ego vobis dico, Petite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis.
9 κἀγὼ ὑμῖν λέγω, αἰτεῖτε, καὶ δοθήσεται ὑμῖν· ζητεῖτε, καὶ εὑρήσετε· κρούετε, καὶ ἀνοιγήσεται ὑμῖν.

Omnis enim ‖petens accipit, & *quærens inuenit, & pulsanti aperietur.
10 πᾶς γὰρ ὁ αἰτῶν λαμβάνει, καὶ ὁ ζητῶν εὑρίσκει, καὶ τῷ κρούοντι ἀνοιγήσεται.

"Quem autem vestrum patrem ‖petet filius panem, "non lapidem dabit illi? ?si & piscem, "non pro pisce serpentem dabit illi?
11 τίνα δὲ ὑμῶν τὸν πατέρα αἰτήσει ὁ υἱὸς ἄρτον, μὴ λίθον δώσει αὐτῷ; εἰ καὶ ἰχθύν, μὴ ἀντὶ ἰχθύος ὄφιν ἐπιδώσει αὐτῷ;

Aut & si petierit ouum, ‖non dabit illi scorpionem?
12 ἢ καὶ ἐὰν αἰτήσῃ ᾠόν, μὴ ἐπιδώσει αὐτῷ σκορπίον;

Si ergo vos ?mali subsistentes, nostis bona ‖dona dare filiis vestris,
13 εἰ οὖν ὑμεῖς πονηροὶ ὑπάρχοντες, οἴδατε ἀγαθὰ δόματα διδόναι τοῖς τέκνοις ὑμῶν,

*cùm esset, ?orans, "vnus ex discipulis, ‖Et, *es, *adpræsentem, "hodie. ‖siquidem, *vestrûm, ‖ante illum. *Noli mihi molestus esse: "surgere &, *Et si ille perseuerauerit pulsans, dico vobis, etsi non dabit illi surgens eo quòd amicus eius sit, ‖tamen *surget, & ?necessarios. ‖qui petit, *qui quærit, "Quis autem ex vobis, ‖petit, "nunquid, ?Aut, ‖nunquid porriget, ?cùm sitis, ‖data

quantò magis pater * de cælo dabit spiritum ?sanctum petentibus se?
πόσῳ μᾶλλον ὁ πατὴρ ὁ ἐξ οὐρανοῦ δώσει πνεῦμα ἅγιον τοῖς αἰτοῦσιν αὐτόν;

Et erat eiiciens dæmonium, & illud erat mutum. factum est autem dæmonio egresso, locutus est mutus: & admiratæ sunt turbæ.
14 καὶ ἦν ἐκβάλλων δαιμόνιον, καὶ αὐτὸ ἦν κωφόν. ἐγένετο δὲ τοῦ δαιμονίου ἐξελθόντος, ἐλάλησεν ὁ κωφός· καὶ ἐθαύμασαν οἱ ὄχλοι.

Quidam autem ex eis dixerunt, In Beelzebub principe dæmoniorum eiicit dæmonia.
15 τινὲς δὲ ἐξ αὐτῶν εἶπον, ἐν Βεελζεβοὺλ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια.

‖Alii autem tentantes signum ab eo quærebant de cælo.
16 ἕτεροι δὲ πειράζοντες σημεῖον παρ᾽ αὐτοῦ ἐζήτουν ἐξ οὐρανοῦ.

Ipse autem "videns cogitationes eorum, dixit eis, Omne regnum in seipsum diuisum ‖desolatur, & domus supra domum "cadit.
17 αὐτὸς δὲ εἰδὼς τὰ διανοήματα αὐτῶν, εἶπεν αὐτοῖς, πᾶσα βασιλεία ἐφ᾽ ἑαυτὴν διαμερισθεῖσα ἐρημοῦται, καὶ οἶκος ἐπὶ οἶκον πίπτει.

Si autem & Satanas in seipsum diuisus est, quomodo stabit regnum eius? quia dicitis in Beelzebub eiicere me dæmonia.
18 εἰ δὲ καὶ ὁ σατανᾶς ἐφ᾽ ἑαυτὸν [b] διεμερίσθη, πῶς σταθήσεται ἡ βασιλεία αὐτοῦ; ὅτι λέγετε, ἐν Βεελζεβοὺλ ἐκβάλλειν με τὰ δαιμόνια.

Si autem ego in Beelzebub eiicio dæmonia, filii vestri in quo eiiciunt? "propter hoc iudices vestri ipsi erunt.
19 εἰ δὲ ἐγὼ ἐν Βεελζεβοὺλ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, οἱ υἱοὶ ὑμῶν ἐν τίνι ἐκβάλλουσι; διὰ τοῦτο κριταὶ ὑμῶν αὐτοὶ ἔσονται.

‖Si autem in digito Dei eiicio dæmonia, profectò "præuenit in vos regnum Dei.
20 εἰ δὲ ἐν δακτύλῳ θεοῦ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, ἄρα ἔφθασεν ἐφ᾽ ὑμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ.

Cùm fortis armatus custodit suum atrium, in pace sunt ?obtingentia ipsius.
21 ὅταν ὁ ἰσχυρὸς καθωπλισμένος φυλάσσῃ τὴν ἑαυτοῦ αὐλήν, ἐν εἰρήνῃ ἐστὶ τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ.

‖Postquam autem fortior eo superueniens vicerit eum, *omnem armaturam eius "tollit, in ?qua confidebat, & spolia eius *distribuit.
22 ἐπὰν δὲ ὁ ἰσχυρότερος αὐτοῦ ἐπελθὼν νικήσῃ αὐτόν, τὴν πανοπλίαν αὐτοῦ αἴρει, ἐφ᾽ ᾗ ἐπεποίθει, καὶ τὰ σκῦλα αὐτοῦ διαδίδωσιν.

‖Non existens mecum, contra me est: & *non colligens mecum, dispergit.
23 ὁ μὴ ὢν μετ᾽ ἐμοῦ, κατ᾽ ἐμοῦ ἐστι· καὶ ὁ μὴ συνάγων μετ᾽ ἐμοῦ, σκορπίζει.

Cùm immundus spiritus exierit ?ab homine, perambulat per inaquosa loca, quærens requiem: & non inueniens, dicit, Reuertar in domum meam, vnde exiui.
24 ὅταν τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα ἐξέλθῃ ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου, διέρχεται δι᾽ ἀνύδρων τόπων, ζητοῦν ἀνάπαυσιν· καὶ μὴ εὑρίσκον, λέγει, ὑποστρέψω εἰς τὸν οἶκόν μου, ὅθεν ἐξῆλθον·

Et ‖veniens inuenit *scopis versam & ornatam.
25 καὶ ἐλθὸν εὑρίσκει σεσαρωμένον καὶ κεκοσμημένον.

Tunc vadit & assumit septem alios spiritus ?nequiores seipso, & ingressi habitant ibi: & fiunt nouissima hominis illius peiora prioribus.
26 τότε πορεύεται καὶ παραλαμβάνει ἑπτὰ ἕτερα πνεύματα πονηρότερα ἑαυτοῦ, καὶ εἰσελθόντα κατοικεῖ ἐκεῖ· καὶ γίνεται τὰ ἔσχατα τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου χείρονα τῶν πρώτων.

Factum est autẽ in dicere ipsum hæc, extollens quædã mulier vocem ?ex turba, dixit illi, Beatus ‖vterus portans te, & vbera quæ suxisti.
27 ἐγένετο δὲ ἐν τῷ λέγειν αὐτὸν ταῦτα, ἐπάρασά τις γυνὴ φωνὴν ἐκ τοῦ ὄχλου, εἶπεν αὐτῷ, μακαρία ἡ κοιλία ἡ βαστάσασά σε, καὶ μαστοὶ οὓς ἐθήλασας.

*Ille autem dixit, Quinimò beati ?audientes verbum Dei, & "custodientes illud.
28 αὐτὸς δὲ εἶπε, μενοῦνγε μακάριοι οἱ ἀκούοντες τὸν λόγον τοῦ θεοῦ, καὶ φυλάσσοντες αὐτόν.

At turbis "congregatis, cœpit dicere, Generatio hæc ‖mala est: signum quærit, & signum non dabitur ei, *si non signum Ionæ prophetæ.
29 τῶν δὲ ὄχλων ἐπαθροιζομένων ἤρξατο λέγειν, ἡ γενεὰ αὕτη πονηρά ἐστι· σημεῖον ἐπιζητεῖ, καὶ σημεῖον οὐ δοθήσεται αὐτῇ, εἰ μὴ τὸ σημεῖον Ἰωνᾶ τοῦ προφήτου·

Sicut enim ?factus est Ionas signum Niniuitis, ita erit & filius hominis generationi isti.
30 καθὼς γὰρ ἐγένετο Ἰωνᾶς σημεῖον τοῖς Νινευίταις, οὕτως ἔσται καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου τῇ γενεᾷ ταύτῃ.

Regina Austri ‖excitabitur in iudicio cum viris generationis huius, & condemnabit illos: quia venit à ‖terminis terræ audire sapientiam Salomonis: & ecce plus *Solomone hîc.
31 βασίλισσα νότου ἐγερθήσεται ἐν τῇ κρίσει μετὰ τῶν ἀνδρῶν τῆς γενεᾶς ταύτης, καὶ κατακρινεῖ αὐτούς· ὅτι ἦλθεν ἐκ τῶν περάτων τῆς γῆς ἀκοῦσαι τὴν σοφίαν Σολομῶνος· καὶ ἰδοὺ πλεῖον Σολομῶνος ὧδε.

Viri Niniuitæ resurgent in iudicio cum generatione hac, & condemnabunt illam: quia pœnitentiã egerunt ad *proclamationem Ionæ, & ecce plus ?Iona hîc.
32 ἄνδρες Νινευῒ ἀναστήσονται ἐν τῇ κρίσει μετὰ τῆς γενεᾶς ταύτης, καὶ κατακρινοῦσιν αὐτήν· ὅτι μετενόησαν εἰς τὸ κήρυγμα Ἰωνᾶ, καὶ ἰδοὺ πλεῖον Ἰωνᾶ ὧδε.

Nemo autem lucernam "accendens in abscondito ponit, neque sub modio, sed supra candelabrum, vt ?ingredientes lumen videant.
33 οὐδεὶς δὲ λύχνον ἅψας, εἰς κρυπτὴν τίθησιν, οὐδὲ ὑπὸ τὸν μόδιον, ἀλλ᾽ ἐπὶ τὴν λυχνίαν, ἵνα οἱ εἰσπορευόμενοι τὸ φέγγος βλέπωσιν.

*vester, ?bonum, & cùm eiecisset dæmoniũ, ‖Et, "vidit, ‖desolabitur, "cadet, [b] διαμερίζω, "ideo, ‖Porrò si, "peruenit, *ea quæ possidet, ‖Si, *vniuersa arma, "aufert, ?quibus, *distribuet, ‖Qui non est, *qui non colligit, ?de, ‖cùm venerit, *eam scopis mundatam, ?secum, "cùm diceret, ?de, ‖venter qui portauit, *At, ?qui audiunt, "custodiunt, "autem concurrentibus, ‖generatio nequam, *nisi, ?fuit, surget, ‖finibus, *quàm Salomon, *prædicationẽ, ?quàm Ionas, "accendit, &, ?qui ingrediuntur

Lucerna corporis* est oculus?: cum ergo ocu-
ὁ λύχνος τοῦ σώματός ἐστιν ὁ ὀφθαλμός. ὅταν οὖν ὁ ὀφ- 34
lus tuus simplex fuerit, totum corpus tuum lucidum ‖est:
θαλμός σου ἁπλοῦς ᾖ, ὅλον τὸ σῶμά σου φωτεινόν ἐστιν·
si autem *sceleratus fuerit, etiam corpus tuum tenebrosum?.
ἐπὰν δὲ πονηρὸς ᾖ, καὶ τὸ σῶμά σου σκοτεινόν.
"Aduerte ergo ne lumen quod in te‖, tenebræ sint.
σκόπει οὖν μὴ τὸ φῶς τὸ ἐν σοὶ, σκότος ἐστίν. 35
Si ergo corpus tuum totum lucidum ‖, non habēs aliquā partem *tene-
εἰ οὖν τὸ σῶμά σου ὅλον φωτεινὸν, μὴ ἔχον τι μέρος σκο- 36
brosam, erit lucidum totum, ?vt cùm lucerna "fulgore ‖il-
τεινὸν, ἔσται φωτεινὸν ὅλον, ὡς ὅταν ὁ λύχνος τῇ ἀστραπῇ φω-
luminat te. "In autem loqui, rogauit illum Pharisæus quidā
τίζῃ σε. ἐν δὲ τῷ λαλῆσαι, ἠρώτα αὐτὸν Φαρισαῖός τις 37
vt pranderet apud se: ‖ingressus autem recubuit.
ὅπως ἀριστήσῃ παρ' αὐτῷ. εἰσελθὼν δὲ ἀνέπεσεν.
At Pharisæus* videns admiratus est, quòd non ?prius ablutus esset
ὁ δὲ Φαρισαῖος ἰδὼν ἐθαύμασεν, ὅτι οὐ πρῶτον ἐβαπτίσθη 38
ante prandium. Ait autem Dominus ad illum, Nunc
πρὸ τοῦ ἀρίστου. εἶπε δὲ ὁ κύριος πρὸς αὐτὸν, νῦν 39
vos Pharisæi quod deforis " calicis? & catini
ὑμεῖς οἱ Φαρισαῖοι τὸ ἔξωθεν τοῦ ποτηρίου καὶ τοῦ πίνακος
mundatis: quod autem intus‖ vestrum, plenum est rapina & iniquitate.
καθαρίζετε· τὸ δὲ ἔσωθεν ὑμῶν γέμει ἁρπαγῆς καὶ πονηρίας.
Stulti, nonne *faciens quod deforis", & quod deintus" fe-
ἄφρονες, οὐχ ὁ ποιήσας τὸ ἔξωθεν, καὶ τὸ ἔσωθεν ἐποίη- 40
cit? Veruntamen ‖inexistentia, date eleemosynam, & ecce omnia
σε; πλὴν τὰ ἐνόντα δότε ἐλεημοσύνην, καὶ ἰδοὺ πάντα 41
munda vobis sunt. Sed væ vobis Pharisæis, quia
καθαρὰ ὑμῖν ἐστιν. ἀλλ' οὐαὶ ὑμῖν τοῖς Φαρισαίοις, ὅτι 42
decimatis mentham, & rutam, & omne o-
ἀποδεκατοῦτε τὸ ἡδύοσμον, καὶ τὸ πήγανον, καὶ πᾶν λάχα-
lus, & præteritis iudicium & charitatem Dei. hæc?
νον, καὶ παρέρχεσθε τὴν κρίσιν καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ θεοῦ. ταῦτα
oportuit facere, & illa non omittere.
ἔδει ποιῆσαι, κἀκεῖνα μὴ ἀφιέναι.
Væ vobis Pharisæis, quia diligitis* *primam
οὐαὶ ὑμῖν τοῖς Φαρισαίοις, ὅτι ἀγαπᾶτε τὴν πρωτο- 43
sessionem in synagogis, & salutationes in
καθεδρίαν ἐν ταῖς συναγωγαῖς, καὶ τοὺς ἀσπασμοὺς ἐν ταῖς
?foris. Væ vobis scribæ & Pharisæi hypo-
ἀγοραῖς. οὐαὶ ὑμῖν γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑπο- 44
critæ, quia estis vt monumenta *non apparentia, & homines
κριταί· ὅτι ἐστὲ ὡς τὰ μνημεῖα τὰ ἄδηλα, καὶ οἱ ἄνθρωποι
deambulantes suprà ‖non sciunt.
οἱ περιπατοῦντες ἐπάνω οὐκ οἴδασιν.
Respondens autē quidam *legisperitorum, ait illi, Magister,
ἀποκριθεὶς δέ τις τῶν νομικῶν, λέγει αὐτῷ, διδάσκαλε, 45
hæc dicens ?& nos notas. Ille autem ait, Et vobis
ταῦτα λέγων καὶ ἡμᾶς ὑβρίζεις. ὁ δὲ εἶπε, καὶ ὑμῖν 46
legisperitis væ: quia oneratis homines oneribus ?difficili-
τοῖς νομικοῖς οὐαί· ὅτι φορτίζετε τοὺς ἀνθρώπους φορτία δυσ-
ter portabilibus, & ipsi vno ?digitorum vestrorum non ‖attingitis
βάστακτα· καὶ αὐτοὶ ἑνὶ τῶν δακτύλων ὑμῶν οὐ προσψαύετε
onera. Væ vobis, *quia ædificatis monumenta
τοῖς φορτίοις· οὐαὶ ὑμῖν, ὅτι οἰκοδομεῖτε τὰ μνημεῖα 47
prophetarum, at patres vestri occiderunt illos.
τῶν προφητῶν, οἱ δὲ πατέρες ὑμῶν ἀπέκτειναν αὐτούς.
Profectò testificamini ?& consentitis operibus pa-
ἄρα μαρτυρεῖτε, καὶ συνευδοκεῖτε τοῖς ἔργοις τῶν πατέ- 48
trum vestrorū, quoniā ipsi quidem occiderunt eos, vos autem ædi-
ρων ὑμῶν, ὅτι αὐτοὶ μὲν ἀπέκτειναν αὐτοὺς, ὑμεῖς δὲ οἰκοδο-
ficatis eorum sepulchra. ‖Propter hoc & sapientia Dei
μεῖτε αὐτῶν τὰ μνημεῖα. διὰ τοῦτο καὶ ἡ σοφία τοῦ θεοῦ 49
dixit: Mittam ad illos prophetas & apostolos: & ex
εἶπεν, ἀποστελῶ εἰς αὐτοὺς προφήτας καὶ ἀποστόλους· καὶ ἐξ
illis occident, & persequentur: Vt inquiratur
αὐτῶν ἀποκτενοῦσι, καὶ ἐκδιώξουσιν· ἵνα [a]ἐκζητηθῇ τὸ 50
sanguis omnium prophetarum, ‖effusus à consti-
αἷμα πάντων τῶν προφητῶν, τὸ ἐκχυνόμενον ἀπὸ κατα-
tutione mundi à generatione ista; A sanguine
βολῆς κόσμου, ἀπὸ τῆς γενεᾶς ταύτης· ἀπὸ τοῦ αἵματος 51
Abel, vsque ad sanguinem Zachariæ *perditi inter
Ἄβελ, ἕως τοῦ αἵματος Ζαχαρίου τοῦ ἀπολομένου μεταξὺ
altare & ædem. ?etiam dico vobis, require-
τοῦ θυσιαστηρίου καὶ τοῦ οἴκου. ναὶ λέγω ὑμῖν, ἐκζητηθήσε-
tur à generatione hac. Væ vobis legisperitis,
ται ἀπὸ τῆς γενεᾶς ταύτης. οὐαὶ ὑμῖν τοῖς νομικοῖς· 52
quia tulistis clauem scientiæ: ipsi non introistis, &
ὅτι ἤρατε τὴν κλεῖδα τῆς γνώσεως· αὐτοὶ οὐκ εἰσήλθετε, καὶ
?introeuntes prohibuistis. ‖Dicente autem illo hæc
τοὺς εἰσερχομένους ἐκωλύσατε. λέγοντος δὲ αὐτοῦ ταῦτα 53
ad illos, cœperunt ?scribæ & Pharisæi grauiter
πρὸς αὐτοὺς, ἤρξαντο οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι δεινῶς
insistere, & "obtundere ipsum de multis.
ἐνέχειν, καὶ ἀποστοματίζειν αὐτὸν περὶ πλειόνων,
Insidiantes ei, & quærentes "venari aliquid de o-
ἐνεδρεύοντες αὐτὸν, καὶ ζητοῦντες θηρεῦσαί τι ἐκ τοῦ στό- 54
re eius, vt accusarent eum.
ματος αὐτοῦ, ἵνα κατηγορήσωσιν αὐτοῦ.

*tui *tuus: Si ‖erit: *nequam ?erit. "Vide ‖est, ‖fuerit, *tenebrarum, ?& sicut "fulgoris ‖illuminabit "Et cùm loqueretur, ‖Iesus autem *autem cœpit intra se reputās dicere, quare ?baptizatus esset ‖est *qui fecit *est, etiam id ‖quod superest, ?autem *primas cathedras ?foro. ?quę non apparent, ‖nesciunt. *ex legisperitis; ?etiam contumeliam nobis facis. ?quæ portare non possunt: ‖tangitis sarcinas. ?digito vestro *qui ?quòd ‖Propterea [a] ἐκζητέομαι ‖qui est *qui periit ?Ita *eos qui introibant ‖Cùm autem diceret ?legisperiti "os eius opprimere *capere

CAP. XII. ιβ'.

*In quibus adcongregatis myriadibus turbæ, vt
1 Ἐν οἷς [a]ἐπισυναχθεισῶν τῶν μυριάδων τοῦ ὄχλου, ὥστε
conculcare alij alios, cœpit dicere ad discipulos
καταπατεῖν ἀλλήλους, ἤρξατο λέγειν πρὸς τοὺς μαθητὰς
suos primùm, Attendite vobis ipsis à fermento Pha-
αὐτοῦ πρῶτον, προσέχετε ἑαυτοῖς ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν Φα-
risæorum, quod est hypocrisis. Nihil ‖enim cooper-
2 ρισαίων, ἥτις ἐστὶν ὑπόκρισις. οὐδὲν δὲ συγκεκαλυμ-
tum est, quod non reueletur: ?& absconditū quod nō scia-
μένον ἐστὶν, ὃ οὐκ ἀποκαλυφθήσεται· καὶ κρυπτὸν, ὃ οὐ γνωσθή-
tur. ‖Propter quæ quæ in tenebris dixistis, in lumine
3 σεται. ἀνθ' ὧν ὅσα ἐν τῇ σκοτίᾳ εἴπατε, ἐν τῷ φωτὶ
"audientur: & quod ‖ad aurem locuti estis in cubiculis,
ἀκουσθήσεται· καὶ ὃ πρὸς τὸ οὖς ἐλαλήσατε ἐν τοῖς ταμείοις,
prædicabitur ?supra domos. Dico autem vobis
4 κηρυχθήσεται ἐπὶ τῶν δωμάτων. λέγω δὲ ὑμῖν τοῖς
amicis meis, Ne "timeatis ab ‖occidentibus corpus,
φίλοις μου, μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ τῶν ἀποκτεινόντων τὸ σῶμα,
& post hæc non *habentibus abundantius quid "facere.
καὶ μετὰ ταῦτα μὴ ἐχόντων περισσότερόν τι ποιῆσαι.
Ostendam autem vobis quem timeatis: timete ?illum post
5 ὑποδείξω δὲ ὑμῖν, τίνα φοβηθῆτε. φοβήθητε τὸν μετὰ τὸ
occidere potestatem *habentem inijcere in gehennam. ita
ἀποκτεῖναι, ἐξουσίαν ἔχοντα ἐμβαλεῖν εἰς τὴν γέενναν. ναὶ
dico vobis, hunc timete. Nonne quinque passeres væ-
6 λέγω ὑμῖν, τοῦτον φοβήθητε. οὐχὶ πέντε στρουθία πω-
neunt ‖assariis duobus? & vnus ex illis non est in obli-
λεῖται ἀσσαρίων δύο; καὶ ἓν ἐξ αὐτῶν οὐκ ἔστιν [b]ἐπιλελησ-
uione coram Deo. Sed & capilli capitis
7 μένον ἐνώπιον τοῦ θεοῦ. ἀλλὰ καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς
vestri omnes numerati sunt. ?ne ergo "timete: multis passe-
ὑμῶν πᾶσαι ἠρίθμηνται. μὴ οὖν φοβεῖσθε· πολλῶν στρου-
ribus *præstatis vos. Dico autem vobis, Omnis quicunq; cōfessus fuerit
8 θίων διαφέρετε ὑμεῖς. λέγω δὲ ὑμῖν, πᾶς ὃς ἂν ὁμολογήσῃ
in me coram hominibus, & filius hominis con-
ἐν ἐμοὶ ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὁμο-
fitebitur "in illo coram angelis Dei.
λογήσει ἐν αὐτῷ ἔμπροσθεν τῶν ἀγγέλων τοῦ θεοῦ.
"At negans me coram hominibus, negabi-
9 ὁ δὲ ἀρνησάμενός με ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων, ἀπαρνηθή-
tur coram angelis Dei. Et omnis qui dicit verbum
10 σεται ἐνώπιον τῶν ἀγγέλων τοῦ θεοῦ. καὶ πᾶς ὃς ἐρεῖ λόγον
in filium hominis, remittetur illi: "at in
εἰς τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, ἀφεθήσεται αὐτῷ· τῷ δὲ εἰς τὸ
sanctum spiritum ‖blasphemanti, non remittetur. Cùm autem
11 ἅγιον πνεῦμα βλασφημήσαντι, οὐκ ἀφεθήσεται. ὅταν δὲ
‖adduxerint vos in synagogas & "principatus, &
προσφέρωσιν ὑμᾶς ἐπὶ τὰς συναγωγὰς καὶ τὰς ἀρχὰς, καὶ τὰς
potestates, ‖ne curate qualiter aut quid *excusetis, aut quid dicatis.
ἐξουσίας, μὴ μεριμνᾶτε πῶς ἢ τί ἀπολογήσησθε, ἢ τί εἴπητε.
Nam sanctus Spiritus docebit vos in ipsa hora ‖quæ
12 τὸ γὰρ ἅγιον πνεῦμα διδάξει ὑμᾶς ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ἃ
oporteat dicere. Ait autem quidam ei de turba, Magister,
13 δεῖ εἰπεῖν. εἶπε δέ τις αὐτῷ ἐκ τοῦ ὄχλου, διδάσκαλε,
dic fratri meo *partiri mecum hæreditatem.
εἰπὲ τῷ ἀδελφῷ μου μερίσασθαι μετ' ἐμοῦ τὴν κληρονομίαν.
"Ille autem dixit ei, Homo, Quis me constituit iudicem aut
14 ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ, ἄνθρωπε, τίς με κατέστησε δικαστὴν ἢ
diuisorem super vos? Dixit ‖autem ad illos, Videte & ca-
15 μεριστὴν ἐφ' ὑμᾶς; εἶπε δὲ πρὸς αὐτοὺς, ὁρᾶτε καὶ φυ-
uete ab ? auaritia: quia non in "redundare cuiquam
λάσσεσθε ἀπὸ τῆς πλεονεξίας· ὅτι οὐκ ἐν τῷ περισσεύειν τινὶ ἡ
vita eius est ex ‖substantiis ipsius. Dixit autem simi-
16 ζωὴ αὐτοῦ ἐστιν ἐκ τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῦ. εἶπε δὲ παρα-
litudinem ad illos, dicens, Hominis cuiusdam diuitis *bene
βολὴν πρὸς αὐτοὺς, λέγων, ἀνθρώπου τινὸς πλουσίου εὐφό-
tulit regio. Et ?ratiocinabatur in seipso, dicens, Quid fa-
17 ρησεν ἡ χώρα· καὶ διελογίζετο ἐν ἑαυτῷ, λέγων, τί ποιή-
ciam, quia nō habeo quò congregem fructus meos? Et dixit, Hoc
18 σω; ὅτι οὐκ ἔχω ποῦ συνάξω τοὺς καρπούς μου; καὶ εἶπε, τοῦτο
faciam, destruam mea horrea, & maiora "ædifi-
ποιήσω, καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας, καὶ μείζονας οἰκοδομή-
cabo, & congregabo illuc omnia ‖ nata *mea, & bona
σω, καὶ συνάξω ἐκεῖ πάντα τὰ γενήματά μου, καὶ τὰ ἀγαθά
mea. Et dicam animæ meæ, Anima, habes multa bona
19 μου. καὶ ἐρῶ τῇ ψυχῇ μου, ψυχὴ, ἔχεις πολλὰ ἀγαθὰ
posita in annos plurimos: requiesce, comede, bibe, "oblectare.
κείμενα εἰς ἔτη πολλά· ἀναπαύου, φάγε, πίε, εὐφραίνου.
Dixit autem illi Deus, Stulte, hac nocte animam tuam
20 εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ θεὸς, ἄφρον, ταύτῃ τῇ νυκτὶ τὴν ψυχήν σου
repetunt à te: quæ autem parasti, ‖cui erunt? Sic
21 ἀπαιτοῦσιν ἀπὸ σοῦ· ἃ δὲ ἡτοίμασας, τίνι ἔσται; οὕτως ὁ
*thesaurizans sibi ipsi, & non ? in Deum "ditescens. Dixit *autem ad
22 θησαυρίζων ἑαυτῷ, καὶ μὴ εἰς θεὸν πλουτῶν. εἶπε δὲ πρὸς
discipulos suos, Ideo vobis dico, ‖Ne soliciti "sitis
τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, διὰ τοῦτο ὑμῖν λέγω, μὴ μεριμνᾶτε τῇ
animæ vestræ quid manducetis, neque corpori quid induamini.
ψυχῇ ὑμῶν τί φάγητε· μηδὲ τῷ σώματι, τί ἐνδύσησθε.

*Multis autem turbis concurrentibus, ita vt seinuicem conculcarent, [a] ἐπισυνάγομαι ‖autem ?neque ‖Quoniam "dicentur ‖in ?in tectis. "terreamini ‖his qui occidunt "faciant. *habēt amplius ?eum qui postquā occiderit *habet mittere ‖dipondio? [b] ἐπιλανθάνομαι ?Nolite "timere: *pluris estis. "illum "Qui autem negauerit "ei autem qui ‖blasphemauerit, ‖inducent "ad magistrat⁹, ‖nolite soliciti esse *respondeatis, ‖quid vos *vt diuidat "At ille ‖que ?omni "abundantia cuiusquam ‖his quæ possidet. *vberes fructus ager attulit. ?cogitabat intra se, "faciam, ‖quæ *sunt mihi, "epulare ‖cuius *est qui sibi thesaurizat, ?est "diues. *quę ‖Nolite "esse

Anima plus est *alimento, & corpus ᵛvestimento.
ἡ ψυχὴ πλεῖόν ἐστι τῆς τροφῆς, καὶ τὸ σῶμα τοῦ ἐνδύματος. 23
Considerate coruos, quia non seminant, neque me-
κατανοήσατε τοὺς κόρακας, ὅτι οὐ σπείρουσιν, οὐδὲ θερίζου- 24
tunt, quibus nō est cellarium, neque horreum, & Deus ᵘalit illos.
σιν, οἷς οὐκ ἔστι ταμεῖον οὐδὲ ἀποθήκη· καὶ ὁ θεὸς τρέφει αὐτούς.
quantò magis vos ǁpræstatis volucribus?
πόσῳ μᾶλλον ὑμεῖς διαφέρετε τῶν πετεινῶν;
Quis autem *ex vobis cogitans solicitè potest ᵛapponere ad
τίς δὲ ἐξ ὑμῶν μεριμνῶν δύναται προσθεῖναι ἐπὶ τὴν 25
staturam suam cubitum vnum? Si ergo neque ᵘminimum ǁ pote-
ἡλικίαν αὐτοῦ πῆχυν ἕνα; εἰ οὖν οὔτε ἐλάχιστον δύνα- 26
stis, quid de cæteris soliciti estis? Considerate
σθε, τί περὶ τῶν λοιπῶν μεριμνᾶτε; κατανοήσατε τὰ 27
lilia, quomodo crescunt: non laborant, neque nent. dico autem vobis,
κρίνα, πῶς αὐξάνει· οὐ κοπιᾷ, οὐδὲ νήθει. λέγω δὲ ὑμῖν,
Neque Salomon in omni gloria sua ǁcircumamiciebatur sicut vnum
οὐδὲ Σολομὼν ἐν πάσῃ τῇ δόξῃ αὐτοῦ περιεβάλετο ὡς ἓν
istorum. Si autem fœnum * in agro hodie existens, &
τούτων. εἰ δὲ τὸν χόρτον ἐν τῷ ἀγρῷ σήμερον ὄντα, καὶ 28
cras in clibanum ᵘmissum, Deus sic ǁcircumamicit,
αὔριον εἰς κλίβανον βαλλόμενον ὁ θεὸς οὕτως ἀμφιέννυσι,
quantò magis vos *exiguæ fidei? Et vos ᵛne quærite
πόσῳ μᾶλλον ὑμᾶς, ὀλιγόπιστοι; καὶ ὑμεῖς μὴ ζητεῖτε 29
quid māducetis aut quid bibatis, & ᵛne suspendamini ex sublimi.
τί φάγητε, ἢ τί πίητε, καὶ μὴ μετεωρίζεσθε·
Hæc enim omnia gentes mundi quærunt. vester autem
ταῦτα γὰρ πάντα τὰ ἔθνη τοῦ κόσμου ἐπιζητεῖ. ὑμῶν δὲ ὁ 30
pater scit quoniam indigetis his. Veruntamen quærite ǁ re-
πατὴρ οἶδεν ὅτι χρῄζετε τούτων. πλὴν ζητεῖτε τὴν βα- 31
gnum Dei *, & hæc omnia adiicientur vobis.
σιλείαν τοῦ θεοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν.
ᵘNe time pusillus grex; quia ǁ bene visum est patri ve-
μὴ φοβοῦ, τὸ μικρὸν ποίμνιον· ὅτι εὐδόκησεν ὁ πατὴρ ὑ- 32
stro dare vobis regnum. Vendite * sub-
μῶν δοῦναι ὑμῖν τὴν βασιλείαν. πωλήσατε τὰ ὑπάρ- 33
stantias vestras, & date eleemosynam. facite vobis ᵛcru-
χοντα ὑμῶν, καὶ δότε ἐλεημοσύνην. ποιήσατε ἑαυτοῖς βα-
menas non veterascentes, thesaurum non deficientem in cæ-
λάντια μὴ παλαιούμενα, θησαυρὸν ἀνέκλειπτον ἐν τοῖς οὐρα-
lis, quò fur non appropiat, neque tinea corrumpit.
νοῖς, ὅπου κλέπτης οὐκ ἐγγίζει, οὐδὲ σὴς διαφθείρει.
Vbi enim est thesaurus vester, ibi & cor vestrum
ὅπου γάρ ἐστιν ὁ θησαυρὸς ὑμῶν, ἐκεῖ καὶ ἡ καρδία ὑμῶν 34
erit. Sint vestri lumbi præcincti, &
ἔσται. ἔστωσαν ὑμῶν αἱ ὀσφύες *περιεζωσμέναι, καὶ οἱ 35
lucernæ ᵘaccensæ. Et vos similes hominibus ex-
λύχνοι καιόμενοι· καὶ ὑμεῖς ὅμοιοι ἀνθρώποις προσ- 36
pectantibus dominum suum, quando ᵘreuertetur à nuptiis,
δεχομένοις τὸν κύριον ἑαυτῶν, πότε ἀναλύσει ἐκ τῶν γάμων,
vt ǁ veniente & pulsante, confestim aperiant ei.
ἵνα ἐλθόντος καὶ ᵇκρούσαντος, εὐθέως ἀνοίξωσιν αὐτῷ.
Beati serui illi, quos *veniens dominus inuenerit
μακάριοι οἱ δοῦλοι ἐκεῖνοι, οὓς ἐλθὼν ὁ κύριος εὑρήσει 37
vigilantes. amen dico vobis, quòd ᵛcircumcinget, & faciet discūbere
γρηγοροῦντας· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι περιζώσεται καὶ ἀνακλινεῖ
illos, & ǁprodiens ministrabit illis. Et si venerit in
αὐτούς, καὶ παρελθὼν διακονήσει αὐτοῖς. καὶ ἐὰν ἔλθῃ ἐν 38
secunda vigilia, & * in tertia vigilia venerit, & inuenerit
τῇ δευτέρᾳ φυλακῇ, καὶ ἐν τῇ τρίτῃ φυλακῇ ἔλθῃ, καὶ εὕρῃ
ita, beati sunt serui illi. Hoc autem scitote,
οὕτω, μακάριοί εἰσιν οἱ δοῦλοι ἐκεῖνοι. τοῦτο δὲ γινώσκετε, 39
quoniā si sciret paterfamilias qua hora fur veniret, vigi-
ὅτι εἰ ᾔδει ὁ οἰκοδεσπότης ποίᾳ ὥρᾳ ὁ κλέπτης ἔρχεται, ἐγρη-
laret vtique, & nō vtique sineret perfodi domum suam.
γόρησεν ἄν, καὶ οὐκ ἂν ἀφῆκε διορυγῆναι τὸν οἶκον αὐτοῦ.
Et vos igitur estote parati; quia qua hora non putatis, filius
καὶ ὑμεῖς οὖν γίνεσθε ἕτοιμοι· ὅτι ᾗ ὥρᾳ οὐ δοκεῖτε, ὁ υἱὸς 40
hominis *venit. Ait autem ei Petrus, Domine,
τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεται. εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ Πέτρος, κύριε, 41
ad nos parabolam hanc dicis, an & ad omnes?
πρὸς ἡμᾶς τὴν παραβολὴν ταύτην λέγεις, ἢ καὶ πρὸς πάντας;
Dixit autem Dominus, Quis ᵘnam est fidelis dispensator, & pru-
εἶπε δὲ ὁ κύριος, τίς ἄρα ἐστὶν ὁ πιστὸς οἰκονόμος καὶ φρό- 42
dens, quem constituet dominus *super famulitio suo, ad dan-
νιμος, ὃν καταστήσει ὁ κύριος ἐπὶ τῆς θεραπείας αὐτοῦ, τοῦ διδό-
dum in tempore tritici mensuram? Beatus seruus ille,
ναι ἐν καιρῷ τὸ σιτομέτριον; μακάριος ὁ δοῦλος ἐκεῖνος, 43
quem ᵛveniens dominus eius inuenerit facientem ita.
ὃν ἐλθὼν ὁ κύριος αὐτοῦ εὑρήσει ποιοῦντα οὕτως.
Verè dico vobis, quoniā ᵘsuper omnibus substantiis ipsius
ἀληθῶς λέγω ὑμῖν, ὅτι ἐπὶ πᾶσι τοῖς ὑπάρχουσιν αὐτοῦ 44
constituet illum. Si autem dixerit seruus ille in
καταστήσει αὐτόν. ἐὰν δὲ εἴπῃ ὁ δοῦλος ἐκεῖνος ἐν τῇ 45
corde suo, ᵘTardat dominus meus venire, & cœperit percutere
καρδίᾳ αὐτοῦ, χρονίζει ὁ κύριός μου ἔρχεσθαι, καὶ ἄρξηται τύπτειν
ǁpueros, & ancillas, edereque & bibere, & ine-
τοὺς παῖδας καὶ τὰς παιδίσκας, ἐσθίειν τε καὶ πίνειν καὶ μεθύ-
briari. Veniet dominus serui illius in die qua non ᵛex-
σκεσθαι, ἥξει ὁ κύριος τοῦ δούλου ἐκείνου ἐν ἡμέρᾳ ᾗ οὐ προσ- 46

*quàm esca, ᵛplus quàm vestimentum. ᵘpascit ǁplures estis illis? *vestrûm cogitando ᵛadiicere ᵘquod ǁest ǁvestiebatur ex istis. *quod hodie est ᵘmittitur, ǁvestit, *pusillæ ᵛnolite quærere ᵛnolite in sublime tolli. ǁprimùm *& iustitiam eius, ᵘNolite timere ǁcomplacuit ᵛquæ possidetis, ᵛsacculos qui non veterascūt *περιζώννυμι & περιζωννύω ᵘardentes in manibus vestris. ᵘreuertatur ǁcùm venerit & pulsauerit, ᵇκρούω *cùm venerit ᵛpræcinget se, ǁtransiens *si ᵛveniet. ᵘputas ᵘsupra familiā suā, vt det illis ᵛcùm venerit ᵘsupra omnia quæ possidet ᵘMoram facit ǁseruos, ᵛsperat,

spectat, & in hora qua ǁnon cognoscit, & *dissecabit eum, & par-
δοκᾷ, καὶ ἐν ὥρᾳ ᾗ οὐ γινώσκει, καὶ διχοτομήσει αὐτόν, καὶ τὸ μέ-
tem eius cum infidelibus ponet. Ille autem seruus
47 ρος αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀπίστων θήσει. ἐκεῖνος δὲ ὁ δοῦλος ὁ
*noscens voluntatem domini sui, & non ᵛapparans, neque fa-
γνοὺς τὸ θέλημα τοῦ κυρίου ἑαυτοῦ, καὶ μὴ ἑτοιμάσας μηδὲ ποιή-
ciens ad voluntatem eius, ᵘcædetur multis.
σας πρὸς τὸ θέλημα αὐτοῦ, δαρήσεται πολλάς.
Qui autē non *noscens, faciens autem digna plagis, ᵛcædetur pau-
48 ὁ δὲ μὴ γνούς, ποιήσας δὲ ἄξια πληγῶν, δαρήσεται ὀλί-
cis. omni autem cui datum est multū, multum quæretur ab eo: &
γας. παντὶ δὲ ᾧ ἐδόθη πολύ, πολὺ ζητηθήσεται παρ' αὐτοῦ· καὶ
cui ᵘdeposuerunt multum, *abundantius reposcent eum.
ᾧ παρέθεντο πολύ, περισσότερον αἰτήσουσιν αὐτόν.
Ignem veni ᵛiacere in terram, & quid volo ᵘsi iam accendatur?
49 πῦρ ἦλθον βαλεῖν εἰς τὴν γῆν, καὶ τί θέλω εἰ ἤδη ᵃἀνήφθη;
Baptisma autem habeo baptizari, & quomodo coarctor, vsque
50 βάπτισμα δὲ ἔχω βαπτισθῆναι, καὶ πῶς συνέχομαι ἕως
*quò perficiatur? Putatis quia pacem veni dare in
51 οὗ τελεσθῇ; δοκεῖτε ὅτι εἰρήνην παρεγενόμην δοῦναι ἐν
terra? non, dico vobis, sed ᵛdissidium.
τῇ γῇ; οὐχί, λέγω ὑμῖν, ἀλλ' ἢ διαμερισμόν.
Erunt enim ex ᵘnunc quinque in domo vna ǁdispartiti,
52 ἔσονται γὰρ ἀπὸ τοῦ νῦν πέντε ἐν οἴκῳ ἑνὶ διαμεμερισμένοι,
tres in duos, & duo in tres. *Dispartietur pater
53 τρεῖς ἐπὶ δυσί, καὶ δύο ἐπὶ τρισί. διαμερισθήσεται πατὴρ
in filium, & filius in patremᵛ: mater in filiam & filia in
ἐφ' υἱῷ, καὶ υἱὸς ἐπὶ πατρί· μήτηρ ἐπὶ θυγατρί, καὶ θυγάτηρ ἐπὶ
matrem: socrus in nurum suam, & nurus in
μητρί· πενθερὰ ἐπὶ τὴν νύμφην αὐτῆς, καὶ νύμφη ἐπὶ τὴν
socrum suam. Dicebat autem ᵘ& turbis, Cùm videritis
54 πενθερὰν αὐτῆς. ἔλεγε δὲ καὶ τοῖς ὄχλοις, ὅταν ἴδητε τὴν
nubem orientem ab ᵛoccasibus, statim dicitis, ǁ Imber
νεφέλην ἀνατέλλουσαν ἀπὸ δυσμῶν, εὐθέως λέγετε, ὄμβρος
venit; & fit ita. Et cùm Austrum flantem, dicitis,
55 ἔρχεται· καὶ γίνεται οὕτω. καὶ ὅταν νότον πνέοντα, λέγετε,
quia æstus erit; & fit. Hypocritæ, faciem
56 ὅτι καύσων ἔσται· καὶ γίνεται. ὑποκριταί, τὸ πρόσωπον
cæli & terræ nostis probare, at tempusᵛ hoc quomodo
τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς οἴδατε δοκιμάζειν, τὸν δὲ καιρὸν τοῦτον πῶς
non probatis? Quid autē & à vobisipsis non iudicatis quod iustum ǁ,
57 οὐ δοκιμάζετε; τί δὲ καὶ ἀφ' ἑαυτῶν οὐ κρίνετε τὸ δίκαιον;
Cùm ǁenim vadis cum aduersario tuo ad principem, in
58 ὡς γὰρ ὑπάγεις μετὰ τοῦ ἀντιδίκου σου ἐπ' ἄρχοντα, ἐν τῇ
via da operam liberari ab illo, ne forte trahat
ὁδῷ δὸς ἐργασίαν ᵇἀπηλλάχθαι ἀπ' αὐτοῦ, μήποτε κατασύρῃ
te ad iudicem, & iudex te tradat exactori, &
σε πρὸς τὸν κριτήν, καὶ ὁ κριτής σε παραδῷ τῷ πράκτορι, καὶ
exactor *iaciat te in carcerem. Dico tibi, Non ǁegre-
59 ὁ πράκτωρ βάλῃ σε εἰς φυλακήν. λέγω σοι, οὐ μὴ ἐξέλ-
dieris illinc, vsque quo etiam nouissimum minutum reddas.
θῃς ἐκεῖθεν, ἕως οὗ καὶ τὸ ἔσχατον λεπτὸν ἀποδῷς.

CAP. XIII. ιγ'

Aderant autem quidam in ipso tempore, nuntiantes il-
1 Παρῆσαν δέ τινες ἐν αὐτῷ τῷ καιρῷ ἀπαγγέλλοντες αὐ-
li de Galilæis, quorum sanguinem Pilatus miscuit cum sa-
τῷ περὶ τῶν Γαλιλαίων, ὧν τὸ αἷμα Πιλάτος ἔμιξε μετὰ τῶν θυ-
crificiis eorum. Et respondens Iesus, dixit illis, Putatis
2 σιῶν αὐτῶν. καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, δοκεῖτε
quòd Galilæi hi peccatores præ omnibus Gali-
ὅτι οἱ Γαλιλαῖοι οὗτοι ἁμαρτωλοὶ παρὰ πάντας τοὺς Γαλι-
læis fuerint, quia talia passi sunt? Non, dico vobis,
3 λαίους ἐγένοντο, ὅτι τοιαῦτα ᶜπεπόνθασιν; οὐχί, λέγω ὑμῖν,
sed *si non pœniteamini, omnes similiter peribitis.
ἀλλ' ἐὰν μὴ μετανοῆτε, πάντες ὡσαύτως ἀπολεῖσθε.
ᵛVel illi decem & octo, supra quos cecidit turris in Si-
4 ἢ ἐκεῖνοι οἱ δέκα καὶ ὀκτώ, ἐφ' οὓς ἔπεσεν ὁ πύργος ἐν τῷ Σι-
loam, & occidit eos: putatis quia ᵘipsi debitores fuerint
λωάμ, καὶ ἀπέκτεινεν αὐτούς· δοκεῖτε ὅτι οὗτοι ὀφειλέται ἐγένοντο
præter omnes homines habitantes in Hierusalem?
παρὰ πάντας ἀνθρώπους τοὺς κατοικοῦντας ἐν Ἱερουσαλήμ;
Non, dico vobis, sed si non ǁpœnitueritis, omnes similiter
5 οὐχί, λέγω ὑμῖν, ἀλλ' ἐὰν μὴ μετανοῆτε, πάντες ὁμοίως
peribitis. Dicebat autem hanc similitudinem, *Ficum habebat
6 ἀπολεῖσθε. ἔλεγε δὲ ταύτην τὴν παραβολήν, συκῆν εἶχέ
quidā in vinea sua plantatam, & venit fructum
τις ἐν τῷ ἀμπελῶνι αὐτοῦ ᵈπεφυτευμένην, καὶ ἦλθε καρπὸν
quærens in illa, & non inuenit. Dixit autem ad ǁ vinitorem,
7 ζητῶν ἐν αὐτῇ, καὶ οὐχ εὗρεν. εἶπε δὲ πρὸς τὸν ἀμπελουρ-
Ecce * tres annos venio quærens fructum in ficulnea hac,
γόν, ἰδοὺ τρία ἔτη ἔρχομαι ζητῶν καρπὸν ἐν τῇ συκῇ ταύτῃ,
& non inuenio. ᵛExcinde illam: vt quid etiam terram occupat?
καὶ οὐχ εὑρίσκω· ἔκκοψον αὐτήν· ἵνα τί καὶ τὴν γῆν καταργεῖ;
ᵘIs autem respondens, dicit illi, Domine, ǁrelinque eam & hunc
8 ὁ δὲ ἀποκριθεὶς, λέγει αὐτῷ, κύριε, ἄφες αὐτὴν καὶ τοῦτο τὸ
annum, vsque dum fodiam circa illam, & mittam *stercora, Et si quidem
9 ἔτος, ἕως ὅτου σκάψω περὶ αὐτήν, καὶ βάλω κόπρια· κἂν μὲν
fecerit fructum: ᵛsi verò non, in futurum ᵘexcindes eam.
ποιήσῃ καρπόν· εἰ δὲ μήγε, εἰς τὸ μέλλον ἐκκόψεις αὐτήν.

ǁnescit, *diuidet *qui cognouit ᵛse præparauit, & non fecit secundum ᵘvapulabit *cognouit, & fecit ᵛvapulabit ᵘplus commendauerunt *petent ab eo. ᵛmittere ᵘnisi vt ᵃἅπτομαι *dum ᵛseparationem. ᵘhoc ǁdiuisi, *Diuidentur ᵛsuum: ᵘad turbas, ǁNimbus ᵛoccasu, ᵛautem ǁest? ǁautem ᵇἀπαλλάττομαι *mittat ǁexies inde, donec ᶜπάσχω, & παθέω *nisi pœnitentiam habueritis, ᵛSicut ᵘ& ǁpœnitentiam habueritis, *Arborem fici ᵈφυτεύομαι ǁcultorē vineæ, *anni tres sunt ex quo ᵛSuccîde ergo ᵘAt ille ǁdimitte illam & hoc anno, *stercus. ᵛsin autem, ᵘsuccides

Erat autem docens in *vna ſynagogarum in ſabbathis.
10 Ἦν δὲ διδάσκων ἐν μιᾷ τῶν συναγωγῶν ἐν τοῖς σάββασι.

Et ecce mulier ?erat ſpiritum habens infirmitatis "annos decem & octo,
11 καὶ ἰδοὺ γυνὴ ἦν πνεῦμα ἔχουσα ἀσθενείας ἔτη δέκα καὶ ὀκτώ,
& erat ‖concuruata, & non potens recuruare in omnino.
καὶ ἦν συγκύπτουσα, καὶ μὴ δυναμένη ἀνακύψαι εἰς τὸ παντελές.
Videns autem eam Ieſus, *aduocauit. & ait illi,
12 ἰδὼν δὲ αὐτὴν ὁ Ἰησοῦς προσεφώνησε, καὶ εἶπεν αὐτῇ,
Mulier, ?abſoluta es "infirmitate tua. Et impoſuit illi
γύναι, ἀπολέλυσαι τῆς ἀσθενείας σου.
13 καὶ ἐπέθηκεν αὐτῇ
manus, & confeſtim erecta eſt, & glorificabat Deum.
τὰς χεῖρας, καὶ παραχρῆμα ᵃἀνωρθώθη, καὶ ἐδόξαζε τὸν θεόν.
Reſpondens autem archiſynagogus, indignans quia
14 ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἀρχισυνάγωγος, ἀγανακτῶν ὅτι τῷ
ſabbato curaſſet Ieſus, dicebat turbæ, Sex dies
σαββάτῳ ἐθεράπευσεν ὁ Ἰησοῦς, ἔλεγε τῷ ὄχλῳ, ἓξ ἡμέραι
ſunt, in quibus oportet operari: in his ergo ?venientes curamini,
εἰσὶν ἐν αἷς δεῖ ἐργάζεσθαι· ἐν ταύταις οὖν ἐρχόμενοι θεραπεύεσθε,
& non " die ſabbati. ‖Reſpondit ergo
καὶ μὴ τῇ ἡμέρᾳ τοῦ σαββάτου.
15 ἀπεκρίθη οὖν
ei Dominus, & dixit, Hypocritæ, vnuſquiſque veſtrûm ſabbato
αὐτῷ ὁ κύριος, καὶ εἶπεν, ὑποκριταί, ἕκαστος ὑμῶν τῷ σαββάτῳ
non ſoluit bouem ſuum, aut aſinum à præſepio, &
οὐ λύει τὸν βοῦν αὐτοῦ, ἢ τὸν ὄνον ἀπὸ τῆς φάτνης, καὶ
*abducens potum dat? Hanc autem filiam Abrahæ
ἀπαγαγὼν ποτίζει;
16 ταύτην δὲ θυγατέρα Ἀβραὰμ
exiſtentem, quã ?ligauit Satanas, ecce decem & octo "annos, nõ oportuit
οὖσαν, ἣν ᵇἔδησεν ὁ σατανᾶς, ἰδοὺ δέκα καὶ ὀκτὼ ἔτη, οὐκ ἔδει
ſolui à vinculo iſto die ſabbathi?
λυθῆναι ἀπὸ τοῦ δεσμοῦ τούτου τῇ ἡμέρᾳ τοῦ σαββάτου;
Et ‖hæc dicente eo, erubeſcebant omnes *oppoſiti
17 καὶ ταῦτα λέγοντος αὐτοῦ, κατῃσχύνοντο πάντες οἱ ἀντικείμενοι
ei: & omnis ?turba gaudebat in vniuerſis "glorioſis
αὐτῷ· καὶ πᾶς ὁ ὄχλος ἔχαιρεν ἐπὶ πᾶσι τοῖς ἐνδόξοις
factis ab eo. Dicebat ‖autem, Cui ſimile eſt
τοῖς γινομένοις ὑπ' αὐτοῦ.
18 ἔλεγε δέ, τίνι ὁμοία ἐστὶν ἡ
regnum Dei; & cui *ſimilabo illud?
βασιλεία τοῦ θεοῦ, καὶ τίνι ὁμοιώσω αὐτήν;
Simile eſt grano ſinapis, quod ?accipiens homo miſit
19 ὁμοία ἐστὶ κόκκῳ σινάπεως, ὃν λαβὼν ἄνθρωπος ἔβαλεν
in hortum ſuum, & creuit, & factum eſt in arborem magnam, &
εἰς κῆπον ἑαυτοῦ, καὶ ᶜηὔξησε, καὶ ἐγένετο εἰς δένδρον μέγα, καὶ
volucres cæli "nidulati ſunt in ramis eius.
τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατεσκήνωσεν ἐν τοῖς κλάδοις αὐτοῦ.
Et iterum dixit, Cui ‖ſimilabo regnum Dei?
20 καὶ πάλιν εἶπε, τίνι ὁμοιώσω τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ;
Simile eſt fermento, quod *accipiens mulier abſcondit in farinæ
21 ὁμοία ἐστὶ ζύμῃ, ἣν λαβοῦσα γυνὴ ἔκρυψεν εἰς ἀλεύρου
ſata tria, donec ?fermentatum eſt totum. Et "tranſibat per ciuitates
σάτα τρία, ἕως οὗ ἐζυμώθη ὅλον.
22 καὶ διεπορεύετο κατὰ πόλεις
& ‖vicos docens, & iter faciens in Hieruſalem.
καὶ κώμας διδάσκων, καὶ πορείαν ποιούμενος εἰς Ἱερουσαλήμ.
Ait autem quidã illi, Domine, ſi pauci *ſeruantur?
23 εἶπε δέ τις αὐτῷ, κύριε, εἰ ὀλίγοι οἱ σωζόμενοι;
ipſe autẽ dixit ad illos, Contendite intrare per
ὁ δὲ εἶπε πρὸς αὐτούς,
24 ἀγωνίζεσθε εἰσελθεῖν διὰ τῆς
anguſtam portam: quia multi, dico vobis, quærent intrare, &
στενῆς πύλης· ὅτι πολλοί, λέγω ὑμῖν, ζητήσουσιν εἰσελθεῖν, καὶ
non poterunt. ‖Ex quo autem *ſurrexerit paterfamilias, &
οὐκ ἰσχύσουσιν.
25 ἀφ' οὗ ἂν ἐγερθῇ ὁ οἰκοδεσπότης, καὶ
clauſerit oſtium, & ?cœperitis foris ſtare, & pulſare
ἀποκλείσῃ τὴν θύραν, καὶ ἄρξησθε ἔξω ἑστάναι, καὶ κρούειν
oſtium, dicentes, Domine Domine aperi nobis: & reſpondens
τὴν θύραν, λέγοντες, κύριε κύριε, ἄνοιξον ἡμῖν· καὶ ἀποκριθεὶς
dicet vobis, ‖Non noui vos vnde ſitis.
ἐρεῖ ὑμῖν, οὐκ οἶδα ὑμᾶς πόθεν ἐστέ.
Tunc incipietis dicere, Manducauimus coram te, & bibimus, &
26 τότε ἄρξεσθε λέγειν, ἐφάγομεν ἐνώπιόν σου καὶ ἐπίομεν, καὶ
in plateis noſtris docuiſti. Et dicet, Dico vobis, ?Non
ἐν ταῖς πλατείαις ἡμῶν ἐδίδαξας·
27 καὶ ἐρεῖ, λέγω ὑμῖν, οὐκ
noui vos vnde ſitis. "Abſcedite à me omnes operarij
οἶδα ὑμᾶς πόθεν ἐστέ· ἀπόστητε ἀπ' ἐμοῦ πάντες οἱ ἐργάται
iniquitatis. Ibi erit fletus & ſtridor dentium,
τῆς ἀδικίας.
28 ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων,
cùm videritis Abraham & Iſaac & Iacob, & omnes
ὅταν ὄψησθε Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ, καὶ πάντας
prophetas in regno Dei, vos autem ‖expulſos
τοὺς προφήτας ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ, ὑμᾶς δὲ ἐκβαλλομένους
foras. Et venient ab ?Orientibus & Occidentibus, & Aquilone
ἔξω.
29 καὶ ἥξουσιν ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν, καὶ βορρᾶ
& Auſtro, & *recumbent in regno Dei.
καὶ νότου, καὶ ἀνακλιθήσονται ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ.
Et ecce ſunt nouiſſimi qui erunt primi, & ſunt primi qui erunt
30 καὶ ἰδοὺ εἰσὶν ἔσχατοι οἳ ἔσονται πρῶτοι καὶ εἰσὶ πρῶτοι οἳ ἔσονται
nouiſſimi. In ipſa die acceſſerunt quidam Phariſæi,
ἔσχατοι.
31 ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ προσῆλθόν τινες Φαρισαῖοι,
dicentes illi, Exi & vade hinc, quia Herodes
λέγοντες αὐτῷ, ἔξελθε, καὶ πορεύου ἐντεῦθεν· ὅτι Ἡρώδης
vult te occidere. Et ait illis, ?Euntes
θέλει σε ἀποκτεῖναι.
32 καὶ εἶπεν αὐτοῖς, πορευθέντες

Marginalia: *ſynagoga eorum. ?quæ habebãt. "annis. ‖inclinata, nec omnino poterat ſurſum reſpicere. Quam cùm videret *vocauit eam ad ſe, ?dimiſſa "ab infirmitate tua. ᵃἀνορθόω. ?venite &. "in. ‖Reſpondens auté ad illum. *ducit adaquare? ?alligauit. "annis. ᵇδέω. ‖cùm hæc diceret, *aduerſarij eius: ?populus "quæ glorioſe fiebant. ‖ergo. *ſimile æſtimabo. ?acceptum. ᶜαὐξάνω. "requieuerunt. ‖ſimile æſtimabo. *acceptum. ?fermentaretur. "ibat. ‖caſtella. *ſunt qui ſaluantur? ‖Cùm. *intrauerit. ?incipietis. ‖Neſcio. ?Neſcio. "diſcedite. ‖expelli. ?Oriente & Occidente, *accumbent. Phariſæorum. ?Ite.

dicite vulpi illi, Ecce eiicio dæmonia, & ſanitates
εἴπατε τῇ ἀλώπεκι ταύτῃ, ἰδοὺ ἐκβάλλω δαιμόνια, καὶ ἰάσεις
perficio hodie & cras, & tertia* conſummor.
ἐπιτελῶ σήμερον καὶ αὔριον, καὶ τῇ τρίτῃ τελειοῦμαι.
Veruntamẽ oportet me hodie & cras & ?perendie ambulare:
33 πλὴν δεῖ με σήμερον καὶ αὔριον καὶ τῇ ἐχομένῃ πορεύεσθαι·
quia non capit prophetam perire extra Hieruſalem.
ὅτι οὐκ ἐνδέχεται προφήτην ἀπολέσθαι ἔξω Ἱερουσαλήμ.
Hieruſalem Hieruſalem "occidens prophetas,
34 Ἱερουσαλὴμ Ἱερουσαλὴμ ἡ ἀποκτείνουσα τοὺς προφήτας,
& ‖lapidans miſſos ad te, quoties
καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτήν, ποσάκις
volui congregare filios tuos, quemadmodum auis congregat
ἠθέλησα ἐπισυνάξαι τὰ τέκνα σου, ὃν τρόπον ὄρνις ἐπισυνάγει
‖ſuam pullitiem ſub *alas, & ?non voluiſtis?
τὴν ἑαυτῆς νοσσιὰν ὑπὸ τὰς πτέρυγας, καὶ οὐκ ἠθελήσατε;
Ecce *relinquitur vobis domus veſtra deſerta. Dico autem vobis, quia non
35 ἰδοὺ ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος. λέγω δὲ ὑμῖν, ὅτι οὐ
me videbitis, donec veniat cùm dicetis, Benedictus ‖veniens
μή με ἴδητε, ἕως ἂν ἥξῃ ὅτε εἴπητε, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος
in nomine Domini.
ἐν ὀνόματι κυρίου.

CAP. XIIII. ιδ´

Et factum eſt *in venire eum in domum cuiuſdam ?principum
1 Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ἐλθεῖν αὐτὸν εἰς οἶκόν τινος τῶν ἀρχόντων
Phariſæorum ſabbato manducare panem, & ipſi "erant obſeruantes
τῶν Φαρισαίων σαββάτῳ φαγεῖν ἄρτον, καὶ αὐτοὶ ἦσαν παρατηρούμενοι
eum. Et ecce homo quidã erat hydropicus
αὐτόν.
2 καὶ ἰδοὺ ἄνθρωπός τις ἦν ὑδρωπικὸς
ante illum. Et reſpondens Ieſus dixit ad
ἔμπροσθεν αὐτοῦ.
3 καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπε πρὸς
legiſperitos & Phariſæos, dicens, Si licet ſabbato curare?
τοὺς νομικοὺς καὶ Φαρισαίους, λέγων, εἰ ἔξεστι τῷ σαββάτῳ θεραπεύειν;
Illi autem tacuerunt. *& apprehendens ſanauit
4 οἱ δὲ ἡσύχασαν. καὶ ἐπιλαβόμενος ἰάσατο
eum, & dimiſit. Et reſpondens ad illos dixit,
αὐτόν, καὶ ἀπέλυσε.
5 καὶ ἀποκριθεὶς πρὸς αὐτοὺς εἶπε,
Cuius veſtrûm aſinus aut bos in puteum cadet, Et non continuò
6 τίνος ὑμῶν ὄνος ἢ βοῦς εἰς φρέαρ ἐμπεσεῖται, καὶ οὐκ εὐθέως
extrahet illum in die ſabbati? & non poterant reſpondere
ἀνασπάσει αὐτὸν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ σαββάτου; καὶ οὐκ ἴσχυσαν ᵃἀνταποκριθῆναι
illi ad hæc. Dicebat autem *ad
7 αὐτῷ πρὸς ταῦτα. ἔλεγε δὲ πρὸς τοὺς
"vocatos parabolam, ‖attendens quomodo primos accubitus
ᵇκεκλημένους παραβολήν, ἐπέχων πῶς τὰς πρωτοκλισίας
eligerent, dicens ad illos, Cùm *vocatus fueris ab aliquo
8 ἐξελέγοντο, λέγων πρὸς αὐτούς, ὅταν κληθῇς ὑπό τινος
ad nuptias, ne diſcumbas in primo *accubitu, ne "quando honoratior
εἰς γάμους, μὴ κατακλιθῇς εἰς τὴν πρωτοκλισίαν, μήποτε ἐντιμότερός
te ſit ?vocatus ab illo. Et veniens " te &
9 σου ᾖ κεκλημένος ὑπ' αὐτοῦ· καὶ ἐλθὼν ὁ σὲ καὶ
illum ‖vocans, dicat tibi, Da huic locum, & tunc incipias cum
αὐτὸν καλέσας, ἐρεῖ σοι, δὸς τούτῳ τόπον· καὶ τότε ἄρξῃ μετ'
*pudore vltimum locum ?obtinere. Sed cùm vocatus fueris,
10 αἰσχύνης τὸν ἔσχατον τόπον κατέχειν. ἀλλ' ὅταν κληθῇς,
"vadens recumbe in ‖nouiſſimum locum, vt cùm venerit
πορευθεὶς ἀνάπεσε εἰς τὸν ἔσχατον τόπον, ἵνα ὅταν ἔλθῃ ὁ
*inuitans te, dicat tibi, Amice, aſcende ſuperius: tunc
κεκληκώς σε, εἴπῃ σοι, φίλε, προσανάβηθι ἀνώτερον· τότε
erit tibi gloria coram ſimul diſcumbentibus tibi. Quia omnis
11 ἔσται σοι δόξα ἐνώπιον τῶν συνανακειμένων σοι. ὅτι πᾶς
?extollens ſeipſum humiliabitur, & "humilians ſeipſum exaltabitur.
ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται, καὶ ὁ ταπεινῶν ἑαυτὸν ὑψωθήσεται.
Dicebat autem & ‖vocanti ipſum, Cùm facis
12 ἔλεγε δὲ καὶ τῷ κεκληκότι αὐτόν, ὅταν ποιῇς
prandium aut cænam, *ne voca amicos tuos, neque fratres
ἄριστον ἢ δεῖπνον, μὴ φώνει τοὺς φίλους σου, μηδὲ τοὺς ἀδελφούς
tuos, neque cognatos tuos, neque vicinos diuites, ne ?quando
σου, μηδὲ τοὺς συγγενεῖς σου, μηδὲ γείτονας πλουσίους, μήποτε
& ipſi te reinuitent, & fiat tibi retributio.
καὶ αὐτοί σε ἀντικαλέσωσι, καὶ γένηταί σοι ἀνταπόδομα.
Sed cùm facis ‖epulum, voca pauperes, ?mancos, claudos,
13 ἀλλ' ὅταν ποιῇς δοχήν, κάλει πτωχούς, ἀναπήρους, χωλούς,
"cæcos. Et beatus eris, quia non habent retribuere
14 τυφλούς. καὶ μακάριος ἔσῃ, ὅτι οὐκ ἔχουσιν ἀνταποδοῦναί
tibi, retribuetur enim tibi in reſurrectione iuſtorum.
σοι· ἀνταποδοθήσεται γάρ σοι ἐν τῇ ἀναστάσει τῶν δικαίων.
"Audiens autem quidam ſimul recumbentium hæc, dixit illi, Beatus
15 ἀκούσας δέ τις τῶν συνανακειμένων ταῦτα, εἶπεν αὐτῷ, μακάριος
qui manducabit ‖prandium in regno Dei.
ὃς φάγεται ἄριστον ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ.
Ipſe autem dixit ei, Homo quidam fecit cænam magnam,
16 ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ, ἄνθρωπός τις ἐποίησε δεῖπνον μέγα,
& vocauit multos. Et miſit ſeruum ſuum hora
17 καὶ ἐκάλεσε πολλούς. καὶ ἀπέστειλε τὸν δοῦλον αὐτοῦ τῇ ὥρᾳ
cænæ dicere inuitatis ?venite, quia iam parata
τοῦ δείπνου εἰπεῖν τοῖς κεκλημένοις, ἔρχεσθε· ὅτι ἤδη ἕτοιμά
ſunt omnia. Et cœperunt "ab vna excuſare omnes:
18 ἐστι πάντα. καὶ ἤρξαντο ἀπὸ μιᾶς παραιτεῖσθαι πάντες·

Marginalia: *die. ?ſequenti die. "quæ occidis. ‖lapidas eos qui mittuntur. ‖nidum ſuum. *pennis. ?noluiſti? *relinquetur. ‖qui venit. *cùm intraſſet Ieſus. ?principis. "obſeruabant. *ipſe verò apprehenſum. ᵃἀνταποκρίνομαι. *&. "inuitatos; ‖intendens. ᵇκαλέομαι. *inuitatus. *loco, "forte. ?inuitatus. "is qui ‖vocauit. *rubore nouiſſimum ?tenere. "vade, ‖vltimo loco. *qui inuitauit. ?qui ſe exaltat. "qui ſe humiliat. ‖ei qui ſe inuitauerat. *noli vocare. ?forte. ‖conuiuium. ?debiles. "&. "Hæc cùm audiſſet quidã de ſimul diſcumbentibus. ‖panem. ?vt venirent. "ſimul omnes.

primus dixit ei, Agrum emi, & habeo necesse exire & videre illum: rogo te, habe me excusatum.
ὁ πρῶτος εἶπεν αὐτῷ, Ἀγρὸν ἠγόρασα, καὶ ἔχω ἀνάγκην ἐξελθεῖν καὶ ἰδεῖν αὐτόν· ἐρωτῶ σε, ἔχε με παρῃτημένον.

Et alter dixit, Iuga boum emi quinque, & eo probare illa: rogo te, habe me excusatum.
19 καὶ ἕτερος εἶπε, Ζεύγη βοῶν ἠγόρασα πέντε, καὶ πορεύομαι δοκιμάσαι αὐτά· ἐρωτῶ σε, ἔχε με παρῃτημένον.

Et alius dixit, Vxorem duxi, & propter hoc non possum venire.
20 καὶ ἕτερος εἶπε, Γυναῖκα ἔγημα, καὶ διὰ τοῦτο οὐ δύναμαι ἐλθεῖν.

Et adueniens seruus ille nuntiauit domino suo hæc. tunc iratus paterfamilias dixit seruo suo, Exi citò in plateas & vicos ciuitatis, & pauperes & mancos & cæcos & claudos introduc huc.
21 καὶ παραγενόμενος ὁ δοῦλος ἐκεῖνος ἀπήγγειλε τῷ κυρίῳ αὐτοῦ ταῦτα. τότε ὀργισθεὶς ὁ οἰκοδεσπότης εἶπε τῷ δούλῳ αὐτοῦ, Ἔξελθε ταχέως εἰς τὰς πλατείας καὶ ῥύμας τῆς πόλεως, καὶ τοὺς πτωχοὺς καὶ ἀναπήρους καὶ τυφλοὺς καὶ χωλοὺς εἰσάγαγε ὧδε.

Et ait seruus, Domine, factum est vt imperasti, & adhuc locus est.
22 καὶ εἶπεν ὁ δοῦλος, Κύριε, γέγονεν ὡς ἐπέταξας, καὶ ἔτι τόπος ἐστί.

Et ait dominus ad seruum, Exi in vias & sepes, & coge intrare, vt impleatur domus mea.
23 καὶ εἶπεν ὁ κύριος πρὸς τὸν δοῦλον, Ἔξελθε εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ φραγμούς, καὶ ἀνάγκασον εἰσελθεῖν, ἵνα γεμισθῇ ὁ οἶκός μου.

Dico enim vobis, quia nemo virorum illorum vocatorum gustabit meam cœnam.
24 λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι οὐδεὶς τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων τῶν κεκλημένων γεύσεταί μου τοῦ δείπνου.

Ibant autem cum eo turbæ multæ: & conuersus dixit ad illos,
25 συνεπορεύοντο δὲ αὐτῷ ὄχλοι πολλοί· καὶ στραφεὶς εἶπε πρὸς αὐτούς,

Si quis venit ad me, & non odit patrem suum, & matrem, & vxorem, & filios, & fratres, & sorores, adhuc autem & suam animam, non potest meus esse discipulus.
26 Εἴ τις ἔρχεται πρός με, καὶ οὐ μισεῖ τὸν πατέρα αὐτοῦ, καὶ τὴν μητέρα, καὶ τὴν γυναῖκα, καὶ τὰ τέκνα, καὶ τοὺς ἀδελφούς, καὶ τὰς ἀδελφάς, ἔτι δὲ καὶ τὴν ἑαυτοῦ ψυχήν, οὐ δύναταί μου εἶναι μαθητής.

Et qui non baiulat crucem suam, & venit post me, non potest meus esse discipulus.
27 καὶ ὅστις οὐ βαστάζει τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἔρχεται ὀπίσω μου, οὐ δύναταί μου εἶναι μαθητής.

Quis enim ex vobis volens turrim ædificare, nonne prius sedens computat sumptum, si habeat ea quæ ad perfectionem?
28 τίς γὰρ ἐξ ὑμῶν, ὁ θέλων πύργον οἰκοδομῆσαι, οὐχὶ πρῶτον καθίσας ψηφίζει τὴν δαπάνην, εἰ ἔχει τὰ πρὸς ἀπαρτισμόν;

Vt ne quando ponente ipso fundamentum, & non potente perficere, omnes videntes incipiant illudere ei,
29 ἵνα μήποτε θέντος αὐτοῦ θεμέλιον, καὶ μὴ ἰσχύοντος ἐκτελέσαι, πάντες οἱ θεωροῦντες ἄρξωνται ἐμπαίζειν αὐτῷ,

Dicentes, Quia hic homo cœpit ædificare, & non potuit consummare.
30 λέγοντες, ὅτι οὗτος ὁ ἄνθρωπος ἤρξατο οἰκοδομεῖν, καὶ οὐκ ἴσχυσεν ἐκτελέσαι.

Aut quis rex iturus committere alteri regi in bellum, non sedens prius consultat si potens est in decem millibus occurrere cum viginti millibus venienti ad se?
31 ἢ τίς βασιλεὺς πορευόμενος συμβαλεῖν ἑτέρῳ βασιλεῖ εἰς πόλεμον, οὐχὶ καθίσας πρῶτον βουλεύεται εἰ δυνατός ἐστιν ἐν δέκα χιλιάσιν ἀπαντῆσαι τῷ μετὰ εἴκοσι χιλιάδων ἐρχομένῳ ἐπ' αὐτόν;

Si autem non, adhuc longè illo existente, legationem mittens rogat quæ ad pacem.
32 εἰ δὲ μήγε, ἔτι πόῤῥω αὐτοῦ ὄντος, πρεσβείαν ἀποστείλας ἐρωτᾷ τὰ πρὸς εἰρήνην.

Sic ergo omnis ex vobis, qui non renuntiat omnibus suis substantiis, non potest meus esse discipulus.
33 οὕτως οὖν πᾶς ἐξ ὑμῶν, ὃς οὐκ ἀποτάσσεται πᾶσι τοῖς ἑαυτοῦ ὑπάρχουσιν, οὐ δύναταί μου εἶναι μαθητής.

Bonum sal: si autem sal infatuatur, in quo condietur?
34 καλὸν τὸ ἅλας· ἐὰν δὲ τὸ ἅλας μωρανθῇ, ἐν τίνι ἀρτυθήσεται;

Neque in terram, neque in sterquilinium appositum est: foras mittunt illud. habens aures audiendi, audiat.
35 οὔτε εἰς γῆν, οὔτε εἰς κοπρίαν εὔθετόν ἐστιν· ἔξω βάλλουσιν αὐτό. ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν, ἀκουέτω.

CAP. XV. ιε΄

Erant autem appropinquantes ei omnes publicani & peccatores, audire illum.
1 Ἦσαν δὲ ἐγγίζοντες αὐτῷ πάντες οἱ τελῶναι καὶ ἁμαρτωλοί, ἀκούειν αὐτοῦ.

Et murmurabant Pharisæi & scribæ, dicentes, Quia hic peccatores recipit, & manducat cum illis.
2 καὶ διεγόγγυζον οἱ Φαρισαῖοι καὶ οἱ γραμματεῖς, λέγοντες, ὅτι οὗτος ἁμαρτωλοὺς προσδέχεται, καὶ συνεσθίει αὐτοῖς.

Ait autem ad illos parabolam istam, dicens,
3 εἶπε δὲ πρὸς αὐτοὺς τὴν παραβολὴν ταύτην, λέγων,

Quis homo ex vobis habens centum oues, & perdens vnam ex illis, nonne dimittit nonaginta nouem in deserto, & vadit ad perditam, donec inueniat eam?
4 Τίς ἄνθρωπος ἐξ ὑμῶν ἔχων ἑκατὸν πρόβατα, καὶ ἀπολέσας ἓν ἐξ αὐτῶν, οὐ καταλείπει τὰ ἐννενηκονταεννέα ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ πορεύεται ἐπὶ τὸ ἀπολωλὸς ἕως εὕρῃ αὐτό;

Et inueniens imponit in humeros suos gaudens.
5 καὶ εὑρὼν ἐπιτίθησιν ἐπὶ τοὺς ὤμους ἑαυτοῦ χαίρων.

Et veniens in domum, conuocat amicos & vicinos, dicens illis, Congratulamini mihi, quia inueni ouem meam perditam.
6 καὶ ἐλθὼν εἰς τὸν οἶκον, συγκαλεῖ τοὺς φίλους καὶ τοὺς γείτονας, λέγων αὐτοῖς, Συγχάρητέ μοι, ὅτι εὗρον τὸ πρόβατόν μου τὸ ἀπολωλός.

Dico vobis, quòd ita gaudium erit in cælo super vno peccatore pænitenti, quàm super nonaginta nouem iustis, qui non opus habent pænitentia.
7 λέγω ὑμῖν, ὅτι οὕτω χαρὰ ἔσται ἐν τῷ οὐρανῷ ἐπὶ ἑνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι, ἢ ἐπὶ ἐννενηκονταεννέα δικαίοις, οἵτινες οὐ χρείαν ἔχουσι μετανοίας.

Aut quæ mulier drachmas habens decem, si perdiderit drachmam vnam, nonne accendit lucernam, & euerrit domum, & quærit diligenter, vsque quò inueniat?
8 ἢ τίς γυνὴ δραχμὰς ἔχουσα δέκα, ἐὰν ἀπολέσῃ δραχμὴν μίαν, οὐχὶ ἅπτει λύχνον, καὶ σαροῖ τὴν οἰκίαν, καὶ ζητεῖ ἐπιμελῶς, ἕως ὅτου εὕρῃ;

Et inueniens conuocat amicas & vicinas, dicens, Congratulamini mihi, quia inueni drachmam quam perdideram.
9 καὶ εὑροῦσα συγκαλεῖται τὰς φίλας καὶ τὰς γείτονας, λέγουσα, Συγχάρητέ μοι, ὅτι εὗρον τὴν δραχμὴν ἣν ἀπώλεσα.

Ita, dico vobis, gaudium fit coram angelis Dei super vno peccatore pænitenti.
10 οὕτω, λέγω ὑμῖν, χαρὰ γίνεται ἐνώπιον τῶν ἀγγέλων τοῦ Θεοῦ ἐπὶ ἑνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι.

Ait autem, Homo quidam habuit duos filios.
11 εἶπε δέ, Ἄνθρωπός τις εἶχε δύο υἱούς.

Et dixit iunior eorum patri, Pater, da mihi adiectam partem substantiæ. & diuisit illis vitam.
12 καὶ εἶπεν ὁ νεώτερος αὐτῶν τῷ πατρί, Πάτερ, δός μοι τὸ ἐπιβάλλον μέρος τῆς οὐσίας. καὶ διεῖλεν αὐτοῖς τὸν βίον.

Et post non multos dies congregans omnia iunior filius peregrè profectus est in regionem longinquam, & ibi dissipauit substantiam suam, viuens profusè.
13 καὶ μετ' οὐ πολλὰς ἡμέρας συναγαγὼν ἅπαντα ὁ νεώτερος υἱὸς, ἀπεδήμησεν εἰς χώραν μακράν, καὶ ἐκεῖ διεσκόρπισε τὴν οὐσίαν αὐτοῦ, ζῶν ἀσώτως.

Consumente autem ipso omnia, facta est fames valida per regionem illam, & ipse cœpit deficere.
14 δαπανήσαντος δὲ αὐτοῦ πάντα, ἐγένετο λιμὸς ἰσχυρὸς κατὰ τὴν χώραν ἐκείνην, καὶ αὐτὸς ἤρξατο ὑστερεῖσθαι.

Et abiens adhæsit vni ciuium regionis illius: & misit illum in agros suos pascere porcos.
15 καὶ πορευθεὶς ἐκολλήθη ἑνὶ τῶν πολιτῶν τῆς χώρας ἐκείνης, καὶ ἔπεμψεν αὐτὸν εἰς τοὺς ἀγροὺς αὐτοῦ βόσκειν χοίρους.

Et desiderabat implere ventrem suum de siliquis quas manducabant porci; & nemo dabat illi.
16 καὶ ἐπεθύμει γεμίσαι τὴν κοιλίαν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν κερατίων ὧν ἤσθιον οἱ χοῖροι· καὶ οὐδεὶς ἐδίδου αὐτῷ.

In se autem veniens, dixit, Quot mercenarij patris mei abundant panibus, ego autem fame pereo.
17 εἰς ἑαυτὸν δὲ ἐλθών, εἶπε, πόσοι μίσθιοι τοῦ πατρός μου περισσεύουσιν ἄρτων, ἐγὼ δὲ λιμῷ ἀπόλλυμαι.

Surgens ibo ad patrem meum, & dicam ei, Pater, peccaui in cælum, & coram te.
18 ἀναστὰς πορεύσομαι πρὸς τὸν πατέρα μου, καὶ ἐρῶ αὐτῷ, Πάτερ, ἥμαρτον εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ ἐνώπιόν σου.

Et non amplius sum dignus vocari filius tuus, fac me sicut vnum mercenariorum tuorum.
19 καὶ οὐκέτι εἰμὶ ἄξιος κληθῆναι υἱός σου· ποίησόν με ὡς ἕνα τῶν μισθίων σου.

Et surgens venit ad patrem suum: adhuc autem eo longè absente, vidit illum pater ipsius, & misericordia motus est: & currens cecidit super collum eius, & osculatus est eum.
20 καὶ ἀναστὰς ἦλθε πρὸς τὸν πατέρα ἑαυτοῦ. ἔτι δὲ αὐτοῦ μακρὰν ἀπέχοντος, εἶδεν αὐτὸν ὁ πατὴρ αὐτοῦ, καὶ ἐσπλαγχνίσθη· καὶ δραμὼν ἐπέπεσεν ἐπὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ, καὶ κατεφίλησεν αὐτόν.

Dixit autem ei filius, Pater, peccaui in cælum, & coram te, & non amplius sum dignus vocari filius tuus.
21 εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ υἱός, Πάτερ, ἥμαρτον εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ ἐνώπιόν σου, καὶ οὐκέτι εἰμὶ ἄξιος κληθῆναι υἱός σου.

Dixit autem pater ad seruos suos, Efferte stolam primam, & induite illum, & date annulum in manum eius, & calceamenta in pedes.
22 εἶπε δὲ ὁ πατὴρ πρὸς τοὺς δούλους αὐτοῦ, Ἐξενέγκατε τὴν στολὴν τὴν πρώτην, καὶ ἐνδύσατε αὐτόν, καὶ δότε δακτύλιον εἰς τὴν χεῖρα αὐτοῦ, καὶ ὑποδήματα εἰς τοὺς πόδας.

Et afferentes vitulum saginatum occidite, & comedentes oblectemur.
23 καὶ ἐνέγκαντες τὸν μόσχον τὸν σιτευτὸν θύσατε, καὶ φαγόντες εὐφρανθῶμεν.

Quia hic filius meus mortuus erat, & reuixit, & perditus fuerat, & inuentus est. & cœperunt oblectari.
24 ὅτι οὗτος ὁ υἱός μου νεκρὸς ἦν, καὶ ἀνέζησε· καὶ ἀπολωλὼς ἦν, καὶ εὑρέθη. καὶ ἤρξαντο εὐφραίνεσθαι.

Erat autem filius eius senior in agro: & vt veniens appropinquauit domui, audiuit symphoniam & choros.
25 ἦν δὲ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὁ πρεσβύτερος ἐν ἀγρῷ· καὶ ὡς ἐρχόμενος ἤγγισε τῇ οἰκίᾳ, ἤκουσε συμφωνίας καὶ χορῶν.

Et aduocans vnum puerorum, interrogauit quid essent hæc.
26 καὶ προσκαλεσάμενος ἕνα τῶν παίδων, ἐπυνθάνετο τί εἴη ταῦτα.

Is autem dixit illi, Quia frater tuus venit: & occidit pater tuus vitulum saginatum: quia valentem illum recepit.
27 ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ, ὅτι ὁ ἀδελφός σου ἥκει· καὶ ἔθυσεν ὁ πατήρ σου τὸν μόσχον τὸν σιτευτὸν, ὅτι ὑγιαίνοντα αὐτὸν ἀπέλαβεν.

Indignatus est autem, & non valebat introire. ergo pater illius egressus aduocabat illum.
28 ὠργίσθη δέ, καὶ οὐκ ἤθελεν εἰσελθεῖν. ὁ οὖν πατὴρ αὐτοῦ ἐξελθὼν παρεκάλει αὐτόν.

Is autem respondens dixit patri, Ecce tot annos seruio
29 ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπε τῷ πατρί· ἰδοὺ τοσαῦτα ἔτη δουλεύω

Villam; eam; παραιτοῦμαι; ideo; reuersus; debiles; seruo; compelle; autem; qui vocati sunt; sumptus qui necessarij sunt, perficiendũ? Ne post aquã posuerit; potuerit; qui vident; aduersus aliũ regem; cogitat; possit cum eis qui; venit; Alioquin; agente, ea; spacij sunt.; quæ possidet; fal; euanuerit,; vtile; sed; mittetur. qui habet; vt audirent; qui habet; si perdiderit; illam quæ perierat, cùm inuenerit eam; quæ perierat.; pænitentiam agente.; indigent; donec eam; cùm inuenerit; erit; pænitentiam agente.; adolescentior ex illis; portionem; quæ me contingit.; substantiam.; congregatis omnibus, adolescentior; viuendo luxuriose. Et postquam consummasset; in regione illa,; egere.; abiit, &; villam suam,; vt pasceret; cupiebat; reuersus, Quanti; hic; Surgam, &; iam; de mercenarijs tuis.; cùm autem adhuc longè esset,; accurrens; que; iam; Citò proferte; eius.; adducite; manducemus, & epulemur.; perierat,; epulari.; cùm veniret & appropinquaret; chorum.; vocauit de seruis; que; saluum; nolebat; cœpit rogare; At ille; tuo, annis

tibi, & nunquam mandatum tuum præterivi, & mihi nunquam
σοι, καὶ οὐδέποτε ἐντολήν σου παρῆλθον· καὶ ἐμοὶ οὐδέποτε
dedisti hœdum, vt cum amicis meis *oblectarer.
ἔδωκας ἔριφον, ἵνα μετὰ τῶν φίλων μου εὐφρανθῶ.
°Cùm autem filius tuus hic "deuorans tuam vitam cum mere-
30 ὅτε δὲ ὁ υἱός σου οὗτος ὁ καταφαγών σου τὸν βίον μετὰ πορ-
tricibus, venit, occidisti illi vitulum saginatum.
νῶν, ἦλθεν, ἔθυσας αὐτῷ τὸν μόσχον τὸν σιτευτόν.
‖Is autem dixit illi, Fili, tu semper cum me es, &
31 ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ, τέκνον, σὺ πάντοτε μετ' ἐμοῦ εἶ, καὶ
omnia mea tua sunt. *Oblectari autem & gaudere
32 πάντα τὰ ἐμὰ σά ἐστιν· εὐφρανθῆναι δὲ καὶ χαρῆναι
oportebat, quia frater tuus hic mortuus erat, & reuixit: & °pe-
ἔδει· ὅτι ὁ ἀδελφός σου οὗτος νεκρὸς ἦν, καὶ ἀνέζησε· καὶ ἀπο-
riens erat, & inuentus est.
λωλὼς ἦν, καὶ εὑρέθη.

*epularer. °Sed postquam "qui deuorauit substantiã suã ‖At ipse *Epulari °perierat,

CAP. XVI. ιϛʹ

Dicebat autem & ad discipulos suos, Homo quidam
1 Ἔλεγε δὲ καὶ πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, ἄνθρωπός τις
erat diues qui habebat "dispensatorem, & hic ‖delatus est ei,
ἦν πλούσιος, ὃς εἶχεν οἰκονόμον, καὶ οὗτος διεβλήθη αὐτῷ,
vt dissipans substantias illius. Et ‖vocans illum,
ὡς διασκορπίζων τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ. 2 καὶ φωνήσας αὐτὸν,
*ait illi, Quid hoc audio de te? redde rationem
εἶπεν αὐτῷ, τί τοῦτο ἀκούω περὶ σοῦ; ἀπόδος τὸν λόγον τῆς
°dispensationis tuæ, non enim poteris "adhuc dispensare.
οἰκονομίας σου· οὐ γὰρ δυνήσῃ ἔτι οἰκονομεῖν.
Ait autem ‖in seipso dispensator, Quid faciam, quia dominus meus
3 εἶπε δὲ ἐν ἑαυτῷ ὁ οἰκονόμος, τί ποιήσω, ὅτι ὁ κύριός μου
aufert *dispensationem à me? fodere non valeo, mendi-
ἀφαιρεῖται τὴν οἰκονομίαν ἀπ' ἐμοῦ; σκάπτειν οὐκ ἰσχύω, ἐπαι-
care erubesco. Scio quid faciam, vt cùm amotus fuero
τεῖν αἰσχύνομαι. 4 ἔγνων τί ποιήσω, ἵνα ὅταν [d]μετασταθῶ
°dispensatione, recipiant me in domos suas.
τῆς οἰκονομίας, δέξωνταί με εἰς τοὺς οἴκους αὐτῶν.
"Et conuocans vnumquemque debitorum
5 καὶ προσκαλεσάμενος ἕνα ἕκαστον τῶν χρεωφειλετῶν τοῦ
domini sui, dicebat primo, Quantum debes domino
κυρίου ἑαυτοῦ, ἔλεγε τῷ πρώτῳ, πόσον ὀφείλεις τῷ κυρίῳ
meo? "Is autem dixit, Centum °batos olei. & dixit illi,
μου; 6 ὁ δὲ εἶπεν, ἑκατὸν βάτους ἐλαίου. καὶ εἶπεν αὐτῷ,
Accipe "tuum scriptum, & ‖sedens citò scribe quinqua-
δέξαι σου τὸ γράμμα, καὶ καθίσας ταχέως γράψον πεντή-
ginta. Deinde alij dixit, Tu verò quantum debes? *is autem a-
κοντα. 7 ἔπειτα ἑτέρῳ εἶπε, σὺ δὲ πόσον ὀφείλεις; ὁ δὲ εἶ-
it, Centum coros tritici. & ait illi, Accipe tuas lite-
πεν, ἑκατὸν κόρους σίτου. καὶ λέγει αὐτῷ, δέξαι σου τὸ γράμ-
ras, & scribe octoginta. Et laudauit dominus
μα, καὶ γράψον ὀγδοήκοντα. 8 καὶ ἐπῄνεσεν ὁ κύριος τὸν
*dispensatorem iniustitiæ, quia prudenter fecisset: quia filij
οἰκονόμον τῆς ἀδικίας, ὅτι φρονίμως ἐποίησεν· ὅτι οἱ υἱοὶ τοῦ
seculi huius prudentiores °super filios lucis in
αἰῶνος τούτου φρονιμώτεροι ὑπὲρ τοὺς υἱοὺς τοῦ φωτὸς εἰς τὴν
‖generationem suam sunt. Et ego vobis dico, Facite vo-
γενεὰν τὴν ἑαυτῶν εἰσιν. 9 κἀγὼ ὑμῖν λέγω, ποιήσατε ἑαυ-
bis ipsis amicos de mammona *iniustitiæ, vt cùm defeceritis,
τοῖς φίλους ἐκ τοῦ μαμωνᾶ τῆς ἀδικίας, ἵνα ὅταν ἐκλίπητε,
recipiant vos in æterna tabernacula. "Fidelis ‖ in mi-
δέξωνταί ὑμᾶς εἰς τὰς αἰωνίους σκηνάς. 10 ὁ πιστὸς ἐν ἐλα-
nimo, & in *multo fidelis est: & °in modico "iniustus, &
χίστῳ, καὶ ἐν πολλῷ πιστός ἐστι· καὶ ὁ ἐν ἐλαχίστῳ ἄδικος, καὶ
in ‖multo iniustus est. Si ergo in *iniusto mammona
ἐν πολλῷ ἄδικός ἐστιν. 11 εἰ οὖν ἐν τῷ ἀδίκῳ μαμωνᾷ
fideles non fuistis, °verum" quis vobis credet?
πιστοὶ οὐκ ἐγένεσθε, τὸ ἀληθινὸν τίς ὑμῖν πιστεύσει;
Et si in alieno fideles non fuistis, ‖vestrum* quis
12 καὶ εἰ ἐν τῷ ἀλλοτρίῳ πιστοὶ οὐκ ἐγένεσθε, τὸ ὑμέτερον τίς
vobis dabit? Nemo seruus potest duobus dominis seruire.
ὑμῖν δώσει; 13 οὐδεὶς οἰκέτης δύναται δυσὶ κυρίοις δουλεύειν.
aut enim vnum odiet, & alterum diliget: aut vni adhærebit,
ἢ γὰρ τὸν ἕνα μισήσει, καὶ τὸν ἕτερον ἀγαπήσει· ἢ ἑνὸς ἀνθέξεται,
& alterum contemnet. non potestis Deo seruire &
καὶ τοῦ ἑτέρου καταφρονήσει· οὐ δύνασθε θεῷ δουλεύειν καὶ
mammonæ. Audiebant autem hæc omnia & Pharisæi *aua-
μαμωνᾷ. 14 ἤκουον δὲ ταῦτα πάντα καὶ οἱ φαρισαῖοι φι-
ri subsistentes, & deridebant illum.
λάργυροι ὑπάρχοντες, καὶ ἐξεμυκτήριζον αὐτόν.
Et ait illis, Vos estis *iustificantes vos ipsos coram
15 καὶ εἶπεν αὐτοῖς, ὑμεῖς ἐστε οἱ δικαιοῦντες ἑαυτοὺς ἐνώπιον
hominibus, at Deus" nouit corda vestra, quia quod
τῶν ἀνθρώπων, ὁ δὲ θεὸς γινώσκει τὰς καρδίας ὑμῶν, ὅτι τὸ
in hominibus altum ‖, abominatio ante Deum ‖erat.
ἐν ἀνθρώποις ὑψηλὸν, βδέλυγμα ἐνώπιον τοῦ θεοῦ ἐστιν.
Lex & prophetæ vsque ad Iohannem: à tunc regnum
16 ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται ἕως Ἰωάννου· ἀπὸ τότε ἡ βασιλεία
Dei euangelizatur, & omnis in illud vim facit.
τοῦ θεοῦ εὐαγγελίζεται, καὶ πᾶς εἰς αὐτὴν βιάζεται.
Facilius autem est cælum & terram præterire,
17 εὐκοπώτερον δέ ἐστι τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν παρελθεῖν,

"villicum, ‖diffamatus est apud illũ, quasi dissipasset bona ‖vocauit *& °villicationis "iam villicare. ‖intra se villicus *villicationem [d]μεθίστημι °à villicatione, "Conuocatis itaque singulis debitoribus "At ille °cados ‖sede, & "cautionem tuam *Qui *villicum iniquitatis, *filiis ‖generatione sua *iniquitatis, "Qui ‖est *maiori °qui "iniquus est, ‖maiori iniquus *iniquo °quod "est ‖quod °est *qui erant *ἐκμυκτηρίζω *qui iustificatis "autem ‖est. ex eo

quàm *legis vnum apicem cadere. Omnis *absoluens
ἢ τοῦ νόμου μίαν κεραίαν πεσεῖν. 18 πᾶς ὁ ἀπολύων τὴν
vxorem suam, & °ducens alteram, mœchatur: & ‖omnis dimis-
γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ γαμῶν ἑτέραν, μοιχεύει· καὶ πᾶς ὁ ἀπο-
sam à viro °ducens, mœchatur.
λελυμένην ἀπὸ ἀνδρὸς γαμῶν, μοιχεύει.
Homo autem quidã erat diues, °& induebatur "purpu-
19 ἄνθρωπος δέ τις ἦν πλούσιος, καὶ ἐνεδιδύσκετο πορφύ-
ram & byssum, oblectatus quotidie splendidè.
ραν καὶ βύσσον, εὐφραινόμενος καθ' ἡμέραν λαμπρῶς.
‖Pauper autem quidã erat nomine Lazarus, qui *eiectus erat ad
20 πτωχὸς δέ τις ἦν ὀνόματι Λάζαρος, ὃς ἐβέβλητο πρὸς τὸν
ianuam eius °vlcerosus. Et cupiens saturari
πυλῶνα αὐτοῦ ἡλκωμένος. 21 καὶ ἐπιθυμῶν [f]χορτασθῆναι
de micis "cadentibus de mensa diuitis,°
ἀπὸ τῶν ψιχίων τῶν πιπτόντων ἀπὸ τῆς τραπέζης τοῦ πλουσίου·
sed & canes *venientes lingebant vlcera eius.
ἀλλὰ καὶ οἱ κύνες ἐρχόμενοι ἀπέλειχον τὰ ἕλκη αὐτοῦ.
Factum est autem °mori pauperem, & asportari eum
22 ἐγένετο δὲ ἀποθανεῖν τὸν πτωχὸν, καὶ ἀπενεχθῆναι αὐτὸν
ab angelis in sinum Abrahæ. Mortuus est autem &
ὑπὸ τῶν ἀγγέλων εἰς τὸν κόλπον τοῦ Ἀβραάμ· ἀπέθανε δὲ καὶ ὁ
diues, & sepultus est. Et in inferno, eleuans* ocu-
πλούσιος, καὶ ἐτάφη. 23 καὶ ἐν τῷ ᾅδῃ ἐπάρας τοὺς ὀφθαλ-
los suos °existens in tormentis, "videt Abraham à lon-
μοὺς αὐτοῦ, ὑπάρχων ἐν βασάνοις, ὁρᾷ τὸν Ἀβραὰμ ἀπὸ μα-
ge, & Lazarum in "gremiis eius. Et ipse cla-
κρόθεν, καὶ Λάζαρον ἐν τοῖς κόλποις αὐτοῦ· 24 καὶ αὐτὸς φω-
mans, dixit, Pater Abraham miserere mei, & mitte Laza-
νήσας εἶπε, πάτερ Ἀβραὰμ, ἐλέησόν με, καὶ πέμψον Λάζα-
rum, vt intingat extremum digiti sui °aqua, & refri-
ρον, ἵνα βάψῃ τὸ ἄκρον τοῦ δακτύλου αὐτοῦ ὕδατος, καὶ κατα-
geret linguam meam, quia crucior in flamma hac.
ψύξῃ τὴν γλῶσσάν μου· ὅτι ὀδυνῶμαι ἐν τῇ φλογὶ ταύτῃ.
"Dixit autem Abraham, Fili, recordare quia recepisti tu
25 εἶπε δὲ Ἀβραὰμ, τέκνον, μνήσθητι ὅτι ἀπέλαβες σὺ τὰ
bona tua in vita tua, & Lazarus similiter mala: nunc
ἀγαθά σου ἐν τῇ ζωῇ σου, καὶ Λάζαρος ὁμοίως τὰ κακά· νῦν
autem hic consolatur, tu verò cruciaris. Et in omnibus his,
26 δὲ ὅδε παρακαλεῖται, σὺ δὲ ὀδυνᾶσαι. καὶ ἐπὶ πᾶσι τούτοις,
inter nos & vos *hiatus magnus confirmatus est, vt °vo-
μεταξὺ ἡμῶν καὶ ὑμῶν χάσμα μέγα ἐστήρικται, ὅπως οἱ θέ-
lentes transire hinc ad vos, non possint: neque qui
λοντες διαβῆναι ἔνθεν πρὸς ὑμᾶς, μὴ δύνωνται· μηδὲ οἱ
inde *ad nos transmeent. "Ait autem, Rogo ergo te,
ἐκεῖθεν πρὸς ἡμᾶς διαπερῶσιν. 27 εἶπε δὲ, ἐρωτῶ οὖν σε,
pater, vt mittas eum in domum patris mei.
πάτερ, ἵνα πέμψῃς αὐτὸν εἰς τὸν οἶκον τοῦ πατρός μου.
Habeo enim quinque fratres: vt testetur illis, *vt
28 ἔχω γὰρ πέντε ἀδελφοὺς, ὅπως διαμαρτύρηται αὐτοῖς, ἵνα
non & ipsi veniant in locum hunc "tormenti.
μὴ καὶ αὐτοὶ ἔλθωσιν εἰς τὸν τόπον τοῦτον τῆς βασάνου.
°Ait illi Abraham, Habent Moysen, & prophetas:
29 λέγει αὐτῷ Ἀβραὰμ, ἔχουσι Μωσέα, καὶ τοὺς προφήτας·
audiant illos. "Is autem dixit, Non pater Abraham:
30 ἀκουσάτωσαν αὐτῶν. ὁ δὲ εἶπεν, οὐχὶ πάτερ Ἀβραάμ·
sed si quis ex mortuis ierit ad eos, ‖pœnitebunt.
ἀλλ' ἐάν τις ἀπὸ νεκρῶν πορευθῇ πρὸς αὐτοὺς, μετανοήσουσιν.
Ait autem illi, Si Moysen & prophetas non audiunt,
31 εἶπε δὲ αὐτῷ, εἰ Μωσέως καὶ τῶν προφητῶν οὐκ ἀκούουσιν,
neque si quis ex mortuis resurrexerit, credent.
οὐδὲ ἐάν τις ἐκ νεκρῶν ἀναστῇ, πεισθήσονται.

CAP. XVII. ιζʹ

‖Ait autem ad discipulos°, Impossibile est *non venire
1 Εἶπε δὲ πρὸς τοὺς μαθητὰς, ἀνένδεκτόν ἐστι τοῦ μὴ ἐλθεῖν
scandala, væ autem° per quem veniunt. *Expedit illi, si
2 τὰ σκάνδαλα, οὐαὶ δὲ δι' οὗ ἔρχεται. λυσιτελεῖ αὐτῷ εἰ
°mola asinaria circumponatur circa collum eius, & proiiciatur
μύλος ὀνικὸς περίκειται περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ, καὶ ἔρριπται
in mare, quàm vt scandalizet vnum "paruorum istorum.
εἰς τὴν θάλασσαν, ἢ ἵνα σκανδαλίσῃ ἕνα τῶν μικρῶν τούτων.
Attendite vobis ipsis: si verò peccauerit in te frater tuus,
3 προσέχετε ἑαυτοῖς. ἐὰν δὲ ἁμάρτῃ εἰς σὲ ὁ ἀδελφός σου,
increpa illum. Et si "pœnituerit, dimitte illi: & si
4 ἐπιτίμησον αὐτῷ. καὶ ἐὰν μετανοήσῃ, ἄφες αὐτῷ. καὶ ἐὰν
septies °die peccauerit in te, & septies °die
ἑπτάκις τῆς ἡμέρας ἁμάρτῃ εἰς σὲ, καὶ ἑπτάκις τῆς ἡμέρας
conuersus fuerit ad te, dicens, "Pœniteo, dimittes illi:
ἐπιστρέψῃ ἐπὶ σὲ, λέγων, μετανοῶ, ἀφήσεις αὐτῷ.
Et dixerunt Apostoli Domino, °Appone nobis fidem.
5 καὶ εἶπον οἱ ἀπόστολοι τῷ κυρίῳ, πρόσθες ἡμῖν πίστιν.
Dixit autem Dominus, Si haberetis fidem, sicut granum sinapis, dice-
6 εἶπε δὲ ὁ κύριος, εἰ εἴχετε πίστιν ὡς κόκκον σινάπεως, ἐλέ-
retis vtique ‖sycamino huic, Eradicare, & *plantator in
γετε ἂν τῇ συκαμίνῳ ταύτῃ, ἐκριζώθητι, καὶ φυτεύθητι ἐν
mare; & obediret vtique vobis. Quis autem °ex vobis seruum
7 τῇ θαλάσσῃ· καὶ ὑπήκουσεν ἂν ὑμῖν. τίς δὲ ἐξ ὑμῶν δοῦλον
habens arantem aut pascentem‖, qui regresso de agro
ἔχων ἀροτριῶντα ἢ ποιμαίνοντα, ὃς εἰσελθόντι ἐκ τοῦ ἀγροῦ

*de lege "qui dimittit °qui ducit ‖qui °ducit, °qui "purpura & bysso, & epulabatur ‖Et erat mendicus *iacebat °vlceribus plenus. [f]χορτάζομαι "quæ cadebant °& nemo illi dabat, *veniebant, & °vt moreretur mendicus, & portaretur *autem °cùm esset "vidit "sinu °in aquam, vt *Et *chaos magnũ firmatum °hi qui volunt *huc transmeare. *Et *ne ‖tormentorũ. "At ille ‖pœnitentiam agent. "Et °suos, *vt non veniãt °illi *Vtilius est °lapis molaris imponatur "de pusillis istis. "pœnitentiam egerit, °in die "Pœnitet me, dimitte °Adauge ‖arbori moro *transplantare °vestrûm ‖boues,

dicat* statim, *Aduemiens recumbe. *Imò nonne ||dicet ei,
ἐρεῖ εὐθέως, παρελθὼν ἀνάπεσαι. ἀλλ' οὐχὶ ἐρεῖ αὐτῷ, 8
Para quod cœnem, & *circumcinctus ministra mihi,
ἑτοίμασον τί δειπνήσω, καὶ περιζωσάμενος διακόνει μοι,
donec manducē & bibam, & post hæc manducabis & bibes tu?
ἕως φάγω καὶ πίω, καὶ μετὰ ταῦτα φάγεσαι καὶ πίεσαι σύ;
*Non gratiam habet seruo illi, quia fecit *præ-
μὴ χάριν ἔχει τῷ δούλῳ ἐκείνῳ, ὅτι ἐποίησε τὰ διατα- 9
cepta ei? non puto. Sic & vos cùm feceritis omnia
χθέντα αὐτῷ; οὐ δοκῶ. οὕτω καὶ ὑμεῖς, ὅταν ποιήσητε πάντα 10
||præcepta* vobis, dicite, quòd serui inutiles sumus, quia
τὰ διαταχθέντα ὑμῖν, λέγετε, ὅτι δοῦλοι ἀχρεῖοί ἐσμεν· ὅτι
quod debuimus facere, fecimus.
ὃ ὠφείλομεν ποιῆσαι, πεποιήκαμεν.
Et factum est *in proficisci ipsum in Hierusalem, &
καὶ ἐγένετο ἐν τῷ πορεύεσθαι αὐτὸν εἰς ἱερουσαλήμ, καὶ 11
is transibat per *medium Samariæ & Galilææ.
αὐτὸς διήρχετο διὰ μέσου σαμαρείας καὶ γαλιλαίας.
Et *ingrediente eo in quendam vicum, occurrerunt ei
καὶ εἰσερχομένου αὐτοῦ εἴς τινα κώμην, [d]ἀπήντησαν αὐτῷ 12
decem leprosi viri, qui steterunt alongè. Et ipsi leuauerunt
δέκα λεπροὶ ἄνδρες, οἳ ἔστησαν πόρρωθεν. καὶ αὐτοὶ ἦραν 13
vocem, dicentes, Iesu præceptor, miserere nostri.
φωνήν, λέγοντες, ἰησοῦ ἐπιστάτα, ἐλέησον ἡμᾶς.
*Et videns dixit eis, ||Euntes ostendite vos
καὶ ἰδὼν εἶπεν αὐτοῖς, πορευθέντες ἐπιδείξατε ἑαυτοὺς τοῖς 14
sacerdotibus. & factum est *in abeundo illos, mundati sunt.
ἱερεῦσι. καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ὑπάγειν αὐτούς, ἐκαθαρίσθησαν.
Vnus autē ex illis ||videns quòd sanatus esset, reuersus est cum voce ma-
εἷς δὲ ἐξ αὐτῶν ἰδὼν ὅτι ἰάθη, ὑπέστρεψε μετὰ φωνῆς με- 15
gna *glorificans Deum. Et cecidit in faciem ante
γάλης δοξάζων τὸν θεόν. καὶ ἔπεσεν ἐπὶ πρόσωπον παρὰ 16
pedes eius, gratias agens ei: & hic erat Samaritanus.
τοὺς πόδας αὐτοῦ, εὐχαριστῶν αὐτῷ· καὶ αὐτὸς ἦν σαμαρείτης.
Respondens autem Iesus dixit, Nonne decem mundati
ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἰησοῦς εἶπεν, οὐχὶ οἱ δέκα ἐκαθαρίσθη- 17
sunt? *at nouem vbi? Non *sunt inuenti redeuntes
σαν; οἱ δὲ ἐννέα ποῦ; οὐχ εὑρέθησαν ὑποστρέψαντες 18
dare gloriam Deo, *si non alienigena hic.
δοῦναι δόξαν τῷ θεῷ, εἰ μὴ ὁ ἀλλογενὴς οὗτος.
Et ait illi, *Surgens vade: ||fides tua *seruauit te.
καὶ εἶπεν αὐτῷ, ἀναστὰς πορεύου· ἡ πίστις σου σέσωκέ σε. 19
Interrogatus autem à Pharisæis, quando venit re-
[e]ἐπερωτηθεὶς δὲ ὑπὸ τῶν φαρισαίων πότε ἔρχεται ἡ βα- 20
gnum Dei, respondit eis, & dixit, Non venit re-
σιλεία τοῦ θεοῦ, ἀπεκρίθη αὐτοῖς, καὶ εἶπεν, οὐκ ἔρχεται ἡ βα-
gnum Dei cum obseruatione. Neque dicent, Ecce hîc,
σιλεία τοῦ θεοῦ μετὰ παρατηρήσεως· οὐδὲ ἐροῦσιν, ἰδοὺ ὧδε, 21
aut ecce illic. ecce enim regnum Dei intra vos est.
ἢ ἰδοὺ ἐκεῖ· ἰδοὺ γὰρ ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ ἐντὸς ὑμῶν ἐστιν.
Ait autem & ad discipulos, Venient dies quando de-
εἶπε δὲ καὶ πρὸς τοὺς μαθητάς, ἐλεύσονται ἡμέραι ὅτε ἐπι- 22
sideretis vnum *dierum filii hominis videre, &
θυμήσετε μίαν τῶν ἡμερῶν τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἰδεῖν, καὶ
non videbitis. Et dicent vobis, Ecce hîc, *aut ecce illic. ||ne
οὐκ ὄψεσθε. καὶ ἐροῦσιν ὑμῖν, ἰδοὺ ὧδε, ἢ ἰδοὺ ἐκεῖ· μὴ 23
abeatis, neque sectemini. Sicut enim fulgur co-
ἀπέλθητε, μηδὲ διώξητε. ὥσπερ γὰρ ἡ ἀστραπὴ ἡ ἀστρά- 24
ruscans *ex ipsa qua sub cælo, in *eam quæ sub cælo* fulget, ita erit
πτουσα ἐκ τῆς ὑπ' οὐρανὸν εἰς τὴν ὑπ' οὐρανὸν λάμπει, οὕτως ἔσται
filius hominis in die sua. Primùm autem
ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ ἡμέρᾳ αὐτοῦ. πρῶτον δὲ 25
oportet illum multa pati, & reprobari à ge-
δεῖ αὐτὸν πολλὰ παθεῖν, καὶ ἀποδοκιμασθῆναι ἀπὸ τῆς γε-
neratione hac. Et sicut factum est in diebus Noe,
νεᾶς ταύτης. καὶ καθὼς ἐγένετο ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ νῶε, 26
ita erit & in diebus filii hominis.
οὕτως ἔσται καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου.
Edebant, *bibebant, vxores ducebant, *nubebant, vsque *qua die
ἤσθιον, ἔπινον, ἐγάμουν, ἐξεγαμίζοντο, ἄχρι ἧς ἡμέρας 27
intrauit Noe in arcam, & venit diluuium, &
εἰσῆλθε νῶε εἰς τὴν κιβωτόν, καὶ ἦλθεν ὁ κατακλυσμός, καὶ
perdidit omnes. Similiter & sicut factum est in die-
ἀπώλεσεν ἅπαντας. ὁμοίως καὶ ὡς ἐγένετο ἐν ταῖς ἡμέ- 28
bus Lot: edebant, *bibebant, emebant, vendebant, plantabant, *ædifi-
ραις λώτ· ἤσθιον, ἔπινον, ἠγόραζον, ἐπώλουν, ἐφύτευον, ᾠκο-
cabant. Qua autem die exiit Lot à Sodomis, pluit
δόμουν. ᾗ δὲ ἡμέρᾳ ἐξῆλθε λὼτ ἀπὸ σοδόμων, ἔβρεξε 29
ignem & sulphur de cælo, & perdidit omnes.
πῦρ καὶ θεῖον ἀπ' οὐρανοῦ, καὶ ἀπώλεσεν ἅπαντας.
Secundum hæc erit qua die filius hominis ||reuela-
κατὰ ταῦτα ἔσται ᾗ ἡμέρᾳ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἀποκαλύ- 30
tur. In illa die, qui fuerit *super domum,
πτεται. ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, ὃς ἔσται ἐπὶ τοῦ δώματος, 31
& vasa eius in domo, ne descendat tollere illa: &
καὶ τὰ σκεύη αὐτοῦ ἐν τῇ οἰκίᾳ, μὴ καταβάτω ἆραι αὐτά. καὶ
qui in agro, similiter non redeat in quæ retrò.
ὁ ἐν τῷ ἀγρῷ, ὁμοίως μὴ ἐπιστρεψάτω εἰς τὰ ὀπίσω.
Memores estote vxoris Lot.
μνημονεύετε τῆς γυναικὸς λώτ. 32

Quicunque quæsierit animam suam seruare, perdet illam:
33 ὃς ἐὰν ζητήσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σῶσαι, ἀπολέσει αὐτήν·
& quicunque perdiderit illam, viuificabit eam.
καὶ ὃς ἐὰν ἀπολέσῃ αὐτήν, ζωογονήσει αὐτήν.
Dico vobis *illa nocte erunt duo in lecto
34 λέγω ὑμῖν, ταύτῃ τῇ νυκτὶ ἔσονται δύο ἐπὶ κλίνης
vno: vnus assumetur, & alter relinquetur.
μιᾶς· ὁ εἷς παραληφθήσεται, καὶ ὁ ἕτερος ἀφεθήσεται.
Duæ erunt molentes in *idem: vna assumetur,
35 δύο ἔσονται ἀλήθουσαι ἐπὶ τὸ αὐτό· μία παραληφθήσεται,
& altera relinquetur. Duo erunt in agro, vnus
36 καὶ ἡ ἑτέρα ἀφεθήσεται. δύο ἔσονται ἐν τῷ ἀγρῷ, ὁ εἷς
assumetur, & alter relinquetur.
παραληφθήσεται, καὶ ὁ ἕτερος ἀφεθήσεται.
Et respondentes dicunt illi, Vbi Domine? *is autem dixit
37 καὶ ἀποκριθέντες λέγουσιν αὐτῷ, ποῦ κύριε; ὁ δὲ εἶπεν
illis, ||Vbi corpus, illuc congregabuntur & aquilæ.
αὐτοῖς, ὅπου τὸ σῶμα, ἐκεῖ συναχθήσονται καὶ οἱ ἀετοί.

CAP. XVIII.

Dicebat autem & parabolam *illis, ad oportere semper
1 Ἔλεγε δὲ καὶ παραβολὴν αὐτοῖς πρὸς τὸ δεῖν πάντοτε
orare, & non segnescere, Dicens, Iudex quidam erat
2 προσεύχεσθαι, καὶ μὴ ἐκκακεῖν, λέγων, κριτής τις ἦν
in quadam ciuitate, *Deum non *timens, & hominem non ||re-
ἔν τινι πόλει, τὸν θεὸν μὴ φοβούμενος, καὶ ἄνθρωπον μὴ ἐν-
ueritus. Vidua autem* erat in ciuitate illa, & veniebat
3 τρεπόμενος. χήρα δὲ ἦν ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ, καὶ ἤρχετο
ad eum, dicens, Vindica me de aduersario meo.
πρὸς αὐτόν, λέγουσα, ἐκδίκησόν με ἀπὸ τοῦ ἀντιδίκου μου.
Et *non volebat ad tempus. post autem hæc dixit *in seipso,
4 καὶ οὐκ ἠθέλησεν ἐπὶ χρόνον. μετὰ δὲ ταῦτα εἶπεν ἐν ἑαυτῷ,
*Si & Deum non timeo, *& hominem non reuereor:
εἰ καὶ τὸν θεὸν οὐ φοβοῦμαι, καὶ ἄνθρωπον οὐκ ἐντρέπομαι·
*Propter præbere mihi molestiam viduam hanc, vindi-
5 διά γε τὸ παρέχειν μοι κόπον τὴν χήραν ταύτην, ἐκδι-
cabo illam, ne in ||finem veniens suggillet me.
κήσω αὐτήν, ἵνα μὴ εἰς τέλος ἐρχομένη ὑπωπιάζῃ με.
Ait autem Dominus, Audite quid iudex *iniustitiæ dicit.
6 εἶπε δὲ ὁ κύριος, ἀκούσατε τί ὁ κριτὴς τῆς ἀδικίας λέγει.
At Deus *non faciet vindictam electorum suorum
7 ὁ δὲ θεὸς οὐ μὴ ποιήσει τὴν ἐκδίκησιν τῶν ἐκλεκτῶν αὐτοῦ
clamantium ad se die & nocte, & *longanimus
τῶν βοώντων πρὸς αὐτὸν ἡμέρας καὶ νυκτός, καὶ μακροθυμῶν
super illos? Etiam dico vobis, quia faciet vindictam
8 ἐπ' αὐτοῖς; ναὶ λέγω ὑμῖν, ὅτι ποιήσει τὴν ἐκδίκησιν
illorum *in celeritate. veruntamen filius hominis veniens, ||num inueniet
αὐτῶν ἐν τάχει. πλὴν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐλθὼν ἆρα εὑρήσει
fidem in terra? Dixit autem ad quosdam *per-
9 τὴν πίστιν ἐπὶ τῆς γῆς; εἶπε δὲ πρός τινας τοὺς πεποι-
suasos in seipsis, *quòd essent iusti, & *nihili facientes
θότας ἐφ' ἑαυτοῖς, ὅτι εἰσὶ δίκαιοι, καὶ ἐξουθενοῦντας τοὺς
cæteros, parabolam istam: Homines duo ascen-
10 λοιπούς, τὴν παραβολὴν ταύτην· ἄνθρωποι δύο ἀνέβη-
debant in templum *orare, vnus Pharisæus, & alter
σαν εἰς τὸ ἱερὸν προσεύξασθαι, ὁ εἷς φαρισαῖος, καὶ ὁ ἕτερος
publicanus. Pharisæus stans apud se hæc
11 τελώνης. ὁ φαρισαῖος [a]σταθεὶς πρὸς ἑαυτὸν ταῦτα
orabat, Deus gratias ago tibi, quia non sum sicut
προσηύχετο, ὁ θεὸς εὐχαριστῶ σοι, ὅτι οὐκ εἰμὶ ὥσπερ οἱ
cæteri hominum, raptores, iniusti, adulteri, *aut & vt hic
λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων ἅρπαγες, ἄδικοι, μοιχοί, ἢ καὶ ὡς οὗτος
publicanus. Ieiuno bis *sabbato, ||decimo omnia
12 ὁ τελώνης. νηστεύω δὶς τοῦ σαββάτου, ἀποδεκατῶ πάντα
quæ possideo. Et publicanus alongè stans ||non volebat
13 ὅσα κτῶμαι. καὶ ὁ τελώνης μακρόθεν ἑστὼς οὐκ ἤθελεν
nec oculos ad cælum leuare, sed percutiebat in
οὐδὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὸν οὐρανὸν ἐπᾶραι, ἀλλ' ἔτυπτεν εἰς
pectus suum, dicens, Deus propitius esto mihi peccatori.
τὸ στῆθος αὐτοῦ, λέγων, ὁ θεὸς [b]ἱλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ.
Dico vobis, descendit hic iustificatus in domum suam,
14 λέγω ὑμῖν, κατέβη οὗτος δεδικαιωμένος εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ,
quàm enim ille: quia omnis *exaltans seipsum, humiliabitur: *at hu-
ἢ γὰρ ἐκεῖνος. ὅτι πᾶς ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται· ὁ δὲ τα-
milians seipsum exaltabitur. Afferebant autem *ei &
15 πεινῶν ἑαυτὸν ὑψωθήσεται. προσέφερον δὲ αὐτῷ καὶ
infantes, vt eos tangeret. *videntes autem discipuli incre-
τὰ βρέφη, ἵνα αὐτῶν ἅπτηται. ἰδόντες δὲ οἱ μαθηταὶ ἐπετί-
pabant illos. At Iesus ||aduocans illos,
16 μησαν αὐτοῖς. ὁ δὲ ἰησοῦς προσκαλεσάμενος αὐτά,
dixit, Sinite pueros venire ad me, & ||ne prohibete
εἶπεν, ἄφετε τὰ παιδία ἔρχεσθαι πρός με, καὶ μὴ κωλύετε
eos: nam talium est regnum Dei.
αὐτά· τῶν γὰρ τοιούτων ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ.
Amen dico vobis, quicunque non acceperit regnum Dei
17 ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὃς ἐὰν μὴ δέξηται τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ
sicut puer, non intrabit in illud.
ὡς παιδίον, οὐ μὴ εἰσέλθῃ εἰς αὐτήν.
Et interrogauit quidam eum princeps, dicens, Magister bone,
18 καὶ ἐπηρώτησέ τις αὐτὸν ἄρχων, λέγων, διδάσκαλε ἀγαθέ,

*illi *Transi & *& ||dicet *præcinge te, & *Nunquid *quæ imperauerat ||quæ *sunt *dum iret *mediam Samariam & Galilæam. *cùm ingrederetur quoddā castellum, [d]ἀπαντάω *Quos vt vidit ||Ite, *dum irent, ||vt vidit quia mundatus est, regressus est *magnificans *& *sunt? *est inuentus qui rediret & daret *nisi *Surge, ||quia *saluum fecit [e]ἐπερωτάω *Et *suos, *diem *& ||nolite ire, *ea quæ sunt, *& *& dabantur ad nuptias, *in diem qua *& ||reuelabitur. *in tecto,

saluā facere, *in *vnum? *Qui ||Vbicunque fuerit *ad illos, quoniam oportet deficere, *qui *timebat, ||reuerebatur. *quædam *nolebat per multum *intra se: *Et si *nec *Tamen quia molesta est mihi hæc vidua, ||nouissimo *iniquitatis *autem *patientiam habebit in illis? *citò. ||puras *qui confidebāt *tanquam *aspernabantur *vt orarent, [a]ἵστημι *velut etiam *in ||decimas do omnium ||nolebat [b]ἱλάσκομαι ab illo: *qui exaltat *& qui humiliat *ad illum *quod cùm viderent ||autem conuocans ||nolite vetare

quid faciens vitam æternam possidebo? Dixit autem ei
τί ποιήσας ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσω; εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ 19
Iesus, Quid me dicis bonum? nemo bonus *si non vnus Deus.
ἰησοῦς, τί με λέγεις ἀγαθόν; οὐδεὶς ἀγαθὸς εἰ μὴ εἷς, ὁ θεός.
Mandata nosti, ‖Ne mœcheris, ne occidas, ne fu-
τὰς ἐντολὰς οἶδας, μὴ μοιχεύσῃς, μὴ φονεύσῃς, μὴ κλέ- 20
reris, ne falsò testeris: honora patrem tuum, & ma-
ψῃς, μὴ ψευδομαρτυρήσῃς· τίμα τὸν πατέρα σου, καὶ τὴν μη-
trem tuam. ˀIs autem ait, Hæc omnia custodiui à iu-
τέρα σου. ὁ δὲ εἶπε, ταῦτα πάντα ἐφυλαξάμην ἐκ νεό- 21
uentute mea. "Audiens autem hæc Iesus, ait ei, Adhuc vnũ
τητός μου. ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ ἰησοῦς, εἶπεν αὐτῷ, ἔτι ἕν 22
tibi deest: omnia quæcunque habes vende, & da pauperibus,
σοι λείπει· πάντα ὅσα ἔχεις πώλησον, καὶ διάδος πτωχοῖς,
& habebis thesaurum in cælo, & veni sequere me.
καὶ ἕξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανῷ, καὶ δεῦρο ἀκολούθει μοι.
‖Ille autem audiens hæc, pertristis factus est; erat enim diues
ὁ δὲ ἀκούσας ταῦτα, περίλυπος ἐγένετο· ἦν γὰρ πλούσιος 23
valde. Videns autem illum Iesus pertristem factum,
σφόδρα. ἰδὼν δὲ αὐτὸν ὁ ἰησοῦς περίλυπον γενόμενον, 24
dixit, Quàm difficile ˀ pecunias *habentes intrabunt
εἶπε, πῶς δυσκόλως οἱ τὰ χρήματα ἔχοντες εἰσελεύσονται
in regnum Dei! Facilius enim est ca-
εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ· εὐκοπώτερον γάρ ἐστι κά- 25
melum per foramen acus transire, quàm diuitem in
μηλον διὰ τρυμαλιᾶς ῥαφίδος εἰσελθεῖν, ἢ πλούσιον εἰς τὴν
regnum Dei intrare. ‖Dixerunt autem *audientes, Et
βασιλείαν τοῦ θεοῦ εἰσελθεῖν. εἶπον δὲ οἱ ἀκούσαντες, καὶ 26
quis potest ˀseruari? Is autem ait, Impossibilia" apud
τίς δύναται σωθῆναι; ὁ δὲ εἶπε, τὰ ἀδύνατα παρὰ 27
homines, possibilia sunt apud Deum. Ait autem Pe-
ἀνθρώποις, δυνατά ἐστι παρὰ τῷ θεῷ. εἶπε δὲ ὁ πέ- 28
trus, Ecce nos dimisimus omnia, & secuti sumus te.
τρος, ἰδοὺ ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα, καὶ ἠκολουθήσαμέν σοι.
*Is autem dixit eis, Amen dico vobis, quòd nemo est qui reli-
ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι οὐδείς ἐστιν ὃς ἀφῆ- 29
quit domum, aut parentes, aut fratres, aut vxorem, aut filios, propter
κεν οἰκίαν, ἢ γονεῖς, ἢ ἀδελφοὺς, ἢ γυναῖκα, ἢ τέκνα, ἕνεκεν
regnum Dei: "Qui non recipiat multò plura
τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ, ὃς οὐ μὴ ἀπολάβῃ πολλαπλασίονα 30
in tempore hoc, & in seculo *venente vitam æter-
ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ, καὶ ἐν τῷ αἰῶνι τῷ ἐρχομένῳ ζωὴν αἰώ-
nam. *Assumens autem ˀ duodecim," ait ad illos,
νιον. παραλαβὼν δὲ τοὺς δώδεκα, εἶπε πρὸς αὐτούς, 31
Ecce ascendimus in Hierosolymam, & consummabuntur omnia
ἰδοὺ ἀναβαίνομεν εἰς ἱεροσόλυμα, καὶ τελεσθήσεται πάντα
*scripta‖ per prophetas " filio hominis.
τὰ γεγραμμένα διὰ τῶν προφητῶν τῷ υἱῷ τοῦ ἀνθρώπου.
Tradetur enim gentibus, & illudetur, & ˀcontu-
παραδοθήσεται γὰρ τοῖς ἔθνεσι, καὶ ἐμπαιχθήσεται, καὶ ὑβρι- 32
melia afficietur, & conspuetur. Et *flagellantes oc-
σθήσεται, καὶ ἐμπτυσθήσεται· καὶ μαστιγώσαντες ἀπο- 33
cident eum, & tertia die resurget.
κτενοῦσιν αὐτὸν, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστήσεται.
Et ipsi nihil horum intellexerunt, & erat verbum istud ab-
καὶ αὐτοὶ οὐδὲν τούτων συνῆκαν, καὶ ἦν τὸ ῥῆμα τοῦτο κε- 34
sconditum ab eis, & non ‖cognouerunt dicta.
κρυμμένον ἀπ' αὐτῶν, καὶ οὐκ ἐγίνωσκον τὰ λεγόμενα.
Factum est autẽ *in appropinquare ipsum in Iericho, cæcus quidam
ἐγένετο δὲ ἐν τῷ ἐγγίζειν αὐτὸν εἰς ἱεριχὼ, τυφλός τις 35
sedebat secus viam mendicans. *Audiens autem turbam
ἐκάθητο παρὰ τὴν ὁδὸν προσαιτῶν. ἀκούσας δὲ ὄχλου 36
prætereuntem, interrogabat quid esset hoc. ˀNuntiauerunt autem
διαπορευομένου, ἐπυνθάνετο τί εἴη τοῦτο. ἀπήγγειλαν δὲ 37
ei, quòd Iesus Nazarenus transiret. Et clamauit, di-
αὐτῷ, ὅτι ἰησοῦς ὁ ναζωραῖος παρέρχεται. καὶ ἐβόησε λέ- 38
cens, Iesu fili Dauid, miserere mei. Et ˀpræeuntes incre-
γων, ἰησοῦ υἱὲ δαβὶδ, ἐλέησόν με. καὶ οἱ προάγοντες ἐπε- 39
pabant eum vt taceret: ipse verò multò magis clamabat,
τίμων αὐτῷ ἵνα σιωπήσῃ· αὐτὸς δὲ πολλῷ μᾶλλον ἔκραζεν,
Fili Dauid, miserere mei. Stans autem Iesus iussit
υἱὲ δαβὶδ, ἐλέησόν με. σταθεὶς δὲ ὁ ἰησοῦς ἐκέλευσεν 40
illum adduci ad se. ˀappropinquante autem eo, interrogauit
αὐτὸν ἀχθῆναι πρὸς αὐτόν· ἐγγίσαντος δὲ αὐτοῦ ἐπηρώτησεν
illum, Dicens, Quid tibi vis faciam? ˀille autem dixit, Domine, vt
αὐτὸν, λέγων, τί σοι θέλεις ποιήσω; ὁ δὲ εἶπε, κύριε, ἵνα 41
*respiciam. Et Iesus dixit illi: Respice: fides
ἀναβλέψω. καὶ ὁ ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, ἀνάβλεψον· ἡ πίστις 42
tua "seruauit te. Et confestim ‖respexit, & seque-
σου σέσωκέ σε. καὶ παραχρῆμα ἀνέβλεψε, καὶ ἠκολού- 43
batur illum ‖glorificans Deum. & omnis "populus videns dedit
θει αὐτῷ δοξάζων τὸν θεόν. καὶ πᾶς ὁ λαὸς ἰδὼν ἔδωκεν
laudem Deo.
αἶνον τῷ θεῷ.

*nisi solus
‖Non occides, non furtũ facies, non falsum testimonium dices:
ˀQui
"Quo audito
‖His ille auditis, contristatus est:
*qui
*habent
‖Et
*qui audiebãt,
ˀsaluus fieri?
"Ait illis, Quæ
"sunt
*Qui
"Et
*futuro
*Assumpsit
ˀIesus "&
*quæ ‖sunt "de
ˀflagellabitur,
ᶠἐμπαίζω
*postquam flagellauerint,
‖intelligebant quę dicebãtur.
*cùm appropinquaret
*Et cùm audiret
ˀDixerunt
ˀqui præibant
ˀEt cùm appropinquasset,
*At
*videam.
"saluum fecit
‖vidit,
‖magnificans
"plebs vt vidit

CAP. XIX. ιθ'

Et ingressus *pertransibat Iericho.
Καὶ εἰσελθὼν διήρχετο τὴν ἱεριχώ. 1
Et ecce vir nomine vocatus Zacchæus, & hic erat
καὶ ἰδοὺ ἀνὴρ ὀνόματι καλούμενος ζακχαῖος, καὶ αὐτὸς ἦν 2
princeps publicanorũ, & ipse erat diues. Et quærebat videre Ie-
3 ἀρχιτελώνης, καὶ οὗτος ἦν πλούσιος. καὶ ἐζήτει ἰδεῖν τὸν ἰη-
sum quis esset, & non poterat præ turba: quia statura pu-
σοῦν τίς ἐστι, καὶ οὐκ ἠδύνατο ἀπὸ τοῦ ὄχλου· ὅτι τῇ ἡλικίᾳ μι-
sillus erat. Et præcurrens coram, ascendit in * syco-
4 κρὸς ἦν. καὶ προδραμὼν ἔμπροσθεν, ἀνέβη ἐπὶ συκο-
morum, vt videret eum: quia ˀilla futurus erat transire.
μωραίαν, ἵνα ἴδῃ αὐτόν· ὅτι ἐκείνης ἤμελλε διέρχεσθαι.
Et *vt venit ad locum, suspiciens Iesus vidit illum,
5 καὶ ὡς ἦλθεν ἐπὶ τὸν τόπον, ἀναβλέψας ὁ ἰησοῦς εἶδεν αὐτὸν,
& dixit ad eum, Zacchæe, festinans descende; hodie
καὶ εἶπε πρὸς αὐτὸν, ζακχαῖε, σπεύσας κατάβηθι· σήμερον
enim in domo tua oportet me manere. Et festinans de-
6 γὰρ ἐν τῷ οἴκῳ σου δεῖ με μεῖναι. καὶ σπεύσας κα-
scendit, & excepit illum gaudens. Et *videntes omnes
7 τέβη, καὶ ὑπεδέξατο αὐτὸν χαίρων. καὶ ἰδόντες ἅπαντες
murmurabant, dicentes quòd ad peccatorem hominem "introiuit
διεγόγγυζον, λέγοντες, ὅτι παρὰ ἁμαρτωλῷ ἀνδρὶ εἰσῆλθε
diuersari. Stans autem Zacchæus dixit ad Dominum.
8 καταλῦσαι. σταθεὶς δὲ ζακχαῖος εἶπε πρὸς τὸν κύριον,
Ecce dimidia substantiarum mearum, Domine, do pau-
ἰδοὺ τὰ ἡμίση τῶν ὑπαρχόντων μου, κύριε, δίδωμι τοῖς πτω-
peribus, & si aliquẽ quid defraudaui, reddo quadruplum.
χοῖς, καὶ εἴ τινός τι ἐσυκοφάντησα, ἀποδίδωμι τετραπλοῦν.
Ait autem ad eum Iesus, Quia hodie salus
9 εἶπε δὲ πρὸς αὐτὸν ὁ ἰησοῦς, ὅτι σήμερον σωτηρία τῷ
domui huic facta est, eo quòd & ipse filius Abrahæ sit.
οἴκῳ τούτῳ ἐγένετο, καθότι καὶ αὐτὸς υἱὸς ἀβραάμ ἐστιν.
Venit enim filius hominis quærere & *seruare per-
10 ἦλθε γὰρ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ζητῆσαι καὶ σῶσαι τὸ ἀπο-
ditum. Audientibus autem illis hæc, adiiciens dixit
11 λωλός. ἀκουόντων δὲ αὐτῶν ταῦτα, προσθεὶς εἶπε
parabolam, ‖propter prope eum esse Hierusalem, & *videri
παραβολὴν, διὰ τὸ ἐγγὺς αὐτὸν εἶναι ἱερουσαλὴμ, καὶ δοκεῖν
eis quòd confestim futurum esset regnum Dei ‖appa-
αὐτοὺς ὅτι παραχρῆμα μέλλει ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ ἀναφαί-
rere. Dixit ergo, Homo quidam nobilis abiit in
12 νεσθαι. εἶπεν οὖν, ἄνθρωπός τις εὐγενὴς ἐπορεύθη εἰς
regionem longinquam accipere sibiipsi regnum, & reuerti.
χώραν μακρὰν, λαβεῖν ἑαυτῷ βασιλείαν, καὶ ὑποστρέψαι.
ˀVocans autem decem *seruos suos, dedit eis decem mnas,
13 καλέσας δὲ δέκα δούλους ἑαυτοῦ, ἔδωκεν αὐτοῖς δέκα μνᾶς,
& ait ad illos, Negotiamini dum venio.
καὶ εἶπε πρὸς αὐτοὺς, πραγματεύσασθε ἕως ἔρχομαι.
At ciues ˀ eius oderant eum, & miserunt lega-
14 οἱ δὲ πολῖται αὐτοῦ ἐμίσουν αὐτὸν, καὶ ἀπέστειλαν πρεσ-
tionem post illum, dicentes, *Non volumus hunc regnare
βείαν ὀπίσω αὐτοῦ, λέγοντες, οὐ θέλομεν τοῦτον βασιλεῦσαι
super nos. Et factum est ˀin redire ipsum accipientem
15 ἐφ' ἡμᾶς. καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ἐπανελθεῖν αὐτὸν λαβόντα
regnum, ait vocari sibi seruos hos,
τὴν βασιλείαν, εἶπε φωνηθῆναι αὐτῷ τοὺς δούλους τούτους,
quibus dedit ˀargentum, vt sciret "quis quid negotiatus esset.
οἷς ἔδωκε τὸ ἀργύριον, ἵνα γνῷ τίς τί διεπραγματεύσατο.
"Adfuit autem primus, dicens, Domine, mna tua acqui-
16 παρεγένετο δὲ ὁ πρῶτος, λέγων, κύριε, ἡ μνᾶ σου προσειρ-
siuit decem mnas. Et ait illi, Euge bone serue,
17 γάσατο δέκα μνᾶς. καὶ εἶπεν αὐτῷ, εὖ ἀγαθὲ δοῦλε·
quia in modico fidelis fuisti, ‖esto potestatem habens super decem
ὅτι ἐν ἐλαχίστῳ πιστὸς ἐγένου, ἴσθι ἐξουσίαν ἔχων ἐπάνω δέκα
ciuitates. Et venit *secundus, dicens, Domine, Mna tua
18 πόλεων. καὶ ἦλθεν ὁ δεύτερος, λέγων, κύριε, ἡ μνᾶ σου
fecit quinque mnas. Ait autem & huic, Et tu esto
19 ἐποίησε πέντε μνᾶς. εἶπε δὲ καὶ τούτῳ, καὶ σὺ γίνου
super quinque ciuitates. Et alter venit, dicens, Domine, ecce
20 ἐπάνω πέντε πόλεων. καὶ ἕτερος ἦλθε, λέγων, κύριε, ἰδοὺ ἡ
mna tua, quam habui repositam in sudario. Timui
21 μνᾶ σου, ἣν εἶχον ἀποκειμένην ἐν σουδαρίῳ. ἐφοβούμην
enim te, quia homo austerus es: tollis quod non posuisti, &
γάρ σε, ὅτι ἄνθρωπος αὐστηρὸς εἶ· αἴρεις ὃ οὐκ ἔθηκας, καὶ
metis quod non seminasti. Dicit autem ei, De ore
22 θερίζεις ὃ οὐκ ἔσπειρας. λέγει δὲ αὐτῷ, ἐκ τοῦ στόματός
tuo iudico te, ‖scelerate serue: sciebas quòd ego homo austerus
σου κρινῶ σε, πονηρὲ δοῦλε. ᾔδεις ὅτι ἐγὼ ἄνθρωπος αὐστηρός
sum, tollens quod non posui, & metens quod non seminaui.
εἰμι, αἴρων ὃ οὐκ ἔθηκα, καὶ θερίζων ὃ οὐκ ἔσπειρα.
Et quare non dedisti ˀargentum meum mensariis,
23 καὶ διατί οὐκ ἔδωκας τὸ ἀργύριόν μου τοῖς τραπεζίταις,
& veniens ego cum ˀvsura vtique exegissem *illud? Et astan-
24 καὶ ἐλθὼν ἐγὼ σὺν τόκῳ ἂν ἔπραξα αὐτό; καὶ τοῖς παρε-
tibus dixit, Auferte ab illo mnam, & date " decem
στῶσιν εἶπεν, ἄρατε ἀπ' αὐτοῦ τὴν μνᾶν, καὶ δότε τῷ τὰς δέκα
mnas "habenti. Et dixerunt ei, Domine, habet decem mnas.
25 μνᾶς ἔχοντι. καὶ εἶπον αὐτῷ, κύριε, ἔχει δέκα μνᾶς.
Dico autem vobis, Quia omni habenti dabitur * : ab ˀ autem
26 λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι παντὶ τῷ ἔχοντι δοθήσεται· ἀπὸ δὲ τοῦ
‖non "habente, & quod habet, auferetur ab eo. Veruntamen
27 μὴ ἔχοντος, καὶ ὃ ἔχει, ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ. πλὴν τοὺς
inimicos meos illos, *non volentes me regnare super
ἐχθρούς μου ἐκείνους, τοὺς μὴ θελήσαντάς με βασιλεῦσαι ἐπ'

*arborem
ˀinde erat transiturus.
*cùm venisset
*cùm viderent
"diuertisset;
dimidiũ bonorũ meorum;
*saluum facere quod perierat;
‖eo quòd esset prope
*quia existimarent
‖manifestaretur.
ˀVocatis
*seruis suis;
ˀautem
*Nolumus
ˀvt rediret accepto regno, & iussit
ˀpecuniam,
"quantũ quisq;
"Venit
‖eris
*alter,
‖nequam
ˀpecuniã meã ad mensam,
ˀvsuris *illam.
"illi qui
"habet.
*& abundabit
ˀeo
‖qui "habet,
*qui noluerunt

se, adducite huc, & *iugulate ante me.
αὐτοὺς, ἀγάγετε ὧδε, καὶ κατασφάξατε ἔμπροσθέν μου.

*interficite

Et ?dicens hæc, ibat ante ascendens in Hie-
28 καὶ εἰπὼν ταῦτα, ἐπορεύετο ἔμπροσθεν, ἀναβαίνων εἰς ἱε-

?his dictis, præcedebat

rosolymam, Et factum est, cùm appropinquasset ad Bethphage &
ροσόλυμα. 29 καὶ ἐγένετο ὡς ἤγγισεν εἰς βηθφαγὴ καὶ

Bethaniam, ad montem "vocatum oliuarum, misit
βηθανίαν, πρὸς τὸ ὄρος τὸ καλούμενον ἐλαιῶν, ἀπέστειλε

"qui vocatur Olueti,

duos ‖discipulorum suorum, Dicens, Ite in *contra
30 δύο τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, εἰπὼν, ὑπάγετε εἰς τὴν κατέναντι

‖ discipulos suos, *castellū quod contra est:

vicum: in ?quo, introeuntes, inuenietis pullum* alligatum "super
κώμην· ἐν ᾗ, εἰσπορευόμενοι, εὑρήσετε πῶλον δεδεμένον, ἐφ'

?quod *asinæ "cui

quem nemo vnquam hominum sedit: ‖soluentes illum ? adducite.
ὃν οὐδεὶς πώποτε ἀνθρώπων ἐκάθισε· λύσαντες αὐτὸν ἀγάγετε.

‖soluite ?&

Et si quis vos interrogauerit, Quare soluitis? sic dicetis ei,
31 καὶ ἐάν τις ὑμᾶς ἐρωτᾷ, διατί λύετε; οὕτως ἐρεῖτε αὐτῷ,

Quia Dominus eius "opus habet. Abeuntes autem ?mis-
32 ὅτι ὁ κύριος αὐτοῦ χρείαν ἔχει. ἀπελθόντες δὲ οἱ ἀπε-

"operam desiderat. Abierūt ?qui ierant & *stantem pullum.

si‖, inuenerunt sicut dixit illis*. Soluentibus autem illis
33 σταλμένοι, εὗρον καθὼς εἶπεν αὐτοῖς. λυόντων δὲ αὐτῶν

pullum, dixerunt domini eius ad illos, Quid soluitis
τὸν πῶλον, εἶπον οἱ κύριοι αὐτοῦ πρὸς αὐτοὺς, τί λύετε τὸν

pullum? *Illi autem dixerunt, "Dominus ‖eius opus habet.
34 πῶλον; οἱ δὲ εἶπον, ὁ κύριος αὐτοῦ χρείαν ἔχει.

?At "Quia eum necessariū

Et duxerunt illum ad Iesum: & *inicientes suaipsorum
35 καὶ ἤγαγον αὐτὸν πρὸς τὸν ἰησοῦν· καὶ ἐπιρρίψαντες ἑαυτῶν

*iactantes

vestimenta supra pullum, imposuerunt Iesum.
τὰ ἱμάτια ἐπὶ τὸν πῶλον, ἐπεβίβασαν τὸν ἰησοῦν.

Eunte autem illo, substernebant vestimenta sua in
36 πορευομένου δὲ αὐτοῦ, [a]ὑπεστρώννυον τὰ ἱμάτια αὐτῶν ἐν

[a] ὑποστρώννυμι

via. "Appropinquante autem eo iam ad descensum
37 τῇ ὁδῷ. ἐγγίζοντος δὲ αὐτοῦ ἤδη πρὸς τῇ καταβάσει τοῦ

"Et cùm appropinquaret

montis ‖olearum, cœperunt *omnis turba discipulorum gau-
ὄρους τῶν ἐλαιῶν, ἤρξαντο ἅπαν τὸ πλῆθος τῶν μαθητῶν χαί-

‖Olīueti, *omnes turbæ descendentiū ?super

dentes laudare Deum voce magna, ?de omnibus quas viderant
ροντες αἰνεῖν τὸν θεὸν φωνῇ μεγάλῃ περὶ πασῶν ὧν εἶδον

virtutibus, Dicentes, Benedictus "veniens rex
38 δυνάμεων, λέγοντες, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος βασι-

"qui venit

in nomine Domini: pax in cælo, & gloria in excelsis.
λεὺς ἐν ὀνόματι κυρίου· εἰρήνη ἐν οὐρανῷ, καὶ δόξα ἐν ὑψίστοις.

Et quidam Pharisæorum de *turba dixerunt ad illum,
39 καί τινες τῶν φαρισαίων ἀπὸ τοῦ ὄχλου εἶπον πρὸς αὐτὸν,

*turbis

Magister, increpa discipulos tuos.
διδάσκαλε, ἐπιτίμησον τοῖς μαθηταῖς σου.

"Et respondens ait illis, Dico vobis, quia si hi ta-
40 καὶ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, λέγω ὑμῖν ὅτι ἐὰν οὗτοι σιω-

"Quibus ipse

cuerint, lapides clamabunt. Et vt appropinquauit, videns
41 πήσωσιν, οἱ λίθοι κεκράξονται. καὶ ὡς ἤγγισεν, ἰδὼν τὴν

ciuitatem, fleuit super illam, Dicens, Quia si cognouisses & tu,
42 πόλιν, ἔκλαυσεν ἐπ' αὐτῇ, λέγων, ὅτι εἰ ἔγνως καὶ σὺ,

& quidem in die tuâ hac, quæ ad pacem ‖tuam: nunc
καί γε ἐν τῇ ἡμέρᾳ σου ταύτῃ, τὰ πρὸς εἰρήνην σου· νῦν

‖tibi:

autē abscondita sunt ab oculis tuis. Quia venient dies in te,
43 δὲ ἐκρύβη ἀπὸ ὀφθαλμῶν σου. ὅτι ἥξουσιν ἡμέραι ἐπὶ σὲ,

"vallo te, * circundabunt

& circundabunt inimici tui "vallum tibi, & *circumcingent
καὶ περιβαλοῦσιν οἱ ἐχθροί σου χάρακά σοι, καὶ περικυκλώσουσί

?ad terram prosternent

te, & coangustabunt te vndique. Et ?solo æquabunt te, & fi-
44 σε, καὶ συνέξουσί σε πάντοθεν· καὶ [b]ἐδαφιοῦσί σε, καὶ τὰ τέ-

[b] ἐδαφίζω

lios tuos "in te: & non relinquent in te lapidem super lapidem; eo
κνα σου ἐν σοί· καὶ οὐκ ἀφήσουσιν ἐν σοὶ λίθον ἐπὶ λίθῳ· ἀνθ'

"qui sunt

quòd non cognoueris tempus visitationis tuæ.
ὧν οὐκ ἔγνως τὸν καιρὸν τῆς ἐπισκοπῆς σου.

Et ingressus in templum, cœpit eiicere venden-
45 καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸ ἱερὸν, ἤρξατο ἐκβάλλειν τοὺς πωλοῦν-

tes in illo, & ementes, Dicens illis, Scriptum est,
46 τας ἐν αὐτῷ, καὶ ἀγοράζοντας, λέγων αὐτοῖς, γέγραπται,

*Domus mea domus orationis est: vos autem illam fecistis
ὁ οἶκός μου, οἶκος προσευχῆς ἐστιν· ὑμεῖς δὲ αὐτὸν ἐποιήσατε

*Quia

speluncam latronum. Et erat docens ‖per diem
47 σπήλαιον λῃστῶν. καὶ ἦν διδάσκων τὸ καθ' ἡμέραν

‖quotidie

in templo: *at principes ?sacerdotū & scribæ quærebant illum
ἐν τῷ ἱερῷ. οἱ δὲ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς ἐζήτουν αὐτὸν

*autem ?principes

perdere, & ?primi plebis: Et non inueniebant quid
48 ἀπολέσαι, καὶ οἱ πρῶτοι τοῦ λαοῦ· καὶ οὐχ εὕρισκον τὸ, τί

facerent‖: populus enim omnis suspensus erat, illum audiens.
ποιήσωσιν· ὁ λαὸς γὰρ ἅπας [b]ἐξεκρέματο αὐτοῦ ἀκούων.

‖illi: [b] κρέμαμαι

CAP. XX. κ'

Et factum est in vna dierum illorum, docente illo
1 Καὶ ἐγένετο ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν ἐκείνων διδάσκοντος αὐτοῦ

populum in templo, & euangelizante, ?superstiterunt principes sacerdotū
τὸν λαὸν ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ εὐαγγελιζομένου, ἐπέστησαν οἱ ἀρχιερεῖς

?conuenerunt

& scribæ cum senioribus: Et aiunt ad
2 καὶ οἱ γραμματεῖς σὺν τοῖς πρεσβυτέροις, καὶ εἶπον πρὸς

illum, dicentes, Dic nobis in qua potestate hæc facis, aut
αὐτὸν, λέγοντες, εἰπὲ ἡμῖν ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιεῖς, ἢ

quis est *dans tibi potestatem hanc.
τίς ἐστιν ὁ δούς σοι τὴν ἐξουσίαν ταύτην.

*qui dedit

Respondens autem ‖dixit ad illos, Interrogabo vos & ego
3 ἀποκριθεὶς δὲ εἶπε πρὸς αὐτοὺς, ἐρωτήσω ὑμᾶς κἀγὼ

‖Iesus,

vnum verbum, *& dicite mihi. Baptismus Ioannis de cæ-
4 ἕνα λόγον, καὶ εἴπατέ μοι τὸ βάπτισμα ἰωάννου ἐξ οὐ-

*respondete

lo erat, an ex hominibus? ?Illi autem "conratiocinabantur apud se-
5 ρανοῦ ἦν, ἢ ἐξ ἀνθρώπων; οἱ δὲ συνελογίσαντο πρὸς ἑαυ-

?At "cogitabant intra

ipsos, dicentes, Quia si dixerimus, de cælo, dicet, Quare ? non
τοὺς λέγοντες, ὅτι ἐὰν εἴπωμεν, ἐξ οὐρανοῦ, ἐρεῖ, διατί οὐκ

?ergo

credidistis illi? Si autem dixerimus, ex hominibus, * omnis
6 ἐπιστεύσατε αὐτῷ; ἐὰν δὲ εἴπωμεν, ἐξ ἀνθρώπων, πᾶς

*plebs vniuersa

populus lapidabit nos: ?persuasus enim est Ioannem
ὁ λαὸς καταλιθάσει ἡμᾶς. πεπεισμένος γάρ ἐστιν ἰωάννην

?certi sunt

prophetam esse. Et responderunt ?non scire vnde".
7 προφήτην εἶναι. καὶ ἀπεκρίθησαν μὴ εἰδέναι πόθεν.

?se nescire "esset.

Et Iesus ait illis, Neque ego dico vobis in qua
8 καὶ ὁ ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, οὐδὲ ἐγὼ λέγω ὑμῖν ἐν ποίᾳ

potestate hæc facio. Cœpit autem ad ‖populum dicere
9 ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ. ἤρξατο δὲ πρὸς τὸν λαὸν λέγειν

‖plebem

parabolam hanc: Homo plantauit vi-
τὴν παραβολὴν ταύτην· ἄνθρωπος ἐφύτευσεν ἀμπελῶ-

neam, & elocauit eam colonis, & * peregre fuit ?tempora suf-
να, καὶ ἐξέδοτο αὐτὸν γεωργοῖς, καὶ ἀπεδήμησε χρόνους ἱκα-

*ipse ?multis temporibus.

ficientia. Et in tempore misit ad cultores seruum,
10 νούς. καὶ ἐν καιρῷ ἀπέστειλε πρὸς τοὺς γεωργοὺς δοῦλον,

vt de fructu vineæ darent illi: ‖at co-
ἵνα ἀπὸ τοῦ καρποῦ τοῦ ἀμπελῶνος δῶσιν αὐτῷ· οἱ δὲ γεωρ-

"qui cæsum

loni cadentes eum dimiserunt inanem. Et ad-
11 γοὶ δείραντες αὐτὸν, ἐξαπέστειλαν κενόν. καὶ προσέ-

didit mittere alterum seruum. illi autem *& illum cædentes & ‖inho-
θετο πέμψαι ἕτερον δοῦλον. οἱ δὲ κἀκεῖνον δείραντες καὶ ἀτι-

*hunc quoque ‖afficientes contumelia,

norantes, dimiserunt inanem. Et addidit mittere
12 μάσαντες, ἐξαπέστειλαν κενόν. καὶ προσέθετο πέμψαι

tertium: *illi autem & hunc vulnerantes eiecerunt.
τρίτον· οἱ δὲ καὶ τοῦτον τραυματίσαντες ἐξέβαλον.

*qui & illum

Dixit autem dominus vineæ, Quid faciam? mittam
13 εἶπε δὲ ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος, τί ποιήσω; πέμψω τὸν

filium meum dilectum: forsitan ?hunc "videntes verebuntur.
υἱόν μου τὸν ἀγαπητόν· ἴσως τοῦτον ἰδόντες ἐντραπήσονται.

*cùm "viderint,

‖Videntes autem illum coloni, *ratiocinabantur ad seipsos,
14 ἰδόντες δὲ αὐτὸν οἱ γεωργοὶ, διελογίζοντο πρὸς ἑαυτοὺς,

‖Quem cùm vidissent * cogitauerunt intra

dicentes, Hic est hæres: venite occidamus illum,
λέγοντες, οὗτός ἐστιν ὁ κληρονόμος· δεῦτε ἀποκτείνωμεν αὐτὸν,

vt nostra fiat hæreditas. Et ‖eiicientes illum
15 ἵνα ἡμῶν γένηται ἡ κληρονομία. καὶ ἐκβαλόντες αὐτὸν

"eiectum

extra vineam, occiderunt. quid ergo faciet illis do-
ἔξω τοῦ ἀμπελῶνος, ἀπέκτειναν. τί οὖν ποιήσει αὐτοῖς ὁ κύ-

minus vineæ? Veniet & perdet co-
16 ριος τοῦ ἀμπελῶνος; ἐλεύσεται καὶ ἀπολέσει τοὺς γεωρ-

lonos istos, & dabit vineam aliis. ?audientes autem
γοὺς τούτους, καὶ δώσει τὸν ἀμπελῶνα ἄλλοις. ἀκούσαντες δὲ

?Quo audito,

dixerunt", Ne fiat. Ille autem aspiciens eos, ait, Quid ergo
17 εἶπον, μὴ γένοιτο. ὁ δὲ ἐμβλέψας αὐτοῖς, εἶπε, τί οὖν

"illi, Absit.

est ‖scriptum *hoc, Lapidem quem reprobauerunt ædifi-
ἐστι τὸ γεγραμμένον τοῦτο, λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδο-

‖hoc quod *est,

cantes, hic factus est in caput anguli? Omnis ?cadens
18 μοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας; πᾶς ὁ πεσὼν

?qui ceciderit

super illum lapidem, conquassabitur: super quē autem ceciderit, com-
ἐπ' ἐκεῖνον τὸν λίθον, συνθλασθήσεται· ἐφ' ὃν δ' ἂν πέσῃ, λικ-

minuet illum. Et quærebant principes sacerdotū & scri-
19 μήσει αὐτόν. καὶ ἐζήτησαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμ-

bæ mittere in illum manus in illa hora, &
ματεῖς ἐπιβαλεῖν ἐπ' αὐτὸν τὰς χεῖρας ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ, καὶ

timuerunt populum: cognouerunt enim quòd ad ipsos si-
ἐφοβήθησαν τὸν λαόν· ἔγνωσαν γὰρ ὅτι πρὸς αὐτοὺς τὴν πα-

militudinem hanc dixerit. Et obseruantes miserunt
20 ραβολὴν ταύτην εἶπε. καὶ παρατηρήσαντες ἀπέστειλαν

insidiatores, ?simulantes seipsos iustos esse, vt ca-
ἐγκαθέτους, ὑποκρινομένους ἑαυτοὺς δικαίους εἶναι, ἵνα ἐπι-

?qui simularēt "eum in sermone, & traderent

perent "eius sermonem, ad tradendum illum principatui &
λάβωνται αὐτοῦ λόγου, εἰς τὸ παραδοῦναι αὐτὸν τῇ ἀρχῇ καὶ

potestati præsidis. Et interrogauerunt eum, dicen-
21 τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ ἡγεμόνος. καὶ ἐπηρώτησαν αὐτὸν, λέγον-

tes, Magister, scimus quia rectè dicis & doces, &
τες, διδάσκαλε, οἴδαμεν ὅτι ὀρθῶς λέγεις καὶ διδάσκεις, καὶ

non accipis ‖faciem, sed in veritate viam
οὐ λαμβάνεις πρόσωπον, ἀλλ' ἐπ' ἀληθείας τὴν ὁδὸν τοῦ

‖personam,

Dei doces. Licet nobis Cæsari tributum dare, an non?
22 θεοῦ διδάσκεις· ἔξεστιν ἡμῖν καίσαρι φόρον δοῦναι, ἢ οὔ;

Considerans autem illorum dolum, dixit ad eos,
23 κατανοήσας δὲ αὐτῶν τὴν πανουργίαν, εἶπε πρὸς αὐτοὺς,

Quid me tentatis? Ostendite mihi denarium: cuius habet
24 τί με πειράζετε; ἐπιδείξατέ μοι δηνάριον· τίνος ἔχει

imaginem & inscriptionem? respondentes autem dixerunt, Cæsaris.
εἰκόνα καὶ ἐπιγραφήν; ἀποκριθέντες δὲ εἶπον, καίσαρος.

*Is autem ait illis, Reddite ergo quæ " Cæsaris, Cæsari;
25 ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, ἀπόδοτε τοίνυν τὰ καίσαρος καίσαρι,

*Et "sunt

& quæ" Dei, Deo. Et non potuerunt reprehendere
26 καὶ τὰ τοῦ θεοῦ, τῷ θεῷ. καὶ οὐκ ἴσχυσαν ἐπιλαβέσθαι

eius verbum coram ?populo: & mirati in respon-
αὐτοῦ ῥήματος ἐναντίον τοῦ λαοῦ· καὶ θαυμάσαντες ἐπὶ τῇ ἀπο-

?plebe:

so eius, tacuerunt.
κρίσει αὐτοῦ, ἐσίγησαν.

Accedentes autem quidam Sadducæorum, *contradicentes
προσελθόντες δέ τινες τῶν σαδδουκαίων, οἱ ἀντιλέγοντες 27
resurrectionem *non* esse, ?interrogauerunt eum, Dicentes, Ma-
ἀνάστασιν μὴ εἶναι, ἐπηρώτησαν αὐτὸν, λέγοντες, διδά- 28
gister, Moyses scripsit nobis, Si alicuius frater mortuus fuerit ha-
σκαλε, μωσῆς ἔγραψεν ἡμῖν, ἐάν τινος ἀδελφὸς ἀποθάνῃ ἔ-
bens vxorem, & hic sine liberis "*moriatur*, vt accipiat ‖ fra-
χων γυναῖκα, καὶ οὗτος ἄτεκνος ἀποθάνῃ, ἵνα λάβῃ ὁ ἀδελ-
ter eius vxorem, & suscitet semen fratri
φὸς αὐτοῦ τὴν γυναῖκα, καὶ ἐξαναστήσῃ σπέρμα τῷ ἀδελφῷ
suo. Septem ergo fratres erant, & primus **accipiens*
αὐτοῦ. ἑπτὰ οὖν ἀδελφοὶ ἦσαν, καὶ ὁ πρῶτος λαβὼν 29
vxorem ?mortuus est sine filiis. Et accepit ‖*secundus*
γυναῖκα ἀπέθανεν ἄτεκνος. καὶ ἔλαβεν ὁ δεύτερος τὴν 30
vxorem, & ipse mortuus est sine filio. Et tertius ac-
γυναῖκα, καὶ οὗτος ἀπέθανεν ἄτεκνος. καὶ ὁ τρίτος ἔλα- 31
cepit illam. similiter *autem* & * septem ?non reliquerunt ‖*natos*, &
βεν αὐτήν· ὡσαύτως δὲ καὶ οἱ ἑπτὰ οὐ κατέλιπον τέκνα, καὶ
mortui sunt. Nouissimè *autem* omnium mortua est & mulier.
ἀπέθανον. ὕστερον δὲ πάντων ἀπέθανε καὶ ἡ γυνή. 32
In ergo resurrectione cuius eorum "*fit* vxor? **nam* septem
ἐν τῇ οὖν ἀναστάσει, τίνος αὐτῶν γίνεται γυνή; οἱ γὰρ ἑπτὰ 33
habuerunt eam vxorem. Et *respondens* ait illis
ἔσχον αὐτὴν γυναῖκα. καὶ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς ὁ 34
Iesus, Filii seculi huius nubunt & traduntur ad nuptias.
ἰησοῦς, οἱ υἱοὶ τοῦ αἰῶνος τούτου γαμοῦσι καὶ ἐκγαμίσκονται·
* *At digni habiti seculum illud contingere &*
οἱ δὲ καταξιωθέντες τοῦ αἰῶνος ἐκείνου τυχεῖν καὶ τῆς 35
resurrectionem ex mortuis, neque nubent, neque ducent vxores.
ἀναστάσεως τῆς ἐκ νεκρῶν, οὔτε γαμοῦσιν, οὔτε ἐκγαμίσονται.
Neque *enim* mori vltrà ‖*possunt*: æquales angelis enim sunt, &
οὔτε γὰρ ἀποθανεῖν ἔτι δύνανται· ἰσάγγελοι γάρ εἰσι· καὶ 36
filii sunt Dei, *resurrectionis filii *existentes*. Quia verò re-
υἱοί εἰσι τοῦ θεοῦ, τῆς ἀναστάσεως υἱοὶ ὄντες. ὅτι δὲ ἐγεί- 37
surgant mortui, & Moyses ostendit secus rubum, sicut dicit
ρονται οἱ νεκροὶ, καὶ μωσῆς *ἐμήνυσεν ἐπὶ τῆς βάτου, ὡς λέγει
Dominum Deum Abraham, & Deum Isaac, & Deum
κύριον τὸν θεὸν ἀβραὰμ, καὶ τὸν θεὸν ἰσαὰκ, καὶ τὸν θεὸν
Iacob. Deus autem non est mortuorum, sed viuorum: omnes
ἰακώβ. θεὸς δὲ οὐκ ἔστι νεκρῶν, ἀλλὰ ζώντων. πάντες 38
enim ei viuunt. Respondentes autem quidam scriba-
γὰρ αὐτῷ ζῶσιν. ἀποκριθέντες δέ τινες τῶν γραμμα- 39
rum, dixerunt‖, Magister, **pulchrè* dixisti. ?Non amplius *autem* au-
τέων, εἶπον, διδάσκαλε, καλῶς εἶπας. οὐκ ἔτι δὲ ἐτόλ- 40
debant interrogare eum quicquam. Dixit autem ad illos,
μων ἐπερωτᾶν αὐτὸν οὐδέν. εἶπε δὲ πρὸς αὐτοὺς, 41
Quomodo dicunt Christum filium Dauid esse: Et ipse Da-
πῶς λέγουσι τὸν χριστὸν υἱὸν δαβὶδ εἶναι· καὶ αὐτὸς δα- 42
uid dicit in libro Psalmorum, Dixit Dominus Domino meo,
βὶδ λέγει ἐν βίβλῳ ψαλμῶν, εἶπεν ὁ κύριος τῷ κυρίῳ μου,
sede à dextris meis: Donec ponam inimicos tuos
κάθου ἐκ δεξιῶν μου· ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου 43
scabellum pedum tuorum? Dauid ergo Dominum illum
ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου; δαβὶδ οὖν κύριον αὐτὸν 44
vocat: & quomodo filius eius est? Audiente autem omni
καλεῖ· καὶ πῶς υἱὸς αὐτοῦ ἐστιν; ἀκούοντος δὲ παντὸς τοῦ 45
populo, dixit discipulis suis, Attendite à
λαοῦ, εἶπε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, προσέχετε ἀπὸ τῶν 46
scribis **volentibus* ambulare in stolis, & "*aman-*
γραμματέων τῶν θελόντων περιπατεῖν ἐν στολαῖς, καὶ φιλούν-
tibus salutationes in ‖*foris*, & primas cathedras in
των ἀσπασμοὺς ἐν ταῖς ἀγοραῖς, καὶ πρωτοκαθεδρίας ἐν
synagogis, & primos discubitus in "*cœnis*.
ταῖς συναγωγαῖς, καὶ πρωτοκλισίας ἐν τοῖς δείπνοις.
Qui deuorant domos viduarum, * *& specie longa*
οἳ κατεσθίουσι τὰς οἰκίας τῶν χηρῶν, καὶ προφάσει μακρὰ 47
precantur: hi accipient maiorem damnationem.
προσεύχονται· οὗτοι λήψονται περισσότερον κρίμα.

CAP. XXI. κα΄

Respiciens autem vidit "*mittentes* munera sua in
Ἀναβλέψας δὲ εἶδε τοὺς βάλλοντας τὰ δῶρα αὐτῶν εἰς τὸ 1
gazophylacium, diuites. Vidit autē & quandā viduam pau-
γαζοφυλάκιον πλουσίους. εἶδε δὲ καί τινα χήραν πενι- 2
perculam mittentem ‖*illuc* duo minuta. Et dixit, Verè
χρὰν βάλλουσαν ἐκεῖ δύο λεπτά· καὶ εἶπεν, ἀληθῶς 3
dico vobis, quia vidua pauper hæc plus ?*omnibus* ‖misit.
λέγω ὑμῖν, ὅτι ἡ χήρα ἡ πτωχὴ αὕτη πλεῖον πάντων ἔβαλεν·
Omnes enim hi ex abundanti sibi miserunt in
ἅπαντες γὰρ οὗτοι ἐκ τοῦ περισσεύοντος αὐτοῖς ἔβαλον εἰς 4
munera Dei: hæc autem ex "*postremitate sua* omnem
τὰ δῶρα τοῦ θεοῦ· αὕτη δὲ ἐκ τοῦ ὑστερήματος αὐτῆς ἅπαντα
victum ?quem habuit, misit. Et quibusdam dicentibus de templo,
τὸν βίον ὃν εἶχεν ἔβαλε. καί τινων λεγόντων περὶ τοῦ ἱεροῦ, 5
quòd lapidibus ?*pulchris* & donis ornatum esset, dixit, Hæc
ὅτι λίθοις καλοῖς καὶ ἀναθήμασι κεκόσμηται, εἶπε, ταῦτα 6
quæ videtis, venient dies, in quibus non relinquetur lapis
ἃ θεωρεῖτε, ἐλεύσονται ἡμέραι ἐν αἷς οὐκ ἀφεθήσεται λίθος
supra lapidem, qui non destruatur.
ἐπὶ λίθον, ὃς οὐ καταλυθήσεται.

Interrogauerunt autem illum, dicentes, Præceptor, quando *igitur*
7 ἐπηρώτησαν δὲ αὐτὸν, λέγοντες, διδάσκαλε, πότε οὖν
hæc erunt? & quod signum cùm *futurum est hæc fieri*?
ταῦτα ἔσται; καὶ τί τὸ σημεῖον ὅταν μέλλῃ ταῦτα γίνεσθαι;
Ille autem dixit, Videte ne seducamini: multi enim venient
8 ὁ δὲ εἶπε, βλέπετε μὴ πλανηθῆτε. πολλοὶ γὰρ ἐλεύσονται
in nomine meo, dicentes, Quia ego sum: & tempus
ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, λέγοντες, ὅτι ἐγώ εἰμι· καὶ ὁ καιρὸς
appropinquauit: *ne ergo eatis* post eos.
ἤγγικε· μὴ οὖν πορευθῆτε ὀπίσω αὐτῶν.
Cùm autem audieritis prælia & seditiones, "*ne ter-*
9 ὅταν δὲ ἀκούσητε πολέμους καὶ ἀκαταστασίας, μὴ πτοη-
reamini: oportet *enim* hæc fieri primùm, sed **non* statim
θῆτε· δεῖ γὰρ ταῦτα γενέσθαι πρῶτον, ἀλλ' οὐκ εὐθέως τὸ
finis. Tunc dicebat illis, **Excitabitur* gens contra gen-
10 τέλος. τότε ἔλεγεν αὐτοῖς, ἐγερθήσεται ἔθνος ἐπὶ ἔθ-
tem, & regnum aduersus regnum. "Terræmotus*que* magni
11 νος, καὶ βασιλεία ἐπὶ βασιλείαν. σεισμοί τε μεγάλοι
per loca, & fames, & pestilentiæ *erunt*: terroresque &
κατὰ τόπους, καὶ λιμοὶ, καὶ λοιμοὶ ἔσονται· φόβητρά τε καὶ
signa de cælo magna erunt. *Ante *autem* hæc
12 σημεῖα ἀπ' οὐρανοῦ μεγάλα ἔσται. πρὸ δὲ τούτων ἁ-
omnia iniicient "*in vos* manus suas, & per-
πάντων ἐπιβαλοῦσιν ἐφ' ὑμᾶς τὰς χεῖρας αὐτῶν, καὶ διώ-
sequentur, tradentes in synagogas & custodias, ?*agentes*
ξουσι, παραδιδόντες εἰς συναγωγὰς καὶ φυλακὰς, ἀγομένους
ad reges & præsides propter nomen meum.
ἐπὶ βασιλεῖς, καὶ ἡγεμόνας ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός μου.
Continget autem vobis in testimonium.
13 ἀποβήσεται δὲ ὑμῖν εἰς μαρτύριον.
Ponite ergo in ‖*corda vestra* non præmeditari "*defen-*
14 θέσθε οὖν εἰς τὰς καρδίας ὑμῶν μὴ προμελετᾶν ἀπο-
di. Ego enim dabo vobis os & sapientiam, cui non
15 λογηθῆναι. ἐγὼ γὰρ δώσω ὑμῖν στόμα καὶ σοφίαν, ᾗ οὐ
poterunt contradicere "*neque* resistere, omnes ‖*aduersantes*
δυνήσονται ἀντειπεῖν οὐδὲ ἀντιστῆναι πάντες οἱ ἀντικείμενοι
vobis. Trademini autem & à parentibus, & fratribus,
16 ὑμῖν. παραδοθήσεσθε δὲ καὶ ὑπὸ γονέων, καὶ ἀδελφῶν,
& cognatis, & amicis, & morte afficient ex vobis.
καὶ συγγενῶν, καὶ φίλων, καὶ θανατώσουσιν ἐξ ὑμῶν.
Et eritis **exosi ab* omnibus ?propter nomen meum.
17 καὶ ἔσεσθε μισούμενοι ὑπὸ πάντων διὰ τὸ ὄνομά μου.
Et capillus de capite vestro non peribit.
18 καὶ θρὶξ ἐκ τῆς κεφαλῆς ὑμῶν οὐ μὴ ἀπόληται.
In patientia vestra possidebitis animas vestras.
19 ἐν τῇ ὑπομονῇ ὑμῶν κτήσασθε τὰς ψυχὰς ὑμῶν.
Cùm autem videritis ? *circundatam* ab **exercitibus* Hieru-
20 ὅταν δὲ ἴδητε κυκλουμένην ὑπὸ στρατοπέδων τὴν ἱερου-
salem, tunc scitote quia appropinquauit desolatio eius. Tunc qui
21 σαλὴμ, τότε γνῶτε ὅτι ἤγγικεν ἡ ἐρήμωσις αὐτῆς. τότε οἱ
in Iudæa ‖, fugiant ad montes: & qui in medio eius,
ἐν τῇ ἰουδαίᾳ, φευγέτωσαν εἰς τὰ ὄρη· καὶ οἱ ἐν μέσῳ αὐτῆς,
discedant: & qui in regionibus, non intrent in
ἐκχωρείτωσαν· καὶ οἱ ἐν ταῖς χώραις, μὴ εἰσερχέσθωσαν εἰς
eam. Quia dies vltionis hi sunt, "*im-*
22 αὐτήν. ὅτι ἡμέραι ἐκδικήσεως αὗταί εἰσι, τοῦ πληρω-
pleri omnia ?scripta*. Væ autem "*in vtero*
23 θῆναι πάντα τὰ γεγραμμένα. οὐαὶ δὲ ταῖς ἐν γαστρὶ
habentibus, & "*lactantibus* in illis diebus:
ἐχούσαις, καὶ ταῖς θηλαζούσαις ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις·
erit enim ‖*necessitas* magna super terram, & ira in populo
ἔσται γὰρ ἀνάγκη μεγάλη ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ὀργὴ ἐν τῷ λαῷ
hoc. Et cadent ?*ori* gladii, & captiui
24 τούτῳ. καὶ πεσοῦνται στόματι μαχαίρας, καὶ αἰχμα-
ducentur in omnes gentes: & Hierusalem ‖*erit cal-*
λωτισθήσονται εἰς πάντα τὰ ἔθνη· καὶ ἱερουσαλὴμ ἔσται πα-
cata à gentibus, donec impleantur tempora ?*gentium*.
τουμένη ὑπὸ ἐθνῶν, ἄχρι πληρωθῶσι καιροὶ ἐθνῶν.
Et erunt signa in sole, & luna, & stellis, & in
25 καὶ ἔσται σημεῖα ἐν ἡλίῳ, καὶ σελήνῃ, καὶ ἄστροις, καὶ ἐπὶ
‖*terra* pressura gentium **in determinatione, resonante mari*, &
τῆς γῆς συνοχὴ ἐθνῶν ἐν ἀπορίᾳ, ἠχούσης θαλάσσης, καὶ
salo. *Exanimatis* hominibus præ timore & expe-
26 σάλου· ἀποψυχόντων ἀνθρώπων ἀπὸ φόβου καὶ προσ-
ctatione ?*inuadentium in habitata*: nam virtutes
δοκίας τῶν ἐπερχομένων ἐν τῇ οἰκουμένῃ· αἱ γὰρ δυνάμεις τῶν
cælorum mouebuntur. Et tunc videbunt filium
27 οὐρανῶν σαλευθήσονται. καὶ τότε ὄψονται τὸν υἱὸν τοῦ
hominis venientem in nube cum potestate & "*gloria*
ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν νεφέλῃ μετὰ δυνάμεως καὶ δόξης
multa. Incipientibus autem his fieri, respicite &
28 πολλῆς. ἀρχομένων δὲ τούτων γίνεσθαι, ἀνακύψατε καὶ
leuate capita vestra: quoniam appropinquat redemptio ve-
ἐπάρατε τὰς κεφαλὰς ὑμῶν· διότι ἐγγίζει ἡ ἀπολύτρωσις ὑ-
stra. Et dixit similitudinem illis: Videte ?*ficum*, &
29 μῶν. καὶ εἶπε παραβολὴν αὐτοῖς· ἴδετε τὴν συκῆν, καὶ
omnes arbores. Cùm ‖*protulerint* iam", *videntes*
30 πάντα τὰ δένδρα· ὅταν προβάλωσιν ἤδη, βλέποντες
*à vobis ipsis agno*scitis quoniam *iam* prope æstas est.
ἀφ' ἑαυτῶν γινώσκετε ὅτι ἤδη ἐγγὺς τὸ θέρος ἐστίν.

Margin notes (left column): Accesserunt *qui negant ?& *fuerit, ‖eam *accepit ?& ‖sequens illam, *omnes ?& ‖semen, *siquidem "erit *Illi verò qui digni habebuntur seculo illo & resurrectione ‖poterunt: *cùm sint *μηνύω ‖ei *bene *Et *qui volunt "amant ‖foro, "conuiuiis. *simulantes longam orationem: "eos qui mittebant ‖æra ?quàm omnes "eo quod deest illi, ?suum ?bonis

Margin notes (right column): fieri incipiet? Qui nolite ergo ire "nolite terreri *nondum *Surget "Et *Sed "vobis ?trahentes ‖cordibus vestris "quemadmodū respondeatis. "& ‖aduersarii vestri. *odio ?hominibus ?circundari *exercitu ‖sunt, "vt impleantur ?quæ *sunt. "prægnantibus, "nutrientibus ‖pressura ?in ore ᵇ πίπτω ‖calcabitur ?nationum, ‖terris *præ confusione sonitus maris & fluctuū. Arescentibus ?quæ superueniēt vniuerso orbi: "maiestate magna:

Ita & vos cùm videritis hæc "facta, scitote quoniã
οὕτω καὶ ὑμεῖς, ὅταν ἴδητε ταῦτα γινόμενα, γινώσκετε ὅτι 31
prope est regnum Dei. Amen dico vobis, quia non
ἐγγύς ἐστιν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ. ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι οὐ 32
præteribit generatio hæc, donec omnia fiant.
μὴ παρέλθῃ ἡ γενεὰ αὕτη, ἕως ἂν πάντα γένηται.
Cælum & terra transibunt, at verba ᵖ mea non
ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ 33
transibunt. Attendite autem vobisipsis, ne forte grauentur
παρέλθωσι. προσέχετε δὲ ἑαυτοῖς, μήποτε βαρυνθῶσιν 34
vestra corda in crapula, & ebrietate, & curis ‖vita-
ὑμῶν αἱ καρδίαι ἐν κραιπάλῃ καὶ μέθῃ καὶ μερίμναις βιω-
libus, & repentina in vos superueniat dies illa.
τικαῖς, καὶ αἰφνίδιος ἐφ᾽ ὑμᾶς ἐπιστῇ ἡ ἡμέρα ἐκείνη.
Tanquam laqueus enim superueniet in omnes *sedentes
ὡς παγὶς γὰρ ἐπελεύσεται ἐπὶ πάντας τοὺς καθημένους 35
super faciem omnis terræ. Vigilate itaque in omni
ἐπὶ πρόσωπον πάσης τῆς γῆς. ἀγρυπνεῖτε οὖν ἐν παντὶ 36
tempore ᵖ rogantes, vt digni habeamini effugere ista omnia
καιρῷ δεόμενοι, ἵνα καταξιωθῆτε ἐκφυγεῖν ταῦτα πάντα
"futura ‖fieri, & stare ante filium ho-
τὰ μέλλοντα γίνεσθαι, καὶ σταθῆναι ἔμπροσθεν τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀν-
minis. Erat autem diebus in templo docens,
θρώπου. ἦν δὲ τὰς ἡμέρας ἐν τῷ ἱερῷ διδάσκων, τὰς 37
at noctibus ᵖ exiens morabatur in monte *vocato
δὲ νύκτας ἐξερχόμενος ᵃηὐλίζετο εἰς τὸ ὄρος τὸ καλούμενον
oliuarum. Et omnis populus manicabat ad eum in
ἐλαιῶν. καὶ πᾶς ὁ λαὸς ὤρθριζε πρὸς αὐτὸν ἐν τῷ 38
templo audire eum.
ἱερῷ ἀκούειν αὐτοῦ.

CAP. XXII. κβʹ

Appropinquabat autẽ *festum Azymorum, ᵖdictum Pascha.
Ἤγγιζε δὲ ἡ ἑορτὴ τῶν ἀζύμων, ἡ λεγομένη πάσχα· 1
Et quærebant principes sacerdotũ & scribæ hoc, quomodo ᵖtol-
καὶ ἐζήτουν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς τὸ, πῶς ἀνέ- 2
lerent eum: timebant *enim plebem. Intrauit autem Sa-
λωσιν αὐτόν· ἐφοβοῦντο γὰρ τὸν λαόν. εἰσῆλθε δὲ ὁ σα- 3
tanas in Iudam "cognominatum Iscarioten, existentem ex
τανᾶς εἰς ἰούδαν τὸν ἐπικαλούμενον ἰσκαριώτην, ὄντα ἐκ τοῦ
numero duodecim. Et "abiens collocutus est
ἀριθμοῦ τῶν δώδεκα. καὶ ἀπελθὼν συνελάλησε τοῖς 4
*principibus sacerdotũ, & magistratibus hoc, ‖quomodo illum traderet
ἀρχιερεῦσι, καὶ τοῖς στρατηγοῖς τὸ, πῶς αὐτὸν παραδῷ αὐ-
eis. Et gauisi sunt, & pacti sunt illi *argentum dare.
τοῖς. καὶ ἐχάρησαν, καὶ συνέθεντο αὐτῷ ἀργύριον δοῦναι. 5
Et spopondit, & quærebat oportunitatem "ad tradendum
καὶ ἐξωμολόγησε, καὶ ἐζήτει εὐκαιρίαν τοῦ παραδοῦναι 6
illum eis sine "turba. Venit autem dies Azy-
αὐτὸν αὐτοῖς ἄτερ ὄχλου. ἦλθε δὲ ἡ ἡμέρα τῶν ἀζύ- 7
morum, in qua ‖oportebat occidi Pascha. Et misit Pe-
μων, ἐν ᾗ ἔδει θύεσθαι τὸ πάσχα. καὶ ἀπέστειλε πέ- 8
trum & Ioannem, dicens, Euntes parate nobis
τρον καὶ ἰωάννην, εἰπών, πορευθέντες ἑτοιμάσατε ἡμῖν τὸ
Pascha, vt manducemus. *Illi autem dixerunt ei, Vbi vis pare-
πάσχα, ἵνα φάγωμεν. οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ, ποῦ θέλεις ἑτοι- 9
mus? *Is autem dixit ᵖeis, Ecce introeuntibus vobis in
μάσωμεν; ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, ἰδοὺ εἰσελθόντων ὑμῶν εἰς 10
ciuitatem, occurret vobis homo ampheram aquæ por-
τὴν πόλιν, συναντήσει ὑμῖν ἄνθρωπος κεράμιον ὕδατος βα-
tans: sequimini eum in domum *quò intrat.
στάζων· ἀκολουθήσατε αὐτῷ εἰς τὴν οἰκίαν οὗ εἰσπορεύεται.
Et dicetis patrifamilias domus, Dicit tibi Ma-
καὶ ἐρεῖτε τῷ οἰκοδεσπότῃ τῆς οἰκίας, λέγει σοι ὁ διδά- 11
gister, Vbi est diuersorium, vbi Pascha cum dis-
σκαλος, ποῦ ἐστι τὸ κατάλυμα, ὅπου τὸ πάσχα μετὰ τῶν μα-
cipulis meis manducem? Et ipse vobis ostendet cœnaculum magnum
θητῶν μου φάγω; κἀκεῖνος ὑμῖν δείξει ἀνώγεον μέγα 12
stratum: ᵖ ibi parate. Euntes autem inuenerũt si-
ᵃἐστρωμένον· ἐκεῖ ἑτοιμάσατε. ἀπελθόντες δὲ εὗρον κα- 13
cut dixit illis, & parauerunt Pascha. Et cùm
θὼς εἴρηκεν αὐτοῖς, καὶ ἡτοίμασαν τὸ πάσχα. καὶ ὅτε 14
facta esset hora, discubuit, & duodecim apostoli cum eo.
ἐγένετο ἡ ὥρα, ἀνέπεσε, καὶ οἱ δώδεκα ἀπόστολοι σὺν αὐτῷ.
Et ait ᵖad eos, Desiderio desideraui hoc
καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς, ἐπιθυμίᾳ ἐπεθύμησα τοῦτο τὸ 15
Pascha manducare vobiscum, *ante me pati. Dico enim
πάσχα φαγεῖν μεθ᾽ ὑμῶν, πρὸ τοῦ με παθεῖν. λέγω γὰρ 16
vobis, quia ‖non amplius non manducabo "ex eo, donec impleatur in
ὑμῖν, ὅτι οὐκέτι οὐ μὴ φάγω ἐξ αὐτοῦ, ἕως ὅτου πληρωθῇ ἐν
regno Dei. Et *accipiens calicem, gratias
τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ. καὶ δεξάμενος ποτήριον, εὐχα- 17
‖agens dixit, Accipite hoc, & diuidite ᵖvobis ipsis:
ριστήσας εἶπε, λάβετε τοῦτο, καὶ διαμερίσατε ἑαυτοῖς·
Dico enim vobis, quòd non bibam de generatione vi-
λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι οὐ μὴ πίω ἀπὸ τοῦ γεννήματος τῆς ἀμ- 18
tis, donec regnum Dei veniat. Et *accipiens pa-
πέλου, ἕως ὅτου ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ ἔλθῃ. καὶ λαβὼν ἄρ- 19
nem, gratias "agens fregit, & dedit eis, dicens, Hoc est
τον, εὐχαριστήσας ἔκλασε, καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς, λέγων, τοῦτό ἐστι

"fieri, | ᵖautem | ‖huius vitæ, | *qui sedent | ᵖorantes, | "quæ ‖sunt, | ᵖverò | *qui vocatur Oliueti. | ᵃαὐλίζομαι | *dies festus | ᵖqui dicitur | ᵖinterficerent | *verò | "qui cognominabatur Iscariotes, vnum de | "abiit, & | *cum | ‖quemadmodum | *pecuniam | "vt traderet | "turbis. | ‖necesse erat | *At | *Et ᵖad eos, | *in quam | ᵖ& | ᵃστρώννυμι | ᵖillis, | *antequam patiar. | ‖ex hoc | "illud, | *accepto calice, | ‖egit, & | ᵖinter vos: | *accepto pane, | "egit, &

corpus meum, quod pro vobis ‖datum: hoc facite in
τὸ σῶμά μου, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν διδόμενον. τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν
meam commemorationem. Similiter & calicem "post cæ-
20 ἐμὴν ἀνάμνησιν. ὡσαύτως καὶ τὸ ποτήριον μετὰ τὸ δει-
nasse, dicens, Hic ᵖ calix, nouum testamentum in
πνῆσαι, λέγων, τοῦτο τὸ ποτήριον, ἡ καινὴ διαθήκη ἐν τῷ
sanguine meo, qui pro vobis ‖effusus. Veruntamen ecce
21 αἵματί μου, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν ᵇἐκχυνόμενον. πλὴν ἰδοὺ ἡ
manus tradentis me mecum * in mensa.
χεὶρ τοῦ παραδιδόντος με μετ᾽ ἐμοῦ ἐπὶ τῆς τραπέζης.
Et quidem filius hominis vadit secundum ‖definitum ᵖ:
22 καὶ ὁ μὲν υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου πορεύεται κατὰ τὸ ὡρισμένον·
veruntamen væ homini illi per quem "traditur.
πλὴν οὐαὶ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ δι᾽ οὗ παραδίδοται.
Et ipsi cœperunt *conquirere ad seipsos hoc, quisnam esset
23 καὶ αὐτοὶ ἤρξαντο συζητεῖν πρὸς ἑαυτοὺς τὸ, τίς ἄρα εἴη
ex eis hoc ‖futurus facere. Facta est autem & con-
24 ἐξ αὐτῶν ὁ τοῦτο μέλλων πράσσειν. ἐγένετο δὲ καὶ φιλο-
tentio *in eis, hoc, quis eorum videretur esse maior.
νεικία ἐν αὐτοῖς, τὸ, τίς αὐτῶν δοκεῖ εἶναι μείζων.
Is autem dixit " eis, Reges gentium dominantur eorum,
25 ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, οἱ βασιλεῖς τῶν ἐθνῶν κυριεύουσιν αὐτῶν,
& ‖potestatem habentes ipsorum, benefici vocantur.
καὶ οἱ ἐξουσιάζοντες αὐτῶν, εὐεργέται καλοῦνται.
Vos autem non sic: sed qui maior ᵖ in vobis, fiat sicut
26 ὑμεῖς δὲ οὐχ οὕτως· ἀλλ᾽ ὁ μείζων ἐν ὑμῖν, γενέσθω ὡς ὁ
‖iunior: & qui præcessor ", sicut ministrator. ᵖQuis enim maior ",
27 νεώτερος· καὶ ὁ ἡγούμενος, ὡς ὁ διακονῶν. τίς γὰρ μείζων,
"recumbens, an ᵖministrans? nonne "recumbens? ego autem sum
ὁ ἀνακείμενος, ἢ ὁ διακονῶν; οὐχὶ ὁ ἀνακείμενος; ἐγὼ δέ εἰμι
in medio vestrûm sicut ‖ministrans. Vos autem estis ᵖperma-
28 ἐν μέσῳ ὑμῶν ὡς ὁ διακονῶν. ὑμεῖς δέ ἐστε οἱ διαμεμε-
nentes mecum in tentationibus meis. Et ego dispo-
29 νηκότες μετ᾽ ἐμοῦ ἐν τοῖς πειρασμοῖς μου· κἀγὼ διατίθε-
no vobis, sicut disposuit mihi pater meus regnum:
μαι ὑμῖν, καθὼς διέθετό μοι ὁ πατήρ μου βασιλείαν·
Vt edatis, & bibatis super mensam meam, in re-
30 ἵνα ἐσθίητε, καὶ πίνητε ἐπὶ τῆς τραπέζης μου, ἐν τῇ βασι-
gno meo: & sedeatis super thronos iudicantes duodecim
λείᾳ μου· καὶ καθίσεσθε ἐπὶ θρόνων κρίνοντες τὰς δώδεκα
tribus Israel. Ait autem Dominus, Simon, Simon,
31 φυλὰς τοῦ ἰσραήλ. εἶπε δὲ ὁ κύριος, σίμων, σίμων,
ecce Satanas expetiuit vos, ad cribrandum sicut triticum.
ἰδοὺ ὁ σατανᾶς ἐξῃτήσατο ὑμᾶς, τοῦ σινιάσαι ὡς τὸν σῖτον.
Ego autem rogaui pro te, vt non deficiat fides tua: &
32 ἐγὼ δὲ ἐδεήθην περὶ σοῦ, ἵνα μὴ ἐκλείπῃ ἡ πίστις σου. καὶ
tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos.
σύ ποτε ἐπιστρέψας, στήριξον τοὺς ἀδελφούς σου.
*Is autem dixit ei, Domine, tecum paratus sum & in car-
33 ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ, κύριε, μετά σου ἕτοιμός εἰμι καὶ εἰς φυ-
cerem, & in mortem ire. ᵖIlle autem dixit, Dico tibi
34 λακὴν καὶ εἰς θάνατον πορεύεσθαι. ὁ δὲ εἶπε, λέγω σοι
Petre, non cantabit hodie gallus, "priusquàm ter abneges
πέτρε, οὐ μὴ φωνήσει σήμερον ἀλέκτωρ, πρὶν ἢ τρὶς ἀπαρνήσῃ
non nosse me. Et dixit eis, Quando misi vos
35 μὴ εἰδέναι με. καὶ εἶπεν αὐτοῖς, ὅτε ἀπέστειλα ὑμᾶς
sine sacculo, & pera, & calceamentis, nunquid *aliquo defecti
ἄτερ βαλαντίου καὶ πήρας καὶ ὑποδημάτων, μή τινος ὑστερή-
estis? illi autem dixerunt, Nihil. Dixit ergo eis, Sed nunc
36 σατε; οἱ δὲ εἶπον, οὐδενός. εἶπεν οὖν αὐτοῖς, ἀλλὰ νῦν
"habens sacculum, tollat, similiter & peram: & * non "habens,
ὁ ἔχων βαλάντιον ἀράτω, ὁμοίως καὶ πήραν· καὶ ὁ μὴ ἔχων,
vendet tunicam suam, & ‖emet gladium
πωλησάτω τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ, καὶ ἀγορασάτω μάχαιραν.
Dico enim vobis, quoniã adhuc hoc ᵖscriptum* oportet im-
37 λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι ἔτι τοῦτο τὸ γεγραμμένον δεῖ τελεσθῆ-
pleri in me, hoc, Et cum "ex legibus reputatus est: etenim ᵖquæ ‖ de me,
ναι ἐν ἐμοί, τὸ, καὶ μετὰ ἀνόμων ἐλογίσθη· καὶ γὰρ τὰ περὶ ἐμοῦ
finem habent. *Illi autem dixerũt, Domine, ecce gladij hîc duo.
38 τέλος ἔχει. οἱ δὲ εἶπον, κύριε, ἰδοὺ μάχαιραι ὧδε δύο.
"ille autem dixit eis, Satis est. Et egressus ibat secundũ
39 ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, ἱκανόν ἐστι. καὶ ἐξελθὼν ἐπορεύθη κατὰ
consuetudinẽ in montem Oliuarum: secuti sunt autem illum &
τὸ ἔθος εἰς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν· ἠκολούθησαν δὲ αὐτῷ καὶ οἱ
discipuli eius ‖Factus autem ad locum, dixit il-
40 μαθηταὶ αὐτοῦ. γενόμενος δὲ ἐπὶ τοῦ τόπου, εἶπεν αὐ-
lis, Orate *non intrare in tentationem. Et ipse
41 τοῖς, προσεύχεσθε μὴ εἰσελθεῖν εἰς πειρασμόν. καὶ αὐτὸς
auulsus est ab eis quantum lapidis ᵖiactum, & *ponens genua
ἀπεσπάσθη ἀπ᾽ αὐτῶν ὡσεὶ λίθου βολήν, καὶ θεὶς τὰ γόνατα
orabat, Dicens, Pater, si vis transferre
42 προσηύχετο, λέγων, πάτερ, εἰ βούλει παρενεγκεῖν τὸ
calicem istum à me: veruntamen non voluntas mea, sed
ποτήριον τοῦτο ἀπ᾽ ἐμοῦ· πλὴν μὴ τὸ θέλημά μου, ἀλλὰ τὸ
tua fiat. Apparuit autem illi angelus de cælo confortans
43 σὸν γενέσθω. ὤφθη δὲ αὐτῷ ἄγγελος ἀπ᾽ οὐρανοῦ ἐνισχύων
eum. Et factus in agonia, ᵖ intentius ora-
44 αὐτόν. καὶ γενόμενος ἐν ἀγωνίᾳ, ἐκτενέστερον προσηύ-
bat: "Factus est autem sudor eius sicut guttæ sanguinis decur-
χετο. ἐγένετο δὲ ὁ ἱδρὼς αὐτοῦ ὡσεὶ θρόμβοι αἵματος κα-

‖datur: | "postquam cœnauit, | ᵖest | ‖fundetur. | ᵇἐκχέω | *est | ‖quod ᵖest: | "tradetur. | *quærere inter | ‖qui facturus esset. | *inter eos, | "autem | ‖qui habent super eos, | ᵖest | ‖minor: | "est, ᵖNam | "qui recumbit, | ᵖqui ministrat? | ‖qui ministrat. | ᵖqui permansistis | vt cribraret | *Qui | ᵖEt | "donec | *aliquid defuit vobis? At | "qui habet, | *qui "habet, vendat | ‖emat | ᵖquod *est | "iniquis | ᵖea ‖sunt | *At | "at | ‖Et cùm peruenisset | *ne intretis | ᵖiactus, | *positis genibus | ᵖprolixius | "Et

rentes in terram. Et resurgens ab ora-
βαίνοντες ἐπὶ τὴν γῆν. καὶ ἀναστὰς ἀπὸ τῆς προσευ- 45
tione, veniens ad discipulos, inuenit eos dormientes
χῆς, ἐλθὼν πρὸς τοὺς μαθητὰς, εὗρεν αὐτοὺς κοιμωμένους
præ tristitia. Et ait illis, Quid dormitis? resur-
ἀπὸ τῆς λύπης· καὶ εἶπεν αὐτοῖς, τί καθεύδετε; ἀνα- 46
gentes orate vt non intretis in tentationem.
στάντες προσεύχεσθε, ἵνα μὴ εἰσέλθητε εἰς πειρασμόν.
Adhuc autem eo loquente, ecce turba, & dictus Iu-
ἔτι δὲ αὐτοῦ λαλοῦντος, ἰδοὺ ὄχλος, καὶ ὁ λεγόμενος Ἰού- 47
das, vnus duodecim, antecedebat eos, & appropinquauit Iesu,
δας, εἷς τῶν δώδεκα, προήρχετο αὐτοὺς, καὶ ἤγγισε τῷ Ἰησοῦ
osculari eum: hoc enim signum dederat ipsis, Quemcunq; osculatus
φιλῆσαι αὐτόν. τοῦτο γὰρ σημεῖον δεδώκει αὐτοῖς, ὃν ἂν φιλή-
fuero, ipse est. At Iesus dixit illi, Iuda, osculo
σω, αὐτός ἐστιν. ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, Ἰούδα, φιλήματι 48
filium hominis tradis? Videntes autem qui circa
τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου παραδίδως; ἰδόντες δὲ οἱ περὶ 49
ipsum futurum, dixerunt ei, Domine, si percutiemus in gla-
αὐτὸν τὸ ἐσόμενον, εἶπον αὐτῷ, κύριε, εἰ πατάξομεν ἐν μα-
dio? Et percussit vnus quidam ex illis seruum
χαίρᾳ; καὶ ἐπάταξεν εἷς τις ἐξ αὐτῶν τὸν δοῦλον τοῦ 50
principis sacerdotũ, & amputauit eius auriculam dexteram. Respon-
ἀρχιερέως, καὶ ἀφεῖλεν αὐτοῦ τὸ οὖς τὸ δεξιόν. ἀποκρι- 51
dens autem Iesus, ait, Sinite vsque huc. & tangens auriculam
θεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν, ἐᾶτε ἕως τούτου. καὶ ἁψάμενος τοῦ ὠτίου
eius, sanauit eum. Dixit autem Iesus ad ac-
αὐτοῦ, ἰάσατο αὐτόν. εἶπε δὲ ὁ Ἰησοῦς πρὸς τοὺς παρα- 52
cedentes ad se, principes sacerdotũ, & magistratus templi, & senio-
γενομένους πρὸς αὐτὸν ἀρχιερεῖς, καὶ στρατηγοὺς τοῦ ἱεροῦ, καὶ πρεσ-
res, Quasi ad latronem exiistis cum gladiis & li-
βυτέρους, ὡς ἐπὶ λῃστὴν ἐξεληλύθατε μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύ-
gnis? Quotidie existente me vobiscum in templo, non exten-
λων; καθ' ἡμέραν ὄντος μου μεθ' ὑμῶν ἐν τῷ ἱερῷ, οὐκ ἐξε- 53
distis manus in me: sed hæc vestra est hora, &
τείνατε τὰς χεῖρας ἐπ' ἐμέ· ἀλλ' αὕτη ὑμῶν ἐστιν ἡ ὥρα, καὶ ἡ
potestas tenebrarum. Comprehendentes autem eum, duxerunt,
ἐξουσία τοῦ σκότους. συλλαβόντες δὲ αὐτὸν ἤγαγον, 54
& induxerunt ad domum principis sacerdotum. at Petrus seque-
καὶ εἰσήγαγον εἰς τὸν οἶκον τοῦ ἀρχιερέως. ὁ δὲ Πέτρος ἠκο-
batur alonge. Accendentibus autem ignem in medio au-
λούθει μακρόθεν. ἁψάντων δὲ πῦρ ἐν μέσῳ τῆς αὐ- 55
læ, & circumsedentibus illis, sedebat Petrus in medio
λῆς, καὶ συγκαθισάντων αὐτῶν, ἐκάθητο ὁ Πέτρος ἐν μέσῳ
eorum. Videns autem eum ancilla quædam sedentem
αὐτῶν. ἰδοῦσα δὲ αὐτὸν παιδίσκη τις καθήμενον 56
ad lumen, & attentè intuita eum, dixit, Et hic cum illo
πρὸς τὸ φῶς, καὶ ἀτενίσασα αὐτῷ, εἶπε, καὶ οὗτος σὺν αὐτῷ
erat. Is autem negauit eum, dicens, Mulier, non noui illum.
ἦν. ὁ δὲ ἠρνήσατο αὐτὸν, λέγων, γύναι, οὐκ οἶδα αὐτόν. 57
Et post pusillum, alius videns eum, dixit, Et tu de illis
καὶ μετὰ βραχὺ ἕτερος ἰδὼν αὐτὸν, ἔφη, καὶ σὺ ἐξ αὐτῶν 58
es. at Petrus ait, Homo, non sum.
εἶ. ὁ δὲ Πέτρος εἶπεν, ἄνθρωπε, οὐκ εἰμί.
Et interstante quasi hora vna, alius quidam affirmabat,
καὶ διαστάσης ὡσεὶ ὥρας μιᾶς, ἄλλος τις διϊσχυρίζετο, 59
dicens, In veritate & hic cum illo erat: etenim Galilæus
λέγων, ἐπ' ἀληθείας καὶ οὗτος μετ' αὐτοῦ ἦν· καὶ γὰρ Γαλιλαῖός
est. Ait autem Petrus, Homo, non noui quid dicis.
ἐστιν. εἶπε δὲ ὁ Πέτρος, ἄνθρωπε, οὐκ οἶδα ὃ λέγεις. 60
& continuò adhuc loquente illo, cantauit gallus.
καὶ παραχρῆμα, ἔτι λαλοῦντος αὐτοῦ, ἐφώνησεν ὁ ἀλέκτωρ.
Et conuersus Dominus, respexit Petrum: & recordatus
καὶ στραφεὶς ὁ κύριος, ἐνέβλεψε τῷ Πέτρῳ· καὶ ὑπεμνή- 61
est Petrus verbi Domini, sicut dixerat ei, Quia priùs
σθη ὁ Πέτρος τοῦ λόγου τοῦ κυρίου, ὡς εἶπεν αὐτῷ, ὅτι πρὶν
gallum cantare, negabis me ter. Et egressus
ἀλέκτορα φωνῆσαι, ἀπαρνήσῃ με τρίς. καὶ ἐξελθὼν 62
foras Petrus, fleuit amarè. Et viri tenen-
ἔξω ὁ Πέτρος ἔκλαυσε πικρῶς. καὶ οἱ ἄνδρες οἱ συνέχον- 63
tes Iesum, illudebant ei, cædentes. Et obuol-
τες τὸν Ἰησοῦν, ἐνέπαιζον αὐτῷ, δέροντες. καὶ περικα- 64
uentes eum, percutiebant eius faciem, & interrogabant
λύψαντες αὐτὸν, ἔτυπτον αὐτοῦ τὸ πρόσωπον, καὶ ἐπηρώτων
eum, dicentes, Prophetiza, quis est percutiens te?
αὐτὸν, λέγοντες, προφήτευσον, τίς ἐστιν ὁ παίσας σε;
Et alia multa blasphemantes dicebant in eum.
καὶ ἕτερα πολλὰ βλασφημοῦντες ἔλεγον εἰς αὐτόν. 65
Et vt factus est dies, coactus est senatus plebis,
καὶ ὡς ἐγένετο ἡμέρα, συνήχθη τὸ πρεσβυτέριον τοῦ λαοῦ, 66
principes sacerdotũque & scribæ: & duxerunt illum in con-
ἀρχιερεῖς τε καὶ γραμματεῖς· καὶ ἀπήγαγον αὐτὸν εἰς τὸ συνέ-
cilium suum, Dicentes, Si tu es Christus, dic nobis. Ait
δριον αὐτῶν, λέγοντες, εἰ σὺ εἶ ὁ Χριστός, εἰπὲ ἡμῖν. εἶπε 67
autem illis, Si vobis dixero, non credetis. Si autem & inter-
δὲ αὐτοῖς, ἐὰν ὑμῖν εἴπω, οὐ μὴ πιστεύσητε· ἐὰν δὲ καὶ ἐρω- 68
rogauero, non respondebitis mihi, aut dimittetis. Ex nunc
τήσω, οὐ μὴ ἀποκριθῆτέ μοι, ἢ ἀπολύσητε. ἀπὸ τοῦ νῦν 69
erit filius hominis sedens à dextris virtutis
ἔσται ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου καθήμενος ἐκ δεξιῶν τῆς δυνάμεως

Margin (left column): cùm surrexisset; & venisset; suos,; surgite,; ne; qui vocabatur; de; vt oscularetur; autem; hi; erant quod erat; cùm tetigisset; eos qui venerant; fustibus? Cùm; fuerim; verò; eum; Accenso igne atrij,; erat; Quem cùm vidisset; fuisset; At ille; autem; O; interuallo facto; horæ vnius,; Verè; nam &; Et; nescio; quàm gallus cantet; qui tenebant illum,; velauerunt; &; qui percussit; conuenerunt seniores; &; Et; mihi.; neque; hoc autem

Dei. Dixerunt autem omnes, Tu ergo es filius Dei? is autem
70 τοῦ θεοῦ. εἶπον δὲ πάντες, σὺ οὖν εἶ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ; ὁ δὲ
ad eos ait, Vos dicitis, quia ego sum. Illi autem dixerũt,
71 πρὸς αὐτοὺς ἔφη, ὑμεῖς λέγετε· ὅτι ἐγώ εἰμι. οἱ δὲ εἶπον,
Quid adhuc opus habemus testimonio? ipsi enim audiuimus de
τί ἔτι χρείαν ἔχομεν μαρτυρίας; αὐτοὶ γὰρ ἠκούσαμεν ἀπὸ
ore eius.
τοῦ στόματος αὐτοῦ.

CAP. XXIII. κγ´

Et surgens omnis multitudo eorum, duxit illum ad
1 Καὶ ἀναστὰν ἅπαν τὸ πλῆθος αὐτῶν, ἤγαγεν αὐτὸν ἐπὶ
Pilatum. Cœperunt autem accusare illum, dicentes,
2 τὸν Πιλάτον. ἤρξαντο δὲ κατηγορεῖν αὐτοῦ, λέγοντες,
Hunc inuenimus subuertentem gentem, & prohibentem Cæsari
τοῦτον εὕρομεν διαστρέφοντα τὸ ἔθνος, καὶ κωλύοντα Καίσαρι
tributa dare, dicentem se Christum regem esse.
φόρους διδόναι, λέγοντα ἑαυτὸν Χριστὸν βασιλέα εἶναι.
At Pilatus interrogauit eum, dicens, Tu es rex
3 ὁ δὲ Πιλάτος ἐπηρώτησεν αὐτὸν, λέγων, σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς
Iudæorum? ille autem respondens ei, ait, Tu dicis.
τῶν Ἰουδαίων; ὁ δὲ ἀποκριθεὶς αὐτῷ, ἔφη, σὺ λέγεις.
At Pilatus dixit ad principes sacerdotum, & turbas,
4 ὁ δὲ Πιλάτος εἶπε πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς, καὶ τοὺς ὄχλους,
Nullam inuenio causam in homine hoc. Illi autem inualescebãt,
5 οὐδὲν εὑρίσκω αἴτιον ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τούτῳ. οἱ δὲ ἐπίσχυον,
dicentes, Quia commouet populum, docens per vniuersam Iudæam,
λέγοντες, ὅτι ἀνασείει τὸν λαὸν, διδάσκων καθ' ὅλης τῆς Ἰουδαίας,
incipiens à Galilæa vsque huc. Pilatus autem au-
6 ἀρξάμενος ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας ἕως ὧδε. Πιλάτος δὲ ἀ-
diens Galilæam, interrogauit si homo Galilæus esset.
κούσας Γαλιλαίαν, ἐπηρώτησεν εἰ ὁ ἄνθρωπος Γαλιλαῖός ἐστι.
Et cognoscens quòd de potestate Herodis esset, remisit
7 καὶ ἐπιγνοὺς ὅτι ἐκ τῆς ἐξουσίας Ἡρώδου ἐστὶν, ἀνέπεμψεν
eum ad Herodem, existentem & ipsum in Hierosolymis in il-
αὐτὸν πρὸς Ἡρώδην, ὄντα καὶ αὐτὸν ἐν Ἱεροσολύμοις ἐν ταύ-
lis diebus. At Herodes videns Iesum, gauisus est
8 ταις ταῖς ἡμέραις. ὁ δὲ Ἡρώδης ἰδὼν τὸν Ἰησοῦν ἐχάρη
valde: erat enim volens ex multo videre eum, propter audire
λίαν. ἦν γὰρ θέλων ἐξ ἱκανοῦ ἰδεῖν αὐτὸν, διὰ τὸ ἀκούειν
multa de eo: & sperabat aliquod signum videre ab eo fa-
πολλὰ περὶ αὐτοῦ· καὶ ἤλπιζέ τι σημεῖον ἰδεῖν ὑπ' αὐτοῦ γινό-
ctum. Interrogabat autem eum in sermonibus multis: ipse autem
9 μενον. ἐπηρώτα δὲ αὐτὸν ἐν λόγοις ἱκανοῖς· αὐτὸς δὲ
nihil respondebat illi. Stabant autem principes sacerdotũ, &
10 οὐδὲν ἀπεκρίνατο αὐτῷ. εἱστήκεισαν δὲ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ
scribæ constanter accusantes eum. Nihili faciens
11 οἱ γραμματεῖς εὐτόνως κατηγοροῦντες αὐτοῦ. ἐξουθενήσας
autem illum Herodes cum exercitu suo, & illu-
δὲ αὐτὸν ὁ Ἡρώδης σὺν τοῖς στρατεύμασιν αὐτοῦ, καὶ ἐμπαί-
dens, amiciens eum vestem splendidam, remisit eum
ξας, περιβαλὼν αὐτὸν ἐσθῆτα λαμπρὰν, ἀνέπεμψεν αὐτὸν
Pilato. Facti sunt autem amici hicque Pilatus & Hero-
12 τῷ Πιλάτῳ. ἐγένοντο δὲ φίλοι ὅ, τε Πιλάτος καὶ ὁ Ἡρώ-
des in ipsa die cum inuicem: præextiterant enim in
δης ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ μετ' ἀλλήλων· προϋπῆρχον γὰρ ἐν
inimicitia existentes ad seipsos. Pilatus autem conuocans
13 ἔχθρᾳ ὄντες πρὸς ἑαυτούς. Πιλάτος δὲ συγκαλεσάμενος
principes sacerdotum, & magistratus, & populum, Dixit ad
14 τοὺς ἀρχιερεῖς, καὶ τοὺς ἄρχοντας, καὶ τὸν λαὸν, εἶπε πρὸς
illos, Obtulistis mihi hominem hunc quasi auer-
αὐτοὺς, προσηνέγκατέ μοι τὸν ἄνθρωπον τοῦτον ὡς ἀποστρέ-
tentem populum, & ecce ego coram vobis interrogans, nullam
φοντα τὸν λαὸν, καὶ ἰδοὺ ἐγὼ ἐνώπιον ὑμῶν ἀνακρίνας, οὐδὲν
inueni in homine isto causam, quorum accusatis aduersus
εὗρον ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τούτῳ αἴτιον, ὧν κατηγορεῖτε κατ'
eum. Sed neque Herodes: remisi enim vos ad il-
15 αὐτοῦ. ἀλλ' οὐδὲ Ἡρώδης· ἀνέπεμψα γὰρ ὑμᾶς πρὸς αὐ-
lum, & ecce nihil dignum morte est actum ei.
τὸν, καὶ ἰδοὺ οὐδὲν ἄξιον θανάτου ἐστὶ πεπραγμένον αὐτῷ.
Castigans ergo illum dimittam.
16 παιδεύσας οὖν αὐτὸν ἀπολύσω.
Necesse autem habebat dimittere eis per festum, vnum.
17 ἀνάγκην δὲ εἶχεν ἀπολύειν αὐτοῖς κατὰ ἑορτὴν ἕνα.
Exclamarunt autem vniuersa turba, dicentes, Tolle hunc, di-
18 ἀνέκραξαν δὲ παμπληθεὶ, λέγοντες, αἶρε τοῦτον, ἀπό-
mitte autem nobis Barabbam: Qui erat propter seditionẽ quandã
19 λυσον δὲ ἡμῖν τὸν Βαραββᾶν. ὅστις ἦν διὰ στάσιν τινὰ
factam in ciuitate, & homicidium, missus in carcerem.
γενομένην ἐν τῇ πόλει καὶ φόνον, βεβλημένος εἰς φυλακήν.
Iterum ergo Pilatus adlocutus est, volens dimittere
20 πάλιν οὖν ὁ Πιλάτος προσεφώνησε θέλων ἀπολῦσαι
Iesum. Illi autem succlamabant, dicentes, Crucifige, cru-
21 τὸν Ἰησοῦν. οἱ δὲ ἐπεφώνουν, λέγοντες, σταύρωσον, σταύ-
cifige eum. Ille autem tertiò dixit ad illos, Quid enim malum
22 ρωσον αὐτόν. ὁ δὲ τρίτον εἶπε πρὸς αὐτοὺς, τί γὰρ κακὸν
fecit iste? nullam causam mortis inueni in eo. casti-
ἐποίησεν οὗτος; οὐδὲν αἴτιον θανάτου εὗρον ἐν αὐτῷ. παιδεύ-
gans ergo illum dimittam. Illi autem instabant vocibus ma-
23 σας οὖν αὐτὸν ἀπολύσω. οἱ δὲ ἐπέκειντο φωναῖς μεγά-

Margin (right column): Qui; At; desideramus testimonium?; duxerunt; nostram,; &; autem; at; Ait autem; Nihil causæ; vt cognouit; qui & ipse erat; autem viso Iesu,; cupiens; tempore; eo quòd audiret; fieri.; at; Spreuit; illusit indutũ; veste alba, &; ad Pilatũ. Et; nam antea inimici erant ad inuicem.; προϋπάρχω; conuocatis principibus; magistratibus, & plebe,; ex his in quibus; nam; Emendatum; diem; Exclamauit; simul; dicens,; &; autem; ad eos,; At; mali; inuenio; corripiam; &; As

gnis, postulantes "eum crucifigi, & inualescebant voces
λαις, αἰτούμενοι αὐτὸν σταυρωθῆναι, καὶ κατίσχυον αἱ φωναὶ
eorum, & principum sacerdotum. ‖At Pilatus adiudicauit fieri
αὐτῶν, καὶ τῶν ἀρχιερέων. 24 ὁ δὲ πιλάτος ἐπέκρινε γενέσθαι τὸ
petitionem eorum. Dimisit autem illis *propter seditionē & homicidiū
αἴτημα αὐτῶν. 25 ἀπέλυσε δὲ αὐτοῖς τὸν διὰ στάσιν καὶ φόνον
*missum in carcerem, quem petebant: at Iesum " tra-
βεβλημένον εἰς τὴν φυλακήν, ὃν ᾐτοῦντο· τὸν δὲ ἰησοῦν παρέ-
didit voluntati eorum. Et cùm abducerent eum, *appre-
δωκε τῷ θελήματι αὐτῶν. 26 καὶ ὡς ἀπήγαγον αὐτὸν, ἐπι-
hendentes Simonem quendam ‖Cyrenæum venientem ᵖab agro, impo-
λαβόμενοι σίμωνός τινος κυρηναίου ἐρχομένου ἀπ᾽ ἀγροῦ, ἐπέ-
suerunt illi crucem portare post Iesum.
θηκαν αὐτῷ τὸν σταυρὸν φέρειν ὄπισθεν τοῦ ἰησοῦ.

Sequebatur autem "illum multa turba populi, & mulierum,
27 ἠκολούθει δὲ αὐτῷ πολὺ πλῆθος τοῦ λαοῦ, καὶ γυναικῶν,
quæ & plangebant, & lamentabantur eum. Conuersus autem ad il-
αἳ καὶ ἐκόπτοντο, καὶ ἐθρήνουν αὐτόν. 28 στραφεὶς δὲ πρὸς αὐ-
las Iesus, dixit, Filiæ Hierusalem, "ne flete super me,
τὰς ὁ ἰησοῦς, εἶπε, θυγατέρες ἱερουσαλὴμ, μὴ κλαίετε ἐπ᾽ ἐμέ,
sed super vosipsas flete, & super filios vestros. Quoniam ecce ve-
πλὴν ἐφ᾽ ἑαυτὰς κλαίετε, καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ὑμῶν. 29 ὅτι ἰδοὺ ἔρ-
nient dies, in quibus dicent, Beatæ steriles, & ventres qui
χονται ἡμέραι ἐν αἷς ἐροῦσι, μακάριαι αἱ στεῖραι, καὶ κοιλίαι αἳ
non genuerunt, & vbera quæ non lactauerunt. Tunc incipient
οὐκ ἐγέννησαν, καὶ μαστοὶ οἳ οὐκ ἐθήλασαν. 30 τότε ἄρξονται
dicere montibus, Cadite super nos: & collibus, Operite
λέγειν τοῖς ὄρεσι, ᵃπέσετε ἐφ᾽ ἡμᾶς· καὶ τοῖς βουνοῖς, καλύψατε
nos. Quia si in viridi ligno hæc faciunt, in ari-
ἡμᾶς. 31 ὅτι εἰ ἐν τῷ ὑγρῷ ξύλῳ ταῦτα ποιοῦσιν, ἐν τῷ ξη-
do quid fiet? Ducebantur autem & alij duo ‖malefici
ρῷ τί γένηται; 32 ἤγοντο δὲ καὶ ἕτεροι δύο κακοῦργοι
cum eo "tolli. Et postquam ‖abierunt in locum
σὺν αὐτῷ ἀναιρεθῆναι. 33 καὶ ὅτε ἀπῆλθον ἐπὶ τὸν τόπον
*vocatum Caluariam, ibi crucifixerunt eum, & ‖ma-
τὸν καλούμενον κρανίον, ἐκεῖ ἐσταύρωσαν αὐτὸν, καὶ τοὺς κα-
leficos, hunc quidem à dextris, *hunc autem à sinistris. At Iesusᵖ
κούργους, ὃν μὲν ἐκ δεξιῶν, ὃν δὲ ἐξ ἀριστερῶν. 34 ὁ δὲ ἰησοῦς
dicebat, Pater, dimitte illis, non enim sciunt quid faciunt. diui-
ἔλεγε, πάτερ, ἄφες αὐτοῖς· οὐ γὰρ οἴδασι τί ποιοῦσι. διαμερι-
dentes verò vestimenta eius, miserunt "sortem. Et stabat
ζόμενοι δὲ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, ἔβαλον κλῆρον. 35 καὶ εἱστήκει
populus spectans: ᵖderidebant *autem & principes cum eis,
ὁ λαὸς θεωρῶν. ἐξεμυκτήριζον δὲ καὶ οἱ ἄρχοντες σὺν αὐ-
dicentes, Alios ᵖseruauit, seruet seipsum, si hic est
τοῖς, λέγοντες, ἄλλους ἔσωσε, σωσάτω ἑαυτὸν, εἰ οὗτός ἐστιν ὁ
Christus Dei electus. Illudebant autem ei & mi-
χριστὸς ὁ τοῦ θεοῦ ἐκλεκτός. 36 ἐνέπαιζον δὲ αὐτῷ καὶ οἱ στρα-
lites accedentes, & acetum offerentes ei:
τιῶται προσερχόμενοι, καὶ ὄξος προσφέροντες αὐτῷ·
Et dicentes, Si tu es rex Iudæorum, *serua teipsum.
37 καὶ λέγοντες, εἰ σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν ἰουδαίων, σῶσον σεαυτόν.
Erat autem & superscriptio scripta super eum literis
38 ἦν δὲ καὶ ἐπιγραφὴ γεγραμμένη ἐπ᾽ αὐτῷ γράμμασιν
Græcis, & *Romanis, & Hebraicis, HIC
ἑλληνικοῖς, καὶ ῥωμαϊκοῖς, καὶ ἑβραϊκοῖς: ΟΥΤΟΣ
EST REX IVDAEORVM.
ΕΣΤΙΝ Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΙΟΥΔΑΙΩΝ.

Vnus autem *pendentium maleficorum blasphemabat eum,
39 εἷς δὲ τῶν κρεμασθέντων κακούργων ἐβλασφήμει αὐτὸν,
dicens, Si tu es Christus, *serua temetipsum & nos. Respon-
λέγων, εἰ σὺ εἶ ὁ χριστὸς, σῶσον σεαυτὸν καὶ ἡμᾶς. 40 ἀποκρι-
dens autem alter increpabat eum, dicens, Neque times tu Deum,
θεὶς δὲ ὁ ἕτερος ἐπετίμα αὐτῷ, λέγων, οὐδὲ φοβῇ σὺ τὸν θεὸν,
quòd in eadem damnatione es? Et nos quidem iustè: "digna
ὅτι ἐν τῷ αὐτῷ κρίματι εἶ; 41 καὶ ἡμεῖς μὲν δικαίως· ἄξια
*enim eorum quæ fecimus recipimus: hic verò nihil ‖insolens
γὰρ ὧν ἐπράξαμεν ἀπολαμβάνομεν· οὗτος δὲ οὐδὲν ἄτοπον ἔ-
egit. Et dicebat ᵖIesu, Memento mei Domine, cùm veneris
πραξε. 42 καὶ ἔλεγε τῷ ἰησοῦ, μνήσθητί μου κύριε, ὅταν ἔλθῃς
in regnum tuum. Et dixit illi Iesus, Amen dico
ἐν τῇ βασιλείᾳ σου. 43 καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ ἰησοῦς, ἀμὴν λέγω
tibi, Hodie mecum eris in paradiso.
σοι, σήμερον μετ᾽ ἐμοῦ ἔσῃ ἐν τῷ παραδείσῳ.

Erat autem ferè hora sexta, & tenebræ factæ sunt in vniuersam terram,
44 ἦν δὲ ὡσεὶ ὥρα ἕκτη, καὶ σκότος ἐγένετο ἐφ᾽ ὅλην τὴν γῆν,
vsque in horã nonam. Et obscuratus est Sol, & scissum est ve-
ἕως ὥρας ἐννάτης. 45 καὶ ἐσκοτίσθη ὁ ἥλιος, καὶ ἐσχίσθη τὸ κα-
lum templi medium. Et clamans voce magna
ταπέτασμα τοῦ ναοῦ μέσον. 46 καὶ φωνήσας φωνῇ μεγάλῃ ὁ
Iesus, ait, Pater, in manus tuas commendabo spiritum
ἰησοῦς, εἶπε, πάτερ, εἰς χεῖράς σου παραθήσομαι τὸ πνεῦμά
meum. & hæc dicens expirauit. Videns autem Centu-
μου. καὶ ταῦτα εἰπὼν ἐξέπνευσεν. 47 ἰδὼν δὲ ὁ ἑκατόνταρ-
rio "factum, glorificauit Deum, dicens, Verè homo
χος τὸ γενόμενον, ἐδόξασε τὸν θεὸν, λέγων, ὄντως ὁ ἄνθρωπος
hic iustus erat. Et ᵖomnes simul accedentes turbæ
οὗτος δίκαιος ἦν. 48 καὶ πάντες οἱ συμπαραγενόμενοι ὄχλοι
ad spectaculum istud, "spectantes facta, percutientes
ἐπὶ τὴν θεωρίαν ταύτην, θεωροῦντες τὰ γενόμενα, τύπτοντες

"vt crucifigeretur, ‖Et *eum qui *missus fuerat "verò *apprehenderunt ‖Cyrenensem ᵖde villa, & "post "nolite flere ᵃπίπτω ‖nequam "vt interficerentur. ‖venerunt *qui vocatur Caluariæ, ‖latrones vnũ *& alterũ ᵖautē "sortes. ᵖ& *cum ᵖsaluos fecit, saluum faciat *saluum fac *Latinis, *de his qui pēdebant latronibus, *saluum fac "nam *factis ‖mali gessit. ᵖad Iesum, "quod fuerat ᵖomnis turba eorum qui simul aderant *& videbant quæ fiebant,

suaipsorum pectora, reuertebantur. Stabant autem omnes
49 ἑαυτῶν τὰ στήθη ὑπέστρεφον. εἱστήκεισαν δὲ πάντες οἱ
noti eius alonge, & mulieres quæ consecutæ
γνωστοὶ αὐτοῦ μακρόθεν, καὶ γυναῖκες αἱ συνακολουθήσασαι
eum" à Galilæa videntes hæc. Et ecce vir
50 αὐτῷ ἀπὸ τῆς γαλιλαίας ὁρῶσαι ταῦτα. καὶ ἰδοὺ ἀνὴρ
nomine Ioseph, ‖consiliarius existens, vir bonus, & iu-
ὀνόματι ἰωσὴφ, βουλευτὴς ὑπάρχων, ἀνὴρ ἀγαθὸς, καὶ δί-
stus: Hic non "erat suffragatus consilio &
51 καιος· οὗτος οὐκ ἦν συγκατατεθειμένος τῇ βουλῇ καὶ τῇ
‖actioni eorum, ab Arimathæa ciuitate *Iudæorum, qui
πράξει αὐτῶν, ἀπὸ ἀριμαθαίας πόλεως τῶν ἰουδαίων, ὃς
expectabat & ipse regnum Dei. Hic "ac-
52 προσεδέχετο καὶ αὐτὸς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ· οὗτος προσ-
cedens ᵖPilato, petiit corpus Iesu. Et ᵖde-
53 ελθὼν τῷ πιλάτῳ, ᾐτήσατο τὸ σῶμα τοῦ ἰησοῦ. καὶ καθε-
trahens ipsum, inuoluit id *sindone, & posuit ‖id in mo-
λὼν αὐτὸ, ἐνετύλιξεν αὐτὸ σινδόνι, καὶ ἔθηκεν αὐτὸ ἐν μνή-
numento exciso, *vbi non ᵖerat nondum nemo positus".
ματι λαξευτῷ, οὗ οὐκ ἦν οὐδέπω οὐδεὶς κείμενος.
Et dies erat parasceues, & sabbatum illucescebat.
54 καὶ ἡμέρα ἦν παρασκευὴ, καὶ σάββατον ἐπέφωσκε.
Subsecutæ autem " mulieres, quæ ᵖfuerant venien-
55 κατακολουθήσασαι δὲ γυναῖκες, αἵτινες ἦσαν συνελη-
tes cum eo de Galilæa, viderunt monumentum, &
λυθυῖαι αὐτῷ ἐκ τῆς γαλιλαίας, ἐθεάσαντο τὸ μνημεῖον, καὶ
‖vt positum erat corpus eius. ᵖReuersæ autem parauerunt
56 ὡς ἐτέθη τὸ σῶμα αὐτοῦ. ὑποστρέψασαι δὲ ἡτοίμασαν
aromata & vnguenta: & quidem sabbato "quieuerunt secundum
ἀρώματα καὶ μύρα. καὶ τὸ μὲν σάββατον ἡσύχασαν κατὰ
mandatum.
τὴν ἐντολήν.

CAP. XXIIII. κδ

At vna ᵖsabbatorum diluculo "profundo venerunt ad
1 Τῇ δὲ μιᾷ τῶν σαββάτων ὄρθρου βαθέος ἦλθον ἐπὶ τὸ
monumentũ, portantes quæ parauerant aromata, & quædam cum eis.
μνῆμα, φέρουσαι ἃ ἡτοίμασαν ἀρώματα, καί τινες σὺν αὐταῖς.
"Inuenerunt autem lapidem reuolutum à monumento.
2 εὗρον δὲ τὸν λίθον ᵇἀποκεκυλισμένον ἀπὸ τοῦ μνημείου·
Et ingressæ non inuenerunt corpus Domini Iesu.
3 καὶ εἰσελθοῦσαι οὐχ εὗρον τὸ σῶμα τοῦ κυρίου ἰησοῦ.
Et factum est, "in dubitare eas de isto, & ecce
4 καὶ ἐγένετο ἐν τῷ διαπορεῖσθαι αὐτὰς περὶ τούτου, καὶ ἰδοὺ
duo viri ‖adstiterunt eis in "vestibus fulgentibus.
δύο ἄνδρες ἐπέστησαν αὐταῖς ἐν ἐσθήσεσιν ἀστραπτούσαις.
Timentibus autem factis illis, & inclinantibus vultum
5 ἐμφόβων δὲ γενομένων αὐτῶν, καὶ κλινουσῶν τὸ πρόσωπον
in terram, dixerunt ad illas, Quid quæritis viuentem cum mor-
εἰς τὴν γῆν, εἶπον πρὸς αὐτὰς, τί ζητεῖτε τὸν ζῶντα μετὰ τῶν νε-
tuis? Non est hic, sed surrexit: recordamini "vt locutus
6 κρῶν; οὐκ ἔστιν ὧδε, ἀλλ᾽ ἠγέρθη. μνήσθητε ὡς ἐλάλη-
est vobis, "adhuc existens in Galilæa, Dicens, Quia oportet filium
7 σεν ὑμῖν, ἔτι ὢν ἐν τῇ γαλιλαίᾳ· λέγων, ὅτι δεῖ τὸν υἱὸν
hominis tradi in manus hominum pecca-
τοῦ ἀνθρώπου παραδοθῆναι εἰς χεῖρας ἀνθρώπων ἁμαρτω-
torum, & crucifigi, & tertia die resurgere. Et recor-
8 λῶν, καὶ σταυρωθῆναι, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστῆναι. καὶ ἐμνή-
datæ sunt verborum eius. Et ᵖreuersæ à
9 σθησαν τῶν ῥημάτων αὐτοῦ. καὶ ὑποστρέψασαι ἀπὸ τοῦ
monumento, nuntiauerunt hæc omnia * vndecim, & omnibus
μνημείου, ἀπήγγειλαν ταῦτα πάντα τοῖς ἕνδεκα, καὶ πᾶσι τοῖς
cæteris. Erant autem Magdalene Maria, & Ioanna, &
10 λοιποῖς. ἦσαν δὲ ἡ μαγδαληνὴ μαρία, καὶ ἰωάννα, καὶ
Maria Iacobi, & cæteræ ᵖcum eis, quæ dicebant ad
μαρία ἰακώβου, καὶ αἱ λοιπαὶ σὺν αὐταῖς, αἳ ἔλεγον πρὸς τοὺς
Apostolos hæc. Et visa sunt ante illos sicut delira-
11 ἀποστόλους ταῦτα. καὶ ἐφάνησαν ἐνώπιον αὐτῶν ὡσεὶ λῆ-
mentum verba ‖eorum, & non crediderunt illis. At Petrus ᵖ
12 ρος τὰ ῥήματα αὐτῶν, καὶ ἠπίστουν αὐταῖς. ὁ δὲ πέτρος
surgens cucurrit ad monumentum, & procumbens *videt
ἀναστὰς ἔδραμεν ἐπὶ τὸ μνημεῖον, καὶ παρακύψας βλέπει τὰ
lenteamina posita sola: & abiit ᵖapud se mirans
ὀθόνια κείμενα μόνα· καὶ ἀπῆλθε, πρὸς ἑαυτὸν θαυμάζων
"factum. Et ecce duo ex illis ‖erant euntes
13 τὸ γεγονός. καὶ ἰδοὺ δύο ἐξ αὐτῶν ἦσαν πορευόμενοι
in ipsa die in "vicum distantem stadia sexaginta
ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ εἰς κώμην ἀπέχουσαν σταδίους ἑξήκοντα
ab Hierusalem, *cui nomen Emmaus. Et ipsi loquebantur ad
14 ἀπὸ ἱερουσαλὴμ, ᾗ ὄνομα ἐμμαούς. καὶ αὐτοὶ ὡμίλουν πρὸς
inuicem de omnibus "euentis his.
ἀλλήλους περὶ πάντων τῶν συμβεβηκότων τούτων.
Et factum est ᵖin colloqui ipsos & conquirere, & ipse
15 καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ὁμιλεῖν αὐτοὺς καὶ συζητεῖν, καὶ αὐτὸς ὁ
Iesus appropinquans ibat cum illis. At oculi" illorum
16 ἰησοῦς ἐγγίσας συνεπορεύετο αὐτοῖς. οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν
tenebantur ᵖnon agnoscere eum. *Ait autem ad illos,
17 ἐκρατοῦντο τοῦ μὴ ἐπιγνῶναι αὐτόν. εἶπε δὲ πρὸς αὐτοὺς,
Qui ‖ sermones hi quos confertis ad inuicem ambu-
τίνες οἱ λόγοι οὗτοι, οὓς ἀντιβάλλετε πρὸς ἀλλήλους περιπα-

"erant ‖qui erat decurio, "consenserat ‖actibus *Iudææ, "accessit ad Pilatum, & ᵖdepositum *in leum *in quo ᵖdum quisquã "fuerat. "& ᵖvenerant ‖quemadmodũ ᵖEt reuertentes "siluerunt ᵖautē sabbati *valde "Et ᵇἀποκυλίω "dũ mente consternatæ essent ‖steterunt secus illas "veste fulgenti. Cùm timerent autem, & declinarent "qualiter ; "cùm adhuc esset ᵖregressæ *illis ᵖquæ erant ‖ista. ᵖautem *vidit ᵖsecum "quod fuerat ‖ibant "castellũ, quod erat in spatio stadiorum *nomine "his quæ acciderant. ᵖdum fabularentur, & secũ quærerent, "autem ᵖne agnoscerēt *Et ‖sunt

bulantes, & estis tristes? Respondens autem vnus cui nomen
τουῦτες, καὶ ἐστὲ σκυθρωποί; ἀποκριθεὶς δὲ ὁ εἷς ᾧ ὄνομα 18
Cleopas, dixit ad eum, Tu solus peregrinaris Hierusalem,
κλεόπας, εἶπε πρὸς αὐτὸν, σὺ μόνος παροικεῖς ἱερουσαλὴμ,
& non cognouisti facta in illa in diebus his?
καὶ οὐκ ἔγνως τὰ γενόμενα ἐν αὐτῇ ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις;
Et dixit ei, Quæ? illi autem dixerunt ei, Quæ de Iesu
καὶ εἶπεν αὐτοῖς, ποῖα; οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ, τὰ περὶ ἰησοῦ τοῦ 19
Nazareno, qui fuit vir propheta, potens in opere &
ναζωραίου, ὃς ἐγένετο ἀνὴρ προφήτης, δυνατὸς ἐν ἔργῳ καὶ
sermone coram Deo & omni populo. Quomodoque tra-
λόγῳ ἐναντίον τοῦ θεοῦ καὶ παντὸς τοῦ λαοῦ· ὅπως τε πα- 20
diderunt eum summi sacerdotes, & principes nostri in damnationē
ρέδωκαν αὐτὸν οἱ ἀρχιερεῖς, καὶ οἱ ἄρχοντες ἡμῶν εἰς κρίμα
mortis, & crucifixerunt eum. Nos autem sperabamus, quia
θανάτου, καὶ ἐσταύρωσαν αὐτόν. ἡμεῖς δὲ ἠλπίζομεν, ὅτι 21
ipse esset futurus redimere Israel. sed & cum omnibus
αὐτός ἐστιν ὁ μέλλων λυτροῦσθαι τὸν ἰσραήλ. ἀλλά γε σὺν πᾶσι
his, tertiam hanc diem agit hodie, ex quo hæc
τούτοις τρίτην ταύτην ἡμέραν ἄγει σήμερον, ἀφ' οὗ ταῦτα
facta sunt. Sed & mulieres quædam ex nobis terruerunt
ἐγένετο. ἀλλὰ καὶ γυναῖκές τινες ἐξ ἡμῶν ἐξέστησαν ἡ- 22
nos, factæ antelucanæ ad monumentum. Et non inue-
μᾶς, γενόμεναι ὄρθριαι ἐπὶ τὸ μνημεῖον· καὶ μὴ εὑροῦ- 23
nientes corpus eius, venerunt, dicentes & visionem angelorum
σαι τὸ σῶμα αὐτοῦ, ἦλθον, λέγουσαι καὶ ὀπτασίαν ἀγγέλων
vidisse, qui dicunt eum viuere Et abierunt quidā eorū qui
ἑωρακέναι, οἳ λέγουσιν αὐτὸν ζῆν. καὶ ἀπῆλθόν τινες τῶν 24
cum nobis, ad monumentum, & inuenerunt ita sicut & mu-
σὺν ἡμῖν ἐπὶ τὸ μνημεῖον, καὶ εὗρον οὕτω καθὼς καὶ αἱ γυ-
lieres dixerunt: ipsum verò non viderunt. Et ipse dixit ad
ναῖκες εἶπον, αὐτὸν δὲ οὐκ εἶδον. καὶ αὐτὸς εἶπε πρὸς 25
eos, O stulti & tardi corde ad credendum in omni-
αὐτοὺς, ὦ ἀνόητοι καὶ βραδεῖς τῇ καρδίᾳ τοῦ πιστεύειν ἐπὶ πᾶ-
bus quæ locuti sunt Prophetæ! Nonne hæc oportuit pati
σιν οἷς ἐλάλησαν οἱ προφῆται· οὐχὶ ταῦτα ἔδει παθεῖν 26
Christum, & intrare in gloriam suam? Et inci-
τὸν χριστὸν, καὶ εἰσελθεῖν εἰς τὴν δόξαν αὐτοῦ; καὶ ἀρξά- 27
piens à Moyse, & ab omnibus Prophetis, interpre-
μενος ἀπὸ μωσέως, καὶ ἀπὸ πάντων τῶν προφητῶν, διηρμή-
tabatur illis in omnibus scripturis quæ de seipso.
νευεν αὐτοῖς ἐν πάσαις ταῖς γραφαῖς τὰ περὶ ἑαυτοῦ.
Et appropinquauerūt ad vicum quò ibant, & ipse fin-
καὶ ἤγγισαν εἰς τὴν κώμην οὗ ἐπορεύοντο, καὶ αὐτὸς προσε- 28
xit longiùs ire. Et coegerunt illum,
ποιεῖτο πορρωτέρω πορεύεσθαι. καὶ παρεβιάσαντο αὐτὸν, 29
dicentes, Mane nobiscum, quoniam ad vesperam est, & inclinauit
λέγοντες, μεῖνον μεθ' ἡμῶν· ὅτι πρὸς ἑσπέραν ἐστὶ, καὶ κέκλικεν
dies. & intrauit ad manendum cum illis. Et factum est,
ἡ ἡμέρα. καὶ εἰσῆλθε τοῦ μεῖναι σὺν αὐτοῖς. καὶ ἐγένετο 30
in discumbere ipsum cum eis, accipiens panem be-
ἐν τῷ κατακλιθῆναι αὐτὸν μετ' αὐτῶν, λαβὼν τὸν ἄρτον εὐ-
nedixit, & frangens porrigebat illis. Eorum autem aperti
λόγησε, καὶ κλάσας ἐπεδίδου αὐτοῖς. αὐτῶν δὲ διηνοί- 31
sunt oculi, & cognouerunt eum: & ipse non appa-
χθησαν οἱ ὀφθαλμοὶ, καὶ ἐπέγνωσαν αὐτόν· καὶ αὐτὸς ἄφαν-
rens factus est ab eis. Et dixerunt ad inuicem, Nonne
τος ἐγένετο ἀπ' αὐτῶν. καὶ εἶπον πρὸς ἀλλήλους, οὐχὶ 32
cor nostrum ardens erat in nobis, vt loqueretur nobis in
ἡ καρδία ἡμῶν καιομένη ἦν ἐν ἡμῖν, ὡς ἐλάλει ἡμῖν ἐν τῇ
via, & vt aperiret nobis scripturas? Et surgentes
ὁδῷ, καὶ ὡς διήνοιγεν ἡμῖν τὰς γραφάς; καὶ ἀναστάντες 33
eadem hora, regressi sunt in Hierusalem, & inuenerunt congre-
αὐτῇ τῇ ὥρα, ὑπέστρεψαν εἰς ἱερουσαλὴμ, καὶ εὗρον συνηθροι-
gatos vndecim, & eos qui cum illis, Dicentes, Quòd
σμένους τοὺς ἕνδεκα, καὶ τοὺς σὺν αὐτοῖς, λέγοντας, ὅτι 34

Et; ei, peregrinus es in; quæ sunt; Quibus ille; Et; Et; redempturus; & nunc super hæc omnia, tertia dies est; quòd; nostris; quæ ante lucē fuerunt; inuento corpore; se etiam; ex nostris; inuenerunt.; ita; διερμηνεύω; lerant.; castello; se; aduesperascit,; inclinata est; dum recumberet; accepit; &; ac fregit, &; Et; euanuit ex oculis eorum.; dum; erant,

surrexit Dominus verè, & visus est Simoni. Et ipsi enar-
35 ἠγέρθη ὁ κύριος ὄντως, καὶ ὤφθη σίμωνι. καὶ αὐτοὶ ἐξη-
rabant quæ in via, & quomodo agnitus est eis in fractione
γοῦντο τὰ ἐν τῇ ὁδῷ, καὶ ὡς ἐγνώσθη αὐτοῖς ἐν τῇ κλάσει τοῦ
panis. Hæc autem ipsis loquentibus, & ipse Iesus stetit
36 ἄρτου. ταῦτα δὲ αὐτῶν λαλούντων, καὶ αὐτὸς ὁ ἰησοῦς ἔστη
in medio eorum, & dicit eis, Pax vobis: Conturbati
37 ἐν μέσῳ αὐτῶν, καὶ λέγει αὐτοῖς, εἰρήνη ὑμῖν. πτοηθέντες
verò & conterriti facti, existimabant spiritum videre.
δὲ καὶ ἔμφοβοι γενόμενοι ἐδόκουν πνεῦμα θεωρεῖν.
Et dixit eis, Quid turbati estis, & quare cogi-
38 καὶ εἶπεν αὐτοῖς, τί τεταραγμένοι ἐστὲ, καὶ διατί διαλο-
tationes ascendunt in corda vestra? Videte
39 γισμοὶ ἀναβαίνουσιν ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν; ἴδετε τὰς
manus meas, & pedes meos: quia ipse ego sum. pal-
χεῖράς μου, καὶ τοὺς πόδας μου· ὅτι αὐτὸς ἐγώ εἰμι. ψηλαφή-
pate me, & videte: quia spiritus carnem & ossa non habet, si-
σατέ με, καὶ ἴδετε· ὅτι πνεῦμα σάρκα καὶ ὀστέα οὐκ ἔχει, κα-
cut me videtis habentem. Et hoc dicens ostendit
40 θὼς ἐμὲ θεωρεῖτε ἔχοντα. καὶ τοῦτο εἰπὼν ἐπέδειξεν
eis manus & pedes. Adhuc autem nō credentibus illis
41 αὐτοῖς τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας. ἔτι δὲ ἀπιστούντων αὐτῶν
præ gaudio, & mirantibus, dixit eis, Habetis aliquid
ἀπὸ τῆς χαρᾶς, καὶ θαυμαζόντων, εἶπεν αὐτοῖς, ἔχετέ τι
esculentum hîc? Illi autem obtulerunt ei piscis assi
42 βρώσιμον ἐνθάδε; οἱ δὲ ἐπέδωκαν αὐτῷ ἰχθύος ὀπτοῦ
partem, & de apiario fauo. Et sumens coram
43 μέρος, καὶ ἀπὸ μελισσίου κηρίου. καὶ λαβὼν ἐνώπιον
eis edit. Dixit autem eis, Hæc verba quæ locutus sum
44 αὐτῶν ἔφαγεν. εἶπε δὲ αὐτοῖς, οὗτοι οἱ λόγοι οὓς ἐλάλησα
ad vos adhuc existens vobiscum, quoniā oportet impleri omnia
πρὸς ὑμᾶς ἔτι ὢν σὺν ὑμῖν, ὅτι δεῖ πληρωθῆναι πάντα τὰ
scripta in lege Moysi, & Prophetis, & Psal-
γεγραμμένα ἐν τῷ νόμῳ μωσέως καὶ προφήταις καὶ ψαλ-
mis de me. Tunc aperuit ipsorum sensum, ad
45 μοῖς περὶ ἐμοῦ. τότε διήνοιξεν αὐτῶν τὸν νοῦν, τοῦ
intelligendum scripturas. Et dixit eis, Quoniam sic scriptum
46 συνιέναι τὰς γραφὰς, καὶ εἶπεν αὐτοῖς, ὅτι οὕτω γέγρα-
est, & sic oportebat pati Christum, & resurgere à mor-
πται, καὶ οὕτως ἔδει παθεῖν τὸν χριστὸν, καὶ ἀναστῆναι ἐκ νε-
tuis tertia die; Et prædicari in nomine eius
47 κρῶν τῇ τρίτῃ ἡμέρα. καὶ κηρυχθῆναι ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ
pœnitentiam & remissionem peccatorum in omnes gentes, inci-
μετάνοιαν καὶ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν εἰς πάντα τὰ ἔθνη, ἀρξά-
pientem ab Hierosolyma. Vos autem estis testes horum.
48 μενον ἀπὸ ἱερουσαλήμ. ὑμεῖς δέ ἐστε μάρτυρες τούτων.
Et ecce ego mitto promissum Patris mei in
49 καὶ ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ πατρός μου ἐφ'
vos. vos autem sedete in ciuitate Hierusalem, quoadvsque
ὑμᾶς. ὑμεῖς δὲ καθίσατε ἐν τῇ πόλει ἱερουσαλὴμ, ἕως οὗ
induamini virtutem ex alto. Eduxit autem eos foras
50 ἐνδύσησθε δύναμιν ἐξ ὕψους. ἐξήγαγε δὲ αὐτοὺς ἔξω
vsque in Bethaniam, & sustollens manus suas, benedixit
ἕως εἰς βηθανίαν· καὶ ἐπάρας τὰς χεῖρας αὐτοῦ, εὐλόγησεν
eis. Et factum est in benedicere eum illis, disiunctus est
51 αὐτούς. καὶ ἐγένετο ἐν τῷ εὐλογεῖν αὐτὸν αὐτοὺς, διέστη
ab eis, & sursum ferebatur in cælum. Et ipsi ado-
52 ἀπ' αὐτῶν, καὶ ἀνεφέρετο εἰς τὸν οὐρανόν. καὶ αὐτοὶ προσ-
rantes eum, regressi sunt in Hierusalem cum gaudio ma-
κυνήσαντες αὐτὸν, ὑπέστρεψαν εἰς ἱερουσαλὴμ μετὰ χαρᾶς με-
gno. Et erant semper in templo, laudantes &
53 γάλης. καὶ ἦσαν διαπαντὸς ἐν τῷ ἱερῷ, αἰνοῦντες καὶ
benedicentes Deum. Amen.
εὐλογοῦντες τὸν θεόν. ἀμήν.

apparuit; ὀπτῶ vel ὁράω; gesta erant; cognouerunt eum; Dum autem hęc loquuntur,; ἵστημι; ego sum, nolite timere.; se; habere.; cùm dixisset,; quod manducetur; At; fauū mellis.; cùm manducasset; sumens reliquias dedit eis.; Et; ad eos,; sunt; cùm essem; necesse est; quæ sunt; illis; vt intelligeret; incipientibus; eleuatis manibus suis; dum benediceret; recessit

Sancti Euangelij secundum Lucam

FINIS.

SECVNDVM IOANNEM SANCTVM

ΤΟ ΚΑΤΑ ΙΩΑΝΝΗΝ ΑΓΙΟΝ

EVANGELIVM.

ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ.

CAPVT PRIMVM.

In principio erat Verbum, & Verbum erat apud
ἘΝ ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς 1
Deum, & Deus erat Verbum. Hoc erat
τὸν θεόν, καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος. οὗτος ἦν 2
in principio apud Deum. Omnia per ip-
ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν. πάντα δι' αὐ- 3
sum facta sunt, & sine ipso factū est ‖neq. vnum,
τοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἕν,
quod factū est. In ipso vita erat, & vita
ὃ γέγονεν. ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν, καὶ ἡ ζωὴ 4
erat lux hominum. Et lux in tenebris lucet, &
ἦν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων· καὶ τὸ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει, καὶ 5
tenebræ eam non comprehenderunt. Fuit homo mis-
ἡ σκοτία αὐτὸ οὐ κατέλαβεν. ἐγένετο ἄνθρωπος ἀπεσταλμέ- 6
sus à Deo, *nomen ei Ioannes. Hic venit in te-
νος παρὰ θεοῦ, ὄνομα αὐτῷ ἰωάννης. οὗτος ἦλθεν εἰς μαρ- 7
stimonium, vt "testaretur de lumine, vt omnes crederent
τυρίαν, ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτός, ἵνα πάντες πιστεύσωσι
per illum. Non erat ille lux, sed vt "testaretur de
δι' αὐτοῦ. οὐκ ἦν ἐκεῖνος τὸ φῶς, ἀλλ' ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ 8
lumine. Erat lux vera, quæ illuminat omnem ho-
τοῦ φωτός. ἦν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, ὃ φωτίζει πάντα ἄν- 9
minem venientem in * mundum. In mundo erat, &
θρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον. ἐν τῷ κόσμῳ ἦν, καὶ ὁ 10
mundus per ipsum factus est, & mundus eum non cognouit.
κόσμος δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ ὁ κόσμος αὐτὸν οὐκ ἔγνω.
In propria venit, & *proprij eum non receperunt.
εἰς τὰ ἴδια ἦλθε, καὶ οἱ ἴδιοι αὐτὸν οὐ παρέλαβον. 11
Quotquot autē receperunt eum, dedit eis potestatem filios] Dei fie-
ὅσοι δὲ ἔλαβον αὐτόν, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα θεοῦ γε- 12
ri, "credentibus in nomine eius. Qui non ex sanguinibus,
νέσθαι, τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ· οἳ οὐκ ἐξ αἱμάτων, 13
neque ex ‖voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed
οὐδὲ ἐκ θελήματος σαρκός, οὐδὲ ἐκ θελήματος ἀνδρός, ἀλλ'
ex Deo nati sunt. Et Verbum caro factum est, & habi-
ἐκ θεοῦ ἐγεννήθησαν. καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνω- 14
tauit in nobis, & vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnige-
σεν ἐν ἡμῖν, καὶ ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς μονογε-
niti à Patre, plenum gratiæ & veritatis. Ioannes
νοῦς παρὰ πατρός, πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας. ἰωάννης 15
‖testatur de ipso: & clamauit, dicens, Hic erat quem dixi,
μαρτυρεῖ περὶ αὐτοῦ· καὶ κέκραγε, λέγων, οὗτος ἦν ὃν εἶπον, ὁ ὀ-
*Post me "veniens, ante me factus est: quia prior me
πίσω μου ἐρχόμενος, ἔμπροσθέν μου γέγονεν· ὅτι πρῶτός μου
erat. Et "ex plenitudine eius nos omnes accepimus, &
ἦν. καὶ ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν, καὶ 16
gratiam pro gratia. Quia lex per Moysen data est, gra-
χάριν ἀντὶ χάριτος· ὅτι ὁ νόμος διὰ μωσέως ἐδόθη, ἡ χά- 17
tia & veritas per Iesum Christum facta est. Deum nemo vi-
ρις καὶ ἡ ἀλήθεια διὰ ἰησοῦ χριστοῦ ἐγένετο. θεὸν οὐδεὶς ἑώρα- 18
dit vnquam: vnigenitus filius *existens in sinum Patris, ipse
κε πώποτε· ὁ μονογενὴς υἱός, ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ πατρός, ἐκεῖ-
enarrauit. Et hoc est testimonium Ioannis, quando
νος ἐξηγήσατο. καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ μαρτυρία τοῦ ἰωάννου, ὅτε ἀ- 19
miserunt Iudæi ?ex Hierosolymis sacerdotes & Leuitas‖, vt
πέστειλαν οἱ ἰουδαῖοι ἐξ ἱεροσολύμων ἱερεῖς καὶ λευΐτας, ἵνα
interrogarent eum, Tu quis es? Et confessus est, & non ne-
ἐρωτήσωσιν αὐτόν, σὺ τίς εἶ; καὶ ὡμολόγησε, καὶ οὐκ ἠρνή- 20
gauit. & confessus est, Quia non sum ego Christus.
σατο· καὶ ὡμολόγησεν, ὅτι οὐκ εἰμὶ ἐγὼ ὁ χριστός.
Et interrogauerunt eum, Quid ergo? Elias es tu? & ‖dicit, Non sum.
καὶ ἠρώτησαν αὐτόν, τί οὖν; ἠλίας εἶ σύ; καὶ λέγει, οὐκ εἰμί. ὁ 21
Propheta es tu? & respondit, Non. Dixerunt ergo ei, Quis es,
προφήτης εἶ σύ; καὶ ἀπεκρίθη, οὔ. εἶπον οὖν αὐτῷ, τίς εἶ, 22
vt responsum demus "mittentibus nos? quid dicis de
ἵνα ἀπόκρισιν δῶμεν τοῖς πέμψασιν ἡμᾶς; τί λέγεις περὶ
teipso? Ait, Ego vox clamantis in deserto, Dirigite
σεαυτοῦ; ἔφη, ἐγὼ φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ, εὐθύνατε 23
viam Domini, sicut dixit Esaias propheta. Et ?mis-
τὴν ὁδὸν κυρίου, καθὼς εἶπεν ἠσαΐας ὁ προφήτης. καὶ οἱ ἀπε- 24
si, erant ex Pharisæis. Et interrogauerunt eum, & di-
σταλμένοι ἦσαν ἐκ τῶν φαρισαίων· καὶ ἠρώτησαν αὐτόν, καὶ εἶ- 25
xerunt ei, Quid ergo baptizas, si tu non es Christus, neque Elias,
πον αὐτῷ, τί οὖν βαπτίζεις, εἰ σὺ οὐκ εἶ ὁ χριστός, οὔτε ἠλίας,
neque propheta? Respondit eis Ioannes, dicens, Ego
οὔτε ὁ προφήτης; ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ ἰωάννης, λέγων, ἐγὼ 26
baptizo in aqua: medius autem vestrûm stetit quem vos *non nostis:
βαπτίζω ἐν ὕδατι· μέσος δὲ ὑμῶν ἕστηκεν ὃν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε·

‖nihil, | *cui erat | "testimonium perhiberet | *hunc | *sui | "his qui credūt | ‖testimonium perhibet | *Qui post "venturus est, | "de | *qui est | ?ab ‖ad eum, | ‖dixit, | "his qui miserunt | ?qui fuerant | *nescitis:

Ipse est *ille post me venturus, qui ante me fa-
27 αὐτός ἐστιν ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος, ὃς ἔμπροσθέν μου γέ-
ctus est, cuius ego non sum dignus vt soluam eius corrigiam cal-
γονεν, οὗ ἐγὼ οὐκ εἰμὶ ἄξιος ἵνα λύσω αὐτοῦ τὸν ἱμάντα τοῦ ὑπο-
ceamenti. Hæc in Bethania facta sunt trans Iordanem,
28 δήματος. ταῦτα ἐν βηθανίᾳ ἐγένετο πέραν τοῦ ἰορδάνου,
vbi erat Ioannes baptizans. *Postridie conspicit Ioan-
29 ὅπου ἦν ἰωάννης βαπτίζων. τῇ ἐπαύριον βλέπει ὁ ἰωάν-
nes Iesum venientem ad se, & ait, Ecce agnus Dei,
νης τὸν ἰησοῦν ἐρχόμενον πρὸς αὐτόν, καὶ λέγει, ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ
"tollens peccatum mundi. Hic est de quo ego di-
30 ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου· οὗτός ἐστιν περὶ οὗ ἐγὼ εἶ-
xi, Post me venit vir, qui ante me factus est: quia
πον, ὀπίσω μου ἔρχεται ἀνήρ, ὃς ἔμπροσθέν μου γέγονεν· ὅτι
prior me erat. Et ego ?non sciebam eum: sed vt manifestetur
31 πρῶτός μου ἦν. κἀγὼ οὐκ ᾔδειν αὐτόν, ἀλλ' ἵνα φανερωθῇ
"Israel, propter ‖hoc veni ego in aqua baptizans.
τῷ ἰσραήλ, διὰ τοῦτο ἦλθον ἐγὼ ἐν τῷ ὕδατι βαπτίζων.
Et *testatus est Ioannes, dicens, Quia vidi Spiritum
32 καὶ ἐμαρτύρησεν ἰωάννης, λέγων, ὅτι [b]τεθέαμαι τὸ πνεῦμα
descendentem quasi columbam de cælo; & mansit super eum.
καταβαῖνον ὡσεὶ περιστερὰν ἐξ οὐρανοῦ, καὶ ἔμεινεν ἐπ' αὐτόν.
Et ego "non sciebam eum, sed ‖mittens me baptizare in a-
33 κἀγὼ οὐκ ᾔδειν αὐτόν, ἀλλ' ὁ πέμψας με βαπτίζειν ἐν ὕδα-
qua, ille mihi dixit, Super quem videris Spiritum descendentem, &
τι, ἐκεῖνός μοι εἶπεν, ἐφ' ὃν ἂν ἴδῃς τὸ πνεῦμα καταβαῖνον, καὶ
manentem super eum, hic est * baptizans in Spiritu sancto.
μένον ἐπ' αὐτόν, οὗτός ἐστιν ὁ βαπτίζων ἐν πνεύματι ἁγίῳ.
Et ego vidi, & ‖testatus sum quia hic est filius
34 κἀγὼ ἑώρακα, καὶ μεμαρτύρηκα ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ
Dei. *Postridie iterum stabat Ioannes, & ex disci-
35 θεοῦ. τῇ ἐπαύριον πάλιν εἱστήκει ὁ ἰωάννης, καὶ ἐκ τῶν μα-
pulis eius duo. Et respiciens Iesum ambulantem,
36 θητῶν αὐτοῦ δύο. καὶ ἐμβλέψας τῷ ἰησοῦ περιπατοῦντι,
dicit, Ecce agnus Dei. Et audierunt eum duo discipuli
37 λέγει, ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ. καὶ ἤκουσαν αὐτοῦ οἱ δύο μαθηταὶ
loquentem, & secuti sunt Iesum. Conuersus autem Iesus,
38 λαλοῦντος, καὶ ἠκολούθησαν τῷ ἰησοῦ. στραφεὶς δὲ ὁ ἰησοῦς,
& videns eos sequentes", dicit eis, Quid quæri-
καὶ θεασάμενος αὐτοὺς ἀκολουθοῦντας, λέγει αὐτοῖς, τί ζητεῖ-
tis? ?illi autem dixerunt ei, Rabbi, (quod dicitur interpretatum, magi-
τε; οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ, ῥαββί, (ὃ λέγεται) ἑρμηνευόμενον, διδά-
ster) vbi *manes? Dicit eis, Venite & videte. venerunt &
39 σκαλε, ποῦ μένεις; λέγει αὐτοῖς, ἔρχεσθε καὶ ἴδετε. ἦλθον καὶ
viderunt vbi maneret, & apud eum manserunt die illo: hora?
εἶδον ποῦ μένει, καὶ παρ' αὐτῷ ἔμειναν τὴν ἡμέραν ἐκείνην. ὥρα
erat quasi decima. Erat? Andreas frater Simonis Petri, vnus
40 ἦν ὡς δεκάτη. ἦν ἀνδρέας ὁ ἀδελφὸς σίμωνος πέτρου, εἷς
ex duobus ?audientibus à Ioanne, & ‖secutis
ἐκ τῶν δύο τῶν ἀκουσάντων παρὰ ἰωάννου, καὶ ἀκολουθησάντων
eum. Inuenit hic *primus fratrem ?proprium Simonem,
41 αὐτῷ. εὑρίσκει οὗτος πρῶτος τὸν ἀδελφὸν τὸν ἴδιον σίμωνα,
& dicit ei, Inuenimus Messiam, quod est interpreta-
καὶ λέγει αὐτῷ, εὑρήκαμεν τὸν μεσσίαν, ὅ ἐστι μεθερμηνευό-
tum, Christus. Et adduxit eum ad Iesum. intuitus
42 μενον ὁ χριστός. καὶ ἤγαγεν αὐτὸν πρὸς τὸν ἰησοῦν. ἐμβλέψας
autem eum Iesus, dixit, Tu es Simon filius Iona: tu vocaberis
δὲ αὐτῷ ὁ ἰησοῦς, εἶπε, σὺ εἶ σίμων ὁ υἱὸς ἰωνᾶ. σὺ κληθήσῃ
Cephas, quod interpretatur, Petrus. "Postridie voluit
43 κηφᾶς, ὃ ἑρμηνεύεται πέτρος. τῇ ἐπαύριον ἠθέλησεν
exire in Galilæam, & inuenit Philippum, & dicit
ἐξελθεῖν εἰς τὴν γαλιλαίαν, καὶ εὑρίσκει φίλιππον, καὶ λέγει
ei Iesus, Sequere me. Erat autem Philippus à Beth-
44 αὐτῷ ὁ ἰησοῦς, ἀκολούθει μοι. ἦν δὲ ὁ φίλιππος ἀπὸ βηθ-
saida, ex ciuitate Andreæ & Petri. Inuenit Philip-
45 σαϊδά, ἐκ τῆς πόλεως ἀνδρέου καὶ πέτρου. εὑρίσκει φίλιπ-
pus Nathanael, & dicit ei, Quem scripsit Moyses in lege,
πος τὸν ναθαναήλ, καὶ λέγει αὐτῷ, ὃν ἔγραψε μωσῆς ἐν τῷ νόμῳ,
& prophetæ, inuenimus Iesum filium Ioseph illum à Na-
καὶ οἱ προφῆται, εὑρήκαμεν ἰησοῦν τὸν υἱὸν τοῦ ἰωσὴφ τὸν ἀπὸ να-
zareth. Et dixit ei Nathanael, *Ex Nazareth potest
46 ζαρέτ. καὶ εἶπεν αὐτῷ ναθαναήλ, ἐκ ναζαρὲτ δύναταί
aliquid ‖bonum esse? dicit ei Philippus, Veni, & vide.
τι ἀγαθὸν εἶναι; λέγει αὐτῷ φίλιππος, ἔρχου, καὶ ἴδε.
Vidit Iesus Nathanael venientem ad se, & dicit
47 εἶδεν ὁ ἰησοῦς τὸν ναθαναὴλ ἐρχόμενον πρὸς αὐτόν, καὶ λέγει
de eo, Ecce verè Israelita, in quo dolus non est.
περὶ αὐτοῦ, ἴδε ἀληθῶς ἰσραηλίτης, ἐν ᾧ δόλος οὐκ ἔστι.

*qui est | * Altera die vidit | "ecce qui tollit peccata | ?nesciebam | "in Ica | *testimonium perhibuit | [b] θεάομαι | "nesciebam | ‖qui misit | *qui baptizat | ‖testimonium perhibui | *Altera die | "se, | ?Qui | *habitas? | ?autem | ? qui audierant | ‖secuti fuerant | *primùm | ?suum | "In crastinum | *A | ‖boni

Dicit ei Nathanael, Vnde me nosti? respondit
λέγει αὐτῷ ναθαναὴλ, πόθεν με γινώσκεις; ἀπεκρίθη ὁ 48
Iesus, & ‖dixit ei, ᵖAnte te Philippum vocare existentem
ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτῷ, πρὸ τοῦ σε φίλιππον φωνῆσαι ὄντα
sub ficu, vidi te. Respondit Nathanael, &
ὑπὸ τὴν συκῆν, εἶδόν σε. ἀπεκρίθη ναθαναὴλ, καὶ 49
ait ei, Rabbi, tu es filius Dei: tu es rex
λέγει αὐτῷ, ῥαββὶ, σὺ εἶ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ· σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τοῦ
Israel. Respondit Iesus, & dixit ei, Quia dixi tibi:
ἰσραήλ. ἀπεκρίθη ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτῷ, ὅτι εἶπόν σοι, 50
Vidi te sub ficu, credis? *maiora his videbis.
εἶδόν σε ὑποκάτω τῆς συκῆς, πιστεύεις; μείζω τούτων ὄψει.
Et dicit ei, Amen, amen dico vobis, Amodo videbitis
καὶ λέγει αὐτῷ, ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἀπ' ἄρτι ὄψεσθε 51
cælum apertum, & angelos Dei ascendentes
τὸν οὐρανὸν ἀνεῳγότα, καὶ τοὺς ἀγγέλους τοῦ θεοῦ ἀναβαίνοντας
& descendentes supra filium hominis.
καὶ καταβαίνοντας ἐπὶ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου.

‖dicit ᵖPrius quàm te Philippus vocaret, cum esses
*maius

CAP. II. β'

Et die tertia nuptiæ factæ sunt in Cana Gali-
Καὶ τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ γάμος ἐγένετο ἐν κανᾶ τῆς γαλι- 1
lææ: & erat mater Iesu ibi. Vocatus est autem &
λαίας· καὶ ἦν ἡ μήτηρ τοῦ ἰησοῦ ἐκεῖ. ἐκλήθη δὲ καὶ ὁ 2
Iesus & discipuli eius ad nuptias. Et defi-
ἰησοῦς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ εἰς τὸν γάμον. καὶ ὑστερήσαν- 3
ciente vino, dicit mater Iesu ad eum, Vinum non habent.
τος οἴνου, λέγει ἡ μήτηρ τοῦ ἰησοῦ πρὸς αὐτὸν, οἶνον οὐκ ἔχουσι.
*Dicit ei Iesus, Quid mihi & tibiᵖ mulier? nondum venit
λέγει αὐτῇ ὁ ἰησοῦς, τί ἐμοὶ καί σοι γύναι; οὔπω ἥκει ἡ 4
hora mea. Dicit mater eius ministris, Quodcunque di-
ὥρα μου. λέγει ἡ μήτηρ αὐτοῦ τοῖς διακόνοις, ὅ, τι ἂν λέ- 5
xerit vobis facite. Erant autem ibi hydriæ lapideæ sex po-
γῃ ὑμῖν ποιήσατε. ἦσαν δὲ ἐκεῖ ὑδρίαι λίθιναι ἓξ κεί- 6
sitæ secundum purificationem Iudæorum, capientes singulæ me-
μεναι κατὰ τὸν καθαρισμὸν τῶν ἰουδαίων, χωροῦσαι ἀνὰ με-
tretas ᵖduas vel ‖tres. Dicit eis Iesus, Implete
τρητὰς δύο ἢ τρεῖς. λέγει αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς, γεμίσατε 7
hydrias aqua: & impleuerunt eas vsque ad summum.
τὰς ὑδρίας ὕδατος· καὶ ἐγέμισαν αὐτὰς ἕως ἄνω.
Et dicit eis", Haurite nunc, & ferte archi-
καὶ λέγει αὐτοῖς, ἀντλήσατε νῦν, καὶ φέρετε τῷ ἀρχι- 8
triclino: & tulerunt. Vt autem gustauit architriclinus
τρικλίνῳ. καὶ ἤνεγκαν. ὡς δὲ ἐγεύσατο ὁ ἀρχιτρίκλινος 9
aquam vinum factam, & non sciebat vnde esset: at
τὸ ὕδωρ οἶνον γεγενημένον, καὶ οὐκ ᾔδει πόθεν ἐστὶν, οἱ δὲ
ministri" sciebant ‖haurientes aquam: vocat sponsum
διάκονοι ᾔδεισαν οἱ ἠντληκότες τὸ ὕδωρ· φωνεῖ τὸν νυμφίον
architriclinus, Et dicit ei, Omnis homo
ὁ ἀρχιτρίκλινος, καὶ λέγει αὐτῷ, πᾶς ἄνθρωπος 10
primùm bonum vinum ponit: & cùm inebriati fuerint, tunc
πρῶτον τὸν καλὸν οἶνον τίθησι, καὶ ὅταν ᵇμεθυσθῶσι, τότε
"minus: tu* seruasti bonum vinum vsque ᵖiam.
τὸν ἐλάσσω. σὺ τετήρηκας τὸν καλὸν οἶνον ἕως ἄρτι.
Hoc fecit initium signorum Iesus in Cana
ταύτην ἐποίησε τὴν ἀρχὴν τῶν σημείων ὁ ἰησοῦς ἐν κανᾶ 11
Galilææ, & manifestauit gloriam suam: & credi-
τῆς γαλιλαίας, καὶ ἐφανέρωσε τὴν δόξαν αὐτοῦ· καὶ ἐπίστευ-
derunt in eum discipuli eius. Post hoc descendit *in*
σαν εἰς αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ. μετὰ τοῦτο κατέβη εἰς 12
Capharnaum, ipse & mater eius, & fratres eius, &
καπερναοὺμ, αὐτὸς καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ, καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, καὶ
discipuli eius, & ibi manserunt non multis diebus.
οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, καὶ ἐκεῖ ἔμειναν οὐ πολλὰς ἡμέρας.
Et propè erat Pascha Iudæorum, & ascendit *in* Hiero-
καὶ ἐγγὺς ἦν τὸ πάσχα τῶν ἰουδαίων, καὶ ἀνέβη εἰς ἱερο- 13
solymam Iesus. Et inuenit in templo vendentes
σόλυμα ὁ ἰησοῦς. καὶ εὗρεν ἐν τῷ ἱερῷ τοὺς πωλοῦντας 14
boues, & oues, & columbas, & numularios se-
βόας, καὶ πρόβατα, καὶ περιστερὰς, καὶ τοὺς κερματιστὰς κα-
dentes. Et ‖faciens flagellum "ex funiculis, omnes
θημένους. καὶ ποιήσας φραγέλλιον ἐκ σχοινίων, πάντας 15
eiecit "ex templo, & ouesᵖ & boues, &
ἐξέβαλεν ἐκ τοῦ ἱεροῦ, τά τε πρόβατα καὶ τοὺς βόας, καὶ τῶν
numulariorum effudit *monetam, & mensas subuertit.
κολλυβιστῶν ἐξέχεε τὸ κέρμα, καὶ τὰς τραπέζας ἀνέστρεψε.
Etᵖ columbas "vendentibus dixit, Auferte ista
καὶ τοῖς τὰς περιστερὰς πωλοῦσιν εἶπεν, ἄρατε ταῦτα ἐν- 16
hinc: *ne facite domum Patris mei domum ᵖmercatus.
τεῦθεν· μὴ ποιεῖτε τὸν οἶκον τοῦ πατρός μου οἶκον ἐμπορίου.
Recordati sunt verò discipuli eius quia scriptum est,
ἐμνήσθησαν δὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ὅτι γεγραμμένον ἐστὶν, ὁ 17
Zelus domus tuæ comedit me. Responderunt ergo
ζῆλος τοῦ οἴκου σου κατέφαγέ με. ἀπεκρίθησαν οὖν 18
Iudæi, & dixerunt ei, Quod signum ostendis nobis, quia hæc
οἱ ἰουδαῖοι, καὶ εἶπον αὐτῷ, τί σημεῖον δεικνύεις ἡμῖν, ὅτι ταῦτα
facis? Respondit Iesus, & dixit eis, Soluite
ποιεῖς; ἀπεκρίθη ὁ ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτοῖς, λύσατε τὸν 19
templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud.
ναὸν τοῦτον, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν.

*Et ᵖest
ᵖbinas ‖ternas.
"Iesus,
"autem ‖qui hauserant ᵃἀντλάω
ᵇμεθύω "id quod deterius est: *autem ᵖadhuc.
‖eùm fecisset quasi "de ᵖquoque
*æs,
ᵖhis qui "vendebant
*& nolite facere ᵖnegotiationis.

Dixerunt ergo Iudæi, Quadraginta & sex annis ædifi-
20 εἶπον οὖν οἱ ἰουδαῖοι, τεσσαράκοντα καὶ ἓξ ἔτεσιν ᾠκοδο-
catum est templum hoc, & tu in tribus diebus excitabis illud?
μήθη ὁ ναὸς οὗτος, καὶ σὺ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερεῖς αὐτόν;
Ille autem dicebat de templo corporis sui.
21 ἐκεῖνος δὲ ἔλεγε περὶ τοῦ ναοῦ τοῦ σώματος αὐτοῦ.
Cùm ergo resurrexisset à mortuis, recordati sunt discipuli eius
22 ὅτε οὖν ἠγέρθη ἐκ νεκρῶν, ἐμνήσθησαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ
quia hoc dicebat *eis*: & crediderunt scripturæ, & sermoni quē
ὅτι τοῦτο ἔλεγεν αὐτοῖς· καὶ ἐπίστευσαν τῇ γραφῇ, καὶ τῷ λόγῳ ᾧ
dixit Iesus. Cùm autē esset *in* Hierosolymis in Pascha
23 εἶπεν ὁ ἰησοῦς. ὡς δὲ ἦν ἐν τοῖς ἱεροσολύμοις ἐν τῷ πάσχα
in ‖festo, multi crediderunt in nomine eius, videntes
ἐν τῇ ἑορτῇ, πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, θεωροῦντες
eius signa quæ faciebat. Ipse autem Iesus non credebat
24 αὐτοῦ τὰ σημεῖα ἃ ἐποίει. αὐτὸς δὲ ὁ ἰησοῦς οὐκ ἐπίστευεν
semetipsum eis, ‖*propter ipsum nosse* omnes: Et quia non
25 ἑαυτὸν αὐτοῖς, διὰ τὸ αὐτὸν γινώσκειν πάντας· καὶ ὅτι οὐ
opus "*haberet*, vt quis **testaretur* de homine: ipse
χρείαν εἶχεν, ἵνα τις μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ ἀνθρώπου· αὐτὸς
enim sciebat quid esset in homine.
γὰρ ἐγίνωσκε τί ἦν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ.

‖die
‖eo quòd ipse nosset "erat ei, *testimonium perhiberet

CAP. III. γ'

Erat autem homo ex Pharisæis, Nicodemus ‖*nomen*
1 Ἦν δὲ ἄνθρωπος ἐκ τῶν φαρισαίων, νικόδημος ὄνομα
ei, princeps Iudæorum. Hic venit ad Iesum
2 αὐτῷ, ἄρχων τῶν ἰουδαίων. οὗτος ἦλθε πρὸς τὸν ἰησοῦν
nocte, & dixit ei: Rabbi, scimus quia à Deo veni-
νυκτὸς, καὶ εἶπεν αὐτῷ, ῥαββὶ, οἴδαμεν ὅτι ἀπὸ θεοῦ ἐλήλυ-
sti magister: nemo enim hæc signa potest facere
θας διδάσκαλος· οὐδεὶς γὰρ ταῦτα τὰ σημεῖα δύναται ποιεῖν
quæ tu facis, ᵖ*si non* fuerit Deus cum eo. Respondit
3 ἃ σὺ ποιεῖς, ἐὰν μὴ ᾖ ὁ θεὸς μετ' αὐτοῦ. ἀπεκρίθη ὁ
Iesus, & dixit ei, Amen amen dico tibi, ᵖ*si non* quis na-
ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτῷ, ἀμὴν ἀμὴν λέγω σοι, ἐὰν μή τις γεν-
tus fuerit "*desursum*, non potest videre regnum Dei.
νηθῇ ἄνωθεν, οὐ δύναται ἰδεῖν τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ.
Dicit ad eum Nicodemus, Quomodo potest homo
4 λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ νικόδημος, πῶς δύναται ἄνθρωπος
renasci ‖senex *existens*? **num* potest in ventrem ma-
γεννηθῆναι γέρων ὤν; μὴ δύναται εἰς τὴν κοιλίαν τῆς μη-
tris suæ ᵖ*secundò* introire, & renasci?
τρὸς αὐτοῦ δεύτερον εἰσελθεῖν, καὶ γεννηθῆναι;
Respondit Iesus, Amen, amen dico tibi, **si non* quis "*na-*
5 ἀπεκρίθη ὁ ἰησοῦς, ἀμὴν ἀμὴν λέγω σοι, ἐὰν μή τις γεν-
tus fuerit ex aqua & spiritu, non potest introire in
νηθῇ ἐξ ὕδατος καὶ πνεύματος, οὐ δύναται εἰσελθεῖν εἰς
regnum Dei. *Natum ex carne,
6 τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ. τὸ γεγεννημένον ἐκ τῆς σαρκὸς,
caro est: & ᵖnatum ex spiritu, spiritus est.
σάρξ ἐστι· καὶ τὸ γεγεννημένον ἐκ τοῦ πνεύματος, πνεῦμά ἐστι.
Non mireris quia dixi tibi, Oportet vos nasci ᵖ*desuper*.
7 μὴ θαυμάσῃς ὅτι εἶπόν σοι, δεῖ ὑμᾶς γεννηθῆναι ἄνωθεν.
Spiritus vbi vult spirat, & vocem eius audis,
8 τὸ πνεῦμα ὅπου θέλει πνεῖ, καὶ τὴν φωνὴν αὐτοῦ ἀκούεις,
sed **non nosti* vnde veniat, ‖& quò vadat: sic est omnis
ἀλλ' οὐκ οἶδας πόθεν ἔρχεται, καὶ ποῦ ὑπάγει· οὕτως ἐστὶ πᾶς
"natus ex spiritu. Respondit Nicodemus,
9 ὁ γεγεννημένος ἐκ τοῦ πνεύματος. ἀπεκρίθη νικόδημος,
& dixit ei, Quomodo possunt hæc fieri?
καὶ εἶπεν αὐτῷ, πῶς δύναται ταῦτα γενέσθαι;
Respondit Iesus, & dixit ei, Tu es magister
10 ἀπεκρίθη ὁ ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτῷ, σὺ εἶ ὁ διδάσκαλος τοῦ
"Israel, & hæc **non noscis*? Amen amen dico tibi, quia quod
11 ἰσραὴλ, καὶ ταῦτα οὐ γινώσκεις; ἀμὴν ἀμὴν λέγω σοι, ὅτι ὃ
scimus loquimur, & quod vidimus testamur, & te-
οἴδαμεν λαλοῦμεν, καὶ ὃ ἑωράκαμεν μαρτυροῦμεν, καὶ τὴν μαρ-
stimonium nostrū non accipitis. Si terrena dixi vobis, &
12 τυρίαν ἡμῶν οὐ λαμβάνετε. εἰ τὰ ἐπίγεια εἶπον ὑμῖν, καὶ
non creditis, quomodo si dixero vobis cælestia, credetis?
οὐ πιστεύετε, πῶς ἐὰν εἴπω ὑμῖν τὰ ἐπουράνια, πιστεύσετε;
Et nemo ascendit in cælum, "*si non ille ex* cælo
13 καὶ οὐδεὶς ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανὸν, εἰ μὴ ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ
descendens, filius hominis ᵖ*existens* in cælo. Et sicut
14 καταβὰς, ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὁ ὢν ἐν τῷ οὐρανῷ. καὶ καθὼς
Moyses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium
μωσῆς ὕψωσε τὸν ὄφιν ἐν τῇ ἐρήμῳ, οὕτως ὑψωθῆναι δεῖ τὸν υἱὸν
hominis: Vt omnis ‖*credens* in ipsum non pereat,
15 τοῦ ἀνθρώπου· ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν μὴ ἀπόληται,
sed habeat vitam æternam. Sic enim dilexit Deus
16 ἀλλ' ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον. οὕτω γὰρ ἠγάπησεν ὁ θεὸς τὸν
mundum, vt filium suum *illum* vnigenitum daret, vt omnis ᵖ*cre-*
κόσμον, ὥστε τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἔδωκεν, ἵνα πᾶς ὁ πι-
dens in eum non pereat, sed habeat vitam æternam.
στεύων εἰς αὐτὸν μὴ ἀπόληται, ἀλλ' ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον.
Non enim misit Deus filium suum in mundum, vt iudicet
17 οὐ γὰρ ἀπέστειλεν ὁ θεὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ εἰς τὸν κόσμον, ἵνα κρίνῃ τὸν
mundum: sed vt saluetur mundus per ipsum. "*Credens* in
18 κόσμον· ἀλλ' ἵνα σωθῇ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ. ὁ πιστεύων εἰς

‖nomine.
ᵖnisi
"denuo,
‖cùm sit *nunquid
*iteratò
*nisi "renatus
*Quod est
ᵖquod est
ᵖdenuo.
"nescis ‖aut
"qui est
"in *ignoras?
"nisi qui descendit de
ᵖqui est
‖qui credit
ᵖqui credit
"Qui credit

*credit, eum, non iudicatur: qui autē non *credens, iam iudicatus est, quia non credi-
αὐτὸν, οὐ κρίνεται· ὁ δὲ μὴ πιστεύων, ἤδη κέκριται· ὅτι μὴ πεπί-
dit in nomine vnigeniti filij Dei. Hoc autem
στευκεν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ τοῦ θεοῦ. αὕτη δέ 19
est iudicium: quia lux venit in mundum, & dilexe-
ἐστιν ἡ κρίσις, ὅτι τὸ φῶς ἐλήλυθεν εἰς τὸν κόσμον, καὶ ἠγάπη-
runt homines magis tenebras quàm lucem: erant enim mala
σαν οἱ ἄνθρωποι μᾶλλον τὸ σκότος, ἢ τὸ φῶς· ἦν γὰρ πονηρὰ
*qui malè agit, eorum opera. Omnis enim *mala agens, odit
αὐτῶν τὰ ἔργα. πᾶς γὰρ ὁ φαῦλα πράσσων, μισεῖ τὸ 20
lucem, & non venit ad lucem, vt non arguantur opera eius.
φῶς, καὶ οὐκ ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς, ἵνα μὴ ἐλεγχθῇ τὰ ἔργα αὐτοῦ.
*Qui autem facit *At faciens veritatem, venit ad lucem, vt ma-
ὁ δὲ ποιῶν τὴν ἀλήθειαν, ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς, ἵνα φανε- 21
nifestentur eius opera, quia in Deo sunt facta.
ρωθῇ αὐτοῦ τὰ ἔργα· ὅτι ἐν θεῷ ἐστιν εἰργασμένα.
Post hæc venit Iesus & discipuli eius in Iu-
μετὰ ταῦτα ἦλθεν ὁ ἰησοῦς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ εἰς τὴν ἰου- 22
dæam terram, & illic morabatur cum eis, & baptizabat.
δαίαν γῆν, καὶ ἐκεῖ διέτριβε μετ' αὐτῶν, καὶ ἐβάπτιζεν.
Erat autem & Ioannes baptizans in Aenon iuxta Salim, quia
ἦν δὲ καὶ ἰωάννης βαπτίζων ἐν αἰνὼν ἐγγὺς τοῦ σαλείμ, ὅτι 23
aquæ multæ erant illic: & veniebant, & baptizabantur.
ὕδατα πολλὰ ἦν ἐκεῖ· καὶ παρεγίνοντο, καὶ ἐβαπτίζοντο.
*fuerat Nondū enim *erat missus in carcerem Ioannes.
οὔπω γὰρ ἦν βεβλημένος εἰς τὴν φυλακὴν ὁ ἰωάννης. 24
‖autem Facta est ‖ergo quæstio ex discipulis Ioannis cum Iudæis de
ἐγένετο οὖν ζήτησις ἐκ τῶν μαθητῶν ἰωάννου μετὰ ἰουδαίων περὶ 25
purificatione. Et venerunt ad Ioannem, & dixerunt ei,
καθαρισμοῦ. καὶ ἦλθον πρὸς τὸν ἰωάννην, καὶ εἶπον αὐτῷ, 26
*testimonium perhibuisti, Rabbi, qui erat tecum trans Iordanem, cui tu *testatus es,
ῥαββί, ὃς ἦν μετὰ σοῦ πέραν τοῦ ἰορδάνου, ᾧ σὺ μεμαρτύρηκας,
ecce hic baptizat, & omnes veniunt ad eum.
ἴδε οὗτος βαπτίζει, καὶ πάντες ἔρχονται πρὸς αὐτόν.
Respondit Ioannes, & dixit, Non potest homo ac-
ἀπεκρίθη ἰωάννης, καὶ εἶπεν, οὐ δύναται ἄνθρωπος λαμβά- 27
*quicquam, nisi cipere *nihil, si non fuerit datum ei de cælo. Ipsi vos
νειν οὐδέν, ἐὰν μὴ ᾖ δεδομένον αὐτῷ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ. αὐτοὶ ὑμεῖς 28
*testimonium perhibetis, mihi *testamini, quòd dixerim, Non sum ego Christus, sed quia mis-
μοι μαρτυρεῖτε ὅτι εἶπον, οὐκ εἰμὶ ἐγὼ ὁ χριστός, ἀλλ' ὅτι ἀπε-
*Qui habet sus sum ante illum. *Habens sponsam, spon-
σταλμένος εἰμὶ ἔμπροσθεν ἐκείνου. ὁ ἔχων τὴν νύμφην, νυμ- 29
*autem *qui stat, & audit sus est: at amicus* sponsi *stans & audiens eum, gau-
φίος ἐστίν· ὁ δὲ φίλος τοῦ νυμφίου ὁ ἑστηκὼς καὶ ἀκούων αὐτοῦ, χα-
dio gaudet propter vocem sponsi. hoc ergo gaudium meum im-
ρᾷ χαίρει διὰ τὴν φωνὴν τοῦ νυμφίου. αὕτη οὖν ἡ χαρὰ ἡ ἐμὴ πε-
pletum est. Illum oportet crescere, me autem minui.
πλήρωται. ἐκεῖνον δεῖ αὐξάνειν, ἐμὲ δὲ ἐλαττοῦσθαι. 30
*Qui desursum venit, *Supernè veniens, super omnes est: *existens de
ὁ ἄνωθεν ἐρχόμενος, ἐπάνω πάντων ἐστίν. ὁ ὢν ἐκ τῆς 31
*qui est *qui ‖venit, terra, de terra est, & de terra loquitur: *de cælo ‖ve-
γῆς, ἐκ τῆς γῆς ἐστι, καὶ ἐκ τῆς γῆς λαλεῖ. ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐρχόμε-
niens, super omnes est. Et quod vidit & audiuit, hoc testa-
νος, ἐπάνω πάντων ἐστί· καὶ ὃ ἑώρακε καὶ ἤκουσε, τοῦτο μαρτυ- 32
*Qui accepit tur, & testimonium eius nemo accipit. *Accipiens eius
ρεῖ, καὶ τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ οὐδεὶς λαμβάνει. ὁ λαβὼν αὐτοῦ τὴν 33
testimonium, signauit quia Deus verax est. Quem enim mi-
μαρτυρίαν, ἐσφράγισεν ὅτι ὁ θεὸς ἀληθής ἐστιν. ὃν γὰρ ἀπέ- 34
*ad mensuram sit Deus, verba Dei loquitur: non enim *ex mensura dat
στειλεν ὁ θεός, τὰ ῥήματα τοῦ θεοῦ λαλεῖ· οὐ γὰρ ἐκ μέτρου δίδω-
Deus spiritum. Pater diligit filium, & omnia de-
σιν ὁ θεὸς τὸ πνεῦμα. ὁ πατὴρ ἀγαπᾷ τὸν υἱόν, καὶ πάντα δέ- 35
*Qui credit dit in manu eius. *Credens in filium, habet vitam
δωκεν ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ. ὁ πιστεύων εἰς τὸν υἱόν, ἔχει ζωὴν 36
‖qui autem incredulus est æternam: ‖at non persuasibilis filio, non videbit vitam, sed ira
αἰώνιον· ὁ δὲ ἀπειθῶν τῷ υἱῷ, οὐκ ὄψεται τὴν ζωήν, ἀλλ' ἡ ὀργὴ
Dei manet super ipsum.
τοῦ θεοῦ μένει ἐπ' αὐτόν.

CAP. IIII. δ

*Iesus, Vt ergo cognouit *Dominus, quia audierunt Pharisæi quòd Iesus
Ὡς οὖν ἔγνω ὁ κύριος ὅτι ἤκουσαν οἱ φαρισαῖοι ὅτι ἰησοῦς 1
plures discipulos facit & baptizat quàm Ioannes: (Quanquam
πλείονας μαθητὰς ποιεῖ καὶ βαπτίζει ἢ ἰωάννης. καίτοιγε 2
Iesus ipse non baptizaret, sed discipuli eius.) Reliquit
ἰησοῦς αὐτὸς οὐκ ἐβάπτιζεν, ἀλλ' οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ. ἀφῆκε 3
Iudæam, & abiit iterum in Galilæam. Oportebat autē
τὴν ἰουδαίαν, καὶ ἀπῆλθε πάλιν εἰς τὴν γαλιλαίαν. ἔδει δὲ 4
eum transire per Samariam. Venit ergo in ciuitatem
αὐτὸν διέρχεσθαι διὰ τῆς σαμαρείας. ἔρχεται οὖν εἰς πόλιν 5
‖quæ dicitur Samariæ, ‖dictam Sichar, iuxta prædium quod dedit
τῆς σαμαρείας, λεγομένην συχάρ, πλησίον τοῦ χωρίου ὃ ἔδωκεν
Iacob Ioseph filio suo. Erat autem ibi fons Iacob.
ἰακὼβ ἰωσὴφ τῷ υἱῷ αὐτοῦ. ἦν δὲ ἐκεῖ πηγὴ τοῦ ἰακώβ. ὁ 6
ergo Iesus fatigatus ex itinere, sedebat sic supra
οὖν ἰησοῦς κεκοπιακὼς ἐκ τῆς ὁδοιπορίας, ἐκαθέζετο οὕτως ἐπὶ
*autem fontem: hora *erat quasi sexta. Venit mulier de Sama-
τῇ πηγῇ· ὥρα ἦν ὡσεὶ ἕκτη. ἔρχεται γυνὴ ἐκ τῆς σαμα- 7
*enim ria haurire aquam. dicit ei Iesus, Da mihi bibere.
ῥείας ἀντλῆσαι ὕδωρ. λέγει αὐτῇ ὁ ἰησοῦς, δός μοι πιεῖν.
[a] ἀπέρχομαι Nam discipuli* eius abierant in ciuitatem, vt ci-
οἱ γὰρ μαθηταὶ αὐτοῦ ἀπεληλύθεισαν εἰς τὴν πόλιν, ἵνα τρο- 8

bos emerent. Dicit ergo ei mulier illa Samaritana,
9 φὰς ἀγοράσωσι. λέγει οὖν αὐτῷ ἡ γυνὴ ἡ σαμαρεῖτις,
Quomodo tu Iudæus *existens à me bibere poscis *existente muliere Sa- *cùm sis *quæ sum mulier
19 πῶς σὺ ἰουδαῖος ὢν παρ' ἐμοῦ πιεῖν αἰτεῖς οὔσης γυναικὸς σα-
maritana? non enim coütuntur Iudæi Samaritanis.
μαρείτιδος; οὐ γὰρ συγχρῶνται ἰουδαῖοι σαμαρείταις.
Respondit Iesus, & dixit ei, Si scires donum
10 ἀπεκρίθη ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτῇ, εἰ ᾔδεις τὴν δωρεὰν τοῦ
Dei, & quis est ‖dicens tibi, Da mihi bibere, tu *vtique petisses *il- ‖qui dicit *forsitan *ab eo,
20 θεοῦ, καὶ τίς ἐστιν ὁ λέγων σοι, δός μοι πιεῖν, σὺ ἂν ᾔτησας αὐ-
lum, & dedisset vtique tibi aquam viuam. Dicit ei mulier, Do-
11 τόν, καὶ ἔδωκεν ἄν σοι ὕδωρ ζῶν. λέγει αὐτῷ ἡ γυνή, κύ-
mine, neque *haustorium habes, & puteus est *profundus: vnde ergo *in quo haurias *altus:
21 ριε, οὔτε ἄντλημα ἔχεις, καὶ τὸ φρέαρ ἐστὶ βαθύ· πόθεν οὖν
habes aquam viuam? *Num tu maior es patre nostro *Nunquid
12 ἔχεις τὸ ὕδωρ τὸ ζῶν; μὴ σὺ μείζων εἶ τοῦ πατρὸς ἡμῶν
Iacob, qui dedit nobis puteum, & ipse ex eo bibit, &
22 ἰακώβ, ὃς ἔδωκεν ἡμῖν τὸ φρέαρ, καὶ αὐτὸς ἐξ αὐτοῦ ἔπιε, καὶ οἱ
filij eius, & pecora eius? Respondit Iesus, &
13 υἱοὶ αὐτοῦ, καὶ τὰ θρέμματα αὐτοῦ; ἀπεκρίθη ὁ ἰησοῦς, καὶ
dixit ei, Omnis *bibens ex aqua hac, sitiet iterum. *qui bibit
23 εἶπεν αὐτῇ, πᾶς ὁ πίνων ἐκ τοῦ ὕδατος τούτου, διψήσει πάλιν.
Qui autem biberit ex aqua quam ego dabo ei, non si-
14 ὃς δ' ἂν πίῃ ἐκ τοῦ ὕδατος οὗ ἐγὼ δώσω αὐτῷ, οὐ μὴ δι-
tiet in æternum, sed aqua quam ‖dabo ei, fiet ‖ego
24 ψήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα, ἀλλὰ τὸ ὕδωρ ὃ δώσω αὐτῷ, γενήσεται
in eo fons aquæ salientis in vitam æternam.
25 ἐν αὐτῷ πηγὴ ὕδατος ἁλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον.
Dicit ad eum mulier, Domine, da mihi hanc aquam, vt
26 15 λέγει πρὸς αὐτὸν ἡ γυνή, κύριε, δός μοι τοῦτο τὸ ὕδωρ, ἵνα
non sitiam, neque veniam huc haurire. Dicit ei
16 μὴ διψῶ, μηδὲ ἔρχωμαι ἐνθάδε ἀντλεῖν. λέγει αὐτῇ ὁ
Iesus, Vade, voca virum tuum, & veni huc.
ἰησοῦς, ὕπαγε, φώνησον τὸν ἄνδρα σου, καὶ ἐλθὲ ἐνθάδε.
Respondit mulier, & dixit, Non habeo virum. dicit ei
27 17 ἀπεκρίθη ἡ γυνή, καὶ εἶπεν, οὐκ ἔχω ἄνδρα. λέγει αὐτῇ ὁ
Iesus, *Pulchrè dixisti, Quia virum non habeo. Quinque enim viros, *Bene
28 18 ἰησοῦς, καλῶς εἶπας, ὅτι ἄνδρα οὐκ ἔχω· πέντε γὰρ ἄνδρας
habuisti. & nunc quem habes, non est tuus vir: hoc verè dixisti.
ἔσχες, καὶ νῦν ὃν ἔχεις, οὐκ ἔστι σου ἀνήρ· τοῦτο ἀληθὲς εἴρηκας.
Dicit ei mulier, Domine, video quia propheta es tu.
29 19 λέγει αὐτῷ ἡ γυνή, κύριε, θεωρῶ ὅτι προφήτης εἶ σύ.
Patres nostri in monte hoc adorauerunt, &
20 οἱ πατέρες ἡμῶν ἐν τῷ ὄρει τούτῳ προσεκύνησαν, καὶ
vos dicitis quia in Hierosolymis est locus, vbi oportet
ὑμεῖς λέγετε ὅτι ἐν ἱεροσολύμοις ἐστὶν ὁ τόπος, ὅπου δεῖ
adorare. Dicit ei Iesus, Mulier, crede mihi,
30 21 προσκυνεῖν. λέγει αὐτῇ ὁ ἰησοῦς, γύναι, πίστευσόν μοι,
quia venit hora, quando neque in monte hoc, neque in Hierosoly-
31 ὅτι ἔρχεται ὥρα ὅτε οὔτε ἐν τῷ ὄρει τούτῳ, οὔτε ἐν ἱεροσολύ-
mis adorabitis Patrem. Vos adoratis quod
22 μοις προσκυνήσετε τῷ πατρί. ὑμεῖς προσκυνεῖτε ὃ
*non nostis: nos adoramus quod scimus: quia salus *nescitis:
32 οὐκ οἴδατε· ἡμεῖς προσκυνοῦμεν ὃ οἴδαμεν· ὅτι ἡ σωτηρία
ex Iudæis est. Sed venit hora & nunc est, quando
33 23 ἐκ τῶν ἰουδαίων ἐστίν. ἀλλ' ἔρχεται ὥρα καὶ νῦν ἐστιν, ὅτε
veri adoratores adorabunt Patrem in spi-
34 οἱ ἀληθινοὶ προσκυνηταὶ προσκυνήσουσι τῷ πατρὶ ἐν πνεύ-
ritu & veritate: *etenim Pater tales quærit ‖ado- *Nam & ‖qui adorent
ματι καὶ ἀληθείᾳ· καὶ γὰρ ὁ πατὴρ τοιούτους ζητεῖ τοὺς προσ-
rantes eum. Spiritus* Deus, & *adoran- *est *eos qui adorant
35 24 κυνοῦντας αὐτόν. πνεῦμα ὁ θεός, καὶ τοὺς προσκυνοῦν-
tes eum, in spiritu & veritate oportet adorare.
36 τας αὐτόν, ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν.
Dicit ei mulier, Scio quia Messias venit, ‖di- ‖qui dicitur
25 λέγει αὐτῷ ἡ γυνή, οἶδα ὅτι μεσσίας ἔρχεται ὁ λεγόμε-
ctus Christus: cum* venerit ille, annuntiabit nobis omnia. *ergo
νος χριστός· ὅταν ἔλθῃ ἐκεῖνος, ἀναγγελεῖ ἡμῖν πάντα.
Dicit ei Iesus, Ego sum, ‖loquens tibi. ‖qui loquor tecum.
26 λέγει αὐτῇ ὁ ἰησοῦς, ἐγώ εἰμι, ὁ λαλῶν σοι.
Et *super hoc venerunt discipuli eius, & mirabantur quia cum *continuò
27 καὶ ἐπὶ τούτῳ ἦλθον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, καὶ ἐθαύμασαν ὅτι μετὰ
muliere loquebatur: nemo tamen dixit, Quid quæris? aut quid loqueris
γυναικὸς ἐλάλει· οὐδεὶς μέντοι εἶπε, τί ζητεῖς; ἤ, τί λαλεῖς
cum ea? Reliquit ergo hydriam suam mulier, & abiit
28 μετ' αὐτῆς; ἀφῆκεν οὖν τὴν ὑδρίαν αὐτῆς ἡ γυνή, καὶ ἀπῆλθεν
in ciuitatem, & dicit *hominibus. Venite, *videte hominem *illis *&
29 εἰς τὴν πόλιν, καὶ λέγει τοῖς ἀνθρώποις, δεῦτε, ἴδετε ἄνθρωπον
qui dixit mihi omnia quæcunque feci: nunquid ipse est Christus?
ὃς εἶπέ μοι πάντα ὅσα ἐποίησα. μήτι οὗτός ἐστιν ὁ χριστός;
Exierunt ergo de ciuitate, & veniebant ad eum.
30 ἐξῆλθον οὖν ἐκ τῆς πόλεως, καὶ ἤρχοντο πρὸς αὐτόν.
*In verò inter rogabant eum discipuli eius, dicen- *Interea
31 ἐν δὲ τῷ μεταξὺ ἠρώτων αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, λέγον-
tes, Rabbi, manduca. Ille autem dixit eis, Ego cibum habeo man-
32 τες, ῥαββί, φάγε. ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, ἐγὼ βρῶσιν ἔχω φα-
ducare, quem vos *non nostis. Dicebant ergo discipuli ad *nescitis.
33 γεῖν, ἣν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε. ἔλεγον οὖν οἱ μαθηταὶ πρὸς
inuicem, *Num aliquis attulit ei manducare? *Nunquid
ἀλλήλους, μή τις ἤνεγκεν αὐτῷ φαγεῖν;

Dicit eis Iesus, Meus cibus est, vt faciam volun-
λέγει αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς, ἐμὸν βρῶμά ἐστιν, ἵνα ποιῶ τὸ θέλη- 34

*eius qui misit
*vt

tatem *mittentis me, *& perficiam eius opus.
μα τοῦ πέμψαντός με, καὶ τελειώσω αὐτοῦ τὸ ἔργον.

*quatuor menses sunt,

Nonne vos dicitis, Quòd adhuc *quadrimestre est, & messis
οὐχ ὑμεῖς λέγετε, ὅτι ἔτι τετράμηνός ἐστι, καὶ ὁ θερισμὸς 35
venit? ecce dico vobis, Leuate oculos vestros, & vi-
ἔρχεται; ἰδοὺ λέγω ὑμῖν, ἐπάρατε τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν, καὶ θεά-
dete regiones, quia albæ sunt ad messem iam.
σασθε τὰς χώρας, ὅτι λευκαί εἰσι πρὸς θερισμὸν ἤδη.

*qui metit

Et *metens mercedem accipit, & congregat fructum in
καὶ ὁ θερίζων μισθὸν λαμβάνει, καὶ συνάγει καρπὸν εἰς 36

‖qui seminat
*qui metit.

vitam æternam, vt & ‖seminans simul gaudeat, & *metens.
ζωὴν αἰώνιον, ἵνα καὶ ὁ σπείρων ὁμοῦ χαίρῃ καὶ ὁ θερίζων.

‖qui seminat,]

In enim hoc verbum est verum, Quia alius est ‖semi-
ἐν γὰρ τούτῳ ὁ λόγος ἐστὶν ὁ ἀληθινός, ὅτι ἄλλος ἐστὶν ὁ σπεί- 37

*qui metit.

nans, & alius *metens. Ego misi vos metere
ρων, καὶ ἄλλος ὁ θερίζων. ἐγὼ ἀπέστειλα ὑμᾶς θερίζειν 38
quod non vos laborastis: alij laborauerunt, & vos in
ὃ οὐχ ὑμεῖς κεκοπιάκατε· ἄλλοι κεκοπιάκασι, καὶ ὑμεῖς εἰς

‖labores

‖laborem eorum introistis. Ex autem ciuitate illa
τὸν κόπον αὐτῶν εἰσεληλύθατε. ἐκ δὲ τῆς πόλεως ἐκείνης 39
multi crediderunt in eum Samaritanorum, propter verbum
πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτὸν τῶν σαμαρειτῶν, διὰ τὸν λόγον τῆς

*testimonium perhibentis,

mulieris *testantis, Quia dixit mihi omnia quæcunque feci.
γυναικὸς μαρτυρούσης, ὅτι εἶπέ μοι πάντα ὅσα ἐποίησα.
Cùm ergo venissent ad illum Samaritani, rogauerunt eum
ὡς οὖν ἦλθον πρὸς αὐτὸν οἱ σαμαρεῖται, ἠρώτων αὐτὸν 40

*vt ibi maneret:

*manere apud eos: & mansit ibi duos dies. Et multò
μεῖναι παρ' αὐτοῖς· καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ δύο ἡμέρας. καὶ πολλῷ 41
plures crediderunt in eum propter sermonem eius. Et mulieri
πλείους ἐπίστευσαν εἰς αὐτὸν διὰ τὸν λόγον αὐτοῦ· τῇ τε γυναικὶ 42

*iam

dicebant, Quia non *amplius propter tuam loquelam credimus: ipsi enim au-
ἔλεγον, ὅτι οὐκ ἔτι διὰ τὴν σὴν λαλιὰν πιστεύομεν· αὐτοὶ γὰρ ἀ-
diuimus, & scimus quia hic est verè saluator mun-
κηκόαμεν, καὶ οἴδαμεν ὅτι οὗτός ἐστιν ἀληθῶς ὁ σωτὴρ τοῦ κόσ-
di Christus. Post autem duos dies exiit inde, &
μου ὁ χριστός. μετὰ δὲ τὰς δύο ἡμέρας ἐξῆλθεν ἐκεῖθεν, καὶ 43

*testimonium perhibuit,

abiit in Galilæam. Ipse enim Iesus *testatus
ἀπῆλθεν εἰς τὴν γαλιλαίαν. αὐτὸς γὰρ ὁ ἰησοῦς ἐμαρτύ- 44

*sua

est, quia propheta in *propria patria honorem non habet.
ρησεν, ὅτι προφήτης ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι τιμὴν οὐκ ἔχει.
Cùm ergo venisset in Galilæam, exceperunt eum Gali-
ὅτε οὖν ἦλθεν εἰς τὴν γαλιλαίαν, ἐδέξαντο αὐτὸν οἱ γαλι- 45

*cùm vidissent

læi, *omnia intuiti quæ fecerat in Hierosolymis in
λαῖοι, πάντα ἑωρακότες, ἃ ἐποίησεν ἐν ἱεροσολύμοις ἐν τῇ

*die ‖diem

*festo: & ipsi enim venerant ad ‖festum.
ἑορτῇ· καὶ αὐτοὶ γὰρ ἦλθον εἰς τὴν ἑορτήν.
Venit ergo Iesus iterum in Cana Galilææ, vbi
ἦλθεν οὖν ὁ ἰησοῦς πάλιν εἰς τὴν κανᾶ τῆς γαλιλαίας, ὅπου 46
fecit aquam vinum. & erat quidam regulus, cuius filius infirmabatur in
ἐποίησε τὸ ὕδωρ οἶνον. καὶ ἦν τις βασιλικός, οὗ ὁ υἱὸς ἠσθένει ἐν

*cùm audisset
*à

Capharnaum. Hic *audiens quia Iesus adueniret *ex Iudæa
καπερναούμ. οὗτος ἀκούσας ὅτι ἰησοῦς ἥκει ἐκ τῆς ἰουδαίας 47
in Galilæam, abiit ad eum, & rogabat eum vt
εἰς τὴν γαλιλαίαν, ἀπῆλθε πρὸς αὐτόν, καὶ ἠρώτα αὐτὸν ἵνα

*eius
*incipiebat

descenderet, & sanaret *ipsum filium, *futurus erat enim mori.
καταβῇ, καὶ ἰάσηται αὐτοῦ τὸν υἱόν· ἤμελλε γὰρ ἀποθνήσκειν.

‖Nisi

Dixit ergo Iesus ad eum, ‖Si non signa & prodigia
εἶπεν οὖν ὁ ἰησοῦς πρὸς αὐτόν, ἐὰν μὴ σημεῖα καὶ τέρατα 48

*creditis.

videritis, non *credetis. Dicit ad eum regulus,
ἴδητε, οὐ μὴ πιστεύσητε. λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ βασιλικός, 49

*prius quàm moriatur filius meus.

Domine, descende *ante mori puerum meum.
κύριε, κατάβηθι πρὶν ἀποθανεῖν τὸ παιδίον μου.
Dicit ei Iesus, Vade, filius tuus viuit. & credidit
λέγει αὐτῷ ὁ ἰησοῦς, πορεύου· ὁ υἱός σου ζῇ. καὶ ἐπίστευσεν ὁ 50
homo sermoni quē dixit ei Iesus, & ibat.
ἄνθρωπος τῷ λόγῳ ᾧ εἶπεν αὐτῷ ὁ ἰησοῦς, καὶ ἐπορεύετο.
Iam autem eo descendente, serui eius occurrerunt
ἤδη δὲ αὐτοῦ καταβαίνοντος οἱ δοῦλοι αὐτοῦ ἀπήντησαν αὐ- 51

*filius eius viueret.

ei, & nuntiauerunt, dicentes, Quia *puer tuus viuit. Interrogabat
τῷ, καὶ ἀπήγγειλαν, λέγοντες, ὅτι ὁ παῖς σου ζῇ. ἐπύθετο 52
ergo ab eis horam in qua melius habuerit: & dixerunt ei,
οὖν παρ' αὐτῶν τὴν ὥραν ἐν ᾗ κομψότερον ἔσχε· καὶ εἶπον αὐτῷ,
Quia heri horam septimam reliquit eum febris. Cognouit ergo
ὅτι χθὲς ὥραν ἑβδόμην ἀφῆκεν αὐτὸν ὁ πυρετός. ἔγνω οὖν 53

*erat,

pater quia in illa hora*, in qua dixit ei Iesus, Quia
ὁ πατὴρ ὅτι ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ, ἐν ᾗ εἶπεν αὐτῷ ὁ ἰησοῦς, ὅτι ὁ
filius tuus viuit. & credidit ipse, & domus eius tota.
υἱός σου ζῇ. καὶ ἐπίστευσεν αὐτὸς καὶ ἡ οἰκία αὐτοῦ ὅλη.

*cùm venisset à

Hoc iterum secundum signum fecit Iesus *veniens ex
τοῦτο πάλιν δεύτερον σημεῖον ἐποίησεν ὁ ἰησοῦς ἐλθὼν ἐκ 54
Iudæa in Galilæam.
τῆς ἰουδαίας εἰς τὴν γαλιλαίαν.

CAP. V. ε´.

‖dies festus

Post hæc erat ‖festum Iudæorum, & ascendit Iesus in Hie-
Μετὰ ταῦτα ἦν ἑορτὴ τῶν ἰουδαίων, καὶ ἀνέβη ὁ ἰησοῦς εἰς ἱε- 1
rosolymam. Est autem in Hierosolymis super Probatica
ροσόλυμα. ἔστι δὲ ἐν τοῖς ἱεροσολύμοις ἐπὶ τῇ προβατικῇ 2

‖quæ cognominatur
*Bethsaida,
magna

piscina ‖cognominata Hebraicè ‖Bethesda, quinque porticus ha-
κολυμβήθρα ἡ ἐπιλεγομένη ἑβραϊστὶ βηθεσδά, πέντε στοὰς ἔ-
bens: In his iacebat multitudo multa languentium,
3 χουσα· ἐν ταύταις κατέκειτο πλῆθος πολὺ τῶν ἀσθενούντων,
cæcorum, claudorum, aridorum, expectantium aquæ motum.
τυφλῶν, χωλῶν, ξηρῶν, ἐκδεχομένων τὴν τοῦ ὕδατος κίνησιν.

*autē Domini

*Angelus *enim secundū tempus descendebat in piscinam, &
4 ἄγγελος γὰρ κατὰ καιρὸν κατέβαινεν ἐν τῇ κολυμβήθρᾳ, καὶ

*mouebatur
*& qui prior descendisset in piscinam
*à quacunque
*infirmitate.

*turbabat aquam: *igitur primus descendens post motionem
ἐτάρασσε τὸ ὕδωρ· ὁ οὖν πρῶτος ἐμβὰς μετὰ τὴν ταραχὴν τοῦ
aquæ, sanus fiebat *quo tandem detinebatur *morbo.
ὕδατος, ὑγιὴς ἐγίνετο, ᾧ δήποτε κατείχετο νοσήματι.

‖&
‖sua.

Erat autem quidam homo ibi triginta‖ octo annos habens in
5 ἦν δέ τις ἄνθρωπος ἐκεῖ τριάκοντα ὀκτὼ ἔτη ἔχων ἐν τῇ

*cùm vidisset
*cognouisset

infirmitate‖. Hunc *videns Iesus iacentem, & *cognoscens quia
6 ἀσθενείᾳ. τοῦτον ἰδὼν ὁ ἰησοῦς κατακείμενον, καὶ γνοὺς ὅτι
multum iam tempus haberet, dicit ei, Vis sanus fieri?
πολὺν ἤδη χρόνον ἔχει, λέγει αὐτῷ, θέλεις ὑγιὴς γενέσθαι;
Respondit ei languidus, Domine, hominem non habeo, vt
7 ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ ἀσθενῶν, κύριε, ἄνθρωπον οὐκ ἔχω, ἵνα

*dum venio enim

cùm turbata fuerit aqua, mittat me in piscinam: *in quo
ὅταν ταραχθῇ τὸ ὕδωρ, βάλλῃ με εἰς τὴν κολυμβήθραν· ἐν ᾧ
autem venio ego, alius ante me descendit. Dicit ei
8 δὲ ἔρχομαι ἐγώ, ἄλλος πρὸ ἐμοῦ καταβαίνει. λέγει αὐτῷ ὁ

‖Surge,

Iesus, ‖Excitare, tolle grabatum tuum, & ambula.
ἰησοῦς, ἔγειραι, ἆρον τὸν κράββατόν σου, καὶ περιπάτει.
Et statim factus est sanus ille homo: & sustulit grabatum
9 καὶ εὐθέως ἐγένετο ὑγιὴς ὁ ἄνθρωπος, καὶ ἦρε τὸν κράββατον
suum, & ambulabat. erat autem sabbatum in illo die.
αὐτοῦ, καὶ περιεπάτει. ἦν δὲ σάββατον ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ.

*illi qui sanatus fuerat,

Dicebant ergo Iudæi *curato, Sabbatum est,
10 ἔλεγον οὖν οἱ ἰουδαῖοι τῷ τεθεραπευμένῳ, σάββατόν ἐστιν.

*tuum.
‖Qui fecit

non licet tibi tollere grabatum*. Respondit eis, ‖Fa-
11 οὐκ ἔξεστί σοι ἆραι τὸν κράββατον. ἀπεκρίθη αὐτοῖς, ὁ ποιή-
ciens me sanum, ille mihi dixit, Tolle grabatum tuum, & am-
σας με ὑγιῆ, ἐκεῖνός μοι εἶπεν, ἆρον τὸν κράββατόν σου, καὶ πε-

*qui dixit

bula. Interrogauerunt ergo eum, Quis est ille homo *dicens
12 ριπάτει. ἠρώτησαν οὖν αὐτόν, τίς ἐστιν ὁ ἄνθρωπος ὁ εἰπών

*Is autem qui sanus fuerat effectus, nesciebat ‖enim
*à
*constituta
*ἐκνεύω

tibi, Tolle grabatum tuum, & ambula? *At sanatus non
13 σοι, ἆρον τὸν κράββατόν σου, καὶ περιπάτει; ὁ δὲ ἰαθεὶς οὐκ
sciebat quis esset: nam Iesus‖ declinauit *turba *existente in loco.
ᾔδει τίς ἐστιν· ὁ γὰρ ἰησοῦς ἐξένευσεν ὄχλου ὄντος ἐν τῷ τόπῳ.
Postea inuenit eum Iesus in templo, & dixit il-
14 μετὰ ταῦτα εὑρίσκει αὐτὸν ὁ ἰησοῦς ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ εἶπεν αὐ-

‖iam noli peccare, ne
*contingat.

li, Ecce sanus factus es: ‖ne amplius pecca, vt non deterius aliquid tibi
τῷ, ἴδε ὑγιὴς γέγονας· μηκέτι ἁμάρτανε, ἵνα μὴ χεῖρόν τί σοι
*fiat. Abiit ille homo, & nuntiauit Iudæis,
15 γένηται. ἀπῆλθεν ὁ ἄνθρωπος, καὶ ἀνήγγειλε τοῖς ἰουδαίοις,

*qui fecit
*ea

Quia Iesus esset *faciens eum sanum. Et propter *hoc persequebantur
16 ὅτι ἰησοῦς ἐστιν ὁ ποιήσας αὐτὸν ὑγιῆ. καὶ διὰ τοῦτο ἐδίωκον τὸν
Iesum Iudæi, & quærebant eum occidere, quia hæc faciebat
ἰησοῦν οἱ ἰουδαῖοι, καὶ ἐζήτουν αὐτὸν ἀποκτεῖναι, ὅτι ταῦτα ἐποίει

‖autem

in sabbato. At Iesus‖ respondit eis, Pater meus
17 ἐν σαββάτῳ. ὁ δὲ ἰησοῦς ἀπεκρίνατο αὐτοῖς, ὁ πατήρ μου

*ea

vsque modò operatur, & ego operor. Propter *hoc ergo magis
18 ἕως ἄρτι ἐργάζεται, κἀγὼ ἐργάζομαι. διὰ τοῦτο οὖν μᾶλλον

*λύω
*suum

quærebant eum Iudæi interficere, quia non solùm soluebat sabba-
ἐζήτουν αὐτὸν οἱ ἰουδαῖοι ἀποκτεῖναι, ὅτι οὐ μόνον ἔλυε τὸ σάββα-
tum, sed & patrem *proprium dicebat Deum, æqualem seipsum faciens
τον, ἀλλὰ καὶ πατέρα ἴδιον ἔλεγε τὸν θεόν, ἴσον ἑαυτὸν ποιῶν
Deo. Respondit itaque Iesus, & dixit illis, Amen
19 τῷ θεῷ. ἀπεκρίνατο οὖν ὁ ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτοῖς, ἀμὴν

*quicquam, nisi

amen dico vobis, Non potest filius facere à seipso *nihil,
ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ δύναται ὁ υἱὸς ποιεῖν ἀφ' ἑαυτοῦ οὐδέν,
si non quod viderit patrem facientem: quæcunq; enim ille fecerit,
ἐὰν μή τι βλέπῃ τὸν πατέρα ποιοῦντα· ἃ γὰρ ἂν ἐκεῖνος ποιῇ,

*enim

hæc & filius similiter facit. Nam pater* diligit
20 ταῦτα καὶ ὁ υἱὸς ὁμοίως ποιεῖ. ὁ γὰρ πατὴρ φιλεῖ τὸν
filium, & omnia demonstrat ei quæ ipse facit, & maiora
υἱόν, καὶ πάντα δείκνυσιν αὐτῷ ἃ αὐτὸς ποιεῖ, καὶ μείζονα
his demonstrabit ei opera, vt vos miremini. Sicut
21 τούτων δείξει αὐτῷ ἔργα, ἵνα ὑμεῖς θαυμάζητε. ὥσπερ
enim pater suscitat mortuos, & viuificat, sic & filius
γὰρ ὁ πατὴρ ἐγείρει τοὺς νεκρούς, καὶ ζωοποιεῖ, οὕτω καὶ ὁ υἱὸς

*quenquam,

quos vult viuificat. Neque enim Pater iudicat *neminem, sed
22 οὓς θέλει ζωοποιεῖ. οὐδὲ γὰρ ὁ πατὴρ κρίνει οὐδένα, ἀλλὰ
iudicium omne dedit filio. Vt omnes honorificent
23 τὴν κρίσιν πᾶσαν δέδωκε τῷ υἱῷ· ἵνα πάντες τιμῶσι τὸν

*Qui
*honorificat

filium sicut honorificant patrem: *non *honorificans filium, non honorificat
υἱὸν καθὼς τιμῶσι τὸν πατέρα. ὁ μὴ τιμῶν τὸν υἱόν, οὐ τιμᾷ τὸν

‖qui misit

patrem ‖mittentem illum. Amen amen dico vobis,
24 πατέρα τὸν πέμψαντα αὐτόν. ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν,

*qui
*audit, & credit ei qui misit
*transiet à

quia* verbum meum *audiens, & credens mittenti me,
ὅτι ὁ τὸν λόγον μου ἀκούων, καὶ πιστεύων τῷ πέμψαντί με,
habet vitam æternam, & in iudicium non venit, sed *tran-
ἔχει ζωὴν αἰώνιον, καὶ εἰς κρίσιν οὐκ ἔρχεται, ἀλλὰ μεταβέβη-
siuit ex morte in vitam. Amen amen dico vobis,
25 κεν ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωήν. ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν,
quia venit hora, & nunc est, quando mortui audient
ὅτι ἔρχεται ὥρα, καὶ νῦν ἐστιν, ὅτε οἱ νεκροὶ ἀκούσονται

vocem filii Dei, & *audientes viuent.
τῆς φωνῆς τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, καὶ οἱ ἀκούσαντες ζήσονται.
Sicut enim Pater habet vitam in semetipso, sic dedit, &
ὥσπερ γὰρ ὁ πατὴρ ἔχει ζωὴν ἐν ἑαυτῷ, οὕτως ἔδωκε καὶ 26
filio vitam habere in semetipso. Et potestatem dedit ei
τῷ υἱῷ ζωὴν ἔχειν ἐν ἑαυτῷ· καὶ ἐξουσίαν ἔδωκεν αὐτῷ 27
etiam iudicium facere, quia filius hominis est. ‖Ne mira-
καὶ κρίσιν ποιεῖν, ὅτι υἱὸς ἀνθρώπου ἐστί. μὴ θαυμά- 28
mini hoc, quia venit hora, in qua omnes qui in monumentis ʰ
ζετε τοῦτο, ὅτι ἔρχεται ὥρα, ἐν ᾗ πάντες οἱ ἐν τοῖς μνημείοις
audient vocem eius. Et procedent qui
ἀκούσονται τῆς φωνῆς αὐτοῦ· καὶ ἐκπορεύσονται οἱ τὰ 29
bona ʸfacientes, in resurrectionem vitæ: qui verò mala
ἀγαθὰ ποιήσαντες, εἰς ἀνάστασιν ζωῆς· οἱ δὲ τὰ φαῦλα
ʸagentes, in resurrectionem iudicii. Non possum ego
πράξαντες, εἰς ἀνάστασιν κρίσεως. οὐ δύναμαι ἐγὼ 30
facere à meipso ʰnihil: sicut audio, iudico, & iu-
ποιεῖν ἀπ' ἐμαυτοῦ οὐδέν· καθὼς ἀκούω, κρίνω, καὶ ἡ κρί-
dicium meum iustum est: quia non quæro voluntatem meam, sed
σις ἡ ἐμὴ δικαία ἐστίν· ὅτι οὐ ζητῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμὸν, ἀλλὰ
voluntatem ʸmittentis me Patris. Si ego ‖te-
τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με πατρός. ἐὰν ἐγὼ μαρτυ- 31
stor de meipso, testimonium meum non est verum.
ρῶ περὶ ἐμαυτοῦ, ἡ μαρτυρία μου οὐκ ἔστιν ἀληθής.
Alius est *testans de me, & scio quia verum
ἄλλος ἐστὶν ὁ μαρτυρῶν περὶ ἐμοῦ, καὶ οἶδα ὅτι ἀληθής 32
est testimonium quod ‖testatur de me.
ἐστιν ἡ μαρτυρία ἣν μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ.
Vos misistis ad Ioannem, & ʰtestatus est
ὑμεῖς ἀπεστάλκατε πρὸς Ἰωάννην, καὶ μεμαρτύρηκε τῇ 33
veritati. Ego autem non ab homine testimonium
ἀληθείᾳ. ἐγὼ δὲ οὐ παρὰ ἀνθρώπου τὴν μαρτυρίαν 34
accipio: sed hæc dico, vt vos *seruemini.
λαμβάνω· ἀλλὰ ταῦτα λέγω, ἵνα ὑμεῖς σωθῆτε.
Ille erat lucerna ardens, & lucens: vos autem vo-
ἐκεῖνος ἦν ὁ λύχνος ὁ καιόμενος, καὶ φαίνων· ὑμεῖς δὲ ἠθε- 35
luistis exultare ad horam in luce eius.
λήσατε ἀγαλλιαθῆναι πρὸς ὥραν ἐν τῷ φωτὶ αὐτοῦ.
Ego autem habeo testimonium maius Ioanne: *nam* opera *quæ
ἐγὼ δὲ ἔχω τὴν μαρτυρίαν μείζω τοῦ Ἰωάννου· τὰ γὰρ ἔργα ἃ 36
dedit mihi Pater vt perficiam ea, ipsa opera quæ ego
ἔδωκέ μοι ὁ πατὴρ ἵνα τελειώσω αὐτὰ, αὐτὰ τὰ ἔργα ἃ ἐγὼ
facio, ʸtestantur de me quia Pater me misit.
ποιῶ, μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ ὅτι ὁ πατήρ με ἀπέσταλκε.
Et ‖mittens me Pater, ipse ʰtestatus est de me:
καὶ ὁ πέμψας με πατὴρ, αὐτὸς μεμαρτύρηκε περὶ ἐμοῦ. 37
neque vocem eius audistis vnquam, neque speciem eius vidistis:
οὔτε φωνὴν αὐτοῦ ἀκηκόατε πώποτε, οὔτε εἶδος αὐτοῦ ἑωράκατε·
Et verbum eius non habetis manens in vobis: quia quem mi-
καὶ τὸν λόγον αὐτοῦ οὐκ ἔχετε μένοντα ἐν ὑμῖν· ὅτι ὃν ἀπέστει- 38
sit ille, huic vos non creditis. Scrutamini scri-
λεν ἐκεῖνος, τούτῳ ὑμεῖς οὐ πιστεύετε. ἐρευνᾶτε τὰς γρα- 39
pturas, quia vos putatis in ipsis vitam æternam habere, & illæ
φὰς, ὅτι ὑμεῖς δοκεῖτε ἐν αὐταῖς ζωὴν αἰώνιον ἔχειν, καὶ ἐκεῖναί
sunt *testantes de me. Et non vultis venire ad
εἰσιν αἱ μαρτυροῦσαι περὶ ἐμοῦ· καὶ οὐ θέλετε ἐλθεῖν πρός 40
me, vt vitam habeatis. ‖Gloriam ab hominibus non accipio.
με, ἵνα ζωὴν ἔχητε. δόξαν παρὰ ἀνθρώπων οὐ λαμβάνω. 41
Sed cognoui vos, quia dilectionem Dei non habetis in vo-
ἀλλ' ἔγνωκα ὑμᾶς, ὅτι τὴν ἀγάπην τοῦ θεοῦ οὐκ ἔχετε ἐν ἑαυ- 42
bis *ipsis*. Ego veni in nomine Patris mei, & non
τοῖς. ἐγὼ ἐλήλυθα ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ πατρός μου, καὶ οὐ 43
ʰaccipitis me: si alius venerit in nomine ʸproprio, il-
λαμβάνετέ με· ἐὰν ἄλλος ἔλθῃ ἐν τῷ ὀνόματι τῷ ἰδίῳ, ἐκεῖ-
lum accipietis. Quomodo potestis vos credere, *gloriam ab
νον λήψεσθε. πῶς δύνασθε ὑμεῖς πιστεῦσαι, δόξαν παρὰ 44
inuicem ʰaccipientes, & gloriam quæ à solo Deo‖ non
ἀλλήλων λαμβάνοντες, καὶ τὴν δόξαν τὴν παρὰ τοῦ μόνου θεοῦ οὐ
quæritis? ʸNe putate quia ego *accusabo vos apud
ζητεῖτε; μὴ δοκεῖτε ὅτι ἐγὼ κατηγορήσω ὑμῶν πρὸς τὸν 45
Patrem: est ʸaccusans vos Moyses, in quo vos spera-
πατέρα· ἔστιν ὁ κατηγορῶν ὑμῶν Μωσῆς, εἰς ὃν ὑμεῖς ἠλπίκα-
tis. Si enim crederetis Moysi, crederetis ‖vtique mihi: de enim me
τε. εἰ γὰρ ἐπιστεύετε Μωσῇ, ἐπιστεύετε ἂν ἐμοί· περὶ γὰρ ἐμοῦ 46
ille scripsit. Si autem illius literis non credi-
ἐκεῖνος ἔγραψεν. εἰ δὲ τοῖς ἐκείνου γράμμασιν οὐ πιστεύε- 47
tis, quomodo meis verbis credetis?
τε, πῶς τοῖς ἐμοῖς ῥήμασι πιστεύσετε;

CAP. VI. ϛʹ

Post hæc abiit Iesus trans mare
Μετὰ ταῦτα ἀπῆλθεν ὁ Ἰησοῦς πέραν τῆς θαλάσσης τῆς 1
Galilææ * Tiberiadis: Et sequebatur eum ʸturba mul-
Γαλιλαίας τῆς Τιβεριάδος· καὶ ἠκολούθει αὐτῷ ὄχλος πο- 2
ta: quia videbant *eius* signa quæ faciebat super ‖infirmantibus.
λύς· ὅτι ἑώρων αὐτοῦ τὰ σημεῖα ἃ ἐποίει ἐπὶ τῶν ἀσθενούντων.
Subiit ʸautem in montem Iesus, & ibi sedebat cum
ἀνῆλθε δὲ εἰς τὸ ὄρος ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἐκεῖ ἐκάθητο μετὰ τῶν 3
discipulis suis. Erat autem proximum Pascha ʰfestum Iudæorum.
μαθητῶν αὐτοῦ. ἦν δὲ ἐγγὺς τὸ πάσχα ἡ ἑορτὴ τῶν Ἰουδαίων. 4

*qui audierint ‖Nolite mirari ʰsunt, ʸfecerunt, ʸegerunt, ʰquicquam: ʸeius qui misit ‖testimonium perhibeo *qui testimonium perhibet ‖perhibet ʰtestimonium perhibuit *salui sitis. *enim ʸtestimonium perhibent ‖qui misit ʰtestimonium perhibuit ʰquæ testimonium perhibét ‖Claritatem ʰaccepistis ʸsuo, *qui ʸaccipitis, ‖est, ʸNolite putare *accusaturus sim ʸqui accusat ‖forsitan & *quod est ʸmultitudo magna: ‖his qui infirmabantur. *ergo ʰdies festus

Attollens ergo Iesus oculos, & ‖*intuitus*
ἐπάρας οὖν ὁ Ἰησοῦς τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ θεασάμενος 5
quia *multa turba venit ad eum, dicit ad Philip-
ὅτι πολὺς ὄχλος ἔρχεται πρὸς αὐτὸν, λέγει πρὸς τὸν Φίλιπ-
pum, Vnde ememus panes, vt manducent hi?
πον, πόθεν ἀγοράσομεν ἄρτους, ἵνα φάγωσιν οὗτοι;
Hoc autem dicebat tentans eum: ipse enim sciebat quid *futurus* esset
τοῦτο δὲ ἔλεγε πειράζων αὐτόν· αὐτὸς γὰρ ᾔδει τί ἔμελλε 6
ʰ*facere*. Respondit ei Philippus, Ducentorum dena-
ποιεῖν. ἀπεκρίθη αὐτῷ Φίλιππος, διακοσίων δηνα- 7
riorum panes non sufficiunt eis, vt vnusquisque *eorum* modicum quid
ρίων ἄρτοι οὐκ ἀρκοῦσιν αὐτοῖς, ἵνα ἕκαστος αὐτῶν βραχύ τι
accipiat. Dicit ei vnus ex discipulis eius, Andreas,
λάβῃ. λέγει αὐτῷ εἷς ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ Ἀνδρέας 8
frater Simonis Petri: Est puer*ulus* vnus hîc, qui habet
ὁ ἀδελφὸς Σίμωνος Πέτρου· ἔστι παιδάριον ἓν ὧδε ὃ ἔχει 9
quinque panes hordeaceos, & duos ʰ*pisciculos*: sed hæc quid sunt
πέντε ἄρτους κριθίνους, καὶ δύο ὀψάρια· ἀλλὰ ταῦτα τί ἐστιν
inter ‖*tot*? Dicit *autem* Iesus, Facite homines
εἰς τοσούτους; εἶπε δὲ ὁ Ἰησοῦς, ποιήσατε τοὺς ἀνθρώπους 10
discumbere: erat autem fœnum multum in loco: discubuerunt ergo
ἀναπεσεῖν. ἦν δὲ χόρτος πολὺς ἐν τῷ τόπῳ· ἀνέπεσον οὖν
viri ʰ*numerum* quasi quinque millia.
οἱ ἄνδρες τὸν ἀριθμὸν ὡσεὶ πεντακισχίλιοι.
Accepit ʸ*autem* panes Iesus, & *gratias ʰ*agens* distribuit
ἔλαβε δὲ τοὺς ἄρτους ὁ Ἰησοῦς, καὶ εὐχαριστήσας διέδωκε 11
discipulis, *at discipuli* discumbentibus: similiter &
τοῖς μαθηταῖς, οἱ δὲ μαθηταὶ τοῖς ἀνακειμένοις· ὁμοίως καὶ
ex ʸ*pisciculis* quantum volebant. Vt autem impleti sunt,
ἐκ τῶν ὀψαρίων ὅσον ἤθελον. ὡς δὲ ἐνεπλήσθησαν, 12
‖*dicit* discipulis suis, Colligite ʰ*superabundantia*
λέγει τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, συναγάγετε τὰ περισσεύσαντα
fragmenta, ʸ*vt non quid pereat*. Collegerunt ergo, &
κλάσματα, ἵνα μή τι ἀπόληται. συνήγαγον οὖν, καὶ 13
impleuerunt duodecim cophinos fragmentorum, ex quinque panibus
ἐγέμισαν δώδεκα κοφίνους κλασμάτων, ἐκ τῶν πέντε ἄρτων
hordeaceis, quæ superfuerunt ʸ*comedentibus*.
τῶν κριθίνων, ἃ ἐπερίσσευσε τοῖς βεβρωκόσιν.
Illi ergo homines *videntes quod fecerat signum Iesus, dice-
οἱ οὖν ἄνθρωποι ἰδόντες ὃ ἐποίησε σημεῖον ὁ Ἰησοῦς, ἔλε- 14
bant, Quia hic est verè propheta ʸventurus in
γον, ὅτι οὗτός ἐστιν ἀληθῶς ὁ προφήτης ὁ ἐρχόμενος εἰς τὸν
mundum. Iesus ergo ʰ*cognoscens quòd futuri essent venire & ra-*
κόσμον. Ἰησοῦς οὖν γνοὺς ὅτι μέλλουσιν ἔρχεσθαι καὶ ἁρ- 15
pere eum, ‖*vt* facerent eum regem, ʰ*recessit* ite-
πάζειν αὐτὸν, ἵνα ποιήσωσιν αὐτὸν βασιλέα, ἀνεχώρησε πά-
rum in montem ipse solus. Vt autem ʰ*serum* factum est, de-
λιν εἰς τὸ ὄρος αὐτὸς μόνος. ὡς δὲ ὀψία ἐγένετο, κα- 16
scenderunt discipuli eius ad mare. Et *ascen-
τέβησαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐπὶ τὴν θάλασσαν· καὶ ἐμ- 17
dentes in nauim, venerunt trans mare in Ca-
βάντες εἰς τὸ πλοῖον, ἤρχοντο πέραν τῆς θαλάσσης εἰς Κα-
pharnaum: & tenebræ iam factæ erant, & non venerat ad
περναούμ. καὶ σκοτία ἤδη ἐγεγόνει, καὶ οὐκ ἐληλύθει πρὸς
eos Iesus. *Et* mare‖ vento magno flante,
αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς· ἥ τε θάλασσα ἀνέμου μεγάλου πνέοντος 18
exurgebat. ʸ*Prouecti* ergo quasi stadia vigintiquinque aut
διηγείρετο. ἐληλακότες οὖν ὡς σταδίους εἰκοσιπέντε ἢ 19
triginta, vident Iesum ambulantem supra ma-
τριάκοντα, θεωροῦσι τὸν Ἰησοῦν περιπατοῦντα ἐπὶ τῆς θαλάσ-
re, & **prope nauem factum*, & timuerunt.
σης, καὶ ἐγγὺς τοῦ πλοίου γινόμενον, καὶ ἐφοβήθησαν.
Ille autem dicit eis, Ego sum, ʰ*ne timete*.
ὁ δὲ λέγει αὐτοῖς, ἐγώ εἰμι, μὴ φοβεῖσθε. 20
Voluerunt ergo accipere eum in nauim, & statim nauis *fa-
ἤθελον οὖν λαβεῖν αὐτὸν εἰς τὸ πλοῖον, καὶ εὐθέως τὸ πλοῖον ἐ- 21
cta est ad terram in quam ibant. ʰ*Postridie* turba
γένετο ἐπὶ τῆς γῆς εἰς ἣν ὑπῆγον. τῇ ἐπαύριον ὁ ὄχλος ὁ 22
‖*constituta* trans mare, **videns* quia nauicula alia non
ἑστηκὼς πέραν τῆς θαλάσσης, ἰδὼν ὅτι πλοιάριον ἄλλο οὐκ
erat ibi, ‖*si non vna illa in quam intrarant discipuli eius*, &
ἦν ἐκεῖ, εἰ μὴ ἓν ἐκεῖνο εἰς ὃ ἐνέβησαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, καὶ
quia non *simul* introisset ʸdiscipulis suis Iesus in **naui-
ὅτι οὐ συνεισῆλθε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸ πλοιά-
culam, sed soli discipuli eius abiissent. Aliæ verò super-
ριον, ἀλλὰ μόνοι οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἀπῆλθον. ἄλλα δὲ ἦλ- 23
uenerunt naues à Tiberiade iuxta locum vbi manducauerant
θε πλοιάρια ἐκ Τιβεριάδος ἐγγὺς τοῦ τόπου ὅπου ἔφαγον τὸν
panem, gratias **agente* Domino. Cùm ergo vidisset turba
ἄρτον, εὐχαριστήσαντος τοῦ κυρίου. ὅτε οὖν εἶδεν ὁ ὄχλος 24
quia Iesus non esset ibi, neque discipuli eius, ascenderunt *ipsi*
ὅτι Ἰησοῦς οὐκ ἔστιν ἐκεῖ, οὐδὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, ἐνέβησαν αὐτοὶ
in nauiculas, & venerunt *in* Capharnaum, quærentes Iesum.
εἰς τὰ πλοῖα, καὶ ἦλθον εἰς Καπερναοὺμ ζητοῦντες τὸν Ἰησοῦν.
Et ʰ*inuenientes* eum trans mare, dixerunt ei, Rabbi,
καὶ εὑρόντες αὐτὸν πέραν τῆς θαλάσσης, εἶπον αὐτῷ, ῥαββί, 25
quando huc ‖*factus es*? Respondit eis Iesus, &
πότε ὧδε γέγονας; ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, καὶ 26
dixit, Amen amen dico vobis, Quæritis me non quia vidistis
εἶπεν, ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ζητεῖτέ με οὐχ ὅτι εἴδετε

Cùm subleuasset ‖vidisset *multitudo maxima ʰfacturus. ʸpisces: ‖tantos *ergo ʰnumero ʸergo *cùm ʰegisset, διαδίδωμι ʸpiscibus ‖dixit ʰquæ superauerunt ʸne pereant. ʸhis qui manducauerant. *cùm vidissent ʸqui est ʰcùm cognouisset quia venturi essent vt raperent ‖& ʰfugit ʰserò *cùm ascendissent ‖autem ʸCùm remigassent ἐλαύνω *proximum naui fieri: ʰnolite timere *fuit ʰAltera ‖quæ stabat *vidit ‖nisi ʸcum *nauim, *agentes ʸcùm inuenissent ‖venisti?

signa, sed quia manducastis ex panibus, & saturati estis.
σημεῖα, ἀλλ᾽ ὅτι ἐφάγετε ἐκ τῶν ἄρτων, καὶ ἐχορτάσθητε.
Operamini non cibum *pereuntem, sed
27 ἐργάζεσθε μὴ τὴν βρῶσιν τὴν ἀπολλυμένην, ἀλλὰ τὴν
ˀcibum manentem in vitam æternam, quem filius homi-
βρῶσιν τὴν μένουσαν εἰς ζωὴν αἰώνιον, ἣν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώ-
nis vobis dabit: hunc enim Pater signauit Deus.
που ὑμῖν δώσει· τοῦτον γὰρ ὁ πατὴρ ἐσφράγισεν ὁ θεός.
Dixerunt ergo ad eum, Quid faciemus, vt operemur
28 εἶπον οὖν πρὸς αὐτόν, τί ποιοῦμεν, ἵνα ἐργαζώμεθα τὰ
opera Dei? Respondit Iesus & dixit eis, Hoc est
ἔργα τοῦ θεοῦ; ἀπεκρίθη ὁ ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτοῖς, τοῦτό ἐστι
29 opus Dei, vt credatis in ˀquem misit ille.
τὸ ἔργον τοῦ θεοῦ, ἵνα πιστεύσητε εἰς ὃν ἀπέστειλεν ἐκεῖνος.
Dixerunt ergo ei, Quod ergo facis tu signum, vt videamus
30 εἶπον οὖν αὐτῷ, τί οὖν ποιεῖς σὺ σημεῖον, ἵνα ἴδωμεν
& credamus tibi? quid operaris? Patres nostri
καὶ πιστεύσωμέν σοι; τί ἐργάζῃ; οἱ πατέρες ἡμῶν τὸ
31 manna manducauerũt in deserto, sicut est scriptum, Pa-
μάννα ἔφαγον ἐν τῇ ἐρήμῳ, καθώς ἐστι γεγραμμένον· ἄρ-
nem de cælo dedit eis manducare.
τον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἔδωκεν αὐτοῖς φαγεῖν.
Dixit ergo eis Iesus, Amen, amen dico vobis, Non Moy-
32 εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς, ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ μω-
ses dedit vobis panem de cælo, sed pater meus
σῆς δέδωκεν ὑμῖν τὸν ἄρτον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, ἀλλ᾽ ὁ πατήρ μου
dat vobis panem de cælo verum.
δίδωσιν ὑμῖν τὸν ἄρτον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ τὸν ἀληθινόν.
Nam panis * Dei est "ille descendens de cælo, &
33 ὁ γὰρ ἄρτος τοῦ θεοῦ ἐστιν ὁ καταβαίνων ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ
vitam ‖dans mundo. Dixerunt ergo ad eum, Domine,
ζωὴν διδοὺς τῷ κόσμῳ. εἶπον οὖν πρὸς αὐτόν, κύριε,
34 semper da nobis panem hunc. Dixit autem eis Ie-
πάντοτε δὸς ἡμῖν τὸν ἄρτον τοῦτον. εἶπε δὲ αὐτοῖς ὁ ἰη-
35 sus, Ego sum panis vitæ: ‖veniens ad me, non
σοῦς, ἐγώ εἰμι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς. ὁ ἐρχόμενος πρός με, οὐ
esuriet: & ˀcredens in me, non sitiet vnquam.
μὴ πεινάσῃ· καὶ ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, οὐ μὴ διψήσῃ πώποτε.
Sed dixi vobis, quia & vidistis me, & non "creditis.
36 ἀλλ᾽ εἶπον ὑμῖν, ὅτι καὶ ἑωράκατέ με, καὶ οὐ πιστεύετε.
Omne quod dat mihi Pater, ad me veniet: & *venien-
37 πᾶν ὃ δίδωσί μοι ὁ πατήρ, πρὸς ἐμὲ ἥξει· καὶ τὸν ἐρχό-
tem ad me non eiiciam foras. Quia descendi de
μενον πρός με οὐ μὴ ἐκβάλω ἔξω. ὅτι καταβέβηκα ἐκ
38 cælo, non vt faciam voluntatem meam, sed volun-
τοῦ οὐρανοῦ, οὐχ ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμόν, ἀλλὰ τὸ θέλη-
tatem *mittentis me. Hæc ‖autem est voluntas *mit-
μα τοῦ πέμψαντός με. τοῦτο δέ ἐστι τὸ θέλημα τοῦ πέμ-
39 tentis me Patris, vt omne quod dedit mihi, non perdam ex
ψαντός με πατρός, ἵνα πᾶν ὃ δέδωκέ μοι, μὴ ἀπολέσω ἐξ αὐ-
eo: sed *resuscitabo illud in nouissimo die. Hæc autem est
τοῦ· ἀλλὰ ἀναστήσω αὐτὸ ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ. τοῦτο δέ ἐστι
40 voluntas ‖mittentis me, vt omnis "videns filium, &
τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με, ἵνα πᾶς ὁ θεωρῶν τὸν υἱόν, καὶ
ˀcredens in eum, habeat vitam æternam: & resuscitabo eum ego
πιστεύων εἰς αὐτόν, ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον· καὶ ἀναστήσω αὐτὸν ἐγὼ
* nouissimo die. Murmurabant ergo Iudæi de illo,
τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ. ᵃἐγόγγυζον οὖν οἱ ἰουδαῖοι περὶ αὐτοῦ, 41
quia dixisset, Ego sum panis "descendens de cælo.
ὅτι εἶπεν, ἐγώ εἰμι ὁ ἄρτος ὁ καταβὰς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ.
Et dicebant, Nonne hic est Iesus filius Ioseph, cuius nos no-
42 καὶ ἔλεγον, οὐχ οὗτός ἐστιν ἰησοῦς ὁ υἱὸς ἰωσήφ, οὗ ἡμεῖς οἴ-
uimus patrem & matrem? quomodo ergo dicit hic, Quia
δαμεν τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα; πῶς οὖν λέγει οὗτος, ὅτι
de cælo descendi? Respondit ergo Iesus, &
ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβέβηκα; ἀπεκρίθη οὖν ὁ ἰησοῦς, καὶ 43
dixit eis, ‖Ne murmurate cum alij aliis. Nemo potest
εἶπεν αὐτοῖς, μὴ γογγύζετε μετ᾽ ἀλλήλων. οὐδεὶς δύναται 44
venire ad me, ˀsi non Pater ‖mittens me traxerit
ἐλθεῖν πρός με, ἐὰν μὴ ὁ πατὴρ ὁ πέμψας με, ἑλκύσῃ αὐ-
eum: & ego resuscitabo eum ᵃ nouissimo die. Est scri-
τόν· καὶ ἐγὼ ἀναστήσω αὐτὸν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ. ἔστι γε- 45
ptum in prophetis, Et erunt omnes docibiles
γραμμένον ἐν τοῖς προφήταις, καὶ ἔσονται πάντες διδακτοὶ
Dei: omnis ˀigitur audiens à Patre, & ‖discens, ve-
τοῦ θεοῦ. πᾶς οὖν ὁ ἀκούων παρὰ τοῦ πατρὸς καὶ μαθών, ἔρχε-
nit ad me. Non quia Patrem quisquam vidit, ˀsi non existens
ται πρός με· οὐχ ὅτι τὸν πατέρα τὶς ἑώρακεν, εἰ μὴ ὁ ὢν 46
à Deo: hic vidit Patrem. Amen, amen dico
παρὰ τοῦ θεοῦ· οὗτος ἑώρακε τὸν πατέρα. ἀμὴν ἀμὴν λέγω 47
vobis, *Credens in me, habet vitam æternam. Ego sum
ὑμῖν, ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, ἔχει ζωὴν αἰώνιον. ἐγώ εἰμι ὁ 48
panis vitæ. Patres vestri manducauerunt manna in
ἄρτος τῆς ζωῆς. οἱ πατέρες ὑμῶν ἔφαγον τὸ μάννα ἐν τῇ 49
deserto, & mortui sunt. Hic est panis de cælo
ἐρήμῳ, καὶ ἀπέθανον. οὗτός ἐστιν ὁ ἄρτος ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ 50
descendens, vt *quis ex ipso manducauerit, & non moriatur.
καταβαίνων, ἵνα τὶς ἐξ αὐτοῦ φάγῃ, καὶ μὴ ἀποθάνῃ.
Ego sum panis viuus, ˀille de cælo ‖descendens: si quis
ἐγώ εἰμι ὁ ἄρτος ὁ ζῶν, ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς· ἐάν τις 51

*qui perit, ˀqui permanet, ˀeum, *enim, ˀqui descendit, ‖dat, ‖qui venit, ˀqui credit, ˀcredidistis, *eum qui venit, *eius qui misit, ‖enim, *resuscitem, ‖Patris mei qui misit, "qui videt, ˀcredit, *in, ᵃγογγύζω, "viuus qui descendi, ‖Nolite murmurare inuicem, ˀnisi, ‖qui misit, "in, ˀqui audiuit, ‖didicit, ˀnisi is qui est, *Qui credit, *si, ˀqui, ‖descendi:

māducauerit ex hoc pane, viuet in æternum: & panis
φάγῃ ἐκ τούτου τοῦ ἄρτου, ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα· καὶ ὁ ἄρτος
autem quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro
δὲ ὃν ἐγὼ δώσω, ἡ σάρξ μού ἐστιν, ἣν ἐγὼ δώσω ὑπὲρ τῆς
mundi vita. Litigabant ergo ad inuicem Iudæi,
52 τοῦ κόσμου ζωῆς. ἐμάχοντο οὖν πρὸς ἀλλήλους οἱ ἰουδαῖοι,
dicentes, Quomodo potest hic nobis dare carnem ˀmanducare?
λέγοντες, πῶς δύναται οὗτος ἡμῖν δοῦναι τὴν σάρκα φαγεῖν;
Dixit ergo eis Iesus, Amen, amen dico vobis, ˀSi non
53 εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς, ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ
manducaueritis carnem filii hominis, & biberitis eius
φάγητε τὴν σάρκα τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ πίητε αὐτοῦ τὸ
sanguinem, non *habetis vitam in vobis ipsis. "Manducans meam
54 αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς. ὁ τρώγων μου τὴν
carnem, & ˀbibens meum sanguinem, habet vitam æternam, & ego
σάρκα, καὶ πίνων μου τὸ αἷμα, ἔχει ζωὴν αἰώνιον, καὶ ἐγὼ
resuscitabo eum ‖nouissimo die. Nam caro * mea ve-
55 ἀναστήσω αὐτὸν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ. ἡ γὰρ σάρξ μου ἀλη-
rè est cibus, & sanguis meus verè est potus.
θῶς ἐστι βρῶσις, καὶ τὸ αἷμά μου ἀληθῶς ἐστι πόσις.
*Manducans meam carnem, & "bibens meum sanguinem, in me
56 ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα, καὶ πίνων μου τὸ αἷμα, ἐν ἐμοὶ
manet, & ego in illo. Sicut misit me viuens Pa-
57 μένει, κἀγὼ ἐν αὐτῷ. καθὼς ἀπέστειλέ με ὁ ζῶν πα-
ter, & ego viuo propter Patrem: & * manducans me, & ipse vi-
τήρ, κἀγὼ ζῶ διὰ τὸν πατέρα· καὶ ὁ τρώγων με, κἀκεῖνος ζή-
uet propter me. Hic est panis qui de cælo *descendens, non
58 σεται δι᾽ ἐμέ. οὗτός ἐστιν ὁ ἄρτος ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς, οὐ
sicut manducauerunt patres vestri manna, & mortui sunt. ˀMan-
καθὼς ἔφαγον οἱ πατέρες ὑμῶν τὸ μάννα, καὶ ἀπέθανον· ὁ τρώ-
ducans hunc panem, viuet in æternum.
γων τοῦτον τὸν ἄρτον, ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα.
Hæc dixit in synagoga docens in Capharnaum.
59 ταῦτα εἶπεν ἐν συναγωγῇ διδάσκων ἐν καπερναούμ.
Multi ergo audientes ex discipulis eius, dixerunt, Durus
60 πολλοὶ οὖν ἀκούσαντες ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ εἶπον, σκληρός
est hic sermo: ˀquis potest eum audire? Sciens autem Ie-
61 ἐστιν οὗτος ὁ λόγος· τίς δύναται αὐτοῦ ἀκούειν; εἰδὼς δὲ ὁ ἰη-
sus *in seipso, quia murmurarent de hoc discipuli eius,
σοῦς ἐν ἑαυτῷ, ὅτι γογγύζουσι περὶ τούτου οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ,
dixit eis, Hoc vos scandalizat? Si ergo videritis
62 εἶπεν αὐτοῖς, τοῦτο ὑμᾶς σκανδαλίζει; ἐὰν οὖν θεωρῆτε
filium hominis ascendentem vbi erat prius?
τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἀναβαίνοντα ὅπου ἦν τὸ πρότερον;
Spiritus est "viuificans, caro non prodest quicquam.
63 τὸ πνεῦμά ἐστι τὸ ζωοποιοῦν, ἡ σὰρξ οὐκ ὠφελεῖ οὐδέν. τὰ
verba quæ ego ‖loquor vobis, spiritus sunt, & vita sunt.
ῥήματα ἃ ἐγὼ λαλῶ ὑμῖν, πνεῦμά ἐστι, καὶ ζωή ἐστιν.
Sed sunt ex vobis quidam qui non credunt: sciebat enim ab initio
64 ἀλλ᾽ εἰσὶν ἐξ ὑμῶν τινες οἳ οὐ πιστεύουσιν· ᾔδει γὰρ ἐξ ἀρχῆς
Iesus qui essent non credentes, & quis esset traditurus
ὁ ἰησοῦς τίνες εἰσὶν οἱ μὴ πιστεύοντες, καὶ τίς ἐστιν ὁ παραδώσων
eum. Et dicebat, Propter ˀhoc dixi vobis, quia nemo potest
65 αὐτόν. καὶ ἔλεγε, διὰ τοῦτο εἴρηκα ὑμῖν, ὅτι οὐδεὶς δύναται
venire ad me, ‖si non fuerit datum ei à Patre meo.
ἐλθεῖν πρός με, ἐὰν μὴ ᾖ δεδομένον αὐτῷ ἐκ τοῦ πατρός μου.
Ex hoc multi abierunt discipulorum eius in re-
66 ἐκ τούτου πολλοὶ ἀπῆλθον τῶν μαθητῶν αὐτοῦ εἰς τὰ ὀπί-
trò, & non ˀamplius cũ illo ambulabant. Dixit ergo Ie-
67 σω, καὶ οὐκέτι μετ᾽ αὐτοῦ περιεπάτουν. εἶπεν οὖν ὁ ἰη-
sus ‖duodecim, Nũquid & vos vultis abire? Respondit
68 σοῦς τοῖς δώδεκα, μὴ καὶ ὑμεῖς θέλετε ὑπάγειν; ἀπεκρίθη
ergo ei Simon Petrus, Domine, ad quem ibimus? ver-
οὖν αὐτῷ σίμων πέτρος, κύριε, πρὸς τίνα ἀπελευσόμεθα; ῥή-
ba vitæ æternæ habes. Et nos credidimus & co-
69 ματα ζωῆς αἰωνίου ἔχεις. καὶ ἡμεῖς πεπιστεύκαμεν καὶ ἐγνώ-
gnouimus quia tu es Christus filius Dei viuentis. Respondit
70 καμεν ὅτι σὺ εἶ ὁ χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος. ἀπεκρίθη
eis Iesus, Nonne ego vos duodecim elegi, & ex
αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς, οὐκ ἐγὼ ὑμᾶς τοὺς δώδεκα ἐξελεξάμην, καὶ ἐξ
vobis vnus diabolus est? dicebat autem "Iudam Simonis Iscariotem:
71 ὑμῶν εἷς διάβολός ἐστιν; ἔλεγε δὲ τὸν ἰούδαν σίμωνος ἰσκαριώτην·
hic enim futurus erat eum *tradere, vnus existens ex duodecim.
οὗτος γὰρ ἤμελλεν αὐτὸν παραδιδόναι, εἷς ὢν ἐκ τῶν δώδεκα.

CAP. VII. ζ.

Et ambulabat ‖ Iesus post hæc in Galilæam: non
1 Καὶ περιεπάτει ὁ ἰησοῦς μετὰ ταῦτα ἐν τῇ γαλιλαίᾳ· οὐ
enim volebat in Iudæa ambulare: quia quærebant eum Iu-
γὰρ ἤθελεν ἐν τῇ ἰουδαίᾳ περιπατεῖν· ὅτι ἐζήτουν αὐτὸν οἱ ἰου-
dæi interficere. Erat autem ˀpropè festus Iu-
2 δαῖοι ἀποκτεῖναι. ἦν δὲ ἐγγὺς ἡ ἑορτὴ τῶν ἰου-
dæorum, Scenopegia. Dixerunt "igitur ad eum fra-
3 δαίων ἡ σκηνοπηγία. εἶπον οὖν πρὸς αὐτὸν οἱ ἀδελ-
tres eius, Transi hinc, & vade in Iudæam,
φοὶ αὐτοῦ, μετάβηθι ἐντεῦθεν, καὶ ὕπαγε εἰς τὴν ἰουδαίαν,
vt & discipuli tui videant opera tua quæ facis.
ἵνα καὶ οἱ μαθηταί σου θεωρήσωσι τὰ ἔργα σου ἃ ποιεῖς.
Nemo quippe in occulto quid facit, & quærit ipse in "manifesto
4 οὐδεὶς γὰρ ἐν κρυπτῷ τὶ ποιεῖ, καὶ ζητεῖ αὐτὸς ἐν παρρησίᾳ

ˀsuam ad manducandum? ˀNisi, "Qui manducat, *habebitis, ˀbibit, ‖in *enim, *Qui māducat, "bibit, *qui manducat, *descendit, ˀQui manducat, ˀ&, *apud semetipsum, "qui viuificat, ‖locutus sum, ˀea, ‖nisi, ˀiam, ‖ad, "de Iuda, *traditurus cùm esset, ‖autem, ˀin proximo dies, "autem, "palam

esse. si hæc facis, manifesta teipsum mundo.
εἶναι. εἰ ταῦτα ποιεῖς, φανέρωσον σεαυτὸν τῷ κόσμῳ.
Neque enim fratres eius credebant in eum.
οὐδὲ γὰρ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ ἐπίστευον εἰς αὐτόν. 5
Dicit ergo eis Iesus, Tempus meum nondum *adest,
λέγει οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, ὁ καιρὸς ὁ ἐμὸς οὔπω πάρεστιν· ὁ 6
at tempus* vestrum semper est paratum. Non potest
δὲ καιρὸς ὁ ὑμέτερος πάντοτέ ἐστιν ἕτοιμος. οὐ δύναται 7
mundus odisse vos, me autem odit, quia ego "testor de
ὁ κόσμος μισεῖν ὑμᾶς· ἐμὲ δὲ μισεῖ, ὅτι ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ
illo, quia opera eius mala sunt. Vos ascendite ad
αὐτοῦ, ὅτι τὰ ἔργα αὐτοῦ πονηρά ἐστιν. ὑμεῖς ἀνάβητε εἰς 8
‖festum hunc: ego nondum ascendo ad ‖festum
τὴν ἑορτὴν ταύτην· ἐγὼ οὔπω ἀναβαίνω εἰς τὴν ἑορτὴν
istum: quia tempus meum nondum impletum est.
ταύτην· ὅτι ὁ καιρὸς ὁ ἐμὸς οὔπω πεπλήρωται.
Hæc ?autem dicens eis, mansit in Galilæa.
ταῦτα δὲ εἰπὼν αὐτοῖς, ἔμεινεν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ. 9
Vt autem ascenderunt fratres eius, tunc & ipse ascendit ad
ὡς δὲ ἀνέβησαν οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, τότε καὶ αὐτὸς ἀνέβη εἰς 10
‖festum, non manifestè, sed quasi in occulto.
τὴν ἑορτήν, οὐ φανερῶς, ἀλλ' ὡς ἐν κρυπτῷ.
Ipsi ergo Iudæi quærebant eum in ‖festo, & dicebant, Vbi
οἱ οὖν Ἰουδαῖοι ἐζήτουν αὐτὸν ἐν τῇ ἑορτῇ, καὶ ἔλεγον, ποῦ 11
est ille? Et murmur multus de eo erat in
ἐστιν ἐκεῖνος; καὶ γογγυσμὸς πολὺς περὶ αὐτοῦ ἦν ἐν τοῖς 12
*turbis: hi quidem dicebant, Quia bonus est: alij‖ dicebant, Non,
ὄχλοις· οἱ μὲν ἔλεγον, ὅτι ἀγαθός ἐστιν. ἄλλοι ἔλεγον, οὔ·
sed seducit ?turbam. Nemo tamen palam loquebatur
ἀλλὰ πλανᾷ τὸν ὄχλον. οὐδεὶς μέντοι παρρησίᾳ ἐλάλει 13
de illo, propter metum Iudæorum. Iam autem ?fe-
περὶ αὐτοῦ, διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων. ἤδη δὲ τῆς ἑορ- 14
sto mediante, ascendit Iesus in templum, & docebat.
τῆς μεσούσης ἀνέβη ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸ ἱερόν, καὶ ἐδίδασκε.
Et mirabantur Iudæi, dicentes, Quomodo hic literas
καὶ ἐθαύμαζον οἱ Ἰουδαῖοι, λέγοντες, πῶς οὗτος γράμματα 15
scit ?non *doctus? Respondit ergo eis Iesus, & di-
οἶδε μὴ μεμαθηκώς; ἀπεκρίθη οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, καὶ εἶ- 16
xit, Mea doctrina non est mea, sed *mittentis me.
πεν, ἡ ἐμὴ διδαχὴ οὐκ ἔστιν ἐμή, ἀλλὰ τοῦ πέμψαντός με.
Si quis voluerit voluntatem eius facere, cognoscet de
ἐάν τις θέλῃ τὸ θέλημα αὐτοῦ ποιεῖν, γνώσεται περὶ τῆς 17
doctrina, vtrùm ex Deo sit, an ego à meipso
διδαχῆς, πότερον ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐστιν, ἢ ἐγὼ ἀπ' ἐμαυτοῦ
loquar. Qui à semetipso ?loquens, gloriam propriam quæ-
λαλῶ. ὁ ἀφ' ἑαυτοῦ λαλῶν, τὴν δόξαν τὴν ἰδίαν ζη- 18
rit: "at quærens gloriam *mittentis eum, hic ve-
τεῖ· ὁ δὲ ζητῶν τὴν δόξαν τοῦ πέμψαντος αὐτόν, οὗτος ἀλη-
rax est, & iniustitia in illo non est. *Non Moyses de-
θής ἐστι, καὶ ἀδικία ἐν αὐτῷ οὐκ ἔστιν. οὐ Μωσῆς δέδω- 19
dit vobis legem, & nemo ex vobis facit legem?
κεν ὑμῖν τὸν νόμον, καὶ οὐδεὶς ἐξ ὑμῶν ποιεῖ τὸν νόμον;
Quid me quæritis interficere? respondit turba, & dixit, De-
τί με ζητεῖτε ἀποκτεῖναι; ἀπεκρίθη ὁ ὄχλος, καὶ εἶπε, δαι- 20
monium habes: quis te quærit interficere? Respondit Iesus,
μόνιον ἔχεις· τίς σε ζητεῖ ἀποκτεῖναι; ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς, 21
& dixit eis, Vnum opus feci, & omnes miramini.
καὶ εἶπεν αὐτοῖς, ἓν ἔργον ἐποίησα, καὶ πάντες θαυμάζετε.
Propter *hoc Moyses dedit vobis circuncisionem, (non quia ex
διὰ τοῦτο Μωσῆς δέδωκεν ὑμῖν τὴν περιτομήν, οὐχ ὅτι ἐκ 22
Moyse est, sed ex patribus:) & in sabbato circun-
τοῦ Μωσέως ἐστίν, ἀλλ' ἐκ τῶν πατέρων· καὶ ἐν σαββάτῳ περι-
ciditis hominem. Si circuncisionem accipit ho-
τέμνετε ἄνθρωπον. εἰ περιτομὴν λαμβάνει ἄνθρω- 23
mo in sabbato, vt non ?soluatur lex Moysi: mihi indignamini
πος ἐν σαββάτῳ, ἵνα μὴ λυθῇ ὁ νόμος Μωσέως, ἐμοὶ χολᾶτε
quia totum hominem sanum feci in sabbato?
ὅτι ὅλον ἄνθρωπον ὑγιῆ ἐποίησα ἐν σαββάτῳ;
?Ne iudicate secundum *speciem, sed iustum iudicium iudicate.
μὴ κρίνετε κατ' ὄψιν, ἀλλὰ τὴν δικαίαν κρίσιν κρίνατε. 24
Dicebant ergo quidam ex "Hierosolymitis, Nonne hic est quem quærunt
ἔλεγον οὖν τινες ἐκ τῶν Ἱεροσολυμιτῶν, οὐχ οὗτός ἐστιν ὃν ζητοῦσιν 25
interficere? Et ecce palàm loquitur, & nihil ei dicunt.
ἀποκτεῖναι; καὶ ἴδε παρρησίᾳ λαλεῖ, καὶ οὐδὲν αὐτῷ λέγουσι· 26
nunquid verè cognouerunt principes, quia hic est Christus?
μήποτε ἀληθῶς ἔγνωσαν οἱ ἄρχοντες, ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός;
Sed hunc scimus vnde sit: at Christus ‖ cùm ve-
ἀλλὰ τοῦτον οἴδαμεν πόθεν ἐστίν· ὁ δὲ Χριστὸς ὅταν ἔρ- 27
nerit, nemo scit vnde sit. Clamabat ergo in
χηται, οὐδεὶς γινώσκει πόθεν ἐστίν. ἔκραξεν οὖν ἐν τῷ 28
templo docens Iesus, & dicens, Et me scitis, & scitis
ἱερῷ διδάσκων ὁ Ἰησοῦς, καὶ λέγων, κἀμὲ οἴδατε, καὶ οἴδατε
vnde sim, & à meipso non veni: sed est verus
πόθεν εἰμί, καὶ ἀπ' ἐμαυτοῦ οὐκ ἐλήλυθα· ἀλλ' ἔστιν ἀληθινὸς
"mittens me, quem vos ‖non nostis. Ego scio eum, * quia
ὁ πέμψας με, ὃν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε. ἐγὼ οἶδα αὐτόν, ὅτι 29
ab ipso sum, & ipse me misit. Quærebant ergo eum
παρ' αὐτοῦ εἰμι, κἀκεῖνός με ἀπέστειλεν. ἐζήτουν οὖν αὐτὸν 30
apprehédere, & nemo immisit in illum "manum, quia nondum ve-
πιάσαι, καὶ οὐδεὶς ἐπέβαλεν ἐπ' αὐτὸν τὴν χεῖρα, ὅτι οὔπω ἐληλύ-

*aduenit, | autem | "testimonium perhibeo | ‖diem | *cùm dixisset, ipse | ‖diem | ‖die | *turba. quidã enim ‖autem | ?turbas. | ?die | *cùm | *didicerit? | *eius qui misit | *loquitur, | "qui autem quærit | *eius qui misit | ?Nonne | *ea | ?λύω | ?Nolite iudicare | *faciem: | "Hierosolymis, | ‖autem | "qui misit | ‖nescitis. | *& si dixero quia nescio eũ, ero similis vobis mendax: sed scio eum, | "manus,

nerat hora eius. Multi autem de turba crediderunt in
θει ἡ ὥρα αὐτοῦ. πολλοὶ δὲ ἐκ τοῦ ὄχλου ἐπίστευσαν εἰς 31
eum, & dicebant, Quia Christus cùm venerit, nunquid plura si-
αὐτόν, καὶ ἔλεγον, ὅτι ὁ Χριστὸς ὅταν ἔλθῃ, μήτι πλείονα ση-
gna faciet "his quæ hic ‖fecit? Audierunt Pharisæi
μεῖα ποιήσει ὧν οὗτος ἐποίησεν; ἤκουσαν οἱ Φαρισαῖοι 32
turbam murmurantem de illo hæc, & miserunt
τοῦ ὄχλου γογγύζοντος περὶ αὐτοῦ ταῦτα, καὶ ἀπέστειλαν οἱ
Pharisæi & principes ministros, vt apprehenderent eum.
Φαρισαῖοι καὶ οἱ ἀρχιερεῖς ὑπηρέτας, ἵνα πιάσωσιν αὐτόν.
Dixit ergo" Iesus, Adhuc modicum tempus vobiscum sum, &
εἶπεν οὖν ὁ Ἰησοῦς, ἔτι μικρὸν χρόνον μεθ' ὑμῶν εἰμι, καὶ 33
vado ad *mittentem me: quæretis me, & non inue-
ὑπάγω πρὸς τὸν πέμψαντά με. ζητήσετέ με, καὶ οὐχ εὑρή- 34
nietis: & vbi sum ego, vos non potestis venire.
σετε. καὶ ὅπου εἰμὶ ἐγώ, ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν.
Dixerunt ergo Iudæi ad semetipsos, Quò hic *futurus est i-
εἶπον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι πρὸς ἑαυτούς, ποῦ οὗτος μέλλει πο- 35
re, quia nos non inueniemus eum? nunquid in dispersionem
ρεύεσθαι, ὅτι ἡμεῖς οὐχ εὑρήσομεν αὐτόν; μὴ εἰς τὴν διασπορὰν
"Græcorum futurus est ire, & docere Græcos?
τῶν Ἑλλήνων μέλλει πορεύεσθαι, καὶ διδάσκειν τοὺς Ἕλληνας;
Quis est hic sermo quem dixit, Quæretis me, & non inue-
τίς ἐστιν οὗτος ὁ λόγος ὃν εἶπε, ζητήσετέ με, καὶ οὐχ εὑρή- 36
nietis: & vbi sum ego, vos non potestis venire?
σετε· καὶ ὅπου εἰμὶ ἐγώ, ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν;
In autem nouissimo die magno festiuitatis stabat Ie-
ἐν δὲ τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ τῇ μεγάλῃ τῆς ἑορτῆς εἱστήκει ὁ Ἰη- 37
sus, & clamabat, dicens, Si quis sitit, veniat ad me, & bi-
σοῦς, καὶ ἔκραξε, λέγων, ἐάν τις διψᾷ, ἐρχέσθω πρός με, καὶ πι-
bat. ‖Credens in me, sicut *dixit scriptura, flumina
νέτω. ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, καθὼς εἶπεν ἡ γραφή, ποταμοὶ 38
de ventre eius fluent aquæ viuæ. Hoc autem dixit
ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ῥεύσουσιν ὕδατος ζῶντος. τοῦτο δὲ εἶπε 39
de spiritu, quem futuri erant accipere credentes in
περὶ τοῦ πνεύματος, οὗ ἔμελλον λαμβάνειν οἱ πιστεύοντες εἰς
eum: nondum enim erat spiritus ‖sanctus: quia Iesus nondum erat glorificatus.
αὐτόν· οὔπω γὰρ ἦν πνεῦμα ἅγιον· ὅτι ὁ Ἰησοῦς οὐδέπω ἐδοξάσθη.
"Multi ergo ex turba *audientes sermonem, dicebant, Hic
πολλοὶ οὖν ἐκ τοῦ ὄχλου ἀκούσαντες τὸν λόγον, ἔλεγον, οὗτός 40
est verè propheta. Alij dicebant, Hic est Chri-
ἐστιν ἀληθῶς ὁ προφήτης· ἄλλοι ἔλεγον, οὗτός ἐστιν ὁ Χρι- 41
stus: ‖alij dicebant, ?Non enim ex Galilæa Christus ve-
στός· ἄλλοι ἔλεγον, μὴ γὰρ ἐκ τῆς Γαλιλαίας ὁ Χριστὸς ἔρ-
nit? Nonne scriptura dicit, quia ex semine Dauid,
χεται; οὐχὶ ἡ γραφὴ εἶπεν, ὅτι ἐκ τοῦ σπέρματος Δαβίδ, 42
& de Bethleem "vico vbi erat Dauid, Christus venit?
καὶ ἀπὸ Βηθλεὲμ τῆς κώμης ὅπου ἦν Δαβίδ, ὁ Χριστὸς ἔρχεται;
Dissensio itaque in turba facta est propter eum.
σχίσμα οὖν ἐν τῷ ὄχλῳ ἐγένετο δι' αὐτόν. 43
Quidam autem volebant ex ipsis apprehendere eum: sed nemo im-
τινὲς δὲ ἤθελον ἐξ αὐτῶν πιάσαι αὐτόν· ἀλλ' οὐδεὶς ἐπέ- 44
misit super eum manus. Venerunt ergo ministri ad
βαλεν ἐπ' αὐτὸν τὰς χεῖρας. ἦλθον οὖν οἱ ὑπηρέται πρὸς 45
pontifices & Pharisæos, & dixerunt eis illi, Quare non
τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ Φαρισαίους. καὶ εἶπον αὐτοῖς ἐκεῖνοι, διατί οὐκ
adduxistis illum? Responderunt ministri, Nunquam sic
ἠγάγετε αὐτόν; ἀπεκρίθησαν οἱ ὑπηρέται, οὐδέποτε οὕτως 46
locutus est homo, sicut hic homo. Responde-
ἐλάλησεν ἄνθρωπος, ὡς οὗτος ὁ ἄνθρωπος. ἀπεκρίθη- 47
runt ergo eis Pharisæi, Nunquid & vos seducti estis?
σαν οὖν αὐτοῖς οἱ Φαρισαῖοι, μὴ καὶ ὑμεῖς πεπλάνησθε;
Nũquid aliquis ex principibus credidit in eum, aut ex Phari-
μή τις ἐκ τῶν ἀρχόντων ἐπίστευσεν εἰς αὐτόν, ἢ ἐκ τῶν Φαρι- 48
sæis? Sed turba hæc "non noscens legem, male-
σαίων; ἀλλ' ὁ ὄχλος οὗτος ὁ μὴ γινώσκων τὸν νόμον, ἐπικα- 49
dicti sunt. ‖Dicit Nicodemus ad eos, ille "profectus
τάρατοί εἰσι. λέγει Νικόδημος πρὸς αὐτούς, ὁ ἐλθὼν 50
nocte ad eum, ‖vnus "existens ex ipsis: Nunquid lex nostra iudicat
νυκτὸς πρὸς αὐτόν, εἷς ὢν ἐξ αὐτῶν· μὴ ὁ νόμος ἡμῶν κρίνει 51
hominem, ‖si non audierit ab ipso priùs, & cognouerit
τὸν ἄνθρωπον, ἐὰν μὴ ἀκούσῃ παρ' αὐτοῦ πρότερον, καὶ γνῷ
quid faciat? Responderunt, & dixerunt ei, Nunquid & tu ?ex Ga-
τί ποιεῖ; ἀπεκρίθησαν, καὶ εἶπον αὐτῷ, μὴ καὶ σὺ ἐκ τῆς Γα- 52
lilæa es? scrutare*, & vide, quia propheta ex Galilæa non
λιλαίας εἶ; ἐρεύνησον, καὶ ἴδε ὅτι προφήτης ἐκ τῆς Γαλιλαίας οὐκ
surrexit. Et ?reuersus est vnusquisque in domum suam.
ἐγήγερται. καὶ ἐπορεύθη ἕκαστος εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ. 53

CAP. VIII. η'

Iesus autem perrexit in montem "olearum.
Ἰησοῦς δὲ ἐπορεύθη εἰς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν. 1
?Diluculo autem iterum *accessit in templum: & omnis populus
ὄρθρου δὲ πάλιν παρεγένετο εἰς τὸ ἱερόν, καὶ πᾶς ὁ λαὸς 2
venit ad eum, & sedens docebat eos. Adducunt autẽ
ἤρχετο πρὸς αὐτόν, καὶ καθίσας ἐδίδασκεν αὐτούς. ἄγουσι δὲ 3
scribæ & Pharisæi ad eum mulierem in adul-
οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι πρὸς αὐτὸν γυναῖκα ἐπὶ μοι-
terio deprehensam, & *statuentes eam in medio,
χείᾳ κατειλημμένην, καὶ στήσαντες αὐτὴν ἐν μέσῳ,

"quàm ‖facit? | "eis | *eum qui misit | *iturus est, | "gentium iturus est, & docturus gentes? | ‖Qui credit | *dicit | accepturi erant | ‖datus: | "Ex illa ergo | *cùm audissẽt hos sermones eius, | ‖quidam autẽ | ?Nunquid à | "castello, | "quæ nõ nouit | ‖Dixit | "qui venit | ‖qui "erat | ‖nisi | ?Galilæus es? | *scripturas, | ?reuersi sunt | "Olıueti. | ?Et *venit | *statuerunt

*Dicunt ei: Magister, ‖hanc inuenimus in ipso
λέγουσιν αὐτῷ, διδάσκαλε, ταύτην εὕρομεν ἐπαυτο- 4
furto adulterantem. In autem Lege nostra Moyses man-
φώρῳ μοιχευομένην. ἐν δὲ τῷ νόμῳ ἡμῶν μωσῆς ἐνε- 5
dauit ? huiusmodi *lapidari. Tu ergo quid dicis?
τείλατο τὰς τοιαύτας λιθοβολεῖσθαι. σὺ οὖν τί λέγεις;
Hoc autem dicebant tentantes eum, vt " haberent accusationem
τοῦτο δὲ ἔλεγον πειράζοντες αὐτὸν, ἵνα ἔχωσι κατηγορεῖν 6
aduersus eum. At Iesus * deorsum inclinans, digito scribebat
κατ' αὐτοῦ. ὁ δὲ ἰησοῦς κάτω κύψας, τῷ δακτύλῳ ἔγραφεν
in ‖terram, non simulans. ? Vt autem perseuerarent inter-
εἰς τὴν γῆν, μὴ προσποιούμενος. ὡς δὲ ἐπέμενον ἐρω- 7
rogantes eum, " erectus ait ad eos: Qui sine peccato est
τῶντες αὐτὸν, ἀνακύψας εἶπε πρὸς αὐτοὺς, ὁ ἀναμάρτητος
vestrûm, primus lapidem in illam * iaciat.
ὑμῶν, πρῶτος τὸν λίθον ἐπ' αὐτῇ βαλέτω.
Et iterum ‖ deorsum inclinans, scribebat in terram.
καὶ πάλιν κάτω κύψας ἔγραφεν εἰς τὴν γῆν. 8
Ii autem audientes", & à conscientia redarguti,
οἱ δὲ ἀκούσαντες καὶ ὑπὸ τῆς συνειδήσεως ἐλεγχόμενοι 9
exibant vnus post vnum, incipientes à senioribus vsque
ἐξήρχοντο εἷς καθεῖς, ἀρξάμενοι ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων ἕως
extremos: & * relictus est solus Iesus, & mulier in me-
τῶν ἐσχάτων· καὶ κατελείφθη μόνος ὁ ἰησοῦς, καὶ ἡ γυνὴ ἐν μέ-
dio ‖ existens. Erectus autem Iesus, & neminem spectans
σῳ οὖσα. ἀνακύψας δὲ ὁ ἰησοῦς, καὶ μηδένα θεασάμενος 10
præter mulierem, dixit ei: ? Vbi sunt " illi accusato-
πλὴν τῆς γυναικὸς, εἶπεν αὐτῇ, ποῦ εἰσιν ἐκεῖνοι οἱ κατήγο-
res tui? nemo te condemnauit? * Illa autē dixit: Nemo, Domine.
ροί σου; οὐδείς σε κατέκρινεν; ἡ δὲ εἶπεν, οὐδείς, κύριε. 11
Dixit autem et Iesus: Nec ego te ‖ condemno. Vade, &
εἶπε δὲ αὐτῇ ὁ ἰησοῦς, οὐδὲ ἐγώ σε κατακρίνω. πορεύου, καὶ
? ab hoc nunc non amplius pecca. Iterum ergo eis Ie-
ἀπὸ τοῦ νῦν μηκέτι ἁμάρτανε. πάλιν οὖν αὐτοῖς ὁ ἰη- 12
sus locutus est, dicens: Ego sum lux mundi. * se-
σοῦς ἐλάλησε, λέγων, ἐγώ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου· ὁ ἀκολου-
quens me, non ‖ ambulabit in tenebris: sed habebit lumen
θῶν ἐμοὶ, οὐ μὴ περιπατήσει ἐν τῇ σκοτίᾳ, ἀλλ' ἕξει τὸ φῶς τῆς
vitæ. Dixerunt ergo ei Pharisæi: Tu de temetipso * te-
ζωῆς. εἶπον οὖν αὐτῷ οἱ φαρισαῖοι, σὺ περὶ σεαυτοῦ μαρ- 13
staris: testimonium tuum non est verum. Respondit
τυρεῖς; ἡ μαρτυρία σου οὐκ ἔστιν ἀληθής. ἀπεκρίθη 14
Iesus, & dixit eis: Et si ego ‖ testor de meipso, ve-
ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτοῖς, κἂν ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἐμαυτοῦ, ἀλη-
rum est testimonium meum: quia scio vnde veni, & quò va-
θής ἐστιν ἡ μαρτυρία μου· ὅτι οἶδα πόθεν ἦλθον, καὶ ποῦ ὑπά-
do: vos autem nescitis vnde venio, * & quò vado.
γω· ὑμεῖς δὲ οὐκ οἴδατε πόθεν ἔρχομαι, καὶ ποῦ ὑπάγω.
Vos secundum carnem iudicatis: ego non iudico quenquam.
ὑμεῖς κατὰ τὴν σάρκα κρίνετε, ἐγὼ οὐ κρίνω οὐδένα. 15
Et si iudico autem ego, iudicium meum verum est: quia so-
καὶ ἐὰν κρίνω δὲ ἐγὼ, ἡ κρίσις ἡ ἐμὴ ἀληθής ἐστιν· ὅτι μό- 16
lus non sum, sed ego & ? mittens me Pater.
νος οὐκ εἰμὶ, ἀλλ' ἐγὼ, καὶ ὁ πέμψας με πατήρ.
Et in Lege verò vestra scriptum est: Quia duorū ho-
καὶ ἐν τῷ νόμῳ δὲ τῷ ὑμετέρῳ γέγραπται, ὅτι δύο ἀν- 17
minum testimonium verum est. Ego sum " testifi-
θρώπων ἡ μαρτυρία ἀληθής ἐστιν. ἐγώ εἰμι ὁ μαρτυ- 18
cans de meipso: & * testatur de me ‖ mittens me,
ρῶν περὶ ἐμαυτοῦ, καὶ μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ ὁ πέμψας με
Pater. Dicebant ergo ei: Vbi est Pater tuus? Respon-
πατήρ. ἔλεγον οὖν αὐτῷ, ποῦ ἐστιν ὁ πατήρ σου; ἀπεκρί- 19
dit Iesus: Neque me scitis, neque Patrem meum. si me sciretis,
θη ὁ ἰησοῦς, οὔτε ἐμὲ οἴδατε, οὔτε τὸν πατέρα μου. εἰ ἐμὲ ᾔδειτε,
? & Patrem meum sciretis nimirum. Hæc verba
καὶ τὸν πατέρα μου ᾔδειτε ἄν. ταῦτα τὰ ῥήματα 20
locutus est Iesus in gazophylacio, docens in tem-
ἐλάλησεν ὁ ἰησοῦς ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ, διδάσκων ἐν τῷ ἱε-
plo: & nemo apprehendit eum, quia necdum venerat hora eius.
ρῷ, καὶ οὐδεὶς ἐπίασεν αὐτόν· ὅτι οὔπω ἐληλύθει ἡ ὥρα αὐτοῦ.
Dixit ergo iterum eis Iesus: Ego vado: & quære-
εἶπεν οὖν πάλιν αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς, ἐγὼ ὑπάγω, καὶ ζητήσε- 21
tis me, & in peccato vestro moriemini. Quò ego va-
τέ με, καὶ ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ ὑμῶν ἀποθανεῖσθε. ὅπου ἐγὼ ὑπά-
do, vos non potestis venire. Dicebant ergo Iudæi:
γω, ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν. ἔλεγον οὖν οἱ ἰουδαῖοι, 22
Nunquid interficiet semetipsum, quia dicit: Quò ego vado, vos non
μήτι ἀποκτενεῖ ἑαυτὸν, ὅτι λέγει, ὅπου ἐγὼ ὑπάγω, ὑμεῖς οὐ
potestis venire? Et dicebat eis: Vos de deorsum
δύνασθε ἐλθεῖν; καὶ εἶπεν αὐτοῖς, ὑμεῖς ἐκ τῶν κάτω 23
estis, ego * ex sursum sum. vos de mundo hoc estis, ego
ἐστὲ, ἐγὼ ἐκ τῶν ἄνω εἰμί· ὑμεῖς ἐκ τοῦ κόσμου τούτου ἐστὲ, ἐγὼ
non sum de mundo hoc. Dixi ergo vobis quia mo-
οὐκ εἰμὶ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου. εἶπον οὖν ὑμῖν ὅτι ἀπο- 24
riemini in peccatis vestris. si enim non credideritis quia
θανεῖσθε ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν. ἐὰν γὰρ μὴ πιστεύσητε ὅτι
ego sum, moriemini in ‖ peccatis vestris.
ἐγώ εἰμι, ἀποθανεῖσθε ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν.
Dicebant ergo ei: Tu quis es? Et dixit illis Iesus:
ἔλεγον οὖν αὐτῷ, σὺ τίς εἶ; καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς, τὴν 25

*Et dixerunt
‖ hæc mulier modò deprehensa est in adulterio.
? nobis
* lapidare.
" possent accusare
* autem se
‖ terra. Cùm ergo
" erexit se, & dixit eis:
* mittat.
‖ se
" hæc
* remansit
‖ stans. Erigēs se
? Mulier,
" qui te accusabant?
* Quæ
‖ condemnabo.
? iam amplius noli peccare.
* qui sequitur
‖ ambulat
* testimonium perhibes?
‖ testimonium perhibeo
* aut
? qui misit
" qui testimonium perhibeo
* testimonium perhibet
‖ qui misit
? forsitan
* de supernis
‖ peccato vestro.

Principiū, * quòd & loquor vobis. Multa habeo de vobis loqui
26 ἀρχὴν ὅτι καὶ λαλῶ ὑμῖν. πολλὰ ἔχω περὶ ὑμῶν λαλεῖν
& iudicare. sed ‖ mittens me verax est: & ego quæ audiui
καὶ κρίνειν, ἀλλ' ὁ πέμψας με ἀληθής ἐστι. κἀγὼ ἃ ἤκουσα
ab eo, hæc loquor in ? mundum. Non cognouerūt quia
27 παρ' αὐτοῦ, ταῦτα λέγω εἰς τὸν κόσμον. οὐκ ἔγνωσαν ὅτι
Patrem eis dicebat ". Dixit ergo eis Iesus: Cùm
28 τὸν πατέρα αὐτοῖς ἔλεγεν. εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς, ὅταν
exaltaueritis filium hominis, tunc cognoscetis quia ego sum, &
ὑψώσητε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, τότε γνώσεσθε ὅτι ἐγώ εἰμι, καὶ
à meipso facio nihil: sed sicut docuit me Pater
ἀπ' ἐμαυτοῦ ποιῶ οὐδὲν, ἀλλὰ καθὼς ἐδίδαξέ με ὁ πατήρ
meus, hæc loquor. Et * mittens me cum me est:
29 μου, ταῦτα λαλῶ. καὶ ὁ πέμψας με, μετ' ἐμοῦ ἐστιν·
‖ non reliquit me solum Pater, quia ego ? placita ei, facio
οὐκ ἀφῆκέ με μόνον ὁ πατήρ· ὅτι ἐγὼ τὰ ἀρεστὰ αὐτῷ ποιῶ
semper. Hæc illo loquente, multi crediderunt in
30 πάντοτε. ταῦτα αὐτοῦ λαλοῦντος πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς
eum. Dicebat ergo Iesus ad * credentes
31 αὐτόν. ἔλεγεν οὖν ὁ ἰησοῦς πρὸς τοὺς πεπιστευκότας
ei, Iudæos: Si vos manseritis in sermone meo, ve-
αὐτῷ ἰουδαίους, ἐὰν ὑμεῖς μείνητε ἐν τῷ λόγῳ τῷ ἐμῷ, ἀλη-
rè discipuli mei eritis: Et cognoscetis veritatem: & veri-
32 θῶς μαθηταί μου ἐστέ· καὶ γνώσεσθε τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἡ ἀλή-
tas ? liberos faciet vos. Responderunt ei: Semen
33 θεια ἐλευθερώσει ὑμᾶς. ἀπεκρίθησαν αὐτῷ, σπέρμα
Abrahæ sumus, & nemini seruiuimus vnquam: quomodo tu
ἀβραάμ ἐσμεν, καὶ οὐδενὶ " δεδουλεύκαμεν πώποτε· πῶς σὺ
dicis, Quòd liberi eritis? Respondit eis Ie-
34 λέγεις, ὅτι ἐλεύθεροι γενήσεσθε; ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ ἰη-
sus: Amen, amen dico vobis, quia omnis ‖ faciens peccatum,
σοῦς, ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι πᾶς ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν,
seruus est peccati. At seruus ? non manet in domo
35 δοῦλός ἐστι τῆς ἁμαρτίας. ὁ δὲ δοῦλος οὐ μένει ἐν τῇ οἰκίᾳ
in æternum: filius manet in æternum. Si ergo filius vos
36 εἰς τὸν αἰῶνα· ὁ υἱὸς μένει εἰς τὸν αἰῶνα. ἐὰν οὖν ὁ υἱὸς ὑμᾶς
liberauerit, verè liberi eritis. Scio quia " semen
37 ἐλευθερώσῃ, ὄντως ἐλεύθεροι ἔσεσθε. οἶδα ὅτι σπέρμα
Abrahæ estis: sed quæritis me interficere, quia sermo meus
ἀβραάμ ἐστε, ἀλλὰ ζητεῖτέ με ἀποκτεῖναι, ὅτι ὁ λόγος ὁ ἐμὸς
non capit in vobis. Ego quod vidi apud Patrem meū,
38 οὐ χωρεῖ ἐν ὑμῖν. ἐγὼ ὃ ἑώρακα παρὰ τῷ πατρί μου,
loquor: & vos igitur * quod vidistis apud patrem vestrum,
λαλῶ· καὶ ὑμεῖς οὖν ὃ ἑωράκατε παρὰ τῷ πατρὶ ὑμῶν,
facitis. Responderunt & dixerunt ei: Pater noster A-
39 ποιεῖτε. ἀπεκρίθησαν καὶ εἶπον αὐτῷ, ὁ πατὴρ ἡμῶν ἀ-
braham est. Dicit eis Iesus: Si filij Abrahæ ‖ essetis,
βραάμ ἐστι. λέγει αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς, εἰ τέκνα τοῦ ἀβραάμ ἦτε, τὰ
opera Abrahæ ? faceretis. Nunc autē, quæritis me interficere,
40 ἔργα τοῦ ἀβραὰμ ἐποιεῖτε. νῦν δὲ ζητεῖτέ με ἀποκτεῖναι,
hominem, qui veritatem vobis locutus sum, quam audiui à
ἄνθρωπον ὃς τὴν ἀλήθειαν ὑμῖν λελάληκα, ἣν ἤκουσα παρὰ
Deo. hoc Abraham non fecit. Vos facitis
41 τοῦ θεοῦ· τοῦτο ἀβραὰμ οὐκ ἐποίησεν. ὑμεῖς ποιεῖτε τὰ
opera patris vestri. Dixerunt itaque ei: Nos ex fornicatione nō
ἔργα τοῦ πατρὸς ὑμῶν. εἶπον οὖν αὐτῷ, ἡμεῖς ἐκ πορνείας οὐ
sumus * facti. vnum patrem habemus Deum. Dixit ‖ eis
42 γεγεννήμεθα. ἕνα πατέρα ἔχομεν τὸν θεόν. εἶπεν αὐτοῖς
Iesus: Si Deus Pater vester esset, diligeretis vtique me: ego enim
ὁ ἰησοῦς, εἰ ὁ θεὸς πατὴρ ὑμῶν ἦν, ἠγαπᾶτε ἂν ἐμέ· ἐγὼ γὰρ
ex Deo ? profectus sum, & veni: neque enim à meipso veni,
ἐκ τοῦ θεοῦ ἐξῆλθον, καὶ ἥκω· οὐδὲ γὰρ ἀπ' ἐμαυτοῦ ἐλήλυθα,
sed ille me misit. * Propter quid loquelam meam
43 ἀλλ' ἐκεῖνός με ἀπέστειλε. διατί τὴν λαλιὰν τὴν ἐμὴν
non cognoscitis? Quia non potestis audire sermonem meum.
οὐ γινώσκετε; ὅτι οὐ δύνασθε ἀκούειν τὸν λόγον τὸν ἐμόν.
Vos ex patre diabolo estis, & desideria
44 ὑμεῖς ἐκ τοῦ πατρὸς τοῦ διαβόλου ἐστὲ, καὶ τὰς ἐπιθυμίας
patris vestri vultis facere. ille homicida erat
τοῦ πατρὸς ὑμῶν θέλετε ποιεῖν. ἐκεῖνος ἀνθρωποκτόνος ἦν
ab initio, & in veritate non stetit: quia non est veri-
ἀπ' ἀρχῆς, καὶ ἐν τῇ ἀληθείᾳ οὐχ ἕστηκεν· ὅτι οὐκ ἔστιν ἀλή-
tas in eo. cùm loquitur mendacium, ex propriis loquitur: quia
θεια ἐν αὐτῷ. ὅταν λαλῇ τὸ ψεῦδος, ἐκ τῶν ἰδίων λαλεῖ· ὅτι
mendax est, & pater eius.
ψεύστης ἐστὶ, καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ.
Ego autē quia veritatem dico, non creditis mihi.
45 ἐγὼ δὲ ὅτι τὴν ἀλήθειαν λέγω, οὐ πιστεύετέ μοι.
Quis ex vobis " arguit me de peccato? Si autem veritatem
46 τίς ἐξ ὑμῶν ἐλέγχει με περὶ ἁμαρτίας; εἰ δὲ ἀλήθειαν
dico, * propter quid vos non creditis mihi?
λέγω, διατί ὑμεῖς οὐ πιστεύετέ μοι;
‖ Existens ex Deo, verba Dei audit. ? Propter hoc
47 ὁ ὢν ἐκ τοῦ θεοῦ, τὰ ῥήματα τοῦ θεοῦ ἀκούει. διὰ τοῦτο
vos non auditis, quia ex Deo non estis.
ὑμεῖς οὐκ ἀκούετε, ὅτι ἐκ τοῦ θεοῦ οὐκ ἐστέ.
Responderunt ergo Iudæi, & dixerunt ei: " Non pulchrè
48 ἀπεκρίθησαν οὖν οἱ ἰουδαῖοι, καὶ εἶπον αὐτῷ, οὐ καλῶς
dicimus nos, quia Samaritanus es tu, & dæmonium habes?
λέγομεν ἡμεῖς, ὅτι σαμαρείτης εἶ σὺ, καὶ δαιμόνιον ἔχεις;

* qui
‖ qui misit
? mundo. Et
" Deum.
* qui me misit,
mecum
‖ &
? quæ sunt
* eos qui crediderunt
? liberabit
" δουλεύω
‖ qui facit
? autem
" filij
* quæ
‖ estis,
? facite.
* nati.
‖ ergo
? processi,
* Quare
" arguet
* quare
‖ Qui est
? Propterea
" Nonne bene

Respondit Iesus: Ego dæmonium non habeo: sed honorifico
ἀπεκρίθη ἰησοῦς, ἐγὼ δαιμόνιον οὐκ ἔχω, ἀλλὰ τιμῶ τὸν 49
Patrem meum, & vos inhonoratis me. Ego autẽ non quæro
πατέρα μου, καὶ ὑμεῖς ἀτιμάζετέ με. ἐγὼ δὲ οὐ ζητῶ 50
gloriam meam. est *quærens & iudicans. Amen, amen dico
τὴν δόξαν μου· ἔστιν ὁ ζητῶν καὶ κρίνων. ἀμὴν ἀμὴν λέγω 51
vobis, si quis sermonem meum seruauerit, mortem non videbit
ὑμῖν, ἐάν τις τὸν λόγον τὸν ἐμὸν τηρήσῃ, θάνατον οὐ μὴ θεωρήσῃ
in æternum. Dixerunt ergo ei Iudæi: Nunc cogno-
εἰς τὸν αἰῶνα. εἶπον οὖν αὐτῷ οἱ ἰουδαῖοι, νῦν ἐγνώ- 52
uimus quia dæmonium habes. Abraham mortuus est & Prophetæ:
καμεν ὅτι δαιμόνιον ἔχεις· ἀβραὰμ ἀπέθανε καὶ οἱ προφῆται·
& tu dicis, Si quis sermonem meum seruauerit, non gustabit
καὶ σὺ λέγεις, ἐάν τις τὸν λόγον μου τηρήσῃ, οὐ μὴ γεύσεται
mortem in æternum? ‖Non tu maior es patre nostro
θανάτου εἰς τὸν αἰῶνα; μὴ σὺ μείζων εἶ τοῦ πατρὸς ἡμῶν 53
Abraham, qui mortuus est? & Prophetæ mortui sunt. Quem te-
ἀβραάμ, ὅστις ἀπέθανε; καὶ οἱ προφῆται ἀπέθανον. τίνα σε-
ipsum tu facis? Respondit Iesus: Si ego glorifico
αυτὸν σὺ ποιεῖς; ἀπεκρίθη ἰησοῦς, ἐὰν ἐγὼ δοξάζω 54
meipsum, gloria mea nihil est. est Pater meus ?glorificans
ἐμαυτόν, ἡ δόξα μου οὐδέν ἐστιν· ἔστιν ὁ πατήρ μου ὁ δοξάζων
me, quem vos dicitis quia Deus vester est: Et non cognouistis
με, ὃν ὑμεῖς λέγετε ὅτι θεὸς ὑμῶν ἐστι· καὶ οὐκ ἐγνώκατε 55
eum, ego autẽ noui eum. Et si dixero quia non scio eum, ero
αὐτόν, ἐγὼ δὲ οἶδα αὐτόν· καὶ ἐὰν εἴπω ὅτι οὐκ οἶδα αὐτόν, ἔσομαι
similis vobis, mendax:. Sed scio eum, & sermonem eius seruo.
ὅμοιος ὑμῶν, ψεύστης· ἀλλ' οἶδα αὐτόν, καὶ τὸν λόγον αὐτοῦ τηρῶ.
Abraham pater vester exultauit vt videret diem
ἀβραὰμ ὁ πατὴρ ὑμῶν ἠγαλλιάσατο ἵνα ἴδῃ τὴν ἡμέραν 56
meum: & vidit, & gauisus est. Dixerunt ergo Iudæi ad
τὴν ἐμήν· καὶ εἶδε, καὶ ἐχάρη. εἶπον οὖν οἱ ἰουδαῖοι πρὸς 57
eum: Quinquaginta annos nondum habes, & Abraham vidisti?
αὐτόν, πεντήκοντα ἔτη οὔπω ἔχεις, καὶ ἀβραὰμ ἑώρακας;
Dixit eis Iesus: Amen, amen dico vobis, *prius Abra-
εἶπεν αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς, ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, πρὶν ἀβρα- 58
ham ‖fieri, ego sum. Tulerunt ergo lapides vt iacerent in
ὰμ γενέσθαι, ἐγώ εἰμι. ᵃἦραν οὖν λίθους ἵνα βάλωσιν ἐπ' 59
eum. Iesus autem abscondit se, & exiuit de templo, transiens
αὐτόν. ἰησοῦς δὲ ᵇἐκρύβη, καὶ ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ ἱεροῦ, διελθὼν
per medium eorum, & præteriit sic.
διὰ μέσου αὐτῶν, καὶ παρῆγεν οὕτως.

*qui quærat, iudicet. ‖Nunquid ?qui glorificat *antequàm ‖fieret, ᵃαἴρω καὶ αἴρομαι ᵇκρύπτω

CAP. IX. θ'.

Et præteriens*, vidit hominem cæcum ‖ex natiuitate.
Καὶ παράγων εἶδεν ἄνθρωπον τυφλὸν ἐκ γενετῆς. 1
Et interrogauerunt eum discipuli eius, dicentes: Rabbi,
καὶ ἠρώτησαν αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, λέγοντες, ῥαββί, 2
quis peccauit, hic aut parentes eius, vt cæcus nasceretur?
τίς ἥμαρτεν, οὗτος ἢ οἱ γονεῖς αὐτοῦ, ἵνα τυφλὸς γεννηθῇ;
Respondit Iesus: Neque hic peccauit, neque parentes eius:
ἀπεκρίθη ἰησοῦς, οὔτε οὗτος ἥμαρτεν οὔτε οἱ γονεῖς αὐτοῦ· 3
sed vt manifestentur opera Dei in illo.
ἀλλ' ἵνα φανερωθῇ τὰ ἔργα τοῦ θεοῦ ἐν αὐτῷ.
Me oportet operari opera *mittentis me, donec dies
ἐμὲ δεῖ ἐργάζεσθαι τὰ ἔργα τοῦ πέμψαντός με ἕως ἡμέρα 4
est. Venit nox, quando nemo potest operari. Quamdiu in
ἐστιν. ἔρχεται νὺξ ὅτε οὐδεὶς δύναται ἐργάζεσθαι. ὅταν ἐν τῷ 5
mundo sum, lux sum mundi. Hæc ‖dicens, expuit ?hu-
κόσμῳ ὦ, φῶς εἰμι τοῦ κόσμου. ταῦτα εἰπών, ἔπτυσε χα- 6
mi, & fecit lutum ex sputo, & liniuit lutum
μαί, καὶ ἐποίησε πηλὸν ἐκ τοῦ πτύσματος, καὶ ἐπέχρισε τὸν πηλὸν
super oculos *cæci: Et dixit ei: Vade
ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ τυφλοῦ, καὶ εἶπεν αὐτῷ, ὕπαγε, 7
laua in ‖natatoriam Siloam, quod interpretatur, Mis-
νίψαι εἰς τὴν κολυμβήθραν τοῦ σιλωάμ, ὃ ἑρμηνεύεται ἀπεσταλ-
sus. Abiit ergo & lauit: & venit videns.
μένος. ἀπῆλθεν οὖν καὶ ἐνίψατο, καὶ ἦλθε βλέπων.
Itaque vicini & ?spectantes eum prius quia
οἱ οὖν γείτονες καὶ οἱ θεωροῦντες αὐτὸν τὸ πρότερον ὅτι 8
*cæcus erat, dicebant: Nonne hic est *sedens & mendicans?
τυφλὸς ἦν, ἔλεγον, οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ καθήμενος καὶ προσαιτῶν;
Alij dicebant: Quia hic est. Alij autem, ‖quòd similis ei
ἄλλοι ἔλεγον, ὅτι οὗτός ἐστιν· ἄλλοι δέ, ὅτι ὅμοιος αὐτῷ 9
est. Ille ? dicebat: Quia ego sum. Dicebant ergo ei: Quomodo
ἐστιν· ἐκεῖνος ἔλεγεν, ὅτι ἐγώ εἰμι. ἔλεγον οὖν αὐτῷ, πῶς 10
aperti sunt tibi oculi? Respondit ille
ἀνεῴχθησάν σου οἱ ὀφθαλμοί; ἀπεκρίθη ἐκεῖνος 11
& ait: Homo *dictus Iesus, lutum fecit, &
καὶ εἶπεν, ἄνθρωπος λεγόμενος ἰησοῦς πηλὸν ἐποίησε, καὶ
vnxit meos oculos, & dixit mihi: Vade ad
ἐπέχρισέ μου τοὺς ὀφθαλμούς, καὶ εἶπέ μοι, ὕπαγε εἰς τὴν
natatoriam ‖Siloam, & laua. ?Abiens autem & lo-
κολυμβήθραν τοῦ σιλωάμ, καὶ νίψαι· ἀπελθὼν δὲ καὶ νιψά-
tus vidi. *Dixerunt ergo ei: Vbi est ille?
μενος ἀνέβλεψα. εἶπον οὖν αὐτῷ, ποῦ ἐστιν ἐκεῖνος; 12
Ait: Nescio. Adducunt eum ad Pharisæos
λέγει, οὐκ οἶδα. ἄγουσιν αὐτὸν πρὸς τοὺς φαρισαίους 13
*illum nuper cæcum. Erat autem Sabbatum, quando lutum
τόν ποτε τυφλόν. ἦν δὲ σάββατον, ὅτε τὸν πηλὸν 14

*Iesus, ‖à *eius qui misit ‖cùm dixisset, ?in terram, *eius. ‖natatoria Siloe, ?qui viderant "mendicus *qui sedebat, & médicabat? ‖Nequaquam, sed ?verò *qui dicitur ‖Siloe, ?Et abij, & laui, & *Et *qui cæcus fuerat.

fecit Iesus, & aperuit eius oculos.
ἐποίησεν ὁ ἰησοῦς, καὶ ἀνέῳξεν αὐτοῦ τοὺς ὀφθαλμούς.
Iterum ergo interrogabant eum & Pharisæi quomodo vidis-
πάλιν οὖν ἠρώτων αὐτὸν καὶ οἱ φαρισαῖοι πῶς ἀνέβλε- 15
set. *At dixit eis: Lutum imposuit mihi super ocu-
ψεν. ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, πηλὸν ἐπέθηκέ μοι ἐπὶ τοὺς ὀφθαλ-
los, & laui: & video. Dicebant ergo ex Pha-
μούς, καὶ ἐνιψάμην, καὶ βλέπω. ἔλεγον οὖν ἐκ τῶν φα- 16
risæis quidam, Hic homo non est à Deo, ‖quòd
ρισαίων τινές, οὗτος ὁ ἄνθρωπος οὐκ ἔστι παρὰ τοῦ θεοῦ· ὅτι τὸ
Sabbatum non custodit. Alij ? dicebant: Quomodo potest homo
σάββατον οὐ τηρεῖ. ἄλλοι ἔλεγον, πῶς δύναται ἄνθρωπος
peccator "talia signa facere? Et schisma erat *in ipsis.
ἁμαρτωλὸς τοιαῦτα σημεῖα ποιεῖν; καὶ σχίσμα ἦν ἐν αὐτοῖς.
Dicunt ergo cæco iterum: Tu, quid dicis de illo, ‖quòd
λέγουσιν οὖν τῷ τυφλῷ πάλιν, σὺ τί λέγεις περὶ αὐτοῦ, ὅτι 17
aperuit tuos oculos? Ille autẽ dixit: Quia Propheta est.
ἤνοιξέ σου τοὺς ὀφθαλμούς; ὁ δὲ εἶπεν, ὅτι προφήτης ἐστίν.
Non crediderunt ergo Iudæi de illo quia cæcus ?erat
οὐκ ἐπίστευσαν οὖν οἱ ἰουδαῖοι περὶ αὐτοῦ, ὅτι τυφλὸς ἦν, 18
& vidit, vsque quo vocauerunt parentes eius "illius vi-
καὶ ἀνέβλεψεν, ἕως ὅτου ἐφώνησαν τοὺς γονεῖς αὐτοῦ τοῦ ἀνα-
dentis: Et interrogauerunt eos, dicentes: Hic est
βλέψαντος· καὶ ἠρώτησαν αὐτούς, λέγοντες, οὗτός ἐστιν 19
filius vester, quem vos dicitis quia cæcus natus est? Quomodo ergo
ὁ υἱὸς ὑμῶν, ὃν ὑμεῖς λέγετε ὅτι τυφλὸς ἐγεννήθη; πῶς οὖν
nunc videt? Responderunt autem eis parentes eius,
ἄρτι βλέπει; ἀπεκρίθησαν δὲ αὐτοῖς οἱ γονεῖς αὐτοῦ 20
& dixerunt: Scimus quia hic est filius noster, & quia cæcus
καὶ εἶπον, οἴδαμεν ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς ἡμῶν, καὶ ὅτι τυφλὸς
natus est: Quomodo autẽ nunc * videt, nescimus, aut quis
ἐγεννήθη· πῶς δὲ νῦν βλέπει, οὐκ οἴδαμεν, ἢ τίς 21
aperuit eius oculos, nos nescimus. ipse
ἤνοιξεν αὐτοῦ τοὺς ὀφθαλμούς, ἡμεῖς οὐκ οἴδαμεν. αὐτὸς
ætatem habet, ipsum interrogate. ipse de seipso loquatur.
ἡλικίαν ἔχει, αὐτὸν ἐρωτήσατε· αὐτὸς περὶ ἑαυτοῦ λαλήσει.
Hæc dixerunt parentes eius, quoniam timebant Iudæos.
ταῦτα εἶπον οἱ γονεῖς αὐτοῦ, ὅτι ἐφοβοῦντο τοὺς ἰουδαίους· 22
iam enim ‖constituerant Iudæi, vt si quis eum confiteretur?
ἤδη γὰρ συνετέθειντο οἱ ἰουδαῖοι, ἵνα ἐάν τις αὐτὸν ὁμολογήσῃ
Christum, extra synagogam fieret. *Propter hoc parentes
χριστόν, ἀποσυνάγωγος γένηται. διὰ τοῦτο οἱ γονεῖς 23
eius dixerunt: Quia ætatem habet, ipsum interrogate.
αὐτοῦ εἶπον, ὅτι ἡλικίαν ἔχει, αὐτὸν ἐρωτήσατε.
Vocauerunt ergo ‖ex secundo hominem qui fuerat cæcus,
ἐφώνησαν οὖν ἐκ δευτέρου τὸν ἄνθρωπον ὃς ἦν τυφλός, 24
& dixerunt ei: Da gloriam Deo. nos scimus quia ho-
καὶ εἶπον αὐτῷ, δὸς δόξαν τῷ θεῷ· ἡμεῖς οἴδαμεν ὅτι ὁ ἄν-
mo hic peccator est. ?Respondit ergo ille,
θρωπος οὗτος ἁμαρτωλός ἐστιν. ἀπεκρίθη οὖν ἐκεῖνος 25
& ait: Si peccator est, nescio: vnum scio, quia cæcus
καὶ εἶπεν, εἰ ἁμαρτωλός ἐστιν, οὐκ οἶδα· ἓν οἶδα, ὅτι τυφλὸς
"existens, modò video. Dixerunt *autem illi rursum: Quid fecit
ὤν, ἄρτι βλέπω. εἶπον δὲ αὐτῷ πάλιν, τί ἐποίησέ 26
tibi? quomodo aperuit ‖tuos oculos? Respondit eis:
σοι; πῶς ἤνοιξέ σου τοὺς ὀφθαλμούς; ἀπεκρίθη αὐτοῖς, 27
Dixi vobis iam, & non audistis: quid iterum vultis audire?
εἶπον ὑμῖν ἤδη, καὶ οὐκ ἠκούσατε· τί πάλιν θέλετε ἀκούειν;
‖num & vos vultis eius discipuli fieri?
μὴ καὶ ὑμεῖς θέλετε αὐτοῦ μαθηταὶ γενέσθαι;
?Conuitiati sunt ergo ei, & dixerunt: Tu sis discipulus illius:
ᵃἐλοιδόρησαν οὖν αὐτόν, καὶ εἶπον, σὺ εἶ μαθητὴς ἐκείνου, 28
nos autem Moysi sumus discipuli. Nos scimus quia
ἡμεῖς δὲ τοῦ μωσέως ἐσμὲν μαθηταί. ἡμεῖς οἴδαμεν ὅτι 29
Moysi locutus est Deus: hunc autem nescimus vnde "est.
μωσῇ λελάληκεν ὁ θεός· τοῦτον δὲ οὐκ οἴδαμεν πόθεν ἐστίν.
Respondit ille homo, & dixit eis: In enim hoc
ἀπεκρίθη ὁ ἄνθρωπος καὶ εἶπεν αὐτοῖς, ἐν γὰρ τούτῳ 30
mirabile est, quia vos nescitis vnde sit, & ape-
θαυμαστόν ἐστιν, ὅτι ὑμεῖς οὐκ οἴδατε πόθεν ἐστί, καὶ ἀνέῳ-
ruit meos oculos.
ξέ μου τοὺς ὀφθαλμούς·
Scimus autem quia peccatores Deus non audit: sed si quis
οἴδαμεν δὲ ὅτι ἁμαρτωλῶν ὁ θεὸς οὐκ ἀκούει, ἀλλ' ἐάν τις 31
Dei cultor ?sit, & voluntatem eius ‖faciat, hunc "audit.
θεοσεβὴς ᾖ, καὶ τὸ θέλημα αὐτοῦ ποιῇ, τούτου ἀκούει.
*Ex seculo non auditum est quia aperuit quis oculos cæ-
ἐκ τοῦ αἰῶνος οὐκ ἠκούσθη ὅτι ἤνοιξέ τις ὀφθαλμοὺς τυ- 32
ci nati.
φλοῦ γεγεννημένου.
‖Si non esset hic à Deo, non poterat facere quicquam.
εἰ μὴ ἦν οὗτος παρὰ θεοῦ, οὐκ ἠδύνατο ποιεῖν οὐδέν. 33
Responderunt & dixerunt ei: In peccatis tu natus es
ἀπεκρίθησαν καὶ εἶπον αὐτῷ, ἐν ἁμαρτίαις σὺ ἐγεννήθης 34
totus: & tu doces nos? Et eiecerunt eum foras.
ὅλος, καὶ σὺ διδάσκεις ἡμᾶς; καὶ ἐξέβαλον αὐτὸν ἔξω.
Audiuit Iesus quia eiecerunt eum foras: & ?inueniens eum,
ἤκουσεν ὁ ἰησοῦς ὅτι ἐξέβαλον αὐτὸν ἔξω, καὶ εὑρὼν αὐτόν, 35
dixit ei: Tu credis in filium Dei?
εἶπεν αὐτῷ, σὺ πιστεύεις εἰς τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ;

"Ille autem ‖qui ?autem "hæc *inter eos. ‖qui ?fuisset & vidisset: donec "qui viderat. *videat, ‖conspirauerãt ?esse *Propterea ‖rursum ?Dixit ergo eis ille: "cùm essem, *ergo ‖tibi ‖nunquid ?Maledixerunt ᵃλοιδορέω "sit. ?est, ‖facit, "exaudit. ?A ‖Nisi ?cùm inuenisses

Respondit ille, & dixit: Et quis est Domine, vt cre-
ἀπεκρίθη ἐκεῖνος καὶ εἶπε, καὶ τίς ἐστι κύριε, ἵνα πιστεύ- 36
dam in eum? Dixit autem ei Iesus: Et vidisti eum:
σω εἰς αὐτόν; εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ ἰησοῦς, καὶ ἑώρακας αὐτὸν, 37
& loquens cum te, ille est. At ait: Credo
καὶ ὁ λαλῶν μετὰ σοῦ, ἐκεῖνός ἐστιν. ὁ δὲ ἔφη, πιστεύω 38
Domine. Et adorauit eum. Et dixit ei Iesus: In
κύριε· καὶ προσεκύνησεν αὐτῷ. καὶ εἶπεν ὁ ἰησοῦς, εἰς 39
iudicium ego in mundum hunc veni: vt non videntes
κρίμα ἐγὼ εἰς τὸν κόσμον τοῦτον ἦλθον, ἵνα οἱ μὴ βλέποντες
videant, & videntes cæci fiant. Et audierunt
βλέπωσι, καὶ οἱ βλέποντες τυφλοὶ γένωνται. καὶ ἤκουσαν 40
ex Pharisæis hæc existentes cum eo, & dixerunt ei:
ἐκ τῶν φαρισαίων ταῦτα οἱ ὄντες μετ᾽ αὐτοῦ, καὶ εἶπον αὐτῷ,
Num & nos cæci sumus? Dixit eis Iesus: Si
μὴ καὶ ἡμεῖς τυφλοί ἐσμεν; εἶπεν αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς, εἰ 41
cæci essetis, non haberetis peccatum. nunc verò dicitis: Quia vi-
τυφλοὶ ἦτε, οὐκ ἂν εἴχετε ἁμαρτίαν· νῦν δὲ λέγετε, ὅτι βλέ-
demus. igitur peccatum vestrum manet.
πομεν. ἡ οὖν ἁμαρτία ὑμῶν μένει.

Margin: qui loquitur tecum, ipse · At ille · procidens · ei · qui non vident, · qui vident, · quidam · qui cum ipso erant: · Nunquid

CAP. X. ί.

Amen, amen dico vobis, non intrans per ostium
Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὁ μὴ εἰσερχόμενος διὰ τῆς θύρας 1
in ouile ouium, sed ascendens aliunde,
εἰς τὴν αὐλὴν τῶν προβάτων, ἀλλὰ ἀναβαίνων ἀλλαχόθεν,
ille fur est & latro. Ille verò intrans per
ἐκεῖνος κλέπτης ἐστὶ καὶ λῃστής· ὁ δὲ εἰσερχόμενος διὰ 2
ostium, pastor est ouium. Huic ostiarius
τῆς θύρας, ποιμήν ἐστι τῶν προβάτων. τούτῳ ὁ θυρωρὸς 3
aperit: & oues vocem eius audiunt: & proprias
ἀνοίγει, καὶ τὰ πρόβατα τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούει, καὶ τὰ ἴδια
oues vocat iuxta nomen, & educit eas.
πρόβατα καλεῖ κατ᾽ ὄνομα, καὶ ἐξάγει αὐτά.
Et cùm proprias oues emiserit, ante eas
καὶ ὅταν τὰ ἴδια πρόβατα ἐκβάλῃ, ἔμπροσθεν αὐτῶν 4
vadit: & oues illum sequuntur, quia sciunt vo-
πορεύεται, καὶ τὰ πρόβατα αὐτῷ ἀκολουθεῖ· ὅτι οἴδασι τὴν φω-
cem eius. Alienum autem non sequentur sed
νὴν αὐτοῦ. ἀλλοτρίῳ δὲ οὐ μὴ ἀκολουθήσωσιν, ἀλλὰ 5
fugient ab eo: quia non nouerunt alienorum vocem.
φεύξονται ἀπ᾽ αὐτοῦ· ὅτι οὐκ οἴδασι τῶν ἀλλοτρίων τὴν φωνήν.
Hoc prouerbium dixit eis Iesus. Illi autē non
ταύτην τὴν παροιμίαν εἶπεν αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς. ἐκεῖνοι δὲ οὐκ 6
cognouerūt quanā essent quæ loquebatur eis. Dixit ergo iterum
ἔγνωσαν τίνα ἦν ἃ ἐλάλει αὐτοῖς. εἶπεν οὖν πάλιν 7
eis Iesus: Amen, amen dico vobis, quia ego sum ostium
αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς, ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι ἐγώ εἰμι ἡ θύρα
ouium. Omnes quotquot venerunt, fures sunt & la-
τῶν προβάτων. πάντες ὅσοι ἦλθον, κλέπται εἰσὶ καὶ λῃ- 8
trones: sed non audierunt eos oues.
σταί. ἀλλ᾽ οὐκ ἤκουσαν αὐτῶν τὰ πρόβατα.
Ego sum ostium. per me si quis introierit, saluabitur: &
ἐγώ εἰμι ἡ θύρα· δι᾽ ἐμοῦ ἐάν τις εἰσέλθῃ, σωθήσεται, καὶ 9
ingredietur & egredietur, & pastum inueniet.
εἰσελεύσεται καὶ ἐξελεύσεται, καὶ νομὴν εὑρήσει.
Fur non venit si non vt furetur & mactet, & per-
ὁ κλέπτης οὐκ ἔρχεται εἰ μὴ ἵνα κλέψῃ καὶ θύσῃ, καὶ ἀπολέ- 10
dat. Ego veni vt vitam habeant, & abundantius habeant.
σῃ· ἐγὼ ἦλθον ἵνα ζωὴν ἔχωσι, καὶ περισσὸν ἔχωσιν.
Ego sum pastor pulcher. Pastor pulcher animam
ἐγώ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός· ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς τὴν ψυχὴν 11
suam ponit pro ouibus. Mercenarius autem & non
αὐτοῦ τίθησιν ὑπὲρ τῶν προβάτων. ὁ μισθωτὸς δὲ καὶ οὐκ 12
existens pastor, cuius non sunt oues propriæ, videt lupum
ὢν ποιμὴν, οὗ οὐκ εἰσὶ τὰ πρόβατα ἴδια, θεωρεῖ τὸν λύκον
venientem, & dimittit oues, & fugit: & lupus ra-
ἐρχόμενον, καὶ ἀφίησι τὰ πρόβατα, καὶ φεύγει· καὶ ὁ λύκος ἁρ-
pit eas, & dispergit oues. At mercenarius
πάζει αὐτὰ, καὶ σκορπίζει τὰ πρόβατα. ὁ δὲ μισθωτὸς 13
fugit, quia mercenarius est: & non cura est ei de oui-
φεύγει, ὅτι μισθωτός ἐστιν, καὶ οὐ μέλει αὐτῷ περὶ τῶν προ-
bus. Ego sum pastor pulcher, & cognosco
βάτων. ἐγώ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς, καὶ γινώσκω τὰ 14
meas, & cognoscor à meis. Sicut nouit me
ἐμὰ, καὶ γινώσκομαι ὑπὸ τῶν ἐμῶν. καθὼς γινώσκει με 15
Pater, & ego agnosco Patrem: & animam meam pono
ὁ πατὴρ, κἀγὼ γινώσκω τὸν πατέρα· καὶ τὴν ψυχήν μου τίθημι
pro ouibus. Et alias oues habeo quæ non sunt
ὑπὲρ τῶν προβάτων. καὶ ἄλλα πρόβατα ἔχω ἃ οὐκ ἔστιν 16
ex caula hac: & illas me oportet adducere: & vocem
ἐκ τῆς αὐλῆς ταύτης· κἀκεῖνά με δεῖ ἀγαγεῖν, καὶ τῆς φωνῆς
meam audient: & fiet vnum ouile, vnus pastor.
μου ἀκούσουσι, καὶ γενήσεται μία ποίμνη, εἷς ποιμήν.
Propter hoc Pater me diligit, quia ego pono animam
διὰ τοῦτο ὁ πατήρ με ἀγαπᾷ, ὅτι ἐγὼ τίθημι τὴν ψυχήν 17
meam, vt iterum sumam eam. Nemo tollit eam à me:
μου, ἵνα πάλιν λάβω αὐτήν. οὐδεὶς αἴρει αὐτὴν ἀπ᾽ ἐμοῦ, 18
sed ego pono eam à meipso. potestatem habeo ponendi eam, &
ἀλλ᾽ ἐγὼ τίθημι αὐτὴν ἀπ᾽ ἐμαυτοῦ· ἐξουσίαν ἔχω θεῖναι αὐτὴν, καὶ
potestatem habeo iterum sumendi eam Hoc mandatum acce-
ἐξουσίαν ἔχω πάλιν λαβεῖν αὐτήν. ταύτην τὴν ἐντολὴν ἔλα-
pi à Patre meo. Dissensio igitur iterum facta est in
βον παρὰ τοῦ πατρός μου. 19 σχίσμα οὖν πάλιν ἐγένετο ἐν
Iudæis propter sermones hos. Dicebant autem multi
τοῖς ἰουδαίοις διὰ τοὺς λόγους τούτους. 20 ἔλεγον δὲ πολλοὶ
ex ipsis: Dæmonium habet & insanit: quid eum auditis?
ἐξ αὐτῶν, δαιμόνιον ἔχει καὶ μαίνεται· τί αὐτοῦ ἀκούετε;
Alij dicebant: Hæc verba non sunt dæmoniaci:
21 ἄλλοι ἔλεγον, ταῦτα τὰ ῥήματα οὐκ ἔστι δαιμονιζομένου·
Num dæmonium potest cæcorum oculos aperire?
μὴ δαιμόνιον δύναται τυφλῶν ὀφθαλμοὺς ἀνοίγειν;
Facta sunt autem Encænia in Hierosolymis: & hyems erat.
22 ἐγένετο δὲ τὰ ἐγκαίνια ἐν ἱεροσολύμοις, καὶ χειμὼν ἦν·
Et ambulabat Iesus in templo, in porticu Salomonis.
23 καὶ περιεπάτει ὁ ἰησοῦς ἐν τῷ ἱερῷ ἐν τῇ στοᾷ σολομῶντος.
Circundederunt ergo eum Iudæi, & dicebant ei: Quo-
24 ἐκύκλωσαν οὖν αὐτὸν οἱ ἰουδαῖοι, καὶ ἔλεγον αὐτῷ, ἕως
vsque animam nostram tollis? si tu es Christus, dic nobis
πότε τὴν ψυχὴν ἡμῶν αἴρεις; εἰ σὺ εἶ ὁ χριστὸς, εἰπὲ ἡμῖν
palàm. Respondit eis Iesus: Dixi vobis: &
25 παρρησίᾳ. ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς, εἶπον ὑμῖν, καὶ
non creditis. opera quæ ego facio in nomine Patris
οὐ πιστεύετε. τὰ ἔργα ἃ ἐγὼ ποιῶ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ πατρός
mei, hæc testantur de me: Sed vos non creditis,
26 μου, ταῦτα μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ· ἀλλ᾽ ὑμεῖς οὐ πιστεύετε·
non enim estis ex ouibus meis, sicut dixi vobis.
οὐ γάρ ἐστε ἐκ τῶν προβάτων τῶν ἐμῶν, καθὼς εἶπον ὑμῖν.
Oues meæ vocem meam audiunt: & ego cognosco
27 τὰ πρόβατα τὰ ἐμὰ τῆς φωνῆς μου ἀκούει, κἀγὼ γινώσκω
eas, & sequuntur me. Et ego vitam æternam
28 αὐτὰ, καὶ ἀκολουθοῦσί μοι· κἀγὼ ζωὴν αἰώνιον
do eis: & non peribunt in æternum: & non ra-
δίδωμι αὐτοῖς, καὶ οὐ μὴ ἀπόλωνται εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ οὐχ ἁρ-
piet quisquam eas de manu mea. Pater meus qui de-
29 πάσει τὶς αὐτὰ ἐκ τῆς χειρός μου. ὁ πατήρ μου ὃς δέδω-
dit mihi, maior omnibus est: & nemo potest rapere de
κέ μοι, μείζων πάντων ἐστὶ, καὶ οὐδεὶς δύναται ἁρπάζειν ἐκ
manu Patris mei. Ego & Pater vnum sumus.
30 τῆς χειρὸς τοῦ πατρός μου. ἐγὼ καὶ ὁ πατὴρ ἕν ἐσμεν.
Sustulerunt ergo iterum lapides Iudæi, vt lapidarent
31 ἐβάστασαν οὖν πάλιν λίθους οἱ ἰουδαῖοι, ἵνα λιθάσωσιν
eum. Respondit eis Iesus: Multa pulchra opera
32 αὐτόν. ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς, πολλὰ καλὰ ἔργα
ostendi vobis ex Patre meo, propter quod eorum opus lapi-
ἔδειξα ὑμῖν ἐκ τοῦ πατρός μου· διὰ ποῖον αὐτῶν ἔργον λιθά-
datis me? Responderunt ei Iudæi, dicentes: De
33 ζετέ με; ἀπεκρίθησαν αὐτῷ οἱ ἰουδαῖοι λέγοντες, περὶ
pulchro opere non lapidamus te, sed de blasphemia: &
καλοῦ ἔργου οὐ λιθάζομέν σε, ἀλλὰ περὶ βλασφημίας, καὶ
quia tu homo existens, facis teipsum Deum. Respondit eis
34 ὅτι σὺ ἄνθρωπος ὢν, ποιεῖς σεαυτὸν θεόν. ἀπεκρίθη αὐτοῖς
Iesus: Non est scriptum in lege vestra: Ego dixi,
ὁ ἰησοῦς, οὐκ ἔστι γεγραμμένον ἐν τῷ νόμῳ ὑμῶν, ἐγὼ εἶπα,
dij estis? Si illos dixit deos ad quos sermo Dei
35 θεοί ἐστε; εἰ ἐκείνους εἶπε θεοὺς, πρὸς οὓς ὁ λόγος τοῦ θεοῦ
factus est, & non potest solui scriptura: Quem Pater
36 ἐγένετο, καὶ οὐ δύναται λυθῆναι ἡ γραφή· ὃν ὁ πατὴρ
sanctificauit & misit in mundum, vos dicitis, Quia blas-
ἡγίασε καὶ ἀπέστειλεν εἰς τὸν κόσμον, ὑμεῖς λέγετε, ὅτι βλασ-
phemas: quia dixi, filius Dei sum? Si non facio opera
37 φημεῖς, ὅτι εἶπον, υἱὸς τοῦ θεοῦ εἰμι; εἰ οὐ ποιῶ τὰ ἔργα τοῦ
Patris mei, ne credite mihi: Si autem facio, & si mihi non
38 πατρός μου, μὴ πιστεύετέ μοι· εἰ δὲ ποιῶ, κἂν ἐμοὶ μὴ
credatis, operibus credite: vt cognoscatis & credatis quia in
πιστεύητε, τοῖς ἔργοις πιστεύσατε, ἵνα γνῶτε καὶ πιστεύσητε ὅτι ἐν
me Pater, & ego in eo. Quærebāt ergo rursum eum appre-
39 ἐμοὶ ὁ πατὴρ, κἀγὼ ἐν αὐτῷ. ἐζήτουν οὖν πάλιν αὐτὸν πιά-
hēdere: & exiuit ex manu eorum. Et abiit iterum
40 σαι· καὶ ἐξῆλθεν ἐκ τῆς χειρὸς αὐτῶν. καὶ ἀπῆλθε πάλιν
trans Iordanem in locum vbi erat Ioannes primùm ba-
πέραν τοῦ ἰορδάνου, εἰς τὸν τόπον ὅπου ἦν ἰωάννης τὸ πρῶτον βα-
ptizans: & mansit illic. Et multi venerunt ad eum, &
41 πτίζων, καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ. καὶ πολλοὶ ἦλθον πρὸς αὐτὸν, καὶ
dicebant: Quia Ioannes quidem signum fecit nullum. Omnia autē
ἔλεγον, ὅτι ἰωάννης μὲν σημεῖον ἐποίησεν οὐδέν· πάντα δὲ
quæcunque dixit Ioannes de hoc, vera erant.
ὅσα εἶπεν ἰωάννης περὶ τούτου, ἀληθῆ ἦν.
Et crediderunt multi illic in eum.
42 καὶ ἐπίστευσαν πολλοὶ ἐκεῖ εἰς αὐτόν.

Margin: qui non intrat · ascendit · Qui autem intrat · nominatim, · sequuntur, · fugiunt · quid loqueretur eis. · pascua · nisi · bonus · suis. · qui non est · autem · pertinet ad eum · bonus, · cognoscunt me meæ. · meis. · hoc ouili: · & · Propterea · inter Iudæos · dæmonium habentis. Nunquid · Loquor · testimonium perhibent · quia · bona · δείκνυμι · bono · cùm sis, · Nonne · quia · nolite credere · vultis credere · est, · Patre. · de manibus · eum

CAP. XI. ια.

Erat autem quidā languens Lazarus à Bethania, ex ca-
1 Ἦν δέ τις ἀσθενῶν λάζαρος ἀπὸ βηθανίας, ἐκ τῆς κώ-
stello Mariæ & Marthæ sororis eius. Erat autē Ma-
2 μης μαρίας καὶ μάρθας τῆς ἀδελφῆς αὐτῆς. ἦν δὲ μα-
ria vngens Dominum vnguento, & extergens pedes
ρία ἡ ἀλείψασα τὸν κύριον μύρῳ, καὶ ἐκμάξασα τοὺς πόδας
eius capillis suis: cuius frater Lazarus infirmabatur.
αὐτοῦ ταῖς θριξὶν αὐτῆς, ἧς ὁ ἀδελφὸς λάζαρος ἠσθένει.

Margin: de castello · sororum · quæ vnxit · extersit · b ἐκμάξασα

Miserunt ergo sorores* ad eum, dicentes: Domine,
ἀπέστειλαν οὖν αἱ ἀδελφαὶ πρὸς αὐτὸν λέγουσαι, κύριε, 3
ecce quem amas infirmatur. Audiens autem Iesus, dixit ‖, hæc
ἴδε ὃν φιλεῖς ἀσθενεῖ. ἀκούσας δὲ ὁ ἰησοῦς εἶπεν, αὕτη 4
infirmitas non est ad mortem, sed pro gloria Dei:
ἡ ἀσθένεια οὐκ ἔστι πρὸς θάνατον, ἀλλ' ὑπὲρ τῆς δόξης τοῦ θεοῦ,
vt glorificetur filius Dei per eam. Diligebat autem Ie-
ἵνα δοξασθῇ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ δι' αὐτῆς. ἠγάπα δὲ ὁ ἰη- 5
sus Martham, & sororem eius* & Lazarum.
σοῦς τὴν μάρθαν καὶ τὴν ἀδελφὴν αὐτῆς καὶ τὸν λάζαρον.
Vt ergo audiuit quia infirmabatur, tunc quidem mansit in *quo erat lo-
ὡς οὖν ἤκουσεν ὅτι ἀσθενεῖ, τότε μὲν ἔμεινεν ἐν ᾧ ἦν τό- 6
co duos dies: Deinde post *hoc dicit discipulis
πῳ δύο ἡμέρας· ἔπειτα μετὰ τοῦτο λέγει τοῖς μαθηταῖς 7
suis: Eamus in Iudæam iterum. Dicunt ei
αὐτοῦ, ἄγωμεν εἰς τὴν ἰουδαίαν πάλιν. λέγουσιν αὐτῷ 8
discipuli: Rabbi, nunc quærebant te lapidare Iudæi: &
οἱ μαθηταὶ, ῥαββὶ, νῦν ἐζήτουν σε λιθάσαι οἱ ἰουδαῖοι, καὶ
iterum vadis illuc? Respondit Iesus: Nonne duodecim
πάλιν ὑπάγεις ἐκεῖ; ἀπεκρίθη ὁ ἰησοῦς, οὐχὶ δώδεκα 9
horæ sunt diei? Si quis ambulauerit in die, non of-
ὧραί εἰσιν τῆς ἡμέρας; ἐάν τις περιπατῇ ἐν τῇ ἡμέρᾳ, οὐ προσ-
fendit: quia lucem mundi huius videt. Si autẽ quis am-
κόπτει· ὅτι τὸ φῶς τοῦ κόσμου τούτου βλέπει· ἐὰν δέ τις περι- 10
bulauerit in nocte, offendit: quia lux non est in eo.
πατῇ ἐν τῇ νυκτὶ, προσκόπτει, ὅτι τὸ φῶς οὐκ ἔστιν ἐν αὐτῷ.
Hæc ait, & post *hoc dicit eis, Lazarus amicus
ταῦτα εἶπε, καὶ μετὰ τοῦτο λέγει αὐτοῖς, λάζαρος ὁ φίλος 11
noster dormit: sed vado vt à somno excitem eum.
ἡμῶν κεκοίμηται· ἀλλὰ πορεύομαι ἵνα ἐξυπνίσω αὐτόν.
Dixerunt ergo discipuli eius: Domine, si dormit, ‖ seruabitur.
εἶπον οὖν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, κύριε, εἰ κεκοίμηται, σωθήσεται. 12
Dixerat autem Iesus de morte eius: illi autem puta-
εἰρήκει δὲ ὁ ἰησοῦς περὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ἐκεῖνοι δὲ ἔδο- 13
uerunt quia de dormitione somni diceret.
ξαν ὅτι περὶ τῆς κοιμήσεως τοῦ ὕπνου λέγει.
Tunc ergo dixit eis Iesus manifestè, Lazarus mortuus est.
τότε οὖν εἶπεν αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς παῤῥησίᾳ, λάζαρος ἀπέθανε. 14
Et gaudeo propter vos, vt credatis, quoniã non eram ibi: sed
καὶ χαίρω δι' ὑμᾶς, ἵνα πιστεύσητε, ὅτι οὐκ ἤμην ἐκεῖ· ἀλλ' 15
eamus ad eum. Dixit ergo Thomas * ille dictus
ἄγωμεν πρὸς αὐτόν. εἶπεν οὖν θωμᾶς ὁ λεγόμενος 16
Didymus, ‖ condiscipulis: Eamus & nos, vt moria-
δίδυμος τοῖς συμμαθηταῖς, ἄγωμεν καὶ ἡμεῖς, ἵνα ἀποθάνω-
mur cum eo. * Veniens igitur Iesus,* inuenit eum qua-
μεν μετ' αὐτοῦ. ἐλθὼν οὖν ὁ ἰησοῦς εὗρεν αὐτὸν τέσσα- 17
tuor dies iam habentem in monumento. Erat autem Betha-
ρας ἡμέρας ἤδη ἔχοντα ἐν τῷ μνημείῳ. ἦν δὲ ἡ βηθα- 18
nia iuxta Hierosolymam quasi à stadiis quindecim.
νία ἐγγὺς τῶν ἱεροσολύμων ὡς ἀπὸ σταδίων δεκαπέντε·
Et multi* ex Iudæis venerant ad eas quæ circa
καὶ πολλοὶ ἐκ τῶν ἰουδαίων ἐληλύθεισαν πρὸς τὰς περὶ 19
Martham & Mariam, vt consolarentur eas de
τὴν μάρθαν καὶ μαρίαν, ἵνα [b] παραμυθήσωνται αὐτὰς περὶ τοῦ
fratre suo. Ergo Martha vt audiuit quia Iesus ve-
ἀδελφοῦ αὐτῶν. ἡ οὖν μάρθα ὡς ἤκουσεν ὅτι ὁ ἰησοῦς ἔρ- 20
nit, occurrit illi: Maria autem ‖ in domo sedebat.
χεται, [c] ὑπήντησεν αὐτῷ· μαρία δὲ ἐν τῷ οἴκῳ ἐκαθέζετο.
Dixit ergo Martha ad Iesum: Domine, si fuisses hîc, fra-
εἶπεν οὖν ἡ μάρθα πρὸς τὸν ἰησοῦν, κύριε, εἰ ἦς ὧδε, ὁ ἀδελ- 21
ter meus non fuisset mortuus. Sed & nunc scio quia quæcũ-
φός μου οὐκ ἂν [d] ἐτεθνήκει. ἀλλὰ καὶ νῦν οἶδα ὅτι ὅσα 22
que poposceris * Deum, dabit tibi Deus. Dicit illi Ie-
ἂν αἰτήσῃ τὸν θεὸν, δώσει σοι ὁ θεός. λέγει αὐτῇ ὁ ἰη- 23
sus: Resurget frater tuus. Dicit ei Martha: Scio
σοῦς, ἀναστήσεται ὁ ἀδελφός σου. λέγει αὐτῷ ἡ μάρθα, οἶδα 24
quia resurget in resurrectione in nouissimo die.
ὅτι ἀναστήσεται ἐν τῇ ἀναστάσει ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ.
Dixit ei Iesus: Ego sum resurrectio & vita: *cre-
εἶπεν αὐτῇ ὁ ἰησοῦς, ἐγώ εἰμι ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ζωή· ὁ πι- 25
dens in me, etiam si mortuus fuerit, viuet: Et omnis * viuens,
στεύων εἰς ἐμὲ, κἂν ἀποθάνῃ, ζήσεται· καὶ πᾶς ὁ ζῶν 26
& credens in me, non morietur in æternum. Credis
καὶ πιστεύων εἰς ἐμὲ, οὐ μὴ ἀποθάνῃ εἰς τὸν αἰῶνα. πιστεύεις
hoc? Ait illi: Vtique Domine: ego credidi quia tu es
τοῦτο; λέγει αὐτῷ, ναὶ κύριε. ἐγὼ πεπίστευκα ὅτι σὺ εἶ 27
Christus filius Dei in hunc mundum ‖ veniens.
ὁ χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, ὁ εἰς τὸν κόσμον ἐρχόμενος.
Et hæc * locuta, abiit: & vocauit Mariam soro-
καὶ ταῦτα εἰποῦσα ἀπῆλθε, καὶ ἐφώνησε μαρίαν τὴν ἀδελ- 28
rem suam silentio, dicens: Magister adest, & vocat te.
φὴν αὐτῆς λάθρα, εἰποῦσα, ὁ διδάσκαλος πάρεστι καὶ φωνεῖ σε.
Illa vt audiuit, surgit citò, & venit ad eum.
ἐκείνη ὡς ἤκουσεν, ἐγείρεται ταχὺ, καὶ ἔρχεται πρὸς αὐτόν. 29
Nondum *autẽ venerat Iesus in *vicum, sed erat ‖ in
οὔπω δὲ ἐληλύθει ὁ ἰησοῦς εἰς τὴν κώμην, ἀλλ' ἦν ἐν 30
loco vbi occurrerat ei Martha.
τῷ τόπῳ, ὅπου ὑπήντησεν αὐτῷ ἡ μάρθα.
Ergo Iudæi *existentes cum ea in domo, & *con-
οἱ οὖν ἰουδαῖοι οἱ ὄντες μετ' αὐτῆς ἐν τῇ οἰκίᾳ, καὶ παρα- 31
solantes eam, *videntes Mariam quia citò surre-
μυθούμενοι αὐτὴν, ἰδόντες τὴν μαρίαν, ὅτι ταχέως ἀνέ-
xit & exiit, secuti sunt eam, dicentes: Quia vadit
στη καὶ ἐξῆλθεν, ἠκολούθησαν αὐτῇ, λέγοντες, ὅτι ὑπάγει
ad monumentum, vt ploret ibi. Ergo Maria cùm
32 εἰς τὸ μνημεῖον, ἵνα κλαύσῃ ἐκεῖ. ἡ οὖν μαρία ὡς
venisset vbi erat Iesus, videns eum, cecidit eius ad
ἦλθεν ὅπου ἦν ὁ ἰησοῦς, ἰδοῦσα αὐτὸν, ἔπεσεν αὐτοῦ εἰς τοὺς
pedes, ‖ dicens ei: Domine, si fuisses hîc, non esset mortuus
πόδας, λέγουσα αὐτῷ, κύριε, εἰ ἦς ὧδε, οὐκ ἂν ἀπέθανέ
meus frater. Iesus ergo vt vidit eam plorantem,
33 μου ὁ ἀδελφός. ἰησοῦς οὖν ὡς εἶδεν αὐτὴν κλαίουσαν,
& *simulvenientes ipsi Iudæos plorantes, infre-
καὶ τοὺς συνελθόντας αὐτῇ ἰουδαίους κλαίοντας, [a] ἐνεβριμή-
muit spiritu, & turbauit seipsum: Et dixit:
34 σατο τῷ πνεύματι, καὶ ἐτάραξεν ἑαυτόν· καὶ εἶπε,
Vbi posuistis eum? Dicunt ei: Domine, veni & vide.
ποῦ [b] τεθείκατε αὐτόν; λέγουσιν αὐτῷ, κύριε, ἔρχου καὶ ἴδε.
*Lachrymatus est Iesus.
35 ἐδάκρυσεν ὁ ἰησοῦς.
Dixerunt ergo Iudæi: Ecce quomodo amabat eum.
36 ἔλεγον οὖν οἱ ἰουδαῖοι, ἴδε πῶς ἐφίλει αὐτόν·
Quidã autẽ ex ipsis dixerunt: Non poterat hic *aperiens
37 τινὲς δὲ ἐξ αὐτῶν εἶπον, οὐκ ἠδύνατο οὗτος ὁ ἀνοίξας τοὺς
oculos cæci, facere vt & hic non moreretur?
ὀφθαλμοὺς τοῦ τυφλοῦ, ποιῆσαι ἵνα καὶ οὗτος μὴ ἀποθάνῃ;
Iesus ergo rursum infremens in semetipso, venit ad
38 ἰησοῦς οὖν πάλιν ἐμβριμώμενος ἐν ἑαυτῷ, ἔρχεται εἰς
monumentum. erat autem spelunca: & lapis superpositus erat ‖ super ea:
τὸ μνημεῖον. ἦν δὲ σπήλαιον, καὶ λίθος ἐπέκειτο ἐπ' αὐτῷ·
Ait Iesus: Tollite lapidem: dicit ei soror
39 λέγει ὁ ἰησοῦς, ἄρατε τὸν λίθον. λέγει αὐτῷ ἡ ἀδελφὴ τοῦ
*mortui Martha: Domine, iam fœtet: quatriduanus enim est.
τεθνηκότος μάρθα, κύριε, ἤδη ὄζει· τεταρταῖος γάρ ἐστι.
Dicit ei Iesus: * Non dixi tibi, quoniã si credideris, videbis
40 λέγει αὐτῇ ὁ ἰησοῦς, οὐκ εἶπόν σοι ὅτι ἐὰν πιστεύσῃς, ὄψει τὴν
gloriam Dei? Tulerunt ergo lapidem vbi erat mor-
41 δόξαν τοῦ θεοῦ; ἦραν οὖν τὸν λίθον, οὗ ἦν ὁ τεθνη-
tuus positus. At Iesus ‖ extulit oculos sursum, & dixit:
κὼς κείμενος. ὁ δὲ ἰησοῦς ἦρε τοὺς ὀφθαλμοὺς ἄνω, καὶ εἶπε,
Pater, gratias ago tibi quoniam audisti me. Ego autẽ sciebã quia
42 πάτερ, εὐχαριστῶ σοι, ὅτι ἤκουσάς μου. ἐγὼ δὲ ᾔδειν ὅτι
semper me audis: sed propter *turbam circunstantem
πάντοτέ μου ἀκούεις, ἀλλὰ διὰ τὸν ὄχλον τὸν περιεστῶτα
dixi: vt credant quia tu me misisti.
εἶπον, ἵνα πιστεύσωσιν ὅτι σύ με ἀπέστειλας.
Et hæc *dicens, voce magna clamauit, Lazare ve-
43 καὶ ταῦτα εἰπὼν, φωνῇ μεγάλῃ ἐκραύγασε, λάζαρε, δεῦ-
ni foras. Et * exiit mortuus, ligatus
44 ρο ἔξω. καὶ ἐξῆλθεν ὁ τεθνηκὼς, δεδεμένος τοὺς
pedes & manus ‖ fasciis: & facies illius sudario
πόδας καὶ τὰς χεῖρας κειρίαις, καὶ ἡ ὄψις αὐτοῦ σουδαρίῳ
*obuincta erat. Dicit eis Iesus: Soluite eum, & finite
περιεδέδετο. λέγει αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς, λύσατε αὐτὸν, καὶ ἄφετε
abire. Multi ergo ex Iudæis *venientes
45 ὑπάγειν. πολλοὶ οὖν ἐκ τῶν ἰουδαίων οἱ ἐλθόντες
ad Mariam*, & ‖ spectantes quæcunque fecit Iesus:
πρὸς τὴν μαρίαν, καὶ θεασάμενοι ὅσα ἐποίησεν ὁ ἰησοῦς,
crediderunt in eum. Quidam autẽ ex ipsis abierunt ad
46 ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν. τινὲς δὲ ἐξ αὐτῶν ἀπῆλθον πρὸς
Pharisæos, & dixerunt eis quæ fecit Iesus.
τοὺς φαρισαίους, καὶ εἶπον αὐτοῖς ἃ ἐποίησεν ὁ ἰησοῦς.
Collegerunt ergo *principes Sacerdotum & Pharisæi concilium,
47 συνήγαγον οὖν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ φαρισαῖοι συνέδριον,
& dicebant: Quid facimus? quia hic homo multa signa
καὶ ἔλεγον, τί ποιοῦμεν; ὅτι οὗτος ὁ ἄνθρωπος πολλὰ σημεῖα
facit. Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum:
48 ποιεῖ. ἐὰν ἀφῶμεν αὐτὸν οὕτω, πάντες πιστεύσουσιν εἰς αὐτὸν,
& venient Romani, & tollent nostrum & locum & gentem:
καὶ ἐλεύσονται οἱ ῥωμαῖοι, καὶ ἀροῦσιν ἡμῶν καὶ τὸν τόπον καὶ τὸ ἔθνος.
Vnus autẽ quidã ex ipsis Caiphas *princeps Sacerdotum existens anni
49 εἷς δέ τις ἐξ αὐτῶν καϊάφας, ἀρχιερεὺς ὢν τοῦ ἐνιαυτοῦ
illius, dixit eis: Vos nescitis quicquam, Nec cogi-
50 ἐκείνου, εἶπεν αὐτοῖς, ὑμεῖς οὐκ οἴδατε οὐδέν· οὐδὲ διαλο-
tatis quia expedit nobis vt vnus homo moriatur pro
γίζεσθε ὅτι συμφέρει ἡμῖν ἵνα εἷς ἄνθρωπος ἀποθάνῃ ὑπὲρ τοῦ
populo, & non tota gens pereat. Hoc autem à semetipso
51 λαοῦ, καὶ μὴ ὅλον τὸ ἔθνος ἀπόληται. τοῦτο δὲ ἀφ' ἑαυτοῦ
non dixit: sed *princeps Sacerdotũ existens anni illius, prophe-
οὐκ εἶπεν, ἀλλὰ ἀρχιερεὺς ὢν τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου, προεφή-
tauit quia ‖ futurus esset Iesus mori pro gente:
τευσεν ὅτι ἔμελλεν ὁ ἰησοῦς ἀποθνήσκειν ὑπὲρ τοῦ ἔθνους·
Et non pro gente tantùm, sed vt & *natos Dei
52 καὶ οὐχ ὑπὲρ τοῦ ἔθνους μόνον, ἀλλ' ἵνα καὶ τὰ τέκνα τοῦ θεοῦ
*dispersos cogeret in vnum. Ab illo ergo
53 τὰ διεσκορπισμένα συναγάγῃ εἰς ἕν. ἀπ' ἐκείνης οὖν
die *consultabant vt interficerent eum.
τῆς ἡμέρας συνεβουλεύσαντο ἵνα ἀποκτείνωσιν αὐτόν.
Iesus ergo non ‖ amplius palàm ambulabat *in Iudæis:
54 ἰησοῦς οὖν οὐκ ἔτι παῤῥησίᾳ περιεπάτει ἐν τοῖς ἰουδαίοις,

Marginal notes (left): * eius; ‖ eis:; * Mariam,; * eodem loco duobus diebus:; * hæc; * hæc; κοιμάομαι; ‖ saluus erit.; * qui dicitur; ‖ ad condiscipulos:; * Venit itaque; * &; * autem; παραμυθέομαι; ‖ domi; ὑπαντάω; θνήσκω; ‖ à Deo,; * qui credit; * qui viuit, & credit; ‖ qui venisti; * cùm dixisset; * enim; * castellum:; ‖ adhuc illo; * qui erant; * consolabãtur

Marginal notes (right): * cùm vidissent; ‖ & dicit; * qui venerant cum ea,; [a] ἐμβριμάομαι; [b] τίθημι; * Et; * qui aperuit; ‖ ei.; * eius qui mortuus fuerat,; * Nonne; ‖ autem eleuatis oculis; * populum qui circunstat,; * cùm dixisset; * statim prodiit qui fuerat ‖ institis:; * ligata.; * qui venerant; * & Martham, ‖ viderant; * Pontifices; * nomine, cùm esset Pontifex; * cùm esset Pontifex; ‖ Iesus moriturus erat; * filios; * qui erant dispersi, congregaret; * cogitauerunt; ‖ iam; * apud Iudæos:

sed abiit illinc in regionem, *prope desertum, in
ἀλλὰ ἀπῆλθεν ἐκεῖθεν εἰς τὴν χώραν, ἐγγὺς τῆς ἐρήμου, εἰς
*Ephraim dictam urbem. & ibi morabatur cum discipulis
Ἐφραὶμ λεγομένην πόλιν· κἀκεῖ διέτριβε μετὰ τῶν μαθητῶν
suis. Erat autē *propè Pascha Iudæorum, & ascenderunt
αὐτοῦ. Ἦν δὲ ἐγγὺς τὸ πάσχα τῶν Ἰουδαίων· καὶ ἀνέβησαν 55
multi in Hierosolymam *ex illa regione ante Pascha, vt *purifi-
πολλοὶ εἰς Ἱεροσόλυμα ἐκ τῆς χώρας πρὸ τοῦ πάσχα, ἵνα ἁγνί-
carent seipsos. Quærebant ergo Iesum: & *loquebantur cum
σωσιν ἑαυτούς. Ἐζήτουν οὖν τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἔλεγον μετ' 56
alij aliis in templo stantes: Quid *videtur vobis, quia non venit
ἀλλήλων ἐν τῷ ἱερῷ ἑστηκότες, τί δοκεῖ ὑμῖν, ὅτι οὐ μὴ ἔλθῃ
*in festum? Dederant autem & *principes Sacerdotū & Phari-
εἰς τὴν ἑορτήν; Δεδώκεισαν δὲ καὶ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Φαρι- 57
sæi mandatum, vt si quis cognouerit vbi sit, indicet, vt appre-
σαῖοι ἐντολήν, ἵνα ἐάν τις *γνῷ ποῦ ἐστι, μηνύσῃ, ὅπως πιά-
hendant eum.
σωσιν αὐτόν.

CAP. XII. ιβ´.

Ergo Iesus ante sex dies Paschæ venit in Betha-
Ὁ οὖν Ἰησοῦς πρὸ ἓξ ἡμερῶν τοῦ πάσχα ἦλθεν εἰς Βηθα- 1
niam, vbi *erat Lazarus mortuus, quē *suscitauerat ex mortuis.
νίαν, ὅπου ἦν Λάζαρος ὁ τεθνηκώς, ὃν ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν.
Fecerunt *ergo ei cœnam ibi: & Martha ministrabat:
Ἐποίησαν οὖν αὐτῷ δεῖπνον ἐκεῖ, καὶ ἡ Μάρθα διηκόνει. ὁ 2
at Lazarus *vnus erat *recumbentium cum eo.
δὲ Λάζαρος εἷς ἦν τῶν ἀνακειμένων σὺν αὐτῷ.
Igitur Maria *accipiens libram vnguenti nardi *fidelis mul-
Ἡ οὖν Μαρία λαβοῦσα λίτραν μύρου νάρδου πιστικῆς πο- 3
*tipretij, vnxit pedes Iesu: & extersit capillis suis
λυτίμου, ἤλειψε τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ, καὶ ἐξέμαξε ταῖς θριξὶν αὐτῆς
pedes eius: *at domus impleta est ex odore vnguenti.
τοὺς πόδας αὐτοῦ· ἡ δὲ οἰκία ἐπληρώθη ἐκ τῆς ὀσμῆς τοῦ μύρου.
Dixit ergo vnus ex discipulis eius Iudas Simonis Isca-
Λέγει οὖν εἷς ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, Ἰούδας Σίμωνος Ἰσκα- 4
riotes, *ille futurus eum tradere: Quare hoc vnguen-
ριώτης, ὁ μέλλων αὐτὸν παραδιδόναι, Διατί τοῦτο τὸ μύ- 5
tum non veniit trecentis denariis, & datum est egenis?
ρον οὐκ ἐπράθη τριακοσίων δηναρίων, καὶ ἐδόθη πτωχοῖς;
Dixit autem hoc, non quia de egenis *cura esset ei: sed
Εἶπε δὲ τοῦτο, οὐχ ὅτι περὶ τῶν πτωχῶν ἔμελεν αὐτῷ, ἀλλ' 6
quia fur erat, & *marsupium habebat, & *inecta
ὅτι κλέπτης ἦν, καὶ τὸ γλωσσόκομον εἶχε, καὶ τὰ βαλλόμενα
portabat. Dixit ergo Iesus: Sine illam. in diem
ἐβάσταζεν. Εἶπεν οὖν ὁ Ἰησοῦς, Ἄφες αὐτήν· εἰς τὴν ἡμέραν 7
sepulturæ meæ *conseruauit illud. Pauperes enim
τοῦ ἐνταφιασμοῦ μου τετήρηκεν αὐτό. Τοὺς πτωχοὺς γὰρ 8
semper habetis *cum vobisipsis, me autē non semper *habetis.
πάντοτε ἔχετε μεθ' ἑαυτῶν, ἐμὲ δὲ οὐ πάντοτε ἔχετε.
Cognouit ergo turba multa ex Iudæis quia illic est: & vene-
Ἔγνω οὖν ὄχλος πολὺς ἐκ τῶν Ἰουδαίων ὅτι ἐκεῖ ἐστι· καὶ ἦλ- 9
runt non propter Iesum tantum, sed vt & Lazarum viderent, quem
θον οὐ διὰ τὸν Ἰησοῦν μόνον, ἀλλ' ἵνα καὶ τὸν Λάζαρον ἴδωσιν, ὃν
suscitauit ex mortuis. *Consultarunt autē principes Sacerdotū vt &
ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν. Ἐβουλεύσαντο δὲ οἱ ἀρχιερεῖς ἵνα καὶ 10
Lazarum interficerent. Quia multi propter illum *subibant
τὸν Λάζαρον ἀποκτείνωσιν· ὅτι πολλοὶ δι' αὐτὸν ὑπῆγον 11
Iudæorum, & credebant in Iesum. *Postridie turba
τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἐπίστευον εἰς τὸν Ἰησοῦν. Τῇ ἐπαύριον ὄχλος 12
multa *veniens ad diem festum, *audientes quia venit Iesus
πολὺς ὁ ἐλθὼν εἰς τὴν ἑορτήν, ἀκούσαντες ὅτι ἔρχεται ὁ Ἰησοῦς
in Hierosolymam, Acceperunt ramos palmarum, & *exie-
εἰς Ἱεροσόλυμα, Ἔλαβον τὰ βαΐα τῶν φοινίκων, καὶ ἐξῆλ- 13
runt in occursum ei: & clamabant, Hosanna, benedictus
θον εἰς ὑπάντησιν αὐτῷ, καὶ ἔκραζον, Ὡσαννά, εὐλογημένος
*veniens in nomine Domini, rex Israel.
ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραήλ.
*Inueniens autem Iesus asellum, sedit super eum, sicut est
Εὑρὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς ὀνάριον, ἐκάθισεν ἐπ' αὐτό, καθώς ἐστι 14
scriptum: *Ne time filia Sion: ecce rex
γεγραμμένον, Μὴ φοβοῦ θύγατερ Σιών· ἰδού, ὁ βασιλεύς 15
tuus venit sedens super pullum asinæ. Hæc autem non
σου ἔρχεται καθήμενος ἐπὶ πῶλον ὄνου. Ταῦτα δὲ οὐκ 16
cognouerunt discipuli eius primùm: sed quādo glorificatus est
ἔγνωσαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ τὸ πρῶτον· ἀλλ' ὅτε ἐδοξάσθη ὁ
Iesus, tunc recordati sunt quia hæc erant de eo scripta,
Ἰησοῦς, τότε ἐμνήσθησαν ὅτι ταῦτα ἦν ἐπ' αὐτῷ γεγραμμένα,
& hæc fecerunt ei. *Testabatur ergo turba, *existens
καὶ ταῦτα ἐποίησαν αὐτῷ. Ἐμαρτύρει οὖν ὁ ὄχλος ὁ ὢν 17
cum eo, quando Lazarum vocauit *ex monumento, &
μετ' αὐτοῦ, ὅτε τὸν Λάζαρον ἐφώνησεν ἐκ τοῦ μνημείου, καὶ
suscitauit eum *ex mortuis. *Propter hoc & obuiam venit ei
ἤγειρεν αὐτὸν ἐκ νεκρῶν. Διὰ τοῦτο καὶ ὑπήντησεν αὐτῷ 18
turba, quia *audiuit hoc eum fecisse signum.
ὁ ὄχλος, ὅτι ἤκουσε τοῦτο αὐτὸν πεποιηκέναι τὸ σημεῖον.
Ergo Pharisæi dixerunt ad semetipsos: Videtis quia non
Οἱ οὖν Φαρισαῖοι εἶπον πρὸς ἑαυτούς, Θεωρεῖτε ὅτι οὐκ 19
*proficitis nihil? ecce mundus *post eum abiit.
ὠφελεῖτε οὐδέν; ἴδε ὁ κόσμος ὀπίσω αὐτοῦ ἀπῆλθεν.

Erant autē quidam *Græci ex *ascendentibus, vt ado-
20 Ἦσαν δέ τινες Ἕλληνες ἐκ τῶν ἀναβαινόντων, ἵνα προσκυ-
rarent in die festo. Hi ergo accesserunt *Philip-
21 νήσωσιν ἐν τῇ ἑορτῇ· Οὗτοι οὖν προσῆλθον Φιλίπ-
po illi à Bethsaida Galilææ: & rogabant eum, di-
πῳ τῷ ἀπὸ Βηθσαϊδὰ τῆς Γαλιλαίας, καὶ ἠρώτων αὐτόν, λέ-
centes: Domine, volumus Iesum videre. Venit Philippus,
22 γοντες, Κύριε, θέλομεν τὸν Ἰησοῦν ἰδεῖν. Ἔρχεται Φίλιππος
& dicit Andreæ: & rursum Andreas & Philippus *di-
καὶ λέγει τῷ Ἀνδρέᾳ· καὶ πάλιν Ἀνδρέας καὶ Φίλιππος λέ-
cunt Iesu. *At Iesus *respondit eis, di-
23 γουσι τῷ Ἰησοῦ. Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀπεκρίνατο αὐτοῖς, λέ-
cens: Venit hora vt *glorificetur filius hominis.
γων, Ἐλήλυθεν ἡ ὥρα ἵνα δοξασθῇ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου.
Amen, amen dico vobis, *si non granum frumenti cadens
24 Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ ὁ κόκκος τοῦ σίτου πεσὼν
in terram, mortuū fuerit, ipsum solum manet. si autē mortuū fuerit, mul-
εἰς τὴν γῆν ἀποθάνῃ, αὐτὸς μόνος μένει· ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ, πο-
tum fructum affert. *Amans animam suam, per-
25 λὺν καρπὸν φέρει. Ὁ φιλῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, ἀπο-
det eam: & *odio habens animam suam in mundo hoc,
λέσει αὐτήν· καὶ ὁ μισῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ,
in vitam æternam custodiet eam. Si mihi ministrat quis,
26 εἰς ζωὴν αἰώνιον φυλάξει αὐτήν. Ἐὰν ἐμοὶ διακονῇ τις,
me sequatur: & vbi sum ego, illic & minister
ἐμοὶ ἀκολουθείτω· καὶ ὅπου εἰμὶ ἐγώ, ἐκεῖ καὶ ὁ διάκονος ὁ
meus erit. Et si quis mihi ministrauerit, honorificabit eum Pater.
ἐμὸς ἔσται· καὶ ἐάν τις ἐμοὶ διακονῇ, τιμήσει αὐτὸν ὁ πατήρ.
Nunc anima mea turbata est. Et quid dicam? Pater, sal-
27 Νῦν ἡ ψυχή μου τετάρακται· καὶ τί εἴπω; Πάτερ, σῶ-
uifica me ex hora hac. Sed *propter hoc veni in horam
σόν με ἐκ τῆς ὥρας ταύτης. Ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἦλθον εἰς τὴν ὥραν
hanc. Pater *glorifica tuum nomen. Venit ergo vox
28 ταύτην. Πάτερ δόξασόν σου τὸ ὄνομα. Ἦλθεν οὖν φωνὴ
de cælo, Et *glorificaui, & iterum *glorificabo.
ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, Καὶ ἐδόξασα καὶ πάλιν δοξάσω.
Ergo turba *stans & audiens, dicebat tonitruum esse factum.
29 Ὁ οὖν ὄχλος ὁ ἑστὼς καὶ ἀκούσας, ἔλεγε βροντὴν γεγονέναι·
Alij dicebant: Angelus ei locutus est. Respondit
30 ἄλλοι ἔλεγον, Ἄγγελος αὐτῷ λελάληκεν. Ἀπεκρίθη
Iesus, & dixit: Nō propter me hæc vox *facta est, sed propter vos.
ὁ Ἰησοῦς καὶ εἶπεν, Οὐ δι' ἐμὲ αὕτη ἡ φωνὴ γέγονεν, ἀλλὰ δι' ὑμᾶς.
Nunc iudicium est mundi: nunc princeps mundi huius
31 Νῦν κρίσις ἐστὶ τοῦ κόσμου τούτου· νῦν ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου
eiicietur foras: Et ego si exaltatus fuero à terra,
32 ἐκβληθήσεται ἔξω. Κἀγὼ ἐὰν ὑψωθῶ ἐκ τῆς γῆς,
*omnes traham ad meipsum. Hoc autem dicebat, si-
33 πάντας ἑλκύσω πρὸς ἐμαυτόν. Τοῦτο δὲ ἔλεγε, ση-
gnificans qua morte *futurus esset mori.
μαίνων ποίῳ θανάτῳ ἤμελλεν ἀποθνήσκειν.
Respondit ei turba: Nos audiuimus ex Lege
34 Ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ ὄχλος, Ἡμεῖς ἠκούσαμεν ἐκ τοῦ νόμου
quia Christus manet in æternum: & quomodo tu dicis: Oportet exal-
ὅτι ὁ Χριστὸς μένει εἰς τὸν αἰῶνα· καὶ πῶς σὺ λέγεις, Δεῖ ὑψω-
tari filium hominis? Quis est iste filius hominis?
θῆναι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου; τίς ἐστιν οὗτος ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου;
Dixit ergo eis Iesus: Adhuc modicum *tempus, lumen *cum
35 Εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Ἔτι μικρὸν χρόνον τὸ φῶς μεθ'
vobis est. Ambulate dum lucem habetis, vt non tenebræ vos
ὑμῶν ἐστι. Περιπατεῖτε, ἕως τὸ φῶς ἔχετε, ἵνα μὴ σκοτία ὑμᾶς
comprehendant, & *ambulans in tenebris, nescit quò vadat.
καταλάβῃ· καὶ ὁ περιπατῶν ἐν τῇ σκοτίᾳ, οὐκ οἶδε ποῦ ὑπάγει.
Dum lucem habetis, credite in lucem, vt filij lucis *fia-
36 Ἕως τὸ φῶς ἔχετε, πιστεύετε εἰς τὸ φῶς, ἵνα υἱοὶ φωτὸς γένη-
tis. Hæc locutus est Iesus: & *abiens abscondit se ab eis.
σθε. Ταῦτα ἐλάλησεν ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἀπελθὼν ἐκρύβη ἀπ' αὐτῶν.
*Tot autem eo signa faciente coram eis, non
37 Τοσαῦτα δὲ αὐτοῦ σημεῖα πεποιηκότος ἔμπροσθεν αὐτῶν, οὐκ
credebant in eum: Vt sermo Esaiæ prophetæ
38 ἐπίστευον εἰς αὐτόν, Ἵνα ὁ λόγος Ἠσαΐου τοῦ προφήτου
impleretur, quem dixit: Domine, quis credidit auditui nostro? &
πληρωθῇ, ὃν εἶπε, Κύριε, τίς ἐπίστευσε τῇ ἀκοῇ ἡμῶν; καὶ ὁ
brachium Domini cui reuelatum est? *Propter hoc non
39 βραχίων Κυρίου τίνι ἀπεκαλύφθη; Διὰ τοῦτο οὐκ
poterant credere, quia iterum dixit Esaias:
ἠδύναντο πιστεύειν, ὅτι πάλιν εἶπεν Ἠσαΐας,
Excæcauit eorum oculos, & indurauit
40 Τετύφλωκεν αὐτῶν τοὺς ὀφθαλμούς, καὶ πεπώρωκεν
eorum cor: vt non videant oculis, & *intelligant
αὐτῶν τὴν καρδίαν, ἵνα μὴ ἴδωσι τοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ νοήσωσι
corde: & conuertantur, & sanem eos.
τῇ καρδίᾳ, καὶ ἐπιστραφῶσι, καὶ ἰάσωμαι αὐτούς.
Hæc dixit Esaias quando vidit gloriam eius, & locutus est
41 Ταῦτα εἶπεν Ἠσαΐας ὅτε εἶδε τὴν δόξαν αὐτοῦ, καὶ ἐλάλησε
de eo. Veruntamen & ex principibus multi
42 περὶ αὐτοῦ. Ὅμως μέντοι καὶ ἐκ τῶν ἀρχόντων πολλοὶ
crediderunt in eum: sed propter Pharisæos non confi-
ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν, ἀλλὰ διὰ τοὺς Φαρισαίους οὐχ ὡμο-
tebantur, vt *non extra synagogam fierent.
λόγουν, ἵνα μὴ ἀποσυνάγωγοι γένωνται.

Marginal notes (left): *iuxta; *ciuitatem quę dicitur Ephrē; *proximum; *de; *sanctificarent; *colloquebātur adinuicem; *putatis; *ad diem; *Pontifices; *γνώσκω; *fuerat; *suscitauit Iesus; *autem; *verò; *ex discumbentibus; *ergo accepit; *pistici, pretiosi, &; *&; *qui erat eum traditurus; *ἐπράττω; *pertinebat ad eum; *loculos habēs, ea quæ mittebantur; *vt; *seruet; *τηρέω; *vobiscum; *habebitis; *Cogitauerūt; *abibant ex Iudæis; *In crastinum autem; *quæ venerat; *cum audissent; *processerunt obuiam; *qui venit; *Et inuenit; *Noli timere; *Testimonium perhibebat; *quæ erat; *de; *à; *Propterea; *audierunt; *proficimus; *totus

Marginal notes (right): *Gentiles his qui ascenderant; *ad Philippū, qui erat; *dixerunt; *autem; *clarificetur; *nisi; *Qui amat; *qui odit; *meus; *propterea; *clarifica; *clarificaui, *clarificabo; *quæ stabat & audierat; *venit; *omnia; *esset moriturus; *in; *qui ambulat; *sitis. *abiit, &; *Cùm autem tanta signa fecisset; *Propterea; *non; *de synagoga nō eiicerentur.

Dilexerunt enim gloriam hominum magis quàm
ἠγάπησαν γὰρ τὴν δόξαν τῶν ἀνθρώπων μᾶλλον ἤπερ τὴν 43
gloriam Dei. Iesus autem clamauit, & dixit: ‖Credens in
δόξαν τοῦ θεοῦ. ἰησοῦς δὲ ἔκραξε, καὶ εἶπεν, ὁ πιστεύων εἰς 44
me, non credit in me, sed in ?mittentem me.
ἐμὲ, οὐ πιστεύει εἰς ἐμὲ, ἀλλ' εἰς τὸν πέμψαντά με.
Et *spectans me, ‖spectat mittentem me.
καὶ ὁ θεωρῶν ἐμὲ, θεωρεῖ τὸν πέμψαντά με. 45
Ego lux in mundum veni: vt omnis ?credens in
ἐγὼ φῶς εἰς τὸν κόσμον ἐλήλυθα, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς 46
me, in tenebris non maneat. Et si quis mea audierit
ἐμὲ, ἐν τῇ σκοτίᾳ μὴ μείνῃ. καὶ ἐάν τις μου ἀκούσῃ τῶν 47
verba, & non "crediderit, ego non iudico eum. non enim veni
ῥημάτων, καὶ μὴ πιστεύσῃ, ἐγὼ οὐ κρίνω αὐτόν· οὐ γὰρ ἦλθον
vt iudicem mundum, sed vt saluificem mundum. *Reijciens
ἵνα κρίνω τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σώσω τὸν κόσμον. ὁ ἀθετῶν 48
me, & non ‖accipiens verba mea, habet ?iudicantem eum.
ἐμὲ, καὶ μὴ λαμβάνων τὰ ῥήματά μου, ἔχει τὸν κρίνοντα αὐτόν.
sermo quem locutus sum, ille iudicabit eum in nouissimo die.
ὁ λόγος ὃν ἐλάλησα, ἐκεῖνος κρινεῖ αὐτὸν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ.
Quia ego ex meipso non sum locutus, sed ille *mittens me Pa-
ὅτι ἐγὼ ἐξ ἐμαυτοῦ οὐκ ἐλάλησα, ἀλλ' ὁ πέμψας με πα- 49
ter, ipse mihi mandatum dedit, quid dicam & quid loquar.
τὴρ, αὐτός μοι ἐντολὴν ἔδωκε, τί εἴπω καὶ τί λαλήσω.
Et scio quia mandatum eius vita æterna est. Quæ ergo loquor
καὶ οἶδα ὅτι ἡ ἐντολὴ αὐτοῦ ζωὴ αἰώνιός ἐστιν. ἃ οὖν λαλῶ 50
ego, sicut dixit mihi Pater, sic loquor.
ἐγὼ, καθὼς εἴρηκέ μοι ὁ πατὴρ, οὕτω λαλῶ.

‖ Qui credit
? eum qui misit
* qui videt
‖ videt eũ qui misit
? qui credit
" custodierit,
* Qui spernit
‖ accipit
? qui iudicet
* qui misit

CAP. XIII. ιγ'.

Ante autem diem festum Paschæ, sciens Iesus quia venit
Πρὸ δὲ τῆς ἑορτῆς τοῦ πάσχα, εἰδὼς ὁ ἰησοῦς ὅτι ἐλήλυθεν 1
eius hora, vt transeat ex mundo hoc ad Patrem:
αὐτοῦ ἡ ὥρα, ἵνα μεταβῇ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου πρὸς τὸν πατέρα,
*diligens proprios qui in mundo, in finem dilexit
ἀγαπήσας τοὺς ἰδίους τοὺς ἐν τῷ κόσμῳ, εἰς τέλος ἠγάπησεν
eos. Et cœna facta, ‖diabolo iam iacula-
αὐτούς. καὶ δείπνου γενομένου, τοῦ διαβόλου ἤδη βεβληκό- 2
to in cor Iudæ Simonis Iscariotæ, vt eum traderet":
τος εἰς τὴν καρδίαν ἰούδα σίμωνος ἰσκαριώτου, ἵνα αὐτὸν παραδῷ·
Sciens Iesus quia omnia dedit ei Pater in
εἰδὼς ὁ ἰησοῦς ὅτι πάντα δέδωκεν αὐτῷ ὁ πατὴρ εἰς τὰς 3
manus, & quia à Deo exiuit, & ad Deum vadit:
χεῖρας, καὶ ὅτι ἀπὸ θεοῦ ἐξῆλθε, καὶ πρὸς τὸν θεὸν ὑπάγει·
Surgit à cœna, & ponit vestimenta?, & "accipiens
ἐγείρεται ἐκ τοῦ δείπνου, καὶ τίθησι τὰ ἱμάτια, καὶ λαβὼν 4
linteum, præcinxit seipsum. Deinde *inijcit aquam in pel-
λέντιον, ᵃδιέζωσεν ἑαυτόν. εἶτα βάλλει ὕδωρ εἰς τὸν νι- 5
uim: & cœpit lauare pedes discipulorum, & extergere
πτῆρα, καὶ ἤρξατο νίπτειν τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν, καὶ ἐκμάσσειν
linteo quo erat præcinctus. Venit ergo ad
τῷ λεντίῳ, ᾧ ἦν διεζωσμένος. ἔρχεται οὖν πρὸς 6
Simonem Petrum: & dicit ei ?ille: Domine, Tu *meos lauas
σίμωνα πέτρον, καὶ λέγει αὐτῷ ἐκεῖνος, κύριε, σύ μου νίπτεις
pedes? Respondit Iesus, & dixit ei: Quod ego facio
τοὺς πόδας; ἀπεκρίθη ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῷ, ὃ ἐγὼ ποιῶ 7
tu nescis modò: scies autem "post hæc. Dicit ei Pe-
σὺ οὐκ οἶδας ἄρτι, γνώσῃ δὲ μετὰ ταῦτα. λέγει αὐτῷ πέ- 8
trus: Non lauabis * pedes meos in æternum. Respondit ei
τρος, οὐ μὴ νίψῃς τοὺς πόδας μου εἰς τὸν αἰῶνα. ἀπεκρίθη αὐτῷ
Iesus: Si non lauero te, non ‖habes partem ?cum me.
ὁ ἰησοῦς, ἐὰν μὴ νίψω σε, οὐκ ἔχεις μέρος μετ' ἐμοῦ.
Dicit ei Simon Petrus: Domine, non pedes meos tan-
λέγει αὐτῷ σίμων πέτρος, κύριε, μὴ τοὺς πόδας μου μό- 9
tùm, sed & manus & caput. Dicit ei Ie-
νον, ἀλλὰ καὶ τὰς χεῖρας καὶ τὴν κεφαλήν. λέγει αὐτῷ ὁ ἰη- 10
sus: *Lotus non ‖opus habet quàm pedes lauare, sed
σοῦς, ὁ ᵇλελουμένος οὐ χρείαν ἔχει ἢ τοὺς πόδας νίψασθαι, ἀλλ'
est mundus totus. Et vos mundi estis, sed non omnes.
ἔστι καθαρὸς ὅλος. καὶ ὑμεῖς καθαροί ἐστε, ἀλλ' οὐχὶ πάντες.
Sciebat enim ?tradentem se, propter hoc dixit: Non om-
ᾔδει γὰρ τὸν παραδιδόντα αὐτόν, διὰ τοῦτο εἶπεν, οὐχὶ πάν- 11
nes mundi estis. Postquã ergo lauit pedes eorum, &
τες καθαροί ἐστε. ὅτε οὖν ἔνιψε τοὺς πόδας αὐτῶν, καὶ 12
accepit vestimenta sua, *recumbens iterum, dixit eis: Sci-
ἔλαβε τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, ἀναπεσὼν πάλιν, εἶπεν αὐτοῖς, γινώ-
tis quid fecerim vobis? Vos vocatis me Magi-
σκετε τί πεποίηκα ὑμῖν; ὑμεῖς φωνεῖτέ με, ὁ διδάσκα- 13
ster, & ‖Dominus: & pulchrè dicitis: sum etenim. Si ergo ego
λος, καὶ ὁ κύριος· καὶ καλῶς λέγετε· εἰμὶ γάρ. εἰ οὖν ἐγὼ 14
laui vestros pedes, dominus & magister: & vos
ἔνιψα ὑμῶν τοὺς πόδας, ὁ κύριος καὶ ὁ διδάσκαλος, καὶ ὑμεῖς
debetis ?alij aliorum lauare pedes. Exemplum enim
ὀφείλετε ἀλλήλων νίπτειν τοὺς πόδας. ὑπόδειγμα γὰρ 15
dedi vobis, vt queadmodũ ego feci vobis, "& vos faciatis.
δέδωκα ὑμῖν, ἵνα καθὼς ἐγὼ ἐποίησα ὑμῖν, καὶ ὑμεῖς ποιῆτε.
Amen amen dico vobis, non est seruus maior domino
ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐκ ἔστι δοῦλος μείζων τοῦ κυρίου 16
suo, neque apostolus maior *mittente illum.
αὐτοῦ, οὐδὲ ἀπόστολος μείζων τοῦ πέμψαντος αὐτόν.

* cùm dilexisset suos qui erant
‖ cùm diabolus iam misisset in cor
" Iudas Simonis Iscariotes,
? sua,
" cũ accepisset
* misit
ᵃ διαζωννύω καὶ διαζώννυμι.
? Petrus:
* mihi
" postea.
* mihi
‖ habebis
? mecum.
* Qui est
‖ indiget nisi vt lauet
ᵇ λούω
? quisnam esset qui traderet eũ. propterea
* cùm recubuisset
‖ Domine: & bene
? alter alterius
" ita
* est eo qui misit

Si hæc scitis, beati eritis si feceritis ea.
17 εἰ ταῦτα οἴδατε, μακάριοί ἐστε, ἐὰν ποιῆτε αὐτά.
Non de omnibus vobis dico: ego scio quos elegerim.
18 οὐ περὶ πάντων ὑμῶν λέγω· ἐγὼ οἶδα οὓς ἐξελεξάμην.
Sed vt Scriptura adimpleatur: *Manducans cum me panem,
ἀλλ' ἵνα ἡ γραφὴ πληρωθῇ, ὁ τρώγων μετ' ἐμοῦ τὸν ἄρτον,
leuauit contra me calcaneum suum. A modo dico vobis,
19 ᶜἐπῆρεν ἐπ' ἐμὲ τὴν πτέρναν αὐτοῦ. ἀπ' ἄρτι λέγω ὑμῖν
‖ante fieri, vt cùm factum fuerit, credatis quia ego sum.
πρὸ τοῦ γενέσθαι, ἵνα ὅταν γένηται, πιστεύσητε ὅτι ἐγώ εἰμι.
Amen, amen dico vobis, ?accipiens si quem misero,
20 ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὁ λαμβάνων ἐάν τινα πέμψω,
me accipit: *at me accipiens, accipit "mittentem
ἐμὲ λαμβάνει· ὁ δὲ ἐμὲ λαμβάνων, λαμβάνει τὸν πέμψαντά
me. Hæc dicens Iesus, turbatus est spiritu: &
21 με. ταῦτα εἰπὼν ὁ ἰησοῦς ᵈἐταράχθη τῷ πνεύματι, καὶ
protestatus est, & dixit: Amen, amen dico vobis, quia vnus ex vobis
ἐμαρτύρησε καὶ εἶπεν, ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι εἷς ἐξ ὑμῶν
tradet me. Aspiciebant ergo ad inuicem discipuli,
22 παραδώσει με. ἔβλεπον οὖν εἰς ἀλλήλους οἱ μαθηταὶ,
hæsitantes de quo diceret. Erat *autem recumbens vnus ‖dis-
23 ἀπορούμενοι περὶ τίνος λέγει. ἦν δὲ ἀνακείμενος εἷς τῶν μα-
cipulorum eius in sinu Iesu, quem diligebat Iesus.
θητῶν αὐτοῦ ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ ἰησοῦ, ὃν ἠγάπα ὁ ἰησοῦς·
Innuit ergo huic Simon Petrus ?percontari, Quis ‖esset de quo
24 νεύει οὖν τούτῳ σίμων πέτρος πυθέσθαι τίς ἂν εἴη περὶ οὗ
dicit? "Incumbens autem ille supra pectus Iesu, dicit
25 λέγει. ἐπιπεσὼν δὲ ἐκεῖνος ἐπὶ τὸ στῆθος τοῦ ἰησοῦ, λέγει
ei: Domine, quis est? Respondit Iesus: Ille est
26 αὐτῷ, κύριε, τίς ἐστιν; ἀποκρίνεται ὁ ἰησοῦς, ἐκεῖνός ἐστιν
cui ego *intingens buccellam dedero. Et ‖intingens buccellam,
ᾧ ἐγὼ βάψας τὸ ψωμίον ἐπιδώσω. καὶ ἐμβάψας τὸ ψωμίον,
"dat Iudæ Simonis Iscariotæ.. Et post buccellam
27 δίδωσιν ἰούδᾳ σίμωνος ἰσκαριώτῃ· καὶ μετὰ τὸ ψωμίον
tunc introiuit in eum satanas. ?Dicit ergo ei Iesus:
τότε εἰσῆλθεν εἰς ἐκεῖνον ὁ σατανᾶς. λέγει οὖν αὐτῷ ὁ ἰησοῦς,
Quod facis, fac citius: Hoc autem nemo sciuit "recumben-
28 ὃ ποιεῖς, ποίησον τάχιον. τοῦτο δὲ οὐδεὶς ἔγνω τῶν ἀνακει-
tium ad quid dixerit ei. Quidã enim putabant, *quandoquidẽ
29 μένων πρὸς τί εἶπεν αὐτῷ. τινὲς γὰρ ἐδόκουν, ἐπεὶ τὸ
marsupium habebat Iudas, quòd ‖dicit ei Iesus: E-
γλωσσόκομον εἶχεν ὁ ἰούδας, ὅτι λέγει αὐτῷ ὁ ἰησοῦς, ἀγόρα-
me ?quorum opus habemus ad festum: aut egenis vt aliquid daret.
σον ὧν χρείαν ἔχομεν εἰς τὴν ἑορτήν, ἢ τοῖς πτωχοῖς ἵνα τι δῷ.
*Accipiens ergo buccellam ille, continuò exiuit. Erat autem nox.
30 λαβὼν οὖν τὸ ψωμίον ἐκεῖνος, εὐθέως ἐξῆλθεν. ἦν δὲ νύξ·
Cùm ‖exisset, dixit Iesus: Nunc ?glorificatus est filius homi-
31 ὅτε ἐξῆλθε, λέγει ὁ ἰησοῦς, νῦν ἐδοξάσθη ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώ-
nis: & Deus ?glorificatus est in eo. Si Deus ?glorificatus est in
32 που, καὶ ὁ θεὸς ᵇἐδοξάσθη ἐν αὐτῷ· εἰ ὁ θεὸς ἐδοξάσθη ἐν
eo, & Deus "glorificabit eum in semetipso: & continuò "glorificabit eum.
αὐτῷ, καὶ ὁ θεὸς δοξάσει αὐτὸν ἐν ἑαυτῷ, καὶ εὐθὺς δοξάσει αὐτόν.
Filioli, adhuc modicum *cum vobis sum. Quæretis me: & sicut
33 τεκνία, ἔτι μικρὸν μεθ' ὑμῶν εἰμι· ζητήσετέ με, καὶ καθὼς
dixi Iudæis, Quòd quò vado ego, vos non potestis ve-
εἶπον τοῖς ἰουδαίοις, ὅτι ὅπου ὑπάγω ἐγὼ, ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλ-
nire: & vobis dico modò. Mandatum nouum do vobis,
34 θεῖν, καὶ ὑμῖν λέγω ἄρτι. ἐντολὴν καινὴν δίδωμι ὑμῖν,
Vt diligatis inuicem: sicut dilexi vos, vt & vos
ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους· καθὼς ἠγάπησα ὑμᾶς, ἵνα καὶ ὑμεῖς
diligatis inuicem. In hoc cognoscent omnes quia
35 ἀγαπᾶτε ἀλλήλους. ἐν τούτῳ ᶜγνώσονται πάντες ὅτι
mei discipuli estis, si dilectionem habueritis ad inuicem.
ἐμοὶ μαθηταί ἐστε, ἐὰν ἀγάπην ἔχητε ἐν ἀλλήλοις.
Dicit ei Simon Petrus: Domine, quò vadis? Respondit
36 λέγει αὐτῷ σίμων πέτρος, κύριε, ποῦ ὑπάγεις; ἀπεκρίθη
ei Iesus: Quò ego vado, non potes me modò se-
αὐτῷ ὁ ἰησοῦς, ὅπου ἐγὼ ὑπάγω, οὐ δύνασαί μοι νῦν ἀκολου-
qui, postea autem sequêris me. Dicit ei Petrus:
37 θῆσαι, ὕστερον δὲ ἀκολουθήσεις μοι. λέγει αὐτῷ ὁ πέτρος,
*Domine, propter quid non possum te sequi modò? animam meam
κύριε, διατί οὐ δύναμαί σοι ἀκολουθῆσαι ἄρτι; τὴν ψυχήν μου
pro te ponam. Respondit ei Iesus: Animam tuam
38 ὑπὲρ σοῦ ᵈθήσω. ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ ἰησοῦς, τὴν ψυχήν σου
pro me pones? Amen, amen dico tibi, non gallus can-
ὑπὲρ ἐμοῦ θήσεις; ἀμὴν ἀμὴν λέγω σοι, οὐ μὴ ἀλέκτωρ φω-
tabit, donec neges me ter.
νήσει, ἕως οὗ ἀπαρνήσῃ με τρίς.

* Qui manducat mecum
ᶜ ἐπαίρω
‖ priùs quàm fiat,
? qui accipit
* qui autem me accipit,
" eum qui me misit. Cùm hæc dixisset
ᵈ ταράττω
* ergo
‖ ex discipulis
‖ est
? & dixit ei:
" Itaque cùm recubuisset
* intinctum panem porrexero
‖ cùm intinxisset panem,
" dedit
? Et
" discumbentium
* quia loculos
‖ dixisset
? ea quæ opus sunt nobis ad diem
* Cùm accepisset
‖ ergo
? clarificatus
ᵇ δοξάζω
" clarificabit
* vobiscum
ᶜ γινώσκω
* Quare
ᵈ τίθημι

CAP. XIIII. ιδ'.

*Non turbetur vestrum cor. ‖ Creditis in Deum, &
1 Μὴ ταρασσέσθω ὑμῶν ἡ καρδία. πιστεύετε εἰς τὸν θεὸν, καὶ
in me credite. In domo Patris mei mansiones multæ
2 εἰς ἐμὲ πιστεύετε. ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ πατρός μου μοναὶ πολλαί
sunt. Si autem non, dixissem vobis, ?Vado parare locum
εἰσιν. εἰ δὲ μὴ, εἶπον ἂν ὑμῖν, πορεύομαι ἑτοιμάσαι τόπον
vobis. Et si abiero, & præparauero vobis locum, iterum
3 ὑμῖν. καὶ ἐὰν πορευθῶ καὶ ἑτοιμάσω ὑμῖν τόπον, πάλιν
venio, & accipiam vos ad meipsum: vt vbi
ἔρχομαι, καὶ ᵃπαραλήψομαι ὑμᾶς πρὸς ἐμαυτὸν, ἵνα ὅπου

* Et ait discipulis suis:
‖ neque formidet.
‖ quò minus,
? Quia
ᵃ παραλαμβάνω

sum ego, & vos sitis. Et quò ego vado, scitis, &
εἰμὶ ἐγώ, καὶ ὑμεῖς ἦτε. καὶ ὅπου ἐγὼ ὑπάγω οἴδατε, καὶ 4
viam scitis. Dicit ei Thomas: Domine, nescimus
τὴν ὁδὸν οἴδατε. λέγει αὐτῷ θωμᾶς, κύριε, οὐκ οἴδαμεν 5
quò vadis: & quomodo possumus viam scire?
ποῦ ὑπάγεις· καὶ πῶς δυνάμεθα τὴν ὁδὸν εἰδέναι;
Dicit ei Iesus: Ego sum via, & veritas, &
λέγει αὐτῷ ὁ ἰησοῦς, ἐγώ εἰμι ἡ ὁδὸς, καὶ ἡ ἀλήθεια, καὶ ἡ 6

* nisi

vita. nemo venit ad Patrem, * si non per me.
ζωή. οὐδεὶς ἔρχεται πρὸς τὸν πατέρα, εἰ μὴ δι' ἐμοῦ.
Si cognouissetis me, & Patrem meum cognouissetis vtiq;: & à modo
εἰ ἐγνώκειτέ με, καὶ τὸν πατέρα μου ἐγνώκειτε ἄν, καὶ ἀπ' ἄρτι 7

‖ cognoscetis

‖ cognoscitis eum, & vidistis eum. Dicit ei Philip-
γινώσκετε αὐτὸν, καὶ ἑωράκατε αὐτόν. λέγει αὐτῷ φίλιπ- 8

a δείκνυμι

pus: Domine, ostende nobis Patrem, & sufficit nobis.
πος, κύριε, a δεῖξον ἡμῖν τὸν πατέρα, καὶ ἀρκεῖ ἡμῖν.

* Tanto tempore vobiscum
‖ Qui vidit

Dicit ei Iesus: * Tantum tempus cum vobis sum, & non
λέγει αὐτῷ ὁ ἰησοῦς, τοσοῦτον χρόνον μεθ' ὑμῶν εἰμι, καὶ οὐκ 9
cognouisti me, Philippe? ‖ Videns me, vidit Patrem. &
ἔγνωκάς με φίλιππε; ὁ ἑωρακὼς ἐμὲ, ἑώρακε τὸν πατέρα· καὶ
quomodo tu dicis, Ostende nobis Patrem? Non credis quia
πῶς σὺ λέγεις, δεῖξον ἡμῖν τὸν πατέρα; οὐ πιστεύεις ὅτι 10
ego in Patre, & Pater in me est? Verba quæ ego
ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ, καὶ ὁ πατὴρ ἐν ἐμοί ἐστι; τὰ ῥήματα ἃ ἐγὼ

? autem

loquor vobis, à meipso non loquor. At Pater ? in me
λαλῶ ὑμῖν, ἀπ' ἐμαυτοῦ οὐ λαλῶ· ὁ δὲ πατὴρ ὁ ἐν ἐμοὶ

* Non creditis

manens, ipse facit opera. * Credite mihi quia ego in Pa-
μένων, αὐτὸς ποιεῖ τὰ ἔργα. πιστεύετέ μοι ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ πα- 11

‖ Alioquin

tre, & Pater in me est? ‖ Si autē non, propter opera ipsa credi-
τρὶ, καὶ ὁ πατὴρ ἐν ἐμοί ἐστιν· εἰ δὲ μὴ, διὰ τὰ ἔργα αὐτὰ πιστεύε-

? qui credit

te mihi. Amen, amen dico vobis, ? credens in me, opera
τέ μοι. ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ, τὰ ἔργα 12
quæ ego facio, & ipse faciet, & maiora horum faciet: quia
ἃ ἐγὼ ποιῶ, κἀκεῖνος ποιήσει, καὶ μείζονα τούτων ποιήσει· ὅτι
ego ad Patrem meum vado. Et quodcunque petieritis
ἐγὼ πρὸς τὸν πατέρα μου πορεύομαι. καὶ ὅ,τι ἂν αἰτήσητε 13
in nomine meo, hoc faciam: vt glorificetur Pater in
ἐν τῷ ὀνόματί μου, τοῦτο ποιήσω, ἵνα δοξασθῇ ὁ πατὴρ ἐν τῷ

* me
‖ hoc

filio. Si quid petieritis * in nomine meo, ‖ ego faciam.
υἱῷ. ἐάν τι αἰτήσητε ἐν τῷ ὀνόματί μου, ἐγὼ ποιήσω. 14
Si diligitis me, mandata mea seruate.
ἐὰν ἀγαπᾶτέ με, τὰς ἐντολὰς τὰς ἐμὰς τηρήσατε· 15
Et ego rogabo Patrem: & alium paracletum dabit
καὶ ἐγὼ ἐρωτήσω τὸν πατέρα, καὶ ἄλλον παράκλητον δώσει 16

? vobiscum

vobis, vt maneat ? cum vobis in æternum, Spiritum veri-
ὑμῖν, ἵνα μένῃ μεθ' ὑμῶν εἰς τὸν αἰῶνα, τὸ πνεῦμα τῆς ἀλη- 17
tatis: quē mundus non potest accipere: quia non videt eum, nec
θείας, ὃ ὁ κόσμος οὐ δύναται λαβεῖν· ὅτι οὐ θεωρεῖ αὐτὸ, οὐδὲ
scit eum. Vos autem cognoscitis eum: quia apud vos manet,
γινώσκει αὐτό· ὑμεῖς δὲ γινώσκετε αὐτὸ, ὅτι παρ' ὑμῖν μένει,

a veniam

& in vobis erit. Non relinquam vos orphanos: a venio
καὶ ἐν ὑμῖν ἔσται. οὐκ ἀφήσω ὑμᾶς ὀρφανούς· ἔρχομαι 18
ad vos. Adhuc modicū, & mundus me non iam videt.
πρὸς ὑμᾶς. ἔτι μικρὸν καὶ ὁ κόσμος με οὐκ ἔτι θεωρεῖ, 19
Vos autem videtis me, quia ego viuo, & vos viuetis.
ὑμεῖς δὲ θεωρεῖτέ με· ὅτι ἐγὼ ζῶ, καὶ ὑμεῖς ζήσεσθε.

* sum

In illo die cognoscetis vos quia ego * in Patre
ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ γνώσεσθε ὑμεῖς ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ πατρί 20

‖ Qui habet

meo, & vos in me, & ego in vobis. ‖ Habens mandata
μου, καὶ ὑμεῖς ἐν ἐμοὶ, κἀγὼ ἐν ὑμῖν. ὁ ἔχων τὰς ἐντολάς 21

? seruat
a qui diligit
* qui autem diligit

mea, & ? seruans ea, ille est a diligens me. * at dili-
μου καὶ τηρῶν αὐτὰς, ἐκεῖνός ἐστιν ὁ ἀγαπῶν με. ὁ δὲ ἀγα-
gens me, diligetur à Patre meo: & ego diligam
πῶν με ἀγαπηθήσεται ὑπὸ τοῦ πατρός μου, καὶ ἐγὼ ἀγαπήσω

? ille
‖ manifestaturus es

eum: & manifestabo ei meipsum. Dicit ei Iudas,
αὐτὸν, καὶ ἐμφανίσω αὐτῷ ἐμαυτόν. λέγει αὐτῷ ἰούδας, 22
non ? Iscariotes: Domine, quid factū est quia nobis ‖ futurus es manife-
οὐχ ὁ ἰσκαριώτης, κύριε, τί γέγονεν ὅτι ἡμῖν μέλλεις ἐμφανί-
stare teipsum, & non mundo? Respondit Iesus, &
ζειν σεαυτὸν, καὶ οὐχὶ τῷ κόσμῳ; ἀπεκρίθη ἰησοῦς καὶ 23
dixit ei: Si quis diligit me, sermonē meum seruabit: & Pa-
εἶπεν αὐτῷ, ἐάν τις ἀγαπᾷ με, τὸν λόγον μου τηρήσει, καὶ ὁ πα-

a ἔρχομαι

ter meus diliget eum: & ad eum veniemus, & mansionē
τήρ μου ἀγαπήσει αὐτὸν, καὶ πρὸς αὐτὸν a ἐλευσόμεθα, καὶ μονὴν

? Qui non diligit
* sermonem
‖ eius qui misit

apud eum faciemus. ? Non diligens me, sermones meos
παρ' αὐτῷ ποιήσομεν. ὁ μὴ ἀγαπῶν με, τοὺς λόγους μου 24
non seruat. Et * sermo quem audistis, non est meus, sed ‖ mit-
οὐ τηρεῖ. καὶ ὁ λόγος ὃν ἀκούετε, οὐκ ἔστιν ἐμὸς, ἀλλὰ τοῦ πέμ-
tentis me Patris. Hæc locutus sum vobis, apud vos
ψαντός με πατρός. ταῦτα λελάληκα ὑμῖν παρ' ὑμῖν 25

? autem

manens. At paracletus ? Spiritus sanctus, quem mittet
μένων. ὁ δὲ παράκλητος τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὃ πέμψει 26
Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia: &
ὁ πατὴρ ἐν τῷ ὀνόματί μου, ἐκεῖνος ὑμᾶς διδάξει πάντα, καὶ

‖ dixero

suggeret vobis omnia quæcūq; ‖ dixi vobis. Pacem relinquo
ὑπομνήσει ὑμᾶς πάντα ἃ εἶπον ὑμῖν. εἰρήνην ἀφίημι 27
vobis: pacem meam do vobis: non quomodo mundus dat
ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν· οὐ καθὼς ὁ κόσμος δίδω-
ego do vobis. Non turbetur vestrum cor, neque
σιν, ἐγὼ δίδωμι ὑμῖν. μὴ ταρασσέσθω ὑμῶν ἡ καρδία, μηδὲ

formidet. Audistis quia ego dixi vobis: Vado & venio
28 d δειλιάτω. ἠκούσατε ὅτι ἐγὼ εἶπον ὑμῖν, ὑπάγω καὶ ἔρχομαι

d δειλιάω

ad vos. Si diligeretis me, gauderetis vtique, quia dixi, Vado
πρὸς ὑμᾶς· εἰ ἠγαπᾶτέ με, ἐχάρητε ἄν, ὅτι εἶπον, πορεύομαι
ad Patrem: quia Pater meus maior me est.
πρὸς τὸν πατέρα· ὅτι ὁ πατήρ μου μείζων μου ἐστί.

* priùs quàm fiat:

Et nunc dixi vobis * ante fieri, vt cùm factum fuerit, cre-
29 καὶ νῦν εἴρηκα ὑμῖν πρὶν γενέσθαι, ἵνα ὅταν γένηται, πι-

‖ vobiscum.

datis. Non iam multa loquar ‖ cum vobis. venit enim
30 στεύσητε. οὐκ ἔτι πολλὰ λαλήσω μεθ' ὑμῶν· ἔρχεται γὰρ
huius mundi princeps, & in me non habet quicquam.
ὁ τοῦ κόσμου ἄρχων, καὶ ἐν ἐμοὶ οὐκ ἔχει οὐδέν.
Sed vt cognoscat mundus quia diligo Patrem: & sicut
31 ἀλλ' ἵνα γνῷ ὁ κόσμος ὅτι ἀγαπῶ τὸν πατέρα, καὶ καθὼς

? mandatum dedit

? mandauit mihi Pater, sic facio: surgite, eamus hinc.
ἐνετείλατό μοι ὁ πατὴρ, οὕτω ποιῶ· ἐγείρεσθε, ἄγωμεν ἐντεῦθεν.

CAP. XV. ιε.

Ego sum vitis illa vera: & Pater meus agri-
1 Ἐγώ εἰμι ἡ ἄμπελος ἡ ἀληθινὴ, καὶ ὁ πατήρ μου ὁ γεωρ-
cola est. Omnem palmitē in me non ferentem fructum, tollet eum:
2 γός ἐστι. πᾶν κλῆμα ἐν ἐμοὶ μὴ φέρον καρπὸν, αἴρει αὐτό·

* qui fert
purgabit
‖ plus

& omnem fructum * ferentem, purgat eum, vt ‖ plurem fructum
καὶ πᾶν τὸ καρπὸν φέρον, καθαίρει αὐτὸ, ἵνα πλείονα καρπὸν
afferat. Iam vos mundi estis propter sermonem quem locutus sum
3 φέρῃ. ἤδη ὑμεῖς καθαροί ἐστε διὰ τὸν λόγον ὃν λελάληκα
vobis. Manete in me, & ego in vobis. Sicut palmes nō
4 ὑμῖν. μείνατε ἐν ἐμοὶ, κἀγὼ ἐν ὑμῖν. καθὼς τὸ κλῆμα οὐ

‖ nisi

potest fructum ferre à semetipso, ‖ si non manserit in vite:
δύναται καρπὸν φέρειν ἀφ' ἑαυτοῦ, ἐὰν μὴ μείνῃ ἐν τῇ ἀμπέλῳ,
sic nec vos, ‖ si non in me manseritis. Ego sum vi-
5 οὕτως οὐδὲ ὑμεῖς, ἐὰν μὴ ἐν ἐμοὶ μείνητε. ἐγώ εἰμι ἡ ἄμ-

? qui manet

tis, vos palmites. ? manens in me, & ego in eo,
πελος, ὑμεῖς τὰ κλήματα. ὁ μένων ἐν ἐμοὶ, κἀγὼ ἐν αὐτῷ·
hic fert fructum multum: quia sine me non potestis facere
οὗτος φέρει καρπὸν πολύν· ὅτι χωρὶς ἐμοῦ οὐ δύνασθε ποιεῖν

* mittetur
a arescet:
‖ colliget eum,
? mittent: & ardet.
a ξηραίνω

nihil. Si non quis māserit in me, * eiectus est foras sicut pal-
6 οὐδέν. ἐὰν μή τις μείνῃ ἐν ἐμοὶ, ἐβλήθη ἔξω ὡς τὸ κλῆ-
mes: & a exaruit: & ‖ colligunt eos, & in ignem ? mit-
μα, καὶ a ἐξηράνθη, καὶ συνάγουσιν αὐτὰ, καὶ εἰς τὸ πῦρ βάλ-
tunt, & ardent. Si manseritis in me, & verba mea
7 λουσι, καὶ καίεται. ἐὰν μείνητε ἐν ἐμοὶ, καὶ τὰ ῥήματά μου
in vobis māserint: quodcūq; volueritis petetis, & fiet vobis.
ἐν ὑμῖν μείνῃ, ὃ ἐὰν θέλητε αἰτήσεσθε, καὶ γενήσεται ὑμῖν.

* clarificatus
‖ efficiamini

In hoc * glorificatus est Pater meus, vt fructum plurimum affe-
8 ἐν τούτῳ ἐδοξάσθη ὁ πατήρ μου, ἵνα καρπὸν πολὺν φέ-
ratis: & ‖ efficiemini mei discipuli. Sicut dilexit me
9 ρητε, καὶ γενήσεσθε ἐμοὶ μαθηταί. καθὼς ἠγάπησέ με ὁ
Pater, & ego dilexi vos. Manete in dilectione mea.
πατὴρ, κἀγὼ ἠγάπησα ὑμᾶς· μείνατε ἐν τῇ ἀγάπῃ τῇ ἐμῇ.
Si præcepta mea seruaueritis, manebitis in dilectione mea:
10 ἐὰν τὰς ἐντολάς μου τηρήσητε, μενεῖτε ἐν τῇ ἀγάπῃ μου,

? &

sicut ? ego præcepta Patris mei seruaui, & maneo eius
καθὼς ἐγὼ τὰς ἐντολὰς τοῦ πατρός μου τετήρηκα, καὶ μένω αὐτοῦ
in dilectione. Hæc locutus sum vobis, vt gaudium meum
11 ἐν τῇ ἀγάπῃ. ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, ἵνα ἡ χαρὰ ἡ ἐμὴ

a sit,

in vobis a maneat, & gaudium vestrum impleatur. Hoc est præ-
12 ἐν ὑμῖν μείνῃ, καὶ ἡ χαρὰ ὑμῶν πληρωθῇ. αὕτη ἐστὶν ἡ ἐν-
ceptum meum, Vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos.
τολὴ ἡ ἐμὴ, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους, καθὼς ἠγάπησα ὑμᾶς.
Maiorem hac dilectionem nemo habet, vt quis animam suam
13 μείζονα ταύτης ἀγάπην οὐδεὶς ἔχει, ἵνα τις τὴν ψυχὴν αὐτοῦ
ponat pro amicis suis. Vos amici mei estis, si fece-
14 θῇ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ. ὑμεῖς φίλοι μου ἐστὲ, ἐὰν ποι-

* iam

ritis quæ ego præcipio vobis. Non * amplius vos dico seruos,
15 ῆτε ὅσα ἐγὼ ἐντέλλομαι ὑμῖν. οὐκέτι ὑμᾶς λέγω δούλους,
quia seruus nescit quid faciat eius dominus. Vos autem dixi
ὅτι ὁ δοῦλος οὐκ οἶδε τί ποιεῖ αὐτοῦ ὁ κύριος· ὑμᾶς δὲ εἴρηκα
amicos: quia omnia quęcūq; audiui à Patre meo, nota feci vobis.
φίλους, ὅτι πάντα ἃ ἤκουσα παρὰ τοῦ πατρός μου, ἐγνώρισα ὑμῖν.
Non vos me elegistis, sed ego elegi vos: &
16 οὐχ ὑμεῖς με ἐξελέξασθε, ἀλλ' ἐγὼ ἐξελεξάμην ὑμᾶς, καὶ
posui vos, vt vos abeatis, & fructum afferatis, & fru-
ἔθηκα ὑμᾶς, ἵνα ὑμεῖς ὑπάγητε, καὶ καρπὸν φέρητε, καὶ ὁ καρ-
ctus vester maneat: vt quodcunque petieritis Patrem in nomi-
πὸς ὑμῶν μένῃ· ἵνα ὅ,τι ἂν αἰτήσητε τὸν πατέρα ἐν τῷ ὀνόμα-
ne meo, det vobis. Hæc mando vobis, vt diligatis
17 τί μου, δῷ ὑμῖν. ταῦτα ἐντέλλομαι ὑμῖν, ἵνα ἀγαπᾶτε
inuicem. Si mundus vos odit, scitote quia me
18 ἀλλήλους. εἰ ὁ κόσμος ὑμᾶς μισεῖ, γινώσκετε ὅτι ἐμὲ

* odio habuit.
a μισέω
‖ quod suum erat diligeret.
? propterea
* mei,

priorem vobis * odit. Si de mundo fuistis, mundus
19 πρῶτον ὑμῶν a μεμίσηκεν. εἰ ἐκ τοῦ κόσμου ἦτε, ὁ κόσμος
‖ proprium amaret: quia verò de mundo non estis, sed ego e-
ἂν τὸ ἴδιον ἐφίλει· ὅτι δὲ ἐκ τοῦ κόσμου οὐκ ἐστὲ, ἀλλ' ἐγὼ ἐξε-
legi vos de mundo: ? propter hoc odit vos mundus.
λεξάμην ὑμᾶς ἐκ τοῦ κόσμου, διὰ τοῦτο μισεῖ ὑμᾶς ὁ κόσμος.
Mementote sermonis * quē ego dixi vobis: Non est seruus
20 μνημονεύετε τοῦ λόγου οὗ ἐγὼ εἶπον ὑμῖν, οὐκ ἔστι δοῦλος
maior domino suo. Si me persecuti sunt, & vos persequentur.
μείζων τοῦ κυρίου αὐτοῦ. εἰ ἐμὲ ἐδίωξαν, καὶ ὑμᾶς διώξουσιν·

si sermonem meũ seruauerunt: & vestrum seruabunt.
εἰ τ̀ λόγον μου ἐτήρησαν, καὶ τ̀ ὑμέτερον τηρήσουσιν.
Sed hæc omnia facient vobis propter nomen meum:
ἀλλὰ ταῦτα πάντα ποιήσουσιν ὑμῖν διὰ τὸ ὄνομά μου, 21
quia nesciunt *mittentem me. Si non venissem, & locutus fuisse
ὅτι οὐκ οἴδασι τ̀ πέμψαντά με. εἰ μὴ ἦλθον καὶ ἐλάλησα 22
eis, peccatum non haberet. nunc autẽ excusationem non habent de
αὐτοῖς, ἁμαρτίαν οὐκ εἶχον· νῦν δὲ πρόφασιν οὐκ ἔχουσι περὶ
peccato suo. ‖ Me odio habens, & Patrem meum odit.
τ̀ ἁμαρτίας αὐτῶν. ὁ ἐμὲ μισῶν, καὶ τ̀ πατέρα μου μισεῖ. 23
Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit,
εἰ τὰ ἔργα μὴ ἐποίησα ἐν αὐτοῖς ἃ οὐδεὶς ἄλλος πεποίηκεν, 24
peccatum non haberet. Nunc autẽ & viderunt, & oderunt &
ἁμαρτίαν οὐκ εἶχον· νῦν δὲ καὶ ἑωράκασι, καὶ μεμισήκασι καὶ
me, & Patrem meum. Sed vt adimpleatur sermo *scri-
ἐμὲ καὶ τ̀ πατέρα μου. ἀλλ᾽ ἵνα πληρωθῇ ὁ λόγος ὁ γε- 25
ptus in Lege eorum: Quia *oderunt me gratis.
γραμμένος ἐν τῷ νόμῳ αὐτῶν, ὅτι ἐμίσησάν με δωρεάν.
Cùm autẽ venerit Paracletus, quem ego mittam vobis à
ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ παράκλητος, ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν παρὰ 26
Patre, Spiritum veritatis, qui à Patre pro-
τοῦ πατρός, τὸ πνεῦμα τ̀ ἀληθείας, ὃ παρὰ τ̀ πατρὸς ἐκπο-
cedit: ille ‖ testabitur de me. Et vos autem *testa-
ρεύεται, ἐκεῖνος μαρτυρήσει περὶ ἐμοῦ. καὶ ὑμεῖς δὲ μαρτυ- 27
bimini, quia ab initio *cum me estis.
ρεῖτε, ὅτι ἀπ᾽ ἀρχῆς μετ᾽ ἐμοῦ ἐστε.

*cum qui misit
‖ Qui me odit,
* qui est
*odio habuerunt
‖ testimonium perhibebit
‖ testimonium perhibebitis:
* mecum

CAP. XVI. ις'.

Hæc locutus sum vobis, vt non scandalizemini.
Ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, ἵνα μὴ σκανδαλισθῆτε. 1
Absque synagogis facient vos: sed venit hora, vt
ἀποσυναγώγους ποιήσουσιν ὑμᾶς, ἀλλ᾽ ἔρχεται ὥρα ἵνα 2
omnis *interficiens vos, ‖ existimet cultum adferre Deo.
πᾶς ὁ ἀποκτείνας ὑμᾶς, δόξῃ λατρείαν προσφέρειν τῷ θεῷ.
Et hæc facient vobis, quia non nouerunt Patrem,
καὶ ταῦτα ποιήσουσιν *ὑμῖν, ὅτι οὐκ ἔγνωσαν τὸν πατέρα, 3
neque me. Sed hæc locutus sum vobis, vt cùm venerit
οὐδὲ ἐμέ. ἀλλὰ ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, ἵνα ὅταν ἔλθῃ 4
hora, reminiscamini eorum, quia ego dixi vobis. Hæc autem vobis
ἡ ὥρα, μνημονεύητε αὐτῶν, ὅτι ἐγὼ εἶπον ὑμῖν. ταῦτα δὲ ὑμῖν
*ex initio non dixi, quia *cum vobis eram. *Nunc autem vado
ἐξ ἀρχῆς οὐκ εἶπον, ὅτι μεθ᾽ ὑμῶν ἤμην. νῦν δὲ ὑπάγω 5
ad ‖ mittentem me: & nemo ex vobis interrogat me, Quò
πρὸς τὸν πέμψαντά με, καὶ οὐδεὶς ἐξ ὑμῶν ἐρωτᾷ με, ποῦ
vadis? Sed quia hæc locutus sum vobis, tristitia imple-
ὑπάγεις; ἀλλ᾽ ὅτι ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, ἡ λύπη πεπλή- 6
uit vestrum cor. Sed ego veritatem dico
ρωκεν ὑμῶν τὴν καρδίαν. ἀλλ᾽ ἐγὼ τ̀ ἀλήθειαν λέγω 7
vobis, expedit vobis vt ego vadam. Si enim ego non abie-
ὑμῖν, συμφέρει ὑμῖν ἵνα ἐγὼ ἀπέλθω· ἐὰν γὰρ ἐγὼ μὴ ἀπέλ-
ro, paracletus non veniet ad vos: si autem abiero,
θω, ὁ παράκλητος οὐκ ἐλεύσεται πρὸς ὑμᾶς· ἐὰν δὲ πορευθῶ,
mittam eum ad vos. Et *veniens ille arguet
πέμψω αὐτ̀ πρὸς ὑμᾶς. καὶ ἐλθὼν ἐκεῖνος ἐλέγξει τ̀ 8
mundum de peccato, & de iustitia, & de iu-
κόσμον περὶ ἁμαρτίας, καὶ περὶ δικαιοσύνης, καὶ περὶ κρί-
dicio. De peccato quidem, quia non credunt in me.
σεως. περὶ ἁμαρτίας μέν, ὅτι οὐ πιστεύουσιν εἰς ἐμέ. 9
De iustitia verò, quia ad Patrem meum vado, &
περὶ δικαιοσύνης δέ, ὅτι πρὸς τ̀ πατέρα μου ὑπάγω, καὶ 10
nõ amplius videbitis me. De autem iudicio, quia princeps
οὐκ ἔτι θεωρεῖτέ με. περὶ δὲ κρίσεως, ὅτι ὁ ἄρχων τ̀ 11
mundi huius ‖ iudicatus est. Adhuc multa habeo dicere vobis, sed
κόσμου τούτου κέκριται. ἔτι πολλὰ ἔχω λέγειν ὑμῖν, ἀλλ᾽ 12
non potestis portare modò. Cùm autẽ venerit ille
οὐ δύνασθε βαστάζειν ἄρτι. ὅταν δὲ ἔλθῃ ἐκεῖνος, τὸ 13
Spiritus veritatis, *deducet vos in omnem veritatem.
πνεῦμα τ̀ ἀληθείας, ὁδηγήσει ὑμᾶς εἰς πᾶσαν τ̀ ἀλήθειαν·
non enim loquetur à semetipso, sed quæcunque audierit loquetur: &
οὐ γὰρ λαλήσει ἀφ᾽ ἑαυτοῦ, ἀλλ᾽ ὅσα ἂν ἀκούσῃ λαλήσει, καὶ
*ventura annuntiabit vobis. Ille me ‖ glorificabit: quia
τὰ ἐρχόμενα ἀναγγελεῖ ὑμῖν. ἐκεῖνος ἐμὲ δοξάσει, ὅτι 14
de meo accipiet, & annuntiabit vobis. Omnia quæcunque habet
ἐκ τ̀ ἐμοῦ λήψεται, καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν. πάντα ὅσα ἔχει 15
Pater, mea sunt: propter hoc dixi: Quia de meo ‖ accipit &
ὁ πατήρ, ἐμά ἐστι· διὰ τοῦτο εἶπον, ὅτι ἐκ τ̀ ἐμοῦ λαμβάνει, καὶ
annuntiabit vobis. Modicum, & *non videbitis me: & iterum
ἀναγγελεῖ ὑμῖν. μικρὸν καὶ οὐ θεωρεῖτέ με, καὶ πάλιν 16
modicum, & videbitis me: quia vado ad Patrem.
μικρὸν καὶ ὄψεσθέ με, ὅτι ὑπάγω πρὸς τ̀ πατέρα.
Dixerunt ergo ex discipulis eius ad inuicem: Quid est
εἶπον οὖν ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτ̀ πρὸς ἀλλήλους, τί ἐστι 17
hoc quod dicit nobis: Modicum, & non videbitis me: & iterum modicum,
τοῦτο ὃ λέγει ἡμῖν, μικρὸν καὶ οὐ θεωρεῖτέ με, καὶ πάλιν μικρὸν
& videbitis me? &, quia ego vado ad Patrem?
καὶ ὄψεσθέ με; καὶ, ὅτι ἐγὼ ὑπάγω πρὸς τὸν πατέρα;
Dicebant ergo: Hoc quid est quod dicit, Modicum? nescimus
ἔλεγον οὖν, τοῦτο τί ἐστιν ὃ λέγει, τὸ μικρόν; οὐκ οἴδαμεν 18
quid loquitur. Cognouit autem Iesus quia volebant eum interrogare: &
τί λαλεῖ. ἔγνω οὖν ὁ Ἰησοῦς ὅτι ἤθελον αὐτ̀ ἐρωτᾶν, καὶ 19

*qui interficit
‖ arbitretur obsequiũ se præstare
‖ δοκέω
*ab
*vobiscum
*Et
‖ eum qui misit
πληρόω
*cùm venerit
‖ iam
*iam
*docebit
*quæ sunt
‖ clarificabit:
*Propterea
‖ accipiet,
*iam

dixit eis: De hoc quæritis *cum aliis, quia dixi:
εἶπεν αὐτοῖς, περὶ τούτου ζητεῖτε μεθ᾽ ἀλλήλων, ὅτι εἶπον,
Modicum, & non videbitis me: & iterum modicum, & videbitis me.
μικρὸν καὶ οὐ θεωρεῖτέ με, καὶ πάλιν μικρὸν καὶ ὄψεσθέ με;
Amen, amen dico vobis, quia flebitis & plorabitis
20 ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι κλαύσετε καὶ θρηνήσετε
vos, at mundus ‖ gaudebit: vos autem contristabimini: sed
ὑμεῖς, ὁ δὲ κόσμος χαρήσεται· ὑμεῖς δὲ λυπηθήσεσθε, ἀλλ᾽ ἡ
tristitia vestra in gaudium *fiet. Mulier cùm parit, tristi-
21 λύπη ὑμῶν εἰς χαρὰν γενήσεται. ἡ γυνὴ ὅταν τίκτῃ λύ-
tiam habet, quia venit hora eius: cùm autem ‖ genuerit puerum, non
πην ἔχει, ὅτι ἦλθεν ἡ ὥρα αὐτ̀· ὅταν δὲ γεννήσῃ τὸ παιδίον, οὐκ
‖ amplius meminit *tribulationis propter gaudium, quia *genitus est ho-
ἔτι μνημονεύει τ̀ θλίψεως διὰ τ̀ χαράν, ὅτι ἐγεννήθη ἄνθρω-
mo in mundum. Et vos igitur tristitiam quidem nunc habetis,
22 πος εἰς τ̀ κόσμον. καὶ ὑμεῖς οὖν λύπην μὲν νῦν ἔχετε,
iterum autem videbo vos: & gaudebit vestrum cor, &
πάλιν δὲ ὄψομαι ὑμᾶς, καὶ χαρήσεται ὑμῶν ἡ καρδία, καὶ τὴν
gaudium vestrum nemo tollet à vobis. Et in illo die
23 χαρὰν ὑμῶν οὐδεὶς αἴρει ἀφ᾽ ὑμῶν. καὶ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ
me non interrogabitis quicquam. Amen, amen dico vobis, quod quæcunque
ἐμὲ οὐκ ἐρωτήσετε οὐδέν. ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι ὅσα ἂν
petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis.
αἰτήσητε τ̀ πατέρα ἐν τῷ ὀνόματί μου, δώσει ὑμῖν.
Vsque modò non petistis quicquam in nomine meo. Petite, &
24 ἕως ἄρτι οὐκ ᾐτήσατε οὐδὲν ἐν τῷ ὀνόματί μου· αἰτεῖτε, καὶ
accipietis: vt gaudium vestrũ sit plenum. Hæc in
25 λήψεσθε, ἵνα ἡ χαρὰ ὑμῶν ᾖ πεπληρωμένη. ταῦτα ἐν
prouerbiis locutus sum vobis. sed venit hora cùm non *amplius in
παροιμίαις λελάληκα ὑμῖν· ἀλλ᾽ ἔρχεται ὥρα ὅτε οὐκ ἔτι ἐν
prouerbiis loquar vobis, sed palàm de Patre
παροιμίαις λαλήσω ὑμῖν, ἀλλὰ παρρησίᾳ περὶ τ̀ πατρὸς
annuntiabo vobis. In illo die in nomine meo
26 ἀναγγελῶ ὑμῖν. ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ἐν τῷ ὀνόματί μου
petetis: & non dico vobis quia ego rogabo Patrem de
αἰτήσεσθε. καὶ οὐ λέγω ὑμῖν, ὅτι ἐγὼ ἐρωτήσω τὸν πατέρα περὶ
vobis. Ipse enim Pater amat vos, quia vos me a-
27 ὑμῶν. αὐτὸς γὰρ ὁ πατὴρ φιλεῖ ὑμᾶς, ὅτι ὑμεῖς ἐμὲ πε-
mastis, & credidistis quia ego à Deo exiui.
φιλήκατε, καὶ πεπιστεύκατε ὅτι ἐγὼ παρὰ τ̀ θεοῦ ἐξῆλθον.
Exiui à Patre, & veni in mundum:
28 ἐξῆλθον παρὰ τ̀ πατρός, καὶ ἐλήλυθα εἰς τὸν κόσμον·
iterum relinquo mundum, & vado ad Patrem.
πάλιν ἀφίημι τ̀ κόσμον, καὶ πορεύομαι πρὸς τ̀ πατέρα.
Dicunt ei discipuli eius: Ecce nunc palàm lo-
29 λέγουσιν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτ̀, ἴδε νῦν παρρησίᾳ λα-
queris, & prouerbium nullum dicis. Nunc scimus quia
30 λεῖς, καὶ παροιμίαν οὐδεμίαν λέγεις. νῦν οἴδαμεν ὅτι
scis omnia, & non *vsum habes vt quis te interroget. in hoc
οἶδας πάντα, καὶ οὐ χρείαν ἔχεις ἵνα τίς σε ἐρωτᾷ· ἐν τούτῳ
credimus quia à Deo existi. Respondit eis Ie-
31 πιστεύομεν ὅτι ἀπὸ θεοῦ ἐξῆλθες. ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰη-
sus: Modò creditis? Ecce, venit hora, & iam venit,
32 σοῦς, ἄρτι πιστεύετε; ἰδοὺ ἔρχεται ὥρα, καὶ νῦν ἐλήλυθεν,
vt dispergamini vnusquisque in propria, & me solum relinquatis: & non
ἵνα σκορπισθῆτε ἕκαστος εἰς τὰ ἴδια, καὶ ἐμὲ μόνον ἀφῆτε· καὶ οὐκ
sum solus, quia Pater ‖ cum me est. Hæc locutus sum
33 εἰμὶ μόνος, ὅτι ὁ πατὴρ μετ᾽ ἐμοῦ ἐστι. ταῦτα λελάληκα
vobis, vt in me pacem habeatis. In mundo *tribulationem habe-
ὑμῖν, ἵνα ἐν ἐμοὶ εἰρήνην ἔχητε. ἐν τῷ κόσμῳ θλίψιν ἕξε-
tis: sed confidite, ego vici mundum.
τε, ἀλλὰ θαρσεῖτε· ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον.

*inter vos
‖ autem
λυπέομαι
*vertetur
*peperit
*iam
pressuræ
*natus
‖ si quid
*iam
*opus est tibi
‖ mecum
*pressuram habebitis:

CAP. XVII. ιζ'.

Hæc locutus est Iesus: & *sustulit oculos suos
1 Ταῦτα ἐλάλησεν ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἐπῆρε τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτ̀
in cælum, & dixit: Pater, venit hora, ‖ glorifica tuum
εἰς τ̀ οὐρανόν, καὶ εἶπε, πάτερ, ἐλήλυθεν ἡ ὥρα, δόξασόν σου τ̀
filium, vt & filius tuus *glorificet te. Sicut dedisti ei
2 υἱόν, ἵνα καὶ ὁ υἱός σου δοξάσῃ σε. καθὼς ἔδωκας αὐτῷ
*authoritatem omnis carnis, vt omne quod dedisti ei, det
ἐξουσίαν πάσης σαρκός, ἵνα πᾶν ὃ δέδωκας αὐτῷ, δώσῃ
eis vitam æternam. Hæc autem est æterna vita, Vt
3 αὐτοῖς ζωὴν αἰώνιον. αὕτη δέ ἐστιν ἡ αἰώνιος ζωή, ἵνα
cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum
γινώσκωσί σε τ̀ μόνον ἀληθινὸν θεόν, καὶ ὃν ἀπέστειλας Ἰησοῦν
Christum. Ego te ‖ glorificaui super terram: opus consummaui
4 χριστόν. ἐγώ σε ἐδόξασα ἐπὶ τ̀ γῆς· τὸ ἔργον ἐτελείωσα
quod dedisti mihi vt faciam: Et nunc ‖ glorifica me tu Pa-
5 ὃ δέδωκάς μοι ἵνα ποιήσω· καὶ νῦν δόξασόν με σύ, πά-
ter apud temetipsum, *gloria quã habui ‖ ante mundum esse,
τερ παρὰ σεαυτῷ, τῇ δόξῃ ᾗ εἶχον πρὸ τ̀ τὸν κόσμον εἶναι
apud te. Manifestaui tuum nomen hominibus quos
6 παρὰ σοί. ἐφανέρωσά σου τὸ ὄνομα τοῖς ἀνθρώποις οὓς
dedisti mihi de mundo. Tui erant, & mihi eos dedisti:
δέδωκάς μοι ἐκ τ̀ κόσμου. σοὶ ἦσαν, καὶ ἐμοὶ αὐτοὺς δέδωκας,
& sermonem tuum seruauerunt. Nunc cognouerunt quia omnia quæ
7 καὶ τ̀ λόγον σου τετηρήκασι. νῦν ἔγνωκαν ὅτι πάντα ὅσα
dedisti mihi, abs te sunt. Quia verba quæ dedisti
8 δέδωκάς μοι, παρὰ σοῦ ἐστιν. ὅτι τὰ ῥήματα ἃ δέδωκας

*subleuatis oculis
‖ clarifica
*clarificet
*potestatem
‖ clarificaui
‖ clarifica
*claritate
‖ priùs quàm mundus fieret

mihi, dedi eis: & ipsi acceperunt: & cognouerunt verè
μοι, δέδωκα αὐτοῖς, καὶ αὐτοὶ ἔλαβον, καὶ ἔγνωσαν ἀληθῶς
quia à te exiui, & crediderunt quia tu me misisti.
ὅτι παρά σου ἐξῆλθον, καὶ ἐπίστευσαν ὅτι σύ με ἀπέστειλας.
Ego pro eis rogo. Non pro mundo rogo, sed
9 ἐγὼ περὶ αὐτῶν ἐρωτῶ· οὐ περὶ τοῦ κόσμου ἐρωτῶ, ἀλλὰ
pro his quos dedisti mihi, quia tui sunt. Et mea omnia
10 περὶ ὧν δέδωκάς μοι, ὅτι σοί εἰσι· καὶ τὰ ἐμὰ πάντα
tua sunt, & tua mea[a]: & clarificatus sum in eis.
σά ἐστι, καὶ τὰ σὰ ἐμά, καὶ [a]δεδόξασμαι ἐν αὐτοῖς.

[a] sunt: [a] δοξάζω

Et nō [*]amplius sum in mundo: & hi in mundo sunt,
11 καὶ οὐκέτι εἰμὶ ἐν τῷ κόσμῳ, καὶ οὗτοι ἐν τῷ κόσμῳ εἰσί,
& ego ad te venio. Pater sancte, serua eos in
καὶ ἐγὼ πρός σε ἔρχομαι. πάτερ ἅγιε, τήρησον αὐτοὺς ἐν τῷ
nomine tuo quos dedisti mihi, vt sint vnum sicut [‖] nos.
ὀνόματί σου, οὓς δέδωκάς μοι, ἵνα ὦσιν ἓν καθὼς ἡμεῖς.

[*] iam [‖] &

Cùm essem cum eis *in mundo*, ego seruabam eos
12 ὅτε ἤμην μετ᾽ αὐτῶν ἐν τῷ κόσμῳ, ἐγὼ ἐτήρουν αὐτοὺς
in nomine tuo. Quos dedisti mihi custodiui: & nemo ex
ἐν τῷ ὀνόματί σου· οὓς δέδωκάς μοι ἐφύλαξα, καὶ οὐδεὶς ἐξ
eis periit, [?]*si non* filius perditionis, vt Scriptura im-
αὐτῶν ἀπώλετο, εἰ μὴ ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας, ἵνα ἡ γραφὴ πλη-
pleatur. Nunc autem ad te venio: & hæc loquor in
13 ρωθῇ. νῦν δὲ πρός σε ἔρχομαι, καὶ ταῦτα λαλῶ ἐν τῷ
mundo, vt habeant gaudium meum impletum in semetipsis.
κόσμῳ, ἵνα ἔχωσι τὴν χαρὰν τὴν ἐμὴν πεπληρωμένην ἐν αὐτοῖς.

[?] nisi

Ego dedi eis sermonem tuum: & mundus odio habuit
14 ἐγὼ δέδωκα αὐτοῖς τὸν λόγον σου, καὶ ὁ κόσμος ἐμίσησεν
eos, quia non sunt de mundo, sicut[a] ego non sum de
αὐτούς, ὅτι οὐκ εἰσὶν ἐκ τοῦ κόσμου, καθὼς ἐγὼ οὐκ εἰμὶ ἐκ τοῦ
mundo. Non rogo vt tollas eos de mundo, sed
15 κόσμου. οὐκ ἐρωτῶ ἵνα ἄρῃς αὐτοὺς ἐκ τοῦ κόσμου, ἀλλ᾽
vt serues eos à malo. De mundo non sunt:
16 ἵνα τηρήσῃς αὐτοὺς ἐκ τοῦ πονηροῦ. ἐκ τοῦ κόσμου οὐκ εἰσί,
sicut[*] ego de mundo non sum. Sanctifica eos in
17 καθὼς ἐγὼ ἐκ τοῦ κόσμου οὐκ εἰμί. ἁγίασον αὐτοὺς ἐν τῇ
veritate *tua*. Sermo tuus veritas est. Sicut [‖] me
18 ἀληθείᾳ σου. ὁ λόγος ὁ σὸς ἀλήθειά ἐστι. καθὼς ἐμὲ
misisti in mundum,[?] & ego misi eos in mundum.
ἀπέστειλας εἰς τὸν κόσμον, κἀγὼ ἀπέστειλα αὐτοὺς εἰς τὸν κόσμον·

[a] & [*] & [‖] tu [?] ita

Et pro eis ego sanctifico meipsum, vt & ipsi sint
19 καὶ ὑπὲρ αὐτῶν ἐγὼ ἁγιάζω ἐμαυτόν, ἵνα καὶ αὐτοὶ ὦσιν
sanctificati in veritate. Non pro eis autem rogo tantùm,
20 ἡγιασμένοι ἐν ἀληθείᾳ. οὐ περὶ τούτων δὲ ἐρωτῶ μόνον,
sed & pro [a]*credentibus* per verbum eorum in me:
ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν πιστευόντων διὰ τοῦ λόγου αὐτῶν εἰς ἐμέ·

[a] eis qui credituri sunt

Vt omnes vnum sint, sicut tu Pater in me, & ego in
21 ἵνα πάντες ἓν ὦσι, καθὼς σὺ πάτερ ἐν ἐμοί, κἀγὼ ἐν
te, vt & ipsi in nobis vnum sint: vt mundus credat quia tu
σοί, ἵνα καὶ αὐτοὶ ἐν ἡμῖν ἓν ὦσιν· ἵνα ὁ κόσμος πιστεύσῃ ὅτι σύ
me misisti. Et ego [*]*gloriam* quam dedisti mihi, de-
22 με ἀπέστειλας. καὶ ἐγὼ τὴν δόξαν ἣν δέδωκάς μοι, δέδω-
di eis: vt sint vnum, sicut [‖] nos vnum sumus.
κα αὐτοῖς, ἵνα ὦσιν ἓν καθὼς ἡμεῖς ἕν ἐσμεν.

[*] claritatem [‖] &

Ego in eis, & tu in me: vt sint consummati in
23 ἐγὼ ἐν αὐτοῖς, καὶ σὺ ἐν ἐμοί, ἵνα ὦσι τετελειωμένοι εἰς
vnum: & vt cognoscat mundus quia tu me misisti, & dile-
ἕν, καὶ ἵνα γινώσκῃ ὁ κόσμος ὅτι σύ με ἀπέστειλας, καὶ ἠγά-
xisti eos, sicut[a] me dilexisti. Pater, quos dedi-
24 πησας αὐτούς, καθὼς ἐμὲ ἠγάπησας. πάτερ, οὓς δέδω-
sti mihi, volo vt vbi sum ego, & illi sint [*]*cum me*:
κάς μοι, θέλω ἵνα ὅπου εἰμὶ ἐγώ, κἀκεῖνοι ὦσι μετ᾽ ἐμοῦ,
vt videant [‖]*gloriam* meam quam dedisti mihi: quia dilexisti
ἵνα θεωρῶσι τὴν δόξαν τὴν ἐμὴν ἣν ἔδωκάς μοι, ὅτι ἠγάπησάς
me ante constitutionem mundi. Pater iuste, & mundus
25 με πρὸ καταβολῆς κόσμου. πάτερ δίκαιε, καὶ ὁ κόσμος
te non cognouit, ego autē te cognoui: & hi cognouerunt quia tu me mi-
σε οὐκ ἔγνω, ἐγὼ δέ σε ἔγνων· καὶ οὗτοι ἔγνωσαν ὅτι σύ με ἀπέ-
sisti. Et notum feci eis nomen tuum, & notum faciam:
26 στειλας· καὶ ἐγνώρισα αὐτοῖς τὸ ὄνομά σου, καὶ γνωρίσω,
vt dilectio qua dilexisti me, in ipsis sit, & ego in ipsis.
ἵνα ἡ ἀγάπη ἣν ἠγάπησάς με, ἐν αὐτοῖς ᾖ, κἀγὼ ἐν αὐτοῖς.

[a] & [*] mecum: [‖] claritatem

CAP. XVIII. ιη.

Hæc [*]*dicens* Iesus, egressus est cum discipulis suis
1 Ταῦτα εἰπὼν ὁ Ἰησοῦς, ἐξῆλθε σὺν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ
trans torrentem Cedron, vbi erat hortus, in quem introiuit
πέραν τοῦ χειμάρρου τῶν κέδρων, ὅπου ἦν κῆπος, εἰς ὃν εἰσῆλθεν
ipse, & discipuli eius. Sciebat autē & Iudas [‖]*tra-*
2 αὐτὸς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ. ᾔδει δὲ καὶ Ἰούδας ὁ παρα-
dens eum, locum: quia frequenter conuenerat Iesus illuc
διδοὺς αὐτόν, τὸν τόπον, ὅτι πολλάκις συνήχθη ὁ Ἰησοῦς ἐκεῖ
cum discipulis suis. Ergo Iudas [?]*accipiens* cohortem,
3 μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ. ὁ οὖν Ἰούδας λαβὼν τὴν σπεῖραν,
& [a]*ex principibus Sacerdotū* & Pharisæis ministros: venit illuc cum
καὶ ἐκ τῶν ἀρχιερέων καὶ Φαρισαίων ὑπηρέτας, ἔρχεται ἐκεῖ μετὰ
laternis, & facibus, & armis. Iesus itaque sciens omnia
4 φανῶν καὶ λαμπάδων καὶ ὅπλων. Ἰησοῦς οὖν εἰδὼς πάντα
[a]ventura super se, [*]*exiens* dixit eis: Quem quæritis?
τὰ ἐρχόμενα ἐπ᾽ αὐτόν, ἐξελθὼν εἶπεν αὐτοῖς, τίνα ζητεῖτε;

[*] cùm dixisset [‖] qui tradebat [?] cùm accepisset [a] à Pontificibus [a] quæ erant [*] processit, &

Responderunt ei: Iesum Nazarenum. Dicit eis Ie-
5 ἀπεκρίθησαν αὐτῷ, Ἰησοῦν τὸν Ναζωραῖον. λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰη-
sus: Ego sum. Stabat autem & Iudas [*]*ille tradens* eum, cum
σοῦς, ἐγώ εἰμι. εἱστήκει δὲ καὶ Ἰούδας ὁ παραδιδοὺς αὐτόν, μετ᾽
ipsis. Vt ergo dixit eis, *Quòd* ego sum, abierunt [‖]*in*
6 αὐτῶν. ὡς οὖν εἶπεν αὐτοῖς, ὅτι ἐγώ εἰμι, ἀπῆλθον εἰς
ea quæ post, & ceciderunt [?]*humi*. Iterum ergo eos interro-
7 τὰ ὀπίσω, καὶ ἔπεσον χαμαί. πάλιν οὖν αὐτοὺς ἐπηρώ-
gauit: Quem quæritis? [a]*At* dixerunt: Iesum Nazarenum.
τησε, τίνα ζητεῖτε; οἱ δὲ εἶπον, Ἰησοῦν τὸν Ναζωραῖον.

[*] qui tradebat [‖] retrorsum, [?] in terram. [a] Illi autem

Respondit Iesus: Dixi vobis, quia ego sum. si ergo me quæ-
8 ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς, εἶπον ὑμῖν, ὅτι ἐγώ εἰμι. εἰ οὖν ἐμὲ ζη-
ritis, sinite hos abire. Vt impleretur sermo quem
9 τεῖτε, ἄφετε τούτους ὑπάγειν. ἵνα πληρωθῇ ὁ λόγος ὃν
dixit: Quia quos dedisti mihi, non perdidi ex eis quenquam.
εἶπεν, ὅτι οὓς δέδωκάς μοι, οὐκ ἀπώλεσα ἐξ αὐτῶν οὐδένα.
Simon ergo Petrus habens gladium, eduxit eum, & percus-
10 Σίμων οὖν Πέτρος ἔχων μάχαιραν, εἵλκυσεν αὐτήν, καὶ ἔπαι-
sit [*]*principis Sacerdotum* seruum, & abscidit eius auriculam
σε τὸν τοῦ ἀρχιερέως δοῦλον, καὶ ἀπέκοψεν αὐτοῦ τὸ ὠτίον τὸ
dexteram. Erat autē nomen seruo Malchus. Dixit ergo Ie-
11 δεξιόν. ἦν δὲ ὄνομα τῷ δούλῳ Μάλχος. εἶπεν οὖν ὁ Ἰη-
sus Petro: [‖]*Iniice* gladium tuum in vaginam. Ca-
σοῦς τῷ Πέτρῳ, βάλε τὴν μάχαιράν σου εἰς τὴν θήκην· τὸ πο-
licem quem dedit mihi Pater, non bibam illum?
τήριον ὃ δέδωκέ μοι ὁ πατήρ, οὐ μὴ πίω αὐτό;

[*] pontificis [‖] Mitte

Ergo cohors, & tribunus, & ministri Iudæorum
12 ἡ οὖν σπεῖρα καὶ ὁ χιλίαρχος καὶ οἱ ὑπηρέται τῶν Ἰουδαίων
comprehenderunt Iesum, & ligauerunt eum: Et adduxerunt eum
13 συνέλαβον τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἔδησαν αὐτόν· καὶ ἀπήγαγον αὐτὸν
ad Annam primum. erat enim socer Caiphæ, qui erat [?]*prin-*
πρὸς Ἄνναν πρῶτον· ἦν γὰρ πενθερὸς τοῦ Καϊάφα, ὃς ἦν ἀρ-
ceps Sacerdotum anni illius. Erat autē Caiphas [a]*ille consu-*
14 χιερεὺς τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου· ἦν δὲ Καϊάφας ὁ συμβου-
lens Iudæis, Quia expedit vnum hominem [‖]*perire*
λεύσας τοῖς Ἰουδαίοις, ὅτι συμφέρει ἕνα ἄνθρωπον ἀπολέσθαι
pro populo. Sequebatur autem Iesum Simon Petrus, &
15 ὑπὲρ τοῦ λαοῦ. ἠκολούθει δὲ τῷ Ἰησοῦ Σίμων Πέτρος, καὶ
alius discipulus. *At* discipulus[*] ille erat notus [‖]*principi*
ὁ ἄλλος μαθητής. ὁ δὲ μαθητὴς ἐκεῖνος ἦν γνωστὸς τῷ ἀρ-
Sacerdotū: & *simul* introiuit[?] Iesu in atrium [a]*principis Sacerdotū*.
χιερεῖ, καὶ συνεισῆλθε τῷ Ἰησοῦ εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ἀρχιερέως·

[?] Pontifex [a] qui consilium dederat [‖] mori [*] autem [‖] Pontifici [?] cum [a] Pontificis.

At Petrus[*] stabat ad ostium foris. Exiuit ergo disci-
16 ὁ δὲ Πέτρος εἱστήκει πρὸς τῇ θύρᾳ ἔξω. ἐξῆλθεν οὖν ὁ μα-
pulus alius qui erat notus [‖]*principi Sacerdotum*: & dixit o-
θητὴς ὁ ἄλλος, ὃς ἦν γνωστὸς τῷ ἀρχιερεῖ, καὶ εἶπε τῇ θυ-
stiariæ, & introduxit Petrum. Dicit ergo ancilla o-
17 ρωρῷ, καὶ εἰσήγαγε τὸν Πέτρον. λέγει οὖν ἡ παιδίσκη ἡ θυ-
stiaria Petro: Nunquid & tu ex discipulis es hominis
ρωρὸς τῷ Πέτρῳ, μὴ καὶ σὺ ἐκ τῶν μαθητῶν εἶ τοῦ ἀνθρώπου
istius? Dicit ille: Non sum. Stabant autem serui
18 τούτου; λέγει ἐκεῖνος, οὐκ εἰμί. εἱστήκεισαν δὲ οἱ δοῦλοι
& ministri [a]*prunam facientes*, quia frigus erat: & cale-
καὶ οἱ ὑπηρέται, ἀνθρακιὰν πεποιηκότες, ὅτι ψῦχος ἦν, καὶ ἐθερ-
faciebant se. erat autē cum eis [‖] Petrus, stans, & calefaciens se.
μαίνοντο. ἦν δὲ μετ᾽ αὐτῶν ὁ Πέτρος ἑστὼς καὶ θερμαινόμενος.

[*] autem [‖] Pontifici [a] ad prunas. [‖] &

Ergo[?] *princeps Sacerdotū* interrogauit Iesum de discipulis suis,
19 ὁ οὖν ἀρχιερεὺς ἠρώτησε τὸν Ἰησοῦν περὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ,
& de doctrina eius. Respondit ei Iesus: Ego
20 καὶ περὶ τῆς διδαχῆς αὐτοῦ. ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, ἐγὼ
palàm locutus sum mundo: ego semper docui in
παρρησίᾳ ἐλάλησα τῷ κόσμῳ· ἐγὼ πάντοτε ἐδίδαξα ἐν τῇ
synagoga & in templo, quò [*]*vndique* Iudæi conueniunt:
συναγωγῇ καὶ ἐν τῷ ἱερῷ, ὅπου πάντοτε οἱ Ἰουδαῖοι συνέρχονται,
& in occulto locutus sum nihil. Quid me interrogas? in-
21 καὶ ἐν κρυπτῷ ἐλάλησα οὐδέν· τί με ἐπερωτᾷς; ἐπε-
terroga [‖]*audientes*, quid locutus sim ipsis: ecce, hi sciunt
ρώτησον τοὺς ἀκηκοότας, τί ἐλάλησα αὐτοῖς· ἴδε οὗτοι οἴδασιν
quæ dixerim ego. Hæc autem [?]*eo dicente*, vnus ministrorum
22 ἃ εἶπον ἐγώ. ταῦτα δὲ αὐτοῦ εἰπόντος, εἷς τῶν ὑπηρετῶν
assistens dedit alapam Iesu, dicens: Sic respondes
παρεστηκὼς ἔδωκε ῥάπισμα τῷ Ἰησοῦ, εἰπών, οὕτως ἀποκρίνῃ
[a]*principi Sacerdotum*? Respondit ei Iesus: Si malè locu-
23 τῷ ἀρχιερεῖ; ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, εἰ κακῶς ἐλά-
tus sum, [*]*testare* de malo: si autem [‖]*pulchrè*, quid me cædis?
λησα, μαρτύρησον περὶ τοῦ κακοῦ· εἰ δὲ καλῶς, τί με δέρεις;

[?] Pontifex [*] omnes [‖] eos qui audierunt [?] cùm dixisset, [a] Pontifici? [*] testimonium perhibe [‖] bene,

[?]Misit eum Annas ligatum ad Caipham
24 ἀπέστειλεν αὐτὸν ὁ Ἄννας δεδεμένον πρὸς Καϊάφαν τὸν
[a]*principē Sacerdotum*. Erat autē Simon Petrus stans, & calefaciens se.
25 ἀρχιερέα. ἦν δὲ Σίμων Πέτρος ἑστὼς καὶ θερμαινόμενος·
Dixerūt ergo ei: [*]*Num* & tu ex discipulis eius es? Negauit
εἶπον οὖν αὐτῷ, μὴ καὶ σὺ ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ εἶ; ἠρνήσατο
igitur ille, & dixit: Non sum. Dicit[‖] vnus ex seruis [?]*principis*
26 οὖν ἐκεῖνος, καὶ εἶπεν, οὐκ εἰμί. λέγει εἷς ἐκ τῶν δούλων τοῦ ἀρχι-
Sacerdotū, cognatus [a]*existens cuius absciderat* Petrus auriculam: [*]Non ego te
ερέως, συγγενὴς ὢν οὗ ἀπέκοψε Πέτρος τὸ ὠτίον, οὐκ ἐγώ σε
vidi in horto cum illo? Iterum ergo negauit Pe-
27 εἶδον ἐν τῷ κήπῳ μετ᾽ αὐτοῦ; πάλιν οὖν ἠρνήσατο ὁ Πέ-
trus: & statim gallus cantauit.
τρος, καὶ εὐθέως ἀλέκτωρ ἐφώνησεν.

[?] Et [a] Pontificem. [*] Nunquid [‖] ei [?] Pontificis [a] eius cuius abscidit [*] Nonne

Adducunt ergo Iesum a Caipha in prætorium.
ἄγουσιν οὖν τὸν Ἰησοῦν ἀπὸ τοῦ Καϊάφα εἰς τὸ πραιτώριον· 28
erat autem mane: & ipsi non introierunt in prætorium,
ἦν δὲ πρωΐ. καὶ αὐτοὶ οὐκ εἰσῆλθον εἰς τὸ πραιτώριον,
vt non contaminarentur, sed vt manducarent Pascha.
ἵνα μὴ μιανθῶσιν, ἀλλ' ἵνα φάγωσι τὸ πάσχα.

Exiuit ergo Pilatus ad eos *, & dixit: Quam accu- [* foras.]
ἐξῆλθεν οὖν ὁ Πιλάτος πρὸς αὐτούς, καὶ εἶπε, τίνα κατη- 29
sationem affertis aduersus hominem hunc? Responderunt &
γορίαν φέρετε κατὰ τοῦ ἀνθρώπου τούτου; ἀπεκρίθησαν καὶ 30
dixerunt ei: Si non esset hic malefactor, non vtique tibi tradidissemus
εἶπον αὐτῷ, εἰ μὴ ἦν οὗτος κακοποιός, οὐκ ἄν σοι παρεδώκα-
mus eum. Dixit ergo eis Pilatus: Accipite eum vos,
μεν αὐτόν. εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Πιλάτος, λάβετε αὐτὸν ὑμεῖς, 31
& secundum legem vestram iudicate eum. Dixerunt ergo ei Iu-
καὶ κατὰ τὸν νόμον ὑμῶν κρίνατε αὐτόν. εἶπον οὖν αὐτῷ οἱ Ἰου-
dæi: Nobis non licet interficere quenquam. Vt sermo
δαῖοι, ἡμῖν οὐκ ἔξεστιν ἀποκτεῖναι οὐδένα. ἵνα ὁ λόγος τοῦ 32
Iesu impleretur quem dixit, significans qua morte * futurus esset mo- [* esset moriturus.]
Ἰησοῦ πληρωθῇ ὃν εἶπε, σημαίνων ποίῳ θανάτῳ ἤμελλεν ἀπο-
ri. Introiuit ergo in prætorium iterum Pi-
θνήσκειν. εἰσῆλθεν οὖν εἰς τὸ πραιτώριον πάλιν ὁ Πι- 33
latus: & vocauit Iesum, & dixit ei: Tu es rex
λάτος, καὶ ἐφώνησε τὸν Ἰησοῦν, καὶ εἶπεν αὐτῷ, σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς
Iudæorum? Respondit ei Iesus: A temetipso tu hoc
τῶν Ἰουδαίων; ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, ἀφ' ἑαυτοῦ σὺ τοῦτο 34
dicis, an alij tibi dixerunt de me? Respondit Pila-
λέγεις, ἢ ἄλλοι σοι εἶπον περὶ ἐμοῦ; ἀπεκρίθη ὁ Πιλά- 35
tus: Nunquid ego Iudæus sum? Gens tua & * principes Sacerdotum tra- [* Pontifices]
τος, μήτι ἐγὼ Ἰουδαῖός εἰμι; τὸ ἔθνος τὸ σὸν καὶ οἱ ἀρχιερεῖς πα-
diderunt te mihi. quid fecisti? Respondit Iesus: Reg-
ρέδωκάν σε ἐμοί. τί ἐποίησας; ἀπεκρίθη Ἰησοῦς, ἡ βα- 36
num meum non est de mundo hoc. si ex mundo hoc
σιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου· εἰ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου
esset regnum meum, ministri vtique mei decertarent vt non [ἀγωνίζω]
ἦν ἡ βασιλεία ἡ ἐμή, οἱ ὑπηρέται ἂν οἱ ἐμοὶ ἠγωνίζοντο ἵνα μὴ
traderer Iudæis. nunc autem regnum meum non est
παραδοθῶ τοῖς Ἰουδαίοις· νῦν δὲ ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἔστιν
hinc. Dixit itaque ei Pilatus: Num ergo rex
ἐντεῦθεν. εἶπεν οὖν αὐτῷ ὁ Πιλάτος, οὐκοῦν βασιλεὺς 37
es tu? Respondit Iesus: Tu dicis, quia rex ego sum.
εἶ σύ; ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς, σὺ λέγεις, ὅτι βασιλεύς εἰμι ἐγώ.
Ego in hoc natus sum, & ad hoc veni in mundum, vt
ἐγὼ εἰς τοῦτο γεγέννημαι, καὶ εἰς τοῦτο ἐλήλυθα εἰς τὸν κόσμον, ἵνα [* testimonium perhibeam]
* tester veritati: omnis * existens ex veritate, audit [* qui est]
μαρτυρήσω τῇ ἀληθείᾳ· πᾶς ὁ ὢν ἐκ τῆς ἀληθείας, ἀκούει
meam vocem. Dicit ei Pilatus: Quid est veritas?
μου τῆς φωνῆς. λέγει αὐτῷ ὁ Πιλάτος, τί ἐστιν ἀλήθεια; 38
Et hoc * dicens, iterum exiuit ad Iudæos, & dicit [* cum dixisset]
καὶ τοῦτο εἰπών, πάλιν ἐξῆλθε πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, καὶ λέγει
eis: Ego nullam causam inuenio in eo.
αὐτοῖς, ἐγὼ οὐδεμίαν αἰτίαν εὑρίσκω ἐν αὐτῷ.
Est autem consuetudo vobis, vt vnum vobis * absoluam in Pascha. [* dimittam]
ἔστι δὲ συνήθεια ὑμῖν, ἵνα ἕνα ὑμῖν ἀπολύσω ἐν τῷ πάσχα· 39
vultis ergo vobis * absoluam regem Iudæorum?
βούλεσθε οὖν ὑμῖν ἀπολύσω τὸν βασιλέα τῶν Ἰουδαίων;
Clamauerunt ergo rursum omnes, dicentes: Non hunc, sed
ἐκραύγασαν οὖν πάλιν πάντες, λέγοντες, μὴ τοῦτον, ἀλλὰ 40
Barabbam. Erat autem Barabbas latro.
τὸν Βαραββᾶν. ἦν δὲ ὁ Βαραββᾶς λῃστής.

CAP. XIX. ιθ'.

Tunc ergo * accepit Pilatus Iesum, & flagellauit. [* apprehendit]
Τότε οὖν ἔλαβεν ὁ Πιλάτος τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἐμαστίγωσε. 1
Et milites plectentes coronam de spinis, imposue-
καὶ οἱ στρατιῶται πλέξαντες στέφανον ἐξ ἀκανθῶν, ἐπέθη- 2
runt eius capiti: & veste purpurea * amicierunt eum. [* circundederūt]
καν αὐτοῦ τῇ κεφαλῇ, καὶ ἱμάτιον πορφυροῦν περιέβαλον αὐτόν,
* Et dicebant: * Gaude rex Iudæorum: & dabant ei [* Et veniebant ad eum,] [* Aue]
καὶ ἔλεγον, χαῖρε ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων. καὶ ἐδίδουν αὐτῷ 3
alapas. Exiuit ergo iterum foras Pilatus, & di-
ῥαπίσματα. ἐξῆλθεν οὖν πάλιν ἔξω ὁ Πιλάτος, καὶ λέ- 4
cit eis: Ecce adduco vobis eum foras, vt cognoscatis quia in eo nul-
γει αὐτοῖς, ἴδε ἄγω ὑμῖν αὐτὸν ἔξω, ἵνα γνῶτε ὅτι ἐν αὐτῷ οὐ-
lam causam inuenio. Exiuit ergo Iesus foras,
δεμίαν αἰτίαν εὑρίσκω. ἐξῆλθεν οὖν ὁ Ἰησοῦς ἔξω, 5
portans spineam coronam, & purpureum vestimentū. Et dicit
φορῶν τὸν ἀκάνθινον στέφανον καὶ τὸ πορφυροῦν ἱμάτιον. καὶ λέγει
eis: Ecce homo. Cùm ergo vidissent eū * principes Sacerdotū [* Pontifices]
αὐτοῖς, ἴδε ὁ ἄνθρωπος. ὅτε οὖν εἶδον αὐτὸν οἱ ἀρχιερεῖς 6
& ministri, clamabant, dicentes: Crucifige, crucifige
καὶ οἱ ὑπηρέται, ἐκραύγασαν, λέγοντες, σταύρωσον, σταύρωσον
eum. Dicit eis Pilatus: Accipite eum vos, & crucifi-
αὐτόν. λέγει αὐτοῖς ὁ Πιλάτος, λάβετε αὐτὸν ὑμεῖς, καὶ σταυρώ-
gite. ego enim non inuenio in eo causam.
σατε. ἐγὼ γὰρ οὐχ εὑρίσκω ἐν αὐτῷ αἰτίαν. ἀπεκρίθησαν 7
ei Iudæi: Nos legem habemus, & secundum legem nostram
αὐτῷ οἱ Ἰουδαῖοι, ἡμεῖς νόμον ἔχομεν, καὶ κατὰ τὸν νόμον ἡμῶν
debet mori: quia seipsum filium Dei fecit.
ὀφείλει ἀποθανεῖν, ὅτι ἑαυτὸν υἱὸν Θεοῦ ἐποίησεν.

Cùm ergo audisset Pilatus hunc sermonem, magis ti-
ὅτε οὖν ἤκουσεν ὁ Πιλάτος τοῦτον τὸν λόγον, μᾶλλον ἐφο- 8
muit. Et ingressus est in prætorium iterum: & dicit
βήθη· καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ πραιτώριον πάλιν, καὶ λέγει 9
* Iesu: Vnde es tu? At Iesus * responsum non dedit ei. [* ad Iesum] [* autem]
τῷ Ἰησοῦ, πόθεν εἶ σύ; ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀπόκρισιν οὐκ ἔδωκεν αὐτῷ.
Dicit ergo ei Pilatus: Mihi non loqueris? nescis quia
λέγει οὖν αὐτῷ ὁ Πιλάτος, ἐμοὶ οὐ λαλεῖς; οὐκ οἶδας ὅτι 10
* auctoritatem habeo crucifigere te, & * auctoritatem habeo * absoluere te? [* potestatem] [* dimittere]
ἐξουσίαν ἔχω σταυρῶσαί σε, καὶ ἐξουσίαν ἔχω ἀπολῦσαί σε;
Respondit Iesus: Non haberes * auctoritatem vllam aduersum me,
ἀπεκρίθη Ἰησοῦς, οὐκ εἶχες ἐξουσίαν οὐδεμίαν κατ' ἐμοῦ, 11
* si non esset tibi datum desuper. * Propter hoc tradens me [* nisi] [* Propterea qui me tradidit]
εἰ μὴ ἦν σοι δεδομένον ἄνωθεν· διὰ τοῦτο ὁ παραδιδούς με
tibi, maius peccatum habet. * Ex hoc quærebat Pilatus [* Exinde]
σοι μείζονα ἁμαρτίαν ἔχει. ἐκ τούτου ἐζήτει ὁ Πιλάτος 12
* absoluere eum. At Iudæi * clamabant, dicentes: Si hunc [* dimittere] [* autem]
ἀπολῦσαι αὐτόν. οἱ δὲ Ἰουδαῖοι ἔκραζον, λέγοντες, ἐὰν τοῦτον
* absolueris, non es amicus Cæsaris. omnis regem * seipsum [* dimittis,] [* qui facit se]
ἀπολύσῃς, οὐκ εἶ φίλος τοῦ Καίσαρος· πᾶς ὁ βασιλέα ἑαυτὸν
faciens, contradicit Cæsari. Ergo Pilatus * audiens [* autem cùm audisset hos sermones,]
ποιῶν, ἀντιλέγει τῷ Καίσαρι. ὁ οὖν Πιλάτος ἀκούσας 13
hunc sermonem, adduxit foras Iesum: & sedit pro tri-
τοῦτον τὸν λόγον, ἤγαγεν ἔξω τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἐκάθισεν ἐπὶ τοῦ βή-
bunali, in * locum dictum Lithostrotum, Hebraicè autem Gab- [* loco qui dicitur Lithostrotos,]
ματος εἰς τόπον λεγόμενον Λιθόστρωτον, Ἑβραϊστὶ δὲ Γαβ-
batha. Erat autem parasceue Paschæ, hora autem quasi sexta.
βαθά. ἦν δὲ παρασκευὴ τοῦ πάσχα, ὥρα δὲ ὡσεὶ ἕκτη. 14
& dicit Iudæis: Ecce rex vester.
καὶ λέγει τοῖς Ἰουδαίοις, ἴδε ὁ βασιλεὺς ὑμῶν.
Illi autem clamabant: Tolle, tolle, crucifige eum. Dicit
οἱ δὲ ἐκραύγασαν, ἆρον, ἆρον, σταύρωσον αὐτόν. λέγει 15
eis Pilatus: Regem vestrum crucifigam? Responderunt
αὐτοῖς ὁ Πιλάτος, τὸν βασιλέα ὑμῶν σταυρώσω; ἀπεκρίθησαν
* principes Sacerdotum: Non habemus regem, * si non Cæsarem. [* Pontifices:] [* nisi]
οἱ ἀρχιερεῖς, οὐκ ἔχομεν βασιλέα, εἰ μὴ Καίσαρα.
Tunc ergo tradidit illum eis, vt crucifigeretur. * Accepe- [* Susceperunt]
τότε οὖν παρέδωκεν αὐτὸν αὐτοῖς ἵνα σταυρωθῇ. παρέλα- 16
runt autem Iesum, & eduxerunt. Et * portans crucem [* baiulans sibi]
βον δὲ τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἀπήγαγον. καὶ βαστάζων τὸν σταυρὸν 17
suam, exiuit in * dictum Caluariæ locum, qui dicitur [* eum qui dicitur]
αὐτοῦ ἐξῆλθεν εἰς τὸν λεγόμενον κρανίου τόπον, ὃς λέγεται
Hebraicè Golgotha: Vbi eum crucifixerunt, & cum eo
Ἑβραϊστὶ Γολγοθᾶ, ὅπου αὐτὸν ἐσταύρωσαν, καὶ μετ' αὐτοῦ 18
alios duos hinc & hinc, medium autem Iesum.
ἄλλους δύο ἐντεῦθεν καὶ ἐντεῦθεν, μέσον δὲ τὸν Ἰησοῦν.
Scripsit autē & titulum Pilatus: & posuit super crucem:
ἔγραψε δὲ καὶ τίτλον ὁ Πιλάτος, καὶ ἔθηκεν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ. 19
Erat autem scriptum: IESVS NAZARENVS REX IVDÆORVM.
ἦν δὲ γεγραμμένον, ΙΗΣΟΥΣ Ο ΝΑΖΩΡΑΙΟΣ Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΙΟΥΔΑΙΩΝ.
Hunc ergo titulum multi legerunt
τοῦτον οὖν τὸν τίτλον πολλοὶ ἀνέγνωσαν τῶν 20
Iudæorum: quia prope erat locus ciuitatem vbi crucifixus est
Ἰουδαίων, ὅτι ἐγγὺς ἦν ὁ τόπος τῆς πόλεως ὅπου ἐσταυρώθη ὁ
Iesus. Et erat scriptum Hebraicè, Græcè, * Romanè. [* & Latinè.]
Ἰησοῦς. καὶ ἦν γεγραμμένον Ἑβραϊστί, Ἑλληνιστί, Ῥωμαϊστί.
Dicebant ergo Pilato * principes Sacerdotum Iudæorum: * Ne scri- [* Pontifices] [* Noli scribere]
ἔλεγον οὖν τῷ Πιλάτῳ οἱ ἀρχιερεῖς τῶν Ἰουδαίων, μὴ γρά- 21
be, Rex Iudæorum: sed quia ipse dixit, Rex
φε, ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων, ἀλλ' ὅτι ἐκεῖνος εἶπε, βασιλεύς
sum Iudæorum. Respondit Pilatus: Quod scripsi, scripsi.
εἰμι τῶν Ἰουδαίων. ἀπεκρίθη ὁ Πιλάτος, ὃ γέγραφα, γέγραφα. 22
Ergo milites cùm crucifixissent * Iesum, acceperunt vestimen- [* eum,]
οἱ οὖν στρατιῶται, ὅτε ἐσταύρωσαν τὸν Ἰησοῦν, ἔλαβον τὰ ἱμά- 23
ta eius (& fecerunt quatuor partes, vnicuique militi partem,)
τια αὐτοῦ, καὶ ἐποίησαν τέσσαρα μέρη, ἑκάστῳ στρατιώτῃ μέρος,
& tunicam. Erat autem tunica inconsutilis, ex iis quæ desuper contexta per totum.
καὶ τὸν χιτῶνα. ἦν δὲ ὁ χιτὼν ἄρραφος, ἐκ τῶν ἄνωθεν ὑφαν-
τὸς δι' ὅλου. Dixerunt ergo ad inuicem: Non scindamus eam:
εἶπον οὖν πρὸς ἀλλήλους, μὴ σχίσωμεν αὐτόν, 24
sed sortiamur de illa cuius * erit. Vt Scriptura implere- [* sit.]
ἀλλὰ λάχωμεν περὶ αὐτοῦ, τίνος ἔσται· ἵνα ἡ γραφὴ πληρω-
tur, dicens: Partiti sunt vestimenta mea sibijpsis, & * super [* in]
θῇ ἡ λέγουσα, διεμερίσαντο τὰ ἱμάτιά μου ἑαυτοῖς, καὶ ἐπὶ τὸν
vestem meam miserunt sortem. * Illi Quidē igitur milites hæc [* Et]
ἱματισμόν μου ἔβαλον κλῆρον. οἱ μὲν οὖν στρατιῶται ταῦτα
fecerunt. Stabant autem iuxta crucem Iesu, ma-
ἐποίησαν. εἱστήκεισαν δὲ παρὰ τῷ σταυρῷ τοῦ Ἰησοῦ ἡ μή- 25
ter eius, & soror matris eius Maria illa Cleopæ, &
τηρ αὐτοῦ καὶ ἡ ἀδελφὴ τῆς μητρὸς αὐτοῦ, Μαρία ἡ τοῦ Κλωπᾶ, καὶ
Maria Magdalene. Iesus ergo * videns matrem & [* cùm vidisset]
Μαρία ἡ Μαγδαληνή. Ἰησοῦς οὖν ἰδὼν τὴν μητέρα, καὶ τὸν 26
discipulum adstantem quem diligebat, dicit matri suæ: Mulier,
μαθητὴν παρεστῶτα ὃν ἠγάπα, λέγει τῇ μητρὶ αὐτοῦ, γύναι,
ecce filius tuus. Deinde dicit discipulo: Ecce mater tua.
ἰδοὺ ὁ υἱός σου. εἶτα λέγει τῷ μαθητῇ, ἰδοὺ ἡ μήτηρ σου. 27
Et ex illa hora accepit eam discipulus ille
καὶ ἀπ' ἐκείνης τῆς ὥρας ἔλαβεν αὐτὴν ὁ μαθητὴς ἐκεῖνος

in *propria. Post hoc sciens Iesus quia omnia iam con-
εἰς τὰ ἴδια. μετὰ τοῦτο εἰδὼς ὁ ἰησοῦς ὅτι πάντα ἤδη τε- 28
summata sunt, vt cōsummaretur Scriptura, dicit: Sitio. Vas ergo
τέλεσαι, ἵνα ª τελειωθῇ ἡ γραφὴ, λέγει, διψῶ. σκεῦος οὖν 29
erat positū aceto plenum. Illi verò implentes spongiam ‖ aceto & hysso-
ἔκειτο ὄξους μεστόν. οἱ δὲ πλήσαντες σπόγγον ὄξους καὶ ὑσσώ-
po circumponentes, obtulerunt eius ori.
πῳ περιθέντες, προσήνεγκαν αὐτοῦ τῷ στόματι.
Cùm ergo accepisset acetum Iesus, dixit: Cōsummatū est. Et *incli-
ὅτε οὖν ἔλαβε τὸ ὄξος ὁ ἰησοῦς, εἶπε, τετέλεσται. καὶ κλί- 30
nans caput, tradidit spiritum.
νας τὴν κεφαλὴν, παρέδωκε τὸ πνεῦμα.
Ergo Iudæi, vt nō remaneret in cruce corpora
οἱ οὖν ἰουδαῖοι, ἵνα μὴ μείνῃ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ τὰ σώματα 31
in Sabbato, (quoniam Parasceue erat: erat enim magnus dies
ἐν τῷ σαββάτῳ· ἐπεὶ παρασκευὴ ἦν· ἦν γὰρ μεγάλη ἡ ἡμέρα
ille Sabbati) rogauerunt Pilatum vt frangerentur
ἐκείνη τοῦ σαββάτου· ἠρώτησαν τὸν πιλάτον ἵνα κατεαγῶσιν
eorum crura, & tollerentur. Venerunt ergo milites:
αὐτῶν τὰ σκέλη, καὶ ᵇ ἀρθῶσιν. ἦλθον οὖν οἱ στρατιῶται, 32
& quidem primi fregerunt crura, & alterius *concruci-
καὶ τοῦ μὲν πρώτου κατέαξαν τὰ σκέλη, καὶ τοῦ ἄλλου τοῦ συσταυρω-
fixi ei. Ad autem Iesum ‖ venientes, vt viderunt eum iam
θέντος αὐτῷ· ἐπὶ δὲ τὸν ἰησοῦν ἐλθόντες, ὡς εἶδον αὐτὸν ἤδη 33
mortuum, non fregerunt eius crura: Sed vnus mi-
τεθνηκότα, οὐ κατέαξαν αὐτοῦ τὰ σκέλη· ἀλλ' εἷς τῶν στρα- 34
litum lancea eius latus "fodit: & continuò exiuit san-
τιωτῶν λόγχῃ αὐτοῦ τὴν πλευρὰν ᶜ ἔνυξε, καὶ εὐθέως ἐξῆλθεν αἷ-
guis & aqua. Et *videns testificauit, & verum
μα καὶ ὕδωρ. καὶ ὁ ἑωρακὼς μεμαρτύρηκε, καὶ ἀληθινὴ 35
est testimonium eius. Et ille scit quia vera dicit: vt
ἐστιν ἡ μαρτυρία αὐτοῦ· κἀκεῖνος οἶδεν ὅτι ἀληθῆ λέγει, ἵνα
‖ vos credatis. Facta sunt enim hæc vt Scriptura imple-
ὑμεῖς πιστεύσητε. ἐγένετο γὰρ ταῦτα ἵνα ἡ γραφὴ πλη- 36
retur: Os non comminuetur ᶠ ab eo. Et iterum alia Scri-
ρωθῇ, ὀστοῦν οὐ συντριβήσεται ἀπ' αὐτοῦ. καὶ πάλιν ἑτέρα γρα- 37
ptura dicit: Videbunt in quem transfixerunt. Post hæc " rogauit
φὴ λέγει, ὄψονται εἰς ὃν ἐξεκέντησαν. μετὰ ταῦτα ἠρώτησε 38
Pilatum Ioseph ab Arimathæa, *existens discipulus Ie-
τὸν πιλάτον ὁ ἰωσὴφ ὁ ἀπὸ ἀριμαθαίας, ὢν μαθητὴς τοῦ ἰη-
su, occultus autem propter metum Iudæorum, vt tolleret cor-
σοῦ, ᵈ κεκρυμμένος δὲ διὰ τὸν φόβον τῶν ἰουδαίων, ἵνα ἄρῃ τὸ σῶ-
pus Iesu. & permisit Pilatus. Venit ergo & tulit cor-
μα τοῦ ἰησοῦ. καὶ ἐπέτρεψεν ὁ πιλάτος. ἦλθεν οὖν καὶ ἦρε τὸ σῶ-
pus Iesu. Venit autē & Nicodemus ille ‖ veniens ad
μα τοῦ ἰησοῦ. ἦλθε δὲ καὶ νικόδημος ὁ ἐλθὼν πρὸς 39
Iesum nocte primum, ferens mixturam myrrhæ & aloes,
τὸν ἰησοῦν νυκτὸς τὸ πρῶτον, φέρων μίγμα σμύρνης καὶ ἀλόης
quasi libras centum. Acceperunt ergo corpus Iesu, & ligaue-
ὡς λίτρας ἑκατόν. ἔλαβον οὖν τὸ σῶμα τοῦ ἰησοῦ, καὶ ἔδη- 40
runt illud in linteis cum aromatibus, sicut mos est
σαν αὐτὸ ἐν ὀθονίοις μετὰ τῶν ἀρωμάτων, καθὼς ἔθος ἐστὶ τοῖς
Iudæis sepelire. Erat autē in loco vbi crucifixus
ἰουδαίοις ἐνταφιάζειν. ἦν δὲ ἐν τῷ τόπῳ ὅπου ἐσταυρώ- 41
est, hortus: & in horto monumentum nouum, in quo nondū quis-
θη, κῆπος, καὶ ἐν τῷ κήπῳ μνημεῖον καινὸν, ἐν ᾧ οὐδέπω οὐ-
quam positus erat. Ibi ergo propter Parasceuen Iudæorum,
δεὶς ἐτέθη· ἐκεῖ οὖν διὰ τὴν παρασκευὴν τῶν ἰουδαίων, 42
quia iuxta erat monumentum, posuerunt Iesum.
ὅτι ἐγγὺς ἦν τὸ μνημεῖον, ἔθηκαν τὸν ἰησοῦν.

Marginalia: *suam. Postea · ª τελειόω · ‖ plenam · *inclinato capite, · ᵇ αἴρω · *qui crucifixus est cum eo. · ‖ cùm venissent · "aperuit: · ᶜ νύττω · *qui vidit, testimonium perhibuit: · ‖ & · ᶠ ex · "autem · *eo quod esset · ᵈ κρύπτομαι · ‖ qui venerat

CAP. XX. κ'.

At vna * Sabbatorum Maria Magdalene venit
Τῇ δὲ μιᾷ τῶν σαββάτων μαρία ἡ μαγδαληνὴ ἔρχεται 1
manè ‖ tenebris adhuc existētibus, ad monumentum: & ᶠ videt lapidem
πρωῒ σκοτίας ἔτι οὔσης, εἰς τὸ μνημεῖον, καὶ βλέπει τὸν λίθον
sublatum " ex monumento. ᶠ Currit ergo, & venit ad Si-
ª ἠρμένον ἐκ τοῦ μνημείου. τρέχει οὖν καὶ ἔρχεται πρὸς σί- 2
monem Petrum, & ad alium discipulum quem diligebat Iesus:
μωνα πέτρον, καὶ πρὸς τὸν ἄλλον μαθητὴν ὃν ἐφίλει ὁ ἰησοῦς,
& dicit illis: Tulerunt Dominum de monumento: & nescimus
καὶ λέγει αὐτοῖς, ἦραν τὸν κύριον ἐκ τοῦ μνημείου, καὶ οὐκ οἴδαμεν
vbi posuerunt eum. Exiit ergo Petrus & *alius disci-
ποῦ ἔθηκαν αὐτόν. ἐξῆλθεν οὖν ὁ πέτρος καὶ ὁ ἄλλος μα- 3
pulus, & venerunt ad monumentum. Currebant autem duo simul:
θητὴς, καὶ ἤρχοντο εἰς τὸ μνημεῖον. ἔτρεχον δὲ οἱ δύο ὁμοῦ, 4
& * alius discipulus præcucurrit citius Petro: & venit
καὶ ὁ ἄλλος μαθητὴς προέδραμε τάχιον τοῦ πέτρου, καὶ ἦλθε
primus ad monumentum. Et ‖ inclinatus, vidit
πρῶτος εἰς τὸ μνημεῖον. καὶ παρακύψας βλέπει 5
posita linteamina: non tamen introiuit. Venit ergo Simon
κείμενα τὰ ὀθόνια, οὐ μέντοι εἰσῆλθεν. ἔρχεται οὖν σίμων 6
Petrus sequens eum, & introiuit in monumentum: &
πέτρος ἀκολουθῶν αὐτῷ, καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ μνημεῖον, καὶ
conspicit linteamina posita, Et sudarium quod fuerat super
θεωρεῖ τὰ ὀθόνια κείμενα, καὶ τὸ σουδάριον ὃ ἦν ἐπὶ 7
caput eius, non cum linteaminibus positum, sed ᶠ seorsum in-
τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, οὐ μετὰ τῶν ὀθονίων κείμενον, ἀλλὰ χωρὶς ᵇ ἐν-
uolutum in vnum locum. Tunc ergo introiuit & ille alius
τετυλιγμένον εἰς ἕνα τόπον. τότε οὖν εἰσῆλθε καὶ ὁ ἄλλος 8

Marginalia: *autē Sabbati, · ‖ cùm adhuc tenebræ essent, · ᶠ vidit · " à ᶠ Cucurrit · ª αἴρομαι · *ille · *ille · ‖ cùm se inclinasset, · vidit · ᶠ separatim · ᵇ ἐντυλίττω

discipulus *veniens primus ad monumentum: & vidit, & cre-
μαθητὴς ὁ ἐλθὼν πρῶτος εἰς τὸ μνημεῖον, καὶ εἶδε, καὶ ἐπί-
didit. Nondum enim sciebant Scripturam, quia ‖ oportet eum ex
9 στευσεν. οὐδέπω γὰρ ᾔδεισαν τὴν γραφὴν, ὅτι δεῖ αὐτὸν ἐκ
mortuis resurgere. Abierunt ergo iterum ad semetipsos
10 νεκρῶν ἀναστῆναι. ἀπῆλθον οὖν πάλιν πρὸς ἑαυτοὺς
discipuli. Maria autem stabat ad monumentū
11 οἱ μαθηταί. μαρία δὲ εἱστήκει πρὸς τὸ μνημεῖον
plorans foris. Dum ergo fleret, inclinauit se " in monumentum:
κλαίουσα ἔξω. ὡς οὖν ἔκλαιε, παρέκυψεν εἰς τὸ μνημεῖον·
Et vidit duos angelos in albis, sedentes, vnum
12 καὶ θεωρεῖ δύο ἀγγέλους ἐν λευκοῖς καθεζομένους, ἕνα
ad caput, & vnum ad pedes, vbi positum fuerat cor-
πρὸς τῇ κεφαλῇ, καὶ ἕνα πρὸς τοῖς ποσὶν, ὅπου ἔκειτο τὸ σῶ-
pus Iesu: Et dicunt ei illi: Mulier, quid ploras?
13 μα τοῦ ἰησοῦ. καὶ λέγουσιν αὐτῇ ἐκεῖνοι, γύναι, τί κλαίεις;
Dicit eis: Quia tulerunt Dominum meum: & nescio vbi posuerunt
λέγει αὐτοῖς, ὅτι ἦραν τὸν κύριόν μου, καὶ οὐκ οἶδα ποῦ ἔθηκαν
eum. Et hæc * locuta, conuersa est ‖ in ea quæ post, & vi-
14 αὐτόν. καὶ ταῦτα εἰποῦσα ἐστράφη εἰς τὰ ὀπίσω, καὶ θεω-
dit Iesum stantem: & non sciebat quia Iesus est.
ρεῖ τὸν ἰησοῦν ἑστῶτα, καὶ οὐκ ᾔδει ὅτι ὁ ἰησοῦς ἐστι.
Dicit ei Iesus: Mulier, quid ploras? quem quæris? Il-
15 λέγει αὐτῇ ὁ ἰησοῦς, γύναι, τί κλαίεις; τίνα ζητεῖς; ἐκεί-
la existimans quia hortulanus ᶠ est, dicit ei: Domine, si tu sustu-
νη δοκοῦσα ὅτι ὁ κηπουρός ἐστι, λέγει αὐτῷ, κύριε, εἰ σὺ ἐβά-
listi eum, dicito mihi vbi posuisti eum: & ego eum tollam.
στασας αὐτὸν, εἰπέ μοι ποῦ ἔθηκας αὐτὸν, κἀγὼ αὐτὸν ἀρῶ.
Dicit ei Iesus: Maria. Conuersa illa dicit ei:
16 λέγει αὐτῇ ὁ ἰησοῦς, μαρία. στραφεῖσα ἐκείνη λέγει αὐτῷ,
Rabboni (quod dicitur, Magister.) Dicit ei Iesus: * Ne
17 ῥαββουνὶ, ὃ λέγεται, διδάσκαλε. λέγει αὐτῇ ὁ ἰησοῦς, μή
me tange. (nondū enim ascendi ad Patrem meum.) vade
μου ἅπτου· οὔπω γὰρ ἀναβέβηκα πρὸς τὸν πατέρα μου. πορεύου
autem ad fratres meos, & dic eis: Ascendo ad
δὲ πρὸς τοὺς ἀδελφούς μου, καὶ εἰπὲ αὐτοῖς, ἀναβαίνω πρὸς
Patrem meum & Patrem vestrum, & Deum meū & Deum vestrum.
τὸν πατέρα μου καὶ πατέρα ὑμῶν, καὶ θεόν μου καὶ θεὸν ὑμῶν.
Venit Maria Magdalene annuntians discipu-
18 ἔρχεται μαρία ἡ μαγδαληνὴ ἀπαγγέλλουσα τοῖς μαθη-
lis, Quia * vidit Dominum, & hæc dixit ‖ ei.
ταῖς ὅτι ἑώρακε τὸν κύριον, καὶ ταῦτα εἶπεν αὐτῇ.
ᶠ Existente ergo vespere die illo, vna Sabbatorum, &
19 οὔσης οὖν ὀψίας τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ τῇ μιᾷ τῶν σαββάτων, καὶ
*foribus clausis vbi erant discipuli congregati propter
τῶν θυρῶν κεκλεισμένων ὅπου ἦσαν οἱ μαθηταὶ συνηγμένοι διὰ
metum Iudæorum, venit Iesus, & stetit in ‖ medium, &
τὸν φόβον τῶν ἰουδαίων, ἦλθεν ὁ ἰησοῦς καὶ ἔστη εἰς τὸ μέσον, καὶ
dicit eis: Pax vobis. Et hoc ᶠ dicens, ostendit eis
20 λέγει αὐτοῖς, εἰρήνη ὑμῖν. καὶ τοῦτο εἰπὼν ἔδειξεν αὐτοῖς
manus & latus suum. Gauisi sunt ergo discipuli " viden-
τὰς χεῖρας καὶ τὴν πλευρὰν αὐτοῦ. ἐχάρησαν οὖν οἱ μαθηταὶ ἰδόν-
tes Dominum. Dixit ergo eis Iesus iterum: Pax
21 τες τὸν κύριον. εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς πάλιν, εἰρήνη
vobis. sicut misit me Pater, & ego mitto vos.
ὑμῖν. καθὼς ἀπέσταλκέ με ὁ πατὴρ, κἀγὼ πέμπω ὑμᾶς.
Et hoc *dicens, insufflauit: & dicit eis: Accipite Spiri-
22 καὶ τοῦτο εἰπὼν, ἐνεφύσησε, καὶ λέγει αὐτοῖς, λάβετε πνεῦ-
tum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis.
μα ἅγιον. ἄν τινων ἀφῆτε τὰς ἁμαρτίας, ἀφίενται αὐτοῖς·
‖ Quorum retinueritis, retenta sunt.
23 ἄν τινων κρατῆτε, κεκράτηνται.
Thomas autē vnus ex duodecim, ᶠ dictus Didymus, non
24 θωμᾶς δὲ, εἷς ἐκ τῶν δώδεκα, ὁ λεγόμενος δίδυμος, οὐκ
erat cum eis quando venit Iesus. Dixerunt ergo ei
25 ἦν μετ' αὐτῶν ὅτε ἦλθεν ὁ ἰησοῦς· ἔλεγον οὖν αὐτῷ οἱ
alij discipuli: Vidimus Dominum. Ille autē dixit eis: * Si
ἄλλοι μαθηταὶ, ἑωράκαμεν τὸν κύριον. ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, ἐὰν
non videro in manibus eius ‖ vestigium clauorum, & mittam
μὴ ἴδω ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ τὸν τύπον τῶν ἥλων, καὶ βάλω τὸν
digitum meum in ‖ vestigium clauorum, & mittam manum meā in
δάκτυλόν μου εἰς τὸν τύπον τῶν ἥλων, καὶ βάλω τὴν χεῖρά μου εἰς
latus eius, non credam. Et post dies octo
26 τὴν πλευρὰν αὐτοῦ, οὐ μὴ πιστεύσω. καὶ μεθ' ἡμέρας ὀκτὼ
iterum erant intus discipuli eius, & Thomas cum eis. Ve-
πάλιν ἦσαν ἔσω οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, καὶ θωμᾶς μετ' αὐτῶν. ἔρ-
nit Iesus ianuis clausis, & stetit in medio, &
χεται ὁ ἰησοῦς τῶν θυρῶν ª κεκλεισμένων, καὶ ἔστη εἰς τὸ μέσον, καὶ
dixit: Pax vobis. Deinde dicit Thomæ: Infer digi-
27 εἶπεν, εἰρήνη ὑμῖν. εἶτα λέγει τῷ θωμᾷ, φέρε τὸν δάκτυ-
tum tuum huc, & vide manus meas: & affer manum tuam, &
λόν σου ὧδε, καὶ ἴδε τὰς χεῖράς μου, καὶ φέρε τὴν χεῖρά σου, καὶ
mitte in latus meum: & * ne fias incredulus, sed ‖ credens.
βάλε εἰς τὴν πλευράν μου, καὶ μὴ γίνου ἄπιστος, ἀλλὰ πιστός.
Et respondit Thomas, & dixit ei: Dominus meus, &
28 καὶ ἀπεκρίθη θωμᾶς καὶ εἶπεν αὐτῷ, ὁ κύριός μου καὶ ὁ
Deus meus. Dicit ei Iesus: Quia vidisti me " credi-
29 θεός μου. λέγει αὐτῷ ὁ ἰησοῦς, ὅτι ἑώρακάς με, πεπί-
disti: beati ᶠ non videntes, & credentes.
στευκας· μακάριοι οἱ μὴ ἰδόντες καὶ πιστεύσαντες.

Marginalia: *qui venerat · ‖ oportuit eum à · "& prospexit · *cùm dixisset, · ‖ retrorsum, · ᶠ esset, · *Noli me tangere. · *vidi · ‖ mihi. · ᶠ Cùm ergo serò esset · *fores essent clausæ, · ‖ medio, · ᶠ cùm dixisset, · ᶠ viso Domino · *cùm dixisset, · ‖ Et · ᶠ qui dicitur · *Nisi · ‖ fixuram · ‖ locum · ª κλείω · *noli esse · ‖ fidelis. · " Thoma, · ᶠ qui non viderunt, & crediderunt.

Multa quidem igitur & alia signa fecit Iesus in cōspectu
30 πολλὰ μὲν οὖν καὶ ἄλλα σημεῖα ἐποίησεν ὁ ἰησοῦς ἐνώπιον
discipulorum suorū, quæ non sunt scripta in libro hoc.
τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, ἃ οὐκ ἔστι γεγραμμένα ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ.
Hæc autem scripta sunt vt credatis quia Iesus est Chri-
31 ταῦτα δὲ γέγραπται ἵνα πιστεύσητε ὅτι ἰησοῦς ἐστιν ὁ χρι-
stus filius Dei: & vt credentes, vitam habeatis in no-
στὸς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, καὶ ἵνα πιστεύοντες ζωὴν ἔχητε ἐν τῷ ὀνό-
mine eius.
ματι αὐτοῦ.

CAP. XXI. κα΄.

*Post hac manifestauit seipsum iterum Iesus dis-
1 Μετὰ ταῦτα ἐφανέρωσεν ἑαυτὸν πάλιν ὁ ἰησοῦς τοῖς μα-
cipulis[?] ad mare Tiberiadis. Manifestauit autem sic:
θηταῖς ἐπὶ τῆς θαλάσσης τῆς τιβεριάδος· ἐφανέρωσε δὲ οὕτως·
Erant simul Simon Petrus, & Thomas‖ille dictus Didymus,
2 ἦσαν ὁμοῦ σίμων πέτρος καὶ θωμᾶς ὁ λεγόμενος δίδυμος,
& Nathanael[?] ille à Cana Galilææ, & [u] illi Zebedæi,
καὶ ναθαναὴλ ὁ ἀπὸ κανᾶ τῆς γαλιλαίας, καὶ οἱ τοῦ ζεβεδαίου,
& alij ex discipulis eius duo. Dicit eis Simon
3 καὶ ἄλλοι ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ δύο· λέγει αὐτοῖς σίμων
Petrus: Vado piscari. Dicunt ei: Venimus & nos
πέτρος, ὑπάγω ἁλιεύειν. λέγουσιν αὐτῷ, ἐρχόμεθα καὶ ἡμεῖς
*cum te. Exierunt, & ascenderunt in ‖nauigium statim: & in illa
σὺν σοί. ἐξῆλθον καὶ ἐνέβησαν εἰς τὸ πλοῖον εὐθὺς, καὶ ἐν ἐκείνῃ
nocte prendiderunt nihil. Manè autem iam facto, stetit
4 τῇ νυκτὶ ἐπίασαν οὐδέν. πρωΐας δὲ ἤδη γενομένης ἔστη
Iesus in litore: non tamen cognouerunt discipuli quia Ie-
ὁ ἰησοῦς εἰς τὸν αἰγιαλὸν, οὐ μέντοι ᾔδεισαν οἱ μαθηταὶ ὅτι ἰη-
sus est. Dicit ergo eis Iesus, Pueri, nunquid pulmen-
σοῦς ἐστι. λέγει οὖν αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς, παιδία, μήτι προσ-
5 tarium habetis? Responderunt ei, Non. Ille autē dicit eis:
φάγιον ἔχετε; ἀπεκρίθησαν αὐτῷ, οὔ. ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς,
6 [?] Iacite in dexteras partes nauigij rete: & inuenietis.
βάλετε εἰς τὰ δεξιὰ μέρη τοῦ πλοίου τὸ δίκτυον, καὶ εὑρήσετε.
*Iecerunt ergo: & non iam illud trahere valebant ‖à multitudine
ἔβαλον οὖν, καὶ οὐκ ἔτι αὐτὸ ἑλκύσαι ἴσχυσαν ἀπὸ τοῦ πλήθους
piscium. Dicit ergo discipulus ille quem diligebat Iesus,
7 τῶν ἰχθύων. λέγει οὖν ὁ μαθητὴς ἐκεῖνος, ὃν ἠγάπα ὁ ἰησοῦς,
Petro: Dominus est. Simon ergo Petrus [?] audiens quia Do-
τῷ πέτρῳ, ὁ κύριός ἐστι. σίμων οὖν πέτρος ἀκούσας ὅτι ὁ κύ-
minus est, * amiculum succinxit (erat enim nudus) & misit
ριός ἐστι, τὸν ἐπενδύτην διεζώσατο· ἦν γὰρ γυμνός· καὶ ἔβαλεν
seipsum in mare. At alij ‖ discipuli naui-
8 ἑαυτὸν εἰς τὴν θάλασσαν· οἱ δὲ ἄλλοι μαθηταὶ τῷ πλοια-
gio venerunt (nō enim erant longè à terra, sed quasi à cu-
ρίῳ ἦλθον· οὐ γὰρ ἦσαν μακρὰν ἀπὸ τῆς γῆς, ἀλλ᾽ ὡς ἀπὸ πη-
bitis ducentis) trahentes rete piscium.
χῶν διακοσίων, σύροντες τὸ δίκτυον τῶν ἰχθύων.
Vt ergo descenderunt in terram, [?] conspiciunt prunas po-
9 ὡς οὖν ἀπέβησαν εἰς τὴν γῆν, βλέπουσιν ἀνθρακιὰν κει-
sitas, & piscem superpositum, & panem.
μένην, καὶ ὀψάριον ἐπικείμενον καὶ ἄρτον.
Dicit eis Iesus: Afferte *à piscibus quos prendi-
10 λέγει αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς, ἐνέγκατε ἀπὸ τῶν ὀψαρίων ὧν ἐπιά-
distis nunc. Ascendit Simon Petrus, & traxit rete
11 σατε νῦν. ἀνέβη σίμων πέτρος, καὶ εἵλκυσε τὸ δίκτυον
in terram, plenum piscibus magnis, centum quinquaginta tribus.
ἐπὶ τῆς γῆς, μεστὸν ἰχθύων μεγάλων ἑκατὸν πεντηκοντατριῶν·
Et ‖ tot existentibus, nō scissum est rete. Dicit eis
12 καὶ τοσούτων ὄντων οὐκ ἐσχίσθη τὸ δίκτυον. λέγει αὐτοῖς
Iesus: Venite, prandete. [?] Nemo autem audebat [?] discipulorum
ὁ ἰησοῦς, δεῦτε, ἀριστήσατε. οὐδεὶς δὲ ἐτόλμα τῶν μαθητῶν

*Postea
[?] suis
‖ qui dicitur
[?] qui erat
[u] filij
* tecum. Et
‖ nauim;
[?] Mittite in dexteram
* Miserunt
‖ præ
[?] cùm audisset
* tunica se
‖ autem
[?] viderunt
* de
‖ cùm tanti essent,
* Et
[?] discumbentium

interrogare eum, Tu quis es? scientes quia Dominus est.
ἐξετάσαι αὐτὸν, σὺ τίς εἶ; εἰδότες ὅτι ὁ κύριός ἐστιν.
*Venit ergo Iesus & accipit panem, & dat
13 ἔρχεται οὖν ὁ ἰησοῦς, καὶ λαμβάνει τὸν ἄρτον, καὶ δίδωσιν
eis, & piscem similiter. Hoc iam tertiò mani-
14 αὐτοῖς, καὶ τὸ ὀψάριον ὁμοίως. τοῦτο ἤδη τρίτον ἐφα-
festatus est Iesus discipulis suis ‖ excitatus ex mortuis.
νερώθη ὁ ἰησοῦς τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ἐγερθεὶς ἐκ νεκρῶν.
Cùm ergo prandissent, dicit Simoni Petro Iesus: Si-
15 ὅτε οὖν [a] ἠρίστησαν, λέγει τῷ σίμωνι πέτρῳ ὁ ἰησοῦς, σί-
mon [?] Iona, diligis me plus his? Dicit ei: Etiam Domine:
μων ἰωνᾶ, ἀγαπᾷς με πλεῖον τούτων; λέγει αὐτῷ, ναὶ κύριε,
tu scis quia amo te. Dicit ei: Pasce agnos meos.
σὺ οἶδας ὅτι φιλῶ σε. λέγει αὐτῷ, βόσκε τὰ ἀρνία μου.
Dicit ei iterum secundò: Simon *Iona, diligis me?
16 λέγει αὐτῷ πάλιν δεύτερον, σίμων ἰωνᾶ, ἀγαπᾷς με;
Ait illi: Etiam Domine, tu scis quia amo te. Dicit ei: Pas-
λέγει αὐτῷ, ναὶ κύριε, σὺ οἶδας ὅτι φιλῶ σε. λέγει αὐτῷ, ποί-
ce ‖ oues meas. Dicit ei tertiò: Simon
17 μαινε τὰ πρόβατά μου. λέγει αὐτῷ τὸ τρίτον, σίμων
[?] Iona, amas me? Contristatus est Petrus, quia dixit ei ter-
ἰωνᾶ, φιλεῖς με; ἐλυπήθη ὁ πέτρος, ὅτι εἶπεν αὐτῷ τὸ τρί-
tiò, Amas me? & dixit ei: Domine, tu omnia scis: tu
τον, φιλεῖς με; καὶ εἶπεν αὐτῷ, κύριε, σὺ πάντα οἶδας· σὺ
cognoscis quia amo te. Dicit ei Iesus: Pasce o-
γινώσκεις ὅτι φιλῶ σε. λέγει αὐτῷ ὁ ἰησοῦς, βόσκε τὰ πρό-
ues meas. Amen, amen dico tibi, cùm esses iunior
18 βατά μου. ἀμὴν ἀμὴν λέγω σοι, ὅτε ἦς νεώτερος,
cingebas teipsum, & ambulabas vbi volebas: cùm autem se-
ἐζώννυες σεαυτὸν, καὶ περιεπάτεις ὅπου ἤθελες· ὅταν δὲ γη-
nueris, extendes manus tuas, & alius te cinget, & [u] feret
ράσῃς, ἐκτενεῖς τὰς χεῖράς σου, καὶ ἄλλος σε ζώσει, καὶ [a] οἴσει
quò non vis. Hoc autem dixit, significans qua morte
19 ὅπου οὐ θέλεις. τοῦτο δὲ εἶπε, σημαίνων ποίῳ θανάτῳ
*glorificaturus esset Deum. Et hoc ‖ effatus, dicit ei: Sequere me.
δοξάσει τὸν θεόν. καὶ τοῦτο εἰπὼν, λέγει αὐτῷ, ἀκολούθει μοι.
Conuersus autem Petrus, [?] conspicit discipulum quē diligebat
20 ἐπιστραφεὶς δὲ ὁ πέτρος βλέπει τὸν μαθητὴν ὃν ἠγάπα
Iesus, sequentem: qui & *recubuerat in cœna super
ὁ ἰησοῦς, ἀκολουθοῦντα, ὃς καὶ ἀνέπεσεν ἐν τῷ δείπνῳ ἐπὶ τὸ
pectus eius, & ‖ dixerat: Domine, quis est [?] tradens te?
στῆθος αὐτοῦ, καὶ εἶπε, κύριε, τίς ἐστιν ὁ παραδιδούς σε;
Hunc [u] videns Petrus, dicit Iesu: Domine, hic autem quid?
21 τοῦτον ἰδὼν ὁ πέτρος λέγει τῷ ἰησοῦ, κύριε, οὗτος δὲ τί;
Dicit ei Iesus: Si eum volo manere donec veniam,
22 λέγει αὐτῷ ὁ ἰησοῦς, ἐὰν αὐτὸν θέλω μένειν ἕως ἔρχομαι,
quid ad te? tu sequere me. Exiuit ergo sermo
23 τί πρός σε; σὺ ἀκολούθει μοι. ἐξῆλθεν οὖν ὁ λόγος
iste *ad fratres, quia discipulus ille non moritur.
οὗτος εἰς τοὺς ἀδελφοὺς, ὅτι ὁ μαθητὴς ἐκεῖνος οὐκ ἀποθνήσκει·
Et non dixit ei Iesus: Quod non moritur: sed, Si eum
καὶ οὐκ εἶπεν αὐτῷ ὁ ἰησοῦς, ὅτι οὐκ ἀποθνήσκει· ἀλλ᾽ ἐὰν αὐτὸν
volo manere donec veniam, quid ad te?
θέλω μένειν ἕως ἔρχομαι, τί πρός σε;
Hic est discipulus ‖ ‖ testificans de his, & [?] scri-
24 οὗτός ἐστιν ὁ μαθητὴς ὁ μαρτυρῶν περὶ τούτων, καὶ γρά-
bens hæc: & scimus quia verum est testimonium eius.
ψας ταῦτα· καὶ οἴδαμεν ὅτι ἀληθής ἐστιν ἡ μαρτυρία αὐτοῦ.
Sunt autē & alia multa quæcunque fecit Iesus: quæ si
25 ἔστι δὲ καὶ ἄλλα πολλὰ ὅσα ἐποίησεν ὁ ἰησοῦς, ἅτινα ἐὰν
scribantur ad vnum, nec ipsum arbitror mundum capere
γράφηται καθ᾽ ἓν, οὐδὲ αὐτὸν οἶμαι τὸν κόσμον χωρῆσαι
‖ scriptos libros. Amen.
τὰ γραφόμενα βιβλία. ἀμήν.

* Et
‖ cùm resurrexisset à
[a] ἀριστάω
[?] Ioannis,
* Ioannis,
‖ agnos meos.
[?] Ioannis,
[u] ducet
[a] φέρω
* clarificaturus esset
‖ cùm hoc dixisset,
[?] vidit illum
* recubuit
‖ dixit:
[?] qui tradet
[u] ergo cùm vidisset
* inter
‖ ille qui perhibet testimoniū
[?] scripsit
* per singula,
‖ posse eos qui scribendi sunt

Sancti Euangelij secundum Ioannem

FINIS.

ACTA APOSTOLORVM,
ΑΙ ΠΡΑΞΕΙΣ ΤΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ
SANCTI LVCÆ EVANGELISTÆ.
ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΛΟΥΚΑ ΤΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΟΥ.

CAPVT PRIMVM. κεφάλ. α΄.

Illum QVIDEM primū sermonem feci
1 ΤΟΝ μὲν πρῶτον λόγον ἐποιησάμην
de omnibus, ô Theophile, quæ cœpit
περὶ πάντων, ὦ θεόφιλε, ὧν ἤρξατο ὁ
Iesus facere que & docere,
ἰησοῦς ποιεῖν τε καὶ διδάσκειν,
Vsque quā die præcipiens
2 ἄχρι ἧς ἡμέρας ἐντειλάμενος τοῖς
Apostolis per Spiritum sanctum, quos
ἀποστόλοις διὰ πνεύματος ἁγίου, οὓς
elegerat, receptus est: Quibus & præbuit seipsum viuum
ἐξελέξατο, ἀνελήφθη· 3 οἷς καὶ παρέστησεν ἑαυτὸν ζῶντα
post pati ipsum, in multis argumentis, per dies quadraginta
μετὰ τὸ παθεῖν αὐτὸν, ἐν πολλοῖς τεκμηρίοις δι' ἡμερῶν τεσσαράκοντα
conspectus eis, & dicens quæ de regno
ὀπτανόμενος αὐτοῖς, καὶ λέγων τὰ περὶ τῆς βασιλείας
Dei. Et congregans denuntiauit eis,
τοῦ θεοῦ· 4 καὶ συναλιζόμενος παρήγγειλεν αὐτοῖς,
ab Hierosolymis non discedere: sed expectare promissionem
ἀπὸ ἱεροσολύμων μὴ χωρίζεσθαι, ἀλλὰ περιμένειν τὴν ἐπαγγελίαν
Patris, quam audistis me. Quia Ioannes quidem
τοῦ πατρὸς, ἣν ἠκούσατέ μου· 5 ὅτι ἰωάννης μὲν
baptizauit aqua: vos autem baptizabimini in Spiritu sancto
ἐβάπτισεν ὕδατι, ὑμεῖς δὲ βαπτισθήσεσθε ἐν πνεύματι ἁγίῳ
non post multos hos dies. Qui autem igitur conuenientes
οὐ μετὰ πολλὰς ταύτας ἡμέρας. 6 οἱ μὲν οὖν συνελθόντες
interrogabant eum, dicentes: Domine, si in tempore hoc
ἐπηρώτων αὐτὸν, λέγοντες, κύριε, εἰ ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ
restituis regnum Israeli?
ἀποκαθιστάνεις τὴν βασιλείαν τῷ ἰσραήλ;
Dixit autem ad eos: Non vestrum est nosse tempora vel opportunitates, quæ Pater posuit in propria auctoritate:
7 εἶπε δὲ πρὸς αὐτοὺς, οὐχ ὑμῶν ἐστι γνῶναι χρόνους ἢ καιροὺς, οὓς ὁ πατὴρ ἔθετο ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ·
Sed accipietis virtutem superuenientis sancti Spiritus
8 ἀλλὰ λήψεσθε δύναμιν ἐπελθόντος τοῦ ἁγίου πνεύματος
in vos: & eritis mihi testes inque Hierusalem, & in omni
ἐφ' ὑμᾶς, καὶ ἔσεσθέ μοι μάρτυρες ἔν τε ἱερουσαλὴμ καὶ ἐν πάσῃ
Iudæa & Samaria, & vsque ad vltimum terræ.
τῇ ἰουδαίᾳ καὶ σαμαρείᾳ, καὶ ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς.
Et hæc dicens, videntibus illis eleuatus est: & nubes
9 καὶ ταῦτα εἰπὼν, βλεπόντων αὐτῶν ἐπήρθη, καὶ νεφέλη
suscepit eum ab oculis eorum.
ὑπέλαβεν αὐτὸν ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν.
Et vt attendentes erant in cælum eunte eo,
10 καὶ ὡς ἀτενίζοντες ἦσαν εἰς τὸν οὐρανὸν πορευομένου αὐτοῦ,
& ecce viri duo astiterunt eis in vestitu albo.
καὶ ἰδοὺ ἄνδρες δύο παρειστήκεισαν αὐτοῖς ἐν ἐσθῆτι λευκῇ.
Qui & dixerunt: Viri Galilæi, quid statis aspicientes
11 οἳ καὶ εἶπον, ἄνδρες γαλιλαῖοι, τί ἑστήκατε ἐμβλέποντες
in cælum? Hic Iesus receptus à vobis in
εἰς τὸν οὐρανόν; οὗτος ὁ ἰησοῦς ὁ ἀναληφθεὶς ἀφ' ὑμῶν εἰς τὸν
cælum, sic veniet quemadmodum vidistis eum euntem in cælum.
οὐρανὸν, οὕτως ἐλεύσεται ὃν τρόπον ἐθεάσασθε αὐτὸν πορευόμενον εἰς τὸν οὐρανόν.
Tunc reuersi sunt in Hierusalem
12 τότε ὑπέστρεψαν εἰς ἱερουσαλὴμ
à monte vocato Oliueti: qui est prope Hierusalem,
ἀπὸ ὄρους τοῦ καλουμένου ἐλαιῶνος, ὅ ἐστιν ἐγγὺς ἱερουσαλὴμ
Sabbati habens iter. Et cùm introissent, ascenderunt in
σαββάτου ἔχον ὁδόν. 13 καὶ ὅτε εἰσῆλθον, ἀνέβησαν εἰς
cœnaculum, vbi erant manentes Petrus & Iacobus,
τὸ ὑπερῷον, οὗ ἦσαν καταμένοντες ὅ, τε πέτρος καὶ ἰάκωβος,
& Ioannes, & Andreas, Philippus & Thomas, Bartholomæus,
καὶ ἰωάννης, καὶ ἀνδρέας, φίλιππος καὶ θωμᾶς, βαρθολομαῖος
& Matthæus, Iacobus Alphæi & Simon Zelotes, &
καὶ ματθαῖος, ἰάκωβος ἀλφαίου καὶ σίμων ὁ ζηλωτὴς, καὶ
Iudas Iacobi: Hi omnes erant perseuerantes
ἰούδας ἰακώβου· 14 οὗτοι πάντες ἦσαν προσκαρτεροῦντες
concorditer oratione & deprecatione cum mulieribus, &
ὁμοθυμαδὸν τῇ προσευχῇ καὶ τῇ δεήσει, σὺν γυναιξὶ καὶ
Maria matre Iesu, & cum fratribus eius.
μαριᾳ τῇ μητρὶ τοῦ ἰησοῦ, καὶ σὺν τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ.
Et in diebus illis exurgens Petrus in medio
15 καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις ἀναστὰς πέτρος ἐν μέσῳ τῶν
discipulorum, dixit: (eratque turba nominum in idipsum, quasi centum viginti:)
μαθητῶν εἶπεν· ἦν τε ὄχλος ὀνομάτων ἐπὶ τὸ αὐτὸ, ὡς ἑκατὸν εἴκοσιν·
Viri fratres, oportet impleri Scripturam
16 ἄνδρες ἀδελφοὶ, ἔδει πληρωθῆναι τὴν γραφὴν
hanc, quam prædixit Spiritus sanctus per os Dauid, de Iuda illo facto duce vi comprehendentibus Iesum:
ταύτην, ἣν προεῖπε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ στόματος δαβὶδ, περὶ ἰούδα τοῦ γενομένου ὁδηγοῦ τοῖς συλλαβοῦσι τὸν ἰησοῦν,
Quia adnumeratus erat cum nobis, & sortitus est sortem
17 ὅτι κατηριθμημένος ἦν σὺν ἡμῖν, καὶ ἔλαχε τὸν κλῆρον
ministerij huius. Hic quidem igitur acquisiuit agrum de mercede iniustitiæ: & præceps factus, crepuit medius: & effusa sunt omnia viscera eius.
τῆς διακονίας ταύτης. 18 οὗτος μὲν οὖν ἐκτήσατο χωρίον ἐκ μισθοῦ τῆς ἀδικίας, καὶ πρηνὴς γενόμενος ἐλάκησε μέσος, καὶ ἐξεχύθη πάντα τὰ σπλάγχνα αὐτοῦ·
Et notum factum est omnibus habitantibus Hierusalem: ita vt
19 καὶ γνωστὸν ἐγένετο πᾶσι τοῖς κατοικοῦσιν ἱερουσαλὴμ, ὥστε
vocari agrum illum proprio idiomate eorum, Hacel-dama, hoc est, Ager sanguinis.
κληθῆναι τὸ χωρίον ἐκεῖνο τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ αὐτῶν, ἀκελδαμὰ, τουτέστι, χωρίον αἵματος.
Scriptum est enim in libro Psalmorum: Fiat commoratio eius deserta: & non sit
20 γέγραπται γὰρ ἐν βίβλῳ ψαλμῶν, γενηθήτω ἡ ἔπαυλις αὐτοῦ ἔρημος, καὶ μὴ ἔστω
habitans in ea. Et episcopatum eius accipiat alter.
ὁ κατοικῶν ἐν αὐτῇ· καὶ τὴν ἐπισκοπὴν αὐτοῦ λάβοι ἕτερος.
Oportet ergo conuenientium nobis virorum in omni tempore in
21 δεῖ οὖν τῶν συνελθόντων ἡμῖν ἀνδρῶν ἐν παντὶ χρόνῳ, ἐν
quo intrauit & exiuit ad nos Dominus Iesus,
ᾧ εἰσῆλθε καὶ ἐξῆλθεν ἐφ' ἡμᾶς ὁ κύριος ἰησοῦς,
Incipiens à baptismate Ioannis, vsque in diem
22 ἀρξάμενος ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος ἰωάννου ἕως τῆς ἡμέρας
qua receptus est à nobis, testem resurrectionis eius fieri
ἧς ἀνελήφθη ἀφ' ἡμῶν, μάρτυρα τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ γενέσθαι
cum nobis vnum horum. Et statuerunt duos, Ioseph vocatum
σὺν ἡμῖν ἕνα τούτων. 23 καὶ ἔστησαν δύο, ἰωσὴφ τὸν καλούμενον
Barsabam, qui cognominatus est Iustus, & Matthiam.
βαρσαβᾶν, ὃς ἐπεκλήθη ἰοῦστος, καὶ ματθίαν.
Et orantes dixerunt: Tu Domine cordium cognitor omnium, ostende quem elegeris ex his duobus vnum,
24 καὶ προσευξάμενοι εἶπον, σὺ κύριε καρδιογνῶστα πάντων, ἀνάδειξον ὃν ἐξελέξω ἐκ τούτων τῶν δύο ἕνα,
Accipere sortem ministerij huius & apostolatus de quo
25 λαβεῖν τὸν κλῆρον τῆς διακονίας ταύτης καὶ ἀποστολῆς, ἐξ ἧς
aberrauit Iudas, abire in locum proprium.
παρέβη ἰούδας πορευθῆναι εἰς τὸν τόπον τὸν ἴδιον.
Et dederunt sortes eorum: & cecidit sors super Matthiam: & simul suffragiis electus est cum vndecim Apostolis.
26 καὶ ἔδωκαν κλήρους αὐτῶν, καὶ ἔπεσεν ὁ κλῆρος ἐπὶ ματθίαν, καὶ συγκατεψηφίσθη μετὰ τῶν ἕνδεκα ἀποστόλων.

CAP. II. β΄.

Et in compleri diem Pentecostes, erant
1 Καὶ ἐν τῷ συμπληροῦσθαι τὴν ἡμέραν τῆς πεντηκοστῆς, ἦσαν
omnes vnanimiter in eodem:
ἅπαντες ὁμοθυμαδὸν ἐπὶ τὸ αὐτό·
Et factus est repente de cælo sonus, tanquam ruentis flatus violenti: & repleuit totam domū vbi erant sedentes.
2 καὶ ἐγένετο ἄφνω ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἦχος ὥσπερ φερομένης πνοῆς βιαίας, καὶ ἐπλήρωσεν ὅλον τὸν οἶκον οὗ ἦσαν καθήμενοι·
Et visi sunt illis dispertitæ linguæ tanquam ignis: seditque supra vnumquemque eorum:
3 καὶ ὤφθησαν αὐτοῖς διαμεριζόμεναι γλῶσσαι ὡσεὶ πυρὸς, ἐκάθισέ τε ἐφ' ἕνα ἕκαστον αὐτῶν·
Et repleti sunt omnes Spiritu sancto: & cœperunt loqui aliis linguis, prout Spiritus dabat illis eloqui.
4 καὶ ἐπλήσθησαν ἅπαντες πνεύματος ἁγίου, καὶ ἤρξαντο λαλεῖν ἑτέραις γλώσσαις, καθὼς τὸ πνεῦμα ἐδίδου αὐτοῖς ἀποφθέγγεσθαι.
Erant autē in Hierusalem habitantes Iudæi, viri religiosi ab omni gente eorū qui sub cælo.
5 ἦσαν δὲ ἐν ἱερουσαλὴμ κατοικοῦντες ἰουδαῖοι ἄνδρες εὐλαβεῖς ἀπὸ παντὸς ἔθνους τῶν ὑπὸ τὸν οὐρανόν·
Facta autem voce hac, conuenit multitudo, & confusa est, quoniam audiebat vnusquisque
6 γενομένης δὲ τῆς φωνῆς ταύτης, συνῆλθε τὸ πλῆθος, καὶ συνεχύθη, ὅτι ἤκουον εἷς ἕκαστος
proprio idiomate loquentes illos.
τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ λαλούντων αὐτῶν.
Stupebant autem omnes & mirabantur, dicentes ad
7 ἐξίσταντο δὲ πάντες καὶ ἐθαύμαζον, λέγοντες πρὸς

Marginal notes: ἄρχομαι; in diem; elegit, assumptus est: passionem suam; apparens loquens conuescens, præcepit; ne discederet: expectarent inquit, per os meum:; qui conuenerant; restitues Israel?; eis: momenta sua potestate.; cùm dixisset, ἐπαίρομαι ἢ ἐπαίρω; Cumque intuerentur euntem illū, iuxta illos in vestibus albis:; qui assumptus est; ἔρχομαι; Hierosolymā; qui vocatur iuxta; manebant; vnanimiter in; fratrum, autem hominum, simul ferè; qui fuit dux eorum qui cōprehenderunt; Qui connumeratus in; λαγχάνω; Et possedit; iniquitatis: & suspensus,; diffusa; ἐκχέω; appellaretur ager ille lingua; eorum; qui inhabitet; ex his viris, qui nobiscum sunt cōgregati; inter; assumptus; nobiscum; ex istis.; qui vocabatur Barsabas,; qui corda nosti; ἀναδείκνυμι; locum; præuaricatus est; vt abiret; suum.; eis:; annumeratus; συγκαταψηφίζομαι; cùm complerentur dies; pariter; loco:; aduenientis spiritus vehementis:; apparuerunt; ὀπτάνομαι; singulos; πλήθω; variis; sanctus; ex natione quæ est; mente; συγχύνω ἢ συγχύω; lingua sua; ἐξίσταμαι

indicem! Nonne, ecce, omnes isti sunt loquentes Galilæi?
ἀλλήλους, οὐκ ἰδοὺ πάντες οὗτοί εἰσιν οἱ λαλοῦντες Γαλιλαῖοι;
Et quomodo nos audimus vnusquisque proprio idiomate nostro
8 καὶ πῶς ἡμεῖς ἀκούομεν ἕκαστος τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ ἡμῶν
in quo nati sumus? Parthi, & Medi, & Elamitæ,
9 ἐν ᾗ ἐγεννήθημεν; Πάρθοι καὶ Μῆδοι, καὶ Ἐλαμῖται,
& habitantes Mesopotamiam, Iudæamque & Cappadociam,
καὶ οἱ κατοικοῦντες τὴν Μεσοποταμίαν, Ἰουδαίαν τε καὶ Καππαδοκίαν,
Pontum, & Asiam, Phrygiamque & Pamphyliam,
10 Πόντον καὶ τὴν Ἀσίαν, Φρυγίαν τε καὶ Παμφυλίαν,
Aegyptum, & partes Libyæ quæ secundum Cyrenen,
Αἴγυπτον, καὶ τὰ μέρη τῆς Λιβύης τῆς κατὰ Κυρήνην,
& aduenæ Romani, Iudæique & proselyti,
καὶ οἱ ἐπιδημοῦντες Ῥωμαῖοι, Ἰουδαῖοί τε καὶ προσήλυτοι,
11 Cretes, & Arabes, audimus loquentes eos nostris linguis magnalia Dei.
Κρῆτες καὶ Ἄραβες, ἀκούομεν λαλούντων αὐτῶν ταῖς ἡμετέραις γλώσσαις τὰ μεγαλεῖα τοῦ θεοῦ.
Stupebant autem omnes & hæsitabant, alius ad alium
12 ἐξίσταντο δὲ πάντες καὶ διηπόρουν, ἄλλος πρὸς ἄλλον
dicentes: Quidnam vult hoc esse? Alij autem cauillantes dicebant: Quia musto pleni sunt.
λέγοντες, τί ἂν θέλοι τοῦτο εἶναι; 13 ἕτεροι δὲ χλευάζοντες ἔλεγον, ὅτι γλεύκους μεμεστωμένοι εἰσί.
Stans autem Petrus cum vndecim, sustulit vocem suam,
14 σταθεὶς δὲ Πέτρος σὺν τοῖς ἕνδεκα, ἐπῆρε τὴν φωνὴν αὐτοῦ,
& locutus est eis: Viri Iudæi, & habitantes Hierusalem vniuersi, hoc vobis notum sit: & auribus percipite verba mea.
καὶ ἀπεφθέγξατο αὐτοῖς, ἄνδρες Ἰουδαῖοι, καὶ οἱ κατοικοῦντες Ἱερουσαλὴμ ἅπαντες, τοῦτο ὑμῖν γνωστὸν ἔστω, καὶ ἐνωτίσασθε τὰ ῥήματά μου.
Non enim, sicut vos æstimatis, hi ebrij sunt: est enim hora tertia diei:
15 οὐ γὰρ, ὡς ὑμεῖς ὑπολαμβάνετε, οὗτοι μεθύουσιν· ἔστι γὰρ ὥρα τρίτη τῆς ἡμέρας·
Sed hoc est dictum per Prophetam Ioel: Et erit in nouissimis diebus, dicit Deus, effundam de Spiritu meo
16 ἀλλὰ τοῦτό ἐστι τὸ εἰρημένον διὰ τοῦ προφήτου Ἰωήλ, 17 καὶ ἔσται ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις, λέγει ὁ θεὸς, ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός μου
super omnem carnem: & prophetabunt filij vestri & filiæ vestræ: & iuuenes vestri visiones videbunt, & seniores vestri somnia somniabunt.
ἐπὶ πᾶσαν σάρκα, καὶ προφητεύσουσιν οἱ υἱοὶ ὑμῶν καὶ αἱ θυγατέρες ὑμῶν, καὶ οἱ νεανίσκοι ὑμῶν ὁράσεις ὄψονται, καὶ οἱ πρεσβύτεροι ὑμῶν ἐνύπνια ἐνυπνιασθήσονται.
Atque super seruos meos, & super ancillas meas in diebus illis effundam de Spiritu meo, & prophetabunt:
18 καί γε ἐπὶ τοὺς δούλους μου καὶ ἐπὶ τὰς δούλας μου ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός μου, καὶ προφητεύσουσι.
Et dabo prodigia in cælo sursum, & signa in terra deorsum, sanguinem, & ignem, & vaporem fumi.
19 καὶ δώσω τέρατα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω, καὶ σημεῖα ἐπὶ τῆς γῆς κάτω, αἷμα καὶ πῦρ καὶ ἀτμίδα καπνοῦ.
Sol conuertetur in tenebras, & Luna in sanguinem, antequam veniat diem Domini illum magnum & illustrem.
20 ὁ ἥλιος μεταστραφήσεται εἰς σκότος, καὶ ἡ σελήνη εἰς αἷμα, πρὶν ἢ ἐλθεῖν τὴν ἡμέραν κυρίου τὴν μεγάλην καὶ ἐπιφανῆ.
Et erit, omnis quicunque inuocauerit nomen Domini, saluus erit.
21 καὶ ἔσται, πᾶς ὃς ἂν ἐπικαλέσηται τὸ ὄνομα κυρίου, σωθήσεται.
Viri Israelitæ, audite verba hæc: Iesum Nazarenum, virum a Deo approbatum in vobis virtutibus & prodigiis & signis,
22 ἄνδρες Ἰσραηλῖται, ἀκούσατε τοὺς λόγους τούτους· Ἰησοῦν τὸν Ναζωραῖον, ἄνδρα ἀπὸ τοῦ θεοῦ ἀποδεδειγμένον εἰς ὑμᾶς δυνάμεσι καὶ τέρασι καὶ σημείοις,
quæ fecit per illum Deus in medio vestri, sicut & ipsi scitis:
οἷς ἐποίησε δι᾽ αὐτοῦ ὁ θεὸς ἐν μέσῳ ὑμῶν, καθὼς καὶ αὐτοὶ οἴδατε·
Hunc definito consilio & præscientia Dei expositum accipientes, per manus iniquorum, affigentes interemistis:
23 τοῦτον τῇ ὡρισμένῃ βουλῇ καὶ προγνώσει τοῦ θεοῦ ἔκδοτον λαβόντες, διὰ χειρῶν ἀνόμων, προσπήξαντες ἀνείλετε·
Quem Deus resuscitauit, solutis doloribus mortis, iuxta quod non erat possibile teneri illum ab eo.
24 ὃν ὁ θεὸς ἀνέστησε, λύσας τὰς ὠδῖνας τοῦ θανάτου, καθότι οὐκ ἦν δυνατὸν κρατεῖσθαι αὐτὸν ὑπ᾽ αὐτοῦ.
David enim dicit in eum: Prouidebam Dominum in conspectu meo semper: quoniam ex dextris mei est, vt ne concutiar.
25 Δαβὶδ γὰρ λέγει εἰς αὐτὸν, προωρώμην τὸν κύριον ἐνώπιόν μου διὰ παντὸς, ὅτι ἐκ δεξιῶν μου ἐστὶν, ἵνα μὴ σαλευθῶ.
Propter hoc lætatum est cor meum, & exultauit lingua mea: insuper vero & caro mea requiescet in spe.
26 διὰ τοῦτο εὐφράνθη ἡ καρδία μου, καὶ ἠγαλλιάσατο ἡ γλῶσσά μου· ἔτι δὲ καὶ ἡ σάρξ μου κατασκηνώσει ἐπ᾽ ἐλπίδι.
Quoniam non derelinques animam meam in inferno: nec dabis sanctum tuum videre corruptionem.
27 ὅτι οὐκ ἐγκαταλείψεις τὴν ψυχήν μου εἰς ᾅδου, οὐδὲ δώσεις τὸν ὅσιόν σου ἰδεῖν διαφθοράν.
Notas fecisti mihi vias vitæ: replebis me iucunditate cum facie tua.
28 ἐγνώρισάς μοι ὁδοὺς ζωῆς, πληρώσεις με εὐφροσύνης μετὰ τοῦ προσώπου σου.
Viri fratres, liceat dicere
29 ἄνδρες ἀδελφοί, ἐξὸν εἰπεῖν
cum libertate ad vos de patriarcha Dauid, quoniam & defunctus est, & sepultus est: & sepulchrum eius est in nobis vsque diem hanc.
μετὰ παρρησίας πρὸς ὑμᾶς περὶ τοῦ πατριάρχου Δαβὶδ, ὅτι καὶ ἐτελεύτησε καὶ ἐτάφη, καὶ τὸ μνῆμα αὐτοῦ ἔστιν ἐν ἡμῖν ἄχρι τῆς ἡμέρας ταύτης.
Propheta igitur existens, & sciens quia iureiurando iurasset illi Deus, de fructu lumbi eius secundum carnem resuscitaturum Christum, collocaturum super thronum eius:
30 προφήτης οὖν ὑπάρχων, καὶ εἰδὼς ὅτι ὅρκῳ ὤμοσεν αὐτῷ ὁ θεὸς ἐκ καρποῦ τῆς ὀσφύος αὐτοῦ τὸ κατὰ σάρκα ἀναστήσειν τὸν χριστὸν, καθίσαι ἐπὶ τοῦ θρόνου αὐτοῦ,
Prouidens locutus est de resurrectione Christi, quia non derelicta est anima eius in inferno, neque caro eius vidit corruptionem.
31 προϊδὼν ἐλάλησε περὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ χριστοῦ, ὅτι οὐ κατελείφθη ἡ ψυχὴ αὐτοῦ εἰς ᾅδου, οὐδὲ ἡ σὰρξ αὐτοῦ εἶδε διαφθοράν.
Hunc Iesum resuscitauit Deus: cuius omnes nos sumus testes.
32 τοῦτον τὸν Ἰησοῦν ἀνέστησεν ὁ θεὸς, οὗ πάντες ἡμεῖς ἐσμεν μάρτυρες.
Dextera igitur Dei exaltatus, & promissionem sancti Spiritus accipiens a Patre, effudit hunc quem nunc vos videtis & auditis.
33 τῇ δεξιᾷ οὖν τοῦ θεοῦ ὑψωθεὶς, τήν τε ἐπαγγελίαν τοῦ ἁγίου πνεύματος λαβὼν παρὰ τοῦ πατρὸς, ἐξέχεε τοῦτο ὃ νῦν ὑμεῖς βλέπετε καὶ ἀκούετε.
Non enim Dauid ascendit in cælum: dicit autem ipse: Dixit Dominus Domino meo, Sede ex dextris meis,
34 οὐ γὰρ Δαβὶδ ἀνέβη εἰς τοὺς οὐρανοὺς, λέγει δὲ αὐτὸς, εἶπεν ὁ κύριος τῷ κυρίῳ μου, κάθου ἐκ δεξιῶν μου,
Donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.
35 ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου.
Certo ergo cognoscat omnis domus Israel, quia & Dominum & Christum eum Deus fecit, hunc Iesum, quem vos crucifixistis.
36 ἀσφαλῶς οὖν γινωσκέτω πᾶς οἶκος Ἰσραὴλ, ὅτι καὶ κύριον καὶ χριστὸν αὐτὸν ὁ θεὸς ἐποίησε, τοῦτον τὸν Ἰησοῦν ὃν ὑμεῖς ἐσταυρώσατε.
Audientes autem compuncti sunt corde: dixeruntque ad Petrum & reliquos Apostolos, Quid faciemus, viri fratres?
37 ἀκούσαντες δὲ κατενύγησαν τῇ καρδίᾳ, εἶπόν τε πρὸς τὸν Πέτρον καὶ τοὺς λοιποὺς ἀποστόλους, τί ποιήσομεν, ἄνδρες ἀδελφοί;
Petrus vero ait ad illos: Pœnitemini, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorum, & accipietis donum sancti Spiritus.
38 Πέτρος δὲ ἔφη πρὸς αὐτοὺς, μετανοήσατε, καὶ βαπτισθήτω ἕκαστος ὑμῶν ἐπὶ τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ χριστοῦ εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, καὶ λήψεσθε τὴν δωρεὰν τοῦ ἁγίου πνεύματος.
Vobis enim est repromissio & filiis vestris, & omnibus qui in longe, quoscunque aduocauerit Dominus Deus noster.
39 ὑμῖν γάρ ἐστιν ἡ ἐπαγγελία καὶ τοῖς τέκνοις ὑμῶν, καὶ πᾶσι τοῖς εἰς μακρὰν, ὅσους ἂν προσκαλέσηται κύριος ὁ θεὸς ἡμῶν.
Aliisque verbis plurimis obtestabatur & exhortabatur, dicens: Saluamini a generatione praua ista.
40 ἑτέροις τε λόγοις πλείοσι διεμαρτύρετο καὶ παρεκάλει, λέγων, σώθητε ἀπὸ τῆς γενεᾶς τῆς σκολιᾶς ταύτης.
Qui quidem ergo libenter recipientes sermonem eius, baptizati sunt: & appositæ sunt die illa animæ circiter tria millia.
41 οἱ μὲν οὖν ἀσμένως ἀποδεξάμενοι τὸν λόγον αὐτοῦ ἐβαπτίσθησαν· καὶ προσετέθησαν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ψυχαὶ ὡσεὶ τρισχίλιαι.
Erant autem perseuerantes doctrina Apostolorum, & communicatione & fractione panis, & orationibus.
42 ἦσαν δὲ προσκαρτεροῦντες τῇ διδαχῇ τῶν ἀποστόλων, καὶ τῇ κοινωνίᾳ καὶ τῇ κλάσει τοῦ ἄρτου καὶ ταῖς προσευχαῖς.
Fiebat autem omni animæ timor: multaque prodigia & signa per Apostolos fiebant.
43 ἐγίνετο δὲ πάσῃ ψυχῇ φόβος· πολλά τε τέρατα καὶ σημεῖα διὰ τῶν ἀποστόλων ἐγίνετο.
Omnes autem credentes erant in idem: & habebant omnia communia.
44 πάντες δὲ οἱ πιστεύοντες ἦσαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ, καὶ εἶχον ἅπαντα κοινά,
Et possessiones & facultates vendebant: & diuidebant illa omnibus, prout quis opus habebat.
45 καὶ τὰ κτήματα καὶ τὰς ὑπάρξεις ἐπίπρασκον, καὶ διεμέριζον αὐτὰ πᾶσι, καθότι ἄν τις χρείαν εἶχε.
Per diem quoque perdurantes vnanimiter in templo, frangentesque per domum panem, sumebant alimentum in exultatione, & simplicitate cordis,
46 καθ᾽ ἡμέραν τε προσκαρτεροῦντες ὁμοθυμαδὸν ἐν τῷ ἱερῷ, κλῶντές τε κατ᾽ οἶκον ἄρτον, μετελάμβανον τροφῆς ἐν ἀγαλλιάσει καὶ ἀφελότητι καρδίας,
Laudantes Deum, & habentes gratiam ad omnem plebem. At Dominus apponebat eos qui salui fiebant per diem ecclesiæ.
47 αἰνοῦντες τὸν θεὸν, καὶ ἔχοντες χάριν πρὸς ὅλον τὸν λαόν. ὁ δὲ κύριος προσετίθει τοὺς σωζομένους καθ᾽ ἡμέραν τῇ ἐκκλησίᾳ.

CAP. III. γ΄

In idipsum autem Petrus & Ioannes ascendebant in templum, ad horam orationis nonam.
1 Ἐπὶ τὸ αὐτὸ δὲ Πέτρος καὶ Ἰωάννης ἀνέβαινον εἰς τὸ ἱερὸν, ἐπὶ τὴν ὥραν τῆς προσευχῆς τὴν ἐννάτην.
Et quidam vir claudus ex vtero matris suæ existens, baiulabatur: quem ponebant per diem ad portam templi, dictam
2 καί τις ἀνὴρ χωλὸς ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτοῦ ὑπάρχων ἐβαστάζετο, ὃν ἐτίθουν καθ᾽ ἡμέραν πρὸς τὴν θύραν τοῦ ἱεροῦ, τὴν λεγομένην

Speciosam, petere eleemosynam ab introeuntibus in
ὡραίαν, τοῦ αἰτεῖν ἐλεημοσύνην παρὰ τῶν εἰσπορευομένων εἰς
templum. Qui videns Petrum & Ioannem futuros introi-
τὸ ἱερόν. ὃς ἰδὼν πέτρον καὶ ἰωάννην μέλλοντας εἰσιέ- 3
re in templum, rogabat eleemosynam. Intendens autem Pe-
ναι εἰς τὸ ἱερόν, ἠρώτα ἐλεημοσύνην. ἀτενίσας δὲ πέ- 4
trus in eum cum Ioanne, dixit: Respice in nos.
τρος εἰς αὐτὸν σὺν τῷ ἰωάννῃ, εἶπε, βλέψον εἰς ἡμᾶς.
Ille autem attendebat eis, expectans aliquid ab eis accipere.
ὁ δὲ ἐπεῖχεν αὐτοῖς, προσδοκῶν τι παρ᾽ αὐτῶν λαβεῖν. 5
Dixit autem Petrus: Argentum & aurum non est mihi:
εἶπε δὲ πέτρος, ἀργύριον καὶ χρυσίον οὐχ ὑπάρχει μοι· 6
quod autē habeo, hoc tibi do: In nomine Iesu Christi
ὃ δὲ ἔχω, τοῦτό σοι δίδωμι· ἐν τῷ ὀνόματι ἰησοῦ χριστοῦ τοῦ
Nazareni surge, & ambula. Et apprehendens ipsum
ναζωραίου ἔγειραι καὶ περιπάτει. καὶ πιάσας αὐτὸν τῆς 7
dextra manu, alleuauit. protinus autem confirmatæ sunt eius
δεξιᾶς χειρὸς ἤγειρε. παραχρῆμα δὲ ἐστερεώθησαν αὐτοῦ αἱ
bases & plantæ. Et exiliens stetit, & am-
βάσεις καὶ τὰ σφυρά. καὶ ἐξαλλόμενος ἔστη, καὶ περι- 8
bulabat: & intrauit cum illis in templum ambulans, & exi-
επάτει, καὶ εἰσῆλθε σὺν αὐτοῖς εἰς τὸ ἱερὸν περιπατῶν καὶ ἁλ-
liens, & laudans Deum. Et vidit eum omnis populus
λόμενος καὶ αἰνῶν τὸν θεόν. καὶ εἶδεν αὐτὸν πᾶς ὁ λαὸς 9
ambulantem, & laudantem Deum. Cognoscebantque
περιπατοῦντα καὶ αἰνοῦντα τὸν θεόν. ἐπεγίνωσκόν τε 10
illum quòd ipse erat ad eleemosynam sedens ad
αὐτὸν ὅτι οὗτος ἦν ὁ πρὸς τὴν ἐλεημοσύνην καθήμενος ἐπὶ τῇ
Speciosam portam templi: & impleti sunt stupore & extasi
ὡραίᾳ πύλῃ τοῦ ἱεροῦ, καὶ ἐπλήσθησαν θάμβους καὶ ἐκστάσεως
super contingente ei. Tenente autem sana-
ἐπὶ τῷ συμβεβηκότι αὐτῷ. κρατοῦντος δὲ τοῦ ἰαθέν- 11
to claudo Petrum & Ioannem, cucurrit ad eos
τος χωλοῦ τὸν πέτρον καὶ ἰωάννην, συνέδραμε πρὸς αὐτοὺς
omnis populus ad porticum vocatam Salomonis, stupentes.
πᾶς ὁ λαὸς ἐπὶ τῇ στοᾷ τῇ καλουμένῃ σολομῶντος, ἔκθαμβοι.
Videns autem Petrus, respondit ad populum: Viri Is-
ἰδὼν δὲ πέτρος ἀπεκρίνατο πρὸς τὸν λαόν, ἄνδρες ἰσ- 12
raelitæ, quid miramini in hoc: aut nobis quid attenditis, quasi
ραηλῖται, τί θαυμάζετε ἐπὶ τούτῳ; ἢ ἡμῖν τί ἀτενίζετε ὡς
propria virtute aut pietate iis qui fecimus ambulare eum?
ἰδίᾳ δυνάμει ἢ εὐσεβείᾳ πεποιηκόσι τοῦ περιπατεῖν αὐτόν;
Deus Abraham, & Isaac, & Iacob, Deus patrum
ὁ θεὸς ἀβραὰμ καὶ ἰσαὰκ καὶ ἰακώβ, ὁ θεὸς τῶν πατέρων 13
nostrorum glorificauit puerum suum Iesum: quem vos tradidistis,
ἡμῶν ἐδόξασε τὸν παῖδα αὐτοῦ ἰησοῦν, ὃν ὑμεῖς παρεδώκατε,
& negastis eum ante faciem Pilati, iudicante illo
καὶ ἠρνήσασθε αὐτὸν κατὰ πρόσωπον πιλάτου, κρίναντος ἐκείνου
dimitti. Vos autem sanctum & iustum negastis:
ἀπολύειν. ὑμεῖς δὲ τὸν ἅγιον καὶ δίκαιον ἠρνήσασθε, 14
& petistis virum homicidam donari vobis.
καὶ ἠτήσασθε ἄνδρα φονέα χαρισθῆναι ὑμῖν·
At principem vitæ interfecistis, quem Deus suscitauit
τὸν δὲ ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς ἀπεκτείνατε, ὃν ὁ θεὸς ἤγειρεν 15
ex mortuis: cuius nos testes sumus. Et in fide
ἐκ νεκρῶν, οὗ ἡμεῖς μάρτυρές ἐσμεν· καὶ ἐπὶ τῇ πίστει 16
nominis eius, hunc quem videtis & nostis, confirmauit no-
τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, τοῦτον ὃν θεωρεῖτε καὶ οἴδατε, ἐστερέωσε τὸ ὄνο-
men eius: & fides quæ per eum, dedit illi integritatem
μα αὐτοῦ, καὶ ἡ πίστις ἡ δι᾽ αὐτοῦ ἔδωκεν αὐτῷ τὴν ὁλοκληρίαν
hanc in conspectu omnium vestrum. Et nunc fratres
ταύτην ἀπέναντι πάντων ὑμῶν. καὶ νῦν ἀδελφοί, 17
scio quia per ignorantiam fecistis, sicut & principes vestri.
οἶδα ὅτι κατὰ ἄγνοιαν ἐπράξατε, ὥσπερ καὶ οἱ ἄρχοντες ὑμῶν.
At Deus quæ prænuntiauit per os omnium Pro-
ὁ δὲ θεὸς ἃ προκατήγγειλε διὰ στόματος πάντων τῶν προ- 18
phetarum suorum, pati Christum impleuit sic.
φητῶν αὐτοῦ, παθεῖν τὸν χριστόν, ἐπλήρωσεν οὕτω.
Pœnitemini igitur, & conuertimini ad deleri
μετανοήσατε οὖν καὶ ἐπιστρέψατε εἰς τὸ ἐξαλειφθῆναι 19
vestra peccata: Vt cùm venerint tempora refri-
ὑμῶν τὰς ἁμαρτίας, ὅπως ἂν ἔλθωσι καιροὶ ἀνα- 20
gerij à conspectu Domini, & miserit pro-
ψύξεως ἀπὸ προσώπου τοῦ κυρίου, καὶ ἀποστείλῃ τὸν προκε-
positum vobis Iesum Christum, Quem oportet cælum
χειρισμένον ὑμῖν ἰησοῦν χριστόν, ὃν δεῖ οὐρανὸν 21
quidem suscipere vsque in tempora restitutionis omnium, quæ
μὲν δέξασθαι ἄχρι χρόνων ἀποκαταστάσεως πάντων ὧν
locutus est Deus per os omnium sanctorum suorum Prophe-
ἐλάλησεν ὁ θεὸς διὰ στόματος πάντων τῶν ἁγίων αὐτοῦ προφη-
tarum à seculo. Moyses quidē enim ad patres
τῶν ἀπ᾽ αἰῶνος. μωσῆς μὲν γὰρ πρὸς τοὺς πατέρας 22
dixit: Quoniam Prophetam vobis resuscitabit Dominus Deus vester de
εἶπεν, ὅτι προφήτην ὑμῖν ἀναστήσει κύριος ὁ θεὸς ὑμῶν ἐκ τῶν
fratribus vestris, tanquā me: ipsum audietis iuxta omnia quæcunque
ἀδελφῶν ὑμῶν, ὡς ἐμέ· αὐτοῦ ἀκούσεσθε κατὰ πάντα ὅσα ἂν
locutus fuerit ad vos. Erit autem, omnis anima quæ
λαλήσῃ πρὸς ὑμᾶς· ἔσται δέ, πᾶσα ψυχὴ ἥτις ἐὰν 23
non audierit Prophetam illum, exterminabitur de plebe.
μὴ ἀκούσῃ τοῦ προφήτου ἐκείνου, ἐξολοθρευθήσεται ἐκ τοῦ λαοῦ.

Speciosa, vt peteret — Is cùm vidisset — incipientes — vt acciperet — Intuens — ἐρωτάω — At ille intendebat in eos, sperans — se accepturū — apprehensa eius — eum: & — consolidatæ — autem — qui sedebat — in eo quod contigerat illi. Cùm teneret — quæ appellatur — nos — intuemini, — nostra — fecerimus — hunc — Deus — filium — quidem — ἀρνέω — Auctorē verò — à — vos — στερεόω — est, — integram sanitatem istam — autem — suum, — vt deleantur — ἐξαλείφω — eum qui prædicatus est — προχειρίζω — vobis: — ἐξολοθρεύω

Et omnes autem Prophetæ à Samuel & de-
24 καὶ πάντες δὲ οἱ προφῆται ἀπὸ σαμουὴλ καὶ τῶν κα-
inceps, quotcunque locuti sunt, & annuntiauerunt dies istos.
θεξῆς, ὅσοι ἐλάλησαν, καὶ κατήγγειλαν τὰς ἡμέρας ταύτας.
Vos estis filij Prophetarum, & testamenti quod disposuit
25 ὑμεῖς ἐστε υἱοὶ τῶν προφητῶν, καὶ τῆς διαθήκης ἧς διέθετο
Deus ad patres nostros, dicens ad Abraham: Et in
ὁ θεὸς πρὸς τοὺς πατέρας ἡμῶν, λέγων πρὸς ἀβραάμ, καὶ ἐν
semine tuo benedicentur omnes familiæ terræ.
τῷ σπέρματί σου ἐνευλογηθήσονται πᾶσαι αἱ πατριαὶ τῆς γῆς.
Vobis primùm Deus resuscitans puerum suum Iesum,
26 ὑμῖν πρῶτον ὁ θεὸς ἀναστήσας τὸν παῖδα αὐτοῦ ἰησοῦν,
misit eum benedicentem vobis: in auerti vnum-
ἀπέστειλεν αὐτὸν εὐλογοῦντα ὑμᾶς ἐν τῷ ἀποστρέφειν ἕκα-
quemque à nequitiis vestris.
στον ἀπὸ τῶν πονηριῶν ὑμῶν.

qui — διατίθημι — filium — vt conuertat se vnusquisque — nequitia suā.

CAP. IIII. δ´.

Loquentibus autem illis ad populum, superuenerunt eis
1 λαλούντων δὲ αὐτῶν πρὸς τὸν λαόν, ἐπέστησαν αὐτοῖς
Sacerdotes, & magistratus templi, & Sadducæi,
οἱ ἱερεῖς καὶ ὁ στρατηγὸς τοῦ ἱεροῦ, καὶ οἱ σαδδουκαῖοι,
Labore affecti propter docere eos populum, & an-
2 διαπονούμενοι διὰ τὸ διδάσκειν αὐτοὺς τὸν λαόν, καὶ κα-
nuntiare in Iesu resurrectionem mortuorum:
ταγγέλλειν ἐν τῷ ἰησοῦ τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν·
Et iniecerunt eis manus: & posuerunt in custodiam
3 καὶ ἐπέβαλον αὐτοῖς τὰς χεῖρας, καὶ ἔθεντο εἰς τήρησιν
in crastinum. erat enim vespera iam.
εἰς τὴν αὔριον· ἦν γὰρ ἑσπέρα ἤδη.
Multi autem audientium verbum, crediderunt: & fa-
4 πολλοὶ δὲ τῶν ἀκουσάντων τὸν λόγον ἐπίστευσαν, καὶ ἐγε-
ctus est numerus virorum quasi millia quinque.
νήθη ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀνδρῶν ὡσεὶ χιλιάδες πέντε.
Factum est autem in crastinum, congregari eorum prin-
5 ἐγένετο δὲ ἐπὶ τὴν αὔριον συναχθῆναι αὐτῶν τοὺς ἄρ-
cipes, & Seniores, & Scribas in Hierusalem,
χοντας καὶ πρεσβυτέρους καὶ γραμματεῖς εἰς ἱερουσαλήμ·
Et Annam principem Sacerdotum, & Caipham, & Ioannem, &
6 καὶ ἄνναν τὸν ἀρχιερέα, καὶ καϊάφαν, καὶ ἰωάννην, καὶ
Alexandrum, & quotquot erant de genere Pontificali.
ἀλέξανδρον, καὶ ὅσοι ἦσαν ἐκ γένους ἀρχιερατικοῦ.
Et statuentes eos in medio, percontati sunt, In qua
7 καὶ στήσαντες αὐτοὺς ἐν μέσῳ, ἐπυνθάνοντο, ἐν ποίᾳ
virtute aut in quo nomine fecistis hoc vos?
δυνάμει ἢ ἐν ποίῳ ὀνόματι ἐποιήσατε τοῦτο ὑμεῖς;
Tunc Petrus repletus Spiritu sancto, dixit ad eos:
8 τότε πέτρος πλησθεὶς πνεύματος ἁγίου εἶπε πρὸς αὐτούς,
Principes populi & seniores Israel,
ἄρχοντες τοῦ λαοῦ καὶ πρεσβύτεροι τοῦ ἰσραήλ,
Si nos hodie diiudicamur in benefacto homi-
9 εἰ ἡμεῖς σήμερον ἀνακρινόμεθα ἐπὶ εὐεργεσίᾳ ἀνθρώ-
nis infirmi, in quo iste seruatus est, Notum sit
10 που ἀσθενοῦς, ἐν τίνι οὗτος σέσωσται, γνωστὸν ἔστω
omnibus vobis & omni plebi Israel, quia in nomine Ie-
πᾶσιν ὑμῖν καὶ παντὶ τῷ λαῷ ἰσραήλ, ὅτι ἐν τῷ ὀνόματι ἰη-
su Christi Nazareni, quem vos crucifixistis, quem Deus
σοῦ χριστοῦ τοῦ ναζωραίου, ὃν ὑμεῖς ἐσταυρώσατε, ὃν ὁ θεὸς
suscitauit ex mortuis, in hoc iste astat coram vobis
ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν, ἐν τούτῳ οὗτος παρέστηκεν ἐνώπιον ὑμῶν
sanus. Hic est lapis nihili habitus à vobis
11 ὑγιής. οὗτός ἐστιν ὁ λίθος ὁ ἐξουθενηθεὶς ὑφ᾽ ὑμῶν τῶν
ædificantibus: ille factus in caput anguli:
οἰκοδομούντων, ὁ γενόμενος εἰς κεφαλὴν γωνίας·
Et non est in alio in nemine salus. Nullum enim nomen
12 καὶ οὐκ ἔστιν ἐν ἄλλῳ ἐν οὐδενὶ ἡ σωτηρία. οὐδὲν γὰρ ὄνομά
est aliud sub cælo datum in hominibus, in
ἐστιν ἕτερον ὑπὸ τὸν οὐρανὸν τὸ δεδομένον ἐν ἀνθρώποις, ἐν
quo oporteat seruari nos. Videntes autem Pe-
13 ᾧ δεῖ σωθῆναι ἡμᾶς. θεωροῦντες δὲ τὴν τοῦ πέ-
tri libertatem & Ioannis, & deprehendentes quòd homi-
τρου παῤῥησίαν καὶ ἰωάννου, καὶ καταλαβόμενοι ὅτι ἄνθρω-
nes illiterati sunt & idiotæ, admirabantur: cognoscebant-
ποι ἀγράμματοί εἰσι καὶ ἰδιῶται, ἐθαύμαζον, ἐπεγίνωσκόν
que eos quoniam cum Iesu fuerant. At hominem
14 τε αὐτοὺς ὅτι σὺν τῷ ἰησοῦ ἦσαν· τὸν δὲ ἄνθρωπον
videntes cum eis stantem illum curatum, nihil habebant
βλέποντες σὺν αὐτοῖς ἑστῶτα τὸν τεθεραπευμένον, οὐδὲν εἶχον
contradicere. Iussis autem ipsis extra concilium
15 ἀντειπεῖν. κελεύσαντες δὲ αὐτοὺς ἔξω τοῦ συνεδρίου
abire, conferebant ad inuicem, Dicentes: Quid
16 ἀπελθεῖν, συνέβαλον πρὸς ἀλλήλους, λέγοντες, τί
faciemus hominibus istis? quoniā quidē enim notum signum
ποιήσομεν τοῖς ἀνθρώποις τούτοις; ὅτι μὲν γὰρ γνωστὸν σημεῖον
factum est per eos omnibus habitantibus Hierusalem manifestum,
γέγονε δι᾽ αὐτῶν, πᾶσι τοῖς κατοικοῦσιν ἱερουσαλὴμ φανερόν,
& non possumus negare. Sed vt ne super plus
17 καὶ οὐ δυνάμεθα ἀρνήσασθαι· ἀλλ᾽ ἵνα μὴ ἐπὶ πλεῖον
perserpat in populum, minaciter comminemur eis,
διανεμηθῇ εἰς τὸν λαόν, ἀπειλῇ ἀπειλησώμεθα αὐτοῖς

ἐπίστημι — doletes quòd docerent — annuntiarent in Iesum — ex mortuis: — in eos — eos — τίθημι — eorum qui audierant — vt congregarentur — συνάγομαι — Scribæ — Annas princeps — Caiphas, & Ioannes, & Alexander, — Sacerdotali. — interrogabāt, — ἵστημι — saluus factus — σώζομαι. — à — qui reprobatus est — qui est — aliquo — Nec — δίδωμι — saluos fieri — constantiam — comperto — essent sine literis — & — quoque — qui curatus fuerat, — poterant — Iusserunt — eos foras — secedere: & — est, — amplius diuulgetur — ἀπειλέω

ne vltrà loqui in nomine hoc vlli homini.
μηκέτι λαλεῖν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τούτῳ μηδενὶ ἀνθρώπων.

Et vocantes eos, denuntiauerunt eis omnino
18 καὶ καλέσαντες αὐτοὺς, παρήγγειλαν αὐτοῖς τὸ καθόλου
non loqui, neque docere in nomine Iesu.
μὴ φθέγγεσθαι, μηδὲ διδάσκειν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ.

At Petrus & Ioannes respondentes ad eos dixerunt:
19 ὁ δὲ Πέτρος καὶ Ἰωάννης ἀποκριθέντες πρὸς αὐτοὺς εἶπον,
Si iustum est in conspectu Dei, vos audire potius quàm
εἰ δίκαιόν ἐστιν ἐνώπιον τοῦ θεοῦ, ὑμῶν ἀκούειν μᾶλλον ἢ τοῦ
Deum, iudicate. Non possumus enim nos quæ vidimus &
θεοῦ, κρίνατε. 20 οὐ δυνάμεθα γὰρ ἡμεῖς ἃ εἴδομεν καὶ
audiuimus, non loqui. Illi verò comminantes,
ἠκούσαμεν, μὴ λαλεῖν. 21 οἱ δὲ προσαπειλησάμενοι
dimiserunt eos: nihil inuenientes quomodo punirent
ἀπέλυσαν αὐτοὺς, μηδὲν εὑρίσκοντες τὸ, πῶς κολάσωνται
eos propter populum: quia omnes glorificabant Deum super fa-
αὐτοὺς, διὰ τὸν λαὸν, ὅτι πάντες ἐδόξαζον τὸν θεὸν ἐπὶ τῷ γε-
cto. Annorû enim erat plurium quadraginta homo
γονότι. 22 ἐτῶν γὰρ ἦν πλειόνων τεσσαράκοντα ὁ ἄνθρωπος
in quo factû fuerat signum istud sanitatis. Dimissi
ἐφ' ὃν ἐγεγόνει τὸ σημεῖον τοῦτο τῆς ἰάσεως. 23 ἀπολυθέντες
autê venerunt ad proprios: & annuntiauerunt quanta ad eos
δὲ ἦλθον πρὸς τοὺς ἰδίους, καὶ ἀπήγγειλαν ὅσα πρὸς αὐτοὺς
principes Sacerdotû & seniores dixissent. Et autem audientes,
οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι εἶπον. 24 οἱ δὲ ἀκούσαντες
vnanimiter leuauerunt vocem ad Deum, & dixerunt: Domine, tu
ὁμοθυμαδὸν ἦραν φωνὴν πρὸς τὸν θεὸν, καὶ εἶπον, δέσποτα σὺ
Deus qui fecisti cælum, & terram, & mare, & omnia
ὁ θεὸς ὁ ποιήσας τὸν οὐρανὸν, καὶ τὴν γῆν, καὶ τὴν θάλασσαν, καὶ πάντα
quæ in eis: Qui per os Dauid pueri tui dicis [dixisti]:
τὰ ἐν αὐτοῖς· 25 ὁ διὰ στόματος Δαβὶδ τοῦ παιδός σου εἰπών,
Vt quid fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania?
ἱνατί ἐφρύαξαν ἔθνη, καὶ λαοὶ ἐμελέτησαν κενά;
Astiterunt reges terræ, & principes coaeli
26 παρέστησαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, καὶ οἱ ἄρχοντες συνήχθη-
sunt in idem aduersus Dominum & aduersus Christum eius.
σαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατὰ τοῦ κυρίου καὶ κατὰ τοῦ χριστοῦ αὐτοῦ.
Coaliti sunt enim in veritate in sanctum puerum tuum Iesum,
27 συνήχθησαν γὰρ ἐπ' ἀληθείας ἐπὶ τὸν ἅγιον παῖδά σου Ἰησοῦν,
quem vnxisti, Herodésque, & Pontius Pilatus, cum gentibus &
ὃν ἔχρισας, Ἡρώδης τε καὶ Πόντιος Πιλάτος, σὺν ἔθνεσι καὶ
populis Israel, Facere quæcunque manus tua & consilium tuum
λαοῖς Ἰσραήλ, 28 ποιῆσαι ὅσα ἡ χείρ σου καὶ ἡ βουλή σου
præfiniuit fieri. Et nunc Domine respice in
προώρισε γενέσθαι. 29 καὶ τὰ νῦν κύριε ἔπιδε ἐπὶ τὰς
minas eorum: & da seruis tuis cum fiducia omni
ἀπειλὰς αὐτῶν, καὶ δὸς τοῖς δούλοις σου μετὰ παρρησίας πάσης
loqui verbum tuum, In manum tuam extendere
λαλεῖν τὸν λόγον σου, 30 ἐν τῷ τὴν χεῖρά σου ἐκτείνειν
in sanitatem, & signa & prodigia fieri per nomen
εἰς ἴασιν, καὶ σημεῖα καὶ τέρατα γίνεσθαι διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ
sancti pueri tui Iesu. Et precatis eis, mo-
ἁγίου παιδός σου Ἰησοῦ. 31 καὶ δεηθέντων αὐτῶν ἐσα-
tus est locus in quo erant congregati: & repleti sunt om-
λεύθη ὁ τόπος ἐν ᾧ ἦσαν συνηγμένοι, καὶ ἐπλήσθησαν ἅπαν-
nes Spiritu sancto: & loquebantur verbum Dei cum
τες πνεύματος ἁγίου, καὶ ἐλάλουν τὸν λόγον τοῦ θεοῦ μετὰ
fiducia. At multitudinis credentium erat cor
παρρησίας. 32 τοῦ δὲ πλήθους τῶν πιστευσάντων ἦν ἡ καρ-
& anima vna: & neque vnus quicquam existentium ei, dicebat
δία καὶ ἡ ψυχὴ μία, καὶ οὐδὲ εἷς τι τῶν ὑπαρχόντων αὐτῷ, ἔλεγεν
proprium esse: sed erant illis omnia communia.
ἴδιον εἶναι, ἀλλ' ἦν αὐτοῖς ἅπαντα κοινά.
Et magna virtute reddebant testimonium Apo-
33 καὶ μεγάλῃ δυνάμει ἀπεδίδουν τὸ μαρτύριον οἱ ἀπό-
stoli resurrectionis Domini Iesu Christi: & gratiáque magna
στολοι τῆς ἀναστάσεως τοῦ κυρίου Ἰησοῦ χριστοῦ, χάρις τε μεγάλη
erat in omnes eos. Neque enim egens quisquam erat in
ἦν ἐπὶ πάντας αὐτούς. 34 οὐδὲ γὰρ ἐνδεής τις ὑπῆρχεν ἐν
ipsis. Quotquot enim possessores agrorum aut domorum erant, ven-
αὐτοῖς· ὅσοι γὰρ κτήτορες χωρίων ἢ οἰκιῶν ὑπῆρχον, πω-
dentes afferebant pretia venditorum,
λοῦντες ἔφερον τὰς τιμὰς τῶν πιπρασκομένων,
Et ponebant ante pedes Apostolorum. Diuidebatur
35 καὶ ἐτίθουν παρὰ τοὺς πόδας τῶν ἀποστόλων· διεδίδοτο
autem singulis, prout quis opus habebat. Ioses autem cog-
δὲ ἑκάστῳ καθότι ἄν τις χρείαν εἶχεν. 36 Ἰωσῆς δὲ ὁ ἐπι-
nominatus Barnabas ab Apostolis, (quod est interpreta-
κληθεὶς Βαρνάβας ὑπὸ τῶν ἀποστόλων, ὅ ἐστι μεθερμηνευό-
tum, Filius consolationis) Leuites, Cyprius genere,
μενον, υἱὸς παρακλήσεως, Λευΐτης, Κύπριος τῷ γένει,
Existente ei agro, vendito attulit pecuniam, &
37 ὑπάρχοντος αὐτῷ ἀγροῦ, πωλήσας ἤνεγκε τὸ χρῆμα, καὶ
posuit ante pedes Apostolorum.
ἔθηκε παρὰ τοὺς πόδας τῶν ἀποστόλων.

CAP. V. ε.

Vir autem quidâ Ananias nomine, cum Sapphira vxore
1 Ἀνὴρ δέ τις Ἀνανίας ὀνόματι, σὺν Σαπφείρῃ τῇ γυναικὶ
sua vendidit possessionem: Et intervertit de pretio,
2 αὐτοῦ ἐπώλησε κτῆμα, καὶ ἐνοσφίσατο ἀπὸ τῆς τιμῆς,
conscia etiam vxore sua: & afferens partem quandã ad
συνειδυίας καὶ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ, καὶ ἐνέγκας μέρος τι παρὰ
pedes Apostolorum posuit. Dixit autem Petrus:
3 τοὺς πόδας τῶν ἀποστόλων ἔθηκεν. εἶπε δὲ Πέτρος,
Anania, propter quid impleuit satanas cor tuum, men-
Ἀνανία, διατί ἐπλήρωσεν ὁ σατανᾶς τὴν καρδίαν σου, ψεύ-
tiri te Spiritum sanctum, & interuertere de pretio
σασθαί σε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ νοσφίσασθαι ἀπὸ τῆς τιμῆς
prædij? Nonne manens tibi manebat: & vænundatum in tua
4 τοῦ χωρίου; οὐχὶ μένον σοὶ ἔμενε, καὶ πραθὲν ἐν τῇ σῇ
potestate erat? Quid quod posuisti in corde tuo rem
ἐξουσίᾳ ὑπῆρχε; τί ὅτι ἔθου ἐν τῇ καρδίᾳ σου τὸ πρᾶγμα
hanc? Non es mentitus hominibus, sed Deo.
τοῦτο; οὐκ ἐψεύσω ἀνθρώποις, ἀλλὰ τῷ θεῷ.
Audiens autem Ananias verba hæc, cadens expirauit.
5 ἀκούων δὲ Ἀνανίας τοὺς λόγους τούτους, πεσὼν ἐξέψυξε.
Et factus est timor magnus super omnes audientes hæc.
καὶ ἐγένετο φόβος μέγας ἐπὶ πάντας τοὺς ἀκούοντας ταῦτα.
Surgentes autem iuuenes corripuerunt eum, & efferen-
6 ἀναστάντες δὲ οἱ νεώτεροι συνέστειλαν αὐτὸν, καὶ ἐξενέγκαν-
tes sepelierunt. Factû est autê quasi horarum trium spatium, &
7 τες ἔθαψαν. ἐγένετο δὲ ὡς ὡρῶν τριῶν διάστημα, καὶ
vxor ipsius, nesciens factum, introiuit.
ἡ γυνὴ αὐτοῦ μὴ εἰδυῖα τὸ γεγονὸς, εἰσῆλθεν.
Respondit autem ei Petrus: Dic mihi, si tanti a-
8 ἀπεκρίθη δὲ αὐτῇ ὁ Πέτρος, εἰπέ μοι, εἰ τοσούτου τὸ χω-
grum vendidistis? Illa autê dixit: Etiam tanti.
ρίον ἀπέδοσθε; ἡ δὲ εἶπε, ναί, τοσούτου.
At Petrus ait ad eam: Quid quòd conuenit vobis
9 ὁ δὲ Πέτρος εἶπε πρὸς αὐτήν, τί ὅτι συνεφωνήθη ὑμῖν
tentare Spiritum Domini? Ecce pedes eorum qui sepelierunt
πειράσαι τὸ πνεῦμα κυρίου; ἰδοὺ οἱ πόδες τῶν θαψάντων
virum tuum, ad ostium, & efferent te.
τὸν ἄνδρα σου, ἐπὶ τῇ θύρᾳ, καὶ ἐξοίσουσί σε.
Cecidit autem confestim ante pedes eius, & ex-
10 ἔπεσε δὲ παραχρῆμα παρὰ τοὺς πόδας αὐτοῦ, καὶ ἐξέ-
pirauit. Intrantes autem iuuenes, inuenerunt illam mortuam: &
ψυξεν. εἰσελθόντες δὲ οἱ νεανίσκοι, εὗρον αὐτὴν νεκράν, καὶ
efferentes sepelierunt ad virum suum.
ἐξενέγκαντες ἔθαψαν πρὸς τὸν ἄνδρα αὐτῆς.
Et factus est timor magnus in vniuersa ecclesia, &
11 καὶ ἐγένετο φόβος μέγας ἐφ' ὅλην τὴν ἐκκλησίαν, καὶ
in omnes audientes hæc.
ἐπὶ πάντας τοὺς ἀκούοντας ταῦτα.
Per autem manus Apostolorum fiebant signa & pro-
12 διὰ δὲ τῶν χειρῶν τῶν ἀποστόλων ἐγένετο σημεῖα καὶ τέ-
digia in plebe multa. Et erant vnanimiter omnes in
ρατα ἐν τῷ λαῷ πολλά. καὶ ἦσαν ὁμοθυμαδὸν ἅπαντες ἐν
portico Salomonis. At cæterorum nemo audebat
13 τῇ στοᾷ Σολομῶντος· τῶν δὲ λοιπῶν οὐδεὶς ἐτόλμα
coniunge illis: sed magnificabat eos populus.
κολλᾶσθαι αὐτοῖς, ἀλλ' ἐμεγάλυνεν αὐτοὺς ὁ λαός.
Magis autem apponebantur credentes Domino multitudines
14 μᾶλλον δὲ προσετίθεντο πιστεύοντες τῷ κυρίῳ πλήθη
virorum que ac mulierum: Vt & secundum plateas
15 ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν, ὥστε κατὰ τὰς πλατείας
efferre infirmos, & ponere in lectulis ac grabbatis,
ἐκφέρειν τοὺς ἀσθενεῖς, καὶ τιθέναι ἐπὶ κλινῶν καὶ κραβάττων,
vt venientis Petri, vel vmbra obumbraret quenquam illorum:
ἵνα ἐρχομένου Πέτρου κἂν ἡ σκιὰ ἐπισκιάσῃ τινὶ αὐτῶν.
Conueniebat autem & multitudo earû quæ circa ciuitatum in Hieru-
16 συνήρχετο δὲ καὶ τὸ πλῆθος τῶν πέριξ πόλεων εἰς Ἱερου-
salem, afferentes ægros & vexatos à spiritibus
σαλήμ, φέροντες ἀσθενεῖς καὶ ὀχλουμένους ὑπὸ πνευμάτων
immundis: qui curabantur omnes.
ἀκαθάρτων, οἵτινες ἐθεραπεύοντο ἅπαντες.
Exurgens autê princeps Sacerdotû & omnes qui cum illo (illa existens
17 ἀναστὰς δὲ ὁ ἀρχιερεὺς καὶ πάντες οἱ σὺν αὐτῷ, ἡ οὖσα
hæresis Sadducæorum) repleti sunt zelo:
αἵρεσις τῶν Σαδδουκαίων, ἐπλήσθησαν ζήλου,
Et iniecerunt manus suas in Apostolos: &
18 καὶ ἐπέβαλον τὰς χεῖρας αὐτῶν ἐπὶ τοὺς ἀποστόλους, καὶ
posuerunt eos in custodia publica.
ἔθεντο αὐτοὺς ἐν τηρήσει δημοσίᾳ.
Angelus autem Domini per noctem aperuit ianuas
19 ἄγγελος δὲ κυρίου διὰ τῆς νυκτὸς ἤνοιξε τὰς θύρας τῆς
custodiæ, educensque eos, dixit:
φυλακῆς, ἐξαγαγών τε αὐτοὺς, εἶπε,
Ite: & stantes loquimini in templo plebi
20 πορεύεσθε, καὶ σταθέντες λαλεῖτε ἐν τῷ ἱερῷ τῷ λαῷ
omnia verba vitæ huius.
πάντα τὰ ῥήματα τῆς ζωῆς ταύτης.
Audientes autem intrauerunt sub diluculum in templum, &
21 ἀκούσαντες δὲ εἰσῆλθον ὑπὸ τὸν ὄρθρον εἰς τὸ ἱερὸν, καὶ
docebant. Adueniens autê princeps Sacerdotû & qui cum eo,
ἐδίδασκον. παραγενόμενος δὲ ὁ ἀρχιερεὺς καὶ οἱ σὺν αὐτῷ,
conuocauerunt concilium & omnem senatum filiorum
συνεκάλεσαν τὸ συνέδριον καὶ πᾶσαν τὴν γερουσίαν τῶν υἱῶν

Israel: Et miserunt ad carcerem *adduci eos.
ἰσραὴλ, καὶ ἀπέστειλαν εἰς τὸ δεσμωτήριον ἀχθῆναι αὐτούς.
‖At ministri accedentes non inuenerunt eos in cu-
22 οἱ δὲ ὑπηρέται παραγενόμενοι οὐχ εὗρον αὐτοὺς ἐν τῇ φυ-
stodia. reuersi autem nuntiauerunt, Dicentes: Quòd
23 λακῇ. ἀναστρέψαντες δὲ ἀπήγγειλαν, λέγοντες, ὅτι τὸ
quidem carcerem inuenimus clausum, ? in omni securi-
μὲν δεσμωτήριον εὕρομεν κεκλεισμένον ἐν πάσῃ ἀσφα-
tate, & custodes stantes ante ianuas: aperientes autem
λείᾳ, καὶ τοὺς φύλακας ἑστῶτας πρὸ τῶν θυρῶν, ἀνοίξαντες δὲ,
intus neminem inuenimus. Vt autẽ audierunt sermones hos
24 ἔσω οὐδένα εὕρομεν. ὡς δὲ ἤκουσαν τοὺς λόγους τούτους
* & Pontifex & præfectus templi & principes Sacerdotũ, ambigebãt
ὅ, τε ἀρχιερεὺς καὶ ὁ στρατηγὸς τοῦ ἱεροῦ καὶ οἱ ἀρχιερεῖς, διηπόρουν
de illis quidnam fieret hoc. Adueniens autem
25 περὶ αὐτῶν, τί ἂν γένοιτο τοῦτο. παραγενόμενος δέ
quidam nuntiauit eis, dicens: Quia ecce viri quos posuistis in
τις ἀπήγγειλεν αὐτοῖς λέγων, ὅτι ἰδοὺ οἱ ἄνδρες οὓς [a]ἔθεσθε ἐν
‖custodia, sunt in templo stantes, & docentes populum.
τῇ φυλακῇ, εἰσὶν ἐν τῷ ἱερῷ [b]ἑστῶτες καὶ διδάσκοντες τὸν λαόν.
Tunc ? abiens præfectus cum ministris, *adduxit
26 τότε ἀπελθὼν ὁ στρατηγὸς σὺν τοῖς ὑπηρέταις, ἤγαγεν
illos *non cum vi. timebant enim populum vt ne lapidarentur.
αὐτοὺς οὐ μετὰ βίας· ἐφοβοῦντο γὰρ τὸν λαὸν ἵνα μὴ [c]λιθασθῶσιν.
‖Adducentes autem illos, statuerunt in concilio. Et interro-
27 ἀγαγόντες δὲ αὐτοὺς ἔστησαν ἐν τῷ συνεδρίῳ. καὶ ἐπηρώ-
gauit eos princeps Sacerdotum, Dicens: ?Nonne denuntiatione
28 τησεν αὐτοὺς ὁ ἀρχιερεὺς, λέγων, οὐ παραγγελίᾳ
denuntiauimus vobis non docere in nomine isto: &
παρηγγείλαμεν ὑμῖν μὴ διδάσκειν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τούτῳ; καὶ
ecce replestis Hierusalem doctrina vestra: & vul-
ἰδοὺ πεπληρώκατε τὴν ἱερουσαλὴμ τῆς διδαχῆς ὑμῶν, καὶ βούλε-
tis superinducere super nos sanguinem hominis istius.
σθε ἐπαγαγεῖν ἐφ' ἡμᾶς τὸ αἷμα τοῦ ἀνθρώπου τούτου.
Respondens autem Petrus & Apostoli dixerunt: Obedire
29 ἀποκριθεὶς δὲ ὁ πέτρος καὶ οἱ ἀπόστολοι εἶπον, πειθαρχεῖν
oportet Deo magis, quàm hominibus. Deus patrum
30 δεῖ θεῷ μᾶλλον ἢ ἀνθρώποις. ὁ θεὸς τῶν πατέρων
nostrorũ suscitauit Iesum, quem vos interemistis suspendentes
ἡμῶν ἤγειρεν ἰησοῦν, ὃν ὑμεῖς [d]διεχειρίσασθε κρεμάσαντες
in ligno. Hunc Deus principem & saluatorem exaltauit
31 ἐπὶ ξύλου· τοῦτον ὁ θεὸς ἀρχηγὸν καὶ σωτῆρα ὕψωσε τῇ
dextera sua, *dare pœnitentiam Israeli, & remissionẽ peccato-
δεξιᾷ αὐτοῦ, δοῦναι μετάνοιαν τῷ ἰσραὴλ, καὶ ἄφεσιν ἁμαρ-
rum. Et nos sumus eius testes verborum horum,
32 τιῶν. καὶ ἡμεῖς ἐσμεν αὐτοῦ μάρτυρες τῶν ῥημάτων τούτων,
& Spiritus verò sanctus, quẽ dedit Deus ‖ obedientibus
καὶ τὸ πνεῦμα δὲ τὸ ἅγιον ὃ ἔδωκεν ὁ θεὸς τοῖς πειθαρχοῦσιν
sibi. ? Illi autem audientes, furebant: & consulebant
33 αὐτῷ. οἱ δὲ ἀκούσαντες [e]διεπρίοντο, καὶ ἐβουλεύοντο
tollere illos. Surgens autẽ quidã in concilio Pha-
34 ἀνελεῖν αὐτούς. ἀναστὰς δέ τις ἐν τῷ συνεδρίῳ φα-
risæus nomine Gamaliel, legisdoctor, *honoratus om-
ρισαῖος, ὀνόματι γαμαλιὴλ, νομοδιδάσκαλος τίμιος παν-
ni populo, iussit foras ‖ breue quid apostolos fieri.
τὶ τῷ λαῷ, ἐκέλευσεν ἔξω βραχύ τι τοὺς ἀποστόλους ποιῆσαι.
Dixitque ad illos: Viri Israelitæ, attendite
35 εἶπέ τε πρὸς αὐτοὺς, ἄνδρες ἰσραηλῖται, προσέχετε
vobis ipsis super hominibus istis quid ? estis futuri agere.
ἑαυτοῖς ἐπὶ τοῖς ἀνθρώποις τούτοις, τί μέλλετε πράσσειν.
Ante enim hos dies extitit Theudas, dicens esse aliquẽ
36 πρὸ γὰρ τούτων τῶν ἡμερῶν ἀνέστη θευδᾶς, λέγων εἶναί τινα
seipsum magnum: cui *aduocatus est numerus virorum circiter qua-
ἑαυτὸν μέγαν, ᾧ [f]προσεκλίθη ἀριθμὸς ἀνδρῶν ὡσεὶ τε-
dringentorum: qui ‖ sublatus est: & omnes quicunque ? assensi sunt ei, dis-
τρακοσίων· ὃς ἀνῃρέθη, καὶ πάντες ὅσοι ἐπείθοντο αὐτῷ, διε-
soluti sunt, & facti sunt ad nihilum. Post hunc extitit Iu-
37 λύθησαν, καὶ ἐγένοντο εἰς οὐδέν. μετὰ τοῦτον ἀνέστη ἰού-
das Galilæus in diebus *descriptionis, & auer-
δας ὁ γαλιλαῖος, ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς ἀπογραφῆς, καὶ ἀπέ-
tit populum multum post se: & ipse periit, & om-
στησε λαὸν ἱκανὸν ὀπίσω αὐτοῦ· κἀκεῖνος ἀπώλετο, καὶ πάν-
nes quotquot ‖ assensi sunt ei, dispersi sunt.
τες ὅσοι ἐπείθοντο αὐτῷ, διεσκορπίσθησαν.
Et nunc ? dico vobis, *absistite ab hominibus istis,
38 καὶ τὰ νῦν λέγω ὑμῖν, ἀπόστητε ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων τού-
& finite illos: quoniam si *sit ex hominibus consilium
των, καὶ ἐάσατε αὐτούς, ὅτι ἐὰν ᾖ ἐξ ἀνθρώπων ἡ βουλὴ
hoc aut opus hoc, dissoluetur.
αὕτη ἢ τὸ ἔργον τοῦτο, καταλυθήσεται·
Si verò ex Deo est, non ‖ potestis dissoluere id: ne fortè
39 εἰ δὲ ἐκ θεοῦ ἐστιν, οὐ δύνασθε καταλῦσαι αὐτὸ, μήποτε
& Deo ? pugnantes inueniamini. Consenserunt autem illi.
καὶ θεομάχοι εὑρεθῆτε. ἐπείσθησαν δὲ αὐτῷ·
Et conuocantes Apostolos, *cædentes denuntia-
40 καὶ προσκαλεσάμενοι τοὺς ἀποστόλους, δείραντες παρήγ-
uerunt ‖ non loqui in nomine Iesu: & dimiserunt
γειλαν μὴ λαλεῖν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ ἰησοῦ· καὶ ἀπέλυσαν
eos. ? Illi quidem igitur ibant gaudentes à conspectu
41 αὐτούς. οἱ μὲν οὖν ἐπορεύοντο χαίροντες ἀπὸ προσώπου

* vt adducerentur. ‖ Cùm autem venissent ministri, & aperto carcere non inuenissent illos, ? cum omni diligentia, * magistratus [a] τίθημι ‖ carcerem, [b] ἵστημι ? abiit magistratus * & ? fine [c] λιθάζω ‖ Et cùm adduxissent ? Præcipiendo præcepimus vobis ne doceretis [d] διαχειρίζω * ad dandam ? omnibus ‖ Hæc cùm audissent, dissecabantur: & cogitabant interficere [e] διαπρίω * honorabilis vniuersæ plebi, ‖ ad breue homines * acturi sitis * consensit [f] προσκλίνω ‖ occisus * credebant ei, dissipati sunt, & redacti * professionis, ‖ consenserunt * itaque discedite * est * poteritis eos ? repugnare * cæsis ‖ ne loquerentur * Et

concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu
τοῦ συνεδρίου, ὅτι κατηξιώθησαν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἰησοῦ
‖ contumelia affici. Totúmque diem in templo & circa
42 ἀτιμασθῆναι· πᾶσάν τε ἡμέραν ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ κατ'
? domum non cessabant docentes, & euangelizantes Iesum
οἶκον οὐκ ἐπαύσαντο διδάσκοντες καὶ εὐαγγελιζόμενοι ἰησοῦν
Christum.
τὸν χριστόν.

CAP. VI. ϛʹ.

In autem diebus illis, *multiplicantibus discipulis,
1 Ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις ταύταις πληθυνόντων τῶν μαθητῶν,
factum est murmur Græcorum aduersus Hebræos: ‖ quòd
ἐγένετο γογγυσμὸς τῶν ἑλληνιστῶν πρὸς τοὺς ἑβραίους, ὅτι
despicerentur in ministerio quotidiano viduæ
παρεθεωροῦντο ἐν τῇ διακονίᾳ τῇ καθημερινῇ αἱ χῆραι
eorum. ? Aduocantes autem duodecim multitudinẽ
2 αὐτῶν. προσκαλεσάμενοι δὲ οἱ δώδεκα τὸ πλῆθος
discipulorum, dixerunt: Non ‖ placitum est nos * derelinquentes
τῶν μαθητῶν, εἶπον, οὐκ ἀρεστόν ἐστιν ἡμᾶς καταλείψαντας
sermonem Dei, ‖ ministrare mensis.
τὸν λόγον τοῦ θεοῦ, διακονεῖν τραπέζαις.
Considerate ergo, fratres, viros ex vobis ? testimonio
3 ἐπισκέψασθε οὖν ἀδελφοὶ, ἄνδρας ἐξ ὑμῶν μαρτυρου-
probatos septem, plenos Spiritu sancto & sapientia: quos con-
μένους ἑπτὰ, πλήρεις πνεύματος ἁγίου καὶ σοφίας, οὓς κατα-
stituamus super ‖ vsu hoc. Nos verò orationi
4 στήσομεν ἐπὶ τῆς χρείας ταύτης. ἡμεῖς δὲ τῇ προσευχῇ
& ministerio verbi * perdurabimus.
καὶ τῇ διακονίᾳ τοῦ λόγου [a]προσκαρτερήσομεν.
Et placuit sermo coram omni multitudine. Et ele-
5 καὶ [b]ἤρεσεν ὁ λόγος ἐνώπιον παντὸς τοῦ πλήθους· καὶ ἐξε-
gerunt Stephanum virum plenum fide & Spiritu sancto,
λέξαντο στέφανον, ἄνδρα πλήρη πίστεως καὶ πνεύματος ἁγίου,
& Philippum, & Prochorum, & Nicanorem, & Timonem, &
καὶ φίλιππον, καὶ πρόχορον, καὶ νικάνορα, καὶ τίμωνα, καὶ
Parmenam, & Nicolaum aduenam Antiochenum.
παρμενᾶν, καὶ νικόλαον προσήλυτον ἀντιοχέα·
*Quos statuerunt ‖ coram Apostolis: & ? precati
6 οὓς ἔστησαν ἐνώπιον τῶν ἀποστόλων· καὶ προσευξάμενοι
imposuerunt eis manus. Et verbum Dei
7 ἐπέθηκαν αὐτοῖς τὰς χεῖρας. καὶ ὁ λόγος τοῦ θεοῦ
crescebat: & multiplicabatur numerus discipulorum in Hieru-
[c]ηὔξανε, καὶ ἐπληθύνετο ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν ἐν ἱερου-
salem valde: multaque ‖ turba Sacerdotum obediebat fidei.
σαλὴμ σφόδρα, πολύς τε ὄχλος τῶν ἱερέων ὑπήκουον τῇ πίστει.
Stephanus autem plenus *fide & fortitudine faciebat prodigia
8 στέφανος δὲ πλήρης πίστεως καὶ δυνάμεως ἐποίει τέρατα
& signa magna in populo. Surrexerunt autem quidã
9 καὶ σημεῖα μεγάλα ἐν τῷ λαῷ. ἀνέστησαν δέ τινες
eorũ qui de synagoga ‖ dicta Libertinorum, & Cyre-
τῶν ἐκ τῆς συναγωγῆς τῆς λεγομένης λιβερτίνων, καὶ κυρη-
nensium, & Alexandrinorum, & eorũ qui ? à Cilicia & Asia, ‖ simul al-
ναίων καὶ ἀλεξανδρέων, καὶ τῶν ἀπὸ κιλικίας καὶ ἀσίας, συζη-
tercantes Stephano: Et non poterant resistere
10 τοῦντες τῷ στεφάνῳ· καὶ οὐκ ἴσχυον ἀντιστῆναι τῇ
sapientiæ & Spiritui *quo loquebatur. ‖ Tunc summiserunt
11 σοφίᾳ καὶ τῷ πνεύματι ᾧ ἐλάλει. τότε ὑπέβαλον
viros, ‖ dicentes: Quòd audiuimus eum dicentem verba
ἄνδρας λέγοντας, ὅτι ἀκηκόαμεν αὐτοῦ λαλοῦντος ῥήματα
? blasphema in Moysen & Deum. Commoueruntque ‖
12 βλάσφημα εἰς μωσῆν καὶ τὸν θεόν. [d]συνεκίνησάν τε τὸν
plebem, & Seniores, & Scribas: & *in-
λαὸν καὶ τοὺς πρεσβυτέρους καὶ τοὺς γραμματεῖς, καὶ ἐπι-
stantes corripuerunt eum: & adduxerunt in concilium:
στάντες συνήρπασαν αὐτὸν, καὶ ἤγαγον εἰς τὸ συνέδριον·
‖ Statueruntque testes falsos ? dicentes: Homo iste
13 ἔστησάν τε μάρτυρας ψευδεῖς λέγοντας, ὁ ἄνθρωπος οὗτος
non cessat verba blasphema ‖ loquens aduersus locum sanctum
οὐ παύεται ῥήματα βλάσφημα λαλῶν κατὰ τοῦ τόπου τοῦ ἁγίου
& Legem. Audiuimus enim eum dicentem:
14 καὶ τοῦ νόμου· ἀκηκόαμεν γὰρ αὐτοῦ λέγοντος,
quoniã Iesus Nazarenus hic ‖ dissoluet locum istum: &
ὅτι ἰησοῦς ὁ ναζωραῖος οὗτος καταλύσει τὸν τόπον τοῦτον, καὶ
mutabit * mores quos tradidit nobis Moyses.
ἀλλάξει τὰ ἔθη ἃ παρέδωκεν ἡμῖν μωυσῆς.
Et ‖ attendentes in eum omnes ? sedentes in
15 καὶ ἀτενίσαντες εἰς αὐτὸν ἅπαντες οἱ καθεζόμενοι ἐν τῷ
concilio, viderunt faciem eius tanquam faciem angeli.
συνεδρίῳ, εἶδον τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡσεὶ πρόσωπον ἀγγέλου.

CAP. VII. ζʹ.

Dixit autẽ princeps Sacerdotũ: Si hæc ita ‖ habent?
1 Εἶπε δὲ ὁ ἀρχιερεὺς, εἰ ἄρα ταῦτα οὕτως ἔχει;
‖ Is verò ait: Viri fratres & patres, audite: Deus
2 ὁ δὲ ἔφη, ἄνδρες ἀδελφοὶ καὶ πατέρες, ἀκούσατε· ὁ θεὸς
gloriæ apparuit patri nostro Abrahæ ? existenti in Mesopo-
τῆς δόξης [e]ὤφθη τῷ πατρὶ ἡμῶν ἀβραὰμ ὄντι ἐν τῇ μεσοπο-
tamia, priùs quàm ‖ habitare eum in Charran:
ταμίᾳ, πρὶν ἢ κατοικῆσαι αὐτὸν ἐν χαρράν,

‖ contumeliam pati. Omni autem die, ? domos * crescente numero discipulorum, ‖ eo ? Conuocantes ‖ æquum * derelinquere verbum ‖ & ? boni testimonij ‖ opus * instantes erimus. [a] προσκαρτερέω [b] ἀρέσκω * Hos ‖ ante cõspectũ Apostolorum ? orantes [c] αὐξάνω ‖ etiam * gratia ‖ quæ appellatur ? erant ‖ disputantes cum * qui ‖ propter quod redarguebatur ab eo cũ omni fiducia. ‖ qui dicerent se audiuisse ? blasphemiæ ‖ itaque [d] συγκινέω * concurrentes rapuerunt ‖ Et ? qui dicerent ‖ loqui ‖ destruet * traditiones quas ‖ intuentes ? qui sedebant ? se ‖ Qui ? cùm esset [e] ὀπτομαι ‖ morabatur

Et dixit ad illum: Exi de terra tua & de cogna-
3 καὶ εἶπε πρὸς αὐτ. ἔξελθε ἐκ τ γῆς σου, καὶ ἐκ τ συγγε-
tione tua, & veni in terram quam tibi monstrauero.
νείας σου, καὶ δεῦρο εἰς γῆν ἣν ἄν σοι δείξω.
Tunc exiens de terra Chaldæorum, habitauit in Charran.
4 τότε ἐξελθὼν ἐκ γῆς χαλδαίων, κατῴκησεν ἐν χαῤῥάν.
Et inde, post mori patrem eius, transtulit illum
κἀκεῖθεν, μετὰ τὸ ἀποθανεῖν τ πατέρα αὐτ, μετῴκισεν αὐτ
in terram istam, in quam vos nunc habitatis.
εἰς τ γῆν ταύτην εἰς ἣν ὑμεῖς νῦν κατοικεῖτε.
Et non dedit illi hæreditatem in ea, nec passum
5 καὶ οὐκ ἔδωκεν αὐτῷ κληρονομίαν ἐν αὐτῇ, οὐδὲ βῆμα
pedis: & repromisit dare illi in possessionem eam, &
ποδός· καὶ ἐπηγγείλατο δοῦναι αὐτῷ εἰς κατάσχεσιν αὐτ, καὶ
semini eius post ipsum, non existente ei nato.
τῷ σπέρματι αὐτ μετ' αὐτ, οὐκ ὄντος αὐτῷ τέκνου.
Locutus est autem sic Deus, quia erit semen eius acco-
6 ἐλάλησε δὲ οὕτως ὁ θεός, ὅτι ἔσται τὸ σπέρμα αὐτ πάροι-
la in terra aliena: & seruituti subiicient id, & male tractabūt annos
κον ἐν γῇ ἀλλοτρίᾳ, καὶ δουλώσουσιν αὐτὸ καὶ κακώσουσιν ἔτη
quadringentos: Et gentem cui seruierint, iudicabo ego,
7 τετρακόσια· καὶ τὸ ἔθνος ᾧ ἐὰν δουλεύσωσι, κρινῶ ἐγώ,
dixit Deus. & post hæc exibunt: & seruient
εἶπεν ὁ θεός. καὶ μετὰ ταῦτα ἐξελεύσονται, καὶ λατρεύσουσί
mihi in loco isto. Et dedit illi pactum
μοι ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ. καὶ ἔδωκεν αὐτῷ διαθήκην
circuncisionis: & sic genuit Isaac, & circuncidit eum
8 περιτομῆς, καὶ οὕτως ἐγέννησε τ ἰσαάκ, καὶ περιέτεμεν αὐτὸν
die octauo: & Isaac, Iacob: & Iacob,
τῇ ἡμέρᾳ τῇ ὀγδόῃ· καὶ ὁ ἰσαὰκ τὸν ἰακώβ, καὶ ὁ ἰακὼβ τοὺς
duodecim patriarchas. Et Patriarchæ æmulantes
δώδεκα πατριάρχας. καὶ οἱ πατριάρχαι ζηλώσαντες
9 Ioseph vendiderunt in Aegyptum: & erat Deus cum eo:
τ ἰωσὴφ ἀπέδοντο εἰς αἴγυπτον· καὶ ἦν ὁ θεὸς μετ' αὐτ.
Et eripuit eum ex omnibus tribulationibus eius: & de-
10 καὶ ἐξείλετο αὐτ ἐκ πασῶν τῶν θλίψεων αὐτ, καὶ ἔδω-
dit ei gratiam & sapientiam in cōspectu Pharaonis regis Aegy-
κεν αὐτῷ χάριν καὶ σοφίαν ἐναντίον φαραὼ βασιλέως αἰγύ-
pti, & constituit eum præpositum super Aegyptum, & omnē
πτου, καὶ κατέστησεν αὐτὸν ἡγούμενον ἐπ' αἴγυπτον, καὶ ὅλον
domum suam. Venit autem fames in vniuersam terram Aegypti
τ οἶκον αὐτ. ἦλθε δὲ λιμὸς ἐφ' ὅλην τ γῆν αἰγύπτου
11 & Chanaan, & tribulatio magna: & non inueniebant ci-
καὶ χαναάν, καὶ θλῖψις μεγάλη, καὶ οὐχ εὕρισκον χορτάσ-
bos patres nostri. Audiens autem Iacob existētia fru-
ματα οἱ πατέρες ἡμῶν. ἀκούσας δὲ ἰακὼβ ὄντα σῖ-
12 menta in Aegypto, misit patres nostros primùm:
τα ἐν αἰγύπτῳ, ἐξαπέστειλε τοὺς πατέρας ἡμῶν πρῶτον·
Et in secundo cognitus est Ioseph fratribus suis:
13 καὶ ἐν τῷ δευτέρῳ ἀνεγνωρίσθη ἰωσὴφ τοῖς ἀδελφοῖς αὐτ, καὶ
& manifestum factum est Pharaoni genus Ioseph.
φανερὸν ἐγένετο τῷ φαραὼ τὸ γένος τ ἰωσήφ.
Mittens autem Ioseph, accersiuit patrem suum Ia-
14 ἀποστείλας δὲ ἰωσὴφ μετεκαλέσατο τ πατέρα αὐτ ἰα-
cob, & omnem cognationem suam in septuaginta quinque
κώβ, καὶ πᾶσαν τὴν συγγένειαν αὐτ ἐν ἑβδομήκοντα πέντε
animabus. Descendit autem Iacob in Aegyptum: & defun-
15 ψυχαῖς. κατέβη δὲ ἰακὼβ εἰς αἴγυπτον, καὶ ἐτελεύ-
ctus est ipse & patres nostri. Et translati sunt in
τησεν αὐτὸς καὶ οἱ πατέρες ἡμῶν. καὶ μετετέθησαν εἰς
16 Sichem, & positi sunt in sepulchro quod emit Abraham pretio
συχὲμ, καὶ ἐτέθησαν ἐν τῷ μνήματι ὃ ὠνήσατο ἀβραὰμ τιμῆς
argenti à filiis Emmor Sichem.
ἀργυρίου παρὰ τῶν υἱῶν ἐμμὸρ τ συχέμ.
Cùm autem appropinquaret tempus promissionis quam iurauerat
17 καθὼς δὲ ἤγγιζεν ὁ χρόνος τῆς ἐπαγγελίας ἧς ὤμοσεν
Deus Abrahæ, creuit populus, & multiplicatus est in Aegypto,
ὁ θεὸς τῷ ἀβραὰμ, ηὔξησεν ὁ λαὸς καὶ ἐπληθύνθη ἐν αἰγύπτῳ,
18 Quoadusque surrexit rex alius, qui non sciebat Ioseph.
ἄχρις οὗ ἀνέστη βασιλεὺς ἕτερος, ὃς οὐκ ᾔδει τ ἰωσήφ.
Hic circunueniens genus nostrum, male affecit pa-
19 οὗτος κατασοφισάμενος τὸ γένος ἡμῶν, ἐκάκωσε τοὺς πα-
tres nostros ad faciendum expositos infantes suos, ad non subo-
τέρας ἡμῶν, τ ποιεῖν ἔκθετα τὰ βρέφη αὐτῶν, εἰς τὸ μὴ ζωο-
lescere. In quo tempore natus est Moyses: & fuit venustus
20 γονεῖσθαι. ἐν ᾧ καιρῷ ἐγεννήθη μωσῆς, καὶ ἦν ἀστεῖος
Deo: qui nutritus est menses tres in domo patris sui.
τῷ θεῷ, ὃς ἀνετράφη μῆνας τρεῖς ἐν τῷ οἴκῳ τ πατρὸς αὐτ.
Expositum autem illum sustulit eum filia Pharaonis,
21 ἐκτεθέντα δὲ αὐτὸν ἀνείλετο αὐτὸν ἡ θυγάτηρ φαραώ,
& nutriuit eum sibiipsi in filium.
καὶ ἀνεθρέψατο αὐτὸν ἑαυτῇ εἰς υἱόν.
Et eruditus est Moyses omni sapientia Aegyptiorum: erat autem
22 καὶ ἐπαιδεύθη μωσῆς πάσῃ σοφίᾳ αἰγυπτίων· ἦν δὲ
potens in dictis & factis ipsius. Cùm autem impleretur
δυνατὸς ἐν λόγοις καὶ ἔργοις αὐτ. ὡς δὲ ἐπληροῦτο
23 ei quadraginta annorum tempus, ascendit in cor eius
αὐτῷ τεσσαρακονταετὴς χρόνος, ἀνέβη ἐπὶ τ καρδίαν αὐτ,
inuisere fratres suos filios Israel.
ἐπισκέψασθαι τοὺς ἀδελφοὺς αὐτ τοὺς υἱοὺς ἰσραήλ.

Et videns quendā iniuria affectum, vlust est: & fecit vl-
24 καὶ ἰδών τινα ἀδικούμενον, ἠμύνατο, καὶ ἐποίησεν ἐκ-
tionem oppresso, percutiens Aegyptium.
δίκησιν τῷ καταπονουμένῳ, πατάξας τ αἰγύπτιον.
Existimabat autē intelligere fratres suos, quoniam Deus per
25 ἐνόμιζε δὲ συνιέναι τοὺς ἀδελφοὺς αὐτ, ὅτι ὁ θεὸς διὰ
manum ipsius daret illis salutem: ij autē non intellexerunt.
χειρὸς αὐτ δίδωσιν αὐτοῖς σωτηρίαν· οἱ δὲ οὐ συνῆκαν.
At sequenti die visus est eis pugnantibus, & com-
26 τῇ τε ἐπιούσῃ ἡμέρᾳ ὤφθη αὐτοῖς μαχομένοις, καὶ συνή-
pulit eos in pacem, dicens: Viri, fratres estis vos:
λασεν αὐτοὺς εἰς εἰρήνην, εἰπών, ἄνδρες, ἀδελφοί ἐστε ὑμεῖς·
vt quid iniuria afficitis alij alios? At iniuria afficiens proximum,
27 ἱνατί ἀδικεῖτε ἀλλήλους; ὁ δὲ ἀδικῶν τὸν πλησίον,
repulit eum, dicens: Quis te constituit principem & iudi-
ἀπώσατο αὐτόν, εἰπών, τίς σε κατέστησεν ἄρχοντα καὶ δικα-
cem super nos? Num interfecre me tu vis, quemadmodum
28 στὴν ἐφ' ἡμᾶς; μὴ ἀνελεῖν με σὺ θέλεις, ὃν τρόπον
interfecisti heri Aegyptium? Fugit autem Moyses in
29 ἀνεῖλες χθὲς τὸν αἰγύπτιον; ἔφυγε δὲ μωσῆς ἐν τῷ
verbo isto: & factus est aduena in terra Madian: vbi gene-
λόγῳ τούτῳ, καὶ ἐγένετο πάροικος ἐν γῇ μαδιάμ, οὗ ἐγέν-
rauit filios duos. Et expletis annis quadra-
30 νησεν υἱοὺς δύο. καὶ πληρωθέντων ἐτῶν τεσσαρά-
ginta, apparuit illi in deserto montis Sina angelus Do-
κοντα, ὤφθη αὐτῷ ἐν τῇ ἐρήμῳ τ ὄρους σινᾶ ἄγγελος κυ-
mini in flamma ignis rubi. At Moyses videns, admira-
31 ρίου ἐν φλογὶ πυρὸς βάτου. ὁ δὲ μωσῆς ἰδὼν ἐθαύ-
tus est visum. Accedente autem illo considerare, facta
μασε τὸ ὅραμα. προσερχομένου δὲ αὐτ κατανοῆσαι, ἐγέ-
est vox Domini ad eum: Ego Deus pa-
32 νετο φωνὴ κυρίου πρὸς αὐτόν· ἐγὼ ὁ θεὸς τῶν πατέ-
trum tuorum, Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob.
ρων σου, ὁ θεὸς ἀβραὰμ, καὶ ὁ θεὸς ἰσαὰκ, καὶ ὁ θεὸς ἰακώβ.
Tremens autem factus Moyses, non audebat considerare.
ἔντρομος δὲ γενόμενος μωσῆς οὐκ ἐτόλμα κατανοῆσαι.
Dixit autem illi Dominus: Solue calceamentum pedum
33 εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ κύριος, λῦσον τὸ ὑπόδημα τῶν ποδῶν
tuorum: enim locus in quo stas, terra sancta est.
σου· ὁ γὰρ τόπος ἐν ᾧ ἕστηκας, γῆ ἁγία ἐστίν.
Videns vidi afflictionem populi mei qui in Aegypto: &
34 ἰδὼν εἶδον τὴν κάκωσιν τ λαοῦ μου τ ἐν αἰγύπτῳ, καὶ
gemitum eorum audiui: & descendi eruere eos.
τ στεναγμοῦ αὐτῶν ἤκουσα, καὶ κατέβην ἐξελέσθαι αὐτούς.
Et nunc veni, mittam te in Aegyptum.
καὶ νῦν δεῦρο, ἀποστελῶ σε εἰς αἴγυπτον.
Hunc Moysen quem negauerunt, dicentes: Quis te consti-
35 τοῦτον τ μωυσῆν ὃν ἠρνήσαντο, εἰπόντες, τίς σε κατέστη-
tuit principem & iudicem? hunc Deus principem & redēptorem
σεν ἄρχοντα καὶ δικαστήν; τοῦτον ὁ θεὸς ἄρχοντα καὶ λυτρωτὴν
misit in manu angeli visi illi in rubo.
ἀπέστειλεν ἐν χειρὶ ἀγγέλου τ ὀφθέντος αὐτῷ ἐν τῇ βάτῳ.
Hic eduxit illos, faciens prodigia & signa in terra
36 οὗτος ἐξήγαγεν αὐτούς, ποιήσας τέρατα καὶ σημεῖα ἐν γῇ
Aegypti, & in rubro mari, & in deserto annos qua-
αἰγύπτῳ καὶ ἐν ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ, καὶ ἐν τῇ ἐρήμῳ ἔτη τεσ-
draginta. Hic est Moyses dicens filiis
37 σαράκοντα. οὗτός ἐστιν ὁ μωυσῆς ὁ εἰπὼν τοῖς υἱοῖς
Israel: Prophetam vobis resuscitabit Dominus Deus vester de
ἰσραήλ, προφήτην ὑμῖν ἀναστήσει κύριος ὁ θεὸς ὑμῶν ἐκ τ
fratribus vestris tanquam me.
ἀδελφῶν ὑμῶν ὡς ἐμέ.
Hic est ille factus in ecclesia in solitudine, cum
38 οὗτός ἐστιν ὁ γενόμενος ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐν τῇ ἐρήμῳ, μετὰ
angelo loquente ei in monte Sina, & patri-
τ ἀγγέλου τ λαλοῦντος αὐτῷ ἐν τῷ ὄρει σινᾶ, καὶ τ πατέ-
bus nostris: qui accepit verba viuentia dare nobis.
ρων ἡμῶν, ὃς ἐδέξατο λόγια ζῶντα δοῦναι ἡμῖν·
Cui noluerunt auscultantes fieri patres nostri: sed
39 ᾧ οὐκ ἠθέλησαν ὑπήκοοι γενέσθαι οἱ πατέρες ἡμῶν, ἀλλ'
repulerunt, & auersi sunt cordibus suis in Aegyptum,
ἀπώσαντο, καὶ ἐστράφησαν ταῖς καρδίαις αὐτῶν εἰς αἴγυπτον,
Dicentes ad Aaron: Fac nobis Deos qui præce-
40 εἰπόντες τῷ ἀαρών, ποίησον ἡμῖν θεούς, οἳ προπορεύ-
dant nos: Nam Moyses hic qui eduxit nos de terra Aegy-
σονται ἡμῶν· ὁ γὰρ μωσῆς οὗτος ὃς ἐξήγαγεν ἡμᾶς ἐκ γῆς αἰγύ-
pti, non scimus quid factum sit ei. Et vitulum fecerunt
41 πτου, οὐκ οἴδαμεν τί γέγονεν αὐτῷ. καὶ ἐμοσχοποίησαν
in diebus illis: & obtulerunt hostiam simulachro:
ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, καὶ ἀνήγαγον θυσίαν τῷ εἰδώλῳ,
& oblectati sunt in operibus manuum suarum.
καὶ εὐφραίνοντο ἐν τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν αὐτῶν.
Conuertit autem Deus, & tradidit eos seruire mili-
42 ἔστρεψε δὲ ὁ θεός, καὶ παρέδωκεν αὐτοὺς λατρεύειν τῇ στρα-
tiæ cæli, sicut scriptum est in libro Prophetarum,
τιᾷ τ οὐρανοῦ, καθὼς γέγραπται ἐν βίβλῳ τῶν προφητῶν,
Non victimas & sacrificia obtulistis mihi annos quadragin-
μὴ σφάγια καὶ θυσίας προσηνέγκατέ μοι ἔτη τεσσαράκον-
ta in deserto, domus Israel?
τα ἐν τῇ ἐρήμῳ οἶκος ἰσραήλ;

Margin notes (left): δείκνυμι; exiit &; κατοικέω; quā mortuus est pater; cùm non haberet filium; ei; eos; eos annis quadringentis; testamentum; περιτέμνω; ἀποδίδωμι; ἐξαιρέω; super; Aegyptum; Cùm audisset esse frumentū; ἀναγνωρίζω; manifestatū eius; Et; τελευτάω; μετατίθημι; Hemor filij; professus erat; in Aegypto; afflixit; κακόω; vt exponerent; ne viuificarentur. Eodem; gratus; tribus mensibus; Exposito illo; &; verbis & in operibus suis; vt visitaret

Margin notes (right): cùm vidisset iniuriam patientem, vindicauit illum: ei qui iniuriā sustinebat, percusso Aegyptio; at illi; verò apparuit illis litigantibus: & reconciliabat; noceris alter utrū? Qui autē iniuriam faciebat proximo; Nunquid; ignē flammæ; Et; vt cōsideraret; sum; λύω; est; liberare; ἐξαιρέω; &; cum; qui apparuit; annis; qui dixit; ipsum audiotis; qui fuit; qui loquebatur; cum; vitæ; obedire; ἀπωθέω; enim; lætabantur; Nunquid hostias; annis

Et suscepistis tabernaculum Moloch, & sydus Dei
καὶ ἀνελάβετε τὴν σκηνὴν τοῦ μολόχ, καὶ τὸ ἄστρον τοῦ θεοῦ 43
vestri Rephan, figuras quas fecistis adorare eas.
ὑμῶν ῥεφὰν, τοὺς τύπους οὓς ἐποιήσατε προσκυνεῖν αὐτοῖς·
Et transferam vos trans Babylonem. Tabernaculum
καὶ μετοικιῶ ὑμᾶς ἐπέκεινα βαβυλῶνος. ἡ σκηνὴ τοῦ 44
testimonij * erat in patribus nostris in deserto, sicut dis-
μαρτυρίου ἦν ἐν τοῖς πατράσιν ἡμῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ, καθὼς διε-
posuit ‖ ille loquens * Moysi facere illud secundum * exemplar quod
τάξατο ὁ λαλῶν τῷ μωυσῇ, ποιῆσαι αὐτὴν κατὰ τὸν τύπον ὃν
viderat. Quod & induxerunt, suscipientes patres
ἑωράκει· ἣν καὶ εἰσήγαγον διαδεξάμενοι οἱ πατέρες 45
nostri cum Iesu in possessionem Gentium, quas expulit Deus
ἡμῶν μετὰ ἰησοῦ ἐν τῇ κατασχέσει τῶν ἐθνῶν, ὧν ἐξῶσεν ὁ θεὸς
à facie patrum nostrorum vsque ‖ dies Dauid:
ἀπὸ προσώπου τῶν πατέρων ἡμῶν, ἕως τῶν ἡμερῶν δαβίδ·
Qui inuenit gratiam ante Deum: & petiit * inuenire tabernacu-
ὃς εὗρε χάριν ἐνώπιον τοῦ θεοῦ, καὶ ᾐτήσατο εὑρεῖν σκήνω- 46
lum Deo Iacob. Salomon autem ædificauit illi domum.
μα τῷ θεῷ ἰακώβ. σολομῶν δὲ ᾠκοδόμησεν αὐτῷ οἶκον· 47
Sed non excelsus in manufactis templis habitat, sicut
ἀλλ' οὐχ ὁ ὕψιστος ἐν χειροποιήτοις ναοῖς κατοικεῖ, καθὼς 48
Propheta dicit: Cælum mihi * thronus, at
ὁ προφήτης λέγει· ὁ οὐρανός μοι θρόνος, ἡ δὲ 49
terra ‖ scabellum pedum meorũ. Quam domum ædificabitis mihi,
γῆ ὑποπόδιον τῶν ποδῶν μου· ποῖον οἶκον οἰκοδομήσετέ μοι;
dicit Dominus? aut quis locus requietionis meæ * ?
λέγει κύριος· ἢ τίς τόπος τῆς καταπαύσεώς μου;
Nonne manus mea fecit hæc omnia?
οὐχὶ ἡ χείρ μου ἐποίησε ταῦτα πάντα; 50
* Duri ceruice, & incircuncisi ‖ corde & au-
σκληροτράχηλοι, καὶ ἀπερίτμητοι τῇ καρδίᾳ καὶ τοῖς ὠ- 51
ribus, vos semper Spiritui sancto resistitis: sicut pa-
σὶν, ὑμεῖς ἀεὶ τῷ πνεύματι τῷ ἁγίῳ ἀντιπίπτετε, ὡς οἱ πα-
tres vestri, * & vos. Quem Prophetarum non sunt per-
τέρες ὑμῶν καὶ ὑμεῖς. τίνα τῶν προφητῶν οὐκ ἐδίω- 52
secuti patres vestri? Et occiderunt * prænuntian-
ξαν οἱ πατέρες ὑμῶν; καὶ ἀπέκτειναν τοὺς προκαταγγείλαν-
tes de aduentu iusti: cuius nunc vos proditores &
τας περὶ τῆς ἐλεύσεως τοῦ δικαίου, οὗ νῦν ὑμεῖς προδόται καὶ
homicidæ fuistis: Qui accepistis Legem in disposi-
φονεῖς γεγένησθε· οἵτινες ἐλάβετε τὸν νόμον εἰς διατα- 53
tiones angelorum, & non custodistis. Audientes autem hæc,
γὰς ἀγγέλων, καὶ οὐκ ἐφυλάξατε. ἀκούοντες δὲ ταῦτα, 54
‡ dissecabantur cordibus suis, & stridebant * dentes
διεπρίοντο ταῖς καρδίαις αὐτῶν, καὶ ἔβρυχον τοὺς ὀδόντας
in eum. ‖ Existens autem plenus Spiritu sancto,
ἐπ' αὐτόν. ὑπάρχων δὲ πλήρης πνεύματος ἁγίου, 55
intendens in cælum, vidit gloriam Dei, & Iesum stantem * ex
ἀτενίσας εἰς τὸν οὐρανὸν, εἶδε δόξαν θεοῦ, καὶ ἰησοῦν ἑστῶτα ἐκ
dextris Dei. Et ait: Ecce video cælos
δεξιῶν τοῦ θεοῦ· καὶ εἶπεν, ἰδοὺ θεωρῶ τοὺς οὐρανοὺς 56
apertos, & filium hominis * ex dextris stantem Dei.
ἀνεῳγμένους, καὶ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐκ δεξιῶν ἑστῶτα τοῦ θεοῦ.
* clamantes autem voce magna, continuerunt aures suas, &
κράξαντες δὲ φωνῇ μεγάλῃ, συνέσχον τὰ ὦτα αὐτῶν, καὶ 57
‖ irruerunt vnanimiter in eum. Et eiicientes * extra
ὥρμησαν ὁμοθυμαδὸν ἐπ' αὐτόν· καὶ ἐκβαλόντες ἔξω 58
ciuitatem, lapidabant: & testes deposuerunt vestimen-
τῆς πόλεως, ἐλιθοβόλουν. καὶ οἱ μάρτυρες ἀπέθεντο τὰ ἱμά-
ta sua secus pedes adolescentis * vocati Sauli.
τια αὐτῶν παρὰ τοὺς πόδας νεανίου καλουμένου σαύλου·
Et lapidabant Stephanum, inuocantem, & dicentem:
καὶ ἐλιθοβόλουν τὸν στέφανον, ἐπικαλούμενον καὶ λέγοντα, 59
Domine Iesu, suscipe spiritum meum. Positis autem genibus,
κύριε ἰησοῦ, δέξαι τὸ πνεῦμά μου. θεὶς δὲ τὰ γόνατα, 60
clamauit voce magna, * Domine, ne statuas illis peccatum
ἔκραξε φωνῇ μεγάλῃ, κύριε, μὴ στήσῃς αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν
hoc. Et ‖ hoc dicto obdormiuit *.
ταύτην. καὶ τοῦτο εἰπὼν ἐκοιμήθη.

fuit cum | ‖ *Deus* | * *ad Moysen vt faceret* | * *formã quam* | * ἐξώθω | ‖ *in diebus* | * *vt inueniret* | οἰκοδομέω | * *sedes est,* | ‖ *autem* | * *est?* | * *Dura* | ‖ *cordibus* | * *ita* | * διώκω | * *eos qui prænuntiabant* | * *dentibus* | ‖ *Cùm esset* | * ἀ | * ἀ | * *Ex* | ‖ *impetum fecerunt* | * *eum* | * *qui vocabatur Saulus.* | * *dicens:* | ᵈ ἵστημι | ‖ *cùm dixisset* | * *in Domino.*

CAP. VIII. η.

Saulus autem erat consentiens neci eius. Facta est
Σαῦλος δὲ ἦν συνευδοκῶν τῇ ἀναιρέσει αὐτοῦ. ἐγένετο 1
autẽ in illa die persecutio magna in ecclesiam * in
δὲ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ διωγμὸς μέγας ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν τὴν ἐν
Hierosolymis: ‖ omnesque dispersi sunt per regiones Iu-
ἱεροσολύμοις, πάντες τε διεσπάρησαν κατὰ τὰς χώρας τῆς ἰου-
deæ & Samariæ, præter Apostolos.
δαίας καὶ σαμαρείας, πλὴν τῶν ἀποστόλων.
* Extulerunt autem Stephanum viri * religiosi: & fece-
συνεκόμισαν δὲ τὸν στέφανον ἄνδρες εὐλαβεῖς, καὶ ἐποιή- 2
runt planctum magnum super ‖ eo. Saulus verò deuastabat
σαντο κοπετὸν μέγαν ἐπ' αὐτῷ. σαῦλος δὲ ἐλυμαίνετο 3
ecclesiam, per domos intrans, * trahensque vi-
τὴν ἐκκλησίαν κατὰ τοὺς οἴκους εἰσπορευόμενος, σύρων τε ἄν-
ros ac mulieres, tradebat in custodiam. Illi quidẽ igitur
δρας καὶ γυναῖκας παρεδίδου εἰς φυλακήν. οἱ μὲν οὖν 4
‖ dispersi, pertransibant euangelizantes verbum.
διασπαρέντες διῆλθον εὐαγγελιζόμενοι τὸν λόγον·

* *quæ erat* | ‖ *&* | * *Curauerunt* | * *timorati* | ‖ *eum.* | * *&* | ‖ *qui erant*

Philippus autem descendens in ciuitatem Samariæ, prædica-
5 φίλιππος δὲ κατελθὼν εἰς πόλιν τῆς σαμαρείας, ἐκήρυσ-
bat illis Christum. Intendebant autem turbæ * di-
6 σεν αὐτοῖς τὸν χριστόν. προσεῖχόν τε οἱ ὄχλοι τοῖς λεγο-
ctis à Philippo vnanimiter, ‖ in audire eos
μένοις ὑπὸ τοῦ φιλίππου ὁμοθυμαδὸν, ἐν τῷ ἀκούειν αὐτοὺς
& videre signa quæ faciebat. * Multorum enim haben-
7 καὶ βλέπειν τὰ σημεῖα ἃ ἐποίει. πολλῶν γὰρ τῶν ἐχόν-
tium spiritus immundos clamantes voce magna, exi-
των πνεύματα ἀκάθαρτα, βοῶντα φωνῇ μεγάλῃ, ἐξήρχε-
bant. Multi autem paralytici & claudi curati sunt.
το. πολλοὶ δὲ παραλελυμένοι καὶ χωλοὶ ἐθεραπεύθησαν.
Et factum est * gaudium magnum in ciuitate illa.
8 καὶ ἐγένετο χαρὰ μεγάλη ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ.
Vir autẽ quidã nomine Simon * ante fuerat in ciuitate ‖ ma-
9 ἀνὴρ δέ τις ὀνόματι σίμων προϋπῆρχεν ἐν τῇ πόλει μα-
gicam exercẽs, & seducens gentem Samariæ, dicens esse aliquem
γεύων, καὶ ἐξιστῶν τὸ ἔθνος τῆς σαμαρείας, λέγων εἶναί τινα
seipsum magnum: Cui auscultabant omnes à minimo vsq; ad
10 ἑαυτὸν μέγαν· ᾧ προσεῖχον πάντες ἀπὸ μικροῦ ἕως
maximum, dicentes: Hic est virtus Dei * illa magna.
μεγάλου, λέγοντες, οὗτός ἐστιν ἡ δύναμις τοῦ θεοῦ ἡ μεγάλη.
Attendebant autem * ei, propter * multo tempore magicis
11 προσεῖχον δὲ αὐτῷ, διὰ τὸ ἱκανῷ χρόνῳ ταῖς μαγείαις
‖ dementasse eos. Cùm verò credidissent Philippo
12 * ἐξεστακέναι αὐτούς. ὅτε δὲ ἐπίστευσαν τῷ φιλίππῳ
euangelizanti quæ de regno Dei, & nomine
εὐαγγελιζομένῳ τὰ περὶ τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ ὀνόματος
Iesu Christi, baptizabantur viríque ac mulieres.
τοῦ ἰησοῦ χριστοῦ, ἐβαπτίζοντο ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες.
* At Simon & ipse credidit: & * baptizatus, * erat per-
13 ὁ δὲ σίμων καὶ αὐτὸς ἐπίστευσε, καὶ βαπτισθεὶς, ἦν προσ-
durans Philippo. Vidensque ‖ virtutes & signa
καρτερῶν τῷ φιλίππῳ, θεωρῶν τε δυνάμεις καὶ σημεῖα
* maxima facta, obstupefiebat. Audientes autẽ qui * in
14 μεγάλα γινόμενα, ἐξίστατο. ἀκούσαντες δὲ οἱ ἐν
Hierosolymis Apostoli, quia recepisset Samaria verbum
ἱεροσολύμοις ἀπόστολοι ὅτι δέδεκται ἡ σαμάρεια τὸν λόγον τοῦ
Dei, miserunt ad eos Petrum & Ioannem:
θεοῦ, ἀπέστειλαν πρὸς αὐτοὺς τὸν πέτρον καὶ ἰωάννην·
Qui * descendentes orauerunt pro ipsis, vt ac-
15 οἵτινες καταβάντες προσηύξαντο περὶ αὐτῶν, ὅπως λά-
ciperent Spiritum sanctum. Nondum enim erat in quenquam illorum
16 βωσι πνεῦμα ἅγιον· οὔπω γὰρ ἦν ἐπ' οὐδενὶ αὐτῶν
‖ illapsus: tantùm autem baptizati erant in * nomen
ᵇ ἐπιπεπτωκὸς, μόνον δὲ βεβαπτισμένοι ὑπῆρχον εἰς τὸ ὄνομα
Domini Iesu. Tunc imponebant manus super illos,
17 τοῦ κυρίου ἰησοῦ. τότε ἐπετίθουν τὰς χεῖρας ἐπ' αὐτοὺς,
& accipiebant Spiritum sanctum. * Conspiciens autem Si-
18 καὶ ἐλάμβανον πνεῦμα ἅγιον. θεασάμενος δὲ ὁ σί-
mon quia per impositionem ‖ manuum Apostolorum daretur
μων ὅτι διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τῶν ἀποστόλων δίδοται τὸ
Spiritus sanctus, obtulit eis * pecunias,
πνεῦμα τὸ ἅγιον, προσήνεγκεν αὐτοῖς χρήματα,
Dicens: Date & mihi potestatem hanc, vt cuicũque * im-
19 λέγων, δότε κἀμοὶ τὴν ἐξουσίαν ταύτην, ἵνα ᾧ ἐὰν ἐπι-
posuero manus, accipiat Spiritum sanctum.
θῶ τὰς χεῖρας, λαμβάνῃ πνεῦμα ἅγιον.
Petrus autem dixit ad eum: * Argentum tuum cum te
20 πέτρος δὲ εἶπε πρὸς αὐτὸν, τὸ ἀργύριόν σου σὺν σοὶ
sit in perditionem: quoniam donum Dei existimasti per pe-
εἴη εἰς ἀπώλειαν, ὅτι τὴν δωρεὰν τοῦ θεοῦ ἐνόμισας διὰ χρη-
cunias possideri. Non est tibi pars neque sors
21 μάτων κτᾶσθαι. οὐκ ἔστι σοι μερὶς οὐδὲ κλῆρος
in sermone isto: nam cor ‖ tuum non est rectum co-
ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ· ἡ γὰρ καρδία σου οὐκ ἔστιν εὐθεῖα ἐνώ-
ram Deo. * Pœnitere igitur ab nequitia
22 πιον τοῦ θεοῦ. μετανόησον οὖν ἀπὸ τῆς κακίας
tua hac: & roga Deum, si fortè remittatur tibi
σου ταύτης, καὶ δεήθητι τοῦ θεοῦ, εἰ ἄρα ἀφεθήσεταί σοι ἡ
* cogitatio cordis tui. In enim felle amaritudinis,
23 ἐπίνοια τῆς καρδίας σου· εἰς γὰρ χολὴν πικρίας
& obligatione iniquitatis video te ‖ existentem.
καὶ σύνδεσμον ἀδικίας ὁρῶ σε ὄντα.
Respondens autem Simon, dixit: Precamini vos pro me
24 ἀποκριθεὶς δὲ ὁ σίμων εἶπε, δεήθητε ὑμεῖς ὑπὲρ ἐμοῦ
ad Dominum, vt nihil veniat super me horũ quæ dixistis.
πρὸς τὸν κύριον, ὅπως μηδὲν ἐπέλθῃ ἐπ' ἐμὲ ὧν εἰρήκατε.
* Illi quidem itaque testificati & locuti verbum
25 οἱ μὲν οὖν διαμαρτυράμενοι καὶ λαλήσαντες τὸν λόγον
Domini, redibant in ‖ Hierusalem: multosque vicos
τοῦ κυρίου, ὑπέστρεψαν εἰς ἱερουσαλὴμ, πολλάς τε κώμας
Samaritanorum * euangelizarunt. Angelus autem Do-
26 τῶν σαμαρειτῶν εὐηγγελίσαντο. ἄγγελος δὲ κυ-
mini locutus est ad Philippum, dicens: Surge, & vade
ρίου ἐλάλησε πρὸς φίλιππον, λέγων, ἀνάστηθι καὶ πορεύου
contra meridianum, ad viam * descendentem ab
κατὰ μεσημβρίαν, ἐπὶ τὴν ὁδὸν τὴν καταβαίνουσαν ἀπὸ
Hierusalem in Gazam: hæc est deserta.
ἱερουσαλὴμ εἰς γάζαν· αὕτη ἐστὶν ἔρημος·

* *his quæ dicebantur* | ‖ *audientes, &* | *videntes* | * *Multi enim eorum qui habebant* | * *ergo* | * *qui* | ‖ *magus,* | * *quæ vocatur* | * *eum,* * *quod* | ‖ *dementasset* | * ἐξίστημι | * *Tunc* | * *cùm esset* | * *adhærebat* | ‖ *etiam* | * *maximas fieri, stupens admirabatur. Cùm audissent* | * *erant* | * *cùm venissent* | ‖ *superuenerat sed* | * *nomine* | ᵇ ἐπιπίπτω | * *Cùm vidisset* | ‖ *manus* | * *pecuniam,* | * *Pecunia tua tecum* | ‖ *pecunia* | ‖ *enim* | * *Pœnitentiam itaque age* | * δέομαι | * *hæc* | ‖ *esse.* | * *Et* | ‖ *Hierosolymã & multis regionibus* | * *euãgelizabãt.* | * *quæ descẽdit*

Et surgens abiit. Et ecce vir Aethiops, eunuchus, po-
27 καὶ ἀναστὰς ἐπορεύθη· καὶ ἰδοὺ ἀνὴρ αἰθίοψ εὐνοῦχος, δυ-
tens, Candaces reginæ Aethiopum, qui erat super omnem
νάστης κανδάκης τῆς βασιλίσσης αἰθιόπων, ὃς ἦν ἐπὶ πάσης τῆς
gazam eius: qui venerat adoraturus in Hierusalem:
γάζης αὐτῆς, ὃς ἐληλύθει προσκυνήσων εἰς ἱερουσαλήμ·
Eratque reuertens & sedens super currum suum,
28 ἦν τε ὑποστρέφων, καὶ καθήμενος ἐπὶ τοῦ ἅρματος αὐτοῦ,
legebat prophetam Esaiam. Dixit autem Spiritus
ἀνεγίνωσκε τὸν προφήτην ἠσαΐαν. 29 εἶπε δὲ τὸ πνεῦμα
Philippo: Accede, & agglutinare currui huic.
τῷ φιλίππῳ, πρόσελθε, καὶ κολλήθητι τῷ ἅρματι τούτῳ.
Præcurrens autem Philippus, audiuit eum legen-
30 προσδραμὼν δὲ ὁ φίλιππος ἤκουσεν αὐτοῦ ἀναγινώσκον-
tem prophetam Esaiam: & dixit: Nempe intelligis quæ le-
τος τὸν προφήτην ἠσαΐαν, καὶ εἶπεν, ἆρά γε γινώσκεις ἃ ἀνα-
gis? Is autem ait: Quomodo enim possem, si
γινώσκεις; 31 ὁ δὲ εἶπε, πῶς γὰρ ἂν δυναίμην, ἐὰν
non aliquis dux viæ fuerit mihi? Rogauitque Philippum ascendentem
μή τις ὁδηγήσῃ με; παρεκάλεσέ τε τὸν φίλιππον, ἀναβάντα
sedere cum eo. At locus scripturæ quã
καθίσαι σὺν αὐτῷ. 32 ἡ δὲ περιοχὴ τῆς γραφῆς ἣν
legebat, erat hic: Tanquam ouis ad occisionem ductus est: &
ἀνεγίνωσκεν, ἦν αὕτη, ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη, καὶ
sicut agnus coram tondente se mutus, sic non
ὡς ἀμνὸς ἐναντίον τοῦ κείροντος αὐτὸν ἄφωνος, οὕτως οὐκ
aperit os suum. In humilitate eius iudicium
ἀνοίγει τὸ στόμα αὐτοῦ. 33 ἐν τῇ ταπεινώσει αὐτοῦ ἡ κρίσις
eius sublatum est. At generationem eius quis enarrabit? quoniã tollitur à
αὐτοῦ ἤρθη. τὴν δὲ γενεὰν αὐτοῦ τίς διηγήσεται; ὅτι αἴρεται ἀπὸ
terra vita eius. Respondens autem eunuchus Phi-
τῆς γῆς ἡ ζωὴ αὐτοῦ. 34 ἀποκριθεὶς δὲ ὁ εὐνοῦχος τῷ φι-
lippo, dixit: Obsecro te, de quo Propheta dicit hoc?
λίππῳ, εἶπε, δέομαί σου, περὶ τίνος ὁ προφήτης λέγει τοῦτο;
de seipso, an de alio aliquo? Aperiens autem Philip-
περὶ ἑαυτοῦ, ἢ περὶ ἑτέρου τινός; 35 ἀνοίξας δὲ ὁ φίλιπ-
pus os suum, & incipiens à scriptura ista,
πος τὸ στόμα αὐτοῦ, καὶ ἀρξάμενος ἀπὸ τῆς γραφῆς ταύτης,
euangelizauit illi Iesum. Vt verò ibant per
εὐηγγελίσατο αὐτῷ τὸν ἰησοῦν. 36 ὡς δὲ ἐπορεύοντο κατὰ τὴν
viam, venerunt ad quandã aquã: & ait eunuchus: Ecce aqua: quid
ὁδόν, ἦλθον ἐπί τι ὕδωρ· καί φησιν ὁ εὐνοῦχος, ἰδοὺ ὕδωρ· τί
prohibet me baptizari? Dixit autem Philippus: Si cre-
κωλύει με βαπτισθῆναι; 37 εἶπε δὲ ὁ φίλιππος, εἰ πι-
dis ex toto corde, licet. Respondens autem ait: Credo
στεύεις ἐξ ὅλης τῆς καρδίας, ἔξεστιν. ἀποκριθεὶς δὲ εἶπε, πιστεύω
filium Dei esse Iesum Christum. Et iussit stare
τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ εἶναι τὸν ἰησοῦν χριστόν. 38 καὶ ἐκέλευσε στῆναι
currum: & descenderunt vterque in aquam, & Philip-
τὸ ἅρμα. καὶ κατέβησαν ἀμφότεροι εἰς τὸ ὕδωρ, ὅ, τε φίλιπ-
pus & eunuchus: & baptizauit eum.
πος καὶ ὁ εὐνοῦχος· καὶ ἐβάπτισεν αὐτόν.
Cùm autẽ ascendissent de aqua, Spiritus Domini rapuit
39 ὅτε δὲ ἀνέβησαν ἐκ τοῦ ὕδατος, πνεῦμα κυρίου ἥρπασε τὸν
Philippum: & non vidit eum amplius eunuchus. Pergebat enim
φίλιππον, καὶ οὐκ εἶδεν αὐτὸν οὐκέτι ὁ εὐνοῦχος· ἐπορεύετο γὰρ
viam suam gaudens. Philippus autem inuetus est in Azo-
τὴν ὁδὸν αὐτοῦ χαίρων· 40 φίλιππος δὲ εὑρέθη εἰς ἄζω-
tum. & præteriens euangelizabat ciuitates omnes donec
τον. καὶ διερχόμενος εὐηγγελίζετο τὰς πόλεις πάσας ἕως
venire eum in Cæsaream.
τοῦ ἐλθεῖν αὐτὸν εἰς καισάρειαν.

Margin: omnes gazas; adorare; Et reuertebatur; legénsque; adiunge te ad currũ istũ. κολλάω; Accurrens; Putasne; Qui; Et possem, ostenderit; vt ascenderet, & sederet secũ.; autem; ἄγομαι; sine voce,; aperuit; tolletur de; Et dum irent; quis; Et; Ibat per; Azoto: & pertransiens; ciuitatibus cunctis; veniret

CAP. IX. θ'.

At Saulus adhuc spirans minarum & cædis in disci-
1 Ὁ δὲ σαῦλος ἔτι ἐμπνέων ἀπειλῆς καὶ φόνου εἰς τοὺς μα-
pulos Domini, accedens principi Sacerdotum, Petiit ab
θητὰς τοῦ κυρίου, προσελθὼν τῷ ἀρχιερεῖ· 2 ᾐτήσατο παρ'
eo epistolas in Damascum ad synagogas: vt
αὐτοῦ ἐπιστολὰς εἰς δαμασκὸν πρὸς τὰς συναγωγάς, ὅπως
si quos inuenisset huius viæ existentes virosque ac mulieres, vin-
ἐάν τινας εὕρῃ τῆς ὁδοῦ ὄντας, ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας, δε-
ctos perduceret in Hierusalem. In autem proficisci
δεμένους ἀγάγῃ εἰς ἱερουσαλήμ. 3 ἐν δὲ τῷ πορεύεσθαι,
factum est eum appropinquare Damasco: & subitò circumful-
ἐγένετο αὐτὸν ἐγγίζειν τῇ δαμασκῷ, καὶ ἐξαίφνης περιήστρα-
sit eum lux de cælo. Et cadens in terram,
ψεν αὐτὸν φῶς ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ· 4 καὶ πεσὼν ἐπὶ τὴν γῆν,
audiuit vocem dicentem sibi: Saule Saule, quid me persequeris?
ἤκουσε φωνὴν λέγουσαν αὐτῷ, σαοὺλ σαούλ, τί με διώκεις;
Ait autem: Quis es Domine? At Dominus dixit: Ego sum Iesus,
5 εἶπε δέ, τίς εἶ κύριε; ὁ δὲ κύριος εἶπεν, ἐγώ εἰμι ἰησοῦς
quem tu persequeris. durum tibi ad stimulos calcitrare.
ὃν σὺ διώκεις· σκληρόν σοι πρὸς κέντρα λακτίζειν.
Tremensque & pauens dixit: Domine, quid me vis facere?
6 τρέμων τε καὶ θαμβῶν εἶπε, κύριε, τί με θέλεις ποιῆσαι;
Et Dominus ad eum: Sed surge, & ingredere in
καὶ ὁ κύριος πρὸς αὐτόν, ἀλλὰ ἀνάστηθι καὶ εἴσελθε εἰς τὴν
ciuitatem: & dicetur tibi quid te oporteat facere.
πόλιν, καὶ λαληθήσεταί σοι τί σε δεῖ ποιεῖν.

Margin: autem; accessit ad principem; &; Et cùm iter faceret, cõtigit vt appropinquaret; περιΐπτω; Qui dixit:; Et ille:; est; cõtra stimulũ; Et; ac stupens; ibi

At viri simul iter facientes ipsi, steterunt attoniti,
7 οἱ δὲ ἄνδρες οἱ συνοδεύοντες αὐτῷ εἱστήκεισαν ἐννεοί,
audientes quidem vocem, neminem autem videntes.
ἀκούοντες μὲν τῆς φωνῆς, μηδένα δὲ θεωροῦντες.
Surrexit autem Saulus de terra: apertis autem ocu-
8 ἠγέρθη δὲ ὁ σαῦλος ἀπὸ τῆς γῆς· ἀνεῳγμένων δὲ τῶν ὀφ-
lis suis, neminem videbat. Manuducentes verò eum,
θαλμῶν αὐτοῦ, οὐδένα ἔβλεπε. χειραγωγοῦντες δὲ αὐτὸν
introduxerunt in Damascum. Et erat dies tres non
9 εἰσήγαγον εἰς δαμασκόν. καὶ ἦν ἡμέρας τρεῖς μὴ
videns: & non mãducauit neque bibit. Erat autẽ quidã discipulus
10 βλέπων, καὶ οὐκ ἔφαγεν οὐδὲ ἔπιεν. ἦν δέ τις μαθητὴς
in Damasco, nomine Ananias: & dixit ad illum Dominus
ἐν δαμασκῷ ὀνόματι ἀνανίας, καὶ εἶπε πρὸς αὐτὸν ὁ κύριος
in visu: Anania. Is autem ait: Ecce ego Domine.
ἐν ὁράματι, ἀνανία. ὁ δὲ εἶπεν, ἰδοὺ ἐγὼ κύριε.
At Dominus ad eum: Surgens vade in vi-
11 ὁ δὲ κύριος πρὸς αὐτόν, ἀναστὰς πορεύθητι ἐπὶ τὴν ῥύ-
cum vocatum Rectum: & quære in domo Iudæ
μην τὴν καλουμένην εὐθεῖαν, καὶ ζήτησον ἐν οἰκίᾳ ἰούδα
Saulum nomine, Tarsensem. ecce enim orat.
σαῦλον ὀνόματι ταρσέα· ἰδοὺ γὰρ προσεύχεται·
Et vidit in visione virum nomine Ananiam, introeuntem,
12 καὶ εἶδεν ἐν ὁράματι ἄνδρα ὀνόματι ἀνανίαν, εἰσελθόντα,
& imponentem sibi manum, vt visum recipiat.
καὶ ἐπιθέντα αὐτῷ χεῖρα, ὅπως ἀναβλέψῃ.
Respondit autem Ananias: Domine, audiui à multis de
13 ἀπεκρίθη δὲ ὁ ἀνανίας, κύριε, ἀκήκοα ἀπὸ πολλῶν περὶ
viro hoc, quanta mala fecerit sanctis tuis in Hieru-
τοῦ ἀνδρὸς τούτου, ὅσα κακὰ ἐποίησε τοῖς ἁγίοις σου ἐν ἱερου-
salem. Et hic habet potestatem à principibus Sacerdotũ,
14 σαλήμ· καὶ ὧδε ἔχει ἐξουσίαν παρὰ τῶν ἀρχιερέων,
alligare omnes inuocantes nomen tuum.
δῆσαι πάντας τοὺς ἐπικαλουμένους τὸ ὄνομά σου.
Dixit autem ad eum Dominus: Vade: quoniam vas electio-
15 εἶπε δὲ πρὸς αὐτὸν ὁ κύριος, πορεύου, ὅτι σκεῦος ἐκλο-
nis mihi est iste: ad portandum nomen meum coram Gentibus,
γῆς μοι ἐστὶν οὗτος, τοῦ βαστάσαι τὸ ὄνομά μου ἐνώπιον ἐθνῶν
& regibus, filiisque Israel. Ego enim ostendam illi
16 καὶ βασιλέων, υἱῶν τε ἰσραήλ. ἐγὼ γὰρ ὑποδείξω αὐτῷ
quanta oportet eum pro nomine meo pati.
ὅσα δεῖ αὐτὸν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματός μου παθεῖν.
Abiit autem Ananias, & introiuit in domum: & im-
17 ἀπῆλθε δὲ ἀνανίας καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν, καὶ ἐπι-
ponens in eum manus, dixit: Saule frater, Dominus
θεὶς ἐπ' αὐτὸν τὰς χεῖρας εἶπε, σαοὺλ ἀδελφέ, ὁ κύριος
misit me Iesus visus tibi in via qua veniebas: vt
ἀπέσταλκέ με ἰησοῦς ὁ ὀφθείς σοι ἐν τῇ ὁδῷ ᾗ ἤρχου, ὅπως
videas, & implearis Spiritu sancto.
ἀναβλέψῃς καὶ πλησθῇς πνεύματος ἁγίου.
Et confestim ceciderunt ab oculis eius tãquam squa-
18 καὶ εὐθέως ἀπέπεσον ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ ὡσεὶ λε-
mæ: visum recepitque statim: & surgens baptizatus est.
πίδες· ἀνέβλεψέ τε παραχρῆμα, καὶ ἀναστὰς ἐβαπτίσθη·
Et accepto cibo, confortatus est. Fuit autem Saulus cum
19 καὶ λαβὼν τροφὴν ἐνίσχυσεν. ἐγένετο δὲ ὁ σαῦλος μετὰ
iis qui in Damasco discipulis dies aliquot.
τῶν ἐν δαμασκῷ μαθητῶν ἡμέρας τινάς.
Et continuò in synagogis prædicabat Christum,
20 καὶ εὐθέως ἐν ταῖς συναγωγαῖς ἐκήρυσσε τὸν χριστόν,
quoniã hic est filius Dei. Stupebant autem omnes
21 ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ. ἐξίσταντο δὲ πάντες
audientes, & dicebant: Nonne hic est ille populatus in Hie-
οἱ ἀκούοντες, καὶ ἔλεγον, οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ πορθήσας ἐν ἱε-
rusalem inuocantes nomen istud: & huc ad hoc
ρουσαλὴμ τοὺς ἐπικαλουμένους τὸ ὄνομα τοῦτο, καὶ ὧδε εἰς τοῦτο
venit, vt vinctos illos duceret ad principes Sacerdotũ?
ἐληλύθει ἵνα δεδεμένους αὐτοὺς ἀγάγῃ ἐπὶ τοὺς ἀρχιερεῖς;
Saulus autem magis conualescebat: & confundebat Iu-
22 σαῦλος δὲ μᾶλλον ἐνεδυναμοῦτο, καὶ συνέχεε τοὺς ἰου-
dæos habitantes in Damasco, conferens quoniã
δαίους τοὺς κατοικοῦντας ἐν δαμασκῷ, συμβιβάζων ὅτι
hic est Christus. Cùm autem implerentur dies mul-
23 οὗτός ἐστιν ὁ χριστός. ὡς δὲ ἐπληροῦντο ἡμέραι ἱκα-
ti, simul consilium fecerunt Iudæi interimere eum.
ναί, συνεβουλεύσαντο οἱ ἰουδαῖοι ἀνελεῖν αὐτόν.
Notæ factę sunt autem Saulo insidiæ eorum. Adseruabantque
24 ἐγνώσθη δὲ τῷ σαύλῳ ἡ ἐπιβουλὴ αὐτῶν· παρετήρουν τε
portas diéque ac nocte, vt eum interficerent.
τὰς πύλας ἡμέρας τε καὶ νυκτός, ὅπως αὐτὸν ἀνέλωσι.
Accipientes autem eum discipuli nocte, demiserunt per
25 λαβόντες δὲ αὐτὸν οἱ μαθηταὶ νυκτός, καθῆκαν διὰ τοῦ
murum, submittentes in sporta.
τείχους, χαλάσαντες ἐν σπυρίδι.
Adueniens autem Saulus in Hierusalem, tentabat
26 παραγενόμενος δὲ ὁ σαῦλος εἰς ἱερουσαλήμ, ἐπειρᾶτο
iungi discipulis: & omnes timebant eum,
κολλᾶσθαι τοῖς μαθηταῖς· καὶ πάντες ἐφοβοῦντο αὐτόν,
non credentes quòd esset discipulus.
μὴ πιστεύοντες ὅτι ἐστὶ μαθητής.

Margin: autẽ illi qui comitabantur cum eo, stabãt stupefacti,; que; ἐγείρω; nihil; Ad manus autem illum trahentes,; diebus tribus; πίνω; Damasci,; At ille; Et; Surge, &; qui vocatur Rectus:; manus,; alligandi; qui inuocant; vt portet; &; oporteat; Et; ei; qui apparuit; &; cùm accepisset cibum,; qui erant Damasci,; per; ingressus in synagogas,; Iesum; qui audiebãt,; qui expugnabat; πορθέω; eos qui inuocabant; multò; qui habitabãt Damasci, affirmans; in vnum; vt interficeret; Custodiebant autem &; eum,; Cùm autem venisset; se iungere

Barnabas autem *apprehendens illum, duxit ad Apo-
βαρνάβας δὲ ἐπιλαβόμενος αὐτὸν, ἤγαγε πρὸς τοὺς ἀπο- 27
stolos, & narrauit illis quomodo in via vidisset Dominum,
στόλους, καὶ διηγήσατο αὐτοῖς πῶς ἐν τῇ ὁδῷ εἶδε τὸν κύριον,
& quia locutus est ei: & quomodo in Damasco fiducialiter
καὶ ὅτι ἐλάλησεν αὐτῷ, καὶ πῶς ἐν δαμασκῷ ἐπαῤῥησιά-
egerit in nomine Iesu.
σατο ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ ἰησοῦ.

Et erat cum illis intrans* in Hierusalem, & fidu-
καὶ ἦν μετ' αὐτῶν εἰσπορευόμενος εἰς ἱερουσαλὴμ, καὶ παῤ- 28
cialiter agens in nomine Domini Iesu: Loquebaturque
ῥησιαζόμενος ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ κυρίου ἰησοῦ· ἐλάλει τε 29
& disputabat *aduersus Græcos. Illi autem quærebant eum
καὶ συνεζήτει πρὸς τοὺς ἑλληνιστάς. οἱ δὲ ἐπεχείρουν αὐτὸν
occidere. *Cognoscentes autem fratres, deduxerunt eum in
ἀνελεῖν. ἐπιγνόντες δὲ οἱ ἀδελφοὶ κατήγαγον αὐτὸν εἰς 30
Cæsaream, & dimiserunt eum in Tarsum.
καισάρειαν, καὶ ἐξαπέστειλαν αὐτὸν εἰς ταρσόν.

Illæ quidē igitur ecclesiæ per totam Iudæam, & Galilæam,
αἱ μὲν οὖν ἐκκλησίαι καθ' ὅλης τῆς ἰουδαίας καὶ γαλιλαίας 31
& Samariam *habebant pacem: *ædificatæ & pergen-
καὶ σαμαρείας εἶχον εἰρήνην, οἰκοδομούμεναι καὶ πορευό-
tes timore Domini, & consolatione sancti Spiri-
μεναι τῷ φόβῳ τοῦ κυρίου, καὶ τῇ παρακλήσει τοῦ ἁγίου πνεύ-
tus *replebantur. Factū est autem Petrum transeuntem
ματος ἐπληθύνοντο. ἐγένετο δὲ πέτρον διερχόμενον 32
per omnes, deuenire & ad sanctos *habitan-
διὰ πάντων, κατελθεῖν καὶ πρὸς τοὺς ἁγίους τοὺς κατοικοῦν-
tes Lyddæ. Inuenit autē ibi hominem quendam Aeneam nomine,
τας λύδδαν. εὗρε δὲ ἐκεῖ ἄνθρωπόν τινα αἰνέαν ὀνόματι, 33
ab annis octo iacentem in grabbato, qui erat para-
ἐξ ἐτῶν ὀκτὼ κατακείμενον ἐπὶ κραββάτῳ, ὃς ἦν παραλε-
lyticus. Et ait illi Petrus: Aenea, sanet te
λυμένος· καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ πέτρος, αἰνέα, ἰᾶταί σε 34
*Iesus Christus: surge, & sterne tibiipsi. Et continuò surrexit.
ἰησοῦς ὁ χριστός· ἀνάστηθι, καὶ στρῶσον σεαυτῷ. καὶ εὐθέως ἀνέστη.
Et viderunt eum omnes *habitantes Lyddæ & Sa-
καὶ εἶδον αὐτὸν πάντες οἱ κατοικοῦντες λύδδαν καὶ τὸν σα- 35
ronæ: qui conuersi sunt ad Dominum. In Ioppe
ρωνᾶν, οἵτινες ἐπέστρεψαν ἐπὶ τὸν κύριον. ἐν ἰόππῃ 36
autē quædā *erat discipula nomine Tabitha. quæ interpretata
δέ τις ἦν μαθήτρια ὀνόματι ταβιθὰ, ἣ διερμηνευομένη
dicitur Dorcas. Hæc erat plena bonis operibus & eleemosy-
λέγεται δορκάς· αὕτη ἦν πλήρης ἀγαθῶν ἔργων καὶ ἐλεημοσυ-
nis quas faciebat. Factū est autē in diebus illis, *infir-
νῶν ὧν ἐποίει. ἐγένετο δὲ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἀσθε- 37
matam eam mori. Lauantes autem eam, posuerunt *in cœnaculo.
νήσασαν αὐτὴν ἀποθανεῖν. λούσαντες δὲ αὐτὴν ἔθηκαν ἐν ὑπερῴῳ.
Prope autē *existente Lydda *Ioppe, discipuli audien-
ἐγγὺς δὲ οὔσης λύδδης τῇ ἰόππῃ, οἱ μαθηταὶ ἀκούσαν- 38
tes quia Petrus *est in ea, miserunt duos viros ad
τες ὅτι πέτρος ἐστὶν ἐν αὐτῇ, ἀπέστειλαν δύο ἄνδρας πρὸς
eum rogantes, *non pigritari venire vsque ad *ipsos.
αὐτὸν, παρακαλοῦντες μὴ ὀκνῆσαι διελθεῖν ἕως αὐτῶν.
Surgens autem Petrus, simul venit* illis. *Quem aduenientem,
ἀναστὰς δὲ πέτρος συνῆλθεν αὐτοῖς· ὃν παραγενόμενον 39
duxerunt * in cœnaculū: & *adstiterunt ei omnes vi-
ἀνήγαγον εἰς τὸ ὑπερῷον, καὶ παρέστησαν αὐτῷ πᾶσαι αἱ χῆ-
duæ flentes, & ostendentes* tunicas & vestes quas
ραι κλαίουσαι, καὶ ἐπιδεικνύμεναι χιτῶνας, καὶ ἱμάτια ὅσα
faciebat cum illis existens Dorcas. *Eiiciens autem foras
ἐποίει μετ' αὐτῶν οὖσα ἡ δορκάς. ἐκβαλὼν δὲ ἔξω 40
*omnes Petrus, ponens genua orauit. & conuer-
πάντας ὁ πέτρος, θεὶς τὰ γόνατα προσηύξατο. καὶ ἐπιστρέ-
sus ad corpus, dixit: Tabitha, resurge. *Illa verò aperuit
ψας πρὸς τὸ σῶμα, εἶπε, ταβιθὰ, ἀνάστηθι. ἡ δὲ ἤνοιξε τοὺς
oculos suos: & *videns Petrum resedit.
ὀφθαλμοὺς αὐτῆς, καὶ ἰδοῦσα τὸν πέτρον ἀνεκάθισε.
Dans autem illi manum, erexit eam. *Vocans autem
δοὺς δὲ αὐτῇ χεῖρα, ἀνέστησεν αὐτήν. φωνήσας δὲ τοὺς 41
sanctos & viduas, *stitit eam viuam.
ἁγίους καὶ τὰς χήρας, παρέστησεν αὐτὴν ζῶσαν.
Notum autem factū est per vniuersam Ioppen: & multi cre-
γνωστὸν δὲ ἐγένετο καθ' ὅλης τῆς ἰόππης, καὶ πολλοὶ ἐπί- 42
diderunt in *Dominum. Factum est autem *dies multos manere
στευσαν ἐπὶ τὸν κύριον. ἐγένετο δὲ ἡμέρας ἱκανὰς μεῖναι 43
eum in Ioppe, apud quendā Simonem coriarium.
αὐτὸν ἐν ἰόππῃ παρά τινι σίμωνι βυρσεῖ.

Margin: *apprehensum · *& exiens · *quoque Gentibus: *cum Græcis: *ἐπιχειρέω · *Quod cùm cognouissent · *ἐπιγινώσκω · *habebat · *& ædificabatur ambulās in · *replebatur. · *vt Petrus dū transiret vniuersos, deueniret · *πληθύνω · *qui habitabāt · *Dominus · *στρωννύω καὶ στρώννυμι · *qui habitabāt · *fuit · *vt infirmata moreretur. Quam cùm lauissent, · *eam · *Cùm esset · *ab · *esset · *Ne pigriteris · *nos. · *cum · *Et cùm aduenisset, · *illum · *circunsteterunt illum · *ei · *Eiectis · *omnibus · *τίθημι · *προσεύχομαι · *At · *viso Petro, · *Et cùm vocasset · *assignauit · *Domino. · *vt moraretur

CAP. X. κ'.

Vir autē quidā erat in Cæsarea, nomine Cornelius, cen-
Ἀνὴρ δέ τις ἦν ἐν καισαρείᾳ ὀνόματι κορνήλιος, ἑκατον- 1
turio *ex cohorte vocata Italica, *Pius &
τάρχης ἐκ σπείρης τῆς καλουμένης ἰταλικῆς· εὐσεβὴς καὶ 2
timens Deum, cum omni domo sua, faciensque elee-
φοβούμενος τὸν θεὸν, σὺν παντὶ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, ποιῶν τε ἐλεη-
mosynas multas plebi, & deprecans Deum *per omne.
μοσύνας πολλὰς τῷ λαῷ, καὶ δεόμενος τοῦ θεοῦ διὰ παντός·
Vidit in visu manifestè, quasi *horam nonam diei,
εἶδεν ἐν ὁράματι φανερῶς, ὡσεὶ ὥραν ἐννάτην τῆς ἡμέρας, 3
angelum Dei introeuntem ad se, & dicentem *ei: Cor-
ἄγγελον τοῦ θεοῦ εἰσελθόντα πρὸς αὐτὸν, καὶ εἰπόντα αὐτῷ, κορ-
neli. *Ille autem attendens ei, & pauefactus dixit:
νήλιε. ὁ δὲ ἀτενίσας αὐτῷ καὶ ἔμφοβος γενόμενος εἶπε, 4
*Quid est Domine? Dixit autem illi: Orationes tuæ & eleemo-
τί ἐστι κύριε; εἶπε δὲ αὐτῷ, αἱ προσευχαί σου καὶ αἱ ἐλεημο-
synæ tuæ ascenderunt in memoriam in conspectu Dei.
σύναι σου ἀνέβησαν εἰς μνημόσυνον ἐνώπιον τοῦ θεοῦ.
Et nunc mitte in Ioppen viros, & accerse
καὶ νῦν πέμψον εἰς ἰόππην ἄνδρας, καὶ μετάπεμψαι 5
Simonem quendā, qui cognominatur Petrus. Hic hospitatur apud
σίμωνά τινα ὃς ἐπικαλεῖται πέτρος· οὗτος ξενίζεται παρά 6
quedā Simonē coriarium, *cui est domus iuxta mare. hic di-
τινι σίμωνι βυρσεῖ, ᾧ ἐστὶν οἰκία παρὰ θάλασσαν. οὗτος λα-
cet tibi quid te oporteat facere. *Vt autem discessit angelus
λήσει σοι τί σε δεῖ ποιεῖν. ὡς δὲ ἀπῆλθεν ὁ ἄγγελος 7
*ille loquens Cornelio, vocatis duobus famulis suis, & mi-
ὁ λαλῶν τῷ κορνηλίῳ, φωνήσας δύο τῶν οἰκετῶν αὐτοῦ, καὶ στρα-
lite pio assistentium ei:
τιώτην εὐσεβῆ τῶν προσκαρτερούντων αὐτῷ·
Et expositis illis omnibus, misit illos in
καὶ ἐξηγησάμενος αὐτοῖς ἅπαντα, ἀπέστειλεν αὐτοὺς εἰς 8
Ioppen. *At postridie iter facientibus illis, &
τὴν ἰόππην. τῇ δὲ ἐπαύριον ὁδοιπορούντων ἐκείνων καὶ 9
ciuitati appropinquantibus, ascendit Petrus *supra domum preca-
τῇ πόλει ἐγγιζόντων, ἀνέβη πέτρος ἐπὶ τὸ δῶμα προσεύ-
ri, circa horam sextam. *Factus est autem esuriens, & vo-
ξασθαι, περὶ ὥραν ἕκτην. ἐγένετο δὲ πρόσπεινος, καὶ ἤθε- 10
luit gustare. Parantibus autem illis, cecidit super
λε γεύσασθαι. παρασκευαζόντων δὲ ἐκείνων, ἐπέπεσεν ἐπ'
eum mentis excessus: Et *spectat cælum apertum, & de-
αὐτὸν ἔκστασις· καὶ θεωρεῖ τὸν οὐρανὸν ἀνεῳγμένον, καὶ κα- 11
scendens super se vas quoddā velut linteum magnum, quatuor
ταβαῖνον ἐπ' αὐτὸν σκεῦός τι ὡς ὀθόνην μεγάλην, τέσσαρσιν
initiis *vinctum, & demissum in terram: In quo erant
ἀρχαῖς δεδεμένον, καὶ καθιέμενον ἐπὶ τῆς γῆς· ἐν ᾧ ὑπῆρχε 12
omnia quadrupedia terræ, & *feræ, & reptilia, &
πάντα τὰ τετράποδα τῆς γῆς καὶ τὰ θηρία καὶ τὰ ἑρπετὰ, καὶ
volatilia cæli. Et facta est vox ad eum:
τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ. καὶ ἐγένετο φωνὴ πρὸς αὐτὸν, 13
*Surgens Petre, occide & manduca. At Petrus * ait: *Ne-
ἀναστὰς πέτρε, θῦσον καὶ φάγε. ὁ δὲ πέτρος εἶπε, μη- 14
quaquam Domine: quia nunquam manducaui omne cōmune aut immundum.
δαμῶς κύριε, ὅτι οὐδέποτε ἔφαγον πᾶν κοινὸν ἢ ἀκάθαρτον.
Et vox iterum ex secundo ad eum: Quæ Deus puri-
καὶ φωνὴ πάλιν ἐκ δευτέρου πρὸς αὐτὸν, ἃ ὁ θεὸς ἐκα- 15
ficauit, tu ne cōmune *dic. Hoc autem factū est per ter. Et *rur-
θάρισε, σὺ μὴ κοίνου. τοῦτο δὲ ἐγένετο ἐπὶ τρεῖς, καὶ πά- 16
sum receptum est vas in cælum. *Vt autem in seipso
λιν ἀνελήφθη τὸ σκεῦος εἰς τὸν οὐρανόν. ὡς δὲ ἐν ἑαυτῷ 17
hæsitaret Petrus quidnam esset visio quā vidisset, & ecce viri
διηπόρει ὁ πέτρος τί ἂν εἴη τὸ ὅραμα ὃ εἶδε, καὶ ἰδοὺ οἱ ἄνδρες
*missi à Cornelio, inquirentes & discentes
οἱ ἀπεσταλμένοι ἀπὸ τοῦ κορνηλίου, διερωτήσαντες καὶ μαθόντες
domum Simonis, astiterunt ad *vestibulum. Et *vocantes
τὴν οἰκίαν σίμωνος, ἐπέστησαν ἐπὶ τὸν πυλῶνα· καὶ φωνήσαντες 18
interrogabant si Simon *cognominatus Petrus, illic
ἐπυνθάνοντο εἰ σίμων ὁ ἐπικαλούμενος πέτρος ἐνθάδε
*hospitatur. At Petro * cogitante de
ξενίζεται. τοῦ δὲ πέτρου διενθυμουμένου περὶ τοῦ 19
visione, dixit ei Spiritus: Ecce viri tres quæ-
ὁράματος, εἶπεν αὐτῷ τὸ πνεῦμα, ἰδοὺ ἄνδρες τρεῖς ζητοῦ-
runt te. *Sed surgens descende, & vade cum eis,
σί σε. ἀλλὰ ἀναστὰς κατάβηθι, καὶ πορεύου σὺν αὐτοῖς 20
nihil *ambigens, quia ego misi illos.
μηδὲν διακρινόμενος, διότι ἐγὼ ἀπέσταλκα αὐτούς.
Descendens autem Petrus ad viros mis-
καταβὰς δὲ πέτρος πρὸς τοὺς ἄνδρας τοὺς ἀπεσταλμέ- 21
sos à Cornelio, dixit ad ipsos: Ecce ego sum quē
νους ἀπὸ τοῦ κορνηλίου, εἶπεν πρὸς αὐτοὺς, ἰδοὺ ἐγώ εἰμι ὃν
quæritis. quæ * causa propter quam *adestis?
ζητεῖτε· τίς ἡ αἰτία δι' ἣν πάρεστε;
*Is verò dixerunt: Cornelius centurio, vir iustus &
οἱ δὲ εἶπον, κορνήλιος ἑκατοντάρχης, ἀνὴρ δίκαιος καὶ 22
timens Deum, *testimonio ornatusque ab *turba gentis
φοβούμενος τὸν θεὸν, μαρτυρούμενός τε ὑπὸ ὅλου τοῦ ἔθνους
Iudæorum, *diuinitus admonitus est ab angelo sancto accer-
τῶν ἰουδαίων, ἐχρηματίσθη ὑπὸ ἀγγέλου ἁγίου μεταπέμ-
siri te in domum suam, & audire verba abs te.
ψασθαί σε εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, καὶ ἀκοῦσαι ῥήματα παρά σου.
*Introuocans ergo eos, recepit hospitio. At sequen-
εἰσκαλεσάμενος οὖν αὐτοὺς ἐξένισε. τῇ δὲ ἐπαύ- 23
ti die * Petrus exiit cum illis: & quidam *fra-
ριον ὁ πέτρος ἐξῆλθε σὺν αὐτοῖς, καί τινες τῶν ἀδελ-
trum ab Ioppe comitati sunt eum.
φῶν τῶν ἀπὸ τῆς ἰόππης συνῆλθον αὐτῷ.
Et altera die introierunt in Cæsaream. At Cornelius*
καὶ τῇ ἐπαύριον εἰσῆλθον εἰς τὴν καισάρειαν. ὁ δὲ κορνήλιος 24
erat expectans eos, conuocans cognatos suos,
ἦν προσδοκῶν αὐτοὺς, συγκαλεσάμενος τοὺς συγγενεῖς αὐτοῦ,

Margin: *cohortis quæ dicitur · *Religiosus ac · *semper. Is · *hora nona · *sibi · *At ille intuens eum, timore correptus, · *Quis est · *cuius · *Et cùm discessisset · *qui loquebatur illi, vocauit duos domesticos suos, & militem metuentē Dnm ex his qui illi parebant. Quibus cùm narrasset omnia, · *Postera autem die · *in superiora, vt oraret, · *Et cùm esuriret, · *vidit · *submitti de cælo · *serpentia · *Surge · *autem · *Absit · *dixeris. · *statim · *Et dum intra se · *qui erant · *ianuam. · *cùm vocassent · *qui cognominatur · *haberet hospitium. · *autem · *Surge itaque, & · *καταβαίνω · *dubitans: · *est · *venistis? · *Qui · *& testimonium habens · *vniuersa gēte · *responsum accepit · *Introducens · *autē surgens, profectus est · *ex fratribus · *autem · *verò expectabat illos, conuocatis cognatis suis,

& necessarios amicos. Vt autē factum est ingredi
καὶ τοὺς ἀναγκαίους φίλους. ὡς δὲ ἐγένετο ἐλθεῖν τὸν 25
Petrum, occurrens ei Cornelius: procidens ad pe-
πέτρον, συναντήσας αὐτῷ ὁ κορνήλιος, πεσὼν ἐπὶ τοὺς πό-
des adorauit. At Petrus eleuauit eum, dicens:
δας προσεκύνησεν. ὁ δὲ πέτρος ἤγειρεν αὐτὸν, λέγων, 26
Surge: & ego ipse homo sum. Et colloquens
ἀνάστηθι· κἀγὼ αὐτὸς ἄνθρωπός εἰμι. καὶ συνομιλῶν 27
ei intrauit: & inuenit conuentos multos:
αὐτῷ, εἰσῆλθε, καὶ εὑρίσκει συνεληλυθότας πολλούς,
Dixitque ad illos: Vos scitis ut nefas est
ἔφη τε πρὸς αὐτούς, ὑμεῖς ἐπίστασθε ὡς ἀθέμιτόν ἐστιν 28
viro Iudæo coniungi, aut accedere alienigenæ. Et mihi
ἀνδρὶ ἰουδαίῳ, κολλᾶσθαι ἢ προσέρχεσθαι ἀλλοφύλῳ· καὶ ἐμοὶ
Deus ostendit nemině cōmunem aut immundum dicere hominem.
ὁ θεὸς ἔδειξε μηδένα κοινὸν ἢ ἀκάθαρτον λέγειν ἄνθρωπον·
Ideo & incontradicenter veni accersitus. Interrogo
διὸ καὶ ἀναντιρρήτως ἦλθον μεταπεμφθείς. πυνθάνομαι 29
ergo, cui causa accersistis me? Et Cornelius ait:
οὖν, τίνι λόγῳ μετεπέμψασθέ με; καὶ ὁ κορνήλιος ἔφη, 30
A nudiusquarta die, vsque ad hanc horam eram ieiunans,
ἀπὸ τετάρτης ἡμέρας μέχρι ταύτης τῆς ὥρας ἤμην νηστεύων,
& nona hora orans in domo mea: & ecce
καὶ τὴν ἐννάτην ὥραν προσευχόμενος ἐν τῷ οἴκῳ μου, καὶ ἰδοὺ
vir stetit ante me in veste splendida: Et ait: Cor-
ἀνὴρ ἔστη ἐνώπιόν μου ἐν ἐσθῆτι λαμπρᾷ, καί φησι, κορ- 31
neli, exaudita est tua oratio: & eleemosynæ tuæ
νήλιε, εἰσηκούσθη σου ἡ προσευχὴ, καὶ αἱ ἐλεημοσύναι σου
cōmemoratæ sunt in cōspectu Dei. Mitte ergo in Ioppen,
ἐμνήσθησαν ἐνώπιον τοῦ θεοῦ. πέμψον οὖν εἰς ἰόππην, 32
& accerse Simonem, qui cognominatur Petrus: hic hospi-
καὶ μετακάλεσαι σίμωνα ὃς ἐπικαλεῖται πέτρος· οὗτος ξενί-
tatur in domo Simonis coriarij iuxta mare, qui ad-
ζεται ἐν οἰκίᾳ σίμωνος βυρσέως παρὰ θάλασσαν, ὃς παρα-
ueniens loquetur tibi. Ex eadem ergo misi ad te:
γενόμενος λαλήσει σοι. ἐξ αὐτῆς οὖν ἔπεμψα πρός σε, 33
túque bene fecisti adueniens. Nunc ergo omnes nos
σύ τε καλῶς ἐποίησας παραγενόμενος. νῦν οὖν πάντες ἡμεῖς
coram Deo adsumus, audire omnia præcepta
ἐνώπιον τοῦ θεοῦ πάρεσμεν, ἀκοῦσαι πάντα τὰ προστεταγμένα
tibi à Deo. Aperiens autem Petrus os, dixit: In veri-
σοι ὑπὸ τοῦ θεοῦ. ἀνοίξας δὲ πέτρος τὸ στόμα, εἶπεν, ἐπ' ἀλη- 34
tate deprehendo quia non est personarum acceptor Deus:
θείας καταλαμβάνομαι ὅτι οὐκ ἔστι προσωπολήπτης ὁ θεὸς,
Sed in omni gente timens eum, & operans iu-
ἀλλ' ἐν παντὶ ἔθνει ὁ φοβούμενος αὐτὸν καὶ ἐργαζόμενος δι- 35
stitiam, acceptus illi est. Verbum quod misit
καιοσύνην, δεκτὸς αὐτῷ ἐστι. τὸν λόγον ὃν ἀπέστειλε 36
filiis Israel, annuntians pacem per Iesum Christum:
τοῖς υἱοῖς ἰσραὴλ, εὐαγγελιζόμενος εἰρήνην διὰ ἰησοῦ χριστοῦ,
(hic est omnium Dominus.) Vos scitis factum
οὗτός ἐστι πάντων κύριος. ὑμεῖς οἴδατε τὸ γενόμενον 37
verbum per vniuersam Iudæam, inceptum à Galilæa,
ῥῆμα καθ' ὅλης τῆς ἰουδαίας, ἀρξάμενον ἀπὸ τῆς γαλιλαίας,
post baptismum quod prædicauit Ioannes: Iesum illum à
μετὰ τὸ βάπτισμα ὃ ἐκήρυξεν ἰωάννης, ἰησοῦν τὸν ἀπὸ 38
Nazareth, ut vnxit eum Deus Spiritu sancto & efficacia,
ναζαρὲτ, ὡς ἔχρισεν αὐτὸν ὁ θεὸς πνεύματι ἁγίῳ καὶ δυνάμει,
qui pertransiit benefaciens & sanans omnes potestate
ὃς διῆλθεν εὐεργετῶν καὶ ἰώμενος πάντας τοὺς καταδυνα-
oppressos à diabolo: quoniam Deus erat cum illo.
στευομένους ὑπὸ τοῦ διαβόλου, ὅτι ὁ θεὸς ἦν μετ' αὐτοῦ.
Et nos sumus testes omnium quæ fecit inque
καὶ ἡμεῖς ἐσμὲν μάρτυρες πάντων ὧν ἐποίησεν ἔν τε τῇ 39
regione Iudæorum & Hierusalem: quem & occiderunt suspen-
χώρᾳ τῶν ἰουδαίων καὶ ἐν ἱερουσαλὴμ, ὃν καὶ ἀνεῖλον κρεμά-
dentes in ligno. Hunc Deus suscitauit tertia die:
σαντες ἐπὶ ξύλου· τοῦτον ὁ θεὸς ἤγειρε τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, 40
& dedit eum manifestum fieri, Non omni populo,
καὶ ἔδωκεν αὐτὸν ἐμφανῆ γενέσθαι, οὐ παντὶ τῷ λαῷ, 41
sed testibus præordinatis à Deo, nobis,
ἀλλὰ μάρτυσι τοῖς προκεχειροτονημένοις ὑπὸ τοῦ θεοῦ, ἡμῖν,
qui commanducauimus & combibimus ei, post resurrexisse
οἵτινες συνεφάγομεν καὶ συνεπίομεν αὐτῷ, μετὰ τὸ ἀναστῆναι
eum ex mortuis. Et præcepit nobis prædicare populo, &
αὐτὸν ἐκ νεκρῶν. καὶ παρήγγειλεν ἡμῖν κηρύξαι τῷ λαῷ, καὶ 42
testificari quia ipse est ille definitus à Deo iu-
διαμαρτύρασθαι ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ ὡρισμένος ὑπὸ τοῦ θεοῦ κρι-
dex viuorum & mortuorum. Huic omnes Prophetæ
τὴς ζώντων καὶ νεκρῶν· τούτῳ πάντες οἱ προφῆται 43
testantur, remissionem peccatorum accipere per nomen eius
μαρτυροῦσιν, ἄφεσιν ἁμαρτιῶν λαβεῖν διὰ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ
omnem credentem in eum. Adhuc loquente Petro
πάντα τὸν πιστεύοντα εἰς αὐτόν. ἔτι λαλοῦντος τοῦ πέτρου 44
verba hæc, cecidit Spiritus sanctus super om-
τὰ ῥήματα ταῦτα, ἐπέπεσε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπὶ πάν-
nes audientes verbum. Et obstupuerunt qui ex
τας τοὺς ἀκούοντας τὸν λόγον· καὶ ἐξέστησαν οἱ ἐκ 45
circuncisione fideles quotquot comitati fuerant Petrum, quia & in gentes
περιτομῆς πιστοὶ ὅσοι συνῆλθον τῷ πέτρῳ, ὅτι καὶ ἐπὶ τὰ ἔθνη

* necessariis amicis. Et | cùm introisset Petrus, obuius venit | & | eius, | verò | ἀνίσταμαι | cum illo, | qui conuenerant, | quomodo abominatum sit | ad alienigenam: Sed | Propter quod sine dubitatione | quam ob causam | εἰμι | candida: | εἰσακούομαι | Confestim | & | veniendo. | in conspectu tuo | quæcúq; sunt | προστάττω | Domino. | suum, | comperi | qui timet | operatur | Deus | quod est | incipiēs enim | quomodo | virtute: | benefaciendo & sanando | ἰάομαι | ἀναιρέω | προχειροτονέω | cū illo, postquam resurrexit à | qui constitutus est | testimonium perhibent, | omnes qui credunt | qui audiebāt | ἐξίσαμαι | qui venerant cum Petro, | nationes

donum sancti Spiritus effusum est. Audiebant enim illos
46 ἡ δωρεὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐκκέχυται. ἤκουον γὰρ αὐτῶν
loquentes linguis, & magnificantes Deum. Tunc re-
λαλούντων γλώσσαις, καὶ μεγαλυνόντων τὸν θεόν. τότε ἀπε-
spondit Petrus: Nunquid aquam prohibere potest quis,
47 κρίθη ὁ πέτρος, μήτι τὸ ὕδωρ κωλῦσαι δύναταί τις,
ad non baptizari hos, qui Spiritum sanctum acce-
τοῦ μὴ βαπτισθῆναι τούτους, οἵτινες τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἔλα-
perunt sicut & nos? Iussitque eos bapti-
48 βον, καθὼς καὶ ἡμεῖς; προσέταξέ τε αὐτοὺς βαπτι-
zari in nomine Domini Iesu. Tunc rogauerunt eum
σθῆναι ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ κυρίου ἰησοῦ. τότε ἠρώτησαν αὐτὸν
manere dies aliquot.
ἐπιμεῖναι ἡμέρας τινάς.

CAP. XI. ιά.

Audierunt autem Apostoli & fratres existentes apud
1 Ἤκουσαν δὲ οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ ἀδελφοὶ οἱ ὄντες κατὰ τὴν
Iudæam, quoniā & Gentes receperunt verbum Dei.
ἰουδαίαν, ὅτι καὶ τὰ ἔθνη ἐδέξαντο τὸν λόγον τοῦ θεοῦ.
Et cùm ascendisset Petrus in Hierosolymam, disceptabant aduersus
2 καὶ ὅτε ἀνέβη πέτρος εἰς ἱεροσόλυμα, διεκρίνοντο πρὸς
illum qui ex circuncisione, Dicentes: Quòd ad viros præ-
3 αὐτὸν οἱ ἐκ περιτομῆς, λέγοντες, ὅτι πρὸς ἄνδρας ἀκρο-
putium habentes ingressus es, & commanducasti eis.
βυστίαν ἔχοντας εἰσῆλθες, καὶ συνέφαγες αὐτοῖς.
Incipiens autem Petrus, exponebat illis secundum ordinē, dicens:
4 ἀρξάμενος δὲ ὁ πέτρος, ἐξετίθετο αὐτοῖς καθεξῆς λέγων,
Ego eram in ciuitate Ioppe orans: & vidi in
5 ἐγὼ ἤμην ἐν πόλει ἰόππῃ προσευχόμενος, καὶ εἶδον ἐν
excessu mentis visionem: descendens vas quoddā velut linteum magnum,
ἐκστάσει ὅραμα, καταβαῖνον σκεῦός τι ὡς ὀθόνην μεγάλην,
quatuor initiis demissum ex cælo: & venit vsque ad
τέσσαρσιν ἀρχαῖς καθιεμένην ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἦλθεν ἄχρις
me: In quod attendens considerabam, & vidi quadru-
6 ἐμοῦ· εἰς ἣν ἀτενίσας κατενόουν, καὶ εἶδον τὰ τετρά-
pedia terræ, & bestias, & reptilia, & volatilia
ποδα τῆς γῆς καὶ τὰ θηρία καὶ τὰ ἑρπετὰ, καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ
cæli. Audiui autē vocem dicentem mihi: Surgens Pe-
7 οὐρανοῦ. ἤκουσα δὲ φωνῆς λεγούσης μοι, ἀναστὰς πέ-
tre, occide, & manduca. Dixi autem: Nequaquam Domine: quia
8 τρε, θῦσον καὶ φάγε. εἶπον δὲ, μηδαμῶς κύριε, ὅτι
omne commune aut immundum nunquam introiuit in os meum.
πᾶν κοινὸν ἢ ἀκάθαρτον οὐδέποτε εἰσῆλθεν εἰς τὸ στόμα μου.
Respondit autem mihi vox ex secundo de cælo: Quæ Deus
9 ἀπεκρίθη δέ μοι φωνὴ ἐκ δευτέρου ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, ἃ ὁ θεὸς
mundauit, tu ne cōmune dixeris. Hoc autē factum est per ter:
10 ἐκαθάρισε, σὺ μὴ κοίνου. τοῦτο δὲ ἐγένετο ἐπὶ τρίς,
& rursum recepta sunt omnia in cælum.
καὶ πάλιν ἀνεσπάσθη ἅπαντα εἰς τὸν οὐρανόν.
Et ecce ex eadem tres viri astiterunt in domo
11 καὶ ἰδοὺ ἐξ αὐτῆς τρεῖς ἄνδρες ἐπέστησαν ἐπὶ τὴν οἰκίαν
in qua eram, missi à Cæsarea ad me.
ἐν ᾗ ἤμην, ἀπεσταλμένοι ἀπὸ καισαρείας πρός με.
Dixit autē mihi Spiritus, simul ire illis, nihil ambigentem.
12 εἶπε δέ μοι τὸ πνεῦμα, συνελθεῖν αὐτοῖς, μηδὲν δια-
bigentem. Venerunt autem cum me & sex fratres isti: &
κρινόμενον. ἦλθον δὲ σὺν ἐμοὶ καὶ οἱ ἓξ ἀδελφοὶ οὗτοι, καὶ
ingressi sumus in domum viri.
εἰσήλθομεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ ἀνδρὸς,
Annuntiauitque nobis quomodo vidisset angelum in domo
13 ἀπήγγειλέ τε ἡμῖν πῶς εἶδε τὸν ἄγγελον ἐν τῷ οἴκῳ
sua stantem & dicentem sibi: Mitte in Ioppen vi-
αὐτοῦ σταθέντα καὶ εἰπόντα αὐτῷ, ἀπόστειλον εἰς ἰόππην ἄν-
ros, & accerse Simonem cognominatum Petrum:
δρας, καὶ μετάπεμψαι σίμωνα τὸν ἐπικαλούμενον πέτρον,
Qui loquetur verba ad te, in quibus saluus eris tu, & vniuersa
14 ὃς λαλήσει ῥήματα πρός σε, ἐν οἷς σωθήσῃ σὺ καὶ πᾶς
domus tua. In verò incipere me loqui, cecidit
15 ὁ οἶκός σου. ἐν δὲ τῷ ἄρξασθαί με λαλεῖν, ἐπέπεσε
Spiritus sanctus super eos, sicut & in nos in initio.
τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπ' αὐτοὺς, ὥσπερ καὶ ἐφ' ἡμᾶς ἐν ἀρχῇ.
Recordatus sum autem verbi Domini, sicut dicebat: Ioannes quidē
16 ἐμνήσθην δὲ τοῦ ῥήματος κυρίου, ὡς ἔλεγεν, ἰωάννης μὲν
baptizauit aqua, vos autem baptizabimini in Spiritu sancto.
ἐβάπτισεν ὕδατι, ὑμεῖς δὲ βαπτισθήσεσθε ἐν πνεύματι ἁγίῳ.
Si ergo par donum dedit illis Deus, sicut & nobis
17 εἰ οὖν τὴν ἴσην δωρεὰν ἔδωκεν αὐτοῖς ὁ θεὸς, ὡς καὶ ἡμῖν
credentibus in Dominum Iesum Christum, ego autē quis eram
πιστεύσασιν ἐπὶ τὸν κύριον ἰησοῦν χριστὸν, ἐγὼ δὲ τίς ἤμην
potens prohibere Deum? Audientes autem hæc,
18 δυνατὸς κωλῦσαι τὸν θεόν; ἀκούσαντες δὲ ταῦτα,
tacuerunt: & glorificauerunt Deum, dicentes: Nempe &
ἡσύχασαν, καὶ ἐδόξαζον τὸν θεὸν, λέγοντες, ἄραγε καὶ τοῖς
gentibus Deus pœnitentiam dedit ad vitam.
ἔθνεσιν ὁ θεὸς τὴν μετάνοιαν ἔδωκεν εἰς ζωήν.
Illi quidē igitur dispersi à tribulatione facta
19 οἱ μὲν οὖν διασπαρέντες ἀπὸ τῆς θλίψεως τῆς γενομένης
in Stephano, perābulauerūt vsq; ad Phœnicē, & Cyprum, & Antiochiam,
ἐπὶ στεφάνῳ, διῆλθον ἕως φοινίκης, καὶ κύπρου, καὶ ἀντιοχείας,

gratia | effusa | ἐκχέω | vt non baptizentur hi | Et | Christi. | vt maneret apud eos aliquot diebus. | qui erant in Iudæa, | Cùm autem | erant | Quare introisti & manducasti cum illis? | per | ἐκτίθημι | summitti de | καθίημι | linteum, | & | Surge | confestim | vt irem cum | hæsitans. | Narrauit autē | qui cognominatur Petrus: | tibi | Cùm autem cœpissem | eandem gratiam | qui credidimus | qui possem | His auditis | Ergo | ἡσυχάζω | Et | qui fuerant | quæ fuerat | sub

nemini loquentes verbum, ‖si non solùm Iudæis.
μηδενὶ λαλοῦντες τὸν λόγον, εἰ μὴ μόνον ἰουδαίοις.
Erant autem quidã ex eis viri Cyprij & Cyrenæi:
20 ἦσαν δέ τινες ἐξ αὐτῶν ἄνδρες κύπριοι καὶ κυρηναῖοι,
qui ᵖintroeuntes in Antiochiam, loquebantur ad Græ-
οἵτινες εἰσελθόντες εἰς ἀντιόχειαν, ἐλάλουν πρὸς τοὺς ἑλλη-
cos, ʳeuangelizantes Dominum Iesum.
νιστάς, εὐαγγελιζόμενοι τὸν κύριον ἰησοῦν.
Et erat manus Domini cum eis ad sanandum eos: multúsque
21 καὶ ἦν χεὶρ κυρίου μετ᾽ αὐτῶν τοῦ ἰᾶσθαι αὐτούς· πολύς τε
numerus ᵘcredens conuersus est ad Dominum.
ἀριθμὸς πιστεύσας ἐπέστρεψεν ἐπὶ τὸν κύριον.
*Auditus est autem sermo ad aures ecclesiæ quæ‖in Hieroso-
22 ἠκούσθη δὲ ὁ λόγος εἰς τὰ ὦτα τῆς ἐκκλησίας τῆς ἐν ἱεροσο-
lymis, super istis: & miserunt Barnabam venire
λύμοις περὶ αὐτῶν, καὶ ἐξαπέστειλαν βαρνάβαν διελθεῖν
ᵖin Antiochiam. Qui ᵘaduenions, & videns gratiam
23 εἰς ἀντιόχειαν· ὃς παραγενόμενος καὶ ἰδὼν τὴν χάριν
Dei, gauisus est: & hortabatur omnes proposito cor-
τοῦ θεοῦ, ἐχάρη, καὶ παρεκάλει πάντας τῇ προθέσει τῆς καρ-
dis permanere ᵖDomino: Quia erat vir bonus, &
24 δίας προσμένειν τῷ κυρίῳ, ὅτι ἦν ἀνὴρ ἀγαθός, καὶ
plenus Spiritu sancto & fide. Et apposita est turba
πλήρης πνεύματος ἁγίου καὶ πίστεως. καὶ προσετέθη ὄχλος
multa Domino. Profectus est autẽ in Tarsum Barna-
25 ἱκανὸς τῷ κυρίῳ. ἐξῆλθε δὲ εἰς ταρσὸν ὁ βαρνά-
bas ʳrequirere Saulum: ‖Et inueniens eum, duxit eum
26 βας ἀναζητῆσαι σαῦλον· καὶ εὑρὼν αὐτὸν ἤγαγεν αὐτὸν
in Antiochiam. ᵖFactum est autem eos annum totum ᵘconuenire
εἰς ἀντιόχειαν. ἐγένετο δὲ αὐτοὺς ἐνιαυτὸν ὅλον συναχθῆναι
in ecclesia: & ʳdocere turbam multam: ‖appellarique
ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ διδάξαι ὄχλον ἱκανόν, χρηματίσαι τε
primùm ᵖin Antiochia discipulos, Christianos.
πρῶτον ἐν ἀντιοχείᾳ τοὺς μαθητὰς, χριστιανούς.
In his autem diebus ᵘdescenderunt ab Hierosolymis
27 ἐν ταύταις δὲ ταῖς ἡμέραις κατῆλθον ἀπὸ ἱεροσολύμων
Prophetæ in Antiochiam. *Surgens autem vnus ex eis
28 προφῆται εἰς ἀντιόχειαν. ἀναστὰς δὲ εἷς ἐξ αὐτῶν
nomine Agabus, significabat per Spiritum famem magnam
ὀνόματι ἄγαβος, ἐσήμανε διὰ τοῦ πνεύματος, λιμὸν μέγαν
futuram ‖in vniuersam habitatam: quæ & facta est sub
μέλλειν ἔσεσθαι ἐφ᾽ ὅλην τὴν οἰκουμένην· ὅστις καὶ ἐγένετο ἐπὶ
Claudio Cæsare. ᵖAt discipulorum prout beneage-
29 κλαυδίου καίσαρος. τῶν δὲ μαθητῶν καθὼς ηὐπορεῖ-
bat quis, decreuerunt singuli eorum in ministerium mittere ha-
τό τις, ὥρισαν ἕκαστος αὐτῶν εἰς διακονίαν πέμψαι τοῖς κα-
bitantibus in Iudæa fratribus: quod & fecerunt, mitten-
τοικοῦσιν ἐν τῇ ἰουδαίᾳ ἀδελφοῖς· ὃ καὶ ἐποίησαν, ἀποστείλαν-
tes ad seniores per ᵘmanum Barnabæ & Sauli.
τες πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους διὰ χειρὸς βαρνάβα καὶ σαύλου.

CAP. XII. ιβ´.

*Per illud autem tempus iniecit Herodes rex
1 Κατ᾽ ἐκεῖνον δὲ τὸν καιρὸν ἐπέβαλεν ἡρώδης ὁ βασιλεὺς
manus ‖male tractare quosdam de ecclesia.
τὰς χεῖρας κακῶσαί τινας τῶν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας·
Occidit autem Iacobum fratrem Ioannis gladio.
2 ᵃἀνεῖλε δὲ ἰάκωβον τὸν ἀδελφὸν ἰωάννου μαχαίρᾳ.
Et videns ᵖquòd gratum est Iudæis, apposuit ap-
3 καὶ ἰδὼν ὅτι ἀρεστόν ἐστι τοῖς ἰουδαίοις, προσέθετο συλ-
prehẽdere & Petrum. Erant autem dies Azymorum.
λαβεῖν καὶ πέτρον· ἦσαν δὲ ἡμέραι τῶν ἀζύμων·
Quem & ʳprehendens misit in ‖custodiam, tradens quatuor
4 ὃν καὶ πιάσας ἔθετο εἰς φυλακήν, παραδοὺς τέσσαρσι
quaternionibus militum ᵖcustodire eum: volens post
τετραδίοις στρατιωτῶν φυλάσσειν αὐτόν, βουλόμενος μετὰ τὸ
Pascha producere eum populo. ᵘIlle Quidẽ igitur Petrus
5 πάσχα ἀναγαγεῖν αὐτὸν τῷ λαῷ. ὁ μὲν οὖν πέτρος
seruabatur in ʳcustodia. Oratio autem‖erat assidua facta
ἐτηρεῖτο ἐν τῇ φυλακῇ. προσευχὴ δὲ ἦν ἐκτενὴς γινομένη
ab ecclesia ad Deum ᵖde eo.
ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας πρὸς τὸν θεὸν περὶ αὐτοῦ.
Cùm autẽ ᵘfuturus esset producere eum Herodes, * nocte ipsa
6 ὅτε δὲ ἔμελλεν προάγειν αὐτὸν ὁ ἡρώδης, τῇ νυκτὶ ἐκείνῃ
erat Petrus dormiens inter duos milites, vinctus
ἦν ὁ πέτρος κοιμώμενος μεταξὺ δύο στρατιωτῶν, δεδεμένος
catenis duabus: ‖custodésque ante ostium ᵖobseruabant custodiam.
ἁλύσεσι δυσί, φύλακές τε πρὸ τῆς θύρας ἐτήρουν τὴν φυλακήν.
Et ecce angelus Domini astitit: & lumen refulsit in
7 καὶ ἰδοὺ ἄγγελος κυρίου ἐπέστη, καὶ φῶς ἔλαμψεν ἐν τῷ
habitaculo: ᵘpulsans autem latus Petri, excitauit eum,
οἰκήματι. πατάξας δὲ τὴν πλευρὰν τοῦ πέτρου, ἤγειρεν αὐτόν,
dicens: Surge *in celeritate. Et ceciderunt eius catenæ de
λέγων, ἀνάστα ἐν τάχει. καὶ ἐξέπεσον αὐτοῦ αἱ ἁλύσεις ἐκ τῶν
manibus. Dixitque‖ angelus ad eum: Præcingere,
8 χειρῶν. εἶπέ τε ὁ ἄγγελος πρὸς αὐτόν, περίζωσαι,
& ᵖsubliga sandalia tua. Fecit autem sic. Et dixit
καὶ ὑπόδησαι τὰ σανδάλιά σου. ἐποίησε δὲ οὕτω. καὶ λέγει
illi: Circunda ᵘ vestimentũ tuum, & sequere me.
αὐτῷ, περιβαλοῦ τὸ ἱμάτιόν σου, καὶ ἀκολούθει μοι.

‖ nisi solis
ᵖ cùm introissent
ʳ annuntiantes
ᵘ credentium
* Peruenit
‖ erat
ᵖ vsque ad
ᵘ cùm peruenisset, & vidisset
ᵖ in
ʳ vt quæreret
‖ Quem cùm inuenisset, perduxit
ᵖ Et
ᵘ conuersati sunt ibi
ʳ docuerunt
‖ ita vt cognominarentur
ᵖ Antiochiæ discipuli, Christiani.
ᵘ superuenerũt
ʳ Et
‖ in vniuerso orbe terrarum:
ᵖ Discipuli autẽ, prout quis habebat, proposuerunt
ᵘ manus
* Eodem autẽ tempore misit
‖ vt affligeret
ᵃ ἀναιρέω
ᵖ autem quia placeret
ʳ cùm apprehẽdisset,
‖ carcerem,
ᵖ ad custodiendum:
ᵘ Et
ʳ carcere.
‖ fiebat sine intermissione
ᵖ pro
ᵘ producturus esset * in
‖ &
ᵖ custodiebant carcerem.
ᵘ percussóque latere
* velociter.
‖ autem
ᵖ calcea te caligas tuas. Et
ᵘ tibi

Et exiens sequebatur eum: & nesciebat quia verum
9 καὶ ἐξελθὼν ἠκολούθει αὐτῷ, καὶ οὐκ ᾔδει ὅτι ἀληθές
est ʳfactum per angelum: existimabat autẽ‖visum videre.
ἐστι τὸ γινόμενον διὰ τοῦ ἀγγέλου, ἐδόκει δὲ ὅραμα βλέπειν.
Transeuntes autem primam custodiam & secundam, venerunt
10 διελθόντες δὲ πρώτην φυλακὴν καὶ δευτέραν, ἦλθον
ad portam ferream, ᵖducentem ad ciuitatem:
ἐπὶ τὴν πύλην τὴν σιδηρᾶν, τὴν φέρουσαν εἰς τὴν πόλιν,
quæ ᵘspontanea aperta est eis. Et exeuntes processerunt vi-
ἥτις αὐτομάτη ᵃἠνοίχθη αὐτοῖς· καὶ ἐξελθόντες προῆλθον ῥύ-
cum vnum: & continuò discessit angelus ab eo.
μην μίαν, καὶ εὐθέως ἀπέστη ὁ ἄγγελος ἀπ᾽ αὐτοῦ.
Et Petrus *factus in seipso, dixit: Nunc scio verè
11 καὶ ὁ πέτρος γενόμενος ἐν ἑαυτῷ, εἶπε, νῦν οἶδα ἀληθῶς
quia emisit Dominus angelum suum, & eripuit me de
ὅτι ἐξαπέστειλε κύριος τὸν ἄγγελον αὐτοῦ, καὶ ᵇἐξείλετό με ἐκ
manu Herodis, & ‖omni expectatione plebis Iudæorum.
χειρὸς ἡρώδου καὶ πάσης τῆς προσδοκίας τοῦ λαοῦ τῶν ἰουδαίων.
Considéransque, venit ad domum Mariæ matris Io-
12 συνιδών τε ἦλθεν ἐπὶ τὴν οἰκίαν μαρίας τῆς μητρὸς ἰω-
annis, ᵖcognominati Marci, vbi erant multi congre-
άννου τοῦ ἐπικαλουμένου μάρκου, οὗ ἦσαν ἱκανοὶ συνηθροισ-
gati fratres, & orantes. Pulsante autem
13 μένοι ἀδελφοὶ καὶ προσευχόμενοι. κρούσαντος δὲ
ᵘPetro ostium *vestibuli, processit puella
τοῦ πέτρου τὴν θύραν τοῦ πυλῶνος, προσῆλθε παιδίσκη
‖subauscultare nomine Rhode. Et ᵖagnoscens vocem
14 ὑπακοῦσαι, ὀνόματι ῥόδη· καὶ ἐπιγνοῦσα τὴν φωνὴν
Petri, præ gaudio non aperuit ᵘvestibulum, introcur-
τοῦ πέτρου, ἀπὸ τῆς χαρᾶς οὐκ ἤνοιξε τὸν πυλῶνα, εἰσδραμοῦ-
rens autem nuntiauit stare Petrum ante ʳvestibulum.
σα δὲ ἀπήγγειλεν ἑστάναι τὸν πέτρον πρὸ τοῦ πυλῶνος.
Illi autem ad eam dixerunt: Insanis. Illa autem affirmabat sic‖
15 οἱ δὲ πρὸς αὐτὴν εἶπον, μαίνῃ. ἡ δὲ διϊσχυρίζετο οὕτως
habere. Illi autem dicebant: Angelus eius est.
ἔχειν. οἱ δ᾽ ἔλεγον, ὁ ἄγγελος αὐτοῦ ἐστιν.
At Petrus ᵖperseuerabat pulsans. ᵘAperientes autẽ, viderunt eum:
16 ὁ δὲ πέτρος ἐπέμενε κρούων· ἀνοίξαντες δὲ εἶδον αὐτόν,
& obstupuerunt. Annuens autem eis manu ʳtacere,
17 καὶ ἐξέστησαν. κατασείσας δὲ αὐτοῖς τῇ χειρὶ σιγᾶν,
narrauit eis quomodo Dominus eum eduxisset de ‖cu-
διηγήσατο αὐτοῖς πῶς ὁ κύριος αὐτὸν ἐξήγαγεν ἐκ τῆς φυ-
stodia: dixit ᵖautem: Annuntiate Iacobo & fratribus
λακῆς. εἶπε δέ, ἀπαγγείλατε ἰακώβῳ καὶ τοῖς ἀδελφοῖς
hæc. Et egressus abiit in alium locum.
ταῦτα. καὶ ἐξελθὼν ἐπορεύθη εἰς ἕτερον τόπον.
Facta autem die, erat turbatio non parua ᵘin mi-
18 γενομένης δὲ ἡμέρας, ἦν τάραχος οὐκ ὀλίγος ἐν τοῖς στρα-
litibus, quidnam *Petrus factus esset.
τιώταις, τί ἄρα ὁ πέτρος ἐγένετο.
Herodes autem ‖requirens eum, & non ᵖinueniens, inquirens
19 ἡρώδης δὲ ἐπιζητήσας αὐτὸν καὶ μὴ εὑρών, ἀνακρίνας
custodes, iussit ᵘad supplicium trahi: & descendens* à
τοὺς φύλακας, ἐκέλευσεν ἀπαχθῆναι· καὶ κατελθὼν ἀπὸ
Iudæa in Cæsaream ‖commoratus est.
τῆς ἰουδαίας εἰς τὴν καισάρειαν διέτριβεν.
Erat autem Herodes iratus Tyriis & Sidoniis. ᵖVno
20 ἦν δὲ ὁ ἡρώδης θυμομαχῶν τυρίοις καὶ σιδωνίοις· ὁμο-
animo autem aduenerunt ad eum: & ‖persuadentes Blastum,
θυμαδὸν δὲ παρῆσαν πρὸς αὐτόν, καὶ ᵇπείσαντες βλάστον,
qui ᵘsuper cubiculum regis, postulabant pacem, *propter a-
τὸν ἐπὶ τοῦ κοιτῶνος τοῦ βασιλέως, ᾐτοῦντο εἰρήνην, διὰ τὸ τρέφε-
li ipsorum regionem à regia.
σθαι αὐτῶν τὴν χώραν ἀπὸ τῆς βασιλικῆς.
Statuto autem die Herodes vestitus ‖vestem re-
21 τακτῇ δὲ ἡμέρᾳ ὁ ἡρώδης ἐνδυσάμενος ἐσθῆτα βασιλι-
giam, & sedens pro tribunali: ᵖconcionabatur ad eos.
κήν, καὶ καθίσας ἐπὶ τοῦ βήματος, ἐδημηγόρει πρὸς αὐτούς.
At populus ᵘacclamabat: *Vox Dei, & non hominis.
22 ὁ δὲ δῆμος ἐπεφώνει, φωνὴ θεοῦ καὶ οὐκ ἀνθρώπου.
Confestim autem percussit eum angelus Domini, ‖pro quibus
23 παραχρῆμα δὲ ἐπάταξεν αὐτὸν ἄγγελος κυρίου, ἀνθ᾽ ὧν
non dedisset ʳgloriam Deo: & ᵘfactus vermibus corrosus,
οὐκ ἔδωκε τὴν δόξαν τῷ θεῷ· καὶ γενόμενος σκωληκόβρωτος,
expirauit. At verbum * Dei crescebat & multiplicabatur.
24 ᶜἐξέψυξεν. ὁ δὲ λόγος τοῦ θεοῦ ηὔξανε καὶ ἐπληθύνετο.
Barnabas autem & Saulus reuersi sunt ‖ex Hierusalem in
25 βαρνάβας δὲ καὶ σαῦλος ὑπέστρεψαν ἐξ ἱερουσαλὴμ εἰς
Antiochiam, implentes ministerium, simulassumentes
ἀντιόχειαν, πληρώσαντες τὴν διακονίαν, συμπαραλαβόντες
& Ioannem cognominatum Marcum.
καὶ ἰωάννην τὸν ἐπικληθέντα μάρκον.

CAP. XIII. ιγ´.

Erant autẽ *quidam in Antiochia apud existentem ecclesiam,
1 Ἦσαν δέ τινες ἐν ἀντιοχείᾳ κατὰ τὴν οὖσαν ἐκκλησίαν,
prophetæ & doctores: ᵘ Barnabas & Simon ‖vo-
προφῆται καὶ διδάσκαλοι, ὅ, τε βαρνάβας καὶ συμεὼν ὁ κα-
catus Niger, & Lucius ᵖCyrenæus, Manahénque ᵘHerodis
λούμενος νίγερ, καὶ λούκιος ὁ κυρηναῖος, μαναήν τε ἡρώδου τοῦ

ʳ quod fiebat
‖ se
ᵖ quæ ducit
ᵘ vltro
ᵃ ἀνοίγω
* ad se reuersus,
ᵇ ἐξαιρέω
‖ de
ᵖ qui cognominatus est Marcus:
ᵘ eo
* ianuæ,
‖ ad videndum
ᵖ vt cognouit
ᵘ ianuam: sed
ʳ ianuam. At
‖ se
ᵖ autem
ᵘ Cùm aperuissent
ʳ vt tacerent,
‖ carcere:
ᵖ que
ᵘ inter milites,
* factum esset de Petro
‖ cùm requisisset
ᵖ inuenisset, inquisitione facta de custodibus,
ᵘ eos duci.
* que ‖ ibi
ᵖ At illi vnanimes
‖ persuaso Blasto,
ᵇ πείθω
ᵘ erat
* eo quòd alerentur regiones eorum ab illo.
‖ veste regia,
sedit
ᵖ &
ᵘ autem
* Voces
‖ eo quòd
ʳ honorem
ᵘ consumptus à vermibus,
* autẽ Domini
ᶜ ἐκψύχω
‖ ab Hierosolymis expleto ministerio, assumpto Ioãne, qui cognominatus est Marcus.
* in ecclesia quæ erat Antiochiæ,
ᵘ in quibus
‖ qui vocabatur
ᵖ Cyrenensis, &
ᵘ qui erat

tetrarchæ *coeducatus, & Saulus. Ministrantibus autem
τετράρχου σύντροφος, καὶ σαῦλος. λειτουργούντων δὲ 2
illis Domino, & ieiunantibus, dixit Spiritus sanctus:
αὐτῶν τῷ κυρίῳ, καὶ νηστευόντων, εἶπε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον,
Segregate mihi & Barnabam, & Saulum in opus
ἀφορίσατε δή μοι τόν τε βαρνάβαν, καὶ τὸν σαῦλον εἰς τὸ ἔργον
‖quod *aduocaui eos. Tunc ieiunantes & *pre-
ὃ *προσκέκλημαι αὐτούς. τότε νηστεύσαντες καὶ προσ- 3
cati, & imponentes manus eis, dimiserunt.
ευξάμενοι, καὶ ἐπιθέντες τὰς χεῖρας αὐτοῖς, ἀπέλυσαν.
Hi quidem emissi à Spiritu sancto, ‖descen-
Οὗτοι μὲν οὖν ἐκπεμφθέντες ὑπὸ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου, κατ- 4
derunt in Seleuciam: ‖illincque ·enauigauerunt in Cyprum.
ῆλθον εἰς τὴν σελεύκειαν, ἐκεῖθέν τε ἀπέπλευσαν εἰς τὴν κύπρον.
Et *facti in Salamina, annuntiabant verbum Dei
Καὶ γενόμενοι ἐν σαλαμῖνι, κατήγγελλον τὸν λόγον τοῦ θεοῦ 5
in synagogis Iudæorum. Habebant autē & Ioannem ‖mi-
ἐν ταῖς συναγωγαῖς τῶν ἰουδαίων. εἶχον δὲ καὶ ἰωάννην ὑπη-
nistrum. Peragrantes autem insulam vsq; ad Paphum, inuenerūt
ρέτην. διελθόντες δὲ τὴν νῆσον ἄχρι πάφου, εὗρόν 6
quendā magum pseudoprophetam, Iudæum, cui nomen Bar-Iesu:
τινα μάγον ψευδοπροφήτην ἰουδαῖον, ᾧ ὄνομα βαριησοῦς·
Qui erat cum proconsule Sergio Paulo viro prudente.
ὃς ἦν σὺν τῷ ἀνθυπάτῳ σεργίῳ παύλῳ, ἀνδρὶ συνετῷ. 7
Hic ‖aduocans Barnabam & Saulum, expetebat
Οὗτος προσκαλεσάμενος βαρνάβαν καὶ σαῦλον, ἐπεζήτησεν
audire verbum Dei. Resistebat autem illis Ely-
ἀκοῦσαι τὸν λόγον τοῦ θεοῦ. ἀνθίστατο δὲ αὐτοῖς ἐλύ- 8
mas magus, (sic enim interpretatur nomen eius) quæ-
μας ὁ μάγος· οὕτω γὰρ μεθερμηνεύεται τὸ ὄνομα αὐτοῦ· ζη-
rens auertere proconsulem à fide.
τῶν διαστρέψαι τὸν ἀνθύπατον ἀπὸ τῆς πίστεως.
Saulus autē, qui & Paulus, repletus Spiritu sancto, &
Σαῦλος δὲ, ὁ καὶ παῦλος, πλησθεὶς πνεύματος ἁγίου, καὶ 9
*intendens in eum, Dixit: O plene omni dolo &
ἀτενίσας εἰς αὐτὸν, εἶπεν, ὦ πλήρης παντὸς δόλου καὶ 10
omni ‖maleficentia, fili diaboli, inimice omnis iustitiæ,
πάσης ῥᾳδιουργίας, υἱὲ διαβόλου, ἐχθρὲ πάσης δικαιοσύνης,
non *cessabis peruertens vias Domini rectas?
οὐ παύσῃ διαστρέφων τὰς ὁδοὺς κυρίου τὰς εὐθείας;
Et nunc ecce manus Domini super te: & eris cæcus, non vi-
καὶ νῦν ἰδοὺ χεὶρ κυρίου ἐπὶ σὲ, καὶ ἔσῃ τυφλὸς, μὴ βλέ- 11
dens solem vsque ad tempus. *Confestim autem cecidit in
πων τὸν ἥλιον ἄχρι καιροῦ. παραχρῆμα δὲ ἐπέπεσεν ἐπ'
eum caligo & tenebræ: & circumiens quærebat ‖manu ductores.
αὐτὸν ἀχλὺς καὶ σκότος, καὶ περιάγων ἐζήτει χειραγωγούς.
Tunc *videns proconsul factum, credidit, *percul-
τότε ἰδὼν ὁ ἀνθύπατος τὸ γεγονὸς, ἐπίστευσεν, ἐκπλησ- 12
sus super doctrina Domini. *Prouecti autem
σόμενος ἐπὶ τῇ διδαχῇ τοῦ κυρίου. ἀναχθέντες δὲ 13
à Papho ‖qui circa Paulum, venerunt in Pergen Pam-
ἀπὸ τῆς πάφου οἱ περὶ τὸν παῦλον, ἦλθον εἰς πέργην τῆς παμ-
phyliæ. Ioannes autem discedens ab eis, reuersus est in
φυλίας· ἰωάννης δὲ ἀποχωρήσας ἀπ' αὐτῶν, ὑπέστρεψεν εἰς
*Hierusalem. Illi verò pertranseuntes *à Perge, ve-
ἱεροσόλυμα. αὐτοὶ δὲ διελθόντες ἀπὸ τῆς πέργης, παρε- 14
nerunt in Antiochiam Pisidiæ: & ingressi in syna-
γένοντο εἰς ἀντιόχειαν τῆς πισιδίας, καὶ εἰσελθόντες εἰς τὴν συνα-
gogam die Sabbatorum, sederunt.
γωγὴν τῇ ἡμέρᾳ τῶν σαββάτων, ἐκάθισαν.
Post autem lectionem Legis & Prophetarum, mise-
μετὰ δὲ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν, ἀπέστει- 15
runt principes synagogæ ad eos, dicentes: Viri fra-
λαν οἱ ἀρχισυνάγωγοι πρὸς αὐτοὺς, λέγοντες, ἄνδρες ἀδελ-
tres, si *est sermo in vobis exhortationis ad plebem, dicite.
φοὶ, εἰ ἔστι λόγος ἐν ὑμῖν παρακλήσεως πρὸς τὸν λαὸν, λέγετε.
Surgens autem Paulus, & silentium indicens manu, ait: Vi-
ἀναστὰς δὲ παῦλος, καὶ κατασείσας τῇ χειρὶ, εἶπεν, ἄν- 16
ri Israelitæ, & ‖timentes Deum, audite.
δρες ἰσραηλῖται, καὶ οἱ φοβούμενοι τὸν θεὸν, ἀκούσατε.
Deus plebis huius Israel elegit patres
ὁ θεὸς τοῦ λαοῦ τούτου ἰσραὴλ ἐξελέξατο τοὺς πατέρας 17
nostros, & plebem exaltauit *in terra Ægypti: & *cum bra-
ἡμῶν, καὶ τὸν λαὸν ὕψωσεν ἐν τῇ παροικίᾳ ἐν γῇ αἰγύπτῳ, καὶ μετὰ βρα-
chio excelso eduxit eos ex ea:
χίονος ὑψηλοῦ ἐξήγαγεν αὐτοὺς ἐξ αὐτῆς.
Et *quasi quadraginta annorum tempus mores sustinuit eorum
καὶ ὡς τεσσαρακονταετῆ χρόνον ἐτροποφόρησεν αὐτοὺς 18
in deserto: Et ‖delens gentes septem in terra Chanaan,
ἐν τῇ ἐρήμῳ. καὶ καθελὼν ἔθνη ἑπτὰ ἐν γῇ χαναὰν, 19
sorte distribuit eis terram eorum.
κατεκληροδότησεν αὐτοῖς τὴν γῆν αὐτῶν.
Et post hæc quasi *annis quadringentis & quinquaginta de-
καὶ μετὰ ταῦτα ὡς ἔτεσι τετρακοσίοις καὶ πεντήκοντα ἔδω- 20
dit Iudices, vsq; ad Samuel Prophetam. Et exinde
κε κριτὰς ἕως σαμουὴλ τοῦ προφήτου. κἀκεῖθεν 21
postulauerunt regem: & dedit illis Deus Saul filium
ᾐτήσαντο βασιλέα, καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς ὁ θεὸς τὸν σαοὺλ υἱὸν
Cis, virum de tribu Beniamin *annos quadraginta.
κὶς, ἄνδρα ἐκ φυλῆς βενιαμὶν, ἔτη τεσσαράκοντα.

*collactaneus. ‖ad *assumpsi *orantes, imponentesque *προσκαλέω *illos. Et ipsi ‖abierunt *& inde *cùm venissent Salaminam, prædicabant ‖in ministerio. ‖Transeuntes perambulassent vniuersam *virum *erat ‖accersitis Barnaba & Saulo, desiderabat *intuens ‖fallacia, *desines subuertere *Et ‖qui ei manum daret. *cùm vidisset *admirans *Et cùm ‖nauigassent Paulus & qui cum eo erant, *Hierosolymā. *Pergen, *quis ‖qui timetis *cùm essent incolæ *in *per ‖destruens *Post quadringentos annos *annis

Et *amouens eum, excitauit illis David in re-
καὶ μεταστήσας αὐτὸν, ἤγειρεν αὐτοῖς τὸν δαβὶδ εἰς βασι- 22
gem: cui & dixit ‖testatus: Inueni David *ipsum Iesse, virum
λέα, ᾧ καὶ εἶπε μαρτυρήσας, εὗρον δαβὶδ τὸν τοῦ ἰεσσαὶ, ἄνδρα
secundum cor meum: qui faciet omnes voluntates meas.
κατὰ τὴν καρδίαν μου, ὃς ποιήσει πάντα τὰ θελήματά μου.
Huius Deus *à semine secundum promissionem *excitauit
τούτου ὁ θεὸς ἀπὸ τοῦ σπέρματος κατ' ἐπαγγελίαν ἤγειρε 23
Israel Saluatorem Iesum: Prædicante Ioanne
τῷ ἰσραὴλ σωτῆρα ἰησοῦν, προκηρύξαντος ἰωάννου 24
ante faciem aduentus eius baptismum pœnitentiæ om-
πρὸ προσώπου τῆς εἰσόδου αὐτοῦ βάπτισμα μετανοίας παν-
ni populo Israel. Cùm autē impleret Ioannes
τὶ τῷ λαῷ τοῦ ἰσραήλ. ὡς δὲ ἐπλήρου ὁ ἰωάννης τὸν 25
cursum, dicebat: Quem me arbitramini esse? non sum ego: sed
δρόμον, ἔλεγε, τίνα με ὑπονοεῖτε εἶναι; οὐκ εἰμὶ ἐγώ, ἀλλ'
ecce venit post me, cuius non sum dignus calceamenta pe-
ἰδοὺ ἔρχεται μετ' ἐμὲ, οὗ οὐκ εἰμὶ ἄξιος τὸ ὑπόδημα τῶν πο-
dum soluere. Viri fratres, filij generis Abraham, &
δῶν λῦσαι. ἄνδρες ἀδελφοί, υἱοὶ γένους ἀβραὰμ, καὶ 26
qui in vobis timentes Deum, vobis verbum salutis hu-
οἱ ἐν ὑμῖν φοβούμενοι τὸν θεὸν, ὑμῖν ὁ λόγος τῆς σωτηρίας ταύ-
ius missum est. *Nam habitantes Hierusalem, &
της ἀπεστάλη. οἱ γὰρ κατοικοῦντες ἱερουσαλὴμ, καὶ 27
principes *eorum hunc ignorantes, & voces Pro-
οἱ ἄρχοντες αὐτῶν τοῦτον ἀγνοήσαντες, καὶ τὰς φωνὰς τῶν προ-
phetarum *per omne Sabbatum lectas, iudicantes
φητῶν τὰς κατὰ πᾶν σάββατον ἀναγινωσκομένας, κρίναντες
impleuerunt: Et nullam causam mortis inuenientes,
ἐπλήρωσαν· καὶ μηδεμίαν αἰτίαν θανάτου εὑρόντες, 28
petierunt ‖Pilatum interfici eum.
ᾐτήσαντο πιλάτον ἀναιρεθῆναι αὐτόν.
*Vt autem cōsummassent omnia *de eo scripta, *de-
ὡς δὲ ἐτέλεσαν πάντα τὰ περὶ αὐτοῦ γεγραμμένα, κα- 29
trahentes à ligno, posuerunt in monumento.
θελόντες ἀπὸ τοῦ ξύλου ἔθηκαν εἰς μνημεῖον.
At Deus ‖excitauit eum ex mortuis:
ὁ δὲ θεὸς ἤγειρεν αὐτὸν ἐκ νεκρῶν, 30
Qui visus est per dies multos *simulascendentibus eo de
ὃς ὤφθη ἐπὶ ἡμέρας πλείους τοῖς συναναβᾶσιν αὐτῷ ἀπὸ 31
Galilæa in Hierusalem: qui *sunt testes eius ad
τῆς γαλιλαίας εἰς ἱερουσαλήμ, οἵτινές εἰσι μάρτυρες αὐτοῦ πρὸς
plebem. Et nos vobis annuntiamus ‖illam ad
τὸν λαόν. καὶ ἡμεῖς ὑμᾶς εὐαγγελιζόμεθα τὴν πρὸς 32
patres *repromissionem factam: Quoniam hanc Deus
τοὺς πατέρας ἐπαγγελίαν γενομένην, ὅτι ταύτην ὁ θεὸς 33
adimpleuit *natis eorum, nobis resuscitans Iesum, sicut
ἐκπεπλήρωκε τοῖς τέκνοις αὐτῶν ἡμῖν, ἀναστήσας ἰησοῦν, ὡς
& in Psalmo secundo scriptum est: Filius meus es tu: ego
καὶ ἐν τῷ ψαλμῷ τῷ δευτέρῳ γέγραπται, υἱός μου εἶ σύ, ἐγὼ
hodie genui te. Quod autē *resuscitauerit eum ex
σήμερον γεγέννηκά σε. ὅτι δὲ ἀνέστησεν αὐτὸν ἐκ 34
mortuis, non amplius ‖futurum reuerti in corruptionem,
νεκρῶν, μηκέτι μέλλοντα ὑποστρέφειν εἰς διαφθορὰν,
ita dixit: Quia dabo vobis sancta David fidelia.
οὕτως εἴρηκεν, ὅτι δώσω ὑμῖν τὰ ὅσια δαβὶδ τὰ πιστά.
Ideoque *in alio dicit: Non dabis sanctum tuum videre cor-
διὸ καὶ ἐν ἑτέρῳ λέγει, οὐ δώσεις τὸν ὅσιόν σου ἰδεῖν δια- 35
ruptionem. David quidē enim *propria generatione *administrans,
φθοράν. δαβὶδ μὲν γὰρ ἰδίᾳ γενεᾷ ὑπηρετήσας, τῇ 36
Dei voluntati dormiuit: & appositus est ad pa-
τοῦ θεοῦ βουλῇ ἐκοιμήθη, καὶ προσετέθη πρὸς τοὺς πα-
tres suos: & vidit corruptionem.
τέρας αὐτοῦ, καὶ εἶδε διαφθοράν.
Quē verò Deus suscitauit, non vidit corruptionem.
ὃν δὲ ὁ θεὸς ἤγειρεν, οὐκ εἶδε διαφθοράν. 37
Notum igitur sit vobis, viri fratres, quia per hunc vo-
γνωστὸν οὖν ἔστω ὑμῖν, ἄνδρες ἀδελφοί, ὅτι διὰ τούτου ὑ- 38
bis remissio peccatorum annuntiatur, & ab omnibus quibus non
μῖν ἄφεσις ἁμαρτιῶν καταγγέλλεται, καὶ ἀπὸ πάντων ὧν οὐκ
potuistis in Lege Moysi iustificari.
ἠδυνήθητε ἐν τῷ νόμῳ μωσέως δικαιωθῆναι,
In hoc omnis *credens iustificatur.
ἐν τούτῳ πᾶς ὁ πιστεύων δικαιοῦται. 39
Videte ergo ne superueniat ‖in vos dictum in
βλέπετε οὖν μὴ ἐπέλθῃ ἐφ' ὑμᾶς τὸ εἰρημένον ἐν τοῖς 40
Prophetis: Videte contemptores, & admiramini, &
προφήταις, ἴδετε οἱ καταφρονηταὶ, καὶ θαυμάσατε καὶ 41
aspicite, & *euanescite: quia opus ego operor in
ἐπιβλέψατε, καὶ ἀφανίσθητε, ὅτι ἔργον ἐγὼ ἐργάζομαι ἐν ταῖς
diebus vestris, *cui non credetis si quis enarrauerit vobis.
ἡμέραις ὑμῶν, ᾧ οὐ μὴ πιστεύσητε, ἐάν τις ἐκδιηγῆται ὑμῖν.
Exeuntibus autē illis, *ex synagoga Iudæorum, rogarunt
ἐξιόντων δὲ αὐτῶν ἐκ τῆς συναγωγῆς τῶν ἰουδαίων, παρεκάλουν 42
gentes in sequens Sabbatum narrari sibi eadem
τὰ ἔθνη εἰς τὸ μεταξὺ σάββατον λαληθῆναι αὐτοῖς τὰ αὐτὰ
verba. Soluta autem synagoga, secuti sunt mul-
ῥήματα. λυθείσης δὲ τῆς συναγωγῆς, ἠκολούθησαν πολ- 43
ti Iudæorum & colentium Deum *proselytorum Paulum &
λοὶ τῶν ἰουδαίων καὶ τῶν σεβομένων προσηλύτων τῷ παύλῳ καὶ

*amoto illo, suscitauit ‖testimonium perhibens *filium *ex *eduxit ‖suum, ‖Qui enim habitabant *eius *quæ leguntur ‖in eo, ‖à Pilato vt interficerent *Cumque *quæ erant deponētes eū *eum ‖autem suscitauit eum à *tertia die: *his qui simul ascenderant cū *vsque nunc ‖eam quæ nostros repromissio facta est. *filiis nostris, *suscitauit eū *iam non reuersurum *& aliàs *in sua *cùm administrasset, *qui credit ‖vobis quod est *disperdimini: *opus quod *rogabant vt sequenti Sabbato loquerentur ‖hæc. Cumq; dimissa esset *aduenarum

Barnabam, qui alloquentes eos, suadebant eis
τῷ βαρνάβᾳ, οἵτινες προσλαλοῦντες αὐτοῖς, ἔπειθον αὐτοὺς
permanere gratia Dei. Ipsoque veniente sab-
ἐπιμένειν τῇ χάριτι τοῦ θεοῦ. 44 τῷ τε ἐρχομένῳ σαβ-
bato, pene vniuersa ciuitas conuenit audire verbum
βάτῳ, σχεδὸν πᾶσα ἡ πόλις συνήχθη ἀκοῦσαι τὸν λόγον τοῦ
Dei. Videntes autem Iudæi turbas, repleti sunt
θεοῦ. 45 ἰδόντες δὲ οἱ ἰουδαῖοι τοὺς ὄχλους, ἐπλήσθησαν
zelo, & contradicebant illis à Paulo dictis, con-
ζήλου, καὶ ἀντέλεγον τοῖς ὑπὸ τοῦ παύλου λεγομένοις, ἀν-
tradicentes & blasphemantes. Libertate vsi
τιλέγοντες καὶ βλασφημοῦντες. 46 παρρησιασάμενοι
verò Paulus & Barnabas, dixerunt, Vobis erat necessarium pri-
δὲ ὁ παῦλος καὶ ὁ βαρνάβας, εἶπον, ὑμῖν ἦν ἀναγκαῖον πρῶ-
mùm loqui verbum Dei: quandoquidem verò repellitis il-
τον λαληθῆναι τὸν λόγον τοῦ θεοῦ· ἐπειδὴ δὲ ἀπωθεῖσθε αὐ-
lud, & non dignos iudicatis vosipsos æternæ vitæ, ecce
τὸν, καὶ οὐκ ἀξίους κρίνετε ἑαυτοὺς τῆς αἰωνίου ζωῆς, ἰδοὺ
conuertimur ad Gentes. Sic enim præcepit nobis
στρεφόμεθα εἰς τὰ ἔθνη. 47 οὕτω γὰρ ἐντέταλται ἡμῖν ὁ
Dominus, Posui te in lucem Gentium, ad existendum te in salutem
κύριος, τέθεικά σε εἰς φῶς ἐθνῶν, τοῦ εἶναί σε εἰς σωτηρίαν
vsque ad extremum terræ.] Audientes autem Gentes, gauisæ sunt,
ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς. 48 ἀκούοντα δὲ τὰ ἔθνη, ἔχαιρον,
& glorificabant verbum Domini, & crediderunt quotquot erant
καὶ ἐδόξαζον τὸν λόγον τοῦ κυρίου, καὶ ἐπίστευσαν ὅσοι ἦσαν
præordinati ad vitam æternam. Perferebatur autem verbum
τεταγμένοι εἰς ζωὴν αἰώνιον. 49 διεφέρετο δὲ ὁ λόγος
Domini per vniuersam regionem. At Iudæi conci-
τοῦ κυρίου δι' ὅλης τῆς χώρας. 50 οἱ δὲ ἰουδαῖοι παρώ-
tauerunt religiosas mulieres, & honestas, &
τρυναν τὰς σεβομένας γυναῖκας, καὶ τὰς εὐσχήμονας, καὶ
primos ciuitatis, & excitauerunt persecutionem in
τοὺς πρώτους τῆς πόλεως, καὶ ἐπήγειραν διωγμὸν ἐπὶ τὸν
Paulum & Barnabam, & eiecerunt eos de finibus
παῦλον καὶ τὸν βαρνάβαν, καὶ ἐξέβαλον αὐτοὺς ἀπὸ τῶν ὁρίων
suis. Illi verò excutientes puluerem pedum
αὐτῶν. 51 οἱ δὲ ἐκτιναξάμενοι τὸν κονιορτὸν τῶν ποδῶν
suorum in eos, venerunt in Iconium. At discipuli reple-
αὐτῶν ἐπ' αὐτοὺς, ἦλθον εἰς ἰκόνιον. 52 οἱ δὲ μαθηταὶ ἐπλη-
bantur gaudio, & Spiritu sancto.
ροῦντο χαρᾶς καὶ πνεύματος ἁγίου.

[Margin: vt permanerent in gratia | Sequenti verò | πλήθομαι | his quæ dicebantur, | Tunc constanter | oportebat | sed quoniam | indignos | vt sis | Disseminabatur | τάττω | autem | παροξύνω | At | excusso puluere | quoque]

CAP. XIIII. ιδ´

Factum est autem in Iconio iuxta illud ipsum introire eos in
1 Ἐγένετο δὲ ἐν ἰκονίῳ κατὰ τὸ αὐτὸ εἰσελθεῖν αὐτοὺς εἰς
synagogam Iudæorum, & loqui ita, vt cre-
τὴν συναγωγὴν τῶν ἰουδαίων, καὶ λαλῆσαι οὕτως, ὥστε πι-
deret Iudæorumque & Græcorum multa multitudo.
στεῦσαι ἰουδαίων τε καὶ ἑλλήνων πολὺ πλῆθος.
At increduli Iudæi suscitauerunt, & malè affectas reddiderunt
2 οἱ δὲ ἀπειθοῦντες ἰουδαῖοι ἐπήγειραν καὶ ἐκάκωσαν τὰς
animas Gentium aduersus fratres. Multo quidem igitur
ψυχὰς τῶν ἐθνῶν κατὰ τῶν ἀδελφῶν. 3 ἱκανὸν μὲν οὖν
tempore demorati sunt, liberè loquentes in Domino te-
χρόνον διέτριψαν, παρρησιαζόμενοι ἐπὶ τῷ κυρίῳ τῷ μαρ-
stante verbo gratiæ suæ, dante signa & pro-
τυροῦντι τῷ λόγῳ τῆς χάριτος αὐτοῦ, διδόντι σημεῖα καὶ τέ-
digia fieri per manus eorum. Diuisa est autem multitudo
ρατα γίνεσθαι διὰ τῶν χειρῶν αὐτῶν. 4 ἐσχίσθη δὲ τὸ πλῆθος
ciuitatis: & hi quidem erant cum Iudæis, hi verò cum
τῆς πόλεως· καὶ οἱ μὲν ἦσαν σὺν τοῖς ἰουδαίοις, οἱ δὲ σὺν τοῖς
Apostolis. Vt autem factus esset impetus Gentiliumque & Iu-
ἀποστόλοις. 5 ὡς δὲ ἐγένετο ὁρμὴ τῶν ἐθνῶν τε καὶ ἰου-
dæorum cum principibus suis, iniuriari & lapidare
δαίων σὺν τοῖς ἄρχουσιν αὐτῶν, ὑβρίσαι καὶ λιθοβολῆσαι
eos. Intelligentes confugerunt ad ciuitates Ly-
αὐτοὺς, 6 συνιδόντες κατέφυγον εἰς τὰς πόλεις τῆς λυ-
caoniæ, Lystram & Derben, & circum regionem, & ibi
καονίας, λύστραν καὶ δέρβην, καὶ τὴν περίχωρον, κἀκεῖ ἦ-
erant euangelizantes.] Et quidam vir in Lystris impo-
σαν εὐαγγελιζόμενοι. 7 καί τις ἀνὴρ ἐν λύστροις ἀδύ-
tens pedibus sedebat, claudus ex vtero matris suæ
νατος τοῖς ποσὶν ἐκάθητο, χωλὸς ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτοῦ ὑ-
subsistens, qui nunquam ambulauerat. Hic audiuit
πάρχων, ὃς οὐδέποτε περιπεπατήκει. 8 οὗτος ἤκουε τοῦ
Paulum loquentem: qui intuitus eum, & videns quia fidem
παύλου λαλοῦντος· ὃς ἀτενίσας αὐτῷ, καὶ ἰδὼν ὅτι πίστιν
haberet ad saluum fieri, Dixit magna voce, Tibi dico,
ἔχει τοῦ σωθῆναι, 9 εἶπε μεγάλῃ τῇ φωνῇ, σοὶ λέγω,
in nomine Domini Iesu Christi, surge super pe-
ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ κυρίου ἰησοῦ χριστοῦ, ἀνάστηθι ἐπὶ τοὺς πό-
des tuos rectus. & exiluit, & ambulabat.
δας σου ὀρθός. καὶ ἥλλετο, καὶ περιεπάτει.
At turbæ videntes quod fecerat Paulus, leuauerunt
10 οἱ δὲ ὄχλοι ἰδόντες ὃ ἐποίησεν ὁ παῦλος, ἐπῆραν τὴν
vocem suam, Lycaonicè dicentes, Dii similati ho-
φωνὴν, αὐτῶν λυκαονιστὶ λέγοντες, οἱ θεοὶ ὁμοιωθέντες ἀν-

[Margin: Iconij, vt simul introirent | loquerentur | copiosa | Qui verò fuerunt | ad iracundiã concitauerunt | fiducialiter agentes | testimonium perhibente | σχίζομαι | quidam | Cùm | vt cõtumeliis afficerent, & lapidarent | vniuersam in circuitu | Et commota est omnis multitudo in doctrina eorum. Paulus autẽ & Barnabas morabãtur Lystris. | infirmus | vt saluus fieret, | ἅλλομαι | autem cùm vidissent | similes facti]

minibus, descenderunt ad nos. Vocabantque
11 θρώποις, κατέβησαν πρὸς ἡμᾶς. ἐκάλουν τε τὸν
quidem Barnabam, Iouem: at Paulum, Mercurium, quoniam ipse
μὲν βαρνάβαν, δία· τὸν δὲ παῦλον, ἑρμῆν, ἐπειδὴ αὐτὸς
erat dux verbi. At sacerdos Iouis
12 ἦν ὁ ἡγούμενος τοῦ λόγου. ὁ δὲ ἱερεὺς τοῦ διὸς τοῦ
existentis ante ciuitatem eorum, tauros & coronas ante
ὄντος πρὸ τῆς πόλεως αὐτῶν, ταύρους καὶ στέμματα ἐπὶ
ianuas adferens, cum turbis volebat sacrificare.
τοὺς πυλῶνας ἐνέγκας, σὺν τοῖς ὄχλοις ἤθελε θύειν.
Audientes autem Apostoli, Barnabas & Paulus, dirum-
13 ἀκούσαντες δὲ οἱ ἀπόστολοι βαρνάβας καὶ παῦλος, διαρ-
pentes pallia sua, insilierunt in turbam, cla-
ρήξαντες τὰ ἱμάτια αὐτῶν, εἰσεπήδησαν εἰς τὸν ὄχλον, κρά-
mantes, Et dicentes, Viri, quid hæc facitis? & -
14 ζοντες, καὶ λέγοντες, ἄνδρες, τί ταῦτα ποιεῖτε; καὶ ἡ-
nos similiter patibiles sumus vobis homines, annuntiantes
μεῖς ὁμοιοπαθεῖς ἐσμεν ὑμῖν ἄνθρωποι, εὐαγγελιζόμενοι
vobis ab his vanis conuerti ad Deum
ὑμᾶς ἀπὸ τούτων τῶν ματαίων ἐπιστρέφειν ἐπὶ τὸν θεὸν τὸν
viuum, qui fecit cælum, & terram, & ma-
ζῶντα, ὃς ἐποίησε τὸν οὐρανὸν, καὶ τὴν γῆν, καὶ τὴν θά-
re, & omnia quæ in eis. Qui in præ-
15 λασσαν, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς· ὃς ἐν ταῖς πα-
teritis generationibus dimisit omnes Gentes ingredi
ρῳχημέναις γενεαῖς εἴασε πάντα τὰ ἔθνη πορεύεσθαι ταῖς
vias suas. Quanquam non intestatum semetipsum reli-
16 ὁδοῖς αὐτῶν. καίτοιγε οὐκ ἀμάρτυρον ἑαυτὸν ἀφῆ-
quit, benefaciens, cælitus nobis pluuias dans, & tempora
κεν, ἀγαθοποιῶν, οὐρανόθεν ἡμῖν ὑετοὺς διδοὺς, καὶ καιροὺς
fructifera, implens cibo & lætitia cor-
καρποφόρους, ἐμπιπλῶν τροφῆς καὶ εὐφροσύνης τὰς καρ-
da nostra. Et hæc dicentes, vix sedauerunt
17 δίας ἡμῶν. καὶ ταῦτα λέγοντες, μόλις κατέπαυσαν
turbas ad non sacrificandum sibi. Cunctantibus verò
18 τοὺς ὄχλους τοῦ μὴ θύειν αὐτοῖς. διατριβόντων δὲ αὐ-
ipsis, & docentibus, superuenerunt ab Antiochia & Ico-
τῶν, καὶ διδασκόντων, ἐπῆλθον ἀπὸ ἀντιοχείας καὶ ἰκο-
nio Iudæi, & suadentes turbis, & lapidantes
νίου ἰουδαῖοι, καὶ πείσαντες τοὺς ὄχλους, καὶ λιθάσαντες
Paulum, traxerunt extra ciuitatem, æstimantes eum
τὸν παῦλον, ἔσυρον ἔξω τῆς πόλεως, νομίσαντες αὐτὸν τε-
mortuum esse. Circundantibus autem eum discipulis, sur-
19 θνάναι. κυκλωσάντων δὲ αὐτὸν τῶν μαθητῶν, ἀνα-
gens intrauit in ciuitatem, & postridie exiit cum
στὰς εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν. καὶ τῇ ἐπαύριον ἐξῆλθε σὺν
Barnaba in Derben. Euangelizantesque
20 τῷ βαρνάβᾳ εἰς δέρβην. εὐαγγελισάμενοί τε τὴν
ciuitati illi, & docentes multos, reuersi sunt in
πόλιν ἐκείνην, καὶ μαθητεύσαντες ἱκανοὺς, ὑπέστρεψαν εἰς
Lystram, & Iconium, & Antiochiam, Confirman-
21 τὴν λύστραν, καὶ ἰκόνιον, καὶ ἀντιόχειαν, ἐπιστηρίζον-
tes animas discipulorum, exhortantes permanere
τες τὰς ψυχὰς τῶν μαθητῶν, παρακαλοῦντες ἐμμένειν
fide, & quoniam per multas tribulationes oportet nos intrare
τῇ πίστει, καὶ ὅτι διὰ πολλῶν θλίψεων δεῖ ἡμᾶς εἰσελθεῖν
in regnum Dei. Ordinantes autem
22 εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ. χειροτονήσαντες δὲ
illis presbyteros per ecclesiam, precati cum
αὐτοῖς πρεσβυτέρους κατ' ἐκκλησίαν, προσευξάμενοι με-
ieiunationibus, commendauerunt eos Domino in quem credi-
τὰ νηστειῶν, παρέθεντο αὐτοὺς τῷ κυρίῳ εἰς ὃν πεπιστεύκει-
derunt. Et transeuntes Pisidiam, venerunt in Pamphyliam.
23 σαν. καὶ διελθόντες τὴν πισιδίαν, ἦλθον εἰς παμφυλίαν.
Et loquentes in Perge verbum, descenderunt in At-
24 καὶ λαλήσαντες ἐν πέργῃ τὸν λόγον, κατέβησαν εἰς ἀτ-
taliam; Et inde abnauigauerunt in Antiochiam, vnde
25 τάλειαν. κἀκεῖθεν ἀπέπλευσαν εἰς ἀντιόχειαν, ὅθεν
erant traditi gratiæ Dei in opus quod com-
ἦσαν παραδεδομένοι τῇ χάριτι τοῦ θεοῦ εἰς τὸ ἔργον ὃ ἐπλή-
pleuerunt. Aduenientes autem & congregantes ec-
26 ρωσαν. παραγενόμενοι δὲ καὶ συναγαγόντες τὴν ἐκ-
clesiam, annuntiauerunt quanta fecisset Deus cum illis, &
κλησίαν, ἀνήγγειλαν ὅσα ἐποίησεν ὁ θεὸς μετ' αὐτῶν, καὶ
quia aperuisset Gentibus ostium fidei. Morati sunt autem illic
27 ὅτι ἤνοιξε τοῖς ἔθνεσι θύραν πίστεως. διέτριβον δὲ ἐκεῖ
tempus non modicum cum discipulis.
χρόνον οὐκ ὀλίγον σὺν τοῖς μαθηταῖς.

CAP. XV. ιε´

Et quidam descendentes de Iudæa, docebant
1 Καί τινες κατελθόντες ἀπὸ τῆς ἰουδαίας, ἐδίδασκον τοὺς
fratres, Quia si non circuncidamini more Moysi, non po-
ἀδελφοὺς, ὅτι ἐὰν μὴ περιτέμνησθε τῷ ἔθει μωϋσέως, οὐ δύνα-
testis saluari. Facta ergo seditione & disceptatione
2 σθε σωθῆναι. γενομένης οὖν στάσεως καὶ συζητήσεως
non exigua Paulo & Barnabæ aduersus illos, statuerunt
οὐκ ὀλίγης τῷ παύλῳ καὶ τῷ βαρνάβᾳ πρὸς αὐτοὺς, ἔταξαν
ascendere Paulum & Barnabam, & quosdam alios ex illis
ἀναβαίνειν παῦλον καὶ βαρνάβαν, καί τινας ἄλλους ἐξ αὐτῶν

[Margin: Et | verò | quoque | qui erat | populis | Quod vbi audierunt | conscissis tunicis suis, exilierũt in turbas | εἰσπηδάω | mortales similes | sunt | παροίχομαι | Et quidem | sine testimonio | de cælo | ne immolarẽt | autẽ quidam | persuasis que | postera die profectus est | Cumque euangelizassent | docuissent; | que vt permanerent in | Et cùm constituissent | singulas ecclesias, & orassent | que | Domini, | Cùm venissent | congregassent | retulerunt | In | si | secundũ morẽ | minima | vt ascenderẽt Paulus & Barnabas, & quidã alij ex illis]

ad Apostolos & presbyteros in Hierusalem,
πρὸς τοὺς ἀποστόλους καὶ πρεσβυτέρους εἰς ἱερουσαλήμ,
de quæstione hac.
περὶ τοῦ ζητήματος τούτου.
Illi quidem ergo premissi ab Ecclesia, pertransi-
3 οἱ μὲν οὖν προπεμφθέντες ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας, διήρχον-
bant Phœnicen, & Samariam, narrantes conuersionem
το τὴν φοινίκην, καὶ σαμάρειαν, ἐκδιηγούμενοι τὴν ἐπιστροφὴν
gentium, & faciebant gaudium magnum omnibus fratri-
τῶν ἐθνῶν, καὶ ἐποίουν χαρὰν μεγάλην πᾶσι τοῖς ἀδελ-
bus. Aduenientes autem in Hierosolymam, suscepti
4 φοῖς. παραγενόμενοι δὲ εἰς ἱερουσαλήμ, ἀπεδέχθη-
sunt ab Ecclesia, & Apostolis, & senio-
σαν ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας, καὶ τῶν ἀποστόλων, καὶ τῶν πρεσβυ-
ribus, annuntiaueruntque quanta Deus fecisset cum illis.
τέρων, ἀνήγγειλάν τε ὅσα ὁ θεὸς ἐποίησε μετ' αὐτῶν.
Exsurrexerunt autem quidam de hæresi Pharisæorum,
5 ἐξανέστησαν δέ τινες τῶν ἀπὸ τῆς αἱρέσεως τῶν φαρισαίων,
credentes, dicentes, Quia oportet circuncidere eos, præci-
πεπιστευκότες, λέγοντες, ὅτι δεῖ περιτέμνειν αὐτούς, παραγ-
pere que seruare legem Moysi.
γέλλειν τε τηρεῖν τὸν νόμον μωϋσέως.
Congregati sunt autem Apostoli & seniores videre
6 συνήχθησαν δὲ οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ πρεσβύτεροι ἰδεῖν
de verbo hoc. Multa autem conquisitione fa-
περὶ τοῦ λόγου τούτου. πολλῆς δὲ συζητήσεως γενο-
7 cta, surgens Petrus dixit ad eos, Viri fratres,
μένης, ἀναστὰς πέτρος εἶπε πρὸς αὐτούς, ἄνδρες ἀδελφοί,
vos scitis quoniam à diebus antiquis Deus in nobis ele-
ὑμεῖς ἐπίστασθε ὅτι ἀφ' ἡμερῶν ἀρχαίων ὁ θεὸς ἐν ἡμῖν ἐξε-
git, per os meum audire Gentes verbum
λέξατο, διὰ τοῦ στόματός μου ἀκοῦσαι τὰ ἔθνη τὸν λόγον τοῦ
Euangelij, & credere. Et corda noscens Deus
8 εὐαγγελίου, καὶ πιστεῦσαι. καὶ ὁ καρδιογνώστης θεὸς
testatus est eis, dans illis spiritum sanctum, sicut
ἐμαρτύρησεν αὐτοῖς, δοὺς αὐτοῖς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, καθὼς
& nobis: Et nihil discreuit inter nosque & il-
9 καὶ ἡμῖν· καὶ οὐδὲν διέκρινε μεταξὺ ἡμῶν τε καὶ αὐ-
los, fide purificans corda eorum.
τῶν, τῇ πίστει καθαρίσας τὰς καρδίας αὐτῶν.
Nunc ergo quid tentatis Deum, imponere iugum super
10 νῦν οὖν τί πειράζετε τὸν θεόν, ἐπιθεῖναι ζυγὸν ἐπὶ τὸν
ceruicem discipulorum, quod neque patres nostri neque nos
τράχηλον τῶν μαθητῶν, ὃν οὔτε οἱ πατέρες ἡμῶν οὔτε ἡμεῖς
potuimus portare? Sed per gratiam Domini
11 ἰσχύσαμεν βαστάσαι; ἀλλὰ διὰ τῆς χάριτος κυρίου
Iesu Christi credimus saluari, quemadmodum & illi.
ἰησοῦ χριστοῦ πιστεύομεν σωθῆναι, καθ' ὃν τρόπον κἀκεῖνοι.
Tacuit autem omnis multitudo, & audiebant Barnabam & Pau-
12 ἐσίγησε δὲ ἅπαν τὸ πλῆθος, καὶ ἤκουον βαρνάβα καὶ παύ-
lum narrantes quanta fecisset Deus signa & prodigia in
λου ἐξηγουμένων ὅσα ἐποίησεν ὁ θεὸς σημεῖα καὶ τέρατα ἐν
Gentibus per eos. Post autem tacere eos,
τοῖς ἔθνεσιν δι' αὐτῶν. μετὰ δὲ τὸ σιγῆσαι αὐτούς, 13
respondit Iacobus, dicens, Viri fratres, audite me.
ἀπεκρίθη ἰάκωβος, λέγων, ἄνδρες ἀδελφοί, ἀκούσατέ μου.
Simeon narrauit quemadmodum primùm Deus respexit
14 συμεὼν ἐξηγήσατο καθὼς πρῶτον ὁ θεὸς ἐπεσκέψατο
sumere ex Gentibus populum in nomine suo:
λαβεῖν ἐξ ἐθνῶν λαὸν ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ·
Et huic concordant verba Prophetarum, sicut
15 καὶ τούτῳ συμφωνοῦσιν οἱ λόγοι τῶν προφητῶν, καθὼς
scriptum est, Post hæc reuertar, & reædi-
16 γέγραπται, μετὰ ταῦτα ἀναστρέψω, καὶ ἀνοικο-
ficabo tabernaculum Dauid collapsum, & di-
δομήσω τὴν σκηνὴν δαβὶδ τὴν πεπτωκυῖαν, καὶ τὰ κατε-
ruta eius reædificabo, & erigam illud:
σκαμμένα αὐτῆς ἀνοικοδομήσω, καὶ ἀνορθώσω αὐτήν·
Vt requirant cæteri hominum
17 ὅπως ἂν ἐκζητήσωσιν οἱ κατάλοιποι τῶν ἀνθρώπων τὸν
Dominum, & omnes Gentes super quas inuocatum est nomen
κύριον, καὶ πάντα τὰ ἔθνη ἐφ' οὓς ἐπικέκληται τὸ ὄνομά
meum super eos, dicit Dominus faciens hæc omnia:
μου ἐπ' αὐτούς, λέγει κύριος ὁ ποιῶν ταῦτα πάντα·
Quæ sunt nota à seculo ei.
18 ἃ ἐστι γνωστὰ ἀπ' αἰῶνος αὐτῷ.
Ideo ego iudico non obturbari eos qui ex Gentibus con-
19 διὸ ἐγὼ κρίνω μὴ παρενοχλεῖν τοῖς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ἐπι-
uersos ad Deum: Sed mittere eis ad
20 στρέφουσιν ἐπὶ τὸν θεόν· ἀλλὰ ἐπιστεῖλαι αὐτοῖς τοῦ
abstinendum à contaminationibus simulachrorum & for-
ἀπέχεσθαι ἀπὸ τῶν ἀλισγημάτων τῶν εἰδώλων καὶ τῆς πορ-
nicationis, & suffocati, & sanguinis.
νείας, καὶ τοῦ πνικτοῦ, καὶ τοῦ αἵματος.
Moyses enim ex generationibus antiquis per ciuitatem prædi-
21 μωσῆς γὰρ ἐκ γενεῶν ἀρχαίων κατὰ πόλιν τοὺς κηρύσ-
cantes eum habet, in synagogis per omne sabba-
σοντας αὐτὸν ἔχει, ἐν ταῖς συναγωγαῖς κατὰ πᾶν σάββα-
tum lectus. Tunc visum est Apostolis,
22 τον ἀναγινωσκόμενος. τότε ἔδοξε τοῖς ἀποστόλοις,

super
deducti
Cùm venissent
ab
annuntiantes
qui crediderunt,
circuncidi
quoque
Conuenerútq;
Cùm magna conquisitio fieret,
qui nouit corda
testimonium perhibuit,
ceruices
ἰσχύω
σιγάω
Et postquam tacuerunt,
visitauit
nomini
quod decidit,
κατασκάπτω
Notum est Domino opus suum.
Propter quod
inquietari
conuertuntur
scribere ad eos vt abstineant se
fornicatione, & suffocatis, & sanguine.
à temporibus
in singulis ciuitatibus qui prædicent
vbi
legitur.
placuit

& senioribus cum omni Ecclesia, electos
καὶ τοῖς πρεσβυτέροις σὺν ὅλῃ τῇ ἐκκλησίᾳ, ἐκλεξαμένους
viros ex eis mittere in Antiochiam cum Paulo &
ἄνδρας ἐξ αὐτῶν πέμψαι εἰς ἀντιόχειαν σὺν τῷ παύλῳ καὶ
Barnaba, Iudam cognominatum Barsabam, & Silam,
βαρνάβᾳ, ἰούδαν τὸν ἐπικαλούμενον βαρσαβᾶν, καὶ σίλαν,
viros ductores in fratribus: Scribentes per
23 ἄνδρας ἡγουμένους ἐν τοῖς ἀδελφοῖς· γράψαντες διὰ
manus eorum hæc: Apostoli, & seniores, &
χειρὸς αὐτῶν τάδε· οἱ ἀπόστολοι, καὶ οἱ πρεσβύτεροι, καὶ οἱ
fratres, his qui apud Antiochiam, & Syriam, & Cili-
ἀδελφοί, τοῖς κατὰ τὴν ἀντιόχειαν, καὶ συρίαν, καὶ κιλι-
ciam fratribus, qui ex Gentibus, gaudere.
κίαν ἀδελφοῖς, τοῖς ἐξ ἐθνῶν, χαίρειν.
Quandoquidem audiuimus quia quidam exeuntes, turbauerunt vos
24 ἐπειδὴ ἠκούσαμεν ὅτι τινὲς ἐξελθόντες ἐτάραξαν ὑμᾶς
verbis, labefactantes animas vestras, dicentes cir-
λόγοις, ἀνασκευάζοντες τὰς ψυχὰς ὑμῶν, λέγοντες περι-
cuncidi, & seruare legem, quibus non mandauimus:
τέμνεσθαι, καὶ τηρεῖν τὸν νόμον, οἷς οὐ διεστειλάμεθα·
Visum est nobis factis concorditer, electos vi-
25 ἔδοξεν ἡμῖν γενομένοις ὁμοθυμαδόν, ἐκλεξαμένους ἄν-
ros mittere ad vos, cum dilectis nostris Barna-
δρας πέμψαι πρὸς ὑμᾶς, σὺν τοῖς ἀγαπητοῖς ἡμῶν βαρνά-
bà & Paulo, Hominibus tradentibus animas
26 βᾳ καὶ παύλῳ, ἀνθρώποις παραδεδωκόσι τὰς ψυχὰς
suas pro nomine Domini nostri Iesu Christi.
αὐτῶν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ.
Misimus ergo Iudam & Silam, & eos per sermonem
27 ἀπεστάλκαμεν οὖν ἰούδαν καὶ σίλαν, καὶ αὐτοὺς διὰ λόγου
annuntiantes eadem. Visum est enim sancto Spiri-
28 ἀπαγγέλλοντας τὰ αὐτά. ἔδοξε γὰρ τῷ ἁγίῳ πνεύ-
tui & nobis, nihil amplius imponere vobis onus, quàm
ματι καὶ ἡμῖν, μηδὲν πλέον ἐπιτίθεσθαι ὑμῖν βάρος, πλὴν
necessarium horum: Abstinere immolatis simulachrorũ, &
29 τῶν ἐπάναγκες τούτων, ἀπέχεσθαι εἰδωλοθύτων, καὶ
sanguine, & suffocato, & fornicatione: & quæcunque non vultis vobis
αἵματος, καὶ πνικτοῦ, καὶ πορνείας· καὶ ὅσα μὴ θέλετε ἑαυ-
ipsis fieri, aliis ne facite: ex quibus custodientes vos
τοῖς γίνεσθαι, ἑτέροις μὴ ποιεῖτε· ἐξ ὧν διατηροῦντες ἑαυ-
ipsos, bene agetis. Valete.
τούς, εὖ πράξετε. ἔρρωσθε.
Illi quidem ergo dimissi, venerunt in Antiochiam, & con-
30 οἱ μὲν οὖν ἀπολυθέντες, ἦλθον εἰς ἀντιόχειαν, καὶ συν-
gregantes multitudinem, tradiderunt epistolam.
αγαγόντες τὸ πλῆθος, ἐπέδωκαν τὴν ἐπιστολήν.
Legentes autem gauisi sunt super cohortatione.
31 ἀναγνόντες δὲ ἐχάρησαν ἐπὶ τῇ παρακλήσει.
Iudasque & Silas, & ipsi prophetæ existentes, per sermonem
32 ἰούδας τε καὶ σίλας, καὶ αὐτοὶ προφῆται ὄντες, διὰ λόγου
multum exhortati sunt fratres, & confirmauerunt.
πολλοῦ παρεκάλεσαν τοὺς ἀδελφούς, καὶ ἐπεστήριξαν.
Facientes autem tempus, dimissi sunt cum pace à
33 ποιήσαντες δὲ χρόνον, ἀπελύθησαν μετ' εἰρήνης ἀπὸ τῶν
fratribus ad Apostolos. Visum est autem Silæ
34 ἀδελφῶν πρὸς τοὺς ἀποστόλους. ἔδοξε δὲ τῷ σίλᾳ
remanere ibi. Paulus autem & Barnabas demorabãtur
35 ἐπιμεῖναι αὐτοῦ. παῦλος δὲ καὶ βαρνάβας διέτριβον
in Antiochia, docentes & euangelizantes cum &
ἐν ἀντιοχείᾳ, διδάσκοντες καὶ εὐαγγελιζόμενοι μετὰ καὶ ἑ-
aliis pluribus verbum Domini. Post autem aliquot
36 τέρων πολλῶν τὸν λόγον τοῦ κυρίου. μετὰ δέ τινας ἡ-
dies dixit Paulus ad Barnabam, Reuertentes iam visi-
μέρας εἶπε παῦλος πρὸς βαρνάβαν, ἐπιστρέψαντες δὴ ἐπι-
temus fratres nostros per omnem ciuitatem, in quibus
σκεψώμεθα τοὺς ἀδελφοὺς ἡμῶν κατὰ πᾶσαν πόλιν, ἐν αἷς
annuntiauimus verbum Domini, quomodo habeant.
κατηγγείλαμεν τὸν λόγον τοῦ κυρίου, πῶς ἔχουσι.
Barnabas autem consuluit coassumere Ioannem
37 βαρνάβας δὲ ἐβουλεύσατο συμπαραλαβεῖν τὸν ἰωάννην
vocatum Marcum: Paulus autem ducebat illum absi-
38 τὸν καλούμενον μάρκον· παῦλος δὲ ἠξίου τὸν ἀπο-
stentem ab eis de Pamphylia, & non coeuntem
στάντα ἀπ' αὐτῶν ἀπὸ παμφυλίας, καὶ μὴ συνελθόντα αὐ-
eis in opus, non coassumere hunc.
τοῖς εἰς τὸ ἔργον, μὴ συμπαραλαβεῖν τοῦτον.
Facta est ergo irritatio, ita vt abscedere eos
39 ἐγένετο οὖν παροξυσμός, ὥστε ἀποχωρισθῆναι αὐτοὺς
ab inuicem, ipsumque Barnabam assumentem Marcum,
ἀπ' ἀλλήλων, τόν τε βαρνάβαν παραλαβόντα τὸν μάρκον,
enauigare in Cyprum. Paulus verò eligens Si-
40 ἐκπλεῦσαι εἰς κύπρον. παῦλος δὲ ἐπιλεξάμενος σί-
lam, abiit, traditus gratiæ Dei à fra-
λαν, ἐξῆλθε, παραδοθεὶς τῇ χάριτι τοῦ θεοῦ ὑπὸ τῶν ἀδελ-
tribus. Perambulabat autem Syriam & Ciliciam, confir-
41 φῶν. διήρχετο δὲ τὴν συρίαν καὶ κιλικίαν, ἐπιστηρί-
mans ecclesias, præcipiens custodire præcepta Apostolorum & seniorum.
ζων τὰς ἐκκλησίας.

eligere
&
qui cognominabatur Barsabas,
primos
sunt Antiochiæ, & Syriæ, & Ciliciæ
salutem.
Quoniam
ex nobis
euertentes
διαστέλλομαι
Placuit
collectis in vnum, eligere
&
charissimis
qui tradiderũt
qui & ipsi vobis verbis referent
Vltrà
oneris,
hæc necessaria:
Vt abstineatis vos ab
à
descenderunt
congregata multitudine,
Quam cùm legissent,
consolatione.
autem
cùm essent,
verbo plurimo consolati
Facto
ibi aliquanto tempore,
eos qui miserant illos.
Iudas autem solus abiit Hierusalem.
Antiochiæ,
vniuersas ciuitates,
prædicauimus
se
volebat
secum &
qui cognominabatur Marcus.
rogabat eum, vt qui discessisset
venisset cum
debere recipi.
autẽ dissensio,
discederent
& Barnabas quidem assumpto Marco, nauigaret
electo Sila, profectus est,

CAP. XVI. ιϛ´

Peruenit autem in Derben & Lystram. & ecce discipulus
*Κατήντησε δὲ εἰς δέρβην καὶ λύστραν· καὶ ἰδοὺ μαθητής 1
quidā erat*, nomine Timotheus, filius mulieris ‖cuiusdam Iudææ
τις ἦν, ὀνόματι τιμόθεος, υἱὸς γυναικός τινος ἰουδαίας
fidelis, patre ᵃautem Græco. Qui testimonio probabatur ab his qui in
πιστῆς, πατρὸς δὲ ἕλληνος· ὃς ἐμαρτυρεῖτο ὑπὸ τῶν ἐν 2
Lystris? & Iconio ‖fratribus. Hunc voluit Pau-
λύστροις καὶ ἰκονίῳ ἀδελφῶν. τοῦτον ἠθέλησεν ὁ παῦ- 3
lus secum proficisci: & assumens circuncidit eum propter
λος σὺν αὐτῷ ἐξελθεῖν· καὶ λαβὼν περιέτεμεν αὐτὸν διὰ
Iudæos existentes in locis illis: sciebant enim
τοὺς ἰουδαίους τοὺς ὄντας ἐν τοῖς τόποις ἐκείνοις· ᾔδεισαν γὰρ
omnes ?patrem eius, quòd Græcus erat.
ἅπαντες τὸν πατέρα αὐτοῦ, ὅτι ἕλλην ὑπῆρχεν.
Cùm autem pertransirent ciuitates, tradebant eis cu-
ὡς δὲ διεπορεύοντο τὰς πόλεις, παρεδίδουν αὐτοῖς φυ- 4
stodire dogmata iudicata ab Apostolis
λάσσειν τὰ δόγματα τὰ κεκριμένα ὑπὸ τῶν ἀποστόλων
& senioribus qui in ‖Hierusalem. Ipsæ quidē ergo
καὶ τῶν πρεσβυτέρων τῶν ἐν ἱερουσαλήμ. αἱ μὲν οὖν 5
ecclesiæ confirmabantur fide, & abundabant numero
ἐκκλησίαι ἐστερεοῦντο τῇ πίστει, καὶ ἐπερίσσευον τῷ ἀριθμῷ
?per diem. Transeuntes autem Phrygiam &
καθ' ἡμέραν. διελθόντες δὲ τὴν φρυγίαν καὶ τὴν 6
ᵃGalaticam regionem, vetati sunt à sancto Spiritu
γαλατικὴν χώραν, κωλυθέντες ὑπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος
loqui verbum ‖in Asia. Venientes versus
λαλῆσαι τὸν λόγον ἐν τῇ ἀσίᾳ· ἐλθόντες κατὰ τὴν 7
Mysiam, tentabant *versus Bithyniam ire: & non
μυσίαν, ἐπείραζον κατὰ τὴν βιθυνίαν πορεύεσθαι· καὶ οὐκ
permisit eos Spiritusᵃ.
εἴασεν αὐτοὺς τὸ πνεῦμα.
Prætereuntes autem Mysiam, descenderunt in Troadem.
παρελθόντες δὲ τὴν μυσίαν, κατέβησαν εἰς τρωάδα. 8
Et visio per noctem ?conspecta est Paulo: Vir quidā erat
καὶ ὅραμα διὰ τῆς νυκτὸς ὤφθη τῷ παύλῳ· ἀνήρ τις ἦν 9
Macedo, stans ‖deprecans eum, & dicens, Transiens in
μακεδών, ἑστὼς παρακαλῶν αὐτὸν, καὶ λέγων, διαβὰς εἰς
Macedoniam adiuua nos. Vt autem visum vidit,
μακεδονίαν βοήθησον ἡμῖν. ὡς δὲ τὸ ὅραμα εἶδεν, 10
statim quæsiuimus proficisci in Macedoniam, ᵃcoin-
εὐθέως ἐζητήσαμεν ἐξελθεῖν εἰς τὴν μακεδονίαν, συμβι-
structi quòd vocasset nos Dominus euangelizare
βάζοντες ὅτι προσκέκληται ἡμᾶς ὁ κύριος εὐαγγελίσασθαι
eis. Prouecti ergo à Troade, *rectà
αὐτούς. ἀναχθέντες οὖν ἀπὸ τῆς τρωάδος, εὐθυδρο- 11
cucurrimus in Samothraciam: ‖ipsaque adexistenti in Neapolim.
μήσαμεν εἰς σαμοθράκην· τῇ τε ἐπιούσῃ εἰς νεάπολιν.
‖Indeque in Philippos, quæ est prima partis
ἐκεῖθέν τε εἰς φιλίππους, ἥτις ἐστὶ πρώτη τῆς μερίδος 12
Macedoniæ ciuitas, Colonia. eramus autē in hac vrbe
τῆς μακεδονίας πόλις κολωνία. ἦμεν δὲ ἐν αὐτῇ τῇ πόλει
‖versantes dies aliquot. Ipsaque dieᵃ sabbatorum
διατρίβοντες ἡμέρας τινάς. τῇ τε ἡμέρᾳ τῶν σαββάτων 13
egressi sumus ?extra vrbem iuxta flumen, vbi *solebat
ἐξήλθομεν ἔξω τῆς πόλεως παρὰ ποταμὸν, οὗ ἐνομίζετο
oratio esse: & sedentes loquebamur ᵃconue-
προσευχὴ εἶναι· καὶ καθίσαντες ἐλαλοῦμεν ταῖς συνελ-
nientibus mulieribus. Et quædam mulier nomine Lydia, ᵃpurpu-
θούσαις γυναιξί. καί τις γυνὴ ὀνόματι λυδία πορ- 14
ra venditrix, ciuitatis Thyatirenorum, colens Deum, audiuit:
φυρόπωλις, πόλεως θυατείρων, σεβομένη τὸν θεὸν, ἤκουεν·
cuius Dominus aperuit cor, intendere *effa-
ἧς ὁ κύριος διήνοιξε τὴν καρδίαν, προσέχειν τοῖς λαλουμέ-
tis à Paulo. *Vt autem baptizata ?est & domus eius,
νοις ὑπὸ τοῦ παύλου. ὡς δὲ ἐβαπτίσθη, καὶ ὁ οἶκος αὐτῆς, 15
deprecata est, dicens, Si iudicastis me fidelem Domino
παρεκάλεσε λέγουσα, εἰ κεκρίκατέ με πιστὴν τῷ κυρίῳ
esse, ᵃingredientes in domum meam ?manete: & coegit
εἶναι, εἰσελθόντες εἰς τὸν οἶκόν μου, μείνατε. καὶ παρεβιάσατο
nos. Factum est autem euntibus nobis ad orationem,
ἡμᾶς. ἐγένετο δὲ πορευομένων ἡμῶν εἰς προσευχὴν, 16
puellam quandam habentem spiritum ‖pythonis occurrere
παιδίσκην τινὰ ἔχουσαν πνεῦμα πύθωνος ἀπαντῆσαι ἡ-
nobis: quæ quæstum ‖multum præstabat dominis suis ᵃva-
μῖν· ἥτις ἐργασίαν πολλὴν παρεῖχε τοῖς κυρίοις αὐτῆς μαν-
ticinans. Hæc subsecuta Paulum &
τευομένη. αὕτη κατακολουθήσασα τῷ παύλῳ καὶ 17
nos, clamabat dicens, Isti homines serui Dei
ἡμῖν, ἔκραζε λέγουσα, οὗτοι οἱ ἄνθρωποι δοῦλοι τοῦ θεοῦ
excelsi sunt, qui annuntiant ᵃnobis viam salutis.
τοῦ ὑψίστου εἰσίν, οἵτινες καταγγέλλουσιν ἡμῖν ὁδὸν σωτηρίας.
Hoc autem faciebat *ad multos dies. dolens autem Pau-
τοῦτο δὲ ἐποίει ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας. ᵇδιαπονηθεὶς δὲ ὁ παῦ- 18
lus, & conuersus, spiritui dixit, Præcipio tibi
λος, καὶ ἐπιστρέψας, τῷ πνεύματι εἶπε, παραγγέλλω σοι
in nomine Iesu Christi exire ab ea. & exiit
ἐν τῷ ὀνόματι ἰησοῦ χριστοῦ ἐξελθεῖν ἀπ' αὐτῆς. καὶ ἐξῆλθεν

ᵃκαταντάω · *ibi, ‖viduæ · ᵃGentili. Huic testimoniū bonum reddebāt ?erant ‖fratres. · qui erant · ?quòd pater eius Gentilis · quæ erant decreta · ‖Hierosolymis erant. Et · ?quotidie. · ᵃGalatiæ · Cùm venissent autem in · *in · ᵃIesu. · Cùm pertransissent: · ?ostensa · ‖& · certi facti · Deus · Nauigantes autem *recto cursu venimus · ‖& sequēti die · ‖Et · ‖consistentes ᵃautem · ?foras portam *videbatur · ᵃquæ conuenerant · ᵃpurpuraria, · *his quæ dicebantur *Cùm ?esset · ᵃintroite ?& · ‖pythonem obuiare · ‖magnum ᵃdiuinando. · ᵃvobis · *multis diebus. · ᵇδιαπονοῦμαι

eadem hora. Videntes autem domini eius quia exiuit
19 αὐτῇ τῇ ὥρᾳ. ἰδόντες δὲ οἱ κύριοι αὐτῆς ὅτι ἐξῆλθεν
spes quæstus eorum, apprehendentes Paulum &
ἡ ἐλπὶς τῆς ἐργασίας αὐτῶν, ἐπιλαβόμενοι τὸν παῦλον καὶ
Silam, traxerunt in forum ad principes.
τὸν σίλαν, εἵλκυσαν εἰς τὴν ἀγορὰν ἐπὶ τοὺς ἄρχοντας.
Et offerentes eos ᵃpræfectis, dixerunt, Hi
20 καὶ προσαγαγόντες αὐτοὺς τοῖς στρατηγοῖς, εἶπον, οὗτοι
homines conturbant nostram ciuitatem, ‖Iudæi subsi-
οἱ ἄνθρωποι ἐκταράσσουσιν ἡμῶν τὴν πόλιν ἰουδαῖοι ὑπάρ-
stentes: Et annuntiant ᵃmores quos non licet nobis
21 χοντες· καὶ καταγγέλλουσιν ἔθη, ἃ οὐκ ἔξεστιν ἡμῖν
suscipere, neque facere, ‖Romanis existentibus.
παραδέχεσθαι, οὐδὲ ποιεῖν, ῥωμαίοις οὖσι.
Et ‖consurrexit turba aduersus eos: & *præfecti di-
22 καὶ συνεπέστη ὁ ὄχλος κατ' αὐτῶν· καὶ οἱ στρατηγοὶ πε-
rumpentes eorum ᵃvestes, iusserunt ‖flagellare.
ριρρήξαντες αὐτῶν τὰ ἱμάτια, ἐκέλευον ῥαβδίζειν.
ᵃMultasque ?imponentes eis plagas, immiserunt in ‖cu-
23 πολλάς τε ἐπιθέντες αὐτοῖς πληγὰς, ἔβαλον εἰς φυλα-
stodiam, mandantes vinctorum custodi tutò custodire
κὴν, παραγγείλαντες τῷ δεσμοφύλακι ἀσφαλῶς τηρεῖν
eos. Qui *mandatum tale ?accipiens, misit
24 αὐτούς· ὃς παραγγελίαν τοιαύτην εἰληφὼς, ἔβαλεν
eos in interiorem carcerem, & pedes eorum
αὐτοὺς εἰς τὴν ἐσωτέραν φυλακὴν, καὶ τοὺς πόδας αὐτῶν
strinxit ?in lignum. Secundum autem mediam noctem,
25 ἠσφαλίσατο εἰς τὸ ξύλον. κατὰ δὲ τὸ μεσονύκτιον,
Paulus & Silas orantes laudabant Deum: ?au-
παῦλος καὶ σίλας προσευχόμενοι ὕμνουν τὸν θεόν· ἐπη-
diebant autem eos ‖vincti.
κροῶντο δὲ αὐτῶν οἱ δέσμιοι.
Subitò verò terræ motus factus est magnus, ita vt moueri
26 ἄφνω δὲ σεισμὸς ἐγένετο μέγας, ὥστε σαλευθῆναι τὰ
fundamenta carceris: ‖aperta suntque statim
θεμέλια τοῦ δεσμωτηρίου· ᵇἀνεῴχθησάν τε παραχρῆμα αἱ
ostia omnia, & vniuersorum vincula remissa sunt.
θύραι πᾶσαι, καὶ πάντων τὰ δεσμὰ ἀνέθη.
?Esomnis autem factus ᵃvinctorum custos, & videns aper-
27 ἔξυπνος δὲ γενόμενος ὁ δεσμοφύλαξ, καὶ ἰδὼν ἀνεῳγ-
tas ianuas carceris, ᵃeducens gladium futu-
μένας τὰς θύρας τῆς φυλακῆς, σπασάμενος μάχαιραν ἔ-
rus erat seipsum interficere, æstimans effugisse vinctos.
μελλεν ἑαυτὸν ἀναιρεῖν, νομίζων ἐκπεφευγέναι τοὺς δεσμίους.
Clamauit autem voce magna Paulus, dicens, Nihil fe-
28 ἐφώνησε δὲ φωνῇ μεγάλῃ ὁ παῦλος, λέγων, μηδὲν πρά-
ceris tibiipsi *malum: vniuersi enim sumus hîc.
ξῃς σεαυτῷ κακόν· ἅπαντες γάρ ἐσμεν ἐνθάδε.
Petens verò lumen, irrupit, & tremefactus factus
29 αἰτήσας δὲ φῶτα, εἰσεπήδησε, καὶ ἔντρομος γενόμενος,
procidit Paulo & Silæ?. Et producens
30 προσέπεσε τῷ παύλῳ καὶ τῷ σίλᾳ. καὶ προαγαγὼν
eos foras, ait, Domini, quid me oportet facere vt ᵃseruer?
αὐτοὺς ἔξω, ἔφη, κύριοι, τί με δεῖ ποιεῖν ἵνα σωθῶ;
*Illi autem dixerunt, Crede in Dominum Iesum Christum, &
31 οἱ δὲ εἶπον, πίστευσον ἐπὶ τὸν κύριον ἰησοῦν χριστὸν, καὶ
‖seruaberis tu & domus tua. Et locuti sunt ei
32 σωθήσῃ σὺ καὶ ὁ οἶκός σου. καὶ ἐλάλησαν αὐτῷ τὸν
verbum Domini, ‖& omnibus qui erant in domo eius.
λόγον τοῦ κυρίου, καὶ πᾶσι τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ.
Et tollens eos in illa hora noctis,
33 καὶ παραλαβὼν αὐτοὺς ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ τῆς νυκτὸς, ἔ-
lauit ?à plagis, & baptizatus est ipse & eiusᵃ
λουσεν ἀπὸ τῶν πληγῶν, καὶ ἐβαπτίσθη αὐτὸς καὶ οἱ αὐτοῦ
continuò. ‖Perducensque eos in domum
34 παραχρῆμα. ἀναγαγών τε αὐτοὺς εἰς τὸν οἶκον αὐ-
suam, apposuit‖ mensam, & lætatus est cum omni domo* cre-
τοῦ, παρέθηκε τράπεζαν, καὶ ἠγαλλιάσατο πανοικὶ πεπιστευ-
dens Deo. Die autem facto, miserunt magi-
35 κὼς τῷ θεῷ. ἡμέρας δὲ γενομένης, ἀπέστειλαν οἱ στρα-
stratus lictores, dicentes, Dimitte homines
τηγοὶ τοὺς ῥαβδούχους, λέγοντες, ἀπόλυσον τοὺς ἀνθρώπους
illos. Annuntiauit autem carceris custos verba
36 ἐκείνους. ἀπήγγειλε δὲ ὁ δεσμοφύλαξ τοὺς λόγους
hæc ad Paulum, Quia miserunt magistratus, vt
τούτους πρὸς τὸν παῦλον, ὅτι ἀπεστάλκασιν οἱ στρατηγοὶ, ἵνα
dimittamini. nunc igitur exeuntes ite in pace.
ἀπολυθῆτε. νῦν οὖν ἐξελθόντες πορεύεσθε ἐν εἰρήνῃ.
At Paulus‖ dixit ad eos, Cædentes nos pu-
37 ὁ δὲ παῦλος ἔφη πρὸς αὐτοὺς, δείραντες ἡμᾶς δημο-
blicè indemnatos, homines Romanos subsistentes mi-
σίᾳ ἀκατακρίτους, ἀνθρώπους ῥωμαίους ὑπάρχοντας ἔβα-
serunt in carcerem, & nunc occultè nos eiiciunt? non enim:
λον εἰς φυλακὴν, καὶ νῦν λάθρα ἡμᾶς ἐκβάλλουσιν; οὐ γάρ·
sed ‖venientes ipsi nos *educant.
ἀλλὰ ἐλθόντες αὐτοὶ ἡμᾶς ἐξαγαγέτωσαν.
Renuntiauerunt autem magistratibus lictores verba
38 ἀνήγγειλαν δὲ τοῖς στρατηγοῖς οἱ ῥαβδοῦχοι τὰ ῥήματα
hæc, & timuerunt ᵃaudientes quòd Romani essent.
ταῦτα· καὶ ἐφοβήθησαν ἀκούσαντες ὅτι ῥωμαῖοί εἰσι.

perduxerunt · ᵃmagistratibus, · ‖cùm sint · ᵃmorem quem · ‖cùm simus Romani. · ᵃcucurrit plebs *magistratus scissis ᵃtunicis, ‖eos virgis cædi. · ?Et cùm ?imposuissent ‖carcerem. præcipientes custodi vt diligenter custodiret *cùm præceptū ?accepisset, · ᵃligno. Media nocte · ?& · ‖qui in custodia erant. · mouerentur · ‖& · ᵇἀνοίγω · soluta · *Expergefactus ᵃcarceris ᵃeuaginato gladio volebat · *mali: · Petitoque lumine, introgressus est, ?ad pedes. · ᵃsaluus fiam? · *At · ‖saluus eris · ‖cum · ᶜλούω ?plagas eorum, ᵃomnis domus · ‖Cumque perduxisset · ‖eis *sua · Et cùm dies factus esset, · Paulo; · ‖autem eis, Cæsos · ita: · ᵃveniant, & *eiiciant. · ᵃque audito

Et venientes deprecati sunt eos: & educentes rogabant egredi urbe.

39 καὶ ἐλθόντες παρεκάλεσαν αὐτούς, καὶ ἐξαγαγόντες ἠρώτων ἐξελθεῖν τῆς πόλεως.

Exeuntes autem de custodia, introierunt ad Lydiam: & videntes fratres, consolati sunt eos, & egressi sunt.

40 ἐξελθόντες δὲ ἐκ τῆς φυλακῆς, εἰσῆλθον πρὸς τὴν Λυδίαν· καὶ ἰδόντες τοὺς ἀδελφούς, παρεκάλεσαν αὐτούς, καὶ ἐξῆλθον.

CAP. XVII. ιζ΄

Iter facientes autem Amphipolim & Apolloniam, venerunt in Thessalonicam, ubi erat synagoga Iudæorum.

1 Διοδεύσαντες δὲ τὴν Ἀμφίπολιν καὶ Ἀπολλωνίαν, ἦλθον εἰς Θεσσαλονίκην, ὅπου ἦν ἡ συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων.

Secundum autem consuetum Paulo introiuit ad eos, & per sabbata tria disserebat eis de scripturis.

2 κατὰ δὲ τὸ εἰωθὸς τῷ Παύλῳ εἰσῆλθε πρὸς αὐτούς, καὶ ἐπὶ σάββατα τρία διελέγετο αὐτοῖς ἀπὸ τῶν γραφῶν,

Adaperiens & proponens, quia Christum oportuit pati, & resurgere a mortuis: & quia hic est Christus Iesus, quem ego annuntio vobis.

3 διανοίγων καὶ παρατιθέμενος, ὅτι τὸν Χριστὸν ἔδει παθεῖν καὶ ἀναστῆναι ἐκ νεκρῶν· καὶ ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ Χριστὸς Ἰησοῦς, ὃν ἐγὼ καταγγέλλω ὑμῖν.

Et quidam ex eis persuasi sunt, & adiuncti sunt Paulo & Silæ: & colentium Græcorum multa multitudo, mulierumque primariarum non paucæ.

4 καί τινες ἐξ αὐτῶν ἐπείσθησαν, καὶ προσεκληρώθησαν τῷ Παύλῳ καὶ τῷ Σίλᾳ, τῶν τε σεβομένων Ἑλλήνων πολὺ πλῆθος, γυναικῶν τε τῶν πρώτων οὐκ ὀλίγαι.

Assumentes autem Iudæi impersuasi circumforaneorum quosdam viros malos, & turbam facientes, concitauerunt ciuitatem: assistentesque domui Iasonis, quærebant eos producere in populum.

5 προσλαβόμενοι δὲ οἱ Ἰουδαῖοι οἱ ἀπειθοῦντες τῶν ἀγοραίων τινὰς ἄνδρας πονηρούς, καὶ ὀχλοποιήσαντες, ἐθορύβουν τὴν πόλιν· ἐπιστάντες τε τῇ οἰκίᾳ Ἰάσονος, ἐζήτουν αὐτοὺς ἀγαγεῖν εἰς τὸν δῆμον.

Non inuenientes autem eos, trahebant Iasonem, & quosdam fratres ad principes ciuitatis, clamantes, Quoniam habitatam subuertentes hi, & huc adsunt:

6 μὴ εὑρόντες δὲ αὐτούς, ἔσυρον τὸν Ἰάσονα καί τινας ἀδελφοὺς ἐπὶ τοὺς πολιτάρχας, βοῶντες, ὅτι οἱ τὴν οἰκουμένην ἀναστατώσαντες οὗτοι, καὶ ἐνθάδε πάρεισιν·

Quos suscepit Iason: & hi omnes contra decreta Cæsaris faciunt, regem dicentes alium, Iesum.

7 οὓς ὑποδέδεκται Ἰάσων· καὶ οὗτοι πάντες ἀπέναντι τῶν δογμάτων Καίσαρος πράττουσι, βασιλέα λέγοντες ἕτερον, Ἰησοῦν.

Concitauerunt autem turbam, & principes ciuitatis audientes hæc.

8 ἐτάραξαν δὲ τὸν ὄχλον καὶ τοὺς πολιτάρχας ἀκούοντας ταῦτα.

Et accipientes satisfactionem a Iasone, & cæteris, dimiserunt eos.

9 καὶ λαβόντες τὸ ἱκανὸν παρὰ τοῦ Ἰάσονος καὶ τῶν λοιπῶν, ἀπέλυσαν αὐτούς.

At fratres confestim per noctem remiserunt Paulum & Silam in Berœam. qui aduenientes in synagogam Iudæorum abierunt.

10 Οἱ δὲ ἀδελφοὶ εὐθέως διὰ τῆς νυκτὸς ἐξέπεμψαν τόν τε Παῦλον καὶ τὸν Σίλαν εἰς Βέροιαν· οἵτινες παραγενόμενοι, εἰς τὴν συναγωγὴν τῶν Ἰουδαίων ἀπῄεσαν.

Hi autem erant generosiores illis qui sunt in Thessalonica, qui susceperunt verbum cum omni alacritate, per diem scrutantes scripturas, si haberent hæc ita.

11 οὗτοι δὲ ἦσαν εὐγενέστεροι τῶν ἐν Θεσσαλονίκῃ, οἵτινες ἐδέξαντο τὸν λόγον μετὰ πάσης προθυμίας, τὸ καθ᾽ ἡμέραν ἀνακρίνοντες τὰς γραφάς, εἰ ἔχοι ταῦτα οὕτως.

Multi quidem ergo ex eis crediderunt, & Græcarum mulierum honestarum, & virorum non pauci.

12 πολλοὶ μὲν οὖν ἐξ αὐτῶν ἐπίστευσαν, καὶ τῶν Ἑλληνίδων γυναικῶν τῶν εὐσχημόνων, καὶ ἀνδρῶν οὐκ ὀλίγοι.

Cum autem cognouissent qui ex Thessalonica Iudæi, quia & in Berœa annuntiatum est a Paulo verbum Dei, venerunt & illuc, concitantes turbas.

13 ὡς δὲ ἔγνωσαν οἱ ἀπὸ τῆς Θεσσαλονίκης Ἰουδαῖοι, ὅτι καὶ ἐν τῇ Βεροίᾳ κατηγγέλη ὑπὸ τοῦ Παύλου ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, ἦλθον κἀκεῖ, σαλεύοντες τοὺς ὄχλους.

Statim autem tunc Paulum dimiserunt fratres ire usque ad mare: remanserunt autem hicque Silas & Timotheus ibi.

14 εὐθέως δὲ τότε τὸν Παῦλον ἐξαπέστειλαν οἱ ἀδελφοὶ πορεύεσθαι ὡς ἐπὶ τὴν θάλασσαν· ὑπέμενον δὲ ὅ, τε Σίλας καὶ ὁ Τιμόθεος ἐκεῖ.

At ducto collocantes Paulum, perduxerunt eum usque ad Athenas: & accipientes mandatum ad Silam & Timotheum, ut quam celerrime venirent ad illum, abierunt.

15 οἱ δὲ καθιστῶντες τὸν Παῦλον, ἤγαγον αὐτὸν ἕως Ἀθηνῶν· καὶ λαβόντες ἐντολὴν πρὸς τὸν Σίλαν καὶ Τιμόθεον, ἵνα ὡς τάχιστα ἔλθωσι πρὸς αὐτόν, ἐξῄεσαν.

In autem Athenis expectante eos Paulo, incitabatur spiritus eius in ipso, videnti idololatriam existentem ciuitatem.

16 Ἐν δὲ ταῖς Ἀθήναις ἐκδεχομένου αὐτοὺς τοῦ Παύλου, παρωξύνετο τὸ πνεῦμα αὐτοῦ ἐν αὐτῷ, θεωροῦντι κατείδωλον οὖσαν τὴν πόλιν.

Disputabat quidem igitur in synagoga Iudæis, & colentibus, & in foro, per omnem diem ad

17 διελέγετο μὲν οὖν ἐν τῇ συναγωγῇ τοῖς Ἰουδαίοις καὶ τοῖς σεβομένοις, καὶ ἐν τῇ ἀγορᾷ κατὰ πᾶσαν ἡμέραν πρὸς τοὺς παρα-

contingentes. Quidam autem Epicureorum & Stoicorum philosophorum conficiebant eo: & quidam dicebant, Quid utique vult seminator verborum hic dicere? hi autem, Peregrinorum dæmoniorum videtur annuntiator esse: quia Iesum & resurrectionem illis annuntiabat.

18 τυγχάνοντας. τινὲς δὲ τῶν Ἐπικουρείων καὶ τῶν Στωϊκῶν φιλοσόφων συνέβαλλον αὐτῷ. καί τινες ἔλεγον, Τί ἂν θέλοι ὁ σπερμολόγος οὗτος λέγειν; οἱ δέ, Ξένων δαιμονίων δοκεῖ καταγγελεὺς εἶναι· ὅτι τὸν Ἰησοῦν καὶ τὴν ἀνάστασιν εὐηγγελίζετο.

Apprehendentesque eum, ad Areopagum duxerunt, dicentes, Possumus scire quæ noua hæc a te dicta doctrina?

19 ἐπιλαβόμενοί τε αὐτοῦ, ἐπὶ τὸν Ἄρειον πάγον ἤγαγον, λέγοντες, Δυνάμεθα γνῶναι τίς ἡ καινὴ αὕτη ἡ ὑπὸ σοῦ λαλουμένη διδαχή;

Peregrina enim quædam infers in aures nostras. volumus ergo scire quid utique velint hæc esse.

20 ξενίζοντα γάρ τινα εἰσφέρεις εἰς τὰς ἀκοὰς ἡμῶν. βουλόμεθα οὖν γνῶναι τί ἂν θέλοι ταῦτα εἶναι.

Athenienses autem omnes, & aduenæ hospites, ad nihil aliud vacabant, quam dicere aliquid, & audire nouius.

21 Ἀθηναῖοι δὲ πάντες καὶ οἱ ἐπιδημοῦντες ξένοι, εἰς οὐδὲν ἕτερον εὐκαίρουν, ἢ λέγειν τι καὶ ἀκούειν καινότερον.

Stans autem Paulus in medio Areopagi, ait, Viri Athenienses, per omnia quasi superstitiosiores vos aspicio.

22 Σταθεὶς δὲ ὁ Παῦλος ἐν μέσῳ τοῦ Ἀρείου πάγου, ἔφη, Ἄνδρες Ἀθηναῖοι, κατὰ πάντα ὡς δεισιδαιμονεστέρους ὑμᾶς θεωρῶ.

Præteriens enim & contemplans sacra vestra, inueni & aram in qua scriptum erat, Ignoto Deo. quem ergo ignorantes colitis, hunc ego annuntio vobis.

23 διερχόμενος γὰρ καὶ ἀναθεωρῶν τὰ σεβάσματα ὑμῶν, εὗρον καὶ βωμὸν ἐν ᾧ ἐπεγέγραπτο, Ἀγνώστῳ Θεῷ. ὃν οὖν ἀγνοοῦντες εὐσεβεῖτε, τοῦτον ἐγὼ καταγγέλλω ὑμῖν.

Deus faciens mundum, & omnia quæ in eo: hic cæli & terræ Dominus existens, non in manufactis templis habitat.

24 ὁ Θεὸς ὁ ποιήσας τὸν κόσμον καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῷ, οὗτος οὐρανοῦ καὶ γῆς Κύριος ὑπάρχων, οὐκ ἐν χειροποιήτοις ναοῖς κατοικεῖ·

Nec a manibus hominum colitur, indigens aliquo: ipse dans omnibus vitam & inspirationem per omnia:

25 οὐδὲ ὑπὸ χειρῶν ἀνθρώπων θεραπεύεται, προσδεόμενός τινος· αὐτὸς διδοὺς πᾶσι ζωὴν καὶ πνοὴν κατὰ πάντα·

Fecitque ex uno sanguine omne genus hominum inhabitare super uniuersam faciem terræ: definiens statuta tempora, & terminos habitationis eorum:

26 ἐποίησέ τε ἐξ ἑνὸς αἵματος πᾶν ἔθνος ἀνθρώπων κατοικεῖν ἐπὶ πᾶν τὸ πρόσωπον τῆς γῆς, ὁρίσας προτεταγμένους καιρούς, καὶ τὰς ὁροθεσίας τῆς κατοικίας αὐτῶν·

Quærere Dominum, si forte attrectent eum, & inueniant: quamuis non longe ab unoquoque nostrum subsistentem.

27 ζητεῖν τὸν Κύριον, εἰ ἄρα γε ψηλαφήσειαν αὐτὸν καὶ εὕροιεν· καίτοιγε οὐ μακρὰν ἀπὸ ἑνὸς ἑκάστου ἡμῶν ὑπάρχοντα.

In ipso enim viuimus & mouemur & sumus: sicut & quidam apud vos poetarum dixerunt, Ipsius enim & genus sumus.

28 ἐν αὐτῷ γὰρ ζῶμεν καὶ κινούμεθα καί ἐσμεν· ὡς καί τινες τῶν καθ᾽ ὑμᾶς ποιητῶν εἰρήκασι, Τοῦ γὰρ καὶ γένος ἐσμέν.

Genus ergo subsistentes Dei, non debemus æstimare, auro aut argento aut lapidi, sculpturæ artis & cogitationis hominis, Diuinum esse simile.

29 γένος οὖν ὑπάρχοντες τοῦ Θεοῦ, οὐκ ὀφείλομεν νομίζειν, χρυσῷ ἢ ἀργύρῳ ἢ λίθῳ, χαράγματι τέχνης καὶ ἐνθυμήσεως ἀνθρώπου, τὸ Θεῖον εἶναι ὅμοιον.

Ipsa quidem ergo tempora huius ignorantiæ despiciens Deus, nunc annuntiat hominibus omnibus, ubique pœnitere:

30 τοὺς μὲν οὖν χρόνους τῆς ἀγνοίας ὑπεριδὼν ὁ Θεός, τανῦν παραγγέλλει τοῖς ἀνθρώποις πᾶσι πανταχοῦ μετανοεῖν·

Propterquod statuit diem in quo futurus est iudicare habitatam in iustitia, in viro quo statuit, fidem præbens omnibus, suscitans eum a mortuis.

31 διότι ἔστησεν ἡμέραν ἐν ᾗ μέλλει κρίνειν τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ, ἐν ἀνδρὶ ᾧ ὥρισε, πίστιν παρασχὼν πᾶσιν, ἀναστήσας αὐτὸν ἐκ νεκρῶν.

Audientes autem resurrectionem mortuorum, hi quidem irridebant, hi verò dixerunt, Audiemus te iterum de hoc.

32 ἀκούσαντες δὲ ἀνάστασιν νεκρῶν, οἱ μὲν ἐχλεύαζον, οἱ δὲ εἶπον, Ἀκουσόμεθά σου πάλιν περὶ τούτου.

Et sic Paulus exiuit de medio eorum.

33 καὶ οὕτως ὁ Παῦλος ἐξῆλθεν ἐκ μέσου αὐτῶν.

Quidam verò viri adhærentes ei, crediderunt: in quibus & Dionysius Areopagita, & mulier nomine Damaris, & alii cum eis.

34 τινὲς δὲ ἄνδρες κολληθέντες αὐτῷ, ἐπίστευσαν· ἐν οἷς καὶ Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης, καὶ γυνὴ ὀνόματι Δάμαρις, καὶ ἕτεροι σὺν αὐτοῖς.

CAP. XVIII. ιη΄

Post autem hæc egressus Paulus ab Athenis, venit in Corinthum.

1 Μετὰ δὲ ταῦτα χωρισθεὶς ὁ Παῦλος ἐκ τῶν Ἀθηνῶν, ἦλθεν εἰς Κόρινθον.

Et inueniens quendam Iudæum nomine Aquilam, Ponticum genere, nuper venientem ab Italia, & Priscillam mulierem eius, propter ordinasse Claudium discedere omnes Iudæos a Roma:

2 καὶ εὑρών τινα Ἰουδαῖον ὀνόματι Ἀκύλαν, Ποντικὸν τῷ γένει, προσφάτως ἐληλυθότα ἀπὸ τῆς Ἰταλίας, καὶ Πρίσκιλλαν γυναῖκα αὐτοῦ, διὰ τὸ διατεταχέναι Κλαύδιον χωρίζεσθαι πάντας τοὺς Ἰουδαίους ἐκ τῆς Ῥώμης,

accessit ‖ eos. Et ʺpropter eiusdem artis ‖esse, manebat
προσῆλθεν αὐτοῖς. 3 καὶ διὰ τὸ ὁμότεχνον εἶναι, ἔμενε
apud eos, & operabatur: erant autem ʺtabernaculi factores artem.
παρ' αὐτοῖς, καὶ εἰργάζετο· ἦσαν γὰρ σκηνοποιοὶ τὴν τέχνην.
ʺDisputabat autem in synagoga per omne sabbatum, ‖ suadebat
4 διελέγετο δὲ ἐν τῇ συναγωγῇ κατὰ πᾶν σάββατον, ἔπειθέ
que Iudæis & Græcis. ‖Vt autem venissent de Ma-
τε ἰουδαίους καὶ ἕλληνας. 5 ὡς δὲ κατῆλθον ἀπὸ τῆς μα-
cedonia, hicque Silas & Timotheus, *constringebatur spiritu
κεδονίας ὅ, τε σίλας καὶ ὁ τιμόθεος, συνείχετο τῷ πνεύματι
Paulus, testificans Iudæisʺ Christum, Iesum.
ὁ παῦλος, διαμαρτυρόμενος τοῖς ἰουδαίοις τὸν χριστὸν, ἰησοῦν.
Opposito autem eis, & blasphemantibus, excu-
6 ἀντιτασσομένων δὲ αὐτῶν, καὶ βλασφημούντων, ἐκτι-
tiens vestimentaʺ, dixit ad eos, Sanguis vester super
ναξάμενος τὰ ἱμάτια, εἶπε πρὸς αὐτοὺς, τὸ αἷμα ὑμῶν ἐπὶ
caput vestrum, mundus ego: *à nunc ad gentes
τὴν κεφαλὴν ὑμῶν, καθαρὸς ἐγώ· ἀπὸ τοῦ νῦν εἰς τὰ ἔθνη
vadam. Et migrans inde, intrauit in do-
πορεύσομαι. 7 καὶ μεταβὰς ἐκεῖθεν, ἦλθεν εἰς οἰ-
mum cuiusdam nomine ʺIusti, colentis Deum, cuius domus erat
κίαν τινὸς ὀνόματι ἰούστου, σεβομένου τὸν θεὸν, οὗ ἡ οἰκία ἦν
coniuncta synagogæ. Crispus autem archi-
συνομοροῦσα τῇ συναγωγῇ. 8 κρίσπος δὲ ὁ ἀρχι-
synagogus credidit Domino cum omni domo sua: &
συνάγωγος ἐπίστευσε τῷ κυρίῳ σὺν ὅλῳ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ· καὶ
multi Corinthiorum audientes credebant, & baptizabantur.
πολλοὶ τῶν κορινθίων ἀκούοντες ἐπίστευον, καὶ ἐβαπτίζοντο.
Dixit autem Dominus per visionem in nocte Paulo, ʺNe
9 εἶπε δὲ ὁ κύριος δι' ὁράματος ἐν νυκτὶ τῷ παύλῳ, μὴ
time, sed loquere, & ne taceas. Propter quod ego sum
φοβοῦ, ἀλλὰ λάλει, καὶ μὴ σιωπήσῃς· 10 διότι ἐγώ εἰμι
tecum, & nemo apponetur tibi ad malefaciendū tibi, propter quod
μετὰ σοῦ, καὶ οὐδεὶς ἐπιθήσεταί σοι τοῦ κακῶσαί σε, διότι
populus est mihi multus in ciuitate hac. Seditꞌque
λαός ἐστί μοι πολὺς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ. 11 ἐκάθισέ τε
annum & menses sex docens in eis verbum Dei.
ἐνιαυτὸν καὶ μῆνας ἕξ, διδάσκων ἐν αὐτοῖς τὸν λόγον τοῦ θεοῦ.
Gallione autem proconsule Achaiæ, insurrexe-
12 γαλλίωνος δὲ ἀνθυπατεύοντος τῆς ἀχαΐας, κατεπέστη-
runt concorditer Iudæi *Paulo, & adduxerunt eum
σαν ὁμοθυμαδὸν οἱ ἰουδαῖοι τῷ παύλῳ, καὶ ἤγαγον αὐτὸν
ad tribunal, Dicentes, Quia contra legem hic per-
ἐπὶ τὸ βῆμα, 13 λέγοντες, ὅτι παρὰ τὸν νόμον οὗτος ἀνα-
suadet hominibus colere Deum.
πείθει τοὺς ἀνθρώπους σέβεσθαι τὸν θεόν.
Futuro autem Paulo aperire os, dixit Gallio
14 μέλλοντος δὲ τοῦ παύλου ἀνοίγειν τὸ στόμα, εἶπεν ὁ γαλλίων
ad Iudæos, Si quidem ergo esset iniuria aliqua, aut faci-
πρὸς τοὺς ἰουδαίους, εἰ μὲν οὖν ἦν ἀδίκημά τι ἢ ῥᾳδιούργη-
nus ʺmalum, ô‖ Iudæi, ᶠiuxta rationem vtique sustinerem vos.
μα πονηρὸν, ὦ ἰουδαῖοι, κατὰ λόγον ἂν ἠνεσχόμην ὑμῶν.
Si verò quæstio est de verbo, & nominibus, & ᵍlege qua
15 εἰ δὲ ζήτημά ἐστι περὶ λόγου, καὶ ὀνομάτων, καὶ νόμου τοῦ
secundum vos, videritis ipsi: iudex enim ego horum ‖non volo
καθ' ὑμᾶς, ὄψεσθε αὐτοί· κριτὴς γὰρ ἐγὼ τούτων οὐ βούλομαι
esse. Et abegit eos à tribunali.
εἶναι. 16 καὶ ἀπήλασεν αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ βήματος.
Apprehendentes autem omnes Græci Sosthenem principem
17 ἐπιλαβόμενοι δὲ πάντες οἱ ἕλληνες σωσθένην τὸν ἀρχι-
synagogæ, percutiebant‖ ante tribunal: & nihil eo-
συνάγωγον ἔτυπτον ἔμπροσθεν τοῦ βήματος, καὶ οὐδὲν τού-
rum Gallioni curæ erat. At Paulusʺ adhuc *adma-
των τῷ γαλλίωνι ἔμελεν. 18 ὁ δὲ παῦλος ἔτι προσμεί-
nens dies multos, fratribus valefaciens, ‖ enauigauit in
νας ἡμέρας ἱκανὰς, τοῖς ἀδελφοῖς ἀποταξάμενος ἐξέπλει εἰς
Syriam, & cum eo Priscilla & Aquila, ‖ton-
τὴν συρίαν, καὶ σὺν αὐτῷ πρίσκιλλα καὶ ἀκύλας, κειρά-
sus caput in Cenchreis: habebat enim votum.
μενος τὴν κεφαλὴν ἐν κεγχρεαῖς· εἶχε γὰρ εὐχήν.
Deuenit ᵍautem in Ephesum, & illos reliquit ibi. ipse
19 κατήντησε δὲ εἰς ἔφεσον, κἀκείνους κατέλιπεν αὐτοῦ. αὐ-
verò ingressus in synagogam, disputabatʺ Iudæis.
τὸς δὲ εἰσελθὼν εἰς τὴν συναγωγὴν, διελέχθη τοῖς ἰουδαίοις.
Interrogantibus autem eis *super plus tempus manere apud
20 ἐρωτώντων δὲ αὐτῶν ἐπὶ πλείονα χρόνον μεῖναι παρ' αὐ-
eos, non consensit: Sed ʺvaledixit eis, dicens, Oportet
τοῖς, οὐκ ἐπένευσεν· 21 ἀλλ' ἀπετάξατο αὐτοῖς, εἰπών, δεῖ
me omninò festum veniẽtem facere in Hiero-
με πάντως τὴν ἑορτὴν τὴν ἐρχομένην ποιῆσαι εἰς ἱεροσό-
solyma: iterum autem reuertar ad vos, Deo volente.
λυμα· πάλιν δὲ ἀνακάμψω πρὸς ὑμᾶς, τοῦ θεοῦ θέλοντος.
& profectus est ab Epheso. Et descendens in Cæsa-
καὶ ἀνήχθη ἀπὸ τῆς ἐφέσου. 22 καὶ κατελθὼν εἰς καισά-
ream, ascendens, & salutans ecclesiam,* descendit in
ρειαν, ἀναβὰς, καὶ ἀσπασάμενος τὴν ἐκκλησίαν, κατέβη εἰς
Antiochiam. Et faciens tempus aliquod, profectus est, perambu-
ἀντιόχειαν. 23 καὶ ποιήσας χρόνον τινὰ, ἐξῆλθε, διερχόμε-
lans ex ordine Galaticam regionem & Phrygiam, confirmans
νος καθεξῆς τὴν γαλατικὴν χώραν καὶ φρυγίαν, ἐπιστηρίζων

‖ad ; ᵃquia ʺerat, ; ʺscenofactoriæ artis. ; ʺEt ; ‖interponens nomẽ Domini Iesu, ; ‖Cùm ; *instabat verbo ; ʺesse ; Contradicentibus ; ʺsua, ; *ex hoc ; ᵃTiti ; ᵃNoli timere, ; vt noceat te, quoniam ; ‖autem ; apud eos ; vno animo ; *in Paulum, ; Incipiente ; iniquũ aliquid, ; ᵃpessimum, ; ‖viri ᶠrectè ; ᵈ ἀνέχομαι ; quæstiones sunt ; ᵍlegis vestræ, vosipsi ; ‖nolo ; minauit ; ᶠ ἀπελαύνω ; ‖eum ; ʺverò cùm ; *sustinuisset ; ‖qui sibi totonderat ; ᵍque ; ᵃcum ; ᵉvt ampliori tempore maneret ; ʺvalefaciens, & ; ascendit & salutauit *& ; facto ibi aliquanto tempore,

omnes discipulos. Iudæus autem quidam Apollos no-
πάντας τοὺς μαθητάς. 24 ἰουδαῖος δέ τις ἀπολλὼς ὀνό-
mine, Alexandrinus genere, vir eloquens, deuenit in
ματι, ἀλεξανδρεὺς τῷ γένει, ἀνὴρ λόγιος, κατήντησεν εἰς
Ephesum, potens existens in scripturis. Hic erat edo-
ἔφεσον, δυνατὸς ὢν ἐν ταῖς γραφαῖς. 25 οὗτος ἦν κατηχη-
ctus viam Domini, & feruens spiritu loquebatur, &
μένος τὴν ὁδὸν τοῦ κυρίου, καὶ ζέων τῷ πνεύματι, ἐλάλει καὶ
docebat diligenter ea quæ ʺde Domino, sciens tantùm
ἐδίδασκεν ἀκριβῶς τὰ περὶ τοῦ κυρίου, ἐπιστάμενος μόνον τὸ
Baptisma Ioannis. Hicʺque cœpit fiducialiter agere in
βάπτισμα ἰωάννου. 26 οὗτός τε ἤρξατο παῤῥησιάζεσθαι ἐν
synagoga. audientes autem eum Aquila & Priscilla,
τῇ συναγωγῇ. ἀκούσαντες δὲ αὐτοῦ ἀκύλας καὶ πρίσκιλλα,
assumpserunt eum, & diligentiùs ei exposuerunt
προσελάβοντο αὐτὸν, καὶ ἀκριβέστερον αὐτῷ ἐξέθεντο τὴν
viam Dei. Volente autem eo ire in
ὁδὸν τοῦ θεοῦ. 27 βουλομένου δὲ αὐτοῦ διελθεῖν εἰς τὴν
Achaiam, exhortati fratres, scripserunt disci-
ἀχαΐαν, προτρεψάμενοι οἱ ἀδελφοὶ ἔγραψαν τοῖς μαθη-
pulis ʺexcipere eum. qui ‖aduenions contulit mul-
ταῖς ἀποδέξασθαι αὐτόν. ὃς παραγενόμενος συνεβάλετο πο-
tum credentibus per gratiam. Vehementer enim
λὺ τοῖς πεπιστευκόσι διὰ τῆς χάριτος. 28 εὐτόνως γὰρ τοῖς
Iudæos redarguebat publicè, ostendens per scri-
ἰουδαίοις διακατηλέγχετο δημοσίᾳ, ἐπιδεικνὺς διὰ τῶν γρα-
pturas esse Christum, Iesum.
φῶν εἶναι τὸν χριστὸν, ἰησοῦν.

ʺsunt de Iesu, ; ʺergo ; quem cùm audissent ; Domini. Cùm vellet ; ʺvt susciperent ; ‖cùm venisset, ; his qui crediderant. ; reuincebat

CAP. XIX. ιθ'

Factum est autẽ ʺin Apollo ‖esse in Corintho, Paulum
1 Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ τὸν ἀπολλὼ εἶναι ἐν κορίνθῳ, παῦλον
peragrantem superiores partes, venire in Ephesum: & * inueniens
διελθόντα τὰ ἀνωτερικὰ μέρη, ἐλθεῖν εἰς ἔφεσον· καὶ εὑρών
quosdam discipulos, Dixit‖ ad eos, Si Spiritum sanctum ac-
τινας μαθητὰς, 2 εἶπε πρὸς αὐτοὺς, εἰ πνεῦμα ἅγιον ἐ-
cepistis credentes? *illi autem dixerunt ad eum, Sed neque si
λάβετε πιστεύσαντες; οἱ δὲ εἶπον πρὸς αὐτὸν, ἀλλ' οὐδὲ εἰ
Spiritus sanctus est, audiuimus. Dixitque ad eos, In
πνεῦμα ἅγιόν ἐστιν, ἠκούσαμεν. 3 εἶπέ τε πρὸς αὐτοὺς, εἰς
quo ergo baptizati estis? illi autem dixerunt, In Ioannis baptismate.
τί οὖν ἐβαπτίσθητε; οἱ δὲ εἶπον, εἰς τὸ ἰωάννου βάπτισμα.
Dixit autem Paulus, Ioannes quidem baptizauit ʺbaptisma pœni-
4 εἶπε δὲ παῦλος, ἰωάννης μὲν ἐβάπτισε βάπτισμα μετα-
tentiæ *populo dicens, In ʺ venientem post ipsum vt crederent,
νοίας τῷ λαῷ λέγων, εἰς τὸν ἐρχόμενον μετ' αὐτὸν ἵνα πιστεύσω-
hoc est, in Christum Iesum. *Audientes autem baptizati
σι, τουτέστιν, εἰς τὸν χριστὸν ἰησοῦν. 5 ἀκούσαντες δὲ ἐβαπτίσθη-
sunt in nomine Domini Iesu. Et imponente illis
σαν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ κυρίου ἰησοῦ. 6 καὶ ἐπιθέντος αὐτοῖς τοῦ
Paulo manus, venit Spiritus sanctus super eos, *lo-
παύλου τὰς χεῖρας, ἦλθε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπ' αὐτοὺς, ἐλά-
quebanturque linguis, & prophetabant. Erant autem omnes
λουν τε γλώσσαις, καὶ προεφήτευον. 7 ἦσαν δὲ οἱ πάντες
viri ferè duodecim. Introgressus autem in synagogam, *li-
ἄνδρες ὡσεὶ δεκαδύο. 8 εἰσελθὼν δὲ εἰς τὴν συναγωγὴν, ἐ-
berè loquebatur per menses tres disputans & suadens quæ
παῤῥησιάζετο, ἐπὶ μῆνας τρεῖς διαλεγόμενος καὶ πείθων τὰ
de regno Dei. Cùm autẽ quidam indurarentur, &
9 περὶ τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ. ὡς δέ τινες ἐσκληρύνοντο, καὶ
nõ crederent, maledicentes viamᶠ coram multitudine, discedens
ᵍἠπείθουν, κακολογοῦντες τὴν ὁδὸν ἐνώπιον τοῦ πλήθους, ἀποστὰς
ab eis, segregauit discipulos, quotidie disputans
ἀπ' αὐτῶν ἀφώρισε τοὺς μαθητὰς, καθ' ἡμέραν διαλεγόμενος
in schola Tyranni cuiusdam. Hoc autẽ factum est per annos duos, ita vt
10 ἐν τῇ σχολῇ τυράννου τινός. τοῦτο δὲ ἐγένετο ἐπὶ ἔτη δύο, ὥστε
omnes habitantes ʾAsiam audire verbum Domini
πάντας τοὺς κατοικοῦντας τὴν ἀσίαν ἀκοῦσαι τὸν λόγον τοῦ κυρίου
Iesu, ‖Iudæosque & Græcos. Virtutesque non *vulgares
11 ἰησοῦ, ἰουδαίους τε καὶ ἕλληνας. δυνάμεις τε οὐ τὰς τυχούσας
faciebat Deus per manus Pauli. Ita vt etiã super lan-
12 ἐποίει ὁ θεὸς διὰ τῶν χειρῶν παύλου· ὥστε καὶ ἐπὶ τοὺς ἀσθε-
guidos adferri à corpore eius sudaria vel semicin-
νοῦντας ἐπιφέρεσθαι ἀπὸ τοῦ χρωτὸς αὐτοῦ σουδάρια ἢ σιμικίν-
ctia, & absedere ab eis languores, & spiritus
θια, καὶ ἀπαλλάσσεσθαι ἀπ' αὐτῶν τὰς νόσους, τά τε πνεύματα
malignos exire ab eis. Tentauerunt autem quidam
13 τὰ πονηρὰ ἐξέρχεσθαι ἀπ' αὐτῶν. ἐπεχείρησαν δέ τινες
*de circumeuntibus Iudæis exorcistis, inuocare super
ἀπὸ τῶν περιερχομένων ἰουδαίων ἐξορκιστῶν, ὀνομάζειν ἐπὶ τοὺς
habentes spiritus malos, nomen Domini Iesu, di-
ἔχοντας τὰ πνεύματα τὰ πονηρὰ τὸ ὄνομα τοῦ κυρίου ἰησοῦ, λέ-
centes, Adiuramus vosʺ Iesum, quem Paulus prædicat.
γοντες, ὁρκίζομεν ὑμᾶς τὸν ἰησοῦν, ὃν ὁ παῦλος κηρύσσει.
*Erant autem quidã filij Sceuæ Iudæi principis sacerdotũ septem, hoc
14 ἦσαν δέ τινες υἱοὶ σκευᾶ ἰουδαίου ἀρχιερέως ἑπτὰ, οἱ τοῦτο
facientes. Respondens autem spiritus ʺmalignus, dixit*,
15 ποιοῦντες. ἀποκριθὲν δὲ τὸ πνεῦμα τὸ πονηρὸν, εἶπε, τὸν
Iesum noui, & Paulum scio: vos autem qui estis?
ἰησοῦν γινώσκω, καὶ τὸν παῦλον ἐπίσταμαι· ὑμεῖς δὲ τίνες ἐστέ;

*cùm ‖esset Corinthi, vt Paulus, peragratis superioribus partibus, veniret ; *inueniret ‖que ; *Ac ; Ille verò ait, ; qui ; *baptismate ; *populum, ʺeum qui venturus esset ; *His auditis, ; cùm imposuisset ; Paulus *& ; *cum fiducia ; ᶠDomini ; ᵍ ἀπειθέω ; biennium, ; qui habitabant in Asia, audirẽt ‖Iudæi atque Gentiles. ; *modicas quaslibet manum ; deferrentur ; recedebant ; nequam egrediebantur. ; *& ; eos qui habebant ; Adiuro ʺper ; qui faciebant, ʺnequam *eis,

Et insiliens in eos homo in quo erat spi-
16 καὶ ἐφαλλόμενος ἐπ' αὐτοὺς ὁ ἄνθρωπος ἐν ᾧ ἦν τὸ πνεῦ-
ritus malignus, & prædominatus eis, inualuit contra eos,
μα τὸ πονηρὸν, καὶ κατακυριεύσαν αὐτῶν, ἴσχυσε κατ' αὐτῶν,
ita vt nudos & vulneratos effugere ex domo
ὥστε γυμνοὺς καὶ τετραυματισμένους ἐκφυγεῖν ἐκ τοῦ οἴκου
illa. Hoc autem factum est notum omnibus Iudæis que
17 ἐκείνου. τοῦτο δὲ ἐγένετο γνωστὸν πᾶσιν ἰουδαίοις τε
& Græcis habitantibus Ephesum, & cecidit timor
καὶ ἕλλησι τοῖς κατοικοῦσι τὴν ἔφεσον, καὶ ἐπέπεσε φόβος
super omnes illos, & magnificabatur nomen Domini
ἐπὶ πάντας αὐτοὺς, καὶ ἐμεγαλύνετο τὸ ὄνομα τοῦ κυρίου
Iesu. Multique credentium veniebant con-
18 ἰησοῦ. πολλοί τε τῶν πεπιστευκότων ἤρχοντο ἐξομο-
fitentes, & annuntiantes actus suos.
λογούμενοι, καὶ ἀναγγέλλοντες τὰς πράξεις αὐτῶν.
Multi autem curiosa agentium conferentes
19 ἱκανοὶ δὲ τῶν τὰ περίεργα πραξάντων συνενέγκαντες τὰς
libros combusserunt coram omnibus, & computauerunt
βίβλους κατέκαιον ἐνώπιον πάντων, καὶ συνεψήφισαν τὰς
pretia illorum, & inuenerunt argenti myriades quinque.
τιμὰς αὐτῶν, καὶ εὗρον ἀργυρίου μυριάδας πέντε.
Ita per potentiam verbum Domini crescebat, & inualescebat.
20 οὕτω κατὰ κράτος ὁ λόγος τοῦ κυρίου ηὔξανε, καὶ ἴσχυεν.
Vt autem impleta sunt hæc, proposuit Paulus in spiritu,
21 ὡς δὲ ἐπληρώθη ταῦτα, ἔθετο ὁ παῦλος ἐν τῷ πνεύμα-
peruadens Macedoniam, & Achaiam, ire in Hie-
τι, διελθὼν τὴν μακεδονίαν, καὶ ἀχαΐαν, πορεύεσθαι εἰς ἱε-
rusalem, dicens, Quòd post fieri me ibi, oportet me & Ro-
ρουσαλὴμ, εἰπὼν, ὅτι μετὰ τὸ γενέσθαι με ἐκεῖ, δεῖ με καὶ ῥώ-
mam videre. Mittens autem in Macedoniam duos
22 μην ἰδεῖν. ἀποστείλας δὲ εἰς τὴν μακεδονίαν δύο τῶν
ministrantium sibi, Timotheum & Erastum, ipse remansit tem-
διακονούντων αὐτῷ, τιμόθεον καὶ ἔραστον, αὐτὸς ἐπέσχε χρό-
pus in Asiam. Facta est autem secundum tempus illud
23 νον εἰς τὴν ἀσίαν. ἐγένετο δὲ κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον
turbatio non parua de via. Demetrius enim quidã
24 τάραχος οὐκ ὀλίγος περὶ τῆς ὁδοῦ. δημήτριος γάρ τις
nomine, argenticalator, faciens ædes argenteas Dianæ, præ-
ὀνόματι, ἀργυροκόπος, ποιῶν ναοὺς ἀργυροῦς ἀρτέμιδος, πα-
stabat artificibus quæstum non modicum. Quos con-
25 ρείχετο τοῖς τεχνίταις ἐργασίαν οὐκ ὀλίγην· οὓς συνα-
gregans, & eos qui circa talia opifices, dixit, Viri,
θροίσας, καὶ τοὺς περὶ τὰ τοιαῦτα ἐργάτας, εἶπεν, ἄνδρες,
scitis quia de hoc opificio acquisitio nobis est.
ἐπίστασθε ὅτι ἐκ ταύτης τῆς ἐργασίας ἡ εὐπορία ἡμῶν ἐστι·
Et spectatis, & auditis, quia non solùm Ephesi, sed pe-
26 καὶ θεωρεῖτε, καὶ ἀκούετε, ὅτι οὐ μόνον ἐφέσου, ἀλλὰ σχε-
nè totius Asiæ, Paulus hic suadens auertit mul-
δὸν πάσης τῆς ἀσίας ὁ παῦλος οὗτος πείσας μετέστησεν ἱκα-
tam turbam, dicens, Quoniã non sunt Dij per manus facti.
νὸν ὄχλον, λέγων, ὅτι οὐκ εἰσὶ θεοὶ οἱ διὰ χειρῶν γινόμενοι.
Non solùm autem hæc periclitatur nobis pars in redargutionem
27 οὐ μόνον δὲ τοῦτο κινδυνεύει ἡμῖν τὸ μέρος εἰς ἀπελεγμὸν
venire, sed & magnæ Deæ Dianæ templum in
ἐλθεῖν, ἀλλὰ καὶ τὸ τῆς μεγάλης θεᾶς ἀρτέμιδος ἱερὸν εἰς
nihilum reputari, futurum autem & destrui maie-
οὐθὲν λογισθῆναι, μέλλειν δὲ καὶ καθαιρεῖσθαι τὴν μεγα-
statem eius, quam tota Asia & habitata colit.
λειότητα αὐτῆς, ἣν ὅλη ἡ ἀσία καὶ ἡ οἰκουμένη σέβεται.
Audientes autem & facti pleni excandescentia, exclamauerũt di-
28 ἀκούσαντες δὲ καὶ γενόμενοι πλήρεις θυμοῦ, ἔκραζον λέ-
centes, Magna Diana Ephesiorum. Et impleta est ci-
γοντες, μεγάλη ἡ ἄρτεμις ἐφεσίων. καὶ ἐπλήσθη ἡ πό-
29
uitas tota confusione, irrueruntque vnanimiter in thea-
λις ὅλη συγχύσεως, ὥρμησάν τε ὁμοθυμαδὸν εἰς τὸ θέα-
trum, corripientes Caium & Aristarchum Macedonas, comi-
τρον, συναρπάσαντες γάϊον καὶ ἀρίσταρχον μακεδόνας, συν-
tes Pauli. At Paulo volente intra-
30 εκδήμους τοῦ παύλου. τοῦ δὲ παύλου βουλομένου εἰσελ-
re in populum, non siuerunt eum discipuli.
θεῖν εἰς τὸν δῆμον, οὐκ εἴων αὐτὸν οἱ μαθηταί.
Quidã autem & Asiæ principum existentes ei amici, mittentes
31 τινὲς δὲ καὶ τῶν ἀσιαρχῶν ὄντες αὐτῷ φίλοι, πέμψαντες
ad eum rogarunt non dare seipsum in theatrum.
πρὸς αὐτὸν, παρεκάλουν μὴ δοῦναι ἑαυτὸν εἰς τὸ θέατρον.
Alii quidem ergo aliud quid clamabant. erat enim ecclesia confu-
32 ἄλλοι μὲν οὖν ἄλλο τι ἔκραζον. ἦν γὰρ ἡ ἐκκλησία συγκε-
sa, & plures nesciebant cuius causa conuenis-
χυμένη, καὶ οἱ πλείους οὐκ ᾔδεισαν τίνος ἕνεκεν συνεληλύ-
sent. De autem turba produxerunt Alexandrum,
33 θεισαν. ἐκ δὲ τοῦ ὄχλου προεβίβασαν ἀλέξανδρον,
propellentibus eum Iudæis at Alexander con-
προβαλόντων αὐτὸν τῶν ἰουδαίων. ὁ δὲ ἀλέξανδρος κατα-
cutiens manum, volebat rationari populo.
σείσας τὴν χεῖρα ἤθελεν ἀπολογεῖσθαι τῷ δήμῳ.
Agnoscentes autem quòd Iudæus esset, vox facta est vna ex omni-
34 ἐπιγνόντες δὲ ὅτι ἰουδαῖός ἐστι, φωνὴ ἐγένετο μία ἐκ πάν-
bus quasi per horas duas clamantibus, Magna Diana Ephesiorum.
των ὡς ἐπὶ ὥρας δύο κραζόντων, μεγάλη ἡ ἄρτεμις ἐφεσίων.

dæmonium pessimum, & dominatus amborum, nudi & vulnerati effugerẽt de
τραυματίζομαι
atque Gentilibus, qui habitabant Ephesi,
ex eis qui fuerant
sectati, contulerunt
computatis
pretiis
pecuniam denariorũ quinquaginta millium.
fortiter
Dei
cõfirmabatur.
His
impletis,
transita
Hierosolymã,
Quoniã postquam fuero
ex ministrantibus
ad
illo tempore
minima
Domini.
argentarius,
conuocans,
huiusmodi erant
artificio
videtis,
πείθω
qui manibus fiunt.
periclitabitur
reputabitur, sed &
incipiet maiestas
orbis
His auditis, repleti sunt ira, &
& impetum fecerunt vno animo
rapto Caio, & Aristarcho Macedonibus, comitibus
autem
permiserunt
de
principibus, qui erant eius
miserunt
rogantes ne daret
autem
συγχέω
qua ex causa
detraxerunt
autem silentio postulato
reddere rationem
Quem vt cognouerunt Iudæum esse,
omnium,
clamantium,

Repriment autem scriba turbam, dixit, Viri
35 καταστείλας δὲ ὁ γραμματεὺς τὸν ὄχλον, φησὶν, ἄνδρες
Ephesii, quis enim est homo qui non cognoscit Ephesiorum
ἐφέσιοι, τίς γάρ ἐστιν ἄνθρωπος ὃς οὐ γινώσκει τὴν ἐφεσίων
ciuitatem adituam existentem magnæ deæ Dianæ, &
πόλιν νεωκόρον οὖσαν τῆς μεγάλης θεᾶς ἀρτέμιδος, καὶ τοῦ
Iouis prolis? Incontradicibilibus ergo existentibus his, necesse est
36 διοπετοῦς; ἀναντιρρήτων οὖν ὄντων τούτων, δέον ἐστὶν
vos sedatos subsistere, & nihil præceps age-
ὑμᾶς κατεσταλμένους ὑπάρχειν, καὶ μηδὲν προπετὲς πράσ-
re. Adduxistis enim homines istos neque sacrilegos,
37 σειν. ἠγάγετε γὰρ τοὺς ἄνδρας τούτους οὔτε ἱεροσύλους,
neque blasphemantes Deam vestram. Si quidem ergo Deme-
38 οὔτε βλασφημοῦντας τὴν θεὸν ὑμῶν. εἰ μὲν οὖν δημή-
trius & qui cum eo artifices, aduersus aliquem sermonem habent, fo-
τριος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ τεχνῖται, πρός τινα λόγον ἔχουσιν, ἀ-
ra aguntur, & proconsules sunt: postulent alij
γοραῖοι ἄγονται, καὶ ἀνθύπατοί εἰσιν· ἐγκαλείτωσαν ἀλλή-
alios. Si autem quid de aliis requiritis, in legitima ec-
39 λοις. εἰ δέ τι περὶ ἑτέρων ἐπιζητεῖτε, ἐν τῇ ἐννόμῳ ἐκ-
clesia absoluetur. Etenim periclitamur postu-
40 κλησίᾳ ἐπιλυθήσεται. καὶ γὰρ κινδυνεύομεν ἐγκα-
lari seditionis circa hodiernum, nulla causa subsi-
λεῖσθαι στάσεως περὶ τῆς σήμερον, μηδενὸς αἰτίου ὑπάρ-
stente, de qua possimus dare rationem concursus
χοντος, περὶ οὗ δυνησόμεθα δοῦναι λόγον τῆς συστροφῆς
istius. & hæc dicens dimisit ecclesiam.
ταύτης. καὶ ταῦτα εἰπὼν, ἀπέλυσε τὴν ἐκκλησίαν.

Et cum sedasset turbas,
hominum,
nesciat
cultricem esse
que
Cũm
cõtradici non possit
oportet esse.
temere
Quòd si
sunt
causam
conuentus forenses
accusent
inuicem.
alterius rei quæritis,
poterit absolui. Nam &
argui
hodiernæ, cũ nullus obnoxius sit que
reddere
cùm dixisset

CAP. XX. κ'

Post autem cessasse tumultum, aduocans
1 Μετὰ δὲ τὸ παύσασθαι τὸν θόρυβον, προσκαλεσάμε-
Paulus discipulos, & salutans exiit pro-
νος ὁ παῦλος τοὺς μαθητὰς, καὶ ἀσπασάμενος ἐξῆλθε πο-
ficisci in Macedoniam. Perambulans autem partes il-
2 ρευθῆναι εἰς τὴν μακεδονίαν. διελθὼν δὲ τὰ μέρη ἐκεῖ-
las, & exhortatus eos sermone multo, venit ad
να, καὶ παρακαλέσας αὐτοὺς λόγῳ πολλῷ, ἦλθεν εἰς τὴν
Græciam. Faciensque menses tres, factis ei in-
3 ἑλλάδα· ποιήσας τε μῆνας τρεῖς, γενομένης αὐτῷ ἐπι-
sidiis à Iudæis futuro prouehi in Syriam,
βουλῆς ὑπὸ τῶν ἰουδαίων μέλλοντι ἀνάγεσθαι εἰς τὴν συρίαν,
facta fuit sententia ad reuertendum per Macedoniam.
ἐγένετο γνώμη τοῦ ὑποστρέφειν διὰ μακεδονίας.
Comitatus est autem eum vsque in Asiam Sopater Berœensis:
4 συνείπετο δὲ αὐτῷ ἄχρι τῆς ἀσίας σώπατρος βεροιαῖος·
Thessalonicensium verò Aristarchus, & Secundus, & Caius Der-
θεσσαλονικέων δὲ ἀρίσταρχος, καὶ σεκοῦνδος, καὶ γάϊος δερ-
bæus, & Timotheus: Asiani verò Tychicus & Trophimus.
βαῖος, καὶ τιμόθεος· ἀσιανοὶ δὲ, τυχικὸς καὶ τρόφιμος.
Hi accedentes manserunt nos in Troade.
5 οὗτοι προσελθόντες ἔμενον ἡμᾶς ἐν τρωάδι·
Nos verò enauigauimus post dies azymorum
6 ἡμεῖς δὲ ἐξεπλεύσαμεν μετὰ τὰς ἡμέρας τῶν ἀζύμων
à Philippis, & venimus ad eos in Troadem in-
ἀπὸ φιλίππων, καὶ ἤλθομεν πρὸς αὐτοὺς εἰς τὴν τρωάδα ἄ-
tra dies quinque, vbi demorati sumus diebus septem.
χρις ἡμερῶν πέντε, οὗ διετρίψαμεν ἡμέρας ἑπτά.
In autem vna sabbatorum, congregatis discipulis ad
7 ἐν δὲ τῇ μιᾷ τῶν σαββάτων, συνηγμένων τῶν μαθητῶν τοῦ
frangendũ panem, Paulus disputabat eis, futurus exire
κλάσαι ἄρτον, ὁ παῦλος διελέγετο αὐτοῖς μέλλων ἐξιέναι τῇ
postridie, protraxitque sermonem vsque in mediam noctem.
ἐπαύριον, παρέτεινέ τε τὸν λόγον μέχρι μεσονυκτίου.
Erant autem lampades multæ in cænaculo vbi eramus congre-
8 ἦσαν δὲ λαμπάδες ἱκαναὶ ἐν τῷ ὑπερῴῳ οὗ ἦμεν συνηγ-
gati. Sedens autem quidã adolescens nomine Eutychus super
9 μένοι. καθήμενος δέ τις νεανίας ὀνόματι εὔτυχος ἐπὶ
fenestram, deiectus somno profundo, disputante
τῆς θυρίδος, καταφερόμενος ὕπνῳ βαθεῖ, διαλεγομένου τοῦ
Paulo diutius, ruens præ somno, cecidit de
παύλου ἐπὶ πλεῖον, κατενεχθεὶς ἀπὸ τοῦ ὕπνου, ἔπεσεν ἀπὸ τοῦ
tertio cænaculo deorsum, & sublatus est mortuus. Descendens autem Paulus,
10 τριστέγου κάτω, καὶ ἤρθη νεκρός. καταβὰς δὲ ὁ παῦλος
irruit ei, & complexus dixit, Ne tumultuemini:
ἐπέπεσεν αὐτῷ, καὶ συμπεριλαβὼν εἶπε, μὴ θορυβεῖσθε· ἡ
nam anima ipsius in ipso est. Ascendens autem & frangens
11 γὰρ ψυχὴ αὐτοῦ ἐν αὐτῷ ἐστιν. ἀναβὰς δὲ καὶ κλάσας
panem, & gustans, ad multumque allocutus vsque in diluculum,
ἄρτον, καὶ γευσάμενος, ἐφ' ἱκανόν τε ὁμιλήσας ἄχρις αὐγῆς,
sic exiit. Adduxerunt autem puerum viuentem, & conso-
12 οὕτως ἐξῆλθεν. ἤγαγον δὲ τὸν παῖδα ζῶντα, καὶ παρε-
lati sunt non mediocriter. Nos autem progressi ad
13 κλήθησαν οὐ μετρίως. ἡμεῖς δὲ προελθόντες ἐπὶ τὸ
nauem, deuecti sumus in Asson, inde futuri reci-
πλοῖον, ἀνήχθημεν εἰς τὴν ἄσσον, ἐκεῖθεν μέλλοντες ἀνα-
pere Paulum: sic enim erat constitutus, futurus
λαμβάνειν τὸν παῦλον· οὕτω γὰρ ἦν διατεταγμένος, μέλλων
ipse pedibus ire. Vt autem congressus est nobis in Asson,
14 αὐτὸς πεζεύειν. ὡς δὲ συνέβαλεν ἡμῖν εἰς τὴν ἄσσον,

quam
cessauit tumultus, vocatis
discipulis, & exhortatus eos, valedixit, et profectus est vt iret
Cùm autem perambulasset
fuisset
Vbi cùm fecisset
factæ sunt illi insidiæ
nauigaturo
habuitque cõsilium vt reuerteretur
Sosipater Pyrrhi
cùm præcessissent, sustinuerunt
in diebus
sabbati, cùm conuenissemus
cum
profecturus in crastinum,
copiosæ
cùm mergeretur
graui,
ductus
Ad quẽ cùm descendisset
incubuit super eum,
Nolite turbari, enim
que
satis
lucem,
profectus est.
minimè.
ascendentes
nauigauimus
suscepturi
disposuerat ipse per terrã iter facturus.
Cùm
inuenisset nos

recipientes eum venimus in Mitylenen. Et inde
14 ἀναλαβόντες αὐτὸν ἤλθομεν εἰς Μιτυλήνην. κἀκεῖθεν 15
abnauigantes, sequenti deuenimus contra Chium:
ἀποπλεύσαντες, τῇ ἐπιούσῃ κατηντήσαμεν ἀντικρὺ Χίου. τῇ
at alia adiecimus in Samon, & manentes in Trogyllio,
δὲ ἑτέρᾳ παρεβάλομεν εἰς Σάμον, καὶ μείναντες ἐν Τρωγυλ-
lio, sequenti venimus in Miletum. Proposuerat enim Pau-
λίῳ, τῇ ἐχομένῃ ἤλθομεν εἰς Μίλητον. ἔκρινε γὰρ ὁ Παῦ- 16
lus transnauigare Ephesum, vt non fieret ei tem-
λος παραπλεῦσαι τὴν Ἔφεσον, ὅπως μὴ γένηται αὐτῷ χρο-
pus terere in Asia. festinabat enim, si possibile esset sibi,
νοτριβῆσαι ἐν τῇ Ἀσίᾳ· ἔσπευδε γάρ, εἰ δυνατὸν ἦν αὐτῷ, τὴν
diem Pentecostes fieri in Hierosolymis.
ἡμέραν τῆς πεντηκοστῆς γενέσθαι εἰς Ἱεροσόλυμα.
A autem Mileto mittens in Ephesum, vocauit
Ἀπὸ δὲ τῆς Μιλήτου πέμψας εἰς Ἔφεσον, μετεκαλέσατο 17
maiores natu ecclesiæ. Vt autem aduenissent
τοὺς πρεσβυτέρους τῆς ἐκκλησίας. ὡς δὲ παρεγένοντο 18
ad eum, dixit eis, Vos scitis à prima die
πρὸς αὐτόν, εἶπεν αὐτοῖς, Ὑμεῖς ἐπίστασθε ἀπὸ πρώτης ἡμέ-
à qua ingressus sum in Asiam, quomodo vobiscum omne
ρας ἀφ᾽ ἧς ἐπέβην εἰς τὴν Ἀσίαν, πῶς μεθ᾽ ὑμῶν τὸν πάντα
tempus fuerim, Seruiens Domino cum omni hu-
χρόνον ἐγενόμην, δουλεύων τῷ κυρίῳ μετὰ πάσης τα- 19
militate, & multis lachrymis, & tentationibus,
πεινοφροσύνης, καὶ πολλῶν δακρύων, καὶ πειρασμῶν, τῶν
leuenientibus mihi in insidiis Iudæorum.
συμβάντων μοι ἐν ταῖς ἐπιβουλαῖς τῶν Ἰουδαίων·
Vt nihil remiserim conferentium, ad non annuntiandum vobis, & docendum vos publicè & per domos:
ὡς οὐδὲν ὑπεστειλάμην τῶν συμφερόντων, τοῦ μὴ ἀναγγεῖ- 20
λαι ὑμῖν, καὶ διδάξαι ὑμᾶς δημοσίᾳ καὶ κατ᾽ οἴκους·
Testificans Iudæisque & Græcis in Deum
διαμαρτυρόμενος Ἰουδαίοις τε καὶ Ἕλλησι τὴν εἰς τὸν θεὸν 21
pœnitentiam, & fidem in Dominum nostrum Iesum Christum.
μετάνοιαν, καὶ πίστιν τὴν εἰς τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν.
Et nunc ecce ego vinctus spiritu vado in
καὶ νῦν ἰδοὺ ἐγὼ δεδεμένος τῷ πνεύματι, πορεύομαι εἰς 22
Hierusalem, quæ in ea concursura mihi non nosciens.
Ἱερουσαλήμ, τὰ ἐν αὐτῇ συναντήσοντά μοι μὴ εἰδώς·
Nisi quòd Spiritus sanctus per ciuitatem protestatur
πλὴν ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον κατὰ πόλιν διαμαρτύρεται 23
mihi, dicens, quoniam vincula me & tribulationes manent.
μοι, λέγον ὅτι δεσμά με καὶ θλίψεις μένουσιν.
Sed nullius rationem facio, nec habeo animam meam
ἀλλ᾽ οὐδενὸς λόγον ποιοῦμαι, οὐδὲ ἔχω τὴν ψυχήν μου 24
pretiosam mihipsi, vt finiam cursum meum cum gaudio, &
τιμίαν ἐμαυτῷ, ὡς τελειῶσαι τὸν δρόμον μου μετὰ χαρᾶς, καὶ
ministerium quod accepi à Domino Iesu, protestificari Euangelium gratiæ Dei.
τὴν διακονίαν ἣν ἔλαβον παρὰ τοῦ κυρίου Ἰησοῦ, διαμαρτύ-
ρασθαι τὸ εὐαγγέλιον τῆς χάριτος τοῦ θεοῦ.
Et nunc ecce ego scio, quia nō amplius videbitis faciem meam
καὶ νῦν ἰδοὺ ἐγὼ οἶδα ὅτι οὐκέτι ὄψεσθε τὸ πρόσωπόν μου 25
vos omnes, in quibus transiui prædicans regnum Dei.
ὑμεῖς πάντες, ἐν οἷς διῆλθον κηρύσσων τὴν βασιλείαν τοῦ
θεοῦ. Ideo & testor vobis in hodierna die,
διὸ καὶ μαρτύρομαι ὑμῖν ἐν τῇ σήμερον ἡμέρᾳ, 26
quia mundus ego à sanguine omnium. Non enim subterfugi,
ὅτι καθαρὸς ἐγὼ ἀπὸ τοῦ αἵματος πάντων. οὐ γὰρ ὑπε- 27
ad non annuntiandum vobis omne consilium Dei.
στειλάμην τοῦ μὴ ἀναγγεῖλαι ὑμῖν πᾶσαν τὴν βουλὴν τοῦ θεοῦ.
Attendite ergo vobisipsis & vniuerso gregi, in quo vos
προσέχετε οὖν ἑαυτοῖς καὶ παντὶ τῷ ποιμνίῳ, ἐν ᾧ ὑμᾶς 28
Spiritus sanctus posuit episcopos, pascere ecclesiam Dei, quam acquisiuit per proprium sanguinem.
τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἔθετο ἐπισκόπους, ποιμαίνειν τὴν ἐκκλη-
σίαν τοῦ θεοῦ, ἣν περιεποιήσατο διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος.
Ego enim scio hoc, quoniam intrabunt post discessionem meam
ἐγὼ γὰρ οἶδα τοῦτο, ὅτι εἰσελεύσονται μετὰ τὴν ἄφιξίν μου 29
lupi graues in vos, non parcentes gregi.
λύκοι βαρεῖς εἰς ὑμᾶς, μὴ φειδόμενοι τοῦ ποιμνίου.
Et ex vobis ipsis exurgent viri loquentes peruersa, ad abstrahendum discipulos post se.
καὶ ἐξ ὑμῶν αὐτῶν ἀναστήσονται ἄνδρες λαλοῦντες δι- 30
εστραμμένα, τοῦ ἀποσπᾶν τοὺς μαθητὰς ὀπίσω αὐτῶν.
Ideo vigilate, memores quoniam triennium noctem & diem
διὸ γρηγορεῖτε, μνημονεύοντες ὅτι τριετίαν νύκτα καὶ ἡμέ- 31
non cessaui cum lachrymis monens vnumquenque.
ραν οὐκ ἐπαυσάμην μετὰ δακρύων νουθετῶν ἕνα ἕκαστον.
Et nunc commendo vos, fratres, Deo &
καὶ τανῦν παρατίθεμαι ὑμᾶς, ἀδελφοί, τῷ θεῷ καὶ τῷ 32
verbo gratiæ ipsius, potenti superædificare &
λόγῳ τῆς χάριτος αὐτοῦ, τῷ δυναμένῳ ἐποικοδομῆσαι καὶ
dare vobis hæreditatem in sanctificatis omnibus.
δοῦναι ὑμῖν κληρονομίαν ἐν τοῖς ἡγιασμένοις πᾶσιν.
Argentum aut aurum, aut vestem nullius concupiui.
ἀργυρίου ἢ χρυσίου ἢ ἱματισμοῦ οὐδενὸς ἐπεθύμησα. 33
Ipsi scitis, quoniam vsibus meis, & existentibus mecum,
αὐτοὶ γινώσκετε, ὅτι ταῖς χρείαις μου, καὶ τοῖς οὖσι μετ᾽ ἐμοῦ 34

assumpto eo · die · & applicuimus · die · ne qua mora illi fieret · vt · Pentecosten fieret · Qui cùm · & simul essent · qualiter · per · qui mihi acciderunt ex · Quomodo subtraxerim vtilium, quo minus annuntiarem · docerent · atque Gentilibus · alligatus · ventura sint ignorans · omnes ciuitates · Hierosolymis · nihil horum vereor · facio · pretiosiorem quàm me, dummodo consummem · per quos · Quapropter contestor vos · sum · quod minus annuntiarem · regere · sanguine suo · rapaces · vt abducant · Propter quod · memoria retinentes · per · vestrûm · παύομαι · qui potens est · & · scitis, ad ea quæ mihi opus erant, his qui sunt

ministrauerunt manus istæ. Omnia ostendi vobis, quoniam
ὑπηρέτησαν αἱ χεῖρες αὗται. πάντα ὑπέδειξα ὑμῖν, ὅτι 35
sic laborantes oportet suscipere infirmos, meminisseque verborum Domini Iesu, (quoniam ipse dixit,) Beatius est dare magis quàm accipere.
οὕτω κοπιῶντας δεῖ ἀντιλαμβάνεσθαι τῶν ἀσθενούντων, μνη-
μονεύειν τε τῶν λόγων τοῦ κυρίου Ἰησοῦ, ὅτι αὐτὸς εἶπε, Μακά-
ριόν ἐστι διδόναι μᾶλλον ἢ λαμβάνειν. καὶ ταῦτα εἰ- 36
cens, ponens genua sua cum omnibus illis orauit.
πών, θεὶς τὰ γόνατα αὐτοῦ σὺν πᾶσιν αὐτοῖς προσηύξατο.
Magnus autem factus est fletus omnium, & procumbentes super
ἱκανὸς δὲ ἐγένετο κλαυθμὸς πάντων, καὶ ἐπιπεσόντες ἐπὶ 37
collum Pauli, exosculabantur eum: Dolentes
τὸν τράχηλον τοῦ Παύλου, κατεφίλουν αὐτόν, ὀδυνώμενοι 38
maximè in verbo quod dixerat, quoniā nō amplius futuri essent faciem eius spectare. præmittebant autem eum ad nauem.
μάλιστα ἐπὶ τῷ λόγῳ ᾧ εἰρήκει, ὅτι οὐκέτι μέλλουσι τὸ πρό-
σωπον αὐτοῦ θεωρεῖν. προέπεμπον δὲ αὐτὸν εἰς τὸ πλοῖον.

CAP. XXI. κα΄

Vt autem factum est prouehi nos auulsos ab eis, recta currentes venimus in Coum: sequenti in Rhodum, & inde in Pataram.
1 Ὡς δὲ ἐγένετο ἀναχθῆναι ἡμᾶς ἀποσπασθέντας ἀπ᾽ αὐ-
τῶν, εὐθυδρομήσαντες ἤλθομεν εἰς τὴν Κῶν, τῇ δὲ ἑξῆς εἰς
τὴν Ῥόδον, κἀκεῖθεν εἰς Πάταρα. καὶ εὑρόντες πλοῖον 2
Et inuenientes nauem transfretantem in Phœnicen, ascendentes prouecti sumus.
διαπερῶν εἰς Φοινίκην, ἐπιβάντες ἀνήχθημεν.
Apparentes autem Cypro, & relinquentes eam
ἀναφάναντες δὲ τὴν Κύπρον, καὶ καταλιπόντες αὐτὴν 3
ad sinistram, nauigauimus in Syriam, & deuecti sumus in Tyrum:
εὐώνυμον, ἐπλέομεν εἰς Συρίαν, καὶ κατήχθημεν εἰς Τύρον·
ibi enim erat nauis expositura onus.
ἐκεῖσε γὰρ ἦν τὸ πλοῖον ἀποφορτιζόμενον τὸν γόμον.
Et inuenientes discipulos, admansimus ei diebus septem,
καὶ ἀνευρόντες τοὺς μαθητάς, ἐπεμείναμεν αὐτοῦ ἡμέρας ἑπτά, 4
qui Paulo dicebant per Spiritum, non ascendere in Hierusalem.
οἵτινες τῷ Παύλῳ ἔλεγον διὰ τοῦ πνεύματος, μὴ ἀναβαίνειν
εἰς Ἱερουσαλήμ. ὅτε δὲ ἐγένετο ἡμᾶς ἐξαρτίσαι τὰς 5
Quando autem factum est nos peragere dies, exeuntes ibamus, præmittentibus nos
ἡμέρας, ἐξελθόντες ἐπορευόμεθα, προπεμπόντων ἡμᾶς
omnibus cum vxoribus & filiis vsque foras ciuitatem: &
πάντων σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις ἕως ἔξω τῆς πόλεως· καὶ
ponentes genua in littore, orauimus.
θέντες τὰ γόνατα ἐπὶ τὸν αἰγιαλόν, προσηυξάμεθα.
Et salutantes inuicem, ascendimus in nauem: illi autem redierunt in propria.
καὶ ἀσπασάμενοι ἀλλήλους, ἐπέβημεν εἰς τὸ πλοῖον. ἐκεῖ- 6
νοι δὲ ὑπέστρεψαν εἰς τὰ ἴδια. ἡμεῖς δὲ τὸν πλοῦν διαν- 7
Nos verò nauigationem perficiente, à Tyro descendimus in Ptolemaidam, & salutantes fratres, mansimus die vna apud illos.
ύσαντες, ἀπὸ Τύρου κατηντήσαμεν εἰς Πτολεμαΐδα, καὶ ἀσπα-
σάμενοι τοὺς ἀδελφούς, ἐμείναμεν ἡμέραν μίαν παρ᾽ αὐτοῖς.
At postridie egressi venimus in Cæsaream. &
τῇ δὲ ἐπαύριον ἐξελθόντες, ἤλθομεν εἰς Καισάρειαν. καὶ 8
intrantes in domum Philippi Euangelistæ existentis ex septem, mansimus apud eum.
εἰσελθόντες εἰς τὸν οἶκον Φιλίππου τοῦ εὐαγγελιστοῦ ὄντος
ἐκ τῶν ἑπτά, ἐμείναμεν παρ᾽ αὐτῷ.
Huic autem erant filiæ virgines quatuor prophetantes.
τούτῳ δὲ ἦσαν θυγατέρες παρθένοι τέσσαρες προφη- 9
τεύουσαι. Admanentibus autem nobis dies plures, descendit quidam à Iudæa propheta, nomine Agabus.
ἐπιμενόντων δὲ ἡμῶν ἡμέρας πλείους, κατῆλ- 10
θέ τις ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας προφήτης, ὀνόματι Ἄγαβος·
Et veniens ad nos, & tollens zonam Pauli,
καὶ ἐλθὼν πρὸς ἡμᾶς, καὶ ἄρας τὴν ζώνην τοῦ Παύλου, 11
alligansque sibi manus & pedes, dixit, Hæc dicit
δήσας τε αὐτοῦ τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας, εἶπε, Τάδε λέγει
Spiritus sanctus, Virum cuius est zona hæc, sic vincient in Hierusalem Iudæi, & tradent in manus Gentium.
τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸν ἄνδρα οὗ ἐστιν ἡ ζώνη αὕτη, οὕτω δή-
σουσιν ἐν Ἱερουσαλὴμ οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ παραδώσουσιν εἰς χεῖ-
ρας ἐθνῶν. Vt autem audiuimus hæc, rogabamus
ὡς δὲ ἠκούσαμεν ταῦτα, παρεκαλοῦμεν 12
nosque & qui loci illius, ad non ascendendum eum in Hierusalem.
ἡμεῖς τε καὶ οἱ ἐντόπιοι τοῦ μὴ ἀναβαίνειν αὐτὸν εἰς Ἱερουσα-
λήμ. Respondique Paulus, Quid facitis flentes, &
ἀπεκρίθη τε ὁ Παῦλος, Τί ποιεῖτε κλαίοντες, καὶ 13
comminuentes meum cor? ego enim non solùm vinciri,
συνθρύπτοντές μου τὴν καρδίαν; ἐγὼ γὰρ οὐ μόνον δεθῆναι,
sed & mori in Hierusalem paratè habeo pro nomine Domini Iesu.
ἀλλὰ καὶ ἀποθανεῖν εἰς Ἱερουσαλὴμ ἑτοίμως ἔχω ὑπὲρ τοῦ ὀνό-
ματος τοῦ κυρίου Ἰησοῦ. Non suaso autem eo, quieuimus, dicentes, Voluntas Domini fiat.
μὴ πειθομένου δὲ αὐτοῦ, ἡσυχά- 14
σαμεν εἰπόντες, Τὸ θέλημα τοῦ κυρίου γενέσθω.
Post autem dies istos præparati ascendebamus
μετὰ δὲ τὰς ἡμέρας ταύτας ἀποσκευασάμενοι ἀνεβαίνομεν 15

ac · verbi · cùm dixisset, positis genibus suis · essent visuri. & deducebant · Cùm esset vt nauigaremus, abstracti · recto cursu & die · cùm inuenissemus · nauigauimus · Cùm apparuissemus · venimus · κατάγω · Inuentis autē discipulis, ibi · ne ascenderet Hierosolyma. · Et explets diebus, profecti · deducentibus · positis genibus · cùm valefecissemus · sua · nauigatione expleta, salutatis fratribus · Alia autē die profecti · qui erat vnus de · Et cùm moraremur per aliquot, superuenit · Is cùm venisset · tulit · & · alligabunt · Quod cùm audissemus, · erant, ne ascenderet Hierosolymam. · Tunc & dixit, · affligentes · alligari, · paratus sum propter nomen · Et cùm ei suadere non possemus,

in Hierusalem. Simul venerunt autẽ & discipulorum à Cæ-
εἰς ἱερουσαλήμ. συνῆλθον δὲ καὶ τῶν μαθητῶν ἀπὸ και- 16
sarea nobiscum, adducentes (apud quem hospitaremur) Mnasonem quendã
σαρείας σὺν ἡμῖν, ἄγοντες παρ' ᾧ ξενισθῶμεν, μνάσωνί τινι
Cyprium, antiquum discipulum. Factis autem nobis in Hie-
κυπρίῳ, ἀρχαίῳ μαθητῇ. γενομένων δὲ ἡμῶν εἰς ἱε- 17
rosolymam, libenter exceperunt nos fratres.
ροσόλυμα, ἀσμένως ἐδέξαντο ἡμᾶς οἱ ἀδελφοί.
At sequenti introibat Paulus nobiscum ad Iacobum,
τῇ δὲ ἐπιούσῃ εἰσῄει ὁ παῦλος σὺν ἡμῖν πρὸς ἰάκωβον, 18
omnesque adfuerunt seniores. Et salu-
πάντες τε παρεγένοντο οἱ πρεσβύτεροι. καὶ ἀσπασά- 19
tans eos, exposuit per vnum singulum quæ fecisset Deus in
μενος αὐτούς, ἐξηγεῖτο καθ' ἓν ἕκαστον ὧν ἐποίησεν ὁ θεὸς ἐν
Gentibus per ministerium illius. At audientes
τοῖς ἔθνεσι διὰ τῆς διακονίας αὐτοῦ. οἱ δὲ ἀκούσαντες 20
glorificabant Deum, dixeruntque ei, Conspicis frater, quot
ἐδόξαζον τὸν θεόν, εἶπόν τε αὐτῷ, θεωρεῖς ἀδελφέ, πό-
decem millia sunt Iudæorum credentium? & omnes
σαι μυριάδες εἰσὶν ἰουδαίων τῶν πεπιστευκότων; καὶ πάντες
zelatores legis subsistunt. Edocti erant autem de
ζηλωταὶ τοῦ νόμου ὑπάρχουσι. κατηχήθησαν δὲ περὶ 21
te, quia discessionem doceas à Moyse eos qui per Gentes
σοῦ, ὅτι ἀποστασίαν διδάσκεις ἀπὸ μωσέως τοὺς κατὰ τὰ ἔθνη
omnes Iudæos, dicens non circuncidere ipsos filios, ne-
πάντας ἰουδαίους, λέγων μὴ περιτέμνειν αὐτοὺς τὰ τέκνα, μη-
que ritibus ambulare. Quid ergo est? omnino oportet mul-
δὲ τοῖς ἔθεσι περιπατεῖν. τί οὖν ἐστι; πάντως δεῖ πλῆ- 22
titudinem conuenire: audient enim quòd superuenisti.
θος συνελθεῖν· ἀκούσονται γὰρ ὅτι ἐλήλυθας.
Hoc ergo fac quod tibi dicimus: Sunt nobis viri qua-
τοῦτο οὖν ποίησον ὅ σοι λέγομεν· εἰσὶν ἡμῖν ἄνδρες τέσσα- 23
tuor, votum habentes super seipsos. Hos assumens puri-
ρες εὐχὴν ἔχοντες ἐφ' ἑαυτῶν· τούτους παραλαβὼν ἁγνί- 24
ficator cum illis: & impende in illis, vt radant
σθητι σὺν αὐτοῖς καὶ δαπάνησον ἐπ' αὐτοῖς, ἵνα ξυρήσωνται
caput, & scient omnes, quia ea quæ audierunt de
τὴν κεφαλήν, καὶ γνῶσι πάντες ὅτι ὧν κατήχηνται περὶ
te, nihil est, sed incedis & ipse legem custodiens.
σοῦ, οὐδέν ἐστιν, ἀλλὰ στοιχεῖς καὶ αὐτὸς τὸν νόμον φυλάσσων.
De autem credentibus Gentibus nos scripsimus, iudi-
περὶ δὲ τῶν πεπιστευκότων ἐθνῶν ἡμεῖς ἐπεστείλαμεν, κρί- 25
cantes nihil huiusmodi obseruare eos, si non cauere ea
ναντες μηδὲν τοιοῦτον τηρεῖν αὐτούς, εἰ μὴ φυλάσσεσθαι αὐτοὺς
hoc, & idolis immolatum, & sanguinem, & suffocatum, & fornicationem.
τό, τε εἰδωλόθυτον, καὶ τὸ αἷμα, καὶ πνικτόν, καὶ πορνείαν.
Tunc Paulus assumens viros, sequenti die
τότε ὁ παῦλος παραλαβὼν τοὺς ἄνδρας, τῇ ἐχομένῃ ἡμέ- 26
cum illis purificatus intrauit in templum annuntians
ρᾳ σὺν αὐτοῖς ἁγνισθεὶς εἰσῄει εἰς τὸ ἱερόν, διαγγέλλων τὴν
expletionem dierum purificationis, donec offerretur
ἐκπλήρωσιν τῶν ἡμερῶν τοῦ ἁγνισμοῦ, ἕως οὗ προσηνέχθη
pro vnoquoque eorum oblatio.
ὑπὲρ ἑνὸς ἑκάστου αὐτῶν ἡ προσφορά.
Vt autem futuri erant septem dies consummari, hi qui de
ὡς δὲ ἔμελλον αἱ ἑπτὰ ἡμέραι συντελεῖσθαι, οἱ ἀπὸ τῆς 27
Asia Iudæi, conspicientes eum in templo, confuderunt om-
ἀσίας ἰουδαῖοι θεασάμενοι αὐτὸν ἐν τῷ ἱερῷ, συνέχεον πάν-
nem turbam, & iniecerunt manus in eum,
τα τὸν ὄχλον, καὶ ἐπέβαλον τὰς χεῖρας ἐπ' αὐτόν·
Clamantes, Viri Israelitæ, adiuuate: hic est ho-
κράζοντες, ἄνδρες ἰσραηλῖται, βοηθεῖτε· οὗτός ἐστιν ὁ ἄν- 28
mo qui aduersus populum & legem, & locum hunc, om-
θρωπος ὁ κατὰ τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ νόμου, καὶ τοῦ τόπου τούτου πάν-
nes vbique docens: insuperque & Græcos induxit in
τας πανταχοῦ διδάσκων· ἔτι τε καὶ ἕλληνας εἰσήγαγεν εἰς
templum, & polluit sanctum locum istum.
τὸ ἱερόν, καὶ κεκοίνωκε τὸν ἅγιον τόπον τοῦτον.
Fuerant enim videntes Trophimum Ephesium in ciuitate
ἦσαν γὰρ ἑωρακότες τρόφιμον τὸν ἐφέσιον ἐν τῇ πόλει 29
cum ipso, quem existimauerũt quoniã in templum introduxisset Paulus.
σὺν αὐτῷ, ὃν ἐνόμιζον ὅτι εἰς τὸ ἱερὸν εἰσήγαγεν ὁ παῦλος.
Commotaque est ciuitas tota, & facta est concursio populi: &
ἐκινήθη τε ἡ πόλις ὅλη, καὶ ἐγένετο συνδρομὴ τοῦ λαοῦ· καὶ 30
apprehendentes Paulum, trahebant eum extra templum, & sta-
ἐπιλαβόμενοι τοῦ παύλου εἷλκον αὐτὸν ἔξω τοῦ ἱεροῦ, καὶ εὐ-
tim clausæ sunt ianuæ. Quærentibus autem eum oc-
θέως ἐκλείσθησαν αἱ θύραι. ζητούντων δὲ αὐτὸν ἀπο- 31
cidere, ascendit fama tribuno cohortis, Quia tota con-
κτεῖναι, ἀνέβη φάσις τῷ χιλιάρχῳ τῆς σπείρης, ὅτι ὅλη συγ-
funditur Hierusalem. Qui ex ipsa assumens mi-
κέχυται ἱερουσαλήμ· ὃς ἐξαυτῆς παραλαβὼν στρα- 32
lites & centuriones, decurrit ad illos. illi autem vi-
τιώτας καὶ ἑκατοντάρχους, κατέδραμεν ἐπ' αὐτούς. οἱ δὲ ἰδόν-
dentes tribunum & milites, cessauerunt percutientes
τες τὸν χιλίαρχον καὶ τοὺς στρατιώτας, ἐπαύσαντο τύπτοντες
Paulum. Appropinquans autem tribunus apprehendit eum,
τὸν παῦλον. ἐγγίσας δὲ ὁ χιλίαρχος ἐπελάβετο αὐτοῦ, 33
& iussit vinciri catenis duabus: & interrogabat quis
καὶ ἐκέλευσε δεθῆναι ἁλύσεσι δυσί· καὶ ἐπυνθάνετο τίς

ex discipulis | secum | Iasonem | ξενίζω | Et cùm venissemus | autem die | εἴσειμι | collecti sunt | Quos cùm salutasset, narrauit | singula, | At illi cùm audissent, magnificabãt | Vides | in Iudæis qui crediderunt? | æmulatores sunt | Audierũt | eorum qui | sunt Iudæorũ, | debere eos | suos, | secundũ consuetudinem ingredi. | Vtique | te superuenisse. | His assumptis, sanctifica te | capita, | falsa sunt, | ambulas | his qui crediderunt ex | vt abstineant se ab idolis immolato, & sanguine, & suffocato, & fornicatione. | assumptis viris, postera | Dum | consummarẽtur | erãt | cùm vidissent | concitauerunt | populum, | ei, | Gentiles | violauit | κοινόω | Viderant | ἕλκω | nuntiatum est | statim, assumptis militibus & centurionibus, | Qui cùm vidissent | percutere | Tunc accedens | eum alligari

nam esset, & quid est perpetrans. Alii autem aliud quid clamabãt in
34 ἂν εἴη, καὶ τί ἐστι πεποιηκώς. ἄλλοι δὲ ἄλλό τι ἐβόων ἐν
turba. non potens autem cognoscere certum propter tu-
τῷ ὄχλῳ. μὴ δυνάμενος δὲ γνῶναι τὸ ἀσφαλὲς διὰ τὸν θό-
multum, iussit duci eum in castra.
ρυβον, ἐκέλευσεν ἄγεσθαι αὐτὸν εἰς τὴν παρεμβολήν.
Cùm autem factus est ad gradus, contigit portari
35 ὅτε δὲ ἐγένετο ἐπὶ τοὺς ἀναβαθμούς, συνέβη βαστάζεσθαι
eum à militibus propter violentiam turbæ.
αὐτὸν ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν διὰ τὴν βίαν τοῦ ὄχλου.
Sequebatur enim multitudo populi clamans, Tolle eum.
36 ἠκολούθει γὰρ τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ κρᾶζον, αἶρε αὐτόν.
Futurusque induci in castra Paulus, di-
37 μέλλων τε εἰσάγεσθαι εἰς τὴν παρεμβολὴν ὁ παῦλος, λέ-
cit tribuno, Si licet mihi dicere aliquid ad te? ille verò dixit, Græ-
γει τῷ χιλιάρχῳ, εἰ ἔξεστί μοι εἰπεῖν τι πρός σε; ὁ δὲ ἔφη, ἑλ-
cè nosti? Nonne tu es Aegyptius ille ante
38 ληνιστὶ γινώσκεις; οὐκ ἄρα σὺ εἶ ὁ αἰγύπτιος ὁ πρὸ
hos dies tumultum mouens, & educens in deser-
τούτων τῶν ἡμερῶν ἀναστατώσας, καὶ ἐξαγαγὼν εἰς τὴν ἔρη-
tum quatuor mille viros sicariorum?
μον τοὺς τετρακισχιλίους ἄνδρας τῶν σικαρίων;
Dixit autem Paulus, Ego homo quidem sum Iudæus Tar-
39 εἶπε δὲ ὁ παῦλος, ἐγὼ ἄνθρωπος μέν εἰμι ἰουδαῖος ταρ-
sensis, Ciliciæ non obscuræ ciuitatis ciuis. rogo autem
σεύς, τῆς κιλικίας οὐκ ἀσήμου πόλεως πολίτης. δέομαι δέ
te, permitte mihi loqui ad populum.
σου, ἐπίτρεψόν μοι λαλῆσαι πρὸς τὸν λαόν.
Permittente autem eo, Paulus stans in gradi-
40 ἐπιτρέψαντος δὲ αὐτοῦ, ὁ παῦλος ἑστὼς ἐπὶ τῶν ἀναβαθ-
bus, annuit manu populo. multo verò silentio facto,
μῶν, κατέσεισε τῇ χειρὶ τῷ λαῷ. πολλῆς δὲ σιγῆς γενομένης,
allocutus est Hebræa lingua, dicens:
προσεφώνησε τῇ ἑβραΐδι διαλέκτῳ, λέγων·

CAP. XXII. κβ´

Viri fratres & patres, audite meam ad
1 Ἄνδρες ἀδελφοὶ καὶ πατέρες, ἀκούσατέ μου τῆς πρὸς
vos nunc excusationem. Audientes autem quia Hebræa
2 ὑμᾶς νῦν ἀπολογίας. ἀκούσαντες δὲ ὅτι τῇ ἑβραΐδι
lingua alloqueretur illos, magis præstiterunt silentium. &
διαλέκτῳ προσεφώνει αὐτοῖς, μᾶλλον παρέσχον ἡσυχίαν· καί
dicit: Ego quidem sum vir Iudæus, natus in
3 φησιν· ἐγὼ μέν εἰμι ἀνὴρ ἰουδαῖος, γεγεννημένος ἐν
Tarso Ciliciæ, nutritus autem in ciuitate ista
ταρσῷ τῆς κιλικίας, ἀνατεθραμμένος δὲ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ
secus pedes Gamalielis, eruditus iuxta exquisitionem
παρὰ τοὺς πόδας γαμαλιήλ, πεπαιδευμένος κατὰ ἀκρίβειαν
paternæ legis, zelotes existens Dei, sicut & om-
τοῦ πατρῴου νόμου, ζηλωτὴς ὑπάρχων τοῦ θεοῦ, καθὼς πάν-
nes vos estis hodie. Qui hanc viam persecutus sum
4 τες ὑμεῖς ἐστε σήμερον· ὃς ταύτην τὴν ὁδὸν ἐδίωξα ἄ-
vsque ad mortem: vinciens & tradens in custodias viros
χρι θανάτου· δεσμεύων καὶ παραδιδοὺς εἰς φυλακὰς ἄνδρας
que & mulieres: Sicut princeps sacerdotum testatur mihi, &
5 τε καὶ γυναῖκας· ὡς ὁ ἀρχιερεὺς μαρτυρεῖ μοι, καὶ
omnis senatus: à quibus & epistolas accipiens,
πᾶν τὸ πρεσβυτέριον· παρ' ὧν καὶ ἐπιστολὰς δεξάμενος,
ad fratres in Damascum pergebam, adducturus &
πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς εἰς δαμασκὸν ἐπορευόμην, ἄξων καὶ τοὺς
illic existentes vinctos in Hierusalem, vt punirentur.
ἐκεῖσε ὄντας, δεδεμένους εἰς ἱερουσαλήμ, ἵνα τιμωρηθῶσιν.
Factum est autẽ mihi profecto & appropinquanti Damasco, circa
6 ἐγένετο δέ μοι πορευομένῳ καὶ ἐγγίζοντι τῇ δαμασκῷ, περὶ
meridiem subitò de cælo circumfulgere lucem copio-
μεσημβρίαν, ἐξαίφνης ἐκ τοῦ οὐρανοῦ περιαστράψαι φῶς ἱκα-
sam circa me. Cecidique in solum, & audiui vocem
7 νὸν περὶ ἐμέ, ἔπεσόν τε εἰς τὸ ἔδαφος, καὶ ἤκουσα φωνῆς
dicentem mihi, Saule, Saule, quid me persequeris?
λεγούσης μοι, σαοὺλ, σαούλ, τί με διώκεις;
Ego autem respondi, Quis es Domine? dixitque ad me, Ego
8 ἐγὼ δὲ ἀπεκρίθην, τίς εἶ κύριε; εἶπέ τε πρός με, ἐγώ
sum Iesus Nazarenus, quem tu persequeris.
εἰμι ἰησοῦς ὁ ναζωραῖος, ὃν σὺ διώκεις.
Qui verò mecum existentes quidẽ lumen spectabant, & expauefacti
9 οἱ δὲ σὺν ἐμοὶ ὄντες τὸ μὲν φῶς ἐθεάσαντο, καὶ ἔμφοβοι
sunt, at vocem non audierunt loquentis mihi.
ἐγένοντο, τὴν δὲ φωνὴν οὐκ ἤκουσαν τοῦ λαλοῦντός μοι.
Dixi autem, Quid faciam Domine? at Dominus dixit ad me, Sur-
10 εἶπον δέ, τί ποιήσω κύριε; ὁ δὲ κύριος εἶπε πρός με, ἀνα-
gens vade in Damascum, & illic tibi dicetur de om-
στὰς πορεύου εἰς δαμασκόν, κἀκεῖ σοι λαληθήσεται περὶ πάν-
nibus quæ constituta sunt tibi facere. Cùm autem non viderem præ
11 των ὧν τέτακταί σοι ποιῆσαι. ὡς δὲ οὐκ ἐνέβλεπον ἀπὸ τῆς
gloria luminis illius, manuductus à simul existentibus
δόξης τοῦ φωτὸς ἐκείνου, χειραγωγούμενος ὑπὸ τῶν συνόντων
mihi veni in Damascum. Anania autem quidã vir pius
12 μοι, ἦλθον εἰς δαμασκόν. ἀνανίας δέ τις ἀνὴρ εὐσεβὴς
secundum legem, testimonio ornatus ab omnibus habitantibus
κατὰ τὸν νόμον, μαρτυρούμενος ὑπὸ πάντων τῶν κατοικούντων

fecisset | & cùm non posset | præ tumultu, | Et cũ venisset | vt portaretur | vim populi. | Et cùm cœpisset | loqui | qui | qui | concitasti, & eduxisti | millia virorũ | Et ad eum | à Tarso, | ignotæ | municeps. | Et cùm ille permisisset, | ad plebem. & magno | quam | reddo rationem. Cùm audissent | ad | ἀνατρέφω | veritatem | æmulator legis, | & | alligans | ac | testimonium reddit omnes maiores natu | vt adducerem inde | eunte me, & appropinquãte | media die, | fulsit me lux copiosa. | Et decidens | terram. | Et ferant, | viderunt. | autem | eius qui loquebatur mecum. | Et | autem | te oporteat | Et | claritate | ad manum deductus | comitibus | timoratus | testimonium habens

in Damasco Iudæis: Veniens ad me, & astans dixit
ἐν δαμασκῷ ἰουδαίων· ἐλθὼν πρός με, καὶ ἐπιστὰς εἶπέ 13
mihi, Saule frater, respice: & ego eadem hora respexi
μοι, σαοὺλ ἀδελφέ, ἀνάβλεψον· κἀγὼ αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ἀνέβλεψα
in eum. *Ille autem dixit, Deus patrum nostrorum præor-
εἰς αὐτόν. ὁ δὲ εἶπεν, ὁ θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν προεχει- 14
dinauit te ‖cognoscere voluntatem eius, & ᵘvidere iustum, &
ρίσατό σε γνῶναι τὸ θέλημα αὐτοῦ, καὶ ἰδεῖν τὸν δίκαιον, καὶ
audire vocem ex ore eius. Quia eris testis
ἀκοῦσαι φωνὴν ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ· ὅτι ἔσῃ μάρτυς 15
ᵖei ad omnes homines, eorum quæ vidisti & audisti.
αὐτῷ πρὸς πάντας ἀνθρώπους, ὧν ἑώρακας καὶ ἤκουσας.
Et nunc quid moraris? *surgens* baptizare, & ablue
καὶ νῦν τί μέλλεις; ἀναστὰς βάπτισαι, καὶ ἀπόλουσαι 16
peccata tua, *inuocans* *nomen* *Domini.*
τὰς ἁμαρτίας σου, ἐπικαλεσάμενος τὸ ὄνομα τοῦ κυρίου.
Factum est autem mihi reuerenti in Hierusalem, & *oran-
ἐγένετο δέ μοι ὑποστρέψαντι εἰς ἱερουσαλήμ, καὶ προσ- 17
te *me* in templo, fieri me in ᵘ*exstasi,*
ευχομένου μου ἐν τῷ ἱερῷ, γενέσθαι με ἐν ἐκστάσει,
Et videre illum dicentem mihi, Festina & exi *in ce-*
καὶ ἰδεῖν αὐτὸν λέγοντά μοι, σπεῦσον καὶ ἔξελθε ἐν τά- 18
leritate ex Hierusalem, quoniam non recipient tuum testi-
χει ἐξ ἱερουσαλήμ, διότι οὐ παραδέξονταί σου τὴν μαρτυ-
monium de me. Et ego dixi, Domine, ipsi sciunt
ρίαν περὶ ἐμοῦ. κἀγὼ εἶπον, κύριε, αὐτοὶ ἐπίστανται 19
quia ego eram **carcerans* & cædens per synagogas
ὅτι ἐγὼ ἤμην φυλακίζων καὶ δέρων κατὰ τὰς συναγωγὰς
credentes in te. Et cùm effunderetur sanguis Ste-
τοὺς πιστεύοντας ἐπὶ σέ· καὶ ὅτε ἐξεχεῖτο τὸ αἷμα στε- 20
phani *primi* testis tui, & ᵖ*ipse* *eram* *astans* *& consen-*
φάνου τοῦ πρωτομάρτυρός σου, καὶ αὐτὸς ἤμην ἐφεστὼς καὶ συνευ-
tiens *interemptioni eius,* *&* *custodiens* vestimenta interfi-
δοκῶν τῇ ἀναιρέσει αὐτοῦ, καὶ φυλάσσων τὰ ἱμάτια τῶν ἀναιρούν-
cientium illum. Et dixit ad me, Vade, quoniam ego in ᵘ*gentes*
των αὐτόν. καὶ εἶπε πρός με, πορεύου, ὅτι ἐγὼ εἰς ἔθνη 21
longè emittam te. Audiebant autem eum vsque ad hoc
μακρὰν ἐξαποστελῶ σε. ἤκουον δὲ αὐτοῦ ἄχρι τούτου 22
verbum, & leuauerunt vocem suam, dicentes, Tolle de
τοῦ λόγου, καὶ ἐπῆραν τὴν φωνὴν αὐτῶν, λέγοντες, αἶρε ἀπὸ
terra huiuscemodi: non enim *conuenit* eum viuere.
τῆς γῆς τὸν τοιοῦτον· οὐ γὰρ καθῆκον αὐτὸν ζῆν.
Vociferantibus autem eis, & proiicientibus vestimenta ‖, & pulue-
κραζόντων δὲ αὐτῶν, καὶ ῥιπτούντων τὰ ἱμάτια, καὶ κο- 23
rem iactantibus in aërem, Iussit eum tri-
νιορτὸν βαλλόντων εἰς τὸν ἀέρα, ἐκέλευσεν αὐτὸν ὁ χι- 24
bunus induci in castra, **dicens* flagellis ‖in-
λίαρχος ἄγεσθαι εἰς τὴν παρεμβολήν, εἰπὼν μάστιξιν ἀνε-
quiri eum, vt sciret propter quam causam sic acclamarent
τάζεσθαι αὐτόν, ἵνα ἐπιγνῷ δι' ἣν αἰτίαν οὕτως ἐπεφώνουν
ei. *Cùm *autem* astrinxisset eum loris, dixit ᵖ*ad*
αὐτῷ. ὡς δὲ προέτεινεν αὐτὸν τοῖς ἱμᾶσιν, εἶπε πρὸς 25
adstantem *centurionem* Paulus, Si hominem Romanum
τὸν ἑστῶτα ἑκατόνταρχον ὁ παῦλος, εἰ ἄνθρωπον ῥωμαῖον
& indemnatum licet vobis flagellare?
καὶ ἀκατάκριτον ἔξεστιν ὑμῖν μαστίζειν;
**Audiens autem* *centurio,* *accedens* nuntiauit
ἀκούσας δὲ ὁ ἑκατόνταρχος, προσελθὼν ἀπήγγειλε τῷ 26
tribuno, dicens, ᵘ*Vide quid futurus es facere:* *nam* homo* hic
χιλιάρχῳ, λέγων, ὅρα τί μέλλεις ποιεῖν· ὁ γὰρ ἄνθρωπος οὗ-
‖Romanus est. Accedens autem tribunus dixit
τος ῥωμαῖός ἐστι. προσελθὼν δὲ ὁ χιλίαρχος εἶπεν 27
illi, Dic mihi si tu Romanus es? *ille autem* dixit, Etiam.
αὐτῷ, λέγε μοι εἰ σὺ ῥωμαῖος εἶ; ὁ δὲ ἔφη, ναί.
ᵘRespondítque tribunus, Ego **multo* *capitali*
ἀπεκρίθη τε ὁ χιλίαρχος, ἐγὼ πολλοῦ κεφαλαίου τὴν 28
ciuilitatem hanc consecutus sum. ᵘ*at* Paulus ait, Ego autem &
πολιτείαν ταύτην ἐκτησάμην. ὁ δὲ παῦλος ἔφη, ἐγὼ δὲ καὶ
natus sum. Protinus ergo discesserunt ab illo
γεγέννημαι. εὐθέως οὖν ἀπέστησαν ἀπ' αὐτοῦ οἱ 29
ᵘ*futuri* eum ‖*inquirere.* *&* tribunus ᵖ*verò* timuit ᵘ*co-*
μέλλοντες αὐτὸν ἀνετάζειν. καὶ ὁ χιλίαρχος δὲ ἐφοβήθη, ἐπι-
gnoscens quia *Romanus esset, & quia ᵖ*erat* eum *vinciens.*
γνοὺς ὅτι ῥωμαῖός ἐστι, καὶ ὅτι ἦν αὐτὸν δεδεκώς.
‖*At* *postridie** volens scire ᵖ*certum,* *hoc,* quid
τῇ δὲ ἐπαύριον βουλόμενος γνῶναι τὸ ἀσφαλές, τὸ, τί 30
accusaretur à Iudæis, soluit eum à vin-
κατηγορεῖται παρὰ τῶν ἰουδαίων, ἔλυσεν αὐτὸν ἀπὸ τῶν δεσ-
culis, & iussit ᵘ*venire* *principes sacerdotum* & ᵖ*omnem* *consessum*
μῶν, καὶ ἐκέλευσεν ἐλθεῖν τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ ὅλον τὸ συνέδριον
eorum: & producens Paulum, statuit inter illos.
αὐτῶν. καὶ καταγαγὼν τὸν παῦλον, ἔστησεν εἰς αὐτούς.

Margin: *At ille — ‖vt cognosceres — ᵘvideres — audires — *illius — exurge & — inuocato nomine ipsius. — *oranti — ᵘstupore mẽtis, — velociter — *concludens in carcerem, — eos qui credebant — *ego astabã & consentiebam, & custodiebã — ᵘnationes — fas est — ‖sua, — *& — ‖cædi & torqueri — *Et ᵖastanti sibi centurioni — * Quo audito, centurio accessit ad tribunũ, & ᵘQuid acturus es? *enim ‖ciuis *at ille — ᵘEt *multa summa — ᵘ& ᶜκτάομαι — ᵘqui ‖torturi erãt. & ᵖquoque ᵖpostquam rescîuit *ciuis ᵖalligasset ‖Postera autem die ᵖdiligentius, qua ex cãusa ᵘsacerdotes conuenire, ᵖomne concilium,

CAP. XXIII. κγ´

Intendens autem Paulus *consessui,* ait, Viri fra-
Ἀτενίσας δὲ ὁ παῦλος τῷ συνεδρίῳ εἶπεν, ἄνδρες ἀδελ- 1
tres, ego omni conscientia bona *ministraui* *Deo,*
φοί, ἐγὼ πάσῃ συνειδήσει ἀγαθῇ πεπολίτευμαι τῷ θεῷ,
vsque in *hunc* diem.
ἄχρι ταύτης τῆς ἡμέρας.

Margin: in concilium, — conuersatus sum ante Deũ, — hodiernum

At princeps ‖sacerdotũ Ananias, præcepit astantibus sibi
2 ὁ δὲ ἀρχιερεὺς ἀνανίας ἐπέταξε τοῖς παρεστῶσιν αὐτῷ,
percutere eius os. Tunc Paulus ad eum di-
3 τύπτειν αὐτοῦ τὸ στόμα. τότε ὁ παῦλος πρὸς αὐτὸν εἶ-
xit, ᵖ*Percutere* te *futurus est* Deus, paries dealbate. & tu sedes:
πε, τύπτειν σε μέλλει ὁ θεός, τοῖχε κεκονιαμένε. καὶ σὺ κάθῃ
iudicans me secundum legem, & contra legem iubes me per-
κρίνων με κατὰ τὸν νόμον, καὶ παρανομῶν κελεύεις με τύ-
cuti? *At* *astantes* dixerunt, Summum sacerdotem Dei
4 πτεσθαι; οἱ δὲ παρεστῶτες εἶπον, τὸν ἀρχιερέα τοῦ θεοῦ
ᵘ*conuiciaris?* Dixit ᵖ*que* Paulus, Nesciebam fratres quia est
5 λοιδορεῖς; ἔφη τε ὁ παῦλος, οὐκ ᾔδειν ἀδελφοί, ὅτι ἐστὶν
princeps sacerdotũ. scriptum est enim, Principem populi tui non dices malè.
ἀρχιερεύς. γέγραπται γάρ, ἄρχοντα τοῦ λαοῦ σου οὐκ ἐρεῖς κακῶς.
Sciens autem Paulus quia vna pars esset Sadducæorum,
6 γνοὺς δὲ ὁ παῦλος ὅτι τὸ ἓν μέρος ἐστὶ σαδδουκαίων, τὸ
‖*at* altera Pharisæorum, exclamauit in ᵘ*consessu,* Viri fra-
δὲ ἕτερον φαρισαίων, ἔκραξεν ἐν τῷ συνεδρίῳ, ἄνδρες ἀδελ-
tres, ego Pharisæus sum, filius ᵘ*Pharisæi:* de spe &
φοί, ἐγὼ φαρισαῖός εἰμι, υἱὸς φαρισαίου· περὶ ἐλπίδος καὶ
resurrectione mortuorum ego iudicor.
ἀναστάσεως νεκρῶν ἐγὼ κρίνομαι.
ᵖ*Hoc autem ipso* *locuto,* facta est ᵘ*seditio* *Pharisæorum*
7 τοῦτο δὲ αὐτοῦ λαλήσαντος, ἐγένετο στάσις τῶν φαρισαίων
& *Sadducæorum,* *&* *diuisa* est ‖*multitudo.* Saddu-
8 καὶ τῶν σαδδουκαίων, καὶ ἐσχίσθη τὸ πλῆθος. σαδδου-
cæi *quidem* enim dicunt non esse resurrectionem, neque angelum, neque
καῖοι μὲν γὰρ λέγουσι μὴ εἶναι ἀνάστασιν, μηδὲ ἄγγελον, μήτε
spiritum: Pharisæi autem confitentur vtraque.
πνεῦμα· φαρισαῖοι δὲ ὁμολογοῦσι τὰ ἀμφότερα.
Factus est autem clamor magnus. & exsurgentes ᵘ*scribæ*
9 ἐγένετο δὲ κραυγὴ μεγάλη. καὶ ἀναστάντες οἱ γραμματεῖς
partis Pharisæorum *de*pugnabant, dicentes, Nihil ᵖ*malum*
τοῦ μέρους τῶν φαρισαίων διεμάχοντο, λέγοντες, οὐδὲν κακὸν
inuenimus in homine isto: **si autem* spiritus locutus
εὑρίσκομεν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τούτῳ· εἰ δὲ πνεῦμα ἐλάλη-
est ei aut angelus, *ne* *repugnemus Deo.*
σεν αὐτῷ ἢ ἄγγελος, μὴ θεομαχῶμεν.
ᵖ*Multa autem* *facta* *seditione,* *veritus* tribunus
10 πολλῆς δὲ γενομένης στάσεως, εὐλαβηθεὶς ὁ χιλίαρχος
ne discerperetur Paulus ab ipsis, iussit milites
μὴ διασπασθῇ ὁ παῦλος ὑπ' αὐτῶν, ἐκέλευσε τὸ στράτευμα
descendere, & rapere eum de medio eorum, *deducereque in
καταβῆναι, καὶ ἁρπάσαι αὐτὸν ἐκ μέσου αὐτῶν, ἄγειν τε εἰς τὴν
castra. ᵘ*At adexistenti* nocte adsistens ei
11 παρεμβολήν. τῇ δὲ ἐπιούσῃ νυκτὶ ἐπιστὰς αὐτῷ ὁ
Dominus, ait, *Confide* *Paule:* sicut enim testificatus es *quæ* de me
κύριος, εἶπε, θάρσει παῦλε· ὡς γὰρ διεμαρτύρω τὰ περὶ ἐμοῦ
in Hierusalem, sic te oportet & *in* *Romam* testificari.
εἰς ἱερουσαλήμ, οὕτω σε δεῖ καὶ εἰς ῥώμην μαρτυρῆσαι.
Facta autem die, *facientes* *quidam* *Iudæorum* *coi-*
12 γενομένης δὲ ἡμέρας, ποιήσαντές τινες τῶν ἰουδαίων συ-
tionem deuouerunt *sese,* dicentes neque **edere,* neque
στροφήν, ἀνεθεμάτισαν ἑαυτούς, λέγοντες μήτε φαγεῖν μήτε
ᵖ*bibere, vsque quo* occiderent Paulum. Erant autem plus
13 πιεῖν, ἕως οὗ ἀποκτείνωσι τὸν παῦλον. ἦσαν δὲ πλείους
‖quadraginta ᵘ hanc coniurationem ᵖ*facientes.*
τεσσαράκοντα οἱ ταύτην τὴν συνωμοσίαν πεποιηκότες·
Qui *accedentes* principes sacerdotum & senio-
14 οἵτινες προσελθόντες τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ τοῖς πρεσβυτέ-
res, *dixerunt, Deuotione deuouimus nos*ipsos,* nihil
ροις, εἶπον, ἀναθέματι ἀνεθεματίσαμεν ἑαυτούς, μηδενὸς
**gustare* *vsque quo* occidamus Paulum.
γεύσασθαι ἕως οὗ ἀποκτείνωμεν τὸν παῦλον.
Nunc ergo vos **indicate* tribuno cum ᵘ*con-*
15 νῦν οὖν ὑμεῖς ἐμφανίσατε τῷ χιλιάρχῳ σὺν τῷ συνε-
sessu, vt *cras* illum producat ad vos, ‖*vt* *fu-*
δρίῳ, ὅπως αὔριον αὐτὸν καταγάγῃ πρὸς ὑμᾶς, ὡς μέλλον-
turos *cognoscere* *exquisitius* *qua* de eo. nos verò ᵖ*ante*
τας διαγινώσκειν ἀκριβέστερον τὰ περὶ αὐτοῦ. ἡμεῖς δέ, πρὸ
appropinquare eum, parati sumus interficere illum.
τοῦ ἐγγίσαι αὐτόν, ἕτοιμοί ἐσμεν τοῦ ἀνελεῖν αὐτόν.
Audiens *autem* filius sororis Pauli insidias, ᵖ*adue-*
16 ἀκούσας δὲ ὁ υἱὸς τῆς ἀδελφῆς παύλου τὸ ἔνεδρον, παρα-
niens *&* *intrans* in castra, nuntiauit‖
γενόμενος καὶ εἰσελθὼν εἰς τὴν παρεμβολήν, ἀπήγγειλε τῷ
Paulo. *Aduocans* autem Paulus* vnum ᵖ*cen-*
17 παύλῳ. προσκαλεσάμενος δὲ ὁ παῦλος ἕνα τῶν ἑκα-
turionum, ait, Adolescentem hunc adduc ad tri-
τοντάρχων, ἔφη, τὸν νεανίσκον τοῦτον ἀπάγαγε πρὸς τὸν χι-
bunum: habet enim aliquid indicare illi.
λίαρχον· ἔχει γάρ τι ἀπαγγεῖλαι αὐτῷ.
‖Ille quidé *ergo* assumens eum, duxit ad tribu-
18 ὁ μὲν οὖν παραλαβὼν αὐτόν, ἤγαγε πρὸς τὸν χιλίαρ-
num, & ait, Vinctus Paulus *aduocans* me ro-
χον, καί φησιν, ὁ δέσμιος παῦλος προσκαλεσάμενός με ἠ-
gauit hunc adolescentem perducere ad te, habentem aliquid lo-
ρώτησε τοῦτον τὸν νεανίαν ἀγαγεῖν πρός σε, ἔχοντά τι λα-
qui tibi. Apprehendens autem manum illius tribunus,
19 λῆσαί σοι. ἐπιλαβόμενος δὲ τῆς χειρὸς αὐτοῦ ὁ χιλίαρχος,

Margin: ‖autem — ᵖPercuties — Et qui astabant — ᵘmaledicis? ᵖautem — ‖& ᵘconcilio, ᵘPharisæorum: — ᵖEt cùm hæc dixisset, ᵘdissensio inter Pharisæos, & Sadducæos, & soluta ‖turba — ᵘquidam — ᵖmali — *quid — ᵖEt cùm magna dissensio facta esset, timens — *ac eum — ᵘSequẽti autem — Constans esto: — Romæ — collegerunt se quidam ex Iudæis, & *mãducaturos — ᵖbibituros, donec — ‖quàm ᵘviri qui ᵖfecerant. accesserunt — *& — *gustaturos, donec — *notum facite ᵘconcilio, ‖tanquam aliquid certius cognituri ᵖprius quàm appropiet, — Quod cùm audisset ᵖvenit & intrauit ‖que — *ad se ᵖex centurionibus, — *Et

& secedens seorsum, interrogauit, Quid est quod habes
καὶ ἀναχωρήσας κατ᾽ ἰδίαν, ἐπυνθάνετο, τί ἐστιν ὃ ἔχεις ἀ-
indicare mihi? Dixit autem, Quia Iudæi constituerunt
παγγεῖλαί μοι; εἶπε δέ, ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι συνέθεντο τοῦ 20
rogare te, vt cras in consessum producas
ἐρωτῆσαί σε ὅπως αὔριον εἰς τὸ συνέδριον καταγάγῃς τὸν
Paulum, vt futuri aliquid exquisitius percunctari de
Παῦλον, ὡς μέλλοντές τι ἀκριβέστερον πυνθάνεσθαι περὶ
illo. Tu ergo ne credideris illis: insidiantur enim ei
αὐτοῦ. σὺ οὖν μὴ πεισθῇς αὐτοῖς· ἐνεδρεύουσι γὰρ αὐτὸν 21
ex eis viri plures quadraginta, qui deuoue-
ἐξ αὐτῶν ἄνδρες πλείους τεσσαράκοντα, οἵτινες ἀνεθεμάτι-
runt sese neque manducare neque bibere vsque quo interficiant eum: &
σαν ἑαυτούς, μήτε φαγεῖν μήτε πιεῖν ἕως οὗ ἀνέλωσιν αὐτόν. καὶ
nunc parati sunt expectantes à te renuntiationem.
νῦν ἕτοιμοί εἰσι προσδεχόμενοι τὴν ἀπὸ σοῦ ἐπαγγελίαν.
Ipse quidem igitur tribunus dimisit adolescentem, præcipiens
ὁ μὲν οὖν χιλίαρχος ἀπέλυσε τὸν νεανίαν, παραγγείλας 22
nemini eloqui, quoniam hæc indicaueris ad me.
μηδενὶ ἐκλαλῆσαι, ὅτι ταῦτα ἐνεφάνισας πρός με.
Et aduocans duos quosdam centurionum, di-
καὶ προσκαλεσάμενος δύο τινὰς τῶν ἑκατοντάρχων, εἶ- 23
xit, Parate milites ducentos, vt eant
πεν, ἑτοιμάσατε στρατιώτας διακοσίους, ὅπως πορευθῶσιν
vsque Cæsaream, & equites septuaginta, & stipatores
ἕως Καισαρείας, καὶ ἱππεῖς ἑβδομήκοντα, καὶ δεξιολάβους
ducentos à tertia hora noctis. Iumentaque ad
διακοσίους ἀπὸ τρίτης ὥρας τῆς νυκτός· κτήνη τε πα- 24
parare, vt imponentes Paulum, saluum perducerent ad
ραστῆσαι, ἵνα ἐπιβιβάσαντες τὸν Παῦλον, διασώσωσι πρὸς
Felicem præsidem. Scribens epistolam continentem
Φήλικα τὸν ἡγεμόνα· γράψας ἐπιστολὴν περιέχουσαν 25
formam hanc: Claudius Lysias præstantissimo præ-
τὸν τύπον τοῦτον· Κλαύδιος Λυσίας τῷ κρατίστῳ ἡγε- 26
sidi Felici gaudere. Virum hunc comprehensum
μόνι Φήλικι χαίρειν. τὸν ἄνδρα τοῦτον συλληφθέντα 27
à Iudæis, & futurum interfici ab eis, super-
ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων, καὶ μέλλοντα ἀναιρεῖσθαι ὑπ᾽ αὐτῶν, ἐπι-
ueniens cum exercitu, eripui eum, discens quia
στὰς σὺν τῷ στρατεύματι, ἐξειλόμην αὐτόν, μαθὼν ὅτι
Romanus est. Volens autem scire causam ob quam
Ῥωμαῖός ἐστι. βουλόμενος δὲ γνῶναι τὴν αἰτίαν δι᾽ ἣν 28
incusarent eum, deduxi eum in consessum eorum.
ἐνεκάλουν αὐτῷ, κατήγαγον αὐτὸν εἰς τὸ συνέδριον αὐτῶν·
Quem inueni appellatum de quæstionibus legis ipsorum.
ὃν εὗρον ἐγκαλούμενον περὶ ζητημάτων τοῦ νόμου αὐτῶν, 29
nihil verò dignum morte aut vinculis crimen habentem.
μηδὲν δὲ ἄξιον θανάτου ἢ δεσμῶν ἔγκλημα ἔχοντα.
Indicatis autem mihi insidiis in virum futuris
μηνυθείσης δέ μοι ἐπιβουλῆς εἰς τὸν ἄνδρα μέλλειν 30
esse à Iudæis, statim misi ad te, de-
ἔσεσθαι ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων, ἐξαυτῆς ἔπεμψα πρός σε, πα-
nuntians & accusatoribus dicere quæ ad eum apud
ραγγείλας καὶ τοῖς κατηγόροις λέγειν τὰ πρὸς αὐτὸν ἐπὶ
te. Vale.
σοῦ. ἔρρωσο.
Ipsi quidem ergo milites secundum constitutum sibi,
οἱ μὲν οὖν στρατιῶται κατὰ τὸ διατεταγμένον αὐτοῖς, ἀ- 31
assumentes Paulum, duxerunt per noctem in Anti-
ναλαβόντες τὸν Παῦλον, ἤγαγον διὰ τῆς νυκτὸς εἰς τὴν Ἀντι-
patridem. At postridie dimittentes equites, ire
πατρίδα. τῇ δὲ ἐπαύριον ἐάσαντες τοὺς ἱππεῖς, πορεύε- 32
cum eo, reuersi sunt in castra.
σθαι σὺν αὐτῷ, ὑπέστρεψαν εἰς τὴν παρεμβολήν.
Qui ingressi in Cæsaream, & reddentes
οἵτινες εἰσελθόντες εἰς τὴν Καισάρειαν, καὶ ἀναδόντες 33
epistolam præsidi, statuerunt & Paulum ei.
τὴν ἐπιστολὴν τῷ ἡγεμόνι, παρέστησαν καὶ τὸν Παῦλον αὐτῷ.
Legens autem præses, & interrogans ex quali prouin-
ἀναγνοὺς δὲ ὁ ἡγεμών, καὶ ἐπερωτήσας ἐκ ποίας ἐπαρ- 34
cia esset, & cognoscens quia de Cilicia, Audiam
χίας ἐστί, καὶ πυθόμενος ὅτι ἀπὸ Κιλικίας, διακούσομαί 45
te, inquit, cùm & accusatores tui adfuerint. iussit-
σου, ἔφη, ὅταν καὶ οἱ κατήγοροί σου παραγένωνται. ἐκέλευσέ
que eum in prætorio Herodis custodiri.
τε αὐτὸν ἐν τῷ πραιτωρίῳ τοῦ Ἡρώδου φυλάσσεσθαι.

Marg.: secessit cum eo — & illum — illi — Iudæis cõuenit — crastina die — concilium — quasi — certius inquisituri sint — verò — amplius quàm — non — donec — promissum tuum. — hac cui loqueretur, — nota sibi fecisset. — vocatis duobus centurionibus illis, — lancearios — Et — præparate, — timuit enim ne forte raperet eum Iudæi, & occiderent, & ipse postea calumniam sustineret tanquam accepturus pecuniam. — hæc: — optimo — salutem. — incipientem — cognito — ἐξαιρέομαι — quæ — obiiciebãt illi, — concilium — accusari — Et cùm perlatũ esset de — quas parauerãt illi, — eum — vt dicant — verò — præceptum — Et postera die dimissis equitibus, vt irent — cùm venissent — tradidissent — ante illum. — Cùm legisset — interrogasset de — venerint.

CAP. XXIIII. κδ´

Post autem quinque dies descendit princeps sacerdotum Ananias cum
Μετὰ δὲ πέντε ἡμέρας κατέβη ὁ ἀρχιερεὺς Ἀνανίας μετὰ 1
senioribus & oratore Tertullo quodam, qui compa-
τῶν πρεσβυτέρων καὶ ῥήτορος Τερτύλλου τινός, οἵτινες ἐνεφά-
ruerunt præsidi aduersus Paulum. Citato autem
νισαν τῷ ἡγεμόνι κατὰ τοῦ Παύλου. κληθέντος δὲ 2
eo, cœpit accusare Tertullus, dicens,
αὐτοῦ, ἤρξατο κατηγορεῖν ὁ Τέρτυλλος, λέγων,
Multæ pacis compotes per te, & directionum
πολλῆς εἰρήνης τυγχάνοντες διὰ σοῦ, καὶ κατορθωμάτων 3
factarum genti huic per tuam prudentiam, prorsusque &
γινομένων τῷ ἔθνει τούτῳ διὰ τῆς σῆς προνοίας, πάντῃ τε καὶ

Marg.: quibusdam — adierunt præsidem — Et — Paulo, — Cùm in multa pace agamus — multa corrigantur — prouidentiã, — semper

vbique suscipimus, præstantissime Felix, cum omni gratiarum
πανταχοῦ ἀποδεχόμεθα, κράτιστε Φῆλιξ, μετὰ πάσης εὐχα-
actione. Vt autem non super plus te interpellem, oro
4 ριστίας. ἵνα δὲ μὴ ἐπὶ πλεῖόν σε ἐγκόπτω, παρακαλῶ
audire te nos concise tua æquitate.
ἀκοῦσαί σε ἡμῶν συντόμως τῇ σῇ ἐπιεικείᾳ.
Inuenientes enim hominem hunc pestiferum, & mouentem seditionem
5 εὑρόντες γὰρ τὸν ἄνδρα τοῦτον λοιμόν, καὶ κινοῦντα στάσιν
omnibus Iudæis qui per habitatam, antistitem
πᾶσι τοῖς Ἰουδαίοις τοῖς κατὰ τὴν οἰκουμένην, πρωτοστάτην
que Nazarenorum sectæ. Qui etiam templum ten-
6 τε τῆς τῶν Ναζωραίων αἱρέσεως· ὃς καὶ τὸ ἱερὸν ἐπεί-
tauit prophanare: quem & apprehendimus, & secundum no-
ρασε βεβηλῶσαι· ὃν καὶ ἐκρατήσαμεν, καὶ κατὰ τὸν ἡμέτε-
stram legem voluimus iudicare. Adueniens autem Lysias
7 ρον νόμον ἠθελήσαμεν κρίνειν. παρελθὼν δὲ Λυσίας
tribunus, vi multa ex manibus nostris eripuit, & ad
ὁ χιλίαρχος, βίᾳ πολλῇ ἐκ τῶν χειρῶν ἡμῶν ἀφείλετο, καὶ πρός
te misit: Iubens & accusatores eius ve-
8 σε ἀπέστειλε· κελεύσας καὶ τοὺς κατηγόρους αὐτοῦ ἔρ-
nire, à quo poteris ipse iudicans de omnibus
χεσθαι, παρ᾽ οὗ δυνήσῃ αὐτὸς ἀνακρίνας περὶ πάντων τού-
istis cognoscere, quorum nos accusamus eum.
των ἐπιγνῶναι, ὧν ἡμεῖς κατηγοροῦμεν αὐτοῦ.
Consenserunt autem & Iudæi, dicentes hæc ita
9 συνέθεντο δὲ καὶ οἱ Ἰουδαῖοι, φάσκοντες ταῦτα οὕτως
habere. Respondit autem Paulus, annuente sibi
10 ἔχειν. ἀπεκρίθη δὲ ὁ Παῦλος, νεύσαντος αὐτῷ τοῦ
præside dicere, Ex multis annis existentem te iudicem genti
ἡγεμόνος λέγειν, ἐκ πολλῶν ἐτῶν ὄντα σε κριτὴν τῷ ἔθνει
huic sciens, meliore animo quæ de meipso defen-
τούτῳ ἐπιστάμενος, εὐθυμότερον τὰ περὶ ἐμαυτοῦ ἀπολογοῦ-
dar. Potente te cognoscere quia non plures sunt mihi dies
11 μαι· δυναμένου σου γνῶναι ὅτι οὐ πλείους εἰσί μοι ἡμέραι
quàm duodecim, ex quo ascendi adoraturus in Hierusalem.
ἢ δεκαδύο, ἀφ᾽ ἧς ἀνέβην προσκυνήσων εἰς Ἱερουσαλήμ.
Et neque in templo inuenerunt me apud aliquem disputantem, aut
12 καὶ οὔτε ἐν τῷ ἱερῷ εὗρόν με πρός τινα διαλεγόμενον, ἢ
seditionem facientem turbæ, neque in synagogis, neque
ἐπισύστασιν ποιοῦντα ὄχλου, οὔτε ἐν ταῖς συναγωγαῖς, οὔτε
per vrbem. Neque probare possunt de quibus
13 κατὰ τὴν πόλιν· οὔτε παραστῆσαι δύνανται περὶ ὧν
nunc accusant me. Confiteor autem hoc tibi, quòd secundũ
14 νῦν κατηγοροῦσί μου. ὁμολογῶ δὲ τοῦτό σοι, ὅτι κατὰ
viam quam dicunt hæresim, sic deseruio patrio
τὴν ὁδὸν ἣν λέγουσιν αἵρεσιν, οὕτω λατρεύω τῷ πατρῴῳ
Deo, credens omnibus quæ secundum legem, & prophetis
θεῷ, πιστεύων πᾶσι τοῖς κατὰ τὸν νόμον, καὶ τοῖς προφήταις
scriptu. Spem habens in Deum, quam & hi
15 γεγραμμένοις, ἐλπίδα ἔχων εἰς τὸν θεόν, ἣν καὶ αὐτοὶ
ipsi expectant, resurrectionem futuram esse mortuorum, iu-
οὗτοι προσδέχονται, ἀνάστασιν μέλλειν ἔσεσθαι νεκρῶν, δι-
storumque & iniustorum. In hoc autem ipse exerceo inof-
16 καίων τε καὶ ἀδίκων. ἐν τούτῳ δὲ αὐτὸς ἀσκῶ ἀπρό-
fensam conscientiam habens ad Deum, & homines
σκοπον συνείδησιν ἔχων πρὸς τὸν θεόν, καὶ τοὺς ἀνθρώπους
semper. Per annos autem plures accessi eleemo-
17 διαπαντός. δι᾽ ἐτῶν δὲ πλειόνων παρεγενόμην ἐλεημο-
synas facturus in gentem meam, & oblationes.
σύνας ποιήσων εἰς τὸ ἔθνος μου, καὶ προσφοράς.
In quibus inuenerunt me purificatum in templo, non cum turba, neque
18 ἐν οἷς εὗρόν με ἡγνισμένον ἐν τῷ ἱερῷ, οὐ μετὰ ὄχλου, οὐδὲ
cum tumultu. Quidam autem ex Asia Iudæi, quos
19 μετὰ θορύβου. τινὲς δὲ ἀπὸ τῆς Ἀσίας Ἰουδαῖοι, οὓς
oportebat apud te præsto esse, & accusare, si quid haberent aduersus me:
δεῖ ἐπὶ σοῦ παρεῖναι, καὶ κατηγορεῖν, εἴ τι ἔχοιεν πρός με·
Aut ipsi hi dicant, si quid inuenerũt in me iniquum, stan-
20 ἢ αὐτοὶ οὗτοι εἰπάτωσαν, εἴ τι εὗρον ἐν ἐμοὶ ἀδίκημα, στάν-
te me in consessu, Aut de vna hac voce,
21 τος μου ἐπὶ τοῦ συνεδρίου, ἢ περὶ μιᾶς ταύτης φωνῆς,
qua clamaui stans in eis, quoniam de resurrectione mortuorum ego
ἧς ἔκραξα ἑστὼς ἐν αὐτοῖς, ὅτι περὶ ἀναστάσεως νεκρῶν ἐγὼ
iudicor hodie à vobis.
κρίνομαι σήμερον ὑφ᾽ ὑμῶν.
Audiens autem hæc Felix, distulit illos, exqui-
22 ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ Φῆλιξ, ἀνεβάλετο αὐτούς, ἀκριβέ-
sitius cognoscens quæ de via, dicens, Cùm Lysias tri-
στερον εἰδὼς τὰ περὶ τῆς ὁδοῦ, εἰπών, ὅταν Λυσίας ὁ χι-
bunus descenderit, pernoscam quæ per vos.
λίαρχος καταβῇ, διαγνώσομαι τὰ καθ᾽ ὑμᾶς·
Constituensque centurioni custodire Paulum,
23 διαταξάμενός τε τῷ ἑκατοντάρχῃ τηρεῖσθαι τὸν Παῦλον,
habereque laxationem, & neminem prohibere propriorum ei mini-
ἔχειν τε ἄνεσιν, καὶ μηδένα κωλύειν τῶν ἰδίων αὐτοῦ ὑπηρε-
strare, aut audire eum. Post autem dies aliquot ad-
24 τεῖν, ἢ προσέρχεσθαι αὐτῷ. μετὰ δὲ ἡμέρας τινὰς πα-
ueniens Felix cum Drusilla vxore propria existente
ραγενόμενος ὁ Φῆλιξ σὺν Δρουσίλλῃ τῇ γυναικὶ ἰδίᾳ οὔσῃ
Iudæa, accersiuit Paulum. & audiuit eum de
Ἰουδαίᾳ, μετεπέμψατο τὸν Παῦλον, καὶ ἤκουσεν αὐτοῦ περὶ

Marg.: optime — Ne diutius protraham, — vt audias — breuiter pro — clementia. — Inuenimus — concitantem — in vniuerso orbe, & auctorẽ — violare conatus est: — apprehensum — Superueniens — cum — magna de — eum, — ad te, — de quibus — Adiecerunt — se — esse — bono — pro satisfaciã. Potes enim — plus — adorare — cum aliquo — concursum — in ciuitate. — tibi — sectam — meo, — in lege — scripta sunt. — iniquorum. — & studeo sine offendiculo — habere — ad — Post — veni — & vota. — Et apprehenderunt me, clamãtes & dicentes, Tolle inimicũ nostrum. — iniquitatis, cũ stem in cõcilio, — Nisi — solùmmodo — inter eos, — autem — Felix, certissimè sciens — hac, — audiam — Iussit — eum, & — requiem, nec quenquam — de suis — sua quæ erat — vocauit — ab eo fidem

quæ in Christum Iesum *fide.* ‖*Disserente* autem illo de iu-
τῆς εἰς χριστὸν ἰησοῦν πίστεως. διαλεγομένου δὲ αὐτοῦ περὶ δι- 25
stitia & castitate, & "iudicio futuro *esse*,
καιοσύνης καὶ ἐγκρατείας, καὶ τοῦ κρίματος τοῦ μέλλοντος ἔσεσθαι,
tremefactus *factus* Felix, respondit, Quod nunc ‖*habens*; vade:
ἔμφοβος γενόμενος ὁ φῆλιξ, ἀπεκρίθη, τὸ νῦν ἔχον. πορεύου·
opportunitatem autē *nactus* accersam te: Simul &
καιρὸν δὲ λαβὼν μετακαλέσομαί σε· ἅμα καὶ ἐλ- 26
sperans quòd pecunia ×daretur ei à Paulo, *vt*
πίζων ὅτι χρήματα δοθήσεται αὐτῷ ὑπὸ τοῦ παύλου, ὅπως
solueret eum: ‖*ideo* & frequenter eum accersens, loque-
λύσῃ αὐτόν· διὸ καὶ πυκνότερον αὐτὸν μεταπεμπόμενος ὡμί-
batur "*ei*. Biennio autem expleto, accepit successorem
λει αὐτῷ. διετίας δὲ πληρωθείσης, ἔλαβε διάδοχον 27
Felix, Porcium Festum. Volens*que gratias* præstare
ὁ φῆλιξ, πόρκιον φῆστον. θέλων τε χάριτας καταθέσθαι τοῖς
Iudæis Felix, reliquit Paulum vinctum.
ἰουδαίοις ὁ φῆλιξ, κατέλιπε τὸν παῦλον δεδεμένον.

CAP. XXV. κέ

Festus ergo *ingressus* prouinciam, post "*tres dies* ascendit
Φῆστος οὖν ἐπιβὰς τῇ ἐπαρχίᾳ, μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀνέβη 1
in Hierosolymam à Cæsarea. *Indicauerunt autem ei*
εἰς ἱεροσόλυμα ἀπὸ καισαρείας. ἐνεφάνισαν δὲ αὐτῷ 2
& "*princeps* sacerdotū, & primi Iudæorum aduersus Paulum,
ὅ, τε ἀρχιερεὺς, καὶ οἱ πρῶτοι τῶν ἰουδαίων κατὰ τοῦ παύλου,
& rogabant eum: Postulantes gratiam aduersus eum,
καὶ παρεκάλουν αὐτὸν, αἰτούμενοι χάριν κατ᾽ αὐτοῦ, 3
vt *accerseret* eum in Hierusalem: insidias *facientes*
ὅπως μεταπέμψηται αὐτὸν εἰς ἱερουσαλὴμ, ἐνέδραν ποιοῦντες
interficere eum "*per viam*. *Ipse quidem ergo* Festus te-
ἀνελεῖν αὐτὸν κατὰ τὴν ὁδόν. ὁ μὲν οὖν φῆστος ἀπε- 4
spondit, seruari Paulum in Cæsarea, seipsum autem *futurum*
κρίθη, τηρεῖσθαι τὸν παῦλον ἐν καισαρείᾳ, ἑαυτὸν δὲ μέλλειν
in festinatione proficisci Qui ergo potentes‖ in vobis, ait,
ἐν τάχει ἐκπορεύεσθαι. οἱ οὖν δυνατοὶ ἐν ὑμῖν, φησὶ, 5
simul descendentes, si quod est in viro *hoc*, accusent
συγκαταβάντες, εἴ τι ἐστὶν ἐν τῷ ἀνδρὶ τούτῳ, κατηγορείτω-
eum. Demoratus autem *in illis* dies ‖*plures* quàm
σαν αὐτοῦ. διατρίψας δὲ ἐν αὐτοῖς ἡμέρας πλείους ἢ 6
octo, *descendens in* Cæsaream, "*postridie sedens* pro
ὀκτὼ, καταβὰς εἰς καισάρειαν, τῇ ἐπαύριον καθίσας ἐπὶ
tribunali, *iussit* Paulum adduci.
τοῦ βήματος, ἐκέλευσε τὸν παῦλον ἀχθῆναι.
Adueniente autem eo, circunsteterunt *qui ab *Hierosolymis*
παραγενομένου δὲ αὐτοῦ, περιέστησαν οἱ ἀπὸ ἱεροσολύμων 7
descensi Iudæi, multas & graues ‖*causationes fe-*
καταβεβηκότες ἰουδαῖοι, πολλὰ καὶ βαρέα αἰτιώματα φέ-
rentes aduersus Paulum, quas non poterant probare;
ροντες κατὰ τοῦ παύλου, ἃ οὐκ ἴσχυον ἀποδεῖξαι·
"*Ratiocinante eo*, Quoniam neque in legem Iudæorum,
ἀπολογουμένου αὐτοῦ, ὅτι οὔτε εἰς τὸν νόμον τῶν ἰουδαίων, 8
neque in templum, neque in Cæsarem peccaui.
οὔτε εἰς τὸ ἱερὸν, οὔτε εἰς καίσαρα ἥμαρτον.
Festus autem Iudæis volens gratiam præstare, re-
ὁ φῆστος δὲ τοῖς ἰουδαίοις θέλων χάριν καταθέσθαι, ἀπο- 9
spondens Paulo, dixit, Vis *in* Hierosolymam *ascendens*
κριθεὶς τῷ παύλῳ, εἶπε, θέλεις εἰς ἱεροσόλυμα ἀναβὰς,
ibi de his iudicari apud me? Dixit autem Paulus,
ἐκεῖ περὶ τούτων κρίνεσθαι ἐπ᾽ ἐμοῦ; εἶπε δὲ ὁ παῦλος, 10
Ad tribunal Cæsaris *stans sum*, vbi me oportet iudicari,
ἐπὶ τοῦ βήματος καίσαρος ἑστώς εἰμι, οὗ με δεῖ κρίνεσθαι.
Iudæis "*nihil* nocui, sicut & tu ‖*pulchrius* nosti.
ἰουδαίους οὐδὲν ἠδίκησα, ὡς καὶ σὺ κάλλιον ἐπιγινώσκεις.
Si *quidem* enim nocui, ‖& dignum morte feci aliquid, non re-
εἰ μὲν γὰρ ἀδικῶ, καὶ ἄξιον θανάτου πέπραχά τι, οὐ πα- 11
cuso mori: si verò nihil est "*quorum* hi accu-
ραιτοῦμαι τὸ ἀποθανεῖν· εἰ δὲ οὐδέν ἐστιν ὧν οὗτοι κατηγο-
sant me, nemo me potest illis ‖*gratificare*. Cæsarem
ροῦσί μου, οὐδείς με δύναται αὐτοῖς χαρίσασθαι. καίσαρα
appello. Tunc Festus *col*locutus cum con-
ἐπικαλοῦμαι. τότε ὁ φῆστος συλλαλήσας μετὰ τοῦ συμβου- 12
cilio, respondit, Cæsarem appellasti? ad Cæsarem ibis.
λίου, ἀπεκρίθη, καίσαρα ἐπικέκλησαι; ἐπὶ καίσαρα πορεύσῃ.
Diebus autem peractis quibusdam, Agrippa rex &
ἡμερῶν δὲ διαγενομένων τινῶν, ἀγρίππας ὁ βασιλεὺς καὶ 13
Bernice descenderunt *in* Cæsaream *salutaturi* Festum.
βερνίκη κατήντησαν εἰς καισάρειαν ἀσπασόμενοι τὸν φῆστον.
Vt autem plures dies demorarentur ibi, Festus regi
ὡς δὲ πλείους ἡμέρας διέτριβον ἐκεῖ, ὁ φῆστος τῷ βασιλεῖ 14
indicauit *quæ* ‖*ad Paulum*, dicens, Vir quidam est dere-
ἀνέθετο τὰ κατὰ τὸν παῦλον, λέγων, ἀνήρ τις ἐστὶ καταλε-
lictus à Felice vinctus: De quo, "*facto me*
λειμμένος ὑπὸ φήλικος δέσμιος· περὶ οὗ, γενομένου μου 15
in Hierosolyma, *indicauerunt* principes sacerdotum & seniores
εἰς ἱεροσόλυμα, ἐνεφάνισαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι
Iudæorum, postulantes aduersus illum damnationem. Ad quos re-
τῶν ἰουδαίων, αἰτούμενοι κατ᾽ αὐτοῦ δίκην. πρὸς οὓς ἀπε- 16
spondi, Quia non est consuetudo Romanis donare aliquem hominem
κρίθην, ὅτι οὐκ ἔστιν ἔθος ῥωμαίοις χαρίζεσθαί τινα ἄνθρωπον

Marginal notes (left column): ‖est ‖Disputante — "de — ‖attinet, — tempore opportuno — ‖propter quod — "cum eo. — *autem gratiam — cùm venisset in "triduum — Adieruntq; eū — "principes — iuberet perduci *tendentes vt interficerent. "in via. *autem — *maturiùs profecturum. — ‖sunt — *crimen, — inter eos ‖non amplius *aut decem, descendit "& altera die sedit *& — ἄγομαι — Qui cùm perductus esset, *eum *Hierosolyma descenderant ‖causas obiicientes, — "Paulo rationē reddente, — *quicquam — ascendere, & — sto, — "non ‖melius — aut — "eorum quæ — ‖donare. — Et cùm dies aliquot transacti essent, ad salutandum — Et cùm — ‖de Paulo, — "cùm essem Hierosolymis, adierunt me — ἐμφανίζω

ad perditionem, priusquam ‖*accusatus ad conspectum*
εἰς ἀπώλειαν, πρὶν ἢ ὁ κατηγορούμενος κατὰ πρόσωπον
habeat accusatores, locumque *defensionis* accipiat "*de*
ἔχοι τοὺς κατηγόρους, τόπον τε ἀπολογίας λάβοι περὶ τοῦ ἐγ-
criminatione. *Conuenientibus* ergo *illis* huc, ‖*dila-*
κλήματος. συνελθόντων οὖν αὐτῶν ἐνθάδε, ἀναβο- 17
tionem nullam faciens, sequenti" sedens pro tribu-
λὴν μηδεμίαν ποιησάμενος, τῇ ἑξῆς καθίσας ἐπὶ τοῦ βήμα-
nali, iussi adduci virum. De quo "*stantes*
τος, ἐκέλευσα ἀχθῆναι τὸν ἄνδρα· περὶ οὗ σταθέντες οἱ 18
accusatores, nullam causam deferebant *quorum* suspicabar ego.
κατήγοροι, οὐδεμίαν αἰτίαν ἐπέφερον ὧν ὑπενόουν ἐγώ.
Quæstiones verò quasdam de ‖*propria* superstitione habebant
ζητήματα δέ τινα περὶ τῆς ἰδίας δεισιδαιμονίας εἶχον 19
aduersus eum, & de quodam Iesu defuncto, "quem affirmabat
πρὸς αὐτὸν, καὶ περί τινος ἰησοῦ τεθνηκότος, ὃν ἔφασκεν ὁ
Paulus viuere. Hæsitans autem ego ‖*in eam quæ de*
παῦλος ζῇν. ἀπορούμενος δὲ ἐγὼ εἰς τὴν περὶ τού- 20
hoc quæstionem, dicebam, si vellet ire *in Hierusalem*,
του ζήτησιν, ἔλεγον, εἰ βούλοιτο πορεύεσθαι εἰς ἱερουσαλὴμ,
& ibi iudicari de istis. *At* Paulo‖ ap-
κἀκεῖ κρίνεσθαι περὶ τούτων. τοῦ δὲ παύλου ἐπικα- 21
pellante *seruari se* ad Augusti cognitionem,
λεσαμένου τηρηθῆναι αὐτὸν εἰς τὴν τοῦ σεβαστοῦ διάγνωσιν,
iussi seruari eum, *vsque quo* mittam eum ad Cæ-
ἐκέλευσα τηρεῖσθαι αὐτὸν, ἕως οὗ πέμψω αὐτὸν πρὸς καί-
sarem. Agrippa autem ad Festum dixit, Volebam
σαρα. ἀγρίππας δὲ πρὸς τὸν φῆστον ἔφη, ἐβουλόμην 22
& ipse hominem audire. *Ille autem* Cras, inquit, audies
καὶ αὐτὸς τοῦ ἀνθρώπου ἀκοῦσαι. ὁ δὲ, αὔριον, φησὶν, ἀκούσῃ
eum. *Ergo postridie veniente* Agrippa &
αὐτοῦ. τῇ οὖν ἐπαύριον ἐλθόντος τοῦ ἀγρίππα καὶ τῆς 23
Bernice cum multa ambitione, & *introeuntibus* in
βερνίκης μετὰ πολλῆς φαντασίας, καὶ εἰσελθόντων εἰς τὸ ἀ-
auditorium cum*que* tribunis & viris ‖*secundum emi-*
κροατήριον σύν τε τοῖς χιλιάρχοις καὶ ἀνδράσι τοῖς κατ᾽ ἐξο-
nentiam existentibus ciuitatis, & iubente Festo, adductus est
χὴν οὖσι τῆς πόλεως, καὶ κελεύσαντος τοῦ φήστου, ἤχθη ὁ
Paulus. Et dicit Festus, Agrippa rex, &
παῦλος. καί φησιν ὁ φῆστος, ἀγρίππα βασιλεῦ, καὶ 24
omnes qui simul "*adstantes nobis* viri, *spectatis* hunc, de quo
πάντες οἱ συμπαρόντες ἡμῖν ἄνδρες, θεωρεῖτε τοῦτον περὶ οὗ
omnis multitudo Iudæorum interpellauit me in*que* Hierosolymis
πᾶν τὸ πλῆθος τῶν ἰουδαίων ἐνέτυχόν μοι ἔν τε ἱεροσολύμοις
& *hic*, *acclamantes non oportere viuere eum amplius.
καὶ ἐνθάδε, ἐπιβοῶντες μὴ δεῖν ζῇν αὐτὸν μηκέτι.
Ego verò *comperiens*, nihil dignum morte eum ad-
ἐγὼ δὲ καταλαβόμενος, μηδὲν ἄξιον θανάτου αὐτὸν πε- 25
misisse, & ipso autem hoc appellante *Augustum,
πραχέναι, καὶ αὐτοῦ δὲ τούτου ἐπικαλεσαμένου τὸν σεβαστὸν,
iudicaui mittere *eum*. De quo certum quid ‖*scribere*
ἔκρινα πέμπειν αὐτόν. περὶ οὗ ἀσφαλές τι γράψαι τῷ 26
domino, non habeo. *ideo* produxi eum ad vos, & maximè
κυρίῳ, οὐκ ἔχω· διὸ προήγαγον αὐτὸν ἐφ᾽ ὑμῶν, καὶ μάλιστα
ad te, rex Agrippa, vt interrogatione fa-
ἐπὶ σοῦ, βασιλεῦ ἀγρίππα, ὅπως τῆς ἀνακρίσεως γενομέ-
cta, habeam quid *scribere*. *Irrationabile* enim mihi videtur, "*mittentem*
νης, σχῶ τι γράψαι· ἄλογον γάρ μοι δοκεῖ, πέμποντα 27
vinctum, *nec & *eas quæ contra eum* causas significare.
δέσμιον, μὴ καὶ τὰς κατ᾽ αὐτοῦ αἰτίας σημᾶναι.

CAP. XXVI. κς́

Agrippa verò ad Paulum ait, Permittitur tibi prò
1 Ἀγρίππας δὲ πρὸς τὸν παῦλον ἔφη, ἐπιτρέπεταί σοι ὑπὲρ
temetipso *dicere*. tunc Paulus *ratiocinabatur extendens manum*:
σεαυτοῦ λέγειν. τότε ὁ παῦλος ἀπελογεῖτο ἐκτείνας τὴν χεῖρα·
De omnibus quibus accusor à Iudæis, rex
2 περὶ πάντων ὧν ἐγκαλοῦμαι ὑπὸ ἰουδαίων, βασιλεῦ
Agrippa, æstimo me*ipsum* beatum, "*futurus defendi*
ἀγρίππα, ἥγημαι ἐμαυτὸν μακάριον, μέλλων ἀπολογεῖσθαι
apud te hodie. Maximè *cognitorem existentem te‖*omnium illorū*
3 ἐπὶ σοῦ σήμερον· μάλιστα γνώστην ὄντα σε πάντων τῶν
apud Iudæos *morumque & quæstionum*. *ideo* obsecro te pa-
κατὰ ἰουδαίους ἐθῶν τε καὶ ζητημάτων· διὸ δέομαί σου μα-
tienter *audire* me. "*Illam* quidem *ergo* vitam meam
4 κροθύμως ἀκοῦσαί μου. τὴν μὲν οὖν βίωσίν μου
illam à iuuentute, *illam* "ab initio *factam* in gente mea
τὴν ἐκ νεότητος, τὴν ἀπ᾽ ἀρχῆς γενομένην ἐν τῷ ἔθνει μου
in Hierosolymis, nouerunt omnes Iudæi.
ἐν ἱεροσολύμοις, ἴσασι πάντες οἱ ἰουδαῖοι·
Præscientes me *antea*, (si velint "*testari*) quoniam
5 προγινώσκοντές με ἄνωθεν, ἐὰν θέλωσι μαρτυρεῖν, ὅτι
secundum ‖*diligentissimam* sectam nostræ religionis
κατὰ τὴν ἀκριβεστάτην αἵρεσιν τῆς ἡμετέρας θρησκείας
vixi Pharisæus. Et nunc in spe quæ ad
6 ἔζησα φαρισαῖος· καὶ νῦν ἐπ᾽ ἐλπίδι τῆς πρὸς τοὺς
patres‖ repromissionis *facta* à Deo, sto iudicio
πατέρας ἐπαγγελίας γενομένης ὑπὸ τοῦ θεοῦ, ἕστηκα κρινό-
subiectus. In quam duodecim tribus nostræ *in assiduitate* nocte
7 μενος· εἰς ἣν τὸ δωδεκάφυλον ἡμῶν ἐν ἐκτενείᾳ νύκτα

Marginal notes (right column): ‖is qui accusatur præsentes *defendendi "ad abluenda crimina. Cùm conuenissent ‖sine vlla dilatione, "die — "cùm stetissent — ὑπονοέω — *de quibus malum ‖sua — ‖de huiusmodi quæstione, — Hierosolymā, — ‖autem — vt seruaretur — donec — Altera autem die, cùm venisset introissent — ‖principalibus — "adestis nobiscum *videtis — *petentes & — comperi, — *ad — ‖scribam — *propter quod — *scribam. Sine ratione "mittere *non eius — σημαίνω — loqui. *extenta manu, cœpit rationē reddere: — "cùm sim me defensurus *sciente ‖omnes quæ *sunt consuetudines, & quæstiones. propter quod *audias "Et — "quæ fuit — *ab initio, *testimonium perhibere) ‖certissimam — ‖nostros *facta est

& die deseruientes, sperant deuenire: de qua spe,
καὶ ἡμέραν λατρεῦον ἐλπίζει καταντῆσαι· περὶ ἧς ἐλπίδος
accusor, rex Agrippa, à Iudæis.
ἐγκαλοῦμαι, βασιλεῦ Ἀγρίππα, ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων.
Quid incredibile iudicatur apud vos, si Deus mortuos suscitat?
τί ἄπιστον κρίνεται παρ' ὑμῖν, εἰ ὁ θεὸς νεκροὺς ἐγείρει; 8
Ego quidem ergo videbar mihiipsi aduersus nomen Iesu Nazareni debere multa contraria agere:
ἐγὼ μὲν οὖν ἔδοξα ἐμαυτῷ πρὸς τὸ ὄνομα Ἰησοῦ τοῦ Να- 9
ζωραίου δεῖν πολλὰ ἐναντία πρᾶξαι· Quod & feci
ὃ καὶ ἐποίησα 10
in Hierosolymis, & multos sanctorum ego carceribus in-
ἐν Ἱεροσολύμοις, καὶ πολλοὺς τῶν ἁγίων ἐγὼ φυλακαῖς κα-
clusi, à principibus sacerdotum potestatem accipiens: in-
τέκλεισα, τὴν παρὰ τῶν ἀρχιερέων ἐξουσίαν λαβών· ἀναι-
teremptisque illis, detuli suffragium. Et per omnes
ρουμένων τε αὐτῶν κατήνεγκα ψῆφον· καὶ κατὰ πάσας 11
synagogas frequenter puniens eos, compellebam bla-
τὰς συναγωγὰς πολλάκις τιμωρῶν αὐτούς, ἠνάγκαζον βλα-
sphemare, immoderateque insaniens in eos, persequebar vsque &
σφημεῖν, περισσῶς τε ἐμμαινόμενος αὐτοῖς, ἐδίωκον ἕως καὶ
in exteras ciuitates: In quibus & profectus in
εἰς τὰς ἔξω πόλεις· ἐν οἷς καὶ πορευόμενος εἰς τὴν 12
Damascum cum potestate & procuratione à principibus sacerdotum;
Δαμασκὸν μετ' ἐξουσίας καὶ ἐπιτροπῆς τῆς παρὰ τῶν ἀρχιερέων·
Die media, per viam vidi, rex, desuper
ἡμέρας μέσης, κατὰ τὴν ὁδὸν εἶδον, βασιλεῦ, οὐρανόθεν 13
supra splendorem Solis, circumfulgens me lumen, &
ὑπὲρ τὴν λαμπρότητα τοῦ ἡλίου, περιλάμψαν με φῶς, καὶ
eos qui mecum proficiscentes. Omnibusque decidentibus
τοὺς σὺν ἐμοὶ πορευομένους. πάντων δὲ καταπεσόντων 14
nobis in terram, audiui vocem loquentem ad me, &
ἡμῶν εἰς τὴν γῆν, ἤκουσα φωνὴν λαλοῦσαν πρός με, καὶ
dicentem Hebraica lingua, Saule, Saule, quid me persequeris?
λέγουσαν τῇ Ἑβραΐδι διαλέκτῳ, Σαοὺλ Σαούλ, τί με διώκεις;
durum tibi ad stimulos calcitrare. Ego autem dixi,
σκληρόν σοι πρὸς κέντρα λακτίζειν. ἐγὼ δὲ εἶπον, 15
Quis es Domine? Ille autē dixit, Ego sum Iesus, quem tu persequeris.
τίς εἶ κύριε; ὁ δὲ εἶπεν, ἐγώ εἰμι Ἰησοῦς, ὃν σὺ διώκεις.
Sed exurge, & sta supra pedes tuos: ad hoc enim
ἀλλὰ ἀνάστηθι, καὶ στῆθι ἐπὶ τοὺς πόδας σου· εἰς τοῦτο γὰρ 16
apparui tibi, designare te ministrum & testem quorum
ὤφθην σοι, προχειρίσασθαί σε ὑπηρέτην καὶ μάρτυρα ὧν
que vidisti, quorumque apparebo tibi. Eripiens te de
τε εἶδες, ὧν τε ὀφθήσομαί σοι· ἐξαιρούμενός σε ἐκ τοῦ 17
populo, & Gentibus, in quas ego te mitto, Aperire
λαοῦ, καὶ τῶν ἐθνῶν, εἰς οὓς ἐγώ σε ἀποστέλλω· ἀνοῖξαι 18
oculos eorum, ad conuertendum à tenebris ad lucem, &
ὀφθαλμοὺς αὐτῶν, τοῦ ἐπιστρέψαι ἀπὸ σκότους εἰς φῶς, καὶ τῆς
potestate Satanæ ad Deum, ad accipiendum eos remissionem
ἐξουσίας τοῦ σατανᾶ ἐπὶ τὸν θεόν, τοῦ λαβεῖν αὐτοὺς ἄφεσιν ἁ-
peccatorum, & sortem in sanctificatis fide quæ in me.
μαρτιῶν, καὶ κλῆρον ἐν τοῖς ἡγιασμένοις, πίστει τῇ εἰς ἐμέ.
Vnde, rex Agrippa, non fui incredulus cœ-
ὅθεν, βασιλεῦ Ἀγρίππα, οὐκ ἐγενόμην ἀπειθὴς τῇ οὐρα- 19
lesti visioni: Sed his qui in Damasco primum, & Hie-
νίῳ ὀπτασίᾳ· ἀλλὰ τοῖς ἐν Δαμασκῷ πρῶτον, καὶ Ἱε- 20
rosolymis, in omnemque regionem Iudææ, &
ροσολύμοις, εἰς πᾶσάν τε τὴν χώραν τῆς Ἰουδαίας, καὶ τοῖς
Gentibus annuntiabam pœnitere, & conuerti ad Deum,
ἔθνεσιν ἀπήγγελλον μετανοεῖν, καὶ ἐπιστρέφειν ἐπὶ τὸν θεόν,
digna pœnitentiæ opera facientes. Causa horum
ἄξια τῆς μετανοίας ἔργα πράσσοντας. ἕνεκα τούτων 21
me Iudæi comprehendentes in templo, tentabant inter-
με οἱ Ἰουδαῖοι συλλαβόμενοι ἐν τῷ ἱερῷ, ἐπειρῶντο διαχειρί-
ficere. Auxilium igitur nactus à Deo,
σασθαι. ἐπικουρίας οὖν τυχὼν τῆς παρὰ τοῦ θεοῦ, ἄ- 22
vsque in diem hanc sto, testificans paruoque &
χρι τῆς ἡμέρας ταύτης ἕστηκα, μαρτυρούμενος μικρῷ τε καὶ
magno, nihil extra dicens eorum quæ Prophetæ locuti sunt
μεγάλῳ, οὐδὲν ἐκτὸς λέγων ὧν τε οἱ προφῆται ἐλάλησαν
futurorum esse, & Moyses: Si passibilis Christus,
μελλόντων γίνεσθαι, καὶ Μωσῆς· εἰ παθητὸς ὁ Χριστός, 23
si primus ex resurrectione mortuorum, lumen futurus est annuntiare
εἰ πρῶτος ἐξ ἀναστάσεως νεκρῶν φῶς μέλλει καταγγέλλειν
populo & Gentibus. Hæc autem eo defen-
τῷ λαῷ καὶ τοῖς ἔθνεσι. ταῦτα δὲ αὐτοῦ ἀπολογου- 24
dente, Festus magna voce dixit, Insanis Paule: mul-
μένου, ὁ Φῆστος μεγάλῃ τῇ φωνῇ ἔφη, μαίνῃ Παῦλε· τὰ πολ-
tæ te literæ ad insaniam conuertunt. Ille verò, Non in-
λά σε γράμματα εἰς μανίαν περιτρέπει. ὁ δέ, οὐ μαί- 25
sanio, inquit, optime Feste, sed veritatis & sobrietatis
νομαι, φησί, κράτιστε Φῆστε, ἀλλ' ἀληθείας καὶ σωφροσύνης
verba eloquor. Scit enim de his
ῥήματα ἀποφθέγγομαι. ἐπίσταται γὰρ περὶ τούτων 26
rex, ad quem & libertate vsus eloquor: la-
ὁ βασιλεύς, πρὸς ὃν καὶ παρρησιαζόμενος λαλῶ· λανθά-
tere enim eum quicquam horū non arbitror: neque enim in angulo
νειν γὰρ αὐτόν τι τούτων οὐ πείθομαι· οὐδὲ γάρ ἐστιν ἐν γωνίᾳ πε-
gestum hoc est. Credis rex Agrippa
πραγμένον τοῦτο. πιστεύεις βασιλεῦ Ἀγρίππα 27
Prophetis? scio quia credis. Ipse autem Agrippa
τοῖς προφήταις; οἶδα ὅτι πιστεύεις. ὁ δὲ Ἀγρίππας 28
ad Paulum ait, In paruo me suades Christianum fieri.
πρὸς τὸν Παῦλον ἔφη, ἐν ὀλίγῳ με πείθεις Χριστιανὸν γενέσθαι.
At Paulus ait, Optarim vtique Deo, & in paruo, &
ὁ δὲ Παῦλος εἶπεν, εὐξαίμην ἂν τῷ θεῷ, καὶ ἐν ὀλίγῳ 29
& in multo, non solum te, sed & omnes audientes me
καὶ ἐν πολλῷ οὐ μόνον σέ, ἀλλὰ καὶ πάντας τοὺς ἀκούοντάς μου
hodie, fieri tales, qualis & ego sum, exceptis
σήμερον, γενέσθαι τοιούτους, ὁποῖος κἀγώ εἰμι, παρεκτὸς τῶν
vinculis his. Et hæc dicente eo, exsurrexit
δεσμῶν τούτων. καὶ ταῦτα εἰπόντος αὐτοῦ, ἀνέστη ὁ 30
rex, & præses, & Bernice, & considentes
βασιλεύς, καὶ ὁ ἡγεμών, ἥτε Βερνίκη, καὶ οἱ συγκαθήμενοι
eis. Et secedentes loquebantur ad inuicem,
αὐτοῖς· καὶ ἀναχωρήσαντες ἐλάλουν πρὸς ἀλλήλους, 31
dicentes, Quia nihil morte dignum aut vinculis facit ho-
λέγοντες, ὅτι οὐδὲν θανάτου ἄξιον ἢ δεσμῶν πράσσει ὁ ἄνθρω-
mo iste. Agrippa autem Festo dixit, Dimitti po-
πος οὗτος. Ἀγρίππας δὲ τῷ Φήστῳ ἔφη, ἀπολελύσθαι ἐδύ-32
terat homo hic, si non appellasset Cæsarem.
νατο ὁ ἄνθρωπος οὗτος, εἰ μὴ ἐπεκέκλητο Καίσαρα.

CAP. XXVII. κζ΄

Vt autem iudicatum est nauigare nos in Italiam, tra-
ὡς δὲ ἐκρίθη τοῦ ἀποπλεῖν ἡμᾶς εἰς τὴν Ἰταλίαν, παρε- 1
diderunt & Paulum, & quosdam alios vinctos centu-
δίδουν τόν τε Παῦλον καί τινας ἑτέρους δεσμώτας ἑκατον-
rioni, nomine Iulio, cohortis Augustæ. Ascendentes
τάρχῃ, ὀνόματι Ἰουλίῳ, σπείρης Σεβαστῆς. ἐπιβάντες 2
autem nauem Adramytenam, futuri nauigare quæ circa Asiam
δὲ πλοίῳ Ἀδραμυττηνῷ, μέλλοντες πλεῖν τοὺς κατὰ τὴν Ἀσίαν
loca, auecti sumus, existente nobiscum Aristarcho Macedone
τόπους, ἀνήχθημεν, ὄντος σὺν ἡμῖν Ἀριστάρχου Μακεδόνος
Thessalonicensi. Ipsaque altera deuenimus in Sidonem.
Θεσσαλονικέως. τῇ τε ἑτέρᾳ κατήχθημεν εἰς Σιδῶνα. 3
humaneque Iulius Paulo vsus, per-
φιλανθρώπως τε ὁ Ἰούλιος τῷ Παύλῳ χρησάμενος, ἐπέτρε-
misit ad amicos euntem curam sui nancisci.
ψε πρὸς τοὺς φίλους πορευθέντα, ἐπιμελείας τυχεῖν.
Et inde aucti, subnauigauimus Cyprum, propter
κἀκεῖθεν ἀναχθέντες, ὑπεπλεύσαμεν τὴν Κύπρον, διὰ 4
hoc, ventos esse contrarios. Hocque pelagus quod iuxta
τὸ, τοὺς ἀνέμους εἶναι ἐναντίους· τό, τε πέλαγος τὸ κατὰ 5
Ciliciam & Pamphyliam pernauigantes, delati sumus
τὴν Κιλικίαν καὶ Παμφυλίαν διαπλεύσαντες, κατήλθομεν
in Myra, ipsius Lyciæ. Et ibi inueniens centurio
εἰς Μύρα τῆς Λυκίας. κἀκεῖ εὑρὼν ὁ ἑκατόνταρχος 6
nauem Alexandrinam nauigantem in Italiam, imposuit nos
πλοῖον Ἀλεξανδρῖνον πλέον εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἐνεβίβασεν ἡμᾶς
in eam. In multis autem diebus tardè nauigantes, &
εἰς αὐτό. ἐν ἱκαναῖς δὲ ἡμέραις βραδυπλοοῦντες, καὶ 7
vix deuenientes secundum Cnidum, non permittente nos
μόλις γενόμενοι κατὰ τὴν Κνίδον, μὴ προσεῶντος ἡμᾶς τοῦ
vento, subnauigauimus Cretam secundum Salmonem.
ἀνέμου, ὑπεπλεύσαμεν τὴν Κρήτην κατὰ Σαλμώνην.
Vixque prætérlegentes eam, venimus in locum quendā
μόλις τε παραλεγόμενοι αὐτήν, ἤλθομεν εἰς τόπον τινὰ 8
vocatum Pulchros portus, cui iuxta erat ciuitas Lasæa.
καλούμενον καλοὺς λιμένας, ᾧ ἐγγὺς ἦν πόλις Λασαία.
Multo autem tempore peracto, & existente iam periculosa
ἱκανοῦ δὲ χρόνου διαγενομένου, καὶ ὄντος ἤδη ἐπισφαλοῦς 9
nauigatione, propter quod & ieiunium iam præterisse, admo-
τοῦ πλοός, διὰ τὸ καὶ τὴν νηστείαν ἤδη παρεληλυθέναι, παρῄ-
nebat Paulus, Dicens eis, Viri, Conspicio quoniam cum
νει ὁ Παῦλος, λέγων αὐτοῖς, ἄνδρες, θεωρῶ ὅτι μετὰ 10
iniuria & multo damno, non solum oneris & nauis, sed
ὕβρεως καὶ πολλῆς ζημίας, οὐ μόνον τοῦ φορτίου καὶ τοῦ πλοίου, ἀλλὰ
etiam animarum nostrarum futuram esse nauigationem.
καὶ τῶν ψυχῶν ἡμῶν μέλλειν ἔσεσθαι τὸν πλοῦν.
At centurio gubernatori & nauclero
ὁ δὲ ἑκατόνταρχος τῷ κυβερνήτῃ καὶ τῷ ναυκλήρῳ ἐ- 11
credebat magis, quàm illis à Paulo dictis.
πείθετο μᾶλλον, ἢ τοῖς ὑπὸ τοῦ Παύλου λεγομένοις.
Inapposito autem portu subsistente ad hyema-
ἀνευθέτου δὲ τοῦ λιμένος ὑπάρχοντος πρὸς παραχειμα- 12
tionem, plerique posuerunt consilium subduci inde, si quo modo
σίαν, οἱ πλείους ἔθεντο βουλὴν ἀναχθῆναι κἀκεῖθεν, εἴ πως
possent deuecti in Phœnicem, hyemare, portum
δύναιντο καταντήσαντες εἰς Φοίνικα, παραχειμάσαι, λιμένα
Cretæ respicientem ad Africum & ad Chorum.
τῆς Κρήτης βλέποντα κατὰ λίβα καὶ κατὰ χῶρον.
Adspirante autem Noto, æstimantes propositum
ὑποπνεύσαντος δὲ νότου, δόξαντες τῆς προθέσεως κε- 13
tenere, soluentes Asson, legebant Cretam.
κρατηκέναι, ἄραντες ἆσσον, παρελέγοντο τὴν Κρήτην.
Post non multū autē misit contra ipsam ventus Typhonicus,
μετ' οὐ πολὺ δὲ ἔβαλε κατ' αὐτῆς ἄνεμος τυφωνικός, ὁ 14
vocatus Euroclydon. Correpta autem naui,
καλούμενος Εὐροκλύδων· συναρπασθέντος δὲ τοῦ πλοίου, 15

Et existimaueram me | in | potestate acceptā: & cùm occiderentur, sententiam. | & amplius in eos, demirem | permissu principum | in via | de cælo | circumfulsisse | simul erant. Omnesque nos cùm decidissemus | mihi, | est contra stimulum | Dominus | vt constituam | eorum quæ | & eorum quibus | populis, | nunc | vt conuertātur | de | vt acciperent inter sanctos per fidē quę est | sunt Damasci | & | vt pœnitentiā agerent, & cùm uerterentur | Hæc ex | cùm essem | comprehēsum | volentes me | Auxilio autem adiutus Dei, | hodiernum | minori atque maiori, | quām ea quæ | futura | annuntiaturus est | loquente, & rationem reddente, | Et Paulus, | constanter | nihil | quicquā horū

modico | Et Opto apud Deum, | modico, | imagno, | tantùm | qui audiunt | qui assidebant | cùm secessissēt, | quid fecit | & tradi | cum reliquis custodiis | incipientes | Asiæ | sustulimus, perseuerante | Sequēti autem die | autem | Paulū tractās, | ire, & | agere. | cùm sustulissemus, | propterea quod venti essent cōtrarij. Et | Ciliciæ & Pamphyliæ | venimus Lystram, | quæ est | transposuit | Et cùm nauigaremus, | deuenissemus contra Gnidū, prohibente | adnauigauimus | Cretæ iuxta | Et iuxta nauigantes, | qui vocatur Boni | Thalassa. | cùm non esset tuta nauigatio eo quod | prætemisset, consolabatur | Video | incipit | nauigatio | autem | his quæ | dicebantur. Et cùm aptus portus nō esset ad hyemandū, plurimi statuerunt nauigare | deuenientes | Austro, | cùm sustulissent de | qui vocatur Euroaquilo. Cumq; arrepta esset nauis,

& non potentes obtueri vento, concedentes ferebamur.
καὶ μὴ δυναμένου ἀντοφθαλμεῖν τῷ ἀνέμῳ, ἐπιδόντες ἐφερόμεθα.
Insulam autem quandam subcurrentes, vocatam Claudam, vix potuimus compotes fieri scaphæ.
16 νησίον δέ τι ὑποδραμόντες, καλούμενον κλαύδην, μόλις ἰσχύσαμεν περικρατεῖς γενέσθαι τῆς σκάφης.
Quam subducentes, adiutoriis vtebantur, accingentes nauem,
17 ἣν ἄραντες, βοηθείαις ἐχρῶντο, ὑποζωννύντες τὸ πλοῖον,
timentesque ne in Syrtim inciderent, submittentes vas, sic ferebantur.
φοβούμενοί τε μὴ εἰς τὴν σύρτιν ἐκπέσωσι, χαλάσαντες τὸ σκεῦος, οὕτως ἐφέροντο.
Vehementer autem tempestate iactatis nobis, sequenti iactum fecerunt.
18 σφοδρῶς δὲ χειμαζομένων ἡμῶν, τῇ ἑξῆς ἐκβολὴν ἐποιοῦντο.
Et tertia nostris manibus armamenta nauis proiecimus.
19 καὶ τῇ τρίτῃ αὐτόχειρες τὴν σκευὴν τοῦ πλοίου ἐρρίψαμεν.
Neque autem Sole, neque syderibus apparentibus per plures dies, tempestate que non exigua imminente, reliquum ablata erat omnis spes ad seruari nos.
20 μήτε δὲ ἡλίου, μήτε ἄστρων ἐπιφαινόντων ἐπὶ πλείονας ἡμέρας, χειμῶνός τε οὐκ ὀλίγου ἐπικειμένου, λοιπὸν περιῃρεῖτο πᾶσα ἐλπὶς τοῦ σώζεσθαι ἡμᾶς.
Multa autem inedia existente, tunc stans Paulus in medio eorum, dixit, Oportebat quidem, o viri, obedientes mihi, non auchi a Creta, lucrarique iniuriam hanc, & iacturam.
21 πολλῆς δὲ ἀσιτίας ὑπαρχούσης, τότε σταθεὶς ὁ παῦλος ἐν μέσῳ αὐτῶν, εἶπεν, ἔδει μέν, ὦ ἄνδρες, πειθαρχήσαντάς μοι, μὴ ἀνάγεσθαι ἀπὸ τῆς κρήτης, κερδῆσαί τε τὴν ὕβριν ταύτην, καὶ τὴν ζημίαν.
Et nunc suadeo vobis bono animo esse: iactura enim animæ nulla erit ex vobis, præterquam nauis.
22 καὶ τανῦν παραινῶ ὑμᾶς εὐθυμεῖν· ἀποβολὴ γὰρ ψυχῆς οὐδεμία ἔσται ἐξ ὑμῶν, πλὴν τοῦ πλοίου.
Adstitit enim mihi nocte hac angelus Dei, cuius sum, cui & deseruio,
23 παρέστη γάρ μοι τῇ νυκτὶ ταύτῃ ἄγγελος τοῦ θεοῦ, οὗ εἰμι, ᾧ καὶ λατρεύω,
Dicens, Ne timeas Paule, Cæsari te oportet assistere: & ecce donauit tibi Deus omnes nauigantes tecum.
24 λέγων, μὴ φοβοῦ παῦλε· καίσαρί σε δεῖ παραστῆναι· καὶ ἰδοὺ κεχάρισταί σοι ὁ θεὸς πάντας τοὺς πλέοντας μετὰ σοῦ.
Ideo bono animo estote viri: credo enim Deo, quia sic erit quemadmodum dictum est mihi.
25 διὸ εὐθυμεῖτε ἄνδρες· πιστεύω γὰρ τῷ θεῷ, ὅτι οὕτως ἔσται καθ᾽ ὃν τρόπον λελάληταί μοι.
In insulam autem quandam oportet nos incidere.
26 εἰς νῆσον δέ τινα δεῖ ἡμᾶς ἐκπεσεῖν.
Ut vero quarta decima nox facta est, perlatis nobis in Adria circa medium noctis, suspicabantur nautæ afferri aliquam sibi regionem.
27 ὡς δὲ τεσσαρεσκαιδεκάτη νὺξ ἐγένετο, διαφερομένων ἡμῶν ἐν τῷ ἀδρίᾳ κατὰ μέσον τῆς νυκτός, ὑπενόουν οἱ ναῦται προσάγειν τινὰ αὐτοῖς χώραν.
Et bolisantes inuenerunt passus viginti: breui autem distantes, & rursum bolisantes, inuenerunt passus quindecim.
28 καὶ βολίσαντες εὗρον ὀργυιὰς εἴκοσι· βραχὺ δὲ διαστήσαντες, καὶ πάλιν βολίσαντες, εὗρον ὀργυιὰς δεκαπέντε·
Timentes que ne quomodo in aspera loca incideremus, de puppi proiicientes ancoras quatuor, optabant diem fieri.
29 φοβούμενοί τε μή πως εἰς τραχεῖς τόπους ἐκπέσωμεν, ἐκ πρύμνης ῥίψαντες ἀγκύρας τέσσαρας, ηὔχοντο ἡμέραν γενέσθαι.
Ipsis vero nautis quærentibus fugere ex naui, & laxantibus scapham in mare, obtentu quasi de prora futurorum ancoras extendere,
30 τῶν δὲ ναυτῶν ζητούντων φυγεῖν ἐκ τοῦ πλοίου, καὶ χαλασάντων τὴν σκάφην εἰς τὴν θάλασσαν, προφάσει ὡς ἐκ πρώρας μελλόντων ἀγκύρας ἐκτείνειν,
Dixit Paulus centurioni, & militibus, Si non hi manserint in naui, vos saluari non potestis.
31 εἶπεν ὁ παῦλος τῷ ἑκατοντάρχῃ, καὶ τοῖς στρατιώταις, ἐὰν μὴ οὗτοι μείνωσιν ἐν τῷ πλοίῳ, ὑμεῖς σωθῆναι οὐ δύνασθε.
Tunc milites absciderunt funes scaphæ, & siuerunt eam excidere.
32 τότε οἱ στρατιῶται ἀπέκοψαν τὰ σχοινία τῆς σκάφης, καὶ εἴασαν αὐτὴν ἐκπεσεῖν.
Usque autem quo futurus erat dies fieri, hortabatur Paulus omnes sumere cibum, dicens, Quartamdecimam hodie diem expectantes ieiuni permanetis, nihil accipientes.
33 ἄχρι δὲ οὗ ἔμελλεν ἡμέρα γίνεσθαι, παρεκάλει ὁ παῦλος ἅπαντας μεταλαβεῖν τροφῆς, λέγων, τεσσαρεσκαιδεκάτην σήμερον ἡμέραν προσδοκῶντες ἄσιτοι διατελεῖτε, μηδὲν προσλαβόμενοι.
Ideo hortor vos accipere cibum: hoc enim ad vestram salutem est: nullius enim vestrum capillus ex capite cadet.
34 διὸ παρακαλῶ ὑμᾶς προσλαβεῖν τροφῆς· τοῦτο γὰρ πρὸς τῆς ὑμετέρας σωτηρίας ὑπάρχει· οὐδενὸς γὰρ ὑμῶν θρὶξ ἐκ τῆς κεφαλῆς πεσεῖται.
Dicens autem hæc, & sumens panem, gratias egit Deo in conspectu omnium: & frangens cœpit manducare.
35 εἴπων δὲ ταῦτα, καὶ λαβὼν ἄρτον, εὐχαρίστησε τῷ θεῷ ἐνώπιον πάντων· καὶ κλάσας ἤρξατο ἐσθίειν.
Bono animo autem facti omnes, & ipsi adsumpserunt cibum.
36 εὔθυμοι δὲ γενόμενοι πάντες, καὶ αὐτοὶ προσελάβοντο τροφῆς.
Eramus vero in naui vniuersæ animæ ducentæ septuaginta sex.
37 ἦμεν δὲ ἐν τῷ πλοίῳ αἱ πᾶσαι ψυχαὶ διακόσιαι ἑβδομηκονταέξ.
Satiati autem cibo, alleuiabant nauem, eiactantes triticum in mare.
38 κορεσθέντες δὲ τροφῆς, ἐκούφιζον τὸ πλοῖον, ἐκβαλλόμενοι τὸν σῖτον εἰς τὴν θάλασσαν.
Cum autem dies factus esset, terram non agnoscebant: sinum vero quendam considerabant habentem litus, in quem cogitabant, si possent, expellere nauem.
39 ὅτε δὲ ἡμέρα ἐγένετο, τὴν γῆν οὐκ ἐπεγίνωσκον· κόλπον δέ τινα κατενόουν ἔχοντα αἰγιαλόν, εἰς ὃν ἐβουλεύσαντο, εἰ δύναιντο, ἐξῶσαι τὸ πλοῖον.
Et ancoras sustollentes, permiserunt in mari, simul laxantes iuncturas gubernaculorum: & sustollentes artemonem flanti, tendebant ad litus.
40 καὶ τὰς ἀγκύρας περιελόντες, εἴων εἰς τὴν θάλασσαν, ἅμα ἀνέντες τὰς ζευκτηρίας τῶν πηδαλίων· καὶ ἐπάραντες τὸν ἀρτέμονα τῇ πνεούσῃ, κατεῖχον εἰς τὸν αἰγιαλόν.
Incidentes autem in locum bimarem, illiserunt nauem: & quidem prora fixa manebat immobilis, at puppis soluebatur a vi fluctuum.
41 περιπεσόντες δὲ εἰς τόπον διθάλασσον, ἐπώκειλαν τὴν ναῦν· καὶ ἡ μὲν πρῷρα ἐρείσασα ἔμεινεν ἀσάλευτος, ἡ δὲ πρύμνα ἐλύετο ὑπὸ τῆς βίας τῶν κυμάτων.
At militum consilium fuit, ut vinctos occiderent, ne quis enatans effugeret.
42 τῶν δὲ στρατιωτῶν βουλὴ ἐγένετο, ἵνα τοὺς δεσμώτας ἀποκτείνωσι, μή τις ἐκκολυμβήσας διαφύγοι.
At centurio volens seruare Paulum, prohibuit eos consilio, iussitque potentes natare abiicientes primos, ad terram exire:
43 ὁ δὲ ἑκατόνταρχος βουλόμενος διασῶσαι τὸν παῦλον, ἐκώλυσεν αὐτοὺς τοῦ βουλήματος, ἐκέλευσέ τε τοὺς δυναμένους κολυμβᾶν, ἀποῤῥίψαντας πρώτους ἐπὶ τὴν γῆν ἐξιέναι·
Et reliquos, hos quidem in tabulis, hos autem super quædam eorum quæ de naui. & sic factum est, omnes perseruari ad terram.
44 καὶ τοὺς λοιπούς, οὓς μὲν ἐπὶ σανίσιν, οὓς δὲ ἐπί τινων τῶν ἀπὸ τοῦ πλοίου. καὶ οὕτως ἐγένετο πάντας διασωθῆναι ἐπὶ τὴν γῆν.

CAP. XXVIII. κη'

Et salui euasi, tunc cognouerunt quia Melita insula vocabatur.
1 καὶ διασωθέντες, τότε ἐπέγνωσαν ὅτι μελίτη ἡ νῆσος καλεῖται.
At Barbari præstabant non vulgarem humanitatem nobis.
2 οἱ δὲ βάρβαροι παρεῖχον οὐ τὴν τυχοῦσαν φιλανθρωπίαν ἡμῖν.
Accendentes enim pyram, acceperunt omnes nos propter imbrem instantem, & propter frigus.
ἀνάψαντες γὰρ πυράν, προσελάβοντο πάντας ἡμᾶς, διὰ τὸν ὑετὸν τὸν ἐφεστῶτα, καὶ διὰ τὸ ψῦχος.
Congregante autem Paulo sarmentorum multitudinem, & imponente super pyram, vipera a calore exiens inuasit manum eius.
3 συστρέψαντος δὲ τοῦ παύλου φρυγάνων πλῆθος, καὶ ἐπιθέντος ἐπὶ τὴν πυράν, ἔχιδνα ἐκ τῆς θέρμης ἐξελθοῦσα καθῆψε τῆς χειρὸς αὐτοῦ.
Ut vero viderunt Barbari pendentem bestiam de manu eius, dicebant ad inuicem, Omnino homicida est homo hic, quem saluum euasum de mari, vltio viuere non finit.
4 ὡς δὲ εἶδον οἱ βάρβαροι κρεμάμενον τὸ θηρίον ἐκ τῆς χειρὸς αὐτοῦ, ἔλεγον πρὸς ἀλλήλους, πάντως φονεύς ἐστιν ὁ ἄνθρωπος οὗτος, ὃν διασωθέντα ἐκ τῆς θαλάσσης, ἡ δίκη ζῆν οὐκ εἴασεν.
Ille quidem ergo excutiens bestiam in ignem, passus est nullum malum.
5 ὁ μὲν οὖν ἀποτινάξας τὸ θηρίον εἰς τὸ πῦρ, ἔπαθεν οὐδὲν κακόν.
Illi autem expectabant eum futurum intumescere, aut decidere repente mortuum. In multo autem illis expectantibus, & videntibus nihil incommodum in illum factum, mutati dicebant Deum eum esse.
6 οἱ δὲ προσεδόκων αὐτὸν μέλλειν πίμπρασθαι, ἢ καταπίπτειν ἄφνω νεκρόν. ἐπὶ πολὺ δὲ αὐτῶν προσδοκώντων, καὶ θεωρούντων μηδὲν ἄτοπον εἰς αὐτὸν γινόμενον, μεταβαλλόμενοι ἔλεγον θεὸν αὐτὸν εἶναι.
In autem illis quæ circa locum illum erant prædia primario insulæ, nomine Publio, qui suscipiens nos, tres dies amice hospitio excepit.
7 ἐν δὲ τοῖς περὶ τὸν τόπον ἐκεῖνον ὑπῆρχε χωρία τῷ πρώτῳ τῆς νήσου, ὀνόματι ποπλίῳ, ὃς ἀναδεξάμενος ἡμᾶς, τρεῖς ἡμέρας φιλοφρόνως ἐξένισεν.
Factum est autem patrem Publij febribus & dysenteria detentum decumbere: ad quem Paulus ingressus, & precatus, imponens manus ei, sanauit eum.
8 ἐγένετο δὲ τὸν πατέρα τοῦ ποπλίου πυρετοῖς καὶ δυσεντερίᾳ συνεχόμενον κατακεῖσθαι· πρὸς ὃν ὁ παῦλος εἰσελθὼν καὶ προσευξάμενος, ἐπιθεὶς τὰς χεῖρας αὐτῷ, ἰάσατο αὐτόν.
Hoc ergo facto, & reliqui habentes infirmitates in insula, accedebant, & curabantur.
9 τούτου οὖν γενομένου, καὶ οἱ λοιποὶ οἱ ἔχοντες ἀσθενείας ἐν τῇ νήσῳ, προσήρχοντο, καὶ ἐθεραπεύοντο·
Qui etiam multis honoribus honorauerunt nos, & nauigantibus imposuerunt quæ ad vsum.
10 οἳ καὶ πολλαῖς τιμαῖς ἐτίμησαν ἡμᾶς, καὶ ἀναγομένοις ἐπέθεντο τὰ πρὸς τὴν χρείαν.
Post autem tres menses nauigauimus in naui quæ hyemauerat in insula Alexandrina, adsignata Castori & Polluci.
11 μετὰ δὲ τρεῖς μῆνας ἀνήχθημεν ἐν πλοίῳ παρακεχειμακότι ἐν τῇ νήσῳ, ἀλεξανδρίνῳ, παρασήμῳ διοσκούροις.
Et deuecti in Syracusas, mansimus tres dies.
12 καὶ καταχθέντες εἰς συρακούσας, ἐπεμείναμεν ἡμέρας τρεῖς.

Marginal notes (left): posset conari in ventum, data naue flatibus. In de quæ vocatur Clauda, obtinere scapham. Qua sublata, ὑποζωννύω, summisso vase, Valide, die, die suis, proiecerunt, & iam, περιαιρέομαι, salutis nostræ. Et cùm multa ieiunatio fuisset, audito me, tollere, lucrifacere, amissio, nullius, ego, & qui nauigant, Propter quod, deuenire. Sed postea quam superuenit, nauigantibus mediam noctem, apparere, Qui & fummittentes bolidem, & pusillo inde separati, autem, mittentes, de, cū misissent, sub la, inciperent, Nisi, salui fieri, ἀποκόπτω, passi sunt, Et cùm lux inciperet, ἐάω, rogabat, Propter quod rogo, pro salute vestra: quia ide, peribit. Et cū dixisset, ἐσθίω, cùm fregisset, Animæquiores

Marginal notes (right): κατανοέω, cùm ἐξωθέω, sustulissent, committebant, leuato artemone secundum auræ flatum, Et cùm incidissemus, dithalassum, impegerunt, ἐποκέλλω, verdimaris, autem, custodias, cùm enatasset, autem, fieri, eos qui posset, emittere se, & ceteros, alios ferebat, quosdam ea quæ erant, vt animæ eua derent, cū euasissemus, cognouimus, vero, modicam, Accensa pyra, reficiebant, qui imminebat, Cùm congregasset Paulus aliquantam, imposuisset, ignem, cùm processisset, Vtique, qui cùm euasisset, eum, Et, nihil mali, At existimabant, in tumorem conuertendum, aut subito casurum, & mori. diu, nulli in eo fieri, conuertentes se, locis principis, Publij, triduo benigne exhibuit. Contigit, vexatū iaceret, intrauit, & cū orasset, & imposuisset, saluauit, Quo omnes qui habebant, necessaria erāt, cui erat insigne Castorū, cùm venissemus Syracusam, ibi triduo.

Inde circumlegentes
"flante
‖secunda die
?inuentis fratribus,

Unde circumuenientes deuenimus in Rhegium: & post
13 ὅθεν περιελθόντες κατηντήσαμεν εἰς ῥήγιον· καὶ μετὰ
vnum diem "adueniente Austro, ‖secundantes venimus in Puteolos.
μίαν ἡμέραν ἐπιγενομένου νότου, δευτεραῖοι ἤλθομεν εἰς ποτιόλους·
Vbi ?inuenientes fratres, rogati sumus apud
14 οὗ εὑρόντες ἀδελφοὺς, παρεκλήθημεν ἐπ'
eos manere dies septem: & sic in Romam venimus.
αὐτοῖς ἐπιμεῖναι ἡμέρας ἑπτά, καὶ οὕτως εἰς τὴν ῥώμην ἤλθομεν.

cùm audissent, occurrerunt

Et inde fratres audientes ea quæ de
15 κἀκεῖθεν οἱ ἀδελφοὶ ἀκούσαντες τὰ περὶ ἡ-
nobis, exierunt in occursum nobis vsque ad Appii forum, &
μῶν, ἐξῆλθον εἰς ἀπάντησιν ἡμῖν ἄχρις ἀππίου φόρου, καὶ

cùm vidisset

Tres tabernas. quos videns Paulus, gratias agens Deo,
τριῶν ταβερνῶν. οὓς ἰδὼν ὁ παῦλος, εὐχαριστήσας τῷ θεῷ,
accepit fiduciam.
ἔλαβε θάρσος.
Cùm autem venissemus in Romam, centurio tradidit vinctos præfecto castrorum:
16 ὅτε δὲ ἤλθομεν εἰς ῥώμην, ὁ ἑκατόνταρχος παρέδωκε τοὺς δεσμίους τῷ στρατοπεδάρχῃ·

sibimet
i, ἐπιτρέπω

at Paulo permissum est manere per seipsum cum custodiente se milite.
τῷ δὲ παύλῳ ἐπετράπη μένειν καθ' ἑαυτὸν σὺν τῷ φυλάσσοντι αὐτὸν στρατιώτῃ.

Post tertiũ autem diem conuocauit

Factum est autem post dies tres conuocari Paulum existentes Iudæorum primos.
17 ἐγένετο δὲ μετὰ ἡμέρας τρεῖς συγκαλέσασθαι τὸν παῦλον τοὺς ὄντας τῶν ἰουδαίων πρώτους.

‖cùmque conuenissent,
?eis,
*aduersus plebẽ
‖morem paternum, ?ab

‖Conuenientibus autem eis, dicebat ?ad eos, Viri fratres,
συνελθόντων δὲ αὐτῶν, ἔλεγε πρὸς αὐτούς, ἄνδρες ἀδελφοί,
ego nihil *contrarium faciens populo, aut ‖moribus patriis,
ἐγὼ οὐδὲν ἐναντίον ποιήσας τῷ λαῷ, ἢ τοῖς ἔθεσι τοῖς πατρῴοις,
vinctus ?ex Hierosolymis traditus sum in manus Romanorum.
δέσμιος ἐξ ἱεροσολύμων παρεδόθην εἰς τὰς χεῖρας τῶν ῥωμαίων·

?cùm interrogationem habuissent de ‖me
?eò quòd nulla esset causa

Qui ?examinantes me, voluerunt
18 οἵτινες ἀνακρίναντές με, ἐβούλοντο
‖dimittere, ?propter nullam causam mortis esse in me.
ἀπολῦσαι, διὰ τὸ μηδεμίαν αἰτίαν θανάτου ὑπάρχειν ἐν ἐμοί.

* ἀναγκάζω

Contradicentibus autem Iudæis, coactus sum appellare
19 ἀντιλεγόντων δὲ τῶν ἰουδαίων, *ἠναγκάσθην ἐπι-
Cæsarem, non quasi gentem meam habẽs aliquid accusare.
καλέσασθαι καίσαρα, οὐχ ὡς τοῦ ἔθνους μου ἔχων τι κατηγορῆσαι.
Propter hanc igitur causam rogaui vos
20 διὰ ταύτην οὖν τὴν αἰτίαν παρεκάλεσα ὑμᾶς
videre, & alloqui. propter enim spem Israel
ἰδεῖν, καὶ προσλαλῆσαι. ἕνεκεν γὰρ τῆς ἐλπίδος τοῦ ἰσραὴλ
catenam hanc circundatus sum.
τὴν ἅλυσιν ταύτην περίκειμαι.

‖At

‖Illi autem ad eum dixerunt, Nos neque literas de te
21 οἱ δὲ πρὸς αὐτὸν εἶπον, ἡμεῖς οὔτε γράμματα περὶ σοῦ
accepimus à Iudæa, neque adueniens aliquis
ἐδεξάμεθα ἀπὸ τῆς ἰουδαίας, οὔτε παραγενόμενός τις τῶν
fratrum nuntiauit, aut locutus est quid de te malum.
ἀδελφῶν ἀπήγγειλεν, ἢ ἐλάλησέ τι περὶ σοῦ πονηρόν.

Rogamus
?nam
"ei

Digni sumus autem à te audire quæ sentis: ?de quidem enim
22 ἀξιοῦμεν δὲ παρὰ σοῦ ἀκοῦσαι ἃ φρονεῖς· περὶ μὲν γὰρ
secta hac notum est nobis, quia vbique " contradicitur.
τῆς αἱρέσεως ταύτης γνωστόν ἐστιν ἡμῖν, ὅτι πανταχοῦ ἀντιλέγεται.

Cùm constituissent
b, ἥκω

Constituentes autem illi diem, venerunt ad
23 ταξάμενοι δὲ αὐτῷ ἡμέραν, ᵇἧκον πρὸς
eum in hospitium plures; quibus exponebat, testificans
αὐτὸν εἰς τὴν ξενίαν πλείονες· οἷς ἐξετίθετο, διαμαρτυρόμενος
regnum Dei, suadensque eis ea quæ de
τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ, πείθων τε αὐτοὺς τὰ περὶ τοῦ
Iesu exque lege Moysi & prophetis, à mane
ἰησοῦ ἀπό τε τοῦ νόμου μωσέως καὶ τῶν προφητῶν, ἀπὸ πρωῒ
vsque ad vesperam.
ἕως ἑσπέρας.

quidam credebant his quæ dicebantur,
quidam
"Cumque inuicem non essent consentientes,
?bene

Et hi quidem persuadebantur dictis, hi
24 καὶ οἱ μὲν ἐπείθοντο τοῖς λεγομένοις, οἱ
verò non credebant.
δὲ ἠπίστουν.
"Discordes autem existentes ad inuicem,
25 ἀσύμφωνοι δὲ ὄντες πρὸς ἀλλήλους,
discedebant, dicente Paulo verbum vnum, Quia ?pulchrè Spiritus
ἀπελύοντο, εἰπόντος τοῦ παύλου ῥῆμα ἕν, ὅτι καλῶς τὸ πνεῦ-
ritus sanctus locutus est per Esaiam prophetam ad patres nostros,
μα τὸ ἅγιον ἐλάλησε διὰ ἠσαΐου τοῦ προφήτου πρὸς τοὺς πατέρας ἡμῶν,
Dicens, Vade ad populum istum,
26 λέγον, πορεύθητι πρὸς τὸν λαὸν τοῦτον,

Aure
"perspicietis.
c, παχύνω

& dic, Auditu audietis, & non intelligetis: & videntes videbitis, & non "cernetis.
καὶ εἰπόν, ἀκοῇ ἀκούσετε, καὶ οὐ μὴ συνῆτε· καὶ βλέποντες βλέψετε, καὶ οὐ μὴ ἴδητε.
Incrassatum est enim cor
27 ᶜἐπαχύνθη γὰρ ἡ καρδία τοῦ
populi huius, & auribus grauiter audierunt, & oculos
λαοῦ τούτου, καὶ τοῖς ὠσὶ βαρέως ἤκουσαν, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς

"forte

suos compresserunt, ne "quando videant oculis, &
αὐτῶν ἐκάμμυσαν, μήποτε ἴδωσι τοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ τοῖς
auribus audiant, & corde intelligant, & conuertantur, &
ὠσὶν ἀκούσωσι, καὶ τῇ καρδίᾳ συνῶσι, καὶ ἐπιστρέψωσι, καὶ
sanem eos.
ἰάσωμαι αὐτούς.
Notum ergo sit vobis, quoniam Gentibus missum est salutare Dei, ipsi & audient.
28 γνωστὸν οὖν ἔστω ὑμῖν, ὅτι τοῖς ἔθνεσιν ἀπεστάλη τὸ σωτήριον τοῦ θεοῦ, αὐτοὶ καὶ ἀκούσονται.

cùm dixisset, exierunt ab eo
"inter se

Et hæc eo dicente, abierunt Iudæi, multam
29 καὶ ταῦτα αὐτοῦ εἰπόντος, ἀπῆλθον οἱ ἰουδαῖοι, πολλὴν
habentes ‖in seipsis quæstionem.
ἔχοντες ἐν ἑαυτοῖς ζήτησιν.

suo
qui ingrediebantur
‖sunt
fiducia, sine prohibitione.

Mansit autem Paulus biennio toto in proprio conducto,
30 ἔμεινε δὲ ὁ παῦλος διετίαν ὅλην ἐν ἰδίῳ μισθώματι,
& suscipiebat omnes ingredientes ad eum:
καὶ ἀπεδέχετο πάντας τοὺς εἰσπορευομένους πρὸς αὐτόν·
Prædicans regnum Dei, & docens ea quæ ‖ de Domino Iesu Christo, cum
31 κηρύσσων τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ, καὶ διδάσκων τὰ περὶ τοῦ κυρίου ἰησοῦ χριστοῦ, μετὰ
omni libertate, improhibitè.
πάσης παῤῥησίας ἀκωλύτως.

Finis Actorum sanctorum Apostolorum.

Τέλος τῶν πράξεων τῶν ἁγίων ἀποστόλων.

SANCTI PAULI APOSTOLI AD ROMANOS EPISTOLA.

Η ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΥΛΟΥ ΤΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΠΡΟΣ ΡΩΜΑΙΟΥΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗ.

CAPUT PRIMUM. ΚΕΦ. Α΄.

Paulus seruus Iesu Christi, vocatus
1 ΠΑΥΛΟΣ δοῦλος ἰησοῦ χριστοῦ, κλητὸς
Apostolus, *discretus* in Euangelium Dei,
ἀπόστολος, [a]ἀφωρισμένος εἰς εὐαγγέλιον θεοῦ·
Quod ante promiserat per
2 ὃ προεπηγγείλατο διὰ
Prophetas suos in scripturis sanctis:
τῶν προφητῶν αὐτοῦ ἐν γραφαῖς ἁγίαις·
De filio suo, *facto* ex
3 περὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, τοῦ γενομένου ἐκ
semine Dauid secundum carnem. ‖*Illo definito filio* Dei
σπέρματος δαβὶδ κατὰ σάρκα· τοῦ [b c]ὁρισθέντος υἱοῦ θεοῦ 4
in virtute, secundum spiritum sanctificationis, ex resurrectione mortuorum
ἐν δυνάμει, κατὰ πνεῦμα ἁγιωσύνης, ἐξ ἀναστάσεως νεκρῶν
Iesu Christi Domini nostri: Per quem accepimus gratiam &
ἰησοῦ χριστοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν· δι᾽ οὗ [c]ἐλάβομεν χάριν καὶ 5
apostolatum ad *obedientiam* fidei in omnibus Gentibus, pro
ἀποστολὴν εἰς ὑπακοὴν πίστεως ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν, ὑπὲρ
nomine eius: In quibus estis & vos vocati Iesu
τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ· ἐν οἷς ἐστε καὶ ὑμεῖς κλητοὶ ἰησοῦ 6
Christi. Omnibus ‖*existentibus in Roma*, dilectis Dei, vocatis sanctis, gratia vobis & pax à Deo patre nostro, &
χριστοῦ· πᾶσι τοῖς οὖσιν ἐν ῥώμῃ, ἀγαπητοῖς θεοῦ, κλη- 7
τοῖς ἁγίοις, χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ πατρὸς ἡμῶν, καὶ
Domino Iesu Christo. Primùm quidem gratias ago Deo
κυρίου ἰησοῦ χριστοῦ. πρῶτον μὲν εὐχαριστῶ τῷ θεῷ 8
meo per Iesum Christum pro omnibus vobis, quia fides vestra
μου διὰ ἰησοῦ χριστοῦ ὑπὲρ πάντων ὑμῶν, ὅτι ἡ πίστις ὑμῶν
annuntiatur in vniuerso mundo. Testis enim ‖*meus* est
καταγγέλλεται ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ· μάρτυς γάρ μου ἐστὶν 9
Deus, cui seruio in spiritu meo, in Euangelio
ὁ θεός, ᾧ λατρεύω ἐν τῷ πνεύματί μου, ἐν τῷ εὐαγγελίῳ τοῦ
filii eius, ‖*vt indesinenter* memoriam vestri facio, Semper
υἱοῦ αὐτοῦ, ὡς ἀδιαλείπτως μνείαν ὑμῶν ποιοῦμαι πάν- 10
in orationibus meis, obsecrans si quo modo tandem aliquando
τοτε ἐπὶ τῶν προσευχῶν μου, δεόμενος εἴ πως ἤδη ποτὲ [c]εὐο-
prosperũ iter habeã in voluntate Dei, *venire* ad vos.
δωθήσομαι ἐν τῷ θελήματι τοῦ θεοῦ, ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς.
Desidero enim videre vos, vt aliquid impertiar ‖*donum* vobis
ἐπιποθῶ γὰρ ἰδεῖν ὑμᾶς, ἵνα τι [d]μεταδῶ χάρισμα ὑμῖν 11
spirituale, ad *stabiliri* vos: ‖*Hoc autem* est, simul
πνευματικὸν εἰς τὸ [b]στηριχθῆναι ὑμᾶς· τοῦτο δέ ἐστι, [c]συμ- 12
exhortari in vobis per eam quæ *in* inuicem fidem vestram
παρακληθῆναι ἐν ὑμῖν διὰ τῆς ἐν ἀλλήλοις πίστεως ὑμῶν
atque meam. *Non volo* autem vos ignorare fratres, quia sæpe
τε καὶ ἐμοῦ. οὐ θέλω δὲ ὑμᾶς ἀγνοεῖν ἀδελφοί, ὅτι πολ- 13
proposui venire ad vos, & prohibitus sum vsque
λάκις [d]προεθέμην ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς, καὶ [e]ἐκωλύθην ἄχρι
adhuc, vt fructum aliquem habeam in vobis, sicut & in
τοῦ δεῦρο, ἵνα καρπόν τινα [f]σχῶ ἐν ὑμῖν, καθὼς καὶ ἐν
cæteris Gentibus: Græcis‖*que* ac Barbaris, sapientibus-
τοῖς λοιποῖς ἔθνεσιν. ἕλλησί τε καὶ βαρβάροις, σοφοῖς 14
que & insipientibus debitor sum. Ita quod in me promptum, & vobis qui *in* *Roma* euangelizare.
τε καὶ ἀνοήτοις ὀφειλέτης εἰμί. οὕτως τὸ κατ᾽ ἐμὲ πρό- 15
θυμον, καὶ ὑμῖν τοῖς ἐν ῥώμῃ εὐαγγελίσασθαι.
Non enim erubesco Euangelium *Christi*: virtus
οὐ γὰρ ἐπαισχύνομαι τὸ εὐαγγέλιον τοῦ χριστοῦ· δύναμις 16
enim Dei est, in salutem omni credenti, Iudæoque
γὰρ θεοῦ ἐστιν εἰς σωτηρίαν παντὶ τῷ πιστεύοντι, ἰουδαίῳ τε
primùm & Græco. Iustitia enim Dei in eo reuelatur
πρῶτον καὶ ἕλληνι· δικαιοσύνη γὰρ θεοῦ ἐν αὐτῷ ἀπο- 17
ex fide in fidem, sicut scriptum est, *At* iustus‖ ex fide viuet.
καλύπτεται ἐκ πίστεως εἰς πίστιν, καθὼς γέγραπται, ὁ δὲ δί-
καιος ἐκ πίστεως [f]ζήσεται.
Reuelatur enim ira
ἀποκαλύπτεται γὰρ ὀργὴ 18
Dei de cælo, super omnem impietatem & iniustitiam hominum
θεοῦ ἀπ᾽ οὐρανοῦ, ἐπὶ πᾶσαν ἀσέβειαν καὶ ἀδικίαν ἀνθρώπων
eorum‖ veritatem in iniustitia *detinentium*. *Propter* quod notum‖
τῶν τὴν ἀλήθειαν ἐν ἀδικίᾳ κατεχόντων. διότι τὸ γνω- 19
Dei, manifestum est in illis: *nam* Deus illis manifestauit.
στὸν τοῦ θεοῦ φανερόν ἐστιν ἐν αὐτοῖς· ὁ γὰρ θεὸς αὐτοῖς [g]ἐφανέ-
ρωσε·
nam inuisibilia ipsius à creatura mundi
τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς 20
factis intellecta, conspiciuntur, *ipsaque* sempiterna eius virtus &
ποιήμασι νοούμενα, καθορᾶται, ἥ τε ἀΐδιος αὐτοῦ δύναμις καὶ
diuinitas, *ad esse eos* inexcusabiles. ‖*Quoniam cognoscentes*
21 θειότης, εἰς τὸ εἶναι αὐτοὺς ἀναπολογήτους· διότι γνόντες
Deum, non sicut Deum glorificauerunt aut gratias egerunt, sed euanuerunt
τὸν θεόν, οὐχ ὡς θεὸν ἐδόξασαν ἢ εὐχαρίστησαν, ἀλλ᾽ [a]ἐμα-
in *ratiocinationibus* suis, & obscuratum est
ταιώθησαν ἐν τοῖς διαλογισμοῖς αὐτῶν, καὶ ἐσκοτίσθη ἡ ἀ-
insipiens eorum cor. Dicentes‖ esse sapientes, stulti facti sunt.
22 σύνετος αὐτῶν καρδία· φάσκοντες εἶναι σοφοὶ [b]ἐμωράν-
23 θησαν·
Et mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei in
καὶ [d]ἤλλαξαν τὴν δόξαν τοῦ ἀφθάρτου θεοῦ ἐν
similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & ‖*reptilium*.
ὁμοιώματι εἰκόνος φθαρτοῦ ἀνθρώπου, καὶ πετεινῶν καὶ τε-
24 τραπόδων, καὶ ἑρπετῶν.
Quapropter & tradidit illos
διὸ καὶ παρέδωκεν αὐτοὺς ὁ
Deus in desideria *cordium* eorum in immunditiam,
θεὸς ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῶν καρδιῶν αὐτῶν εἰς ἀκαθαρσίαν,
ad dedecore afficiendum corpora sua in semetipsis. Qui
25 τοῦ ἀτιμάζεσθαι τὰ σώματα αὐτῶν ἐν ἑαυτοῖς· οἵτινες
commutauerunt veritatem Dei in mendacium, & coluerunt
μετήλλαξαν τὴν ἀλήθειαν τοῦ θεοῦ ἐν τῷ ψεύδει, καὶ [c]ἐσε-
& seruierunt creaturæ *præter creatorem*, qui
βάσθησαν καὶ ἐλάτρευσαν τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα, ὅς
est benedictus in secula. Amen.
ἐστιν εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας. ἀμήν.
Propter *hoc* tradidit illos Deus in passiones ignominiæ: ‖*ipsæque*
26 διὰ τοῦτο παρέδωκεν αὐτοὺς ὁ θεὸς εἰς πάθη ἀτιμίας· αἵ τε
enim fœminæ eorum immutarunt naturalem vsum in eũ qui
γὰρ θήλειαι αὐτῶν μετήλλαξαν τὴν φυσικὴν χρῆσιν εἰς τὴν
contra naturam. Similiter & masculi, ‖*relinquentes naturalem vsum*
27 παρὰ φύσιν. ὁμοίως καὶ οἱ ἄρρενες ἀφέντες τὴν φυ-
fœminæ, exarserunt in *libidine sua*
σικὴν χρῆσιν τῆς θηλείας, ἐξεκαύθησαν ἐν τῇ ὀρέξει αὐτῶν
in inuicem, masculi in masculos turpitudinem operantes, &
εἰς ἀλλήλους, ἄρσενες ἐν ἄρσεσι τὴν ἀσχημοσύνην κατεργα-
mercedem, quam oportuit, erroris sui in
ζόμενοι, καὶ τὴν ἀντιμισθίαν ἣν ἔδει τῆς πλάνης αὐτῶν ἐν
semetipsis recipientes. Et sicut non probauerunt
28 ἑαυτοῖς ἀπολαμβάνοντες. καὶ καθὼς οὐκ [d]ἐδοκίμασαν
Deum habere in notitia, tradidit illos Deus in reprobum sensum, ‖*facere* ea quæ non *conuenientia*:
τὸν θεὸν ἔχειν ἐν ἐπιγνώσει, παρέδωκεν αὐτοὺς ὁ θεὸς εἰς ἀδό-
29 κιμον νοῦν, ποιεῖν τὰ μὴ καθήκοντα·
Repletos
πεπληρωμένους
omni *iniustitia*, fornicatione, nequitia, auaritia, malitia, plenos
πάσῃ ἀδικίᾳ, πορνείᾳ, πονηρίᾳ, πλεονεξίᾳ, κακίᾳ· μεστοὺς
inuidia, *cæde*, contentione, dolo, malignitate; susurrones:
φθόνου, φόνου, ἔριδος, δόλου, κακοηθείας· ψιθυριστάς·
Detractores, Deo odibiles, contumeliosos, superbos, ‖*arrogantes*,
30 καταλάλους, θεοστυγεῖς, ὑβριστάς, ὑπερηφάνους, ἀλα-
inuentores malorum, parentibus ‖*in*obedientes. Insipientes,
31 ζόνας, ἐφευρετὰς κακῶν, γονεῦσιν ἀπειθεῖς· ἀσυνέτους,
incompositos, *inaffectibiles*, *infœderabiles*, *immisericordes*.
ἀσυνθέτους, ἀστόργους, ἀσπόνδους, ἀνελεήμονας.
Qui ‖*ius* Dei *cognoscentes*, quoniam talia *agentes* digni morte sunt, non solùm ea *faciunt*,
32 οἵτινες τὸ δικαίωμα τοῦ θεοῦ ἐπιγνόντες, ὅτι οἱ τὰ τοιαῦτα
πράσσοντες ἄξιοι θανάτου εἰσίν, οὐ μόνον αὐτὰ ποιοῦσιν,
sed etiam ‖*consentiunt* facientibus.
ἀλλὰ καὶ συνευδοκοῦσι τοῖς πράσσουσι.

Margin: [a] segregatus ἀφορίζω; qui factus est ei; ‖qui prædestinatus est filius; [b] ὁρίζομαι; *obediendum; ‖qui sunt Romæ; ‖mihi; ‖quòd sine intermissione; [c] εὐοδέομαι; *veniendi; ‖gratiæ; [d] μεταδίδωμι; *spiritalis; *confirmãdos; ‖Id; [b] στηρίζω; *consolari; *est; Nolo; [c] συμπαρακαλέω; [d] προτίθημι; [e] κωλύω; [f] ἔχω; *est; Romæ estis; ‖autem; [f] ζάω; ‖qui *Dei; *detinent. Quia; ‖est *enim; [g] φανερόω; *enim; *per ea quæ facta sunt; ‖quoque; ita vt sint; ‖Quia cùm cognouissent; [a] ματαιόομαι; *cogitationibus; *enim se; [b] μωραίνω; [c] ἀλλάττομαι; ‖serpentum. Propter quod; *cordis; *vt contumeliis afficiant; [c] σέβομαι; *potius quàm creatori; *ea ‖nam; *vsum *est; *autem; ‖relicto naturali vsu; *desideriis suis; [d] δοκιμάζω; ‖vt faciant; *conueniunt; *iniquitate; *homicidio; ‖elatos; ‖non; *sine affectione, absque fœdere, sine misericordia; ‖cùm iustitiam *cognouissent, non intellexerunt; *qui agunt; *qui faciunt; ‖qui consentiũt

CAP. II. Β΄.

Ideo inexcusabilis es, ô homo omnis ‖*iudicans*. in quo
1 Διὸ ἀναπολόγητος εἶ, ὦ ἄνθρωπε πᾶς ὁ κρίνων· ἐν ᾧ
enim iudicas alterum, teipsum condemnas: *nam* eadem
γὰρ κρίνεις τὸν ἕτερον, σεαυτὸν κατακρίνεις· τὰ γὰρ αὐτὰ
agis *iudicans*. Scimus *autem* quoniam iudicium Dei
2 πράσσεις ὁ κρίνων. οἴδαμεν δὲ ὅτι τὸ κρίμα τοῦ θεοῦ
est secundum veritatem in eos qui talia *agentes*.
ἐστι κατὰ ἀλήθειαν ἐπὶ τοὺς τὰ τοιαῦτα πράσσοντας.
Existimas autem hoc, ô homo *iudicans* eos qui talia *agentes*, & ‖*faciens* ea, quia tu effugies iudicium Dei?
3 λογίζῃ δὲ τοῦτο, ὦ ἄνθρωπε ὁ κρίνων τοὺς τὰ τοιαῦτα
πράσσοντας, καὶ ποιῶν αὐτά, ὅτι σὺ [e]ἐκφεύξῃ τὸ κρίμα τοῦ
An diuitias bonitatis eius, & patientiæ, & longanimitatis contemnis, ignorans quoniam benignitas
4 θεοῦ; ἢ τοῦ πλούτου τῆς χρηστότητος αὐτοῦ, καὶ τῆς ἀνο-
χῆς, καὶ τῆς μακροθυμίας καταφρονεῖς, ἀγνοῶν ὅτι τὸ χρηστὸν

Margin: Propter quod ‖qui iudicas. *enim *quæ iudicas. *enim *agunt. *qui iudicas *agunt, ‖facis [e] ἐκφεύγω

Dei ad pœnitentiam te adducit? Secundū autem duritiam
τοῦ θεοῦ εἰς μετάνοιάν σε ἄγει; κατὰ δὲ τὴν σκληρότητά 5
tuam, & impœnitens cor, thesaurizas tibiipsi iram
σου, καὶ ἀμετανόητον καρδίαν, θησαυρίζεις σεαυτῷ ὀργὴν
in die iræ, & reuelationis, & iusti iudicij Dei.
ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς, καὶ ἀποκαλύψεως, καὶ δικαιοκρισίας τοῦ θεοῦ·
Qui reddet vnicuique secundum opera eius.
ὃς ἀποδώσει ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ· 6
Iis quidem *secundum *permanentiam operis boni, gloriam, & honorem,
τοῖς μὲν καθ' ὑπομονὴν ἔργου ἀγαθοῦ, δόξαν, καὶ τιμὴν, 7
& incorruptionem *inquirentibus, vitam æternam. Iis autem ex
καὶ ἀφθαρσίαν ἐπιζητοῦσι, ζωὴν αἰώνιον. τοῖς δὲ ἐξ 8
contentione, & *incredulis quidem veritati, *credentibus autem
ἐριθείας, καὶ ἀπειθοῦσι μὲν τῇ ἀληθείᾳ, πειθομένοις δὲ τῇ
*iniustitiæ, indignatio & ira. Tribulatio & angustia in
ἀδικίᾳ, θυμὸς καὶ ὀργή. θλῖψις καὶ στενοχωρία ἐπὶ 9
omnem animam hominis operantis malum,
πᾶσαν ψυχὴν ἀνθρώπου τοῦ κατεργαζομένου τὸ κακὸν,
Iudæique primùm & Græci. Gloria autem & honor,
ἰουδαίου τε πρῶτον καὶ ἕλληνος. δόξα δὲ καὶ τιμὴ, 10
& pax omni operanti bonum, Iudæoque
καὶ εἰρήνη παντὶ τῷ ἐργαζομένῳ τὸ ἀγαθὸν, ἰουδαίῳ τε
primùm & Græco. Non enim est acceptio personarum apud
πρῶτον καὶ ἕλληνι. οὐ γάρ ἐστι προσωποληψία παρὰ 11
Deum. Quicunque enim sine lege peccauerunt, sine lege & peri-
τῷ θεῷ· ὅσοι γὰρ ἀνόμως ἥμαρτον, ἀνόμως καὶ ἀπο- 12
bunt. & quicunque in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur.
λοῦνται· καὶ ὅσοι ἐν νόμῳ ἥμαρτον, διὰ νόμου κριθήσονται.
Non enim auditores legis iusti apud Deum, sed
οὐ γὰρ οἱ ἀκροαταὶ τοῦ νόμου δίκαιοι παρὰ τῷ θεῷ, ἀλλ' 13
factores legis iustificabuntur.
οἱ ποιηταὶ τοῦ νόμου δικαιωθήσονται.
Cùm enim Gentes quæ non legem *habentes, natura ea quæ legis
ὅταν γὰρ ἔθνη τὰ μὴ νόμον ἔχοντα, φύσει τὰ τοῦ νόμου 14
faciunt, eiusmodi legem non habentes, sibiipsi sunt lex.
ποιῇ, οὗτοι νόμον μὴ ἔχοντες, ἑαυτοῖς εἰσι νόμος·
Qui ostendunt opus legis scriptum in
οἵτινες ἐνδείκνυνται τὸ ἔργον τοῦ νόμου γραπτὸν ἐν ταῖς 15
cordibus suis, *contestante ipsorum conscientia,
καρδίαις αὐτῶν, συμμαρτυρούσης αὐτῶν τῆς συνειδήσεως,
& inter se inuicem cogitationum accusantium, aut etiam
καὶ μεταξὺ ἀλλήλων τῶν λογισμῶν κατηγορούντων, ἢ καὶ
defendentium: In die cùm iudicabit Deus oc-
ἀπολογουμένων· ἐν ἡμέρᾳ ὅτε κρινεῖ ὁ θεὸς τὰ κρυ- 16
culta hominum, secundum euangelium meum, per Iesum Christum.
πτὰ τῶν ἀνθρώπων, κατὰ τὸ εὐαγγέλιόν μου, διὰ ἰησοῦ χριστοῦ.
*Ecce tu Iudæus cognominaris, & requiescis *legi, &
ἴδε σὺ ἰουδαῖος ἐπονομάζῃ, καὶ ἐπαναπαύῃ τῷ νόμῳ, καὶ 17
gloriaris in Deo: Et nosti voluntatem, & pro
καυχᾶσαι ἐν θεῷ· καὶ γινώσκεις τὸ θέλημα, καὶ δο- 18
bas *differentia, instructus *ex lege.
κιμάζεις τὰ διαφέροντα κατηχούμενος ἐκ τοῦ νόμου·
Confidisque teipsum ducem esse cæcorum, lumē eorum qui in
πέποιθάς τε σεαυτὸν ὁδηγὸν εἶναι τυφλῶν, φῶς τῶν ἐν 19
tenebris: Eruditorem insipientium, magistrum infantium,
σκότει παιδευτὴν ἀφρόνων, διδάσκαλον νηπίων, 20
habentem formam scientiæ & veritatis in lege.
ἔχοντα τὴν μόρφωσιν τῆς γνώσεως καὶ τῆς ἀληθείας ἐν τῷ νόμῳ.
Ergo *docens alium, teipsum non doces? *prædicans
ὁ οὖν διδάσκων ἕτερον, σεαυτὸν οὐ διδάσκεις; ὁ κηρύσσων 21
non *furari, furaris? Qui *dicens non *mœchari, mœcharis?
μὴ κλέπτειν, κλέπτεις; ὁ λέγων μὴ μοιχεύειν, μοιχεύεις; 22
*abominatus idola, sacrilegium facis?
ὁ βδελυσσόμενος τὰ εἴδωλα, ἱεροσυλεῖς;
Qui in lege gloriaris, per *transgressionem legis
ὃς ἐν νόμῳ καυχᾶσαι, διὰ τῆς παραβάσεως τοῦ νόμου τὸν 23
Deum inhonoras? Ipsum enim nomen Dei per vos bla-
θεὸν ἀτιμάζεις; τὸ γὰρ ὄνομα τοῦ θεοῦ δι' ὑμᾶς βλα- 24
phematur *in Gentibus, sicut scriptum est. Circuncisio
σφημεῖται ἐν τοῖς ἔθνεσι, καθὼς γέγραπται. περιτομὴ 25
quidē enim prodest, si legem obserues: si autem *transgressor legis
μὲν γὰρ ὠφελεῖ, ἐὰν νόμον πράσσῃς· ἐὰν δὲ παραβάτης νόμου
sis, circuncisio tua præputium facta est. Si igitur
ᾖς, ἡ περιτομή σου ἀκροβυστία γέγονεν. ἐὰν οὖν ἡ 26
præputium iustitias legis custodiat, nonne præ-
ἀκροβυστία τὰ δικαιώματα τοῦ νόμου φυλάσσῃ, οὐχὶ ἡ ἀκρο-
putium illius in circuncisionem reputabitur? Et iudicabit
βυστία αὐτοῦ εἰς περιτομὴν λογισθήσεται; καὶ κρινεῖ 27
id quod ex natura præputium, legem consummans, te, per li-
ἡ ἐκ φύσεως ἀκροβυστία, τὸν νόμον τελοῦσα, σὲ τὸν διὰ γράμ-
teram & circuncisionem *transgressorem legis?
ματος καὶ περιτομῆς παραβάτην νόμου;
Non enim qui in manifesto, Iudæus est: neque quæ in manifesto in carne,
οὐ γὰρ ὁ ἐν 28 τῷ φανερῷ, ἰουδαῖός ἐστιν· οὐδὲ ἡ ἐν τῷ φανερῷ, ἐν σαρκὶ,
circuncisio: Sed qui in abscondito, Iudæus: & cir-
περιτομή· ἀλλ' ὁ ἐν τῷ κρυπτῷ, ἰουδαῖος· καὶ περι- 29
cuncisio cordis in spiritu, non litera: cuius laus non
τομὴ καρδίας ἐν πνεύματι, οὐ γράμματι· οὗ ὁ ἔπαινος οὐκ
ex hominibus, sed ex Deo.
ἐξ ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐκ τοῦ θεοῦ.

Margin: *qui *patientiam *quærunt, *qui sunt *ἐπιζητέω *qui non acquiescunt *credunt *iniquitati, *ἀπολέω *sunt *habent, naturaliter *sunt *ἐνδείκνυμι *testimonium reddente illis *Si autē in lege *eius, *καυχάω *vtilioria *per legem. *sunt *qui doces *qui prædicas *furandum, *dicis *mœchandum, *qui abominaris *βδελύττω *μαι *præuaricationem *inter Gentes, *præuaricator *est, *qui *τελέω καὶ τελεόω *præuaricator *est? *est. *est.

CAP. III. γ'

Quid ergo *præstans Iudæo? aut quæ vtilitas cir-
1 Τί οὖν τὸ περισσὸν τοῦ ἰουδαίου; ἢ τίς ἡ ὠφέλεια τῆς πε-
cuncisionis? Multum per omnem modum. primum quidem enim,
2 ριτομῆς; πολὺ κατὰ πάντα τρόπον. πρῶτον μὲν γὰρ,
quia credita sunt eloquia Dei. Quid enim, si non cre-
3 ὅτι ἐπιστεύθησαν τὰ λόγια τοῦ θεοῦ. τί γὰρ, εἰ ἠπί-
diderunt quidā, num incredulitas illorum fidem Dei *inutilem reddet?
στησάν τινες; μὴ ἡ ἀπιστία αὐτῶν τὴν πίστιν τοῦ θεοῦ καταργήσει;
Ne fiat. esto autem Deus verax, omnis autem ho-
4 μὴ γένοιτο. γινέσθω δὲ ὁ θεὸς ἀληθὴς, πᾶς δὲ ἄνθρω-
mo mendax, sicut scriptum est, Vt vtique iustificeris in
πος ψεύστης, καθὼς γέγραπται, ὅπως ἂν δικαιωθῇς ἐν τοῖς
sermonibus tuis, & vincas in iudicari te.
λόγοις σου, καὶ νικήσῃς ἐν τῷ κρίνεσθαί σε.
Si autem iniquitas nostra Dei iustitiam commendat, quid dice-
5 εἰ δὲ ἡ ἀδικία ἡμῶν, θεοῦ δικαιοσύνην συνίστησι, τί ἐροῦ-
mus? Num iniustus Deus, *inferens iram? (secundum hominem
μεν; μὴ ἄδικος ὁ θεὸς, ὁ ἐπιφέρων τὴν ὀργήν; κατὰ ἄνθρωπον
dico.) Ne sit. alioquin quomodo iudicabit Deus *mundum?
6 λέγω. μὴ γένοιτο. ἐπεὶ πῶς κρινεῖ ὁ θεὸς τὸν κόσμον;
Si enim veritas Dei in meo mendacio abun-
7 εἰ γὰρ ἡ ἀλήθεια τοῦ θεοῦ ἐν τῷ ἐμῷ ψεύσματι ἐπερίσ-
dauit, in gloriam ipsius, quid adhuc & ego tanquam peccator iudi-
σευσεν, εἰς τὴν δόξαν αὐτοῦ, τί ἔτι κἀγὼ ὡς ἁμαρτωλὸς κρί-
cor? Et non (sicut blasphemamur, & sicut
8 νομαι; καὶ μὴ καθὼς βλασφημούμεθα, καὶ καθώς
aiunt quidam nos dicere) quia faciamus mala, vt veniant
φασί τινες ἡμᾶς λέγειν, ὅτι ποιήσωμεν τὰ κακὰ, ἵνα ἔλθῃ τὰ
bona: quorum damnatio iusta est. Quid ergo, præ-
9 ἀγαθά· ὧν τὸ κρίμα ἔνδικόν ἐστι. τί οὖν; προεχό-
cellimus? non omnino. præcausati sumus enim Iudæosque & Græ-
μεθα; οὐ πάντως· προῃτιασάμεθα γὰρ ἰουδαίους τε καὶ ἕλ-
cos, omnes sub peccato esse: Sicut scriptum
10 ληνας πάντας ὑφ' ἁμαρτίαν εἶναι· καθὼς γέγρα-
est, non est iustus, *neque vnus: Non est intelligens;
11 πται, οὐκ ἔστι δίκαιος, οὐδὲ εἷς· οὐκ ἔστιν ὁ συνιῶν,
non est requirens Deum: Omnes declinauerunt, simul
12 οὐκ ἔστιν ὁ ἐκζητῶν τὸν θεόν· πάντες ἐξέκλιναν, ἅμα
inutiles facti sunt: non est faciens bonitatem, non est vsque ad vnum.
ἠχρειώθησαν· οὐκ ἔστι ποιῶν χρηστότητα, οὐκ ἔστιν ἕως ἑνός.
Sepulchrum patens guttur eorum: linguis
13 τάφος ἀνεῳγμένος ὁ λάρυγξ αὐτῶν· ταῖς γλώσσαις αὐ-
suis dolose agebant: venenum aspidum sub labiis eorum:
τῶν ἐδολιοῦσαν· ἰὸς ἀσπίδων ὑπὸ τὰ χείλη αὐτῶν·
Quorum os maledictione & amaritudine plenum est:
14 ὧν τὸ στόμα ἀρᾶς καὶ πικρίας γέμει·
Veloces pedes eorum effundere sanguinem:
15 ὀξεῖς οἱ πόδες αὐτῶν ἐκχέαι αἷμα·
Contritio & calamitas in viis eorum:
16 σύντριμμα καὶ ταλαιπωρία ἐν ταῖς ὁδοῖς αὐτῶν·
Et viam pacis non cognouerunt:
17 καὶ ὁδὸν εἰρήνης οὐκ ἔγνωσαν·
Non est timor Dei ante oculos eorum.
18 οὐκ ἔστι φόβος θεοῦ ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν.
Scimus autem, quoniā quæcūque lex dicit, iis qui in lege lo-
19 οἴδαμεν δὲ, ὅτι ὅσα ὁ νόμος λέγει, τοῖς ἐν τῷ νόμῳ λα-
quitur, vt omne os obstruatur, & subditus fiat omnis mundus
λεῖ, ἵνα πᾶν στόμα φραγῇ, καὶ ὑπόδικος γένηται πᾶς ὁ κόσμος
Deo. Propterea ex operibus legis non iustificabitur omnis
20 τῷ θεῷ· διότι ἐξ ἔργων νόμου οὐ δικαιωθήσεται πᾶσα
caro coram illo. per enim legem cognitio peccati.
σὰρξ ἐνώπιον αὐτοῦ· διὰ γὰρ νόμου ἐπίγνωσις ἁμαρτίας.
Nunc autem sine lege iustitia Dei manifestata est, te-
21 νυνὶ δὲ χωρὶς νόμου δικαιοσύνη θεοῦ πεφανέρωται, μαρ-
stificata à lege, & Prophetis. Iusti-
22 τυρουμένη ὑπὸ τοῦ νόμου, καὶ τῶν προφητῶν. δικαιο-
tia autem Dei per fidem Iesu Christi, in omnes, & super
σύνη δὲ θεοῦ διὰ πίστεως ἰησοῦ χριστοῦ, εἰς πάντας, καὶ ἐπὶ
omnes credentes: non enim est distinctio. Omnes enim
23 πάντας τοὺς πιστεύοντας· οὐ γάρ ἐστι διαστολή· πάντες γὰρ
peccauerunt, & deficiuntur gloria Dei: Iustificati
24 ἥμαρτον, καὶ ὑστεροῦνται τῆς δόξης τοῦ θεοῦ· δικαιούμενοι
gratis ipsius gratia, per redemptionem quæ in Christo
δωρεὰν τῇ αὐτοῦ χάριτι, διὰ τῆς ἀπολυτρώσεως τῆς ἐν χριστῷ
Iesu: Quem proposuit Deus propitiationem per fidem in
25 ἰησοῦ· ὃν προέθετο ὁ θεὸς ἱλαστήριον διὰ τῆς πίστεως ἐν
ipsius sanguine, ad ostensionem iustitiæ suæ, *per
τῷ αὐτοῦ αἵματι, εἰς ἔνδειξιν τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ, διὰ τὴν
remissionem *præfactorum delictorum: In sustentatione
26 πάρεσιν τῶν προγεγονότων ἁμαρτημάτων· ἐν τῇ ἀνοχῇ
Dei, ad ostensionem iustitiæ eius in *nunc tem-
τοῦ θεοῦ, πρὸς ἔνδειξιν τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ ἐν τῷ νῦν και-
pore, *ad esse ipsum iustum, & iustificantem eum qui ex fide
ρῷ, εἰς τὸ εἶναι αὐτὸν δίκαιον, καὶ δικαιοῦντα τὸν ἐκ πίστεως
Iesu. Vbi ergo gloriatio? exclusa est. per quam le-
27 ἰησοῦ. ποῦ οὖν ἡ καύχησις; ἐξεκλείσθη. διὰ ποίου νό-
gem? *operum? non, sed per legem fidei.
μου; τῶν ἔργων; οὐχὶ, ἀλλὰ διὰ νόμου πίστεως.

Margin: amplius *est *illis *πιστόω, μαι *ἀπιστέω *illorū, nūquid *euacuabit *Absit. est cùm iudicaris. *Nunquid iniquus est *qui infert *Absit. *hunc *περισσεύω *eos? nequaquam *προαιτιάομαι *quisquā. *qui faciat bonum, *ἀχρειόομαι *est *δολιόω ad effundendum *infelicitas *loquitur *sub Quia *δικαιόομαι *φανερόομαι qui credunt in eum: egent *ὑστερέομαι *per gratiam *est *propter *præcedentium *hoc *vt sit ipse iustus, & iustificans *est *Christi. *est *tua? *ἐκκλείομαι *factorum?

Arbitramur enim per fidē
ᵃδικαιόομαι
ᶠQuoniam ‖est

Ratione colligimus ergo fide iustificari hominem sine ope-
28 λογιζόμεθα οὖν πίστει ᵃδικαιοῦσθαι ἄνθρωπον χωρὶς ἔρ-
ribus legis. An Iudæorum Deus tantùm? nonne verò & Gentium?
29 γων νόμου. ἢ ἰουδαίων ὁ θεὸς μόνον; οὐχὶ δὲ καὶ ἐθνῶν;
imò & Gentium. ᶠSi quidem vnus‖ Deus, qui iustificabit circun-
30 ναὶ καὶ ἐθνῶν. ἐπείπερ εἷς ὁ θεὸς, ὃς δικαιώσει περιτο-
cisionē ex fide, & præputium per fidem.
μὴν ἐκ πίστεως, καὶ ἀκροβυστίαν διὰ τῆς πίστεως.

absit:

Legem ergo destruimus per fidem? ne fiat: sed
31 νόμον οὖν καταργοῦμεν διὰ τῆς πίστεως; μὴ γένοιτο· ἀλλὰ
legem stabilimus.
νόμον ᵇᶜἱστῶμεν.

statuimus.
ᵇᶜἱστάω

CAP. IIII. δ′

Quid ergo dicemus Abraham patrem nostrum inuenisse secundū
1 Τί οὖν ἐροῦμεν ἀβραὰμ τὸν πατέρα ἡμῶν εὑρηκέναι κατὰ
carnem? Si enim Abraham ex operibus iustificatus est, habet glo-
2 σάρκα; εἰ γὰρ ἀβραὰμ ἐξ ἔργων ἐδικαιώθη, ἔχει καύ-
riationem, sed non apud Deum. Quid enim scriptura dicit?
3 χημα, ἀλλ' οὐ πρὸς τὸν θεόν. τί γὰρ ἡ γραφὴ λέγει;
Credidit autem Abraham Deo, & reputatum est illi ad iu-
ἐπίστευσε δὲ ἀβραὰμ τῷ θεῷ, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιο-
stitiam. At operanti merces non imputatur secundū
4 σύνην. τῷ δὲ ἐργαζομένῳ ὁ μισθὸς οὐ λογίζεται κατὰ
gratiam, sed secundum debitum. At non operanti,
5 χάριν, ἀλλὰ κατὰ τὸ ὀφείλημα. τῷ δὲ μὴ ἐργαζομέ-
credenti autem in iustificantem impium, reputatur fi-
νῳ, πιστεύοντι δὲ ἐπὶ τὸν δικαιοῦντα τὸν ἀσεβῆ, λογίζεται ἡ πί-
des eius ad iustitiamᶠ. Sicut & Dauid dicit
6 στις αὐτοῦ εἰς δικαιοσύνην. καθάπερ καὶ δαβὶδ λέγει
beatitudinem hominis, cui Deus imputat iusti-
τὸν μακαρισμὸν τοῦ ἀνθρώπου, ᾧ ὁ θεὸς λογίζεται δικαιοσύ-
tiam sine operibus: Beati quorum remissæ sunt iniquitates, &
7 νην χωρὶς ἔργων· μακάριοι ὧν ᶜἀφέθησαν αἱ ἀνομίαι, καὶ
quorum tecta sunt peccata. Beatus vir, cui non
8 ὧν ᵈἐπεκαλύφθησαν αἱ ἁμαρτίαι. μακάριος ἀνὴρ ᾧ οὐ
imputabit Dominus peccatum. Beatitudo ergo
9 μὴ λογίσηται κύριος ἁμαρτίαν. ὁ μακαρισμὸς οὖν
hæc in circuncisioneᵉ, an etiam in præputio? dicimus
οὗτος ἐπὶ τὴν περιτομὴν, ἢ καὶ ἐπὶ τὴν ἀκροβυστίαν; λέγομεν
enim, quia reputata est Abrahæ fides ad iustitiam.
γὰρ, ὅτι ἐλογίσθη τῷ ἀβραὰμ ἡ πίστις εἰς δικαιοσύνην.
Quomodo ergo reputata est? in circuncisione existenti, an in præputio? non
10 πῶς οὖν ἐλογίσθη; ἐν περιτομῇ ὄντι, ἢ ἐν ἀκροβυστίᾳ; οὐκ
in circuncisione, sed in præputio. Et signum accepit
11 ἐν περιτομῇ, ἀλλ' ἐν ἀκροβυστίᾳ. καὶ σημεῖον ἔλαβε
circuncisionis, signaculum iustitiæ fidei quæᶠ in
περιτομῆς, σφραγῖδα τῆς δικαιοσύνης τῆς πίστεως τῆς ἐν
præputio, ad esse eum patrem omnium creden-
τῇ ἀκροβυστίᾳ, εἰς τὸ εἶναι αὐτὸν πατέρα πάντων τῶν πιστευ-
tium per præputium, ad reputari & illis ‖iu-
όντων δι' ἀκροβυστίας, εἰς τὸ λογισθῆναι καὶ αὐτοῖς τὴν δι-
stitiam. Et ᵘpatrem circuncisionis, iis nonᶠ ex circun-
12 καιοσύνην· καὶ πατέρα περιτομῆς, τοῖς οὐκ ἐκ περι-
cisione solùm, sed & *incedentibus vestigiis eius quæ‖in
τομῆς μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς στοιχοῦσι τοῖς ἴχνεσι τῆς ἐν τῇ ἀ-
præputio fidei patris nostri Abrahæ. Non enim per
13 κροβυστίᾳ πίστεως τοῦ πατρὸς ἡμῶν ἀβραάμ. οὐ γὰρ διὰ
legem promissio Abrahæ, aut semini eius,
νόμου ἡ ἐπαγγελία τῷ ἀβραὰμ, ἢ τῷ σπέρματι αὐτοῦ, τὸ
hæredem eum esse mundi, sed per iustitiam fi-
κληρονόμον αὐτὸν εἶναι τοῦ κόσμου, ἀλλὰ διὰ δικαιοσύνης πί-
dei. Si enim qui ex lege, hæredesᵘ, exinanita est
14 στεως. εἰ γὰρ οἱ ἐκ νόμου, κληρονόμοι, ᵉκεκένωται ἡ
fides, & inutilis reddita est promissio. Nam lexᶠ iram ad-
15 πίστις, καὶ ᶠκατήργηται ἡ ἐπαγγελία· ὁ γὰρ νόμος ὀργὴν κα-
operatur. vbi enim non est lex, nec transgressio.
τεργάζεται· οὗ γὰρ οὐκ ἔστι νόμος, οὐδὲ παράβασις.
ᶠPropter hoc ex fide, vt secundum gratiā, ‖ad esse firmam
16 διὰ τοῦτο ἐκ πίστεως, ἵνα κατὰ χάριν, εἰς τὸ εἶναι βεβαίαν
promissionem omni semini, non ei qui ex legeᵘ so-
τὴν ἐπαγγελίαν παντὶ τῷ σπέρματι, οὐ τῷ ἐκ τοῦ νόμου μό-
lùm, sed & ei qui ex fideᵘ Abrahæ, qui est pater om-
νον, ἀλλὰ καὶ τῷ ἐκ πίστεως ἀβραὰμ, ὅς ἐστι πατὴρ πάν-
nium nostrûm: (Sicut scriptum est, Quia patrem multarum Gentium
17 των ἡμῶν· καθὼς γέγραπται, ὅτι πατέρα πολλῶν ἐθνῶν
posui te,) ante cui credidit Deum, ᵘviuificantem
ᵍτέθεικά σε· κατέναντι οὗ ἐπίστευσε θεοῦ, τοῦ ζωοποιοῦντος
mortuos, & ‖vocantem non existentia vt existentia.
τοὺς νεκροὺς, καὶ καλοῦντος τὰ μὴ ὄντα ὡς ὄντα.
Qui contra spem in spem credidit, ᶠad fieri
18 ὃς παρ' ἐλπίδα ἐπ' ἐλπίδι ἐπίστευσεν, εἰς τὸ γενέσθαι
eum patrem multarum Gentium, secundū ᵘdictum, Sic erit
αὐτὸν πατέρα πολλῶν ἐθνῶν, κατὰ τὸ εἰρημένον, οὕτως ἔσται τὸ
semen tuum*. Et non infirmatusᶠ fide, ᵘnon considera-
19 σπέρμα σου. καὶ μὴ ἀσθενήσας τῇ πίστει, οὐ κατενόη-
uit suum ipsius corpus iam emortuum, ‖centum annorum ferè subsi-
σε τὸ ἑαυτοῦ σῶμα ἤδη νενεκρωμένον, ἑκατονταέτης που ὑπάρ-
stens, & mortificationem vuluæ Saræ.
χων, καὶ τὴν ᵒνέκρωσιν τῆς μήτρας σάρρας.

Margin: Ei autem qui operatur, — Ei verò qui nō operatur, — eum qui iustificat — ᶠsecundum propositum gratiæ Dei. — accepto fert — ᶜἀφίεμαι καὶ ἀφίημι — ᵈἐπικαλύπτω — ᵉmanet, — ᶠest — vt sit pater — vt reputetur ‖ad — ᵘsit pater — ᶠtantùm qui sunt — ‖iis qui ‖ectātur vestigia ‖est — vt hæres esset — ᵘsunt, — ᵉκενόω — abolita — ᶠenim — ᶠκαταργέω — præuaricatio, — Ideo ‖firma sit promissio — ᵘest — credidisti — ᵘqui viuificat — ᵍτίθημι — ‖vocat ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt. — ᶠvt fieret pater — ᵘquod est ei — * sicut stellæ cæli & arena maris * est ᵘnec — ‖eùm esset — emortuā vuluā — ᵒνεκρόω

In autem repromissionem‖ Dei non *disceptauit diffidentia,
20 εἰς δὲ τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ θεοῦ οὐ ᵃδιεκρίθη τῇ ἀπιστίᾳ,
sed confortatus est fide, dans gloriam Deo.
ἀλλ' ἐνεδυναμώθη τῇ πίστει, δοὺς δόξαν τῷ θεῷ·
Et plenissimè sciens quia‖quod promisit, potens est & fa-
21 καὶ ᵇπληροφορηθεὶς ὅτι ὃ ἐπήγγελται, δυνατός ἐστι καὶ ποιῆ-
cere: Ideo & reputatum est illi ad iustitiam.
22 σαι. διὸ καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην.
Non scriptū est autē propter ipsumᵘ solùm, quia reputatum est illi*;
23 οὐκ ἐγράφη δὲ δι' αὐτὸν μόνον, ὅτι ἐλογίσθη αὐτῷ·
Sed & propter nos, quibusᵘ futurum est imputari, credentibus
24 ἀλλὰ καὶ δι' ἡμᾶς, οἷς μέλλει λογίζεσθαι, τοῖς πιστεύουσιν
in excitantem Iesumᵘ Dominum nostrum à mortuis.
ἐπὶ τὸν ἐγείραντα ἰησοῦν τὸν κύριον ἡμῶν ἐκ νεκρῶν·
Qui traditus est propter delicta nostra, & excitatus est
25 ὃς παρεδόθη διὰ τὰ παραπτώματα ἡμῶν, καὶ ἠγέρθη
propter iustificationem nostram.
διὰ τὴν δικαίωσιν ἡμῶν.

Margin: ‖etiam — ᶠhæsitauit — ᵃδιακρίνομαι — ‖quæcunque — ᵇπληροφορέομαι — ‖tantùm, — *ad iustitiam. — ᶠreputabitur — eū qui suscitauit ᵘChristum — resurrexit — ᶜἐγείρω

CAP. V. ε′

Iustificati ergo ex fide, pacem habemus ad Deum
1 Δικαιωθέντες οὖν ἐκ πίστεως, εἰρήνην ἔχομεν πρὸς τὸν θεὸν
per Dominum nostrum Iesum Christum. Per quem & accessum
2 διὰ τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ· δι' οὗ καὶ τὴν προσαγω-
habuimus fide in gratiam istam in qua ᵘste-
γὴν ᵈἐσχήκαμεν τῇ πίστει εἰς τὴν χάριν ταύτην ἐν ᾗ ᵉἑστήκα-
timus, & gloriamur in spe gloriæᶠ Dei.
μεν; καὶ καυχώμεθα ἐπ' ἐλπίδι τῆς δόξης τοῦ θεοῦ.
Non solùm autem, sed & gloriamur in tribulationibus, scientes
3 οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ καυχώμεθα ἐν ταῖς θλίψεσιν, εἰδότες
quòd tribulatio patientiam operatur. At patientiaᵘ pro-
4 ὅτι ἡ θλίψις ὑπομονὴν κατεργάζεται· ἡ δὲ ὑπομονὴ δο-
bationem, at probatio‖ spem. At spes* non confundit.
5 κιμὴν, ἡ δὲ δοκιμὴ ἐλπίδα· ἡ δὲ ἐλπὶς οὐ καταισχύνει,
quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per
ὅτι ἡ ἀγάπη τοῦ θεοῦ ἐκκέχυται ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν διὰ
Spiritum sanctum datum nobis. ᶠAdhuc enim Christus, ‖existentibus
6 πνεύματος ἁγίου τοῦ δοθέντος ἡμῖν. ἔτι γὰρ χριστὸς, ὄντων
nobis infirmis, secundum tempus pro impiis mortuus est? Vix enim
7 ἡμῶν ἀσθενῶν, κατὰ καιρὸν ὑπὲρ ἀσεβῶν ἀπέθανε; μόλις γὰρ
pro iusto quis moritur: ᵘpro enim bono forsitan quis
ὑπὲρ δικαίου τις ἀποθανεῖται· ὑπὲρ γὰρ τοῦ ἀγαθοῦ τάχα τις
& audeat mori. Commendat autem suam ipsius charitatem in
8 καὶ τολμᾷ ἀποθανεῖν. συνίστησι δὲ τὴν ἑαυτοῦ ἀγάπην εἰς
nobis Deus: quoniā adhuc peccatoribus existentibus nobis, Christus pro
ἡμᾶς ὁ θεός, ὅτι ἔτι ἁμαρτωλῶν ὄντων ἡμῶν, χριστὸς ὑπὲρ ἡ-
nobis mortuus est. Multò igitur magis iustificati nunc
9 μῶν ᵉἀπέθανε. πολλῷ οὖν μᾶλλον δικαιωθέντες νῦν
in sanguine ipsius, *seruabimur per ipsum ab ira.
ἐν τῷ αἵματι αὐτοῦ, σωθησόμεθα δι' αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ὀργῆς.
Si enim inimici ᵘexistentes reconciliati sumus Deo per mortem
10 εἰ γὰρ ἐχθροὶ ὄντες ᶠκατηλλάγημεν τῷ θεῷ διὰ τοῦ θανάτου
filij eius, multò magis reconciliati seruabimur
τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, πολλῷ μᾶλλον καταλλαγέντες σωθησόμεθα
in vita ipsius. Non solùm autem, sed & gloriantes in
11 ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ. οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ καυχώμενοι ἐν
Deo per Dominum nostrum Iesum Christum, per quē nunc re-
τῷ θεῷ διὰ τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ, δι' οὗ νῦν τὴν κα-
conciliationem accepimus. Propterᵘ hoc sicut per vnum hominem
12 ταλλαγὴν ἐλάβομεν. διὰ τοῦτο ὥσπερ δι' ἑνὸς ἀνθρώπου
peccatum in‖ mundum intrauit, & per peccatum
ἡ ἁμαρτία εἰς τὸν κόσμον εἰσῆλθε, καὶ διὰ τῆς ἁμαρτίας ὁ
mors, & ita in omnes homines mors pertran-
θάνατος, καὶ οὕτως εἰς πάντας ἀνθρώπους ὁ θάνατος ᵍδιῆλ-
siit, in quo omnes peccauerunt. Vsque ad enim legem peccatum
13 θεν, ἐφ' ᾧ πάντες ἥμαρτον. ἄχρι γὰρ νόμου ἁμαρτία
erat in mundo: peccatum autem non ᵘimputatur, non ᶠexistente lege.
ἦν ἐν τῷ κόσμῳ· ἁμαρτία δὲ οὐκ ἐλλογεῖται, μὴ ὄντος νόμου.
Sed regnauit mors ab Adam vsque ad Moy-
14 ἀλλ' ἐβασίλευσεν ὁ θάνατος ἀπὸ ἀδὰμ μέχρι μω-
sem, & in non peccantes in similitudinem
σέως, καὶ ἐπὶ τοὺς μὴ ἁμαρτήσαντας ἐπὶ τῷ ὁμοιώματι
ᵘtransgressionis Adæ, qui est ᶠtypus illius futuri.
τῆς παραβάσεως ἀδὰμ, ὅς ἐστι τύπος τοῦ μέλλοντος.
Sed non sicut delictum, ita & donum. si
15 ἀλλ' οὐχ ὡς τὸ παράπτωμα, οὕτω καὶ τὸ χάρισμα. εἰ
enim vnius delicto multi mortui sunt, multò
γὰρ τῷ τοῦ ἑνὸς παραπτώματι οἱ πολλοὶ ἀπέθανον, πολλῷ
magis gratia Dei & donum, in gratia vnius
μᾶλλον ἡ χάρις τοῦ θεοῦ καὶ ἡ δωρεὰ, ἐν χάριτι τῇ τοῦ ἑνὸς
hominis Iesu Christi in multos abundauit.
ἀνθρώπου ἰησοῦ χριστοῦ εἰς τοὺς πολλοὺς ˢἐπερίσσευσε·
Et non sicut per vnum ‖peccantem, donum. ipsum quidē
16 καὶ οὐχ ὡς δι' ἑνὸς ἁμαρτήσαντος, τὸ δώρημα· τὸ μὲν
nam iudicium ex vno, in condemnationem: ᶠat donatio ex mul-
γὰρ κρῖμα ἐξ ἑνὸς, εἰς κατάκριμα· τὸ δὲ χάρισμα ἐκ πολ-
tis delictis, in iustificationem. Si enim vnius
17 λῶν παραπτωμάτων, εἰς δικαίωμα. εἰ γὰρ τῷ τοῦ ἑνὸς
delicto mors regnauit per vnum, multò
παραπτώματι ὁ θάνατος ἐβασίλευσε διὰ τοῦ ἑνὸς, πολλῷ

Margin: habeamus — habemus per fidem ᵘstamus — ᵈἔχω — ᵉἵστημι — ᶠfiliorum — ᵘautem — ‖verò *autem — qui datus est ᶠVtquid ‖cùm adhuc infirmi essemus. — ᵘnam — cùm peccatores essemus, — ᵉἀποθνήσκω — *salui erimus ᵘcùm essemus — ᶠκαταλλάττω — salui erimus — gloriamur — ᵘea — ‖hunc — ᵍδιέρχομαι — ᵘ imputabatur, cùm lex ᶠesset. — etiā in eos qui non peccauerunt — ᵘ præuaricationis — ᶠforma — plures — ˢπερισσεύω — ‖peccatū, ita & ᶠgratia autem

magis abundantiam gratiæ & donationis
μᾶλλον οἱ τὴν περισσείαν τῆς χάριτος καὶ τῆς δωρεᾶς τῆς
iustitiæ accipientes, in vita regnabunt per vnum
δικαιοσύνης λαμβάνοντες, ἐν ζωῇ βασιλεύσουσι διὰ τοῦ ἑνὸς
Iesum Christum. Igitur sicut per vnam offensam in
ἰησοῦ χριστοῦ. 18 ἄρα οὖν ὡς δι' ἑνὸς παραπτώματος εἰς
omnes homines in condemnationem, sic & per vnam iusti-
πάντας ἀνθρώπους εἰς κατάκριμα, οὕτω καὶ δι' ἑνὸς δι-
ficationem in omnes homines in iustificationem vitæ.
καιώματος εἰς πάντας ἀνθρώπους εἰς δικαίωσιν ζωῆς.
Sicut enim per inobedientiam vnius hominis pecca-
19 ὥσπερ γὰρ διὰ τῆς παρακοῆς τοῦ ἑνὸς ἀνθρώπου ἁμαρ-
tores constituti sunt multi, ita & per obeditionem
τωλοὶ κατεστάθησαν οἱ πολλοί, οὕτω καὶ διὰ τῆς ὑπακοῆς τοῦ
vnius, iusti constituentur multi.
ἑνὸς δίκαιοι κατασταθήσονται οἱ πολλοί.
Lex autem subintrauit, vt abundaret delictum. vbi
20 νόμος δὲ παρεισῆλθεν, ἵνα πλεονάσῃ τὸ παράπτωμα· οὗ
autem abundauit peccatum, superabundauit gratia.
δὲ ἐπλεόνασεν ἡ ἁμαρτία, ὑπερεπερίσσευσεν ἡ χάρις·
Vt sicut regnauit peccatum in mortem, ita
21 ἵνα ὥσπερ ἐβασίλευσεν ἡ ἁμαρτία ἐν τῷ θανάτῳ, οὕτω
& gratia regnet per iustitiam in vitam æternam,
καὶ ἡ χάρις βασιλεύσῃ διὰ δικαιοσύνης εἰς ζωὴν αἰώνιον,
per Iesum Christum Dominum nostrum.
διὰ ἰησοῦ χριστοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν.

Margin: ‖ & · vnius delictum · vnius iustitia · [a] κατέστημι · [b] πλεονάζω delictum

CAP. VI. ς'

Quid ergo dicemus? Permanebimus [a] peccato, vt gratia
1 Τί οὖν ἐροῦμεν; ἐπιμενοῦμεν τῇ ἁμαρτίᾳ, ἵνα ἡ χάρις
abundet? Ne fiat. qui [b] mortui sumus pec-
2 πλεονάσῃ; μὴ γένοιτο. οἵτινες ἀπεθάνομεν τῇ ἁμαρ-
cato, quomodo adhuc viuemus in illo? An ignoratis, quia quicunque
3 τίᾳ, πῶς ἔτι ζήσομεν ἐν αὐτῇ; ἢ ἀγνοεῖτε ὅτι ὅσοι
baptizati sumus in Christum Iesum, in [c] mortem ipsius bapti-
ἐβαπτίσθημεν εἰς χριστὸν ἰησοῦν, εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐβα-
zati sumus? Consepulti sumus [d] ergo illi per baptis-
4 πτίσθημεν; συνετάφημεν οὖν αὐτῷ διὰ τοῦ βαπτίσ-
mum in mortem, vt quomodo excitatus est Christus à mortuis
ματος εἰς τὸν θάνατον, ἵνα ὥσπερ ἠγέρθη χριστὸς ἐκ νεκρῶν
per gloriam Patris, ita & nos in nouitate vitæ
διὰ τῆς δόξης τοῦ πατρός, οὕτω καὶ ἡμεῖς ἐν καινότητι ζωῆς
ambulemus. Si enim complantati facti sumus
5 περιπατήσωμεν. εἰ γὰρ σύμφυτοι γεγόναμεν τῷ ὁ-
similitudini mortis eius, [e] sed & resurrectionis eri-
μοιώματι τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀναστάσεως ἐσό-
mus. Hoc scientes, quia vetus noster homo
6 μεθα· τοῦτο γινώσκοντες, ὅτι ὁ παλαιὸς ἡμῶν ἄνθρω-
simul crucifixus est, vt destruatur corpus peccati,
πος συνεσταυρώθη, ἵνα καταργηθῇ τὸ σῶμα τῆς ἁμαρτίας,
[f] ad non vltra [g] seruiendum nos peccato. [h] Nam mo-
7 τοῦ μηκέτι δουλεύειν ἡμᾶς τῇ ἁμαρτίᾳ. ὁ γὰρ ἀποθα-
riens iustificatus est à peccato. Si autem mortui
8 νὼν δεδικαίωται ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας. εἰ δὲ ἀπεθάνο-
sumus cum Christo, credimus quia etiam simul viuemus [i] ei:
μεν σὺν χριστῷ, πιστεύομεν ὅτι καὶ συζήσομεν αὐτῷ·
Scientes quòd Christus resurgens ex mortuis, non [k] amplius moritur,
9 εἰδότες ὅτι χριστὸς ἐγερθεὶς ἐκ νεκρῶν, οὐκέτι ἀποθνήσκει,
mors illi à in vltra dominatur. Quod enim mortuus est,
10 θάνατος αὐτοῦ οὐκέτι κυριεύει. ὃ γὰρ ἀπέθανε, τῇ
peccato mortuus est semel: quod autē viuit, viuit Deo.
ἁμαρτίᾳ ἀπέθανεν ἐφάπαξ· ὃ δὲ ζῇ, ζῇ τῷ θεῷ.
Ita & vos existimate vosipsos mortuos quidem esse
11 οὕτω καὶ ὑμεῖς λογίζεσθε ἑαυτοὺς νεκροὺς μὲν εἶναι τῇ ἁ-
peccato, viuentes autem Deo in Christo Iesu Domino nostro.
μαρτίᾳ, ζῶντας δὲ τῷ θεῷ ἐν χριστῷ ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν.
Non ergo regnet peccatum in mortali vestro cor-
12 μὴ οὖν βασιλευέτω ἡ ἁμαρτία ἐν τῷ θνητῷ ὑμῶν σώ-
pore, ad obediendum ei in concupiscentiis eius.
ματι, εἰς τὸ ὑπακούειν αὐτῇ ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις αὐτοῦ.
[a] Neque [b] sistite membra vestra arma [c] iniustitiæ pec-
13 μηδὲ παριστάνετε τὰ μέλη ὑμῶν ὅπλα ἀδικίας τῇ ἁμαρ-
cato, sed exhibete vosipsos Deo, tanquā ex mortuis viuen-
τίᾳ, ἀλλὰ παραστήσατε ἑαυτοὺς τῷ θεῷ ὡς ἐκ νεκρῶν ζῶν-
tes, & membra vestra arma iustitiæ Deo.
τας, καὶ τὰ μέλη ὑμῶν ὅπλα δικαιοσύνης τῷ θεῷ.
Peccatum enim vobis non dominabitur: non enim estis sub lege,
14 ἁμαρτία γὰρ ὑμῶν οὐ κυριεύσει· οὐ γάρ ἐστε ὑπὸ νόμον,
sed sub gratia. Quid ergo? peccabimus, quoniam non sumus
ἀλλ' ὑπὸ χάριν. 15 τί οὖν; ἁμαρτήσομεν, ὅτι οὐκ ἐσμὲν
sub lege, sed sub gratia? Absit. Nescitis
ὑπὸ νόμον, ἀλλ' ὑπὸ χάριν; μὴ γένοιτο. 16 οὐκ οἴδατε
quoniam cui exhibetis vosipsos seruos ad obedientiam, serui estis
ὅτι ᾧ παριστάνετε ἑαυτοὺς δούλους εἰς ὑπακοήν, δοῦλοί ἐστε
[e] cui obeditis, siue peccati ad mortem, siue obeditionis ad iu-
ᾧ ὑπακούετε, ἤτοι ἁμαρτίας εἰς θάνατον, ἢ ὑπακοῆς εἰς δι-
stitiam? Gratia autem Deo, quòd fuistis serui
17 καιοσύνην; χάρις δὲ τῷ θεῷ, ὅτι ἦτε δοῦλοι τῆς ἁ-
peccati, obedistis autem ex corde in [f] quam traditi estis for-
μαρτίας, ὑπηκούσατε δὲ ἐκ καρδίας εἰς ὃν παρεδόθητε τύ-

Margin: [a] in · Absit. [b] enim · Christo Iesu, [c] morte · [d] enim cum illo · [e] surrexit · [f] simul · [g] καταργέω · [h] vt seruiamus · Qui enim mortuus est, · [i] cum illo: · [k] iam · dominabitur. · vt obediatis · [a] Sed [b] exhibeatis [c] iniquitatis · absit. An obediendum, · [e] eius · [f] eam in qua · [g] παραδίδωμι

mam doctrinæ. Liberati autem à peccato,
18 πον διδαχῆς. ἐλευθερωθέντες δὲ ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας,
serui facti estis iustitiæ. Humanum dico, propter
19 ἐδουλώθητε τῇ δικαιοσύνῃ. ἀνθρώπινον λέγω, διὰ
infirmitatem carnis vestræ. sicut enim exhibuistis
τὴν ἀσθένειαν τῆς σαρκὸς ὑμῶν. ὥσπερ γὰρ παρεστήσατε τὰ
membra vestra [a] serua immunditiæ & iniquitati, ad ini-
μέλη ὑμῶν δοῦλα τῇ ἀκαθαρσίᾳ καὶ τῇ ἀνομίᾳ, εἰς τὴν ἀνο-
quitatem: ita nunc exhibete membra vestra [b] serua iu-
μίαν· οὕτω νῦν παραστήσατε τὰ μέλη ὑμῶν δοῦλα τῇ δι-
stitiæ in sanctificationem. Cùm enim serui essetis pec-
20 καιοσύνῃ εἰς ἁγιασμόν. ὅτε γὰρ δοῦλοι ἦτε τῆς ἁμαρ-
cati, liberi fuistis iustitiæ. Quem ergo fructum habuistis
21 τίας, ἐλεύθεροι ἦτε τῇ δικαιοσύνῃ. τίνα οὖν καρπὸν εἴχετε
tunc [c] in quibus nunc erubescitis? nam finis illorum mors [d].
τότε ἐφ' οἷς νῦν ἐπαισχύνεσθε; τὸ γὰρ τέλος ἐκείνων θάνατος.
Nunc verò liberati à peccato, serui autem
22 νυνὶ δὲ ἐλευθερωθέντες ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας, δουλωθέντες
autem Deo, habetis fructum vestrum in sanctificationem, at fi-
δὲ τῷ θεῷ, ἔχετε τὸν καρπὸν ὑμῶν εἰς ἁγιασμόν, τὸ δὲ τέ-
nem, vitam æternam. Nam stipendia peccati,
23 λος, ζωὴν αἰώνιον. τὰ γὰρ ὀψώνια τῆς ἁμαρτίας, θά-
mors: at donatio Dei, vita æterna in Christo Iesu
νατος· τὸ δὲ χάρισμα τοῦ θεοῦ, ζωὴ αἰώνιος ἐν χριστῷ ἰησοῦ
Domino nostro.
τῷ κυρίῳ ἡμῶν.

Margin: [a] δουλόω · seruire · [b] seruire · [c] in illis, [d] est. · ἐπαισχύνομαι · ἐλευθερόω · [e] verò · [f] enim · gratia autem

CAP. VII. ζ'

An ignoratis fratres, (scientibus enim legem loquor) quia
1 Ἢ ἀγνοεῖτε ἀδελφοί, γινώσκουσι γὰρ νόμον λαλῶ, ὅτι ὁ
lex dominatur homini ad quantum tempus viuit? Nam
2 νόμος κυριεύει τοῦ ἀνθρώπου ἐφ' ὅσον χρόνον ζῇ; ἡ γὰρ
quæ sub viro est mulier, [a] viuenti viro alligata est lege: si autē mortuus
ὕπανδρος γυνὴ τῷ ζῶντι ἀνδρὶ δέδεται νόμῳ· ἐὰν δὲ ἀπο-
fuerit vir, soluta est à lege viri.
θάνῃ ὁ ἀνήρ, κατήργηται ἀπὸ τοῦ νόμου τοῦ ἀνδρός.
Igitur viuente viro, adultera [b] decernetur, si
3 ἄρα οὖν ζῶντος τοῦ ἀνδρός, μοιχαλὶς χρηματίσει, ἐὰν
fuerit [c] viro alteri. si autem mortuus fuerit vir, liberata est
γένηται ἀνδρὶ ἑτέρῳ· ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ ὁ ἀνήρ, ἐλευθέρα ἐστὶν
à lege, ad non esse eam adulteram, factam
ἀπὸ τοῦ νόμου, τοῦ μὴ εἶναι αὐτὴν μοιχαλίδα, γενομένην
viro alteri. Itaque, fratres mei, & vos morti-
4 ἀνδρὶ ἑτέρῳ. ὥστε, ἀδελφοί μου, καὶ ὑμεῖς ἐθανα-
ficati estis legi per corpus Christi, [d] ad esse
τώθητε τῷ νόμῳ διὰ τοῦ σώματος τοῦ χριστοῦ, εἰς τὸ γενέσθαι
vos viro alteri ex mortuis [e] excitato, vt fructificemus
ὑμᾶς ἀνδρὶ ἑτέρῳ τῷ ἐκ νεκρῶν ἐγερθέντι, ἵνα καρποφορήσω-
Deo. Cùm enim essemus in carne, passiones
5 μεν τῷ θεῷ. ὅτε γὰρ ἦμεν ἐν τῇ σαρκί, τὰ παθήματα
peccatorum [f] illæ per legem, operabantur in membris
τῶν ἁμαρτιῶν τὰ διὰ τοῦ νόμου, ἐνηργεῖτο ἐν τοῖς μέλεσιν ἡ-
nostris, [g] ad fructificandum morti. Nunc autem soluti
6 μῶν, εἰς τὸ καρποφορῆσαι τῷ θανάτῳ. νυνὶ δὲ κατηρ-
sumus à lege, [h] mortui in qua detinebamur, ita vt
γήθημεν ἀπὸ τοῦ νόμου, ἀποθανόντες ἐν ᾧ κατειχόμεθα, ὥστε
[i] seruire nos in nouitate spiritus, & non [k] vetustate
δουλεύειν ἡμᾶς ἐν καινότητι πνεύματος, καὶ οὐ παλαιότητι
literæ. Quid ergo dicemus? quia lex peccatum [l]? ne
7 γράμματος. τί οὖν ἐροῦμεν; ὅτι ὁ νόμος ἁμαρτία; μὴ γέ-
fiat: sed peccatum non cognoui, [m] si non per legem: ipsamque
νοιτο· ἀλλὰ τὴν ἁμαρτίαν οὐκ ἔγνων, εἰ μὴ διὰ νόμου· τήν τε
nam concupiscentiam nesciebam, [n] si non lex diceret, Non con-
γὰρ ἐπιθυμίαν οὐκ ᾔδειν, εἰ μὴ ὁ νόμος ἔλεγεν, οὐκ ἐπι-
cupisces. [o] Occasionem autem [p] accipiens, peccatum per manda-
8 θυμήσεις. ἀφορμὴν δὲ λαβοῦσα, ἡ ἁμαρτία διὰ τῆς ἐντο-
tum [q] adoperatum est in me omnem concupiscentiam: sine enim le-
λῆς κατειργάσατο ἐν ἐμοὶ πᾶσαν ἐπιθυμίαν· χωρὶς γὰρ νό-
ge peccatum mortuum [r]. Ego autem viuebam sine lege aliquando.
9 μου ἁμαρτία νεκρά. ἐγὼ δὲ ἔζων χωρὶς νόμου ποτέ.
[s] veniente autem mandato, peccatum [t] reuixit.
ἐλθούσης δὲ τῆς ἐντολῆς, ἡ ἁμαρτία ἀνέζησεν.
Ego autem mortuus sum: & inuentum est mihi mandatū, quod ad vitam,
10 ἐγὼ δὲ ἀπέθανον· καὶ εὑρέθη μοι ἡ ἐντολὴ ἡ εἰς ζωήν,
hoc [u] ad mortem. Nam peccatum, [x] occasionem accipiens
11 αὕτη εἰς θάνατον. ἡ γὰρ ἁμαρτία ἀφορμὴν λαβοῦσα
per mandatum, seduxit me, & per illud occidit.
διὰ τῆς ἐντολῆς, ἐξηπάτησέ με, καὶ δι' αὐτῆς ἀπέκτεινεν.
Itaque quidem lex sancta, & mandatum sanctum, & iustum, &
12 ὥστε ὁ μὲν νόμος ἅγιος, καὶ ἡ ἐντολὴ ἁγία, καὶ δικαία, καὶ
bonum. [y] Ergo bonum [z] mihi factum est mors? ne
13 ἀγαθή. τὸ οὖν ἀγαθὸν ἐμοὶ γέγονε θάνατος; μὴ γέ-
fiat: sed peccatum, vt appareat peccatum, per bonum
νοιτο· ἀλλὰ ἡ ἁμαρτία, ἵνα φανῇ ἁμαρτία, διὰ τοῦ ἀγαθοῦ
mihi adoperatum mortem, vt fiat [&] secundum hyperbolen
μοι κατεργαζομένη θάνατον, ἵνα γένηται καθ' ὑπερβολὴν
peccans peccatum per mandatum.
ἁμαρτωλὸς ἡ ἁμαρτία διὰ τῆς ἐντολῆς.
Scimus enim quia lex spiritalis est, ego autem car-
14 οἴδαμεν γὰρ ὅτι ὁ νόμος πνευματικός ἐστιν, ἐγὼ δὲ σαρ-

Margin: in homine quanto tēpore. · [a] viuente legi: · [b] eius, · καταργέω · [c] vocabitur, · cum alio viro, · viri, vt non sit adultera, si fue- rit cum alio · vt sitis alterius · qui · resurrexit, · quæ erant, · vt fructificaret · mortis, · seruiamus in · est? absit: · nisi · nisi · Occasione accepta, · erat. · reuixit, · sed cum venisset mandatum, · εὑρίσκω · esse · occasione accepta · ἐξαπατάω · Quod est, · absit. · est · supra modum

nalis sum, venundatus sub peccato. Quod enim

σαρκικός εἰμι, πεπραμένος ὑπὸ τὴν ἁμαρτίαν. ὃ γὰρ 15

adoperor, non cognosco: non enim quod volo, hoc ago:

κατεργάζομαι, οὐ γινώσκω· οὐ γὰρ ὃ θέλω, τοῦτο πράσσω·

sed quod odi, illud facio. Si autē quod non volo, illud facio,

ἀλλ᾽ ὃ μισῶ, τοῦτο ποιῶ. εἰ δὲ ὃ οὐ θέλω, τοῦτο ποιῶ, 16

consentio legi quoniam bona. Nunc autem non amplius ego ad-

σύμφημι τῷ νόμῳ ὅτι καλός. νυνὶ δὲ οὐκ ἔτι ἐγὼ κα- 17

operor illud, sed habitans in me peccatum.

τεργάζομαι αὐτὸ, ἀλλ᾽ ἡ οἰκοῦσα ἐν ἐμοὶ ἁμαρτία.

Scio enim quia non habitat in me, hoc est in carne mea,

οἶδα γὰρ ὅτι οὐκ οἰκεῖ ἐν ἐμοὶ, τουτέστιν ἐν τῇ σαρκί μου, ἀ- 18

bonum. nam velle adiacet mihi, at perficere

γαθόν. τὸ γὰρ θέλειν παράκειταί μοι, τὸ δὲ κατεργάζεσθαι

bonum, non inuenio. Nō enim quod volo facio bonum, sed

τὸ καλὸν, οὐχ εὑρίσκω. οὐ γὰρ ὃ θέλω ποιῶ ἀγαθὸν, ἀλλ᾽ 19

quod non volo malum, hoc ago. Si autē quod non volo, ego

ὃ οὐ θέλω κακὸν, τοῦτο πράσσω. εἰ δὲ ὃ οὐ θέλω, ἐγὼ 20

illud facio, non iam ego adoperor illud, sed habitans

τοῦτο ποιῶ, οὐκ ἔτι ἐγὼ κατεργάζομαι αὐτὸ, ἀλλ᾽ ἡ οἰκοῦσα

in me peccatum. Inuenio igitur legem, volenti

ἐν ἐμοὶ ἁμαρτία. εὑρίσκω ἄρα τὸν νόμον τῷ θέλοντι 21

mihi facere bonum, quoniam mihi malum adiacet.

ἐμοὶ ποιεῖν τὸ καλὸν, ὅτι ἐμοὶ τὸ κακὸν παράκειται.

Condelector enim legi Dei secundum interiorem hominem.

συνήδομαι γὰρ τῷ νόμῳ τοῦ θεοῦ κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον. 22

Video autem aliam legem in membris meis, repu-

βλέπω δὲ ἕτερον νόμον ἐν τοῖς μέλεσί μου, ἀντιστρατευό- 23

gnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in

μενον τῷ νόμῳ τοῦ νοός μου, καὶ αἰχμαλωτίζοντά με ἐν τῷ

lege peccati existente in membris meis.

νόμῳ τῆς ἁμαρτίας τῷ ὄντι ἐν τοῖς μέλεσί μου.

(Miser ego homo, quis me liberabit de cor-

ταλαίπωρος ἐγὼ ἄνθρωπος, τίς με ῥύσεται ἐκ τοῦ σώ- 24

pore mortis huius? Gratias habeo Deo per Iesum

ματος τοῦ θανάτου τούτου; εὐχαριστῶ τῷ θεῷ διὰ Ἰησοῦ 25

Christum Dominum nostrum.) nempe igitur ipse ego quidem mente ser-

χριστοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν. ἄρα οὖν αὐτὸς ἐγὼ τῷ μὲν νοῒ δου-

uio legi Dei, at carne legi peccati.

λεύω νόμῳ θεοῦ, τῇ δὲ σαρκὶ, νόμῳ ἁμαρτίας.

CAP. VIII. η´

Nulla nempe nunc condemnatio his qui in Christo Iesu, non secūdū

Οὐδὲν ἄρα νῦν κατάκριμα τοῖς ἐν χριστῷ Ἰησοῦ, μὴ κατὰ 1

carnem ambulantibus, sed secundum spiritum. Nam lex

σάρκα περιπατοῦσιν, ἀλλὰ κατὰ πνεῦμα. ὁ γὰρ νόμος τοῦ 2

spiritus vitæ in Christo Iesu, liberauit me a

πνεύματος τῆς ζωῆς ἐν χριστῷ Ἰησοῦ, ἠλευθέρωσέ με ἀπὸ τοῦ

lege peccati, & mortis. Nam impossi-

νόμου τῆς ἁμαρτίας, καὶ τοῦ θανάτου. τὸ γὰρ ἀδύνα- 3

bile legis, in quo infirmabatur per carnem, Deus suum ipsius

τον τοῦ νόμου, ἐν ᾧ ἠσθένει διὰ τῆς σαρκὸς, ὁ θεὸς τὸν ἑαυτοῦ

filium mittens in similitudinem carnis peccati, & de

υἱὸν πέμψας ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς ἁμαρτίας, καὶ περὶ ἁ-

peccato damnauit peccatum in carne: Vt

μαρτίας κατέκρινε τὴν ἁμαρτίαν ἐν τῇ σαρκί· ἵνα τὸ 4

iustificatio legis impleretur in nobis, non secundum carnem

δικαίωμα τοῦ νόμου πληρωθῇ ἐν ἡμῖν τοῖς μὴ κατὰ σάρκα

ambulantibus, sed secundum spiritum. Nam secundum carnem

περιπατοῦσιν, ἀλλὰ κατὰ πνεῦμα. οἱ γὰρ κατὰ σάρκα 5

existentes, ea quæ carnis, sapiunt: qui verò secundum spiritum, ea quæ

ὄντες, τὰ τῆς σαρκὸς φρονοῦσιν· οἱ δὲ κατὰ πνεῦμα, τὰ τοῦ

spiritus. Nam prudentia carnis, mors:

πνεύματος. τὸ γὰρ φρόνημα τῆς σαρκὸς, θάνατος· 6

at prudentia spiritus, vita & pax.

τὸ δὲ φρόνημα τοῦ πνεύματος, ζωὴ καὶ εἰρήνη.

Propter quod prudentia carnis, inimica in Deum: nam le-

διότι τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς, ἔχθρα εἰς θεόν· τῷ γὰρ νό- 7

gi Dei non subiicitur: nec enim potest.

μῳ τοῦ θεοῦ οὐχ ὑποτάσσεται· οὐδὲ γὰρ δύναται.

At in carne existentes, Deo placere non possunt.

οἱ δὲ ἐν σαρκὶ ὄντες, θεῷ ἀρέσαι οὐ δύνανται. 8

Vos autem non estis in carne, sed in spiritu, si quidem spi-

ὑμεῖς δὲ οὐκ ἐστὲ ἐν σαρκὶ, ἀλλ᾽ ἐν πνεύματι, εἴπερ πνεῦ- 9

ritus Dei habitat in vobis. Si autem quis spiritum Christi non habet,

μα θεοῦ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν. εἰ δέ τις πνεῦμα χριστοῦ οὐκ ἔχει,

hic non est eius. Si autem Christus in vobis, ipsum quidē corpus mortuū

οὗτος οὐκ ἔστιν αὐτοῦ. εἰ δὲ χριστὸς ἐν ὑμῖν, τὸ μὲν σῶμα νεκρὸν 10

propter peccatum; at spiritus vita propter iustitiam.

διὰ ἁμαρτίαν· τὸ δὲ πνεῦμα ζωὴ διὰ δικαιοσύνην.

Si autem spiritus excitantis Iesum ex mortuis, habitat in

εἰ δὲ τὸ πνεῦμα τοῦ ἐγείραντος Ἰησοῦν ἐκ νεκρῶν οἰκεῖ ἐν ὑ- 11

vobis, suscitans Christum ex mortuis, viuificabit & mor-

μῖν, ὁ ἐγείρας τὸν χριστὸν ἐκ νεκρῶν, ζωοποιήσει καὶ τὰ θνη-

talia corpora vestra propter inhabitantem eius spiritum in vobis.

τὰ σώματα ὑμῶν διὰ τὸ ἐνοικοῦν αὐτοῦ πνεῦμα ἐν ὑμῖν.

Vtique ergo, fratres, debitores sumus, non carni, ad secundū carnē

ἄρα οὖν, ἀδελφοὶ, ὀφειλέται ἐσμὲν οὐ τῇ σαρκὶ, τοῦ κατὰ σάρκα 12

viuere. Si enim secundū carnē vixeritis, futuri estis mori: si autē

ζῆν. εἰ γὰρ κατὰ σάρκα ζῆτε, μέλλετε ἀποθνήσκειν· εἰ δὲ 13

Margin: πράττομαι intelligo: nolo, malum; est. iam; quod habitat; autem; hoc; nolo; quod habitat; quæ est; (Infelix; Gratia Dei; autem; Nihil ergo damnationis est iis nunc, qui ambulant. enim; quod; erat legi, ἀσθενέω; qui; ambulamus, Qui enim; sunt; sentiunt. est; autem; Quoniam sapientia est Deo: enim; est subiecta: Qui autem sunt, ἀρέσκω tamen; enim; est; verò viuit iustificationē. Quod eius qui suscitauit Iesum à; qui suscitauit; vt; viuamus. moriemini:

spiritu actiones corporis mortificaueritis, viuetis.

πνεύματι τὰς πράξεις τοῦ σώματος θανατοῦτε, ζήσεσθε.

Quicunque enim spiritu Dei aguntur, ij sunt filij Dei.

ὅσοι γὰρ πνεύματι θεοῦ ἄγονται, οὗτοί εἰσιν υἱοὶ θεοῦ. 14

Non enim accepistis spiritum seruitutis iterum in timorem, sed

οὐ γὰρ ἐλάβετε πνεῦμα δουλείας πάλιν εἰς φόβον, ἀλλ᾽ 15

accepistis spiritum adoptionis filiorū, in quo clamamus, Abba, (Pater.)

ἐλάβετε πνεῦμα υἱοθεσίας, ἐν ᾧ κράζομεν, ἀββᾶ, ὁ πατήρ.

Ipse spiritus contestatur spiritui nostro, quod

αὐτὸ τὸ πνεῦμα συμμαρτυρεῖ τῷ πνεύματι ἡμῶν, ὅτι 16

sumus filij Dei. Si autem filij, & hæredes:

ἐσμὲν τέκνα θεοῦ. εἰ δὲ τέκνα, καὶ κληρονόμοι· κληρονό- 17

des quidem Dei, cohæredes autem Christi: siquidē compatimur,

μοι μὲν θεοῦ, συγκληρονόμοι δὲ χριστοῦ· εἴπερ συμπάσχομεν,

vt & conglorificemur. Existimo enim, quòd non digne

ἵνα καὶ συνδοξασθῶμεν. λογίζομαι γὰρ, ὅτι οὐκ ἄξια τὰ 18

passiones nunc temporis, ad futuram gloriam reue-

παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ, πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυ-

lari in nobis. Nam anxia expectatio creaturæ,

φθῆναι εἰς ἡμᾶς. ἡ γὰρ ἀποκαραδοκία τῆς κτίσεως τὴν 19

reuelationem filiorum Dei expectat. Nam vani-

ἀποκάλυψιν τῶν υἱῶν τοῦ θεοῦ ἀπεκδέχεται. τῇ γὰρ ματαιό- 20

tati creatura subiecta est, non volens, sed propter subiicientem

τητι ἡ κτίσις ὑπετάγη οὐχ ἑκοῦσα, ἀλλὰ διὰ τὸν ὑποτάξαντα

in spe. Quia & ipsa creatura liberabitur a

ἐπ᾽ ἐλπίδι· 21 ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ κτίσις ἐλευθερωθήσεται ἀπὸ τῆς

seruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum

δουλείας τῆς φθορᾶς εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ

Dei. Scimus enim quòd omnis creatura ingemiscit, &

θεοῦ. οἴδαμεν γὰρ ὅτι πᾶσα ἡ κτίσις συστενάζει, καὶ 22

comparturit vsque nunc. Non solùm autem, sed & ipsi

συνωδίνει ἄχρι τοῦ νῦν. οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ 23

primitias spiritus habentes, & nos ipsi in nobisipsis

ἀπαρχὴν τοῦ πνεύματος ἔχοντες, καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ ἐν ἑαυτοῖς

gemimus, adoptione filiorum expectantes, redemptionem

στενάζομεν, υἱοθεσίαν ἀπεκδεχόμενοι, τὴν ἀπολύτρωσιν τοῦ

corporis nostri. Nam spe seruati sumus: spes autē

σώματος ἡμῶν. τῇ γὰρ ἐλπίδι ἐσώθημεν. ἐλπὶς δὲ 24

visa, non est spes: quod enim videt quis, quid & sperat?

βλεπομένη οὐκ ἔστιν ἐλπίς· ὃ γὰρ βλέπει τις, τί καὶ ἐλπίζει;

Si autē quod non videmus, speramus, per patientiam expe-

εἰ δὲ ὃ οὐ βλέπομεν, ἐλπίζομεν, δι᾽ ὑπομονῆς ἀπεκδε- 25

ctamus. Similiter autem & spiritus simul recipit

χόμεθα. ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ πνεῦμα συναντιλαμβάνεται 26

infirmitates nostras. nam quid oremus sicut oportet,

ταῖς ἀσθενείαις ἡμῶν· τὸ γὰρ τί προσευξόμεθα καθὸ δεῖ,

nescimus: sed ipse spiritus interpellat pro

οὐκ οἴδαμεν· ἀλλ᾽ αὐτὸ τὸ πνεῦμα ὑπερεντυγχάνει ὑπὲρ

nobis gemitibus inenarrabilibus. At scrutans corda

ἡμῶν στεναγμοῖς ἀλαλήτοις. ὁ δὲ ἐρευνῶν τὰς καρδίας 27

scit quid prudentia spiritus: quia secundū Deum inter-

οἶδε τί τὸ φρόνημα τοῦ πνεύματος, ὅτι κατὰ θεὸν ἐντυγχά-

pellat pro sanctis. Scimus autem, quoniam diligentibus Deum,

νει ὑπὲρ ἁγίων. οἴδαμεν δὲ, ὅτι τοῖς ἀγαπῶσι τὸν θεὸν 28

omnia cooperantur in bonum, secundum propositum vocatis

πάντα συνεργεῖ εἰς τὸ ἀγαθὸν, τοῖς κατὰ πρόθεσιν κλητοῖς

existentibus. Nam quos præsciuit, & prædestinauit conformes

οὖσιν. ὅτι οὓς προέγνω, καὶ προώρισε συμμόρφους 29

imaginis filij sui, ad esse eum primogenitum in

τῆς εἰκόνος τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, εἰς τὸ εἶναι αὐτὸν πρωτότοκον ἐν

multis fratribus. Quos autem prædestinauit, hos & vo-

πολλοῖς ἀδελφοῖς. οὓς δὲ προώρισε, τούτους καὶ ἐκά- 30

cauit: & quos vocauit, hos & iustificauit: quos autem iusti-

λεσε· καὶ οὓς ἐκάλεσε, τούτους καὶ ἐδικαίωσεν· οὓς δὲ ἐδικαί-

ficauit, illos & glorificauit. Quid ergo dicemus ad hæc?

ωσε, τούτους καὶ ἐδόξασε. τί οὖν ἐροῦμεν πρὸς ταῦ- 31

Si Deus pro nobis, quis contra nos? Qui etiam proprio

τα; εἰ ὁ θεὸς ὑπὲρ ἡμῶν, τίς καθ᾽ ἡμῶν; ὅς γε τοῦ ἰδίου 32

filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum,

υἱοῦ οὐκ ἐφείσατο, ἀλλ᾽ ὑπὲρ ἡμῶν πάντων παρέδωκεν αὐτόν,

quomodo non etiam cum illo omnia nobis gratificabit?

πῶς οὐχὶ καὶ σὺν αὐτῷ τὰ πάντα ἡμῖν χαρίσεται;

Quis accusabit aduersus electos Dei? Deus iustificans.

τίς ἐγκαλέσει κατὰ ἐκλεκτῶν θεοῦ; θεὸς ὁ δικαιῶν. 33

Quis condemnans? Christus mortuus, imagis verò &

τίς ὁ κατακρίνων; χριστὸς ὁ ἀποθανὼν, μᾶλλον δὲ καὶ 34

excitatus: qui & est in dextera Dei, qui etiam interpellat

ἐγερθεὶς, ὃς καὶ ἔστιν ἐν δεξιᾷ τοῦ θεοῦ, ὃς καὶ ἐντυγχάνει

pro nobis. Quis nos separabit a charitate Chri-

ὑπὲρ ἡμῶν. τίς ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ χρι- 35

sti? tribulatio? an angustia? an persecutio? an fames? an nudi-

στοῦ; θλίψις, ἢ στενοχωρία, ἢ διωγμὸς, ἢ λιμὸς, ἢ γυμνό-

tas? an periculum, an gladius? Sicut scriptum est, Quia

της, ἢ κίνδυνος, ἢ μάχαιρα; καθὼς γέγραπται, ὅτι 36

propter te mortificamur totam diem: æstimati sumus sicut

ἕνεκά σου θανατούμεθα ὅλην τὴν ἡμέραν· ἐλογίσθημεν ὡς

oues occisionis. Sed in his omnibus supera-

πρόβατα σφαγῆς. ἀλλ᾽ ἐν τούτοις πᾶσιν ὑπερνικῶ- 37

mus propter diligentem nos.

μεν διὰ τοῦ ἀγαπήσαντος ἡμᾶς.

Margin: facta carnis; enim testimonium reddit; tamen nunc cōdignæ συνδοξάζω; huius quæ reuelabitur; enim cum qui subiecit eam ὑποτάττομαι; adhuc. illa, intra nos; Dei; enim salui facti quæ videtur, nam; adiuuat infirmitatē nostrā. postulat; Qui autem scrutatur desiderii postulat; iis qui vocati sunt sancti. συνεργέω fieri; vt sit ipse primogenitus; προορίζω; magnificauit.; φείδομαι donauit?; qui iustificat. est qui condemnet? Iesus qui est imò qui & resurrexit: ad dexteram ergo; ὑπερνικάω eū qui dilexit

Certus
Persuasus sum enim, quia neque mors, neque vita, neque angeli,
πέπεισμαι γὰρ, ὅτι οὔτε θάνατος, οὔτε ζωὴ, οὔτε ἄγγελοι, 38
virtutes,
neque principatus, neque potestates, neque instantia, neque futura,
οὔτε ἀρχαὶ, οὔτε δυνάμεις, οὔτε ἐνεστῶτα, οὔτε μέλλοντα,
fortitudo, neque
Neque altitudo, neque profundum, neque aliqua creatura alia po-
οὔτε ὕψωμα, οὔτε βάθος, οὔτε τις κτίσις ἑτέρα δυνή- 39
est
terit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo
σεται ἡμᾶς χωρίσαι ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ θεοῦ, τῆς ἐν χριστῷ
Iesu Domino nostro.
ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν.

CAP. IX. θ'

testimonium perhibente
Veritatem dico in Christo, non mentior, contestante
Ἀλήθειαν λέγω ἐν χριστῷ, οὐ ψεύδομαι, συμμαρτυρού- 1
mihi conscientia mea in Spiritu sancto.
σης μοι τῆς συνειδήσεώς μου ἐν πνεύματι ἁγίῳ·
Quoniam tristitia mihi est magna, & continuus dolor cor-
ὅτι λύπη μοι ἐστὶ μεγάλη, καὶ ἀδιάλειπτος ὀδύνη τῇ καρ- 2
εὔχομαι
di meo. Optabam enim ipse ego anathema esse à
δίᾳ μου. ηὐχόμην γὰρ αὐτὸς ἐγὼ ἀνάθεμα εἶναι ἀπὸ τοῦ 3
qui sunt cognati mei
Christo pro fratribus meis, cognatis meis secundum carnem:
χριστοῦ ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν μου, τῶν συγγενῶν μου κατὰ σάρκα·
est
Qui sunt Israelitæ, quorum adoptio filiorum est, & gloria, &
οἵτινές εἰσιν ἰσραηλῖται, ὧν ἡ υἱοθεσία, καὶ ἡ δόξα, καὶ αἱ 4
testamentum, obsequium,
testamenta, & legislatio, & cultus, & promissa.
διαθῆκαι, καὶ ἡ νομοθεσία, καὶ ἡ λατρεία, καὶ αἱ ἐπαγγελίαι·
est qui est
Quorum patres, & ex quibus est Christus quod secundum carnem: existens
ὧν οἱ πατέρες, καὶ ἐξ ὧν ὁ χριστὸς, τὸ κατὰ σάρκα· ὁ ὢν 5
super omnia Deus benedictus in secula amen
ἐπὶ πάντων θεὸς εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας. ἀμήν.
ἐκπίπτω
Non fieri potest autẽ, quòd exciderit verbum Dei: non enim om-
οὐχ οἷον δὲ, ὅτι ἐκπέπτωκεν ὁ λόγος τοῦ θεοῦ· οὐ γὰρ πάν- 6
sunt Israelitæ. qui
nes qui ex Israel, ij Israel. Neque quia sunt semen
τες οἱ ἐξ ἰσραὴλ, οὗτοι ἰσραήλ. οὐδ' ὅτι εἰσὶ σπέρμα ἀ- 7
Abrahæ, omnes filij; sed in Isaac vocabitur tibi se-
βραὰμ, πάντες τέκνα· ἀλλ' ἐν ἰσαὰκ κληθήσεταί σοι σπέρ-
qui
men: Id est, Non filii carnis, hi filii
μα· τουτέστιν, οὐ τὰ τέκνα τῆς σαρκὸς, ταῦτα τέκνα τοῦ 8
qui sunt
Dei, sed filii promissionis, æstimantur in semine.
θεοῦ, ἀλλὰ τὰ τέκνα τῆς ἐπαγγελίας, λογίζεται εἰς σπέρμα.
est,
Promissionis enim verbum hoc est, Secundum tempus hoc
ἔρχομαι
ἐπαγγελίας γὰρ ὁ λόγος οὗτος, κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον ἐ- 9
illa,
veniam, & erit Saræ filius. Non solùm autem, sed
λεύσομαι, καὶ ἔσται τῇ σάρρᾳ υἱός. οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ 10
& Rebecca ex vno concubitum habens, Isaac patris nostri.
καὶ ῥεβέκκα ἐξ ἑνὸς κοίτην ἔχουσα ἰσαὰκ τοῦ πατρὸς ἡμῶν.
Cùm nati fuissent, aut aliquid boni egissent, aut mali,
Nondum enim natis, neque agentibus quid bonum aut ma-
μήπω γὰρ γεννηθέντων, μηδὲ πραξάντων τι ἀγαθὸν ἢ κα- 11
lum, (vt secundum electionem Dei propositum maneret,)
κὸν, ἵνα ἡ κατ' ἐκλογὴν τοῦ θεοῦ πρόθεσις μένῃ·
ἀγορεύω
Non ex operibus, sed ex vocante, dictum est ei, Quia
οὐκ ἐξ ἔργων, ἀλλ' ἐκ τοῦ καλοῦντος, ἐρρέθη αὐτῇ, ὅτι 12
maior seruiet minori: Sicut scriptum est,
ὁ μείζων δουλεύσει τῷ ἐλάσσονι· καθὼς γέγραπται, 13
autem
Iacob dilexi, at Esau odio habui.
μισέω
τὸν ἰακὼβ ἠγάπησα, τὸν δὲ ἠσαῦ ἐμίσησα.
abfit.
Quid ergo dicemus? nunquid iniquitas apud Deum? ne fiat.
τί οὖν ἐροῦμεν; μὴ ἀδικία παρὰ τῷ θεῷ; μὴ γένοιτο. 14
enim misericordia præstabo cui miserebor.
Nam Moysi dicit, Miserebor cuius misereor, & miserabor quemcunque
τῷ γὰρ μωσῇ λέγει, ἐλεήσω ὃν ἂν ἐλεῶ, καὶ οἰκτειρήσω ὃν ἂν 15
miseratus sum. Nempe igitur non volentis, neque currentis, sed
οἰκτείρω. ἄρα οὖν οὐ τοῦ θέλοντος, οὐδὲ τοῦ τρέχοντος, ἀλλὰ 16
est
miserentis Dei. Dicit enim scriptura Pharaoni, Quia in ipsum
τοῦ ἐλεοῦντος θεοῦ. λέγει γὰρ ἡ γραφὴ τῷ φαραὼ, ὅτι εἰς αὐτὸ 17
hoc excitaui te, vt ostendam in te virtutem meam,
τοῦτο ἐξήγειρά σε, ὅπως ἐνδείξωμαι ἐν σοὶ τὴν δύναμίν μου,
& vt annuntietur nomen meum in vniuersa terra.
καὶ ὅπως διαγγελῇ τὸ ὄνομά μου ἐν πάσῃ τῇ γῇ.
&
Nempe ergo cuius vult miseretur, quẽ autem vult indurat.
ἄρα οὖν ὃν θέλει ἐλεεῖ, ὃν δὲ θέλει σκληρύνει. 18
enim
Dices itaque mihi, Quid adhuc queritur? nam voluntati eius quis
ἐρεῖς οὖν μοι, τί ἔτι μέμφεται; τῷ γὰρ βουλήματι αὐτοῦ τίς 19
qui respódeas
resistit? Imò verò ô homo, tu quis es respon-
ἀνθέστηκε; μενοῦνγε, ὦ ἄνθρωπε, σὺ τίς εἶ ὁ ἀνταπο- 20
ei qui se finxit,
dens Deo? nũquid dicit figmentum fictori, Quid me
κρινόμενος τῷ θεῷ; μὴ ἐρεῖ τὸ πλάσμα τῷ πλάσαντι, τί με
fecisti sic? An non habet potestatem figulus
ἐποίησας οὕτως; ἢ οὐκ ἔχει ἐξουσίαν ὁ κεραμεὺς τοῦ 21
aliud Quòd
luti, ex eadem massa facere hoc quidem in honorem
πηλοῦ, ἐκ τοῦ αὐτοῦ φυράματος ποιῆσαι ὃ μὲν εἰς τιμὴν
vas, hoc verò in contumeliam? Si autem volens Deus ostendere
σκεῦος, ὃ δὲ εἰς ἀτιμίαν; εἰ δὲ θέλων ὁ θεὸς ἐνδείξασθαι 22
φέρω patientia
iram, & notam facere potentiam suam, sustinuit in multa
τὴν ὀργὴν, καὶ γνωρίσαι τὸ δυνατὸν αὐτοῦ, ἤνεγκεν ἐν πολ-
καταρτίζω
longanimitate vasa iræ adaptata in interitum:
λῇ μακροθυμίᾳ σκεύη ὀργῆς κατηρτισμένα εἰς ἀπώλειαν·
ostenderet προετοιμάζω
Et vt notas faceret diuitias gloriæ suæ in vasa
καὶ ἵνα γνωρίσῃ τὸν πλοῦτον τῆς δόξης αὐτοῦ ἐπὶ σκεύη 23
misericordiæ, quæ præparauit in gloriam: Quos & vocauit, nos,
ἐλέους, ἃ προητοίμασεν εἰς δόξαν· οὓς καὶ ἐκάλεσεν ἡμᾶς, 24

non solùm ex Iudæis, sed etiam ex Gentibus: Sicut & in
οὐ μόνον ἐξ ἰουδαίων, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἐθνῶν· ὡς καὶ ἐν 25
plebem meã, plebem meam, & non misericordiam consecutam, misericordiam consecutam.
Osee dicit, Vocabo non populum meũ, populum meum: &
τῷ ὠσηὲ λέγει, καλέσω τὸν οὐ λαόν μου, λαόν μου· καὶ
non dilectam, dilectam.
Et erit, in
τὴν οὐκ ἠγαπημένην, ἠγαπημένην. καὶ ἔσται, ἐν τῷ 26
plebs mea, ἀγαπάω
loco vbi dictum est eis, Non populus meus vos, ibi voca-
τόπῳ οὗ ἐρρέθη αὐτοῖς, οὐ λαός μου ὑμεῖς, ἐκεῖ κληθή-
buntur filii Dei viui. Esaias autem clamat pro
σονται υἱοὶ θεοῦ ζῶντος. ἠσαΐας δὲ κράζει ὑπὲρ τοῦ 27
Israel, Si fuerit numerus filiorum Israel tanquam arena
ἰσραὴλ, ἐὰν ᾖ ὁ ἀριθμὸς τῶν υἱῶν ἰσραὴλ ὡς ἡ ἄμμος τῆς
salux fient.
maris, reliquiæ seruabuntur. Verbum enim
θαλάσσης, τὸ κατάλειμμα σωθήσεται. λόγον γὰρ 28
æquitate. breuiatum Et
consummans, & abbreuians in iustitia, quia verbum con-
συντελῶν, καὶ συντέμνων ἐν δικαιοσύνῃ, ὅτι λόγον συντε-
συντέμνω
cisum faciet Dominus super terram. Sicut præ-
τμημένον ποιήσει κύριος ἐπὶ τῆς γῆς. καθὼς προεί- 29
προερέω Nisi
dixit Esaias, Si non Dominus Sabaoth reliquisset nobis
ρηκεν ἠσαΐας, εἰ μὴ κύριος σαβαὼθ ἐγκατέλιπεν ἡμῖν
semen, sicut Sodoma vtique facti essemus, & sicut Gomorrha vtique
σπέρμα, ὡς σόδομα ἂν ἐγενήθημεν, καὶ ὡς γόμορρα ἂν ὡ-
quæ sectabantur
similes fuissemus. Quid ergo dicemus? Quòd Gentes non sectantes
μοιώθημεν. τί οὖν ἐροῦμεν; ὅτι ἔθνη τὰ μὴ διώκοντα 30
διώκω est
iustitiam, apprehenderunt iustitiam: iustitiam autem quæ
δικαιοσύνην, κατέλαβε δικαιοσύνην, δικαιοσύνην δὲ τὴν
sectando
ex fide: Israel verò sectans legem iustitiæ, in
ἐκ πίστεως· ἰσραὴλ δὲ διώκων νόμον δικαιοσύνης, εἰς 31
Quare?
legem iustitiæ non peruenit. Propter quid? quia non ex fi-
νόμον δικαιοσύνης οὐκ ἔφθασε. διατί; ὅτι οὐκ ἐκ πί- 32
φθάνω in lapidem
de, sed quasi ex operibus legis. offenderunt enim lapidi
στεως, ἀλλ' ὡς ἐξ ἔργων νόμου. προσέκοψαν γὰρ τῷ λίθῳ τοῦ
προσκόπτω
offensionis: Sicut scriptum est: Ecce ego pono in Sion
προσκόμματος· καθὼς γέγραπται, ἰδοὺ τίθημι ἐν σιὼν 33
qui credit
lapidem offensionis, & petram scandali: & omnis cre-
λίθον προσκόμματος, καὶ πέτραν σκανδάλου· καὶ πᾶς ὁ πι-
καταισχύνομαι
dens in eum, non confundetur.
στεύων ἐπ' αὐτῷ, οὐ καταισχυνθήσεται.

CAP. X. ι'

Fratres, ipsa quidẽ bona voluntas mei cordis, & obsecratio
Ἀδελφοὶ, ἡ μὲν εὐδοκία τῆς ἐμῆς καρδίας, καὶ ἡ δέησις 1
fit illis
ad Deum, pro Israel est in salutem.
ἡ πρὸς τὸν θεὸν, ὑπὲρ τοῦ ἰσραήλ ἐστιν εἰς σωτηρίαν.
Testimonium perhibeo æmulationem
Testor enim illis, quòd zelum Dei habent, sed nõ secundũ
μαρτυρῶ γὰρ αὐτοῖς, ὅτι ζῆλον θεοῦ ἔχουσιν, ἀλλ' οὐ κατ' 2
scientiam. Ignorantes enim Dei iusti-
ἐπίγνωσιν. ἀγνοοῦντες γὰρ τὴν τοῦ θεοῦ δικαιοσύ- 3
suam
tiam, & propriam iustitiam quærentes statuere,
νην, καὶ τὴν ἰδίαν δικαιοσύνην ζητοῦντες στῆσαι, τῇ δι-
iustitiæ Dei non sunt subiecti. Finis enim legis
καιοσύνῃ τοῦ θεοῦ οὐχ ὑπετάγησαν. τέλος γὰρ νόμου 4
Christus, ad iustitiam omni credenti.
χριστὸς, εἰς δικαιοσύνην παντὶ τῷ πιστεύοντι.
scripsit, quoniã est qui fecerit ea.
Moyses enim scribit, Iustitiam quæ est ex lege,
μωσῆς γὰρ γράφει τὴν δικαιοσύνην τὴν ἐκ τοῦ νόμου, 5
quòd faciens ea homo, viuet in eis.
ὅτι ὁ ποιήσας αὐτὰ ἄνθρωπος ζήσεται ἐν αὐτοῖς.
est
Quæ autẽ ex fide est iustitia sic dicit, Ne dixeris in
ἡ δὲ ἐκ πίστεως δικαιοσύνη οὕτω λέγει, μὴ εἴπῃς ἐν τῇ 6
corde tuo, Quis ascendet in cælum? id est Christum
καρδίᾳ σου, τίς ἀναβήσεται εἰς τὸν οὐρανόν; τουτέστι χριστὸν
deducere. Aut, quis descendet in abyssum? hoc,
καταγαγεῖν. ἢ, τίς καταβήσεται εἰς τὴν ἄβυσσον; του- 7
καταβαίνω reuocare.
est Christum à mortuis reducere. Sed quid dicit? Prope
τέστι χριστὸν ἐκ νεκρῶν ἀναγαγεῖν. ἀλλὰ τί λέγει; ἐγγύς 8
scriptura
te verbum est in ore tuo, & in corde tuo. hoc
σου τὸ ῥῆμά ἐστιν ἐν τῷ στόματί σου, καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ σου. του-
κηρύττω
est verbum fidei, quod prædicamus. Quia si con-
τέστι τὸ ῥῆμα τῆς πίστεως, ὃ κηρύσσομεν· ὅτι ἐὰν ὁμο- 9
fitearis in ore tuo Dominum Iesum, & credideris in
λογήσῃς ἐν τῷ στόματί σου κύριον ἰησοῦν, καὶ πιστεύσῃς ἐν
saluus eris. σώζω
corde tuo, quòd Deus illum suscitauit à mortuis, saluaberis.
τῇ καρδίᾳ σου, ὅτι ὁ θεὸς αὐτὸν ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν, σωθήσῃ.
Corde enim creditur ad iustitiam, ore autem con-
καρδίᾳ γὰρ πιστεύεται εἰς δικαιοσύνην, στόματι δὲ ὁμο- 10
qui credit
fessio fit ad salutem. Dicit enim scriptura, Quia omnis credens
λογεῖται εἰς σωτηρίαν. λέγει γὰρ ἡ γραφὴ, ὅτι πᾶς ὁ πιστεύων 11
καταισχύνομαι
in illum, non confundetur. Non enim est distinctio
ἐπ' αὐτῷ, οὐ καταισχυνθήσεται. οὐ γάρ ἐστι διαστολὴ 12
Iudæique & Græci: nam idem Dominus omnium, diues
ἰουδαίου τε καὶ ἕλληνος· ὁ γὰρ αὐτὸς κύριος πάντων, πλουτῶν
qui inuocant
in omnes inuocantes illum. Omnis enim quicunque
εἰς πάντας τοὺς ἐπικαλουμένους αὐτόν. πᾶς γὰρ ὃς ἂν ἐπι- 13
saluus erit.
inuocauerit nomen Domini, seruabitur. Quomodo ergo inuo-
καλέσηται τὸ ὄνομα κυρίου, σωθήσεται. πῶς οὖν ἐπικα- 14
aut lo-
cabunt in quem non crediderunt? quomodo autem credent ei quem non
λέσονται εἰς ὃν οὐκ ἐπίστευσαν; πῶς δὲ πιστεύσουσιν οὗ οὐκ
audierunt? quomodo autem audient sine prædicante?
ἤκουσαν; πῶς δὲ ἀκούσουσι χωρὶς κηρύσσοντος;

Quomodo verò prædicabunt, *si non* mittantur? sicut scriptum
πῶς δὲ κηρύξουσιν, ἐὰν μὴ ἀποσταλῶσι; καθὼς γέγρα- 15
est, Quàm speciosi pedes euangelizantium pacem,
πται, ὡς ὡραῖοι οἱ πόδες τῶν εὐαγγελιζομένων εἰρήνην,
euangelizantium bona? Sed non omnes
τῶν εὐαγγελιζομένων τὰ ἀγαθά. ἀλλ' οὐ πάντες 16
auscultarunt Euangelio. Esaias enim dicit, Domine, quis cre-
ὑπήκουσαν τῷ εὐαγγελίῳ. ἡσαΐας γὰρ λέγει, κύριε, τίς ἐπί-
didit auditui nostro? Ergo fides ex auditu: *at* auditus
στευσε τῇ ἀκοῇ ἡμῶν; ἄρα ἡ πίστις ἐξ ἀκοῆς· ἡ δὲ ἀκοὴ 17
per verbum *Dei*. Sed dico, Nũquid non audierunt? *Imò*
διὰ ῥήματος θεοῦ. ἀλλὰ λέγω, μὴ οὐκ ἤκουσαν; με- 18
verò in omnem terram exiuit sonus eorum, &
νοῦνγε εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν, καὶ
in fines *habitata* verba eorum.
εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ ῥήματα αὐτῶν.
Sed dico, Nunquid nõ cognouit Israel? primus Moyses dicit,
ἀλλὰ λέγω, μὴ οὐκ ἔγνω ἰσραήλ; πρῶτος μωυσῆς λέγει, 19
Ego ad æmulationẽ adducam vos in non gentem, in gentem insipientem
ἐγὼ παραζηλώσω ὑμᾶς ἐπ' οὐκ ἔθνει, ἐπὶ ἔθνει ἀσυνέτῳ
in iram mittam vos. Esaias autem audet, & dicit,
παροργιῶ ὑμᾶς. ἡσαΐας δὲ ἀποτολμᾷ, καὶ λέγει, 20
Inuentus sum me non quærentibus: *conspicuus factus sum* me non
εὑρέθην τοῖς ἐμὲ μὴ ζητοῦσιν· ἐμφανὴς ἐγενόμην τοῖς ἐμὲ μὴ
interrogantibus. Ad autem Israel dicit, Totam
ἐπερωτῶσι. πρὸς δὲ τὸν ἰσραὴλ λέγει, ὅλην τὴν ἡ- 21
diem expandi manus meas ad populum *impersuasum*,
μέραν ἐξεπέτασα τὰς χεῖράς μου πρὸς λαὸν ἀπειθοῦντα,
& contradicentem.
καὶ ἀντιλέγοντα.

nisi · obediunt · autem · Christi. · Et quidem · orbis terræ · palam apparui iis qui · εὑρίσκω · interrogabãt, · non credentẽ, · ἐκπετάννυμι

CAP. XI. ια'

Dico ergo, Nunquid repulit Deus populum suum? *ne fiat*:
Λέγω οὖν, μὴ ἀπώσατο ὁ θεὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ; μὴ γένοι- 1
etenim ego Israelita sum, ex semine Abraham, *tri-*
το· καὶ γὰρ ἐγὼ ἰσραηλίτης εἰμί, ἐκ σπέρματος ἀβραάμ, φυ-
bu Beniamin. Non repulit Deus plebem suam,
λῆς βενιαμίν. οὐκ ἀπώσατο ὁ θεὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ, 2
quam præsciuit. an nescitis in Elia quid dicit scriptura? *vt* inter-
ὃν προέγνω. ἢ οὐκ οἴδατε ἐν ἠλίᾳ τί λέγει ἡ γραφή; ὡς ἐντυγ-
pellat Deum aduersum Israel? *dicens*, Domine, pro-
χάνει τῷ θεῷ κατὰ τοῦ ἰσραήλ, λέγων, κύριε, τοὺς προ- 3
phetas tuos occiderunt, & altaria tua suffoderunt:
φήτας σου ἀπέκτειναν, καὶ τὰ θυσιαστήριά σου κατέσκαψαν·
& ego relictus sum solus, & quærunt animam meam.
κἀγὼ ὑπελείφθην μόνος, καὶ ζητοῦσι τὴν ψυχήν μου.
Sed quid dicit illi diuinum responsum? Reliqui mihi*ipsi*
ἀλλὰ τί λέγει αὐτῷ ὁ χρηματισμός; κατέλιπον ἐμαυτῷ 4
septem *mille viros*, qui non curuauerunt genua Baal.
ἑπτακισχιλίους ἄνδρας, οἵτινες οὐκ ἔκαμψαν γόνυ τῇ βάαλ.
Sic ergo & in nunc tempore, *relictio* secundum electionem
οὕτως οὖν καὶ ἐν τῷ νῦν καιρῷ, λεῖμμα κατ' ἐκλογὴν 5
gratiæ *facta est*. Si autem gratia, non iam ex operibus, alioquin
χάριτος γέγονεν. εἰ δὲ χάριτι, οὐκ ἔτι ἐξ ἔργων· ἐπεὶ ἡ 6
gratia non iam est gratia. *si autem ex operibus, non amplius est gra-*
χάρις οὐκ ἔτι γίνεται χάρις. εἰ δὲ ἐξ ἔργων, οὐκ ἔτι ἐστὶ χά-
tia: alioqui opus non amplius est opus. Quid ergo? quod *in-*
ρις· ἐπεὶ τὸ ἔργον οὐκ ἔτι ἐστὶν ἔργον. τί οὖν; ὃ ἐπι- 7
quirit Israel, hoc non est consecutus: *at* electio consecuta est:
ζητεῖ ἰσραήλ, τοῦτο οὐκ ἐπέτυχεν· ἡ δὲ ἐκλογὴ ἐπέτυχεν· οἱ
at cæteri *obdurueruni*: Sicut scriptum est, Dedit
δὲ λοιποὶ ἐπωρώθησαν· καθὼς γέγραπται, ἔδωκεν 8
illis Deus spiritum compunctionis: oculos, *ad non vi-*
αὐτοῖς ὁ θεὸς πνεῦμα κατανύξεως· ὀφθαλμοὺς τοῦ μὴ βλέ-
dendum, & aures *ad non audiendum*, vsque in hodiernum diem.
πειν, καὶ ὦτα τοῦ μὴ ἀκούειν, ἕως τῆς σήμερον ἡμέρας.
Et Dauid dicit, Fiat mensa eorum in laqueum,
καὶ δαβὶδ λέγει, γενηθήτω ἡ τράπεζα αὐτῶν εἰς παγίδα, 9
& in captionem, & in scandalum, & in retributionem illis.
καὶ εἰς θήραν, καὶ εἰς σκάνδαλον, καὶ εἰς ἀνταπόδομα αὐτοῖς.
Obscurentur oculi eorum *ad non videndum*, &
σκοτισθήτωσαν οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν τοῦ μὴ βλέπειν, καὶ τὸν 10
dorsum eorum semper incurua. Dico ergo, Nũquid
νῶτον αὐτῶν διαπαντὸς σύγκαμψον. λέγω οὖν, μὴ 11
offenderunt, vt caderent? *ne fiat*. sed illorum *ruina*,
ἔπταισαν, ἵνα πέσωσι; μὴ γένοιτο. ἀλλὰ τῷ αὐτῶν παραπτώ-
salus Gentibus, *ad æmulatione extirpandum* illos.
ματι ἡ σωτηρία τοῖς ἔθνεσιν, εἰς τὸ παραζηλῶσαι αὐτούς.
Si verò ruina illorum diuitiæ mundi, & di-
εἰ δὲ τὸ παράπτωμα αὐτῶν πλοῦτος κόσμου, καὶ τὸ ἥτ- 12
minutio eorum diuitiæ Gentium, quanto magis plenitudo
τημα αὐτῶν πλοῦτος ἐθνῶν, πόσῳ μᾶλλον τὸ πλήρωμα
eorum? Vobis enim dico Gentibus, *ad quantum* quidem sum
αὐτῶν; ὑμῖν γὰρ λέγω τοῖς ἔθνεσιν, ἐφ' ὅσον μέν εἰμι 13
ego Gentium Apostolus, ministerium meum *glorificabo*.
ἐγὼ ἐθνῶν ἀπόστολος, τὴν διακονίαν μου δοξάζω·
Si quomodo ad æmulandũ prouocẽ meam carnem, & *saluem* aliquos
εἴπως παραζηλώσω μου τὴν σάρκα, καὶ σώσω τινὰς 14
ex illis. Si enim *abiectio* eorum, reconciliatio
ἐξ αὐτῶν. εἰ γὰρ ἡ ἀποβολὴ αὐτῶν, καταλλαγὴ 15

absit: · ἀπωθέω · nam & · de tribu · quemadmodum · ὑπολείπομαι · millia virorum · ante · hoc · reliquiæ · saluæ factæ sunt. · quærebat · autem · ἐπιτυγχάνω · verò excæcati sunt: · πωρόω · vt nõ videant, · vt nõ audiant, · ne videant, · συγκάμπτω · sic absit: · delicto, est · vt æmulentur · παραζηλόω · Quòd si delictum · sunt · quamdiu · honorificabo. · saluos faciam · amissio est

mundi, quæ assumptio, *si non* vita ex mortuis? *Si verò*
κόσμου, τίς ἡ πρόσληψις, εἰ μὴ ζωὴ ἐκ νεκρῶν; εἰ δὲ ἡ 16
primitia sancta, & massa: & si radix sancta, &
ἀπαρχὴ ἁγία, καὶ τὸ φύραμα· καὶ εἰ ἡ ῥίζα ἁγία, καὶ οἱ
rami. *Si verò* aliqui *ramorum* defracti sunt, tu
κλάδοι. εἰ δέ τινες τῶν κλάδων ἐξεκλάσθησαν, σὺ 17
autem oleaster *existens* insertus es in illis, & *particeps*
δὲ ἀγριέλαιος ὢν ἐνεκεντρίσθης ἐν αὐτοῖς, καὶ συγκοινωνὸς
radicis, & pinguedinis oliuæ factus es;
τῆς ῥίζης, καὶ τῆς πιότητος τῆς ἐλαίας ἐγένου·
Ne glorieris ramis. si verò gloriaris, non
μὴ κατακαυχῶ τῶν κλάδων. εἰ δὲ κατακαυχᾶσαι, οὐ 18
tu radicem portas, sed radix te. Dices ergo,
σὺ τὴν ῥίζαν βαστάζεις, ἀλλ' ἡ ῥίζα σέ. ἐρεῖς οὖν, 19
Defracti sunt rami, vt ego inserar.
ἐξεκλάσθησαν οἱ κλάδοι, ἵνα ἐγὼ ἐγκεντρισθῶ.
Pulchrè. incredulitate defracti sunt, tu autem fide stas:
καλῶς· τῇ ἀπιστίᾳ ἐξεκλάσθησαν, σὺ δὲ τῇ πίστει ἕστηκας· 20
ne efferaris animo, sed time. Si enim Deus *ipsis secundum*
μὴ ὑψηλοφρόνει, ἀλλὰ φοβοῦ. εἰ γὰρ ὁ θεὸς τῶν κατὰ 21
naturam ramis non pepercit, ne fortè nec tibi parcat.
φύσιν κλάδων οὐκ ἐφείσατο, μήπως οὐδὲ σοῦ φείσεται.
Vide ergo *benignitatem*, & seueritatem Dei: in quidem
ἴδε οὖν χρηστότητα καὶ ἀποτομίαν θεοῦ· ἐπὶ μὲν τοὺς 22
lapsos, seueritatem: in autem te *benignitatem*, si permanseris
πεσόντας, ἀποτομίαν· ἐπὶ δὲ σὲ χρηστότητα, ἐὰν ἐπιμείνῃς τῇ
benignitati. alioquin & tu exciderls. Et illi *autem*, si
χρηστότητι. ἐπεὶ καὶ σὺ ἐκκοπήσῃ· καὶ ἐκεῖνοι δέ, ἐὰν 23
non permanserint *incredulitati*, inserentur. potens enim
μὴ ἐπιμείνωσι τῇ ἀπιστίᾳ, ἐγκεντρισθήσονται· δυνατὸς γάρ
est Deus iterum inserere illos.
ἐστιν ὁ θεὸς πάλιν ἐγκεντρίσαι αὐτούς.
Si enim tu ex *illo secundum naturam* excisus es oleastro, &
εἰ γὰρ σὺ ἐκ τῆς κατὰ φύσιν ἐξεκόπης ἀγριελαίου, καὶ 24
contra naturam insertus es in bonam oliuam, quanto magis
παρὰ φύσιν ἐνεκεντρίσθης εἰς καλλιέλαιον, πόσῳ μᾶλλον
ii qui secundum naturam inserentur *propriæ* oliuæ?
οὗτοι οἱ κατὰ φύσιν ἐγκεντρισθήσονται τῇ ἰδίᾳ ἐλαίᾳ;
Non enim *volo* vos ignorare, fratres, mysterium hoc,
οὐ γὰρ θέλω ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, τὸ μυστήριον τοῦτο, 25
(vt non sitis *apud vosipsos arrogantes*) quia *obduratio* ex parte
ἵνα μὴ ἦτε παρ' ἑαυτοῖς φρόνιμοι, ὅτι πώρωσις ἀπὸ μέρους
Israel *facta est*, *vsque quo* plenitudo Gentium intraret.
τῷ ἰσραὴλ γέγονεν, ἄχρις οὗ τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν εἰσέλθῃ·
Et sic omnis Israel *seruabitur*, sicut scriptum est,
καὶ οὕτω πᾶς ἰσραὴλ σωθήσεται, καθὼς γέγραπται, 26
Veniet ex Sion *liberator*, & *auertet impietates* à Iacob.
ἥξει ἐκ σιὼν ὁ ῥυόμενος, καὶ ἀποστρέψει ἀσεβείας ἀπὸ ἰακώβ.
Et hoc illis à me *fœdus*, cùm abstulero
καὶ αὕτη αὐτοῖς ἡ παρ' ἐμοῦ διαθήκη, ὅταν ἀφέλωμαι 27
peccata eorum. Secundum quidem Euangelium, inimici
τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν. κατὰ μὲν τὸ εὐαγγέλιον, ἐχθροὶ 28
propter vos: secundũ autem electionem, *dilecti* propter patres.
δι' ὑμᾶς· κατὰ δὲ τὴν ἐκλογήν, ἀγαπητοὶ διὰ τοὺς πατέρας.
Impœnitibilia enim dona, & vocatio Dei.
ἀμεταμέλητα γὰρ τὰ χαρίσματα, καὶ ἡ κλῆσις τοῦ θεοῦ. 29
Sicut enim aliquando & vos non credidistis Deo, nunc autẽ mise-
ὥσπερ γὰρ ποτὲ καὶ ὑμεῖς ἠπειθήσατε τῷ θεῷ, νῦν δὲ ἠ- 30
ricordiã cõsecuti estis illorum *incredulitate*: Ita & isti nunc nõ cre-
λεήθητε τῇ τούτων ἀπειθείᾳ· οὕτω καὶ οὗτοι νῦν ἠπεί- 31
diderunt *vestra misericordia*, vt & ipsi misericordiam consequantur.
θησαν τῷ ὑμετέρῳ ἐλέει, ἵνα καὶ αὐτοὶ ἐλεηθῶσι.
Conclusit enim Deus *omnes* in incredulitatem, vt
συνέκλεισε γὰρ ὁ θεὸς τοὺς πάντας εἰς ἀπείθειαν, ἵνα τοὺς 32
omnium misereatur. O *profunditas* diuitiarum, & sapientiæ, & scien-
πάντας ἐλεήσῃ. ὦ βάθος πλούτου, καὶ σοφίας, καὶ γνώ- 33
tiæ Dei: quàm incomprehensibilia iudicia eius, & inperuestiga-
σεως θεοῦ· ὡς ἀνεξερεύνητα τὰ κρίματα αὐτοῦ, καὶ ἀνεξιχνία-
biles viæ eius! Quis enim cognouit sensum Domini, aut quis con-
στοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ. τίς γὰρ ἔγνω νοῦν κυρίου, ἢ τίς σύμ- 34
siliarius eius fuit? Aut quis prior dedit illi, & retri-
βουλος αὐτοῦ ἐγένετο; ἢ τίς προέδωκεν αὐτῷ, καὶ ἀντα- 35
buetur ei? Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in
ποδοθήσεται αὐτῷ; ὅτι ἐξ αὐτοῦ, καὶ δι' αὐτοῦ, καὶ εἰς 36
ipso omnia: ipsi gloria in secula. Amen.
αὐτὸν τὰ πάντα· αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. ἀμήν.

nisi · Quòd si delibatio est · Quòd si · ex ramis · cum esses, · socius · ἐγκεντρίζω · Noli gloriari aduersus ramos. quòd si · Bene. propter incredulitatem · ἐκκλάζω · noli altum sapere, · naturalibus · φείδομαι · bonitatem, · eos qui ceciderunt, · bonitatẽ Dei, · in bonitate. · Sed · in incredulitate, · Nam naturali · suæ · Nolo · vobisipsis sapientes) · cæcitas · in contigit, · donec · saluus fieret, · qui eripiat, · auertat impietatem · testamentum, · charissimi · Sine pœnitentia sunt · ἀπειθέω · propter incredulitatem. · in vestram misericordiã, · omnia · altitudo · sunt · sunt

CAP. XII. ιβ'

Hortor itaque vos, fratres, per *miserationes*
Παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς, ἀδελφοί, διὰ τῶν οἰκτιρμῶν τοῦ 1
Dei, *sistere* corpora vestra hostiam viuentem, sanctam,
θεοῦ, παραστῆσαι τὰ σώματα ὑμῶν θυσίαν ζῶσαν, ἁγίαν,
bene placentem Deo, *rationalem cultum* vestrum.
εὐάρεστον τῷ θεῷ, τὴν λογικὴν λατρείαν ὑμῶν.
Et *ne configuramini* seculo huic: sed refor-
καὶ μὴ συσχηματίζεσθε τῷ αἰῶνι τούτῳ· ἀλλὰ μεταμορ- 2
mamini *renouitate* sensus vestri, *ad probandum vos* quæ
φοῦσθε τῇ ἀνακαινώσει τοῦ νοὸς ὑμῶν, εἰς τὸ δοκιμάζειν ὑμᾶς τί
voluntas Dei bona, & bene placens, & perfecta.
τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ τὸ ἀγαθόν, καὶ εὐάρεστον, καὶ τέλειον.

Obsecro · misericordiã · vt exhibeatis · rationabile obsequium · nolite conformari · in · vt probetis · sit

Dico enim per gratiam *datam* mihi, *omni
λέγω γὰρ διὰ τῆς χάριτος τῆς δοθείσης μοι, παντὶ τῷ 3
existenti in vobis, non ˢsuper sapere ᵗ*præter quod* oportet sapere: sed sa-
ὄντι ἐν ὑμῖν, μὴ ὑπερφρονεῖν παρ' ὃ δεῖ φρονεῖν, ἀλλὰ φρο-
pere ad ‖sobrium-esse, vnicuique sicut Deus ˣ*partitus est* mensuram fidei.
νεῖν εἰς τὸ σωφρονεῖν, ἑκάστῳ ὡς ὁ θεὸς ἐμέρισε μέτρον πίστεως.
Sicut enim in vno corpore membra multa habemus, *at*
καθάπερ γὰρ ἐν ἑνὶ σώματι μέλη πολλὰ ἔχομεν, τὰ δὲ 4
membra* omnia non eundem habent actum: Ita mul-
μέλη πάντα οὐ τὴν αὐτὴν ἔχει πρᾶξιν· οὕτως οἱ πολ- 5
ti vnum corpus sumus in Christo, *at singulum alia aliorum* membra.
λοὶ ἓν σῶμά ἐσμεν ἐν Χριστῷ, ὁ δὲ καθεῖς ἀλλήλων μέλη.
Habentes autem donationes secundum gratiam *datam*
ἔχοντες δὲ χαρίσματα κατὰ τὴν χάριν τὴν δοθεῖσαν 6
nobis, differentes, siue prophetiam secundum rationem
ἡμῖν, διάφορα, εἴτε προφητείαν, κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς
fidei: Siue ministerium, in ‖*ministerio*: siue ˢ*do-*
πίστεως· εἴτε διακονίαν, ἐν τῇ διακονίᾳ· εἴτε ὁ διδά- 7
cens, in doctrina: *Siue exhortans*, in
σκων, ἐν τῇ διδασκαλίᾳ· εἴτε ὁ παρακαλῶν, ἐν τῇ 8
ʸ*exhortatione*: *distribuens*, in simplicitate: ʷ*præfectus* in
παρακλήσει· ὁ μεταδιδοὺς, ἐν ἁπλότητι· ὁ προϊστάμενος, ἐν
solicitudine: ‖*miserescens* in hilaritate. Dilectio sine simulatione:
σπουδῇ· ὁ ἐλεῶν ἐν ἱλαρότητι· ἡ ἀγάπη, ἀνυπόκριτος· 9
odientes malum, adhærentes bono.
ἀποστυγοῦντες τὸ πονηρὸν, κολλώμενοι τῷ ἀγαθῷ·
**Fraterna charitate in sese mutuo amore propensi*: honore ʷ*alij*
τῇ φιλαδελφίᾳ εἰς ἀλλήλους φιλόστοργοι· τῇ τιμῇ ἀλλή- 10
alios præuenientes: Solicitudine non pigri, spi-
λους προηγούμενοι· τῇ σπουδῇ μὴ ὀκνηροί, τῷ πνεύ- 11
ritu feruentes, Domino seruientes. Spe gau-
ματι ζέοντες, τῷ κυρίῳ δουλεύοντες· τῇ ἐλπίδι χαί- 12
dentes, ʷtribulatione patientes, orationi instan-
ροντες, τῇ θλίψει ὑπομένοντες, τῇ προσευχῇ προσκαρτε-
tes. ‖*Vsibus* sanctorum communicantes,
ροῦντες· ταῖς χρείαις τῶν ἁγίων κοινωνοῦντες, τὴν 13
hospitalitatem sectantes. Benedicite persequentibus
φιλοξενίαν διώκοντες. εὐλογεῖτε τοὺς διώκοντας ὑ- 14
vos: benedicite, & ʷ*ne imprecamini*. Gaudere cum gau-
μᾶς· εὐλογεῖτε, καὶ μὴ καταρᾶσθε. χαίρειν μετὰ χαι- 15
dentibus, & flere cum flentibus. Idipsum *in*
ρόντων, καὶ κλαίειν μετὰ κλαιόντων· τὸ αὐτὸ εἰς 16
inuicem sentientes: non alta sapientes, sed
ἀλλήλους φρονοῦντες· μὴ τὰ ὑψηλὰ φρονοῦντες, ἀλλὰ τοῖς
humilibus consentientes. ‖*ne este* prudentes apud vosmetipsos.
ταπεινοῖς συναπαγόμενοι. μὴ γίνεσθε φρόνιμοι παρ' ἑαυτοῖς·
Nulli malum pro malo reddentes, *procurantes ho-*
μηδενὶ κακὸν ἀντὶ κακοῦ ἀποδιδόντες· προνοούμενοι κα- 17
nesta coram omnibus hominibus. Si ‖*possibile*, quod ex
λὰ ἐνώπιον πάντων ἀνθρώπων. εἰ δυνατὸν, τὸ ἐξ 18
vobis*, cum omnibus hominibus pacem habentes: Non vosmetipsos
ὑμῶν, μετὰ πάντων ἀνθρώπων εἰρηνεύοντες. μὴ ἑαυτοὺς 19
ʸ*vlciscentes*, *dilecti*, sed date locum iræ: scriptum
ἐκδικοῦντες, ἀγαπητοὶ, ἀλλὰ δότε τόπον τῇ ὀργῇ· γέγρα-
est enim, Mihi vindicta, ego retribuam, dicit Dominus.
πται γὰρ, ἐμοὶ ἐκδίκησις, ἐγὼ ἀνταποδώσω, λέγει κύριος.
ʷSi *ergo* esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitit, po-
ἐὰν οὖν πεινᾷ ὁ ἐχθρός σου, ψώμιζε αὐτόν· ἐὰν διψᾷ, πό- 20
tum da illi. hoc enim faciens, carbones ignis congeres super
τιζε αὐτόν· τοῦτο γὰρ ποιῶν, ἄνθρακας πυρὸς σωρεύσεις ἐπὶ τὴν
caput eius. ʷ*Ne vincitor* à malo, sed vince
κεφαλὴν αὐτοῦ. μὴ νικῶ ὑπὸ τοῦ κακοῦ, ἀλλὰ νίκα 21
in bono malum.
ἐν τῷ ἀγαθῷ τὸ κακόν.

quæ data est
*omnibus qui sunt inter vos,
ʷplus ˣquàm
‖sobrietatem,
ˣdiuisit
ᵉμετρίζω
*autem
singuli autem alter alterius
quæ data est
‖ministrando:
ˢqui docet,
*Qui exhortatur
ʸexhortando:
qui tribuit
ʷqui præest
‖qui miseretur
* Charitatem fraternitatis inuicem diligentes:
ʷinuicem
ʷin
ᵈπροσκαρτερέω
ʷNecessitatibus
ʷnolite maledicere.
ᵉκαταράομαι
‖Nolite esse
prouidentes bona, non tantùm coram Deo, sed etiam
‖fieri potest,
ˣest,
ʸdefendentes,
charissimi,
ʷSed si
ʷNoli vinci

CAP. XIII. ιγ'

Omnis anima potestatibus *super habentibus* subdita sit: non enim
Πᾶσα ψυχὴ ἐξουσίαις ὑπερεχούσαις ὑποτασσέσθω· οὐ γάρ 1
est potestas *si non* à Deo: quæ autem ‖*existentes potestates* à Deo
ἐστιν ἐξουσία εἰ μὴ ὑπὸ θεοῦ· αἱ δὲ οὖσαι ἐξουσίαι ὑπὸ τοῦ θεοῦ
ʸ*ordinatæ* sunt. Itaque *resistens* potestati,
τεταγμέναι εἰσίν. ὥστε ὁ ἀντιτασσόμενος τῇ ἐξουσίᾳ, 2
ipsi Dei ordinationi resistit. ʸ*at resistentes*, sibi*ipsis*
τῇ τοῦ θεοῦ διαταγῇ ἀνθέστηκεν. οἱ δὲ ἀνθεστηκότες, ἑαυτοῖς
damnationem *accipient*. Nam principes non sunt ʷ*pauor*
κρίμα λήψονται. οἱ γὰρ ἄρχοντες οὐκ εἰσὶ φόβος τῶν 3
bonorum operum, sed **malorum*. vis autem non timere
ἀγαθῶν ἔργων, ἀλλὰ τῶν κακῶν. θέλεις δὲ μὴ φοβεῖσθαι τὴν
potestatem? bonum fac, & habebis laudem ex illa.
ἐξουσίαν; τὸ ἀγαθὸν ποίει, καὶ ἕξεις ἔπαινον ἐξ αὐτῆς.
Dei enim minister est tibi in bonum. si autem malum
θεοῦ γὰρ διάκονός ἐστί σοι εἰς τὸ ἀγαθόν. ἐὰν δὲ τὸ κακὸν 4
feceris, time: non enim *frustra* gladium portat: Dei enim mi-
ποιῇς, φοβοῦ· οὐ γὰρ εἰκῇ τὴν μάχαιραν φορεῖ· θεοῦ γὰρ διά-
nister est, vindex in iram *ipsi* ʷmalum **agenti*.
κονός ἐστιν, ἔκδικος εἰς ὀργὴν τῷ τὸ κακὸν πράσσοντι.
Ideoque ‖*necessitas subijci*, non solùm propter iram, sed
διὸ ἀνάγκη ὑποτάσσεσθαι, οὐ μόνον διὰ τὴν ὀργὴν, ἀλ- 5
etiam propter conscientiam. *Propter hoc* enim & tributa
λὰ καὶ διὰ τὴν συνείδησιν. διὰ τοῦτο γὰρ καὶ φόρους 6
soluitis: ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum ‖*fortiter incum-*
τελεῖτε· λειτουργοὶ γὰρ θεοῦ εἰσιν, εἰς αὐτὸ τοῦτο προσκαρτε-
bentes. Reddite ergo omnibus debita: cui tri-
ροῦντες. 7 ἀπόδοτε οὖν πᾶσι τὰς ὀφειλάς· τῷ τὸν φό-
butum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, ti-
ρον, τὸν φόρον· τῷ τὸ τέλος, τὸ τέλος· τῷ τὸν φόβον, τὸν φό-
morem: cui honorem, honorem. Nemini quicquam de-
βον· τῷ τὴν τιμὴν, τὴν τιμήν. 8 μηδενὶ μηδὲν ὀφεί-
beatis, **si non diligere alij alios*: ʷ*nam diligens alterum*,
λετε, εἰ μὴ τὸ ἀγαπᾷν ἀλλήλους· ὁ γὰρ ἀγαπῶν τὸν ἕτερον,
legem impleuit. **Hoc enim*, Non ʸ*mœchaberis*, Non occides,
9 νόμον πεπλήρωκε. τὸ γὰρ, οὐ μοιχεύσεις, οὐ φονεύσεις,
Non furaberis, Non **falsum testaberis*, non concupisces, & si
οὐ κλέψεις, οὐ ψευδομαρτυρήσεις, οὐκ ἐπιθυμήσεις, καὶ εἴ
quod ʷaliud mandatum, in hoc verbo ‖*recapitulatur*, *in*
τις ἑτέρα ἐντολὴ, ἐν τούτῳ τῷ λόγῳ ἀνακεφαλαιοῦται, ἐν
hoc, Diliges proximum tuum sicut teipsum.
τῷ, ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτόν.
Dilectio proximi malum non operatur. plenitudo ergo
10 ἡ ἀγάπη τῷ πλησίον κακὸν οὐκ ἐργάζεται. πλήρωμα οὖν
legis ʸ dilectio. Et hoc, scientes tempus, quia hora
11 νόμου ἡ ἀγάπη. καὶ τοῦτο, εἰδότες τὸν καιρὸν, ὅτι ὥρα
‖nos iam de somno ʸ*excitari*: nunc* propior‖ nostra sa-
ἡμᾶς ἤδη ἐξ ὕπνου ἐγερθῆναι· νῦν γὰρ ἐγγύτερον ἡμῶν ἡ σω-
lus, quàm cùm credidimus. Nox præcessit, *at* dies ʸ
12 τηρία, ἢ ὅτε ἐπιστεύσαμεν. ἡ νὺξ προέκοψεν, ἡ δὲ ἡμέ-
appropinquauit. abiiciamus ergo opera tenebrarum, & in-
ρα ἤγγικεν. ἀποθώμεθα οὖν τὰ ἔργα τοῦ σκότους, καὶ ἐνδυ-
duamur arma lucis. Sicut in die, ʷ*decenter*
13 σώμεθα τὰ ὅπλα τοῦ φωτός. ὡς ἐν ἡμέρᾳ, εὐσχημόνως
ambulemus, non ʷcomessationibus & ebrietatibus, nō ʷ cubilibus & ‖*las-*
περιπατήσωμεν, μὴ κώμοις καὶ μέθαις, μὴ κοίταις καὶ ἀσελ-
ciuiis, non * *lite* & æmulatione. Sed induimini Do-
14 γείαις, μὴ ἔριδι καὶ ζήλῳ· ἀλλ' ἐνδύσασθε τὸν κύ-
minum Iesum Christum, & carnis curam ne feceritis
ριον Ἰησοῦν Χριστὸν, καὶ τῆς σαρκὸς πρόνοιαν μὴ ποιεῖσθε
in desideriis.
εἰς ἐπιθυμίας.

præstatis:
‖seruientes.
*nisi vt diligatis inuicem:
ʷqui enim diligit proximum,
*Nam,
ʸadulterabis,
*falsum testimonium dices,
ʷest
‖instauratur,
ʸest
‖est ʸsurgere:
*enim
ʸautem
ʷhoneste
ʷin
‖impudicitiis,
* in cōtentione
ᵃἐνδύω

CAP. XIIII. ιδ'

Ipsum autem infirmum ʸfide assumite, non in
1 Τὸν δὲ ἀσθενοῦντα τῇ πίστει, προσλαμβάνεσθε, μὴ εἰς
disceptationibus *disputationum*. **Hic quidem* credit ʸmanducare omnia,
2 διακρίσεις διαλογισμῶν. ὃς μὲν πιστεύει φαγεῖν πάντα,
**at* infirmus olus ʸ*edit*. ʷ*Manducans* non manducantē
3 ὁ δὲ ἀσθενῶν λάχανα ἐσθίει. ὁ ἐσθίων τὸν μὴ ἐσθίοντα
non spernat, & *non ʸ*manducans* manducantem non iudicet:
μὴ ἐξουθενείτω, καὶ ὁ μὴ ἐσθίων τὸν ἐσθίοντα μὴ κρινέτω· ὁ
Deus enim illum assumpsit. Tu quis es **iudicans* alie-
4 θεὸς γὰρ αὐτὸν προσελάβετο. σὺ τίς εἶ ὁ κρίνων ἀλ-
num seruum? **proprio* Domino stat aut cadit. stabit
λότριον οἰκέτην; τῷ ἰδίῳ κυρίῳ στήκει ἢ πίπτει. ᵇσταθήσεται
autem: potens enim est Deus statuere illum.
δέ· δυνατὸς γάρ ἐστιν ὁ θεὸς στῆσαι αὐτόν.
Hic quidem iudicat diem inter diem, ‖*hic* autem iudicat omnem
5 ὃς μὲν κρίνει ἡμέραν παρ' ἡμέραν, ὃς δὲ κρίνει πᾶσαν
diem: vnusquisque in **proprio* sensu abundet.
ἡμέραν· ἕκαστος ἐν τῷ ἰδίῳ νοῒ πληροφορείσθω.
‖ *Sapiens* diem, Domino sapit: *& non sapiens*
6 ὁ φρονῶν τὴν ἡμέραν, κυρίῳ φρονεῖ· καὶ ὁ μὴ φρονῶν τὴν
diem, *Domino non sapit*. & *manducans*, Domino manducat, gratias
ἡμέραν, κυρίῳ οὐ φρονεῖ. καὶ ὁ ἐσθίων, κυρίῳ ἐσθίει· εὐχαρι-
agit enim Deo: & ʸnon ‖*manducans*, Domino non manducat, & gratias
στεῖ γὰρ τῷ θεῷ· καὶ ὁ μὴ ἐσθίων, κυρίῳ οὐκ ἐσθίει, καὶ εὐχα-
agit Deo. Nemo enim nostrûm sibi*ipsi* viuit, & nemo
7 ριστεῖ τῷ θεῷ. οὐδεὶς γὰρ ἡμῶν ἑαυτῷ ζῇ, καὶ οὐδεὶς
sibi*ipsi* moritur. Siue enim viuimus, Domino viui-
8 ἑαυτῷ ἀποθνήσκει. ἐάν τε γὰρ ζῶμεν, τῷ κυρίῳ ζῶ-
mus: siue morimur, Domino morimur. siue
μεν· ἐάν τε ἀποθνήσκωμεν, τῷ κυρίῳ ἀποθνήσκομεν. ἐάν τε
ergo viuimus, siue morimur, Domini sumus.
οὖν ζῶμεν, ἐάν τε ἀποθνήσκωμεν, τοῦ κυρίου ἐσμέν.
In hoc enim Christus & mortuus est, & resurrexit, *& reuixit*,
9 εἰς τοῦτο γὰρ Χριστὸς καὶ ἀπέθανε, καὶ ἀνέστη, καὶ ἀνέζησεν,
vt & mortuorum & viuorum dominetur. Tu autem quid iudi-
10 ἵνα καὶ νεκρῶν καὶ ζώντων κυριεύσῃ. σὺ δὲ τί κρί-
cas fratrem tuum? aut & tu **quid* spernis fratrem tuum?
νεις τὸν ἀδελφόν σου; ἢ καὶ σὺ τί ἐξουθενεῖς τὸν ἀδελφόν σου;
omnes enim adstabimus ʷ*tribunali* Christi.
πάντες γὰρ παραστησόμεθα τῷ βήματι τοῦ Χριστοῦ.
Scriptum est enim, Viuo ego, dicit Dominus, quoniā mihi *flectet*
11 γέγραπται γὰρ, ζῶ ἐγὼ, λέγει κύριος, ὅτι ἐμοὶ κάμψει
omne genu, *cælestium*, *& terrestrium*, *& inferorum*, &
πᾶν γόνυ, ἐπουρανίων, καὶ ἐπιγείων, καὶ καταχθονίων, καὶ
omnis lingua confitebitur Deo.
πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσεται τῷ θεῷ.
Itaque vnusquisque nostrū pro seipso rationem reddet Deo.
12 ἄρα οὖν ἕκαστος ἡμῶν περὶ ἑαυτοῦ λόγον δώσει τῷ θεῷ.
Non amplius ergo inuicem iudicemus, sed hoc iudicate ma-
13 μηκέτι οὖν ἀλλήλους κρίνωμεν, ἀλλὰ τοῦτο κρίνατε μᾶλ-

ʸin
cogitationum.
*Alius enim
ʸse
*qui autem est
ʸmanducet.
ʷIs qui manducat *& qui
ʸmanducat,
ʷqui iudicas
*suo
ᵇἵστημι
Nam alius
‖alius
*suo
ᶜπληροφορέω
‖Qui sapit
qui manducat,
ʸqui
‖manducat,
*quare
ʷante tribunal
*flectetur

gis, hoc, non ponere offendiculum fratri, vel scandalum.
λον, τὸ, μὴ τιθέναι πρόσκομμα τῷ ἀδελφῷ, ἢ σκάνδαλον.
Scio & persuasus sum in Christo Iesu, quia nihil commune per
14 οἶδα καὶ πέπεισμαι ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ὅτι οὐδὲν κοινὸν δι'
ipsum, si non existimanti aliquid commune esse, illi commune.
αὐτοῦ, εἰ μὴ τῷ λογιζομένῳ τι κοινὸν εἶναι, ἐκείνῳ κοινόν.
Si verò propter cibum frater tuus contristatur, non amplius secundū
15 εἰ δὲ διὰ βρῶμα ὁ ἀδελφός σου λυπεῖται, οὐκ ἔτι κατὰ
charitatem ambulas. ne cibo tuo illum perde,
ἀγάπην περιπατεῖς. μὴ τῷ βρώματί σου ἐκεῖνον ἀπόλλυε,
pro quo Christus mortuus est. Non blasphemetur ergo vestrum
ὑπὲρ οὗ Χριστὸς ἀπέθανε. 16 μὴ βλασφημείσθω οὖν ὑμῶν
bonum. Non enim est regnum Dei esca
τὸ ἀγαθόν. 17 οὐ γάρ ἐστιν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ βρῶσις
& potus, sed iustitia, & pax, & gaudium in spi-
καὶ πόσις, ἀλλὰ δικαιοσύνη, καὶ εἰρήνη, καὶ χαρὰ ἐν πνεύ-
ritu sancto. Nam in his seruiens Christo, bene pla-
ματι ἁγίῳ. 18 ὁ γὰρ ἐν τούτοις δουλεύων τῷ Χριστῷ, εὐά-
cens Deo, & probatus hominibus.
ρεστος τῷ θεῷ, καὶ δόκιμος τοῖς ἀνθρώποις.
Nempe igitur quæ pacis sectemur, & quæ ædifica-
19 ἄρα οὖν τὰ τῆς εἰρήνης διώκωμεν, καὶ τὰ τῆς οἰκοδο-
tionis ad inuicem. Ne propter escam destruito
μῆς τῆς εἰς ἀλλήλους. 20 μὴ ἕνεκεν βρώματος κατάλυε
opus Dei. omnia quidem munda, sed malum ho-
τὸ ἔργον τοῦ θεοῦ. πάντα μὲν καθαρά, ἀλλὰ κακὸν τῷ ἀν-
mini per offendiculum edenti. Honestum hoc non
θρώπῳ τῷ διὰ προσκόμματος ἐσθίοντι. 21 καλὸν τὸ μὴ
manducare carnem, neque bibere vinum, neque in quo frater tuus offen-
φαγεῖν κρέα, μηδὲ πιεῖν οἶνον, μηδὲ ἐν ᾧ ὁ ἀδελφός σου προσ-
ditur, aut scandalizatur, aut infirmatur. Tu fidem habes?
κόπτει, ἢ σκανδαλίζεται, ἢ ἀσθενεῖ. 22 σὺ πίστιν ἔχεις;
penes temetipsum habe coram Deo. beatus non iudicans
κατὰ σεαυτὸν ἔχε ἐνώπιον τοῦ θεοῦ. μακάριος ὁ μὴ κρίνων
semetipsum in eo quod probat. At ambigens, si māducauerit,
ἑαυτὸν ἐν ᾧ δοκιμάζει. 23 ὁ δὲ διακρινόμενος, ἐὰν φάγῃ,
damnatus est, quia non ex fide. omne autē quod non ex fide,
κατακέκριται, ὅτι οὐκ ἐκ πίστεως. πᾶν δὲ ὃ οὐκ ἐκ πίστεως,
peccatum est.
ἁμαρτία ἐστίν.

CAP. XV. ιε'

Debemus autem nos potentes, imbecillitates impo-
1 Ὀφείλομεν δὲ ἡμεῖς οἱ δυνατοί, τὰ ἀσθενήματα τῶν ἀδυ-
tentum portare, & non nobisipsis placere. Vnusquisque enim
νάτων βαστάζειν, καὶ μὴ ἑαυτοῖς ἀρέσκειν. 2 ἕκαστος γὰρ
vestrûm proximo placeat in bonum ad ædificationem.
ὑμῶν τῷ πλησίον ἀρεσκέτω εἰς τὸ ἀγαθὸν πρὸς οἰκοδομήν.
Etenim Christus non sibi ipsi placuit, sed, sicut scriptum
3 καὶ γὰρ ὁ Χριστὸς οὐχ ἑαυτῷ ἤρεσεν, ἀλλά, καθὼς γέγρα-
est, Improperia improperantium tibi ceciderunt super me.
πται, οἱ ὀνειδισμοὶ τῶν ὀνειδιζόντων σε, ἐπέπεσον ἐπ' ἐμέ.
Quæcunque enim antè scripta sunt, ad nostram doctrinam antè scri-
4 ὅσα γὰρ προεγράφη, εἰς τὴν ἡμετέραν διδασκαλίαν προε-
pta sunt, vt per patientiam, & per consolationem scri-
γράφη, ἵνα διὰ τῆς ὑπομονῆς, καὶ διὰ τῆς παρακλήσεως τῶν γρα-
pturarum, spem habeamus. At Deus patientiæ
φῶν, τὴν ἐλπίδα ἔχωμεν. 5 ὁ δὲ θεὸς τῆς ὑπομονῆς
& solarij, det vobis id ipsum sapere in se inuicem,
καὶ τῆς παρακλήσεως, δῴη ὑμῖν τὸ αὐτὸ φρονεῖν ἐν ἀλλήλοις,
secundum Christum Iesum. Vt vnanimiter in vno ore
κατὰ Χριστὸν Ἰησοῦν. 6 ἵνα ὁμοθυμαδὸν ἐν ἑνὶ στόματι
glorificetis Deum, & patrem Domini nostri Iesu Christi.
δοξάζητε τὸν θεόν, καὶ πατέρα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.
Ideo suscipite alij alios, sicut & Christus
7 διὸ προσλαμβάνεσθε ἀλλήλους, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς
suscepit vos in honorem Dei. Dico autem Iesum
προσελάβετο ὑμᾶς εἰς δόξαν θεοῦ. 8 λέγω δὲ Ἰησοῦν
Christum ministrum fuisse circuncisionis propter veritatem Dei,
Χριστὸν διάκονον γεγενῆσθαι περιτομῆς ὑπὲρ ἀληθείας θεοῦ,
ad confirmandum promissiones patrum.
εἰς τὸ βεβαιῶσαι τὰς ἐπαγγελίας τῶν πατέρων.
At gentes super misericordia glorificare Deum, sicut scri-
9 τὰ δὲ ἔθνη ὑπὲρ ἐλέους δοξάσαι τὸν θεόν, καθὼς γέ-
ptum est, Propter hoc confitebor tibi in Gentibus Domine, &
γραπται, διὰ τοῦτο ἐξομολογήσομαί σοι ἐν ἔθνεσι κύριε, καὶ τῷ
nomini tuo psallam. Et iterum dicit, Lætamini Gentes
ὀνόματί σου ψαλῶ. 10 καὶ πάλιν λέγει, εὐφράνθητε ἔθνη
cum plebe eius. Et iterum, Laudate Dominum omnes
μετὰ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ. 11 καὶ πάλιν, αἰνεῖτε τὸν κύριον πάντα
Gentes, & magnificate eum omnes populi.
τὰ ἔθνη, καὶ ἐπαινέσατε αὐτὸν πάντες οἱ λαοί.
Et rursus Esaias ait, Erit radix Iesse, & exur-
12 καὶ πάλιν Ἡσαΐας λέγει, ἔσται ἡ ῥίζα τοῦ Ἰεσσαί, καὶ ὁ ἀνι-
gens regere Gentes, in eum Gentes sperabunt.
στάμενος ἄρχειν ἐθνῶν, ἐπ' αὐτῷ ἔθνη ἐλπιοῦσιν.
At Deus spei repleat vos omni gaudio &
13 ὁ δὲ θεὸς τῆς ἐλπίδος πληρώσαι ὑμᾶς πάσης χαρᾶς καὶ
pace in credere, ad abundandum vos in spe,
εἰρήνης ἐν τῷ πιστεύειν, εἰς τὸ περισσεύειν ὑμᾶς ἐν τῇ ἐλπίδι,

in virtute spiritus sancti. Persuasus sum autem, fratres
ἐν δυνάμει πνεύματος ἁγίου. 14 πέπεισμαι δέ, ἀδελφοί
mei, & ipse ego de vobis, quoniam & ipsi pleni estis boni-
μου, καὶ αὐτὸς ἐγὼ περὶ ὑμῶν, ὅτι καὶ αὐτοὶ μεστοί ἐστε ἀγαθω-
tate, repleti omni scientia, potentes &
σύνης, πεπληρωμένοι πάσης γνώσεως, δυνάμενοι καὶ ἀλ-
alios monere. Audacius autem scripsi vobis, fra-
λήλους νουθετεῖν. 15 τολμηρότερον δὲ ἔγραψα ὑμῖν, ἀ-
tres, ex parte, tāquam in memoriam reducens vos, per
δελφοί, ἀπὸ μέρους, ὡς ἐπαναμιμνήσκων ὑμᾶς, διὰ τὴν
gratiam datam mihi à Deo: Ad esse me
χάριν τὴν δοθεῖσάν μοι ὑπὸ τοῦ θεοῦ. 16 εἰς τὸ εἶναί με
ministrum Iesu Christi in Gentibus, sanctificantem Euan-
λειτουργὸν Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς τὰ ἔθνη, ἱερουργοῦντα τὸ εὐαγ-
gelium Dei, vt fiat oblatio Gentium ac-
γέλιον τοῦ θεοῦ, ἵνα γένηται ἡ προσφορὰ τῶν ἐθνῶν εὐπρόσ-
cepta, sanctificata in Spiritu sancto. Habeo igitur gloria-
δεκτος, ἡγιασμένη ἐν πνεύματι ἁγίῳ. 17 ἔχω οὖν καύ-
tionem in Christo Iesu qua ad Deum. Non enim audebo
χησιν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τὰ πρὸς θεόν. 18 οὐ γὰρ τολμήσω
loqui aliquid eorū quæ non effecit Christus per me, in obedientiam
λαλεῖν τι ὧν οὐ κατειργάσατο Χριστὸς δι' ἐμοῦ, εἰς ὑπακοὴν
Gentium, & verbo & opere. In virtute signorum & pro-
ἐθνῶν, λόγῳ καὶ ἔργῳ. 19 ἐν δυνάμει σημείων καὶ τε-
digiorum, in virtute Spiritus Dei, ita vt me ab Hierusalem
ράτων, ἐν δυνάμει πνεύματος θεοῦ, ὥστε με ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ
& circum vsque ad Illyricum impleuisse Euangelium
καὶ κύκλῳ μέχρι τοῦ Ἰλλυρικοῦ πεπληρωκέναι τὸ εὐαγγέλιον
Christi. Sic autem amanter contendentem euangelizare, non
τοῦ Χριστοῦ. 20 οὕτω δὲ φιλοτιμούμενον εὐαγγελίζεσθαι, οὐχ
vbi nominatus est Christus, vt non super alienum fundamentum ædi-
ὅπου ὠνομάσθη Χριστός, ἵνα μὴ ἐπ' ἀλλότριον θεμέλιον οἰκο-
ficarem. Sed, sicut scriptum est, Quibus non annuntiatū est de
δομῶ. 21 ἀλλά, καθὼς γέγραπται, οἷς οὐκ ἀνηγγέλη περὶ
eo, videbunt: & qui non audierunt, intelligent.
αὐτοῦ, ὄψονται· καὶ οἳ οὐκ ἀκηκόασι, συνήσουσι.
Ideo & impediebar plurimùm venire ad vos.
22 διὸ καὶ ἐνεκοπτόμην τὰ πολλὰ τοῦ ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς.
Nunc verò nō vlterius locum habens in regionibus his, cupi-
23 νυνὶ δὲ μηκέτι τόπον ἔχων ἐν τοῖς κλίμασι τούτοις, ἐπι-
ditatem autem habens veniendi ad vos à multis annis:
ποθίαν δὲ ἔχων τοῦ ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν·
Vt si proficiscar in Hispaniam, veniam ad
24 ὡς ἐὰν πορεύωμαι εἰς τὴν Σπανίαν, ἐλεύσομαι πρὸς ὑ-
vos: spero enim præteriens conspicere vos, & à
μᾶς· ἐλπίζω γὰρ διαπορευόμενος θεάσασθαι ὑμᾶς, καὶ ὑφ'
vobis præmitti illuc, si vobis primùm ex parte
ὑμῶν προπεμφθῆναι ἐκεῖ, ἐὰν ὑμῶν πρῶτον ἀπὸ μέρους
impletus fuero. Nunc autem proficiscor in Hierusalem mini-
ἐμπλησθῶ. 25 νυνὶ δὲ πορεύομαι εἰς Ἱερουσαλὴμ διακο-
strans sanctis. Probauerunt enim Macedonia & Achaia
νῶν τοῖς ἁγίοις. 26 εὐδόκησαν γὰρ Μακεδονία καὶ Ἀχαΐα
collationem aliquam facere in pauperes sanctorum qui in Hie-
κοινωνίαν τινὰ ποιήσασθαι εἰς τοὺς πτωχοὺς τῶν ἁγίων τῶν ἐν Ἱε-
rusalem. Placuit eis enim, & debitores eorum sunt.
ρουσαλήμ. 27 εὐδόκησαν γάρ, καὶ ὀφειλέται αὐτῶν εἰσιν·
si enim spiritalibus eorum participarunt Gentes, debent
εἰ γὰρ τοῖς πνευματικοῖς αὐτῶν ἐκοινώνησαν τὰ ἔθνη, ὀφείλουσι
& in carnalibus ministrare eis. Hoc igitur
καὶ ἐν τοῖς σαρκικοῖς λειτουργῆσαι αὐτοῖς. 28 τοῦτο οὖν
perficiens, & assignans eis fructum hunc,
ἐπιτελέσας, καὶ σφραγισάμενος αὐτοῖς τὸν καρπὸν τοῦτον, ἀ-
proficiscar per vos in Hispaniam. Scio autem quoniam
πελεύσομαι δι' ὑμῶν εἰς τὴν Σπανίαν. 29 οἶδα δὲ ὅτι ἐρ-
veniens ad vos, in plenitudine benedictionis Euangelij
χόμενος πρὸς ὑμᾶς, ἐν πληρώματι εὐλογίας τοῦ εὐαγγελίου
Christi veniam. Obsecro autem vos, fratres,
τοῦ Χριστοῦ ἐλεύσομαι. 30 παρακαλῶ δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί,
per Dominum nostrum Iesum Christum, & per charitatem Spi-
διὰ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ διὰ τῆς ἀγάπης τοῦ πνεύ-
tus simul contendere mihi in orationibus pro me
ματος, συναγωνίσασθαί μοι ἐν ταῖς προσευχαῖς ὑπὲρ ἐμοῦ
ad Deum: Vt liberer ab infidelibus in
πρὸς τὸν θεόν, 31 ἵνα ῥυσθῶ ἀπὸ τῶν ἀπειθούντων ἐν τῇ
Iudæa, & vt ministerium meum in Hierusalem acceptum
Ἰουδαίᾳ, καὶ ἵνα ἡ διακονία μου ἡ εἰς Ἱερουσαλὴμ εὐπρόσδεκτος
fiat sanctis. Vt in gaudio veniam ad vos
γένηται τοῖς ἁγίοις· 32 ἵνα ἐν χαρᾷ ἔλθω πρὸς ὑμᾶς
per voluntatem Dei, & simul recreer vobis.
διὰ θελήματος θεοῦ, καὶ συναναπαύσωμαι ὑμῖν.
At Deus pacis cum omnibus vobis. amen.
33 ὁ δὲ θεὸς τῆς εἰρήνης μετὰ πάντων ὑμῶν. ἀμήν.

CAP. XVI. ις'

Commendo autem vobis Phœben sororem nostram, existentem mi-
1 Συνίστημι δὲ ὑμῖν Φοίβην τὴν ἀδελφὴν ἡμῶν, οὖσαν διά-
nistram ecclesiæ quæ in Cenchris: Vt eam susci-
κονον τῆς ἐκκλησίας τῆς ἐν Κεγχρεαῖς· 2 ἵνα αὐτὴν προσ-
piatis in Domino dignè sanctis, & assistatis ei in quocūque
δέξησθε ἐν κυρίῳ ἀξίως τῶν ἁγίων, καὶ παραστῆτε αὐτῇ ἐν ᾧ ἂν

ne ponatis; confido; Domino; πείθω; nisi ei qui existimat; est.; enim; iam; Noli; perdere; Qui enim in hoc seruit; placet; est; Itaque; sunt; sunt, custodiamus. Noli; destruere; sunt, est; qui; manducat. Bonum est; & non; qui iudicat; Qui autē discernit,; est; firmiores, infirmorum sustinere,; ἀρέσκω; suo; autem; alterutrum,; vnanimes; honorificetis; Propter quod; inuicem,; enim; confirmandas; autem; honorare; ea; ἐξομολογέω; cantabo.; ἐπαινέω; qui exurget; autem; credendo, vt abundetis; πληρόω

&; Certus; dilectione,; ita vt possitis alterutrum; propter; quæ data est; Vt sim minister; sanctificans; & gloriam; ἁγιάζω; audeo; factis.; sancti,; per circuitum; repleuerim; prædicaui euangelium hoc,; ne; Quoniam; ὄπτομαι; propterquod; ἐγκόπτομαι; ex; iam præcedentibus; Cùm proficisci cœpero; quòd videam; deducar; προπέμπομαι; fruitus; igitur proficiscar; ministrare; ἐμπλήθω; sunt; nam; spiritualium; participes facti sunt Gentiles,; κοινωνέω; cùm consummauero,; assignauero; σφραγίζομαι; abundantia; ergo; sancti, vt adiuuetis me; qui sunt; ῥύομαι; obsequij mei oblatio accepta fiat; refrigerer vobiscum.; autem; sit; quæ est in ministerio; est

vestri *usus fuerit negotio: etenim ipsa ᵃadsistrix multis fa-
ὑμῶν χρήζῃ πράγματι· καὶ γὰρ αὕτη προστάτις πολλῶν ἐγε-
cta est, & ipsi mihi. Salutate *Priscillam & Aqui-
νήθη, καὶ αὐτοῦ ἐμοῦ. ἀσπάσασθε πρίσκιλλαν καὶ ἀκύ- 3
lam ‖simul operantes meos in Christo Iesu: (Qui pro
λαν τοὺς συνεργούς μου ἐν χριστῷ ἰησοῦ· οἵτινες ὑπὲρ τῆς 4
anima mea *suam ipsorum ceruicem supposuerunt: quibus non ego solus
ψυχῆς μου τὸν ἑαυτῶν τράχηλον ᵃὑπέθηκαν· οἷς οὐκ ἐγὼ μόνος
gratias ago, sed & cunctæ ecclesiæ Gentium.)
εὐχαριστῶ, ἀλλὰ καὶ πᾶσαι αἱ ἐκκλησίαι τῶν ἐθνῶν.
Et domesticam eorum ecclesiam. salutate Epæne-
καὶ τὴν κατ' οἶκον αὐτῶν ἐκκλησίαν. ἀσπάσασθε ἐπαινε- 5
tum dilectum mihi, qui est ‖primitiæ Achaiæ in Christo.
τὸν τὸν ἀγαπητόν μου, ὅς ἐστιν ἀπαρχὴ τῆς ἀχαΐας εἰς χριστόν.
Salutate Mariam, quæ multùm laborauit in nobis.
ἀσπάσασθε μαριάμ, ἥτις πολλὰ ᵇἐκοπίασεν εἰς ἡμᾶς. 6
Salutate Andronicum & Iuniam cognatos meos, & con-
ἀσπάσασθε ἀνδρόνικον καὶ ἰουνίαν τοὺς συγγενεῖς μου, καὶ συν- 7
captiuos meos, qui sunt ᶦinsignes in Apostolis, qui
αιχμαλώτους μου, οἵτινές εἰσιν ἐπίσημοι ἐν τοῖς ἀποστόλοις, οἳ
& ante me fuerunt in Christo. Salutate *Ampliam
καὶ πρὸ ἐμοῦ γεγόνασιν ἐν χριστῷ. ἀσπάσασθε ἀμπλίαν 8
dilectum meum in Domino. Salutate Vrbanum ‖simul
τὸν ἀγαπητόν μου ἐν κυρίῳ. ἀσπάσασθε οὐρβανὸν τὸν συν- 9
operantem nostrum in Christoᵃ, & Stachyn dilectum meum.
εργὸν ἡμῶν ἐν χριστῷ, καὶ στάχυν τὸν ἀγαπητόν μου.
Salutate Apellen probum in Christo. salutate
ἀσπάσασθε ἀπελλῆν τὸν δόκιμον ἐν χριστῷ. ἀσπάσασθε 10
eos qui ex Aristobuli. Salutate Herodionem cognatum
τοὺς ἐκ τῶν ἀριστοβούλου. ἀσπάσασθε ἡρωδίωνα τὸν συγγενῆ 11
meum. salutate eos qui *ex Narcissiᵃ, existentes in Domino.
μου. ἀσπάσασθε τοὺς ἐκ τῶν ναρκίσσου, τοὺς ὄντας ἐν κυρίῳ.
Salutate Tryphænam & Tryphosam, ‖laborantes in Do-
ἀσπάσασθε τρύφαιναν καὶ τρυφῶσαν τὰς κοπιώσας ἐν κυ- 12
mino. salutate Persidem ᵃdilectam, quæ multùm labo-
ρίῳ. ἀσπάσασθε περσίδα τὴν ἀγαπητήν, ἥτις πολλὰ ἐκοπία-
rauit in Domino. Salutate Rufum electum in Domino,
σεν ἐν κυρίῳ. ἀσπάσασθε ῥοῦφον τὸν ἐκλεκτὸν ἐν κυρίῳ, 13
& matrem eius & meam. Salutate Asyncritum,
καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ καὶ ἐμοῦ. ἀσπάσασθε ἀσύγκριτον, 14
Phlegontem, Herman, Patrobam, Hermen, & qui cum eisᵃ fra-
φλέγοντα, ἑρμᾶν, πατρόβαν, ἑρμῆν, καὶ τοὺς σὺν αὐτοῖς ἀδελ-
tres. Salutate Philologum & Iuliam, Nereum &
φούς. ἀσπάσασθε φιλόλογον καὶ ἰουλίαν, νηρέα καὶ τὴν 15
sororem eius, & *Olympan, & qui cum eisᵃ omnes
ἀδελφὴν αὐτοῦ, καὶ ὀλυμπᾶν, καὶ τοὺς σὺν αὐτοῖς πάντας
sanctos. Salutate ᵃalij alios in osculo sancto. salu-
ἁγίους. ἀσπάσασθε ἀλλήλους ἐν φιλήματι ἁγίῳ. ἀσπά- 16
tant vos ‖ecclesiæ Christi. Rogo autem
ζονται ὑμᾶς αἱ ἐκκλησίαι τοῦ χριστοῦ. παρακαλῶ δὲ 17
vos, fratres, ‖speculari ipsos dissensiones & offen-
ὑμᾶς, ἀδελφοί, σκοπεῖν τοὺς τὰς διχοστασίας καὶ τὰ σκάν-
dicula præter doctrinam quam vos didicistis, ᵃfacientes, &
δαλα παρὰ τὴν διδαχὴν ἣν ὑμεῖς ἐμάθετε, ποιοῦντας, καὶ
declinate ab illis. Nam huiuscemodiᵃ Domino nostro Ie-
ἐκκλίνατε ἀπ' αὐτῶν. οἱ γὰρ τοιοῦτοι τῷ κυρίῳ ἡμῶν ἰη- 18
su Christo non seruiunt, sed suo ipsorum ventri: & per
σοῦ χριστῷ οὐ δουλεύουσιν, ἀλλὰ τῇ ἑαυτῶν κοιλίᾳ· καὶ διὰ
ᵃblandiloquentiam & benedicentiam seducunt corda
τῆς χρηστολογίας καὶ εὐλογίας ᶜἐξαπατῶσι τὰς καρδίας τῶν
innocentium. Nam vestra ᵃobedientia in ‖omnes deuenit. gaudeo
ἀκάκων. ἡ γὰρ ὑμῶν ὑπακοὴ εἰς πάντας ἀφίκετο. χαίρω 19
igitur hoc in vobis: *volo autem vos sapientes quidem esse in bono,
οὖν τὸ ἐφ' ὑμῖν· θέλω δὲ ὑμᾶς σοφοὺς μὲν εἶναι εἰς τὸ ἀγαθόν,
*simplices autem in malo. At Deus‖ pacis con-
ἀκεραίους δὲ εἰς τὸ κακόν. ὁ δὲ θεὸς τῆς εἰρήνης ᵈσυν- 20
terat Satanam sub pedibus vestris in celeritate. gratia
τρίψει τὸν σατανᾶν ὑπὸ τοὺς πόδας ὑμῶν ἐν τάχει. ἡ χάρις τοῦ
Domini nostri Iesu Christi vobiscum. Salutant vos Ti-
κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ μεθ' ὑμῶν. ἀσπάζονται ὑμᾶς τι- 21
motheus ᵃsimul operans meus, & Lucius, & Iason, & Sosipater
μόθεος ὁ συνεργός μου, καὶ λούκιος, καὶ ἰάσων, καὶ σωσίπατρος
cognati mei. Saluto vos ego Tertius, *scribens
οἱ συγγενεῖς μου. ἀσπάζομαι ὑμᾶς ἐγὼ τέρτιος, ὁ γράψας 22
epistolam, in Domino. Salutat vos Caius hospes
τὴν ἐπιστολήν, ἐν κυρίῳ. ἀσπάζεται ὑμᾶς γάϊος ὁ ξένος 23
meus, & *ecclesiæ vniuersæ. salutat vos Erastus *procu-
μου, καὶ τῆς ἐκκλησίας ὅλης. ἀσπάζεται ὑμᾶς ἔραστος ὁ οἰκονό-
rator ciuitatis, & Quartus frater. Gratia Domini
μος τῆς πόλεως, καὶ κούαρτος ὁ ἀδελφός. ἡ χάρις τοῦ κυρίου 24
nostri Iesu Christi cum omnibus vobis. amen.
ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ μετὰ πάντων ὑμῶν. ἀμήν.
At potenti vos ‖stabilire iuxta euangelium meum,
τῷ δὲ δυναμένῳ ὑμᾶς στηρίξαι κατὰ τὸ εὐαγγέλιόν μου, 25
& prædicationem Iesu Christi, secundum reuelationem mysterij tem-
καὶ τὸ κήρυγμα ἰησοῦ χριστοῦ, κατὰ ἀποκάλυψιν μυστηρίου χρό-
poribus æternis taciti: (Manifestati autem nunc perque
νοις αἰωνίοις ᵉσεσιγημένου· φανερωθέντος δὲ νῦν διά τε 26
scripturas propheticas, secundum *adordinationem æterni Dei, ad obe-
γραφῶν προφητικῶν, κατ' ἐπιταγὴν τοῦ αἰωνίου θεοῦ, εἰς ὑπα-
ditionem fidei) in cunctis Gentibus cogniti: Soli sapienti
κοὴν πίστεως εἰς πάντα τὰ ἔθνη γνωρισθέντος· μόνῳ σοφῷ 27
Deo per Iesum Christum,ᵃ gloria in secula‖. amen.
θεῷ διὰ ἰησοῦ χριστοῦ, ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. ἀμήν.

Finis ad Romanos epistola, quæ scripta est à Corintho per Phœben
Τέλος τῆς πρὸς ῥωμαίους ἐπιστολῆς, ἡ ἐγράφη ἀπὸ κορίνθου διὰ φοίβης
ministram eius quæ in Cenchreensibus ecclesia.
τῆς διακόνου τῆς ἐν κεγχρεαῖς ἐκκλησίας.

*indiguerit; ᵃquoque astitit; *Priscam; ‖adiutores; ᵃsuas ceruices; ᵃὑποτίθημι; ‖primitiuus Asiæ; ᵇκοπιάζω; ᶦnobiles; *Ampliatum dilectissimum mihi; ‖adiutorem; ᵃIesu; sunt; *sunt; ᵃdomo, qui sunt; ‖quæ laborant; ᵃcharissimam; ᵃsunt; *Olympiadem; ᵃsunt; ᵃinuicem

‖omnes; ‖vt obseruetis eos qui; ᵃfaciunt; ᵃenim; ᵃdulces sermones & benedictiones; ᶜἐξαπατάω; ᵃenim; ‖omnem locũ diuulgata est; *Sed; *& ‖autem; ᵈσυντρίβω; velociter; Salutat; ᵃadiutor; *qui scripsi; *vniuersa ecclesia; *arcarius; Ei autem qui potens est ‖confirmare; (Quod patefactum est; ᵉσιγάω; prophetarum; *præceptum; ᵃhonor &; ‖seculorum.

SANCTI PAVLI AD

Η ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΥΛΟΥ ΠΡΟΣ

CORINTHIOS PRIOR EPISTOLA.

ΚΟΡΙΝΘΙΟΥΣ ΠΡΩΤΗ ΕΠΙΣΤΟΛΗ.

CAPVT PRIMVM. κεφαλ. α.

Paulus vocatus Apostolus
1 ΠΑΥΛΟΣ κλητὸς ἀπόστολος
Iesu Christi, per voluntatem Dei,
Ἰησοῦ χριστοῦ, διὰ θελήματος θεοῦ,
& Sosthenes frater,
καὶ σωσθένης ὁ ἀδελφός,
Ecclesiæ Dei *existenti in Corintho, sanctificatis in Christo Iesu,
2 τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ θεοῦ τῇ οὔσῃ ἐν κορίνθῳ, ἡγιασμένοις ἐν χριστῷ Ἰησοῦ,
vocatis sanctis, cum omnibus ‖inuocantibus nomen
κλητοῖς ἁγίοις, σὺν πᾶσι τοῖς ἐπικαλουμένοις τὸ ὄνομα
Domini nostri Iesu Christi, in omni loco ipsorumque &
τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ, ἐν παντὶ τόπῳ αὐτῶν τε καὶ
nostro: Gratia vobis & pax à Deo Patre
3 ἡμῶν· χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ πατρὸς
nostro, & Domino Iesu Christo. Gratias ago Deo
ἡμῶν, καὶ κυρίου Ἰησοῦ χριστοῦ. 4 εὐχαριστῶ τῷ θεῷ
meo semper pro vobis, in gratia Dei *data
μου πάντοτε περὶ ὑμῶν, ἐπὶ τῇ χάριτι τοῦ θεοῦ τῇ δοθείσῃ
vobis in Christo Iesu, Quia in omnibus *ditati estis in illo, in omni verbo, & ‖omni scientia,
ὑμῖν ἐν χριστῷ Ἰησοῦ· 5 ὅτι ἐν παντὶ ἐπλουτίσθητε ἐν αὐτῷ, ἐν παντὶ λόγῳ καὶ πάσῃ γνώσει,
(Sicut testimonium Christi confirmatum est in vobis)
6 καθὼς τὸ μαρτύριον τοῦ χριστοῦ ἐβεβαιώθη ἐν ὑμῖν,
Ita vt ‖vos non defici in vllo gratuito dono, ‖expectantes reuelationem Domini nostri Iesu Christi:
7 ὥστε ὑμᾶς μὴ ὑστερεῖσθαι ἐν μηδενὶ χαρίσματι, ἀπεκδεχομένους τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ·
Qui & confirmabit vos vsque in finem ‖inculpatos, in die Domini nostri Iesu Christi.
8 ὃς καὶ βεβαιώσει ὑμᾶς ἕως τέλους ἀνεγκλήτους, ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ.
Fidelis Deus, per quem vocati estis in ‖communionem filij eius Domini nostri Iesu Christi.
9 πιστὸς ὁ θεός, δι' οὗ ἐκλήθητε εἰς κοινωνίαν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἰησοῦ χριστοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν.
Obsecro autem vos, fratres, per nomen Domini nostri Iesu Christi, vt idipsum dicatis omnes: & non sint in vobis schismata: sitis autem perfecti in *eadem mente, & in eadem ‖sententia.
10 παρακαλῶ δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί, διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ, ἵνα τὸ αὐτὸ λέγητε πάντες, καὶ μὴ ᾖ ἐν ὑμῖν σχίσματα· ἦτε δὲ κατηρτισμένοι ἐν τῷ αὐτῷ νοΐ καὶ ἐν τῇ αὐτῇ γνώμῃ.
Manifestatum est enim mihi de vobis, fratres mei, ab iis qui ‖Chloes, quia contentiones ‖in vobis sunt.
11 ἐδηλώθη γάρ μοι περὶ ὑμῶν, ἀδελφοί μου, ὑπὸ τῶν χλόης, ὅτι ἔριδες ἐν ὑμῖν εἰσι·
Dico autem hoc, quòd vnusquisque vestrûm dicit: Ego quidem sum Pauli, ego autem Apollo, ego verò Cephæ, ego autem Christi.
12 λέγω δὲ τοῦτο, ὅτι ἕκαστος ὑμῶν λέγει, ἐγὼ μέν εἰμι παύλου, ἐγὼ δὲ ἀπολλώ, ἐγὼ δὲ κηφᾶ, ἐγὼ δὲ χριστοῦ.
Diuisus est Christus? *Num Paulus crucifixus est pro vobis? aut in ‖nomen Pauli baptizati estis?
13 μεμέρισται ὁ χριστός; μὴ παῦλος ἐσταυρώθη ὑπὲρ ὑμῶν; ἢ εἰς τὸ ὄνομα παύλου ἐβαπτίσθητε;
Gratias ago Deo, quòd neminem vestrûm baptizaui, ‖si non Crispum & Caium:
14 εὐχαριστῶ τῷ θεῷ, ὅτι οὐδένα ὑμῶν ἐβάπτισα, εἰ μὴ κρίσπον καὶ γάϊον·
Vt ne quis dicat quòd in ‖meum nomen baptizaui.
15 ἵνα μή τις εἴπῃ ὅτι εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα ἐβάπτισα.
Baptizaui autem & Stephanæ domum. Cæterùm, nescio si quem alium baptizauerim.
16 ἐβάπτισα δὲ καὶ τὸν στεφανᾶ οἶκον· λοιπὸν οὐκ οἶδα εἴ τινα ἄλλον ἐβάπτισα.
Non enim misit me Christus baptizare, sed euangelizare: non in sapientia verbi, vt non euacuetur crux Christi.
17 οὐ γὰρ ἀπέστειλέ με χριστὸς βαπτίζειν, ἀλλ' εὐαγγελίζεσθαι· οὐκ ἐν σοφίᾳ λόγου, ἵνα μὴ κενωθῇ ὁ σταυρὸς τοῦ χριστοῦ.
Verbum enim crucis, quidem pereuntibus stultitia est: ‖at seruatis, nobis, virtus Dei est.
18 ὁ λόγος γὰρ ὁ τοῦ σταυροῦ, τοῖς μὲν ἀπολλυμένοις μωρία ἐστί· τοῖς δὲ σωζομένοις, ἡμῖν, δύναμις θεοῦ ἐστι.
Scriptum est enim, Perdam sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium reprobabo.
19 γέγραπται γάρ, ἀπολῶ τὴν σοφίαν τῶν σοφῶν, καὶ τὴν σύνεσιν τῶν συνετῶν ἀθετήσω.
Vbi sapiens? vbi scriba? vbi inquisitor seculi huius? Nonne ‖infatuauit Deus sapientiam mundi huius?
20 ποῦ σοφός; ποῦ γραμματεύς; ποῦ συζητητὴς τοῦ αἰῶνος τούτου; οὐχὶ ἐμώρανεν ὁ θεὸς τὴν σοφίαν τοῦ κόσμου τούτου;
‖Postquam enim in sapientia Dei, non cognouit mundus per sapientiam Deum, placuit Deo per stultitiam prædicationis ‖seruare credentes.
21 ἐπειδὴ γὰρ ἐν τῇ σοφίᾳ τοῦ θεοῦ, οὐκ ἔγνω ὁ κόσμος διὰ τῆς σοφίας τὸν θεόν, εὐδόκησεν ὁ θεὸς διὰ τῆς μωρίας τοῦ κηρύγματος σῶσαι τοὺς πιστεύοντας.
*Quandoquidem enim Iudæi ‖signum petunt, & Græci sapientiam quærunt:
22 ἐπειδὴ καὶ Ἰουδαῖοι σημεῖον αἰτοῦσι, καὶ ἕλληνες σοφίαν ζητοῦσιν·
Nos autem prædicamus Christum crucifixum, Iudæis quidem scandalum, Gentibus autē stultitiam:
23 ἡμεῖς δὲ κηρύσσομεν χριστὸν ἐσταυρωμένον, Ἰουδαίοις μὲν σκάνδαλον, ἕλλησι δὲ μωρίαν·
Ipsis autem vocatis Iudæis atque Græcis, Christum Dei virtutem & Dei sapientiam.
24 αὐτοῖς δὲ τοῖς κλητοῖς Ἰουδαίοις τε καὶ ἕλλησι χριστὸν θεοῦ δύναμιν καὶ θεοῦ σοφίαν.
Quia quod stultum Dei, sapientius hominibus est: & quod infirmum Dei, fortius hominibus est.
25 ὅτι τὸ μωρὸν τοῦ θεοῦ σοφώτερον τῶν ἀνθρώπων ἐστί, καὶ τὸ ἀσθενὲς τοῦ θεοῦ, ἰσχυρότερον τῶν ἀνθρώπων ἐστί.
Videte enim vocationem vestram, fratres, quia non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles:
26 βλέπετε γὰρ τὴν κλῆσιν ὑμῶν, ἀδελφοί, ὅτι οὐ πολλοὶ σοφοὶ κατὰ σάρκα, οὐ πολλοὶ δυνατοί, οὐ πολλοὶ εὐγενεῖς·
Sed stulta mundi elegit Deus, vt sapientes ‖pudefaciat: & infirma mundi elegit Deus, vt ‖pudefaciat fortia.
27 ἀλλὰ τὰ μωρὰ τοῦ κόσμου ἐξελέξατο ὁ θεός, ἵνα τοὺς σοφοὺς καταισχύνῃ· καὶ τὰ ἀσθενῆ τοῦ κόσμου ἐξελέξατο ὁ θεός, ἵνα καταισχύνῃ τὰ ἰσχυρά.
Et ignobilia mundi & contemptibilia elegit Deus, & *non existentia, vt existentia ‖aboleret:
28 καὶ τὰ ἀγενῆ τοῦ κόσμου καὶ τὰ ἐξουθενημένα ἐξελέξατο ὁ θεός, καὶ τὰ μὴ ὄντα, ἵνα τὰ ὄντα καταργήσῃ·
Vt non glorietur omnis caro in conspectu *Dei.
29 ὅπως μὴ καυχήσηται πᾶσα σὰρξ ἐνώπιον τοῦ θεοῦ.
Ex ipso autem vos estis in Christo Iesu: qui factus est nobis sapientia à Deo, ‖iustitiaque & sanctificatio & redemptio:
30 ἐξ αὐτοῦ δὲ ὑμεῖς ἐστε ἐν χριστῷ Ἰησοῦ, ὃς ἐγενήθη ἡμῖν σοφία ἀπὸ θεοῦ, δικαιοσύνη τε καὶ ἁγιασμὸς καὶ ἀπολύτρωσις·
Vt, quemadmodum scriptum est: *Gloriatus, in Domino glorietur.
31 ἵνα, καθὼς γέγραπται, ὁ καυχώμενος, ἐν κυρίῳ καυχάσθω.

CAP. II. β.

Et ego *veniens ad vos, fratres, veni non in sublimitate sermonis aut sapientiæ, annuntians vobis testimonium ‖Dei.
1 Κἀγὼ ἐλθὼν πρὸς ὑμᾶς, ἀδελφοί, ἦλθον οὐ καθ' ὑπεροχὴν λόγου ἢ σοφίας, καταγγέλλων ὑμῖν τὸ μαρτύριον τοῦ θεοῦ.
Non enim iudicaui scire aliquid *in vobis, si non Iesum Christum, & hunc crucifixum.
2 οὐ γὰρ ἔκρινα τοῦ εἰδέναι τι ἐν ὑμῖν, εἰ μὴ Ἰησοῦν χριστόν, καὶ τοῦτον ἐσταυρωμένον.
Et ego in infirmitate, & in timore, & in tremore multo ‖factus sum apud vos:
3 καὶ ἐγὼ ἐν ἀσθενείᾳ, καὶ ἐν φόβῳ, καὶ ἐν τρόμῳ πολλῷ ἐγενόμην πρὸς ὑμᾶς·
Et sermo meus & prædicatio mea non in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione spiritus & virtutis:
4 καὶ ὁ λόγος μου, καὶ τὸ κήρυγμά μου οὐκ ἐν πειθοῖς ἀνθρωπίνης σοφίας λόγοις, ἀλλ' ἐν ἀποδείξει πνεύματος καὶ δυνάμεως,
Vt fides vestra non sit in sapientia hominum, sed in virtute Dei.
5 ἵνα ἡ πίστις ὑμῶν μὴ ᾖ ἐν σοφίᾳ ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐν δυνάμει θεοῦ.
Sapientiam autem loquimur in perfectis, sapientiā verò non seculi huius, neque principum seculi huius qui destruuntur:
6 σοφίαν δὲ λαλοῦμεν ἐν τοῖς τελείοις, σοφίαν δὲ οὐ τοῦ αἰῶνος τούτου, οὐδὲ τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου τῶν καταργουμένων·
Sed loquimur sapientiam Dei in mysterio *occultatam, quam prædestinauit Deus ante
7 ἀλλὰ λαλοῦμεν σοφίαν θεοῦ ἐν μυστηρίῳ τὴν ἀποκεκρυμμένην, ἣν προώρισεν ὁ θεὸς πρὸ

Marginal notes: *quæ est Corinthi; ‖qui inuocant; *quæ est; *diuites facti; πλουτίζω; ‖in; βεβαιόω; *nihil vobis desit in vlla gratia, expectantibus; ‖sine crimine; ‖aduentus; ‖societatem; καλέω; *eodem sensu; καταρτίζω; *scientia. Significatum; ‖sunt; *inter vos; *Nunquid; μερίζω; ‖nomine; *nisi; *nomine meo baptizati estis; ἀποστέλλω; κενόω; *iis autem qui salui fiūt, id est; ἀθετέω; *stultam fecit; μωραίνω; ‖Nam quia; *saluos facere; *Quoniam & ‖signa; ‖est; *quæ sunt; ἐκλέγω; ‖confundat; ἐξουθενέω; *ea quæ non sunt, vt ea quæ sunt destrueret; καταργέω; καυχάομαι; ‖&; *Qui gloriatur; *cùm venissem; ‖Christi; *me inter vos, nisi; σταυρόω; *fui; ‖inter perfectos; καταργέω; *quæ abscondita est:

secula in gloriam nostram: Quam nemo principum
τῶν αἰώνων εἰς δόξαν ἡμῶν, ἣν οὐδεὶς τῶν ἀρχόντων 8
seculi huius cognouit. si enim cognouissent, nunquam Dominum
τοῦ αἰῶνος τούτου ἔγνωκεν· εἰ γὰρ ἔγνωσαν, οὐκ ἂν τὸν κύριον
gloriæ crucifixissent. Sed, sicut scriptum est,
τῆς δόξης ἐσταύρωσαν. ἀλλὰ, καθὼς γέγραπται, 9
ᵃ Quæ oculus non vidit, ‖ & auris *non* audiuit, ‖ & in cor
ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν
hominis *non* ascendit, quæ præparauit Deus ᵃ *diligentibus*
ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ ἡτοίμασεν ὁ θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν
illum: Nobis autem Deus reuelauit per Spiritum
αὐτόν· ἡμῖν δὲ ὁ θεὸς ᵈ ἀπεκάλυψε διὰ τοῦ πνεύματος 10
suum. *nam* Spiritusᵃ omnia scrutatur, etiam profunda Dei.
αὐτοῦ· τὸ γὰρ πνεῦμα πάντα ᵉ ἐρευνᾷ, καὶ τὰ βάθη τοῦ θεοῦ·
Quis enim scit hominum quæ* hominis, ‖ *si non* spiri-
τίς γὰρ οἶδεν ἀνθρώπων τὰ τοῦ ἀνθρώπου, εἰ μὴ τὸ πνεῦ- 11
tus hominis qui ᵃ in ipso? ita & quæ Deiᵃ nemo
μα τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἐν αὐτῷ; οὕτω καὶ τὰ τοῦ θεοῦ οὐδεὶς
ᵃ *nouit, si non* spiritus Dei. Nos autem non
οἶδεν, εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ θεοῦ. ἡμεῖς δὲ οὐ τὸ 12
spiritum ‖ mundi accepimus, sed Spiritum quiᵃ ex Deo:
πνεῦμα τοῦ κόσμου ἐλάβομεν, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τὸ ἐκ τοῦ θεοῦ,
vt sciamus ᵃ *ipsa* à Deo donata nobis:
ἵνα εἰδῶμεν τὰ ὑπὸ τοῦ θεοῦ χαρισθέντα ἡμῖν·
Quæ & loquimur non in doctis humanæ sapientiæ
ἃ καὶ λαλοῦμεν οὐκ ἐν διδακτοῖς ἀνθρωπίνης σοφίας 13
verbis, sed in * *doctis* Spiritus *sancti*, spiritualibus
λόγοις, ἀλλ' ἐν διδακτοῖς πνεύματος ἁγίου, πνευματικοῖς
spiritualia ‖ *conferentes.* Animalis autem ho-
πνευματικὰ συγκρίνοντες. ψυχικὸς δὲ ἄνθρω- 14
mo non percipit ea quæ ᵃ Spiritus Dei. stultitia enim illi
πος οὐ δέχεται τὰ τοῦ πνεύματος τοῦ θεοῦ· μωρία γὰρ αὐτῷ
est: & non potest ᵃ *cognoscere*, quia spiritualiter * *di-*
ἐστι· καὶ οὐ δύναται γνῶναι, ὅτι πνευματικῶς ἀνα-
iudicatur. *At* spiritualis ‖ diiudicat *quidem* omnia:
κρίνεται· ὁ δὲ πνευματικὸς ἀνακρίνει μὲν πάντα, 15
ᵃ ipse *verò* à nemine diiudicatur. Quis enim cognouit
αὐτὸς δὲ ὑπ' οὐδενὸς ἀνακρίνεται. τίς γὰρ ἔγνω 16
sensum Domini, qui * *instruet* eum? Nos autem sensum Chri-
νοῦν κυρίου ὃς συμβιβάσει αὐτόν; ἡμεῖς δὲ νοῦν χρι-
sti habemus.
στοῦ ἔχομεν.

ᵃ Quod ‖ nec ᵃ iis qui diligũt ᵈ ἀποκαλύπτω ᵃ enim ᵉ ἐρευνάω ᵃ sunt ‖ nisi ᵃ est ᵃ sunt ᵃ cognouit, nisi ‖ huius ᵃ est ᵃ quæ sunt ᵃ doctrina ‖ comparantes. ᵃ sunt ᵃ intelligere: ᵃ examinantur. ‖ autem ᵃ & ᵃ instruat

CAP. III. γ'.

Et ego, fratres, non potui vobis loqui quasi
Καὶ ἐγὼ, ἀδελφοὶ, οὐκ ᵃ ἠδυνήθην ὑμῖν λαλῆσαι ὡς 1
spiritualibus, sed quasi carnalibus: tanquã *infantibus* in Christo:
πνευματικοῖς, ἀλλ' ὡς σαρκικοῖς, ὡς νηπίοις ἐν χριστῷ·
Lac vobis potum dedi, & non escam: nondum enim pote-
γάλα ὑμᾶς ἐπότισα, καὶ οὐ βρῶμα· οὔπω γὰρ ἠδύ- 2
ratis. sed nec ‖ *adhuc* nunc potestis: Adhuc enim car-
νασθε· ἀλλ' οὔτε ἔτι νῦν δύνασθε· ἔτι γὰρ σαρ- 3
nales estis. Cùm enim ᵃ *in vobis* zelus & contẽtio, & *dissidia,*
κικοί ἐστε· ὅπου γὰρ ἐν ὑμῖν ζῆλος καὶ ἔρις καὶ διχοστασίαι,
nonne carnales estis, & secundum hominem ambulatis?
οὐχὶ σαρκικοί ἐστε, καὶ κατὰ ἄνθρωπον περιπατεῖτε;
Cùm enim dicat quis: Ego quidem sum Pauli: alius
ὅταν γὰρ λέγῃ τις, ἐγὼ μέν εἰμι παύλου· ἕτερος 4
autem, ego Apollo: nonne ᵃ *carnales* estis?
δὲ, ἐγὼ ἀπολλώ, οὐχὶ σαρκικοί ἐστε;
ᵃ *Quis* igitur est Paulus? ᵃ *quis* verò Apollo? *nisi* mi-
τίς οὖν ἐστι παῦλος; τίς δὲ ἀπολλώς; ἀλλ' ἢ διά- 5
nistri ᵃ *per quos* credidistis, & vnicuique sicut Dominus dedit.
κονοι δι' ὧν ἐπιστεύσατε, καὶ ἑκάστῳ ὡς ὁ κύριος ἔδωκεν.
Ego plantaui, Apollo rigauit: sed Deus
ἐγὼ ᵇ ἐφύτευσα, ἀπολλὼς ἐπότισεν, ἀλλ' ὁ θεὸς 6
incrementum dedit. Itaque neque ‖ *plantans* est aliquid: neque ᵃ *ri-*
ᶜ ηὔξανεν. ὥστε οὔτε ὁ φυτεύων ἐστί τι· οὔτε ὁ πο- 7
gans, sed ᵃ *ille* incrementũ *dans* Deus. * *Plantans autem &*
τίζων, ἀλλ' ὁ αὐξάνων θεός. ὁ φυτεύων δὲ καὶ ὁ 8
rigans vnum sunt. (vnusquisque autem propriam mercedem accipiet
ποτίζων ἕν εἰσιν· ἕκαστος δὲ τὸν ἴδιον μισθὸν ᵈ λήψεται
secundum ‖ *proprium* laborem.) Dei enim sumus ᵃ *cooperatores:*
κατὰ τὸν ἴδιον κόπον· θεοῦ γάρ ἐσμεν συνεργοί· 9
Dei agriculturaᵃ, Dei ædificatio estis. Secundum gra-
θεοῦ γεώργιον, θεοῦ οἰκοδομή ἐστε· κατὰ τὴν χά- 10
tiam Dei * *datam* mihi, vt sapiens architectus funda-
ριν τοῦ θεοῦ τὴν δοθεῖσάν μοι, ὡς σοφὸς ἀρχιτέκτων θεμέ-
mentum posui: alius autem superædificat. Vnusquisque autem vi-
λιον ᵉ τέθεικα, ἄλλος δὲ ἐποικοδομεῖ· ἕκαστος δὲ βλεπέ-
deat quomodo superædificet. Fundamentum enim aliud
τω πῶς ἐποικοδομεῖ. θεμέλιον γὰρ ἄλλον 11
nemo potest ponere, præter ‖ *iactum*, quod est Iesus
οὐδεὶς δύναται θεῖναι παρὰ τὸν κείμενον, ὅς ἐστιν ἰησοῦς
Christus. Si autẽ quis superædificat super fundamentum hoc,
ὁ χριστός. εἰ δέ τις ἐποικοδομεῖ ἐπὶ τὸν θεμέλιον τοῦτον, 12
aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fœnum, stipulam:
χρυσὸν, ἄργυρον, λίθους τιμίους, ξύλα, χόρτον, καλάμην.
Vniuscuiusque opus manifestum ᵃ *fiet.* *nam* diesᵃ de-
ἑκάστου τὸ ἔργον φανερὸν γενήσεται· ἡ γὰρ ἡμέρα δη- 13

ᵃ δυνάμαι ᵃ paruulis ‖ quidem ᵃ sit inter vos ᵃ homines ᵃ Quid ᵃ eius cui ᵇ φυτεύω ‖ qui plantat ᵃ qui rigat, ᶜ αὐξάνω ᵃ qui dat ᵃ Qui autem plantat & qui rigat ᵈ λαμβάνω ‖ suum ᵃ adiutores: ᵃ estis, ᵃ quæ data est ᵉ τίθημι ‖ id quod positum est: ᵃ erit. ᵃ enim Domini

clarabit: quia in igne reuelabitur: & vniuscuiusque o-
λώσει, ὅτι ἐν πυρὶ ἀποκαλύπτεται· καὶ ἑκάστου τὸ ἔρ-
pus quale sit, ignis probabit. Si cuius o-
14 γον ὁποῖόν ἐστι, τὸ πῦρ δοκιμάσει. εἴ τινος τὸ ἔρ-
pus manserit quod superædificauit, mercedem accipiet.
γον μένει ὃ ᶠ ἐπῳκοδόμησε, μισθὸν λήψεται.
Si cuius opus * *exuretur*, *damnum faciet:* ipse
15 εἴ τινος τὸ ἔργον κατακαήσεται, ζημιωθήσεται, αὐτὸς
autem ‖ *seruabitur*, *ita verò* quasi per ignem. Nescitis
16 δὲ σωθήσεται, οὕτω δὲ ὡς διὰ πυρός. οὐκ οἴδατε
quia tẽplum Dei estis, & Spiritus Dei habitat in vobis?
ὅτι ναὸς θεοῦ ἐστε, καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ θεοῦ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν;
Si quis ᵃ templum Dei * *corrumpit*, disperdet illum Deus. *Nam*
17 εἴ τις τὸν ναὸν τοῦ θεοῦ φθείρει, φθερεῖ τοῦτον ὁ θεός· ὁ γὰρ
templum ‖ Dei sanctum est, quod estis vos.
ναὸς τοῦ θεοῦ ἅγιός ἐστιν, οἵτινές ἐστε ὑμεῖς.
Nemo seipsum seducat: si quis videtur sapiens esse ᵃ *in*
18 μηδεὶς ἑαυτὸν ἐξαπατάτω· εἴ τις δοκεῖ σοφὸς εἶναι ἐν
vobis in seculo hoc, stultus fiat, vt ᵃ *fiat* sapiens.
ὑμῖν ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, μωρὸς γενέσθω, ἵνα γένηται σοφός·
Nam sapientia * mundi huius, stultitia apud Deum
19 ἡ γὰρ σοφία τοῦ κόσμου τούτου, μωρία παρὰ τῷ θεῷ
est. Scriptum est enim, ‖ *Comprehendens* sapientes in astu-
ἐστι. γέγραπται γὰρ, ὁ δρασσόμενος τοὺς σοφοὺς ἐν τῇ πα-
tia eorum. Et iterum: Dominus nouit
20 νουργίᾳ αὐτῶν. καὶ πάλιν, κύριος γινώσκει τοὺς
cogitationes sapientium, quoniã sunt vanæ.
διαλογισμοὺς τῶν σοφῶν, ὅτι εἰσὶ μάταιοι.
Itaque nemo glorietur in hominibus. Omnia enim
21 ὥστε μηδεὶς καυχάσθω ἐν ἀνθρώποις· πάντα γὰρ
vestra sunt: Siue Paulus, siue Apollo, siue Cephas,
22 ὑμῶν ἐστιν, εἴτε παῦλος, εἴτε ἀπολλὼς, εἴτε κηφᾶς,
siue mundus, siue vita, siue mors, siue præsentia, siue
εἴτε κόσμος, εἴτε ζωὴ, εἴτε θάνατος, εἴτε ἐνεστῶτα, εἴτε
futura: omniaᵃ vestra sunt: Vos autem Christi:
23 μέλλοντα· πάντα ὑμῶν ἐστιν· ὑμεῖς δὲ χριστοῦ,
Christus autem Dei.
χριστὸς δὲ θεοῦ.

ᶠ ἐποικοδομέω ᵃ arserit, detrimẽtũ patietur: ‖ saluus erit, sic tamen ᵃ autem ᵃ violauerit, ‖ enim ᵃ inter vos ᵃ sit ᵃ enim ‖ Cõprehẽdam ᵃ enim

CAP. IIII. δ'.

Sic nos existimet homo vt ministros Chri-
1 Οὕτως ἡμᾶς λογιζέσθω ἄνθρωπος, ὡς ὑπηρέτας χρι-
sti, & dispensatores mysteriorum Dei. * *At reliquum,*
2 στοῦ καὶ οἰκονόμους μυστηρίων θεοῦ. ὃ δὲ λοιπὸν,
quæritur ‖ *in dispensatoribus*, vt fidelis quis inueniatur.
ζητεῖται ἐν τοῖς οἰκονόμοις, ἵνα πιστός τις ᵃ εὑρεθῇ.
Mihi autẽ ᵃ *in minimum* est vt à vobis diiudicer, aut ab
3 ἐμοὶ δὲ εἰς ἐλάχιστόν ἐστιν ἵνα ὑφ' ὑμῶν ἀνακριθῶ, ἢ ὑπὸ
humano die: sed neque meipsum diiudico.
ἀνθρωπίνης ἡμέρας· ἀλλ' οὐδὲ ἐμαυτὸν ἀνακρίνω·
Nihil enim mihi *ipsi* conscius sum: sed non in hoc iu-
4 οὐδὲν γὰρ ἐμαυτῷ σύνοιδα· ἀλλ' οὐκ ἐν τούτῳ ᵇ δε-
stificatus sum. * *at diiudicans* me, Dominus est.
δικαίωμαι· ὁ δὲ ἀνακρίνων με, κύριός ἐστιν.
Itaque ‖ *ne* ante tempus *quid* ᵃ *iudicate*, quoadusque veniat Dominus:
5 ὥστε μὴ πρὸ καιροῦ τι κρίνετε, ἕως ἂν ἔλθῃ ὁ κύριος,
qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit
ὃς καὶ φωτίσει τὰ κρυπτὰ τοῦ σκότους, καὶ φανερώσει τὰς
consilia cordium: & tunc laus erit vnicuique
βουλὰς τῶν καρδιῶν, καὶ τότε ὁ ἔπαινος γενήσεται ἑκάστῳ
à Deo. Hæc autem, fratres, transfiguraui
6 ἀπὸ τοῦ θεοῦ. ταῦτα δὲ, ἀδελφοὶ, ᶜ μετεσχημάτισα
in meipsum & Apollo propter vos: vt in nobis discatis, ne
εἰς ἐμαυτὸν καὶ ἀπολλὼ δι' ὑμᾶς· ἵνα ἐν ἡμῖν μάθητε τὸ μὴ
suprà ‖ *quod* scriptũ est, *sapere:* vt *ne* vnus * *super vnum inflemini*
ὑπὲρ ὃ γέγραπται φρονεῖν· ἵνα μὴ εἷς ὑπὲρ τοῦ ἑνὸς ᵈ φυσιοῦσθε
aduersus alterum. Quis enim te discernit? Quid autẽ habes quod nõ
7 κατὰ τοῦ ἑτέρου. τίς γάρ σε διακρίνει; τί δὲ ἔχεις ὃ οὐκ
accepisti? Si autẽ & accepisti, quid gloriaris quasi non ‖ *accipiens?*
ἔλαβες; εἰ δὲ καὶ ἔλαβες, τί καυχᾶσαι ὡς μὴ λαβών;
Iam saturati estis, iam ᵃ *ditati* estis, sine nobis
8 ἤδη ᵉ κεκορεσμένοι ἐστὲ, ἤδη ἐπλουτήσατε, χωρὶς ἡμῶν
ᵃ *regnastis:* & vtinam *sanè* regnetis, vt & nos
ἐβασιλεύσατε· καὶ ὄφελόν γε ἐβασιλεύσατε, ἵνα καὶ ἡμεῖς
vobisᵃ *simul* regnemus. Puto enim quòd Deus
9 ὑμῖν συμβασιλεύσωμεν. δοκῶ γὰρ ὅτι ὁ θεὸς
nos Apostolos nouissimos ‖ *edidit* tanquam morti destinatos:
ἡμᾶς τοὺς ἀποστόλους ἐσχάτους ἀπέδειξεν ὡς ἐπιθανατίους·
quia spectaculum facti sumus mundo, & angelis, & ho-
ὅτι θέατρον ἐγενήθημεν τῷ κόσμῳ καὶ ἀγγέλοις καὶ ἀν-
minibus. Nos stulti propter Christum: vos autem pru-
10 θρώποις. ἡμεῖς μωροὶ διὰ χριστὸν, ὑμεῖς δὲ φρό-
dentes in Christo: nos infirmi, vos autem fortes: vos * *glo-*
νιμοι ἐν χριστῷ· ἡμεῖς ἀσθενεῖς, ὑμεῖς δὲ ἰσχυροί· ὑμεῖς ἔν-
riosi, nos autem ‖ *ignominiosi.* Vsque in hanc horam &
11 δοξοι, ἡμεῖς δὲ ἄτιμοι· ἄχρι τῆς ἄρτι ὥρας καὶ
esurimus, & sitimus, & nudi sumus, & colaphis
πεινῶμεν, καὶ διψῶμεν, καὶ γυμνητεύομεν, καὶ κολαφι-
cædimur, & instabiles sumus,
ζόμεθα, καὶ ἀστατοῦμεν,

ᵃ Hic iam ‖ inter dispensatores, ᵃ εὑρίσκω ᵃ pro minimo ᵇ δικαιόω ᵃ qui autem iudicat ‖ nolite, ᵃ iudicare: ᶜ μετασχηματίζω ‖ quàm ᵃ pro alio inflectur ᵈ φυσιόω ‖ acceperis? ᵃ diuites facti ᵉ κορέομαι ᵃ regnatis: ᵃ cum ‖ ostendit, ‖ nobiles, ‖ ignobiles.

Et laboramus, operantes *propriis manibus. ‖conuitiis
12 καὶ κοπιῶμεν, ἐργαζόμενοι ταῖς ἰδίαις χερσί· λοιδορού-
affecti, benedicimus: persecutionem ᵖpassi, sustinemus.
μενοι, εὐλογοῦμεν· διωκόμενοι, ἀνεχόμεθα·
ⁿblasphemati, obsecramus. tanquam purgamen-
13 βλασφημούμενοι, παρακαλοῦμεν· ὡς περικαθάρμα-
ta* mundi facti sumus, omnium peripsema vsque adhuc.
τα τοῦ κόσμου ἐγενήθημεν, πάντων περίψημα ἕως ἄρτι.
Non ‖pudore afficiens vos scribo hæc: sed vt ᵖnatos
14 οὐκ ἐντρέπων ὑμᾶς γράφω ταῦτα, ἀλλ' ὡς τέκνα
meos charissimos moneo. ⁿSi enim decem millia pæda-
15 μου ἀγαπητὰ νουθετῶ. ἐὰν γὰρ μυρίους παιδα-
gogorum habeatis in Christo: sed non multos patres.ⁿ In enim
γωγοὺς ἔχητε ἐν χριστῷ, ἀλλ' οὐ πολλοὺς πατέρας· ἐν γὰρ
Christo Iesu per Euangelium ego vos genui.
χριστῷ ἰησοῦ διὰ τοῦ εὐαγγελίου ἐγὼ ὑμᾶς ἐγέννησα.
Rogo ergo vos, imitatores mei estote.*
16 παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς, μιμηταί μου γίνεσθε.
‖Propter hoc misi vobis Timotheum, qui est ᵖnatus meus ⁿdi-
17 διὰ τοῦτο ἔπεμψα ὑμῖν τιμόθεον, ὅς ἐστι τέκνον μου ἀ-
lectus & fidelis in Domino, qui vos commonefaciet vias
γαπητὸν καὶ πιστὸν ἐν κυρίῳ, ὃς ὑμᾶς ἀναμνήσει τὰς ὁδούς
meas quæ *in Christo ‖, sicut vbique in omni ecclesia
μου τὰς ἐν χριστῷ, καθὼς πανταχοῦ ἐν πάσῃ ἐκκλησίᾳ
doceo. Tanquā non ᵖventuro autem me ad vos,
18 διδάσκω. ὡς μὴ ἐρχομένου δέ μου πρὸς ὑμᾶς,
ⁿinflati sunt quidam. Veniam autem citò ad
19 ᶠἐφυσιώθησάν τινες. ἐλεύσομαι δὲ ταχέως πρὸς
vos, si Dominus voluerit: & cognoscam non sermonem
ὑμᾶς, ἐὰν ὁ κύριος θελήσῃ, καὶ γνώσομαι οὐ τὸν λόγον
*inflatorum, sed virtutem.
τῶν πεφυσιωμένων, ἀλλὰ τὴν δύναμιν.
Non enim in sermone ‖ regnum Dei, sed in virtute.
20 οὐ γὰρ ἐν λόγῳ ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ, ἀλλ' ἐν δυνάμει.
Quid vultis? in virga veniam ad vos, an in charitate,
21 τί θέλετε; ἐν ῥάβδῳ ἔλθω πρὸς ὑμᾶς, ἢ ἐν ἀγάπῃ,
ᵖspirituque mansuetudinis?
πνεύματί τε πρᾳότητος;

*nostris ‖maledicimur, & ᵖpatimur, & ⁿblasphemamur, & *huius ‖vt confundam ᵖfilios ⁿNam *sicut & ego Christi. ‖Ideo ad vos ᵖfilius ⁿcharissimus *sunt ‖Iesu, ᵖventurus sim ⁿsic ᶠφυσιόω *eorum qui inflati sunt, ‖est ᵖ&

CAP. V. έ.

Omnino auditur *in vobis fornicatio: & talis fornicatio,
1 Ὅλως ἀκούεται ἐν ὑμῖν πορνεία, καὶ τοιαύτη πορνεία,
qualis nec ‖in Gentibus nominatur: ita vt vxorem quendam
ἥτις οὐδὲ ἐν τοῖς ἔθνεσιν ὀνομάζεται, ὥστε γυναῖκά τινα τοῦ
patris ᵖhabere. Et vos inflati estis: & non
2 πατρὸς ἔχειν· καὶ ὑμεῖς πεφυσιωμένοι ἐστέ, καὶ οὐχὶ
magis *luxistis, vt tollatur de medio vestrûm qui o-
μᾶλλον ᵃἐπενθήσατε, ἵνα ᵇἐξαρθῇ ἐκ μέσου ὑμῶν ὁ τὸ ἔρ-
pus hoc fecit. Ego quidé enim vt absens cor-
3 γον τοῦτο ποιήσας. ἐγὼ μὲν γὰρ ὡς ἀπὼν τῷ σώ-
pore, præsens autem spiritu, iam iudicaui vt præsens,
ματι, παρὼν δὲ τῷ πνεύματι, ἤδη κέκρικα ὡς παρών,
cum ‖sic hoc operatum, In nomine
4 τὸν οὕτω τοῦτο κατεργασάμενον, ἐν τῷ ὀνόματι
Domini nostri Iesu Christi, congregatis vobis &
τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ, ᶜσυναχθέντων ὑμῶν καὶ
meo spiritu, cum virtute Domini nostri Ie-
τοῦ ἐμοῦ πνεύματος, σὺν τῇ δυνάμει τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰη-
su Christi, Tradere eiusmodi sata-
5 σοῦ χριστοῦ, παραδοῦναι τὸν τοιοῦτον τῷ σατα-
næ in interitum carnis, vt spiritus ⁿseruetur in
νᾷ εἰς ὄλεθρον τῆς σαρκός, ἵνα τὸ πνεῦμα σωθῇ ἐν τῇ
die Domini *Iesu Christi. Non ‖pulchra gloriatio
6 ἡμέρᾳ τοῦ κυρίου ἰησοῦ χριστοῦ. οὐ καλὸν τὸ καύχημα
vestra. Nescitis quia modicum fermentū totam massam ᵖfermentat?
ὑμῶν. οὐκ οἴδατε ὅτι μικρὰ ζύμη ὅλον τὸ φύραμα ζυμοῖ;
Expurgate igitur vetus fermentum, vt sitis noua ⁿmas-
7 ἐκκαθάρατε οὖν τὴν παλαιὰν ζύμην, ἵνα ἦτε νέον φύ-
sa, sicut estis azymi. Etenim Pascha nostrum pro
ραμα, καθώς ἐστε ἄζυμοι. καὶ γὰρ τὸ πάσχα ἡμῶν ὑπὲρ
nobis immolatus est, Christus. Itaque epulemur, non in
8 ἡμῶν ᵈἐτύθη, χριστός. ὥστε ἑορτάζωμεν, μὴ ἐν
fermēto veteri, neque in fermento malitiæ & nequitiæ, sed
ζύμῃ παλαιᾷ, μηδὲ ἐν ζύμῃ κακίας καὶ πονηρίας, ἀλλ'
in azymis sinceritatis & veritatis. Scripsi
9 ἐν ἀζύμοις εἰλικρινείας καὶ ἀληθείας. ἔγραψα
vobis in epistola, Ne *commisceri fornicariis.
ὑμῖν ἐν τῇ ἐπιστολῇ, μὴ ᵉσυναναμίγνυσθαι πόρνοις·
Et non ‖omnino fornicariis mundi huius, aut
10 καὶ οὐ πάντως τοῖς πόρνοις τοῦ κόσμου τούτου, ἢ τοῖς
auaris, aut rapacibus, aut ᵖidololatris: alioquin debueratis
πλεονέκταις, ἢ ἅρπαξιν, ἢ εἰδωλολάτραις· ἐπεὶ ὀφείλετε
ⁿex mundo *exire. Nunc autem scripsi vobis
11 ἄρα ἐκ τοῦ κόσμου ἐξελθεῖν· νυνὶ δὲ ἔγραψα ὑμῖν
non commisceri, si ᵖquis frater *nominatus aut forni-
μὴ συναναμίγνυσθαι, ἐάν τις ἀδελφὸς ὀνομαζόμενος ἢ πόρ-
cator, aut maledicus, aut auarus, aut ‖idololatra, aut ebriosus,
νος, ἢ λοίδορος, ἢ πλεονέκτης, ἢ εἰδωλολάτρης, ἢ μέθυσος,
aut rapax, ᵖeiusmodi nec ⁿcomedere.
ἢ ἅρπαξ, τῷ τοιούτῳ μηδὲ συνεσθίειν.

*inter vos ‖inter Gentes: ᵖaliquis habeat *luctum habuistis, ᵃπενθέω ᵇἐξαίρω ‖qui sic operatus est, συνάγομαι ⁿsaluus sit *nostri ‖est bona ᵖcorrumpit? ⁿconspersio, ᵈθύω *commisceamini συναναμίγνυμι ‖vtique ᵖidolis seruiētibus: ⁿde hoc *exisse. ᵖis qui *nominatur, est ‖idolis seruiēs, ᵖcum ⁿcibū sumere.

Quid enim mihi *& eos qui foris iudicare? Nonne *eos intus vos iudi-
12 τί γάρ μοι καὶ τοὺς ἔξω κρίνειν; οὐχὶ τοὺς ἔσω ὑμεῖς κρί-
catis? ‖Eos autē ᵖforis Deus iudicabit. Et auferte ma-
13 νετε; τοὺς δὲ ἔξω ὁ θεὸς κρίνει. καὶ ᶠἐξαρεῖτε τὸν πο-
lum ex vobis ipsis.
νηρὸν ἐξ ὑμῶν αὐτῶν.

*de iis qui sunt ‖Nam ᵖqui sunt ᶠἐξαίρω

CAP. VI. ς΄.

Audet aliquis vestrûm negotium habens ⁿad alterum, iu-
1 Τολμᾷ τις ὑμῶν πρᾶγμα ἔχων πρὸς τὸν ἕτερον, κρί-
dicari apud *iniustos, & non apud sanctos?
νεσθαι ἐπὶ τῶν ἀδίκων καὶ οὐχὶ ἐπὶ τῶν ἁγίων;
‖Nescitis quoniam sancti ᵖmundum iudicabunt? Et si in vobis
2 οὐκ οἴδατε ὅτι οἱ ἅγιοι τὸν κόσμον κρινοῦσι; καὶ εἰ ἐν ὑμῖν
iudicabitur mundus, indigni estis ⁿiudiciis minimis *?
κρίνεται ὁ κόσμος, ἀνάξιοί ἐστε κριτηρίων ἐλαχίστων;
Nescitis quoniam angelos iudicabimus? ‖nedum vitalia?
3 οὐκ οἴδατε ὅτι ἀγγέλους κρινοῦμεν; μήτι γε βιωτικά;
Vitalia quidem igitur iudicia si habueritis, ᵖnihili fa-
4 βιωτικὰ μὲν οὖν κριτήρια ἐὰν ἔχητε, τοὺς ἐξουθενη-
ctos in ecclesia, illos ⁿsedere facite.
μένους ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, τούτους καθίζετε.
Ad verecundiam *vobis dico. Sic non est ‖in vobis sa-
5 πρὸς ἐντροπὴν ὑμῖν λέγω· οὕτως οὐκ ἔνι ἐν ὑμῖν σο-
piens ᵖneque vnus, qui possit diiudicare inter fratrem
φὸς οὐδὲ εἷς, ὃς δυνήσεται διακρῖναι ἀνὰ μέσον τοῦ ἀδελφοῦ
suum? Sed frater cum fratre *iudicatur, & hoc
6 αὐτοῦ; ἀλλὰ ἀδελφὸς μετὰ ἀδελφοῦ κρίνεται, καὶ τοῦτο
apud infideles. Iam quidē igitur omnino delictum ᵖvobis est,
7 ἐπὶ ἀπίστων· ἤδη μὲν οὖν ὅλως ἥττημα ὑμῖν ἐστιν,
quòd iudicia habetis ⁿcum vobisipsis. Propter quid non magis iniuriā
ὅτι κρίματα ἔχετε μεθ' ἑαυτῶν. διατί οὐχὶ μᾶλλον ἀδι-
accipitis? Propter quid non magis ‖damnum accipitis? Sed vos
8 κεῖσθε; διατί οὐχὶ μᾶλλον ἀποστερεῖσθε; ἀλλὰ ὑμεῖς
iniuriam facitis & ᵖdamno afficitis, & hoc ⁿfratres.
ἀδικεῖτε καὶ ἀποστερεῖτε, καὶ ταῦτα ἀδελφούς;
An nescitis quia *iniusti regnum Dei non posside-
9 ἢ οὐκ οἴδατε ὅτι ἄδικοι βασιλείαν θεοῦ οὐ ᵃκληρονομή-
bunt? ‖Ne errate. Neque fornicarij, neque ᵖidololatræ,
σουσι; μὴ πλανᾶσθε· οὔτε πόρνοι, οὔτε εἰδωλολάτραι,
Neque adulteri, neque molles, neque masculorū cōcubitores, neque
10 οὔτε μοιχοί, οὔτε μαλακοί, οὔτε ἀρσενοκοῖται, οὔτε
fures, neque auari, neque ebriosi, *non conuitiatores, non ra-
κλέπται, οὔτε πλεονέκται, οὔτε μέθυσοι, οὐ λοίδοροι, οὐχ ἅρ-
paces, regnum Dei non possidebunt.
παγες, βασιλείαν θεοῦ οὐ κληρονομήσουσι.
Et hæc ‖quidam eratis: sed abluti estis, sed sancti-
11 καὶ ταῦτά τινες ἦτε· ἀλλὰ ἀπελούσασθε, ἀλλὰ ἡγιά-
ficati estis, sed iustificati estis in nomine Domini ᵖIesuⁿ, &
σθητε, ἀλλ' ἐδικαιώθητε ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ κυρίου ἰησοῦ, καὶ
in Spiritu Dei nostri. Omnia mihi licent;
12 ἐν τῷ πνεύματι τοῦ θεοῦ ἡμῶν. πάντα μοι ἔξεστιν,
sed non omnia *conferunt. Omnia mihi licent, sed non ego
ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει· πάντα μοι ἔξεστιν, ἀλλ' οὐκ ἐγὼ
‖redigar potestate sub quoquam. Escae ven-
13 ᵇἐξουσιασθήσομαι ὑπό τινος. τὰ βρώματα τῇ κοι-
tri, & venter escis. at Deus ‖ & hunc &
λίᾳ, καὶ ἡ κοιλία τοῖς βρώμασιν. ὁ δὲ θεὸς καὶ ταύτην καὶ
has destruet. at corpus ‖non fornicationi, sed Do-
ταῦτα καταργήσει. τὸ δὲ σῶμα οὐ τῇ πορνείᾳ, ἀλλὰ τῷ κυ-
mino, & Dominus corpori. At Deus ᵖ & Dominum
14 ρίῳ, καὶ ὁ κύριος τῷ σώματι. ὁ δὲ θεὸς καὶ τὸν κύριον
suscitauit, & nos suscitabit per virtutem suam.
ἤγειρε, καὶ ἡμᾶς ᶜἐξεγερεῖ διὰ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ.
Nescitis quoniam corpora vestra membra Christi sunt? Tollens
15 οὐκ οἴδατε ὅτι τὰ σώματα ὑμῶν μέλη χριστοῦ ἐστιν; ἄρας
ergo membra Christi, faciam meretricis mēbra? *Ne fiat.
οὖν τὰ μέλη τοῦ χριστοῦ, ποιήσω πόρνης μέλη; μὴ γένοιτο.
An nescitis quoniam ‖agglutinatus meretrici, vnum corpus
16 ἢ οὐκ οἴδατε ὅτι ὁ κολλώμενος τῇ πόρνῃ, ἓν σῶμά
ᵖest? Erunt enim, inquit, duo in carnem vnam.
ἐστιν; ἔσονται γάρ, φησιν, οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν.
ⁿAt agglutinatus Domino, vnus spiritus est.
17 ὁ δὲ κολλώμενος τῷ κυρίῳ, ἓν πνεῦμά ἐστι.
Fugite fornicationem. Omne peccatum quodcunque fecerit
18 φεύγετε τὴν πορνείαν. πᾶν ἁμάρτημα ὃ ἐὰν ποιήσῃ
homo, extra corpus est: *at fornicans, in
ἄνθρωπος, ἐκτὸς τοῦ σώματός ἐστιν· ὁ δὲ πορνεύων, εἰς τὸ
proprium corpus peccat. An nescitis quoniam ‖cor-
19 ἴδιον σῶμα ἁμαρτάνει. ἢ οὐκ οἴδατε ὅτι τὸ σῶ-
pus vestrum tēplum ᵖqui in vobis sancti Spiritus est, quem habetis
μα ὑμῶν, ναὸς τοῦ ἐν ὑμῖν ἁγίου πνεύματός ἐστιν, οὗ ἔχετε
à Deo, & non estis vestri? Empti estis enim pretio ⁿ.
20 ἀπὸ θεοῦ, καὶ οὐκ ἐστὲ ἑαυτῶν; ἠγοράσθητε γὰρ τιμῆς.
Glorificate *iam Deum in corpore vestro, & in spiri-
δοξάσατε δὴ τὸν θεὸν ἐν τῷ σώματι ὑμῶν, καὶ ἐν τῷ πνεύ-
tu vestro quæ sunt Dei.
ματι ὑμῶν, ἅτινά ἐστι τοῦ θεοῦ.

ⁿaduersus *iniquos, ‖An ᵖde mundo ⁿqui de *iudicetis? ‖quantò magis secularia? Secularia ᵖcontemptibiles qui sunt ⁿconstituite ad iudicandum. *vestram ‖inter vos ᵖquisquam, *iudicio contendit: ᵖin ⁿinter vos. Quare *Quare ‖fraudem patimini? ᵖfraudatis: ⁿfratribus. *iniqui ᵃκληρονομέω ‖Nolite errare. ᵖidolis seruientes, *neque maledici, neque ‖quidē fuistis: ᵖnostri ⁿChristi, *expediunt. ‖nullius ᵇἐξουσιάζω ‖autem ᵖverò ᶜἐξεγείρω *Absit. ‖qui adhæret ᵖefficitur? ⁿQui autem adhæret *qui autē fornicatur, in suū ‖mēbra vestra ᵖsunt ⁿmagno. *& portate

CAP. VII. ζ.

De autem quibus scripsistis mihi, *Pulchrum homini mulie-
1 Περὶ δὲ ὧν ἐγράψατέ μοι, καλὸν ἀνθρώπῳ γυναι-
rem non tangere. Propter autem ‖fornicationes vnusquisque
κὸς μὴ ἅπτεσθαι· 2 διὰ δὲ τὰς πορνείας ἕκαστος
suam vxorem habeat: & vnaquæque ᵖproprium virum
τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἐχέτω, καὶ ἑκάστη τὸν ἴδιον ἄνδρα
habeat. Vxori vir ᵘdebitam beneuolentiam
ἐχέτω. 3 τῇ γυναικὶ ὁ ἀνὴρ τὴν ὀφειλομένην εὔνοιαν
reddat: similiter autem & vxor viro.
ἀποδιδότω· ὁμοίως δὲ καὶ ἡ γυνὴ τῷ ἀνδρί.
Mulier *proprij corporis non habet potestatem, sed vir.
4 ἡ γυνὴ τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει, ἀλλ' ὁ ἀνήρ·
Similiter autem & vir *proprij corporis non habet potestatem, sed
ὁμοίως δὲ καὶ ὁ ἀνὴρ τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει, ἀλλ'
mulier. ᵖNe fraudate alij alios, si non quid ex con-
ἡ γυνή. 5 μὴ ἀποστερεῖτε ἀλλήλους, εἰ μή τι ἂν ἐκ συμ-
sensu ad tempus, vt vacetis ieiunio & ora-
φώνου πρὸς καιρὸν, ἵνα ᵃσχολάζητε τῇ νηστείᾳ καὶ τῇ προσευ-
tioni: & iterum in idipsum ᵘconueniatis, vt ne tentet
χῇ· καὶ πάλιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνέρχησθε, ἵνα μὴ πειράζῃ
vos satanas propter incontinentiam vestram.
ὑμᾶς ὁ σατανᾶς διὰ τὴν ἀκρασίαν ὑμῶν.
Hoc autem dico secundū indulgentiam, non secundum imperium.
6 τοῦτο δὲ λέγω κατὰ συγγνώμην, οὐ κατ' ἐπιταγήν.
Volo enim omnes homines esse sicut & meipsum:
7 θέλω γὰρ πάντας ἀνθρώπους εἶναι ὡς καὶ ἐμαυτόν·
sed vnusquisq; proprium donum habet ex Deo, *hic quidem sic, *ille
ἀλλ' ἕκαστος ἴδιον χάρισμα ἔχει ἐκ θεοῦ, ὃς μὲν οὕτως, ὃς
verò sic. Dico autem non nuptis & viduis, bo-
δὲ οὕτως. 8 λέγω δὲ τοῖς ἀγάμοις καὶ ταῖς χήραις, κα-
num illis est, si ᵘ maneant sicut & ego.
λὸν αὐτοῖς ἐστιν ἐὰν ᵇμείνωσιν ὡς κἀγώ.
*Si verò non se continent, nubant: melius
9 εἰ δὲ οὐκ ἐγκρατεύονται, ᶜγαμησάτωσαν· κρεῖσσον
enim est nubere, quàm vri. ‖At matrimonio iūctis
γάρ ἐστι γαμῆσαι ἢ πυροῦσθαι. 10 τοῖς δὲ γεγαμηκόσι
præcipio, non ego, sed Dominus, Vxorem à vi-
παραγγέλλω, οὐκ ἐγὼ, ἀλλ' ὁ κύριος, γυναῖκα ἀπὸ ἀν-
ro non discedere: ᵖSi verò & discesserit, ᵘma-
δρὸς μὴ ᵈχωρισθῆναι· 11 ἐὰν δὲ καὶ χωρισθῇ, με-
neat innupta, aut viro ᵘreconcilietur. Et virum vxo-
νέτω ἄγαμος, ἢ τῷ ἀνδρὶ καταλλαγήτω· καὶ ἄνδρα γυ-
rem non *dimittere. At cæteris ego dico, non
ναῖκα μὴ ᵉἀφιέναι. 12 τοῖς δὲ λοιποῖς ἐγὼ λέγω, οὐχ
Dominus, Si quis frater vxorem habet infidelem, & hæc
ὁ κύριος, εἴ τις ἀδελφὸς γυναῖκα ἔχει ἄπιστον, καὶ αὐτὴ
consentit habitare cum illo, non dimittat illam.
συνευδοκεῖ οἰκεῖν μετ' αὐτοῦ, μὴ ἀφιέτω αὐτήν.
Et mulier si qua habet virum infidelem, & ‖ipse consentit
13 καὶ γυνὴ ἥτις ἔχει ἄνδρα ἄπιστον, καὶ αὐτὸς συνευδοκεῖ
habitare cum illa, non dimittat ᵖeum. Sāctificatus est enim
οἰκεῖν μετ' αὐτῆς, μὴ ἀφιέτω αὐτόν. 14 ᶠἡγίασται γὰρ
vir infidelis ᵘin vxore, & sanctificata est mulier infidelis
ὁ ἀνὴρ ὁ ἄπιστος ἐν τῇ γυναικὶ, καὶ ἡγίασται ἡ γυνὴ ἡ ἄπιστος
*in viro: alioquin ‖nati vestri immundi ᵖsunt: nunc
ἐν τῷ ἀνδρί· ἐπεὶ ἄρα τὰ τέκνα ὑμῶν ἀκάθαρτά ἐστι· νῦν
autem sancti sunt. ᵘSi verò infidelis discedit, disce-
δὲ ἅγιά ἐστιν. 15 εἰ δὲ ὁ ἄπιστος χωρίζεται, χωρι-
dat. non *seruituti subiectus est frater aut soror in
ζέσθω. οὐ ᵍδεδούλωται ὁ ἀδελφὸς ἢ ἡ ἀδελφὴ ἐν τοῖς
huiusmodi. in autem pace vocauit nos Deus.
τοιούτοις· ἐν δὲ εἰρήνῃ κέκληκεν ἡμᾶς ὁ θεός.
‖Quid enim scis mulier, si virum ᵖseruabis? aut quid scis
16 τί γὰρ οἶδας γύναι, εἰ τὸν ἄνδρα σώσεις; ἢ τί οἶδας
vir, si mulierem ᵘseruabis? Si non vnicuique sicut
ἄνερ, εἰ τὴν γυναῖκα σώσεις; 17 εἰ μὴ ἑκάστῳ ὡς
*partitus est Deus, vnūquēque sicut vocauit ‖Dominus, ita ambu-
ἐμέρισεν ὁ θεὸς, ἕκαστον ὡς κέκληκεν ὁ κύριος, οὕτω περιπα-
let: & sic in ecclesiis omnibus ᵘconstituo.
τείτω· καὶ οὕτως ἐν ταῖς ἐκκλησίαις πάσαις διατάσσομαι.
Circuncisus aliquis vocatus est? non adducat præputiū. In præ-
18 ʰπεριτετμημένος τις ἐκλήθη; μὴ ἐπισπάσθω· ἐν ἀκρο-
putio aliquis vocatus est? non circuncidatur.
βυστίᾳ τις ἐκλήθη; μὴ περιτεμνέσθω.
Circuncisio nihil est, & præputium nihil est:
19 ἡ περιτομὴ οὐδέν ἐστι, καὶ ἡ ἀκροβυστία οὐδέν ἐστιν,
sed obseruatio mandatorum Dei. Vnusquisque in voca-
ἀλλὰ τήρησις ἐντολῶν θεοῦ. 20 ἕκαστος ἐν τῇ κλή-
tione, qua vocatus est, in ea permaneat. Seruus voca-
σει, ᾗ ἐκλήθη, ἐν ταύτῃ μενέτω. 21 δοῦλος ἐκλή-
tus es? non tibi sit curæ. sed si & potes liber fie-
θης; μή σοι μελέτω· ἀλλ' εἰ καὶ δύνασαι ἐλεύθερος γενέ-
ri, magis vtere. *Nam in Domino vocatus ‖
σθαι, μᾶλλον χρῆσαι. 22 ὁ γὰρ ἐν κυρίῳ κληθεὶς
seruus, libertus Domini est: similiter ᵖ& liber
δοῦλος, ἀπελεύθερος κυρίου ἐστίν· ὁμοίως καὶ ὁ ἐλεύθερος
vocatus ᵘ seruus est Christi.
κληθεὶς, δοῦλός ἐστι χριστοῦ.

Pretio empti estis: *ne fiatis serui hominum.
23 τιμῆς ἠγοράσθητε, μὴ γίνεσθε δοῦλοι ἀνθρώπων.
Vnusquisque in quo vocatus est, fratres, in hoc permaneat apud
24 ἕκαστος ἐν ᾧ ἐκλήθη, ἀδελφοὶ, ἐν τούτῳ μενέτω παρὰ
Deum. De autem virginibus præceptum Domini non
25 θεῷ. περὶ δὲ τῶν παρθένων ἐπιταγὴν κυρίου οὐκ
habeo: ᵖsententiam autem do, tanquā misericordiā cōsecutus à Domino fide-
ἔχω, γνώμην δὲ δίδωμι ὡς ˡἠλεημένος ὑπὸ κυρίου πι-
lis ᵘesse. Existimo ergo hoc *pulchrum esse
26 στὸς εἶναι. νομίζω οὖν τοῦτο καλὸν ὑπάρχειν
propter instantem necessitatem: quoniā pulchrum homini sic
διὰ τὴν ἐνεστῶσαν ἀνάγκην, ὅτι καλὸν ἀνθρώπῳ τὸ οὕτως
esse. Alligatus es vxori, ᵖne quære solutionem. solu-
27 εἶναι. ᵃδέδεσαι γυναικί; μὴ ζήτει λύσιν· ᵇλέλυ-
tus es ab vxore? ᵖne quære vxorem.
σαι ἀπὸ γυναικός; μὴ ζήτει γυναῖκα.
Si autem & acceperis vxorē, non peccasti. Et si nupserit vir-
28 ἐὰν δὲ καὶ γήμῃς, οὐχ ἥμαρτες· καὶ ἐὰν γήμῃ ἡ παρ-
go, non peccauit. tribulationem ‖verò carnis habebunt huiusmo-
θένος, οὐχ ἥμαρτε· θλίψιν δὲ τῇ σαρκὶ ἕξουσιν οἱ τοιοῦ-
di. Ego autem vobis parco. Hoc ᵘautem dico, fra-
29 τοι. ἐγὼ δὲ ὑμῶν φείδομαι. τοῦτο δέ φημι, ἀδελ-
tres, tempus *contractum reliquum est, vt &
φοὶ, ὁ καιρὸς ᵇσυνεσταλμένος τὸ λοιπόν ἐστιν, ἵνα καὶ οἱ
‖habentes vxores, tanquā non habentes sint. Et ᵖflen-
30 ἔχοντες γυναῖκας, ὡς μὴ ἔχοντες ὦσι· καὶ οἱ κλαίον-
tes, tanquā non flentes: & ᵖgaudentes, tanquam non gaudentes:
τες, ὡς μὴ κλαίοντες· καὶ οἱ χαίροντες, ὡς μὴ χαίροντες·
& *ementes, tanquam non possidentes:
καὶ οἱ ἀγοράζοντες, ὡς μὴ κατέχοντες·
Et ‖vtentes mundo hoc, tanquam non ᵖabuten-
31 καὶ οἱ χρώμενοι τῷ κόσμῳ τούτῳ, ὡς μὴ καταχρώ-
tes. præterit enim figura mundi huius.
μενοι. παράγει γὰρ τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου.
Volo autem vos sine solicitudine esse. *Cælebs curat
32 θέλω δὲ ὑμᾶς ἀμερίμνους εἶναι. ὁ ἄγαμος μεριμνᾷ
quæ Domini ‖, quomodo ᵖplacebit Domino.
τὰ τοῦ κυρίου, πῶς ἀρέσει τῷ κυρίῳ.
ᵘAt vxorem ducens curat quæ mundi, quomodo placeat
33 ὁ δὲ γαμήσας μεριμνᾷ τὰ τοῦ κόσμου, πῶς ἀρέσει τῇ
vxori. ‖Diuisa sunt: Et mulier & vir-
34 γυναικί. ᶜμεμέρισται· καὶ ἡ γυνὴ καὶ ἡ παρ-
go innupta *curat quæ Domini ‖, vt sit sancta & cor-
θένος. ἡ ἄγαμος μεριμνᾷ τὰ τοῦ κυρίου, ἵνα ᾖ ἁγία καὶ σώ-
pore & spiritu. ᵖat nupta curat quæ mun-
ματι καὶ πνεύματι· ἡ δὲ γαμήσασα μεριμνᾷ τὰ τοῦ κόσ-
di, quomodo placeat viro. ᵘHoc verò ad
35 μου, πῶς ἀρέσει τῷ ἀνδρί. τοῦτο δὲ πρὸς τὸ
vestram ipsorum vtilitatem dico, non vt laqueum vobis inii-
ὑμῶν αὐτῶν συμφέρον λέγω, οὐχ ἵνα βρόχον ὑμῖν ἐπιβά-
ciam sed ad *decens & bene adhærens Domino
λω, ἀλλὰ πρὸς τὸ εὔσχημον καὶ εὐπάρεδρον τῷ κυρίῳ
indistractè. Si autem quis ‖indecens esse super vir-
36 ἀπερισπάστως. εἰ δέ τις ἀσχημονεῖν ἐπὶ τὴν παρ-
ginem suam existimat, ᵖsi sit superadulta, & ita ᵘdebet fie-
θένον αὐτοῦ νομίζει, ἐὰν ᾖ ὑπέρακμος, καὶ οὕτως ὀφείλει γίνε-
ri: quod vult faciat: non peccat: *iungantur matrimonio.
σθαι, ὃ θέλει ποιείτω· οὐχ ἁμαρτάνει· γαμείτωσαν.
Qui verò stetit firmus in corde ‖, non habens necessitatem,
37 ὃς δὲ ἕστηκεν ἑδραῖος ἐν τῇ καρδίᾳ, μὴ ἔχων ἀνάγκην,
potestatem autem ᵖhabet circa propriam voluntatem, & hoc iudi-
ἐξουσίαν δὲ ἔχει περὶ τοῦ ἰδίου θελήματος, καὶ τοῦτο κέκρι-
cauit in corde suo, seruare suam virginem, bene
κεν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, τοῦ τηρεῖν τὴν ἑαυτοῦ παρθένον, καλῶς
facit. *Itaque & matrimonio ‖iungens, pulchrè facit: ᵖat non
38 ποιεῖ. ὥστε καὶ ὁ ἐκγαμίζων, καλῶς ποιεῖ· ὁ δὲ μὴ
matrimonio iungens melius facit. Mulier alligata est legi ᵘin quātum
39 ἐκγαμίζων, κρεῖσσον ποιεῖ. γυνὴ δέδεται νόμῳ ἐφ' ὅσον
tempus viuit vir eius: *si verò dormierit vir ‖, liberata
χρόνον ζῇ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς· ἐὰν δὲ ᶜκοιμηθῇ ὁ ἀνὴρ, ἐλευθέρα
est cui vult ᵖnubere, tantùm in Domino.
ἐστὶν ᾧ θέλει γαμηθῆναι, μόνον ἐν κυρίῳ.
Beatior autem ᵘest si sic *maneat, secundum ‖meam
40 μακαριωτέρα δέ ἐστιν ἐὰν οὕτω μείνῃ, κατὰ τὴν ἐμὴν
sententiam. Puto autem ᵖ& ego Spiritum Dei ᵘhabere.
γνώμην. δοκῶ δὲ κἀγὼ πνεῦμα θεοῦ ἔχειν.

CAP. VIII. η.

De autem idolis *immolatis, scimus quia omnes scientiam
1 Περὶ δὲ τῶν εἰδωλοθύτων, οἴδαμεν ὅτι πάντες γνῶσιν
habemus. Scientia inflat, at charitas ‖ ædificat.
ἔχομεν· ἡ γνῶσις φυσιοῖ, ἡ δὲ ἀγάπη οἰκοδομεῖ.
Si autem quis ᵘexistimat scire aliquid, nondum quicquam cognouit quem-
2 εἰ δέ τις δοκεῖ εἰδέναι τι, οὐδέπω οὐδὲν ἔγνωκε κα-
admodum oporteat * nosse. Si autem quis diligit Deum,
3 θὼς δεῖ γνῶναι. εἰ δέ τις ἀγαπᾷ τὸν θεὸν,
hic cognitus est ab eo. De ‖esca igitur
4 οὗτος ᵃἔγνωσται ὑπ' αὐτοῦ. περὶ τῆς βρώσεως οὖν
idolothytorum, scimus quia nihil ᵘ idolum in mundo:
τῶν εἰδωλοθύτων, οἴδαμεν ὅτι οὐδὲν εἴδωλον ἐν κόσμῳ,

Marginal notes (left): ᵇBonum est; ‖fornicationē; ᵖsuum; ᵘdebitum; *sui; ᵖNolite fraudare inuicem, nisi fortè; ᵃσχολάζω; ᵘreuertimini,; *alius; ᵘsic per; ᵇμένω; *Quod; ᶜγαμέω; ‖Iis autem qui sunt; ᵖQuod; ᵈχωρίζω; ᵘmanere innuptam,; ᵘsuo reconciliari. Et vir; *dimittat. Nā; ᵉἀφίημι; ‖hic; ᵖvirum.; ᶠἁγιάζω; ᵘper mulierem fidelem,; *per virum fidelem. ‖filij; ᵖessent:; ᵘQuod; *enim; ᵍδουλόω; ‖Vnde; ᵖsaluū facies? aut vnde; ᵘsaluā facies? nisi; *diuisit Dominus:; ‖Deus,; ᵘdoceo.; ʰπεριτέμνω; *Qui enim; ‖est; ᵖqui; ᵘest,

Marginal notes (right): *nolite fieri; ᵖconsilium; ˡἐλεέομαι; ᵖvt sim.; *bonum; ᵃδέομαι; ᵖnoli quærere; ᵇλύω; ‖tamen; ᵘitaque; *breue est; ᵇσυστέλλω; ‖qui habent; ᵖqui flent,; ᵖqui gaudent,; *qui emunt,; ‖qui vtuntur; ᵖvtantur.; *Qui sine vxore est, solicitus est; ‖sunt,; ᵖplaceat Deo.; ᵘQui autē cum vxore est, solicitus est quæ sunt; ‖& diuisus est.; ᶜμερίζω; *cogitat; ‖sunt,; ᵖQuæ autem nupta est, cogitat quæ sunt; ᵘPorrò,; *id quod honestum est, & quod facultatē præbeat sine impedimento Dominum obsecrandi.; ‖turpem se videri; ᵖquod; ᵘoportet; *si nubat. Nam qui statuit; ‖suo firmus,; ᵖhabens suæ voluntatis,; *Igitur & qui; ‖iungit virginē suam, bene; ᵖ& qui non iungit,; ᵘquanto tempore; *quod; ‖eius,; ᶜκοιμάομαι; ᵖnubat:; ᵘerit; *permanserit; ‖meū consiliū; ᵖquòd; ᵖhabeam.; *iis quæ sacrificantur,; ‖verò; ᵘse; *cum scire.; ‖escis autē quę idolis immolantur,; ᵃγινώσκω; ᵘest

& quòd nullus * Deus alter, ‖ si non vnus.
καὶ ὅτι οὐδεὶς θεὸς ἕτερος, εἰ μὴ εἷς.
ᵃ Etenim etsi sunt ᵘ dicti dij, siue in cælo siue
καὶ γὰρ εἴπερ εἰσὶ λεγόμενοι θεοὶ, εἴτε ἐν οὐρανῷ, εἴτε 5
in terra, (‖ sicuti sunt dij multi, & domini multi,)
ἐπὶ τῆς γῆς, (ὥσπερ εἰσὶ θεοὶ πολλοὶ, καὶ κύριοι πολλοὶ)
* Sed nobis vnus Deus, Pater, ex quo omnia, &
ἀλλ' ἡμῖν εἷς θεὸς ὁ πατὴρ, ἐξ οὗ τὰ πάντα, καὶ 6
nos in illum: & vnus Dominus Iesus Christus, per quem
ἡμεῖς εἰς αὐτόν· καὶ εἷς κύριος Ἰησοῦς χριστὸς, δι' οὗ
omnia, & nos per ipsum.
τὰ πάντα, καὶ ἡμεῖς δι' αὐτοῦ.
Sed non in omnibus ‖ illa scientia. Quidam autem conscientia
ἀλλ' οὐκ ἐν πᾶσιν ἡ γνῶσις. τινὲς δὲ τῇ συνειδήσει 7
idoli vsque nunc, quasi ᵘ idolis immolatum manducant: & conscientia
τοῦ εἰδώλου ἕως ἄρτι ὡς εἰδωλόθυτον ἐσθίουσι, καὶ ἡ συνεί-
ipsorum infirma ᵃ existens, polluitur.
δησις αὐτῶν ἀσθενὴς οὖσα μολύνεται.
Esca autem nos non commendat Deo. Neque enim si mandu-
βρῶμα δὲ ἡμᾶς οὐ παρίστησι τῷ θεῷ· οὔτε γὰρ ἐὰν φά- 8
cauerimus, abundabimus: neque si non manducauerimus, deficiemur.
γωμεν, περισσεύομεν· οὔτε ἐὰν μὴ φάγωμεν, ᵇ ὑστερούμεθα.
Videte autem ne fortè * auctoritas vestra hæc offen-
βλέπετε δὲ μή πως ἡ ἐξουσία ὑμῶν αὕτη πρόσ- 9
diculum fiat infirmis.
κομμα γένηται τοῖς ἀσθενοῦσιν.
Si enim quis viderit ‖ te habentem scientiam, in idolio
ἐὰν γάρ τις ἴδῃ σε τὸν ἔχοντα γνῶσιν, ἐν εἰδωλείῳ 10
recumbentem, nonne conscientia eius ᵃ infirmi existentis, æ-
κατακείμενον, οὐχὶ ἡ συνείδησις αὐτοῦ ἀσθενοῦς ὄντος οἰ-
dificabitur ad idolothyta manducandum?
κοδομηθήσεται εἰς τὸ τὰ εἰδωλόθυτα ἐσθίειν;
Et peribit infirmus frater in tua scientia,
καὶ ἀπολεῖται ὁ ἀσθενῶν ἀδελφὸς ἐπὶ τῇ σῇ γνώσει, 11
propter quem Christus mortuus est? Sic autem peccan-
δι' ὃν χριστὸς ἀπέθανεν; οὕτω δὲ ἁμαρτάνον- 12
tes in fratres, & percutientes eorum conscientiam
τες εἰς τοὺς ἀδελφοὺς, καὶ τύπτοντες αὐτῶν τὴν συνείδησιν
infirmam, in Christum peccatis.
ἀσθενοῦσαν, εἰς χριστὸν ἁμαρτάνετε.
Quapropter si esca scandalizat fratrem meum, non
διόπερ εἰ βρῶμα σκανδαλίζει τὸν ἀδελφόν μου, οὐ 13
manducabo carnem in æternum, vt ne fratrem meum
μὴ φάγω κρέα εἰς τὸν αἰῶνα, ἵνα μὴ τὸν ἀδελφόν μου
scandalizem.
σκανδαλίσω.

CAP. IX. θ'.

Non sum Apostolus? non sum liber? nonne Iesum
Οὐκ εἰμὶ ἀπόστολος; οὐκ εἰμὶ ἐλεύθερος; οὐχὶ Ἰησοῦν 1
Christum Dominum nostrum vidi? Non ‖ opus meum vos estis
χριστὸν τὸν κύριον ἡμῶν ᵃ ἑώρακα; οὐ τὸ ἔργον μου ὑμεῖς ἐστε
in Domino? ‖ Si aliis non sum Apostolus, ᵃ at certè vobis
ἐν κυρίῳ; εἰ ἄλλοις οὐκ εἰμὶ ἀπόστολος, ἀλλά γε ὑμῖν 2
sum. nam signaculum mei apostolatus vos estis in Domino.
εἰμι· ἡ γὰρ σφραγὶς τῆς ἐμῆς ἀποστολῆς ὑμεῖς ἐστε ἐν κυρίῳ.
Mea defensio * me inquirentibus, hæc est:
ἡ ἐμὴ ἀπολογία τοῖς ἐμὲ ἀνακρίνουσιν, αὕτη ἐστί· 3
‖ Num non habemus potestatem manducandi & bibendi?
μὴ οὐκ ἔχομεν ἐξουσίαν φαγεῖν καὶ πιεῖν; 4
‖ Num non habemus potestatem sororem ᵃ mulierem circundu-
μὴ οὐκ ἔχομεν ἐξουσίαν ἀδελφὴν γυναῖκα περιά- 5
cendi, sicut & cæteri Apostoli, & fratres Domini,
γειν, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ ἀπόστολοι, καὶ οἱ ἀδελφοὶ τοῦ κυρίου,
& Cephas? Aut solus ego & Barnabas, non habemus
καὶ κηφᾶς; ἢ μόνος ἐγὼ καὶ βαρνάβας οὐκ ἔχομεν 6
potestatem hoc non operandi? Quis militat * propriis
ἐξουσίαν τοῦ μὴ ἐργάζεσθαι; τίς στρατεύεται ἰδίοις 7
stipendiis vnquam? Quis plantat vineam, & de fructu
ὀψωνίοις ποτέ; τίς φυτεύει ἀμπελῶνα, καὶ ἐκ τοῦ καρποῦ
eius non edit? Aut quis pascit gregem, & de la-
αὐτοῦ οὐκ ἐσθίει; ἢ τίς ποιμαίνει ποίμνην, καὶ ἐκ τοῦ γάλα-
cte gregis non manducat? ᵃ Num secùdum hominem
κτος τῆς ποίμνης οὐκ ἐσθίει; μὴ κατὰ ἄνθρωπον 8
hæc dico? An nonne & Lex hæc dicit?
ταῦτα λέγω; ἢ οὐχὶ καὶ ὁ νόμος ταῦτα λέγει;
In enim lege Moysis scriptum est: Non alligabis os boui
ἐν γὰρ τῷ νόμῳ μωσέως γέγραπται, οὐ φιμώσεις βοῦν 9
trituranti. * Num boum cura est Deo?
ἀλοῶντα. μὴ τῶν βοῶν μέλει τῷ θεῷ;
An propter nos ‖ omnino dicit? ᵃ Propter nos enim scripta sunt, quoniam
ἢ δι' ἡμᾶς πάντως λέγει; δι' ἡμᾶς γὰρ ἐγράφη, ὅτι 10
in spe debet ᵘ arans arare: & * triturans
ἐπ' ἐλπίδι ὀφείλει ὁ ἀροτριῶν ἀροτριᾷν· καὶ ὁ ἀλοῶν τῆς
fidei ipsius participare, in spe.
ἐλπίδος αὐτοῦ μετέχειν, ἐπ' ἐλπίδι.
Si nos vobis spiritualia seminauimus, magnum ‖ si
εἰ ἡμεῖς ὑμῖν τὰ πνευματικὰ ἐσπείραμεν, μέγα εἰ 11
nos vestra carnalia metamus?
ἡμεῖς ὑμῶν τὰ σαρκικὰ ᵇ θερίσομεν;

Si alij potestatis vestræ participes sunt, * non potius nos?
εἰ ἄλλοι τῆς ἐξουσίας ὑμῶν μετέχουσιν, οὐ μᾶλλον ἡμεῖς; 12
Sed non vsi sumus potestate hac: sed omnia su-
ἀλλ' οὐκ ἐχρησάμεθα τῇ ἐξουσίᾳ ταύτῃ, ἀλλὰ πάντα στέ-
stinemus, vt ne ‖ remorationem aliquam demus Euangelio Chri-
γομεν, ἵνα μὴ ἐγκοπήν τινα δῶμεν τῷ εὐαγγελίῳ τοῦ χρι-
sti. Nescitis quoniam ᵃ sacra operati, de sacrario
στοῦ. οὐκ οἴδατε ὅτι οἱ τὰ ἱερὰ ἐργαζόμενοι, ἐκ τοῦ ἱεροῦ 13
edunt? altari * assidentes, alta-
ἐσθίουσιν; οἱ τῷ θυσιαστηρίῳ προσεδρεύοντες, τῷ θυσια-
ri comparticipant? Ita & Dominus or-
στηρίῳ συμμερίζονται; οὕτω καὶ ὁ κύριος διέ- 14
dinauit ‖ Euangelium annuntiantibus, de Euan-
ταξε τοῖς τὸ εὐαγγέλιον καταγγέλλουσιν, ἐκ τοῦ εὐαγγε-
lio viuere. Ego autem nullo vsus sum horum: non
λίου ζῆν. ἐγὼ δὲ οὐδενὶ ᶜ ἐχρησάμην τούτων. οὐκ 15
scripsi autem hæc, vt ita fiant in me: bonum ᵃ enim mihi
ἔγραψα δὲ ταῦτα, ἵνα οὕτω γένηται ἐν ἐμοί· καλὸν γάρ μοι
magis mori, quàm * gloriationem meam vt quis euacuet.
μᾶλλον ἀποθανεῖν, ἢ τὸ καύχημά μου ἵνα τις κενώσῃ.
‖ Si enim euangelizauero, non est mihi gloriatio. necessi-
ἐὰν γὰρ εὐαγγελίζωμαι, οὐκ ἔστι μοι καύχημα· ἀνάγ- 16
tas enim mihi incumbit: væ ᵃ autem mihi est, si non euange-
κη γάρ μοι ἐπίκειται· οὐαὶ δέ μοι ἐστὶν, ἐὰν μὴ εὐαγγε-
lizauero. Si enim volens hoc ago, mercedem habeo:
λίζωμαι. εἰ γὰρ ἑκὼν τοῦτο πράσσω, μισθὸν ἔχω· 17
si autem inuitus, dispensationem creditam * suscepi.
εἰ δὲ ἄκων, οἰκονομίαν πεπίστευμαι.
Quæ ergo mihi est merces ‖? Vt ᵃ euangelizans in-
τίς οὖν μοί ἐστιν ὁ μισθός; ἵνα εὐαγγελιζόμενος ἀ- 18
sumptuosum ponam Euangelium Christi, ᵃ ad non abu-
δάπανον θήσω τὸ εὐαγγέλιον τοῦ χριστοῦ, εἰς τὸ μὴ κατα-
tendum potestate mea in Euangelio.
χρήσασθαι τῇ ἐξουσίᾳ μου ἐν τῷ εὐαγγελίῳ.
Liber ‖ enim existens ex omnibus, omnium meipsum ser-
ἐλεύθερος γὰρ ὢν ἐκ πάντων, πᾶσιν ἐμαυτὸν ἐδού- 19
uum feci, vt plures lucrifacerem. Et factus sum
λωσα, ἵνα τοὺς πλείονας κερδήσω. καὶ ἐγενόμην 20
Iudæis tanquam Iudæus, vt Iudæos lucrarer:
τοῖς Ἰουδαίοις ὡς Ἰουδαῖος, ἵνα Ἰουδαίους κερδήσω·
Iis ᵃ sub legem, quasi sub lege ᵘ, vt eos * sub lege ‖ lucri-
τοῖς ὑπὸ νόμον, ὡς ὑπὸ νόμον, ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμον κερ- 21
faciam. Exlegibus vt exlex, (non existens exlex Deo, sed
δήσω· τοῖς ἀνόμοις ὡς ἄνομος (μὴ ὢν ἄνομος θεῷ, ἀλλ'
inlex Christo, vt lucrifaciam exleges.
ἔννομος χριστῷ,) ἵνα κερδήσω ἀνόμους.
Factus sum infirmis vt infirmus, vt infirmos
ἐγενόμην τοῖς ἀσθενέσιν ὡς ἀσθενής, ἵνα τοὺς ἀσθενεῖς 22
ᵘ lucrifaciam. Omnibus factus sum omnia, vt * omnino aliquos
κερδήσω· τοῖς πᾶσι γέγονα τὰ πάντα, ἵνα πάντως τινὰς
seruem. Hoc autem facio propter Euangelium, vt parti-
σώσω. τοῦτο δὲ ποιῶ διὰ τὸ εὐαγγέλιον, ἵνα συγκοι- 23
ceps eius efficiar. Nescitis quòd ‖ in stadio
νωνὸς αὐτοῦ γένωμαι. οὐκ οἴδατε ὅτι οἱ ἐν σταδίῳ 24
currentes, omnes quidem currunt, ᵃ vnus verò accipit bra-
τρέχοντες, πάντες μὲν τρέχουσιν, εἷς δὲ λαμβάνει τὸ βρα-
bium? Sic currite vt comprehendatis.
βεῖον; οὕτω τρέχετε ἵνα ᵈ καταλάβητε.
Omnis autem * certans, omnia continens est: il-
πᾶς δὲ ὁ ἀγωνιζόμενος πάντα ἐγκρατεύεται· ἐκεῖ- 25
li quidem igitur vt corruptibilem coronam accipiant: nos autem
νοι μὲν οὖν ἵνα φθαρτὸν στέφανον λάβωσιν· ἡμεῖς δὲ
incorruptam. Ego igitur sic curro, quasi non in incer-
ἄφθαρτον. ἐγὼ τοίνυν οὕτω τρέχω, ὡς οὐκ ἀδή- 26
tum: sic pugno, quasi non aerem verberans:
λως· οὕτω πυκτεύω, ὡς οὐκ ἀέρα δέρων·
Sed ‖ obtundo meum corpus, & in seruitutem redigo: ne fortè
ἀλλ' ὑπωπιάζω μου τὸ σῶμα καὶ δουλαγωγῶ, μή πως 27
ᵃ aliis prædicans, ipse reprobus efficiar.
ἄλλοις κηρύξας, αὐτὸς ἀδόκιμος γένωμαι.

CAP. X. ι'.

Nolo * autem vos ignorare, fratres, ᵃ quoniam pa-
Οὐ θέλω δὲ ὑμᾶς ᵃ ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, ὅτι οἱ πατέ- 1
tres nostri omnes sub nubem fuerunt: & omnes per
ρες ἡμῶν πάντες ὑπὸ τὴν νεφέλην ἦσαν, καὶ πάντες διὰ
mare transierunt: Et omnes in Moy-
τῆς θαλάσσης διῆλθον· καὶ πάντες εἰς τὸν μωυ- 2
sen baptizati sunt in nube & in mari:
σῆν ἐβαπτίσαντο ἐν τῇ νεφέλῃ, καὶ ἐν τῇ θαλάσσῃ·
Et omnes eandem escam spiritalem manducauerunt:
καὶ πάντες τὸ αὐτὸ βρῶμα πνευματικὸν ἔφαγον· 3
Et omnes eundem potum spiritalem biberunt (bibe-
καὶ πάντες τὸ αὐτὸ πόμα πνευματικὸν ἔπιον· ἔπι- 4
bant * enim de spiritali ‖ sequente petra: at
νον γὰρ ἐκ πνευματικῆς ἀκολουθούσης πέτρας· ἡ δὲ
petra ᵃ erat Christus.
πέτρα ἦν ὁ χριστός.

Margin notes (left): * est; ‖ nisi; ᵃ Nam; ᵘ qui dicantur; ‖ siquidem; * tamen; ‖ est; ᵘ idolothytum; ᵃ cùm sit; ᵇ ὑστερέω; * licentia; ‖ eũ qui habet; ᵃ cùm sit infirma; ᵘ ne; ᵃ ὁράω; ‖ Et; ᵃ sed tamen; * apud eos qui me interrogãt; ‖ Nunquid; ᵃ mulierculam; * suis; ᵃ Nunquid; * Nunquid de bobus; ‖ vtique; ᵃ Nam; ᵘ qui arat, * qui triturat, in spe fructus percipiendi; ‖ est; ᵇ θερίζω.

Margin notes (right): * quare; ‖ quod offendiculum; ᵃ qui in sacrario operantur, quæ sunt; ᵘ & qui; * deseruiũt, cũ; ‖ iis qui; ᶜ χράομαι; ᵃ est; * gloriam; ‖ Nam et si; ᵃ enim; * mihi est.; ‖ mea?; ᵘ Euangelium prædicans, sine sumptu; * vt nõ abutar; ‖ Nam cùm essem; ᵃ qui sunt; ᵘ essem (cùm ipse non essem sub lege); * qui erant; ‖ lucrifacerem: iis qui sine lege erant, tanquam sine lege essem (cùm sine lege Dei non essem: sed in lege essem Christi) vt lucrifacerẽ eos qui sine lege erant.; ᵘ lucrifacerem.; * omnes facerẽ saluos. Omnia; ‖ ij qui currunt; ᵃ sed; ᵈ καταλαμβάνω; * qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet, &; ‖ castigo; ᵃ cùm aliis prædicauerim,; * enim; ᵃ ἀγνοέω; * autem; ‖ consequente eos; ᵃ autem.

Sed non in pluribus eorum *probauit Deus: Pro-
ἀλλ᾽ οὐκ ἐν τοῖς πλείοσιν αὐτῶν εὐδόκησεν ὁ θεός· κατε- 5
strati sunt enim in deserto. Hæc autem ‖typi nostri
στρώθησαν γὰρ ἐν τῇ ἐρήμῳ. ταῦτα δὲ τύποι ἡμῶν 6
facta sunt, ?ad non esse nos concupiscentes malorum, sicut
ἐγενήθησαν, εἰς τὸ μὴ εἶναι ἡμᾶς ἐπιθυμητὰς κακῶν, καθὼς
& illi concupierunt. Neque idololatræ efficiamini,
κἀκεῖνοι [b] ἐπεθύμησαν. μηδὲ εἰδωλολάτραι γίνεσθε, 7
sicut quidam *eorum, quemadmodū scriptum est, Sedit populus "ad edendum & bibendum: & surrexerunt ludere. Neque fornicemur,
καθώς τινες αὐτῶν, ὥσπερ γέγραπται, ἐκάθισεν ὁ λαὸς τοῦ φαγεῖν καὶ πιεῖν, καὶ ἀνέστησαν παίζειν. μηδὲ πορνεύωμεν, 8
sicut quidam *eorum fornicati sunt: & ceciderunt in vna die
καθώς τινες αὐτῶν [c] ἐπόρνευσαν, καὶ ἔπεσον ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ
viginti tria millia. Neque tentemus Christum, sicut & quidam eorum tentauerunt, & à serpentibus
εἰκοσιτρεῖς χιλιάδες. μηδὲ ἐκπειράζωμεν τὸν χριστόν, καθὼς καί τινες αὐτῶν [d] ἐπείρασαν, καὶ ὑπὸ τῶν ὄφεων 9
perierunt. Neque ?murmurate, sicut & quidam eorum
ἀπώλοντο. μηδὲ γογγύζετε, καθὼς καί τινες αὐτῶν 10
murmurauerunt, & perierunt ab exterminatore.
ἐγόγγυσαν, καὶ ἀπώλοντο ὑπὸ τοῦ ὀλοθρευτοῦ.
Hæc autem omnia *typi contingebant illis: scripta sunt autē
ταῦτα δὲ πάντα τύποι συνέβαινον ἐκείνοις· ἐγράφη δὲ 11
ad ‖admonitionem nostram: in quos, fines seculorum deuenerunt.
πρὸς νουθεσίαν ἡμῶν, εἰς οὓς τὰ τέλη τῶν αἰώνων [e] κατήντησεν.
Itaque ?existimans stare, videat ne cadat.
ὥστε ὁ δοκῶν ἑστάναι, βλεπέτω μὴ πέσῃ. 12
Tentatio vos non apprehēdit, "si non humana. fidelis
πειρασμὸς ὑμᾶς οὐκ εἴληφεν εἰ μὴ ἀνθρώπινος· πιστὸς 13
autem Deus*, qui non patietur vos tentari, supra‖quod potestis:
δὲ ὁ θεός, ὃς οὐκ ἐάσει ὑμᾶς [f] πειρασθῆναι ὑπὲρ ὃ δύνασθε·
sed faciet cum tentatione etiam prouentum, "ad posse vos sufferre.
ἀλλὰ ποιήσει σὺν τῷ πειρασμῷ καὶ τὴν ἔκβασιν, τοῦ δύνασθαι ὑμᾶς ὑπενεγκεῖν.
Quapropter, fratres mei dilecti,
διό, ἀδελφοί μου ἀγαπητοί, 14
fugite ab *idololatria.
φεύγετε ἀπὸ τῆς εἰδωλολατρείας.
Vt prudentibus loquor: iudicate vos‖quod dico.
ὡς φρονίμοις λέγω· κρίνατε ὑμεῖς ὅ φημι. 15
Calix benedictionis cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est?
τὸ ποτήριον τῆς εὐλογίας ὃ εὐλογοῦμεν, οὐχὶ κοινωνία τοῦ αἵματος τοῦ χριστοῦ ἐστι; 16
*Panem quem frangimus, nonne *communio corporis ‖Christi est?
τὸν ἄρτον ὃν κλῶμεν, οὐχὶ κοινωνία τοῦ σώματος τοῦ χριστοῦ ἐστιν;
Quoniā vnus panis, vnum corpus multi sumus: nam omnes? de vno pane participamus.
ὅτι εἷς ἄρτος, ἓν σῶμα οἱ πολλοί ἐσμεν. οἱ γὰρ πάντες ἐκ τοῦ ἑνὸς ἄρτου μετέχομεν. 17
Videte Israel secundū carnem: nonne *edentes victimas, participes altaris sunt?
βλέπετε τὸν Ἰσραὴλ κατὰ σάρκα· οὐχὶ οἱ ἐσθίοντες τὰς θυσίας, κοινωνοὶ τοῦ θυσιαστηρίου εἰσί; 18
Quid ergo dico? quòd ‖idolum quid est? aut quòd ?idolothytum quid est?
τί οὖν φημι; ὅτι εἴδωλόν τί ἐστιν; ἢ ὅτι εἰδωλόθυτόν τί ἐστιν; 19
Sed quòd quæ immolant Gentes, dæmoniis immolant, & non Deo.
ἀλλ᾽ ὅτι ἃ θύει τὰ ἔθνη, δαιμονίοις θύει, καὶ οὐ θεῷ. 20
Nolo autem vos *communicatores dæmoniorum fieri.
οὐ θέλω δὲ ὑμᾶς κοινωνοὺς τῶν δαιμονίων γίνεσθαι.
Non potestis calicem Domini bibere, & calicem dæmoniorū: non potestis mensæ Domini participes esse, & mensæ dæmoniorum.
οὐ δύνασθε ποτήριον κυρίου πίνειν καὶ ποτήριον δαιμονίων· οὐ δύνασθε τραπέζης κυρίου μετέχειν καὶ τραπέζης δαιμονίων. 21
An ?irritamus Dominum? "Num fortiores illo sumus?
ἢ [g] παραζηλοῦμεν τὸν κύριον; μὴ ἰσχυρότεροι αὐτοῦ ἐσμεν; 22
Omnia mihi licent, sed non omnia *conferunt.
πάντα μοι ἔξεστιν, ἀλλ᾽ οὐ πάντα συμφέρει· 23
Omnia mihi licent, sed non omnia ædificant.
πάντα μοι ἔξεστιν, ἀλλ᾽ οὐ πάντα οἰκοδομεῖ.
Nemo ‖ suum quærat, sed quod alterius quisque.
μηδεὶς τὸ ἑαυτοῦ ζητείτω, ἀλλὰ τὸ τοῦ ἑτέρου ἕκαστος. 24
Omne " in macello [h] venditum, manducate: nihil interrogantes propter conscientiam.
πᾶν τὸ ἐν μακέλλῳ [h] πωλούμενον ἐσθίετε, μηδὲν ἀνακρίνοντες διὰ τὴν συνείδησιν· 25
Nam Domini ? terra, & plenitudo eius.
τοῦ γὰρ κυρίου ἡ γῆ, καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς. 26
Si verò quis vocat vos infidelium, & vultis ire, omne "appositum vobis māducate, nihil interrogantes propter conscientiam.
εἰ δέ τις καλεῖ ὑμᾶς τῶν ἀπίστων, καὶ θέλετε πορεύεσθαι, πᾶν τὸ παρατιθέμενον ὑμῖν ἐσθίετε, μηδὲν ἀνακρίνοντες διὰ τὴν συνείδησιν. 27
Si autem quis vobis dixerit: Hoc idolis immolatum est: *ne edite propter illum ‖indicantem, & conscientiam. nam Domini terra, & plenitudo eius.
ἐὰν δέ τις ὑμῖν εἴπῃ, τοῦτο εἰδωλόθυτόν ἐστι, μὴ ἐσθίετε δι᾽ ἐκεῖνον τὸν μηνύσαντα, καὶ τὴν συνείδησιν· τοῦ γὰρ κυρίου ἡ γῆ, καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς. 28
Conscientiam autem dico non tuam, sed alterius.
συνείδησιν δὲ λέγω οὐχὶ τὴν ἑαυτοῦ, ἀλλὰ τὴν τοῦ ἑτέρου. 29
Vt quid enim libertas mea iudicatur ab aliena conscientia?
ἱνατί γὰρ ἡ ἐλευθερία μου κρίνεται ὑπὸ ἄλλης συνειδήσεως;
Si verò ego " gratia participo, quid
εἰ δὲ ἐγὼ χάριτι μετέχω, τί 30

*beneplacitū est Deo: nam καταστρώννυμι καὶ καταστρωννύω ‖in figura ?vt non simus [b] ἐπιθυμέω *ex ipsis: "manducare & bibere: *ex ipsis [c] πορνεύω [d] πειράζω ?murmurauetitis, *in figura ‖correptionem [e] καταντάω ?qui se existimat "nisi *est, ‖id [f] πειράζω *vt possitis sustinere Propter quod charissimi mihi, *idolorum cultura. ‖ipsi "& panis *participatio ‖Domini ?quidem *qui edunt hostias, ‖idolis immolatū sit aliquid, ?idolum sit aliquid? *socios ?æmulamur "Nunquid *expediunt. ‖quod est "quod vænit [h] πωλέω ?est "quod apponitur *nolite manducare ‖qui indicauit, & propter "cum

blasphemor pro eo quod ego gratias ago? Siue ergo māducatis,
31 βλασφημοῦμαι ὑπὲρ οὗ ἐγὼ εὐχαριστῶ; εἴτε οὖν ἐσθίετε,
siue bibitis, siue *quid facitis, omnia in gloriam Dei facite.
εἴτε πίνετε, εἴτε τι ποιεῖτε, πάντα εἰς δόξαν θεοῦ ποιεῖτε.
Sine offensione estote & Iudæis & Gentibus, & Ecclesiæ Dei:
32 ἀπρόσκοποι γίνεσθε καὶ Ἰουδαίοις καὶ Ἕλλησι, καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ θεοῦ·
Sicut & ego ‖omnia omnibus placeo:
33 καθὼς κἀγὼ πάντα πᾶσιν ἀρέσκω,
non quærens ?meum ipsius commodum, sed quod "multorum, vt seruentur.
μὴ ζητῶν τὸ ἐμαυτοῦ συμφέρον, ἀλλὰ τὸ τῶν πολλῶν, ἵνα σωθῶσι.

*aliud ‖per ?quod mihi vtile est, "multis: vt salui fiant.

CAP. XI. ιά.

Imitatores mei estote, sicut & ego Christi.
1 Μιμηταί μου γίνεσθε, καθὼς κἀγὼ χριστοῦ.
Laudo autem vos, fratres, quòd *omnia ‖mea meministis: &
2 ἐπαινῶ δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί, ὅτι πάντα μου [a] μέμνησθε, καὶ
sicut tradidi vobis, ?traditiones retinetis.
καθὼς παρέδωκα ὑμῖν, τὰς παραδόσεις κατέχετε.
Volo autem vos scire, quòd omnis viri caput, Christus est: caput autem mulieris, vir: caput verò Christi, Deus.
3 θέλω δὲ ὑμᾶς εἰδέναι, ὅτι παντὸς ἀνδρὸς ἡ κεφαλὴ, ὁ χριστός ἐστι· κεφαλὴ δὲ γυναικός, ὁ ἀνήρ· κεφαλὴ δὲ χριστοῦ, ὁ θεός.
Omnis vir orans aut prophetans *circum caput habens, deturpat suum caput.
4 πᾶς ἀνὴρ προσευχόμενος ἢ προφητεύων κατὰ κεφαλῆς ἔχων, καταισχύνει τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ.
Omnis autē mulier orans aut prophetans non velato capite, deturpat caput suum. vnū enim est ‖ac idem rasæ.
5 πᾶσα δὲ γυνὴ προσευχομένη ἢ προφητεύουσα ἀκατακαλύπτῳ τῇ κεφαλῇ, καταισχύνει τὴν κεφαλὴν ἑαυτῆς· ἓν γάρ ἐστι καὶ τὸ αὐτὸ τῇ [b] ἐξυρημένῃ.
Si enim non velatur mulier, & tondeatur. Si verò turpe " mulieri tonderi aut ?radi, veletur.
6 εἰ γὰρ οὐ κατακαλύπτεται γυνή, καὶ κειράσθω. εἰ δὲ αἰσχρὸν γυναικὶ τὸ κείρασθαι ἢ ξυρᾶσθαι, κατακαλυπτέσθω.
Vir quidē enim non debet velare caput*, imago & gloria Dei *existens: mulier autē, gloria viri est.
7 ἀνὴρ μὲν γὰρ οὐκ ὀφείλει κατακαλύπτεσθαι τὴν κεφαλήν, εἰκὼν καὶ δόξα θεοῦ ὑπάρχων· γυνὴ δὲ δόξα ἀνδρός ἐστιν.
Non enim est vir ex muliere, sed mulier ex viro.
8 οὐ γάρ ἐστιν ἀνὴρ ἐκ γυναικός, ἀλλὰ γυνὴ ἐξ ἀνδρός·
Etenim non creatus est vir propter mulierem, sed mulier propter virum.
9 καὶ γὰρ οὐκ ἐκτίσθη ἀνὴρ διὰ τὴν γυναῖκα, ἀλλὰ γυνὴ διὰ τὸν ἄνδρα.
*Propter hoc debet mulier potestatem habere supra caput, propter angelos.
10 διὰ τοῦτο ὀφείλει ἡ γυνὴ ἐξουσίαν ἔχειν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, διὰ τοὺς ἀγγέλους.
Veruntamen neque vir sine muliere, neque mulier sine viro in Domino.
11 πλὴν οὔτε ἀνὴρ χωρὶς γυναικός, οὔτε γυνὴ χωρὶς ἀνδρὸς ἐν κυρίῳ·
‖Sicut enim mulier de viro, ita & vir per mulierem: at omnia? ex Deo.
12 ὥσπερ γὰρ ἡ γυνὴ ἐκ τοῦ ἀνδρός, οὕτω καὶ ὁ ἀνὴρ διὰ τῆς γυναικός, τὰ δὲ πάντα ἐκ τοῦ θεοῦ.
*In vobis ipsis iudicate: ‖decorum est mulierem non velatam Deum orare?
13 ἐν ὑμῖν αὐτοῖς κρίνατε· πρέπον ἐστὶ γυναῖκα ἀκατακάλυπτον τῷ θεῷ προσεύχεσθαι;
Aut nec ipsa natura docet vos, quòd vir quidem si ?comatus sit, ignominia illi est:
14 ἢ οὐδὲ αὐτὴ ἡ φύσις διδάσκει ὑμᾶς ὅτι ἀνὴρ μὲν ἐὰν κομᾷ, ἀτιμία αὐτῷ ἐστι·
Mulier verò si ?comata sit, gloria illi est: quoniam *coma pro velamine ‖data est ei.
15 γυνὴ δὲ ἐὰν κομᾷ, δόξα αὐτῇ ἐστιν· ὅτι ἡ κόμη ἀντὶ περιβολαίου δέδοται αὐτῇ.
Si autē quis videtur contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus, neque ecclesiae Dei.
16 εἰ δέ τις δοκεῖ φιλόνεικος εἶναι, ἡμεῖς τοιαύτην συνήθειαν οὐκ ἔχομεν, οὐδὲ αἱ ἐκκλησίαι τοῦ θεοῦ.
Hoc autem ?denuntians non "laudo, quòd non in melius, sed in deterius conuenitis.
17 τοῦτο δὲ παραγγέλλων οὐκ ἐπαινῶ, ὅτι οὐκ εἰς τὸ κρεῖττον, ἀλλ᾽ εἰς τὸ ἧττον συνέρχεσθε.
Primum quidem enim conuenientibus vobis in *ecclesia, audio scissuras ‖in vobis esse: & "partem aliquam credo.
18 πρῶτον μὲν γὰρ συνερχομένων ὑμῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἀκούω σχίσματα ἐν ὑμῖν ὑπάρχειν, καὶ μέρος τι πιστεύω.
*Oportet enim & in vobis hæreses esse: vt ‖ probati, manifesti fiant in vobis.
19 δεῖ γὰρ καὶ ἐν ὑμῖν αἱρέσεις εἶναι, ἵνα οἱ δόκιμοι φανεροὶ γένωνται ἐν ὑμῖν.
Conuenientibus ergo vobis in vnum, ?non est dominicam cœnam manducare.
20 συνερχομένων οὖν ὑμῶν ἐπὶ τὸ αὐτό, οὐκ ἔστι κυριακὸν δεῖπνον φαγεῖν·
Vnusquisque enim "propriam cœnam præsumit "in edendo. Et ‖hic quidem esurit: ‖hic autē ebrius est.
21 ἕκαστος γὰρ τὸ ἴδιον δεῖπνον προλαμβάνει ἐν τῷ φαγεῖν, καὶ ὃς μὲν πεινᾷ, ὃς δὲ μεθύει.
?Non enim domos non habetis ad manducandū & bibēdum? aut ecclesiam Dei contemnitis, & "pudefacitis non habentes? Quid vobis dicam? *Laudabo vos in hoc? non laudo.
22 μὴ γὰρ οἰκίας οὐκ ἔχετε εἰς τὸ ἐσθίειν καὶ πίνειν; ἢ τῆς ἐκκλησίας τοῦ θεοῦ [c] καταφρονεῖτε, καὶ καταισχύνετε τοὺς μὴ ἔχοντας; τί ὑμῖν εἴπω; [d] ἐπαινέσω ὑμᾶς ἐν τούτῳ; οὐκ ἐπαινῶ.
Ego enim accepi à Domino
23 ἐγὼ γὰρ παρέλαβον ἀπὸ τοῦ κυρίου,

*per ‖mei memores estis: [a] μέμνημαι καὶ μέμνημι ?præcepta mea tenetis. *velato capite, ‖acsi decaluetur. Nam [b] ξυρέω ἢ ξυράω "est ?decaluari, velet caput suum "suum: quoniā *est: *Ideo ‖Nam ?autem *Vosipsi ‖decet ?comā nutriat, *capilli ‖dati sunt ?præcipio: "laudans *ecclesiam, ‖inter vos "ex parte *Nam ‖& qui sunt ?iam "suam *ad manducandum. ‖alius ?Nunquid "cōfunditis eos qui non habēt? [c] καταφρονέω *Laudo [d] ἐπαινέω

quod & tradidi vobis, quoniam Dominus Iesus in nocte qua tra-
ὃ καὶ παρέδωκα ὑμῖν, ὅτι ὁ κύριος ἰησοῦς ἐν τῇ νυκτὶ ᾗ πα-
debatur, accepit panem: Et gratias agens fregit, &
ρεδίδοτο, ἔλαβεν ἄρτον, καὶ εὐχαριστήσας ἔκλασε, καὶ 24
dixit: Accipite, * manducate: hoc meum est corpus quod pro vobis
εἶπε, λάβετε, φάγετε· τοῦτό μού ἐστι τὸ σῶμα τὸ ὑπὲρ ὑμῶν
‖ frangitur: hoc facite in meam commemorationem.
ᶠκλώμενον. τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν.
Similiter & calicem ᵍ post cœnasse, dicens: Hic
ὡσαύτως καὶ τὸ ποτήριον μετὰ τὸ δειπνῆσαι, λέγων· τοῦτο 25
calix nouum testamentum est in meo sanguine. hoc
τὸ ποτήριον ἡ καινὴ διαθήκη ἐστὶν ἐν τῷ ἐμῷ αἵματι. τοῦτο
facite, quotiescunque bibetis, in meam commemorationem.
ποιεῖτε ὁσάκις ἂν πίνητε, εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν.
Quotiescunq; enim manducabitis panem hunc, & ‖ poculum hoc
ὁσάκις γὰρ ἂν ἐσθίητε τὸν ἄρτον τοῦτον, καὶ τὸ ποτήριον τοῦτο 26
bibetis, mortem Domini ᵍ annuntiatis, vsque quo
πίνητε, τὸν θάνατον τοῦ κυρίου καταγγέλλετε, ἄχρις οὗ ἂν
veniat. Itaque quicũq; manducauerit panem hunc, vel biberit cali-
ἔλθῃ. ὥστε ὃς ἂν ἐσθίῃ τὸν ἄρτον τοῦτον, ἢ πίνῃ τὸ ποτή- 27
cem Domini indignè, reus erit corporis & san-
ριον τοῦ κυρίου ἀναξίως, ἔνοχος ἔσται τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵ-
guinis Domini. Probet autem homo seipsum,
ματος τοῦ κυρίου. δοκιμαζέτω δὲ ἄνθρωπος ἑαυτόν, 28
& sic de pane ᵃ edat, & de calice bibat.
καὶ οὕτως ἐκ τοῦ ἄρτου ἐσθιέτω, καὶ ἐκ τοῦ ποτηρίου πινέτω·
* Nam edens & bibens indignè, iudicium sibiipsi manducat &
ὁ γὰρ ἐσθίων καὶ πίνων ἀναξίως, κρῖμα ἑαυτῷ ἐσθίει καὶ 29
bibit, non diiudicans corpus Domini. ‖ Propter hoc in
πίνει, μὴ διακρίνων τὸ σῶμα τοῦ κυρίου. διὰ τοῦτο ἐν 30
vobis multi infirmi & imbecilles, & dormiunt multi.
ὑμῖν πολλοὶ ἀσθενεῖς καὶ ἄρρωστοι, καὶ κοιμῶνται ἱκανοί.
ᵍ Si enim nosmetipsos diiudicaremus, non vtique iudicaremur.
εἰ γὰρ ἑαυτοὺς διεκρίνομεν, οὐκ ἂν ἐκρινόμεθα. 31
* Iudicati autem, à Domino ᵃ erudimur: vt non
κρινόμενοι δέ, ὑπὸ τοῦ κυρίου ᵍ παιδευόμεθα, ἵνα μὴ 32
cum ‖ mundo condamnemur. Itaque, fratres mei,
σὺν τῷ κόσμῳ κατακριθῶμεν. ὥστε, ἀδελφοί μου, 33
ᵍ conuenientes ad manducandum, * alij alios expectate.
συνερχόμενοι εἰς τὸ φαγεῖν, ἀλλήλους ἐκδέχεσθε.
Si verò quis esurit, ᵃ in domo manducet: vt non in iudicium conue-
εἰ δέ τις πεινᾷ, ἐν οἴκῳ ἐσθιέτω, ἵνα μὴ εἰς κρῖμα συνέρ- 34
niatis. * At reliqua vt venero, disponam.
χησθε. τὰ δὲ λοιπὰ ὡς ἂν ἔλθω, διατάξομαι.

Margin: εὐχαριστέω * & ‖ tradetur: ᶠ κλάω ᵍ postquam cœnauit, ‖ calicem ᵍ annũtiabitis, donec ᵃ illo * Qui enim manducat & bibit ‖ Ideo inter vos ᵍ Quòd * Dum iudicamur ᵃ corripimur: ᵍ παιδεύω ‖ hoc ᵍ cùm conuenitis * inuicem ᵃ domi * Cętera autem, cùm

CAP. XII. ιβʹ.

De autem spiritualibus, fratres, nolo vos ignorare.
Περὶ δὲ τῶν πνευματικῶν, ἀδελφοί, οὐ θέλω ὑμᾶς ἀγνοεῖν. 1
Scitis quoniam cùm Gẽtes * eratis, ad simulachra muta,
οἴδατε ὅτι ὅτε ἔθνη ἦτε, πρὸς τὰ εἴδωλα τὰ ἄφωνα, 2
prout ducebamini, ‖ abducti. Ideo notum facio vobis, quòd
ὡς ἂν ἤγεσθε, ἀπαγόμενοι. διὸ γνωρίζω ὑμῖν ὅτι 3
nemo in Spiritu Dei loquens, dicit anathema Iesum. Et
οὐδεὶς ἐν πνεύματι θεοῦ λαλῶν, λέγει ἀνάθεμα ἰησοῦν· καὶ
nemo potest dicere, ᵍ Dominum Iesum, si non in Spiritu sancto.
οὐδεὶς δύναται εἰπεῖν, κύριον ἰησοῦν, εἰ μὴ ἐν πνεύματι ἁγίῳ.
* Discrimina verò gratiarum sunt: at idem ‖ Spiritus.
διαιρέσεις δὲ χαρισμάτων εἰσί, τὸ δὲ αὐτὸ πνεῦμα· 4
Et ᵍ discrimina ministrationum sunt, & idem ‖ Dominus.
καὶ διαιρέσεις διακονιῶν εἰσι, καὶ ὁ αὐτὸς κύριος· 5
Et diuisiones operationum sunt, at idem ᵃ est Deus,
καὶ διαιρέσεις ἐνεργημάτων εἰσίν, ὁ δὲ αὐτός ἐστι θεὸς ὁ 6
* efficiens omnia in omnibus. Vnicuique autem datur
ἐνεργῶν τὰ πάντα ἐν πᾶσιν. ἑκάστῳ δὲ δίδοται 7
manifestatio Spiritus ad vtilitatem.
ἡ φανέρωσις τοῦ πνεύματος πρὸς τὸ συμφέρον.
‖ Huic quidẽ enim per Spiritum datur sermo sapientiæ: alij autem
ᾧ μὲν γὰρ διὰ τοῦ πνεύματος δίδοται λόγος σοφίας, ἄλλῳ δὲ 8
sermo scientiæ, secundum eundem Spiritum: Alteri autem fides in
λόγος γνώσεως, κατὰ τὸ αὐτὸ πνεῦμα· ἑτέρῳ δὲ πίστις, ἐν 9
eodem Spiritu: alij autem ᵍ donà sanitatum, in
τῷ αὐτῷ πνεύματι· ἄλλῳ δὲ χαρίσματα ἰαμάτων, ἐν τῷ
ᵃ eodem Spiritu: Alij verò operationes virtutum,
αὐτῷ πνεύματι· ἄλλῳ δὲ ἐνεργήματα δυνάμεων, 10
alij autem prophetia, alij autem discretiones spirituum, * alte-
ἄλλῳ δὲ προφητεία, ἄλλῳ δὲ διακρίσεις πνευμάτων, ἑτέ-
ri verò genera linguarum, alij autem interpretatio ‖ linguarum.
ρῳ δὲ γένη γλωσσῶν· ἄλλῳ δὲ ἑρμηνεία γλωσσῶν·
Omnia autem hæc operatur vnus atque idem Spiritus, diui-
πάντα δὲ ταῦτα ἐνεργεῖ τὸ ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πνεῦμα, ᵃ διαι- 11
dens priuatim singulis prout vult. Sicut enim
ροῦν ἰδίᾳ ἑκάστῳ καθὼς βούλεται. καθάπερ γὰρ 12
corpus vnũ est, & membra habet multa, omnia autem membra
τὸ σῶμα ἕν ἐστι, καὶ μέλη ἔχει πολλά, πάντα δὲ τὰ μέλη τοῦ
corporis ᵃ vnius multa existentia, vnũ ‖ est corpus, ita & Christus:
σώματος τοῦ ἑνὸς πολλὰ ὄντα, ἕν ἐστι σῶμα· οὕτω καὶ ὁ χριστός·
Etenim in vno Spiritu nos omnes in vnũ corpus bapti-
καὶ γὰρ ἐν ἑνὶ πνεύματι ἡμεῖς πάντες εἰς ἓν σῶμα ἐβαπτί- 13
zati sumus, siue Iudæi, siue ‖ Græci, siue serui, siue libe-
σθημεν, εἴτε ἰουδαῖοι, εἴτε ἕλληνες, εἴτε δοῦλοι, εἴτε ἐλεύ-
ri: & omnes in * vnum Spiritum potati sumus.
θεροι· καὶ πάντες εἰς ἓν πνεῦμα ἐποτίσθημεν.
‖ Etenim corpus non est vnũ membrum, sed multa.
14 καὶ γὰρ τὸ σῶμα οὐκ ἔστιν ἓν μέλος, ἀλλὰ πολλά.
Si dixerit pes, Quoniã non sum manus, non sum de cor-
15 ἐὰν εἴπῃ ὁ πούς, ὅτι οὐκ εἰμὶ χείρ, οὐκ εἰμὶ ἐκ τοῦ σώ-
pore: num ᵍ ob hoc non est de corpore?
ματος· οὐ παρὰ τοῦτο οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ σώματος;
Et si dixerit auris, Quoniã non sum oculus, non sum
16 καὶ ἐὰν εἴπῃ τὸ οὖς, ὅτι οὐκ εἰμὶ ὀφθαλμός, οὐκ εἰμὶ
de corpore: num * ob hoc non est de corpore?
ἐκ τοῦ σώματος· οὐ παρὰ τοῦτο οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ σώματος;
Si totum corpus oculus, vbi auditus? si totum auditus,
17 εἰ ὅλον τὸ σῶμα ὀφθαλμός, ποῦ ἡ ἀκοή; εἰ ὅλον ἀκοή,
vbi odoratus? Nunc autem Deus posuit membra, vnum-
18 ποῦ ἡ ὄσφρησις; νυνὶ δὲ ὁ θεὸς ᵇ ἔθετο τὰ μέλη, ἓν
quodque eorum in corpore, sicut voluit.
ἕκαστον αὐτῶν ἐν τῷ σώματι, καθὼς ᶜ ἠθέλησεν.
ᵃ Si verò essent omnia vnum membrum, vbi corpus?
19 εἰ δὲ ἦν τὰ πάντα ἓν μέλος, ποῦ τὸ σῶμα;
Nunc autem multa quidem membra, vnũ autem corpus.
20 νῦν δὲ πολλὰ μὲν μέλη, ἓν δὲ σῶμα.
Non potest autem oculus dicere manui, * Vsum tui non
21 οὐ δύναται δὲ ὀφθαλμὸς εἰπεῖν τῇ χειρί, χρείαν σου οὐκ
habeo: aut iterum caput pedibus: ‖ Vsum vestri non habeo:
ἔχω· ἢ πάλιν ἡ κεφαλὴ τοῖς ποσί, χρείαν ὑμῶν οὐκ ἔχω·
Sed multò magis ᵍ putata membra corporis
22 ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον τὰ δοκοῦντα μέλη τοῦ σώματος
infirmiora esse, necessariora sunt: Et quæ putamus
23 ἀσθενέστερα ὑπάρχειν, ἀναγκαῖά ἐστι· καὶ ἃ δοκοῦμεν
ignobiliora * esse corporis, his honorem abundantiorem ‖ circum-
ἀτιμότερα εἶναι τοῦ σώματος, τούτοις τιμὴν περισσοτέραν περι-
ponimus: & ᵍ inhonesta nostra honestatem abundantio-
τίθεμεν· καὶ τὰ ἀσχήμονα ἡμῶν εὐσχημοσύνην περισσοτέ-
rem habent. At honesta * nostra ‖ non vsum habent: sed
24 ραν ἔχει. τὰ δὲ εὐσχήμονα ἡμῶν, οὐ χρείαν ἔχει· ἀλλ'
Deus contemperauit corpus, ᵍ carenti abundantiorem
ὁ θεὸς ᵈ συνεκέρασε τὸ σῶμα, τῷ ὑστεροῦντι περισσοτέραν
ᵃ dans honorem: Vt non sit schisma in corpore, sed
25 δοὺς τιμήν, ἵνα μὴ ᾖ σχίσμα ἐν τῷ σώματι, ἀλλὰ τὸ
idipsum pro inuicem solicita sint membra.
αὐτὸ ὑπὲρ ἀλλήλων μεριμνῶσι τὰ μέλη·
Et * siue patitur vnum membrum, compatiuntur omnia membra.
26 καὶ εἴτε πάσχει ἓν μέλος, συμπάσχει πάντα τὰ μέλη·
siue gloriatur vnum mẽbrum, congaudent omnia membra.
εἴτε δοξάζεται ἓν μέλος, συγχαίρει πάντα τὰ μέλη.
Vos autem estis corpus Christi, & membra ‖ ex parte.
27 ὑμεῖς δέ ἐστε σῶμα χριστοῦ, καὶ μέλη ἐκ μέρους.
Et quosdã quidẽ posuit Deus in ecclesia primùm Aposto-
28 καὶ οὓς μὲν ἔθετο ὁ θεὸς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ πρῶτον ἀποστό-
los, secundò Prophetas, tertiò doctores, deinde vir-
λους, δεύτερον προφήτας, τρίτον διδασκάλους, ἔπειτα δυ-
tutes, exinde ᵍ dona curationum, opitulationes, gubernationes,
νάμεις, εἶτα χαρίσματα ἰαμάτων, ἀντιλήψεις, κυβερνήσεις,
genera linguarum, ᵃ Num omnes Apostoli? ᵃ num omnes
29 γένη γλωσσῶν· μὴ πάντες ἀπόστολοι; μὴ πάντες
prophetæ? ᵃ num omnes doctores? ᵃ num omnes virtutes?
προφῆται; μὴ πάντες διδάσκαλοι; μὴ πάντες δυνάμεις;
ᵃ Num omnes ‖ dona habent curationum? ᵃ num omnes
30 μὴ πάντες χαρίσματα ἔχουσιν ἰαμάτων; μὴ πάντες
linguis loquuntur? ᵃ num omnes interpretantur?
γλώσσαις λαλοῦσι; μὴ πάντες διερμηνεύουσι;
Aemulamini autem charismata meliora. Et adhuc ᵍ secundũ
31 ζηλοῦτε δὲ τὰ χαρίσματα τὰ κρείττονα· καὶ ἔτι καθ'
excellentiam viam vobis demonstro.
ὑπερβολὴν ὁδὸν ὑμῖν δείκνυμι.

Margin: * effetis, ‖ euntes. ᵍ Dominus Iesus, nisi * Diuisiones ‖ autem ᵍ diuisiones ᵃ verò * qui operatur ‖ Alij ᵍ gratia ᵃ vno * alij ‖ sermonum. ᵃ διαιρέω * cùm sint ‖ tamen sunt ‖ Gentiles, * vno Spiritu ‖ Nam & ᵍ ideo * ideo ᵇ τίθημι ᶜ ἐθέλω, ἢ ἐθελέω ᵃ Quòd * Opera tua nõ indigeo: ‖ Non estis mihi necessarij. ᵍ quæ videntur * membra ‖ circundamus: ᵍ quæ sunt * autem ‖ nullius egent: ᵍ ei qui deerat, ᵈ συγκεράννυμι ᵃ tribuendo * si quid ‖ de membro. ᵍ gratias ᵃ Nunquid ᵃ Nunquid ‖ gratiam ᵍ excellentiorẽ

CAP. XIII. ιγʹ.

Si linguis hominum loquar & ange-
1 Ἐὰν ταῖς γλώσσαις τῶν ἀνθρώπων λαλῶ καὶ τῶν ἀγγέ-
lorum, charitatem autẽ non habeam, factus sum * æs sonans, aut cymba-
λων, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, γέγονα χαλκὸς ἠχῶν, ἢ κύμβα-
lum tinniens. Et si habuero prophetiam, & nouerim
2 λον ἀλαλάζον. καὶ ἐὰν ἔχω προφητείαν, καὶ εἰδῶ
mysteria omnia & omnem scientiam, & si habuero om-
τὰ μυστήρια πάντα καὶ πᾶσαν τὴν γνῶσιν, καὶ ἐὰν ἔχω πᾶ-
nem fidem, ita vt montes ᵃ transferre, charitatem autẽ non habuero,
σαν τὴν πίστιν, ὥστε ὄρη ᵃ μεθιστάνειν, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω,
nihil sum. Et si * insumã alẽdo pauperes omnes facultates
3 οὐθέν εἰμι. καὶ ἐὰν ψωμίσω πάντα τὰ ὑπάρχοντά
meas, & si ‖ tradam corpus meum ᵍ vt ardeam, chari-
μου, καὶ ἐὰν παραδῶ τὸ σῶμά μου ἵνα καυθήσωμαι, ἀγά-
tatẽ autẽ non ᵃ habeam, nihil * iuuor. Charitas ‖ longanimis
4 πην δὲ μὴ ἔχω, οὐδὲν ὠφελοῦμαι. ἡ ἀγάπη μακροθυ-
est, benigna est: charitas non æmulatur, charitas non agit perperam,
μεῖ, ᵇ χρηστεύεται· ἡ ἀγάπη οὐ ζηλοῖ, ἡ ἀγάπη οὐ περπερεύεται,
non inflatur, Non ‖ indecorè agit, non quærit ᵍ sua,
5 οὐ φυσιοῦται, οὐκ ἀσχημονεῖ, οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτῆς,
non irritatur, non cogitat malum,
οὐ παροξύνεται, οὐ λογίζεται τὸ κακόν,

Margin: * velut ᵃ transferam, ᵃ μεθίστημι * distribuero in cibos pauperũ ‖ tradidero ᵍ ita ᵃ habuero, * mihi prodest. ‖ patiens ᵇ χρηστεύω ‖ est ambitiosa, ᵍ quæ sunt

Non gaudet super *iniustitia, congaudet autem veritati:
οὐ χαίρει ἐπὶ τῇ ἀδικίᾳ, συγχαίρει δὲ τῇ ἀληθείᾳ· 6

Omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia
πάντα στέγει, πάντα πιστεύει, πάντα ἐλπίζει, πάντα 7

sustinet. Charitas nunquam excidit: siue verò prophe-
ὑπομένει. ἡ ἀγάπη οὐδέποτε ἐκπίπτει. εἴτε δὲ προφη- 8

tiæ *abolebuntur, siue linguæ cessabunt, siue scien-
τεῖαι καταργηθήσονται, εἴτε γλῶσσαι [c]παύσονται, εἴτε γνῶ-

tia [a]abolebitur. Ex parte ‖verò cognoscimus, &
σις [d]καταργηθήσεται. ἐκ μέρους δὲ γινώσκομεν, καὶ 9

ex parte prophetamus. Cùm autem venerit [?] perfectum,
ἐκ μέρους προφητεύομεν· ὅταν δὲ ἔλθῃ τὸ τέλειον, 10

tunc quod [a] ex parte [?] abolebitur. Cùm essem *infans,
τότε τὸ ἐκ μέρους καταργηθήσεται. ὅτε ἤμην νήπιος, 11

vt *infans loquebar, vt *infans sapiebam, vt *infans cogita-
ὡς νήπιος ἐλάλουν, ὡς νήπιος [e]ἐφρόνουν, ὡς νήπιος ἐλογιζό-

bam. Quādo autē factus sum vir, [a] abolevi quæ ‖ infantis.
μην· ὅτε δὲ γέγονα ἀνήρ, κατήργηκα τὰ τοῦ νηπίου.

Videmus *enim* nunc per speculum in ænigmate: tunc autem
βλέπομεν γὰρ ἄρτι δι' ἐσόπτρου ἐν αἰνίγματι, τότε δὲ 12

facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte, tunc
πρόσωπον πρὸς πρόσωπον· ἄρτι γινώσκω ἐκ μέρους, τότε

autem cognoscam sicut & cognitus sum.
δὲ [f]ἐπιγνώσομαι καθὼς καὶ [f]ἐπεγνώσθην.

Nunc autē manent fides, spes charitas, tria hæc:
νυνὶ δὲ μένει πίστις, ἐλπίς, ἀγάπη, τὰ τρία ταῦτα· 13

maior autem horum [a] charitas.
μείζων δὲ τούτων ἡ ἀγάπη.

(Marg.: [b] iniquitate. — *euacuabūtur, [c] παύομαι, [a] destruetur. ‖ enim [d] καταργέω [?] quod est — [a] est [?] euacuabitur. *paruulus [e] φρονέω [a] euacuaui ‖ erant paruuli. — [f] ἐπιγινώσκω — ‖ est)

CAP. XIIII. ιδ'.

Sectamini charitatem, æmulamini *verò* [*] spiritalia: magis
Διώκετε τὴν ἀγάπην, ζηλοῦτε δὲ τὰ πνευματικά, μᾶλλον 1

autem vt prophetetis. *Nam loquens lingua, non homini-
δὲ ἵνα προφητεύητε. ὁ γὰρ λαλῶν γλώσσῃ, οὐκ ἀνθρώ- 2

bus loquitur, sed Deo: nemo enim audit: spiritu autem
ποις λαλεῖ, ἀλλὰ τῷ θεῷ· οὐδεὶς γὰρ ἀκούει, πνεύματι δὲ

loquitur mysteria. ‖At prophetans, hominibus lo-
λαλεῖ μυστήρια· ὁ δὲ προφητεύων, ἀνθρώποις λα- 3

quitur [a]ædificationem, & exhortationem, & consolationem.
λεῖ οἰκοδομὴν καὶ παράκλησιν καὶ παραμυθίαν.

*Loquens lingua, seipsum ædificat: ‖at prophetans,
ὁ λαλῶν γλώσσῃ, ἑαυτὸν οἰκοδομεῖ· ὁ δὲ προφητεύων, 4

ecclesiam ædificat. Volo autem omnes vos loqui
ἐκκλησίαν οἰκοδομεῖ. θέλω δὲ πάντας ὑμᾶς λαλεῖν 5

linguis, magis autem [?] vt prophetetis. Maior [a] enim pro-
γλώσσαις, μᾶλλον δὲ ἵνα προφητεύητε. μείζων γὰρ ὁ προ-

phetans, quàm loquens linguis: *præter si non interpretetur, vt
φητεύων, ἢ ὁ λαλῶν γλώσσαις, ἐκτὸς εἰ μὴ διερμηνεύῃ, ἵνα

ecclesia ædificationem accipiat. Nunc autem, fratres,
ἡ ἐκκλησία οἰκοδομὴν [a]λάβῃ. νυνὶ δέ, ἀδελφοί, 6

si venero ad vos linguis loquens, quid vobis prodero,
ἐὰν ἔλθω πρὸς ὑμᾶς γλώσσαις λαλῶν, τί ὑμᾶς ὠφελήσω,

‖si non vobis loquar aut in reuelatione, aut in scientia, aut in
ἐὰν μὴ ὑμῖν λαλήσω ἢ ἐν ἀποκαλύψει, ἢ ἐν γνώσει, ἢ ἐν

prophetia, aut in doctrina? Tamen [?] inanima vocem
προφητείᾳ, ἢ ἐν διδαχῇ; ὅμως τὰ ἄψυχα φωνὴν 7

dantia, siue tibia, siue cithara, [a]si distinctionem sonituum
διδόντα, εἴτε αὐλός, εἴτε κιθάρα, ἐὰν διαστολὴν τοῖς φθόγγοις

non dederint, quomodo scietur *tibia cantatum, aut cítha-
μὴ δῷ, πῶς [b]γνωσθήσεται τὸ αὐλούμενον, ἢ τὸ κιθα-

rizatum? Etenim si incertam vocem tuba det, quis
ριζόμενον; καὶ γὰρ ἐὰν ἄδηλον φωνὴν σάλπιγξ δῷ, τίς 8

‖apparabitur ad bellum? Ita & vos per
παρασκευάσεται εἰς πόλεμον; οὕτω καὶ ὑμεῖς διὰ τῆς 9

linguam [?]si non bene significantē sermonē dederitis, quomodo [a] cognoscetur
γλώσσης ἐὰν μὴ εὔσημον λόγον δῶτε, πῶς γνωσθήσεται τὸ

dictum? eritis enim in aera loquentes.
λαλούμενον; ἔσεσθε γὰρ εἰς ἀέρα λαλοῦντες.

*Tot, si [c] contigerit, genera ‖vocum sunt in [?] mundo: & nihil
τοσαῦτα, εἰ [c]τύχοι, γένη φωνῶν ἐστιν ἐν κόσμῳ, καὶ οὐδὲν 10

[a] eorum mutum. Si ergo nesciero virtutem
αὐτῶν ἄφωνον. ἐὰν οὖν μὴ εἰδῶ τὴν δύναμιν τῆς 11

vocis, ero *loquenti barbarus: & ‖loquens in me
φωνῆς, ἔσομαι τῷ λαλοῦντι βάρβαρος, καὶ ὁ λαλῶν, ἐν ἐμοὶ

barbarus. Sic & vos, quoniam æmulatores estis spiri-
βάρβαρος. οὕτω καὶ ὑμεῖς, ἐπεὶ ζηλωταί ἐστε πνευ- 12

tuum: ad ædificationem ecclesiæ quærite vt
μάτων, πρὸς τὴν οἰκοδομὴν τῆς ἐκκλησίας ζητεῖτε, ἵνα

abundetis. [?] Quapropter loquens lingua, oret
περισσεύητε. διόπερ ὁ λαλῶν γλώσσῃ, προσευχέσθω 13

vt interpretetur. *Si enim orem lingua,
ἵνα διερμηνεύῃ. ἐὰν γὰρ προσεύχωμαι γλώσσῃ, τὸ 14

spiritus meus orat: at mens ‖mea [?] infructuosa est.
πνεῦμά μου προσεύχεται· ὁ δὲ νοῦς μου ἄκαρπός ἐστι.

Quid ergo est? Orabo spiritu, orabo
τί οὖν ἐστι; προσεύξομαι τῷ πνεύματι, προσεύξομαι 15

autem & mente: psallam spiritu, psallam verò & mente.
δὲ καὶ τῷ νοΐ· ψαλῶ τῷ πνεύματι, ψαλῶ δὲ καὶ τῷ νοΐ.

Cæterùm si benedixeris spiritu, *implens locum
ἐπεὶ ἐὰν εὐλογήσῃς τῷ πνεύματι, ὁ ἀναπληρῶν τὸν τόπον 16

(Marg.: * Qui enim loquitur — ‖ Nam qui prophetat, — [a] ad — * Qui loquitur ‖ qui autē prophetat, — [?] prophētare. Nam [a] est qui prophetat, quàm qui loquitur * nisi fortè — [a] λαμβάνω — ‖ nisi — [?] quæ sine anima sunt, — [a] nisi * id quod canitur, aut quod citharizatur? [b] γινώσκω — ‖ parabit se — [?] nisi manifestū [a] scietur id quod dicitur? — * Tam multa, vt puta, ‖ linguarum [?] hoc [c] τυγχάνω [a] sine voce est. * ei cui loquor ‖ qui loquitur, mihi — [?] Et ideo qui loquitur * Nam si — ‖ autem [?] sine fructu — * qui supplet)

idiotæ, quomodo dicet, Amen, super *tua gratiarum actione? quādoquidē
τοῦ ἰδιώτου, πῶς ἐρεῖ τὸ ἀμήν, ἐπὶ τῇ σῇ εὐχαριστίᾳ; ἐπειδὴ

quid dicis nescit. ‖Tu quidē *enim* bene gratias agis: sed
17 τί λέγεις οὐκ οἶδε. σὺ μὲν γὰρ καλῶς εὐχαριστεῖς· ἀλλ'

alter non ædificatur. Gratias ago Deo meo,
18 ὁ ἕτερος οὐκ οἰκοδομεῖται. εὐχαριστῶ τῷ θεῷ μου,

[?] omnibus vobis magis linguis loquens. Sed in ec-
19 πάντων ὑμῶν μᾶλλον γλώσσαις λαλῶν. ἀλλ' ἐν ἐκ-

clesia volo quinque verba [a] per intelligentiā meam loqui, vt &
κλησίᾳ θέλω πέντε λόγους διὰ τοῦ νοός μου λαλῆσαι, ἵνα καὶ

alios instruam, quàm decē ‖mille sermones in lingua.
ἄλλους [d]κατηχήσω, ἢ μυρίους λόγους ἐν γλώσσῃ.

Fratres, *ne pueri efficiamini sensibus: sed ma-
20 ἀδελφοί, μὴ παιδία γίνεσθε ταῖς φρεσίν, ἀλλὰ τῇ κα-

litia ‖pueráscite: at sensibus [?] perfecti estote.
κίᾳ νηπιάζετε, ταῖς δὲ φρεσὶ τέλειοι γίνεσθε.

In Lege scriptum est, Quoniā in aliis linguis, & in la-
21 ἐν τῷ νόμῳ γέγραπται, ὅτι ἐν ἑτερογλώσσοις καὶ ἐν χείλε-

biis aliis loquar populo huic: & nec sic exau-
σιν ἑτέροις λαλήσω τῷ λαῷ τούτῳ, καὶ οὐδ' οὕτως εἰσακού-

dient me, dicit Dominus. Itaque linguæ in signum
22 σονταί μου, λέγει κύριος. ὥστε αἱ γλῶσσαι εἰς σημεῖόν

sunt, non fidelibus, sed infidelibus: *at prophetia
εἰσιν, οὐ τοῖς πιστεύουσιν, ἀλλὰ τοῖς ἀπίστοις· ἡ δὲ προφητεία

non infidelibus, sed fidelibus. Si ergo conueniat
23 οὐ τοῖς ἀπίστοις, ἀλλὰ τοῖς πιστεύουσιν. ἐὰν οὖν συνέλθῃ

ecclesia vniuersa in ‖idipsum, & omnes linguis loquantur,
ἡ ἐκκλησία ὅλη ἐπὶ τὸ αὐτό, καὶ πάντες γλώσσαις λαλῶσιν,

intrent autem idiotæ aut infideles, [?] non dicent quòd insanitis?
[e]εἰσέλθωσι δὲ ἰδιῶται ἢ ἄπιστοι, οὐκ ἐροῦσιν ὅτι μαίνεσθε;

Si autem omnes prophetent, intret autem quis infidelis vel
24 ἐὰν δὲ πάντες προφητεύωσιν, εἰσέλθῃ δέ τις ἄπιστος ἢ

idiota, conuincitur ab omnibus, diiudicatur ab omnibus:
ἰδιώτης, ἐλέγχεται ὑπὸ πάντων, ἀνακρίνεται ὑπὸ πάντων,

Et sic occulta cordis eius manifesta fiunt:
25 καὶ οὕτω τὰ κρυπτὰ τῆς καρδίας αὐτοῦ φανερὰ γίνεται,

& ita cadens in faciem adorabit Deum, pro-
καὶ οὕτω πεσὼν ἐπὶ πρόσωπον [f]προσκυνήσει τῷ θεῷ, ἀπαγ-

nuntians quòd Deus verè in vobis sit. Quid ergo est
26 γέλλων ὅτι ὁ θεὸς ὄντως ἐν ὑμῖν ἐστι. τί οὖν ἐστιν,

fratres? Cùm conuenitis, vnusquisque vestrûm psalmum habet, do-
ἀδελφοί; ὅταν συνέρχησθε, ἕκαστος ὑμῶν ψαλμὸν ἔχει, δι-

ctrinam habet, linguam habet, apocalypsin habet, interpretationē
δαχὴν ἔχει, γλῶσσαν ἔχει, ἀποκάλυψιν ἔχει, ἑρμηνείαν

habet: omnia ad ædificationem fiant. Siue lingua
27 ἔχει· πάντα πρὸς οἰκοδομὴν γινέσθω. εἴτε γλώσσῃ

quis loquitur, secūdum duos aut [a] plurimum tres, & per partes, & vnus
τις λαλεῖ, κατὰ δύο ἢ τὸ πλεῖστον τρεῖς, καὶ ἀνὰ μέρος, καὶ εἷς

interpretetur. Si autem nō fuerit interpres, taceat
28 διερμηνευέτω. ἐὰν δὲ μὴ ᾖ διερμηνευτής, σιγάτω

in ecclesia: sibiipsi autem loquatur & Deo.
ἐν ἐκκλησίᾳ· ἑαυτῷ δὲ λαλείτω καὶ τῷ θεῷ.

Prophetæ * duo aut tres ‖loquantur, & alij di-
29 προφῆται δύο ἢ τρεῖς [g]λαλείτωσαν, καὶ οἱ ἄλλοι δια-

iudicent. [?] Si verò alij reuelatum fuerit sedenti,
30 κρινέτωσαν· ἐὰν δὲ ἄλλῳ [h]ἀποκαλυφθῇ καθημένῳ,

prior taceat. Potestis enim per vnum omnes
31 ὁ πρῶτος σιγάτω. δύνασθε γὰρ καθ' ἕνα πάντες

*singuli prophetare: vt omnes discant, & omnes
ἕκαστοι προφητεύειν, ἵνα πάντες μανθάνωσι, καὶ πάντες

‖consolatione afficiantur. Et spiritus prophetarum, pro-
32 παρακαλῶνται. καὶ πνεύματα προφητῶν προ-

phetis [a]subijciuntur. Non enim est dissensionis
33 φήταις ὑποτάσσεται. οὐ γάρ ἐστιν ἀκαταστασίας

Deus, sed pacis: *vt in omnibus ecclesiis
ὁ θεός, ἀλλὰ εἰρήνης, ὡς ἐν πάσαις ταῖς ἐκκλησίαις τῶν

sanctorum ‖. Mulieres vestræ in ecclesiis ta-
34 ἁγίων. αἱ γυναῖκες ὑμῶν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις σιγά-

ceant. non enim permittitur eis loqui, sed subdi-
τωσαν· οὐ γὰρ [i]ἐπιτέτραπται αὐταῖς λαλεῖν, ἀλλ' ὑποτάσ-

tas esse sicut & Lex dicit. Si autē quid discere
35 σεσθαι, καθὼς καὶ ὁ νόμος λέγει. εἰ δέ τι [k]μαθεῖν

volunt, [?] in domo proprios viros interrogent. Tur-
ἐθέλουσιν, ἐν οἴκῳ τοὺς ἰδίους ἄνδρας ἐπερωτάτωσαν· αἰ-

pe enim est in ecclesia mulieribus loqui.
σχρὸν γάρ ἐστιν ἐν ἐκκλησίᾳ γυναιξὶν λαλεῖν.

An à vobis verbum Dei *exiit? aut in vos solos
36 ἢ ἀφ' ὑμῶν ὁ λόγος τοῦ θεοῦ ἐξῆλθεν; ἢ εἰς ὑμᾶς μόνους

peruenit? Si quis videtur propheta esse, aut spiritua-
37 [l]κατήντησεν; εἴ τις δοκεῖ προφήτης εἶναι ἢ πνευμα-

lis, cognoscat quæ scribo vobis, quia Domini sunt mandata.
τικός, ἐπιγινωσκέτω ἃ γράφω ὑμῖν, ὅτι κυρίου εἰσὶν ἐντολαί.

Si autem quis ignorat, ‖ignotus esto.
38 εἰ δέ τις ἀγνοεῖ, ἀγνοείτω.

Itaque, fratres *mei*, æmulamini prophetare: & loqui
39 ὥστε, ἀδελφοί μου, ζηλοῦτε τὸ προφητεύειν, καὶ τὸ λαλεῖν

linguis [?] ne prohibete.
γλώσσαις μὴ [m]κωλύετε.

Omnia *decenter & secundum ordinem fiant ‖.
40 πάντα εὐσχημόνως καὶ κατὰ τάξιν γινέσθω.

(Marg.: *tuam benedictionē? quoniā quid dicas, ‖ Nam — [?] quòd omniū vestrûm lingua loquor. [a] sensu meo — ‖ millia verborū [d] κατηχέω * nolite — ‖ paruuli estote: [?] autem — * Prophetiæ autem, — ‖ vnum, [?] nonne [e] εἰσέρχομαι — [f] προσκυνέω — [a] vt multum — * autem ‖ dicant: & cæteri [g] λαλέω [?] Quòd [h] ἀποκαλύπτομαι * per singulos ‖ exhortentur. [a] subiecti sunt. * sicut & ‖ doceo. [i] ἐπιτρέπω [k] μανθάνω [?] domi suos — * processit? [l] καταντάω — ‖ ignorabitur. — [?] nolite prohibere. [m] κωλύω * autē honestē ‖ in vobis.)

CAP. XV. ιε.

Notum facio autē vobis, fratres, Euangelium quod *euange-
1 Γνωρίζω δὲ ὑμῖν, ἀδελφοὶ, τὸ εὐαγγέλιον ὃ εὐηγγε-
lizaui vobis, quod & acceptistis, in quo & statis.
λισάμην ὑμῖν, ὃ καὶ [a] παρελάβετε, ἐν ᾧ καὶ ἑστήκατε·
Per quod & ‖seruamini, quo sermone euangelizarim vobis,
2 δι' οὗ καὶ σώζεσθε, τίνι λόγῳ εὐηγγελισάμην ὑμῖν,
si tenetis, nisi si non frustrà credidistis.
εἰ κατέχετε, ἐκτὸς εἰ μὴ εἰκῆ ἐπιστεύσατε.
Tradidi enim vobis in primis quod & accepi:
3 παρέδωκα γὰρ ὑμῖν ἐν πρώτοις ὃ καὶ [b] παρέλαβον,
quoniam Christus mortuus est pro peccatis nostris, secundum scriptu-
ὅτι Χριστὸς ἀπέθανεν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, κατὰ τὰς γρα-
ras. Et quia sepultus est, & quia resurrexit tertia die,
4 φάς· καὶ ὅτι ἐτάφη, καὶ ὅτι ἐγήγερται τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ,
secundum scripturas. Et quia visus est Cephæ, *deinde
5 κατὰ τὰς γραφάς. καὶ ὅτι ὤφθη Κηφᾷ, εἶτα τοῖς
duodecim.. Deinde visus est ‖supra quingentos
6 δώδεκα· ἔπειτα ὤφθη ἐπάνω πεντακοσίοις
fratres semel, ex quibus *plures manent vsque adhuc:
ἀδελφοῖς ἐφάπαξ, ἐξ ὧν οἱ πλείους μένουσιν ἕως ἄρτι,
quidam autem & dormierunt. Deinde visus est Iaco-
7 τινὲς δὲ καὶ [c] ἐκοιμήθησαν. ἔπειτα ὤφθη Ἰακώ-
bo: deinde Apostolis omnibus. Nouissimè autem
8 βῳ, ἔπειτα τοῖς ἀποστόλοις πᾶσιν. ἔσχατον δὲ
omnium, tanquam abortiuo, visus est & mihi.
πάντων, ὡσπερεὶ τῷ ἐκτρώματι, ὤφθη κἀμοί.
Ego enim sum minimus Apostolorum, qui non sum
9 ἐγὼ γάρ εἰμι ὁ ἐλάχιστος τῶν ἀποστόλων, ὃς οὐκ εἰμὶ
*sufficiens vocari Apostolus: quoniam persecutus sum ecclesiam
ἱκανὸς καλεῖσθαι ἀπόστολος, διότι ἐδίωξα τὴν ἐκκλησίαν
Dei. Gratia autem Dei sum ‖quod sum: & gra-
10 τοῦ θεοῦ· χάριτι δὲ θεοῦ εἰμι ὅ εἰμι, καὶ ἡ χά-
tia eius quæ in me non *inanis facta est, sed abundantius il-
ρις αὐτοῦ ἡ εἰς ἐμὲ οὐ κενὴ ἐγενήθη, ἀλλὰ περισσότερον αὐ-
lis omnibus laboraui: non ego autem, sed gratia
τῶν πάντων ἐκοπίασα· οὐκ ἐγὼ δὲ, ἀλλ' ἡ χάρις τοῦ
Dei quæ ‖cum me. Siue *igitur ego, siue illi:
11 θεοῦ ἡ σὺν ἐμοί. εἴτε οὖν ἐγὼ, εἴτε ἐκεῖνοι,
sic prædicamus, & sic credidistis.
οὕτω κηρύσσομεν, καὶ οὕτως ἐπιστεύσατε.
Si autem Christus prædicatur quòd à mortuis resurrexit, quomodo
12 εἰ δὲ Χριστὸς κηρύσσεται ὅτι ἐκ νεκρῶν [d] ἐγήγερται, πῶς
dicunt quidam in vobis, quoniā resurrectio mortuorum non est?
λέγουσί τινες ἐν ὑμῖν, ὅτι ἀνάστασις νεκρῶν οὐκ ἔστιν;
Si autem resurrectio mortuorum non est, neque Christus resurrexit.
13 εἰ δὲ ἀνάστασις νεκρῶν οὐκ ἔστιν, οὐδὲ Χριστὸς ἐγήγερται.
Si autem Christus non resurrexit, inanis *vtique prædicatio
14 εἰ δὲ Χριστὸς οὐκ ἐγήγερται, κενὸν ἄρα τὸ κήρυγμα
nostra, inanis ‖autem & fides vestra. Inuenimur
15 ἡμῶν, κενὴ δὲ καὶ ἡ πίστις ὑμῶν. εὑρισκόμεθα
autem & nos falsi testes Dei, quoniam *testati sumus
δὲ καὶ ἡμεῖς ψευδομάρτυρες τοῦ θεοῦ, ὅτι [e] ἐμαρτυρήσαμεν
de Deo, quòd suscitauerit Christum: quem non suscitauit, si
κατὰ τοῦ θεοῦ ὅτι ἤγειρε τὸν Χριστόν· ὃν οὐκ ἤγειρεν, εἴπερ
vtique mortui non resurgunt. *Si enim mortui non resur-
ἄρα νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται. 16 εἰ γὰρ νεκροὶ οὐκ ἐγεί-
gunt, neque Christus resurrexit. *Si verò Christus non
ρονται, οὐδὲ Χριστὸς ἐγήγερται. 17 εἰ δὲ Χριστὸς οὐκ
resurrexit, vana ‖ fides vestra: adhuc *estis in pecca-
ἐγήγερται, ματαία ἡ πίστις ὑμῶν, ἔτι ἐστὲ ἐν ταῖς ἁμαρ-
tis vestris. *Nempe & dormientes in Christo,
18 τίαις ὑμῶν. ἄρα καὶ οἱ κοιμηθέντες ἐν Χριστῷ,
perierunt. Si in vita hac sperantes sumus in
19 ἀπώλοντο. εἰ ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ ἠλπικότες ἐσμὲν ἐν
Christo tantum, miserabiliores omnibus hominibus sumus.
Χριστῷ μόνον, ἐλεεινότεροι πάντων ἀνθρώπων ἐσμέν.
Nunc autem Christus resurrexit à mortuis, primitiæ dor-
20 νυνὶ δὲ Χριστὸς ἐγήγερται ἐκ νεκρῶν, ἀπαρχὴ τῶν κε-
mientium factus est. Quoniam *enim per hominem
21 κοιμημένων ἐγένετο. ἐπειδὴ γὰρ δι' ἀνθρώπου ὁ
mors, & per hominem resurrectio mortuorum.
θάνατος, καὶ δι' ἀνθρώπου ἀνάστασις νεκρῶν.
*Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita
22 ὥσπερ γὰρ ἐν τῷ Ἀδὰμ πάντες ἀποθνήσκουσιν, οὕτω
& in Christo omnes viuificabuntur.
καὶ ἐν τῷ Χριστῷ πάντες [f] ζωοποιηθήσονται.
Vnusquisque autē in ‖proprio ordine, primitiæ Christus: de-
23 ἕκαστος δὲ ἐν τῷ ἰδίῳ τάγματι, ἀπαρχὴ Χριστὸς, ἔ-
inde ij qui *Christi *in aduentu eius. Deinde fi-
24 πειτα οἱ τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ· εἶτα τὸ τέ-
nis, cùm tradiderit regnum Deo & Patri: cùm
λος, ὅταν παραδῷ τὴν βασιλείαν τῷ θεῷ καὶ πατρί· ὅταν
*aboleuerit omnem principatum & omnem potestatem, & virtutem.
καταργήσῃ πᾶσαν ἀρχὴν καὶ πᾶσαν ἐξουσίαν καὶ δύναμιν.
Oportet ‖enim illum regnare, *vsque quo ponat omnes
25 δεῖ γὰρ αὐτὸν βασιλεύειν, ἄχρις οὗ ἂν θῇ πάντας
inimicos sub *pedes suos.
τοὺς ἐχθροὺς ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ.

Margin: * prædicaui — [a] παραλαμβάνω — ‖ saluamini, qua ratione prædicauerim — [b] παραλαμβάνω — * post hoc vndecim. — ‖ plus quàm quingentis fratribus simul: — * multi — [c] κοιμάω — * dignus — ‖ id — * vacua fuit: — * mecum. — * enim — [d] ἐγείρομαι — * est ergo — ‖ est — * testimonium diximus aduersus Deum — [e] μαρτυρέω — * Nam — * Quod — ‖ est — * enim — * Ergo & qui dormierunt — * quidem — * Et — [f] ζωοποιέω — ‖ suo — * sunt — * qui in aduentum crediderunt — * euacuauerit — ‖ autem — * donec — * pedibus eius.

*Vltimus inimicus abolebitur mors.
26 ἔσχατος ἐχθρὸς καταργεῖται ὁ θάνατος.
Omnia enim subiecit sub *pedes eius. Cùm autem
27 πάντα γὰρ [g] ὑπέταξεν ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ. ὅταν δὲ
dicat, quòd omnia subiecta sunt ‖, manifestum quòd excepto illo subij-
εἴπῃ ὅτι πάντα ὑποτέτακται, δῆλον ὅτι ἐκτὸς τοῦ ὑποτά-
ciente ei omnia. Cùm autem subiecta fuerint illi
28 ξαντος αὐτῷ τὰ πάντα. ὅταν δὲ ὑποταγῇ αὐτῷ
omnia, tunc & ipse filius *subijcietur illi sub-
τὰ πάντα, τότε καὶ αὐτὸς ὁ υἱὸς ὑποταγήσεται τῷ ὑπο-
ijcienti sibi omnia, vt sit Deus omnia in omnibus.
τάξαντι αὐτῷ τὰ πάντα, ἵνα ᾖ ὁ θεὸς τὰ πάντα ἐν πᾶσι.
Alioquin quid facient *baptizati pro mortuis, si
29 ἐπεὶ τί ποιήσουσιν οἱ βαπτιζόμενοι ὑπὲρ τῶν νεκρῶν, εἰ
omnino mortui non resurgunt? ‖ quid & baptizantur pro
ὅλως νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται; τί καὶ βαπτίζονται ὑπὲρ τῶν
*mortuis? Quid & nos periclitamur *per omnem horam?
30 νεκρῶν; τί καὶ ἡμεῖς κινδυνεύομεν πᾶσαν ὥραν;
Per diem morior, per vestram *gloriationem,
31 καθ' ἡμέραν ἀποθνήσκω, νὴ τὴν ὑμετέραν καύχησιν,
quam habeo in Christo Iesu Domino nostro.
ἣν ἔχω ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν.
Si (secundum hominem) ad bestias pugnaui ‖in Epheso, quod mihi
32 εἰ κατὰ ἄνθρωπον [h] ἐθηριομάχησα ἐν Ἐφέσῳ, τί μοι
commodum, si mortui non resurgunt? manducemus & bibamus,
τὸ ὄφελος, εἰ νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται; φάγωμεν καὶ πίωμεν·
cras enim moriemur.
αὔριον γὰρ ἀποθνήσκομεν.
*Ne errate. Corrumpunt mores bonos colloquia mala.
33 μὴ πλανᾶσθε. φθείρουσιν ἤθη χρηστὰ ὁμιλίαι κακαί.
Euigilate *iustè, & *ne peccate. ignorantiam enim
34 ἐκνήψατε δικαίως, καὶ μὴ ἁμαρτάνετε· ἀγνωσίαν γὰρ
Dei quidam habent. ad ‖pudorem vobis loquor.
θεοῦ τινες ἔχουσι· πρὸς ἐντροπὴν ὑμῖν λέγω.
Sed dicet aliquis: Quomodo resurgunt mortui? quali autem cor-
35 ἀλλ' ἐρεῖ τις, πῶς ἐγείρονται οἱ νεκροί; ποίῳ δὲ σώ-
pore *veniunt? Insipiens, tu quod seminas, non viuifica-
36 ματι ἔρχονται; ἄφρον, σὺ ὃ σπείρεις, οὐ ζωοποιεῖ-
tur, *si non moriatur. Et quod seminas, non corpus
37 ται, ἐὰν μὴ ἀποθάνῃ. καὶ ὃ σπείρεις, οὐ τὸ σῶμα
*oriturum seminas, sed nudum granum, ‖si contigerit,
τὸ γενησόμενον σπείρεις, ἀλλὰ γυμνὸν κόκκον, εἰ [i] τύχοι,
tritici, aut alicuius cæterorum. At Deus *illi dat
38 σίτου, ἤ τινος τῶν λοιπῶν. ὁ δὲ θεὸς αὐτῷ δίδωσι
corpus sicut *voluit, & vnicuique seminum proprium
σῶμα, καθὼς ἠθέλησε, καὶ ἑκάστῳ τῶν σπερμάτων τὸ ἴδιον
corpus. Non omnis caro, eadem caro: sed a-
39 σῶμα. οὐ πᾶσα σὰρξ, ἡ αὐτὴ σάρξ, ἀλλὰ ἄλ-
lia quidem hominum, alia autem caro pecorum, alia verò
λη μὲν ἀνθρώπων, ἄλλη δὲ σὰρξ κτηνῶν, ἄλλη δὲ
piscium, alia autem volucrium. Et corpora cælestia,
40 ἰχθύων, ἄλλη δὲ πτηνῶν. καὶ σώματα ἐπουράνια,
& corpora terrestria: sed alia quidem cælestium glo-
καὶ σώματα ἐπίγεια· ἀλλ' ἑτέρα μὲν ἡ τῶν ἐπουρανίων δό-
ria, alia autem terrestrium. Alia *gloria solis,
41 ξα, ἑτέρα δὲ ἡ τῶν ἐπιγείων. ἄλλη δόξα ἡλίου,
& alia *gloria lunæ, & alia *gloria stellarum. Stella enim
καὶ ἄλλη δόξα σελήνης, καὶ ἄλλη δόξα ἀστέρων· ἀστὴρ γὰρ
à stella differt in ‖gloria: Sic & resurrectio
42 ἀστέρος διαφέρει ἐν δόξῃ· οὕτω καὶ ἡ ἀνάστασις τῶν
mortuorum, seminatur in corruptione, *surgit in incorruptione.
νεκρῶν, σπείρεται ἐν φθορᾷ, ἐγείρεται ἐν ἀφθαρσίᾳ.
Seminatur in *ignominia, excitatur in gloria. Seminatur in in-
43 σπείρεται ἐν ἀτιμίᾳ, ἐγείρεται ἐν δόξῃ· σπείρεται ἐν ἀ-
firmitate, ‖surgit in virtute. Seminatur corpus
44 σθενείᾳ, ἐγείρεται ἐν δυνάμει· σπείρεται σῶμα
animale, ‖surgit corpus spiritale. *est corpus animale,
ψυχικόν, ἐγείρεται σῶμα πνευματικόν. ἔστι σῶμα ψυχικόν,
& est corpus spiritale. *Ita & scriptum est:
45 καὶ ἔστι σῶμα πνευματικόν. οὕτω καὶ γέγραπται,
Factus est primus homo Adam in animam viuentem,
ἐγένετο ὁ πρῶτος ἄνθρωπος Ἀδὰμ εἰς ψυχὴν ζῶσαν· ὁ
nouissimus Adam in spiritum viuificantem. Sed non prius
46 ἔσχατος Ἀδὰμ εἰς πνεῦμα ζωοποιοῦν. ἀλλ' οὐ πρῶτον
*spiritale, sed ‖ animale: deinde ‖ spiritale.
τὸ πνευματικόν· ἀλλὰ τὸ ψυχικόν, ἔπειτα τὸ πνευματικόν.
Primus homo de terra, terrenus: secundus ho-
47 ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἐκ γῆς, χοϊκός· ὁ δεύτερος ἄν-
mo, Dominus de cælo*. Qualis terrenus, tales
48 θρωπος, ὁ κύριος ἐξ οὐρανοῦ. οἷος ὁ χοϊκός, τοιοῦτοι
& terreni: & qualis cælestis, tales & cælestes.
καὶ οἱ χοϊκοί· καὶ οἷος ὁ ἐπουράνιος, τοιοῦτοι καὶ οἱ ἐπουράνιοι·
*Et sicut portauimus imaginem terreni, porte-
49 καὶ καθὼς ἐφορέσαμεν τὴν εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ, φορέσο-
mus & imaginem cælestis. Hoc autem dico,
50 μεν καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου. τοῦτο δέ φημι,
fratres, quia caro & sanguis regnum Dei iure hæreditario possidere
ἀδελφοί, ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα βασιλείαν θεοῦ [i] κληρονομῆσαι
non possunt, neque corruptio incorruptelā iure hæreditario possident.
οὐ δύνανται, οὐδὲ ἡ φθορὰ τὴν ἀφθαρσίαν κληρονομεῖ.

Margin: * Nouissima autem inimica destruetur — * pedibus — [g] ὑποτάττω — ‖ ei: sine dubio, præter eū qui subiecit — * subiectus erit illi qui subiecit — * qui baptizantur — ‖ vt — * illis? vt — * omni hora? — Quotidie — * gloriā, fratres, — ‖ Ephesi, quid mihi prodest, — [h] θηριομαχέω — * Nolite seduci. — * iusti, — * nolite peccare — ‖ reuerentiam — * venient? — * nisi priùs — * quod futurū est — ‖ vt puta, — [i] τυγχάνω — * autem — * vult: — * claritas — ‖ claritate. — * surget — * ignobilitate, surget — ‖ surget — * Si — * Sicut — * quod est — ‖ quod — * cælestis. — * Igitur — [i] κληρονομέω — * possidebit.

Ecce mysterium vobis dico: Omnes quidem *non dormie-
ἰδοὺ μυστήριον ὑμῖν λέγω· πάντες μὲν † οὐ κοιμηθησό- 51
mus, omnes autem immutabimur. In momento, in
μεθα, *πάντες δὲ ἀλλαγησόμεθα. ἐν ἀτόμῳ, ἐν 52
ictu oculi, in nouissima tuba, (tuba canet enim) &
ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ, ἐν τῇ ἐσχάτῃ σάλπιγγι· σαλπίσει γάρ, καὶ
mortui resurgent incorrupti: & nos immutabimur.
οἱ νεκροὶ ἐγερθήσονται ἄφθαρτοι, καὶ ἡμεῖς ᵃἀλλαγησόμεθα.
Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem: &
δεῖ γὰρ τὸ φθαρτὸν τοῦτο ᵇἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν, καὶ 53
mortale hoc induere immortalitatem. Cùm autem
τὸ θνητὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀθανασίαν. ὅταν δὲ τὸ 54
corruptibile hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc in-
φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσηται ἀφθαρσίαν, καὶ τὸ θνητὸν τοῦτο ἐν-
duerit immortalitatem, tunc fiet sermo *ille* scriptus:
δύσηται ἀθανασίαν, τότε γενήσεται ὁ λόγος ὁ γεγραμμένος,
Absorpta est mors in victoria. Vbi ‖tuus mors
ᶜκατεπόθη ὁ θάνατος εἰς νῖκος. ποῦ σου θάνατε, τὸ 55
stimulus? vbi ‖*tua sepulchrũ*, victoria? *At* stimulus † mor-
κέντρον; ποῦ σου ᾅδη, τὸ νῖκος; τὸ δὲ κέντρον τοῦ θανά- 56
tis, peccatum * *at potentia* peccati, Lex.
του, ἡ ἁμαρτία· ἡ δὲ δύναμις τῆς ἁμαρτίας, ὁ νόμος.
At Deo ‖*gratia* *danti* nobis victoriam per Dominum
τῷ δὲ θεῷ χάρις τῷ διδόντι ἡμῖν τὸ νῖκος διὰ τοῦ κυρίου 57
nostrum Iesum Christum. Itaque, fratres mei dilecti,
ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ. ὥστε, ἀδελφοί μου ἀγαπητοί, 58
stabiles estote, † immobiles: abundantes in opere
ἑδραῖοι γίνεσθε, ἀμετακίνητοι, περισσεύοντες ἐν τῷ ἔργῳ
Domini semper: scientes quòd labor vester non est inanis
τοῦ κυρίου πάντοτε, εἰδότες ὅτι ὁ κόπος ὑμῶν οὐκ ἔστι κενὸς
in Domino.
ἐν κυρίῳ.

*resurgemus: sed non
† οὖν
* ἀλλ' οὐ
S. Hieron. vtranque agnoscit.
ᵃ ἀλλάττω
ᵇ ἐνδύω
ᵃ qui est
‖ est
ᶜ καταπίω
‖ est mors tua
† autem
* est. virtus verò
‖ autem gratias qui dedit
† &

CAP. XVI. ιϛ'.

De autem ‖*collecta* quæ * in sanctos, sicut ordinaui
Περὶ δὲ τῆς λογίας τῆς εἰς τοὺς ἁγίους, ὥσπερ διέταξα 1
ecclesiis Galatiæ, ita & vos facite.
ταῖς ἐκκλησίαις τῆς γαλατίας, οὕτω καὶ ὑμεῖς ποιήσατε.
Per vnam † *Sabbatorum* vnusquisque vestrûm apud se reponat
κατὰ μίαν σαββάτων ἕκαστος ὑμῶν παρ' ἑαυτῷ ᵃτιθέτω 2
recondens, quod ᵃ*bene successerit*: vt non cùm venero, tunc
θησαυρίζων ὅ, τι ἐὰν εὐοδῶται· ἵνα μὴ ὅταν ἔλθω, τότε
collectæ fiant. Cùm autem * *ad*fuero, quos proba-
λογίαι γίνωνται. ὅταν δὲ παραγένωμαι, οὓς ἐὰν δοκι- 3
ueritis per epistolas, hos mittam perferre gra-
μάσητε δι' ἐπιστολῶν, τούτους πέμψω ἀπενεγκεῖν τὴν χά-
tiam vestram in Hierusalem. ‖ Si verò fuerit dignum † *& me*
ριν ὑμῶν εἰς ἱερουσαλήμ. ἐὰν δὲ ᾖ ἄξιον τοῦ κἀμὲ 4
proficisci, cum me proficiscentur. Veniam autem
πορεύεσθαι, σὺν ἐμοὶ πορεύσονται. ἐλεύσομαι δὲ 5
ad vos, cùm Macedoniam pertransiero. * Macedoniam *enim*
πρὸς ὑμᾶς, ὅταν μακεδονίαν διέλθω· μακεδονίαν γὰρ
pertransibo. Apud vos autem forsitan manebo, vel etiam
διέρχομαι. πρὸς ὑμᾶς δὲ τυχὸν παραμενῶ, ἢ καὶ 6
hyemabo: vt vos me deducatis quocunque ie-
παραχειμάσω, ἵνα ὑμεῖς με προπέμψητε, οὗ ἐὰν πο-
ro. Nolo enim vos modò in transitu videre. spe-
ρεύωμαι. οὐ θέλω γὰρ ὑμᾶς ἄρτι ἐν παρόδῳ ἰδεῖν, ἐλ- 7
ro *verò tempus aliquod* manere apud vos, si Dominus
πίζω δὲ χρόνον τινὰ ἐπιμεῖναι πρὸς ὑμᾶς, ἐὰν ὁ κύριος
permiserit. Permanebo autẽ ‖*in Epheso* vsque ad Pentecosten.
ἐπιτρέπῃ. ἐπιμενῶ δὲ ἐν ἐφέσῳ ἕως τῆς πεντηκοστῆς. 8
Ostium enim mihi apertum est magnum & † *efficax*, & ad-
θύρα γάρ μοι ᵇἀνέῳγε μεγάλη καὶ ἐνεργής, καὶ ἀντι- 9
uersarij multi. Si autem venerit Timotheus, videte
κείμενοι πολλοί. ἐὰν δὲ ἔλθῃ τιμόθεος, βλέπετε 10
vt sine timore sit apud vos. *nam* opus ᵃ Domini ope-
ἵνα ἀφόβως γένηται πρὸς ὑμᾶς· τὸ γὰρ ἔργον κυρίου ἐργά-
ratur, sicut & ego. Ne quis ergo illum * *nihilifaciat.*
ζεται ὡς καὶ ἐγώ. μή τις οὖν αὐτὸν ᶜἐξουθενήσῃ. 11
Deducite autem illum in pace, vt veniat ad me. ex-
προπέμψατε δὲ αὐτὸν ἐν εἰρήνῃ, ἵνα ἔλθῃ πρός με· ἐκ-
pecto enim illum cum fratribus.
δέχομαι γὰρ αὐτὸν μετὰ τῶν ἀδελφῶν.
De autem Apollo fratre, ‖ multum rogaui eum,
περὶ δὲ ἀπολλῶ τοῦ ἀδελφοῦ, πολλὰ παρεκάλεσα αὐτόν, 12
vt veniret ad vos cum fratribus: & * *omnino* non fuit
ἵνα ἔλθῃ πρὸς ὑμᾶς μετὰ τῶν ἀδελφῶν· καὶ πάντως οὐκ ἦν
voluntas † vt nunc veniret: veniet autem cùm ᵃ*opportunitatem habuerit.*
θέλημα ἵνα νῦν ἔλθῃ· ἐλεύσεται δὲ ὅταν ᵈεὐκαιρήσῃ.
Vigilate, state in fide, viriliter agite, ‖ *fortificamini.*
γρηγορεῖτε, ᵉστήκετε ἐν τῇ πίστει, ἀνδρίζεσθε, ᶠκραταιοῦσθε. 13
Omnia vestra in charitate fiant.
πάντα ὑμῶν ἐν ἀγάπῃ γινέσθω. 14
Obsecro autem vos, fratres, nostis domum Stepha-
παρακαλῶ δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί, οἴδατε τὴν οἰκίαν στεφα- 15
næ, † *quòd est* primitiæ Achaiæ, & in ministerium ᵃ*sanctis*
νᾶ, ὅτι ἐστὶν ἀπαρχὴ τῆς ἀχαΐας, καὶ εἰς διακονίαν τοῖς ἁγίοις
addixerunt seipsos: Vt & vos * *subijciamini*
ᵍἔταξαν ἑαυτούς· ἵνα καὶ ὑμεῖς ὑποτάσσησθε τοῖς 16
talibus: & omni cooperanti & laboranti.
τοιούτοις, καὶ παντὶ τῷ συνεργοῦντι καὶ κοπιῶντι.
Gaudeo autem in præsentia Stephanæ & Fortunati, &
χαίρω δὲ ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ στεφανᾶ καὶ φουρτουνάτου καὶ 17
Achaici, quoniam *vestri defectionem hi* suppleuerunt.
ἀχαϊκοῦ, ὅτι τὸ ὑμῶν ὑστέρημα οὗτοι ἀνεπλήρωσαν.
Refecerunt enim ‖ meum spiritum & vestrum. † *Agno-*
ʰἀνέπαυσαν γὰρ τὸ ἐμὸν πνεῦμα καὶ τὸ ὑμῶν. ἐπιγινώ- 18
scite ergo tales. Salutant vos Ec-
σκετε οὖν τοὺς τοιούτους. ἀσπάζονται ὑμᾶς αἱ ἐκ- 19
clesiæ Asiæ. Salutant vos in Domino multùm Aqui-
κλησίαι τῆς ἀσίας· ἀσπάζονται ὑμᾶς ἐν κυρίῳ πολλὰ ἀκύ-
la & Priscilla, cum ᵃ*ea quæ in domo eorum* ecclesia.‖
λας καὶ πρίσκιλλα, σὺν τῇ κατ' οἶκον αὐτῶν ἐκκλησίᾳ.
Salutant vos fratres omnes. Salutate * *alij*
ἀσπάζονται ὑμᾶς οἱ ἀδελφοὶ πάντες· ἀσπάσασθε ἀλ- 20
alios in osculo sancto. Salutatio, mea manu
λήλους ἐν φιλήματι ἁγίῳ. ὁ ἀσπασμὸς τῇ ἐμῇ χειρὶ 21
Pauli. Si quis non amat Dominum ᵃIesum Christum, sit
παύλου. εἴ τις οὐ φιλεῖ τὸν κύριον ἰησοῦν χριστόν, ἤτω 22
anathema: ᵃMaran atha. Gratia Domini † Iesu
ἀνάθεμα· μαρὰν ἀθά. ἡ χάρις τοῦ κυρίου ἰησοῦ 23
Christi ‖ *cum vobis.* Charitas mea cum omnibus vobis
χριστοῦ μεθ' ὑμῶν. ἡ ἀγάπη μου μετὰ πάντων ὑμῶν 24
in Christo Iesu. Amen.
ἐν χριστῷ ἰησοῦ. ἀμήν.

‖ collectis
* fiunt
† Sabbati
ᵃ τίθημι
ᵃ ei bene placuerit:
* præsens
‖ Quod
† vt & ego eã, mecum ibunt.
* nam
* enim me aliquantulum temporis
‖ Ephesi
† euidens:
ᵇ ἀνοίγω
ᵃ enim
* spernat.
ᶜ ἐξουθενέω
‖ vobis notum facio quoniam
* vtique
† eius
ᵃ ei vacuum fuerit.
ᵈ εὐκαιρέω
‖ & confortamini.
ᵉ ἵστημι
ᶠ κραταιόω
† & Fortunati, quoniã sunt
ᵃ sanctorum ordinauerunt
* subditi sitis eiusmodi,
ᵍ τάττω
* id quod vobis deerat, ipsi
‖ &
ʰ ἀναπαύω
† Cognoscite ergo qui eiusmodi sunt.
ᵃ domestica sua
‖ apud quos & hospitor.
* inuicem
ᵃ nostrum
ᵃ *Dominus noster venit.*
† nostri
‖ vobiscum.

Ad Corinthios prior scripta est à Philippis per Stephanam, & Fortunatum,
Πρὸς κορινθίους πρώτη ἐγράφη ἀπὸ φιλίππων διὰ στεφανᾶ, καὶ φουρτουνάτου,
& Achaicum, & Timotheum.
καὶ ἀχαϊκοῦ καὶ τιμοθέου.

AD CORINTHIOS
ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΚΟΡΙΝΘΙΟΥΣ

EPISTOLA SECVNDA.
ἘΠΙΣΤΟΛΗ ΔΕΥΤΕΡΑ.

CAPVT PRIMVM. κεφάλ. α.

PAVLVS Apostolus Iesu
1 ΠΑΥΛΟΣ ἀπόστολος ἰησοῦ
Christi, per voluntatem Dei, & Ti-
χριστοῦ, διὰ θελήματος θεοῦ, καὶ τι-
motheus frater, Ecclesiæ Dei
μόθεος ὁ ἀδελφὸς, τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ θεοῦ
*existenti in Corintho, cum sanctis
τῇ οὔσῃ ἐν κορίνθῳ, σὺν τοῖς ἁγίοις
omnibus ‖existentibus in tota Achaia:
πᾶσι τοῖς οὖσιν ἐν ὅλῃ τῇ ἀχαΐᾳ·
Gratia vobis & pax à Deo Patre nostro, & Domino
2 χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ πατρὸς ἡμῶν, καὶ κυρίου
Iesu Christo. Benedictus Deus & Pater Domini
ἰησοῦ χριστοῦ. 3 εὐλογητὸς ὁ θεὸς καὶ πατὴρ τοῦ κυρίου
nostri Iesu Christi, pater misericordiarum, & Deus totius
ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ, ὁ πατὴρ τῶν οἰκτιρμῶν, καὶ θεὸς πάσης
consolationis: *Consolans nos in omni tribula-
παρακλήσεως· 4 ὁ παρακαλῶν ἡμᾶς ἐπὶ πάσῃ τῇ θλί-
tione nostra: ‖ad posse nos consolari eos qui ?in omni
ψει ἡμῶν, εἰς τὸ δύνασθαι ἡμᾶς παρακαλεῖν τοὺς ἐν πάσῃ
pressura, per "consolationem, qua consolatione afficimur ipsi
θλίψει, διὰ τῆς παρακλήσεως, ἧς παρακαλούμεθα αὐτοὶ
à Deo: Quoniam sicut abundant passiones
ὑπὸ τοῦ θεοῦ· 5 ὅτι καθὼς περισσεύει τὰ παθήματα τοῦ
Christi in nobis, ita 'per Christum abundat & consola-
χριστοῦ εἰς ἡμᾶς, οὕτω διὰ χριστοῦ περισσεύει καὶ ἡ παράκλη-
tio nostra. Siue autem tribulamur, pro vestra *consola-
σις ἡμῶν. 6 εἴτε δὲ θλιβόμεθα, ὑπὲρ τῆς ὑμῶν παρακλή-
tione, & salute ‖effecta in tolerantia earundem pas-
σεως, καὶ σωτηρίας τῆς ἐνεργουμένης ἐν ὑπομονῇ τῶν αὐτῶν πα-
sionum quas & nos patimur: Et spes nostra
θημάτων ὧν καὶ ἡμεῖς πάσχομεν· 7 καὶ ἡ ἐλπὶς ἡμῶν
firma "super vos: Siue *consolatione afficimur, super vestra con-
βεβαία ὑπὲρ ὑμῶν· εἴτε παρακαλούμεθα, ὑπὲρ τῆς ὑμῶν πα-
solatione & salute: scientes quòd sicut socij estis
ρακλήσεως καὶ σωτηρίας· εἰδότες ὅτι ὥσπερ κοινωνοί ἐστε τῶν
passionum, sic ‖ & consolationis. Non enim volumus
παθημάτων, οὕτω καὶ τῆς παρακλήσεως. 8 οὐ γὰρ θέλομεν
vos ignorare, fratres, de tribulatione nostra ?facta
ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοὶ, ὑπὲρ τῆς θλίψεως ἡμῶν τῆς γενομένης
nobis in Asia: quoniam "secundū exuperantiam grauati sumus supra vir-
ἡμῖν ἐν τῇ ἀσίᾳ, ὅτι καθ᾽ ὑπερβολὴν ἐβαρήθημεν ὑπὲρ δύ-
tutem: ita vt *perdubitare vos etiam viuere.
ναμιν, ὥστε ἐξαπορηθῆναι ὑμᾶς καὶ τοῦ ζῆν·
Sed ipsi in ‖vosmetipsis decretum mortis habui-
9 ἀλλὰ αὐτοὶ ἐν ἑαυτοῖς τὸ ἀπόκριμα τοῦ θανάτου ἐσχήκα-
mus, vt non fidentes simus in nobisipsis, sed in Deo
μεν, ἵνα μὴ πεποιθότες ὦμεν ἐφ᾽ ἑαυτοῖς, ἀλλ᾽ ἐπὶ τῷ θεῷ
?excitante mortuos: Qui"ex tanta morte eripuit
τῷ ἐγείροντι τοὺς νεκρούς· 10 ὃς ἐκ τηλικούτου θανάτου ἐρρύσατο
nos, & eruit: in quem sperauimus quoniā & adhuc eripiet,
ἡμᾶς καὶ ῥύεται· εἰς ὃν ἠλπίκαμεν ὅτι καὶ ἔτι ῥύσεται,
Coadiuuantibus & vobis pro nobis oratione, vt ex
11 συνυπουργούντων καὶ ὑμῶν ὑπὲρ ἡμῶν τῇ δεήσει, ἵνα ἐκ
*multis personis, ‖illa in nos donatio per multos gra-
πολλῶν προσώπων τὸ εἰς ἡμᾶς χάρισμα διὰ πολλῶν εὐ-
tiæ agantur pro "vobis. Nam gloriatio nostra hæc est,
χαριστηθῇ ὑπὲρ ὑμῶν. 12 ἡ γὰρ καύχησις ἡμῶν αὕτη ἐστὶ,
testimonium conscientiæ nostræ, quòd in simplicitate & sin-
τὸ μαρτύριον τῆς συνειδήσεως ἡμῶν, ὅτι ἐν ἁπλότητι καὶ εἰλι-
ceritate Dei, ?non in sapientia carnali, sed in gratia Dei con-
κρινείᾳ θεοῦ, οὐκ ἐν σοφίᾳ σαρκικῇ, ἀλλ᾽ ἐν χάριτι θεοῦ [b]ἀνε-
uersati sumus in hoc mundo: abundantiùs autem ad vos.
στράφημεν ἐν τῷ κόσμῳ· περισσοτέρως δὲ πρὸς ὑμᾶς.
Non enim alia scribimus vobis, nisi quàm quæ *legitis, aut &
13 οὐ γὰρ ἄλλα γράφομεν ὑμῖν, ἀλλ᾽ ἢ ἃ ἀναγινώσκετε, ἢ καὶ
agnoscitis. Spero autē quòd & vsque in finem ‖agnoscetis.
ἐπιγινώσκετε. ἐλπίζω δὲ ὅτι καὶ ἕως τέλους ἐπιγνώσεσθε·
Sicut & ?agnouistis nos ex parte, quia gloriatio
14 καθὼς καὶ ἐπέγνωτε ἡμᾶς ἀπὸ μέρους, ὅτι καύχημα
vestra sumus, sicut & vos nostra in die Domini
ὑμῶν ἐσμεν, καθάπερ καὶ ὑμεῖς ἡμῶν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ κυρίου
nostri Iesu Christi. Et hac confidentia volui
ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ. 15 καὶ ταύτῃ τῇ *πεποιθήσει ἐβουλόμην
venire ad vos prius, vt secundam gratiam haberetis:
ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς τὸ πρότερον, ἵνα δευτέραν χάριν ἔχητε,

*quæ est Corinthi,
‖qui sunt in vniuersa
*Qui cōsolatur
‖vt possimus & ipsi
?sunt
"exhortatione, qua exhortamur &
*exhortatione,
‖quæ operatur tolerantiam
"est pro vobis:
*exhortamur, pro vestra exhortatione
‖eritis
?quæ est
"supra modū
*tæderet nos
‖nobismetipsis responsum
?qui suscitat
"de tantis periculis
*ῥύομαι
*multarum faciētum
‖eius quæ in nobis est donationis,
"nobis.
?&
[b]ἀναστρέφω
*legistis & cognoscitis.
‖cognoscetis.
?cognouistis
*πεῖθω

Et per vos *venire in Macedoniam, & iterum à Ma-
16 καὶ δι᾽ ὑμῶν ἐλθεῖν εἰς μακεδονίαν, καὶ πάλιν ἀπὸ μα-
cedonia venire ad vos & à vobis deduci
κεδονίας ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς, καὶ ὑφ᾽ ὑμῶν [d]προπεμφθῆναι
in Iudæam. Hoc ergo ‖deliberans, nunquid
17 εἰς τὴν ἰουδαίαν. τοῦτο οὖν βουλόμενος, μή τι ἄρα τῇ
leuitate vsus sum? Aut quæ ?delibero, secundum carnem ?delibe-
ἐλαφρίᾳ ἐχρησάμην; ἢ ἃ βουλεύομαι, κατὰ σάρκα βουλεύο-
ro, vt sit apud me "Etiam etiam, & Non non?
μαι· ἵνα ᾖ παρ᾽ ἐμοὶ τὸ ναὶ ναὶ, καὶ τὸ οὒ οὔ;
Fidelis autem Deus, quia sermo noster qui *ad vos non ‖factus est
18 πιστὸς δὲ ὁ θεὸς, ὅτι ὁ λόγος ἡμῶν ὁ πρὸς ὑμᾶς οὐκ ἐγένετο
Etiam & Non. Nam Dei ?filius Iesus Christus " in vobis per
19 ναὶ καὶ οὔ. ὁ γὰρ τοῦ θεοῦ υἱὸς ἰησοῦς χριστὸς ὁ ἐν ὑμῖν δι᾽
nos prædicatus, per me & Siluanum, & Timotheum, non
ἡμῶν [e]κηρυχθεὶς, δι᾽ ἐμοῦ καὶ σιλουανοῦ καὶ τιμοθέου, οὐκ
*factus est Etiam & Non: sed ‖Etiam in eo factus est.
ἐγένετο ναὶ καὶ οὒ· ἀλλὰ ναὶ ἐν αὐτῷ γέγονεν.
Quotquot enim promissiones Dei ?, in illo "Etiam, & in illo A-
20 ὅσαι γὰρ ἐπαγγελίαι τοῦ θεοῦ, ἐν αὐτῷ τὸ ναὶ, καὶ ἐν αὐτῷ τὸ ἀ-
men, Deo ad gloriam *per nos. At confirmans
21 μὴν, τῷ θεῷ πρὸς δόξαν δι᾽ ἡμῶν. ὁ δὲ βεβαιῶν
vos cum nobis in Christum, & vngens nos Deus:
ὑμᾶς σὺν ἡμῖν εἰς χριστὸν, καὶ χρίσας ἡμᾶς θεός·
Qui & ‖obsignans nos, & dans arrabonem spi-
22 ὁ καὶ σφραγισάμενος ἡμᾶς, καὶ δοὺς τὸν ἀρραβῶνα τοῦ πνεύ-
ritus in cordibus nostris. Ego autem testem Deum
23 ματος ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν. ἐγὼ δὲ μάρτυρα τὸν θεὸν
inuoco in meam animam, quòd parcens vobis non
ἐπικαλοῦμαι ἐπὶ τὴν ἐμὴν ψυχὴν, ὅτι φειδόμενος ὑμῶν οὐκ-
vltrà veni in Corinthum. Non quia dominamur vestræ
24 έτι ἦλθον εἰς κόρινθον· οὐχ ὅτι κυριεύομεν ὑμῶν
fidei: sed "cooperatores sumus gaudij vestri. nam
τῆς πίστεως, ἀλλὰ συνεργοί ἐσμεν τῆς χαρᾶς ὑμῶν. τῇ γὰρ
fide statis.
πίστει ἑστήκατε.

*transire
[d]προπέμπομαι
‖cùm voluissē,
?cogito,
"Est est,
*fuit apud
‖est in illo Est,
?enim
"qui est
[e]κηρύττω
*fuit Est
‖Est in illo fuit,
?sunt
"Est: ideo & per ipsum,
*nostram. Qui autē confirmat nos vobiscū in Christo, & quā vnxit
‖signauit nos, & dedit pignus
"adiutores

CAP. II. β΄.

*Iudicaui autem mihiipsi hoc, non iterum in tristitia ad
1 Ἔκρινα δὲ ἐμαυτῷ τοῦτο, τὸ μὴ πάλιν ἐν λύπῃ πρὸς
vos ‖venire. Si enim ego contristo vos, & quis est ?lætifi-
2 ὑμᾶς ἐλθεῖν. εἰ γὰρ ἐγὼ λυπῶ ὑμᾶς, καὶ τίς ἐστιν ὁ εὐφραί-
cans me, si non contristatus ex me? Et scripsi vobis hoc
3 νων με, εἰ μὴ ὁ λυπούμενος ἐξ ἐμοῦ; καὶ ἔγραψα ὑμῖν τοῦτο
ipsum, vt "ne veniens, tristitiam super tristitiā habeā, de quib⁹ oportuerat me gau-
αὐτὸ, ἵνα μὴ ἐλθὼν λύπην ἐπὶ λύπῃ [a]σχῶ ἀφ᾽ ὧν ἔδει με χαί-
dere, ?confisus in omnibus vobis, quia meum gaudium, omnium vestrūm
ρειν, πεποιθὼς ἐπὶ πάντας ὑμᾶς, ὅτι ἡ ἐμὴ χαρὰ πάντων ὑμῶν
est. "Ex enim multa tribulatione & angustia cordis scripsi
4 ἐστιν. ἐκ γὰρ πολλῆς θλίψεως καὶ συνοχῆς καρδίας ἔγραψα
vobis, per multas lachrymas: non vt contristemini, sed charitatem
ὑμῖν, διὰ πολλῶν δακρύων, οὐχ ἵνα λυπηθῆτε, ἀλλὰ τὴν ἀγάπην
vt sciatis quam habeam abundantiùs in *vos. Si autē quis con-
5 ἵνα γνῶτε ἣν ἔχω περισσοτέρως εἰς ὑμᾶς. εἰ δέ τις [b]λε-
tristauit, non me contristauit: sed ex parte, vt non onerem
λύπηκεν, οὐκ ἐμὲ λελύπηκεν, ἀλλ᾽ ἀπὸ μέρους, ἵνα μὴ ἐπιβαρῶ
omnes vos. ‖Sufficiens tali obiurgatio hæc quæ ?à
6 πάντας ὑμᾶς. ἱκανὸν τῷ τοιούτῳ ἡ ἐπιτιμία αὕτη ἡ ὑπὸ
pluribus. Ita vt econtrario magis *vos condonare &
7 τῶν πλειόνων. ὥστε τοὐναντίον μᾶλλον ὑμᾶς χαρίσασθαι καὶ
consolari, ne fortè abundantiori tristitia absorbeatur
παρακαλέσαι, μή πως τῇ περισσοτέρᾳ λύπῃ [c]καταποθῇ ὁ
‖talis. Ideo obsecro vos ?confirmare in illum charitatem.
8 τοιοῦτος. διὸ παρακαλῶ ὑμᾶς κυρῶσαι εἰς αὐτὸν ἀγάπην·
*In hoc enim & scripsi, vt cognoscā *probationem vestram, si in om-
9 εἰς τοῦτο γὰρ καὶ ἔγραψα, ἵνα γνῶ τὴν δοκιμὴν ὑμῶν, εἰ εἰς πάν-
nia obedientes sitis. Cui autē aliquid cōdonastis, & ego. ‖& enim ego si quid
10 τα ὑπήκοοί ἐστε. ᾧ δέ τι χαρίζεσθε, καὶ ἐγώ· καὶ γὰρ ἐγὼ εἴ τι
condonaui, ?cui condonaui, propter vos, in "facie Christi:
κεχάρισμαι, ᾧ κεχάρισμαι, δι᾽ ὑμᾶς ἐν προσώπῳ χριστοῦ·
Vt non *occupemur à satana. non enim eius ‖intel-
11 ἵνα μὴ πλεονεκτηθῶμεν ὑπὸ τοῦ σατανᾶ· οὐ γὰρ αὐτοῦ τὰ νοή-
ligentias ignoramus. ?Veniens autē in Troadem "ad Euange-
12 ματα ἀγνοοῦμεν. ἐλθὼν δὲ εἰς τὴν τρωάδα εἰς τὸ εὐαγγέ-
lium Christi, & *ostio mihi aperto in Domino,
λιον τοῦ χριστοῦ, καὶ θύρας μοι ἀνεῳγμένης ἐν κυρίῳ·

*Statui autem hoc ipsū apud me, ne
‖venirem.
?qui me lætificet, nisi qui contristatur
"non cùm venero,
[a]ἔχω
?confidens
"Nam
*vobis.
[b]λυπέω
‖Sufficit illi qui eiusmodi est,
?sit
*donetis & consolemini:
[c]καταπίνω
‖qui eiusmodi est. Propter quod
?vt cōfirmetis
"Ideo
*experimentū vestrum, an in omnibus
‖nam
?quod
"persona
*circunueniamur
‖cogitationes
?Cum venissē
"propter
*ostium mihi apertum esset

Non habui [a] relaxationem spiritui meo, [b] ad non inueniendum me Ti-
οὐκ ἔσχηκα ἄνεσιν τῷ πνεύματί μου, τῷ μὴ εὑρεῖν με Τί- 13
tum fratrem meum: sed [c] valedicens eis, exiij
τον τὸν ἀδελφόν μου· ἀλλὰ ἀποταξάμενος αὐτοῖς, ἐξῆλθον
in Macedoniam. At Deo [d] gratia, [e] semper
εἰς μακεδονίαν. τῷ δὲ θεῷ χάρις τῷ πάντοτε 14
triumphanti nos in Christo: & odorem noti-
θριαμβεύοντι ἡμᾶς ἐν τῷ χριστῷ, καὶ τὴν ὀσμὴν τῆς γνώ-
tiæ suæ [f] manifestanti per nos in omni loco.
σεως αὐτοῦ φανεροῦντι δι' ἡμῶν ἐν παντὶ τόπῳ·
Quia Christi [g] bona fragrantia sumus Deo, in [h] seruatis, &
ὅτι χριστοῦ εὐωδία ἐσμὲν τῷ θεῷ ἐν τοῖς σωζομένοις καὶ 15
in [i] pereuntibus. His quidem odor mortis in mor-
ἐν τοῖς ἀπολλυμένοις. οἷς μὲν ὀσμὴ θανάτου εἰς θάνα- 16
tem: illis autem odor vitæ in vitam. Et ad hæc quis idoneus?
τον, οἷς δὲ ὀσμὴ ζωῆς εἰς ζωήν. καὶ πρὸς ταῦτα τίς ἱκανός;
Non enim sumus, sicut [l] reliqui, cauponantes verbum
οὐ γάρ ἐσμεν, ὡς οἱ λοιποί, καπηλεύοντες τὸν λόγον τοῦ 17
Dei: sed vt ex synceritate, sed sicut ex Deo, coram
θεοῦ, ἀλλ' ὡς ἐξ εἰλικρινείας, ἀλλ' ὡς ἐκ θεοῦ, κατενώπιον
Deo in Christo loquimur.
τοῦ θεοῦ, ἐν χριστῷ λαλοῦμεν.

[a] requiem [b] eo quòd non inuenerim [c] valefaciens eis, profectus sum [d] autem [e] qui triumphat [f] manifestat [g] bonus odor [h] iis qui salui fiunt, [i] iis qui pereunt. Alias ἀπολλυμένοις [l] alij [m] tam plurimi, adulterantes

CAP. III. γ'.

Incipimus iterum nosmetipsos commendare? [a] si non egemus,
Ἀρχόμεθα πάλιν ἑαυτοὺς συνιστάνειν; εἰ μὴ χρῄζομεν, 1
sicut quidam, commendatitiis epistolis ad vos, aut ex vobis com-
ὥς τινες, συστατικῶν ἐπιστολῶν πρὸς ὑμᾶς, ἢ ἐξ ὑμῶν συ-
mendatitiis? Epistola nostra vos estis, scripta in
στατικῶν; ἡ ἐπιστολὴ ἡμῶν ὑμεῖς ἐστε, ἐγγεγραμμένη ἐν 2
cordibus nostris, [b] cognita & lecta ab
ταῖς καρδίαις ἡμῶν, γινωσκομένη καὶ ἀναγινωσκομένη ὑπὸ
omnibus hominibus: Manifestati quoniam estis epistola
πάντων ἀνθρώπων· φανερούμενοι ὅτι ἐστὲ ἐπιστολὴ 3
Christi, [c] ministrata à nobis, inscripta non atramento,
χριστοῦ διακονηθεῖσα ὑφ' ἡμῶν, ἐγγεγραμμένη οὐ μέλανι,
sed Spiritu Dei [d] viuentis: non in tabulis lapideis, sed
ἀλλὰ πνεύματι θεοῦ ζῶντος, οὐκ ἐν πλαξὶ λιθίναις, ἀλλ'
in tabulis cordis carnalibus. Fiduciam autem talem
ἐν πλαξὶ καρδίας σαρκίναις. πεποίθησιν δὲ τοιαύτην 4
habemus per Christum ad Deum: Nō quod sufficietes
ἔχομεν διὰ τοῦ χριστοῦ πρὸς τὸν θεόν· οὐχ ὅτι ἱκανοί 5
simus à nobisipsis cogitare aliquid, quasi ex nobisipsis, sed sufficien-
ἐσμεν ἀφ' ἑαυτῶν λογίσασθαί τι, ὡς ἐξ ἑαυτῶν, ἀλλ' ἡ ἱκανό-
tia nostra ex Deo: Qui & idoneos fecit nos ministros
της ἡμῶν ἐκ τοῦ θεοῦ· ὃς καὶ ἱκάνωσεν ἡμᾶς διακόνους 6
noui testamenti, non [f] literæ, sed [g] spiritus: nam
καινῆς διαθήκης, οὐ γράμματος, ἀλλὰ πνεύματος· τὸ γὰρ
litera occidit, at spiritus vinificat.
γράμμα ἀποκτείνει, τὸ δὲ πνεῦμα ζωοποιεῖ.
[h] Si verò ministratio mortis in literis [l] informa-
εἰ δὲ ἡ διακονία τοῦ θανάτου ἐν γράμμασιν, ἐντετυπω- 7
ta in lapidibus, facta fuit in gloria, ita vt non [m] posse intueri
μένη ἐν λίθοις, ἐγενήθη ἐν δόξῃ, ὥστε μὴ δύνασθαι ἀτενίσαι
filios Israel in faciem Moysi, propter gloriam
τοὺς υἱοὺς ἰσραὴλ εἰς τὸ πρόσωπον μωυσέως, διὰ τὴν δόξαν
vultus eius abolendam. Quomodo non
τοῦ προσώπου αὐτοῦ τὴν καταργουμένην· πῶς οὐχὶ 8
magis ministratio Spiritus erit in gloria?
μᾶλλον ἡ διακονία τοῦ πνεύματος ἔσται ἐν δόξῃ;
Si enim ministerium damnationis [o] gloria, multò magis
εἰ γὰρ ἡ διακονία τῆς κατακρίσεως, δόξα, πολλῷ μᾶλλον 9
abundabit ministerium iustitiæ in gloria.
περισσεύει ἡ διακονία τῆς δικαιοσύνης ἐν δόξῃ.
Etenim non glorificatum est [q] illud glorificatum in hac par-
καὶ γὰρ οὐ δεδόξασται τὸ δεδοξασμένον ἐν τούτῳ τῷ μέ- 10
te, propter excellentem gloriam. Si enim [r] abo-
ρει, εἵνεκεν τῆς ὑπερβαλλούσης δόξης. εἰ γὰρ τὸ καταρ- 11
lendum, per gloriam, multò magis [s] manens in gloria.
γούμενον, διὰ δόξης, πολλῷ μᾶλλον τὸ μένον ἐν δόξῃ.
Habentes igitur talem spem, multa fiducia vtimur.
ἔχοντες οὖν τοιαύτην ἐλπίδα, πολλῇ παρρησίᾳ χρώμεθα· 12
Et non sicut Moyses ponebat velamen super fa-
καὶ οὐ καθάπερ μωυσῆς ἐτίθει κάλυμμα ἐπὶ τὸ πρό- 13
ciem suam, [t] ad non intueri filios Israel in [u] fi-
σωπον ἑαυτοῦ, πρὸς τὸ μὴ ἀτενίσαι τοὺς υἱοὺς ἰσραὴλ εἰς τὸ τέ-
nem aboliti. Sed [x] obdurerunt cogitationes
λος τοῦ καταργουμένου. ἀλλ' ἐπωρώθη τὰ νοήματα 14
eorum. Vsque enim [y] hodie idipsum velamen in le-
αὐτῶν· ἄχρι γὰρ τῆς σήμερον τὸ αὐτὸ κάλυμμα ἐπὶ τῇ ἀνα-
ctione veteris testamenti manet non reuelatum,
γνώσει τῆς παλαιᾶς διαθήκης μένει μὴ ἀνακαλυπτόμενον,
(quod in Christo [z] abolettur.) Sed vsque [a] hodie,
ὅ, τι ἐν χριστῷ καταργεῖται. ἀλλ' ἕως σήμερον, 15
cùm legitur Moyses, velamen super cor
ἡνίκα ἀναγινώσκεται μωυσῆς, κάλυμμα ἐπὶ τὴν καρδίαν
eorum positum est. Cùm autem conuersus fuerit ad Dominum,
αὐτῶν κεῖται. ἡνίκα δ' ἂν ἐπιστρέψῃ πρὸς κύριον, 16
circumauferetur velamen. At Dominus Spiritus
περιαιρεῖται τὸ κάλυμμα. ὁ δὲ κύριος τὸ πνεῦμά 17
est. Vbi autem Spiritus Domini, ibi libertas.
ἐστιν· οὗ δὲ τὸ πνεῦμα κυρίου, ἐκεῖ ἐλευθερία.
Nos verò omnes, [a] reuelata facie gloriam
ἡμεῖς δὲ πάντες, ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν δόξαν 18
Domini speculantes, [b] eandem imaginem transformamur
κυρίου κατοπτριζόμενοι, τὴν αὐτὴν εἰκόνα μεταμορφούμεθα
à [c] gloria in gloriam, tanquam à Domini Spiritu.
ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν, καθάπερ ἀπὸ κυρίου πνεύματος.

[a] autnunquid [b] quæ scitur & legitur [c] & διακονέω [d] viui: [e] est. [f] litera, [g] spiritus: [h] enim [i] autem [l] Quòd deformata [m] possent intendere filij [n] quæ euacuatur. [o] Nam si ministratio [p] in est, [q] abundat [r] Nam nec quod claruit δοξάζω [s] quod euacuatur, est [t] quod manet, est [u] vt non intenderent filij [x] faciem eius quod euacuatur. [y] obtusi sunt sensus πωρόω [z] in hodiernum diem [a] euacuatur [b] in hodiernū diem, [c] autem [a] ἀνακαλύπτω [b] in [c] claritate in claritatem,

CAP. IIII. δ'.

[a] Propter hoc habentes administrationem hanc, [b] prout misericordia
Διὰ τοῦτο ἔχοντες τὴν διακονίαν ταύτην, καθὼς ἠλεή- 1
consecuti sumus, non deficimus: Sed abdicauimus oc-
θημεν, οὐκ ἐκκακοῦμεν· ἀλλ' ἀπειπάμεθα τὰ κρυ- 2
culta dedecoris, non ambulantes in astutia, neque adul-
πτὰ τῆς αἰσχύνης, μὴ περιπατοῦντες ἐν πανουργίᾳ, μηδὲ δο-
terantes verbum Dei: sed [c] manifestatione veri-
λοῦντες τὸν λόγον τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ τῇ φανερώσει τῆς ἀλη-
tatis commendantes nosmetipsos ad omnem conscientiam homi-
θείας συνιστῶντες ἑαυτοὺς πρὸς πᾶσαν συνείδησιν ἀνθρώ-
num, coram Deo. [d] Si autem & est opertum
πων, ἐνώπιον τοῦ θεοῦ. εἰ δὲ καὶ ἔστι κεκαλυμμένον 3
Euangelium nostrum, in [e] pereuntibus est opertum:
τὸ εὐαγγέλιον ἡμῶν, ἐν τοῖς ἀπολλυμένοις ἐστὶ κεκαλυμμένον,
In quibus Deus seculi huius excæcauit mentes
ἐν οἷς ὁ θεὸς τοῦ αἰῶνος τούτου ἐτύφλωσε τὰ νοήματα τῶν 4
infidelium, [f] ad non splendendum eis illuminationem Euange-
ἀπίστων, εἰς τὸ μὴ αὐγάσαι αὐτοῖς τὸν φωτισμὸν τοῦ εὐαγγε-
lij gloriæ Christi, qui est imago Dei inuisibilis.
λίου τῆς δόξης τοῦ χριστοῦ, ὅς ἐστιν εἰκὼν τοῦ θεοῦ τοῦ ἀοράτου.
Non enim nosmetipsos prædicamus, sed Christum Iesum Dominum,
οὐ γὰρ ἑαυτοὺς κηρύσσομεν, ἀλλὰ χριστὸν ἰησοῦν κύριον, 5
nosipsos autem seruos vestros per Iesum. Quoniam Deus [h] dicens
ἑαυτοὺς δὲ δούλους ὑμῶν διὰ ἰησοῦν. ὅτι ὁ θεὸς ὁ εἰπὼν 6
de tenebris lucem splendescere, [i] qui illuxit in cordibus nostris,
ἐκ σκότους φῶς λάμψαι, ὃς ἔλαμψεν ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν,
ad illuminationem scientiæ [k] gloria Dei in fa-
πρὸς φωτισμὸν τῆς γνώσεως τῆς δόξης τοῦ θεοῦ ἐν προσώ-
cie Iesu Christi. Habemus autem thesaurum istum
πῳ ἰησοῦ χριστοῦ. ἔχομεν δὲ τὸν θησαυρὸν τοῦτον 7
in fictilibus vasis, vt sublimitas virtutis sit
ἐν ὀστρακίνοις σκεύεσιν, ἵνα ἡ ὑπερβολὴ τῆς δυνάμεως ᾖ τοῦ
Dei, & non ex nobis. In [l] omni tribulati, sed non
θεοῦ, καὶ μὴ ἐξ ἡμῶν· ἐν παντὶ θλιβόμενοι, ἀλλ' οὐ 8
[m] coarctati: Hæsitantes, sed non [n] prorsus hærentes.
στενοχωρούμενοι· ἀπορούμενοι, ἀλλ' οὐκ ἐξαπορούμενοι·
Persecutionē [o] passi, sed non [p] deserti: deie-
διωκόμενοι, ἀλλ' οὐκ ἐγκαταλειπόμενοι· καταβαλλό- 9
cti, sed non [q] percuntes: Semper mortificationem
μενοι, ἀλλ' οὐκ ἀπολλύμενοι· πάντοτε τὴν νέκρωσιν 10
Domini Iesu in corpore circunferentes: vt & vita
τοῦ κυρίου ἰησοῦ ἐν τῷ σώματι περιφέροντες, ἵνα καὶ ἡ ζωὴ
Iesu in [r] corpore nostro manifestetur.
τοῦ ἰησοῦ ἐν τῷ σώματι ἡμῶν φανερωθῇ.
Semper enim nos [s] viuentes, in mortem tradimur propter
ἀεὶ γὰρ ἡμεῖς οἱ ζῶντες, εἰς θάνατον παραδιδόμεθα διὰ 11
Iesum vt & vita Iesu manifestetur in mortali car-
ἰησοῦν, ἵνα καὶ ἡ ζωὴ τοῦ ἰησοῦ φανερωθῇ ἐν τῇ θνητῇ σαρ-
ne nostra. [u] Itaque quidem mors in nobis operatur, at
κὶ ἡμῶν. ὥστε ὁ μὲν θάνατος ἐν ἡμῖν ἐνεργεῖται, ἡ δὲ 12
vita in vobis. Habentes autem eundem spiritum fidei,
ζωὴ ἐν ὑμῖν. ἔχοντες δὲ τὸ αὐτὸ πνεῦμα τῆς πίστεως, 13
[y] secundum scriptum, Credidi, [z] ideo locutus sum: & nos
κατὰ τὸ γεγραμμένον, ἐπίστευσα, διὸ ἐλάλησα· καὶ ἡμεῖς
credimus, ideo & loquimur: Scientes quoniā qui suscitauit
πιστεύομεν, διὸ καὶ λαλοῦμεν· εἰδότες ὅτι ὁ ἐγείρας 14
Dominum Iesum, & nos [a] per Iesum suscitabit, & [b] as-
τὸν κύριον ἰησοῦν, καὶ ἡμᾶς διὰ ἰησοῦ ἐγερεῖ, καὶ παρα-
sistet cum vobis. Nam omnia propter vos, vt gra-
στήσει σὺν ὑμῖν. τὰ γὰρ πάντα δι' ὑμᾶς, ἵνα ἡ χά- 15
tia abundans, [c] per multorum gratiarum actionem, ab-
ρις πλεονάσασα διὰ τῶν πλειόνων τὴν εὐχαριστίαν, περισ-
undet in gloriam Dei. [d] Ideo non deficimus:
σεύσῃ εἰς τὴν δόξαν τοῦ θεοῦ. διὸ οὐκ ἐκκακοῦμεν· 16
sed [e] si & ille extra noster homo corrumpatur, sed ille intus
ἀλλ' εἰ καὶ ὁ ἔξω ἡμῶν ἄνθρωπος διαφθείρεται, ἀλλ' ὁ ἔσω
renouatur [f] die & die. Nam momen-
ἀνακαινοῦται ἡμέρᾳ καὶ ἡμέρᾳ. τὸ γὰρ παραυ- 17
tanea leuitas tribulationis nostræ, [g] secundum excellentiam in excel-
τίκα ἐλαφρὸν τῆς θλίψεως ἡμῶν, καθ' ὑπερβολὴν εἰς ὑπερ-
lentiam æternum pondus gloriæ operatur nobis,
βολὴν αἰώνιον βάρος δόξης κατεργάζεται ἡμῖν,
Non contemplantibus nobis [i] conspecta, sed [l] non
μὴ σκοπούντων ἡμῶν τὰ βλεπόμενα, ἀλλὰ τὰ μὴ 18
conspecta. Nam conspecta temporalia, at non
βλεπόμενα· τὰ γὰρ βλεπόμενα, πρόσκαιρα· τὰ δὲ μὴ
conspecta, æterna.
βλεπόμενα, αἰώνια.

[a] Ideo [b] iuxta quod [c] in [d] Quod si etiā καλύπτω [e] iis qui pereunt [f] vt nō fulgeat [g] nostrum, [h] qui dixit [i] ipse λάμπω [k] claritatis [l] omnibus tribulationem patimur, [m] angustiamur: [n] Aporiamur, [o] destituimur: στενοχωρέω [p] patimur, [q] derelinquimur: deiicimur [r] perimus: [s] nostro corporibus nostris [t] qui viuimus, παραδίδωμι [u] Ergo [x] autem [y] sicut est [z] propter quod [a] cum Iesu [b] constituet vobiscum. [c] enim [d] per multos in [e] propter quod ἐκκακέω [f] licet is qui foris est [g] tamen is qui intus est [h] de die in diē. Id enim quod in præsenti est momentaneū & leue [i] supra modum in sublimitate [l] quæ videntur, quæ non videntur. Quæ enim videntur, [m] quæ autē non videntur, sunt

CAP. V. έ.

Scimus enim quoniã si terrestris nostra domus * tabernaculi
1 Οἴδαμεν γὰρ ὅτι ἐὰν ἡ ἐπίγειος ἡμῶν οἰκία τοῦ σκήνους
dissoluatur, ‖ ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactam,
καταλυθῇ, οἰκοδομὴν ἐκ θεοῦ ἔχομεν, οἰκίαν ἀχειροποίητον,
ᵃ æternam in cælis. ᵖ Etenim in hoc ingemiscimus,
αἰώνιον ἐν τοῖς οὐρανοῖς. 2 καὶ γὰρ ἐν τούτῳ στενάζομεν,
habitationem nostrã quæ de cælo ᵃ superindui cupientes:
τὸ οἰκητήριον ἡμῶν τὸ ἐξ οὐρανοῦ ᵃ ἐπενδύσασθαι ἐπιποθοῦντες·
Si tamen & vestiri, non nudi inueniamur.
3 εἴ γε καὶ ἐνδυσάμενοι, οὐ γυμνοὶ ᵇ εὑρεθησόμεθα.
* Etenim existentes in tabernaculo, ingemiscimus grauati,
4 καὶ γὰρ οἱ ὄντες ἐν τῷ σκήνει στενάζομεν βαρούμενοι,
‖ in quo nolumus expoliari, sed superuestiri: vt absor-
ἐφ' ᾧ οὐ θέλομεν ἐκδύσασθαι, ἀλλ' ἐπενδύσασθαι, ἵνα κατα-
beatur ᵖ mortale à vita. ᵃ At operatus
ποθῇ τὸ θνητὸν ὑπὸ τῆς ζωῆς. 5 ὁ δὲ κατεργασάμενος
nos in ipsum hoc, Deus, * & dans nobis arrabonem
ἡμᾶς εἰς αὐτὸ τοῦτο, θεός· ὁ καὶ δοὺς ἡμῖν τὸν ἀρραβῶνα τοῦ
Spiritus. ‖ Confidentes igitur semper, & scientes quoniã
πνεύματος. 6 θαρροῦντες οὖν πάντοτε, καὶ εἰδότες ὅτι
ᵖ aduenæ in corpore, peregrinamur à Domino.
ἐνδημοῦντες ἐν τῷ σώματι, ἐκδημοῦμεν ἀπὸ τοῦ κυρίου·
(Per fidem enim ambulamus, ᵃ non per speciem.)
7 διὰ πίστεως γὰρ περιπατοῦμεν, οὐ διὰ εἴδους.
* Confidimus autem, & ‖ probamus magis peregrinari
8 ᶜ θαρροῦμεν δὲ, καὶ εὐδοκοῦμεν μᾶλλον ᵈ ἐκδημῆσαι
à corpore, & ᵖ habitatum ire ad Dominum.
ἐκ τοῦ σώματος, καὶ ἐνδημῆσαι πρὸς τὸν κύριον.
Ideo & contendimus, siue * incolentes, siue ‖ mi-
9 διὸ καὶ φιλοτιμούμεθα, εἴτε ἐνδημοῦντες, εἴτε ἐκδη-
grantes, beneplacentes ei esse. Nam omnes ᵖ nos
μοῦντες, εὐάρεστοι αὐτῷ εἶναι. 10 τοὺς γὰρ πάντας ἡμᾶς
manifestari oportet ante tribunal Christi, vt
φανερωθῆναι δεῖ ἔμπροσθεν τοῦ βήματος τοῦ χριστοῦ, ἵνα
referat vnusquisque propria corporis, ᵃ ad quæ gessit, siue
ᵉ κομίσηται ἕκαστος τὰ ἴδια τοῦ σώματος, πρὸς ἃ ἔπραξεν, εἴτε
bonum, siue malum. Scientes ergo timorem Domini,
ἀγαθὸν, εἴτε κακόν. 11 εἰδότες οὖν τὸν φόβον τοῦ κυρίου,
hominibus suademus, Deo autem manifesti sumus. spero autem
ἀνθρώπους πείθομεν, θεῷ δὲ ᶠ πεφανερώμεθα· ἐλπίζω δὲ
& in conscientiis vestris * manifestari.
καὶ ἐν ταῖς συνειδήσεσιν ὑμῶν πεφανερῶσθαι.
Non enim iterum nosipsos commendamus vobis, sed occasionem
12 οὐ γὰρ πάλιν ἑαυτοὺς συνιστάνομεν ὑμῖν, ἀλλὰ ἀφορμὴν
‖ dantes vobis ᵖ gloriationis de nobis, vt habeatis ad ᵃ ipsos
διδόντες ὑμῖν καυχήσεως ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα ἔχητε πρὸς τοὺς
in facie ‖ gloriantes, & non * corde.
ἐν προσώπῳ καυχωμένους, καὶ οὐ καρδίᾳ.
Siue enim mẽte excedimus, Deo: siue ᵖ prudenter agimus, vobis.
13 εἴτε γὰρ ᵍ ἐξέστημεν, θεῷ· εἴτε σωφρονοῦμεν, ὑμῖν.
Nam charitas ᵃ Christi ‖ cohibet nos * iudicantes hoc, quoniã
14 ἡ γὰρ ἀγάπη τοῦ χριστοῦ συνέχει ἡμᾶς, κρίναντας τοῦτο, ὅτι
si vnus pro omnibus mortuus est, ᵖ nempe omnes mortui sunt.
εἰ εἷς ὑπὲρ πάντων ʰ ἀπέθανεν, ἄρα οἱ πάντες ἀπέθανον.
Et pro omnibus mortuus est ᵃ, vt viuentes non iam sibiipsis
15 καὶ ὑπὲρ πάντων ἀπέθανεν, ἵνα οἱ ζῶντες μηκέτι ἑαυτοῖς
viuant, sed * ipsi pro ipsis ‖ mortuo & excitato.
ζῶσιν, ἀλλὰ τῷ ὑπὲρ αὐτῶν ἀποθανόντι καὶ ἐγερθέντι.
Itaque nos ex ᵖ nunc neminem nouimus secundũ carnem. ᵃ Si verò
16 ὥστε ἡμεῖς ἀπὸ τοῦ νῦν οὐδένα οἴδαμεν κατὰ σάρκα. εἰ δὲ
& cognouimus secundum carnem Christum, sed & nunc nõ ᵃ ãplius
καὶ ἐγνώκαμεν κατὰ σάρκα χριστὸν, ἀλλὰ καὶ νῦν οὐκ ἔτι
cognoscimus. Itaque si quis in Christo noua creatura, ve-
γινώσκομεν. 17 ὥστε εἴ τις ἐν χριστῷ, καινὴ κτίσις· τὰ ἀρ-
tera transierunt, ecce facta sunt omnia noua.
χαῖα ⁱ παρῆλθεν, ἰδοὺ γέγονε τὰ πάντα καινά.
At omnia ‖ ex Deo, ᵖ reconciliante nos sibiipsi
18 τὰ δὲ πάντα ἐκ τοῦ θεοῦ τοῦ καταλλάξαντος ἡμᾶς ἑαυτῷ
per Iesum Christum, & ᵃ dante nobis ministerium reconciliationis:
διὰ ἰησοῦ χριστοῦ, καὶ δόντος ἡμῖν τὴν διακονίαν τῆς καταλλαγῆς·
* Vt quia Deus erat in Christo mundum reconcilians sibiipsi,
19 ὡς ὅτι θεὸς ἦν ἐν χριστῷ κόσμον καταλλάσσων ἑαυτῷ,
non reputans illis delicta ipsorum, & ‖ ponens
μὴ λογιζόμενος αὐτοῖς τὰ παραπτώματα αὐτῶν, καὶ θέμενος
in nobis verbum reconciliationis. Pro Christo ergo legatio-
ἐν ἡμῖν τὸν λόγον τῆς καταλλαγῆς. 20 ὑπὲρ χριστοῦ οὖν πρεσ-
ne fungimur, tanquam Deo exhortante per nos. Obsecramus
βεύομεν, ὡς τοῦ θεοῦ παρακαλοῦντος δι' ἡμῶν· ᵏ δεόμεθα
pro Christo, reconciliamini Deo. ᵖ Nam non cognoscentẽ
ὑπὲρ χριστοῦ, καταλλάγητε τῷ θεῷ. 21 τὸν γὰρ μὴ γνόντα
peccatum, pro nobis peccatum fecit, vt nos efficeremur
ἁμαρτίαν, ὑπὲρ ἡμῶν ἁμαρτίαν ἐποίησεν, ἵνα ἡμεῖς γενώμεθα
iustitia Dei in ipso.
δικαιοσύνη θεοῦ ἐν αὐτῷ.

* huius habitationis ‖ quòd ᵃ sed ᵖ Nam & ᵃ est, ᵃ ἐπενδύω ᵇ εὑρίσκω * Nam & qui sumus in hoc ‖ eo quòd ᵖ quod est ᵃ Qui autem efficit * qui dedit nobis pignus ‖ Audentes ᵖ dum sumus ᵃ & * Audemus ‖ bonam voluntatẽ habemus ᶜ θαρρέω ᵈ ἐκδημέω ᵖ præsentes esse * absentes, ‖ præsentes placere illi. ᵖ enim ᵃ prout ᵉ κομίζω ᶠ φανερόω * manifestos nos esse. ‖ damus ᵖ gloriandi pro ᵃ eos qui ‖ gloriantur, * in ᵖ sobrij sumus, ᵍ ἐξίστημι ᵃ enim ‖ vrget * æstimantes ᵖ ergo ʰ ἀποθνήσκω ᵃ Christus, vt & qui viuunt, * ei qui ‖ mortuus est, & resurrexit. ᵖ hoc ᵃ Et ᵃ iam nouimus. Si qua ergo ⁱ παρέρχω ‖ autem ᵖ qui nos reconciliauit ᵃ dedit * Quoniã quidem ‖ posuit ᵏ δέομαι ᵖ Eum qui non nouerat

CAP. VI. ς'.

* Cooperantes autem & exhortamur, ne in vacuum gratiam
1 Συνεργοῦντες δὲ καὶ παρακαλοῦμεν μὴ εἰς κενὸν τὴν χάριν
Dei ᵃ recipere vos. (Ait enim, Tempore accepto exaudiui
2 τοῦ θεοῦ ᵃ δέξασθαι ὑμᾶς. λέγει γὰρ, καιρῷ δεκτῷ ᵇ ἐπήκουσά
te, & in die salutis adiuui te) Ecce nunc tempus
σου, καὶ ἐν ἡμέρᾳ σωτηρίας ἐβοήθησά σοι. ἰδοὺ νῦν καιρὸς
acceptabile, ecce nunc dies salutis. * nullam
3 εὐπρόσδεκτος, ἰδοὺ νῦν ἡμέρα σωτηρίας. μηδεμίαν
in vllo dantes offensionem, vt non vituperetur ministerium ‖.
ἐν μηδενὶ διδόντες προσκοπὴν, ἵνα μὴ ᵇ μωμηθῇ ἡ διακονία·
Sed in omnibus ᵖ constituentes nosmetipsos sicut Dei ᵃ ministri, in
4 ἀλλ' ἐν παντὶ συνιστῶντες ἑαυτοὺς ὡς θεοῦ διάκονοι, ἐν
patientia multa, in tribulationibus, in necessitatibus, in angustiis,
ὑπομονῇ πολλῇ, ἐν θλίψεσιν, ἐν ἀνάγκαις, ἐν στενοχωρίαις·
In plagis, in * custodiis, in seditionibus, in laboribus, in
5 ἐν πληγαῖς, ἐν φυλακαῖς, ἐν ἀκαταστασίαις, ἐν κόποις, ἐν
vigiliis, in ieiuniis, In castitate, in scientia, in lon-
6 ἀγρυπνίαις, ἐν νηστείαις, ἐν ἁγνότητι, ἐν γνώσει, ἐν μα-
ganimitate, in ‖ bonitate, in Spiritu sancto, in charitate non
κροθυμίᾳ, ἐν χρηστότητι, ἐν πνεύματι ἁγίῳ, ἐν ἀγάπῃ ἀνυ-
ficta, In verbo veritatis, in virtute Dei, per
7 ποκρίτῳ, ἐν λόγῳ ἀληθείας, ἐν δυνάμει θεοῦ διὰ τῶν
arma iustitiæ * dextris, & ᵃ sinistris, Per gloriam &
8 ὅπλων τῆς δικαιοσύνης τῶν δεξιῶν καὶ ἀριστερῶν· διὰ δόξης καὶ
ᵖ ignominiam, per infamiam & bonam famam: vt seductores & veraces.
ἀτιμίας, διὰ δυσφημίας καὶ εὐφημίας· ὡς πλάνοι καὶ ἀληθεῖς·
Sicut ᵃ ignoti, & cogniti: quasi morientes,
9 ὡς ἀγνοούμενοι, καὶ ἐπιγινωσκόμενοι· ὡς ἀποθνήσκοντες,
& ecce viuimus: vt castigati, & non mortificati:
καὶ ἰδοὺ ζῶμεν· ὡς παιδευόμενοι, καὶ μὴ θανατούμενοι·
Quasi tristes, semper autem gaudentes: sicut egentes, multos autẽ
10 ὡς λυπούμενοι, ἀεὶ δὲ χαίροντες· ὡς πτωχοὶ, πολλοὺς δὲ
locupletantes: tanquam nihil habentes, & omnia possidentes.
πλουτίζοντες· ὡς μηδὲν ἔχοντες, καὶ πάντα κατέχοντες.
Os nostrũ * apertum est ad vos, ‖ Corinthij: cor
11 τὸ στόμα ἡμῶν ἀνέῳγε πρὸς ὑμᾶς, κορίνθιοι· ἡ καρδία
nostrum dilatatum est. Non angustiamini in nobis, angustiamini
12 ἡμῶν ᶜ πεπλάτυνται. οὐ ᵈ στενοχωρεῖσθε ἐν ἡμῖν, στενοχωρεῖσθε
autẽ in visceribus vestris. At eandem * compensationem,
13 δὲ ἐν τοῖς σπλάγχνοις ὑμῶν. τὴν δὲ αὐτὴν ἀντιμισθίαν,
vt natis dico:) dilatamini & vos. ‖ Ne fiatis
14 ὡς τέκνοις λέγω· πλατύνθητε καὶ ὑμεῖς. μὴ γίνεσθε
altero iugo copulati infidelibus. Quæ enim participatio iustitiæ ᵖ & iniqui-
ἑτεροζυγοῦντες ἀπίστοις· τίς γὰρ μετοχὴ δικαιοσύνῃ καὶ ἀνο-
tati? quæ verò communio luci ad tenebras? Quæ autem conuen-
15 μίᾳ; τίς δὲ κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος; τίς δὲ συμφώ-
tio ᵃ Christo ad Belial? aut quæ pars fideli cum infideli?
νησις χριστῷ πρὸς βελίαλ; ἢ τίς μερὶς πιστῷ μετὰ ἀπίστου;
Qui autem consensus templo Dei cum idolis? Vos enim
16 τίς δὲ συγκατάθεσις ναῷ θεοῦ μετὰ εἰδώλων; ὑμεῖς γὰρ
templũ Dei estis * viuentis, sicut dicit Deus, Quoniã inhabitabo in il-
ναὸς θεοῦ ἐστε ζῶντος, καθὼς εἶπεν ὁ θεὸς, ὅτι ἐνοικήσω ἐν αὐ-
lis, & inambulabo: & ero illorum Deus, & ipsi erunt
τοῖς, καὶ ἐμπεριπατήσω· καὶ ἔσομαι αὐτῶν θεὸς, καὶ αὐτοὶ ἔσονταί
mihi populus. ᵃ Ideo exite de medio eorum, & separamini,
17 μοι λαός. διὸ ἐξέλθετε ἐκ μέσου αὐτῶν, καὶ ᶠ ἀφορίσθητε,
dicit Dominus: & immundum ne ‖ attingite: & ego recipiam
λέγει κύριος· καὶ ἀκαθάρτου μὴ ἅπτεσθε· κἀγὼ εἰσδέξομαι
vos. Et ero vobis in patrem, & vos eritis mihi in
18 ὑμᾶς· καὶ ἔσομαι ὑμῖν εἰς πατέρα, καὶ ὑμεῖς ἔσεσθέ μοι εἰς
filios & filias, dicit Dominus omnipotens.
υἱοὺς καὶ θυγατέρας, λέγει κύριος παντοκράτωρ.

* Adiuuantes ᵃ recipiatis. ᵃ δέχομαι ᵇ ἐπακούω * nemini vllam ‖ nostrum: ᵇ μωμάω ᵖ exhibeamus ᵃ ministros, * carceribus, * à ᵖ ignobilitatẽ, ᵃ qui * patet ‖ ô ᶜ πλατύνω ᵈ στενοχωρέω * autem habentes remunerationem tanquã filiis ‖ Nolite iugum ducere cum ᵖ cum iniquitate? aut quæ societas ᵃ Christi * viui, ᵃ Propter quod ᶠ ἀφορίζω ‖ tetigeritis:

CAP. VII. ζ'.

Has ergo habentes promissiones, * dilecti, mun-
1 Ταύτας οὖν ἔχοντες τὰς ἐπαγγελίας, ἀγαπητοὶ, ᵃ καθα-
demus nosipsos ab omni inquinamento carnis & spiri-
ρίσωμεν ἑαυτοὺς ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύ-
tus, perficientes sanctificationem in timore Dei.
ματος, ἐπιτελοῦντες ἁγιωσύνην ἐν φόβῳ θεοῦ.
Capite nos. nemin ‖ iniuria affecimus, neminem corrupimus,
2 χωρήσατε ἡμᾶς· οὐδένα ἠδικήσαμεν, οὐδένα ᵇ ἐφθείραμεν,
neminem ᵖ auarè fraudauimus. Non ad condemnationem dico.
3 οὐδένα ᶜ ἐπλεονεκτήσαμεν. οὐ πρὸς κατάκρισιν λέγω·
prædixi enim quòd in cordibus nostris estis ad commo-
προείρηκα γὰρ ὅτι ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν ἐστε εἰς τὸ συναπο-
riendum, & ᵃ cõuiuendum. Multa mihi fiducia * apud vos: mul-
4 θανεῖν καὶ συζῆν. πολλή μοι παρρησία πρὸς ὑμᾶς, πολ-
ta mihi gloriatio pro vobis: repletus sum consolatione:
λή μοι καύχησις ὑπὲρ ὑμῶν. ᵈ πεπλήρωμαι τῇ παρακλήσει,
superabundo gaudio in omni tribulatione nostra.
ὑπερπερισσεύομαι τῇ χαρᾷ ἐπὶ πάσῃ τῇ θλίψει ἡμῶν.
* Etenim venientibus nobis in Macedoniam, nullam habuit ‖ re-
5 καὶ γὰρ ἐλθόντων ἡμῶν εἰς μακεδονίαν, οὐδεμίαν ἔσχηκεν ἄ-
laxationem caro nostra: sed ᵖ in omni tribulati: foris, pug-
νεσιν ἡ σὰρξ ἡμῶν, ἀλλ' ἐν παντὶ θλιβόμενοι· ἔξωθεν μά-
næ: intus, timores. Sed * consolans humi-
6 χαι, ἔσωθεν φόβοι. ἀλλ' ὁ παρακαλῶν τοὺς ταπει-
les, consolatus est nos Deus in aduentu Titi.
νοὺς, παρεκάλεσεν ἡμᾶς ὁ θεὸς ἐν τῇ παρουσίᾳ τίτου.
Non solùm autẽ in aduentu eius, sed etiam in consolatione
7 οὐ μόνον δὲ ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ παρακλήσει

* charissimi, ᵃ καθαρίζω ‖ læsimus: ᵇ φθείρω ᵖ circũuenimus ᶜ πλεονεκτέω ᵃ ad * est ᵈ πληρόω * Nam & cùm venissemus: ‖ requiem ᵖ omnem tribulationem passi sumus: * qui cõsolatur

qua consolatus est in vobis, referens nobis vestrum deside-
ᾗ παρεκλήθη ἐφ' ὑμῖν, ἀναγγέλλων ἡμῖν τὴν ὑμῶν ἐπιπόθη-
rium, vestrum fletum, vestram æmulationẽ pro me, ita vt me ma-
σιν, τὸν ὑμῶν ὀδυρμόν, τὸν ὑμῶν ζῆλον ὑπὲρ ἐμοῦ· ὥστε με μᾶλ-
gis *gaudere. Quoniam si & contristaui vos in epistola,
λον χαρῆναι. 8 ὅτι εἰ καὶ ἐλύπησα ὑμᾶς ἐν τῇ ἐπιστολῇ,
non ‖pœnitudine ducor, si & *pœnitudine ducar. intueor enim quòd epi-
οὐ μεταμέλομαι, εἰ καὶ μετεμελόμην· βλέπω γὰρ ὅτι ἡ ἐπι-
stola illa, si & ad horam contristauit vos. Nunc gaudeo,
στολὴ ἐκείνη, εἰ καὶ πρὸς ὥραν, ἐλύπησεν ὑμᾶς. 9 νῦν χαίρω
non quia contristati estis, sed quia contristati estis ad pœnitentiam. Con-
οὐχ ὅτι ἐλυπήθητε, ἀλλ' ὅτι ἐλυπήθητε εἰς μετάνοιαν. ἐλυ-
tristati estis enim secundũ Deum, vt in nullo *detrimẽto affecti fueritis ex nobis.
πήθητε γὰρ κατὰ θεόν, ἵνα ἐν μηδενὶ ζημιωθῆτε ἐξ ἡμῶν.
‖Nam secũdũ Deum tristitia *pœnitentiam in salutem *haud pœniten-
10 ἡ γὰρ κατὰ θεὸν λύπη μετάνοιαν εἰς σωτηρίαν ἀμεταμέ-
dam adoperatur: *at mundi tristitia mortem adoperatur.
λητον κατεργάζεται· ἡ δὲ τοῦ κόσμου λύπη θάνατον κατεργάζεται.
Ecce enim hoc ipsum, secũdum Deum contristari vos, *quantum
11 ἰδοὺ γὰρ αὐτὸ τοῦτο, τὸ κατὰ θεὸν λυπηθῆναι ὑμᾶς, πόσην
adoperatũ sit in vobis studium, sed defensionem, sed indig-
κατειργάσατο ἐν ὑμῖν σπουδήν, ἀλλὰ ἀπολογίαν, ἀλλὰ ἀγα-
nationem, sed timorem, sed desiderium, sed æmulationẽ,
νάκτησιν, ἀλλὰ φόβον, ἀλλὰ ἐπιπόθησιν, ἀλλὰ ζῆλον,
sed vindictam. in ‖omni constituistis vosipsos puros esse in
ἀλλ' ἐκδίκησιν· ἐν παντὶ συνεστήσατε ἑαυτοὺς ἁγνοὺς εἶναι ἐν
negotio. *Nempe si & scripsi vobis, non *causa iniu-
τῷ πράγματι. 12 ἄρα εἰ καὶ ἔγραψα ὑμῖν, οὐχ ἕνεκεν τοῦ ἀδι-
riantis, nec causa iniuriati, sed causa manife-
κήσαντος, οὐδὲ ἕνεκεν τοῦ ἀδικηθέντος, ἀλλ' ἕνεκεν τοῦ φανερω-
standi studium nostrum de vobis ad vos coram
θῆναι τὴν σπουδὴν ἡμῶν τὴν ὑπὲρ ὑμῶν πρὸς ὑμᾶς ἐνώπιον τοῦ
Deo. *Propter hoc consolationem accepimus in consolatione
θεοῦ. 13 διὰ τοῦτο παρακεκλήμεθα ἐπὶ τῇ παρακλήσει
‖vestra: abundantiùs autem magis gauisi sumus super gaudio Ti-
ὑμῶν· περισσοτέρως δὲ μᾶλλον [g] ἐχάρημεν ἐπὶ τῇ χαρᾷ Τί-
ti, quia refectus est spiritus eius ab omnibus vobis.
του, ὅτι ἀναπέπαυται τὸ πνεῦμα αὐτοῦ ἀπὸ πάντων ὑμῶν.
*Quia si quid *ei de vobis gloriatus sum, non sum confusus:
14 ὅτι εἴ τι αὐτῷ ὑπὲρ ὑμῶν [i] κεκαύχημαι, οὐ [h] κατῃσχύνθην·
sed sicut omnia in veritate locuti sumus vobis, ita & glo-
ἀλλ' ὡς πάντα ἐν ἀληθείᾳ ἐλαλήσαμεν ὑμῖν, οὕτω καὶ ἡ καύ-
riatio nostra quæ ad Titum, veritas facta est: Et visce-
χησις ἡμῶν ἡ ἐπὶ Τίτου, ἀλήθεια ἐγενήθη. 15 καὶ τὰ σπλάγ-
ra eius abundantius in ‖vos sunt, reminiscentis
χνα αὐτοῦ περισσοτέρως εἰς ὑμᾶς ἐστιν, ἀναμιμνησκομένου τὴν
omnium vestrũm obedientiam, quomodo cum timore & tremore excepistis
πάντων ὑμῶν ὑπακοήν, ὡς μετὰ φόβου καὶ τρόμου ἐδέξασθε
illum, Gaudeo quòd in *omni confido in vobis.
αὐτόν. 16 χαίρω ὅτι ἐν παντὶ θαρρῶ ἐν ὑμῖν.

*παρακαλέομαι
*gauderem.
‖me pœnitet: *pœniteret, videns
*detrimentum patiamini
‖Quæ enim *est, *seculi autem *stabilem
*quantam in vobis operatur solicitudinem,
‖omnibus exhibuistis vos, incontaminatos
*Igitur
*propter eum qui fecit iniuriam, nec propter eũ qui passus est: sed ad manifestandã solicitudinẽ nostrã, quã habemus pro vobis
*Ideo consolati sumus. In ‖nostra:
[g] χαίρω
*Et *apud illum
[i] καυχάω
[h] καταισχύνομαι
*fuit ‖vobis
*omnibus

CAP. VIII. η.

Notam facimus autem vobis, fratres, gratiam Dei *da-
1 Γνωρίζομεν δὲ ὑμῖν, ἀδελφοί, τὴν χάριν τοῦ θεοῦ τὴν δε-
tam in ecclesiis Macedoniæ, Quòd in mul-
δομένην ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τῆς Μακεδονίας· 2 ὅτι ἐν πολ-
to experimento tribulationis abundantia gaudij ipsorum ‖& secundum
λῇ δοκιμῇ θλίψεως ἡ περισσεία τῆς χαρᾶς αὐτῶν, καὶ ἡ κατὰ
profundum paupertas eorum abundauit in diuitias simplici-
βάθους πτωχεία αὐτῶν ἐπερίσσευσεν εἰς τὸν πλοῦτον τῆς ἁπλό-
tatis eorum. Quia secundum virtutem, *(testor) & supra vir-
τητος αὐτῶν. 3 ὅτι κατὰ δύναμιν, μαρτυρῶ, καὶ ὑπὲρ δύ-
tutem voluntarij*: Cum multa exhortatione obsecrantes
ναμιν αὐθαίρετοι, 4 μετὰ πολλῆς παρακλήσεως δεόμενοι
nos gratiam & communicationem ministerij *quæ in sanctos,
ἡμῶν, τὴν χάριν καὶ τὴν κοινωνίαν τῆς διακονίας τῆς εἰς τοὺς ἁγίους,
suscipere nos. Et non sicut sperauimus: sed semetipsos
δέξασθαι ἡμᾶς. 5 καὶ οὐ καθὼς ἠλπίσαμεν, ἀλλ' ἑαυτοὺς
dederunt, primũm Domino, ‖& nobis per voluntatem Dei:
ἔδωκαν πρῶτον τῷ κυρίῳ, καὶ ἡμῖν διὰ θελήματος θεοῦ,
*In adhortari nos Titum, vt quemadmodum ante cœ-
6 εἰς τὸ παρακαλέσαι ἡμᾶς Τίτον, ἵνα καθὼς προενήρξα-
pit, ita & perficiat in *vos & gratiam istam.
το, οὕτω καὶ ἐπιτελέσῃ εἰς ὑμᾶς καὶ τὴν χάριν ταύτην.
Sed sicut in *omni abundatis fide & sermone, &
7 ἀλλ' ὥσπερ ἐν παντὶ περισσεύετε πίστει, καὶ λόγῳ, καὶ
scientia, & omni ‖studio, & illa ex vobis in nobis dilectione,
γνώσει, καὶ πάσῃ σπουδῇ, καὶ τῇ ἐξ ὑμῶν ἐν ἡμῖν ἀγάπῃ,
vt & in hac gratia abundetis. Non *secundum im-
ἵνα καὶ ἐν ταύτῃ τῇ χάριτι περισσεύητε. 8 οὐ κατ' ἐπι-
perium dico, sed per aliorum *studium, etiam vestræ
ταγὴν λέγω, ἀλλὰ διὰ τῆς ἑτέρων σπουδῆς, καὶ τὸ τῆς ὑμετέρας
charitatis ‖germanitatem comprobans. Scitis enim gratiam
ἀγάπης γνήσιον δοκιμάζων. 9 γινώσκετε γὰρ τὴν χάριν
Domini nostri Iesu Christi, quoniam propter vos *paupertatẽ subiit
τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅτι δι' ὑμᾶς ἐπτώχευσε
diues existens, vt vos illius *paupertate ditesceretis:
πλούσιος ὤν, ἵνα ὑμεῖς τῇ ἐκείνου πτωχείᾳ πλουτήσητε.
Et *sententiam in hoc do: hoc enim vobis ‖confert:
10 καὶ γνώμην ἐν τούτῳ δίδωμι· τοῦτο γὰρ ὑμῖν συμφέρει,

*quæ data est
‖fuit: & altissima
*(testimonium illis reddo)
*fuerunt:
*quod fit
‖deinde
*Ita vt rogaremus
*vobis etiam
*omnibus
‖solicitudine, insuper & charitate vestra in nos,
*quasi imperãs
*solicitudinẽ,
‖ingeniũ bonũ
*egenus factus est, cùm esset *inopia diuites essetis.
*consilium ‖vtile est,

qui non solùm facere, sed & velle primum cœpi-
οἵτινες οὐ μόνον τὸ ποιῆσαι, ἀλλὰ καὶ τὸ θέλειν προενήρξα-
stis *à superiori anno. Nunc verò & ‖facere perficite:
11 σθε ἀπὸ πέρυσι· νυνὶ δὲ καὶ τὸ ποιῆσαι ἐπιτελέσατε,
vt quemadmodum *promptitudo velle, ita & perfi-
ὅπως καθάπερ ἡ προθυμία τοῦ θέλειν, οὕτω καὶ τὸ ἐπιτε-
cere ex ipso habere. Si enim *promptitudo animi prius adsit,
12 λέσαι ἐκ τοῦ ἔχειν. εἰ γὰρ ἡ προθυμία [b] πρόκειται,
secũdũ id quod habet quis, ‖beneacceptus, non secundũ id quod nõ habet.
καθὸ ἐὰν ἔχῃ τις, εὐπρόσδεκτος, οὐ καθὸ οὐκ ἔχει.
Non enim vt aliis *remissio, vobis autem tribulatio: sed ex
13 οὐ γὰρ ἵνα ἄλλοις ἄνεσις, ὑμῖν δὲ θλῖψις· ἀλλ' ἐξ
æqualitate In *hoc nunc tempore vestra abundantia in
14 ἰσότητος ἐν τῷ νῦν καιρῷ τὸ ὑμῶν περίσσευμα εἰς τὸ
illorum *defectum, vt & illorum abundantia ‖fiat in
ἐκείνων ὑστέρημα, ἵνα καὶ τὸ ἐκείνων περίσσευμα γένηται εἰς
vestrum defectum; vt fiat æqualitas: Sicut scriptum est:
15 τὸ ὑμῶν ὑστέρημα· ὅπως γένηται ἰσότης· καθὼς γέγραπται,
Qui multum, non abundauit: & qui modicum, non minorauit.
ὁ τὸ πολύ, οὐκ ἐπλεόνασε· καὶ ὁ τὸ ὀλίγον, οὐκ ἠλαττόνησε.
*Gratia autem Deo, *danti illud idem studium pro
16 χάρις δὲ τῷ θεῷ τῷ διδόντι τὴν αὐτὴν σπουδὴν ὑπὲρ
vobis in corde Titi: Quoniam quidem exhortationem
17 ὑμῶν ἐν τῇ καρδίᾳ Τίτου· ὅτι τὴν μὲν παράκλησιν
‖excepit: studiosior verò existens, vltroneus exiit
ἐδέξατο· σπουδαιότερος δὲ ὑπάρχων, αὐθαίρετος ἐξῆλθε
ad vos. Simul misimus *autem cum illo fratrem,
18 πρὸς ὑμᾶς. συνεπέμψαμεν δὲ μετ' αὐτοῦ τὸν ἀδελφόν,
cuius laus * in Euangelio per omnes ecclesias:
οὗ ὁ ἔπαινος ἐν τῷ εὐαγγελίῳ διὰ πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν·
Non solùm autem, sed & *suffragiis electus est ab ecclesiis,
19 οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ χειροτονηθεὶς ὑπὸ τῶν ἐκκλησιῶν,
*comperegrinus noster cum gratia hac administrata
συνέκδημος ἡμῶν σὺν τῇ χάριτι ταύτῃ τῇ διακονουμένῃ
à nobis ad ipsius Domini gloriam, & *promptitudinẽ animi
ὑφ' ἡμῶν πρὸς τὴν αὐτοῦ τοῦ κυρίου δόξαν, καὶ προθυμίαν
vestri. Deuitantes hoc, ne quis nos vituperet in
20 ὑμῶν· στελλόμενοι τοῦτο, μή τις ἡμᾶς [d] μωμήσηται ἐν
*exuberantia hac *ministrata à nobis.
τῇ ἁδρότητι ταύτῃ τῇ διακονουμένῃ ὑφ' ἡμῶν·
‖Præcogitantes pulchra non solùm coram *Domino, sed etiam
21 προνοούμενοι καλὰ οὐ μόνον ἐνώπιον κυρίου, ἀλλὰ καὶ
coram hominibus. Simul misimus autem *illis
22 ἐνώπιον ἀνθρώπων. συνεπέμψαμεν δὲ αὐτοῖς τὸν
fratrem nostrũ, quem probauimus in multis sæpe *stu-
ἀδελφὸν ἡμῶν, ὃν ἐδοκιμάσαμεν ἐν πολλοῖς πολλάκις σπου-
diosum existentem, nunc autẽ multò *studiosiorem, confidentia mul-
δαῖον ὄντα, νυνὶ δὲ πολὺ σπουδαιότερον, πεποιθήσει πολ-
ta qua in vos, Siue pro Tito, * socius meus &
23 λῇ τῇ εἰς ὑμᾶς· εἴτε ὑπὲρ Τίτου, κοινωνὸς ἐμὸς καὶ
in vos *cooperator, siue fratres nostri, Apostoli ecclesiarum,
εἰς ὑμᾶς συνεργός· εἴτε ἀδελφοὶ ἡμῶν, ἀπόστολοι ἐκκλησιῶν,
‖gloria Christi. Ergo ostensionem * charitatis vestræ, &
24 δόξα Χριστοῦ. τὴν οὖν ἔνδειξιν τῆς ἀγάπης ὑμῶν, καὶ
nostræ *gloriationis de vobis, in illos ostendite, in
ἡμῶν καυχήσεως ὑπὲρ ὑμῶν, εἰς αὐτοὺς ἐνδείξασθε, εἰς
faciem ecclesiarum.
πρόσωπον τῶν ἐκκλησιῶν.

*ab priore ‖facto
*promptus est animus voluntatis, ita sit & perficiendi ex eo quod habetis.
*voluntas prõpta est,
[b] πρόκειμαι
‖accepta est,
*sit
*præsenti
*inopiam suppleat:
‖vestræ inopię sit supplemẽtũ:
ἐλαττονέω
*Gratias
*qui dedit eandẽ solicitudinẽ
‖suscepit: sed cùm solicitior esset, sua volũtate profectus est
*etiam
*est
*ordinatus
*comes peregrinationis nostræ, in hanc gratiam quæ ministratur
*destinatam voluntatem nostram.
[d] μωμάω
*plenitudine
*quę ministratur
‖Prouidemus enim bona
*Deo,
*cum
*solicitũ esse
*solicitiorem,
*qui est
*adiutor,
‖gloriæ
*quæ est
*gloriæ pro

CAP. IX. θ.

*De quidem enim ministerio‖ in sanctos, ex abundanti
1 Περὶ μὲν γὰρ τῆς διακονίας τῆς εἰς τοὺς ἁγίους, περισσόν
mihi est scribere vobis. Scio enim prõptum animum vestrum;
2 μοί ἐστι τὸ γράφειν ὑμῖν. οἶδα γὰρ τὴν προθυμίαν ὑμῶν,
‖quem de vobis glorior *Macedonibus, Quòd Achaia parata
ἣν ὑπὲρ ὑμῶν καυχῶμαι Μακεδόσιν, ὅτι Ἀχαΐα παρεσκεύ-
est *à superiori anno: & ex vobis æmulatio prouocauit plurimos.
ασται ἀπὸ πέρυσι· καὶ ὁ ἐξ ὑμῶν ζῆλος [a] ἠρέθισε τοὺς πλείονας.
Misi autem fratres, vt ne *gloriatio nostra de
3 ἔπεμψα δὲ τοὺς ἀδελφούς, ἵνα μὴ τὸ καύχημα ἡμῶν τὸ ὑπὲρ
vobis, ‖inanis fiat in parte hac: vt (quemadmodum dixi) pa-
ὑμῶν, κενωθῇ ἐν τῷ μέρει τούτῳ, ἵνα, καθὼς ἔλεγον, πα-
rati sitis: Ne *fortè si venerint *cum me Ma-
4 ρεσκευασμένοι ἦτε· μήπως ἐὰν ἔλθωσι σὺν ἐμοὶ Μα-
cedones, & inuenerint vos imparatos, erubesca-
κεδόνες, καὶ εὕρωσιν ὑμᾶς ἀπαρασκευάστους, [b] καταισχυν-
mus nos, (vt non dicamus vos) in substantia hac
θῶμεν ἡμεῖς, ἵνα μὴ λέγωμεν ὑμεῖς, ἐν τῇ ὑποστάσει ταύτῃ
gloriationis. Necessàrium ergo existimaui ro-
5 τῆς καυχήσεως. ἀναγκαῖον οὖν ἡγησάμην παρα-
gare fratres, vt ‖præeant ad vos, & præ-
καλέσαι τοὺς ἀδελφούς, ἵνα προέλθωσιν εἰς ὑμᾶς, καὶ προ-
parent *præannuntiatam benedictionem vestram,
καταρτίσωσι τὴν προκατηγγελμένην εὐλογίαν ὑμῶν,
hanc paratam esse, sic quasi benedictionem, & non quasi
ταύτην ἑτοίμην εἶναι, οὕτως ὡς εὐλογίαν, καὶ μὴ ὡς
*exactionem. Hoc autem * Serens parcè, par-
6 πλεονεξίαν. τοῦτο δέ, ὁ σπείρων φειδομένως, φειδο-
cè & metet: & ‖seminans in benedictionibus, *in benedictionibus
μένως καὶ θερίσει· καὶ ὁ σπείρων ἐπ' εὐλογίαις, ἐπ' εὐλογίαις

*Nam ‖quod fit
‖pro quo *apud Macedones, Quoniã &
*ab anno præterito: & vestra
[a] ἐρεθίζω
*quod gloriamur
‖euacuetur
*cùm
*mecum
[b] καταισχύνομαι
‖perueniant
*repromissam
*auaritiam *dico, Qui seminat
‖qui seminat
*de

& metet. Vnusquisque prout *præoptat corde, non
καὶ θερίσει. ἕκαστος καθὼς προαιρεῖται τῇ καρδίᾳ, μὴ 7
ex tristitia, aut ex necessitate. hilarem enim datorem diligit Deus.
ἐκ λύπης ἢ ἐξ ἀνάγκης· ἱλαρὸν γὰρ δότην ἀγαπᾷ ὁ θεός.
Potens ‖ autem Deus omnem gratiam abundare facere in ‡vos: vt
δυνατὸς δὲ ὁ θεὸς πᾶσαν χάριν περισσεῦσαι εἰς ὑμᾶς, ἵνα 8
in omnibus semper omnem sufficientiam habentes, abundetis in
ἐν παντὶ πάντοτε πᾶσαν αὐτάρκειαν ἔχοντες, περισσεύητε εἰς
omne opus bonum: Sicut scriptum est: Dispersit, dedit
πᾶν ἔργον ἀγαθόν· καθὼς γέγραπται, ἐσκόρπισεν, ἔδωκε 9
pauperibus: iustitia eius manet in ⁿæternum.
τοῖς πένησιν· ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα.
*At suppeditans semen seminanti, & panem ad ‖es-
ὁ δὲ ἐπιχορηγῶν σπέρμα τῷ σπείροντι, καὶ ἄρτον εἰς βρῶ- 10
cam suppeditet, & multiplicet sementem vestram, & augeat
σιν χορηγήσαι, καὶ πληθύναι τὸν σπόρον ὑμῶν, καὶ αὐξήσαι τὰ
fructus genitos iustitiæ vestræ:) ‡In omni ditati
γεννήματα τῆς δικαιοσύνης ὑμῶν. ἐν παντὶ πλουτιζόμενοι 11
in omnem simplicitatem, quæ adoperatur per nos gratiarum actioné
εἰς πᾶσαν ἁπλότητα, ἥτις κατεργάζεται δι' ἡμῶν εὐχαριστίαν
Deo. Quoniam ministerium ‡oblationis huius non solùm
τῷ θεῷ· ὅτι ἡ διακονία τῆς λειτουργίας ταύτης οὐ μόνον 12
ⁿest adsupplens inopias sanctorum: sed etiam
ἐστὶ προσαναπληροῦσα τὰ ὑστερήματα τῶν ἁγίων, ἀλλὰ καὶ
*redundans per multas gratiarum actiones ‖Deo: Per
περισσεύουσα διὰ πολλῶν εὐχαριστιῶν τῷ θεῷ· διὰ τῆς 13
probationem ministerij huius glorificantes Deum in obe-
δοκιμῆς τῆς διακονίας ταύτης δοξάζοντες τὸν θεὸν ἐπὶ τῇ ὑπο-
dientia confessionis vestræ in Euangelium Christi, &
ταγῇ τῆς ὁμολογίας ὑμῶν εἰς τὸ εὐαγγέλιον τοῦ χριστοῦ, καὶ
simplicitate communicationis in illos, & in omnes, Et ⁿipsorum
ἁπλότητι τῆς κοινωνίας εἰς αὐτούς, καὶ εἰς πάντας, καὶ αὐτῶν 14
obsecratione pro vobis desiderantium vos propter eminen-
δεήσει ὑπὲρ ὑμῶν ἐπιποθούντων ὑμᾶς, διὰ τὴν ὑπερβάλλου-
tem gratiam Dei in vobis. ‖Gratia autem Deo super
σαν χάριν τοῦ θεοῦ ἐφ' ὑμῖν. χάρις δὲ τῷ θεῷ ἐπὶ τῇ 15
inenarrabili eius dono.
ἀνεκδιηγήτῳ αὐτοῦ δωρεᾷ.

*destinauit in suo
‖est
‡vobis
ᵒσκορπίζω
ⁿseculū seculi.
*Qui autē administrat ‖ manducandū præstabit: & multiplicabit semen vestrū: & augebit incrementa frugum
ᵃπληθύνω
ᵉαὐξάνω
‡Vt in omnibus locupletati abundetis
‡officij
ⁿsupplet ea quæ desunt sanctis:
ᶠπροσαναπληρόω
*abundat
‖in Domino,
ⁿin
‖Gratias

CAP. X. ί.

Ipse autem ego Paulus obsecro vos per *lenita-
Αὐτὸς δὲ ἐγὼ Παῦλος παρακαλῶ ὑμᾶς διὰ τῆς πρᾳότη- 1
tem & æquitatem Christi: qui ‖secundum faciem quidem humilis
τος καὶ ἐπιεικείας τοῦ χριστοῦ, ὃς κατὰ πρόσωπον μὲν ταπεινὸς
‡in vobis, absens autem confido in ⁿvos. Rogo autem, ne
ἐν ὑμῖν, ἀπὼν δὲ θαρρῶ εἰς ὑμᾶς. δέομαι δὲ τὸ μὴ 2
præsens *confidens esse ea fiducia, qua cogito audere in
παρὼν θαρρῆσαι τῇ πεποιθήσει, ᾗ λογίζομαι τολμῆσαι ἐπί
quosdam, ‖existimantes nos tanquā secundū carnem ‡ambulantes.
τινας τοὺς λογιζομένους ἡμᾶς ὡς κατὰ σάρκα περιπατοῦντας.
In carne enim ambulantes, nō secūdū carnem militamus.
ἐν σαρκὶ γὰρ περιπατοῦντες, οὐ κατὰ σάρκα στρατευόμεθα. 3
Nam arma militiæ nostræ non carnalia*, sed poten-
τὰ γὰρ ὅπλα τῆς στρατείας ἡμῶν οὐ σαρκικά, ἀλλὰ δυνα- 4
tia Deo, ad ‖euersionem munitionum, ‡ratiocinationes euer-
τὰ τῷ θεῷ πρὸς καθαίρεσιν ὀχυρωμάτων, λογισμοὺς κα-
tentes, Et omnem ⁿsublimitatem elatam aduersus *cognitionem
θαιροῦντες καὶ πᾶν ὕψωμα ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως 5
Dei, & ‖captiuantes omnem intellectū in ⁿobedientiam
τοῦ θεοῦ, καὶ αἰχμαλωτίζοντες πᾶν νόημα εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ
Christi, Et in ‡parato habentes vlcisci omnem inob-
χριστοῦ· καὶ ἐν ἑτοίμῳ ἔχοντες ἐκδικῆσαι πᾶσαν πα- 6
edientiam, cùm impleta fuerit vestra obedientia. Quæ secundum fa-
ρακοήν, ὅταν πληρωθῇ ὑμῶν ἡ ὑπακοή. τὰ κατὰ πρό- 7
ciem *aspicitis? Si quis confidit sibi ipsi, Christi ‖esse, hoc co-
σωπον βλέπετε; εἴ τις πέποιθεν ἑαυτῷ, χριστοῦ εἶναι, τοῦτο λο-
gitet iterum ‡à seipso, quia sicut ipse Christiⁿ, ita &
γιζέσθω πάλιν ἀφ' ἑαυτοῦ, ὅτι καθὼς αὐτὸς χριστοῦ, οὕτω καὶ
nos Christi. *Siquē enim & amplius aliquid ‖glorier
ἡμεῖς χριστοῦ. ἐάν τε γὰρ καὶ περισσότερόν τι καυχήσω- 8
de auctoritate nostra, quam dedit Dominus nobis in ædificatio-
μαι περὶ τῆς ἐξουσίας ἡμῶν, ἧς ἔδωκεν ὁ κύριος ἡμῖν εἰς οἰκοδο-
nem, & non in ‡euersionem vestram, non ⁿpudefiam.
μήν, καὶ οὐκ εἰς καθαίρεσιν ὑμῶν, οὐκ αἰσχυνθήσομαι.
Vt autē non *videar tanquam terrere vos per epistolas,
ἵνα δὲ μὴ δόξω ὡς ἂν ἐκφοβεῖν ὑμᾶς διὰ τῶν ἐπιστολῶν 9
(Quoniam quidem epistolæ, ⁿinquit, graues ‖ & fortes: ‡at li-
ὅτι αἱ μὲν ἐπιστολαί, φησί, βαρεῖαι καὶ ἰσχυραί, ἡ δὲ παρ- 10
bertas corporis infirma, & sermo ⁿnihili factus.
ρησία τοῦ σώματος ἀσθενής, καὶ ὁ λόγος ἐξουθενημένος.
Hoc cogitet *talis, quia quales sumus verbo per
τοῦτο λογιζέσθω ὁ τοιοῦτος, ὅτι οἷοί ἐσμεν τῷ λόγῳ δι' 11
epistolas absentes, tales & præsentes ‖opere.
ἐπιστολῶν ἀπόντες, τοιοῦτοι καὶ παρόντες τῷ ἔργῳ.
Non enim audemus inserere aut ‡conferre nos ipsos quibusdam,
οὐ γὰρ τολμῶμεν ἐγκρῖναι ἢ συγκρῖναι ἑαυτούς τισι, τῶν 12
ⁿseipsos commendantibus: sed ipsi in *seipsis semetipsos me-
ἑαυτοὺς συνιστανόντων· ἀλλὰ αὐτοὶ ἐν ἑαυτοῖς ἑαυτοὺς με-
tientes, & ‖conferentes seipsos semetipsis, non intelligunt.
τροῦντες, καὶ συγκρίνοντες ἑαυτοὺς ἑαυτοῖς, οὐ συνιοῦσιν.

*mansuetudinem & modestiam
‖in
‡sum inter vos
ⁿvobis.
*audeam per eam confidentiam qua existimor
ᵃθαρρέω
‖qui arbitrātur
‡ambulemus.
*sunt:
‖destructionē
‡consilia destruentes,
ᵇκαθαιρέω
ⁿaltitudinē extollentem se
*scientiam
ᶜἐπαίρω
‖in captiuitatē redigentes
ⁿobsequium
‡promptu
ᵈἐκδικέω
*sunt videte.
‖se
‡apud
ⁿest,
*Nam
‖gloriatus fuero de potestate
ᶠκαυχάω
‡destructionē
ⁿerubescam.
ᵍαἰσχύνω
*existimer
ⁿinquiunt,
‖sunt
‡præsentia autē contēptibilis)
ʰἐξουθενέω
*qui eiusmodi est,
‖in facto.
‡comparare
ⁱτολμάω
ⁿqui
*nobis nosmetipsos
‖comparantes nosmetipsos nobis.

Nos autem non in *immensurata gloriabimur, sed secundum
13 ἡμεῖς δὲ οὐχὶ εἰς τὰ ἄμετρα καυχησόμεθα, ἀλλὰ κατὰ
mensuram regulæ, quam ‖partitus est nobis Deus, mensuram ‡perti-
τὸ μέτρον τοῦ κανόνος οὗ ἐμέρισεν ἡμῖν ὁ θεὸς μέτρου ἐφικέ-
gisse vsque & ⁿvos, Non enim quasi non pertingentes ad
14 σθαι ἄχρι καὶ ὑμῶν· οὐ γὰρ ὡς μὴ ἐφικνούμενοι εἰς
vos, superextendimus nosipsos. Vsq; ad enim & vos peruenimus
ὑμᾶς, ὑπερεκτείνομεν ἑαυτούς· ἄχρι γὰρ καὶ ὑμῶν ἐφθάσαμεν,
in Euangelio Christi; Non in *immensurata
15 ἐν τῷ εὐαγγελίῳ τοῦ χριστοῦ, οὐκ εἰς τὰ ἄμετρα
gloriantes in alienis laboribus: spem autem habentes
καυχώμενοι ἐν ἀλλοτρίοις κόποις, ἐλπίδα δὲ ἔχοντες,
‖augescente fide vestra, in vobis magnificari secundum
αὐξανομένης τῆς πίστεως ὑμῶν, ἐν ὑμῖν μεγαλυνθῆναι κατὰ
regulam nostram in abundantiam, ⁿIn vlteriora
16 τὸν κανόνα ἡμῶν εἰς περισσείαν· εἰς τὰ ὑπερέκεινα
vestri euangelizare: non in aliena regula, in *parata
ὑμῶν εὐαγγελίσασθαι, οὐκ ἐν ἀλλοτρίῳ κανόνι εἰς τὰ ἕτοιμα
gloriari. ‖At glorians, in Domino glorietur.
17 καυχήσασθαι. ὁ δὲ καυχώμενος, ἐν κυρίῳ καυχάσθω.
Non enim seipsum ‡commendans, ille est probatus, sed
18 οὐ γὰρ ὁ ἑαυτὸν συνιστῶν, ἐκεῖνός ἐστι δόκιμος, ἀλλ'
quem ⁿDominus commendat.
ὃν ὁ κύριος συνίστησιν.

ⁿimmensum
‖mensus
*pertingendi
ᵃμερίζω
ᵇἐφικνέομαι
ⁿad
*immensum
‖crescentis fidei vestræ,
ᶜμεγαλύνω
ⁿEtiam in illa quæ vltra vos sunt
*iis quæ præparata sunt
‖Qui autem gloriatur,
‡qui commendat,
ⁿDeus

CAP. XI. ια.

Vtinam *toleraretis meam paulisper insipientiam: sed &
1 Ὄφελον ἀνείχεσθέ μου μικρὸν τῇ ἀφροσύνῃ· ἀλλὰ καὶ
supportate me. Æmulor enim vos æmulatione Dei. Despon-
2 ἀνέχεσθέ μου. ζηλῶ γὰρ ὑμᾶς θεοῦ ζήλῳ· ἡρμοσά-
di enim vos vni viro, virginem castam ‖sistere
μην γὰρ ὑμᾶς ἑνὶ ἀνδρί, παρθένον ἁγνὴν παραστῆσαι τῷ
Christo. Timeo autem ne fortè sicut serpens Euam sedu-
3 χριστῷ. φοβοῦμαι δὲ μήπως ὡς ὁ ὄφις Εὔαν ἐξηπάτη-
xit in astutia sua, ita corrumpātur ‡mentes vestræ,
σεν ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτοῦ, οὕτω φθαρῇ τὰ νοήματα ὑμῶν,
à simplicitate ⁿilla in Christum. Si quidem enim ve-
4 ἀπὸ τῆς ἁπλότητος τῆς εἰς τὸν χριστόν. εἰ μὲν γὰρ ὁ ἐρ-
niens alium Iesum prædicat quem non prædicauimus, aut spiri-
χόμενος ἄλλον Ἰησοῦν κηρύσσει ὃν οὐκ ἐκηρύξαμεν, ἢ πνεῦ-
tum alium accipitis quem non accepistis, aut euangelium aliud
μα ἕτερον λαμβάνετε ὃ οὐκ ἐλάβετε, ἢ εὐαγγέλιον ἕτερον
quod nō recepistis, rectè ‖toleraueritis. Existimo enim ‡ni-
5 ὃ οὐκ ἐδέξασθε, καλῶς ἠνείχεσθε. λογίζομαι γὰρ μη-
hilo inferiorem esse super valde Apostolis.
δὲν ὑστερηκέναι τῶν ὑπὲρ λίαν ἀποστόλων.
ⁿSi verò & rudis sermone, sed non *cognitione: sed in
6 εἰ δὲ καὶ ἰδιώτης τῷ λόγῳ, ἀλλ' οὐ τῇ γνώσει· ἀλλ' ἐν
omni manifestati ‖in omnibus in vos. Aut ‡peccatum
7 παντὶ φανερωθέντες ἐν πᾶσιν εἰς ὑμᾶς. ἢ ἁμαρτίαν
feci, meipsum humilians, vt vos exaltemini? quoniam gratis
ἐποίησα, ἐμαυτὸν ταπεινῶν ἵνα ὑμεῖς ὑψωθῆτε; ὅτι δωρεὰν
Dei Euangelium ⁿeuangelizauerim vobis?
τὸ τοῦ θεοῦ εὐαγγέλιον εὐηγγελισάμην ὑμῖν;
Alias ecclesias expoliaui, accipiens stipendium, ad
8 ἄλλας ἐκκλησίας ἐσύλησα, λαβὼν ὀψώνιον, πρὸς τὴν
vestrum ministerium. Et *præsens apud vos, & ‖e-
9 ὑμῶν διακονίαν. καὶ παρὼν πρὸς ὑμᾶς καὶ ὑστερη-
gens, non obtorpui cuiquam: nam ‡inopiam meam supple-
θείς, οὐ κατενάρκησα οὐδενός· τὸ γὰρ ὑστέρημά μου προσανε-
uerunt fratres ⁿvenientes à Macedonia: & in *om-
πλήρωσαν οἱ ἀδελφοὶ ἐλθόντες ἀπὸ Μακεδονίας· καὶ ἐν παν-
ni inonerosum vobis meipsum seruaui, & seruabo.
τὶ ἀβαρῆ ὑμῖν ἐμαυτὸν ἐτήρησα, καὶ τηρήσω.
Est veritas Christi in me: quoniam gloriatio hæc non
10 ἔστιν ἀλήθεια χριστοῦ ἐν ἐμοί, ὅτι ἡ καύχησις αὕτη οὐ
‖obturabitur in me in regionibus Achaiæ.
σφραγίσεται εἰς ἐμὲ ἐν τοῖς κλίμασι τῆς Ἀχαΐας.
‡Propter quid? quia non diligo vos? Deus scit.
11 διατί; ὅτι οὐκ ἀγαπῶ ὑμᾶς; ὁ θεὸς οἶδεν.
Quod autē facio, & faciam, vt amputem occasionem
12 ὃ δὲ ποιῶ, καὶ ποιήσω, ἵνα ἐκκόψω τὴν ἀφορμὴν τῶν
ⁿvolentium occasionem: vt in quo gloriantur, inueniantur sicut
θελόντων ἀφορμήν, ἵνα ἐν ᾧ καυχῶνται, εὑρεθῶσι καθὼς
& nos. Nam eiusmodi pseudoapostoli, operarij * do-
13 καὶ ἡμεῖς. οἱ γὰρ τοιοῦτοι ψευδαπόστολοι, ἐργάται δό-
losi, transformati in Apostolos Christi.
λιοι, μετασχηματιζόμενοι εἰς ἀποστόλους χριστοῦ.
Et non mirum: ipse enim satanas ‖transforma-
14 καὶ οὐ θαυμαστόν· αὐτὸς γὰρ ὁ σατανᾶς μετασχηματίζε-
tur in angelum lucis. Non ‡magnū ergo si & ministri eius
15 ται εἰς ἄγγελον φωτός. οὐ μέγα οὖν εἰ καὶ οἱ διάκονοι αὐτοῦ
ⁿtransformantur velut ministri iustitiæ: quorum finis
μετασχηματίζονται ὡς διάκονοι δικαιοσύνης· ὧν τὸ τέλος
erit secundum opera ipsorum. Iterum dico, (ne quis me putet
16 ἔσται κατὰ τὰ ἔργα αὐτῶν. πάλιν λέγω, μή τίς με δόξῃ
insipiētem esse: *si verò non, etiam vt insipientem accipite me: vt & ego
ἄφρονα εἶναι· εἰ δὲ μήγε, κἂν ὡς ἄφρονα δέξασθέ με, ἵνα κἀγὼ
modicum quid glorier.) Quod loquor, non loquor secūdū ‖Dominum,
17 μικρόν τι καυχήσωμαι. ὃ λαλῶ, οὐ λαλῶ κατὰ κύριον,

*sustineretis modicū quid insipiētiæ meæ
ᵃἀνέχω
ᵇἁρμόζω
‖exhibere
‡sensus vestri, & excidant
ⁿquæ est in Christo. Nam si is qui venit, aliū Christum
‖patiemini.
‡nihil me minus fecisse à magnis
ᶜὑστερέω
ⁿNam etsi imperitus
*scientia. in omnibus autē
‖sumus vobis.
‡nunquid
ⁿeuangelizaui
ᵈεὐαγγελίζω
*cùm essem
‖egerem, nulli onerosus fui.
‡quod mihi deerat,
ᵉπροσαναπληρόω
ⁿqui venerunt
*omnibus sine onere
‖infringetur
‡Quare?
ⁿeorum qui volunt
ᶠεὑρίσκω
*sunt subdoli, transfigurantes se
‖transfigurat se
‡est
ⁿtransfigurētur
ⁿalioquin velut
‖Deum,

sed quasi in insipientia, in hac *præfidentia gloriationis.
ἀλλ' ὡς ἐν ἀφροσύνῃ, ἐν ταύτῃ τῇ ὑποστάσει τῆς καυχήσεως.
Quoniam multi gloriantur secundum carnem, & ego gloriabor.
ἐπεὶ πολλοὶ καυχῶνται κατὰ τὴν σάρκα, κἀγὼ καυχήσομαι. 18
Libenter enim suffertis insipientes, ‖prudentes existentes.
ἡδέως γὰρ ἀνέχεσθε τῶν ἀφρόνων, φρόνιμοι ὄντες· 19
Toleratis enim si quis vos in seruitutem redigit, si quis deuorat, si quis
ἀνέχεσθε γὰρ εἴ τις ὑμᾶς καταδουλοῖ, εἴ τις κατεσθίει, εἴ τις 20
accipit, si quis extollitur, si quis vos in faciem cædit.
λαμβάνει, εἴ τις ἐπαίρεται, εἴ τις ὑμᾶς εἰς πρόσωπον δαίρει.
Secundū *contumeliam dico: quasi quòd nos infirmi fuerimus*. In quo verò
κατὰ ἀτιμίαν λέγω, ὡς ὅτι ἡμεῖς ἠσθενήσαμεν· ἐν ᾧ δ' ἄν 21
quis audet (in insipientia dico) audeo & ego.
τις τολμᾷ, ἐν ἀφροσύνῃ λέγω, τολμῶ κἀγώ.
Hebræi sunt, & ego: Israelitæ sunt, & ego: semen A-
Ἑβραῖοί εἰσι, κἀγώ· Ἰσραηλῖταί εἰσι, κἀγώ· σπέρμα Ἀ- 22
brahæ sunt, & ego. Ministri Christi sunt, ‖(desipiens
βραάμ εἰσι, κἀγώ· διάκονοι Χριστοῦ εἰσι, παραφρονῶν 23
loquor) super ego: in laboribus ‖abundantius, in plagis supra
λαλῶ, ὑπὲρ ἐγώ· ἐν κόποις περισσοτέρως, ἐν πληγαῖς ὑπερ-
modum, in carceribus abundantius, in mortibus fre-
βαλλόντως, ἐν φυλακαῖς περισσοτέρως, ἐν θανάτοις πολ-
quenter. A Iudæis quinquies quadragenas, *præter
λάκις· ὑπὸ Ἰουδαίων πεντάκις τεσσαράκοντα παρὰ 24
vnam, accepi. Ter virgis cæsus sum: semel lapidatus sum, ter
μίαν ἔλαβον. τρὶς ἐρραβδίσθην, ἅπαξ ᵍἐλιθάσθην, τρὶς 25
naufragium feci, noctem ʰdiem in profundo *egi.
ʰἐναυάγησα, νυχθήμερον ἐν τῷ βυθῷ πεποίηκα·
Itineribus sæpe: periculis fluminum, periculis
ὁδοιπορίαις πολλάκις· κινδύνοις ποταμῶν, κινδύνοις 26
latronum, periculis ex genere, periculis ex Gentibus, periculis
λῃστῶν, κινδύνοις ἐκ γένους, κινδύνοις ἐξ ἐθνῶν, κινδύνοις
in ciuitate, periculis in solitudine, periculis in mari, pe-
ἐν πόλει, κινδύνοις ἐν ἐρημίᾳ, κινδύνοις ἐν θαλάσσῃ, κιν-
riculis in falsis fratribus: In *fatigatione & ærumna, in vi-
δύνοις ἐν ψευδαδέλφοις· ἐν κόπῳ καὶ μόχθῳ, ἐν ἀγρυ- 27
giliis ‖sæpe, in fame & siti, in ieiuniis ‖sæpe,
πνίαις πολλάκις, ἐν λιμῷ καὶ δίψει, ἐν νηστείαις πολλάκις,
in frigore & nuditate. Præter illa *extrinsecus instantia
ἐν ψύχει καὶ γυμνότητι. χωρὶς τῶν παρεκτὸς ἡ ἐπισύστασις 28
mea ʰper diem, solicitudo omnium ecclesiarum.
μου ἡ καθ' ἡμέραν, ἡ μέριμνα πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν.
Quis infirmatur, & *non infirmor? quis scandalizatur, & non ego
τίς ἀσθενεῖ, καὶ οὐκ ἀσθενῶ; τίς σκανδαλίζεται, καὶ οὐκ ἐγὼ 29
vror? ʰSi gloriari oportet, quæ ‖ infirmitatis meæ
πυροῦμαι; εἰ καυχᾶσθαι δεῖ, τὰ τῆς ἀσθενείας μου 30
gloriabor. Deus & Pater Domini *Iesu Christi
καυχήσομαι. ὁ θεὸς καὶ πατὴρ τοῦ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ 31
scit, ʰille existens benedictus in secula, quòd non mentior.
οἶδεν, ὁ ὢν εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας, ὅτι οὐ ψεύδομαι.
*In Damasco gentis præpositus Arete regis ‖præsidio tenebat
ἐν Δαμασκῷ ὁ ἐθνάρχης Ἀρέτα τοῦ βασιλέως ʰἐφρούρει 32
Damascenorum ciuitatem, *prehendere me volens: Et per fene-
τὴν Δαμασκηνῶν πόλιν, πιάσαι με θέλων· καὶ διὰ θυρί- 33
stram in sporta demissus sum per murum: & ʰ effugi
δος ἐν σαργάνῃ ⁱἐχαλάσθην διὰ τοῦ τείχους, καὶ ᵏἐξέφυγον
manus eius.
τὰς χεῖρας αὐτοῦ.

*substantia gloriæ. ‖cùm sitis ipsi sapientes. Sustinetis *ignobilitatem ʰin hac parte. ᶠἀσθενέω ‖& ego (vt minus sapiens dico) plus ‖plurimis, *minus ᵍλιθάζω ʰ& maris fui: In ʰναυαγέω *labore ‖multis, *quæ sunt ʰquotidiana, *ego ‖sunt *nostri ʰqui est *Damasci ‖custodiebat ʰφρουρέω *vt me comprehenderet: ʰsic ⁱχαλάζω ᵏἐκφεύγω

CAP. XII. ιβ'.

Gloriari *sanè non confert mi*: veniam ‖enim ad visio-
Καυχᾶσθαι δὴ οὐ συμφέρει μοι· ἐλεύσομαι γὰρ εἰς ὀπτα- 1
nes & reuelationes Domini. Scio hominem in Chri-
σίας καὶ ἀποκαλύψεις κυρίου. οἶδα ἄνθρωπον ἐν Χρι- 2
sto ante annos quatuordecim, (siue in corpore, nescio: siue
στῷ πρὸ ἐτῶν δεκατεσσάρων, εἴτε ἐν σώματι, οὐκ οἶδα· εἴτε
extra corpus, nescio: Deus scit) raptum huius-
ἐκτὸς τοῦ σώματος, οὐκ οἶδα· ὁ θεὸς οἶδεν· ᵃἁρπαγέντα τὸν τοιοῦ-
modi vsq; ad tertium cælum. Et scio huiusmodi hominem,
τον ἕως τρίτου οὐρανοῦ. καὶ οἶδα τὸν τοιοῦτον ἄνθρωπον, 3
(siue in corpore, siue extra corpus, nescio: Deus scit)
εἴτε ἐν σώματι, εἴτε ἐκτὸς τοῦ σώματος, οὐκ οἶδα· ὁ θεὸς οἶδεν.
Quoniā raptus est in paradisum: & audiuit arcana ver-
ὅτι ἡρπάγη εἰς τὸν παράδεισον, καὶ ἤκουσεν ἄρρητα ῥήμα- 4
ba, quæ non licet homini loqui. Pro huiusmodi
τα, ἃ οὐκ ἐξὸν ἀνθρώπῳ λαλῆσαι. ὑπὲρ τοῦ τοιούτου 5
gloriabor: pro autem meipso *non gloriabor, ‖si non in
καυχήσομαι· ὑπὲρ δὲ ἐμαυτοῦ οὐ καυχήσομαι, εἰ μὴ ἐν ταῖς
infirmitatibus meis. *Si enim voluero gloriari, non ero
ἀσθενείαις μου. ἐὰν γὰρ θελήσω καυχήσασθαι, οὐκ ἔσομαι 6
insipiens: veritatem enim dicam. parco autem, ne quis in me existimet
ἄφρων· ἀλήθειαν γὰρ ἐρῶ· φείδομαι δὲ μή τις εἰς ἐμὲ λογίσηται
sup*a*quod videt *me, aut audit aliquid ex me. Et *excellentia
ὑπὲρ ὃ βλέπει με, ἢ ἀκούει τι ἐξ ἐμοῦ. καὶ τῇ ὑπερβολῇ 7
reuelationum ‖vt ne efferar, datus est mihi stimulus
τῶν ἀποκαλύψεων ἵνα μὴ ὑπεραίρωμαι, ἐδόθη μοι σκόλοψ τῇ
*carni angelus ʰsatan, vt me colaphizet, vt ne efferar.
σαρκί, ἄγγελος σατᾶν, ἵνα με κολαφίζῃ, ἵνα μὴ ὑπεραίρωμαι.
*Super hoc ter Dominum rogaui, vt discederet à
ὑπὲρ τούτου τρὶς τὸν κύριον ᵇπαρεκάλεσα, ἵνα ἀποστῇ ἀπ' 8

*Si oportet (non expedit quidem) ‖autem ᵃἁρπάζω *nihil ‖nisi *Nam & *id *in ʰne magnitudo ‖extollat me, *carnis meæ ʰsatanæ, *Propter quod ᵇπαρακαλέω

me. Et dixit mihi: Sufficit tibi gratia mea. nam vir-
9 ἐμοῦ. καὶ εἴρηκέ μοι, ἀρκεῖ σοι ἡ χάρις μου· ἡ γὰρ δύνα-
tus mea in infirmitate perficitur. Libenter igitur magis gloria-
μίς μου ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται. ἥδιστα οὖν μᾶλλον καυχή-
bor in infirmitatibus meis, vt inhabitet in me vir-
σομαι ἐν ταῖς ἀσθενείαις μου, ἵνα ἐπισκηνώσῃ ἐπ' ἐμὲ ἡ δύ-
tus Christi. ‖Ideo oblector in infirmitatibus, in cōtumeliis,
10 ναμις τοῦ Χριστοῦ. διὸ εὐδοκῶ ἐν ἀσθενείαις, ἐν ὕβρεσιν,
in necessitatibus, in persecutionibus, in angustiis pro Christo. Cùm
ἐν ἀνάγκαις, ἐν διωγμοῖς, ἐν στενοχωρίαις ὑπὲρ Χριστοῦ· ὅταν
enim infirmor, tunc potens sum. Factus sum insipiens glo-
11 γὰρ ἀσθενῶ, τότε δυνατός εἰμι. γέγονα ἄφρων καυχώ-
rians: vos me coegistis. Ego enim debui à vobis com-
μενος· ὑμεῖς με ἠναγκάσατε· ἐγὼ γὰρ ὤφειλον ὑφ' ὑμῶν συ-
mendari: nihil enim *inferior fui supra valde Apostolis, si &
νίστασθαι· οὐδὲν γὰρ ᶜὑστέρησα τῶν ὑπὲρ λίαν ἀποστόλων, εἰ καὶ
nihil sum. Ipsa quidem signa ʰApostoli effecta sunt
12 οὐδέν εἰμι. τὰ μὲν σημεῖα τοῦ ἀποστόλου ᵈκατειργάσθη
in vobis in omni *tolerantia, in signis & prodigiis & virtutibus.
ἐν ὑμῖν ἐν πάσῃ ὑπομονῇ, ἐν σημείοις καὶ τέρασι καὶ δυνάμεσι.
Quid enim est ‖quod inferiores fuistis supra cæteras ecclesias, si
13 τί γάρ ἐστιν ὃ ᵉἡττήθητε ὑπὲρ τὰς λοιπὰς ἐκκλησίας, εἰ
non quòd ipse ego non obtorpui vobis. Donate mihi
μὴ ὅτι αὐτὸς ἐγὼ οὐ ᶠκατενάρκησα ὑμῶν; χαρίσασθέ μοι τὴν
iniuriam hanc. Ecce tertio hoc *paratè habeo venire ad
14 ἀδικίαν ταύτην. ἰδοὺ τρίτον τοῦτο ἑτοίμως ἔχω ἐλθεῖν πρὸς
vos: & non ‖obtorpescam vobis. Non enim quæro *vestra, sed
ὑμᾶς, καὶ οὐ καταναρκήσω ὑμῶν· οὐ γὰρ ζητῶ τὰ ὑμῶν, ἀλλ'
vos. Non enim debent ʰnati parentibus thesaurizare, sed
ὑμᾶς· οὐ γὰρ ὀφείλει τὰ τέκνα τοῖς γονεῦσι θησαυρίζειν, ἀλλ'
parentes *natis. Ego autē libentissimè impendam, &
15 οἱ γονεῖς τοῖς τέκνοις. ἐγὼ δὲ ἥδιστα δαπανήσω, καὶ
‖expendar pro animabus vestris: *si & abundantius
ἐκδαπανηθήσομαι ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ὑμῶν· εἰ καὶ περισσοτέρως
vos diligens minùs diligar. ʰEsto verò, ego non gra-
16 ὑμᾶς ἀγαπῶν, ἧττον ἀγαπῶμαι. ἔστω δέ, ἐγὼ οὐ κατε-
uaui vos: sed *existens astutus, dolo vos cepi.
βάρησα ὑμᾶς, ἀλλ' ὑπάρχων πανοῦργος, δόλῳ ὑμᾶς ἔλαβον.
‖Num aliquē eorum quos misi ad vos, per ipsum *expi-
17 μή τινα ὧν ἀπέσταλκα πρὸς ὑμᾶς, δι' αὐτοῦ ἐπλεο-
laui vos? Rogaui Titum, & ‖simul misi
18 νέκτησα ὑμᾶς; παρεκάλεσα Τίτον, καὶ συναπέστειλα
fratrem. Nunquid *expilauit vos Titus? ‖non eodem
τὸν ἀδελφόν. μήτι ἐπλεονέκτησεν ὑμᾶς Τίτος; οὐ τῷ αὐτῷ
spiritu ambulauimus? ‖non iisdem vestigiis?
πνεύματι περιεπατήσαμεν; οὐ τοῖς αὐτοῖς ἴχνεσι;
*Rursum putatis quòd ʰvobis excusemus? Coram
19 πάλιν δοκεῖτε ὅτι ὑμῖν ἀπολογούμεθα; κατενώπιον τοῦ
Deo, in Christo loquimur: at omnia‖, charissimi, propter
θεοῦ ἐν Χριστῷ λαλοῦμεν· τὰ δὲ πάντα, ἀγαπητοί, ὑπὲρ
vestram ædificationem. Timeo enim ne fortè *veniens, non quales
20 τῆς ὑμῶν οἰκοδομῆς. φοβοῦμαι γὰρ μήπως ἐλθὼν οὐχ οἵους
volo inueniam vos: & ego inueniar ‖vobis qualē non vultis. ne fortè
θέλω εὕρω ὑμᾶς, κἀγὼ εὑρεθῶ ὑμῖν οἷον οὐ θέλετε· μήπως
cōtētiones, æmulationes, *iræ, dissensiones, detractiones, susurrationes,
ἔρεις, ζῆλοι, θυμοί, ἐριθεῖαι, καταλαλιαί, ψιθυρισμοί,
inflationes, seditiones*. Ne iterum *venientem me hu-
21 φυσιώσεις, ἀκαταστασίαι· μὴ πάλιν ἐλθόντα με τα-
miliet Deus meus apud vos, & lugeam multos
πεινώσῃ ὁ θεός μου πρὸς ὑμᾶς, καὶ ᶜπενθήσω πολλοὺς τῶν
antè *peccantium, & non ‖pœnitentium super immundi-
προημαρτηκότων, καὶ μὴ μετανοησάντων ἐπὶ τῇ ἀκαθαρ-
tia, & fornicatione, & impudicitia quam gesserunt.
σίᾳ, καὶ πορνείᾳ, καὶ ἀσελγείᾳ ᾗ ἔπραξαν.

CAP. XIII. ιγ'.

Ecce tertio hoc venio ad vos. In ore duorum te-
1 Ἰδοὺ τρίτον τοῦτο ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς. ἐπὶ στόματος δύο μαρ-
stium *& trium stabit omne verbum. Prædixi & præ-
2 τύρων καὶ τριῶν σταθήσεται πᾶν ῥῆμα. προείρηκα καὶ προ-
dico vt præsens secundò, & absens nunc *scribo antè pec-
λέγω, ὡς παρὼν τὸ δεύτερον, καὶ ἀπὼν νῦν γράφω τοῖς ᵃπροη-
cantibus, & cæteris omnibus, quoniam si venero in iterum, non
μαρτηκόσι καὶ τοῖς λοιποῖς πᾶσιν, ὅτι ἐὰν ἔλθω εἰς τὸ πάλιν, οὐ
parcam. *Quandoquidē experimentum quæritis ‖ in me loquentis
3 ᵇφείσομαι· ἐπεὶ δοκιμὴν ζητεῖτε τοῦ ἐν ἐμοὶ λαλοῦντος
Christi, qui in *vos non infirmatur, sed potens est in vobis:
Χριστοῦ, ὃς εἰς ὑμᾶς οὐκ ἀσθενεῖ, ἀλλὰ δυνατεῖ ἐν ὑμῖν·
ʰEtenim si crucifixus est ex infirmitate, sed viuit ex virtu-
4 καὶ γὰρ εἰ ᶜἐσταυρώθη ἐξ ἀσθενείας, ἀλλὰ ζῇ ἐκ δυνά-
te Dei. *Etenim nos infirmi sumus in illo: sed viue-
μεως θεοῦ· καὶ γὰρ ἡμεῖς ἀσθενοῦμεν ἐν αὐτῷ, ἀλλὰ ζησό-
mus cum eo ex virtute Dei in ‖vos.
μεθα σὺν αὐτῷ ἐκ δυνάμεως θεοῦ εἰς ὑμᾶς.
Vosmetipsos tentate si estis in fide: *vos ipsos proba-
5 ἑαυτοὺς πειράζετε εἰ ἐστὲ ἐν τῇ πίστει, ἑαυτοὺς δοκιμά-
te. An non cognoscitis vosmetipsos, quia Iesus Christus in vobis
ζετε· ἢ οὐκ ἐπιγινώσκετε ἑαυτούς, ὅτι Ἰησοῦς Χριστὸς ἐν ὑμῖν
est? *si non quid fortè reprobi estis.
ἐστιν; εἰ μήτι ἄρα ἀδόκιμοί ἐστε.

‖Propter quod placeo mihi *minùs feci ab iis qui sunt supra modum Apostoli: tam ᶜὑστερέω ʰtamen Apostolatus mei facta sunt super vos ᵈκατεργάζω ʰpatientia, *quod minùs habuistis præ cæteris ecclesiis, nisi ‖grauaui vos? ᵉἡττάομαι ᶠκαταναρκέω *paratus sum ‖ero grauis *quæ sunt ʰfilij *filiis. ‖superimpendar, ego ipse *licet plus ʰSed *cùm essem ‖Nunquid per *circunuenī ‖cum illo *circunuenit ‖nonne *Olim ʰexcusemus nos apud vos? ‖autem *cùm venero, ‖à *animositates, *sint inter vos. *cùm venero, ᶜπενθέω *ex iis qui peccauerunt, ‖egerunt pœnitentiam *vel ‖iis qui antè peccauerunt, ᵃπροαμαρτάνω *An ‖eius qui loquitur Christus ᵇφείδομαι *vobis ʰNam & ᶜσταυρόω *Nam ‖vobis. *ipsi *nisi

Spero autem quòd cognoſcetis, quia nos non ſumus reprobi.
ἐλπίζω δὲ ὅτι γνώσεσθε, ὅτι ἡμεῖς οὐκ ἐσμὲν ἀδόκιμοι. 6

* Oramus ‖ vt nihil mali faciatis: ? quod bonum eſt

* Opto autem apud Deum ‖ non facere vos malum quicquam:
εὔχομαι δὲ πρὸς τὸν θεὸν μὴ ποιῆσαι ὑμᾶς κακὸν μηδέν· 7
non vt nos probati appareamus, ſed vt vos ? pulchrum
οὐχ ἵνα ἡμεῖς δόκιμοι φανῶμεν, ἀλλ' ἵνα ὑμεῖς τὸ καλὸν
faciatis, nos autem vt reprobi ſimus. Non enim poſſumus
ποιῆτε, ἡμεῖς δὲ ὡς ἀδόκιμοι ὦμεν. οὐ γὰρ δυνάμεθά 9
aliquid aduerſus veritatem: ſed pro veritate.
τι κατὰ τῆς ἀληθείας, ἀλλ' ὑπὲρ τῆς ἀληθείας.

* quoniam

Gaudemus enim * cùm nos infirmi ſumus, vos autem potentes
χαίρομεν γὰρ ὅταν ἡμεῖς ἀσθενῶμεν, ὑμεῖς δὲ δυνατοὶ 9
eſtis. Hoc verò & ‖ optamus, veſtram conſummationem.
ἦτε. τοῦτο δὲ καὶ εὐχόμεθα, τὴν ὑμῶν κατάρτισιν.

‖ oramus,

? Propter hoc hæc abſens ſcribo, vt præſens non ª ſeuerè
διὰ τοῦτο ταῦτα ἀπὼν γράφω, ἵνα παρὼν μὴ ἀποτόμως 10

? Ideo ª duriùs agam

vtar, ſecundum poteſtatem quam dedit mihi Dominus in
χρήσωμαι κατὰ τὴν ἐξουσίαν ἣν ἔδωκέ μοι ὁ κύριος εἰς
ædificationem, & non in deſtructionem. * Cæterum, fratres,
11 οἰκοδομὴν, καὶ οὐκ εἰς καθαίρεσιν. λοιπὸν, ἀδελφοί,

* De cætero,

gaudete, ‖ perficimini conſolationem habete, idem ſapite,
χαίρετε, ᵈ καταρτίζεσθε, παρακαλεῖσθε, τὸ αὐτὸ φρονεῖτε,
pacem habete: & Deus dilectionis & pacis erit ? cum vobis.
εἰρηνεύετε· καὶ ὁ θεὸς τῆς ἀγάπης καὶ τῆς εἰρήνης ἔσται μεθ' ὑμῶν.

‖ perfecti eſtote, exhortamini ᵈ καταρτίζω ? vobiſcum-

Salutate * alij alios in oſculo ſancto. Salutant
12 ἀσπάσασθε ἀλλήλους ἐν φιλήματι ἁγίῳ. ἀσπάζονται

* inuicem

vos ſancti omnes. Gratia Domini ‖ Ieſu Chri-
13 ὑμᾶς οἱ ἅγιοι πάντες. ἡ χάρις τοῦ κυρίου ἰησοῦ χρι-
ſti, & charitas Dei, & communicatio ſancti Spiri-
στοῦ, καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ θεοῦ, καὶ ἡ κοινωνία τοῦ ἁγίου πνεύμα-
tus ‖ cum omnibus vobis. Amen.
τος μετὰ πάντων ὑμῶν. ἀμήν.

‖ noſtri

‖ ſit

Ad Corinthios ſecunda ſcripta fuit à Philippis Macedoniæ,
Πρὸς κορινθίους δευτέρα ἐγράφη ἀπὸ φιλίππων τῆς μακεδονίας,
per Titum & Lucam.
διὰ τίτου καὶ λουκᾶ.

SANCTI PAVLI AD

Η ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΥΛΟΥ ΠΡΟΣ

GALATAS EPISTOLA.

ΓΑΛΑΤΑΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗ.

CAPVT PRIMVM. κεφάλ. α΄.

PAVLVS Apoſtolus (non ab homini-
ΠΑΥΛΟΣ ἀπόστολος οὐκ ἀπ' ἀνθρώ- 1
bus, neque per hominem, ſed per Ie-
πων, οὐδὲ δι' ἀνθρώπου, ἀλλὰ διὰ ἰη-
ſum Chriſtum, & Deum Patrem *ipſum* qui ſuſcitauit
σοῦ χριστοῦ, καὶ θεοῦ πατρὸς τοῦ ἐγείραντος
eum à mortuis,) Et qui * cum me
αὐτὸν ἐκ νεκρῶν· καὶ οἱ σὺν ἐμοὶ 2

* mecum ſunt

omnes fratres, eccleſiis
πάντες ἀδελφοί, ταῖς ἐκκλησίαις τῆς
Galatiæ: Gratia vobis & pax à Deo Patre, & Do-
γαλατίας. χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ πατρὸς, καὶ κυ- 3
mino noſtro Ieſu Chriſto: *Ipſo* qui dedit ſemetipſum pro peccatis
ρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ, τοῦ δόντος ἑαυτὸν περὶ τῶν ἁμαρτιῶν 4
noſtris, vt eriperet nos de præſenti ſeculo nequam,
ἡμῶν, ὅπως ª ἐξέληται ἡμᾶς ἐκ τοῦ ἐνεστῶτος αἰῶνος πονηροῦ,

ª ἐξαιρέω ª eſt

ſecundum voluntatem Dei & Patris noſtri: Cui ª gloria in
κατὰ τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς ἡμῶν· ᾧ ἡ δόξα εἰς 5
ſecula ſeculorum. Amen. Miror quòd * ita citò
τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν. θαυμάζω ὅτι οὕτω ταχέως 6

* ſic tam ? gratiā Chriſti, in aliud ᵇ μετατίθημι

transferimini ab eo qui vocauit vos in ‖ gratia Chriſti. in
ᵇ μετατίθεσθε ἀπὸ τοῦ καλέσαντος ὑμᾶς ἐν χάριτι χριστοῦ, εἰς
alterum Euangelium: Quod non eſt aliud, ? ſi non quidam ſunt
ἕτερον εὐαγγέλιον, ὃ οὐκ ἔστιν ἄλλο, εἰ μή τινές εἰσιν οἱ 7

? niſi ſunt aliqui qui vos cõturbant, & volūt conuertere

turbantes vos, & volentes inuertere Euangelium
ταράσσοντες ὑμᾶς, καὶ θέλοντες μεταστρέψαι τὸ εὐαγγέλιον
Chriſti. Sed ª & ſi nos, aut angelus de cælo euan-
τοῦ χριστοῦ. ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἡμεῖς ἢ ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ εὐαγ- 8

ª licet

gelizet vobis præter * quod euangelizauimus vobis, anathema ſit.
γελίζηται ὑμῖν παρ' ὃ εὐηγγελισάμεθα ὑμῖν, ἀνάθεμα ἔστω.

* quàm

Sicut prædiximus, & nunc iterum dico, Si quis vobis
ὡς ᶜ προειρήκαμεν, καὶ ἄρτι πάλιν λέγω, εἴ τις ὑμῖν 9

ᶜ προερέω ª id

euangelizauerit præter ª quod accepiſtis, anathema ſit.
εὐαγγελίζεται παρ' ὃ παρελάβετε, ἀνάθεμα ἔστω.
Modò enim * homines ſuadeo, an ‖ Deum? An quæro hominibus
ἄρτι γὰρ ἀνθρώπους πείθω ἢ τὸν θεόν; ἢ ζητῶ ἀνθρώποις 10

* hominibus ‖ Deo?

placere? Si *enim* adhuc hominibus placerem, Chriſti ſeruus non
ἀρέσκειν; εἰ γὰρ ἔτι ἀνθρώποις ἤρεσκον, χριστοῦ δοῦλος οὐκ ἂν
eſſem. Notum facio ª *autem* vobis, fratres, Euangelium
ἤμην. γνωρίζω δὲ ὑμῖν, ἀδελφοί, τὸ εὐαγγέλιον τὸ 11

ª enim

‖ euangelizatum à me, quia non eſt ſecundum hominem.
εὐαγγελισθὲν ὑπ' ἐμοῦ, ὅτι οὐκ ἔστι κατὰ ἄνθρωπον.

‖ quod eſt

Neque enim ego ab homine accepi illud, neque ª edo-
οὐδὲ γὰρ ἐγὼ παρὰ ἀνθρώπου παρέλαβον αὐτὸ, οὔτε ἐδι- 12
ctus ſum: ſed per reuelationem Ieſu Chriſti.
δάχθην, ἀλλὰ δι' ἀποκαλύψεως ἰησοῦ χριστοῦ.

didici

Audiſtis enim meam conuerſationem aliquādo in Iudaiſmo,
ἠκούσατε γὰρ τὴν ἐμὴν ἀναστροφήν ποτε ἐν τῷ ἰουδαϊσμῷ, 13
quoniam ſupra modum perſequebar eccleſiam Dei, & * vaſta-
ὅτι καθ' ὑπερβολὴν ἐδίωκον τὴν ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ, καὶ ᵇ ἐπόρ-

* expugnabam ᵇ πορθέω

bam illam: Et proficiebam in Iudaiſmo ſupra
14 θουν αὐτήν· καὶ ᶜ προέκοπτον ἐν τῷ ἰουδαϊσμῷ ὑπὲρ

ᶜ προκόπτω

multos coætaneos ‖ in genere meo, abundantiùs æmu-
πολλοὺς συνηλικιώτας ἐν τῷ γένει μου, περισσοτέρως ζη-

‖ meos

lator exiſtens paternarum mearum traditionum.
λωτὴς ὑπάρχων τῶν πατρικῶν μου παραδόσεων.
Cùm autem ? probauit Deus ille ſeparans me ex vtero ma-
15 ὅτε δὲ εὐδόκησεν ὁ θεὸς ὁ ἀφορίσας με ἐκ κοιλίας μη-
tris meæ, & ª vocans per gratiam ſuam, * Reuelare
16 τρός μου, καὶ καλέσας διὰ τῆς χάριτος αὐτοῦ, ἀποκαλύψαι

? placuit ei qui ſegregauit ª vocauit * Vt reuelaret

Filium ſuum in me, vt euangelizarem illum in Gentibus,
τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἐν ἐμοὶ, ἵνα εὐαγγελίζωμαι αὐτὸν ἐν τοῖς ἔθνεσιν,
continuò non acquieui carni & ſanguini.
εὐθέως οὐ προσανεθέμην σαρκὶ καὶ αἵματι·
Neque veni *in* Hieroſolymam ad ‖ *illos ante me* Apo-
17 οὐδὲ ἀνῆλθον εἰς ἱεροσόλυμα πρὸς τοὺς πρὸ ἐμοῦ ἀπο-

‖ anteceſſores meos

ſtolos: ſed abij in Arabiam: & iterum reuerſus ſum
στόλους· ἀλλ' ἀπῆλθον εἰς ἀραβίαν, καὶ πάλιν ὑπέστρεψα
in Damaſcum. Deinde poſt annos tres veni *in* Hiero-
18 εἰς δαμασκόν. ἔπειτα μετὰ ἔτη τρία ἀνῆλθον εἰς ἱερο-
ſolymam videre Petrum: & manſi apud eum ª dies
σόλυμα ᵈ ἱστορῆσαι πέτρον, καὶ ἐπέμεινα πρὸς αὐτὸν ἡμέρας

ª diebus ᵈ ἱστορέω

quindecim. Alium autem Apoſtolorum *non* vidi *, *ſi non*
19 δεκαπέντε. ἕτερον δὲ τῶν ἀποστόλων οὐκ εἶδον, εἰ μὴ

* neminē, niſi

Iacobum fratrem Domini. Quæ autē ſcribo vobis,
20 ἰάκωβον τὸν ἀδελφὸν τοῦ κυρίου. ἃ δὲ γράφω ὑμῖν,
ecce coram Deo, quia non mentior. Deinde veni
21 ἰδοὺ ἐνώπιον τοῦ θεοῦ, ὅτι οὐ ψεύδομαι. ἔπειτα ἦλθον
in ‖ *regiones* Syriæ & Ciliciæ. Eram autē igno-
22 εἰς τὰ κλίματα τῆς συρίας καὶ τῆς κιλικίας. ἤμην δὲ ἀγνο-

‖ partes

tus facie eccleſiis Iudææ, quæ ? in
ούμενος τῷ προσώπῳ ταῖς ἐκκλησίαις τῆς ἰουδαίας ταῖς ἐν

? erant

Chriſto: Tantùm autē ª *audientes erant,* quoniam * *perſequens* nos
23 χριστῷ· μόνον δὲ ἀκούοντες ἦσαν, ὅτι ὁ διώκων ἡμᾶς

ª auditum habebant, * qui perſequebatur

aliquādo, nunc euangelizat fidem, quam aliquādo ‖ *vaſtabat.*
ποτὲ, νῦν εὐαγγελίζεται τὴν πίστιν ἥν ποτε ἐπόρθει·

‖ expugnabat.

Et ? *glorificabant* in me Deum.
24 καὶ ἐδόξαζον ἐν ἐμοὶ τὸν θεόν.

? clarificabant

CAP. II. β΄.

Deinde poſt quatuordecim annos iterum aſcendi in Hieroſo-
1 Ἔπειτα διὰ δεκατεσσάρων ἐτῶν πάλιν ἀνέβην εἰς ἱεροσό-
lymam cum Barnaba, * *coaſſumens & Titum.*
λυμα μετὰ βαρνάβα, συμπαραλαβὼν καὶ τίτον.

* aſſumpto & Tito.

Aſcendi autem ſecundū reuelationem, & ‖ *expoſui* illis
2 ἀνέβην δὲ κατὰ ἀποκάλυψιν, καὶ ª ἀνεθέμην αὐτοῖς τὸ

‖ contuli cum ª ανατίθημι

Euangelium quod prædico in Gentibus, seorsum autem *in pre-
εὐαγγέλιον ὃ κηρύσσω ἐν τοῖς ἔθνεσι, κατ' ἰδίαν δὲ τοῖς δο-
cio habitis: ne forte in vacuum currerē, aut cucurrissem. Sed neque
3 κοῦσι, μή πως εἰς κενὸν τρέχω, ἢ ἔδραμον. ἀλλ' οὐδὲ
Titus ‖cum me, Græcus existens, coactus est circuncidi:
τίτος ὁ σὺν ἐμοί, ἕλλην ὤν, ᵇἠναγκάσθη ᶜπεριτμηθῆναι·
ᶠPropter autem subintroductos falsos fratres, qui subintro-
4 διὰ δὲ τοὺς παρεισάκτους ψευδαδέλφους, οἵτινες παρεισ-
ierunt explorare libertatem nostram quā habemus in Chri-
ῆλθον κατασκοπῆσαι τὴν ἐλευθερίαν ἡμῶν ἣν ἔχομεν ἐν χρι-
sto Iesu, vt nos in seruitutem redigerent. Quibus neque ad
5 στῷ ἰησοῦ, ἵνα ἡμᾶς καταδουλώσωνται· οἷς οὐδὲ πρὸς
horam cessimus subiectioni, vt veritas Euangelij per-
ὥραν ᵈεἴξαμεν τῇ ὑποταγῇ, ἵνα ἡ ἀλήθεια τοῦ εὐαγγελίου δια-
maneat apud vos. Ab autem ‖visis esse aliquid (quales
6 μείνῃ πρὸς ὑμᾶς. ἀπὸ δὲ τῶν δοκούντων εἶναί τι, ὁποῖοί
aliquādo fuerint, nihil ᶠmihi differt. Faciem Deus hominis
ποτε ἦσαν οὐδέν μοι διαφέρει· πρόσωπον ὁ θεὸς ἀνθρώπου
non accipit) Mihi enim ᵍin precio vehuti, nihil contulerunt.
οὐ λαμβάνει. ἐμοὶ γὰρ οἱ δοκοῦντες, οὐδὲν ᵉπροσανέθεντο.
Sed econtrà *videntes quòd creditum est mihi Euangelium
7 ἀλλὰ τοὐναντίον, ἰδόντες ὅτι πεπίστευμαι τὸ εὐαγγέλιον
præputij sicut Petro circuncisionis. ᶠNam operatus
8 τῆς ἀκροβυστίας, καθὼς πέτρος τῆς περιτομῆς. ὁ γὰρ ἐνεργήσας
Petro in Apostolatum circuncisionis, operatus est & mihi ᵍin
πέτρῳ εἰς ἀποστολὴν τῆς περιτομῆς, ἐνήργησε καὶ ἐμοὶ εἰς τὰ
Gentes) Et *cognoscentes gratiam ‖datam mihi, Iacobus, &
9 ἔθνη. καὶ γνόντες τὴν χάριν τὴν δοθεῖσάν μοι, ἰάκωβος, καὶ
Cephas, & Ioannes, ᶠilli visi columnæ esse, dextras dederunt
κηφᾶς, καὶ ἰωάννης, οἱ δοκοῦντες στῦλοι εἶναι, δεξιὰς ἔδωκαν
mihi & Barnabæ, societatis: vt nos in Gentes, ipsi autem
ἐμοὶ καὶ βαρνάβᾳ κοινωνίας· ἵνα ἡμεῖς εἰς τὰ ἔθνη, αὐτοὶ δὲ
in circuncisionem: Tantùm autem pauperum vt ᵍmeminissemus.
10 εἰς τὴν περιτομήν· μόνον δὲ τῶν πτωχῶν ἵνα μνημονεύωμεν·
quod etiam *studui id ipsum facere. Cùm autē venisset Pe-
11 ὃ καὶ ἐσπούδασα αὐτὸ τοῦτο ποιῆσαι. ὅτε δὲ ἦλθε πέ-
trus in Antiochiam, in faciem ei restiti: quia ᶠvo-
τρος εἰς ἀντιόχειαν, κατὰ πρόσωπον αὐτῷ ἀντέστην· ὅτι κατε-
tandus erat. ᵍAnte enim venire quosdam à Iacobo, cum
12 γνωσμένος ἦν. πρὸ τοῦ γὰρ ἐλθεῖν τινας ἀπὸ ἰακώβου, μετὰ
Gentibus simul edebat: cùm autē venissent, *subduxit & separauit
τῶν ἐθνῶν ᶠσυνήσθιεν· ὅτε δὲ ἦλθον, ὑπέστελλε καὶ ἀφώριζεν
se ipsum, timens eos ‖ex circuncisione. Et ᶠcoassimula-
13 ἑαυτόν, φοβούμενος τοὺς ἐκ περιτομῆς· καὶ συνυπεκρί-
bant ei & cæteri Iudæi: ita vt ᵍBarnabas *simul abduceretur
θησαν αὐτῷ καὶ οἱ λοιποὶ ἰουδαῖοι· ὥστε βαρνάβας ᵍσυναπήχθη
eorum simulatione. Sed cùm vidissem quòd non ‖recto pede incederēt
14 αὐτῶν τῇ ὑποκρίσει. ἀλλ' ὅτε εἶδον ὅτι οὐκ ʰὀρθοποδοῦσι
ad veritatem Euangelij, dixi ᶠPetro coram
πρὸς τὴν ἀλήθειαν τοῦ εὐαγγελίου, εἶπον τῷ πέτρῳ ἔμπροσθεν
omnibus: Si tu Iudæus ᵍexistens, gentiliter viuis, & non Iudaicè:
πάντων, εἰ σὺ ἰουδαῖος ὑπάρχων, ἐθνικῶς ζῇς καὶ οὐκ ἰουδαϊκῶς,
*quid Gentes cogis Iudaizare? Nos natura Iudæi,
15 τί τὰ ἔθνη ἀναγκάζεις ἰουδαΐζειν; ἡμεῖς φύσει ἰουδαῖοι,
& non ex Gentibus peccatores. Scientes ‖quòd non iustificatur
16 καὶ οὐκ ἐξ ἐθνῶν ἁμαρτωλοί· εἰδότες ὅτι οὐ δικαιοῦται
homo ex operibus legis, ᶠsi non per fidem Iesu Christi:
ἄνθρωπος ἐξ ἔργων νόμου, ἐὰν μὴ διὰ πίστεως ἰησοῦ χριστοῦ,
& nos in ᵍChristum Iesum credidimus: vt iustificaremur
καὶ ἡμεῖς εἰς χριστὸν ἰησοῦν ἐπιστεύσαμεν, ἵνα δικαιωθῶμεν
ex fide Christi, & non ex operibus legis: propter quod nō iustificabi-
ἐκ πίστεως χριστοῦ, καὶ οὐκ ἐξ ἔργων νόμου· διότι οὐ δικαιωθή-
tur ex operibus legis omnis caro. *Si verò quærentes
17 σεται ἐξ ἔργων νόμου πᾶσα σάρξ. εἰ δὲ ζητοῦντες
iustificari in Christo, ‖reperiamur & ipsi peccatores, nunquid
δικαιωθῆναι ἐν χριστῷ, εὑρέθημεν καὶ αὐτοὶ ἁμαρτωλοί, ἆρα
Christus peccati minister ᶠ? Absit. Si enim quæ destru-
18 χριστὸς ἁμαρτίας διάκονος; μὴ γένοιτο. εἰ γὰρ ἃ κατέλυ-
xi hæc iterum ædifico, præuaricatorem meipsum constituo.
σα ταῦτα πάλιν οἰκοδομῶ, παραβάτην ἐμαυτὸν συνίστημι.
Ego enim per legem legi mortuus sum, vt Deo viuam: Christo
19 ἐγὼ γὰρ διὰ νόμου νόμῳ ἀπέθανον, ἵνα θεῷ ζήσω, χριστῷ
concrucifixus sum. Viuo autem, non ᵍamplius ego: viuit verò in me
20 συνεσταύρωμαι. ζῶ δέ, οὐκέτι ἐγώ, ζῇ δὲ ἐν ἐμοὶ
Christus. Quòd autē nunc viuo in carne, in fide viuo filij Dei,
χριστός· ὃ δὲ νῦν ζῶ ἐν σαρκί, ἐν πίστει ζῶ τῇ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ
*diligentis me & ‖tradentis semetipsum pro me.
τοῦ ἀγαπήσαντός με, καὶ παραδόντος ἑαυτὸν ὑπὲρ ἐμοῦ.
Non abiicio gratiam Dei. Si enim per legem iustitia,
21 οὐκ ἀθετῶ τὴν χάριν τοῦ θεοῦ· εἰ γὰρ διὰ νόμου δικαιοσύνη,
ergo Christus gratis mortuus est.
ἄρα χριστὸς δωρεὰν ἀπέθανεν.

Marg.: *iis qui videbantur aliquid esse: ‖quimecū erat cùm esset Gentilis, cōpulsus ᵇἀναγκάζω ᶜπεριτέμνω ᶠsed ᵈεἴκω ‖iis qui videbantur ᶠmea interest. Personam ᵍqui videbātur esse aliquid, ᵉπροστίθημι *cùm vidissent ᶠQui enim est ᵍinter *cùm cognouissent ‖quæ data est ᶠqui videbātur ᵍmemores essemus. *solicitus fui hoc ᶠreprehēsibilis ᵍPriùs enim quàm venirent quidam *subtrahebat & segregabat ᶠσυνεσθίω ‖qui erant ᶠsimulationi eius cōsenserūt ᵍ& *duceretur ab eis in illam simulationem. ᵍσυναπάγω ‖rectè ambularent ʰὀρθοποδέω ᶠCephæ ᵍcùm sis, *quomodo ‖autem ᶠnisi ᵍChristo Iesu *Quod ‖inuenti sumus ᶠest? ᵍIam *qui dilexit ‖tradidit

CAP. III. γ.

O insensati Galatæ, quis vos fascinauit veritati ᵇnon
1 Ω ἀνόητοι γαλάται, τίς ὑμᾶς ᵃἐβάσκανε ἀληθείᾳ μὴ
ᵇobsequi, quibus ob oculos Iesus Christus proscriptus est, in
πείθεσθαι, οἷς κατ' ὀφθαλμοὺς ἰησοῦς χριστὸς προεγράφη, ἐν
vobis crucifixus? Hoc solùm volo discere à vobis:
2 ὑμῖν ἐσταυρωμένος; τοῦτο μόνον θέλω μαθεῖν ἀφ' ὑμῶν,

Marg.: ᵃβασκαίνω ᵇobedire, ante quorum

Ex operibus legis Spiritum accepistis, an ex auditu fidei?
ἐξ ἔργων νόμου τὸ πνεῦμα ἐλάβετε, ἢ ἐξ ἀκοῆς πίστεως;
Sic *insensati estis, ‖incepti spiritu, nunc carne
3 οὕτως ἀνόητοί ἐστε, ᵇἐναρξάμενοι πνεύματι, νῦν σαρκὶ
consummemini? Tanta passi estis ᶠfrustrà? si modò & frustrà.
4 ἐπιτελεῖσθε; τοσαῦτα ἐπάθετε εἰκῇ; εἴ γε καὶ εἰκῇ.
Ille ergo ᵍsubministrans vobis Spiritum, & *efficiens virtu-
5 ὁ οὖν ἐπιχορηγῶν ὑμῖν τὸ πνεῦμα, καὶ ἐνεργῶν δυνά-
tes in vobis: ex operibus legis, an ex auditu fidei?
μεις ἐν ὑμῖν, ἐξ ἔργων νόμου ἢ ἐξ ἀκοῆς πίστεως;
Sicut ᶠ, Abraham credidit Deo, & reputatum est illi
6 καθὼς ἀβραὰμ ἐπίστευσε τῷ θεῷ, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ
ad iustitiam. Cognoscite ergo quia qui ex fide ‖,
7 εἰς δικαιοσύνην. γινώσκετε ἄρα ὅτι οἱ ἐκ πίστεως,
ij sunt filij Abrahæ. Prouidens autem Scriptura quia
8 οὗτοί εἰσιν υἱοὶ ἀβραάμ. προϊδοῦσα δὲ ἡ γραφὴ ὅτι
ex fide iustificat Gentes Deus, ᵍpræeuangelizauit
ἐκ πίστεως δικαιοῖ τὰ ἔθνη ὁ θεός, προευηγγελίσατο τῷ
Abrahæ, Quia benedicentur in te omnes Gentes.
ἀβραάμ, ὅτι ἐνευλογηθήσονται ἐν σοὶ πάντα τὰ ἔθνη.
*Itaque qui ex fide, benedicentur cum fideli Abraham.
9 ὥστε οἱ ἐκ πίστεως εὐλογοῦνται σὺν τῷ πιστῷ ἀβραάμ.
Quicúque enim ex operibus legis sunt, sub *execratione sunt. Scri-
10 ὅσοι γὰρ ἐξ ἔργων νόμου εἰσίν, ὑπὸ κατάραν εἰσί· γέ-
ptum est enim, ‖Execrabilis omnis qui non permanserit in omnibus
γραπται γάρ, ἐπικατάρατος πᾶς ὃς οὐκ ἐμμένει ἐν πᾶσι τοῖς
ᶠscriptis in libro legis, ᵍad faciendum ea.
γεγραμμένοις ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ νόμου, τοῦ ποιῆσαι αὐτά.
Quoniā autem in lege nemo iustificatur apud Deum,
11 ὅτι δὲ ἐν τῷ νόμῳ οὐδεὶς δικαιοῦται παρὰ τῷ θεῷ,
manifestū *: quia iustus ex fide viuet. At lex ‖ non
12 δῆλον, ὅτι ὁ δίκαιος ἐκ πίστεως ζήσεται. ὁ δὲ νόμος οὐκ
est ex fide: sed ᶠfaciens ea ᵍhomo, viuet in
ἔστιν ἐκ πίστεως· ἀλλ' ὁ ποιήσας αὐτὰ ἄνθρωπος ζήσεται ἐν
illis. Christus nos redemit de *execratione le-
13 αὐτοῖς. χριστὸς ἡμᾶς ἐξηγόρασεν ἐκ τῆς κατάρας τοῦ νό-
gis, factus pro nobis ‖execratio. (Scriptum est enim: ᶠExecra-
μου, γενόμενος ὑπὲρ ἡμῶν κατάρα· γέγραπται γάρ, ἐπικατά-
bilis omnis ᶠsuspensus in ligno.) Vt in ᵍGentes
14 ρατος πᾶς ὁ κρεμάμενος ἐπὶ ξύλου· ἵνα εἰς τὰ ἔθνη
benedictio Abrahæ fieret in Christo Iesu: vt pollicitationem
ἡ εὐλογία τοῦ ἀβραὰμ γένηται ἐν χριστῷ ἰησοῦ, ἵνα τὴν ἐπαγγελίαν
Spiritus accipiamus per fidem. *(Secundum hominem
15 τοῦ πνεύματος λάβωμεν διὰ τῆς πίστεως. κατὰ ἄνθρωπον
dico) tamen hominis ‖authenticum testamentum nemo ᶠabro-
λέγω, ὅμως ἀνθρώπου κεκυρωμένην διαθήκην οὐδεὶς ἀθε-
gat, aut superordinat. At Abrahæ dictæ sunt
16 τεῖ ἢ ἐπιδιατάσσεται. τῷ δὲ ἀβραὰμ ᵈἐρρέθησαν αἱ
promissiones, & semini eius. Non dicit, ᶠSeminibus,
ἐπαγγελίαι, καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ· οὐ λέγει, τοῖς σπέρμασιν,
quasi in multis: sed quasi in vno, Et semini ᵍ, qui est
ὡς ἐπὶ πολλῶν, ἀλλ' ὡς ἐφ' ἑνός· καὶ τῷ σπέρματί σου, ὅς ἐστι
Christus. Hoc autem dico, testamentum *ante authenticatum
17 χριστός. τοῦτο δὲ λέγω, διαθήκην προκεκυρωμένην
à Deo in Christum, quæ post annos quadringentos & triginta fa-
ὑπὸ τοῦ θεοῦ εἰς χριστόν, ὁ μετὰ ἔτη τετρακόσια καὶ τριάκοντα γε-
cta ‖ lex, non ᶠirritat, ad abolendam promissionem.
γονὼς νόμος οὐκ ἀκυροῖ, εἰς τὸ καταργῆσαι τὴν ἐπαγγελίαν.
ᵍSi enim ex lege hæreditas, nō *amplius ex promissione.
18 εἰ γὰρ ἐκ νόμου ἡ κληρονομία, οὐκέτι ἐξ ἐπαγγελίας· τῷ
At Abrahæ ‖ per repromissionem ᶠgratificatus est Deus.
δὲ ἀβραὰμ δι' ἐπαγγελίας ᵉκεχάρισται ὁ θεός.
Quid igitur lex? ᵍtransgressionum causa apposita est,
19 τί οὖν; ὁ νόμος τῶν παραβάσεων χάριν ᶠπροσετέθη,
ᶠvsque quò veniret semen cui *promissum erat, ordinata per
ἄχρις οὗ ἔλθῃ τὸ σπέρμα ᾧ ἐπήγγελται, διαταγεὶς δι'
angelos in manu mediatoris. At mediator ‖, vnius non est:
20 ἀγγέλων ἐν χειρὶ μεσίτου. ὁ δὲ μεσίτης, ἑνὸς οὐκ ἔστιν·
at Deus ‖vnus est. Ergo lex aduersus promissa
21 ὁ δὲ θεός, εἷς ἐστιν. ὁ οὖν νόμος κατὰ τῶν ἐπαγγελιῶν
Dei? Absit. Si enim data esset lex ᶠpotens viuifica-
τοῦ θεοῦ; μὴ γένοιτο. εἰ γὰρ ἐδόθη νόμος ὁ δυνάμενος ζωοποιῆ-
re, verè ex lege esset iustitia. Sed conclusit
22 σαι, ὄντως ἐκ νόμου ἦν ἡ δικαιοσύνη. ἀλλὰ συνέκλεισεν
scriptura omnia sub peccato, vt promissio ex fide
ἡ γραφὴ πάντα ὑπὸ ἁμαρτίαν, ἵνα ἡ ἐπαγγελία ἐκ πίστεως
Iesu Christi daretur credentibus. ᵍAnte venire fi-
23 ἰησοῦ χριστοῦ δοθῇ τοῖς πιστεύουσι. πρὸ τοῦ ἐλθεῖν τὴν πί-
dem, sub lege custodiebamur, conclusi in *fu-
στιν, ὑπὸ νόμον ᶠἐφρουρούμεθα, συγκεκλεισμένοι εἰς τὴν μέλ-
turam fidem reuelari. Itaque lex, pæ-
24 λουσαν πίστιν ἀποκαλυφθῆναι. ὥστε ὁ νόμος παι-
dagogus noster fuit in ᶠChristum, vt ex fide iustifi-
δαγωγὸς ἡμῶν γέγονεν εἰς χριστόν, ἵνα ἐκ πίστεως δικαιω-
caremur. ᵍVeniente autem fide, non amplius sub pæda
25 θῶμεν· ἐλθούσης δὲ τῆς πίστεως, οὐκέτι ὑπὸ παιδα-
gogo sumus. Omnes *filij Dei estis per fidem
26 γωγόν ἐσμεν. πάντες υἱοὶ θεοῦ ἐστε διὰ τῆς πίστεως
in Christo Iesu. Quicunque enim in ‖Christum baptizati estis,
27 ἐν χριστῷ ἰησοῦ. ὅσοι γὰρ εἰς χριστὸν ἐβαπτίσθητε,

Marg.: *stulti ‖vt cùm cœperitis ᵇἐνάρχω ᶠsine causa? si tamen sine causa. Qui ᵍtribuit *operatur ᶠscriptum est: ‖sunt, ᵍprænuntiauit ᵉἐνευλογέω *Igitur qui sunt *maledicto ‖Maledictus ᶠquæ scripta sunt ᵍvt faciat *est: ‖autem ᶠqui fecerit *maledicto ‖maledictum quia ᶠMaledictus ᶠqui pendet ᵍGentibus *Fratres, ‖confirmatum ᶠspernit, ᵈἀγορεύω ᶠEt ᵍtuo, *confirmatum ‖est ᶠirritum facit ad euacuādam ᵍNam *iam ‖autem ᶠdonauit ᵉχαρίζω ᵍPropter transgressiones ᶠπροστίθημι ᶠdonec *promiserat, ‖autem ᶠquæ posset ᵍPriùs autem quàm veniret fides, ᶠφρουρέω *eam quæ reuelanda erat ᶠChristo, ᵍAt vbi venit fides, iam non *enim ‖Christo

Christum induistis. Non est Iudæus neque Græcus: non
χριστὸν [g] ἐνεδύσασθε. οὐκ ἔνι ἰουδαῖος οὐδὲ ἕλλην· οὐκ 28
est seruus neque liber, non est masculus [h] & fœmina. omnes
ἔνι δοῦλος οὐδὲ ἐλεύθερος, οὐκ ἔνι ἄρσεν καὶ θῆλυ. πάντες 29
enim vos ‖ vnus estis in Christo Iesu. Si autem [?] Christi, ergo
γὰρ ὑμεῖς εἷς ἐστὲ ἐν χριστῷ ἰησοῦ. εἰ δὲ τοῦ χριστοῦ, ἄρα 30
Abrahæ semen estis, & secundum promissionem hæredes.
τοῦ ἀβραὰμ σπέρμα ἐστὲ, καὶ κατ' ἐπαγγελίαν κληρονόμοι.

CAP. IIII. δ'.

Dico autē, *ad quantum tempus* hæres ‖ *infans* est, nihil
Λέγω δὲ, ἐφ' ὅσον χρόνον ὁ κληρονόμος νήπιός ἐστιν, οὐδὲν 1
differt [?] seruo, dominus omnium *existens*: Sed sub *tuto-*
διαφέρει δούλου, κύριος πάντων ὤν, ἀλλὰ ὑπὸ ἐπιτρό- 2
res est & curatoribus, vsque præfinitionem Patris.
πους ἐστὶ καὶ οἰκονόμους, ἄχρι τῆς προθεσμίας τοῦ πατρός.
Ita & nos, cùm essemus ‖ *infantes*, sub elementis mundi
οὕτω καὶ ἡμεῖς ὅτε ἦμεν νήπιοι, ὑπὸ τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου 3
eramus [?] *seruituti addicti.* Cùm *verò* venit plenitudo
ἦμεν δεδουλωμένοι. ὅτε δὲ ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ 4
temporis, emisit Deus Filium suum, factum ex mu-
χρόνου, ἐξαπέστειλεν ὁ θεὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ, γενόμενον ἐκ γυ-
liere, factum sub lege: Vt eos qui sub legem [?] redi-
ναικός, γενόμενον ὑπὸ νόμον, ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμον [a] ἐξα- 5
meret, vt adoptionem filiorū reciperemus. Quoniā autē estis filij,
γοράσῃ, ἵνα τὴν υἱοθεσίαν ἀπολάβωμεν. ὅτι δέ ἐστε υἱοί, 6
misit Deus Spiritum Filij sui in cor-
ἐξαπέστειλεν ὁ θεὸς τὸ πνεῦμα τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ εἰς τὰς καρ-
da vestra, clamantem, Abba, (Pater.) Itaque nō ‖ *ampliùs es* seruus,
δίας ὑμῶν, κρᾶζον, ἀββᾶ, ὁ πατήρ. ὥστε οὐκ ἔτι εἶ δοῦλος, 7
sed filius. [?] Si *verò* filius, & hæres *Dei* per [?] *Christum.*
ἀλλ' υἱός· εἰ δὲ υἱὸς, καὶ κληρονόμος θεοῦ διὰ χριστοῦ.
Sed tunc quidem ignorantes Deum, seruiebatis [?] non
ἀλλὰ τότε μὲν οὐκ εἰδότες θεὸν, ἐδουλεύσατε τοῖς μὴ 8
natura ‖ *existētibus diis.* Nunc autē [?] *cognoscētes* Deum, [?] *magis autem*
φύσει οὖσι θεοῖς. νῦν δὲ γνόντες θεὸν, μᾶλλον δὲ 9
cogniti à Deo, quomodo conuertimini iterum ad infir-
γνωσθέντες ὑπὸ θεοῦ, πῶς ἐπιστρέφετε πάλιν ἐπὶ τὰ ἀσθε-
ma & egena elementa, quibus denuo *desuper* seruire vultis?
νῆ καὶ πτωχὰ στοιχεῖα, οἷς πάλιν ἄνωθεν δουλεύειν θέλετε;
Dies obseruatis & menses, & tempora, & an-
ἡμέρας παρατηρεῖσθε, καὶ μῆνας, καὶ καιροὺς, καὶ ἐνιαυ- 10
nos. Timeo vos, ne fortè [?] *frustrà fatigatus fuerim erga vos.*
τούς. φοβοῦμαι ὑμᾶς, μή πως εἰκῇ κεκοπίακα εἰς ὑμᾶς. 11
Estote sicut ego, quia & ego sicut vos: fratres, obsecro
γίνεσθε ὡς ἐγὼ, ὅτι κἀγὼ ὡς ὑμεῖς, ἀδελφοὶ, δέομαι 12
vos. nihil ‖ *me iniuria affecistis.* Scitis autem quia per infirmitatem
ὑμῶν. οὐδέν με ἠδικήσατε· οἴδατε δὲ ὅτι δι' ἀσθένειαν 13
carnis euangelizaui vobis [?] *priùs.*
τῆς σαρκὸς εὐηγγελισάμην ὑμῖν τὸ πρότερον·
Et [?] *experimentum mei* in carne mea non [?] *pro nihilo*
καὶ τὸν πειρασμόν μου τὸν ἐν τῇ σαρκί μου οὐκ ἐξουθε- 14
habuistis neque respuistis: sed sicut angelum Dei excepistis
νήσατε οὐδὲ [b] ἐξεπτύσατε· ἀλλ' ὡς ἄγγελον θεοῦ ἐδέξασθέ
me, sicut Christum Iesum. [?] *Quæ igitur erat* beatitudo
με, ὡς χριστὸν ἰησοῦν. τίς οὖν ἦν ὁ μακαρισμὸς 15
vestra? ‖ *Testor* enim vobis, quia si [?] *possibile,* oculos ve-
ὑμῶν; μαρτυρῶ γὰρ ὑμῖν, ὅτι εἰ δυνατὸν, τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑ-
stros [?] *effodientes* dedissetis mihi. [?] *Itaque* inimicus vobis
μῶν [d] ἐξορύξαντες ἂν ἐδώκατέ μοι. ὥστε ἐχθρὸς ὑμῶν 16
factus sum verum dicens vobis? Æmulantur vos non bene:
γέγονα ἀληθεύων ὑμῖν; ζηλοῦσιν ὑμᾶς οὐ καλῶς· 17
sed excludere vos volunt, vt illos æmulemini.
ἀλλὰ ἐκκλεῖσαι ὑμᾶς θέλουσιν, ἵνα αὐτοὺς ζηλοῦτε.
Bonum autem [?] *æmulari* in bono semper: & non tantùm ‖ *in*
καλὸν δὲ τὸ ζηλοῦσθαι ἐν καλῷ πάντοτε, καὶ μὴ μόνον ἐν 18
adesse me apud vos. [?] *Nati* mei, quos iterum
τῷ παρεῖναί με πρὸς ὑμᾶς. τεκνία μου, οὓς πάλιν 19
parturio, [?] *vsque quò* formetur Christus in vobis: Vellem autem
ὠδίνω, ἄχρις οὗ [c] μορφωθῇ χριστὸς ἐν ὑμῖν· ἤθελον δὲ 20
adesse [?] *ad* vos modò, & mutare vocem meam: quoniā
παρεῖναι πρὸς ὑμᾶς ἄρτι, καὶ ἀλλάξαι τὴν φωνήν μου· ὅτι
[?] *hæsito* in vobis. Dicite mihi ‖ sub legem *volen-*
ἀπορoῦμαι ἐν ὑμῖν. λέγετέ μοι οἱ ὑπὸ νόμον θέλον- 21
tes esse, legem non [?] *auditis?* Scriptum est enim, Quoniā Abraham
τες εἶναι, τὸν νόμον οὐκ ἀκούετε; γέγραπται γὰρ ὅτι ἀβραὰμ 22
duos filios habuit, vnum de ancilla, & vnum de libera.
δύο υἱοὺς ἔσχεν, ἕνα ἐκ τῆς παιδίσκης, καὶ ἕνα ἐκ τῆς ἐλευθέρας.
[?] *Et* qui quidē de ancilla, secundum carnem natus est: qui autē de
ἀλλ' ὁ μὲν ἐκ τῆς παιδίσκης, κατὰ σάρκα γεγέννηται· ὁ δὲ ἐκ 23
libera, per repromissionem. Quæ sunt [?] *allego-*
τῆς ἐλευθέρας, διὰ τῆς ἐπαγγελίας· ἅτινά ἐστιν ἀλληγο- 24
rizata. Hæc enim sunt duo testamenta. Vnum quidem à monte
ρούμενα· αὗται γάρ εἰσιν αἱ δύο διαθῆκαι, μία μὲν ἀπὸ ὄρους
Sina, in seruitutem generans, quæ est Agar. ‖ *Nam Agar*
σινᾶ, εἰς δουλείαν γεννῶσα, ἥτις ἐστὶν ἄγαρ· τὸ γὰρ ἄγαρ 25
Sina mons est in Arabia: [?] *quadrat autem* nunc Hierusa-
σινᾶ ὄρος ἐστὶν ἐν τῇ ἀραβίᾳ, συστοιχεῖ δὲ τῇ νῦν ἱερουσα-
lem, [?] seruit *verò* cum filiis suis.
λὴμ, δουλεύει δὲ μετὰ τῶν τέκνων αὐτῆς.

Margin: [g] ἐνδύω · [?] neque · ‖ vnum · [?] vos · [?] quanto tempore · ‖ paruulus · [?] à · [?] cùm sit · [?] tutoribus & actoribus est vsque ad præfinitū tempus à Patre: · ‖ paruuli, · [?] seruientes. · At vbi · [?] erant · [a] ἐξαγοράζω · ‖ iam est · [?] Quòd · [?] Deum. · [?] iis qui · ‖ sunt dij · [?] cùm cognoueritis · [?] imò sitis · [?] sine causa laborauerim in vobis. · ‖ me læsistis. · [?] iam pridem: · [?] tentationem meam · [?] spreuistis · [b] ἐκπτύω · [?] Vbi est ergo · [?] δέχομαι · ‖ Testimonium perhibeo · [?] fieri posset, · [?] eruissetis, & · [?] Ergo · [d] ἐξορύττω · [?] æmulamini · ‖ cùm præsens sum · [?] Filioli · [?] donec · [c] μορφόω · [?] apud · [?] confundor · ‖ qui vultis · [?] legistis? · [?] Sed · [?] per allegoriā dicta. · ἀλληγορέω · enim · [?] qui coniunctus est ei, quæ est · [?] &

Illa autē [?] *sublimis* Hierusalem, libera est: quæ est mater
26 ἡ δὲ ἄνω ἱερουσαλὴμ, ἐλευθέρα ἐστὶν, ἥτις ἐστὶ μήτηρ
‖ *omnium nostrum.* Scriptum est enim: Lætare sterilis [?] non
27 πάντων ἡμῶν· γέγραπται γὰρ, εὐφράνθητι στεῖρα ἡ οὐ
patiens: erumpe & clama, [?] non *parturiens*: quia multi
τίκτουσα, [g] ῥῆξον καὶ βόησον ἡ οὐκ ὠδίνουσα· ὅτι πολλὰ τὰ
[?] *nati* desertæ, magis quàm ‖ *habentis* virum.
τέκνα τῆς ἐρήμου μᾶλλον ἢ τῆς ἐχούσης τὸν ἄνδρα.
Nos autem, fratres, secundum Isaac, promissionis [?] *nati*
28 ἡμεῖς δὲ, ἀδελφοὶ, κατὰ ἰσαὰκ, ἐπαγγελίας τέκνα
sumus. Sed quomodo tunc is secundum carnem [?] *genitus*, persequebatur
29 ἐσμέν. ἀλλ' ὥσπερ τότε ὁ κατὰ σάρκα γεννηθεὶς, ἐδί-
batur eū qui secūdū spiritum, ita & nunc. Sed quid dicit
30 ωκε τὸν κατὰ πνεῦμα, οὕτω καὶ νῦν. ἀλλὰ τί λέγει
Scriptura? Eiice ancillam & filium eius. non enim
ἡ γραφή; ἔκβαλε τὴν παιδίσκην καὶ τὸν υἱὸν αὐτῆς. οὐ γὰρ μὴ
hæres erit filius ancillæ cum filio liberæ.
κληρονομήσῃ ὁ υἱὸς τῆς παιδίσκης μετὰ τοῦ υἱοῦ τῆς ἐλευθέρας.
‖ *Nempe*, fratres, non sumus ancillæ [?] *nati*, sed
31 ἄρα, ἀδελφοὶ, οὐκ ἐσμὲν παιδίσκης τέκνα, ἀλλὰ τῆς
liberæ. libertate *igitur* qua Christus nos liberauit,
ἐλευθέρας. τῇ ἐλευθερίᾳ οὖν ᾗ χριστὸς ἡμᾶς ἠλευθέρωσε.

CAP. V. ε'.

Stare, & [?] *ne* iterum iugo seruitutis ‖ *implicamini.*
1 [a] Στήκετε, καὶ μὴ πάλιν ζυγῷ δουλείας [b] ἐνέχεσθε.
Ecce ego Paulus dico vobis, quoniam si circuncidamini, Chri-
2 ἴδε ἐγὼ παῦλος λέγω ὑμῖν, ὅτι ἐὰν περιτέμνησθε, χρι-
stus vobis nihil proderit. Testificor autem rursus
3 στὸς ὑμᾶς οὐδὲν ὠφελήσει. μαρτύρομαι δὲ πάλιν
omni homini circuncidenti se, quoniam debitor est [?] *totam*
παντὶ ἀνθρώπῳ περιτεμνομένῳ, ὅτι ὀφειλέτης ἐστὶν ὅλον
legem faciens. *Aboliti* estis à Christo,
4 τὸν νόμον ποιῆσαι. [c] κατηργήθητε ἀπὸ τοῦ χριστοῦ,
qui*cunque* in lege iustificamini: [?] gratia excidistis.
οἵτινες ἐν νόμῳ δικαιοῦσθε· τῆς χάριτος [d] ἐξεπέσατε.
Nos enim spiritu, ex fide, spem iustitiæ
5 ἡμεῖς γὰρ πνεύματι ἐκ πίστεως ἐλπίδα δικαιοσύνης
expectamus. [?] In *enim* Christo Iesu neque circuncisio
6 ἀπεκδεχόμεθα. ἐν γὰρ χριστῷ ἰησοῦ οὔτε περιτομή
aliquid valet, neque [?] præputium: sed fides [?] per charitatem *ef-*
τι ἰσχύει, οὔτε ἀκροβυστία, ἀλλὰ πίστις δι' ἀγάπης ἐνερ-
ficax. Currebatis [?] *pulchrè*, quis vos ‖ *intercidit* ve-
7 γουμένη. ἐτρέχετε καλῶς, τίς ὑμᾶς [e] ἐνέκοψε τῇ ἀ-
ritati non [?] *suaderi?* Persuasio non [?] *ex vocan-*
8 ληθείᾳ μὴ πείθεσθαι; ἡ πεισμονὴ οὐκ ἐκ τοῦ καλοῦν-
te vos. Modicum fermentū totam massam [?] *fermentat.*
9 τος ὑμᾶς. μικρὰ ζύμη ὅλον τὸ φύραμα ζυμοῖ.
Ego confido in ‖ *vos* in Domino, quòd nihil aliud sa-
10 ἐγὼ πέποιθα εἰς ὑμᾶς ἐν κυρίῳ, ὅτι οὐδὲν ἄλλο φρο-
pietis: [?] *at conturbans* vos; portabit iudicium, quicūque [?] *fuerit.*
νήσετε. ὁ δὲ ταράσσων ὑμᾶς βαστάσει τὸ κρίμα, ὅστις ἂν ᾖ.
Ego autem, fratres, si circuncisionem adhuc prædico, quid adhuc
11 ἐγὼ δὲ, ἀδελφοὶ, εἰ περιτομὴν ἔτι κηρύσσω, τί ἔτι
persecutionē patior? [?] *Nēpe abolitum* est scandalum crucis.
διώκομαι; ἄρα κατήργηται τὸ σκάνδαλον τοῦ σταυροῦ.
Vtinam & abscindantur ‖ *inquietantes vos.*
12 ὄφελον καὶ ἀποκόψονται οἱ ἀναστατοῦντες ὑμᾶς.
Vos enim in [?] *libertate* vocati estis, fratres: tantùm ne
13 ὑμεῖς γὰρ ἐπ' ἐλευθερίᾳ ἐκλήθητε, ἀδελφοί· μόνον μὴ
libertatem in occasionem [?] *carni:* sed per chari-
τὴν ἐλευθερίαν εἰς ἀφορμὴν τῇ σαρκὶ, ἀλλὰ διὰ τῆς ἀγά-
tatem seruite [?] *alij alijs.* *Nam* omnis ‖ lex in vno ser-
14 πης δουλεύετε ἀλλήλοις· ὁ γὰρ πᾶς νόμος ἐν ἑνὶ λό-
mone impletur, *in illo*, Diliges proximum tuū sicut teipsum.
γῳ πληροῦται, ἐν τῷ, ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτόν.
[?] *Si verò alij alios* mordetis & comeditis, videte ne ab
15 εἰ δὲ ἀλλήλους δάκνετε καὶ κατεσθίετε, βλέπετε μὴ ὑπὸ
inuicem consumamini. Dico autem, Spiritu ambu-
16 ἀλλήλων ἀναλωθῆτε. λέγω δὲ, πνεύματι περιπα-
late, & [?] *concupiscentiam* carnis non ‖ *perficiatis.*
τεῖτε, καὶ ἐπιθυμίαν σαρκὸς οὐ μὴ τελέσητε.
Nam caro [?] concupiscit aduersus spiritum: *at* spiritus [?] aduer-
17 ἡ γὰρ σὰρξ ἐπιθυμεῖ κατὰ τοῦ πνεύματος, τὸ δὲ πνεῦμα κα-
sus carnem. hæc [?] *autem opponuntur alia alijs:* vt non quæcunque
τὰ τῆς σαρκός· ταῦτα δὲ ἀντίκειται ἀλλήλοις, ἵνα μὴ ἃ ἂν
vultis, illa faciatis. ‖ Si *verò* spiritu ducimini, non estis
18 θέλητε, ταῦτα ποιῆτε. εἰ δὲ πνεύματι ἄγεσθε, οὐκ ἐστὲ
[?] *ab* lege. Manifesta autē sunt opera carnis, quæ sunt,
19 ὑπὸ νόμον. φανερὰ δέ ἐστι τὰ ἔργα τῆς σαρκός, ἅτινά ἐστι,
adulterium, fornicatio, *impuritas*, [?] *proteruia:* *Idololatria;*
20 μοιχεία, πορνεία, ἀκαθαρσία, ἀσέλγεια· εἰδωλολατρεία,
veneficium, inimicitiæ, cōtētiones, æmulationes, iræ, rixæ, dissensiones,
φαρμακεία, ἔχθραι, ἔρεις, ζῆλοι, θυμοὶ, ἐριθεῖαι, διχοστασίαι,
sectæ: Inuidiæ, homicidia, ebrietates, comessationes, & similia
21 αἱρέσεις· φθόνοι, φόνοι, μέθαι, κῶμοι, καὶ τὰ ὅμοια
his. quæ [?] *dico* vobis, sicut & prædixi, quoniam ‖ talia
τούτοις, ἃ προλέγω ὑμῖν, καθὼς καὶ προεῖπον, ὅτι οἱ τὰ τοιαῦτα
agentes, regnum Dei non [?] *hæreditabunt.*
πράσσοντες βασιλείαν θεοῦ οὐ κληρονομήσουσιν·

Margin: [?] quæ sursum est · ‖ nostra. · [?] quæ · [?] quæ · [g] ῥήγνυμι · [?] filij · ‖ eius quæ habet · [?] filij · [?] qui natus fuerat · ‖ Itaque · [?] filij, · [?] nolite · ‖ contineri. · [a] ἵστημι · [b] ἐνέχω · [?] vniuersæ legis faciendæ. · Euacuati · [c] καταργέω · [?] à · [d] ἐκπίπτω · [?] Nam · [?] quæ operatur · [?] bene · ‖ impediuit · [e] ἐγκόπτω · [?] obedire? · [?] est ex eo qui vocat · [?] corrumpit. · ‖ vobis · [?] qui autem conturbat · [?] est ille. · [?] Ergo euacuatū · ‖ qui vos conturbant. · [?] libertatem · [?] detis carnis: · [?] inuicem. · ‖ enim · [?] Quòd si inuicem · [?] desideria · ‖ perficietis. · [?] enim · [?] autem · [?] enim sibi inuicem aduersantur: · ‖ Quòd · [?] sub · [?] immunditia, impudicitia, luxuria, Idolorū seruitus, veneficia, · [?] prædico · ‖ qui agunt · [?] consequētur,

At fructus * Spiritus est, charitas, gaudium, pax,
ὁ δὲ καρπὸς τοῦ πνεύματός ἐστιν ἀγάπη, χαρὰ, εἰρήνη, 22
longanimitas, benignitas, bonitas, fides, Mansuetudo,
μακροθυμία, χρηστότης, ἀγαθωσύνη, πίστις, πρᾳότης, 23
continentia: "Aduersus huiusmodi non est lex. Qui autē * Christi,
ἐγκράτεια· κατὰ τῶν τοιούτων οὐκ ἔστι νόμος. οἱ δὲ τοῦ χριστοῦ, 24
carnem ‖ crucifixerunt cum ? affectibus, & concupiscentiis.
τὴν σάρκα ἐσταύρωσαν σὺν τοῖς παθήμασι, καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις.
Si viuimus spiritu, spiritu & ambulemus.
εἰ ζῶμεν πνεύματι, πνεύματι καὶ [h] στοιχῶμεν. 25
Non efficiamur inanis gloriæ cupidi, "alij alios prouocantes,
μὴ γινώμεθα κενόδοξοι, ἀλλήλους προκαλούμενοι, 26
‖ alij aliis inuidentes.
ἀλλήλοις φθονοῦντες.

* autem
‖ patientia, modestia, castitas.
* sunt
‖ suam
* vitiis,
[h] στοιχέω
" inuicem

CAP. VI. ς´.

Fratres, si & præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos * spirituales instruite huiusmodi in
Ἀδελφοί, ἐὰν καὶ [a] προληφθῇ ἄνθρωπος ἔν τινι παραπτώματι, ὑμεῖς οἱ πνευματικοὶ καταρτίζετε τὸν τοιοῦτον ἐν 1
spiritu lenitatis, considerans teipsum, ne & tu tenteris.
πνεύματι πρᾳότητος, σκοπῶν σεαυτὸν μὴ καὶ σὺ πειρασθῇς.
‖ Alij aliorum onera portate: & sic adimplebitis
ἀλλήλων τὰ βάρη βαστάζετε, καὶ οὕτως [b] ἀναπληρώσατε 2
legem Christi. * Si enim videtur quis esse aliquid, ? nihil existens,
τὸν νόμον τοῦ χριστοῦ. εἰ γὰρ δοκεῖ τις εἶναί τι, μηδὲν ὤν, 3
seipsum animo fallit. At opus " suum probet vnusquisque: & * tunc in seipsum tantùm ‖ gloriationem habebit, & non in
ἑαυτὸν φρεναπατᾷ. τὸ δὲ ἔργον ἑαυτοῦ δοκιμαζέτω ἕκαστος· καὶ τότε εἰς ἑαυτὸν μόνον τὸ καύχημα ἕξει, καὶ οὐκ εἰς 4
? alterum. Vnusquisque enim "proprium onus portabit.
τὸν ἕτερον. ἕκαστος γὰρ τὸ ἴδιον φορτίον βαστάσει. 5
Communicet autem * institutus verbum instituenti
κοινωνείτω δὲ ὁ κατηχούμενος τὸν λόγον τῷ κατηχοῦντι, 6
in omnibus bonis. ‖ Ne errate: Deus non irridetur.
ἐν πᾶσιν ἀγαθοῖς. μὴ πλανᾶσθε· θεὸς οὐ μυκτηρίζεται· 7
? Quod enim seminauerit homo, " hoc & metet. Quoniam * seminans in carnem suam, de carne ‖ metet corruptionem. ? at
ὃ γὰρ ἐὰν σπείρῃ ἄνθρωπος, τοῦτο καὶ θερίσει. ὅτι ὁ σπείρων εἰς τὴν σάρκα ἑαυτοῦ, ἐκ τῆς σαρκὸς θερίσει φθοράν· ὁ δὲ 8
seminans in spiritum, de spiritu metet vitam æternam.
σπείρων εἰς τὸ πνεῦμα, ἐκ τοῦ πνεύματος θερίσει ζωὴν αἰώνιον.
* At pulchrum facientes, non ‖ segnescamus: tempore enim ? proprio metemus non " elanguentes.
τὸ δὲ καλὸν ποιοῦντες μὴ ἐκκακῶμεν· καιρῷ γὰρ ἰδίῳ θερίσομεν μὴ [c] ἐκλυόμενοι. 9
Nempe igitur dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes, maximè autem ad domesticos fidei.
ἄρα οὖν ὡς καιρὸν ἔχομεν, ἐργαζώμεθα τὸ ἀγαθὸν πρὸς πάντας, μάλιστα δὲ πρὸς τοὺς οἰκείους τῆς πίστεως. 10
Videte * quàm longis vobis literis scripsi mea manu.
ἴδετε πηλίκοις ὑμῖν γράμμασιν ἔγραψα τῇ ἐμῇ χειρί. 11
Quicunque volunt ‖ bona facie esse in carne, hi cogunt vos * circuncidi, tantùm vt ? ne cruci Christi persecutionē " patiantur.
ὅσοι θέλουσιν εὐπροσωπῆσαι ἐν σαρκὶ, οὗτοι ἀναγκάζουσιν ὑμᾶς περιτέμνεσθαι, μόνον ἵνα μὴ τῷ σταυρῷ τοῦ χριστοῦ διώκωνται. 12
Neque enim * circuncisi ipsi legem custodiunt:
οὐδὲ γὰρ οἱ περιτετμημένοι αὐτοὶ νόμον φυλάσσουσιν· 13
sed volunt vos circuncidi, vt in vestra carne glorientur.
ἀλλὰ θέλουσιν ὑμᾶς περιτέμνεσθαι, ἵνα ἐν τῇ ὑμετέρᾳ σαρκὶ καυχήσωνται.
Mihi autem absit gloriari, ‖ si non in cruce Domini nostri Iesu Christi: per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo.
ἐμοὶ δὲ μὴ γένοιτο καυχᾶσθαι εἰ μὴ ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ, δι' οὗ ἐμοὶ κόσμος ἐσταύρωται, κἀγὼ τῷ κόσμῳ. 14
In enim Christo Iesu neque circuncisio aliquid valet, neque præputium, sed noua ? creatio.
ἐν γὰρ χριστῷ ἰησοῦ οὔτε περιτομή τι ἰσχύει, οὔτε ἀκροβυστία, ἀλλὰ καινὴ κτίσις. 15
Et quicunque * regula hac ordinatè ambulauerint, pax super illos, & misericordia, & super Israel Dei.
καὶ ὅσοι τῷ κανόνι τούτῳ στοιχήσουσιν, εἰρήνη ἐπ' αὐτοὺς καὶ ἔλεος, καὶ ἐπὶ τὸν ἰσραὴλ τοῦ θεοῦ. 16
‖ Cæterùm, molestias mihi nemo exhibeat. ego enim stigmata Domini Iesu in corpore meo porto.
τοῦ λοιποῦ, κόπους μοι μηδεὶς παρεχέτω· ἐγὼ γὰρ τὰ στίγματα τοῦ κυρίου ἰησοῦ ἐν τῷ σώματί μου βαστάζω. 17
Gratia Domini nostri Iesu Christi cum spiritu vestro, fratres. Amen.
ἡ χάρις τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ μετὰ τοῦ πνεύματος ὑμῶν, ἀδελφοί. ἀμήν. 18

[a] προσλαμβάνω
* qui estis
‖ Alter alterius
[b] ἀναπληρόω
* Nam si existimat se
? cùm nihil sit, ipse se seducit.
" autem
* sic in semetipso
‖ gloriam
? altero.
" suum
* is qui catechizatur verbo, ei qui se catechizat,
‖ Nolite errare.
? Quæ " hæc
* qui seminat
‖ &
? Qui autem
seminat
* Bonum autē
‖ deficiamus:
? suo
" deficientes.
Ergo
[c] ἐκλύω
* qualibus
‖ placere
* crucis
" non
* qui circunciduntur,
‖ nisi
? creatura.
* hanc regulam secuti fuerint,
‖ De cætero, molestus sit

Ad Galatas scripta est à Roma.
Πρὸς γαλάτας ἐγράφη ἀπὸ ῥώμης.

SANCTI PAULI AD
Η ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΥΛΟΥ ΠΡΟΣ
EPHESIOS EPISTOLA.
ΕΦΕΣΙΟΥΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗ.

CAPUT PRIMUM. ΚΕΦ. Α´.

PAULUS Apostolus Iesu Christi per voluntatem Dei, sanctis * existentibus in Epheso, & fidelibus in Christo Iesu:
ΠΑΥΛΟΣ ἀπόστολος ἰησοῦ χριστοῦ διὰ θελήματος θεοῦ, τοῖς ἁγίοις τοῖς οὖσιν ἐν ἐφέσῳ, καὶ πιστοῖς ἐν χριστῷ ἰησοῦ· 1
Gratia vobis & pax à Deo Patre nostro, & Domino Iesu Christo:
χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ πατρὸς ἡμῶν, καὶ κυρίου ἰησοῦ χριστοῦ. 2
Benedictus Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi,
εὐλογητὸς ὁ θεὸς καὶ πατὴρ τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ, 3
‖ benedicens nos in omni benedictione spirituali, in cælestibus, in Christo:
ὁ εὐλογήσας ἡμᾶς ἐν πάσῃ εὐλογίᾳ πνευματικῇ ἐν τοῖς ἐπουρανίοις ἐν χριστῷ·
Sicut elegit nos in ipso ante constitutionem mundi, * esse nos sanctos & inculpatos in conspectu eius in charitate.
καθὼς [a] ἐξελέξατο ἡμᾶς ἐν αὐτῷ πρὸ καταβολῆς κόσμου, εἶναι ἡμᾶς ἁγίους καὶ ἀμώμους κατενώπιον αὐτοῦ ἐν ἀγάπῃ· 4
‖ Præfiniens nos in filiorū adoptionem per Iesum Christum in ? sese secundum " bonum affectum voluntatis suæ,
προορίσας ἡμᾶς εἰς υἱοθεσίαν διὰ ἰησοῦ χριστοῦ εἰς αὐτὸν κατὰ τὴν εὐδοκίαν τοῦ θελήματος αὐτοῦ, 5
In laudem gloriæ gratiæ suæ, in qua gratificauit nos in dilecto ".
εἰς ἔπαινον δόξης τῆς χάριτος αὐτοῦ, ἐν ᾗ ἐχαρίτωσεν ἡμᾶς ἐν τῷ [b] ἠγαπημένῳ· 6
In quo habemus redemptionem per sanguinem eius (remissionem peccatorum)
ἐν ᾧ ἔχομεν τὴν ἀπολύτρωσιν διὰ τοῦ αἵματος αὐτοῦ, τὴν ἄφεσιν τῶν παραπτωμάτων, 7
secundum diuitias gratiæ eius:
κατὰ τὸν πλοῦτον τῆς χάριτος αὐτοῦ· 8
? Qua abundauit in * nos in omni sapientia, & prudentia:
ἧς ἐπερίσσευσεν εἰς ἡμᾶς ἐν πάσῃ σοφίᾳ καὶ φρονήσει·
‖ Notum faciens nobis mysterium voluntatis suæ, secundum beneplacitum ? suum, quod proposuit in "se,
γνωρίσας ἡμῖν τὸ μυστήριον τοῦ θελήματος αὐτοῦ κατὰ τὴν εὐδοκίαν αὐτοῦ, ἣν προέθετο ἐν αὐτῷ 9
In dispensatione plenitudinis temporum, instaurare omnia in Christo, quæ in cælis, & quæ in terra " in ipso.
εἰς οἰκονομίαν τοῦ πληρώματος τῶν καιρῶν, [c] ἀνακεφαλαιώσασθαι τὰ πάντα ἐν τῷ χριστῷ, τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, ἐν αὐτῷ. 10
In quo etiā * electi sumus: prædestinati secundum propositum ipsius omnia ‖ efficientis, secundum consilium voluntatis suæ:
ἐν ᾧ καὶ [d] ἐκληρώθημεν, προορισθέντες κατὰ πρόθεσιν τοῦ τὰ πάντα ἐνεργοῦντος κατὰ τὴν βουλὴν τοῦ θελήματος αὐτοῦ· 11
? Ad esse nos in laudem gloriæ eius, ante * sperantes in Christo:
εἰς τὸ εἶναι ἡμᾶς εἰς ἔπαινον τῆς δόξης αὐτοῦ, τοὺς [c] προηλπικότας ἐν τῷ χριστῷ· 12
In quo & vos, ‖ audientes verbum veritatis, (Euangelium salutis vestræ:) in quo & credentes signati estis Spiritu promissionis sancto:
ἐν ᾧ καὶ ὑμεῖς ἀκούσαντες τὸν λόγον τῆς ἀληθείας, τὸ εὐαγγέλιον τῆς σωτηρίας ὑμῶν, ἐν ᾧ καὶ πιστεύσαντες [d] ἐσφραγίσθητε τῷ πνεύματι τῆς ἐπαγγελίας τῷ ἁγίῳ· 13
Qui est * arrabo hæreditatis nostræ, in redemptionem ‖ assertionis, in laudem gloriæ ipsius.
ὅς ἐστιν ἀρραβὼν τῆς κληρονομίας ἡμῶν, εἰς ἀπολύτρωσιν τῆς περιποιήσεως, εἰς ἔπαινον τῆς δόξης αὐτοῦ. 14

* omnibus qui sunt Ephesi,
‖ qui benedixit
[a] ἐκλέγω
* vt essemus sancti & immaculati
‖ Qui prædestinauit
? ipsum:
" propositum
" filio suo.
[b] ἀγαπάω
? Quæ superabundauit
* nobis
‖ vt notum faceret nobis sacramentum
? eius,
" eo,
[c] ἀνακεφαλαιόω
" sunt
" nos sorte vocati
[d] κληρόω
‖ eius qui operatur
? Vt simus
" qui sperauimus
[c] προελπίζω
‖ cùm audissetis
[d] σφραγίζω
* pignus
‖ acquisitionis,

Propter hoc & ego audiens illam circa vos fidem in Domino
15 διὰ τοῦτο κἀγὼ ἀκούσας τὴν καθ᾽ ὑμᾶς πίστιν ἐν τῷ κυρίῳ
Iesu, & dilectionem in omnes sanctos, Non cesso
16 ἰησοῦ, καὶ τὴν ἀγάπην τὴν εἰς πάντας τοὺς ἁγίους· οὐ παύομαι
gratias agens pro vobis, memoriam vestri faciens in ora-
εὐχαριστῶν ὑπὲρ ὑμῶν, μνείαν ὑμῶν ποιούμενος ἐπὶ τῶν προσ-
tionibus meis: Vt Deus Domini nostri Iesu Christi,
17 ευχῶν μου· ἵνα ὁ θεὸς τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ, ὁ
pater gloriæ, det vobis spiritum sapientiæ & reuelationis,
πατὴρ τῆς δόξης, δῴη ὑμῖν πνεῦμα σοφίας καὶ ἀποκαλύψεως,
in agnitione eius, Illuminatos oculos
18 ἐν ἐπιγνώσει αὐτοῦ· πεφωτισμένους τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς
cordis vestri, *ad sciendum vos quæ est* spes vocationis
καρδίας ὑμῶν, εἰς τὸ εἰδέναι ὑμᾶς τίς ἐστιν ἡ ἐλπὶς τῆς κλήσεως
eius, & quæ diuitiæ gloriæ hæreditatis eius in
αὐτοῦ, καὶ τίς ὁ πλοῦτος τῆς δόξης τῆς κληρονομίας αὐτοῦ ἐν τοῖς
sanctis: Et quæ *excellens* magnitudo virtutis
19 ἁγίοις· καὶ τί τὸ ὑπερβάλλον μέγεθος τῆς δυνάμεως
eius in nos *credentes* secundum operationem potentiæ
αὐτοῦ εἰς ἡμᾶς τοὺς πιστεύοντας κατὰ τὴν ἐνέργειαν τοῦ κράτους τῆς
virtutis eius, Quam operatus est in Christo, suscitans illum
20 ἰσχύος αὐτοῦ· ἣν ἐνήργησεν ἐν τῷ χριστῷ, ἐγείρας αὐτὸν
ex mortuis, & *collocauit in dextera sua* in cælestibus,
ἐκ τῶν νεκρῶν· καὶ ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ αὐτοῦ ἐν τοῖς ἐπουρανίοις,
Supra omnem principatū, & potestatem, & virtutem, &
21 ὑπεράνω πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας καὶ δυνάμεως, καὶ
dominationem, & omne nomen *nominatum* non solùm in
κυριότητος, καὶ παντὸς ὀνόματος ὀνομαζομένου οὐ μόνον ἐν
seculo hoc, sed etiam in futuro. Et omnia
22 τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι. καὶ πάντα
subiecit sub *pedes* eius: & ipsum dedit caput
ὑπέταξεν ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ· καὶ αὐτὸν ἔδωκε κεφαλὴν
Super omnia ecclesiæ: Quæ est corpus ipsius, pleni-
23 ὑπὲρ πάντα τῇ ἐκκλησίᾳ· ἥτις ἐστὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ, τὸ πλή-
tudo omnia in omnibus *adimplentis.*
ρωμα τοῦ πάντα ἐν πᾶσι πληρουμένου.

Margin: *Propterea* ǁ *vestrā quæ est* · φωτίζω · *vt sciatis quæ sit* · *sit superemineus* · *qui credimus* · *constituens ad dexterā suā* · *quod nominatur* · *pedibus* · *supra omnem ecclesiam:* · *eius, qui* · *adimpletur.*

CAP. II. β´.

Et vos *existentes mortuos* delictis & pecca-
1 Καὶ ὑμᾶς ὄντας νεκροὺς τοῖς παραπτώμασι, καὶ ταῖς ἁμαρ-
tis, (In quibus aliquando ambulastis secundum seculum mundi
2 τίαις, ἐν αἷς ποτὲ περιεπατήσατε κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦ κόσμου
huius, secundum principem potestatis aeris, spiritus
τούτου κατὰ τὸν ἄρχοντα τῆς ἐξουσίας τοῦ ἀέρος, τοῦ πνεύματος
nunc efficientis in filiis insuasibilitatis: In quibus & nos
3 τοῦ νῦν ἐνεργοῦντος ἐν τοῖς υἱοῖς τῆς ἀπειθείας· ἐν οἷς καὶ ἡμεῖς
omnes conuersati sumus aliquando, in desideriis carnis
πάντες ἀνεστράφημέν ποτε, ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῆς σαρκὸς
nostræ, facientes *voluntates* carnis & cogitationum: &
ἡμῶν, ποιοῦντες τὰ θελήματα τῆς σαρκὸς καὶ τῶν διανοιῶν, καὶ
eramus *nati* natura iræ, sicut & cæteri. At Deus
4 ἦμεν τέκνα φύσει ὀργῆς, ὡς καὶ οἱ λοιποί· ὁ δὲ θεὸς
diues *existens* in misericordia, propter *multam* charitatem suam quam
πλούσιος ὢν ἐν ἐλέει, διὰ τὴν πολλὴν ἀγάπην αὐτοῦ ἣν
dilexit nos, Et *existentes nos mortuos offensis,*
5 ἠγάπησεν ἡμᾶς, καὶ ὄντας ἡμᾶς νεκροὺς τοῖς παραπτώμασι
conuiuificauit Christo, gratia estis *seruati.*
συνεζωοποίησε τῷ χριστῷ· χάριτί ἐστε σεσωσμένοι.
Et conresuscitauit, & consedere fecit in *supercælestibus* in Chri-
6 καὶ συνήγειρε, καὶ συνεκάθισεν ἐν τοῖς ἐπουρανίοις ἐν χρι-
sto Iesu: Vt ostenderet in seculis superuenientibus
7 στῷ ἰησοῦ, ἵνα ἐνδείξηται ἐν τοῖς αἰῶσι τοῖς ἐπερχομένοις
eminentes diuitias gratiæ suæ, in bonitate super
τὸν ὑπερβάλλοντα πλοῦτον τῆς χάριτος αὐτοῦ ἐν χρηστότητι ἐφ᾽
nos in Christo Iesu. *Nam* gratia estis *seruati*
8 ἡμᾶς, ἐν χριστῷ ἰησοῦ· τῇ γὰρ χάριτί ἐστε σεσωσμένοι
per fidem, (& hoc non ex vobis: Dei donum:)
διὰ τῆς πίστεως· καὶ τοῦτο οὐκ ἐξ ὑμῶν· θεοῦ τὸ δῶρον·
Non ex operibus: vt ne quis glorietur.
9 οὐκ ἐξ ἔργων· ἵνα μή τις καυχήσηται.
Ipsius enim sumus factura, creati in Christo Iesu in
10 αὐτοῦ γάρ ἐσμεν ποίημα, κτισθέντες ἐν χριστῷ ἰησοῦ ἐπὶ
operibus bonis, quæ præparauit Deus, vt in illis am-
ἔργοις ἀγαθοῖς, οἷς προητοίμασεν ὁ θεὸς, ἵνα ἐν αὐτοῖς περι-
bulemus. *Ideo mementote* quòd vos aliquando Gentes
11 πατήσωμεν. διὸ μνημονεύετε ὅτι ὑμεῖς ποτὲ τὰ ἔθνη
in carne, *dicti* præputium *à dicta* cir-
ἐν σαρκὶ, οἱ λεγόμενοι ἀκροβυστία ὑπὸ τῆς λεγομένης περι-
cuncisione in carne, manu facta: Quia eratis in tempore illo
12 τομῆς ἐν σαρκὶ χειροποιήτου· ὅτι ἦτε ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ
sine Christo, alienati à *republica* Israel, &
χωρὶς χριστοῦ, ἀπηλλοτριωμένοι τῆς πολιτείας τοῦ ἰσραὴλ, καὶ
hospites testamentorum promissionis spem non habentes, &
ξένοι τῶν διαθηκῶν, τῆς ἐπαγγελίας ἐλπίδα μὴ ἔχοντες, καὶ
athei in mundo. Nunc autē in Christo Iesu vos
13 ἄθεοι ἐν τῷ κόσμῳ. νυνὶ δὲ ἐν χριστῷ ἰησοῦ ὑμεῖς
aliquādo *existentes* longè, propè facti estis in sanguine Christi.
οἱ ποτὲ ὄντες μακρὰν, ἐγγὺς ἐγενήθητε ἐν τῷ αἵματι τοῦ χριστοῦ.
Ipse enim est pax nostra *faciens* vtraque vnū,
14 αὐτὸς γάρ ἐστιν ἡ εἰρήνη ἡμῶν, ὁ ποιήσας τὰ ἀμφότερα ἓν,

Margin: *cùm essetis mortui* · *vestris,* · περιπατέω · *huius,* · *qui operatur in filios diffidentiæ:* · *voluntatem* · *filij* · *autem, qui est* · *nimiam* · *cùm essemus mortui peccatis,* · *nos* · *cuius* · *saluati,* · ἐνδείκνυμι · *abundantes* · *enim* · *saluati* · σώζω · *enim est* · κτίζω · *Propter quod memores estote* · *eratis* · *qui dicebamini* · *ab ea quæ dicitur circuncisio* · *conuersatione* · ἀπαλλοτριόω · *sine Deo hoc* · *qui eratis* · *qui fecit*

& medium parietem maceriæ soluens, *inimicitiam* in car-
καὶ τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ λύσας, τὴν ἔχθραν ἐν τῇ σαρ-
ne sua: Legem mandatorum *in dogmatis* abo-
15 κὶ αὐτοῦ, τὸν νόμον τῶν ἐντολῶν ἐν δόγμασι καταρ-
lens, vt duos condat in semetipso in vnum nouum hominem,
γήσας, ἵνα τοὺς δύο κτίσῃ ἐν ἑαυτῷ εἰς ἕνα καινὸν ἄνθρωπον,
faciens pacem: Et reconciliet ambos
16 ποιῶν εἰρήνην· καὶ ἀποκαταλλάξῃ τοὺς ἀμφοτέρους
in vno corpore, Deo per crucem, interficiens *inimicitiam*
ἐν ἑνὶ σώματι τῷ θεῷ διὰ τοῦ σταυροῦ, ἀποκτείνας τὴν ἔχθραν
in semetipso. Et veniens euangelizauit pacem vobis
17 ἐν ἑαυτῷ· καὶ ἐλθὼν εὐηγγελίσατο εἰρήνην ὑμῖν
qui longè, & iis qui propè. Quoniā per ipsum habemus
18 τοῖς μακρὰν, καὶ τοῖς ἐγγύς· ὅτι δι᾽ αὐτοῦ ἔχομεν
accessum ambo in vno Spiritu ad
τὴν προσαγωγὴν οἱ ἀμφότεροι ἐν ἑνὶ πνεύματι πρὸς τὸν
Patrem. *Nempe* ergo non iam estis hospites & aduenæ,
19 πατέρα. ἄρα οὖν οὐκέτι ἐστὲ ξένοι καὶ πάροικοι,
sed *conciues* sanctorum, & domestici Dei.
ἀλλὰ συμπολῖται τῶν ἁγίων, καὶ οἰκεῖοι τοῦ θεοῦ·
Superædificati super *fundamento* Apostolorum & Pro-
20 ἐποικοδομηθέντες ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν ἀποστόλων καὶ προ-
phetarum, *existente* summo angulari ipso Iesu Christo:
φητῶν, ὄντος ἀκρογωνιαίου αὐτοῦ ἰησοῦ χριστοῦ·
In quo omnis ædificatio *coagmentata* crescit in
21 ἐν ᾧ πᾶσα ἡ οἰκοδομὴ συναρμολογουμένη αὔξει εἰς
tēplum sanctum in Domino: In quo & vos coædificamini
22 ναὸν ἅγιον ἐν κυρίῳ· ἐν ᾧ καὶ ὑμεῖς συνοικοδομεῖσθε
in habitaculum Dei in Spiritu.
εἰς κατοικητήριον τοῦ θεοῦ ἐν πνεύματι.

Margin: *inimicitias* · *decretis euacuans,* · ἀποκαταλλάττω · *inimicitias* · *fuistis, & pacem* · *estis* · *fundamentum* · ἐποικοδομέω · *lapide* · *constructa* · *sancto.*

CAP. III. γ´.

Huius gratia ego Paulus vinctus Christi Iesu,
1 Τούτου χάριν ἐγὼ παῦλος ὁ δέσμιος τοῦ χριστοῦ ἰησοῦ
pro vobis. *Siquidem* audistis dispensationem gratiæ
2 ὑπὲρ ὑμῶν· εἴγε ἠκούσατε τὴν οἰκονομίαν τῆς χάριτος
Dei *data* mihi in *vos:* Quoniam secundum re-
3 τοῦ θεοῦ τῆς δοθείσης μοι εἰς ὑμᾶς· ὅτι κατὰ ἀπο-
uelationem notum factū est mihi *mysterium:* sicut *prius* scripsi
κάλυψιν ἐγνώρισέ μοι τὸ μυστήριον, καθὼς προέγραψα
in breui: *Ad quod* potestis legentes intelligere
4 ἐν ὀλίγῳ· πρὸς ὃ δύνασθε ἀναγινώσκοντες νοῆσαι
prudentiam meam in mysterio Christi: Quod aliis
5 τὴν σύνεσίν μου ἐν τῷ μυστηρίῳ τοῦ χριστοῦ· ὃ ἑτέραις
gñationibus non agnitum est filiis hominum, sicuti nunc reue-
γενεαῖς οὐκ ἐγνωρίσθη τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων, ὡς νῦν ἀπε-
latum est sanctis Apostolis eius & Prophetis in Spi-
καλύφθη τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις αὐτοῦ καὶ προφήταις ἐν πνεύ-
tu *sancto:* Esse Gentes cohæredes & concorporales,
6 ματι ἁγίῳ, εἶναι τὰ ἔθνη συγκληρονόμα καὶ σύσσωμα,
& comparticipes promissionis eius in Christo per
καὶ συμμέτοχα τῆς ἐπαγγελίας αὐτοῦ ἐν τῷ χριστῷ, διὰ τοῦ
Euangelium: Cuius factus sum minister secundum donum
7 εὐαγγελίου· οὗ ἐγενόμην διάκονος κατὰ τὴν δωρεὰν
gratiæ Dei *datum* mihi secundum operationem
τῆς χάριτος τοῦ θεοῦ τὴν δοθεῖσάν μοι κατὰ τὴν ἐνέργειαν τῆς
virtutis eius. Mihi minimo omnium
8 δυνάμεως αὐτοῦ. ἐμοὶ τῷ ἐλαχιστοτέρῳ πάντων
data est gratia hæc, In Gentibus euangelizare
ἐδόθη ἡ χάρις αὕτη, ἐν τοῖς ἔθνεσιν εὐαγγελίσασθαι τὸν
inuestigabiles diuitias Christi, Et illuminare om-
9 ἀνεξιχνίαστον πλοῦτον τοῦ χριστοῦ, καὶ φωτίσαι πάν-
nes quæ dispensatio *mysterij* absconditi à
τας τίς ἡ οἰκονομία τοῦ μυστηρίου τοῦ ἀποκεκρυμμένου ἀπὸ τῶν
seculis in Deo, *omnia condenti per Iesum Christum:*
αἰώνων ἐν τῷ θεῷ, τῷ τὰ πάντα κτίσαντι διὰ ἰησοῦ χριστοῦ·
Vt innotescat nunc principatibus & potestatibus, in *super-*
10 ἵνα γνωρισθῇ νῦν ταῖς ἀρχαῖς καὶ ταῖς ἐξουσίαις ἐν τοῖς ἐπου-
cælestibus, per ecclesiam, multiformis sapientia Dei,
ρανίοις, διὰ τῆς ἐκκλησίας, ἡ πολυποίκιλος σοφία τοῦ θεοῦ,
Secundū *propositum* seculorum, *quod* fecit in Christo Iesu
11 κατὰ πρόθεσιν τῶν αἰώνων, ἣν ἐποίησεν ἐν χριστῷ ἰησοῦ
Domino nostro: In quo habemus fiduciam &
12 τῷ κυρίῳ ἡμῶν, ἐν ᾧ ἔχομεν τὴν παρρησίαν καὶ τὴν
accessum in confidentia, per fidem eius.
προσαγωγὴν ἐν πεποιθήσει, διὰ τῆς πίστεως αὐτοῦ.
Ideo peto *non segnescere* in tribulationibus meis pro vobis,
13 διὸ αἰτοῦμαι μὴ ἐκκακεῖν ἐν ταῖς θλίψεσί μου ὑπὲρ ὑμῶν,
quæ est gloria vestra. Huius gratia flecto genua
14 ἥτις ἐστὶ δόξα ὑμῶν. τούτου χάριν κάμπτω τὰ γόνατά
mea ad Patrem Domini nostri Iesu Christi,
μου πρὸς τὸν πατέρα τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ,
Ex quo omnis paternitas in cælis & in terra no-
15 ἐξ οὗ πᾶσα πατριὰ ἐν οὐρανοῖς καὶ ἐπὶ γῆς ὀνο-
minatur: Vt det vobis secundum diuitias
16 μάζεται· ἵνα δῴη ὑμῖν κατὰ τὸν πλοῦτον τῆς
gloriæ suæ, *virtute* corroborari per Spiritum
δόξης αὐτοῦ, δυνάμει κραταιωθῆναι διὰ τοῦ πνεύματος
eius in *interiorem hominem:*
αὐτοῦ εἰς τὸν ἔσω ἄνθρωπον,

Margin: *rei* · *Gentibus: Si tamen* · *quæ est* · *vobis:* · *sacramentum* · *supra* · *Prout* · γνωρίζω · ἀναγινώσκω · *Iesu* · *ego* · *quæ data est* · *sanctorum* · *sit* · *sacramenti* · ἀποκρύπτω · *qui creauit* · *præfinitionem* · *quam* · *Propter quod ne deficiatis* · *rei* · *virtutem* · κραταιόω · *interiori homine*

Habitare Christum per fidem in cordibus
17 κατοικῆσαι τὸν Χριστὸν διὰ τῆς πίστεως ἐν ταῖς καρδίαις
vestris, in charitate radicati & fundati.
ὑμῶν, ἐν ἀγάπῃ ἐρριζωμένοι καὶ [f] τεθεμελιωμένοι·
Vt possitis comprehendere cum omnibus sanctis, quæ
18 ἵνα ἐξισχύσητε καταλαβέσθαι σὺν πᾶσι τοῖς ἁγίοις, τί
[*] latitudo, & longitudo, *& profunditas*, & sublimitas, ‖ *Cognoscereque*
19 τὸ πλάτος καὶ μῆκος καὶ βάθος καὶ ὕψος, γνῶναί τε τὴν
excellentem cognitionis charitatem Christi: vt implea-
ὑπερβάλλουσαν τῆς γνώσεως ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ· ἵνα πληρω-
mini in omnem plenitudinem Dei. [*] *At potenti*
20 θῆτε εἰς πᾶν τὸ πλήρωμα τοῦ θεοῦ· τῷ δὲ δυναμένῳ
super omnia facere super [*] *exabundanti*, *quæ* petimus aut *mente*
ὑπὲρ πάντα ποιῆσαι ὑπὲρ ἐκπερισσοῦ, ὧν αἰτούμεθα ἢ νοοῦ-
cōcipimus, secundum virtutem ‖ *illam efficientem* in nobis:
μεν, κατὰ τὴν δύναμιν τὴν [g] ἐνεργουμένην ἐν ἡμῖν,
Ipsi gloria in ecclesia, [*] in Christo Iesu, in omnes
21 αὐτῷ ἡ δόξα ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, εἰς πάσας
generationes seculi seculorum. Amen.
τὰς γενεὰς τοῦ αἰῶνος τῶν αἰώνων. ἀμήν.

[f] θεμελιόω
[*] sit
‖ & profundū, scire etiam supereminentem scientiæ
[*] Ei autem qui potens est
[*] abundanter quàm
[*] intelligimus,
‖ quæ operatur
[g] ἐνεργέω
[*] &

CAP. IIII. δ΄.

Obsecro itaque vos ego vinctus in Domino, [*] dignè
1 Παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς ἐγὼ ὁ δέσμιος ἐν κυρίῳ, ἀξίως
ambulare vocatione qua vocati estis, Cum omni hu-
2 περιπατῆσαι τῆς κλήσεως ἧς ἐκλήθητε, μετὰ πάσης τα-
militate & mansuetudine, cum ‖ *lenitate animi*, *sustinen-*
πεινοφροσύνης καὶ πραότητος, μετὰ μακροθυμίας, ἀνεχόμε-
tes alij alios in charitate: [*] *Studentes* seruare vni-
3 νοι ἀλλήλων ἐν ἀγάπῃ· σπουδάζοντες τηρεῖν τὴν ἑνό-
tatem spiritus in vinculo pacis.
τητα τοῦ πνεύματος ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης.
Vnum corpus, & vnus spiritus: sicut *&* vocati estis in vna spe
4 ἓν σῶμα καὶ ἓν πνεῦμα, καθὼς καὶ ἐκλήθητε ἐν μιᾷ ἐλπίδι
vocationis nostræ. Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma.
5 τῆς κλήσεως ὑμῶν. εἷς κύριος, μία πίστις, ἓν βάπτισμα,
Vnus Deus & Pater omnium, qui [*] super omnes, & per om-
6 εἷς θεὸς καὶ πατὴρ πάντων, ὁ ἐπὶ πάντων καὶ διὰ πάν-
nia, & in omnibus [*] *vobis*. Vni autē cuique nostrū data est gra-
7 των, καὶ ἐν πᾶσιν ὑμῖν. ἑνὶ δὲ ἑκάστῳ ἡμῶν ἐδόθη ἡ χά-
tia secundum mensuram donationis Christi. ‖ *Ideo* dicit:
8 ρις κατὰ τὸ μέτρον τῆς δωρεᾶς τοῦ Χριστοῦ. διὸ λέγει,
Ascendens in altum, captiuam duxit captiuitatem: *&* dedit
ἀναβὰς εἰς ὕψος, [a] ᾐχμαλώτευσεν αἰχμαλωσίαν, καὶ ἔδωκε
dona hominibus. Quod autē ascēdit, quid est, [*] *si non*
9 δόματα τοῖς ἀνθρώποις. τὸ δὲ, ἀνέβη, τί ἐστιν, εἰ μὴ
quia & descendit primùm in inferiores partes terræ?
ὅτι καὶ κατέβη πρῶτον εἰς τὰ κατώτερα μέρη τῆς γῆς;
[*] *Ille descendens*, ipse est & ‖ *ascendens* supra omnes
10 ὁ καταβὰς, αὐτός ἐστι καὶ ὁ ἀναβὰς ὑπεράνω πάντων τῶν
cælos, vt adimpleret omnia. Et ipse dedit [*] *hos*
11 οὐρανῶν, ἵνα [b] πληρώσῃ τὰ πάντα. καὶ αὐτὸς ἔδωκε τοὺς
quidem Apostolos, [*] *hos* autem Prophetas, [*] *hos* verò Euangelistas, [*] *hos*
μὲν, ἀποστόλους· τοὺς δὲ, προφήτας· τοὺς δὲ, εὐαγγελιστάς· τοὺς
autem pastores & doctores, Ad [*] *coagmentationem*
12 δὲ, ποιμένας καὶ διδασκάλους, πρὸς τὸν καταρτισμὸν
sanctorum, in opus ministerij, in ædificationem corporis
τῶν ἁγίων, εἰς ἔργον διακονίας, εἰς οἰκοδομὴν τοῦ σώματος
Christi: Donec occurramus omnes in vnita-
13 τοῦ Χριστοῦ· μέχρι καταντήσωμεν οἱ πάντες εἰς τὴν ἑνότη-
tem fidei & agnitionis filij Dei, in virum
τα τῆς πίστεως, καὶ τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, εἰς ἄνδρα
perfectum, in mensuram ‖ *staturæ* plenitudinis Christi:
τέλειον, εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ·
Vt non [*] *amplius* simus [*] *pueri* fluctuantes, & [*] *circumlati*
14 ἵνα μηκέτι ὦμεν νήπιοι, κλυδωνιζόμενοι καὶ περιφερόμενοι
omni vento doctrinæ, in ‖ *alea* hominum,
παντὶ ἀνέμῳ τῆς διδασκαλίας, ἐν τῇ κυβείᾳ τῶν ἀνθρώπων,
in astutia ad [*] *insidias impostura*.
ἐν πανουργίᾳ πρὸς τὴν μεθοδείαν τῆς πλάνης.
Veritatē facientes autē in charitate, crescamus in [*] *ipsum* om-
15 ἀληθεύοντες δὲ ἐν ἀγάπῃ, αὐξήσωμεν εἰς αὐτὸν τὰ πάν-
nia, qui est caput, Christus. Ex quo totum corpus
16 τα, ὅς ἐστιν ἡ κεφαλὴ, ὁ Χριστός· ἐξ οὗ πᾶν τὸ σῶμα
connexum & compactum per omnem [*] *cōmissurā*
συναρμολογούμενον καὶ συμβιβαζόμενον διὰ πάσης ἁφῆς
suppeditationis, secundum operationem in ‖ *mēsura* vniuscuiusque membri,
τῆς ἐπιχορηγίας, κατ' ἐνέργειαν ἐν μέτρῳ ἑνὸς ἑκάστου μέρους,
augmentum corporis facit, in ædificationem sui in charitate.
τὴν αὔξησιν τοῦ σώματος ποιεῖται, εἰς οἰκοδομὴν ἑαυτοῦ ἐν ἀγάπῃ.
Hoc igitur dico & testificor in Domino, [*] *non amplius vos*
17 τοῦτο οὖν λέγω καὶ μαρτύρομαι ἐν κυρίῳ, μηκέτι ὑμᾶς
ambulare, sicut & *reliquæ* Gentes ambulant in va-
περιπατεῖν, καθὼς καὶ τὰ λοιπὰ ἔθνη περιπατεῖ, ἐν μα-
nitate [*] *mentis suæ*: *Obtenebrati cogitatione, existentes*
18 ταιότητι τοῦ νοὸς αὐτῶν· [c] ἐσκοτισμένοι τῇ διανοίᾳ, ὄντες
alienati à vita Dei per ignorantiam [*] *existentem* in
[d] ἀπηλλοτριωμένοι τῆς ζωῆς τοῦ θεοῦ, διὰ τὴν ἄγνοιαν τὴν οὖσαν ἐν
illis, propter ‖ *obdurationem* cordis ipsorum.
αὐτοῖς, διὰ τὴν πώρωσιν τῆς καρδίας αὐτῶν·

[*] vt ambuletis
‖ patientia, supportantes inuicem
[*] Soliciti
[*] est
[*] nobis.
‖ Propter quod
[a] αἰχμαλωτεύω
[*] nisi
[*] Qui descēdit,
‖ qui ascendit
[b] πληρόω
[*] quosdam
[*] alios
[*] consummationem
‖ ætatis
[*] iam
[*] paruuli
[*] circūferamur
‖ nequitia
[*] circumuentionem erroris:
[*] illo per
[*] iunctură subministrationis,
‖ mensuram
[*] vt iam non ambuletis
[*] sensus sui, tenebris obscuratum habentes intellectum,
[c] σκοτίζω
[*] quæ est
[d] ἀπαλλοτριόω
‖ cæcitatem

Qui [*] *dedolentes* semetipsos tradiderunt impudicitiæ,
19 οἵτινες ἀπηλγηκότες ἑαυτοὺς παρέδωκαν τῇ ἀσελγείᾳ,
in operationem immunditiæ omnis, in ‖ *excessu*.
εἰς ἐργασίαν ἀκαθαρσίας πάσης ἐν πλεονεξίᾳ.
Vos autem non ita didicistis Christum.
20 ὑμεῖς δὲ οὐχ οὕτως ἐμάθετε τὸν Χριστόν·
Si tamē illum audistis, & in ipso edocti estis, (sicut est
21 εἴ γε αὐτὸν ἠκούσατε, καὶ ἐν αὐτῷ ἐδιδάχθητε, καθώς ἐστιν
veritas in Iesu,). [*] Deponere vos secundum pristinam
22 ἀλήθεια ἐν τῷ Ἰησοῦ· [e] ἀποθέσθαι ὑμᾶς κατὰ τὴν προτέραν
conuersationem veterem hominem [*] *corruptum* secundum de-
ἀναστροφὴν τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον τὸν φθειρόμενον κατὰ τὰς ἐπι-
sideria erroris. ‖ *Renouari* autem spiritu mentis
23 θυμίας τῆς ἀπάτης· ἀνανεοῦσθαι δὲ τῷ πνεύματι τοῦ νοὸς
vestræ: Et [*] *induere* nouum hominem, [*] *ipsum* secundū Deum
24 ὑμῶν· καὶ ἐνδύσασθαι τὸν καινὸν ἄνθρωπον, τὸν κατὰ θεὸν
‖ *creatum* in iustitia, & sanctitate veritatis.
κτισθέντα ἐν δικαιοσύνῃ καὶ ὁσιότητι τῆς ἀληθείας.
[*] *Ideo* deponentes mendacium, loquimini veritatem, vnusquisque
25 διὸ ἀποθέμενοι τὸ ψεῦδος, λαλεῖτε ἀλήθειαν, ἕκαστος
cum proximo suo: quoniā sumus inuicem membra.
μετὰ τοῦ πλησίον αὐτοῦ· ὅτι ἐσμὲν ἀλλήλων μέλη.
Irascimini, & ‖ *ne peccate*. Sol non occidat super
26 ὀργίζεσθε καὶ μὴ ἁμαρτάνετε. ὁ ἥλιος μὴ ἐπιδυέτω ἐπὶ τῷ
[*] *iracundia vestra*: *Neque date* locum diabolo.
27 παροργισμῷ ὑμῶν· μήτε δίδοτε τόπον τῷ διαβόλῳ.
[*] *Furatus*, non *amplius* furetur: magis autem laboret, [*] *ope-*
28 ὁ κλέπτων μηκέτι κλεπτέτω· μᾶλλον δὲ κοπιάτω ἐργαζόμε-
rans bonum propriis manibus‖, vt habeat [*] *impertiri opus*
νος τὸ ἀγαθὸν ταῖς ἰδίαις χερσὶν, ἵνα ἔχῃ μεταδιδόναι τῷ χρείαν
habenti. Omnis sermo [*] *putris* ex ore vestro non [*] *e-*
29 ἔχοντι. πᾶς λόγος σαπρὸς ἐκ τοῦ στόματος ὑμῶν μὴ ἐκ-
grediatur: sed si quis bonus ad ædificationem ‖ *vsus*, vt
πορευέσθω· ἀλλ' εἴ τις ἀγαθὸς πρὸς οἰκοδομὴν τῆς χρείας, ἵνα
det gratiam audientibus. Et [*] *ne contristate* spiritum
30 δῷ χάριν τοῖς ἀκούουσι. καὶ μὴ λυπεῖτε τὸ πνεῦμα τὸ
sanctum Dei, in quo signati estis in diem redemptionis.
ἅγιον τοῦ θεοῦ, ἐν ᾧ [f] ἐσφραγίσθητε εἰς ἡμέραν ἀπολυτρώσεως.
Omnis amaritudo, *& excādescētia*, & ira, [*] & clamor, & blasphe-
31 πᾶσα πικρία, καὶ θυμὸς, καὶ ὀργὴ, καὶ κραυγὴ, καὶ βλασφη-
mia tollatur à vobis cum omni malitia. Estote autem
32 μία [g] ἀρθήτω ἀφ' ὑμῶν, σὺν πάσῃ κακίᾳ. γίνεσθε δὲ
‖ *in alij alios* benigni, misericordes, condonantes ‖ *vobis ipsis*,
εἰς ἀλλήλους χρηστοὶ, εὔσπλαγχνοι, χαριζόμενοι ἑαυτοῖς,
sicut & [*] *Christus* condonauit [*] *nobis*.
καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἐχαρίσατο ἡμῖν.

[*] desperantes,
‖ auaritiam.
[e] ἀποτίθημι
[*] qui corrumpitur
‖ Renouamini
[*] induite
[*] qui
‖ creatus est
[*] Propter quod
‖ nolite peccare
[*] iracundiam vestram. Nolite dare
[*] Qui furabatur, iam
[*] operando
‖ suis quod bonum est:
[*] vnde tribuat necessitatem patienti.
[*] malus
[*] procedat:
‖ fidei,
[*] nolite contristare
[f] σφραγίζω
[*] & indignatio,
[g] αἴρω
‖ inuicem
[*] Deus in Christo [*] vobis.

CAP. V. ε΄.

Estote ergo imitatores Dei, sicut [*] *nati dilecti*.
1 Γίνεσθε οὖν μιμηταὶ τοῦ θεοῦ, ὡς τέκνα ἀγαπητά·
Et ambulate in dilectione, sicut & Christus dilexit
2 καὶ περιπατεῖτε ἐν ἀγάπῃ, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἠγάπησεν
nos: & tradidit semetipsum pro nobis oblationem & ho-
ἡμᾶς, καὶ [a] παρέδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν προσφορὰν καὶ θυ-
stiam Deo, in odorem suauitatis. Fornicatio autē & omnis
3 σίαν τῷ θεῷ, εἰς ὀσμὴν εὐωδίας. πορνεία δὲ, καὶ πᾶσα
immunditia, aut auaritia, nec nominetur in vobis, sicut
ἀκαθαρσία, ἢ πλεονεξία μηδὲ ὀνομαζέσθω ἐν ὑμῖν, καθὼς
decet sanctos: [*] *Et obscenitas*, *&* stultiloquium, aut scurri-
4 πρέπει ἁγίοις· καὶ αἰσχρότης, καὶ μωρολογία, ἢ εὐτρα-
litas, ‖ *non conuenientia*: sed magis gratiarum actio.
πελία, τὰ οὐκ ἀνήκοντα· ἀλλὰ μᾶλλον εὐχαριστία.
Hoc enim [*] *estis cognoscentes*, quòd omnis fornicator, aut immundus, aut
5 τοῦτο γάρ ἐστε γινώσκοντες, ὅτι πᾶς πόρνος, ἢ ἀκάθαρτος, ἢ
auarus, [*] (*qui est idololatra*) non habet hæreditatem in
πλεονέκτης, ὅς ἐστιν εἰδωλολάτρης, οὐκ ἔχει κληρονομίαν ἐν τῇ
regno Christi & Dei. Nemo vos seducat inanibus
6 βασιλείᾳ τοῦ Χριστοῦ καὶ θεοῦ. μηδεὶς ὑμᾶς ἀπατάτω κενοῖς
verbis. propter hæc enim venit ira Dei in filios diffi-
λόγοις· διὰ ταῦτα γὰρ ἔρχεται ἡ ὀργὴ τοῦ θεοῦ ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπει-
dentiæ. [*] *Ne* ergo effici*amini* participes eorum. Eratis enim aliquādo
7 θείας. μὴ οὖν γίνεσθε συμμέτοχοι αὐτῶν. ἦτε γάρ ποτε
8 tenebræ, nunc autē lux in Domino. Vt ‖ *nati* lucis ambulate.
σκότος, νῦν δὲ φῶς ἐν κυρίῳ· ὡς τέκνα φωτὸς περιπατεῖτε.
(*Nam* fructus [*] *Spiritus* in omni bonitate, & iusti-
9 ὁ γὰρ καρπὸς τοῦ πνεύματος ἐν πάσῃ ἀγαθωσύνῃ καὶ δικαιο-
tia, & veritate) Probantes quid sit beneplacitum [*] *Domino*.
10 σύνῃ καὶ ἀληθείᾳ· δοκιμάζοντες τί ἐστιν εὐάρεστον τῷ κυρίῳ.
Et [*] *ne communicate* operibus infructuosis tenebrarum,
11 καὶ μὴ [b] συγκοινωνεῖτε τοῖς ἔργοις τοῖς ἀκάρποις τοῦ σκότους,
magis autē *&* redarguite. ‖ *Nam occultè facta* ab ipsis, tur-
12 μᾶλλον δὲ καὶ ἐλέγχετε. τὰ γὰρ κρυφῇ γινόμενα ὑπ' αὐτῶν, αἰ-
pe est & dicere. *At* omnia [*] *arguta*, à lumine ma-
13 σχρόν ἐστι καὶ λέγειν. τὰ δὲ πάντα ἐλεγχόμενα, ὑπὸ τοῦ φωτὸς φα-
nifestantur. omne enim [*] *manifestatum* lumen est. [*] *Ideo* dicit, Surge
14 νεροῦται· πᾶν γὰρ τὸ φανερούμενον, φῶς ἐστι. διὸ λέγει, ἔγειραι
‖ *dormiens*, & exurge à mortuis: & illuminabit te Christus.
ὁ καθεύδων, καὶ ἀνάστα ἐκ τῶν νεκρῶν, καὶ ἐπιφαύσει σοι ὁ Χριστός.
Videte [*] *itaque* quomodo [*] *accuratè* ambuletis: non quasi insipiētes,
15 βλέπετε οὖν πῶς ἀκριβῶς περιπατεῖτε, μὴ ὡς ἄσοφοι,

[*] filij charissimi
[a] παραδίδωμι
[*] Aut turpitudo, aut
‖ quæ ad rē non pertinent:
[*] scitote intelligentes,
[*] qui est idolorum seruus
[*] Nolite
‖ filij
[*] enim lucis, est
[*] Deo.
[*] nolite communicare
[b] συγκοινωνέω
‖ Quæ enim in occulto fiunt
[*] autem quæ arguuntur,
[*] quod manifestatur,
[*] Propter quod
‖ qui dormis,
[*] ergo fratres
[*] cautè

sed vt sapientes: Redimentes tempus: quoniam
ἀλλ' ὡς σοφοί, ἐξαγοραζόμενοι τὸν καιρὸν, ὅτι 16
dies mali sunt. Propter hoc ne fiatis imprudentes: sed
αἱ ἡμέραι πονηραί εἰσι. διὰ τοῦτο μὴ γίνεσθε ἄφρονες, ἀλλὰ 17
intelligentes quæ voluntas Domini. Et ne inebriemini
συνιέντες τί τὸ θέλημα τοῦ κυρίου. καὶ μὴ μεθύ- 18
vino, in quo est luxuria: sed implemini in Spiritu,
σκεσθε οἴνῳ, ἐν ᾧ ἐστιν ἀσωτία, ἀλλὰ πληροῦσθε ἐν πνεύματι,
Loquentes vobismetipsis psalmis, & hymnis, & canticis spiri-
λαλοῦντες ἑαυτοῖς ψαλμοῖς, καὶ ὕμνοις, καὶ ᾠδαῖς πνευ- 19
talibus, cantantes & psallentes in corde vestro Do-
ματικαῖς, ᾄδοντες καὶ ψάλλοντες ἐν τῇ καρδίᾳ ὑμῶν τῷ κυ-
mino: Gratias agentes semper pro omnibus in nomine
ρίῳ· εὐχαριστοῦντες πάντοτε ὑπὲρ πάντων ἐν ὀνόματι 20
Domini nostri Iesu Christi, Deo & Patri.
τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῷ Θεῷ καὶ πατρί,
Subiecti alij aliis in timore Christi.
ὑποτασσόμενοι ἀλλήλοις ἐν φόβῳ Χριστοῦ. 21
Mulieres propriis viris subditæ estote, sicut
αἱ γυναῖκες τοῖς ἰδίοις ἀνδράσιν ὑποτάσσεσθε, ὡς τῷ 22
Domino: Quoniam vir est caput mulieris, sicut &
κυρίῳ· ὅτι ὁ ἀνήρ ἐστι κεφαλὴ τῆς γυναικὸς, ὡς καὶ ὁ 23
Christus caput ecclesiæ. Et ipse est saluator corporis.
Χριστὸς κεφαλὴ τῆς ἐκκλησίας· καὶ αὐτός ἐστι σωτὴρ τοῦ σώματος.
Sed sicut ecclesia subiecta est Christo, ita &
ἀλλ' ὥσπερ ἡ ἐκκλησία ὑποτάσσεται τῷ Χριστῷ, οὕτω καὶ 24
mulieres propriis viris in omnibus. Viri,
αἱ γυναῖκες τοῖς ἰδίοις ἀνδράσιν ἐν παντί. οἱ ἄνδρες, 25
diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit
ἀγαπᾶτε τὰς γυναῖκας ἑαυτῶν, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἠγάπησε
ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea: Vt illam
τὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἑαυτὸν παρέδωκεν ὑπὲρ αὐτῆς· ἵνα αὐτὴν 26
sanctificaret, mundans lauacro aquæ in verbo:
ἁγιάσῃ, καθαρίσας τῷ λουτρῷ τοῦ ὕδατος ἐν ῥήματι·
Vt exhiberet ipsam sibiipsi gloriosam ecclesiam, non haben-
ἵνα παραστήσῃ αὐτὴν ἑαυτῷ ἔνδοξον τὴν ἐκκλησίαν, μὴ ἔχου- 27
tem maculam, aut rugam, aut aliquid huiusmodi: sed vt sit sancta &
σαν σπίλον, ἢ ῥυτίδα, ἤ τι τῶν τοιούτων, ἀλλ' ἵνα ᾖ ἁγία καὶ
immaculata. Ita debent viri diligere suas
ἄμωμος. οὕτως ὀφείλουσιν οἱ ἄνδρες ἀγαπᾶν τὰς ἑαυτῶν 28
vxores, vt sua corpora. Diligens suam vxo-
γυναῖκας, ὡς τὰ ἑαυτῶν σώματα. ὁ ἀγαπῶν τὴν ἑαυτοῦ γυναῖ-
rem, seipsum diligit. Nemo enim vnquam suam carnem
κα, ἑαυτὸν ἀγαπᾷ· οὐδεὶς γάρ ποτε τὴν ἑαυτοῦ σάρκα 29
odit: sed nutrit & fouet eam, sicut & Dominus
ἐμίσησεν, ἀλλ' ἐκτρέφει καὶ θάλπει αὐτὴν, καθὼς καὶ ὁ κύριος
ecclesiam. Quia membra sumus corporis eius, de
τὴν ἐκκλησίαν· ὅτι μέλη ἐσμὲν τοῦ σώματος αὐτοῦ, ἐκ τῆς 30
carne eius, & de ossibus eius. Propter hoc relinquet
σαρκὸς αὐτοῦ, καὶ ἐκ τῶν ὀστέων αὐτοῦ. ἀντὶ τούτου καταλείψει 31
homo patrem suum & matrem, & adhærebit
ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα, καὶ προσκολληθήσεται
ad vxorem suam: & erunt hi duo in carnem vnam.
πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν.
Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christum, &
τὸ μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστίν· ἐγὼ δὲ λέγω εἰς Χριστὸν, καὶ 32
in ecclesiam. Veruntamen & vos per vnum, vnusquis-
εἰς τὴν ἐκκλησίαν. πλὴν καὶ ὑμεῖς οἱ καθ' ἕνα, ἕκα- 33
que suam vxorem sic diligat sicut seipsum. at
στος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα οὕτως ἀγαπάτω ὡς ἑαυτόν· ἡ δὲ
vxor vt timeat virum.
γυνὴ ἵνα φοβῆται τὸν ἄνδρα.

CAP. VI.

Nati, obedite parentibus vestris in Domino: hoc
Τὰ τέκνα, ὑπακούετε τοῖς γονεῦσιν ὑμῶν ἐν κυρίῳ· τοῦτο 1
enim est iustum. Honora patrem tuum & matrem,
γάρ ἐστι δίκαιον. τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα· 2
(Quod est primum mandatum in promissione:) Vt bene tibi fiat,
ἥτις ἐστὶν ἐντολὴ πρώτη ἐν ἐπαγγελίᾳ· ἵνα εὖ σοι γένηται, 3
& eris longæuus super terram. Et patres, nolite
καὶ ἔσῃ μακροχρόνιος ἐπὶ τῆς γῆς. καὶ οἱ πατέρες, μὴ 4
ad iram prouocate natos vestros: sed educate illos in disciplina
παροργίζετε τὰ τέκνα ὑμῶν· ἀλλ' ἐκτρέφετε αὐτὰ ἐν παιδείᾳ
& correptione Domini. Serui, obedite dominis
καὶ νουθεσίᾳ κυρίου. οἱ δοῦλοι, ὑπακούετε τοῖς κυρίοις 5
secundum carnem, cum timore & tremore, in simplicitate cordis
κατὰ σάρκα, μετὰ φόβου καὶ τρόμου, ἐν ἁπλότητι τῆς καρδίας
vestri, sicut Christo: non secundum oculorum seruitutem, quasi homi-
ὑμῶν, ὡς τῷ Χριστῷ, μὴ κατ' ὀφθαλμοδουλείαν ὡς ἀνθρω- 6
nibus placentes: sed vt serui Christi, facientes voluntatem
πάρεσκοι· ἀλλ' ὡς δοῦλοι τοῦ Χριστοῦ, ποιοῦντες τὸ θέλημα τοῦ
Dei ex animo, Cum beneuolentia seruientes sicut Domino,
Θεοῦ ἐκ ψυχῆς· μετ' εὐνοίας δουλεύοντες ὡς τῷ κυρίῳ, 7
& non hominibus. Scientes quoniam quodcunque vnusquisque fece-
καὶ οὐκ ἀνθρώποις· εἰδότες ὅτι ὃ ἐάν τι ἕκαστος ποιή- 8
rit bonum, hoc reportabit a Domino, siue seruus, siue
σῃ ἀγαθὸν, τοῦτο κομιεῖται παρὰ τοῦ κυρίου, εἴτε δοῦλος, εἴτε
liber. Et domini eadem facite ad eos,
ἐλεύθερος. καὶ οἱ κύριοι, τὰ αὐτὰ ποιεῖτε πρὸς αὐτούς, 9
remittentes minas: scientes quia & vester & illorum Dominus
ἀνιέντες τὴν ἀπειλήν· εἰδότες ὅτι καὶ ὑμῶν καὶ αὐτῶν ὁ κύριός
est in cælis, & personarum acceptio non est apud eum.
ἐστιν ἐν οὐρανοῖς, καὶ προσωποληψία οὐκ ἔστι παρ' αὐτῷ.
Reliquum, fratres mei, confortamini in Domino, & in
τὸ λοιπὸν, ἀδελφοί μου, ἐνδυναμοῦσθε ἐν κυρίῳ, καὶ ἐν 10
potentia virtutis eius. Induite armaturam
τῷ κράτει τῆς ἰσχύος αὐτοῦ. ἐνδύσασθε τὴν πανοπλίαν τοῦ 11
Dei: ad posse vos stare aduersus insidias
Θεοῦ, πρὸς τὸ δύνασθαι ὑμᾶς στῆναι πρὸς τὰς μεθοδείας τοῦ
diaboli. Quoniam non est nobis colluctatio aduersus sanguinem & car-
διαβόλου· ὅτι οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρ- 12
nem, sed aduersus principatus, aduersus potestates, aduersus
κα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς
mundi potentes tenebrarum sæculi huius, contra spi-
κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου, πρὸς τὰ πνευ-
ritalia nequitiæ, in cælestibus. Propter hoc ac-
ματικὰ τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἐπουρανίοις. διὰ τοῦτο ἀνα- 13
cipite vniuersam armaturam Dei, vt possitis resistere in
λάβετε τὴν πανοπλίαν τοῦ Θεοῦ, ἵνα δυνηθῆτε ἀντιστῆναι ἐν τῇ
die malo, & omnia conficientes stare.
ἡμέρᾳ τῇ πονηρᾷ, καὶ ἅπαντα κατεργασάμενοι στῆναι.
State ergo succincti lumbos vestros in veritate, &
στῆτε οὖν περιζωσάμενοι τὴν ὀσφὺν ὑμῶν ἐν ἀληθείᾳ, καὶ 14
induti loricam iustitiæ, Et calcea-
ἐνδυσάμενοι τὸν θώρακα τῆς δικαιοσύνης· καὶ ὑποδησά- 15
ti pedes in preparatione Euangelij pacis:
μενοι τοὺς πόδας ἐν ἑτοιμασίᾳ τοῦ εὐαγγελίου τῆς εἰρήνης·
In omnibus assumentes scutum fidei: in quo possi-
ἐπὶ πᾶσιν ἀναλαβόντες τὸν θυρεὸν τῆς πίστεως, ἐν ᾧ δυνή- 16
tis omnia tela illius nequam ignita extinguere.
σεσθε πάντα τὰ βέλη τοῦ πονηροῦ τὰ πεπυρωμένα σβέσαι·
Et galeam salutaris assumite, & gladium
καὶ τὴν περικεφαλαίαν τοῦ σωτηρίου δέξασθε, καὶ τὴν μάχαιραν 17
spiritus, (quod est verbum Dei.) Per omnem orationem
τοῦ πνεύματος, ὅ ἐστι ῥῆμα Θεοῦ· διὰ πάσης προσευχῆς 18
& obsecrationem orantes in omni tempore, in spiritu:
καὶ δεήσεως προσευχόμενοι ἐν παντὶ καιρῷ, ἐν πνεύματι,
& in ipso hoc vigilantes in omni instantia,
καὶ εἰς αὐτὸ τοῦτο ἀγρυπνοῦντες ἐν πάσῃ προσκαρτερήσει
& obsecratione pro omnibus sanctis, Et pro me: vt mihi
καὶ δεήσει περὶ πάντων τῶν ἁγίων· καὶ ὑπὲρ ἐμοῦ, ἵνα μοι 19
detur sermo in apertione oris mei, in fiducia, notum facere
δοθείη λόγος ἐν ἀνοίξει τοῦ στόματός μου, ἐν παρρησίᾳ γνωρίσαι
mysterium Euangelij, Pro quo legatione fungor in
τὸ μυστήριον τοῦ εὐαγγελίου, ὑπὲρ οὗ πρεσβεύω ἐν 20
catena: vt in ipso libere loquar, vt oportet me loqui.
ἁλύσει· ἵνα ἐν αὐτῷ παρρησιάσωμαι, ὡς δεῖ με λαλῆσαι.
Vt autem sciatis & vos quæ circa me, quid agam: omnia
ἵνα δὲ εἰδῆτε καὶ ὑμεῖς τὰ κατ' ἐμέ, τί πράσσω, πάντα 21
vobis nota faciet Tychicus, dilectus frater & fidelis mini-
ὑμῖν γνωρίσει Τυχικὸς ὁ ἀγαπητὸς ἀδελφὸς καὶ πιστὸς διάκο-
ster in Domino: Quem misi ad vos in illud ipsum, vt
νος ἐν κυρίῳ· ὃν ἔπεμψα πρὸς ὑμᾶς εἰς αὐτὸ τοῦτο, ἵνα 22
cognoscatis quæ circa nos, & consoletur corda vestra.
γνῶτε τὰ περὶ ἡμῶν, καὶ παρακαλέσῃ τὰς καρδίας ὑμῶν.
Pax fratribus & charitas cum fide, a Deo Pa-
εἰρήνη τοῖς ἀδελφοῖς καὶ ἀγάπη μετὰ πίστεως, ἀπὸ Θεοῦ πα- 23
tre, & Domino Iesu Christo. Gratia cum omnibus dili-
τρὸς, καὶ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ. ἡ χάρις μετὰ πάντων τῶν ἀγα- 24
gentibus Dominum nostrum Iesum Christum in incorruptione. Amen.
πώντων τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐν ἀφθαρσίᾳ. ἀμήν.

Ad Ephesios scripta a Roma per Tychicum.
Πρὸς Ἐφεσίους ἐγράφη ἀπὸ Ῥώμης διὰ Τυχικοῦ.

Marginal notes: ἐξαγοραζόμενοι; Propterea nolite fieri; Dei; nolite inebriari; συνίημι; μεθύσκω; in cordibus vestris; inuicem; Christi; suis; sint; est; saluator eius; suis; eam; vitæ; παρίστημι; &; Qui diligit; odio habuit; Christus; καταλείπω; suam; vxori suæ; Christo; singuli; autem; suum; Filij; enim; fit; sis; vos; nolite ad iracundiam prouocare filios; carnalibus; ad oculum seruientes; bona voluntate; recipiet; vos; illis; ἀνίημι; De cætero; vos; ἐνδύω; vt possitis; principes &; rectores harum; Propterea; ἀναλαμβάνω; in omnibus perfecti; ὑποδέω; nequissimi ignea; πυρόω; σβεννύω; salutis; ἀγρυπνέω; cum; ita; audeam, prout; sunt; charissimus; hoc; sunt; qui diligunt

Η ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΥΛΟΥ ΠΡΟΣ

PHILIPPENSES EPISTOLA.

ΦΙΛΙΠΠΗΣΙΟΥΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗ.

CAPVT PRIMVM. κεφάλ. α.

PAVLVS & Timotheus serui Iesu
1 ΠΑΥΛΟΣ καὶ τιμόθεος δοῦλοι ἰησοῦ
Christi, omnibus sanctis in Christo
χριστοῦ, πᾶσι τοῖς ἁγίοις ἐν χριστῷ
Iesu ᵃexistentibus in Philippis, cum epi-
ἰησοῦ τοῖς οὖσιν ἐν φιλίπποις, σὺν ἐπι-
scopis & ᵇdiaconis: Gratia vobis
2 σκόποις καὶ διακόνοις, χάρις ὑμῖν
& pax à Deo patre nostro, &
καὶ εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ πατρὸς ἡμῶν, καὶ
Domino Iesu Christo. Gratias ago Deo meo in om-
3 κυρίου ἰησοῦ χριστοῦ. εὐχαριστῶ τῷ θεῷ μου ἐπὶ πά-
ni memoria vestri, (Semper in ᶜomni precatione mea pro
4 σῃ τῇ μνείᾳ ὑμῶν, πάντοτε ἐν πάσῃ δεήσει μου ὑπὲρ
omnibus vobis, cum gaudio deprecationem faciens:) Super communi-
5 πάντων ὑμῶν μετὰ χαρᾶς τὴν δέησιν ποιούμενος, ἐπὶ τῇ κοι-
catione vestra in ᵈEuangelium, à prima die vsque
νωνίᾳ ὑμῶν εἰς τὸ εὐαγγέλιον, ἀπὸ πρώτης ἡμέρας ἄχρι τοῦ
nunc. Confidens ipsum hoc, quia ᵉille incipiens in vobis o-
6 νῦν. πεποιθὼς αὐτὸ τοῦτο, ὅτι ὁ ἐναρξάμενος ἐν ὑμῖν ἔρ-
pus bonum, perficiet vsque in diem Christi Iesu:
γον ἀγαθὸν, ἐπιτελέσει ἄχρις ἡμέρας χριστοῦ ἰησοῦ·
Sicut est iustum mihi hoc sentire pro omnibus vobis,
7 καθώς ἐστι δίκαιον ἐμοὶ τοῦτο φρονεῖν ὑπὲρ πάντων ὑμῶν,
ᶠpropter habere me in corde vos, in & vinculis meis,
διὰ τὸ ἔχειν με ἐν τῇ καρδίᾳ ὑμᾶς, ἔν τε τοῖς δεσμοῖς μου,
& in defensione, & confirmatione Euangelij, ᵍcommunica-
καὶ ἐν τῇ ἀπολογίᾳ, καὶ βεβαιώσει τοῦ εὐαγγελίου, συγκοινω-
tores mea gratia omnes vos ʰexistentes. Testis enim mihi
νούς μου τῆς χάριτος πάντας ὑμᾶς ὄντας. μάρτυς γάρ μου
est Deus, quomodo cupiam omnes vos in visceribus Iesu
8 ἐστιν ὁ θεὸς, ὡς ἐπιποθῶ πάντας ὑμᾶς ἐν σπλάγχνοις ἰησοῦ
Christi. Et hoc oro, vt charitas vestra ᵃplus
9 χριστοῦ. καὶ τοῦτο προσεύχομαι, ἵνα ἡ ἀγάπη ὑμῶν ἔτι
magis ac magis abundet in ᵇscientia & ᶜomni sensu,
μᾶλλον καὶ μᾶλλον περισσεύῃ ἐν ἐπιγνώσει καὶ πάσῃ αἰσθήσει,
ᵈAd probandum vos præstantia, vt sitis since-
10 εἰς τὸ δοκιμάζειν ὑμᾶς τὰ διαφέροντα, ἵνα ἦτε εἰλικρι-
ri ᵉ& inoffensi in diem Christi, repleti ᶠfructi-
11 νεῖς καὶ ἀπρόσκοποι εἰς ἡμέραν χριστοῦ, πεπληρωμένοι καρ-
bus iustitiæ eorum qui per Iesum Christum, in gloriam & laudem
πῶν δικαιοσύνης τῶν διὰ ἰησοῦ χριστοῦ, εἰς δόξαν καὶ ἔπαινον
Dei. Scire autem vos volo, fratres, quia quæ circa
12 θεοῦ. γινώσκειν δὲ ὑμᾶς βούλομαι, ἀδελφοὶ, ὅτι τὰ κατ'
meᵍ, magis ad profectum Euangelij venerunt:
ἐμὲ μᾶλλον εἰς προκοπὴν τοῦ εὐαγγελίου ἐλήλυθεν·
ʰItaque vincula mea manifesta in Christo ⁱfieri in toto
13 ὥστε τοὺς δεσμούς μου φανεροὺς ἐν χριστῷ γενέσθαι ἐν ὅλῳ
prætorio, & cæteris omnibus: ᵏEt plures
14 τῷ πραιτωρίῳ, καὶ τοῖς λοιποῖς πᾶσι· καὶ τοὺς πλείονας
ˡfratrum in Domino, ᵐfretos vinculis meis, abundan-
τῶν ἀδελφῶν ἐν κυρίῳ, πεποιθότας τοῖς δεσμοῖς μου, περισσο-
tiùs ⁿaudere impauidè Dei verbum loqui. Quidā quidē &
τέρως τολμᾶν ἀφόβως τὸν λόγον λαλεῖν. τινὲς μὲν καὶ
15 propter inuidiam & contentionē, quidā autem & propter bonā voluntatem Christum
διὰ φθόνον καὶ ἔριν, τινὲς δὲ καὶ δι' εὐδοκίαν τὸν χριστὸν
prædicant: ᵒHi quidem ex contentione Christum annuntiant
16 κηρύσσουσιν. οἱ μὲν ἐξ ἐριθείας χριστὸν καταγγέλλουσιν
non sincerè, existimantes ᵖafflictionem afferre vinculis meis.
οὐχ ἁγνῶς, οἰόμενοι θλῖψιν ἐπιφέρειν τοῖς δεσμοῖς μου·
ᵠIlli verò ex charitate: scientes quoniā in defensionem Euange-
17 οἱ δὲ ἐξ ἀγάπης, εἰδότες ὅτι εἰς ἀπολογίαν τοῦ εὐαγγε-
lij positus sum. Quid enim? ʳAttamen omni modo, siue ˢspe-
18 λίου κεῖμαι. τί γάρ; πλὴν παντὶ τρόπῳ, εἴτε προφά-
cie, siue ᵗveritate, Christus ᵘannuntiatur: & in hoc gau-
σει, εἴτε ἀληθείᾳ, χριστὸς καταγγέλλεται· καὶ ἐν τούτῳ χαί-
deo, sed & gaudebo. Scio enim quia hoc mihi prouenit
19 ρω, ἀλλὰ καὶ χαρήσομαι· οἶδα γὰρ ὅτι τοῦτό μοι ἀποβήσεται
ad salutem, per vestram orationem, & subministrationem Spiri-
εἰς σωτηρίαν διὰ τῆς ὑμῶν δεήσεως, καὶ ἐπιχορηγίας τοῦ πνεύ-
tus Iesu Christi, Secundum expectationem & spem
20 ματος ἰησοῦ χριστοῦ, κατὰ τὴν ἀποκαραδοκίαν καὶ ἐλπίδα
meā, quia in nullo ˣpudefiam: sed in omni fiducia, sicut
μου, ὅτι ἐν οὐδενὶ αἰσχυνθήσομαι, ἀλλ' ἐν πάσῃ παρρησίᾳ, ὡς
semper, & nunc magnificabitur Christus in corpore
πάντοτε, καὶ νῦν μεγαλυνθήσεται χριστὸς ἐν τῷ σώματί
meo, siue per vitam, siue per mortem. Mihi enim viuere,
21 μου, εἴτε διὰ ζωῆς, εἴτε διὰ θανάτου· ἐμοὶ γὰρ τὸ ζῆν,
Christusᵃ: & mori lucrum, ᵇSi verò viuere in carne,
22 χριστὸς καὶ τὸ ἀποθανεῖν, κέρδος. εἰ δὲ τὸ ζῆν ἐν σαρκὶ,
hoc mihi fructus operisᶜ, & quid eligam ᵈnon cognosco.
τοῦτό μοι καρπὸς ἔργου, καὶ τί αἱρήσομαι οὐ γνωρίζω.
Coarctor autem è duobus: desiderium habens ad dis-
23 συνέχομαι δὲ ἐκ τῶν δύο, τὴν ἐπιθυμίαν ἔχων εἰς τὸ ἀνα-
solui, & cum Christo esse, multò magis melius.
λῦσαι, καὶ σὺν χριστῷ εἶναι, πολλῷ μᾶλλον κρεῖσσον.
ᶠAt permanere ᵍin carne, magis necessarium propter vos.
24 τὸ δὲ ἐπιμένειν ἐν τῇ σαρκὶ, ἀναγκαιότερον δι' ὑμᾶς.
Et hoc ʰconfisus, scio quia manebo & vnà permanebo omnibus
25 καὶ τοῦτο πεποιθὼς οἶδα ὅτι μενῶ καὶ συμπαραμενῶ πᾶσιν
vobis, ad vestrum profectum & gaudium fidei:
ὑμῖν εἰς τὴν ὑμῶν προκοπὴν καὶ χαρὰν τῆς πίστεως·
Vt ⁱgloriatio vestra abundet in Christo Iesu in me,
26 ἵνα τὸ καύχημα ὑμῶν περισσεύῃ ἐν χριστῷ ἰησοῦ ἐν ἐμοὶ,
per ᵏmeam præsentiam iterum ad vos. Tantùm dignè
27 διὰ τῆς ἐμῆς παρουσίας πάλιν πρὸς ὑμᾶς. μόνον ἀξίως
Euangelio Christi ˡgerite vos, vt siue ᵐveniens & videns
τοῦ εὐαγγελίου τοῦ χριστοῦ πολιτεύεσθε, ἵνα εἴτε ἐλθὼν καὶ ἰδὼν
vos, siue absens, audiam quæ de vobis, quia statis in vno
ὑμᾶς, εἴτε ἀπὼν, ἀκούσω τὰ περὶ ὑμῶν, ὅτι στήκετε ἐν ἑνὶ
spiritu, ⁿvno animo, collaborantes fidei Euangelij,
πνεύματι, μιᾷ ψυχῇ, συναθλοῦντες τῇ πίστει τοῦ εὐαγγελίου·
Et non ᵒterriti in vllo ab aduersariis, ᵖquod
28 καὶ μὴ πτυρόμενοι ἐν μηδενὶ ὑπὸ τῶν ἀντικειμένων· ἥτις
illis quidem est indicium perditionis, vobis autem salutis: & hoc
αὐτοῖς μὲν ἐστιν ἔνδειξις ἀπωλείας, ὑμῖν δὲ σωτηρίας, καὶ τοῦτο
à Deo: Quia vobis donatum est pro Christo, non solum
29 ἀπὸ θεοῦ· ὅτι ὑμῖν ᵏἐχαρίσθη τὸ ὑπὲρ χριστοῦ, οὐ μόνον
ᵠin eum ʳcredere, sed ˢ& pro illo ᵗpati,
τὸ εἰς αὐτὸν πιστεύειν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ πάσχειν,
Idem certamen habentes quale ˣvidistis in me, & nunc ʸaudi-
30 τὸν αὐτὸν ἀγῶνα ἔχοντες οἷον ἴδετε ἐν ἐμοὶ, καὶ νῦν ἀκούε-
tis in me.
τε ἐν ἐμοί.

CAP. II. β'.

Si qua ergo consolatio in Christo, si quod solatium cha-
1 Εἴ τις οὖν παράκλησις ἐν χριστῷ, εἴ τι παραμύθιον ἀ-
ritatis, si qua ᵃcommunio spiritus, si qua viscera ᵇ& mise-
γάπης, εἴ τις κοινωνία πνεύματος, εἴ τινα σπλάγχνα καὶ οἰκ-
rationes: Implete meum gaudium, vt idem sapiatis,
2 τιρμοί, πληρώσατέ μου τὴν χαρὰν, ἵνα τὸ αὐτὸ φρονῆτε,
eandem charitatem habentes, vnanimes, ᶜvnum sentientes:
τὴν αὐτὴν ἀγάπην ἔχοντες, σύμψυχοι, τὸ ἓν φρονοῦντες·
Nihil per contentionem ᵈaut inanem gloriam, sed ᵉmode-
3 μηδὲν κατὰ ἐριθείαν ἢ κενοδοξίαν, ἀλλὰ τῇ ταπεινοφρο-
stia alij alios arbitrantes superiores sibipsis: Non quæ sua ᶠ
σύνῃ ἀλλήλους ἡγούμενοι ὑπερέχοντας ἑαυτῶν. μὴ τὰ ἑαυτῶν
4 singuli ᵍconsiderate, sed & aliorum vnusquisque.
ἕκαστος σκοπεῖτε, ἀλλὰ καὶ τὰ ἑτέρων ἕκαστος.
Hoc enim ʰsentiatur in vobis, quod & in Christo Iesu:
5 τοῦτο γὰρ φρονείσθω ἐν ὑμῖν ὃ καὶ ἐν χριστῷ ἰησοῦ·
Qui in forma Dei ⁱexistens, non ᵏrapinam reputauit esse
6 ὃς ἐν μορφῇ θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἁρπαγμὸν ἡγήσατο τὸ εἶναι
paria Deo: Sed semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens,
7 ἴσα θεῷ· ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε, μορφὴν δούλου λαβὼν,
in ˡsimilitudine hominum factus, & habitu inuentus vt
ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος, καὶ σχήματι εὑρεθεὶς ὡς
homo. Humiliauit semetipsum, factus obediens
8 ἄνθρωπος· ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν, γενόμενος ὑπήκοος
vsque ad mortem: mortem autem, crucis. ᵐIdeo & Deus illum
9 μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ, σταυροῦ. διὸ καὶ ὁ θεὸς αὐτὸν
superexaltauit, & donauit illi nomen ⁿ super omne nomen.
ὑπερύψωσε, καὶ ἐχαρίσατο αὐτῷ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα·
Vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cælestium, &
10 ἵνα ἐν τῷ ὀνόματι ἰησοῦ πᾶν γόνυ κάμψῃ ἐπουρανίων καὶ
terrestrium, & infernorum: Et omnis lingua confi-
11 ἐπιγείων, καὶ καταχθονίων, καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολο-
teatur, quia Dominus Iesus Christus, in gloriam ᵒDei Patris.
γήσηται, ὅτι κύριος ἰησοῦς χριστὸς, εἰς δόξαν θεοῦ πατρός.
Itaque, ᵖdilecti mei, (sicut semper obedistis mihi, non
12 ὥστε, ἀγαπητοί μου, καθὼς πάντοτε ὑπηκούσατε μου, μὴ

Marginal notes (left): ᵃqui sunt; ᵇdiaconibus; ᶜcunctis orationibus meis; ᵈEuangelio Christi; ᵉqui cœpit; ἐπιτελέσει; ᶠeo quòd habeam; ᵍsocios gaudij mei; βεβαιώσει; ʰesse; ᵃin; ᵈVt probetis potiora; ᵉ& sine offensa; ᶠfructu; πληρόω; ᵍsunt; ἔρχομαι; ⁱfieret in omni; ʰita vt; ⁱin; ᵏvt; ˡè fratribus; ᵐconfidentes in; πείθω; ⁿauderent sine timore; ᵒQuidam autē; ᵖpressuram se suscitare; ᵠQuidam; ʳDum; ˢper occasionē; ᵗper veritatem; ᵘannuntietur; ἀποβαίνω; ˣconfundar; μεγαλύνω.

Marginal notes (right): ᵃest; ᵇQuod; ᶜest; ᵈignoro; ἀναλύω; ᶠautem; ʰconfidens; ⁱgratulatio; ᵏmeum aduentum; ˡconuersamini; ᵐcùm venero, & videro; ⁿvnanimes; ᵒin nullo terreamini; ᵖquæ illis est causa; πτύρομαι; ᵏχαρίζω; ʳvt credatis; ˢvt etiam; ᵗpatiamini; ˣ&; ʸaudistis de; ᵃsocietas; ᵇmiserationes; ᶜidipsum; ᵈneque per; ᵉin humilitate inuicem; ᶠsunt; ᵍconsiderātes, sed ea quæ; ʰsentite; ⁱcùm esset; ᵏrapinam arbitratus est esse æqualem; κενόω; ˡsimilitudine; ταπεινόω; ᵐPropter quod; ⁿquod est; ᵒest; ᵖcharissimi.

mei, in præsentia *mea*, tantùm, sed & nunc multò magis in
ἐν τῇ παρουσίᾳ μου μόνον, ἀλλὰ καὶ νῦν πολλῷ μᾶλλον ἐν τῇ
absentia mea, cum metu & tremore vestram *ipsorum* salutem ado-
ἀπουσίᾳ μου, μετὰ φόβου καὶ τρόμου τὴν ἑαυτῶν σωτηρίαν κατερ-
peramini. Deus enim est *efficiens* in vobis & velle,
γάζεσθε. ὁ θεὸς γάρ ἐστιν ὁ ἐνεργῶν ἐν ὑμῖν καὶ τὸ θέλειν, 13
& perficere, pro *beneuolentia*. Omnia facite sine
καὶ τὸ ἐνεργεῖν, ὑπὲρ τῆς εὐδοκίας. πάντα ποιεῖτε χωρὶς 14
ira, & *disceptationibus*: Vt sitis *irreprehensi*, &
ὀργῆς, καὶ διαλογισμῶν· ἵνα γένησθε ἄμεμπτοι καὶ 15
simplices filij Dei, *inculpati* in medio nationis prauæ &
ἀκέραιοι, τέκνα θεοῦ, ἀμώμητα ἐν μέσῳ γενεᾶς σκολιᾶς καὶ
peruersæ, *in quibus splendetis* sicut luminaria in mundo:
διεστραμμένης, ἐν οἷς φαίνεσθε ὡς φωστῆρες ἐν κόσμῳ·
Verbum vitæ continentes, ad *gloriationem mihi* in diem Chri-
λόγον ζωῆς ἐπέχοντες, εἰς καύχημα ἐμοὶ εἰς ἡμέραν χρι- 16
sti, quia non in *vanum* cucurri, neque in *vanum* laboraui.
στοῦ, ὅτι οὐκ εἰς κενὸν ἔδραμον, οὐδὲ εἰς κενὸν ἐκοπίασα·
Sed si & *libor, super hostia & sacrificio*
ἀλλ' εἰ καὶ σπένδομαι ἐπὶ τῇ θυσίᾳ καὶ λειτουργίᾳ τῆς 17
fidei vestræ, gaudeo & congratulor omnibus vobis.
πίστεως ὑμῶν, χαίρω καὶ συγχαίρω πᾶσιν ὑμῖν·
Id autem ipsum & vos gaudete, & congratulamini mihi.
τὸ δ' αὐτὸ καὶ ὑμεῖς χαίρετε καὶ συγχαίρετέ μοι. 18
Spero autem in Domino Iesu, Timotheum cito mittere vo-
ἐλπίζω δὲ ἐν κυρίῳ ἰησοῦ, τιμόθεον ταχέως πέμψαι ὑ- 19
bis, vt & ego bono animo sim, *cognoscens* quæ circa vos. Neminem enim
μῖν, ἵνα κἀγὼ εὐψυχῶ, γνοὺς τὰ περὶ ὑμῶν· οὐδένα γὰρ 20
habeo vnanimem, qui *germanè ea quæ circa vos curaturus* sit.
ἔχω ἰσόψυχον, ὅστις γνησίως τὰ περὶ ὑμῶν μεριμνήσει.
Omnes enim *ea* quæ *suaipsorum* quærunt, non *ea* quæ Christi Iesu.
οἱ πάντες γὰρ τὰ ἑαυτῶν ζητοῦσιν, οὐ τὰ τοῦ χριστοῦ ἰησοῦ. 21
At probationem eius cognoscite, quoniam sicut patri filius, cum
τὴν δὲ δοκιμὴν αὐτοῦ γινώσκετε, ὅτι ὡς πατρὶ τέκνον, σὺν 22
me seruiuit in *euangelium*. Hunc *quidem* igitur spero
ἐμοὶ ἐδούλευσεν εἰς τὸ εὐαγγέλιον. τοῦτον μὲν οὖν ἐλπίζω 23
mittere, vt videro *ea* quæ circa me, *ex ipsa*. Confido
πέμψαι, ὡς ἂν ἀπίδω τὰ περὶ ἐμέ, ἐξ αὐτῆς· πέποιθα 24
autē in Domino, quoniā & ipse citò veniam. Necessarium autem
δὲ ἐν κυρίῳ, ὅτι καὶ αὐτὸς ταχέως ἐλεύσομαι. ἀναγκαῖον δὲ 25
existimaui, Epaphroditum fratrem, & cooperatorem, & com-
ἡγησάμην, ἐπαφρόδιτον τὸν ἀδελφόν, καὶ συνεργόν, καὶ συστρα-
militonē meum, vestrū autem apostolum, & ministrum *vsus mei*, mit-
τιώτην μου, ὑμῶν δὲ ἀπόστολον, καὶ λειτουργὸν τῆς χρείας μου, πέμ-
tere ad vos: Quoniam *expetens erat* omnes vos, &
ψαι πρὸς ὑμᾶς· ἐπειδὴ ἐπιποθῶν ἦν πάντας ὑμᾶς, καὶ 26
mœstus, eò quòd audieratis *quòd ægrotasset*. *Etenim* infirmatus est *pro-*
ἀδημονῶν, διότι ἠκούσατε ὅτι ἠσθένησε· καὶ γὰρ ἠσθένησε πα- 27
ximè morti, sed Deus eius misertus est: non eius autem so-
ραπλήσιον θανάτῳ, ἀλλ' ὁ θεὸς αὐτὸν ἠλέησεν· οὐκ αὐτὸν δὲ μό-
lùm, verùm & mei, ne tristitiam super tristitiam haberem. Stu-
νον, ἀλλὰ καὶ ἐμέ· ἵνα μὴ λύπην ἐπὶ λύπῃ σχῶ. σπουδαιο- 28
diosius ergo misi illum, vt *videntes eum*, iterum gaudeatis, &
τέρως οὖν ἔπεμψα αὐτόν, ἵνα ἰδόντες αὐτὸν, πάλιν χαρῆτε, κἀ-
ego sine tristitia sim. Excipite itaque illum in Domino cum om-
γὼ ἀλυπότερος ὦ. προσδέχεσθε οὖν αὐτὸν ἐν κυρίῳ μετὰ πά- 29
ni gaudio, & eiusmodi *in pretio* habetote: Quoniā propter opus
σης χαρᾶς, καὶ τοὺς τοιούτους ἐντίμους ἔχετε· ὅτι διὰ τὸ ἔργον τοῦ 30
Christi vsque ad mortem accessit, *posthabens animam*,
χριστοῦ μέχρι θανάτου ἤγγισε, παραβουλευσάμενος τῇ ψυχῇ,
vt *rursus* impleret *vestram defectionem eius quod ad me obsequij*.
ἵνα ἀναπληρώσῃ τὸ ὑμῶν ὑστέρημα τῆς πρός με λειτουργίας.

Marginalia: mei, | qui operatur | bona voluntate. | autem | murmurationibus, | hæsitationibus: | sine querela, | sine reprehensione | inter quos lucetis | gloriam meā | vacuum | κοπιάω | immolor, supra sacrificium & obsequium | me ad vos. | cognitis | sunt. | tam | syncera affectione pro vobis solicitus | μεριμνάω | sunt | Experimētum autem | euangelio. | me ad vos | sunt, mox. | ad vos. | necessitatis meæ, | quidem desiderabat | erat, propterea | illum infirmatum. Nā & | vsque ad mortem, | ἀσθενέω | etiam | Festinantius | viso illo, | cum honore | tradens animā suam, | id quod ex vobis deerat erga meum obsequium.

CAP. III. γ'

Reliquum, fratres mei, gaudete in Domino. Eadem
Τὸ λοιπόν, ἀδελφοί μου, χαίρετε ἐν κυρίῳ. τὰ αὐτὰ 1
scribere vobis, mihi quidem non pigrum, vobis autem *tutum*.
γράφειν ὑμῖν, ἐμοὶ μὲν οὐκ ὀκνηρόν, ὑμῖν δὲ ἀσφαλές.
Videte canes, videte malos operarios, vi-
βλέπετε τοὺς κύνας, βλέπετε τοὺς κακοὺς ἐργάτας, βλέ- 2
dete concisionem. Nos enim sumus circuncisio
πετε τὴν κατατομήν. ἡμεῖς γάρ ἐσμεν ἡ περιτομή, 3
spiritu *Dei seruientes*, & *gloriantes* in Christo
οἱ πνεύματι θεοῦ λατρεύοντες, καὶ καυχώμενοι ἐν χριστῷ
Iesu, & non in carne *confidentes*: Et quanquam ego *habens*
ἰησοῦ, καὶ οὐκ ἐν σαρκὶ πεποιθότες· καίπερ ἐγὼ ἔχων 4
confidentiam & in carne. si quis videtur alius confidere in
πεποίθησιν καὶ ἐν σαρκί. εἴ τις δοκεῖ ἄλλος πεποιθέναι ἐν
carne, ego magis. *Circuncisio octo dierum*, ex ge-
σαρκί, ἐγὼ μᾶλλον. περιτομῇ ὀκταήμερος, ἐκ γέ- 5
nere Israel, *tribus* Beniamin, Hebræus ex Hebræis, secundum le-
νους ἰσραήλ, φυλῆς βενιαμίν, ἑβραῖος ἐξ ἑβραίων, κατὰ νό-
gem Pharisæus, Secundum *zelum* persequens ecclesiam,
μον φαρισαῖος, κατὰ ζῆλον διώκων τὴν ἐκκλησίαν, 6
secundum iustitiam quæ in lege, *factus irreprehensibilis*.
κατὰ δικαιοσύνην τὴν ἐν νόμῳ γενόμενος ἄμεμπτος.
Sed quæ *erant* mihi lucra, hæc arbitratus sum propter Christum
ἀλλ' ἅτινα ἦν μοι κέρδη, ταῦτα ἥγημαι διὰ τὸν χριστὸν 7
damnum, Sed *profectò* & existimo omnia *damnum*
ζημίαν· ἀλλὰ μενοῦνγε καὶ ἡγοῦμαι πάντα ζημίαν 8

Marginalia: De cætero | necessarium. | qui | Deo seruimus | gloriamur | fiduciam habentes | habeam | Circuncisus octaua die, | de tribu | æmulationem | Dei, | est, conuersatus sine querela | fuerunt | detrimenta. Veruntamen | detrimentum

esse propter *eminentiam cognitionis* Christi Iesu Domini
εἶναι διὰ τὸ ὑπερέχον τῆς γνώσεως χριστοῦ ἰησοῦ τοῦ κυρίου
mei, propter quem omnia *damnum subij*, & arbitror *stercora es-*
μου, δι' ὃν τὰ πάντα ἐζημιώθην, καὶ ἡγοῦμαι σκύβαλα εἶ-
se, vt Christum lucrifaciam: Et inueniar in illo non
ναι, ἵνα χριστὸν κερδήσω· καὶ εὑρεθῶ ἐν αὐτῷ μὴ 9
habens meam iustitiam quæ ex lege, sed illam quæ *per fi-*
ἔχων ἐμὴν δικαιοσύνην τὴν ἐκ νόμου, ἀλλὰ τὴν διὰ πί-
de Christi, *illam* quæ ex Deo *iustitiam* in fide:
στεως χριστοῦ, τὴν ἐκ θεοῦ δικαιοσύνην ἐπὶ τῇ πίστει·
Ad cognoscendū illum, & virtutem resurrectionis eius,
τοῦ γνῶναι αὐτόν, καὶ τὴν δύναμιν τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ, 10
& *communionem* passionum illius, configuratus
καὶ τὴν κοινωνίαν τῶν παθημάτων αὐτοῦ, συμμορφούμενος
morti eius: Si quomodo occurram ad re-
τῷ θανάτῳ αὐτοῦ· εἴ πως καταντήσω εἰς τὴν ἐξα- 11
surrectionem *mortuorum*. Non quòd iam acceperim, aut iam per-
νάστασιν τῶν νεκρῶν· οὐχ ὅτι ἤδη ἔλαβον, ἢ ἤδη τετε- 12
fectus sim, sequor autem si & comprehendam in quo & compre-
λείωμαι, διώκω δέ, εἰ καὶ καταλάβω, ἐφ' ᾧ καὶ κατελή-
hensus sum à *Domino* Iesu Christo. Fratres, ego me*ipsum* non
φθην ὑπὸ τοῦ κυρίου ἰησοῦ χριστοῦ. ἀδελφοί, ἐγὼ ἐμαυτὸν οὐ 13
arbitror comprehendisse: vnum autē, quæ quidem retrò obli-
λογίζομαι κατειληφέναι· ἓν δέ, τὰ μὲν ὀπίσω ἐπιλανθανό-
uiscens, *iis quæ verò ante extentus*. Ad *scopum*
μενος, τοῖς δὲ ἔμπροσθεν ἐπεκτεινόμενος· κατὰ σκοπὸν 14
persequor, ad brauium supernæ vocationis Dei in Christo
διώκω, ἐπὶ τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως τοῦ θεοῦ ἐν χριστῷ
Iesu. *Quotquot* ergo perfecti, hoc sentiamus: & si quid ali-
ἰησοῦ. ὅσοι οὖν τέλειοι, τοῦτο φρονῶμεν· καὶ εἴ τι ἑτέ- 15
ter sapitis, & hoc Deus vobis reuelabit.
ρως φρονεῖτε, καὶ τοῦτο ὁ θεὸς ὑμῖν ἀποκαλύψει.
Veruntamen ad quod peruenimus, eadem *incedere* regula, idem
πλὴν εἰς ὃ ἐφθάσαμεν, τῷ αὐτῷ στοιχεῖν κανόνι, τὸ αὐτὸ 16
sapere. Imitatores mei estote fratres, & obseruate
φρονεῖν. συμμιμηταί μου γίνεσθε ἀδελφοί, καὶ σκοπεῖτε 17
ita *ambulantes*, sicut habetis *exemplum nos*.
τοὺς οὕτω περιπατοῦντας καθὼς ἔχετε τύπον ἡμᾶς.
Multi enim ambulant, quos sæpe dicebam vobis, (nunc
πολλοὶ γὰρ περιπατοῦσιν, οὓς πολλάκις ἔλεγον ὑμῖν, νῦν 18
autem & flens dico,) inimicos crucis Christi:
δὲ καὶ κλαίων λέγω, τοὺς ἐχθροὺς τοῦ σταυροῦ τοῦ χριστοῦ·
Quorum finis interitus, quorum Deus venter, & gloria in
ὧν τὸ τέλος ἀπώλεια, ὧν ὁ θεὸς ἡ κοιλία, καὶ ἡ δόξα ἐν 19
confusione ipsorum, *illi* terrena *sapientes*.
τῇ αἰσχύνῃ αὐτῶν, οἱ τὰ ἐπίγεια φρονοῦντες.
Nostra *enim administratio* in cælis est, *ex quo* etiam Sal-
ἡμῶν γὰρ τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει, ἐξ οὗ καὶ σω- 20
uatorem expectamus Dominum Iesum Christum: Qui refor-
τῆρα ἀπεκδεχόμεθα κύριον ἰησοῦν χριστόν· ὃς μετασχη- 21
mabit corpus humilitatis nostræ, *ad esse illud*
ματίσει τὸ σῶμα τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν, εἰς τὸ γενέσθαι αὐτὸ
configuratum corpori *gloriæ* suæ, secundum operationem
σύμμορφον τῷ σώματι τῆς δόξης αὐτοῦ, κατὰ τὴν ἐνέργειαν
posse eum & subiicere sibiipsi omnia.
τοῦ δύνασθαι αὐτὸν καὶ ὑποτάξαι ἑαυτῷ τὰ πάντα.

CAP. IIII. δ'

Itaque, fratres mei *dilecti* & *exoptati*, gaudium &
Ὥστε, ἀδελφοί μου ἀγαπητοὶ καὶ ἐπιπόθητοι, χαρὰ καὶ 1
corona mea, sic state in Domino, *dilecti*.
στέφανός μου, οὕτω στήκετε ἐν κυρίῳ, ἀγαπητοί.
Euhodiam rogo, & Syntychen deprecor idipsum
εὐοδίαν παρακαλῶ, καὶ συντύχην παρακαλῶ τὸ αὐτὸ 2
sapere in Domino. Etiam rogo & te, *socie* germane,
φρονεῖν ἐν κυρίῳ. καὶ ἐρωτῶ καί σε, σύζυγε γνήσιε, 3
opitulare eis quæ in Euangelio *simul certarunt*
συλλαμβάνου αὐταῖς αἵτινες ἐν τῷ εὐαγγελίῳ συνήθλησάν
mihi, cum *&* Clemente, & cæteris *cooperantibus* meis,
μοι, μετὰ καὶ κλήμεντος, καὶ τῶν λοιπῶν συνεργῶν μου,
quorum nomina in libro vitæ. Gaudete in Domino
ὧν τὰ ὀνόματα ἐν βίβλῳ ζωῆς. χαίρετε ἐν κυρίῳ 4
semper, iterum dico, gaudete. Modestia vestra nota
πάντοτε, πάλιν ἐρῶ, χαίρετε· τὸ ἐπιεικὲς ὑμῶν γνω- 5
sit omnibus hominibus. Dominus prope.
σθήτω πᾶσιν ἀνθρώποις. ὁ κύριος ἐγγύς.
Nihil solliciti sitis, sed in omni oratione & obsecratione
μηδὲν μεριμνᾶτε, ἀλλ' ἐν παντὶ τῇ προσευχῇ καὶ τῇ δεήσει 6
cum gratiarum actione petitiones vestræ innotescant apud
μετ' εὐχαριστίας τὰ αἰτήματα ὑμῶν γνωριζέσθω πρὸς τὸν
Deum. Et pax Dei *superans* omnem sensum, custo-
θεόν. καὶ ἡ εἰρήνη τοῦ θεοῦ ἡ ὑπερέχουσα πάντα νοῦν, φρου- 7
diat corda vestra, & intelligentias vestras in Christo Iesu.
ρήσει τὰς καρδίας ὑμῶν, καὶ τὰ νοήματα ὑμῶν ἐν χριστῷ ἰησοῦ.
Reliquum, fratres, quæcunque sunt vera, quæcūque *honesta*, quæcūque
τὸ λοιπόν, ἀδελφοί, ὅσα ἐστὶν ἀληθῆ, ὅσα σεμνά, ὅσα 8
iusta, quæcunque *pura*, quæcūque amabilia, quæcūque bonæ famæ, si qua vir-
δίκαια, ὅσα ἁγνά, ὅσα προσφιλῆ, ὅσα εὔφημα, εἴ τις ἀρε-
tus, *&* si qua laus, hæc cogitate.
τή, καὶ εἴ τις ἔπαινος, ταῦτα λογίζεσθε.

Marginalia: eminentem scientiam | detrimentum feci, | vt | ζημιόω | κερδαίνω | est, | ex fide est | est iustitia | societatem | συμμορφόω | quæ est ex mortuis. | sunt | ad ea verò quæ sunt priora extendens meipsum. | destinatum | καταλαμβάνω | Quicunque | sumus, | in permaneamus | vt | sapiamus. | eos qui | ambulant, | formam nostram. | est, | qui sapiunt. | autem conuersatio | vnde nostrum | claritatis | qua etiā possit | charissimi | desideratissimi, | meum | charissimi. | compar | adiuua illas | mecum laborauerunt, | συναθλέω | adiutoribus | sunt | γινώσκω | enim | est. | quæ exuperat | De cætero | pudica, | sancta, | disciplinæ,

Quæ & didicistis, & accepistis, & audistis, & vidistis in
ἃ καὶ ἐμάθετε, καὶ παρελάβετε, καὶ ἠκούσατε, καὶ εἴδετε ἐν 9
me, hæc agite, & Deus pacis erit vobiscum.
ἐμοί, ταῦτα πράσσετε, καὶ ὁ θεὸς τῆς εἰρήνης ἔσται μεθ᾽ ὑμῶν.
Gauisus sum autem in Domino *magnopere*, quoniã *iam aliquando *reuiruistis
ἐχάρην δὲ ἐν κυρίῳ μεγάλως, ὅτι ἤδη ποτὲ *ἀνεθάλετε 10
pro me sentire, *in quo* & sentiebatis, *opportunitate carebatis* autem.
τὸ ὑπὲρ ἐμοῦ φρονεῖν, ἐφ᾽ ᾧ καὶ ἐφρονεῖτε, *ἠκαιρεῖσθε δέ.
Non *quòd* propter penuriam dico: ego enim didici, in quibus sum,
οὐχ ὅτι καθ᾽ ὑστέρησιν λέγω· ἐγὼ γὰρ ἔμαθον, ἐν οἷς εἰμι, 11
contentus ipse esse. Scio & humiliari, scio & abun-
αὐτάρκης εἶναι· οἶδα καὶ ταπεινοῦσθαι, οἶδα καὶ πε- 12
dare: (*in omni* & in omnibus institutus sum) & satiari,
ρισσεύειν· ἐν παντὶ καὶ ἐν πᾶσι *μεμύημαι, καὶ χορτάζεσθαι,
& esurire, & abundare, & penuriam pati.
καὶ πεινᾶν, καὶ περισσεύειν, καὶ ὑστερεῖσθαι.
Omnia possum in eo *corroborante* me *Christo*.
πάντα ἰσχύω ἐν τῷ *ἐνδυναμοῦντί με χριστῷ. 13
Veruntamen *pulchrè* fecistis communicantes meæ tribulationi.
πλὴν καλῶς ἐποιήσατε συγκοινωνήσαντές μου τῇ θλίψει. 14
Scitis autem & vos, Philippenses, quòd in principio euange-
οἴδατε δὲ καὶ ὑμεῖς, φιλιππήσιοι, ὅτι ἐν ἀρχῇ τοῦ εὐαγγε- 15
lij, quando *exij* à Macedonia, nulla mihi ecclesia
λίου, ὅτε ἐξῆλθον ἀπὸ μακεδονίας, οὐδεμία μοι ἐκκλησία
communicauit in rationem *dationis & acceptionis, si non* vos soli.
ἐκοινώνησεν εἰς λόγον δόσεως καὶ λήψεως, εἰ μὴ ὑμεῖς μόνοι·

vehementer, *tandem *refloruisti *ἀναθάλλω *sicut occupati eratis *ἀκαιρέω *quasi *sufficiens *vbique *μυέομαι *qui confortat *ἐνδυναμόω bene *profectus sum *dati & accepti, nisi

Quia & *in Thessalonica* & semel & bis in vsum
16 ὅτι καὶ ἐν θεσσαλονίκῃ καὶ ἅπαξ καὶ δὶς εἰς τὴν χρείαν
mihi misistis. Non quia quæro *donum*, sed re-
17 μοι ἐπέμψατε. οὐχ ὅτι ἐπιζητῶ τὸ δόμα, ἀλλ᾽ ἐπι-
quiro fructum abundantem in rationem vestram.
ζητῶ τὸν καρπὸν τὸν πλεονάζοντα εἰς λόγον ὑμῶν.
Accepi autem omnia, & abundo: repletus sum *acci-
18 ἀπέχω δὲ πάντα, καὶ περισσεύω· πεπλήρωμαι δεξά-
piens ab Epaphrodito *ea* quæ *à vobis*, odorem suauitatis,
μενος παρὰ ἐπαφροδίτου τὰ παρ᾽ ὑμῶν, ὀσμὴν εὐωδίας,
hostiam acceptam, *bene* placentem Deo. *At* Deus *meus im-
19 θυσίαν δεκτήν, εὐάρεστον τῷ θεῷ. ὁ δὲ θεός μου πλη-
pleat *omnem *vsum* vestrum secundum diuitias suas in gloria, in
ρώσει πᾶσαν χρείαν ὑμῶν κατὰ τὸν πλοῦτον αὐτοῦ ἐν δόξῃ, ἐν
Christo Iesu. *At* Deo *, & Patri nostro gloria in
20 χριστῷ ἰησοῦ. τῷ δὲ θεῷ, καὶ πατρὶ ἡμῶν ἡ δόξα εἰς
secula seculorum. amen. Salutate omnem sanctum
21 τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν. ἀσπάσασθε πάντα ἅγιον
in Christo Iesu. Salutant vos qui mecum *sunt fra-
22 ἐν χριστῷ ἰησοῦ. ἀσπάζονται ὑμᾶς οἱ σὺν ἐμοὶ ἀδελ-
tres. salutant vos omnes sancti, maximè autem qui de
φοί. ἀσπάζονται ὑμᾶς πάντες οἱ ἅγιοι, μάλιστα δὲ οἱ ἐκ τῆς
Cæsaris domo*. Gratia Domini * Iesu Christi
23 καίσαρος οἰκίας. ἡ χάρις τοῦ κυρίου ἰησοῦ χριστοῦ
cum *omnibus vobis.* amen.
μετὰ πάντων ὑμῶν. ἀμήν.

Thessalonicam. *datum, *Habeo *acceptis *misistis, *autem *omne desiderium *autem, *sunt *sunt. *nostri *spiritu vestro.

Ad Philippenses scripta est à Roma per Epaphroditum.

Πρὸς φιλιππησίους ἐγράφη ἀπὸ ῥώμης διὰ ἐπαφροδίτου.

SANCTI PAVLI AD COLOSSENSES EPISTOLA.

Η ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΥΛΟΥ ΠΡΟΣ ΚΟΛΟΣΣΑΕΙΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗ.

CAPVT PRIMVM. ΚΕΦ. Α΄.

Paulus Apostolus Iesu Christi
ΠΑΥΛΟΣ ἀπόστολος ἰησοῦ χριστοῦ 1
per voluntatem Dei, & Timotheus
διὰ θελήματος θεοῦ, καὶ τιμόθεος ὁ ἀ-
frater, Iis qui *in* Colossis sanctis
δελφός, τοῖς ἐν κολοσσαῖς ἁγίοις 2
& fidelibus fratribus in Christo*:
καὶ πιστοῖς ἀδελφοῖς ἐν χριστῷ·
Gratia vobis, & pax à Deo
χάρις ὑμῖν, καὶ εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ 3
patre nostro, & Domino Iesu Christo. gratias agimus
πατρὸς ἡμῶν, καὶ κυρίου ἰησοῦ χριστοῦ. εὐχαριστοῦμεν τῷ
Deo, & patri Domini nostri Iesu Christi, semper pro
θεῷ, καὶ πατρὶ τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ, πάντοτε περὶ
vobis, orantes, Audientes fidem vestram
ὑμῶν προσευχόμενοι, ἀκούσαντες τὴν πίστιν ὑμῶν 4
in Christo Iesu, & dilectionem *quæ* in omnes sanctos,
ἐν χριστῷ ἰησοῦ, καὶ τὴν ἀγάπην τὴν εἰς πάντας τοὺς ἁγίους,
Propter spem *repositam* vobis in cælis,
διὰ τὴν ἐλπίδα τὴν ἀποκειμένην ὑμῖν ἐν τοῖς οὐρανοῖς, 5
quam *præ*audistis in verbo veritatis euangelij,
ἣν προηκούσατε ἐν τῷ λόγῳ τῆς ἀληθείας τοῦ εὐαγγελίου,
Peruenientis ad vos, sicut & in vniuerso mundo*,
τοῦ παρόντος εἰς ὑμᾶς, καθὼς καὶ ἐν παντὶ τῷ κόσμῳ, 6
& *est fructificans, & crescens,* sicut & in vobis, ex
καὶ ἔστι καρποφορούμενον, καὶ αὐξανόμενον, καθὼς καὶ ἐν ὑμῖν, ἀφ᾽
qua die audistis & cognouistis gratiam Dei in veri-
ἧς ἡμέρας ἠκούσατε καὶ *ἐπέγνωτε τὴν χάριν τοῦ θεοῦ ἐν ἀλη-
tate: Sicut didicistis ab Epaphra *dilecto* con-
θείᾳ· καθὼς *ἐμάθετε ἀπὸ ἐπαφρᾶ τοῦ ἀγαπητοῦ συν- 7
seruo nostro, qui est fidelis pro vobis minister Christi*:
δούλου ἡμῶν, ὅς ἐστι πιστὸς ὑπὲρ ὑμῶν διάκονος τοῦ χριστοῦ·
Qui etiam *declarans* nobis vestram dilectionem in spiritu.
ὁ καὶ δηλώσας ἡμῖν τὴν ὑμῶν ἀγάπην ἐν πνεύματι. 8
Propter hoc & nos ex qua die audiuimus, non cessa-
διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς ἀφ᾽ ἧς ἡμέρας ἠκούσαμεν, οὐ παυόμε- 9
mus pro vobis orantes & postulantes, vt implea-
θα ὑπὲρ ὑμῶν προσευχόμενοι, καὶ αἰτούμενοι, ἵνα πληρω-
mini agnitionem voluntatis eius, in omni sapientia &
θῆτε τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ θελήματος αὐτοῦ, ἐν πάσῃ σοφίᾳ καὶ

*sunt *Iesu: *quam habetis *quæ reposita est *Quod peruenit *est, *fructificat, & crescit *ἐπιγινώσκω charissimo *μανθάνω *Iesu: *manifestauit *Ideo

intellectu spiritali, *Ambulare vos dignè*
10 συνέσει πνευματικῇ· περιπατῆσαι ὑμᾶς ἀξίως τοῦ
Domino in omnem gratiam, in omni opere bono fru-
κυρίου, εἰς πᾶσαν ἀρέσκειαν, ἐν παντὶ ἔργῳ ἀγαθῷ καρ-
ctificantes, & crescentes in scientiam Dei:
ποφοροῦντες, καὶ αὐξανόμενοι εἰς τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ θεοῦ·
In omni *potestate corroborati* secundum *vim
11 ἐν πάσῃ δυνάμει δυναμούμενοι κατὰ τὸ κράτος τῆς
gloriæ eius, in omni patientia & longanimitate cum
δόξης αὐτοῦ, εἰς πᾶσαν ὑπομονὴν καὶ μακροθυμίαν μετὰ
gaudio. Gratias agentes Deo, & Patri *illi idoneos
12 χαρᾶς· εὐχαριστοῦντες τῷ θεῷ, καὶ πατρὶ τῷ ἱκανώ-
facienti nos in partem sortis sanctorum, in lumine:
σαντι ἡμᾶς εἰς τὴν μερίδα τοῦ κλήρου τῶν ἁγίων ἐν τῷ φωτί·
Qui eripuit nos de potestate tenebrarum, & transtulit
13 ὃς *ἐρρύσατο ἡμᾶς ἐκ τῆς ἐξουσίας τοῦ σκότους, καὶ μετέστησεν
in regnum filii dilectionis suæ: In quo habemus
14 εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ υἱοῦ τῆς ἀγάπης αὐτοῦ· ἐν ᾧ ἔχομεν
redemptionem, remissionem peccatorum:
τὴν ἀπολύτρωσιν, τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν·
Qui est imago Dei inuisibilis, primogenitus omnis crea-
15 ὅς ἐστιν εἰκὼν τοῦ θεοῦ τοῦ ἀοράτου, πρωτότοκος πάσης κτί-
turæ: Quoniam in ipso condita sunt vniuersa *quæ* in cæ-
16 σεως· ὅτι ἐν αὐτῷ ἐκτίσθη τὰ πάντα τὰ ἐν τοῖς οὐ-
lis; & *quæ* in terra, visibilia & inuisibilia, siue
ρανοῖς, καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, τὰ ὁρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα, εἴτε
throni, siue dominationes, siue principatus, siue potestates: omnia
θρόνοι, εἴτε κυριότητες, εἴτε ἀρχαί, εἴτε ἐξουσίαι· τὰ πάντα
per ipsum & in *ipsum* creata sunt: Et ipse est ante omnes,
17 δι᾽ αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν ἔκτισται· καὶ αὐτός ἐστι πρὸ πάντων,
& omnia in ipso constant: Et ipse est ca-
18 καὶ τὰ πάντα ἐν αὐτῷ συνέστηκε· καὶ αὐτός ἐστιν ἡ κε-
put corporis Ecclesiæ, qui est principium, primogenitus
φαλὴ τοῦ σώματος τῆς ἐκκλησίας, ὅς ἐστιν ἀρχή, πρωτότοκος
ex mortuis: vt sit in omnibus ipse primatum tenens.
ἐκ τῶν νεκρῶν· ἵνα γένηται ἐν πᾶσιν αὐτὸς πρωτεύων·
Quia in ipso complacuit, omnem plenitudinem inhabitare:]
19 ὅτι ἐν αὐτῷ *εὐδόκησε, πᾶν τὸ πλήρωμα κατοικῆσαι·
Et per eum reconciliare omnia in ipsum, paci-
20 καὶ δι᾽ αὐτοῦ ἀποκαταλλάξαι πάντα εἰς αὐτόν, εἰρηνο-

Vt ambuletis *Deo, per omnia placentes, *virtute confortati *potentiam claritatis *qui dignos fecit *ῥύομαι *ipso *εὐδοκέω

ficans per sanguinem crucis eius, *per eum*, siue quæ in
ποιήσας διὰ τοῦ αἵματος τοῦ σταυροῦ αὐτοῦ, δι' αὐτοῦ, εἴτε τὰ ἐπὶ
terra, siue quæ in cælis. Et vos aliquando *existentes*
τῆς γῆς, εἴτε τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. 21 καὶ ὑμᾶς ποτε ὄντας
alienatos & *inimicos* *mente*, in operibus
ἀπηλλοτριωμένους καὶ ἐχθροὺς τῇ διανοίᾳ, ἐν τοῖς ἔργοις τοῖς
malis: Nunc autem reconciliauit in corpore
πονηροῖς· 22 νυνὶ δὲ ἀποκατήλλαξεν ἐν τῷ σώματι
carnis eius per mortem, *sistere* vos
τῆς σαρκὸς αὐτοῦ διὰ τοῦ θανάτου, παραστῆσαι ὑμᾶς ἁ-
sanctos, & immaculatos, & *inculpatos* coram ipso.
γίους, καὶ ἀμώμους, καὶ ἀνεγκλήτους κατενώπιον αὐτοῦ·
Si tamen permaneritis *fidei* fundati & *firmi*,
23 εἴ γε ἐπιμένετε τῇ πίστει τεθεμελιωμένοι καὶ ἑδραῖοι,
& *non transmoti* à spe euangelij quod
καὶ μὴ μετακινούμενοι ἀπὸ τῆς ἐλπίδος τοῦ εὐαγγελίου οὗ
audistis, *prædicati* in vniuersa creatura quæ sub cæ-
ἠκούσατε, τοῦ κηρυχθέντος ἐν πάσῃ τῇ κτίσει τῇ ὑπὸ τὸν οὐ-
lo, cuius factus sum ego Paulus minister.
ρανόν, οὗ ἐγενόμην ἐγὼ Παῦλος διάκονος.
Nunc gaudeo in passionibus *meis* pro vobis, & *rursus*
24 νῦν χαίρω ἐν τοῖς παθήμασί μου ὑπὲρ ὑμῶν, καὶ ἀντα-
readimpleo *defectiones* *afflictionum* Christi in car-
ναπληρῶ τὰ ὑστερήματα τῶν θλίψεων τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ σαρ-
ne mea, pro corpore eius, quod est ecclesia:
κί μου ὑπὲρ τοῦ σώματος αὐτοῦ, ὅ ἐστιν ἡ ἐκκλησία·
Cuius factus sum ego minister, secundum dispensationem Dei
25 ἧς ἐγενόμην ἐγὼ διάκονος κατὰ τὴν οἰκονομίαν τοῦ θεοῦ
datam mihi in *vos*, *implere* verbum Dei,
τὴν δοθεῖσάν μοι εἰς ὑμᾶς, πληρῶσαι τὸν λόγον τοῦ θεοῦ·
Mysterium *illud* absconditum à seculis, &
26 τὸ μυστήριον τὸ ἀποκεκρυμμένον ἀπὸ τῶν αἰώνων, καὶ
à generationibus, nunc autem manifestatum est sanctis eius:
ἀπὸ τῶν γενεῶν, νυνὶ δὲ ἐφανερώθη τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ,
Quibus voluit Deus *notum* facere *quæ* *diuitiæ* gloriæ
27 οἷς ἠθέλησεν ὁ θεὸς γνωρίσαι τίς ὁ πλοῦτος τῆς δόξης
mysterij huius in Gentibus, qui est Christus, in vobis,
τοῦ μυστηρίου τούτου ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ὅς ἐστι Χριστὸς ἐν ὑμῖν, ἡ ἐλ-
spes gloriæ, Quem nos annuntiamus, *admonentes*
πὶς τῆς δόξης· 28 ὃν ἡμεῖς καταγγέλλομεν, νουθετοῦντες
omnem hominem, & docentes in omni sapientia, vt
πάντα ἄνθρωπον, καὶ διδάσκοντες ἐν πάσῃ σοφίᾳ, ἵνα
sistamus omnem hominem in Christo Iesu:
παραστήσωμεν πάντα ἄνθρωπον ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ·
In quod & laboro, *decertans* secundum operationem eius
29 εἰς ὃ καὶ κοπιῶ ἀγωνιζόμενος κατὰ τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ
operatam in me in virtute.
τὴν ἐνεργουμένην ἐν ἐμοὶ ἐν δυνάμει.

Margin: terris sunt. | cū essetis alienati, & inimici sensu, | exhibere | irreprehensibiles | in fide | stabiles, | immobiles | μετακινόω | quod prædicatum est | est | Qui | adimpleo ea quæ desunt passionum | quæ data est vobis, vt impleam | quod fuit | φανερόω | notas | diuitias | sacramenti | quod | corripientes | exhibeamus | perfectum | certando | quā operatur

CAP. II. β'

Volo enim vos scire, *quantum certamen* habeam pro vobis, &
1 Θέλω γὰρ ὑμᾶς εἰδέναι ἡλίκον ἀγῶνα ἔχω περὶ ὑμῶν, καὶ
iis qui *in Laodicia*, & *quotquot* non viderunt faciem meam
τῶν ἐν Λαοδικείᾳ, καὶ ὅσοι οὐχ ἑωράκασι τὸ πρόσωπόν μου
in carne; Vt consolentur corda ipsorum, *com-*
ἐν σαρκί· 2 ἵνα παρακληθῶσιν αἱ καρδίαι αὐτῶν συμ-
pactorum in charitate, & in omnes diuitias pleni-
βιβασθέντων ἐν ἀγάπῃ, καὶ εἰς πάντα πλοῦτον τῆς πληρο-
tudinis intellectus, in agnitionem mysterij Dei, &
φορίας τῆς συνέσεως, εἰς ἐπίγνωσιν τοῦ μυστηρίου τοῦ θεοῦ, καὶ
Patris, & Christi. In quo sunt omnes thesauri
πατρὸς, καὶ τοῦ Χριστοῦ, 3 ἐν ᾧ εἰσι πάντες οἱ θησαυροὶ
sapientiæ, & scientiæ absconditi.
τῆς σοφίας, καὶ τῆς γνώσεως ἀπόκρυφοι.
Hoc autem dico, vt nemo vos decipiat in *sua-*
4 τοῦτο δὲ λέγω, ἵνα μή τις ὑμᾶς παραλογίζηται ἐν πιθα-
sibilitate sermonum: *Si enim & carne absum*, sed spi-
νολογίᾳ. 5 εἰ γὰρ καὶ τῇ σαρκὶ ἄπειμι, ἀλλὰ τῷ πνεύ-
ritu vobiscum sum, gaudens & videns vestrum ordinem,
ματι σὺν ὑμῖν εἰμι, χαίρων καὶ βλέπων ὑμῶν τὴν τάξιν,
& firmamentū eius quæ in *Christum* fidei vestræ.
καὶ τὸ στερέωμα τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως ὑμῶν.
Sicut ergo accepistis Christum Iesum Dominum, in ipso
6 ὡς οὖν παρελάβετε τὸν Χριστὸν Ἰησοῦν τὸν κύριον, ἐν αὐτῷ
ambulate, Radicati & superædificati in
περιπατεῖτε· 7 ἐρριζωμένοι καὶ ἐποικοδομούμενοι ἐν αὐ-
ipso, & confirmati in fide, sicut *edocti estis*, abun-
τῷ, καὶ βεβαιούμενοι ἐν τῇ πίστει, καθὼς ἐδιδάχθητε, πε-
dantes in *ea* in gratiarum actione. Videte ne quis
ρισσεύοντες ἐν αὐτῇ ἐν εὐχαριστίᾳ. 8 βλέπετε μή τις
vos *sit abigens* per philosophiam, & inanem falla-
ὑμᾶς ἔσται ὁ συλαγωγῶν διὰ τῆς φιλοσοφίας καὶ κενῆς ἀπά-
ciam, secundum traditionem hominum, secundum elementa
της, κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν ἀνθρώπων, κατὰ τὰ στοιχεῖα
mundi, & non secundum Christum. Quia in ipso inhabitat
τοῦ κόσμου, καὶ οὐ κατὰ Χριστόν. 9 ὅτι ἐν αὐτῷ κατοικεῖ
omnis plenitudo *deitatis* corporaliter. Et estis in
πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς· 10 καί ἐστε ἐν

Margin: qualem solicitudinem | pro | sunt Laodiciæ, | quicunque | instructi | παρακαλέομαι | Iesu. | sublimitate | Nam etsi corpore absens sum, | est Christo | & didicistis, | illo | decipiat | diuinitatis

illo repleti, qui est caput omnis principatus &
αὐτῷ πεπληρωμένοι, ὅς ἐστιν ἡ κεφαλὴ πάσης ἀρχῆς καὶ
potestatis: In quo & circuncisi estis circuncisione non ma-
11 ἐξουσίας· ἐν ᾧ καὶ περιετμήθητε περιτομῇ ἀχειρο-
nu facta, in *exutione* corporis *peccatorum* car-
ποιήτῳ, ἐν τῇ ἀπεκδύσει τοῦ σώματος τῶν ἁμαρτιῶν τῆς σαρ-
nis, in circuncisione Christi: Consepulti ei in
12 κός, ἐν τῇ περιτομῇ τοῦ Χριστοῦ· συνταφέντες αὐτῷ ἐν
baptismo, in quo & *conexcitati estis* per fidem
τῷ βαπτίσματι, ἐν ᾧ καὶ συνηγέρθητε διὰ τῆς πίστεως τῆς
operationis Dei *suscitantis* illum *ex* mortuis.
ἐνεργείας τοῦ θεοῦ τοῦ ἐγείραντος αὐτὸν ἐκ τῶν νεκρῶν.
Et vos *mortuos existentes* in delictis, &
13 καὶ ὑμᾶς νεκροὺς ὄντας ἐν τοῖς παραπτώμασι, καὶ τῇ ἀ-
præputio carnis vestræ, conuiuificauit *vos cum*
κροβυστίᾳ τῆς σαρκὸς ὑμῶν, συνεζωοποίησεν ὑμᾶς σὺν αὐ-
illo, *condonans nobis* omnia delicta,
τῷ, χαρισάμενος ἡμῖν πάντα τὰ παραπτώματα·
Delens *illud* aduersus nos chirographum *edictis*,
14 ἐξαλείψας τὸ καθ' ἡμῶν χειρόγραφον τοῖς δόγμασιν,
quod erat *sub*contrarium nobis, & ipsum tulit de medio, affi-
ὃ ἦν ὑπεναντίον ἡμῖν, καὶ αὐτὸ ἦρεν ἐκ τοῦ μέσου, προση-
gens illud cruci: Expolians prin-
15 λώσας αὐτὸ τῷ σταυρῷ· ἀπεκδυσάμενος τὰς ἀρ-
cipatus, & potestates traduxit *in libertate*, trium-
χὰς, καὶ τὰς ἐξουσίας ἐδειγμάτισεν ἐν παῤῥησίᾳ, θριαμ-
phans illos in seipso. *Ne ergo quis* vos iudicet
16 βεύσας αὐτοὺς ἐν αὐτῷ. μὴ οὖν τις ὑμᾶς κρινέτω
in cibo, aut in potu, aut in parte festi, aut *nouilunij*, aut sab-
ἐν βρώσει, ἢ ἐν πόσει, ἢ ἐν μέρει ἑορτῆς, ἢ νουμηνίας, ἢ σαβ-
batorum: Quæ sunt vmbra futurorum, *at* corpus
17 βάτων· ἅ ἐστι σκιὰ τῶν μελλόντων, τὸ δὲ σῶμα τοῦ
Christi. Nemo vos seducat, volens in hu-
18 Χριστοῦ. μηδεὶς ὑμᾶς καταβραβευέτω, θέλων ἐν τα-
militate & religione angelorum, quæ non vidit *ince-*
πεινοφροσύνῃ καὶ θρησκείᾳ τῶν ἀγγέλων, ἃ μὴ ἑώρακεν ἐμ-
dens, frustrà inflatus *à* sensu carnis suæ:
βατεύων, εἰκῇ φυσιούμενος ὑπὸ τοῦ νοὸς τῆς σαρκὸς αὐτοῦ·
Et non tenens caput, ex quo totum corpus per
19 καὶ οὐ κρατῶν τὴν κεφαλὴν, ἐξ οὗ πᾶν τὸ σῶμα διὰ
nexus & coniunctiones subministratum, & con-
τῶν ἁφῶν καὶ συνδέσμων ἐπιχορηγούμενον, καὶ συμβι-
structum, *augescit* augmentum Dei. Si ergo mor-
20 βαζόμενον, αὔξει τὴν αὔξησιν τοῦ θεοῦ. εἰ οὖν ἀπε-
tui estis cum Christo, ab elementis mundi, quid tanquā
θάνετε σὺν τῷ Χριστῷ, ἀπὸ τῶν στοιχείων τοῦ κόσμου, τί ὡς
viuentes in mundo *dogmatizamini*? Ne *tetigeris*, ne *gustaueris*,
21 ζῶντες ἐν κόσμῳ δογματίζεσθε; μὴ ἅψῃ, μὴ γεύσῃ,
ne *contrectaueris*: Quæ sunt omnia in *corruptionem* vsu,
22 μὴ θίγῃς· ἅ ἐστι πάντα εἰς φθορὰν τῇ ἀποχρήσει,
secundum præcepta & doctrinas hominum:
κατὰ τὰ ἐντάλματα καὶ διδασκαλίας τῶν ἀνθρώπων·
Quæ sunt rationem quidem habentia sapientiæ in *voluntario cultu*,
23 ἅτινά ἐστι λόγον μὲν ἔχοντα σοφίας ἐν ἐθελοθρησκείᾳ,
& *submissione animi*, & *subductione corporis*, nō in honore aliquo
καὶ ταπεινοφροσύνῃ, καὶ ἀφειδίᾳ σώματος, οὐκ ἐν τιμῇ τινι
ad *expletionem* carnis.
πρὸς πλησμονὴν τῆς σαρκός.

CAP. III. γ'

Si igitur consurrexistis Christo, quæ sursum quærite, vbi
1 Εἰ οὖν συνηγέρθητε τῷ Χριστῷ, τὰ ἄνω ζητεῖτε, οὗ ὁ
Christus est in dextera Dei sedens: Quæ sursum sa-
2 Χριστός ἐστιν ἐν δεξιᾷ τοῦ θεοῦ καθήμενος· τὰ ἄνω φρο-
pite, non quæ super terram. Mortui estis enim, & vita
3 νεῖτε, μὴ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς. ἀπεθάνετε γὰρ, καὶ ἡ ζωὴ
vestra est abscondita cum Christo in Deo.
ὑμῶν κέκρυπται σὺν τῷ Χριστῷ ἐν τῷ θεῷ.
Cùm Christus apparuerit, vita *nostra*, tunc & vos cum
4 ὅταν ὁ Χριστὸς φανερωθῇ, ἡ ζωὴ ἡμῶν, τότε καὶ ὑμεῖς σὺν
ipso apparebitis in gloria. Mortificate ergo
5 αὐτῷ φανερωθήσεσθε ἐν δόξῃ. νεκρώσατε οὖν τὰ
membra vestra quæ super terram, fornicationem, immunditiam, *mollitiem*,
μέλη ὑμῶν τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, πορνείαν, ἀκαθαρσίαν, πάθος,
concupiscentiam malam, & auaritiam, quæ est *idolo-*
ἐπιθυμίαν κακὴν, καὶ τὴν πλεονεξίαν, ἥτις ἐστὶν εἰδωλολα-
latria: Propter quæ venit ira Dei super filios
6 τρεία· δι' ἃ ἔρχεται ἡ ὀργὴ τοῦ θεοῦ ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῆς
incredulitatis: In quibus & vos ambulastis aliquando, cùm
7 ἀπειθείας· ἐν οἷς καὶ ὑμεῖς περιεπατήσατέ ποτε, ὅτε
viueretis in illis. Nunc autem deponite & vos om-
8 ἐζῆτε ἐν αὐτοῖς. νυνὶ δὲ ἀπόθεσθε καὶ ὑμεῖς τὰ πάν-
nia, iram, *excandescentiam*, malitiam, blasphemiam, *turpiloquium* ex
τα, ὀργὴν, θυμὸν, κακίαν, βλασφημίαν, αἰσχρολογίαν ἐκ
ore vestro. *Ne mentimini in* inuicem, ex-
9 τοῦ στόματος ὑμῶν. μὴ ψεύδεσθε εἰς ἀλλήλους, ἀπεκ-
poliantes veterem hominem cum actibus suis:
δυσάμενοι τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον σὺν ταῖς πράξεσιν αὐτοῦ·
Et *induti* nouum eum *renouatum* in agnitionem,
10 καὶ ἐνδυσάμενοι τὸν νέον τὸν ἀνακαινούμενον εἰς ἐπίγνωσιν

Margin: περιτέμνω | expoliatione | resurrexistis | qui suscitauit | à | cùm mortui essetis | vobis | quod erat | decreti, | ἀφω καὶ αἴρω | Et | confidenter, palam | Nemo | diei | neomeniæ, | autem | καταβραβεύω | ambulans, | crescit in | huius adhuc | decernitis? | tetigeritis, | q; gustaueritis | quecontrectaueritis: | interitum ipso | superstitione, & humilitate, & non ad parcendum corpori, | saturitatem | cum | sunt | συνεγείρω | sunt | vestra, | sunt | libidinem, | simulachrorū seruitus. | ἀποτίθεμαι καὶ ἀποτίθημι | indignationē, | turpem sermonem de | Nolite mētiri | vos | induentes | qui renouatur

secundum imaginem eius qui creauit eum. Vbi non est ‖Græcus
κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος αὐτόν· ὅπου οὐκ ἔνι ἕλλην 11
& Iudæus, circuncisio & præputium: Barbarus,† Scytha:
καὶ ἰουδαῖος, περιτομὴ καὶ ἀκροβυστία· βάρβαρος, σκύθης·
seruus,‖ liber; sed omnia & in omnibus Christus.
δοῦλος, ἐλεύθερος· ἀλλὰ τὰ πάντα καὶ ἐν πᾶσι χριστός.
Induite* ergo sicut electi Dei, sancti, & dile-
ἐνδύσασθε οὖν, ὡς ἐκλεκτοὶ τοῦ θεοῦ, ἅγιοι, καὶ ἠγαπημέ- 12
cti, viscera ᴺmiserationis, benignitatem, humilitatem,
νοι, σπλάγχνα οἰκτιρμοῦ, χρηστότητα, ταπεινοφροσύνην,
modestiam, ‖longanimitatem: Supportantes *alij alios, &
πραότητα, μακροθυμίαν· ἀνεχόμενοι ἀλλήλων, καὶ 13
condonantes vobismetipsis, si quis aduersus aliquem habet querelam: sicut
χαριζόμενοι ἑαυτοῖς, ἐάν τις πρός τινα ἔχῃ μομφήν· καθὼς
& Christus condonauit ‖nobis, ita & vos.
καὶ ὁ χριστὸς ἐχαρίσατο ἡμῖν, οὕτω καὶ ὑμεῖς.
Super omnia autem hæc, charitatemᴺ, quæ est vinculum
ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτοις τὴν ἀγάπην, ἥτις ἐστὶ σύνδεσμος 14
perfectionis: Et pax Dei superet in
τῆς τελειότητος· καὶ ἡ εἰρήνη τοῦ θεοῦ βραβευέτω ἐν 15
cordibus vestris: in quam & vocati estis in vno corpore, &
ταῖς καρδίαις ὑμῶν· εἰς ἣν καὶ ἐκλήθητε ἐν ἑνὶ σώματι, καὶ
grati estote. Verbum Christi inhabitet in
εὐχάριστοι γίνεσθε. ὁ λόγος τοῦ χριστοῦ ἐνοικείτω ἐν 16
vobis abundanter, in omni sapientia, docentes & commonen-
ὑμῖν πλουσίως, ἐν πάσῃ σοφίᾳ, διδάσκοντες καὶ ᵃνουθετοῦν-
tes vosmetipsos, psalmis, & hymnis, & canticis spiritualibus,
τες ἑαυτούς, ψαλμοῖς, καὶ ὕμνοις, καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς,
in gratia cantantes in corde vestro Domino. Et omne
ἐν χάριτι ᾄδοντες ἐν τῇ καρδίᾳ ὑμῶν τῷ κυρίῳ. καὶ πᾶν 17
quodcunque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine Do-
ὅ, τι ἂν ποιῆτε ἐν λόγῳ ἢ ἐν ἔργῳ, πάντα ἐν ὀνόματι κυ-
mini Iesu‖ gratias agentes Deo, & patri per ipsum.
ρίου ἰησοῦ, εὐχαριστοῦντες τῷ θεῷ, καὶ πατρὶ δι' αὐτοῦ.
Mulieres, subditæ estote viris, sicut *ᵇconuenit
αἱ γυναῖκες, ὑποτάσσεσθε τοῖς ἀνδράσιν, ὡς ᵇἀνῆκεν 18
in Domino. Viri diligite vxores,
ἐν κυρίῳ. οἱ ἄνδρες, ἀγαπᾶτε τὰς γυναῖκας, 19
& ne amarulenti sitis ad illas. Filii, obedite
καὶ μὴ πικραίνεσθε πρὸς αὐτάς. τὰ τέκνα, ὑπακούε- 20
parentibus per omnia: hoc enim est beneplacitum in
τε τοῖς γονεῦσιν κατὰ πάντα· τοῦτο γάρ ἐστιν εὐάρεστον ἐν
Domino. Patres, ᴺne irritate filios vestros, vt
κυρίῳ. οἱ πατέρες, μὴ ἐρεθίζετε τὰ τέκνα ὑμῶν, ἵνα 21
non pusillo animo fiant. Serui, obedite per omnia
μὴ ἀθυμῶσιν. οἱ δοῦλοι, ὑπακούετε κατὰ πάντα τοῖς 22
*secundum carnem dominis, non ᴺin oculorum seruitiis quasi hominibus
κατὰ σάρκα κυρίοις, μὴ ἐν ὀφθαλμοδουλείαις ὡς ἀνθρωπά-
placentes, sed in simplicitate cordis, timentes Deum.
ρεσκοι, ἀλλ' ἐν ἁπλότητι καρδίας, φοβούμενοι τὸν θεόν·
Et omne quodcunque facitis, ex animo operamini, sicut
καὶ πᾶν ὅ, τι ἐὰν ποιῆτε, ἐκ ψυχῆς ἐργάζεσθε, ὡς τῷ 23
Domino, & non hominibus: Scientes † à Domino
κυρίῳ, καὶ οὐκ ἀνθρώποις· εἰδότες ὅτι ἀπὸ κυρίου 24
accipietis retributionem hæreditatis: nam Do-
ἀπολήψεσθε τὴν ἀνταπόδοσιν τῆς κληρονομίας· τῷ γὰρ κυ-
mino Christo †seruitis. At iniuriam faciens reportabit quod inique
ρίῳ χριστῷ δουλεύετε. ὁ δὲ ἀδικῶν ᶜκομιεῖται ὃ ἠδίκη- 25
gessit, & non est personarum acceptio*.
σε, καὶ οὐκ ἔστι προσωποληψία.

‖Gentilis · *& · ‖& · *vos · ᴺmisericordiæ, · ‖patientiam: · *inuicem, · Domin*‖vobis, · ᴺhabete, quod · Christi exultet · ᵃνουθετέω · cordibus vestris Deo. · ‖Christi · *oportet · ᵇἀνῆκεν prat. indefin. seu imperfect. · nolite amari esse · ᴺnolite ad indignationem prouocare · *carnalibus ᴺad oculum seruientes · †quòd · †seruite. Qui enim iniuriam facit, recipiet id · ᶜκομίζομαι · *apud Deum.

CAP. IIII.

Domini, *iustum & †æquabilitatem seruis præ-
Οἱ κύριοι, τὸ δίκαιον καὶ τὴν ἰσότητα τοῖς δούλοις πα- 1
state, scientes quoniam & vos habetis Dominum in cælo.
ρέχετε, εἰδότες ὅτι καὶ ὑμεῖς ἔχετε κύριον ἐν οὐρανοῖς.

*quod est †æquum · cælo.

Orationi ‖perdurate, vigilantes in ea
2 τῇ προσευχῇ προσκαρτερεῖτε, γρηγοροῦντες ἐν αὐτῇ
in gratiarum actione: Orantes simul & pro nobis,
3 ἐν εὐχαριστίᾳ· προσευχόμενοι ἅμα καὶ περὶ ἡμῶν,
vt Deus aperiat & nobis ostium sermonis, loqui myste-
ἵνα ὁ θεὸς ἀνοίξῃ καὶ ἡμῖν θύραν τοῦ λόγου, λαλῆσαι τὸ μυστή-
rium Christi, (propter quod etiam vinctus sum:) Vt manifestem illud,
4 ριον τοῦ χριστοῦ, δι' ὃ καὶ δέδεμαι· ἵνα φανερώσω αὐτό,
†vt oportet me loqui. In sapientia ambulate ad eos qui
5 ὡς δεῖ με λαλῆσαι. ἐν σοφίᾳ περιπατεῖτε πρὸς τοὺς
foris‖, tempus redimentes. Sermo vester sem-
6 ἔξω, τὸν καιρὸν ἐξαγοραζόμενοι. ὁ λόγος ὑμῶν πάν-
per, in gratia sale conditus*, scire quomodo oporteat vos vni-
τοτε ἐν χάριτι, ἅλατι ᵈἠρτυμένος, εἰδέναι πῶς δεῖ ὑμᾶς ἑνὶ
cuique respondere. Ea quæ circa me‖, omnia nota faciet
7 ἑκάστῳ ἀποκρίνεσθαι. τὰ κατ' ἐμὲ πάντα γνωρίσει
vobis Tychicus dilectus frater, & fidelis minister, &
ὑμῖν τυχικὸς ὁ ἀγαπητὸς ἀδελφός, καὶ πιστὸς διάκονος, καὶ
conseruus in Domino: Quem misi ad vos ad
8 σύνδουλος ἐν κυρίῳ· ὃν ἔπεμψα πρὸς ὑμᾶς εἰς
ipsum hoc, vt cognoscat ea quæ circa vos‖, & consoletur cor-
αὐτὸ τοῦτο, ἵνα γνῷ τὰ περὶ ὑμῶν, καὶ παρακαλέσῃ τὰς καρ-
da vestra: Cum Onesimo fideli & †dilecto
9 δίας ὑμῶν· σὺν ὀνησίμῳ τῷ πιστῷ καὶ ἀγαπητῷ
fratre, qui est ex vobis: omnia vobis nota facient quæ hic†.
ἀδελφῷ, ὅς ἐστιν ἐξ ὑμῶν· πάντα ὑμῖν ᵉγνωριοῦσι τὰ ὧδε.
Salutat vos Aristarchus concaptiuus meus, &
10 ἀσπάζεται ὑμᾶς ἀρίσταρχος ὁ συναιχμάλωτός μου, καὶ
Marcus consobrinus Barnabæ, (de quo accepistis mandata: Si
μάρκος ὁ ἀνεψιὸς βαρνάβα, περὶ οὗ ἐλάβετε ἐντολάς· ἐὰν
venerit ad vos, excipite illum:) Et Iesus ᴺdi-
11 ἔλθῃ πρὸς ὑμᾶς, δέξασθε αὐτόν· καὶ ἰησοῦς ὁ λε-
ctus Iustus, ᴺexistentes ex circuncisione, hi soli ‖ cooperarij
γόμενος ἰοῦστος, οἱ ὄντες ἐκ περιτομῆς, οὗτοι μόνοι συνεργοὶ
in ᴺregnum Dei, qui ‖facti sunt mihi *solatium.
εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ, οἵτινες ἐγενήθησάν μοι παρηγορία.
Salutat vos Epaphras qui †ex vobis, seruus Christiᴺ, sem-
12 ἀσπάζεται ὑμᾶς ἐπαφρᾶς ὁ ἐξ ὑμῶν, δοῦλος χριστοῦ, πάν-
per ᴺdecertans pro vobis in orationibus vt stetis
τοτε ἀγωνιζόμενος ὑπὲρ ὑμῶν ἐν ταῖς προσευχαῖς, ἵνα στῆτε
perfecti & pleni in omni voluntate Dei.
τέλειοι καὶ πεπληρωμένοι ἐν παντὶ θελήματι τοῦ θεοῦ.
*Testor enim illi, quòd habet ᴺzelum multum pro vobis, &
13 μαρτυρῶ γὰρ αὐτῷ, ὅτι ἔχει ζῆλον πολὺν ὑπὲρ ὑμῶν, καὶ
*iis qui ‖in Laodicia, & qui in Hierapoli.
τῶν ἐν λαοδικείᾳ, καὶ τῶν ἐν ἱεραπόλει.
Salutat vos Lucas Medicus †dilectus, & Demas.
14 ἀσπάζεται ὑμᾶς λουκᾶς ὁ ἰατρὸς ὁ ἀγαπητός, καὶ δημᾶς.
Salutate illos qui ‖in Laodicia fratres, & Nympham, &
15 ἀσπάσασθε τοὺς ἐν λαοδικείᾳ ἀδελφούς, καὶ νυμφᾶν, καὶ
illam quæ ᴺper domum eius ecclesiam. Et cùm lecta fuerit
16 τὴν κατ' οἶκον αὐτοῦ ἐκκλησίαν. καὶ ὅταν ἀναγνωσθῇ
apud vos epistola, † facite vt & in Laodicensium ec-
παρ' ὑμῖν ἡ ἐπιστολή, ποιήσατε ἵνα καὶ ἐν τῇ λαοδικέων ἐκ-
clesia legatur, & eam quæ* Laodicia, vt & vos
κλησίᾳ ἀναγνωσθῇ, καὶ τὴν λαοδικείας, ἵνα καὶ ὑμεῖς ἀ-
legatis. Et dicite Archippo, Vide ministerium
17 ναγνῶτε. καὶ εἴπατε ἀρχίππῳ, βλέπε τὴν διακονίαν
quod accepisti in Domino, vt illud impleas.
ἣν παρέλαβες ἐν κυρίῳ, ἵνα αὐτὴν πληροῖς.
Salutatio, mea manu Pauli. memores estote meorum
18 ὁ ἀσπασμὸς, τῇ ἐμῇ χειρὶ παύλου. μνημονεύετέ μου τῶν
vinculorum. gratia vobiscum. amen.
δεσμῶν. ἡ χάρις μεθ' ὑμῶν. ἀμήν.

‖instate, · ad loquendum · †ita · ‖sunt, · *sit, vt sciatis · ᵈἀρτύω · ‖sunt, · charissimus · ‖sunt, · †charissimo · †aguntur. · ᵉγνωρίζω · ᴺqui dicitur · ᴺqui sunt ‖sunt mei adiutores ᴺregno ‖fuerunt *solatio. · †est ᴺIesu, · ᴺsolicitus · *Testimonium perhibeo ᴺlaborem *pro ‖sunt Laodiciæ, †charissimus, · ‖sunt Laodiciæ · ᴺest in domo · †hæc · *Laodicensium est,

Ad Colossenses scripta est à Roma per Tychicum & Onesimum.

Πρὸς κολοσσαεῖς ἐγράφη ἀπὸ ῥώμης διὰ τυχικοῦ καὶ ὀνησίμου.

SANCTI PAVLI AD
Η ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΥΛΟΥ ΠΡΟΣ
THESSALONICENSES EPISTOLA PRIMA.
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΕΙΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΩΤΗ.

CAPVT PRIMVM. ΚΕΦ. Α΄.

Paulus & Siluanus, & Timo-
ΠΑΥΛΟΣ καὶ σιλουανὸς, καὶ τιμό- 1
theus, ecclesiæ Thessalonicensium in
θεος, τῇ ἐκκλησίᾳ θεσσαλονικέων ἐν
Deo patre, & Domino Iesu Christo,
θεῷ πατρὶ, καὶ κυρίῳ ἰησοῦ χριστῷ,
gratia vobis, & pax à Deo
χάρις ὑμῖν, καὶ εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ
patre nostro, & Domino Iesu Christo.
πατρὸς ἡμῶν, καὶ κυρίου ἰησοῦ χριστοῦ.
Gratias agimus Deo semper pro omnibus vobis,
εὐχαριστοῦμεν τῷ θεῷ πάντοτε περὶ πάντων ὑμῶν, 2
mentionem vestri facientes in orationibus nostris *indesinenter
μνείαν ὑμῶν ποιούμενοι ἐπὶ τῶν προσευχῶν ἡμῶν, ἀδιαλεί-
memores vestri operis fidei*, & laboris
πτως μνημονεύοντες ὑμῶν τοῦ ἔργου τῆς πίστεως, καὶ τοῦ κόπου 3
|charitatis, & sustinentiæ spei Domini nostri
τῆς ἀγάπης, καὶ τῆς ὑπομονῆς τῆς ἐλπίδος τοῦ κυρίου ἡμῶν
Iesu Christi, ante Deum, & patrem nostrum.
ἰησοῦ χριστοῦ, ἔμπροσθεν τοῦ θεοῦ, καὶ πατρὸς ἡμῶν·
Scientes, fratres dilecti à Deo, electionem
εἰδότες, ἀδελφοὶ ἠγαπημένοι ὑπὸ θεοῦ, τὴν ἐκλογὴν 4
vestram: Quia euangelium nostrum non fuit ad vos in
ὑμῶν· ὅτι τὸ εὐαγγέλιον ἡμῶν οὐκ ἐγενήθη εἰς ὑμᾶς ἐν 5
sermone tantum, sed & in virtute, & in Spiritu sancto,
λόγῳ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν δυνάμει, καὶ ἐν πνεύματι ἁγίῳ,
& in plena perceptione multa, sicut scitis quales *facti fuimus in
καὶ ἐν πληροφορίᾳ πολλῇ, καθὼς οἴδατε οἷοι ἐγενήθημεν ἐν
vobis propter vos. Et vos imitatores nostri facti estis, &
ὑμῖν δι' ὑμᾶς. καὶ ὑμεῖς μιμηταὶ ἡμῶν ἐγενήθητε, καὶ τοῦ 6
Domini, excipientes verbum in tribulatione multa, cum gaudio
κυρίου, δεξάμενοι τὸν λόγον ἐν θλίψει πολλῇ, μετὰ χαρᾶς
Spiritus sancti: Vt fieri vos exemplaria omnibus
πνεύματος ἁγίου· ὥστε γενέσθαι ὑμᾶς τύπους πᾶσι τοῖς 7
credentibus in Macedonia, & Achaia. A vobis enim
πιστεύουσιν ἐν τῇ μακεδονίᾳ, καὶ τῇ ἀχαΐᾳ. ἀφ' ὑμῶν γὰρ 8
personuit sermo Domini, non solùm in Macedonia & in
ἐξήχηται ὁ λόγος τοῦ κυρίου οὐ μόνον ἐν τῇ μακεδονίᾳ καὶ ἐν τῇ
Achaia, sed & in omni loco fides vestra quæ ad Deum,
ἀχαΐᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν παντὶ τόπῳ ἡ πίστις ὑμῶν ἡ πρὸς τὸν θεὸν,
exiit, vt non opus nos habere loqui quicquam.
ἐξελήλυθεν, ὥστε μὴ χρείαν ἡμᾶς ἔχειν λαλεῖν τι·
Ipsi enim de nobis annuntiant qualem introitum habuerimus
αὐτοὶ γὰρ περὶ ἡμῶν ἀπαγγέλλουσιν ὁποίαν εἴσοδον ἔχομεν 9
ad vos, & quomodo conuersi estis ad Deum ab
πρὸς ὑμᾶς, καὶ πῶς ἐπεστρέψατε πρὸς τὸν θεὸν ἀπὸ τῶν
idolis, seruire Deo viuo & vero, Et expectare
εἰδώλων, δουλεύειν θεῷ ζῶντι καὶ ἀληθινῷ, καὶ ἀναμένειν 10
filium eius de cælis, (quem suscitauit ex mortuis) Iesum,
τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἐκ τῶν οὐρανῶν, ὃν ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν, ἰησοῦν
liberantem nos ab ira ventura.
τὸν ῥυόμενον ἡμᾶς ἀπὸ τῆς ὀργῆς τῆς ἐρχομένης.

(Margin: memoriam | *sine intermissione, | *vestræ, | & | ἀγαπάω | plenitudine | *fuerimus | γίνομαι | Ita vt facti sitis forma | in | diffamatus est | *est | ἐξέρχομαι profecta est, ita vt non sit nobis necesse | à simulachris, | qui eripuit | ῥύομαι)

CAP. II. Β΄

Ipsi enim scitis, fratres, introitum nostrum qui ad
Αὐτοὶ γὰρ οἴδατε, ἀδελφοὶ, τὴν εἴσοδον ἡμῶν τὴν πρὸς 1
vos, quia non *vanus factus est. Sed ante passi &
ὑμᾶς, ὅτι οὐ κενὴ γέγονεν· ἀλλὰ προπαθόντες καὶ 2
contumeliis affecti (sicut scitis) in Philippis, *libertate vsi
ὑβρισθέντες, καθὼς οἴδατε, ἐν φιλίπποις, ἐπαρρησιασά-
sumus in Deo nostro, loqui ad vos Euangelium
μεθα ἐν τῷ θεῷ ἡμῶν, λαλῆσαι πρὸς ὑμᾶς τὸ εὐαγγέλιον
Dei in multo certamine. Nam exhortatio nostra non
τοῦ θεοῦ ἐν πολλῷ ἀγῶνι. ἡ γὰρ παράκλησις ἡμῶν οὐκ 3
*ex impostura, neque *ex immunditia, neque in dolo: Sed sicut
ἐκ πλάνης, οὐδὲ ἐξ ἀκαθαρσίας, οὔτε ἐν δόλῳ· ἀλλὰ κα- 4
probati fumus à Deo *credi Euangelium,
θὼς δεδοκιμάσμεθα ὑπὸ τοῦ θεοῦ πιστευθῆναι τὸ εὐαγγέ-
ita loquimur, non quasi hominibus placentes, sed
λιον, οὕτω λαλοῦμεν, οὐχ ὡς ἀνθρώποις ἀρέσκοντες, ἀλλὰ
Deo *probanti corda nostra.
τῷ θεῷ τῷ δοκιμάζοντι τὰς καρδίας ἡμῶν.
Neque enim aliquãdo in sermone adulationis *facti sumus, sicut scitis,
οὔτε γάρ ποτε ἐν λόγῳ κολακείας ἐγενήθημεν, καθὼς οἴ- 5

(Margin: Nam | *inanis fuit. | *fiduciam habuimus | παρρησιάζω | multa solicitudine. | *enim | *de errore, | *de | *vt crederetur nobis | qui probat | *fuimus,)

tis, neque in prætextu auaritiæ: Deus testis*.
δατε, οὔτε ἐν προφάσει πλεονεξίας· θεὸς μάρτυς.
Nec quærentes *ex hominibus gloriam, neque à vobis, neque
οὔτε ζητοῦντες ἐξ ἀνθρώπων δόξαν, οὔτε ἀφ' ὑμῶν, οὔτε 6
ab aliis: *Valentes in onere esse vt Christi
ἀπ' ἄλλων· δυνάμενοι ἐν βάρει εἶναι ὡς χριστοῦ 7
apostoli, sed facti sumus *lenes in medio vestrum, tanquam si nutrix
ἀπόστολοι, ἀλλ' ἐγενήθημεν ἤπιοι ἐν μέσῳ ὑμῶν ὡς ἂν τρο-
foueat suos ipsius filios: Ita *cupidi
φὸς θάλπῃ τὰ ἑαυτῆς τέκνα· οὕτως ἱμειρόμενοι 8
vestri, aucbamus tradere vobis non solùm Euangelium
ὑμῶν, εὐδοκοῦμεν μεταδοῦναι ὑμῖν οὐ μόνον τὸ εὐαγγέλιον
Dei, sed etiam nostras ipsorum animas, quoniam *chari nobis
τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ καὶ τὰς ἑαυτῶν ψυχάς, διότι ἀγαπητοὶ ἡμῖν
facti estis. Memores estis enim, fratres, laboris
γεγένησθε. μνημονεύετε γὰρ, ἀδελφοὶ, τὸν κόπον 9
nostri, & fatigationis: nocte enim & die operantes, *ad
ἡμῶν, καὶ τὸν μόχθον· νυκτὸς γὰρ καὶ ἡμέρας ἐργαζόμενοι, πρὸς
non *supergrauare quempiam vestrũ, prædicauimus in *vos Euangelium
τὸ μὴ ἐπιβαρῆσαί τινα ὑμῶν, ἐκηρύξαμεν εἰς ὑμᾶς τὸ εὐαγ-
Dei. Vos testes*, & Deus, *vt sancte,
γέλιον τοῦ θεοῦ. ὑμεῖς μάρτυρες, καὶ ὁ θεὸς, ὡς ὁσίως, 10
& iuste, & *inculpatè vobis *credentibus *facti sumus.
καὶ δικαίως, καὶ ἀμέμπτως ὑμῖν τοῖς πιστεύουσιν ἐγενήθημεν·
Sicut scitis *quomodo vnumquenque vestrum (sicut pater filios
καθάπερ οἴδατε ὡς ἕνα ἕκαστον ὑμῶν, ὡς πατὴρ τέκνα 11
suos:) *Hortantes vos, & consolantes,
ἑαυτοῦ, παρακαλοῦντες ὑμᾶς, καὶ παραμυθούμε- 12
*& *testati, ad ambulare vos dignè
νοι, καὶ μαρτυρούμενοι, εἰς τὸ περιπατῆσαι ὑμᾶς ἀξίως τοῦ
Deo *vocante vos in suumipsius regnum & gloriam.
θεοῦ τοῦ καλοῦντος ὑμᾶς εἰς τὴν ἑαυτοῦ βασιλείαν καὶ δό-
*Propter hoc & nos gratias agimus Deo *indesinenter,
ξαν. διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς εὐχαριστοῦμεν τῷ θεῷ ἀδια- 13
quoniam *accipientes verbum auditus à nobis, Dei,
λείπτως, ὅτι παραλαβόντες λόγον ἀκοῆς παρ' ἡμῶν, τοῦ θεοῦ,
*excepistis non *verbum hominum, sed (sicut est verè,)
ἐδέξασθε οὐ λόγον ἀνθρώπων, ἀλλὰ καθώς ἐστιν ἀληθῶς,
verbum Dei, qui & operatur in vobis *credentibus.
λόγον θεοῦ, ὃς καὶ ἐνεργεῖται ἐν ὑμῖν τοῖς πιστεύουσιν.
Vos enim imitatores facti estis, fratres, ecclesiarum
ὑμεῖς γὰρ μιμηταὶ ἐγενήθητε, ἀδελφοὶ, τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ 14
Dei *existentium in Iudæa, in Christo Iesu, quia eadem
θεοῦ τῶν οὐσῶν ἐν τῇ ἰουδαίᾳ, ἐν χριστῷ ἰησοῦ, ὅτι τὰ αὐτὰ
passi estis & vos à *propriis contribulibus, sicut &
ἐπάθετε καὶ ὑμεῖς ὑπὸ τῶν ἰδίων συμφυλετῶν, καθὼς καὶ
ipsi à Iudæis, *Et Dominum *occidentibus
αὐτοὶ ὑπὸ τῶν ἰουδαίων, τῶν καὶ τὸν κύριον ἀποκτει- 15
Iesum, & proprios prophetas, & nos *persequentibus,
νάντων ἰησοῦν, καὶ τοὺς ἰδίους προφήτας, καὶ ἡμᾶς ἐκδιω-
& Deo non *placentibus, & omnibus hominibus *aduersariis:
ξάντων, καὶ θεῷ μὴ ἀρεσκόντων, καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις ἐναν-
*Prohibentibus nos Gentibus loqui vt *saluentur,
τίων· κωλυόντων ἡμᾶς τοῖς ἔθνεσι λαλῆσαι ἵνα σω- 16
ad implendum sua peccata semper.
θῶσιν, εἰς τὸ ἀναπληρῶσαι αὐτῶν τὰς ἁμαρτίας πάντοτε.
præuenit *autem super illos ira in finem.
ἔφθασε δὲ ἐπ' αὐτοὺς ἡ ὀργὴ εἰς τέλος.
Nos autem, fratres, *orbati à vobis ad tempus horæ,
ἡμεῖς δὲ, ἀδελφοὶ, ἀπορφανισθέντες ἀφ' ὑμῶν πρὸς και- 17
aspectu, non corde, abundantius *studuimus
ρὸν ὥρας, προσώπῳ, οὐ καρδίᾳ, περισσοτέρως ἐσπουδά-
faciem vestram videre in multo desiderio.
σαμεν τὸ πρόσωπον ὑμῶν ἰδεῖν ἐν πολλῇ ἐπιθυμίᾳ.
*Ideo voluimus venire ad vos, (ego quidem Paulus, &
διὸ ἠθελήσαμεν ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς, ἐγὼ μὲν παῦλος, καὶ 18
semel & *bis,) & intercidit nos Satanas.
ἅπαξ καὶ δὶς, καὶ ἐνέκοψεν ἡμᾶς ὁ σατανᾶς.
Quæ *enim nostra spes, aut gaudium, aut corona *gloriationis? aut nõne
τίς γὰρ ἡμῶν ἐλπὶς, ἢ χαρὰ, ἢ στέφανος καυχήσεως; ἢ οὐχὶ 19
& vos ante Dominum nostrum Iesum Christum*, in eius
καὶ ὑμεῖς ἔμπροσθεν τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ, ἐν τῇ αὐτοῦ
aduentu? Vos enim estis gloria nostra, & gaudium.
παρουσίᾳ; ὑμεῖς γάρ ἐστε ἡ δόξα ἡμῶν, καὶ χαρά. 20

(Margin: occasione | *est. | *ab | *Cùm possemus vobis oneri | *paruuli | *desiderantes vos, cupide volebamus | ἱμείρομαι | *charissimi | *ne quem grauaremus | *vobis | *estis, *quàm | *sine querela | *qui credidistis, adfuimus. | *qualiter | Deprecantes | παραμυθέομαι | *testificati sumus, vt ambularetis | *qui vocauit | *Ideo | *sine intermissione, | *cùm accepistis | *accepistis illud *vt | *qui credidistis. | *quæ sunt | *vestris | πάσχω | *Qui *occiderunt | *persecuti sunt | *placent, | *aduersantur: Prohibentes | *saluæ fiant, vt impleant | *enim | *Dei vsque | *desolati | *festinauimus | *eum | *Quoniam | *iterum, sed impediuit | *est? gloriæ? | *estis,)

CAP. III. γ´

Ideo non amplius sustinentes, libenter visum est nobis relinqui in

Διὸ μηκέτι στέγοντες, εὐδοκήσαμεν καταλειφθῆναι ἐν Ἀ- 1

Athenis soli: Et misimus Timotheum fratrem

θήναις μόνοι· καὶ ἐπέμψαμεν Τιμόθεον τὸν ἀδελφὸν 2

nostrum, & ministrum Dei, & cooperantem nostrum in Euangelio Christi, ad stabiliendum vos, & exhortari

ἡμῶν, καὶ διάκονον τοῦ Θεοῦ, καὶ συνεργὸν ἡμῶν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ τοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸ στηρίξαι ὑμᾶς, καὶ παρακαλέσαι ὑ-

vos de fide vestra: Neminem commoueri in

μᾶς περὶ τῆς πίστεως ὑμῶν, τῷ μηδένα σαίνεσθαι ἐν 3

tribulationibus istis. ipsi enim scitis, quòd in hoc positi sumus.

ταῖς θλίψεσι ταύταις· αὐτοὶ γὰρ οἴδατε, ὅτι εἰς τοῦτο κείμεθα.

Etenim cùm apud vos essemus, prædicebamus vobis, quod futuri

καὶ γὰρ ὅτε πρὸς ὑμᾶς ἦμεν, προελέγομεν ὑμῖν, ὅτι μέλ- 4

essemus affligi, sicut & factum est, & scitis.

λομεν θλίβεσθαι, καθὼς καὶ ἐγένετο, καὶ οἴδατε.

Propter hoc & ego non amplius sustinens, misi ad cognoscere

Διὰ τοῦτο κἀγὼ μηκέτι στέγων, ἔπεμψα εἰς τὸ γνῶναι τὴν 5

fidem vestram, ne fortè tentauerit vos tentans, & in vanum fiat labor noster.

πίστιν ὑμῶν, μή πως ἐπείρασεν ὑμᾶς ὁ πειράζων, καὶ εἰς κενὸν γένηται ὁ κόπος ἡμῶν.

Nuper autem veniente Timotheo

Ἄρτι δὲ ἐλθόντος Τιμοθέου 6

ad nos à vobis, & annuntiante nobis fidem

πρὸς ἡμᾶς ἀφ' ὑμῶν, καὶ εὐαγγελισαμένου ἡμῖν τὴν πίστιν

& charitatem vestram, & quia habetis memoriam nostri bonam

καὶ τὴν ἀγάπην ὑμῶν, καὶ ὅτι ἔχετε μνείαν ἡμῶν ἀγαθὴν

semper, desiderantes nos videre, sicut & nos vos:

πάντοτε, ἐπιποθοῦντες ἡμᾶς ἰδεῖν, καθάπερ καὶ ἡμεῖς ὑμᾶς·

Propter hoc consolati sumus, fratres, in vobis, in omni

διὰ τοῦτο παρεκλήθημεν, ἀδελφοί, ἐφ' ὑμῖν, ἐπὶ πάσῃ 7

tribulatione, & necessitate nostra, per vestram fidem.

τῇ θλίψει καὶ ἀνάγκῃ ἡμῶν, διὰ τῆς ὑμῶν πίστεως.

Quoniam nunc viuimus, si vos statis in Domino.

ὅτι νῦν ζῶμεν, ἐὰν ὑμεῖς στήκητε ἐν Κυρίῳ. 8

Quam enim gratiarum actionem possumus Deo retribuere

τίνα γὰρ εὐχαριστίαν δυνάμεθα τῷ Θεῷ ἀνταποδοῦναι 9

pro vobis, in omni gaudio quo gaudemus propter vos ante

περὶ ὑμῶν, ἐπὶ πάσῃ τῇ χαρᾷ ᾗ χαίρομεν δι' ὑμᾶς ἔμπροσθεν τοῦ Θεοῦ ἡμῶν;

Deum nostrum: Nocte ac die super exabundanti orantes ad videndum vestram faciem, &

νυκτὸς καὶ ἡμέρας ὑπὲρ ἐκπερισσοῦ 10

δεόμενοι εἰς τὸ ἰδεῖν ὑμῶν τὸ πρόσωπον, καὶ καταρτί-

complere defectiones fidei vestræ?

σαι τὰ ὑστερήματα τῆς πίστεως ὑμῶν;

Ipse autem Deus, & pater noster, & Dominus noster Iesus Christus dirigat viam nostram ad vos.

Αὐτὸς δὲ ὁ Θεὸς, καὶ πατὴρ ἡμῶν, καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰη- 11

σοῦς Χριστὸς κατευθύναι τὴν ὁδὸν ἡμῶν πρὸς ὑμᾶς.

Vos autem Dominus multiplicet, & abundare faciat charitate

ὑμᾶς δὲ ὁ Κύριος πλεονάσαι, καὶ περισσεύσαι τῇ ἀγάπῃ 12

in inuicem, & in omnes, quemadmodum & nos in vos:

εἰς ἀλλήλους, καὶ εἰς πάντας, καθάπερ καὶ ἡμεῖς εἰς ὑμᾶς·

Ad confirmare vestra corda inculpata in sanctitate, ante Deum & patrem nostrum, in aduentu

εἰς τὸ στηρίξαι ὑμῶν τὰς καρδίας ἀμέμπτους ἐν ἁγιωσύ- 13

νῃ, ἔμπροσθεν τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς ἡμῶν, ἐν τῇ παρουσίᾳ τοῦ

Domini nostri Iesu Christi cum omnibus sanctis eius. amen.

Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ πάντων τῶν ἁγίων αὐτοῦ.

CAP. IIII. δ´

Reliquum ergo, fratres, rogamus vos, & obsecramus in Domino Iesu, quemadmodum accepistis à nobis

Τὸ λοιπὸν οὖν, ἀδελφοί, ἐρωτῶμεν ὑμᾶς, καὶ παρα- 1

καλοῦμεν ἐν Κυρίῳ Ἰησοῦ, καθὼς παρελάβετε παρ' ἡμῶν τὸ

quomodo oportet vos ambulare, & placere Deo, vt abundetis magis.

πῶς δεῖ ὑμᾶς περιπατεῖν, καὶ ἀρέσκειν Θεῷ, ἵνα περισσεύη-

Scitis enim quæ præcepta dederimus

τε μᾶλλον. οἴδατε γὰρ τίνας παραγγελίας ἐδώκαμεν 2

vobis per Dominum Iesum. Hæc enim est voluntas

ὑμῖν διὰ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ. Τοῦτο γάρ ἐστι θέλημα τοῦ 3

Dei, sanctificatio vestra: abstinere vos à fornicatione:

Θεοῦ, ὁ ἁγιασμὸς ὑμῶν· ἀπέχεσθαι ὑμᾶς ἀπὸ τῆς πορνείας·

Scire vnumquemque vestrûm suum ipsius vas possidere in sanctificatione, & honore:

εἰδέναι ἕκαστον ὑμῶν τὸ ἑαυτοῦ σκεῦος κτᾶσθαι ἐν ἁγιασ- 4

μῷ καὶ τιμῇ· Non in passione desiderii, sicut &

μὴ ἐν πάθει ἐπιθυμίας, καθάπερ καὶ 5

Gentes nescientes Deum. Non opprimere,

τὰ ἔθνη τὰ μὴ εἰδότα τὸν Θεόν· τὸ μὴ ὑπερβαίνειν, 6

& circumuenire in negotio fratrem suum, quoniam

καὶ πλεονεκτεῖν ἐν τῷ πράγματι τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, διότι

vindex Dominus de omnibus his, sicut & prædiximus vobis, & perteſtificati sumus.

ἔκδικος ὁ Κύριος περὶ πάντων τούτων, καθὼς καὶ προεί-

πομεν ὑμῖν, καὶ διεμαρτυράμεθα. Non enim vocauit

οὐ γὰρ ἐκάλεσεν 7

nos Deus in immunditie, sed in sanctificatione.

ἡμᾶς ὁ Θεὸς ἐπὶ ἀκαθαρσίᾳ, ἀλλ' ἐν ἁγιασμῷ.

Itaque reiiciens, non hominem reiicit, sed

Τοιγαροῦν ὁ ἀθετῶν, οὐκ ἄνθρωπον ἀθετεῖ, ἀλλὰ τὸν 8

Deum, & dantem spiritum suum sanctum in nobis.

Θεὸν, τὸν καὶ δόντα τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ τὸ ἅγιον εἰς ἡμᾶς.

De autem charitate fraternitatis, non opus habetis scribere vobis:

Περὶ δὲ τῆς φιλαδελφίας οὐ χρείαν ἔχετε γράφειν ὑμῖν· 9

ipsi enim vos à Deo docti estis, ad diligendum alij alios.

αὐτοὶ γὰρ ὑμεῖς θεοδίδακτοί ἐστε εἰς τὸ ἀγαπᾶν ἀλλήλους.

Etenim facitis illud in omnes fratres qui in vniuersa

καὶ γὰρ ποιεῖτε αὐτὸ εἰς πάντας τοὺς ἀδελφοὺς τοὺς ἐν ὅλῃ 10

Macedonia. rogamus autem vos, fratres, abundare

τῇ Μακεδονίᾳ. Παρακαλοῦμεν δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί, περισσεύειν

magis, Et contendere quiete agere, & agere

μᾶλλον, καὶ φιλοτιμεῖσθαι ἡσυχάζειν, καὶ πράσσειν 11

propria, & operari propriis manibus vestris, sicut

τὰ ἴδια, καὶ ἐργάζεσθαι ταῖς ἰδίαις χερσὶν ὑμῶν, καθὼς ὑ-

vobis annuntiauimus. Vt ambuletis honestè ad

μῖν παρηγγείλαμεν· ἵνα περιπατῆτε εὐσχημόνως πρὸς 12

eos qui foris, & nullius opus habeatis.

τοὺς ἔξω, καὶ μηδενὸς χρείαν ἔχητε.

Non volumus autem vos ignorare, fratres, de dormientibus, vt non contristemini, sicut & reliqui non habentes

Οὐ θέλομεν δὲ ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, περὶ τῶν κεκοιμη- 13

μένων, ἵνα μὴ λυπῆσθε, καθὼς καὶ οἱ λοιποὶ οἱ μὴ ἔχοντες ἐλ-

spem. Si enim credimus quòd Iesus mortuus est, & resurrexit;

πίδα. εἰ γὰρ πιστεύομεν ὅτι Ἰησοῦς ἀπέθανε, καὶ ἀνέστη· 14

ita & Deus dormientes per Iesum, aget cum eo.

οὕτω καὶ ὁ Θεὸς τοὺς κοιμηθέντας διὰ τοῦ Ἰησοῦ, ἄξει σὺν αὐτῷ.

Hoc enim vobis dicimus in verbo Domini, quia nos viuentes, relicti in aduentum Domini, non præueniemus dormientes.

Τοῦτο γὰρ ὑμῖν λέγομεν ἐν λόγῳ Κυρίου, ὅτι ἡμεῖς οἱ ζῶντες, 15

οἱ περιλειπόμενοι εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ Κυρίου, οὐ μὴ φθά-

Quoniam ipse Dominus in iussu,

σωμεν τοὺς κοιμηθέντας· ὅτι αὐτὸς ὁ Κύριος ἐν κελεύ- 16

in voce archangeli, & in tuba Dei descendet de cælo, & mortui in Christo, resurgent primùm.

σματι, ἐν φωνῇ ἀρχαγγέλου, καὶ ἐν σάλπιγγι Θεοῦ καταβή-

σεται ἀπ' οὐρανοῦ, καὶ οἱ νεκροὶ ἐν Χριστῷ ἀναστήσονται πρῶ-

Deinde nos viuentes, relicti, simul

τον. ἔπειτα ἡμεῖς οἱ ζῶντες, οἱ περιλειπόμενοι, ἅμα 17

cum illis rapiemur in nubibus in occursum Domini in aëra, & sic semper cum Domino erimus.

σὺν αὐτοῖς ἁρπαγησόμεθα ἐν νεφέλαις εἰς ἀπάντησιν τοῦ Κυ-

ρίου εἰς ἀέρα, καὶ οὕτω πάντοτε σὺν Κυρίῳ ἐσόμεθα.

Itaque consolamini alij alios in verbis istis.

ὥστε παρακαλεῖτε ἀλλήλους ἐν τοῖς λόγοις τούτοις. 18

CAP. V. ε´

De autem temporibus & momentis, fratres, non opus habetis vobis scribi.

Περὶ δὲ τῶν χρόνων καὶ τῶν καιρῶν, ἀδελφοί, οὐ χρείαν 1

ἔχετε ὑμῖν γράφεσθαι. Ipsi enim diligenter scitis, quia

αὐτοὶ γὰρ ἀκριβῶς οἴδατε, ὅτι 2

dies Domini sicut fur in nocte, ita venit.

ἡ ἡμέρα Κυρίου ὡς κλέπτης ἐν νυκτὶ, οὕτως ἔρχεται.

Cùm enim dixerint, Pax & securitas, tunc repentinus

ὅταν γὰρ λέγωσιν, εἰρήνη καὶ ἀσφάλεια, τότε αἰφνίδιος 3

eis imminet interitus, sicut dolor in vtero habenti:

αὐτοῖς ἐφίσταται ὄλεθρος, ὥσπερ ἡ ὠδὶν τῇ ἐν γαστρὶ ἐχούσῃ·

& non effugient. Vos autem, fratres, non estis in tenebris, vt dies vos tanquam fur comprehendat.

καὶ οὐ μὴ ἐκφύγωσιν. ὑμεῖς δὲ, ἀδελφοί, οὐκ ἐστὲ ἐν 4

σκότει, ἵνα ἡ ἡμέρα ὑμᾶς ὡς κλέπτης καταλάβῃ.

Omnes vos filii lucis estis, & filii diei: non sumus

πάντες ὑμεῖς υἱοὶ φωτός ἐστε, καὶ υἱοὶ ἡμέρας· οὐκ ἐσμὲν 5

noctis, neque tenebrarum. Nempe igitur non dormiamus sicut

νυκτὸς, οὐδὲ σκότους. ἄρα οὖν μὴ καθεύδωμεν ὡς 6

& reliqui, sed vigilemus, & sobrii simus.

καὶ οἱ λοιποὶ, ἀλλὰ γρηγορῶμεν, καὶ νήφωμεν.

Nam dormientes, nocte dormiunt: & inebriati, nocte ebrii sunt.

οἱ γὰρ καθεύδοντες, νυκτὸς καθεύδουσι· καὶ οἱ μεθυ- 7

σκόμενοι, νυκτὸς μεθύουσιν. Nos autem diei existentes

ἡμεῖς δὲ ἡμέρας ὄντες 8

sobrii simus, induti thoracem fidei, & charitatis, & galeam, spem salutis.

νήφωμεν, ἐνδυσάμενοι θώρακα πίστεως καὶ ἀγάπης, καὶ

Quoniam non posuit nos

περικεφαλαίαν, ἐλπίδα σωτηρίας. ὅτι οὐκ ἔθετο ἡμᾶς 9

Deus in iram, sed in acquisitionem salutis per Dominum nostrum Iesum Christum,

ὁ Θεὸς εἰς ὀργὴν, ἀλλ' εἰς περιποίησιν σωτηρίας διὰ τοῦ Κυ-

Mortuum pro nobis, vt

ρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ ἀποθανόντος ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα 10

siue vigilemus, siue dormiamus, simul cum illo viuamus.

εἴτε γρηγορῶμεν, εἴτε καθεύδωμεν, ἅμα σὺν αὐτῷ ζήσω-

Ideo consolamini alii alios, & ædificate vnus vnum, sicut & facitis.

μεν. Διὸ παρακαλεῖτε ἀλλήλους, καὶ οἰκοδομεῖτε εἷς 11

τὸν ἕνα, καθὼς καὶ ποιεῖτε. Rogamus autem vos, fratres,

Ἐρωτῶμεν δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί, 12

nosse laborantes in vobis, & præsidentes vobis in Domino, & admonentes vos,

εἰδέναι τοὺς κοπιῶντας ἐν ὑμῖν, καὶ προϊσταμένους ὑμῶν

ἐν Κυρίῳ, καὶ νουθετοῦντας ὑμᾶς· Et ducere illos super exabundanti in charitate, propter opus illorum. pacem habete in vobisipsis.

καὶ ἡγεῖσθαι αὐτοὺς ὑπὲρ 13

ἐκπερισσοῦ ἐν ἀγάπῃ, διὰ τὸ ἔργον αὐτῶν. εἰρηνεύετε ἐν ἑαυτοῖς.

Propter quod | placuit nobis | remanere solis: | καταλειφθῆναι | ἐάσω | confirmandos | exhortandos | pro | Vt nemo moueatur | κεῖμαι | Nam & | passuros nos tribulationes, | ea | cognoscenda | is qui tentat, | inanis | Nunc | quoque | ἐπιποθέω | ideo | abundantius | vt videamus | compleamus ea quæ desunt | κατευθύνω | charitatem | vobis: | confirmanda | sine querela, | De cætero | ἐρωτάω | vt | sic & ambuletis: | dederim | vt abstineatis | vt sciat vnusquisque | quæ ignorant | Et ne quis supergrediatur, neque circumueniat | est | immunditiam | sanctificatione | Qui hæc spernit, spernit, | ἀθετέω

qui etiã dedit | necesse habemus | didicistis, vt diligatis inuicem. | vt abundetis | operam detis vt quieti sitis, | & vt vestrum negotiũ agatis, & operemini | præcepimus. Et | siunt, | aliquid desideretis. | Nolumus | κοιμάομαι | cæteri qui | habent | ἀποθνήσκω | eos qui dormierunt. | qui viuimus, qui residui sumus | φθάνω | eos qui dormierunt. | & | qui sunt | primi. | qui viuimus, qui relinquimur, | obuiam Christo | inuicem | indigetis vt scribamus | veniet | superueniet | illa | enim | cæteri. | Qui enim dormiunt, qui ebrii sunt, | μεθύω | qui sumus | loricam | acquisitionem | Qui mortuus est | Propter quod | inuicem, | alterutrum, | vt noueritis eos qui laborant inter vos, & præsunt | monent | Vt habeatis abundantius | cum eis.

14 Rogamus autem vos, fratres, *monete inordinatos*, consolamini pusillanimes, *sustinete* infirmos, *longanimes estote* ad omnes.
παρακαλοῦμεν δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοὶ, νουθετεῖτε τοὺς ἀτάκτους, παραμυθεῖσθε τοὺς ὀλιγοψύχους, ἀντέχεσθε τῶν ἀσθενῶν, μακροθυμεῖτε πρὸς πάντας.

15 Videte ne quis malum pro malo alicui reddat; sed semper bonum sectamini, *&* *in* inuicem, & in omnes.
ὁρᾶτε μή τις κακὸν ἀντὶ κακοῦ τινι ἀποδῷ· ἀλλὰ πάντοτε τὸ ἀγαθὸν διώκετε, καὶ εἰς ἀλλήλους, καὶ εἰς πάντας.

16 Semper gaudete.
πάντοτε χαίρετε·

17 *Indesinenter* orate.
ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε·

18 In *omni* gratias agite: hæc enim voluntas Dei in Christo Iesu in *vos*.
ἐν παντὶ εὐχαριστεῖτε· τοῦτο γὰρ θέλημα θεοῦ ἐν χριστῷ ἰησοῦ εἰς ὑμᾶς.

19 Spiritum *ne extinguite*.
τὸ πνεῦμα μὴ σβέννυτε·

20 Prophetias *ne nihili facite*.
προφητείας μὴ ἐξουθενεῖτε·

21 Omnia *explorantes*, bonum tenete.
πάντα δοκιμάζοντες, τὸ καλὸν κατέχετε·

22 Ab omni specie mala abstinete.
ἀπὸ παντὸς εἴδους πονηροῦ ἀπέχεσθε.

corripite inquietos, suscipite, patientes, quod est, Sine intermissione, omnibus, est, omnibus vobis, nolite extinguere, nolite spernere, autē probate, quod est, vos

23 Ipse autem Deus pacis sanctificet vos *omninò perfectos*: *&* per omnia: vt integer vester spiritus, & anima, & corpus *inculpatè* in aduentu Domini nostri Iesu Christi seruetur.
αὐτὸς δὲ ὁ θεὸς τῆς εἰρήνης ἁγιάσαι ὑμᾶς ὁλοτελεῖς· καὶ ὁλόκληρον ὑμῶν τὸ πνεῦμα, καὶ ἡ ψυχὴ, καὶ τὸ σῶμα ἀμέμπτως ἐν τῇ παρουσίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ τηρηθείη.

24 Fidelis *ille vocans* vos, qui etiam faciet *spem vestram tutam*.
πιστὸς ὁ καλῶν ὑμᾶς, ὃς καὶ ποιήσει τὴν ἐλπίδα ὑμῶν βεβαίαν.

25 Fratres, orate pro nobis.
ἀδελφοὶ, προσεύχεσθε περὶ ἡμῶν.

26 Salutate fratres omnes in osculo sancto.
ἀσπάσασθε τοὺς ἀδελφοὺς πάντας ἐν φιλήματι ἁγίῳ.

27 Adiuro vos Dominum, *legi epistolam* omnibus sanctis fratribus.
ὁρκίζω ὑμᾶς τὸν κύριον, ἀναγνωσθῆναι τὴν ἐπιστολὴν πᾶσι τοῖς ἁγίοις ἀδελφοῖς.

28 Gratia Domini nostri Iesu Christi vobiscum. amen.
ἡ χάρις τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ μεθ' ὑμῶν. ἀμήν.

sine querela, est qui vocauit, per, vt legatur epistola hæc, ἀναγινώσκω

Ad Thessalonicenses prima scripta est ab Athenis.
πρὸς θεσσαλονικεῖς πρώτη ἐγράφη ἀπὸ ἀθηνῶν.

SANCTI PAVLI AD THESSALONICENSES EPISTOLA SECVNDA.

Η ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΥΛΟΥ ΠΡΟΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΕΙΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΔΕΥΤΕΡΑ.

CAPVT PRIMVM. ΚΕΦ. Α'.

1 Paulus & Siluanus, & Timotheus, ecclesiæ Thessalonicensium in Deo patre nostro, & Domino Iesu Christo,
ΠΑΥΛΟΣ καὶ σιλουανὸς, καὶ τιμόθεος, τῇ ἐκκλησίᾳ θεσσαλονικέων ἐν θεῷ πατρὶ ἡμῶν, καὶ κυρίῳ ἰησοῦ χριστῷ,

2 Gratia vobis, & pax à Deo patre nostro, & Domino Iesu Christo.
χάρις ὑμῖν, καὶ εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ πατρὸς ἡμῶν, καὶ κυρίου ἰησοῦ χριστοῦ.

3 Gratias agere debemus Deo semper pro vobis, fratres, ita vt dignum est, quoniam *superaugescit* fides vestra, & abundat charitas vniuscuiusque omnium vestrûm in inuicem.
εὐχαριστεῖν ὀφείλομεν τῷ θεῷ πάντοτε περὶ ὑμῶν, ἀδελφοὶ, καθὼς ἄξιόν ἐστιν, ὅτι ὑπεραυξάνει ἡ πίστις ὑμῶν, καὶ πλεονάζει ἡ ἀγάπη ἑνὸς ἑκάστου πάντων ὑμῶν εἰς ἀλλήλους.

4 Vt *nos ipsos* in vobis *gloriari* in ecclesiis Dei, pro patientia vestra, & fide in omnibus persecutionibus vestris, & tribulationibus, quas sustinetis:
ὥστε ἡμᾶς αὐτοὺς ἐν ὑμῖν καυχᾶσθαι ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τοῦ θεοῦ, ὑπὲρ τῆς ὑπομονῆς ὑμῶν, καὶ πίστεως ἐν πᾶσι τοῖς διωγμοῖς ὑμῶν, καὶ ταῖς θλίψεσιν αἷς ἀνέχεσθε·

5 *Inditium certum* iusti iudicij Dei, *ad dignos censeri vos* regno Dei, pro quo & patimini.
ἔνδειγμα τῆς δικαίας κρίσεως τοῦ θεοῦ, εἰς τὸ καταξιωθῆναι ὑμᾶς τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ, ὑπὲρ ἧς καὶ πάσχετε.

6 Si *quidem* iustum apud Deum, retribuere *tribulantibus* vos tribulationem:
εἴπερ δίκαιον παρὰ θεῷ ἀνταποδοῦναι τοῖς θλίβουσιν ὑμᾶς θλίψιν·

7 Et vobis *tribulatis relaxationem* nobiscum, in reuelatione Domini Iesu *Christi* de cælo cum angelis virtutis eius;
καὶ ὑμῖν τοῖς θλιβομένοις ἄνεσιν μεθ' ἡμῶν, ἐν τῇ ἀποκαλύψει τοῦ κυρίου ἰησοῦ χριστοῦ ἀπ' οὐρανοῦ μετ' ἀγγέλων δυνάμεως αὐτοῦ,

8 In *igni flammæ*, dantis vindictam *non scientibus* Deum, & *non obedientibus* Euangelio Domini nostri Iesu Christi.
ἐν πυρὶ φλογὸς, διδόντος ἐκδίκησιν τοῖς μὴ εἰδόσι θεὸν, καὶ τοῖς μὴ ὑπακούουσι τῷ εὐαγγελίῳ τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ·

9 Qui pœnas *luent* *exitium æternum*, à facie Domini, & à gloria *fortitudinis* eius:
οἵτινες δίκην τίσουσιν, ὄλεθρον αἰώνιον, ἀπὸ προσώπου τοῦ κυρίου, καὶ ἀπὸ τῆς δόξης τῆς ἰσχύος αὐτοῦ·

10 Cùm venerit glorificari in sanctis suis, & admirabilis fieri in omnibus *credentibus*, quia creditum est testimonium nostrum super vos, in die illo.
ὅταν ἔλθῃ ἐνδοξασθῆναι ἐν τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ, καὶ θαυμασθῆναι ἐν πᾶσι τοῖς πιστεύσασιν, ὅτι ἐπιστεύθη τὸ μαρτύριον ἡμῶν ἐφ' ὑμᾶς ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ.

supercrescit; Ita & nosipsi gloriemur; In exemplum vt digni habeamini; tamen est; iis qui tribulāt; ἀνταποδίδωμι; qui tribulamini requiem; flamma ignis; iis qui nō nouerunt; qui non obediunt; in interitu æternas; dabunt virtutis; qui crediderūt; θαυμάζω

11 In quod etiam oramus semper pro vobis, vt vos dignetur vocatione Deus noster, & impleat omnem *bonam* voluntatem bonitatis, & opus fidei in virtute.
εἰς ὃ καὶ προσευχόμεθα πάντοτε περὶ ὑμῶν, ἵνα ὑμᾶς ἀξιώσῃ τῆς κλήσεως ὁ θεὸς ἡμῶν, καὶ πληρώσῃ πᾶσαν εὐδοκίαν ἀγαθωσύνης, καὶ ἔργον πίστεως ἐν δυνάμει·

12 Vt *glorificetur* nomen Domini nostri Iesu Christi in vobis, & vos in illo, secundum gratiam Dei nostri, & Domini Iesu Christi.
ὅπως ἐνδοξασθῇ τὸ ὄνομα τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ ἐν ὑμῖν, καὶ ὑμεῖς ἐν αὐτῷ, κατὰ τὴν χάριν τοῦ θεοῦ ἡμῶν, καὶ κυρίου ἰησοῦ χριστοῦ.

sua; clarificetur; ἐνδοξάζω

CAP. II. β'

1 Rogamus autem vos, fratres, per aduentum Domini nostri Iesu Christi, & nostræ congregationis in ipsum;
Ἐρωτῶμεν δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοὶ, ὑπὲρ τῆς παρουσίας τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ, καὶ ἡμῶν ἐπισυναγωγῆς ἐπ' αὐτὸν,

2 *Ad* non citò *dimoueri vos* à sensu, neque *turbari*, neque per spiritum, neque per sermonē, neque per epistolam tanquam per nos, quasi *quòd* instet dies *Christi*.
εἰς τὸ μὴ ταχέως σαλευθῆναι ὑμᾶς ἀπὸ τοῦ νοὸς, μήτε θροεῖσθαι, μήτε διὰ πνεύματος, μήτε διὰ λόγου, μήτε δι' ἐπιστολῆς ὡς δι' ἡμῶν, ὡς ὅτι ἐνέστηκεν ἡ ἡμέρα τοῦ χριστοῦ.

3 Ne quis vos seducat *secundum vllum modum*. quoniā *si non* venerit discessio primùm, & reuelatus fuerit homo peccati, *ille* filius perditionis:
μή τις ὑμᾶς ἐξαπατήσῃ κατὰ μηδένα τρόπον· ὅτι ἐὰν μὴ ἔλθῃ ἡ ἀποστασία πρῶτον, καὶ ἀποκαλυφθῇ ὁ ἄνθρωπος τῆς ἁμαρτίας, ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας·

4 *Ille oppositus, & elatus* supra *omnem dictum Deum aut numen*, ita vt *eum in templum Dei tanquam Deum sedere, ostendentem seipsum quòd* sit Deus.
ὁ ἀντικείμενος, καὶ ὑπεραιρόμενος ἐπὶ πάντα λεγόμενον θεὸν ἢ σέβασμα, ὥστε αὐτὸν εἰς τὸν ναὸν τοῦ θεοῦ ὡς θεὸν καθίσαι, ἀποδεικνύντα ἑαυτὸν ὅτι ἐστὶ θεός.

5 *Non meministis*, quòd adhuc *existens* apud vos, hæc dicebam vobis?
οὐ μνημονεύετε, ὅτι ἔτι ὢν πρὸς ὑμᾶς, ταῦτα ἔλεγον ὑμῖν;

6 Et nunc *obstaculum* scitis, *ad reuelari eum* in suo*ipsius* tempore.
καὶ νῦν τὸ κατέχον οἴδατε, εἰς τὸ ἀποκαλυφθῆναι αὐτὸν ἐν τῷ ἑαυτοῦ καιρῷ·

7 (Nam mysterium iam operatur iniquitatis, *solùm tenens* nunc, donec *è* medio fiat.)
τὸ γὰρ μυστήριον ἤδη ἐνεργεῖται τῆς ἀνομίας, μόνον ὁ κατέχων ἄρτι, ἕως ἐκ μέσου γένηται·

8 Et tunc reuelabitur ille *exlex*, quem Dominus inter-
καὶ τότε ἀποκαλυφθήσεται ὁ ἄνομος, ὃν ὁ κύριος ανα-

Vt moueamini; σαλεύομαι; vestro; terreamini; missam; Domini; vllo modo; ἐξαπατάω; nisi; Qui aduersatur, & extollitur omne quod dicitur Deus, aut quod colitur: in templo Dei sedeat, ostendens se tanquam; Nū retinetis, cùm essem; quid detineat; vt reueletur; tantùm vt qui tenet teneat; de; iniquus; Iesus

ficiet spiritu oris sui, & destruet
λώσει τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ, καὶ καταργήσει τῇ
illustratione aduentus sui: Cuius est aduentus
ἐπιφανείᾳ τῆς παρουσίας αὐτοῦ· οὗ ἐστιν ἡ παρουσία 9
secundum operationem Satanæ, in omni virtute, & signis,
κατ' ἐνέργειαν τοῦ σατανᾶ, ἐν πάσῃ δυνάμει, καὶ σημείοις,
& prodigiis *mendacii: Et in omni deceptione iniustitiæ
καὶ τέρασι ψεύδους· καὶ ἐν πάσῃ ἀπάτῃ τῆς ἀδικίας 10
in pereuntibus, pro quibus charitatem veritatis
ἐν τοῖς ἀπολλυμένοις, ἀνθ' ὧν τὴν ἀγάπην τῆς ἀληθείας
non receperunt, *ad seruari ipsos. Et propter hoc
οὐκ ἐδέξαντο εἰς τὸ σωθῆναι αὐτούς. καὶ διὰ τοῦτο 11
mittet illis Deus operationem impostura, ad credendum
πέμψει αὐτοῖς ὁ θεὸς ἐνέργειαν πλάνης, εἰς τὸ πιστεῦσαι αὐ-
eos mendacio: Vt iudicentur omnes *non *cre-
τοὺς τῷ ψεύδει· ἵνα κριθῶσι πάντες οἱ μὴ πιστεύ- 12
dentes veritati, sed *beneplacitum habentes in iniustitia.
σαντες τῇ ἀληθείᾳ, ἀλλ' εὐδοκήσαντες ἐν τῇ ἀδικίᾳ.
Nos autem debemus gratias agere Deo semper pro
ἡμεῖς δὲ ὀφείλομεν εὐχαριστεῖν τῷ θεῷ πάντοτε περὶ 13
vobis, fratres dilecti à *Domino, quòd elegerit vos
ὑμῶν, ἀδελφοὶ ἠγαπημένοι ὑπὸ κυρίου, ὅτι εἵλετο ὑμᾶς ὁ
Deus *ab initio in salutem, in sanctificatione spiritus, &
θεὸς ἀπ' ἀρχῆς εἰς σωτηρίαν ἐν ἁγιασμῷ πνεύματος, καὶ
fide veritatis: In quod vocauit vos per euange-
πίστει ἀληθείας· εἰς ὃ ἐκάλεσεν ὑμᾶς διὰ τοῦ εὐαγγε- 14
lium nostrum, in *assertionem gloriæ Domini nostri Iesu Christi.
λίου ἡμῶν, εἰς περιποίησιν δόξης τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ.
Nempe ergo, fratres, state, & tenete traditiones
ἄρα οὖν, ἀδελφοί, στήκετε, καὶ κρατεῖτε τὰς παραδόσεις 15
quas edocti estis, siue per sermonem, siue per epistolam nostram.
ἃς ἐδιδάχθητε, εἴτε διὰ λόγου, εἴτε δι' ἐπιστολῆς ἡμῶν.
Ipse autem Dominus noster Iesus Christus, & Deus, & pa-
αὐτὸς δὲ ὁ κύριος ἡμῶν ἰησοῦς χριστός, καὶ ὁ θεός, καὶ πα- 16
ter noster diligens nos, & dans consolationem æternam,
τὴρ ἡμῶν ὁ ἀγαπήσας ἡμᾶς, καὶ δοὺς παράκλησιν αἰωνίαν,
& spem bonam in gratia, Exhortetur vestra
καὶ ἐλπίδα ἀγαθὴν ἐν χάριτι· παρακαλέσαι ὑμῶν 17
corda, & confirmet vos in omni sermone, & opere
τὰς καρδίας, καὶ στηρίξαι ὑμᾶς ἐν παντὶ λόγῳ, καὶ ἔργῳ
bono.
ἀγαθῷ.

Margin: *eum, mendacibus: quòd deditione iniquitatis iis qui pereunt, eò quòd *vt salui fierent. Ideo *erroris, vt credant *qui *crediderunt *κρίνω *consenserunt iniquitati. *Deo, *αἱρέω *primitias *quam & *acquisitionem Itaque didicistis, *διδάσκομαι qui dilexit *dedit *στηρίζω

CAP. III. γ΄

Quod reliquum, orate, fratres, pro nobis, vt
Τὸ λοιπόν, προσεύχεσθε, ἀδελφοί, περὶ ἡμῶν, ἵνα ὁ 1
sermo Domini currat & *glorificetur, sicut & apud vos:
λόγος τοῦ κυρίου τρέχῃ καὶ δοξάζηται, καθὼς καὶ πρὸς ὑμᾶς·
Et vt liberemur ab importunis & malis homi-
καὶ ἵνα ῥυσθῶμεν ἀπὸ τῶν ἀτόπων καὶ πονηρῶν ἀνθρώ- 2
nibus. non enim omnium * fides. Fidelis autem est Dominus,
πων· οὐ γὰρ πάντων ἡ πίστις. πιστὸς δέ ἐστιν ὁ κύριος, 3
qui confirmabit vos, & custodiet à malo.
ὃς στηρίξει ὑμᾶς, καὶ φυλάξει ἀπὸ τοῦ πονηροῦ.
Confidimus autem in Domino *super vos, quoniã quæ *denuntia-
πεποίθαμεν δὲ ἐν κυρίῳ ἐφ' ὑμᾶς, ὅτι ἃ παραγγέλλο- 4
mus vobis, & facitis, & facietis. At Dominus *di-
μεν ὑμῖν, καὶ ποιεῖτε, καὶ ποιήσετε. ὁ δὲ κύριος κα- 5
rigat vestra corda in charitatem Dei, & in
τευθύναι ὑμῶν τὰς καρδίας εἰς τὴν ἀγάπην τοῦ θεοῦ, καὶ εἰς
expectationem Christi. Denuntiamus autem
τὴν ὑπομονὴν τοῦ χριστοῦ. παραγγέλλομεν δὲ ὑ- 6
vobis, fratres, in nomine Domini nostri Iesu Christi, sub-
μῖν, ἀδελφοί, ἐν ὀνόματι τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ, στέλ-
duci vos ab omni fratre inordinatè ambulante,
λεσθαι ὑμᾶς ἀπὸ παντὸς ἀδελφοῦ ἀτάκτως περιπατοῦντος,
& non secundum traditionem, quam acceperunt à nobis.
καὶ μὴ κατὰ τὴν παράδοσιν, ἣν παρέλαβον παρ' ἡμῶν.
Ipsi enim scitis, quemadmodũ oporteat imitari nos, quoniam non *inordi-
αὐτοὶ γὰρ οἴδατε, πῶς δεῖ μιμεῖσθαι ἡμᾶς, ὅτι οὐκ ἠτα- 7
nati fuimus *in vobis. Neque gratis panem manducauimus
κτήσαμεν ἐν ὑμῖν· οὐδὲ δωρεὰν ἄρτον ἐφάγομεν 8
ab aliquo, sed in labore & * fatigatione noctem & diem ope-
παρά τινος, ἀλλ' ἐν κόπῳ καὶ μόχθῳ νύκτα καὶ ἡμέραν ἐρ-
rantes, ad non aggrauare quenquam vestrum.
γαζόμενοι, πρὸς τὸ μὴ ἐπιβαρῆσαί τινα ὑμῶν·
Non *quia non *habemus potestatem, sed vt nosmetipsos formam da-
οὐχ ὅτι οὐκ ἔχομεν ἐξουσίαν, ἀλλ' ἵνα ἑαυτοὺς τύπον δῶ- 9
remus vobis ad imitandum nos. Etenim cùm essemus apud
μεν ὑμῖν εἰς τὸ μιμεῖσθαι ἡμᾶς· καὶ γὰρ ὅτε ἦμεν πρὸς 10
vos, hoc denuntiabamus vobis, quoniã si quis non vult operari, nec manducet.
ὑμᾶς, τοῦτο παρηγγέλλομεν ὑμῖν, ὅτι εἴ τις οὐ θέλει ἐργά-
rari, nec manducet. Audimus enim quosdam ambu-
ζεσθαι, μηδὲ ἐσθιέτω. ἀκούομεν γάρ τινας περιπα- 11
lantes in vobis inordinatè, nihil operantes, sed *cir-
τοῦντας ἐν ὑμῖν ἀτάκτως, μηδὲν ἐργαζομένους, ἀλλὰ πε-
cum agentes. At eiusmodi denuntiamus,
ριεργαζομένους. τοῖς δὲ τοιούτοις παραγγέλλομεν 12
& obsecramus *per Dominum nostrum Iesum Christum, vt
καὶ παρακαλοῦμεν διὰ τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ, ἵνα
cum *quiete operantes, suum ipsorum panem manducent.
μετὰ ἡσυχίας ἐργαζόμενοι τὸν ἑαυτῶν ἄρτον ἐσθίωσιν.
Vos autem, fratres, *ne segnescatis benefacientes.
ὑμεῖς δέ, ἀδελφοί, μὴ ἐκκακήσητε καλοποιοῦντες. 13
*Si verò quis non *auscultat verbo nostro, per epistolam,
εἰ δέ τις οὐχ ὑπακούει τῷ λόγῳ ἡμῶν, διὰ τῆς ἐπιστολῆς, 14
hunc notate, & ne commisceamini *illi, vt *pu-
τοῦτον σημειοῦσθε, καὶ μὴ συναναμίγνυσθε αὐτῷ, ἵνα ἐν-
defiat: Et *ne vt inimicum *ducite, sed *admonete vt
τραπῇ· καὶ μὴ ὡς ἐχθρὸν ἡγεῖσθε, ἀλλὰ νουθετεῖτε ὡς 15
fratrem. Ipse autem Dominus pacis det vobis
ἀδελφόν. αὐτὸς δὲ ὁ κύριος τῆς εἰρήνης δῴη ὑμῖν 16
pacem *per omne in omni *modo. Dominus *cum om-
τὴν εἰρήνην διὰ παντὸς ἐν παντὶ τρόπῳ. ὁ κύριος μετὰ πάν-
nibus vobis. Salutatio, mea manu Pauli, quod est
των ὑμῶν. ὁ ἀσπασμός, τῇ ἐμῇ χειρὶ παύλου, ὅ ἐστι 17
signum in omni epistola, ita scribo. Gratia
σημεῖον ἐν πάσῃ ἐπιστολῇ· οὕτω γράφω, ἡ χάρις τοῦ 18
Domini nostri Iesu Christi cum omnibus vobis. amen.
κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ μετὰ πάντων ὑμῶν. ἀμήν.

Margin: De cætero Dei *clarificetur, *ῥύομαι *est *de vobis, *præcipimus *autem patientia vt subtrahatis *inquieti *μιμέομαι *ἀτακτέω *inter vos. *in ne quẽ vestrũ grauaremus. *quasi *habuerimus Nam & Audiuimus inter vos inquietè, *curiosè agẽtes. Iis autem qui sunt *in Domino Iesu Christo, *silentio *nolite deficere *ἐκκακέω *Quòd *obedit *cum illo, *confundatur: *σημειόω *nolite quasi *existimare, *corripite *sempiternam *loco. *sit

Ad Thessalonicenses secunda scripta est ab Athenis.

πρὸς θεσσαλονικεῖς δευτέρα ἐγράφη ἀπὸ ἀθηνῶν.

SANCTI PAVLI AD

Η ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΥΛΟΥ ΠΡΟΣ

TIMOTHEVM EPISTOLA PRIMA.

ΤΙΜΟΘΕΟΝ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΩΤΗ.

CAPVT PRIMVM. ΚΕΦ. Α΄.

Paulus Apostolus Iesu Christi secundū
1 ΠΑΥΛΟΣ ἀπόστολος ἰησοῦ χριστοῦ κατ'
ordinationem Dei patris, & saluatoris nostri
ἐπιταγὴν θεοῦ πατρὸς, καὶ σωτῆρος ἡμῶν
Iesu Christi, spei nostræ:
ἰησοῦ χριστοῦ, τῆς ἐλπίδος ἡμῶν·
Timotheo *germano filio in fide: gra-
2 τιμοθέῳ γνησίῳ τέκνῳ ἐν πίστει· χά-
tia, misericordia, pax à Deo patre no-
ρις, ἔλεος, εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ πατρὸς ἡ-
stro, & Christo Iesu Domino nostro.
μῶν, καὶ χριστοῦ ἰησοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν.
Sicut rogaui te remanere in Epheso, profi-
3 καθὼς παρεκάλεσά σε προσμεῖναι ἐν ἐφέσῳ, πορευό-
ciscens in Macedoniam, vt denuntiares quibusdā non aliter do-
μενος εἰς μακεδονίαν, ἵνα παραγγείλῃς τισὶ μὴ ἑτεροδιδα-
cere: Neque attendere fabulis, & genealogiis
4 σκαλεῖν· μηδὲ προσέχειν μύθοις, καὶ γενεαλογίαις
interminatis, quæ quæstiones præstant magis, quàm ædificationem
ἀπεράντοις, αἵτινες ζητήσεις παρέχουσι μᾶλλον ἢ οἰκονομίαν
Dei, quæ in fide. At finis præcepti
5 θεοῦ, τὴν ἐν πίστει. τὸ δὲ τέλος τῆς παραγγελίας
est charitas de puro corde, & conscientia bona,
ἐστὶν ἀγάπη ἐκ καθαρᾶς καρδίας, καὶ συνειδήσεως ἀγαθῆς,
& fide non ficta: *Quorum quidam aberrantes, con-
6 καὶ πίστεως ἀνυποκρίτου· ὧν τινες ἀστοχήσαντες, ἐξε-
uersi sunt in vaniloquium, Volentes esse legis-
7 τράπησαν εἰς ματαιολογίαν, θέλοντες εἶναι νομοδι-
doctores, non intelligentes neque quæ dicunt, neque de quibus
δάσκαλοι, μὴ νοοῦντες μήτε ἃ λέγουσι, μήτε περὶ τίνων
affirmant. Scimus autem quia bona lex, si quis
8 διαβεβαιοῦνται. οἴδαμεν δὲ ὅτι καλὸς ὁ νόμος, ἐάν τις
ea legitimè vtatur: Sciens hoc, quia iusto lex
9 αὐτῷ νομίμως χρῆται· εἰδὼς τοῦτο, ὅτι δικαίῳ νόμος
non est posita, exlegibus verò & non subditis, impiis & pec-
οὐ κεῖται, ἀνόμοις δὲ καὶ ἀνυποτάκτοις, ἀσεβέσι καὶ ἁμαρ-
catoribus, sceleratis & contaminatis, patricidis & matricidis,
τωλοῖς, ἀνοσίοις καὶ βεβήλοις, πατρολῴαις καὶ μητρολῴαις,
homicidis, Fornicariis, masculorū concubitoribus, plagiariis,
10 ἀνδροφόνοις, πόρνοις, ἀρσενοκοίταις, ἀνδραποδισταῖς,
mendacibus, periuris, & si quid aliud sanæ doctri-
ψεύσταις, ἐπιόρκοις, καὶ εἴ τι ἕτερον τῇ ὑγιαινούσῃ διδασκα-
næ aduersatur: Secundum Euangelium gloriæ
11 λίᾳ ἀντίκειται· κατὰ τὸ εὐαγγέλιον τῆς δόξης τοῦ
beati Dei, quod creditus sum ego. Et gratiam habeo
12 μακαρίου θεοῦ, ὃ ἐπιστεύθην ἐγώ. καὶ χάριν ἔχω
roboranti me Christo Domino nostro, quia fi-
τῷ ἐνδυναμοῦντί με χριστῷ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, ὅτι πι-
delem me existimauit, ponens in ministerium, Eum prius
13 στόν με ἡγήσατο, θέμενος εἰς διακονίαν, τὸν πρότε-
existentem blasphemum, & persecutorem, & contumeliosum. sed miseri-
ρον ὄντα βλάσφημον, καὶ διώκτην, καὶ ὑβριστήν. ἀλλ' ἠ-
cordiā cōsecutꝰ sum, quia ignorans feci in incredulitate. Superabun-
14 λεήθην, ὅτι ἀγνοῶν ἐποίησα ἐν ἀπιστίᾳ. ὑπερεπλεό-
dauit autem gratia Domini nostri cum fide & dilectione illius in
νασε δὲ ἡ χάρις τοῦ κυρίου ἡμῶν μετὰ πίστεως καὶ ἀγάπης τῆς ἐν
Christo Iesu. Fidelis sermo, & omni acceptione dignus,
15 χριστῷ ἰησοῦ. πιστὸς ὁ λόγος, καὶ πάσης ἀποδοχῆς ἄξιος,
quia Christus Iesus venit in hunc mundum peccatores seruare,
ὅτι χριστὸς ἰησοῦς ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον ἁμαρτωλοὺς σῶσαι,
quorum primus sum ego. Sed propter hoc misericordiā cōsecutus sum, vt
16 ὧν πρῶτός εἰμι ἐγώ. ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἠλεήθην, ἵνα
in me primò ostenderet Iesus Christus omnem lon-
ἐν ἐμοὶ πρώτῳ ἐνδείξηται ἰησοῦς χριστὸς τὴν πᾶσαν μα-
ganimitatem, ad informationem futurorum credere in
κροθυμίαν, πρὸς ὑποτύπωσιν τῶν μελλόντων πιστεύειν ἐπ'
illo in vitam æternam. Ipsi autem regi seculorum
17 αὐτῷ εἰς ζωὴν αἰώνιον. τῷ δὲ βασιλεῖ τῶν αἰώνων
immortali, inuisibili, soli sapienti Deo honor, gloria in
ἀφθάρτῳ, ἀοράτῳ, μόνῳ σοφῷ θεῷ τιμὴ, δόξα εἰς τοὺς
secula seculorum. amen. Hoc præce-
18 αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν. ταύτην τὴν παραγγε-
ptum commendo tibi, fili Timothee, secundum præce-
λίαν παρατίθεμαί σοι, τέκνον τιμόθεε, κατὰ τὰς προα-
dentes in te prophetias, vt milites in illis
γούσας ἐπὶ σὲ προφητείας, ἵνα στρατεύῃ ἐν αὐταῖς τὴν
pulchram militiam: Habens fidem & bonam conscientiam:
19 καλὴν στρατείαν· ἔχων πίστιν καὶ ἀγαθὴν συνείδησιν·
quam quidam repellentes, circa fidem naufragauerunt.
ἥν τινες ἀπωσάμενοι, περὶ τὴν πίστιν ἐναυάγησαν·
Quorum est Hymenæus & Alexander, quos tradidi Sa-
20 ὧν ἐστιν ὑμέναιος καὶ ἀλέξανδρος, οὓς παρέδωκα τῷ σα-
tanæ, vt discant non blasphemare.
τανᾷ, ἵνα παιδευθῶσι μὴ βλασφημεῖν.

Margin: imperium; &; dilecto; &; vt remaneres Ephesi, cū irem; ne docerent:; intenderent; est autem; A quibus; ἀστοχέω; ἐκτρέπω; loquuntur,; est,; διαβεβαιόω; sed iniustis; Quæ est; creditum est mihi. Gratias ago ei qui confortauit Iesu ministerio, Qui blasphemus fui, & persecutor, & contumeliosus.; ὑβρίζομαι; ἀγνοέω; quæ est; Saluos facere,; ideo; patientiam,; eorum qui credituri sunt illi; &; bonam; Ex quibus; παιδεύομαι

CAP. II. β΄

Adhortor igitur primùm omnium, fieri obsecrationes,
1 Παρακαλῶ οὖν πρῶτον πάντων, ποιεῖσθαι δεήσεις,
orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus homi-
προσευχὰς, ἐντεύξεις, εὐχαριστίας ὑπὲρ πάντων ἀνθρώ-
nibus: Pro regibus, & omnibus in sublimitate
2 πων· ὑπὲρ βασιλέων, καὶ πάντων τῶν ἐν ὑπεροχῇ
existentibus, vt quietam & tranquillam vitam degamus in omni pie-
ὄντων, ἵνα ἤρεμον καὶ ἡσύχιον βίον διάγωμεν ἐν πάσῃ εὐ-
tate & honestate: Hoc enim bonum & acceptum
3 σεβείᾳ καὶ σεμνότητι· τοῦτο γὰρ καλὸν καὶ ἀπόδεκτον
coram saluatore nostro Deo: Qui omnes homines
4 ἐνώπιον τοῦ σωτῆρος ἡμῶν θεοῦ· ὃς πάντας ἀνθρώπους
vult seruari, & ad agnitionem veritatis venire.
θέλει σωθῆναι, καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν.
Vnus enim Deus, vnus & mediator Dei & hominum, ho-
5 εἷς γὰρ θεὸς, εἷς καὶ μεσίτης θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ἄνθρω-
mo Christus Iesus: Dans semetipsum redemptionem pro om-
6 πος χριστὸς ἰησοῦς· ὁ δοὺς ἑαυτὸν ἀντίλυτρον ὑπὲρ πάν-
nibus, testimonium temporibus propriis. In quod positus sum ego
7 των, τὸ μαρτύριον καιροῖς ἰδίοις· εἰς ὃ ἐτέθην ἐγὼ
prædicator & apostolus (veritatem dico in Christo, non mentior:)
κήρυξ καὶ ἀπόστολος. ἀλήθειαν λέγω ἐν χριστῷ, οὐ ψεύδομαι·
doctor Gentium in fide & veritate. Volo ergo
8 διδάσκαλος ἐθνῶν ἐν πίστει καὶ ἀληθείᾳ. βούλομαι οὖν
orare viros in omni loco, leuantes pu-
προσεύχεσθαι τοὺς ἄνδρας ἐν παντὶ τόπῳ, ἐπαίροντας ὁ-
ras manus, sine ira & disceptatione.
σίους χεῖρας, χωρὶς ὀργῆς καὶ διαλογισμοῦ.
Similiter & mulieres in habitu ornato, cum
9 ὡσαύτως καὶ τὰς γυναῖκας ἐν καταστολῇ κοσμίῳ, μετὰ
verecundia & modestia ornare seipsas, non in cincinnis,
αἰδοῦς καὶ σωφροσύνης κοσμεῖν ἑαυτὰς, μὴ ἐν πλέγμασιν,
argento, aut auro, aut margaritis, vel veste pretiosa;
ἀργυρίῳ, ἢ χρυσῷ, ἢ μαργαρίταις, ἢ ἱματισμῷ πολυτελεῖ·
Sed quod decet mulieres, promittentes pietatem
10 ἀλλ' ὃ πρέπει γυναιξὶν ἐπαγγελλομέναις θεοσέβειαν
per opera bona. Mulier in silentio discat, in om-
11 δι' ἔργων ἀγαθῶν. γυνὴ ἐν ἡσυχίᾳ μανθανέτω ἐν πά-
ni subiectione. Mulieri autem docere non permitto, neque
12 σῃ ὑποταγῇ. γυναικὶ δὲ διδάσκειν οὐκ ἐπιτρέπω, οὐδὲ
auctoritatem vsurpare viri, sed esse in silentio. Adam enim pri-
13 αὐθεντεῖν ἀνδρὸς, ἀλλ' εἶναι ἐν ἡσυχίᾳ. ἀδὰμ γὰρ πρῶ-
mus formatus est, deinde Heua. Et Adam non est seductus, at
14 τος ἐπλάσθη, εἶτα εὔα. καὶ ἀδὰμ οὐκ ἠπατήθη, ἡ δὲ
mulier seducta, in transgressione fuit: Saluabitur autem
15 γυνὴ ἀπατηθεῖσα ἐν παραβάσει γέγονε· σωθήσεται δὲ
per filiorum generationem, si manserint in fide, & dilectione, &
διὰ τῆς τεκνογονίας, ἐὰν μείνωσιν ἐν πίστει, καὶ ἀγάπῃ, καὶ
sanctificatione cum modestia.
ἁγιασμῷ μετὰ σωφροσύνης.

Margin: Obsecro; qui sunt, agamus; castitate: est; saluos fieri,; Qui dedit; cuius suis confirmatum est:; ἐπαίρω; sobrietate ornantes; tortis crinibus; cum; dominari in virum,; αὐθεντέω; πλάσσομαι; ἀπατάομαι; autem; præuaricatione; permanserint; sobrietate.

CAP. III. γ΄

Fidelis sermo. si quis episcopatum expetit, pulchrum opus
1 Πιστὸς ὁ λόγος· εἴ τις ἐπισκοπῆς ὀρέγεται, καλοῦ ἔργου
desiderat. Oportet ergo episcopum irreprehensibilem esse,
2 ἐπιθυμεῖ. δεῖ οὖν τὸν ἐπίσκοπον ἀνεπίληπτον εἶναι,
vnius vxoris virum, vigilantem, sobrium, ornatum, ho-
μιᾶς γυναικὸς ἄνδρα, νηφάλεον, σώφρονα, κόσμιον, φι-
spitalem, doctorem, Non violentum, non percussorem, non
3 λόξενον, διδακτικόν, μὴ πάροινον, μὴ πλήκτην, μὴ
turpis lucri cupidum, sed modestum, non pugnantem, non cupidum argenti:
αἰσχροκερδῆ, ἀλλ' ἐπιεικῆ, ἄμαχον, ἀφιλάργυρον·
Propriæ domui bene præpositum, filios habentem in subiectione
4 τοῦ ἰδίου οἴκου καλῶς προϊστάμενον, τέκνα ἔχοντα ἐν ὑποταγῇ
cum omni castitate. Si autem quis propriæ domui præesse
5 μετὰ πάσης σεμνότητος. εἰ δέ τις τοῦ ἰδίου οἴκου προστῆναι

Margin: desiderat, bonū; prudentem, pudicum,; nō litigiosum, non cupidum:; Suæ; subditos; suæ

non nouit, quomodo ecclesiæ Dei ‖curam geret? Non "nuper
οὐκ οἶδε, πῶς ἐκκλησίας θεοῦ ἐπιμελήσεται; μὴ νεόφυ- 6
insitum: vt non *inaniter iactatus, in iudicium incidat diaboli.
τον· ἵνα μὴ τυφωθεὶς, εἰς κρῖμα ἐμπέσῃ τοῦ διαβόλου.
Oportet autem illum & testimonium bonum habere ab iis qui* fo-
δεῖ δὲ αὐτὸν καὶ μαρτυρίαν καλὴν ἔχειν ἀπὸ τῶν ἔξω- 7
ris, vt non in opprobrium incidat, & laqueum diaboli.
θεν, ἵνα μὴ εἰς ὀνειδισμὸν ἐμπέσῃ, καὶ παγίδα τοῦ διαβόλου.
Diaconos similiter pudicos, non bilingues, non vino multo
διακόνους ὡσαύτως σεμνοὺς, μὴ διλόγους, μὴ οἴνῳ πολλῷ 8
deditos, non turpe lucrum sectantes: Habentes myste-
προσέχοντας, μὴ αἰσχροκερδεῖς· ἔχοντας τὸ μυστή- 9
rium fidei in pura conscientia. Et hi
ριον τῆς πίστεως ἐν καθαρᾷ συνειδήσει. καὶ οὗτοι 10
autem probentur primùm, *deinde ministrent, *incul-
δὲ δοκιμαζέσθωσαν πρῶτον, εἶτα διακονείτωσαν ἀνέγκλη-
pati existentes. Mulieres similiter "honestas, non ‖calum-
τοι ὄντες. γυναῖκας ὡσαύτως σεμνὰς, μὴ διαβό- 11
niosas, sobrias, fideles in omnibus. Diaconi sint
λους, νηφαλέους, πιστὰς ἐν πᾶσι. διάκονοι ἔστωσαν 12
vnius vxoris viri, *filiis bene *præsidentes, &
μιᾶς γυναικὸς ἄνδρες, τέκνων καλῶς προϊστάμενοι, καὶ τῶν
*propriis domibus. ‖Nam bene *ministrantes, gradum
ἰδίων οἴκων. οἱ γὰρ καλῶς διακονήσαντες, βαθμὸν 13
sibiipsis bonum *acquirunt, & multam "libertatem in fi-
ἑαυτοῖς καλὸν περιποιοῦνται, καὶ πολλὴν παρρησίαν ἐν πί-
de quæ ‖in Christo Iesu. Hæc tibi scribo, sperans
στει τῇ ἐν χριστῷ ἰησοῦ. ταῦτά σοι γράφω, ἐλπίζων 14
*venire ad te citò. Si autem tardauero, vt scias
ἐλθεῖν πρός σε τάχιον. ἐὰν δὲ βραδύνω, ἵνα εἰδῇς 15
quomodo oporteat *in domo Dei conuersari, quæ est ecclesia
πῶς δεῖ ἐν οἴκῳ θεοῦ ἀναστρέφεσθαι, ἥτις ἐστὶν ἐκκλησία
Dei viui, columna & firmamentum veritatis.
θεοῦ ζῶντος, στῦλος καὶ ἑδραίωμα τῆς ἀληθείας.
Et manifestè magnum est pietatis *myste-
καὶ ὁμολογουμένως μέγα ἐστὶ τὸ τῆς εὐσεβείας μυστή- 16
rium, Deus manifestatus est in carne, *iustificatus est in spiritu,
ριον, θεὸς ἐφανερώθη ἐν σαρκὶ, ἐδικαιώθη ἐν πνεύματι,
‖visus est angelis, *prædicatus est in Gentibus, *creditus est in mundo,
ὤφθη ἀγγέλοις, ἐκηρύχθη ἐν ἔθνεσιν, ἐπιστεύθη ἐν κόσμῳ,
*receptus est in gloria.
ἀνελήφθη ἐν δόξῃ.

nescit, ‖diligentiam habebit? "neophytum, ne in superbiā elatus *ruat. *ἐπιμελέω. *ἐμπίπτω. *& sic *nullum crimē habentes. *διακονέω. "pudicas, ‖detrahentes, *qui *suis præsint, *suis ‖Qui enim *ministrauerint, *acquirent, "fiduciam ‖est. *me. *te. *sacramentum, quod manifestatum *iustificatum ‖apparuit *prædicatum *creditum *assumptum *ἀναλαμβάνω

CAP. IIII.

At Spiritus ‖disertè dicit, quia in nouissimis temporibus *de-
Τὸ δὲ πνεῦμα ῥητῶς λέγει, ὅτι ἐν ὑστέροις καιροῖς ἀπο- 1
ficient quidam *fide, attendentes spiritibus *deceptionis,
στήσονταί τινες τῆς πίστεως, προσέχοντες πνεύμασι πλάνης,
& doctrinis dæmoniorum: In hypocrisi *falsa lo-
καὶ διδασκαλίαις δαιμονίων· ἐν ὑποκρίσει ψευδο- 2
quentium, *cauteriatam habentium ‖propriam conscientiam.
λόγων, κεκαυτηριασμένων τὴν ἰδίαν συνείδησιν·
Prohibentium nubere, abstinere *cibis, quos Deus crea-
κωλυόντων γαμεῖν, ἀπέχεσθαι βρωμάτων, ἃ ὁ θεὸς ἔκτι- 3
uit ad *acceptionem cum gratiarum actione fidelibus, & *cogno-
σεν εἰς μετάληψιν μετὰ εὐχαριστίας τοῖς πιστοῖς, καὶ ἐπεγνω-
scentibus veritatem. Quia omnis creatura Dei bona, &
κόσι τὴν ἀλήθειαν· ὅτι πᾶν κτίσμα θεοῦ καλὸν, καὶ 4
nihil reiiciendum, *cum gratiarum actione *sumptum:
οὐδὲν ἀπόβλητον, μετὰ εὐχαριστίας λαμβανόμενον·
Sanctificatur enim per verbum Dei, & orationem.
ἁγιάζεται γὰρ διὰ λόγου θεοῦ καὶ ἐντεύξεως. 5
Hæc ‖subiiciens fratribus, bonus eris minister
ταῦτα ὑποτιθέμενος τοῖς ἀδελφοῖς, καλὸς ἔσῃ διάκονος 6
Iesu Christi, enutritus verbis fidei, &
ἰησοῦ χριστοῦ, ἐντρεφόμενος τοῖς λόγοις τῆς πίστεως, καὶ τῆς
bonæ doctrinæ, quam assecutus es.
καλῆς διδασκαλίας, ᾗ *παρηκολούθηκας.
At prophanas & aniles fabulas *reiice: exerce
τοὺς δὲ βεβήλους καὶ γραώδεις μύθους παραιτοῦ. γύμνα- 7
autem teipsum ad pietatem. Nam corporalis exer-
ζε δὲ σεαυτὸν πρὸς εὐσέβειαν· ἡ γὰρ σωματικὴ γυ- 8
citatio ad modicum est vtilis, at pietas * ad
μνασία πρὸς ὀλίγον ἐστὶν ὠφέλιμος, ἡ δὲ εὐσέβεια πρὸς
omnia vtilis est, promissionem habens vitæ quæ ‖nunc, &
πάντα ὠφέλιμός ἐστιν, ἐπαγγελίαν ἔχουσα ζωῆς τῆς νῦν, καὶ
futuræ. Fidelis sermo, & omni acceptione
τῆς μελλούσης. πιστὸς ὁ λόγος, καὶ πάσης ἀποδοχῆς 9
dignus. In hoc enim & laboramus; & *probris afficimur, quia
ἄξιος. εἰς τοῦτο γὰρ καὶ κοπιῶμεν, καὶ ὀνειδιζόμεθα, ὅτι 10
sperauimus in Deo viuente, qui est saluator omnium homi-
ἠλπίκαμεν ἐπὶ θεῷ ζῶντι, ὅς ἐστι σωτὴρ πάντων ἀνθρώ-
num, maximè fidelium. Annuntia hæc, & doce.
πων, μάλιστα πιστῶν. παράγγελλε ταῦτα, καὶ δίδασκε. 11
Nemo tuam *iuuentutem contemnat, sed exemplum esto
μηδείς σου τῆς νεότητος καταφρονείτω, ἀλλὰ τύπος γίνου 12
fidelium in verbo, in conuersatione, in charitate, in Spiritu,
τῶν πιστῶν ἐν λόγῳ, ἐν ἀναστροφῇ, ἐν ἀγάπῃ, ἐν πνεύματι,
in fide, in castitate. Dum venio, attende lectio-
ἐν πίστει, ἐν ἁγνείᾳ. ἕως ἔρχομαι πρόσεχε τῇ ἀναγνώ- 13

‖autē manifestè *discedent *ἀφίστημι *à *erroris, *mendacium "& ‖suam *καυτηριάζω *à *percipiendum *iis qui cognouerunt ‖est ‖quod *percipitur. ‖proponens *παρακολουθέω Ineptas autem *deuita: *autem ‖est *maledicimur, Deum viuum, Præcipe *adolescentiam

ni, exhortationi, doctrinæ. Ne neglige illud in
14 σει, τῇ παρακλήσει, τῇ διδασκαλίᾳ. μὴ ἀμέλει τοῦ ἐν
te donum, quod datum est tibi per prophetiam, cum impositione
σοὶ χαρίσματος, ὃ ἐδόθη σοι διὰ προφητείας, μετὰ ἐπιθέσεως
manuum presbyterij. Hæc meditare, in
15 τῶν χειρῶν τοῦ πρεσβυτερίου. ταῦτα μελέτα, ἐν
his esto, vt tuus profectus manifestus fit in omnibus.
τούτοις ἴσθι, ἵνα σοῦ ἡ προκοπὴ φανερὰ ᾖ ἐν πᾶσιν.
Attende tibiipsi, & doctrinæ: *persiste illis, hoc
16 ἔπεχε σεαυτῷ, καὶ τῇ διδασκαλίᾳ· ἐπίμενε αὐτοῖς· τοῦτο
enim faciens, & teipsum *seruabis, & *audientes te.
γὰρ ποιῶν, καὶ σεαυτὸν σώσεις, καὶ τοὺς ἀκούοντάς σου.

Noli negligere gratiam quæ in te est, quæ data *insta in *saluum facies, *eos qui audiūt

CAP. V.

Seniorem ne increpaueris, sed hortare vt pa-
1 Πρεσβυτέρῳ μὴ ἐπιπλήξῃς, ἀλλὰ παρακάλει ὡς πατέ-
trem, iuuenes vt fratres: "Seniores mulieres vt ma-
2 ρα· νεωτέρους ὡς ἀδελφούς· πρεσβυτέρας ὡς μητέ-
tres, iuuenculas vt sorores, in omni castitate.
ρας, νεωτέρας ὡς ἀδελφὰς, ἐν πάσῃ ἁγνείᾳ.
Viduas honora, *illas verè *viduas.
3 χήρας τίμα, τὰς ὄντως χήρας.
Si autem qua vidua filios, aut nepotes habet, discant pri-
4 εἰ δέ τις χήρα τέκνα, ἢ ἔκγονα ἔχει, μανθανέτωσαν πρῶ-
mùm *propriam domum bene regere, & mutuam vicem reddere
τον τὸν ἴδιον οἶκον εὐσεβεῖν, καὶ ἀμοιβὰς ἀποδιδόναι τοῖς
parentibus: hoc enim est pulchrum & acceptum coram
προγόνοις· τοῦτο γάρ ἐστι καλὸν καὶ ἀπόδεκτον ἐνώπιον τοῦ
Deo. ‖At verè vidua, & *sola relicta, sperauit in
5 θεοῦ. ἡ δὲ ὄντως χήρα, καὶ μεμονωμένη, ἤλπικεν ἐπὶ τὸν
Deum, & instat obsecrationibus, & orationibus no-
θεὸν, καὶ προσμένει ταῖς δεήσεσι, καὶ ταῖς προσευχαῖς νυ-
cte & die. At delitiosa, viuens mortua est.
6 κτὸς καὶ ἡμέρας· ἡ δὲ σπαταλῶσα, ζῶσα τέθνηκε.
Et *hæc annuntia, vt irreprehensibiles sint.
7 καὶ ταῦτα παράγγελλε, ἵνα ἀνεπίληπτοι ὦσιν.
Si autem quis ‖propriis, & maximè *domesticis non *prospicit,
8 εἰ δέ τις τῶν ἰδίων, καὶ μάλιστα τῶν οἰκείων οὐ προνοεῖ,
fidem negauit, & est infideli deterior.
τὴν πίστιν ἤρνηται, καί ἐστιν ἀπίστου χείρων.
Vidua eligatur non minùs annorum sexaginta, quæ fuerit
9 χήρα καταλεγέσθω μὴ ἔλαττον ἐτῶν ἑξήκοντα, γεγονυῖα
vnius viri vxor: In operibus bonis testimonium habens, si
10 ἑνὸς ἀνδρὸς γυνή· ἐν ἔργοις καλοῖς μαρτυρουμένη, εἰ
filios educauit, si hospitio recepit, si sanctorum pedes lauit, si
ἐτεκνοτρόφησεν, εἰ ἐξενοδόχησεν, εἰ ἁγίων πόδας ἔνιψεν, εἰ
afflictis suffecit, si omne opus bonum subsecuta
θλιβομένοις ἐπήρκεσεν, εἰ παντὶ ἔργῳ ἀγαθῷ ἐπηκολού-
est. Adolescentiores autem viduas *recusa: cùm enim ‖lasci-
11 θησε. νεωτέρας δὲ χήρας παραιτοῦ· ὅταν γὰρ κατα-
uierint aduersus Christum, nubere volunt: Habentes damna-
12 στρηνιάσωσι τοῦ χριστοῦ, γαμεῖν θέλουσιν· ἔχουσαι κρί-
tionem, quia primam fidem *abiecerunt. Simul autem &
13 μα, ὅτι τὴν πρώτην πίστιν ἠθέτησαν. ἅμα δὲ καὶ
otiosæ discunt *circumeuntes domos: non solùm autem
ἀργαὶ μανθάνουσι περιερχόμεναι τὰς οἰκίας· οὐ μόνον δὲ
otiosæ, sed & nugaces, & curiosæ, loquentes quæ non
ἀργαὶ, ἀλλὰ καὶ φλύαροι, καὶ περίεργοι, λαλοῦσαι τὰ μὴ
decentia. Volo ergo iuniores viduas nubere, filios procreare,
14 δέοντα. βούλομαι οὖν νεωτέρας χήρας γαμεῖν, τεκνογονεῖν,
*domum administrare, nullam occasionem dare aduersario
οἰκοδεσποτεῖν, μηδεμίαν ἀφορμὴν διδόναι τῷ ἀντικειμένῳ
maledicti gratia. Iam enim quædam conuersæ sunt retro
15 λοιδορίας χάριν. ἤδη γάρ τινες ἐξετράπησαν ὀπίσω
Satanam. Si quis fidelis aut qua fidelis habet viduas, *sufficiat
16 τοῦ σατανᾶ. εἴ τις πιστὸς ἢ πιστὴ ἔχει χήρας, ἐπαρκείτω
illis, & non grauetur ecclesia, vt verè *viduis
αὐταῖς, καὶ μὴ βαρείσθω ἡ ἐκκλησία, ἵνα ταῖς ὄντως χήραις
sufficiat. *Bene *præsidentes presbyteri, duplici
17 ἐπαρκέσῃ. οἱ καλῶς προεστῶτες πρεσβύτεροι διπλῆς
honore digni habeantur, maximè laborantes in verbo & do-
τιμῆς ἀξιούσθωσαν, μάλιστα οἱ κοπιῶντες ἐν λόγῳ καὶ δι-
ctrina. Dicit enim scriptura, Boui trituranti non i-
18 δασκαλίᾳ. λέγει γὰρ ἡ γραφή, βοῦν ἀλοῶντα οὐ φιμώ-
gabis os. &, Dignus operarius mercede sua.
σεις. καὶ, ἄξιος ὁ ἐργάτης τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ.
Aduersus presbyterum accusationem ne accipito, præter-
19 κατὰ πρεσβυτέρου κατηγορίαν μὴ παραδέχου, ἐκτὸς
quam in duobus aut tribus testibus. Peccantes,
20 εἰ μὴ ἐπὶ δύο ἢ τριῶν μαρτύρων. τοὺς ἁμαρτάνοντας,
coram omnibus argue, vt & cæteri timorem habeant.
ἐνώπιον πάντων ἔλεγχε, ἵνα καὶ οἱ λοιποὶ φόβον ἔχωσι.
Obtestor coram Deo, & Domino Iesu Chri-
21 διαμαρτύρομαι ἐνώπιον τοῦ θεοῦ, καὶ κυρίου ἰησοῦ χρι-
sto, & electis angelis, vt hæc custodias sine
στοῦ, καὶ τῶν ἐκλεκτῶν ἀγγέλων, ἵνα ταῦτα φυλάξῃς χωρὶς
præiudicio, nihil faciens secundum inclinationem.
προκρίματος, μηδὲν ποιῶν κατὰ πρόσκλισιν.

obsecra *Anus *quæ sunt *viduæ. discat *suam ‖Quæ autē est *desolata, *μονόω Nam quæ in deliciis est, *hoc præcipe, ‖suorum, *domesticorū *curam habet, *ἀρνέομαι *τεκνοτροφέω tribulationem patientibus sub ministrauit, *deuita: ‖luxuriatæ fuerint in Christo, *irritam fecerunt. *circuire *verbosæ *oportet *matresfamilias esse. *subministret *ἐπαρκέω *iis quæ sunt viduæ. *Qui præsunt qui laborant infrenabis est noli recipere, nisi sub *In aliā partem declinando.

Manus citò nemini imposueris, neque communicaueris pec-
22 χεῖρας ταχέως μηδενὶ ἐπιτίθει, μηδὲ κοινώνει ἁμαρ-
catis alienis. teipsum castum custodi.
τίαις ἀλλοτρίαις. σεαυτὸν ἁγνὸν τήρει.
Ne amplius aquam *bibito*, sed vino modico vtere propter stoma-
23 μηκέτι ὑδροπότει, ἀλλ' οἴνῳ ὀλίγῳ χρῶ διὰ τὸν στόμα-
chum tuum, & frequentes tuas infirmitates. Quorundam homi-
χόν σου, καὶ τὰς πυκνάς σου ἀσθενείας. 24 τινῶν ἀνθρώ-
num peccata manifesta sunt, præcedentia ad iudicium,
πων αἱ ἁμαρτίαι πρόδηλοί εἰσι, προάγουσαι εἰς κρίσιν,
quosdā autem & subsequuntur. Similiter & *pul-*
τισὶ δὲ καὶ ἐπακολουθοῦσιν. 25 ὡσαύτως καὶ τὰ κα-
chra opera manifesta sunt, & *ea* quæ aliter *habentia*, abscondi non
λὰ ἔργα πρόδηλά ἐστι, καὶ τὰ ἄλλως ἔχοντα, κρυβῆναι οὐ
possunt.
δύνανται.

Noli adhuc bibere, | bona facta | se habent, | κρύπτομαι ἢ κρύβομαι

CAP. VI. ϛ'

Quicunque sunt sub iugo serui, *proprios* dominos om-
1 Ὅσοι εἰσὶν ὑπὸ ζυγὸν δοῦλοι, τοὺς ἰδίους δεσπότας πά-
ni honore dignos arbitrentur, *vt non* nomen *Dei*, &
σης τιμῆς ἀξίους ἡγείσθωσαν, ἵνα μὴ τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ, καὶ
doctrina blasphemetur. *At* fideles *habentes*
ἡ διδασκαλία βλασφημῆται. 2 οἱ δὲ πιστοὺς ἔχοντες
dominos, non contemnant, quia fratres sunt, sed
δεσπότας, μὴ καταφρονείτωσαν ὅτι ἀδελφοί εἰσιν, ἀλλὰ
magis seruiant, quia fideles sunt, & dilecti, qui *illius*
μᾶλλον δουλευέτωσαν, ὅτι πιστοί εἰσι, καὶ ἀγαπητοὶ, οἱ τῆς
beneficij *participante*. hæc doce, & ex-
εὐεργεσίας ἀντιλαμβανόμενοι. ταῦτα δίδασκε καὶ παρα-
hortare. Si quis aliter docet, & non *accedit*
κάλει. 3 εἴ τις ἑτεροδιδασκαλεῖ, καὶ μὴ προσέρχε-
sanis sermonibus Domini nostri Iesu Christi, & ei quæ
ται ὑγιαίνουσι λόγοις τοῖς τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ, καὶ τῇ
secundum pietatem doctrinæ, *Turget*, nihil
κατ' εὐσέβειαν διδασκαλίᾳ, 4 τετύφωται, μηδὲν ἐ-
sciens, sed languens circa quæstiones & verborum pugnas,
πιστάμενος, ἀλλὰ νοσῶν περὶ ζητήσεις καὶ λογομαχίας,
ex quibus *nascitur* *inuidia*, *contentio*, blasphemiæ, suspiciones malæ,
ἐξ ὧν γίνεται φθόνος, ἔρις, βλασφημίαι, ὑπόνοιαι πονηραὶ,
Peruersa exercitationes corruptorum hominum mentem, &
5 διαπαρατριβαὶ διεφθαρμένων ἀνθρώπων τὸν νοῦν, καὶ
priuatorum veritate, existimantium quæstum esse
ἀπεστερημένων τῆς ἀληθείας, νομιζόντων πορισμὸν εἶναι
pietatem: *abscede ab huiusmodi*.
τὴν εὐσέβειαν· ἀφίστασο ἀπὸ τῶν τοιούτων.
Est autem quæstus magnus, pietas cum *sua sortis probatione*.
6 ἔστι δὲ πορισμὸς μέγας, ἡ εὐσέβεια μετὰ αὐταρκείας.
Nihil enim intulimus in mundum, *manifestum* quia nec
7 οὐδὲν γὰρ εἰσηνέγκαμεν εἰς τὸν κόσμον, δῆλον ὅτι οὐδὲ
auferre quid possumus: Habentes autem alimenta,
ἐξενεγκεῖν τι δυνάμεθα. 8 ἔχοντες δὲ διατροφὰς,
& *tegumenta*, his contenti simus.
καὶ σκεπάσματα, τούτοις ἀρκεσθησόμεθα.
At volentes ditescere, incidunt in tentationem,
9 οἱ δὲ βουλόμενοι πλουτεῖν, ἐμπίπτουσιν εἰς πειρασμὸν,
& laqueum, & desideria multa inutilia & nociua,
καὶ παγίδα, καὶ ἐπιθυμίας πολλὰς ἀνοήτους καὶ βλαβερὰς,

suos | ne Domini, | ἡγέομαι | Qui autem habent | καταφρονέω | participes sunt | acquiescit | est | Superbus est, | τυφόομαι | oriuntur inuidiæ, contentiones, | Cōflictationes | διαφθείρω | qui priuati sunt | ἀποστερέω | sufficientia. | hunc | haud dubium | quibus tegamur, | Nam qui volunt diuites fieri, | diaboli,

quæ mergunt homines in interitum, & per-
αἵτινες βυθίζουσι τοὺς ἀνθρώπους εἰς ὄλεθρον, καὶ ἀπώ-
ditionem. Radix enim omnium malorum est *pecunia*
10 λειαν. ῥίζα γὰρ πάντων τῶν κακῶν ἐστὶν ἡ φιλαρ-
cupiditas, quam quidam appetentes, *aberrauerunt* à fi-
γυρία, ἧς τινες ὀρεγόμενοι ἀπεπλανήθησαν ἀπὸ τῆς πί-
de, & *seipsos transfixerunt* doloribus multis.
στεως, καὶ ἑαυτοὺς περιέπειραν ὀδύναις πολλαῖς.
Tu autem ô homo Dei, hæc fuge: sectare verò iu-
11 σὺ δὲ ὦ ἄνθρωπε τοῦ θεοῦ, ταῦτα φεῦγε· δίωκε δὲ δι-
stitiam, pietatem, fidem, charitatem, patientiam, man-
καιοσύνην, εὐσέβειαν, πίστιν, ἀγάπην, ὑπομονὴν, πραό-
suetudinem. Certa *pulchrum* certamen fidei,
12 τητα· ἀγωνίζου τὸν καλὸν ἀγῶνα τῆς πίστεως,
apprehende æternam vitam, in quam *&* vocatus es, & con-
ἐπιλαβοῦ τῆς αἰωνίου ζωῆς, εἰς ἣν ἐκλήθης, καὶ ὡμο-
fessus *es pulchram* confessionem coram multis te-
λόγησας τὴν καλὴν ὁμολογίαν ἐνώπιον πολλῶν μαρτύ-
stibus. Præcipio tibi coram Deo *viuifi-*
13 ρων. παραγγέλλω σοι ἐνώπιον τοῦ θεοῦ τοῦ ζωοποι-
cante omnia: & Christo Iesu *testato coram*
οῦντος τὰ πάντα, καὶ χριστοῦ ἰησοῦ τοῦ μαρτυρήσαντος ἐπὶ
Pontio Pilato *pulchram* confessionem.
ποντίου πιλάτου τὴν καλὴν ὁμολογίαν·
Seruare te mandatum *immaculatum*, irreprehensibile, vsque in
14 τηρῆσαί σε τὴν ἐντολὴν ἄσπιλον, ἀνεπίληπτον, μέχρι
apparitionem Domini nostri Iesu Christi:
τῆς ἐπιφανείας τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ·
Quam temporibus *proprijs* ostendet beatus & solus potens,
15 ἣν καιροῖς ἰδίοις δείξει ὁ μακάριος καὶ μόνος δυνάστης,
rex *regnantium*, & Dominus dominantium,
ὁ βασιλεὺς τῶν βασιλευόντων, καὶ κύριος τῶν κυριευόντων,
Solus habens immortalitatem, lucem *habitans* inaccessibilem: quem vidit
16 ὁ μόνος ἔχων ἀθανασίαν, φῶς οἰκῶν ἀπρόσιτον· ὃν εἶδεν
nullus hominum, nec videre potest, cui honor, *robur*
οὐδεὶς ἀνθρώπων, οὐδὲ ἰδεῖν δύναται· ᾧ τιμὴ, κράτος
sempiternum. Amen. Diuitibus *in nunc seculo*,
17 αἰώνιον. ἀμήν. τοῖς πλουσίοις ἐν τῷ νῦν αἰῶνι,
præcipe non sublime sapere, neque sperare in *diui-*
παράγγελλε μὴ ὑψηλοφρονεῖν, μηδὲ ἠλπικέναι ἐπὶ πλού-
tiis incertitudini, sed in Deo *illo viuente*, (*præbente*
του ἀδηλότητι, ἀλλ' ἐν τῷ θεῷ τῷ ζῶντι, τῷ παρέχοντι ἡ-
nobis abundè omnia ad *refocillationem*,) Bene agere,
18 μῖν πλουσίως πάντα εἰς ἀπόλαυσιν, ἀγαθοεργεῖν,
ditescere in operibus bonis, *benepartibiles esse*, *communicabiles*,
πλουτεῖν ἐν ἔργοις καλοῖς, εὐμεταδότους εἶναι, κοινωνικούς,
Thesaurizantes sibi*ipsis* fundamentum *pulchrum* in fu-
19 ἀποθησαυρίζοντας ἑαυτοῖς θεμέλιον καλὸν εἰς τὸ μέλ-
turum, vt apprehendant *æternam* vitam.
λον, ἵνα ἐπιλάβωνται τῆς αἰωνίου ζωῆς.
O Timothee, depositum custodi, deui-
20 ὦ τιμόθεε, τὴν παρακαταθήκην φύλαξον, ἐκτρεπό-
tans prophanas *inanitates* vocum, & oppositiones *illius falsò*
μενος τὰς βεβήλους κενοφωνίας, καὶ ἀντιθέσεις τῆς ψευ-
nominatæ scientiæ: Quam quidam *profitentes*, circa
21 δωνύμου γνώσεως· ἥν τινες ἐπαγγελλόμενοι, περὶ
fidem *aberrauerunt*. Gratia tecum. amen.
τὴν πίστιν ἠστόχησαν. ἡ χάρις μετά σου. ἀμήν.

ἀποπλανάομαι | infixerunt | bonum | & | καλέομαι | bonam | qui viuificat | qui testimonium reddidit sub | bonam | Vt serues | sine macula, | aduentum | Quem suis | regum, | Qui habet & | inhabitat | sed | & imperium | huius seculi, | incerto diuitiarum, | viuo, (qui præstat | fruendum,) | diuites fieri | facilè tribuere, communicare. Thesaurizare | bonum | veram | nouitates | falsi nominis | promittentes, | exciderunt. | ἀστοχέω

Ad Timotheum prior scripta est à Laodiciâ, quæ est metropolis
Πρὸς τιμόθεον πρώτη ἐγράφη ἀπὸ λαοδικείας, ἥτις ἐστὶ μητρόπολις
Phrygiæ Pacatianæ.
φρυγίας τῆς πακατιανῆς.

SANCTI PAVLI AD
Η ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΥΛΟΥ ΠΡΟΣ

TIMOTHEVM SECVNDA EPISTOLA.
ΤΙΜΟΘΕΟΝ ΔΕΥΤΕΡΑ ΕΠΙΣΤΟΛΗ.

CAPVT PRIMVM. ΚΕΦ. Α'.

Paulus Apostolus Iesu Christi
ΠΑΥΛΟΣ ἀπόστολος ἰησοῦ χριστοῦ 1
per voluntatem Dei, secundum promis-
διὰ θελήματος θεοῦ, κατ' ἐπαγγε-
sionem vitæ quæ in Christo Iesu:
λίαν ζωῆς τῆς ἐν χριστῷ ἰησοῦ·
Timotheo dilecto filio, gratia, mi-
τιμοθέῳ ἀγαπητῷ τέκνῳ, χάρις, ἔ- 2
sericordia, pax à Deo Patre, & Chri-
λεος, εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ πατρὸς, καὶ χρι-
sto Iesu Domino nostro. Gratiam habeo Deo, cui
στοῦ ἰησοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν. χάριν ἔχω τῷ θεῷ, ᾧ 3
seruio à progenitoribus in pura conscientia, vt ininter-
λατρεύω ἀπὸ προγόνων ἐν καθαρᾷ συνειδήσει, ὡς ἀδιάλει-
missam habeo de te memoriam in orationibus meis, nocte &
πτον ἔχω τὴν περὶ σοῦ μνείαν ἐν ταῖς δεήσεσί μου νυκτὸς καὶ
die, Desiderans te videre, memor tuarum la-
ἡμέρας· ἐπιποθῶν σε ἰδεῖν, μεμνημένος σου τῶν δα- 4
chrymarum, vt gaudio implear: Recordationem accipiens
κρύων, ἵνα χαρᾶς πληρωθῶ· ὑπόμνησιν λαμβάνων 5
eius quæ in te non ficta fidei, quæ inhabitauit primùm in
τῆς ἐν σοὶ ἀνυποκρίτου πίστεως, ἥτις ἐνῴκησε πρῶτον ἐν τῇ
auia tua Loide, & matre tua Eunice: persuasus sum autem
μάμμῃ σου λωΐδι, καὶ τῇ μητρί σου εὐνείκῃ· πέπεισμαι δὲ
quòd & in te. Propter quam causam rursus meminisse facio te resus-
ὅτι καὶ ἐν σοί. δι' ἣν αἰτίαν ἀναμιμνήσκω σε ἀνα- 6
citare donum Dei, quod est in te per impo-
ζωπυρεῖν τὸ χάρισμα τοῦ θεοῦ, ὅ ἐστιν ἐν σοὶ διὰ τῆς ἐπιθέ-
sitionem manuum mearum. Non enim dedit nobis Deus spiri-
σεως τῶν χειρῶν μου. οὐ γὰρ ἔδωκεν ἡμῖν ὁ θεὸς πνεῦ- 7
tum timoris, sed virtutis, & dilectionis, & sobrietatis.
μα δειλίας, ἀλλὰ δυνάμεως, καὶ ἀγάπης, καὶ σωφρονισμοῦ.
Ne igitur erubueris testimonium Domini nostri, ne-
μὴ οὖν ἐπαισχυνθῇς τὸ μαρτύριον τοῦ κυρίου ἡμῶν, μη- 8
que me vinctum eius: sed compatere afflictiones Euan-
δὲ ἐμὲ τὸν δέσμιον αὐτοῦ· ἀλλὰ συγκακοπάθησον τῷ εὐαγ-
gelio secundum virtutem Dei: Seruantis nos, &
γελίῳ κατὰ δύναμιν θεοῦ, τοῦ σώσαντος ἡμᾶς, καὶ 9
vocantis vocatione sancta, non secundum opera nostra, sed secundum
καλέσαντος κλήσει ἁγίᾳ, οὐ κατὰ τὰ ἔργα ἡμῶν, ἀλλὰ κατ'
proprium propositum, & gratiam datam nobis in Christo Iesu
ἰδίαν πρόθεσιν καὶ χάριν τὴν δοθεῖσαν ἡμῖν ἐν χριστῷ ἰησοῦ
ante tempora secularia: Manifestatam autem nunc per
πρὸ χρόνων αἰωνίων· φανερωθεῖσαν δὲ νῦν διὰ τῆς 10
apparitionem saluatoris nostri Iesu Christi, destruentis
ἐπιφανείας τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ, καταργήσαντος
quidem mortem, illuminantis autem vitam & incorruptionem per
μὲν τὸν θάνατον, φωτίσαντος δὲ ζωὴν καὶ ἀφθαρσίαν διὰ
Euangelium: In quod positus sum ego prædicator & aposto-
τοῦ εὐαγγελίου· εἰς ὃ ἐτέθην ἐγὼ κῆρυξ καὶ ἀπόστο- 11
lus, & magister Gentium. Ob quam causam etiam hæc
λος, καὶ διδάσκαλος ἐθνῶν. δι' ἣν αἰτίαν καὶ ταῦτα 12
patior, sed non confundor: scio enim cui credidi, &
πάσχω, ἀλλ' οὐκ ἐπαισχύνομαι· οἶδα γὰρ ᾧ πεπίστευκα, καὶ
persuasus sum quia potens est depositum meum seruare
πέπεισμαι ὅτι δυνατός ἐστι τὴν παραθήκην μου φυλάξαι
in illum diem. Exemplar habe sano-
εἰς ἐκείνην τὴν ἡμέραν. ὑποτύπωσιν ἔχε ὑγιαινόν- 13
rum verborum, quæ à me audisti in fide & dilectione quæ in
των λόγων, ὧν παρ' ἐμοῦ ἤκουσας, ἐν πίστει καὶ ἀγάπῃ τῇ ἐν
Christo Iesu, Pulchrum depositum custodi per
χριστῷ ἰησοῦ. τὴν καλὴν παραθήκην φύλαξον διὰ 14
spiritum sanctum inhabitantem in nobis.
πνεύματος ἁγίου τοῦ ἐνοικοῦντος ἐν ἡμῖν.
Scis hoc, quòd auersati sunt me omnes qui in Asia,
οἶδας τοῦτο, ὅτι ἀπεστράφησάν με πάντες οἱ ἐν τῇ ἀσίᾳ, 15
quorum est Phygellus & Hermogenes. Det misericordiam Dominus
ὧν ἐστι φύγελλος καὶ ἑρμογένης. δῴη ἔλεος ὁ κύριος 16
Onesiphori domui, quia sæpe me refrigerauit, & cate-
τῷ ὀνησιφόρου οἴκῳ, ὅτι πολλάκις με ἀνέψυξε, καὶ τὴν ἅλυ-
nam meam non erubuit: Sed factus in Roma,
σίν μου οὐκ ἐπῃσχύνθη· ἀλλὰ γενόμενος ἐν ῥώμῃ, 17
studiosius quæsiuit me, & inuenit. Det illi
σπουδαιότερον ἐζήτησέ με, καὶ εὗρε. δῴη αὐτῷ ὁ 18
Dominus inuenire misericordiam à Domino in illa die. &
κύριος εὑρεῖν ἔλεος παρὰ κυρίου ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ. καὶ

est · charissimo · Gratias ago · quòd sine intermissione habeam tui · μνημονεύω · est ficta · & · ἐνοικέω · certus · πείθω · admoneo · vt resuscites gratiam · quæ · Noli itaque erubescere · ἐπαισχύνομαι · collabora · Qui liberauit · vocauit · sua · suum · quæ data est · Manifestata est · φανερόω · illuminatione · qui destruxit · illuminauit · φωτίζω · certus · Formam · in · Bonum · qui habitat · auersi · à · sunt · ex quibus · cùm Romam venisset, solicitè

quæcunque in Epheso ministrauit, melius tu nosti.
ὅσα ἐν ἐφέσῳ διηκόνησε, βέλτιον σὺ γινώσκεις.

CAP. II. β'

Tu ergo fili mi, confortare in gratia quæ in Chri-
1 Σὺ οὖν τέκνον μου, ἐνδυναμοῦ ἐν τῇ χάριτι τῇ ἐν χρι-
sto Iesu, Et quæ audisti à me per multos te-
2 στῷ ἰησοῦ, καὶ ἃ ἤκουσας παρ' ἐμοῦ διὰ πολλῶν μαρ-
stes, hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei
τύρων, ταῦτα παράθου πιστοῖς ἀνθρώποις, οἵτινες ἱκανοὶ
erunt & alios docere. Tu igitur malum patere
3 ἔσονται καὶ ἑτέρους διδάξαι. σὺ οὖν κακοπάθησον
sicut pulcher miles Iesu Christi. Nemo mili-
4 ὡς καλὸς στρατιώτης ἰησοῦ χριστοῦ. οὐδεὶς στρατευό-
tans implicatur vitæ negotiis, vt deli-
μενος ἐμπλέκεται ταῖς τοῦ βίου πραγματείαις, ἵνα τῷ στρα-
genti milites placeat. Si autem & certet quis, non coro-
5 τολογήσαντι ἀρέσῃ. ἐὰν δὲ καὶ ἀθλῇ τις, οὐ στεφανοῦ-
natur, si non legitimè certauerit. Laborantem agricolam
6 ται, ἐὰν μὴ νομίμως ἀθλήσῃ. τὸν κοπιῶντα γεωργὸν
oportet primùm fructus percipere.
δεῖ πρῶτον τῶν καρπῶν μεταλαμβάνειν.
Intellige quæ dico: det enim tibi Dominus intellectum in omnibus.
7 νόει ἃ λέγω· δῴη γάρ σοι ὁ κύριος σύνεσιν ἐν πᾶσι.
Memor esto Iesum Christum excitatum ex mortuis, ex se-
8 μνημόνευε ἰησοῦν χριστὸν ἐγηγερμένον ἐκ νεκρῶν, ἐκ σπέρ-
mine Dauid, secundum euangelium meum: In quo malum pa-
9 ματος δαβὶδ, κατὰ τὸ εὐαγγέλιόν μου· ἐν ᾧ κακοπα-
tior vsque ad vincula, quasi maleficus: sed verbum Dei non
θῶ μέχρι δεσμῶν, ὡς κακοῦργος· ἀλλ' ὁ λόγος τοῦ θεοῦ οὐ
est vinctum. Propter hoc omnia sustineo propter ele-
10 δέδεται. διὰ τοῦτο πάντα ὑπομένω διὰ τοὺς ἐκλε-
ctos, vt & ipsi salutem consequantur quæ in Christo Iesu, cum
κτοὺς, ἵνα καὶ αὐτοὶ σωτηρίας τύχωσι τῆς ἐν χριστῷ ἰησοῦ, μετὰ
gloria æterna. Fidelis sermo: si enim commortui sumus,
11 δόξης αἰωνίου. πιστὸς ὁ λόγος· εἰ γὰρ συναπεθάνομεν,
& conuiuemus: Si toleramus, & conregnabi-
12 καὶ συζήσομεν· εἰ ὑπομένομεν, καὶ συμβασιλεύσο-
mus: si negauerimus, & ille negabit nos.
μεν· εἰ ἀρνούμεθα, κἀκεῖνος ἀρνήσεται ἡμᾶς·
Si infidi sumus, ille fidelis permanet: negare seipsum non
13 εἰ ἀπιστοῦμεν, ἐκεῖνος πιστὸς μένει· ἀρνήσασθαι ἑαυτὸν οὐ
potest. Hæc commone, testificans co-
14 δύναται. ταῦτα ὑπομίμνησκε διαμαρτυρόμενος ἐνώ-
ram Domino. non contendere verbis: ad nihil vtile, ad sub-
πιον τοῦ κυρίου. μὴ λογομαχεῖν εἰς οὐδὲν χρήσιμον, ἐπὶ κα-
uersionem audientium. Stude teipsum probabilem
15 ταστροφῇ τῶν ἀκουόντων. σπούδασον σεαυτὸν δόκιμον
exhibere Deo, operarium inconfusibilem, rectè secan-
παραστῆσαι τῷ θεῷ, ἐργάτην ἀνεπαίσχυντον, ὀρθοτομοῦν-
tem verbum veritatis. At prophanas vanas
16 τα τὸν λόγον τῆς ἀληθείας. τὰς δὲ βεβήλους κενο-
voces cohibe, ad plus enim procedent impietatis:
φωνίας περιΐστασο· ἐπὶ πλεῖον γὰρ προκόψουσιν ἀσεβείας·
Et sermo eorum vt gangrana pastum habebit, quorum est Hy-
17 καὶ ὁ λόγος αὐτῶν ὡς γάγγραινα νομὴν ἕξει, ὧν ἐστιν ὑ-
menæus & Philetus: Qui circa veritatem aber-
18 μέναιος καὶ φιλητός· οἵτινες περὶ τὴν ἀλήθειαν ἠστό-
rauerunt, dicentes resurrectionem iam esse factam, & subuertunt
χησαν, λέγοντες τὴν ἀνάστασιν ἤδη γεγονέναι, καὶ ἀνατρέπουσι
quorundam fidem. Tamen firmum fundamentum Dei stat,
19 τήν τινων πίστιν· ὁ μέντοι στερεὸς θεμέλιος τοῦ θεοῦ ἕστη-
habens signaculum hoc: Cognouit Dominus existentes e-
κεν, ἔχων τὴν σφραγῖδα ταύτην· ἔγνω κύριος τοὺς ὄντας αὐ-
ius. &, Discedat ab iniustitia omnis nominans nomen
τοῦ. καὶ, ἀποστήτω ἀπὸ ἀδικίας πᾶς ὁ ὀνομάζων τὸ ὄνομα
Domini. In magna autem domo non sunt solùm vasa
20 κυρίου. ἐν μεγάλῃ δὲ οἰκίᾳ οὐκ ἔστι μόνον σκεύη
aurea & argentea, sed & lignea & testacea: & quædã quidẽ in
χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ, ἀλλὰ καὶ ξύλινα καὶ ὀστράκινα· καὶ ἃ μὲν εἰς
honorẽ, quædã autẽ in dedecus. Si ergo quis emundauerit seipsum
21 τιμὴν, ἃ δὲ εἰς ἀτιμίαν. ἐὰν οὖν τις ἐκκαθάρῃ ἑαυτὸν
ab istis, erit vas in honorem sanctificatum, & bene vtile
ἀπὸ τούτων, ἔσται σκεῦος εἰς τιμὴν, ἡγιασμένον, καὶ εὔχρηστον
domino, ad omne opus bonum paratum.
τῷ δεσπότῃ, εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἡτοιμασμένον.

quanta Ephesi · est · ἐνδυναμόω · Labora · bonus · Deo, implicas se secularibus · ei cui se probauit · Nã & qui certat in agone, · ἀθλέω · στεφανόω · nisi · de fructibus · dabit · Dominum · resurrexisse à · laboro · malè operans: · alligatum. Ideo · est · τυγχάνω · cælesti. · nam · συναποθνήσκω · sustinebimus, · non credimus · noli · enim · est, nisi · Solicitè cura · tractantem · Prophana autem & inaniloquia deuita: multum enim proficient ad impietatem. · cancer serpet, ex quibus · à veritate exciderunt, · ἀστοχέω · subuerterunt · Sed · qui sunt · iniquitate · qui nominat · ἀφίστημι · fictilia: · contumeliam. · ἑτοιμάζω

At iuuenilia desideria fuge: sectare verò iusti-
τὰς δὲ νεωτερικὰς ἐπιθυμίας φεῦγε· δίωκε δὲ δικαιοσύ- 22
tiam, fidem, charitatem, pacem cum inuocantibus Do-
νην, πίστιν, ἀγάπην, εἰρήνην μετὰ τῶν ἐπικαλουμένων τὸν κύ-
minum de puro corde. At stultas & ineru-
ριον ἐκ καθαρᾶς καρδίας. τὰς δὲ μωρὰς καὶ ἀπαιδεύ- 23
ditas quæstiones vreuce, sciens quia generant pugnas.
τους ζητήσεις παραιτοῦ, εἰδὼς ὅτι γεννῶσι μάχας.
Seruum autē Domini non oportet pugnare, sed mansuetum esse ad
δοῦλον δὲ κυρίου οὐ δεῖ μάχεσθαι, ἀλλ' ἤπιον εἶναι πρὸς 24
omnes, docibilem, mala tolerantem, in lenitate eru-
πάντας, διδακτικόν, ἀνεξίκακον, ἐν πρᾳότητι παιδεύ- 25
dientem contrapositos, nequando det illis Deus pœni-
οντα τοὺς ἀντιδιατιθεμένους, μήποτε δῷ αὐτοῖς ὁ θεὸς μετά-
tentiam ad agnitionem veritatis, Et resipiscant à
νοιαν εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας, καὶ ἀνανήψωσιν ἐκ τῆς τοῦ 26
diaboli laqueo, captiui detenti ab ipso ad ipsius voluntatem.
διαβόλου παγίδος, ἐζωγρημένοι ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸ ἐκείνου θέλημα.

CAP. III. γ´

Hoc autem scito, quòd in nouissimis diebus instabunt
Τοῦτο δὲ γίνωσκε, ὅτι ἐν ἐσχάταις ἡμέραις ἐνστήσονται 1
tempora periculosa. Erunt enim homines seipsos amantes, pe-
καιροὶ χαλεποί. ἔσονται γὰρ οἱ ἄνθρωποι φίλαυτοι, φι- 2
cuniæ cupidi, elati, superbi, blasphemi, parentibus immo-
λάργυροι, ἀλαζόνες, ὑπερήφανοι, βλάσφημοι, γονεῦσιν ἀπει-
rigeri, ingrati, scelesti, Sine affectione, sine fœdere, calumniatores,
θεῖς, ἀχάριστοι, ἀνόσιοι, ἄστοργοι, ἄσπονδοι, διάβολοι, 3
incontinentes, immites, bonum non amantes, Proditores, præci-
ἀκρατεῖς, ἀνήμεροι, ἀφιλάγαθοι, προδόται, προπε- 4
pites, inflati, voluptatum amatores magis quàm amatores Dei.
τεῖς, τετυφωμένοι, φιλήδονοι μᾶλλον ἢ φιλόθεοι·
Habentes formam pietatis, at virtutem eius abne-
ἔχοντες μόρφωσιν εὐσεβείας, τὴν δὲ δύναμιν αὐτῆς ἠρνη- 5
gantes: & hos auersare: Ex his enim sunt ir-
μένοι· καὶ τούτους ἀποτρέπου. ἐκ τούτων γάρ εἰσιν οἱ ἐν- 6
repentes in domos, & captiuas ducentes mulier-
δύνοντες εἰς τὰς οἰκίας, καὶ αἰχμαλωτίζοντες γυναικά-
culas oneratas peccatis, actas desideriis va-
ρια σεσωρευμένα ἁμαρτίαις, ἀγόμενα ἐπιθυμίαις ποικί-
riis, Semper discentes, & nunquam ad scien-
λαις, πάντοτε μανθάνοντα, καὶ μηδέποτε εἰς ἐπίγνω- 7
tiam veritatis venire valentes. Quemadmodum autem Iannes
σιν ἀληθείας ἐλθεῖν δυνάμενα. ὃν τρόπον δὲ ἰαννῆς 8
& Iambres restiterunt Moysi, ita & hi resistunt
καὶ ἰαμβρῆς ἀντέστησαν μωσεῖ, οὕτως καὶ οὗτοι ἀνθίστανται τῇ
veritati, homines corrupti mentem, reprobi circa
ἀληθείᾳ, ἄνθρωποι κατεφθαρμένοι τὸν νοῦν, ἀδόκιμοι περὶ
fidem. Sed non proficient ad plurimum: nam amentia
τὴν πίστιν· ἀλλ' οὐ προκόψουσιν ἐπὶ πλεῖον· ἡ γὰρ ἄνοια 9
eorum manifesta erit omnibus, sicut & illorum facta est.
αὐτῶν ἔκδηλος ἔσται πᾶσιν, ὡς καὶ ἡ ἐκείνων ἐγένετο.
Tu autem assecutus es meam doctrinam, institutionem,
Σὺ δὲ παρηκολούθηκάς μου τῇ διδασκαλίᾳ, τῇ ἀγωγῇ, 10
propositum, fidem, longanimitatem, dilectionem,
τῇ προθέσει, τῇ πίστει, τῇ μακροθυμίᾳ, τῇ ἀγάπῃ, τῇ
patientiam, Persecutiones, passiones, qualia mihi facta
ὑπομονῇ, τοῖς διωγμοῖς, τοῖς παθήμασιν, οἷά μοι ἐγέ- 11
sunt in Antiochia, in Iconio, in Lystris, quales persecutiones susti-
νετο ἐν ἀντιοχείᾳ, ἐν ἰκονίῳ, ἐν λύστροις, οἵους διωγμοὺς ὑπή-
nui: & ex omnibus me eripuit Dominus.
νεγκα· καὶ ἐκ πάντων με ἐρρύσατο ὁ κύριος.
Et omnes autem volentes piè viuere in Christo Iesu,
καὶ πάντες δὲ οἱ θέλοντες εὐσεβῶς ζῆν ἐν χριστῷ ἰησοῦ, 12
persecutionē patientur. Mali autem homines, & seductores, pro-
διωχθήσονται. πονηροὶ δὲ ἄνθρωποι, καὶ γόητες, προ- 13
ficient in peius, seducentes & seducti.
κόψουσιν ἐπὶ τὸ χεῖρον, πλανῶντες καὶ πλανώμενοι.
Tu verò permane in iis quæ didicisti, & credita sunt tibi, sciens à quo
σὺ δὲ μένε ἐν οἷς ἔμαθες, καὶ ἐπιστώθης, εἰδὼς παρὰ τίνος 14
didiceris, Et quia à puero sacras literas nosti,
ἔμαθες, καὶ ὅτι ἀπὸ βρέφους τὰ ἱερὰ γράμματα οἶδας, 15
potentes te sapientem reddere ad salutem, per fidem illam in
τὰ δυνάμενά σε σοφίσαι εἰς σωτηρίαν, διὰ πίστεως τῆς ἐν
Christo Iesu. Omnis scriptura diuinitus inspirata, & vtilis
χριστῷ ἰησοῦ. πᾶσα γραφὴ θεόπνευστος, καὶ ὠφέλιμος 16
ad doctrinam, ad redargutionem, ad correctionem, ad
πρὸς διδασκαλίαν, πρὸς ἔλεγχον, πρὸς ἐπανόρθωσιν, πρὸς
eruditionem quæ in iustitia, Vt perfectus sit Dei
παιδείαν τὴν ἐν δικαιοσύνῃ, ἵνα ἄρτιος ᾖ ὁ τοῦ θεοῦ 17
homo, ad omne opus bonum conditus.
ἄνθρωπος, πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἐξηρτισμένος.

CAP. IIII. δ´

Testificor igitur ego coram Deo, & Do-
Διαμαρτύρομαι οὖν ἐγὼ ἐνώπιον τοῦ θεοῦ, καὶ τοῦ κυ- 1

Margin notes (left column): autem; & iis qui inuocant; autem; sine disciplina deuita, lites.; παραιτέομαι; litigare, patientem, cū modestia corripientem eos qui resistunt veritati,; cognoscendā veritatem, laqueis, à quo captiui tenētur; ἐνίστημι; Et; non obedientes, pace, criminatores, sine benignitate, proterui, tumidi,; τυφόω; speciem quidē; autem; ἀρνέω; deuita:; qui penetrant; ducunt; quæ ducuntur; peruenientes.; Mambres; καταφθείρω; vltrà: insipientia enim; fuit.; παρακολουθέω; Antiochiæ, Iconii,; qui volunt; διώκομαι; errantes, & in errorē mittentes.; ab infantia; quæ possunt; instruere; quæ est; est; docendum, ad arguendum, ad corrigēdum, ad erudiendum; instructus.; ἐξαρτύομαι

mino nostro Iesu Christo, futuro iudicare viuos & mortuos
ρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ, τοῦ μέλλοντος κρίνειν ζῶντας καὶ νεκροὺς
secundum apparitionem ipsius, & regnum eius:
κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ, καὶ τὴν βασιλείαν αὐτοῦ·
Prædica verbum, insta tempestiuè, intempestiuè: argue,
κήρυξον τὸν λόγον, ἐπίστηθι εὐκαίρως, ἀκαίρως· ἔλεγξον, 2
increpa, obsecra in omni longanimitate, & do-
ἐπιτίμησον, παρακάλεσον ἐν πάσῃ μακροθυμίᾳ, καὶ δι-
ctrina. Erit enim tempus, cùm sanam doctri-
δαχῇ. ἔσται γὰρ καιρὸς, ὅτε τῆς ὑγιαινούσης διδασκα- 3
nam non sustinebunt, sed secundum desideria propria
λίας οὐκ ἀνέξονται, ἀλλὰ κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τὰς ἰδίας
sibiipsis coaceruabunt magistros, prurientes auditum,
ἑαυτοῖς ἐπισωρεύσουσι διδασκάλους κνηθόμενοι τὴν ἀκοήν,
Et à quidem veritate auditum auertent,
καὶ ἀπὸ μὲν τῆς ἀληθείας τὴν ἀκοὴν ἀποστρέψουσιν, 4
ad autem fabulas conuertentur.
ἐπὶ δὲ τοὺς μύθους ἐκτραπήσονται.
Tu verò vigila in omnibus mala patere, opus fac Euan-
σὺ δὲ νῆφε ἐν πᾶσι, κακοπάθησον, ἔργον ποίησον εὐαγ- 5
gelistæ, ministerium tuum impletum reddito. Ego enim iam
γελιστοῦ, τὴν διακονίαν σου πληροφόρησον. ἐγὼ γὰρ ἤδη 6
delibor, & tempus meæ resolutionis instat.
σπένδομαι, καὶ ὁ καιρὸς τῆς ἐμῆς ἀναλύσεως ἐφέστηκε.
Certamen pulchrum certaui, cursum consummaui,
τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἠγώνισμαι, τὸν δρόμον τετέλεκα, 7
fidem seruaui. Reliquum, reposita est mihi
τὴν πίστιν τετήρηκα· λοιπὸν, ἀπόκειταί μοι ὁ τῆς 8
iustitiæ corona, quam reddet mihi Dominus in illa
δικαιοσύνης στέφανος, ὃν ἀποδώσει μοι ὁ κύριος ἐν ἐκείνῃ
die, iustus iudex. non solùm autem mihi, sed & om-
τῇ ἡμέρᾳ, ὁ δίκαιος κριτής. οὐ μόνον δὲ ἐμοὶ, ἀλλὰ καὶ πᾶ-
nibus diligentibus apparitionem eius.
σι τοῖς ἠγαπηκόσι τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ.
Stude venire ad me citò.
σπούδασον ἐλθεῖν πρός με ταχέως· 9
Demas enim me reliquit, diligens nunc seculum,
δημᾶς γάρ με ἐγκατέλιπεν, ἀγαπήσας τὸν νῦν αἰῶνα, 10
& abiit in Thessalonicam, Crescens in Galatiam, Titus
καὶ ἐπορεύθη εἰς θεσσαλονίκην, κρήσκης εἰς γαλατίαν, τίτος
in Dalmatiam. Lucas est solus mecum. Marcum
εἰς δαλματίαν· λουκᾶς ἐστι μόνος μετ' ἐμοῦ. μάρκον 11
assumens, adduc cum teipso: est enim mihi vtilis in mi-
ἀναλαβὼν, ἄγαγε μετὰ σεαυτοῦ· ἔστι γάρ μοι εὔχρηστος εἰς δια-
nisterium. Tychicum autem misi in Ephesum.
κονίαν. τυχικὸν δὲ ἀπέστειλα εἰς ἔφεσον. 12
Penulam quam reliqui in Troade apud Carpum, ve-
τὸν φελόνην ὃν ἀπέλιπον ἐν τρῳάδι παρὰ κάρπῳ, ἐρ- 13
niens affer, & libros, maximè membranas.
χόμενος φέρε, καὶ τὰ βιβλία, μάλιστα τὰς μεμβράνας.
Alexander ærarius multa mihi mala ostendit. red-
ἀλέξανδρος ὁ χαλκεὺς πολλά μοι κακὰ ἐνεδείξατο. ἀπο- 14
det illi Dominus secundum opera eius: Quem & tu
δώῃ αὐτῷ ὁ κύριος κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ· ὃν καὶ σὺ 15
obserua: valde enim restitit nostris verbis.
φυλάσσου· λίαν γὰρ ἀνθέστηκε τοῖς ἡμετέροις λόγοις.
In prima mea defensione nemo mihi adfuit,
ἐν τῇ πρώτῃ μου ἀπολογίᾳ οὐδείς μοι συμπαρεγένετο, 16
sed omnes me dereliquerunt: non illis imputetur.
ἀλλὰ πάντες με ἐγκατέλιπον· μὴ αὐτοῖς λογισθείη.
At Dominus mihi astitit, & confortauit me, vt per
ὁ δὲ κύριός μοι παρέστη, καὶ ἐνεδυνάμωσέ με, ἵνα δι' 17
me prædicatio plenè percipiatur, & audiant omnes
ἐμοῦ τὸ κήρυγμα πληροφορηθῇ, καὶ ἀκούσῃ πάντα τὰ
Gentes: & ereptus sum de ore leonis. Et eripiet
ἔθνη· καὶ ἐρρύσθην ἐκ στόματος λέοντος, καὶ ῥύσεταί 18
me Dominus ab omni opere malo, & seruabit in
με ὁ κύριος ἀπὸ παντὸς ἔργου πονηροῦ, καὶ σώσει εἰς τὴν
regnum suum cæleste. cui gloria in secula
βασιλείαν αὐτοῦ τὴν ἐπουράνιον· ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας
seculorum. Amen. Saluta Prisciliam & Aquilam,
τῶν αἰώνων. ἀμήν. ἄσπασαι πρίσκιλλαν καὶ ἀκύλαν, 19
& Onesiphori domum. Erastus remansit in Corin-
καὶ τὸν ὀνησιφόρου οἶκον. ἔραστος ἔμεινεν ἐν κορίν- 20
tho: Trophimum autem reliqui in Mileto infirmum.
θῳ· τρόφιμον δὲ ἀπέλιπον ἐν μιλήτῳ ἀσθενοῦντα.
Festina ante hyemem venire. salutant te Eubu-
σπούδασον πρὸ χειμῶνος ἐλθεῖν. ἀσπάζεταί σε εὔβου- 21
lus, & Pudens, & Linus, & Claudia, & fratres
λος, καὶ πούδης, καὶ λῖνος, καὶ κλαυδία, καὶ οἱ ἀδελφοὶ
omnes. Dominus Iesus Christus cum spiritu
πάντες. ὁ κύριος ἰησοῦς χριστὸς μετὰ τοῦ πνεύματός 22
tuo. gratia vobiscum. Amen.
σου· ἡ χάρις μεθ' ὑμῶν. ἀμήν.

Margin notes (right column): qui iudicaturus est; & per aduentum; opportunè importunè:; patientia,; ad sua; ἀνέχομαι; auribus,; κνήθομαι; labora,; imple, sobrius esto.; bonum; ἀγωνίζομαι; In reliquo,; τηρέω; iis qui diligūt aduentum; Festina; hoc; assume, &; tecum,; autem; deuita; λογίζομαι; autem; impleatur,; liberatus; Liberauit; ῥύομαι; saluum faciet; Corinthi,; Mileti

Ad Timotheum secunda, Ephesiorum Ecclesiæ primum episcopum ordinatum, scripta est à Roma, cùm ex secundo sisteretur Paulus Cæsari Neroni.
Πρὸς τιμόθεον δευτέρα, τῆς ἐφεσίων ἐκκλησίας πρῶτον ἐπίσκοπον χειροτονηθέντα, ἐγράφη ἀπὸ ῥώμης, ὅτε ἐκ δευτέρου παρέστη παῦλος τῷ καίσαρι νέρωνι.

SANCTI PAVLI AD

Η ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΥΛΟΥ ΠΡΟΣ

TITVM EPISTOLA.

ΤΙΤΟΝ ΕΠΙΣΤΟΛΗ.

CAPVT PRIMVM. κεφάλ. ά.

PAVLVS seruus Dei, Apostolus autem
ΠΑΥΛΟΣ δοῦλος θεοῦ, ἀπόστολος δὲ 1
Iesu Christi, secundum fidem electorum
ἰησοῦ χριστοῦ, κατὰ πίστιν ἐκλεκτῶν
Dei, & agnitionem veritatis quæ secundũ
θεοῦ, καὶ ἐπίγνωσιν ἀληθείας τῆς κατ'
pietatem, In spem vitæ æter-
εὐσέβειαν, ἐπ' ἐλπίδι ζωῆς αἰω- 2
næ, quam promisit *expers mendacij* Deus,
νίου, ἣν ἐπηγγείλατο ὁ ἀψευδὴς θεὸς
ante tempora secularia: Manifestauit autem temporibus *propriis*
πρὸ χρόνων αἰωνίων· ἐφανέρωσε δὲ καιροῖς ἰδίοις τὸν 3
verbum suum in prædicatione, *quam creditam habeo ego* secundum præceptum
λόγον αὐτοῦ, ἐν κηρύγματι ὃ ἐπιστεύθην ἐγὼ κατ' ἐπιταγὴν
saluatoris nostri Dei: Tito *germano* filio secundum communẽ
τοῦ σωτῆρος ἡμῶν θεοῦ· Τίτῳ γνησίῳ τέκνῳ κατὰ κοινὴν 4
fidem, gratia, *misericordia*, pax à Deo Patre, & *Domino* Iesu
πίστιν, χάρις, ἔλεος, εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ πατρὸς, καὶ κυρίου ἰησοῦ
Christo saluatore nostro. Huius gratia reliqui
χριστοῦ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν. τούτου χάριν κατέλιπόν 5
te *in Creta*, vt *reliqua* corrigas, & consti-
σε ἐν κρήτῃ, ἵνα τὰ λείποντα ἐπιδιορθώσῃ, καὶ καταστή-
tuas per *ciuitatem* presbyteros, sicut ego tibi *mandaui*.
σῃς κατὰ πόλιν πρεσβυτέρους, ὡς ἐγώ σοι διεταξάμην.
Si quis est *inculpatus*, vnius vxoris vir, filios habens
εἴ τίς ἐστιν ἀνέγκλητος, μιᾶς γυναικὸς ἀνὴρ, τέκνα ἔχων 6
fideles, non in accusatione luxuriæ, aut non subditos.
πιστὰ, μὴ ἐν κατηγορίᾳ ἀσωτίας, ἢ ἀνυπότακτα.
Oportet enim episcopum *inculpatum* esse, sicut Dei dispensatorem,
δεῖ γὰρ τὸν ἐπίσκοπον ἀνέγκλητον εἶναι, ὡς θεοῦ οἰκονόμον, 7
non *arrogantem*, non iracundum, non vinolentum, non percussorem, non
μὴ αὐθάδη, μὴ ὀργίλον, μὴ πάροινον, μὴ πλήκτην, μὴ
turpis lucri cupidum: Sed hospitalem, *boni amantem*, so-
αἰσχροκερδῆ· ἀλλὰ φιλόξενον, φιλάγαθον, σώφρο- 8
brium, iustum, sanctum, continentem: *Tenacem eius* qui secundũ
να, δίκαιον, ὅσιον, ἐγκρατῆ· ἀντεχόμενον τοῦ κατὰ τὴν 9
doctrinam *fidelis sermonis*, vt potens sit & exhortari in
διδαχὴν πιστοῦ λόγου, ἵνα δυνατὸς ᾖ καὶ παρακαλεῖν ἐν
doctrina sana, & *contradicentes* arguere.
τῇ διδασκαλίᾳ τῇ ὑγιαινούσῃ, καὶ τοὺς ἀντιλέγοντας ἐλέγχειν.
Sunt enim multi & inobedientes, vaniloqui, & *mentium*
εἰσὶ γὰρ πολλοὶ καὶ ἀνυπότακτοι, ματαιολόγοι, καὶ φρε- 10
deceptores, maximè *illi ex* circuncisione: Quos oportet *ore obtu-*
ναπάται, μάλιστα οἱ ἐκ περιτομῆς· οὓς δεῖ ἐπιστομί- 11
rare: qui vniuersas domos subuertunt, docentes quæ nõ oportet,
ζειν· οἵτινες ὅλους οἴκους ἀνατρέπουσι, διδάσκοντες ἃ μὴ δεῖ,
turpis lucri gratia. Dixit quidam ex illis proprius ipsorum
αἰσχροῦ κέρδους χάριν. εἶπέ τις ἐξ αὐτῶν ἴδιος αὐτῶν 12
propheta, Cretenses semper mendaces, malæ bestiæ, ventres pigri.
προφήτης, κρῆτες ἀεὶ ψεῦσται, κακὰ θηρία, γαστέρες ἀργαί.
Testimonium hoc est verum. ob quam causam increpa il-
ἡ μαρτυρία αὕτη ἐστὶν ἀληθής. δι' ἣν αἰτίαν ἔλεγχε αὐ- 13
los *præcisè*, vt sani sint in fide.
τοὺς ἀποτόμως, ἵνα ὑγιαίνωσιν ἐν τῇ πίστει·
Non intendentes Iudaicis fabulis, & mandatis homi-
μὴ προσέχοντες ἰουδαϊκοῖς μύθοις, καὶ ἐντολαῖς ἀνθρώ- 14
num auersantium *veritatem*. Omnia quidem
πων ἀποστρεφομένων τὴν ἀλήθειαν. πάντα μὲν 15
munda mundis: *at pollutis* & infidelibus
καθαρὰ τοῖς καθαροῖς· τοῖς δὲ μεμιασμένοις καὶ ἀπίστοις
nihil mundum, sed *polluta* sunt eorum & mens &
οὐδὲν καθαρὸν, ἀλλὰ μεμίανται αὐτῶν καὶ ὁ νοῦς καὶ ἡ
conscientia. Deum confitentur *nosse*, *at operibus*
συνείδησις. θεὸν ὁμολογοῦσιν εἰδέναι, τοῖς δὲ ἔργοις 16
negant, *abominati existentes* & incredibiles, & ad omne
ἀρνοῦνται, βδελυκτοὶ ὄντες καὶ ἀπειθεῖς, καὶ πρὸς πᾶν
opus bonum reprobi.
ἔργον ἀγαθὸν ἀδόκιμοι.

Margin: est · qui non mentitur · suis · quæ credita est mihi · dilecto · & · rei · Cretæ, · ea quæ desunt · ciuitates · & · disposui. · sine crimine, · sine crimine · superbum, · benignum, · Amplectẽtem eum · est, fidelem sermonem, · eos qui contra dicunt · etiam · seductores, · qui sunt de · redargui: · durè, · se à veritate. · coinquinatis autem · est · inquinatæ · μιαίνω · se · factis autem · cùm sint · ἀρνέω

CAP. II. β'

Tu autem loquere quæ decent sanam doctrinam:
Σὺ δὲ λάλει ἃ πρέπει τῇ ὑγιαινούσῃ διδασκαλίᾳ· 1
Senes *sobrios esse*, *honestos*, prudentes, *sa-*
πρεσβύτας νηφαλίους εἶναι, σεμνοὺς, σώφρονας, ὑγιαί- 2
nos fide, *dilectione*, *patientia*.
νοντας τῇ πίστει, τῇ ἀγάπῃ, τῇ ὑπομονῇ·

Margin: vt sobrii sint, pudici, · sani in · in

Anus similiter in habitu *sanctè decentes*, non
πρεσβύτιδας ὡσαύτως ἐν καταστήματι ἱεροπρεπεῖς, μὴ 3
calumniatrices, non vino multo seruientes, bene docentes:
διαβόλους, μὴ οἴνῳ πολλῷ δεδουλωμένας, καλοδιδασκάλους·
Vt prudentiã doceant adolescentulas, *virorum amantes esse*, *filiorum amantes*,
ἵνα σωφρονίζωσι τὰς νέας, φιλάνδρους εἶναι, φιλοτέκνους, 4
Sobrias, castas, *domi manentes*, *bonas*, subditas
σώφρονας, ἁγνὰς, οἰκουροὺς, ἀγαθὰς, ὑποτασσομένας 5
propriis viris, vt non verbum Dei blasphemetur.
τοῖς ἰδίοις ἀνδράσιν, ἵνα μὴ ὁ λόγος τοῦ θεοῦ βλασφημῆται.
Iuuenes similiter hortare *temperantes esse*.
τοὺς νεωτέρους ὡσαύτως παρακάλει σωφρονεῖν· 6
Circa omnia teipsum *præbens* exemplum *pulchrorum* operũ,
περὶ πάντα σεαυτὸν παρεχόμενος τύπον καλῶν ἔργων, 7
in doctrina, *integritatem*, *grauitatem*, *incorruptibilitatem*,
ἐν τῇ διδασκαλίᾳ, ἀδιαφθορίαν, σεμνότητα, ἀφθαρσίαν,
Verbum sanum, irreprehensibile, vt is qui ex aduerso *erubescat*,
λόγον ὑγιῆ, ἀκατάγνωστον, ἵνα ὁ ἐξ ἐναντίας ἐντραπῇ, 8
nihil habens de *vobis* dicere malum.
μηδὲν ἔχων περὶ ὑμῶν λέγειν φαῦλον.
Seruos *propriis* dominis *subijci*, in omnibus *bene*
δούλους ἰδίοις δεσπόταις ὑποτάσσεσθαι, ἐν πᾶσιν εὐα- 9
placentes *esse*, non contradicentes, non fraudantes:
ρέστους εἶναι, μὴ ἀντιλέγοντας, μὴ νοσφιζομένους·
Sed fidem *omnem* ostendentes bonam, vt
ἀλλὰ πίστιν πᾶσαν ἐνδεικνυμένους ἀγαθὴν, ἵνα τὴν 10
doctrinam saluatoris nostri Dei ornent in omnibus.
διδασκαλίαν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν θεοῦ κοσμῶσιν ἐν πᾶσιν.
Apparuit enim gratia Dei *salutifera* omnibus homi-
ἐπεφάνη γὰρ ἡ χάρις τοῦ θεοῦ, ἡ σωτήριος πᾶσιν ἀνθρώ- 11
nibus, Erudiens nos, vt abnegantes impie-
ποις, παιδεύουσα ἡμᾶς, ἵνα ἀρνησάμενοι τὴν ἀσέ- 12
tatem, & *mundana* desideria, sobriè & iustè,
βειαν, καὶ τὰς κοσμικὰς ἐπιθυμίας, σωφρόνως, καὶ δικαίως,
& piè viuamus in *nunc* seculo, Expectan-
καὶ εὐσεβῶς ζήσωμεν ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, προσδεχό- 13
tes beatam spem, & *apparitionem* gloriæ
μενοι τὴν μακαρίαν ἐλπίδα, καὶ ἐπιφάνειαν τῆς δόξης τοῦ
magni Dei, & saluatoris nostri Iesu Christi: Qui de-
μεγάλου θεοῦ, καὶ σωτῆρος ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ· ὃς ἔδω- 14
dit semetipsum pro nobis, vt redimeret nos ab omni ini-
κεν ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα λυτρώσηται ἡμᾶς ἀπὸ πάσης ἀνο-
quitate, & mundaret sibiipsi populum *peculiarem*, *zelatorem pulchro-*
μίας, καὶ καθαρίσῃ ἑαυτῷ λαὸν περιούσιον, ζηλωτὴν κα-
rum operum. Hæc loquere, & exhortare, & argue
λῶν ἔργων. ταῦτα λάλει, καὶ παρακάλει, καὶ ἔλεγχε 15
cum omni imperio. nemo te contemnat.
μετὰ πάσης ἐπιταγῆς· μηδείς σου περιφρονείτω.

CAP. III. γ'

Admone illos principatibus & potestatibus *subij-*
Ὑπομίμνησκε αὐτοὺς ἀρχαῖς καὶ ἐξουσίαις ὑποτάσσε- 1
ci, *obtemperare*, ad omne opus bonum paratos esse,
σθαι, πειθαρχεῖν, πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἑτοίμους εἶναι,
Neminem blasphemare, *à pugna alienos esse*, *modestos*, omnem
μηδένα βλασφημεῖν, ἀμάχους εἶναι, ἐπιεικεῖς, πᾶσαν 2
ostendentes mansuetudinem ad omnes homines.
ἐνδεικνυμένους πραότητα πρὸς πάντας ἀνθρώπους.
Eramus enim aliquando & nos insipientes, increduli, erran-
ἦμεν γάρ ποτε καὶ ἡμεῖς ἀνόητοι, ἀπειθεῖς, πλανώμε- 3
tes, seruientes desideriis, & voluptatibus variis, in ma-
νοι, δουλεύοντες ἐπιθυμίαις, καὶ ἡδοναῖς ποικίλαις, ἐν κα-
litia & inuidia agentes, odibiles, odientes *alij alios*.
κίᾳ καὶ φθόνῳ διάγοντες, στυγητοὶ, μισοῦντες ἀλλήλους.
Cùm autem benignitas & humanitas apparuit saluatoris
ὅτε δὲ ἡ χρηστότης καὶ ἡ φιλανθρωπία ἐπεφάνη τοῦ σωτῆρος 4
nostri Dei, Non ex operibus *quæ in iustitia*, quæ fe-
ἡμῶν θεοῦ, οὐκ ἐξ ἔργων τῶν ἐν δικαιοσύνῃ, ὧν ἐποιή- 5
cimus nos, sed secundum suam misericordiã *seruauit* nos, per
σαμεν ἡμεῖς, ἀλλὰ κατὰ τὸν αὐτοῦ ἔλεον ἔσωσεν ἡμᾶς, διὰ
lauacrum regenerationis, & renouationis spiritus sancti,
λουτροῦ παλιγγενεσίας, καὶ ἀνακαινώσεως πνεύματος ἁγίου,
Quem effudit in nos abundè, per Iesum Christum salua-
οὗ ἐξέχεεν ἐφ' ἡμᾶς πλουσίως, διὰ ἰησοῦ χριστοῦ τοῦ σωτῆ- 6
torem nostrum: Vt iustificati ipsius gratia, hæredes
ρος ἡμῶν· ἵνα δικαιωθέντες τῇ ἐκείνου χάριτι, κληρονόμοι 7

Margin: sancto, · criminatrices, · δουλόω · vt viros suos ament, filios suos diligant, · Prudentes, · domus curam habentes, benignas, · suis · vt sobrii sint. · In omnibus · præbe · bonorum · in integritate, · in grauitate. · est, vereatur, · nobis · suis · subditos esse, · in omnibus · saluatoris nostri · secularia · hoc · aduentum · acceptabilem, sectatorem bonorum · subditos esse, dicto obedire, · non litigiosos, · sed · inuicem. · ἐπιφαίνω · iustitiæ, · saluos fecit · ἐκχέω

simus secundum spem vitæ æternæ. Fidelis sermo: &
γενώμεθα κατ᾽ ἐλπίδα ζωῆς αἰωνίου. πιστὸς ὁ λόγος· καὶ 8
de his volo te confirmare, vt curent [a]pul-
περὶ τούτων βούλομαί σε διαβεβαιοῦσθαι, ἵνα φροντίζωσι κα-
chris operibus [b]præstare credentes Deo. hæc sunt
λῶν ἔργων [c]προΐστασθαι οἱ πεπιστευκότες θεῷ. ταῦτά ἐστι
[d]pulchra & vtilia hominibus. Stultas autem quæ-
τὰ καλὰ καὶ ὠφέλιμα τοῖς ἀνθρώποις. μωρὰς δὲ ζη- 9
stiones, & genealogias, & contétiones, & pugnas [e]legales cohibe:
τήσεις, καὶ γενεαλογίας, καὶ ἔρεις, καὶ μάχας νομικὰς περιΐστασο·
sunt enim inutiles, & vanæ. Hæreticum hominem
εἰσὶ γὰρ ἀνωφελεῖς καὶ μάταιοι. αἱρετικὸν ἄνθρωπον 10
post vnam & secundam [f]admonitionem deuita: Sciens quia sub-
μετὰ μίαν καὶ δευτέραν νουθεσίαν παραιτοῦ· εἰδὼς ὅτι ἐξέ- 11
uersus est [g]huiusmodi, & [h]peccat, existens sponte condemnatus.
στραπται ὁ τοιοῦτος, καὶ ἁμαρτάνει ὢν αὐτοκατάκριτος.

[a] est: [b] bonis [c] præesse qui credunt [c] προΐστημι [d] bona [e] legis deuita: [f] correptionem [g] qui est [h] delinquit, cũ sit proprio iudicio

Cùm misero Artemam ad te, aut Tychicum, festina ve-
12 ὅταν πέμψω ἀρτεμᾶν πρός σε, ἢ τυχικόν, σπούδασον ἐλ-
nire ad me in Nicopolim: ibi enim statui hye-
θεῖν πρός με εἰς νικόπολιν· ἐκεῖ γὰρ κέκρικα παραχειμά-
mare. Zenam legisperitum, & Apollo sollicitè præ-
13 σαι. ζηνᾶν τὸν νομικόν, καὶ ἀπολλὼ σπουδαίως πρό-
mitte, vt nihil illis desit. Discant autem &
14 πεμψον, ἵνα μηδὲν αὐτοῖς λείπῃ. [a]μανθανέτωσαν δὲ καὶ
nostri [b]pulchris operibus [c]præstare ad necessarios
οἱ ἡμέτεροι καλῶν ἔργων προΐστασθαι εἰς τὰς ἀναγκαίας
vsus, vt non sint infructuosi. Salutant te qui cum
15 χρείας, ἵνα μὴ ὦσιν ἄκαρποι. ἀσπάζονταί σε οἱ μετ᾽
me[d] omnes. saluta [e]amantes nos in fide.
ἐμοῦ πάντες. ἄσπασαι τοὺς φιλοῦντας ἡμᾶς ἐν πίστει. ἡ
gratia[f] cum omnibus vobis. amen.
χάρις μετὰ πάντων ὑμῶν. ἀμήν.

[a] μανθάνω [b] bonis [c] præesse [d] sunt [e] eos qui amant [f] Dei

Ad Titum Cretensium ecclesiæ primum episcopum ordinatum, scripta est à Nicopoli Macedoniæ.
Πρὸς τίτον τῆς κρητῶν ἐκκλησίας πρῶτον ἐπίσκοπον χειροτονηθέντα, ἐγράφη ἀπὸ νικοπόλεως τῆς μακεδονίας.

SANCTI PAVLI AD

Η ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΥΛΟΥ ΠΡΟΣ

PHILEMONEM EPISTOLA.

ΦΙΛΗΜΟΝΑ ΕΠΙΣΤΟΛΗ.

CAPVT I. ΚΕΦ. Α´.

Paulus vinctus Christi Iesu, &
ΠΑΥΛΟΣ δέσμιος χριστοῦ ἰησοῦ, καὶ 1
Timotheus frater, Philemoni di-
τιμόθεος ὁ ἀδελφός, φιλήμονι τῷ ἀγα-
lecto, & [a]cooperanti nostro:
πητῷ, καὶ συνεργῷ ἡμῶν·
Et Appiæ [b]dilectæ, & Archip-
καὶ ἀπφίᾳ τῇ ἀγαπητῇ, καὶ ἀρχίπ- 2
po commilitoni nostro, & illi quæ [c]apud
πῳ τῷ συστρατιώτῃ ἡμῶν, καὶ τῇ κατ᾽
domum tuam ecclesiæ: Gratia vobis, & pax à Deo pa-
οἶκόν σου ἐκκλησίᾳ· χάρις ὑμῖν, καὶ εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ πα- 3
tre nostro, & Domino Iesu Christo. Gratias ago Deo
τρὸς ἡμῶν, καὶ κυρίου ἰησοῦ χριστοῦ. εὐχαριστῶ τῷ θεῷ 4
meo, semper memoriam tui faciens in orationibus meis:
μου, πάντοτε μνείαν σου ποιούμενος ἐπὶ τῶν προσευχῶν μου·
Audiens tuam charitatem, & fidem, quam habes [d]ad
ἀκούων σου τὴν ἀγάπην, καὶ τὴν πίστιν, ἣν ἔχεις πρὸς τὸν 5
Dominum Iesum, & in omnes sanctos: Vt communi-
κύριον ἰησοῦν, καὶ εἰς πάντας τοὺς ἁγίους· ὅπως ἡ κοινω- 6
catio fidei tuæ [e]efficax fiat in agnitione omnis operis
νία τῆς πίστεώς σου ἐνεργὴς γένηται ἐν ἐπιγνώσει παντὸς ἔργου
boni [f]in vobis in [g]Christum Iesum. Gaudium enim [h]habemus mul-
ἀγαθοῦ τοῦ ἐν ὑμῖν εἰς χριστὸν ἰησοῦν. χαρὰν γὰρ ἔχομεν πολ- 7
tum, & consolationem in charitate tua, quia vis-
λήν, καὶ παράκλησιν ἐπὶ τῇ ἀγάπῃ σου, ὅτι τὰ σπλάγ-
cera sanctorum requieuerunt per te, frater.
χνα τῶν ἁγίων [i]ἀναπέπαυται διὰ σοῦ, ἀδελφέ.
[k]Ideo multam in Christo [l]libertatem habens [m]imperare tibi
διὸ πολλὴν ἐν χριστῷ παρρησίαν ἔχων ἐπιτάσσειν σοι τὸ 8
[n]decens: Propter charitatem magis obsecro, [o]talis
ἀνῆκον· διὰ τὴν ἀγάπην μᾶλλον παρακαλῶ, τοιοῦτος 9
existens, vt Paulus senex, nunc autem & vinctus Iesu Christi.
ὤν, ὡς παῦλος πρεσβύτης, νυνὶ δὲ καὶ δέσμιος ἰησοῦ χριστοῦ.
Obsecro te pro meo filio, quem genui in
παρακαλῶ σε περὶ τοῦ ἐμοῦ τέκνου, ὃν ἐγέννησα ἐν τοῖς 10
vinculis meis, [p]Onesimum: Illum aliquando tibi [q]inutilem, nunc autẽ tibi
δεσμοῖς μου, ὀνήσιμον· τόν ποτέ σοι ἄχρηστον, νυνὶ δὲ σοὶ 11
& mihi [r]vtilem: Quem remisi[s]. tu autem illum, [t]id est
καὶ ἐμοὶ εὔχρηστον· ὃν ἀνέπεμψα. σὺ δὲ αὐτόν, τουτέστι 12

[a] adiutori [b] sorori charissimæ, [c] in domo tua est [d] in Domino Iesu, [e] euidens [f] quod est [g] Christo Iesu. [h] magnum habui, [i] ἀναπαύομαι [k] Propter quod [l] fiduciam [m] imperandi [n] quod ad rem pertinet: [o] cùm sis [p] Onesimo: Qui [q] inutilis fuit, [r] & vtilis: [s] tibi [t] vt

mea viscera, suscipe: Quem ego volueram [a]apud
13 τὰ ἐμὰ σπλάγχνα, προσλαβοῦ· ὃν ἐγὼ ἐβουλόμην πρὸς
meipsum detinere, vt pro te ministraret mihi in vinculis
ἐμαυτὸν κατέχειν, ἵνα ὑπὲρ σοῦ διακονῇ μοι ἐν τοῖς δεσμοῖς
Euangelij: Sine autem [b]tua sententia nihil volui
14 τοῦ εὐαγγελίου· χωρὶς δὲ τῆς σῆς γνώμης οὐδὲν ἠθέλησα
facere, vti ne velut [c]secundum necessitatem bonum tuum esset, sed
ποιῆσαι, ἵνα μὴ ὡς κατὰ ἀνάγκην τὸ ἀγαθόν σου ᾖ, ἀλλὰ
[d]secundum spontaneum. Forsitan enim [e]propter hoc discessit ad horam[f],
15 κατὰ ἑκούσιον. τάχα γὰρ διὰ τοῦτο [g]ἐχωρίσθη πρὸς ὥραν,
vt æternum illum reciperes: Non iam vt seruum, sed [h]supra quàm
16 ἵνα αἰώνιον αὐτὸν ἀπέχῃς· οὐκέτι ὡς δοῦλον, ἀλλ᾽ ὑπὲρ
seruum, fratrem [i]dilectum, maximè mihi, quanto autem magis
δοῦλον, ἀδελφὸν ἀγαπητόν, μάλιστα ἐμοί, πόσῳ δὲ μᾶλλον
tibi, & in carne, & in Domino? Si ergo me habes [k]commu-
17 σοί, καὶ ἐν σαρκί, καὶ ἐν κυρίῳ; εἰ οὖν ἐμὲ ἔχεις κοι-
nicantem, suscipe illum sicut me. Si autẽ aliquid nocuit tibi,
18 νωνόν, προσλαβοῦ αὐτὸν ὡς ἐμέ. εἰ δέ τι ἠδίκησέ σε,
aut debet, hoc mihi imputa. Ego Paulus scripsi
19 ἢ ὀφείλει, τοῦτο ἐμοὶ ἐλλόγει. ἐγὼ παῦλος ἔγραψα
mea manu: ego [l]dependam: vt non dicam tibi, quòd & te-
τῇ ἐμῇ χειρί· ἐγὼ ἀποτίσω· ἵνα μὴ λέγω σοι, ὅτι καὶ σεαυ-
ipsum mihi addebes. Ita, frater: ego te fruar
20 τόν μοι προσοφείλεις. ναί, ἀδελφέ· ἐγώ σου [m]ὀναίμην
in Domino. refice mea viscera in Domino.
ἐν κυρίῳ· ἀνάπαυσόν μου τὰ σπλάγχνα ἐν κυρίῳ.
Confisus auscultationi tuæ scripsi tibi, sciens quoniam &
21 πεποιθὼς τῇ ὑπακοῇ σου ἔγραψά σοι, εἰδὼς ὅτι καὶ
super [n]quod dico, facies. Simul autem & para mihi hospitium:
22 ὑπὲρ ὃ λέγω, ποιήσεις. ἅμα δὲ καὶ ἑτοίμαζέ μοι ξενίαν·
[o]spero enim quòd per orationes vestras [p]donabor vobis.
ἐλπίζω γὰρ ὅτι διὰ τῶν προσευχῶν ὑμῶν [q]χαρισθήσομαι ὑμῖν.
Salutant te Epaphras concaptiuus meus in Christo
23 ἀσπάζονταί σε ἐπαφρᾶς ὁ συναιχμάλωτός μου ἐν χριστῷ
Iesu: Marcus, Aristarchus, Demas, [r]Lucas, [s]coope-
24 ἰησοῦ. μάρκος, ἀρίσταρχος, δημᾶς, λουκᾶς, οἱ συνερ-
rantes mei. Gratia Domini nostri Iesu Christi cum
25 γοί μου. ἡ χάρις τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ μετὰ τοῦ
spiritu vestro. amen.
πνεύματος ὑμῶν. ἀμήν.

[a] mecum [b] consilio tuo [c] ex necessitate [d] voluntarium. [e] ideo [f] à te. [g] χωρίζομαι [h] charissimum, [i] pro seruo, [k] socium, [l] reddam: [m] ὄνημι [n] id [o] nam [p] donari me [q] χαρίζομαι [r] & [s] adiutores

Ad Philemonem scripta est à Roma per Onesimum seruum.
Πρὸς φιλήμονα ἐγράφη ἀπὸ ῥώμης διὰ ὀνησίμου οἰκέτου.

SANCTI PAVLI AD
Η ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΥΛΟΥ ΠΡΟΣ
HEBRÆOS EPISTOLA.
ΕΒΡΑΙΟΥΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗ.

CAPVT PRIMVM. κεφάλ. ά.

Multifariam & multimodè
1 ΠΟΛΥΜΕΡΩΣ καὶ πολυτρόπως
olim Deus *locutus patribus
πάλαι ὁ θεὸς λαλήσας τοῖς πατράσιν
in Prophetis, In vltimu
2 ἐν τοῖς προφήταις, ἐπ' ἐσχάτων τῶν
diebus istis locutus est nobis in filio,
ἡμερῶν τούτων ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν υἱῷ,
quem posuit hæredem vniuersorum, per quem &
ὃν ἔθηκε κληρονόμον πάντων, δι' οὗ καὶ
secula fecit. Qui existens splendor gloriæ, &
3 τοὺς αἰῶνας ἐποίησεν· ὃς ὢν ἀπαύγασμα τῆς δόξης, καὶ
character substantiæ eius, portansque omnia
χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ, φέρων τε τὰ πάντα τῷ
verbo virtutis suæ, per seipsum purgationem fa-
ῥήματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, δι' ἑαυτοῦ καθαρισμὸν ποιησά-
ciens peccatorum nostrorum, sedit in dextera throni maie-
μενος τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ θρόνου τῆς μεγα-
iestatis in excelsis: Tantò præstantior effectus
4 λωσύνης ἐν ὑψηλοῖς· τοσούτῳ κρείττων γενόμενος
angelis, quantò differentius præ illis hære-
τῶν ἀγγέλων, ὅσῳ διαφορώτερον παρ' αὐτοὺς κεκληρονόμη-
ditauit nomen. Cui enim dixit aliquando angelorum, Filius meus
5 κεν ὄνομα. τίνι γὰρ εἶπέ ποτε τῶν ἀγγέλων, υἱός μου
es tu, ego hodie genui te? & rursum, Ego ero
εἶ σύ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε; καὶ πάλιν, ἐγὼ ἔσομαι
illi in patrem, & ipse erit mihi in filium?
αὐτῷ εἰς πατέρα, καὶ αὐτὸς ἔσται μοι εἰς υἱόν;
Cùm autem iterum introducit primogenitum in *habi-
6 ὅταν δὲ πάλιν εἰσαγάγῃ τὸν πρωτότοκον εἰς τὴν οἰκου-
tatam, dicit, Et adorent eum omnes angeli
μένην, λέγει, καὶ προσκυνησάτωσαν αὐτῷ πάντες ἄγγελοι
Dei. Et ad quidem angelos dicit, Faciens
7 θεοῦ. καὶ πρὸς μὲν τοὺς ἀγγέλους λέγει, ὁ ποιῶν τοὺς
angelos suos, spiritus, & ministros suos, ignis
ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα, καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πυρὸς
flammam. Ad autem filium, Thronus tuus, Deus, in
8 φλόγα. πρὸς δὲ τὸν υἱόν, ὁ θρόνος σου, ὁ θεός, εἰς τὸν
seculum seculi: virga rectitudinis virga regni
αἰῶνα τοῦ αἰῶνος· ῥάβδος εὐθύτητος ἡ ῥάβδος τῆς βασιλείας
tui. Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem: *propter
9 σου. ἠγάπησας δικαιοσύνην, καὶ ἐμίσησας ἀνομίαν· διὰ
hoc vnxit te Deus, Deus tuus oleum exultationis præ
τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ θεός, ὁ θεός σου ἔλαιον ἀγαλλιάσεως παρὰ
participibus tuis. Et, Tu per principia, Domine, terram
10 τοὺς μετόχους σου. καί, σὺ κατ' ἀρχάς, κύριε, τὴν γῆν
fundasti, & opera manuum tuarum sunt cæli.
ἐθεμελίωσας, καὶ ἔργα τῶν χειρῶν σου εἰσὶν οἱ οὐρανοί.
Ipsi peribunt, tu autem permanes: & omnes vt vesti-
11 αὐτοὶ ἀπολοῦνται, σὺ δὲ διαμένεις· καὶ πάντες ὡς ἱμά-
mentum veterascent: Et velut amictum implicabis
12 τιον παλαιωθήσονται· καὶ ὡσεὶ περιβόλαιον ἑλίξεις αὐ-
eos, & mutabuntur: tu autem ipse es, & anni tui non
τούς, καὶ ἀλλαγήσονται· σὺ δὲ ὁ αὐτὸς εἶ, καὶ τὰ ἔτη σου οὐκ
deficient. Ad quem autem angelorum dixit aliquando,
13 ἐκλείψουσι. πρὸς τίνα δὲ τῶν ἀγγέλων εἴρηκέ ποτε,
Sede à dextris meis, quoadusque ponam inimicos tuos scabellum
κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον
pedum tuorum? Nonne omnes sunt administratorij spi-
14 τῶν ποδῶν σου; οὐχὶ πάντες εἰσὶ λειτουργικὰ πνεύ-
ritus, in ministerium missi propter futuros ha-
ματα, εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενα διὰ τοὺς μέλλοντας κλη-
reditare salutem?
ρονομεῖν σωτηρίαν;

(Margin: multisque modis; *loquens; Nouissimè; constituit; cùm sit; figura; sedet ad dexteram; melior; κληρονομέω; γεννάω; Et *orbem terræ; Qui facit; æquitatis; *propterea; *oleo; χρίω; in principio; permanebis; mutabis; παλαιόομαι; ἑλίττω; idem; ἐρέω; eos qui hæreditatem capiet salutis?)

CAP. II. β'

Propter hoc oportet abundantiùs nos adhibere au-
1 Διὰ τοῦτο δεῖ περισσοτέρως ἡμᾶς προσέχειν τοῖς ἀκου-
ditis, ne quando perefluamus. Si enim ille per angelos
2 σθεῖσι, μήποτε παραρρυῶμεν. εἰ γὰρ ὁ δι' ἀγγέλων
dictus sermo, factus est firmus, & omnis transgressio, &
λαληθεὶς λόγος ἐγένετο βέβαιος, καὶ πᾶσα παράβασις, καὶ
inobedientia accepit iustam mercedis retributionem: Quomodo nos
3 παρακοὴ ἔλαβεν ἔνδικον μισθαποδοσίαν· πῶς ἡμεῖς
effugiemus, tantam negligentes salutem? quæ initium
ἐκφευξόμεθα, τηλικαύτης ἀμελήσαντες σωτηρίας; ἥτις ἀρχὴν
accipiens enarrari per Dominum, ab audientibus in
λαβοῦσα λαλεῖσθαι διὰ τοῦ κυρίου, ὑπὸ τῶν ἀκουσάντων εἰς
nos confirmata est: Contestante Deo si-
4 ἡμᾶς ἐβεβαιώθη· συνεπιμαρτυροῦντος τοῦ θεοῦ ση-
gnisque & portentis, & variis virtutibus, & Spi-
μείοις τε καὶ τέρασι, καὶ ποικίλαις δυνάμεσι, καὶ πνεύμα-
ritus sancti distributionibus, secundum suam voluntatem.
τος ἁγίου μερισμοῖς, κατὰ τὴν αὐτοῦ θέλησιν.
Non enim angelis subiecit habitatam futu-
5 οὐ γὰρ ἀγγέλοις ὑπέταξε τὴν οἰκουμένην τὴν μέλλου-
ram, de qua loquimur. Testatus est autem *alicubi quis, di-
6 σαν, περὶ ἧς λαλοῦμεν. διεμαρτύρατο δέ πού τις, λέ-
cens, Quid est homo quòd memor es eius, aut filius hominis,
γων, τί ἐστιν ἄνθρωπος, ὅτι μιμνήσκῃ αὐτοῦ, ἢ υἱὸς ἀνθρώπου,
quoniam visitas eum? Minuisti eum breue quiddam
7 ὅτι ἐπισκέπτῃ αὐτόν; ἠλάττωσας αὐτὸν βραχύ τι
præ angelis: gloria & honore coronasti eum, & con-
παρ' ἀγγέλους· δόξῃ καὶ τιμῇ ἐστεφάνωσας αὐτόν, καὶ κατέ-
stituisti eum super opera manuum tuarum: Omnia sub-
8 στησας αὐτὸν ἐπὶ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν σου· πάντα ὑ-
iecisti sub pedibus eius. in enim *subiecisse
πέταξας ὑποκάτω τῶν ποδῶν αὐτοῦ. ἐν γὰρ τῷ ὑποτάξαι
ei omnia, nihil dimisit ei non subiectum. nunc
αὐτῷ τὰ πάντα, οὐδὲν ἀφῆκεν αὐτῷ ἀνυπότακτον. νῦν
autem necdum videmus ei omnia subiecta.
δὲ οὔπω ὁρῶμεν αὐτῷ τὰ πάντα ὑποτεταγμένα.
Eum autem *breue quid præ angelis minoratum, videmus
9 τὸν δὲ βραχύ τι παρ' ἀγγέλους ἠλαττωμένον, βλέπομεν
Iesum, propter passionem mortis, gloria & honore coro-
Ἰησοῦν, διὰ τὸ πάθημα τοῦ θανάτου, δόξῃ καὶ τιμῇ ἐστεφανω-
natum, vt gratia Dei, pro omnibus gustaret mortem.
μένον, ὅπως χάριτι θεοῦ ὑπὲρ παντὸς γεύσηται θανάτου.
Decebat enim eum, propter quem omnia, & per quem omnia,
10 ἔπρεπε γὰρ αὐτῷ, δι' ὃν τὰ πάντα, καὶ δι' οὗ τὰ πάντα,
multos filios in gloriam *adducentem, auctorem salutis
πολλοὺς υἱοὺς εἰς δόξαν ἀγαγόντα, τὸν ἀρχηγὸν τῆς σωτηρίας
eorum, per *passiones consummare. Qui enim sanctificans
11 αὐτῶν, διὰ παθημάτων τελειῶσαι. ὅ, τε γὰρ ἁγιάζων
& *sanctificati, ex vno omnes propter quam causam non con-
καὶ οἱ ἁγιαζόμενοι, ἐξ ἑνὸς πάντες. δι' ἣν αἰτίαν οὐκ ἐπαι-
funditur, fratres eos vocare, Dicens, Annuntiabo
12 σχύνεται ἀδελφοὺς αὐτοὺς καλεῖν, λέγων, ἀπαγγελῶ
nomen tuum fratribus meis, in medio ecclesiæ laudabo
τὸ ὄνομά σου τοῖς ἀδελφοῖς μου, ἐν μέσῳ ἐκκλησίας ὑμνήσω
te. Et iterum, Ego ero fidens in eum. &
13 σε. καὶ πάλιν, ἐγὼ ἔσομαι πεποιθὼς ἐπ' αὐτῷ. καὶ
iterum, Ecce ego & pueri*, quos mihi dedit Deus.
πάλιν, ἰδοὺ ἐγὼ καὶ τὰ παιδία, ἅ μοι ἔδωκεν ὁ θεός.
Quia ergo pueri communicauerunt carni & sanguini, &
14 ἐπεὶ οὖν τὰ παιδία κεκοινώνηκε σαρκὸς καὶ αἵματος, καὶ
ipse consimiliter participauit eisdem: vt per mortem
αὐτὸς παραπλησίως μετέσχε τῶν αὐτῶν, ἵνα διὰ τοῦ θανάτου
*aboleret robur habentem mortis, id est,
καταργήσῃ τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου, τουτέστι, τὸν
diabolum: Et liberaret hos quicunque timore mortis
15 διάβολον· καὶ ἀπαλλάξῃ τούτους ὅσοι φόβῳ θανάτου
per omne viuere obnoxii erant seruituti.
διὰ παντὸς τοῦ ζῆν ἔνοχοι ἦσαν δουλείας.
Non enim videlicet angelos apprehendit, sed semen
16 οὐ γὰρ δήπου ἀγγέλων ἐπιλαμβάνεται, ἀλλὰ σπέρματος
Abrahæ apprehendit. Vnde debuit per omnia
17 Ἀβραὰμ ἐπιλαμβάνεται. ὅθεν ὤφειλε κατὰ πάντα τοῖς
fratribus similari, vt misericors fieret, & fidelis pon-
ἀδελφοῖς ὁμοιωθῆναι, ἵνα ἐλεήμων γένηται, καὶ πιστὸς ἀρ-
tifex ea quæ ad Deum, ad expiandum peccata
χιερεὺς τὰ πρὸς τὸν θεόν, εἰς τὸ ἱλάσκεσθαι τὰς ἁμαρτίας
populi. In quo enim passus est ipse tentatus, potest
18 τοῦ λαοῦ. ἐν ᾧ γὰρ πέπονθεν αὐτὸς πειρασθείς, δύναται
tentatis auxiliari.
τοῖς πειραζομένοις βοηθῆσαι.

(Margin: ea; ea quæ audiuimus, obseruare; forte *qui; παραρρυέω; est; *preuaricatio; si; neglexerimus; sum; accepisset; eis qui audierunt; βεβαιόω; Deus orbem terræ futurũ; quo; *in quodam loco; μνημονεύω; *paulo minus; ἐλαττόω; ab; eo; *quòd subiecit; *qui modico quàm angeli minoratus est; γεύω; qui; adduxerat; *passionem; sanctificat; qui sanctificantur; *mei; *destrueret eũ qui habebat imperium; eos qui; ἀπαλλάττω; totam vitam; Nusquam; vt repropitiaret delicta; ἱλάσκομαι; eo in quo* & potens est & eis qui tentantur; πειράζω)

CAP. III. γ'

Vnde, fratres sancti, vocationis supercælestis participes, con-
1 Ὅθεν, ἀδελφοὶ ἅγιοι, κλήσεως ἐπουρανίου μέτοχοι, κατα-
siderate Apostolum & pontificem confessionis nostræ
νοήσατε τὸν ἀπόστολον καὶ ἀρχιερέα τῆς ὁμολογίας ἡμῶν

Iesum *Christum*, *Fidelem existentem* *facienti* illum, sicut & Moyses
ἰησοῦν χριστόν, πιστὸν ὄντα τῷ ποιήσαντι αὐτόν, ὡς καὶ μωϋσῆς 2
in omni domo eius. Amplioris enim gloriæ iste præ Moy-
ἐν ὅλῳ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ. πλείονος γὰρ δόξης οὗτος παρὰ μωϋ- 3
se dignus est habitus, quantò ampliorem honorem habet domus *con-*
σῆν ἠξίωται, καθ' ὅσον πλείονα τιμὴν ἔχει τοῦ οἴκου ὁ κατα-
struens. illam. Omnis namque domus *construitur* ab
σκευάσας αὐτόν· πᾶς γὰρ οἶκος κατασκευάζεται ὑπό 4
aliquo. *at* omnia *construens*, Deus. Et Moyses
τινος. ὁ δὲ τὰ πάντα κατασκευάσας, θεός. καὶ μωϋσῆς 5
quidem fidelis in tota domo eius, tanquam famulus, in testimonium
μὲν πιστὸς ἐν ὅλῳ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, ὡς θεράπων, εἰς μαρτύριον
dicendorum: Christus verò tanquã filius in domo sua,
τῶν λαληθησομένων· χριστὸς δὲ ὡς υἱὸς ἐπὶ τὸν οἶκον αὐτοῦ, 6
cuius domus sumus nos, si fiduciam & *gloriationem*
οὗ οἶκός ἐσμεν ἡμεῖς, ἐάνπερ τὴν παῤῥησίαν καὶ τὸ καύχημα τῆς
spei vsque ad finem firmam retineamus. *Ideo* sicut
ἐλπίδος μέχρι τέλους βεβαίαν κατάσχωμεν. διὸ καθὼς 7
dicit spiritus sanctus, Hodie si vocem eius au-
λέγει τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, σήμερον ἐὰν τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκού-
dieritis, *Ne obdurate* corda vestra, sicut in exa-
σητε, μὴ σκληρύνητε τὰς καρδίας ὑμῶν, ὡς ἐν τῷ πα- 8
cerbatione, secundum diem tentationis in deserto,
ραπικρασμῷ, κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ πειρασμοῦ ἐν τῇ ἐρήμῳ,
Vbi tentauerunt me patres vestri, probauerunt *me*, &
οὗ ἐπείρασάν με οἱ πατέρες ὑμῶν, ἐδοκίμασάν με, καὶ 9
viderunt opera mea quadraginta annis. *Ideo* infensus fui
εἶδον τὰ ἔργα μου τεσσαράκοντα ἔτη. διὸ προσώχθισα 10
generationi huic, & dixi, Semper errant corde: ipsi autem
τῇ γενεᾷ ἐκείνῃ, καὶ εἶπα, ἀεὶ πλανῶνται τῇ καρδίᾳ· αὐτοὶ δὲ
non cognouerunt vias meas. *Vt* iuraui in ira mea, Si
οὐκ ἔγνωσαν τὰς ὁδούς μου. ὡς ὤμοσα ἐν τῇ ὀργῇ μου, εἰ 11
introibunt in requiem meam. Videte,
εἰσελεύσονται εἰς τὴν κατάπαυσίν μου. βλέπετε, ἀ- 12
fratres, ne *quando erit* in aliquo vestrum cor malum, incredulitatis, in
δελφοί, μήποτε ἔσται ἔν τινι ὑμῶν καρδία πονηρὰ, ἀπιστίας, ἐν
discedere à Deo viuo. Sed adhortamini
τῷ ἀποστῆναι ἀπὸ θεοῦ ζῶντος· ἀλλὰ παρακαλεῖτε 13
vosmetipsos per *vnumquemque diem*, *vsque quo* hodie cognominatur:
ἑαυτοὺς καθ' ἑκάστην ἡμέραν, ἄχρις οὗ τὸ σήμερον καλεῖται·
vt non obduretur quis ex vobis *deceptione* peccati.
ἵνα μὴ σκληρυνθῇ τις ἐξ ὑμῶν ἀπάτῃ τῆς ἁμαρτίας·
Participes enim effecti sumus Christi, si *modò* initium
μέτοχοι γὰρ γεγόναμεν τοῦ χριστοῦ, ἐάνπερ τὴν ἀρχὴν τῆς 14
substantiæ vsque ad finem firmum retineamus; *In*
ὑποστάσεως μέχρι τέλους βεβαίαν κατάσχωμεν, ἐν τῷ 15
dici, Hodie si vocem eius audieritis, *ne obdu-*
λέγεσθαι, σήμερον ἐὰν τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσητε, μὴ σκληρύ-
rate corda vestra, quẽadmodũ in exacerbatione.
νητε τὰς καρδίας ὑμῶν, ὡς ἐν τῷ παραπικρασμῷ.
Quidam enim audientes exacerbauerunt: sed non *omnes* e-
τινὲς γὰρ ἀκούσαντες παρεπίκραναν, ἀλλ' οὐ πάντες οἱ ἐξ- 16
gressi ex Aegypto per Moysen. Quibus autem infensus est
ελθόντες ἐξ αἰγύπτου διὰ μωσέως. τίσι δὲ προσώχθισε 17
quadraginta annis? nonne *peccantibus*, quorum *corpora ce-*
τεσσαράκοντα ἔτη; οὐχὶ τοῖς ἁμαρτήσασιν, ὧν τὰ κῶλα ἔπε-
ciderunt in deserto? quibus autem iurauit non introire in
σεν ἐν τῇ ἐρήμῳ; τίσι δὲ ὤμοσε μὴ εἰσελεύσεσθαι εἰς τὴν 18
requiem ipsius, *si non incredulis*? Et vi-
κατάπαυσιν αὐτοῦ, εἰ μὴ τοῖς ἀπειθήσασι; καὶ βλέπο- 19
demus quia non potuerunt introire propter incredulitatem.
μεν ὅτι οὐκ ἠδυνήθησαν εἰσελθεῖν δι' ἀπιστίαν.

Margin: Qui fidelis est ei qui fecit · qui fabricauit · fabricatur · qui autem creauit, est. · erat · eorum quæ dicenda erant: · quæ · gloriam · Quapropter · Nolite obdurare · Propter quod · πλανάω · Quibus · forte sit · discedendi · ἀφίσημι · singulos dies, donec · fallacia · tamen · eius · Dum dicitur, · nolite obdurare · illa · vniuersi qui profecti sunt · illis qui peccauerunt, · cadauera prostrata sunt · ὀμόω · nisi illis qui increduli fuerunt? · δύναμαι

CAP. IIII. δ

Timeamus ergo ne *quandoque* relicta pollicitatione
Φοβηθῶμεν οὖν μήποτε καταλειπομένης ἐπαγγελίας 1
introeundi in requiem eius, existimetur aliquis ex vobis *de-*
εἰσελθεῖν εἰς τὴν κατάπαυσιν αὐτοῦ, δοκῇ τις ἐξ ὑμῶν ὑστερη-
fici. Etenim *sumus euangelizati*, quemadmodum &
κέναι. καὶ γάρ ἐσμεν εὐηγγελισμένοι, καθάπερ κἀ- 2
illi. sed non profuit sermo auditus illis, non ad-
κεῖνοι· ἀλλ' οὐκ ὠφέλησεν ὁ λόγος τῆς ἀκοῆς ἐκείνους, μὴ συγ-
mistis fidei *audientibus*. Ingrediemur enim
κεκραμένους τῇ πίστει τοῖς ἀκούσασιν. εἰσερχόμεθα γὰρ 3
in requiem *credentes*, quemadmodum dixit, Sicut iu-
εἰς τὴν κατάπαυσιν οἱ πιστεύσαντες, καθὼς εἴρηκεν, ὡς ὤ-
raui in ira mea, si introibunt in requiem
μοσα ἐν τῇ ὀργῇ μου, εἰ εἰσελεύσονται εἰς τὴν κατάπαυσίν
meam: & quidem operibus *à fundatione* mundi *genitis*.
μου· καίτοι τῶν ἔργων ἀπὸ καταβολῆς κόσμου γενηθέντων·
Dixit enim *alicubi* de septima sic, Et requieuit
εἴρηκε γάρ που περὶ τῆς ἑβδόμης οὕτως, καὶ κατέπαυσεν ὁ 4
Deus *in* die septima ab omnibus operibus suis.
θεὸς ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ.
Et in isto rursum, Si introibunt in re-
καὶ ἐν τούτῳ πάλιν, εἰ εἰσελεύσονται εἰς τὴν κατάπαυ- 5
quiem meam. Quoniam ergo superest quosdam introire in
σίν μου. ἐπεὶ οὖν ἀπολείπεταί τινας εἰσελθεῖν εἰς 6
illam, & *ipsi prius annuntiatione moniti* non introierunt propter
αὐτὴν, καὶ οἱ πρότερον εὐαγγελισθέντες οὐκ εἰσῆλθον δι'
incredulitatem. Iterum quendam terminat diem, hodie, in Dauid,
ἀπείθειαν· πάλιν τινὰ ὁρίζει ἡμέραν, σήμερον, ἐν δαβὶδ, 7
dicens, Post tantum *tempus*, sicut *dictum est*, Hodie si
λέγων, μετὰ τοσοῦτον χρόνον, καθὼς εἴρηται, σήμερον ἐὰν
vocem eius audieritis, *ne obdurate* corda vestra.
τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσητε, μὴ σκληρύνητε τὰς καρδίας ὑμῶν.
Si *enim* eis Iesus requiem præstitisset, *non vtique* de alia lo-
εἰ γὰρ αὐτοὺς ἰησοῦς κατέπαυσεν, οὐκ ἂν περὶ ἄλλης ἐλά- 8
queretur post *hæc* die. Itaque relinquitur sabba-
λει μετὰ ταῦτα ἡμέρας. ἄρα ἀπολείπεται σαββα- 9
tismus populo Dei. *Nam* ingressus in re-
τισμὸς τῷ λαῷ τοῦ θεοῦ. ὁ γὰρ εἰσελθὼν εἰς τὴν κα- 10
quiem eius, etiam ipse requieuit ab operibus suis,
τάπαυσιν αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς κατέπαυσεν ἀπὸ τῶν ἔργων αὐτοῦ,
sicut à *propriis* Deus. *Studeamus* ergo
ὥσπερ ἀπὸ τῶν ἰδίων ὁ θεός. σπουδάσωμεν οὖν 11
ingredi in illam requiem, vt ne in idipsum
εἰσελθεῖν εἰς ἐκείνην τὴν κατάπαυσιν, ἵνα μὴ ἐν τῷ αὐτῷ
quis exemplum incidat incredulitatis. Viuus enim sermo
τις ὑποδείγματι πέσῃ τῆς ἀπειθείας. ζῶν γὰρ ὁ λόγος 12
Dei, & efficax, & penetrabilior *super omnem gla-*
τοῦ θεοῦ, καὶ ἐνεργὴς, καὶ τομώτερος ὑπὲρ πᾶσαν μάχαι-
dium ancipitem, & pertingens vsque ad diuisionem animæ*que* ac
ραν δίστομον, καὶ διϊκνούμενος ἄχρι μερισμοῦ ψυχῆς τε καὶ
spiritus, compagum quoque ac medullarum, & discretor cogitationum
πνεύματος, ἁρμῶν τε καὶ μυελῶν, καὶ κριτικὸς ἐνθυμήσεων
& intentionum cordis. Et non est *creatura* inuisibilis in conspectu
καὶ ἐννοιῶν καρδίας· καὶ οὐκ ἔστι κτίσις ἀφανὴς ἐνώπιον 13
eius: omnia autem nuda & aperta oculis eius, ad quem nobis sermo. Habentes ergo ponti-
αὐτοῦ· πάντα δὲ γυμνὰ καὶ τετραχηλισμένα τοῖς ὀφθαλ-
μοῖς αὐτοῦ, πρὸς ὃν ἡμῖν ὁ λόγος. ἔχοντες οὖν ἀρχιε- 14
ficem magnum *penetrantem* cælos, Iesum filium Dei,
ρέα μέγαν διεληλυθότα τοὺς οὐρανοὺς, ἰησοῦν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ,
teneamus confessionem. Non enim habemus pontificem non
κρατῶμεν τῆς ὁμολογίας· οὐ γὰρ ἔχομεν ἀρχιερέα μὴ 15
potentem compati infirmitatibus nostris, tenta-
δυνάμενον συμπαθῆσαι ταῖς ἀσθενείαις ἡμῶν, πεπειραμέ-
tum autem per omnia *iuxta similitudinem* absque peccato.
νον δὲ κατὰ πάντα καθ' ὁμοιότητα χωρὶς ἁμαρτίας.
Adeamus ergo cum fiducia *throno*
προσερχώμεθα οὖν μετὰ παῤῥησίας τῷ θρόνῳ τῆς 16
gratiæ, vt *accipiamus* misericordiam, & gratiam inueniamus in *oportunum auxilium*.
χάριτος, ἵνα λάβωμεν ἔλεον, καὶ χάριν εὕρωμεν εἰς εὔκαιρον
βοήθειαν.

CAP. V. ε

Omnis namque pontifex ex hominibus assumptus, pro
πᾶς γὰρ ἀρχιερεὺς ἐξ ἀνθρώπων λαμβανόμενος, ὑπὲρ 1
hominibus constituitur *ea quæ* ad Deum, vt offerat do-
ἀνθρώπων καθίσταται τὰ πρὸς τὸν θεὸν, ἵνα προσφέρῃ δῶ-
na*que* & *victimas* pro peccatis. *Mensurate pati po-*
ρά τε καὶ θυσίας ὑπὲρ ἁμαρτιῶν· μετριοπαθεῖν δυ- 2
tens ignorantibus & errantibus, quoniam & ipse cir-
νάμενος τοῖς ἀγνοοῦσι καὶ πλανωμένοις, ἐπεὶ καὶ αὐτὸς περί-
cundatus est infirmitatem. Et propter *hanc* debet, quemadmodum pro
κειται ἀσθένειαν· καὶ διὰ ταύτην ὀφείλει καθὼς περὶ 3
populo, ita etiam pro semetipso offerre pro peccatis.
τοῦ λαοῦ, οὕτω καὶ περὶ ἑαυτοῦ προσφέρειν ὑπὲρ ἁμαρτιῶν.
Et non sibi*ipsi* quisquam sumit honorem, sed *vo-*
καὶ οὐχ ἑαυτῷ τις λαμβάνει τὴν τιμὴν, ἀλλὰ ὁ καλού- 4
catus à Deo, tanquam & Aaron.
μενος ὑπὸ τοῦ θεοῦ, καθάπερ καὶ ὁ ἀαρών·
Sic & Christus non semetipsum *glorificauit fieri pon-*
οὕτω καὶ ὁ χριστὸς οὐχ ἑαυτὸν ἐδόξασε γενηθῆναι ἀρ- 5
tificem, sed *locutus* ad eum, Filius meus es tu, ego ho-
χιερέα, ἀλλ' ὁ λαλήσας πρὸς αὐτὸν, υἱός μου εἶ σὺ, ἐγὼ σή-
die genui te. Quemadmodum & in alio dicit, Tu
μερον γεγέννηκά σε· καθὼς καὶ ἐν ἑτέρῳ λέγει, σὺ 6
sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedec.
ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα, κατὰ τὴν τάξιν μελχισεδέκ.
Qui in diebus carnis suæ, preces*que* & sup-
ὃς ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, δεήσεις τε καὶ ἱκε- 7
plicationes ad *potentem seruare* illum à morte, cum
τηρίας πρὸς τὸν δυνάμενον σώζειν αὐτὸν ἐκ θανάτου, μετὰ
clamore valido, & lachrymis offerens, & exau-
κραυγῆς ἰσχυρᾶς, καὶ δακρύων προσενέγκας, καὶ εἰσακου-
ditus pro reuerentia. Et *quamuis existens* filius, didicit ex
σθεὶς ἀπὸ τῆς εὐλαβείας· καίπερ ὢν υἱὸς, ἔμαθεν ἀφ' 8
iis quæ passus est, obedientiam: Et consummatus, factus est
ὧν ἔπαθε τὴν ὑπακοήν· καὶ τελειωθεὶς, ἐγένετο τοῖς 9
obtemperantibus sibi omnibus causa salutis æternæ:
ὑπακούουσιν αὐτῷ πᾶσιν αἴτιος σωτηρίας αἰωνίου·
Appellatus à Deo pontifex iuxta
προσαγορευθεὶς ὑπὸ τοῦ θεοῦ ἀρχιερεὺς κατὰ τὴν 10
ordinem Melchisedec. De quo *multus* nobis sermo &
τάξιν μελχισεδέκ. περὶ οὗ πολὺς ἡμῖν ὁ λόγος, καὶ 11
difficilis interpretatu dicere, quoniam *segnes* facti estis *auribus*.
δυσερμήνευτος λέγειν, ἐπεὶ νωθροὶ γεγόνατε ταῖς ἀκοαῖς.

Margin: dicendo, · temporis, · suprà · nolite obdurare · Nam · nunquam · hæc · Qui enim est · suis · Festinemus · est · πίπτω · omni gladio ancipiti, · vlla · sunt · qui penetrauit · τραχηλίζω · qui · possit · pro similitudine · ad thronum · consequamur · auxilio oportuno. · in iis, sunt · sacrificia · Qui cõdolere possit iis qui ignorant & errant, · πλανάω · ea · Nec · qui vocatur · clarificauit, vt pontifex fieret, · qui est · loco · es · γεννάω · que · eum qui possit saluum facere · εἰσακούω · est · sua · quidem cùm esset · μανθάνω · grandis · ininterpretabilis ad dicẽdum · imbecilles · ad audiendũ;

Etenim debentes esse magistri propter tempus, rur-
12 καὶ γὰρ ὀφείλοντες εἶναι διδάσκαλοι διὰ τὸν χρόνον, πά-
sum *opus habetis ad docendum vos quæ[f] elementa [l]ini-
λιν χρείαν ἔχετε τοῦ διδάσκειν ὑμᾶς τίνα τὰ στοιχεῖα τῆς ἀρ-
tij oraculorum Dei, & facti estis [f]opus *habentes la-
χῆς τῶν λογίων τοῦ θεοῦ, καὶ γεγόνατε χρείαν ἔχοντες γά-
ctc, & non solido cibo. Omnis enim *particeps la-
λακτος, καὶ οὐ στερεᾶς τροφῆς. 13 πᾶς γὰρ ὁ μετέχων γά-
ctis, expers sermonis iustitiæ: [u]infans enim est.
λακτος, ἄπειρος λόγου δικαιοσύνης· νήπιος γάρ ἐστι.
Perfectorum autem est solidus cibus, per habitum sen-
14 τελείων δέ ἐστιν ἡ στερεὰ τροφή, τῶν διὰ τὴν ἕξιν τὰ αἰ-
sus exercitatos [a]habentium ad discretionem boni
σθητήρια [a]γεγυμνασμένα ἐχόντων πρὸς διάκρισιν καλοῦ
que ac mali.
τε καὶ κακοῦ.

*cùm deberetis
*indigetis vt doceamini [f]sint
[l]exordii sermonum [f]quibus
*sit
*qui est
[l]est *paruulus
*eorum qui pro consuetudine
*habent
*γυμνάζω

CAP. VI. ϛ΄

Ideo intermittentes [f]initii Christi sermonem, ad per-
1 Διὸ ἀφέντες τὸν τῆς ἀρχῆς τοῦ Χριστοῦ λόγον, ἐπὶ τὴν τε-
fectionem feramur, non rursum fundamentum iacientes
λειότητα φερώμεθα, μὴ πάλιν θεμέλιον καταβαλλόμενοι
pœnitentiæ à mortuis operibus, & fidei ad Deum,
μετανοίας ἀπὸ νεκρῶν ἔργων, καὶ πίστεως ἐπὶ θεόν,
Baptismatum doctrinæ, impositionis quoque manuum, *resurrectionis
2 βαπτισμῶν διδαχῆς, ἐπιθέσεώς τε χειρῶν, ἀναστάσεώς
que mortuorum, & iudicij æterni. Et hoc faciemus,
τε νεκρῶν, καὶ κρίματος αἰωνίου. 3 καὶ τοῦτο ποιήσομεν,
siquidem permiserit Deus. Impossibile enim* semel [f]il-
ἐάνπερ ἐπιτρέπῃ ὁ θεός. 4 ἀδύνατον γὰρ τοὺς ἅπαξ φω-
lustratos, gustantesque donum cæleste, &
τισθέντας, [b]γευσαμένους τε τῆς δωρεᾶς τῆς ἐπουρανίου, καὶ
participes *factos Spiritus sancti, Et [f]pulchrum
μετόχους γενηθέντας πνεύματος ἁγίου, 5 καὶ καλὸν
gustantes Dei verbum, virtutesque [u]futuri seculi:
γευσαμένους θεοῦ ῥῆμα, δυνάμεις τε μέλλοντος αἰῶνος·
Et [l]prolapsos, rursus renouari ad pœnitentiam,
6 καὶ παραπεσόντας, πάλιν ἀνακαινίζειν εἰς μετάνοιαν,
rursum crucifigentes sibimetipsis filium Dei, & ostentui
ἀνασταυροῦντας ἑαυτοῖς τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, καὶ παραδειγμα-
habentes. Terra enim bibens super se sæpe
τίζοντας. 7 γῆ γὰρ ἡ πιοῦσα τὸν ἐπ᾽ αὐτῆς πολλάκις
venientem imbrem, & generans herbam opportunam illis *per
ἐρχόμενον ὑετόν, καὶ τίκτουσα βοτάνην εὔθετον ἐκείνοις δι᾽
quos & colitur, accipit benedictionem à Deo.
οὓς καὶ [c]γεωργεῖται, μεταλαμβάνει εὐλογίας ἀπὸ τοῦ θεοῦ·
Proferens autem spinas ac tribulos, reprobal[l], &
8 ἐκφέρουσα δὲ ἀκάνθας καὶ τριβόλους, ἀδόκιμος, καὶ
maledictioni proxima: cuius *finis in combustionem. Confidimus
κατάρας ἐγγύς· ἧς τὸ τέλος εἰς καῦσιν. 9 πεπείσμεθα
autem de vobis, [l]dilecti, meliora, & [u]proxima sa-
δὲ περὶ ὑμῶν, ἀγαπητοί, τὰ κρείττονα καὶ ἐχόμενα σωτη-
luti, [l]si & ita loquimur. Non enim iniustus Deus, [f]ob-
ρίας, εἰ καὶ οὕτω λαλοῦμεν· 10 οὐ γὰρ ἄδικος ὁ θεός, ἐπι-
liuisci operis vestri, & laboris dilectionis quā osten-
λαθέσθαι τοῦ ἔργου ὑμῶν, καὶ τοῦ κόπου τῆς ἀγάπης ἧς ἐνε-
distis in [f]nomen ipsius, ÿ qui ministrastis sanctis, &
δείξασθε εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, διακονήσαντες τοῖς ἁγίοις, καὶ
[l]ministrantes. Cupimus autem vnumquemque vestrum [u]idem
διακονοῦντες. 11 ἐπιθυμοῦμεν δὲ ἕκαστον ὑμῶν τὴν αὐ-
ostentare [f]studium, ad expletionem
τὴν ἐνδείκνυσθαι σπουδὴν πρὸς τὴν πληροφορίαν τῆς ἐλ-
spei vsque in finem: Vt non segnes efficiamini, *imitatores
πίδος ἄχρι τέλους· 12 ἵνα μὴ νωθροὶ γένησθε, μιμηταὶ
autem illorum per fidem & longanimitatem hæreditantium
δὲ τῶν διὰ πίστεως καὶ μακροθυμίας κληρονομούντων τὰς
promissiones. Namque Abrahæ [l]pollicitus
ἐπαγγελίας. 13 τῷ γὰρ ἀβραὰμ ἐπαγγειλάμενος ὁ
Deus, quoniam per neminem habuit* maiorem [f]iurare, iurauit per
θεός, ἐπεὶ κατ᾽ οὐδενὸς εἶχε μείζονος ὀμόσαι, [d]ὤμοσε καθ᾽
semetipsum, Dicens, [l]Certè benedicens benedicam te, &
ἑαυτοῦ, 14 λέγων, ἦ μὴν εὐλογῶν εὐλογήσω σε, καὶ
multiplicans multiplicabo te. Et sic longanimiter ferens,
πληθύνων πληθυνῶ σε· 15 καὶ οὕτω μακροθυμήσας
adeptus est repromissionem. Homines quidem enim per
[e]ἐπέτυχε τῆς ἐπαγγελίας. 16 ἄνθρωποι μὲν γὰρ κατὰ τοῦ
maiorem* iurant, & omnis [f]ipsis controuersiæ finis, ad
μείζονος ὀμνύουσι, καὶ πάσης αὐτοῖς ἀντιλογίας πέρας, εἰς
confirmationem, [u]iuramentum. In quo abundantius volens
βεβαίωσιν, ὁ ὅρκος. 17 ἐν ᾧ περισσότερον βουλόμενος ὁ
Deus ostendere hæredibus pollicitationis immo-
θεὸς ἐπιδεῖξαι τοῖς κληρονόμοις τῆς ἐπαγγελίας τὸ ἀμε-
bilitatem consilij sui, [l]interuenit iuramento: Vt per
τάθετον τῆς βουλῆς αὐτοῦ, ἐμεσίτευσεν ὅρκῳ· 18 ἵνα διὰ
duas res immobiles, in quibus impossibile[u] mentiri
δύο πραγμάτων ἀμεταθέτων, ἐν οἷς ἀδύνατον ψεύσασθαι
Deum, [f]fortem consolationem habeamus, [f]confugientes obti-
θεόν, ἰσχυρὰν παράκλησιν ἔχωμεν οἱ καταφυγόντες κρατῆ-
nere propositam spem. Quam sicut anchoram habemus
σαι τῆς προκειμένης ἐλπίδος· 19 ἣν ὡς ἄγκυραν ἔχομεν

*as
*est eos qui [f]sunt illuminati, gustauerunt etiam
[b]γεύομαι
*tacti sunt
[f]gustauerunt nihilominus bonum
[u]venturi
[l]prolapsi sunt,
*à quibus
[c]γεωργέω
[l]est,
maledicto
*consummatio
[l]dilectissimi,
[u]viciniora
[l]tametsi
[f]vt obliuiscatur
[f]nomine
[l]ministratis.
[u]eandem
[f]solicitudiné,
*verùm
eorum qui fide & patientia hæreditabunt
[l]promittens
*per quem
[f]iuraret,
[d]ὄμνυμι
[l]Nisi
[e]ἐπιτυγχάνω
[f]sui *eorum
[u]est
[l]interposuit iusiurandum:
[u]est
*fortissimū solatium
[f]qui confugimus ad tenendam

animæ tutamque ac firmam, & ingredientem ad
τῆς ψυχῆς ἀσφαλῆ τε καὶ βεβαίαν, καὶ εἰσερχομένην εἰς τὸ
interius velaminis: Vbi præcursor
20 ἐσώτερον τοῦ καταπετάσματος· ὅπου πρόδρομος
pro nobis introiuit Iesus, secundum ordinem Melchisedec pon-
ὑπὲρ ἡμῶν εἰσῆλθεν Ἰησοῦς, κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδὲκ ἀρ-
tifex factus in æternum.
χιερεὺς γενόμενος εἰς τὸν αἰῶνα.

*incedentem vsque interiora

CAP. VII. ζ΄

Hic enim Melchisedec, rex Salem, sacerdos Dei
1 Οὗτος γὰρ ὁ Μελχισεδέκ, βασιλεὺς Σαλήμ, ἱερεὺς τοῦ θεοῦ
summi, *occurrens Abrahæ regresso à
τοῦ ὑψίστου, ὁ [f]συναντήσας ἀβραὰμ ὑποστρέφοντι ἀπὸ τῆς
cæde regum, & [u]benedicens ei. Cui & de-
2 κοπῆς τῶν βασιλέων, καὶ εὐλογήσας αὐτόν, ᾧ καὶ δε-
cimas *ab omnibus partitus est Abraham. primùm quidem [u]inter-
κάτην ἀπὸ πάντων [g]ἐμέρισεν ἀβραάμ· πρῶτον μὲν ἑρμη-
pretatus rex iustitiæ, deinde autem & rex
νευόμενος βασιλεὺς δικαιοσύνης, ἔπειτα δὲ καὶ βασιλεὺς
Salem, quod est, rex pacis: Sine patre, sine matre,
3 Σαλήμ, ὅ ἐστι, βασιλεὺς εἰρήνης· ἀπάτωρ, ἀμήτωρ,
sine genealogia, neque initium dierum, neque vitæ finem habens:
ἀγενεαλόγητος, μήτε ἀρχὴν ἡμερῶν, μήτε ζωῆς τέλος ἔχων·
assimilatus autem filio Dei, manet sacerdos in per-
ἀφωμοιωμένος δὲ τῷ υἱῷ τοῦ θεοῦ, μένει ἱερεὺς εἰς τὸ διη-
petuum. Intuemini autem quantus hic[u], cui & decimas
4 νεκές. [o] θεωρεῖτε δὲ πηλίκος οὗτος, ᾧ καὶ δεκάτην ἀ-
Abraham dedit [u]ex manubiis ille patriarcha.
βραὰμ ἔδωκεν ἐκ τῶν ἀκροθινίων ὁ πατριάρχης.
Et illi quidem de filiis Leui sacerdotium accipientes,
5 καὶ οἱ μὲν ἐκ τῶν υἱῶν Λευῒ τὴν ἱερατείαν λαμβάνοντες,
mandatum habent [l]decimare populum secundum legem,
ἐντολὴν ἔχουσιν ἀποδεκατοῦν τὸν λαὸν κατὰ τὸν νόμον,
id est, [u]fratres suos, quanquam *egressos ex
τουτέστι, τοὺς ἀδελφοὺς αὐτῶν, καίπερ [a]ἐξεληλυθότας ἐκ τῆς
lumbo Abrahæ. *Ille autem non genealogizatus ex eis,
6 ὀσφύος ἀβραάμ. ὁ δὲ μὴ γενεαλογούμενος ἐξ αὐτῶν,
[f]decimauit Abraham, & [l]habentem repromissiones be-
δεδεκάτωκε τὸν ἀβραάμ, καὶ τὸν ἔχοντα τὰς ἐπαγγελίας εὐ-
nedixit. Sine autem *omni contradictione, [f]minus
7 λόγηκε. χωρὶς δὲ πάσης ἀντιλογίας, τὸ ἔλαττον
à [u]præstantiore benedicetur. Et hîc quidem decimas
8 ὑπὸ τοῦ κρείττονος εὐλογεῖται. καὶ ὧδε μὲν δεκάτας
morientes homines accipiunt: ibi autem [u]testatione
ἀποθνήσκοντες ἄνθρωποι λαμβάνουσιν· ἐκεῖ δὲ μαρτυρού-
dictus, quia viuit. Et (vt [l]verbum dicere) per Abraham, &
9 μενος, ὅτι ζῇ. καί, ὡς ἔπος εἰπεῖν, διὰ ἀβραάμ, καὶ
Leui [l]decimas *accipiens decimatus est. Adhuc enim in
10 Λευῒ ὁ δεκάτας λαμβάνων [b]δεδεκάτωται. ἔτι γὰρ ἐν τῇ
[f]lumbo patris erat, quando obuiauit ei Melchisedec.
ὀσφύϊ τοῦ πατρὸς ἦν, ὅτε συνήντησεν αὐτῷ ὁ Μελχισεδέκ.
Si quidem ergo consummatio per Leuiticum sacerdotium erat,
11 εἰ μὲν οὖν τελείωσις διὰ τῆς Λευϊτικῆς ἱερωσύνης ἦν, ὁ
(populus enim sub ipso legem accepit) quid adhuc [u]opus secundum or-
λαὸς γὰρ ἐπ᾽ αὐτῇ νενομοθέτητο· τίς ἔτι χρεία κατὰ τὴν τά-
dinem Melchisedec, alium surgere sacerdotem, & non secundum ordi-
ξιν Μελχισεδὲκ ἕτερον ἀνίστασθαι ἱερέα, καὶ οὐ κατὰ τὴν τά-
nem Aaron dici? Translato enim sacer-
12 ξιν ἀαρὼν λέγεσθαι; μετατιθεμένης γὰρ τῆς ἱερωσύ-
dotio, *ex necessitate & legis translatio [u]fit.
νης, ἐξ ἀνάγκης καὶ νόμου μετάθεσις γίνεται.
In [l]quem enim dicuntur hæc, *tribus alterius particeps fuit, de
13 ἐφ᾽ ὃν γὰρ λέγεται ταῦτα, φυλῆς ἑτέρας μετέσχηκεν, ἀφ᾽
qua nullus *attendit altari. Manifestum [l]enim
14 ἧς οὐδεὶς [b]προσέσχηκε τῷ θυσιαστηρίῳ. πρόδηλον γὰρ
quòd ex Iuda ortus sit Dominus noster: in quam tribum nihil
ὅτι ἐξ Ἰούδα [c]ἀνατέταλκεν ὁ κύριος ἡμῶν, εἰς ἣν φυλὴν οὐδὲν
de *sacerdotio Moyses locutus est. Et amplius adhuc
15 περὶ ἱερωσύνης Μωσῆς ἐλάλησε· καὶ περισσότερον ἔτι
manifestum est, si secundum similitudinem Melchisedec exur-
κατάδηλόν ἐστιν, εἰ κατὰ τὴν ὁμοιότητα Μελχισεδὲκ ἀνίστα-
gat sacerdos alius: Qui non secundū legem mandati carnalis
16 ται ἱερεὺς ἕτερος· ὃς οὐ κατὰ νόμον ἐντολῆς σαρκικῆς
factus est, sed secundum virtutem vitæ insolubilis.
γέγονεν, ἀλλὰ κατὰ δύναμιν ζωῆς ἀκαταλύτου·
Contestatur enim, Quoniā tu[l]sacerdos in æternum, secundum ordinem
17 μαρτυρεῖ γάρ, ὅτι σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν
Melchisedec. [f]Abrogatio quidem enim fit præcedentis
18 Μελχισεδέκ. ἀθέτησις μὲν γὰρ γίνεται προαγούσης
mandati, propter eius infirmitatem & inutilitatem.
ἐντολῆς, διὰ τὸ αὐτῆς ἀσθενὲς καὶ ἀνωφελές.
Nihil enim [l]perfecit lex: introductio verò melioris
19 οὐδὲν γὰρ [d]ἐτελείωσεν ὁ νόμος, ἐπεισαγωγὴ δὲ κρείττονος
spei, per quam proximamus [u]Deo. Et [l]quatenus non
20 ἐλπίδος, δι᾽ ἧς ἐγγίζομεν τῷ θεῷ. καὶ καθ᾽ ὅσον οὐ
sine iureiurando: (illi quidē enim sine iureiurando sunt sacerdotes
χωρὶς ὁρκωμοσίας· οἱ μὲν γὰρ χωρὶς ὁρκωμοσίας εἰσὶν ἱερεῖς
facti: Hic autem cum iureiurando per [u]dicentem
21 γεγονότες· ὁ δὲ μετὰ ὁρκωμοσίας, διὰ τοῦ λέγοντος

*qui obuiauit
[f]συναντάω
[u]benedixit
*omniū diuisit
[u]qui interpretatur
[g]μερίζω
[u]sit,
[o]ἐν ᾧ ὅτι καὶ τ᾽ ἀβραὰμ προετιμήθη.
*de præcipuis
[l]decimas sumere à populo
[u]à fratribus suis,
*& ipsi exierint de lumbis
[a]ἐξέρχομαι
*Cuius autem generatio non annumeratur
in [f]decimas sumpsit ab
[l]hunc qui habebat
*vlla [f]quod est
[u]meliore
[u]contestatur,
[l]ita dictum sit)
[l]qui *accepit
[b]δεκατόω
[f]lumbis
[u]necessariū fuit
*necesse est vt
[u]fiat.
[l]quo
*de alia tribu est,
*altario præsto fuit. [l]est
[b]προσέχω
[c]ἀνατέλλω
*sacerdotibus
les
[f]Reprobatio
[l]ad perfectum adduxit
[d]τελειόω
[u]ad Deum.
[l]quantum est
(alij
*eum qui dixit

ad illum, Iurauit Dominus, & non *pœnitentia ducetur:* tu
πρὸς αὐτόν, ὤμοσε κύριος, καὶ οὐ μεταμεληθήσεται, σὺ
sacerdos in æternum, *(secundum ordinem Melchisedec.)*
ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν μελχισεδέκ.
In tantum *præstantioris* testamenti factus est sponsor Iesus.
22 κατὰ τοσοῦτον κρείττονος διαθήκης γέγονεν ἔγγυος ἰησοῦς.
Et illi quidem plures sunt facti sacerdotes, *propter* morte
23 καὶ οἱ μὲν πλείονές εἰσι γεγονότες ἱερεῖς, διὰ τὸ θανάτῳ
prohiberi permanere: Hic autem *propter manere eum* in
24 κωλύεσθαι παραμένειν· ὁ δὲ, διὰ τὸ μένειν αὐτὸν εἰς
æternum, sempiternum habet sacerdotium. Vnde &
25 τὸν αἰῶνα, ἀπαράβατον ἔχει τὴν ἱερωσύνην· ὅθεν καὶ
saluare in perpetuum potest accedentes per
σώζειν εἰς τὸ παντελὲς δύναται τοὺς προσερχομένους δι᾽
ipsum *Deo:* semper viuens ad interpellandum pro *eis.*
αὐτοῦ τῷ θεῷ· πάντοτε ζῶν εἰς τὸ ἐντυγχάνειν αὐτῶν.
Talis enim *nobis* decebat pontifex, sanctus, innocens, impol-
26 Τοιοῦτος γὰρ ἡμῖν ἔπρεπεν ἀρχιερεὺς, ὅσιος, ἄκακος, ἀμίαν-
lutus, segregatus à peccatoribus, & excelsior
τος, κεχωρισμένος ἀπὸ τῶν ἁμαρτωλῶν, καὶ ὑψηλότερος τῶν
cælis factus: Qui non habet quotidie necessi-
27 οὐρανῶν γενόμενος· ὃς οὐκ ἔχει καθ᾽ ἡμέραν ἀνάγ-
tatem (quemadmodũ sacerdotes) priùs pro *propriis peccatis*
κην, ὥσπερ οἱ ἀρχιερεῖς, πρότερον ὑπὲρ τῶν ἰδίων ἁμαρτιῶν
hostias offerre, deinde populi. hoc enim fecit se-
θυσίας ἀναφέρειν, ἔπειτα τῶν τοῦ λαοῦ. τοῦτο γὰρ ἐποίησεν ἐφά-
mel, *seipsum offerens.* Lex enim homines con-
28 παξ, ἑαυτὸν ἀνενέγκας. ὁ νόμος γὰρ ἀνθρώπους κα-
stituit *pontifices,* habentes infirmitatem: sermo autem iuris-
θίστησιν ἀρχιερεῖς, ἔχοντας ἀσθένειαν· ὁ λόγος δὲ τῆς ὁρκω-
iurandi *eius quod* post legem, filium in æternum perfectum.
μοσίας τῆς μετὰ τὸν νόμον, υἱὸν εἰς τὸν αἰῶνα τετελειωμένον.

pœnitebit eũ: ‖ μεταμέλομαι ‖ melioris ‖ alii ‖ idcirco quòd ‖ prohiberentur ‖ eo quòd maneat ‖ semet ‖ ad Deum: ‖ nobis. ‖ vt nobis esset ‖ suis delictis ‖ pro ‖ se offerendo. ‖ sacerdotes ‖ qui est ‖ τελειόω

CAP. VIII. η´

Capitulum autem super *dictis,* Talem habemus pon-
1 Κεφάλαιον δὲ ἐπὶ τοῖς λεγομένοις, τοιοῦτον ἔχομεν ἀρ-
ficem, qui consedit in dextera sedis magnitudinis
χιερέα, ὃς ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ θρόνου τῆς μεγαλωσύνης
in cælis: Sanctorum minister, & tabernaculi
2 ἐν τοῖς οὐρανοῖς· τῶν ἁγίων λειτουργὸς, καὶ τῆς σκηνῆς
veri, quod fixit Dominus, & non homo.
τῆς ἀληθινῆς, ἣν ἔπηξεν ὁ κύριος, καὶ οὐκ ἄνθρωπος.
Omnis enim pontifex ad offerendum muneraque & hostias
3 πᾶς γὰρ ἀρχιερεὺς εἰς τὸ προσφέρειν δῶρά τε καὶ θυσίας
constituitur: vnde necesse habere aliquid & hunc quod offerat.
καθίσταται· ὅθεν ἀναγκαῖον ἔχειν τι καὶ τοῦτον ὃ προσενέγκῃ.
Si *quidem enim* esset super terram, nec *vtique* esset sacerdos, *existentibus sacerdotibus*
4 εἰ μὲν γὰρ ἦν ἐπὶ γῆς, οὐδ᾽ ἂν ἦν ἱερεὺς, ὄντων τῶν ἱερέων
offerentibus secundum legem munera: Qui
5 τῶν προσφερόντων κατὰ τὸν νόμον τὰ δῶρα· οἵτινες
exemplari & vmbræ deseruiunt cælestium: sicut
ὑποδείγματι καὶ σκιᾷ λατρεύουσι τῶν ἐπουρανίων· καθὼς
responso edoctus est Moyses, futurus absoluere tabernaculum, Vide
κεχρημάτισται μωυσῆς μέλλων ἐπιτελεῖν τὴν σκηνήν, ὅρα
(*enim* inquit) *facies* omnia secundum exemplar ostensum tibi
γάρ φησι, ποιήσεις πάντα κατὰ τὸν τύπον τὸν δειχθέντα σοι
in monte. Nunc autem *excellentius* sortitus est mini-
6 ἐν τῷ ὄρει. νυνὶ δὲ διαφορωτέρας τέτυχε λειτουρ-
sterium, quanto melioris est testamenti mediator, quod in
γίας, ὅσῳ κρείττονός ἐστι διαθήκης μεσίτης, ἥτις ἐπὶ
melioribus repromissionibus sancitum est. Si *enim* prius
7 κρείττοσιν ἐπαγγελίαις νενομοθέτηται. εἰ γὰρ ἡ πρώτη
illud *esset inculpabile,* non vtique secundi inquireretur locus:
ἐκείνη ἦν ἄμεμπτος, οὐκ ἂν δευτέρας ἐζητεῖτο τόπος.
Vituperans enim eos, dicit, Ecce dies venient, dicit
8 μεμφόμενος γὰρ αὐτοῖς λέγει, ἰδοὺ ἡμέραι ἔρχονται, λέγει
Dominus, & consummabo super domum Israel, & super do-
κύριος, καὶ συντελέσω ἐπὶ τὸν οἶκον ἰσραὴλ, καὶ ἐπὶ τὸν οἶ-
mum Iuda testamentum nouum: Non secundum testamentum
9 κον ἰούδα διαθήκην καινήν· οὐ κατὰ τὴν διαθήκην
quod feci patribus eorum in die *apprehendente me*
ἣν ἐποίησα τοῖς πατράσιν αὐτῶν ἐν ἡμέρᾳ ἐπιλαβομένου μου
manum eorum, *educere* illos de terra Aegypti: quoniam
τῆς χειρὸς αὐτῶν, ἐξαγαγεῖν αὐτοὺς ἐκ γῆς αἰγύπτου· ὅτι
ipsi non permanserunt in testamento meo, & ego neglexi eos,
αὐτοὶ οὐκ ἐνέμειναν ἐν τῇ διαθήκῃ μου, κἀγὼ ἠμέλησα αὐτῶν,
dicit Dominus. Quia hoc testamentum quod disponam
10 λέγει κύριος. ὅτι αὕτη ἡ διαθήκη ἣν διαθήσομαι τῷ
domui Israel post dies illos, dicit Dominus, *Dans*
οἴκῳ ἰσραὴλ μετὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας, λέγει κύριος, διδοὺς
leges meas in mentem eorum, & in corde eorum
νόμους μου εἰς τὴν διάνοιαν αὐτῶν, καὶ ἐπὶ καρδίας αὐτῶν
superscribam eas: & ero eis in Deum, & ipsi erunt
ἐπιγράψω αὐτούς· καὶ ἔσομαι αὐτοῖς εἰς θεὸν, καὶ αὐτοὶ ἔσον-
mihi in populum. Et non *docebunt* vnusquisque
11 ταί μοι εἰς λαόν. καὶ οὐ μὴ διδάξωσιν ἕκαστος τὸν
ciuem suum, & vnusquisque fratrem suum, dicens, Cognosce
πολίτην αὐτοῦ, καὶ ἕκαστος τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, λέγων, γνῶθι

ea quæ dicuntur, ‖ πηγνύω καὶ πήγνυμι ‖ est ‖ ergo ‖ cùm essent qui offerrent ‖ responsum est Moysi, cùm cõsummaret ‖ χρηματίζομαι ‖ facito ‖ quod est ‖ δείκνυμι ‖ melius ‖ & ‖ Nam ‖ νομοθετέω ‖ culpa vacasset, ‖ illa quà apprehendi ‖ vt educerem ‖ ἀμελέω ‖ est ‖ Dando ‖ docebis ‖ proximum

Dominum: quoniam omnes scient me, à *paruo eorum* vsq; ad
τὸν κύριον· ὅτι πάντες εἰδήσουσί με, ἀπὸ μικροῦ αὐτῶν ἕως
magnum eorum: Quia propitius ero *iniustitiis* eorum,
12 μεγάλου αὐτῶν· ὅτι ἵλεως ἔσομαι ταῖς ἀδικίαις αὐτῶν,
& peccatorum eorum, *& iniquitatum eorum* non memo-
καὶ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν, καὶ τῶν ἀνομιῶν αὐτῶν οὐ μὴ μνη-
rabor *adhuc.* *In dicere* nouum, veterauit prius.
13 σθῶ ἔτι. ἐν τῷ λέγειν καινὴν, πεπαλαίωκε τὴν πρώ-
at antiquatum & senescens, prope *euanescentiam.*
την. τὸ δὲ παλαιούμενον καὶ γηράσκον, ἐγγὺς ἀφανισμοῦ.

minore ‖ maiorem ‖ iniquitatibus ‖ iam. Dicendo autem ‖ παλαιόω ‖ quod autẽ antiquatur & senescit, ‖ interitum est.

CAP. IX. θ´

Habuit quidem *ergo* & prius *tabernaculum* iustificationes culturæ,
1 Εἶχε μὲν οὖν καὶ ἡ πρώτη σκηνὴ δικαιώματα λατρείας,
illudque sanctum *mundanum.* Tabernaculum enim *apparatum* est
2 τό, τε ἅγιον κοσμικόν. σκηνὴ γὰρ κατεσκευάσθη ἡ
primum, in quo candelabra, & mensa, & propositio
πρώτη, ἐν ᾗ ἥτε λυχνία, καὶ ἡ τράπεζα, καὶ ἡ πρόθεσις
panum, quæ dicitur Sancta. Post autem secundum
3 τῶν ἄρτων, ἥτις λέγεται ἁγία. μετὰ δὲ τὸ δεύτερον
velamentum, tabernaculum, *dictum* Sancta sanctorum.
καταπέτασμα, σκηνὴ, ἡ λεγομένη ἅγια ἁγίων·
Aureum habens thuribulum, & arcam te-
4 χρυσοῦν ἔχουσα θυμιατήριον, καὶ τὴν κιβωτὸν τῆς δια-
stamenti circuntectam *vndique* auro, in qua vrna
θήκης περικεκαλυμμένην πάντοθεν χρυσίῳ, ἐν ᾗ στάμνος
aurea, habens manna, & virga Aaron *germinata,*
χρυσῆ, ἔχουσα τὸ μάννα, καὶ ἡ ῥάβδος ἀαρὼν ἡ βλαστήσασα,
& tabulæ testamenti. Super *autem* eam Che-
5 καὶ αἱ πλάκες τῆς διαθήκης· ὑπεράνω δὲ αὐτῆς χε-
rubim gloriæ, obumbrantia propitiatorium. de quibus non
ρουβὶμ δόξης, κατασκιάζοντα τὸ ἱλαστήριον· περὶ ὧν οὐκ
est modò dicendum per *partes.* His verò ita com-
6 ἔστι νῦν λέγειν κατὰ μέρος. τούτων δὲ οὕτω κατε-
positis, in quidem priori tabernaculo semper introi-
σκευασμένων, εἰς μὲν τὴν πρώτην σκηνὴν διὰ παντὸς εἰσία-
bant sacerdotes, *cultus* consummantes. In autem
7 σιν οἱ ἱερεῖς, τὰς λατρείας ἐπιτελοῦντες· εἰς δὲ τὴν
secundo, semel in anno solus pontifex, non sine san-
δευτέραν, ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ μόνος ὁ ἀρχιερεὺς, οὐ χωρὶς αἵ-
guine, quem offert pro *seipso* & populi *ignorantiis.*
ματος, ὃ προσφέρει ὑπὲρ ἑαυτοῦ καὶ τῶν τοῦ λαοῦ ἀγνοημάτων.
Hoc significante spiritu sancto, nondum propa-
8 τοῦτο δηλοῦντος τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου, μήπω πεφα-
latam esse sanctorum viam, adhuc priore tabernaculo ha-
νερῶσθαι τὴν τῶν ἁγίων ὁδὸν, ἔτι τῆς πρώτης σκηνῆς ἐχού-
bente statum. Quæ parabola *in hoc tempus præ-*
9 σης στάσιν· ἥτις παραβολὴ εἰς τὸν καιρὸν τὸν ἐνεστη-
sens, iuxta *quod* muneraque & hostiæ offeruntur, non *po-*
κότα, καθ᾽ ὃν δῶρά τε καὶ θυσίαι προσφέρονται, μὴ δυνά-
tentes iuxta conscientiam *perficere cultorem:*
μεναι κατὰ συνείδησιν τελειῶσαι τὸν λατρεύοντα,
Solummodo in cibis & potibus, & variis baptis-
10 μόνον ἐπὶ βρώμασι καὶ πόμασι, καὶ διαφόροις βαπτισ-
matibus, & iustitiis carnis, vsque ad tempus correctionis
μοῖς, καὶ δικαιώμασι σαρκὸς, μέχρι καιροῦ διορθώσεως
impositis. Christus autem *adueniens* pontifex
11 ἐπικείμενα. χριστὸς δὲ παραγενόμενος ἀρχιερεὺς τῶν
futurorum bonorum, per *maius* & perfectius taberna-
μελλόντων ἀγαθῶν, διὰ τῆς μείζονος καὶ τελειοτέρας σκη-
culum, non manufactum, id est, non huius creationis,
νῆς, οὐ χειροποιήτου, τουτέστιν, οὐ ταύτης τῆς κτίσεως·
Neque per sanguinem hircorum *&* vitulorum, per *autem* proprium sangui-
12 οὐδὲ δι᾽ αἵματος τράγων καὶ μόσχων, διὰ δὲ τοῦ ἰδίου αἵμα-
nem introiuit semel in Sancta, *æternam redemptionem inue-*
τος εἰσῆλθεν ἐφάπαξ εἰς τὰ ἅγια, αἰωνίαν λύτρωσιν εὑρά-
niens. Si enim sanguis taurorum & hircorum, & cinis
13 μενος. εἰ γὰρ τὸ αἷμα ταύρων καὶ τράγων, καὶ σποδὸς
vitulæ *aspergens* inquinatos, sanctificat ad
δαμάλεως ῥαντίζουσα τοὺς κεκοινωμένους, ἁγιάζει πρὸς
carnis emundationem: Quantò magis sanguis
14 τὴν τῆς σαρκὸς καθαρότητα· πόσῳ μᾶλλον τὸ αἷμα
Christi, qui per Spiritum *æternum* semetipsum obtulit
τοῦ χριστοῦ, ὃς διὰ πνεύματος αἰωνίου ἑαυτὸν προσήνεγκεν
inculpatum Deo, *purgabit* conscientiam nostram à mor-
ἄμωμον τῷ θεῷ, καθαριεῖ τὴν συνείδησιν ἡμῶν ἀπὸ νε-
tuis operibus, ad seruiendum Deo viuenti?
κρῶν ἔργων, εἰς τὸ λατρεύειν θεῷ ζῶντι;
Et *propter hoc* testamenti noui mediator est, vt mor-
15 καὶ διὰ τοῦτο διαθήκης καινῆς μεσίτης ἐστὶν, ὅπως θανά-
te intercedente, in redemptionem earũ quæ sub priori testamento
του γενομένου, εἰς ἀπολύτρωσιν τῶν ἐπὶ τῇ πρώτῃ διαθήκῃ
transgressionum, repromissionem accipiant vocati,
παραβάσεων, τὴν ἐπαγγελίαν λάβωσιν οἱ κεκλημένοι, τῆς
æternæ hæreditatis. Vbi enim testamentum, *mortem*
16 αἰωνίου κληρονομίας. ὅπου γὰρ διαθήκη, θάνατον
necesse *ferri* testatoris: Testamentum enim in mor-
17 ἀνάγκη φέρεσθαι τοῦ διαθεμένου· διαθήκη γὰρ ἐπὶ νε-
tuis *ratum, quandoquidem nunquam* valet dum viuit *testator.*
κροῖς βεβαία, ἐπεὶ μήποτε ἰσχύει ὅτε ζῇ ὁ διαθέμενος.

& seculare. ‖ factum ‖ κατασκευάζω ‖ erant ‖ quod dicitur ‖ ex omni parte ‖ περικαλύπτω ‖ quæ fronduerat, ‖ que erant ‖ singula. ‖ sacrificiorum officia ‖ sua ‖ ignorantia. ‖ φαίνομαι ‖ est temporis instantis, ‖ quam ‖ quæ possunt ‖ perfectum facere seruientẽ: ‖ in ‖ assistens ‖ amplius ‖ aut ‖ sed ‖ æterna redemptione inuenta. ‖ εὑρίσκω ‖ aspersus, ‖ ῥαντίζω ‖ sanctum ‖ immaculatum ‖ emundabit ‖ ideo ‖ erant ‖ prævaricationum, ‖ qui sunt ‖ est, mors ‖ est intercedat ‖ cõfirmatũ est: alioquin nẽdũ ‖ qui testat est

Vnde nec primum sine sanguine dedicatum est.
ὅθεν οὐδ' ἡ πρώτη χωρὶς αἵματος ἐγκεκαίνισται. 18
Exposito enim omni mandato secundum legem à Moyse
λαληθείσης γὰρ πάσης ἐντολῆς κατὰ νόμον ὑπὸ μωϋσέως 19
vniuerso populo, accipiens sanguinem vitulorum & hircorum cum
παντὶ τῷ λαῷ, λαβὼν τὸ αἷμα τῶν μόσχων καὶ τράγων μετὰ
aqua, & lana coccinea, & hyssopo, ipsum quoque librum,
ὕδατος, καὶ ἐρίου κοκκίνου, καὶ ὑσσώπου, αὐτό τε τὸ βιβλίον
& omnem populum aspersit. Dicens, Hic sanguis
καὶ πάντα τὸν λαὸν ἐρράντισε, λέγων, τοῦτο τὸ αἷμα 20
testamenti, quod mandauit ad vos Deus.
τῆς διαθήκης, ἧς ἐνετείλατο πρὸς ὑμᾶς ὁ θεός.
Etiam tabernaculum autem, & omnia vasa mini-
καὶ τὴν σκηνὴν δέ, καὶ πάντα τὰ σκεύη τῆς λειτουρ- 21
sterij, sanguine similiter aspersit. Et pene in san-
γίας, τῷ αἵματι ὁμοίως ἐρράντισε· καὶ σχεδὸν ἐν αἵ- 22
guine omnia mundantur secundum legem, & sine san-
ματι πάντα καθαρίζεται κατὰ τὸν νόμον, καὶ χωρὶς αἱμα-
guinis effusione non fit remissio. Necesse ergo ipsa quidem
τεκχυσίας οὐ γίνεται ἄφεσις. ἀνάγκη οὖν τὰ μὲν 23
exemplaria eorum quæ in cælis, his mundari.
ὑποδείγματα τῶν ἐν τοῖς οὐρανοῖς, τούτοις καθαρίζεσθαι·
ipsa autem cælestia, melioribus hostiis præ istis.
αὐτὰ δὲ τὰ ἐπουράνια κρείττοσι θυσίαις παρὰ ταύτας.
Non enim in manufacta sancta introiit Christus, exem-
οὐ γὰρ εἰς χειροποίητα ἅγια εἰσῆλθεν ὁ χριστός, ἀντίτυ- 24
plaria verorum, sed in ipsum cælum, nunc ap-
πα τῶν ἀληθινῶν, ἀλλ' εἰς αὐτὸν τὸν οὐρανόν, νῦν ἐμφανι-
parere vultui Dei pro nobis. Neque vt
σθῆναι τῷ προσώπῳ τοῦ θεοῦ ὑπὲρ ἡμῶν· οὐδ' ἵνα 25
sæpe offerat semetipsum, quemadmodum pontifex intrat
πολλάκις προσφέρῃ ἑαυτόν, ὥσπερ ὁ ἀρχιερεὺς εἰσέρχεται
in Sancta per singulos annos in sanguine alieno:
εἰς τὰ ἅγια κατ' ἐνιαυτὸν ἐν αἵματι ἀλλοτρίῳ·
Alioquin oportebat eum frequenter pati à constitutione mun-
ἐπεὶ ἔδει αὐτὸν πολλάκις παθεῖν ἀπὸ καταβολῆς κόσ- 26
di: nunc autem semel in consummatione seculorum, ad destitutionem
μου. νῦν δὲ ἅπαξ ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων, εἰς ἀθέτησιν
peccati, per hostiam suam apparuit.
ἁμαρτίας, διὰ τῆς θυσίας αὐτοῦ πεφανέρωται.
Et quemadmodum statutum est hominibus semel mo-
καὶ καθ' ὅσον ἀπόκειται τοῖς ἀνθρώποις ἅπαξ ἀποθα- 27
ri, post autem hoc, iudicium: Sic & Christus semel
νεῖν, μετὰ δὲ τοῦτο κρίσις· οὕτω καὶ ὁ χριστὸς ἅπαξ 28
oblatus, ad multorum tollere peccata, ex se-
προσενεχθείς, εἰς τὸ πολλῶν ἀνενεγκεῖν ἁμαρτίας, ἐκ δευ-
cundo sine peccato videbitur se expectan-
τέρου χωρὶς ἁμαρτίας ὀφθήσεται τοῖς αὐτὸν ἀπεκδεχομέ-
tibus, in salutem.
νοις, εἰς σωτηρίαν.

CAP. X. ι'

Vmbram enim habens lex futurorum bonorum, non
Σκιὰν γὰρ ἔχων ὁ νόμος τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, οὐκ αὐ- 1
ipsam imaginem rerum, per singulos annos eis-
τὴν τὴν εἰκόνα τῶν πραγμάτων, κατ' ἐνιαυτὸν ταῖς αὐ-
dem ipsis hostiis quas offerunt in assiduum, nunquam po-
ταῖς θυσίαις ἃς προσφέρουσιν εἰς τὸ διηνεκές, οὐδέποτε δύ-
test accedentes perficere: Alioquin vtique
ναται τοὺς προσερχομένους τελειῶσαι· ἐπεὶ ἂν οὐκ 2
cessassent oblatæ, propter nullam habere vltrà con-
ἐπαύσαντο προσφερόμεναι, διὰ τὸ μηδεμίαν ἔχειν ἔτι συνεί-
scientiam peccatorum, cultores semel mundatos:
δησιν ἁμαρτιῶν τοὺς λατρεύοντας, ἅπαξ κεκαθαρμένους·
Sed in ipsis recommemoratio peccatorum per singulos annos.
ἀλλ' ἐν αὐταῖς ἀνάμνησις ἁμαρτιῶν κατ' ἐνιαυτόν. 3
Impossibile enim, sanguinem taurorum & hircorum auferre pec-
ἀδύνατον γάρ, αἷμα ταύρων καὶ τράγων ἀφαιρεῖν ἁμαρ- 4
cata. Ideo ingrediens in mundum, dicit, Hostiam
τίας. διὸ εἰσερχόμενος εἰς τὸν κόσμον, λέγει, θυσίαν 5
& oblationem non voluisti, corpus autem aptasti mihi:
καὶ προσφορὰν οὐκ ἠθέλησας, σῶμα δὲ κατηρτίσω μοι·
Holocautomata & pro peccato non approbasti.
ὁλοκαυτώματα καὶ περὶ ἁμαρτίας οὐκ εὐδόκησας· 6
Tunc dixi, Ecce venio, (in capite libri scriptum est de
τότε εἶπον, ἰδοὺ ἥκω, ἐν κεφαλίδι βιβλίου γέγραπται περὶ 7
me) ad faciendum, Deus, voluntatem tuam. Superius dicens,
ἐμοῦ, τοῦ ποιῆσαι, ὁ θεός, τὸ θέλημά σου. ἀνώτερον λέγων, 8
Quia hostiam, & oblationem, & holocautomata, & pro
ὅτι θυσίαν, καὶ προσφοράν, καὶ ὁλοκαυτώματα, καὶ περὶ
peccato noluisti, nec approbasti, (quæ secundum
ἁμαρτίας οὐκ ἠθέλησας, οὐδὲ εὐδόκησας, αἵτινες κατὰ τὸν
legem offeruntur:) Tunc dixi, Ecce venio, ad fa-
νόμον προσφέρονται· τότε εἴρηκεν, ἰδοὺ ἥκω τοῦ ποιῆ- 9
ciendum, Deus mi, voluntatem tuam: aufert primum, vt se-
σαι, ὁ θεός μου, τὸ θέλημά σου· ἀναιρεῖ τὸ πρῶτον, ἵνα τὸ δεύ-
cundum statuat. In qua voluntate sanctificati sumus, per
τερον στήσῃ· ἐν ᾧ θελήματι ἡγιασμένοι ἐσμέν, οἱ διὰ τῆς 10
oblationem corporis Iesu Christi semel.
προσφορᾶς τοῦ σώματος ἰησοῦ χριστοῦ ἐφάπαξ.

Et omnis quidem sacerdos astat quotidie ministrans, &
καὶ πᾶς μὲν ἀρχιερεὺς ἕστηκε καθ' ἡμέραν λειτουργῶν, καὶ 11
easdem sæpe offerens hostias, quæ nunquam
τὰς αὐτὰς πολλάκις προσφέρων θυσίας, αἵτινες οὐδέποτε
possunt auferre peccata: Hic autem vnam pro
δύνανται περιελεῖν ἁμαρτίας· αὐτὸς δὲ μίαν ὑπὲρ 12
peccatis offerens hostiam, in sempiternum sedit
ἁμαρτιῶν προσενέγκας θυσίαν, εἰς τὸ διηνεκὲς ἐκάθισεν
in dextera Dei: Reliquum expectans, donec po-
ἐν δεξιᾷ τοῦ θεοῦ· τὸ λοιπὸν ἐκδεχόμενος, ἕως τε- 13
nantur inimici eius scabellum pedum eius.
θῶσιν οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ ὑποπόδιον τῶν ποδῶν αὐτοῦ.
Vna enim oblatione consummauit in sempiternum san-
μιᾷ γὰρ προσφορᾷ τετελείωκεν εἰς τὸ διηνεκὲς τοὺς ἁγια- 14
ctificatos. Contestatur autem nobis & spiritus sanctus.
ζομένους. μαρτυρεῖ δὲ ἡμῖν καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· 15
post enim prædixisse, Hoc testamentum quod pa-
μετὰ γὰρ τὸ προειρηκέναι, αὕτη ἡ διαθήκη ἣν διαθή- 16
ciscar ad illos post dies illos, dicit Dominus, -
σομαι πρὸς αὐτοὺς μετὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας, λέγει κύριος, δι-
dans leges meas in cordibus eorum, & in mentibus
δοὺς νόμους μου ἐπὶ καρδίας αὐτῶν, καὶ ἐπὶ τῶν διανοιῶν
eorum superscribam eas: Et peccatorum eorum, &
αὐτῶν ἐπιγράψω αὐτούς· καὶ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν, καὶ 17
iniquitatum eorum non recordabor amplius. Vbi autem remissio
τῶν ἀνομιῶν αὐτῶν οὐ μὴ μνησθῶ ἔτι. ὅπου δὲ ἄφεσις 18
horum, non iam oblatio pro peccato.
τούτων, οὐκέτι προσφορὰ περὶ ἁμαρτίας.
Habentes itaque, fratres, libertatem in introitum san-
ἔχοντες οὖν, ἀδελφοί, παρρησίαν εἰς τὴν εἴσοδον τῶν ἁ- 19
ctorum in sanguine Iesu, Quam initiauit nobis viam
γίων ἐν τῷ αἵματι ἰησοῦ, ἣν ἐνεκαίνισεν ἡμῖν ὁδὸν 20
recentem & viuentem per velamen, id est,
πρόσφατον καὶ ζῶσαν διὰ τοῦ καταπετάσματος, τουτέστι, τῆς
carnem suam, Et sacerdotem magnum super domum Dei,
σαρκὸς αὐτοῦ, καὶ ἱερέα μέγαν ἐπὶ τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ, 21
Accedamus cum vero corde in plenitudine
προσερχώμεθα μετὰ ἀληθινῆς καρδίας ἐν πληροφορίᾳ 22
fidei, aspersi corda à conscientia ma-
πίστεως, ἐρραντισμένοι τὰς καρδίας ἀπὸ συνειδήσεως πο-
la, & abluti corpus aqua munda,
νηρᾶς, καὶ λελουμένοι τὸ σῶμα ὕδατι καθαρῷ,
Teneamus confessionem spei indeclinabilem: (fidelis
κατέχωμεν τὴν ὁμολογίαν τῆς ἐλπίδος ἀκλινῆ· πιστὸς 23
enim pollicitus,) Et consideremus alij alios in
γὰρ ὁ ἐπαγγειλάμενος, καὶ κατανοῶμεν ἀλλήλους εἰς 24
prouocationem charitatis, & bonorum operum: Non dese-
παροξυσμὸν ἀγάπης, καὶ καλῶν ἔργων· μὴ ἐγκατα- 25
rentes collectionem nostram ipsorum, sicut mos quibusdã,
λείποντες τὴν ἐπισυναγωγὴν ἑαυτῶν, καθὼς ἔθος τισίν,
sed adhortantes: & tantò magis quantò videritis
ἀλλὰ παρακαλοῦντες· καὶ τοσούτῳ μᾶλλον ὅσῳ βλέπετε
appropinquantem diem. Vltrò enim peccantibus
ἐγγίζουσαν τὴν ἡμέραν. ἑκουσίως γὰρ ἁμαρτανόντων 26
nobis post accepisse notitiam veritatis, non iam pro
ἡμῶν μετὰ τὸ λαβεῖν τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας, οὐκέτι περὶ
peccatis relinquitur hostia; Terribilis autẽ quædã expectatio
ἁμαρτιῶν ἀπολείπεται θυσία· φοβερὰ δέ τις ἐκδοχὴ 27
iudicij, & ignis æmulatio, deuoraturi futuri aduersarios,
κρίσεως, καὶ πυρὸς ζῆλος, ἐσθίειν μέλλοντος τοὺς ὑπεναντίους.
Irritam faciens quis legem Moysi, sine miserationibus in duobus
ἀθετήσας τις νόμον μωσέως, χωρὶς οἰκτιρμῶν ἐπὶ δυσὶν 28
vel tribus testibus moritur: Quantò putatis deteriore
ἢ τρισὶ μάρτυσιν ἀποθνήσκει· πόσῳ δοκεῖτε χείρονος 29
dignus iudicabitur supplicio filium Dei conculcans, &
ἀξιωθήσεται τιμωρίας ὁ τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ καταπατήσας, καὶ
sanguinem testamenti communem ducens, in quo sanctificatus est, &
τὸ αἷμα τῆς διαθήκης κοινὸν ἡγησάμενος, ἐν ᾧ ἡγιάσθη, καὶ
Spiritum gratiæ contumelia afficiens? Scimus enim
τὸ πνεῦμα τῆς χάριτος ἐνυβρίσας; οἴδαμεν γὰρ τὸν 30
dicentem, Mihi vltio, ego retribuam, dicit Dominus.
εἰπόντα, ἐμοὶ ἐκδίκησις, ἐγὼ ἀνταποδώσω, λέγει κύριος.
& iterum, Dominus iudicabit populum suum.
καὶ πάλιν, κύριος κρινεῖ τὸν λαὸν αὐτοῦ.
Horrendum incidere in manus Dei viuentis.
φοβερὸν τὸ ἐμπεσεῖν εἰς χεῖρας θεοῦ ζῶντος. 31
Rememoramini autem pristinos dies, in quibus illu-
ἀναμιμνήσκεσθε δὲ τὰς πρότερον ἡμέρας, ἐν αἷς φωτι- 32
minati, multum certamen sustinuistis passionum.
σθέντες, πολλὴν ἄθλησιν ὑπεμείνατε παθημάτων·
Hoc quidem, opprobriisque & tribulationibus in theatrum producti: hoc
τοῦτο μέν, ὀνειδισμοῖς τε καὶ θλίψεσι θεατριζόμενοι· τοῦτο 33
autem, communicantes taliter conuersantium effecti.
δέ, κοινωνοὶ τῶν οὕτως ἀναστρεφομένων γενηθέντες.
Etenim vinculis meis compassi estis, & ra-
καὶ γὰρ τοῖς δεσμοῖς μου συνεπαθήσατε, καὶ τὴν ἁρπα- 34
pinam subsistentium vestrorum cum gaudio suscepistis, co-
γὴν τῶν ὑπαρχόντων ὑμῶν μετὰ χαρᾶς προσεδέξασθε, γι-
gnoscentes habere vobisipsis præstantiorem substantiam in cælis, &
νώσκοντες ἔχειν ἑαυτοῖς κρείττονα ὕπαρξιν ἐν οὐρανοῖς, καὶ

Marginal notes (left): quidem; ἐγκαινίζω; Lecto legis; est; cælestium; quàm; Iesus; vt appareat; ab origine; φανερόω; est exhauriẽda; apparebit; indesinenter; perfectos facere:; offerri: ideo quod haberent; peccati; mundati:; fit; est, sanguine; auferri; noluisti; καταρτίζω; tibi placuerunt; vt faciam; hostias, & oblationes; placita sunt tibi; vt faciam; sequens; ἁγιάζω

Marginal notes (right): præsto est; sedet; De cætero; τίθημι; nos; Postquã enim dixit; autem; testabor; διατίθημι; dando; iam; est; fiduciam; Christi; nouam; nostræ; est qui repromisit); inuicem; consuetudinis est; consolantes; Voluntariè; acceptam; quæ consumptura est; vlla miseratione; magis; deteriora mereri supplicia, qui; conculcauerit; ἀξιόω; pollutum duxerit; ἡγέομαι; Spiritui contumeliam fecerit?; qui dixit; vindictam; Quia; est; magnum; Et in altero; spectaculũ facti: in altero; θεατρίζω; socij; Nã & vinctis; συμπάσχω; bonorum; vos meliorem

manentem. Ne abiicite itaque fiduciam vestram,
μένουσαν. μὴ ἀποβάλητε οὖν τὴν παῤῥησίαν ὑμῶν, 35
quæ habet remunerationem magnam. *Patientia enim habetis opus,
ἥτις ἔχει μισθαποδοσίαν μεγάλην· ὑπομονῆς γὰρ ἔχε- 36
vt voluntatem Dei facientes, reportetis
τε χρείαν, ἵνα τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ ποιήσαντες, κομίσησθε τὴν
promissionem. Adhuc enim paruum quantum quantum, veniens veniet,
ἐπαγγελίαν. ἔτι γὰρ μικρὸν ὅσον ὅσον, ὁ ἐρχόμενος ἥξει, 37
& non tardabit. At iustus* ex fide viuet: &
καὶ οὐ χρονιεῖ. ὁ δὲ δίκαιος ἐκ πίστεως ζήσεται· καὶ 38
si subtraxerit se, non bene gaudet anima mea in eo.
ἐὰν ὑποστείληται, οὐκ εὐδοκεῖ ἡ ψυχή μου ἐν αὐτῷ.
Nos autem non sumus subtractionis* in perditionem, sed fidei in acquisitionem animæ.
ἡμεῖς δὲ οὐκ ἐσμὲν ὑποστολῆς εἰς ἀπώλειαν, ἀλλὰ πί- 39
στεως εἰς περιποίησιν ψυχῆς.

Margin: Nolite amittere confidentiā · Patientia enim vobis necessaria est, · modicum aliquantulumque qui est venturus · *autem meus · viuit: quòd · placebit animæ meæ. · *filii

CAP. XI. ια΄

Est autem fides, sperandarum substantia rerum, argumentū non conspectarum.
Ἔστι δὲ πίστις, ἐλπιζομένων ὑπόστασις, πραγμάτων ἔλεγ- 1
χος οὐ βλεπομένων. In hac enim testimoniū consecuti sunt senes.
ἐν ταύτῃ γὰρ ἐμαρτυρήθησαν οἱ 2
πρεσβύτεροι. Fide, intelligimus constructa esse secula verbo Dei,
πίστει νοοῦμεν κατηρτίσθαι τοὺς αἰῶ- 3
νας ῥήματι θεοῦ, in, non ex apparentibus visibilia facta esse.
εἰς τὸ μὴ ἐκ φαινομένων τὰ βλεπόμενα
γεγονέναι. Fide, plurimam hostiam Abel præ Cain,
πίστει πλείονα θυσίαν ἄβελ παρὰ κάϊν 4
obtulit Deo, per quā testimoniū cōsecut9 est esse iustus, testante in muneribus eius Deo, & per illam mortuus, adhuc loquitur.
προσήνεγκε τῷ θεῷ, δι' ἧς ἐμαρτυρήθη εἶναι δίκαιος, μαρ-
τυροῦντος ἐπὶ τοῖς δώροις αὐτοῦ τοῦ θεοῦ, καὶ δι' αὐτῆς ἀπο-
θανὼν, ἔτι λαλεῖται. Fide, Henoch translatus est ad non videndum mortem,
πίστει ἐνὼχ μετετέθη τοῦ μὴ 5
ἰδεῖν θάνατον, & non inueniebatur: quia transtulit illum Deus,
καὶ οὐχ εὑρίσκετο· διότι μετέθηκεν αὐτὸν ὁ
θεός. ante enim translationem eius testimonium habuit bene placuisse Deo.
πρὸ γὰρ τῆς μεταθέσεως αὐτοῦ μεμαρτύρηται εὐηρε-
στηκέναι τῷ θεῷ. Sine autem fide impossibile bene placere.
χωρὶς δὲ πίστεως ἀδύνατον εὐαρε- 6
στῆσαι· credere enim oportet accedentem Deo, quia est,
πιστεῦσαι γὰρ δεῖ τὸν προσερχόμενον τῷ θεῷ, ὅτι ἐστὶ,
& inquirentibus se remunerator fit.
καὶ τοῖς ἐκζητοῦσιν αὐτὸν μισθαποδότης γίνεται.
Fide, diuinitus monitus Noë de nondum visis,
πίστει χρηματισθεὶς νῶε περὶ τῶν μηδέπω βλεπομένων, 7
reueritus aptauit arcam in salutem domus suæ,
εὐλαβηθεὶς κατεσκεύασε κιβωτὸν εἰς σωτηρίαν τοῦ οἴκου
αὐτοῦ, per quam damnauit mundum, & eius quæ per fidem iustitiæ, factus est hæres.
δι' ἧς κατέκρινε τὸν κόσμον, καὶ τῆς κατὰ πίστιν δι-
καιοσύνης ἐγένετο κληρονόμος. Fide, vocatus
πίστει καλούμενος 8
Abraham obediuit, exiens in locum quem futurus erat accipere in hæreditatem: & exiit, nesciens quò iret.
ἀβραὰμ ὑπήκουσεν, ἐξελθὼν εἰς τὸν τόπον ὃν ἤμελλε λαμ-
βάνειν εἰς κληρονομίαν· καὶ ἐξῆλθε, μὴ ἐπιστάμενος ποῦ ἔρ-
χεται. Fide, demoratus est Abraham in terram repromissionis tanquam alienam,
πίστει παρῴκησεν ἀβραὰμ εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγ- 9
γελίας, ὡς ἀλλοτρίαν, in tabernaculis habitans cum Isaac
ἐν σκηναῖς κατοικήσας μετὰ ἰσαὰκ
& Iacob cohæredibus repromissionis eiusdem.
καὶ ἰακὼβ τῶν συγκληρονόμων τῆς ἐπαγγελίας τῆς αὐτῆς.
Expectabat enim illam fundamenta habentem ciuitatem, cuius artifex & conditor, Deus.
ἐξεδέχετο γὰρ τὴν τοὺς θεμελίους ἔχουσαν πόλιν, ἧς τε- 10
χνίτης καὶ δημιουργὸς ὁ θεός. Fide, & ipsa Sara sterilis
πίστει καὶ αὐτὴ σάῤῥα στεῖρα 11
existens, virtutem in conceptionem seminis accepit, etiam præter tempus ætatis peperit: quoniam fidelem existimauit promittentem.
οὖσα, δύναμιν εἰς καταβολὴν σπέρματος ἔλαβε, καὶ παρὰ και-
ρὸν ἡλικίας ἔτεκεν· ἐπεὶ πιστὸν ἡγήσατο τὸν ἐπαγγειλάμενον.
Ideo & ab vno orti sunt, (& hac emortuo:)
διὸ καὶ ἀφ' ἑνὸς ἐγεννήθησαν, καὶ ταῦτα νενεκρωμένου· 12
tanquam sydera cæli multitudine, & sicut arena quæ
καθὼς τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ τῷ πλήθει, καὶ ὡσεὶ ἄμμος ἡ
ad labium maris, innumerabilis.
παρὰ τὸ χεῖλος τῆς θαλάσσης ἡ ἀναρίθμητος.
Iuxta fidem mortui sunt isti omnes, non accipientes repromissiones:
κατὰ πίστιν ἀπέθανον οὗτοι πάντες, μὴ λαβόντες 13
τὰς ἐπαγγελίας· sed à longe eas aspicientes, &
ἀλλὰ πόῤῥωθεν αὐτὰς ἰδόντες, καὶ
salutantes, & confitentes, quia hospites & peregrini sunt super terram.
ἀσπασάμενοι, καὶ ὁμολογήσαντες ὅτι ξένοι καὶ παρε-
πίδημοί εἰσιν ἐπὶ τῆς γῆς. Nam huiusmodi dicentes,
οἱ γὰρ τοιαῦτα λέγοντες, 14
ostendunt palam quòd patriam inquirunt. Et si quidem ipsius
ἐμφανίζουσιν ὅτι πατρίδα ἐπιζητοῦσι. καὶ εἰ μὲν ἐκείνης 15
meminissent de qua exierunt, habebant vtique tempus reuertendi.
ἐμνημόνευον ἀφ' ἧς ἐξῆλθον, εἶχον ἂν καιρὸν ἀνακάμψαι.
Nunc autem meliorem appetunt, id est cælestem. ideo non
νυνὶ δὲ κρείττονος ὀρέγονται, τουτέστιν ἐπουρανίου. διὸ οὐκ 16

Margin: apparentium. · aptata · vt ex inuisibilibus · fierent. · quàm · testimonium perhibente · defunctus, · ne videret · μετατίθημι · εὐαρεστέομαι · est · Deo. · ad Deum, · respōso accepto · iis quæ adhuc non videbantur, metuens · εὐλαβέομαι · est · institutus · qui vocatur · exire · acceptur9 erat · in · casulis habitando · credidit eum esse qui repromiserat. Propter quod · hoc · in est · oram · defuncti · acceptis repromissionibus: · Qui enim hæc dicunt, significant se · inquirere.

erubescit eos Deus, Deus inuocari eorum: parauit enim illis ciuitatem.
ἐπαισχύνεται αὐτοὺς ὁ θεὸς, θεὸς ἐπικαλεῖσθαι αὐτῶν· ἡτοί-
μασε γὰρ αὐτοῖς πόλιν. Fide, obtulit Abraham
17 πίστει προσενήνοχεν ἀβραὰμ
Isaac, tentatus: & vnigenitum offerebat ille
τὸν ἰσαὰκ, πειραζόμενος· καὶ τὸν μονογενῆ προσέφερεν ὁ τὰς
repromissiones accipiens: (Ad quem dictum est, Quia in
18 ἐπαγγελίας ἀναδεξάμενος· πρὸς ὃν ἐλαλήθη, ὅτι ἐν
Isaac vocabitur tibi semen.) Arbitrans, quia &
19 ἰσαὰκ κληθήσεταί σοι σπέρμα. λογισάμενος, ὅτι καὶ
à mortuis suscitare potens Deus: vnde eum & in parabolam accepit.
ἐκ νεκρῶν ἐγείρειν δυνατὸς ὁ θεὸς, ὅθεν αὐτὸν καὶ ἐν παρα-
20 βολῇ ἐκομίσατο. Fide de futuris, benedixit
πίστει περὶ μελλόντων εὐλόγησεν
Isaac Iacob, & Esau. Fide, Iacob moriens,
21 ἰσαὰκ τὸν ἰακὼβ, καὶ τὸν ἡσαῦ. πίστει ἰακὼβ ἀποθνή-
unumquemque filiorum Ioseph benedixit, & adorauit
σκων, ἕκαστον τῶν υἱῶν ἰωσὴφ εὐλόγησε, καὶ προσεκύνησεν
super summitatem virgæ suæ. Fide, Ioseph finiens,
22 ἐπὶ τὸ ἄκρον τῆς ῥάβδου αὐτοῦ. πίστει ἰωσὴφ τελευ-
de egressione filiorum Israel meminit, & de
τῶν, περὶ τῆς ἐξόδου τῶν υἱῶν ἰσραὴλ ἐμνημόνευσε, καὶ περὶ
ossibus suis mandauit. Fide, Moyses natus,
23 τῶν ὀστέων αὐτοῦ ἐνετείλατο. πίστει μωυσῆς γεννηθεὶς
occultatus est trimestre à parentibus suis, eo quòd vidissent elegantē infantem,
ἐκρύβη τρίμηνον ὑπὸ τῶν πατέρων αὐτοῦ, διότι εἶδον ἀστεῖον
& non timuerunt edictum regis.
τὸ παιδίον, καὶ οὐκ ἐφοβήθησαν τὸ διάταγμα τοῦ βασιλέως.
Fide, Moyses grandis factus, negauit dici filius
24 πίστει μωυσῆς μέγας γενόμενος, ἠρνήσατο λέγεσθαι υἱὸς
filiæ Pharaonis: Magis eligens malu affligi cum populo Dei,
25 θυγατρὸς φαραὼ, μᾶλλον ἑλόμενος συγκακουχεῖ-
σθαι τῷ λαῷ τοῦ θεοῦ, quàm temporarium habere peccati emolumentum:
ἢ πρόσκαιρον ἔχειν ἁμαρτίας ἀπό-
Maiores diuitias æstimans illis Aegypti thesauris,
26 λαυσιν· μείζονα πλοῦτον ἡγησάμενος τῶν αἰγύπτου
improperium Christi: aspiciebat enim in
θησαυρῶν, τὸν ὀνειδισμὸν τοῦ χριστοῦ· ἀπέβλεπε γὰρ εἰς τὴν
remunerationem. Fide, reliquit Aegyptum, non veritus
27 μισθαποδοσίαν. πίστει κατέλιπεν αἴγυπτον, μὴ φο-
animositatem regis: illum enim inuisibilē tanquā videns fortiter tulit.
βηθεὶς τὸν θυμὸν τοῦ βασιλέως· τὸν γὰρ ἀόρατον ὡς ὁρῶν ἐκαρ-
28 τέρησε. Fide, fecit Pascha, & effusionem
πίστει πεποίηκε τὸ πάσχα, καὶ τὴν πρόσχυ-
sanguinis, ne ille perimens primogenita, tangeret eos.
σιν τοῦ αἵματος, ἵνα μὴ ὁ ὀλοθρεύων τὰ πρωτότοκα, θίγῃ
29 αὐτῶν. Fide, transierunt per rubrum mare tanquam
πίστει διέβησαν τὴν ἐρυθρὰν θάλασσαν ὡς
per aridam, cuius experientiam accipientes Aegyptii, absorpti sunt.
διὰ ξηρᾶς, ἧς πεῖραν λαβόντες οἱ αἰγύπτιοι, κατεπόθησαν.
Fide, muri Iericho corruerunt, circuita per septem dies.
30 πίστει τὰ τείχη ἱεριχὼ ἔπεσε, κυκλωθέντα ἐπὶ ἑπτὰ ἡ-
31 μέρας. Fide, Rahab meretrix non periit cum
πίστει ῥαὰβ ἡ πόρνη οὐ συναπώλετο τοῖς
incredulis, excipiens exploratores cum pace.
ἀπειθήσασι, δεξαμένη τοὺς κατασκόπους μετ' εἰρήνης.
Et quid adhuc dico? deficiet enim me perenarrantem tempus,
32 καὶ τί ἔτι λέγω; ἐπιλείψει γάρ με διηγούμενον ὁ χρό-
de Gedeon, Baracque, & Sampson, & Iephte, Dauidque,
νος, περὶ γεδεὼν, βαράκ τε, καὶ σαμψὼν, καὶ ἰεφθάε, δα-
& Samuel, & prophetis: Qui per fidem
33 βίδ τε, καὶ σαμουὴλ, καὶ τῶν προφητῶν· οἳ διὰ πίστεως
deuicerunt regna, operati sunt iustitiam, adepti sunt repromissiones,
κατηγωνίσαντο βασιλείας, εἰργάσαντο δικαιοσύνην, ἐπέ-
obturauerunt ora leonum,
τυχον ἐπαγγελιῶν, ἔφραξαν στόματα λεόντων,
Extinxerunt vim ignis, effugerunt ora gladii, conualuerunt
34 ἔσβεσαν δύναμιν πυρὸς, ἔφυγον στόματα μαχαίρας, ἐνε-
de infirmitate, facti sunt fortes in bello,
δυναμώθησαν ἀπὸ ἀσθενείας, ἐγενήθησαν ἰσχυροὶ ἐν πολέ-
castra verterunt exterorum: Acceperunt mulieres
35 μῳ, παρεμβολὰς ἔκλιναν ἀλλοτρίων· ἔλαβον γυναῖ-
de resurrectione mortuos suos: alii autem distenti
κες ἐξ ἀναστάσεως τοὺς νεκροὺς αὐτῶν· ἄλλοι δὲ ἐτυμπανί-
sunt, non suscipientes redemptionem, vt meliorem
σθησαν, οὐ προσδεξάμενοι τὴν ἀπολύτρωσιν, ἵνα κρείττονος
resurrectionem nanciscerentur. Alij verò ludibriorum & flagellorum experientiam acceperunt, etiam autem vinculorum & custodiæ.
36 ἀναστάσεως τύχωσιν. ἕτεροι δὲ ἐμπαιγμῶν καὶ μα-
στίγων πεῖραν ἔλαβον, ἔτι δὲ δεσμῶν καὶ φυλακῆς.
Lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt, in occisione gladii
37 ἐλιθάσθησαν, ἐπρίσθησαν, ἐπειράσθησαν, ἐν φόνῳ μα-
mortui sunt, circuierunt in ouillis, in caprinis pellibus,
χαίρας ἀπέθανον, περιῆλθον ἐν μηλωταῖς, ἐν αἰγείοις δέρ-
egentes, afflicti, male habiti.
μασιν, ὑστερούμενοι, θλιβόμενοι, κακουχούμενοι·
Quibus non erat dignus mundus, in solitudinibus errantes, &
38 ὧν οὐκ ἦν ἄξιος ὁ κόσμος, ἐν ἐρημίαις πλανώμενοι, καὶ
montibus, & speluncis, & cauernis terræ.
ὄρεσι, καὶ σπηλαίοις, καὶ ταῖς ὀπαῖς τῆς γῆς.

Margin: confunditur · cùm tentaretur: qui · susceperat · καλέομαι · est · & · κομίζομαι · singulos · fastigiū eius, · moriens, · profectione · memoratus est, · mensibus tribus · κρύπτω · se esse filium · αἱρέομαι · temporalis · iucunditatē, · thesauro Aegyptiorum, · sustinuit. · celebrauit · qui vastabat primitiua, · terram: quod experti · deuorati · circuitu dierū · κυκλόω · dicam? · effugauerunt impetum · aciem · τυμπανίζω · inuenirent.] · ludibria & verbera experti, insuper & vincula & carceres. · melotis, · angustiati. · in

Et hi omnes testimonio probati per fidem, non re-
καὶ οὗτοι πάντες μαρτυρηθέντες διὰ τῆς πίστεως, οὐκ ἐκο- 39
portarunt repromissionem, Deo pro nobis melius
μίσαντο τὴν ἐπαγγελίαν· τοῦ θεοῦ περὶ ἡμῶν κρεῖττόν 40
aliquid prouidente, vt non sine nobis consummarentur.
τι προβλεψαμένου, ἵνα μὴ χωρὶς ἡμῶν τελειωθῶσι.

CAP. XII. ιϐ´

Ideoque & nos tantam habentes circumiacentem nobis
Τοιγαροῦν καὶ ἡμεῖς τοσοῦτον ἔχοντες περικείμενον ἡμῖν 1
nubem testium, pondus deponentes omne, & cir-
νέφος μαρτύρων, ὄγκον ἀποθέμενοι πάντα, καὶ τὴν εὐπε-
cunstans peccatum, per patientiam curramus propositum
ρίστατον ἁμαρτίαν, δι' ὑπομονῆς τρέχωμεν τὸν προκείμενον
nobis certamen: Aspicientes in illum fidei aucto-
ἡμῖν ἀγῶνα· ἀφορῶντες εἰς τὸν τῆς πίστεως ἀρχη- 2
rem & consummatorem Iesum, qui pro proposito sibi
γὸν καὶ τελειωτὴν Ἰησοῦν, ὃς ἀντὶ τῆς προκειμένης αὐτῷ
gaudio, sustinuit crucem, confusione contempta: in dextera
χαρᾶς, ὑπέμεινε σταυρὸν, αἰσχύνης καταφρονήσας, ἐν δεξιᾷ
que throni Dei sedit.
τε τοῦ θρόνου τοῦ θεοῦ κεκάθικεν.
Recogitate ergo talem sustinentem a
ἀναλογίσασθε οὖν τὸν τοιαύτην ὑπομεμενηκότα ὑπὸ 3
peccatoribus in semetipsum contradictionem, vt ne fatigemini
τῶν ἁμαρτωλῶν εἰς αὐτὸν ἀντιλογίαν, ἵνα μὴ κάμητε ταῖς
animis vestris deficientes. Nondum vsque ad sanguinem re-
ψυχαῖς ὑμῶν ἐκλυόμενοι. οὔπω μέχρις αἵματος ἀν- 4
stitistis, aduersus peccatum repugnantes.
τικατέστητε, πρὸς τὴν ἁμαρτίαν ἀνταγωνιζόμενοι·
Et obliti estis exhortationis, quæ vobis tanquam filiis dis-
καὶ ἐκλέλησθε τῆς παρακλήσεως, ἥτις ὑμῖν ὡς υἱοῖς δια- 5
seritur, Fili mi, ne paruipende disciplinam Domini, neque fatisca
λέγεται, υἱέ μου, μὴ ὀλιγώρει παιδείας κυρίου, μηδὲ ἐκλύου
ab eo argutus. Quem enim diligit Dominus, ca-
ὑπ' αὐτοῦ ἐλεγχόμενος. ὃν γὰρ ἀγαπᾷ κύριος, παι- 6
stigat: flagellat autem omnem filium quem recipit.
δεύει· μαστιγοῖ δὲ πάντα υἱὸν ὃν παραδέχεται.
Si disciplinam sustinetis, tanquam filiis vobis offert se
εἰ παιδείαν ὑπομένετε, ὡς υἱοῖς ὑμῖν προσφέρεται ὁ 7
Deus. quis enim est filius, quem non corripit pater?
θεός. τίς γάρ ἐστιν υἱὸς, ὃν οὐ παιδεύει πατήρ;
Si autem absque estis disciplina, cuius participes facti sunt omnes,
εἰ δὲ χωρίς ἐστε παιδείας, ἧς μέτοχοι γεγόνασι πάντες, 8
vtique nothi estis, & non filii. Deinde ipsos quidem carnis
ἄρα νόθοι ἐστὲ, καὶ οὐχ υἱοί. εἶτα τοὺς μὲν τῆς σαρκὸς 9
nostræ patres habuimus castigatores, & reuerebamur: non mul-
ἡμῶν πατέρας εἴχομεν παιδευτὰς, καὶ ἐνετρεπόμεθα· οὐ πολ-
to magis obtemperabimus Patri spirituum, &
λῷ μᾶλλον ὑποταγησόμεθα τῷ πατρὶ τῶν πνευμάτων, καὶ
viuemus? Illi quidem enim ad paucos dies, secundum vi-
ζήσομεν; οἱ μὲν γὰρ πρὸς ὀλίγας ἡμέρας, κατὰ τὸ δο- 10
sum ipsis, castigabant: hic autem ad commodum, ad reci-
κοῦν αὐτοῖς, ἐπαίδευον· ὁ δὲ ἐπὶ τὸ συμφέρον, εἰς τὸ μετα-
piendum sanctificationem eius. Omnis autem disciplina
λαβεῖν τῆς ἁγιότητος αὐτοῦ. πᾶσα δὲ παιδεία πρὸς 11
quidem præsens non videtur gaudii esse, sed mœroris: postea autem
μὲν τὸ παρὸν οὐ δοκεῖ χαρᾶς εἶναι, ἀλλὰ λύπης· ὕστερον δὲ
fructum pacificum per eam exercitatis reddet
καρπὸν εἰρηνικὸν τοῖς δι' αὐτῆς γεγυμνασμένοις ἀποδίδωσι
iustitiæ. Ideo remissas manus, &
δικαιοσύνης. διὸ τὰς παρειμένας χεῖρας, καὶ τὰ 12
soluta genua erigite: Et gressus
παραλελυμένα γόνατα ἀνορθώσατε· καὶ τροχιὰς 13
rectos facite pedibus vestris, vt non claudum abducatur,
ὀρθὰς ποιήσατε τοῖς ποσὶν ὑμῶν, ἵνα μὴ τὸ χωλὸν ἐκτραπῇ,
sanetur autem magis. Pacem sequimini cum omnibus, &
ἰαθῇ δὲ μᾶλλον. εἰρήνην διώκετε μετὰ πάντων, καὶ 14
sanctimoniam, qua sine nemo videbit Dominum:
τὸν ἁγιασμὸν, οὗ χωρὶς οὐδεὶς ὄψεται τὸν κύριον·
Contemplantes ne quis deficiat a gratia Dei:
ἐπισκοποῦντες μή τις ὑστερῶν ἀπὸ τῆς χάριτος τοῦ θεοῦ· 15
ne qua radix amaritudinis sursum germinans impediat, & per illam
μή τις ῥίζα πικρίας ἄνω φύουσα ἐνοχλῇ, καὶ διὰ ταύτης
inquinentur multi. Ne quis fornicator aut prophanus, vt Esau:
μιανθῶσι πολλοί. μή τις πόρνος ἢ βέβηλος, ὡς Ἠσαῦ· 16
qui propter escam vnam vendidit primogenita sua.
ὃς ἀντὶ βρώσεως μιᾶς ἀπέδοτο τὰ πρωτοτόκια αὐτοῦ.
Scitis enim quoniam & postea volens hæreditare bene-
ἴστε γὰρ ὅτι καὶ μετέπειτα θέλων κληρονομῆσαι τὴν εὐ- 17
dictionem, reprobatus est: pœnitentiæ enim locum non inuenit, quanquam
λογίαν, ἀπεδοκιμάσθη· μετανοίας γὰρ τόπον οὐχ εὗρε, καίπερ
cum lachrymis exquirens eam. Non enim acces-
μετὰ δακρύων ἐκζητήσας αὐτήν. οὐ γὰρ προσεληλύ- 18
sistis ad tractabilem montem, & incensum ignem, & turbinem,
θατε ψηλαφωμένῳ ὄρει, καὶ κεκαυμένῳ πυρὶ, καὶ γνόφῳ,
& caliginem, & procellam, Et tubæ sonum, & vocem
καὶ σκότῳ, καὶ θυέλλῃ, καὶ σάλπιγγος ἤχῳ, καὶ φωνῇ 19
verborum, quam audientes deprecati sunt, non proponi
ῥημάτων, ἧς οἱ ἀκούσαντες παρῃτήσαντο μὴ προστεθῆναι αὐ-
eis verbum. Non portabant enim imperatum, Et si bestia
τοῖς λόγον. οὐκ ἔφερον γὰρ τὸ διαστελλόμενον, κἂν θηρίον 20
tetigerit montem, lapidabitur.
θίγῃ τοῦ ὄρους, λιθοβοληθήσεται.
Et, (ita terribile erat apparens, Moyses dixit,
καὶ, οὕτω φοβερὸν ἦν τὸ φανταζόμενον, Μωσῆς εἶπεν, 21
Exterritus sum, & tremebundus.) Sed accessistis
ἔκφοβός εἰμι, καὶ ἔντρομος. ἀλλὰ προσεληλύθατε 22
Sion montem, & ciuitatem Dei viuentis, Hierusalem cælestem,
Σιὼν ὄρει, καὶ πόλει θεοῦ ζῶντος, Ἱερουσαλὴμ ἐπουρανίῳ,
& myriadum angelorum frequentiam, Et ecclesiam primo-
καὶ μυριάσιν ἀγγέλων πανηγύρει, καὶ ἐκκλησίᾳ πρωτο- 23
genitorum in cælis conscriptorum, & iudicem Deum om-
τόκων ἐν οὐρανοῖς ἀπογεγραμμένων, καὶ κριτῇ θεῷ πάν-
nium, & spiritus iustorum perfectorum, Et testa-
των, καὶ πνεύμασι δικαίων τετελειωμένων, καὶ δια- 24
menti noui mediatorem Iesum, & sanguini aspersionis præstantius
θήκης νέας μεσίτῃ Ἰησοῦ, καὶ αἵματι ῥαντισμοῦ κρεῖττον
loquentem ipsa Abel. Videte ne recu-
λαλοῦντι παρὰ τὸν Ἄβελ. βλέπετε μὴ παραιτήση- 25
setis loquentem: si enim illi non effugerunt, illum super terram
σθε τὸν λαλοῦντα· εἰ γὰρ ἐκεῖνοι οὐκ ἔφυγον, τὸν ἐπὶ τῆς γῆς
recusantes, negotium agentem: multo magis nos,
παραιτησάμενοι χρηματίζοντα, πολλῷ μᾶλλον ἡμεῖς, οἱ
illum de cælis auersati: Cuius vox terram
τὸν ἀπ' οὐρανοῦ ἀποστρεφόμενοι· οὗ ἡ φωνὴ τὴν γῆν 26
mouit tunc, nunc autem denuntiauit, dicens, Adhuc semel ego
ἐσάλευσε τότε, νῦν δὲ ἐπήγγελται, λέγων, ἔτι ἅπαξ ἐγὼ
moueo non solum terram, sed & cælum.
σείω οὐ μόνον τὴν γῆν, ἀλλὰ καὶ τὸν οὐρανόν.
Illud autem, Adhuc semel, declarat mobilium translatio-
τὸ δὲ, ἔτι ἅπαξ, δηλοῖ τῶν σαλευομένων τὴν μετάθε- 27
nem, tanquam factorum, vt maneant in non mobilia.
σιν, ὡς πεποιημένων, ἵνα μείνῃ τὰ μὴ σαλευόμενα.
Itaque regnum immobile suscipientes, habeamus
διὸ βασιλείαν ἀσάλευτον παραλαμβάνοντες, ἔχωμεν 28
gratiam, per quam seruiamus grate Deo, cum reuerentia &
χάριν, δι' ἧς λατρεύωμεν εὐαρέστως τῷ θεῷ μετὰ αἰδοῦς καὶ
religione. Etenim Deus noster ignis consumens.
εὐλαβείας. καὶ γὰρ ὁ θεὸς ἡμῶν πῦρ καταναλίσκον. 29

CAP. XIII. ιγ´

Charitas fraternitatis maneat.
Η φιλαδελφία μενέτω. 1
Hospitalitatem ne obliuiscimini: per hanc enim la-
τῆς φιλοξενίας μὴ ἐπιλανθάνεσθε· διὰ ταύτης γὰρ ἔλα- 2
tuerunt quidam, hospitio excipientes angelos. Mementote vinctorum,
θόν τινες, ξενίσαντες ἀγγέλους. μιμνήσκεσθε τῶν δεσμίων, 3
tanquam simul vincti: malo pressorum, tanquam & ipsi existentes
ὡς συνδεδεμένοι· τῶν κακουχουμένων, ὡς καὶ αὐτοὶ ὄντες
in corpore. Honorabile connubium in omnibus, & cubile
ἐν σώματι. τίμιος ὁ γάμος ἐν πᾶσι, καὶ ἡ κοίτη 4
immaculatum: fornicatores autem & adulteros iudicabit Deus.
ἀμίαντος· πόρνους δὲ καὶ μοιχοὺς κρινεῖ ὁ θεός.
Pecunia non appetens mos: contenti præsentibus. ipse
ἀφιλάργυρος ὁ τρόπος· ἀρκούμενοι τοῖς παροῦσιν· αὐτὸς 5
enim dixit, Non te deseram, neque te derelinquam.
γὰρ εἴρηκεν, οὐ μή σε ἀνῶ, οὐδ' οὐ μή σε ἐγκαταλίπω.
Ita vt confidentes nos dicere, Dominus mihi adiutor &
ὥστε θαρροῦντας ἡμᾶς λέγειν, κύριος ἐμοὶ βοηθὸς, καὶ 6
non timebo quid faciat mihi homo.
οὐ φοβηθήσομαι τί ποιήσει μοι ἄνθρωπος.
Mementote ducum vestrorum, qui locuti sunt vobis
μνημονεύετε τῶν ἡγουμένων ὑμῶν, οἵτινες ἐλάλησαν ὑμῖν 7
verbum Dei, quorum intuentes exitum conuer-
τὸν λόγον τοῦ θεοῦ, ὧν ἀναθεωροῦντες τὴν ἔκβασιν τῆς ἀνα-
sationis, imitamini fidem. Iesus Christus heri &
στροφῆς, μιμεῖσθε τὴν πίστιν. Ἰησοῦς Χριστὸς χθὲς καὶ 8
hodie, ipse & in secula. Doctrinis va-
σήμερον ὁ αὐτὸς, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας. διδαχαῖς ποι- 9
riis, & peregrinis ne circumferamini. pulchrum enim, gratia stabi-
κίλαις καὶ ξέναις μὴ περιφέρεσθε. καλὸν γὰρ χάριτι βεβαιοῦ-
liri cor, non escis, in quibus non sunt adiuti
σθαι τὴν καρδίαν, οὐ βρώμασιν, ἐν οἷς οὐκ ὠφελήθησαν οἱ
ambulantes. Habemus altare, de quo edere
περιπατήσαντες. ἔχομεν θυσιαστήριον, ἐξ οὗ φαγεῖν 10
non habent potestatem tabernaculo seruientes.
οὐκ ἔχουσιν ἐξουσίαν οἱ τῇ σκηνῇ λατρεύοντες.
Quorum enim infertur animalium sanguis pro peccato in
ὧν γὰρ εἰσφέρεται ζώων τὸ αἷμα περὶ ἁμαρτίας εἰς τὰ 11
Sancta per pontificem, horum corpora cremantur extra
ἅγια διὰ τοῦ ἀρχιερέως, τούτων τὰ σώματα κατακαίεται ἔξω
castra. Ideo & Iesus, vt sanctificaret per
τῆς παρεμβολῆς. διὸ καὶ Ἰησοῦς, ἵνα ἁγιάσῃ διὰ τοῦ 12
proprium sanguinem populum, extra portam passus est.
ἰδίου αἵματος τὸν λαὸν, ἔξω τῆς πύλης ἔπαθε.
Igitur exeamus ad eum extra castra,
τοίνυν ἐξερχώμεθα πρὸς αὐτὸν ἔξω τῆς παρεμβολῆς, 13
improperium eius portantes.
τὸν ὀνειδισμὸν αὐτοῦ φέροντες.

Marginal notes (left): fidei; acceperunt; impositam; inos ad; atque; sedis sedet; enim eum qui sustinuit; aduersum; enim; ἐκλύομαι; consolationis, loquitur, dicens, noli negligere fatigaris; dum argueris; In disciplina perseuerate; Quod extra disciplinam; ergo adulteri; eruditores, eos: num; ἐντρέπομαι; Et in tępore paucorú dierum, voluntate suá erudiebát nos: id quod vtile est in recipiendo; in præsenti; pacatissimum; Propter quod; παραλύω; ἀνορθόω; claudicás quis erret; Deum; desit gratiæ; primitiua; ἀποδίδωμι; Scitote cupiens; ἀποδοκιμάζω; inquisiisset; ad accensibilem; ψηλαφάω; qui audierunt, excusauerūt se, ne fieret.

Marginal notes (right): quod dicebatur; λιθοβολέω; quod videbatur; ad; multorú millium; primitiuorum qui conscripti sunt; sanguinis aspersionem melius; quam; eum qui; loquebatur; qui loquente nobis, auertimus; repromittit; & mouebo; ἐπαγγέλλομαι; Quod dicit; ea quæ sunt immobilia; placentes; metu. est.; in vobis.; Et nolite obliuisci: placuerunt receptis angelis.; & laborantiū, morantes; thorus immaculatus; Sint mores sine auaritia; ἀνίημι; confidenter dicamus,; φοβέομαι; præpositorum; μιμέομαι; nolite abduci. optimum est; quæ profuerūt ambulātibus in eis.; ὠφελέω; qui deseruiūt.; Propter quod; suum

Non enim habemus hîc manentem ciuitatem, sed futuram
οὐ γὰρ ἔχομεν ὧδε μένουσαν πόλιν, ἀλλὰ τὴν μέλλουσαν 14
inquirimus. Per ipsum ergo offeramus hostiam lau-
ἐπιζητοῦμεν. δι' αὐτοῦ οὖν ἀναφέρωμεν θυσίαν αἰνέ- 15
dis *per omne Deo, id est, fructum labiorum confi-
σεως διαπαντὸς τῷ θεῷ, τοῦτ' ἔστι, καρπὸν χειλέων ὁμολο-
tentium nomini eius. *At beneficentiæ *& commu-
γούντων τῷ ὀνόματι αὐτοῦ. τῆς δὲ εὐποιΐας καὶ κοι- 16
nionis *ne obliuiscimini. talibus enim hostiis *bene placet
νωνίας μὴ ἐπιλανθάνεσθε. τοιαύταις γὰρ θυσίαις εὐαρεστεῖ-
*sibi Deus. Obedite *ducibus vestris, & subia-
ται ὁ θεός. πείθεσθε τοῖς ἡγουμένοις ὑμῶν, καὶ ὑπεί- 17
cete*: ipsi enim peruigilant pro animabus vestris, quasi ra-
κετε· αὐτοὶ γὰρ ἀγρυπνοῦσιν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ὑμῶν, ὡς λό-
tionem redditur̃i, vt cum gaudio hoc faciant, & non ge-
γον ἀποδώσοντες· ἵνα μετὰ χαρᾶς τοῦτο ποιῶσι, καὶ μὴ στε-
mentes: *inutile enim vobis hoc. Orate pro
νάζοντες· ἀλυσιτελὲς γὰρ ὑμῖν τοῦτο. προσεύχεσθε περὶ 18
nobis. confidimus enim quia *pulchram conscientiam habemus, in
ἡμῶν· πεποίθαμεν γὰρ ὅτι καλὴν συνείδησιν ἔχομεν, ἐν
omnibus *pulchre volentes conuersari.
πᾶσι καλῶς θέλοντες ἀναστρέφεσθαι.
Amplius autem deprecor*, hoc facere, *vt cele-
περισσοτέρως δὲ παρακαλῶ, τοῦτο ποιῆσαι, ἵνα τά- 19
rius restituar vobis.
χιον ἀποκατασταθῶ ὑμῖν.

*semper; *autem; *nolite obliuisci. *promeretur *præpositis *ὑπείκω *eis. *non expedit *bonam *bene *vos, *quò *ἀποκαθίσιμι

At Deus pacis, *reducens de mortuis pa-
20 ὁ δὲ θεὸς τῆς εἰρήνης, ὁ ἀναγαγὼν ἐκ νεκρῶν τὸν ποι-
storem ouium magnum, in sanguine testamenti æterni,
μένα τῶν προβάτων τὸν μέγαν, ἐν αἵματι διαθήκης αἰωνίου,
Dominum nostrum Iesum Christum, Aptet vos in omni
21 τὸν κύριον ἡμῶν ἰησοῦν χριστόν, καταρτίσαι ὑμᾶς ἐν παντὶ
opere bono, *ad faciendum voluntatem eius: faciens in vo-
ἔργῳ ἀγαθῷ, εἰς τὸ ποιῆσαι τὸ θέλημα αὐτοῦ· ποιῶν ἐν ὑ-
bis *beneplacitum coram se, per Iesum Christum, cui* gloria
μῖν τὸ εὐάρεστον ἐνώπιον αὐτοῦ, διὰ ἰησοῦ χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα
in secula seculorum. Amen. Rogo autem
22 εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν. παρακαλῶ δὲ
vos fratres, *sufferte verbum solatij: etenim
ὑμᾶς, ἀδελφοί, ἀνέχεσθε τοῦ λόγου τῆς παρακλήσεως· καὶ γὰρ
per breuia misi vobis. Cognoscite fratrem
23 διὰ βραχέων ἐπέστειλα ὑμῖν. γινώσκετε τὸν ἀδελφὸν
Timotheum *absolutum, cum quo (si celerius venerit) vi-
τιμόθεον ἀπολελυμένον, μεθ' οὗ, ἐὰν τάχιον ἔρχηται, ὄψο-
debo vos. Salutate omnes *duces vestros, &
24 μαι ὑμᾶς. ἀσπάσασθε πάντας τοὺς ἡγουμένους ὑμῶν, καὶ
omnes sanctos. salutant vos illi de Italia.
πάντας τοὺς ἁγίους. ἀσπάζονται ὑμᾶς οἱ ἀπὸ τῆς ἰταλίας.
Gratia cum omnibus vobis. Amen.
25 ἡ χάρις μετὰ πάντων ὑμῶν. ἀμήν.

*autem *qui eduxit *vt faciatis *quod placeat *est *vt sufferatis *perpaucis scripsi *nostrum *dimissum, *præpositos *fratres.

Ad Hebræos scripta est ab Italia per Timotheum.
Πρὸς ἑβραίους ἐγράφη ἀπὸ τῆς ἰταλίας διὰ τιμοθέου.

SANCTI IACOBI

Η ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΑΚΩΒΟΥ

EPISTOLA CATHOLICA.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΑΘΟΛΙΚΗ.

CAPVT I. ΚΕΦ. Α'.

IACOBVS Dei & Domini* Iesu
ἸΑΚΩΒΟΣ θεοῦ καὶ κυρίου ἰησοῦ 1
Christi seruus, *illis* duodecim tribubus
χριστοῦ δοῦλος, ταῖς δώδεκα φυλαῖς
quæ in dispersione, *gaudere.
ταῖς ἐν τῇ διασπορᾷ, χαίρειν.
Omne gaudium *ducite, fratres
πᾶσαν χαρὰν ἡγήσασθε, ἀδελφοί 2
mei, cum *tentationibus incideritis *va-
μου, ὅταν πειρασμοῖς περιπέσητε ποι-
riis: Scientes quòd probatio vestræ fidei ad-
κίλοις· γινώσκοντες ὅτι τὸ δοκίμιον ὑμῶν τῆς πίστεως κα- 3
operatur patientiam. *At patientia* opus perfectum ha-
τεργάζεται ὑπομονήν. ἡ δὲ ὑπομονὴ ἔργον τέλειον ἐχέ- 4
beat, vt sitis perfecti & integri, in nullo deficientes.
τω, ἵνα ἦτε τέλειοι καὶ ὁλόκληροι, ἐν μηδενὶ λειπόμενοι.
Si autè quis vestrum *destituitur sapientia, postulet à *dante
εἰ δέ τις ὑμῶν λείπεται σοφίας, αἰτείτω παρὰ τοῦ διδόντος 5
Deo omnibus *simpliciter, & non *improperante, & dabitur ei.
θεοῦ πᾶσιν ἁπλῶς, καὶ μὴ ὀνειδίζοντος, καὶ δοθήσεται αὐτῷ.
Postulet autem in fide, nihil *disceptans: nam disce-
αἰτείτω δὲ ἐν πίστει, μηδὲν διακρινόμενος· ὁ γὰρ διακρινό- 6
ptans similis est fluctui maris *vento agitato, & ia-
μενος ἔοικε κλύδωνι θαλάσσης ἀνεμιζομένῳ, καὶ ῥιπιζο-
ctato. Non ergo æstimet homo ille quòd accipiat
μένῳ. μὴ γὰρ οἰέσθω ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος ὅτι λήψεταί τι 7
aliquid à Domino. Vir duplex animo, inconstans* in
παρὰ τοῦ κυρίου. ἀνὴρ δίψυχος, ἀκατάστατος ἐν 8
omnibus viis suis. Glorietur autem frater
πάσαις ταῖς ὁδοῖς αὐτοῦ. καυχάσθω δὲ ὁ ἀδελφὸς ὁ 9
humilis in *sublimitate sua, At diues* in humilitate
ταπεινὸς ἐν τῷ ὕψει αὐτοῦ. ὁ δὲ πλούσιος ἐν τῇ ταπεινώσει 10
sua: quoniam sicut flos fœni transibit. Exortus est enim
αὐτοῦ· ὅτι ὡς ἄνθος χόρτου παρελεύσεται. ἀνέτειλε γὰρ ὁ 11
sol cum ardore, & arefecit fœnum, & flos eius
ἥλιος σὺν τῷ καύσωνι, καὶ ἐξήρανε τὸν χόρτον, καὶ τὸ ἄνθος αὐτοῦ
decidit, & decor vultus eius deperiit: ita
ἐξέπεσε, καὶ ἡ εὐπρέπεια τοῦ προσώπου αὐτοῦ ἀπώλετο· οὕτω
& diues in itineribus suis marcescet.
καὶ ὁ πλούσιος ἐν ταῖς πορείαις αὐτοῦ μαρανθήσεται.

*nostri *sunt *salutem. *existimate, *in tentationes *varias: *περιπίπτω *autem *indiget *qui dat *affluenter, *improperat: *hæsitans: qui enim hæsitat, *qui a vento mouetur, & circumfertur. *διομαι *λαμβάνομαι *est *exaltatione *autem *παρέρχομαι *ξηραίνω *μαραίνομαι

Beatus vir qui suffert tentationem, quoniam probatus fa-
12 μακάριος ἀνὴρ ὃς ὑπομένει πειρασμόν, ὅτι δόκιμος γενό-
ctus, accipiet coronam vitæ, quam repromisit *Dominus
μενος, λήψεται τὸν στέφανον τῆς ζωῆς, ὃν ἐπηγγείλατο ὁ κύριος
diligentibus se. Nemo *tentatus, dicat, quoniam
13 τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν. μηδεὶς πειραζόμενος λεγέτω, ὅτι
à Deo *tentor. nam Deus* intentator est malorum, ten-
ἀπὸ θεοῦ πειράζομαι· ὁ γὰρ θεὸς ἀπείραστός ἐστι κακῶν, πει-
tat autem ipse neminem. Vnusquisque verò tentatur, à *propria
14 ράζει δὲ αὐτὸς οὐδένα. ἕκαστος δὲ πειράζεται, ὑπὸ τῆς ἰδίας
concupiscentia abstractus & illectus. Deinde concu-
15 ἐπιθυμίας ἐξελκόμενος καὶ δελεαζόμενος. εἶτα ἡ ἐπι-
piscentia *concipiens, parit peccatum: at peccatum* con-
θυμία συλλαβοῦσα, τίκτει ἁμαρτίαν· ἡ δὲ ἁμαρτία ἀποτε-
summatum, generat mortem. *Ne errate, fratres
16 λεσθεῖσα ἀποκύει θάνατον. μὴ πλανᾶσθε, ἀδελφοί
mei *dilecti. Omne datum *bonum, & omne donum
17 μου ἀγαπητοί. πᾶσα δόσις ἀγαθὴ, καὶ πᾶν δώρημα
perfectum, *supernè est, descendens à Patre luminum,
τέλειον, ἄνωθέν ἐστι, καταβαῖνον ἀπὸ τοῦ πατρὸς τῶν φώτων,
apud quem non est transmutatio, *aut vicissitudinis obumbratio.
παρ' ᾧ οὐκ ἔνι παραλλαγὴ, ἢ τροπῆς ἀποσκίασμα.
*Volens genuit nos verbo veritatis, *ad esse
18 βουληθεὶς ἀπεκύησεν ἡμᾶς λόγῳ ἀληθείας, εἰς τὸ εἶναι
nos initium aliquod eius *creaturarum.
ἡμᾶς ἀπαρχήν τινα τῶν αὐτοῦ κτισμάτων.
*Itaque, fratres mei *dilecti, sit* omnis homo velox
19 ὥστε, ἀδελφοί μου ἀγαπητοί, ἔστω πᾶς ἄνθρωπος ταχὺς
ad audiendum, tardus* ad loquendum, tardus ad iram.
εἰς τὸ ἀκοῦσαι, βραδὺς εἰς τὸ λαλῆσαι, βραδὺς εἰς ὀργήν.
Ira enim viri iustitiam Dei non *adoperatur.
20 ὀργὴ γὰρ ἀνδρὸς δικαιοσύνην θεοῦ οὐ κατεργάζεται.
*Ideo abiicientes omnem *sordem, & abundantiam malitiæ,
21 διὸ ἀποθέμενοι πᾶσαν ῥυπαρίαν, καὶ περισσείαν κακίας,
in mansuetudine suscipite insitum verbum, *potens sal-
ἐν πραΰτητι δέξασθε τὸν ἔμφυτον λόγον, τὸν δυνάμενον σῶ-
uare animas vestras. Estote autem factores verbi, &
22 σαι τὰς ψυχὰς ὑμῶν. γίνεσθε δὲ ποιηταὶ λόγου, καὶ
non tantum auditores, fallentes vosmetipsos.
μὴ μόνον ἀκροαταί, παραλογιζόμενοι ἑαυτούς.

*cùm fuerit *Deus *cùm tentatur, *tentaturus *enim *sua *eò conceperit, *verò cù fuerit *συλλαμβάνω *Nolite itaque errare, *dilectissimi. *optimum, *desursum *nec *Voluntariè *vt simus *creaturæ. *Scitis, *dilectissimi, *autem *autem sit & *Propter quod *immunditia, *quod potest

Quia si quis auditor verbi est, & non factor, hic *similis est*
ὅτι εἴ τις ἀκροατὴς λόγου ἐστὶ, καὶ οὐ ποιητὴς, οὗτος ἔοικεν 23
viro consideranti vultum natiuitatis suæ in speculo.
ἀνδρὶ κατανοοῦντι τὸ πρόσωπον τῆς γενέσεως αὐτοῦ ἐν ἐσόπτρῳ·
Considerauit enim *seipsum*, & abiit, & statim
κατενόησε γὰρ ἑαυτὸν, καὶ ἀπελήλυθε, καὶ εὐθέως 24
oblitus est qualis fuerit. *At perspiciens* in legem *per-*
ἐπελάθετο ὁποῖος ἦν. ὁ δὲ παρακύψας εἰς νόμον τέ- 25
fectam illam libertatis, & *permanens*, *hic* non au-
λειον τὸν τῆς ἐλευθερίας, καὶ παραμείνας, οὗτος οὐκ ἀκροα-
ditor obliuiosus factus, sed factor operis, hic bea-
τὴς ἐπιλησμονῆς γενόμενος, ἀλλὰ ποιητὴς ἔργου, οὗτος μα-
tus in facto suo erit. Si quis *videtur religiosus*
κάριος ἐν τῇ ποιήσει αὐτοῦ ἔσται. εἴ τις δοκεῖ θρῆσκος 26
esse *in vobis*, non refrenans linguam suam, sed seducens
εἶναι ἐν ὑμῖν, μὴ χαλιναγωγῶν γλῶσσαν αὐτοῦ, ἀλλ᾽ ἀπατῶν
cor suum, huius vana religio.
καρδίαν αὐτοῦ, τούτου μάταιος ἡ θρησκεία.
Religio munda, & immaculata apud Deum & Pa-
θρησκεία καθαρὰ, καὶ ἀμίαντος παρὰ τῷ θεῷ καὶ πα- 27
trem, hæc est, Visitare pupillos & viduas in tribulatione
τρὶ αὕτη ἐστὶν, ἐπισκέπτεσθαι ὀρφανοὺς καὶ χήρας ἐν τῇ θλίψει
eorum, immaculatum *seipsum* custodire *à mundo*.
αὐτῶν, ἄσπιλον ἑαυτὸν τηρεῖν ἀπὸ τοῦ κόσμου.

cōparabitur
Qui autem perspexerit
perfectæ
permanserit in ea,
autem putat se religiosum
est
&
ab hoc seculo.

CAP. II. β'

Fratres mei, *ne* in personarum acceptione *habete* fidem
Ἀδελφοί μου, μὴ ἐν προσωποληψίαις ἔχετε τὴν πίστιν 1
Domini nostri Iesu Christi gloriæ. Si enim introierit
τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τῆς δόξης. ἐὰν γὰρ εἰσέλθῃ 2
in conuentum vestrum vir aureum habens annulum in veste
εἰς τὴν συναγωγὴν ὑμῶν ἀνὴρ χρυσοδακτύλιος ἐν ἐσθῆτι
candida, introierit autem & pauper in sordido habitu,
λαμπρᾷ, εἰσέλθῃ δὲ καὶ πτωχὸς ἐν ῥυπαρᾷ ἐσθῆτι,
Et intendatis in *ferentem vestem splen-*
καὶ ἐπιβλέψητε ἐπὶ τὸν φοροῦντα τὴν ἐσθῆτα τὴν λαμ- 3
didam, & dixeritis ei, Tu sede hic *pulchrè: &* pau-
πρὰν, καὶ εἴπητε αὐτῷ, σὺ κάθου ὧδε καλῶς· καὶ τῷ πτω-
peri dicatis, Tu sta illic, aut sede *hic* sub scabello
χῷ εἴπητε, σὺ στῆθι ἐκεῖ, ἢ κάθου ὧδε ὑπὸ τὸ ὑποπόδιόν
meo. *Et non* diiudicatis *in vobisipsis*, & facti estis iu-
μου· καὶ οὐ διεκρίθητε ἐν ἑαυτοῖς, καὶ ἐγένεσθε κρι- 4
dices *disceptationum malarum*? Audite, fratres mei *di-*
ταὶ διαλογισμῶν πονηρῶν; ἀκούσατε, ἀδελφοί μου ἀ- 5
lecti, nonne Deus elegit pauperes *mundi*
γαπητοὶ, οὐχ ὁ θεὸς ἐξελέξατο τοὺς πτωχοὺς τοῦ κόσμου
diuites in fide, & hæredes regni quod repro-
πλουσίους ἐν πίστει, καὶ κληρονόμους τῆς βασιλείας ἧς ἐπηγ-
misit diligentibus se? Vos autem exhonorastis
γείλατο τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν; ὑμεῖς δὲ ἠτιμάσατε 6
pauperem. nonne diuites per potentiam opprimunt vos, &
τὸν πτωχόν. οὐχ οἱ πλούσιοι καταδυναστεύουσιν ὑμῶν, καὶ
ipsi trahunt vos ad iudicia? Nonne ipsi bla-
αὐτοὶ ἕλκουσιν ὑμᾶς εἰς κριτήρια; οὐκ αὐτοὶ βλα- 7
sphemant *pulchrum* nomen inuocatum super vos?
σφημοῦσι τὸ καλὸν ὄνομα τὸ ἐπικληθὲν ἐφ᾽ ὑμᾶς;
Si tamen legem perficitis regalem, secundum scripturam,
εἰ μέντοι νόμον τελεῖτε βασιλικὸν, κατὰ τὴν γραφὴν, 8
Diliges proximum tuum sicut teipsum, *pulchrè* facitis.
ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτὸν, καλῶς ποιεῖτε.
Si autem personam accipitis, peccatum operamini, redar-
εἰ δὲ προσωποληπτεῖτε, ἁμαρτίαν ἐργάζεσθε, ἐλεγχό- 9
guti à lege quasi transgressores. Quicunque *enim* totam
μενοι ὑπὸ τοῦ νόμου ὡς παραβάται. ὅστις γὰρ ὅλον 10
legem seruauerit, offendat autem in vno, factus est omnium reus.
τὸν νόμον τηρήσει, πταίσει δὲ ἐν ἑνὶ, γέγονε πάντων ἔνοχος.
Ille enim *dicens*, Non mœchaberis, dixit &, Non occides. *si autem*
ὁ γὰρ εἰπὼν, μὴ μοιχεύσῃς, εἶπε καὶ, μὴ φονεύσῃς. εἰ δὲ 11
non mœchaberis, occides autem, factus es transgressor legis.
οὐ μοιχεύσεις, φονεύσεις δὲ, γέγονας παραβάτης νόμου.
Sic loquimini, & sic facite, sicut per legem liber-
οὕτω λαλεῖτε, καὶ οὕτω ποιεῖτε, ὡς διὰ νόμου ἐλευθε- 12
tatis *futuri* iudicari. *Nam* iudicium sine misericordia non
ρίας μέλλοντες κρίνεσθαι. ἡ γὰρ κρίσις ἀνίλεως τῷ μὴ 13
facienti misericordiam: *contra gloriatur* misericordia iudicium.
ποιήσαντι ἔλεος· κατακαυχᾶται ἔλεος κρίσεως.
Quid *illud vtile*, fratres mei, si fidem dicat quis habere, opera
τί τὸ ὄφελος, ἀδελφοί μου, ἐὰν πίστιν λέγῃ τις ἔχειν, ἔργα 14
autē non habeat? *non potest* fides saluare eum?
δὲ μὴ ἔχῃ; μὴ δύναται ἡ πίστις σῶσαι αὐτόν;
Si autem frater aut soror nudi sint, & *desti-*
ἐὰν δὲ ἀδελφὸς ἢ ἀδελφὴ γυμνοὶ ὑπάρχωσι, καὶ λειπό- 15
tuti fuerint quotidiano victu: Dicat autem aliquis illis ex
μενοι ὦσι τῆς ἐφημέρου τροφῆς· εἴπῃ δέ τις αὐτοῖς ἐξ 16
vobis, Ite in pace, calefacimini, & saturamini: non
ὑμῶν, ὑπάγετε ἐν εἰρήνῃ, θερμαίνεσθε, καὶ χορτάζεσθε· μὴ
dederitis autē eis *ea* quæ necessaria corporis, quid *illud vtile*?
δῶτε δὲ αὐτοῖς τὰ ἐπιτήδεια τοῦ σώματος, τί τὸ ὄφελος;
Sic & fides, si non opera habeat, mortua est *secundum seipsam*.
οὕτω καὶ ἡ πίστις, ἐὰν μὴ ἔργα ἔχῃ, νεκρά ἐστι καθ᾽ ἑαυτήν. 17

nolite habere
ex
eum qui indutus est veste præclara,
benè:
κάθημαι
autem
pedum meorum. Nonne
apud vosmetipsos,
cogitationum iniquarum?
dilectissimi,
in hoc mūdo
ἐκλέγω
Deus
bonum
quod est
bene
autem
Qui dixit,
quod
incipientes
enim
illi qui
fecit
superexaltat
autem
proderit,
se
nunquid poterit
indigeant
sunt proderit?
in semetipsa.

Sed dicet quis, Tu fidem habes, & ego opera habeo. ostende mihi
ἀλλ᾽ ἐρεῖ τις, σὺ πίστιν ἔχεις, κἀγὼ ἔργα ἔχω. δεῖξόν μοι 18
fidem tuam *ex operibus tuis*, & ego ostendam tibi ex ope-
τὴν πίστιν σου ἐκ τῶν ἔργων σου, κἀγὼ δείξω σοι ἐκ τῶν ἔρ-
ribus *meis* fidem meam. Tu credis quoniam Deus vnus est?
γων μου τὴν πίστιν μου. σὺ πιστεύεις ὅτι ὁ θεὸς εἷς ἐστι; 19
pulchrè facis. & dæmones credunt, & contremiscunt.
καλῶς ποιεῖς. καὶ τὰ δαιμόνια πιστεύουσι, καὶ φρίσσουσι.
Vis autem scire, ô homo inanis, quoniam fides sine
θέλεις δὲ γνῶναι, ὦ ἄνθρωπε κενὲ, ὅτι ἡ πίστις χωρὶς 20
operibus mortua est? Abraham pater noster nonne ex
τῶν ἔργων νεκρά ἐστιν; Ἀβραὰμ ὁ πατὴρ ἡμῶν οὐκ ἐξ 21
operibus iustificatus est, offerens Isaac filium suum super al-
ἔργων ἐδικαιώθη, ἀνενέγκας Ἰσαὰκ τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἐπὶ τὸ θυ-
tare? Vides quoniam fides cooperabatur operibus
σιαστήριον; βλέπεις ὅτι ἡ πίστις συνήργει τοῖς ἔργοις 22
illius, & ex operibus fides consummata est?
αὐτοῦ, καὶ ἐκ τῶν ἔργων ἡ πίστις ἐτελειώθη;
Et suppleta est scriptura, dicens, Credidit *autem* Abraham
καὶ ἐπληρώθη ἡ γραφὴ ἡ λέγουσα, ἐπίστευσε δὲ Ἀβραὰμ 23
Deo, & reputatum est illi ad iustitiam, & amicus
τῷ θεῷ, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην, καὶ φίλος
Dei appellatus est. Videtis *igitur*, quoniam ex operibus iustificatur
θεοῦ ἐκλήθη. ὁρᾶτε τοίνυν, ὅτι ἐξ ἔργων δικαιοῦται 24
homo, & non ex fide tantùm?
ἄνθρωπος, καὶ οὐκ ἐκ πίστεως μόνον;
Similiter autem & Raab meretrix, nonne ex operibus iustificata est,
ὁμοίως δὲ καὶ Ῥαὰβ ἡ πόρνη οὐκ ἐξ ἔργων ἐδικαιώθη, 25
suscipiens nuntios, & alia via eiiciens?
ὑποδεξαμένη τοὺς ἀγγέλους, καὶ ἑτέρᾳ ὁδῷ ἐκβαλοῦσα;
Sicut enim corpus sine spiritu mortuum est, ita
ὥσπερ γὰρ τὸ σῶμα χωρὶς πνεύματος νεκρόν ἐστιν, οὕτω 26
& fides sine operibus mortua est.
καὶ ἡ πίστις χωρὶς τῶν ἔργων νεκρά ἐστι.

sine operibus.
χωρὶς τῶν ἔργων,
bene
φρίττω
otiosa
πληρόομαι

CAP. III. γ'

Ne multi magistri *fiatis*, fratres mei, scientes
Μὴ πολλοὶ διδάσκαλοι γίνεσθε, ἀδελφοί μου, εἰδότες 1
quoniam maius iudicium *capiemus*. *Multa* enim offendimus om-
ὅτι μεῖζον κρίμα ληψόμεθα. πολλὰ γὰρ πταίομεν ἅ- 2
nes, si quis in verbo non offendit, hic perfectus vir, *potens*
παντες. εἴ τις ἐν λόγῳ οὐ πταίει, οὗτος τέλειος ἀνὴρ, δυνατὸς
freno circunducere & totum corpus. *Ecce* equis
χαλιναγωγῆσαι καὶ ὅλον τὸ σῶμα. ἴδε τῶν ἵππων 3
frena in ora mittimus ad *obediendum*
τοὺς χαλινοὺς εἰς τὰ στόματα βάλλομεν πρὸς τὸ πείθεσθαι
ipsos nobis, etiam omne corpus illorum circum*agimus*.
αὐτοὺς ἡμῖν, καὶ ὅλον τὸ σῶμα αὐτῶν μετάγομεν.
Ecce & naues *tanta existentes*, & à validis
ἰδοὺ καὶ τὰ πλοῖα τηλικαῦτα ὄντα, καὶ ὑπὸ σκληρῶν 4
ventis *impulsa*, circunferuntur à modico gubernaculo,
ἀνέμων ἐλαυνόμενα, μετάγεται ὑπὸ ἐλαχίστου πηδαλίου,
vbi impetus dirigentis voluerit. Ita &
ὅπου ἂν ἡ ὁρμὴ τοῦ εὐθύνοντος βούληται. οὕτω καὶ ἡ 5
lingua *paruum* membrum est, & magna *gloriatur*. Ecce *exiguus* ignis
γλῶσσα μικρὸν μέλος ἐστὶ, καὶ μεγαλαυχεῖ. ἰδοὺ ὀλίγον πῦρ
quantam materiam incendit. Et lingua ignis, *mundus*
ἡλίκην ὕλην ἀνάπτει. καὶ ἡ γλῶσσα πῦρ, ὁ κόσμος τῆς 6
iniquitatis. *ita* lingua constituitur in membris nostris,
ἀδικίας. οὕτως ἡ γλῶσσα καθίσταται ἐν τοῖς μέλεσιν ἡμῶν, ἡ
maculans totum corpus, & *inflammans* rotam na-
σπιλοῦσα ὅλον τὸ σῶμα, καὶ φλογίζουσα τὸν τροχὸν τῆς γε-
tiuitatis, & inflammata à gehenna. Omnis enim natura
νέσεως, καὶ φλογιζομένη ὑπὸ τῆς γεέννης. πᾶσα γὰρ φύσις 7
bestiarum*que* & volucrum, serpentium*que* & *marinorum* domatur,
θηρίων τε καὶ πετεινῶν, ἑρπετῶν τε καὶ ἐναλίων δαμάζεται,
& domita *est* natura humana. *At* lin-
καὶ δεδάμασται τῇ φύσει τῇ ἀνθρωπίνῃ. τὴν δὲ γλῶσ- 8
guam nullus potest hominum domare: *incoercibile* ma-
σαν οὐδεὶς δύναται ἀνθρώπων δαμάσαι· ἀκατάσχετον κα-
lum, plena veneno mortifero. In ipsa benedicimus
κὸν, μεστὴ ἰοῦ θανατηφόρου. ἐν αὐτῇ εὐλογοῦμεν τὸν 9
Deum, & Patrem, & in ipsa maledicimus homines
θεὸν, καὶ πατέρα, καὶ ἐν αὐτῇ καταρώμεθα τοὺς ἀνθρώπους
illos ad similitudinem Dei *factos*. Ex ipso ore
τοὺς καθ᾽ ὁμοίωσιν θεοῦ γεγονότας. ἐκ τοῦ αὐτοῦ στόματος 10
procedit benedictio, & maledictio. non oportet, fratres mei *dilecti*,
ἐξέρχεται εὐλογία, καὶ κατάρα. οὐ χρὴ, ἀδελφοί μου ἀγαπητοὶ,
hæc ita fieri. Nunquid fons de eodem foramine emanat
ταῦτα οὕτω γίνεσθαι. μήτι ἡ πηγὴ ἐκ τῆς αὐτῆς ὀπῆς βρύει τὸ 11
dulce, & *amarum*? Nunquid potest, fratres mei, ficus
γλυκὺ, καὶ τὸ πικρόν; μὴ δύναται, ἀδελφοί μου, συκῆ 12
oleas facere, aut vitis ficus? sic *nullus fons sal-*
ἐλαίας ποιῆσαι, ἢ ἄμπελος σῦκα; οὕτως οὐδεμία πηγὴ ἁλυ-
sum & dulcem *facere* aquam. *Si* quis sapiens, & *peritus in*
κὸν καὶ γλυκὺ ποιῆσαι ὕδωρ. εἴ τις σοφὸς, καὶ ἐπιστήμων ἐν 13
vobis, ostendat ex *pulchra* conuersatione *opera sua* in
ὑμῖν, δειξάτω ἐκ τῆς καλῆς ἀναστροφῆς τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐν
mansuetudine sapientiæ. *Si autem* zelum amarum habetis, & *contentionem*
πραΰτητι σοφίας. εἰ δὲ ζῆλον πικρὸν ἔχετε, καὶ ἐριθείαν 14

Nolite plures fieri,
sumitis. In multis
est
potest etiam
Si autem
χαλιναγωγέω
consentiendum
ferimus.
cùm magnæ sint,
minentur,
autem
modicū quidē
exaltat.
quantus
quàm magnā syluam
est, vniuersitas
quæ maculat
inflammat
nostræ.
&
cæterorum domantur,
sunt
autem
inquietum
qui
facti sunt.
imaginem &
dulcē & amaram aquam?
vuas
neque salsa
potest facere
disciplinatus inter vos?
bona
operationē suā
δείκνυμι
Quòd
contentiones sunt

in *corde vestro: ne gloriamini & mentimini aduersus
ἐν τῇ καρδίᾳ ὑμῶν, μὴ κατακαυχᾶσθε καὶ ψεύδεσθε κατὰ
veritatem. Non est ‖ ista sapientia desursum descendens:
τῆς ἀληθείας. οὐκ ἔστιν αὕτη ἡ σοφία ἄνωθεν κατερχομένη, 15
sed terrena, animalis, †dæmoniaca. Vbi enim zelus &
ἀλλ᾽ ἐπίγειος, ψυχική, δαιμονιώδης. ὅπου γὰρ ζῆλος καὶ 16
"irritatio, illic tumultuatio, & omnis praua actio.
ἐριθεία, ἐκεῖ ἀκαταστασία καὶ πᾶν φαῦλον πρᾶγμα.
Illa autē supernè sapientia, primùm quidem pudica est: deinde pacifi-
ἡ δὲ ἄνωθεν σοφία πρῶτον μὲν ἁγνή ἐστιν, ἔπειτα εἰρηνι- 17
ca, modesta, bene suadibilis, *plena misericordia, ‖ fructibus bonis, non di-
κή, ἐπιεικής, εὐπειθής, μεστὴ ἐλέους, καρπῶν ἀγαθῶν, ἀδιά-
iudicans, † & non simulata. Fructus autem iustitiæ in
κριτος, καὶ ἀνυπόκριτος. καρπὸς δὲ τῆς δικαιοσύνης, ἐν 18
pace seminatur facientibus pacem.
εἰρήνῃ σπείρεται τοῖς ποιοῦσιν εἰρήνην.

*cordibus vestris: nolite gloriari & mēdaces esse
‖ enim
† diabolica.
" contentio, ibi inconstantia, & omne opus prauum. Quæ desursum est
* bonis consentiens, ‖ &
† sine simulatione.

CAP. IIII. δ´.

Vnde bella & *pugnæ in vobis? ‖ Non hinc, ex
Πόθεν πόλεμοι καὶ μάχαι ἐν ὑμῖν; οὐκ ἐντεῦθεν, ἐκ τῶν 1
" voluptatibus vestris † militantibus in membris vestris?
ἡδονῶν ὑμῶν τῶν στρατευομένων ἐν τοῖς μέλεσιν ὑμῶν;
Concupiscitis, & non habetis: occiditis, & zelatis, & non po-
ἐπιθυμεῖτε, καὶ οὐκ ἔχετε· φονεύετε καὶ ζηλοῦτε, καὶ οὐ δύ- 2
testis adipisci. litigatis & belligeratis: & non habetis, propter
νασθε ᵃἐπιτυχεῖν· μάχεσθε καὶ πολεμεῖτε· καὶ οὐκ ἔχετε, διὰ
"non petere vos. Petitis, & non accipitis, eo quòd ma-
τὸ μὴ αἰτεῖσθαι ὑμᾶς. αἰτεῖτε, καὶ οὐ λαμβάνετε, διότι κα- 3
lè *petitis: vt in ‖ voluptatibus vestris insumatis.
κῶς αἰτεῖσθε, ἵνα ἐν ταῖς ἡδοναῖς ὑμῶν δαπανήσητε.
Adulteri & adulteræ, nescitis quia amicitia † mundi
μοιχοὶ καὶ μοιχαλίδες, οὐκ οἴδατε ὅτι ἡ φιλία τοῦ κόσμου 4
‖ inimicitia Dei est? Quicunque ergo voluerit amicus esse "mundi,
ἔχθρα τοῦ θεοῦ ἐστιν; ὃς ἂν οὖν βουληθῇ φίλος εἶναι τοῦ κόσμου,
inimicus Dei constituitur. An putatis quia inaniter Scriptura di-
ἐχθρὸς τοῦ θεοῦ καθίσταται. ἢ δοκεῖτε ὅτι κενῶς ἡ γραφὴ λέ- 5
cit: Ad inuidiam concupiscit spiritus qui habitat in ‖ nobis?
γει, πρὸς φθόνον ἐπιποθεῖ τὸ πνεῦμα ὃ κατῴκησεν ἐν ἡμῖν;
Maiorem autem dat gratiam. † Ideo dicit, " Dominus superbis
μείζονα δὲ δίδωσι χάριν· διὸ λέγει, κύριος ὑπερηφάνοις 6
resistit, humilibus autem dat gratiam. Subditi estote
ἀντιτάσσεται, ταπεινοῖς δὲ δίδωσι χάριν. ὑποτάγητε 7
ergo Deo: resistite * diabolo: & fugiet à vobis.
οὖν τῷ θεῷ· ἀντίστητε τῷ διαβόλῳ, καὶ φεύξεται ἀφ᾽ ὑμῶν.
Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis. Emundate manus,
ἐγγίσατε τῷ θεῷ, καὶ ἐγγιεῖ ὑμῖν. καθαρίσατε χεῖρας, 8
peccatores: & purificate corda, duplices animo. ‖ Affligimi-
ἁμαρτωλοί, καὶ ἁγνίσατε καρδίας, δίψυχοι. ᵇταλαιπωρή- 9
ni, & lugete, & plorate: risus vester in luctum
σατε καὶ ᶜπενθήσατε, καὶ κλαύσατε· ὁ γέλως ὑμῶν εἰς πένθος
conuertatur, & gaudium in mœrorem. Humiliamini
μεταστραφήτω, καὶ ἡ χαρὰ εἰς κατήφειαν. ταπεινώθητε 10
in conspectu Domini, & exaltabit vos. *Ne contraloquimini
ἐνώπιον τοῦ κυρίου, καὶ ὑψώσει ὑμᾶς. μὴ καταλαλεῖτε 11
alij aliis, fratres ‖. Contraloquens fratri, & iudicans
ἀλλήλων, ἀδελφοί. ὁ καταλαλῶν ἀδελφοῦ, καὶ κρίνων τὸν
fratrem suum, † contraloquitur legi, & iudicat legem. Si autem legem
ἀδελφὸν αὐτοῦ, καταλαλεῖ νόμου, καὶ κρίνει νόμον. εἰ δὲ νόμον
iudicas, non es factor legis, sed iudex. Vnus est " ille legisla-
κρίνεις, οὐκ εἶ ποιητὴς νόμου, ἀλλὰ κριτής. εἷς ἐστιν ὁ νομοθέ- 12
tor, * potens seruare & perdere. Tu autē quis es qui iudicas
της ὁ δυνάμενος σῶσαι καὶ ἀπολέσαι· σὺ δὲ τίς εἶ ὃς κρίνεις
‖ alterum? Age nunc † dicentes, Hodie * & cras ibi-
τὸν ἕτερον; ἄγε νῦν οἱ λέγοντες, σήμερον καὶ αὔριον πορευ- 13
mus in illam ciuitatem, & faciemus ibi " annum vnum,
σώμεθα εἰς τήνδε τὴν πόλιν, καὶ ποιήσωμεν ἐκεῖ ἐνιαυτὸν ἕνα,
& mercabimur, & * lucrabimur: Qui ignoratis
καὶ ἐμπορευσώμεθα, καὶ κερδήσωμεν· οἵτινες οὐκ ἐπίστασθε 14
‖ illud cras. Quæ enim vita vestra? Vapor enim erit, ad
τὸ τῆς αὔριον· ποία γὰρ ἡ ζωὴ ὑμῶν; ἀτμὶς γάρ ἐστιν ἡ πρὸς
modicum apparens, deinceps verò & " euanescens. Pro * di-
ὀλίγον φαινομένη, ἔπειτα δὲ καὶ ἀφανιζομένη. ἀντὶ τοῦ λέ- 15
cere vos, Si Dominus voluerit, & ‖ vixerimus, & faciemus
γειν ὑμᾶς, ἐὰν ὁ κύριος θελήσῃ, καὶ ζήσωμεν, καὶ ποιήσωμεν
hoc aut illud. Nunc autem † gloriamini in superbiis vestris.
τοῦτο ἢ ἐκεῖνο. νῦν δὲ καυχᾶσθε ἐν ταῖς ἀλαζονείαις ὑμῶν· 16
Omnis " gloriatio talis maligna est. Scienti igitur bonum
πᾶσα καύχησις τοιαύτη πονηρά ἐστιν. εἰδότι οὖν καλὸν 17
facere, & non facienti, peccatum illi est.
ποιεῖν, καὶ μὴ ποιοῦντι, ἁμαρτία αὐτῷ ἐστιν.

*lites
‖ Nonne
" cōcupiscentiis
† quæ militant
ᵃ ἐπιτυγχάνω
" quòd non postulatis.
* petatis:
‖ cōcupiscētiis
† huius
‖ inimica
" seculi huius.
* dicat:
‖ vobis?
† Propter quod
" Deus
* autem
‖ Miseri estote,
ᵇ ταλαιπωρέω
ᶜ πενθέω
‖ Nolite detrahere alterutrū, ‖ mei. Qui detrahit fratri, aut qui iudicat
† detrahit
" enim
* & iudex, qui potest liberare ‖ proximū? Ecce
† qui dicitis,
* aut crastino
" quidem
* lucrum faciemus.
‖ quid erit in crastino.
" exterminabitur,
* eo vt dicatis,
‖ si
† exultatis
" exultatio

CAP. V. ε´.

*Age nunc diuites, plorate, vlulantes in mi-
1 Ἄγε νῦν οἱ πλούσιοι, κλαύσατε ὀλολύζοντες ἐπὶ ταῖς ταλαι-
seriis vestris ‖ superuenturis. Diuitiæ vestræ putrefactæ sunt: &
2 πωρίαις ὑμῶν ταῖς ἐπερχομέναις. ὁ πλοῦτος ὑμῶν σέσηπε, καὶ
vestimēta vestra à tineis comesta facta sunt. Aurum vestrum &
3 τὰ ἱμάτια ὑμῶν σητόβρωτα γέγονεν. ὁ χρυσὸς ὑμῶν καὶ
argentum æruginauit: & ærugo eorum in testimonium vobis erit,
ὁ ἄργυρος ᵃκατίωται, καὶ ὁ ἰὸς αὐτῶν εἰς μαρτύριον ὑμῖν ἔσται,
& manducabit carnes vestras sicut ignis. Thesaurizastis " in nouissi-
καὶ φάγεται τὰς σάρκας ὑμῶν ὡς πῦρ. ἐθησαυρίσατε ἐν ἐσχά-
mis diebus. Ecce merces operariorum * metentium
4 ταις ἡμέραις. ἰδοὺ ὁ μισθὸς τῶν ἐργατῶν τῶν ἀμησάντων τὰς
regiones vestras, ‖ intercepta à vobis, clamat: & clamores
χώρας ὑμῶν, ὁ ᵇἀπεστερημένος ὑφ᾽ ὑμῶν, κράζει· καὶ αἱ βοαὶ
† metentium in aures Domini sabaoth " introierunt.
τῶν θερισάντων εἰς τὰ ὦτα κυρίου σαβαὼθ ᶜεἰσεληλύθασιν.
Delitiati estis super terram, & * lasciuistis: enutristis
5 ἐτρυφήσατε ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἐσπαταλήσατε· ἐθρέψατε τὰς
corda vestra vt in die occisionis. ‖ Condemnastis, occi-
6 καρδίας ὑμῶν ὡς ἐν ἡμέρᾳ σφαγῆς· κατεδικάσατε, ἐφο-
distis iustum: † non resistit vobis. Patientes esto-
7 νεύσατε τὸν δίκαιον· οὐκ ἀντιτάσσεται ὑμῖν. ᵈμακροθυμή-
te igitur, fratres, vsque ad aduentum Domini. Ecce, agricola
σατε οὖν, ἀδελφοί, ἕως τῆς παρουσίας τοῦ κυρίου. ἰδοὺ ὁ γεωργὸς
expectat pretiosum fructum terræ: patienter ferens in eum, donec
ἐκδέχεται τὸν τίμιον καρπὸν τῆς γῆς, μακροθυμῶν ἐπ᾽ αὐτῷ, ἕως
accipiat pluuiam * matutinam & serotinam. Patientes estote
8 ἂν λάβῃ ὑετὸν πρώϊμον καὶ ὄψιμον. μακροθυμήσατε
& vos: ‖ confirmate corda vestra, quoniam aduentus Do-
καὶ ὑμεῖς, στηρίξατε τὰς καρδίας ὑμῶν, ὅτι ἡ παρουσία τοῦ κυ-
mini † appropinquauit. Ne ingemiscite aduersus alij alios, fratres, vt
9 ρίου ἤγγικε. μὴ στενάζετε κατ᾽ ἀλλήλων, ἀδελφοί, ἵνα
non iudicemini. Ecce, iudex ante " fores stetit. Exem-
10 μὴ κριθῆτε. ἰδοὺ κριτὴς πρὸ τῶν θυρῶν ἕστηκεν. ὑπόδει-
plum accipite fratres mei, * malorum perpessionis, & patientiæ,
γμα λάβετε ἀδελφοί μου, τῆς κακοπαθείας, καὶ τῆς μακροθυμίας,
Prophetas, qui locuti sunt ‖ nomine Domini. Ecce bea-
11 τοὺς προφήτας, οἳ ἐλάλησαν τῷ ὀνόματι κυρίου. ἰδοὺ μα-
tificamus † tolerantes. Tolerantiam Iob audistis:
καρίζομεν τοὺς ὑπομένοντας. τὴν ὑπομονὴν Ἰὼβ ἠκούσατε,
& finem Domini vidistis, quoniam valde misericors est " &
καὶ τὸ τέλος κυρίου εἴδετε, ὅτι πολύσπλαγχνός ἐστι καὶ
miserator. Ante omnia autem, fratres mei, *ne iurate,
12 οἰκτίρμων. πρὸ πάντων δέ, ἀδελφοί μου, μὴ ᵉὀμνύετε,
neque ‖ cælum, neque ‖ terram, neque aliud quodcunque iuramētum. Sit
μήτε τὸν οὐρανόν, μήτε τὴν γῆν, μήτε ἄλλον τινὰ ὅρκον· ἤτω
autē † vestrū illud Etiā, etiam: & illud nō, non: vt non " in hypocrisin decidatis.
δὲ ὑμῶν τὸ ναί, ναί, καὶ τὸ οὔ, οὔ· ἵνα μὴ * εἰς ὑπόκρισιν πέσητε.
Tristatur aliquis * in vobis? orer. Aequo animo est quis? psal-
13 κακοπαθεῖ τις ἐν ὑμῖν; προσευχέσθω. εὐθυμεῖ τις; ψαλ-
lat. Infirmatur quis in vobis? † aduocet presby-
14 λέτω. ἀσθενεῖ τις ἐν ὑμῖν; προσκαλεσάσθω τοὺς πρεσβυ-
teros ecclesiæ: & orent super eum, vngen-
τέρους τῆς ἐκκλησίας, καὶ προσευξάσθωσαν ἐπ᾽ αὐτόν, ἀλείψαν-
tes eum oleo in nomine Domini. Et oratio fi-
15 τες αὐτὸν ἐλαίῳ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ κυρίου. καὶ ἡ εὐχὴ τῆς πί-
dei * seruabit laborantem, & eriget eum Dominus: & si ‖ pecca-
στεως σώσει τὸν κάμνοντα, καὶ ἐγερεῖ αὐτὸν ὁ κύριος· κἂν ἁμαρ-
ta fuerit perpetratus, remittentur ei. Confitemini
16 τίας ᾖ πεποιηκώς, ἀφεθήσεται αὐτῷ. ἐξομολογεῖσθε
† alij aliis offensiones: & orate pro " alij aliis,
ἀλλήλοις τὰ παραπτώματα, καὶ εὔχεσθε ὑπὲρ ἀλλήλων,
vt sanemini. multum " valet deprecatio iusti * efficax.
ὅπως ἰαθῆτε· πολὺ ἰσχύει δέησις δικαίου ἐνεργουμένη.
Elias homo erat ‖ similiter passibilis nobis: & oratione ora-
17 ἠλίας ἄνθρωπος ἦν ὁμοιοπαθὴς ἡμῖν, καὶ προσευχῇ προσ-
uit † ad non pluendum: & non pluit super terram annos tres
ηύξατο τοῦ μὴ ᶠβρέξαι, καὶ οὐκ ἔβρεξεν ἐπὶ τῆς γῆς ἐνιαυτοὺς τρεῖς
& menses sex. Et rursum orauit: & cælum pluuiam
18 καὶ μῆνας ἕξ. καὶ πάλιν ᵍπροσηύξατο, καὶ ὁ οὐρανὸς ὑετὸν
dedit, & terra * germinauit fructum suum. Fratres ‖, si quis
19 ἔδωκε, καὶ ἡ γῆ ἐβλάστησε τὸν καρπὸν αὐτῆς. ἀδελφοί, ἐάν τις
† in vobis errauerit à veritate, & conuerterit quis eum:
ἐν ὑμῖν πλανηθῇ ἀπὸ τῆς ἀληθείας, καὶ ἐπιστρέψῃ τις αὐτόν,
" Sciat quòd ille conuertens peccatorem ab errore viæ suæ,
20 Γινωσκέτω ὅτι ὁ ἐπιστρέψας ἁμαρτωλὸν ἐκ πλάνης ὁδοῦ αὐτοῦ,
* seruabit animam à morte, & operiet multitudinem peccatorum.
σώσει ψυχὴν ἐκ θανάτου, καὶ καλύψει πλῆθος ἁμαρτιῶν.

* Agit
‖ quæ aduenient vobis.
ᵃ κατιόομαι
" vobis iram
* qui messuerūt
‖ quæ fraudata est
ᵇ ἀποστερέω
† eorum
" introiuit.
Epulari
ᶜ εἰσέρχομαι
* in luxuriis
‖ Adduxistis &
† &
ᵈ μακροθυμέω
* temporaneum & serotinum.
‖ &
† appropinquabit. Nolite ingemiscere in alterutrum,
" ianuam assistit.
* laboris
‖ in
† eos qui sustinuerunt. Sufferentiam
" Dominus
* Nolite iurare
ᵉ ὀμνύω
‖ per
† sermo vester, Est, est,
" sub iudicio
* ὑπόκρισιν
† vestrum?
† inducat
* saluabit infirmum: & alleuabit
‖ in peccatis sit
† ergo alterutrum peccata vestra:
" inuicem, vt saluemini.
" enim
* assidua.
‖ similis
† vt nō plueret
ᶠ βρέχω
ᵍ προσεύχομαι
* dedit
‖ mei,
† ex
" Scire debet quoniā qui cōuerti fecerit
* saluabit eius

Finis sancti Iacobi catholicæ Epistolæ.
Τέλος τῆς τοῦ ἁγίου ἰακώβου καθολικῆς ἐπιστολῆς.

SANCTI PETRI

Η ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΕΤΡΟΥ

CATHOLICA PRIOR EPISTOLA.

ΚΑΘΟΛΙΚΗ ΠΡΩΤΗ ΕΠΙΣΤΟΛΗ.

CAPVT PRIMVM. κεφάλ. α΄.

PETRVS Apoſtolus Ieſu Chriſti,
1 ΠΕΤΡΟΣ ἀπόστολος Ἰησοῦ Χριστοῦ,
electis aduenis diſperſionis
ἐκλεκτοῖς παρεπιδήμοις διασπορᾶς
Ponti, Galatiæ, Cappadociæ,
Πόντου, Γαλατίας, Καππαδοκίας,
Aſiæ, & Bithyniæ, Secundum
2 Ἀσίας, καὶ Βιθυνίας, κατὰ
*prænotionem Dei Patris, in ‖ſanctificatione
πρόγνωσιν θεοῦ πατρὸς ἐν ἁγιασμῷ
Spiritus, in obedientiam & aſperſionem ſanguinis Ieſu Chri-
πνεύματος, εἰς ὑπακοὴν καὶ ῥαντισμὸν αἵματος Ἰησοῦ Χρι-
ſti. Gratia vobis & pax multiplicetur.
στοῦ· χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη [a] πληθυνθείη.
Benedictus Deus & Pater Domini noſtri Ieſu Chri-
3 εὐλογητὸς ὁ θεὸς, καὶ πατὴρ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χρι-
ſti, qui ſecundum *multam ſuam miſericordiam ‖regenerans nos in
στοῦ, ὁ κατὰ τὸ πολὺ αὐτοῦ ἔλεος ἀναγεννήσας ἡμᾶς εἰς
ſpem viuam, per reſurrectionem Ieſu Chriſti ex mortuis,
ἐλπίδα ζῶσαν δι᾽ ἀναστάσεως Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐκ νεκρῶν,
In hæreditatem incorruptibilem, & incontaminatam, & immarceſcibi-
4 εἰς κληρονομίαν ἄφθαρτον καὶ ἀμίαντον, καὶ ἀμάραν-
lem, conſeruatam in cælis in *vos, In vir-
τον, [b] τετηρημένην ἐν οὐρανοῖς εἰς ὑμᾶς,
5 τοὺς ἐν δυ-
tute Dei ‖cuſtoditos, per fidem, in ſalutem para-
νάμει θεοῦ [c] φρουρουμένους διὰ πίστεως, εἰς σωτηρίαν ἑτοί-
tam reuelari in tempore nouiſſimo. In quo *exul-
μην ἀποκαλυφθῆναι ἐν καιρῷ ἐσχάτῳ·
6 ἐν ᾧ ἀγαλ-
tatis modicum nunc, (ſi ‖opus eſt) triſtati in variis
λιᾶσθε ὀλίγον ἄρτι, εἰ δέον ἐστὶ, [d] λυπηθέντες ἐν ποικίλοις
tentationibus: Vt probatio veſtræ fidei mul-
πειρασμοῖς·
7 ἵνα τὸ δοκίμιον ὑμῶν τῆς πίστεως πο-
to pretioſior* auro ‖illo perdito, per ignem verò *ex-
λὺ τιμιώτερον χρυσίου τοῦ ἀπολλυμένου, διὰ πυρὸς δὲ δο-
plorato, inueniatur in laudem & honorem & gloriam, in
κιμαζομένου, [e] εὑρεθῇ εἰς ἔπαινον καὶ τιμὴν καὶ δόξαν, ἐν
reuelatione Ieſu Chriſti: Quē ‖non videntes dili-
ἀποκαλύψει Ἰησοῦ Χριστοῦ·
8 ὃν οὐκ εἰδότες ἀγα-
gitis: in quem nunc non videntes*, credentes autem, exultatis
πᾶτε, εἰς ὃν ἄρτι μὴ ὁρῶντες, πιστεύοντες δὲ, ἀγαλλιᾶσθε
lætitia inenarrabili & glorificata, Reportantes
χαρᾷ ἀνεκλαλήτῳ καὶ δεδοξασμένῃ,
9 κομιζόμενοι
finem fidei veſtræ, ſalutem animarum.
τὸ τέλος τῆς πίστεως ὑμῶν, σωτηρίαν ψυχῶν.
De qua ſalute exquiſierunt atque ſcrutati ſunt Pro-
10 περὶ ἧς σωτηρίας [f] ἐξεζήτησαν καὶ [g] ἐξηρεύνησαν προ-
phetæ, qui de *illa in vos gratia ‖prophetantes,
φῆται οἱ περὶ τῆς εἰς ὑμᾶς χάριτος προφητεύσαντες·
Scrutantes in quod vel quale tempus ſignificaret in eis
11 ἐρευνῶντες εἰς τίνα ἢ ποῖον καιρὸν [h] ἐδήλου τὸ ἐν αὐτοῖς
Spiritus Chriſti, *præteſtatus illas in Chriſtum paſſio-
πνεῦμα Χριστοῦ, προμαρτυρόμενον τὰ εἰς Χριστὸν παθή-
nes, & ‖poſt hac glorias: Quibus reuelatum eſt
ματα, καὶ τὰς μετὰ ταῦτα δόξας·
12 οἷς ἀπεκαλύφθη
quia non ſibimetipſis, vobis autem miniſtrabant ea, quæ nunc nuntiata ſunt
ὅτι οὐχ ἑαυτοῖς, ὑμῖν δὲ [k] διηκόνουν αὐτὰ, ἃ νῦν [l] ἀνηγγέλη
vobis per eos *euangelizantes vobis in Spiritu ſancto
ὑμῖν διὰ τῶν εὐαγγελισαμένων ὑμᾶς ἐν πνεύματι ἁγίῳ
miſſo de cælo, in ‖qua deſiderant angeli pro-
ἀποσταλέντι ἀπ᾽ οὐρανοῦ, εἰς ἃ ἐπιθυμοῦσιν ἄγγελοι πα-
ſpicere. *Ideo ſuccincti lumbos men-
ρακύψαι.
13 διὸ ἀναζωσάμενοι τὰς ὀσφύας τῆς δια-
tis veſtræ, ſobrij, perfecte ſperate in eam ‖latam
νοίας ὑμῶν, νήφοντες, τελείως ἐλπίσατε ἐπὶ τὴν φερομέ-
vobis gratiam, in reuelatione Ieſu Chriſti,
νην ὑμῖν χάριν ἐν ἀποκαλύψει Ἰησοῦ Χριστοῦ,
Quaſi filij obedientiæ, non configurati illis *prius
14 ὡς τέκνα ὑπακοῆς, μὴ συσχηματιζόμενοι ταῖς πρότε-
in ignorantia veſtra cupiditatibus: Sed ſecundum
ρον ἐν τῇ ἀγνοίᾳ ὑμῶν ἐπιθυμίαις·
15 ἀλλὰ κατὰ
eum *vocantem vos, Sanctum, & ipſi ſancti in omni conuer-
τὸν καλέσαντα ὑμᾶς ἅγιον, καὶ αὐτοὶ ἅγιοι ἐν πάσῃ ἀνα-
ſatione ‖fiatis: Quoniam ſcriptum eſt, Sancti eritis,
στροφῇ γενήθητε·
16 διότι γέγραπται, ἅγιοι γένεσθε,
quoniam ego ſanctus ſum. Et ſi Patrem inuocatis eum
ὅτι ἐγὼ ἅγιός εἰμι.
17 καὶ εἰ πατέρα ἐπικαλεῖσθε τὸν
*ſine acceptione perſonarum iudicantem ſecundum vniuſcuiuſque opus, in timo-
ἀπροσωπολήπτως κρίνοντα κατὰ τὸ ἑκάστου ἔργον, ἐν φό-
re ‖commorationis veſtræ tempus conuerſamini:
βῳ τὸν τῆς παροικίας ὑμῶν χρόνον ἀναστράφητε·
Scientes quòd nō corruptibilibus argento vel auro redempti
18 εἰδότες ὅτι οὐ φθαρτοῖς ἀργυρίῳ ἢ χρυσίῳ [a] ἐλυτρώ-
eſtis de vana veſtra conuerſatione ‖paterna traditione accepta:
θητε ἐκ τῆς ματαίας ὑμῶν ἀναστροφῆς πατροπαραδότου,
Sed pretioſo ſanguine quaſi agni immaculati & incōtaminati
19 ἀλλὰ τιμίῳ αἵματι ὡς ἀμνοῦ ἀμώμου καὶ ἀσπίλου,
Chriſti, Præcogniti quidem ante conſtitutionem
20 Χριστοῦ, προεγνωσμένου μὲν πρὸ καταβολῆς
mundi, manifeſtati autem in nouiſſimis temporibus propter vos:
κόσμου, φανερωθέντος δὲ ἐπ᾽ ἐσχάτων τῶν χρόνων δι᾽ ὑμᾶς,
*Per ipſum credentes in *Deum illum ſuſcitantem eum à
21 τοὺς δι᾽ αὐτοῦ πιστεύοντας εἰς θεὸν τὸν ἐγείραντα αὐτὸν ἐκ
mortuis, & gloriam ‖ei dantem, vt fidem veſtram &
νεκρῶν, καὶ δόξαν αὐτῷ δόντα, ὥστε τὴν πίστιν ὑμῶν καὶ
ſpem eſſe in Deum. Animas veſtras caſtificantes
22 ἐλπίδα εἶναι εἰς θεόν. τὰς ψυχὰς ὑμῶν ἡγνικότες
in obedientia *veritatis per Spiritum in fraternum
ἐν τῇ ὑπακοῇ τῆς ἀληθείας διὰ πνεύματος εἰς φιλαδελ-
amorem non ſimulatum, ex puro corde ‖alij alios diligi-
φίαν ἀνυπόκριτον, ἐκ καθαρᾶς καρδίας ἀλλήλους ἀγαπή-
te *impenſè, Renati non ex ſemine corrupti-
σατε ἐκτενῶς,
23 ἀναγεγεννημένοι οὐκ ἐκ σπορᾶς φθαρ-
bili, ſed incorruptibili, per verbum Dei viui & permanentis
τῆς, ἀλλὰ ἀφθάρτου, διὰ λόγου θεοῦ ζῶντος καὶ μένοντος
in æternum. Quia omnis caro vt fœnum, & om-
24 εἰς τὸν αἰῶνα. διότι πᾶσα σὰρξ ὡς χόρτος, καὶ πᾶ-
nis gloria ‖hominis vt flos fœni. exaruit fœnum,
σα δόξα ἀνθρώπου ὡς ἄνθος χόρτου. [b] ἐξηράνθη ὁ χόρτος,
& flos eius decidit: At verbum *Domini
25 καὶ τὸ ἄνθος αὐτοῦ ἐξέπεσε· τὸ δὲ ῥῆμα κυρίου
manet in æternum. Hoc autem eſt verbum ‖ euangeli-
μένει εἰς τὸν αἰῶνα. τοῦτο δέ ἐστι τὸ ῥῆμα τὸ εὐαγγελι-
zatum in *vos.
σθὲν εἰς ὑμᾶς.

CAP. II. β.

Deponentes igitur omnem malitiam, & omnem dolum, &
1 Ἀποθέμενοι οὖν πᾶσαν κακίαν, καὶ πάντα δόλον, καὶ
ſimulationes, & inuidias, & omnes *oblocutiones,
ὑποκρίσεις, καὶ φθόνους, καὶ πάσας καταλαλιάς,
Sicut modò geniti infantes, *rationale, ſine dolo lac con-
2 ὡς ἀρτιγέννητα βρέφη, τὸ λογικὸν, ἄδολον γάλα [a] ἐπι-
cupiſcite: vt in eo ‖augeamini. Siquidem guſtaſtis
3 ποθήσατε, ἵνα ἐν αὐτῷ [b] αὐξηθῆτε· εἴπερ ἐγεύσασθε
quoniā *benignus ille Dominus. Ad quem accedentes,
4 ὅτι χρηστὸς ὁ κύριος· πρὸς ὃν προσερχόμενοι,
lapidem viuum, ab hominibus quidem reprobatum,
λίθον ζῶντα, ὑπὸ ἀνθρώπων μὲν ἀποδεδοκιμασμένον,
à autem Deo electum, *honorabile: Et ipſi tanquam lapides
5 παρὰ δὲ θεῷ ἐκλεκτὸν, ἔντιμον· καὶ αὐτοὶ ὡς λίθοι
viui ſuperædificamini domus ſpiritualis, ſacerdotium ſanctum,
ζῶντες οἰκοδομεῖσθε οἶκος πνευματικὸς, ἱεράτευμα ἅγιον,
offerre hoſtias ſpiritales, bene acceptabiles Deo
ἀνενέγκαι θυσίας πνευματικὰς, εὐπροσδέκτους τῷ θεῷ
per Ieſum Chriſtum. Propter quod continetur in Scriptura: Ecce
6 διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ. διότι περιέχει ἐν τῇ γραφῇ, ἰδοὺ
pono in Sion lapidem ſummum angularem, electum, pretioſum. &
τίθημι ἐν Σιὼν λίθον ἀκρογωνιαῖον, ἐκλεκτὸν, ἔντιμον· καὶ
‖credens in eo, non pudefiet. Vobis igitur
7 ὁ πιστεύων ἐπ᾽ αὐτῷ, οὐ μὴ [c] καταισχυνθῇ. ὑμῖν οὖν ἡ
honor credentibus. non credētibus autem, lapis quem reprobauerunt
τιμὴ τοῖς πιστεύουσιν· ἀπειθοῦσι δὲ, λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν
ædificantes, hic factus eſt in caput anguli:
οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας,
Et lapis offenſionis, & petra ſcandali, * qui
8 καὶ λίθος προσκόμματος, καὶ πέτρα σκανδάλου· οἳ
offendunt verbo, *inperſuaſi, in quod & poſiti ſunt.
προσκόπτουσι τῷ λόγῳ, ἀπειθοῦντες, εἰς ὃ καὶ ἐτέθησαν·
Vos autem genus electum, regale ſacerdotium, gens
9 ὑμεῖς δὲ γένος ἐκλεκτὸν, βασίλειον ἱεράτευμα, ἔθνος
ſancta, populus ‖in vendicationem, vt virtutes annuntietis
ἅγιον, λαὸς εἰς περιποίησιν, ὅπως τὰς ἀρετὰς [d] ἐξαγγείλητε

* præſcientiam ‖ ſanctificationē
*πληθύνω
* magnam ‖ regenerauit
* vobis, Qui
[b] τηρέω
* cuſtodimini
[c] φρουρέω
* exultabitis
‖ oportet contriſtari
[d] λυπέω
* ſit ? quod ‖ probatur
[e] εὑρίσκω
‖ cùm videritis
* quoque creditis
[f] ἐκζητέω
* futura in vobis
‖ prophetauerunt,
[g] ἐξερευνάω
[h] δηλόω
* prænuntians eas quæ in Chriſto ſunt
‖ poſteriores
[k] διακονέω
[l] ἀναγγέλλω
* qui euangelizauerunt
‖ quem
* Propter quod
‖ quæ offertur
* prioribus ignorātiæ veſtræ deſideriis:
* qui vocauit
‖ ſitis:
* qui iudicat
‖ incolatus veſtri tempore
[a] λυτρόω
‖ paternæ traditionis:
* Qui fideles eſtis
* Deo qui ſuſcitauit
‖ dedit ei, vt fides veſtra & ſpes eſſet in Deo.
* charitatis, in fraternitatis amore ſimplici,
‖ inuicem
* attentiùs:
‖ eius tanquam
[b] ξηραίνω
* autem
‖ quod eſt
* vobis.
* detractiones,
* rationabiles, &
[a] ἐπιποθέω
‖ creſcatis in ſalutē. Si tamen
[b] αὐξάνω
* dulcis eſt
* & honorificatum:
‖ qui crediderit in eum, non confundetur.
[c] καταισχύνομαι
* his
* nec credunt
‖ acquiſitionis,

eius de tenebris vos *vocantis* in admirabile suum lumen.
τοῦ ἐκ σκότους ὑμᾶς καλέσαντος εἰς τὸ θαυμαστὸν αὐτοῦ φῶς·
Qui aliquādo non populus, nunc autē populus Dei. qui non consecuti misericordiā, nunc autem misericordiā consecuti.
10 οἵ ποτε οὐ λαὸς, νῦν δὲ λαὸς θεοῦ· οἱ οὐκ ἠλεημένοι, νῦν δὲ ἐλεηθέντες.
Dilecti, obsecro tanquam aduenas & peregrinos, abstinere carnalibus desideriis, quæ militant aduersus animam:
11 ἀγαπητοὶ, παρακαλῶ ὡς παροίκους, καὶ παρεπιδήμους, ἀπέχεσθαι τῶν σαρκικῶν ἐπιθυμιῶν, αἵτινες στρατεύονται κατὰ τῆς ψυχῆς,
Conuersationem vestram habentes *honestam in Gentibus*
12 τὴν ἀναστροφὴν ὑμῶν ἔχοντες καλὴν ἐν τοῖς ἔθνεσιν,
vt in *quo obloquuntur vobis vt* malefactoribus, ex bonis operibus *inspicientes,* glorificent Deum in die visitationis.
ἵνα ἐν ᾧ καταλαλοῦσιν ὑμῶν ὡς κακοποιῶν, ἐκ τῶν καλῶν ἔργων ἐποπτεύσαντες, δοξάσωσι τὸν θεὸν ἐν ἡμέρᾳ ἐπισκοπῆς.
Subiecti estote igitur omni humanæ creaturæ propter *Dominum:* siue regi, quasi *superhabenti:*
13 ὑποτάγητε οὖν πάσῃ ἀνθρωπίνῃ κτίσει, διὰ τὸν κύριον· εἴτε βασιλεῖ, ὡς ὑπερέχοντι.
Siue *præsidibus,* *vt per eum* missis, ad vindictam *quidem* malefactorum, laudem verò *beneagentium:*
14 εἴτε ἡγεμόσιν, ὡς δι᾽ αὐτοῦ πεμπομένοις, εἰς ἐκδίκησιν μὲν κακοποιῶν, ἔπαινον δὲ ἀγαθοποιῶν·
Quia sic est voluntas Dei, bene facientes *capistrare* imprudentium hominum ignorantiam:
15 ὅτι οὕτως ἐστὶ τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ, ἀγαθοποιοῦντας φιμοῦν τὴν τῶν ἀφρόνων ἀνθρώπων ἀγνωσίαν·
Quasi liberi, & non quasi velamen habentes malitiæ libertatem, sed sicut serui Dei.
16 ὡς ἐλεύθεροι, καὶ μὴ ὡς ἐπικάλυμμα ἔχοντες τῆς κακίας τὴν ἐλευθερίαν, ἀλλ᾽ ὡς δοῦλοι τοῦ θεοῦ.
Omnes honorate. Fraternitatem diligite. Deum timete. Regem honorificate.
17 πάντας τιμήσατε· τὴν ἀδελφότητα ἀγαπᾶτε. τὸν θεὸν φοβεῖσθε· τὸν βασιλέα τιμᾶτε.
Serui, subditi in omni timore dominis, non tantùm bonis & *æquis,* sed etiam *prauis.*
18 οἱ οἰκέται, ὑποτασσόμενοι ἐν παντὶ φόβῳ τοῖς δεσπόταις, οὐ μόνον τοῖς ἀγαθοῖς καὶ ἐπιεικέσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς σκολιοῖς.
Hoc enim gratia, si propter conscientiam Dei *suffert* quis tristitias, patiens iniustè.
19 τοῦτο γὰρ χάρις, εἰ διὰ συνείδησιν θεοῦ ὑποφέρει τις λύπας, πάσχων ἀδίκως.
Quæ enim *laus,* si peccantes, & colaphizati suffertis? Sed si bene facientes, *& patientes* sustinetis, *hoc* gratia apud Deum.
20 ποῖον γὰρ κλέος, εἰ ἁμαρτάνοντες, καὶ κολαφιζόμενοι ὑπομενεῖτε; ἀλλ᾽ εἰ ἀγαθοποιοῦντες, καὶ πάσχοντες ὑπομενεῖτε, τοῦτο χάρις παρὰ θεῷ.
In hoc enim vocati estis: quia & Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius:
21 εἰς τοῦτο γὰρ ἐκλήθητε, ὅτι καὶ χριστὸς ἔπαθεν ὑπὲρ ἡμῶν, ὑμῖν ὑπολιμπάνων ὑπογραμμὸν, ἵνα ἐπακολουθήσητε τοῖς ἴχνεσιν αὐτοῦ·
Qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius.
22 ὃς ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ εὑρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ·
Qui *conuitiis affectus non contra conuitiabatur: patiens, non minabatur:* tradebat autem iudicanti *iusté.*
23 ὃς λοιδορούμενος οὐκ ἀντελοιδόρει, πάσχων οὐκ ἠπείλει, παρεδίδου δὲ τῷ κρίνοντι δικαίως.
Qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum, vt peccatis mortui, iustitiæ viuamus. cuius *vibice eius* sanati estis.
24 ὃς τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν αὐτὸς ἀνήνεγκεν ἐν τῷ σώματι αὐτοῦ ἐπὶ τὸ ξύλον· ἵνα ταῖς ἁμαρτίαις ἀπογενόμενοι, τῇ δικαιοσύνῃ ζήσωμεν· οὗ τῷ μώλωπι αὐτοῦ ἰάθητε·
Eratis enim sicut oues errantes: sed conuersi estis nunc ad pastorem & episcopum animarum nostrarum.
25 ἦτε γὰρ ὡς πρόβατα πλανώμενα· ἀλλ᾽ ἐπεστράφητε νῦν ἐπὶ τὸν ποιμένα καὶ ἐπίσκοπον τῶν ψυχῶν ὑμῶν.

Margin: qui vocauit — Dei, — Charissimi, — ἐλεέω — vos — vos à — inter Gentes bonam — eo quod detractant de vobis tanquam de — vos considerantes, — Deum: — præcellenti: — ducibus, tanquam ab eo — bonorum: — vt — obmutescere faciatis — φιμόω — estote — modestis, — discolis. Hæc est — sustinet — gloria, — patienter — hæc est — cùm malediceretur, nō maledicebat: cùm pateretur, non cōminabatur: — se iniustè. — liuore — πλανάω — vestrarum

CAP. III. γ΄.

Similiter mulieres subditæ *propriis* viris, vt & si qui non *suadentur* verbo, per mulierum conuersationem sine verbo lucrifiant,
1 Ὁμοίως αἱ γυναῖκες, ὑποτασσόμεναι τοῖς ἰδίοις ἀνδράσιν, ἵνα καὶ εἴ τινες ἀπειθοῦσι τῷ λόγῳ, διὰ τῆς τῶν γυναικῶν ἀναστροφῆς ἄνευ λόγου κερδηθήσωνται,
Aspicientes illam in timore *castam* conuersationem vestram.
2 ἐποπτεύσαντες τὴν ἐν φόβῳ ἁγνὴν ἀναστροφὴν ὑμῶν·
Quarum sit non extrinsecus *implicationis capillorum, & circumpositionis aureorum,* aut indumenti vestimentorum *ornatus.*
3 ὧν ἔστω οὐχ ὁ ἔξωθεν ἐμπλοκῆς τριχῶν, καὶ περιθέσεως χρυσίων, ἢ ἐνδύσεως ἱματίων κόσμος·
Sed *ille* absconditus cordis homo, in incorruptibilitate *lenis* & quieti spiritus: qui est in conspectu Dei *pretiosus.*
4 ἀλλ᾽ ὁ κρυπτὸς τῆς καρδίας ἄνθρωπος, ἐν τῷ ἀφθάρτῳ τοῦ πρᾳέος καὶ ἡσυχίου πνεύματος, ὅ ἐστιν ἐνώπιον τοῦ θεοῦ πολυτελές.
Sic enim aliquādo & *illæ* sanctæ mulieres sperantes in *Deum,* ornabant *seipsas,* subiectæ propriis viris.
5 οὕτω γάρ ποτε καὶ αἱ ἅγιαι γυναῖκες αἱ ἐλπίζουσαι ἐπὶ τὸν θεὸν, ἐκόσμουν ἑαυτὰς, ὑποτασσόμεναι τοῖς ἰδίοις ἀνδράσιν·
Sicut Sara obediebat Abrahæ, dominum eum vocans: cuius *factæ* estis *natæ,* benefacientes, & non timentes vllam *consternationem animi.*
6 ὡς σάῤῥα ὑπήκουσε τῷ ἀβραὰμ, κύριον αὐτὸν καλοῦσα· ἧς ἐγενήθητε τέκνα, ἀγαθοποιοῦσαι καὶ μὴ φοβούμεναι μηδεμίαν πτόησιν.
Viri similiter, cohabitantes secundū *cognitionem,* quasi infirmiori *vasi* muliebri *tribuentes* honorem, tanquā & *cohæredes* gratiæ vitæ: *ad non intercidi* orationes *vestras.*
7 οἱ ἄνδρες ὁμοίως, συνοικοῦντες κατὰ γνῶσιν, ὡς ἀσθενεστέρῳ σκεύει τῷ γυναικείῳ ἀπονέμοντες τιμὴν, ὡς καὶ συγκληρονόμοι χάριτος ζωῆς, εἰς τὸ μὴ ἐκκόπτεσθαι τὰς προσευχὰς ὑμῶν.
At finis, omnes vnanimes, compatientes, fraternitatis amatores, misericordes, *humiles,*
8 τὸ δὲ τέλος, πάντες ὁμόφρονες, συμπαθεῖς, φιλάδελφοι, εὔσπλαγχνοι, φιλόφρονες·
Non reddentes malum pro malo, *aut conuitium pro conuitio: contrarium verò,* benedicentes: *scientes* quia in hoc vocati estis, vt benedictionem hæreditate possideatis.
9 μὴ ἀποδιδόντες κακὸν ἀντὶ κακοῦ, ἢ λοιδορίαν ἀντὶ λοιδορίας· τοὐναντίον δὲ, εὐλογοῦντες· εἰδότες ὅτι εἰς τοῦτο ἐκλήθητε, ἵνα εὐλογίαν κληρονομήσητε.
Nam volens vitam diligere, & videre dies bonos, coerceat linguam suam à malo, & labia *sua non loqui* dolum.
10 ὁ γὰρ θέλων ζωὴν ἀγαπᾶν, καὶ ἰδεῖν ἡμέρας ἀγαθὰς, παυσάτω τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ ἀπὸ κακοῦ, καὶ χείλη αὐτοῦ, τοῦ μὴ λαλῆσαι δόλον.
Declinet à malo, & faciat bonum: inquirat pacem, & sequatur eam.
11 ἐκκλινάτω ἀπὸ κακοῦ, καὶ ποιησάτω ἀγαθόν· ζητησάτω εἰρήνην, καὶ διωξάτω αὐτήν.
Quia oculi Domini super iustos, & aures eius in preces eorum: Vultus autē Domini super facientes mala.
12 ὅτι ὀφθαλμοὶ κυρίου ἐπὶ δικαίους, καὶ ὦτα αὐτοῦ εἰς δέησιν αὐτῶν· πρόσωπον δὲ κυρίου ἐπὶ ποιοῦντας κακά†.
Et quis *ille malè tractans vos,* si boni *imitatores* fueritis?
13 καὶ τίς ὁ κακώσων ὑμᾶς, ἐὰν τοῦ ἀγαθοῦ μιμηταὶ γένησθε;
Sed si & patimini propter iustitiam, beati. *At* timorem eorum ne timueritis, neque conturbemini:
14 ἀλλ᾽ εἰ καὶ πάσχετε διὰ δικαιοσύνην, μακάριοι. τὸν δὲ φόβον αὐτῶν μὴ φοβηθῆτε, μηδὲ ταραχθῆτε·
Dominum autem *Deum* sanctificate in cordibus vestris, parati *verò* semper ad *apologiam* omni poscenti vos rationem de ea in vobis spe:
15 κύριον δὲ τὸν θεὸν ἁγιάσατε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν. ἕτοιμοι δὲ ἀεὶ πρὸς ἀπολογίαν παντὶ τῷ αἰτοῦντι ὑμᾶς λόγον περὶ τῆς ἐν ὑμῖν ἐλπίδος,
Cum modestia & timore, conscientiam habentes bonam, vt in eo quod *obloquuntur vobis vt malefactoribus, pudefiant illi calumniantes* vestram bonam in Christo conuersationem.
16 μετὰ πραΰτητος καὶ φόβου, συνείδησιν ἔχοντες ἀγαθὴν, ἵνα ἐν ᾧ καταλαλοῦσιν ὑμῶν ὡς κακοποιῶν, καταισχυνθῶσιν οἱ ἐπηρεάζοντες ὑμῶν τὴν ἀγαθὴν ἐν χριστῷ ἀναστροφήν.
Melius *enim* bene facientes, (si velit voluntas Dei,) pati, quàm male facientes.
17 κρεῖττον γὰρ ἀγαθοποιοῦντας, εἰ θέλοι τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ, πάσχειν, ἢ κακοποιοῦντας.
Quia & Christus semel pro peccatis *passus* est, iustus pro iniustis: vt nos offerret Deo, *mortificatus* quidem carne, *viuificatus* autem spiritu.
18 ὅτι καὶ χριστὸς ἅπαξ περὶ ἁμαρτιῶν ἔπαθε, δίκαιος ὑπὲρ ἀδίκων· ἵνα ἡμᾶς προσαγάγῃ τῷ θεῷ, θανατωθεὶς μὲν σαρκὶ, ζωοποιηθεὶς δὲ τῷ πνεύματι,
In quo & *illis in custodia spiritibus profectus* prædicauit:
19 ἐν ᾧ καὶ τοῖς ἐν φυλακῇ πνεύμασι πορευθεὶς ἐκήρυξεν
Incredulis aliquando, quādo *expectabat illa* Dei *longanimitas,* in diebus Noe *apparata* arca: in quam paucæ (id est octo) animæ *seruatæ* sunt per aquam.
20 ἀπειθήσασί ποτε, ὅτε ἀπεξεδέχετο ἡ τοῦ θεοῦ μακροθυμία, ἐν ἡμέραις νῶε κατασκευαζομένης κιβωτοῦ· εἰς ἣν ὀλίγαι, τουτέστιν ὀκτὼ, ψυχαὶ διεσώθησαν δι᾽ ὕδατος.
Cui correspōdens exēplar nunc & nos *saluat* baptisma: non carnis depositio *sordis,* sed conscientiæ bonæ interrogatio in Deum, per resurrectionem Iesu Christi:
21 ᾧ ἀντίτυπον νῦν καὶ ἡμᾶς σώζει βάπτισμα, οὐ σαρκὸς ἀπόθεσις ῥύπου, ἀλλὰ συνειδήσεως ἀγαθῆς ἐπερώτημα εἰς θεὸν, δι᾽ ἀναστάσεως ἰησοῦ χριστοῦ,
Qui est in dextera Dei, profectus in cælum, subiectis sibi angelis, & potestatibus, & virtutibus.
22 ὅς ἐστιν ἐν δεξιᾷ τοῦ θεοῦ πορευθεὶς εἰς οὐρανὸν, ὑποταγέντων αὐτῷ ἀγγέλων καὶ ἐξουσιῶν καὶ δυνάμεων.

Margin: & sint suis — credunt — Considerantes — sanctam — capillatura, aut circūdatio auri, — cultus: — qui est — modesti — locuples. — Deo, — κοσμέω — filiæ, — perturbati- — scientiam, — vasculo — impartientes — cohæredibus — vt non impediantur — vestræ. In fine autem, — modesti, — nec maledictū pro maledicto: sed econtrario, — Qui enim vult — eius — ne loquantur — † τοῦ ἐξολοθρεῦσαι αὐτοὺς ἐκ γῆς. *ad exterminandū eos è terra.* — est qui vobis noceat, — æmulatores — quid — autem — ταράττω — Christum — satisfactionē — quæ est — Sed — detrahunt vobis, confundantur qui calumniantur — est — vt — nostris mortuus — mortificatos — viuificatos — *Latina huius loci lectio incorruptior est.* — his qui in carcere erant spiritu veniens — Qui increduli fuerant — expectabant patientiam — cùm fabricaretur — saluæ factæ — Quod similis formæ saluos facit — sordium, — deglutiens mortē, vt vitæ æternæ hæredes efficeremur

CAP. IIII. δ΄.

Christo igitur passo *pro nobis* carne, & vos eadem cogitatione armamini: quia passus in carne *desiitis peccato:*
1 Χριστοῦ οὖν παθόντος ὑπὲρ ἡμῶν σαρκὶ, καὶ ὑμεῖς τὴν αὐτὴν ἔννοιαν ὁπλίσασθε, ὅτι ὁ παθὼν ἐν σαρκὶ, πέπαυται ἁμαρτίας·
In non amplius hominum desideriis, sed
2 εἰς τὸ μηκέτι ἀνθρώπων ἐπιθυμίαις, ἀλλὰ

Margin: in — qui est — desiit à peccatis, vt iam non

voluntati Dei reliquum in carne viuere tempus.
θελήματι θεοῦ τὸν ἐπίλοιπον ἐν σαρκὶ βιῶσαι χρόνον.
Sufficiens enim vobis præteritum tempus vitæ vo-
3 ἀρκετὸς γὰρ ὑμῖν ὁ παρεληλυθὼς χρόνος τοῦ βίου τὸ θέ-
luntatem Gentium adoperari, incedentes in proter-
λημα τῶν ἐθνῶν κατεργάσασθαι, πεπορευμένους ἐν ἀσελ-
uiis, cupiditatibus, vinolentiis, comessationibus, potationibus, &
γείαις, ἐπιθυμίαις, οἰνοφλυγίαις, κώμοις, πότοις, καὶ
nefariis idololatriis: In quo peregrinantur, non
4 ἀθεμίτοις εἰδωλολατρείαις· ἐν ᾧ ξενίζονται, μὴ
concurrentibus vobis in eandem luxuriæ confusionem,
συντρεχόντων ὑμῶν εἰς τὴν αὐτὴν τῆς ἀσωτίας ἀνάχυσιν,
blasphemantes. Qui reddent rationem ei paratè
5 βλασφημοῦντες· οἳ ἀποδώσουσι λόγον τῷ ἑτοίμως
habenti iudicare viuos & mortuos. In hoc enim &
6 ἔχοντι κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς. εἰς τοῦτο γὰρ καὶ
mortuis euangelizatum est: vt iudicentur quidem secundum homines
νεκροῖς εὐηγγελίσθη, ἵνα κριθῶσι μὲν κατὰ ἀνθρώπους
carne, viuant autē secundum Deum spiritu. Omnium autem
7 σαρκί, ζῶσι δὲ κατὰ θεὸν πνεύματι. πάντων δὲ
finis appropinquauit. Prudentes estote itaque, & vigilate in
τὸ τέλος ἤγγικε. σωφρονήσατε οὖν, καὶ νήψατε εἰς τὰς
orationes, Ante omnia autē illam in vosipsos chari-
8 προσευχάς· πρὸ πάντων δὲ τὴν εἰς ἑαυτοὺς ἀγά-
tatem propensam habentes: quia charitas operiet multitudinem pecca-
πην ἐκτενῆ ἔχοντες, ὅτι ἡ ἀγάπη καλύψει πλῆθος ἁμαρ-
torum. Hospitales in inuicem, sine murmurationibus,
9 τιῶν· φιλόξενοι εἰς ἀλλήλους ἄνευ γογγυσμῶν.
Vnusquisque sicut accepit donum, in seipsos illud mi
10 ἕκαστος καθὼς ἔλαβε χάρισμα, εἰς ἑαυτοὺς αὐτὸ διακ-
nistrantes, vt pulchri dispensatores variæ gratiæ Dei.
κονοῦντες, ὡς καλοὶ οἰκονόμοι ποικίλης χάριτος θεοῦ.
Si quis loquitur, vt eloquia Dei: si quis ministrat, tanquā ex virtute,
11 εἴ τις λαλεῖ, ὡς λόγια θεοῦ· εἴ τις διακονεῖ, ὡς ἐξ ἰσχύος,
sicut suppeditat Deus: vt in omnibus glorificetur Deus per Iesum
ὡς χορηγεῖ ὁ θεός, ἵνα ἐν πᾶσι δοξάζηται ὁ θεὸς διὰ ἰησοῦ
Christum: cui est gloria & imperium in secula
χριστοῦ· ᾧ ἐστὶν ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν
seculorum. Amen. Dilecti, ne peregrinamini illa in vobis
12 αἰώνων. ἀμήν. ἀγαπητοί, μὴ ξενίζεσθε τῇ ἐν ὑμῖν
ignitione ad experimentum vobis facta, sicut peregrini vobis con-
πυρώσει πρὸς πειρασμὸν ὑμῖν γινομένῃ, ὡς ξένου ὑμῖν συμ-
tingente: Sed sicut communicatis Christi pas-
13 βαίνοντος· ἀλλὰ καθὸ κοινωνεῖτε τοῖς τοῦ χριστοῦ πα-
sionibus, gaudete: vt & in reuelatione gloriæ
θήμασι, χαίρετε· ἵνα καὶ ἐν τῇ ἀποκαλύψει τῆς δόξης
eius gaudeatis exultantes. Si probris afficimini in no-
14 αὐτοῦ χαρῆτε ἀγαλλιώμενοι. εἰ ὀνειδίζεσθε ἐν ὀνό-
mine Christi, beati: quoniam quod gloriæ & ille Dei
ματι χριστοῦ, μακάριοι· ὅτι τὸ τῆς δόξης καὶ τὸ τοῦ θεοῦ
Spiritus, super vos requieuit. secundum quidem eos blasphe-
πνεῦμα ἐφ' ὑμᾶς ἀναπέπαυται. κατὰ μὲν αὐτοὺς βλασφη-
matur, secundum autem vos glorificatur. Non enim quis vestrum
15 μεῖται, κατὰ δὲ ὑμᾶς δοξάζεται. μὴ γάρ τις ὑμῶν
patiatur quasi homicida, aut fur, aut maleficus, aut vt alienorum
πασχέτω ὡς φονεύς, ἢ κλέπτης, ἢ κακοποιός, ἢ ὡς ἀλλοτριο-
explorator. Si autē vt Christianus, non pudefiat: glo-
16 επίσκοπος. εἰ δὲ ὡς χριστιανός, μὴ αἰσχυνέσθω· δο-
rificet autem Deum in parte hac. Quoniam tempus
17 ξαζέτω δὲ τὸν θεὸν ἐν τῷ μέρει τούτῳ· ὅτι ὁ καιρὸς
incipi iudicium à domo Dei. Si autem primùm
τοῦ ἄρξασθαι τὸ κρίμα ἀπὸ τοῦ οἴκου τοῦ θεοῦ. εἰ δὲ πρῶτον
à nobis, quis finis impersuasorum Dei euan-
ἀφ' ἡμῶν, τί τὸ τέλος τῶν ἀπειθούντων τῷ τοῦ θεοῦ εὐαγ-
gelio? Et si iustus vix saluabitur, impius &
18 γελίῳ; καὶ εἰ ὁ δίκαιος μόλις σώζεται, ὁ ἀσεβὴς καὶ

quod est | viuat temporis. Sufficit | ad | consummādā, his qui ambulauerunt in luxuriis, desideriis, | ebrietatibus, | illicitis idolorū cultibus. | admirantur, | qui paratus est | Propter | κρίνομαι | in | orationibus. | mutuam in vobismetipsis | continuam | murmuratione | gratiam, in alterutrum illā administrātes, sicut boni | multiformis | quasi sermones | quam administrat | honorificetur | Charissimi, nolite peregrinari in feruore qui ad tētationem vobis fit, quasi noui aliquid contingat | cōmunicātes | exprobramini | eritis: | est honoris, | virtutis, & qui est eius | requiescet. Nemo autem | appetitor. | erubescat: | isto nomine. | est vt incipiat | eorum qui nō credunt

peccator vbi parebit? Itaque & patientes
19 ἁμαρτωλὸς ποῦ φανεῖται; ὥστε καὶ οἱ πάσχοντες
secundum voluntatem Dei, vt fideli creatori commendent
κατὰ τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ, ὡς πιστῷ κτίστῃ παρατιθέσθωσαν
animas suas in beneficentia.
τὰς ψυχὰς ἑαυτῶν ἐν ἀγαθοποιΐᾳ.

CAP. V. ε.

Presbyteros illos in vobis obsecro, vt compresby-
1 Πρεσβυτέρους τοὺς ἐν ὑμῖν παρακαλῶ ὁ συμπρεσβύ-
ter & testis Christi passionum, qui & fu-
τερος, καὶ μάρτυς τῶν τοῦ χριστοῦ παθημάτων, ὁ καὶ τῆς μελ-
turæ reuelari gloriæ communicator: Pascite
2 λούσης ἀποκαλύπτεσθαι δόξης κοινωνός, ποιμάνατε
illum in vobis gregem Dei, prospicientes non coactè,
τὸ ἐν ὑμῖν ποίμνιον τοῦ θεοῦ, ἐπισκοποῦντες μὴ ἀναγκαστῶς·
sed spontaneè: neque turpis lucri gratia, sed prompto animo:
ἀλλ' ἑκουσίως· μηδὲ αἰσχροκερδῶς, ἀλλὰ προθύμως·
Neque vt dominantes cleris, sed exemplaria
3 μηδ' ὡς κατακυριεύοντες τῶν κλήρων· ἀλλὰ τύποι
facti gregis. Et apparente illo prin-
4 γινόμενοι τοῦ ποιμνίου· καὶ φανερωθέντος τοῦ ἀρχι-
cipe pastorum, reportabitis immarcescibilem gloriæ coronam.
ποίμενος, κομιεῖσθε τὸν ἀμαράντινον τῆς δόξης στέφανον.
Similiter iuniores subditi estote senioribus. Omnes
5 ὁμοίως νεώτεροι, ὑποτάγητε πρεσβυτέροις. πάντες
autem alij aliis subditi, humilitatem animi
δὲ ἀλλήλοις ὑποτασσόμενοι, τὴν ταπεινοφροσύνην ἐγ-
insinuate, quia Deus superbis resistit, humilibus
κομβώσασθε, ὅτι ὁ θεὸς ὑπερηφάνοις ἀντιτάσσεται, ταπεινοῖς
autem dat gratiam. Humiliamini igitur sub poten-
6 δὲ δίδωσι χάριν. ταπεινώθητε οὖν ὑπὸ τὴν κρα-
tem manum Dei, vt vos exaltet in tempore:
ταιὰν χεῖρα τοῦ θεοῦ, ἵνα ὑμᾶς ὑψώσῃ ἐν καιρῷ·
Omnem solicitudinem vestram proiicientes in eum:
7 πᾶσαν τὴν μέριμναν ὑμῶν ἐπιρρίψαντες ἐπ' αὐτόν·
quoniam ipsi cura est de vobis. Sobrij estote, vigilate:
8 ὅτι αὐτῷ μέλει περὶ ὑμῶν. νήψατε, γρηγορήσατε·
aduersarius vester diabolus, tanquam leo rugiens, ambulat
ὁ ἀντίδικος ὑμῶν διάβολος, ὡς λέων ὠρυόμενος, περιπατεῖ
quærens quem deuoret. Cui resistite firmi fide:
9 ζητῶν τίνα καταπίῃ. ᾧ ἀντίστητε στερεοὶ τῇ πίστει,
scientes eadem passionum illi in mundo vestræ frater-
εἰδότες τὰ αὐτὰ τῶν παθημάτων τῇ ἐν κόσμῳ ὑμῶν ἀδελ-
nitati impleri. At Deus omnis gratiæ
10 φότητι ἐπιτελεῖσθαι. ὁ δὲ θεὸς πάσης χάριτος ὁ
vocans vos in æternam suam gloriam in Christo Iesu,
καλέσας ὑμᾶς εἰς τὴν αἰώνιον αὐτοῦ δόξαν ἐν χριστῷ ἰησοῦ,
modicum passos ipse perficiat vos, confirmet, ro-
ὀλίγον παθόντας, αὐτὸς καταρτίσαι ὑμᾶς, στηρίξαι, σθε-
boret, fundet. Ipsi gloria, & imperium
11 νώσαι, θεμελιώσαι. αὐτῷ ἡ δόξα, καὶ τὸ κράτος
in secula seculorum. Amen.
εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.
Per Siluanum vobis fidelem fratrem (vt arbitror)
12 διὰ σιλουανοῦ ὑμῖν τοῦ πιστοῦ ἀδελφοῦ, ὡς λογίζομαι,
per pauca scripsi: obsecrans & contestans hanc
δι' ὀλίγων ἔγραψα, παρακαλῶν καὶ ἐπιμαρτυρῶν ταύτην
esse veram gratiam Dei in quam statis. Salutat
13 εἶναι ἀληθῆ χάριν τοῦ θεοῦ εἰς ἣν ἑστήκατε. ἀσπάζεται
vos in Babylone coelecta, & Marcus filius meus.
ὑμᾶς ἡ ἐν βαβυλῶνι συνεκλεκτή, καὶ μάρκος ὁ υἱός μου.
Salutate alij alios in osculo charitatis. Pax vobis
14 ἀσπάσασθε ἀλλήλους ἐν φιλήματι ἀγάπης. εἰρήνη ὑμῖν
omnibus in Christo Iesu. Amen.
πᾶσι τοῖς ἐν χριστῷ ἰησοῦ. ἀμήν.

parebunt? | hi qui patiuntur | benefactis. | Seniores ergo qui sunt | consenior | eius quæ in futuro reuelanda est | qui est | prouidentes | secundū Deū: | voluntariè: | in | formæ | ex animo. | cùm apparuerit princeps | percipietis | adolescentes | inuicem | potenti manu | a ταπεινόομαι | visitationis: | b ἐπιρρίπτω | & | quia | circuit, | fortes in | eandem passionem ei quæ est | fieri, | autem | qui vocauit nos | perficiet, confirmabit, solidabitque. | c καταρτίζομαι | d σθενόω | breuiter | ecclesia, quæ est | inuicem | sancto. Gratia | qui estis

Finis sancti Petri prioris epistolæ.

Τέλος τῆς τοῦ ἁγίου πέτρου πρώτης ἐπιστολῆς.

SANCTI PETRI
Η ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΕΤΡΟΥ

CATHOLICA SECUNDA EPISTOLA.
ΚΑΘΟΛΙΚΗ ΔΕΥΤΕΡΑ ΕΠΙΣΤΟΛΗ.

CAPVT I. κεφάλ. α΄.

SIMON Petrus, seruus & Apo-
1 ΣΙΜΩΝ πέτρος δοῦλος καὶ ἀπό-
stolus Iesu Christi, iis *æquè pretiosam nobis
στολος ἰησοῦ χριστοῦ, τοῖς ἰσότιμον ἡμῖν
sortitis fidem in iustitia Dei
λαχοῦσι πίστιν ἐν δικαιοσύνῃ τοῦ θεοῦ
nostri & saluatoris Iesu Christi:
ἡμῶν καὶ σωτῆρος ἰησοῦ χριστοῦ·
Gratia vobis & pax adimpleatur
2 χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη πληθυνθείη
in cognitione Dei, & Christi Iesu Domini nostri:
ἐν ἐπιγνώσει τοῦ θεοῦ, καὶ χριστοῦ ἰησοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν,
Quomodo omnia nobis diuinæ virtutis suæ ad
3 ὡς πάντα ἡμῖν τῆς θείας δυνάμεως αὐτοῦ τὰ πρὸς
vitam & pietatem ᵃdonata, per cognitionem
ζωὴν καὶ εὐσέβειαν ᵃδεδωρημένης, διὰ τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ
*vocantis nos per gloriam & ‖virtutem: Per ‖quæ
καλέσαντος ἡμᾶς διὰ δόξης καὶ ἀρετῆς· δι' ὧν τὰ
4 pretiosa nobis & maxima promissa ᵃdonata sunt: vt per
τίμια ἡμῖν καὶ μέγιστα ἐπαγγέλματα δεδώρηται, ἵνα διὰ
hæc efficiamini diuinæ consortes naturæ, fugientes ab ᵃilla in
τούτων γένησθε θείας κοινωνοὶ φύσεως, ἀποφυγόντες τῆς ἐν
mundo *in cupiditate corruptione. Et hoc ipsum autem
κόσμῳ ἐν ἐπιθυμίᾳ φθορᾶς. καὶ αὐτὸ τοῦτο δὲ
5 ‖studium omne adinferentes subministrate in
σπουδὴν πᾶσαν παρεισενέγκαντες ᵇἐπιχορηγήσατε ἐν τῇ
fide vestra virtutem, in autem virtute ᵃcognitionem,
πίστει ὑμῶν τὴν ἀρετήν, ἐν δὲ τῇ ἀρετῇ τὴν γνῶσιν,
In autem ᵃcognitione temperantiam, in autem *temperantia
6 ἐν δὲ τῇ γνώσει τὴν ἐγκράτειαν, ἐν δὲ τῇ ἐγκρατείᾳ τὴν
tolerantiam, in autem ‖tolerantia pietatem, In autem
ὑπομονήν, ἐν δὲ τῇ ὑπομονῇ τὴν εὐσέβειαν· ἐν δὲ
7 pietate amorem fraternitatis, in autem amore fraternitatis charitatem.
τῇ εὐσεβείᾳ τὴν φιλαδελφίαν, ἐν δὲ τῇ φιλαδελφίᾳ τὴν ἀγάπην·
Hæc enim ᵃvobis adsistentia, & exuberantia, non *ociosos
8 ταῦτα γὰρ ὑμῖν ὑπάρχοντα καὶ πλεονάζοντα οὐκ ἀργοὺς
nec sine fructu ᵃconstituent in Domini nostri Iesu Chri-
οὐδὲ ἀκάρπους καθίστησιν εἰς τὴν τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χρι-
sti cognitionem. Cui enim non *adsunt hæc, cæcus est,
9 στοῦ ἐπίγνωσιν. ᾧ γὰρ μὴ πάρεστι ταῦτα, τυφλός ἐστι,
‖non procul cernens, obliuionem accipiens purgationis veterum
μυωπάζων, λήθην λαβὼν τοῦ καθαρισμοῦ τῶν πάλαι
suorum delictorum. ᵃIdeo magis, fratres, ᵃstude-
αὐτοῦ ἁμαρτιῶν. διὸ μᾶλλον, ἀδελφοί, σπουδά-
10 te firmam vestram vocationem & electionem *facere. Hæc
σατε *βεβαίαν ὑμῶν τὴν κλῆσιν καὶ ἐκλογὴν ποιεῖσθαι· ταῦτα
enim facientes, non ‖impingetis aliquando. Sic enim abundanter
γὰρ ποιοῦντες οὐ μὴ πταίσητέ ποτε. οὕτω γὰρ πλουσίως
11 subministrabitur vobis introitus in æternum regnum
ἐπιχορηγηθήσεται ὑμῖν ἡ εἴσοδος εἰς τὴν αἰώνιον βασιλείαν
Domini nostri ᵃIesu Christi. ᵃIdeo non negligam
τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ. διὸ οὐκ ἀμελήσω
12 semper vos commonere de his, *quamuis scientes,
ἀεὶ ὑμᾶς ὑπομιμνήσκειν περὶ τούτων, καίπερ εἰδότας,
& confirmatos ‖in præsenti veritate.
καὶ ᵈἐστηριγμένους ἐν τῇ παρούσῃ ἀληθείᾳ.
Iustum autem arbitror, ᵃad quantum sum in hoc taber-
13 δίκαιον δὲ ἡγοῦμαι, ἐφ' ὅσον εἰμὶ ἐν τούτῳ τῷ σκηνώ-
naculo, persuscitare vos in commonitione: ᵃSciens quòd ve-
14 ματι, διεγείρειν ὑμᾶς ἐν ὑπομνήσει, εἰδὼς ὅτι ταχι-
lox est depositio tabernaculi mei, *sicut & Dominus
νή ἐστιν ἡ ἀπόθεσις τοῦ σκηνώματός μου, καθὼς καὶ ὁ κύριος
noster Iesus Christus significauit mihi. ‖Studebo autem
15 ἡμῶν ἰησοῦς χριστὸς ἐδήλωσέ μοι. σπουδάσω δὲ
& ᵃsingulatim habere vos post meum ᵃexitum horum memo-
καὶ ἑκάστοτε ἔχειν ὑμᾶς μετὰ τὴν ἐμὴν ἔξοδον τὴν τούτων μνή-
riam *facere. Non enim ‖sophisticatas fabulas se-
16 μην ποιεῖσθαι· οὐ γὰρ ᵉσεσοφισμένοις μύθοις ἐξα-
cuti, notam fecimus vobis Domini nostri Ie-
κολουθήσαντες ἐγνωρίσαμεν ὑμῖν τὴν τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰη-
su Christi virtutem & præsentiam: sed speculatores facti
σοῦ χριστοῦ δύναμιν καὶ παρουσίαν, ἀλλ' ἐπόπται γενηθέν-
illius magnitudinis. Accipiens enim à Deo
17 τες τῆς ἐκείνου μεγαλειότητος. λαβὼν γὰρ παρὰ θεοῦ
Patre honorem & gloriam, voce ᵃdelata ei huiuscemodi
πατρὸς τιμὴν καὶ δόξαν, φωνῆς ᶠἐνεχθείσης αὐτῷ τοιᾶσδε

ᵃqui coæquale nobiscum sortiti sunt
ᵃquæ donata sunt, ᵃδωρέομαι
ᵃeius qui vocauit nos propria gloria ‖virtute:
‖quem
ᵃdonauit:
ᵃeius, quæ est
ᵃconcupiscẽtiç corruptionem. Vos
‖curam omnẽ subinferentes
ᵇἐπιχορηγέω
ᵃscientiam,
ᵃscientia abstinentiam,
ᵃabstinentia patientiam,
‖patientia
ᵃsi vobiscum adsint, & superent, *vacuos
ᵃvos
*præstò
‖& manu tentans,
ᵃQuapropter
ᵃsatagite vt per bona opera certam
*ἵνα διὰ τῶν καλῶν ἔργων
*faciatis.
ᵃpeccabitis
ᵉπταίω
ᵃ& saluatoris
ᵃPropter quod incipiam
*& quidem
‖vos
ᵈστηρίζω
ᵃquamdiu
ᵃCertus
*secũdũ quod
Dabo operam
ᵃfrequenter
ᵃobitum, vt
*faciatis.
‖indoctas
ᵉσοφίζω
ᵃdelapsa ad eũ
ᶠεἰσφέρω

à magnifica gloria, Hic est Filius meus dile-
ὑπὸ τῆς μεγαλοπρεποῦς δόξης, οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγα-
ctus, in *quem ego bene placui. Et hanc vo-
18 πητός, εἰς ὃν ἐγὼ εὐδόκησα. καὶ ταύτην τὴν φω-
cem nos audiuimus de cælo allatam, cum ipso
νὴν ἡμεῖς ἠκούσαμεν ἐξ οὐρανοῦ ᵍἐνεχθεῖσαν, σὺν αὐτῷ
‖existẽtes in monte sancto. Et habemus firmiorem
19 ὄντες ἐν τῷ ὄρει τῷ ἁγίῳ. καὶ ἔχομεν βεβαιότερον
propheticum sermonem: cui bene facitis attendentes quasi
τὸν προφητικὸν λόγον· ᾧ καλῶς ποιεῖτε προσέχοντες, ὡς
lucernæ ᵃapparenti in caliginoso loco, ‖vsque quò dies elu-
λύχνῳ φαίνοντι ἐν αὐχμηρῷ τόπῳ, ἕως οὗ ἡ ἡμέρα ʰδιαυ-
cescat, & lucifer oriatur in cordibus vestris.
γάσῃ, καὶ φωσφόρος ⁱἀνατείλῃ ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν·
Hoc primum *cognoscentes, quòd omnis prophetia scripturæ,
20 τοῦτο πρῶτον γινώσκοντες, ὅτι πᾶσα προφητεία γραφῆς,
propria interpretatione non fit. Non enim voluntate ‖ho-
21 ἰδίας ἐπιλύσεως οὐ γίνεται. οὐ γὰρ θελήματι ἀν-
minis allata est aliquando prophetia, sed à Spiritu
θρώπου ἠνέχθη ποτὲ προφητεία, ἀλλ' ὑπὸ πνεύματος
sancto ᵃacti, locuti sunt sancti Dei homines.
ἁγίου φερόμενοι ἐλάλησαν ἅγιοι θεοῦ ἄνθρωποι.

CAP. II. β΄.

Fuerunt verò & pseudoprophetæ in populo: sicut & in
1 Ἐγένοντο δὲ καὶ ψευδοπροφῆται ἐν τῷ λαῷ, ὡς καὶ ἐν
vobis erunt *falsi doctores: qui adintroducent se-
ὑμῖν ἔσονται ψευδοδιδάσκαλοι· οἵτινες παρεισάξουσιν αἱρέ-
ctas perditionis, & ‖illum mercatum eos, Dominum ne-
σεις ἀπωλείας, καὶ τὸν ᵃἀγοράσαντα αὐτοὺς δεσπότην ἀρ-
gantes: ᵃinferentes sibi ipsis celerem perditionem.
νούμενοι, ἐπάγοντες ἑαυτοῖς ταχινὴν ἀπώλειαν·
Et multi sequentur eorum luxurias:
2 καὶ πολλοὶ ἐξακολουθήσουσιν αὐτῶν ταῖς ἀσελγείαις,
per quos via veritatis blasphemabitur: Et in aua-
3 δι' οὓς ἡ ὁδὸς τῆς ἀληθείας βλασφημηθήσεται, καὶ ἐν πλεο-
ritia fictis verbis *vos negotiabuntur. quibus iudicium ‖ex
νεξίᾳ πλαστοῖς λόγοις ὑμᾶς ἐμπορεύσονται· οἷς τὸ κρίμα ἐκ
olim non cessat, & perditio eorum non dormitat.
πάλαι οὐκ ἀργεῖ, καὶ ἡ ἀπώλεια αὐτῶν οὐ νυστάζει.
Si enim Deus angelis peccantibus non pepercit,
4 εἰ γὰρ ὁ θεὸς ἀγγέλων ἁμαρτησάντων οὐκ ᵇἐφείσατο,
sed ᵃcatenis caliginis detrudens in tartarum tradidit in iudicium
ἀλλὰ σειραῖς ζόφου ταρταρώσας παρέδωκεν εἰς κρίσιν
ᵃseruatos: Et originali mundo non pepercit, sed
5 τετηρημένους· καὶ ἀρχαίου κόσμου οὐκ ἐφείσατο, ἀλλ'
octauum Noe, iustitiæ præconem custodiuit, diluuium
ὄγδοον νῶε, δικαιοσύνης κήρυκα ἐφύλαξε, κατακλυσμὸν
mundo impiorum inducens: Et ciuitates Sodomorum & Go-
6 κόσμῳ ἀσεβῶν ᶜἐπάξας· καὶ πόλεις σοδόμων καὶ γο-
morræ in cinerem redigens, euersione damnauit, exemplum
μόῤῥας ᵈτεφρώσας καταστροφῇ κατέκρινεν, ὑπόδειγμα
‖futurorum impiè agere ponens. Et iustum Lot
7 μελλόντων ἀσεβεῖν ᵉτεθεικώς. καὶ δίκαιον λὼτ
ᵃfatigatum à nefandorum ᵃin luxuria conuer-
καταπονούμενον ὑπὸ τῆς τῶν ἀθέσμων ἐν ἀσελγείᾳ ἀνα-
satione eripuit. Aspectu enim & auditu *ille iustus
8 στροφῆς, ἐῤῥύσατο. βλέμματι γὰρ καὶ ἀκοῇ ὁ δίκαιος
habitans ‖in ipsis, diem ex die animam iustam
ἐγκατοικῶν ἐν αὐτοῖς, ἡμέραν ἐξ ἡμέρας ψυχὴν δικαίαν
iniquis operibus ᵃcruciabat. Nouit Dominus pios
9 ἀνόμοις ἔργοις ἐβασάνιζεν. οἶδε κύριος εὐσεβεῖς
de ᵃtentationibus eripere, iniquos verò in diem iudicij cru-
ἐκ πειρασμῶν ῥύεσθαι, ἀδίκους δὲ εἰς ἡμέραν κρίσεως κολα-
ciandos reseruare: *Maximè autẽ eos qui post carnem in
10 ζομένους τηρεῖν· μάλιστα δὲ τοὺς ὀπίσω σαρκὸς ἐν
concupiscentia immunditiæ ambulantes, & dominationes ‖contem-
ἐπιθυμίᾳ μιασμοῦ πορευομένους, καὶ κυριότητος καταφρο-
nentes, audaces, sibi placentes, ᵃdignitates non horrent, blasphe-
νοῦντας· τολμηταί, αὐθάδεις, δόξας οὐ τρέμουσι, βλασφη-
mantes: Vbi angeli, fortitudine & virtute maiores ᵃexi-
11 μοῦντες. ὅπου ἄγγελοι ἰσχύϊ καὶ δυνάμει μείζονες ὄν-
stentes, non portant aduersum se à Domino *blasphemum iudicium.
τες, οὐ φέρουσι κατ' αὐτῶν παρὰ κυρίῳ βλάσφημον κρίσιν.

*quo mihi cõplacui: ipsum audite.
ᵍφέρω
‖cùm essemus
ᵃlucenti ‖donec
ʰδιαυγάζω
ⁱἀνατέλλω
*intelligentes
‖humana
ᵃinspirati,
*magistri mẽdaces:
‖eum qui emit
ᵃἀγοράζω
ᵃsuperducẽtes
*de vobis
‖iam
ᵇφείδω
ᵃrudentibus inferni detractos cruciãdos
ᵃreseruari:
Gomorrhæorũ
ᶜἐπάγω
ᵈτεφρόω
‖eorum qui acturi sunt
ᵉτίθημι
ᵃoppressum
ᵃiniuria ac luxuriosa
*erat
‖apud eos qui de die in
ᵃcruciabant.
ᵃtentatione
*Magis
‖quę contemnunt,
ᵃsectas nõ metuunt introducere
ᵃcùm sint
*execrabile

Hi verò velut irrationabilia *animâlia naturalia* *facta* in captionem
12 οὗτοι δὲ, ὡς ἄλογα ζῶα φυσικὰ γεγενημένα εἰς ἅλωσιν
& ‖ *corruptionem*, in his quæ ignorant, blasphemantes, in corruptione
καὶ φθορὰν, ἐν οἷς ἀγνοοῦσι βλασφημοῦντες, ἐν τῇ φθορᾷ
sua ⁿ *adcorrumpentur*, *Reportantes* mercedem iniu-
αὐτῶν καταφθαρήσονται,
13 κομιούμενοι μισθὸν ἀδι-
stitiæ: voluptatem existimantes * *illas in die* delicias, ‖ *labes* &
κίας, ἡδονὴν ἡγούμενοι τὴν ἐν ἡμέρᾳ τρυφὴν, σπῖλοι καὶ
maculæ, luxuriantes in ? *deceptionibus* *suis* *coepulan-*
μῶμοι, ἐντρυφῶντες ἐν ταῖς ἀπάταις αὐτῶν, συνευωχού-
tes *vobis*, Oculos habentes plenos adulterij,
μενοι ὑμῖν,
14 ὀφθαλμοὺς ἔχοντες μεστοὺς μοιχαλίδος,
& ⁿ *incessabiles* *peccati*, *inescantes* animas instabi-
καὶ ἀκαταπαύστους ἁμαρτίας, δελεάζοντες ψυχὰς ἀστηρί-
les, cor exercitatum ? auaritia habentes, maledi-
κτους, καρδίαν γεγυμνασμένην πλεονεξίαις ἔχοντες, κατά-
ctionis * *nati*: Derelinquentes rectam viam, er-
ρας τέκνα·
15 καταλιπόντες εὐθεῖαν ὁδὸν, ἐπλα-
rauerunt, secuti viam Balaam ‖ *illius* Bosor,
νήθησαν ἐξακολουθήσαντες τῇ ὁδῷ τοῦ βαλαὰμ τοῦ βοσὸρ,
qui mercedem iniquitatis amauit: Correptionem verò habuit ? *propriæ*
ὃς μισθὸν ἀδικίας ἠγάπησεν·
16 ἔλεγξιν δὲ ἔσχεν ἰδίας
transgressionis legis. subiugale mutum ⁿ, in hominis voce * *lo-*
παρανομίας· ὑποζύγιον ἄφωνον, ἐν ἀνθρώπου φωνῇ φθεγ-
quutum, prohibuit Prophetæ insipientiam.
ξάμενον, ἐκώλυσε τὴν τοῦ προφήτου παραφρονίαν.
Hi sunt fontes sine aqua, ‖ nebulæ à ⁿ *turbine* exa-
17 οὗτοί εἰσι πηγαὶ ἄνυδροι, νεφέλαι ὑπὸ λαίλαπος ἐλαυ-
gitatæ: quibus caligo tenebrarum *in æternum* ? *reseruata fuit*.
νόμεναι, οἷς ὁ ζόφος τοῦ σκότους εἰς αἰῶνα τετήρηται.
Superba enim vanitatis loquentes * *inescant*
18 ὑπέρογκα γὰρ ματαιότητος φθεγγόμενοι δελεάζουσιν
in desideriis carnis, ‖ *luxuriis*, *illos* *parum* *aufugientes*
ἐν ἐπιθυμίαις σαρκὸς, ἀσελγείαις, τοὺς ὀλίγον ἀποφυγόντας
illos in errore ? *versatos*, Libertatem illis
τοὺς ἐν πλάνῃ ἀναστρεφομένους,
19 ἐλευθερίαν αὐτοῖς
promittentes, ipsi serui ⁿ *existentes* corruptionis.
ἐπαγγελλόμενοι, αὐτοὶ δοῦλοι ὑπάρχοντες τῆς φθορᾶς·
* *cui* enim quis superatus est, ‖ *huic* & *seruus factus est*.
ᾧ γάρ τις ἥττηται, τούτῳ καὶ δεδούλωται.
Nam *aufugientes* *inquinamenta* mundi in cog-
20 οἱ γὰρ ἀποφυγόντες τὰ μιάσματα τοῦ κόσμου ἐν ἐπι-
nitione Domini ? & saluatoris Iesu Christi, his *verò* rur-
γνώσει τοῦ κυρίου καὶ σωτῆρος ἰησοῦ χριστοῦ, τούτοις δὲ πά-
sus implicati superantur: facta sunt eis posteriora deterio-
λιν ἐμπλακέντες ἡττῶνται, γέγονεν αὐτοῖς τὰ ἔσχατα χείρο-
ra prioribus. Melius enim erat illis non ⁿ *agnouis-*
να τῶν πρώτων·
21 κρεῖττον γὰρ ἦν αὐτοῖς μὴ ἐπεγνω-
se viam iustitiæ, quàm *agnoscentibus* *reuerti*
κέναι τὴν ὁδὸν τῆς δικαιοσύνης, ἢ ἐπιγνοῦσιν ἐπιστρέψαι
‖ *ex* *tradito* *eis* sancto mandato.
ἐκ τῆς παραδοθείσης αὐτοῖς ἁγίας ἐντολῆς.
Contigit ? *autem* eis illud veri prouerbij, Canis
22 συμβέβηκε δὲ αὐτοῖς τὸ τῆς ἀληθοῦς παροιμίας, κύων
reuersus ad ⁿ *proprium* vomitum: &, sus lota, in vo-
ἐπιστρέψας ἐπὶ τὸ ἴδιον ἐξέραμα· καὶ, ὗς λουσαμένη εἰς κύ-
lutabrum luti.
λισμα βορβόρου.

*pecora, naturaliter ‖ perniciem, ⁿ peribunt, ? Percipientes *diei ‖ coinquinationis ? deliciis affluentes, in conuiuiis suis vobiscum ⁿ incessabilis delictis; pellicientes ? in *filij. ‖ ex ? suæ vesaniæ. ⁿ animal * loquens, ‖ & ⁿ turbinibus ? reseruatur. * pelliciunt ‖ luxuriæ, eos qui paululum effugiunt, qui ? conuersantur, ⁿ cùm sint * à quo ‖ huius & seruus est. Si enim refugientes coinquinationes ? nostri ⁿ cognoscere * post agnitionem retrorsum conuerti ‖ ab eo quod illis traditum est ? enim ⁿ suum

CAP. III. γ΄.

Hanc * *iam*, *dilecti*, secundam vobis scribo episto-
1 Ταύτην ἤδη, ἀγαπητοὶ, δευτέραν ὑμῖν γράφω ἐπιστο-
lam, in quibus excito vestram in commonitione sinceram
λὴν, ἐν αἷς διεγείρω ὑμῶν ἐν ὑπομνήσει τὴν εἰλικρινῆ
mentem: ‖ *Meminisse illorum* *prædictorum* verborum
διάνοιαν,
2 ᵃ μνησθῆναι τῶν προειρημένων ῥημάτων
à sanctis Prophetis, & Apostolorum vestrorũ ? *man-*
ὑπὸ τῶν ἁγίων προφητῶν, καὶ τῆς τῶν ἀποστόλων ὑμῶν ἐντο-
dati Domini & Saluatoris: Hoc primùm scien-
λῆς, τοῦ κυρίου καὶ σωτῆρος·
3 τοῦτο πρῶτον γινώσκον-
tes, quòd venient in ⁿ *nouissimo* *dierum* *irrisores*, iuxta
τες, ὅτι ἐλεύσονται ἐπ' ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν ἐμπαῖκται κατὰ
propriás concupiscentias *ipsorum* ambulantes,
τὰς ἰδίας ἐπιθυμίας αὐτῶν πορευόμενοι,
Et dicentes: Vbi est promissio * aduentus eius?
4 καὶ λέγοντες, ποῦ ἐστιν ἡ ἐπαγγελία τῆς παρουσίας αὐτοῦ;
ex quo enim patres dormierunt, omnia sic ‖ *permanent*
ἀφ' ἧς γὰρ οἱ πατέρες ᵇ ἐκοιμήθησαν, πάντα οὕτω διαμένει
ab initio ? *creationis*. Latet enim eos hoc vo-
5 ἀπ' ἀρχῆς κτίσεως.
λανθάνει γὰρ αὐτοὺς τοῦτο θέ-
lentes, quòd cæli erant ⁿ *iam olim*, & terra, de aqua & per
λοντας, ὅτι οὐρανοὶ ἦσαν ἔκπαλαι, καὶ γῆ, ἐξ ὕδατος καὶ δι'
aquam, consistens Dei verbo: Per quæ ille tunc
6 ὕδατος συνεστῶσα, τῷ τοῦ θεοῦ λόγῳ·
δι' ὧν ὁ τότε
mundus aqua inundatus periit. *At* nunc
7 κόσμος ὕδατι ᶜ κατακλυσθεὶς ἀπώλετο·
οἱ δὲ νῦν
* cæli & terra, ‖ *eo ipsius* verbo repositi sunt,
οὐρανοὶ καὶ ἡ γῆ, τῷ αὐτοῦ λόγῳ ᵈ τεθησαυρισμένοι εἰσὶ,
igni reseruati in diem iudicij & perditionis impio-
πυρὶ τηρούμενοι εἰς ἡμέραν κρίσεως καὶ ἀπωλείας τῶν ἀσε-
rum hominum. Vnum verò hoc non lateat vos,
8 βῶν ἀνθρώπων.
ἓν δὲ τοῦτο μὴ λανθανέτω ὑμᾶς,
? *dilecti*, quia vnus dies apud Dominum sicut mille anni, & mil-
ἀγαπητοὶ, ὅτι μία ἡμέρα παρὰ κυρίῳ ὡς χίλια ἔτη, καὶ χί-
le anni, sicut vnus dies. Non tardat Dominus
9 λια ἔτη, ὡς μία ἡμέρα.
οὐ βραδύνει ὁ κύριος τῆς
promissionem ⁿ, sicut quidam * *tarditatem* *ducunt*: sed patien-
ἐπαγγελίας, ὥς τινες βραδύτητα ἡγοῦνται· ἀλλὰ μακρο-
ter agit ‖ *in* *nos*, *non* *volens* *vllos* perire, sed om-
θυμεῖ εἰς ἡμᾶς, μὴ βουλόμενός τινας ἀπολέσθαι, ἀλλὰ πάν-
nes ad pœnitentiam ? *tendere*. *Veniet* autem dies Domini
10 τας εἰς μετάνοιαν χωρῆσαι.
ἥξει δὲ ἡ ἡμέρα κυρίου
vt fur *in nocte*, in quo cæli ⁿ *stridenter* *præteribunt*:
ὡς κλέπτης ἐν νυκτὶ, ἐν ᾗ οἱ οὐρανοὶ ῥοιζηδὸν παρελεύσονται,
elementa verò * *æstuantia* soluentur: & terra ‖ & quæ in ipsa ?
στοιχεῖα δὲ ᵉ καυσούμενα λυθήσονται, καὶ γῆ καὶ τὰ ἐν αὐτῇ
opera exurentur. ⁿ *His* igitur * *omnibus* *solutis*,
11 ἔργα κατακαήσεται.
τούτων οὖν πάντων λυομένων,
quales oportet esse vos in sanctis conuersationibus &
ποταποὺς δεῖ ὑπάρχειν ὑμᾶς ἐν ἁγίαις ἀναστροφαῖς καὶ
pietatibus, Expectantes & properantes
12 εὐσεβείαις,
ᶠ προσδοκῶντας καὶ σπεύδοντας τὴν
‖ aduentum ? *Dei* diei, per quem cæli ardentes
παρουσίαν τῆς τοῦ θεοῦ ἡμέρας, δι' ἣν οὐρανοὶ πυρούμενοι
soluentur, & elementa ⁿ *æstuantia* *liquescent*?
λυθήσονται, καὶ στοιχεῖα καυσούμενα τακήσεται;
Nouos verò cælos & terram nouam secundum ipsius * *pro-*
13 καινοὺς δὲ οὐρανοὺς καὶ γῆν καινὴν κατὰ τὸ αὐτοῦ ἐπάγ-
missum expectamus, in quibus iustitia habitat.
γελμα προσδοκῶμεν, ἐν οἷς δικαιοσύνη κατοικεῖ.
‖ *Ideo*, *dilecti*, hæc expectantes ? *studete*, immacu-
14 διὸ, ἀγαπητοὶ, ταῦτα προσδοκῶντες, σπουδάσατε ἄσπι-
lati & inuiolati ei inueniri in pace: Et Do-
15 λοι καὶ ἀμώμητοι αὐτῷ εὑρεθῆναι ἐν εἰρήνῃ,
καὶ τὴν τοῦ κυ-
mini nostri longanimitatem, salutem arbitremini: sicut & ⁿ *dile-*
ρίου ἡμῶν μακροθυμίαν, σωτηρίαν ἡγεῖσθε, καθὼς καὶ ὁ ἀγα-
ctus noster frater Paulus secundum sibi datam sapientiam
πητὸς ἡμῶν ἀδελφὸς παῦλος κατὰ τὴν αὐτῷ δοθεῖσαν σοφίαν
scripsit vobis: Sicut & in omnibus epistolis loquens
16 ἔγραψεν ὑμῖν,
ὡς καὶ ἐν πάσαις ταῖς ἐπιστολαῖς λαλῶν
in eis de his; in quibus sunt difficilia intellectu quædã, quæ indo-
ἐν αὐταῖς περὶ τούτων, ἐν οἷς ἐστι δυσνόητά τινα, ἃ οἱ ἀμα-
cti & instabiles ⁿ *detorquent*, sicut & cæteras scripturas,
θεῖς καὶ ἀστήρικτοι στρεβλοῦσιν, ὡς καὶ τὰς λοιπὰς γραφὰς,
ad * *propriam* ipsorum perditionem. Vos igitur ‖ *dilecti*,
17 πρὸς τὴν ἰδίαν αὐτῶν ἀπώλειαν.
ὑμεῖς οὖν, ἀγαπητοὶ,
præcognoscentes custodite, *vt* *ne* ? *nefariorum* errore
προγινώσκοντες φυλάσσεσθε, ἵνα μὴ τῇ τῶν ἀθέσμων πλάνῃ
simul traducti excidatis ⁿ propria firmitate: Crescite verò
18 συναπαχθέντες ἐκπέσητε τοῦ ἰδίου στηριγμοῦ·
αὐξάνετε δὲ
in gratia, & * cognitione Domini nostri & saluatoris Iesu Christi.
ἐν χάριτι καὶ γνώσει τοῦ κυρίου ἡμῶν καὶ σωτῆρος ἰησοῦ χριστοῦ.
Ipsi gloria & nunc, ‖ in diem æternitatis. Amen.
αὐτῷ ἡ δόξα καὶ νῦν εἰς ἡμέραν αἰῶνος. ἀμήν.

* ecce, charissimi, ‖ Vt memores sitis eorũ quæ prædixi — μιμνήσκω ? præceptorum ⁿ nouissimis diebus in deceptione illusores * aut ‖ perseuerant ᵇ κοιμάω ? creaturæ. ⁿ priùs, ᶜ κατακλύζω * autẽ qui sunt ‖ eodem ᵈ θησαυρίζομαι ? charissimi, ⁿ suam, * existimant; ‖ propter vos, nolens aliquos ? reuerti. Adueniet ⁿ magno impetu transient. * calore ‖ autem ? sunt ᵉ καίω ⁿ Cùm * hæc omnia dissoluenda sint, ᶠ προσδοκάω ‖ in ? Domini ⁿ ignis ardore tabescent? * promissa ‖ Propter quod charissimi ? satagite, ⁿ charissimus * deprauant, * suam ‖ fratres, præscientes ? insipientium ⁿ à * in ‖ &

FINIS.

ΤΕΛΟΣ.

SANCTI IOANNIS

Η ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ

CATHOLICA PRIMA EPISTOLA.

ΚΑΘΟΛΙΚΗ ΠΡΩΤΗ ΕΠΙΣΤΟΛΗ.

CAPVT I. ΚΕΦ. Α΄.

*fuit

Qvod *erat ab initio, quod audiuimus, quod
1 ΗΝ ἀπ' ἀρχῆς, ὃ ἀκηκόαμεν, ὃ
vidimus oculis nostris,
ᵃὁράω ‖ perspeximus,
ᵃἑωράκαμεν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν,
quod ‖ spectauimus, & manus nostræ
ὃ ἐθεασάμεθα, καὶ αἱ χεῖρες ἡμῶν
contrectauerunt de verbo vitæ,
ᵇψηλαφάω
ᵇἐψηλάφησαν περὶ τοῦ λόγου τῆς ζωῆς,
Et vita manifestata est: & vidi-
2 καὶ ἡ ζωὴ ἐφανερώθη, καὶ ἑωράκα-
mus, & testamur, & annunciamus vobis ‖ illam vitam illā
μεν, καὶ μαρτυροῦμεν, καὶ ἀπαγγέλλομεν ὑμῖν τὴν ζωὴν τὴν
æternam, quæ erat apud Patrem, & apparuit nobis.
αἰώνιον, ἥτις ἦν πρὸς τὸν πατέρα, καὶ ἐφανερώθη ἡμῖν·
Quod vidimus & audiuimus, annuntiamus vobis, vt
ᵃsocietatem ‖ societas
3 ὃ ἑωράκαμεν καὶ ἀκηκόαμεν, ἀπαγγέλλομεν ὑμῖν, ἵνα
& vos ᵃcommunionem habeatis cum nobis: & ‖ communio vero no-
καὶ ὑμεῖς κοινωνίαν ἔχητε μεθ' ἡμῶν, καὶ ἡ κοινωνία δὲ ἡ ἡμε-
*sit
stra* cum Patre & cum Filio eius Iesu Christo.
τέρα μετὰ τοῦ πατρὸς καὶ μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.
ᵃgaudeatis, & ᵇvestrum
Et hæc scribimus vobis, vt ᵃgaudium ᵇnostrum sit ple-
4 καὶ ταῦτα γράφομεν ὑμῖν, ἵνα ἡ χαρὰ ἡμῶν ᾖ πεπλη-
num. Et est hæc annuntiatio quam audiuimus
ρωμένη. 5 καὶ ἔστιν αὕτη ἡ ἐπαγγελία ἣν ἀκηκόαμεν
ab eo, & annuntiamus vobis, Quoniam Deus lux est, &
ἀπ' αὐτοῦ, καὶ ἀναγγέλλομεν ὑμῖν, ὅτι ὁ Θεὸς φῶς ἐστί, καὶ
tenebræ in eo non sunt vllæ. Si dixerimus quoniam
σκοτία ἐν αὐτῷ οὐκ ἔστιν οὐδεμία. 6 ἐὰν εἴπωμεν ὅτι
ᵃsocietatem
ᵃcommunionem habemus cum eo, & in tenebris ambulamus,
κοινωνίαν ἔχομεν μετ' αὐτοῦ, καὶ ἐν τῷ σκότει περιπατῶμεν,
mentimur, & non facimus veritatem. Si autem in
ψευδόμεθα, καὶ οὐ ποιοῦμεν τὴν ἀλήθειαν· 7 ἐὰν δὲ ἐν
*& ᵃsocietatem ‖ adinuicem:
luce ambulamus, sicut *ipse est in luce, ᵃcommunio-
τῷ φωτὶ περιπατῶμεν, ὡς αὐτός ἐστιν ἐν τῷ φωτί, κοινω-
nem habemus ‖ cum alij aliis: Et sanguis Iesu Christi filij
νίαν ἔχομεν μετ' ἀλλήλων, καὶ τὸ αἷμα Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ υἱοῦ
eius emundat nos ab omni peccato.
αὐτοῦ καθαρίζει ἡμᾶς ἀπὸ πάσης ἁμαρτίας.
*ipsi nos
Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, *nos ipsos seduci-
8 ἐὰν εἴπωμεν ὅτι ἁμαρτίαν οὐκ ἔχομεν, ἑαυτοὺς πλανῶ-
mus: & veritas non est in nobis. Si confitea-
ᶜὁμολογέω
μεν, καὶ ἡ ἀλήθεια οὐκ ἔστιν ἐν ἡμῖν. 9 ἐὰν ᶜὁμολογῶ-
mur peccata nostra, fidelis est & iustus vt remittat nobis
ᵈἀφίημι ‖ ᵃnostra,
μεν τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, πιστός ἐστι καὶ δίκαιος ἵνα ᵈἀφῇ ἡμῖν
peccataᵃ, & emundet nos ab omni iniquitate.
τὰς ἁμαρτίας, καὶ καθαρίσῃ ἡμᾶς ἀπὸ πάσης ἀδικίας.
Si dixerimus quoniā non peccauimus, mendacem facimus
ἁμαρτάνω
10 ἐὰν εἴπωμεν ὅτι οὐχ ἡμαρτήκαμεν, ψεύστην ποιοῦμεν
eum: & verbum eius non est in nobis.
αὐτόν, καὶ ὁ λόγος αὐτοῦ οὐκ ἔστιν ἐν ἡμῖν.

CAP. II. β΄.

*Sed

Filioli mei, hæc scribo vobis, vt non peccetis. *Et
1 Τεκνία μου, ταῦτα γράφω ὑμῖν, ἵνα μὴ ἁμάρτητε· καὶ
si quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem, Iesum
ἐάν τις ἁμάρτῃ, παράκλητον ἔχομεν πρὸς τὸν πατέρα, Ἰησοῦν
Christum iustum: Et ipse propitiatio est pro pecca-
Χριστὸν δίκαιον· 2 καὶ αὐτὸς ἱλασμός ἐστι περὶ τῶν ἁμαρ-
tis nostris: non pro nostris autem tantum, sed etiam pro
τιῶν ἡμῶν· οὐ περὶ τῶν ἡμετέρων δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ
totius mundi. Et in hoc scimus quoniam cognoui-
ὅλου τοῦ κόσμου. 3 καὶ ἐν τούτῳ γινώσκομεν ὅτι ἐγνώκα-
mus eum, si mandata eius obseruemus.
μεν αὐτόν, ἐὰν τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ τηρῶμεν.
ᵃQui dicit se nosse ᵇcustodit,
ᵃDicens, Noui eum, & mandata eius non ᵇser-
4 ὁ λέγων, Ἔγνωκα αὐτόν, καὶ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ μὴ τη-
uans, mendax est, & in hoc veritas non est.
ρῶν, ψεύστης ἐστί, καὶ ἐν τούτῳ ἡ ἀλήθεια οὐκ ἔστιν·
Qui autem seruat eius verbum, verè in hoc chari-
5 ὃς δ' ἂν τηρῇ αὐτοῦ τὸν λόγον, ἀληθῶς ἐν τούτῳ ἡ ἀγά-
tas Dei perfecta est: in hoc cognoscimus quoniam in ipso
πη τοῦ Θεοῦ τετελείωται· ἐν τούτῳ γινώσκομεν ὅτι ἐν αὐτῷ
sumus. *Dicens in ipso manere, debet, sicut il-
*Qui dicit se
ἐσμεν. 6 ὁ λέγων ἐν αὐτῷ μένειν, ὀφείλει, καθὼς ἐκεῖ-
le ambulauit, & ipse ita ambulare.
νος περιεπάτησε, καὶ αὐτὸς οὕτως περιπατεῖν.

*Charissimi,

*Fratres, non mandatum nouum scribo vobis, sed man-
7 ἀδελφοί, οὐκ ἐντολὴν καινὴν γράφω ὑμῖν, ἀλλ' ἐν-
datum vetus quod habuistis ab initio. Mandatum vetus
τολὴν παλαιάν, ἣν εἴχετε ἀπ' ἀρχῆς. ἡ ἐντολὴ ἡ παλαιά
est verbum quod audistis ab initio.
ἐστιν ὁ λόγος ὃν ἠκούσατε ἀπ' ἀρχῆς.
Iterum mandatum nouum scribo vobis, quod est verum
8 πάλιν ἐντολὴν καινὴν γράφω ὑμῖν, ὅ ἐστιν ἀληθὲς
‖ transierunt,
in ipso, & in vobis: quia tenebræ ‖ transeunt, & lumen
ἐν αὐτῷ, καὶ ἐν ὑμῖν, ὅτι ἡ σκοτία παράγεται, καὶ τὸ φῶς
*Qui dicit se
verum iam lucet. *Dicens in luce esse,
9 τὸ ἀληθινὸν ἤδη φαίνει. ὁ λέγων ἐν τῷ φωτὶ εἶναι,
‖ odit,
& fratrem suum ‖ odio habens, in tenebris est vsque adhuc.
καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ μισῶν, ἐν τῇ σκοτίᾳ ἐστὶν ἕως ἄρτι·
*Qui diligit
*Diligens fratrem suum, in lumine manet: &
10 ὁ ἀγαπῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, ἐν τῷ φωτὶ μένει, καὶ
*Qui autē odit
scandalum in eo non est. *Verum odio habens
11 σκάνδαλον ἐν αὐτῷ οὐκ ἔστιν. ὁ δὲ μισῶν τὸν
fratrem suum, in tenebris est, & in tenebris am-
ἀδελφὸν αὐτοῦ, ἐν τῇ σκοτίᾳ ἐστί, καὶ ἐν τῇ σκοτίᾳ περι-
bulat: & nescit quò eat: quia tenebræ obcæcauerunt
πατεῖ, καὶ οὐκ οἶδε ποῦ ὑπάγει, ὅτι ἡ σκοτία ἐτύφλωσε
eius oculos. Scribo vobis, filioli, quoniam
12 τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ. γράφω ὑμῖν, τεκνία, ὅτι
remittuntur vobis peccata propter nomen eius.
ἀφέωνται ὑμῖν αἱ ἁμαρτίαι διὰ τὸ ὄνομα αὐτοῦ.
*qui est
Scribo vobis, patres, quoniam cognouistis eum *ab initio.
13 γράφω ὑμῖν, πατέρες, ὅτι ἐγνώκατε τὸν ἀπ' ἀρχῆς.
ᵃνικάω
Scribo vobis, adolescentes, quoniam vicistis malignum.
γράφω ὑμῖν, νεανίσκοι, ὅτι ᵃνενικήκατε τὸν πονηρόν.
*Scribo
Scribo vobis, infantes, quoniam cognouistis Patrem. *Scri-
14 ᵃγράφω ὑμῖν, παιδία, ὅτι ἐγνώκατε τὸν πατέρα. ᵃἔγρα-
‖ iuuenes,
psi vobis, ‖ adolescentes, quoniam fortes estis, & verbum Dei in
ψα ὑμῖν, νεανίσκοι, ὅτι ἰσχυροί ἐστε, καὶ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἐν
vobis manet, & vicistis illum malignum.
ὑμῖν μένει, καὶ νενικήκατε τὸν πονηρόν.
*Nolite diligere ᵃ sunt.
*Ne diligite mundum, neque ea quæ in mundo ᵃ. Si
15 μὴ ἀγαπᾶτε τὸν κόσμον, μηδὲ τὰ ἐν τῷ κόσμῳ. ἐάν
quis diligit mundum, non est charitas Patris in
τις ἀγαπᾷ τὸν κόσμον, οὐκ ἔστιν ἡ ἀγάπη τοῦ πατρὸς ἐν
*quod est
eo: Quoniam omne *illud in mundo, concupiscentia
16 αὐτῷ· ὅτι πᾶν τὸ ἐν τῷ κόσμῳ, ἡ ἐπιθυμία τῆς
‖ est,
carnis‖, & concupiscentia oculorum, & superbia
σαρκὸς, καὶ ἡ ἐπιθυμία τῶν ὀφθαλμῶν, καὶ ἡ ἀλαζονεία τοῦ
*quæ
vitæ *non est ex Patre, sed ex mundo est.
βίου οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ πατρός, ἀλλ' ἐκ τοῦ κόσμου ἐστί.
*Qui autem facit
Et mundus transit, & concupiscentia eius. *Verum
17 καὶ ὁ κόσμος παράγεται, καὶ ἡ ἐπιθυμία αὐτοῦ· ὁ δὲ
faciens voluntatem Dei, manet in æternum.
ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα.
‖ Filioli,
‖ Pueruli, nouissima hora est: & sicut audistis quia an-
18 παιδία, ἐσχάτη ὥρα ἐστί· καὶ καθὼς ἠκούσατε ὅτι ὁ ἀν-
tichristus venit, & nunc antichristi multi facti sunt: vn-
τίχριστος ἔρχεται, καὶ νῦν ἀντίχριστοι πολλοὶ γεγόνασιν, ὅ-
de cognoscimus quia nouissima hora est. Ex nobis
19 θεν γινώσκομεν ὅτι ἐσχάτη ὥρα ἐστίν. ἐξ ἡμῶν
*prodierunt ᵃ nam si
*exierunt: sed non erant ex nobis. ᵃsi enim fuissent ex nobis, per-
ἐξῆλθον, ἀλλ' οὐκ ἦσαν ἐξ ἡμῶν. εἰ γὰρ ἦσαν ἐξ ἡμῶν, με-
ᵇμένω
mansissent vtique cum nobis: sed vt manifesti fint, quoniā non sunt
μενήκεισαν ἂν μεθ' ἡμῶν· ἀλλ' ἵνα φανερωθῶσιν ὅτι οὐκ εἰσὶ
*Sed
omnes ex nobis. *Et vos vnctionem habetis
20 πάντες ἐξ ἡμῶν. καὶ ὑμεῖς χρίσμα ἔχετε ἀπὸ
Sancto, & nostis omnia. Non scripsi vobis,
21 τοῦ ἁγίου, καὶ οἴδατε πάντα. οὐκ ἔγραψα ὑμῖν,
*quasi ignorantibus ‖ quasi scientibus
*quòd non nostis veritatem, sed *quòd nostis eam: & quoniā
ὅτι οὐκ οἴδατε τὴν ἀλήθειαν, ἀλλ' ὅτι οἴδατε αὐτήν, καὶ ὅτι
omne mendacium ex veritate non est. Quis est men-
22 πᾶν ψεῦδος ἐκ τῆς ἀληθείας οὐκ ἔστι. τίς ἐστιν ὁ ψεύ-
*nisi is qui negat
dax, *si non negans quoniam Iesus non est Christus? Hic
στης, εἰ μὴ ὁ ἀρνούμενος ὅτι Ἰησοῦς οὐκ ἔστιν ὁ Χριστός; οὗτός
est antichristus, ille ‖ negans Patrem & Filium.
ἐστιν ὁ ἀντίχριστος, ὁ ἀρνούμενος τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱόν.
‖ qui negat ᵃ ὁ ὁμολογῶν τὸν υἱόν, καὶ τὸν πατέρα ἔχει. ᵃ Qui confitetur Filium, & Patrem habet.
Omnis ‖ negans Filium, nec Patrem habet.
23 πᾶς ὁ ἀρνούμενος τὸν υἱόν, οὐδὲ τὸν πατέρα ἔχει.
Vos igitur quod audistis ab initio, in vobis permaneat: si
24 ὑμεῖς οὖν ὃ ἠκούσατε ἀπ' ἀρχῆς, ἐν ὑμῖν μενέτω. ἐὰν

in vobis *mãserit quod ab initio audistis, & vos in Filio &
ἐν ὑμῖν μείνῃ ὃ ἀπ᾽ ἀρχῆς ἠκούσατε, καὶ ὑμεῖς ἐν τῷ υἱῷ καὶ
in Patre manebitis. Et hæc est repromissio,
ἐν τῷ πατρὶ μενεῖτε. καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ ἐπαγγελία, 25
quam ipse pollicitus est nobis, *illam* vitam æternam.
ἣν αὐτὸς ἐπηγγείλατο ἡμῖν, τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον.
Hæc scripsi vobis de *illis seducentibus* vos.
ταῦτα ἔγραψα ὑμῖν περὶ τῶν πλανώντων ὑμᾶς. 26
Et vos vnctionem quam accepistis ab eo, in vobis ‖*ma-*
καὶ ὑμεῖς τὸ χρίσμα ὃ ἐλάβετε ἀπ᾽ αὐτοῦ, ἐν ὑμῖν μέ- 27
net. Et non ‡*opus* habetis vt aliquis doceat vos: sed sicut
νει, καὶ οὐ χρείαν ἔχετε ἵνα τις διδάσκῃ ὑμᾶς· ἀλλ᾽ ὡς τὸ
"*ipsa* vnctio docet vos de omnibus, & **vera* est,
αὐτὸ χρίσμα διδάσκει ὑμᾶς περὶ πάντων, καὶ ἀληθές ἐστι,
& non est mendacium. Et sicut docuit vos, manete in
καὶ οὐκ ἔστι ψεῦδος· καὶ καθὼς ἐδίδαξεν ὑμᾶς, μενεῖτε ἐν
eo. Et nunc, filioli, manete in eo: vt cùm
αὐτῷ. καὶ νῦν, τεκνία, μένετε ἐν αὐτῷ· ἵνα ὅταν 28
apparuerit, habeamus fiduciam: & non ‡*pudefiamus* ab
φανερωθῇ, ἔχωμεν παρρησίαν, καὶ μὴ αἰσχυνθῶμεν ἀπ᾽
eo in aduentu eius. Si scitis quoniam iustus
αὐτοῦ, ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ. ἐὰν εἰδῆτε ὅτι δίκαιός 29
est, scitote quoniam "omnis **faciens* iustitiam, ex ipso
ἐστι, γινώσκετε ὅτι πᾶς ὁ ποιῶν τὴν δικαιοσύνην, ἐξ αὐτοῦ
natus est.
γεγέννηται.

*permanserit · his qui seducũt · ‖maneat. · ‡necesse · "eius · *verum · ‡confundamur · ᶜφανερόω · "& · *qui facit

CAP. III. γ΄.

Videte qualem charitatem dedit nobis Pater, vt **na-*
Ἴδετε ποταπὴν ἀγάπην δέδωκεν ἡμῖν ὁ πατήρ, ἵνα τέ- 1
ti Dei ‖*vocemur.* Propter hoc mundus non nouit nos,
κνα θεοῦ ᵃκληθῶμεν· διὰ τοῦτο ὁ κόσμος οὐ γινώσκει ἡμᾶς,
quia non nouit eum. ‡*Dilecti,* nunc "*nati* Dei sumus:
ὅτι οὐκ ᵇἔγνω αὐτόν. ἀγαπητοί, νῦν τέκνα θεοῦ ἐσμεν, 2
& nondum apparuit quid erimus. Scimus *autem* quoniã **si* appa-
καὶ οὔπω ἐφανερώθη τί ἐσόμεθα. οἴδαμεν δὲ ὅτι ἐὰν φανε-
ruerit, similes ei erimus: quoniam videbimus eum sicuti est.
ρωθῇ, ὅμοιοι αὐτῷ ἐσόμεθα· ὅτι ὀψόμεθα αὐτὸν καθώς ἐστι.
Et omnis ‖*habens* spem hanc in eo, sanctificat
καὶ πᾶς ὁ ἔχων τὴν ἐλπίδα ταύτην ἐπ᾽ αὐτῷ, ἁγνίζει 3
se *ipsum,* sicut ‡ ille sanctus est. Omnis "*faciens* pecca-
ἑαυτὸν, καθὼς ἐκεῖνος ἁγνός ἐστι. πᾶς ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρ- 4
tum, & **transgressionẽ legis* facit: & peccatum est ‖*transgressio legis.*
τίαν, καὶ τὴν ἀνομίαν ποιεῖ. καὶ ἡ ἁμαρτία ἐστὶν ἡ ἀνομία.
Et scitis quia ille apparuit, vt peccata nostra
καὶ οἴδατε ὅτι ἐκεῖνος ἐφανερώθη, ἵνα τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν 5
tolleret: & peccatum in eo non est. Omnis ‡ in eo
ἄρῃ, καὶ ἁμαρτία ἐν αὐτῷ οὐκ ἔστι. πᾶς ὁ ἐν αὐτῷ 6
manens, non peccat: "omnis **peccans,* non vidit eum,
μένων, οὐχ ἁμαρτάνει· πᾶς ὁ ἁμαρτάνων, οὐχ ἑώρακεν αὐτὸν,
nec cognouit eum. Filioli, nemo seducat vos.
οὐδὲ ἔγνωκεν αὐτόν. τεκνία, μηδεὶς πλανάτω ὑμᾶς. 7
‖*Faciens* iustitiam, iustus est, sicut ‡ ille iustus
ὁ ποιῶν τὴν δικαιοσύνην, δίκαιός ἐστι, καθὼς ἐκεῖνος δίκαιός
est. "*Faciens* peccatum, ex diabolo est: quoniam
ἐστιν· ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν, ἐκ τοῦ διαβόλου ἐστίν· ὅτι 8
ab initio diabolus peccat. In hoc apparuit filius
ἀπ᾽ ἀρχῆς ὁ διάβολος ἁμαρτάνει. εἰς τοῦτο ἐφανερώθη ὁ υἱὸς
Dei, vt dissoluat opera diaboli. Omnis * na-
τοῦ θεοῦ, ἵνα λύσῃ τὰ ἔργα τοῦ διαβόλου. πᾶς ὁ γεγεννη- 9
tus ex Deo, peccatum non facit: quoniam semen ipsius in
μένος ἐκ τοῦ θεοῦ, ἁμαρτίαν οὐ ποιεῖ· ὅτι σπέρμα αὐτοῦ ἐν
eo manet: & non potest peccare, quoniã ex Deo na-
αὐτῷ μένει. καὶ οὐ δύναται ἁμαρτάνειν, ὅτι ἐκ τοῦ θεοῦ γε-
tus est. In hoc manifesti sunt ‖*nati* Dei, &
γέννηται. ἐν τούτῳ φανερά ἐστι τὰ τέκνα τοῦ θεοῦ, καὶ τὰ 10
‖*nati* diaboli. Omnis ‡*non faciens iustitiam,* non est ex
τέκνα τοῦ διαβόλου. πᾶς ὁ μὴ ποιῶν δικαιοσύνην, οὐκ ἔστιν ἐκ
Deo, & "*non diligens* fratrem suum. Quoniã hæc est
τοῦ θεοῦ, καὶ ὁ μὴ ἀγαπῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ. ὅτι αὕτη ἐστὶν 11
annuntiatio, quam audistis ab initio, vt *diligamus *alij alios.*
ἡ ἀγγελία ἣν ἠκούσατε ἀπ᾽ ἀρχῆς, ἵνα ἀγαπῶμεν ἀλλήλους·
Non sicut Cain ‖ex maligno erat: & occidit fratrem
οὐ καθὼς Κάϊν ἐκ τοῦ πονηροῦ ἦν, καὶ ᶜἔσφαξε τὸν ἀδελφὸν 12
suum. Et ‡*gratia cuius* occidit eum? Quoniam opera eius
αὐτοῦ. καὶ χάριν τίνος ἔσφαξεν αὐτόν; ὅτι τὰ ἔργα αὐτοῦ
maligna erant: *quæ* autem fratris eius iusta.
πονηρὰ ἦν, τὰ δὲ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ δίκαια.
"*Ne admiremini,* fratres *mei,* si odit vos mundus.
μὴ θαυμάζετε, ἀδελφοί μου, εἰ μισεῖ ὑμᾶς ὁ κόσμος. 13
Nos scimus quoniam translati sumus de morte ad
ἡμεῖς οἴδαμεν ὅτι μεταβεβήκαμεν ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν 14
vitam, quoniam diligimus fratres. **Non diligens fra-*
ζωὴν, ὅτι ἀγαπῶμεν τοὺς ἀδελφούς· ὁ μὴ ἀγαπῶν τὸν ἀδελ-
trem, manet in morte. Omnis ‖*odio habens* fratrem suum,
φὸν, μένει ἐν τῷ θανάτῳ. πᾶς ὁ μισῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, 15
homicida est. Et scitis quoniam omnis homicida non
ἀνθρωποκτόνος ἐστί· καὶ οἴδατε ὅτι πᾶς ἀνθρωποκτόνος οὐκ
habet vitam æternam in se manentem.
ἔχει ζωὴν αἰώνιον ἐν αὐτῷ μένουσαν.

*filij · ‖nominemur & simus. · ᵃκαλέομαι · ‡Charissimi, · "filij · ᵇγινώσκω · *cùm · ‖qui habet · ‡& · "qui facit · *iniquitatem · ‖iniquitas. · ‡qui manet · "& · *qui peccat, · ‖Qui facit · ‡& · "Qui facit · *qui est · ‖filij · ‡qui non est iustus, · "qui non diligit · *diligatis alterutrum. · ‖qui · ᶜσφάττω · ‡propter quid · *Nolite mirari · *Qui non diligit · ‖qui odit

In hoc cognouimus charitatem Dei, quoniam ille
16 ἐν τούτῳ ἐγνώκαμεν τὴν ἀγάπην τοῦ θεοῦ, ὅτι ἐκεῖνος
pro nobis animam suam posuit: & nos debemus
ὑπὲρ ἡμῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἔθηκε· καὶ ἡμεῖς ὀφείλομεν
pro fratribus animas ponere. Qui *verò* habuerit
17 ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν τὰς ψυχὰς τιθέναι. ὃς δ᾽ ἂν ἔχῃ
**victum* mundi, & viderit fratrem suum ‖*opus*
τὸν βίον τοῦ κόσμου, καὶ θεωρῇ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ χρείαν
habentem, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas
ἔχοντα, καὶ κλείσῃ τὰ σπλάγχνα αὐτοῦ ἀπ᾽ αὐτοῦ, πῶς ἡ ἀγάπη
Dei manet in eo? Filioli mei, non diliga-
18 τοῦ θεοῦ μένει ἐν αὐτῷ; τεκνία μου, μὴ ἀγαπῶ-
mus verbo, neque lingua, sed opere & veritate.
μεν λόγῳ, μηδὲ τῇ γλώσσῃ· ἀλλ᾽ ἔργῳ καὶ ἀληθείᾳ.
Et in hoc cognoscimus quoniam ex veritate sumus:
19 καὶ ἐν τούτῳ γινώσκομεν ὅτι ἐκ τῆς ἀληθείας ἐσμὲν,
& ‡*ante eum* suadebimus corda nostra.
καὶ ἔμπροσθεν αὐτοῦ πείσομεν τὰς καρδίας ἡμῶν.
Quoniam si reprehenderit nos cor", *quòd* maior est
20 ὅτι ἐὰν καταγινώσκῃ ἡμῶν ἡ καρδία, ὅτι μείζων ἐστὶν ὁ
Deus corde nostro, & nouit omnia. **Dilecti,*
21 θεὸς τῆς καρδίας ἡμῶν, καὶ γινώσκει πάντα. ἀγαπητοί,
si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus
ἐὰν ἡ καρδία ἡμῶν μὴ καταγινώσκῃ ἡμῶν, παρρησίαν ἔχομεν
ad Deum. Et quicquid petierimus, accipiemus
22 πρὸς τὸν θεόν. καὶ ὃ ἐὰν αἰτῶμεν, λαμβάνομεν
ab eo: quoniam mandata eius custodimus: & " placita
παρ᾽ αὐτοῦ, ὅτι τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ τηροῦμεν, καὶ τὰ ἀρεστὰ
coram eo facimus. Et hoc est mandatum eius,
23 ἐνώπιον αὐτοῦ ποιοῦμεν. καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ ἐντολὴ αὐτοῦ,
Vt credamus **nomini* Filij eius Iesu Christi: & dili-
ἵνα πιστεύσωμεν τῷ ὀνόματι τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀγα-
gamus ‖*alij alios,* sicut dedit mandatum ‡.
πῶμεν ἀλλήλους, καθὼς ἔδωκεν ἐντολήν.
Et "*seruans* mandata eius, in illo manet, & ipse
24 καὶ ὁ τηρῶν τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ, ἐν αὐτῷ μένει, καὶ αὐτὸς
in eo *manet.* & in hoc scimus quoniam manet in nobis,
ἐν αὐτῷ μένει. καὶ ἐν τούτῳ γινώσκομεν ὅτι μένει ἐν ἡμῖν,
de Spiritu quem dedit nobis.
ἐκ τοῦ πνεύματος οὗ ἔδωκεν ἡμῖν.

*substantiam · ‖necesse habere · ‡in conspectu eius · "nostrum, · *Charissimi, · "ea quæ sunt · *in nomine · ‖alterutrum, · ‡nobis. · "qui seruas

CAP. IIII. δ΄.

**Dilecti, ne* omni spiritui *credite:* sed pro-
1 Ἀγαπητοί, μὴ παντὶ πνεύματι πιστεύετε· ἀλλὰ δοκι-
bate spiritus si ex Deo sint: quoniam multi pseu-
μάζετε τὰ πνεύματα, εἰ ἐκ τοῦ θεοῦ ἐστιν· ὅτι πολλοὶ ψευ-
doprophetæ exierunt in mundum.
δοπροφῆται ᵃἐξεληλύθασιν εἰς τὸν κόσμον.
In hoc cognoscitur Spiritus Dei omnis spiritus qui
2 ἐν τούτῳ γινώσκεται τὸ πνεῦμα τοῦ θεοῦ· πᾶν πνεῦμα ὃ
confitetur Iesum Christum in carne venisse, ex Deo
ὁμολογεῖ Ἰησοῦν Χριστὸν ἐν σαρκὶ ἐληλυθότα, ἐκ τοῦ θεοῦ
est: Et omnis spiritus qui **non confitetur* Iesum *Christum,*
3 ἐστι· καὶ πᾶν πνεῦμα ὃ μὴ ὁμολογεῖ Ἰησοῦν Χριστὸν
in carne venientem, ex Deo non est: & hic est
ἐν σαρκὶ ἐληλυθότα, ἐκ τοῦ θεοῦ οὐκ ἔστι· καὶ τοῦτό ἐστι τοῦ
‖*antichristi:* de quo audistis quoniam venit: & nunc in mun-
ἀντιχρίστου· ὃ ἀκηκόατε, ὅτι ἔρχεται· καὶ νῦν ἐν τῷ κόσ-
do est iam. Vos ex Deo estis, filioli, &
4 μῳ ἐστὶν ἤδη. ὑμεῖς ἐκ τοῦ θεοῦ ἐστε, τεκνία, καὶ
vicistis ‡*eos.* quoniam maior est qui in vobis", quã qui in
νενικήκατε αὐτούς· ὅτι μείζων ἐστὶν ὁ ἐν ὑμῖν, ἢ ὁ ἐν τῷ
mundo. Ipsi de mundo sunt: **propter hoc* de
5 κόσμῳ. αὐτοὶ ἐκ τοῦ κόσμου εἰσί· διὰ τοῦτο ἐκ τοῦ
mundo loquuntur, & mundus eos audit.
κόσμου λαλοῦσι, καὶ ὁ κόσμος αὐτῶν ἀκούει.
Nos ex Deo sumus. ‖*Cognoscens* Deum, audit
6 ἡμεῖς ἐκ τοῦ θεοῦ ἐσμεν· ὁ γινώσκων τὸν θεὸν, ἀκούει
nos. qui non est ex Deo, non audit nos. ‡*Ex* hoc cog-
ἡμῶν· ὃς οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ θεοῦ, οὐκ ἀκούει ἡμῶν. ἐκ τούτου γι-
noscimus Spiritum veritatis, & spiritum erroris.
νώσκομεν τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, καὶ τὸ πνεῦμα τῆς πλάνης.
"*Dilecti,* diligamus **alij alios,* quia charitas ex Deo
7 ἀγαπητοί, ἀγαπῶμεν ἀλλήλους, ὅτι ἡ ἀγάπη ἐκ τοῦ θεοῦ
est: Et omnis ‖*diligens* ex Deo natus est, & cognoscit Deum.
ἐστι, καὶ πᾶς ὁ ἀγαπῶν ἐκ τοῦ θεοῦ γεγέννηται, καὶ γινώσκει τὸν θεόν.
Qui non ‡*diligens,* non nouit Deum: quoniam Deus charitas est.
8 ὁ μὴ ἀγαπῶν, οὐκ ἔγνω τὸν θεόν· ὅτι ὁ θεὸς ἀγάπη ἐστίν.
In hoc apparuit charitas Dei in nobis, quoniam Filium
9 ἐν τούτῳ ἐφανερώθη ἡ ἀγάπη τοῦ θεοῦ ἐν ἡμῖν, ὅτι τὸν υἱὸν
suum vnigenitum misit Deus in mundum, vt vi-
αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἀπέσταλκεν ὁ θεὸς εἰς τὸν κόσμον, ἵνα ζή-
uamus per eum. In hoc est charitas, non "*quòd* nos
10 σωμεν δι᾽ αὐτοῦ. ἐν τούτῳ ἐστὶν ἡ ἀγάπη, οὐχ ὅτι ἡμεῖς
dilexerimus Deum, sed quoniam ipse dilexit nos: & mi-
ἠγαπήσαμεν τὸν θεὸν, ἀλλ᾽ ὅτι αὐτὸς ἠγάπησεν ἡμᾶς, καὶ ἀπέ-
sit Filium suum propitiationem pro peccatis nostris.
στειλε τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἱλασμὸν περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν.
**Dilecti,* si sic Deus dilexit nos, & nos
11 ἀγαπητοί, εἰ οὕτως ὁ θεὸς ἠγάπησεν ἡμᾶς, καὶ ἡμεῖς

*Charissimi, nolite credere · ᵃἐξέρχομαι · *soluit · ‖antichristus · ‡eum. · "est, · *ideo · ‖Qui nouit · ‡In · "Charissimi, · *nos inuicem, · ‖qui diligit, · ‡diligit, · "quasi · *Charissimi,

debemus alij alios diligere. Deum nemo vnquam
ὀφείλομεν ἀλλήλους ἀγαπᾶν. θεὸν οὐδεὶς πώποτε 12
vidit. Si diligamus alij alios, Deus in nobis manet:
τεθέαται· ἐὰν ἀγαπῶμεν ἀλλήλους, ὁ θεὸς ἐν ἡμῖν μένει,
& charitas eius perfecta est in nobis.
καὶ ἡ ἀγάπη αὐτοῦ τετελειωμένη ἐστὶν ἐν ἡμῖν.
In hoc cognoscimus quoniam in eo manemus, & ipse in
ἐν τούτῳ γινώσκομεν ὅτι ἐν αὐτῷ μένομεν, καὶ αὐτὸς ἐν 13
nobis: quoniam de Spiritu suo dedit nobis.
ἡμῖν, ὅτι ἐκ τοῦ πνεύματος αὐτοῦ δέδωκεν ἡμῖν.
Et nos vidimus, & testificamur quoniam Pa-
καὶ ἡμεῖς τεθεάμεθα, καὶ μαρτυροῦμεν ὅτι ὁ πα- 14
ter misit Filium Saluatorem mundi.
τὴρ ἀπέσταλκε τὸν υἱὸν σωτῆρα τοῦ κόσμου.
Quisquis confessus fuerit quoniam Iesus est Filius Dei, Deus
ὃς ἂν ὁμολογήσῃ ὅτι Ἰησοῦς ἐστὶν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, ὁ θεὸς 15
in eo manet, & ipse in Deo. Et nos cogno-
ἐν αὐτῷ μένει, καὶ αὐτὸς ἐν τῷ θεῷ. καὶ ἡμεῖς ἐγνώ- 16
uimus, & credidimus charitatem quam habet Deus in
καμεν καὶ πεπιστεύκαμεν τὴν ἀγάπην ἣν ἔχει ὁ θεὸς ἐν
nobis. Deus charitas est: & manens in charitate, in
ἡμῖν. ὁ θεὸς ἀγάπη ἐστί· καὶ ὁ μένων ἐν τῇ ἀγάπῃ, ἐν τῷ
Deo manet, & Deus in eo manet. In hoc per-
θεῷ μένει, καὶ ὁ θεὸς ἐν αὐτῷ μένει. ἐν τούτῳ τετε- 17
fecta est charitas cum nobis, vt fiduciam habeamus in
λείωται ἡ ἀγάπη μεθ' ἡμῶν, ἵνα παῤῥησίαν ἔχωμεν ἐν τῇ
die iudicij: quia sicut ille est, & nos sumus
ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως, ὅτι καθὼς ἐκεῖνός ἐστι, καὶ ἡμεῖς ἐσμὲν
in mundo hoc. Timor non est in charitate,
ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ. φόβος οὐκ ἔστιν ἐν τῇ ἀγάπῃ, 18
sed perfecta charitas foras mittit timorem: quoniam timor pu-
ἀλλ' ἡ τελεία ἀγάπη ἔξω βάλλει τὸν φόβον· ὅτι ὁ φόβος κό-
nitionem habet. at timens non perfectus est in charitate.
λασιν ἔχει. ὁ δὲ φοβούμενος οὐ τετελείωται ἐν τῇ ἀγάπῃ.
Nos diligimus eum, quoniam ipse prior dile-
ἡμεῖς ἀγαπῶμεν αὐτὸν, ὅτι αὐτὸς πρῶτος ἠγάπη- 19
xit nos. Si quis dixerit, Quoniam diligo Deum, &
σεν ἡμᾶς. ἐάν τις εἴπῃ, ὅτι ἀγαπῶ τὸν θεὸν, καὶ 20
fratrem suum oderit, mendax est. Nam non diligens
τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ μισῇ, ψεύστης ἐστίν. ὁ γὰρ μὴ ἀγαπῶν τὸν
fratrem suum quem vidit, Deum quem non vidit, quomodo
ἀδελφὸν αὐτοῦ ὃν ἑώρακε, τὸν θεὸν ὃν οὐχ ἑώρακε, πῶς
potest diligere? Et hoc mandatum habe-
δύναται ἀγαπᾶν; καὶ ταύτην τὴν ἐντολὴν ἔχο- 21
mus ab eo, vt diligens Deum, diligat & fra-
μεν ἀπ' αὐτοῦ, ἵνα ὁ ἀγαπῶν τὸν θεὸν, ἀγαπᾷ καὶ τὸν ἀδελ-
trem suum.
φὸν αὐτοῦ.

alterutrum; inuicem; θεάομαι; suum; charitati; qui manet; pœnam; qui autē timet; ergo diligamus Deum; Deus; Qui enim nō diligit; videt; à Deo: vt qui diligit

CAP. V. ε.

Omnis credens quoniam Iesus est Christus, ex Deo
Πᾶς ὁ πιστεύων ὅτι Ἰησοῦς ἐστὶν ὁ χριστὸς, ἐκ τοῦ θεοῦ 1
natus est. Et omnis diligens genitorem, diligit &
γεγέννηται· καὶ πᾶς ὁ ἀγαπῶν τὸν γεννήσαντα, ἀγαπᾷ καὶ
genitum ex eo. In hoc cognoscimus
τὸν γεγεννημένον ἐξ αὐτοῦ. ἐν τούτῳ γινώσκομεν 2
quoniam diligimus natos Dei, cùm Deum diligi-
ὅτι ἀγαπῶμεν τὰ τέκνα τοῦ θεοῦ, ὅταν τὸν θεὸν ἀγαπῶ-
mus, & mandata eius seruamus. Hæc enim est
μεν, καὶ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ τηρῶμεν. αὕτη γάρ ἐστιν 3
charitas Dei, vt mandata eius custodiamus: & man-
ἡ ἀγάπη τοῦ θεοῦ, ἵνα τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ τηρῶμεν· καὶ αἱ ἐν-
data eius grauia non sunt. Quoniam omne na-
τολαὶ αὐτοῦ βαρεῖαι οὐκ εἰσίν· ὅτι πᾶν τὸ γεγεννη- 4
tum ex Deo, vincit mundum. & hæc est victoria vin-
μένον ἐκ τοῦ θεοῦ, νικᾷ τὸν κόσμον. καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ νίκη ἡ νική-
cens mundum, fides nostra. Quis est vincens
σασα τὸν κόσμον, ἡ πίστις ἡμῶν. τίς ἐστιν ὁ νικῶν τὸν 5
mundum, si non credens quoniam Iesus est Filius Dei?
κόσμον, εἰ μὴ ὁ πιστεύων ὅτι Ἰησοῦς ἐστὶν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ;
Hic est ille veniens per aquam & sanguinem, Iesus ille
οὗτός ἐστιν ὁ ἐλθὼν δι' ὕδατος καὶ αἵματος, Ἰησοῦς ὁ 6

qui credit; qui diligit eũ qui genuit; γεννάω; eum qui natus est; diligamus; faciamus; quod est; quæ vincit; qui vincit; nisi qui credit; qui venit

Christus. non in aqua solùm, sed in aqua & san-
χριστός· οὐκ ἐν τῷ ὕδατι μόνον, ἀλλ' ἐν τῷ ὕδατι καὶ αἵ-
guine. Et Spiritus est ille testans, quoniam Spiritus est
ματι· καὶ τὸ πνεῦμά ἐστι τὸ μαρτυροῦν, ὅτι τὸ πνεῦμά ἐστιν
veritas. Quoniam tres sunt illi testantes in
7 ἡ ἀλήθεια. ὅτι τρεῖς εἰσιν οἱ μαρτυροῦντες ἐν τῷ
cælo, Pater, & Verbum, & sanctus Spiritus. &
οὐρανῷ, ὁ πατὴρ, καὶ ὁ λόγος, καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα· καὶ
tres in vnum sunt. Et tres sunt illi testan-
8 οἱ τρεῖς εἰς τὸ ἕν εἰσι. καὶ τρεῖς εἰσιν οἱ μαρτυροῦν-
tes in terra, Spiritus, & aqua, & sanguis.
τες ἐν τῇ γῇ, τὸ πνεῦμα, καὶ τὸ ὕδωρ, καὶ τὸ αἷμα·
Si testimonium hominum accipimus, te-
9 εἰ τὴν μαρτυρίαν τῶν ἀνθρώπων λαμβάνομεν, ἡ μαρ-
stimonium Dei maius est: quoniam hoc est testimonium
τυρία τοῦ θεοῦ μείζων ἐστίν· ὅτι αὕτη ἐστὶν ἡ μαρτυρία τοῦ
Dei, quod testificatus est de Filio suo.
θεοῦ, ἣν μεμαρτύρηκε περὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ.
Credens in filium Dei, habet testimonium in
10 ὁ πιστεύων εἰς τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, ἔχει τὴν μαρτυρίαν ἐν
se. Non credens Deo, mendacem fecit eum: quia
ἑαυτῷ· ὁ μὴ πιστεύων τῷ θεῷ, ψεύστην πεποίηκεν αὐτόν· ὅτι
non credidit in testimonium quod testificatus est Deus
οὐ πεπίστευκεν εἰς τὴν μαρτυρίαν ἣν μεμαρτύρηκεν ὁ θεὸς
de Filio suo. Et hoc est testimonium,
11 περὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ. καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ μαρτυρία,
Quoniam vitam æternam dedit nobis Deus. Et hæc vita, in
ὅτι ζωὴν αἰώνιον ἔδωκεν ἡμῖν ὁ θεὸς, καὶ αὕτη ἡ ζωὴ ἐν
Filio eius est. Habens Filium, habet vitam:
12 τῷ υἱῷ αὐτοῦ ἐστιν. ὁ ἔχων τὸν υἱὸν, ἔχει τὴν ζωήν·
non habens Filium Dei, vitam non habet.
ὁ μὴ ἔχων τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, τὴν ζωὴν οὐκ ἔχει.
Hæc scripsi vobis credentibus in nomen Filij
13 ταῦτα ἔγραψα ὑμῖν τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ υἱοῦ
Dei, vt sciatis quoniam vitam æternam habetis. & vt credatis
τοῦ θεοῦ, ἵνα εἰδῆτε ὅτι ζωὴν αἰώνιον ἔχετε, καὶ ἵνα πιστεύητε
in nomen Filij Dei. Et hæc est fi-
14 εἰς τὸ ὄνομα τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ. καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ παῤ-
ducia quam habemus ad eum, Quia si quid petierimus secundum
ῥησία ἣν ἔχομεν πρὸς αὐτὸν, ὅτι ἐάν τι αἰτώμεθα κατὰ
voluntatem eius, audit nos. Et si scimus quia
15 τὸ θέλημα αὐτοῦ, ἀκούει ἡμῶν. καὶ ἐὰν οἴδαμεν ὅτι
audit nos, quicquid petierimus, scimus quoniam habemus pe-
ἀκούει ἡμῶν, ὃ ἂν αἰτώμεθα, οἴδαμεν ὅτι ἔχομεν τὰ αἰ-
titiones quas postulauimus ab eo. Si quis viderit
16 τήματα ἃ ᾐτήκαμεν παρ' αὐτοῦ. ἐάν τις ἴδῃ τὸν
fratrem suum peccantem peccatum non ad mortem,
ἀδελφὸν αὐτοῦ ἁμαρτάνοντα ἁμαρτίαν μὴ πρὸς θάνατον,
petet, & dabit ei vitam, peccantibus non ad
αἰτήσει, καὶ δώσει αὐτῷ ζωὴν, τοῖς ἁμαρτάνουσι μὴ πρὸς
mortem. Est peccatum ad mortem, non pro illo di-
θάνατον. ἔστιν ἁμαρτία πρὸς θάνατον, οὐ περὶ ἐκείνης λέ-
co vt roget. Omnis iniquitas peccatum est: &
17 γω ἵνα ἐρωτήσῃ. πᾶσα ἀδικία ἁμαρτία ἐστί· καὶ
est peccatum non ad mortem. Scimus quia omnis
18 ἔστιν ἁμαρτία οὐ πρὸς θάνατον. οἴδαμεν ὅτι πᾶς
natus ex Deo, non peccat: sed ille genitus
ὁ γεγεννημένος ἐκ τοῦ θεοῦ, οὐχ ἁμαρτάνει· ἀλλ' ὁ γεννηθεὶς
ex Deo conseruat seipsum, & ille malignus non tangit eum.
ἐκ τοῦ θεοῦ τηρεῖ ἑαυτὸν, καὶ ὁ πονηρὸς οὐχ ἅπτεται αὐτοῦ.
Scimus quoniam ex Deo sumus: & mundus totus in
19 οἴδαμεν ὅτι ἐκ τοῦ θεοῦ ἐσμὲν, καὶ ὁ κόσμος ὅλος ἐν
maligno positus est. Scimus autem quoniam Filius Dei
20 τῷ πονηρῷ κεῖται. οἴδαμεν δὲ ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ
venit, & dedit nobis mentem, vt cognoscamus verum
ἥκει, καὶ δέδωκεν ἡμῖν διάνοιαν, ἵνα γινώσκωμεν τὸν ἀληθινὸν
Deum: & sumus in vero, in Filio eius Iesu Chri-
θεόν· καί ἐσμεν ἐν τῷ ἀληθινῷ, ἐν τῷ υἱῷ αὐτοῦ Ἰησοῦ χρι-
sto. Hic est verus Deus, & vita æterna.
στῷ. οὗτός ἐστιν ὁ ἀληθινὸς θεὸς, καὶ ἡ ζωὴ αἰώνιος.
Nati, custodite vos ipsos ab idolis. Amen.
21 τεκνία, φυλάξατε ἑαυτοὺς ἀπὸ τῶν εἰδώλων. ἀμήν.

qui testificatur; Christus; qui testimonium dant; hi; qui testimonium dant; & hi tres, vnum sunt.; quod maius est, quoniam; μαρτυρέω; Qui credit; Dei; Qui non credit Filio; facit; Qui habet; qui nō habet; scribo; qui creditis in nomine; quodcunque; Qui scit; αἰτέω; peccare; petat: & dabitur vita; quis; ἐρωτάω; qui est generatio Dei; eum; Et; sensum; simus; Filioli; à simulachris.

FINIS.

ΤΕΛΟΣ.

SANCTI IOANNIS
Η ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ

CATHOLICA SECVNDA EPISTOLA.
ΚΑΘΟΛΙΚΗ ΔΕΥΤΕΡΑ ΕΠΙΣΤΟΛΗ.

CAPVT I. κεφάλ. α΄.

*Presbyter Electæ dominæ, &
1 Πρεσβύτερος ἐκλεκτῇ κυρίᾳ, καὶ
natis eius, quos ego dili-
τοῖς τέκνοις αὐτῆς, οὓς ἐγὼ ἀγα-
go in veritate: & non ego solus,
πῶ ἐν ἀληθείᾳ, καὶ οὐκ ἐγὼ μόνος,
sed & omnes *cognoscentes
ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ ἐγνωκότες τὴν
veritatem, Propter veritatem
2 ἀλήθειαν, διὰ τὴν ἀλήθειαν
‖manentem in nobis, & cum nobis
τὴν μένουσαν ἐν ἡμῖν, καὶ μεθ' ἡμῶν
erit in æternum. Sit cum vobis gratia, misericordia, pax,
3 ἔσται εἰς τὸν αἰῶνα. ἔσται μεθ' ὑμῶν χάρις, ἔλεος, εἰρήνη,
à Deo Patre, & à Domino Iesu Christo filio Patris,
ἀπὸ θεοῦ πατρός, καὶ παρὰ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ υἱοῦ τοῦ πατρός,
in veritate & charitate. Gauisus sum valde quoniã inueni de
4 ἐν ἀληθείᾳ καὶ ἀγάπῃ. *ἐχάρην λίαν ὅτι εὕρηκα ἐκ τῶν
ᵃnatis tuis ambulantes in veritate, sicut mandatum acce-
τέκνων σου περιπατοῦντας ἐν ἀληθείᾳ, καθὼς ἐντολὴν ἐλά-
pimus à Patre. Et nunc rogo te domina, non
5 βομεν παρὰ τοῦ πατρός. καὶ νῦν ἐρωτῶ σε κυρία, οὐχ
tanquam mandatum scribens tibi nouum, sed quod habuimus ab ini-
ὡς ἐντολὴν γράφων σοι καινήν, ἀλλὰ ἣν εἴχομεν ἀπ' ἀρ-
tio, vt diligamus ⁿalij alios. Et hæc est charitas,
6 χῆς, ἵνα ἀγαπῶμεν ἀλλήλους. καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ ἀγάπη,
vt ambulemus secundum mandata eius. Hoc est *mandatum
ἵνα περιπατῶμεν κατὰ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ. αὕτη ἐστὶν ἡ ἐντολή,
quẽadmodum audistis ab initio, vt in eo ambuletis:
καθὼς ἠκούσατε ἀπ' ἀρχῆς, ἵνα ἐν αὐτῇ περιπατῆτε.

Quoniam multi seductores *ingressi sunt in mundum, ‖non confi-
7 ὅτι πολλοὶ πλάνοι εἰσῆλθον εἰς τὸν κόσμον, οἱ μὴ ὁμολο-
tentes Iesum Christum ᵃqui venit in carne. hic est seductor
γοῦντες Ἰησοῦν Χριστὸν ἐρχόμενον ἐν σαρκί· οὗτός ἐστιν ὁ πλάνος
& antichristus. Videte vosmetipsos, vt ne *perdamus
8 καὶ ὁ ἀντίχριστος. βλέπετε ἑαυτούς, ἵνα μὴ ἀπολέσωμεν
quæ operati ‖sumus pulchra: sed ᵃmercedem plenam *accipiamus.
ἃ εἰργασάμεθα καλά, ἀλλὰ μισθὸν πλήρη ἀπολάβωμεν.
Omnis *transgrediens & non ‖manens in doctrina Christi,
9 πᾶς ὁ παραβαίνων καὶ μὴ μένων ἐν τῇ διδαχῇ τοῦ Χριστοῦ,
Deum non habet. ᵃManens in doctrina Christi, hic &
θεὸν οὐκ ἔχει. ὁ μένων ἐν τῇ διδαχῇ τοῦ Χριστοῦ, οὗτος καὶ τὸν
Patrem & filium habet. Si quis venit ad vos, &
10 πατέρα καὶ τὸν υἱὸν ἔχει. εἴ τις ἔρχεται πρὸς ὑμᾶς, καὶ
hanc doctrinam non affert, ⁿne recipite eum in do-
ταύτην τὴν διδαχὴν οὐ φέρει, μὴ λαμβάνετε αὐτὸν εἰς οἰ-
mum: *& gaudere ei ne dicite. Nam dicens illi
11 κίαν, καὶ χαίρειν αὐτῷ μὴ λέγετε. ὁ γὰρ λέγων αὐτῷ
Gaudere, communicat operibus eius malignis.
χαίρειν, κοινωνεῖ τοῖς ἔργοις αὐτοῦ τοῖς πονηροῖς.
Plura habens vobis scribere, nolui per chartam
12 πολλὰ ἔχων ὑμῖν γράφειν, οὐκ ᵇἐβουλήθην διὰ χάρτου
& atramentum. sed spero ‖venire ad vos, & os
καὶ μέλανος· ἀλλὰ ἐλπίζω ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς, καὶ στόμα
ad os loqui: vt gaudium vestrũ sit plenum.
πρὸς στόμα λαλῆσαι· ἵνα ἡ χαρὰ ἡμῶν ᾖ πεπληρωμένη.
Salutant te ᵃnati sororis tuæ E-
13 ἀσπάζεταί σε τὰ τέκνα τῆς ἀδελφῆς σου τῆς ἐκ-
lectæ. Amen.
λεκτῆς. ἀμήν.

*Senior, ‖qui cognouerunt ‖quę permanet *χαίρω ᵃfilijs ⁿalterutrum. *enim

*exierunt ‖qui non confitentur ᵃvenisse in carnem. *perdatis ‖estis: ᵃvt *accipiatis. *qui recedit, ‖permanet ᵃQui permanet ⁿnolite recipere *nec Aue ei dixeritis. Qui enim dicit illi Aue, ⁿEcce prædixi vobis, vt in die Dñi non confundamini. ᵇβούλομαι ‖enim me futurum apud ᵃfilij

SANCTI IOANNIS
Η ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ

CATHOLICA TERTIA EPISTOLA.
ΚΑΘΟΛΙΚΗ ΤΡΙΤΗ ΕΠΙΣΤΟΛΗ.

CAPVT I. ΚΕΦ. Α΄.

*Presbyter Gaio ‖dilecto, quem
1 Πρεσβύτερος Γαΐῳ τῷ ἀγαπητῷ, ὃν
ego diligo in veritate. ᵃDilecte,
2 ἐγὼ ἀγαπῶ ἐν ἀληθείᾳ. ἀγαπητέ,
de omnibus ⁿopto te prospere agere &
περὶ πάντων εὔχομαί σε ᵃεὐοδοῦσθαι καὶ
valere, sicut prospere agit tua anima.
ὑγιαίνειν, καθὼς εὐοδοῦταί σου ἡ ψυχή.
Gauisus sum enim valde venientibus fratri-
3 ἐχάρην γὰρ λίαν ἐρχομένων ἀδελ-
bus, & *testantibus tuæ veritati, sicut tu in veritate
φῶν, καὶ μαρτυρούντων σου τῇ ἀληθείᾳ, καθὼς σὺ ἐν ἀληθείᾳ
ambulas. ‖Maius horum non habeo gaudium, vt audiam
4 περιπατεῖς. μειζοτέραν τούτων οὐκ ἔχω χαράν, ἵνα ἀκούω
meos ᵃnatos in veritate ⁿambulantes. Dilecte, fidele
5 τὰ ἐμὰ τέκνα ἐν ἀληθείᾳ περιπατοῦντα. ἀγαπητέ, πιστὸν
facis quicquid operaris in fratres, & *in peregrinos:
ποιεῖς ὃ ἐὰν ᵇἐργάσῃ εἰς τοὺς ἀδελφοὺς καὶ εἰς τοὺς ξένους,
Qui ‖testati sunt tuæ charitati in conspectu ecclesiæ, quos
6 οἳ ᶜἐμαρτύρησάν σου τῇ ἀγάπῃ ἐνώπιον ἐκκλησίας· οὓς
benefacies deducens digne Deo. Pro enim
7 καλῶς ποιήσεις προπέμψας ἀξίως τοῦ θεοῦ. ὑπὲρ γὰρ τοῦ
nomine eius ᵃexierunt, nihil accipientes à Gentibus.
ὀνόματος αὐτοῦ ἐξῆλθον, μηδὲν λαμβάνοντες ἀπὸ τῶν ἐθνῶν.
Nos ergo debemus suscipere huiusmodi, vt
8 ἡμεῖς οὖν ὀφείλομεν ἀπολαμβάνειν τοὺς τοιούτους, ἵνα
cooperatores simus *veritati. Scripsi ecclesiæ:
συνεργοὶ γινώμεθα τῇ ἀληθείᾳ. 9 ἔγραψα τῇ ἐκκλησίᾳ·
sed ‖amans primatum gerere ᵃipsorum Diotrepes, non recipit nos.
ἀλλ' ὁ φιλοπρωτεύων αὐτῶν Διοτρεφὴς οὐκ ἐπιδέχεται ἡμᾶς.
Propter hoc si venero, ⁿsubmonebo eius opera quæ facit, ver-
10 διὰ τοῦτο ἐὰν ἔλθω, ᵉὑπομνήσω αὐτοῦ τὰ ἔργα ἃ ποιεῖ, λό-
bis malignis garriens *nos. & ‖non contentus in his,
γοις πονηροῖς φλυαρῶν ἡμᾶς· καὶ μὴ ᶠἀρκούμενος ἐπὶ τούτοις,
neque ipse suscipit fratres, & ᵃvolentes prohibet,
οὔτε αὐτὸς ἐπιδέχεται τοὺς ἀδελφούς, καὶ τοὺς βουλομένους κωλύει,
& de ecclesia eiicit. *Dilecte, ne imitare ma-
11 καὶ ἐκ τῆς ἐκκλησίας ἐκβάλλει. ἀγαπητέ, μὴ μιμοῦ τὸ κα-
lum, sed ‖ bonum. ᵃBenefaciens ex Deo est: ⁿmale-
κόν, ἀλλὰ τὸ ἀγαθόν· ὁ ἀγαθοποιῶν ἐκ τοῦ θεοῦ ἐστιν· ὁ κακο-
faciens non vidit Deum. Demetrio *testatum est ab om-
12 ποιῶν οὐχ ἑώρακε τὸν θεόν. Δημητρίῳ μεμαρτύρηται ὑπὸ πάν-
nibus, & ab ipsa veritate: ‖ & nos ᵃautem testamur, & no-
των, καὶ ὑπ' αὐτῆς τῆς ἀληθείας· καὶ ἡμεῖς δὲ μαρτυροῦμεν, καὶ οἴ-
stis quoniam testimonium nostrum verum est. Multa habui ⁿscribere,
13 δατε ὅτι ἡ μαρτυρία ἡμῶν ἀληθής ἐστι. πολλὰ εἶχον γράφειν,
sed *non volo per atramentum & calamum tibi scribere: Spero
14 ἀλλ' οὐ θέλω διὰ μέλανος καὶ καλάμου σοι γράψαι· ἐλπίζω
autẽ protinus videre te: & os ad os loquemur. Pax
15 δὲ εὐθέως ἰδεῖν σε, καὶ στόμα πρὸς στόμα λαλήσομεν. εἰρήνη
tibi. Salutant te amici. Saluta amicos ‖per nomen.
σοι. ἀσπάζονταί σε οἱ φίλοι. ἀσπάζου τοὺς φίλους κατ' ὄνομα.

*Senior ‖charissimo, ᵃCharissime, ⁿorationẽ facio ingredi ᵃεὐοδόω *testimonium perhibentibus ‖Maiorem gratiam, quàm ᵃfilios ⁿambulare. Charissime, fideliter *hoc ᵇἐργάζω ‖testimonium reddiderunt ᶜμαρτυρέω ᵃprofecti sunt

*Veritatis. Scripsissem forsitan ‖is qui amat ᵃin eis, ⁿcommoneam ᵉὑπομιμνήσκω *in ‖quasi non ei ista sufficiant, ᶠἀρκοῦμαι ᵃeos qui suscipiunt, *Charissime, noli imitari ‖quod est ᵃQui benefacit ⁿqui male facit *testimonium redditur ‖sed ᵃtestimonium perhibemus ⁿtibi *nolui ‖nominatim

FINIS.
ΤΕΛΟΣ.

SANCTI IVDÆ

Η ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΟΥΔΑ

CATHOLICA EPISTOLA.

ΚΑΘΟΛΙΚΗ ΕΠΙΣΤΟΛΗ.

CAPVT I. ΚΕΦ. Α′.

IVDAS Christi Iesu seruus,
1 ΙΟΥΔΑΣ χριστοῦ ἰησοῦ δοῦλος,
frater autem Iacobi, his * in Deo Pa-
ἀδελφὸς δὲ ἰακώβου, τοῖς ἐν θεῷ πα-
tre ‖ sanctificatis, & Iesu Christo
τρὶ ἡγιασμένοις, καὶ ἰησοῦ χριστῷ
° seruatis, vocatis: Misericordia
2 τετηρημένοις, κλητοῖς· ἔλεος
vobis, & pax, & charitas adimpleatur.
ὑμῖν καὶ εἰρήνη καὶ ἀγάπη * πληθυνθείη.
* Dilecti, omnem solicitudinem faciens * scribere vobis
3 ἀγαπητοὶ, πᾶσαν σπουδὴν ποιούμενος γράφειν ὑμῖν
de communi * salute, ‖ necessitatem habui scribere vobis: de-
περὶ τῆς κοινῆς σωτηρίας, ἀνάγκην ἔσχον γράψαι ὑμῖν, πα-
precans supercertari semel traditæ sanctis
ρακαλῶν ἐπαγωνίζεσθαι ἅπαξ παραδοθείσῃ τοῖς ἁγίοις
fidei. ‖ Subrepserunt enim quidam homines (° olim
4 πίστει. ᵇ παρεισέδυσαν γάρ τινες ἄνθρωποι οἱ πάλαι
præscripti in hoc iudicium) impij, Dei
προγεγραμμένοι εἰς τοῦτο τὸ κρίμα, ἀσεβεῖς, τὴν τοῦ θεοῦ
nostri gratiam ° transferentes in luxuriam, & solum Deum
ἡμῶν χάριν μετατιθέντες εἰς ἀσέλγειαν, καὶ τὸν μόνον θεὸν
& ° herum, Dominum nostrum Iesum Christum negantes.
καὶ δεσπότην τὸν κύριον ἡμῶν ἰησοῦν χριστὸν ἀρνούμενοι.
Commonere autem vos volo, scientes vos semel
5 ὑπομνῆσαι δὲ ὑμᾶς βούλομαι, εἰδότας ὑμᾶς ἅπαξ
* hoc, quoniā ‖ Dominus populum de terra Aegypti saluans, secundò
τοῦτο, ὅτι ὁ κύριος λαὸν ἐκ γῆς αἰγύπτου σώσας, τὸ δεύτερον
° non credentes perdidit. Angelosque ᵃ non
6 τοὺς μὴ πιστεύσαντας ἀπώλεσεν. ἀγγέλους τε τοὺς μὴ
seruantes suum principium, sed relinquentes proprium
τηρήσαντας τὴν ἑαυτῶν ἀρχὴν, ἀλλὰ ἀπολιπόντας τὸ ἴδιον
domicilium, in iudicium magni diei, vinculis æternis
οἰκητήριον, εἰς κρίσιν μεγάλης ἡμέρας, δεσμοῖς ἀϊδίοις
sub caliginem reseruauit. Sicut Sodoma, & Gomorrha,
7 ὑπὸ ζόφον τετήρηκεν. ὡς σόδομα, καὶ γόμορρα,
& * illæ circa eas ciuitates ‖ similem his modum exfor-
καὶ αἱ περὶ αὐτὰς πόλεις, τὸν ὅμοιον τούτοις τρόπον ᵉ ἐκπορ-
nicatæ, & abeuntes post carnem alteram, ᵃ propositæ
νεύσασαι, καὶ ἀπελθοῦσαι ὀπίσω σαρκὸς ἑτέρας, πρόκειν-
sunt exemplum, ignis æterni pœnam sustinentes.
ται δεῖγμα, πυρὸς αἰωνίου δίκην ὑπέχουσαι.
Similiter atqui & hi sopiti, carnem quidem
8 ὁμοίως μέντοι καὶ οὗτοι ἐνυπνιαζόμενοι, σάρκα μὲν
maculant, dominationē autem spernunt: * dignitates autem blasphemant.
μιαίνουσι, κυριότητα δὲ ἀθετοῦσι, δόξας δὲ βλασφημοῦσιν.
‖ At Michael archangelus, cum diabolo ° diiu-
9 ὁ δὲ μιχαὴλ ὁ ἀρχάγγελος, ὅτε τῷ διαβόλῳ διακρι-
dicans, disceptaret de Moysi corpore, non est ausus
νόμενος διελέγετο περὶ τοῦ μωυσέως σώματος, οὐκ ἐτόλμησε
iudicium inferre blasphemiæ: sed dixit: ᵃ Increpet te
κρίσιν ἐπενεγκεῖν βλασφημίας· ἀλλ᾽ εἶπεν, ἐπιτιμήσαι σοι
Dominus. Hi autem quæcunque quidem ignorant, blasphe-
10 κύριος. οὗτοι δὲ ὅσα μὲν οὐκ οἴδασι, βλασφη-
mant: quæcunque autem naturaliter tanquam * irrationalia animalia, norunt,
μοῦσιν· ὅσα δὲ φυσικῶς ὡς τὰ ἄλογα ζῶα ἐπίστανται,
in his corrumpuntur. Væ illis, quia ᵃ via Cain
11 ἐν τούτοις φθείρονται. οὐαὶ αὐτοῖς, ὅτι τῇ ὁδῷ τοῦ κάϊν
‖ ingressi sunt, & errore Balaam mercede effusi
ἐπορεύθησαν, καὶ τῇ πλάνῃ τοῦ βαλαὰμ μισθοῦ ᵈ ἐξεχύθη-
sunt, & ° contradictione Core perierunt.
σαν, καὶ τῇ ἀντιλογίᾳ τοῦ κορὲ ἀπώλοντο.

Hi sunt in * agapis vestris maculæ, conui-
12 οὗτοί εἰσιν ἐν ταῖς ἀγάπαις ὑμῶν σπιλάδες, συνευω-
uantes vobis, sine timore, semetipsos pascentes, nubes sine
χούμενοι ὑμῖν, ἀφόβως ἑαυτοὺς ποιμαίνοντες· νεφέλαι ἄνυ-
aqua, ° à ventis circumlatæ, arbores ᵃ emarcidæ,
δροι, ὑπὸ ἀνέμων παραφερόμεναι, δένδρα φθινοπωρινὰ,
infructuosæ, bis mortuæ, eradicatæ, Fluctus
13 ἄκαρπα, δὶς ἀποθανόντα, ἐκριζωθέντα· κύματα
feri maris, despumantes * sua ipsorum dedecora, stel-
ἄγρια θαλάσσης, ἐπαφρίζοντα τὰς ἑαυτῶν αἰσχύνας, ἀστέ-
læ erraticæ: quibus ‖ caligo tenebrarum in æternum seruata est.
ρες πλανῆται· οἷς ὁ ζόφος τοῦ σκότους εἰς αἰῶνα τετήρηται.
Prophetauit autem & ° his septimus ab Adam, Enoch,
14 προεφήτευσε δὲ καὶ τούτοις ἕβδομος ἀπὸ ἀδὰμ ἐνώχ,
dicens: Ecce venit Dominus in sanctis millibus suis,
λέγων, ἰδοὺ ἦλθε κύριος ἐν ἁγίαις μυριάσιν αὐτοῦ,
Facere iudicium contra omnes, & redarguere omnes
15 ποιῆσαι κρίσιν κατὰ πάντων, καὶ ἐλέγξαι πάντας τοὺς
impios eorum de omnibus operibus impietatis eorum quibus
ἀσεβεῖς αὐτῶν, περὶ πάντων τῶν ἔργων ἀσεβείας αὐτῶν ὧν
impiè egerunt: & de omnibus duris quæ locuti sunt contra eum
ἠσέβησαν, καὶ περὶ πάντων τῶν σκληρῶν ὧν ἐλάλησαν κατ᾽ αὐτοῦ,
peccatores impij. Hi sunt murmuratores, que-
16 ἁμαρτωλοὶ ἀσεβεῖς. οὗτοί εἰσι γογγυσταὶ, μεμ-
rulosi, secundum desideria sua ambulantes: & os
ψίμοιροι, κατὰ τὰς ἐπιθυμίας αὐτῶν πορευόμενοι, καὶ τὸ στόμα
eorum loquitur * prætumida, mirantes personas ‖ vtilitatis
αὐτῶν λαλεῖ ὑπέρογκα, θαυμάζοντες πρόσωπα ὠφελείας
gratia. Vos autem, ° dilecti, memores estote verborum
17 χάριν. ὑμεῖς δὲ, ἀγαπητοὶ, μνήσθητε τῶν ῥημάτων
ᵃ prædictorum ab Apostolis Domini nostri Ie-
τῶν ᵉ προειρημένων ὑπὸ τῶν ἀποστόλων τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰη-
su Christi: Quia dicebant vobis, Quoniam in nouissimo tempore
18 σοῦ χριστοῦ, ὅτι ἔλεγον ὑμῖν, ὅτι ἐν ἐσχάτῳ χρόνῳ
‖ erunt illusores, secundum desideria sua ipsius ambulantes
ἔσονται ἐμπαῖκται, κατὰ τὰς ἐπιθυμίας ἑαυτῶν πορευόμενοι
‖ impietatum. Hi sunt ° segregantes, ani-
19 τῶν ἀσεβειῶν. οὗτοί εἰσιν οἱ ἀποδιορίζοντες, ψυ-
males, Spiritum non habentes. Vos autem, * dilecti,
20 χικοὶ, πνεῦμα μὴ ἔχοντες. ὑμεῖς δὲ, ἀγαπητοὶ, τῇ
sanctissimæ nostræ fidei superædificantes vosmetipsos in Spiritu
ἁγιωτάτῃ ἡμῶν πίστει ἐποικοδομοῦντες ἑαυτοὺς, ἐν πνεύματι
sancto orantes, Vosmetipsos in dilectione Dei ser-
21 ἁγίῳ προσευχόμενοι, ἑαυτοὺς ἐν ἀγάπῃ θεοῦ τη-
uate, expectantes misericordiam Domini nostri Iesu Chri-
ρήσατε, προσδεχόμενοι τὸ ἔλεος τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χρι-
sti, in vitam æternam. Et hos quidē * miseremini diiu-
22 στοῦ, εἰς ζωὴν αἰώνιον· καὶ οὓς μὲν ἐλεεῖτε διακρι-
dicantes. Hos verò in timore saluate, de igne ra-
23 νόμενοι. οὓς δὲ ἐν φόβῳ σώζετε, ἐκ τοῦ πυρὸς ἁρ-
pientes, ‖ odientes & eam ° à carne maculatam
πάζοντες, μισοῦντες καὶ τὸν ἀπὸ τῆς σαρκὸς ἐσπιλωμένον
tunicam. ᵃ At potenti custodire eos sine pec-
24 χιτῶνα. τῷ δὲ δυναμένῳ φυλάξαι αὐτοὺς ἀπται-
cato, & constituere ante conspectum gloriæ suæ * inculpatos in
στους, καὶ στῆσαι κατενώπιον τῆς δόξης αὐτοῦ ἀμώμους ἐν
exultatione ‖. Soli sapienti Deo saluatori nostro ° gloria
25 ἀγαλλιάσει μόνῳ σοφῷ θεῷ σωτῆρι ἡμῶν * δόξα
& magnificentia, ᵃ robur & auctoritas, & nunc & in
καὶ μεγαλωσύνη, κράτος καὶ ἐξουσία, † καὶ νῦν καὶ εἰς
omnia secula ‖. Amen.
πάντας τοὺς αἰῶνας. ἀμήν.

Marginal notes (left): * qui sunt; ‖ dilectis,; ° conseruatis, &; * πληθυνθῶ; * Charissimi,; ° scribendi; * vestra; ‖ necesse; ‖ Subintroierūt; ° qui sunt; παρεισδύω; * dominatorē &; * omnia,; ‖ Iesus; ° eos qui non crediderunt.; ᵃ verò qui non seruauerūt suū principatum, sed dereliquerunt suum; * finitimæ; ‖ simili modo; ἐκπορνεύω; ᵃ factæ; * maiestatem; ° Cùm; ‖ disputans, altercaretur; ᵃ Imperet tibi; * muta; ᵃ ia; ‖ abierunt; ᵈ ἐχύθω; ° in

Marginal notes (right): * epulis suis; ° quæ circunferuntur; ᵃ autumnales,; * suas confusiones, syderæ errantia,; ‖ procella; ° de; * superba,; ‖ quæstus causa; ° charissimi,; ᵃ quæ prædicta sunt; ᵉ προειρῶ; ‖ venient; ‖ in impietatibus.; ° qui segregant semetipsos,; * charissimi,; * arguite iudicatos. Illos; ‖ Aliis autem miseremini; ° quæ carnalis est; ᵃ Ei autem qui potens est vos conseruare; * immaculatos in aduētu Domini nostri Iesu Christi,; * διὰ ἰησοῦ χριστοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν; ° per Iesum Christū Dñm nostrum; ᵃ imperium & potestas; † πρὸ παντὸς τοῦ αἰῶνος, ante oē seculū; ‖ seculorum

FINIS.

ΤΕΛΟΣ.

REVELATIO SANCTI
ΑΠΟΚΑΛΥΨΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ

APOSTOLI ET EVANGELISTÆ
ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΚΑΙ ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΟΥ

IOANNIS THEOLOGI.
ἸΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ.

CAPVT PRIMVM. κεφαλ. α.

REVELATIO Iesu Christi quam dedit illi Deus, indicare seruis suis quæ oportet fieri in celeritate: & significauit, mittens per angelum suum seruo suo Ioanni.

ΑΠΟΚΑΛΥΨΙΣ ἰησοῦ χριστοῦ, ἣν ἔδωκεν αὐτῷ ὁ θεὸς, δεῖξαι τοῖς δούλοις αὐτοῦ ἃ δεῖ γενέσθαι ἐν τάχει· καὶ ἐσήμανεν ἀποστείλας διὰ τοῦ ἀγγέλου αὐτοῦ τῷ δούλῳ αὐτοῦ ἰωάννῃ·

2 Qui testatus est verbum Dei, & testimonium Iesu Christi, quæcunque vidit & quæ sunt, & quæ oportet fieri post hæc.

ὃς ἐμαρτύρησε τὸν λόγον τοῦ θεοῦ, καὶ τὴν μαρτυρίαν ἰησοῦ χριστοῦ, ὅσα εἶδε καὶ ἅτινά εἰσι, καὶ ἃ χρὴ γενέσθαι μετὰ ταῦτα.

3 Beatus legens, & audientes verba prophetiæ, & seruantes ea quæ in ea scripta. Nam tempus prope.

μακάριος ὁ ἀναγινώσκων, καὶ οἱ ἀκούοντες τοὺς λόγους τῆς προφητείας, καὶ τηροῦντες τὰ ἐν αὐτῇ γεγραμμένα· ὁ γὰρ καιρὸς ἐγγύς.

4 Ioannes septem ecclesiis quæ in Asia, Gratia vobis & pax ab eo qui est, & qui erat, & qui venturus, & a septem spiritibus, qui sunt in conspectu throni eius,

ἰωάννης ταῖς ἑπτὰ ἐκκλησίαις ταῖς ἐν τῇ ἀσίᾳ, χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ ὁ ὢν καὶ ὁ ἦν καὶ ὁ ἐρχόμενος, καὶ ἀπὸ τῶν ἑπτὰ πνευμάτων, ἃ ἐστὶν ἐνώπιον τοῦ θρόνου αὐτοῦ,

5 Et a Iesu Christo, ille testis fidelis, ille primogenitus ex mortuis, & princeps regum terræ: illi diligenti nos, & lauanti nos a peccatis nostris in sanguine suo:

καὶ ἀπὸ ἰησοῦ χριστοῦ, ὁ μάρτυς ὁ πιστὸς, ὁ πρωτότοκος ἐκ τῶν νεκρῶν, καὶ ὁ ἄρχων τῶν βασιλέων τῆς γῆς· τῷ ἀγαπήσαντι ἡμᾶς, καὶ λούσαντι ἡμᾶς ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν ἐν τῷ αἵματι αὐτοῦ·

6 Et fecit nos regnum & sacerdotes Deo & Patri suo: ipsi gloria & robur in secula seculorum. Amen.

καὶ ἐποίησεν ἡμᾶς βασιλείαν καὶ ἱερεῖς τῷ θεῷ καὶ πατρὶ αὐτοῦ· αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

7 Ecce venit cum nubibus: & videbit eum omnis oculus, & qui eum transfixerunt. Et plangent super eum omnes tribus terræ. etiam, amen.

ἰδοὺ ἔρχεται μετὰ τῶν νεφελῶν, καὶ ὄψεται αὐτὸν πᾶς ὀφθαλμὸς, καὶ οἵτινες αὐτὸν ἐξεκέντησαν· καὶ κόψονται ἐπ᾽ αὐτὸν πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς· ναί, ἀμήν.

8 Ego sum α & ω, dicit Dominus Deus, qui est, & qui erat, & qui venturus, ille omnipotens.

ἐγώ εἰμι τὸ Α καὶ τὸ Ω, λέγει ὁ κύριος ὁ θεὸς, ὁ ὢν καὶ ὁ ἦν καὶ ὁ ἐρχόμενος, ὁ παντοκράτωρ.

9 Ego Iohannes frater vester & communicans in tribulatione, & regno, & tolerantia in Christo Iesu, fui in insula vocata Patmos, propter verbum Dei, & propter testimonium Iesu Christi.

ἐγὼ ἰωάννης ὁ ἀδελφὸς ὑμῶν καὶ κοινωνὸς ἐν τῇ θλίψει καὶ βασιλείᾳ καὶ ὑπομονῇ ἐν χριστῷ ἰησοῦ, ἐγενόμην ἐν τῇ νήσῳ τῇ καλουμένῃ πάτμῳ, διὰ τὸν λόγον τοῦ θεοῦ, καὶ διὰ τὴν μαρτυρίαν ἰησοῦ χριστοῦ.

10 Factus sum in spiritu in dominica die, & audiui vocem post me magnam tanquam tubæ,

ἐγενόμην ἐν πνεύματι ἐν τῇ κυριακῇ ἡμέρᾳ, καὶ ἤκουσα φωνὴν ὀπίσω μου μεγάλην ὡς σάλπιγγος,

11 Dicentis: Quod vides scribe in librum: & mitte septem ecclesiis, in Ephesum, & in Smyrnam, & in Pergamum, & in Thyatiram, & in Sardis, & in Philadelphiam, & in Laodiciam.

λεγούσης, ὃ βλέπεις γράψον εἰς βιβλίον, καὶ πέμψον ταῖς ἑπτὰ ἐκκλησίαις, εἰς ἔφεσον, καὶ εἰς σμύρναν, καὶ εἰς πέργαμον, καὶ εἰς θυάτειρα, καὶ εἰς σάρδεις, καὶ εἰς φιλαδέλφειαν, καὶ εἰς λαοδίκειαν.

12 Et ibi conuersus sum videre vocem quæ loquebatur cum me. Et conuersus vidi septem candelabra aurea:

καὶ ἐκεῖ ἐπεστρέψα βλέπειν τὴν φωνὴν ἥτις ἐλάλει μετ᾽ ἐμοῦ. καὶ ἐπιστρέψας εἶδον ἑπτὰ λυχνίας χρυσᾶς,

13 Et in medio septem candelabrorum similem Filio hominis, indutum talari, & præcinctum ad mamillas zona aurea.

καὶ ἐν μέσῳ τῶν ἑπτὰ λυχνιῶν ὅμοιον υἱῷ ἀνθρώπου, ἐνδεδυμένον ποδήρη, καὶ περιεζωσμένον πρὸς τοῖς μαστοῖς ζώνην χρυσῆν.

14 At caput eius & capilli candidi, tanquam lana alba, tanquam nix. & oculi eius velut flamma ignis:

ἡ δὲ κεφαλὴ αὐτοῦ καὶ αἱ τρίχες λευκαὶ ὡσεὶ ἔριον λευκὸν, ὡς χιών· καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ὡς φλὸξ πυρός.

15 Et pedes eius similes chalcolibano, sicut in camino igniti: & vox illius tanquam vox aquarum multarum.

καὶ οἱ πόδες αὐτοῦ ὅμοιοι χαλκολιβάνῳ, ὡς ἐν καμίνῳ πεπυρωμένοι· καὶ ἡ φωνὴ αὐτοῦ ὡς φωνὴ ὑδάτων πολλῶν.

16 Et habens in dextera sua manu stellas septem, & de ore eius gladius anceps acutus exiens: & facies eius sicut sol lucet in virtute sua.

καὶ ἔχων ἐν τῇ δεξιᾷ αὐτοῦ χειρὶ ἀστέρας ἑπτά· καὶ ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ ῥομφαία δίστομος ὀξεῖα ἐκπορευομένη· καὶ ἡ ὄψις αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος φαίνει ἐν τῇ δυνάμει αὐτοῦ.

17 Et cum vidissem eum, cecidi ad pedes eius tanquam mortuus. Et imposuit dexteram suam manum super me, dicens: Ne time: ego sum primus & nouissimus,

καὶ ὅτε εἶδον αὐτὸν, ἔπεσα πρὸς τοὺς πόδας αὐτοῦ ὡς νεκρός. καὶ ἐπέθηκε τὴν δεξιὰν αὐτοῦ χεῖρα ἐπ᾽ ἐμὲ, λέγων, μὴ φοβοῦ, ἐγώ εἰμι ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἔσχατος,

18 Et viuens: & factus sum mortuus, & ecce viuens sum in secula seculorum: amen. & habeo claues mortis & inferni.

καὶ ὁ ζῶν· καὶ ἐγενόμην νεκρὸς, καὶ ἰδοὺ ζῶν εἰμι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων ἀμήν· καὶ ἔχω τὰς κλεῖς τοῦ θανάτου καὶ τοῦ ἅδου.

19 Scribe ergo quæ vidisti, & quæ sunt, & quæ futurum est fieri post hæc.

γράψον οὖν ἃ εἶδες, καὶ ἅ εἰσι, καὶ ἃ μέλλει γενέσθαι μετὰ ταῦτα.

20 Mysterium septem stellarum quas vidisti in dextera mea, & septem candelabra aurea. septem stellæ, angeli septem ecclesiarum sunt: & septem candelabra quæ vidisti, septem ecclesiæ sunt.

τὸ μυστήριον τῶν ἑπτὰ ἀστέρων ὧν εἶδες ἐπὶ τῆς δεξιᾶς μου, καὶ τὰς ἑπτὰ λυχνίας τὰς χρυσᾶς. οἱ ἑπτὰ ἀστέρες, ἄγγελοι τῶν ἑπτὰ ἐκκλησιῶν εἰσί· καὶ αἱ ἑπτὰ λυχνίαι ἃς εἶδες, ἑπτὰ ἐκκλησίαι εἰσί.

CAP. II. β.

1 Angelo ecclesiæ in Epheso scribe: Hæc dicit tenens septem stellas in dextera sua, ambulans in medio septem candelabrorum aureorum:

Τῷ ἀγγέλῳ τῆς ἐκκλησίας ἐν ἐφέσῳ γράψον· τάδε λέγει ὁ κρατῶν τοὺς ἑπτὰ ἀστέρας ἐν τῇ δεξιᾷ αὐτοῦ, ὁ περιπατῶν ἐν μέσῳ τῶν ἑπτὰ λυχνιῶν τῶν χρυσῶν.

2 Scio opera tua & laborem, & tolerantiam tuam: & quia non potes sustinere malos: & tentasti dicentes seipsos Apostolos esse, & non sunt: & inuenisti eos mendaces:

οἶδα τὰ ἔργα σου καὶ τὸν κόπον καὶ τὴν ὑπομονήν σου, καὶ ὅτι οὐ δύνῃ βαστάσαι κακοὺς, καὶ ἐπείρασας τοὺς λέγοντας ἑαυτοὺς ἀποστόλους εἶναι, καὶ οὐκ εἰσί, καὶ εὗρες αὐτοὺς ψευδεῖς,

3 Et portasti, & tolerantiam habes propter nomen meum, & non defecisti.

καὶ ἐβάστασας, καὶ ὑπομονὴν ἔχεις διὰ τὸ ὄνομά μου, καὶ οὐκ ἐκοπίασας.

4 Sed habeo aduersum te, quod charitatem tuam illam primam reliquisti.

ἀλλ᾽ ἔχω κατὰ σοῦ, ὅτι τὴν ἀγάπην σου τὴν πρώτην ἀφῆκας.

5 Memor esto itaque vnde excideris: & age pœnitentiam, & prima opera fac. Si autem non, venio tibi cito, & mouebo candelabrum tuum de loco suo, si non pœnitentiam egeris.

μνημόνευε οὖν πόθεν ἐκπέπτωκας, καὶ μετανόησον, καὶ τὰ πρῶτα ἔργα ποίησον· εἰ δὲ μή, ἔρχομαί σοι ταχὺ, καὶ κινήσω τὴν λυχνίαν σου ἐκ τοῦ τόπου αὐτῆς, ἐὰν μὴ μετανοήσῃς.

6 Sed hoc habes, quia odisti opera Nicolaitarum, quæ & ego odi.

ἀλλὰ τοῦτο ἔχεις, ὅτι μισεῖς τὰ ἔργα τῶν νικολαϊτῶν, ἃ κἀγὼ μισῶ.

7 Habens aurem, audiat quid Spiritus dicat ecclesiis: Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod est in medio Paradisi Dei mei.

ὁ ἔχων οὖς, ἀκουσάτω τί τὸ πνεῦμα λέγει ταῖς ἐκκλησίαις· τῷ νικῶντι δώσω φαγεῖν ἐκ τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς, ὅ ἐστιν ἐν μέσῳ τοῦ παραδείσου τοῦ θεοῦ μου.

8 Et angelo in Smyrna ecclesiæ scribe: Hæc dicit primus & nouissimus, qui fuit mortuus, & vixit.

καὶ τῷ ἀγγέλῳ τῆς ἐν σμύρνῃ ἐκκλησίας γράψον· τάδε λέγει ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἔσχατος, ὃς ἐγένετο νεκρὸς, καὶ ἔζησεν.

9 Scio tua opera, & tribulationem, & paupertatem, sed diues es: & blasphemiam dicentium Iudæos esse seipsos, & non sunt: sed synagoga satanæ.

οἶδά σου τὰ ἔργα καὶ τὴν θλῖψιν, καὶ τὴν πτωχείαν, ἀλλὰ πλούσιος εἶ· καὶ τὴν βλασφημίαν τῶν λεγόντων ἰουδαίους εἶναι ἑαυτοὺς, καὶ οὐκ εἰσὶν, ἀλλὰ συναγωγὴ τοῦ σατανᾶ.

10 Nihil timeas quæ futurus es pati. Ecce iam futurus est iacere diabolus ex vobis in custodiam, vt tentemini.

μηδὲν φοβοῦ ἃ μέλλεις πάσχειν· ἰδοὺ δὴ μέλλει βαλεῖν ὁ διάβολος ἐξ ὑμῶν εἰς φυλακὴν, ἵνα πειρασθῆτε.

Marginal notes (left): Apocalypsis · palàm facere · δείκνυμι · citò: · σημαίνω · testimonium perhibuit verbo · qui legit & audit · huius · sunt. · seruat · enim est · sunt · est, · qui est · mortuorum, · qui dilexit · lauit · imperium · pupugerunt. · ὄψομαι · ἐκκεντάω · se · alpha · principium & finis, · est, · particeps · patientia · quæ appellatur · Fui · libro · quæ sunt in Asia, Epheso, & Smyrnæ, & Pergamo, & Thyatiræ, & Sardis, & Philadelphiæ, & Laodiciæ. · vt viderem · aureorum · vestitum podere, · ἐνδύομαι · autem · erant · &

Marginal notes (right): aurichalco · ardenti. · πυρόω · habebat · vtraque parte acutus exibat · Noli timere. · viuus: & fui · oportet · Sacramentum · Et · Ephesi · qui tenet · qui ambulat · patientiam · eos qui dicũt · patientiam habes: & sustinuisti · κοπιάω · pauca · Sin · nisi · facta · Qui habet · Paradiso · Smyrnæ · tuam · blasphematis ab his qui se dicunt · sunt · horum · passurus es. · missurus est · aliquos · carcerem

& habebitis tribulationem diebus decem. esto fidelis vsque ad mortem, &
καὶ ἕξετε θλῖψιν ἡμερῶν δέκα· γίνου πιστὸς ἄχρι θανάτου, καὶ
dabo tibi coronam vitæ. *Habens* autem, audiat quid
11 δώσω σοι τὸν στέφανον τῆς ζωῆς. ὁ ἔχων οὖς, ἀκουσάτω τί τὸ
Spiritus dicat ecclesiis: *Vincens*, non lædetur à mor-
πνεῦμα λέγει ταῖς ἐκκλησίαις· ὁ νικῶν, οὐ μὴ ἀδικηθῇ ἐκ τοῦ θα-
te secunda. Et angelo *illius in Pergamo* ecclesiæ
12 νάτου τοῦ δευτέρου. καὶ τῷ ἀγγέλῳ τῆς ἐν Περγάμῳ ἐκκλησίας
scribe: Hæc dicit *habens* romphæam *ancipitem* acutam:
γράψον· τάδε λέγει ὁ ἔχων τὴν ῥομφαίαν τὴν δίστομον τὴν ὀξεῖαν·
Scio *opera tua, &* vbi habitas, vbi *thronus* Sa-
13 οἶδα τὰ ἔργα σου, καὶ ποῦ κατοικεῖς, ὅπου ὁ θρόνος τοῦ σα-
tanæ: & tenes nomen meum; & non negasti fidem meam, in die-
τανᾶ, καὶ κρατεῖς τὸ ὄνομά μου, καὶ οὐκ ἠρνήσω τὴν πίστιν μου, ἐν ταῖς ἡ-
bus *in quibus* Antipas testis meus fidelis, qui occisus est
μέραις ἐν αἷς Ἀντίπας ὁ μάρτυς μου ὁ πιστὸς, ὃς ἀπεκτάνθη
apud vos, vbi Satanas habitat. Sed habeo aduersus te pau-
14 παρ' ὑμῖν, ὅπου ὁ σατανᾶς κατοικεῖ. ἀλλ' ἔχω κατὰ σοῦ ὀλί-
ca, quia habes illic tenentes doctrinam Balaam, qui doce-
γα, ὅτι ἔχεις ἐκεῖ κρατοῦντας τὴν διδαχὴν Βαλαὰμ, ὃς ἐδίδα-
bat Balac mittere scandalum, coram filiis Israel, ede-
σκε τὸν Βαλὰκ βαλεῖν σκάνδαλον, ἐνώπιον τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, φα-
re *idolothyta*, & fornicari. Ita habes & tu tenen-
15 γεῖν εἰδωλόθυτα, καὶ πορνεῦσαι. οὕτως ἔχεις καὶ σὺ κρατοῦν-
tes doctrinam Nicolaitarum. Similiter pœnitentiã age. si *verò non*,
16 τας τὴν διδαχὴν τῶν Νικολαϊτῶν. ὁμοίως μετανόησον. εἰ δὲ μὴ,
veniam tibi citò, & pugnabo cum illis in gladio
ἔρχομαί σοι ταχὺ, καὶ πολεμήσω μετ' αὐτῶν ἐν τῇ ῥομφαίᾳ τοῦ
oris mei. *Habens* autem, audiat quid Spiritus dicat
17 στόματός μου. ὁ ἔχων οὖς, ἀκουσάτω τί τὸ πνεῦμα λέγει ταῖς
ecclesiis: Vincenti dabo *ei edere de* manna
ἐκκλησίαις· τῷ νικῶντι δώσω αὐτῷ φαγεῖν ἀπὸ τοῦ μάννα τοῦ
absconditο, & dabo illi calculum candidum, & in calculo
κεκρυμμένου, καὶ δώσω αὐτῷ ψῆφον λευκὴν, καὶ ἐπὶ τὴν ψῆφον
nomen nouum scriptum, quod nemo scit, nisi *accipiens*.
ὄνομα καινὸν γεγραμμένον, ὃ οὐδεὶς ἔγνω, εἰ μὴ ὁ λαμβάνων.
Et angelo *illius in Thyatiris* ecclesiæ scribe: Hæc
18 καὶ τῷ ἀγγέλῳ τῆς ἐν Θυατείροις ἐκκλησίας γράψον· τάδε
dicit Filius Dei, *habens* oculos *suos* tanquam flammã ig-
λέγει ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, ὁ ἔχων τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ ὡς φλόγα πυ-
nis, & pedes eius similes *chalcolibano*: Noui tua ope-
19 ρὸς, καὶ οἱ πόδες αὐτοῦ ὅμοιοι χαλκολιβάνῳ· οἶδά σου τὰ ἔρ-
ra, & charitatem, & fidem, & ministerium, & patientiam tuam,
γα, καὶ τὴν ἀγάπην, καὶ τὴν πίστιν, καὶ τὴν διακονίαν, καὶ τὴν ὑπομονήν σου,
& opera tua nouissima plura prioribus. Sed habeo aduersus
20 καὶ τὰ ἔργα σου τὰ ἔσχατα πλείονα τῶν πρώτων. ἀλλ' ἔχω κατὰ
te, quia permittis mulierem *tuam* Iezabel, quæ dicit *seipsam* pro-
σοῦ, ὅτι ἀφεῖς τὴν γυναῖκά σου τὴν Ἰεζάβελ, ἣ λέγει ἑαυτὴν προ-
pheten, *& docet, & seducit* meos seruos, fornicari, &
φῆτιν, καὶ διδάσκει, καὶ πλανᾷ τοὺς ἐμοὺς δούλους, πορνεῦσαι, καὶ
manducare *idolothyta*. Et dedi illi tempus vt pœnitentiã
21 φαγεῖν εἰδωλόθυτα. καὶ ἔδωκα αὐτῇ χρόνον ἵνα μετα-
ageret, & non vult pœnitere à fornicatione sua.
νοήσῃ, καὶ οὐ θέλει μετανοῆσαι ἐκ τῆς πορνείας αὐτῆς.
Ecce mitto eam in lectum, & *mœchantes* cum
22 ἰδοὺ βάλλω αὐτὴν εἰς κλίνην, καὶ τοὺς μοιχεύοντας μετ'
ea, in *afflictionem magnam, si non* pœnitentiam egerint ab ope-
αὐτῆς εἰς θλῖψιν μεγάλην, ἐὰν μὴ μετανοήσωσιν ἐκ τῶν ἔρ-
ribus suis. Et filios eius interficiam in mortem: &
23 γων αὐτῆς. καὶ τὰ τέκνα αὐτῆς ἀποκτενῶ ἐν θανάτῳ· καὶ
scient omnes ecclesiæ, quia ego sum scrutans renes
γνώσονται πᾶσαι αἱ ἐκκλησίαι, ὅτι ἐγώ εἰμι ὁ ἐρευνῶν νεφροὺς
& corda: & dabo *vobis* vnicuíque secundum opera *vestra*. Vobis autẽ
24 καὶ καρδίας· καὶ δώσω ὑμῖν ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα ὑμῶν. ὑμῖν δὲ
dico, cæteris *in Thyatiris*, Quicunque non habent do-
λέγω, τοῖς λοιποῖς τοῖς ἐν Θυατείροις, ὅσοι οὐκ ἔχουσι τὴν διδα-
ctrinam hanc, qui non cognouerunt *profunda* Satanæ, quẽadmodũ
χὴν ταύτην, οἵτινες οὐκ ἔγνωσαν τὰ βαθέα τοῦ σατανᾶ, ὡς
dicunt: non mittam super vos aliud pondus. Tamen quod habetis,
25 λέγουσιν· οὐ βαλῶ ἐφ' ὑμᾶς ἄλλο βάρος. πλὴν ὃ ἔχετε,
tenete donec veniam. Et *vincens, & custodiens* vsque in
26 κρατήσατε ἄχρις οὗ ἂν ἥξω. καὶ ὁ νικῶν, καὶ ὁ τηρῶν ἄχρι
finem opera mea, dabo illi potestatem super Gentes,
τέλους τὰ ἔργα μου, δώσω αὐτῷ ἐξουσίαν ἐπὶ τῶν ἐθνῶν,
Et *pascet* eas in virga ferrea, tanquam *vasa fi-
27 καὶ ποιμανεῖ αὐτοὺς ἐν ῥάβδῳ σιδηρᾷ, ὡς τὰ σκεύη τὰ κε-
ctilia* confringentur: Sicut & ego accepi à Pa-
28 ραμικὰ συντριβήσεται· ὡς κἀγὼ εἴληφα παρὰ τοῦ πα-
tre meo: & dabo illi stellam matutinam. *Habens*
29 τρός μου· καὶ δώσω αὐτῷ τὸν ἀστέρα τὸν πρωϊνόν. ὁ ἔχων
aurem, audiat quid Spiritus dicat ecclesiis.
οὖς, ἀκουσάτω τί τὸ πνεῦμα λέγει ταῖς ἐκκλησίαις.

CAP. III. γ'

Et angelo *illius in* Sardis ecclesiæ scribe, Hæc
1 Καὶ τῷ ἀγγέλῳ τῆς ἐν Σάρδεσιν ἐκκλησίας γράψον· τάδε
dicit *habens* septem spiritus Dei, & septem stellas,
λέγει ὁ ἔχων τὰ ἑπτὰ πνεύματα τοῦ θεοῦ, καὶ τοὺς ἑπτὰ ἀστέρας,
Scio tua opera, quia nomen habes quòd viuas, & mortuus es.
οἶδά σου τὰ ἔργα, ὅτι ὄνομα ἔχεις ὅτι ζῇς, καὶ νεκρὸς εἶ.

Qui habet | Qui vicerit, | ἀδικέω | Pergami | qui habet | ex vtraq; parte | sedes est | & | ἀρνέω | illis | quo minus, | Qui habet | absconditum, | κρύπτω | qui accipit. | Thyatiræ | qui habet | aurichalco, | tuam, | pauca, | docere, & seducere | de idolothytis. | qui mœchãtur | tribulatione maxima erunt, nisi | ἐρευνάω | vestrum | sua. | qui Thyatiræ estis, | altitudinem | id | qui vicerit, & custodierit | ἥκω | reget & | vas figuli | Qui habet | qui habet

Esto vigilans, & confirma cætera quæ *futurus eras abii-*
2 γίνου γρηγορῶν, καὶ στήριξον τὰ λοιπὰ ἃ ἔμελλες ἀποβα-
cere. non enim *inueni* tua opera plena coram Deo
λεῖν. οὐ γὰρ εὕρηκά σου τὰ ἔργα πεπληρωμένα ἐνώπιον τοῦ θεοῦ
meo. *Memento* ergo *quomodo* acceperis, & audieris: & serua, &
3 μου. μνημόνευε οὖν πῶς εἴληφας, καὶ ἤκουσας, καὶ τήρει, καὶ
pœnitentiam age. si ergo non vigilaueris, veniam ad te tanquam fur,
μετανόησον. ἐὰν οὖν μὴ γρηγορήσῃς, ἥξω ἐπί σε ὡς κλέπτης,
& nescies qua hora veniam ad te. Sed pauca habes
4 καὶ οὐ μὴ γνῷς ποίαν ὥραν ἥξω ἐπί σε. ἀλλ' ὀλίγα ἔχεις
nomina in Sardis, *quæ* non inquinauerunt vestimenta sua, &
ὀνόματα ἐν Σάρδεσιν, ἃ οὐκ ἐμόλυναν τὰ ἱμάτια αὐτῶν, καὶ
ambulabunt mecum in albis, quia digni sunt. *Vincens*,
5 περιπατήσουσι μετ' ἐμοῦ ἐν λευκοῖς, ὅτι ἄξιοί εἰσιν. ὁ νικῶν,
hic vestietur *in* vestimentis albis, & non delebo
οὗτος περιβαλεῖται ἐν ἱματίοις λευκοῖς, καὶ οὐ μὴ ἐξαλείψω τὸ
nomen eius de libro vitæ, & confitebor nomen
ὄνομα αὐτοῦ ἐκ τῆς βίβλου τῆς ζωῆς, καὶ ὁμολογήσω τὸ ὄνομα
eius coram Patre meo, & coram angelis eius.
αὐτοῦ ἐνώπιον τοῦ πατρός μου, καὶ ἐνώπιον τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ.
Habens aurem, audiat quid Spiritus dicat ecclesiis.
6 ὁ ἔχων οὖς, ἀκουσάτω τί τὸ πνεῦμα λέγει ταῖς ἐκκλησίαις.
Et angelo *illius in Philadelphia* ecclesiæ scribe: Hæc
7 καὶ τῷ ἀγγέλῳ τῆς ἐν Φιλαδελφείᾳ ἐκκλησίας γράψον· τά-
dicit Sanctus, Verus, *habens* clauem Dauid, *ape-
δε λέγει ὁ ἅγιος, ὁ ἀληθινὸς, ὁ ἔχων τὴν κλεῖν τοῦ Δαβὶδ, ὁ ἀ-
riens*, & nemo *claudet eam*, *non aperiens*: & nemo ape-
νοίγων, καὶ οὐδεὶς κλείσει αὐτὴν, ὁ μὴ ὁ ἀνοίγων, καὶ οὐδεὶς ἀνοί-
riet. Scio tua opera. ecce dedi coram te ostium aper-
8 ξει. οἶδά σου τὰ ἔργα. ἰδοὺ δέδωκα ἐνώπιόν σου θύραν ἀνεῳγ-
tum, quod nemo potest claudere *illud*: quia *paruam* habes
μένην, ἣν οὐδεὶς δύναται κλεῖσαι αὐτήν· ὅτι μικρὰν ἔχεις
virtutem, & seruasti meum verbum, & non negasti nomen
δύναμιν, καὶ ἐτήρησάς μου τὸν λόγον, καὶ οὐκ ἠρνήσω τὸ ὄνομά
meum. Ecce dabo de synagoga Satanæ, *dicentium*
9 μου. ἰδοὺ δίδωμι ἐκ τῆς συναγωγῆς τοῦ σατανᾶ, τῶν λεγόντων
seipsos Iudæos esse, & non sunt, sed mentiuntur. ecce faciam
ἑαυτοὺς Ἰουδαίους εἶναι, καὶ οὐκ εἰσὶν, ἀλλὰ ψεύδονται. ἰδοὺ ποιήσω
illos vt veniant, & adorent ante pedes tuos, &
αὐτοὺς, ἵνα ἥξωσι, καὶ προσκυνήσωσιν ἐνώπιον τῶν ποδῶν σου, καὶ
sciant quia dilexi te. Quoniam seruasti verbum patientiæ
10 γνῶσιν ὅτι ἠγάπησά σε. ὅτι ἐτήρησας τὸν λόγον τῆς ὑπομονῆς
meæ, & ego te seruabo ab hora tentationis *futuræ ve-
μου, κἀγώ σε τηρήσω ἐκ τῆς ὥρας τοῦ πειρασμοῦ τῆς μελλούσης ἔρ-
nire in habitatam vniuersam*, tentare habitantes in
χεσθαι ἐπὶ τῆς οἰκουμένης ὅλης, πειράσαι τοὺς κατοικοῦντας ἐπὶ
terra. Venio citò: tene quod habes, vt nemo accipiat
11 τῆς γῆς. ἔρχομαι ταχύ· κράτει ὃ ἔχεις, ἵνα μηδεὶς λάβῃ τὸν
coronam tuam. *Vincens*, faciam illum columnam in templo
12 στέφανόν σου. ὁ νικῶν, ποιήσω αὐτὸν στύλον ἐν τῷ ναῷ τοῦ
Dei mei, & foras non egredietur amplius: & scribam super eum nomen
θεοῦ μου, καὶ ἔξω οὐ μὴ ἐξέλθῃ ἔτι· καὶ γράψω ἐπ' αὐτὸν τὸ ὄνομα
Dei mei, & nomen ciuitatis Dei mei nouæ Hieru-
τοῦ θεοῦ μου, καὶ τὸ ὄνομα τῆς πόλεως τοῦ θεοῦ μου τῆς καινῆς Ἱερου-
salem, quæ descendit de cælo à Deo meo, & nomen
σαλὴμ, ἡ καταβαίνει ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τοῦ θεοῦ μου, καὶ τὸ ὄνομά
meum nouum. *Habens* autem, audiat quid Spiritus dicat
13 μου τὸ καινόν. ὁ ἔχων οὖς, ἀκουσάτω τί τὸ πνεῦμα λέγει ταῖς
ecclesiis. Et angelo *illius in Laodicia* ecclesiæ
14 ἐκκλησίαις. καὶ τῷ ἀγγέλῳ τῆς ἐν Λαοδικείᾳ ἐκκλησίας
scribe: Hæc dicit Amen, testis fidelis, & verus,
γράψον· τάδε λέγει ὁ ἀμὴν, ὁ μάρτυς ὁ πιστὸς, καὶ ἀληθινὸς, ἡ
principium creaturæ Dei. Scio tua opera, quia neque frigidus
15 ἀρχὴ τῆς κτίσεως τοῦ θεοῦ. οἶδά σου τὰ ἔργα, ὅτι οὔτε ψυχρὸς
es, neque calidus. vtinam frigidus esses, aut calidus. *Sic* quia te-
16 εἶ, οὔτε ζεστός. ὄφελον ψυχρὸς εἴης, ἢ ζεστός. οὕτως ὅτι χλια-
pidus es, & nec calidus nec frigidus, *futurus sum* te euomere ex ore
ρὸς εἶ, καὶ οὐ ζεστὸς, οὔτε ψυχρὸς, μέλλω σε ἐμέσαι ἐκ τοῦ στόμα-
meo: Quia dicis, Diues sum, & locupletatus *sum*, & nullius
17 τός μου· ὅτι λέγεις, πλούσιός εἰμι, καὶ πεπλούτηκα, καὶ οὐδενὸς
opus habeo: & nescis quia tu es *ærumnosus*, & miserabilis,
χρείαν ἔχω· καὶ οὐκ οἶδας ὅτι σὺ εἶ ὁ ταλαίπωρος, καὶ ὁ ἐλεεινὸς,
& pauper, & cæcus, & nudus. Suadeo tibi emere
18 καὶ πτωχὸς, καὶ τυφλὸς, καὶ γυμνός. συμβουλεύω σοι ἀγοράσαι
aurum à me ignitum *ex igni*, vt locuples fias: &
χρυσίον παρ' ἐμοῦ πεπυρωμένον ἐκ πυρὸς, ἵνα πλουτήσῃς· καὶ
vestimentis albis *vt* induaris: *ne* appareat confusio nu-
ἱμάτια λευκὰ, ἵνα περιβάλῃ, μὴ φανερωθῇ ἡ αἰσχύνη τῆς γυ-
ditatis tuæ: & collyrio inunge *ad* oculos tuos,
μνότητός σου· καὶ κολλούριον ἔγχριζον ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμούς σου,
vt videas. Ego quoscunque amo, arguo & castigo. æmu-
19 ἵνα βλέπῃς. ἐγὼ ὅσους ἐὰν φιλῶ, ἐλέγχω καὶ παιδεύω. ζή-
late ergo, & pœnitentiam age. Ecce sto ad ostium, &
20 λωσον οὖν, καὶ μετανόησον. ἰδοὺ ἕστηκα ἐπὶ τὴν θύραν, καὶ
pulso. si quis audierit vocem meam, & aperuerit ianuam, & in-
κρούω. ἐάν τις ἀκούσῃ τῆς φωνῆς μου, καὶ ἀνοίξῃ τὴν θύραν, καὶ εἰσε-
trabo ad illum, & cœnabo cum illo, & ipse me-
λεύσομαι πρὸς αὐτὸν, καὶ δειπνήσω μετ' αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς μετ' ἐ-
cum. *Vincens*, dabo ei sedere mecum in throno
21 μοῦ. ὁ νικῶν, δώσω αὐτῷ καθίσαι μετ' ἐμοῦ ἐν τῷ θρόνῳ

moritura erant. | μέλλει ἀποθανεῖν. | inuenio | In mente habe | qualiter | qui | μολύνω | Qui vicerit, | sic | ἐξαλείφω | Qui habet | Philadelphiæ | & qui habet | qui aperit, | claudit, | claudit, | modicam | qui dicunt | scient | ego | quę ventura est in orbem vniuersum | Ecce | Qui vicerit, | Qui habet | Laodiciæ | qui est | Sed | incipiam | Quòd | πλουτέω | egeo, | miser, | probatum, | vt non | Qui vicerit

meo, sicut & ego vici, & sedi cum Patre meo in
με, ὡς κἀγὼ ἐνίκησα, καὶ ἐκάθισα μετὰ τοῦ πατρός μου ἐν
throno eius. *Habens* aurem, audiat quid Spiritus
τῷ θρόνῳ αὐτοῦ. ὁ ἔχων οὖς, ἀκουσάτω τί τὸ πνεῦμα 22
dicat ecclesiis.
λέγει ταῖς ἐκκλησίαις.

CAP. IIII. δ´

Post hæc vidi, & ecce ostium apertum in cælo,
Μετὰ ταῦτα εἶδον, καὶ ἰδοὺ θύρα ἀνεῳγμένη ἐν τῷ οὐρανῷ· 1
& vox prima quam audiui tanquam tubæ loquentis cum
καὶ ἡ φωνὴ ἡ πρώτη ἣν ἤκουσα ὡς σάλπιγγος λαλούσης μετ' ἐ-
me, dicens, Ascende huc, & ostendam tibi quæ oportet fieri post hæc.
μοῦ, λέγουσα, ἀνάβα ὧδε, καὶ δείξω σοι ἃ δεῖ γενέσθαι μετὰ ταῦτα.
Et statim *factus sum* in spiritu: & ecce *thronus positus* erat in
καὶ εὐθέως ἐγενόμην ἐν πνεύματι· καὶ ἰδοὺ θρόνος ἔκειτο ἐν 2
cælo, & supra *thronum* sedens, Similis aspectu *lapidi*
τῷ οὐρανῷ, καὶ ἐπὶ τοῦ θρόνου καθήμενος, ὅμοιος ὁράσει λίθῳ 3
iaspidi, & sardio: & iris in circuitu *throni* similis *aspectui*
ἰάσπιδι, καὶ σαρδίῳ· καὶ ἶρις κυκλόθεν τοῦ θρόνου ὁμοία ὁράσει
smaragdino. Et in circuitu *throni, throni* viginti qua-
σμαραγδίνῳ. καὶ κυκλόθεν τοῦ θρόνου θρόνοι εἰκοσιτέσσα- 4
tuor: & super thronos *vidi* viginti quatuor senio-
ρες· καὶ ἐπὶ τοὺς θρόνους εἶδον τοὺς εἰκοσιτέσσαρας πρεσβυ-
res sedentes, circum*amictos in* vestimentis albis: &
τέρους καθημένους, περιβεβλημένους ἐν ἱματίοις λευκοῖς· καὶ
in capitibus eorum *coronas aureas*: Et de throno *pro-*
ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν στεφάνους χρυσοῦς. καὶ ἐκ τοῦ θρόνου ἐκ- 5
cedunt fulgura, & voces, & tonitrua: & septem lampa-
πορεύονται ἀστραπαὶ, καὶ φωναὶ, καὶ βρονταί· καὶ ἑπτὰ λαμπά-
des *ignis* ardentes ante thronum *eius*, quæ sunt septem
δες πυρὸς καιόμεναι ἐνώπιον τοῦ θρόνου αὐτοῦ, αἵ εἰσιν ἑπτὰ
spiritus Dei. Et in conspectu *throni* tanquam mare
πνεύματα τοῦ θεοῦ. καὶ ἐνώπιον τοῦ θρόνου ὡς θάλασσα 6
vitreum, simile crystallo: & in medio *throni*, & *circuitu*
ὑελίνη, ὁμοία κρυστάλλῳ· καὶ ἐν μέσῳ τοῦ θρόνου, καὶ κύκλῳ τοῦ
throni quatuor animalia plena oculis antè & retrò.
θρόνου τέσσαρα ζῷα γέμοντα ὀφθαλμῶν ἔμπροσθεν καὶ ὄπισθεν.
Et animal primum simile leoni: & secundum animal,
καὶ τὸ ζῷον τὸ πρῶτον ὅμοιον λέοντι, καὶ τὸ δεύτερον ζῷον 7
simile vitulo: & tertium animal, habens faciem quasi *ho-*
ὅμοιον μόσχῳ, καὶ τὸ τρίτον ζῷον ἔχον τὸ πρόσωπον ὡς ἄν-
mo: & quartum animal, simile aquilæ volanti.
θρωπος, καὶ τὸ τέταρτον ζῷον ὅμοιον ἀετῷ πετωμένῳ.
Et quatuor animalia, *vnum secundū vnum* corū habebāt *singula* alas *sex* in
καὶ τέσσαρα ζῷα, ἓν καθ' ἓν αὐτῶν εἶχον ἀνὰ πτέρυγας ἓξ κυ- 8
circuitu, & intus plena sunt oculis: & requiem non *ha-*
κλόθεν, καὶ ἔσωθεν γέμουσιν ὀφθαλμῶν· καὶ ἀνάπαυσιν οὐκ ἔ-
bent die ac nocte, dicentia, Sanctus, sanctus, sanctus, *sanctus*,
χουσιν ἡμέρας καὶ νυκτὸς, λέγοντα, ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος,
sanctus, sanctus, sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus omnipo-
ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος κύριος ὁ θεὸς ὁ παντοκρά-
tens, qui erat, & *existens*, & qui *venturus*. Et cùm *dederint* illa animalia
τωρ, ὁ ἦν, καὶ ὁ ὢν, καὶ ὁ ἐρχόμενος. καὶ ὅταν δώσει τὰ ζῷα 9
gloriam, & honorem, & *gratiarum actionem* sedenti super thronum,
δόξαν καὶ τιμὴν καὶ εὐχαριστίαν τῷ καθημένῳ ἐπὶ τοῦ θρόνου,
viuenti in secula seculorum; *Procident* viginti
τῷ ζῶντι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, πεσοῦνται οἱ εἰκοσι- 10
quatuor seniores ante sedentem in throno,
τέσσαρες πρεσβύτεροι ἐνώπιον τοῦ καθημένου ἐπὶ τοῦ θρόνου,
& *adorabunt* viuentem in secula seculorum: &
καὶ προσκυνήσουσι τῷ ζῶντι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· καὶ
mittunt coronas suas ante thronum, dicentes,
βάλλουσι τοὺς στεφάνους αὐτῶν ἐνώπιον τοῦ θρόνου, λέγοντες,
Dignus es Domine & Deus noster, *sanctus*, accipere glo-
ἄξιος εἶ ὁ κύριος καὶ ὁ θεὸς ἡμῶν, ὁ ἅγιος, λαβεῖν τὴν δό- 11
riam, & honorem, & virtutem: quia tu creasti
ξαν καὶ τὴν τιμὴν, καὶ τὴν δύναμιν· ὅτι σὺ ἔκτισας τὰ
omnia, & propter voluntatem tuam *sunt*, & creata sunt.
πάντα, καὶ διὰ τὸ θέλημά σου εἰσὶ, καὶ ἐκτίσθησαν.

Margin: καθήμαι · Qui habet · fui · sedes posita · sedem · Et qui sedebat · lapidis iaspidis, & sardii: · erat · sedis · visioni smaragdinæ. · sedis sedilia · amicti · coronæ aureæ. · procedebant · sedis · in · homines · πέτομαι · καὶ πέταμαι · singula · senas · habebant · qui est, · est · darent · benedictionem · Procidebant · adorabant · mittebant · erant, · κτάομαι

CAP. V. ε´

Et vidi in dexteram sedentis supra thronum li-
Καὶ εἶδον ἐπὶ τὴν δεξιὰν τοῦ καθημένου ἐπὶ τοῦ θρόνου βι- 1
brum scriptum intus & foris, obsignatum
βλίον γεγραμμένον ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν, κατεσφραγισμένον
sigillis septem. Et vidi angelum fortem, prædicantem voce
σφραγῖσιν ἑπτά. καὶ εἶδον ἄγγελον ἰσχυρὸν κηρύσσοντα φωνῇ 2
magna, Quis *dignus* aperire librum, & soluere signa-
μεγάλῃ, τίς ἄξιος ἀνοῖξαι τὸ βιβλίον, καὶ λῦσαι τὰς σφραγῖ-
cula eius? Et nemo poterat *in* cælo, neque in terra,
δας αὐτοῦ; καὶ οὐδεὶς ἐδύνατο ἐν τῷ οὐρανῷ, οὐδὲ ἐπὶ τῆς γῆς, 3
neque subtus terram, aperire librum, neque respicere illum.
οὐδὲ ὑποκάτω τῆς γῆς, ἀνοῖξαι τὸ βιβλίον, οὐδὲ βλέπειν αὐτό.
Et ego flebam multum, quoniā nemo dignus inuentus est aperire *& le-*
καὶ ἐγὼ ἔκλαιον πολὺ, ὅτι οὐδεὶς ἄξιος εὑρέθη ἀνοῖξαι καὶ ἀ- 4
gere librum, nec videre eum. Et vnus de se-
ναγνῶναι τὸ βιβλίον, οὔτε βλέπειν αὐτό. καὶ εἷς ἐκ τῶν πρεσ- 5
nioribus *dicit* mihi, Ne fleueris: ecce vicit leo, *ille* de tribu
βυτέρων λέγει μοι, μὴ κλαῖε, ἰδοὺ ἐνίκησεν ὁ λέων, ὁ ἐκ τῆς φυλῆς
Iuda, radix Dauid, aperire librum, & septem signa-
Ἰούδα, ἡ ῥίζα Δαβὶδ, ἀνοῖξαι τὸ βιβλίον, καὶ τὰς ἑπτὰ σφραγῖ-
cula eius. Et vidi, & ecce in medio throni & quatuor
δας αὐτοῦ. καὶ εἶδον, καὶ ἰδοὺ ἐν μέσῳ τοῦ θρόνου καὶ τῶν τεσσάρων 6
animalium, & in medio seniorum, agnum stantē tanquam oc-
ζώων, καὶ ἐν μέσῳ τῶν πρεσβυτέρων, ἀρνίον ἑστηκὸς ὡς ἐσφα-
cisum, habentem cornua septem, & oculos septem, qui sunt septem
γμένον, ἔχον κέρατα ἑπτὰ, καὶ ὀφθαλμοὺς ἑπτὰ, ἅ εἰσι τὰ ἑπτὰ
spiritus Dei, missi in omnem terram.
πνεύματα τοῦ θεοῦ, ἀποστελλόμενα εἰς πᾶσαν τὴν γῆν·
Et venit, & accepit de dextera sedentis in throno
καὶ ἦλθε, καὶ εἴληφε ἐκ τῆς δεξιᾶς τοῦ καθημένου ἐπὶ τοῦ θρόνου 7
librum. Et cùm *accepisset* librum, quatuor animalia, & vi-
βιβλίον. καὶ ὅτε ἔλαβε τὸ βιβλίον, τὰ τέσσαρα ζῷα, καὶ εἰ- 8
ginti quatuor seniores ceciderunt coram Agno, habentes *v-*
κοσιτέσσαρες πρεσβύτεροι ἔπεσον ἐνώπιον τοῦ ἀρνίου, ἔχοντες ἕ-
nusquisque citharas, & phialas aureas plenas odoramentorum,
καστος κιθάρας, καὶ φιάλας χρυσᾶς γεμούσας θυμιαμάτων,
quæ sunt orationes sanctorum. Et *canunt* canticum nouum, di-
αἵ εἰσιν αἱ προσευχαὶ τῶν ἁγίων· καὶ ᾄδουσιν ᾠδὴν καινὴν, λέ- 9
centes, Dignus es *accipere* librum, & aperire signacula
γοντες, ἄξιος εἶ λαβεῖν τὸ βιβλίον, καὶ ἀνοῖξαι τὰς σφραγῖδας
eius: quoniam occisus es, & redemisti Deo nos in sanguine
αὐτοῦ· ὅτι ἐσφάγης, καὶ ἠγόρασας τῷ θεῷ ἡμᾶς ἐν τῷ αἵματί
tuo, ex omni tribu, & lingua, & populo, & *gente*. Et fe-
σου, ἐκ πάσης φυλῆς καὶ γλώσσης καὶ λαοῦ καὶ ἔθνους. καὶ ἐποίη- 10
cisti *ipsos* Deo nostro *reges* & sacerdotes, & *regnabunt*
σας αὐτοὺς τῷ θεῷ ἡμῶν βασιλεῖς καὶ ἱερεῖς, καὶ βασιλεύουσιν
super terram. Et vidi, & audiui *vt* vocem angelorum multorum
ἐπὶ τῆς γῆς. καὶ εἶδον, καὶ ἤκουσα ὡς φωνὴν ἀγγέλων πολλῶν 11
in circuitu throni, & animalium, & seniorum: & erat nu-
κύκλῳ τοῦ θρόνου, καὶ τῶν ζώων, καὶ τῶν πρεσβυτέρων· καὶ ἦν ὁ ἀρι-
merus eorum, *myriades myriadum, & chiliades chiliadum*:
θμὸς αὐτῶν, μυριάδες μυριάδων, καὶ χιλιάδες χιλιάδων,
Dicentes voce magna, Dignus est Agnus *occi-*
λέγοντες φωνῇ μεγάλῃ, ἄξιόν ἐστι τὸ ἀρνίον τὸ ἐσφαγμέ- 12
sus accipere virtutem, & *diuitias*, & sapientiam, & fortitudinē, &
νον, λαβεῖν τὴν δύναμιν, καὶ πλοῦτον, καὶ σοφίαν, καὶ ἰσχὺν, καὶ
honorem, & gloriam, & benedictionem. Et omnem creaturam, quæ est
τιμὴν, καὶ δόξαν, καὶ εὐλογίαν. καὶ πᾶν κτίσμα, ὅ ἐστιν 13
in cælo, & super terram, & sub terra, &
ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ὑποκάτω τῆς γῆς, καὶ
in mari quæ sunt, & *ea* quæ in *eis*, omnes audiui
ἐπὶ τῆς θαλάσσης ἅ ἐστι, καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς, πάντας ἤκουσα
dicentes, Sedenti in throno, & Agno, be-
λέγοντας, τῷ καθημένῳ ἐπὶ τοῦ θρόνου, καὶ τῷ ἀρνίῳ ἡ εὐ-
nedictio, & honor, & gloria, & *robur* in secula
λογία, καὶ ἡ τιμὴ, καὶ ἡ δόξα, καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας
seculorum. *amen*. Et quatuor animalia *dicentia*, Amen.
τῶν αἰώνων. ἀμήν. καὶ τὰ τέσσαρα ζῷα λέγοντα τὸ ἀμήν. 14
& *seniores* ceciderunt, & adorauerunt.
καὶ οἱ πρεσβύτεροι ἔπεσον, καὶ προσεκύνησαν.

Margin: κατασφραγίζω · est · neque · dixit · soluere · aperuisset · singuli · cantabant · Domine · natione. · nos · regnum · regnabimus · millia milliū. Dicentium · qui est · diuinitatem, · eos: · potestas · dicebant, · viginti quatuor · in facies suas, · viuentem in secula seculorum. · προσκυνέω

CAP. VI. ς´

Et vidi quòd aperuisset Agnus vnum de septem sigil-
Καὶ εἶδον ὅτι ἤνοιξε τὸ ἀρνίον μίαν ἐκ τῶν ἑπτὰ σφραγί- 1
lis, & audiui vnum de quatuor animalibus, dicens, tanquam *vox*
δων, καὶ ἤκουσα ἑνὸς ἐκ τῶν τεσσάρων ζώων λέγοντος, ὡς φωνὴ
tonitrui, Veni. Et vidi, & ecce equus albus, & *se-*
βροντῆς, ἔρχου. καὶ εἶδον, καὶ ἰδοὺ ἵππος λευκὸς, καὶ ὁ καθή- 2
dens super illum *habens* arcum: & data est ei corona, & exiuit
μενος ἐπ' αὐτὸν ἔχων τόξον. καὶ ἐδόθη αὐτῷ στέφανος, καὶ ἐξῆλθε
vincens, & vt vinceret. Et cùm aperuisset secundum sigillum,
νικῶν, καὶ ἵνα νικήσῃ. καὶ ὅτε ἤνοιξε τὴν δευτέραν σφραγῖδα, 3
audiui secundum animal, dicens, Veni. Et exiuit alius
ἤκουσα τοῦ δευτέρου ζώου λέγοντος, ἔρχου. καὶ ἐξῆλθεν ἄλλος 4
equus rufus, & *sedenti* super illum, datum est ei *sumere*
ἵππος πυῤῥὸς, καὶ τῷ καθημένῳ ἐπ' αὐτῷ ἐδόθη αὐτῷ λαβεῖν
pacem de terra, *vt alii alios* interficiant, & datus est ei
τὴν εἰρήνην ἐκ τῆς γῆς, ἵνα ἀλλήλους σφάξωσι, καὶ ἐδόθη αὐτῷ
gladius magnus. Et cùm aperuisset sigillum tertium,
μάχαιρα μεγάλη. καὶ ὅτε ἤνοιξε τὴν σφραγῖδα τὴν τρίτην, 5
audiui tertium animal, dicens, Veni. *& vidi*, & ecce equus
ἤκουσα τοῦ τρίτου ζώου λέγοντος, ἔρχου. καὶ εἶδον, καὶ ἰδοὺ ἵππος
niger, & *sedens* super illum *habens* stateram in manu sua.
μέλας, καὶ ὁ καθήμενος ἐπ' αὐτῷ ἔχων ζυγὸν ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ.
Et audiui *vocem* in medio quatuor animalium, dicen-
καὶ ἤκουσα φωνὴν ἐν μέσῳ τῶν τεσσάρων ζώων λέγου- 6
tem, *Chœnix* tritici denario, & tres *chœnices* hordei de-
σαν, χοῖνιξ σίτου δηναρίου, καὶ τρεῖς χοίνικες κριθῆς δη-
nario: & oleum & vinum ne læseris.
ναρίου· καὶ τὸ ἔλαιον καὶ τὸν οἶνον μὴ ἀδικήσῃς.
Et cùm aperuisset quartum sigillum, audiui vo-
καὶ ὅτε ἤνοιξε τὴν τετάρτην σφραγῖδα, ἤκουσα φω- 7
cem quarti animalis, dicentis, Veni. Et *vidi, & ecce*,
νὴν τοῦ τετάρτου ζώου λέγοντος, ἔρχου. καὶ εἶδον, καὶ ἰδοὺ 8
equus pallidus, & *sedens* super eum, nomen illi
ἵππος χλωρὸς, καὶ ὁ καθήμενος ἐπάνω αὐτοῦ ὄνομα αὐτῷ,
Mors: & Infernus sequebatur *cum ea*: & data est illi
θάνατος· καὶ ὁ ᾅδης ἀκολουθεῖ μετ' αὐτοῦ· καὶ ἐδόθη αὐτῷ

Margin: vocem · & vide. · qui sedebat · habebat · νικάω · & vide. · qui sedebat · vt sumeret · & · inuicem se · & vide. · qui sedebat · habebat · tanquam · Bilibris · bilibres · ἀδικέω · & vide. · qui sedebat · eum:

quatuor partes potestas super quartam partem terræ, interficere in gladio. &
ἐξουσία ἐπὶ τὸ τέταρτον τῆς γῆς, ἀποκτεῖναι ἐν ῥομφαίᾳ καὶ
in fame, & in morte, & suo bestiis terræ.
ἐν λιμῷ καὶ ἐν θανάτῳ, καὶ ὑπὸ τῶν θηρίων τῆς γῆς.
Et cùm aperuisset quintum sigillum, vidi subtus
καὶ ὅτε ἤνοιξε τὴν πέμπτην σφραγῖδα, εἶδον ὑποκάτω 9
altare animas hominum interfectorum
τοῦ θυσιαστηρίου τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων τῶν ἐσφαγμένων
propter verbum Dei, & propter testimonium Agni quod
διὰ τὸν λόγον τοῦ θεοῦ, καὶ διὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ ἀρνίου ἣν
habebant. Et clamabant voce magna, dicentes, Vsquequo
εἶχον. καὶ ἔκραξαν φωνῇ μεγάλῃ, λέγοντες, ἕως πότε ὁ 10
Domine sanctus & verus, non indicas & vindicas sanguinem
δεσπότης ὁ ἅγιος καὶ ἀληθινὸς, οὐ κρίνεις καὶ ἐκδικεῖς τὸ αἷμα
nostrum de habitantibus in terra? Et datum est illis,
ἡμῶν, ἐκ τῶν κατοικούντων ἐπὶ τῆς γῆς; καὶ ἐδόθη αὐτοῖς, 11
vt requiescerent adhuc tempus, donec compleantur & con-
ἵνα ἀναπαύσωνται ἔτι χρόνον, ἕως οὗ πληρωθῶσι καὶ οἱ σύνδου-
serui eorum, & fratres eorum, futuri trucidari sicut
λοι αὐτῶν, καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτῶν, οἱ μέλλοντες ἀποκτείνεσθαι ὡς
& illi. Et vidi, & cùm aperuisset sigillum sextum, &
καὶ αὐτοί. καὶ εἶδον, καὶ ὅτε ἤνοιξε τὴν σφραγῖδα τὴν ἕκτην, καὶ 12
terræmotus magnus factus est, & sol niger factus est tanquam saccus
σεισμὸς μέγας ἐγένετο, καὶ ὁ ἥλιος μέλας ἐγένετο ὡς σάκκος
cilicinus, & luna facta est sicut sanguis. Et stellæ
τρίχινος, καὶ ἡ σελήνη ἐγένετο ὡς αἷμα. καὶ οἱ ἀστέρες τοῦ 13
cæli ceciderunt in terram, sicut ficus emittit grossos
οὐρανοῦ ἔπεσον εἰς τὴν γῆν, ὡς συκῆ βάλλει τοὺς ὀλύνθους
suos, à magno vento mota. Et cælum re-
αὐτῆς, ὑπὸ μεγάλου ἀνέμου σειομένη. καὶ ὁ οὐρανὸς ἀ- 14
cessit sicut liber inuolutus, & omnis mons & insula
πεχωρίσθη ὡς βιβλίον ἑλισσόμενον, καὶ πᾶν ὄρος καὶ νῆσος
de locis suis motæ sunt. Et reges terræ,
ἐκ τῶν τόπων αὐτῶν ἐκινήθησαν. καὶ οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, 15
& magnates, & tribuni, & diuites, & for-
καὶ οἱ μεγιστᾶνες, καὶ οἱ χιλίαρχοι, καὶ οἱ πλούσιοι, καὶ οἱ ἰσχυ-
tes, & omnis seruus, & omnis liber absconderunt seipsos
ροὶ, καὶ πᾶς δοῦλος, καὶ πᾶς ἐλεύθερος ἔκρυψαν ἑαυτοὺς
in speleis, & in petris montium. Et dicunt
εἰς τὰ σπήλαια, καὶ εἰς τὰς πέτρας τῶν ὀρέων. καὶ λέγουσι 16
montibus & petris, Cadite super nos, & abscondite
τοῖς ὄρεσι καὶ ταῖς πέτραις, πέσετε ἐφ' ἡμᾶς, καὶ κρύψατε
nos à facie sedentis super thronum, & ab
ἡμᾶς ἀπὸ προσώπου τοῦ καθημένου ἐπὶ τοῦ θρόνου, καὶ ἀπὸ
ira Agni. Quoniam venit dies magnus iræ
τῆς ὀργῆς τοῦ ἀρνίου. ὅτι ἦλθεν ἡ ἡμέρα ἡ μεγάλη τῆς ὀρ- 17
eius: & quis poterit stare?
γῆς αὐτοῦ· καὶ τίς δύναται σταθῆναι;

Margin: quatuor partes; non; iis qui habitant; data sunt illis singulæ stolæ albæ: & dictū est illis modicum, qui interficiendi sunt; ecce; tota; de cælo super; cùm mouetur; ἀπεχώρισθη; καὶ; insulæ; κινέω; principes; speluncis; petris; ipsorum

CAP. VII. ζ'

Et post hæc vidi quatuor angelos stantes super
Καὶ μετὰ ταῦτα εἶδον τέσσαρας ἀγγέλους ἑστῶτας ἐπὶ τὰς 1
quatuor angulos terræ, tenentes quatuor ventos
τέσσαρας γωνίας τῆς γῆς, κρατοῦντας τοὺς τέσσαρας ἀνέμους
terræ, ne flaret ventus super terram, neque super ma-
τῆς γῆς, ἵνα μὴ πνέῃ ἄνεμος ἐπὶ τῆς γῆς, μήτε ἐπὶ τῆς θαλάσ-
re, neque super omnem arborem. Et vidi alterum angelum ascen-
σης, μήτε ἐπὶ πᾶν δένδρον. καὶ εἶδον ἄλλον ἄγγελον ἀ- 2
dentem ab ortu solis, habentem signum Dei vi-
ναβαίνοντα ἀπὸ ἀνατολῆς ἡλίου, ἔχοντα σφραγῖδα θεοῦ ζῶν-
ui: & clamauit voce magna quatuor angelis, quibus
τος· καὶ ἔκραξε φωνῇ μεγάλῃ τοῖς τέσσαρσιν ἀγγέλοις, οἷς
datum est eis nocere terræ & mari,
ἐδόθη αὐτοῖς ἀδικῆσαι τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν,
Dicens, Ne nocete terræ neque mari, ne-
λέγων, μὴ ἀδικήσατε τὴν γῆν, μήτε τὴν θάλασσαν, μή- 3
que arboribus, quoadusque signemus seruos Dei nostri
τε τὰ δένδρα, ἄχρις οὗ σφραγίσωμεν τοὺς δούλους τοῦ θεοῦ ἡμῶν
in frontibus eorum. Et audiui numerum signa-
ἐπὶ τῶν μετώπων αὐτῶν. καὶ ἤκουσα τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐσφρα- 4
torum, centum & quadraginta quatuor millia signa-
γισμένων, ἑκατὸν καὶ τεσσαρακοντατέσσαρες χιλιάδες ἐσφρα-
ti ex omni tribu filiorum Israel. Ex tribu Iuda,
γισμένοι, ἐκ πάσης φυλῆς υἱῶν Ἰσραήλ. ἐκ φυλῆς Ἰούδα, 5
duodecim millia signati: ex tribu Ruben, duodecim
δώδεκα χιλιάδες ἐσφραγισμένοι, ἐκ φυλῆς Ῥουβὴν δώδεκα
millia: ex tribu Gad, duodecim millia: Ex tribu Aser,
χιλιάδες, ἐκ φυλῆς Γὰδ δώδεκα χιλιάδες· ἐκ φυλῆς Ἀσὴρ 6
duodecim millia: ex tribu Nephthalim, duodecim millia:
δώδεκα χιλιάδες, ἐκ φυλῆς Νεφθαλεὶμ δώδεκα χιλιάδες,
ex tribu Manasse, duodecim millia: Ex tribu Symeon,
ἐκ φυλῆς Μανασσῆ δώδεκα χιλιάδες· ἐκ φυλῆς Συμεὼν 7
duodecim millia: ex tribu Leui, duodecim millia: ex tri-
δώδεκα χιλιάδες, ἐκ φυλῆς Λευῒ δώδεκα χιλιάδες, ἐκ φυ-
bu Issachar, duodecim millia: Ex tribu Zabulon, duo-
λῆς Ἰσαχὰρ δώδεκα χιλιάδες· ἐκ φυλῆς Ζαβουλὼν δώ- 8
decim millia: ex tribu Ioseph, duodecim millia: ex tri-
δεκα χιλιάδες, ἐκ φυλῆς Ἰωσὴφ δώδεκα χιλιάδες, ἐκ φυ-
bu Beniamin, duodecim millia signati.
λῆς Βενιαμὶν δώδεκα χιλιάδες ἐσφραγισμένοι.

Margin: flaret; in vllam; κράζω; Nolite nocere; &; signati; signati

Post hæc vidi, & ecce turba multa, quam dinumerare
μετὰ ταῦτα εἶδον, καὶ ἰδοὺ ὄχλος πολὺς, ὃν ἀριθμῆσαι 9
nemo poterat, ex omni gente, & tribubus, & populis, &
οὐδεὶς ἐδύνατο, ἐκ παντὸς ἔθνους, καὶ φυλῶν, καὶ λαῶν, καὶ
linguis, stantes ante thronum, & in conspectu Agni,
γλωσσῶν, ἑστῶτες ἐνώπιον τοῦ θρόνου, καὶ ἐνώπιον τοῦ ἀρνίου,
circumamicti stolis albis, & palmæ in manibus
περιβεβλημένοι στολὰς λευκὰς, καὶ φοίνικες ἐν ταῖς χερσὶν
eorum: Et clamabant voce magna, dicentes,
αὐτῶν· καὶ κράζουσι φωνῇ μεγάλῃ, λέγοντες, ἡ σωτη- 10
Deo nostro sedenti super thronum, & Agno.
ρία τῷ θεῷ ἡμῶν, τῷ καθημένῳ ἐπὶ τοῦ θρόνου, καὶ τῷ ἀρνίῳ.
Et omnes angeli stabant in circuitu throni, &
καὶ πάντες οἱ ἄγγελοι εἱστήκεσαν κύκλῳ τοῦ θρόνου, καὶ 11
seniorum, & quatuor animalium, & ceciderũt in cõspectu
τῶν πρεσβυτέρων, καὶ τῶν τεσσάρων ζώων, καὶ ἔπεσον ἐνώπιον
throni in facies suas, & adorauerunt
τοῦ θρόνου ἐπὶ τὰ πρόσωπα αὐτῶν, καὶ προσεκύνησαν τῷ
Deum, Dicentes, Amen. Benedictio, & gloria, & sa-
θεῷ, λέγοντες, ἀμήν. ἡ εὐλογία, καὶ ἡ δόξα, καὶ ἡ σο- 12
pientia, & gratiarum actio, & honor, & virtus, & fortitudo
φία, καὶ ἡ εὐχαριστία, καὶ ἡ τιμὴ, καὶ ἡ δύναμις, καὶ ἡ ἰσχὺς
Deo nostro in secula seculorum. Amen.
τῷ θεῷ ἡμῶν εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.
Et respondit vnus ex senioribus, dicens mihi, Hi
καὶ ἀπεκρίθη εἷς ἐκ τῶν πρεσβυτέρων, λέγων μοι, οὗτοι οἱ 13
circumamicti stolis albis, qui sunt? & vnde
περιβεβλημένοι τὰς στολὰς τὰς λευκὰς, τίνες εἰσὶ, καὶ πόθεν
venerunt? Et dixi illi, Domine mi, tu scis. & dixit mihi,
ἦλθον; καὶ εἴρηκα αὐτῷ, κύριέ μου, σὺ οἶδας. καὶ εἶπέ μοι, 14
Hi sunt venientes de tribulatione magna, &
οὗτοί εἰσιν οἱ ἐρχόμενοι ἐκ τῆς θλίψεως τῆς μεγάλης, καὶ
lauerunt stolas suas, & dealbauerunt eas in san-
ἔπλυναν τὰς στολὰς αὐτῶν, καὶ ἐλεύκαναν αὐτὰς ἐν τῷ αἵ-
guine Agni. Propter hoc sunt ante thronum Dei,
ματι τοῦ ἀρνίου. διὰ τοῦτό εἰσιν ἐνώπιον τοῦ θρόνου τοῦ θεοῦ, 15
& seruiunt ei die ac nocte in templo eius,
καὶ λατρεύουσιν αὐτῷ ἡμέρας καὶ νυκτὸς ἐν τῷ ναῷ αὐτοῦ·
& sedens in throno habitabit super illos.
καὶ ὁ καθήμενος ἐπὶ τοῦ θρόνου σκηνώσει ἐπ' αὐτούς.
Non esurient amplius, neque sitient amplius, neque cadet
οὐ πεινάσουσιν ἔτι, οὐδὲ διψήσουσιν ἔτι, οὐδ' οὐ μὴ πέσῃ 16
super illos sol, neque omnis æstus: Quoniam Agnus qui per me-
ἐπ' αὐτοὺς ὁ ἥλιος, οὐδὲ πᾶν καῦμα· ὅτι τὸ ἀρνίον τὸ ἀνὰ- 17
dium throni, pascet illos, & deducet eos ad
μέσον τοῦ θρόνου ποιμανεῖ αὐτοὺς, καὶ ὁδηγήσει αὐτοὺς ἐπὶ
vitæ fontes aquarum: & absterget Deus omnem lachrymam ab
ζωῆς πηγὰς ὑδάτων· καὶ ἐξαλείψει ὁ θεὸς πᾶν δάκρυον ἐκ
oculis eorum.
τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν.

Margin: turbam magnam; omnibus gentibus; qui sedet; ἵστημι; claritas; & dixit; ἀποκρίνομαι; qui sunt; qui venerunt; πλύνω; Ideo; qui sedet; vllus estus in medio; reget

CAP. VIII. η'

Et cùm aperuisset sigillum septimum, factum est silentium
Καὶ ὅτε ἤνοιξε τὴν σφραγῖδα τὴν ἑβδόμην, ἐγένετο σιγὴ 1
in cælo quasi media hora. Et vidi septem angelos
ἐν τῷ οὐρανῷ ὡς ἡμιώριον. καὶ εἶδον τοὺς ἑπτὰ ἀγγέλους, 2
qui in conspectu Dei steterunt: & datæ sunt illis septem tu-
οἳ ἐνώπιον τοῦ θεοῦ ἑστήκασι· καὶ ἐδόθησαν αὐτοῖς ἑπτὰ σάλ-
bæ. Et alius angelus venit, & stetit ad al-
πιγγες. καὶ ἄλλος ἄγγελος ἦλθε, καὶ ἐστάθη ἐπὶ τὸ θυ- 3
tare, habens thuribulum aureum, & data sunt illi in-
σιαστήριον ἔχων λιβανωτὸν χρυσοῦν, καὶ ἐδόθη αὐτῷ θυ-
censa multa, vt daret orationibus sanctorum om-
μιάματα πολλὰ, ἵνα δώσῃ ταῖς προσευχαῖς τῶν ἁγίων πάν-
nium super altare aureum quod ante thronum.
των ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον τὸ χρυσοῦν τὸ ἐνώπιον τοῦ θρόνου.
Et ascendit fumus incensorum orationibus
καὶ ἀνέβη ὁ καπνὸς τῶν θυμιαμάτων ταῖς προσευχαῖς τῶν 4
sanctorum de manu angeli, coram Deo. Et accepit
ἁγίων, ἐκ χειρὸς τοῦ ἀγγέλου, ἐνώπιον τοῦ θεοῦ. καὶ εἴληφεν 5
angelus thuribulum, & impleuit illud de igne
ὁ ἄγγελος τὸν λιβανωτὸν, καὶ ἐγέμισεν αὐτὸν ἐκ τοῦ πυρὸς τοῦ
altaris, & misit in terram, & facta sunt voces,
θυσιαστηρίου, καὶ ἔβαλεν εἰς τὴν γῆν· καὶ ἐγένοντο φωναὶ,
& tonitrua, & fulgura, & terræmotus. Et septem ange-
καὶ βρονταὶ, καὶ ἀστραπαὶ, καὶ σεισμός. καὶ οἱ ἑπτὰ ἄγγε- 6
li habentes septem tubas, præparauerunt seipsos vt
λοι οἱ ἔχοντες τὰς ἑπτὰ σάλπιγγας, ἡτοίμασαν ἑαυτοὺς ἵνα
clangerent. Et primus clanxit, & facta est gran-
σαλπίσωσι. καὶ ὁ πρῶτος ἐσάλπισε, καὶ ἐγένετο χά- 7
do: & ignis, mixta in sanguine, & missa sunt in
λαζα, καὶ πῦρ μεμιγμένα ἐν αἵματι, καὶ ἐβλήθη εἰς τὴν
terram: & tertia pars terræ combusta est, & omne fœnum viri-
γῆν· καὶ τὸ τρίτον τῆς γῆς κατεκάη, καὶ πᾶς χόρτος χλω-
de combustum est. Et secundus angelus clanxit, &
ρὸς κατεκάη. καὶ ὁ δεύτερος ἄγγελος ἐσάλπισε, καὶ 8
tanquã mons magnus incensus missus est in mare: & facta
ὡς ὄρος μέγα καιόμενον ἐβλήθη εἰς τὴν θάλασσαν· καὶ ἐγέ-
est tertia pars maris, sanguis.
νετο τὸ τρίτον τῆς θαλάσσης αἷμα·

Margin: stantes; ante; Dei; de; magnus; qui habebant tubas canenter; angelus tuba cecinit; missum est; & tertia pars arborum concremata est; tuba cecinit; καταπαίω; igne ardens

Et mortua est tertia pars *creaturarum in mari,
καὶ ἀπέθανε τὸ τρίτον τῶν κτισμάτων ἐν τῇ θαλάσσῃ, τὰ 9
*habentia animas, & tertia pars nauium ‖perierunt. Et
ἔχοντα ψυχάς, καὶ τὸ τρίτον τῶν πλοίων *διεφθάρησαν. καὶ ὁ 10
tertius angelus *clanxit, & cecidit de cælo stella magna
τρίτος ἄγγελος ἐσάλπισε, καὶ ἔπεσεν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἀστὴρ μέγας
‖incensa tanquam *lampas, & cecidit in tertiam partem fluminum,
καιόμενος ὡς λαμπάς, καὶ ἔπεσεν ἐπὶ τὸ τρίτον τῶν ποταμῶν,
& in fontes aquarum. Et nomen stellæ dicitur
καὶ ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων. καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ἀστέρος λέγεται 11
Absinthium. & facta est tertia pars aquarum in Absinthium, & mul-
ὁ ἄψινθος· καὶ ἐγένετο τὸ τρίτον τῶν ὑδάτων εἰς ἄψινθον, καὶ πολ-
ti hominum mortui sunt de aquis, quia amaræ factæ sunt.
λοὶ τῶν ἀνθρώπων ἀπέθανον ἐκ τῶν ὑδάτων, ὅτι [b]ἐπικράνθησαν.
Et quartus angelus *clanxit, & percussa est tertia pars
καὶ ὁ τέταρτος ἄγγελος ἐσάλπισε, καὶ [c]ἐπλήγη τὸ τρίτον τοῦ 12
solis, & tertia pars lunæ, & tertia pars stellarum, ita vt
ἡλίου, καὶ τὸ τρίτον τῆς σελήνης, καὶ τὸ τρίτον τῶν ἀστέρων, ἵνα
obscuraretur tertia pars eorum, & *dies non luceret *tertiam partem ipsius,
σκοτισθῇ τὸ τρίτον αὐτῶν, καὶ ἡ ἡμέρα μὴ φαίνῃ τὸ τρίτον αὐτῆς,
& nox similiter. Et vidi, & audiui *vnam aquilam volantem
καὶ ἡ νὺξ ὁμοίως. καὶ εἶδον, καὶ ἤκουσα ἑνὸς ἀετοῦ πετωμένου 13
in medio cæli, *dicentem voce magna ter, Væ, væ,
ἐν μεσουρανήματι, λέγοντος φωνῇ μεγάλῃ τρίς, οὐαί, οὐαί,
væ habitantibus in terra, de cæteris vocibus
οὐαὶ τοῖς κατοικοῦσιν ἐπὶ τῆς γῆς, ἐκ τῶν λοιπῶν φωνῶν τῆς
tubæ trium angelorum ‖futurorum clangere.
σάλπιγγος τῶν τριῶν ἀγγέλων τῶν μελλόντων σαλπίζειν.

CAP. IX. θ'

Et quintus angelus *clanxit: & vidi stellam de
Καὶ ὁ πέμπτος ἄγγελος ἐσάλπισε, καὶ εἶδον ἀστέρα ἐκ τοῦ 1
cælo *delapsam in terram, & data est ei clauis
οὐρανοῦ πεπτωκότα εἰς τὴν γῆν, καὶ ἐδόθη αὐτῷ ἡ κλεὶς τοῦ
putei abyssi. Et aperuit puteum abyssi, &
φρέατος τῆς ἀβύσσου. καὶ ἤνοιξε τὸ φρέαρ τῆς ἀβύσσου, καὶ 2
ascendit fumus *ex puteo sicut fumus fornacis ‖ardentis,
ἀνέβη καπνὸς ἐκ τοῦ φρέατος ὡς καπνὸς καμίνου καιομένης,
& obscuratus est sol & aër de fumo putei.
καὶ ἐσκοτίσθη ὁ ἥλιος καὶ ὁ ἀὴρ ἐκ τοῦ καπνοῦ τοῦ φρέατος.
Et de fumo* exierunt locustæ in terram, & data est
καὶ ἐκ τοῦ καπνοῦ ἐξῆλθον ἀκρίδες εἰς τὴν γῆν, καὶ ἐδόθη 3
illis potestas, sicut habent potestatem scorpiones terræ.
αὐταῖς ἐξουσία, ὡς ἔχουσιν ἐξουσίαν οἱ σκορπίοι τῆς γῆς.
Et ‖dictum est illis, ne læderent ‖fœnum terræ,
καὶ ἐρρέθη αὐταῖς ἵνα μὴ ἀδικήσωσι τὸν χόρτον τῆς γῆς, 4
neque omne viride, neque omnem arborem, nisi homines *so-
οὐδὲ πᾶν χλωρόν, οὐδὲ πᾶν δένδρον, εἰ μὴ τοὺς ἀνθρώπους μό-
los qui non habent signum Dei in frontibus suis.
νους οἵτινες οὐκ ἔχουσι τὴν σφραγῖδα τοῦ θεοῦ ἐπὶ τῶν μετώπων αὐτῶν.
Et datum est illis ne occiderent eos, sed vt cru-
καὶ ἐδόθη αὐταῖς ἵνα μὴ ἀποκτείνωσιν αὐτούς, ἀλλ' ἵνα βα- 5
ciarent mensibus quinque. & cruciatus eorum, vt cru-
σανίσωσι μῆνας πέντε· καὶ ὁ βασανισμὸς αὐτῶν ὡς βασα-
ciatus scorpij, cùm percutit hominem. Et in die-
νισμὸς σκορπίου, ὅταν πλήξῃ ἄνθρωπον. καὶ ἐν ταῖς ἡμέ- 6
bus illis quærent homines mortem, & non inue-
ραις ἐκείναις ζητοῦσιν οἱ ἄνθρωποι τὸν θάνατον, καὶ οὐ μὴ εὑρή-
nient eam: & desiderabunt mori, & fugiet ab
σουσιν αὐτόν· καὶ ἐπιθυμήσουσιν ἀποθανεῖν, καὶ φεύξεται ἀπ'
eis mors. Et similitudines locustarum, similes
αὐτῶν ὁ θάνατος. καὶ τὰ ὁμοιώματα τῶν ἀκρίδων ὅμοια 7
equis paratis in prælium: & super capita earum
ἵπποις [d]ἡτοιμασμένοις εἰς πόλεμον· καὶ ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν
tanquam coronæ *aureæ, & facies earum velut facies
ὡς στέφανοι χρυσοῖ, καὶ τὰ πρόσωπα αὐτῶν ὡς πρόσωπα
hominum: Et habebant capillos sicut capillos mulierum: & dentes
ἀνθρώπων· καὶ εἶχον τρίχας ὡς τρίχας γυναικῶν· καὶ οἱ ὀδόντες 8
earum sicut leonum erant: Et habebant *thoraces sicut *thoraces ‖fer-
αὐτῶν ὡς λεόντων ἦσαν· καὶ εἶχον θώρακας ὡς θώρακας σιδη- 9
reos: & vox alarum earum sicut vox curruum equorum
ροῦς· καὶ ἡ φωνὴ τῶν πτερύγων αὐτῶν ὡς φωνὴ ἁρμάτων ἵππων
multorum currentium in bellum: Et habebant caudas similes
πολλῶν τρεχόντων εἰς πόλεμον· καὶ ἔχουσιν οὐρὰς ὁμοίας 10
‖scorpiis, & *aculeos & in caudis *suis potestatem habent ad
σκορπίοις, καὶ κέντρα. καὶ ἐν ταῖς οὐραῖς αὐτῶν ἐξουσίαν ἔχουσι τοῦ
lædendum homines mensibus quinque. *Habentes regem
ἀδικῆσαι τοὺς ἀνθρώπους μῆνας πέντε· ἔχουσαι βασιλέα 11
super se angelum abyssi, *nomen ei Hebraicè, Abad-
ἐφ' αὐτῶν τὸν ἄγγελον τῆς ἀβύσσου, ὄνομα αὐτῷ ἑβραϊστί, Ἀβαδ-
don, *in autem Græca nomen habet, Apollyon.* Væ
δών, ἐν δὲ τῇ ἑλληνικῇ ὄνομα ἔχει, ὁ Ἀπολλύων. ἡ οὐαὶ 12
vnum abiit, ‖ecce veniunt adhuc duo væ post hæc.
ἡ μία ἀπῆλθεν, ἰδοὺ ἔρχεται ἔτι δύο οὐαὶ μετὰ ταῦτα.
Et sextus angelus ‖clanxit, & audiui vocem vnam ex
Καὶ ὁ ἕκτος ἄγγελος ἐσάλπισε, καὶ ἤκουσα φωνὴν μίαν ἐκ τῶν 13
quatuor cornibus altaris aurei quod ‖coram Deo,
τεσσάρων κεράτων τοῦ θυσιαστηρίου τοῦ χρυσοῦ τοῦ ἐνώπιον τοῦ θεοῦ,
Dicentem sexto angelo, *Habens tubam, solue
λέγουσαν τῷ ἕκτῳ ἀγγέλῳ, ὁ ἔχων τὴν σάλπιγγα, λῦσον 14

*creaturæ — ‖eorum quæ habebant — ‖interiit. — [a] διαφθείρω — *tuba cecinit: — ‖ardens — *facula: — [b] πικραίνομαι — *tuba cecinit: — [c] πλήττω — *diei — *pars tertia, & noctis — *vocem vnius aquilæ volantis per medium — *dicentis — ‖qui erant tuba canituri. — *tuba cecinit: — *cecidisse. — *putei — ‖magnæ: — *putei — ‖præceptum — *tantùm — [d] ἑτοιμάζομαι — *similes auro: — *loricas ‖ferreas — ‖scorpionum: — *aculei erant — *earũ & potestas earũ nocere hominibus — *Et habebant — *cui — *Græcè — *Latinè habens nomen Exterminans. — ‖& — ‖tuba cecinit: — ‖est ante oculos Dei. — *qui habebat

quatuor angelos *alligatos in flumine
τοὺς τέσσαρας ἀγγέλους τοὺς δεδεμένους ἐπὶ τῷ ποταμῷ τῷ
magno Euphrate. Et soluti sunt quatuor angeli
μεγάλῳ Εὐφράτῃ. καὶ ἐλύθησαν οἱ τέσσαρες ἄγγελοι οἱ ἡ- 15
*parati in horam, ‖& mensem, & annum, vt oc-
τοιμασμένοι εἰς τὴν ὥραν, καὶ μῆνα, καὶ ἐνιαυτόν, ἵνα ἀπο-
ciderent tertiam partem hominum. Et numerus *exer-
κτείνωσι τὸ τρίτον τῶν ἀνθρώπων. καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν στρα- 16
cituum equi, myriades myriadum. audiui numerum
τευμάτων τοῦ ἵππου, μυριάδες μυριάδων. ἤκουσα τὸν ἀριθμὸν
eorum. Et ita vidi equos in visione, & *se-
αὐτῶν. καὶ οὕτως εἶδον τοὺς ἵππους ἐν τῇ ὁράσει, καὶ τοὺς κα- 17
dentes super eos *habentes loricas igneas, & hyacin-
θημένους ἐπ' αὐτῶν ἔχοντας θώρακας πυρίνους καὶ ὑακιν-
thinas, & sulphureas. & capita equorum *tanquam capita
θίνους καὶ θειώδεις· καὶ αἱ κεφαλαὶ τῶν ἵππων ὡς κεφαλαὶ
leonum: & de *oribus eorum procedit ignis, &
λεόντων· καὶ ἐκ τῶν στομάτων αὐτῶν ἐκπορεύεται πῦρ, καὶ
fumus, & sulphur. ‖A tribus plagis his occisa
καπνός, καὶ θεῖον. ἀπὸ τῶν τριῶν πληγῶν τούτων ἀπεκτάν- 18
est tertia pars hominum, de igne, & *fumo,
θησαν τὸ τρίτον τῶν ἀνθρώπων, ἐκ τοῦ πυρός, καὶ τοῦ καπνοῦ,
& sulphure *procedente ex oribus ipsorum.
καὶ τοῦ θείου τοῦ ἐκπορευομένου ἐκ τῶν στομάτων αὐτῶν.
Nam potestas* equorum in ore eorum est, & in
ἡ γὰρ ἐξουσία τῶν ἵππων ἐν τῷ στόματι αὐτῶν ἐστι, καὶ ἐν 19
caudis eorum. nam caudæ eorum similes serpentibus, habentes
ταῖς οὐραῖς αὐτῶν. αἱ γὰρ οὐραὶ αὐτῶν ὅμοιαι ὄφεσιν, ἔχουσαι
capita, & in his nocent. Et cæteri *ho-
κεφαλάς, καὶ ἐν αὐταῖς ἀδικοῦσι. καὶ οἱ λοιποὶ τῶν ἀν- 20
minum qui non occisi sunt in plagis his, *non
θρώπων οἳ οὐκ ἀπεκτάνθησαν ἐν ταῖς πληγαῖς ταύταις, οὐ
pœnitentiã egerunt de operibus manuum suarum, vt non ado-
μετενόησαν ἐκ τῶν ἔργων τῶν χειρῶν αὐτῶν, ἵνα μὴ προσκυνή-
rent dæmonia, & simulachra aurea, & argentea,
σωσι τὰ δαιμόνια, καὶ τὰ εἴδωλα τὰ χρυσᾶ, καὶ τὰ ἀργυρᾶ,
& ærea, & lapidea, & lignea, quæ neque videre
καὶ τὰ χαλκᾶ, καὶ τὰ λίθινα, καὶ τὰ ξύλινα, ἃ οὔτε βλέπειν
possunt, neque audire, neque ambulare. Et nõ egerũt pœnitentiã
δύναται, οὔτε ἀκούειν, οὔτε περιπατεῖν. καὶ οὐ μετενόησαν 21
ab homicidiis suis; neque à veneficiis suis, neque à
ἐκ τῶν φόνων αὐτῶν, οὔτε ἐκ τῶν φαρμακειῶν αὐτῶν, οὔτε ἐκ
fornicatione sua, neque à furtis suis.
τῆς πορνείας αὐτῶν, οὔτε ἐκ τῶν κλεμμάτων αὐτῶν.

CAP. X. ι

Et vidi ‖angelum fortem descendentem de cælo,
Καὶ εἶδον ἄγγελον ἰσχυρὸν καταβαίνοντα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, 1
amictum nube: & iris in capite eius, &
περιβεβλημένον νεφέλην· καὶ ἶρις ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, καὶ
facies eius* vt sol, & pedes eius tanquã columnæ
τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος, καὶ οἱ πόδες αὐτοῦ ὡς στῦλοι
ignis. Et habebat in manu sua libellum aper-
πυρός. καὶ εἶχεν ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ βιβλιδάριον *ἀνεῳγμέ- 2
tum: & posuit pedem suum dextrum super mare,
νον· καὶ ἔθηκε τὸν πόδα αὐτοῦ τὸν δεξιὸν ἐπὶ τῆς θαλάσσης,
at sinistrum* super terram. Et clamauit voce ma-
τὸν δὲ εὐώνυμον ἐπὶ τῆς γῆς. καὶ ἔκραξε φωνῇ μεγά- 3
gna, quemadmodũ ‖leo rugit. & cùm clamasset, locuta sunt
λῃ ὥσπερ λέων μυκᾶται. καὶ ὅτε ἔκραξεν, ἐλάλησαν αἱ
septem tonitrua suas ipsorum voces. Et cùm locuta fuissent
ἑπτὰ βρονταὶ τὰς ἑαυτῶν φωνάς. καὶ ὅτε ἐλάλησαν αἱ 4
septem tonitrua*, futurus eram scribere: & audiui vocem de
ἑπτὰ βρονταί, ἔμελλον γράφειν· καὶ ἤκουσα φωνὴν ἐκ τοῦ
cælo, dicentem*, Signa quæ locuta sunt septem toni-
οὐρανοῦ, λέγουσαν, σφράγισον ἃ ἐλάλησαν αἱ ἑπτὰ βρον-
trua, & *post hac scribis. Et angelus, quem vidi
ταί, καὶ μετὰ ταῦτα γράφεις. καὶ ὁ ἄγγελος, ὃν εἶδον 5
stantem super mare & super terram, leuauit manum
ἑστῶτα ἐπὶ τῆς θαλάσσης καὶ ἐπὶ τῆς γῆς, ἦρε τὴν χεῖρα
suam dexteram ad cælum. Et iurauit *in
αὐτοῦ τὴν δεξιὰν εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ ὤμοσεν ἐν τῷ 6
viuente in secula seculorum, qui creauit cælum &
ζῶντι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ὃς ἔκτισε τὸν οὐρανὸν καὶ
ea quæ* in eo, & terram & ea quæ* in ea, & ma-
τὰ ἐν αὐτῷ, καὶ τὴν γῆν καὶ τὰ ἐν αὐτῇ, καὶ τὴν θάλασ-
re & ea quæ* in eo: quia tempus non amplius erit. Sed in
σαν καὶ τὰ ἐν αὐτῇ· ὅτι χρόνος οὐκ ἔτι ἔσται. ἀλλ' ἐν ταῖς 7
diebus vocis septimi angeli, cùm ‖futurus erit clan-
ἡμέραις τῆς φωνῆς τοῦ ἑβδόμου ἀγγέλου, ὅταν μέλλῃ σαλ-
gere, consummabitur mysterium Dei, *quod euangelizauit
πίζειν, τελεσθῇ τὸ μυστήριον τοῦ θεοῦ, ὃ εὐηγγέλισε τοὺς
*seruos suos prophetas. Et vox quam audiui ‖
δούλους αὐτοῦ τοὺς προφήτας. καὶ ἡ φωνὴ ἣν ἤκουσα 8
de cælo, iterum *locuta mecum, & *dicens,
ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, πάλιν λαλοῦσα μετ' ἐμοῦ, καὶ λέγουσα,
Vade, ‖accipe librum apertum *in manu
ὕπαγε, λάβε τὸ βιβλιδάριον τὸ ἀνεῳγμένον ἐν τῇ χειρὶ τοῦ
angeli stantis super mare, & super terram.
ἀγγέλου τοῦ ἑστῶτος ἐπὶ τῆς θαλάσσης, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς.

*qui alligati sunt — *qui erant — ‖& diem, — *equestris exercitus vicies millies dena millia. & — *qui sedebant — *habebant — *erant — *ore — ‖Et ab — *de — *quæ procedebant ex ore — *enim — *homines — *neque — ‖alium — *erat — * ἀνοίγω — *autem — ‖cùm — *voces suas, ego scripturus erã: — *mihi, — *noli ea scribere. — * μὴ ταῦτα γράψῃς. — *per viuentem — *sunt — ‖cœperit tuba canere, — *sicut — *per ‖vocem — *loquentem — *dicentem, — ‖& *de

Et abii ad angelum, dicens ei, ‖Da mihi
καὶ ἀπῆλθον πρὸς τὸν ἄγγελον, λέγων αὐτῷ, δός μοι τὸ 9
librum. & dixit mihi, Accipe, & deuora illum. & faciet ama-
βιβλιδάριον. καὶ λέγει μοι, λάβε, καὶ κατάφαγε αὐτό. καὶ πικρα-
ricari tuum ventrem, sed in ore tuo erit dulce tanquam mel.
νεῖ σου τὴν κοιλίαν, ἀλλ' ἐν τῷ στόματί σου ἔσται γλυκὺ ὡς μέλι.
Et accepi librum de manu angeli, & deuo-
καὶ ἔλαβον τὸ βιβλιδάριον ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ ἀγγέλου, καὶ κατέ- 10
raui illum: & erat in ore meo tanquam mel dulce. & cùm
φαγον αὐτό· καὶ ἦν ἐν τῷ στόματί μου ὡς μέλι γλυκύ. καὶ ὅτε
deuorassem eum, amaricatus est venter meus. Et dixit mihi, Oportet
ἔφαγον αὐτό, ἐπικράνθη ἡ κοιλία μου. καὶ λέγει μοι, δεῖ 11
te iterum prophetizare *in* populis, & *in* Gentibus, & linguis,
σε πάλιν προφητεῦσαι ἐπὶ λαοῖς, καὶ ἐπὶ ἔθνεσι, καὶ γλώσσαις,
& regibus multis.
καὶ βασιλεῦσι πολλοῖς.

CAP. XI. ια

Et datus est mihi calamus similis virgæ, & ‖astitit ange-
Καὶ ἐδόθη μοι κάλαμος ὅμοιος ῥάβδῳ, καὶ εἱστήκει ὁ ἄγγε- 1
lus, dicens, Surge, & metire templum Dei, & altare,
λος, λέγων, ἔγειραι, καὶ μέτρησον τὸν ναὸν τοῦ θεοῦ, καὶ τὸ θυσιαστήριον,
& adorantes in eo. *Et* atrium ‖quod foris templum,
καὶ τοὺς προσκυνοῦντας ἐν αὐτῷ. καὶ τὴν αὐλὴν τὴν ἔξωθεν τοῦ ναοῦ, 2
eiice foras, & ne illud metiaris, quoniã datum est Gentibus: &
ἔκβαλε ἔξωθεν, καὶ μὴ αὐτὴν μετρήσῃς, ὅτι ἐδόθη τοῖς ἔθνεσι· καὶ
ciuitatem sanctam calcabunt mensibus quadraginta duobus.
τὴν πόλιν τὴν ἁγίαν πατήσουσι μῆνας τεσσαράκοντα δύο.
Et dabo duobus testibus meis, & prophetabunt diebus
καὶ δώσω τοῖς δυσὶ μάρτυσί μου, καὶ προφητεύσουσιν ἡμέρας 3
mille ducentis sexaginta, amicti saccis.
χιλίας διακοσίας ἑξήκοντα, περιβεβλημένοι σάκκους.
Hi sunt duæ oliuæ, & duo candelabra in conspectu
οὗτοί εἰσιν αἱ δύο ἐλαῖαι, καὶ αἱ δύο λυχνίαι αἱ ἐνώπιον τοῦ 4
Domini terræ stantes. Et si quis eos voluerit nocere, ignis
κυρίου τῆς γῆς ἑστῶσαι. καὶ εἴ τις αὐτοὺς θέλῃ ἀδικῆσαι, πῦρ 5
‖*egreditur* de ore eorum, & *deuorat* inimicos eo-
ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ στόματος αὐτῶν, καὶ κατεσθίει τοὺς ἐχθροὺς αὐ-
rum. & si quis eos voluerit lædere, sic oportet eum occidi.
τῶν. καὶ εἴ τις αὐτοὺς θέλῃ ἀδικῆσαι, οὕτω δεῖ αὐτὸν ἀποκτανθῆναι.
Hi habent potestatem ‖*claudere* cælum, ne *pluuia* pluat
οὗτοι ἔχουσιν ἐξουσίαν κλεῖσαι τὸν οὐρανόν, ἵνα μὴ ὑετὸς βρέχῃ 6
diebus prophetiæ illorum: & potestatem habent super
τὰς ἡμέρας τῆς προφητείας αὐτῶν· καὶ ἐξουσίαν ἔχουσιν ἐπὶ τῶν
aquas ‖*conuertere* eas in sanguinem, & percutere terram *in* omni
ὑδάτων στρέφειν αὐτὰ εἰς αἷμα, καὶ πατάξαι τὴν γῆν ἐν πάσῃ
plaga, quotiescunque voluerint. Et cùm finierint testimo-
πληγῇ, ὁσάκις ἐὰν θελήσωσι. καὶ ὅταν τελέσωσι τὴν μαρτυ- 7
nium suum, bestia *ascendens* de abysso, faciet *cum*
ρίαν αὐτῶν, τὸ θηρίον τὸ ἀναβαῖνον ἐκ τῆς ἀβύσσου ποιήσει μετ'
eis bellum, & vincet illos, & occidet eos.
αὐτῶν πόλεμον, καὶ νικήσει αὐτούς, καὶ ἀποκτενεῖ αὐτούς·
Et *cadauera* eorum in *platea* ciuitatis magnæ,
καὶ τὰ πτώματα αὐτῶν ἐπὶ τῆς πλατείας τῆς πόλεως τῆς μεγάλης, 8
quæ vocatur spiritualiter Sodoma & Aegyptus, vbi &
ἥτις καλεῖται πνευματικῶς σόδομα καὶ αἴγυπτος, ὅπου καὶ ὁ
Dominus eorum crucifixus est. Et *vident* de populis, & tribubus,
κύριος αὐτῶν ἐσταυρώθη· καὶ βλέπουσιν ἐκ τῶν λαῶν, καὶ φυλῶν, 9
& linguis, & Gentibus, *cadauera* eorum dies tres dimidium:
καὶ γλωσσῶν, καὶ ἐθνῶν, τὰ πτώματα αὐτῶν ἡμέρας τρεῖς ἥμισυ·
& *cadauera* eorum non sinent poni in *monumentum.*
καὶ τὰ πτώματα αὐτῶν οὐκ ἀφήσουσι τεθῆναι εἰς μνήματα.
Et *habitantes in terra* gaudebunt super illos, & iocun-
καὶ οἱ κατοικοῦντες ἐπὶ τῆς γῆς χαίρουσιν ἐπ' αὐτοῖς, καὶ εὐφραν- 10
dabuntur, & munera mittent *alij aliis*: quoniam hi duo pro-
θήσονται, καὶ δῶρα πέμψουσιν ἀλλήλοις, ὅτι οὗτοι οἱ δύο προ-
phetæ cruciauerunt *habitantes* super terram. Et post tres
φῆται ἐβασάνισαν τοὺς κατοικοῦντας ἐπὶ τῆς γῆς. καὶ μετὰ τρεῖς 11
dies & dimidium, spiritus vitæ à Deo intrauit in eos,
ἡμέρας καὶ ἥμισυ, πνεῦμα ζωῆς ἐκ τοῦ θεοῦ εἰσῆλθεν ἐπ' αὐτούς,
& steterunt super pedes suos, & timor magnus cecidit
καὶ ἔστησαν ἐπὶ τοὺς πόδας αὐτῶν, καὶ φόβος μέγας ἐπέπεσεν
super *spectantes* eos. Et ‖*audiui* vocem magnam de
ἐπὶ τοὺς θεωροῦντας αὐτούς. καὶ ἤκουσα φωνῆς μεγάλης ἐκ τοῦ 12
cælo, dicentem eis, Ascendite huc. & ascenderunt in cæ-
οὐρανοῦ, λεγούσης αὐτοῖς, ἀνάβητε ὧδε. καὶ ἀνέβησαν εἰς τὸν οὐρα-
lum in nube: & viderunt illos inimici eorum.
νὸν ἐν τῇ νεφέλῃ· καὶ ἐθεώρησαν αὐτοὺς οἱ ἐχθροὶ αὐτῶν.
Et in illa hora factus est terræmotus magnus, & decima pars
καὶ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ἐγένετο σεισμὸς μέγας, καὶ τὸ δέκατον 13
ciuitatis cecidit, & occisa sunt in terræmotu nomina
τῆς πόλεως ἔπεσε, καὶ ἀπεκτάνθησαν ἐν τῷ σεισμῷ ὀνόματα
hominum millia septem, & reliqui ‖*territi facti sunt*, &
ἀνθρώπων χιλιάδες ἑπτά, καὶ οἱ λοιποὶ ἔμφοβοι ἐγένοντο, καὶ
dederunt gloriam Deo cæli. Væ secundum abiit,
ἔδωκαν δόξαν τῷ θεῷ τοῦ οὐρανοῦ. ἡ οὐαὶ ἡ δευτέρα ἀπῆλ- 14
‖væ tertium ecce veniet citò. Et septimus angelus
θεν, ἡ οὐαὶ ἡ τρίτη ἰδοὺ ἔρχεται ταχύ. καὶ ὁ ἕβδομος ἄγγελος 15
clanxit: & factæ sunt voces magnæ in cælo, dicentes,
ἐσάλπισε, καὶ ἐγένοντο φωναὶ μεγάλαι ἐν τῷ οὐρανῷ, λέγουσαι,
Factum est regnum huius mundi, Domini nostri, & Christi eius,
ἐγένετο ἡ βασιλεία τοῦ κόσμου, τοῦ κυρίου ἡμῶν, καὶ τοῦ χριστοῦ αὐτοῦ,

Margin: ‖vt daret · librum, · ‖dictum est mihi, · ἐγείρω · ‖autem est · ‖exiet · deuorabit · ‖claudendi · ‖conuertendi · quæ ascendit · aduersus eos · corpora · iacebunt · plateis · videbunt · corpora · per & · monumentis. · corpora · inhabitantes terram · εὐφραίνομαι · inuicem: · eos qui habitant · eos qui viderunt · ‖audierunt · ‖in timorem missi sunt: · ‖& · tuba cecinit:

& regnabit in secula seculorum. ‖Et viginti qua-
16 καὶ βασιλεύσει εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. καὶ οἱ εἰκοσιτέσ-
tuor seniores ‖in conspectu Dei *sedentes* in
σαρες πρεσβύτεροι οἱ ἐνώπιον τοῦ θεοῦ καθήμενοι ἐπὶ τοὺς
‖*thronis* suis, ceciderunt in facies suas, & ado-
θρόνους αὐτῶν, ἔπεσον ἐπὶ τὰ πρόσωπα αὐτῶν, καὶ προσε-
rauerunt Deum, Dicentes, Gratias agimus tibi, Domine
17 κύνησαν τῷ θεῷ, λέγοντες, εὐχαριστοῦμέν σοι, κύριε ὁ
Deus omnipotens, qui ‖*existens*, & qui *erat*, & qui venturus, quia acce-
θεὸς ὁ παντοκράτωρ, ὁ ὤν, καὶ ὁ ἦν, καὶ ὁ ἐρχόμενος, ὅτι εἴλη-
pisti virtutem tuam magnam, & regnasti.
φας τὴν δύναμίν σου τὴν μεγάλην, καὶ ἐβασίλευσας.
Et Gentes iratæ sunt, & aduenit ira tua, & tempus
18 καὶ τὰ ἔθνη ὠργίσθησαν, καὶ ἦλθεν ἡ ὀργή σου, καὶ ὁ καιρὸς τῶν
mortuorum, iudicari, & reddere mercedem seruis tuis pro-
νεκρῶν, κριθῆναι, καὶ δοῦναι τὸν μισθὸν τοῖς δούλοις σου τοῖς προ-
phetis, & sanctis, & timentibus nomen tuum,
φήταις, καὶ τοῖς ἁγίοις, καὶ τοῖς φοβουμένοις τὸ ὄνομά σου, τοῖς
paruis & magnis, & ‖*perdere corrumpentes*
μικροῖς καὶ τοῖς μεγάλοις, καὶ διαφθεῖραι τοὺς διαφθείροντας
terram. Et apertum est templum Dei in cælo, & visa est
19 τὴν γῆν. καὶ ἠνοίγη ὁ ναὸς τοῦ θεοῦ ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ ὤφθη
arca testamenti *Domini* in templo eius, & facta sunt
ἡ κιβωτὸς τῆς διαθήκης τοῦ κυρίου ἐν τῷ ναῷ αὐτοῦ, καὶ ἐγένοντο
fulgura, & voces, & *tonitrua*, & grando magna.
ἀστραπαί, καὶ φωναί, καὶ βρονταί, καὶ χάλαζα μεγάλη.

CAP. XII. ιβ

Et signum magnum ‖*visum est* in cælo: Mulier *circumami-*
1 Καὶ σημεῖον μέγα ὤφθη ἐν τῷ οὐρανῷ· γυνὴ περιβεβλη-
cta sole, & luna sub pedibus eius: & in
μένη τὸν ἥλιον, καὶ ἡ σελήνη ὑποκάτω τῶν ποδῶν αὐτῆς, καὶ ἐπὶ
capite eius corona stellarum duodecim: Et in vtero
2 τῆς κεφαλῆς αὐτῆς στέφανος ἀστέρων δώδεκα· καὶ ἐν γαστρὶ
habens *clamabat *doloribus partus detenta, & cruciata parere.*
ἔχουσα ἔκραζεν ὠδίνουσα, καὶ βασανιζομένη τεκεῖν.
Et visum est aliud signum in cælo, & ecce draco ma-
3 καὶ ὤφθη ἄλλο σημεῖον ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ ἰδοὺ δράκων μέ-
gnus rufus, habens capita septem, & cornua decem: & in
γας πυρρός, ἔχων κεφαλὰς ἑπτά, καὶ κέρατα δέκα· καὶ ἐπὶ τὰς
capitibus eius septem diademata. Et cauda eius trahebat
4 κεφαλὰς αὐτοῦ ἑπτὰ διαδήματα. καὶ ἡ οὐρὰ αὐτοῦ σύρει τὸ
tertiã partem stellarum cæli, & misit eas in terram: &
τρίτον τῶν ἀστέρων τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἔβαλεν αὐτοὺς εἰς τὴν γῆν· καὶ
draco stetit ante mulierem ‖*futuram parere*,
ὁ δράκων ἕστηκεν ἐνώπιον τῆς γυναικὸς τῆς μελλούσης τίκτειν,
vt cùm peperisset filium *suum* deuoraret. Et peperit filium
5 ἵνα ὅταν τέκῃ τὸ τέκνον αὐτῆς, καταφάγῃ. καὶ ἔτεκεν υἱὸν
masculum, qui ‖*futurus* erat *pascere* omnes Gentes in virga fer-
ἄρρενα, ὃς μέλλει ποιμαίνειν πάντα τὰ ἔθνη ἐν ῥάβδῳ σιδη-
rea: & raptus est filius eius ad Deum, & ad thronum
ρᾷ· καὶ ἡρπάγη τὸ τέκνον αὐτῆς πρὸς τὸν θεόν, καὶ πρὸς τὸν θρόνον
eius. Et mulier fugit in solitudinem, vbi *habet ibi* lo-
6 αὐτοῦ. καὶ ἡ γυνὴ ἔφυγεν εἰς τὴν ἔρημον, ὅπου ἔχει ἐκεῖ τό-
cum paratum à Deo, vt ibi pascant eam die-
πον ἡτοιμασμένον ἀπὸ τοῦ θεοῦ, ἵνα ἐκεῖ ἐκτρέφωσιν αὐτὴν ἡμέ-
bus mille ducentis sexaginta. Et factum est prælium in
7 ρας χιλίας διακοσίας ἑξήκοντα. καὶ ἐγένετο πόλεμος ἐν τῷ
cælo: Michael & angeli eius *præliari* cum
οὐρανῷ· ὁ μιχαὴλ καὶ οἱ ἄγγελοι αὐτοῦ τοῦ πολεμῆσαι μετὰ
dracone, & draco pugnabat, & angeli eius.
τοῦ δράκοντος, καὶ ὁ δράκων ἐπολέμησε, καὶ οἱ ἄγγελοι αὐτοῦ.
Et non *valuit*, neque locus inuentus est *ei* amplius in cælo.
8 καὶ οὐκ ἴσχυσεν, οὐδὲ τόπος εὑρέθη αὐτῷ ἔτι ἐν τῷ οὐρανῷ.
Et proiectus est draco ille magnus, serpens antiquus, *voca-*
9 καὶ ἐβλήθη ὁ δράκων ὁ μέγας, ὁ ὄφις ὁ ἀρχαῖος, ὁ καλούμε-
tus diabolus & Satanas, *seducens habitatam vniuersam*, proiectus
νος διάβολος καὶ σατανᾶς, ὁ πλανῶν τὴν οἰκουμένην ὅλην, ἐβλή-
est in terram, & angeli eius cum illo *proiecti* sunt.
θη εἰς τὴν γῆν, καὶ οἱ ἄγγελοι αὐτοῦ μετ' αὐτοῦ ἐβλήθησαν.
Et audiui vocem magnam in cælo, dicentem, Nunc fa-
10 καὶ ἤκουσα φωνὴν μεγάλην ἐν τῷ οὐρανῷ, λέγουσαν, ἄρτι ἐ-
cta est salus, & virtus, & regnum Dei nostri,
γένετο ἡ σωτηρία, καὶ ἡ δύναμις, καὶ ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ ἡμῶν,
& potestas Christi eius: quia proiectus est accusator
καὶ ἡ ἐξουσία τοῦ χριστοῦ αὐτοῦ· ὅτι κατεβλήθη ὁ κατήγορος τῶν
fratrum nostrorum, *accusans* illos ante conspectum Dei nostri die
ἀδελφῶν ἡμῶν, ὁ κατηγορῶν αὐτῶν ἐνώπιον τοῦ θεοῦ ἡμῶν ἡμέ-
ac nocte. Et ipsi vicerunt eum propter sanguinem Ag-
11 ρας καὶ νυκτός. καὶ αὐτοὶ ἐνίκησαν αὐτὸν διὰ τὸ αἷμα τοῦ ἀρ-
ni, & propter verbum testimonij sui: & non dilexerunt
νίου, καὶ διὰ τὸν λόγον τῆς μαρτυρίας αὐτῶν. καὶ οὐκ ἠγάπησαν τὴν
animam suam vsque ad mortem. *Propter hoc* lætamini cæli,
12 ψυχὴν αὐτῶν ἄχρι θανάτου. διὰ τοῦτο εὐφραίνεσθε οἱ οὐρανοί,
& in eis *habitantes*. væ terræ, & mari: quia
καὶ οἱ ἐν αὐτοῖς σκηνοῦντες. οὐαὶ τῇ γῇ, καὶ τῇ θαλάσσῃ· ὅτι
descendit diabolus ad vos, habens *animum magnum*, sciens quòd
κατέβη ὁ διάβολος πρὸς ὑμᾶς, ἔχων θυμὸν μέγαν, εἰδὼς ὅτι
modicum tempus habet. Et *cùm vidit* draco quòd proiectus esset in terrã,
13 ὀλίγον καιρὸν ἔχει. καὶ ὅτε εἶδεν ὁ δράκων ὅτι ἐβλήθη εἰς γῆν,

Margin: ‖amen. · ‖qui · sedent · ‖sedibus · ‖es, · eras, · es, · ὀργίζομαι · pusillis, · ‖exterminandi eos qui corruperunt · ὀπτομαι · eius · terræmotus, · ‖apparuit, · clamat parturiens, & cruciatur vt pariat. · ‖quæ erat paritura, · eius · τίκτω · ‖recturus · ἁρπάζω · habebat · magnum · præliabantur · valuerunt, · eorum · qui vocatur · qui seducit vniuersum orbem: · missi · καταβάλλομαι · qui accusabat · animas suas · Propterea · qui habitatis. · iram magnã, · postquam

persecutus est mulierem, quæ peperit masculum. Et datæ sunt
ἐδίωξε τὴν γυναῖκα, ἥτις ἔτεκε τὸν ἄρρενα. καὶ ἐδόθησαν τῇ 14
mulieri duæ alæ aquilæ magnæ, vt volaret in
γυναικὶ δύο πτέρυγες τοῦ ἀετοῦ τοῦ μεγάλου, ἵνα πέτηται εἰς τὴν
desertum in locum suum, vbi alitur illic tempus, & tempora,
ἔρημον εἰς τὸν τόπον αὐτῆς, ὅπως τρέφηται ἐκεῖ καιρὸν, καὶ καιροὺς,
& dimidium temporis à facie serpentis. Et emisit serpens
καὶ ἥμισυ καιροῦ, ἀπὸ προσώπου τοῦ ὄφεως. καὶ ἔβαλεν ὁ ὄφις 15
ex ore suo post mulierem, aquam tanquam flumen,
ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ ὀπίσω τῆς γυναικὸς, ὕδωρ ὡς ποταμὸν,
vt eam fluminetrahi faceret. Et adiuuit terra mu-
ἵνα αὐτὴν ποταμοφόρητον ποιήσῃ. καὶ ἐβοήθησεν ἡ γῆ τῇ γυ- 16
lierem, & aperuit terra os suum, & absorbuit flu-
ναικὶ, καὶ ἤνοιξεν ἡ γῆ τὸ στόμα αὐτῆς, καὶ κατέπιε τὸν ποτα-
men quod misit draco de ore suo. Et iratus est
μὸν ὃν ἔβαλεν ὁ δράκων ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ. καὶ ὠργίσθη 17
draco in mulierem, & abiit facere prælium
ὁ δράκων ἐπὶ τῇ γυναικὶ, καὶ ἀπῆλθε ποιῆσαι πόλεμον
cum reliquis seminis eius, custodientibus
μετὰ τῶν λοιπῶν τοῦ σπέρματος αὐτῆς, τῶν τηρούντων τὰς
mandata Dei, & habentibus testimonium Christi.
ἐντολὰς τοῦ θεοῦ, καὶ ἐχόντων τὴν μαρτυρίαν τοῦ ἰησοῦ.
Et stetit supra arenam maris.
καὶ ἐστάθην ἐπὶ τὴν ἄμμον τῆς θαλάσσης. 18

a τίκτω; per; a trahi; b καταπίνω; de semine; qui custodiūt; habent

CAP. XIII. ιγʹ

Et vidi de mari bestiam ascendentem, habentem cornua
Καὶ εἶδον ἐκ τῆς θαλάσσης θηρίον ἀναβαῖνον, ἔχον κέρατα 1
decem, & capita septem, & super cornua eius decem diade-
δέκα, καὶ κεφαλὰς ἑπτὰ, καὶ ἐπὶ τῶν κεράτων αὐτοῦ δέκα διαδή-
mata, & super capita eius nomina blasphemiæ.
ματα, καὶ ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτοῦ ὀνόματα βλασφημίας·
Et bestia quam vidi, erat similis pardo, & pedes eius
καὶ τὸ θηρίον ὃ εἶδον, ἦν ὅμοιον παρδάλει, καὶ οἱ πόδες αὐτοῦ 2
sicut vrsi, & os eius sicut os leonis. & dedit illi
ὡς ἄρκτου, καὶ τὸ στόμα αὐτοῦ ὡς στόμα λέοντος. καὶ ἔδωκεν αὐτῷ
draco virtutem suam, & thronum suum, & potestatem
ὁ δράκων τὴν δύναμιν αὐτοῦ, καὶ τὸν θρόνον αὐτοῦ, καὶ ἐξουσίαν
magnam. Et vnum de capitibus suis quasi ca-
μεγάλην. καὶ μίαν ἐκ τῶν κεφαλῶν αὐτοῦ ὡσεὶ ἐσφαγμέ- 3
sum in mortem: & plaga mortis eius curata est:
νην εἰς θάνατον· καὶ ἡ πληγὴ τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἐθεραπεύθη·
& admirata est vniuersa terra post bestiam: & adorauerunt
καὶ ἐθαύμασεν ὅλη ἡ γῆ ὀπίσω τοῦ θηρίου· καὶ προσεκύνησαν
draconem, qui dedit potestatem bestiæ. Et ado-
τῷ δράκοντι τῷ δεδωκότι τὴν ἐξουσίαν τῷ θηρίῳ. καὶ προσ- 4
rauerunt bestiam, dicentes, Quis similis bestiæ? & quis
εκύνησαν τῷ θηρίῳ, λέγοντες, τίς ὅμοιος τῷ θηρίῳ; καὶ τίς
potens pugnare cum ea? & datum est ei os loquens
δυνατὸς πολεμῆσαι μετ' αὐτοῦ; καὶ ἐδόθη αὐτῷ στόμα λαλοῦν
magna, & blasphemiam. Et data est ei potestas bel-
μεγάλα, καὶ βλασφημίαν. καὶ ἐδόθη αὐτῷ ἐξουσία πόλε- 5
lum facere menses quadraginta duos. Et aperuit os
μον ποιῆσαι μῆνας τεσσαράκοντα δύο. καὶ ἤνοιξε τὸ στόμα 6
suum in blasphemiam ad Deum, blasphemare nomen
αὐτοῦ εἰς βλασφημίαν πρὸς τὸν θεὸν, βλασφημῆσαι τὸ ὄνομα
eius, & tabernaculum eius, & in cælo habitantes.
αὐτοῦ, καὶ τὴν σκηνὴν αὐτοῦ, καὶ τοὺς ἐν τῷ οὐρανῷ σκηνοῦντας.
Et datum est illi facere bellum cum sanctis, & vincere
καὶ ἐδόθη αὐτῷ ποιῆσαι πόλεμον μετὰ τῶν ἁγίων, καὶ νικῆσαι 7
eos. & data est illi potestas in omnem tribum, & lin-
αὐτούς· καὶ ἐδόθη αὐτῷ ἐξουσία ἐπὶ πᾶσαν φυλὴν, καὶ γλῶσ-
guam, & gentem. Et adorabunt eam omnes ha-
σαν, καὶ ἔθνος. καὶ προσκυνήσουσιν αὐτῷ πάντες οἱ κατοι- 8
bitantes super terram, quorū non scriptum est nomen in libro
κοῦντες ἐπὶ τῆς γῆς, ὧν οὐ γέγραπται τὸ ὄνομα ἐν τῷ βιβλίῳ
vitæ Agni mactati à fundatione mundi.
τῆς ζωῆς τοῦ ἀρνίου τοῦ ἐσφαγμένου, ἀπὸ καταβολῆς κόσμου.
Si quis habet aurem, audiat. Si quis habet captiuitatem, va-
εἴ τις ἔχει οὖς, ἀκουσάτω. εἴ τις ἔχει αἰχμαλωσίαν, ὑπά- 9
dit: si quis in gladio occiderit, oportet eum in gladio oc- 10
γει· εἴ τις ἐν μαχαίρᾳ ἀποκτενεῖ, δεῖ αὐτὸν ἐν μαχαίρᾳ ἀπο-
cidi. hîc est patientia, & fides sanctorum.
κτανθῆναι. ὧδέ ἐστιν ἡ ὑπομονὴ, καὶ ἡ πίστις τῶν ἁγίων.
Et vidi aliam bestiam ascendentem de terra, & habebat cornua
καὶ εἶδον ἄλλο θηρίον ἀναβαῖνον ἐκ τῆς γῆς, καὶ εἶχε κέρατα 11
duo, similia agno, & loquebatur sicut draco. Et potestatem
δύο ὅμοια ἀρνίῳ, καὶ ἐλάλει ὡς δράκων· καὶ τὴν ἐξουσίαν τοῦ 12
prioris bestiæ omnem facit in conspectu eius, & fecit terram
πρώτου θηρίου πᾶσαν ποιεῖ ἐνώπιον αὐτοῦ, καὶ ἐποίει τὴν γῆν
& in ea habitantes, vt adorent bestiam
καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ κατοικοῦντας, ἵνα προσκυνήσωσι τὸ θηρίον
primam, cuius curata est plaga mortis eius.
τὸ πρῶτον, οὗ ἐθεραπεύθη ἡ πληγὴ τοῦ θανάτου αὐτοῦ.
Et facit signa magna, & ignem, vt de cælo descen-
καὶ ποιεῖ σημεῖα μεγάλα, καὶ πῦρ, ἵνα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ κατα- 13
deret in terram, in conspectu hominum: Et seducit
βαίνῃ ἐπὶ τὴν γῆν, ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων· καὶ πλανᾷ τοὺς 14
meos habitantes in terra, propter signa, quæ data sunt
ἐμοὺς τοὺς κατοικοῦντας ἐπὶ τῆς γῆς, διὰ τὰ σημεῖα, ἃ ἐδόθη

vidi; occisum; c δίδωμι; poterit; blasphemias.; blasphemias; eos qui habitant.; & populum,; adorauerunt; qui inhabitāt; sunt scripta nomina; qui occisus est ab origine; Qui in duxerit, in captiuitatem; qui; agni,; faciebat; adorare; d θεραπεύω; fecit; vt etiam faceret; descendere

illi facere in conspectu bestiæ, dicens habitantibus in
αὐτῷ ποιῆσαι ἐνώπιον τοῦ θηρίου, λέγων τοῖς κατοικοῦσιν ἐπὶ
terra, facere imaginem bestiæ, quæ habuit plagam gla-
τῆς γῆς, ποιῆσαι εἰκόνα τῷ θηρίῳ, ὃ εἶχε τὴν πληγὴν τῆς μα-
dij, & vixit. Et datum est illi spiritum dare imagini
χαίρας, καὶ ἔζησε. καὶ ἐδόθη αὐτῷ πνεῦμα δοῦναι τῇ εἰκόνι 15
bestiæ, & vt loquatur imago bestiæ, & facit non ado-
τοῦ θηρίου, καὶ ἵνα λαλήσῃ ἡ εἰκὼν τοῦ θηρίου, καὶ ποιεῖ τοὺς μὴ προσ-
rantes imaginem bestiæ, vt occidantur. Et facit
κυνοῦντας τῇ εἰκόνι τοῦ θηρίου, ἵνα ἀποκτανθῶσι. καὶ ποιεῖ 16
omnes paruos, & magnos, & diuites, &
πάντας τοὺς μικροὺς, καὶ τοὺς μεγάλους, καὶ τοὺς πλουσίους, καὶ
pauperes, & liberos, & seruos, vt dent il-
τοὺς πτωχοὺς, καὶ τοὺς ἐλευθέρους, καὶ τοὺς δούλους, ἵνα δώσιν αὐ-
lis characteres in manu eorum dextera, aut in
τοῖς χαράγματα ἐπὶ τῆς χειρὸς αὐτῶν τῆς δεξιᾶς, ἢ ἐπὶ τῶν
frontibus eorum. Et ne quis possit emere aut ven-
μετώπων αὐτῶν. καὶ ἵνα μή τις δύνηται ἀγοράσαι ἢ πω- 17
dere, si non habens characterem, aut nomen bestiæ, aut
λῆσαι, εἰ μὴ ὁ ἔχων τὸ χάραγμα, ἢ τὸ ὄνομα τοῦ θηρίου, ἢ
numerum nominis eius. Hîc sapientia est. habens
τὸν ἀριθμὸν τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ. ὧδε ἡ σοφία ἐστίν. ὁ ἔχων 18
mentem, computet numerum bestiæ. numerus enim ho-
νοῦν, ψηφισάτω τὸν ἀριθμὸν τοῦ θηρίου· ἀριθμὸς γὰρ ἀνθρώ-
minis est, & numerus eius est sexcenti sexaginta sex.
που ἐστὶ, καὶ ὁ ἀριθμὸς αὐτοῦ ἐστὶν ἑξακόσιοι ἑξήκοντα ἕξ.

vt faciant; habet; vt daret; faciat vt quicunque non adorauerint; faciet; pusillos,; habere; characterem; sua; suis.; nisi qui habeat; qui habet intellectum,; e ψηφίζομαι

CAP. XIIII. ιδʹ

Et vidi, & ecce Agnus stans supra montem Sion, & cum
Καὶ εἶδον, καὶ ἰδοὺ ἀρνίον ἑστηκὸς ἐπὶ τὸ ὄρος σιὼν, καὶ μετ' 1
eo centum quadraginta quatuor millia, habentes no-
αὐτοῦ ἑκατὸν τεσσαράκοντα τέσσαρες χιλιάδες, ἔχουσαι τὸ ὄνο-
men eius & nomen Patris eius scriptum in
μα αὐτοῦ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς αὐτοῦ γεγραμμένον ἐπὶ τῶν
frontibus suis. Et audiui vocem de cælo, tanquam vocem
μετώπων αὐτῶν. καὶ ἤκουσα φωνὴν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ὡς φωνὴν 2
aquarum multarum, & tanquā vocem tonitrui magni: & vox
ὑδάτων πολλῶν, καὶ ὡς φωνὴν βροντῆς μεγάλης· καὶ ἡ φωνὴ
quam audiui, sicut citharœdorum citharizantium in citharis suis:
ἣν ἤκουσα, ὡς κιθαρῳδῶν κιθαριζόντων ἐν ταῖς κιθάραις αὐτῶν·
Et cantabant canticum nouum ante thronum, & ante
καὶ ᾄδουσιν ᾠδὴν καινὴν ἐνώπιον τοῦ θρόνου, καὶ ἐνώπιον τῶν 3
quatuor animalia, & seniores: & nemo poterat dis-
τεσσάρων ζώων, καὶ τῶν πρεσβυτέρων. καὶ οὐδεὶς ἐδύνατο μα-
cere canticum, nisi illa centum quadraginta quatuor mil-
θεῖν τὴν ᾠδὴν, εἰ μὴ αἱ ἑκατὸν τεσσαράκοντα τέσσαρες χιλιά-
lia, empti de terra. Hi sunt qui cum mulie-
δες, οἱ ἠγορασμένοι ἀπὸ τῆς γῆς. οὗτοί εἰσιν οἳ μετὰ γυναι- 4
ribus non sunt coinquinati: virgines enim sunt. hi sunt se-
κῶν οὐκ ἐμολύνθησαν· παρθένοι γάρ εἰσιν· οὗτοί εἰσιν οἱ ἀκο-
quentes Agnum quocūque enim ierit. hi à Iesu em-
λουθοῦντες τῷ ἀρνίῳ· ὅπου γὰρ ἂν ὑπάγῃ· οὗτοι ὑπὸ ἰησοῦ ἠγο-
pti sunt ex hominibus primitiæ Deo & Agno.
ράσθησαν ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων ἀπαρχὴ τῷ θεῷ καὶ τῷ ἀρνίῳ.
Et in ore eorum non est inuētum mendaciū: sine macula enim sunt.
καὶ ἐν τῷ στόματι αὐτῶν οὐχ εὑρέθη ψεῦδος· ἄμωμοι γάρ εἰσι. 5
Et vidi alterum angelum volantem in medio cæli, ha-
καὶ εἶδον ἄλλον ἄγγελον πετόμενον ἐν μεσουρανήματι, ἔχον- 6
bentem euangelium æternum, euangelizare sedentibus super
τα εὐαγγέλιον αἰώνιον, εὐαγγελίσαι τοὺς καθημένους ἐπὶ τῆς
terram, & super omnem gentem, & tribum, & linguam, & populū,
γῆς, καὶ ἐπὶ πᾶν ἔθνος, καὶ φυλὴν, καὶ γλῶσσαν, καὶ λαὸν,
dicens in voce magna, Timete Deum, & date illi
λέγων ἐν φωνῇ μεγάλῃ, φοβήθητε τὸν θεὸν, καὶ δότε αὐτῷ 7
gloriam, quia venit hora iudicii eius: & adorate
δόξαν, ὅτι ἦλθεν ἡ ὥρα τῆς κρίσεως αὐτοῦ· καὶ προσκυνήσατε
eum qui fecit cælum, & terram, & mare, & fontes
τῷ ποιήσαντι τὸν οὐρανὸν, καὶ τὴν γῆν, καὶ τὴν θάλασσαν, καὶ πηγὰς
aquarum. Et alius angelus secundus secutus est, dicens,
ὑδάτων. καὶ ἄλλος ἄγγελος δεύτερος ἠκολούθησε, λέγων, 8
Cecidit, cecidit Babylon illa magna: ex vino iræ
ἔπεσεν ἔπεσε βαβυλὼν ἡ μεγάλη· ἐκ τοῦ οἴνου τοῦ θυμοῦ τῆς
fornicationis suæ potauit omnes gentes. Et alius angelus
πορνείας αὐτῆς πεπότικε πάντα τὰ ἔθνη. καὶ ἄλλος ἄγγελος 9
tertius secutus est illos, dicens in voce magna, Si quis
τρίτος ἠκολούθησεν αὐτοῖς, λέγων ἐν φωνῇ μεγάλῃ, εἴ τις
adorauerit bestiam, & imaginem eius, & acceperit
προσκυνεῖ τὸ θηρίον, καὶ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ, καὶ λαμβάνει
characterem in fronte sua, aut in manu sua:
χάραγμα ἐπὶ τοῦ μετώπου αὐτοῦ, ἢ ἐπὶ τὴν χεῖρα αὐτοῦ·
Et hic bibet de vino iræ Dei, mixto
καὶ αὐτὸς πίεται ἐκ τοῦ οἴνου τοῦ θυμοῦ τοῦ θεοῦ, τοῦ κεκερασμένου 10
mero in poculo iræ ipsius, & cruciabitur in
ἀκράτου ἐν τῷ ποτηρίῳ τῆς ὀργῆς αὐτοῦ, καὶ βασανισθήσεται ἐν
igne & sulphure in conspectu sanctorum angelorum, & ante cōspectum Agni.
πυρὶ καὶ θείῳ ἐνώπιον τῶν ἁγίων ἀγγέλων, καὶ ἐνώπιον τοῦ ἀρνίου.
Et fumus cruciatus eorum in secula seculorum ascen-
καὶ ὁ καπνὸς τοῦ βασανισμοῦ αὐτῶν εἰς αἰῶνας αἰώνων ἀνα- 11
dit, & non habent requiem die ac nocte ado-
βαίνει, καὶ οὐκ ἔχουσιν ἀνάπαυσιν ἡμέρας καὶ νυκτὸς οἱ προσκυ-

stabat; vocem; quasi sedem.; qui sunt; sequuntur; f ἀγοράζω; ante thronum Dei.; per medium; vt euangelizaret; Dominum,; g φοβέομαι; honorem:; & omnia quæ in eis sunt,; quæ à; quod mixtum est; g κεράννυμι; calice; a βασανίζομαι; tormentorum; ascendet, nec; qui adorauerunt

rantes bestiam, & imaginem eius: & si quis acceperit
νοῦντες τὸ θηρίον καὶ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ, καὶ εἴ τις λαμβάνει τὸ
characterem nominis eius. Hîc patientia sanctorum est:
χάραγμα τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ. ὧδε ὑπομονὴ τῶν ἁγίων ἐστίν· 12
hic custodientes mandata Dei, & fidem Iesu.
ὧδε οἱ τηροῦντες τὰς ἐντολὰς τοῦ θεοῦ, καὶ τὴν πίστιν τοῦ Ἰησοῦ.
Et audiui vocem de cælo, dicentem mihi, Scribe, Bea-
13 καὶ ἤκουσα φωνῆς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, λεγούσης μοι, γράψον, μα-
ti mortui, in Domino morientes. amodò dicit
κάριοι οἱ νεκροὶ, οἱ ἐν κυρίῳ ἀποθνήσκοντες. ἀπάρτι λέγει
etiam Spiritus, vt requiescant à laboribus suis: at
ναὶ τὸ πνεῦμα, ἵνα ἀναπαύσωνται ἐκ τῶν κόπων αὐτῶν· τὰ δὲ
opera illorum sequuntur cum ipsis. Et vidi, & ecce nubes
14 ἔργα αὐτῶν ἀκολουθεῖ μετ᾽ αὐτῶν. καὶ εἶδον, καὶ ἰδοὺ νεφέλη
alba, & super nubem sedens similis Filio hominis, habens
λευκὴ, καὶ ἐπὶ τὴν νεφέλην καθήμενος ὅμοιος υἱῷ ἀνθρώπου, ἔχων
in capite suo coronam auream, & in manu sua
ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ στέφανον χρυσοῦν, καὶ ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ
falcem acutam. Et alius angelus exiuit de templo, cla-
15 δρέπανον ὀξύ. καὶ ἄλλος ἄγγελος ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ ναοῦ, κρά-
mans in voce magna sedenti super nubem: Mitte
ζων ἐν φωνῇ μεγάλῃ τῷ καθημένῳ ἐπὶ τῆς νεφέλης· πέμψον
falcem tuam, & mete, quia venit hora metendi: quoniã
τὸ δρέπανόν σου, καὶ θέρισον, ὅτι ἦλθεν ἡ ὥρα τοῦ θερίσαι. ὅτι
aruit messis terræ. Et misit sedens super
16 ἐξηράνθη ὁ θερισμὸς τῆς γῆς. καὶ ἔβαλεν ὁ καθήμενος ἐπὶ τὴν
nubem, falcem suam in terram, & demessa est terra.
νεφέλην, τὸ δρέπανον αὐτοῦ ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ἐθερίσθη ἡ γῆ.
Et alius angelus exiuit de tẽplo quod est in cælo, habens
17 καὶ ἄλλος ἄγγελος ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ ναοῦ τοῦ ἐν τῷ οὐρανῷ, ἔχων
& ipse falcem acutam. Et alius angelus exiuit de
18 καὶ αὐτὸς δρέπανον ὀξύ. καὶ ἄλλος ἄγγελος ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ
altari, habens potestatem supra ignem, & clamauit clamore
θυσιαστηρίου, ἔχων ἐξουσίαν ἐπὶ τοῦ πυρὸς, καὶ ἐφώνησε κραυγῇ
magno habenti falcem acutam, dicens, Mitte tuam
μεγάλῃ τῷ ἔχοντι τὸ δρέπανον τὸ ὀξὺ, λέγων, πέμψον σου τὸ
falcem acutam, & vindemia botros vineæ terræ:
δρέπανον τὸ ὀξὺ, καὶ τρύγησον τοὺς βότρυας τῆς ἀμπέλου τῆς γῆς·
quoniã maturæ sunt vuæ eius. Et misit angelus
19 ὅτι ἤκμασαν αἱ σταφυλαὶ αὐτῆς. καὶ ἔβαλεν ὁ ἄγγελος τὸ
falcem suam in terram, & vindemiauit vineam terræ, &
δρέπανον αὐτοῦ εἰς τὴν γῆν, καὶ ἐτρύγησε τὴν ἄμπελον τῆς γῆς, καὶ
misit in lacum iræ Dei magnum. Et calcatus est
20 ἔβαλεν εἰς τὴν ληνὸν τοῦ θυμοῦ τοῦ θεοῦ τὸν μεγάλην. καὶ ἐπατήθη ἡ
lacus extra ciuitatem, & exiuit sanguis de lacu vsque ad
ληνὸς ἔξωθεν τῆς πόλεως, καὶ ἐξῆλθεν αἷμα ἐκ τῆς ληνοῦ ἄχρι
frenos equorum à stadiis mille sexcentis.
τῶν χαλινῶν τῶν ἵππων ἀπὸ σταδίων χιλίων ἑξακοσίων.

Marginalia: qui custodiũt — qui morientur. — iam — enim illos. — nubẽ candidã, sedentem similem — habentem — ad sedentem — vt metatur: — qui sedebat — θερίζω — est — qui habebat — voce magna ad eum qui habebat — ἀκμάζω — acutam — τρυγάω — καλέομαι — τὸν μέγαν. — per stadia — sexcenta.

CAP. XV. ιε´

Et vidi aliud signum in cælo magnum & mirabile:
1 Καὶ εἶδον ἄλλο σημεῖον ἐν τῷ οὐρανῷ μέγα καὶ θαυμαστὸν,
angelos septem, habentes plagas septem nouissimas: quoniam in illis
ἀγγέλους ἑπτὰ, ἔχοντας πληγὰς ἑπτὰ τὰς ἐσχάτας· ὅτι ἐν αὐταῖς
consummata est ira Dei. Et vidi tanquam mare vitreum
2 ἐτελέσθη ὁ θυμὸς τοῦ θεοῦ. καὶ εἶδον ὡς θάλασσαν ὑαλίνην
igne mistum, & vincentes ex bestia, & ex ima-
πυρὶ μεμιγμένην, καὶ τοὺς νικῶντας ἐκ τοῦ θηρίου, καὶ ἐκ τῆς εἰ-
gine eius, & ex numero nominis eius, stantes super
κόνος αὐτοῦ, καὶ ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, ἑστῶτας ἐπὶ
mare vitreum, habentes citharas Dei. Et cantant
3 τὴν θάλασσαν τὴν ὑαλίνην, ἔχοντας κιθάρας τοῦ θεοῦ. καὶ ᾄδουσι
canticum Moysi serui Dei, & canticum Agni, di-
τὴν ᾠδὴν Μωσέως τοῦ δούλου τοῦ θεοῦ, καὶ τὴν ᾠδὴν τοῦ ἀρνίου, λέ-
centes, Magna & mirabilia opera tua, Domine Deus om-
γοντες, μεγάλα καὶ θαυμαστὰ τὰ ἔργα σου, κύριε ὁ θεὸς ὁ παν-
nipotens: iustæ & veræ viæ tuæ, rex
τοκράτωρ· δίκαιαι καὶ ἀληθιναὶ αἱ ὁδοί σου, ὁ βασιλεὺς τῶν
gentium. Quis non timebit te, Domine, & glorificabit nomen tuum?
4 ἐθνῶν. τίς οὐ μὴ φοβηθῇ σε, κύριε, καὶ δοξάσῃ τὸ ὄνομά σου;
quia solus sanctus es: quoniam omnes gentes venient, & adora-
ὅτι μόνος ἅγιος εἶ· ὅτι πάντα τὰ ἔθνη ἥξουσι καὶ προσκυνή-
bunt in conspectu tuo, quoniam iudicia tua manifesta sunt.
σουσιν ἐνώπιόν σου, ὅτι τὰ δικαιώματά σου ἐφανερώθησαν.
Et post hæc vidi, & apertum est templum tabernaculi testi-
5 καὶ μετὰ ταῦτα εἶδον, καὶ ἠνοίγη ὁ ναὸς τῆς σκηνῆς τοῦ μαρ-
monij in cælo. Et exierunt septem angeli, haben-
6 τυρίου ἐν τῷ οὐρανῷ. καὶ ἐξῆλθον οἱ ἑπτὰ ἄγγελοι οἱ ἔχον-
tes septem plagas, de cælo, qui erant vestiti linum,
τες τὰς ἑπτὰ πληγὰς, ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, οἳ ἦσαν ἐνδεδυμένοι λίνον,
& purum, & splendidum, & præcincti circa pectora
καὶ καθαρὸν, καὶ λαμπρὸν, καὶ περιεζωσμένοι περὶ τὰ στήθη
zonis aureis. Et vnum de quatuor animalibus dedit
7 ζώνας χρυσᾶς. καὶ ἓν ἐκ τῶν τεσσάρων ζώων ἔδωκε τοῖς
septem angelis septem phialas aureas, plenas iracundiæ
ἑπτὰ ἀγγέλοις ἑπτὰ φιάλας χρυσᾶς, γεμούσας τοῦ θυμοῦ τοῦ
Dei viuentis in secula seculorum. Et impletum est
8 θεοῦ τοῦ ζῶντος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. καὶ ἐγεμίσθη ὁ
templum fumo ex gloria Dei, & de virtute
ναὸς καπνοῦ ἐκ τῆς δόξης τοῦ θεοῦ, καὶ ἐκ τῆς δυνάμεως
eius: & nemo poterat introire in templum, donec con-
αὐτοῦ· καὶ οὐδεὶς ἠδύνατο εἰσελθεῖν εἰς τὸν ναὸν, ἄχρι τελε-
summarentur septem plagæ angelorum.
σθῶσιν αἱ ἑπτὰ πληγαὶ τῶν ἀγγέλων.

Marginalia: eos qui vicerunt bestiam & imaginem — μίγνυμι — numerum — cantantes — sunt — seculorum. — magnificabit — pius — ecce — templo, — lapide mundo & candido, — περιζώννυμι καὶ περιζωννύω — γεμίζομαι — à maiestate — septem

CAP. XVI. ιϛ´

Et audiui vocem magnam de templo, dicentem septem
1 Καὶ ἤκουσα φωνῆς μεγάλης ἐκ τοῦ ναοῦ, λεγούσης τοῖς ἑπτὰ
angelis, Ite, effundite phialas iræ Dei
ἀγγέλοις, ὑπάγετε, ἐκχέατε τὰς φιάλας τοῦ θυμοῦ τοῦ θεοῦ
in terram. Et abiit primus, & effudit phialam
2 εἰς τὴν γῆν. καὶ ἀπῆλθεν ὁ πρῶτος, καὶ ἐξέχεε τὴν φιάλην
suam in terram: & factum est vulnus malum & malignum in
αὐτοῦ ἐπὶ τὴν γῆν· καὶ ἐγένετο ἕλκος κακὸν καὶ πονηρὸν εἰς τοὺς
homines habentes characterem bestiæ, & ado-
ἀνθρώπους τοὺς ἔχοντας τὸ χάραγμα τοῦ θηρίου, καὶ τοὺς προσ-
rantes imaginem eius. Et secundus angelus effudit
3 κυνοῦντας τῇ εἰκόνι αὐτοῦ. καὶ ὁ δεύτερος ἄγγελος ἐξέχεε
phialam suam in mare: & factus est sanguis tanquã mor-
τὴν φιάλην αὐτοῦ εἰς τὴν θάλασσαν· καὶ ἐγένετο αἷμα ὡς νε-
tui, & omnis anima viuens mortua est in mari. Et
4 κροῦ, καὶ πᾶσα ψυχὴ ζῶσα ἀπέθανεν ἐν τῇ θαλάσσῃ. καὶ ὁ
tertius angelus effudit phialam suam in flumina &
τρίτος ἄγγελος ἐξέχεε τὴν φιάλην αὐτοῦ εἰς τοὺς ποταμοὺς καὶ
fontes aquarum: & factus est sanguis. Et audiui an-
5 τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων· καὶ ἐγένετο αἷμα. καὶ ἤκουσα τοῦ ἀγ-
gelum aquarum dicentem, Iustus es, qui existens, & qui erat, sanctus,
γέλου τῶν ὑδάτων λέγοντος, δίκαιος εἶ, ὁ ὢν, καὶ ὁ ἦν, ὁ ὅσιος,
quia hæc iudicasti. Quia sanguinẽ sanctorum & prophetarum effuderunt,
6 ὅτι ταῦτα ἔκρινας. ὅτι αἷμα ἁγίων καὶ προφητῶν ἐξέχεαν,
& sanguinem eis dedisti bibere: digni sunt. Et audiui de
7 καὶ αἷμα αὐτοῖς ἔδωκας πιεῖν· ἄξιοι εἰσί. καὶ ἤκουσα ἐκ τοῦ
altari, dicentem, Etiam Domine Deus omnipotens, ve-
θυσιαστηρίου, λέγοντος, ναὶ κύριε ὁ θεὸς ὁ παντοκράτωρ, ἀ-
ra & iusta iudicia tua. Et quartus angelus
8 ληθιναὶ καὶ δίκαιαι αἱ κρίσεις σου. καὶ ὁ τέταρτος ἄγγελος
effudit phialam suam in solem: & datum est ei æstu
ἐξέχεε τὴν φιάλην αὐτοῦ ἐπὶ τὸν ἥλιον· καὶ ἐδόθη αὐτῷ καυ-
affligere homines in igni. Et æstuauerunt
9 ματίσαι τοὺς ἀνθρώπους ἐν πυρί. καὶ ἐκαυματίσθησαν οἱ
homines æstu magno, & blasphemauerunt homines
ἄνθρωποι καῦμα μέγα, καὶ ἐβλασφήμησαν οἱ ἄνθρωποι τὸ
nomen Dei habentis potestatem super plagas
ὄνομα τοῦ θεοῦ τοῦ ἔχοντος τὴν ἐξουσίαν ἐπὶ τὰς πληγὰς ταύ-
has: & non egerunt pœnitentiã dare illi gloriam. Et quintus
10 τας· καὶ οὐ μετενόησαν δοῦναι αὐτῷ δόξαν. καὶ ὁ πέμπτος
angelus effudit phialam suam super thronum bestiæ:
ἄγγελος ἐξέχεε τὴν φιάλην αὐτοῦ ἐπὶ τὸν θρόνον τοῦ θηρίου·
& factum est regnum eius tenebrosum, & mandebant
καὶ ἐγένετο ἡ βασιλεία αὐτοῦ ἐσκοτωμένη, καὶ ἐμασσῶντο τὰς
linguas suas ex labore: Et blasphemauerunt Deum
11 γλώσσας αὐτῶν ἐκ τοῦ πόνου· καὶ ἐβλασφήμησαν τὸν θεὸν
cæli ex laboribus suis, & ex vulneribus suis, & non egerũt
τοῦ οὐρανοῦ ἐκ τῶν πόνων αὐτῶν, καὶ ἐκ τῶν ἑλκῶν αὐτῶν, καὶ οὐ με-
pœnitentiam ex operibus suis. Et sextus angelus effudit
12 τενόησαν ἐκ τῶν ἔργων αὐτῶν. καὶ ὁ ἕκτος ἄγγελος ἐξέχεε
phialam suam in flumen illud magnum Euphraten: & exic-
τὴν φιάλην αὐτοῦ ἐπὶ τὸν ποταμὸν τὸν μέγαν Εὐφράτην· καὶ ἐξη-
cata est aqua eius vt prepararetur via regum
ράνθη τὸ ὕδωρ αὐτοῦ, ἵνα ἑτοιμασθῇ ἡ ὁδὸς τῶν βασιλέων τῶν
ab ortu solis. Et vidi de ore draconis,
13 ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου. καὶ εἶδον ἐκ τοῦ στόματος τοῦ δράκοντος,
& de ore bestiæ, & de ore pseudopprophe-
καὶ ἐκ τοῦ στόματος τοῦ θηρίου, καὶ ἐκ τοῦ στόματος τοῦ ψευδοπροφή-
tæ spiritus tres immundos vt ranæ. Sunt enim spi-
14 του πνεύματα τρία ἀκάθαρτα ὡς βάτραχοι. εἰσὶ γὰρ πνεύ-
ritus dæmoniorum facientes signa, quæ procedunt ad
ματα δαιμόνων ποιοῦντα σημεῖα, ἃ ἐκπορεύεται ἐπὶ τοὺς
reges habitatæ totius: congregare illos in præ-
βασιλεῖς τῆς οἰκουμένης ὅλης, συναγαγεῖν αὐτοὺς εἰς τὸν πόλε-
lium diei illius magnæ Dei omnipotentis.
μον τῆς ἡμέρας ἐκείνης τῆς μεγάλης τοῦ θεοῦ τοῦ παντοκράτορος.
Ecce venio sicut fur: beatus vigilans, & custodiens
15 ἰδοὺ ἔρχομαι ὡς κλέπτης· μακάριος ὁ γρηγορῶν καὶ τηρῶν
vestimenta sua, ne nudus ambulet, & videant
τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, ἵνα μὴ γυμνὸς περιπατῇ, καὶ βλέπωσι τὴν
turpitudinem eius. Et congregauit illos in locum illum vo-
16 ἀσχημοσύνην αὐτοῦ. καὶ συνήγαγεν αὐτοὺς εἰς τόπον τὸν κα-
catum Hebraicè Armagedon. Et septimus angelus ef-
17 λούμενον ἑβραϊστὶ Ἀρμαγεδών. καὶ ὁ ἕβδομος ἄγγελος ἐξέ-
fudit phialam suam in aërem: & exiuit vox magna
χεε τὴν φιάλην αὐτοῦ εἰς τὸν ἀέρα· καὶ ἐξῆλθε φωνὴ μεγάλη
de templo cæli, à throno, dicens, Factum est.
ἀπὸ τοῦ ναοῦ τοῦ οὐρανοῦ, ἀπὸ τοῦ θρόνου, λέγουσα, γέγονε.
Et facta sunt tonitrua, & fulgura, & voces, & terræmotus
18 καὶ ἐγένοντο ἀστραπαὶ, καὶ βρονταὶ, καὶ φωναὶ, καὶ σεισμὸς
factus est magnus, qualis non factus est ex quo homines facti sunt
ἐγένετο μέγας, οἷος οὐκ ἐγένετο ἀφ᾽ οὗ οἱ ἄνθρωποι ἐγένοντο
super terram, talis terræmotus, sic magnus. Et facta est
ἐπὶ τῆς γῆς, τηλικοῦτος σεισμὸς οὕτω μέγας. καὶ ἐγένετο ἡ

Marginalia: & septem — ἐκχέω — sæuum & pessimum — qui habebant — in eos qui adorauerunt — super — Domine, es, eras, — enim — καυματίζω — & — neque — vt darent — sedem — commanducauerunt — σκοτόομαι — præ dolore, — præ doloribus — siccauit aquã — regibus — in modum ranarum. — exire — & — terræ — ad diem magnum — qui vigilat, — custodit — qui vocatur — nunquã fuit — fuerant

ciuitas magna in tres partes, & ciuitates Gentium ceciderunt.
πόλις ἡ μεγάλη εἰς τρία μέρη, καὶ αἱ πόλεις τῶν ἐθνῶν ἔπεσον·
& Babylon magna venit in memoriam ante Deum, dare illi
καὶ βαβυλὼν ἡ μεγάλη ἐμνήσθη ἐνώπιον τοῦ θεοῦ, δοῦναι αὐτῇ
poculum vini indignationis iræ eius. Et omnis insula
τὸ ποτήριον τοῦ οἴνου τοῦ θυμοῦ τῆς ὀργῆς αὐτοῦ. καὶ πᾶσα νῆσος 20
fugit, & montes non sunt inuenti. Et grando magna sicut
ἔφυγε, καὶ ὄρη οὐχ εὑρέθησαν. καὶ χάλαζα μεγάλη ὡς 21
talentaria descendit de cœlo in homines,
ταλαντιαία καταβαίνει ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐπὶ τοὺς ἀνθρώπους,
& blasphemauerunt homines Deum ex plaga
καὶ ἐβλασφήμησαν οἱ ἄνθρωποι τὸν θεὸν ἐκ τῆς πληγῆς τῆς
grandinis: quoniam magna est plaga eius vehementer.
χαλάζης· ὅτι μεγάλη ἐστὶν ἡ πληγὴ αὐτῆς σφόδρα.

μνάομαι / calicem / talentum / propter plagā / facta

CAP. XVII. ιζ´

Et venit vnus de septem angelis habentibus septem phia-
1 Καὶ ἦλθεν εἷς ἐκ τῶν ἑπτὰ ἀγγέλων τῶν ἐχόντων τὰς ἑπτὰ φιά-
las, & locutus est mecum, dicens, Veni, ostendam tibi damnationem
λας, καὶ ἐλάλησε μετ' ἐμοῦ, λέγων, δεῦρο, δείξω σοι τὸ κρίμα
meretricis magnæ, sedentis super aquas multas:
τῆς πόρνης τῆς μεγάλης, τῆς καθημένης ἐπὶ τῶν ὑδάτων τῶν πολλῶν·
Cum qua fornicati sunt reges terræ, & inebriati sunt
2 μεθ' ἧς ἐπόρνευσαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, καὶ ἐμεθύσθησαν οἱ
habitantes terram de vino fornicationis eius. Et abstu-
κατοικοῦντες τὴν γῆν ἐκ τοῦ οἴνου τῆς πορνείας αὐτῆς. καὶ ἀπήνεγ- 3
lit me in desertum in spiritu: & vidi mulierem sedentem
κέ με εἰς ἔρημον ἐν πνεύματι· καὶ εἶδον γυναῖκα καθημένην
super bestiam coccineam, plenam nominibus blasphemiæ, habentem ca-
ἐπὶ θηρίον κόκκινον, γέμον ὀνομάτων βλασφημίας, ἔχον κε-
pita septem, & cornua decem. Et mulier circumdata
φαλὰς ἑπτὰ, καὶ κέρατα δέκα. καὶ ἡ γυνὴ ἡ περιβεβλημέ- 4
purpura & coccino: inaurata auro, & lapide pretioso,
νη πορφύρᾳ καὶ κοκκίνῳ, κεχρυσωμένη χρυσῷ, καὶ λίθῳ τιμίῳ,
& margaritis, habens aureum poculum in manu sua,
καὶ μαργαρίταις, ἔχουσα χρυσοῦν ποτήριον ἐν τῇ χειρὶ αὐ-
plenum abominationibus, & immunda fornicationis sue.
τῆς, γέμον βδελυγμάτων, καὶ τὰ ἀκαθάρτητα τῆς πορνείας αὐτῆς.
Et in fronte eius nomen scriptum, Mysterium,
καὶ ἐπὶ τὸ μέτωπον αὐτῆς ὄνομα γεγραμμένον, μυστήριον, 5
Babylon magna, mater fornicationum & abominationum
βαβυλὼν ἡ μεγάλη ἡ μήτηρ τῶν πορνῶν καὶ τῶν βδελυγμάτων τῆς
terræ. Et vidi mulierem ebriam de sanguine san-
γῆς. καὶ εἶδον τὴν γυναῖκα μεθύουσαν ἐκ τοῦ αἵματος τῶν ἁ- 6
ctorum, & de sanguine martyrum Iesu. & miratus sum
γίων, καὶ ἐκ τοῦ αἵματος τῶν μαρτύρων Ἰησοῦ. καὶ ἐθαύμασα
videns illam, admiratione magnam. Et dixit mihi angelus, Quare
ἰδὼν αὐτὴν θαῦμα μέγα. καὶ εἶπέ μοι ὁ ἄγγελος, διατί 7
miraris? ego tibi dicam mysterium mulieris, & be-
ἐθαύμασας; ἐγώ σοι ἐρῶ τὸ μυστήριον τῆς γυναικὸς, καὶ τοῦ θη-
stiæ portantis eam, habentis septem capita, &
ρίου τοῦ βαστάζοντος αὐτὴν, τοῦ ἔχοντος τὰς ἑπτὰ κεφαλὰς, καὶ
decem cornua. Bestia quam vidisti, erat, & non est, & futura est
τὰ δέκα κέρατα. τὸ θηρίον ὃ εἶδες, ἦν, καὶ οὐκ ἔστι, καὶ μέλλει 8
ascendere de abysso, & in interitum abire: &
ἀναβαίνειν ἐκ τῆς ἀβύσσου, καὶ εἰς ἀπώλειαν ὑπάγειν· καὶ
mirabuntur habitantes super terram (quorum non sunt scripta
θαυμάσονται οἱ κατοικοῦντες ἐπὶ τῆς γῆς, ὧν οὐ γέγραπται τὰ
nomina in libro vitæ a constitutione mundi)
ὀνόματα ἐπὶ τὸ βιβλίον τῆς ζωῆς ἀπὸ καταβολῆς κόσμου,
videntes bestiam, quæ erat, & non est, & adsit.
βλέποντες τὸ θηρίον, ὅ, τι ἦν, καὶ οὐκ ἔστι, καὶ πάρεστιν.
Hic sensus, habens sapientiam. Septem capita, septem montes sunt,
ὧδε ὁ νοῦς ὁ ἔχων σοφίαν. αἱ ἑπτὰ κεφαλαὶ, ἑπτὰ ὄρη εἰσὶν, 9
vbi mulier sedet super eos, & reges septem sunt.
ὅπου ἡ γυνὴ κάθηται ἐπ' αὐτῶν, καὶ βασιλεῖς ἑπτά εἰσιν.
Quinque ceciderunt, vnus est, alius nondum venit: & cùm ve-
οἱ πέντε ἔπεσον, ὁ εἷς ἔστιν, ὁ ἄλλος οὔπω ἦλθε· καὶ ὅταν ἔλ- 10
nerit, paululum illum oportet manere. Et bestia quæ erat, & non
θῃ, ὀλίγον αὐτὸν δεῖ μεῖναι. καὶ τὸ θηρίον ὃ ἦν, καὶ οὐκ 11
est, & ipse octauus est, & de septem est, & in interitum
ἔστι, καὶ αὐτὸς ὄγδοός ἐστι, καὶ ἐκ τῶν ἑπτά ἐστι, καὶ εἰς ἀπώλειαν
vadit. Et decem cornua quæ vidisti, decem reges sunt,
ὑπάγει. καὶ τὰ δέκα κέρατα ἃ εἶδες, δέκα βασιλεῖς εἰσιν, 12
qui regnum nondum acceperunt, sed potestatem tanquam reges vnam
οἵτινες βασιλείαν οὔπω ἔλαβον, ἀλλ' ἐξουσίαν ὡς βασιλεῖς μίαν
horam accipient post bestiam. Hi vnum consilium habent, &
ὥραν λαμβάνουσι μετὰ τοῦ θηρίου. οὗτοι μίαν γνώμην ἔχουσι, καὶ 13
virtutem & potestatem suam bestiæ tradent.
τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν τῷ θηρίῳ διδόασιν.
Hi cum Agno pugnabunt, & Agnus vincet illos:
οὗτοι μετὰ τοῦ ἀρνίου πολεμήσουσι, καὶ τὸ ἀρνίον νικήσει αὐτούς· 14
quoniā Dominus dominorū est, & rex regum. & qui cum illo,
ὅτι κύριος κυρίων ἐστὶ, καὶ βασιλεὺς βασιλέων· καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ,
vocati, & electi, & fideles. Et dixit mihi, Aquæ quas vi-
κλητοὶ, καὶ ἐκλεκτοὶ, καὶ πιστοί. καὶ λέγει μοι, τὰ ὕδατα ἃ εἶ- 15
disti vbi meretrix sedet, populi & turbæ sunt, & gentes, & lin-
δες οὗ ἡ πόρνη κάθηται, λαοὶ καὶ ὄχλοι εἰσὶ, καὶ ἔθνη, καὶ γλῶσ-
guæ. Et decem cornua quæ vidisti, & bestia, hi
σαι. καὶ τὰ δέκα κέρατα ἃ εἶδες, καὶ τὸ θηρίον, οὗτοι μι- 16

habebant / quæ sedet / μεθύομαι / qui inhabitāt / prostitutionis / erat / & / abominatione / immunditia / eius / cum viderem / sacramentum / quæ portat / quæ habet / fuit / ascensura est / ibit / inhabitantes / Et / est, qui habet / super quos / & / breue tempus / ipsa octaua / sunt / sunt

odient fornicariam, & desolatam facient illam, &
σήσουσι τὴν πόρνην, καὶ ἠρημωμένην ποιήσουσιν αὐτὴν, καὶ
nudam facient illam, & carnes eius manducabunt, &
γυμνὴν ποιήσουσιν αὐτὴν, καὶ τὰς σάρκας αὐτῆς φάγονται, καὶ
ipsam concremabunt in igni. Nam Deus dedit in cor-
αὐτὴν κατακαύσουσιν ἐν πυρί. ὁ γὰρ θεὸς ἔδωκεν εἰς τὰς καρ- 17
da eorum facere sententiam eius, & facere sententiam
δίας αὐτῶν ποιῆσαι τὴν γνώμην αὐτοῦ, καὶ ποιῆσαι γνώμην
vnam, & dare regnum suum bestiæ, donec con-
μίαν, καὶ δοῦναι τὴν βασιλείαν αὐτῶν τῷ θηρίῳ, ἄχρι τελε-
summentur verba Dei. Et mulier quam vidisti, est ciuitas
σθήσονται οἱ λόγοι τοῦ θεοῦ. καὶ ἡ γυνὴ ἣν εἶδες, ἔστιν ἡ πόλις 18
magna, habens regnum super reges terræ.
ἡ μεγάλη, ἡ ἔχουσα βασιλείαν ἐπὶ τῶν βασιλέων τῆς γῆς.

enim / vt faciāt quod placitū est illi: vt dent / quæ habet

CAP. XVIII. ιη´

Et post hæc vidi alium angelum descendentem de
1 Καὶ μετὰ ταῦτα εἶδον ἄλλον ἄγγελον καταβαίνοντα ἐκ τοῦ
cælo, habentem potestatem magnam: & terra illuminata est à
οὐρανοῦ, ἔχοντα ἐξουσίαν μεγάλην· καὶ ἡ γῆ ἐφωτίσθη ἐκ τῆς
gloria eius. Et exclamauit in forti voce, dicens, Cecidit, ce-
δόξης αὐτοῦ. καὶ ἔκραξεν ἐν ἰσχυρᾷ φωνῇ, λέγων, ἔπεσεν ἔ- 2
cidit Babylon magna, & facta est habitatio dæmo-
πεσε βαβυλὼν ἡ μεγάλη, καὶ ἐγένετο κατοικητήριον δαιμό-
niorū, & custodia omnis spiritus immundi, & custodia
νων, καὶ φυλακὴ παντὸς πνεύματος ἀκαθάρτου, καὶ φυλακὴ
omnis volucris immundæ, & odibilis. Quia de ira
παντὸς ὀρνέου ἀκαθάρτου, καὶ μεμισημένου· ὅτι ἐκ τοῦ θυμοῦ 3
vino fornicationis eius biberunt omnes gentes, &
τοῦ οἴνου τῆς πορνείας αὐτῆς πέπωκε πάντα τὰ ἔθνη, καὶ οἱ
reges terræ cum illa fornicati sunt, & mercatores
βασιλεῖς τῆς γῆς μετ' αὐτῆς ἐπόρνευσαν, καὶ οἱ ἔμποροι τῆς
terræ de virtute deliciarum eius diuites facti sunt. Et audiui
γῆς ἐκ τῆς δυνάμεως τοῦ στρήνους αὐτῆς ἐπλούτησαν. καὶ ἤκουσα 4
aliam vocem de cælo, dicentem, Exite de illa
ἄλλην φωνὴν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ λέγουσαν, ἐξέλθετε ἐξ αὐτῆς ὁ
populus meus, ne communicetis peccatis eius, &
λαός μου, ἵνα μὴ συγκοινωνήσητε ταῖς ἁμαρτίαις αὐτῆς, καὶ
de plagis eius, vt non accipiatis. Quoniam adhæserunt
ἐκ τῶν πληγῶν αὐτῆς, ἵνα μὴ λάβητε. ὅτι ἐκολλήθησαν 5
eius peccata vsque ad cælum, & recordatus est eius
αὐτῆς αἱ ἁμαρτίαι ἄχρι τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἐμνημόνευσεν αὐτῆς ὁ
Deus iniustitias eius. Reddite illi sicut & ipsa red-
θεὸς τὰ ἀδικήματα αὐτῆς. ἀπόδοτε αὐτῇ ὡς καὶ αὐτὴ ἀ- 6
didit vobis, & duplicate ei duplicia secundum opera eius.
πέδωκεν ὑμῖν, καὶ διπλώσατε αὐτῇ διπλᾶ κατὰ τὰ ἔργα αὐτῆς·
in poculo quo miscuit, miscete illi duplum.
ἐν τῷ ποτηρίῳ ᾧ ἐκέρασε, κεράσατε αὐτῇ διπλοῦν.
Quanta glorificauit seipsam, & in deliciis fuit, tantum date illi
ὅσα ἐδόξασεν ἑαυτὴν, καὶ ἐστρηνίασε, τοσοῦτον δότε αὐτῇ 7
cruciatum: quia in corde suo dicit, Quia sedeo re-
βασανισμὸν· ὅτι ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς λέγει, ὅτι κάθημαι βα-
gina, & vidua non sum, & luctum non videbo. Propter hoc
σίλισσα, καὶ χήρα οὐκ εἰμὶ, καὶ πένθος οὐ μὴ ἴδω. διὰ τοῦτο 8
in vna die venient plagæ eius, mors, & luctus,
ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ἥξουσιν αἱ πληγαὶ αὐτῆς, θάνατος, καὶ πένθος,
& fames, & in igne comburetur: quia fortis Dominus Deus
καὶ λιμὸς, καὶ ἐν πυρὶ κατακαυθήσεται· ὅτι ἰσχυρὸς κύριος ὁ θεὸς
iudicans illam. Et flebunt, & plangent super illam
ὁ κρίνας αὐτήν. καὶ κλαύσονται, καὶ κόψονται ἐπ' αὐτῇ οἱ 9
reges terræ, cum illa fornicantes, & luxurian-
βασιλεῖς τῆς γῆς, οἱ μετ' αὐτῆς πορνεύσαντες καὶ στρηνιάσαν-
tes, cùm viderint fumum incendii eius: A lon-
τες, ὅταν βλέπωσι τὸν καπνὸν τῆς πυρώσεως αὐτῆς· ἀπὸ μακρό- 10
ge stantes propter timorem cruciatus eius, dicentes,
θεν ἑστηκότες διὰ τὸν φόβον τοῦ βασανισμοῦ αὐτῆς, λέγοντες,
Væ, væ ciuitas illa magna Babylon, ciuitas illa fortis: quoniā
οὐαὶ οὐαὶ ἡ πόλις ἡ μεγάλη βαβυλὼν, ἡ πόλις ἡ ἰσχυρά· ὅτι
vna hora venit iudicium tuum. Et mercatores terræ plorant,
μιᾷ ὥρᾳ ἦλθεν ἡ κρίσις σου. καὶ οἱ ἔμποροι τῆς γῆς κλαίουσι 11
& lugent super illam: quoniam merces eorum nemo emit
καὶ πενθοῦσιν ἐπ' αὐτῇ, ὅτι τὸν γόμον αὐτῶν οὐδεὶς ἀγοράζει
amplius: Merces auri, & argenti, & lapidis pretiosi, & mar-
οὐκέτι· γόμον χρυσοῦ, καὶ ἀργύρου, καὶ λίθου τιμίου, καὶ μαρ- 12
garitæ, & byssi, & purpuræ, & serici, & coccini: &
γαρίτου, καὶ βύσσου, καὶ πορφύρου, καὶ σηρικοῦ, καὶ κοκκίνου· καὶ
omne lignum thyinum, & omne vas eburneum, & omne vas
πᾶν ξύλον θύϊνον, καὶ πᾶν σκεῦος ἐλεφάντινον, καὶ πᾶν σκεῦος
ex ligno pretioso, & æris, & ferro, & marmore,
ἐκ ξύλου τιμιωτάτου, καὶ χαλκοῦ, καὶ σιδήρου, καὶ μαρμάρου,
Et cinamomum, & suffitus, & vnguentum, & thus, &
καὶ κινάμωμον, καὶ θυμιάματα, καὶ μύρον, καὶ λίβανον, καὶ 13
vinum, & oleum, & similam, & triticum, & iumenta, &
οἶνον, καὶ ἔλαιον, καὶ σεμίδαλιν, καὶ σῖτον, καὶ κτήνη, καὶ πρό-
oues: & equorum, & rhedarum, & mancipiorum, & animas ho-
βατα· καὶ ἵππων, καὶ ῥαιδῶν, καὶ σωμάτων, καὶ ψυχὰς ἀνθρώ-
minum. Et poma desiderii animæ tuæ discesserunt à
πων. καὶ ἡ ὀπώρα τῆς ἐπιθυμίας τῆς ψυχῆς σου ἀπῆλθεν ἀπὸ 14
te, & omnia pinguia & præclara perierunt à te,
σοῦ, καὶ πάντα τὰ λιπαρὰ καὶ τὰ λαμπρὰ ἀπώλετο ἀπὸ σοῦ,

φωτίζω / fortitudine / ποτίζω / participes sitis delictorum / peruenerunt / iniquitatum / κεραννύω / Quantum / tormentum, & luctum / ideo / est / qui iudicabit / κλαίω / qui fornicati sunt, in delitiis vixerunt / στρηνιάω / tormentorum / negotiatores / flebunt / lugebunt / emet / omnia vasa eboris, omnia vasa de lapide / æramento / odoramentorum & vnguēta, & thuris, & vini, & olei, & similæ, & tritici, & iumentorum, & ouiū, animatum

& *non* amplius non *inuenies* illa. Mercatores horum ‖diuites
καὶ οὐκέτι οὐ μὴ εὑρήσῃς αὐτά. οἱ ἔμποροι τούτων οἱ πλουτή- 15
facti, ab ea à longè stabunt propter timorem *cru-
σαντες ἀπ᾽ αὐτῆς ἀπὸ μακρόθεν στήσονται διὰ τὸν φόβον τοῦ βα-
ciatus eius, flentes, ac lugentes; Et dicentes,
σανισμοῦ αὐτῆς, κλαίοντες καὶ πενθοῦντες· καὶ λέγοντες, 16
Væ, væ ciuitas illa magna ‖*circum*amicta bysso, & pur-
οὐαὶ οὐαὶ ἡ πόλις ἡ μεγάλη ἡ περιβεβλημένη βύσσινον καὶ πορ-
pura & coccino, & deaurata *in* auro & lapide pre-
φυροῦν καὶ κόκκινον, καὶ κεχρυσωμένη ἐν χρυσῷ καὶ λίθῳ τι-
tioso, & margaritis: Quoniam vna hora ‖*desertæ* sunt tantæ di-
μίῳ καὶ μαργαρίταις· ὅτι μιᾷ ὥρᾳ ἠρημώθη ὁ τοσοῦτος πλοῦ- 17
uitiæ: & omnis gubernator, & omnis *in* ‖*nauibus nauigans*,
τος· καὶ πᾶς κυβερνήτης, καὶ πᾶς ὁ ἐπὶ τῶν πλοίων πλέων,
& nautæ, & *quotquot mare* operantur, à longè ste-
καὶ ναῦται, καὶ ὅσοι τὴν θάλασσαν ἐργάζονται, ἀπὸ μακρόθεν ἔστη-
terunt, Et clamauerunt videntes *fumum* incendij eius,
σαν, καὶ ἔκραζον βλέποντες τὸν καπνὸν τῆς πυρώσεως αὐτῆς, 18
dicentes, Quæ similis ciuitati huic magnæ? Et miserunt puluerē
λέγοντες, τίς ὁμοία τῇ πόλει τῇ μεγάλῃ; καὶ ἔβαλον χοῦν 19
super capita sua, & clamauerunt flentes, & lugentes,
ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν, καὶ ἔκραζον κλαίοντες, καὶ πενθοῦντες,
& dicentes, Væ væ ciuitas illa magna, in qua diuites facti sunt om-
καὶ λέγοντες, οὐαὶ οὐαὶ ἡ πόλις ἡ μεγάλη, ἐν ᾗ ἐπλούτησαν πάν-
nes *habentes* naues in mari de *pretio* eius.
τες οἱ ἔχοντες τὰ πλοῖα ἐν τῇ θαλάσσῃ ἐκ τῆς τιμιότητος αὐτῆς·
quoniá vna hora desolata est. Exulta super eam cælum, &
ὅτι μιᾷ ὥρᾳ ἠρημώθη. εὐφραίνου ἐπ᾽ αὐτῇ οὐρανέ, καὶ οἱ 20
sancti, & Apostoli, & Prophetæ: quoniam iudicauit Deus
ἅγιοι, καὶ οἱ ἀπόστολοι, καὶ οἱ προφῆται· ὅτι ἔκρινεν ὁ θεὸς τὸ
iudicium vestrum de illa. Et sustulit vnus angelus fortis lapidem
κρίμα ὑμῶν ἐξ αὐτῆς. καὶ ἦρεν εἷς ἄγγελος ἰσχυρὸς λίθον 21
quasi molarem magnum, & misit in mare, dicens, *Sic* im-
ὡς μύλον μέγαν, καὶ ἔβαλεν εἰς τὴν θάλασσαν, λέγων, οὕτως ὁρ-
petu mittetur Babylon illa magna ciuitas, & non inue-
μήματι βληθήσεται βαβυλὼν ἡ μεγάλη πόλις, καὶ οὐ μὴ εὑρε-
nietur *amplius*. Et vox citharœdorum, & musicorum, & tibia canentium, &
θῇ ἔτι. καὶ φωνὴ κιθαρῳδῶν, καὶ μουσικῶν, καὶ αὐλητῶν, καὶ 22
clangentium non audietur in te amplius: & omnis artifex omnis
σαλπιστῶν οὐ μὴ ἀκουσθῇ ἐν σοὶ ἔτι· καὶ πᾶς τεχνίτης πάσης
artis non inuenietur in te amplius: & vox molæ non audietur in
τέχνης οὐ μὴ εὑρεθῇ ἐν σοὶ ἔτι· καὶ φωνὴ μύλου οὐ μὴ ἀκουσθῇ ἐν
te amplius. Et lux lucernæ non lucebit in te amplius: & vox sponsi
σοὶ ἔτι. καὶ φῶς λύχνου οὐ μὴ φανῇ ἐν σοὶ ἔτι· καὶ φωνὴ νυμφίου 23
& sponsæ non audietur in te adhuc: quia mercatores tui erant
καὶ νύμφης οὐ μὴ ἀκουσθῇ ἐν σοὶ ἔτι· ὅτι οἱ ἔμποροί σου ἦσαν οἱ
‖*magnates* terræ, quia in *veneficio tuo* errauerunt
μεγιστᾶνες τῆς γῆς, ὅτι ἐν τῇ φαρμακείᾳ σου [b]ἐπλανήθησαν
omnes gentes: Et in ea *sanguines* Prophetarum & sanctorū
πάντα τὰ ἔθνη· καὶ ἐν αὐτῇ αἵματα προφητῶν καὶ ἁγίων 24
inuentus est, & omnium *mactatorum* in terra.
εὑρέθη, καὶ πάντων τῶν ἐσφαγμένων ἐπὶ τῆς γῆς.

*inuenient iam ‖qui fuit *tormentorum ‖quæ erat *erat ‖destitutæ *ἐρημόω *qui ‖lacū nauigat, *qui in mari *locum *qui habebant *pretiis *Hos *vltrà iam. *tuba, ‖principes *veneficiis tuis [b]πλανάω *sanguis *qui interfecti sunt

CAP. XIX. ιθ´

Et post hæc audiui quasi vocem *turba multa magnam*
Καὶ μετὰ ταῦτα ἤκουσα ὡς φωνὴν ὄχλου πολλοῦ μεγάλην 1
in cælo, dicentium, Alleluia. *Salus, & vir-
ἐν τῷ οὐρανῷ, λεγόντων, ἀλληλούϊα. ἡ σωτηρία, καὶ ἡ δύνα-
tus, & gloria *Dei nostri. Quia vera & iusta iu-
μις, καὶ ἡ δόξα τοῦ θεοῦ ἡμῶν. ὅτι ἀληθιναὶ καὶ δίκαιαι αἱ κρί- 2
dicia ‖eius, *quia* iudicauit *meretricem magnam*, quæ corrupit
σεις αὐτοῦ, ὅτι ἔκρινε τὴν πόρνην τὴν μεγάλην, ἥτις [c]διέφθειρε τὴν
terram in *fornicatione* sua, & vindicauit sanguinem seruorum suorū
γῆν ἐν τῇ πορνείᾳ αὐτῆς, καὶ ἐξεδίκησε τὸ αἷμα τῶν δούλων αὐτοῦ
de *manu* eius. Et iterum *dixit, Alleluia: & fu-
ἐκ χειρὸς αὐτῆς. καὶ δεύτερον εἴρηκεν, ἀλληλούϊα. καὶ ὁ κα- 3
mus eius ascendit in secula seculorum. Et ceciderunt
πνὸς αὐτῆς ἀναβαίνει εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. καὶ ἔπεσον 4
seniores vigintiquatuor, & quatuor animalia, &
οἱ πρεσβύτεροι οἱ εἰκοσιτέσσαρες, καὶ τὰ τέσσαρα ζῶα, καὶ
adorauerunt Deum sedentem super thronum, dicen-
προσεκύνησαν τῷ θεῷ τῷ καθημένῳ ἐπὶ τοῦ θρόνου, λέγον-
tes, Amen. alleluia. Et vox de throno exiuit, di-
τες, ἀμήν· ἀλληλούϊα. καὶ φωνὴ ἐκ τοῦ θρόνου ἐξῆλθε, λέ- 5
cens, *Laudate Deum nostrum* omnes serui eius, & ‖ti-
γουσα, [d]αἰνεῖτε τὸν θεὸν ἡμῶν πάντες οἱ δοῦλοι αὐτοῦ, καὶ οἱ φο-
mentes eum *parui* & magni. Et audiui quasi vo-
βούμενοι αὐτόν, οἱ μικροὶ καὶ οἱ μεγάλοι. καὶ ἤκουσα ὡς φω- 6
cem turbæ ‖*multa*, & sicut vocem aquarum multarum, & sicut vocem
νὴν ὄχλου πολλοῦ, καὶ ὡς φωνὴν ὑδάτων πολλῶν, καὶ ὡς φωνὴν
tonitruorum ‖*fortium*, dicentium, Alleluia: quoniam regnauit Dominus
βροντῶν ἰσχυρῶν, λεγόντων, ἀλληλούϊα· ὅτι ἐβασίλευσε κύριος
Deus noster omnipotens. Gaudeamus & exultemus,
ὁ θεὸς ἡμῶν ὁ παντοκράτωρ. χαίρωμεν καὶ [e]ἀγαλλιώμεθα, 7
& demus gloriam ei, quia venerunt nuptiæ Agni, &
καὶ δῶμεν τὴν δόξαν αὐτῷ, ὅτι ἦλθεν ὁ γάμος τοῦ ἀρνίου, καὶ
vxor eius præparauit seipsam. Et datum est illi vt *ami-
ἡ γυνὴ αὐτοῦ ἡτοίμασεν ἑαυτήν. καὶ ἐδόθη αὐτῇ ἵνα πε- 8
ciatur byssino splendēti & candido. *nam* byssinum*,
ριβάληται βύσσινον λαμπρὸν καὶ καθαρόν. τὸ γὰρ βύσσινον,

*turbarū multarum *Laus, *Deo nostro est. ‖sunt *qui *de meretrice magna, [c]διαφθείρω *prostitutione *manibus *dixerunt, *Laudem dicite Deo nostro ‖qui timetis [d]αἰνέω *pusilli ‖magnæ, ‖magnorum, [e]ἀγαλλιάομαι *cooperiat se *enim,

iustificationes sanctorum sunt. Et *dicit* mihi, Scribe, Bea-
9 τὰ δικαιώματά ἐστι τῶν ἁγίων. καὶ λέγει μοι, γράψον, μα-
ri ‖*illi* ad cænam nuptiarum Agni vocati*. & dicit
κάριοι οἱ εἰς τὸ δεῖπνον τοῦ γάμου τοῦ ἀρνίου κεκλημένοι. καὶ λέγει
mihi, Hæc verba vera sunt Dei. Et cecidi an-
10 μοι, οὗτοι οἱ λόγοι ἀληθινοί εἰσι τοῦ θεοῦ. καὶ ἔπεσον ἔμπρο-
te pedes eius *adorare* eum: & dicit mihi, Vide
σθεν τῶν ποδῶν αὐτοῦ προσκυνῆσαι αὐτῷ· καὶ λέγει μοι, ὅρα
ne ‖: conseruus tuus sum, & fratrum tuorum habentium
μή· σύνδουλός σου εἰμί, καὶ τῶν ἀδελφῶν σου τῶν ἐχόντων τὴν
testimonium Iesu. Deum adora: *nam* testimonium*
μαρτυρίαν ἰησοῦ· τῷ θεῷ προσκύνησον· ἡ γὰρ μαρτυρία τοῦ
Iesu, est spiritus prophetiæ. Et vidi cælum
11 ἰησοῦ ἐστι τὸ πνεῦμα τῆς προφητείας. καὶ εἶδον τὸν οὐρανὸν
apertum: & ecce equus albus, & ‖*sedens* super eum
ἀνεῳγμένον, καὶ ἰδοὺ ἵππος λευκός, καὶ ὁ καθήμενος ἐπ᾽ αὐτὸν
vocatus Fidelis & Verax, & *in* iustitia iudicat &
καλούμενος πιστὸς καὶ ἀληθινός, καὶ ἐν δικαιοσύνῃ κρίνει καὶ
belligerat. *At* oculi* eius *flamma ignis, & in ca-
12 πολεμεῖ. οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ φλὸξ πυρός, καὶ ἐπὶ τὴν κε-
pite eius diademata multa: habens *nomina scri-
φαλὴν αὐτοῦ διαδήματα πολλά· ἔχων ὀνόματα γεγραμμέ-
pta, & nomen scriptum, quod nemo nouit nisi ipse.
να, καὶ ὄνομα γεγραμμένον, ὃ οὐδεὶς οἶδεν εἰ μὴ αὐτός.
Et *circumindutus vestimentum tinctum* sanguine: & vo-
13 καὶ περιβεβλημένος ἱμάτιον βεβαμμένον αἵματι· καὶ κα-
catur nomen eius, Verbum Dei. Et exercitus
14 λεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ὁ λόγος τοῦ θεοῦ. καὶ τὰ στρατεύματα
qui* in cælo, sequebantur eum in equis albis, *in-
τὰ ἐν τῷ οὐρανῷ ἠκολούθει αὐτῷ ἐπὶ ἵπποις λευκοῖς, [f]ἐνδε-
duti byssino albo ‖mundo. Et de ore eius
15 δυμένοι βύσσινον λευκὸν καθαρόν. καὶ ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ
procedit gladius ‖*anceps*, acutus, vt in ipso percutiat
ἐκπορεύεται ῥομφαία δίστομος, ὀξεῖα, ἵνα ἐν αὐτῇ πατάξῃ
Gentes: & ipse ‖*pascet* eas in virga ferrea: &
τὰ ἔθνη· καὶ αὐτὸς ποιμανεῖ αὐτοὺς ἐν ῥάβδῳ σιδηρᾷ· καὶ
ipse calcat ‖*lacum* vini furoris iræ Dei
αὐτὸς πατεῖ τὴν ληνὸν τοῦ οἴνου τοῦ θυμοῦ τῆς ὀργῆς τοῦ θεοῦ τοῦ
omnipotentis. Et habet in vestimento & in femore
16 παντοκράτορος. καὶ ἔχει ἐπὶ τὸ ἱμάτιον καὶ ἐπὶ τὸν μηρὸν
suo *nomen* scriptum, Rex regum, & Dominus *do-
αὐτοῦ ὄνομα γεγραμμένον, βασιλεὺς βασιλέων, καὶ κύριος κυ-
minorum. Et vidi vnum angelum stantem in sole, & clamauit
17 ρίων. καὶ εἶδον ἕνα ἄγγελον ἑστῶτα ἐν τῷ ἡλίῳ, καὶ ἔκραξε
voce magna, dicens omnibus auibus *volantibus in*
φωνῇ μεγάλῃ, λέγων πᾶσι τοῖς ὀρνέοις τοῖς πετομένοις ἐν
‖*medio* cæli, Venite *congregamini ad cænam magnam
μεσουρανήματι, δεῦτε [g]συνάχθητε εἰς τὸ δεῖπνον τὸ μέγα τοῦ
Dei: Vt manducetis carnes regum, & carnes tribuno-
18 θεοῦ· ἵνα φάγητε σάρκας βασιλέων, καὶ σάρκας χιλιάρ-
rum, & carnes fortium, & carnes equorum, & seden-
χων, καὶ σάρκας ἰσχυρῶν, καὶ σάρκας ἵππων, καὶ τῶν καθημέ-
tium in ipsis, & carnes omnium, liberorum*que* & seruorum,
νων ἐπ᾽ αὐτῶν, καὶ σάρκας πάντων, ἐλευθέρων τε καὶ δούλων,
paruorumque & magnorum. Et vidi bestiam, & re-
19 μικρῶν τε καὶ μεγάλων. καὶ εἶδον τὸ θηρίον, καὶ τοὺς βασι-
ges terræ, & exercitus eorum congregatos ‖*facere*
λεῖς τῆς γῆς, καὶ τὰ στρατεύματα αὐτῶν συνηγμένα ποιῆσαι
prælium cum *sedente* in equo, & cum exer-
πόλεμον μετὰ τοῦ καθημένου ἐπὶ τοῦ ἵππου, καὶ μετὰ τοῦ στρατεύ-
citu eius. Et apprehensa est bestia, & cum ea pseu-
20 ματος αὐτοῦ. καὶ [a]ἐπιάσθη τὸ θηρίον, καὶ μετ᾽ αὐτοῦ ὁ ψευ-
dopropheta, qui fecit signa coram ipso, *in* quibus sedu-
δοπροφήτης ὁ ποιήσας τὰ σημεῖα ἐνώπιον αὐτοῦ, ἐν οἷς ἐπλά-
xit ‖*accipientes* characterem bestiæ, & *ado-
νησε τοὺς λαβόντας τὸ χάραγμα τοῦ θηρίου, καὶ τοὺς προσκυ-
rantes imaginem eius. viui missi sunt hi duo in
νοῦντας τῇ εἰκόνι αὐτοῦ· ζῶντες [b]ἐβλήθησαν οἱ δύο εἰς τὴν
stagnum ignis *ardens in sulphure*. Et cæteri occisi
21 λίμνην τοῦ πυρὸς τὴν καιομένην ἐν θείῳ. καὶ οἱ λοιποὶ ἀπε-
sunt in gladio sedentis super equum,
κτάνθησαν ἐν τῇ ῥομφαίᾳ τοῦ καθημένου ἐπὶ τοῦ ἵππου, τῇ
procedente de ore ipsius: & omnes aues satu-
ἐξελθούσῃ ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ· καὶ πάντα τὰ ὄρνεα ἐχορ-
ratæ sunt *ex* carnibus eorum.
τάσθησαν ἐκ τῶν σαρκῶν αὐτῶν.

CAP. XX. κ´

Et vidi angelum descendentem de cælo, habentem
1 Καὶ εἶδον ἄγγελον καταβαίνοντα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, ἔχοντα τὴν
clauem abyssi, & catenam magnam in manu sua.
κλεῖν τῆς ἀβύσσου, καὶ ἅλυσιν μεγάλην ἐπὶ τὴν χεῖρα αὐτοῦ.
Et apprehendit draconem, serpentem antiquum, qui est dia-
2 καὶ ἐκράτησε τὸν δράκοντα, τὸν ὄφιν τὸν ἀρχαῖον, ὅς ἐστι διά-
bolus & Satanas, *seducens habitatam totum*, & ligauit
βολος καὶ ὁ σατανᾶς, ὁ πλανῶν τὴν οἰκουμένην ὅλην, καὶ ἔδησεν
eum ‖mille annos, Et misit eum in abyssum, & clau-
3 αὐτὸν χίλια ἔτη. καὶ ἔβαλεν αὐτὸν εἰς τὴν ἄβυσσον, καὶ ἔκλει-
sit, & signauit super illum, vt non seducat amplius gentes,
σε, καὶ ἐσφράγισεν ἐπάνω αὐτοῦ, ἵνα μὴ πλανᾷ ἔτι τὰ ἔθνη,

dixit ‖qui *sunt. *vt adorarem ‖feceris: *enim ‖qui sedebat *vocabatur *cum *pugnat. *autem *sicut *vestitus erat veste aspersa *sunt *vestiti [f]ἐνδύομαι ‖& ‖ex vtraq; parte ‖reget ‖torcular *dominantiū. *quæ volabant per ‖medium *& [g]συνάγω ‖& pusillorum ‖ad faciendum *illo qui sedebat [a]πιάομαι ‖eos qui acceperunt *qui adorauerunt [b]βάλλομαι *ardentis & sulphuris. *qui procedit ‖per

donec consummentur mille anni: & post hæc oportet illum solui
ἄχρι τελεσθῇ τὰ χίλια ἔτη· καὶ μετὰ ταῦτα δεῖ αὐτὸν λυθῆναι
paruum tempus. Et vidi thronos, & sederunt super eos, &
μικρὸν χρόνον. καὶ εἶδον θρόνους, καὶ ἐκάθισαν ἐπ᾽ αὐτούς, καὶ 4
iudicium datum est illis. & animas securi percussorum propter
κρίμα ἐδόθη αὐτοῖς· καὶ τὰς ψυχὰς τῶν πεπελεκισμένων διὰ
testimonium Iesu, & propter verbum Dei, & qui non
τὴν μαρτυρίαν Ἰησοῦ, καὶ διὰ τὸν λόγον τοῦ θεοῦ, καὶ οἵτινες οὐ
adorauerunt bestiam, neque imaginem eius, & non acceperunt
προσεκύνησαν τῷ θηρίῳ, οὔτε τῇ εἰκόνι αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἔλαβον
characterem in frontem suam, & in manum suam:
τὸ χάραγμα ἐπὶ τὸ μέτωπον αὐτῶν, καὶ ἐπὶ τὴν χεῖρα αὐτῶν·
& vixerunt, & regnauerunt cum Christo mille annis. Et cæ-
καὶ ἔζησαν, καὶ ἐβασίλευσαν μετὰ τοῦ Χριστοῦ χίλια ἔτη. καὶ οἱ λοι- 5
teri mortuorum non vixerunt donec consummentur mille anni. hæc illa
ποὶ τῶν νεκρῶν οὐκ ἔζησαν ἄχρι τελεσθῇ τὰ χίλια ἔτη· αὕτη ἡ
resurrectio prima. Beatus & sanctus habens partem in
ἀνάστασις ἡ πρώτη. μακάριος καὶ ἅγιος ὁ ἔχων μέρος ἐν τῇ 6
resurrectione prima: in his secunda mors non habet
ἀναστάσει τῇ πρώτῃ· ἐπὶ τούτων ὁ δεύτερος θάνατος οὐκ ἔχει
potestatem: sed erunt sacerdotes Dei, & Christi: & regnabunt
ἐξουσίαν· ἀλλ᾽ ἔσονται ἱερεῖς τοῦ θεοῦ, καὶ τοῦ Χριστοῦ, καὶ βασιλεύσουσι
cum illo mille annis. Et cùm cōsummati fuerint mille anni, solue-
μετ᾽ αὐτοῦ χίλια ἔτη. καὶ ὅταν τελεσθῇ τὰ χίλια ἔτη, λυθή- 7
tur Satanas de carcere suo: & exibit seducere
σεται ὁ σατανᾶς ἐκ τῆς φυλακῆς αὐτοῦ· καὶ ἐξελεύσεται πλανῆσαι
Gentes quæ in quatuor angulis terræ, Gog & Ma-
τὰ ἔθνη τὰ ἐν ταῖς τέσσαρσι γωνίαις τῆς γῆς, τὸν Γὼγ καὶ τὸν Μα-
gog, congregare eos in prælium: quorum numerus sicut
γώγ, συναγαγεῖν αὐτοὺς εἰς τὸν πόλεμον· ὧν ὁ ἀριθμὸς ὡς ἡ
arena maris. Et ascenderunt super latitudinem terræ, &
ἄμμος τῆς θαλάσσης. καὶ ἀνέβησαν ἐπὶ τὸ πλάτος τῆς γῆς, καὶ 8
circuierunt castra sanctorum, & ciuitatem dile-
ἐκύκλευσαν τὴν παρεμβολὴν τῶν ἁγίων, καὶ τὴν πόλιν τὴν ἠγαπη-
ctam. Et descendit ignis de cælo à Deo, & deuo-
μένην. καὶ κατέβη πῦρ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τοῦ θεοῦ, καὶ κατέ- 9
rauit eos. Et diabolus seducens eos, missus est in
φαγεν αὐτούς. καὶ ὁ διάβολος ὁ πλανῶν αὐτοὺς ἐβλήθη εἰς τὴν 10
stagnum ignis & sulphuris, vbi & bestia & pseudopro-
λίμνην τοῦ πυρὸς καὶ θείου, ὅπου καὶ τὸ θηρίον καὶ ὁ ψευδοπρο-
pheta & cruciabuntur die ac nocte in secula
φήτης, καὶ βασανισθήσονται ἡμέρας καὶ νυκτὸς εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν
seculorum. Et vidi thronum magnum candidum, & sedentem
αἰώνων. καὶ εἶδον θρόνον μέγαν λευκόν, καὶ τὸν καθήμενον 11
super eum, cuius à conspectu fugit cælum & terra, & locus
ἐπ᾽ αὐτῷ, οὗ ἀπὸ προσώπου ἔφυγεν ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ, καὶ τόπος
non est inuentus eis. Et vidi mortuos, magnos, &
οὐχ εὑρέθη αὐτοῖς. καὶ εἶδον τοὺς νεκρούς, τοὺς μεγάλους, καὶ τοὺς 12
paruos stantes in conspectu throni, & libri aperti sunt: &
μικροὺς ἑστῶτας ἐνώπιον τοῦ θρόνου, καὶ βιβλία ἀνεῴχθησαν· καὶ
alius liber apertus est, qui est vitæ: & iudicati sunt mortui
ἄλλο βιβλίον ἀνεῴχθη, ὅ ἐστι τῆς ζωῆς· καὶ ἐκρίθησαν οἱ νεκροὶ
ex scriptis in libris, secundum opera ipsorum.
ἐκ τῶν γεγραμμένων ἐν τοῖς βιβλίοις, κατὰ τὰ ἔργα αὐτῶν.
Et dedit mare eos qui in eo mortuos, & mors
καὶ ἔδωκεν ἡ θάλασσα τοὺς ἐν αὐτῇ νεκρούς, καὶ ὁ θάνατος 13
& infernus dederunt suos ipsorum mortuos: & iudicati sunt vnusquisque secundū
καὶ ὁ ᾅδης ἔδωκαν τοὺς ἑαυτῶν νεκρούς· καὶ ἐκρίθησαν ἕκαστος κατὰ
opera ipsorum. Et mors & infernus missi sunt in
τὰ ἔργα αὐτῶν. καὶ ὁ θάνατος καὶ ὁ ᾅδης ἐβλήθησαν εἰς τὴν 14
stagnum ignis: hæc est mors secunda, stagnum
λίμνην τοῦ πυρός· οὗτός ἐστιν ὁ θάνατος ὁ δεύτερος ἡ λίμνη
ignis. Et si quis non inuentus est in libro vitæ scri-
τοῦ πυρός. καὶ εἴ τις οὐχ εὑρέθη ἐν τῇ βίβλῳ τῆς ζωῆς γε-
ptus, missus est in stagnum ignis.
γραμμένος, ἐβλήθη εἰς τὴν λίμνην τοῦ πυρός.

Marginal notes: λύω · modico tempore. · sedes: eas, · decollatorum · πελεκίζω · nec · eius · frontibus aut manibus suis: · est · qui habet · & seducet · sunt super · angulos · & cōgregabit · est · qui seducebat · φεύγω · pusillos · his quæ scripta erant · erant · suos qui in ipsis erant · iudicatum est de singulis · qui

CAP. XXI. κα´

Et vidi cælum nouum, & terram nouam: nam primum cæ-
Καὶ εἶδον οὐρανὸν καινόν, καὶ γῆν καινήν. ὁ γὰρ πρῶτος οὐρα- 1
lum, & prima terra abiit, & mare non est iam.
νὸς καὶ ἡ πρώτη γῆ παρῆλθε, καὶ ἡ θάλασσα οὐκ ἔστιν ἔτι.
Et ciuitatem sanctam Hierusalem nouam vidi descen-
καὶ τὴν πόλιν τὴν ἁγίαν Ἱερουσαλὴμ καινὴν εἶδον καταβαίνου- 2
dentem à Deo de cælo paratam, sicut sponsam or-
σαν ἀπὸ τοῦ θεοῦ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἡτοιμασμένην, ὡς νύμφην κε-
natam viro suo. Et audiui vocem magnam
κοσμημένην τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς. καὶ ἤκουσα φωνῆς μεγάλης 3
de cælo, dicentem, Ecce tabernaculum Dei cum hominibus,
ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, λεγούσης, ἰδοὺ ἡ σκηνὴ τοῦ θεοῦ μετὰ τῶν ἀνθρώπων,
& habitabit cum eis: & ipsi populus eius erunt, & ipse
καὶ σκηνώσει μετ᾽ αὐτῶν· καὶ αὐτοὶ λαὸς αὐτοῦ ἔσονται, καὶ αὐτὸς
Deus erit cum eis. Et absterget omnem lachrymam ab
ὁ θεὸς ἔσται μετ᾽ αὐτῶν. καὶ ἐξαλείψει πᾶν δάκρυον ἀπὸ 4
oculis eorum, & mors non erit vltrà, neque luctus,
τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν, καὶ ὁ θάνατος οὐκ ἔσται ἔτι, οὔτε πένθος,
neque clamor, neque dolor non erit vltrà: quia prima abierunt.
οὔτε κραυγή, οὔτε πόνος οὐκ ἔσται ἔτι, ὅτι τὰ πρῶτα ἀπῆλθον.
Et dixit sedens in throno, Ecce noua facio omnia.
Καὶ εἶπεν ὁ καθήμενος ἐπὶ τοῦ θρόνου, ἰδοὺ καινὰ ποιῶ πάντα. 5
& dicit mihi, Scribe: quia hæc verba vera & fidelia sunt.
καὶ λέγει μοι, γράψον· ὅτι οὗτοι οἱ λόγοι ἀληθινοὶ καὶ πιστοί εἰσι.
Et dixit mihi, factus sum alpha & ω, initium & finis: ego
καὶ εἶπέ μοι, γέγονα τὸ α καὶ τὸ ω, ἀρχὴ καὶ τέλος· ἐγὼ 6
sitienti dabo de fonte aquæ vitæ gratis.
τῷ διψῶντι δώσω ἐκ τῆς πηγῆς τοῦ ὕδατος τῆς ζωῆς δωρεάν.
Vincens possidebit hæc: & ero illi Deus, & il-
ὁ νικῶν κληρονομήσει ταῦτα, καὶ ἔσομαι αὐτῷ θεός, καὶ αὐ- 7
le erit mihi filius. At timidis, & incredulis, & pecca-
τὸς ἔσται μοι υἱός. τοῖς δὲ δειλοῖς, καὶ ἀπίστοις, καὶ ἁμαρτω- 8
toribus, & abominandis, & homicidis, & fornicatoribus, & veneficis,
λοῖς, καὶ ἐβδελυγμένοις, καὶ φονεῦσι, καὶ πόρνοις, καὶ φαρμακοῖς,
& idololatris, & omnibus mendacibus, pars illorum in
καὶ εἰδωλολάτραις, καὶ πᾶσι τοῖς ψευδέσι, τὸ μέρος αὐτῶν ἐν
stagno ardenti igne & sulphure, quod est mors se-
τῇ λίμνῃ τῇ καιομένῃ πυρὶ καὶ θείῳ, ὅ ἐστιν ὁ θάνατος ὁ δεύ-
cunda. Et venit vnus de septem angelis habentibus
τερος. καὶ ἦλθεν εἷς ἐκ τῶν ἑπτὰ ἀγγέλων τῶν ἐχόντων τὰς 9
septem phialas plenas septem plagis nouissimis, & locutus est
ἑπτὰ φιάλας γεμούσας τῶν ἑπτὰ πληγῶν τῶν ἐσχάτων, καὶ ἐλάλησε
mecum, dicens, Veni, ostendam tibi vxorem, sponsam
μετ᾽ ἐμοῦ, λέγων, δεῦρο, δείξω σοι τὴν γυναῖκα, τὴν νύμφην τοῦ
Agni. Et sustulit me in spiritu in montem magnum & al-
ἀρνίου. καὶ ἀπήνεγκέ με ἐν πνεύματι ἐπ᾽ ὄρος μέγα καὶ ὑψη- 10
tum, & ostendit mihi ciuitatem magnam sanctam Hierusalem des-
λόν, καὶ ἔδειξέ μοι τὴν πόλιν τὴν μεγάλην ἁγίαν Ἱερουσαλὴμ κα-
cendentem de cælo à Deo: Habentem gloriam
ταβαίνουσαν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τοῦ θεοῦ· ἔχουσαν τὴν δόξαν τοῦ 11
Dei: lumen eius simile lapidi preciosissimo, tanquam lapidi ia-
θεοῦ· ὁ φωστὴρ αὐτῆς ὅμοιος λίθῳ τιμιωτάτῳ, ὡς λίθῳ ἰά-
spidi cristallizanti: habentem murum magnum & altum:
σπιδι κρυσταλλίζοντι· ἔχουσαν τεῖχος μέγα καὶ ὑψηλόν·
Habentem portas duodecim, & in portis angelos
ἔχουσαν πυλῶνας δώδεκα, καὶ ἐπὶ τοῖς πυλῶσιν ἀγγέλους 12
duodecim, & nomina inscripta, quæ sunt duodecim tri-
δώδεκα, καὶ ὀνόματα ἐπιγεγραμμένα, ἅ ἐστι τῶν δώδεκα φυ-
buum filiorum Israel. Ab orientibus portæ tres, &
λῶν τῶν υἱῶν Ἰσραήλ. ἀπὸ ἀνατολῶν πυλῶνες τρεῖς, καὶ 13
ab aquilone portæ tres, & ab Austro portæ tres, & ab
ἀπὸ βορρᾶ πυλῶνες τρεῖς, καὶ ἀπὸ νότου πυλῶνες τρεῖς, καὶ ἀπὸ
occasibus portæ tres. Et murus ciuitatis habens funda-
δυσμῶν πυλῶνες τρεῖς. καὶ τὸ τεῖχος τῆς πόλεως ἔχον θεμε- 14
menta duodecim, & in ipsis duodecim nomina duodecim Apo-
λίους δώδεκα, καὶ ἐπ᾽ αὐτῶν δώδεκα ὀνόματα τῶν δώδεκα ἀπο-
stolorum Agni. Et loquens mecum habebat mensuram calamum
στόλων τοῦ ἀρνίου. καὶ ὁ λαλῶν μετ᾽ ἐμοῦ εἶχε μέτρον κάλαμον 15
aureum, vt metiretur ciuitatem, & portas eius.
χρυσοῦν, ἵνα μετρήσῃ τὴν πόλιν καὶ τοὺς πυλῶνας αὐτῆς.
Et ciuitas quadrangularis sita est, & longitudo eius quanta
καὶ ἡ πόλις τετράγωνος κεῖται, καὶ τὸ μῆκος αὐτῆς ὅσον τὸ 16
latitudo: & mensus est ciuitatem calamo ad stadia duo-
πλάτος· καὶ ἐμέτρησε τὴν πόλιν τῷ καλάμῳ ἐπὶ σταδίους δώδε-
decim millium duodecim. longitudo, & latitudo, & altitudo eius
κα χιλιάδων δώδεκα. τὸ μῆκος, καὶ τὸ πλάτος, καὶ τὸ ὕψος αὐτῆς
æqualia sunt. Et mensus est murum eius centum quadraginta
ἴσα ἐστί. καὶ ἐμέτρησε τὸ τεῖχος αὐτῆς ἑκατὸν τεσσαράκοντα 17
quatuor cubitorum, mensura hominis, quæ est angeli. Et erat
τεσσάρων πηχῶν, μέτρον ἀνθρώπου, ὅ ἐστιν ἀγγέλου. καὶ ἦν ἡ 18
structura muri eius iaspis: & ciuitas aurum mun-
ἐνδόμησις τοῦ τείχους αὐτῆς ἴασπις· καὶ ἡ πόλις χρυσίον καθα-
dum, simile vitro mundo. Et fundamenta muri ciui-
ρόν, ὅμοιον ὑάλῳ καθαρῷ. καὶ οἱ θεμέλιοι τοῦ τείχους τῆς πό- 19
tatis, omni lapide pretioso ornata: fundamentum primum,
λεως παντὶ λίθῳ τιμίῳ κεκοσμημένοι· ὁ θεμέλιος ὁ πρῶτος,
iaspis: secundum, sapphirus: tertium, chalcedonius: quar-
ἴασπις· ὁ δεύτερος, σάπφειρος· ὁ τρίτος, χαλκηδών· ὁ τέταρ-
tum, smaragdus: Quintum, sardonyx: sextum, sardius:
τος, σμάραγδος· ὁ πέμπτος, σαρδόνυξ· ὁ ἕκτος, σάρδιος· 20
septimum, chrysolithus: octauum beryllus: nonum, topa-
ὁ ἕβδομος, χρυσόλιθος· ὁ ὄγδοος, βήρυλλος· ὁ ἔνατος, τοπά-
zius: decimum, chrysoprasus: vndecimum, hyacinthus: duo-
ζιον· ὁ δέκατος, χρυσόπρασος· ὁ ἑνδέκατος, ὑάκινθος· ὁ δω-
decimum, amethystus. Et duodecim portæ, duodecim mar-
δέκατος, ἀμέθυστος. καὶ οἱ δώδεκα πυλῶνες, δώδεκα μαρ- 21
garitæ, vnaquaque portarum erat ex vna margarita.
γαρῖται, ἀνὰ εἷς ἕκαστος τῶν πυλώνων ἦν ἐξ ἑνὸς μαργαρίτου·
& platea ciuitatis aurum mundum, tanquam vitrū perlucidū.
καὶ ἡ πλατεῖα τῆς πόλεως χρυσίον καθαρόν, ὡς ὕελος διαυγής.
Et templum non vidi in ea: nam Dominus Deus omnipo-
καὶ ναὸν οὐκ εἶδον ἐν αὐτῇ· ὁ γὰρ κύριος ὁ θεὸς ὁ παντοκρά- 22
tens, templum illius est, & Agnus. Et ciuitas non opus habet
τωρ, ναὸς αὐτῆς ἐστι, καὶ τὸ ἀρνίον. καὶ ἡ πόλις οὐ χρείαν ἔχει 23
sole, neque luna, vt luceant in ea: nam gloria
τοῦ ἡλίου, οὐδὲ τῆς σελήνης, ἵνα φαίνωσιν ἐν αὐτῇ· ἡ γὰρ δόξα τοῦ
Dei illuminauit eam, & lucerna eius Agnus. Et am-
θεοῦ ἐφώτισεν αὐτήν, καὶ ὁ λύχνος αὐτῆς τὸ ἀρνίον. καὶ περι- 24
bulabunt Gentes per lumen eius: & reges
πατήσουσι τὰ ἔθνη διὰ τοῦ φωτὸς αὐτῆς· καὶ οἱ βασιλεῖς τῆς
terræ afferent gloriam & honorem suum in illam.
γῆς φέρουσι τὴν δόξαν καὶ τὴν τιμὴν αὐτῶν εἰς αὐτήν.

Marginal notes: enim · ego Ioannes · κοσμέομαι · throno, · eorum Deus · qui sedebat · dixit · fidelissima, · Factū est. ego · Qui vicerit · autem, · execratis, · eris · & · διαφέρω · claritatem · & pretioso, · iaspidis, sicut crystallum: · & habebat · nomina · oriente · occasu, · qui loquebatur · arundineam auream, · & murum. · μετρέω · in quadro posita · tanta est · & · de arūdine per · millia: & · ex lapide iaspide: ipsa verò · sunt, per singulas: & singulæ portæ, erant ex singulis margaritis. · enim · eget · claritas · est · in lumine · suam

Et portæ eius non claudentur ‖die. nox enim non
25 καὶ οἱ πυλῶνες αὐτῆς οὐ μὴ κλεισθῶσιν ἡμέρας. νὺξ γὰρ οὐκ
erit illic. Et afferent gloriam & honorem Gentium
26 ἔσται ἐκεῖ. καὶ οἴσουσι τὴν δόξαν καὶ τὴν τιμὴν τῶν ἐθνῶν
in illam. Et non intrabit in eam ‖omne commune, &
27 εἰς αὐτήν. καὶ οὐ μὴ εἰσέλθῃ εἰς αὐτὴν πᾶν κοινὸν, καὶ
faciens abominationem & mendacium, *si non* scripti in
ποιοῦν βδέλυγμα καὶ ψεῦδος, εἰ μὴ οἱ γεγραμμένοι ἐν τῷ
libro vitæ Agni.
βιβλίῳ τῆς ζωῆς τοῦ ἀρνίου.

CAP. XXII. κβ´

Et ostendit mihi fluuium *purum* aquæ vitæ, splendidum
1 Καὶ ἔδειξέ μοι ποταμὸν καθαρὸν ὕδατος ζωῆς, λαμπρὸν
tanquam crystallum, procedentem de ‖*throno* Dei, & Agni.
ὡς κρύσταλλον, ἐκπορευόμενον ἐκ τοῦ θρόνου τοῦ θεοῦ, καὶ τοῦ ἀρνίου.
In medio plateæ eius, & "fluminis, *hinc* &
2 ἐν μέσῳ τῆς πλατείας αὐτῆς καὶ τοῦ ποταμοῦ, ἐντεῦθεν καὶ ἐν-
hinc lignum vitæ, ‖*faciens* fructus duodecim, per *mensem vnumquemque*
τεῦθεν ξύλον ζωῆς, ποιοῦν καρποὺς δώδεκα, κατὰ μῆνα ἕκαστον
reddens fructum suum: & folia ligni ad sani-
ἀποδιδοῦς τὸν καρπὸν αὐτοῦ· καὶ τὰ φύλλα τοῦ ξύλου εἰς θερα-
tatem Gentium. Et omne maledictum non erit "*illic*: &
πείαν τῶν ἐθνῶν. 3 καὶ πᾶν κατάθεμα οὐκ ἔσται ἐκεῖ· καὶ ὁ
"*thronus* Dei & Agni in illa erunt: & serui eius ser-
θρόνος τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ ἀρνίου ἐν αὐτῇ ἔσται· καὶ οἱ δοῦλοι αὐτοῦ λα-
uient illi. Et videbunt faciem eius: & no-
τρεύσουσιν αὐτῷ. 4 καὶ ὄψονται τὸ πρόσωπον αὐτοῦ· καὶ τὸ ὄνο-
men eius in frontibus eorum. Et nox non erit "*illic*, &
μα αὐτοῦ ἐπὶ τῶν μετώπων αὐτῶν. 5 καὶ νὺξ οὐκ ἔσται ἐκεῖ, καὶ
opus non ‖*habent lucerna*, & lumine solis: quoniam Dominus Deus illu-
χρείαν οὐκ ἔχουσι λύχνου, καὶ φωτὸς ἡλίου· ὅτι κύριος ὁ θεὸς φω-
minabit illos: & regnabunt in secula seculorum.
τίζει αὐτούς· καὶ βασιλεύσουσιν εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.
Et "*dicit* mihi, Hæc verba ‖*fidelia* & vera: & Dominus
6 καὶ λέγει μοι, οὗτοι οἱ λόγοι πιστοὶ καὶ ἀληθινοί· καὶ κύριος ὁ
Deus spirituum prophetarum misit angelum suum
θεὸς τῶν πνευμάτων τῶν προφητῶν ἀπέστειλε τὸν ἄγγελον αὐτοῦ
ostendere seruis suis quæ oportet fieri "*in celeritate*. Ecce ve-
δεῖξαι τοῖς δούλοις αὐτοῦ ἃ δεῖ γενέσθαι ἐν τάχει. 7 ἰδοὺ ἔρχο-
nio velociter. beatus "*custodiens* verba prophetiæ
μαι ταχύ. μακάριος ὁ τηρῶν τοὺς λόγους τῆς προφητείας τοῦ
libri huius. Et ego Ioannes "*audiens & videns* hæc.
βιβλίου τούτου. 8 κἀγὼ ἰωάννης ὁ ἀκούων καὶ βλέπων ταῦτα·
& postquā audissem & vidissem, cecidi "*adorare* ante
καὶ ὅτε ἤκουσα καὶ ἔβλεψα, ἔπεσον προσκυνῆσαι ἔμπροσθεν τῶν
pedes angeli, ‖*ostendentis* mihi hæc. Et *dicit* mihi, Vide
ποδῶν τοῦ ἀγγέλου τοῦ δεικνύοντός μοι ταῦτα. 9 καὶ λέγει μοι, ὅρα
ne: conseruus" tuus sum, & fratrum tuorum prophetarum, *seruan-*
μή· σύνδουλός σου εἰμὶ, καὶ τῶν ἀδελφῶν σου τῶν προφητῶν, τῶν τη-

‖per diem. *κλείω ‖aliquid coinquinatum, aut nisi qui sunt ‖sede ‖ex vtraque parte ‖afferens ‖menses singulos ‖amplius: ‖sedes ‖vltra, ‖egebūt lumine lucernæ, neque ᵇφωτίζω ‖dixit ‖fidelissima sunt, ‖citò. Et *δείκνυμι ‖qui custodit ‖qui audiui, & vidi ‖vt adorarem ‖qui ostēdebat *dixit ‖feceris: ‖enim ‖& eorum qui seruant

tium verba* libri huius. Deum adora.
ρούντων τοὺς λόγους τοῦ βιβλίου τούτου. τῷ θεῷ προσκύνησον.
Et dicit mihi, Ne signaueris verba prophetiæ
10 καὶ λέγει μοι, μὴ σφραγίσῃς τοὺς λόγους τῆς προφητείας τοῦ
libri huius: *quia* tempus‖ propè est. *Nocens* no-
11 βιβλίου τούτου· ὅτι ὁ καιρὸς ἐγγύς ἐστιν. ὁ ἀδικῶν ἀδικησά-
ceat adhuc, & "*sordidus* sordescat adhuc, & *iustus* iustitiam
τω ἔτι, καὶ ὁ ῥυπαρὸς ῥυπαρευθήτω ἔτι· καὶ ὁ δίκαιος δικαιοσύνην
faciat adhuc, & sanctus sanctificetur adhuc. Ecce venio ci-
12 ποιησάτω ἔτι, καὶ ὁ ἅγιος ἁγιασθήτω ἔτι. ἰδοὺ ἔρχομαι τα-
tò, & merces mea cum me, reddere vnicuique ‖*vt opus erit*
χὺ, καὶ ὁ μισθός μου μετ᾽ ἐμοῦ, ἀποδοῦναι ἑκάστῳ ὡς τὸ ἔργον ἔσται
eius. Ego* alpha & *ω*, principium & finis, primus &
13 αὐτοῦ. ἐγώ τὸ α καὶ τὸ ω, ἀρχὴ καὶ τέλος, ὁ πρῶτος καὶ ὁ
nouissimus. Beati *facientes mandata sua*, vt sit
14 ἔσχατος. μακάριοι οἱ ποιοῦντες τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ, ἵνα ἔσται
potestas eorum in ligno vitæ, & ‖*portis* in-
ἡ ἐξουσία αὐτῶν ἐπὶ τὸ ξύλον τῆς ζωῆς, καὶ τοῖς πυλῶσιν εἰσέλ-
trent in ciuitatem. Foris canes, & venefici, &
15 θωσιν εἰς τὴν πόλιν. ἔξω οἱ κύνες, καὶ οἱ φαρμακοὶ, καὶ οἱ
‖*fornicatores*, & homicidæ, & "*idololatræ*, & omnis *amans* &
πόρνοι, καὶ οἱ φονεῖς, καὶ οἱ εἰδωλολάτραι, καὶ πᾶς φιλῶν καὶ
**faciens* mendacium. Ego Iesus misi angelum meum testifi-
16 ποιῶν ψεῦδος. ἐγὼ ἰησοῦς ἔπεμψα τὸν ἄγγελόν μου μαρτυρῆ-
cari vobis hæc in ecclesiis. Ego sum radix & genus
σαι ὑμῖν ταῦτα ἐπὶ ταῖς ἐκκλησίαις. ἐγώ εἰμι ἡ ῥίζα καὶ τὸ γένος
Dauid, stella splendida *matutina. Et Spiritus &
17 τοῦ δαβὶδ, ὁ ἀστὴρ ὁ λαμπρὸς ὁ πρωϊνός. καὶ τὸ πνεῦμα καὶ
sponsa dicunt, Veni. & *audiens* dicat, Veni. & *sitiens*
ἡ νύμφη λέγουσιν, ἔρχου. καὶ ὁ ἀκούων εἰπάτω, ἔρχου. καὶ ὁ διψῶν
veniat, ‖*volens* accipiat aquam vitæ gratis. Contestor"
18 ἐρχέσθω, ὁ θέλων λαβέτω ὕδωρ ζωῆς δωρεάν. μαρτυροῦ-
ego omni audienti verba prophetiæ libri huius:
μαι ἐγὼ παντὶ ἀκούοντι τοὺς λόγους τῆς προφητείας τοῦ βιβλίου τούτου·
Si quis apposuerit ad hæc, apponet super illum Deus *septem*
ἐάν τις ἐπιθῇ ἐπ᾽ αὐτὰ, ἐπιθήσαι ἐπ᾽ αὐτὸν ὁ θεὸς τὰς ἑπτὰ
plagas scriptas in libro isto. Et si quis
19 πληγὰς τὰς γεγραμμένας ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ. καὶ ἐάν τις
**abstulerit* de verbis libri prophetiæ huius, auferet
ἀφέλῃ ἀπὸ τῶν λόγων τοῦ βιβλίου τῆς προφητείας ταύτης, ἀφέλοι
Deus partem eius de "*ligno* vitæ, & de ciuitate
ὁ θεὸς τὸ μέρος αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ *ξύλου τῆς ζωῆς, καὶ ἐκ τῆς πόλεως τῆς
sancta, **scriptu* in libro isto. Dicit ‖*te-*
20 ἁγίας, τῶν γεγραμμένων ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ. λέγει ὁ μαρ-
stans hæc. etiam venio citò. amen. *etiam* veni Domine Iesu.
τυρῶν ταῦτα· ναὶ ἔρχομαι ταχύ· ἀμήν. ναὶ, ἔρχου κύριε ἰησοῦ.
Gratia Domini* Iesu Christi cum omnibus *sanctis*. amen.
21 ἡ χάρις τοῦ κυρίου ἰησοῦ χριστοῦ μετὰ πάντων τῶν ἁγίων. ἀμήν.

*prophetiæ ‖enim *Qui nocet "qui in sordibus est, *qui est ‖iustificetur *est, ‖secundum opera sua, *sum *qui lauant stolas suas: ‖per portas ‖impudici, "idolis seruientes, *qui amat *facit *& *qui audit, *qui sitit, ‖& qui vult "enim *diminuerit "libro *βίβλου *& de his quæ scripta sunt ‖qui testimonium perhibet istorum. *nostri *vobis.

FINIS.

ΤΕΛΟΣ.

NOVUM hoc testamentum Græcum cum interpretatione Latina de verbo reddita, à CHRISTOPHORO PLANTINO, sumptu & diligentia penè incredibili excusum, BENEDICTUS ARIAS MONTANUS doctor Theologiæ, atque ad id operis à Philippo II. Hispaniarum Rege legatus, singulis ad vnguem examinatis, quidquid in hoc opere Christianæ Reip. exhibetur, approbauit. Datum Antuerpiæ Calend. Decembr. Anno à Christo nato CIƆ IƆ LXXI.

B. Arias Montanus

HANC Noui Testamenti Latinam interpretationem quam ad Græci idiomatis ratione, & proprietatem expendit, atque inter Græci contextus lineas describendam curauit D. Bened. Arias Montanus Hispalensis, Philippi II. Catholici Regis legatus, nos infrascripti Theologi, quibus ex eiusdē Regis mandato à Louaniensi Academia id muneris commissum fuerat, examinauimus; & ad Græci contextus phrases faciliùs percipiendas, Latinamque editionē vulgatam multis in locis illustrandam, vtilem iudicauimus. Actum Louanii VIII. Calendas Apriles, Anno CIƆ IƆ LXXI.

Augustinus Hunnæus S. Theol. Doctor & Professor Regius.
Cornelius Reyneri Goudanus S. Theol. ordinarius Professor.
Joannes VVilhelm. Harlemius S. Theologiæ Licentiatus.